„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **660** ■ 13-19 octombrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

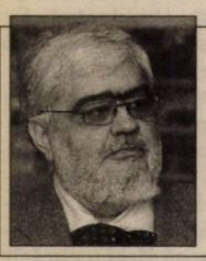

ANDREI PLEȘU

„Reformă de cadre în PNL“

pagina **3**

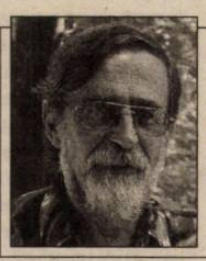

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Case netrăite“

pagina **3**

Interviu cu IAN BURUMA

pagina **9**

Cinema

acolo sus mă iubește

„Filmul este un amestec perfect de adevăr și spectacol.“

FRANÇOIS TRUFFAUT

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

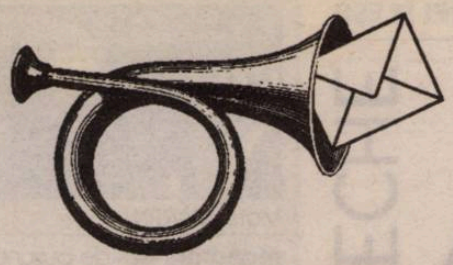

turneu de inbox

Cutremur? (III)

Românii consideră, în general, că un proiect nu foloseşte decît la obţinerea autorizaţiei de construire. „Constructorul" ştie să execute o clădire fără proiect, pentru că în România poate lucra în construcţii oricine. Şcoala românească nu mai pregăteşte de mult lucrători în domeniu. Pentru că „merge şi aşa". Pentru că „greşelile constructorului se ascund sub tencuială şi ale bucătarului sub maioneză". Mă bucur că se pot compara cele două lucruri.

Ce fel de popor sîntem? Ne pregătim copiii ani mulţi în facultate pentru ca apoi să le refuzăm dreptul de a practica profesia pentru care s-au pregatit atît. Considerăm că nu au învăţat nimic şi preferăm în locul lor orice impostor, numai pentru că ia un preţ mai mic. Bineînţeles că va lua un preţ mai mic pe lucruri care nu fac nici doi bani. Numai că, la un moment dat, inconştienţa aceasta va fi plătită, iar preţul va fi mare. Eşti pregătit să-l plăteşti?

De calitatea construcţiilor în care trăim ziua şi noaptea depind vieţile noastre şi ale alor noştri. Îţi poţi lăsa liniştit copiii într-o casă executată aiurea, pentru care nimeni nu-şi asumă nici o răspundere? Dacă poţi, du-te! După publicarea articolului precedent, o singură persoană m-a întrebat ce să facă în situaţia în care doreşte să achiziţioneze o clădire la care nu s-a făcut recepţia nici pe etape şi nici cea finală. Am sfătuit-o să solicite proprietarului o expertiză tehnică a clădirii. Dacă nu va face acest lucru, pur şi simplu nu ar trebui s-o cumpere. Sper că m-a ascultat.

Mă îngrozesc şi cînd văd cît de urîte sînt multe dintre noile cădiri. Făcute, cele mai multe, pe „gustul clientului" (atenţie, nu vorbim aici de bunul gust al clientului, pentru că, trebuie să recunoaştem, uneori există!), acestea urîţesc localităţile, dar vorbesc atît de bine despre societatea românească. Aceasta nu este arhitectură. Aşa cum este definită, „arhitectura este organizarea superioară a materiei" sau „este o conspiraţie împotriva profanilor" (G.B. Shaw)? „Arhitectura este voinţa epocii transpusă în spaţiu" (Mies van der Rohe, 1924), iar tot ce s-a construit în România după anul 1989 exprimă, în mod magistral, caracterele societăţii contemporane, cu toate viciile şi năravurile ei. Lucrurile nu se fac şi nu schimbă singure. Pînă nu ne vom schimba noi, lucrurile nu se vor schimba, nu vor fi mai bune decît dacă le vom face mai bine. Nimeni nu ne împiedică să facem lucrurile bine, în afară de indiferenţa noastră.

Carh. Olimpia DEACU

Dilema veche vă propune

■ Marţi, 18 octombrie, de la ora 17, o conferinţă-dialog care promite să fie memorabilă: „Religie şi violenţă", susţinută de Ian Buruma şi Andrei Pleşu. La sediul Colegiului „Noua Europă", din strada Plantelor nr. 21. Aşa ceva nu se ratează! (Sever Voinescu)

■ Nu rataţi comedia *Două lozuri* (scenariul şi regia Paul Negoescu) – o comedie inteligentă şi amuzantă despre noroc şi alte nenorociri. (Matei Martin)

■ Nu prea mai contează vremea de afară, în perioada 14-23 octombrie, cînd are loc Les Films de Cannes à Bucarest, ne mutăm la cinema. Programul complet îl găsiţi aici: filmedefestival.ro. Luaţi-vă bilete din timp. Ken Loach, Xavier Dolan, Jean-Pierre şi Luc Dardenne, Asghar Farhadi, Jeff Nichols, Andrea Arnold şi ceilalţi regizori ale căror filme au fost anul acesta pe croazetă au mulţi fani la Bucureşti. (Ana Maria Sandu)

■ „Stilul italian de băut este organizat pe aceste principii: bărbaţii stau aşezaţi faţă în faţă cu femeile şi vorbesc cu ele la un nivel al decibelilor direct proporţional cu interesul sexual... Alte ţări beau ca să se îmbete, scria cîndva Roland Barthes, şi acest fapt este acceptat de toată lumea. În Franţa însă beţia este o consecinţă, niciodată o intenţie. O băutură este considerată manifestarea unei plăceri şi nu cauza necesară a unui efect căutat: vinul nu este doar o băutură magică, el înseamnă şi acţiunea de a bea în tihnă" – din *Pe uscat sau cu paharul plin. Călătoriile unui băutor* de Lawrence Osborne, Editura Publica. (Marius Chivu)

■ Herculane. La pas. Nu la TV, nici privind documentarele cele mai blindate. Nu, doar la pas realizezi dimensiunile apocaliptice ale dezastrului. *Live,* piatră cu piatră, cadru cu cadru... iar dacă-i zări, dacă-i întîlni un tînăr cu o bucoavnă sub braţ, dă-i bineţe şi roagă-l să-ţi arate... filă cu filă... cum era şi ce-a ajuns oraşul în care te afli. O experienţă kafkiană cutremurătoare... Din care nu-ţi mai poţi reveni, nici acolo, nici mult după... Pentru că n-au trecut goţii, avarii, gepizii, hunii, nici nu ne-au impus biruri osmalîii, nici nu ne-au ocupat ruşii, nici nu ne-au bombardat americanii... nu, e „opera" noastră, de care „ne mîndrim" că sîntem români şi pe care o lăsăm moştenire urmaşilor-urmaşilor noştri... pe veci. *La leatu 2016...* (Ruxandra Mihăilă)

■ „Istorii din Timpuri Noi", un nou tur pietonal, pe 16 şi 30 octombrie (de la ora 12, cu plecare de la staţia de metrou Timpuri Noi). Două ore la pas pe străduţele din cartier, cu poveşti despre viaţa de aici, pe vremea industriaşului Dumitru Mociorniţa, despre o fostă distilerie şi despre ciocolateria Regina Maria, fabrica Flaros SA, fostă tăbăcărie în anii '20, Centrala Industriei Bumbacului din anii comunismului şi alte cîteva. Participarea e gratuită, iar (re)descoperirea Bucureştiului prin astfel de iniţiative, nepreţuită. (Adina Popescu)

■ În *Vine iarna! De ce trebuie opriţi Vladimir Putin şi inamicii lumii libere,* o carte scrisă de fostul campion mondial de şah Garry Kasparov (tradusă în românește la Editura Litera), acesta descrie cu o

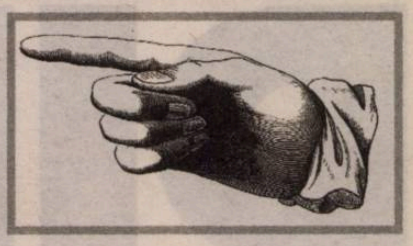

precizie chirurgicală evoluţia Rusiei spre dictatură după căderea Cortinei de Fier şi soluţiile pe care le-ar avea la îndemînă Occidentul. Se vede că mintea sa de mare şahist funcţionează ca briciul şi în politică. Garry Kasparov e un liberal (care trăieşte deja în America, după arestările şi persecuţiile la care a fost supus în Rusia) şi care vede lucrurile cu o claritate excepţională. Şi logica sa politică e imbatabilă. Dincolo de toate, se aude că, deşi a părăsit competiţiile, încă joacă şah la un nivel foarte înalt. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Muzicieni la început de drum**
- **Populism**
- **Mihai Şora, centenar**

album dilematic Lavinia Petrescu

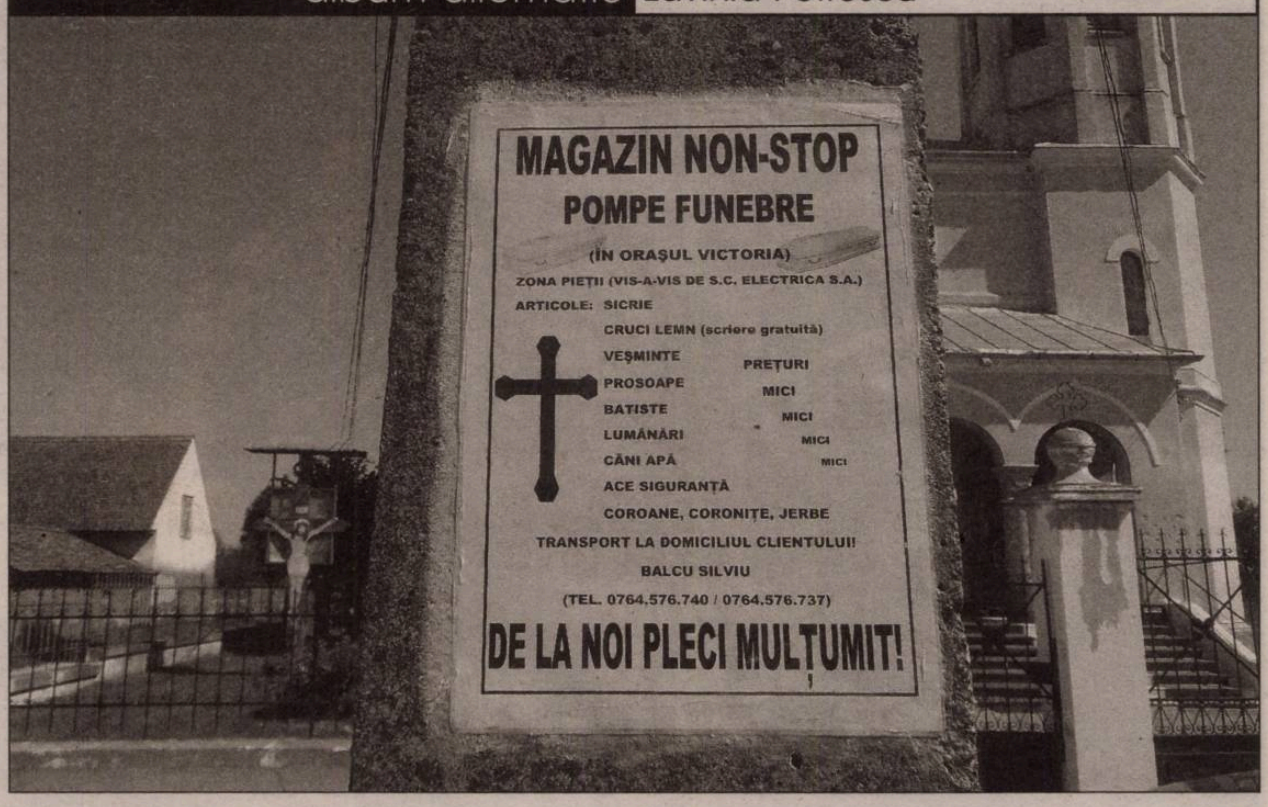

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăuşu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 8.700
Tipărit la Tipomedia

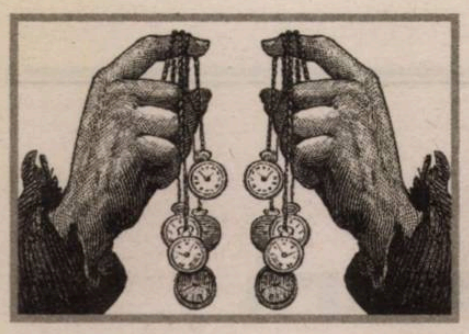

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Reformă de cadre în PNL

Tot încerc să-mi văd de treabă. Să mă abțin. Să nu-mi sfîrșesc zilele tot vorbind de Ghiță, Oprea, Ponta, Tăriceanu, Cristiana A., Andronescu E., Diaconu B., Ștefănescu C., Gigel, Ninel, Ionel, Mărioara și alți eroi ai vremurilor noastre. Dar nu e ușor. Realitatea românească de azi e năvalnică. N-o poți stăvili, marginaliza, evacua, domestici. E torențială, ubicuă, abundentă. O dai afară pe ușă, îți intră pe fereastră. Obturezi presa scrisă, te năpădește prin televizor. Închizi televizorul, ți se dau vești prin telefon, sau pe mail. „Știi ultima chestie?!“, „Ce zici de declarația lui X?!“, „Incredibil!“, „Ce ne mai așteaptă?!“ etc. etc.

Uite, de-o pildă, deunăzi. Aflu siderat că o jurnalistă de la Realitatea TV e invitată să împrospăteze Partidul Național Liberal, cu farmecul și competențele ei. Și, firește, se declară disponibilă. Întîmplarea face că, în cîteva rînduri, trăisem, ca telespectator, experiențe de neuitat cu respectiva doamnă. O văzusem în dialog cu politicieni de toate culorile, etalînd o dezinvoltură amețitoare și amuțitoare. Arătoasă, în varianta carnasier, nărăvită în saltul la beregată, doamna cu pricina stîrnea simultan panică, rîs și stupoare. Cutare candidat la Primărie spune că vrea să dea tonul pentru București. „De ce tonul și nu păstrăvul?“ – intervine, șugubeață, moderatoarea. Ce umor! Ce fantezie! Ce spontaneitate! Într-o altă convorbire, auzind cuvîntul „împreună“, aceeași doamnă se gîndește imediat (și o mărturisește cu o dezarmantă sinceritate) la „împreunare“, în cuplu sau în grup! Alt interlocutor e scos la tablă pentru a defini termenul „document“. În general, „tactica“ nărăvașei ziariste este atacul volubil. Întrebi (cu mîna pe bici) și nu lași vreme pentru răspuns; dai un cap în gură și, cînd e să primești o ripostă, spui, tehnic: „Publicitate!“ Personajul, trebuie să recunosc, are ceva fascinant. Nu e ușor. Televiziunile locale au produs, în ultimii ani, femei redutabile, de toate categoriile. Avem (în diferite studiouri) și „femeia-comisar“, și „femeia-administrator de bloc“, și femeia-procuror, și femeia-dirigintă de curs primar (în versiune sadică sau mămoasă), și femeia ezoterică. Care de care mai țanțoșe, mai competente, mai nemiloase. Dar în cazul de față e altceva. Vorbim mai curînd de o *vietate* încă insuficient cunoscută, de un mutant, căruia nu știm cine i-a explicat că a fi gazetar e a nu da doi bani pe discernămînt, politețe, bun-gust. E preferabil stilul „măciucă“, gherila zglobie, ciufuleala invitatului. Telespectatorul nu trebuie să afle, de-a lungul emisiunii, mai nimic. Doar că doamna din studiou e „tare“, „foarte tare“, un amestec de gheare și șuturi. O fiară.

Ce umor! Ce fantezie! Ce spontaneitate!

Mărturisesc că, deși savurasem, de cîteva ori, designul inclasabilei făpturi, nu știam cum o cheamă. După fiecare spectacol, îmi puneam să aflu, dar, luat cu altele, uitam. Acum am aflat. Din întîmplare: poza ei apare, dintr-odată, prin ziare, ca posibilă achiziție a Partidului Național Liberal pentru viitoarele alegeri. O cheamă Denise Rifai, iar doamna Alina Gorghiu și-o dorește fierbinte ca trufanda electorală. Îi apreciază două calități: priceperea în materie economică (?) și capacitatea de a dialoga despre orice (!). Vom avea, deci, pe scenă, două fete vesele. O variantă feminină, mai delicată, mai dîmbovițeană, a cuplului *Jekyll and Hyde*. Doamna Alina Gorghiu dovedește, dacă mai era nevoie, o intuiție politică, o ingeniozitate și o pricepere la oameni de necontestat. M-am înșelat, în mai multe rînduri, văzînd-o, răutăcios, ca pe un personaj schematic, pendulînd, oarecum previzibil, între drăgălășenie și țîfnă, între „fetiță“ acomodantă și scorpiuță indispusă. Nu. E un adevărat politician. A simțit că în partidul domniei-sale e nevoie, cum se spune, de „sînge proaspăt“. Și l-a achiziționat. Despre „proaspăt“ nu garantăm. Dar „sînge“ va fi din abundență.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Case netrăite

Expresia îi aparține Ameliei Tue și se referă la „a doua viață“, ca să spun așa, a caselor făloase din Cajvana, pe care le-a studiat timp de cîțiva ani. Despre aceste „case făloase“, ridicate cu banii trimiși în țară de cei plecați la muncă în străinătate, care au împînzit țara și au rămas practic nelocuite, am avut ocazia să scriu și eu în repetate rînduri. După ce nu m-am mai ocupat însă în mod sistematic de acest fenomen, am rămas cu o curiozitate: *what next,* ce se va întîmpla cu ele și cu locatarii lor în viitor? Prin cercetarea sa de doctorat, Tue aduce, practic, un răspuns la această întrebare.

„Trăim foarte bine, muncim mult, dar nu ne bucurăm de ce avem.“

„O casă este cel mai convenabil și vizibil mod de a face o declarație materială de distincție socială“ – amintea Alfred Marshall în 1891. Nu este deci de mirare că românii, ieșiți din spațiul *in-distinct* al comunismului, au dorit și ei să-și caute și să-și exprime *distincția* în acest limbaj universal al caselor. Așa s-a procedat dintotdeauna și pretutindeni, mai ales în situații în care o societate sau un grup social au avut ocazia să iasă brusc de sub un control autocratic și să poată să se exprime liber, avînd totodată acces la resursele necesare pentru aceasta. S-a întîmplat în Spania sau Portugalia după căderea regimurilor totalitare, s-a întîmplat în Iugoslavia cînd s-a permis migrația pentru muncă în Occident, s-a întîmplat la fel – chiar dacă în grade și moduri diferite – în toate țările postcomuniste. Numeroși antropologi ne atrag însă atenția că fenomenul caselor făloase (de *status,* de consum ostentatoriu etc.) a avut loc, în condiții similare, și în cele mai diferite colțuri ale lumii, de la Mexic sau India la Madagascar, Jamaica sau Camerun. Nu este deci nimic „tipic românesc“ aici, cum le place unora să creadă.

Dincolo de aceste asemănări în spațiu, Amelia Tue are meritul de a arăta și o anumită continuitate în timp. Cajvana, de pildă, era pe vremuri un sat relativ izolat, de „opincari“ sau „sărăntoci“, cum îi considerau vecinii lor. Lipsiți de resurse, aceștia au trebuit să fie suficient de mobili și de bine organizați pentru a găsi de lucru și în afara satului. „Aișea, pe timpul lui Ceaușescu – povestește o bătrînică –, oamenii de-aișea or umblat foarte mult la lucru, p'in tătă țara asta. Lucrau la avicole, la cosît. Spre exemplu eu, la 14 ani, am fost în Cluj. Cluj, Timișoara, Arad, Caransebeș, Constanța, Brăila, Galați, Craiova, [unde] erau avicole de pui. Încărcam puii, livram, îi duceam la abator și rămînea risipa aceea de dedesubt [șirotul]. O luam, o ciuruiam și o aduceam cu vagoanele pusă în niște saci și-aișea țineam fiecare porci, scroafe... Și eu, aici, aveam 4 scroafe, 2 vaci, 2 tauri, 14 oi, găini, rațe, gîște. Cu așeea am progresat noi, cu porcii, umblam și vindeam“. Lucrurile s-au petrecut în mod similar și în alte zone mai izolate și sărace, precum Oașul sau Maramureșul, în care oamenii și-au creat rețele de migrație internă în căutare de munci mai grele (la pădure, la cosit, pe șantiere), dar bine plătite. Deveniți astfel, în mod paradoxal, mai bogați decît restul sătenilor, aceștia au început deja să investească, în limita posibilităților de atunci, în gospodăriile lor. După căderea comunismului și profitînd de experiența migrației, tot aceștia au fost printre primii care au plecat, organizat, la muncă în străinătate și și-au ridicat primele „sate făloase“, precum Certeze, Negrești-Oaș sau Borșa.

Cajvana face parte, la rîndul ei, din această categorie. Dacă între 2002 și 2015, în județul Suceava, au fost acordate 34.405 autorizații de construire pentru clădiri rezidențiale (adică aproximativ o casă nouă la fiecare al douăzecilea locuitor), în Cajvana numărul lor a fost de 1999 – ceea ce înseamnă că 73% din gospodării au ridicat o casă nouă. Din sat, Cajvana a devenit peste noapte oraș. „La noi, căjvănarii, e o mîndrie să-ți faci casă, să se vadă că ești gospodar“ – declară un căjvănean. „Casa-i o investiție non-profit“ – precizează un altul, deplin conștient de caracterul simbolic al acestor locuințe.

Vremea pionieratului s-a încheiat însă și majoritatea localnicilor au început sau au finisat deja cîte o casă făloasă. Acum a venit nota de plată, costurile de întreținere fiind mult mai mari decît și-au imaginat. De asemenea, a început să devină evident că nimeni nu va locui cu adevărat aceste case cu 10-15 camere. Căjvănenii au început să cadă pe gînduri: „Sacrificiile astea, pentru ce?!“ – se întreabă o localnică. „Muncim în vacanțe, [trăim] într-o parte în altă, pentru ce?! Să fășem castele. Nu am făcut bine, eu recunosc. Acum nu mai am ce face...“ Iar un altul adaugă: „Trăim foarte bine, muncim mult, dar nu ne bucurăm de ce avem.“ „Mai sînt unii care le pare rău ce-or făcut, dar nu poți da timpul înapoi, să modifici“ – comentează, la rîndul său, un meșter mai în vîrstă.

Și cu toate acestea, sînt unii care parcă ar vrea să dea timpul înapoi. A apărut astfel moda caselor cu un singur nivel, aparent mai „realiste“: „Acuma cel mai mîndru-i cel care o face cel mai mică și-o termină“ – comentează un meșter care a participat la înălțarea multor case făloase. Este însă doar o eufemizare a aceluiași fenomen, care nu poate să dispară peste noapte.

Cea mai mare surpriză este însă apariția recentă a „bordeielor“, un soi de bucătării de vară expandate și modernizate sau de-a dreptul construcții noi, transformate în „case mici“ („bordeiul, casa mai mică din curte“ – explică un localnic), care însoțesc în numeroase cazuri „casa făloasă“, rămasă nelocuită. Mai mult, în noile „bordeie“ reapar – sau sînt reintegrate – adesea grajdul și/sau șura, deși căjvănenii nu prea mai cresc animale în gospodărie. Casa mare preia astfel rolul camerei bune (a „camerei de fală“, cum spun maramureșenii) din tradiția țărănească, avînd rol de reprezentare și/sau ceremonial, în timp ce „bordeiul“ devine spațiul cotidian de locuit. *Realitatea* se desparte de *vis,* casa făloasă rămînînd „netrăită“, în timp ce traiul revine la dimensiuni și forme rurale, chiar dacă amenajate după standarde de moderne. „Bordeiul e o anexă care te face să uiți de casă“ – rezumă, parțial ironic, parțial trist, un căjvănean.

Toate acestea au fost deci în zadar, toate sacrificiile făcute în acești ani s-au dovedit a fi vane? Nimeni nu crede asta! Fenomenul social al caselor făloase a adus o anumită modernizare, atît în condițiile de viață, cît și în mentalitate. Dar, dacă ar putea să dea timpul înapoi, mulți căjvăneni ar proceda acum altfel. Să fim sinceri însă: cîți dintre noi nu ne-am dori, la rîndul nostru, să dăm, dacă s-ar mai putea, timpul înapoi?...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

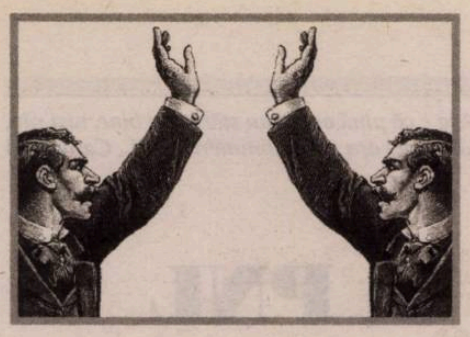

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

România mea **şucară**

Puștiul de lîngă mine are toate semnele de supradoză. Nu pare să aibă mai mult de 8 ani, dar o să aflu că tocmai împlinise 12. Miroase rău, probabil că a făcut pe el. În mod sigur nu s-a mai spălat de zile întregi. E clar că e în pericol, așa că îl car pînă la mașină. Mă gîndesc cu groază la ceea ce o să mi se spună la spital. L-am adus din Ferentari și mă aștept la reacții rasiste. Sînt un tîmpit. Doctoriței nu-i pasă decît de cum poate salva copilul și îl salvează. Două asistente se poartă impecabil cu puștiul și, cînd îl iau înapoi peste cîteva zile și îl duc la adăpost, deja am învățat o lecție bună despre propriile mele prejudecăți.

Au trecut cîțiva ani de atunci. Puștiul a stat aproape și s-a dus la școală. Nu a mai încercat niciodată droguri. Ieri, în piață, vindea legume. Am cumpărat de la el. Nu a vrut să îmi ia bani. Pînă la urmă l-am convins că trebuie să plătesc. E un tînăr frumușel, care a reușit să iasă din ghetou și care este și va fi bine. I-am strîns mîna și ne-am zîmbit larg unul celuilalt.

Am văzut mult prea mulți puști tare săraci. Am vorbit și am lucrat cu prea mulți copii ciuntiți. Puști care au văzut sau au trăit lucruri care nu ar trebui să existe. Am fost de multe ori înjurat și de foarte multe ori suspectat de tot felul de tîmpenii de către lumea din ghetou. De multe ori, hainele sau pantofii pe care i-am cumpărat au fost vînduți. Mîncarea, aruncată aiurea. Frigiderele, vîndute. Cîteva zeci de perechi de adidași au fost furate de puștii cu care făceam antrenamente. Asta în primii ani.

Am înghițit o grămadă de mizerii rasiste și din partea majoritarilor, dar și din partea romilor din cartier. Sînt încă destui care își imaginează tot felul de urîțenii despre motivația mea de a lucra cu puștii din Ferentari. Azi, cînd scriu articolul, au fost 48 de puști la teme. Duminică, de la ora 11, 48 de puști au venit voluntar să facă teme. Majoritatea sînt puști foarte săraci din ghetou. Puști care trăiesc în medii violente și pentru care abuzurile de tot felul sînt parte a normalității de fiecare zi. 28 de voluntari, în marea lor majoritate oameni tineri și profesioniști de succes, au stat două ore și au lucrat cu puștii ăștia. Diferența pentru cei care vin regulat, comparativ cu acum doi ani, este indiscutabil cea mai mare satisfacție personală și profesională pe care am avut-o.

În Ferentari mă salută multă lume pe stradă.

De mai bine de un an nu mai dispar adidași. Nimeni nu mai vinde lucrurile pe care le distribuim. În Ferentari mă salută multă lume pe stradă. Îi recunosc pe foarte puțini. M-am întîlnit cu refuzul unor oameni relativ săraci de a-mi lua bani atunci cînd am vrut să cumpăr flori, fructe și de cîteva ori mîncare, pentru că își doreau și ei să mă ajute cumva. Evit să îmi spăl mașina în Ferentari pentru că în mod repetat mi s-au refuzat banii. Fie foști puști cu care am lucrat, fie tați, fie oameni care mă știu din auzite au fost cei care s-au simțit ofensați că aș vrea să plătesc.

Probabil în Ferentari trăiesc cei mai mulți adolescenți dependenți de droguri și probabil aici se întîmplă cele mai multe incidente violente și sînt cele mai multe adolescente care se prostituează din București. Ferentariul nu e un loc bun, dar poate să scoată ce e mai bun în oameni.

Văd aproape săptămînal un tip elegant și probabil printre cei mai buni statisticieni români, care lucrează pentru una dintre cele mai importante organizații din lume și care cară după el zeci de teste pentru puști. Stă aproape în fiecare duminică două ore, încercînd să mai învețe pe încă un puști cum e cu literele alea afurisite. Doi dintre cei mai buni jurnaliști pe care îi știu vin și ei două ore duminica și lucrează cu puștii de care s-au atașat tare.

Pentru Gabriela, scările celor trei etaje sînt un chin, pentru că școala în care facem temele, ca multe alte școli în București, nu este aproape deloc pregătită pentru a primi persoane cu dizabilități. Copiii sînt superîncîntați de ea și există o competiție foarte serioasă pentru cine are privilegiul de a face temele cu „doamna".

Azi, Raluca a venit cu un picior în ghips pentru că nu a vrut să își dezamăgească copilul cu care a făcut teme cîteva săptămîni la rînd. A venit împreună cu Maria. Maria și-a rupt tendonul lui Ahile jucînd fotbal cu puștii acum mai bine de un an și, pentru cîteva luni bune, a venit în cîrje sau a fost mentoră și motivul principal pentru care Toto a trecut clasa. Le-am condus pe amîndouă acasă. Cînd s-au dat jos din mașină m-am gîndit că mi-aș fi putut imagina cu greu să am prieteni mai tari decît cei pe care îi am.

Am plecat apoi la aeroport. Cînd am ieșit din avion în Viena m-am întîlnit cu Mădălina, care face unele dintre cele mai tari conferințe din România. Mădălina cu care am aranjat transportul și am cărat frigidere și mașini de spălat prin ghetou. Sora ei ne-a ajutat de cîteva ori și ea. Ne-am pupat elegant și ne-am stabilit următoarea întîlnire în Ferentari. Acum, cînd termin articolul, altă Mădălina și un Vlad îmi trimit poze de la muzeu, unde au fost împreună cu Armando și Dario.

Sînt de zece ani înapoi în România. Am dat cu capul de o mulțime de pereți și am cîteva cucuie permanente. Am avut o grămadă de eșecuri și am fost de multe ori iritat de lucrurile care nu merg. Dar România mea e una tare faină pentru că oamenii din jurul meu sînt oameni pe care îi admir și cîteodată îi invidiez pentru ceea ce sînt și ce fac.

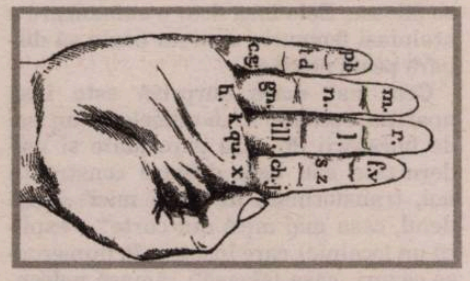

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Tratament fabulatoriu

Am împrumutat celebrul titlu al lui Mircea Nedelciu pentru a mă păstra în atmosfera fabulos-medicală, creionată aici data trecută. Făceam atunci „o propunere modestă", în tradiția lui Swift: să construim, în România, niște clinici de tratare a „simulării doctorale", unde „prelungita" (maladie devenită contagioasă în cadrul programelor de doctorat autohtone, frecvent nefinalizate, supuse adică, morbid, unor eterne amînări de depunere a tezelor, „din cauza problemelor de sănătate"!) să fie remediată cu succes. Mă arătam chiar convins că modelul habsburgic de „terapie", destinat simulanților dornici să evite frontul cu „motivații" medicale și descris atît de plastic de către Jaroslav Hasek în *Peripețiile bravului soldat Svejk în Războiul Mondial,* ar putea constitui un punct de plecare. După spusele prozatorului ceh, acel loc înălțător era menit „să alunge demonul înșelăciunii din sufletul simulanților, pentru a-i readuce în sînul oștirii". Rețeta standard, prescrisă de doctori tuturor bolnavilor, indiferent de patologia pe care o acuzau, era mai degrabă banală, derulîndu-se, glorios, în cinci pași: „1. Dietă absolută – dimineața și seara cîte o ceașcă de ceai, timp de trei zile, (...)", plus, ca bonus, „o doză de aspirină pentru sudație." Apoi: „2. Pentru a nu-și închipui că în armată se linge miere, li se aplica așa-numitul tratament al *linsului chininei,* care consta într-o serioasă doză de chinină în prafuri. 3. Spălături stomacale de două ori pe zi, cu un litru de apă caldă. 4. Clistir cu apă săpunită și glicerină." Și, în sfîrșit: „5. Împachetat în cearșafuri muiate în apă rece." Final apoteotic, să admitem, pentru o „cură" senzațională, de obicei, încununată cu vindecări senzaționale.

Miracolul redobîndirii sănătății putea surveni și mai devreme, cu atît mai mult cu cît, observă Hasek, puținii curajoși care s-au încumetat să suporte „cele cinci grade de tortură", în marea lor majoritate, „au fost transportați, într-un simplu coșciug, la cimitirul militar". „Slabii" (de înger?), odată ajunși la clistir, declarau că „se simt bine și că nu-și doresc altceva decît să plece în tranșee cu cel dintîi batalion de marș". Interesant e faptul că „maladiile" declarate la internare de locuitorii neobișnuitului pavilion aparțin întreg spectrului medical, exact precum cele semnalate la doctoranzii noștri, de la unele așa-zicînd „ușoare" pînă la altele „dificile". Un recrut simulează, de pildă, miopia, precizînd totuși, după a doua spălătură stomacală, că, întrucît și-a revenit în mod subit, ar dori să plece la confruntarea cu dușmanul. Un coleg pretinde că este surd, dar, în urma clistirului, susține că aude, deodată, ca un iepure de cîmp și, în consecință, se va duce, neîntîrziat, la regiment. Antologic rămîne cazul „surdomutului" care rezistă la toate caznele. Povestesc uluiți martorii: „Paisprezece zile în șir, la fiecare jumătate de ceas, l-au împachetat într-un cearșaf înmuiat în apă rece și în fiecare zi i-au făcut clistir și i-au pompat stomacul. Sanitarii erau gata să creadă că a izbutit și că va pleca acasă, cînd uite că doctorul îi prescrie un vomitiv. Să-și verse mațele pe gură, nu altceva (...). Și-a pierdut tăria. *Nu mai pot s-o fac pe surdomutul,* ne zice el, *mi-au revenit graiul și auzul*. Bolnavii l-au îmbărbătat cu toții, încercînd să-l convingă să nu se prostească, dar el o ținea morțiș că aude și vorbește la fel ca toată lumea. Și așa a și declarat a doua zi la vizită." *Quod erat demonstrandum.*

Antologic rămîne cazul „surdomutului" care rezistă la toate caznele.

De aceea, bolile (mai) grele sînt preferabile. În cazul în care vor fi și reale, te scutesc de complicații, împingîndu-te, rapid, spre izbăvire, mai precis spre moarte sigură (un ofticos autentic, muribund, cu puține clipe înainte să-și dea duhul, reușește performanța, pe salteaua unde era abandonat ca o grămadă de oase, să izbucnească în rîs, auzind suferința reumatoidală a bravului soldat Svejk!): turbarea (deși, recunosc deschis toți simulanții, trebuie antrenament pentru a putea face spume la gură!), nebunia (și aici însă trebuie să fii consecvent – să ai puterea de a repeta continuu același lucru!), cancerul la stomac (însoțit de aluzia absenței a jumătate de duoden și a cîtorva coaste!) sau epilepsia (dacă ești suficient de flexibil pentru a mima adecvat convulsiile!). Lumea simulanților rămîne complicată și înșelătoare, cu reguli subterane. Forța intuiției și disponibilitatea de a specula reprezintă, în intervalul său, principalele elemente de supraviețuire. Cu toate acestea, fie și în prezența lor, șansele de reușită sînt mici. Vigilența medicilor nu poate fi ușor înșelată. Simulantul e așadar, în ciuda nevoii sale de pragmatism, măcar în structura de adîncime, în fondul lui intim, cum ar veni, un idealist *incurabil* (iată că terminologia medicală nu poate fi deloc surmontată!). El crede, cu o energie înduioșătoare, că *imaginația* va reuși să înfrîngă, ultimativ, *realitatea*. Chiar și cînd „realitatea" în chestiune este realitatea războiului. *Mutatis mutandis,* nu alta ar fi starea simulantului doctoral contemporan. Și dumnealui este fascinat de „ficțiunea" lumii mai curînd decît de „adevărul" ei. O clinică specială, dotată din belșug cu glicerină și vomitive, l-ar putea, repet, vindeca...

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

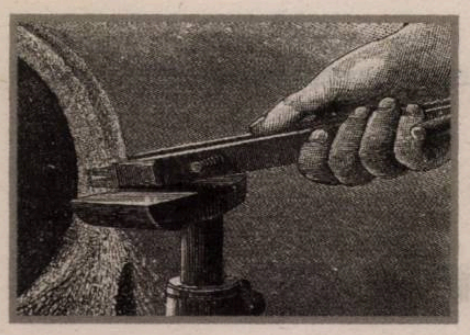

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Se schimbă abordarea Occidentului față de Rusia?

Relațiile Rusiei cu Occidentul s-au răcit și mai mult după respingerea de către Rusia, sîmbătă, a proiectului de rezoluție în Consiliul de Securitate al ONU privind încetarea bombardamentelor asupra orașului sirian Alep. Dinspre Washington, dar și dinspre Paris și alte capitale europene s-au făcut auzite acuzații de crime de război la adresa Moscovei. La începutul săptămînii, președintele Hollande încă nu era sigur că-l va primi pe Vladimir Putin, care vine la Paris pe 19 octombrie pentru a inaugura un centru spiritual și cultural rus. Așa ceva ar fi fost de neconceput pînă în primăvara lui 2014. Ba chiar și pînă cu cîteva luni în urmă, cînd aproape sigur lui Putin i s-ar fi întins covorul roșu, fie și venit în vizită privată. În paralel cu semnele vizibile de izolare diplomatică, Occidentul dă tot mai multe semnale că începe – în sfîrșit! – să conștientizeze pericolul sistemului propagandei rusești și încercările Kremlinului de a submina unitatea europeană.

Tot la începutul acestei săptămîni, Comisia pentru Afaceri Externe a Parlamentului European a adoptat textul unei rezoluții care incriminează direct „propaganda ostilă [a Rusiei] împotriva UE și a statelor membre, care caută să distorsioneze adevărul, să provoace neîncredere, să dezbine UE și pe partenerii săi nord-americani, să paralizeze procesul de luare de deciziilor, să discrediteze instituțiile UE și să inducă teamă și nesiguranță în rîndul cetățenilor UE". Rezoluția solicită jurnaliștilor, dar și instituțiilor specializate, să strîngă materiale documentare privind consumul produselor de propagandă promovate de Kermlin. Și formele de exprimare sînt numeroase – de la organizații de media precum *Sputnik* sau *Russia Today* pînă la blog-uri „independente" sau publicații electronice cu caracter naționalist sau xenofob. Dar și așa-numiții „troli" – conturi false pe rețelele de socializare.

Rezoluția a fost promovată de eurodeputata poloneză Anna Fotyga, din partidul Lege și Justiție. Și chiar dacă documentul nu are caracter legislativ, ci doar de recomandare, este un semnal foarte important privind o schimbare de direcție în relația cu Rusia. La fel ca și în cazul reținerilor manifestate de președintele francez – ele însele un puternic semnal diplomatic în sine –, o asemenea rezoluție în Parlamentul European ar fi fost greu de imaginat în anii sau chiar în lunile din urmă. Și aceasta, cu toate că propaganda rusească era și atunci cît se poate de robustă.

Rusia continuă să se prezinte ca fiind sub amenințarea Occidentului.

În paralel, se înmulțesc studiile și cărțile care analizează sistemul rusesc de putere și propagandă. Kremlinologia, un domeniu care intrase în declin în perioada ce a urmat Războiului Rece, capătă acum un suflu nou. Și aceasta spune ceva. De exemplu, o analiză din ediția electronică a revistei *Newsweek* descrie războiul hibrid al Rusiei și vine cu o concluzie dură: valorile Occidentului și interesele Rusiei sînt fundamental incompatibile. Publicația citează un document recent publicat de Chatham House, care descrie Rusia ca fiind angajată într-un război hibrid, care cuprinde inclusiv tehnicile de dezinformare, scrie autorul Keir Giles, cercetător la Chatham House.

Rusia continuă să se prezinte ca fiind sub amenințarea Occidentului și se mobilizează pentru a răspunde acestei amenințări. Inițiativele de securitate ale Rusiei, chiar atunci cînd se prezintă drept măsuri defensive, sînt susceptibile a avea consecințe grave pentru vecinii săi. Pentru liderii occidentali, un prim pas esențial spre o gestionare mai eficientă a relației cu Moscova ar fi să se recunoască faptul că valorile Occidentului și interesele strategice ale Rusiei sînt fundamental incompatibile, scrie *Newsweek*. Aceeași revistă remarca, nu de mult, apariția cărții *Dincolo de Crimeea,* care analizează politica Rusiei în ceea ce se numește „vecinătatea apropiată". Autoarea este Agnia Grigas, cercetător la Atlantic Council. Potrivit ei, Vladimir Putin utilizează instrumente culturale, economice și lingvistice pentru a reconstrui imperiul. Cartea oferă o perspectivă nouă asupra modurilor în care Kremlinul se folosește de 35 de milioane de compatrioți împrăștiați în întreaga regiune postsovietică.

Pe scurt, Rusia folosește inițial o combinație aparent inofensivă de instrumente de soft power, inclusiv instrumente culturale, economice și lingvistice. Simultan sau ulterior, Kremlinul utilizează diferite politici menite să sprijine drepturile acestor vorbitori de limba rusă. Aceste politici sînt însoțite de o intensă o campanie de propagandă, privind necesitatea urgentă de a-i proteja pe acești cetățeni. Pasul final ar urma să fie anexarea completă a unui teritoriu, ca în cazul Crimeei, sau înființarea de entități separatiste care acționează de facto ca protectorate rusești. Autoarea dă ca exemple imixtiunea agresivă a Moscovei în afacerile Moldovei, Ucrainei și Georgiei, ceea ce a dus la crearea conflictelor înghețate din Transnistria, Donbas și Caucaz. Dar atrage atenția și asupra celor trei state baltice. În concluzie, Kremlinul ar putea fi gata pentru a-și recrea fostul imperiu, dacă nu prin anexare, cel puțin prin crearea unei puternice sfere de influență a Rusiei, scrie *Newsweek*.

Evident, abordarea nu se va schimba dintr-odată și nici efectele nu pot fi spectaculoase pe termen scurt. Mai întîi, pentru că sistemul de propagandă al Kremlinului va încerca, la rîndu-i, să se adapteze noii situații. Și apoi, pentru că Rusia și-a construit în ultimii ani un întreg sistem de relații în lumea occidentală, ceea ce-i va permite să influențeze în continuare sistemul decizional.

Analistul politic Vladimir Socor, specializat în spațiul postovietic, remarca, într-o discuție la RFI România, că dacă fosta URSS manevra în Occident prin partide comuniste și socialiste, cele mai multe marginale, acum Rusia își are oameni de încredere în board-urile marilor companii. URSS corupea ideologic, Rusia corupe financiar, concluziona Vladimir Socor.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la Radio France Internationale România.*

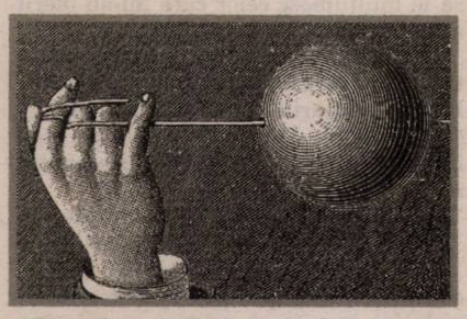

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Banul face presa

Închiderea unui ziar a devenit știre de prima pagină. Presa europeană a comentat pe larg, săptămîna aceasta, suspendarea publicării ziarului maghiar *Népszabadság.* Cum se poate ca un ziar de largă circulație să dispară, de la o zi la alta? Scăderile de tiraj, scăderile de venit din publicitate, schimbarea obiceiurilor de lectură și de consum media generează peste tot în Europa o criză a presei tipărite. Ziare importante au fost obligate să-și restrîngă activitatea, să se restructureze, să se reformeze. Unele nu au reușit – și au intrat în insolvență. Cazul ziarului *Népszabadság* ridică însă niște semne de întrebare. Există suspiciuni că publicația de opoziție a fost închisă la comandă politică. În ultimele săptămîni, în ziar apăruseră cîteva investigații contondente cu privire la posibile fapte de corupție ale unor membri ai guvernului. Chiar și modul brutal și cumva teatral în care s-a petrecut acest proces de suspendare – fără prea multe explicații, ziariștilor nu li s-a mai permis accesul în redacție – e un indiciu în acest sens.

Dispariția acestui ziar îi servește, cu siguranță, premierului Viktor Orbán. Ce e sigur e că ziarul deranja Puterea de la Budapesta. Nici un reprezentant al guvernului nu a vrut să comenteze închiderea publicației. În schimb, o figură importantă și vizibilă a FIDESZ, vicepreședintele Szilárd Németh, a spus, într-o scurtă declarație de presă citată de Liberties.eu, că „era și timpul" ca ziarul *Népszabadság* să se închidă. Un comentariu cinic de vreme ce numeroase publicații apropiate de cercurile Puterii sînt la adăpost de criza financiară, căci sînt răsfățate, printre altele, cu publicitate de la agenții sau instituții de stat.

„Există suspiciuni că publicația de opoziție a fost închisă la comandă politică."

Cît despre *Népszabadság,* situația economică și juridică a publicației e destul de complicată. Fundația pentru Presă Liberă, susținută de Partidul Socialist maghiar, a deținut, pînă în 2015, 28% din ziar. Care ziar are, din 1990 încoace, doi acționari principali, grupurile de presă Bertelsmann și Ringier. În urma fuziunii (controversate) dintre Ringier și Axel Springer, Ringier a fost obligat de Consiliul Presei (creat la inițiativa guvernului FIDESZ) să vîndă, în 2014, părțile pe care le deținea din ziarul *Népszabadság.* Cumpărătorul a fost Mediaworks, o companie creată de omul de afaceri Heinrich Pecina.

Multă vreme s-a zvonit și că premierul Viktor Orbán însuși ar fi interesat să preia controlul asupra ziarului, s-a spus chiar că ar fi negociat cu Pecina – detalii cu privire la această discuție, dacă ea chiar a avut loc, nu au fost făcute publice. Oricum, implicarea Puterii e plauzibilă. În ultima vreme, multe reviste și ziare, dar și posturi de radio și de televiziune au intrat sub controlul apropiaților lui Viktor Orbán, luînd o vizibilă orientare pro-guvernamentală. O cartografiere sumară a concentrării instituțiilor de media arată clar că, în Ungaria, Opoziția controlează doar o părticică infimă din presă.

Népszabadság era unul dintre ziarele de opoziție – iar acum, după închidere, nici măcar arhiva online a publicației nu mai este disponibilă. Site-ul ziarului prezintă doar un anunț din partea conducerii companiei în care e explicată situația publicației. Printre altele, abonații sînt anunțați că în scurt timp vor primi o ofertă de înlocuire a abonamentului la ziarul *Népszabadság* cu abonamente la alte publicații din portofoliul companiei (numeroase ziare locale și cîteva titluri de reviste). Viitorul publicațiilor deținute de grup și al celor peste o mie de angajați depinde de succesul economic al companiei, se mai arată în comunicat.

În ultimii zece ani, ziarul a pierdut peste 74% din audiență. Numărul de cititori a scăzut cu peste 100.000. Din 2007 pînă acum, publicația a generat pierderi de peste cinci miliarde de forinți. Pierderi semnificative s-au înregistrat și anul acesta, în ciuda eforturilor de reorganizare.

Oricare va fi epilogul, episodul trist din Ungaria arată cît de vulnerabilă este presa, mai ales atunci cînd este vulnerabilă economic.

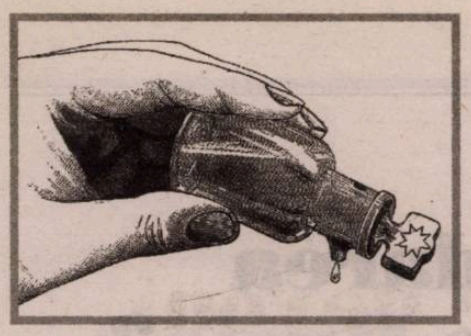

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ceasurile și ora

Grija pentru corectitudinea limbii e, desigur, lăudabilă, dar împinge uneori către excese normative și către judecăți aspre, care nu țin cont de variația în timp și în spațiu a limbii. În programele școlare ar trebui să intre nu doar cunoștințe despre norma lingvistică actuală, ci și deschideri de orizont, perspective mai largi asupra legăturii dintre limbă și gîndire, dintre limbă și cultură, asupra variației lingvistice, a relativității normelor și a modificării lor în timp. Altminteri, cu cele mai bune intenții, vorbitorii ajung să critice (la alții) forme perfect acceptabile acum cîteva decenii, prezente în literatura din secolul trecut, recomandate altădată chiar de școală. Iar vechimea formelor nu e un motiv de condamnare, pentru că modificarea în timp a normelor nu e un fapt de progres (și nici de regres); limba română de acum un secol nu se afla în vreo fază inferioară de dezvoltare (după cum nu era nici într-o stare ideală de care s-ar fi depărtat prin grave degradări).

Circulă, în ultima vreme, părerea că formulări de tipul *orele 3, la orele 5* etc. ar fi greșite, hipercorecte, că ar extinde nepermis de mult cerințele acordului gramatical. Asemenea afirmații sînt explicabile în măsura în care se raportează la stadiul actual al limbii, în care ora se exprimă prototipic prin singularul substantivului, căruia cifra juxtapusă îi aduce precizarea temporală printr-o formă a numeralului cardinal *(ora 3, ora 5* – ca în *pagina 3* sau *etajul 5)*. Nu putem face totuși abstracție de istoria recentă a limbii, de faptul că pînă de curînd tocmai construcțiile cu pluralul substantivului *oră* erau mai frecvente.

De fapt, în textele cele mai vechi exprimarea orei se făcea cu ajutorul cuvîntului de origine slavă *ceas,* însoțit (precedat sau urmat) de un numeral ordinal: în secolul al XVI-lea, în cărțile tipărite de Coresi, aceasta e construcția tipică: „pînă la *al unsprăzeacelea ceas*“ (Evanghelia cu învățătură), „de va veni *întru al doilea ceas* sau *într-al treilea ceas*“ (Tetraevanghel). Același model apare la Varlaam („cînd fu *întăiul ceas* de noapte“), la Dosoftei („de la *al treile ceas* pîn-*al nouăle ceas*“), la Antim Ivireanul („am lucrat în viia Domnului, de nu ca cel de la *al noaolea ceas*, măcar ca cel de la *al unsprăzeacelea ceas*“) etc. În textul religios orele sînt adesea pomenite pentru valoarea lor simbolică; pînă astăzi, formula metaforică păstrează construcția veche *(în al unsprezecelea ceas)*, diferențiată între timp de banala indicare a momentului *(la ora unsprezece)*.

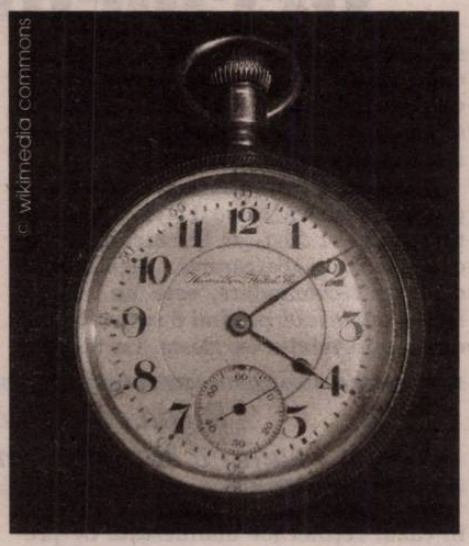

„Și cînd fu la 9 ceasuri *de noapte.“*

Altă construcție destul de veche este cea în care numeralul cardinal precedă substantivul *ceas* și se acordă (cînd este cazul): „Și cînd fu la 9 *ceasuri* de noapte“ (Varlaam). Acest tipar este pe larg ilustrat în dicționarul academic *(Dicționarul limbii române,* Litera C, 1940) – „Sînt *două ceasuri*“, „La *patru ceasuri* fix“, „Trenul sosește la *ceasurile 23 și 17*“ –, inclusiv prin unele variații: exemple în care numeralul e postpus (dar acordat) – „Sînt *ceasurile două*“ –, sau substantivul este elidat: „Am fost la tine *pe la* (ceasurile) *trei*“; Același dicționar preciza că, în epocă, *ceas* era tot mai des înlocuit de împrumutul modern *oră*. Desigur, *oră* a intrat în aceleași tipare, fiind folosit la plural (de exemplu, în ziarul *Dumineca* din 25 martie 1934, se indica programul bisericii greco-catolice din Sighet: „la *orele* 6 1/2 Vecernie“; „la *orele* 5 mărturisire“.

Pentru aceste tipare de exprimare a timpului pot fi invocate și diferite modele străine, dar nu trebuie excluse nici coincidențele. Oricum, construcția cu pluralul corespunde cel mai bine celei din franceză: *à onze heures.* În secolul al XIX-lea găsim deja formulări de tipul: „a început *la 11 1/2 oare*“ (la Alecsandri, citat în *Dicționarul limbii române,* Litera O). Și în italiană indicarea orei presupune pluralul, chiar dacă substantivul nu mai apare *(alle undici)*.

În orice caz, ceea ce într-o perspectivă strict limitată la actualitate poate părea o abatere de la uzul curent reprezintă de fapt persistența unui uz mai vechi, a unei norme care a mai pierdut teren, fără a fi explicit abandonată. Ambele construcții – *la ora cinci* și *la orele cinci* – pot rămîne în continuare variante perfect acceptabile de indicare formală a orei (alături de mai colocvialul și mai simplul *la 5)*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

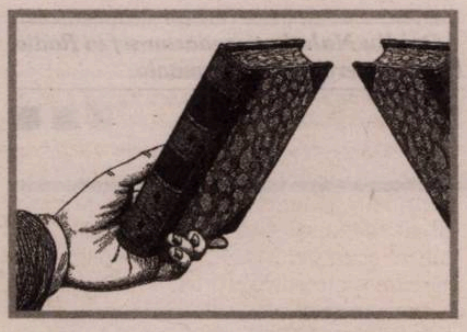

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Homo academicus

Stînd de vorbă cu un coleg clasicist despre soarta noastră comună de truditori pe ogoarele universității, m-am trezit la un moment dat întrebîndu-l de ce și-a ales meseria pe care o practică. Mi-a răspuns că l-a atras ideea unei profesiuni în care să înveți toată viața.

E firesc să te întrebi, din cînd în cînd, de ce ai făcut ce ai făcut. Și eu mi-am dorit, ca tînăr absolvent, să pot preda la universitate – deși, la vremurile cu pricina, o atare perspectivă se arăta cît se poate de problematică. Pe mine cred că mă mîna în primul rînd nevoia de libertate – pentru că așa percepusem, ca student, Facultatea de Litere, sau cum se va fi numit pe atunci, ca un spațiu al libertății fără egal în tot ce întîlnisem în România totalitarismului ceaușist.

Mă întreb și acum adesea de ce mi-am dedicat ultimii treisprezece ani – a.m.r. 3! – unor responsabilități administrative în universitate și, din păcate, singurul răspuns onest pe care mi-l pot da este: din naivitate. Nu știu cum să denumesc altfel o motivație care, în mod cert, nu are de a face cu gustul puterii, nici cu satisfacțiile financiare, ci mai degrabă cu credința că instituția în care lucrez, facultatea, universitatea, are o misiune specială, la îndeplinirea căreia aș putea să-mi aduc obolul. Iar această misiune, definită în termeni personali, ar putea suna cam așa: conservarea/perpetuarea/emularea/promovarea etc. unui anumit tip uman, pe care îl denumesc, în lipsă de altceva mai bun, *homo academicus*.

Homo academicus nu este un titlu pe care îl obții trecînd diverse probe, încununat cu vreo diplomă oarecare. Calitatea respectivă nu o obții nici în urma străbaterii cursei cu obstacole a suișului în ierarhia gradelor didactice. De fapt, habar n-am cînd și cum poate deveni cineva *homo academicus*. Poate unii chiar se și nasc așa. Cert e că, din punctul meu de vedere, *homo academicus* reprezintă un prototip uman, ce nu are de a face cu locul în care cineva poate fi aruncat pe tabla de șah a nomenclatorului pozițiilor sociale și profesionale. E un prototip deopotrivă al lumii reale și al celei la care visezi, o specie umană a cărei încarnare o poți întîlni, cînd și cînd, în ocazii fericite. Iar universitatea, în umila și naiva mea părere, ar trebui să fie gazda lui predilectă.

Homo academicus este acel tip uman al cărui reper existențial cardinal îl constituie două valori conjugate: adevărul și libertatea. Faptul că aceste valori nu sînt doar alăturate, urcate ambele în topul preferințelor, ci și, cum spuneam, conjugate, corelative, că se definesc una prin cealaltă, este, cred, crucial pentru a înțelege ce este un *homo academicus*.

Este nevoie, pentru accederea la această condiție, de asumarea convingerii că adevărul însuși nu poate fi gîndit în absența libertății cugetului care îl certifică. Altfel spus, adevărul nu este și nu poate obiectul posesiei vreunui ins anume. Afirmarea, probarea, demonstrarea lui – da. Adevărul, ca atare, nu. În raport cu el, ne aflăm poziția umilă de perpetui aspiranți. Poate că teoria „failibilității“ lansată de Karl Popper exprimă cel mai bine acest sentiment, instituționalizat, acum multe secole, sub forma universității: adevărul se află întotdeauna *între* noi și, totodată, *deasupra* noastră.

Dintre atît de multele și de divergentele definiții posibile ale libertății, *homo academicus* tinde să le selecteze pe acelea care fac pereche bună cu perechea ei corelativă: adevărul. Cu alte cuvinte, prevalează convingerea că libertatea nu *se primește,* ci *se obține* prin exercițiul propriei maieutici, proiectate, cel mai adesea, ca traseu existențial.

Universitatea n-a fost și nici nu este reședința exclusivă a lui *homo academicus*, după cum nici acesta n-a fost niciodată singur rezident al campusurilor universitare. Istoria poartă mărturie despre numeroase derapaje și abdicări, iar prezentul e departe de a proiecta imaginea unor Cîmpii Elizee instituțiilor de învățămînt superior. Totuși, în varietatea acestui habitat mi-a fost dat, de mai multe ori, să-l întîlnesc pe *homo academicus* în sala de curs sau pe culoarele facultății, în ipostază de profesor, de doctorand sau chiar de student la licență. Și n-am decît să le mulțumesc celor care mi-au oferit această delectare, această speranță.

În lumea de azi, *homo academicus* ar trebui inclus în lista speciilor amenințate. Iar amenințările vin, în principal, din două direcții: dinspre economic, pe plan internațional și, în plus, dinspre politic, în lumea noastră cea românească.

N-am să vorbesc aici despre cele mult promise, niciodată realizate 6 procente din PIB pentru educație, nici despre matrapazlîcurile legislative menite să asigure eternizarea în funcție a vreunui rector. S-a vorbit din belșug în presa noastră despre astfel de lucruri – chiar dacă, cel mai adesea, fără nici un rezultat. Aș vrea să semnalez un singur lucru: faptul că economicul, pe de o parte, și politicul, pe de cealaltă parte, tind să-și infuzeze propriile valori în spațiul universitar – eficiența și, respectiv, puterea – ruinînd, treptat, binomul axiologic din care se nutrește *homo academicus*. Mă uit cu oarecare stînjeneală la „colecționarii de puncte“ pe care-i văd crescînd în jurul nostru, *intra muros,* la tot mai evidenta corporatizare a regulilor de practicare a meseriei, ca și la tot mai cinicele bătălii pentru putere, uneori cu mize absolut derizorii, ce invadează arena universitară. Și mă mîngîi cu ideea, poppereană, că poate greșesc.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

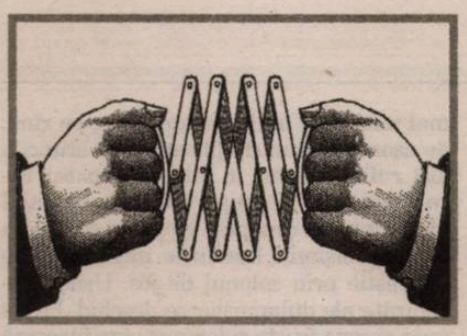

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Cercul vicios poate deveni un cerc virtuos

– interviu cu Dragoș PÎSLARU –

A lucrat, mulți ani, într-un think tank *pe care l-a fondat. Apoi a făcut consultanță. Are un masterat la London School of Economics.* ***Dragoș Pîslaru*** *a devenit, mai întîi, consilier de stat la cancelaria premierului Dacian Cioloș, iar acum este ministrul Muncii. Strategiile legate de sărăcie și dezvoltare pe care le făcea înainte devin acum, din perspectiva ministrului, chestiuni concrete.*

Cum e să devii ministru? Și încă pentru un mandat foarte scurt…

Am avut o perioadă de purgatoriu înainte de a fi ministru: am fost consilier de stat al prim-ministrului. Trebuie să recunosc că, dacă n-aș fi avut acea perioadă, aș fi fost complet nepregătit să fiu ministru. Cred că este o responsabilitate pe care o simt în ceea ce privește a da tot ce pot să dau. Există un avantaj: cînd ai o perioadă scurtă, nu mai ai momente de relaxare, procrastinarea nu mai ține: practic, trebuie să treci direct la treabă și „să livrezi". În prima săptămînă după ce am devenit ministru am slăbit patru kilograme. Ce-i drept, am început cu un subiect foarte „distractiv": salarizarea în zona publică, unde era un haos complet, o „nucă tare". Acum am dobîndit mult mai multă claritate: partea de diagnoză am terminat-o de ceva vreme și am mulțumirea că am început să și livrăm niște lucruri. De exemplu, pachetul de măsuri active pentru ocuparea forței de muncă, la care pritocesc de dinainte să fiu în Guvern. România avea nevoie ca de aer de un pachet de mobilitate socială pentru cei care sînt în grupurile vulnerabile, astfel încît aceștia să iasă din pasivitatea primirii unor alocații și să-și găsească un loc de muncă. Pe de altă parte, e nevoie de mobilitate teritorială: sînt zone în care șomajul se află la nivel structural, e nevoie de forță de muncă și nu se găsește. Or, dat fiind că nici infrastructura nu e prea bună, naveta ajunge uneori la costuri prohibitive.

Condiția de navetist e veche, și în vremea comunismului se făcea naveta. Cum poate fi, concret, stimulată mobilitatea?

Există o subvenție acordată de stat, 0,50 lei pe kilometru, pînă la 55 de lei pe zi. E o măsură extrem de atractivă și creează o motivație solidă pentru ca persoanele să facă acest efort. Oamenii de afaceri au primit pozitiv această măsură. Firmele mai mari oricum făceau acest lucru – aduceau oamenii la lucru cu autobuzul pe o rază de 50 km, dar am vrut să echilibrăm lucrurile, pentru că firmele mici nu-și permit asta.

Mobilitatea e totuși și o chestiune de mentalitate…

Are și resorturi mai profunde. Cei care sînt în zonele rurale au și o mică gospodărie de subzistență, supraviețuiesc. Iar celălalt lucru, care ține de mentalitate, este legat de proprietate: românului îi place să aibă casa proprie. Sub 20% din piață e reprezentată de închirieri. Dacă însă oamenii primesc un pachet de relocare în care intră chiria pe un an plus o sumă pentru familie, începe să devină altceva.

Cum funcționează conexiunea între strategiile pe care le elaborați înainte, ca expert ori consultant, și ceea ce faceți la minister, pe același teme legate de sărăcie și dezvoltare?

Trebuie să recunosc că sînt un animal bizar pentru colegii din minister. După standardul vechi, ministrul nu trebuia să *știe* lucrurile, trebuia să conducă. Era un ministru care avea o idee generală, primea un mandat politic și dădea ordine. Or, eu n-am prea dat ordine: am venit cu o gîndire colegială (inspirat de premier, că și el a venit cu o gîndire colegială la nivelul Guvernului) și am încercat să aliniez oamenii pentru o motivație comună. Acest minister ajută oamenii; și-atunci, hai să nu ne mai ascundem după legi și să vedem cum ajungem la oameni. Cu bani? Nu, cu servicii. Iar pentru asta e nevoie și de implicarea sectorului privat. Or, în procedura de acreditare și certificare aveam 3600 de solicitări nerezolvate cînd am ajuns ministru, iar ONG-urile erau disperate că nu puteau să presteze servicii sociale. Am încercat să lucrez cot la cot cu oamenii din minister: următorul ministru de după mine va avea o problemă, căci oamenii s-au învățat să lucreze altfel. Cînd va veni să dea ordine, va avea o problemă, dacă va veni pe „rit vechi". Experiența mea anterioară m-a ajutat foarte mult: cînd am ajuns la minister, nu era o atmosferă prea bună. A fost un șoc să văd cît de ușor este să cîștigi timp aliniind oamenii în spatele unor idei. Am întîlnit în minister oameni care sînt cu adevărat valoroși, nu spun asta ca să-i flatez. Am o echipă de oameni cu care pot lucra (și nu e vorba doar despre consilierii pe care i-am adus eu, ci despre cei pe care i-am găsit acolo).

ONG-urile se plîng de multă vreme că statul nu le sprijină pentru a asigura servicii sociale. Să înțeleg că problema s-a rezolvat?

Parcursul a fost incredibil. Am pornit de la un stoc de aplicații care nu puteau fi prelucrate pentru că nu aveam legislația necesară. Am rezolvat legislația și am reușit să aprobăm un act normativ prin care subvenționăm ONG-urile. Nu doar că nu le mai punem bețe în roate, ca pînă acum, ci subvenționăm din bugetul de stat organizațiile care furnizează servicii sociale. Cadrul legal exista, dar nu existau normele de aplicare – celebrele norme fără de care nimic nu se poate. Pe de altă parte, avem o interacțiune pozitivă cu ONG-urile care se ocupă de economie socială, pentru care există și fonduri europene. În domenii precum drepturile omului și egalitatea de șanse, avem și un grup ministerial, și două legi pe care le modificăm, dar ritmul a fost cam lent. Încercăm să ținem pasul cu ONG-urile, care pe bună dreptate au frustrarea lor, căci de ani de zile nu se întîmplă nimic pe acest plan.

Frustrarea e justificată: ONG-urile sînt cele care au pus pe tapet astfel de teme, pe care statul nu știa cum să le trateze…

Violența domestică, egalitatea de gen, egalitatea de șanse, dizabilitățile – toate aceste lucruri au fost ținute sub preș. Ministerul prefera să fie un dispecer de ajutoare sociale și să îndrepte banii statului către unii decît să se complice cu lucruri care sînt irelevante pentru voturi. În acest an, Ministerul Muncii a trecut 43 de acte normative. Mai avem 20 care așteaptă. Cea mai mare parte nu sînt emanații tehnocrate: două treimi sînt lucruri ținute sub preș de ani de zile. Normele pentru autism stau de șase ani, de pildă. Convenția de la Istanbul, aprobată din 2015, nu s-a mișcat de atunci. Sînt lucruri care au fost lăsate deoparte, pentru că nu erau atractive politic, deși miza e importantă: a reconfigura relația statului cu sectorul societății civile și cu sectorul privat. Noi ne-am rupt capul acum să rezolvăm probleme care așteptau de multă vreme. Și să rezolvăm probleme urgente, pentru că Ministerul Muncii este un minister în care zilnic „crapă" ceva: cazuri de violență domestică, proteste, accidente de muncă, greve etc. Monitorizînd numai pe site-ul ministerului problemele cu care se confruntă oamenii, mă îngrozesc. Și simt că îmi crește responsabilitatea.

În România există o diferență mare între nivelurile de dezvoltare. E frumos să mergi la țară și să vezi vaca păscînd și atmosfera idilică, dar oamenii care locuiesc acolo trăiesc ca acum o sută de ani…

Și ne pasă? Eu mă simt transformat de suferința pe care am văzut-o în ultimele luni. Nu trăiam într-un turn de fildeș, am mai făcut voluntariat și muncă de teren, dar ce am văzut acum e grav: oameni care n-au acoperiș ori care trăiesc cu 11 copii într-o cameră. Și nu sînt lucruri izolate. În România constatăm că avem un țesut social deșirat. Fibra noastră socială e descompusă: de turbulențele istoriei recente, de starea materială, de individualismul care ne-a marcat în zona urbană și altele. Avem excese de patriotism, mîndrie legată de daci, Burebista și de filonul excepționalist al românilor. Dar dacă e vorba să analizăm ce facem efectiv ca să ridicăm nația, aici e zero barat. La nivel individal, mulți stau într-o pasivitate indusă de stat, mai votează pe cine le dă un beneficiu și gata, avem „un electorat stabil". În al doilea rînd, e comunitatea: dacă vrei să dezvolți ceva, interacționează cu ceilalți, intră în comunitate. Dar la noi chestia cu „capra vecinului" funcționează. În al treilea rînd, este nivelul societal: ai nevoie de mai multe comunități care să colaboreze. Iar la noi comunitățile nu colaborează, fiecare merge pe cont propriu. Există și zone unde a început să se vadă schimbarea, inclusiv cu oameni de la partide diverse, dar care și-au dat seama că au ceva în comun, sau cu primari care au trecut prin toate partidele pentru a putea face ceva bun în localitate. Dar în ansamblu relația între individ, comunitate și societate mi se pare critică. De aici derivă, într-o cheie de interpretare, totul. Dacă statul sufocă nivelul comunității și merge direct spre indivizi pentru a-i ține captivi, nu e în regulă, căci statul trebuie să activeze comunitățile. Dacă statul creează unele comunități privilegiate, s-a terminat. Dar noi nu vorbim despre aceste lucruri, nu s-a discutat despre ce vrem să remodelăm ca țesut social.

Lipsa de încredere generalizată e și ea o problemă?

Le-am spus colegilor mei că, dacă sînt copleșiți, un singur lucru să nu facă: să nu închidă telefoanele la care sună oamenii. Și să răspundă la mail-urile cetățenilor măcar scurt, cu „Am înțeles problema, încercăm s-o rezolvăm". În momentul cînd cineva sună și nu-i răspunde nimeni, nu e de tolerat. Acest lucru mi se pare simbolic pentru problema încrederii. Cînd încerci să-ți apropii oamenii se creează încredere: și încrederea cetățenilor în stat, dar și încrederea statului în cetățeni. Și mai e nevoie și de încrederea statului în firme, și a cetățenilor în firme. Cercul vicios poate fi transformat într-un cerc virtuos: cînd capeți încredere în celălalt, vă ranforsați reciproc. Sîntem mult mai aproape decît se crede de a face transferul de la o paradigmă la cealaltă. Noi am arătat că se poate și altfel, prin această guvernare.

Ce rămîne după acest Guvern?

Rămîne o mai mare nădejde a oamenilor că se poate și altfel. Și, chiar dacă va veni un guvern „de rit vechi", va fi o presiune mult mai mare pe acel guvern: va trebui să se reformeze major. Nu poți da înapoi în privința transparenței, a felului în care construiești o politică, a consultării publice. Sîntem acum într-un *momentum*, într-o inflexiune temporală în care putem sări niște etape. Sîntem la începutul unui ciclu economic care ar putea transforma creșterea economică în servicii sociale. Cînd ai un astfel de moment care s-ar putea lăsa cu o creștere sustenabilă, te gîndești cu cine și cum ai putea să mergi mai departe.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

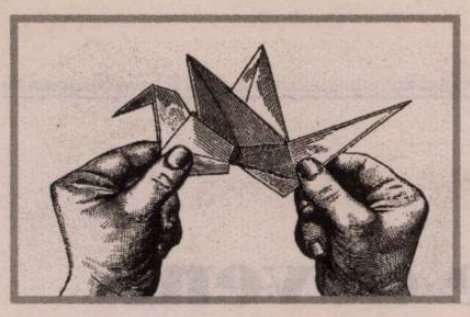

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cîteva lecții ale mării

Am petrecut noaptea la ancoră, pe velier, cu micul nostru echipaj de șase persoane, într-un golf al peninsulei Attica, așa cum am povestit săptămîna trecută. Dis-de-dimineață facem baia de rigoare în mare, bucurîndu-ne de confortabila platformă rabatabilă, cu scară, de la pupa yachtului. Urcăm barca de serviciu înapoi pe punte, pornim instrumentele de navigație și mașina. Ridicăm ancora (pentru prima oară în viață nu folosim formula asta la figurat) chiar înainte de micul dejun, ca să nu cumva să ne obișnuim cu plecările tîrzii, așa cum am făcut la Atena. Rugăm să fie închise toate hublourile și chepengurile și, de asemenea, să fie amarate lucrurile de prin cabine, așa cum scrie la carte, dar nu verificăm și dacă „ordinul" e respectat. Fetele ne servesc masa pe punte în timp ce ieșim din golf. În față avem strîmtoarea dintre capul Sounion și mica insulă privată Patroklos și hotărîm că e mai sigur și mai simplu să nu întindem pînzele pînă dincolo de ea. Marea e aproape fără valuri și terminăm în liniște micul dejun cu timona pusă pe pilot automat (avem și așa ceva).

La un moment dat, de jos din bucătărie, fetele aud alarma și, privind instrumentele, încep să strige că a scăzut brusc adîncimea. Și la timonă aparatele încep să piuie enervant. Indică mai puțin de un metru adîncime. Trag de cîrmă aiurea, fără să știu ce ar trebui să evit. Ce să fie acolo, în mijlocul mării? O epavă, un țanc de piatră? O balenă? Pînă cu o secundă în urmă erau 55 de metri. Pentru o clipă strîngem din umeri, așteptîndu-ne la cine știe ce izbitură. Îmi amintesc însă ce ne-a spus Ovidiu la școală. Cînd adîncimea depășește raza obișnuită a sonarului, acesta poate da asemenea erori. Evident, asta s-a și întîmplat. Încerc să explic fenomenul repede și convingător, să liniștesc perechile de ochi speriați care mă privesc. Dar abia ne revenim, că în apropiere apare un yacht imens, cu motor, tipul Abramovici, care merge cu o viteză incredibilă, de nesimțit, și lasă în urmă o cocoașă de spumă albă. Ocolim spre dreapta și vedem valul care vine perpendicular spre noi. Ne ținem bine. Nu e de închipuit că un vapor poate forma un val care chiar să-ți pună probleme la o distanță de vreo două-trei sute de metri. Ei bine, prova noastră se scufundă cu totul în acel val care mătură puntea din față. Găsind acolo un chepeng neînchis, valul intră direct în cabina băieților, udînd cearșafurile, saltelele și hainele împrăștiate pe pat. O lecție pentru nerespectarea unei reguli (care va deveni sfîntă pe mai departe).

Trecem prin strîmtoare și la capătul ei, spre babord, apare în sfîrșit templul lui Poseidon. Impresionant cum îl știam și de pe uscat. Ne închinăm creștinește zeului și-l rugăm să ne aibă în pază cîtă vreme ne vom zbengui pe domeniile lui. Cîți navigatori n-or fi făcut ca noi în cele aproape 2500 de ani de cînd există acel templu... Vrem să dăm drumul focului. Deschid siguranța fungii și mă trezesc că parîma îmi fuge prin palmă, încingîndu-mi pielea. Focul scapă liber și începe să filfîie periculos. Iar am greșit. Unu, iar n-am orientat prova în vînt, doi, nu mi-am pus mănușile. Trei, însă – întețirea bruscă a vîntului chiar în acel moment, adică imediat ce am trecut prin fața templului – n-a ținut de noi. Pare că zeul ne-a răspuns la salut. Dar există și o altă explicație pe care probabil că o știau și cei care au construit templul în acel loc. La marginea Atticii se schimbă vînturile. Odată ce treci de capul Sounion, adăpostul oferit de continent dispare, iar vînturile puternice dinspre nord pot să-ți rupă pînzele dacă nu ești atent.

Una dintre cele mai cunoscute legende antice grecești spune că în locul acesta, de pe stîncile capului Sounion, s-a aruncat regele Egeu cînd a văzut întorcîndu-se corabia fiului său Tezeu care plecase să-l omoare pe Minotaurul din Creta. Pînzele negre ale corabiei erau semnul înfrîngerii și deci al morții lui Tezeu. Eroul învinsese Minotaurul, dar uitase să-și schimbe pînzele, ceea ce pentru tatăl său a fost fatal. De atunci, în memoria regelui Egeu, marea s-a numit Egee. În fața noastră sînt primele trei insule din arhipelagul Cicladelor: Kea, Kythnos și Serifos. Kea se vede în zare, Kythnos e abia bănuită, iar Serifos încă nu se zărește. Cicladele, nu mai puțin de 220 la număr, dintre care doar 24 locuite, formează un fel de cerc (de unde și numele) în jurul insulei sacre Delos, considerată în mitologia greacă locul unde s-a născut Apollo.

Vîntul din travers e puternic, la rafală atinge 30 de noduri. Cu două treimi ale focului deschise, depășim 7 noduri, condiții în care nu îndrăznim și nici nu avem nevoie să deschidem și randa. Velierele din jur procedează la fel. Marea nu e chiar furioasă, dar e bine agitată. Valurile ating doi metri. Tangajul e considerabil, dar răul de mare e aproape inexistent, spre deosebire de ziua precedentă cînd, deși valurile erau mai mici, mai mulți ne-am plîns, pe rînd, de ușoare grețuri. Explicația e că atunci a fost ruliu (mișcări în față și-n spate), care-i mai greu de suportat decît tangajul (din stînga în dreapta). Și poate că ne-am mai și obișnuit. Lucrurile neamarate se împrăștie prin salonul de jos. Ușile neasigurate ale dulapurilor se deschid. Pe jos apar și ceva fructe și legume care fuseseră pe masă. Fetele încearcă pe rînd să coboare să facă ordine. Dar cînd deschid cîte un dulap ca să pună hainele acolo, ies afară și cele dinăuntru, iar la următoarea mișcare a vasului riscă să intre ele însele în dulap. Din cockpit, noi, băieții, care vedem eforturile astea prin tambuchi, ne amuzăm copios, ca niște nenorociți. Zicem că fetele vizitează dulapurile. În cele din urmă ajung și ele la concluzia că e mai bine să revină pe punte, în locuri mai stabile. Altă lecție. Radu ține cîrma deja de cîteva ore, „păcălind" valurile înalte cu ceva abilitate.

Destinația noastră n-a fost stabilită de la început. Cum vîntul ne poartă mai bine către Kythnos decît către Kea, ne lăsăm în voia lui. Să fie Kythnos!

ready made

VENIȚI ȘI ADMIRAȚI LUCRU DE NECREZUT
TREI COȚI LA UN LEU
AVIS

„Fac cunoscut onor P.T. public că am cumpărat o cantitate de 200000 metri DIFERITE PÂNZĂRII NAȚIONALE pentru ROCHI, CĂMĂȘI și altele lucrate în țară cu RESBOIUL ROMANIE pe care le pun în vânzare cu preț de TREI COȚI LA UN LEU în localul din CALEA VICTORIEI, No. 73 (vis-à-vis de Episcopie)."

Voința Națională, Anul XIII, No. 3603, Marți, 24 Decembrie 1896 (5 Ianuarie 1897)

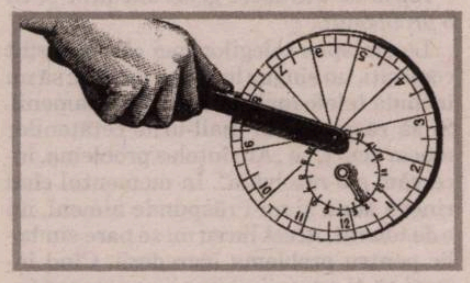

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Sfîntul Petru și conflictul de interese

Dacă te sună un coleg arheolog și zice: „Am făcut săpături acolo unde credeam că am putea găsi oasele Sfîntului Petru, dar nu le-am găsit", ridici din umeri. Ai testat o ipoteză și s-a dovedit falsă – nu e nici o problemă, n-ai ce regrete științifice să ai. Nici creștinismul, la rigoare, nu are nimic de pierdut sau de cîștigat dacă s-ar găsi acele oase. Dar dacă te sună un coleg și zice: „Am găsit oasele Sfîntului Petru, dar le-am pus din greșeală într-un sac cu alte zece schelete și acum nu mai știu care erau"? Atunci, ca arheolog, indiferent că ești creștin, evreu sau musulman, te enervezi. Povestea e cam așa.

În 1939, sub altarul principal al bazilicii San Pietro din Vatican, cel acoperit de baldachinul de bronz al lui Bernini *(foto),* a fost găsit, la adîncime, dar chiar în dreptul altarului, un mic templu *(aedicula),* construit la mijlocul secolului II peste un mormînt mai vechi, aparent din secolul I d.Chr. Săpăturile s-au desfășurat sub conducerea canonicului de la Sf. Petru, monseniorul Ludwig Kaas, dar în mare secret; cineva dinăuntrul bazilicii nu putea ghici că o echipă întreagă muncește în subteran. Prezența în jurul mormîntului a nenumărate monede, din secolele I-XV și din toată Europa (ceva ce puțini arheologi au găsit vreodată *in situ),* e tipică pentru locurile de pelerinaj. Pe un zid alăturat se aflau graffiti, inclusiv o referință directă la Petru și una la bătălia de la Pons Milvius, crucială pentru Constantin cel Mare și pentru creștinism, dar și nume de pelerini și monograme chi-rho. Și mai important, o inscripție fragmentară în greacă, de secol II probabil, s-ar putea întregi ca *Pet*[ru este] *în*[ăuntru]. Într-un capăt al mormîntului e găsită o bizară grămăjoară de oase. Medicul papei le analizează și declară că aparțineau unui bărbat solid, de 65-70 de ani. Pius al XII-lea anunță, deci, în 1950, că în sfîrșit s-a găsit mormîntul lui Petru, apostolul crucificat la Roma în timpul lui Nero. Dintre oase lipsea, semnificativ, craniul. Dar asta se potrivește perfect cu legenda conform căreia, încă în secolul IX, capul lui Petru ar fi fost transferat, ca relicvă, la San Giovanni in Laterano. Papa trimite totuși oasele unui mare profesor de antropologie medicală de la Palermo, care după o minuțioasă expertiză raportează că ele proveneau de la doi bărbați de 50 și ceva de ani și o femeie de 70-75 de ani, printre ele fiind și oase de cocoș, porc și cal. Papa a înghețat cu raportul în mînă. Acum să mă întorc la rezultatele săpăturilor: într-un mic zid cu funcție de contrafort de lîngă *aedicula* (zidul G, de la graffiti, perpendicular pe *muro rosso,* în rapoartele arheologice) se mai găsea o nișă *(loculus),* îmbrăcată în marmură. Un arheolog iezuit din echipa lui Kaas spune că în nișă n-au fost găsite decît cîteva minuscule aschii de os. În 1963 însă, o celebră epigrafistă italiană, Margherita Guarducci, îi transmite noului papă Paul al VI-lea, cu care era prietenă de familie, că știe de la șeful zilierilor de la săpătură cum că monseniorul Kaas ar fi scos din acea nișă, fără să afle echipa de arheologi, niște oseminte, între timp uitate pe undeva. Acestea sînt regăsite prin depozite și analizate și ele la Palermo (la douăzeci de ani de la descoperire), și se dovedesc de data asta a aparține unui bărbat, tot solid și tot de vreo 60-70 de ani. Urmele de sol de pe ele confirmă că provin din zona cimitirului de sub cripta Sf. Petru; printre ele se află fire de aur și resturi de veșmînt vopsit cu purpură. Craniul e prezent, dar nu și labele picioarele. Asta însă se potrivește foarte bine cu tradiția conform căreia Petru a fost crucificat cu capul în jos; pentru ca trupul să fie coborît de pe cruce, picioarele au trebuit evident să fie tăiate. Papa Paul al VI-lea anunță deci, în 1968, că oasele lui Petru au fost identificate.

Arheologic, este improbabil ca unul dintre cei doi bărbați din mormîntul de sub *aedicula,* sau cel din *loculus,* să fi fost Petru. Pe de altă parte, nu e imposibil și, în orice caz, dacă Petru putea fi găsit undeva, ca rezultat adică al unei investigații raționale, atunci acolo erau șansele cele mai mari să fie găsit. Constantin cel Mare nu și-a chinuit degeaba constructorii să demoleze și să niveleze în neștire tocmai într-o zonă cu multe alte monumente, ca să suprapună absida marii lui bazilici exact peste *aedicula* respectivă, cînd avea la dispoziție alte zone mult mai aerisite. E clar că a vrut să se lege, dacă nu de un adevăr ferm, în orice caz de o tradiție foarte puternică. Însă chiar dacă toți cei din echipa de cercetători a Vaticanului au avut cele mai bune intenții, din păcate în anumite situații suspiciunea de fraudă are cam aceleași consecințe ca frauda însăși. E păcat că a trebuit să fie așa: o săpătură insuficient documentată, făcută de o echipă în care toată lumea a fost în aparența conflictului de interese și din care tocmai descoperirea esențială a fost scoasă pe furiș. Consecința este, cu alte cuvinte, că Vaticanul a adus argumente științifice în favoarea credinței, argumente însă în științificitatea cărora trebuie să *crezi.*

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

„Tratamentele-șoc pot fi periculoase“

– interviu cu Ian BURUMA –

Este unul dintre cei mai faimoși intelectuali publici ai lumii. Autor al unor pasionante cărți de istorie, ***Ian Buruma*** *este capabil să privească istoria recentă propunînd coerență acolo unde prejudecățile noastre postulează fracturi. Profesor la Bard College, multipremiat și invitat să conferențieze în cele mai prestigioase universități, Ian Buruma este și autorul unei influente publicistici care se regăsește în marile publicații ale lumii. Neobosit autor, conferențiar și publicist, Ian Buruma vizitează România la invitația Colegiului „Noua Europă“ și a editorul său român, Humanitas.*

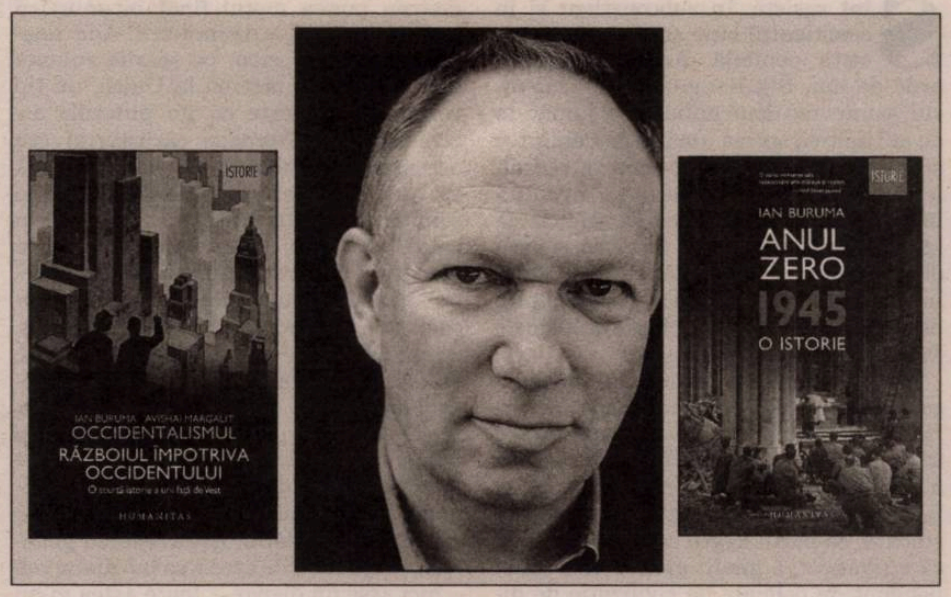

Cartea dumneavoastră 1945. Anul zero *a avut recenzii foarte bune în România, așa că aș vrea să începem interviul de la ea. 1945 a fost un nod istoric teribil. Pe de o parte, a fost sfîrșitul victorios al unui episod tragic, este vorba despre un război dezastruos, și, pe de altă parte, a fost începutul unui nou episod tragic, cel al ruperii Europei între Estul comunist și Vestul democratic. În același timp, pentru oamenii simpli care au avut nesansa de a trăi în Europa acelui an, a fost groaznic. În termeni demonici, aș spune că un demon murea (nazismul) și altul reușea să cucerească noi teritorii și să acumuleze puteri devorîndu-l (comunismul). Privind înapoi acum, 70 de ani mai tîrziu, credeți că ar fi fost posibilă o altă evoluție istorică? A fost acest 1945 o fatalitate? Mai precis, ar fi putut fi evitate părțile rele ale lui 1945?*

Nimic nu este inevitabil, așa cum știm. Dar este dificil de imaginat cum ar fi putut Europa să evite imperiul sovietic. Pînă una-alta, Armata Roșie dusese greul războiului cu Wermacht-ul. Fără sovietici, războiul nu ar fi putut fi cîștigat. La momentul Yalta, puterile occidentale aveau puține cărți de jucat împotriva lui Stalin. În Asia, însă, cred că decolonizarea ar fi putut fi mai bine gestionată. Olandezii și francezii s-au agățat de coloniile lor pentru mult prea mult timp, ceea ce a dus la o vărsare de sînge care n-a fost necesară. Iar retragerea britanică din India a dus la teribile masacre în conflictul hindu-musulman, care ar fi putut fi evitate cu o mai mare prevedere.

Imediat după 1990, s-a putut vedea o stranie competiție a ororilor: fascism / nazism vs *comunism. Ce ați spune cuiva care susține că fascismul a fost mai rău decît comunismul sau viceversa?*

Tortura se simte la fel, indiferent de regimul care torturează. Și comunismul, și național-socialismul au fost niște catastrofe. Dar au existat diferențe importante între ele. Național-socialismul a fost o ideologie a exterminării. Fiecare evreu, bărbat, femeie sau copil, trebuia să fie eliminat din rațiuni ideologice. Gulagul a produs multe crime, ca și epurările, dar comunismul nu a căutat să extermine un întreg popor. Nici chiar Mao Zedong, pe care numerele îl arată drept cel mai mare ucigaș în masă al secolului XX, nu a încercat așa ceva.

În România, unii au sentimentul că Occidentul european nu este empatic cu tragedia pe care am trăit-o sub comunism, deși, spun ei, Occidentul are o anume vină morală pentru că a permis comunismului să se dezvolte atîția ani în Europa. Iar astăzi, această lipsă de empatie se traduce în toleranța pe care anumiți lideri politici europeni o manifestă față de Putin și de Rusia lui. Vi se pare că are temei acest gînd?

Nu cred că *Putinversteher*-ii, cum li se spune în Germania, apără Rusia din vinovăție sau din lipsă de empatie. Unii, precum Donald Trump sau dreapta politică în general, îl plac pe Putin pentru că este un om puternic, de forță, și ei admiră oamenii de genul acesta. Alții, cum ar fi vechea stîngă, apără Rusia pur și simplu din antioccidentalism; anumiți vechi stîngiști iau instinctiv poziții antiamericane și antioccidentale. Mai există și cei care ar putea fi pur și simplu intimidați de Putin ca să-și înăbușe criticismul.

Cît de importantă este istoria pentru proiectul Uniunii Europene? Spiritul UE ne cere tot timpul să privim spre viitor și să uităm trecutul. Pentru UE, istoria Europei nu este mai lungă decît istoria Uniunii însăși. Dar, printre națiunile europene, istoria continuă să fie extrem de importantă. Observ că există națiuni, precum cele din Blacani, care socotesc viitorul ca fiind momentul potrivit pentru reglarea problemelor istorice, dar și alte națiuni care văd în viitor șansa de a se descotorosi de trecutul lor, de care vor să fugă cît de repede. Am putea avea vreodată în Europa un fel de acord asupra istoriei, asupra lucrurilor care s-au întîmplat, cel puțin în mare? Putem construi o Europă tot mai integrată avînd atîtea istorii contradictorii printre membrii UE? Cît de necesară și cît de realizabilă este, în opinia dumneavoastră, o memorie comună a Europei?

Cred că este inevitabil ca țări diferite să aibă păreri diferite asupra istoriei, din cauza traumelor diferite pe care le-au trăit. Însă ideea că o singură țară are un singur punct de vedere asupra istoriei este o eroare națională. Sînt și trebuie să fie dezacorduri asupra istoriei în interiorul statelor-națiune. Din moment ce este imposibil și, din punctul meu de vedere, de nedorit să insistăm ca o națiune să aibă un singur punct de vedere asupra istoriei, acest lucru este la fel de adevărat și în ceea ce privește Europa în întregul ei. Istoria va fi întotdeauna disputată și nu ar trebui să devină niciodată un instrument politic. Dar ar putea fi folositor să vedem ce anume au în comun națiunile europene, atît în Est, cît și în Vest, și pentru a înțelege asta cunoașterea istorică este esențială, cu certitudine.

În 2004, ați scris Occidentalism: The West in the Eyes of its Enemies. *12 ani mai tîrziu, ați scrie această carte altfel? Aceeași întrebare este valabilă și pentru altă carte a dumneavoastră,* Taming the Gods: Religion and Democracy on Three Continents, *apărută în 2010. Au trecut de la apariția acestei cărți șase ani intenși exact în privința lucrurilor despre care ați scris. Evenimentele acestor ani v-au mai schimbat părerile?*

Nu. Cred că anumite *trend*-uri descrise în aceste cărți s-au agravat. Dar n-aș schimba nici o opinie exprimată în aceste cărți.

De ce credeți că Europa se teme să-și asume propria identitate creștină admițînd, deschis, că are rădăcini creștine? Sînt irelevante aceste rădăcini? Sînt jenante?

Rădăcinile culturale ale Europei nu sînt doar creștine. Avem o moștenire comună în Grecia antică și în lumea romană. Apoi, mai este și tradiția iudaică. Pentru a înțelege istoria Europei toate aceste componente trebuie înțelese. Dar trebuie să și acceptăm că, astăzi, mulți europeni vin din tradiții diferite. Anumite acomodări trebuie să aibă loc. Ar fi o prostie să insistăm ca oamenii să se conformeze tradiției creștine doar pentru că au aceste rădăcini. Putem doar să cerem oamenilor să respecte statul de drept și să nu utilizeze niciodată mijloace violente ca să impună propriile lor opinii și credințe altora.

Credeți că trăim vremea ciocnirii civilizațiilor? Mulți oameni spun că sîntem în război. Unii spun că e o metaforă, alții că este o apreciere realistă. Ce credeți?

Nu, nu cred. Faptul că un număr mic de oameni este gata să ucidă în numele islamului nu înseamnă că Vestul este în război cu toți oamenii care au această credință religioasă. Asta este exact ce vor revoluționarii islamiști să credem. Dar nici Al-Qaeda și nici ISIS nu-i reprezintă pe toți musulmanii, chiar dacă ei vor asta. Islamismul este, înainte de toate, o ideologie politică. Islamul nu este. Singura cale ca să învingem aceste mișcări revoluționare este că cooperăm cu musulmanii pașnici. Retorica războiului între civilizații este deopotrivă falsă și periculoasă.

> *„Olandezii și francezii s-au agățat de coloniile lor pentru mult prea mult timp.“*

Credeți că, în general, Europa a jucat un rol civilizator în lume sau mai degrabă nu? Dacă da, ar trebui să încercăm să jucăm acest rol din nou? Dacă nu, credeți că plătim acum prețul pentru relele pe care strămoșii noștri le-au făcut altora?

Ca toate celelalte civilizații, Europa a exercitat influențe bune și rele. A produs Inchiziția și Renașterea, democrația liberă și nazismul, reguli coloniale benevolente și cuceriri sîngeroase, Iluminism și persecuții religioase. Dar nu putem să repetăm istoria. Tot ceea ce putem face este să încercăm să facem maximul de bine posibil în circumstanțele actuale.

Să luăm cel mai rău scenariu posibil: Donald Trump cîștigă alegerile pe 8 noiembrie. Asta se va întîmpla într-un moment delicat pentru Uniunea Europeană, care este divizată în criza refugiaților și va trece printr-un an extrem de dificil. 2017 trebuie să fie un an al ranforsării Uniunii, după un 2016 destul de vătămător pentru ea. Cu Trump în Biroul Oval, cum vedeți Europa peste un an, la sfîrșitul anului viitor?

Ar arăta mult mai rău pe termen scurt. Statele Unite nu ar mai putea fi un partener de încredere sau un protector al lumii democratice. Pe termen lung, un asemenea șoc ar putea face Europa mai puțin dependentă de Statele Unite în privința propriei protecții și ar putea să o determine să stea pe picioarele ei. Dar tratamentele-șoc pot fi periculoase. Prefer să nu ne supunem unui asemenea test.

Credeți că, în cele din urmă, zeii pot fi îmblînziți? Nu cumva este în natura lor să fie neîmblînziți și complet nesupuși oamenilor?

Zeii sînt produsul oamenilor și sînt atît de neîmblînziți sau de îmblînziți pe cît îi fac oamenii să fie.

Mulți oameni spun că democrația, statul de drept și respectarea drepturilor fundamentale ale omului sînt produse culturale ale civilizației europene, așa că ele nu sînt realizabile în alt context cultural. Așa este?

Nu cred că este așa. Chiar dacă instituțiile democratice, așa cum există ele astăzi, sînt produsul civilizației occidentale, asta nu înseamnă că nu pot funcționa în altă parte. Există multe democrații robuste care nu aparțin Occidentului. De pildă, cred că democrația din Coreea de Sud funcționează mai bine decît cea din Ungaria, ca să dau doar un exemplu. De asemenea, multe elemente care fac o democrație liberală să funcționeze pot fi găsite și în alte civilizații. Dreptul de a nu fi de acord, de pildă, se regăsește și în filozofia confucianistă. În gîndirea chineză, conducătorul are legitimitate doar atîta timp cît aduce beneficii poporului. Asta implică un anume grad de acceptare.

Drepturile omului sînt un concept relativ nou și în Occident. Universalitatea sa depinde de felul în care definim aceste drepturi. Asupra acestei definiri nu există consens nici în Occident. Gîndiți-vă la dezbaterea asupra drepturilor economice, de pildă. Definite îngust, drepturile omului au o atractivitate universală. Nu cred că există multe culturi în care, de exemplu, tortura este considerată o virtute.

a consemnat Sever VOINESCU

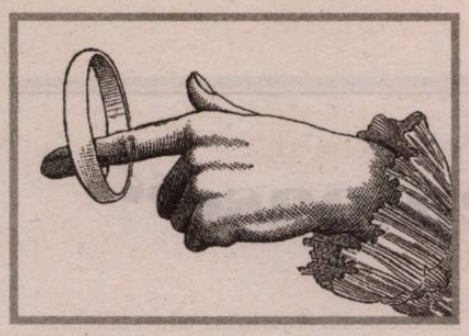

Selma IUSUF

legende urbane

O confesiune

Sînt rasistă. În subconștient și în conștientul bine ascuns, sînt o rasistă penibilă. Acum 13,5 miliarde de ani, Big Bang-ul făcea Universul, acum vreo două milioane și jumătate de ani apărea specia umană pe Pămînt și scobea primele unelte de piatră, recent, ieri, acum 500 de ani, începea revoluția industrială, omul începea să știe cît de ignorant este și, de doar douăzeci și ceva de ani trăiesc în libertate și democrație în România. Nu e nici măcar cît o clipire de pleoape, nici măcar o bătaie de aripi de fluture. E nimic. Zero absolut.

Am conștientizat treaba cu rasismul concret și extrem de asumat acu', de curînd. Mă aflam într-o anume împrejurare într-un grup cunoscut de persoane în care a apărut, într-o bună zi, o figură nouă. O fată. Fenotipul indian extrem de închis la culoare, cu părul negru corb, lung. „Cred că e țigancă", a gîndit gîndul meu independent de poleiala de civilizație de dinafară. Și știți ce-am făcut? M-am dus și mi-am adus telefonul, pe care-l lăsam de regulă părăsit prin diverse locuri, un pic mai aproape. Evident că n-am făcut-o ostentativ, doar sînt civilizată, nu? Mă consolează însă un pic faptul că m-am gîndit ceva pînă să fac gestul ăsta. „Să-l iau, să nu-l iau? De ce presupun că fata asta ar fi un potențial pericol? Pentru că o văd pentru prima oară aici, pentru că are pielea închisă la culoare, pentru că ce? Ești cam de c...t, Selmo", mi-am zis, dar m-am dus totuși să-mi trag telefonul mai aproape.

Fix în aceeași zi, o mică întîmplare la metrou punea moțul final încununării mele ca regină a disimulării. Aud imediat în spatele meu, pe scările rulante care duc jos, la metrou la Unirii, un tip vorbind românește cu un puternic accent arăbesc. Aproape caricatural era accentul ăla. Cobor de pe rulante și mă uit un pic în spate, de curiozitate. Un tip semitic, cu barba neagră și ochi căprui catifelați, cu un rucsac mare, negru, în spinare. Am făcut ochii mari și am început să zîmbesc instantaneu la gîndul răsărit pe loc că individul e, desigur, dubios. Să nu ne arunce naibii în aer aici pe toți, cu tot cu covrigăria și magazinul de ciorapi de pe colț.

Sigur că reacțiile astea au o explicație. Atentatele cît se poate de reale din istoria recentă, victimele, durerea, discursul plin de ură de o parte și de cealaltă, neîncrederea generală, prejudecățile care-s ca buruiana rea – nici arse nu dispar –, toate astea m-au făcut să pun etichete și să mă trag încet în carapace.

Dar știți care e diferența? Știți oare cu ce mă consolez interior atunci cînd mă găsesc atît de vulnerabilă la slăbiciunile vremurilor pe care le trăim? Diferența e că nu am ajuns să țip că m-am cam săturat de atîta discriminare pozitivă și de multiculturalismul ăsta permisiv. Diferența e că-mi dau seama cît de caraghios ar fi să spun asta cînd eu însămi nici nu am deschis bine ochii într-o lume liberă care să spună ce gîndește și e suficient de civilizată cît s-o intereseze soarta fiecărei ființe umane, indiferent de unde ar proveni aceasta. Diferența e că-mi dau seama cum s-ar uita alții la mine dacă, într-o bună zi, cineva mi-ar coase un ecuson cu un M mare, de la musulman, în piept și mi-ar da drumul să umblu așa în lume.

Sigur că umorile sînt mai presus de rațiune și răsar necontrolate de nimeni și de nimic, însă aici sîntem *sapiens* – inteligenți –, le putem ascunde și apoi educa, transforma. Ni se spune că nu e civilizat să judeci o ființă umană după culoarea pielii, după religie, după apucăturile cîtorva membri ai grupului din care face parte și niciodată nu e îndeajuns spus. Niciodată n-o să fie prea mult. Poate că acum, mai mult ca niciodată, discursul ăsta trebuie rostit mereu și mereu. Acum, mai mult ca niciodată, n-ar trebui să renunțăm la strălucirea fantastică, generoasă, universală și, da, în cazul ăsta de-a dreptul divină, care ne face oameni. Acum, poate, în preajma durerii, a fricii, a plînsetelor victimelor de tot felul, pericolul de a renunța la umanitate e extrem de real. Am văzut ce șarpe zace în mine. O să mă străduiesc să țin capacul coșului în care stă extrem de bine închis. Poate se sufocă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Lipsă

Erau în acele zile de glorii
Lumini albastre și glastre cu trandafiri derizorii
Erau procesiuni către cimitire montane
Fețe colorate de sălămîzdre-n borcane
Colonei la pensie cu un picior de lemn
Salate de castraveți și clondire de untdelemn
Adică tot ce alcătuiește de obicei o lume.
Se cînta de mort se făceau glume
Se bătea cu pumnul în masă prin restaurante
Coborau din munți animale dansante
Zăceau la soare fecioare nudiste
Încremeneau scarabei în ametist
O singură întîmplare lipsea:
Lupta dintre pitonul de jad și pantera de baga
Amîndouă statuetele fiind puse sub lacăte
De-un giuvaergiu sărăcit la Muntele de Pietate.

Leonid Dimov,
în *Manuscriptum*,
nr. 1–4/1993

PUBLICITATE

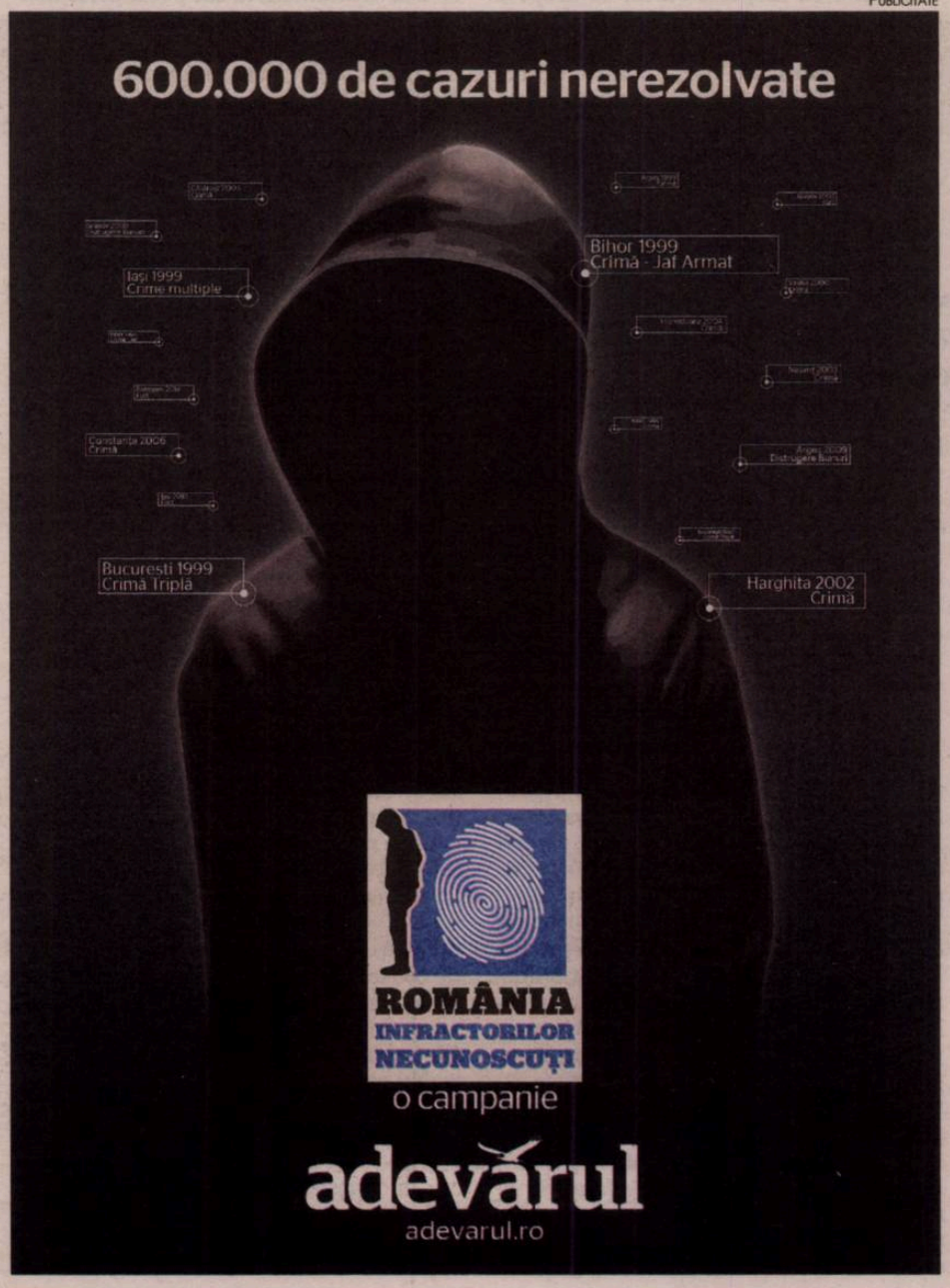

PUBLICITATE

Anca MANOLESCU

Statornic călător

Omenirea și-a împărțit modul de locuire între casa sedentarului și cortul nomadului. Așezarea în cetate și mobilitatea perpetuă sînt două moduri de a fi în lume, dau două tipuri de comunitate, de cultură. Pentru credință, însă, stabilitatea și peregrinarea intră într-o fertilă compoziție. Dumnezeu e suprem stabilul, întemeiat în sine însuși, neclintitul. De aceea i se potrivesc simbolurile muntelui și stîncii, de aceea tronul e emblema lui. Absolută, stabilitatea lui susține lumea și sufletul, le dă întemeiere. Or, ancorat de neclintirea Polului divin, credinciosul e îndemnat să rămînă neîncetat un călător. Înrădăcinat în Dumnezeu, e îndemnat să înainteze în adevărul Lui nemărginit, pe calea fără capăt a înțelesurilor Sale. E îndemnat să nu se instaleze în lucruri finite, să nu se lase „legat", determinat de ele: nici de prea sensibile posesiuni, nici de reguli rituale ori principii morale luate drept orizont ultim al credinței („De ce ucenicii Tăi nu postesc? Vor posti cînd Mirele se va lua de la ei", Marcu, 2, 18-20). Nici de concepții care îi dau lui Dumnezeu un chip limitativ, care pun pe El monopolul unui grup, unei confesiuni, unei ideologii sau pur și simplu al rutinei pioase. Călătoria spre/împreună cu Ținta – iată o mare temă a religiilor, un principiu al credinței.

Comentînd un pasaj vechi-testamentar, Origen a dat, în secolul III, acestei teme o expresie din care se va inspira interpretarea creștină a veacurilor următoare. E vorba despre pasajul din Numeri 24, 5: „Cît sînt de frumoase casele tale, Iacob, corturile tale, Israel!"

Sub semnul frumuseții, există în acest verset un crescendo, o schimbare de nume și de condiție a patriarhului. Iacob, cu așezările sale, semnifică pentru Origen o credință care se împlinește în fapte și acțiuni meritorii, admirabile, dar dincolo de care cheamă un orizont mai vast. A te *rezuma/opri* la aspecte „obiectivate" ale religiei – norme de comportament, acte cuvenite, discurs sistematizant – înseamnă a rămîne între zidurile „frumoasei case" a operelor proprii. Iar „casa e lucru așezat, stătător, închis între limite fixe". Schimbarea de nume a patriarhului indică orientarea ființei către Sensul divin nemărginit. Indicu atît vei afla că e mai adîncă; cu cît o vei scruta, cu atît îi vei înțelege mai bine caracterul inefabil și incomprehensibil/de necuprins". Asta înseamnă pentru Origen, în economia pasajului, Israel: nume emblematic al celui care merge pe drumul cunoașterii, care se lasă atras (și preschimbat, amplificat) de Logosul divin. Ceva mai tîrziu, Grigore de Nyssa va da în *Viața lui Moise* o expresie concisă „călătorului statornic" pe urmele lui Dumnezeu (cu referință la Ieșirea, 33, 18-23). Înaintarea „e cu atît mai rapidă cu cît alergătorul este mai ferm și mai neclintit întărit în Bine, care e stînca lui Christos. Pentru el, stabilitatea e ca o aripă".

Călătoria spre/împreună cu Ținta – iată o mare temă a religiilor, un principiu al credinței. Unui nomad i se adresează Dumnezeu în momentul auroral al credinței, unui om capabil să iasă din pămîntul, din neamul, din casa, din limitările lui...

În tradiția ebraică, comunitatea se formează, în pustie, prin itineranță sub norul divin. În mijlocul poporului, chivotul legămîntului e un cort. E un sanctuar în mers, mereu gata de drum – „pîrghiile să fie necontenit în inelele chivotului" (Ieșirea, 25, 15) – sub norul transcendent care, necuprins în spațiu, desfășoară drumul. Cînd, prin forța lucrurilor, religiile se sedentarizează, ele au practici care îl fac pe sedentar să iasă din condiția lui, să (re) devină călător. Individual sau comunitar, pelerinajul e un fenomen important în tradițiile monoteiste. Fie că se îndreaptă spre centrul comun al celor trei – Ierusalimul, loc al păcii lui Dumnezeu și al conflictelor etnico-religioase care, pînă astăzi, vor să impună monopol asupra lui –, fie că îi revarsă pe musulmani spre Mecca sau îi pune pe creștini pe drumurile Europei către sanctuare faimoase ori discrete, pelerinajul îl scoate pe om din familiarul, securizantul, așezatul lui trai religios. Îl dislocă, îl îndreaptă către un „loc înalt", simbol al supremei stabilități. Îl pune în deschisul drumului. Pînă astăzi, oameni și grupuri pornesc în peregrinare, formează pentru scurtă vreme „comunități de pelerinaj", unde murmurul sacrului, vibrația evlaviei și, cîteodată, devierile ei se intensifică. Mirel Bănică a publicat un masiv studiu antropologic privind *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană* (Polirom, 2015). Cu ani în urmă, am urmărit la Moisei și la Iași, de Sfînta Paraschiva, cum „societatea pelerină" se acumula în jurul sanctuarului, „campa" în incinta ori chiar în interiorul lui, se lipea de el, pentru a absorbi de acolo și a iradia puterea sfîntă pe care el o găzduia.

Dar trecerea de la sedentaritate la itinerantă înseamnă mai ales transformare interioară, înaintarea înțelegerii, amplificarea spirituală a ființei. Nu neapărat deplasare (colectivă) în spațiu. Grigore de Nyssa spunea în *Scrisoarea* 2: „Dacă Duhul suflă unde vrea, vom participa la darurile lui chiar aici, după legea credinței, iar nu după legea unei prezențe fizice la Ierusalim". Într-adevăr, itineranța creștină are unul dintre momentele ei exemplare pe drumul Emausului, în discreția serii, în intimitatea întîlnirii lui Christos cu doi discipoli. Atunci El le deschide fulgurant înțelegerea pentru calitatea ființei Lui, interpretînd pentru ei Scriptura și atrăgîndu-i pe drumul vertical al nevăzutelor, pe drumul Lui nesfîrșit. Drum hermeneutic și drum al unei cunoașteri în act care transformă sufletul.

Părintele Scrima făcea observația că, în rugăciunea „Împărate ceresc", cînd Duhul e chemat să vină în inima credinciosului, termenul grecesc califică centrul ființei drept cort: „Vino și te sălășluiește întru noi *(elthe kai skenoson en hemin)*". „«Sălașul» trimite aici la noțiunea de «cort» *(skene)*, cortul inimii noastre, el însuși revelator al condiției noastre itinerante." În centrul lui adînc, omul credinței e îndemnat să rămînă un statornic călător.

Ea, călătoria,
se potrivește cu anvergura Țintei.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Edituri creștine

E greu să te consideri judicios educat fără să admiți – sau chiar să cunoști în detaliu – rostul Bisericii (cu toate ramificațiile ei) în cultura europeană. Evanghelia s-a însoțit cu Logosul grec și Dreptul roman pentru a fertiliza o civilizație din care (în pofida eforturilor!) nu am ieșit. Vorbim despre o civilizație a Cărții sacre, dublată de una a cărților pur și simplu. Noua religie a fuzionat cu o altă mare civilizație matură, chiar decadentă în faza sa elenistică, din care a preluat deopotrivă concepte filozofice, reprezentări simbolice și repere morale: nu ne mai miră, tocmai pentru că ne inspiră și azi, afinitățile elective dintre învățătura lui Hristos și școala stoicismului tîrziu, sau legătura directă dintre neoplatonism și primele sinteze patristice. În fond, vechea civilizație nu a murit, cît s-a continuat prin creștinism, iar după ce acesta a devenit religia imperiului, cele două componente au pregătit lent, prin dificultățile Evului Mediu, Renașterea și tot ce i-a urmat.

Universitățile s-au născut fie sub autoritate cezarică (precum cea din Constantinopol sau Academia carolingiană, fondată grație lui Alcuin de York), fie direct în centrele monastice răspîndite pretutindeni, din Egipt, Siria și Palestina pînă în Armenia sau Georgia, și din Italia, Franța sau Irlanda pînă departe, către Europa de Nord. Altfel spus, creștinismul a fost un excelent conducător de cultură veche și nouă, antică și (odată cu scolastica pariziană), „modernă". Spațiul nostru n-a făcut excepție, găzduind tot în pridvoare monahale sau curți episcopale și domnești primele scriptorii, ca și primele tipografii. În Transilvania, era Gutenberg s-a instalat impetuos, prin misionarismul reformat. Nici un regim politic – incluzîndu-l pe cel declarat ateu, al comunismului sovietic – n-a reușit să întrerupă venerabila logodnă dintre Biserică și cultura tiparului. Pînă spre mijlocul veacului al XVIII-lea, tipografiile din Țările Române au fost aproape monopolizate de Biserică, în bine (atunci cînd prelungea, crepuscular, canonul culturii bizantine) sau în rău (de vreme ce funcționa ca barieră, multă vreme impenetrabilă, față de curenții laicizanți și emancipatori produși în Apus). Chiar și așa, s-au produs aculturații interconfesionale și au apărut numeroase excepții chemate să scoată „cultura ca atare" din sfera strict liturgică, pastorală sau dogmatică.

Aș spune (ca unul care a lucrat înainte de '89 la Editura Institutului Biblic al BOR, dar și după '90, ca vremelnic director la Anastasia) că prăbușirea comunismului a favorizat o salutară eliberare a culturii creștine, declinată prin apariția multor edituri consacrate antropologiei religioase, istoriei religiilor, misticilor orientale și occidentale, spiritualității, literaturii patristice sau celei de mărturisire, din care n-aveau cum să lipsească amintirile unor foști deținuți politici. La fel ca și în alte domenii, elanul recuperator s-a potențat prin patosul sincronizării cu actualitatea europeană. Au rezultat destule acumulări și sensibile progrese intelectuale, căci – oricît de haotic puse pe piață – titlurile respective și-au găsit (deci modelat) cititorii. Cum să fi scăpat primele cataloage de piraterie, improvizație, traduceri mediocre sau umplutură siropos-pietistă? Era cu neputință! Din fericire, pe lîngă acestea, au apărut și focare editoriale de prim ordin, precum Basilica, Doxologia, Deisis, Sophia, Ratio et Revelatio, Bizantina, completate prin colecțiile de „specialitate" găzduite la Humanitas și Polirom, două case la fel de generoase cu textele clasice și cu dialogul teologie-științe.

Entuziasmul relativ anarhic al anilor '90 s-a temperat, însă iată că avem în ofertă texte mult mai consistente, riguros publicate și echipate cu studii introductive pertinente, pe care le datorăm unei noi generații formate – *horribile dictu!* – „afară"... În perimetrul sondat aici notăm așadar numeroase deschideri incitante, de care toți cei harnici cu duhul se pot bucura nestingheriți, fără să uite că, în „spațiul" nostru, orice tihnă e doar un interludiu.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

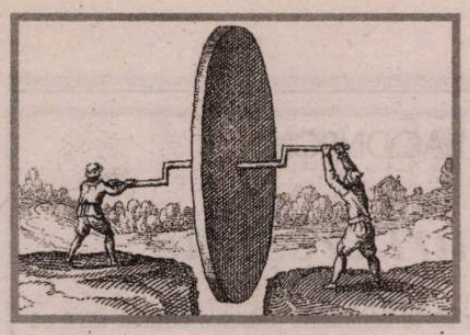

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Știi pentru ce votezi?

Scriam săptămîna trecută despre efortul uriaș cerut de o candidatură onestă la parlamentarele de anul acesta. Lupta e reală, ca să citez o memă de pe Internet, iar dezbaterea publică tinde să ia deja formatul tradițional al votului pentru răul cel mai mic. Domină discursul emoțional cu semn negativ. Sînt oameni care se tem de un PSD dominant, ei vor vota orice altceva decît partidul domnului Dragnea. Alții, mai mulți, vor să pedepsească cumva experimentul tehnocrat și se îndreaptă spre orice zonă politică ce ia distanță de guvernul domnului Cioloș. Nu o spun eu, o spun sondajele. Adăugați-le acestora exasperații care nu mai suportă actuala învoială politică, unii dintre ei apropiați periculos de mult de idei nu tocmai democratice. Aici intră atît USR, cît și creștinii de la Alianța Noastră sau pasionații de conspirații tîmpe care acceptă necritic aiurelile promovate de Partidul România Unită.

Ceea ce îi unește pe toți acești oameni e teama de celălalt. Fiecare dintre ei vrea să oprească un pericol real sau imaginat. Iar, pusă în cifre, teama aceasta poate ne dă o imagine destul de clară a electoratului activ românesc. Oamenii nu speră prea mult în bine, dar sînt ferm convinși că se poate mai rău. Și totuși, cu toată această plenară neîncredere în formele pe care le ia actul politic în România, partidele sînt totuși diferite. O să iau doar un exemplu, mult discutat anul acesta, cel al sănătății.

Potrivit unor date furnizate de coaliția „Votez pentru Sănătate", în România sînt activi în momentul acesta 56.000 de medici, cu un sfert mai puțin decît ar fi nevoie. Tot România are dubiosul merit de a fi una dintre țările care alocă cei mai puțini bani sistemului sanitar raportat la numărul de beneficiari. 813 euro pe persoană, adică de trei ori mai puțin decît media europeană. În total 4,1% din PIB.

Am fost curios să văd ce spun partidele despre banii sănătății. PNL, spre exemplu, propune „finanțarea corectă a sistemului printr-o creștere treptată, anuală. Obiectivul este alocarea a cel puțin 6% din PIB, începînd cu anul 2016". USR formulează cumva asemănător, cu diferența că e mai prudent un pic. Astfel, „pe termen mediu (în următorii doi-patru ani), alocarea bugetului pentru sănătate trebuie să ajungă la minimum 6% din PIB prin creștere graduală anuală, iar apoi aceste cheltuieli

Se avansează și o cifră: 0,5% pe an.

trebuie menținute și crescute în mod coerent prin bugete multianuale". PSD se ferește deocamdată să își facă public programul pentru acest domeniu, însă, din luările de poziție ale reprezentanților săi, reiese aplecarea spre aceeași creștere graduală pînă la 6% din PIB. Ba chiar se avansează și o cifră: 0,5% pe an.

Mai departe. „O națiune puternică este o națiune sănătoasă. Iar o națiune sănătoasă nu poate exista fără o puternică rețea de policlinici și spitale moderne, finanțate corespunzător și cu un personal remunerat în mod corect." Ați ghicit probabil, e vorba de Alianța Noastră România, partidul înființat de fostul lider al Pieței Universității, Marian Munteanu. Nici o cifră, nici un fel de detaliu. Vorba aceea, noi să fim sănătoși. La fel și ALDE, de la care, recunosc, așteptam totuși un pic mai mult, dată fiind efervescența de care dau dovadă deputații și senatorii de sub steagul disidenței liberale. Concurent al ANR pe segmentul naționalist, Partidul România Unită are totuși mai multe cuvinte de spus despre domeniul sănătății în programul cu care se prezintă la alegeri, dar se ferește să avanseze cifre. La UDMR, nici vorbă despre acest subiect, deși formațiunea a dat de-a lungul timpului mai mulți miniștri ai Sănătății și nu chiar pe cei mai răi dintre ei.

Aici trebuie să fac o mențiune. Informațiile de mai sus, atîtea cîte sînt, sînt disponibile pe site-urile partidelor. Am ales să nu iau legătura cu nici unul dintre politicienii care se ocupă de zona de sănătate. Mi-ar fi fost ușor, însă am preferat acest exercițiu aflat la dispoziția oricărui alegător, iar rezultatele au fost amestecate. Ceea ce reține este că, după această mică incursiune, aria mea de selecție se restrînge sensibil dacă preocuparea mea principală este sistemul de sănătate, iar intenția fermă e să votez informat.

Pe scurt, cu două luni înainte de alegeri, pe o chestiune esențială, doar o parte dintre partide au o ofertă clară. Acesta, cred eu, poate fi un criteriu valid de selecție pentru un vot pozitiv. Un partid care are curajul propriilor opinii e totuși de preferat unuia care se leagănă fericit în brațele demagogiei și generalităților. Un partid care poate emite o schiță de program, fie ea și contestabilă în detalii, e o organizație care se ia totuși în serios și se apropie mai mult de definiția de dicționar a termenului. Iar cînd se ia în serios își ia în serios și publicul. E o minimă dovadă de respect.

Să fii alegător pare un lucru ușor, dar, cred eu, dreptul acesta vine și cu un pic de responsabilitate și de efort. Partidele nu te ajută decît pe alocuri, iar cele care o fac merită, cred eu mai multă atenție. Cred că putem afirma că valoarea votului crește cu cît ești mai informat. Și crește cu atît mai mult cu cît efortul de informare e mai mare.

Sigur că toate voturile sînt egale. Dar numai o parte dintre ele sînt și responsabile.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Brexitul celor trei doamne

Theresa, Arlene și Nicola conduc cîte o țară. E drept, numai prima este *Prime Minister*. Celelalte două sînt (doar) *First Minister*. Theresa May conduce Marea Britanie, Arlene Foster este din Irlanda de Nord, iar Nicola Sturgeon este șef politic în Scoția. De curînd, la o convenție a Partidului Conservator, englezoaica a comunicat că Marea Britanie va ieși unitar din Uniunea Europeană, în nici un caz pe bucăți. Avertizarea le-a iritat pe celelalte două doamne, care și-au exprimat public enervarea. Doamna Sturgeon a declarat că nu acceptă „dictatura" Londrei. Dincolo, la Belfast, s-au pornit și două acțiuni juridice, cu imprevizibile efecte constituționale. Ambele contestă dreptul Westminster-ului de a decide (și) în numele Irlandei de Nord.

Prima acțiune vine din partea lui Raymond McCord. În 1997, fiul lui a fost executat de o grupare paramilitară protestantă. Ombudsman-ul irlandez a demonstrat că acel asasinat pare a fi fost unul dintre cele douăzeci de omoruri în care unioniștii au fost asistați de însăși poliția britanică. Raymond vrea dreptate. Acuză guvernul de la Londra că tărăgănează aflarea adevărului și dorește ca Marea Britanie să rămînă în UE pentru ca el să aibă accces la CEDO. Domnul McCord are 62 de ani și contestă dreptul guvernului Marii Britanii de a activa articolul 50 fără aprobarea prealabilă a Parlamentului nord-irlandez. Altminteri, zice domnia-sa, s-ar încălca Acordul din Vinerea Mare. Același argument juridic este invocat și în cazul celui de-al doilea proces, pornit de Sinn Fein și de alte partide care au votat împotriva Brexitului. Acordul din Vinerea Mare este socotit un tratat internațional. În cazul activării articolului 50, guvernul de la Londra ar anula, practic, un tratat internațional, fără consultarea Parlamentului. Dificilă materie juridică, într-o țară fără o Constituție scrisă! Interesele nord-irlandezilor sînt, de asemenea, de natură economică. Procesul de reconstrucție a fost finanțat cu miliarde de euro din fonduri structurale alocate de Bruxelles. Această asistență s-ar duce pe apa sîmbetei. Pericolul subfinanțării nu pare a fi cel mai dăunător efect. „Acordul din Vinerea Mare *a administrat,* nu *a rezolvat* conflictul dintre catolici și protestanți. Cît am fost în UE, am reușit să devenim, puțin cîte puțin, din fiecare: un pic irlandezi, un pic britanici, un pic nord-irlandezi, în proporții diferite. Afară din UE, vom redeveni catolici sau protestanți și atît." Declarația îi aparține lui Stephen Farry, politician din tabăra lui Arlene. Paradoxal, în timp ce poziția de negociere a Irlandei de Nord cu Londra este destul de solidă, avînd în vedere istoria și geografia, consensul politic local este departe a fi asigurat.

Dincolo, în Scoția, acea țară pe care o conduce Nicola, lucrurile stau mai degrabă invers. Partidul Național Scoțian este puternic și are o autoritate calmă la Edinburgh. În schimb, rațiunile politice și dificultățile tehnice fac ca poziția de negociere a Nicolei cu Theresa să fie mult mai slabă, în ciuda amenințării cu repetarea referendumului privind independența Scoției. Parcă pentru a elimina bluful Nicolei, Theresa a declarat ritos că „nu există variantă *opt-out* la Brexit pentru nimeni din Marea Britanie" și că „nu va permite nici unei formațiuni naționaliste separatiste să amenințe prețioasa unitate a celor patru națiuni care compun Regatul Marii Britanii". „O declarație arogantă care arată clar că vocea și interesul scoțienilor nu contează în ochii doamnei May", a fost replica promptă a doamnei Nicola Sturgeon.

Dincolo de Canalul Mînecii, domnii care reprezintă interesul Uniunii Europene evită a se referi la gîlceava doamnelor. Promit, în schimb, un parcurs dur în dosarul Brexitului. Declarațiile recente ale lui François Hollande sînt chiar belicoase: „E nevoie de o amenințare, e nevoie de un preț, e nevoie de un risc", referindu-se la oricare țară care ar încerca să părăsească Uniunea Europeană păstrîndu-și beneficiile intacte. „Ori, ori. Nu poți fi cu un picior înăuntru și cu unul afară", adăuga Jean-Claude Juncker. Am senzația că, de data asta, domnul Juncker a trimis un mesaj (și) înspre cele trei doamne.

un sport la Răsărit

Tot de la Hagi așteptăm salvarea fotbalului românesc?

Salvarea vine de la cine o pregătește. Pară mălăiață nu pică. Hagi a înțeles instinctiv un lucru după ce s-a dat cu capul de pragul de sus al antrenoratului ca selecționer al Națională: că are un dar, acela al primei cărămizi. Hagi construiește jucători în vreme ce alții se plimbă prin aer, de unde cad dizgrațios. Fostul fulminant nervos, actualmente antreprenor vehement, s-a zidit ca Meșterul Manole la temelia afacerii sale, de unde mitraliază întreg universul cu acuzații de atentat la proiectul său și cu jucători de mare perspectivă. Hagi are dreptate să fie disperat: incubatorul său nu merge cu bune intenții. Salvarea e pe bani, iar el și-a îngropat banii în acest pămînt nelucrat de decenii. Acum scoate poame care arată bine, deși nu sînt toate bune. Iancu și Chițu au luat ochii, dar nu și inimile. În schimb, Florin Tănase a pășit de la Viitorul la Steaua ca dintr-un autobuz în altul. Benzar a reușit să uimească de la primul meci în Națională. Iar Răzvan Marin a dat lovitura devenind vedetă peste noapte, la 20 de ani, în Armenia. Victima acestor reușite e chiar Hagi. Ca să îi crească s-a făcut carne vie. A mușcat în dreapta și stînga, pe drept sau pe nedrept. A făcut toate războaiele și le mai face. Nu poate altfel. Și cred că nici noi.

Radu NAUM

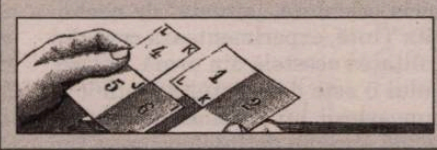

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Sever VOINESCU
Dosar realizat cu sprijinul Cinema City,
susținător al industriei de film încă din 1930

Cinema acolo sus mă iubește

Texte și opinii de:
- Ioana IONESCU (Marketing Manager al Cinema City România)
„Spectatorii vor tot mai mult" – interviu
- Iaromira POPOVICI
„Viața la mall"
- Ada SOLOMON (producător de film)
„Producătorul e spătarul scaunului regizorului" – interviu
- Matei MARTIN
„Ghidul sunetelor în sala de cinema"

argument

Alte săli, aceleași emoții

„Am fost aseară la film. Ce vreau să spun cu asta?" Istoricii problemei (da, da, există oameni care cercetează ani în șir chestiunea, scriu cărți, devin profesori și fac cariere tot întrebîndu-se așa) sînt, în general, de acord că mersul la film în 2016 nu mai are multe în comun cu experiența similară din, să zicem, anii 1930-1950. Cel mai frapant semn al acestei mari schimbări este de ordin arhitectural. Nici în exterior, nici în interior, cinematografele care se construiesc astăzi nu mai seamănă cu cinematografele de altădată. Ornamentele, risipa de spațiu și tendința de a semăna cu sala de teatru din vremea în care filmul încerca să cîștige prestigiul teatrului nu se mai regăsesc în sălile de cinema construite azi. Sala de cinema nu mai are nevoie de prestigiul altei arte și nici de identitate estetică. De decenii bune, tendința este clară: contează doar filmul. Orice element care ar putea să-l distragă pe spectator de la film trebuie înlăturat. Dimpotrivă, orice element care accentuează experiența filmului, mergînd pînă la introducerea spectatorului în film, trebuie să fie prezent. Experiența cinematografului devine tot mai personală și mai intensă pe măsură ce își pierde dimensiunea socială. Mai nou, rețelele de cinematograf vor să recupereze și plăcerea de a socializa a spectatorilor fără, însă, să piardă ceva din performanța tehnologică uluitoare la care au ajuns. Sunetul, imaginea și ambianța sălii de proiecție vor urmări să personalizeze tot mai mult vizionarea, dar spațiile celelalte, serviciile și evenimentele – altele decît proiecțiile – sînt tentative de a reda mersului la film ceea ce, poate, a pierdut cu timpul. Sălile de cinema de astăzi au, și ele, poveștile lor. În fond, filmul emoționează, aprinde imaginația, zgîndăre sufletul și provoacă mintea și astăzi, așa cum o făcea și ieri. Sala de cinema a rămas un sanctuar al marilor emoții și, cînd se stinge lumina, magia se întîmplă și acum. (Sever Voinescu)

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

„Spectatorii vor tot mai mult"

interviu cu Ioana IONESCU, Marketing Manager al Cinema City România

Care este povestea Cinema City?

A început ca un business de familie, cu primul cinematograf deschis în 1930, la Haifa, în Israel. În Europa am deschis primul multiplex în 1997, iar în 2014, Cinema City International și-a unit forțele cu Cineworld, rețeaua numărul 1 în Regatul Unit, devenind astfel Cineworld Group – cel de-al doilea lanț ca mărime din Europa. Sîntem prezenți cu peste 2000 de ecrane, în nouă țări (Israel, Regatul Unit, Irlanda, Polonia, România – țara noastră reprezentînd acum cea de-a treia piață ca mărime din rețea –, Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria). În 2007, primul Cinema City s-a deschis la Iași, iar al doilea, foarte rapid după primul, la Timișoara. Compania nu făcuse nici un studiu de piață, pur și simplu s-au uitat la istoria pasiunii românilor pentru cinematograf. Au văzut intrările de dinainte de 1990, au înțeles că dispariția rapidă a sălilor de cinema din anii '90 nu a suprimat dorința românilor de a merge la cinema și au decis să investească. Au început cu provincia, ceea ce indică un anume risc asumat, căci potențialul Bucureștiului era bine cunoscut. Atunci, Mooky Greidinger, proprietarul companiei, le-a spus jurnaliștilor că, peste zece ani, Cinema City va avea peste douăzeci de cinematografe în România. Lumea l-a privit cu scepticism. Anul acesta am deschis al 24-lea cinematograf în mall-ul ParkLake Shopping Center din București și, pînă la sfîrșitul anului, îl vom deschide pe al 25-lea. Rostul nostru este să ducem filmele către oameni și să ne asigurăm că întîlnirea lor cu filmul este o experiență de neuitat, pe care doresc să o repete cît de des pot. Viziunea de acum zece ani a devenit realitate.

Există o nostalgie după sala de cinematograf de altădată, de pe cînd mall-ul nu exista. Unora, amestecul acesta de mall și film nu le place...

Într-un mall, cinematograful este o destinație în sine. Sigur că absoarbe și o parte dintre vizitatorii mall-ului, dar în cele mai multe cazuri e invers. Iar dezvoltatorii de centre comerciale vin spre operatorii de multiplex, devenind partenerii noștri atît din punct de vedere al infrastructurii, cît și ca investiție comună. O rețea de cinematografe greu ar putea supraviețui dacă investește singură și așteaptă să-și amortizeze investiția din vînzarea biletelor la film. De pildă, anul trecut, noi am deschis cinci noi cinematografe, iar investiția totală a fost de aproape 27 de milioane de euro. Valoarea este atît de mare și pentru că aducem mereu tehnologii noi, precum IMAX sau 4DX, care sînt foarte costisitoare, ținînd să le oferim spectatorilor cea mai bună și mai performantă experiență de vizionare.

Mai ales printre cinefilii cu anume rafinament, sau chiar snobi, există un anumit dispreț pentru sălile de multiplex din mall-uri. Aceste săli sînt acaparate de blockbuster*-urile americane și nu prea au loc pentru cinematograful de artă.*

Nu e chiar așa. La multiplexuri vin toate categoriile de public și un film bun, care a fost bine promovat, atrage publicul lui. La multiplex vii pentru că îți oferă un confort și condiții de vizionare pe care nu le mai găsești în altă parte. De cînd intri în cinematograf pînă la terminarea filmului, totul este construit pentru a face din vizionarea unui film o experiență specială. Holul de la intrare, sala de cinema, fotoliul din sală, marele ecran – totul este gîndit pentru amplificarea trăirilor spectatorului.

Vorbiți mult despre tehnologie. De fapt, de ce alergați în această cursă a ultimei tehnologii? 2D, 3D, 4D, cîți de D?... Ce vă mînă în cursa aceasta?

Lumea se schimbă rapid, spectatorii vor tot mai mult, iar noi vrem să aducem filmul cît mai aproape de spectator. Tendința este aceea de a-l proiecta pe spectator direct în film. Spectatorul trebuie să simtă, să audă, să vadă tot ce se simte, se aude, se vede în lumea din film. Ecranul nu desparte două lumi, ci este poarta prin care spectatorul intră în film. Filmul nu doar se vizionează, ci se simte, se trăiește. În final, nu mai ești doar spectator, ești parte din film. Spre deosebire de sălile clasice de cinematograf, care sînt lungi și înguste, pentru a aduna cît se poate de mulți oameni și a oferi ecranului exclusivitatea peretelui din față, arhitectura sălilor noastre este în forma unui amfiteatru, ceea ce sporește mult posibilitatea participării. Asta cere și o altă geometrie a ecranului, de care toți spectatorii sînt aproape. De pildă, în cazul IMAX – sălile cu cele mai mari ecrane din România –, avem îmbinarea armonioasă dintre un sunet pe care îl simți în oase și ecranele uriașe, cu imagini clare ca lacrima, avînd cu 40% mai mult contrast și cu 60% mai multă luminozitate față de sala obișnuită. Toate acestea cresc intensitatea experienței unice pentru spectator.

Așteptați să vedeți cum merge o anume tehnologie și apoi o achiziționați?

Credem în inovațiile cinematografice și, uneori, ne asumăm riscul de a fi primii. De pildă, proprietarul companiei a intuit că tehnologia 4DX va fi excelent primită în sălile de cinema și a achiziționat-o imediat, deși mulți credeau (și încă mai cred) că este un fel de moft tehnologic făcut pentru parcurile de distracții, care va muri repede. În lume sînt în momentul de față 276 de astfel de săli, dintre care noi avem trei: la București, Constanța și Timișoara. Și, din ce vedem, nu doar că 4DX nu moare, publicul răspunde fantastic – sălile se vînd în proporție de peste 90%. În esență, acest 4DX aduce efectele speciale de pe ecran în sală, sincronizîndu-le perfect cu acțiunea de pe ecran. Astfel, spectatorul are parte de o experiență care activează toate simțurile – el simte vîntul, tunetul și trăsnetul, ploaia, accelerația și inerția, ba chiar și mirosurile.

Aveți și săli VIP, văd...

Cinema City continuă să mizeze pe cele mai *cool* tendințe internaționale ale industriei, aducîndu-le iubitorilor de film cele mai inovatoare moduri de vizionare. Astfel, după IMAX și 4DX, am lansat un nou concept VIP în ParkLake, după cele trei săli VIP din megaplexul din AFI Palace Cotroceni, deschise în 2009. Noile săli VIP oferă experiența „cinema ultra-*all-inclusive*". Avem un *chef* care oferă un meniu bine gîndit, iar în costul biletului poți bea și mînca nelimitat atît acele preparate culinare realizate pe loc, cît și *nachos* și popcorn. Mulți mi-au zis că partea *all-inclusive* îi atrage la VIP, însă pentru mine atracția principală sînt fotoliile. Sînt imense, confortabile, se pot întinde la comandă automată. Sînt cam ca fotoliile de la clasa business din avioanele de long courier. Li se spune „Lazy Boy"... Confortul e total.

Or să dispară sălile în care vedem filme 2D, așa cum le-am pomenit noi dintotdeauna?

Nu, n-or să dispară, pentru că și ele oferă un tip de experiență pe care publicul o vrea. Publicul nu merge compact, într-o singură direcție. Tocmai pentru că încercăm să personalizăm tot mai mult experiența filmului, noi oferim un spectru larg al mijloacelor de a viziona un film: poți vedea filme în 2D sau în 3D sau în IMAX sau în 4DX. Fiecare experiență este diferită, iar publicul le încearcă pe toate. Apoi, publicul reacționează imediat și tehnologiile sălilor se adaptează foarte repede. S-au schimbat foarte multe de la *Avatar* încoace...

Avatar *a fost un fel de punct nodal în evoluția tehnologiei sălilor de cinema?*

Avatar a schimbat aproape totul! Succesul filmului a fost antologic, iar impactul asupra vizionării unui film a fost pe măsură. Am avut spectatori care au revenit să-l vadă de cîte opt ori. A stat șase luni în cinematografe!

Care este durata de viață medie a unui film în cinema?

Undeva la trei luni, dacă este un film de mare succes, de genul *Hobbitul, Star Wars* sau *Fast and Furious.* Durata medie de viață a unui film pe ecrane este între cinci și șapte săptămîni. Și cam totul se joacă în week-end-ul de premieră. În general, pentru un film care performează normal, primul week-end aduce pînă la 50% din totalul intrărilor pe care le va face filmul.

Dar filmele românești cît au stat pe ecranele voastre?

Unele au stat și două luni, ceea ce le face să concureze direct și serios cu filmele de succes americane. Spre exemplu, *Selfie* și, recent lansat, *#Selfie 69* – comedii românești dinamice și intens promovate, care au adus publicul în cinema. Sau, dimpotrivă, un film de artă ca *Aferim!,* deși este alb-negru, lung de trei ore, fără nici un fel de efecte zguduitoare, a avut un succes deosebit la *box-office,* iar noi am simțit că publicul de multiplex a iubit efectiv acest film. Pe de altă parte, se poate ca un film românesc să stea mai puțin. Adesea nu pentru că filmul nu e bun, ci pentru că unele campanii de promovare nu sînt suficient de puternice și de convingătoare pentru public. Sau pentru că publicul este reticent la un subiect, cum a fost cazul unor filme bune, precum *QED* sau *Ilegitim,* deși au fost comunicate deștept și consistent, iar noi susținem orice film pînă la capăt. Dacă în sală este un singur spectator plătitor, filmul rulează în mod normal.

Ce speranțe are cinefilul Ioana Ionescu de la dezvoltarea viitoare a rețelei Cinema City?

În Marea Britanie, Grupul Cineworld deține și brand-ul Picture House, care este o rețea de cinematografe stradale, cinematografe de artă, să le spunem așa. Mi-aș dori mult să ia în considerare și acest gen de dezvoltare în România, pentru că experiența mea îmi spune că există un potențial serios și pentru acest gen de cinematografe. Multiplexurile optează exclusiv pentru noutate, nu doar din motive de business, ci și din motive de ordin tehnic (filmele vechi nu sînt disponibile la standardele tehnologiei din multiplexuri), de drepturi de autor etc. Cinematografele de genul Picture House se apleacă asupra acestui gen de cinema, oferă un program alternativ, cu filme mai nișate, filme clasice adesea, filme mai elaborate estetic. Aceste cinematografe propun o lume splendidă, o lume a cinefililor împătimiți, pe care aș vrea-o și în România.

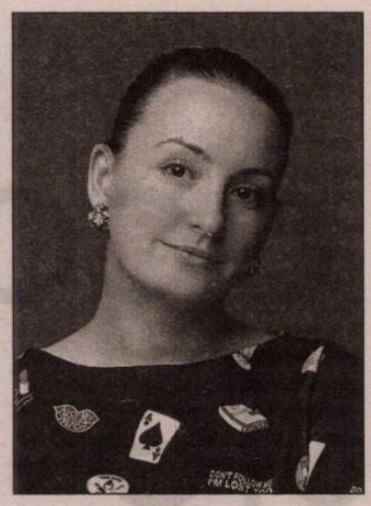

Aveți în fiecare an un buget cu care sprijiniți producția de filme românești?

Da. Din acei 4% care, conform legii, merg spre filmele românești, prin CNC, 2% redirecționăm în proiectele în care credem, spre a trece de pe hîrtie în sala de cinema. Pentru o astfel de solicitare, este foarte important momentul în care realizatorii filmului vin să discute cu noi. Cu cît propunerile vin către noi mai devreme și sînt mai bine închegate, cu atît mai bine.

Cînd e momentul cel mai bun? Și cam ce fel de filme vă cîștigă încrederea?

De exemplu, acum finanțările sînt deja decise pentru anul 2017, fiind începute discuțiile încă din 2015. Putem discuta despre sprijin pentru anul 2018. În general, noi nu optăm să susținem multe filme cu cîte puțin, ci să susținem mai puține filme cu mai mult. Și ne mîndrim că alegem bine și mizăm pe diversitate, cum o arată chiar două dintre filmele la care vă așteptăm în cinema în această toamnă: #Selfie 69 și Inimi cicatrizate.

a consemnat
Sever VOINESCU

Sever VOINESCU

Experiența multiplexului

Prin 1915, într-un orășel din Canada, același proprietar avea două săli de cinematograf în două clădiri alăturate. S-a gîndit să păstreze două ecrane cu filme diferite, dar să unească intrările. Cînd a amenajat o unică intrare pentru ambele săli, fără să știe, desigur, omul a creat primul multiplex. O afacere, fără îndoială, dar și mai mult decît atît. Astăzi, multiplexul este mai mult decît o sală de cinematograf, iar proprietarii de multiplexuri exact asta vor: un spațiu social, al unei experiențe cît mai cuprinzătoare. În același timp comună (în spiritul intrării unice) și foarte personală (în spiritul amenajării sălii), experiența multiplexului ține, deja, de civilizația noastră. Sigur că nu a fost întotdeauna așa. Știu că numărul celor care nu știu cum arăta România fără multiplexuri crește pe zi ce trece, iar numărul celor care au prins și lumea fără multiplex scade. Inexorabil.

1930, filmele continuau să facă profituri din ce în ce mai mari. Oricît de amărît era, sau poate tocmai de aceea, omul scotea cei 25 de cenți din buzunar ca să intre în sala mizeră unde se stingea lumina și vedea, pe un ecran strălucitor, povești uimitoare, care-l scoteau din lumea lui.

În termeni economici, sala de cinematograf este locul de întîlnire al ofertei cu cererea. Acolo se vinde și acolo se cumpără filmul. Acolo se vede cîte parale face un film. La propriu. O piață aparte, cu reguli stranii, relaxare și iluzii. În afaceri se recomandă să nu-ți faci iluzii; filmul este singura afacere în care, dacă nu știi să faci iluzii, ești pierdut, iar sala de cinematograf este locul anume construit pentru ca iluzia de pe ecran să fie gustată mai deplin.

Acum, sala de cinematograf are concurenți puternici. Primul și cel mai de temut este propria locuință. Televizorul cu sute de canale, dintre care cîteva zeci difuzează filme non-stop, sistemele audio-video tot mai performante, de tip *home cinema,* vor să-ți aducă filme cu nemiluita acasă, la îndemînă. Mai nou, „torenții" de filme sînt la un click distanță. Plus comoditatea. De ce să mai bați drumul pînă la cinematograf cînd ai filmele la o apăsare de buton?

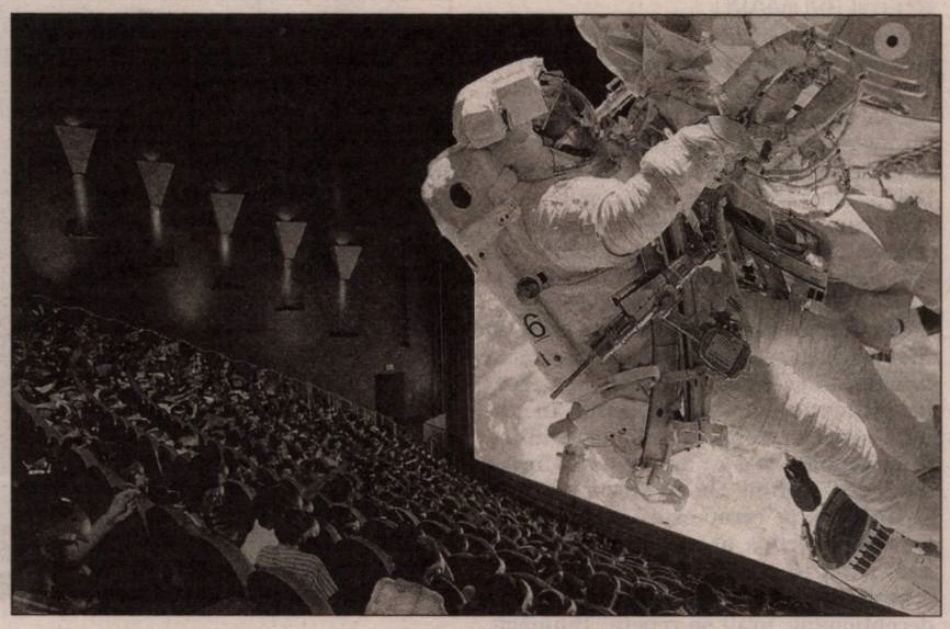

Și lucrurile nu se opresc aici.

Pentru genul de oameni căruia îi aparțin, sala de cinematograf are un loc aparte în mitologia personală. Nu știu dacă genul meu se suprapune unei generații întregi sau adună oameni de vîrste diferite, dar cu preocupări comune – habar n-am. Mă refer la cinematograful de cartier comunist, cu scaune din lemn (uneori acoperit cu un strat de burete învelit într-o pînză), cu mirosul de petrosin din dușumea, cu ecranul puțin pătat, cu proiecția care se întrerupea provocînd fluierături și glume groase, cu pelicula zgîriată, cu sunetul strident, cu capul celui din fața ta („Nu vă supărați, puteți să vă lăsați puțin mai jos?"), cu cozile enorme la bilete și figurile de bișnițari care se apropiau de tine și șopteau, cu mîinile în buzunar: „Vrei un bilet? Cîte vrei?" Sala de cinema este, pentru mulți din generația mea, sala primei atingeri erotice – întunericul stimula curajul băiatului și generozitatea fetei. Sala de cinema este locul întîlnirii cu eroii care te inspirau pînă la imitație. Cît vom trăi, nimic nu va putea șterge acest gen de amintiri. Toate acestea, însă, au fost demult... În acele timpuri, sălile de cinematograf aveau prestigiul exclusivității: doar la cinematograf vedeai filme. La televizor nu era nimic, iar aparatele video abia apăruseră și indicau privilegiul într-o societate cvasi-integral neprivilegiată.

Multiplexul, ziceam, este o afacere. Se spune că nu există afacere pe lumea asta ca filmul. Cînd vezi, de pildă, că un film care a costat, să zicem, 60 de milioane de dolari își scoate banii și intră pe profit din primele trei zile de difuzare, înțelegi ce vrea să zică vorba aceasta. Am întrebat cîțiva oameni de afaceri dacă îmi pot da exemple similare – lansezi pe piață un produs destul de scump, oricare, și el începe să facă profit din primele zile de vînzare – și mai toți mi-au spus că nu prea există așa ceva în lumea milioanelor. Sume de acest ordin se amortizează în timp îndelungat, indiferent de natura afacerii. La filme, însă, ca în basme, imensul poate fi acoperit și chiar depășit cît ai clipi. E drept, procentul de reușită nu este deloc mare – probabil că dintr-o mie de filme produse în lume doar cîteva sînt în această situație. Dar sînt. Și vor fi mereu. În plus, filmul nu prea știe de recesiune economică. În America depresiunii legendare din anii

Și totuși, sala de cinematograf va cîștiga întotdeauna competiția cu propriul *living-room.* Un film văzut în sală este cu totul altceva decît un film văzut acasă. Experința completă a unui film este în sala de cinematograf, așa cum experiența perfectă a unei piese de teatru este într-o sală de teatru. Mai întîi, este vorba despre tehnologie. Oricît de sofisticată ar fi instalația audio-video dintr-un *living-room,* performanța de claritate vizuală și auditivă pe care o poate livra nici măcar nu se va apropia de cea dintr-o sală de cinematograf. În plus, este prețul, căci instalațiile *high-tech* pentru uz privat nu sînt deloc la îndemîna oricui. Sigur că este treaba artiștilor să facă din film o experiență emoțională puternică, dar este treaba tehnologiei și a celor care investesc și concep săli de cinematograf să dubleze această experință (sau, poate, să o potențeze). Arta se concentrează pe suflet și pe minte; sala de cinematograf devine tot mai mult locul în care această experință estetică este completată cu experiența simțurilor. Piața filmului, locul în care se întîlnește cererea cu oferta, este și locul de întîlnire al simțurilor cu sufletul și mintea.

Sălile de tip multiplex de astăzi sînt, toate, construite ca să favorizeze experiența individuală a filmului. Mai întîi, contrastul. Pînă la intrarea în sală, totul este comun, integrat, social. În sală, însă, fotoliile sînt largi, confortabile, contactul cu ceilalți spectatori este, practic, minimizat pe cît se poate: distanțele dintre fotolii sînt mari, iar așezarea lor în amfiteatru exclude orice altă persoană din raza vizuală a spectatorului care privește ecranul. La rîndul lui, ecranul e mare și este dispus astfel încît fiecare loc din sală să fie un punct de vedere privilegiat, iar sunetul învăluie din toate unghiurile. Și lucrurile nu se opresc aici.

Mă uit, de pildă, la această tehnologie zisă 4DX. Aud că este ultimul răcnet în materie. Concepută de o companie coreeană, tehnologia 4DX vrea să întregească experiența emoțională a filmului cu experiența tuturor simțurilor. Astfel, în concordanță cu acțiunea de pe ecran, fotoliul spectatorului se mișcă pe trei axe, pentru a spori intensitatea senzației. Efectele speciale nu se petrec doar pe ecran, ci și în sală, în jurul spectatorului: sisteme sofisticate pulverizează apă ca să simți ploaia, ventilează aerul ca să simți vîntul și răspîndesc mirosuri, iar fulgerele și trăsnetele de pe ecran se petrec, acum, și pe tavanul sălii. Unora ca mine li se pare, poate, prea mult. Spectatorii, însă, se înghesuie să experimenteze filmul și așa. Poate că tehnologia nu este, încă, foarte rafinată, deși pot citi multe impresii pozitive pe diverse blog-uri. Dar e limpede că se deschide un drum. Nu va trece mult și spectatorul va fi direct în film. Poate se va ajunge pînă acolo încît actorii să vorbească cu el – filmul va înceta să mai fie pură ficțiune a unor artiști, va deveni realitate virtuală direct construită în jurul spectatorului. Numai Dumnezeu poate știi unde va ajunge tehnologia unei săli de cinematograf... Iar ca să aflăm, nu avem altă cale decît să continuăm să mergem la multiplexuri.

Top 5 cele mai vizionate filme românești 2011-2015:

1) Poziția copilului, *r. Călin Peter Netzer (112.108 spectatori);*
2) Selfie, *r. Cristina Iacob (87.653 de spectatori);*
3) Aferim!, *r. Radu Jude (74.749 de spectatori);*
4) Despre oameni și melci, *r. Tudor Giurgiu (61.691 de spectatori);*
5) Minte-mă frumos, *r. Iura Luncașu (56.878 de spectatori).*

(Această statistică reproduce datele înregistrate pînă la 31.12.2015.)

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CNC PENTRU ANUL 2015

■ Cinema City este cel mai mare operator de cinematografe din România și face parte din Cineworld Group, al doilea mare lanț de cinematografe din Europa. Compania are multiplexuri în 16 orașe din țară: București, Arad, Bacău, Baia Mare, Brăila, Cluj, Constanța, Deva, Drobeta-Turnu Severin, Iași, Ploiești, Pitești, Suceava, Tîrgu Jiu, Tîrgu Mureș și Timișoara. În total, Cinema City operează 24 de multiplexuri, cu 225 de săli și 40.854 de locuri. Dintre acestea, șase sînt săli VIP (ParkLake Shopping Center și AFI Palace Cotroceni din București), două sînt săli T IMAX (AFI Palace Cotroceni și Shopping City Timișoara) și trei sînt săli 4DX (Mega Mall București, City Park Constanța, Shopping City Timișoara).

■ 2015 a reprezentat un an-record, Cinema City inaugurînd cinci noi multiplexuri, în București și Constanța (fiecare cuprinzînd și cîte o sală 4DX), precum și la Deva, Drobeta-Turnu Severin și Suceava, investiția totală (realizată în cadrul parteneriatelor cu dezvoltatorii centrelor comerciale) ridicîndu-se la aproximativ 27 de milioane de euro.

■ „Dacă ne gîndim că România – o țară cu 20 de milioane de locuitori în care se vindeau, în 2007, numai două milioane de bilete la cinema pe an – a ajuns la peste 11.110.000 de bilete în 2015, conform Cinemagia, credem că românii iubesc să meargă la film, iar singurul lucru care lipsea în 2007 era infrastructura cinematografelor. Odată ce Cinema City a deschis sălile, oamenii au venit în noile cinemauri. Prin urmare, considerăm că în anii următori piața va continua să crească conform cu această dezvoltare a cinematografelor. Începînd din 2007, noi am deschis 24 de cinematografe și am reușit să aducem piața de cinema din România pe locul al doilea, din punct de vedere al numărului de cinema-uri și ecrane, în cadrul Cinema City International, și pe locul al treilea în grupul Cineworld din care facem parte", a declarat Moshe (Mooky) Greidinger, CEO al Cineworld.

Prima dată la cinematograf. Pe cînd multiplexul nu exista

■ Emil BRUMARU

Eram prin clasa a doua sau a treia, la Belcești, cînd taică-meu, avînd niște treburi legate de serviciu, m-a luat pentru prima dată cu dînsul la Iași. Și fiindcă nu avea unde mă lăsa pînă își termina îndatoririle, m-a dus la un cinematograf, Sidoli, aflat prin centru, dărîmat acum. Mi-a cumpărat bilet și ne-am înțeles că vine să mă ia cînd se termină filmul. Nu mai fusesem niciodată să văd un film și nici nu mi se explicase nimic despre cinema. Am urmărit cu sufletul la gură un film cu Stan și Bran la război. S-a făcut lumină, taică-meu nu a sosit, s-a făcut iar întuneric și am rămas țintuit în scaun. De aici a început enorma mea uluire. Stupefacția a fost că am revăzut, încă o dată, *același* film. Or, eu crezusem că ce se întîmplă pe ecran este irepetabil, are loc în chiar clipa în care priveam acțiunea, reală în mintea mea. A fost o descoperire pe cont propriu să constat ceva decepționant: totul se repeta! Buimăcit, am ieșit ca din pușcă din cinematograf și am luat-o la goană spre gară, în speranța că-mi voi găsi tatăl distrat. Întîmplător, m-a zărit și m-a strigat de pe celălalt trotuar: eram salvat! Drept compensație mi-a luat un *Robinson Crusoe* în format mare, ilustrat, carte pe care o mai am, cu cîteva rînduri scrise de el pentru Milache, cum mi se spunea... N-am mărturisit nimănui că în timpul filmului, pe ascuns, am făcut și pipi pe jos, neștiind că există un loc anume amenajat pentru urgențele de felul ăsta.

■ Radu COSAȘU

Nu e nevoie să mă întind pe un divan freudian ca să dezleg mesajul primului meu film văzut la Cinema Roxy, pe Lipscani (sediul Ansamblului „Ciocîrlia" în anii '50). Stan și Bran veneau de pe ecran spre mine cu o mașină și eu – agățîndumă de mîna tatălui meu – încercam să mă feresc, să nu dea cu mașina peste mine și să mă calce. Pînă la urmă, m-au călcat, cu vîrf și îndesat, pe viață.

■ Șerban FOARȚĂ

Știu și cînd, și unde, și cu cine, și ce anume am văzut: august 1946 (împlinisem patru ani în iulie), la căderea serii, la grădina (unde rulau și filme) a Ateneului din Turnu Severin, cu mama,-n dreapta căreia stăteam, pelicula (color) fiind *Cezar și Cleopatra* (care datează – știu acum – din '45, cu, în rolurile principale, Claude Rains și Vivien Leigh, și în regia lui Gabriel Pascal). Singurul dubiu este dacă-l voi fi *văzut* într-adevăr. Copiii (ca și cîinii, vorba lui Leonid Dimov) „n-au epic". Dacă-i pui să-ți povestească, *după*, filmul, – confabulează, nu-l descriu. E ca și cum ar povesti un vis; și tot astfel, „ca prin vis" adică, ne-aducem, uneori, aminte, de, eventuale, *déjà-vu*-urile noastre. Apoi filmul, popular altminteri, era, nu mai puțin, savant. Or, faimosul cuplu Cezar și Cleopatra nu mi-era foarte familiar... Zic „foarte", căci fusesem instruit, de bine, de rău, de mama în legătură cu protagoniștii, – ceea ce, vai, nu prea avea să descrețească varza din capul meu! Cam asta-i tot. Am stihuit acum vreo șapte ani (în vederea unei cărți de amintiri, în versuri, din copilărie), cineaventura mea dintîi: *„În '46, prin august, într-a patra / viieții mele vară, văzut-am pe ecran, / cu mama, la grădină, un film american / (știam ce-nseamnă asta) cu Cezar și Cleopatra / / (ce nu știam ce-nseamnă). – Era un vis color / pe care, la trezire, aveam să-l dau uitării; / mai puțin scena-n care noului zeu al Țării / Egiptului, regina i-apare din covor / / (cum viermele molatic, din frunza de lăptucă / ce-ar semăna cu pasta prelinsă dintr-un tub, / de nu ar fi mișcarea-i de sfredel sau șurub), – / covorul scump în care avea să i se-aducă."*

■ Ion IOVAN

Prima amintire cinematografică – memoria ei stăruie în mine, sigură și pregnantă. N-aș putea indica titlul romanului care m-a captivat întîiași dată; la fel, debuturile celorlalte arte în aducerea mea aminte nu sînt identificabile, dar cea de-a șaptea a reușit să-și înfigă rădăcinile, s-a fixat. Era prin 1953-'54. Multe filme am văzut de atunci, înghițind cuminte canoanele prin care se reinventa creația cinematografică, dar și literatura; le asociez pe astea două fiindcă, etimologic vorbind, dacă cinematografie înseamnă scrierea mișcării, literatura te duce cu gîndul la mișcarea scrierii. Și în forfota asta, am devenit eu însumi creator. Autor de fantasmagorii pe hîrtie. Văd filme și azi, chiar dacă nu în sala de cinema – nici unul nu mă acaparează precum pelicula mea princeps. Secvențele cele mai emoționante sînt distruse de artificiul transfocării sau deplasării de travling. Conștientizez tehnica, precum bucătăria narativă dintr-o proză. Cu cît sînt mai sofisticate regiile, cu atît imaginile mă pătrund mai puțin. Rămîn stafidite la suprafața scoarței cenușii sub care se lăfăie, viu și colorat, filmul inocenței de acum 55 de ani. Pe atunci rolele pentru cinematograful nostru provincial veneau o dată la șapte zile. Elev, în fiecare luni din săptămînă făceam practică la creșcătoria de porci din marginea urbei, rîneam ore lungi prin mizerabilele îngrădituri ale rîmătoarelor. După o asemenea zi, am mers la film. Aveam în ochi imaginea ciurdei de mangalițe abia părăsite. Vedeam negru. N-am avut succes în îmbulzeala pentru un loc pe scaunele de placaj, unele fără spătar, așa că m-am așezat în șir cu alți porcari în fața primului rînd, direct pe dușumelele unse cu bradolină. Vaporii emanați erau de-a dreptul amețitori la 50 de centimetri de podea. Rula *Cazacii din Kuban*. O feerie. Feerie de culori, toate vopselele iuți ale lumii jucau în nesfîrșite holde aurii. Colhoznice policrome, flăcăi exuberanți în rubăști albastre, treierătoare verzi, coloane de camioane ZIL cu steaguri purpurii... Totul într-o simfonie de balalaici, punctată de idila dintre cazacul erou și căzăcița din brișca aceea imperială. Care străbate peisajul cîntînd sub triluri de păsări vestita melodie a filmului (v. YouTube, *Kubanskie kazaki* 2/11). Și, în sfîrșit, iarmarocul: baloane roșii, pepeni dungați, tarabe cu papagali de mătăsuri, piepturi pline de decorații, corul rusoaicelor în postelci multicolore, roata curcubee a marelui carusel din mijlocul bîlciului... După întreruperile de rigoare, pelicula sfîșiindu-se des, timp în care eram readus brutal în ambianța cenușie a sălii, pe ecran apăru *Koneț filma* și imensa emblemă, cît statuia Libertății, a studiourilor Mosfilm. Ieșind în stradă, am închis ochii pînă acasă pentru a păstra în ei splendoarea. Mă simțeam escrocat – nu de filmul lui Pîrîiev, ci de faptul că nu viețuiam și eu în mirificul Kuban. Că abia peste o săptămînă voi putea evada din nou, după ce voi traversa iar negricioasa lume porcină. Așteptînd clipa aia, știam de pe atunci: culoarea e în altă parte.

■ Ioana PÂRVULESCU

Toate cele cinci cinematografe ale copilăriei mele brașovene aveau nume proletare sau patriotice: Popular, Patria, Tineretului, Astra și Arta. De data asta, filmul care ne interesa pe noi, niște țînci „scunzi, peltici", era cam departe de casă, la Tineretului, lîngă Uzina Hidromecanica. Cum am aflat de el? Probabil de pe panoul din strada pietonală, care afișa săptămînal „programul de azi" și „programul viitor", cu cîte două poze alb-negru. În lipsă de altă distracție, lumea se oprea întotdeauna să se uite la fotografii. La Tineretului rula *Stan și Bran la război*. Printr-un telefon fără fir care funcționează incredibil de bine în lumea celor mici, știam și că trebuie să fim acolo cu mult timp înainte, că-i omor. Așa că am pornit-o în expediție, ca de atîtea ori, de capul nostru: vărul meu, cel mai mare, avea unsprezece ani, fratele meu opt, iar eu șase. Nu-mi amintesc cum am ajuns pînă acolo, bănuiesc că pe jos (crescînd, aveam să facem drumurile pe bicicletă), dar știu că am găsit o îmbulzeală clasa-ntîi. „Stai aici!", mi-au spus băieții, lăsîndu-mă într-un loc mai ferit, în timp ce ei s-au dus să se bată pentru un bilet în grămada care se formase la casă. S-au strecurat în ea ca la rugby. După un timp care mi s-a părut greu de suportat, au venit în fugă, ciufuliți și victorioși. Harababura de la casă era încă la fel de mare. Filmul începuse deja, dar ce conta, aveam bilete! Femeia de la ușă le-a rupt, zorindu-ne, și-am intrat, ținîndu-ne în șir unii după alții, ca bobocii de rață, într-o sală cufundată în beznă, în care copii de toate mărimile și cîțiva adulți erau așezați alandala. Era o atmosferă caldă, rumoare, bucurie, iar ecranul alb-negru avea toate privirile lipite de el. Am nimerit și noi, pe orbecăite, trei scaune pe două rînduri, la margine de tot, și-am început să urmărim aventurile bravilor soldați Stan și Bran în Legiunea Străină. Și mai țin minte atît: la un moment dat hohotele și chiotele din sală ajunseseră atît de puternice încît ar fi putut să spargă tavanul. Cel mai tare rîdeam noi. Știu asta pentru că a trebuit, la un moment dat, să ne întoarcem cu spatele la ecran ca să nu ne plesnească burta de atîta rîs. Un rîs pe viață și pe moarte. Doar era film de război!

În 2015, în România,
funcționau
82 de cinematografe
cu 332 de ecrane,
o sală avînd, în medie,
201 locuri.
În fața acestor ecrane
au venit 11.166.861
de spectatori, iar totalul
încasărilor din biletele vîndute
a fost de 206.868.801 lei.

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CNC
PENTRU ANUL 2015

anchetă realizată
de Marius CHIVU,
apărută în revista *Dilemateca*,
nr. 36/2009

Prima dată la cinematograf. Pe cînd doar multiplexul exista

■ Vlad TUDORACHE, 17 ani

Îmi amintesc și acum de parcă ar fi fost ieri. Tocmai se deschisese un centru comercial în cartier, iar odată cu el și cinema-ul. Aveam 6-7 ani și eram împreună cu tata și cu vărul meu. Am intrat în cinema, iar mirosul irezistibil de popcorn m-a lovit, așa că era imposibil ca tata să nu-mi cumpere o cutie. Urma să vedem în premieră filmul *Avatar* în 3D, iar mintea mea de copil nu putea să înțeleagă de ce trebuia să vadă un film întreg cu ochelari la ochi. Tata a încercat să-mi explice de mai multe ori care e treaba cu imaginea 3D, dar fără succes. În orice caz, am intrat în sală (sînt aproape sigur că era sala 8), iar reclamele deja rulau. Eram fascinat de mărimea ecranului din sală. Nici nu știam că pot exista ecrane de așa mărime și cu o așa claritate. Dar ce m-a lăsat cu adevărat fără cuvinte erau fotoliile. Rînduri pline de fotolii incredibil de moi și de mari, la cît de mic eram, cred că aș fi putut dormi în ele fără probleme, dar, sincer, detaliul ce m-a făcut să-mi doresc unul acasă a fost suportul de pahare.

Filmul a început, iar imaginea a început și ea „să sară" din ecran. În momentul acela am înțeles explicațiile tatei. Nici nu îmi mai amintesc prea bine acțiunea filmului, dar experiența nu o voi uita niciodată.

■ Adina RUSU, 17 ani

Prietenii noștri de familie, Andrei, Maria și mama lor, Amalia, veniseră pentru sărbătorile pascale din Franța și ne-au dus la film să sărbătorim ziua de naștere a Mariei.

Aveam 9 ani cînd am intrat prima oară într-o sală de cinema, în AFI Palace Cotroceni. Am hotărît cu toții să vedem *Cum să îți dresezi dragonul* în 3D, ne-am luat floricele și pahare cu figurine (ce puteam să îmi doresc mai mult?) și ne-am îndreptat spre sala de cinema. Era un loc întunecat și rece, în care nu mă simțeam prea confortabil, iar muzica era prea tare pentru urechile mele. Dar după ce a început filmul, nu aveam de gînd să mă mai ridic de pe scaunul de cinema, fiind absorbită de cît de aproape se aflau personajele de mine.

Anii au trecut, iar eu am 17 acum și am mai văzut multe săli de cinema între timp, dar știu sigur că nu pot să uit acea primă întîlnire cu cinematograful, mai ales că figurina care o reprezintă pe Astrid mă privește de fiecare dată cînd deschid dulapul cu bijuterii și farduri.

■ Simona STAN, 17 ani

Să fi avut vreo nouă ani cînd tata m-a inițiat într-o nouă lume, o lume nemaiîntîlnită: lumea cinematografiei. Petreceam destul de rar timpul doar în compania tatălui meu, dar de această dată, prin nu știu ce întîmplare, el m-a dus la mall, unul dintre cele mai mari și poate chiar cel mai frumos mall de pe atunci, Plaza Romania.

Tata, un fan al filmelor cu Indiana Jones, m-a dus atunci să văd cu el ultimul film din această serie, *Indiana Jones și regatul craniului de cristal*. Experiența a fost cu atît mai specială cu cît filmul era HD – de curînd am aflat că a fost primul film difuzat de Movieplex în acest format.

Îmi amintesc că am mers cu tata să luăm mai devreme biletele, pentru a fi siguri că vom prinde loc. Nu mai știu ce am făcut în timpul cît am așteptat începerea filmului, dar știu că eram extrem de nerăbdătoare ca acesta să înceapă. Am fost fascinată de oglinzile de la casa de bilete, de plasatorii care ne-au îndrumat spre locurile noastre, de întunericul și răcoarea din sala de cinema, am fost surprinsă de puterea sonorizării, uimită de mărimea ecranului... Sincer, nu îmi aduc prea bine aminte ce se întîmpla în film, dar îmi amintesc clar scena de început, cînd Indiana Jones s-a ascuns într-un frigider vechi pentru a se salva de la o explozie și de mîndria cu care susțineam că așa ceva ar fi fost imposibil în viața reală, semn că aveam o gîndire matură și realistă. Acest lucru mă încînta cu atît mai mult cu cît tata îmi împărtășea ideea, susținînd că filmul a avut părți „cam SF" și spunînd că parcă celelalte filme au fost un pic mai reușite. Eu nu le puteam compara, fiind primul film din această serie pe care l-am văzut, dar experiența în sine a fost mult mai importantă decît filmul – drept dovadă, filmul este doar o vagă urmă a întregii amintiri, a emoțiilor și senzațiilor pe care le-am trăit atunci.

■ Sorina-Ioana FLOREA, 20 de ani

Prima experiență într-un cinema, la mall, a fost împărtășită, ca multe altele, cu prietenii. Asta s-a întîmplat acum ceva timp, aveam vreo 13 ani și nu eram prea inițiată în ieșirile „în oraș", darămite „la mall". Mi s-a părut destul de ciudat inițial, asociam filmele cu un eveniment cultural, cu un moment de încîntare artistică. Era în perioada în care învățam la literatură despre catharsis și despre purificarea prin artă și nu vedeam cum s-ar putea îmbina ideea de mall cu cea de film. Și totuși, experiența a fost una plăcută. Am văzut filmul *Avatar*, în 3D. Odată ce ai intrat în sala de cinema, nu mai contează reclamele din afara ușilor sau ce reduceri ai văzut la parter. Efectul este destul de interesant – sala mai mică, ecranul foarte mare. M-am simțit aproape de proiecție, la propriu. Sigur, cînd am ieșit din cinema, am resimțit puternic discrepanța între actul artistic și spațiul mercantil în care s-a petrecut. Acum mă gîndesc că e o simplă problemă de disponibilitate: arta se deplasează acolo unde se află și consumatorul. În mod straniu, magia ei funcționează indiferent de loc.

■ Călin BOTO, 19 ani

Primul film pe care l-am văzut de pe scaunul roșu și confortabil al unui cinematograf a fost *The Tourist*, jumătate un *thriller-romance* destul de *light*. Angelina Jolie în rolul femeii omnisciente și seducătoare, rol la fel de slab jucat și în mai noul *By The Sea*, și Johnny Depp sînt protagoniștii unei povești de dragoste care se naște în paralel cu o acțiune clasică presărată cu agenți secreți, arme și identități false. Deși un film slab, *The Tourist* conține tot ce își poate dori un copil de 13 ani de la un film: actori faimoși, umor deloc subtil, acțiune și o poveste de dragoste ușor de urmărit. Cred că asta motivează alegerea mea din 2010.

Fiind niște puști și biletul fiind destul de scump (ne uitaserăm carnetele acasă), un prieten a încercat să intre cu o pungă de popcorn luată din magazin, pe care a ascuns-o în geacă. Noi ceilalți am încercat să îi facem paravan, dar a urcat pe rampa de lîngă scări și a alunecat, punga spărgîndu-se și toată lumea (inclusiv paznicul) izbucnind în rîs. Am scăpat „curați" din încercarea noastră de a frauda cinematograful.

Cityplex, pe atunci singurul cinematograf din Brașov, ocupa o parte decorată destul de kitschos a mall-ului Eliana. Avantajul la el a fost că nu se difuzau doar filme hollywoodiene de *box-office*, ci și filme de artă. De exemplu, acolo am apucat să văd *Louder Than Bombs*, film care nu a ajuns niciodată în programul noului mare cinema brașovean, Cinema One.

■ Luca ISTODOR, 20 de ani

Am mers la mall la cinema, cu mama, de cînd eram mic – ea îmi spune că primul film a fost pe la doi ani, însă, de atunci, nu îmi amintesc nimic. Știu doar cum entuziasmul ei s-a transferat rapid la mine, mai ales că aveam un mall, pe care acum îl numim „de cartier", la zece minute de casă. Sala supermare, cu scaune roșii, unde veneam cu popcorn și cîte un Ice Tea (pentru că atunci nu aveam voie Cola) era un fel de definiție a confortului și relaxării – și devenise și unul dintre cele mai familiare locuri departe de casă. După perioada în care mergeam cu mama, mi-am dus colegii de clasă în exact aceleași săli. Prima experiență la cinema pe care mi-o amintesc mai clar, totuși, a fost filmul *Spy Kids* 3D. Filmul în sine mi-l aduc aminte cu greu, în afară de cîteva cadre spațiale cu niște copii (zburînd spre spectatori?) pe niște dispozitive supermoderne și tehnologizate. Însă, probabil, ce m-a marcat e că am primit ochelari 3D – ceea ce a precedat pasiunea mea ulterioară pentru abundența de filme 3D care au apărut mai tîrziu și, apoi, pentru sălile 4D și 6D – care erau ca o miniexcursie la parcul de distracții.

■ Ioana B., 18 ani

Nu știu cum am ajuns să merg la cinema abia în 2003. Deși ai mei se asiguraseră să nu duc lipsă de VHS-uri cu animații, filmele pe care le vedeam cu ei rulau pe ecran mic, de televizor. S-a revanșat mama mai tîrziu, cînd mă lua de la școală și mă ducea la film în Plaza, măcar o dată pe săptămînă. Mai mereu era sala goală, lucru care mă făcea întotdeauna să mă simt stingheră. Habar n-am de ce.

Dar prima și prima dată a fost inițiată de un unchi și o mătușă, care ne-au luat pe mine și pe vară-mea în Mall Vitan, la *Finding Nemo*. Mai țin minte doar mici frînturi legate de acel moment. Amintirea entuziasmului care mă copleșea e puțin vagă și parcă m-am și dat mare după, la grădiniță, că fusesem la cinema. Însă ce mi-a rămas clar în memorie pentru totdeauna este ecranul ăla mare-mare, cum nu mi-aș fi imaginat vreodată la vîrsta de cinci ani, pe care am văzut pentru prima dată un film.

TOP 5 cinematografe cu un singur ecran, după numărul de bilete vîndute în 2015:

„Florin Piersic" (Cluj-Napoca, 720 de locuri, 83.416 bilete vîndute), Arta (Sibiu, 230 de locuri, 69.469 de bilete vîndute), Dacia (Reșița, 402 locuri, 66.969 de bilete vîndute) Patria (Craiova, 708 locuri, 57.913 bilete vîndute), Victoria (Cluj-Napoca, 283 de locuri, 57.385 de bilete vîndute).

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CNC PENTRU ANUL 2015

anchetă realizată de Iaromira POPOVICI și Ana Maria SANDU

Iaromira POPOVICI

Viața la mall

Ani de zile, cinema-ul a fost pentru mine un mod de viață. Filmele, cu personajele, întîmplările și atitudinile lor, mi-au fost, de multe ori, repere. Funcționam precum personajul dintr-un mai vechi serial PRO TV, *Viața bate filmul (Dream on,* 1990), care-și compara mai orice gest din viață cu unul dintr-un film. În cazul lui, era vorba de filme clasice, din cele alb-negru, chiar. În cazul meu, de filmele anilor 2000, mai ales. Pe care nu le-am putut vedea în altă parte decît la mall-urile bucureștene, cîte erau pe atunci.

Pentru mine, ca mamă de copil încă mic, dar și ca veșnic învățăcel al teoriilor culturii populare, mall-ul era locul unde alesesem să evadez. Știam cît se poate de bine ce spuneau teoreticienii mei despre mall: pe scurt, că era un soi de loc al pierzaniei… Eu mă dădeam detașată și critică, dar, de fapt, abia așteptam să merg la mall. La film. Sau, mai bine zis, la filme. Îmi plăcea să-mi petrec o după-masă spre seară într-un spațiu fantezist, și kitsch, și ultra-*safe,* care imita realitatea numai în punctele ei *glossy* și confortabile. Pentru mine, mall-ul în sine era un spațiu escapist. Filmul de la mall era o evadare în evadare, o dublă evadare.

La care purcedeam mai întîi singură și, apoi, împreună cu copilul meu. Pe care l-am dus, pe la 10 ani, din greșeală, la un *policier* foarte dur, cred că 18+, unde protagoniștii se cam omorau pe capete. N-am ieșit din sală, nu mai știu în virtutea cărui mecanism. Știu doar că îi tot repetam isteric, în timpul filmului, că ce vede acolo e ficțiune și că realitatea e diferită. Și acum rîde de mine pe tema asta. Și cu mama mea, care făcea ordine peste tot, cu autoritatea ei. Și cu tatăl copilului meu, care, într-o zi, s-a certat cu un bodyguard și i-a pus un coș de gunoi în cap (totul pornise de la un bon care se afla în coș, o poveste prea lungă…).

Primul mall la care m-am dus a fost, evident, cel din Vitan. Cînd s-a ivit, mi-a părut uriaș. După ce au apărut următoarele, am început să-l consider intim. Cel care m-a dat cel mai tare peste cap a fost AFI Palace Cotroceni. Țin minte că, atunci cînd am nimerit prima dată acolo, prin 2009, ne rătăceam de fiecare dată. De fiecare dată o luam în sens opus. Pînă ajungeam iar la podul suspendat de peste munții falși și la întinderea patinoarului…

Cînd mă vedeam, în cele din urmă, la cinema, mă simțeam ca un om al altor lumi, mai mici și mai prăfuite. Am avut, la început, chiar un conflict cu cei de la

casă, pentru că ni s-au părut prea birocratici și inflexibili. Încet-încet, m-am obișnuit acolo. M-am obișnuit să stau la o multiplă coadă, rînduită ca la aeroport. M-am învățat să nu-mi mai îndes în geantă ape și sandvișuri de pe la fast-food-uri, pentru că a apărut bufetul cu sucuri naturale, Cola la sticlă mică și Betty Ice, care e OK. Am învățat chiar să rezerv online și să-mi citesc codul de rezervare, *cool,* la casă (deși, inițial, mi-am făcut o mie de probleme despre cum or să-mi devalizeze mie cardul online etc.).

Iar în sală, să mă ghidez după lumina beculețelor, într-o veșnică atmosferă de Crăciun. Unde lumea e, în general, civilizată. Rar mai sună mobilele în timpul filmului și, la fel de rar, oamenii mai răspund atît de prompt și de apăsat precum spectatorul cu formula fixă: „Da, viața mea?!" Sau mai rîd atît de orginal ca prietena mea, Ligia, pe care o puteau amuza și scene mai puțin comice, precum cea cu cineva care cade de la etaj. Noroc că rîsul e molipsitor și, de fiecare dată, cîțiva din sală se trezeau hohotind degeaba după ce ea dădea tonul.

Tot cu întreaga familie am încercat primele filmulețe interactive, care te mișcau cu scaunul și te stropeau, așa cum se întîmplă acum, puțin diferit, în sala 4DX de la Megamall. Ne-am bucurat de ele ca de un Disneyland mai calm.

Cînd am aflat, de la o verișoară, că există o sală VIP, unde poți să mănînci cît ai chef, în prețul biletului, mi s-a părut formidabil. De cînd așteptam așa ceva: să pot mînca la film pe față, fără să-mi mai strecor mîncarea chinezească în geantă, și să ies de acolo pătată și unsuroasă… Odată, cînd am intrat la sala VIP (după ce am mîncat, ce-i drept, în holul de la intrare cît am putut), mi-am luat paharele de șampanie și m-am tolănit pe fotoliul de piele, alături de cele două vecine relaxate: una gravidă și alta cu un picior în ghips. A fost perfect. Am adormit. Filmul era un *thriller.*

Am mai fost de cîteva ori la sala VIP. Am serbat acolo aniversări, am făcut chiar și un soi de parastas neconvențional (deși am o prietenă care e împotrivă, nu a vrut niciodată să intre, considerînd-o un soi de emblemă a consumismului). Ultima dată, la ParkLake, la *Miss Peregrine's Home for Peculiar Children,* cel mai recent Tim Burton, care mi s-a părut remarcabil, am mîncat chiar pizza.

Acolo, cînd am ieșit, am observat toaleta: avea tavanul precum podeaua, erau obiecte puse pe el, pălării și pantofi, într-un decor gen *Alice in Wonderland.* Oricum, toaletele mall-urilor nu sînt de ici, de colo: cîte conversații nu am surprins acolo… Odată, o fată îi mărturisea alteia, la telefon, din cabina alăturată, că rămăsese gravidă. Un personaj constant al unora dintre toalete e femeia de serviciu filozoafă: îți dă sfaturi de viață, comentează mersul lumii, între două spălări și-o uscare.

Îmi aduc aminte, la AFI, cum, atunci cînd era mama mea în spital, evadam acolo serile și mă îndopam cu bomboane colorate, ireale, ca gust și textură, de la bufetul mare. Și cum, după ce a murit mama, am văzut, împreună cu fiul și soțul meu, *St Vincent* (2014, Theodore Melfi, cu Bill Murray) – și a fost ca un fel de *„comfort movie",* care ne-a redat încrederea într-un bine mic, nesofisticat, dar consistent – așa cum numai anumite filme știu s-o facă.

Noroc
că rîsul este molipsitor.

■ La 31.12.2015, existau în România nouă cinematografe de artă (patru în București și cîte unul la Cluj-Napoca, Brașov, Constanța, Craiova și Bîrlad). Cel mai mare era cinematograful Studio din București (372 de locuri) și cel mai mic – Cineplex Victoria Bîrlad Sala 2 (72 de locuri). În total, toate aceste cinematografe au raportat un număr de 176.251 de spectatori pentru întregul an 2015. Precizăm că, pe parcursul anului 2016, cinematograful Studio din București a fost închis.

■ La 31.12.2015, existau în orașele României 40 de cinematografe multiplex. Cel mai mic multiplex era Cinema Slatina (2 ecrane, 86 de locuri) și cel mai mare era Cinema City Cotroceni București (21 de ecrane, 4319 locuri). Pe parcursul anului 2015, cei mai mulți spectatori au venit, în ordine, la Cinema City Cotroceni București (1.028.614 spectatori la 21 de ecrane), Grand Cinema Digiplex București (946.372 de spectatori la 13 ecrane) și Movieplex Cinema București (690.089 de spectatori la 11 ecrane). În provincie, cele mai de succes cinematografe au fost Cinema City Timișoara (544.167 de spectatori la 7 ecrane), Cinema City Constanța (492.197 de spectatori la 8 ecrane) și Cinema City Iași (422.700 de spectatori la 5 ecrane). Cei mai puțini spectatori au avut Colours Cinema Alba Iulia (39.898 de spectatori la 3 ecrane), Cityplex Tulcea (26.136 de spectatori la 2 ecrane) și Cityplex Bîrlad (15.624 de spectatori la 2 ecrane).

„Producătorul e spătarul scaunului regizorului"

interviu cu producătorul de film Ada SOLOMON

Dintre toate artele, pare că filmul are în România, în ultima vreme, cea mai bună dinamică și vizibilitate internațională. Filmele românești parcă sînt abonate la premiile marilor festivaluri europene. Circotașii spun că ar fi făcute în mod special pentru a sensibiliza juriile festivalurilor și, oarecum, în defavoarea marelui public. Poate fi ceva adevărat în asta, poate un regizor sau un producător să facă un film cu scopul precis de a cîștiga nu știu ce premiu?

Filmele nu se fac pentru festivaluri sau pentru un anumit loc în care să fie prezentate. Ele se fac, cel puțin după părerea mea, pentru că te arde să spui ceva, să exprimi o idee, să împarți cu alții o viziune asupra unui subiect. E tot așa cum nu scriem cărți ca să luăm premiul Nobel pentru literatură. Sigur că visăm și la premii. Dar nu se poate reduce totul la asta. Mă bucur că ați așezat cinema-ul între arte. Cred că problema cea mai mare la noi e faptul că, în accepțiunea populară, cinema-ul nu e văzut ca artă, ci mai degrabă ca divertisment. De aici întreaga discuție și întrebarea de ce filmele astea nu sînt ca filmele americane și așa mai departe. Sigur că filmele de *box-office,* create spre a fi divertisment, sînt diferite de ceea ce propune un cinema de autor. De aici pornește toată confuzia și polemica. Acest curent al cineaștilor români care s-a dezvoltat și iată că nu se mai oprește e un fenomen pentru care nu știu dacă are cineva vreo explicație logică. Mai apare și discuția legată de faptul că, dacă filmele trebuie să facă bani și chiar se fac bani din filme, de ce e nevoie să fie finanțate? Dar bilete se vînd și la teatru și nimeni nu se simte păcălit pentru că teatrele sînt și subvenționate. Sigur, există teatrul ca instituție de cultură cu greutate și teatrul de revistă și divertisment care n-are pretenții de artă profundă. Așa e și la cinema. Bineînțeles că lucrurile se și întretaie. Și evident că orice cineast normal își dorește ca opera lui să fie văzută de cît mai mult public, să-și transmită mesajul cît mai multor spectatori.

Așa cum spuneți că nu te gîndești neapărat la premii cînd faci un film, nu te gîndești nici la ideea că trebuie să bați recordurile de spectatori?

E foarte complicat să mai poți să faci în România un film care să bată recordurile de spectatori. Asta din multe considerente, dincolo de resursele cu care faci filmul, îți trebuie un buget considerabil pentru promoție și marketing. Nu ne putem propune să facem blockbustere care să concureze cu producțiile americane pentru că n-avem mijloacele, logistica și ingredientele lor. Și oricît de iubit va fi un actor român, nu va fi la fel de iubit sau de cunoscut pe cît este un star american. Pe de altă parte, tu, de felul tău, să fii făcător de biciclete și mîine să vrei să faci un Rolls Royce, care să aibă toate capacitățile și elementele unei mașini de lux, e peste mînă, nu e în firea lucrurilor și nu știu dacă asta e ce trebuie să ne propunem. Cînd faci artizanat, faci un anume tip de artizanat, de bijuterie, de exemplu, cu specificul și originalitatea ei. Dacă încercăm să intrăm într-o cultură pop de tipul ăsta cred că pînă la urmă, pe termen lung, pierdem. Sigur, o construcție cum e *Selfie,* care are toate ingredientele unui film de succes pe rețetă americană, performează. Dar, în bună măsură, în ultimii ani au performat și mai bine filmele așa-numite „de festival", ca număr de spectatori și încasări. În ordinea acestor performanțe au fost *4, 3, 2, Eu cînd vreau să fluier, fluier, Poziția copilului, Aferim!...*

Exista la un moment dat ideea de a face un film românesc, în limba engleză și cu un star american.

În *California Dreamin'* a fost Armand Assante, dar forța acelui film a stat totuși în geniul lui Cristi Nemescu și nu în prezența lui Armand Assante. Premiile pot fi privite și ca un fel de marketing gratuit. E atît de simplu. Nu e atît o poveste de glorie, cît dorința ca filmul pe care l-ai făcut să fie văzut de cît mai multă lume.

Orson Welles spunea că, într-un film, actorul este cel mai important pentru că pe el îl vede lumea, apoi urmează scenaristul pentru că el stabilește ce face și ce spune actorul, iar pe regizor îl plasa abia pe locul al treilea, ca unul care face tot ce poate mai bine cu aceste ingrediente date. Fiindcă sînteți producător, unde vedeți rolul producătorului în toată această alcătuire?

Cred că Orson Welles se răsfăța un pic. Pentru mine, mai ales în tipul de cinema pe care îl practic, pionul central este regizorul. El este autorul, pentru că vorbim despre un cinema de autor, un cinema în care, în general, regizorul este la originea ideii și scrie scenariul (cîteodată singur, cîteodată cu un co-scenarist). Iar producătorul este pentru mine spătarul scaunului pentru regizor. E cel care îi ține spatele regizorului, îi susține viziunea. Din punctul meu de vedere, producătorul creativ nu este neapărat cel care generează idei, ci acela care reușește să susțină direcția propusă de autor, de regizorul scenarist, prin cunoștințele sale, prin universul său și prin puterea sa de dezvoltare a unui concept. Eu văd rolul producătorului undeva în spatele regizorului, n-aș zice însă în umbra lui, chiar dacă, în final, sigur că e în umbră (și nici nu cred că trebuie să fie altfel). Contează ce rezultă, ce se vede pe ecran, iar acolo se văd și meșteșugul, și talentul regizorului, dar și cele ale producătorului. Un film făcut cu resurse împrăștiate sau cu elemente adunate greșit în sprijinul unei idei nu va putea să fie de calitate chiar în ciuda pasiunii și talentului regizorului.

Care sînt problemele cu care se confruntă un producător în România, pornind de la realizarea filmului și pînă la distribuție?

Multe. Dar, cumva, pot spune că, pînă la urmă, lucrurile funcționează în ceea ce privește producția de film. Există un cadru legal care e funcțional. Sigur, are nevoie de un *refresh,* pentru că revoluția digitală a făcut ca lucrurile să se fi schimbat foarte tare în ultimii zece ani. Mai sînt și alte obstacole în raport cu cinematografiile din alte țări, unde lucrurile astea sînt funcționale de mult mai multă vreme într-o economie de piață. La noi sînt mai recente, s-au construit cu mult efort și fără resurse materiale grozave. Slavă cerului că avem creativitate și putem să ne jucăm și în campaniile de distribuție într-un mod foarte original. Sînt cîțiva distribuitori independenți în România care fac din distribuția de film o adevărată artă. Dar cea mai mare piedică în ceea ce privește cinematografia românească la ea acasă este lipsa sălilor de cinema. Poți tu să crești cele mai grozave roșii din lume, cu gustul cel mai bun, dar atîta vreme cît n-ai tarabele pe care să le expui și ele stau într-un hambar unde lumea nu are acces, ele se vor strica acolo și nimeni nu va afla cît de dulci și grozave sînt.

Cum colaborați cu rețelele de multiplexuri care s-au dezvoltat în marile orașe?

Colaborarea cu ei e din ce în ce mai bună, numai că nu s-a făcut nimic la nivelul autorităților. Există un sprijin din partea CNC pentru cinematografele care difuzează filme clasificate ca produse artistice, dar în ceea ce privește digitalizarea, aducerea sălilor la standardele momentului, autoritățile n-au făcut nimic. O sală de cinema nu e un băruleț, trebuie bani pentru a o construi și nu există nici un fel de facilități de împrumuturi pentru cei care fac asta. Deci, fiind o inițiativă economică privată, oamenii vor să facă bani, să-și acopere investițiile, e în firea lucrurilor. Apariția multiplexurilor e benefică, pentru că fără ele nu mai aveam ecrane deloc. Sigur că pentru noi nu e o fericire că filmele românești nu sînt programate în *prime time,* dar ele sînt din ce în ce mai prezente în programul multiplexurilor și mai mult decît atît, lanțurile cinematografice au posibilitatea, prin legea actuală, să sprijine anumite producții cinematografice la alegere. O parte din cota datorată Fondului Cinematografic poate fi investită direct într-o anume producție care e la rîndul ei selectată și sprijinită de CNC. Formula funcționează și ea a creat un soi de legături mult mai strînse între unii și alții.

Top 5 cele mai vizionate filme românești lansate în 2015:

1) Aferim!, *r. Radu Jude (74.749 de spectatori);*
2) De ce eu?, *r. Tudor Giurgiu (51.715 spectatori);*
3) Poveste de dragoste, *r. Cristina Iacob (23.753 de spectatori);*
4) Lumea e a mea, *r. Nicolae Constantin Tănase (18.585 de spectatori);*
5) Comoara, *r. Corneliu Porumboiu (6.964 de spectatori).*

(Această statistică reproduce datele înregistrate pînă la 31.12.2015.)

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CNC PENTRU ANUL 2015

Cum vedeți viitorul în domeniul acesta? Vor mai exista săli de cinema stradale, clasice, sau vor fi numai multiplexuri? Mai e vreo șansă să reînvie sălile vechi?

Eu cred că așa cum vor exista întotdeauna galerii de artă și nu doar muzee, vor continua să existe și cinematografele mici cu un program curatoriat, ales cu multă grijă, cu un public fidel. Chiar dacă într-un multiplex condițiile de vizionare sînt mult mai bune decît într-o sală mică. E adevărat că e foarte greu, economic, să menții fără pierdere o sală de cinema cu un singur ecran și probabil că, în perspectivă, un complex cu două-trei ecrane și cu mai puține scaune în fiecare sală va fi o formulă mai profitabilă. Dar aceste săli ar trebui ajutate din resursele publice de la primării sau de la bugetul de stat. Dincolo de asta, cinema-ul e concurat într-un fel de facilitatea actuală de a vedea filme pe ecranele diverse de acasă. Nici pirateria nu poate fi ignorată. Totuși, experiența vizionării cu o seamă întreagă de necunoscuți în întunericul sălii de cinema este particulară. Aș mai vrea să spun că, din prețul pe biletul încasat la un film, doar a cincea parte (cel mult) ajunge înapoi la producător. Cum îți poți recupera investiția în aceste condiții, filmul fiind un produs scump?

S-au diversificat tipurile de filme românești în ultima perioadă?

Da, ăsta e un lucru de remarcat mai ales în toamna asta. Oferta tipurilor de film e mult mai largă. Aș începe cu *Sieranevada* care, pe lîngă forță dramatică, are un pronunțat caracter de comedie. Aș continua cu *Cîini,* care este un thriller de inspirație americană, dacă pot să-mi permit să spun asta, care e un cu totul și cu totul alt tip de discurs cinematografic. Aș menționa și o comedie simplă, independentă și absolut adorabilă, care se cheamă *Două lozuri,* în regia lui Paul Negoescu. Aș aminti și noul film al lui Radu Jude, *Inimi cicatrizate,* un film de epocă, iarăși, o poveste care n-are nici o legătură cu ceea ce este numit în general noul cinema românesc, adică actualitatea, minimalismul, restrîngerea temporală... Nu în ultimul rînd, vreau să vorbesc despre un film german foarte legat de România (care va fi lansat pe 21 octombrie pe ecrane), răsfățat la Cannes și nu numai, *Toni Erdmann,* care s-a filmat în proporție de 85% în România fiindcă se petrece într-un București al expaților. Iată, am enumerat cîteva filme complet diferite care asigură publicului o ofertă foarte variată, fiind în același timp filme de artă, „de festival", dacă vreți. E limpede că lucrurile nu mai merg într-o singură direcție.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Matei MARTIN

Ghidul sunetelor în sala de cinema

Sala de cinema e un teritoriu minunat pentru un exercițiu de antropologie sonoră. În cele ce urmează vă propunem un scurt ghid al celor mai frecvente interjecții – și cîteva comentarii cinematografice.

■ *aah* – Exclamație de mulțumire, de satisfacție. Exprimă o stare de bine generată de o creștere bruscă a nivelului serotoninei, al oxitocinei sau al glicemiei după o înghițitură de bere sau de cafea.

■ *alo!* (var. *alo?)* – Exclamație sau interogație convențională prin care se răspunde la un apel telefonic. Interjecția a intrat în sălile de cinema odată cu răspîndirea telefoniei mobile. Dacă la jumătatea anilor '90 se auzea rarisim, astăzi a devenit practică uzuală.

■ *cranț* (var. *cronț, ranț)* – Sunetul produs de dinți în timpul masticației. Sunet de nivel relativ scăzut, dar care, multiplicat la nivelul unei mulțimi de oameni care mestecă simultan, devine zgomot de fond. Un studiu recent realizat de Universitatea Stanford arată următoarele: 1) Cu cît numărul de spectatori prezenți la un film e mai mic, cu atît procentul de spectatori care cumpără popcorn e mai mare. Explicația e că aceia care ajung la un film considerat prost de o largă majoritate simt nevoia să compenseze calitatea filmului consumînd, pe lîngă film, și alt produs; 2) Vînzările de popcorn sînt mai mari atunci cînd oamenii vin la cinema în grupuri (familii sau găști de adolescenți). Din acest motiv, cinematografele de tip multiplex tind să programeze cu precădere filme care se adresează acestor tipuri de public.

■ *ăăh* – Sunetul produs de deschiderea gurii printr-o mișcare de inspirare adîncă urmată de o expirație prelungită; simptom al epuizării sau al plictiselii. Nu e clar dacă într-adevăr căscatul e molipsitor și un spectator transmite morbul tuturor celorlalți sau dacă nu cumva anumite filme precum *Microcosmos* (Claude Nuridsany și Marie Pérennou, 1996), *Nibelungii* (Harald Reinl, 1966) sau *Tarzan, Omul Maimuță* (John Derek, 1981) stîrnesc căscatul general.

■ *fss* – Susurul îmbietor produs de capacul metalic care părăsește buza sticlei de bere. Sunet precursor pentru „aah".

■ *ha* – Manifestare a satisfacției răutăcioase după ilustrarea în/prin film a unei convingeri anterioare. (Vezi comentariul lui Michael Moore din *Fahrenheit 9/11.)*

Top 5 cele mai vizionate filme lansate în 2015:

1) Furios și iute 7, *SUA/Japonia, (627.016 spectatori);*
2) Star Wars: Trezirea forței, *SUA (441.775 de spectatori);*
3) Minionii, *SUA (431.201 spectatori);*
4) Spectre, *SUA/Marea Britanie (328.802 spectatori);*
5) Cincizeci de umbre ale lui Grey, *SUA (305.995 de spectatori).*

(Această statistică reproduce datele înregistrate pînă la 31.12.2015.)

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CNC PENTRU ANUL 2015

■ *hahaha* – expresie a bucuriei, sunet care ilustrează rîsul în hohote. Numeroși autori și artiști consideră umorul principala (re)sursă a artei dramatice și a cinematografiei. Charlie Chaplin consideră că „umorul ne întărește instinctul de supraviețuire și întreține sănătatea spiritului" și aproape fiecare dintre filmele sale e o încercare de a demonstra această aserțiune. „Umorul a fost mereu îndreptat împotriva Puterii, oricare ar fi regimul", spunea umoristul francez Coluche, prin anii '70. Micul și marele ecran din Franța suportau aproape orice fel de umor, ceea ce nu era cazul dincoace de Cortina de Fier, unde umorul îndreptat împotriva regimului se spunea în șoaptă. „Acolo unde nu există umor, nu există nici umanitate. Unde nu e umor e un lagăr de concentrare", nota Eugène Ionesco. Lipsa umorului e un simptom al instalării dictaturii. Iar umorul e o formă de rezistență la Răul absolut (v. *Viața e frumoasă* de Roberto Benigni, 1997).

■ *ioi* (var. *tulai)* – Exclamație care exprimă nemulțumire, durere. Expresia unei implicări emoționale, a empatiei față de unul dintre personaje sau manifestarea unei îngrijorări cu privire la deznodămîntul unei acțiuni. V. *Greu de ucis* (John Mc Tiernan, 1988), *21 de grame* (Alejandro González Iñárritu, 2003). Regionalism – expresia se aude mai ales în sălile de cinema din Ardeal.

■ *îhîhî* – Sunetul prelung, neregulat, pricinuit de o durere sufletească, de tristețe, de o stare melancolică, în timpul plînsului. Femeile plîng de aproape 16 ori mai mult decît bărbații la cinema. Unul din cinci bărbați consideră că a-și arăta emoțiile ar fi un semn de slăbiciune. Secvențele triste din filme le provoacă bărbaților stări de anxietate. Potrivit revistei *Esquire,* printre filmele care-i fac pînă și pe bărbați să plîngă se numără *Închisoarea îngerilor* (Frank Darabont, 1994), *Salvați soldatul Ryan* (Steven Spielberg, 1998), *Babe* (Chris Noonan, 1995) și *Toy Story 3* (Lee Unkrich, 2010).

■ *oh* (var. *of, ah)* – Exclamație, strigăt pricinuit de o durere fizică sau de somatizarea unei emoții foarte puternice sau a unei stări de anxietate. V. *Roiul* (Irwin Allen 1978), *Păsările* (Alfred Hitchcock, 1952).

■ *poc* – Sunet înfundat, dar puternic, produs de lovirea/spargerea unei pungi de hîrtie precum cele în care se ambalează popcorn-ul sau alte produse asociate mersului la cinema. Nu faceți asta în timpul unor filme precum *Calibrul 9* (Fernando di Leo, 1972), *Psycho* (Alfred Hitchcock, 1960) ori *Lunetistul american* (Clint Eastwood, 2014)!

■ *sfor* – Sunetul produs de respirația anevoioasă în timpul somnului. Sforăitul e semn al unui somn profund și odihnitor. Puține filme proaste au măcar calitatea de a induce spectatorilor această stare. *Ultimul mohican* (Michael Mann, 1992), *Sania albastră* (Ioan Cărmăzan, 1987) și *Vidocq* (Pitof, 2001) ating această performanță. Nu uitați: nu e nici o rușine să dormi la cinema, totul e să nu sforăi prea tare!

■ *st* (var. *sst, ssst, sîst, psst)* – Exclamație prin care se cere cuiva, imperativ, să facă sau să păstreze liniștea.

■ *ttt* – Expresie a unei nemulțumiri sau a unei enervări punctuale a) față de un spectator zgomotos sau b) față de ce (nu) se întîmplă pe ecran. Adesea e un mod de a dezaproba o anumită acțiune sau replică din film (v. *Sieranevada,* Cristi Puiu, 2016) sau un comportament considerat de publicul conservator o atingere la bunele moravuri *(Frumușica,* Garry Marshall, 1990).

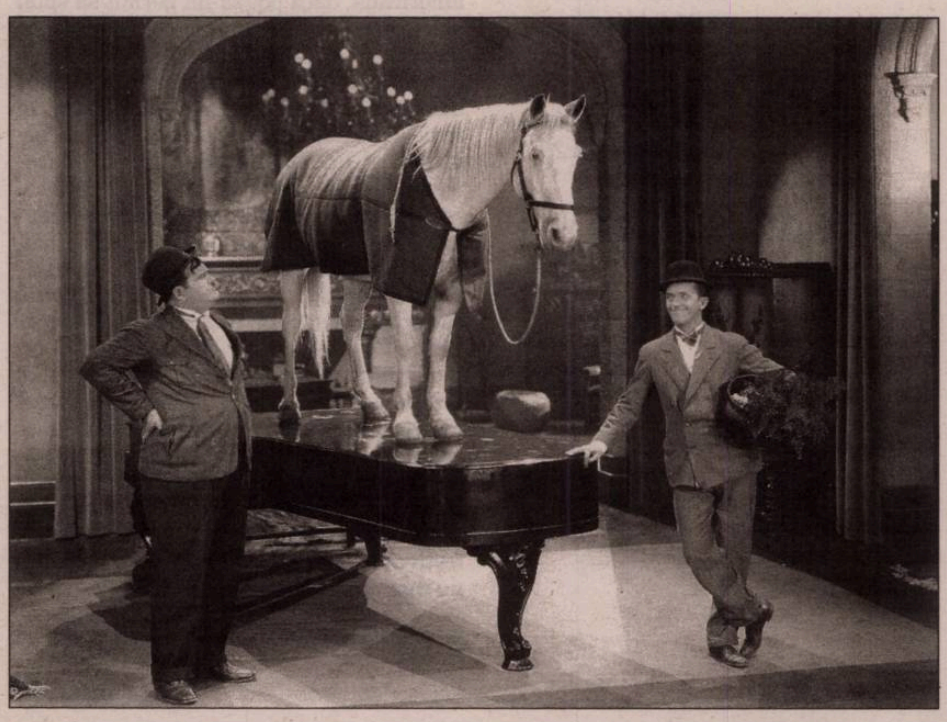

■ În 2015, pe ecranele cinematografelor noastre au rulat 57 de producții românești, dintre care 22 au fost premiere. În total, au venit să vadă aceste filme 216.316 spectatori, realizîndu-se vînzări de bilete în valoare de 2.827.607 lei. Aproape 90% din numărul de spectatori și din veniturile pentru toate aceste 57 de filme românești a fost realizat de cele 22 de premiere. Cele mai multe titluri, intrări și încasări au fost realizate de cinematografia americană (193 de filme, 104 premiere, 9.259.088 de spectatori și 173.778.505 lei încasați pe bilete). Interesant este că alte două cinematografii (Marea Britanie și Franța) au adus în cinematografe mai mulți români decît cinematograful românesc (513.247 de spectatori la filmele britanice și 472.706 la filmele franțuzești), chiar dacă au fost reprezentate cu mai puține filme (24 de filme britanice și 56 de filme franțuzești).

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

De la distracție la pasiune

Cum se transformă distracția în pasiune?

Am văzut de curînd *Cinema Paradiso,* povestea splendidă a unui copil și a pasiunii lui pentru film. O pasiune pe care, mai tîrziu, o va asuma ca profesie și care îl va face celebru în lumea întreagă. Povestea începe într-un mic orășel sicilian, de după cel de-al Doilea Război Mondial, cu oameni săraci, care trăiesc între ritualuri seci, lipsite de viață, dar necesare supraviețuirii, și bucuria de a „convietui" cu umbrele ce se zbenguie pe pînza unicului cinematograf al orașului. În timpul zilei, comunitatea pare că abia răsuflă. Dar odată cu venirea serii, o inimă uriașă pare că însuflețește întreaga comunitate așezată în fața marelui ecran: cu toții sînt fericiți să rîdă, să plîngă, să iubească, să urască, să lupte sau să petreacă alături de mari artiști și mari povești. Toto este un băiețel sărac, care crește alături de mama și sora lui. Tatăl i-a murit pe front. Are viața obișnuită a oricărui copil din Europa acelor ani: școală, lipsuri, responsabilități prea mari pentru umerii lui, mici găști de prieteni, ruinele și rănile lăsate în urmă de război. Un singur colț, întunecat, prăfuit, periculos, scrijelit, de Paradis: camera de proiecție a cinematografului din care privește, printr-un ochi săpat în zid, spre două lumi paralele: lumea reală, cea în care-și duc viața, zîmbetele și lacrimile concitadinii săi, și lumea fantastică, cea derulată pe ecran.

Sigur, filmul are mult mai multe de spus și de văzut decît cele la care mă voi referi. Am să mă opresc doar la una dintre multele întrebări pe care desfășurarea filmului le lasă în urma ei. Și anume: cum se naște pasiunea în mintea și inima unui copil? Pasiunea aceea care îți transformă definitiv viața, căreia ești pregătit să îi subordonezi ani, sentimente, oameni? Evident, filmul nu se construiește în jurul unei „rețete" pedagogice. E departe de orice lecție de dirigenție. Dar poți urmări secvențial cîteva trepte pe care musai trebuie să le urci pentru a naște curiozități, interese, pasiuni în inima și mintea unui copil. Pentru micul Toto, cinematografia nu era una dintre multe ore de așa-zisă „dezvoltare personală" la care se înghesuie, azi, adulți și copii. Ci singura bucurie, într-o lume necăjită. Bucuria de a visa la viețile celor de pe ecran, bucuria de a evada din cenușiu, bucuria de a privi la efectele scenelor de pe ecran asupra celor din jurul lui etc. Primul semn, firav, dar important, că cel mic se apropie de ceva care ar putea să îl intereseze este bucuria cu care face primii pași, din proprie inițiativă. Fără reguli, fără explicații multe, fără presiuni. Purtat numai de pura seducție. Lăsat singur să exploreze, să descifreze, neînghesuit de un program infernal în care, pe lîngă cinematografie, ar fi trebui să urmeze și niscaiva cursuri de înot, patinaj, pian, șah, balet, artă teatrală, canto și tenis.

Mai departe: cum se transformă distracția în pasiune? Filmul ar fi putut rămîne pentru micul Toto doar un mijloc gratuit de *entertainment.* Și aici e de menționat felul în care era trăită de micul personaj întîlnirea cu filmul: bucuria orelor petrecute în sala de proiecție era una furată, obținută cu greu, cu tertipuri copilărești, prin care păcălea vigilența adulților de lîngă el: mama, care îi aducea aminte de responsabilitățile curente, proiecționistul care-și ferea aparatura, vitală pentru serile comunității, preotul care cenzura orice abatere de la normele Bisericii etc. Bucuria copilului era parte din viața lui și a orășelului, și nu o anexă de care trebuia să se ocupe în timpul liber. Filmul se dăruia, generos, tuturor: și copiilor, și adulților, și bogaților, și săracilor, și „deșteptilor", și proștilor. Iar Toto savura din plin lumea fără granițe care i se arăta în fața ochilor.

Dar lucrul poate cel important pentru nașterea și grădinărirea unei pasiuni rămîne întîlnirea, la momentul oportun, cu un mentor. Un mentor potrivit, capabil să transmită propria-i pasiune. În cazul micului sicilian, proiecționistul: un om sărac, semianalfabet, singuratic, aspru, care, treptat, fără prea multă bunăvoință la început, îl lasă să invadeze și să cerceteze mica sa proprietate: sala de proiecție. Tot el este cel care îl sfătuiește pe adolescentul Toto să lase în urmă trecutul, balastul și să plece acolo unde va putea trece de la bucuria privitului la aceea a propriei creații. Poate totul sună puțin sentimental pentru sensibilitatea noastră postmodernă. Dar nu numai emoțiile „complexe" și marile construcții subtile pot stîrni vocații. Trebuie să lăsăm loc și simplității, impulsului curat, emulației copilărești.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

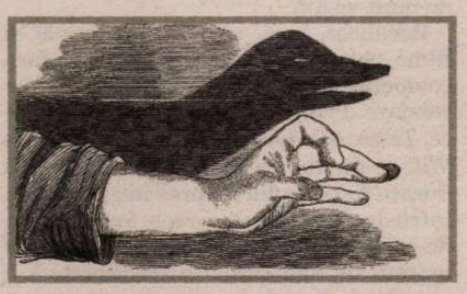

Iaromira POPOVICI

bazar

Accident

Te scoli dis-de-dimineață, cu sentimentul datoriei pe cale de a fi împlinită. Faci aceleași gesturi ca de obicei, mecanice, de robot autoasumat. Gesturi care par că-ți garantează stabilitatea lumii tale mici, dar protejate: laptele pe foc, cafeaua în filtru, televizorul ca tapet, rugăciunea ca scut de protecție. Apoi, te pregătești, tacticos, pentru o călătorie gen *Sieranevada* (filmul), adică spre un parastas. Un parastas al cuiva la care ai ținut, fără să-ți fi fost foarte apropiat. Faci bagajul, tacticos, cum numai tu poți să-l faci, uitînd de timp și de toate: fiecare lucru își are locul său, bine delimitat, nimic nu se pune la nimereală, totul strat peste strat. O piramidă turtită a fricilor și aspirațiilor tale din cele două zile libere, care par să se întindă nedeterminat. Totul ca și cînd te-ai pregăti pentru o evadare de-o viață, deși nu sînt decît două zile. Afară e vremea aia de toamnă deja tîrzie, cînd totul devine ud, întunecat și depresiv. Hainele pe care ți le alegi, instinctiv, sînt și ele în tonuri terne, griuri, bleumarinuri și negru. Negru și calm, ieși din casă, în propriul film, ale cărui secvențe le cunoști.

Te urci în mașina bătrînă și niciodată destul de curată, și ea de culoare incertă. Te urci în ea și totul se defășoară conform planului (care, de fapt, nu e nici un plan, ci doar un firesc). Și înaintezi așa, plutind, purtînd conversații pe care nici nu le observi, într-o stare de beatitudine – beatitudine în mișcare, să fii dus așa, pe fondul unui tapet mereu diferit, tu, cel adîncit într-ale tale. Cînd deodată, cel de lîngă tine, omul calm și invizibil, spune, brusc și tare: „Am belit-o!" – și mașina veche, dar serioasă, e luată de un vîrtej și se învîrte, se învîrte, pînă cînd mîna ta, care se ținea aparent ferm de o bară de sus, zboară și realizezi că n-ai centură. Cînd te-ai oprit, crezi că ai murit. Chiar dacă nimic nu te doare și ieși, pe propriile-ți picioare, din mașina făcută armonică, în față. Ieși demn (te gîndești cum s-o faci) și drept, ca să nu te faci de rîs. Ăsta e gîndul. În fața cui? În fața șoselei pe care trec mașini, dintre care cel puțin una s-a oprit, privind la spectacolul unora care au ratat intrarea în Pitești. Au derapat cînd să ia curba, cu prea mare viteză, probabil. S-au rotit și au intrat în parapetul de pe marginea drumului.

Primul gînd care-ți vine-n minte e cel al umilinței: Doamne, am clacat la chestia asta, ne-am făcut de rîs, noi și mașina noastră. O lume întreagă ne vede, vede cum sîntem dintre cei care apar la știri, de partea rea. Cei care o dau în bară: femeie, de 40 de ani... Nu știu dacă sîntem morți sau vii, deși traversăm șoseaua calmi, pe picioare, și nu ne doare nimic. Mașina care a tras mai încolo e cea care a reușit să ne evite, în rotirea isterică. Mi se zbate în minte scena din *Wild at Heart (Suflet sălbatic)* al lui Lynch, în care Sailor și Lula întîlnesc, prin drumurile lor, o fată însîngerată (Sherilyn Fenn), dar pe picioare, care repetă isteric că și-a pierdut portofelul și mama ei o s-o omoare. După care simte ceva lipicios în păr (evident, sînge), se întinde și moare. Aștept să mi se întîmple și mie, deși nu cred că am sînge pe niciunde.

Ne îndreptăm demni spre marginea șoselei, unde reușim să plasăm mașina, și așteptăm. Eu mă întreb ce va fi: „O să murim?" El spune că așteptăm pe cineva să ne tracteze. De altfel, îl și aud vorbind la telefon cu omul ăla, firesc: „Nu puteți veni dvs.? Colegul..." Sună familiar, dar cea care detectează familiarul nu sînt eu, cea din trupul meu, ci altcineva, care stă un pic deasupra lui, se ține după el de aproape, plutind sprințar prin zonă. Așa mă simt: nu chiar în trup.

În timp ce stau zgribulită (dar demnă) în spatele mașinii făcute, biata, armonică, și dau telefoane povestind ceva ce nici eu nu prea înțelesesem, se întîmplă, în fața ochilor mei indiferenți de atîta uimire, două scene incredibile: încă două mașini, la scurt interval una față de alta, execută aceeași cascadorie ca și a noastră. Derapează, se învîrt, intră-n parapet. Ambele se fac mai puțin praf decît a noastră. Nu sînt victime.

În sfîrșit, vine domnul cu tractarea. E uman, destinde atmosfera. Încep să mai simt cîte ceva. Vine și mașina Poliției. Polițiștii sînt excesiv de drăguți. Luăm o amendă mică. Ne înghesuim cu toții lîngă șoferul care tractează și trăncănește, în timp ce mașina, biata, e tîrîtă în spate. Ajungem acasă, în aceleași haine negre și cu aceleași bagaje excesiv de atent făcute. Nu înțeleg de ce le-am mai făcut. De ce ne întoarcem, atît de repede, în locul din care am plecat. Nu sîntem morți, ci, se pare, la fel de vii ca oricînd. Capul meu, la tomografie, se dovedește încă valid. Acasă, mîncăm carne friptă, legume la grătar, porumb, mere, struguri și diplomat. Văd, pe Diva, a treia oară același episod din *Fetele Gilmore,* ba chiar aceeași scenă: cea în care mama lui Lorelai e supărată pe ea și vorbește doar cu Rory. După care se duce să taie brînzeturile...

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cînd nu ai actele la tine

Ca șofer, cînd nu ai actele la tine iei peste 1000 de lei amendă. Este în această amendă ceva ce îmi scapă. Bineînțeles, îmi scapă pentru că am pățit-o. Sînt posesorul unei frumoase amende de peste 500 de lei, de mi se învîrte creierul în cap de supărare. Oprit de Poliție, dau buletinul și permisul. N-am restul. Poliția mă verifică în sistem și-mi spune totul despre ce-mi lipsește: înmatricularea mașinii. Deci, de ce trebuie să port întreaga avere a mașinii cînd polițistul mă verifică și-n măsele? Greu de spus. Poate bagabonți ca mine s-or fi fofilat, or fi spus alte nume, alte mașini, alte avataruri. Poate. Acum mă gîndesc numai la mine, de ce n-oi fi luat actele? Parte pentru că nu am verificarea mașinii făcută. Sînt lipsă la apelul ăsta de vreo șase luni și mai mult. Deci nu de pomană nu port eu actele. De unde am deprinderea asta? Este unul din miturile șoferiei. Dom'le, nu purta actele la tine, că ți le confiscă și greu ți le iei înapoi, examene, suspendări. Nu le ai, faci pe prostul. Cred că aici, ca și-n multe alte lucruri, am rămas la identitatea de hîrtie, am rămas în urmă cu zeci de ani. Poți să n-ai actele. Se suspendă actele în computerul Poliției. Și dacă mergi cu actele suspendate este sinucidere curate. Amendă rea. Și chiar examen de la zero. Păi, dacă dau eu examen acum, cred că pic toate problemele. Este de rău. Cît de corupt sînt, cît de veninos, iau cu mine toate miturile și rămîn în urmă. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut. Departe dus, în secolul trecut.

„Investim în viitor și în spectatorii avizați de mîine“

– interviu cu Laurențiu BRĂTAN –

*Numele lui **Laurențiu Brătan** se leagă, de 11 ani încoace, de Anim'est. Oaia roz, mascota festivalului, a fost secondată la această ediție de o pisică albă. Festivalul internațional de animație a început în București pe 7 octombrie și ține pînă pe 16. Dacă n-ați ajuns încă, mai aveți timp.*
Am vorbit cu Laurențiu Brătan despre publicul nou care a crescut odată cu festivalul și ce înseamnă o viziune pe termen lung pentru filmul de animație.

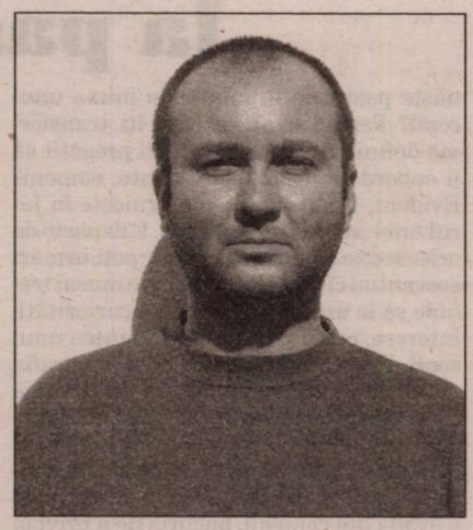

Cît de mare s-a făcut Anim'est-ul în cei 11 ani de existență?

Anul trecut, la ediția a zecea, ne-am propus să aniversăm cifra rotundă prin programe și mărime. Ne gîndeam că anul acesta va fi ceva mai mică, dar acum ne dăm seama că festivalul nu mai poate să coboare sub o anumită cantitate, așa cum n-a coborît niciodată sub un anumit nivel de calitate. Avem în mod constant între 350 și 400 de filme pe ediție. Anul acesta – mai aproape de 400. Ele sînt mai ales scurtmetraje (căci așa se produce în animație), dar, evident, există și lungmetraje – noi și vechi –, 26 la număr în acest an. Festivalul nu mai poate scădea pentru că, în mod inevitabil, la fiecare ediție programele se articulează pe un schelet deja existent: competițiile, secțiunile „invitate“ (festival invitat, școală invitată, studio invitat, animator invitat etc.), secțiunile retrospective. Pe acest schelet se construiesc programele, care trebuie să aibă și o anumită lungime pentru a fi convingătoare. Prin urmare, e imposibil să scazi sub o anumită cantitate, dacă vrei să menții valoarea programelor propuse.

Festivalul însă nu mai înseamnă de mult doar proiecții de filme. Înseamnă și prezentări, mese rotunde, *master class*-uri, dezbateri, sesiuni de întrebări și răspunsuri cu reprezentanții filmelor prezenți la festival, expoziții și vernisaje. Și înseamnă mai ales o platformă educațională complexă și continuă, care se prelungește și în afara festivalului, pe aproape tot parcursul anului.

Festivalului de anul acesta i-am dat și o tematică – „Pisica“, animal extrem de îndrăgit în animație, ca și în viața de zi cu zi. O secțiune întreagă s-a articulat în jurul acestei tematici – de la filme clasice, ca *Pisicile aristocrate* sau *Parisul vesel,* pe care le-am văzut cu toții cînd eram mici, pînă la filme recente, scurtmetraje și lungmetraje deopotrivă. Și culminînd cu un cine-concert, prezentat în încheierea festivalului, cu filmele mute avîndu-l ca protagonist pe Felix the Cat, acompaniate live de Simona Strungaru Symphonics, după o partitură compusă special pentru acest eveniment. E un tip de spectacol nu foarte des întîlnit, așa că aviz amatorilor – nu-l rataţi!

Ați spus mereu că „una dintre cele mai importante misiuni ale festivalului este aceea de a resuscita și promova animația autohtonă“. Ce s-a întîmplat pe acest front?

Din 2011, festivalul se completează în mod organic cu o platformă educațională pe care am început s-o dezvoltăm cu un *workshop* extins pe an, ținut primăvara – Animation Worksheep. El a ajuns anul acesta la două ediții pe an – una de primăvară și cealaltă de toamnă. Acest *workshop* se adresează în special tinerilor români și moldoveni de 18-25 de ani, cu minime cunoștințe de animație și care vor să se perfecționeze. Mulți dintre ei sînt studenți ori proaspăt absolvenți ai facultăților de profil (film, arte) și vor să ia contact și cu alte structuri educaționale, în afară de cursurile de facultate. De curînd însă, printr-un parteneriat cu UNATC, ne adresăm și masteranzilor la animație din cadrul UNATC și unora care lucrează deja în animație, în studiouri sau pe cont propriu, scopul fiind acela de a forma viitori *trainer*-i și personal didactic. Cele șapte ediții de pînă acum au dat peste 70 de absolvenți, din care peste 40 și-au găsit de lucru în studiouri de animație, alții au fost admiși la școli de animație prestigioase din Europa, alții lucrează ca *freelancer*-i, iar alții fac film de animație (cu bani obținuți prin concursurile de scenarii de la CNC). De exemplu, peste 30 de animatori din echipa care a lucrat la *Muntele magic*, al Ancăi Damian, sînt absolvenți ai Animation Worksheep. Acest lucru ne bucură și ne încurajează foarte mult, căci obiectivul acestei platforme pe care am dezvoltat-o e unul cît se poate de concret: să contribuim la perfecționarea forței de muncă din acest domeniu, ceea ce am și reușit.

Un alt proiect în acest sens se numește Project Worksheep și constă într-un *pitch* de proiecte de animație, ce are loc în fiecare an în timpul festivalului. El a început în 2013, deci anul acesta a ajuns la ediția a IV-a. În fiecare an, un proiect e selecționat și premiat de către HBO – banii respectivi mergînd în dezvoltarea și producția filmului. Anul acesta e gata primul film care a obținut acest premiu, realizat de Ana-Cătălina Dobrescu, și va fi proiectat în festival.

Pe lîngă toate aceste proiecte, Anim'est funcționează și ca un catalizator pentru comunitatea de animatori din România: aceștia își prezintă filmele în festival și le pot compara valoric cu celelalte, realizate de români sau străini. Ei intră în contact, interacționează cu animatorii străini prezenți la festival, cu producătorii, au ocazia să discute despre eventuale proiecte comune etc. Dacă la ediția a doua a festivalului (în 2007), atunci cînd am organizat prima competiție românească, cu greu am reușit să strîngem filme pentru o oră de proiecție, acum există destulă producție încît să putem și selecționa. Ca să nu mai spunem că se produce deja și lungmetraj de animație, ceea ce acum cîțiva ani părea de domeniul fantasticului.

Ce ați reușit să aduceți la București anul acesta și nu v-ați fi imaginat la începuturile voastre?

Mi-e greu să mă refer la ceva concret. În general, la prima ediție nu prea ne gîndeam că festivalul va căpăta o asemenea amploare, că va deveni unul din cele mai mari din România și că va ajunge o referință în circuitul festivalier european al filmului de animație, că va fi frecventat de atît de mulți străini și că va ajunge să depășească 20.000 de spectatori. Că va merge și în alte orașe (Brașov, în ultimii ani) și că se va internaționaliza (anul acest organizăm ediția a VI-a la Chișinău). A avut o creștere spectaculoasă mai ales de la ediția din 2008, iar de atunci e un punct de referință în viața cinematografică din România și în mediul animatorilor europeni.

Publicul nou pentru filmele de animație pe care l-ați format în acești ani a mai crescut. V-a rămas fidel, îl vedeți la proiecții, la atelierele organizate în cadrul festivalului?

Da, există un public fidelizat, care vine an de an – cred că sînt mai ales cei care își cumpără abonamente. Apoi, cred că anumite evenimente au publicul lor fidel – de exemplu *Creepy Animation Night*. De asemenea, copiii și adolescenții de la edițiile din 2006-2007 sînt deja publicul tînăr (major) de azi. Noi acordăm foarte mare atenție proiecțiilor pentru copii, *workshop*-urilor pentru copii și adolescenți, căci ei sînt publicul de mîine. Investind în ei și atrăgîndu-i către filmul de calitate, investim în viitor și în spectatorii avizați de mîine, care vor fi în stare să facă diferența între un produs cultural prost și unul de calitate. E o atitudine responsabilă și o viziune pe termen lung pe care orice manager cultural ar trebui s-o aibă.

Care sînt descoperirile în materie de animații din acest an?

Ca în fiecare an, eu am făcut preselecția filmelor înscrise în competiții. Am văzut foarte multe filme bune, unele excelente. Am reținut, de exemplu, un scurtmetraj de o extraordinară profunzime, foarte original formal și foarte frumos vizual – *Love,* de Bucsi Réka – o coproducție franco-maghiară. Apoi, ca de fiecare dată, mă încîntă umorul tipic belgian al lui Stéphane Aubier și Vincent Patar, care anul ăsta revin cu *Panică în sat: Prima zi de școală*. Obișnuiții festivalului îi cunosc deja pe cei doi *loser*-i – personaje ale filmelor celor doi animatori –, Cowboyul și Indianul, care fac numai prostii și care, în acest episod, nu știu ce minciuni să mai inventeze ca să chiulească din prima zi de școală, pentru a pleca într-o vacanță de mult visată.

Recunosc, însă, că sînt în festival și filme pe care nu le-am văzut, în afara competițiilor, și pe care le aștept cu nerăbdare. Printre ele, un film fără cuvinte, *Țestoasa roșie,* de Michaël Dudok De Wit, co-produs de studiourile Ghibli. Pe durata festivalului nu prea îmi permit să intru la filme, dar aș vrea foarte mult, de exemplu, să văd integral un program extrem de ambițios – o retrospectivă a animației spaniole în opt episoade, grupate sub numele „From Doodles to Pixels“

a consemnat Ana Maria SANDU

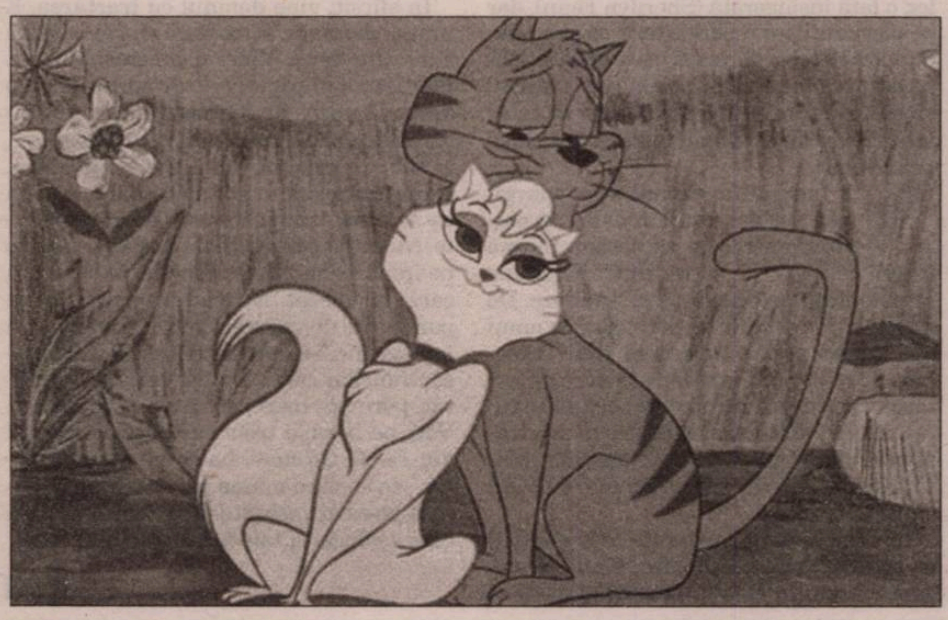

„Citesc cu adevărat doar atunci cînd traduc“

– interviu cu Iulia GORZO –

Traducerea dvs. în limba română a romanului Puritate *de Jonathan Franzen a apărut la Editura Polirom la scurt timp după lansarea oficială a cărții în State. Ați lucrat pe manuscris?*

Am căutat e-mail-ul editorului Bogdan-Alexandru Stănescu și constat că mi-a propus această traducere pe 25 mai 2015. Într-adevăr, cartea nu apăruse încă în State. Există practica asta, să lucrezi ca traducător pe „manuscrise“ aflate în etapa finală de redactare, pentru ca lansarea cărții traduse să fie cît mai aproape de cea a originalului. Mă interesa Franzen, dar era cît pe ce să refuz, avînd la vremea respectivă o altă carte cărămidoasă și ambițioasă în lucru: *Toată lumina pe care nu o putem vedea* de Anthony Doerr, publicată de Humanitas Fiction. Dar Bogdan-Alexandru Stănescu a fost flexibil, mi-a dat mai mult timp și uite așa m-am încumetat.

Îl citiserăți pe Franzen?

Citisem *Corecții,* dar cam în diagonală. De altfel, eu nu consider că citesc cu adevărat decît atunci cînd traduc. Îl știam și din interviuri ca pe autorul extrem de ambițios care este.

Care e ritualul: cînd vă apucați de o traducere citiți și celelalte cărți ale autorului?

Depinde cît timp am, pentru că de obicei n-am. Am tradus atît autori pe care-i știam binișor, le citisem destule cărți înainte (John Updike, Philip Roth, Cormac McCarthy, V.S. Naipaul etc.), cît și autori pe care-i știam doar după reputație (Richard Ford, Peter Carey, Alice Walker, John Fante etc.) sau autori pe care nu-i știam deloc, dar care au fost mari descoperiri (cum e Alison Bechdel cu a sa *Casă veselă).* La modul ideal, cum am făcut la McCarthy, nu citesc/recitesc doar autorul, ci și pe cei care l-au influențat – Faulkner, Melville, Biblia. Nu citesc tot, ci pasaje. Oricum, cînd traduc simt nevoia să citesc lucruri care mă inspiră, traduceri foarte bune care nu au neapărat legătură cu cartea la care lucrez. Uite două exemple de traduceri care m-au salvat cînd lucram la cărți grele: *Eseu despre orbire* de José Saramago, supertraducere de Mioara Caragea, și *Satantango* de László Krasznahorkai, supertraducere de Anamaria Pop.

Traduceți pas cu pas descoperind acțiunea pe măsură ce înaintați cu traducerea?

Foarte rar accept cărți înainte de a le fi citit, dacă nu integral, atunci aproape integral. E drept că prima lectură e foarte superficială. Știu că sînt mulți traducători care nu citesc cărțile, să nu se plictisească atunci cînd traduc, dar eu nu am această problemă. Mă ferește de plictis memoria mea capricioasă, tip strecurătoare. (Știți gluma aia cu „Dacă memoria mea ar fi doar o idee mai proastă, aș fi în stare să-mi organizez singură o petrecere-surpriză, iar efectul surpriză ar fi garantat?“ Ei, cred că e despre mine.) Cum semnez contracte mult în avans, perioada care trece pînă mă apuc efectiv de lucru e suficientă ca să uit cartea și să-mi recapăt inocența de cititoare.

Cît ați lucrat la traducerea romanului lui Franzen?

Vreo șapte luni, aproape zilnic, dar nu mai mult de o oră și jumătate, două pe zi. După cum știm, tarifele practicate în România pentru traducerea literară nu-ți permit să te întreții din munca asta, așa că trebuie să faci altele în restul zilei. În plus, am lucrat în paralel cu altă minunăție de roman, *Cenușa Angelei* de Frank McCourt. Amîndouă cărțile ar fi meritat, desigur, atenția mea exclusivă, n-ar fi trebuit să le suprapun. Dar mai facem și prostii în viața de traducător, ca să fie (și) mai vesel.

Ați avut o legătură directă cu Franzen sau prin intermediari?

Nu obișnuiesc să lucrez direct cu autorii pe care-i traduc. Și nici prin intermediari. Pentru că autorii pe care-i traduc sînt, de regulă, prea iluștri (spre norocul meu) sau, uneori, prea morți (spre nenorocul lor). Poate că nu e bine, dar m-am obișnuit să mă bazez doar pe documentare. Pur și simplu nu-mi vine să deranjez oamenii de fiecare dată cînd nu pricep ceva. Presimt că i-aș deranja nepermis de des.

Oricum, am descoperit, traducînd, că nu există text ușor. Personal, nu pot spune că am înțeles o frază ceva mai complexă decît „Ana are mere“ pînă n-am tradus-o. Oricum, înțelegerea e doar primul pas. Ce urmează, anume a reda înțelesul ăsta pe limba ta cît mai fidel, ăla-i lucrul dracului. Cine a încercat să traducă știe, cuvintele nu-s niște oițe care de-abia ne așteaptă pe noi, ciobanii de traducători, să le mînăm pe pajiști verzi. Mai ales dacă ai de-a face cu un autor atît de ambițios ca Franzen, care ține neapărat să scrie Marele Roman American, ba are și talentul și mintea sclipitoare necesare ca să-l scrie.

Acestea fiind zise, *Puritate* n-a fost nici pe departe, stilistic vorbind, cea mai grea carte tradusă de mine. E pur și simplu uriașă ca număr de pagini, jonglează cu planurile temporale, la care trebuie să fii foarte atent cînd traduci, ca să nu zăpăcești timpurile verbale, impune ceva muncă de documentare și foarte multă bibileală. Pe scurt, aș fi avut nevoie de un an ca să fie mai puțin obositor și să iasă o traducere de care să fiu și eu mulțumită. Nu l-am avut. Am avut însă un redactor bun, pe Ada Tănasă, datorită căreia culeg eu acum laurii.

„Am descoperit, traducînd, că nu există text ușor.“

De ce ați ales să traduceți titlul în română? În fond, Purity e numele personajului.

Un lucru important, pe care nu întotdeauna cititorii îl știu: decizia privind titlul nu aparține exclusiv traducătorului. De regulă, editura are un cuvînt greu de spus. Din fericire, mi s-a întîmplat rar să mă contrazic cu editorii apropo de titlu. Și sînt puține titluri de care nu sînt mulțumită. Iar la *Puritate* n-am ezitat nici eu, n-au ezitat nici ei. Chiar dacă Purity e numele unui personaj și numele nu se traduc decît foarte rar (în situații de tip Ochi-de-Șoim, de pildă), acest nume înseamnă ceva. Purity-personajul primește acest nume tocmai pentru că înseamnă „puritate“, care e una dintre obsesiile maică-sii. Eu zic că puritatea asta atît de importantă în carte merita să se regăsească în titlul românesc.

Dacă mîine ați ieși cu Franzen la o cafea, ce l-ați întreba prima oară?

În primul rînd mi-aș ține singură pumnii, doar-doar oi prinde una dintre zilele mele articulate, în care chiar pot să îndrug trei vorbe legate, apoi probabil că i-aș zice așa: „Uite ce e, domnu' Franzen, orice ți-ar auzi urechile de-acum încolo, o concordanță mai șchioapă, un accent mai bizar, un dezacord sau trei, să nu te sperii că ți-am făcut bunătate de roman harcea-parcea. Să știi că traduc ceva mai bine decît vorbesc.“

„Ritualuri n-am, dar am disciplină“

Peter Carey, Philip Roth, Truman Capote, John Updike, Douglas Coupland, Richard Ford, Cormac McCarthy, Paula McLain, David Cronenberg, William Golding, Anthony Doerr, Alice Walker sînt doar cîțiva dintre autorii pe care i-ați tradus de-a lungul anilor. Aveți vreo traducere la care țineți în mod special?

Cel mai mult țin la *Meridianul sîngelui* de Cormac McCarthy. Pentru că, înainte de cartea asta, nu mă pricepeam cine știe ce la tradus. Am făcut un efort uriaș ca s-o duc cu bine la capăt. A avut parte și de o redactare excelentă, bine dozată, neinvazivă, pentru care trebuie să-i mulțumesc Anei Lișman. Pînă și mie îmi place cum a ieșit.

Vă treziți traducînd mental fraze întregi, deși citiți o carte în timpul dvs. liber? Devine tradusul o corvoadă a cititului în timpul liber?

Da, traduc întruna. Nu doar cărți, ci și fraze prinse din zbor, crîmpeie de conversație, cîntecele... Ba chiar și subtitrez uneori în gînd, pentru că sînt și traducătoare și redactor de film, o meserie la care țin foarte mult și despre a cărei importanță ar merita discutat serios la un moment dat. Dar nu văd în asta o corvoadă. Deși cititoarea care eram în adolescență și studențiе ar strîmba din nas cu dispreț la cititoarea care am ajuns azi: păi, cum să-nceapă ea (cititoarea de azi) mai multe cărți în același timp, să nu le termine, să uite de ele, să le parcurgă în diagonală, să le confunde, să le amețească?

E vreun scriitor pe care vă doriți mult să-l traduceți?

Parc-aș traduce un roman grafic dintre cele ale lui Alan Moore. Din motive pe care nu țin neapărat să le explorez, tot ce e cu sînge împroșcat pe pereți sau în aer liber pare să mi se potrivească mănușă. Deși, spre deruta mea, am reușit să traduc și romane din cale-afară de diafane, cum ar fi *Confesiunile lui Max Tivoli* de Andrew Sean Greer ori *Toată lumina pe care nu o putem vedea* de Anthony Doerr, ambele apărute la Humanitas Fiction. Apropo, citiți-le, sînt bune și astea!

Unde vă place să traduceți de obicei? Aveți vreun ritual atunci cînd lucrați?

Mă simt minunat cînd e cald și soare, și traduc acasă, în grădină. Pentru casă și grădină nu am nici un merit (erau deja aici, în Belgia, cînd am ajuns eu pentru a fi alături de partenerul meu, Alexander; meritul e deci al lui). Pentru soare, nici atît (ăsta oricum se arată cam rar pe aici). Ritualuri nu am, dar am o disciplină cu care nu s-ar rușina nici măcar un pușcaș marin. Că tot crede lumea că traducătorul e boemul ăla simpatic, dar cam îngălat, care lucrează noaptea, dar numai dacă nu-i prea abțiguit, pentru ca în timpul zilei să se fițiie fără rost prin casă, într-o pijama soioasă și niște papuci găuriți prin care ies cel puțin trei degete, procrastinînd de zor. Ei, nu-i chiar așa.

Puteți să ne faceți un Top 3 al scriitorilor dvs. preferați?

Pot să încerc un top de moment, că se tot schimbă: 1) José Saramago/Doris Lessing; 2) P.G. Wodehouse (ăsta nu se schimbă, aci rămîne) și 3) Art Spiegelman (pe el l-am pus aici ca să mai conving, poate, doi-trei oameni să citească *Maus,* un fabulos roman grafic despre Holocaust, tradus și publicat la noi de ART. N-am înțeles cum de a trecut aproape neobservat acest eveniment).

Pe final, o întrebare clasică: la ce lucrați acum?

Uneori, viața pare să aibă logică. Probabil că doar pare, dar eu tot mă bucur. Uite de ce: eu am descoperit literatura și mai ales că există ceva care se numește „stil literar“ în liceu, prin doi scriitori cît se poate de americani, Hemingway și Faulkner. De amîndoi am fost obsedată la cincisprezece, șaisprezece ani, dar mai ales de Faulkner. Atît de rău, încît scriam compuneri faulkneriene indigeste la toate materiile unde aveam un pic de loc de-ntors. Și uite că am ajuns să traduc acum *Lumină de august* pentru editura ART. O să credeți că fac pe modesta, dar adevărul e că tot nu-mi revin din uluială. Păi, cum vine asta, să traduc eu Faulkner, pe care l-au tradus la noi alde Mircea Ivănescu sau Radu Lupan? E clar, ca traducătoare, am un noroc chior.

a consemnat Raisa BEICU

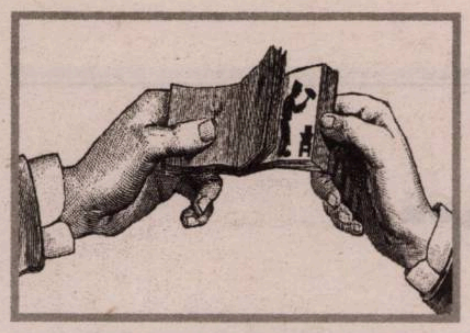

Marius CHIVU

feedbook

De ce avem nevoie de Nobel

Dacă v-ați grăbit să luați revista de la chioșcuri joi dimineață, e posibil să apucați să citiți acest articol *înainte* să se fi anunțat cîștigătorul Nobelului literar pe anul 2016. Cel mai probabil însă o veți face *după,* cînd fie vă veți întreba „Cine mai e și scriitorul ăsta? Oare s-o fi tradus în română?", fie veți spune „N-am știut niciodată că e un scriitor așa mare". (Nu e important, căci discuția rămîne la fel de irelevantă/amuzantă.) Privind cîștigătorii din ultimele două decenii, ambele reacții sînt perfect justificate, căci lista premiaților este foarte amestecată: scriitori necunoscuți (și care au rămas puțin citiți: Gao Xinjian), scriitori modești sau doar buni (Dario Fo, Elfriede Jelinek, Patrick Modiano, Imre Kertész), scriitori care și-au pierdut relevanța (Harold Pinter, Le Clézio), scriitori recunoscuți prea tîrziu (Mario Vargas Llosa, Doris Lessing) sau prea devreme (Nadine Gordimer). De altfel, criteriile comitetului s-au schimbat de-a lungul anilor: premiul s-a dat fie „pentru un maestru necunoscut" (Orhan Pamuk), fie pentru un maestru „recunoscut" (Günther Grass, Llosa, Munro), fie și din rațiuni politice mai mult sau mai puțin speculative (Mo Yan, Jelinek, Fo, Lessing, Le Clézio, Herta Müller, Svetlana Aleksievici) ori pentru un maestru al literaturii suedeze (motivația originară a premiului, reiterată din cînd în cînd: Thomas Tranströmer). Cert e că niciodată Nobelul nu s-a acordat unui scriitor încă netradus în suedeză! Altfel, mereu există frustrarea candidaților mai buni (mai bine Umberto Eco sau Claudio Magris sau Antonio Tabucchi decît Dario Fo; mai bine Péter Nádas sau Péter Esterházy sau László Krasznahorkai decît Imre Kertész; mai bine Margaret Atwood decît Alice Munro; mai bine Michel Tournier decît Le Clézio și Modiano împreună) sau a literaturilor ignorate de prea multă vreme (americanii care îi au pe Roth, Pynchon, DeLillo, McCarthy, Ford, Franzen, Oates, Didion ș.a. sînt ei mai prejos de francezii care au primit premiul de două ori în șase ani – 2008 și 2014?).

Lucrurile acestea s-au tot spus și se spun în fiecare an în zilele premergătoare acordării premiului, atunci cînd apar și cotațiile la bursa literară (în topul de anul acesta au fost, din nou, japonezii Haruki Murakami, americanca Joyce Carol Oates, sirianul Adonis, kenyanul Ngugi wa Thiong'o și sud-coreeanul Ko Un, dar „nu pentru că ar fi neapărat foarte buni, ci pentru că oamenii pariază pe ei", cum a spus un critic literar) și se fac tot felul de predicții. Lincoln Michel, editor la electricliterature.com, scria: „Se pare că Murakami e puțin prea popular pentru Nobel, iar Roth s-a retras și probabil a ratat șansa. Ngugi și Adonis par niște pariuri sigure, dar celor de la Nobel nu le place să fie predictibili. Anul trecut, Svetlana Aleksievici a fost prima scriitoare de non-fiction premiată în ultima jumătate de secol. Pariul meu este însă László Krasznahorkai."

Un articol consistent, excelent și plin de ironie a scris însă Alex Shepard, critic literar și editor la newrepublic.com: „Nobelul poate fi asemănat cu un Super Bowl al premiilor literare, dar aici este mult mai greu de făcut predicții pentru că oricine a scris cel puțin o carte ar putea fi cîștigător. Adonis, Ngugi și Ko sînt favoriți de ani buni, iar asta și pentru că premiul s-a acordat scriitorilor pedepsiți pentru că au militat pentru drepturile civile, iar aceștia trei au făcut și închisoare din acest motiv, mai mult, Adonis și Ngugi trăiesc în exil. Iar stilurile celor trei sînt, în mod variat, reprezentative regional. Poate fi făcut chiar un calcul statistic. Un scriitor african negru n-a mai fost băgat în seamă din 1986, de la premierea lui Wole Soyinka. Din 1995, premiul n-a fost acordat decît de trei ori poeților: Seamus Heaney (1995), Wislawa Szymborska (1996) și Tomas Tranströmer (2011), iar Adonis și Ko sînt poeți. Un american n-a mai luat în premiu de la Toni Morrison încoace (1993), dar 2016 nu va fi anul americanilor pentru că oricine ar putea spune ceva despre Trump în discursul de acceptare. Pynchon e prea nătărău. (Deși ar fi incredibil ce-ar putea face Pynchon cu discursul de acceptare, el nefiind, totuși, prea nătărău și meritînd din plin să cîștige.) Cu ultimii trei cîștigători – o canadiană care scrie despre oameni privind lacuri (Munro), un francez care-și amintește lucruri pe care credea că le uitase, dar n-o făcuse (Modiano) și o belarusă care inventează lucruri pe care le numește istorie orală (Aleksievici) – cîștigătorul din acest an ar putea fi oricine." Textul lui Alex Shepard a circulat în rețelele de socializare de la noi și pentru această frază flatantă: „Scriitorul român Mircea Cărtărescu va cîștiga premiul, dar nu mai devreme de 2025."

Cert e că, oricine va fi cîștigătorul, se vor găsi găsi imediat motive extraliterare care să justifice premierea sa și, indiferent de numele sau literaturile alese, frustrările vor curge pentru că, în ritm de un cîștigător pe an, *niciodată nu vor lua Nobelul* toți *scriitorii care l-ar merita!*

Un text lucid și dur în concluzii, „What's wrong with the Nobel?", a scris în 2011 criticul american Tim Parks în *The New York Review of Books,* unde arăta că cei 18 membri ai comitetului nu vor putea niciodată acorda pe bune acest premiu: „Componența actuală a juriului numără doar cinci femei și niciodată o femeie n-a fost președinta comitetului. Cu o singură excepție, toți membrii sînt născuți înainte de anii '60. Asta pentru că nu-ți poți da demisia din Academie. E o condamnare pe viață. Așa că rar există sînge nou în acest juriu. Cum decid acești oameni cine este cel mai mare romancier/poet al lumii? Gîndiți-vă cît este de citit. Presupunînd că în fiecare an sînt nominalizați doar o sută de scriitori și că juriul ar trebui să citească măcar două cărți din opera fiecăruia, rezultă că oamenii ăștia ar avea de citit două sute de cărți anual, asta pe lîngă ce mai au ei de făcut la universitățile unde predau. Dintre toate aceste cărți puține sînt disponibile în suedeză, multe ar putea fi citite în engleză, dar e de notorietate faptul că englezii și americanii nu prea traduc din literaturile lumii, așa că juriul ar trebui să citească și în franceză, și în germană, și în spaniolă cărți din literaturi exotice ale căror limbi nu le cunosc... Asta arată stupiditatea premiului și prostia noastră că îl luăm în serios. 18 academicieni suedezi pot fi credibili cînd aleg un scriitor suedez – așa că putem fi siguri că Tranströmer este cu adevărat un poet excelent –, dar cum ar putea ei să cuprindă infinita varietate de opere literare din diferite tradiții? Și de ce le-am cere să facă acest lucru?"

Chiar așa: de ce luăm acest premiu în serios? Datorită/din cauza banilor (aproximativ 1.300.000 de euro), a longevității și tradiției, a faptului că uneori au nimerit-o? Și de ce am avea pretenția de infailibilitate de la un juriu? Dar, mai ales, de ce avem nevoie de un premiu infailibil? Nu sînt întrebări retorice, iar discuția abia de aici încolo începe cu adevărat.

PUBLICITATE

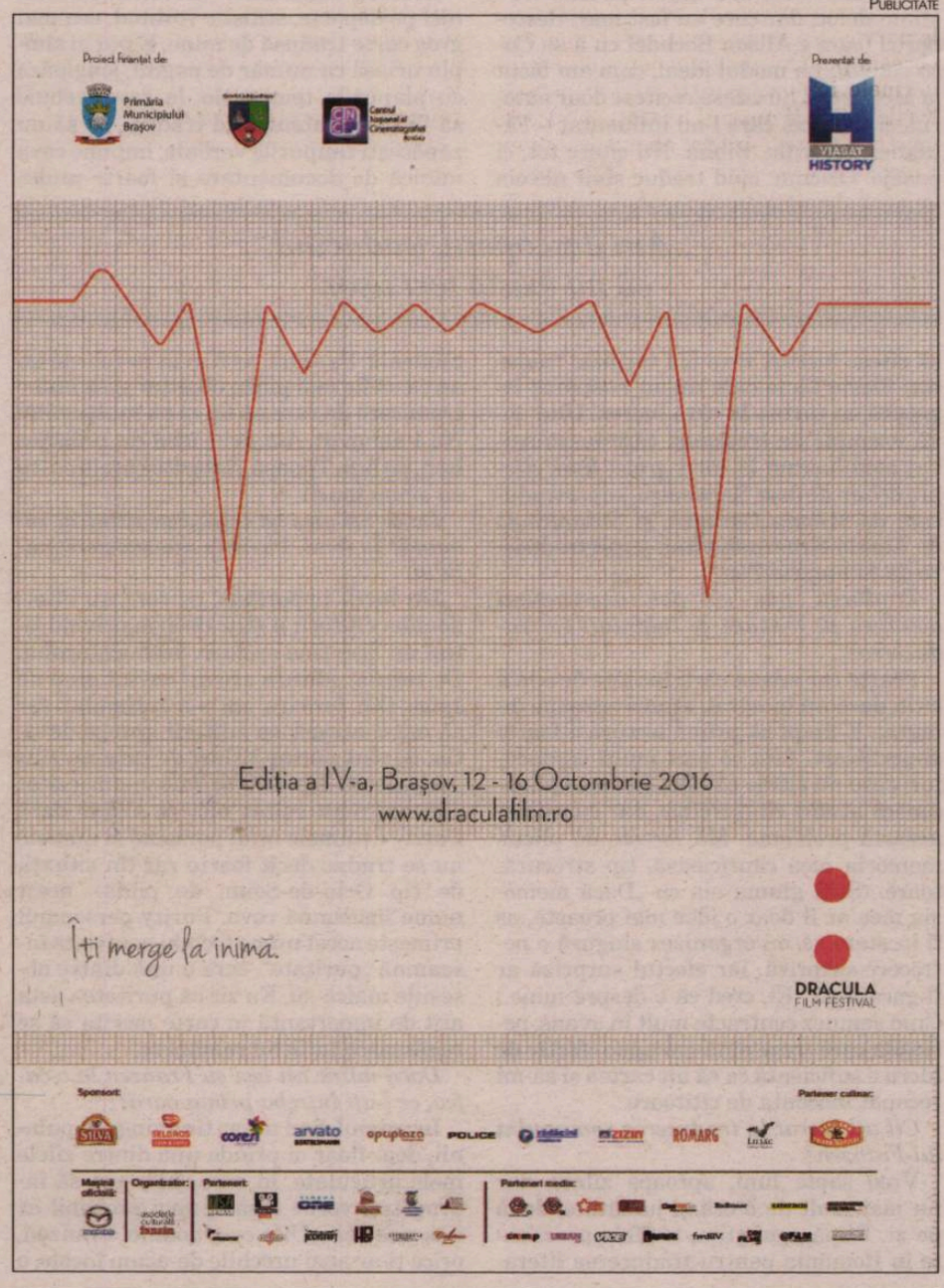

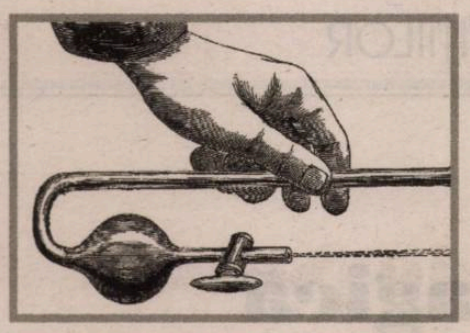

Oana STOICA

rosencrantz & co

Elise Wilk și teatrul adolescenților

● Teen Fest – Festival de teatru pentru adolescenți, ediția a II-a, 25 septembrie – 1 octombrie, Teatrul Excelsior.

Destinat publicului tînăr, Teatrul Excelsior din București se ocupă nu doar de producția de spectacole pentru adolescenți, ci și de prezentarea celor mai bune dintre ele, realizate la nivel național, într-un festival anual, Teen Fest, curatoriat de criticul Oana Borș. Selecția din acest an demonstrează că a fost remarcată absența spectatorului adolescent și că s-au produs spectacole special pentru această categorie de vîrstă, atît pe scenele de stat, cît și în zona independentă. Odată cu această trezire, a apărut și dramaturgia aferentă. Pe plan local se detașează o voce, a Elisei Wilk, tînără scriitoare care a făcut din dramaturgia adolescenților caracteristica principală a scriiturii sale.

O trupă deja antrenată în limbaje performative care eludează clasica psihologie a teatrului de relație și simbol.

Cu trei spectacole pe textele sale selecționate în Teen Fest, Elise Wilk a dominat evenimentul. Și are și motive să o facă. Piesele sale pentru adolescenți se extrag din realitatea, dură și neiertătoare, a liceenilor, incluzînd tendințe mondiale (violența în școală, depresiile și bolile nervoase asociate, în special anorexia, obsesia pentru imagine, determinată de normele impuse prin media) și aspecte locale (părinți absenți, plecați să lucreze în străinătate, sărăcie, abandon școlar). Elise Wilk se dovedește o subtilă cunoscătoare a psihologiei adolescentine, reușind nu doar să creioneze corect tipologii de liceeni, ci să găsească și motivațiile, emoționale și raționale, ale comportamentului lor. Remarcabil este tocmai faptul că scriitoarea reușește să contextualizeze gesturile extreme ale tinerilor și să le descopere mecanismul de producere, aducă la lumină situații familiale complicate, nu neapărat dramatice sau violente, cît sugestive pentru hiatusul dintre adulți (părinți sau profesori) și adolescenți. Esențială pare a fi aceeași neînțelegere a celor mari față de cei tineri, în timp ce școala se dovedește încă incapabilă să-și înțeleagă propriii elevi.

După *Pisica Verde,* unanim aclamată și de multe ori montată, Elise Wilk revine cu alte trei piese. Scris ca o interpretare contemporană a *Bacantelor* (de care se îndepărtează însă suficient de mult încît să fie receptat independent de acest reper), *Exploziv* (Teatrul Național Craiova, regia Andrei Măjeri, scenografia Alexandra Panaite) este povestea băiatului rău din liceu. Denis este un adolescent-problemă, transferat de la altă școală în urma unor fapte reprobabile (devenite mitice printre noii colegi), care se impune ca lider prin autoritate și charismă. Textul pune problema mediului dur din școală, a diviziunii între găști și a agresivității. Elise Wilk încearcă să scormonească sub aparenta frivolitate a personajelor pentru a găsi motivațiile și reușește să

© B. Donescu

pe măsură. Una dintre reușitele majore ale regizorului este faptul că subminează scriitura monologată (formula contemporană în dramaturgie, folosită pînă la epuizare) a Elisei Wilk prin dialogare și prin dinamizarea spectacolului, spărgînd ritmul monoton. Un aport important la succesul producției (reacția entuziastă a tinerilor spectatori stă mărturie) îl au actorii craioveni, care s-au pliat excelent pe intențiile regizorale, cu vervă, tușe caricaturale, ritm, o bună înțelegere a textului și a viziunii generale, reușind să se individualizeze și să funcționeze ca ansamblu în același timp. Este vorba de o trupă deja antrenată în limbaje performative care eludează clasica psihologie a teatrului de relație și simbol (în spectacolele lui Bobi Pricop, *Profu' de religie* și *Iluzii):* Raluca Păun, Marian Politic, Romanița Ionescu, Ioana Manciu, Monica Ardeleanu, Alex Calangiu, Ștefan Cepoi, Andrei Ștefănescu, Cătălin Miculeasa, cărora li se adaugă mult mai experimentata Natașa Raab.

Avioane de hîrtie, producție UNATC (scenografie: Andreea Bădescu, sunet: Diana David), îl are ca regizor pe Cristi Juncu, un promotor al dramaturgiei Elisei Wilk. Și aici piesa este bine servită, regizoral și actoricește, într-o formulă minimalistă; practic, este o bună performare textului. Tipologia străinului în școală se reia, ca și diviziunea între dominați și dominatori, doar că cel care vine din afară este, de data aceasta, cel slab. Apar și motivațiile dramatice: copii abandonați la rude pentru ca părinții să muncească în străinătate, sărăcie, familii dezintegrate etc. *Avioane de hîrtie* este un text coagulat în special în jurul cruzimii copiilor: școala este un cîmp de bătălie pe care supraviețuiești. Sau nu. Lumea adolescenților este dură și asta pare că nu înțeleg deloc adulții. Bine marcat de niște panouri care sînt table pe care se scriu cu creta diferite repere – de timp, loc, emoție etc. –, spațiul auster din spectacol lasă loc pentru evoluția dinamică a tinerilor actori, bine conduși de Juncu.

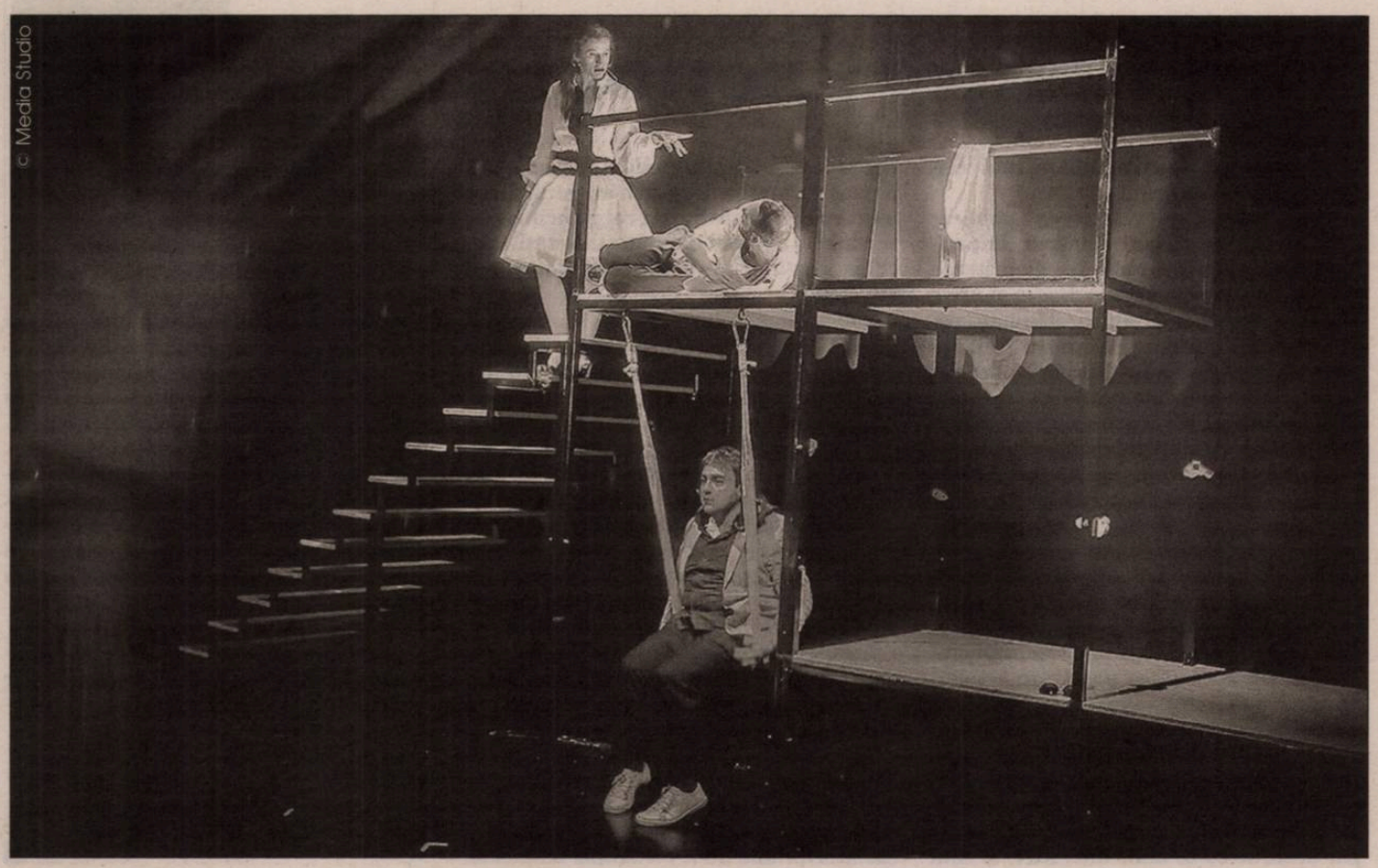

© Media Studio

Un al treilea text de Elise Wilk, *iHamlet* (scenariu scris pentru acest spectacol), este o versiune modernă a situației prințului danez, tradusă prin relația pe care un adolescent o dezvoltă cu părinții săi după divorțul acestora. Producția Punctart, în regia Catincăi Drăgănescu, scenografia lui Bogdan Costea și coregrafia Simonei Deaconescu, explorează universul adolescentului rebel și confuz prin intermediul noilor media. *iHamlet* este un spectacol *hi tech* a cărui miză este tocmai componenta multimedia și care lasă în plan secund textul și actorii. Altfel, bine punctat din umbra proiecțiilor de actorii Catrinel Bejenaru, Gabi Costin, Vlad Logigan și Vlad Pavel, *iHamlet* propune o formulă de reconfigurare a textelor shakespeariene în context contemporan, prin rescriere și conectare la cotidian.

Teen Fest s-a dovedit un succes la publicul adolescent, iar Elise Wilk – cea mai lucidă scriitoare de texte pentru tineri.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Metamorfoză **tragică**

● ***Julieta* (Spania, 2016), de Pedro Almodóvar.**

Adaptarea liberă realizată de Almodóvar a celor trei povestiri ale scriitoarei Alice Munro, „Ocazie", „Curînd", „Tăcere" (reunite în volumul *Fugara)* nu a rezultat într-unul dintre cele mai îndrăznețe, inconfortabile filme ale sale, dar tot are destule lucruri de oferit. Imaginația exuberantă, centrată pe feminin a lui Almodóvar și stilul mai auster al scrierilor lui Munro, precum și preocuparea ei pentru lumi intime și femei aflate la diferite vîrste, au fuzionat într-o lucrare cu ritmul, decorul și personajele unei tragedii.

S-ar putea spune că, deși urmează ordinea în care au fost adunate în volumul de proză, majoritatea evenimentelor din cele trei povestiri (care au o anumită continuitate și o unitate aproape romanescă), filmul lui Almodóvar e compus din două acte: viața Julietei înainte de un eveniment tragic major, care o destabilizează, și viața ei de după. Înainte, în anii '80, Julieta e o fată cu o strălucire excesivă (ciorapi albaștri, păr scurt, zîmbet larg și un fel de magnetism), preocupată de mitologie greacă, ce se aruncă într-o relație cu un pescar (într-un tren care amintește poate un pic prea strident de *Străini în tren* al lui Hitchcock) și cu care ajunge să aibă o fetiță. După evenimentul tragic, e o cu totul altă femeie, ținută în viață de îngrijirile fiicei sale (căreia îi încredințează controlul asupra apartamentului și asupra treburilor zilnice) și redusă la instinctul de conservare a singurului lucru care i-a mai rămas, unitatea dintre ele. Almodóvar folosește un truc de tipul celui utilizat de Luis Buñuel în *Acest obscur obiect al dorinței / Cet obscur objet du désir* pentru a face vizibilă scindarea dintre cele două etape: două actrițe o interpretează pe Julieta (Adriana Ugarte e Julieta cea tînără, pe cînd Emma Suárez e cea mai în vîrstă), într-un mod diferit, însă, de felul în care e realizat acest schimb de obicei, pentru a face mai credibilă trecerea timpului în care nu am participat la viața personajului și la transformarea sa treptată de la o vîrstă la alta. Julieta e scoasă din cadă de fiica ei și de prietena sa, care îi acoperă capul cu un prosop pentru a o usca, iar la ridicarea acestuia ca o cortină, chipul ei răsărit de sub prosop e altul, ca pentru a accentua o metamorfoză: dispariția vechii Juliete, nu continuitatea ei, și supraviețuirea sa doar cu numele. Atunci cînd, după un timp, singurul stîlp al existenței ei e rupt de plecarea bruscă și inexplicabilă a fiicei sale în urma unei excursii spirituale, căderea tragică e completă.

La Munro, această tragedie era în esență o tragedie a timpului și a indiferenței oamenilor la ea, pe care o iau drept naturală, a mamei Julietei, pe care aceasta o părăsește, a Julietei părăsite la rîndul său de fiică. La Almodóvar, ea pare să rezulte mai degrabă din pulsiunile instinctual-mitologice ale personajelor sale și din excesul lor. Decorurile folosite aici sînt grandioase și le umbresc acțiunile: pereți roșii și rochii purpurii care se mișcă în ritmul inimii personajului, peisaje în ralanti cu un cerb, ferestre care dau direct spre mare, portretele lui Lucian Freud, care arată că de fapt acțiunile lor sînt reflexia acestor pulsiuni mai mari decît ei. La fel ca în *Vorbește cu ea / Hable con ella,* și femeile din acest film reflectă mitul „frumoasei adormite": la întîlnirea Julietei cu viitorul său soț, el e încă însurat cu o femeie aflată în comă, iar purtarea Julietei însăși în timpul depresiei sale e asemănătoare unui fel de somnambulism. Tot ca acolo, bărbații sînt niște spectatori empatici la o scenă dominată de femei – de pildă, noul iubit al Julietei e preocupat exclusiv de ea, fără a da semne că ar avea vreun conflict propriu de dus, în afara grijii pe care i-o poartă. Cu toate acestea, metamorfoza Julietei e mult mai ușor de digerat decît trezirea personajului din *Vorbește cu ea / Hable con ella* și confruntarea sa cu implicațiile contradictorii de natură morală sau decît schimbarea identității personajului din *Pielea în care trăiesc / La piel que habito*. Ea rămîne pe o cale de mijloc, între imposibilitatea spectatorului de a înțelege evenimentul în totalitate, de a pătrunde misterul experienței Julietei, dar fără a-i crea vreo contradicție pe care acesta să nu o poată împăca.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

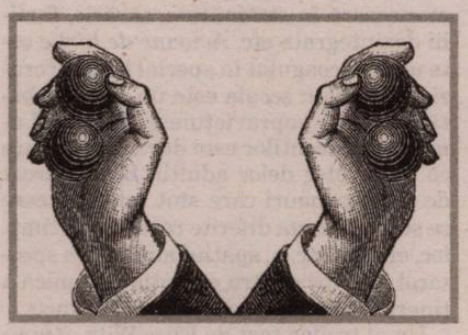

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Îndulcitori **sonori**

● **Robert Glasper Experiment, *Art-Science*, Bluenote, 2016.**

După două Grammy-uri obținute cu albumele *Black Radio* și *Black Radio 2,* după o coloană sonoră pentru filmul biografic despre Miles Davis și un album de colaborări post-mortem cu același Miles Davis, Robert Glasper e un artist pe val, atrăgîndu-și colaboratori de toate culorile (cu o apariție recentă pe faimosul album de top al lui Kendrick Lamar). O bună parte din succesul său recent se datorează muzicii altora sau reingineriei jazz-ului pentru un public pop. Cu noul album, cariera lui continuă să se desfășoare pe aceste coordonate, deși a debutat pe teritoriul unui jazz cît se poate de purist. Totuși, acolo unde se dau Grammy-urile s-a depășit stadiul versiunilor *cover* maimuțărite, obținute prin imitare cu diverse grade de aproximare, și se vorbește de un meșteșug al deconstrucției și reconstrucției, pe care Glasper le practică cu dibăcie pentru un plus de vizibilitate în spațiul pop, subminîndu-și cu fiecare nou album profilul de pianist jazz dobîndit cu materialele de acum un deceniu.

Noul album, *ArtScience,* publicat sub titulatura Robert Glasper Experiment, nu se mai reazemă pe celebritatea invitaților din seria *Black Radio* și are o pondere redusă de preluări („Human" popularizată de Human League și „Tell Me a Bedtime Story" a lui Herbie Hancock); totuși, adresabilitatea rămîne în zona pop, mizînd pe diverși îndulcitori sonori artificiali – o strategie probabil inspirată de extravagantele pop ale lui Herbie Hancock (un model declarat al lui Glasper). Abuzul de vocoder și voci procesate, acele efecte de ondulare vocală cu care ne fermecau cîndva André ale noastre (ori Cher a lor), va pune la grea încercare toleranța ascultătorului de jazz. Albumul începe cu o declarație explicită în manieră *spoken word,* în care artistul anunță că avem de a face cu un proiect de diluare a distincțiilor între genurile muzicale create de cultura afro-americană. Încăpățînarea presei de a prezenta materialul drept un album jazz ține mai degrabă de afilierea consacrată a lui Glasper decît de ce se aude aici: R&B și soul nouăzecist, cu puțin funk și hip-hop, implicînd formarea de bază a artistului mai mult cu rol decorativ; ori rol principial, în sensul că artistul exercită libertăți specifice jazz-ului în distilarea acestui melanj sonor.

Sound-ul e retro, dansabil, amintind de MTV-ul anilor '90, cu sintetizatoare decrepite și refrene rudimentare croite pentru radio, frînte aici de unele schimbări de curs imprevizibile – cîteva soloruri jazz, secțiuni rock ori trip-hop menite să aducă aminte că avem de a face cu un experiment și nu cu un artist al anilor '90 ignorant față de trecerea timpului. Dintre segmentele jazz consistente cu care artistul își legitimează demersul în fața celor care nu-i cunosc portofoliul se remarcă „In My Mind" și „This Is Not Fear" – trimiteri trompetistice la proiectele legate de Miles Davis, în contrast puternic cu cîntecelele de clubbing care domină albumul. Cu un efect disruptiv similar, „Find You" mustește de psihedelii progrock apărute de nicăieri. În moduri mai subtile, adînc îngropate în aranjamente, jazz-ul respiră și din alte piese, însă ascultătorii radio nu îl vor sesiza fără să se uite după el. Dacă Glasper a încercat aici să sintetizeze locul culturii afro-americane în muzica modernă, concluzia ce reiese este că nucleul respectivei contribuții sînt muzica soul și R&B, cu jazz-ul, rock-ul și hip-hop-ul ocupînd spații marginale. E, desigur, o propunere ce lasă loc la dezbatere. În prezentările live, piesele sînt curățate de spoiala pop și drastic rejazzificate, însă discul oferă o alternativă populistă percepției tradiționale asupra etichetei „fusion".

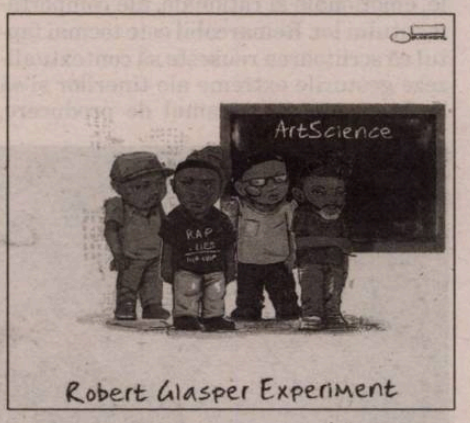

***Robert Glasper** va concerta pe 28 noiembrie în Sala Radio din București și pe 29 noiembrie în Sala Auditorium Maximum din Cluj.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Dar dacă Paradisul e o librărie mică?

Cum mă plimbam eu într-o seară, pe la 10, prin East Village, un pic supărată că nu prinsesem bilete la un *stand-up comedy* cu teme politice și sociale *(so newyorkish,* știu), mi-a atras atenția o vitrină. O mică librărie, mai exact, și nu doar pentru că era deschisă la ora aia, nici pentru că New Yorkul ar duce lipsă de librării, ci pentru ce vedeam. Patti Smith, Burroughs, David Bowie în vitrină, cu autografe. Intru. O librărie mică, doar cîteva rafturi de cărți. Vreau și asta, și asta, aș citi și asta, de fapt, știi ce, putem să mutăm toate cărțile astea, mai ales că nu-s multe, la mine acasă și să terminăm povestea?

Librăria, Mast pe numele ei, avea cea mai bună selecție de cărți pe care am văzut-o eu vreodată. Sau, ca să păstrez nuanțele, una care mie mi se potrivea foarte bine. De la Céline la Baudelaire sau Rimbaud, de la Burroughs la Ginsberg, de la o carte uriașă despre Ingmar Bergman la cîteva studii de referință despre psihedelice, de la Dylan Thomas la Godard, de la Frank O'Hara, cummings sau Sylvia Plath la ceva istorii ale punk-ului. Cu un raft consistent de poezie sau unul de artă, cu tot felul de prime ediții în stare excelentă sau de cărți cu autograf, Mast era paradisul. Am plecat de acolo cu *Our Lady of the Flowers,* fenomenala carte a lui Jean Genet și cu promisiunea că mă întorc. A doua zi. În fiecare zi.

O librărie de genul acesta îți dă impresia că sigur o să-ți placă și cărțile pe care nu le știi. Că selecția e atît de atentă încît te bucuri de fiecare descoperire. L-am întrebat pe librar cine alege cărțile. Proprietarul, în general, mi-a spus, dar toți cei care lucrează acolo sînt oarecum pe același *mindset.* Cumva, mi-am dat seama că din Mast aș fi plecat cu zece sacoșe, iar în Strand, de exemplu, care se laudă cu *18 miles of books* (adică vreo 29 de kilometri), n-am avut răbdare să stau prea mult și mi-am luat fix ce căutam, deranjată atît de aglomerația foarte mare de oameni, cît și de mult prea multele cărți care nu mă interesau.

Și atunci, care e „paradisul"? O librărie imensă, cu șiruri nesfîrșite de cărți printre care te plimbi, sau una mică, cu cîteva volume alese de un curator atent? Sau poate ceva la mijloc, cum e o altă librărie celebră din NYC, McNelly Jackson pe numele ei, unde selecția e una serioasă, dar mai mare și mai pe toate gusturile decît în Mast. Apropo de McNelly Jackson, o chestie simpatică pe care am văzut-o acolo e o mașinărie unde poți să-ți printezi propriile cărți. Pentru toți scriitorii neînțeleși de edituri sau pentru cadouri cu sens.

Sau poate paradisul e online? Neeea. Și nu pot să nu-mi aduc aminte aici ideea „genială" a unei minți luminate de la Amazon care, la un moment dat, pusese la dispoziție un serviciu prin care, în librărie fiind, scanai codul de bare al unei cărți și-ți spunea cu cît e mai ieftină online. Eventual și cu o promoție. Dar oare asta vrem? Adică da, de ce să fiu ipocrită, cumpăr cărți online, mi se pare supercomod și eficient. Dar, mai ales, cînd caut ceva anume. Nu fac descoperiri prea multe browsînd prin Amazon, însă. Și nici n-am același sentiment de intimitate ca într-un spațiu dedicat cărților.

„The existence of a bookstore in a community creates a community," spunea Azar Nafisi, iar John Green duce mai departe lucrurile: *„You cannot invent an algorithm that is as good at recommending books as a good bookseller".* Sau un proprietar de librărie indie, care-și selectează cu o atenție, aș zice, maniacală titlurile.

Intrînd în cîteva zeci de librării și anticariate din New York în ultimele săptămîni și diversitatea lor fiind atît de mare, mi-am dat seama mai ușor ce mă atrage. Librării mici, dar cu cărțile alese într-un anumit fel, recomandări ale librarilor scrise preferabil de mînă, locuri de citit, librari cu personalitate și păreri (undeva în SoHo, un librar mi-a spus ce crede el despre cartea de Junot Díaz pe care tocmai o luasem), anticari cu povești (de exemplu, un anticar pe care îl știe bine o prietenă, ce a locuit niște ani în Chelsea Hotel, apropiat al lui Philip Roth și care i-a cunoscut, printre alții, pe Henry Miller sau Patti Smith), rafturi unde cărțile nu se înghesuie și sînt ușor de văzut, mici acțiuni și evenimente neașteptate ale librăriilor (de exemplu, o librărie făcea seri de *literary dating* și alta – petreceri literare), rarități, rafturi de reviste literare și de artă, atent selectate și ele din toată lumea, selecții legate de „viața reală" (cărți de citit după o despărțire), cărți obscure scoase în față sau genuri literare nu prea populare intens promovate (cum ar fi poezia). Și multe altele.

Mai sînt multe locuri unde găsești cărți, de exemplu la tîrguri sau piețe. În Rough Trade, un tîrg din cel mai hipsteresc cartier al New York-ului, Williamsburgh, era un raft cu maximum 100 de cărți unde, pe lîngă clasicele mișto la adresa hipsterilor, puse în cărți grafice, am găsit, printre multe titluri ale contraculturii, o istorie a LSD-ului cu o introducere de Andrei Codrescu!

În general, mi-au plăcut locurile cu o anumită conștiință (nu găsesc alt cuvînt), unde se simte pasiunea pentru cărți, unde scopul nu e să aducă bestseller-urile (de asta se ocupă bine-mersi marile lanțuri de librării), ci să pună lumină pe titluri poate mai puțin cunoscute și pe autori care au schimbat ceva. Funcționează ca business? Nici una nu era goală! Nici la 10 seara, nici în timpul săptămînii, nici după sărbători. Deci presupun că da. E o încredere pe care o cîștigă librăriile în comunitate, printre cititori, e o poveste în spate și, mai ales, simți că sînt niște oameni cel puțin la fel de pasionați de cărți ca și tine. Iar asta înseamnă enorm.

PUBLICITATE

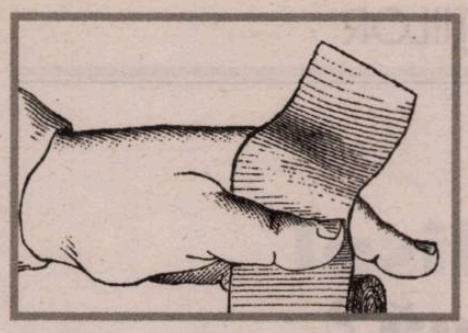

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Teatrul absurdului la Iași

Ați văzut, poate: înregistrarea postată pe Facebook de regizorul Andrei Dăscălescu, în care un jandarm ieșean vrea să amendeze niște actori pentru că au tulburat liniștea publică într-o piață a orașului, jucînd o piesă care conținea și injurii, a făcut înconjurul Internetului și a ajuns și la știri, la televizor. Îți vine să rîzi de te prăpădești. Dar e cazul? Piesa se cheamă *Huooo* și a fost jucată în piață fiindcă zilele trecute s-a desfășurat la Iași Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tînăr. În textul originar, o profesoară de română săracă se ia la harță cu un jandarm și, atunci cînd acesta îi întocmește un proces-verbal, se-apucă să-i corecteze greșelile de ortografie. Dar ceea ce s-a întîmplat după reprezentația stradală a ilustrat perfect zicerea lui Shakespeare că lumea întreagă e o scenă. Un jandarm real, curățel, a apărut în piață și s-a apucat să explice actorilor din piesă că au tulburat liniștea publică huiduind și vorbind urît. Actorii și ceea ce par a fi un număr de spectatori s-au indignat și au început să îi explice jandarmului că e vorba de artă și nu de un miting neautorizat sau de niște cetățeni care strigă porcării în piața mare, pur și simplu. Înregistrarea, care strînsese luni seară, la o zi după postare, vreo 210.000 de vizionări și 2900 de distribuiri, redă peste opt minute de discuții în contradictoriu, în care jandarmul nu vrea să se lase convins că o piesă de teatru e o piesă de teatru, că spectacolul are aprobare și că nu poate amenda un actor pentru ceea ce spune și face personajul lui: e ca și cum l-ai judeca și condamna la moarte pe Robert Carlyle fiindcă l-a interpretat pe Hitler în *The Rise of Evil*. Actorul, probabil cel care jucase jandarmul din piesă, refuză să îi dea jandarmului real datele personale și este susținut imediat de o doamnă avocat care îi explică omului legii că actorul e un „prepus", care îndeplinește lucruri stabilite de o altă persoană (autor, organizator) și, eventual, la aceștia ar trebui mers. Degeaba.

„Sînt și eu un fuckin' *cetățean!"*

Sau nu? Pînă la urmă, gazetarul ieșean Florin Ghețău scrie pe *Jurnal virtual* că personajele au scăpat fără amendă, iar jandarmii au fost în cele din urmă prelucrați de organizatori cu privire la diferența dintre realitate și ficțiune. „Poate se apucă jandarmii să facă și cronici de teatru", bombăne indispusă Oltița Cîntec, directoarea festivalului, în concluzie. Cu alte cuvinte, vise ale unor avangardiști ca Peter Brook, care și-au dorit să implice publicul în spectacol, alături de actori, s-au îndeplinit, dar pe dos. Personajele au fost luate drept oameni reali. Surprinzătoare, în plus, sînt politețea și felul articulat de a se exprima de care dă dovadă jandarmul căpos, care ține neapărat să amendeze pe cineva, cu o beretă purtată pe o ureche, cu distincție de detectiv dintr-un desen animat. Atunci cînd avocata scoate Constituția, omul cu beretă recită din Legea 61. Cînd o spectatoare exasperată spune: „Sînt și eu un *fuckin'* cetățean!" (scuzați cuvîntul în engleză, nu avem cum să-l ocolim), jandarmul își înghite replica și răspunde după o ezitare: „Doamnă, vorbiți corect românește!" Dar tocmai asta îți taie pofta de rîs. Jandarmul respectiv e, probabil, raportat la standardele instituției din care face parte, un tip instruit, care știe ce are de făcut. N-arată a milițian sau torționar, ci, cel mult, a inspectorul Clouseau. Problema nu e el, ci înseși standardele. Avem o lege și niște cutume de aplicare care duc la ceea ce e, în ciuda aspectului hilar, o încălcare brutală a dreptului la libera exprimare. Din nou, nu a fost vorba de un miting neautorizat sau de niște oameni puși pe provocat, ci de o reprezentație stradală. Și totuși, în România, cea care l-a omorît pe Ceaușescu acum 26 de ani, apare un tip cu un chitanțier de amenzi. Politicos și democratic (aparent), se-apucă să argumenteze că trebuie să sancționeze pe cineva. Dacă instituțiile statului ar avea ceva numit coeficient de inteligență, Jandarmeria n-ar trece nici testele pentru preșcolari, la modul cum a funcționat de astă dată. Partea proastă e că, spune aceeași directoare a festivalului, comandantul Jandarmeriei „a înțeles, apoi a rîs și el". Mai lipsește o primă pentru zel profesional, pe numele omului cu bereta pe o ureche.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

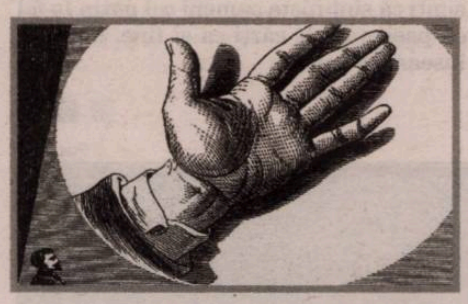

Adina POPESCU

portrete din mers

O poveste (hippie) de toamnă

Spun povestea asta de toamnă oricui are chef s-o asculte. De altfel, este singura poveste de toamnă pe care o am. Atunci cînd se duce septembrie și lumina începe să se lase înainte de ora șase, cînd Bucureștiul devine, în sfîrșit, prietenos cum numai la început de iunie mai este, cînd deja începi să tînjești după soare și după amintirile amestecate ale nu știu cîtor veri care s-au scurs prin tine, pe lîngă tine, de fapt toate la fel, te agăți de ultimele rămășițe ale unui anotimp încă luminos, pentru a supraviețui. Te agăți de serbările orașului, de tîrgurile recoltei, de mustăriile pe care le găsești pe net, dar care nu există niciodată în realitate așa cum ți le imaginezi, de cîrciumile care încă mai au cîteva mese la soare, la ora prînzului, doar ca să nu te scufunzi în pîclă. Știi că nu mai poți pleca deja nicăieri – adio Vama, adio plaje din Grecia sau pe unde oți mai merge voi, adio trupuri dezgolite pe Facebook, pe fundal de mare turcoaz și urări convenționale de „Vacanță plăcută!". Orice vacanță s-a terminat, orașul nostru e năpădit de tristețe. Vom depinde doar de interior și de propriile noastre gînduri.

Să bem vin „de la producători".

Pe la sfîrșitul anilor '90, plecam din gara Basarab cu un tren personal spre comuna Basarabi, unde auziserăm de pe la alții (căci pe vremea aia nu exista net) că s-ar afla misterioasa podgorie Murfatlar. Adică locul de unde ne veneau nouă sticlele de vin în Alimentarele din București (căci, din nou, pe vremea aceea nu se importau minunatele vinuri din Chile... tot ce vedeai pe rafturi erau Jidvei, Cotnari, Murfatlar). Plecăm cu un plan oarecum hazardat: eu și prietenul meu pletos și fotograf să ne dăm drept tineri jurnaliști, să ne infiltrăm în podgorie și să degustăm niște vinuri mai de soi. Era octombrie, frenezia mustului și a vinului nou ne cuprinsese, chiar dacă ne făceam veacul pe asfaltul din București, încă lîncezind pe la terase, pe la beri stătute. Mă gîndesc acum dacă nu cumva chestia asta cu recolta se transmite genetic: ai avut bunici și străbunici care au depins de cules, intri și tu în vrie, fără să vrei. Altfel nu-mi explic ce căutam noi în trenul spre Basarabi (ce-i drept, pe vremea aia nu exista Drumul Vinului sau degustări organizate și, chiar dacă ar fi fost, nu aveam bani pentru așa ceva). Pur și simplu voiam să ieșim din oraș, să ne bucurăm de toamnă și să bem vin „de la producători". Trenul, care a făcut vreo șase ore pînă la destinație, era îmbîcsit de navetiști și de moși și babe care își cărau „recolta", de la o haltă la alta, în sacoșe mari de rafie (mi-amintesc și acum un sac care s-a spart și din care s-au revărsat multe nuci, rostogolindu-se prin tot vagonul, și pe moșul care s-a aplecat să le culeagă de sub banchete, una cîte una). Nașul nici nu avea pe unde să treacă, lua și cu stînga, și cu dreapta. Cu toții, tineri și bătrîni, fumau. Țigări fără filtru Carpați și Mărășești, ultimele redute, țigări poștite de la unii la alții, țigări care apăreau de niciunde. Fumam și noi la capătul vagonului, cu ușile larg deschise. Tot acel fum gros, albăstrui și nostalgic, care ne împresura, ieșea afară prin ferestrele și ușile trenului personal, risipindu-se în peisajul tomnatic de afară. Trenul era ca un șarpe care se tîra pe șina lui, lepădîndu-și învelișurile de fum în soarele blînd al amiezii, sufocîndu-se.

Îmi amintesc că la un moment dat stăteam chiar pe scara trenului, cu picioarele bălăngănind în afară, fără să simt vreo viteză, pentru că nu era nici una. Pe lîngă mine treceau aproape în ralanti copaci galbeni sau roșiatici, cîmpuri, berze, vaci, curți, case, sate fără nume din Bărăgan. Și îmi mai amintesc că mă simțeam foarte liberă, așa cum doar la 20 de ani poți să te simți, atunci cînd pleci de acasă.

Am ajuns la Basarabi, am descoperit podgoria care era uriașă, se întindea peste tot, iar strugurii în mare parte erau culeși. Am intrat în ea ca-n brînză (acum nu cred că mai e la fel), dealuri și dealuri de vie, planul nostru s-a dus de rîpă. Mai ales că ne-am dat seama că era sîmbătă, iar acolo, în vie, nu era nici țipenie, nici măcar un paznic. Așa că ne-am făcut fotografii „artistice" culegînd ultimii ciorchini rămași, cu struguri deja stafidiți, ne-am mai plimbat oarecum amețiți prin vie (băuserăm niște bere în tren) pînă cînd ne-a luat somnul. Era călduț, aproape 18 grade, ne-a ieșit în cale un delușor molatic, maroniu și putrefact, ne-am întins pe el și am adormit. Probabil că am dormit vreo trei-patru ore, cînd ne-am trezit soarele era la apus. Și era frig. Ne simțeam suspect de mahmuri și ne durea capul, ne-am grăbit să ieșim din vie și am negociat pe la localnici vreo doi litri de vin nou „de buturugă", *made in Murfatlar,* de nebăut. În gara de la Basarabi, trăgeam cu grimase acide din sticla de plastic, așteptînd un tren spre București. Însă trenul acela nu a venit. În schimb, mai era unul spre Constanța. Hai la mare! Mai aveam doar bani de naș pentru înapoi. Și uite-așa, ne-am pomenit a doua zi, pe 15 octombrie, într-un Costinești complet pustiu, unde nici unui localnic nu-i mai ardea deja de vreun turism estival, unde polițiștii din sat se uitau la filme porno, la video, în unica cîrciumă deschisă și unde am dat foc pe plajă unei valize de lemn (de militar întors acasă), vîlvătaia noastră a fost văzută de cei de pe mare, însă la foc n-am avut ce prăji, am băut doar restul de vin acru de la podgoria Murfatlar.

După ce am tot povestit aventura asta, mi-am dat seama că dormiserăm, de fapt, pe un morman de boască, pentru că în mijlocul unei mari podgorii nu apar din senin delușoare molatice care să te îmbie să te culci. Au trecut multe alte toamne de atunci. Prietenul meu pletos și fotograf și-a văzut de viața lui, eu de-a mea. Nici măcar filozofiile „profunde" legate de sensul vieții, pe care le-am debitat la arderea valizei de militar pe plaja din Costinești nu neau mai legat ulterior. Se spune că astfel de lucruri le faci doar la 20 de ani. E adevărat. N-aș mai pleca niciodată spre Basarabi, cu un tren personal, în speranța că voi bea un vin bun. Însă mi-e suficient, atunci cînd lumina acea mierie de toamnă începe să curgă și să se cearnă, să merg pe „străduțele din spate", să dau șuturi în castane și să-mi închipui că descopăr continente noi, care nu există pe hartă. Starea e aceeași.

Lidjia PISKER

Presa în Finlanda, o utopie pentru jurnaliști

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Cînd un jurnalist finlandez a fost agresat în luna aprilie, în timp ce filma un protest contra construirii unei centrale nucleare în nord-vestul țării, a fost principala știre, care s-a întins pe mai multe zile în Finlanda. „Această agresiune e o insultă pentru un jurnalism onorabil și independent" – a declarat jurnalistul în cauză, Ari-Pekka Sirvio, conștientizînd faptul că ceea ce i s-a întîmplat a fost ceva bizar și extrem de rar. E vorba despre a doua agresiune suferită de jurnaliști în Finlanda, raportată în ultimii trei ani de către Mapping Media Freedom, Index on Censorship. Conform aceluiași raport, Marea Britanie a avut 50 de cazuri, iar Italia, 100.

De mai bine de 50 de ani, Finlanda e cunoscută drept o utopie pentru jurnaliști. Conform rapoartelor emise de Freedom House, această țară nord-europeană are o piață media diversă, legi bune, guvern transparent și jurnaliști independenți. Reporteri fără Frontiere (RFF), cel mai important studiu în domeniul jurnalismului, a poziționat, într-un top care include 180 de țări, Finlanda pe primul loc, din 2010. Libertatea presei în Finlanda e garantată de Constituție și de numeroasele legi. În 1919, finlandezii au adoptat o lege care protejează dreptul la „publicarea informației fără permisiunea cuiva".

Finlandezii sînt de părere că toate documentele oficiale trebuie să fie publice, „dacă nu e specificat alt statut". Anul acesta, Finlanda marchează 250 de ani de la prima lege a libertății accesului la informație – inițiatorul fiind politicianul finlandez Anders Chydenius.

Procedurile de a accesa informațiile în Finlanda sînt simple, de aceea atît publicul, cît și instituțiile le respectă în mod egal. „Ca fotojurnalist, n-am de-a face cu multe probleme; avem o ierarhie corectă, nu multă birocrație, acces ușor oriunde, putem întîlni oamenii pe care vrem să-i întîlnim, fără să pierdem timp cu scrisori oficiale sau ștampile" – spune Sami Kero, fotojurnalist la *Helsingin Sanomat*.

Corupția în Finlanda nu e chiar un subiect și, conform raportului de anul trecut al Transparency International's Index of Corruption Perception, un procent mare al finlandezilor sînt de părere că politicienii și autoritățile își fac treaba responsabil și transparent. Bineînțeles, asta nu înseamnă că nu există corupție. Totuși, în cazurile în care instituțiile nu eliberează informațiile solicitate, jurnaliștii și cetățenii pot să apeleze la instanță – spune jurnalistul Jukka Hiiro. „Și, de obicei, guvernul pierde procesul." Hiiro subliniază faptul că în Finlanda legile accesului la informație sînt un mecanism important pentru a clădi încrederea publicului în sistemul de stat.

Directorul Asociației Jurnaliștilor din Finlanda, Petri Savolainen, crede că în zilele noastre nu e suficient ca guvernul să faciliteze accesul la informații pe bază de cerere, dar că aceste informații trebuie să fie accesibile oricum. Savolainen menționează, de altfel, că legea finlandeză pentru transparența activităților guvernamentale susține că informațiile de importanță vitală pentru public trebuie să existe în biblioteci publice și în bazele de date publice. „În timp ce libertatea de exprimare asigură faptul că oricine are dreptul să publice și să primească informații, principiul transparenței guvernamentale asigură accesul la documentele oficiale" – spune Savolainen, liderul unei asociații cu mai mult de 15.000 de membri, dintre care mai mult de 90% sînt jurnaliști finlandezi.

Jurnaliștii străini care locuiesc în Finlanda pot accesa website-ul Ministerului pentru Afaceri Externe, unde găsesc multe informații utile – de la instituții și structuri ale statului la mijloace de transport și locuri care au WiFi gratuit în Helsinki. Centrul de presă internațională al ministerului le oferă jurnaliștilor posibilitatea să-și folosească echipamentele și le stă la dispoziție pentru a le aranja întîlniri și interviuri. Nu numai că finlandezii susțin din plin accesul liber la informații, dar sînt și foarte atenți la acuratețea informațiilor publicate. Dacă o informație publicată se dovedește a fi falsă, legea prevede să publici acest fapt – ceea ce a constituit baza legală pentru înființarea unui consiliu pentru monitorizarea mass-media. Conform cercetătorilor de la Press Freedom Now, acest consiliu a reușit să pună un echilibru între dreptul de a informa și dreptul de a corecta, unul dintre ingredientele de succes în soluția finlandeză.

Având în vedere toți acești factori, decizia UNESCO de a organiza Ziua Internațională a Libertății Presei la Helsinki, între 2 și 4 mai, nu a surprins pe nimeni. La eveniment au fost prezentate bunele practici în ceea ce privește presa în Finlanda, alături de situația jurnaliștilor din mai multe țări: în multe dintre acestea, condițiile din Finlanda păreau un vis de neatins.

„Cred că «privilegiat» nu e un cuvînt adecvat pentru a descrie ce simt – e ca și cum ai întreba pe cineva dacă se simte privilegiat că nu e lovit în propria casă" – crede Kero. Colegul său Hiiro completează: „Cred că fiecare țară ar trebui să beneficieze de aceste condiții. Libertatea de expresie într-un mediu eliberat de corupție este o cheie pentru principiile jurnalismului. N-ar trebui să fie un soi de utopie sau de excepție".

traducere de Stela GIURGEANU

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

PUBLICITATE

Salzburg, orașul coborît din basme

Cînd decorul baroc al orașului lui Mozart este învăluit de un alb delicat, te întrebi dacă ești cu adevărat pe stradă sau în visul frumos al unui copil care iubește poveștile de Crăciun. Obiective turistice cunoscute, tîrguri de Crăciun tradiționale, evenimente muzicale de Advent (în calendarul catolic și cel protestant, Adventul este perioada de patru săptămîni de dinaintea Crăciunului), dar și domenii schiabile minunate ademenesc turiștii din întreaga lume. Iar cu ajutorul curselor gratuite de autobuz, aceștia pot combina foarte ușor arta și cultura, cumpărăturile și schiul.

Cine privește cu atenție orașul, patrimoniu UNESCO, descoperă perfecta îmbinare dintre istorie și modernism, natură și arhitectură, integrate armonios în superbul peisaj al munților și lacurilor din jur. Palatul Mirabell și grădinile care îl înconjoară oferă o uluitoare imagine de carte poștală a simbolului orașului Salzburg, fortăreața Hohensalzburg, care datează din secolul al XI-lea și care tronează maiestuos pe Mönchsberg, vizavi de Muzeul de Artă Modernă. În inima orașului se găsește Getreidegasse, străduța pe care s-a născut cel mai cunoscut fiu al Salzburgului, Wolfgang Amadeus Mozart, și care astăzi este una dintre cele mai vizitate și mai cunoscute zone comerciale din lume.

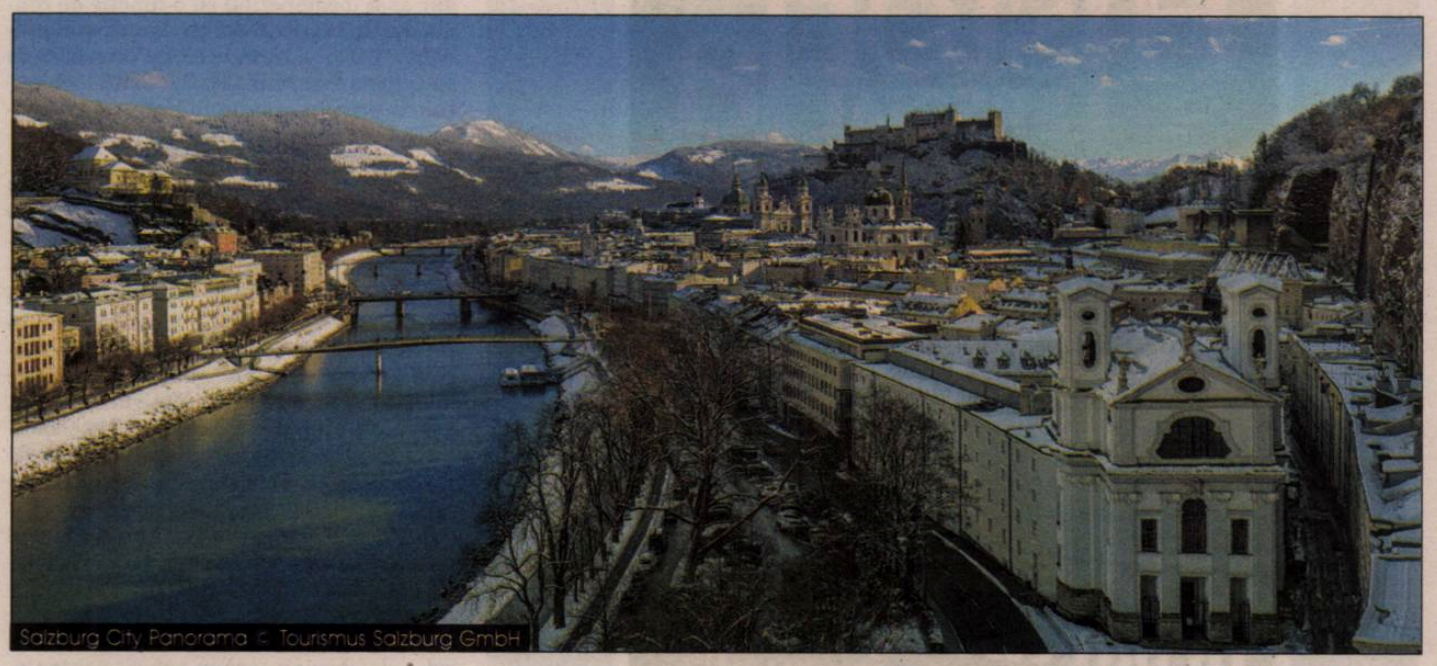
Salzburg City Panorama © Tourismus Salzburg GmbH

Aceasta este o zonă în care lumea se întîlnește cu plăcere într-una dintre cafenelele tradiționale, de exemplu pentru a bea un *Melange* (cafea cu lapte și spumă de lapte sau frișcă) sau un *Großen Braunen* (similar unui espresso lung) la cafeneaua Tomaselli sau chiar vizavi la Kaffee Fürst, unde pot fi gustate originalele bomboane de ciocolată Mozartkugeln, făcute manual de către strănepotul creatorului lor. Acestea sînt și suvenirul ideal, avînd în vedere că pot fi găsite doar la Salzburg. Seara poate fi petrecută în crama mănăstirii Sf. Petru, cel mai vechi restaurant din Europa Centrală, la un Mozart Dinner Concert, o cină după rețete originale din vremea marelui compozitor, însoțită de cele mai frumoase arii din operele lui Mozart, care vor asigura nu doar o seară romantică, ci si o minunată întoarcere în timp.

Iubitorii de modern nu trebuie să rateze sub nici o formă Hangar-7 de la Red Bull. Proiectat inițial ca să găzduiască colecția de avioane de epocă și de mașini de formula 1, Hangar-7 este astăzi un sinonim pentru arhitectură avangardistă, artă modernă și gastronomie de vîrf.

Pentru această iarnă vă recomandăm cîteva puncte culturale de interes: *Tîrguri de Crăciun: Historischer Salzburger Christkindlmarkt și Hellbrunner Adventzauber (17.11-26.12.2016); Salzburger Adventsingen / Concertul de Advent de la Salzburg (17.11-23.12.2016); Festivalurile tradiționale Krampusläufe (25.11, 26.11, 3.12, 5.12, 8.12.2016); Săptămîna Mozart (26.1-5.2.2017)*

descoperă mai multe pe: Austria.info

Victor SCORADEȚ

Deșteaptă-te, române!... Sau mai bine nu?

Este extrem de puțin probabil ca vreunul dintre cronicarii care vor merge, pe 14 octombrie, la noua premieră a Teatrului „Toma Caragiu“ din Ploiești să sesizeze vreo omisiune de pe afișul spectacolului. Cu atît mai puțin spectatorii. Probabil că nu ar fi observat-o nici... absenții: Alexandru Cosmin Vasile și Florian Stănescu Lite. Obișnuiți să nu fie băgați în seamă, cei ce contribuie la realizarea unui spectacol „doar“ prin realizarea *sound,* respectiv a *light design*-ului nu ar fi avut nici o reacție. A sesizat-o Theo Herghelegiu, cea care a regizat spectacolul și a alcătuit și lista cu numele pe care le voia, în mod absolut legitim, pe afiș. Și care s-a apucat să facă cercetări. A reușit să urmărească o vreme zborul pisicii (deși moartă, ea mai zbura, vorba unui banc de pe vremuri), între secretariatul literar și autorul graficii. La un moment dat, însă, pisica a dispărut de pe ecranele radarului. Unde? Păi, acolo unde dispar de obicei pisicile moarte. Decolată parcă din intriga comediei cu accente de psycho-thriller *Craca de la miezul nopții* a austriecei Catherine Aigner despre care e vorba aici, dar amintind și de *Crima din strada Lourcine* a lui Labiche, respectiva pisică nu se putea face nevăzută decît în locul magic care e biroul directorial. De acolo, afișul a plecat direct în tipografie. *Elementary,* nu-i așa?

(Desigur, conform protocolului, forma finală a afișului trebuia avizată și de regizorul spectacolului, care e de presupus că s-ar fi luptat aprig pentru ca numele celor doi colaboratori să rămînă la locul lor. Dar, dacă se întîmpla așa, mai ajungeau ei în *Dilema veche?)* Bine antrenați în materie de dileme, cum sînteți, veți pune o nouă și pertinentă întrebare: de ce ar vrea un director ca doi dintre creatorii spectacolului să nu figureze pe afiș? Habar nu am. Dar pot să speculez.

Poate că dna Mihaela Rus, ajunsă de curînd managerul instituției, a vrut să-și marcheze teritoriul. Un impuls firesc la speciile aflate mai jos pe scara evoluției, întîlnit și la oameni, mai ales în zonele sociale unde brațul legii ajunge mai greu. Poate că, pornită ea însăși de pe o poziție mai modestă, aceea de actor-mînuitor, nu a dorit să dea nas unui simplu sunetist și unui simplu luminist. Dacă-i așa, avem de-a face cu o combinație clasică de frustrări, accese de autoritate și așteptata dispariție-n ceață. Asta, presupunînd că de vină nu ar fi anglismele care nu și-au găsit încă un echivalent în limba noastră: *sound design* și *light design*.

Acum, însă, vreți să știți ce legătură există între omisiunea de pe afiș, Mihaela Rus și imnul național. O s-o faceți singuri, după ce am să povestesc scena cu imnul. Nu de alta, dar, dacă ajungeți cumva la spectacol, n-o să mai aveți ocazia s-o vedeți. La un moment dat, Odilo, un personaj cu pusee paranormale, este în același timp telespectator și... televizor. Știți cum vine asta, căci nu sînt puțini cei care s-au identificat de mult cu magicul aparat. Așa că Odilo utilizează telecomanda asupra propriei persoane care e și televizor. Și chiar prinde posturi. Cînd televizorul Odilo cîntă cîteva versuri din imnul american, sala știe că televizorul Odilo a prins un canal de peste Ocean. Cînd intonează „Marseieza“, în spectatori se învîrtoșează francofonia. După care protagonistul începe să cînte „Deșteaptă-te, române“. Un scurt frison suspendă publicul într-o apnee colectivă: carevasăzică, există totuși și România pe harta lumii?! Se pare că da. Poate chiar și Ploieștiul? Aplauze la scenă deschisă, zîmbete, rîsete. O fi aplaudat și EA? Ca director, s-ar cuveni să te bucuri cînd lumea aplaudă o nouă producție a teatrului pe care-l conduci.

Ei bine, începînd cu premiera, momentul acesta nu va mai fi jucat. Spre deosebire de dispariția numelor de pe afiș, dispariția imnului din spectacol a fost ordonată pe față de dna Rus. Aceasta i-a cerut șefului secției de revistă (unde a fost produs spectacolul), și totodată interpretul lui Odilo, dl George Frîncu, să nu mai cînte imnul. Altminteri, *ea va interzice spectacolul*. Argumentul ei: legea pedepsește luarea în derîdere a acestui însemn național. După ce am fost la avanpremieră, pot să vă spun că dl Frîncu pare un bun român. Cel puțin după trăirea și talentul cu care cînta imnul. Este și un bun actor. Prin urmare, ceea ce a jucat el, în scena respectivă, nu putea fi interpretat atît de eronat – ca batjocorire a unuia dintre însemnele noastre naționale. Și, chiar dacă se va fi considerat că imnul a fost cîntat într-un context satiric, nu există nici un alineat, în legislația noastră, care să interzică asta. Am parcurs cu toată atenția Legea 75/1994 și Hotărîrea 1157/2001, ambele referitoare la imn, la împrejurările în care acesta se cîntă sau nu. De fapt, fără „sau nu“: nu sînt menționate împrejurări și moduri în care acesta să *nu* se cînte.

Asta înseamnă că dna Rus fie n-a înțeles legea, fie a blufat. În primul caz, ea nu s-ar face vinovată decît de un IQ modest; n-ar fi o vină, dar ar fi incompatibil cu o funcție de conducere. În cel de-al doilea – mult mai probabil, totuși –, trebuie să ne întrebăm ce sau cine a determinat-o să scoată momentul cu pricina, compromițînd o scenă care consta din intonarea, la rînd, a celor *trei* imnuri. Cum oficialitățile nu sînt invitate decît la premieră, e puțin probabil ca amputarea *Crăcii* să fi fost rezultatul unei indispoziții patriotarde a vreunui organ local. Deci, dacă acest act de cenzură nu a fost dispus de sus, înseamnă că direcțiunea teatrului l-a făcut ca măsură profilactică. Nu cumva să supere pe cineva din Primărie. Că o astfel de intervenție abuzivă, cîtuși de puțin motivată artistic, este umilitoare pentru creatorul spectacolului, pentru întreaga echipă, pare să fie un „detaliu“ la care impetuoasa directoare nu s-a gîndit. Sau... s-a gîndit?

Sigur e că ea nu s-a gîndit și la sensul unui ordin pe care l-a dat după vizionare. Atunci, dna Rus a cerut să fie scurtate... heblurile. Acele mici intervale de întuneric – umplute cu muzică în spectacol – de care au nevoie actorii pentru a-și schimba costumul. Dacă finalul unei scene i-a surprins în pijama, iar în următoarea pleacă dimineața la serviciu, ne așteptăm să-i vedem îmbrăcați corespunzător. Dacă heblul e prea scurt, ei ar trebui să plece în sacou și chiloți, de pildă. Întrucît stupoarea produsă de această cerere a fost interpretată drept ezitare, a venit și o amenințare: „Dacă nu le scurtați, nu dau drumul la spectacol!“, i-a transmis ea regizorului prin șeful de sindicat, pus în postura de plutonier-major.

Că cenzura nu a dispărut odată cu căderea lui Ceaușescu se știe. Ea există în varii forme, adeseori comentate și analizate în media. Cea care s-a manifestat la acest spectacol e, probabil, cea mai răspîndită în teatrul românesc: cenzura din slugărnicie. Ea e cultivată de acei conducători de instituții care, nesiguri pe competența lor profesională, se bazează pe bunăvoința celor cu ajutorul cărora au luat așa-zisele concursuri de manager. Desfășurate în așa fel încît toți cei implicați să fie acoperiți legal. Este motivul pentru care teatrele noastre de repertoriu nu au o concepție repertorială, o identitate inconfundabilă, o strategie culturală. Și vor spectacole ușurele, care să nu depășească nivelul de înțelegere al celor care răspund de cultură în urbe. Care să nu le tulbure acestora confortul intelectual ori să le zgîndăre sensibilitățile. Lipsa de competență e compensată prin obediență față de șefi și exces de autoritate față de subalterni.

De ani buni, cam de cînd directorii de teatru au devenit manageri și-și ocupă posturile prin concursuri desfășurate într-o legalitate aparentă, asistăm la o degradare constantă a calității profesionale și umane a celor ce ocupă aceste posturi. Așa s-a întîmplat la Ploiești, așa s-a întîmplat, cu cîteva excepții, și în celelalte teatre din țară. Ca să ajungi director de teatru, ți se cer cunoștințe de legislație, de management, de finanțe. Nimeni nu te pune, în schimb, să menționezi măcar cinci nume de dramaturgi contemporani importanți de pe planetă. Sau de regizori europeni care au dat tonul în ultimul sfert de secol. Ca să nu mai vorbim de scenografi, coregrafi, curente, piață teatrală internațională... Iar cei care te-au înscăunat îți cer apoi – pe lîngă ascultarea pe care s-a înțeles, încă dinainte de concurs, că le-o datorezi – comedie și, eventual, actori care să recite la monumentul din fața Primăriei în varii ocazii.

În țările normale, există o veritabilă piață a directorilor de teatru. Aleșii locali răspunzători de teatru îi urmăresc pe directori încă din momentul în care aceștia ajung să conducă teatre mici. Dacă, după două-trei stagiuni, teatrul cel mic a început să fie băgat în seamă, își face apariția reprezentantul unui oraș mai important, cu un teatru mai bun, cu un buget mai mare și încep negocierile pentru ca, după expirarea contractului, respectivul director să se mute la acesta din urmă. Fără vreun concurs, fără farafastîcurile cu care, la noi, se acoperă matrapazlîcurile tradiționale. Presa începe să publice, pe rînd, zvonuri, relatări și apoi interviuri cu viitorul director.

Actul de cenzură de la Teatrul „Toma Caragiu“, pe lîngă grava ofensă adusă artiștilor, trădează graba cu care noua directoare ține să-și manifeste autoritatea ilicită și zelul de a ghici dorințele celui ce i-a dat postul. Întîmplător, el vizează scoaterea imnului nostru dintr-un spectacol. Poate că are dreptate. Ar trebui să renunțăm la imnul ăsta. Nu doar pentru că, așa cum constata Andrei Pleșu în *Dilema veche* din septembrie 2011, textul este departe de a ne transmite vreo dispoziție tonică. Sau pentru că e, cum mi-au șoptit prietenii muzicieni, probabil singurul compus într-o gamă minoră. Ci și din cauza ineficienței lui. De un sfert de secol ne tot îndeamnă, zadarnic, să ne deșteptăm. Sîntem tot mai adormiți, mai obedienți, mai lingăi, mai stupizi. O demonstrează, printre multe altele, printre *prea* multe altele, și noua conducere a teatrului ploieștean.

Victor Scoradeț este critic de teatru.

PUBLICITATE

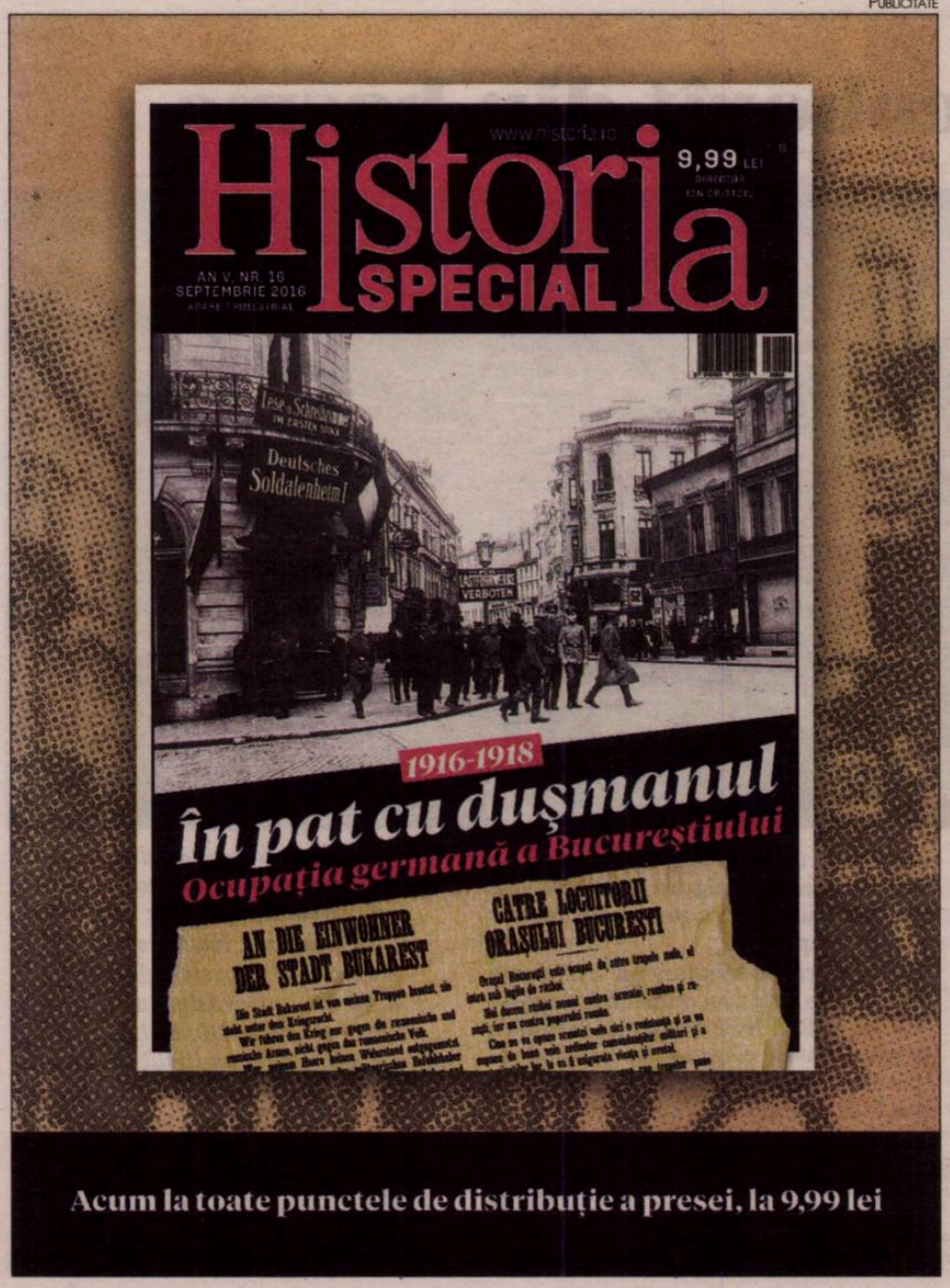

Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Petre M. IANCU

Epurări și mașcălări

Comicii și evreii sînt prima țintă a dictatorilor și mardeiașilor sau ucigașilor lor. Urmează profesorii cinstiți. Precum și jurnaliștii care nici proști nu-s, nici nu se lasă cumpărați. În fine, miniștrii, cînd fac treabă.

Că tot a fost ziua internațională a dascălilor, să afirmăm răspicat o lecție pe cît de simplă, pe atît de adevărată. România are vitală nevoie de învățători și profesori buni. De unii care să nu fie nici plagiatori, nici înclinați să se înregimenteze și să pactizeze cu obscurantismul politic sau religios, menit să împingă țara înapoi spre superstiție ori spre aberația fascismului sau a comunismului. În acest context, e bine s-o spunem din capul locului. Nu știu ca, de la Mihai Șora încoace, România să fi avut vreodată un ministru mai competent al educației decît Mircea Dumitru. De ce e important? Pentru că educația e cea mai puternică armă, capabilă, după cum afirma cineva, „să schimbe lumea în bine". Iar României tocmai o astfel de schimbare-i trebuie urgent.

Adusă, intelectual, la sapă de lemn de oligarhia ei securistă, țara are nevoie ca de aer de o reformare din temelii a învățământului și de o epurare autentică a mediului său academic. Căci acest mediu e intoxicat și politizat masiv de scuipătorile încărcate cu venin ale caracatiței antimeritocratice puse pe picioare de încrengătura politico-mediatică și de afaceri care sugrumă România de la Ion Iliescu încoace.

Celor cu îndoieli le recomand să se confrunte cu o știre, ce-i drept, greu digerabilă. Potrivit ei, ultimul șef al poliției politice comuniste, notorie în lumea întreagă sub numele ei blestemat de „Securitate", în speță Iulian Vlad, precum și mîna lui dreaptă, generalul Rogojan, își lansează împreună o carte. Una, cum altfel, conspiraționistă. Pînă aici, nimic nou. Dar lansarea o găzduiește, *horribile dictu,* Academia Română. În speță, filiala ei timișoreană. Care, în loc să-i onoreze pe eroi, ejectează lături indelebile în orașul-erou.

Nu știu dacă sub Klaus Iohannis această încrengătură și-a găsit nașul. Dar e, incontestabil, un enorm progres atît pentru prestațiiile anterioare ale șefului statului, cît și pentru întreaga suflare românească, faptul că președintele și-a onorat funcția și a cerut explicit dispariția din scenă a politicianului plagiator.

Știu, de asemenea, că sub Mircea Dumitru s-a găsit ac de cojocul acestui tip de politician, de vreme ce, grație actualului ministru al Educației, s-a putut, în fine, ce nu s-a reușit sub predecesorii săi USL-iști. În speță, să i se retragă titlul de doctor, fraudulos dobîndit, prin furt intelectual, lui Victor Ponta.

Că, spre cinstea ministrului și a premierului Cioloș, Dumitru a reușit unde eșuaseră nu mai puțin de cinci din neaveniții săi predecesori, spune tot. Nu doar despre acest ministru. Sau despre acest Guvern. Ci și despre încrîncenarea unui sistem hotărît să lupte pînă la ultimul glonț ca să facă de rușine știința și cultura României. Precum și despre violența încleștării dintre vechi și nou, în condițiile în care noul ministru a anunțat reforme esențiale pentru bunul mers al educației românești. De exemplu, depolitizarea instituțiilor de învățămînt, prin concursuri pentru directorii de școli.

Știut fiind că PSD are nu doar o amplă clientelă de satisfăcut, ci și sarcina de a-și asigura posteritatea ca partid-stat, care ar muri dacă școlile ar deveni pur și simplu instituții de învățămînt și nu pepiniere de politruci, oamenii fostului PCR din Senat s-au mobilizat. Și au trecut, sub conducerea inenarabilei Ecaterina Andronescu, la acțiune. În comisia de învățămînt au blocat printr-un amendament concursurile pentru directorii de școli.

Ministrul Mircea Dumitru și-a făcut datoria față de români și a spus clar și răspicat despre ce e vorba. Ar fi fost nefiresc ca încrengătura să nu reacționeze la fel de prompt cum o face ori de cîte ori sistemele de alertă rapidă ale societății, de pildă comicii ori evreii, a căror memorie e mai antrenată decît a altora, semnalizează manifestări de îndoctrinare sau de manipulare de extracție totalitară. Ministrul s-a văzut defăimat. I s-a fabricat o falsă carieră de informator al poliției politice. Una dezmințită clar de CNSAS.

Cu acuze similare s-au mai scos din joc, în trecut, varii specialiști excelenți, fie vinovați, fie nevinovați. Înainte de a ajunge în cătarea presei, de regulă securiste, mai mereu ultranaționaliste, în condițiile în care criminali sadea cu grade pe umăr au rămas neatinși, acești oameni se arătaseră, în genere, hotărîți să se schimbe mai întîi pe ei înșiși, radical, iar apoi să pună umărul la reformarea, eliberarea, democratizarea și modernizarea României. Pentru ca țara să fie capabilă să reziste pe viitor oricăror tentative interne sau externe, bunăoară ale Moscovei, de a o reîngenunchea.

În vizorul calomniatorilor nu e însă doar Mircea Dumitru. Nu e doar educația. Ci și lumea bună. Opoziția, cîtă mai e. Strada, înainte să răbufnească. România, în genere. În cătarea nemerniciei sînt și cititorii acelei prese care e independentă sau mimează încă neînregimentarea. Ziare altminteri informative și bune, cel puțin o vreme, televiziuni, o vreme de încredere. Și ele trebuie manipulate, maculate, mancurtizate, pentru ca educația să nu fie epurată de neaveniți. Pentru ca mafia să supraviețuiască.

Așa că par să fi căzut în capcana unor troli. Posibil de la CNSAS. E însă complet incomprehensibil cum profesioniștii unor ziare sau televiziuni care se respectă pot prelua și difuza știri fie complet false, fie manipulante, fără să i se adreseze în prealabil celui denigrat. Fără să verifice dacă CNSAS a dat oficial publicității informații noi. Or, CNSAS n-a făcut-o, mulțumindu-se cu avizul său din 2007, care atestă că Mircea Dumitru nu a fost informator al poliției politice.

Aici se închide cercul. Dacă publicul nu pedepsește mediile manipulatoare prin avertisment ori, la nevoie, dacă derapajele se repetă, prin boicot, țara va continua să fie intoxicată din greu. Și va permite să se perpetueze răul făcut României.

(apărut pe site-ul Deutsche Welle, dw.com)

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

PUBLICITATE

adevărul își aduce colecția
CARTE PENTRU TOȚI
Toamna se numără romanele alese!

Luni, 3 octombrie
Sfârșit de veac în București
- Ion Marin Sadoveanu
„N-am citit poate de la Ion, de Liviu Rebreanu, un roman românesc așa de obiectiv"
Ov. S. Crohmălniceanu

Luni, 10 octombrie
Gândurile trândave ale unui pierde-vară
- Jerome K. Jerome
„Umorul nu are nicio doză de răutate în el - e benign, având scopul de a descreți frunțile"
Dan Duțescu

Luni, 17 octombrie
Maidanul cu dragoste
- G.M. Zamfirescu
„O epopee balcanică suburbană, ivită din confesiunea melancolică târzie a unui Peter Pan de mahala"
Marius Chivu

Luni, 24 octombrie
Oameni sărmani
- F.M. Dostoievski
„Are toate trăsăturile unei opere de debut - vie, pasionată, plină de avânt"
V. G. Belinski

Preț special, ziar + carte: 12,99 lei

CARTE PENTRU TOȚI · cpt · O EDIȚIE LITERA

Cu ochii-n 3,14

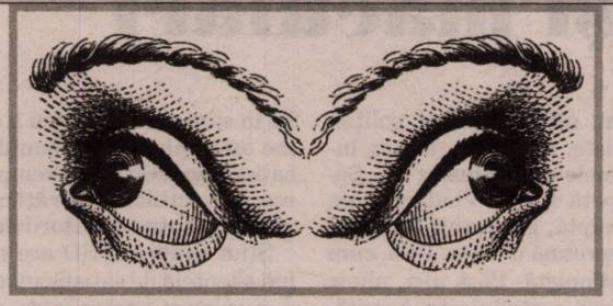

ÎN CURÎND, SCRIITORUL ATLETIC VA NECESITA IEȘIRI ÎN PENUMBRĂ, SĂ VADĂ CUM MERGE SINGURA INDUSTRIE DULCE

■ În curînd, ca să ne-nțelegem cu telefoanele astea inteligente, va trebui să urmăm studii de specialitate. Sau măcar niște cursuri, niște *training*-uri, acolo. Mi-am luat un telefon nou și, butonînd la el, am nimerit peste asta: „Permiteți deblocarea bootloaderului". Ce să faaac? Bine că ești tu deștept! (**M. V.**)

■ Cenușa lui Truman Capote a fost cumpărată recent la licitație pentru suma de 43.750 de dolari. La aceeași licitație s-au mai vîndut hainele în care a murit (pentru 6400 de dolari) și două recipiente de pastile pe care scriitorul le lua pe rețetă (pentru 9280 de dolari). Sînt invidios, eu am acasă doar niște coji de fistic rontăit de Orhan Pamuk la o lansare. (**M. C.**)

■ În România, masajul pare a fi devenit o adevărată modă. Dar ce să crezi despre un asemenea anunț: „Masaj tînăr curat atletic cu atestat și experiență efectuez masaj terapeutic..."? Există, adică, și un masaj bătrîn și murdar? (**A. M.**)

■ Un anunț la oferte de muncă, pe olx: „caut o persoana student/elev(a), pensionari barbati mai mult pentru ca am o catelusa rasa shar pei care nu asculta cand iese afara la plimbare si trage foarte tare in ham. si nu ii pot face fata eu. deaccea caut o persoana cu mai multa forta sa spun! Pentru asta ofer 5 lei pentru o iesire de 30 min maxim/zi dupamasa. plimbarile se vor face impreuna cu mine! daca va necesita iesiri in parc se va platii in plus pt mai mult timp!". Eu cred că doamna s-a plictisit să-și plimbe cîinele de una singură și, de fapt, caută drept companie un bărbat forțos. (**A. P.**)

■ Nimic nu te ajută mai mult decît un gîndac mare, roșu și urît de bucătărie (sau, mai curînd, de bloc) să înțelegi sentimentele controversate: vreo trei zile la rînd, în fiecare seară, un asemenea specimen mă aștepta în penumbră, pe aragaz. După ce n-a mai apărut (e drept că anumite substanțe cu care am dat au ajutat în sensul ăsta) am avut un sentiment de ușurare, dar și de infim regret: *love-hate relationship*... (**I. P.**)

■ Dacă ANAF-ul va trimite spioni sub acoperire prin cluburi, restaurante și magazine ca să prindă evazioniștii fiscali, să vadă cum sînt încasați banii, dacă sînt introduși în casele de marcat, dacă vin colectori să încaseze banii nedepuși, cum rămîne cu bacșișul? Mai dau, nu mai dau? (**S. G.**)

■ Canalul București-Dunăre-Marea Neagră pe care și-l dorește primarul general Gabriela Firea crește în amploare, lățime, debit și importanță strategică de fiecare dată cînd se vorbește despre el. Așa am aflat, de pildă, că vom putea merge la mare, cu barca, pe Dunăre; că vom putea transporta pe apă mărfuri de la și spre București, ceea ce va face din capitala României un important port regional; am mai aflat că, odată finalizate canalul și portul, București va atrage mult mai mulți turiști; în plus, citesc în presă, pe canalul Dunăre-București vor putea fi construite și hidrocentrale (pluralul nu-mi aparține mie). Ce vreau să zic: ăștia care vorbesc așa sînt oameni mici cu planuri modeste. *Think big*, vorba aia: prin deschiderea la Marea Neagră *via* canalul navigabil București-Giurgiu, capitala României devine un important port mediteranean și, deci, atlantic. Practic, bucureștenii vor fi vecini cu newyorkezii. O să ne ducem din Berceni la Brooklyn cu pluta. (**M. M.**)

■ „La Liceul din Buzău s-a descoperit o fabrică de *diplome false*. Desigur, singura industrie rentabilă care mai rămăsese." *(Ilustrațiunea română,* 14 februarie 1934) (**A. M. S.**)

■ „Ce poate fi mai dulce pe lume decît o dulceață de pisică!" – Marcu, 4 ani, trei luni și cincisprezece zile, cum îi place să-ți zică... (**R. M.**)

ULTIMII DOI ANI ÎȘI PIERD GREUTATEA CÎND UNA DINTRE SURSE ESTE NEAGRĂ

■ Directorul postului Radio România Actualități, Ovidiu Miculescu, a cheltuit 110.000 de euro zburînd la *business class* de treizeci de ori în ultimii doi ani pentru a vizita 24 de țări de pe toate continentele, mai puțin Africa: China, India, Australia, Myanmar, Malaezia, Cuba, Brazilia, Norvegia etc. Spre exemplu, biletul de avion spre SUA a costat 6300 de euro. CNSAS l-a declarat pe Ovidiu Miculescu fost colaborator al Securității. (**M. C.**)

■ Moaștele Sfîntului Serafim vor fi plimbate în jurul planetei vreme de 155 de zile de către doi cosmonauți ruși de pe International Space Station (ISS). Moaștele Sfîntului Serafim nu sînt însă primele care își pierd greutatea în spațiu: în 2008-2009, rămășițele Sfîntului Serghei Radonejski au petrecut 178 de zile în spațiu, anul următor resturile Sfinților Fiodor Stratilat și Fiodor Tiron au făcut aceeași călătorie, iar în 2011-2013, mostre din scheletele Sfinților Filip, Piotr și Gheorghe au „vizitat" de asemenea ISS, după care s-au întors acasă. Mă întreb de ce nu le-au eliberat în stratosferă ca să ne protejeze stratul de ozon sau să ne apere de asteroizi sau să găsească urme de apă pe alte planete. Parcă așa se găsește apa, cu oscioare. (**M. C.**)

■ Două mămăițe discută într-un salon de spital, vorbesc una peste alta, tare, despre tot felul de nimicuri – nepoței, boli, călătorii. O țin tot așa vreo douăzeci de minute. Conversația se încheie cînd una dintre ele lasă ușor mîna în jos, închide telefonul și se culcă. (**C. Ș.**)

■ Poliția germană investighează cazul unui cuplu din regiunea Bayreuth, care și-a ținut fiul închis în casă timp de 30 de ani. Conform unor surse citate de BBC, bărbatul, care a împlinit între timp 43 de ani, arată neîngrijit, dar pare bine hrănit... Bavaria rămîne Bavaria. (**M. P.**)

■ Disperare & speranță la Biroul de Obiecte Pierdute, Furate sau Găsite: „Am pierdut suport de ochelari pe strada regina elisabeta vis-a-vis de parcul cișmigiu. Suport de ochelari Jaguar de culoare arămie cu ochelari Ocean în el!" / „Am pierdut o căciulă neagră de la porc – în Coresi Brașov." / „Pierdut aparat foto acum 14 ani, în Sighișoara. Eram într-o excursie cu școala. Prea multe detalii nu pot da, decît că era un aparat cu film kodak vechi. Dacă cineva îl are și a developat pozele, poate să observe că în ele apar un grup de fete." / „4 oct, duminică dimineață, în urma unei bătăi încasate de 2 taximetriști, am pierdut verigheta! În zona Șos. Kiselef, la intrarea în parcul Herăstrău, pe lîngă Club BOA." / „Pierdut cățeluș de pluș, mops, cca 5 cm, zona Unirii (posibil la metrou)." / „Am pierdut un set de 3 chei (probabil pe strada Școlii sau Avram Iancu), una este neagră, una galbenă iar una nu are culoare." / „S-a furat la data de 24 septembrie la ora 17:50-18:00 din București de lîngă Ateneul Român bicicleta de dirt-street culoare albă, cadru NS Bitch, furcă Marzocchi ATA 55 (albă), are cauciucuri Maxxis Holly Roller, jantă față Remerx Super Jumbo, spate SunRingle Double Track (neinscripționată), frîne Hayes Stroker Trail albe, tijă de șa Kalloy, șa WTB gri, deraior spate și shifter Shimano Alivio, pedalier Truvativ Ruktion fără boxguide, butuci BikePozitive pe față și Novatec spate. Dacă o zăriți vă rog să mă contactați (...)." (**D. S.**)

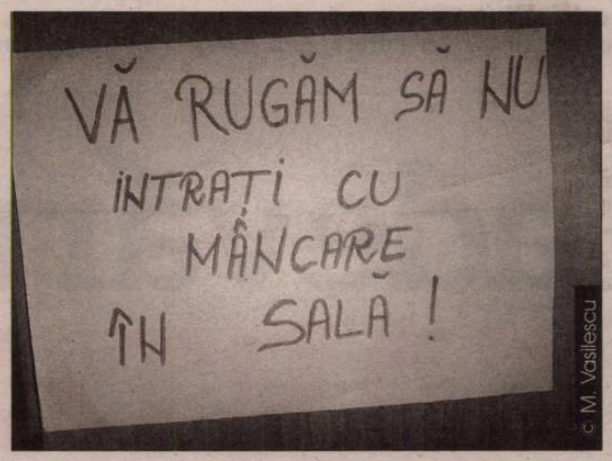

© M. Vasilescu

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **661** ■ 20-26 octombrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Vechi note mereu noi“

pagina **3**

Interviu cu
dr. MIHAI BRAN

pagina **7**

KATHERINE VERDERY

„Cum am devenit un antropolog mai bun“

paginile **14-15**

S-auzim de bine

Tineri muzicieni la început de drum

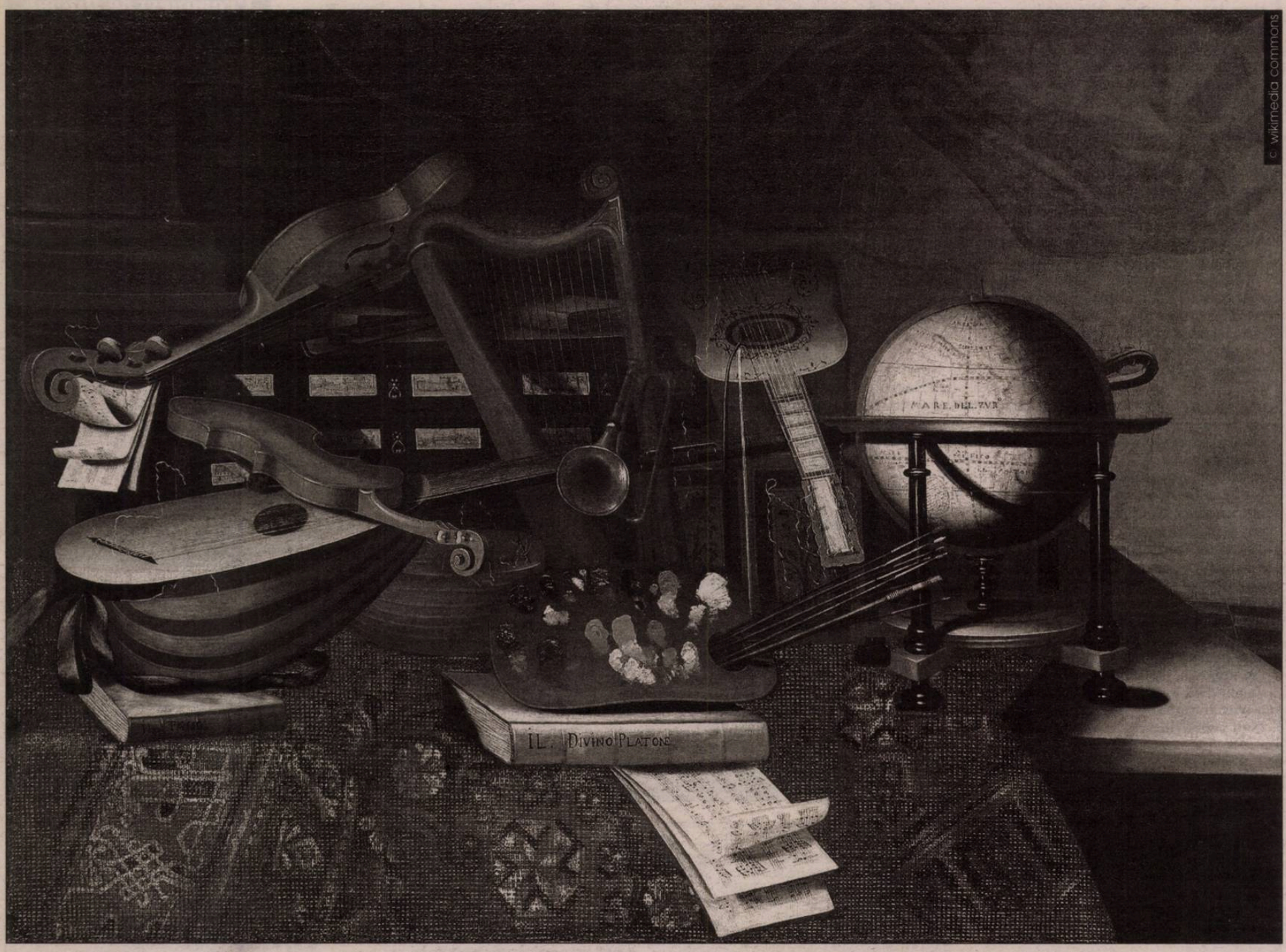

© wikimedia commons

„Ca să afli dacă un popor e bine condus și dacă legile lui sînt drepte, ascultă-i atent muzica.“

CONFUCIUS

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Rock'n'roll vs *comunism*

Stau pe unul dintre cele mai confortabile scaune din cariera mea, o am pe mama alături, înaintea ochilor – un ecran imens, curbat. E vineri seara.

Cu mama am fost și cînd au venit prima oară Robert Plant și Jimmy Page la București, la Deep Purple de asemenea, la Bob Dylan, la Phoenix și Iris, și ne-am îndreptat inclusiv spre underground cu concerte de muzică improvizată și hip-hop. Concertul Rolling Stones din Cuba, *Havana Moon,* se alătură acestor experiențe, deși, de data aceasta, nu sîntem pe stadion sau în club, ci la Grand Cinema din Băneasa. O singură noapte, cinematografe de pe tot cuprinsul globului, o producție imensă, un concert cu peste un milion de fani, Cuba, rock'n'roll.

„Rolling Stones pot face lucruri care guvernelor nu le reușesc" – spune Keith Richards la început, timp în care muzica britanicilor se suprapune cadrelor emoționale din Cuba, de pe străzi, de la pregătirea scenei. Considerată „deviantă" de la ideologia oficială, trupa a avut restricții pentru concerte și pentru distribuția producției muzicale; în ultimii ani, însă, viziunea oficială cubană se relaxează, iar una dintre libertățile permise este inclusiv organizarea acestui eveniment. Două ore de rock'n'roll, intrare liberă. „Oamenii îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru Rolling Stones", remarcă mama mea. Într-adevăr, camera surprinde gesturi de extaz în public; cînd părăsește scena și figurile celor patru, se îndreaptă spre mulțimea care cîntă, transpiră, rîde, fumează, sînt sute de mii de oameni împreună, unii înțeleg ce se întîmplă, alții nu.

Mick Jagger aleargă dintr-un capăt în celălalt al scenei, așa cum îi e obiceiul. Nu-nțelegi cum într-un corp de 70 de ani se mai găsește atîta energie și cum își menține controlul vocal. Keith Richards, din spatele feței ridate și a părului alb, păstrează aceeași lejeritate în gesturile cu care cîntă la chitară. Charlie Watts pare puțin deconectat de show, merge mai încet, dar rezistă pe tot parcursul concertului. Ronnie Wood, cel mai tînăr dintre ei („numai" 68 de ani), este vioi și încîntat de tot ce i se întîmplă. Timp de două ore îi ai aproape, le poți studia fețele, mișcările, atitudinea. *„They are not faking it."* Cel puțin, camera nu te lasă să vezi altceva. Încheie cu „I Can't Get No Satisfaction", dar pînă aici au trecut prin „Sympathy For The Devil", „Brown Sugar", „It's Only Rock'n'Roll", „You Can't Always Get What You Want", puncte de reper pentru discografia Rolling Stones și pentru memoria noastră.

E straniu că nu te poți ridica și dansul pare nefiresc într-o sală de cinema. E drept, nu știu cum au decurs lucrurile în alte părți ale lumii, la aceeași proiecție. Cînd s-au aprins luminile n-au existat aplauze, iar lumea a plecat în liniște. Pe undeva, cred că mulți dintre noi își spuneau: „România a ieșit înaintea Cubei din comunism. Noi știm mai bine versurile ca ei."

Maria BALABAȘ

Dilema veche vă propune

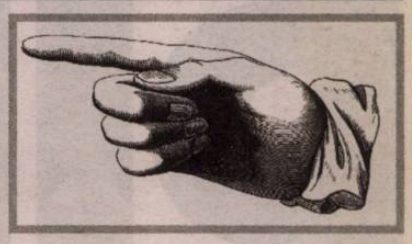

■ Eseistul George Banu și fotografa Mihaela Marin prezintă, pe 23 octombrie, la ora 16, la librăria Cărturești, volumul de încheiere al trilogiei *Parisul personal. Famila din Rivoli 18* (Editura Nemira). Acest dialog între text și imagini va fi prezentat de Marina Constantinescu, directoare a FNT-ului, și Monica Andronescu, critic și redactor de carte. A doua zi, pe 24 octombrie, la ora 17, la Teatrul Național, se va lansa cartea *Viața secundă. Mărturii despre teatru,* ce reunește discuțiile dintre George Banu și Mircea Morariu. Publicată sub auspiciile Fundației „Camil Petrescu", condusă de Florica Ichim, lucrarea face bilanțul unei activități de critic de teatru care a trăit între București și Paris. În afara autorilor participă Florica Ichim și cunoscuta pianistă Ioana Maria-Lupașcu. (Redacția)

■ Dacă aveți chef de o miniserie TV românească, încercați *Valea mută,* noua producție HBO Europe, care începe pe 23 octombrie. E regizată de Marian Crișan, iar în rolurile principale o să-i vedeți pe Rodica Lazăr și pe Emilian Oprea. Acțiune, o crimă cu multe piste, o poveste de dragoste între doi băieți adolescenți, atmosferă de *thriller* și tensiune de *policier.* (Ana Maria Sandu)

■ Outernational Days este un foarte tînăr festival românesc de *world / ethnic music,* adică muzică locală și globală pusă laolaltă (the-attic.net/outernational), al cărui scop este să militeze prin muzică împotriva discriminărilor, prejudecăților, viciilor și fricilor interculturale/rasiale/etnice. Anul acesta s-a ținut prima ediție (recenzată cu entuziasm mai mult de presa străină decît de cea românească – la vremea respectivă, *Dilema veche* a publicat un interviu cu unul dintre organizatori), iar pentru ediția de anul următor e nevoie de 25.000 de dolari, sumă care poate fi strînsă prin *crowdfunding* la www.indiegogo.com/projects/support-outernational-days-festival-in-bucharest-world#. O manifestare/cauză culturală care merită susținută! (Marius Chivu)

■ Cel mai recent film al lui Tim Burton, *Miss Peregrine's Home for Peculiar Children* (2016), fermecător ca efecte, ca de obicei, dar și ca poveste (pe linia mai simplă și mai morală, fără doza crescută de grotesc). (Iaromira Popovici)

■ Între 28 octombrie și 14 noiembrie 2016 se va desfășura cea de-a XI-a ediție a Festivalului Internațional de Muzică de Cameră SoNoRo. Sub titlul „La Muse et le Poète", evenimentul însumează 20 de concerte, întîlniri cu 23 de muzicieni din 18 țări, printre care pianiștii Olli Mustonen și Louis Lortie, violoniștii Mihaela Martin, Ilya Gringolts sau Philippe Graffin, violistul Lars Anders Tomter, violoncelliștii Frans Helmerson, Christian Poltera sau Maximilian Hornung. „Anul acesta am decis să ne dedicăm festivalul subiectului care a ocupat mințile creative timp de secole: Muza și Poetul. Poeți își aduc tributul Muzelor reale sau imaginare, Petrarca – Laurei, Neruda – lui Matilde Urrutia, Rilke își scrie poemul muzei sale de toată viața – Lou Andreas-Salomé. Căile Muzicii și ale Poeziei s-au intersectat întotdeauna. Marii compozitori și-au găsit inspirația în sacru și profan, în natură, în viața simplă de zi cu zi, în naștere și moarte și, bineînțeles, în dragoste." – Răzvan Popovici, director SoNoRo, și Diana Ketler, director artistic SoNoRo. (Ruxandra Mihăilă)

■ Grupul de reflecție asupra istoriei politice și sociale din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (pe scurt GRIPS) își reia din această toamnă dezbaterile lunare, începînd cu un atelier franco-român care va fi găzduit la sediul NEC din București, pe data de 20 octombrie. Titlul atelierului pare cît se poate de incitant: „Corupția politică din Franța și din România". Vor participa Silvia Marton, Stéphane Durand, Andrei Dan Sorescu, Maria Chiriloaia și Bogdan Mateescu. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Populism**
- **Mihai Șora, centenar**

album dilematic Alex Sterescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Cîrciu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

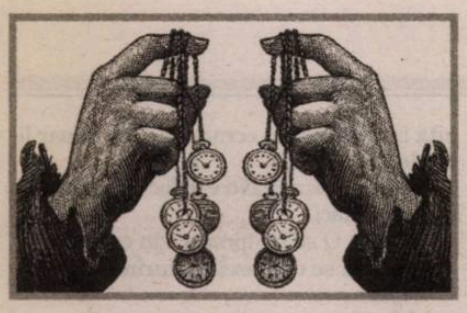

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Vechi note mereu noi

Corupție autohtonă

Românilor nu le place corupția decît în anumite condiții. Nu le place corupția dacă bacșișul a fost mare și serviciul cerut în schimb n-a fost la înălțimea bacșișului. Sau dacă s-a cerut un bacșiș prea gogonat. Sau dacă primitorul bacșișului nu s-a dovedit destul de impresionat și nu s-a purtat conform sumei. Sau dacă bacșișul altora bate bacșișul propriu. Altfel, în general, corupția e subînțeleasă. O lume fără pile, fără peșcheșuri groase sau discrete, fără intervenții bine plasate, fără „relații“, e o lume incomprehensibilă, o lume pe dos. A da din coate și din pungă – asta nu se poate numi „corupție“: e „lecția vieții“, „spiritul practic“ la apogeu, chintesența înțelepciunii cotidiene. Dacă nu vrei să rămîi de căruță, nu e cazul să faci pe deșteptul, să te dai fată mare. Cînd e vorba de „ai tăi“, scopul scuză mijloacele. „Ai pe cineva?“, „N-o să vă rămîn dator“, „Nu mă zgîrcesc cînd e vorba de interesul meu și al familiei mele“ – iată formulistica oricărui manual de conversație pentru limba de miere și bale a corupției de toate zilele. „Corupția“ e, de obicei, viciul altora. Al celorlalți. În cazul propriu, ea se numește „luptă pentru supraviețuire“. De aceea, nu e contradictoriu să vestejești prostul obicei al corupției și, în același timp, să dai spagă și să umbli cu proptele. Nu e contradictoriu să te enervezi cînd alții reușesc prin trafic de influență și să recurgi masiv, cînd e vorba de tine, la beneficiile traficului de influență. Nu e contradictoriu să deplîngi nerespectarea legilor și să le calci cu inima împăcată. Corupția celorlalți e un viciu, corupția proprie e agoniseală legitimă, aptitudine socială, talent de a te descurca. Corupția proprie e o virtute, care îți ușurează accesul la titlul de „băiat (sau fată) dezghețat(ă)“.

Descurcăreala nu e o simplă abilitate procedurală: e corelativul pragmatic al unei viziuni despre lume. Totul se sprijină pe o rețea ocultă de „cunoștințe“, de „vorbe bune“, de înrudiri și afinități. Cu alte cuvinte, totul e un efect de fațadă, dincolo de care nu sînt decît păienjenișuri mafiote, „masonerii“, găști, cluburi exclusive. Descurcărețul e, în felul lui, un idealist: nu crede în aparențe, nu dă doi bani pe „ce se vede“. „Adevărul“ e în culise, în subterane, în încăperi secrete. Fiecare individ e centrul de iradiere al unui „lanț al slăbiciunilor“, care trebuie identificat și utilizat. Totul e să știi ce să ceri cui. Pot spune, din experiență proprie, că una dintre postùrile cele mai vizate e aceea de „fost“. „Fostul“ e mai accesibil decît „actualul“ și e considerat ca fiind cuplat pe viață la resorturile Puterii. Carevasăzică, „să nu zici că nu poți, știu că poți, trebuie să poți!“ „Fostul“ poate rezolva orice: locuri de muncă, examene de admitere, burse, sponsorizări generoase, recuperări de case și terenuri, permise de conducere, scutiri de taxe etc. Orice. Dacă n-o face e pentru că nu vrea, pentru că-și ține pilele pentru el, pentru că ăștia de la putere (foști sau actuali) sînt nesătui și corupți.

Din păcate, experiența cotidiană confirmă, adeseori, consistența acestei viziuni despre lume. Cei corupți, laolaltă cu cei coruptibili, reușesc, cu alte cuvinte, să transforme realitatea în ceva care seamănă cu imaginea lor despre realitate. Lumea devine lumea lor, regula jocului lor devine regulă generală. E, teologic vorbind, una dintre ilustrările tipice ale păcatului originar: omul stricat strică întreaga creație. Trăim în produsul devierilor noastre comportamentale. Trăim în oglinda defectelor noastre.

Politețe și etichetă

Se confundă frecvent buna-cuviință cu bunele maniere. Există, e adevărat, reguli de comportare care pot fi (și trebuie) învățate: le găsești în manualele specializate, le deprinzi în anii de educație domestică sau le afli în regim de urgență, de la „experți“, cînd te confrunți cu situații insolite. (Cum te adresezi ginerelui Majestății Sale?) Dar dincolo de asemenea coduri și proceduri standardizate, există ceva care se numește (bună) cuviință și care nu se poate învăța. Cuviința e un soi de politețe naturală, e decența înnăscută a acelora care știu, din instinct sau din străvechi cutume, ce se cade și ce nu se cade. Un om simplu poate fi cuviincios fără a fi citit vreun îndreptar și fără a-și fi petrecut copilăria cu guvernantă. Cuviința e o formă de civilizație interioară, un fel de a fi, în vreme ce eticheta e o simplă „competență“, o achiziție „tehnică“, transmisibilă pe cale didactică. Lipsa etichetei, respectiv a bunelor maniere, este supărătoare, dar, uneori, nu lipsită de un pitoresc benign. Eliza Doolittle are farmec și înainte de a-l întîlni pe profesorul Higgins. Absența buneicuviințe e infinit mai gravă: ea atestă un viciu de structură, o malformație congenitală, o dizarmonie ireversibilă. Cu oarecare efort și răbdare, poți transforma un necioplit în om de lume, chiar dacă trebuie să începi de la zero. (Mi s-a spus că, la începutul anilor '50, circula, la Ministerul de Externe, proaspăt consolidat cu cadre noi, de origine sănătoasă, un manual de protocol, în care diplomații erau sfătuiți să nu scuipe pe jos, să nu-și sugă măselele și să nu se șteargă la gură cu fața de masă.) E însă imposibil să transformi o fire rudimentară, un nerușinat patent, un derbedeu cronic într-un personaj cuviincios.

(2003-2006)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

La ce bun o Cumințenie în vremuri de restriște?

Nu știu dacă toată campania aceasta în jurul *Cumințeniei Pămîntului* a fost o idee bună sau nu. Un lucru este însă clar: ca orice inițiativă guvernamentală din ultimii douăzeci de ani, și aceasta s-a încheiat printr-o gîlceavă a precupeților. Nici o surpriză, cam așa sună „dezbaterile publice“ la noi în ultima vreme. Dar cînd subiectul „dezbaterii“ este Brâncuși, parcă sună totuși cam exagerat. „Chiar a fost interesat acest Guvern de opera lui Constantin Brâncuși sau am asistat la o campanie electorală mascată? Sau sînt și alte interese oculte?“ – s-a întrebat, cu viclenie de partid, Liviu Dragnea. „Ce anume a determinat creșterea prețului la mai mult de dublu? Ce are de ascuns doamna Corina Șuteu?“ – a supralicitat, la rîndul său, deputatul Florin Pâslaru. Iar domnul Roșca Stănescu, care, ca de obicei, le știe pe toate, i-a răspuns ferm: „Una peste alta, s-au strîns, filă cu filă, documentele necesare unui dosar de urmărire penală“. Arbitrînd de la înălțimea istoriei sale, Traian Băsescu a intervenit și el, măsurînd inițiativa la scara eșecurilor naționale: „Acțiunea Guvernului a însemnat cel mai mare eșec al unui Guvern în perioada postdecembristă, pentru că nu a vizat numai eșecul Guvernului. A vizat o decredibilizare a valorii operelor lui Brâncuși“. Alții – și nu puțini la număr – au început să calculeze care ar fi acele beneficii invocate de Guvern ca urmare a achiziționării sculpturii lui Brâncuși: cam cîți vizitatori și cam cîți turiști străini, înmulțit cu prețul probabil al biletului și adunat cu numărul de beri pe care le-ar bea străinii la ieșirea din expoziție = cam atîția ani ne-ar trebui ca să recuperăm investiția. Păi, merită? Nu! Cel mai onest a fost, în felul său, veșnicul și eternul Becali, zis și vocea patriotului național: păi, „eu nu dau nici un milion pe o bucată de piatră!“

Spre final, a venit și cireașa de pe tort: ca o bună gospodină mînată de ospitalitatea românească, Paula Popoiu, directoarea Muzeului Satului, s-a oferit să găzduiască această cumințenie de față în „camera bună“ a muzeului și să-i facă și un loc de joacă pe pajiștea din fața casei: „Paula Popoiu, directorul Muzeului Național al Satului «Dimitrie Gusti», a declarat joi, într-un interviu acordat agenției de presă News.ro, că sculptura *Cumințenia Pămîntului* a lui Constantin Brâncuși va fi găzduită de cea mai modernă sală a instituției, dar și că va amenaja un atelier al lui Brâncuși, după modelul celui de la Paris, pe pajiște, lîngă han“. Dan Perjovschi și-a ieșit din fire: „Vrem s-o îmbrăcăm în ie? Vrem oale și ulcele? Acesta este sfîrșitul: «un atelier al lui Brâncuși va fi reconstituit pe pajiște, lîngă han»!“ Nu e sfîrșitul, e doar începutul, a venit răspunsul Ministerului Culturii. Un răspuns mai nuanțat, ce-i drept, dar nu foarte convingător: fără Brâncuși pe pajiște, dar cu *Cumințenia Pămîntului* găzduită „într-o primă fază“ în Muzeul Satului, gest „care să servească drept punct de plecare pentru o regîndire contemporană a Muzeului Satului în integralitatea sa“. Oare de ce îmi e greu să cred așa ceva?...

Dar, de fapt, ce nu a mers bine cu această campanie? Putea Guvernul să negocieze alt preț? Habar n-am, dar dacă proprietarii au cerut atît, putea ministerul să aducă și pe mama experților, rezultatul ar fi fost același: eu, proprietar, nu las din preț, tu cumperi sau nu cumperi? Ar fi putut Guvernul să dea toți banii de la început? Da, dar și-a dorit mai mult, a încercat să împuște doi iepuri dintr-un foc: păstrarea sculpturii în patrimoniul național și un soi de campanie de educație culturală și financiară a populației. „Mai important este că oamenii au intrat în contact cu fenomenul cultural“ – explică doamna Șuteu. „Campania a devenit pînă la urmă o chestiune de identitate națională“. În plus, prin această metodă de *„crowdfunding* național, putem pune în dezbatere, finanța și aproba proiecte de interes public chiar cu sprijinul publicului cărora li se adresează. Cetățeanul redevine astfel responsabil și beneficiar direct al actului cultural“. Teoretic sună și bine, și util. Practic, s-a obținut însă ceva din toate acestea? Din păcate, nu...

Încă o dată atunci: ce nu a mers bine? Păi, însăși campania de comunicare! Agenția GMP, care a preluat *pro bono* campania, are un portofoliu și cote de piață impresionante, dar de data aceasta a fost total neinspirată – iar Ministerul Culturii nu a făcut nimic pentru a controla situația. Și asta începînd cu începutul: *Brâncuși e al meu!* La nivelul cel mai de jos al înțelegerii, mesajul este paradoxal: dacă este al meu, de ce să mai scot bani din buzunar ca să-l cumpăr? La nivelul cel mai de sus, mesajul te lasă perplex: cum o să fie „al meu“ singurul om *universal* al culturii noastre? Desigur, nu asta au vrut să transmită publicitarii, ci să facă apel la mîndria națională deja existentă. Deja existentă? Cu scuzele de rigoare, dar asta seamănă cu o destul de mare necunoaștere socială: cam pentru cîți români Brâncuși, în general, și *Cumințenia Pămîntului,* în particular, constituie un motiv de „mîndrie națională“? Răspunsul era previzibil, acum a devenit evident. Tot necunoaștere socială înseamnă și transformarea clădirii Guvernului în reclamă de genul omul-*sandwich:* după ce că este total inestetic, mesajul vine deci de la „instituțiile statului“, în care românii au încrederea bine cunoscută. Și, nu în ultimul rînd: cînd auzi acel *Brâncuși e al meu!,* parcă vezi un deget acuzator care îți cere socoteală și, în loc să te capteze, te face să te simți vinovat și dai să te refugiezi în bucătărie. Pe scurt, întreaga campanie a pus carul înaintea boilor: o reclamă de acest gen trebuie să aibă „tracțiune“, să miște, să emoționeze, să deștepte sau să creeze un atașament – pe scurt, să motiveze. Nu a făcut decît să intrige și, în loc să devină „o chestiune de identitate națională“, a provocat încă o dispută la nivel național.

Întrebarea centrală în toată această peripeție rămîne însă una nerostită: *Cumințenia Pămîntului* ca să ce? Ca să rămînă a noastră și să fie expusă într-un muzeu al nostru? Da, foarte bine, poate fi un motiv suficient, dar a mai fost și, pentru a rămîne, era suficientă o negociere printre atîtea altele din spațiul politicilor de restituire a patrimoniului. Ca să fie/devină un simbol național, o „chestiune de identitate“? Ar fi bine, dar pentru aceasta ar fi nevoie de o reală „dezbatere de societate“ despre ce vrem cu identitatea națională și cum vedem relația ei cu operele culturale! Ca să rămînă ceea ce este, o operă de artă universală? Foarte bine și așa! Dar ce ne dorim, de fapt?

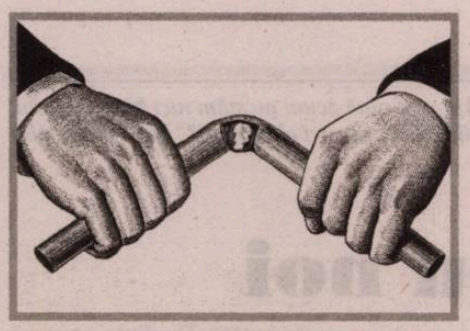

Valeriu NICOLAE

anomalii

Ai depășit limitele

Noapte de vară. Liniște. Se aude încet respirația cuiva. Fereastra e deschisă. Miroase a lavandă. Vîntul înfoaie perdeaua mare.

Încăperea e mare. Mobilă de calitate aranjată cu gust. Cîteva tablouri frumoase. Un desen în cărbune – mare, cu un cal alergînd. O fotografie pe noptieră, lîngă o lampă și două cărți. Un cuplu cu doi copii care par fericiți. Copiii par fericiți. Adulții sînt un pic încordați. Sînt pe un velier care pare scump. Hainele lor par scumpe. Afară e o lună mare și plină, cumva cam roșie.

Cei doi adulți sînt în pat. Departe unul de celălalt. Ea e îmbrăcată într-o pijama de mătase. Arată un pic ciudat. Slabă. El – în boxeri, un pic cu burtă. Undeva între 30 și 40 de ani. Un cearșaf e mototolit la picioarele lor. Respirația lor se aude mai tare. El sforăie ușor. Se aude muzică încet, undeva de departe. E o bucată clasică cu contrabas și pian.

Zi. Soarele care bate tare printre geamurile un pic murdare ale unei case cam sărăcăcioase. Un bărbat stă cu spatele și scrie ceva la un laptop, cu căștile pe urechi. Stă pe un fotoliu cam decolorat, într-o cameră mică și cam prea plină de lucruri. Vîrsta nu este clară. Este ras în cap. Scrie un dialog.

Aceeași muzică de contrabas, numai că de data asta se aude clar din căștile lui. Pe ecranul calculatorului e un dialog.

– Ce faci aici, Val?

– Nimic. Sînt un pic pierdut.

Muzica se aude acum ca și cum ar fi cîntată acolo. Bărbatul continuă să scrie. În camera mare, femeia respiră un pic sacadat în întuneric. Ochii i se mișcă agitat sub pleoape. REM. Își schimbă poziția. Se aude vocea ei peste muzica înfundată și cu un pic de zgomot de bruiaj.

– Unde ești pierdut, Val?

Vocea lui:

– Tu unde crezi, Sia?

– Nu știu.

– Nu știi sau nu vrei să știi?

Întrebări tîmpite. Bărbații evită întotdeauna orice fel de întrebare directă? Muzica se aude mai tare și începe să se accelereze. Bărbatul scrie mai repede.

– Cel mai probabil sînt în visul tău, Sia.

– Ce tîmpenie!

– Probabil.

– Cum să fii în visul meu, Val?

– Nu știu cum. Dar este foarte probabil să fiu în visul tău.

– Păi, și cum, vorbesc cu tine în timp ce visez?

– Da.

Femeia devine agitată. Începe să transpire.

– Val, vreau să se oprească asta.

– Păi, oprește-o.

Muzica crește în intensitate. Începe să devină un pic stridentă.

– Cum?

– Păi, cred că trebuie să încerci să te trezești.

– Ești nebun. Val, serios, oprește asta.

– Nu pot să opresc nimic, Sia. Aș vrea să pot. Aș vrea să nu se întîmple.

E și el un pic transpirat. Are ochii dilatați. Barba neagră. Sunetul tastelor lovite mai tare se suprapune peste muzică. Muzica se schimbă în intensitate și se aud voci în arabă. O imagine blurată. Ea e îmbrăcată într-o cămașă lungă, albă. E undeva în deșert. Lumina e tare, aproape solidă. Ea pare uimită. Se uită cumva speriată împrejur. El e tot nebărbierit, numai că e clar un pic mai bătrîn. Ea are ochi verzi adînci. Unul dintre ei este un pic asimetric.

Se uită la ea ca și cum acolo s-ar sfîrși toate. O atinge ușor pe ochiul care e un pic strîmb. Se aude foarte slab întrebarea lui – „Te mai doare?“ Sunetul se ascute și devine un țiuit.

În camera în care a început povestea, ea tresare violent și își duce, în somn, mîna la ochi. Oftează adînc. Revine aceași muzică, dar ritmul este acum rapid. A crescut și nivelul bruiajului.

Vocea ei este iritată.

– Ce dracului îmi faci, Val?

Vocea lui e calmă și un pic resemnată.

– De ce crezi că eu fac asta?

– Oprește, nu sîntem în modulul tău idiot de *training*, Val. E o tîmpenie. Ai depășit limitele. Ai depășit pînă și limitele tale.

Un rîs trist.

– N-ai de unde să știi asta, Sia.

Brusc se ascut culorile. Ea e lîngă el. Îmbrăcată în pijama. Cu ochii deschiși, ambii absolut normali. Verdele aproape a dispărut în pupilele superdilatate. E furioasă. Se uită la el și apoi la ecranul pe care apar literele dialogului.

– Nu e amuzant. Nu e deloc amuzant. Ce naiba îmi faci?

– Nimic. O să se oprească în curînd.

– Ce-o să se oprească în curînd?

– Asta.

– De ce?

– Pentru că e aproape 3,10 la tine.

– Cum adică la mine?

– Eu sînt la vreo 10.000 de kilometri distanță.

– Ce tîmpenie!

Ceasul calculatorului lui arată 17,58.

– Val, nu am chef de glume.

Bărbatul zîmbește trist. Pupilele lui sînt anormal de mari.

– Nici eu.

Muzica se apropie de final. Începe să devină cumva prea repede și cumva, brusc, reală. El continuă să scrie.

– Oprește asta.

– Nu eu o controlez.

– OPREȘTE ASTA! ACUM!

Muzica de oprește în mijlocul părții finale. Femeia sare din somn țipînd. Are pupile anormal de dilatate.

– ACUM! – se aude țipătul. Ricoșează de pereți.

Se uită confuz în jur și corpul îi zvîcnește. Soțul mormăie ceva în somn și se întoarce invers. Ea își șterge transpirația. Are părul aproape ud. Respiră mult mai bine. Bea din paharul cu apă de lîngă noptieră. Iese apoi pe balcon și își aprinde o țigară. Trage cîteva fumuri și se calmează.

– Ce cretinătate... (Rîde ușor.) M-am tîmpit.

Muzica se reia abrupt și foarte tare. Femeia se încruntă, ochii i se dilată rapid și pare foarte speriată. Se uită la un ceas. E 3,12.

(va urma)

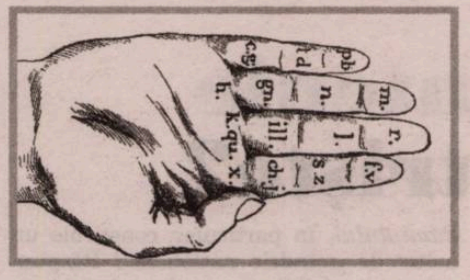

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Susținere publică

Mă refer, desigur, la ultima etapă a unui program doctoral. Mai precis, la momentul în care o teză este prezentată, finalmente, în fața comisiei de specialitate. Și, de la caz la caz, în fața unui auditoriu mai mare sau mai mic. Așa se numește evenimentul respectiv în limbajul universitar: „susținere publică“. În cariera mea profesorală de un sfert de veac, „am prins“ deja cîteva zeci bune de astfel de, cum să le spun, festivități. De-ale doctoranzilor mei ori de-ale celor îndrumați de diverși colegi din instituția unde lucrez. „Acasă“, prin urmare, așa-zicînd. M-am confruntat însă și cu numeroase susțineri de pe la universitățile partenere. „În deplasare“, cum ar veni. Fiecare, interesantă în felul ei. Unele pitorești, joviale, entuziaste, altele cu știaf, sobre, austere. Multe, bunicele. Mai puține, doar bune și (uneori) foarte bune. Extrem de puține, excelente. O parte din dinamica vieții noastre eterogene de astăzi, aș concluziona resemnat. Ei bine, bănuind eu, în această logică, faptul că, de acum, gata, le cam știu pe toate în domeniul doctoral, că nimic așadar nu m-ar mai putea surprinde, mă pomenesc, zilele trecute, la Universitatea S., cu o ședință publică de toată frumusețea, absolut insolită și inubliabilă. Cred că, în memoriile mele nescrise, ședința în chestiune ar ocupa un loc fruntaș între circumstanțele exotice, trăite (intens) de sus-semnat în aproape cinci decenii de zbenguială existențială.

Acceptasem participarea în comisia de evaluare, la rugămintea vechiului meu amic anglist, Lilian Giboneanu, coordonatorul lucrării. Am făcut-o pentru el, fără îndoială, dar și pentru tema incitantă aleasă de doctorand: *Influența lui Charles Darwin asupra culturii engleze moderne*. Mă mai fascinase, recunosc, și numele autorului dizertației, prin excelență, neobișnuit. Mă rog, nu vreau să o fac pe mironosița! Îmi dau seama la ce vă gîndiți: toate numele vehiculate de mine la rubrica „Prezentul discontinuu“, începînd cu al meu însumi, sînt stranii. Recunosc, dar, totodată, vă îndemn să fiți îngăduitori, amintindu-vă cuvintele nemuritoare ale Marelui Will, integrate în „filozofia“ de viață a preafrumoasei Julieta: *„What's in a name? That which we call a rose / By any other name would smell as sweet.“* / „Ce-i într-un nume? Ceea ce roză noi numim / Ar mirosi la fel de dulce, oricum chemată-ar fi de-altcineva.“ De aceea, în pofida inedितului său, acceptați-l și pe acesta cu seninătatea de odinioară: *Costoboc Maimuțetti!* Așa se numea demnul de imortalizare doctorand. I-am citit teza cu interes. Intra, ușor, la cele „bune“. Dinamică, serioasă, muncită. Hazardată, totuși, pe alocuri. Păcătuia printr-o înclinație nefirească spre transdisciplinaritate (sesizabilă încă din titlu!), slăbiciune frecventă la filologi (care au tendința de a ieși din propria-le expertiză și de a poza în politologi, istorici, sociologi, psihologi etc.).

Lilian, profesorul-îndrumător, ne-a invitat (pe membrii comisiei), în după-amiaza premergătoare susținerii publice, la o cafea. Era cătrănit, în mod evident. Curînd, am realizat că motivul supărării îl constituia chiar doctorandul Maimuțetti. „M-am săturat pînă peste cap de individul ăsta!“, spunea Lilian. „Mi-a scos peri albi. Are o cheie de lectură a lui, probabil ați observat, parcurgîndu-i *capodopera* (termenul fusese folosit ironic, n.m.), atît pentru Darwin, cît și pentru scriitorii la care se referă. Nu vrea să renunțe la ea și pace. Ne-am certat încontinuu timp de trei ani, plus unul de grație. Abia aștept să scap mîine de el. E un *cercopitec*.“ M-a frapat, mărturisesc, duritatea cuvintelor folosite de profesorul Giboneanu la adresa doctorandului Maimuțetti. Nu-i prea stătea în fire. Clar, maestrul și discipolul avuseseră fricțiuni. Exegetice și, poate, nu numai. Se întîmplă în lumea noastră. Presiunea constantă asupra materiei cenușii îi transformă pe unii, inexplicabil, în inși irascibili și, nu o dată, încrîncenați. Pesemne că neuronii mor mai repede și mai dramatic în cazul intelectualilor. În fine, ședința (aglomerată cu spectatori) s-a derulat relativ calm. Au existat, cum anticipam, observații în referatele evaluatorilor, cărora, ciudat, atunci cînd i s-a dat cuvîntul, Maimuțetti a refuzat să le răspundă, afirmînd că *și le asumă pe toate*. În concluzie, l-am „doctorificat“ cu calificativul *foarte bine*.

Uluirea s-a produs la sfîrșit. După ce a fost declarat „doctor în filologie“ de către președintele comisiei (care a citit și procesul-verbal al întîlnirii academice), tînărul Costoboc a cerut din nou cuvîntul. S-a crezut, legitim, că pentru „mulțumiri“. Maimuțetti însă a declarat solemn: „Nu am mulțumiri de adus nimănui. Criticile dumneavoastră din referate rămîn profund inutile. Teza arată așa, întrucît este un compromis penibil între intențiile mele și habotnicia îndrumătorului. Eu sînt *evoluționist*, iar domnul profesor e *creaționist*. Ghinionul meu. Mi-a impus o anumită direcție de cercetare, complet greșită, în conformitate cu iluziile sale religioase. Nu m-a crezut niciodată (i-am repetat pînă la epuizare!) că reprezintă el însuși un vlăstar maimuțesc. Nu și nu. Îmi replica, absolut dement, că *maimuțele* s-ar trage, de fapt, din *oameni*. Din ăia degenerați, așa ca mine. De aceea, cică, m-ar și chema Maimuțetti. Neamul meu, zicea, ar urma să procreeze, în viitor, o lungă linie de macaci...“ Costoboc nu și-a terminat pledoaria. Coordonatorul s-a năpustit nebunește asupra lui, strigîndu-i „maimuțoiule“ și primind, la schimb, apelativul „gibonule“. Am fugit îngrozit. Mi-am cumpărat, în grabă, niște banane de la un chioșc (îmi scăzuse glicemia teribil) și am urcat în mașină, demarînd în trombă către casă. Mușcînd sălbatic dintr-o banană, m-am zărit, fugitiv, în oglinda retrovizoare. Aveam aerul unei gorile alfa.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Reinventarea salamului cu soia

Este adevărat că sîntem țara tuturor posibilităților. Dar tot atît de adevărat este că ne-am fi putut imagina cu mare greutate, chiar și în România, că teoria salamului cu soia mai poate căpăta relevanță în spațiul public. O credeam o boală a copilăriei noastre democratice, la care aveam să devenim imuni. Să ne fi înșelat?

În paranteză fie spus – și mai ales pentru cititorii noștri cu mult mai tineri –, povestea cu salamul cu soia înseamnă respingerea de către corpul societății a celor veniți din afara țării. Ei nu mîncaseră salam cu soia, precum românii de rînd sub regimul comunist. Pe cale de consecință, dorința lor de a juca un rol în societatea românească devenită democratică era privită de mulți drept o dovadă a lipsei de empatie cu suferința îndurată de popor, mai ales în teribilii ani 1980. Cum să pretindă ei, deja ghifuiți în Occident, să se așeze în fruntea bucatelor și să ne predea democrația? Locurile ar fi trebuit rezervate doar celor care mîncaseră aici salam cu soia. Pentru multe minți naive putea părea o reparație morală necesară. Pentru mințile mai puțin naive, care probabil inventaseră formula sau cel puțin au ajutat-o să facă carieră, era un filon propagandistic uriaș. Accentul ușor englezesc al lui Ion Rațiu ajunsese să-i scoată din minți pe mulți. „Străinul" era suspect și, în orice caz, nu avea de ce să dorească binele public.

Azi, salamul cu soia s-a transferat înspre cei cu o experiență instituțională și de carieră în afara țării. Cei care au lucrat în instituțiile europene de la Bruxelles, în primul rînd. La fel, cei care au obținut burse Soros în anii 1990, cînd procurarea unui simplu bilet de avion era o grea povară financiară pentru orice tînăr intelectual din România. Dorința lor de a juca astăzi un rol în societatea românească este, iarăși, obiectul unui atac nu la adresa ideilor și eventualelor soluții propuse, ci la bază, la temelie. Ai lucrat în instituțiile europene? Atunci poți fi foarte bine suspectat că dorești distrugerea României, înfeudarea ei capitalului străin, transformarea ei în colonie. Ai avut bursă Soros? Atunci e și mai grav – dacă nu faci parte direct din mafia iudeo-masonică și nu servești guvernul mondial, atunci de bună seamă că ai pus umărul la tăierea pădurilor.

I-am cunoscut la Bruxelles pe unii dintre cei huliți astăzi pentru cariera lor în instituții europene. Povestea unora dintre ei suna cam așa: de la începerea negocierilor de aderare, în anul 2000, lucraseră în instituțiile românești pe dosarele de negociere. Căpătaseră, în timp, o mare experiență și cunoscuseră „Bruxelles-ul", de pe „baricada" opusă. Lucraseră cu entuziasm, în condiții de program infernal și plată modestă. Dar implicarea într-un proiect grandios pentru România, dorit cu nerăbdare de întreaga societate, poate compensa toate neajunsurile, mai ales cînd ești tînăr. Probabil că, pentru această generație, adevărata maturizare a venit după desfacerea șampaniei de la Revelionul 2006-2007, cînd au constatat, ușor-ușor, că experiența pe care o căpătaseră în cursul îndelungatelor negocieri nu mai era prețuită în instituțiile statului. Ne văzuserăm sacii în căruță. Venise din nou vremea celor care mîncaseră parizer în România și nu a celor care băuseră bere la Bruxelles.

Unii au plecat imediat – nu le-a fost greu să treacă în partea cealaltă, a celor cu care pînă de curînd negociaseră. Pentru alții, sfîrșitul iluziilor a venit ceva mai tîrziu, atunci cînd o austeritate prost înțeleasă – și, după cum aflăm azi, dublată de un jaf sistematic la adresa banului public – le-a tăiat acestor funcționari și bruma de sporuri și bonusuri. Erau și ei, cum se spunea atunci, printre grașii ce trebuiau dați jos din cîrca statului. Și s-au dat jos. Dacă vreți să căutați o explicație pentru slaba cantitate a fondurilor absorbite de la Bruxelles și pentru numărul mare de proiecte de slabă calitate, fără impact în dezvoltarea locală, atunci o puteți găsi și în ceea ce s-a petrecut în instituțiile publice după momentul aderării.

Apoi, dacă ne referim la beneficiarii finanțărilor în sistemul Soros, este vorba mai ales despre tinerii anilor 1990, care au văzut în acest sistem poate singura ocazie de a se instrui mai la vest de România, fie și în cadrul Universității Central-Europene de la Budapesta. Atacat furibund în paginile revistei *România Mare*, sistemul pus la punct de miliardarul american cu rădăcini în Ungaria era, la vremea respectivă, un element fundamental al liberalizării în regiune. În România, beneficiarii acelor burse și-au găsit greu spre deloc de lucru în structurile statului. Acum, dorința lor de a participa la decizie este primită cu reambalarea campaniei salamului cu soia.

În sfîrșit, campania îi are ca țintă și pe ceilalți, veniți din mediul privat sau din sectorul neguvernamental. Fără a deține garanția competenței desăvîrșite și a reușitei multilaterale – cine o are? –, acești oameni arată și vorbesc altfel, sînt parcă ființe din altă lume într-un sistem politic și decizional osificat. Ei sînt astăzi noii străini, chit că unii nici măcar n-au locuit vreodată în afara României, ci doar vin dintr-o altă Românie.

Va reuși teoria salamului cu soia și de această dată?

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

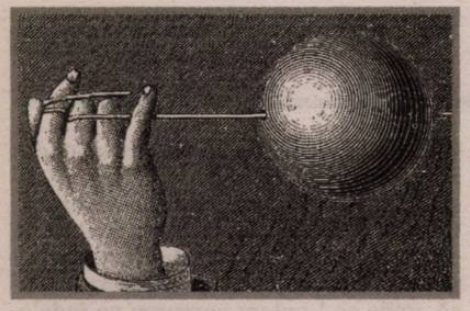

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

(Ne)Cumințenia satului

Vestea bună e că din subscripția publică s-au strîns peste un milion de euro. E drept, suma e mult mai mică decît ținta inițială. Dar, în același timp, e cea mai mare sumă adunată vreodată în România prin subscripție publică. Nu e un succes răsunător, dar nici un eșec n-a fost, așa cum au încercat să sugereze unii adversari ai campaniei. Marele merit al campaniei nu rezidă însă în soldul contului. Ci în polemicile pe care le-a suscitat. În ultimele luni au apărut în spațiul public nenumărate luări de poziție în favoarea sau împotriva demersului; s-a discutat intens despre valoarea operei lui Brâncuși, despre destinul artistului exilat, despre importanța sa pentru arta modernă etc.

Cum-necum – *pour une fois*, statul a intervenit cu promptitudine –, cele 11 milioane de euro au fost adunate. E pentru prima dată cînd statul își exercită dreptul de preemțiune și recuperează un obiect de artă de mare valoare. Și, cum dreptul la preemțiune ar trebui înțeles, în contextul protejării patrimoniului, mai degrabă ca o obligație, s-a luat inițiativa creării unui fond „Brâncuși" pentru a se putea interveni, pe viitor, în situații similare.

Succesul acestei campanii prin care un obiect de artă clasat „tezaur" revine în patrimoniul statului e umbrit însă de decizia Guvernului de a plasa (zice-se, doar temporar) statuia lui Brâncuși la Muzeul Satului. Nu se știu prea multe despre cum a fost luată această decizie. Nu a existat nici o consultare publică prealabilă. Și nici nu s-a transmis cine și cum a luat hotărîrea cu privire la „domiciliul" operei de artă. Ce se știe e că decizia suscită deja indignare. Pe bună dreptate. Nu doar pentru că artiștilor le șade bine cu polemica. Ci și pentru că, de vreme ce la achiziționarea statuii s-a apelat la sprijinul cetățenilor, donatorii se simt îndreptățiți să decidă unde și cum vor să se bucure de ea.

Desigur, muzeografia e o disciplină și reședința unei statui de o asemena valoare nu ar trebui tranșată prin referendum. Dar specialiștii (dacă au fost consultați) nu s-au pronunțat încă public în această chestiune. Au apărut în schimb cîteva explicații. Unul dintre argumentele care susțin această alegere ar fi că Muzeul Satului e unul dintre muzeele cu cel mai mare număr de vizitatori; expusă acolo, ar putea fi văzută de un public numeros. Un alt motiv: la Muzeul Satului s-ar pregăti o clădire specială care asigură microclimatul optim pentru a proteja această statuie extrem de prețioasă și de fragilă. Dacă argumentele tehnice sînt pînă la un punct plauzibile, nu găsesc nici o rațiune de ordin muzeografic în sprijinul acestei decizii. Dimpotrivă – sînt nenumărate motive pentru ca această operă de artă modernă să nu fie expusă acolo. Sau să fie expusă în orice alt muzeu de artă, din București sau din țară: în proiectatul Muzeu „Brâncuși" de la Tîrgu Jiu. Într-un atît de necesar și de urgent Muzeu al Artei Moderne, a cărui absență din peisajul muzeal bucureștean stîrnește perplexitate, sau, de ce nu, în Muzeul Național de Artă a României, pregătit din toate punctele de vedere să o expună – și care a și găzduit statuia, vreme de decenii.

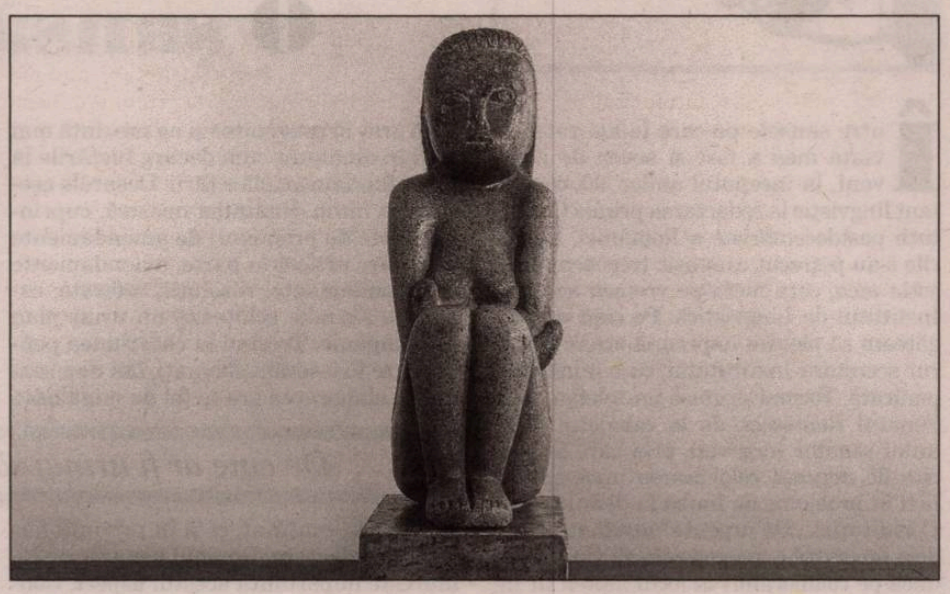

Oricîtă inspirație ar fi găsit Brâncuși în lumea satului,
Cumințenia Pământului
nu e un obiect de artă meșteșugărească, ci o sculptură.

Căci oricîtă inspirație ar fi găsit Brâncuși în lumea satului, *Cumințenia Pământului* nu e un obiect de artă meșteșugărească, ci o sculptură. Iar Brâncuși nu e meșter popular, ci un artist cult. Expunerea *Cumințeniei Pământului* la Muzeul Satului ar produce o dublă parazitare: a obiectului de artă de către mediul muzeal impropriu în care este expus, dar și a muzeului de către un obiect care nu are vreo legătură nici cu obiectul său de activitate, nici cu spiritul gustian în care a fost edificat și nici cu așteptările publicului. Și nu cred că Muzeul Satului merită asta. La fel cum nici Brâncuși nu merită.

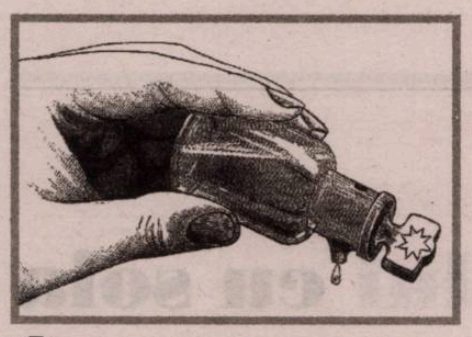

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Etcetera

Într-un articol publicat de Caragiale în ziarul *Epoca* (din 17 mai 1897) se poate citi o mică digresiune filologică plurilingvă, care acumulează mai multe formule cu rol de suspendare a enumerării: „în țara noastră, în literatura noastră, în progresul nostru, în toate ale noastre, *et coetera*, cum zicea romanul de pe malurile Tibrului, *și celelalte,* cum zice românul de pe malurile Dîmboviței cu apă dulce, *che ta lipa,* cum zicea răposatul Vilarà, *iproci iproci,* cum spunea adormitul întru nefericire, răposata victimă disgrațiată a lui Neselrode, gheneral lieutenant și locțiitor împărătesc Pavel Dimitrievici Kisseleff"... Toate formulele pomenite – similare prin structură și funcție și având sensul comun „și restul" – au circulat în diverse perioade în română; slavonismul *i proci* și grecismul *ke ta lipa* au ieșit din uz, lăsînd loc traducerii românești *și celelalte (lucruri)* și mai ales latinismului internațional *et cetera*. Nu e nimic neobișnuit în apariția și circulația acestor forme: cuvintele cu rol discursiv, mai ales marcatorii invariabili, se împrumută cel mai ușor dintr-o limbă în alta, dar pot fi și calchiați, transpuși în material autohton.

I proci apărea des în secolele trecute, în documentele de cancelarie și în textele religioase redactate în slavonă, din care a trecut apoi în cele românești; îl găsim la Miron Costin și la Antim Ivireanul. În cea mai veche gramatică românească, a lui Dimitrie Eustatievici (1757), enumerările se încheie de obicei cu formula *și altele,* uneori și prin *i proci:* „1 Numele, 2 Graiul *iproci*". Grecismul echivalent – *che* (sau *ke) ta lipà* (alcătuit din conjuncție, articol și substantiv neutru plural, cu sensul „restul", „celelalte lucruri") – are multe atestări interesante în secolul al XIX-lea. Accentuarea pe silaba finală e pusă în evidență de prezența sa în rimă, în versurile lui Nicolae Istrati, *Corespondențe între doi amorezi sau limba românească la anii 1832 și 1822,* publicate în *Almanah de învățătură și petrecere* (Iași, 1844). Textul lui Istrati urmărea să producă un efect comic prin acumularea de grecisme: *„Axafna* [deodată] cu duioșie, te rog mult a m-asculta, / Să nu faci *schepsis*, tertipuri, nerozii, *chetalipa*". Formula grecească apare în comediile epocii, în vorbirea străinilor (Lacherdopulos, din *Muza de la Burdujăni* a lui Negruzzi), dar și a inșilor mai vîrstnici și de modă veche, la Alecsandri; „În zadar am rostit: «Nu întindeți sfoara prea tare... Nu vă întindeți mai mult decît plapoma... Nu înmulțiți armata, căci se înmulțesc datoriile și se jignește integritatea Imperiului otoman... *che ta lipa»*" *(Gură cască, om politic);* „teatruri vrei? ai; pasagiuri române ca la București vrei? ai; *che-ta-lipa" (Cucoana Chirița la Paris).*

Etcetera (adesea repetat la sfîrșitul enumerării) este folosit curent începînd din secolul al XIX-lea. Latinismul a fost scris – în română ca și în alte limbi care l-au preluat – atît într-un cuvînt, cît și cu elementele componente despărțite: *et cetera* (și cu variantele *et caetera* și *et coetera). Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM², 2005) a optat pentru scrierea sa în două cuvinte, dar dicționarul academic *(Dicționarul limbii române,* DLR, Litera E, 2010) l-a tratat ca pe un cuvînt sudat. Același dicționar a înregistrat și un derivat glumeț, o creație ad-hoc a lui Codru Drăgușanu: „plebea, după cum îi e originea, își exprimă puținele idei sîrbo-bulgărește, germano-ungurește, italo-spaniolește, muscălește, turcește, etceterește – numai rar românește". Au circulat mai multe variante ale latinismului: una, înregistrată la Heliade Rădulescu și la Asachi, *ecetera,* se explică printr-o sursă italienească *(eccetera).* Forma actuală *eccetera* (pronunțată *ekcetera),* neadmisă de normă, s-ar putea explica prin influența formei scrise din italiană. O altă variantă a cuvîntului reflecta modelul german și slav de pronunțare a literelor latine, cu *c* urmat de *e* sau *i* citit *ț* (ca în *Țițero,* formă frecventă la autorii vechi). Forma *etțetera* a fost simplificată, probabil din cauza succesiunii de consoane greu de rostit, în *ețetera,* pronunție transpusă și în scris și păstrată pînă azi, mai ales în vorbirea persoanelor mai în vîrstă. Un proces fonetic de disimilare sau tot influența formei italienești au condus la înlocuirea lui *t* cu *c,* deci la pronunția *ecțetera.* Unele dintre aceste variante sînt prezente în opera lui Caragiale, de pildă la Trahanache – „noi sîntem stîlpii puterii: proprietari, membrii Comitetului permanent, ai Comitetului electoral, ai Comitetului școlar, ai Comitetului pentru statuia lui Traian, ai Comițiului agricol *și ețetera"* – și la Farfuridi: „precum la 21, dați-mi voie (se șterge) la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94, *și ețetera";* în ambele cazuri, cuvîntul e folosit pleonastic, cu *et* latinesc precedat de echivalentul românesc *și. Ecțetera* apare în *Telegrame:* „Costăchel Gudurău avocat, *ecțetera"*.

Azi, abrevierea *etc.,* pronunțată adesea „pe litere", *e-tî-cî,* e transcrisă ca atare, într-un stil colocvial-glumeț pentru care găsim exemple în proza contemporană – „după aia a mai trebuit să-i pună și Gabi Luncă, Romica Puceanu etîcî etîcî" (Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze)* – și în Internet: „vai ș-amar va fi de ei etîcî etîcî!" (dyobodiu.wordpress.com).

Etcetera produce și unele oscilații în materie de punctuație: în timp ce în română i se aplică regula care interzice virgula înainte de conjuncția *și*, în alte limbi (engleză, franceză), componentul *et* nu este automat echivalat cu o conjuncție copulativă, astfel că abrevierea *etc.* apare în mod tipic precedată de virgulă; în italiană, ambele versiuni sînt acceptate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

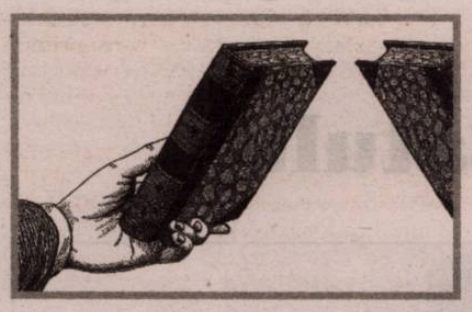

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

O șansă ratată

Între șansele pe care le-am ratat în viața mea a fost și aceea de a deveni, la începutul anilor '90, consultant lingvistic la redactarea primei Constituții postdecembriste a României. Lucrurile s-au petrecut cam așa: trecusem pe la soția mea, care lucra pe vremea aceea la Institutul de Lingvistică. Pe cînd ne pregăteam să plecăm împreună acasă a apărut secretara Institutului, cu o mină ușor panicată. Tocmai primise un telefon de la Senatul României, de la cabinetul domnului senator Iorgovan, prin care se solicita de urgență colaborarea unor specialiști în probleme de limbă la definitivarea Constituției. „De urgență" însemna că era deja pregătită o mașină care să vină și să-i ducă pe colaboratori la locul faptei. În Institut mai erau însă, la ora aceea, în afară de secretară, doar doi oameni: soția mea și cu mine. Dana a fost de părere să fie lăsată chestiunea pe ziua următoare. Mie însă impacienta celor care compuneau Constituția mi-a stîrnit curiozitatea și am propus să mergem împreună – puteam trece și eu drept lingvist prin adopțiune, chiar dacă mă ocupam, ca și acum, de literatură: aveam la rîndu-mi pregătire filologică și, în plus, eram interesat, în acel timp, de problemele „limbii de lemn", foarte în vogă în primii ani ai deceniului 10.

Într-o jumătate de oră eram primiți de către un senator, militar de profesie, după cum știam din presă, care coordona munca de elaborare a Constituției. Ne întîmpină grav și prevenitor și ne prezintă mai întîi în amănunt cum decurg lucrările la legea fundamentală a țării. Dosarele așezate pe birou dinaintea noastră, cuprinzînd sute de propuneri de amendamente la fiecare articol în parte, amendamente la amendamente, rezoluții, referate, expertize ș.a.m.d. schițează un uriaș plan de campanie. Trecînd la chestiunea pentru care fuseserăm chemați, îmi dau seama că elaborarea era la fel de migăloasă nu doar în conținut, ci și în privința formei de redactare. Domnul senator ne lămurește importanța acestui aspect. Constituția, spune domnia-sa, va ajunge pe banca oricărui elev din România și trebuie astfel redactată încît orice cetățean să o poată citi și înțelege fără dificultate cel puțin o sută, dacă nu două sute de ani de acum încolo (mă gîndesc, ascultîndu-l, la cum se scria românește pe vremea lui Asachi și a lui Heliade). Îl rugăm să ne arate, ceva mai concret, cam ce fel de dificultăți de formulare s-au ivit pe parcurs. Domnul senator ne previne că s-au cerut deja numeroase expertize lingvistice într-o serie de aspecte neclare. De pildă, dacă se folosește „a" numai la început, la început și la sfîrșit sau de fiecare dată. Un exemplu lămurește misterul: e vorba de articolul posesiv-genitival în enumerări de felul „în administrarea județelor, a orașelor, a comunelor și a satelor". Din păcate, adaugă domnul senator, specialiștii referenți se contrazic, așa încît pînă acum nu s-a putut lua nici o decizie care să stabilească forma corectă. Explicația, însoțită de o notă de nerăbdare în glas, se încheie cu o privire întrebătoare.

Mă uit și eu la Dana și ea la mine. Ea spune că e o situație de „variație liberă", ceea ce pare să sporească nota de nervozitate. Eu încerc să sugerez că oricum e bine, depinde numai de cum am vrea să sune: fără repetarea articolului e mai aproape de limba curentă, de elevii pe ale căror bănci ar urma să ajungă Constituția, cu repetarea lui de fiecare dată e mai formal și mai solemn, ca pentru cititorul din secolul XXII, cînd cine știe cum va mai fi româna vorbită. Rămîne ca forul constituant să decidă ce variantă preferă. Domnul senator ne urmărește cu atenția tot mai încordată și, cînd se așterne tăcerea, întreabă: „Și cum e corect?"

De cine ar fi urmat să apăr limba română?

Am tot ezitat să pun pe hîrtie această povestioară. Mă gîndeam mereu cum vor clătina din cap, unii de la dreapta la stînga, iar alții de la stînga la dreapta, lingviștii care s-ar întîmpla să o citească. Poate unii dintre ei se numără printre experții care și-au dat avizul asupra formei de redactare a Constituției. Noi, Dana și cu mine, ne-am uitat discret la ceas – trecuseră vreo două ore – și am tranșat problema rugîndu-l pe domnul senator să ne dea textul acasă, unde să-l putem parcurge pe îndelete și să revenim cu propuneri scrise de îmbunătățire. Nu am mai revenit la Senat. Eu, unul, am avut o scurtă tentativă de lectură filologică a textului. Mi-am dat seama că îmi lipsește „tăria opiniunilor" în materie de corectitudine și am abandonat. Spre rușinea mea, constat că nu am în casă nici varianta intermediară a Constituției primită de la domnul senator și nici pe cea definitivă, ca să văd ce s-a întîmplat cu „a".

Între timp, bănuiesc că bună parte dintre dilemele lingvistice iscate de redactarea legii fundamentale se vor fi spulberat prin elaborarea, de către cei în drept să o facă, a DOOM-ului. Iar la Litere am avut ani de zile cap de afiș în lista opționalelor de succes un curs intitulat „Noutăți în DOOM."

Peste cîțiva ani de la tentativa de consultanță constituțională am primit propunerea de a adera la Comisia de Apărare a Limbii Române, patronată de Academie. M-am simțit onorat, neputîndu-mi opri totuși gîndul: de cine ar fi urmat să apăr limba română? De cei care o vorbesc, pesemne. Invitația a fost însă uitată, ca și referatul promis odinioară. O altă șansă ratată.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Va fi o societate de oameni depresivi“

– interviu cu dr. Mihai BRAN –

***Mihai Bran** este medic psihiatru la Spitalul Clinic Colțea și asistent universitar la UMF „Carol Davila“, București. Este cofondator al Centrului pentru inovare în domeniul medical Inomedica și al platformei de consiliere și terapie online atlashelp.ro. Discuția noastră a avut loc în iulie 2016.*

Există o relație tot mai strînsă între omul modern și mediul social virtual. Foarte des, individul găsește acolo relații, prieteni, comunitate. Înscrierea pe o platformă virtuală înseamnă și apartenență la o societate?

Greu de spus. Avem nevoie să aparținem unui grup, să ne identificăm cu el. Dacă în trecut aparțineam, după profesie, unei caste – dacă eram luptători și aparțineam unui grup de luptători – acum mediul virtual ne dă posibilitatea să aparținem oricărui grup vrem în mediul virtual. Dar, în același timp, ce observ este că uităm de grupul real, uităm de prietenii cu care stăm la masă, ne este mai greu să socializăm, să întreținem relații cu cei de aproape, cu cei care sînt accesibili. În schimb, mediul online și comunitățile vaste virtuale ne facilitează interacțiunea cu oameni cu care altfel n-am putea intra în contact. Am pacienți care sînt pasionați de manga și se identifică cu aceste desene. Au niște comunități foarte stabile și strînse în online – schimbă materiale, schimbă jucării pe care și le trimit dintr-o țară în alta, comunică fără să se vadă. Am rămas surprins de o tînără care, într-o astfel de comunitate, a reușit, după vreo trei ani, să se și vadă cu o prietenă cu care comunica numai în mediul online. S-au văzut aici în București, cealaltă domnișoară fiind din Germania, de undeva de pe lîngă Berlin.

Ce povestea despre această întîlnire?

Chiar am fost interesat. „În afară de aceste desene, de aceste jucării, ce-ați mai discutat, ce-ați mai făcut? I-ai arătat Bucureștiul, ați discutat și despre alte chestii? – Nu. Numai despre chestiile astea și i-am mai prezentat cîțiva prieteni din rețea.“

E o problemă asta sau e o normalitate, dat fiind protocolul rețelei?

E greu de spus dacă e normal sau anormal. E greu să trasezi o barieră între ce e normal și ce e patologic.

Există intimitate în rețelele sociale?

E un subiect delicat. Atunci cînd pui o poză cu copilul tău pe Facebook, nu-i ceri acordul. Rupi ceva din intimitatea lui și-l faci cunoscut. Internetul a plecat de la ideea că îți oferă anonimat și intimitate, dar cred că ne-am dus ușor-ușor în direcția opusă și nu mai avem parte de intimitate, sîntem toți acolo și fiecare știe de celălalt: unde a fost, ce a făcut, ce-a mîncat, ce-a băut.

Cum evoluează partea de emoțional?

De cînd a apărut Facebook-ul, dacă ne întrebăm prietenii cum și-au cunoscut soțiile sau soții, majoritatea vor spune că pe Facebook. Este o platformă care facilitează și astfel de servicii și de interacțiuni. Zuckerberg a gîndit-o și a folosit-o ca pe o platformă de *dating*. Dacă am face o statistică, ar fi sute de mii de cupluri care s-au cunoscut și și-au legat destinele în urma întîlnirii de pe Facebook.

Philip Zimbardo și Nikita D. Coulombe propun într-o carte apărută recent – Man Disconnected: how technology has sabotaged what it means to be male – *o ipoteză legată de neutralizarea profilurilor sexuale și pun acest lucru și pe seama faptului că informația se difuzează mult mai repede.*

Avînd mult mai ușor acces la informație, automat orice trend care poate fi considerat inițial de nișă devine ușor accesibil, iar oamenii sînt influențați. Sînt la modă *blue jeans skinny*. Dacă bărbatul din anii '60-'70 și-ar retrăi adolescența și i-ar vedea pe tinerii din ziua de azi cu acei blugi *skinny* și foarte efeminați, pensați, aranjați... Asta ar fi o parte a tehnologiei – orice trend este mult mai ușor diseminabil în comunități și în toate comunitățile există acești *early adopters* sau *trendsetter*-i care importă și apoi răspîndesc astfel de imagini.

În ce fel modifică asta relațiile dintre oameni? Mă gîndesc că toate riturile de apropiere dintre oameni se schimbă.

Nu mai scrii scrisori de dragoste și nu mai trimiți buchețele de flori, poți să trimiți un buchețel de flori virtual pe Facebook. Riturile acestea se modifică și se vor modifica din ce în ce mai mult. Acum văd că se dezvoltă tehnologiile haptice, centrate pe senzori. Sînt *device*-uri pe care le pui pe față și pe mîini, prin care simți. Te ajută să simți interacțiunea pe care o ai cu cineva de la distanță. Cel puțin pe partea de realitate virtuală, ăsta este trend-ul. De curînd, am fost într-un laborator de *virtual reality*, unde se lucra la niște senzori, pentru a transmite senzații.

Ce se întîmplă într-un laborator de virtual reality?

Oamenii lucrează și caută soluții ca să transpună realitatea noastră într-un mediu virtual. Caută să fie cît mai real.

În scopuri terapeutice? Medicale?

Educaționale, terapeutice. Există un laborator în care se simulează situații de urgență care s-ar putea petrece pe platforme de foraj. Antrenau personalul să răspundă unor astfel de situații: incendiu, ce valvă trebuie să închizi, cum trebuie să acționezi. Aplicabilitățile în domeniul medical sînt imense: poți exersa în mediul de realitate virtuală o operație medicală fără să rănești pe cineva, pentru ca apoi să operezi pacientul. De exemplu, în chirurgie, există o curbă de învățare – primii pacienți pot avea de suferit pînă cînd chirurgul își face mîna, pînă își desăvîrșește tehnica, pînă își învață timpii, pînă capătă o anumită experiență. Putem trece acum peste etapa asta, folosind aceste soluții de realitate virtuală. Sau nu mai învățăm anatomie din hîrtii și din texte, ci direct prin realitate virtuală. Revenind la psihiatrie, putem face terapii: psihiatrul nu trebuie să mai fie în fața noastră, poate să fie numai o hologramă a lui.

Funcționează pînă la punctul în care poate să recomande și un tratament?

Nu aș merge pînă într-acolo. De exemplu, pe medii de realitate virtuală, chiar eu lucrez acum la un proiect în care, folosind desensibilizare în mediu virtual, poți trata fobii specifice: frica de avion, frica de înălțime.

Ce presupune asta?

Obișnuiești pacientul cu mediul respectiv, expunîndu-l treptat la stimuli. Nu mai e nevoie să stai cu el în cabinet și să-l pui să-și imagineze că este în avion, că avionul va decola și că vor exista turbulențe. Prin realitatea virtuală, pacientul este efectiv în acel mediu. Terapia este mult mai eficientă și mult mai scurtă ca durată. Sînt soluții deja testate. Trend-ul a fost prin anii '90-2000, atunci cînd s-a plecat de la Departamentul de Stat pentru Veterani, cu veterani întorși cu PTSD *(posttraumatic stress disorder)* din teatrele de operațiuni. S-au gîndit să trateze acești pacienți folosind medii de realitate virtuală. Rezultatele au fost foarte bune și de acolo s-a extrapolat. Acum se merge înspre fobii. Tehnologiile sînt din ce în ce mai accesibile.

La noi aceste tehnologii sînt curente?

Sîntem încă în stadiu de pionierat. Din ce știu eu, la nivel mondial, sînt două soluții mai stabile și care se vînd. Încercări există. Inclusiv catedra de psihologie a Universității „Babeș-Bolyai“ are cîteva studii publicate. Ei folosesc o soluție cu un cub de realitate virtuală și fac desensibilizare. Scopul lor este, însă, mai mult de cercetare, nu neapărat în scop terapeutic.

Mi se pare că mediul virtual este foarte mult legat de experiențele noastre ficționale. A fi pe o platformă virtuală poate să coincidă cu o experiență de lectură, de pildă.

Exact. Dacă acum douăzeci sau treizeci de ani ascultam basmele bunicilor, ne imaginam și ne credeam una sau alta, acum lucrurile astea se petrec în online, prin jocuri, prin soluțiile de realitate virtuală care probabil, peste patru-cinci-șase ani, vor fi accesibile oricărui puști.

E o pierdere sau un cîștig?

E greu de spus. Pentru o persoană care a trăit și a copilărit cu basme, *switch*-ul este destul de abrupt. Timpul ne va spune.

Toate jucăriile de azi sînt foarte stimulante, foarte colorate, cu foarte multe funcții. Nu mai există o jucărie a copilăriei, pentru că întotdeauna e vorba de mai multe.

Copiii din ziua de azi sînt bombardați cu informații pe care noi nu le aveam. Avem, acum, televizoare, laptop-uri, telefoane, tablete; ei au acces la foarte multe surse de informații și cred că și sistemul lor perceptiv e modificat. Cantitatea de informații primite de ei este mult mai mare decît cea pe care o primeam noi acum zece, douăzeci sau cincizeci de ani. Ei ar trebui să se adapteze și să reușească să filtreze. Nu știu dacă sistemul nostru va face față unei filtrări eficiente. O să asistăm în următorii ani la apariția unor noi patologii psihiatrice sau a unor tulburări din sfera asta psihologică.

Aveți deja semne în această privință? Aveți pacienți care să fie afectați de modificările mediului în care trăim?

Sînt cazuri descrise. Concret, nu am văzut nici un pacient care să-mi spună că suferă de dependență la Facebook sau la jocuri online. În literatură, și mai ales în Statele Unite ale Americii, sînt descrise astfel de cazuri. S-au înființat și clinici specializate, cu protocoale specializate. La noi, lumea nu vine la cabinet pentru așa ceva. Probabil că, în cîțiva ani, o să avem și noi servicii specializate.

Pe de altă parte, auzim tot mai des oameni care „își pun singuri“ diagnosticul, spunînd că sînt mai depresivi, mai anxioși etc. Terminologiile s-au popularizat. Acoperă și realitatea medicală?

Vin și pacienți cu elemente psihotice, cu patologii mult mai grave, dar care își asociază patologia cu depresia. Cel puțin, la noi, „depresia“ are o încărcătură foarte largă, nu e foarte bine delimitată. Dar, din ceea ce spun experții Organizației Mondiale a Sănătății, depresia va fi, pînă în 2020, a doua cauză de morbiditate la nivel mondial, depășind bolile oncologice, atît din punctul de vedere al costurilor, cît și al prevalenței. Depresia va fi a doua după bolile cardiovasculare. Va fi o societate de oameni depresivi.

Cum s-ar putea explica?

Probabil că viteza cu care societatea se transformă, viteza cu care primim informații depășește capacitatea noastră de adaptare. Depresia este răspunsul organismului la această neadaptare.

Depresia apare și pe fondul unei societăți mult mai competitive?

Da, s-ar putea. Depresia nu este, însă, o patologie foarte clar descrisă. Nu știm dacă are o componentă genetică sau biologică, dacă apare ca o consecință a unui dezechilibru, a unor substanțe de la nivel cerebral, dacă are o componentă socială, psihologică. Sînt persoane care fac depresie după pierderea unei persoane apropiate, dar asta nu e o regulă. Ține foarte mult de felul în care este construit individul.

Bunicii noștri au trecut prin război.

Tocmai. Și poate că nu au făcut depresie. S-au văzut orori mai mari decît trăim noi și noi ne plîngem, deși avem acces la atît de multă informație. Fără să vorbim de tulburările de anxietate, care, ca număr, depășesc cazurile de depresie. Dacă adăugăm și tulburările de anxietate, într-adevăr, psihiatrii și psihologii vor avea o sarcină din ce în ce mai grea în anii ce vor veni.

Cum se menține echilibrul emoțional?

Construind un soi de ghid de supraviețuire internă care să ne conducă și să ne arate echilibrul. Poate cineva va face chiar o aplicație în sensul ăsta, să ne măsoare atît din punctul de vedere al interacțiunilor sociale, din punct de vedere emoțional și al markerilor biologici, și să ne atragă atenția cînd depășim zona asta de echilibru; eventual să ne și sugereze soluții, ca să revenim în zona de confort și de oameni. Tehnologia va avansa mult în partea asta și va încerca să ne dezumanizeze.

a consemnat Laura DUMITRESCU

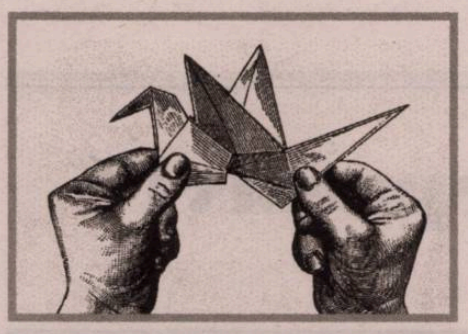

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

O insulă uitată și pregătirile de furtună

Pe valuri de aproape doi metri și cu vînt foarte bun din travers, ne apropiem cu yachtul nostru de 41 de picioare de insula Kythnos. Despre ea se spune că ar fi fost dată drept exemplu de guvernare și stabilitate statală de către Aristotel, într-una din multele sale lucrări pierdute, *Peri Kythnion Politeia.* Este, se mai zice, și ultima dintre Cicladele locuite care s-a lăsat cucerită de moda turismului. Aridă, cu o suprafață de 100 de km pătrați și mai puțin de 1500 de locuitori, a devenit mai vizitabilă de prin anii '70, cînd în portul ei, Merihas, s-a construit un doc pentru feriboturi.

Pe dealul din spatele portului începem să zărim casele răspîndite ca niște cubulețe de zahăr. Nu știm ce fel de acostare ne așteaptă. Din hărți nu ne-am prea lămurit și nici n-am mai apucat să consultăm *Cartea Porturilor* pe care am găsit-o la bord. Cînd vedem pontonul de beton la care sînt legate alte cîteva veliere, răsuflăm ușurați. Ne apropiem ușor cu pupa și aruncăm parîmele. Deodată, omul care ne așteaptă la cheu ne întreabă mirat unde ne e ancora. Hait! Nu e un port cu *mooring* pentru legarea provei, așa cum sîntem noi obișnuiți, ci unul în care trebuie să arunci ancora înainte de a lega parîmele din pupa de babalele de pe ponton (pardon pentru termenii marinărești). O operațiune pe care n-am mai făcut-o niciodată, dar căpitanul portului ne strigă în engleză ideea de bază: „Aruncați ancora în larg, la trei lungimi de barcă și apoi veniți la ponton". OK, parcă așa zicea și-n cursuri. Reluăm manevra de apropiere și, bazîndu-ne pe îndemînarea deja formată a celuilalt Andrei de a lansa ancora, reușim aproape perfect. Dar, apropo de *baba,* termenul desemnează acei cilindri de oțel sau fontă cu un fel de pălărie deasupra, care se găsesc pe pontoane și pe puntea vapoarelor mai mari, pentru legarea parîmelor de acostare. Cînd am auzit termenul, m-am gîndit imediat la *Babele* din Bucegi. Mulți încearcă, nedumeriți, să descopere o legătură între forma acelor pietre și o *babă,* adică o femeie în vîrstă. Ele seamănă însă mult mai bine cu *babalele* marinărești. Presupun că numele le-a fost dat de vreun marinar rătăcit pe munte și a fost „ajustat" apoi prin asemănarea cu un cuvînt mai popular. Poate că lingviștii îmi vor confirma.

În fine, coborîm pe mal și plătim căpitanului cel gras racordarea la apă și curent. Tavernele sînt, ca peste tot în Grecia, chiar lîngă ponton, din barcă sari direct la masă, dacă nu cumva vin ei cu mîncarea la tine pe punte. Toți cîrciumarii par să ne aștepte. Ne abordează pe rînd și ne întreabă de unde sîntem, dorind apoi să ne arate că știu și ei cîteva cuvinte românești. În ultimii ani, se pare, românii au debarcat chiar și pe astfel de insule mici și aproape uitate. Un tip cu ochelari ne oferă o mulțime de informații foarte utile, chiar dacă necerute, în speranța că-i vom călca pragul. Terasa lui e însă pustie, probabil fiindcă e prea în soare. În cele din urmă îl lăsăm și noi cu buza umflată. Rămîne trist să privească în zare și îmi pare rău de el. În Merihas parcă toți cîrciumarii privesc cu binocluri sau ocheane rarele yachturi sau feriboturi care apar în largul portului cu posibili clienți. Sînt ca un fel de pescuitori de turiști. Privind dealurile maronii și sterpe pe care nici măslinii nu cresc, te gîndești că oamenii trăiesc doar din turism.

Mîncăm la o terasă cu scaune albastre, pe plajă, înconjurați de rațe și pisici. Nu știam că rațele intră și în mare. Pînă se lasă întunericul mai vin cîteva yachturi în port. Cu ocazia asta descoperim surprinși (și cu plăcere) că mai sînt și alții care nu reușesc și nici nu știu să facă manevra de acostare din prima. Mulți novici ca noi umblă pe mările Greciei cu veliere închiriate.

Băieții s-au obișnuit să doarmă afară, în cockpit, și nu mai vor să intre noaptea în cabină. Dormim neîntorși. Spre dimineață, yachtul, deși bine legat, are un ușor tangaj. Vîntul șuieră prin arborada velierelor. Fungile nestrînse bat ca niște bice în catarge. E un zgomot specific oricărei marine, cînd e vînt. Tovarășul meu de navigație zice în barbă că nu prea e în regulă. Intră în dugheana Căpităniei și se întoarce cam descumpănit. Grasul i-a zis că pentru toată ziua e prognozată mare de grad șase pe scara Beaufort. Teoretic, și eu, și el știm cam ce înseamnă asta. Fetele doar bănuiesc, dar băieții par pregătiți pentru orice. „Pe un skipper bun, vremea rea îl găsește în port", spune o vorbă. Dar noi nu sîntem încă buni, așa că ne pregătim de plecare, sperînd discret că poate la capătul zilei vom fi mult mai buni. Oricum, și ziua următoare e prognozată cu grad cinci, iar pînă la sfîrșitul săptămînii noi trebuie să ajungem, totuși, înapoi la Atena. Mai ales după lecțiile anterioare, amarăm toate obiectele mișcătoare, punem siguranța la ușile tuturor dulapurilor, închidem bine hublourile și chepengurile. Strîngem mai bine legăturile bărcii de serviciu, care stă pe puntea din față. Nu lăsăm nimic nelegat în cockpit, ocazie cu care exersăm din nou cîteva noduri marinărești de bază. Pentru orice eventualitate, pun mai la îndemînă și pantalonii impermeabili. Tot pentru o eventualitate despre care nu vorbim, verificăm etanșeitatea ușilor de la tambuchi. Știm că, în anumite cazuri, valurile pot trece peste copastie, ajungînd în cockpit, iar cu un tambuchi bine închis, apa nu intră și în cabine. Sînt peste 20 de grade chiar de dimineață și cerul e senin. Barometrul e OK. Dar nu de ploaie ne temem. Problema e vîntul din nord, temutul meltem. Dar, cum spațiul tipografic nu e cît marea, trebuie să vă las în suspans, ca într-un serial de acțiune: *To be continued!*

ready made

„Ortografia și limba e pumnulistă: *limba propunătivă,* 9, *observăciuni fugetive,* 41, *avere netrecătivă,* 52, *momîntul,* 33, *testămînt,* 34, *elemînt,* 35, *ornămînt,* 48, *trebuia să dechiare,* 13, *eschiamă,* 35, *propășirile științiale,* 38, *proprietate... staveră* (stabilă), 44, *lucrătivitatea lui cea admiraveră,* 49, *amicăveritatea,* 50, *omenitatea* (umanitatea), 50, *apostolatul răciunălității,* 37 [...]."

Leca Morariu, „Preocupări de istorie literară ale folkloristului S. Fl. Marian", în *Revista Istorică,* Anul al IX-lea, N-le 1-3, Ianuar-Mart 1923

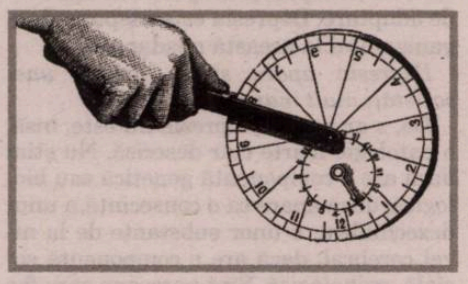

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cine-a pus bordelu-n drum...

Faptul că în Pompei existau 35 de bordeluri la o populație de 10.000 de oameni era, și este încă, repetat cu delicii în anumite cărți și articole de istorie antică. Cum să reziști plăcerii de a strecura acest amănunt în textul tău? El îți răscumpără dintr-un foc, crezi tu, limba de lemn și dă viață cu forța unei reconstrucții de care nu prea-ți pasă. El îți flatează publicul care, crezi tu, nu dorește decît să i se arate ce bizari erau cei vechi, și trimite profitabil la stereotipul decadenței romane (nu contează că, în cazul de față, ar fi o decadență *avant la décadence,* dat fiind că sîntem abia în primul secol al imperiului). Între timp însă, sintezele importante despre arta erotică romană – pentru cei, prin absurd, interesați, îi recomand pe John R. Clarke și Antonio Varone – sînt categorice în privința faptului că nu e suficient ca o casă să fie decorată cu picturi erotice ca să fie declarată bordel. Bunii cetățeni ai Pompeiului de dinainte de erupție foloseau fresca obscenă ca pe un simbol de statut, prin care arătau musafirilor că au și gust, nu doar bani. Nu poți, cum ar veni, să faci parte din elita municipală fără contact sexual pe pereți. Un bancher pompeian ca L. Caecilius Iucundus dorește neapărat ca musafirii ce se relaxează în grădină să aibă picturi erotice înaintea ochilor. Faptul că ele decorează adesea spații nu așa-zis private, ci publice ale casei, ca peristilurile sau atriile, vorbește despre faptul că fresca erotică exprima mai degrabă pretențiile proprietarului de a aparține lumii bune, decît un libido monumental.

Și atunci, cîte bordeluri sînt în Pompei? Chiar fără ca asta să facă parte din întrebările fundamentale ale lui Kant, un cunoscut arheolog britanic de la Cambridge a simțit totuși că avem de-a face cu o urgență aici, că ar trebui adică să avem niște criterii clare după care să identificăm o asemenea clădire. Nu poți să mergi la bordel fără o metodologie! Pe baza descoperirilor din orașele îngropate de erupția Vesuviului, el zice că poți interpreta o clădire ca lupanar dacă măcar două din următoarele trei sînt prezente: (1) picturi murale cu caracter erotic, (2) camere mici *(cellae / cubicula)* la care se ajunge imediat din stradă și în care e prezent din construcție un pat de cărămidă, și (3) graffiti de tipul *„hic bene futui".*

În arhitectura lupanarului principal din Pompei, strategic plasat la est de forum, se găsesc cinci asemenea *cellae,* cu pat cu tot, multe fresce de frenezie heterosexuală în coridor și aproape 50 de graffiti-uri de natură sexuală explicită, multe cu greșeli de limbă, așa cum se cade în toiul – sau măcar în proximitatea – pasiunii. Aceste graffiti-uri includ de 27 de ori bravul verb latinesc *futuo,* adică mai mult de jumătate din toate aparițiile sale în inscripțiile din restul orașului (în nici o altă clădire nu apare mai mult de patru ori). Cele mai simple din aceste graffiti-uri se limitează onest la binomul Cutare – verbul sus-menționat, mai mult sau mai puțin corect conjugat. Pompeienii care, oriunde s-ar afla în oraș, doresc să ne comunice un sentiment mai complex zgîrie pe perete în continuarea acestui generos început de mesaj, „...aici", sau „...pe Cutare". Phoebus parfumierul, de pildă, adaugă: „...ca nimeni altul". Un altul nu-și dă numele, dar își listează discret partenerii: Ninfa, Amomo și Perennius; ca să nu existe neclarități, fiecare din aceste trei nume e însoțit de participiul verbului corespunzător. Uneori prostituatelor li se oferă un prinos de recunoștință: „Rufa, să ai parte numai de bine, că tare te mai pricepi". Alteori ne vorbesc ele însele, sau cel puțin așa dorește autorul inscripției să ne lase să credem: „Du-te cu bine, Victor, tu cel care te descurci așa bine". (Cititorul mă va ierta că sînt nevoit să folosesc eufemisme în loc să redau, frust și științific, aceste documente vechi de două mii de ani). Își mai bagă coada și politica – o inscripție începe zicînd „Votați Isidor ca aedil"; în sprijinul acestui îndemn, anonimul autor precizează apoi că Isidor are o abilitate ieșită din comun pentru cunnilingus. Deși asemenea graffiti-uri mai apar ocazional prin tavernele și băile Pompeiului, lupanarul de la est de Forum rămîne bordelul principal al orașului, cu doar alte nouă locații, mult mai modeste, îndeplinind și ele cîte două din cele trei criterii de mai sus.

Ca să închei, arta erotică nu semnalează automat o locație unde se poate obține sex pe bani – cîtuși de puțin. Pe lîngă caracterul ei erotic, ea are pentru romani o funcție socială clară, de negociere a statului, una apotropaică, contra deochiului, cum s-ar zice, și chiar una de divertisment, pentru că în ea se introduc de multe ori, în mod calculat, chestii burlești care dezamorsează tensiunea erotică. Iar o interpretare recentă, funcțională, pentru picturile erotice din vestiarul așa-numitelor băi suburbane, tot din Pompei, este că ajutau oamenii să țină minte mai ușor în care dulăpior (adică din dreptul cărei „poziții") și-au lăsat hainele. Dar în orice bordel care se respectă (nu știu dacă sînt cuvintele potrivite), prezența frescelor erotice este inevitabilă și nu are nevoie de explicații savante. Ce bine că s-a păstrat marele lupanar din Pompei! Și nu s-ar fi păstrat dacă cineva nu l-ar fi pus în drum. În drumul erupției Vesuviului, adică.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Trump e în corzi!

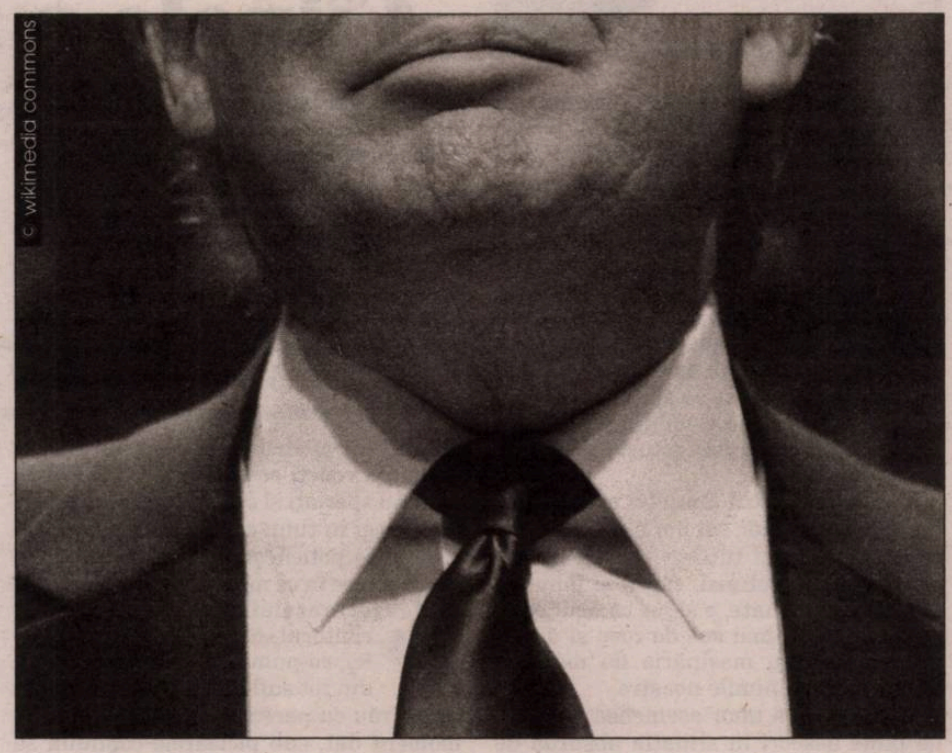

Probabil că cea mai interesantă evoluție politică în campania electorală americană, la ora la care scriu aceste rînduri, este abandonul republican al lui Donald Trump. Am scris pe larg despre deriva Marelui și Vechiului Partid și despre incapacitatea uimitoare a acestuia de a administra relația cu The Donald. În vremea campaniei pentru alegerile primare, Trump era, practic, singur. Greii partidului își anunțaseră susținerea pentru alți candidați. Nu este nici o îndoială că asta l-a ajutat pe Trump, sprijinind discursul său antipoliticianist. Alegătorii republicani vor altceva. Problema părea a fi că vor indiferent ce, numai altceva să fie, ceea ce spune mai degrabă multe despre partid decît despre popor. După ce Trump a cîștigat *en fanfare* primarele republicane, partidul a trebuit, de dragul unității, să-l accepte. Cu noduri și tinîndu-se de nas, mai toți republicanii importanți și-au anunțat susținerea pentru miliardar. Însă evoluțiile recente din campanie îi fac pe aceștia să se răzgîndească.

În loc să încerce să evite ruptura, Trump pare să o grăbească.

După ce presa a difuzat o întregistrare din 2005, în care Trump vorbește absolut golănește despre felul în care agață femeile și, mai ales, după dezbaterea din 9 octombrie, tot mai mulți lideri republicani îi întorc spatele propriului candidat. În fond, toți acești politicieni candidează și ei, în alegerile pentru Congres, iar o apropiere de Trump pare să le compromită șansele. Poate că poziția cea mai elocventă pentru această stare de spirit o are Paul Ryan, actualul președinte al Camerei Reprezentanților. Ryan (46 de ani) este privit ca șef *de facto* al partidului, ceea ce, mă grăbesc să spun, este ceva obișnuit pentru politica americană, unde șefii formali ai partidelor mari sînt mai puțin cunoscuți, adesea nefiind nici măcar membri ai Congresului. În cazul de față, strict formal, Partidul Republican îl are ca președinte pe Reince Priebus, despre care, sînt sigur, 99% din dumneavoastră nici măcar n-au auzit. Așadar, cînd Paul Ryan a anunțat că nu va mai merge în campanie pentru Trump, ci se va concentra pe menținerea majorității republicane în Camera pe care o conduce și după alegerile din 8 noiembrie, analiștii politici au înțeles imediat despre ce este vorba. Jurnaliștii cu informații din interior scriu că republicanii discută intens despre modul în care se vor despărți de Trump. În spatele ușilor înaltelor cabinete republicane se discută două scenarii. Unii vor o despărțire radicală și în masă. Alții vor o despărțire pe tăcute, dar elocventă. În orice caz, aproape nimeni nu își mai pune problema alegerilor prezidențiale altfel decît în legătură cu alegerile pentru Congres. Analizele diferă în privința modului cel mai eficient de despărțire, dar nimeni nu se mai îndoiește că susținerea lui Trump pune partidul în situația să plătească un preț prea mare. Ryan se consultă intens cu colegii săi și vom vedea în zilele următoare ce decizie vor lua. În orice caz, în fața acestei răsuciri republicane, Donald Trump nu reacționează foarte inspirat. El a început să-l atace pe Ryan și susține că votanții săi nu sînt, de fapt, votanți ai Partidului Republican, ci ai lui, personal. În loc să încerce să evite ruptura, Trump pare să o grăbească. Mizînd exclusiv pe nervii votanților atît de supărați pe întregul sistem politic încît sînt gata să voteze cu demolatorul acestui sistem, indiferent cine este, Trump greșește. Mai întîi, pentru că aceștia nu sînt atît de mulți cît să asigure o victorie prezidențială. Oricît de dezamăgiți ar fi de politcieni, alegătorii cei mai mulți optează, încă, pentru candidații sistemului.

În a doua dezbatere cu Hillary Clinton, am putut vedea un Trump perfect adecvat show-ului de televiziune și complet inadecvat politicii. Trump a făcut figura cuiva mai degrabă preocupat de rating decît de voturi. Ceea ce a fost cu totul nepotrivit, căci rating-ul uriaș era oricum asigurat, pe cînd voturile multor indecișI erau, de fapt, miza dezbaterii. Preferința lui Trump pentru o dezbatere de scandal tabloid și nu pentru o dezbatere politică a fost evidentă. După prima dezbatere, Trump și-a propus să fie mai agresiv. Agresivitatea sa, însă, este aceea a unui scandalagiu și nu a unui candidat prezidențial. Faptul că Trump a atacat-o pe Hillary Clinton reamintind comportamentul soțului ei nu-i aduce nici un vot în plus. Întîi, pentru că toată lumea știe în detaliu povestea infidelităților mai mult sau mai puțin abuzive ale fostului președinte. Cei care o susțin pe Hillary Clinton și cei încă indecișI sînt pe aceste poziții știind bine ce a făcut rău Bill Clinton. În al doilea rînd, pentru că nu Bill Clinton candidează. Iar Hillary Clinton, apărîndu-și soțul pe parcursul anilor din urmă, fie că a făcut-o elegant, fie că a făcut-o jignind pe fostele iubite ale lui Bill, a cîștigat puncte cu această atitudine. O soție fidelă „martirizată" de puseele erotice ale soțului are, întotdeauna, simpatia publicului. Mai mult, cu tot cu povara scandalurilor sexuale din vremea în care ocupa Biroul Oval, Bill Clinton a rămas printre cei mai simpatizați foști președinți americani. Așadar, readucînd în discuție vechile scandaluri în care fostul președinte a fost implicat, Trump nu a făcut decît să dovedească cît de jos e în stare să coboare. Publicul nu a aflat nimic nou despre Clinton, ci a văzut ceva mai clar cam ce fel de om este Donald Trump. Și un detaliu interesant: la terminarea celei de-a doua dezbateri, camerele televiziunilor au focalizat pe personalitățile prezente în sală. După cum se știe, publicul prezent la dezbaterile prezidențiale americane este ales cu obsesia păstrării echilibrului. Fiecare tabără aduce în sală un număr egal de susținători. În plus, sînt prezenți și un număr de alegători indecișI, aleși atent de către organizatori. După ce dezbaterea se termină, susținătorii vin către favorit, îl încurajează, vorbesc cu el, fac poze alături de acesta. S-a putut vedea foarte clar că Trump era înconjurat doar de familia sa și că numărul celor doritori să execute un *selfie* cu el era foarte mic. În schimb, Bill Clinton, prezent pentru a-și susține soția, a fost pur și simplu asediat de fani. Concluzia este că clintonienii nu se clintesc, în vreme ce trumpiștii nu dau năvală să se imortalizeze cu năbădăiosul Donald. Un detaliu, desigur, dar cît de sugestive sînt, adesea, detaliile!

Nu în ultimul rînd, povestea implicării Rusiei în campania electorală americană joacă, cel puțin pentru preferințele noastre, simpli spectatori ai competiției electorale americane, un rol extrem de important. În timpul celei de-a doua dezbateri, cu abilitate, Hillary Clinton a evocat sprijinul pe care adversarul Americii i-l dă lui Trump. Complet lipsit de abilitate, Trump a spus că, de fapt, nu știm dacă Rusia se află în spatele dezvăluirilor de tip WikiLeaks care lovesc în candidatul democrat, deși agențiile federale americane au spus că mîna Moscovei se vede în acest gen de operațiuni. Iar Trump nu s-a abținut să declare că America are nevoie de Putin ca să învingă ISIS.

Prins în corzi, Trump își folosește din ce în ce mai mult timpul de campanie apărîndu-se pe modelul „Ba tu!", ceea ce, paradoxal, nu exploatează marile vulnerabilități ale lui Hillary Clinton, mai ales cînd apărarea lui devine, stupid, „Ba Bill!". Acum șase luni, Donald Trump era foarte convingător vorbind despre *„the crooked Hillary"*. Astăzi, atacurile lui nu mai au aceeași eficiență și pentru că, în general, sînt contraatacuri.

PUBLICITATE

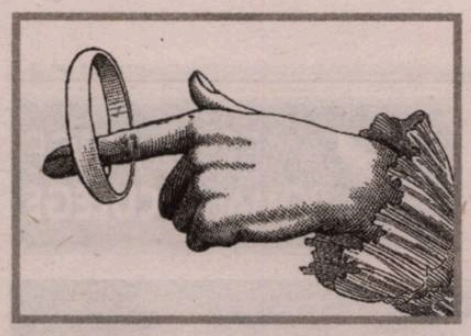

Selma IUSUF

legende **urbane**

Cîinele o fi scăpat?

Mai țineți minte reclama cu lampa aia de la IKEA scoasă în stradă într-o noapte îngrozitoare de toamnă cu ploaie, vînt, frig și umezeală? O biată lămpiță roșie e aruncată în stradă de proprietară, care se bucură în apartamentul ei călduros de o alta, nouă. Lămpița veche rămîne cu capul plecat în ploaia și întunericul din stradă... Pe fundal picură trist un pian deprimat. În reclama asta apare la final un domn care ne zice că sîntem cam duși cu capul fiindcă ne e milă de un obiect neînsuflețit care a fost totuși înlocuit cu un altul mai bun.

Dar dacă în locul lămpiței era un om? Ba, mai îngrozitor, un om mic, un copil? Iar dacă în locul tuturor era un pui de cîine, cu ochii rotunzi, căprii și lăbuțele supradimensionate, e sigur că acul compasiunii bătea mai sus de roșu și dădea total peste cap mașinăria de măsurat mila aflată în inimile noastre.

Drăgălășenia unor asemenea animale ne pune deseori în situația absurdă de a ignora omul de lîngă noi, aflat uneori în aceleași condiții îngrozitoare. Drăgălășenia, ochii rotunzi, blana moale și statutul de necuvîntător cu lipsă de conștiință și fără darul introspecției vor învinge întotdeauna în fața unei persoane cu conștiință de sine, capabilă, în teorie, să articuleze ce o doare și ce simte.

M-am surprins deunăzi, cînd mă uitam la nu știu ce film de serie C, că legăturile mele neuronale care scutură sentimentul compansiunii sînt un pic scurtcircuitate invers. Într-una din scene, un copil aflat la ananghie, fără mamă, fără tată, fără prieteni, dar înconjurat de dușmani, fuge de-i sar plămînii din calea unui cutremur care crapă autostrăzile ca pe biscuiți. E o apocalipsă care zguduie tot ecranul, revarsă și inundă țărmuri de ocean, prăbușește zgîrie-nori, răscolește șiruri de mașini ca pe mărgelele sărite de pe o ață ruptă, știți dumneavoastră genul. Copilul ăsta fuge ca un apucat din calea nenorocirii și strînge la piept un pui de cîine. Să vedeți ce drăguț e cățelul ăsta cu ochii speriați și cum îi flăpăie urechile alea blegi în timp ce băiețelul aleargă și sare și se poticnește, iar în urma lui se cască din ce în ce mai largi crevase negre în obrazul orașului!

Viața acelui copil era un iad împuțit.

Privitorul stă pe marginea canapelei, cu pumnii strînși. Își dorește din tot sufletul să nu se întîmple nimic rău cu perechea drăgălașă. La un moment dat, sub picioarele copilului se cască, implacabil, un hău negru și nemilos. Copilul alunecă, se apucă un pic de marginea prăpastiei care înghițise deja jumate de pod, multe excavatoare și utilaje grele care zăceau în peisaj și vreo doi kilometri și mai bine de mașini. Mînuța îi alunecă încet, îi vedem ochii disperați și cum, cu un ultim efort, aruncă puiul de cîine pe partea neatinsă. Pfii, a scăpat! Privitorul se relaxează un pic și zîmbește. Măcar cățelul e bine, copilul... vorba cuiva, ghinion!

La fel, în toate poveștile triste ale unor copii care suferă alături de animale, inima privitorului se va topi mai abitir cînd vreun Black Beauty își rupe glezna sau e bătut de un stăpîn nemilos, la care a ajuns vîndut pe bani puțini, decît atunci cînd copilului îi moare – Doamne ferește – mama. Bănuiesc că e o chestiune absolut explicabilă, dar nu mă pot totuși abține să o califlic ca fiind un pic pe dos.

Am avut sentimentul că ceva e în regulă cu mine, cel puțin, asistînd acum ceva timp la o scenă incomodă. În stația autobuzului, un băiețel mic și rufos, cu ciorapii rupți, direct pe asfalt, cerșea zgomotos de la cei care așteptau mașina. Voce răgușită, tînguitoare – „Dăhăăă și mieee, neneaaaah, dăăăăhăă și mieeeeh...!" Cu muci uscați sub nas, slab ață, cu ochii goliți de orice sentiment și cu maică-sa, undeva mai încolo, care-l îndemna prin gesturi să ceară mai abitir de la lume. De o frînghie avea legat un cățel care dădea din coadă. Viața acelui copil era un iad împuțit. Viitorul acelui copil era – cel mai probabil – bătut în cuiele ignoranței și ale sărăciei. La 7-8 ani cît avea, viața lui era terminată, acolo, în punctul în care era – pe stradă. Ar fi trebuit să ți se rupă sufletul. Dar mie mi-a fost milă de cîine. Poftim, am zis-o.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Polițiștii lui Pavarotti

Am petrecut tot semicercul din fața Ateneului, apoi treptele... din păcate, ușile s-au închis. Drept care am coborît scările și, pe cînd mă pregăteam să traversez în dreptul Cinei, m-am simțit înșfăcată de trei domni, în uniformă de SPP-iști: „Ce faceți, doamnă? Tocmai acum? Nu vedeți că intră mașina președintelui Iohannis?" Abia atunci am înțeles de ce atîta forfotă și vînzoleală la acest spectacol gratuit, repetiție generală la *Parsifal*...

Lîngă mine, o doamnă se întreținea cu un reprezentant al Ateneului: „Nu e corect că ați amînat începerea stagiunii ca să nu includeți aceste două spectacole pe agendă. Cu abonamentele noastre faceți sală plină săptămînă de săptămînă. Puteați să programați patru spectacole, nu doar două, nu să ne excludeți din start... Și era o superbă deschidere de stagiune."

Și se mai putea face încă un lucru. În era multimedia, se puteau monta două panouri afară pentru o audiție în direct. Dacă faci un spectacol de excepție și anunți repetiție generală cu intrare liberă, trebuie să ai și soluții de rezervă. Îmi amintesc de o dimineață încă înrourată la Roma... într-o piațetă-platou, veneau, în trombă, una după alta, motociclete. Era o grevă a polițiștilor. Am rămas să le ascult doleanțele. Dar, în preambul, întreg acel spațiu uriaș a fost inundat de „Nessun Dorma". S-ar putea ca povestea cu gradul nostru de rudenie să rămînă doar un mit.

Ruxandra MIHĂILĂ

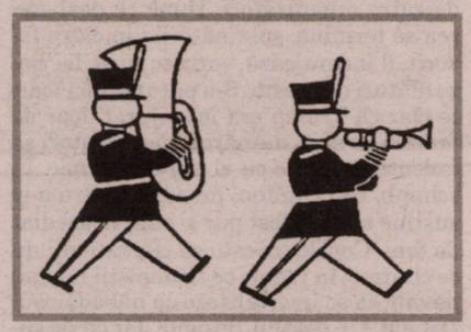

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Fantasticul realității sau liniștea din Sieranevada

„Băi, e incredibil!" „E ireal!" „Deci nu pot să cred așa ceva!" „Nimic nu mă mai miră!" „Oare de ce nu mă mir?" „Frate, pînă unde se poate merge?" „În altă parte n-o să vezi așa ceva!" „Păi... te miră că se poate întîmpla așa ceva?" „Eh, uite că se poate!" „Și-ncă n-ai văzut nimic!" Sînt doar cîteva dintre expresiile pe care le folosim și le auzim de nenumărate ori pe zi. Evident, lista poate fi completată cu multe altele. Relația noastră elementară cu realitatea e una destul de tensionată, de nervoasă. Mai mult, realitatea însăși devine – în felul nostru de a vedea lumea – un personaj în toată regula. Prin urmare, atunci cînd operăm în mod obișnuit cu limitele și cu chipurile ei, deseori îi pierdem contururile și nu mai știm cînd am rătăcit drumul, intrînd în pădurile ficțiunii. Iar lucrurile astea se petrec în cel mai normal, mai „civil" mod cu putință, departe de orice estetică, hermeneutică sau teorie a interpretării. Așa sîntem noi pe-aici. Mai nervoși, dar și mai jucăuși, uneori, cu orice noțiune.

Pentru unii dintre spectatori, în unele dintre filmele cinematografului contemporan de la noi pare că există o adevărată competiție în obținerea autenticului, a realului, a veridicului. Dar oamenii care poartă discuția în termenii ăștia nu mai vorbesc despre un film, ci despre felul în care văd ei realitatea. „Veridicitatea", „autenticitatea" filmelor devin un soi de performanță fizică, mecanică, pe care unele filme românești reușesc să o atingă, iar altele nu. Totul se transformă într-o discuție care nu mai are nici o legătură cu cinematografia, cu orice formă de expresie artistică. Mulți dintre noi încă nu am depășit faza asumării unei convenții. Încă nu reușim să vedem un film românesc contemporan nemobilizați de tensiunile felului „real" în care se trăiește la noi. Cei mai mulți nu văd filmele despre care discută. Iar dintre cei puțini care le văd, unii sînt esteți de serviciu și-ți povestesc cum ar fi făcut ei filmul sau cum se face prin alte părți, iar alții intră în competiție directă cu *realitatea* filmului, explicîndu-ți că *realitatea reală* e... altfel. La alte filme nu sîntem atît de vigilenți. Dimpotrivă. Cum e vorba de unul românesc, cum intrăm într-un mod de funcționare alert și devenim un juriu care spune ce e „real" și ce nu.

Pentru că „realitatea" creată de Cristi Puiu e atît de veridică în *Sieranevada,* dar, în primul rînd, pentru că filmul lui e atît de... film, uneori reacția publicului e ca la un meci de fotbal. Spectatorii se împart pe galerii care strigă unele la altele. La o primă vedere pare un lucru bun. Însă cei mai mulți uită imediat că vorbesc despre un film. Despre o ficțiune. Despre o poveste. Iar unii o iau și foarte personal, supărîndu-se foc. Un actor din distribuția celui mai recent film al lui Cristi Puiu îmi povestea despre reacția vehementă a unui spectator care îi scria că „Nu așa se petrec lucrurile în realitate, nu se înjură la noi așa, nu se pot întîmpla asemenea lucruri!". Iar acesta, la rîndul lui, e un clișeu de receptare care însoțește multe dintre filmele românești, de peste cincisprezece ani încoace. Polarizarea puținului public care vede filmele românești se transformă într-un fenomen cu dimensiuni sociale aiuritoare. Există oameni pentru care te descalifici instantaneu dacă nu-ți place, necondiționat, un film ca *Sieranevada*. După cum există și oameni care aproape că îți întorc spatele dacă le spui că-ți plac filmele lui Puiu.

Atmosfera e una de sat în care curentul electric a fost instalat ieri. S-a aprins lumina. O ocazie minunată să strigăm și mai tare unii la alții, din moment ce, acum, ne și vedem. Dar așa e lumea noastră. Pur și simplu, așa e ea. Sau așa pare pentru unii dintre noi. Cert e că „Efectul Puiu" funcționează perfect, din moment ce produce asemenea reacții. Unii îi spun „ieșire din zona de confort", dar folosesc cuvintele astea de o sută de ori pe zi, referindu-se la orice, de la tranzitul intestinal la terapia de cuplu. Alții fac urticarie cînd aud sintagma asta. Mărturisesc, mă număr printre cei cărora li se întîmplă așa ceva. Iar alții spun că asta face, oricum, o poveste bine spusă, în care ceva din tine, dintr-odată, vibrează. Te mișcă. Te mobilizează într-un fel. Te pune în condiția de a te vedea ca parte a unei lumi. E posibil să semene cu lumea ta, atît cea dinlăuntru, cît și cea a interacțiunilor exterioare. Iar această ipostaziere te emoționează. Unii fug de tipul acesta de emoție, raționalizînd-o, estetizînd-o sau „driblînd-o" ca la fotbal. Toate astea și încă multe altele fac parte însă dintr-un tablou normal. E firesc să nu reacționăm la fel în asemenea momente. După cum e la fel de firesc să avem nevoie de unanimitate atunci cînd ne mobilizăm în exprimarea unui sentiment. Vrem parteneri în entuziasmul ăsta, oricare va fi fiind el, al afirmării sau al negării unui lucru.

Dar felul lui Cristi Puiu de a spune povestea unei reuniuni de familie e atît de „real" încît devine fantastic. Nu e replicarea unei realități, ci construirea uneia atît de posibile încît îi poate da un brînci celei reale, înlocuind-o pentru scurt timp. Și totul se transformă într-o experiență care poate fi foarte personală, o liniște în care se topesc toate zgomotele unei povești spuse excepțional.

Petre GURAN

Des châteaux en Espagne

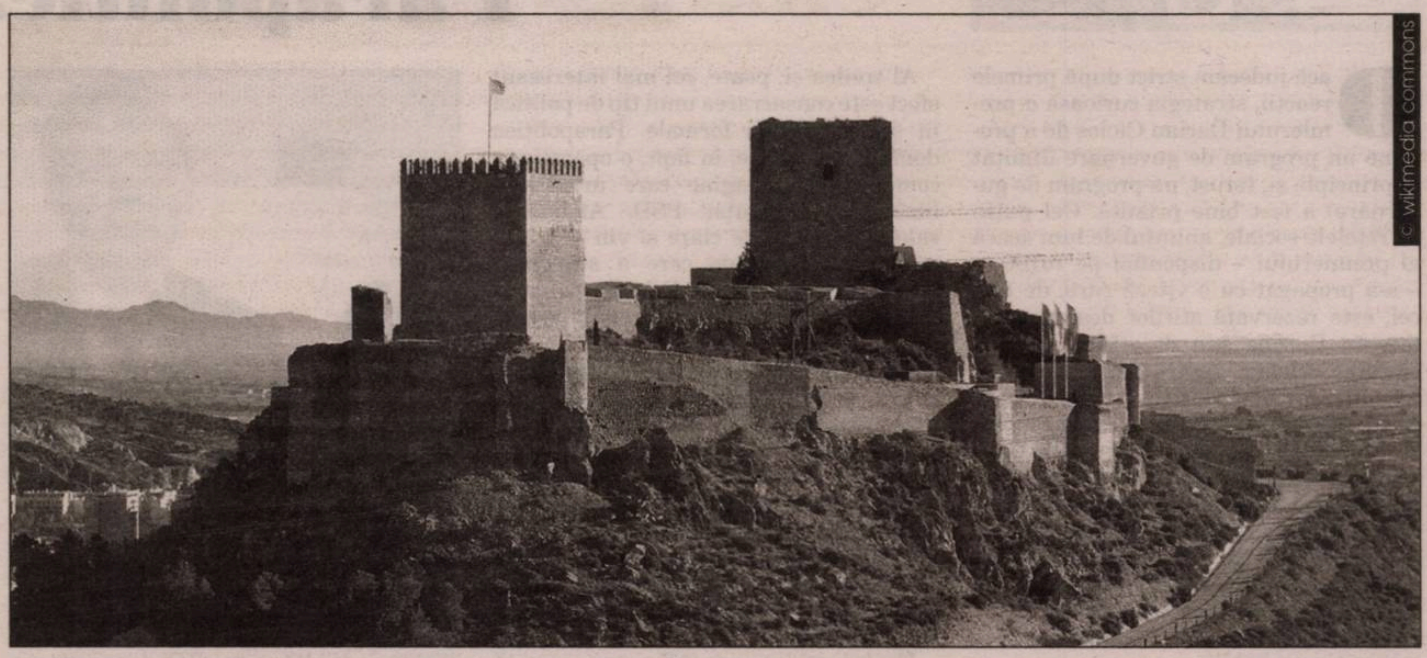

Pe 12 octombrie am sărbătorit în termeni oficiali ziua națională a Spaniei, în termeni istorici reunirea Castiliei cu Aragonul într-un regat, în termeni vizionari ziua hispanității, ziua care cu 524 de ani în urmă deschidea civilizației crescute în micile, dar curajoasele regate hispanice perspectiva unei civilizații universale și un destin lingvistic fără egal (a doua limbă a lumii). Anul acesta, atmosfera foarte specială produsă la recepția de *fiesta nacional* de amfitrionul desăvîrșit, ambasadorul regelui Spaniei, Excelența Sa Ramiro Fernández Bachiller, a trezit în mintea mea o semnificație specială, aceea a rolului social al idealismului, al utopiei benefice, al capacității de a te proiecta cu mintea în altă realitate decît cea pe care ți-o dezvăluie cotidianul. Este vorba despre competiția dintre realitatea imaginată și realitatea percepută și sîntem în chiar miezul tematicii lui *Don Quijote*.

Expresia franțuzească din titlu, ale cărei orgini sînt greu de precizat, este folosită în genere pentru a desemna un vis, un proiect îndepărtat sau chiar utopic, o nostalgie după o lume diferită sau o circumstanță ideală. Este prezentă în limba franceză cel puțin din secolul al XVII-lea, de cînd e atestată în fabula „Lăptăreasa și ulciorul de lapte" a lui La Fontaine.

Ocazia este cu atît mai prețioasă cu cît căutam un motiv să fac elogiul lumilor imaginate și a felului cum ele reușesc nu numai să ne scape ocazional de teroarea prezentului, ci uneori chiar să determine realul, să-l formeze. Cred că astăzi România are nevoie de această inspirație, iar Spania îi oferă modelul. Nu este deloc întîmplător faptul că peste un milion de români au ales Spania ca a doua patrie.

Deși războiul civil european a traversat Spania cu o cumplită înverșunare, depășirea acestuia cu voință politică, dar și cu multă înțelepciune populară a reușit să-i redea Spaniei unitatea. Faptul că astăzi Spania este o națiune cu toate componentele ei sociale și istorice tradiționale, de la aristocrat la fermier, faptul că se află în cea mai frumoasă relație sinergetică cu fostul ei imperiu, formînd o unică cultură mondială, faptul că a construit cu marile națiuni ale Occidentului o relație atît de strînsă încît largi minorități britanice și germane au venit, cu toată bunăstarea și hărnicia lor, să se instaleze și să se bucure de soarele Spaniei, reprezintă succesul și valoarea unei ideal imaginat care a format realitatea. Împotriva vulgatei istoriosofiei marxiste, care a vrut să ne convingă cu puterea violenței că monarhia e o instituție depășită, Spania a realizat paradoxul de a-și regăsi echilibrul politic prin recuperarea tradiției. Astfel, restaurarea monarhiei a însemnat instaurarea democrației. Și iarăși, dărîmînd prejudecăți, monarhii au acționat ca protectori ai democrației și, dincolo de apărarea Constituției și a guvernului legitim de către regele Juan Carlos I împotriva loviturii de stat conservatoare din 1981, ca garanți ai unei normalități pe care o societate așezată pe tradiții puternice o știe aprecia.

Spania a știut să se modernizeze fără să piardă nimic din trecut.

Prin această spectaculoasă instaurare a regimului parlamentar, bazat pe libertăți civile și pe deschiderea dezinhibată către lumea largă, Spania a intrat în proiectul european și a contribuit statornic la efortul națiunilor europene de a adînci uniunea dintre ele, de a crește eficacitatea instituțiilor europene și de a-și extinde oferta politică și generozitatea economică către o Europă răsăriteană care n-a avut norocul Spaniei de a fi înconjurată de prieteni atît de buni ca marea și oceanul.

Nu în cele din urmă, Spania a știut să se modernizeze fără să piardă nimic din trecut. Dacă drumurile Spaniei au beneficiat de solidaritatea europeană, deschizînd teritoriul ei turismului european, peisajul pe alocuri arhaic al Spaniei, în alte locuri plin de măreția trecutului, indiferent de cine e autorul acelui trecut (și aici mă refer la monumentele Spaniei maure), a fost conservat cu o ideală scrupulozitate.

Lecția Spaniei e enormă. Deși s-a confruntat cu toate crizele specifice transformărilor economice și sociale ale modernității, deși a suferit de război, de sărăcie, de izolare și de angoasele unei globalizări care pare uneori prea rapidă, a făcut din idealism cea mai bună alegere politică.

În 1981, cînd conducerea Spaniei reîntoarse la alegeri libere este preluată de un guvern de stînga, cu o mișcare comunistă foarte puternică și o instituție monarhică contestată de aceste forțe politice în creștere de popularitate, numai idealismul te poate determina să acționezi cum a acționat regele Juan Carlos I. Spania are un înger al ei, de vreme ce *realitatea imaginată* a regelui Juan Carlos I, valoarea nenegociabilă a legitimității, a reușit să-i smulgă antagonistului absolut, liderul comunist Santiago Carrillo: „Dumnezeu l-a salvat pe rege".

În aceeași ordine de idei, sistemul de acces rutier în Spania și prin Spania a însemnat cel mai puternic gest de încredere față de un vecin care, în repetate rînduri de-a lungul istoriei, a căutat drumul Spaniei. Este și acesta un exemplu de idealism. Pentru a întări această impresie că ceea ce contează cu adevărat este dincolo de noi, adică de persoana fiecăruia în parte, a venit actul final al domniei lui Juan Carlos I: mai presus de persoana regelui este monarhia. Astfel, cel ce a știut în multe chipuri să fie eroul Spaniei a decis să se retragă prin abdicare, lăsînd tronul fiului său și astfel unei noi generații pentru o nouă aventură istorică.

Ca un codicil la această poveste, Spania înfruntă secolele, își trăiește normalitatea și conștiința istorică cu sau fără guvern! Și înregistrează creștere economică! Poate că, din cînd în cînd, țările normale au nevoie să fie lăsate în pace de proiectele politicului. E o ironie poate a istoriei, care convine spiritelor cu adevărat liberale. În sensul cel mai profund al cuvîntului *liberal*, cel care trimite la libertatea clamată pentru sine, dar și pentru celălalt, Spania a trăit din moștenirea celui mai mare liberal al Europei: Don Quijote. Sper că nu mai trebuie să justific de ce apare acest articol „în polul plus". Dedic aceste rînduri unei persoane foarte dragi mie, a cărei supremă virtute va rămîne discreția și care a traversat urgia comunistă construind *des châteaux en Espagne!**

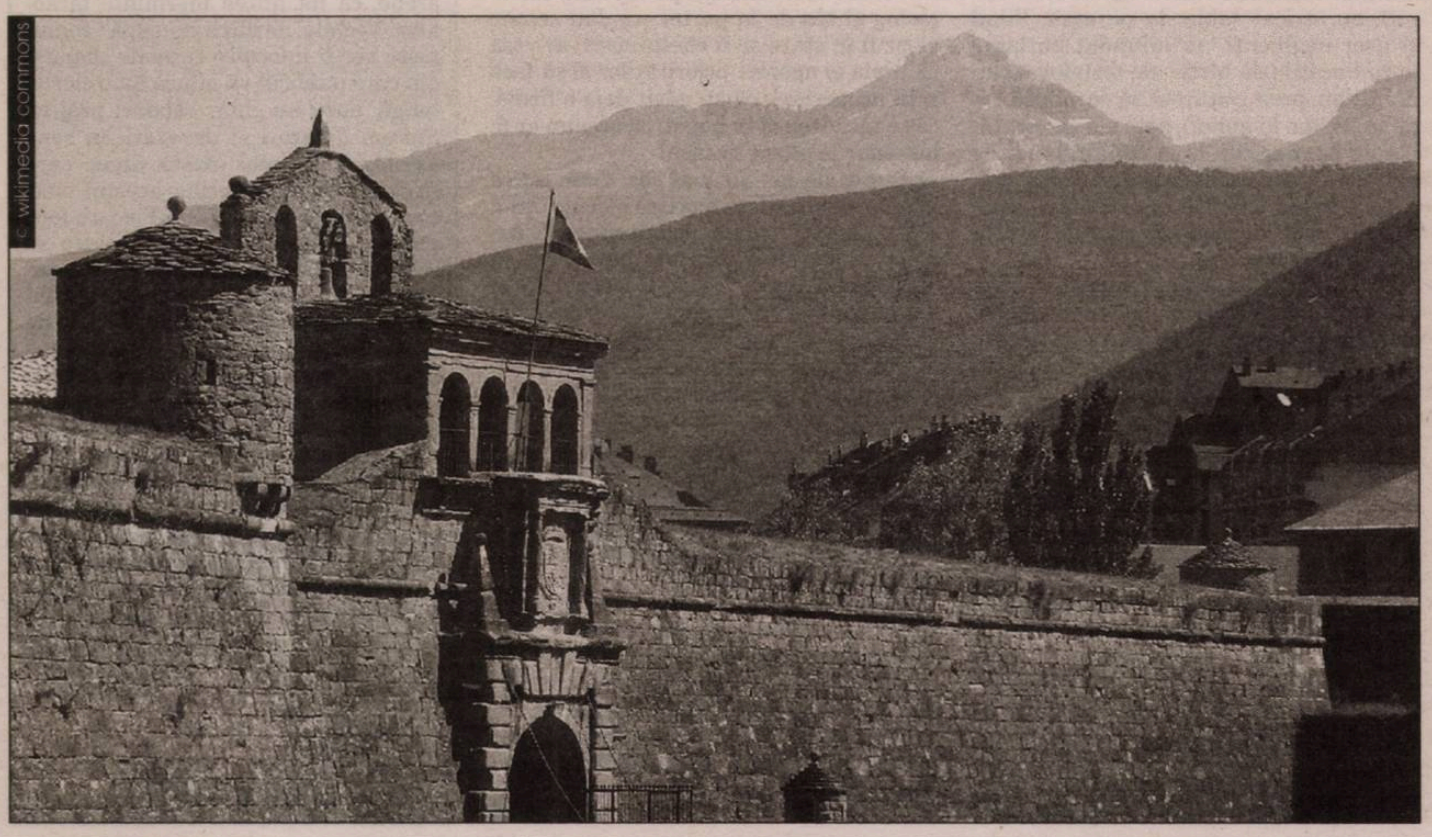

*castele în Spania.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

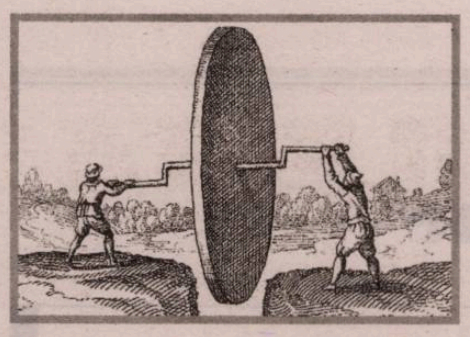

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Parapolitica

Dacă judecăm strict după primele reacții, strategia curioasă a premierului Dacian Cioloș de a propune un program de guvernare (limitat la principii, și, totuși, un program de guvernare) a fost bine primită. Cel puțin pe rețelele sociale, anunțul de luni seară al premierului – disponibil pe ro100.ro – s-a propagat cu o viteză care, de obicei, este rezervată știrilor despre atentate în Europa sau decesului vreunui cîntăreț celebru. Apărut după luni întregi de speculații privind viitorul politic al șefului Guvernului și al unora dintre colegii săi de cabinet, anunțul domnului Cioloș a avut mai multe efecte. Primul și, probabil, cel mai important este că a schimbat sensul dezbaterii publice și a oferit PSD *„a run for its money"*, un adversar cel puțin dificil. Scorul uriaș pe care PSD se pregătea să îl obțină pe 11 decembrie devine acum nu imposibil, dar mai puțin probabil.

O altă consecință este energizarea PNL care, disperat și confuz, avea nevoie ca de aer de o soluție pentru a ieși din bezna în care singur s-a scufundat în ultimul an cu o sumă de decizii care mai de care mai excentrice. PNL se pune acum sub umbrela proiectului Cioloș nu pentru că ar crede în el – sprijinul leneș-neconvins pe care Guvernul l-a avut în acest an e dovada –, ci pentru că nu are altă variantă. Deriva PNL devine astfel mai puțin vizibilă, dar nu își încetează cursul. Pentru PNL, Dacian Cioloș e o amînare, nu o salvare.

Al treilea și, poate, cel mai interesant efect este consacrarea unui tip de politică în afara politicii formale. Parapolitica domnului Cioloș e, în fapt, o operațiune complexă de imagine care urmărește limitarea influenței PSD. Atributele sale sînt destul de clare și vin în siajul mișcării antipartide care a alimentat parțial demonstrațiile de la finalul anului trecut și care a făcut posibilă ascensiunea USR.

Aș remarca aceste paragrafe din textul cu care șeful Guvernului și-a însoțit lansarea platformei „România 100".

„Mandatul de premier pe care l-am preluat în noiembrie 2015 a avut obiectivul de a asigura stabilitatea politică și economică a țării. Totodată, a avut rostul de a da partidelor politice răgazul necesar să se reformeze, să recîștige încrederea oamenilor, să se deschidă mai mult spre societate.

Unele partide nu par să fi mers pe această cale. Acest an de guvernare excepțională, independentă politic, a fost pentru ele doar o formă de a trage de timp, pentru a lăsa să se domolească energiile descătușate de #Colectiv. În esență, modul lor de a se raporta la oameni, la alegători, a rămas același."

„Unele partide" – pretenția de autonomie a domnului Cioloș apune. E firesc să presupunem că, dacă unele partide n-au fost bune, altele au fost. Sau măcar încearcă. Și nici nu e greu de înțeles care dintre ele. Tehnocratul lasă loc unui politician abil, a cărui principală însușire

e aceea că reușește să dea, atît adversarilor, cît și prietenilor de conjunctură, senzația că nu își dorește neapărat să continue, dar, dacă cineva insistă suficient, o va face.

Pe de altă parte, dl Cioloș e aproape prezidențial în refuzul său de a pronunța nume de partide și, nu tocmai subtil, alimentează tocmai acel mesaj antipolitic pe care mandatul său ar fi trebuit să îl treacă în istorie. Sigur, nu e sub nici o formă vina premierului că PNL și PSD nu reușesc să iasă din mlaștina în care s-au acomodat atît de mult încît au ajuns să nu mai cunoască alt stil de viață. Explicațiile, acolo, țin mai degrabă de cultura organizațională și repartizarea rentelor de stat decît de orice dorință de reformă venită din partea publicului.

Însă atunci cînd propui soluții fără să spui clar, de la bun început, cu cine anume intenționezi să le aplici, dacă vei avea ocazia, nu faci decît să transmiți un oarecare dispreț pentru viitorii colaboratori. Și mă refer aici la PNL și USR, suspecții de serviciu în ipotetica guvernare Cioloș II. Asta în condițiile în care nu cred că e nimeni atît de naiv încît să creadă că premierul nu a avut și nu are în continuare consultări cu cele două partide. Le-a avut și, probabil, le va mai avea. Așa cum a avut, de altfel, consultări și cu actori economici, dintre care cel puțin unul și-a văzut un proiect menționat favorabil în mesajul Platformei „România 100".

În fine, foarte interesantă e situația în care e pus electoratul centrist anti-PSD (nu i-aș spune de dreapta pentru că nu e tocmai o definiție precisă). Acești oameni vor trebui să se decidă dacă le place mai mult Cioloș decît le displace PNL și dacă USR e mai important ca instrument pentru inaugurarea unui Guvern Cioloș sau ca vehicul pentru noua politică cerută insistent de stradă. În cazul celei de-a doua alegeri, răspunsul este esențial pentru supraviețuirea formațiunii lui Nicușor Dan. Transformarea USR într-o anexă a PNL face existența sa cumva inutilă sau, cel mult, justificată temporar și dezamăgitoare.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Blocul meu

Sînt 28 de familii în bloc. Unele stau în duplexuri luxoase, altele în garsoniere sărăcăcioase. Parcarea din față are și Dacii, și Mercedes-uri. Avem tot felul de locatari. Unii ascultă Mozart în fiecare seară, alții mai dau o manea la ascultat. Nu-i problemă, nu am avut niciodată necazuri, că fiecare își pune muzica la volum ponderat, să nu-și deranjeze vecinii. Avem o comisie de bloc, avem și președinte, ba ne strîngem și în adunări generale, ca un parlament, unde toți avem cîte-un vot... Ba mai avem și ceva bănuți dintr-un contract cu o firmă de publicitate care și-a pus un ditamai banner-ul de publicitate pe calcan. Așa ne intră cîte ceva în buget. Nu e mult, dar e suficient pentru a ne mai rezolva cîte-o nevoie gospodărească.

La o adunare generală, vecinii de la parter au anunțat că s-a înfundat pluvialu'. Asta e canalul care e al nostru, al blocului, și pe care Apa Nova îl repară pe banii noștri. S-a surpat al naibii, chiar sub fundație, și e o ditamai investiția să îl reparăm. Pînă atunci, se încăpățînează să se tot înfunde și umple curtea interioară de un miros oribil, greu de suportat de vecinii de jos. Adunarea a aprobat. Ce era să le zicem? Vara era, într-adevăr, insuportabil. Așa că am băgat investiția de cîteva zeci de milioane la bugetul de investiții și am hotărît că asta e o prioritate comună.

După vreo lună, apare altă dandana. S-a spart acoperișul. Ăia de la firma cu reclama, care dădeau banii, tot urcînd și coborînd pe lîngă calcan să tot schimbe banneru' (care ne aducea banii), au stricat tabla de pe casă. Fiind și ușor neglijenți, au înfundat burlanele cu bucățile de hîrtie ale fostelor reclame (erau prea puturoși să le aducă pînă la parter, la gunoi), apoi s-a stricat tabla de pe margini de la frînghiile lor de alpiniști. Ușor-ușor, în timp, s-a cam stricat tot acoperișul. Ce mai, trebuia reparat. Le ploua în casă vecinilor de la ultimele două etaje.

Nu am convocat ședința din prima. Ne-a fost prea lene. Oricum, ambele investiții erau importante. Cei de jos, de la parter, erau siguri pe ei. Bănuții lor erau deja aprobați. Așa că nu s-au grăbit prea tare în a căuta meșterii cei mai buni, la un preț rezonabil. Au pierdut timpul, s-au și certat între ei (ăla era țigan, ălălalt era oltean, altul era prea scump). Trecuse deja vara, se dusese și toamna, venise iarna. Mirosul nu mai era atît de greu de suportat. În plus, nu aveau nici un proiect, nu găsiseră nici un constructor să repare canalizarea. S-a nimerit să fie un an ploios, așa că vecinii de sus au avut tot interesul să se pună pe treabă. În doi timpi și trei mișcări, au venit cu oferte de reparație pentru acoperiș. Tipi eficienți, ăștia de la ultimele două etaje! De aia au început să mormăie, cum că ar vrea o ședință extraordinară a comitetului de locatari, să se rediscute prioritățile. Ei nu ar zice că mirosul din curte nu e important, dar lor le plouă în casă și, avînd în vedere că banii din publicitate se tot strîng și ăia de la parter nu dau semne că ar fi în stare să îi cheltuiască, ar vrea să preia ei agenda priorităților și să facă întîi acoperișul, că au găsit deja o firmă, că se încadrează în buget, că oricum ar fi, lor chiar le plouă în casă!

Cei de jos au luat foc. Cum adică să se realoce bugetul blocului? S-a hotărît o dată, așa rămîne! Ce dacă ei nu se înțeleg de luni bune cum să cheltuiască banii? Dacă se ceartă între ei, ce mare lucru? E parte din firea omenească, să se mai certe. Bun, stau banii necheltuiți, dar asta nu e neapărat rău. Bine că nu se cheltuiesc aiurea! Mai bine stăm mai mult, așteptăm, cumpănim, ne gîndim, facem vreo cinci licitații, să fim siguri că totul iese brici în acte. Evident, s-a lăsat cu scandal. Încă nu am luat nici o decizie. Și unii, și alții au dreptate. Dacă ați fi președintele comitetului de locatari de la noi, ce ați zice?

Cred că v-ați prins deja cine sînt cele 28 de apartamente și știți că asta e o fabulă despre alocările fondurilor de coeziune ale UE care zac încă nefolosite în Est și despre urgențele Vestului legate de criza refugiaților. Voi ce ați decide, dacă ați fi președinte de bloc comunitar? Recunosc, eu nu am un răspuns clar.

un sport la Răsărit

Ni se promite refacerea unor stadioane, în condițiile unui fotbal în declin, cu tot mai puțini spectatori. De aici și întrebarea: ce-a fost mai întîi – stadionul, spectatorii sau fotbalul?

Și asta nu-i nimic. La Tîrgu Jiu se termină curînd o superarenă, la fix pentru ca spectatorii să poată ține un moment de reculegere pentru echipa locală, Pandurii, aflată cu un pas în groapa financiară. România dezvoltă o ironie aparte: pe măsură ce fotbalul ei sucombă, execută tot mai multe arene, ca tot atîtea morminte faraonice. Vechile „farfurii de supă" comuniste vor fi înlocuite cu noile „boluri" din care publicul va mînca tot o ciorbă lungă, dacă nu chiar răbdări prăjite. Sîntem defazați și dezaxați, în sens axiologic. Nu mai există nimic care să dea o ordine valorilor acestui moft costisitor care e fotbalul. Fiecare face ceea ce îl taie capul. La Craiova se înalță un stadion colosal care privește uimit cum „mititeii" de la poalele lui se păruiesc pe nume, licență, drept de a respira. Stelei i se reface „Ghencea" în folosul păsărelelor care vor ciuguli semințele de iarbă în absența vreunei echipe care să joace acolo. Vom fi ca în Coreea de Nord, betoane de ultim răcnet fără nimeni în ele. *Timing*-ul e perfect. Căci peste multă vreme, cînd poate va răsări din ruine un altfel de fotbal, aceste construcții vor începe să se ofilească. Și o vom lua de la capăt. Meseria de Păcală e una sisifică.

Radu NAUM

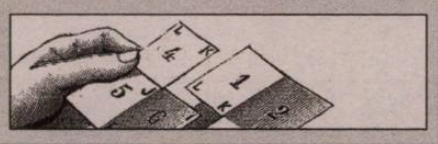

Coordonator: Sever VOINESCU

S-auzim de bine

Tineri muzicieni la început de drum

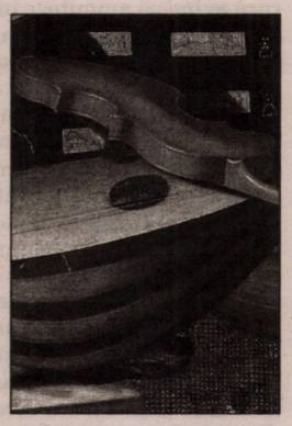

Texte și opinii de:

- Viorel COSMA (muzicolog)

„Parabola de generozitate a lui George Enescu“

- Cristina COMANDAȘU (muzicolog)

„Concursul Internațional «George Enescu» – o demonstrație“

- Dan DEDIU (compozitor)

„Piața muzicală a muncii și *Shrek Forever After*“

- Andrei VIERU (pianist)

„Muzică și tehnologie“

- Radu COSAȘU

„De 2 ianuarie“

argument

Sunetul clasic al tehnologiei de ultimă oră

DILEMA VECHE

S-auzim de bine

Tineri muzicieni la început de drum

„Într-un moment de neatenție, am prezis despre concerte că, peste un secol, nu vor mai exista în forma pe care o știm noi astăzi, pentru că funcția lor va fi integral preluată de media electronică. Mie nu mi s-a părut că această declarație este o afirmație radicală în mod deosebit. Eu am privit-o ca pe un adevăr evident și, în orice caz, ca pe un efect colateral al dezvoltărilor din era electronică. Și totuși, nici o altă declarație a mea nu a fost mai mult citată și mai intens disputată“, scria, la începutul anilor 1980, unul dintre pianiștii despre care toată lumea admite că a avut geniu, Glenn Gould. Nu a trebuit să treacă un secol. Astăzi, tehnologia duce concertele în afara sălilor în care au loc în condiții audio-video, adesea, superioare celor disponibile cuiva care asistă „pe viu“. Dau un singur exemplu: un spectator al unui concert din cadrul Festivalului Enescu, aflat în Sala Palatului în sectoarele J sau M ori pe ultimele rînduri de la balcon, ori în lojele mai îndepărtate de scenă, aude și vede cu mult mai precar decît altul care primește o transmisie HD în apartamentul lui. Aceasta este o realitate. Sigur că sala de concert are mirajul ei, ritualul ei social și atmosfera ei imposibil de reprodus într-o locuință, dar condițiile de audiție sînt, nu în puține cazuri, mult îmbunătățite dacă intervine, între artist și spectator, tehnologia.

Gould era un mare entuziast al rolului pe care tehnologia îl joacă în muzică. De pildă, susținea puternic superioritatea înregistrărilor de studio față de concertele live. În studio, artistul găsește liniște, se poate concentra, poate reveni asupra unor pasaje care nu i-au ieșit de la bun început așa cum a vrut – nici unul dintre aceste răgazuri nu îi este la îndemînă în concert. În opoziție cu el, Sergiu Celibidache, un geniu de aceeași anvergură, dar cu concepții total opuse, pleda dimpotrivă: înregistrarea trădează muzica, sunetul înregistrat este o blasfemie, muzica se naște, irepetabil, doar în sala de concert. Ba chiar, într-un elan filozofic care l-a ținut o viață întreagă, Celibidache elaborase teoria că sunetul este tridimensional și că, înregistrat, oricît de curat, devine bidimensional – tehnologia distruge una dintre dimensiunile sunetului. Dincolo de această dispută de la distanță (Celibidache și Gould nu au polemizat niciodată direct, deși ar fi putut, pentru că au fost perfect contemporani), nu putem să nu notăm o realitate: muzica este, astăzi, de neconceput în afara tehnolgiei. În acest context, apare o nouă generație de muzicieni. Tinerii care termină Conservatorul în secolul XXI nu mai pot fi artiști adevărați decît dacă se aliază cu tehnologia. La rîndul ei, tehnologia a găsit în artă o onorantă provocare. Tehnologia face o reverență artei și, generoasă, înțelege să o susțină nu doar pentru că arta este o necesitate pentru toată lumea, ci pentru că arta, la rîndul ei, stimulează tehnologia. Arta cere tehnologiei tot mai mult!

Sîntem, încă, o civilizație care simte o corespondență adîncă între avansul tehnologic și tinerețe. Prezentăm în acest Dosar cinci tineri interpreți de top. Pare că tehnologia de ultimă oră este destinată să fie la îndemîna tinerilor și ceva mai dificil de asimilat de către cei mai în vîrstă. Tinerețea circulă prin circuitele oricărei tehnologii. Și, dacă facem puțină liniște, s-ar putea să auzim că tensiunea acestei circulații sună clasic, foarte clasic, atît de clasic încît ajunge să fie, în fiecare moment, chiar muzica de ultimă oră… (Sever Voinescu)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată pe 3 noiembrie.

Viorel COSMA

Parabola de generozitate a lui George Enescu

S-a încheiat o nouă ediție a tradiționalului Concurs Internațional „George Enescu“ de la București și gîndul la generozitatea „maestrului din Liveni“, atît de legat de descoperirea, susținerea și promovarea tinerelor talente muzicale românești și străine, ne urmărește cu aceeași nestrămutată admirație față de modestia, dăruirea și mărinimia acestui mare artist. A descoperi copiii-minune de la Iași (Socrate Barozzi, Vasile Filip, Constantin și Jean Bobescu, Mircea Bârsan), de la Buzău (Mândru Katz), de la Galați (Valentin Gheorghiu) de la Chișinău (Mihai Constantinescu), de la București (Dinu Lipatti, Constantin Silvestri, Constantin C. Nottara, Corneliu Gheorghiu, Doina Nora Mihăilescu, Radu Mihail, Maria Fotino), chiar pe viitorii soliști de faimă mondială de peste hotare (Yehudi Menuhin, Ida Haendel, Uto Ughi, Yvonne Astruc, Henryk Szeryng) și a-i îndruma spre studii superioare, trecîndu-i prin propria sită profesională, la vîrste extrem de fragede, reprezintă un gest de noblețe sufletească tipic doar marilor personalități ale artei sunetelor. Spre propriile locuințe enesciene de la Cracalia, București, Sinaia, Paris, li s-au deschis larg porțile multor discipoli ce i-au călcat pragul de la copilărie și tinerețe pînă la senectute. „Aproape în fiecare joi“ – mărturisea violonistul Mihai Constantinescu – „eram prezent la masa de prînz și aveam prilejul să asist la repetițiile maestrului de vineri seara. Timp de patru ani l-am ascultat, în felul acesta, în permanență, atît acasă, cît și la memorabilele sale concerte de la Ateneu.“

În îndelungata mea carieră de lexicograf și istoric al muzicii românești, am avut prilejul să descopăr în arhivele multor creatori, interpreți, dascăli, chiar și lăutari, acele inedite „recomandări“ ale lui George Enescu către marii dascăli ai lumii, miniștri, directori de instituții lirice, conservatoare, societăți muzicale (filarmonici), spre a le acorda sprijinul în educația artistică și închegarea carierelor profesionale. O scrisoare autografă a maestrului, o simplă recomandare, un succint „portret“ muzical cu semnătura lui George Enescu, se transformau într-o veritabilă „diplomă“ de perete sau în acte oficiale de profesionalitate. „Recomandările“ maestrului au salvat cariere aflate în pragul prăpastiilor, fiindcă glasul cald al lui Enescu vorbea inimilor oamenilor de decizie ai epocii. Aș putea afirma că există astăzi o întreagă „arhivă“ națională din asemenea manuscrise enesciene, emoționante prin simplitatea și farmecul limbajului. Îmi vin în minte cele mai pitorești „recomandări“ ale lui Dimitrie Cuclin, Ludovic Feldman, Joseph Prunner, Remus Țincoca, Jean și Constantin Bobescu, Vasile Filip, George Enacovici, Vasile Jianu, Veturia Ghibu, Constantin Stroescu, Anastasia Dicescu, George Simonis, Sandu Albu, lăutarii Grigoraș Dinicu și Nicu Stănescu, George Cocea, Theodor Fuchs, George Adamachi, Theodor Lupu, Clara Haskil, Alfred Alessandrescu, Valentin Gheorghiu și mulți alții.

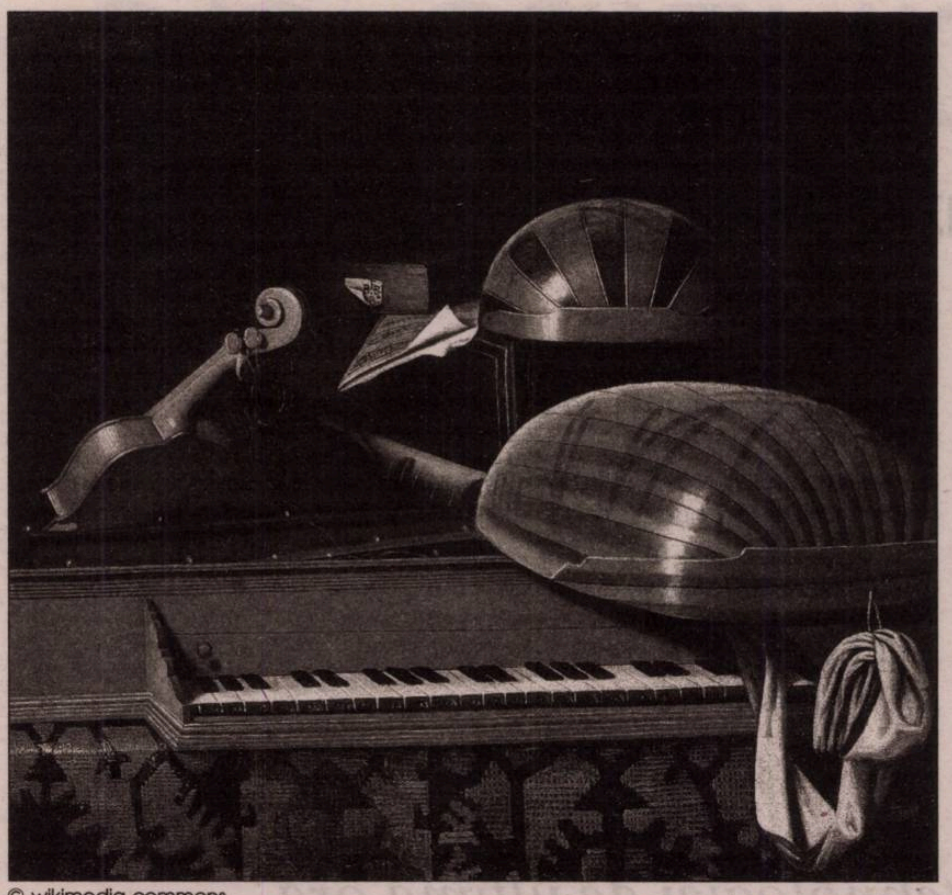

© wikimedia commons

© wikimedia commons

„Recomandările“ maestrului au salvat cariere aflate în pragul prăpastiilor.

Generozitatea lui George Enescu a căpătat forme și dimensiuni neobișnuite în pragul Primului Război Mondial, cînd a luat inițiativa fondării premiului național de compoziție (1911), apoi în perioada războiului de reîntregire (1916-1918), cînd a lansat ideea achiziționării și montării unei orgi de concert la Ateneul Român. Ambele atitudini de sprijinire a mișcării muzicale românești le-a gîndit prin „ferma decizie de a cînta totdeauna dezinteresat“. Așa s-au născut acele lungi și obositoare turnee prin țară, spre adunarea de fonduri necesare prosperității vieții noastre muzicale. „Vreau să contribui cu tot ce pot“ – mărturisea Enescu într-un interviu acordat presei epocii – „la încurajarea celor care scriu muzică pură, adică simfonii, cvartete, sonate și tot ce are legătură cu muzica polifonică.“ Pentru tinerii compozitori români, o asemenea încurajare – remarca tînărul mecena – ar avea „sublimul avantaj de a permite să se facă ascultat cel puțin o dată în viață“ (premianții se bucurau de prima audiție sub bagheta sa).

Numit președintele echipelor artistice mobile, organizate la inițiativa sa de Crucea Roșie (în septembrie 1916), George Enescu a devenit, din artist, un veritabil luptător pe front, prezent – aproape zilnic – în spitalele de campanie pentru răniți. După dezastrul militar de la Turtucaia, de pildă, se organizase în localul Școlii Centrale de Fete din București un mic spital militar în care George Enescu s-a angajat ca infirmier voluntar al Crucii Roșii Române. Într-o zi, colonelul chirurg avînd să amputeze piciorul unui soldat, „văzîndu-l pe Enescu, înalt și voinic, circulînd cu găleata de fețe printre răniți, apreciindu-i statura și robustețea, l-a chemat să-l ajute. Acesta a venit imediat“ – remarca scriitorul/memorialist Vintilă Russu-Șirianu, prezent la operație –, „colonelul chirurg i-a arătat cum să țină piciorul rănitului și unde să-l ducă după amputare... A început operația dură cu fierăstrăul, ceea ce lui Enescu i-a produs, brusc, un rău aproape de leșin.“ Alteori, violonistul George Enescu, aflat printre răniții care nu-l cunoșteau, a fost confundat cu un lăutar și rugat să le cînte melodiile „Am un leu și vreau să-l beu“, „Hora Unirii“ sau „Ciocîrlia“! Bineînțeles că violonistul anonim s-a conformat, părăsind repertoriul inițial (Bach, Mozart, Paganini).

Este surprinzător faptul că George Enescu a susținut concerte de binefacere în folosul Crucii Roșii la Petersburg, în Rusia, și la Paris, depunînd banii în contul de ajutorare a răniților și orfanilor de război din 1918. Dar gestul de generozitate al muzicianului român a căpătat și alte conotații artistice, atunci cînd în manifestările din anii grei ai Primului Război Mondial și-a alăturat artiștii amatori (medici, ofițeri, profesori, lăutari) spre a le oferi o șansă de a-și mai alina durerile familiale în urma morților în dramaticele lupte. Enescu a schimbat vioara cu pianul, viola și violoncelul, colaborînd cu melomani de ocazie. Georgeta Berindei, Emil Mihail, Alice Fundescu, Ersilia Roșca, Constantin Rădulescu-Cocoș sînt doar cîțiva dintre „colaboratorii“ generosului maestru. Desigur că cel mai spectaculos și bizar moment s-a petrecut în ziua de 30 mai 1918, cînd, pe scena Teatrului Național din Iași (!), George Enescu a trecut la pian spre a-l acompania pe lăutarul Nicu Buică în *Sonata Kreutzer* de Beethoven!

Departe de a-l coborî pe „geniul din Liveni“ din înălțimea sa profesională și spirituală, asemenea gesturi de generozitate au dispărut din peisajul nostru artistic contemporan. Pe Enescu îl aștepta fondarea Societății Compozitorilor Români (1920), care reprezenta o biruință a premiului național de compoziție pe care îl inițiase în 1911, precum și deschiderea Operei de Stat din București cu *Lohengrin* de Richard Wagner, sub bagheta sa (1921). Era un „postludiu“ la strădaniile de dirijor la Filarmonica din Capitală cu *Damnațiunea lui Faust* de Hector Berlioz și *Parsifal* de maestrul din Bayreuth (1915), în perspectiva nașterii apropiate a capodoperei *Oedipe*.

***Viorel Cosma** este muzicolog și exeget enescian.*

Cristina COMANDAȘU

Concursul Internațional „George Enescu" – o demonstrație

Voi face o mică demonstrație, urmărind pe scurt carierele celor care au fost laureați ai concursului „George Enescu", din 1958 pînă astăzi, cu sublinierea, de la început, că înșiruirea cîștigătorilor nu este una exhaustivă.

În 1958, premiul I la secțiunea vioară a fost cucerit de Ștefan Ruha, astăzi recunoscut drept un celebru exponent al violonisticii românești, în special al școlii muzicale clujene, de care s-a legat cea mai mare parte a activității sale. În 1959, Ștefan Ruha devenea solist al Filarmonicii din Cluj, iar mai apoi, profesor la Academia de Muzică „Gheorghe Dima". Premiul I la pian era cucerit în 1958 de chinezul Li Ming Quang, care se pare că a entuziasmat atunci cu talentul lui ieșit din comun; cariera extrem de promițătoare a lui Li Ming Quang a fost întreruptă însă în timpul revoluției culturale chineze, cînd, timp de mulți ani, a fost trimis să lucreze într-o orezărie și mîinile sale au avut mult de suferit în acea perioadă. Premiul I pentru interpretarea „Sonatei a III-a" în caracter popular românesc era cucerit în 1958 de frații Ștefan Gheorghiu și Valentin Gheorghiu, unul devenit profesor al celor mai buni violoniști români din a doua parte a secolului XX; cartea de vizită a pianistului Valentin Gheorghiu cred că e prea elocventă pentru a mai adăuga ceva.

În 1961, premiul I la secțiunea vioară revenea rusoaicei Nina Beilina, un nume astăzi fără prea mare rezonanță, iar premiul I la secțiunea pian nu s-a acordat. Pianistul Dan Grigore primește în 1961 premiul al IV-lea, iar Théodore Paraskivesco, actualmente unul dintre cele mai cunoscute nume de muzicieni români care activează în Franța, o mențione. Pentru prima dată, în 1961 este organizat și un concurs pentru voci de operă, distinct pentru voci feminine și masculine. Rusoaica Emma Sarkisian, astăzi practic necunoscută, cîștigă premiul I la voci feminine, iar la voci masculine, premiul I revine baritonului Dan Iordăchescu, regretatul muzician care ulterior va dezvolta una dintre cele mai frumoase cariere românești, inclusiv pe scene internaționale. Iordăchescu împarte premiul I cu Ladislau Konya, recunoscut drept una dintre vocile importante ale operei bucureștene.

În 1964, premiul I la secțiunea pian este cucerit de un nume care ne este foarte familiar astăzi: Elisabeth Leonskaja, una dintre marile pianiste ale finalului de secol XX și începutului de secol XXI: o doamnă leonină a pianului, care mărturisește ea însăși cît de important a fost acest premiu în cariera ei. Premiul I la secțiunea vioară revine franțuzoaicei Claire Bernard, cunoscută pentru cariera pedagogică desfășurată ulterior. Mare competiție a fost și în domeniul vocilor în 1964, o simplă înșiruire a premiilor fiind revelatoare: locul I a fost cîștigat la voci feminine de Marina Krilovici, iar la voci masculine de tenorul Ion Buzea. Însă nume la fel de rezonante, care astăzi sînt recunoscute pentru carierele lor strălucitoare pe plan internațional, apar în palmares: Agnes Baltsa, Viorica Cortez, Ludovic Spiess.

În 1967, competiția pianiștilor a suscitat un enorm interes: doi pianiști români își disputau locul I și doar simpla amintire a numelor lor este revelatoare – Radu Lupu și Dan Grigore. Pînă la urmă, Radu Lupu a fost cîștigător, împărțind premiul I cu un pianist din URSS, Samuel Alumjan, Dan Grigore primind premiul al II-lea. În scurt timp, Radu Lupu avea să părăsească România, lansîndu-se pe orbita marilor vedete și devenind astăzi, probabil, cel mai cunoscut pianist român la nivel internațional, în viață. Doi violoniști ruși pe primele două locuri în 1967, cu nume în prezent lipsite de rezonanță, dar și două violoniste românce în palmares – Mariana Sârbu pe locul III și Angela Gavrilă pe locul V. Competiția vocilor nu se mai desfășoară separat în 1967 pe secțiuni speciale dedicate cîntăreților sau cîntărețelor: locul I este cucerit de mezzosoprana Viorica Cortez și alte nume românești întîlnim majoritar pe celelalte locuri ale podiumului: Ionel Pantea, Ludovic Konya, Pompeiu Hărășteanu, Maria Slătinaru sînt cele mai rezonante astăzi.

Școala românească interpretativă a fost – și sper că va mai fi – de foarte înalt nivel.

1970 este ultimul an cînd se organizează Concursul Enescu în perioada comunistă: după o perioadă de relativă deschidere din anii '60, începînd cu anii '70 nu doar Concursul Enescu a fost închis, ci și Festivalul Enescu a avut de suferit, din ce în ce mai puțini interpreți străini fiind invitați, din rațiuni ușor de intuit. În 1970, premiile I vor fi cucerite de violonista Silvia Marcovici, pianistul rus Dmitri Alekseev și soprana Eugenia Moldoveanu – nume importante, cu greutatea unor cariere internaționale pe marile scene ale lumii.

În 1991, Concursul Enescu revine alături de Festival; este anul cînd cel mai important premiu este cucerit de violonistul Dan Claudiu Vornicelu, un talent care însă nu a reușit să reziste ulterior presiunii psihice pe care o presupune o carieră de mare nivel (el s-a sinucis în 2010, la 37 de ani). Bogdan Zvorișteanu, actualmente concertmaestrul Orchestrei Suisse Romande, a luat premiul al III-lea. La pian, podiumul este dominat tot de români: Daniel Goiți, Viniciu Moroianu, Vlad Dimulescu (cu cariere desfășurate astăzi mai ales la nivel național) și Luiza Borac (stabilită în Germania, cu o importantă activitate discografică, inclusiv titluri cu lucrări de Enescu și Lipatti). La canto, premiul I nu s-a acordat, iar premiul al II-lea a revenit sopranei Simina Ivan, de mulți ani în echipa Operei de Stat din Viena. 1991 este și anul organizării pentru prima dată a secțiunii de compoziție, premiul pentru muzică simfonică revenind lui Dan Dediu, unul dintre cele mai cunoscute nume de compozitori români din contemporaneitate.

A urmat o pauză în istoria concursului, datorată timpurilor dificile, inclusiv din punct de vedere economic, din primii ani de după 1989.

În 1999, premiul I este cucerit de violonistul Alexandru Tomescu, unul dintre cele mai cunoscute nume de muzicieni români din prezent. Tot români și pe celelalte locuri la secțiunea vioară: Remus Azoiței, profesor la Academia Regală de Muzică din Londra și unul dintre marii promotori ai muzicii enesciene la nivel internațional, și George Cosmin Bănică, în prezent concertmaestru al Orchestrei Tonhalle din Zürich. La secțiunea canto, cîștigători sînt tot numai români: Marius Brenciu, care ulterior avea să se lanseze pe mari scene internaționale, Roxana Stângaciu, căsătorită Briban, care avea să împărtășească soarta lui Dan Claudiu Vornicelu (s-a sinucis tot în 2010), și Celia Costea, cu o frumoasă carieră pe scene europene.

„Oamenii mi se plîng adesea că muzica este prea ambiguă, că nu știu ce să înțeleagă cînd ascultă muzică, spre deosebire de cuvinte, pe care le înțeleg imediat. Cu mine este exact invers..."

FELIX MENDELSSOHN

„Întreaga problemă a muzicii poate fi rezumată la întrebarea «Are muzica vreun sens?» și eu voi răspunde imediat «da». Iar voi veți continua: «Ne puteți spune care este acest sens?» și eu voi răspunde imediat «nu»."

AARON COPLAND

Concursul de pian este organizat în 2001: trei români sînt cîștigători, dintre care cel mai cunoscut astăzi este pianistul Matei Varga, stabilit la New York, autor al unor discuri cu muzică de Enescu. La vioară, concursul este cîștigat de sîrbul Nemanja Radulovic, un nume foarte rezonant astăzi, în special datorită proiectelor discografice realizate în parteneriat cu o importantă casă de discuri la nivel mondial.

2003: la vioară, premiul I îi revine unui român, Eugen Țichindeleanu, concertmaestru astăzi al unei orchestre daneze, iar la pian, laurii sînt ai pianistei ruse Ilona Timchenko, cu o carieră pe plan local în Spania, unde este astăzi stabilită. La canto, premiul I nu s-a acordat, iar premiul al II-lea a revenit sopranei Teodora Gheorghiu, care între 2007 și 2010 a fost solistă a Operei de Stat din Viena. Doi români sînt și laureații concursului de compoziție: Diana Rotaru și Vlad Hîrlav Maistorovici.

Violonistul Valery Sokolov cîștigă premiul I în 2005, cel care astăzi, la 30 de ani, are o carieră în plină ascensiune la nivel internațional, la cel mai înalt nivel. Dintre pianiștii cîștigători, o rezonanță are astăzi numele francezului Aimo Pagin, fiul violonistei Silvia Marcovici. Din nou, Diana Rotaru printre laureații concursului de compoziție.

2007 – violonista Anna Tifu, italiancă cu origini românești, este cîștigătoare, iar Vlad Stănculeasa ia locul al III-lea: concertmaestru al unor importante orchestre europene, Vlad este și semnatarul unui album cu muzică românească pentru o importantă casă de discuri. Cunoscut partener al recitalurilor lui Alexandru Tomescu, rusul Eduard Kunz ia premiul I la secțiunea pian. Un japonez și o unguroaică sînt cîștigători la secțiunea compoziție.

Din 2009 încep să-și facă loc pe podium numele asiatice; cum este necesar timp pentru construirea unei cariere la nivel internațional, nu mai putem judeca laureații Concursului Enescu, începînd cu 2009, prin prisma a ceea ce au făcut pînă în 2016, pentru că timpul mi se pare prea scurt. Pot remarca însă că, începînd din 2009, pe podiumul Concursului Enescu au urcat, dintre români, Mihai Ritivoiu (premiul al III-lea, pian, 2011), Valentin Răduțiu (premiul al II-lea, violoncel, 2011) și compozitorii Sebastian Androne și Alexandru Ștefan Murariu (2014). Nu-l pun la socoteală pe Ștefan Tarara, cîștigător al premiului I la secțiunea vioară în 2014, pentru că, deși de origine română, el este de fapt născut cetățean german.

Demonstrația e făcută: nume dintre cele mai mari au fost de-a lungul istoriei laureați ai Concursului „George Enescu", sigur, mulți dintre ei români, însă acest lucru arată, cred, în primul rînd, că școala românească interpretativă a fost – și sper că va mai fi – de foarte înalt nivel. Sigur, a obține un premiu la un concurs, oricît ar fi el de important, nu este o garanție pentru o carieră ulterioară de mare succes. Pe de altă parte, un tînăr nu poate avea acces la o carieră mare decît prin concursuri sau datorită șansei de a fi remarcat de o casă de discuri.

***Cristina Comandașu** este muzicolog și jurnalist la Radio România Muzical.*

„Muzica lui Enescu – o permanentă căutare"

interviu cu violonistul Vlad STĂNCULEASA

Ce a însemnat premiul pe care l-ați obținut la Concursul „George Enescu" și ce înseamnă festivalul pentru dumneavoastră?

A concura într-un concurs de talia celui de la București s-a dovedit a fi foarte dificil. Presiunea de a evolua acasă într-un mediu competitiv și evaluator a fost mult mai mare decît mă așteptam, chiar dacă a fost, în mare parte, doar produsul minții mele. În schimb, concertele din cadrul festivalului mă umplu de o emoție unică pentru că publicul face parte din muzica pe care încerc să o decodificăm și să o trăim împreună. Pe de altă parte, pentru mine Enescu înseamnă „acasă"... Mi-e foarte greu să vorbesc despre locul pe care îl ocupă in inima mea. Probabil că mi-ar fi mai ușor să cînt despre asta, și am și făcut-o, cu suita „Impresii din copilărie", pe care am interpretat-o la ediția 2007 a Concursului „George Enescu" alături de pianista Verona Maier, și am obținut „Premiul pentru cea mai bună interpretare a unei sonate pentru vioară și pian de George Enescu". Pentru mine, muzica lui Enescu înseamnă o permanentă căutare, o neliniște greu de stăpînit, un dor permanent, nestins... Există înlănțuiri armonice în piesele lui care îmi dau fiori, iar modul incredibil de „personal" în care a tratat vioara în creația sa dovedește legătura organică pe care a avut-o cu instrumentul căruia i-a datorat atît gloria, cît și nefericirea, în timpul vieții aura de interpret umbrind-o, în mod nedrept, pe cea de compozitor. Mă surprind revenind mereu la muzica lui. Și nu întîmplător, primul meu compact disc, alături de pianistul Thomas Hoppe, a fost dedicat creației românești pentru vioară, lucrările enesciene fiind în prim-plan.

Începînd din anul 2007 (cînd am fost laureat al Concursului Internațional „George Enescu"), am fost prezent la fiecare ediție a Festivalului: în 2009, împreună cu „Camerata Lysy" a Academiei Yehudi Menuhin, condusă de legendarul violonist și profesor Alberto Lysy, în anul 2011 am împărșit partitura solistică cu violonistul Liviu Prunaru, iar în 2013 am revenit pe scena Ateneului alături de violonistul Maxim Vengerov. În ultima ediție de Festival am fost prezent cu Orchestra de Cameră „Tharice Virtuosi", alcătuită din absolvenți ai Academiei Menuhin, formație a cărei constituire reprezintă un omagiu adus memoriei celei care a fost sufletul și susținătoarea Academiei, Martha Müller...

Acest festival e cartea noastră de vizită și evenimentul care a așezat Bucureștiul pe harta marilor evenimente muzicale ale lumii. Pare de domeniul fantasticului faptul că reușim să perseverăm în acest domeniu și demonstrăm continuitate. Echipa Artexim și domnul Mihai Constantinescu merită toată aprecierea noastră.

Ce relație se creează între un violonist și vioara sa?

Vioara mea e o Sanctus Serafin din 1739. Pe lîngă valoarea istorică, are o poveste cu totul aparte. Este prima vioară pe care George Enescu a cumpărat-o cu banii cîștigați din activitatea concertistică. Un instrument drag maestrului, pe care, mai apoi, l-a dăruit elevului său preferat, Yehudi Menuhin. Inutil să vă spun că niciodată n-am visat că voi putea cînta pe un astfel de instrument. Cum am reușit să intru în posesia lui... probabil că acest gen de conjunctură are darul de a confirma faptul că, dacă îți dorești ceva cu toată ființa, atunci întreg universul complotează în favoarea ta. Faptul că deja fusesem invitat să intru în cercul restrîns al studenților Academiei Menuhin (lucru pe care i-l datorez violonistului Liviu Prunaru) ținea de domeniul incredibilului, pentru mine. Aveam 18 ani și eram student, în Elveția. Părea că totul începea să aibă sens, aveam șansa extraordinară de a învăța de la cei mai buni instrumentiști ai lumii și mi se clădea încrederea că pot să mă ridic la nivelul unei școli de prestigiu, în ciuda vîrstei fragede. Ar trebui să precizez faptul că Academia Menuhin e, dacă vreți, o platformă mai potrivită perfecționării decît studiilor specifice unei instituții de învățămînt superior; conceptul de bază presupune foarte multă practică, ești „aruncat în foc" prin intermediul concertelor pe care le susții alături de profesorii tăi, ceea ce complică lucrurile și ridică nivelul de exigență foarte mult; în mod normal, ești admis la Academie după ce ai încheiat studiile la Conservator. La mine, întîmplarea a făcut ca lucrurile să stea invers... mai întîi a fost Academia Menuhin și apoi a venit rîndul Conservatorului din Lausanne. O dovadă în plus că în viață nu există reguli, ci oportunități. Odată intrat în universul Academiei, am aflat de existența mecenatului artistic despre care citisem doar în biografiile muzicienilor sau la cursul de istoria muzicii. Am descoperit că există, și în ziua de astăzi, oameni care înțeleg să investească în achiziționarea de instrumente valoroase pe care le încredințează unor muzicieni care le mențin în viață și în centrul atenției publicului pentru care au fost construite, în urmă cu sute de ani. Doamnei Martha Müller, sponsor al Academiei, îi datorez onoarea de cînta pe acest instrument. Mărturisesc faptul că nu a fost deloc ușor să mă acomodez cu acest Sanctus Serafin, care, am aflat ulterior, se dovedise încăpățînat și ostil, mulți dintre cei aleși să-l folosească plîngîndu-se că e „prea sălbatic" și „greu de cîntat". Cum am reușit să-l „îmblînzesc"!? Probabil cu multă răbdare și perseverență. Și a fost începutul unei frumoase prietenii. Devii răspunzător pentru ceea ce ai îmblînzit. Acest instrument este și va rămîne unic pentru mine. Am convingerea că această vioară are un suflet al ei. Un suflet aparte, pe care eu am învățat să-l cunosc și să-l ascult. Și, ca orice instrument de valoare sau obiect de preț, trebuie îngrijită și protejată de diferențele de temperatură sau de umiditate. Sînt peste zece ani de cînd ieșim împreună pe scenă. De aceea, avînd în vedere fragilitatea ei, am luat hotărîrea să o folosesc mai rar, doar în concertele importante, pentru a o proteja și a o păstra cît mai mult timp într-o formă optimă.

Cum arată „agenda" dvs. în viitorul apropiat?

Încărcată. Plină de proiecte interesante pentru mine și utile pentru dezvoltarea mea muzicală. Ianuarie și februarie vor aduce concerte în România alături de filarmonicile din București și Iași. Luna aprilie, recitaluri în Germania și România alături de pianistul James Maddox, iar în mai (un proiect pe care îl aștept cu drag) voi concerta alături de Orchestra de Cameră Radio din Leipzig, în calitate de solist, concertmaestru și îndrumător artistic, neavînd dirijor. Cine se află prin preajmă e cu mare drag invitat.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Tehnologia are capacitatea de a crea un climat de anonimitate și de a-i da artistului timpul și libertatea să-și pregătească propria concepție asupra lucrării, mobilizînd cele mai bune calități pe care le are. Tehnologia mai are și capacitatea de a înlocui acele îngrozitoare, degradante și omenește dăunătoare nesiguranțe pe care concertul le aduce cu sine întotdeauna."

GLENN GOULD

Cum am ajuns să-mi trăiesc visul

Anna Tifu s-a născut în 1986, în Italia. A debutat la 11 ani, ca solistă a Orchestrei Naționale a Ținuturilor Loarei, iar la 12 ani a cîntat pe scena Scalei din Milano. A cîștigat numeroasele premii internaționale, iar în 2007 a fost laureată a Concursului Internațional „George Enescu", fiind, de altfel, cea mai tînără premiantă.

Am întrebat-o, așadar, ce a însemnat acest premiu pentru ea și dacă a contat premiul în cariera sa.

„Bineînțeles! Ca să devii un muzician bun ai nevoie de o combinație de talent, efort, sacrificii, șanse, inteligență și personalitate. Din experiența mea, faptul că am cîștigat Concursul Enescu a însemnat un pas decisiv în cariera mea, a fost cel mai important ingredient – mi-a oferit posibilitatea de a atinge un țel pe care orice muzician și-l propune: acela de a cînta alături de marii artiști, orchestre și dirijori cunoscuți. După ce am cîștigat acest premiu am fost invitată la multe festivaluri prestigioase, concerte de renume dirijate de oameni precum Gustavo Dudamel și Simon Bolivar, Yuri Temirkanov și Accademia Nazionale di Santa Cecilia, ca să numesc doar pe cîțiva... Așa că, datorită Concursului Enescu, am ajuns să-mi trăiesc Visul."

Despre muzica lui Enescu, Anna Tifu spune că apropierea s-a produs mai ales după ce a cîștigat competiția. „Acum cînt în mod regulat muzica lui Enescu și, bineînțeles, fiind pe jumătate românică, acest lucru mă face extrem de mîndră. De altfel, următorul meu proiect este să înregistrez un CD cu muzica lui Enescu, pe care îl consider unul dintre cei mai mari compozitori și muzicieni ai secolului 20! Pentru mine este o călătorie inspirațională să descopăr lucrări noi ale compozitorului."

Vorbind despre muzică și descoperiri, am mai întrebat-o pe tînăra violonistă care este partitura care o provoacă cel mai mult.

„Cred că Șostakovici, «Concertul pentru vioară nr. 1», care este și concertul meu preferat. Există multe concerte pentru vioară care sînt dramatice, dar întunecimea și durerea pe care le poți simți de la prima notă a acestui concert sînt unice. De fiecare dată cînd îl cînt, pare că descopăr noi lucruri. Este, de altfel, un concert care ocupă un loc special în inima mea, deoarece l-am descoperit cînd eram copil, la 12 ani, alături de Orchestra Națională a Ținuturilor Loarei. Cîntam Bruch și, în a doua parte a concertului, era acest violoncelist fabulos care intrepreta concertul lui Șostakovici pentru violoncel. Țin minte că m-am «supărat» pe tatăl meu pentru că nu m-a învățat să cînt la violoncel, ca să pot cînta și eu acea bucată. Bineînțeles, cînd am descoperit că Șostakovici scrisese și concerte pentru vioară, m-am liniștit." (**S. G.**)

„Dar nu auzi ce frumos sună?"

interviu cu violoncelistul Valentin RĂDUȚIU

Primii pași pe care i-ați făcut alături de muzică au început la vîrsta de 6 ani, o vîrstă cînd copiii sînt curioși să descopere tot felul de lucruri. Ce v-a legat, dincolo de curiozitate, de muzică?

La cinci ani am primit cadou un micuț keyboard de trei octave, pe care am început să cînt cu două degete. Acest keyboard avea o simplă funcție de acompaniament – apăsînd, de exemplu, clapa cu sunetul „do", automat cînta un acompaniament în do major. Într-un mod care pînă astăzi mă uimește, probabil prin simpla metoda de *„trial-and-error"*, am învățat să mă acompaniez cu tonica, subdominantă și dominanta. Așa am început să improvizez. La un moment dat m-a observat o prietenă a părinților (care mai tîrziu a devenit prima mea profesoară de pian) cum cînt și m-a întrebat ostentativ, curioasă ce voi răspunde la acea vîrstă fragedă: „De ce cînți pe aceste clape urîte, cele negre?" La care eu am spus, mirat: „Dar nu auzi ce frumos sună?" Așa că doresc să vă răspund cu aceeași puritate a unui copil: de muzică m-a legat frumusețea ei. Mi-a plăcut orice produce sunet. Am terorizat lumea din jur fluierînd non-stop pe un Blockflöte și am imitat cu un bețișor de plastic pe o chitară mișcările de arcuș, pînă cînd am primit, în sfîrșit, un violoncel.

Care e cea mai grea și mai iubită partitură pe care ați interpretat-o?

„Greul" e un lucru relativ. Știm, din diferite aspecte ale vieții, cît de greu poate să fie să faci un lucru simplu cu perfecțiune și măiestrie adevărată. Muzica lui Mozart, de exemplu, care de atîtea ori e caracterizată de acea simplitate și puritate copleșitoare: să o interpretezi cu naturalețe, eleganță, fără a-i adăuga ceva în plus și, în același timp, oferindu-i toată fantezia ta muzicală, este foarte, foarte greu. Celibidache dădea muzicienilor tineri această lecție, punîndu-i să cînte la instrument „Hännschen klein", una din cele mai cunoscute melodii germane pentru copii: „Cine știe să frazeze «Hännschen klein», știe să cînte și Bruckner" – spunea. Dar înțeleg la ce vă referiți. Repertoriul unui instrument oferă dificultăți diferite: întîi sînt, evident, acele piese care, din aspectul tehnic, sînt foarte grele și necesită o manualitate foarte bună, rapidă, și virtuozitate. Mă gîndesc, de exemplu, la Sinfonia concertantă de Prokofiev, care și pentru condiția fizică este o provocare. Apoi există piese care solicită foarte mult psihicul interpretului: „Concertul pentru violoncel" de Schumann este caracterizat de o ambivalentă emoțională permanentă, care ilustrează fragilitatea sufletească și stările schimbătoare ale compozitorului. Această neliniște interioară se manifestă și printr-o dezvoltare a materialului tematic, care în privința memorizării este foarte epuizantă – o cu totul altfel de greutate. Dar vreau să vă spun care e piesa pe care am repetat-o cel mai mult, cînd am învățat-o prima dată, împreună cu pianistul: a doua sonată pentru violoncel de George Enescu. Această muzică are un idiom atît de unic, incomparabil, încît nu îți permite să fii leneș, să te bazezi pe reflexele și așteptările muzicale obișnuite. Cînd pui pentru prima dată pasul în această lume, ești ca un nou-născut: te uiți de jur-împrejur, cu mirare, cu ochii larg deschiși, cu toate simțurile la atenție maximă. Citești partitura și minuțioasele ei detalii, însă nu doar pe aceea a violoncelului, ci și a pianului, pînă cînd toate informațiile sînt asimilate și pătrund în subconștient. Doar atunci, în clipa concertului, această lucrare vorbește prin tine și poți lăsa muzica „să se întîmple" de la sine. Atunci va răsuna cu acea simplitate și naturalețe despre care vorbeam mai devreme și care, și la Enescu, este la fel de importantă ca la Mozart. Spun mereu că acea partitură care se află pe pupitrul meu într-un anumit moment este cea mai dragă partitură a mea. Dar prin procesul de învățare atît de intens pe care vi l-am descris și prin starea emoțională și unică a fiecărei interpretări în concert, această a doua sonată de Enescu are un loc cu totul aparte în inima mea.

Vorbind despre muzica lui Enescu, a contat în cariera dvs. premiul pe care l-ați primit la Concursul „George Enescu"?

Premiul meu la Concursul Enescu a fost un succes foarte important pentru mine și a marcat un moment decisiv. Sînt de părere că parcursul, cariera unui muzician sînt ca un mozaic: se construiește din multe bucățele, iar acest premiu a legat multe piese una de alta și a creat un întreg mai mare. Un premiu la acest concurs aduce o vizibilitate internațională și dovedește că tînărul muzician laureat, într-un context de tensiune și comparat cu o concurență internațională, a reușit să se impună. Prin acest aspect se cîștigă încrederea organizatorilor în branșa muzicală. Pe lîngă invitații de a susține concerte, premiul m-a și încurajat să imprim CD-ul cu integrala lucrărilor enesciene pentru violoncel și pian, și l-a pus într-o lumină deosebită. Mai ales pentru că sînt și român, m-a ajutat să exprim o poveste foarte personală, care și acum, la mai mulți ani după participarea la concurs, continuă și deschide multe porți frumoase.

a consemnat Stela GIURGEANU

Pianul poate crea iluzia unei întregi orchestre

***Mihai Ritivoiu** este un tînăr și talentat pianist român, născut la București în 1989. A absolvit cu onoruri Universitatea Națională de Muzică din București, clasa de pian a profesorului Vinicius Moroianu. Printre premiile cîștigate, a fost și laureat al Concursului Enescu în 2011. L-am întrebat cînd a făcut primii pași înspre muzică și, mai ales, ce l-a atras înspre pian.*

„Deși nu m-am născut într-o familie de muzicieni, părinții mei sînt melomani, iar în casă se asculta foarte des muzică clasică. Eram fascinat în special de simfoniile lui Beethoven, iar pianul mi s-a părut atractiv poate tocmai din cauză că este singurul instrument la care se poate crea iluzia unei întregi orchestre simfonice. Am început lecțiile de la vîrsta de 6 ani cu o doamnă profesoară care, pe lîngă tot ce m-a învățat, mi-a insuflat o dragoste extraordinară pentru muzică, ce a rămas cu mine pînă în ziua de astăzi și continuă să mă călăuzească pe drumul uneori anevoios al vieții de muzician."

Ce a însemnat pentru cariera dvs. premiul obținut la Concursul Enescu?

„Concursul Enescu a fost un moment decisiv pentru cariera mea, prin posibilitățile pe care mi le-a deschis, ca laureat al unei competiții prestigioase. În plus, fiind în București, la mine acasă, am simțit o căldură specială din partea publicului care mi-a dat un plus de încredere în momentele acelea extrem de tensionate de pe parcursul celor patru etape de concurs. Nu în ultimul rînd, a însemnat posibilitatea întîlnirii cu maestrul Valentin Gheorghiu (care era membru al juriului), un artist și un om de excepție, care mi-a împărtășit cu multă generozitate din experiența sa de decenii ca pianist concertist și compozitor."

Despre agenda sa, în viitorul apropiat, îmi spune că este încărcată. „Am programate recitaluri, atît solo, cît și de muzică de cameră, în Londra, precum și un recital și un *masterclass* în regiunea Drome, din sudul Franței, unde, cu doi ani în urmă, am fost laureat al concursului Teresa Llacuna din Valence." (**S. G.**)

3 întrebări pentru

Violonistul Ştefan Tarara

Cînd ați descoperit-o și cînd v-ați îndrăgostit de muzica lui Enescu?

Pot spune că muzica lui Enescu a existat dintotdeauna în mine. M-am născut într-o familie de muzicieni români, deci nu aveam cum să nu fiu îndrăgostit de muzica lui! Am cîntat „Impressions d'enfance" de mic, învățînd mereu și dezvoltîndu-mi abilitățile artistice prin muzica maestrului Enescu. Prin muzica lui am învățat cum să exprim, cum să trăiesc și cum să simt muzica. Nici un alt compozitor nu mă emoționează atît de mult și nu mă „disciplinează" în felul cum o face el. Savurez fiecare clipă în care îi cînt muzica pe care încerc, de altfel, s-o inserez cît mai mult în programele concertelor pe care le susțin, în toată lumea. Și mă bucură să constat că din ce în ce mai mulți oameni încep să descopere și să iubească muzica lui Enescu și să fie interesați de opera sa. Iar asta cred că este misiunea mea.

Ați lansat primul CD la un an după ce ați cîștigat Concursul „George Enescu". Vorbiți-ne puțin despre acest CD.

Visul meu, de multă vreme, a fost să înregistrez muzica lui George Enescu. După ce am cîștigat concursul m-am simți destul de încrezător ca să înregistrez „Sonata nr. 3", o sonată pe care îmi place s-o numesc „O simfonie sub forma unei sonate", datorită complexității sale sonore și densității coloristice a sunetelor. Mai mult, cred că noi, cei care am cîștigat concursul, avem responsabilitatea de a fi ambasadori ai muzicii sale în lume. De aceea, pentru mine, a fost o urmare firească să înregistrez lucrările lui Enescu pentru vioară și pian. În urmă cu cîteva luni am lansat și al doilea CD, *Childhood Impressions*. Pentru a completa cercul celor trei sonate pentru vioară publicate, am înregistrat, pe lîngă Sonatele nr. 2 și 3, suita „Impressions d'enfance". Un vis devenit realitate.

Cît a contat în cariera dvs. acest premiu?

Faptul că am cîștigat Concursul „George Enescu" este pînă acum cea mai mare reușită. Pe lîngă această onoare enormă, mi-a consolidat cariera, mi-a adus recunoaștere și multe concerte. Concursul mi-a schimbat viața și n-aș putea niciodată să exprim îndeajuns de mult ce a însemnat acest premiu pentru mine. (**S. G.**)

„Fiți pe fază, fiți treji, wake up!"

interviu cu Răzvan POPOVICI

Unul dintre cei mai talentați violiști din România este și unul dintre cei mai abili manageri culturali. ***Răzvan Popovici*** *a început să construiască festivalul SoNoRo acum unsprezece ani. Astăzi, SoNoRo e o platformă de promovare a muzicii clasice. Și o rampă de lansare pentru tineri muzicieni.*

© S. Mesteacănu

Ce înseamnă performanță în muzica clasică?

În momentul în care reușești să-ți cîștigi existența făcînd muzică putem începe să vorbim despre performanță. Sistemele de educație sînt diferite, în diversele părți ale lumii. România e încă ancorată într-un sistem vechi, oarecum depășit, care pornește de la premisa că toți tinerii muzicieni aspiranți vor deveni soliști, că toți trebuie să urmeze o carieră solo. N-are sens să explic acum de ce această ambiție nu se poate îndeplini. Dacă orientezi tinerii talentați spre ceva ce de la bun început nu e fezabil, atunci îi pui pe o pistă greșită. În ziua de azi, carierele pot fi extrem de variate. Poți fi solist de succes – dacă ești foarte talentat și dacă ai noroc, deci cei mai puțini dintre noi –, poți fi membru al unei orchestre, poți fi profesor la o universitate, poți fi un profesor care se ocupă de copiii care învață pur și simplu pentru plăcerea de a face muzică și pentru a se dezvolta armonios, poți face mare carieră în lumea muzicii de cameră... Dacă reușești să faci o carieră în oricare dintre aceste domenii, înseamnă că ai ajuns la performanță. Definiția performanței, pentru mine, este a-ți stăpîni instrumentul atît de bine încît să faci ce vrei cu el. Asta te poate califica pentru cercurile mai înalte ale vieții muzicale. Performanța este rezultatul investiției în timp, e rezultatul răbdării, al efortului depus, al perseverenței. Doar așa se ajunge la ea.

„Cînd sună bine, e bine."

DUKE ELLINGTON

Dar care este diferența între un instrumentist bun și un muzician?

E foarte simplu. Avem exemple la tot pasul în ziua de azi. Sînt foarte mulți copii talentați care au o ușurință deosebită de a mînui instrumentul, care învață repede tehnica de interpretare, dar care tratează instrumentul de parcă ar face sport. Un muzician bun, pe lîngă faptul că stăpînește instrumentul, își dezvoltă spiritul în mai multe direcții, are cultură generală, citește, vede filme, înțelege contexte, vede multe, ascultă, umblă, e curios. Un muzician adevărat este implicit un bun instrumentist, dar cu toate aceste componente adiacente.

„Un adevărat muzician nu crede decît în ceea ce aude."

PAUL HINDEMITH

Care ar fi etapele unei cariere pentru un tînăr muzician?

Întîi, desigur, înveți instrumentul. Termini liceul, mergi la Conservator, studiezi, te dezvolți, cauți și, în timpul studiului, deja trebuie să începi viața concertistică. Să aduni impresii și experiențe, împărțind scena cu diverși colegi, mai buni, de obicei. Marele secret e ca de mic să te anturezi cu muzicieni mai puternici și mai buni decît tine. De asta am și înființat, acum zece ani, „SoNoRo Interferențe". Acești tineri talentați au ocazia, chiar și la 15-16 ani, să împartă scena cu mari artiști. Ce lucru extraordinar este să cînți împreună cu concertmaestrul Filarmonicii din Berlin sau cu Mihaela Martin, cu oameni care doar dacă te lasă să stai în aura lor deja te înalță! Nu mai vorbim despre ce poți „fura" de la ei. Apoi, pur și simplu trebuie să te ocupi de propria carieră, în cazul în care nu te decizi să intri într-o orchestră sau doar să dai lecții începătorilor. Trăim timpul cel mai palpitant, inclusiv pentru muzica clasică, pentru că poți crea lucruri, viața muzicală nu mai e atît de așezată, nu mai e închistarea de odinioară. Pe vremuri existau doar aceste posibilități: orchestră, Conservator, profesor la liceu, solistică – dar și atunci, doar un număr infim dintre absolvenți ajungeau acolo – și, eventual, mai exista, așa, o mică portiță pentru a face o carieră frumoasă într-un cvartet de coarde și o foarte mică șansă să ajungi într-un trio cu pian. Acum sînt sute de cvartete și de trio-uri cu pian fantastice. Sînt tineri, ca și mine, de altfel, care au pornit de la o vîrstă fragedă să construiască festivaluri, lumi muzicale paralele față de *mainstream,* să strîngă bani, să motiveze oameni, să creeze concepte, să scoată discuri, să găsească finanțare pentru proiecte culturale. E foarte interesant ce se întîmplă. Cred că după ce înveți și devii bun, adică după ce studiezi, studiezi, studiezi, începi să cunoști muzicieni extraordinari de care încerci să te apropii. După aceea îți iei soarta în mîini.

„Dacă un compozitor poate spune ce are de spus și în cuvinte, atunci mai bine să nu se apuce de scris muzică."

GUSTAV MAHLER

Apropo: e foarte important, pentru orice artist în formare, să aibă ocazia unor întîlniri cu mari spirite. Care au fost, pentru dumneavoastră, aceste mari întîlniri formatoare?

Au fost multe. Am avut noroc că am avut cîțiva pedagogi ieșiți din comun. Începînd cu Peter Langarrtner de la Salzburg, Jean Sulem la Paris, Wolfram Christ, fostul prim violist solo al Filarmonicii din Berlin. Cînd am început să împart scena cu mari muzicieni, am învățat lucruri care m-au marcat. Prin Wolfram Christ am reușit să cînt în Filarmonica din Berlin, unde ești în cel mai bun corp orchestral din lume. După aceea îmi aduc aminte cînd am cîntat prima dată cu Natalia Gutman sau cu mulți alți mari muzicieni cu care, între timp, cînt regulat. Fiecare a fost o piatră de încercare. Secretul e că, atunci cînd ești curios, poți să prinzi. Uneori ești la un festival timp de o săptămînă și înveți în săptămîna aia cît ai învățat pe vremuri într-un an. Asta le spun și studenților: fiți pe fază, fiți treji, *wake up!*

„Trebuie să te apuci serios de muzică doar dacă știi că, fără muzică, mori. Altfel, mai bine nu."

NADIA BOULANGER

Care sînt șansele pentru un tînăr absolvent de Conservator să facă o carieră în România?

Șansele există. Dar problema mare este că sistemul e destul de rigid și mulți tineri foarte buni nu prea au ce face. Pentru că mentalitatea e așa: dacă nu cînți în orchestră, trebuie să-ți cîștigi cumva existența dînd lecții. Și dacă nu-ți place să dai lecții, trebuie să cînți la tot felul de ciubucuri, pe la nunți etc. Așa se pierd talentele. Din cîte știu, sînt multe locuri în orchestre blocate. Dar lumea muzicii de cameră, de exemplu, poate fi o sursă de venit fantastică acum și poți face o carieră minunată. Dacă stai și te gîndești cît de puține triouri, cvartete, cvintete există în România și cîte posibilități are țara, îți dai repede seama că undeva e un blocaj. Prin diverse *workshop*-uri, prin „SoNoRo Interferențe", întotdeauna am pledat pentru ca tinerii să-și ia soarta în mîini, căci oportunitățile de a-și demonstra talentul sînt destule. Chiar și publicul devine din ce în ce mai curios, mai educat, își dorește tot mai multe lucruri. Mă gîndesc cît de des sună telefonul pentru diverse concerte sau recepții, unde recomand bursierii SoNoRo. Posibilități sînt. Văd că această nouă generație de muzicieni se descurcă destul de bine. Pe vremuri, dacă nu cîntai în orchestră, aveai un agent. Și agentul făcea totul pentru tine. Acum, ce facem noi, ca muzicieni, e de cinci ori mai bine decît fac agenții noștri din Berlin, Viena, Londra și așa mai departe. E-adevărat, ei se ocupă de concertele mari. Dacă sunăm noi, nu ne ascultă nimeni. Și oricum, e jenant să te lauzi că tu ești cel mai tare la festivalul de la Lucerna. Cred că agenții au și o mare șansă în vremurile noastre, pentru că, dacă își găsesc muzicieni ca parteneri, și ei profită din treaba asta. Mulți încă nu s-au prins de asta. Dar piața muzicală este într-o schimbare extraordinară acum. În viitor se va vedea cîte agenții vor dispărea. E acum o perioadă intermitentă, cînd cărțile se amestecă altfel și rolul muzicianului va fi mult mai mare și el nu va mai fi atît de legat de agenții.

„Aici, în România, totul e de făcut, de refăcut. Asta mă motivează."

Cum a funcționat „SoNoRo Interferențe"?

E componenta educațională a festivalului. Au trecut aproape zece ani de cînd am inițiat și această direcție. Peste 250 de tineri muzicieni români au trecut prin acest program de *workshop*-uri. Artiștii au ocazia să petreacă două săptămîni alături de noi. Învățăm împreună și cîntăm împreună într-o atmosferă plăcută. Lucrăm intensiv. Construim o relație discipol-maestru. E și un soi de cantonament, o etapă de pregătire pentru viitor. Eu încerc să le deschid niște uși. Bursierii noștri primesc apoi felurite invitații ca să cînte. Dar programul e cu bătaie mai lungă: e piatra de temelie a unei viitoare elite muzicale românești. Depinde numai de acești încă tineri muzicieni să se coaguleze această elită. E nevoie nu doar de talent, ci și de știință și voința de a se implica în promovarea muzicii clasice.

De ce v-ați întors în România?

Pentru SoNoRo. Dacă vrei să faci ceva bine, dacă vrei să transformi un festival promițător într-o platformă culturală autentică – avem Interferențele, SoNoRo Conac, concertele în străinătate, am făcut SoNoRo Sofia, SoNoRo în Arezzo, plus tot felul de parteneriate, plus albume cu fotografii, discuri etc. – trebuie să te ții de treabă. Asta am de gînd să fac.

Un muzician foarte bun, performant, absolvent de studii în străinătate, de ce s-ar întoarce în România?

Eu pot să vorbesc doar prin prisma experienței mele. Mie îmi place Bucureștiul foarte mult. Îmi place cum miroase pe străzi primăvara în București. Îmi place atmosfera. În plus, e un oraș foarte deschis, aici am foarte mulți prieteni. Dar, mai ales, aici, în România, totul e de făcut, de refăcut. Asta mă motivează. Am putut construi ceva extraordinar, la un nivel cu care te poți mîndri la Viena, Berlin, Paris și Londra. E foarte frumos să vezi că poți influența o societate în bine.

a consemnat Matei MARTIN

Dan DEDIU

Piața muzicală a muncii și Shrek Forever After

O discuție recentă la nivelul educației universitare a adus în prim-plan o problemă foarte complexă, anume „absorbția absolvenților pe piața muncii". Las la o parte imaginea conexă, ce mie-mi sugerează un vîrtej într-o cadă de baie, precum cel din *Psycho* de Hitchcock, în care sînt absorbiți sărmanii absolvenți! Dar simt nevoia să traduc expresia de mai sus, intrată în jargonul de specialitate al științelor educației: „absorbția absolvenților pe piața muncii" ar însemna capacitatea absolvenților noștri de a-și găsi loc de muncă (sau un *job?),* după ce termină facultatea. Din cîte știu, diferența dintre loc de muncă și *job* e încă una neteoretizată, dar ea există: *job*-ul e mai proletar, mai precar sub raportul siguranței, chiar mai firav, mai puțin consistent, sezonier și făcut mai *à contre-cœur* („ca să cîștig un ban!") decît locul de muncă. Locul de muncă ar fi, în schimb, ceva respectabil, acceptabil, serios și omologat. Voi reveni cu cîteva precizări ceva mai încolo.

Tot răspunzînd la chestionare și încercînd să găsim argumente convingătoare, peisajul conceptual ni s-a clarificat îndeajuns încît să ne dăm seama de cîteva lucruri esențiale. Acestea sînt, exprimate răspicat: absolvenții domeniului muzică au două variante la dispoziție pentru „absorbție", variante care sînt foarte diferite, ba chiar (par) inamice. Anume, pe de o parte, angajarea în ISCEP, adică Instituțiile de Spectacole sau de Cult (filarmonici, opere, orchestre, asociații corale, coruri de strană), de Educație (școli, licee, universități) și de Presă (ziare, reviste, radio, TV, site-uri culturale), iar pe de altă parte, angajarea în IMSB, adică Industria Muzicală și Show-Biz, care sînt afaceri ale unor grupuri de interese (producători, artiști, trusturi media) ce promovează formate muzicale sau media elementare (de multe ori subculturale) și nu cer în mod necesar o instrucție muzicală superioară. Astfel, piața muncii muzicală este divizată în *locuri de muncă ce necesită predominant calificare superioară* (ISCEP) și *locuri de muncă ce nu necesită predominant calificare superioară* (IMSB), iar solicitanții pot fi *calificați* sau *necalificați*.

În acest sens, avem patru posibilități de angajare: 1) loc de muncă ce necesită calificare superioară și persoană calificată; 2) loc de muncă ce necesită calificare superioară și persoană necalificată; 3) loc de muncă ce nu necesită calificare superioară și persoană calificată; 4) loc de muncă ce nu necesită calificare superioară și persoană necalificată. În această situație, putem spune că avem cazurile de: 1) compatibilitate; 2) necompatibilitate prin subcalificare; 3) necompatibilitate prin supracalificare; 4) compatibilitate.

Să le detaliez puțin: 1) dacă locul de muncă necesită calificare superioară și se angajează o persoană ce posedă acea calificare, atunci juridic totul e *compatibil*. (Desigur, după cum știm din experiență, asta nu înseamnă că potrivirea este exemplară și că pregătirea persoanei respective e suficientă, ci înseamnă că ea e doar certificată de o diplomă. E posibil să existe persoane necalificate care să știe mai multe despre locul de muncă respectiv și chiar să fie mai competente. Dar, din păcate, balamaua juridică necesară, dar nu suficientă, este diploma de licență); 2) dacă locul de muncă necesită calificare superioară și se angajează o persoană ce nu posedă acea calificare, angajarea sa constituie un *abuz* juridic, chiar și în cazul în care persoana respectivă demonstrează calități reale de ocupare a postului; 3) dacă locul de muncă nu necesită calificare superioară și se angajează o persoană ce posedă calificare superioară, aceasta constituie o *irosire* a unor competențe și energii; 4) dacă locul de muncă nu necesită calificare superioară și se angajează o persoană ce nu posedă calificare superioară, angajarea sa este *compatibilă* juridic.

Dar schema e schemă, ea nu reflectă complexitatea vieții, după cum am putut observa. În cadrul ISCEP (instituții de spectacole, de cult, de educație și de presă), piața muncii este foarte diversă, cuprinzînd atît instituții de *stat,* cît și instituții *private,* atît context *performativ* (orchestre, coruri, opere etc.), cît și *creativ* (compoziții, emisiuni, producții, curatoriat), atît *cultural-proiectiv* (proiecte educaționale, culturale, festivaluri), cît și *comercial-lucrativ* (producție muzicală, înregistrări, sonorizări, reclame, jingleuri etc.). Iar, pe lîngă aspectul igienei juridice, în orice instituție există o *organizare formală,* procedurabilă, și în același timp o *organizare informală,* care se lasă ghicită mai puțin la angajare. Ca o parte ascunsă a aisbergului administrativ, organizarea informală face ca „absorbția" celui nou-venit să fie mai ușoară sau mai grea, după caz. Întotdeauna un *newcomer* va avea de înfruntat o mulțime de încercări, de crize, de priviri piezișe sau de aluzii în doi peri, va fi inițiat în subtile strategii de chiul ori tehnici verificate de subminare a autorității, va trebui să încaseze cu stoicism ironii subțiri și/sau grosolane, să salveze aparențele și să „acopere" față de șef eventualele scăpări ale colegilor, să ia o gură din țuica proaspătă tocmai produsă/adusă de la țară de colegul de birou – cu alte cuvinte, să se „integreze" în sistemul informal al relațiilor de serviciu. De-abia atunci el va putea fi considerat „absorbit" în piața muncii, devenind o nouă rotiță ce are menirea de a menține întregul mecanism organizațional la cotele sale funcționale.

Pe de altă parte, și o organizație IMSB care nu folosește cunoștințele angajatului este una complet paralelă cu realitatea educației muzicale superioare. Ni se spune că universitatea trebuie să pregătească pentru ceea ce se cere. Păi, dacă se cere gunoi, să pregătim gunoaie? Universitatea pregătește absolvenți în educația cărora se reflectă atît *tradiția* muzicală, cît și *inovația* și *creativitatea*, pentru a putea fi pregătiți pentru o piață a muncii diversă și schimbătoare, fie ea de stat ori privată, fie din România sau de aiurea.

În fapt, mulți sînt de părere că ISCEP e realul angajator al absolvenților de muzică, și că IMSB *e inamicul universității*. Cam așa ar suna argumentul lor: tot ce înveți la universitate trebuie să uiți în industria muzicală: bun gust, bun-simț, complexitate și diversitate sînt valori pentru care industria muzicală are o ură viscerală! Ea cere, în primă fază, simplism, prost gust, inerție și replicare decervelată, obsesivitate maniacală și sclavie în fața formatului! Sigur că, în a doua fază, va apela la oameni calificați pentru a pune la punct o regie de denigrare a calificărilor superioare, care să fie totuși credibilă din punct de vedere muzical (exemple pot constitui formate existente, unde, în spate, stau profesioniști redutabili, dar pe față se atacă bombastic nevoia de educație muzicală și se jură pe „talentul frust", fără necesitatea unei minime educații). Alte argumente devastatoare: universitatea învață creativitate, industria muzicală sterilizează creația autentică și o transformă în convenție, universitatea învață cum să interoghezi rețetele și cum să te deschizi spre progres, industria muzicală cere o respectare draconică a rețetelor succesului și promite un El Dorado al banilor și al Top 10 în schimbul regresului profesional.

„E mai bine să compui muzică decît să o intepretezi; e mai bine să o interpretezi decît să o asculți; e mai bine să o asculți decît să o folosești ca pe un mijloc de distracție..."

JOHN CAGE

„Tatăl meu nu m-a lăsat să mă apuc serios de pian. Dacă m-ar fi lăsat, nu am nici un dubiu că aș fi devenit un pianist formidabil, alături de ceilalți patruzeci de mii de pianiști formidabili."

HECTOR BERLIOZ

Și totuși, în opinia noastră, în această *relație de iubire-ură,* și universitatea, dar și industria muzicală ajung cumva să dialogheze. Mai tîrîș-grăpiș, mai cu țîfnă, mai cu năbădăi, cele două se ajută reciproc subcutanat, prin infuzia de absolvenți capabili și prin primirea lor întru folosință provizorie. E momentul să definim aici *job*-ul, după cum am promis: *job*-ul e o modalitate de a cîștiga bani prin cedarea timpului propriu întru desfășurarea unor activități lucrative și nefolosirea capacităților cîștigate în facultate. Sau, din perspectiva angajatorului: *folosirea unui angajat sub potențialul capacităților sale*. Gîndindu-mă la o fată care a declarat sincer pentru un post de televiziune: „Pentru mine 100 de lei înseamnă mîncarea pe o săptămînă!", nu pot să nu mă întreb: *„ciubucul"* ca formă de angajare să fie viitorul? O repetiție și apoi înregistrare, țac-pac, și gata, nu? Parafrazînd titlul filmului lui Sydney Pollack: *Și leii se-mpușcă, nu-i așa?*

Nu știu de ce îmi vine în minte povestea din *Shrek Forever After*, cel de-al patrulea film al seriei *Shrek* produse de DreamWorks Animation: așezat la casa lui, cu copii, cu situație, dar plictisit de statutul său domestic și în plină *midlife crisis,* căpcăunul Shrek se gîndește cu jind la vremurile cînd era temut și liber; prin urmare, face greșeala să semneze un pact cu Rumpelstiltskin, care promite să-i redea gloria de căpcăun în schimbul unei zile din copilăria sa; acceptînd acest lucru, Shrek este deposedat chiar de ziua sa de naștere, devenind un nenăscut, și toată viața sa de pînă atunci dispare fără urmă; în final, după ce trece prin dureroase aventuri și, printr-o mobilizare exemplară, o recucerește pe Fiona, Shrek reușește să-și recupereze vechiul statut, viața sa inițială, cu tihna ei casnică neprețuită. Morala: *fuga de un statut real într-un statut idealizat e o iluzie periculoasă și fără conținut, care ne pune în pericol întreaga existență*. Sau, în cheia de citire a absolventului: am o educație muzicală, am o licență (și chiar un master) în muzică, dar tare aș vrea mulți bani, rapid, haiducește; fac un pact cu un angajator care-mi promite mulți bani (și puțină muncă), dar care vrea în schimb o zi din copilăria mea muzicală; curînd, toată viața mea de muzician începe să dispară; am devenit un nenăscut în muzică și sînt acum altcineva. Vi se pare cunoscută povestea?

***Dan Dediu** este compozitor, profesor la Universitatea Națională de Muzică București.*

Loc de muncă			Persoană	
	Calificare Sup. (+)	Necalificare (–)	Calificată Sup. (+)	Necalificată (–)
1	+		+	
2	+			–
3		–	+	
4		–		–

Andrei VIERU

Muzică și tehnologie

Din punctul de vedere strict al interpretului de muzică clasică, tehnologia e legată de posibilitatea de a înregistra. Ideea de eternitate și-a făcut loc în mintea interpreților odată cu tehnologia digitală, care a înlocuit bucata fragilă de ebonită – discul de 78 sau de 33 de turații – cu imuabilul șir de 1 și 0 de pe discul compact. Bucata de vinil era sortită a-și sfîrși existența în lada de gunoi de la ieșirea din bloc, codul numeric nu – în orice caz nu simultan în toate coșurile de gunoi ale tuturor ordinatoarelor, serverelor și serviciilor de informații de pe glob. Spre deosebire de conținutul benzilor de magnetofon de pe vremuri, codurile digitale se pot reproduce la infinit, ușor și fără pierderi.

Așadar, sînt sunetele vremelnice sau nu? De exemplu, concertele mele înregistrate pe timpuri de Radio București nu mai figurează în catastifele onoratei instituții. Probabil că o mînă binevoitoare a predat, grijulie, benzile de magnetofon gunoierilor Capitalei.

Înregistrările mele de la Radio France au avut o soartă ceva mai fericită. Unele stau în raft, altele au fost publicate pe CD în colecția *INA-mémoire vive* a arhivelor audiovizualului francez. „Manuscrisele nu ard", spune un dicton. Dar nu numai manuscrisele (sau măcar unele din ele) sînt ignifuge. Ci și anumite benzi de magnetofon. *Sonata a șasea* de Skriabin, *Variațiunile Goldberg*, *Gaspard de la nuit* lipsesc din fondul Radio, dar stau bine-mersi la mine în raft, pe suport digital, și așteaptă să mă ocup de ele.

„Este posibil ca sunetele unui pian să fie mai orchestrale decît sunetele unei orchestre."

OLIVIER MESSIEN

Tehnologia înregistrării a schimbat felul în care ascultăm muzica. Aș spune chiar că fiecare program nou de tratare a codurilor – fiecare aplicație care, după reguli insolite, transformă un șir dat de 0 și 1 într-un altul – rafinează (sau dacă preferați pervertește) urechea într-o direcție suplimentară, necunoscută pînă atunci. Împreună cu orice tehnologie îmbunătățită și perfecționată, apar și cerințe pe măsură. Azi nu mai vrem să auzim fișîitul specific benzii de magnetofon, nu mai vrem să auzim impurități, zgomote, imperfecțiuni, „cartofii prăjiți" ai discurilor Electrecord de pe vremuri. Aceste exigențe create de tehnologii recente privesc însă mai ales confortul audiției. Privesc și muzica însăși? În mult mai mică măsură. Ar fi trebuit să n-o privească deloc. În realitate însă, tendința spre aseptizare indusă de tehnologiile de curățare a sunetului contaminează și viziunea interpreților asupra muzicii, asupra pieselor din repertoriu și chiar asupra propriei lor meniri. Idealul perfecțiunii aseptice duce la uniformizare, la dispariția oricărei originalități. Mai precis, la înlocuirea originalității cu extravaganța. Fiindcă uneori, de plictiseală, se mai face simțită și nevoia de originalitate – sau măcar nevoia de a o înlocui cu aparența ei.

Menirea unei înregistrări este să-i arate ascultătorului nu cum poate interpretul să cînte o anumită lucrare, ci cum o *aude*. Tehnologia îți dă posibilitatea de a experimenta. Și ăsta e un lucru mare. De exemplu, poți să încerci să vezi ce iese dacă în loc să cînți cele trei voci ale unui trio-sonată de Bach, ca la orgă, cu timbre diferite, le cînți cu același timbru, dar în acustici diferite. Din păcate însă, majoritatea înregistrărilor au un scop autopromoțional: „Uite cum pot să cînt!" Jascha Heifetz a fost întrebat odată de ce cîntă finalul din concertul de Mendelssohn atît de repede. „Pentru că *pot!*"

Pînă una-alta, tehnologia a cam omorît industria discului. Iată o creionare succintă nu atît a felului în care a avut loc crima, cît a victimelor colaterale. Îi aparține pianistului Jeremy Denk: „Dintre cele cincizeci de versiuni deja existente ale unei piese muzicale pe care vreți s-o înregistrați, o cumpărați pe cea recomandată de un prieten de încredere ca fiind versiunea *definitivă*. În timp ce o ascultați vă plictisiți de moarte. După care vă spuneți că e, probabil, dovada maturității artistice a celui care o interpretează. Vă așezați atunci la pian și încercați s-o cîntați într-un fel și mai plictisitor. Și pe loc vă dați seama că nu-i deloc ușor..." S-ar putea ca Denk să fi reușit pînă la urmă. Dar n-a considerat că tot ce poate face trebuie să și facă. În asta constă provocarea tehnologiei. Ea sporește enorm posibilitățile artistului fără să-i spună vreodată cam pe unde începe și pe unde se sfîrșește, de fapt, imperiul necesității... În fața aceleiași probleme stă și compozitorul... Ca vițelul la poarta nouă...

***Andrei Vieru** este pianist.*

Radu COSAȘU

De 2 ianuarie*

Scriam cîndva, în plină orînduire și crudă și nedreaptă, „ilegitimă și criminală", pe „vremuri atroce cu bucurii enorme", cum le-a numit extraordinar de cuprinzător George Steiner: În fiecare an, de 2 ianuarie, la prînz, aștept – și cînd zic an, știu ce spun, 365 de zile, 365 de argumente care nu-s de joacă și de divulgat – să nu-mi placă, să nu mai suport concertul Filarmonicii din Viena, și mare ticălos posac m-aș dovedi dacă n-aș recunoaște că în fiecare an iar îmi place, iar mă duce, iar mă seduce și mă lasă abandonat ca o garofiță, din te miri ce, dintr-o prostie, domnule, dintr-un fleac, dintr-un pamplezir, dintr-un cap de harpă filmat nu știu cum în care văd goticul, donjonul și dadaismul, dintr-un giuben cu care se joacă o polcă, dintr-un havuz de castel care acum țîșnește și acum se curmă de parcă ar fi un fir de Parcă, și deși jun nu mai sînt, bel nici atît, constat că încă mai depand de concert-maistrul ăsta, care pe 2 ianuarie surîde sobru ca o acadea la intrarea pe care dirijorul i-o dă la un „pizzicatto" nostimior și toți, de la tobă la tubă, de la contrabas la piculină, rîd și dau din umeri, de parcă n-ar fi fost mai alaltăieri în Walhalla, ba chiar acela de la timpan, fără de care n-ai înțelege finalul de la „a Cincea", acela care dă și lovitura și grația, trage cu pistolul ca un caraghios, într-o polcă-galop, zisă „La Vînătoare", dirijorul prefăcîndu-se speriat, ducînd mîna la inimă și mînîndu-i mai departe, cu turle și sobe, cu supe din Souppé, cu har din Lehar, cu toate că ei ar putea cînta și fără el, așa îl au pe Strauss în „vinărblut"-ul și șnițelul lor pané. Aber, de ce nu mă plictisesc

© wikimedia commons

toate aceste fițe, fițe și piticați din polcile repezi și valsurile lente? De unde puterea de a le suporta, fix la 2 ianuarie, am n-am treabă sau angoasă? „Rîndunelele satului" am ajuns să le recunosc de la primul acord, ca pe „a Cincea...". De op. 316, „Viață de artist", cînd își ia el avînt pe o melancolie și două decizii ferme, ce să mai zic? Cel de la corn englez îmi pare a fi Sorescu, oboistul – Pleșu, lucidul de la vioara a doua zău că e Elvin, la corzi, mai departe, parcă-i deosebesc pe Ianoși, Dimov și Dinescu, toată orchestra îmi sună a literați prieteni, veseli și fericiți.Tipul care imită habar n-am ce păsăruică e însă neidentificabil și „polca repede" opus 319 sună extraordinar. Flaubert îi scria lui Maupassant că *Boule de suif* e o capodoperă, „da, tinere", că, într-un cuvînt, e încîntat „și de două-trei ori am rîs cu voce tare..." E voie ca în preajma unei capodopere să strîngi totul în faptul că te-a făcut să rîzi? E frumos? Și ce-i aceea – „încîntat"? „Într-un cuvînt, sînt încîntat..." Am prieteni foarte serioși cărora, dacă le spui că sînt încîntători în ceea ce scriu, li se pare fie frivol, fie puțin... Flaubert îl chema pe Turgheniev să vină ca să discute împreună despre Bouvard și Pécuchet. Parcă-i văd plutind și conferind pe opus 314, valsul valsurilor, cel mai bun din toate, 314, „așa cum pentru noi, cheferiștii, cel mai bun tren e 163..." Și ia spune, cu cine seamănă, anul acesta, concert-maistrul Filarmonicii din Viena? Da' contrabasistul? Cu un cal bolnav de suspin. Hamsun zicea așa: „Trebuie să oftezi ca un cal bolnav de suspin". Isaac Babel, de altfel, se hotărîse să scrie o carte numai despre cai. Ultimul lui text apărut în Literaturnaia Gazeta, la 31 decembrie 1938, suna așa: „Doresc ca în 1939 să se poată cumpăra în librăriile noastre, în ediții integrale și ieftine, operele lui Tolstoi... Cu cît trece timpul, cu atît crește admirația irezistibilă față de frumusețea și adevărul acestor cărți". De 1 ianuarie 2009, mi-a „sunat" foarte bine Daniel Barenboim dirijînd Strauss (tatăl și fiii) la Viena. Dar, ah!, unde era domnul Alecu Paleologu cu care seara, în fiecare an, comentam și forfecam îndelung „cum a fost concertul"...?

* Pînă în 1990, concertul Strauss de la Viena se transmitea, la noi, nu în direct, pe 1 ianuarie, ci a doua zi, pe 2... Mai știe cineva de ce?

(apărut în Dilema veche, *nr. 256, 08 ianuarie 2009)*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Un guru care se ține scai

Rar se întîmplă să deschizi televizorul și să nu dai, pe unul dintre posturile TV, de doamna Ecaterina Andronescu. Disciplinată, „purtînd la vedere" carnetul de membru de partid, fosta ministreasă a Învățămîntului abordează, cu un vocabular „atent selecționat" și cu emoții reținute, orice fel de subiect i se propune, de la școala românească pînă la economia țării, de la inundații pînă la doctorate. E bine instruită, și în școală, dar și la școala șefilor de partid, bine intenționată, căci intențiile sînt trasate de la centru, și „transparentă": știi dinainte ce poziție va avea în legătură cu o anumită temă, cu *orice* temă, fiindcă este exact poziția conturată cu cinci minute mai devreme de liderul formațiunii politice căreia îi aparține. Nici un derapaj, nici o surpriză, nici un falset, nici un echivoc: apără, combate, subliniază, amendează sau aplaudă după manualul ideologic pe baza căruia și-a construit cariera politică.

Este un personaj cu un CV remarcabil: doctorat luat în 1982, specializări la universități din străinătate, funcții importante în conducerea Politehnicii din București, autor al unor zeci de lucrări științifice etc. Ar fi putut fi un profesor bun. Un șef de universitate foarte bun. Dar n-a fost să fie: a intrat în politică. Și a devenit doamna de fier a învățămîntului românesc: nimeni nu știe cum, nimeni nu știe de ce, dat fiind că a rămas celebră mai curînd prin deciziile neinspirate, unele de-a dreptul catastrofice, decît prin cele benefice. Dar pare, de mulți ani, un adevărat guru al educației, un guru cumsecade, emotiv, cu răspunsuri predictibile, soporifice, și cu soluții de partid. De fapt, doamna ministru nu are nimic de spus de una singură.

Două sînt secvențele – ceva mai recente – semnificative pentru felul în care doamna Andronescu acționează în calitate de politician. Prima este aceea în care a votat împotriva propunerii ca autoritatea decisivă în materie de retragere a titlurilor doctorale să fie CNATDCU. Eventualele probleme trebuie să fie tranșate de fiecare universitate în parte. Argumentele dnei Andronescu par, la prima vedere, rezonabile: școlile de doctorat trebuie responsabilizate, nicăieri în lume nu există un organism deasupra școlilor de doctorat etc.: „Nu e vinovat numai cel care cu teza de doctorat a ajuns într-un anumit derapaj, este în egală măsură vinovată și universitatea care i-a acordat acest titlu și care nu a avut suficiente filtre, în așa fel încît un asemenea derapaj să nu poată să iasă din interiorul universității" (mă rog, exprimarea corectă nu este tocmai punctul forte al unui inginer chimist). Dar privind la ce se întîmplă pe „piața doctoratelor", argumentele doamnei Andronescu nu fac nici cît un măr degerat: domnia-sa știe cum arată corupția din învățămînt, îi știe foarte bine pe plagiatori, pe falșii doctori, pe falșii conducători de școli doctorale. (Cu majoritatea celebră a lor este colegă de partid sau de alianță parlamentară.) Mai mult decît atît, le-a fost alături, le-a oblojit onoarea nereperată, le-a cîntat ode de susținere și s-a făcut că nu vede zeci de pagini furate din lucrările altora. „Încrederea totală" pe care spune că o are în sistemul academic nu este decît o ipocrizie menită să acopere, de fapt, răul profund, impostura la care a luat parte cu sîrg.

A doua secvență este aceea în care doamna profesor, printr-un mișmaș insuficient lămurit de presă și de ea însăși, a reușit să strecoare, într-o lege care privea consilierea profesională a elevilor, un amendament privind organizarea concursurilor de director de școală, amendament care amîna aceste concursuri pentru la vară. După alegeri, evident. Iarăși argumentele de bun-simț au ieșit din pălăria de iluzionist a doamnei Andronescu: concursurile ținute acum, după începerea anului școlar, ar produce mari dezordini la nivelul instituțiilor. Directorii actuali au derogări de la norma didactică curentă, iar reîntoarcerea lor la norma întreagă ar presupune modificări negestionabile în viața școlii. Mai mult: „Învățămîntul, în momentul acesta, nu este politizat, da, pot spune asta fără să îmi fie teamă. Ce trebuie să facă un director, el nu are ce să îi spună liderul politic ce să facă în școală, el are niște competențe tehnice pe care trebuie să le rezolve: să organizeze concursurile, să organizeze evaluările, să își structureze școala. Nu exclud ca unii dintre ei să fie membri în partide", spune doamna Andronescu într-un interviu la Digi24. Lucrurile stau, în realitate, cu totul altfel, iar doamna cu pricina o știe: concursuri pentru ocuparea posturilor de directori de școli și licee nu s-au mai ținut din 2008, ei sînt numiți de inspectorii școlari, care, la rîndul lor, pînă în 2015, au fost numiți de Ministerul Educației, minister controlat politic, evident. Doamna Andronescu nu este o naivă visătoare, preocupată de idealurile școlii românești: directorii trebuie să fie aleși după ce trece guvernul de tehnocrați și, în sfîrșit, vine partidul protector la putere. Ca să știe cu toții de cine „atîrnă".

Mă întreb, deci, încă o dată, așa cum o fac de atîta amar de vreme: cum de s-a procopsit educația românească cu un asemenea personaj? Cum se poate ca destinele elevilor și studenților noștri să depindă, în asemenea măsură, de un specialist în eschivă și partizanat?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Rețeta lui Nicu

De cînd îmi făcea mama mea cozonac de Crăciun am rămas cu un mare complex. Nu mă bag la cocă. Nu mă bag și gata! Este o chestie de meșteri mari, este pentru sărbătoare și este atît de complicată. Înainte de ziua cozonacului de Crăciun, mama mea mă scălda și, a doua zi de dimineață, mă ducea la împărtășit. Apoi, după biserică, umplea bucătăria cu tanti și mătuși. Și cu toatele, în fum de țigară și între cafele, se înfigeau-moșmondeau-loveau cu pumnii-frămîntau-moșmondeau coca în vailingul ăla maroniu cu toarte. Cînd erau gata, se spălau pe mîini, stingeau țigările, dădeau drumul la aragaz și stăteau la taclale. Da, ascundeau bine cozonacul în cîrpe. Taclalele erau înfrigurate, cu ochii pe cozonac, mama chiar trăgea ocheade la bebelușul de cocă. Cu două degete ridica vălul și-l vedea umflîndu-se în coaie. Cozonacul dădăcit umplea vailingul, fura spațiul mătușilor. Mie mi-era indiferent. O gelozie sălbatică însă aveam pe el. Cocoanele nu mă vedeau în ochi. Atunci de ce mă spălase mama? De ce, Dumnezeule, mă împărtășise? Zilele trecute m-am văzut cu Nicu. Nimic din taclalele noastre nu anunța ce avea să vină. Glume, călătorii și o teribilă mașinărie luată de Nicu. La început, glacial. Apoi, mă declanșez. Cum? O mașinărie de făcut paste? Păi, și cum faci pastele? Cocă? Cum faci coca? Am sărit cu vorba. Făină specială, italienească, și ouă. 100 de grame de făină și oul. Eu pun două ouă. Și? Și le amestec. Apoi, pun în ea tot ce vreau eu ca să iasă gustoasă. Ehei, zile și nopți n-am mai avut liniște. Am făcut pîine în tigaie! Cu frica de maică-mea, m-am spălat pe mîini și am tăcut lîngă tigaie.

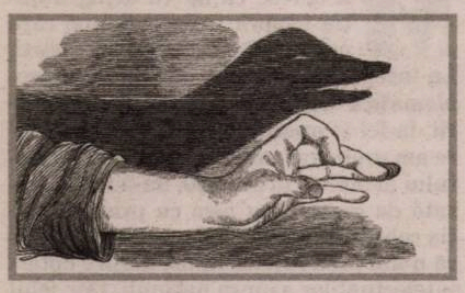

Iaromira POPOVICI

bazar

Modă, mode și timp

Mulți dintre noi, poate cei mai mulți, sînt preocupați de actualitate. Sînt la curent cu tot ce se întîmplă pe lumea asta, de la politică la modă, și-ncearcă să facă față. Dacă cineva dă o declarație nu știu cum în politică, sînt, pe bună dreptate, cu urechile ciulite și apoi critică, se implică, postează pe Facebook, comentează. Dacă s-au schimbat modele în privința alimentației corecte, dacă anumite produse au devenit, brusc, dăunătoare și trebuie să ne ferim de ele, cu prețul vieților noastre, se reped să renunțe la ele. În casă nu mai folosesc aceleași *device*-uri, pînă și aparatul de făcut sucuri trebuie să fie altul, mai perfecționat, care nu pierde nimic din pulpa, coaja sau esența respectivelor fructe. Cînd vine vorba de mers în vacanțe, apar noi și noi locuri, mai *cool*, fie doar în Bulgaria și Grecia: locuri în care te poți simți „o făptură altfel-decît-toate-celelalte" (Ellen Fein, Sherrie Schneider – *Regulile seducției),* în care merge numai cine trebuie și faci numai ce se face, ca să ai apoi despre ce povesti. Ideea de trend și de modă e valabilă pînă și pentru cărți: nu numai că vrei să te ții la curent cu ce a apărut – ceea ce, de altfel, e de înțeles –, dar citești în domenii care „se poartă", indiferent de gusturile tale de pînă atunci (sau dintotdeauna?).

Ca să nu mai vorbim de hainele în sine: moda lor se schimbă în fiecare anotimp, cum bine știm. Doar că, dacă urmărim secvențele în succesiunea lor, observăm, desigur, că modele sînt diferite, dar, de fapt, cam aceleași: finite combinații de lungimi, culori, strîmtimi, pliuri, crăpături, grosimi, imprimeuri. Și uitîndu-le la ele sau cel puțin la succesiunea lor, avem, unii dintre noi cel puțin, un acut sentiment al trecerii timpului. Și al repetiției lucrurilor în general. Unul de nostalgie și duioșie, amestecat cu derizoriul trecerii.

Pentru că unii dintre noi (și printre ei cu siguranță mă număr și eu) nu fac parte din oamenii modelor și ai actualităților. Ci dintr-o specie mai ciudată și mai tristă de semeni de-ai noștri, care cred, cît se poate, doar în permanențe și se străduiesc să facă abstracție de trecerea timpului. Evident, nu-și prea pot pune credința în practică. O fac, însă, în capul lor. Au o relație deficitară cu timpul, derivată, probabil, dintr-un refuz al acceptării condiției noastre tranzitorii. Relația asta se manifestă printr-o încetineală în toate cele, printr-o respingere sau amînare a *deadline*-urilor de toate felurile (evident, în afara celor „pe viață și pe moarte"). A noului și a schimbării, pe cît posibil. Pentru asemenea oameni, a respecta moda și modele nu e doar un nonsens, ci aproape o imposibilitate: pînă să se adapteze la una din mode, aceea deja a trecut. *So, why bother?* Nu pot fi la curent cu ce e nou într-un domeniu sau altul, pentru că li se pare că niciodată nu au aprofundat destul lucrurile cu care, aparent, erau deja la curent.

În viața de toate zilele e cu atît mai complicat pentru ei: sînt cumva excesiv afectivi, infirmi prin exagerare. Pe scurt, nu funcționează bine decît dacă au, cît de mult se poate, aceleași lucruri în viața lor: la magazinul din colț, aceeași vînzătoare, ca să nu mai vorbim de faptul că trebuie să fie același magazin); aceiași doctori, cu care să stabilești și o relație umană; aceeași cosmeticiană, coafeză, manichiuristă, cu care să ai, totuși, ce vorbi în cele cîteva ore cîte petreci, lunar, cu ele; același cerc profesional, aceiași prieteni, aceiași parteneri...

Cum în lumea în care trăim constanța nu e unul din punctele forte, asemenea indivizi nu au o existență simplă. Dacă nu sînt patologici, nu au altceva de făcut decît să se adapteze schimbărilor de toate felurile, în felul lor mărunt și conservator: și anume, de cîte ori se schimbă ceva, să dea *delete* precedentului lucru cu care erau atît de obișnuiți și de care erau atît de atașați, și s-o ia de la capăt cu următorul, ca și cum ăsta ar fi Acela, esențialul, unicul etc. Altfel, riscă să ajungă niște indivizi patetici (în sensul ăla împrumutat din engleză), la marginea societății, tîrîndu-se molcom în timpul lor propriu și personal, care nu coincide cu al nimănui altcuiva. Noroc că naivitatea lor (pentru că lipsa de simț al timpului, în cazul acestor oameni, vine la pachet cu o doză de ingenuitate, eufemistic spus) îi salvează de cruzimea efemerului: dacă, repet, nu sînt complet patologici, descoperă că posedă nu știu ce instinct tainic care, atunci cînd apare ceva nou în viața lor, îi face să-l trateze ca și cum ar fi următoarea chestie „veșnică".

Și noroc că, în ciuda fixismului lor, nu sînt atît de conservatori și cu oamenii, și cu lucrurile din „al doilea cerc", cel care nu îi afectează îndeaproape. Se pot uita la spectacolul lumii, în continuă schimbare, dacă nu îi afectează personal. Indirect, acceptă și transformările. Găsesc, astfel, cu chiu, cu vai, și ei, o cale de supraviețuire într-o lume care, în momentul de față, are drept una din principalele caracteristici schimbarea.

Katherine VERDERY

Cum am devenit un antropolog mai bun

*Antropoloaga americană **Katherine Verdery** a fost distinsă cu titlul de* doctor honoris causa *al Universității din București. Autoare a șase cărți despre România, Katherine Verdery este profesoară la City University din New York. Verdery a vizitat pentru prima dată România în anii '70 și a cercetat, printre altele, chestiuni legate de inechități sociale, relații interetnice, decolectivizare și ideologie națională. Recent a publicat, împreună cu Gail Kligman, volumul* Țăranii sub asediu. Colectivizarea agriculturii în România *(Editura Polirom, 2015). Redăm în cele ce urmează o versiune prescurtată a discursului susținut în cadrul ceremoniei de decernare a titlului.*

De 43 de ani locuiesc într-un sat din Ardeal care se numește Aurel Vlaicu, locul de naștere al marelui aviator. Nu locuiesc acolo tot timpul, ci – mai ales după 1989 – aproape anual, timp de o săptămînă, două sau (periodic) pentru un an. Am acolo familie, rude (și vii, și morți). Nu sînt tocmai rude de sînge, dar îmi sînt totuși familie. Am „surori" și „frați", am o mamă, sau chiar două, și nepoți. Antropologii denumesc această relație *„practical kinship"*, care se realizează nu prin sînge, ci prin comportament și sentiment. Și am mai mulți prieteni la Aurel Vlaicu decît în orașul unde stau, New York.

Vă mărturisesc deschis: n-am știut mare lucru despre România cînd am venit aici pentru prima dată, în 1973. Mă credeam atotștiutoare, la 25 de ani, doctorandă la Universitatea Stanford. Aveam o pasiune pentru teorie. Veneam aici cu niște teorii ultimul răcnet – despre fenomenele etnonaționale, geografie culturală și sociologia stratificării sociale. La început mi s-a părut mai important să operez cu teorii decît să aflu despre detaliile din viața oamenilor. Ideea mea a fost să vin în România cu aparatură teoretică la modă în Occident, să adun material și să-l prelucrez: să fac cîrnați cu mașinăria teoriei de la mine și cu materie primă din România, într-o atitudine oarecum colonializantă. Bineînțeles că vă prezint o caricatură, dar nu foarte exagerată. Mi-au trebuit cam mulți ani să dobîndesc acea pasiune pentru detaliile etnografice, care îi deosebește în genere pe antropologi și etnografi de sociologi – sau de filozofi, ca marele Lucian Blaga, elogiind satul românesc.

Să bem o cafea, să tragem o bîrfă și să mă simt bine.

M-am descurcat cam prost. În proiectul cu care am venit în 1973 se prevedea să lucrez într-o zonă unde se interferau mai multe microzone etnografice și să încerc să le explic originea și dăinuirea. Eminentul prof. Mihai Pop, personajul care (spre marele meu noroc) m-a invitat la Institutul de Etnografie și Folclor pentru a desfășura această cercetare, mi-a sugerat că acest proiect ar avea perspective bune în județul Hunedoara. Dar atît de dornică am fost să văd satele din această zonă, încît în prima lună mi-am condus motoreta Mobra (cumpărată de la shop cu dolari) drept într-o zonă militară. N-am văzut afișul „Intrarea strict interzisă străinilor". Aventura respectivă, am aflat în 2008, cînd mi-am citit dosarul de Securitate, mi-a adus o supraveghere permanentă pînă la plecare, în 1974, și mai tîrziu.

Am ajuns la Aurel Vlaicu în 22 noiembrie 1973. În prima mea zi am făcut cunoștință cu femeia care avea să-mi devină cea mai valoroasă interlocutoare. Maria a fost – și mai este, la 89 de ani – o femeie deosebit de deșteaptă, cu șapte clase, dar cu mari calități intelectuale și cu un suflet cald și primitor. Prin ea am învățat despre relațiile din sat: cine e rudă cu cine, cine a venit în sat din alt sat, cine bea cu cine, cine este respectat și cine nu și de ce, care sînt poreclele sătenilor, cine sînt nașii și finii, și, mai tîrziu, cine se culcă cu cine... Cu aceste informații puteam să fac multe în convorbirile mele cu oamenii.

Dar, mai presus de orice, puteam oricînd să intru la Maria în curte sau în bucătărie, să bem o cafea, să tragem o bîrfă și să mă simt bine. Asta e mare lucru pentru o profesie în care pleci de acasă pentru foarte mult timp și trăiești printre străini. După o vreme, Maria a început să spună că ține la mine ca la o fată a ei, iar eu o vedeam ca pe o mamă. Fiica ei „de sînge", Angela, mi-a devenit ca o soră, și fiul Florin mi-a devenit un prieten minunat și un fel de frate. Moașa și Moșul, cumnații Mariei, au fost gazdele mele mult timp și m-au adoptat și ei drept fata lor. Mi-am mai făcut prieteni în sat, printre românii și nemții de toate vîrstele.

De ce merită să vă spun toate acestea? Abordarea mea științifică nu prea seamănă cu tipurile de sociologie și etnografie practicate în România în acei ani. În primul rînd, noi, antropologii americani, veneam și nu plecam. Stăteam un an întreg sau chiar mai mult într-un singur sat, adeseori în casa unei familii, și unii dintre noi tot reveneam în alți ani după aceea. Oameni nu scăpau de noi. Ne puteau minți un anumit timp, dar după aceea uitau răspunsul pe care ni l-au dat altă dată și spuneau altceva, care ne dădea apă la moară. Se obișnuiau oarecum cu noi. Sociologii și etnografii români, în schimb, veneau atunci în grupuri, se năpusteau asupra satului, stăteau cîte două-trei săptămâni, lucrînd mai ales cu unii interlocutori anume, și plecau înapoi la oraș. Reușeau să adune foarte mult material și să-l „prelucreze" în colectiv, ceea ce dă avantaje mari în interpretarea materialului. Mă gîndesc la rezultatele magistrale ale școlii Gusti, de exemplu, sau ale echipelor de la Institutul de Etnografie și Folclor al profesorului Pop. Le invidiez profund metoda de lucru în grup.

Toate aceste relații de cercetare m-au tras de pe linia mea inițială și m-au „românizat".

Dar ceea ce caracterizează metoda disciplinei mele este că, cu cîteva excepții, lucrăm individual, nu în echipe, și acest fapt are semnificative consecințe metodologice. Pentru nevoile noastre umane sîntem siliți să facem legături cu oamenii. Fiind singuri, dacă nu reușim să facem legături, sîntem terminați. Iar realizînd aceste relații, sîntem într-un fel trași dinspre felul nostru obișnuit de-a fi înspre lumea relațiilor pe care ni le facem. Într-un cuvînt, principalul nostru instrument de lucru devenim noi înșine și capacitatea noastră de-a face relații cu oamenii. Ca metodă de lucru, este în același timp plăcută și foarte grea. Pentru a reuși, totuși, esențială este receptivitatea oamenilor respectivi. Românii fiind o națiie cu un adevărat geniu de a crea relații bune cu alții, inclusiv cu străinii, am avut noroc că am venit aici. Vlaicenii m-au ajutat să-mi folosesc principalul instrument de lucru: eu însămi.

Cartea care a rezultat din această primă cercetare, folosind antropologia relațiilor interetnice și teoria sistemului mondial a sociologului american Immanuel Wallerstein, a descris condițiile din secolele XIX-XX care au frînat dezvoltarea agriculturii în Ardeal și posibilitățile de viață pentru mulți țărani de acolo. Lucrarea a fost publicată sub titlul *Transylvanian Villagers (Săteni din Ardeal).* Făcusem totuși imprudența să includ în carte cîteva bancuri despre relații etnice, care i-au supărat pe mulți intelectuali de la Cluj și București. De aceea am considerat că trebuie să examinez mai adînc ideea națională, nu la sat, ci la intelectualii urbani. În 1984 am revenit cu o cercetare despre rolul istoriografiei în formarea ideii de națiune la români. De data aceasta, majoritatea muncii mele nu a fost la sat, ci la biblioteci sau în conversații cu intelectuali. Teoriile mele au venit de la sociologul Pierre Bourdieu și filozoful Michel Foucault, care au multe de spus despre intelectuali. Deci tema mea a fost determinată de experiențele mele în România, dar teoriile au venit din Franța.

Mare noroc pentru mine: s-a schimbat regimul și nu am fost exclusă din țară, cum mă temeam, cînd a ieșit cartea *National Ideology under Socialism.* Cartea a examinat unele dintre dezbaterile-cheie din anii '80, analizînd relațiile între diverse tabere de producători de cultură – cu precădere scriitori, istorici și filozofi, unii „de partid" și unii nu. Ținta mea a fost să înțeleg cum o țară socialistă putea să aibă un discurs atît de bogat despre „națiune" – ceva socotit incompatibil cu socialismul. A apărut în 1991, cu o traducere română în 1994, sub titlul *Compromis și rezistență.*

În vara anului 1991 am revenit în Aurel Vlaicu prospectînd o nouă cercetare, pe care am formulat-o tocmai din ceea ce au vrut vlaicenii să-mi povestească: probleme cu restituirea terenurilor de la CAP. Era pentru prima data cînd un subiect de cercetare a venit nu de la mine, ci de la persoanele cu care intenționam să lucrez. Habar nu aveam despre „proprietate" sau despre subiectul privatizării. Dar vlaicenii s-au grăbit să-mi spună tot ce trebuia să știu ca să înțeleg ce li se întîmpla în acei ani. A fost cercetarea mea cea mai plăcută, cea mai palpitantă. Deși am găsit ceva teorie în care s-o încadrez, viziunea vlaicenilor m-a influențat cel mai mult, mai ales felul în care gazda mea Moașa a rezumat întregul haos al restituirii: „Vine potopul!" Ajutată de relațiile mele cu vlaicenii, am putut intra și eu direct în proces, mergînd cu comisia la măsurat, stînd în sală cînd sătenii veneau să se certe cu comisia de reîmproprietărire și vorbind cu directorii de la Banca Agricolă și Romcereal. Săptămînal mă duceam la tribunal să văd procese – unele chiar din Aurel Vlaicu. Această cercetare a produs încă o carte, *The Vanishing Hectare (Hectarul care dispare),* în care am analizat fenomenul decolectivizării.

Următoarea mea cercetare a fost strîns legată de aceasta. Discutînd cu vlaicenii despre desființarea CAP-urilor, am început să învăț unele lucruri despre procesul invers, prin care CAP-urile fuseseră înființate începînd din 1948: colectivizarea. Împreună cu colega Gail Kligman de la Universitatea din California, am creat o echipă de 19 cercetători, 14 din România, ca să facem studii de caz în diferite zone ecologice, istorice, etno-naționale etc. Două cărți au ieșit din această cercetare în colectiv: *Transforming Property, Peasants and State,* o carte de studii editată de „echipiștii" noștri Dorin Dobrincu și Constantin Iordachi, apărută mai tîrziu și în limba română, și o carte de sinteză, *Peasants under Siege,* scrisă cu Gail Kligman – tradusă anul trecut sub titlul *Țăranii sub asediu.* Acolo am prezentat colectivizarea ca un fel de *technology transfer,* întrebînd în ce măsură transferul a eșuat și de ce, și am examinat efectul acestei imense schimbări asupra relațiilor sociale în sat.

Mă opresc ca să vă atrag atenția asupra traiectoriei pe care am pornit cu aceste patru cărți. La început, în anii '70, am venit cu problematica cercetării stabilită în afara țării, la fel și aparatura teoretică prin care am prelucrat materialul. Tema proiectului al doilea, în anii '80, mi-a fost sugerată de experiența mea cu prima: reacția colegilor români, prin care am înțeles că n-am prea înțeles nimic despre optica intelectualilor asupra națiunii. Dar felul de prelucrare tot de la savanții occidentali a venit. Cu a treia, cercetată în anii '90, s-a schimbat balanța: tema decolectivizării a venit dinspre vlaiceni, iar prelucrarea a fost un amestec între, pe de o parte, ideile unor antropologi anglo-americani, și pe de alta, lucrările cărturarilor din România care cercetau tema decolectivizării. A patra carte, *Țăranii sub asediu,* a fost rezultatul interacțiunii cu colegii români din echipa noastră și cu alți istorici români, iar aparatura interpretativă a fost mixtă.

Într-un cuvînt, toate aceste relații de cercetare m-au tras de pe linia mea inițială și m-au „românizat", m-au domesticit. Cu ajutorul vlaicenilor mei, pornisem pe un drum important, devenind mai modestă și, ca rezultat, am devenit un antropolog mai bun.

Dar acum ajung la răscrucea drumurilor mele: întîlnirea cu dosarul meu de Securitate – sursa ultimelor mele două cărți, *Secrets and Truths* și *My Life as a Spy* (în traducere la Editura Vremea cu titlul *Viața mea ca spioană. Investigații într-un dosar de Securitate).* Pentru proiectul despre colectivizare, lucrasem în arhivele Securității. După cîțiva ani, o

doamnă de la sala de lectură m-a întrebat de ce nu-mi cer propriul dosar. Am ezitat. După o discuție în care ea m-a convins, mi-am cerut dosarul. Deci traiectoria pe care am notat-o mai înainte s-a încheiat: de data asta, nu eu am venit cu propunerea de proiect din Vest, nici discuțiile cu vlaicenii nu mi l-au sugerat, ci un istoric român cu care formasem o relație mi-a propus ideea, care pînă atunci nu-mi trecuse prin cap nicidecum. Relații de colegialitate m-au deturnat de la drumul pe care mi-l croisem pînă atunci.

Cum am mai spus, în România m-am bucurat de multe relații sociale importante, afectuoase, folositoare. Tocmai aici, totuși, m-am prăbușit, din unghiul de vedere dat de dosarul meu. La fel ca și pentru dvs., legăturile mele au devenit o pîrghie pentru securiștii dornici de-a acapara informatori sau simplă informație. Cu cît îmi făceam relații mai bune cu oamenii, cu atît îi expuneam mai mult la neplăceri cu Secu.

Nu-mi voi îngădui înșirarea lucrurilor neplăcute pe care le-am găsit în dosar, presa dvs. dă suficiente exemple. În schimb, vă voi povesti cum am mers de la „victimă" la „antropolog": cum am procedat cu dosarul, arătînd încă o dată ce înseamnă disciplina mea de antropologie.

Vă mărturisesc că primele două-trei lecturi ale dosarului mi-au produs o ușoară înstrăinare față de România și mai ales față de acei prieteni pe care i-am găsit acolo. Mi-au trebuit cam patru-cinci lecturi ca să încep să mă distanțez față de conținutul dosarului (care conține 2.781 de pagini). Fiind antropolog, doream să-mi pot însuși, măcar puțin, unghiul de vedere al securiștilor, să mă văd prin ochii lor. Aici m-am agățat de ideea de spionaj, la care ei se refereau tot timpul, convinși că sînt spioană. Examinînd dovezile lor, spre surprinderea mea, am aflat că au o bază bună pentru a mă socoti spioană: ca și ei, folosesc pseudonime pentru persoane cu care vorbesc și le denumesc „informatori", îmi scriu notițe într-un fel de cod, mă preocupă „starea de spirit" (un subiect de bază pentru Secu pe vremea colectivizării), mă străduiesc să știu care dintre persoanele din jur sînt securiști, trimit toate trei exemplarele notițelor la Ambasada SUA (pentru expedierea acasă) ș.a. Deci securiștii, folosind propriile lor criterii, m-au socotit un bun profesionist și i-au avertizat pe colegii lor să aibă grijă.

Descoperirile acestea m-au pus pe gînduri. Prin ce, de fapt, se deosebește cercetătorul de securist? – o întrebare pe care aș fi crezut-o ridicolă pînă cînd am citît dosarul. Prin ea, am început a trece de la percepția de victimă la cea de etnograf. Am pornit prin a-i căuta pe informatorii mei, găsind doi care mai trăiau (majoritatea celor importanți muriseră) și care erau de acord să vorbească despre experiența lor. Una a terminat prin a-mi spune: „Cît rău mi-ai făcut tu!" A urmat o lungă discuție ca să înțeleg cum ea s-a considerat victimă dînd informații despre mine. Al doilea și-a recunoscut acțiunile pe deplin și mi-a explicat în detaliu cum a lucrat ofițerul cu el, foarte interesant pentru mine.

Legăturile mele au devenit o pîrghie pentru securiștii dornici de-a acapara informatori.

După aceea, am încercat să deslușesc din dosar metodele de lucru ale securiștilor: presupunînd că voiau într-adevăr să adune informații, să creeze „cunoaștere" de un anumit fel, prin care practici o făceau? Citind acolo – și, mai departe, în dosarele altor bursieri străini ca mine –, am început să-mi dau seama de importanța capitală a conceptului de „relații sociale" pentru securiști. Ei au devenit maeștri în crearea, manipularea și destrămarea acestor relații. Planul lor, în mod ideal, a fost să deposedeze „obiectivul" de sursele de sprijin social independente și să insinueze rețelele dorite de ofițeri în locul lor. Ei descriu felul de informatori din care ar fi vrut să-mi facă anturajul, în loc de anturajul pe care mi-l făcusem eu: bărbat necăsătorit, cunoscător al mai multor limbi, educat în specialitatea mea etc. (Aș fi vrut și eu!) Au înțeles că omul este suma relațiilor sale și că îl pot reface sau îl pot descoperi cunoscîndu-le. Securiștii erau maeștrii rețelelor.

Cu un sentiment crescînd de curiozitate, m-am hotărît să-i caut pe unii dintre ei: am vrut să văd cum va fi. Aici mă deosebesc de majoritatea disciplinelor, inclusiv de filozofia domnului Gabriel Liiceanu, care în excelenta sa carte *Dragul meu turnător* a inventat un personaj pentru ofițerul lui, Pătrulescu. Eu i-am căutat pe ai mei. Am găsit trei. Toate trei discuțiile au fost foarte interesante – și plăcute, ceea ce m-a stupefiat. *Asta* e înspăimîntătoarea Securitate?! Dacă nu altceva, am aflat că Securitatea știa să recruteze ofițeri care puteau face o legătură bună, și asta mi-a schimbat imaginea relațiilor lor cu informatorii.

Faimoasa antropoloagă americană Margaret Mead a scris: „Cel mai sigur și perfect instrument al înțelegerii este propria noastră reacție afectivă, dacă reușim s-o folosim în mod disciplinat". Așa am încercat să fac. Atît de bulversată am fost de aceste întîlniri, încît am început să le discut cu prieteni și colegi, cerîndu-le reacții – care s-au dovedit a fi fascinante. Un coleg, de exemplu, mi-a spus că toată chestia asta cu securiștii invizibili și secreți a fost ridicolă: tot omul a cunoscut securiști la serviciu și printre vecini, prieteni, colegi de clasă, rude. Multă lume a apelat la ei pentru ajutor. Vorbind cu colegii, m-am confruntat cu decalajul dintre ideologia (pe care mi-o însușisem profund și eu) despre îngrozitoarea Securitate și mersul actual al lucrurilor. Prin acestea, se vede ce înseamnă a mă folosi pe mine însămi, reacțiile mele afective, ca unealtă de cercetare.

Tot revin la ideea relațiilor sociale. Acum subliniez că ele ne ajută să depășim teorii care sînt la modă și să mergem înspre o înțelegere mai bună, care permite ambivalența, incertitudinea, o examinare exploratoare a motivațiilor. Pentru antropolog, drumul uneori nu este spre o teorie tot mai bună, ci spre deschiderea problemelor nerezolvate, prin contact autentic cu oamenii. Ultima mea carte folosește dosarul ca să scriu o meditație asupra etnografiei sub lupă, sub supraveghere, folosindu-mă numai pe mine, în dialog față în față cu cîteva persoane. Nu neg nicidecum valoarea teoriei, care ne poate indica unde vom găsi probleme intelectuale importante. Semnalez, mai degrabă, faptul că, în cazul meu personal, a deveni etnograf pe deplin a însemnat să refuz dominația teoriei în favoarea unei metodologii cît se poate de personale. Aici am fost ajutată de geniul românilor de a face relații ca să înțeleg cît se poate de nuanțat. Încet-încet, am fost atrasă tot mai mult înspre relațiile mele românești, și pentru formularea problemelor, și în capacitatea mea de-a stabili relațiile necesare. În măsura în care am reușit, aceasta se datorează experiențelor mele în România, care m-au învățat să fac etnografie.

PUBLICITATE

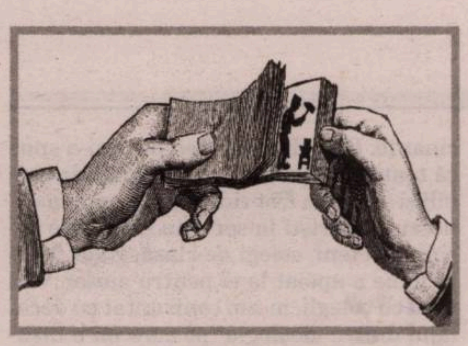

Marius CHIVU

feedbook

De ce Dylan merită Nobelul

● Bob Dylan, *Cronica vieții mele*, volumul întîi (memorii, traducere de Dan Silviu-Boerescu), *Tarantula* (roman, traducere de Sorin Gherguț) & *Suflare în vînt* (100 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu), Editura Humanitas Fiction, 2012-2016.

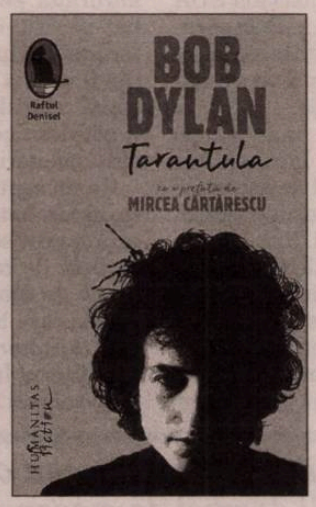

„Da, Bob Dylan este un extraordinar textier. Da, a scris un poem în proză și o carte de memorii. Da, textele sale pot fi analizate ca poezie. Dar scrisul lui Bob Dylan este inseparabil de muzică. Este mare pentru că este un mare muzician. Iar atunci cînd comitetul Nobel acordă un premiu literar unui muzician, ratează șansa de a-l acorda unui scriitor... Au acordat premiul cuiva deja faimos la nivel planetar într-un alt domeniu, cu nenumărate alte premii deja obținute. Bob Dylan nu are nevoie de Premiul Nobel pentru Literatură, literatura are nevoie de Premiul Nobel“, a scris Ana North în *The New York Times* pe 13 octombrie.

„Să nu ne mai torturăm cu discuții despre genuri și despre sfînta noțiune de literatură! Dylan a scris și cărți (sălbaticul și evazivul său roman, superbele memorii). Cîntecele sale sînt o operă în sine, iar lexicul lui Dylan, influența sa cea mai mare, vorbește despre întreaga istorie a cîntării: de la greci și psalmiști, prin sonetul elisabetan, pînă la tradiția americană a blues-ului, folk-ului și rock'n'roll-ului. Dylan a fost dintotdeauna un căutător spiritual în diverse tradiții ale religiei, dar fundamentul său rămîne cîntecul, versurile combinate cu muzica, iar comitetul Nobel a recunoscut în mod corect această tradiție ca fiind una literară. Sappho și Homer ar fi fost de acord“, a scris David Remnick în *The New Yorker* tot pe 13 octombrie.

Un Homer al străzii, care se revendică de la Shakespeare.

„Cred că e vorba totuși de o eroare de categorie. Dacă autorii de versuri pop ar fi fost în mod normal luați în seamă ca poeți, aș considera la fel. Sînt convins că Joni Mitchell și Leonard Cohen, spre exemplu, sînt egalii lui Bob Dylan, dar ei n-au fost niciodată considerați eligibili pentru premiu și nici nu cred că vor fi. Premiul nu este nicidecum un afront adus literaturii, ci o insultă adusă muzicii pop. Este o condescendentă ciufulire a părului în timp ce ți se oferă o acadea. Un act condescendent al cărui mesaj este: «Tipul ăsta, și doar tipul ăsta, este atît de bun, încît transcende idiomul său trivial și atinge nivelul nostru semnificativ»“, a scris David Benun în *The Quietus* pe 14 octombrie, ducînd, foarte repede, foarte departe discuția despre cît de nimerită este premierea lui Dylan cu Nobel, discuție care a încins spiritele culturale din toată lumea în ultima săptămînă, împărțindu-le în trei mari grupări: cei care au considerat că e o bătaie de joc, cei care au găsit că este un premiu cît se poate de justificat și cei care s-au mai gîndit.

Premierea lui Dylan a fost salutată nu doar de muzicienii considerați talentați la scris (precum Tom Waits, Bruce Springsteen sau Leonard Cohen, care a zis că „să-i acorzi Nobelul literar lui Dylan e ca și cum ai premia Everestul pentru că e cel mai înalt munte“), dar și de scriitori care ei înșiși ar fi putut lua Nobelul (Michael Chabon: „Versurile lui Dylan sînt literatură, genul de literatură care, împreună cu poezia lui E.A. Poe sau John O'Hara mi-au influențat scrisul. De fapt, versurile sale m-au influențat la fel de mult ca orice alt roman sau povestire a oricărui erou literar. Și nu e vorba doar de cuvinte, ci de scrisul în sine. Tropi, strategii retorice, tehnici, structurile aluziei și ale imaginarului“; Lawrence Ferlinghetti: „Întotdeauna l-am considerat pe Dylan mai întîi un mare poet. Înaintea lui, nimeni n-a scris versuri de cîntece folosind un asemenea imaginar, fără frica de a forța limitele“ ori Salman Rushdie: „Trăim în epoca marilor textieri-muzicieni: Leonard Cohen, Paul Simon, Joni Mitchel, Tom Waits – dar Dylan se ridică deasupra tuturor. Versurile sale m-au inspirat încă din clipa cînd i-am ascultat primul album și sînt încîntat de faptul că a luat Nobelul“). The Literary Show Project: „Talentul lui Dylan de a transpune în versuri, cu o incomparabilă precizie, sentimentul disperării și al furiei, dragostea și indignarea, ura și admirația, este doar unul dintre darurile sale literare. Dar el a făcut mai mult decît să scrie frumos. Prin cuvinte abil alese și rime memorabile, a îmbrățișat tradiția în timp ce a spart codurile gramaticale și narative.“ (Mark Polizzotti a scris pe Literary Hub exclusiv despre influențele literare ale lui Dylan, „de la William Blake la Jack Kerouac“.)

De ce n-ar merita Nobelul literar un textier prodigios, compozitor deopotrivă tradițional și inovator, poet deopotrivă narativ și ermetic, prozator experimental, pictor, regizor de film – inclus în Academia Americană de Arte și Litere, apropo –, de departe cel mai influent și mai respectat artist din cultura populară a ultimei jumătăți de secol? De ce nu? Personal, cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît mai mult îmi place ideea unui Nobel literar pentru un artist a cărui artă transcende, de fapt, literatura. Dacă unii cred că Dylan e mai întîi muzician și abia apoi scriitor, eu cred că e mai întîi poet și abia apoi muzician. Un poet la fel de aproape de imaginarul elisabetan, simbolismul francez, modernismul ermetic și existențialismul narativ al Generației Beat. Poetul prin excelență al contraculturii șaizeciste, un Homer al străzii, care se revendică de la Shakespeare și își ia numele de la Dylan Thomas, bătrîn trubadur integru și subversiv, premiat în era mediatică a unui Trump!

S-ar putea să fie cel mai nimerit Nobel din ultimii nu știu cîți ani, iar discuția stîrnită este ceva de care aveam mare nevoie. Căci, s-o spunem pe șleau: Nobelul însemna doar o loterie literară în valoare de ceva mai mult de un milion de euro și ne interesa doar trei zile pe an! Cel mult eram dezamăgiți, acum măcar sîntem intrigați. Și sîntem intrigați, de fapt, de îndrăzneala comitetului, nonconformism despre care nici nu știam că există. Căci, în fond, atunci cînd vorbim despre Nobel pentru Dylan, vorbim despre 18 academicieni în vîrstă care 1) aduc omagiul suprem culturii populare și 2) extind granițele literaturii și redefinesc noțiunea de poet, alegînd un artist al cuvîntului în detrimentul unui scriitor în sens convențional. (Unde mai pui că oferă tot bănetul ăla cuiva căruia nu-i pasă de bani, nici n-are nevoie de ei!)

Discuția pornind de la afirmații de genul „Dylan nu e scriitor sau nu e un scriitor mare, practic a scris doar două cărți, oricum premiul trebuia acordat unui scriitor în sensul convențional al termenului; doar sînt atîția mari scriitori în lume, care au scris multe cărți!“ nu are sens decît dacă (re)punem în discuție cîteva noțiuni fundamentale și (re)gîndim literatura: Este definiția literaturii strictă, universal valabilă, definitivă? Poezia cîntată își pierde ea calitatea literară? Care este numărul de cărți suficient pentru validare? Deține mediul academic monopol pe evaluarea și legitimarea artei scrisului? Există o limită a popularității dincolo de care arta își pierde relevanța academică? Există o barieră inviolabilă între arta înaltă și larga audiență? Iar înainte de a vă întreba ce fel de scriitor este Dylan, întrebați-vă: ce fel de dramaturg era Harold Pinter? Ce fel de poet era Tomas Tranströmer? Ce fel de romancier este Patrick Modiano? Ce fel de jurnalistă este Svetlana Aleksievici? Oricum, nu e exclus ca Dylan să refuze Nobelul. Iar dacă n-o va face, eu abia aștept discursul lui de acceptare.

Luni, 24 octombrie, de la ora 22, în cadrul emisiunii All You Can Read *de la Radio Seven (103,4 FM sau online la www.7radio.ro), scriitorul și muzicianul Alex Tocilescu va discuta cu Marius Chivu „cazul“ Bob Dylan.*

PUBLICITATE

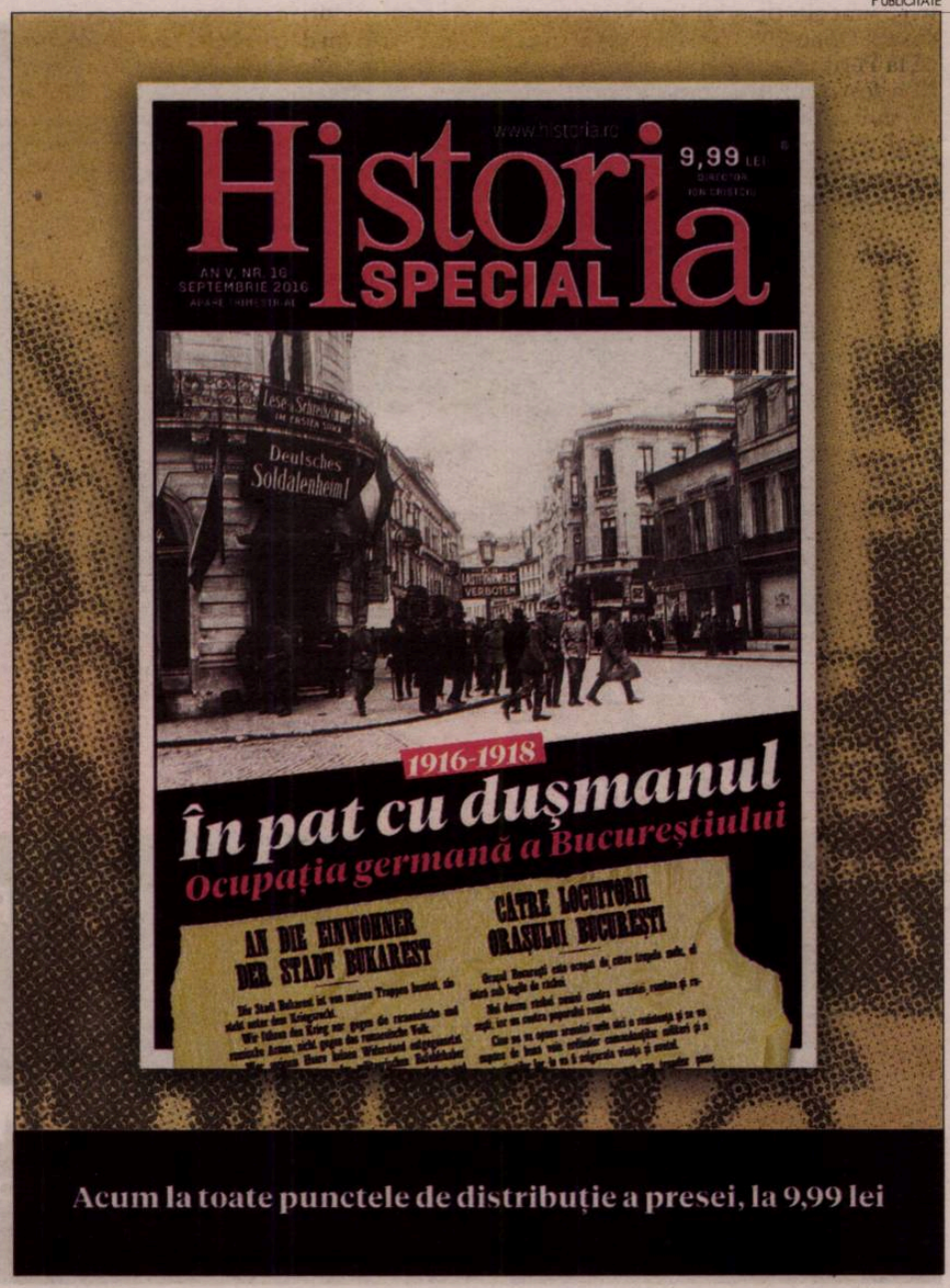

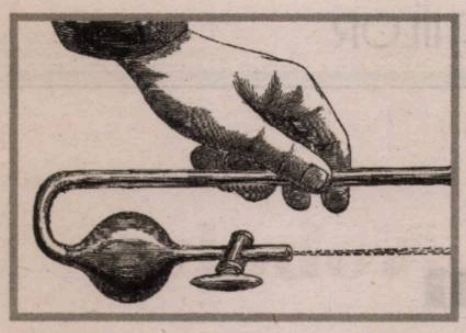

Oana STOICA

rosencrantz & co

Tu ce ai fi făcut?

● *Calul alb: scurtă istorie a urii 2016-1944*, text: Smaranda Nicolau, documentare: Laura Ștefănuț, performer: Ilinca Manolache, compozitie muzicală live: Diana Miron, regia: Ioana Păun. Terasa MNAC. Spectacol în cadrul proiectului „Torționar – Pact de responsabilitate colectivă", finanțat de AFCN.

La finalul stagiunii trecute, Ioana Păun a prezentat la Centrul Educațional Replika un spectacol din proiectul de teatru investigativ „Torționar – Pact de responsabilitate colectivă". *Versus România* analizează situația închisorilor CIA de pe teritoriul României prin panoramarea tuturor perspectivelor și contextelor pentru fiecare personaj implicat. Ioana Păun reclamă în acest performance un dublu standard al statului român: pe de o parte, acceptă tacit torturarea „teroriștilor" pe teritoriul său de către CIA, pe de altă parte, condamnă torționarii din regimul comunist. Un al doilea performance creat în același proiect intră în relație directă cu *Versus România,* din punctul de vedere al acestui standard dublu. *Calul alb* investighează, prin documentare și ficționalizare, condamnarea la 20 de ani de închisoare, pentru crime împotriva umanității, a lui Ion Ficior, comandantul (1960-1963) coloniei penitenciare de la Periprava (lagăr de muncă silnică). El a fost acuzat de torturarea și uciderea mai multor persoane (103 cadavre au găsite într-o groapă comună și mărturiile leagă multe dintre decese de acțiunile lui Ficior), deținuți politici și de drept comun, care munceau în Delta Dunării în condiții extreme. Cînd a fost condamnat, în primăvara acestui an, Ion Ficior avea 88 ani și era președinte de bloc.

Ioana Păun folosește cazul Ficior pentru a explora un sindrom social care afectează negativ umanitatea. Ura ca impuls pentru acțiune socială, ca determinant istoric, pune în mișcare evenimente catastrofale la nivel macro și configurează relațiile la nivel micro. Regizoarea folosește documentarea Laurei Ștefănuț despre caz – alte materiale despre Ion Ficior sînt disponibile pe Internet, inclusiv interviuri filmate – ca punct de plecare, căci scenariul ficționalizat al performance-ului este scris de Smaranda Nicolau. Sînt păstrate liniile generale ale biografiei lui Ficior, dar evenimentele punctuale sînt fie reale cu detalii fictive, fie integral ficționalizate. Ce se urmărește este demonstrarea faptului că Ion Ficior este o verigă dintr-un lanț de cauzalități, că este produsul și instrumentul unui sistem represiv, că îndoctrinarea și contextul politic – schimbarea unui regim politic determină schimbarea valorilor impuse și acceptate (chiar și forțat) de către societate – au trasformat fundamental un individ, modificîndu-i complet moralitatea, crezurile și acțiunile. *Calul alb* con-

Tu ce ai face
într-o situație similară?

textualizează pactul cu un regim opresiv, punînd o întrebare spectatorului: tu ce ai face într-o situație similară?

Tema a fost tratată și de alții, un exemplu este romanul lui György Dragomán, *Rugul,* diferența esențială față de performance-ul Ioanei Păun (pe lîngă faptul că personajele cărții nu au fost torționari, ci colaboratori ai poliției politice) fiind că scriitorul nu dă verdicte, nu susține o variantă sau alta, nu *justifică*. Aici îmi pare a fi vulnerabilitatea demersului din *Calul alb:* faptul că încearcă să forțeze o justificare. Cred că meritul major al spectacolului este contextualizarea poveștii lui Ion Ficior, atît în perioada comunistă, cît și după aceea (conexiuni cu media și goana după audiență), înțelegerea mecanismului care transformă un om într-un monstru. Problema care se ridică se referă, mai degrabă, la limita conștiinței fiecăruia. Că au fost „spălări pe creier" care au dus la transformarea unor indivizi în instrumente de tortură – deși lui Ficior i se aplică această teorie doar parțial, abuzurile lui au depășit sfera indicațiilor de la partid, a se vedea orgiile sexuale din cauza cărora a fost mutat disciplinar – este incontestabil, dar că asta ar atrage după sine lipsa responsabilității este cel puțin discutabil. Dacă am accepta un asemenea raționament, am ajunge la ideea că victimele lui Ficior răspund ele însele de propria moarte. Prin urmare, este o linie subțire, dar esențială, de demarcație între *contextualizare* și *justificare*. Dar ceea ce face acest spectacol este să pună problema în dezbatere.

Performance-ul beneficiază de o actriță fabuloasă, Ilinca Manolache, care și-a dezvoltat în ultima vreme abilitățile interpretative în zona noilor limbaje performative. Ea susține o serie de episoade ficționalizate din parcursul existențial al lui Ficior, trecînd de la discursul torționarului – în schimbare de-a lungul timpului – la cele ale diferitelor personaje. Actrița folosește corpul ca pe un vehicul, inconfortabil și periculos, putînd să atingă extremele, dar și să nuanțeze cu subtilitate. Scena torturii unui deținut, jucată prin similaritate cu scoaterea pe uscat a unui pește din acvariu, este ilustrativă pentru echilibrul pe care Ilinca Manolache îl are în joc. Susținută de pasajele muzicale ale Dianei Miron (reflector audio), performera parcurge acest traseu al devenirii monstruoase și damnării lui Ion Ficior nu în ordine cronologică, ci într-una care îi revelează motivațiile gesturilor extreme (foarte bune scenele cu două personaje care reflectă diferit o situație, atît ca nivel de performare, cît și ca viziune, demontînd mitul „adevărului absolut").

© R. Leucea

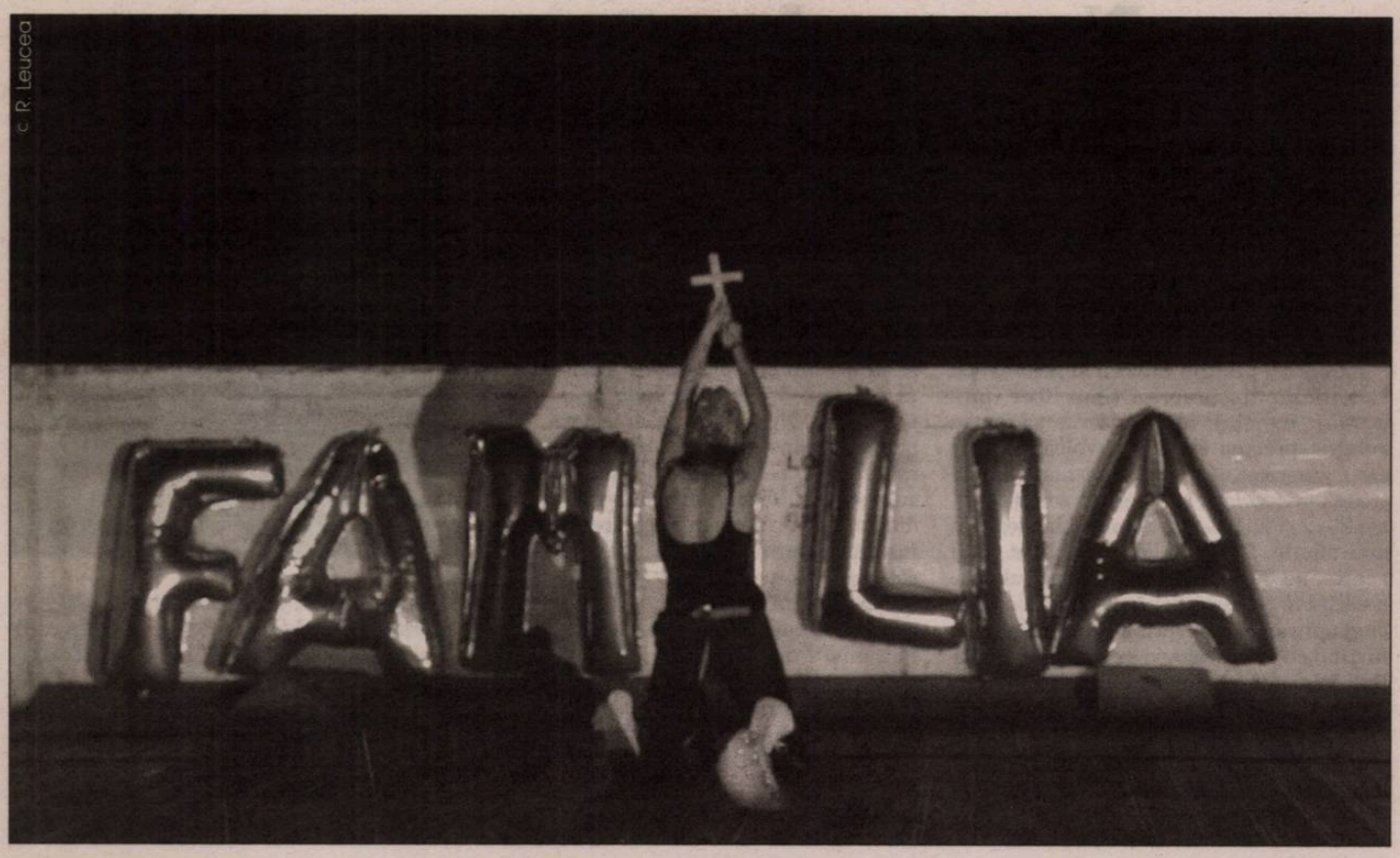

© R. Leucea

Calul alb este un performance care problematizează ura ca sindrom social în relație cu torționarii regimului comunist și condamnările lor (doar două deocamdată, Ion Ficior și Alexandru Vișinescu, fost comandant al Penitenciarului Rîmnicu Sărat). Individul ca victimă a sistemului prin manipulare și individul ca victimă a sistemului prin exterminare nu reprezintă același tip de victimă. În ciuda unor regimuri represive, există întotdeauna o conștiință umană. Și dacă îndoctrinarea și frica pot *explica* crima, eludînd vina, ele nu o pot *justifica,* anulînd responsabilitatea. Pentru cei uciși există un ucigaș direct, dincolo de teoria vinovăției colective.

Ce e important la *Calul alb* este faptul că te pune pe gînduri.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Superwoman

● ***Toni Erdmann* (Germania-Austria, 2016), de Maren Ade.**

Unul dintre filmele favorite ale criticii anul acesta la Festivalul de la Cannes, lungmetrajul scris și regizat de Maren Ade e o comedie care se structurează după modelul unei relații tată-fiică într-un moment de criză, însă se îndepărtează destul de mult de schemele tipice unui astfel de film, pe care le abordează într-un mod diferit de varianta lor clasică. Winfried (Peter Simonischek) e un tată care încearcă să își apropie sau, mai bine spus, să își umanizeze fiica (Sandra Hüller), devenită, la aproximativ 30 de ani, o femeie de carieră în sensul stereotip-corporatist (vine rar acasă, lucrează mereu, iar atunci cînd totuși vine, vorbește la telefon fără oprire), angajată în calitate de consultant al unei firme și relocată la București pentru a face, printre altele, și niște reduceri de personal. Luînd decizia să o viziteze în România (unde au fost filmate majoritatea scenelor), Winfried e introdus în lumea sa (printre întîlniri, ședințe de cumpărături la mall, restaurante, spa-uri, dineuri), pe care încearcă să o saboteze (și să îi demaște consistența de carton) punînd de niște farse, folosindu-se de un simț al umorului destul de excentric și de vechea sa obișnuință de a se costuma, de care sîntem înștiințați încă de la început, cînd organizează un recital cu ocazia pensionării unui coleg cu cîntece cu trimiteri funebre și măști de Halloween.

Ceea ce diferențiază filmul lui Ade de alte filme de acest tip vine și din faptul că nu mizează încă de la început, cînd Winfried își arată prima mască sau cînd pune la cale prima farsă, pe efectele comice ale acțiunilor sale și nici nu suprasolicită acest comic clipă de clipă. În primă fază, aparițiile lui sînt mai mult bizare decît comice, iar atunci cînd efectul comic are loc, coincide cu momentul dramatic în care tensiunea izbucnește, măștile vieții de zi cu zi ale lui Ines cad, pe fundalul lucrurilor pe care spectatorul le înțelege deja despre relația dintre cei doi. Personajul principal pe care Winfried îl interpretează, denumit Toni Erdmann, *life coach* și prieten apropiat al lui Țiriac, dar și ambasador al Germaniei, e și el o formă la care ajunge treptat și care nu se vrea definitivă, căreia îi mai adaugă din mers cîte un element. Ceea ce îi oferă continuitate personajului e faptul că apare din senin cu o perucă și o pereche de dinți, pe care în momentele în care e mustrat de fiica sa pentru performance-ul dat în fața șefilor ei, care i-ar putea prejudicia cariera, Winfried îi scoate grijuliu și îi pune în buzunarul de la piept. Punctul maxim al izbucnirii comicului survine în momentul în care nemulțumirile lui Ines, ascunse sub o platoșă perfect închisă, ies la iveală în cadrul unei petreceri în pielea goală unde Winfried își folosește costumul cel mai monstruos cu putință.

Comparat cu cuplul Philip Seymour Hoffman și Robin Wright din *Vînătoarea de spioni / A Most Wanted Man,* cuplul format din Peter Simonischek și Sandra Hüller e și mai deglamourizat. Lumea afacerilor conduse de Ines e neobișnuit de ternă, de la costumele alb-negru pe care le poartă pînă la birourile mai mult goale unde au loc ședințele în care se decide soarta angajaților. Prin contrast, din cînd în cînd, camera survolează locuri din afara ariei corporatiste: o curte sărăcăcioasă aflată lîngă biroul opulent, un șantier pe care se lucrează fără mănuși de protecție și unde oamenii sînt amenințați cu concedierea, casa unui localnic care așteaptă modernizările pe care i le-ar putea aduce firmele și, din cînd în cînd, menționarea celor care trebuie disponibilizați. Felul în care Ade îi portretizează îi introduce în același tablou din care face parte însuși Winfried și e frapant că e singurul tablou uman (deși caricaturizat) pe care filmul îl permite. Fundalul romînesc pe care filmul îl conturează nu se remarcă printr-o complexitate deosebită (majoritatea scenelor țin de cele două personaje), însă e cu siguranță menit să facă din București ceva mai mult decît un decor.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

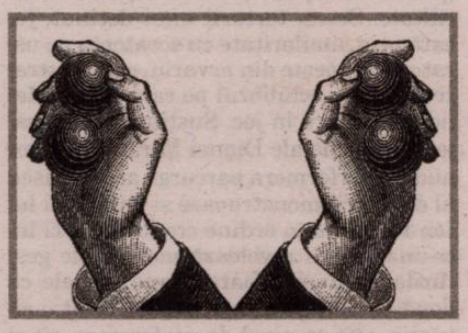

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Numerele norocoase ale lui Justin Vernon

● **Bon Iver, 22, *A Million*, Jagjaguwar, 2016.**

Legenda spune că trei luni de autoexil hibernal într-o cabană de vînătoare din mijlocul unui codru din Wisconsin i-au trebuit lui Justin Vernon pentru a păși de acolo cu un album care, în 2007, chiar a însemnat ceva. *For Emma, Forever Ago* era folk întunecat, fragil și dramatic, așa cum se face doar în America, bîntuit de *falsetto*-ul bulversant al vocii lui Vernon. Patru ani mai încolo, în 2011, *Bon Iver, Bon Iver* suna ca operă a unei trupe — și chiar era, pentru că în concepererea albumului rolul formației lui JV, Bon Iver, fusese cu adevărat important. Sentimentul acela al izolării și depresiei, care săpa adînc în materialul din care fusese manufacturat discul de debut, a dispărut complet în 2011, lăsînd vederii un LP care suna precum cristalul, care avea parte de o producție ireproșabilă și care primea chiar și un Grammy, pentru *Best Alternative Music Album,* în timp ce autorul lui pleca acasă cu premiul pentru *Best New Artist*. Pop (cvasi-)baroc, *BIBI* devenea repede dovada versatilității muzicale a unui artist, Justin Vernon, care nu se sfiise cu un an mai devreme să accepte invitația lui Kanye West pentru a apărea, preț de cîteva piese, pe opulentul *My Beautiful Dark Twisted Fantasy*.

Zgîrcit cu propria muzică și generos cu activitățile din propriul timp liber (producător, membru al altor formații foarte volatile, precum Gayngs și Volcano Choir etc.), americanul a mai lăsat niște ani să treacă – Bon Iver a hibernat complet între 2012 și 2015 – pînă cînd să lanseze un nou album. *22, A Million* a apărut anul acesta, pe 30 septembrie, la *label*-ul care a editat și primele două discuri Bon Iver, Jagjaguwar, și a surprins pe toată lumea, flirtînd cu numerologia și, mai ales, pedalînd în aria experimentului electronic. Pe undeva, noul album Bon Iver se revendică unei metodologii de care trupeții Animal Collective n-au fost niciodată străini, folosind studioul de înregistrări ca instrument muzical. Abundentele chitare ale lui *Bon Iver, Bon Iver* au dispărut pentru a face loc sintetizatorului. Un *sample* dintr-un celebru concert al Mahaliei Jackson intervine grațios în refrenele istoriei fluide a *opener*-ului numit „22 (OVER S∞∞N)“. *Loop*-urile însoțesc saxofoanele pretutindeni, transformînd soul-ul în freak soul. Tribala „10 d E A T h b R E a s T“ conține și ea un *sample,* din Stevie Nicks de data aceasta. *„Wild heart, wild heart / I cut you in…“*. Numerele se amestecă, *beat*-urile (aproape) lipsesc și nu le duci dorul, *sound*-urile accidentale îi dau muzicii un curs sinuos, Vernon însuși devine un predicator bizar, a cărui voce trece printr-o mașină numită Messina: *„We're rising the stairs / I find God and religions too…“*. Paolo Nuttini e, desigur, și el aici, într-o propoziție care leagă povestea de dragoste a lui JV de Dumnezeu. „21 M◊◊N WATER“ începe de la coadă la cap, ca orice legendă satanică despre *reverse play*: *„… ot dias yletinifed ew dnA!“* Muzica e divină, diavolul stă ascuns în numere: *„The math ahead / The math behind it / It's moon water“*. „8 (circle)“ trimite săgeți către Peter Gabriel – *„I'm an Astuary King / I'll keep in a cave, your comfort and all / Unburdened and becoming“* –, în timp ce finalul, „00000 Million“, pune capăt experimentului *„I hurry 'bout shame / And I worry 'bout a worn path / And I wander off / Just to come back home…“*

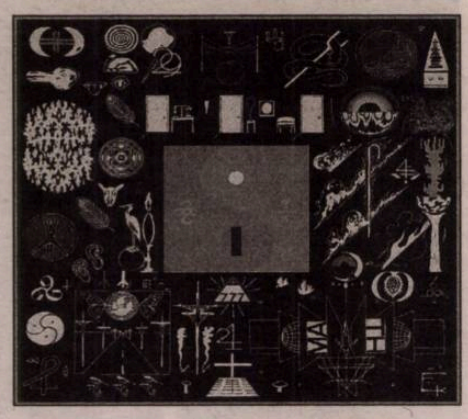

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Hotel Asia, non-stop

Nu știu mulți călători care au făcut din vizitarea camerelor de hotel un scop în sine al călătoriei, dar pentru mine ele au o însemnătate aparte, mai ales după anii sud-coreeni. Mult timp după terminarea unei călătorii, am constatat-o de foarte multe ori, imaginea camerei în care am locuit revine în amintire uneori chiar mai intens decît locurile vizitate. Dacă a călători înseamnă să-ți exersezi escapismul, deconectarea, suspendarea ritmului brutal și monocord al cotidianului, nefixarea într-o convenție existențială, atunci o cameră de hotel e un bun intermediar pentru aceasta.

O piesă de teatru văzută recent, în cadrul festivalului FESTin pe Bulevard, organizat de Teatrul Nottara, și anume *Hotel PM* de Andrea Gavriliu, pusă în scenă la Teatrul German de Stat din Timișoara, mi-a readus aminte de aceasta prin imaginea ei de la început: o femeie de serviciu care traversează scena, minute bune, făcând curățenie în mod oarecum obstinat cu un aspirator, în timp ce într-un colț al scenei o altă actriță face un duș prelung. Cînd călătoresc, o cameră de hotel reprezintă pentru mine tocmai această bucurie temporară a „locuirii fără urme", cum ar spune Walter Benjamin din „Stradă cu sens unic", locuirea temporară într-un spațiu în care altcineva nu a lăsat nici o urmă a prezenței sale. Nu-mi plac acele camere care refac, într-un mod cît mai plauzibil, intimitatea unei locuințe, care reconstruiesc un model habitațional. A călători înseamnă pentru mine și această terapie prin lipsa urmelor pe care o cameră de hotel ți-o oferă. Dar dacă a locui înseamnă să nu lași nici o urmă în mod programatic, așa cum se întîmplă, cred, astăzi în spațiul est-asiatic?

Îmi aduc aminte de camera dintr-un hotel din Vancouver. O cameră cu multe ferestre, sticlă și oțel, aflată la etajul 29, cu o panoramă largă asupra Golfului Englezesc. M-am îndrăgostit instantaneu de ea, de simplitatea aseptică cu care te întîmpina, de neutrul interiorului. Puteam astfel să văd mai bine orașul, nu doar grație poziționării camerei, ci tocmai prin lipsa de trecut pe care o aducea cu sine. Ajungeam acolo însă după experiența anilor asiatici, în care o cameră de hotel, mai ales cele destinate turismului local, refăceau cît mai plauzibil posibil intimitatea unei locuințe personale. E aici un mic paradox, o mică răsturnare a așteptărilor unui occidental, cel puțin. A locui în Coreea de Sud se aseamănă astăzi mult mai mult cu tranzitarea unui hotel decît cu efortul interior de a marca cît mai personal un spațiu. O cameră de hotel în Coreea de Sud, mai ales cele frecventate de turiștii locali, reface cît mai mult particularul, personalizarea, intimitatea unei locuințe: de la dispunerea mobilierului într-o cameră, care se aseamănă în cît mai particulare detalii cu un dormitor, la modul în care ferestrele sînt de cele mai multe ori duble sau triple, fără posibilitatea de a privi din exterior în interior. Am văzut foarte multe moteluri

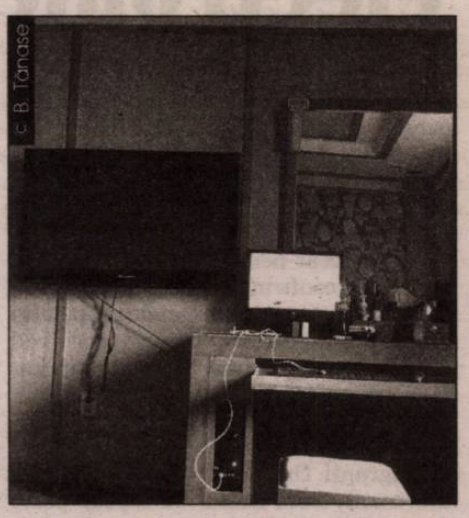

de oraș care aveau camere diferit aranjate, așa cum am văzut că în complexele imobiliare sud-coreene interioarele sînt cvasiidentice.

Sînt foarte rari coreenii din Sud care să-și păstreze o locuință mai mult de cîțiva ani. Motivele sînt în principal economice, un apartament în proprietate personală costă foarte mult, și atunci sînt mulți cei care preferă varianta închirierii. Poate și de aceea, pentru a nu mai sublinia și mai mult melancolia lipsei apartenenței la un spațiu al tău, locuințele coreene de astăzi sînt foarte neutru-șablonarde, cu elemente de arhitectură interioară care să nu te oblige să regîndești, să recompui spațiul în urma preferințelor proprii. Se aseamănă atît de mult între ele încît, prin uniformizare și deschiderea spre exterior a geamurilor mari, par că induc detașarea, mobilitatea, neapăsarea temporală. Îmi aduc aminte surpriza cu care, într-o seară de vară, proaspăt mutat într-un astfel de complex, m-am uitat împreună cu o colegă europeană la camerele luminate ale unui bloc cu ferestre mari și am avut amîndoi un vertij: erau identice. Dacă pentru noi doi, veniți din cultura occidentală, identicul, nemarcarea spațiului într-un mod cît mai personal însemna un mic disconfort, pentru colegii noștri coreeni era un mod de viață nechestionabil, formă lejeră de a lupta cu apăsarea trecerii timpului. Am văzut-o și în modul în care se mută dintr-un loc în altul. Firmele care se ocupă de mutat o fac repede, „curat", totul în cîteva ore, astfel încît cei care se mută în acel loc să aibă sentimentul clar al unui spațiu cu totul neutilizat înainte, fără o identitate marcată.

E în aceasta poate și o explicație pentru lejeriatea cu care est-asiaticii călătoresc atît de ușor în zilele noastre, după ce secole întregi au practicat, cultural și instituțional, o politică identitară a izolaționismului. „Spune-mi cum locuiești ca să știu cum călătorești" se potrivește cel mai bine, cred, profilului unui sud-coreean sau al unui japonez recent. Și este, poate, rețeta lor pentru a îngădui mai bine oniricul pe care orice călătorie îl conține.

PUBLICITATE

TE ABONEZI ȘI CÂȘTIGI!

Abonează-te la adevărul + weekend pe minim 6 luni și intră automat în tragerea la sorți pentru unul din cele 36 de premii

MARELE PREMIU
cumpărături în valoare de 2000 lei
în magazinele **KAUFLAND** pentru **SĂRBĂTORI FERICITE**

10 x PREMII x 400 lei FIECARE
vouchere de cumpărături în magazinele **KAUFLAND**

25 x cărucior pentru cumpărături

*Premiul de 2000 lei constă în 20 vouchere x 100 lei fiecare. Fiecare premiu de 400 lei constă în 4 vouchere x 100 lei fiecare, în total 10 premii a câte 400 lei fiecare.
Pentru a participa la concurs e necesar să vă abonați la pachetul de ziare „Adevărul + Weekend Adevărul" pe 6 sau 12 luni și să furnizați datele complete de contact. Promoția e valabilă în perioada **17 octombrie - 16 decembrie 2016.**
Regulamentul complet al promoției poate fi accesat pe www.adevarul.ro

Cum te abonezi

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 44 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

*Reducerea de 36% se aplică la prețul de copertă pentru abonamentele pe 12 luni.

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

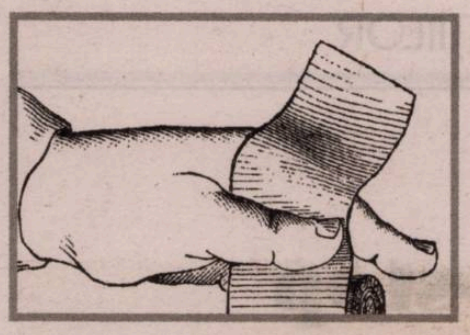

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

WikiLeaks: Watergate electronic sau Cutia Pandorei?

WikiLeaks a publicat duminică o tranșă de cîteva zeci de mii de e-mail-uri din campania lui Hillary Clinton, candidata democrată la președinția SUA. Presa americană spune că aceasta urăște libertatea religoasă (are ce are cu catolicii) și e prea prietenă cu marea finanță de pe Wall Street pentru un candidat de stînga. Sau, dimpotrivă, că e victima unei conspirații în care sînt amestecați rușii. Care-i adevărul? Habar n-am, dar pot să vă povestesc cum se aliniază presa, în funcție de orientarea ideologică, raportat la e-mail-urile respective. Am răsfoit edițiile electronice a patru publicații importante din SUA, de la dreapta la stînga: Fox News, *Washington Post, New York Times* și *USA Today.* Primul site e al unei televiziuni, dar e vorba de cea mai cunoscută platformă cu orientare republicană, deci anti-Clinton. E drept, Fox News are o atitudine nuanțată în privința lui Donald Trump, care a fost repudiat și de o parte dintre politicienii și analiștii americani de dreapta.

În astfel de situații, WikiLeaks funcționează ca un declanșator, conform programului enunțat de fondatorul Julian Assange, care afirmă că orice selecție editorială e o denaturare a adevărului brut și rolul platformei de hacking e de a pune la dispoziție materialul obținut în integralitatea lui. Bineînțeles, în cazul a zeci de mii de e-mail-uri, publicul nu are cum să citească cu discernămînt o asemenea cantitate de informație, drept care presa clasică preia, în felul fiecărei publicații, ceea ce consideră a fi esențialul.

Începem cu Fox News, care la rîndul lui începe cu faptul nud: „WikiLeaks publică zeci de mii de e-mail-uri din campania lui Hillary Clinton". După care Fox lovește în John Podesta, șeful de campanie al prezidențiabilei, care se plînge într-un e-mail că un musulman, și nu un alb a fost identificat drept ucigașul din masacrul de la Inland Centre, din 2015. E întortocheat pentru un enunț-bombă, dar Fox își confirmă reputația de a ști să apese foarte bine pe butoanele propriului public, pro-republican: conservatorii văd în democrați un număr de personaje care aplică un fel de discriminare inversă, în favoarea străinilor, și amenință valorile fundamentale americane prin influxul de imigranți. După care Fox face un lucru interesant: trece destul de repede peste alte posibile detalii incriminatoare, despre care s-a spus, măcar în primul pas, că nu există, pentru a ajunge la enunțuri de genul: „Suporterii și colaboratorii lui Hillary Clinton se tem de efectele pe care le-ar putea avea scandalul WikiLeaks asupra Fundației Clinton". Cu alte cuvinte, scandalul nu există, deocamdată, dar iată oameni din tabăra adversă care sînt deja anxioși în această problemă. Convingător, nu?

Ne mutăm tot în dreapta, dar într-un loc pe care l-am putea considera mai aproape de centru, adică spre *Washington Post,* unde găsim o incriminare veridică: „Hillary Clinton e o amenințare la adresa libertății religioase", cu trimitere la referiri anticatolice din e-mail-urile publicate de WikiLeaks. Credința e, desigur, un obiect sacru pentru cititorii conservatori, iar un astfel de titlu poate sugera: „Azi se ocupă de minoritatea catolică, de mîine ar putea avea probleme cu noi, majoritatea (neo-)protestantă". Dar poate fi vorba și de altceva: Donald Trump e mult în urma lui Hillary Clinton în rîndurile electoratului catolic, printre altele în urma unui diferend cu Papa Francisc. Propagandă? Nu neapărat, dar publicația extrage din mormanul de e-mail-uri subiecte relevante pentru cititorii/utilizatorii ei. La apariția e-mail-urilor, John Podesta, autorul multora dintre ele, a reacționat dur, asociind staff-ul lui Donald Trump cu operațiunea lui Julian Assange. În treacăt fie spus, un alt mare ziar, britanic, dar cu o audiență uriașă în SUA, *The Guardian,* lansase teoria unui „triunghi" Putin-Assange-Trump.

Celălalt mare cotidian american, *New York Times,* e unul de orientare moderat liberală și extrage din WikiLeaks cu totul altceva decît publicațiile de dreapta: „Lui Hillary Clinton îi plăceau operațiunile secrete care rămîneau secrete", cu trimitere la politica belicoasă a acesteia din epoca în care a fost secretar de stat. A cărei eficiență o sugerează. *NY Times* nu e însă, în general, foarte iertător cu candidata, ci mai e preocupat de „strategia de răspuns în cazul unor proteste ale comunității gay", pentru cazul în care un comentariu anterior, periculos, pe această temă al doamnei Clinton ar fi fost pus în discuție. Și mai ales: „Clinton evită critica directă a Wall Street-ului" și: „Hillary Clinton, prietenoasă la evenimentele Goldman Sachs", ceea ce e cu adevărat incriminator la adresa candidatei, pentru cititorii proprii. Aversiunea susținătorilor democrați față de marea finanță și corporații e binecunoscută.

Tot „pe stînga" se află și *USA Today,* care enunță și el, în primul pas, titlul obligatoriu („E-mail-uri din campania lui Clinton"), dar interesant e cum e scris textul: de două ori în cuprinsul lui se menționează o posibilă colaborare cu rușii. Publicația continuă cu „Bizara alianță dintre WikiLeaks și Donald Trump", în care afirmă, cam ca *The Guardian,* că lotul de e-mail-uri publicat duminică ar putea fi un „Watergate electronic", cu democrații/Hillary Clinton în același rol al victimei, dar îi distribuie, în locul agresorului Nixon, pe rușii.

În cele de mai sus e vorba doar de cîteva titluri pescuite din numai patru publicații americane, de-abia a doua zi după publicarea e-mail-urilor. E însă suficient ca teoria lui Assange cu adevărul integral să se confirme. Problema e în ce măsură publicul va ajunge vreodată la acest adevăr în fața unor stive de e-mail-uri care necesită un studiu competent și îndelungat.

P.S. Ironic, nici una dintre publicațiile menționate, prestigioase, nu ratează știrea că Pamela Anderson i-a făcut cadou lui Julian Assange o masă vegană. Dacă vă întrebați de ce, vă-ntreb și eu: ați vrea să știți detaliile?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

„O viață bună" la televizor?

De ceva vreme am renunțat aproape de tot la televizor. Dacă în urmă cu doi ani îmi spunea cineva „Nu am televizor!" sau „Am televizor, dar nu l-am mai deschis de cîteva luni!", îl priveam ca pe o ciudățenie sau îmi imaginam că e doar spirit de frondă. Oare cum își petrece serile lungi în care n-ai chef de citit și nici altceva de făcut? Oare cum de supraviețuiește week-end-urilor ploioase? Pe de altă parte, noi, cei care am prins un pic de comunism în anii '80, ne-am obișnuit ca televizorul să fie un element central al casei, un liant între membrii familiei, chiar dacă transmisia era doar de două-trei ore pe zi. Iar după 1990, în momentul în care „s-a dat drumul" la televizor, ne-am lipit pur și simplu de el. Tot așa, înțeleg și apetitul exagerat al unor doamne trecute bine de 50 pentru seriale (serialul preferat, orice episod pierdut este o dramă) și pentru emisiuni mondene („înainte" nu exista ideea de VIP, faptul că acum poți vedea oricînd diferite „personalități" la TV, ba chiar, la o adică, te poți trage de șireturi cu ele, reprezintă pentru aceste doamne un mic miracol). Nu m-am considerat niciodată dependentă de televizor, însă faptul că am renunțat atît de ușor la el, sau mai degrabă la anumite posturi pe care înainte le urmăream destul de constant, m-a făcut să înțeleg că orice învăț are și un dezvăț. Ei bine, aș minți dacă aș spune că am renunțat chiar de tot. Îmi amintesc de telecomandă tîrziu după ora 10 seara, mi se pare că zapping-ul are ceva liniștitor care îți fragmentează gîndurile, că există filme perfecte „de adormit" (cu cît mai superficiale și mai comerciale, cu atît mai bine), însă și mai bune sînt programele de tipul Discovery, animalele care își văd de viața lor în junglă și mai ales planete care orbitează în jurul unor stele îndepărtate cu care tu, o fărîmă neglijabilă de pe Pămînt, chiar n-ai nimic de împărțit. Mai toxic poate fi faptul că nu pot să dorm fără un televizor deschis prin preajmă, cel puțin o parte din noapte, pînă cînd acesta se închide singur. Însă povestea asta ține de anxietate și o poate explica mai bine un psiholog. Ecranul acela rămîne o fereastră deschisă spre o lume în care niște oameni se împușcă unii pe alții, trăiesc drame, sînt vii, așa că tu, anxiosul, nu te mai simți atît de singur în somnul tău.

Nu mă mai uit deloc la posturile „generaliste" românești, care pentru mine ar putea să nici nu mai existe, la show-urile din *prime-time* oricît de bine făcute ar fi ele, la orice emisiune cu capete vorbitoare și un bla-bla-bla care îți încarcă într-un mod inutil memoria și, mai ales, la emisiunile de știri. Îmi iau informația de care am nevoie, într-un mod selectiv, de pe Internet și sînt convinsă că e mult mai sănătos așa. După doi ani în care am anulat orice români (cu sau fără talent, cu sau fără voce) care în timpul sărbătorilor „au petrecut" în grup, au băut și au mîncat peste măsură și au ajuns la spital, am ignorat cu bună știință „accidentele cumplite", infractorii, crimele, „teroarea albă" din timpul iernii și „canicula care face victime" din timpul verii, îmi dau seama ce orori sau pur și simplu stupidități se revărsau zilnic în casa mea dintr-un ecran. Ca un făcut, și atacurile de panică cu care mă luptam la un moment dat s-au mai rărit de atunci. De multe ori nu sîntem conștienți de modul în care toate aceste informații vizuale amestecate ne umblă prin creier și ce pot ele să producă.

Totuși, tot făcînd zapping, am descoperit două posturi din afara realității la care mă uit uneori din amuzament, deși aș putea spune că mă relaxează. Unul dintre ele este Paprika TV, un post de gătit. N-am nici o treabă cu gătitul, nu vreau să învăț rețete pentru că sînt oricum un dezastru în bucătărie și nici nu mă uit „de poftă", cum fac mulți. Însă mi se pare fascinant faptul că se poate întîmpla orice în lume, pot cădea Turnuri Gemene, se pot scufunda bărci cu refugiați, se pot bombarda orașe și pot începe noi războaie, în vreme ce pe acest post se toacă impasibil și constant ceapa, se tranșează carnea, se frămîntă cu spor aluatul și se toarnă cu grație glazura peste prăjitură. Un alt post unde, practic, răul din lume nu există se numește Fine Living Network. S-ar traduce prin „rețeaua unui trai bun". Ce înseamnă, în viziunea lor, „o viață bună"? Să trăiești și să mănînci sănătos, să faci yoga, să călătorești, să joci golf, să cumperi și să renovezi case. Oare așa să fie? „Viața bună" se rezumă numai la asta? Dincolo de caracterul „burghez" al programelor, dincolo de imaginile perfecte ale acelui Occident la care am visat cu toții înainte de 1990, ce se întîmplă pe acest post mi se pare cu totul ireal, o ficțiune. De pildă, în emisiunea *Vînătorii de case,* cupluri realizate, fericite și zîmbitoare de americani (cu sau fără o droaie de copii) fac cu nonșalanță credite pînă la un milion de dolari (nu se explică niciodată ce sacrificii implică astfel de credite, dacă implică) ca să cumpere case în Caraibe, în Hawaii sau pur și simplu în surburbii rezidențiale ale marilor orașe. Este visul american în cea mai pură și colorată formă a lui, ca o bulă imensă de săpun. Copiii mor de foame în țările din Africa, mai cade bomba, încă un atentat terorist a avut loc în Orientul Mijlociu sau mult mai aproape de noi, în Europa, și *ea* (soția) intră în viitoarea ei casă, perfectă, și spune: „Nu-mi place parchetul!", „Blaturile ar trebui schimbate și vreau electrocasnice din oțel inoxidabil!", „Baia e prea mică!" Iar tu, telespectatorul, uiți complet de lumea reală, te plimbi împreună cu ea prin casa aia, urci și cobori scările și vizitezi pe rînd cele patru dormitoare, iar la final îi dai dreptate: „Hm, frumoasă casa asta, dar baia e într-adevăr foarte mică!" Accepți convenția pentru că, din cînd în cînd, ai nevoie de o astfel de „nișă" în care să te strecori, ai nevoie să-ți imaginezi „o viața bună" și așa, artificială, superficială, însă atît de confortabilă încît singurele tale probleme sînt parchetul care trebuie înlocuit și blaturile din bucătărie care nu corespund.

Crăciunul ca un basm. La Salzburg

Copii fiind, fețele ni se lărgeau într-un zîmbet nestăpînit, ochii ni se luminau plini de incredibil, iar sufletele ne creșteau ca aluatul de cozonac. Mirosul de brad se împletea cu cel de coajă de portocală proaspăt rasă. Mamele erau radioase, tații erau voioși, iar fericirea era ceva care dădea pe-afară din casă.
Magia Crăciunului va rămîne întotdeauna un trofeu al copilăriei. Dar ecoul ei ne urmărește în timp și ne regăsește în fiecare an la momentul potrivit.
Iar cu puțină atenție, și în locul potrivit...

Cu turnurile bisericilor poleite în vată de zahăr, străduțele înguste precum crenguțele de brad și piețele sale largi, luminate exact așa cum se spune, ca un pom de Crăciun, orașul Salzburg e unul dintre acele locuri în care timpul se joacă cu tine, în care plutește în aer o urmă de mister, un colț de magie, care te trage de mînecă și cît ai clipi te trezești din nou copil și te întrebi plin de speranță: oare chiar există?!

La poalele cetății Hohensalzburg, chiar în fața domului din Salzburg, are loc în preajma sărbătorilor de iarnă unul dintre cele mai cunoscute tîrguri de Crăciun din lume, care atrage anual peste un milion de oameni mari, cu suflet de copil, veniți să retrăiască magia, să-și recolinde speranța. Zecile de standuri frumos poleite se întrec care mai de care și te îmbie cu produse de-ale gurii, aburinde și înmiresmate, care altfel, în tot restul anului, îngrașă, dar nu și acum. Pentru că în preajma sărbătorilor fericirea pur și simplu nu se depune pe corp, așa, ca zăpada pe acoperișuri. Ea doar se respiră. Brazii împodobiți și ghirlandele strălucitoare țin companie cîntecelor corale care răzbat de pe treptele domului, întregind atmosfera de poveste care te învăluie cu blîndețe de peste tot. Vei găsi aici și o mulțime de cadouri pentru cei dragi, mai mici sau mai mari, inclusiv obiecte de artă, din lemn sau ceramică, multe dintre ele manufacturate.

Chiar și „cea mai liniștită perioadă a anului" este plină de muzică în orașul lui Mozart. Concertul de Advent de la Salzburg din **Marea Sală de Concerte (între 25 noiembrie și 11 decembrie 2016)** reprezintă modelul tuturor concertelor de Advent din spațiul germanofon. Tobi Reiser Cel Bătrîn l-a creat în anul 1946 și odată cu el și un gen artistic complet nou. Instrumentist și cîntăreț, ținea la tradițiile naționale și organiza concerte de Advent (perioada premergătoare Crăciunului) – la vremea aceea în încăperi neîncălzite. În 1960, evenimentul s-a mutat în Marea Sală de Concerte (Großes Festspielhaus), ale cărei lucrări au fost terminate atunci.

Concertul de Advent de la Salzburg din Großes Festspielhaus emană o intimitate aparte și atrage anual 36.000 de vizitatori la reprezentațiile sale. O parte fixă a acestor reprezentații o reprezintă vechi piese muzicale și tradiții din Alpi.

Tot în această perioadă vă puteți bucura și de Festivalul de iarnă (Winterfest), evenimentul principal al sezonului, creat în 2001, cînd nimeni nu s-a gîndit că va ajunge unul dintre cele mai mari festivaluri europene de artă contemporană a circului.

Salzburg-ul istoric, cu măreața sa cetate Hohensalzburg ca element definitoriu al siluetei sale, este un loc cu atît de multe repere, încît o singură vizită nu este de ajuns pentru a-i auzi cu adevărat muzica și a-i simți pe deplin poezia. Dacă ar fi însă să fie o singură vizită, atunci cel mai bun moment din an este perioada de sărbători, preferabil ca punte între Crăciun și Revelion. În această perioadă, orașul se transformă într-un basm care prinde viață și se plimbă cu tine la braț, sus în cetate, jos în cafenea, sau chiar la o drumeție veselă în aerul tare al munților care-l străjuiesc, care-ți dă prilejul să-l privești de sus, măcar o dată, așa!

Deja înaintea evenimentelor de Revelion, un program plin de bună dispoziție și umor îi așteaptă pe vizitatori în cetatea Hohensalzburg, palatul Mirabell, Alte Residenz și în sala romană de la St. Peter. Pe 1 ianuarie, Asociația culturală Salzburg invită publicul în Großes Festspielhaus la două concerte diferite: matineul este un concert tradițional al Orchestrei Filarmonice Zagreb, cu valsuri și polci ale dinastiei Strauß. Concertele de seară și de prînz sînt o aventură instrumentală, un excepțional concert Cross-Over plin de energie.

Atîtea ritmuri și culori încît nu poți decît să te bucuri pur și simplu în fiecare zi, iar copilul vesel de ieri și adultul sofisticat de azi se vor îmbrățișa peste timp și-și vor spune unul altuia că iată, poate că magia totuși există! Dar pînă nu vezi, nu crezi!...

Mai multe informații:

Tourismus Salzburg, Auerspergstraße 6,
5020 Salzburg, Austria
Tel.: +43/662/889 87 - 0,
Fax: +43/662/889 87 - 32,
www.salzburg.info
www.christkindlmarkt.co.at
www.winterfest.at

PUBLICITATE

Alexandru PĂTRAȘCU

Megaliticul Parsifal de la Ateneul Român

Decepționanta listă a reprezentațiilor operei *Parsifal* în România (1915, 1932, 1974, 1998) a contribuit de-a lungul timpului la osificarea unei prejudecăți privitoare la Richard Wagner: avem prea puțini melomani wagnerieni, sîntem condamnați să rămînem o provincie italiană în lumea operei. După succesul acestui prim act din *Parsifal* la Ateneul Român, pe fondul cultural românesc al ultimului an, am ajuns la o răscruce, cu implicații mai mari decît cele strict muzicale.

Dirijorul Christian Badea, un muzician cu o experiență fără echivalent la noi în ceea ce privește lumea operei la cel mai înalt nivel (a lucrat peste zece ani la Metropolitan și este nvitat frecvent la Viena, Covent Garden sau Sydney), a fost managerul tuturor aspectelor acestui proiect artistic, susținînd un efort care ar fi necesitat o echipă întreagă la un teatru de operă. Planificat cu aproape un an de zile în urmă, proiectul a început cu o campanie de strîngere de fonduri, pentru simplul motiv că bugetul Filarmonicii „George Enescu" ar fi fost nu doar insuficient, ci și imposibil de gestionat în condițiile actuale de execuție ale unei instituții de stat. Apoi, dirijorul a devenit impresar, aducînd la București o serie de soliști, toți specializați în muzica lui Wagner, de o cotă artistică maximă: Stefan Vinke (Parsifal) – Siegfried de la ultimele două ediții ale Festivalului de la Bayreuth, Eric Halfvarson (Gurnemanz) – un bas extraordinar, cu un repertoriu imens și o carieră de excepție de peste patruzeci de ani, Petra Lang (Kundry) – cea mai recentă Isolde, tot la Bayreuth, și Béla Perencz (Amfortas) – un Wotan de ultimă generație în plină afirmare pe scenele anglo-saxone. Performanța lor la Ateneul Român a fost la fel precum în teatrele în care Wagner este interpretat la cel mai înalt nivel artistic la ora actuală. Ba chiar ceva mai mult de-atît: auditoriumul Ateneului avînd o acustică rotundă și o capacitate redusă, acești artiști, obișnuiți să proiecteze vocea peste un public de cel puțin două mii de spectatori, au avut șansa să profite de un spațiu particular, modulînd și nuanțînd rolurile pînă la punctul în care interpretarea lor a devenit foarte rafinată. Christian Badea a fost dirijorul acestui spectacol și a catalizat orchestra Filarmonicii, determinînd-o să-și însușească limbajul muzical wagnerian și livrînd astfel o replică pe măsura valorii invitaților.

În perioada postbelică, în România nu a mai fost prezentat niciodată *Parsifal* altfel decît în concert (1974 – Ludovic Bács, actul II și 1998 – Günther Neuhold, integral la Festivalul Enescu). Anul trecut, Badea a prezentat actul III din operă folosindu-se de un concept regizoral ce trecea dincolo de limitele unei reprezentații semiconcert. Acum, acest concept, care pune în centru însăși clădirea Ateneului Român ca element scenografic, a fost dezvoltat la maximum. Rotonda din foaierul clădirii seamănă izbitor cu scenografia folosită la premiera absolută de la Bayreuth, din 1882, pentru scena ceremoniei dezvelirii Graalului. Publicul ajunge să facă parte din Farmecul Vinerii Mari

atunci cînd bolta Ateneului devine efectiv cupola de lumină pe care Sfîntul Potir o degajă peste credincioșii din legenda cavalerească. Deși modernă în costume și regie, care folosește cu preponderență lumina, producția lui Christian Badea rămîne în același timp perfect fidelă libretului, transformînd constrîngerile fizice ale unei săli de concert simfonic în adevărate oportunități de exprimare surprinzătoare și de un efect spectaculos. Puritatea morală a cavalerilor Graalului este simbolizată de un grup de copii ce împlinesc ritualul dezvelirii pocalului pe un pod amplasat deasupra orchestrei. O frază-cheie din libret *(Du siehst, mein Sohn, zum Raum wird hier die Zeit. – Vezi, fiule, aici timpul devine spațiu),* ce inițiază muzica transformării, cea a drumului din pădurea Monsalvat către templu, cu multiple semnificații filozofice, dă ocazia omului de teatru care este Christian Badea (membru al Directors Guild of America) să pună în lumină la propriu fresca Ateneului, într-o secvență care rămîne antologică. Gurnemanz îl conduce pe Parsifal prin sală, arătîndu-i imagini ale unei epopei istorice care suferă ea însăși o transformare. Dezbărată de caracterul patriotic, istoria României se integrează în universalitate, încadrată de două culturi europene esențiale: cea germană din muzica lui Wagner și cea franceză, prin omagiul adus astfel clădirii proiectate de Albert Galleron. Niciodată Ateneul Român nu a putut fi admirat într-un mod atît de spectaculos, în afara imaginației. Cupola luminată în tonuri albastre și roșii părea că se apropie de spectatori, etalîndu-și detaliile decorative cu o pregnanță aproape neverosimilă.

Campania de PR a evenimentului (orchestrată tot de Christian Badea) a fost exemplară, creînd o stare de așteptare, pe care prezența președintelui României la repetiția generală a sporit-o la cote paroxistice. Invitațiile nu au mai fost acordate, așa cum ne obișnuiserăm, doar unor persoane mai mult sau mai puțin relevante din sistem, ci în mare parte sponsorilor, expunînd astfel unei muzici de operă rar prezentate în România mulți oameni din mediul corporatist, care nu sînt neapărat spectatori frecvenți ai sălilor de concerte clasice. Efectul a fost imediat, am întîlnit mulți oameni cărora Wagner nu le spunea nimic sau, și mai rău, le displăcea, și care s-au convertit peste noapte în admiratori ai săi, ca după o epifanie. Și asta după ce au văzut doar un singur act al operei, care ar putea să se numească mai degrabă *Gurnemanz* în loc de *Parsifal,* avînd în vedere ponderea personajului în această primă parte.

Prezent vineri la Ateneu, dl Radu Boroianu, directorul ICR, declara că acest *Parsifal* este un eveniment care stă alături, ca importanță, de revenirea din 1978 a lui Sergiu Celibidache în România, cu acel memorabil concert cu *Rapsodia Română nr. 1* de George Enescu.

Sîntem oare pe cale să îl reașezăm pe Wagner acolo unde îi este locul și la noi în țară? Cu siguranță că acest început de la Ateneul Român este primul pas, aproape ideal. Dar la fel de sigur este că mai sînt necesari încă mulți.

Acest spectacol a fost un triumf în pofida limitelor sistemului cultural de la noi din țară, căpătînd peste noapte anvergura celui mai important eveniment muzical al anului. Scandalul de la Opera Națională București, gestionat dezastruos de Ministerul Culturii într-o primă fază, cu o continuare mediocră în faza sa de aparentă acalmie (vezi eșecul de critică al *Văduvei vesele* a lui Andrei Șerban), un Concurs Enescu la care s-a muncit enorm pe partea de promovare, dar care a rămas pe retina tuturor cu imaginea unor săli dezolant de goale arată că viața muzicală românească se află într-o stagnare îndelungă, ce a devenit extrem de vizibilă anul acesta. Calea cea mai facilă ar fi să prelungim în realitatea imediată imaginarul din operă și să-l identificăm pe Christian Badea cu însuși Parsifal, cel care ar putea aduce mîntuirea peste o lume muribundă. Cu siguranță că este nevoie de mult mai mult, chiar și în condițiile în care păcatul cel mai mare al societății românești – incapacitatea de a gestiona proiecte complexe – este contrazis superb de reușita dirijorului provenit neîntîmplător din cultura de business artistic anglo-saxon. Este nevoie de o reformă, nu de identificarea oamenilor providențiali, ci de atragerea lor într-un proces de transformare.

Dezbărată de caracterul patriotic, istoria României se integrează în universalitate.

Pe cît de înălțătoare, experiența Wagner a devenit nocivă atunci cînd cineva a încercat să o transpună *ad litteram* în practică. În 1924, Nichifor Crainic scria un articol în revista *Gîndirea,* în care asocia lumea muribundă a Monsalvatului cu pericolul pierderii tradițiilor populare idealizate, în așteptarea unei mîntuiri antimoderniste. În 1938, Mircea Eliade relua ideea și o dezvolta într-un articol publicat în *Revista Fundațiilor Regale,* decretînd nevoia imperioasă a apariției unui erou salvator, desigur, un Parsifal cît mai național cu putință. Nu este nevoie să repetăm aceleași retorici populiste, ele și-au demonstrat eșecul la scară planetară atunci cînd un Hitler își găsea justificări în mitologia wagneriană.

De această dată, calea inevitabilă este și cea mai grea: aceea a unei schimbări autentice și serioase în cultură, care se face prin efort, profesionalism și prin bani. E singura cale pentru a crea un mediu cultural în care un mare artist, precum Christian Badea, să poată transforma prezentarea lui *Parsifal* într-o tradiție pascală, așa cum a dorit Wagner. Altfel, acest triumf va rămîne un accident megalitic.

***Alexandru Pătrașcu** este colaborator la revista* Opera *din Marea Britanie.*

PUBLICITATE

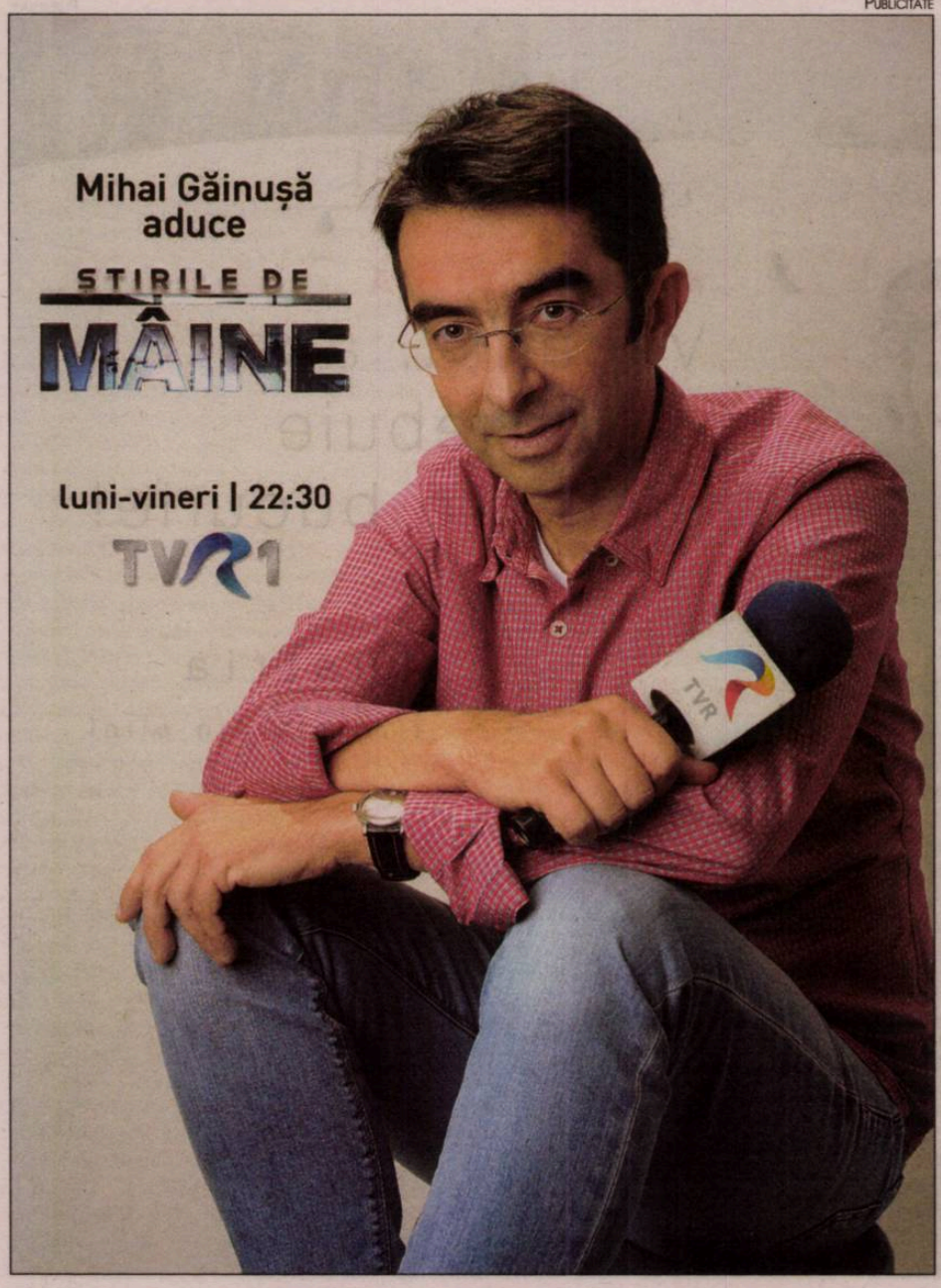

aduse cu poșta

Donald Trump și alegerile din România

Putem să facem unele judecăți, ciudat de asemănătoare, între campania electorală din America și starea corpului electoral de la noi. Donald Trump promite exact ceea ce, la altă scară și potrivit altor interese, promite PSD. Votanții americani care-l votează pe Trump sînt printre acei americani care au un orizont cultural și educațional redus, *like* PSD-ul domnului condamnat pentru fraudă electorală Dragnea. Numai că acei americani se dau consevatori și de dreapta, extrem de rasiști, xenofobi, cu venituri modeste, dar convinși că numai alesul lor poate să le aducă bunăstarea, să le reducă taxele, să-i scape de străini, să-i pună la punct pe marii magnați (deși parcă Trump n-ar fi și el tot un mare magnat), dar săgețile sînt spre Soros (ehei, ca și la noi) și să facă America Mare. Ceea ce se poate spune și despre votanții PSD, care se dau ei de stînga, dar care sînt la fel de conservatori și care își vor păstrate sărăcia și ura față de valorile democratice. La noi, Liviu Dragnea promite și el bunăstare (salarii mărite substanțial, pensii triplate, taxe tăiate). El nu poate încă promite o eventuală contestare a NATO sau a UE, dar asta nu înseamnă că nu ar agrea-o, însă fiind prea mic în comparație cu Trump, nu poate să o spună. PSD-ul are însă ouă și în alt cuib: PRU, partidul de sorginte pesedistă al lui Diaconu, acolo unde sînt aciuiați o serie de pușcăriabili ai partidului-frate și unde astfel de idei, pe care le găsești din belșug în rîndul votanților

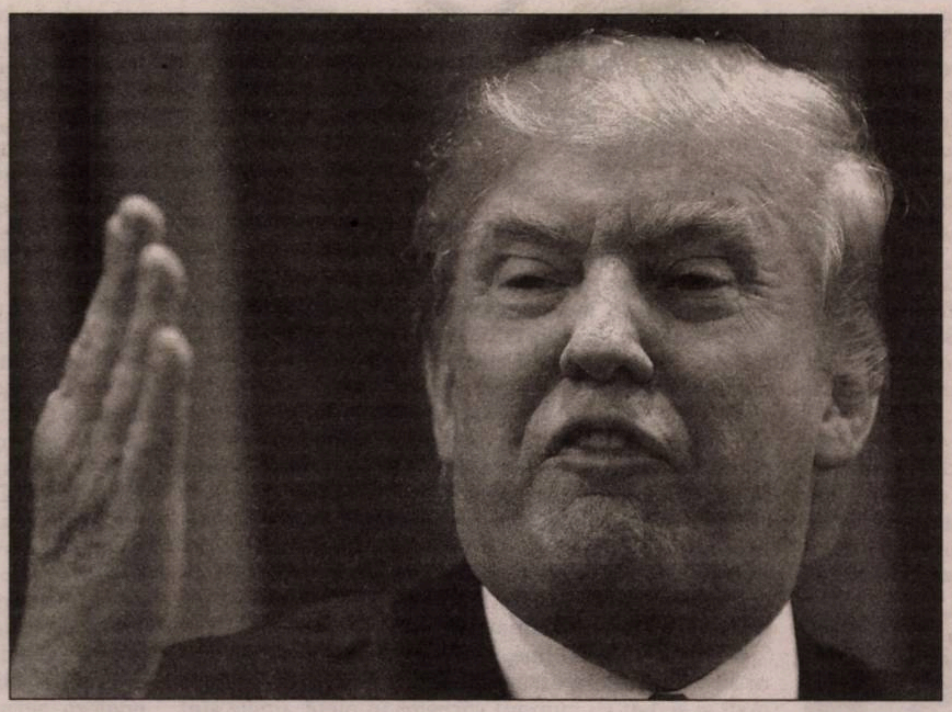

marelui partid-frate de stînga (xenofobie, un ușor antisemitism, ura față de musulmani, care preiau *in corpore* defectele extremiștilor ISIS, ura față de maghiari, o ură constantă față de intelectuali, cultivată cu măiestrie de unele posturi TV, ura față de DNA, adică acea instituție care, de fapt, a rămas singura forță de opoziție la corupție). Mai nou, de cînd actualul președinte a început să fie mai implicat, mai prezent în viața cetății, mai vădit aliat al valorilor democratice, ura votanților PSD se îndreaptă și spre domnia-sa. Dacă PSD va ieși cu peste 40% (fapt care se va întîmpla, dacă prezența la vot va fi redusă) și va forma o majoritate la care președintele nu are ce face decît să o valideze, atunci el are toate șansele să fie suspendat (sîntem în plin basm, căci scenariul acesta e la noi deja o regulă) și chiar înlocuit. Și toate acestea vor fi exacerbate de alegerea lui Trump, care a declarat în repetate rînduri că pe el NATO îl lasă rece, că America nu se va mai implica (vreți apărare, scoateți banul!). Un scenariu horror pentru România, o scădere a interesului SUA față de zona noastră ar aduce în față toate scursurile post-ceaușiste și securiste. Devine clar că DNA ar căpăta un rol pur decorativ, trimițînd în judecată numai amărîții care fură lemne sau găini, iar ei, cei care acum se dau de ceasul morții și nu știu ce să facă să scape de gratii, vor apărea curați și puri, campioni ai democrației, cu absolut tot ce e nevoie pentru a mulge și ceea ce a mai rămas de muls în această țară. Dînșii se roagă zi și noapte să iasă Trump președinte, intuind că asta e scăparea lor. Votanții, de aici, ca și din marea Americă, cei care vor alege PSD și Trump, își vor da mîna peste mări și țări și vor trăi fericiți în sărăcia și ignoranța lor ani mulți de acum înainte.

Mai există însă și o mare speranță, care de fapt ar ține de un mic miracol: prezența la vot să fie masivă, ca să scurtcircuiteze domnia PSD. Ar mai fi însă și speranța că poporul american va ști să aleagă și să facă din Trump, omul fără nici o idee, dar cu mari promisuni fără acoperire, o istorie moartă.

Anton POPESCU

PUBLICITATE

adevărul îți aduce colecția
CARTE PENTRU TOȚI
Toamna se numără romanele alese!

Luni, 3 octombrie
Sfârșit de veac în București
- Ion Marin Sadoveanu
„N-am citit poate de la Ion, de Liviu Rebreanu, un roman românesc așa de obiectiv"
Ov. S. Crohmălniceanu

Luni, 10 octombrie
Gândurile trândave ale unui pierde-vară
- Jerome K. Jerome
„Umorul nu are nicio doză de răutate în el - e benign, având scopul de a descreți frunțile"
Dan Duțescu

Luni, 17 octombrie
Maidanul cu dragoste
- G. M. Zamfirescu
„O epopee balcanică suburbană, ivită din confesiunea melancolică târzie a unui Peter Pan de mahala"
Marius Chivu

Luni, 24 octombrie
Oameni sărmani
- F. M. Dostoievski
„Are toate trăsăturile unei opere de debut - vie, pasionată, plină de avânt"
V. G. Belinski

Preț special, ziar + carte: 12,99 lei

CARTE PENTRU TOȚI · cpt · O EDIȚIE LITERA

Cu ochii-n 3,14

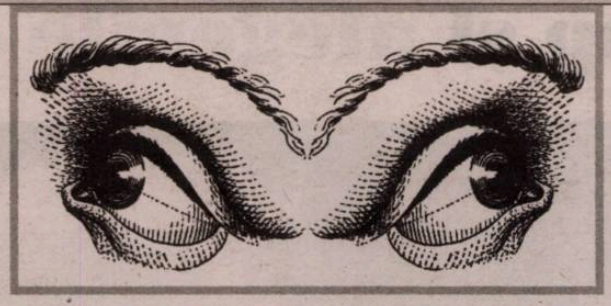

LA NIVEL DE IMAGINAȚIE ZGLOBIE, A FI SPONTAN SE ÎNVECINEAZĂ CU A NU FI DELOC IEFTIN

■ Întorcîndu-mă în București, prin Militari, am nimerit pe lîngă Intrarea Oboiului. Un pic mai încolo, paralelă cu ea, cred, se-ntindea strada Vijeliei. Mintea mea dornică de analogii cu orice preț nu s-a putut abține să creeze o legătură între cele două: mi-l și imaginam pe flautistul din Hamelin, din celebra poveste, devenit oboist de București, suflînd din instrumentul său o vijelie îngrozitoare, care cuprindea ambele străzi. Această combinație fiind cu atît mai posibilă, la nivel de imaginație zglobie, cu cît ambele se învecinează cu strada Preciziei. (**I. P.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (VIII): „A fi sau a nu fi, aceasta e întrebarea“ *(Hamlet,* William Shakespeare); în turcă: *Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu;* în finlandeză: *Ollako vai eikö, siinä pulma;* în maghiară: *Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.* (**M. P.**)

■ Ce i se mai poate întîmpla omului contemporan cînd dă nume animalelor? Un student din Kentucky s-a apropiat într-o seară de un raton pe care l-a întîlnit pe stradă, vrînd să-l filmeze cu telefonul. Spontan, a început să-i vorbească, numindu-l Stanley. Ratonul s-a oprit cuminte, așa că studentul a crezut, fericit, că

retrăiește experiențe atavice, cu sălbăticiuni care se domesticesc cînd oamenii le dau numele potrivit. S-a apropiat și mai mult spunînd, tandru, Stanley, Stanley, Stanley… Cînd a ajuns suficient de aproape, ratonul Stanley a dovedit cît de mult s-a umanizat. Cu o mișcare de care nimeni nu l-ar fi crezut capabil, Stanley a înșfăcat telefonul din mîna studentului și a zbughit-o. Studentul a început, evident, să strige: Stanley, Stanley, Stanley! După ceva timp, Stanley a abandonat telefonul și s-a făcut nevăzut. Presa americană, în spiritul timpurilor noastre, nu uită să precizeze, la sfîrșitul știrii, că nici Stanley, nici studentul și nici telefonul nu au avut în vreun fel de suferit după această întîmplare. Iar studentul a adăugat că, dacă Stanley nu abandona telefonul așa repede și dispărea prin tufișuri cu el, l-ar fi sunat. Alo, Stanley? (**S. V.**)

■ Umblînd prin lume, vezi oameni cu tricouri pe care sînt imprimate diverse texte. Unele au haz, altele n-au și se bat cu pumnul vorbelor în piept, unele sînt deștepte, altele mai puțin sau deloc. Și ar mai fi unele pe care nu prea le pricepi, cum era acesta (scos la înaintare de vînzătoarea de la o brutărie din Piața Sudului): „Urmăresc să nu fiu urmărită“. (**D. S.**)

■ Care e prețul culturii în România? Răspuns corect: 2 lei. Cu atît „se vinde“ istoria Brătienilor în vila Florica… contravaloarea unui bilet de intrare. La același nivel cu leușteanul și tarhonul. E adevărat că pătrunjelul e mai iefin. Dar, cine știe, în extrasezon poate beneficiem de o reducere… (**R. M.**)

DATA VIITOARE CÎND SEPTEMBRIE AJUNGE PE LOCUL 68, PROPUN O CALE FĂRĂ ÎNTOARCERE: DE EXEMPLU, O ANUME UNANIMITATE LA FEREASTRĂ, PESTE NOAPTE

■ În chestiunea puiului de urs împușcat la Sibiu de către niște imbecili, a scris Dan Perjovschi o postare de Facebook: „Data viitoare cînd ajunge vreun ursuleț prin Sibiu, propun ca vînătorii să-și tragă în burtă un tranchilizant și să stea așa amorțiți pînă găsește animalul singur drumul înapoi în pădure.“ (**M. C.**)

■ Încă de la început de septembrie au început să apară prin oraș afișe la concertele de Crăciun: Ștefan Hrușcă, Fuego, Ștefan Bănică jr. etc. Semn că ieru-i ler chiar și toamna. (**M. M.**)

■ Conform situației prezentate în cadrul Forumului Economic Mondial, România se află, la învățămînt, pe locul 121 din 138. Așadar, aproape ultimii în lume (de unde se vede că nu se face primăvară doar cu niște olimpici). La sănătate ne aflăm pe locul 68, adică în a doua parte a clasamentului (țări ca Bosnia, spre exemplu, se află înaintea noastră). La transporturi sîntem tot spre final, pe locul 105 (Tanzania și Namibia se află înaintea noastră). (**M. C.**)

■ Am aflat dintr-o reclamă că, în sezonul acesta, colanții imitație de piele îmblăniți sînt un *must have* în garderoba oricărei femei. Cred că de la *little black dress* la „colanții îmblăniți“ e o cale fără întoarcere. (**S. G.**)

■ Un lanț de restaurante din Osaka e suspectat că ar fi pus prea mult wasabi în sushi-ul servit turiștilor coreeni. Bucătarii dau asigurări că nu există nici un motiv rasist în acest obicei, dar controversa continuă să inflameze spiritele. Războaiele se pot duce pe multe fronturi. De exemplu, în farfuriile oamenilor. (**A. M. S.**)

■ Îmi tot apărea, pe diverse site-uri, o reclamă care începe așa: „După 2 ore vorbea fluent engleza“ (o anume „Irina din Iași“). Intrigat, am dat click. Și-am ajuns pe un site care zicea că „multi-poliglotul“ (fix așa, multi-poli…) Leo Anders a inventat o „formulă automată ce permite învățarea limbilor străine în două săptămîni“. Aha, deci nu două ore. Undeva în textul de prezentare (tradus prost din vreo altă limbă, poate chiar de „multi-poli“ ăsta) scrie că „după o lună vei ști *(sic!)* engleza, germana sau orice altă limbă“… Mă rog, tot e bine și-o lună. Metoda lui „multi-poli“ ăsta se numește *Ling Fluent.* (**M. V.**)

■ Comisia juridică din Senat a respins proiectul de lege referitor la parteneriatul civil între persoane de același sex cu șapte voturi împotrivă și două abțineri. Această cvasi-unanimitate mi se pare încă și mai îngrijorătoare decît respingerea în sine a proiectului. Toți politicienii o apă și-un pămînt! (**M. C.**)

■ După o perioadă petrecută în spital, am primit copia unui decont de cheltuieli. Vă anunț cu bucurie că am profitat de micul dejun, prînzul și cina însumînd doar 7 lei pe zi! Cazarea, însă, a fost ceva mai scumpă (deh, pat la fereastră, cu priveliște frumoasă, televizor în cameră): 155 de lei pe zi. Cam cît la un hotel de trei stele. Doar că acolo aș fi avut și micul dejun inclus în preț – și mîncare decentă… (**C. Ș.**)

■ Poliția germană a eșuat în a-l prinde pe sirianul Jaber al-Bakr, care plănuia un atentat terorist, acesta reușind să fugă din orașul Chemnitz în Leipzig. Aici, Jaber al-Bakr ăsta le-a cerut unor frați sirieni să-l adăpostească peste noapte. Oamenii l-au primit în casă, i-au dat de mîncare și i-au oferit un pat. Dar numai pentru ca mai tîrziu să-l doboare și să-l lege fedeleș. Unul dintre cei trei sirieni (toți imigrați recent) i-a făcut o poză cu mobilul și a mers pe jos 20 de kilometri pînă la postul de Poliție. (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **662** ■ 27 octombrie – 2 noiembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

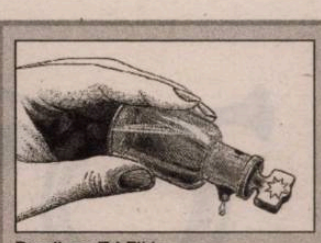

Rodica ZAFIU
cuvinte **nepotrivite**
6

ANDREI PLEȘU
„Feluri de a vorbi“
pagina **3**

Interviu cu muzicianul
DAMIAN DRĂGHICI
pagina **7**

TEODOR TIȚĂ
„Incendii“
pagina **12**

Box populi

Despre discursul populist

„Avem nevoie de Viagra politică.“
HUGO CHÁVEZ

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 660

Articolul lui Victor Scoradeț, „Deșteaptă-te, române!... Sau mai bine nu?"

Mirări

Un bun prieten, știindu-mă abonata *Dilemei vechi,* mi-a cerut numărul în care auzise că s-a scris despre probleme din interiorul Teatrului „Toma Caragiu". Eram în urmă cu cititul ultimului număr, așa că m-am grăbit să văd ceea ce credeam că se referă la ediția a VI-a a Festivalului de Teatru găzduit de instituția ploieșteană la început de noiembrie sau la participarea spectacolului *Punctul orb* în Festivalul Național de Teatru. Am rămas surprinsă că articolul, o întreagă pagină, nu vorbea de festival, nici nu comenta în adevăratul sens al cuvîntului vreo piesă, ci analiza strict neînțelegerile apărute în interiorul vulnerabilului triunghi director-regizor-actor, cu referire la ultima comedie pusă în scenă, *Craca de la miezul nopții,* în regia dnei Theo Herghelegiu.

M-a surprins tonul articolului, acela de morală transparentă în care sînt prezentate personajele, cu nume și prenume, faptele, și pe urmă învățătura directă, de genul *REȚINEȚI ȘI EVITAȚI.*

Sînt doar un spectator fidel de teatru, care a văzut toate piesele ce s-au montat în ultimii ani la Ploiești. Pe dna Mihaela Rus nu o cunosc personal, dar am auzit că este un om de bază al echipei Teatrului de Păpuși. Pe dnul George Liviu Frîncu îl consider unul din cei mai buni actori de comedie pură din țară, de dragul dansului, eu și copiii mei vedem piesele în care joacă de mai multe ori. Pe dna Theo Herghelegiu o cunosc indirect prin montările din teatrul independent, ultima văzută fiind *Moscova Petuşki* la Unteatru. Dnul Victor Scoradeț mă sperie prin articolele intolerante și agresive pe care le publică în mediul virtual referitor la războiul dintre teatrul independent și cel de stat. Nu prea simți spiritul dilematic, ci doar o ușoară aroganță, fie ea din sferele înalte ale cunoașterii fenomenului teatral.

Personal, nu am fost încă la piesa *Craca de la miezul nopții*, părerea unor prieteni care au văzut-o a fost că este o comedie bună.

Poate dna Rus, noul director, are un stil dictatorial, ceea ce nu e de salutat într-o instituție de cultură. Poate dnul Frîncu este nemulțumit de managementul exercitat de dna Rus. Poate dnei Herghelegiu i se par nedrepte imixtiunile în regia propriilor spectacole. Am spus POATE pentru că nimeni nu știe exact ce s-a întîmplat în culisele Teatrului „Toma Caragiu". Oare teatrul ploieștean e singurul teatru în care există discuții aprinse între regizori-direcțiune-actori? Oare nu există multe publicații în care tonul articolelor este dat doar de unele persoane din interior, ceilalți urmînd calea propusă? Nu spun că e bine, dar nu vreau să ajungem a ne plînge *Dilemei vechi* de nedreptățile pe care unii dintre noi le trăim în viața de zi cu zi, în profesie sau în societate.

Pentru cei din Ploiești, Festivalul de Teatru de la început de noiembrie reprezintă o mult așteptată bucurie. Apariția unui astfel de articol într-o publicație de prestigiu umbrește puțin importanța festivalului. Și e păcat. Chiar dacă în sîngele nostru curge sînge republican, noi avem încă nevoie de teatru!

Cu stimă, Alina MAER, Ploiești

Dilema veche vă propune

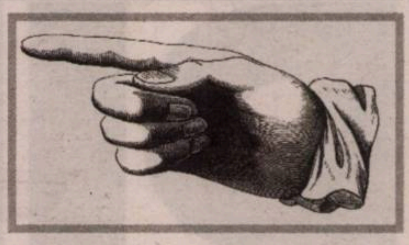

■ Teatrul independent La Scena din București, piesa *Așteptîndu-l pe Marot,* scrisă și regizată de Theo Herghelegiu. E ceva foarte scurt, durează o oră. Genul de spectacol fără pretenții, la începutul căruia nu știi dacă nu cumva vei fi șocat sau vei asista la ceva prea experimental, dar care, în cele din urmă, se dovedește a fi de bună calitate, amuzant și ușor de digerat (cuvîntul chiar are legătură cu *Marot,* cel din piesă). (Andrei Manolescu)

■ Grand Cinema & More din Mall Băneasa proiectează toate spectacolele din stagiunea curentă a Teatrului Bolșoi. Astfel, în următoarele luni, va transmite live și înregistrat: *Fluxul luminos* de Șostakovici; *Spărgătorul de nuci, Frumoasa adormită* și *Lacul lebedelor* de Ceaikovski, dar și *O seară contemporană* sau *Un erou al timpurilor noastre* de Ilia Demuțki. Mai mult, cei care vor achiziționa bilete la oricare dintre aceste spectacole vor putea cîștiga o călătorie la Moscova pentru a vedea live, pe 19 martie 2017, spectacolul *O seară contemporană,* jucat chiar pe scena legendarului teatru. Detalii pe www.grandentertainment.ro. (Marius Chivu)

■ Două volume de corespondență au ținut săptămînile trecute prima pagină a revistelor culturale. Unul, intitulat *Lettres à Anne,* apărut la Gallimard, conține 1200 de scrisori, scrise între 1962 și 1995, de François Mitterrand iubitei sale, Anne Pingeot. Puteți citi mai multe aici: http://bibliobs.nouvelobs.com/documents/20161005.OBS9374/exclusif-l-obs-a-lu-les-lettres-d-amour-de-mitterrand-a-anne-pingeot.html. Iar cel de-al doilea, apărut la Editura Herder, conține corespondența dintre filozoful german Martin Heidegger și fratele său. Simpatia lui pentru Führer pare cît se poate de sinceră: http://bibliobs.nouvelobs.com/idees/20161013.OBS9763/je-me-suis-inscrit-hier-au-parti-heidegger-chronique-d-un-nazi-ordinaire.html. (Ana Maria Sandu)

■ Expoziția „Peisaje franceze în arta românească modernă" – deschisă pînă la sfîrșitul lui ianuarie 2017, la Muzeul Colecțiilor de Artă din Calea Victoriei, nr. 111 – cuprinde lucrări de pictură și grafică, inspirate atît de natură, cît și de contextul urban, realizate de artiști români în timpul călătoriilor sau al studiilor în Franța. Organizată sub patronajul Ambasadei Franței la București, expoziția însumează peste optzeci de titluri aparținînd lui Nicolae Grigorescu, Ioan Andreescu, Nicolae Grant, Kimon Loghi, Gheorghe Petrașcu, Theodor Pallady, Ștefan Popescu, Iosif Iser, Lucian Grigorescu, Rodica Maniu etc. „Au fost selectate în mod riguros cele mai reprezentative lucrări din fiecare colecție; operele au fost grupate pe autori, pentru a-i pune în valoare pe toți artiștii români din muzeu care au pictat și au desenat în Franța, contribuind astfel la înscrierea artei plastice românești în arta universală" – Liliana Chiriac, șef secție Muzeul Colecțiilor de Artă, curatorul expoziției. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Mihai Șora, centenar**
- **Centrismul**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Cîrciu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.500

Tipărit la Tipomedia

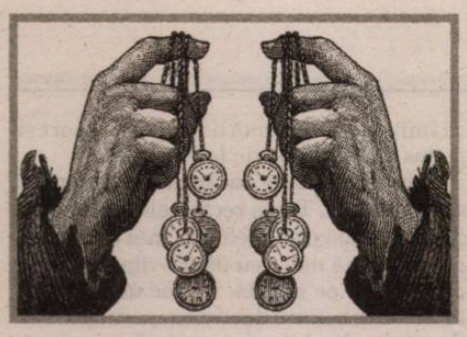

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Feluri de a vorbi

Vin alegerile. Vom fi năpădiți de discursuri de toate culorile, pe toate tonurile, care mai de care mai „convingătoare“, mai arzătoare, mai drăgăstoase. Va trebui să asistăm la spectaculoase tumbe demagogice, la ample procesiuni de vorbe goale, de lozinci patriotice, de angajamente, promisiuni și unsuroase manevre de seducție. Vom citi uriașe bannere optimiste, din care vom afla că ne vom recăpăta pensiile, țara, încrederea, îndrăzneala, adică tot ce ne dorim și n-avem (fiindcă ni le-au luat „ăilalți“ și sorosiștii). În acest context, m-am amuzat să redescopăr o pagină de tipologie retorică, scrisă cu vreo zece ani în urmă. Poate va fi de folos celor care își ascut armele pentru săptămînile următoare.

Dreptul de a vorbi e, firește, unanim recunoscut. Dar ce diversitate, ce policromii, ce nuanțe! Cine ar îndrăzni să sistematizeze acest zburdalnic zgomot de fond al vieții noastre zilnice? Iată, totuși, cîteva note rapide, în perspectiva unei răbdătoare încercări viitoare:

1. Vorbitorul *amuzant*. Vrea să te distreze cu orice preț, deși n-are nimic de spus. E plin de glumițe, istorioare în doi peri, calambururi și grimase mucalite. E băiat deștept, tachinează „paradigma feminină a auditoriului“, enervează, în final, pe toată lumea.

2. Vorbitorul *competent*. Știe. Ascultă vag nerăbdător neroziile celorlalți și intervine decisiv, cu un aplomb mirandolian, pentru a tranșa lucrurile. E autoritar și enciclopedic. De la agricultură la teologie, nimic din ce e teoretic nu-i e străin. Poate da lecții fotbaliștilor și miniștrilor, taților de familie și tineretului bezmetic, tuturor compatrioților aflați în derută. Are soluții, are morgă, n-are cu cine discuta.

3. Vorbitorul *oracular*. Nu vorbește. Oficiază. Are o misiune. O parte din el e deja statuie, discursul lui e gîndit ca un depozit de viitoare citate. Se adresează contemporanilor, dar mai ales secolelor care vin. E o instituție. Prin urmare, nu poate greși, nu poate fi întrerupt și nu poate fi contrazis. E monumental și ridicol. Gestul e scenografic, privirea – oțelită. Stupiditate solemnă, cu irezistibil efect soporific.

Nimic fără Kant.

4. Vorbitorul *constructiv*. Înțelege repede și are propuneri practice. Agitat, tonic, diurn pînă la insomnie. Nu crede în obstacole, dubii și melancolii. Vrea să te ajute, chiar dacă n-ai chef. Vrea fericirea tuturor. Îți explică, surîzînd încurajator, că nu se poate face omletă fără să spargi ouăle.

5. *Predicatorul*. Te ceartă. Îți vrea binele, dar te crede inapt să-l obții. E înțelept și sumbru. Nesigur de capacitățile tale intelectuale, îți vorbește în pilde transparente, în cuvinte simple și amare.

6. Vorbitorul *„popular“*. Se coboară la nivelul „publicului larg“. Cultivă cordialitatea brută, cimilitura, buna-dispoziție „din topor“. La nevoie, zice „bade“, „mătușică“ sau „măi omule“. Se străduiește să miroasă a opincă, se exprimă bolovănos, suduiește îmbuibarea guvernamentală. (Echivalent în planul retoricii feminine e stilul „fată bună“: lași să se vadă, îndărătul fiecărei fraze, „mama“, „soția“, „gospodina“, femeia de suflet și de comitet.)

7. Vorbitorul *cult*. Nimic fără Kant, fără lecții de istorie, fără citate țepene. Fraza e sibilinică, privirea adumbrită de reflecțiuni abisale. Stil de „lexicon ambulant“, ținută de belfer încercănat. Cuvintele sînt căutate la limita indescifrabilului, sintaxa e obscură, gramatica – aproximativă, mesajul – inexistent.

8. *Diplomatul*. Vorbire în bobote. Colocvialitate vidă. Tehnica de a perora, evitînd cu grijă orice comunicare reală, orice conținut explicit. Surîsuri reci, subînțelesuri fără nici un înțeles, coreografie mecanică.

9. Vorbitorul *incontinent*. Odată pornit, cade într-un soi de transă. Nu mai percepe nimic din lumea înconjurătoare, își dizolvă, torențial, interlocutorul, clămpăne precipitat, ridică glasul, se ridică în picioare, gesticulează spasmodic, se înveselește imprevizibil și se înfurie devastator. (Subspecie: stilul fluvial, cumulativ, cu intercalări infinite, divagații, derapaje, deliruri.)

10. Vorbitorul *informal*. Tutuie, americănește, pe toată lumea, e „interactiv“, pantomimic, *matter-of-fact*. Băiat de viață, nepretențios (dar *smart),* săritor (și la propriu și la figurat), tolerant, *trendy*. Ireproșabil, inexpugnabil, indigerabil.

...Și așa mai departe.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Coaliția piticilor

Zilele trecute l-am ascultat, întîmplător, pe Cătălin Tolontan explicînd, într-o emisiune radio, pe baza ultimului rechizitoriu în dosarul *Colectiv,* că, de fapt, nu corupția, ci incompetența s-a aflat, timp de ani de zile, la originea tragediei; incompetența și indolența. Pornind de aici, a sugerat o ipoteză curajoasă în contextul justițiar actual: și dacă incompetența, și nu corupția se află la originea majorității problemelor noastre recurente? Subscriu și încerc să argumentez.

Revoluție sau nu, 1990 a însemnat nu doar o răsturnare esențială de regim, ci și una de valori, de practici și statute sociale. A urmat, inevitabil, o criză de legitimitate: „legitimii“ de ieri au devenit, în principiu, indezirabili, iar marginalizații vechiului regim s-au considerat legitimați de revenirea la democrație. Dincolo de „securiști“ și „comuniști“, muncitorii și tehnocrația comunistă au fost considerați „privilegiații“ vechiului regim, fiind în consecință blamați moral și marginalizați social. Dezindustrializarea post-comunistă a trimis înapoi în sate un număr de muncitori echivalent cu cel al țăranilor trimiși la oraș de cooperativizarea comunistă. În plus, „trecerea spre o economie de piață“ a dus la dispariția obiectivă a unor competențe anterioare. Pe de altă parte, o elită, mai ales culturală, legitimă intelectual, dar incompetentă politic, a încercat să-și impună punctul de vedere, intrînd inițial în FSN, dar fiind rapid marginalizată. Atunci cînd „opoziția democratică“ a luat puterea, cei 15.000 de specialiști s-au dovedit a fi vreo 15 persoane rafinate și bine intenționate, dar profund incompetente pentru jocurile politice de putere în care intraseră. Rezultatul a fost cel cunoscut. Și, de atunci, „sistemul“ a continuat să ne înfrîngă. Dacă, la nivelul discursului, am trecut la „meritocrație“, în fapt competența a ajuns să fie practic anulată.

Ce a rămas? Piticii, incompetenții vicleni, dar frustrați în forul lor intim de lipsa unei legitimități reale. Strigătul lor de luptă, tăcut, dar eficace, a fost: *Incompetenți din toată țara, uniți-vă!* Vorba colegului meu Alfred Bulai, s-a trecut la *legitimarea reciprocă a incompetenței:* ne luptăm între noi pentru putere, dar, la o adică, în fața dușmanului comun, incompetența devine un spirit de corp. Pentru a-și îmbunătăți imaginea publică, parlamentari, președinți de județene etc. și-au folosit mandatul pentru a deveni, *in corpore,* doctori și profesori universitari, de regulă în universități particulare în căutare de susținere politică, țesînd astfel împreună o ciudată coaliție academico-politică. Un pas ulterior, și mult mai grav, desăvîrșit după încheierea privatizării integrale a mass-media, a fost „monstruoasa coaliție“ mediatico-politică. Clasa politică s-a pus în scenă la televiziuni, iar televiziunile au început să trăiască doar din folclorul politic: a fi „pe sticlă“ a devenit testul *sine qua non* al puterii. Iar această putere a devenit principala Putere în stat. Ideea însăși de „specialist“ a devenit deci desuetă, toți actorii acestui spectacol național fiind „experți“ în toate, de la crizele din România sau Europa (oricare ar fi acestea) la violurile din Vaslui sau rochiile vedetelor. Priviți-i! Stau cu mobilurile deschise la talk-show-uri pentru a afla ponturi de ultimă oră sau pentru a primi instrucțiunile șefilor politici referitoare la replica (adică acuzația) pe care trebuie să o lanseze în clipa următoare a „dezbaterii publice“. *Empowered* de acest nou rol, moderatorii s-au trezit și ei la butoanele puterii, de unde taie cuvîntul oricui nu spune ce gîndesc ei – sau ce trebuie spus neapărat pe post. Nimeni nu mai ascultă pe nimeni, cîștigă cine ridică vocea mai tare: puterea se măsoară în decibeli. Coaliția mediatico-politică oferă astfel și modele sociale de defulare: dacă tot vreți să vă defulați frustrările, puteți să o faceți cu succes la noi, urmînd acest model de conduită. Și piticii o fac cu voluptate, se suie în copac și disprețuiesc în voie, de la înălțimea acestuia, micimea lumii de la picioarele lor.

Rețelele de incompetență se reproduc apoi la toate nivelurile. Am fost, de pildă, la Fisc, să-mi plătesc taxele de cetățean corect. Am avut impresia că funcționara de la ghișeu a greșit socotelile și i-am atras atenția că, probabil, am mai mult de plată. S-a înroșit, s-a fistîcit și a recalculat de trei ori cu creionul în mînă. A greșit de fiecare dată. A chemat-o pe șefă, au refăcut împreună calculele și a ieșit a patra variantă de plată. Nu, nu era funcționarul public grețos sau disprețuitor, era doar... incompetentă și speriată că o să se dea de gol. Iar acest lucru este valabil pentru sute de mii de funcționari, la toate nivelurile.

În aceste condiții de blocaj instituțional, se impuneau un diagnostic și o metodă corespunzătoare de tratament. Ambele au venit destul de rapid: corupția, respectiv lupta anticorupție. Exasperată de deziluziile care nu se mai opresc de 25 de ani încoace, populația a preluat cu convingere această explicație, hoția și infracționalitatea devenind, în ochii ei, cele mai mari defecte ale *Românului* (vezi IRES, 2012). Purtată de acest val public, justiția a devenit justițiară, iar justițiarii au devenit stat în stat. Debordînd spațiul legitim al dreptului, tot mai multe instituții ale statului au început să controleze statul și cetățenii, pornind însă de la prezumția de vinovăție și nu, tradițional, de la aceea de nevinovăție: oricare cetățean al țării este un hoț potențial și este datoria lui să demonstreze, zi de zi, că nu este. O specie aparte de pitici au descoperit, în acest fel, fascinația controlului de dragul controlului.

Partea proastă cu acest control – altminteri cît se poate de necesar și legitim în sine – este că el nu prea îi afectează pe cei vinovați: *cu un DNA sîntem datori cu toții,* spunea, doar parțial în glumă, un politician de rang înalt într-o discuție mai informală. Controlul vine, eventual te prinde și te pedepsește, după care îți vezi de treabă. Pe de altă parte, exersată în virtutea prezumției de vinovăție și a beatitudinii controlului, justiția justițiară îi descurajează și îi demotivează pe cei nevinovați – căci, contrar imaginarului colectiv dominant, există și oameni cinstiți în țara asta. Trebuie să fii naiv sau să ai nervii de fier ca să te mai bagi într-un proiect, de pildă, și să suporți umilințele permanente ale unor „specialiști“ care n-au habar de conținutul proiectului, dar îți spun permanent, explicit sau implicit: *Las' că, pînă la urmă, tot te prindem noi!*

Adevărata luptă politică nu este deci cu „sistemul corupt“, ci cu *sistemul incompetent,* căci pedeapsa curge, dar prostia rămîne! Poate că ar fi vremea ca și competenții din toată țara să se unească...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

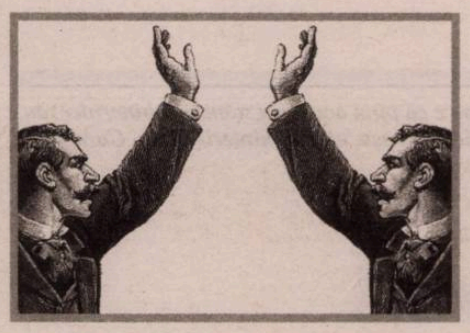

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Mumbai 2004

Mă urc în avion cu piticii bubuind: „Indiaaaaa – țara de origine, frățică! Să vezi ce mișto o să fie!!!“ Mă imersez cultural și decid să mănînc felurile tradiționale oferite. După mai puțin de 30 de minute primesc o indicație clară din partea stomacului că mi-am supraestimat contribuția genetică a strămoșilor. Peste încă două ore sînt convins că India e țara dușmanilor mei și nu a strămoșilor. Petrec o noapte minunată, care probabil ar isca invidia multor fotomodele pofticioase și cu metabolism încet. Am stomacul complet gol, am bătut recordul propriu de dus la budă și mă gîndesc seren la posibilitatea de a muri.

Aterizarea merge strună: sînt convins că o să aterizăm pe un cartier de cocioabe, dar pilotul reușește să îl rateze în ultima clipă, stricîndu-mi toate planurile de reîncarnare. Aeroportul e minunat. Însă doar dacă aș fi fost un fan al gării din Buhuși la momentul sosirii personalului de la Buzău, în cea mai călduroasă zi a anului. E începutul lui ianuarie, dar în Mumbai e mama canicule. Stăm la o coadă lungă rău și mă simt plin de speranță cînd reușesc să ies din aeroport. Nu există nici o diferență de temperatură între clădirea aeroportului și afară, prin urmare continui să transpir alături de jumătatea de milion de indieni care se mișcă în proximitatea mea.

Înțeleg rapid că, de fapt, întreg Mumbaiul e ca și cum ai sta în mijlocul a 50 de cozi la cîrnați în timpul lui Ceașcă, așezate una lîngă cealaltă. Mă urc într-un *tuk-tuk* și reiau rapid gîndurile despre reîncarnare. Am o epifanie și pricep de ce Buddha e așa popular – fie șoferul meu pare sigur că există și alte vieți, fie e ultimul model de kamikaze indian. Peste tot e plin ochi de lume și e greu să faci distincția între stradă și trotuar. Ajungem la hotelul cel procopsit. Deschid televizorul și, deși sînt vreo sută de canale, mi se pare că e numai unul. Pe toate canalele sînt numai filme, toate au aceeași structură: șmecherul cel rău, șmecherul cel bun și gagica cea frumoasă. La fiecare două dialoguri se bagă un dans în grup de se rup cămeșile cele bune de pe ei. Și bătăile dintre șmecheri sînt în ritm de dans.

Afară e un haos total. E ca la ieșirea de pe stadion la meciul Națională pe vremea lui Hagi. Sînt mii de oameni unul lîngă altul care se mișcă haotic, vînd toate chestiile posibile, țipă, claxonează, spală, se duc la WC. De fapt, nu se duc la WC cum îl știu eu. WC-ul lor e un loc asfaltat unde lumea se duce și își face treaba, un fel de parcare un pic mai mărișoară. Dimineața vin niște meșteri și strîng producția de peste zi. Mă bucur tare că am WC în cameră și decid să explorez împrejurimile. Îl întreb pe băiatul de la recepție dacă are o hartă. Engleza lui este impecabilă, cam ca româna lui Hagi. Așa că nu pricep nimic, dar cumva sînt impresionat.

Mi-e o foame de turbez. Decid deci să ignor toate sfaturile primite și intru în primul restaurant. Nu e nimic cu carne, deși sînt vreo 40 de feluri. Mîncarea e dumnezeiască. Miroase bine, arată senzațional și are un gust pe măsură. Următoarele două săptămîni mănînc numai pe stradă, în principal ca să îi fac în ciudă stomacului meu. După cîteva zile începează și el mișcările de gherilă și decide să mă susțină în explorările culinare. Nu am mîncat niciodată mai bine pentru o perioadă atît de îndelungată. Am un singur incident. Îmi iau un curry cu orez și ospătarul mă întreabă ceva ce nu înțeleg, așa că dau elegant din cap a „nu“. E mișcarea de „da“ în India, așa că mă trezesc că începe să îmi amestece cu mîna orezul cu curry-ul. Mîinile domnului nu sînt deloc curate, așa că rapid comand altceva.

Mă plimb toată ziua de țăcănit și văd o mulțime de lucruri fabuloase. Într-o intersecție decid să mă tund în jurul cheilei. Cu un pic peste un euro mă scot cu o tunsoare și cu cel mai tare masaj la cap de pînă atunci. Singurul masaj la cap de pînă atunci, ca să fiu corect. În afara degetelor pe care mi le bagă adînc în urechi – sper eu după ce și le înmoaie în ulei și nu în gură –, trosnitul capului și o serie de palme țepene peste chelie, nu am nici un fel de alte surprize. La cîteva străzi mai încolo este un dentist care îi scoate unuia măseaua în mijlocul străzii. Are o trusă cu dinți adevărați așezată în fața covorului murdar rău pe care își rezolvă pacienții. O vacă trece agale prin mijlocul străzii, blocînd întreaga circulație. Ajung fără să vreau la bazarul de mătăsuri. Deși au trecut mai mult de 12 ani, rămîne cel mai impresionant loc pe care l-am vizitat. Mii, dacă nu zeci de mii de modele de mătăsuri în toate combinațiile posibile de culori la niște prețuri de îmi vine să îmi deschid o firmă de import-export și să las baltă slujba de la Bruxelles.

Cele mai multe anunțuri sînt pentru albirea pielii. Toate reclamele sînt cu indieni de culoarea mea sau mai albi, care nu seamănă deloc cu 99,9% dintre cei pe care îi văd pe stradă. Petrec următoarele zile într-o stare de uimire permanentă. Se vinde absolut orice poate fi imaginat, la orice oră din zi și din noapte. Abia pe la 3 noaptea dispare zgomotul neîntrerupt venit de la sutele de mii de oameni care sînt continuu pe străzi și pot să aud doar claxonatul din două în două secunde al roabelor motorizate care funcționează pe post de taxiuri.

Stau trei zile și două nopți în cel mai mare *slum* din Mumbai. Este extrem de aglomerat și se întîmplă ceva în fiecare clipă. Învăț o mulțime de lucruri și înțeleg că am nevoie să îmi revizuiesc serios părerile asupra greutăților vieții în România. Oamenii se distrează cu zmeie, iar apusul soarelui cu cerul plin de zmeie rămîne una dintre cele mai frumoase imagini din capul meu.

Fac o mulțime de masaje și încerc să văd cît mai multe. Călătoria cu trenul este fabuloasă și îmi amintește de călătoriile cu autobuzul de prin anii '80. Sînt mulți oameni pe acoperișul trenului și zeci de oameni care stau agățați în afara ușilor. Cum sînt prins în mijlocul vagonului, înțeleg rapid că, probabil, agățat de ușă este cea mai bună soluție în căldura aia și în condițiile în care marea majoritate a indienilor sînt ca mine și nu transpiră Chanel 5.

Părăsesc India oarecum trist și convins că mi-ar trebui cîțiva ani pentru a putea să înțeleg ceva. Va dura mai mult de o lună pînă să mă reobișnuiesc cu mîncarea lipsită de gust și de miros din Belgia și nu mai am nici un fel de îndoială că sînt cît se poate de român, ca oricare alt rom din neam.

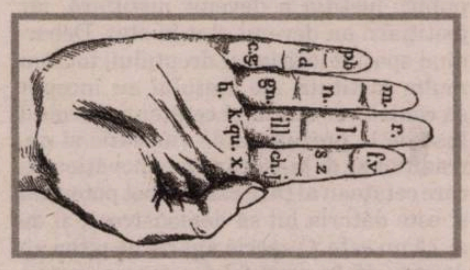

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Nota de picior

L-am zărit recent pe stradă pe Norin Laramel, un cunoscut profesor de limbă engleză de la Institutul Politehnic. Mi-a fost pur și simplu teamă să-l abordez, întrucît bietul om oferea un spectacol tulburător. Zîmbea nătîng și, în răstimpuri, izbucnea în hohote de rîs isterice, asemănătoare unor chițcăieli agresive și delabrate. Ridica spasmodic din umeri, gesticula violent către un interlocutor nevăzut și pășea rigid, ca un robot din filmele SF de pe vremuri. Ce se întîmplase oare? Laramel fusese mereu un tip serios, anglist reputat și universitar extrem de apreciat. L-am sunat imediat pe un coleg de Catedră, despre care știam că-i este, de mult timp, amic. „Cum, n-ai auzit pînă acum trista poveste a lui Norin?“, m-a întrebat acesta, sincer mirat. Habar n-aveam de nimic. „Tu scrii cîte-n lună și-n stele“, m-a apostrofat colegul, „dar le afli ultimul pe toate... Ascultă aici o întîmplare care o să-ți ridice părul în slăvi și o să-ți dea peste cap bătăile inimii mai ceva decît au făcut-o profețiile vrăjitoarelor viteazului Macbeth! Laramel, îți amintești, cred, e cam de vîrsta noastră, poate puțin mai bătrîn. Ca și noi, prin urmare, a parcurs, din '90 încoace, numeroasele etape de «tranziție» educațională ale învățămîntului superior românesc. S-a familiarizat îndeaproape cu transformările succesive, suferite de generațiile studioase din acest sfert de veac de istorie autohtonă. Nu s-ar putea zice că nu s-a descurcat. A fost un profesor cu rezultate excelente, după cum, sigur, vei fi de acord. În anii de după 2000 însă, eu, în postură de prieten apropiat, am simțit că se întîmpla un lucru straniu cu Norin. Noile promoții de studenți păreau să-l deruteze complet. Începuse să mi se plîngă de situații bizare. Nu mai era sigur, de pildă, că engleza asimilată de el ar mai fi astăzi valabilă sau, oroare, *ar mai fi, cu adevărat, cea corectă...*“

„Cum adică?“, m-am arătat intrigat. „Așa cum auzi!“, continuă colegul meu. „Dezvoltase sentimente de alienare, de aterizare dintr-un univers paralel. Își considera studenții superiori, intelectual vorbind, chestie rar întîlnită printre profesori. Preda engleză la secțiile sofisticate din Politehnică și spunea că el n-ar fi în stare niciodată să învețe disciplinele de profil ale acelor copii. Îl înnebunea, în general, dexteritatea tinerilor în tehnologie. Se simțea depășit, infirm cerebral în fața lor...“ „Bun, și ce legătură au astea cu limba engleză?“, am întrebat. „Păi, au! Studenții actuali – nu e un mister – au un profil comportamental diferit în comparație cu noi, cei care, odinioară, numai nu stăteam cu mîinile la spate în amfiteatru atunci cînd pălăvrăgea vreun profesor. Făceam pe noi de respect dinaintea autorității de orice fel. Ăștia contemporani, știi și tu prea bine, s-au emancipat, pun probleme, dialoghează, polemizează. Ei bine, în cazul lui Laramel, se pare, aveau impresia că erau cunoscători mai solizi de engleză decît instructorul lor. Bănuiau că Internetul și amintita tehnologie le dădeau un ascendent lingvistic anglofon în raport cu profesorul autorizat de la oră. Ca atare, *îl corectau* pe parcursul seminariilor, îi *revizuiau* pronunțiile, sensurile și ortografiile diverselor cuvinte ori expresii pe care omul le folosea în expunerile sale. OK, asta n-ar fi fost încă nimic, dacă Norin și-ar fi impus cumva punctul de vedere. Însă el, cum observam deja, le recunoștea învățăceilor *valoarea* intelectuală și, în consecință, ce să vezi? *Le accepta corecțiile*. Își nota sîrguincios, într-un carnețel, fiecare bazaconie *anglistică* pe care o auzea de la studenți. Ce mai, amărîtul începuse să învețe iarăși engleza după *recomandările* discipolilor săi politehniști... Și nici măcar asta nu fu de ajuns!“ Povestitorul se opri, o clipă, siderat.

Apoi reluă cu resemnare: „Curînd, Laramel se hotărî să propovăduiască engleza dobîndită astfel și *în afara sălilor de curs de la Politehnică*. Aici a debutat, practic, coșmarul biografiei lui. Urla, pe la conferințele și întrunirile anglo-americanistice, contrazicînd, acid, în stînga și-n dreapta, că engleza a evoluat, că noi, boșorogii educați în comunism, sîntem la furat, că să învățăm de la tineri! Susținea, de exemplu, că benignul cuvînt englezesc *architect* s-ar pronunța cu *ș*, nu cu *c*, așa cum ți-ar striga un mapamond întreg. Norin zicea *arșitect*, respectînd ce îl sfătuiseră studenții săi de la Arhitectură. Lui Edgar Allan Poe îi spunea acum *Paw,* care înseamnă, desigur, *Labă,* deoarece așa îl auzise pronunțînd pe un tembel de la Mecanică. Adjectivul *Celtic* a devenit *Seltic,* aidoma echipei de fotbal din Glasgow, conform dorinței juniilor de la Construcții. *Eventually* și *inadvertence* au ajuns să fie traduse, *ad litteram,* drept *eventual* și *inadvertență*, după moda *tălmacilor anglofoni* de la Automatizări-Calculatoare (deși noi știm, încă de la grădiniță, că, în engleză, ele au de fapt alte sensuri – *în cele din urmă* și, respectiv, *neatenție!).* În sfîrșit, istoria a culminat cu petiția redactată febril de Laramel către forurile filologice din România (o găsești și pe www.petitiionline.ro) pentru înlocuirea urgentă a traducerii lexemului *footnote* din dicționarele clasice engleze-române. Solicita schimbarea noțiunii folosite pînă în prezent – *notă de subsol* – cu varianta inovatoare *notă de picior* (asta fusese traducerea unei studente de la Textile, iar Norin se arătase fascinat de impactul ei sonor)... L-au pensionat pe caz de boală și, de atunci, umblă pe stradă, meditînd la revoluționarea limbii Marelui Will. În concluzie, bătrîne, *ca și* profesor, te atenționez că ai *decît* o șansă – să fii prudent cu *brava* lume nouă!“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

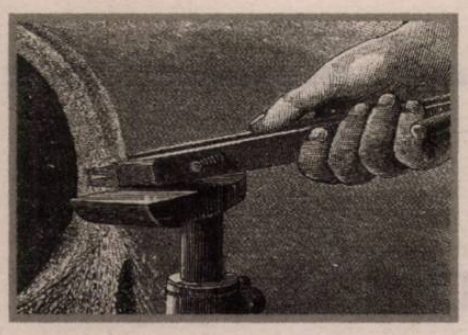

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De ce România nu poate „cere“ Basarabia

A fi patriot nu te scutește de la a fi și inteligent. Mai rău, patriotismul dublat de naivitate este cea mai bună invitație pentru ticăloși de a prelua inițiativa. Scriu aceste cuvinte gîndindu-mă la manifestarea din week-end-ul trecut a tinerilor din Acțiunea 2012, pe care încă îi consider mînați de intenții luminoase. Poate că doar vîrsta și insuficienta cunoaștere a realităților lumii în care trăim i-au făcut să ceară ceea ce au cerut. Poate că doar teribilismul i-a împins să se încaiere cu forțele de ordine și să-și instaleze corturile, pentru o noapte, în Piața Universității. Poate. Și tot la fel de bine, poate că deturnarea politică a manifestării a ținut doar de manifestarea plenară a instinctelor de animal politic dinspre alianța conjuncturală Sebastian Ghiță – Traian Băsescu. Iarăși, poate.

Desigur, relația privilegiată cu Republica Moldova reprezintă unul dintre stîlpii politicii externe a României post-1989. Nici nu se putea altfel, e mai întîi de toate o datorie istorică. Ca, de altfel, și sprijinirea și dezvoltarea românității dincolo de Prut. Nici visul reunirii nu poate fi reprimat, acesta poate fi menținut și subscris proiectului european. Reunirea României și Republicii Moldova poate fi făcută în cadrul proiectului european și, în nici un caz, în sfera de influență a Maicii Rusii. Aceea nu mai e reunire, aceea e înrobire colectivă.

Lucrul cel mai bun pe care România îl poate face în această direcție este să sprijine modernizarea Republicii Moldova, crearea unui stat de drept, funcțional, bazat pe principiile europene. Iar pentru asta, România trebuie ea însăși să respecte aceste principii. De aceea, cerința ultimativă a tinerilor din Acțiunea 2012, ca instituțiile statului român să-și asume în mod oficial obiectivul unirii, este de neacceptat. Cu părere de rău, îi transmit domnului Simion, liderul acestei organizații, despre care am înțeles că are un master în istorie, că istoria nu este relevantă în relațiile internaționale, oricît de patrioți am fi. Și așa trebuie să fie. Altfel, războaiele nu s-ar termina niciodată.

Aproape nu există mit național care să nu cuprindă și ideea nedreptății istorice (adesea, ideea se găsește chiar în centrul mitului). Mai toate națiunile au suferit și trebuie să acționeze pentru curmarea în viitor a acestor nedreptăți. Dar dreptatea unuia este, inevitabil, nedreptatea celuilalt. În anumite momente nefaste ale istoriei, unele națiuni ajung să fie conduse de lideri care promit repararea nedreptății acum și aici, prin acțiune directă. În asemenea situații, dezastrul e garantat – iar domnul Simion, care are un master în istorie, ar trebui să o știe foarte bine. Asemenea „conducători patrioți“ ajung pînă la urmă adevărați călăi ai propriilor națiuni.

Uniunea Europeană s-a creat tocmai pentru a pune capăt acestor tendințe, dînd națiunilor pînă mai ieri rivale un obiectiv comun. Fără a fi perfect, proiectul a adus membrilor pace și prosperitate de-a lungul a multe decenii. Chiar și României – cine nu crede, să dea o fugă în Ucraina sau în Republica Moldova.

Și mai e ceva, important și grav în aceeași măsură. România nu-și poate asuma desființarea unui stat vecin, recunoscut de comunitatea internațională și pe care ea însăși l-a recunoscut. Dacă statul român ar face această eroare istorică – precum îi cere imperativ domnul Simion –, ar trece în categoria celor revizioniste.

Una este ca, într-un anumit moment istoric, cetățenii de dincolo de Prut să-și dorească, în mod liber, participarea la o construcție statală în cadrul României și cu totul alta este ca România să-și afirme din start acest obiectiv. Un asemenea gest nu numai că ar încălca regulile pe care este constituită Uniunea – statele membre nu au pretenții teritoriale unele față de altele și nici față de terți –, dar ar fi un imens cadou făcut politicii agresive a Rusiei în regiune. De ani de zile, propaganda Kremlinului se străduiește să acrediteze ideea că Occidentul nu e cu nimic diferit de Rusia. Că e la fel de corupt, de abuziv și de agresiv. Că urmărește, la fel ca Rusia, extinderea sferei sale de influență. Și iată că, într-o bună zi, un stat aparținînd Occidentului, România, ar veni să confirme teoria rusească, declarînd oficial că va acționa pentru desființarea (și, vor spune rușii, anexarea) unui stat vecin.

Anexarea Crimeei și-ar găsi astfel o strălucită justificare, pusă pe tavă chiar de către un membru al Occidentului. În definitiv, și Crimeea a aparținut, cîndva, Rusiei. Moscova ar avea, deci, tot dreptul de a-și continua politica agresivă, iar riscul de război în regiune ar crește exponențial. Ar fi toate acestea în folosul României? Evident, nu. De aceea n-ar fi rău ca patriotismul să fie dublat și de un dram de inteligență. Iar dacă în cazul tinerilor patrioți din week-end este de așteptat ca înțelepciunea să vină cu timpul, în ceea ce-i privește pe aceia care au instrumentat politic acțiunea, simpla naivitate nu poate fi o explicație.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

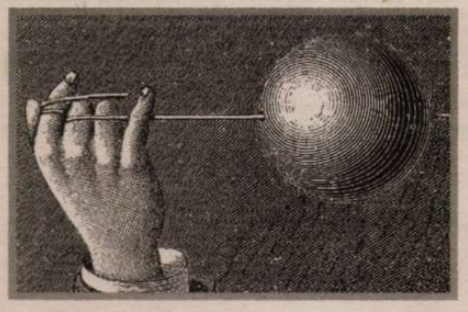

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Stare de subdezvoltare

Teleorman e unul dintre cele mai sărace județe din România. A ieșit în evidență în ultima vreme prin două lucruri: prin faptul că e fieful pesedistului Liviu Dragnea și prin faptul că e singurul județ din țară fără nici o librărie. Nu e nevoie de mari competențe în sociologie ca să stabilești legătura: acolo unde e sărăcie, subdezvoltare și mai ales deficit de educație e foarte probabil ca oamenii să voteze un baron local cu un discurs populist și care, pe deasupra, a mai fost și condamnat penal.

La începutul acestui an, Central Connecticut State University a publicat rezultatele unei cercetări pe tema alfabetizării populațiilor. În clasamentul respectiv, România se află pe locul 41 (din 60 de state), înaintea unor națiuni precum Albania, Georgia, Panama, Costa Rica etc. Comparația nu spune prea multe, deși plasarea în coada topului e relevantă. La fel cum relevante sînt statisticile cu privire la performanța sistemului public de educație. De ani de zile, rezultatele la examenele naționale sînt tot mai slabe. În plus, s-a constatat apariția unui fenomen îngrijorător: abandonul școlar. În România, rata era în 2014 de peste 18%, mult mai ridicat decît în Bulgaria (12,9%) sau Ungaria (11,4%).

În Germania, guvernul s-a angajat să ofere ajutor de stat librăriilor independente în cadrul unui program național. Programul de subvenții a fost propus în urma constatării că, în ultimii zece ani, au dispărut un sfert dintre librăriile independente. În primul rînd, din cauza presiunii marilor lanțuri – care, avînd forță financiară, au o putere de negociere mult mai mare cu editurile –, dar și din cauza comerțului electronic. În orașele mai mici, de pildă, în care lanțurile de librării nu sînt prezente, oamenii preferă, tot mai adesea, să-și comande cărțile online decît să le caute în librăria locală. În ultimii cinci ani, numărul librarilor a scăzut cu 40%. „Meseria“ de librar e în criză. Lanțurile de librării nu mai au pretenția să lucreze cu librari de profesie și angajează lucrători comerciali nespecializați. Programul german de subvenții pentru librării prevede un fond de cinci milioane de euro. Librăriile pot solicita finanțări anuale de pînă la 12.000 de euro, pentru a dezvolta programe culturale și pentru marketing. Scopul este să atragă cît mai mulți consumatori de carte.

În ultimii cinci ani, numărul librarilor a scăzut cu 40%. „Meseria“ de librar e în criză.

De ce e nevoie de ajutor de stat? Pentru că politicile culturale din Germania vizează accesul cît mai larg la cultură. Ele compensează neajunsurile unei piețe a cărții care vizează (cum e și normal) profitul. Acest ajutor de stat, și altele, cîte or mai fi, au făcut ca în Germania să nu existe deșerturi culturale precum județul Teleorman.

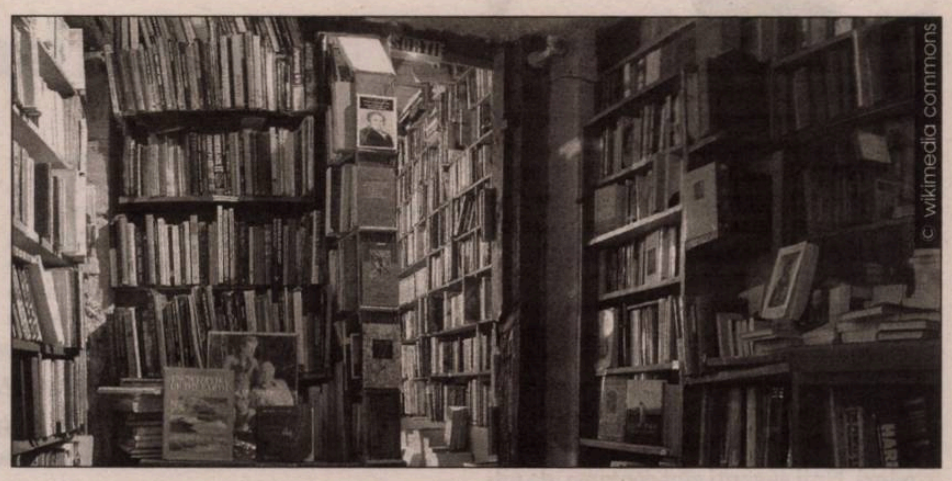

Pentru a încuraja consumul de carte din România ar fi nevoie, pe de o parte, de extinderea rețelelor de difuzare, de subvenții care să încurajeze apariția unor librării de calitate în zonele cele mai defavorizate, precum și de programe de promovare a lecturii. Și, cum cititul se învață în școală, tot acolo ar trebui începută și formarea unor cititori conștienți, a unor consumatori de carte care aleg competent și care asimilează ceea ce citesc. Literatura, lectura se pot preda și altfel decît pe verticală, în cursuri pe care elevii (sîrguincioși) se străduiesc, în cel mai bun caz, să le învețe pe de rost. Pentru sprijinirea unui grup de lectură nu e nevoie de bani. Pentru un program la scară națională care să încurajeze cititul în rîndul elevilor, în schimb, e nevoie de angajament din partea statului. Și, pînă una-alta, nu se respectă nici măcar ținta de 6% din PIB pentru Educație.

În fine, o altă măsură utilă, existentă deja în unele state europene (Franța, Italia, dar mai sînt și altele), ar fi sprijinirea directă a consumului de carte prin oferirea unor „bonuri de lectură“ subvenționate de stat: cecuri cu valoare fixă, vouchere distribuite elevilor și/sau profesorilor, pe baza cărora se pot achiziționa exclusiv cărți. Aceste bonuri i-ar ajuta pe cei ale căror venituri nu le permit să-și cumpere cărți sau alte produse culturale. Și ar ajuta și librăriile să supraviețuiască în zonele subdezvoltate unde sînt (prea) puțini consumatori. Existența unei librării ar fi, de altfel, și un prim pas spre ieșirea din precaritate. Promovarea lecturii e, oricum, mult mai ieftină și mai eficientă decît programele de asistență socială.

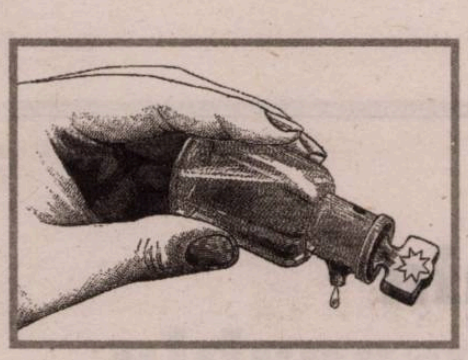

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Crănțănele pentru animăluțe

Cînd vorbesc cu animalele lor de casă și adesea și cînd vorbesc despre acestea, oamenii recurg la o variantă a registrului familiar în bună parte comună cu așa-numitul *baby-talk* – limbajul afectiv și diminutival folosit de adulți în adresarea către copii. De fapt, chiar sintagmele neutre stilistic *animal de casă* sau *animal de companie* au un corespondent colocvial: am observat, cu ani în urmă, că în româna nonstandard termenul preferat de desemnare era un diminutiv, *animăluț,* pe care englezismul *pet* nu reușea să-l concureze din pricina omonimiei cu *pet* „sticlă de plastic" (din acronimul PET). Situația a rămas cam aceeași, deși există tentative de utilizare a termenului englezesc (de pildă, un magazin on-line are sloganul „Totul pentru pet-ul meu").

Termenii colocviali care desemnează cîini și pisici fără stăpîn – dar care au fost sau pot deveni oricînd animale de companie – sînt derivate glumețe de la spațiile prototipice de viață și de căutare a hranei, create prin analogie cu denumirile de rase nobile. Adjectivul și substantivul *maidanez* (cu femininul *maidaneză)* a fost deja înregistrat de DEX, ceea ce încă nu s-a întîmplat cu *tomberonez* și *tomberoneză,* destul de frecvente în uz: „e un cățel *tomberonez* 100% pentru că momentan locuiește alături de mama ei în ghena de gunoi" (adoptiicaini.ro); „a mea e de rasă, frate, *tomberoneză* pură" (eva.ro). Statutul animalelor fără stăpîn e indicat peiorativ de adjectivul *vagabond,* dar înnobilat de termenul *comunitar*. Între stilul oficial și cel familiar se situează *stradal* – „vorbim de 30.000 cîini stradali" (protectiaanimalelor.org); „pînă acum a avut pisici «nenumărate – pentru că le îngrijeam și pe stradale»" (superpisi.ro). Limbajul colocvial a creat și derivate glumețe pentru proprietarii și pasionații de pisici – *pisicar* și *pisicăreasă*. Un anglicism care pare să se fi impus în ultimul timp – poate și pentru că la același rezultat ar fi putut ajunge o trunchiere produsă în interiorul limbii române – e *vet,* pentru *veterinar:* „mă gîndeam să-i spun vet-ului să înceapă tratamentul" (forum.softpedia.com); „e o pisică cu personalitate, a scuipat și *vet*-ul" (animalutze.com).

Hrana industrializată a animalelor de companie e un alt cîmp lexical în care se manifestă inventivitatea colocvială. Sintagmele „oficiale" (sau denumirile comerciale) *hrană uscată* și *hrană umedă* sînt simțite ca prea generale, impersonale și greoaie, astfel că limba vorbită tinde să le înlocuiască prin denumiri mai concrete și mai expresive. Cuvîntul *crochete* este preluat în stilul colocvial, dar pare să nu acopere toate formele de hrana uscată. Prin analogie, cu referire la formă, pentru multe tipuri de hrană uscată pentru animale sînt folosiți curent termenii *boabe* și *bobițe:* „învață-o de mică cu *boabe* și nu o să pățească nimic... în hrana uscată există toate vitaminele" (eva.ro); „*bobițe* nu îi pot da, deși îi plac la nebunie" (animale.maxi-pet.ro); „îi umpli castronul de *bobițe*" (eva.ro). Și mai expresiv e substantivul format de

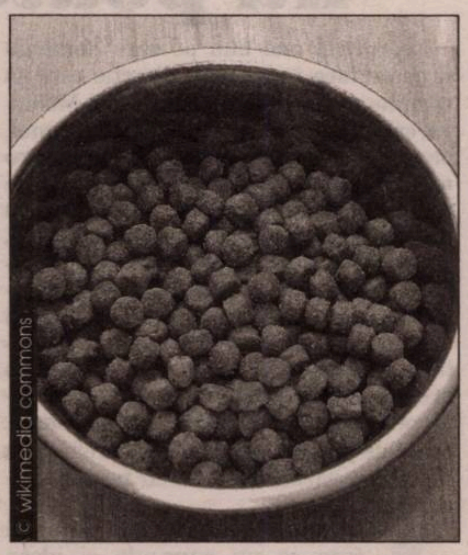

la verbul a *crănțăni,* la rîndul său derivat de la interjecția *cranț*. *Crănțănelele* (denumire produsă prin același mecanism lingvistic ca *păcănelele)* nu sînt, desigur, doar un tip de aliment pentru animale; termenul apare în numeroase rețete culinare pentru biscuiți sau pentru alte produse crocante din paste făinoase – „*Crănțănele* cu măsline" (petitchef .ro); „dacă aveți chef de ceva de rontăit, vă recomand aceste *crănțănele* cu ceapă și mac" (casutalaurei.ro) –, fiind preluat și de denumirile comerciale („*Crănțănele* Snacks cu gust de caşcaval"). În categoria dată pot intra și alte produse, destul de diferite: „*Crănțănele:* covrigei, bombonele, chipsuri, popcorn, semințe prăjite cu sare, arahide prăjite, biscuiți sau fursecuri" (sanatatespirituala.eu).

În orice caz, denumirea e foarte des folosită pentru hrana uscată a animalelor: „să-i dai sau nu *«crănțănele»?* (clickpentrufemei.ro); „vet-ul zice să mai încerc și alte feluri de *crănțănele"* (desprecopii.ro); „îi pui apă lîngă copac și ceva crănțănele" (adoptiicaini.ro). Cum onomatopeea care imită ronțăitul are și varianta *cronț,* nu e de mirare că întîlnim și forma *cronțănele*: „noi în afară de cronțănele mîncăm pește cu orez, cărniță fiartă cu diverse legume" (hanuancutei.com); „greu a învățat pisicuța mea să mănînce cronțănele" (retetecugust.com). Prin asimilare vocalică la distanță, a apărut și varianta *cronțonele:* „după ce am întrebat la un petshop, vînzătorul ne-a dat un tip de cronțonele" (animale.ro); „*cronțonele* îi pun în castronel și ronțăie ea cînd are poftă" (eva .ro).

Limbajul colocvial inovează în permanență, adaptîndu-se la realități noi și diferențiindu-se de registrul standard. *Crănțănelele pentru animăluțe,* absente din dicționare, aparțin acestei zone pitorești și instabile a limbii române de azi.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

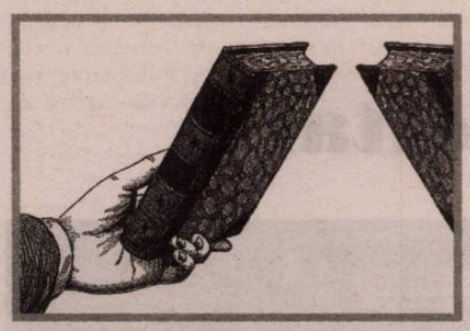

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Științe și umanioare

Asteroizii (sau planetoizii) sînt niște corpuri cerești mai mici decît niște planete, dar mai mari decît niște meteoroizi (sau meteoriți). Așa scrie, cel puțin, la Wikipedia. Mai știm despre ei că sînt, în comparație cu planetele, mult mai mulți, ceea ce ne cam încurcă socotelile. Fiind atît de mulți și destul de grei, candidează cu succes la postura de musafir nepoftit pe fragila noastră planetă. Multe cratere terestre atestă faptul că am fost vizitați de ei în repetate rînduri. Unii savanți sînt convinși, de pildă, că dispariția dinozaurilor s-ar fi datorat unui astfel de impact, în Peninsula Yucatán din Mexic, acum circa 65 milioane de ani.

Întrebat despre probabilitatea ca o astfel de coliziune să se repete, un astrofizician te va corecta pe dată, de regulă cu un surîs generos: „Întrebarea nu este «dacă», ci «cînd»". Surîsul se datorează probabil faptului că, de îndată ce am reformulat corect întrebarea, am pierdut și șansa de a-i da un răspuns. Pentru moment, adică. Altminteri, cică pentru a putea preveni un impact ceresc ar fi cazul să-l putem prevedea măcar cu vreo zece ani înainte de a avea loc.

Imaginați-vă acum un asteroid orbitînd fără griji pe traiectoria sa. Cîndva, poate mult prea devreme, poate foarte tîrziu, ea urmează să intersecteze orbita Terrei într-un moment nefast. Un fizician înțelept ne va consola spunîndu-ne că atît spațiul, cît și timpul ating, la scară cosmică, asemenea proporții, încît, comparate cu scara vieților, istoriilor, civilizațiilor noastre planetare, probabilitatea să ne ciocnim mîine cu un asteroid e infimă. Și, spunînd așa ceva, se va gîndi la un „mîine" metaforic, tradus în ani, decenii sau chiar secole. Ce e aproape de noi, în spațiu, în timp, ne e deja cunoscut. Experții în metafore vor obiecta însă că nu traducerea cantitativă, ci cea calitativă contează. Acea zi în care catastrofa urmează să se întîmple va succede unei alte zile, în care oamenii – sau cine va mai locui Terra la vremea cu pricina – vor spune, literal și perfect corect din punct de vedere gramatical: „Mîine o să fie aici".

Este atît de frig
în povestea asta incandescentă.

N-am pornit să încropesc cine știe ce scenariu futurologic. Sînt destule filme-catastrofă, cel mai adesea de o calitate îndoielnică, ce se ocupă cu așa ceva. Tot așa cum există, de data aceasta în realitatea cotidiană, nu în ficțiune, comunități bizare ale celor care își trăiesc viața ca pe o tentativă de a rezista unui posibil – iminent – sfîrșit al lumii.

Ca om de litere, nu-mi pot înfrînge ispita de a-mi imagina evenimentul cosmic – unul dintre cele care se petrec, se pare, zilnic pe bolta stelară. Nu însă din perspectiva celui care privește în sus, cu ochii mijiți și inima bubuind, ci de undeva din afară, dintr-un punct exterior atît planetei noastre, cît și asteroidului care urmează să ne izbească – sau noi pe el? Dintr-un unghi așa cum și l-a închipuit, de pildă, Eminescu, scriind *Scrisoarea I,* sau cum îl construiesc fizicienii atunci cînd înfățișează publicului ignorant simulări computerizate ale fenomenelor pe care le studiază. Și de-aici, de unde se aude ticăitul marelui ceasornic, urmăresc, ronțăind popcorn, povestea în care nu e loc pentru toane și capricii, povestea fără protagonist și antagonist, fără intrigă și conflict, fără suspans și, încep să-mi dau seama, fără măcar vreun deznodămînt. Doar timp și loc al acțiunii. Este atît de frig în povestea asta incandescentă încît, privind-o, nu-ți rămîne altceva de făcut decît să surîzi.

Jinduiesc nu o dată după soarta fizicienilor, chimiștilor, geologilor, biologilor, a confraților mei din lumea lui „ce va să fie, va fi", cu teoremele lor, cu laboratoarele lor, cu Hirsch-urile lor, cu zîmbetele lor adresate ignoranților. Despre hiperboreenele Cîmpii Elizee ale matematicilor, nu mai vorbesc.

Mi-e clar că, atunci cînd va apărea la orizont asteroidul care oricum trebuie să vină, ei vor fi chemați să spună dacă e mai bine să-l deturnăm sau să-l detonăm sau să ne facem bagajele la iuțeală și să ne strămutăm altundeva.

Ce ne rămîne nouă, literaților, filologilor, filozofilor, altceva decît lumea toanelor și a capriciilor? „De-un capriț, de-un pamplezir" sau „Cîntă, zeiță, mînia ce-aprinse pe-Ahil peleianul" sau „Niciodată toamna n-a fost mai frumoasă"?

Mai știu însă că, dacă, din nefericire, soluțiile lor vor pierde bătălia cu timpul, iar „mîine" va deveni mîine, către noi, mînuitorii metaforelor noastre de toate zilele, se vor întoarce privirile. Și asta e totuși ceva.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

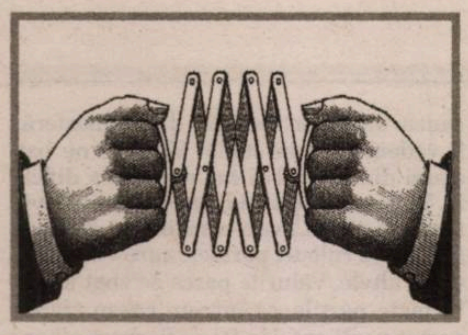

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Trebuie să te doară ca să poţi să transmiţi ceva“

– dialog cu Damian DRĂGHICI –

Vine dintr-o familie de lăutari. A ajuns cu o bursă la Berklee College din Boston. A revenit în România şi a cîntat cîţiva ani cu Damian's Brothers. ***Damian Drăghici*** *a lansat, pe 27 octombrie, un album produs de Universal Music România, intitulat* The American Dream, *pe care cîntă împreună cu nume prestigioase ale jazz-ului mondial: Arturo Sandoval, Chris Botti, Eddie Daniels şi alţii.*

De ce aţi ales acest titlu pentru noul album? Pentru că aţi cunoscut „la faţa locului“ visul american?

Eu am visat la visul american înainte să mi se-ndeplinească şi pe atunci nici nu ştiam că există o asemenea formulă. Pe la 15-16 ani visam să fug în America. La 17 ani, mi s-a întîmplat ceva incredibil. Un prieten m-a invitat la un concert care avea loc la Hotel Nord. Eu cîntam atunci la nai muzică lăutărească, dar eram înnebunit după jazz, aveam două casete, cu Miles Davis şi Stéphane Grapelli, pe care le-am ascultat pînă s-au rupt şi le-am lipit cu ojă. Cînd am ajuns pe scări, am simţit un miros de aeroport – pe vremea aia imediat se simţea mirosul acela specific de străin – şi, cînd colo, l-am văzut pe Randy Brecker. Noi eram îmbrăcaţi în cămăşi cu mînecă scurtă, el cu sacou cum avea Don Johnson în *Miami Vice*. Şi-a început să mestece gumă şi să cînte. Am rămas toţi încremeniţi. Cînd a terminat, m-am dus la el, am scos naiul şi i-am spus: *„Me – Romanian, play jazz, I Want America“*. „OK“, mi-a zis. Apoi am fugit în Grecia, am ajuns apoi în America şi, la o lună după ce am ajuns la Berklee, pe afişul de la Regatta Club (un club de jazz important din Boston) scria „The Brecker Brothers“. Am intrat şi am încercat să-l găsesc pe Randy; cînd m-a văzut, mi-a spus: *„You made it!“* Şi m-a invitat să cîntăm. Am aflat după aceea că se trăgea dintr-o familie de români din Moldova.

Şi cum a continuat visul american?

Drumul pînă acolo a fost greu. M-am născut într-o familie de lăutari. Mama m-a părăsit la şase săptămîni şi m-au crescut bunicii. Unchiul bunicului meu era Fănică Luca, iar cumnatul lui era Fărămiţă Lambru; iar bunica mea era cumnata Romicăi Puceanu. Nu era vreo şansă să aleg altceva decît muzica lăutărească. Bunică-mea zicea: „Vrei să stai în casă şi să mănînci bani parfumaţi, ca ospătarii de la cîrciumă, sau vrei să ajungi la puşcărie ca alţii?“ În mediul în care trăiam, în staţie la Lizeanu, exista tentaţia să faci parte dintr-un cerc ceva mai „ciudat“. Mulţumesc lui Dumnezeu că bunica mea m-a ţinut în casă şi m-a pus să studiez. Am ales naiul. La trei ani am început cu ţambalul, apoi pianul, apoi contrabasul, apoi percuţia, iar la 12 ani am ales naiul pentru că trebuia să am o meserie (cînd, de fapt, toţi copiii învăţaseră meseria). Mi-a plăcut folclorul, dar eram obsedat de jazz. Şi de America în general. La 18 ani am fugit din ţară, am ajuns în Grecia (voiam să ajung în Italia, dar nu ştiam prea bine geografie…). Apoi am cîştigat o bursă integrală la Berklee. Asta a schimbat totul. După ce, în România, toată lumea îmi zicea „ţiganule“, am ajuns în America, într-un mediu în care toată lumea îmi spunea că sînt deştept; după care am fost la MIT; după care l-am cunoscut pe Alvin Toffler ş.a.m.d. E foarte important să trăieşti într-un astfel de mediu. Dar e foarte greu să ajungi să fii respectat abia la 27 de ani.

De ce aţi decis acum să înregistraţi un album de jazz?

Din 1997 pînă în 2001, cînd am trăit o perioadă oribilă a vieţii mele, am avut ocazia să fac un show la TV. A fost momentul cînd, în lumea jazz-ului, m-am „vîndut“. Prietenii mei – care erau jazzişti mari – îmi spuneau să fac show-ul, măcar să am un avantaj. Am făcut bani, am făcut turnee, dar n-a fost ceva pe sufletul meu. Aşa cum mi-a spus Dean Foster: „Cel mai mare chin al unui artist este atunci cînd compune un hit pe care nu poate să-l sufere şi apoi trebuie să-l cînte în fiecare seară timp de zece ani“. Am trecut prin asta, ştiu cum e. Şi mi-am promis atunci că o să mă întorc cîndva la lumea jazz-ului. Şi asta am făcut. Am contactat mai mulţi artişti care au avut o influenţă asupra mea: Arturo Sandoval, Michel Camillo, Chris Botti, Eddie Daniels şi alţii. Am vrut să reinterpretez piesele care m-au marcat încă de cînd eram copil. Asta este *The American Dream*. Este viaţa mea pusă într-un format audio. Pe artiştii cu care cînt îi cunoşteam dinainte, au fost fericiţi să lucrăm împreună. Şi e o noutate să cînt jazz la nai, căci naiul e un instrument diatonic, iar eu sînt unul dintre cei care îl fac să fie cromatic.

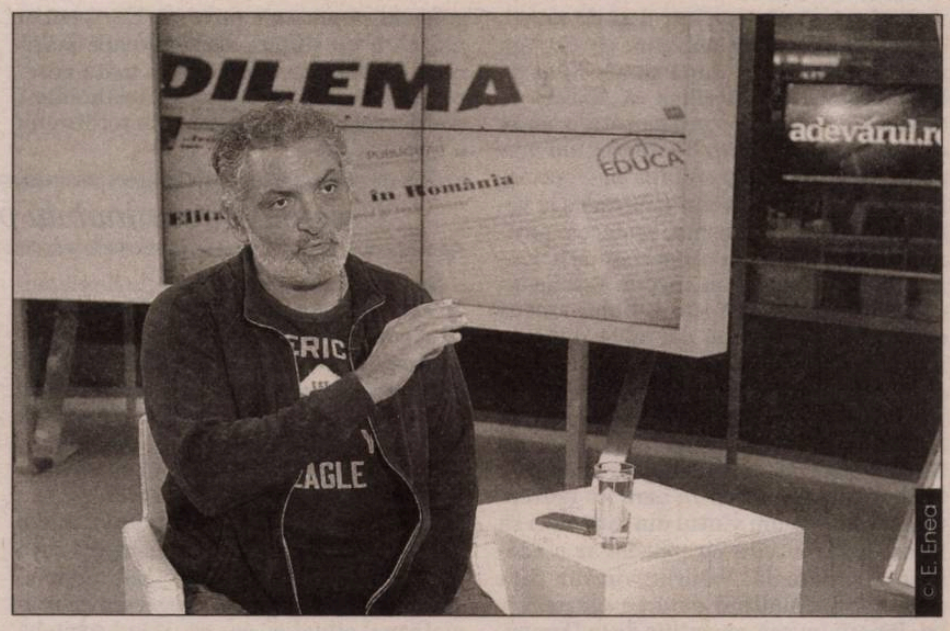

Toată lumea ţine minte un proiect care a mers cîţiva ani: Damian's Brothers. De ce a început şi de ce s-a terminat?

A fost refularea mea. Nimeni n-a putut să înţeleagă cum poate Damian să lase totul în America şi să vină aici. Am făcut-o pentru că mă săturasem de ceva fals, mă săturasem să cînt ce nu-mi place. Eram într-o perioadă de depresie, nu puteam să mă regăsesc, cineva m-a trimis în România ca să încerc să mă regăsesc. Aveam trei prieteni foarte buni, Ovidiu Zegheru, Cătălin Voloşeniuc şi Cătălin Căţoiu, care mă scoteau în oraş să mă simt bine. Într-o seară am ajuns la restaurantul Perla, unde cînta Nelu Ploieşteanu. A cîntat ceva şi mi-a venit să plîng. Prietenul meu mi-a spus: „Dar de ce nu faci o trupă cu ţiganii?“ Şi le-a spus celorlalţi de acolo: „Damian vrea să facă o trupă cu voi, haideţi mîine să discutăm“. Eu n-aveam nici o treabă cu asta. Dar a doua zi s-au strîns, au venit 18 persoane. Apoi am început să repetăm şi după cîtva timp am avut primul eveniment, cu Mihai-Răzvan Ungureanu, cînd am început să promovăm cultura noastră romă, să schimbăm percepţia despre romi. Era în 2007, cînd am intrat în UE. Am avut 650 de concerte, am avut o perioadă incredibilă, a durat trei ani. Ne-am oprit pentru că nu se mai putea trăi în felul acela. Mă făcusem de 160 de kilograme, mîncam mult, beam, fumam, pînă cînd am colapsat. Am ajuns cu soţia mea la doctor la New York, iar doctorul mi-a spus: dacă o mai ţii aşa, în patru săptămîni poţi să-ţi cumperi coşciug. Am încercat să mai cînt fără să mai fiu beat, dar nu mergea: dacă nu era nebunia, eram reci pe scenă. Şi m-am gîndit atunci că mai bine închidem trupa.

Cum vedeţi acum succesul acelui proiect, printre primele care au atras atenţia asupra culturii rome şi asupra muzicii lăutăreşti?

A fost un trend uriaş. S-a transformat într-un fenomen. De acolo mi s-a tras apoi şi implicarea mea în societatea civilă: fostul preşedinte m-a numit ambasador al egalităţii de şanse, José Manuel Barroso m-a numit ambasadorul european al romilor. Eu eram beat pe scenă şi spuneam „Iubiţi-ne pe noi, ţiganii“, nici nu ştiam să folosesc cuvîntul „rom“ pe vremea aia. Dar am reuşit să readucem pe scenă muzica anilor '60-'70, care este tezaurul nostru, pentru publicul care avea 25-30-40 de ani. Şi acum lucrez la un proiect cu 25 de artişti care revigorează muzica lăutărească pentru 2017-2018; e vorba de Delia, Ştefan Bănică jr., Andra, Loredana, Smiley, Zdob şi Zdub, Vunk şi alţii: toţi vor cînta muzică lăutărească.

În lume e un întreg amestec de muzici, de cîtăva vreme, world music…

Vizionarul care a intuit asta acum 30 de ani a fost Peter Gabriel, cu *Secret World*. Omul ăsta e mai înainte cu o sută de ani, nu ştiu de pe ce planetă e. Cred că şi-a dat seama de impactul pe care îl avusese Ravi Shankar. Au apărut apoi nişte oameni care s-au căutat unii pe alţii, care se plictiseau de aceleaşi sunete şi căutau sunete noi. Oamenii caută sunete noi. Robert Plant, de pildă, de cinci-şase ani e interesat de muzica românească şi de muzica lăutărească. Există, de fapt, o singură muzică, doar că noi îi dăm etichete diferite.

Nu a devenit şi o modă?

E o modă pentru cei care sînt impostori. Cei care o fac pe bune încearcă să găsească alt sunet, un sunet nou.

Am impresia că în România e o piaţă mică pentru world music *sau pentru jazz…*

Noi nu sîntem încă în *world music*. Noi sîntem încă la *traditional*. Am acum un proiect cu Grigore Leşe şi am vrea să fie prima încercare de a trece la *world music*. Poţi face asta printr-un proiect care îţi dă legitimitate şi pe care nu-l faci ca să cînţi la „zilele oraşului“ sau ca să faci un ban. Nu merge aşa. Îl faci de-adevăratelea şi, dacă n-ai ce să mănînci, stai pe proiectul ăla un an, doi, trei, pînă cînd vei fi admis între cei adevăraţi, că acolo nu merge cu plagiat, merge pe bune. Pe albumul meu, *The American Dream,* apar nume mari nu pentru că vreau să impresionez pe cineva. Numele mari au fost alese de mine, sînt oameni care au avut un impact asupra mea la un moment dat. I-am aşteptat cîteva luni sau chiar un an pînă cînd am reuşit să înregistrăm. E important pentru mine să cînt o piesă care mă făcea să plîng cu un anumit instrumentist. Am vrut să cînt anumite piese cu aceşti oameni. A fost visul meu şi îi mulţumesc lui Dumnezeu că s-a îndeplinit.

Ce aşteptaţi de la The American Dream?

Nimic. Nu cred că se vor vinde 500 de exemplare. Dacă nu vînd jazzmanii adevăraţi, o să vîndă unul cu naiul care cîntă jazz? Singura mea satisfacţie va fi dacă pot să fac ceva: mi-au trebuit douăzeci de ani să ajung să cînt jazz, iar în aceşti douăzeci de ani oamenii îmi spuneau că la nai nu se poate cînta jazz. Eu şi la Berklee am învăţat cu un pianist şi cu un saxofonist, am studiat cu alţi instrumentişti, pentru că naiul nu exista. Dacă prin acest album reuşesc să fac ceva, dacă peste ani vom avea o generaţie de 15-20 de naişti care cîntă jazz, sînt fericit, nu-mi mai trebuie altceva.

Cum vi se pare peisajul muzical românesc?

Oribil. Mi se pare că e nevoie de o re-evoluţie culturală. E nevoie de o răscoală a artiştilor. Nu mai ştim cine sîntem. Dacă iei un om de 35 de ani şi-l întrebi cine sînt Eliade, Noica, Cioran, Take Ionescu, nu ştie. Nu ştim mai nimic despre artiştii noştri. E nevoie de o re-evoluţie culturală ca să ştim cum mergem mai departe. Dacă am fi interesaţi de cultură, nu ne-ar mai interesa altceva. Avem mii de tineri supertalentaţi. Dar ei sînt nevoiţi să cînte o muzică doar pentru că e acceptată. Şi ei ştiu asta.

Atunci avem o problemă şi cu publicul…

Oamenii sînt conştienţi că există talente, sîntem o ţară plină de talente. Dar nu ştim să explorăm. Sau trebuie să pleci afară ca să devii apoi cunoscut. N-ar trebui să mai trăim asta în 2016. Sînt fete talentate care trebuie să slăbească, să-şi pună o fustă scurtă şi să cînte ce se dă la radio. Nu aşa trebuie. Adele nu e aşa, de exemplu. Noi nu am acceptat, cînd eram cu Damian's Brothers, să cîntăm la „zilele oraşului“ sau la „zilele berii“. Pentru că dacă oamenii vin să ne vadă gratis, acolo, cum vor mai veni să ne vadă plătind bilet? Tu ca artist trebuie să ai un respect faţă de tine. Dacă vrei să te vinzi, să fii sănătos. Dar fără foame, în artă, nu se face nimic: trebuie să te doară ca să poţi să transmiţi ceva. Trebuie să treci prin durere.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

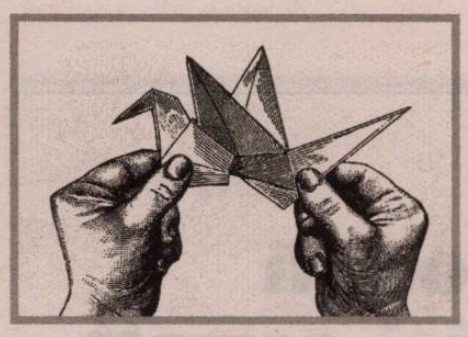

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Furtuna

Se știe că marinarii sînt superstițioși. Noi, nefiind chiar marinari, nu sîntem încă atinși de problema asta. Așa se face că nici nu ne dăm seama măcar că sîntem într-o zi de marți, 13 septembrie. Dar, așa cum povesteam săptămîna trecută, după ce am aflat de la Căpitănia din Merihas că dincolo de adăpostul golfului e prognozată o mare de grad șase (pe scara Beaufort), am pregătit yachtul pentru o etapă mai specială. Odată ce am încheiat amărările și verificările, pornim mașina, desfacem parîmele de la ponton și alunecăm ușor înainte, ridicînd simultan ancora. Echipa începe să se rodeze. Apele golfului sînt și ele destul de agitate, dar abia după ce ieșim mai în larg începem să descoperim, încetul cu încetul, adevărata putere a mării. Cerul continuă să fie de un albastru sticlos. Nici nu ne gîndim să întindem pînzele, folosim doar motorul. Spre insula Syros, către care ne îndreptăm, avem oricum vîntul din față, deci să facem volte în vînt cu pînzele ar o adevărată sminteală. Valurile vin din față și multe au înălțimi de vreo patru metri. Băieții invocă senzațiile de la Disneyland. Fetele tac îngrijorate. *Liberta* noastră se ridică pe cîte o cocoașă albastră și apoi parcă se năpustește în jos, bufnind teribil cu prova pe partea cealaltă. Abia acum constatăm cîte mînere are yachtul. Ne ținem bine. Pe măsură ce înaintăm de-a lungul coastei, către nord, pare să fie tot mai rău. Anemometrul ne arată că uneori vîntul are chiar și 39 de noduri. E viteza aparentă, fiindcă barca merge și ea cu vreo 5 noduri contra vîntului. Deci vîntul ar avea 34 de noduri la rafale. După tabelele Beaufort, asta înseamnă chiar limita dintre gradul șapte și gradul opt. Înălțimea valurilor s-ar încadra pe la gradul șapte. Un nivel în dreptul căruia, de obicei, în tabele stă scris *near gale,* adică *aproape furtună.* Dar pentru noi, care nu sîntem decît aproape marinari, se simte ca o furtună în toată puterea cuvîntului. Iar momentul culminant al oricărei povești pe mare e întotdeauna o furtună. Iat-o!

Urcăm o interminabilă pantă albastră sclipitoare.

Spectacolul e colosal. Reliefurile efemere ale mării sînt fascinante. Aici un deal cu o cută chiar pe creastă, dincolo o vale ușor strîmbă, apoi alt deal mai țuguiat și trecător, urmat de o vale și mai adîncă. Forme asemănătoare, dar de fapt unice și irepetabile. De unde tot apar și unde tot dispar? Cine dirijează toată această asurzitoare nebunie albastră?

Cineva a pus la instalația audio a yachtului (prin Bluetooth) ceva de Johann Strauss. Dar unduiosul vals nu mai are nici o legătură cu dramatismul situației, așa că DJ-ul schimbă cu Wagner. Sînt uverturile la *Walkiria* și *Olandezul zburător,* dar mai mult le ghicim, fiindcă sînt acoperite aproape complet de vuietul mării (natura bate cultura). Valuri mari de tot. Nu mai au doar patru metri, bat spre șase. Talazuri care nu s-ar sinchisi nici măcar de-un rege, ca să parafrazez descrierea unei furtuni celebre. Urcăm o interminabilă pantă albastră sclipitoare. Strîngem din dinți la gîndul prăvălirii care parcă întîrzie. Viiine… cu stomacu tot și cu un bufnet abisal în fundul întunecat al „văii". Puntea din față e măturată de spumă. Cineva pronunță o cifră înspăimîntătoare: „Zece metri?!" Știu, în asemenea situații ești tentat să exagerezi, dar mă tem că adevărul nu e prea departe. A fost doar unul așa. Norocul nostru e că, în ciuda înălțimii, valurile nu sînt deferlante decît rar. Sîntem încă în culoarul dintre insulele Kythnos și Kea, dar înspre Syros, unde marea e mai largă, se vede mult alb. Multă spumă, adică mai rău. Luăm decizia să schimbăm cursul spre Kea. E mai aproape, doar că trebuie s-o ocolim pentru a ajunge în Korissia. De undeva din apropiere răsare un alt velier. Merge în sens opus, cu toate pînzele ridicate. Ori sînt foarte experimentați, ori sînt de-a dreptul țicniți. Ne uităm îngrijorați cum barca lor albă apare și dispare printre valuri, în voia mării, ca și cum ar fi jucăria unui uriaș care se distrează cu ea în baie. E de necrezut că nu i se întîmplă nimic. Dar așa probabil că arătăm și noi. Ne apropiem de coasta Keei. Ocolirea insulei e interminabilă. Trec ore nesfîrșite pe marea aceea nebună și frumoasă. Începe să se audă voci care întreabă ce fel de vacanță mai e și asta. O reacție explicabilă în asemenea momente. Realizăm că fetele sînt îngrijorate peste măsură. Își imaginează că barca s-ar putea sfărîma printre valuri. Uneori așa și pare, dar le explicăm că e totuși construită să suporte și uragane. Echipajul, în schimb, nu.

Ajungem într-un tîrziu în dreptul extremității nordice a insulei și virăm spre nord-vest. Țărmul pe lîngă care trecem e stîncos, pustiu și neprimitor. Din cauza stropilor de apă din atmosferă, îl vedem ca prin sticlă. Valurile ne bat acum din lateral și fac cîrmuirea dificilă. Timoniera se străduiește să evite loviturile în plin. Ceva s-a schimbat. Nu mai sînt acele rulouri paralele care vin unele după altele. Valurile parcă se zbat acum în toate părțile, ca într-un cazan transportat neglijent. Un fel de fierbere albastră, cu spume, ca într-un tablou de Aivazovski.

Depășim în fine și latura nordică a insulei. Pe *navionics* ne apare un semn de epavă pe fundul mării. Trecem pe lîngă ea. E celebră, dar despre ea voi povesti altă dată. Intrăm în golful Korissiei și tragem la ponton. Acostarea e foarte grea din cauza vîntului care ne deviază. În cele din urmă reușim, că doar n-avem încotro. Legăm bine barca la pupa și îi facem și un așa-numit spring prova, cum vedem la alții, ca să n-o ia vîntul. Cobor amețit pe ponton, îmi îndrept eșarfa și chipiul primit de la colegi și, cu un mers încă nesigur, mă apropii de clădirea mică și albă din față. Căpitănia e închisă. O întreb pe vînzătoarea unei prăvălii alăturate: *„Where is the captain?"* Grecoaica mă privește puțin speriată, pentru că nu știe ce să-mi răspundă, dar și puțin admirativ. De ce? Realizez brusc că mă aflu într-un rol la care nu m-aș fi așteptat vreodată. Mă percepe ca pe vreun american bogat (sau poate eliberator), debarcat după furtună pe insula ei. Dintr-odată simt că am ochii albaștri ca marea și zîmbetul lui Cary Grant.

ready made

„Așà dară din cele douăsprezece pietre, trei ar fi roșii, mai aprins sau mai întunecat, două verzi, patru mohorîte, două galbene și una care *îndulcește!…*"

I. Peretz, „Chromatica lui Daniil Panonski", în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie,* vol. X, 1909

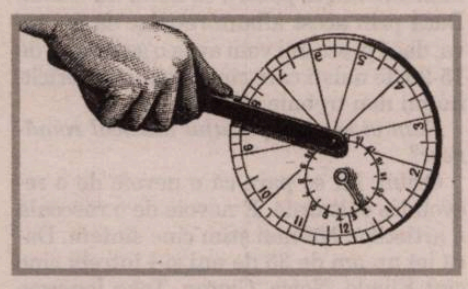

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

De veghe în calul troian

Fiindcă era timpul pentru un subiect mai puțin academic și mai legat de viața noastră de zi cu zi (mașini, rate, alegeri), iată două vorbe despre calul troian în arta antică, împreună cu un suvenir arheologic. Povestea e cunoscută, dar sursele iconografice – foarte puține, ce-i drept – sînt de obicei lăsate la o parte. Cea mai interesantă imagine (secolul VII î.Hr.) se află pe un gît de vas de provizii înalt cît un măgăruș *(pithos).* Scena a fost modelată în argila vasului înainte de ardere. La picioarele calului sînt montate rotițe, pe osii ale căror capete sînt cam excentric plasate, ca să nu fie mascate de copite și să se întîmple cumva să nu le observăm. Șapte ferestre pătrate se deschid în corpul calului și în ele se ițesc fețe de războinici din profil, cu un aer hîtru, din cauza așa-numitului zîmbet arhaic. Cîțiva și-au scos mîna pe fereastră și țin în ea fie o sabie, fie un coif, fie un scut, pe care par să le înmîneze acelor războinici care deja au coborît. E evident însă că scutul, de pildă, n-ar fi putut niciodată să treacă prin ferestruică, așa că mai probabil e că artistul vrea doar să ne convingă că înăuntru oamenii sînt în armură completă. Ulise, care deja a coborît cu două sulițe, stă cu piciorul pe roata din față a calului și pare să țină un discurs, dacă nu cumva își răsucește o țigară, la adăpostul scutului.

Pe un mic vas pentru ulei sau parfum *(aryballos),* din Corint, scena e de data asta pictată și o scară a fost adăugată pentru confortul războinicilor ahei. Unii preferă totuși să sară, sau să cadă din cal, și troienii îi întîmpină peste tot cu o tradițională ostilitate. Un scarabeu etrusc de cornalină arată calul și șase ahei coborînd cu cinci scuturi într-un spațiu cît unghia, în care artistul a mai găsit loc și pentru lună, ca să înțelegem că invazia are loc noaptea. Tema e tratată și de cîteva fresce de la Pompei. Calul uriaș și fantomatic e tîrît într-una dintre ele de troienii scăldați în lumina lunii, iar stilul proto-impresionist al pictorului face scena și mai ireală, aproape un coșmar. În alta, atmosfera e exact pe dos, e miezul zilei și toată lumea-i veselă, cineva cîntă la un flaut dublu, iar calul nu e mai mare de un stat de om. În ambele apare și Cassandra, care ar vrea să atace calul al cărui scop malefic îl prevede, dar e oprită de cetățenii care au poftă de-o tragedie.

Exemplele mai tîrzii se îndepărtează tot mai mult de substanța originală a poveștii. Unul e tocmai din India, de unde provine un relief de șist produs în secolul II d.Hr. într-un stil romano-indian, care nu e așa bizar dacă ne gîndim la atîția hibrizi locali din arta provincială romană. Aici, călușul troian e un fel de jucărie mare pe roți, care se lasă ușor împinsă de doi troieni către zidul cetății, unde așteaptă Cassandra terifiată. Problema (sau titlul de glorie al) reliefului este că preoteasa lui Apollo, cea cu dar profetic, e reprezentată aici în pur stil indian, ca o *yakshi* sau altă figură a fertilității din arta budistă, cu șolduri largi și sîni sferici, dansînd în pantalonași transparenți. Apropriere culturală în toată regula. Ultimul exemplu este o ilustrație dintr-un manuscris al *Eneidei* (secolul V d.Hr.), în care calul din fața zidurilor Troiei, fără roți și fără ferestre, are dimensiunile unui cal adevărat, ochii larg deschiși și mai bate și din picior. Regele Priam are capul înconjurat de nimb ca un apostol, deși era trăitor cam o mie de ani înainte de creștinism. Genul ăsta de actualizare istorică e desigur foarte popular, iar în Evul Mediu, asemenea scene se desfășoară pe fundalul unei Troie cu arhitectură gotică.

Aș contrapune și o imagine din altă cultură, care explică plauzibil originea mitului calului troian. (Există, desigur, și alte ipoteze, printre care chiar și ideea unui motiv folcloric cu o anumită circulație, dat fiind că povestea cuceririi orașului Jaffa, azi în Israel, de către un general egiptean, include o stratagemă similară, în care în sacii cu „tribut" acceptați în cetate se aflau, de fapt, soldați.) E vorba de un relief din palatul din Nimrud al regelui asirian Tiglatpalasar (al treilea, evident), care arată asediul unui oraș, și în prim-plan o mașină pe roți, acoperită cu un fel de valtrap mare – probabil piei care să nu poată lua foc. Din capul acestui „cal" ies două bîrne cu vîrfuri de fier, care sparg zidurile. E absolut posibil ca lui Homer să i se fi povestit de către grecii călători prin Orient despre asemenea reliefuri, nu prea bine înțelese pentru că știința asediului era incomparabil mai avansată la asirieni.

Ca încheiere: în 2007 am găsit la Troia, în săpătură, un frumos cap de cal, de nici 10 cm. Oriunde altundeva ar fi fost o descoperire de rutină – un nou fragment de teracotă elenistică –, numai că, dat fiind locul unde ne aflăm, nu cred că a fost cineva din echipă să nu se fi întrebat dacă nu cumva găsisem o replică miniaturală a calului din mitologie. Asta nu înseamnă că unii arheologi n-ar fi preferat să descopere Cassandre indiene, dar arată în orice caz că de mituri nu scapi nici măcar în vîrful dealului, sau mai ales acolo.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

Ce faci în Vegas rămîne în Vegas

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Las Vegas nu este doar suma hotelurilor-cazinou de pe Strip și de alături. Las Vegas este un oraș cu peste 600.000 de locuitori, centru al unei aglomerări urbane de peste două milioane de oameni. Printre instituțiile de învățămînt superior de aici, Universitatea Nevada din Las Vegas este cea mai prestigioasă și cea mai ambițioasă; de cîțiva ani, trage tare să intre în topul universităților americane. Cînd, în 2015, Comitetul de organizare a dezbaterilor prezidențiale a solicitat universităților din întreaga țară să trimită cereri pentru a găzdui dezbaterile prezidențialelor din 2016, University of Nevada din Las Vegas n-a stat mult pe gînduri. A completat cele 20 de pagini ale cererii și a început să facă lobby. Nu e ușor să găzduiești o dezbatere prezidențială. Trebuie, de pildă, să dispui de o sală cu o anumită geometrie, în care temperatura să rămînă constant la 65° F (cam 19° C), în care umiditatea nu trebuie să depășească 50%, care să dispună de *back-up* energetic și wi-fi în cazul în care energia electrică în rețeaua publică se întrerupe etc. Universitatea Nevada din Las Vegas a cîștigat organizarea ultimei dezbateri prezidențiale din 2016. A parteneriat cu structurile specializate în organizarea de evenimente ale Primăriei, a pus la bătaie un buget de opt milioane de dolari și a mobilizat o mie de studenți care au lucrat ca voluntari pentru organizarea dezbaterii. Veniturile estimate, de la costurile de publicitate virtuale, pe care universitatea ar fi trebuit să le achite ca să atingă un număr atît de mare de telespectatori, avînd în vedere că numele universității era oricum rostit și sigla ei oricum văzută de cîte ori se pomenea despre dezbatere, pînă la sumele efectiv încasate ca urmare, de pildă, a închirierii către televiziuni a anumitor spații în afara celor pe care era obligată să le pună la dispoziție gratuit carelor, regiilor de emisie și camerelor de luat vederi, depășesc cam de zece ori bugetul investit. Au sosit la Universitate pentru această dezbatere cam cinci mii de jurnaliști din toată lumea. Pentru Universitatea Nevada din Las Vegas a fost, fără îndoială, o zi istorică.

Dar pentru oraș? Las Vegas! Orașul colosal, cunoscut în întreaga lume datorită cazinourilor, show-urilor extravagante și luminilor despre care se spune că se văd, ghirlandă, din cosmos, orașul care chiar nu doarme niciodată, orașul în care oricine ajunge este cuprins de entuziasm și uită să obosească, orașul distracțiilor enorme, orașul în care te poți juca la orice vîrstă, orașul în care îți pierzi mințile de atîta distracție... Zilnic, sute de avioane aduc la Vegas oameni din toate marile orașe americane, atrași de unul dintre cele mai cunoscute sloganuri din industria turismului, *„What happens in Vegas, stays in Vegas“*, devenit adevărat principiu de lucru al orașului. Și merge, de vreme ce orașul zis „al păcatelor“ atrage peste 40 de milioane de vizitatori anual. Poate că pentru istoria orașului care a sedus toate starurile americane, de la Elvis Presley și Frank Sinatra la Michael Jackson, Bono sau Cher, o dezbatere prezidențială

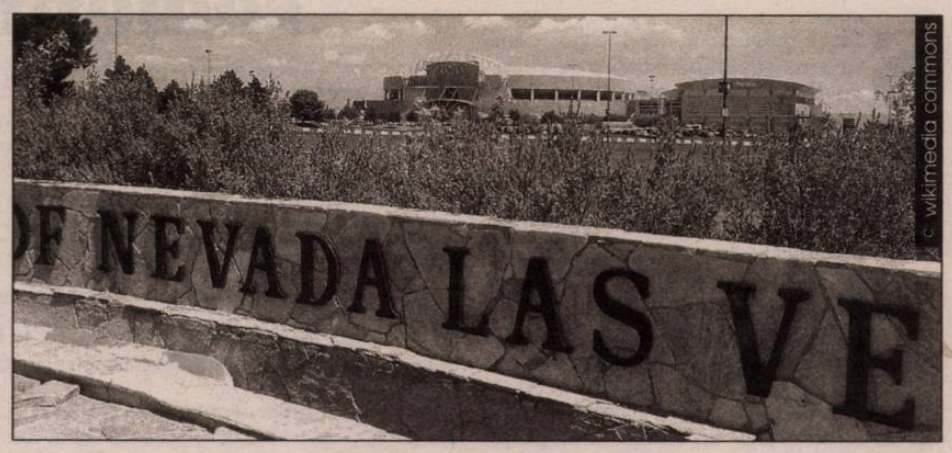

© wikimedia commons

între Hillary Clinton și Donald Trump nu înseamnă prea mult. Trump înseamnă ceva în acest oraș datorită gigantului hotel de 64 de etaje, placat cu aur de 24 de carate, pe care l-a construit între 2003 și 2008, și pe care îl deține și acum în coproprietate. Dar chiar și locuitorii Vegasului care îl cunosc bine nu sînt chiar dornici să-l vadă președinte.

Carolyn Goodman, de pildă, îl cunoaște pe Trump de 16 ani. Are 77 de ani și este primarul orașului Las Vegas din 2011. I-a succedat în funcție soțului ei, Oscar Goodman, care a fost primar din 1999 pînă în 2011. Cu două zile înaintea dezbaterii, ea a stat de vorbă cu reporterii cotidianului francez *Le Figaro,* veniți la Vegas ca să vadă finala prezidențială. Cu o luciditate demnă de un politician cu experiența ei, Goodman a dat răspunsuri esențiale. Precizînd că nu susține pe nici unul dintre candidați și că speră ca măcar la intrarea în cabina de vot să poată fi sigură de ceea ce va vota, primarul de Las Vegas găsește că este „foarte, foarte, foarte deprimant“ că are de ales între Donald Trump și Hillary Clinton. Campaniei electorale, Goodman îi reproșează că nu asumă problemele reale și importante ale Americii, adică economia și problemele sociale. Întrebată de francezi despre Trump, ea oferă un portret interesant: „Are mult succes, este foarte mîndru și are un ego imens. Are o familie care îl adoră. Ca om de afaceri, a dus la bun sfîrșit multe proiecte mari. Dar cred că este inaccesibil și nu ascultă de nimeni.“ Întrebată dacă crede că Trump are o problemă cu femeile, cel dintîi cetățean din Las Vegas, o femeie, spune: „Nu, deloc. Oricine este, la un moment dat, vulgar. Ceea ce a ieșit acum la iveală s-a petrecut cu ani mulți în urmă. Din ceea ce am văzut, nu a făcut niciodată rău cuiva și ceea ce a apărut sînt citate ale altora. El crede despre sine, fără îndoială, că este irezistibil și despre femeile pe care le curtează că sînt norocoase. Dar acest gen de chestii nu ar trebui să aibă vreo importanță în campania electorală...“

Dezbaterea s-a încheiat fără aplauze.

Ceea ce se întîmplă la Vegas, așadar, rămîne în Vegas. Unul dintre jurnaliștii de la *The New York Times* a sesizat, de pildă, că dezbaterea s-a încheiat fără aplauze. La finalul celei de-a treia întîlniri telvizate în care Trump și Clinton au vorbit Americii despre ce au de gînd să facă dacă vor fi aleși în funcția supremă, nimeni nu a simțit că trebuie să aplaude. La Vegas, este de neimaginat un show fără aplauze. Probabil că acesta a fost primul...

În toată America, a treia și ultima dezbatere Trump – Clinton a adus în fața televizoarelor 71,6 milioane de telespectatori; mai puțini decît prima dezbatere (84 de milioane), dar mai mulți decît a doua (69 de milioane). Dacă rating-ul nu a scăzut continuu de la o dezbatere la alta, diferența cu care Hillary Clinton a cîștigat cele trei dezbateri a fost, însă, în constantă diminuare. Bine că s-a terminat, ar putea răsufla ușurați susținătorii lui Clinton, pentru că, în acest trend, Trump ar fi ajuns la egalitate cu Clinton într-o a patra dezbatere și ar fi putut chiar cîștiga o a cincea. Trump este din ce în ce mai bun în dezbaterea directă, iar Hillary Clinton îi face tot mai greu față. Toate acestea sînt, însă, doar impresii. După trei runde, meciul televizat s-a încheiat. Fără *knock-out,* fără, măcar, *knock-down,* dar cu un învingător clar la puncte, care a cîștigat, chiar dacă din ce în ce mai greu, toate reprizele: Hillary Clinton.

Din punctul de vedere al conținutului, cea de-a treia dezbatere nu a adus nimic nou. Candidații au continuat să se acuze unul pe celălalt în ritm alert și, cînd au mai avut răgaz, au spus iarăși sloganurile generale pe care le-au tot repetat despre economia americană, imigrație, asigurări sociale, terorism, Rusia – în fine, lucruri pe care le spuseseră de zeci de ori și înainte. Dar asta doar pe apucate, foarte rapid, căci cea mai mare parte a timpului cei doi s-au bălăcărit cu nesaț, fiecare dovedind o rezistență excelentă la atacurile celuilalt. Pe Clinton nu a clintit-o nici povestea e-mail-urilor, nici a donațiilor de la Fundația Clinton și nici a minciunilor dovedite, după cum pe Trump nu l-a tulburat nici povestea declarațiilor sale de venit, nici acuzația că a folosit muncă la negru și a cumpărat oțel din China pentru investițiile lui, nici dezvăluirile privind comportamentul său cam nepotrivit cu femeile. Toate acuzațiile lansate de unul erau imediat întîmpinate de celălalt cu apărarea „e o minciună“.

În această atmosferă, America merge la vot pe 8 noiembrie. Că Trump a anunțat că va recunoaște rezultatul alegerilor doar dacă el va fi cîștigătorul, o fi ceva uimitor pentru americani. Pentru românii care urmăresc campania electorală americană, însă, nu este nimic neobișnuit. La noi, din 1990 încoace, toți învinșii au contestat alegerile... Pentru noi, caftul este mai interesant decît politica. De aceea, probabil, avem caftangii și nu oameni politici.

PUBLICITATE

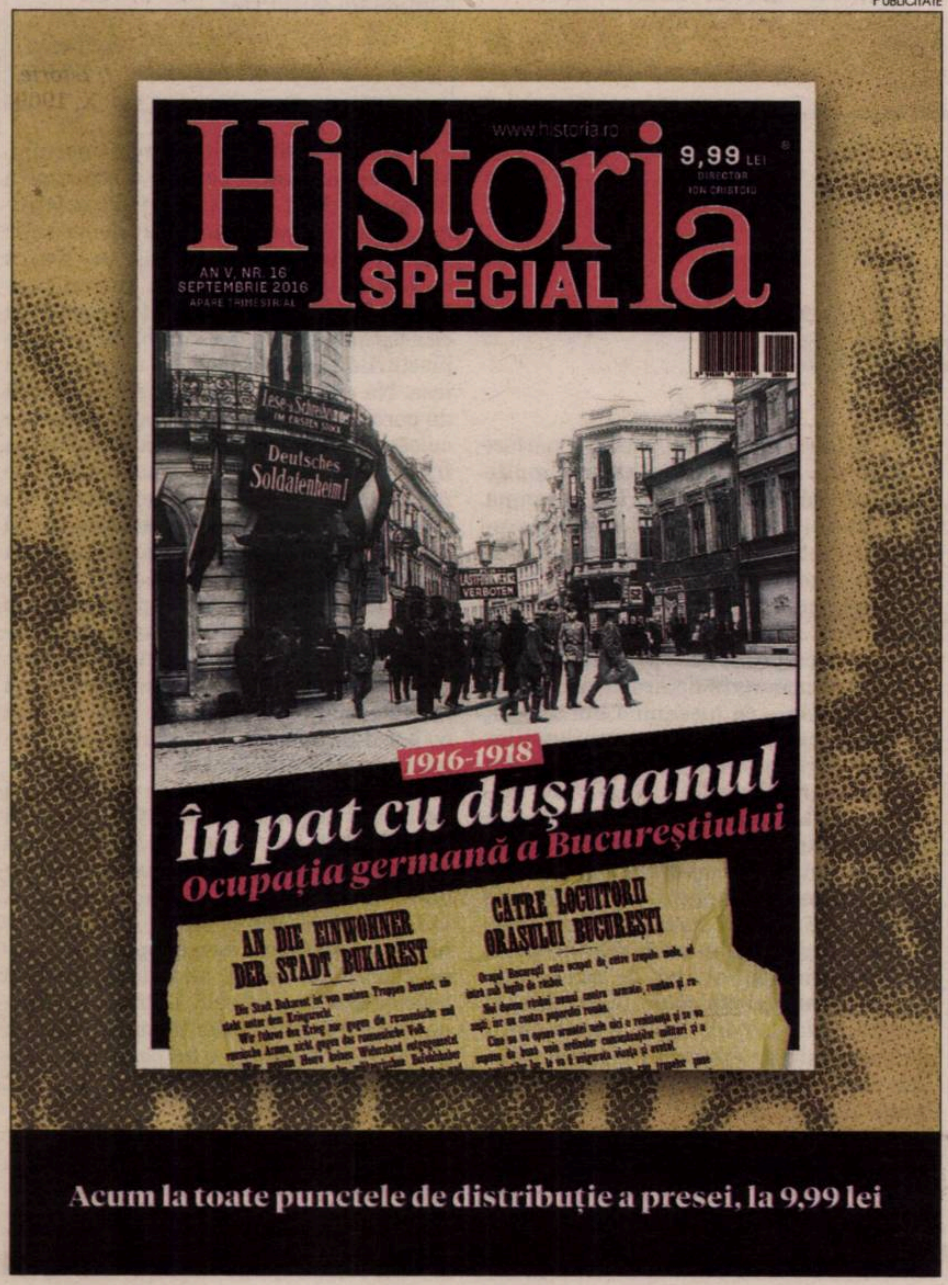

Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

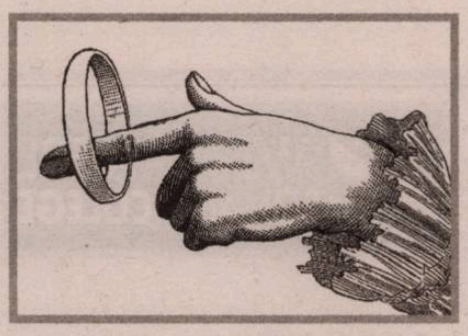

Selma IUSUF

legende urbane

Presiunea semenilor mei

Sînt în magazin și mă duc spre zona în care o doamnă cu trup de Valkirie-Brunhildă stăpînește peste vitrinele cu cărnuri. Doamna stă cu ambele brațe sprijinite de tejgheaua din spatele vitrinei, într-o atitudine de învingătoare. E regina cîrnaților care stau aliniați milimetric sub bustul ei larg, e prințesa tobei și a pastramelor, e ducesa de șuncă de Praga și, mai cu seamă, e principesa rasolului marmorat care ascunde banul grăsos al măduvei proaspete.

Mă privește cu niște ochi minunat de albaștri și mă întreabă ce mi-aș dori. „Mi-aș dori", zic școlărește, „să vă rog foarte mult să-mi tocați și mie un kilogram de pulpă de curcan." Ridică o sprînceană, se uită la mine (eram mică, neghioabă, nesigură), „bine, imediat", zice și se întoarce pe călcîie către mașinăria din oțel strălucitor care rînjea în spate. Sînt singură la coadă. Moșmondește pe acolo, scoate pielițe și alte zgîrciuri din piciorul bietului curcan, îl aranjează ca să-l poată arunca în fălcile crude ale tocătorului.

Între timp, în spatele meu a ajuns cineva. Care s-a apucat mai întîi să se foiască. Apoi să pufăie. Apoi iar să se foiască, fix în ceafa mea. Doamna mea trupeșă, cărnăreasa, moșmondea la curcan. M-am uitat cu coada ochiului în spate. Tot o doamnă, cu un coc violent roșu. „Dar haide, dragă, ce tot face acolo?", o aud pe doamna cu coc din spatele meu. Tac și încep să mă simt prost. Curcanul, al naibii, tot la tocat! Cocul roșu bîțîia deja din picior în spatele meu. Îi simțeam ochii în ceafă cît să încep să mă simt și mai prost. „Vai, dragă, dar abia se mișcă..." Strîng și desfac pumnii, numărînd dureros secundele în care piciorul de curcan se mursecă în tocător. „Hai mai repede", îmi zic în gînd, „of, hai mai repede!" Din spate, cocul cred că deja mă blagoslovește. Regina vitrinei termină în final cu tocatul. „Mai doriți ceva?", mă întreabă luminos, complet neștiutoare de toată dramoleta desfășurată cît stătu ea cu spatele.

Ducesa îmi pune șuncă și eu nu știu cum să plec mai repede.

„Daaa...", șoptesc, ruptă deja de jenă și de frică. „Asta-i bună!", țîfnește cocul din spatele meu și mă binedispune brusc. În spatele ei se mai strînseseră vreo doi-trei oameni. Standul de carne devenise tare popular.

„Mai vreau puțină șuncă și gata", zic, uitîndu-mă umil către coc. Ducesa îmi pune șuncă și eu nu știu cum să plec mai repede. Sigur că mai aveam de cumpărat chestii, dar n-am mai stat. Chinul ar fi fost prea mare și mă tem că doamna nerăbdătoare deja îmi pregătea păpușa de voodoo în care ar fi băgat scobitorile alea atît de ascuțite pe care le-am zărit în coșul ei. Am trecut pe lîngă șirul de oameni care se formase, cu capul plecat. Marșul rușinii, mă simțeam huiduită pe mutește. Eu și piciorul meu de curcan tocat.

Vi s-o fi întîmplat și dumneavoastră să vi se pară că țineți o coadă întreagă pe loc. Vi s-o fi întîmplat să deveniți subiectul țistuielilor enervate cînd fix la dumneavoastră nu răspunde cititorul de carduri sau cînd fix dumneavoastră ați cumpărat unicul produs din magazin care, nu știu cum naiba, nu are codul de bare, de trebuie să zburătăcească jumate din personal pe la vitrine să vadă ce și cum. Casiera stă între timp cu snopul de țelină sau cu ce oți fi cumpărat, în nesăbuința dumneavoastră, și-l tot flutură în fața colegilor. „Cît are ăstaaa? Cee eee? Apiooooo!" Țelina ta flutură indecent în fața ochilor tututor. Te rușinezi. Lumea se uită la tine. Ai cumpărat țelină. O să mănînci țelină. Ții coada în loc.

De o mie de ori mai jenant e la aeroport, cînd vreunul dintre detectoare te scoate ca purtător suspect de materiale potențial explozibile. De data asta laptop-ul nu-i, mobilul nu-i... Stai acolo stingher și toată coada de la securitate se uită la tine ca la teroriști. Stai jenat și ridici ușor din umeri a scuză. Într-un tîrziu, ți se dă drumul. Detectorul reacționase la un parfum pe care ți-l dădusei dimineață pe încheietură. Pleci ușurat, cu spinarea găurită de zecile perechi de ochi care te-au privit cu suspiciune.

Ai murit de jenă, dar două secunde mai tîrziu aeroportul impersonal te-a înghițit în măruntaiele lui. Pînă data viitoare cînd iei țelină fără cod de bare, toate bune.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Leonid Dimov

„Dimov e un hibrid de Arghezi și onirism. Și are rezistența hibrizilor. Modernitatea virează în postmodernitate, în cazul său, lin, cu un mic zgomot dințat, pe cremalina nuanțelor. Poemele lui au ceva din țesuturile colorate artificial, văzute la microscop. În limbajul lui Wittgenstein, ele nu pot fi exprimate (analizate), ci atătate (citite). Din acest motiv, nu se vor scrie cărți despre Dimov, sau se vor scrie elucubrații oculte, stupide încercări de a-i inventa o metafizică. Suprema dovadă de înțelegere a lumii dimoviene este să nu ai ce spune despre ea. Căci «tot ce poate fi spus îndeobște, poate fi spus clar», or claritatea gîndurilor nu poate «apuca» nimic din Dimov, ci îl fărîmițează. De multe ori mama, după ce-mi povestea cîte un vis fantastic, termina cu vorbele rituale: «Ce-o fi?» Iubesc poezia lui Dimov în măsura în care sînt eu însumi un arghezian. Și l-am iubit pe Dimov, care apare în cîteva dintre poemele mele, așa cum mi-l aduc acum cel mai bine aminte. Era în ultimii ani ai vieții sale (rămasă în mare măsură enigmatică asemenea vieții alchimiștilor), cînd îl vedeam în zona Bucur-Obor (unde locuia, în blocul ACR) plimbîndu-și nepoțica într-un landou dimovian. Barba îngălbenită se desena frumos pe cămașa neagră, și era ca și cînd Da Vinci, din autoportretul său de bătrîn, și-ar fi plimbat imposibila nepoată pe trotuarele însorite și pline de lume. Mașini lucioase, de mic și mediu litraj, formau și deformau fundalul mișcător pe care bătrînul adus de spate împingea cărucțul, bizar și necunoscut, și totuși un poet uriaș..."

Mircea Cărtărescu,
în *Manuscriptum*, nr. 1-4/1993

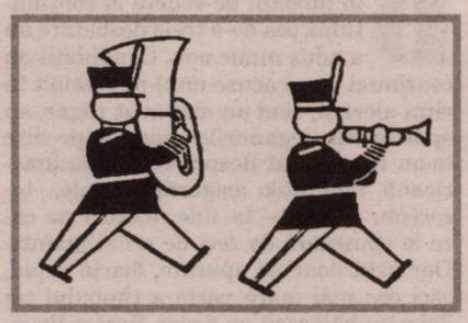

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

He & She

Mergi la o bere sau la un vin cu prietenii. Mai devreme sau mai tîrziu, apare în discuție, inevitabil, subiectul alegerilor prezidențiale din Statele Unite. Dacă ești un pic atent la ce se vorbește pe la alte mese, o să constați că și alții sînt la fel de preocupați de subiectul ăsta. Vorba inegalabilului Gheorghe Dinică (sau a oricui o fi spus-o primul, oricum, asta contează mai puțin): „Țară mică, domnule. Cîteva mese..." Între timp, nimeni nu poate răspunde mulțumitor, deocamdată, la întrebările astea: „S-o fi mărit țara? Sau s-o fi micșorat lumea?" Pentru că o planetă întreagă e preocupată de același subiect. Cine iese? Cine se alege? Ea? Sau el?

În America, esențializarea acestei discuții despre „ea sau el" atinge niște dimensiuni și niște limite pe care noi, pe-aici, nu le putem percepe din cauza cadrului foarte diferit. Cert e că și pe ei, dar și pe noi, orice o fi însemnînd „noi" în toată lumea asta largă, ne interesează foarte tare același lucru. Cine iese? Cine cîștigă meciul ăsta inginerit după cele mai contemporane detalii ale unui meci dintr-o arenă de sport? Pentru că livrarea acestei mărfi ține cont, enorm, de noțiunea de „meci", cu care sîntem familiarizați profund, cu toții, oriunde ne-am afla. Pentru „ei", acolo, în țara în care au loc aceste alegeri, e un moment foarte important. Mai ține „coșmelia" establishmentului? Cîștigă lumea băncilor și a edificiului afacerilor colosale? Adică ăia care au produs Criza profundă? Sau vine „tipul ăsta dintr-o bucată" și năruie tot, inaugurînd o nouă eră în istoria lumii de peste Atlantic? Uitîndu-se, deseori, un aspect esențial. „Tipul dintr-o bucată" vine tot din tabăra mare a afacerilor, dar și din cea a show-business-ului, una cel puțin la fel de mare; sau, poate, doar un alt etaj al unei lumi construite tot pe sume greu de cuprins în universul unor minți normale.

Pentru noi, pe-aici, pare profund aiuritor că există și pe la alții „tribuni" răi de gură, gata să dea oricînd o definiție personală noțiunii de *democrație*. Te căpiază faptul că un candidat la funcția de președinte al celei mai puternice țări din lume îi spune contracandidatului său că, dacă va cîștiga alegerile, în prima zi de exercitare a mandatului, îl va aresta. Dintr-odată, pentru mulți entuziaști ai țepelor instalate în piața publică, soluția procesului sumar și a execuției rapide apare ca una perfect legitimă. Ea începe extrem de ușor în definiția simplă a democrației de terasă, care spune clar că „dacă noi, ăștia de la masa asta, spunem că un lucru e just, iar alții nu sînt de acord, e perfect normal să-i radem scurt, fără prea multe discuții". Păi, dacă în America, la mama democrației contemporane, se pune problema în felul ăsta, la noi de ce să nu se poată așa ceva?

Partea cea mai proastă e că acest meci descalifică, prin discursurile sale, cam tot ceea ce credeam noi – cei care trăim la distanță fizică mare de arena pe care se joacă partida – că înseamnă bunul-simț al lumii civilizate, măsura societăților democratice, decența mecanismelor din societatea meritocrată. Dincolo de faptul că acest moment nefericit dă apă la moară tuturor rătăciților, care urlă cît îi țin plămînii că vine momentul „răzbunării", se găsește tristețea descoperirii unui peisaj mult mai gol decît s-ar fi așteptat mulți entuziaști ai marilor noțiuni pure. Reperul principal al ideii de democrație contemporană arată acum ca un film de mîna a treia, la care chiar și spectatorii cei mai lipsiți de instrucție cinematografică văd găurile din scenariu și precaritatea întregii producții. Pare că sindromul Iliescu-Vadim i-a ajuns și pe americani, drept pentru care putem zice, rînjind mulțumiți, că și „acolo s-a stricat treaba". „Politica n-are nici un rost, vere, trebuie doar să vină cineva, să facă ordine."

Ideea de politică, imaginea liderului, sursa de inspirație pe care o reprezintă imaginea unui om de la vîrful ierarhiei reprezentative a unui stat democratic sînt tot atîtea subiecte de băscălie. Ori că vorbim despre candidați la alegeri pentru cele mai înalte funcții într-un stat, ori că asistăm la disputa unor fotbaliști între meciurile de etapă, cam tot același lucru iese. Ne uităm la unii care se fac troacă de porci, ne distrăm un pic, după care ne culcăm cu ideea că, pe lumea asta, cîștigă întotdeauna ăla care are „mai mult sînge în canalizare și e cel mai șmecher". Cîtă vreme putem vedea limpede că societăți pe care le admiram și le numeam „lumea civilizată" seamănă perfect, uneori, cu ce găsim în preajma noastră, parcă simțim cum reînvie elanul de a spune că politica e o porcărie fără seamăn, și că mizeria asta are o singură soluție. Personajul providențial care vine și ne pune pe toți cu botul pe labe, făcînd ordine și disciplină, pentru că altfel nu se poate.

Într-o atmosferă în care politica era declarată nocivă și inutilă, în Germania anului 1933, un domn cu mustăcioară cîștiga niște alegeri desfășurate pe fundalul unei perioade foarte tensionate. Unii spuneau atunci că nu e nici o problemă, că sistemul îl va adopta și-l va înrola în rîndurile lui, că mașina politică nivelează felurile de a fi, că omul cu pricina se va afla sub o atentă supraveghere, și că va fi ghidonat spre comportamentul obișnuit al înaltului demnitar public. Știm cu toții ce a urmat.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

„Pe El îl voi vedea și ochii mei îl vor privi, nu ai altuia“

Estrigătul dorinței de a-l vedea pe Dumnezeu, după care Iov tînjește „din mărunta-iele lui“ (19, 27). Versetul ar putea sluji drept motto pentru ultima carte a lui Alphonse Dupront: *L'image de religion dans l'Occident chrétien,* Gallimard, 2015. Aș traduce titlul ca *Imaginea în viața religioasă a Occidentului creștin.* Pentru că trăitul, straturile de adîncime ale experienței religioase sînt vizate – prin intermediul imaginii – de acest studiu. În duratele sale lungi, în varietatea sa, imagistica creștină e scrutată drept vocabular plastic care lasă să transpară un vocabular metafizic. Metafizic în dublu sens. Un sens „coborîtor“ din zenitul divin: religie a întrupării, creștinismul e centrat pe revelația lui Dumnezeu care își dă chip și condiție de om. Dar și un sens ascendent, pe care se concentrează cercetarea: anume irepresibila, inventiva, mereu reluata încercare a omului de a da chip nevăzutelor, de a străbate pînă la fața ascunsă a divinului, de a-l întîlni *prin* imagine. De a aduce – *prin* imagine – transcendența în preajma noastră, în concretul vieții.

Alphonse Dupront reprezintă o linie cu valoare aparte în antropologia istorică. Există în antropologie o linie (preponderentă astăzi) care vizează acel nivel al omului configurat în cadru socio-istoric, determinat de socio-istoric. Or, studiile lui Dupront au în vedere un nivel mai lăuntric al omului și al comunității, mai propriu experienței religioase. E zona unde are loc contactul *vital* cu divinul: o zonă care iese din socio-istoric, chiar dacă acesta îi influențează *formele* de expresie. „Înrădăcinarea sociologică a imaginii

Orientul creștin a înțeles și a practicat mai profund imaginea ca vector de transcendență.

rămîne fundamentală“, spune autorul, „pentru a presimți sensul religios“, dar acest sens trebuie cercetat în specificitatea lui, în radicalitatea lui care vizează cu intensitate un dincolo absolut. „De-a lungul istoriei, oamenii nu fac decît să conteste limitele istoriei: cum ar putea istoricii să nu sfîrșească prin a-și da seama de asta?... Non-istoricul e indispensabil categoriei istoriei, tot așa cum societatea oamenilor pare să trăiască neîncetat nostalgia, nevoia sau visul unei împliniri, unei desăvîrșiri, unei încununări, unei depășiri, al unei întoarceri“, spune el altundeva.

Alphonse Dupront e convergent aici cu Mircea Eliade, care pretindea ca fenomenul religios să fie studiat în ruptura de nivel care îi e proprie, să nu fie „aplatizat“, colonizat de logica și disciplinele temporalității. De altfel, cei doi s-au întîlnit și au colaborat chiar, la București, pentru primul număr al revistei *Zalmoxis*. Căci, între 1932 și 1941, Alphonse Dupront a fost directorul Institutului Francez de Înalte Studii și al Misiunii universitare franceze în România. Tînăr normalian plin de un autoritar avînt, el a dat prezenței franceze în țară o înaltă ținută academică și culturală. Tot lui i se datorează alegerea elegantului sediu al Institutului Francez de pe bulevardul Dacia. Institut a cărui istorie a retrasat-o colaboratorul său, istoricul și antropologul religiei André Godin într-o captivantă carte: *Une passion roumaine* (L'Harmattan, 1998).

Care e acel nivel de profunzime la care se referă studiul lui Dupront? Recurgînd la noțiuni propuse de psihanaliză, mai ales cea a lui Jung, el invocă sufletul, mentalul sau imaginarul colectiv, calificat drept substrat al vieții religioase. Dar, cu finețe și afinitate față de materia studiată, pune o distincție: „forajele psihanalitice sînt desigur valabile, dar ele distrug faptul religios dacă nu respectă domeniile rezervate misterului“. Urmărind pulsiunile și elanurile religioase ale sufletului colectiv, cu vitalitatea lor neîmblînzită, polimorfă, tenace, Dupront le încadrează totuși *manifestările* într-o comprehensivă ramă de raționalitate: tratează fenomenele religioase drept *limbaje* ale acestor mișcări de adîncime. Una dintre masivele lui lucrări, privind itinerança colectivă, se intitulează *Du Sacré. Croisades et pèlerinages. Images et langages* (Gallimard, 1987). Iată, cu volumul de față, cercetarea *limbajului* constituit de imagistica creștină occidentală, de la lucrări medievale pînă la pictura post-tridentină și la figurări din mediul rural al secolului al XVIII-lea.

Dar volumul e și altceva decît studiul unui limbaj religios. El propune o metodă, o atitudine de cercetare antropologică. Cu două dimensiuni. Prima cere constituirea unor inventare cît mai largi de imagini legate de o temă, o regiune, un tip de obiect religios. Obținerea unui corpus masiv, cu varietatea lui de figurări, dar rămînînd mereu deschis spre adăugire: iată prima etapă. În fața acestei ample colecții, cercetătorul se pune pe „ascultat“. Prinde, limpezește, descriptează ceea ce materialul îi comunică: dominante figurative, sugestii de sens, singularități, banalizări, invenții plastice. Pentru Dupront această etapă de inventariere, atenție, așteptare e esențială. Mi-l amintesc pe Horia Bernea cînd pregătea configurarea unei săli tematice la MȚR. În holul muzeului erau aduse largi seturi de obiecte din colecții. Le privea în alăturarea lor, selecta, grupa pe afinități, relua iar și iar această muncă de ascultare și de decriptaj. Ne învăța astfel o atitudine de cercetare.

„Ascultînd“ materia de studiu, cercetătorul îi răspunde cu propriile intuiții și tematizări, cu propriul demers hermeneutic. În expresie, ca și în tratare, demersul lui Dupront e „incantatoriu“ (cf. André Godin), pătrunzător prin rezonanță. Interpretează cu îndrăzneală, degajează analitic note dominante, dar nu generalizează abuziv. Rămîne în aceeași măsură atent la contradicții, la paradoxuri care fac semn, la transgresiuni ale canonului pe care materialul i le pune în față. Un exemplu: cînd analizează pe numeroase imagini figurarea Sfintei Treimi, face observația că focul, snopul de raze, porumbelul sînt figurări ale Sfîntului Duh care semnifică în fond insesizabilul, la limită nereprezentabilitatea acestei misterioase Persoane, pe cînd Dumnezeu Tatăl primește chip uman, în ciuda interdicției Conciliului de la Trento. Atotputere pentru care nu există mai bună imagine decît cea antropomorfă, dorință de intimitate cu divinul, încercare de înstăpînire asupra misterului, sete de a pătrunde pînă în ascunsul ultim? Dupront nu tranșează. Constată paradoxul figurării.

Dacă Orientul creștin, remarcă el, a înțeles și a practicat mai profund imaginea ca vector de transcendență, pentru omul occidental ea are același statut. Însă cel din urmă a tratat-o cu mijloace plastice mai variate, folosind mai liber și mai riscant natura (umană și cosmică) pentru a exprima supranatura, pentru a implica imaginea divină în facerea istoriei.

Cartea aceasta e postumă. Soția lui Alphonse Dupront a reunit în volum studii în care cercetătorul a stăruit pînă în ultimele luni de viață. Reflecții, notații mereu deschise spre rafinare. Acesta era stilul lui, unul demn de luat în seamă: a nu închide cercetarea într-o graniță, fie ea și cea a unei cărți, ci a fi mereu pe drumul ei viu, atent, uimit, participativ. A învăța să „asculți“, să sesizezi în vocabularul plastic vocabularul metafizic al unei Europe creștine pe care l-am pierdut în mare parte din vedere și din înțelegere.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

La Țarigrad...

Sînt un spirit urban. Nu doar pentru că m-am născut în oraș și moștenesc o cultură cosmopolită, ci și pentru că sînt convins că numai în cetate se naște civilizația. A vorbi despre o „civilizație rurală“ înseamnă a denatura semantica ambilor termeni. Practic, toate civilizațiile cunoscute (fie că ținem sau nu seama de faimosul „inventar“ făcut de Toynbee) s-au cristalizat în jurul unor constante antropologice: spațiul delimitat, din rațiuni defensive, și spațiul deschis (forum), unde ideile pot fi schimbate, alături de mărfuri, conform unor legi convenite. A fi civilizat înseamnă a fi mai întîi cetățean recunoscut ca atare, protejat de o incintă și liber să-ți afirmi contribuția la binele comun. Toate variațiunile morfologice – de la vestimentație și instituțiile politice pînă la rituri și simboluri – ascultă de această sintaxă fondatoare. Viața rurală este proto-urbană. Un loc nesigur, fragil, bazat pe cutume, nu pe legi codificate, dar și un tip de locuire precară, redusă la funcția supraviețuirii. Poți idealiza arcadic „viața la țară“, ai dreptul postromantic de a reinventa ruralitatea în cheia utopică a ecologismului, dar asta nu face din tine un actor al civilizației, ci doar un dramaturg al nostalgiei și impulsurilor regresive cu care orășeanul își tratează nevrozele, fantasmînd pe tema nomadismului digital.

Sigur că însemnările de mai sus deranjează „țărănismul“ nostru funciar. Știm prea bine că am fost, pînă la 1800, un popor de țărani. De aceea și avem, ca istorie intelectuală, o mare obsesie recurentă: paseismul, cu toate declinările sale „organiciste“. Mai toate ideologiile literare sau politice ale modernității românești (semănătorism, poporanism, legionarism, național-comunism) au fost expresia retrogradă a unui *statu quo ante* fetișizat prin procedee retorice. Să progresăm cu spatele la viitor! Să ne facem un loc pe lume, da, însă doar pentru a redeveni ce-am fost „și mai mult decît atît“. Un soi de super-țărani! Oameni ai gliei, ai coasei și plugului, ai eposului rustic, ai rezistenței anistorice în fața „năvălitorilor“ și a „străinilor“ veniți să ne strice „rosturile“ ancestrale. Persistența în acest tip de discurs a provocat o dedublare colectivă. Pentru că toți promotorii ruralismului erau deja îmburgheziți, trăiau în orașe, citeau cărți franțuzești sau germane, elaborau levantin în saloanele de la Capșa, plimbîndu-se printre cele patru-cinci redacții literare din aria centrală a unui București unde antreprenorii copiau arhitectonic Occidentul, în vreme ce elita culturală desființa „alogenii“ și „smintelile“ apusene.

Chiar dacă acestor dedublări hamletiene li s-au opus eficient feluritele avangarde și strategii de „sincronizare“, tot cu 48% din populație rurală am rămas pînă azi, cînd sînt gata să trimit *Dilemei vechi* prezentul articol. Nu e nici o rușine, nici o pacoste, nici o fatalitate, cît o realitate care arată că prostul conservatorism al elitelor noastre n-a făcut decît să adîncească falia sociologică sat-oraș. Și asta pentru că toate politicile publice dedicate „ștergerii diferențelor“ s-au aplicat tîrziu, forțat, în ritmuri inumane (și nu mă refer doar la abuzurile de „sistematizare“ practicate sub Ceaușescu). Adevărata miză e aceea de a urbaniza satele prin cultură, acces la servicii citadine și convivialitate, dincolo de cîrciuma „pe caiet“. Dar și aceea de a urbaniza creștinismul ca fapt social. Adică de a nu mai privi „tradiția“ creștină ca pe o frînă retrogradă: în fond, mai totul în cultura noastră populară (pe care o prețuiesc, în măsura în care mai are zone nealterate) provenea din Bizanț, adică dinspre o veritabilă civilizație bazată pe cultura înaltă, chiar aulică, deci pe o formulă superlativ urbană. Pentru a descifra corect matricea artei noastre populare, un etnolog trebuie să fie și bizantinist. Ținuta imperială a costumului muscelean, motivele iraniene din covoarele oltenești și multe altele s-au asociat unui static fond neolitic: satul „tradițional“ tînjea, în fond, după Țarigradul arhetipal... unde n-a mai apucat să ajungă.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

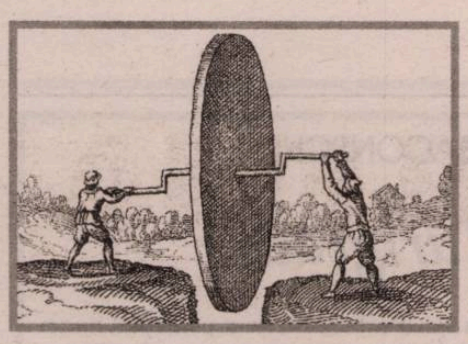

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Incendii

România, 2016, Galați. Sfîrșit de săptămînă. E trecut de miezul nopții, doi oameni ai străzii dorm într-un adăpost improvizat. Un necunoscut apare de undeva, toarnă un lichid inflamabil pe cei doi și îi incendiază. O săptămînă mai tîrziu, cîteva instituții de presă relatează despre rugămințile medicilor din Galați către spitalele din București pentru preluarea uneia dintre victime. Nu sînt locuri, li se răspunde. Ulterior, la Europa FM, un purtător de cuvînt al Ministerului Sănătății dă semne că s-ar putea totuși face ceva. Spitalele care ar putea prelua pacientul sînt exact cele despre care gălățenii spun că n-aveau locuri. Nu poți să nu te gîndești că intervenția ministerului are ceva miraculos în ea. Sau poate o fi vreo coincidență, nu vom ști niciodată.

Înapoi la știrea inițială. Informația a fost tratată marginal de către media naționale. O infracțiune oarecare, printre multe altele. Nici pe departe la fel de interesantă ca discuțiile despre lansarea platformei Cioloș, listele de candidați și altele asemenea. La nivel politic, nici măcar o mențiune, deși vorbim despre un act de cruzime inimaginabil, care ascunde în spatele său o cantitate de ură și o lipsă de umanitate imposibil de cuantificat. Incendierea ca fapt divers.

Apar inevitabilele comparații cu incidentul de la Sibiu, în care un urs scăpat prin oraș este ucis de autorități. Iar comparațiile astea nu dau o imagine prea bună pentru societatea românească. Nefericitul acela de urs a fost plîns de toată lumea bună, de la editorialiști și pînă la însuși președintele republicii. N-a existat colț de spațiu public în care să nu se fi deplîns barbaria și lipsa de profesionalism a sibienilor în fața bestiei (bestiuței? ursulețului?) care bîntuia prin curți și pe acoperișuri. În clasamentul indignării clasei de mijloc românești, ursul cîștigă detașat în fața persoanelor fără adăpost.

În cazul de la Galați nu putem pune actul dement al incendiatorului pe seama corupției sau a neglijenței autorităților. O putem face mai tîrziu, poate, dacă făptuitorul nu ajunge în fața judecătorilor. Putem însă să remarcăm că, la un an după tragedia de la Colectiv, încă apar discuții publice peste patul pacienților cu arsuri. Putem observa că, dacă ai nevoie de ajutor pentru un astfel de pacient, cea mai sigură metodă e aceea a levierului opiniei publice. Aici, rolul de sperietoare al presei și al rețelelor sociale funcționează încă. Spre deosebire de proceduri și lecțiile trecutului. Or, asta e înspăimîntător pentru că rezervele de indignare ale publicului sau atenția redacțiilor sînt totuși finite. Iar cînd se epuizează se instalează apatia. Unii i-ar spune cinism.

Îmi permit însă să întreb: ce loc mai ocupă empatia în discursul public românesc? Încă ne mai pasă de oameni cu care nu ne luăm *brunch*-ul, pe care nu îi întîlnim la Cărturești și care nu fac diferența dintre Pepsi și Fritz-Kola? Sau ne-am separat în triburi (familii urbane, caste, spuneți-le cum vreți) egoiste? Și dacă s-a întîmplat așa, și aici ajung la politică, de ce am avea pretenția ca oamenii din Teleorman să voteze ca aceia din București, iar cei din Cluj la fel ca aceia din Iași? Ce îi unește?

Există cercetători care au încercat să măsoare empatia. Și rezultatele nu-s deloc măgulitoare pentru estul Europei, regiunea căreia îi aparținem și pe care *New York Times* o acuza acum un an de zile că suferă de un deficit de compasiune. Astfel, potrivit unui studiu condus de profesorul William Chopik de la Michigan State University, într-un clasament al empatiei, alcătuit pe baza unui eșantion internațional de 104.000 de persoane din 63 de țări, România este pe locul 54, imediat după neprietenii noștri ruși. Toate celelalte state din Est sînt în aceeași zonă de jos a topului. Explicațiile țin probabil de șocurile istorice pe care această regiune a fost obligată să le suporte sau și le-a produs fără intervenții externe. Tranzițiile nesfîrșite, schimbările de regim politic și șocurile economice au creat în Est un soi de individualism aparte lipsit de bunătate, un darwinism social extras din teama de schimbare și dorința de recuperare a decalajelor. Solidaritatea în Est e slăbiciune, iar capacitatea de a te pune în locul celui din fața ta e o aptitudine pe cale de dispariție. Umanitatea cere totuși exercițiu.

Iar absența empatiei are, cred eu, efecte la nivel macro. Nu există nici un partid care să facă din decalajele din ce în ce mai șocante ale României o temă principală de campanie. La dreapta spectrului politic există o teamă stupidă de subiecte ca sărăcia (deși lecțiile partidelor similare din Occident ar trebui să ofere totuși un model). La stînga nu avem despre ce să vorbim pentru că România nu are partide de stînga, ci doar reprezentanți ai unui tip specific de autoritarism care încearcă inabil să se ascundă în spatele socialismului european. Iar aici, îmi permit să estimez, responsabilitatea politicienilor este uriașă. Iar ei sînt mici. Preferă să facă surf pe valuri sigure decît să pună o oglindă în fața publicului care le acordă încredere. Ca o paranteză, asta e o explicație marginală a succesului „pe persoană fizică" al actualului premier (nu al guvernului). Dl Cioloș a avut cîteva momente, rare pentru un demnitar român, în care a arătat că e capabil să înțeleagă suferința din fața sa. Nu insist asupra lor.

Înapoi la Galați. La ora la care scriu acest text, acel om al străzii n-a ajuns încă la București. Nu știu dacă va scăpa, dar cred că merită măcar un gînd bun, dacă nu un pic de indignare în fața dezumanizării căreia i-a căzut victimă. Doar așa preocuparea pentru urși asasinați are sens. Altminteri e, ca să fiu politicos, ridicolă.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

CETA

(așadar, Canada – Europe Trade Agreement)

Dumitru e obosit rău. Muncește în cubiculul ăla de doi pe doi cîte 50-60 de ore pe săptămînă. E și vina lui, că a vrut multinațională. Prietenii lui s-au orientat mai bine, au servicii mai normale pe la Primărie. El nu și nu, că vrea să lucreze într-un mediu competitiv. I-a cam ieșit pe nas. Sînt ultimele minute ale programului și a prins puțin timp, să termine de editat apelul. Nu era o sarcină de serviciu, așa că s-a uitat de vreo trei ori peste umăr înainte să se apuce de treabă. Atît i-ar fi trebuit, să îl prindă boul ăla de rus, șeful de oficiu, că el face chestii private pe computerul de la birou. După ce a terminat de corectat textul, se dă pe spate în scaunul ergonomic și răsuflă ușurat. A mai trecut o săptămînă. Șapte zile cu un salariu relativ bun, în Montréal, un oraș fain. Închide computerul, își ia haina și pleacă spre casă. Se simte bine, pînă la urmă. Acasă, în România, nu ar fi putut să facă atîția bani, chiar dacă e programator. Apelul era către un parlamentar local. Îl ruga, în numele unui grup de imigranți români, să nu dea drumul vizelor cu România. Dumitru a muncit ani de zile să-și construiască reputația de român cinstit și muncitor. Nu are de gînd să vadă străzile din Montréal pline cu cerșetori din Galați, Tîrgu Mureș sau Calafat. Să stea la ei acasă.

La 5614 kilometri spre est, Pascal doarme dus. Locuiește la o oră de Namur. Are o fermă de vaci. Cu numai o oră înainte fusese la o ședință de partid, cu activul socialiștilor din regiune. A înțeles treaba din prima. Walloniei îi trebuie o poziție de forță la negocierea bugetului federal belgian. Mai dă-i în mă-sa pe flamanzi! S-a săturat de bancurile lor proaste. Amărîții naibii! Au trăit sute de ani pe spinarea Walloniei industrializate. Țărănoii ăia de trei parale îi iau acum la mișto că au ajuns văcari? Idioții! A cui e vina că siderurgia s-a dus naibii? Că mineritul fierului s-a mutat în America de Sud? Pascal a avut oarecum noroc. S-a apucat de ferma de vaci a lui socru-său, după ce s-a închis oțelăria. Are cam 400 de animale. Se vînd binișor, au carne bună. Acum, cu canadienii ăia și cu CETA lor, vor să-l bage a doua oară în faliment, cu fermele alea de 5000 de animale, injectate cu hormoni? La naiba și cu ei, și cu flamanzii! Vor vota contra Acordului. La naiba și cu Uniunea Europeană, dacă e cazul.

La 389 de kilometri spre nord-vest, Jenel Vandame își strînge lucrurile. Pleacă in România o vreme. Chestia s-a cam împuțit la Londra. Ăștia vorbesc de ieșirea din UE și că nu-i mai dau alocația la copii. Păi, se mai merită să stai aci? Nimeni nu apreciază că n-a dat în cap la nimenea. A trăit din cerșit. Ei vorbesc? Ce, ei n-au țiganii lor în Scoția? C-așa le zice... *Gypsies*. Au rulote, trăiesc numai pe drumuri și fac un ban din mantocăreli, cum e aia cu burlanu' care trebe reparat. Jenel e ofticat. Un' să se ducă? Franța, Germania sau chiar Finlanda sînt pline. Să treacă Oceanu'? E prea scump transportu', că n-ai avioane ieftine pîn-acolo. Te costă o avere numa' drumu'. Oftează, mai bagă-n bagaj cîteva perechi de șosete și își zice c-o vedea el cum o pica parandaraua.

La 2104 kilometri spre est, Alina se agită. Ar fi trebuit să doarmă deja, dar a prins-o o știre la televizor. Cică nu se ridică vizele cu Canada prea repede. Stă pe Facebook cu frate-său Marius, care e programator la Montréal. Ar fi trebuit să plece la el, să-l vadă. Cine știe? Poate chiar să rămînă acolo. În fond, cu contabilitatea nu mori de foame. Pe oriunde, să fie la vreo Primărie, la vreo Regie, serviciu să fie. Oricum, în Bîrlad nu prea vezi luminița de la capătul tunelului. Viza o cam încurcă. Drumuri, bani, deranj. Marius are un singur conațional în firmă, pe unul Dumitru. Sînt prieteni buni.

La 1785 de kilometri spre vest, Jean-Claude Juncker își bea ultimul coniac al zilei. O zi în care ministra canadiană a Comerțului l-a luat peste picior. Cică UE nu ar fi în stare să-și asume nici măcar un amărît de tratat comercial și încă vrea să fie privită ca o putere mondială. Obosit și enervat, dă peste cap paharul și merge la culcare.

Mîine va fi o altă zi.

un sport la Răsărit

Steaua a ajuns să fie chiorul între orbi?

Tot ar însemna că are încă un ochi bun, de întrebat care. Mai degrabă îi vine bine formula „săracul bogat". Pentru că a investit mult și a tras foloase puține. Drept e că nu sîntem nici la jumătatea acestui sezon în care, în ciuda faptului că e bine instalată în frunte, echipa lui Reghecampf abia dacă prinde trenul de *play-off* la goluri marcate. Explicabil. Patronul Stelei se prezintă la transferuri precum turistul clasic la cumpărături. Nu are vreme să caute pe ultimele rafturi, acolo unde de obicei se ascund cele mai bune afaceri. De aceea liderul actual n-are jucători fix acolo unde îi lipseau de mult și, dacă tocmai și-a cumpărat un atacant central demn de acest nume, îl va putea folosi abia din primăvară. Dacă rămîne întreg pînă atunci. Dar cel mai periculos pentru această echipă e că foarte mulți o tămîiază ca deja cîștigătoare a titlului. E cel mai scurt drum spre eșec. Depopulînd contracandidatele de valori, prin faptul că le cumpără jucătorii, Steaua își sapă, paradoxal, un fel de groapă. Pentru că le oferă celorlalte oxigenul lipsei de presiune. Și uite așa, cel puțin deocamdată, Craiova, Viitorul sau CFR zburdă voios pe un pămînt nepromis de nimeni. În cazul ăsta e posibil ca orbul să nimerească Brăila. S-au mai văzut de-astea...

Radu NAUM

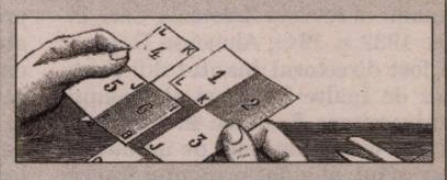

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Box populi

Despre discursul populist

Texte și opinii de:

- Andrei CORNEA (publicist, scriitor și prof. univ., Facultatea de Litere din București)

„Ce e populismul?“

- Victor GIOSAN (consultant în management și finanțe publice)

„Despre originile populismului“

- Antonio MOMOC (conf. univ. specialist în comunicare)

„Democrație digitală?“

- Christian MITITELU (fost director al secției române a BBC)

„Populismul anglo-saxon“

- Ioan STANOMIR (prof. univ., Facultatea de Științe Politice)

„Paradoxalul populism românesc“

argument

Bufoni periculoși pe scena mondială

Aspune că trăim într-o perioadă agitată sau că vremurile sînt tulburi e deja un clișeu în România. Zeci de ani s-a trăit în asemenea condiții la noi. Acum însă, perioada agitată și tulbure nu mai e atît în România, cît în restul lumii. Chiar lumea civilizată trece printr-o etapă aparte. Recenta criză economică, războaiele și tensiunile aproape permanente de la marginea acestei lumi, terorismul sau problema refugiaților au creat o stare de nesiguranță. O stare care a putut fi exploatată de către politicienii populiști. Termenul acesta e astăzi mereu pe buzele analiștilor, jurnaliștilor și oamenilor politici. Populismul pare a se adăuga, ca o complicație a problemelor enunțate anterior. Dar populismul n-a fost inventat de curînd. Acest stil de a face politică vine mai de demult. În România îl cunoaștem destul de bine de vreo 25 de ani, dar putem încadra în această formulă și lucruri petrecute în istoria noastră mai îndepărtată, așa cum se poate vedea în paginile următoare. Iar fiindcă avem în față o campanie electorală, în care cu siguranță ne vom confrunta și cu acest fenomen, vrem să definim cît mai precis ce înseamnă populismul.

Populismul nu e doar simpla demagogie cu care adesea e suprapus. Dacă un lider populist nu e doar un simplu demagog, el nu este nici chiar un dictator sau un tiran. E mai puțin de atît. Cred că e necesară și o delimitare teoretică (mai complicată decît ar putea părea) între populism și democrație. De asemenea, trebuie clarificată confuzia care se poate face între *populism* și *popular*. Un politician poate fi popular, adică să aibă popularitate, fără să fie populist. În schimb, un populist își dorește întotdeauna să fie și popular, iar unii chiar reușesc. Există și oameni care-și transformă popularitatea în populism (vezi cazul Dan Diaconescu).

De asemenea, curentul politic de dreapta, de sorginte conservatoare, numit *popular* (dominant în Parlamentul European), nu are de-a face cu populismul (chiar dacă unii membri sau lideri ai partidelor populare pot fi și populiști).

Populismul e înșelător pentru că poate fi și de stînga, și de dreapta. El transcende ideologiile clasice. În esență, e un vehicul utilizat de indivizi care vor să ajungă sau să se mențină la putere, folosindu-se de popor, pretinzînd că știu ce vrea poporul și că instituțiile democratice de reprezentare sînt incapabile sau corupte, nepotrivite, în general, pentru a reprezenta corect interesele poporului. Niciodată un populist nu se va recunoaște drept populist. Adesea, liderii de acest tip se folosesc de referendumuri pentru a ataca instituțiile clasice ale democrației. Deși fac apel la masele largi ale populației, ei urmăresc de obicei doar succesul lor personal și al apropiaților. Unii nu ajung însă niciodată la putere și rămîn în istorie ca niște bufoni triști. Alții (precum Viktor Orbán în Ungaria) ajung la butoane și aplică măsuri populiste care pe termen lung se dovedesc dezastruoase. De cele mai multe ori însă, populiștii sînt apariții efemere, care fac multe valuri, dar care, la contactul direct cu realitatea economică, socială și politică, se dezumflă și dispar la fel de repede cum au apărut. Alții noi vin în locul lor. (**Andrei Manolescu**)

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată pe 3 noiembrie.

Victor GIOSAN

Despre originile populismului

Constatăm tot mai mult în ultimii ani ascendența și consolidarea unui spectru larg de mișcări politice, de orientări nu foarte clare pe axa stînga-dreapta, dar al căror numitor comun este o abordare simplistă a realității, maniheistă, orientate către restrîngerea în sine a unor națiuni despre care eram convinși că sînt definitiv atașate liberalismului global. Evenimentele anului 2016, cu rezultatele șocante ale Brexitului, cu evenimentele campaniei prezidențiale din SUA sau ale alegerilor prezidențiale din Austria, ar trebui să ne îndemne să înțelegem originile și modul de dezvoltare ale acestui fenomen, ce are șanse reale să schimbe semnificativ lumea occidentală (din care într-un fel sau altul și noi facem parte) așa cum o știm. Numele de presă și nu numai al acestui fenomen este *populism*.

Atunci cînd vorbim de populism ne gîndim fie la o formă de guvernare, specific instituționalizată, bazată pe democrația electorală, fie la un curent politic avînd niște caracteristici ce-l singularizează și-l scot din consensul stînga-dreapta al democrației liberale contemporane. În primul caz avem de-a face cu un sistem de guvernare bazat pe o formă de democrație nemediată sau cît mai puțin mediată de corpuri intermediare (reprezentative), fără sistemul de echilibru și control *(check and balance)* specific democrației reprezentative liberale, cu un lider charismatic (Peron, Chávez) care are o relație „specială" directă cu poporul și a cărui succesiune, de regulă, pune probleme uriașe de stabilitate și continuitate – în sinteză, folosind terminologia lui Huntington, avem de-a face cu un sistem politic cu instituționalizare scăzută și un nivel mare de personalizare.

Acest sistem este o formă instabilă de sistem de guvernare, care fie tinde spre (sau să revină la) democrația liberală, fie evoluează către o formă clară de dictatură. Nu avem nici un astfel de exemplu de sistem de guvernare în lumea occidentală, chiar dacă putem identifica anumite tendințe în Ungaria, și în general avem puține în lume: Venezuela ar fi unul dintre cazuri. Rusia putiniană nu cred că aparține acestui model, ci mai degrabă ține de propria tradiție autoritar-totalitară.

În al doilea caz, cel al curentului politic, ne plasăm chiar în centrul preocupărilor și îngrijorărilor actuale, deoarece vedem cum astfel de mișcări politice se dezvoltă în multe democrații liberale occidentale: Franța, Marea Britanie, Olanda, Austria, Germania. Pentru a înțelege acest fenomen trebuie să ne aplecăm puțin asupra unor fenomene petrecute sub ochii noștri în ultimele decade și cred că un bun ghid de analiză este Giovanni Sartori, cu a sa *Teorie a democrației reinterpretată*.

Politologul italian susține că inamicii adevărați ai democrației liberale sînt localizați la două limite extreme: hiperrealiști, care neagă toate idealurile în numele faptelor, caracterizați de un pragmatism îngust și cinic, și hiperidealiști, care neagă toate faptele în numele idealurilor. De o atenție specială se bucură a doua categorie, cea a hiperidealiștilor, care definesc standarde (idealuri) multe prea înalte, imposibil de atins, fiind complet dezinteresați de evoluțiile pozitive treptate, ceea ce induce deziluzie și neîncredere în privința democrației reprezentative, provocată tocmai de faptul că scopurile promise nu pot fi atinse în mod real. Sartori numește acest fenomen perfecționism și susține că perfecționistul dezabuzat, în ultimă instanță, se îndreaptă către idealuri opuse. Realitatea negată de perfecționist este că nu putem obține perfecțiunea (atingerea idealurilor), dar putem să optimizăm mereu și să obținem o situație mai bună, dar încă (permanent) imperfectă.

„Donald Trump folosește aceeași veche șmecherie a populismului de dreapta ca și George Wallace, Joe McCarthy sau Pitchfork Ben Tillman, care din 1880 și pînă în anii '90 ai secolului trecut, printr-un rasism turbat, au incitat la ură și isterie, în propriul lor folos politic."

KEITH ELLISON

Mai departe, Sartori face legătura dintre perfecționistul ca animal intelectual și demagogul ca animal politic și consideră că primul oferă credibilitate celui de-al doilea în contextul în care societățile democratice sînt predispuse la demagogie dintr-un motiv foarte simplu: competiția politică, spre deosebire de cea economică, nu oferă servicii tangibile a căror calitate să fie evaluabilă ușor de cetățeni și nu poate fi controlată legal. De aceea demagogia nu are corective politice eficace, iar demagogul a existat și va exista dintotdeauna, încercînd să păcălească pe toată lumea tot timpul. Putem spune deci că o primă sursă a populismului de astăzi stă în dezvoltarea unui perfecționism idealist și dezabuzat, care în final se îndreaptă către idealuri opuse și oferă credibilitate demagogului. Putem oare identifica genul acesta de fenomene în istoria occidentală a ultimelor decenii? Mi-e teamă că da: relativismul cultural dezvoltat pe urma *Orientalismului* lui Edward Said, multe din studiile de gen și culturale de care sînt pline multe universități occidentale, corectitudinea politică înțeleasă mult dincolo de toleranță și politețe, ecologismul radical care susține că modernitatea occidentală este responsabilă pentru deteriorarea iremediabilă a mediului înconjurător, toate au dezvoltat un simptom al „urii de sine", care este un efect particular al perfecționismului menționat de Sartori.

„America este mereu o bună țintă pentru un populist. În multe țări, în particular în cele cu sisteme autoritare, dacă vrei un extrabonus, n-ai decît să lovești în americani."

MOHAMED EL BARADEI

A doua sursă a populismului este, în opinia mea, ceea ce tot Sartori numește *participaționism*, o derivă radicală a democrației participative, în care esențială devine intensitatea participării. Cum aceasta în mod normal este invers proporțională cu numărul participanților, atunci este nevoie ca în comunitățile mari să fie stimulată artificial. O soluție a reprezentat-o comunismul cu a sa mobilizare de masă ideologică, dar el a eșuat. O alta o reprezintă tocmai stimularea sentimentelor primare: ura, iubirea, frica, invidia. Cum se poate realiza acest lucru: tocmai printr-o poziționare cît mai radicală în cîmpul dezbaterii politice, ceea ce generează sentimente tot mai intense. Intensitatea în susținerea problemelor controversate tinde către extremism și este stimulată de reducționism și agresivitate. Și astfel facem legătura cu prima sursă a populismului.

Populismul poate fi astfel înțeles ca mediană între simpla demagogie și radicalitatea provocată de deziluziile perfecționismului: împrumută multe din instrumentele celei dintîi, o depășește în consecvență, dar și utilizează în mod oportunist spațiul vid creat de a doua, fără însă a avea curajul de a o asimila complet și a oferi un ideal alternativ. Populismul oferă astfel o poziționare politică simplistă, reducționistă, dar limitată ca anvergură ideatică, bazată în principal pe stimularea intensității, la nivel de masă, a sentimentelor primare.

Cum poate face acest lucru? Simplu, printr-o abordare antielitistă și antimeritocratică, în care cunoașterea și competența sînt disprețuite, iar simpla opinie este utilizată predilect pentru a defini poziționarea în cîmpul politic. Abordarea simplistă și reducționistă stimulează identificarea unor soluții magic-iraționale, gata să ofere numai avantaje și nici un dezavantaj – eșecul practic al acestora nu va face decît să stimuleze și mai mult intensitatea sentimentelor primare. Toate acestea sînt favorizate și de efectele atît de bine descrise de același Giovanni Sartori în *Homo Videns*, și care poate ar merita o discuție mai detaliată: rolul televiziunilor în dezvoltarea „telegîndirii" – simplă formă de informare nemijlocită, lipsită de medierea cunoașterii și dominată de sentimente stimulate de imagini. Sau despre decăderea educației umaniste, și nu numai în România – recent, *Le Figaro*, într-un articol referitor la publicarea scrisorilor de dragoste adresate de François Mitterrand către Anne Pingeot, afirma că a fost ultimul politician francez ce a folosit corect și subtil subjonctivul trecut!

Sau poate e momentul să medităm mai mult la scepticismul lui Tocqueville atunci cînd observăm erodarea autorității morale a elitelor, selectate meritocratic pe baza competenței, ca urmare a extinderii permanente a procesului de democratizare a opiniei prin intermediul Internetului. Nu e vorba de democratizarea oportunităților, ci de cea a rezultatelor, ceea ce înseamnă în ultimă instanță renunțarea la merit ca principal criteriu de referință sau renunțarea la diferența dintre adevăr și fals în raport cu faptele.

Cred că mai există o sursă a populismului, care rezidă nu în istoria intelectuală a Occidentului de după 1945, ci în istoria sa reală din ultimii 150 de ani. Europa occidentală a mai cunoscut un fenomen similar, în contextul globalizării limitate de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și accelerat de masacrul din Primul Război Mondial: este vorba de reacția la pierderea identității comunitar-rurale a unor mase importante de oameni, „aruncați" în noua societate impersonală, urban-industrială, unde oportunitățile se manifestă numai la nivel individual, dar unde lipsesc plasa de siguranță și „căldura" familiară a societății rurale tradiționale ierarhizate, și „grija părintească" a elitelor aristocratice. Această mutație s-a petrecut însă de regulă în interiorul unei națiuni, cu o identitate bine conturată, sau cel mult în interiorul aceluiași spațiu de civilizație. Din acea reacție s-au născut atît comunismul, cît și fascismul.

Ceva similar se întîmplă și acum: identitatea națională, culturală și de civilizație se simte amenințată de efectele neanticipate ale globalizării extinse. Asistăm la un proces de „emigrație", global, prin care mase de oameni vin dinspre spații mult mai sărace, diferite fundamental din punct de vedere cultural și religios, în multe cazuri fără identități naționale bine definite (predominînd afilierea tribală), către spațiul occidental mult mai prosper. Integrarea este mult mai dificilă pentru că succesul economic al capitalismului liberal și al democrației reprezentative nu are cum să se reflecte într-o mișcare similară de tip cultural și de civilizație. În acest context, coroborat și cu ambianța creată de primele două surse ale populismului, teama reală de pierdere a identității naționale și de civilizație în interiorul Occidentului devine, direct sau indirect, subiectul central al dezbaterii politice. Și implicit și cea mai importantă bază pentru extinderea populismului.

În ambele cazuri observăm eșecuri ale democrației liberale în a înțelege pe de-a-ntregul aceste reacții și de a oferi un răspuns coerent în limitele și cu instrumentele ce o caracterizează. Dacă în primul caz pot exista condiții obiective pentru eșec, deoarece reacția vehementă antiliberală de după 1918 era singulară atunci, iar cristalizarea și consolidarea valorilor democrației liberale nu se realizaseră încă, acum nu mai putem avea nici justificarea noutății, nici pe aceea a fragilității.

***Victor Giosan** este consultant în domeniul managementului și al finanțelor publice.*

Andrei CORNEA

Ce e populismul?

Ce e populismul? O cangrenă a democrației, o pervertire a principiilor democratice, ajunse în derizoriu în mîna (sau gura) unor demagogi de succes? Sau dimpotrivă, tocmai populismul reprezintă democrația adevărată, expresia nemijlocită a voinței poporului, scurtcircuitînd intențiile tenebroase ale elitelor de a guverna ele însele în numele poporului?

Pentru a funcționa corect, sună un postulat politic tradițional, democrația reprezentativă de tip liberal are nevoie de o opinie publică relativ informată, capabilă să judece autonom și rațional în propriul interes. În acest caz, chiar dacă cetățeanul nu are competențe personale în domenii ca economia, finanțele sau politica externă, el – se afirmă – va fi măcar în stare să judece rațional programele și alegațiile actorilor politici.

Pe de altă parte, elitele politice de tip liberal, indiferent de orientarea particulară spre stînga sau spre dreapta, sînt – zice un al doilea postulat – în marea lor majoritate în consens asupra fundamentelor statului de drept, libertăților, drepturilor omului, ba chiar a unor principii de politică externă, astfel încît, oricine vine la putere, marile opțiuni politice nu se vor modifica, iar ajustările vor privi aspecte secundare.

Discreția rămîne apanajul oricărei politici.

În sfîrșit, un al treilea postulat spune că există o anumită încredere a populației în elitele sale, nu în sensul că s-ar abține de la critică, ci în acela că majoritatea e de acord că, în pofida unor erori, intențiile majorității actorilor politici sînt corecte, că aceștia nu sînt niște răufăcători deghizați și nici niște impostori incompetenți. Bineînțeles că aceste postulate nu se referă la toată lumea: au existat mereu oameni rău informați, care au ales fără să-și înțeleagă nici măcar propriile interese autentice; au existat întotdeauna partide și grupări antisistem, contestatari radicali; mereu au existat unii politicieni corupți sau incompetenți. Dar atîta vreme cît aceste fenomene sînt marginale, nu e nimic prea grav.

Dacă, prin urmare, aceste trei postulate funcționează satisfăcător, avem democrație autentică. Cînd însă – așa cum se întîmplă în ultimul timp în Europa sau SUA (Donald Trump) – ele funcționează rău, atunci populismul începe să se insinueze. Din marginal, devine central și amenință chiar să devină dominant, nu printr-o lovitură de stat sau printr-o rebeliune, ci pașnic, prin intermediul democratic al urnelor de vot, ceea ce îl face aproape irezistibil.

Mai întîi, tot mai mulți oameni încetează să mai fie suficient de informați, încît să aibă posibilitatea să înțeleagă lumea în care trăiesc. Sînt mai multe motive pentru aceasta și enumăr cîteva: declinul culturii scrise și al informării prin intermediul ziarelor; influența televiziunii și, în general, a imaginii, al cărei tsunami emoțional inundă adesea orice considerente raționale; rolul Internetului și al rețelelor care difuzează într-un perfect amalgam deopotrivă informații și știri corecte, dar și imposturi, falsuri, greu de depistat fără o anumită instrucție și atenție specială. De aici și declinul autorității ziariștilor, al formatorilor de opinie, al experților: prin intermediul Internetului, aproape oricine poate să-și aleagă „experții" care să-i servească orice minciună convenabilă. Complexitatea lumii, pe de altă parte, pe care majoritatea publicului nu este pregătit să o înfrunte, naște noi superstiții, mai ales sub forma teoriilor conspiraționiste. Astfel omul devine imun la adevăr și la fapte și, pierzîndu-și libertatea judecății raționale, devine ușor sclavul unor mistagogi, impostori și demagogi.

Odată cu dezorientarea publicului, pătrund în centrul sistemului politic și politicieni oportuniști care refuză consensul de pînă atunci privitor la chestiunile generale. Uneori ei sînt ținuți în afara *mainstream*-ului politic, precum în Franța sau Germania, unde totuși cresc și își lărgesc baza de masă din toate nemulțumirile legitime sau nu, amenințînd la un moment dat să deplaseze chiar centrul de greutate al sistemului. Alteori – și e poate chiar mai dramatic –, populiștii (cum altfel să-i numim?) se află chiar la centru, deoarece acesta a cedat în mod laș. Conservatorii britanici care, împrumutînd politica stridentă a UKIP, au permis ca jumătate din partid să ducă țara înspre Brexit sînt un exemplu în acest sens. Un altul îl constituie republicanii americani care, deși, în majoritatea lor, au fost conștienți de luni de zile că Donald Trump ar putea reprezenta o catastrofă pentru America și pentru lume, dacă ar fi ales președinte, nu au găsit forța de a-i refuza nominalizarea. Astfel că, în 2016, în alegerile prezidențiale din SUA, acest candidat republican (și nu al unui partid marginal) declară (fapt nemaiauzit în istoria republicii americane), cu două săptămîni înainte de scrutin, că alegerile sînt fraudate deja și că nu e sigur că, dacă va pierde, va recunoaște victoria adversarului.

Faptul că publicul pierde încrederea în politicieni și în elite este, de asemenea, vădit. Sînt însă, în general, politicienii de azi mai corupți și mai incompetenți decît cei de acum douăzeci sau patruzeci de ani? Probabil că nu, dar publicul larg știe mult mai multe lucruri despre ei, mulțumită televiziunilor, hackerilor, marii accesibilități a tehnologiei de înregistrare audio-video. Or, chiar dacă misterul puterii e o tradiție autoritară și nu democratică, discreția rămîne apanajul oricărei politici. E, de exemplu, imposibil de negociat serios cu presa de față. Între omul politic și consilierii săi trebuie să existe maxima sinceritate, iar uneori expresiile prea directe sînt inevitabile. Nu e deloc nevoie ca toate acestea să ajungă la urechile publicului și nimic nu garantează că, dacă totuși ajung, politica va fi mai bună. Pe de altă parte, exigența ca politicienii să nu aibă un dublu limbaj nici măcar în viața privată și să respecte chiar și în intimitatea căminului principiile pe care le profesează în public, deși justificată pînă la un anume punct, poate ruina o carieră politică, altminteri valoroasă. Omul politic nu este un sfînt și nu pentru a fi sfînt e el ales. E suficient să ne asigurăm că e onest și că servește *și* interesul public. A merge mai departe cu indiscrețiile și exigențele nu face decît să sădească neîncredere în public și resentiment nu numai în politicieni, dar și, mai grav, în instituțiile pe care ei le reprezintă și le conduc. E grav cînd controlul opiniei publice începe să limiteze responsabilitatea politicienilor, dar și cînd se iau măsuri după sondajele de opinie.

Iată deci felul în care populismul parazitează democrația liberală, amenințînd chiar să o distrugă, aparent spre binele poporului, în fapt în interesul personal al unor aventurieri, nu o dată descreierați, care, precum tiranii cetăților grecești din Antichitate, pretind că vor să apere poporul de elitele ticăloase. În Antichitate exista însă o metodă prin care cei suspectați de tiranie erau trimiși în exil fără confiscarea averii: ostracismul. Metoda e inaplicabilă pentru noi, care avem statul de drept. Și totuși: cum îi vom înlătura pe cei mai periculoși dintre populiști, *înainte* ca ei să ia puterea? Imposibil, se va spune: noi avem drepturile omului și statul de drept. Desigur. Și Republica de la Weimar le avea.

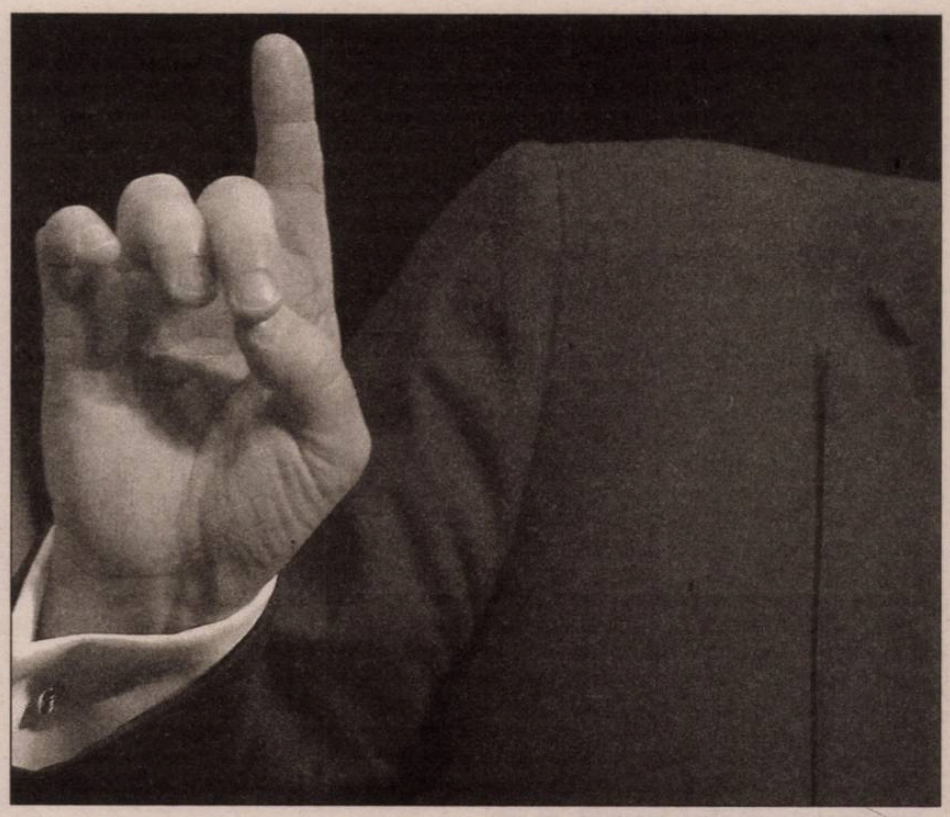

„Interesant este că 82% din greci nu vor să abandoneze moneda euro. Ei chiar cred că s-ar putea cumva, printr-o cale magică, să rămînem în zona euro, dar fără să ne facem temele. Asta nu e posibil. Ceea ce încercăm să facem e, de fapt, să explicăm că, știți, noi în Grecia am inventat democrația, dar de asemenea, în același timp, am inventat și populismul."

DORA BAKOYANNIS

© wikimedia commons

Andrei Cornea *este profesor la Facultatea de Litere a Universității București. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia.

Ioan STANOMIR

Paradoxalul populism românesc

Privit din unghiul evoluțiilor europene, peisajul politic românesc apare ca unul liniștitor, lipsit fiind de extravaganța retorică a populiștilor ce asaltează continentul. În România, s-ar părea, familiile europene nu sînt confruntate cu provocarea pe care o întruchipează, dramatic, Frontul Național în Franța.

Dincolo de această constatare elementară, istoria populismului românesc este una remarcabilă prin natura ei proteică. Iar evoluția acestui curent ce sfidează clivajele tradiționale, apelînd la națiunea pe care o flatează vulgar, este legată de cariera unor personalități care au dominat, rînd pe rînd, aproape două decenii de viață românească: Corneliu Vadim Tudor, Gheorghe Funar și Dan Diaconescu.

Sînt, acestea, trei nume în care se poate citi povestea creșterii și descreșterii populismului românesc clasic. Fiecare ilustrează capacitatea lui de a apela la un bazin de emoții și de fobii care îl face redutabil. Biografia lui Vadim Tudor este, în ordine istorică, cea mai puternic legată de stratul ceaușist al acestui populism românesc. Odată cu *România Mare,* partidul și revista, urile tranziției au avut un vehicol de exprimare, în vreme ce fesenismul a beneficiat de un aliat, incomod, cu care s-a aflat și într-o coaliție de guvernare în mandatul de premier al lui Nicolae Văcăroiu. Momentul de apoteoză al lui Vadim, alegerile prezidențiale din 2000, este cel care a permis reîntronarea lui Ion Iliescu – iată un detaliu deloc nesemnificativ. Epuizarea Partidului România Mare ține de o dinamică istorică și de un nivel al degradării biologice a Conducătorului însuși.

„Nu sîntem perfecți, dar avem democrație."

HUGO CHÁVEZ

Din aceeași materie a ceaușismului provine și Gheorghe Funar. Omul care este, în anul de grație 2016, un exponat bizar de patologie intelectuală, privit cu condescendență ironică, a mobilizat, timp de un deceniu, magma naționalismului tribal și izolaționist din Transilvania. Cariera sa de primar al Clujului este dominată de acest timbru populist, în care egalitarismul și demagogia socială se întîlnesc cu autarhia xenofobă.

Cel de-al treilea nume în această listă populistă istorică, Dan Diaconescu, este croit din aluatul tulbure și grotesc al șantajului mediatic. Drumul său, de la moderator excentric la șef de partid cu vot masiv în alegerile din 2012, este ilustrarea, balzaciană, a unui *cursus honorum* românesc. Al său Partid al Poporului, aspirînd indezirabilii din marile partide, s-a hrănit din energia toxică exploatată cu strălucirea unui Berlusconi de mahala. Prăbușirea sa a însemnat și prăbușirea partidului – din grupul său parlamentar nu a mai rămas, pînă astăzi, nimic.

Există, însă, un partid hegemonic care a știut, în aceste decenii, să își apropriieze acest potențial de vot populist, înzestrat fiind și cu redutabilul instrument al dominației locale de natură feudală, iar acesta este PSD. Anii de după 2012 au probat această înclinație populistă a PSD. În Victor Ponta, România a avut un șef de guvern versatil și imoral, pregătit să anexeze nominalei sale social-democrații exaltarea naționalistă. A sa „mîndrie de a fi român" este efigia acestui delir populist, cu nimic mai dezgustător decît cel al unui alt Victor, Viktor Orbán. Alipirea, fie și conjuncturală, a lui Ponta la proiectul PRU al lui Bogdan Diaconu nu este un accident, ci o alegere conștientă.

Populismul românesc este definit, așadar, de această paradoxală absență/prezență. Lipsit, acum, de un partid semnificativ care să și-l asume în mod deliberat, cu șanse de reușită politică, el intră în compoziția ideologică a identității PSD, ca un ingredient central. Critica pe care Liviu Dragnea a realizat-o, în Parlament, la adresa cabinetului Cioloș este una prin excelență populistă. Opoziția dintre „oamenii de aici" și „veneticii" tehnocrați are o tăietură intelectuală populistă. Triumful doamnei Firea la Primăria Generală a Capitalei este reușita acestui populism hegemonic al PSD. Viitorul populismului românesc este inseparabil de viitorul PSD.

Ioan Stanomir *este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, specialist în drept constituțional. Cea mai recentă carte a sa este* Sfinxul rus, *Editura Adenium, 2015.*

István PATAKY

Orbán la butoane

Oare există un stat în Europa în care majoritatea votanților ar fi de acord ca Uniunea Europeană să poată dispune și fără consimțămîntul Parlamentului autohton relocarea obligatorie în țara respectivă a unor persoane de altă cetățenie? Nu cred. Desigur, știm foarte bine că întrebarea care a fost formulată de guvernul ungar la referendumul din 2 octombrie se referea la cotele obligatorii de relocare a refugiaților, sau, mai pe larg, dacă cetățenii Ungariei vor sau nu imigranți în țară. Însă din simpla întrebare nu a reieșit acest lucru, ceea ce înseamnă că persoanele de altă cetățenie decît cea ungară pot fi orice. Imigranți, teroriști, pedofili sau hoți. Sau toți cei menționați anterior laolaltă. Căci cam asta a sugerat campania care a precedat consultarea populară.

Mai pe scurt, am avut de-a face cu populismul pur care poate fi prezentat ca exemplu în manualele de politologie. Dacă vrei să fii sigur că poți întări capitalul tău politic, formulează inteligent o întrebare cu care nu poți să dai greș la marea majoritate a populației. Fără a intra în detaliile referendumului – care a fost unul nevalidat, cu o participare sub 50%, dar cu o majoritate zdrobitoare, de 98% din voturi, în favoarea poziției cabinetului de dreapta condus de Viktor Orbán – și în cunoștința campaniei dure, cu accente naționaliste și anti-islam, care a precedat consultarea populară, putem afirma fără dubii că populismul a ajuns la apogeu în Ungaria.

Aici trebuie menționat repede faptul că nu Orbán a început acest mod de a face politică. În Ungaria, prima victimă a populismului accentuat a fost chiar actualul premier. La sfîrșitul primului mandat la putere, în 2002, Orbán și partidul sau, Fidesz, au pierdut alegerile în fața socialiștilor după ce candidatul la poziția de șef al guvernului, Péter Medgyessy, a promis o majorare cu 50% a salariilor bugetarilor. Nici în perioada guvernării de stînga al lui Ferenc Gyurcsány nu s-a dus lipsă de populism. La referendumul din 5 decembrie 2004 pe tema privatizării spitalelor, respectiv dubla cetățenie a maghiarilor din statele învecinate Ungariei, liderul socialist de atunci a derulat o campanie prin care a încercat să alarmeze populația, prin propagarea unei eventuale imigrații în masă a românilor care ar fi afectat grav piața forței de muncă.

„Adevărat, la jurămîntul nostru din 1848, n-am lăsat Viena să ne dicteze, la fel cum n-am lăsat Moscova să ne dicteze între 1958 și 1990. Și tot așa nu vom lăsa pe nimeni să ne dicteze, de la Bruxelles sau de oriunde altundeva."

„Chestiunea pedepsei cu moartea trebuie menținută pe agenda Ungariei și trebuie să se știe că nu ne derobăm de la nimic."

VIKTOR ORBÁN (2015)

Viktor Orbán, revenit la putere în 2010 – învățînd din succesele retoricii cu tentă populistă a socialiștilor –, a decis că se va folosi la maximum de comunicarea simplă care are drept țintă necesitățile, temerile omului de rînd. Mai întîi, teama cea mare a fost cauzată de situația economică, una precară, cauzată de criza globală, dar și de o guvernare socialistă defectuoasă. După ce Orbán, cu o majoritate de două treimi în Parlament, a schimbat tot ce se putea – inclusiv Constituția –, a ajuns rapid o țintă a „Bruxelles-ului". Acest nume de oraș, sub umbra căruia a apărut din acel moment diavolul cu copite, care este incapabil să rezolve probleme, dar care este gata să înfigă un cuțit în spatele Ungariei. Viktor Orbán a găsit în „Bruxelles" cauza tuturor problemelor, țapul ispășitor. Împotriva căruia maghiarii trebuie neapărat să înceapă un război de eliberare. Cu comandantul pe măsură. Sigur, accentele populiste nu înseamnă că premierul ungar a inventat o problemă care nu exista. Cunoaștem foarte bine criza decizională a Uniunii Europene și nemulțumirea crescîndă în rîndurile oamenilor, cauzată de acest lucru.

După victoria din alegerile din 2014, Orbán și staff-ul său de campanie – simțind perfect momentul adecvat – au aruncat pe piața politică tema imigrației cu mult înainte de apariția refugiaților la granițele Ungariei. Cînd imigranții au ajuns în țară, temerile populației erau deja inflamate la maximum. Iar Orbán a ieșit pe scenă cu rezolvarea: gardul. Zis și făcut. După ridicarea gardului, Ungaria a fost ocolită de valul imigranților. Comandantul care își apără patria și nu se teme de urletele amenințătoare venite din Bruxelles-ul depășit de situație a învins. Cine nu e cu noi este de partea celorlalți, a dușmanilor din UE, a imigranților posibili teroriști, a celor a căror religie le permite să aibă mai multe soții. O retorică clară și eficientă pentru mobilizarea votanților fideli. Dar nu mai mult. Referendumul a fost un semieșec surprinzător pentru Viktor Orbán, în condițiile în care rata de participare a fost una scăzută. Acum, marea întrebare este dacă guvernul și partidul Fidesz vor continua nuanțarea temei imigranților pînă la alegerile din 2018 sau vor fi nevoiți să găsească și alte subiecte care pot fi comunicate prin metode populiste.

Vom afla răspunsul curînd. Mult mai repede decît putem noi să ne formăm o părere fără echivoc referitoare la profilul politic al lui Orbán. Avem de-a face cu un populist desăvîrșit, care face orice pentru a rămîne la putere, un profesionist în comunicare, un politician pursînge care simte pulsul poporului său, un refomator al Uniunii Europene, glasul care după o vreme va domina în majoritatea statelor de pe bătrînul continent?

István Pataky *este jurnalist și corespondent RFI la Budapesta.*

Christian MITITELU

Populismul anglo-saxon

Noțiunea de populism are o conotație negativă. Populiștii antisistem apar însă cînd partidele tradiționale nesocotesc nemulțumiri legitime sau convingerile mai mult sau mai puțin întemeiate ale electoratului. Oferta lor politică nu este în general viabilă, ceea ce nu înseamnă că nu pot avea un rol util cînd există nemulțumiri trecute cu vederea, în sensul că determină partidele tradiționale să-și adapteze programul politic pentru a nu pierde alegători.

După unii politologi, antidotul la populism ar fi o ofertă politică reală și diferențiată. Ea este însă limitată în societățile postindustriale din cauza interdependenței economice. Într-o piață globalizată, agențiile de rating sancționează orice experiment ieșit din consensul economic axat pe disciplină fiscală, privatizare și îngrădirea cheltuielilor publice. Diferențele ideologice s-au estompat, iar economia este gestionată tehnocratic.

Populismul s-a răspîndit cel mai mult în America de Sud. Bilanțul populiștilor, începînd cu Juan Peron, în anii 1940, și sfîrșind cu Hugo Chávez și locotenentul său Maduro, mai recent, a fost un eșec. Au dat o voce iluzorie maselor, cu prețul înlocuirii elitelor cu altele proprii, cu cel al lansării unor campanii anticorupție care au generat și mai multă corupție și cu cel al unui populism economic care a dus de fiecare dată la scăderea venitului real al cetățenilor.

Părintele și liderul partidului „independentist" UKIP este prototipul populistului.

În democrațiile occidentale mature, populismul contravine regulilor nescrise ale luptei politice. Dar în momente decisive, cum ar fi referendumul din Marea Britanie care a dus la Brexit sau alegerile prezidențiale din America, tentația de a recurge la instrumentele sale devine irezistibilă.

Sloganul preferat al promotorilor Brexitului a fost „să redobîndim controlul", cu trimitere la destinul țării, paza frontierelor, elaborarea legilor la Londra și nu la Bruxelles, astfel ca Marea Britanie să devină o țară suverană și independentă *(sic)*. Au folosit cifre false, au făcut promisiuni neîntemeiate, iar cînd o serie de economiști și instituții financiare au semnalat riscurile ieșirii din UE, principalul ideolog al Brexitiștilor a spus: „Ne-am săturat de specialiști!"

Dezbaterea nu s-a axat pe fapte, cifre și dovezi, ci mai degrabă pe opinii și sentimente. Chiar și așa, rezultatul referendumului putea fi diferit fără aportul lui Nigel Farage. Farage, părintele și liderul (actualmente interimar) al partidului „independentist" UKIP, este prototipul populistului. Retorica sa naționalistă, antieuropeană, cu accente xenofobe, a convins zeci de mii de votanți tradiționali ai laburiștilor care se simt abandonați de guvern și amenințați de concurența mîinii de lucru din Europa răsăriteană. Farage a scos la vot oameni care de obicei nu se ostenesc să voteze. Așa s-a ajuns la Brexit.

Brexitul vine însă pe fondul unei revolte răspîndite împotriva globalizării, a comerțului liber, a imigrației și a elitelor politice. Cu toată creșterea economică înregistrată în ultimele decenii în Occident (e adevărat, modestă), veniturile muncitorilor cu diverse niveluri de calificare, dar și cele ale altor tipuri de salariați, stagnează de un număr de ani, în timp ce alte categorii profesionale înregistrează o îmbogățire substanțială. În paralel, a scăzut mobilitatea socială și a crescut nesiguranța locului de muncă datorită globalizării și evoluțiilor tehnologice rapide, care au dus la declinul sau dispariția unor industrii și la reorientarea cerințelor economiei. Acestui fenomen i s-au suprapus răsturnări sociale și culturale generate de o emigrație rapidă care nu a avut răgazul de a se sedimenta și tinde să fragmenteze comunitățile.

S-a creat impresia că elitele politice și profesionale reușesc să se protejeze de vicisitudinile globalizării, ba chiar profită de ea. S-a notat faptul că, după criza financiară din 2008, bancherii nu au trebuit să dea socoteală, iar naționalizarea băncilor falimentare s-a făcut pe banii contribuabililor. Iar povara fiscală nu pare a fi împărțită echitabil, marile corporații internaționale recurgînd la tertipuri juridice pentru a plăti taxe modice în țări în care realizează venituri substanțiale.

Evoluția politică în Statele Unite și Marea Britanie nu mai poate fi analizată satisfăcător doar prin prisma fracturii tradiționale dreapta-stînga. Potrivit politologului Vernon Bogdanor, noua falie care se conturează este cea dintre beneficiarii globalizării (o minoritate deocamdată) și cei care nu au competențele căutate de piață spre a trage și ei un folos. Populiștii o caricaturizează, vorbind de un antagonism între elite „corupte" și marea masă a cetățenilor „săraci, dar cinstiți".

În acest context, două mari partide de coloraturi opuse, republicanii din Statele Unite și laburiștii din Marea Britanie, s-au lăsat antrenate pe o pantă populistă. În ambele cazuri, partidul a fost preluat de un lider atipic și periferic, Donald Trump și, respectiv, Jeremy Corbyn.

Donald Trump, prototipul populistului de dreapta, propagă un amestec de naționalism și „nativism" (mai cu seamă în raport cu imigranții mexicani). Discursul său transcende falia dreapta-stînga și scoate în evidență noi linii de demarcație legate de identitate, etnie și religie. Încurajează islamofobia. Atacă elitele, presa și instituțiile democratice din capitala federală. Insinuează că globalizarea este rezultatul unei conspirații internaționale. Favorizează protecționismul economic și izolaționismul în relațiile internaționale (cu riscul de a abandona aliați și de a submina NATO).

„E ușor să faci promisiuni, e foarte greu să le și ții."

BORIS JOHNSON

„Voi construi un mare, mare zid la granița noastră de sud și voi pune Mexicul să-l plătească. Țineți minte cuvintele mele."

DONALD TRUMP

Jeremy Corbyn provine din vechea stîngă laburistă, nereformată, care a pierdut patru alegeri consecutive pînă la dislocarea ei de către Tony Blair. Corbyn, un agitator neomarxist, este complet defazat din punct de vedere ideologic în raport cu parlamentarii laburiști, care au încercat să-l conteste. A apelat însă peste capul lor la activiștii din organizațiile locale și la mii de militanți de stînga care s-au înscris în partid în ultimul an. Cu votul lor și cu sprijinul sindicatelor și-a reînnoit și consolidat mandatul. Corbyn promite o societate mai bună, în care statul va juca un rol mai pregnant. Pe plan extern, susține renunțarea la arsenalul nuclear britanic, se opune intervenției în Siria și sancțiunilor impuse Rusiei. Asemenea politici de stînga pot atrage votanți decepționați de reorientarea laburiștilor sub Blair și Brown spre centru-dreapta (cheia succesului lor electoral), dar nu o majoritate a alegătorilor. În fond, laburiștii au pierdut teren în fostele zone industriale din centrul și nordul Angliei în favoarea UKIP, un partid de dreapta!

Dar răul e făcut: liderul celui mai mare partid din Europa are dificultăți în a coordona un guvern-fantomă în Parlament, pentru că majoritatea deputaților aleși în 2015 nu-i agreează politica și îl consideră slab. În consecință, partidul nu poate exercita o opoziție convingătoare în fața guvernului conservator tocmai cînd se dezbat condițiile divorțului de UE.

Și în SUA răul e făcut: chiar dacă Donald Trump va pierde alegerile (pare-se nu din cauza calomniilor și enormităților pe care le-a debitat, ci mai curînd pentru comportamentul față de femei!), electoratul său își va căuta alt campion. Cineva va trebui să reprezinte milioanele de americani care se consideră ignorați de elitele conducătoare de la Washington, pe cei frustrați de stagnarea nivelului de trai, de concurența forței de muncă migratoare, de dispariția unor industrii înlocuite de importuri din China și chiar și pe cei sătui de corectitudine politică.

Indiferent de rezultatul alegerilor prezidențiale, populismul lui Donald Trump a semănat vrajbă și a contribuit la degradarea vieții politicii americane.

Christian Mititelu *a fost director al secției române a BBC între anii 1984-2004, președinte al Alianței Civice și membru al CNA.*

Mircea KIVU

Vînzătorii de iluzii

În sensul său clasic, *populismul* era doctrina care proclamă dreptul cetățenilor de a-și apăra drepturile și puterea, în lupta împotriva unei elite privilegiate (conform dicționarului Princeton University). El exprima revolta față de faptul că cetățenii sînt conduși împotriva intereselor lor de către un mic grup de elite; aceste elite (reprezentate fie de aristocrație, fie de cler, fie de oculte, fie de oligarhii economice, fie de tehnocrați) ar încălca dreptul legitim al cetățenilor de a participa la conducerea treburilor publice. În diversele variante moderne, populismele se remarcă prin pretenția aberantă de a reprezenta interesele *întregului* popor.

În termeni de marketing politic, partidele populiste sînt partide *catch all* – adică ar vrea să obțină voturi din toate categoriile de electorat. De aceea, înaintea campaniilor electorale, comandă sondaje de opinie pentru a afla ce vor alegătorii. Întreabă oamenii care-s lucrurile care-i preocupă mai mult. Află că pensiile, sănătatea, locurile de muncă, drumurile, alea, alea. Atunci își fac „programe de guvernare" în care zic: Vom mări pensiile. Vom construi spitale și vom ieftini medicamentele. Vom crea locuri de muncă. Vom construi autostrăzi și vom asfalta drumurile comunale. Vom... Vom...

Problema e că, deși au comandat sondajele la diverse case de sondaje, au obținut cam aceleași răspunsuri. Că, deh, știți cum e cu reprezentativitatea eșantioanelor și cu eroarea statistică. Și atunci, singurele diferențe dintre programe sînt că unii măresc pensiile cu 20%, alții cu 25%. Unii construiesc 30 de spitale, alții – 40. Unii fac 1000 km de autostrăzi, alții numai 800. De asta sînt așa de plicticoase programele. Din acest proces de construcție nu au cum să rezulte idei noi, diferențiatoare. Și de asta nici nu se prea discută despre ele. Dacă te uiți la emisiunile din campanie, principalele argumente sînt din seria „Voi vorbiți, care i-ați exterminat pe indieni?"

Dacă nu mă înșeală memoria, ultima dată cînd am avut în campania electorală o temă reală, adică de impact și generatoare de controverse, a fost în 2004. Atunci, Alianța DA a propus cota fixă de impozitare, în timp ce Uniunea Națională PSD + PUR susținea ajustarea cotelor progresive. Ideea cotei fixe de impozitare nu avea cum să apară direct din răspunsurile la întrebări, mai ales că era oarecum contraintuitivă (cei cu venituri mari aveau să cedeze bugetului de stat același procentaj ca și cei cu venituri mici). Evident, nici una dintre variante nu putea mulțumi pe toată lumea. „Șmecheria" celor de la DA era că, pentru cei săraci, care nu aveau de cîștigat de pe urma cotei fixe, tema fiscalității era relativ abstractă, și de aceea nu i-au prea dat importanță în decizia de vot. În schimb, cei cu venituri medii și mari înțelegeau bine că vor fi avantajați de pe urma schimbării sistemului și de aceea s-au mobilizat pentru susținerea formațiunii care o promova.

Dominate de paradigma populistă, partidele noastre actuale nu vor să piardă nici un segment de electorat; se feresc ca de ciumă de abordarea temelor care ar putea naște controverse: Să se redistribuie către cei săraci o parte mai mare din veniturile bogaților? Să se acorde o importanță crescută pilonului II al pensiilor, reducînd partea alocată pensiilor aflate acum în plată? Să se separe sau nu Biserica de stat? Să se renunțe la pensiile speciale, de care se bucură (în detrimentul pensionarilor săraci) categorii semnificative de electorat?

De fapt, politicile populiste se bazează pe iluzia că poți mulțumi pe cineva fără a nemulțumi pe nimeni. Două exemple recente ilustrează acest lucru.

1) Primăria Capitalei îi face fericiți pe bucureșteni, subvenționînd, de ani de zile, pentru cei branșați la sistemul de termoficare, cam jumătate din costul gigacaloriei. Aparent toată lumea e fericită, numai că subvenția ar trebui să vină din taxele locale plătite de aceiași bucureșteni (chiar și de cei care nu beneficiază de rețeaua de termoficare). Pentru a nu mări taxele, Primăria nu a plătit de ani de zile subvenția datorată RADET-ului, care a și intrat în insolvență. Soluția propusă de către doamna primar este ca statul să șteargă datoriile „istorice". Cu alte cuvinte, subvenția de care se bucură o parte a bucureștenilor (orașul cu cele mai mari venituri din țară) să fie plătită de către întreaga țară, adică de către județele mult mai sărace.

2) Parlamentul a decis ca cei aproximativ 50.000 de titulari ai unor credite în franci elvețieni, contractate în urmă cu 10-15 ani la dobînzi de două-trei ori mai mici decît cele pentru creditele în lei, să-și plătească datoria rămasă la cursul francului de la data acordării creditului. În felul acesta, cei în cauză, mulți în situații disperate, sînt ajutați să depășească situația dificilă în care au ajuns în urma aprecierii abrupte a francului. Aparent, ar avea de pierdut băncile, oricum vinovate de tot felul de abuzuri față de clienți. Numai că băncile vor căuta să-și acopere paguba – adică vor scumpi diverse comisioane suportate de către toți clienții, ceea ce va face ca, pînă la urmă, ajutorul acordat să fie suportat de către toți clienții băncilor.

Așadar, populismul vinde iluzia că poți guverna mulțumind pe toți, în egală măsură.

Așadar, populismul vinde iluzia că poți guverna mulțumind pe toți, în egală măsură, că poți favoriza pe cineva fără a defavoriza pe nimeni. De cele mai multe ori, costurile ascunse sînt mai mari decît beneficiile. Doar că ele vor fi plătite mult după ce politicienii populiști își vor fi îndeplinit obiectivele electorale.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Ce mai propun politicienii într-un an electoral

■ Traian Băsescu, președintele Partidului Mișcarea Populară:

„...trebuie creat un minister al Reunificării pentru că aici drumul este bătătorit, a făcut-o Germania în condițiile existenței actului final de la Helsinki și exact după prevederile finale ale actului de la Helsinki. Cum la fel, tot după actul final de la Helsinki s-a despărțit Cehoslovacia. Tot în baza aceluiași articol care dă drept popoarelor să stabilească prin referendum sau prin vot în Parlament modul cum își vor duce viața în continuare."

■ Senatorul PNL Dragoș Luchian a propus un proiect de lege prin care copiii de pînă la 3 ani să fie excluși de la plata întreținerii în cadrul asociațiilor de proprietari:

„În condițiile în care animalele mici de companie (pisici, căței etc.) nu sînt incluse în rîndul consumului pe locuință sau apartament/persoană consider absurd să contorizăm cvasicheltuielile «provocate» de bebeluși pentru buna desfășurare a asociației proprietarilor de locuințe."

■ Vicepreședinta PSD Rovana Plumb a anunțat că va propune schimbarea indemnizația de creștere a copilului:

„Cînd vom reveni la guvernare vom modifica Legea indemnizației pentru creșterea copilului astfel ca în perioada concediului de maternitate, de 18 săptămîni, indemnizația să fie 100% egală cu salariul pe care l-a avut mămica pînă cînd a intrat în concediul de maternitate, pentru că din punctul nostru de vedere maternitatea nu este o boală."

■ 34 de parlamentari PSD și de la fostul UNPR au propus un proiect de lege prin care să se acorde anual, la cerere, o a 13-a pensie pentru persoanele cu o pensie sub nivelul salariului mediu brut pe economie.

■ Senatorul Constantin Popa (pe cînd făcea parte din UNPR) a propus o lege prin care angajatorii să fie obligați să ofere tuturor angajaților o masă caldă, la prînz:

„La opt milioane, cît ia un om cu salariul minim, imaginați-vă cît ar însemna o masă caldă."

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Iubirea de arginți a domnilor și „murmurisirea" norodului

Epoca fanariotă este traversată de o serie de personaje excentrice care încearcă prin metode cît mai diverse să obțină popularitate, „reinventînd" populismul. Mitropoliții, boierii sau domnii se folosesc de popor pentru a cîștiga notorietate, dar și pentru a obține sprijin atunci cînd au nevoie să impună diferite măsuri, ajutor într-o confruntare politică, sprijin pentru cine știe ce idee neîmpărtășită de întreaga elită politică a vremii.

Iată un episod de confruntare politică, de la mijlocul secolului al XVIII-lea, în care poporul este chemat în ajutor: „La 1753, în ziua de Sf. Costandin, aflîndu-se Matei voevod la praznic la Mitropolie, în care vreme la București venise un Capigibașa să cerceteze de jalba ce dedese un Ștefănache medelnicerul la Poartă pentru Matei voevod, au început boierii greci, miniștrii numitului Domn, a se prigoni și a împuta boierilor țerii pentru jalba ce dedese acest Ștefănache. Mitropolitul țerii, Neofit, țiind partea boierilor români, de odată au poruncit să tragă clopotele și, strîngîndu-se tot norodul Bucureștilor, a luat crucea în mînă și a strigat: Urmați-mi! Toți boierii și norodul au plecat după el, luînd cu dînsul și doi boieri (...). Și așa, cu toții mergînd la Capigibașa, au adeverit jalba lui Ștefănache cum că este cu știrea a toată țara. Capigibașa a dat știrea la Poartă. Peste trei zile bolnăvindu-se Vlădica, și chemînd doftorul, au mituit boierii greci pe acel doftor, și, dîndu-i tari doftorii, și-au ieșit Vlădica din minți. Grecii pe loc au dat în știre, cum că Vlădica, cînd au făcut aceasta, a fost nebun."

Vlădica este Neofit Cretanul, născut pe undeva prin părțile Cretei, grec se pare, „aclimatizat" pe pămînturile valahe ca ieromonah și profesor pentru copiii lui Constantin vodă Mavrocordat. Ajuns mitropolit pe la 1738, Neofit s-a identificat cu cauza politică a „boierilor pămînteni" în luptă cu așa-numiții „boieri greci" (personajele din camarila fanariotă a domnilor) pentru privilegii și dregătorii. La acest moment, mitropolitul se folosește de popularitatea sa în rîndul norodului pentru a sprijini tabăra „boierilor țării"; sub presiunea uliței cere alungarea sfetnicului de taină al lui vodă, grecul Stavarache, cel care pusese tot felul de biruri și dajdii, „sărăcind raialele". Mitropolitul plătește cu viața acest act de curaj care duce la înlăturarea lui vodă Matei Ghica (1752-1753, 1753-1756), mutat la o aruncătură de băț: pe tronul Moldovei. Personajul negativ, „eminența cenușie" din cauza căruia se „tulburase țara", Stavarache fu „surghiunit" pe post de capuchehaia la Constantinopol, dar pentru puțină vreme. Cîțiva ani mai tîrziu îl regăsim pe post de sfetnic de taină al lui Ioan vodă Calimachi (1758-1761), continuînd, în acord cu mare parte din boierimea moldavă, să construiască politici de îmbogățire în detrimentul „țării". Un episod similar celui de la București avea să se întîmple și la Iași, în 1759, cînd în zi de iarmaroc, boierii nemulțumiți stîrnesc norodul, adunat la tîrg, împotriva lui vodă și a sfetnicului său: „Pornindu-se cîteva mii de țărani au mers la poarta curții de au stătut, iar o parte au mers de s-au suit în clopotnița Treisfetitelor, și au început a trage clopotul cel mare... au mers la Mitropolie de au luat pe Mitropolit, zicînd să meargă la domn despre partea țării, să-i spuie că vor pe Stavarache să le-l dea, iar de nu-l va da, nu va rămînea nici unul în viață". Norodul este folosit aici de o tabără boierească împotriva celeilalte, ambele aflate în conflicte pentru dregătoriile aducătoare de venituri, dar monopol al domnilor fanarioți. Stavarache, dregător grec și sfetnic de taină, este omul care stîrnește nemulțumirea tuturor, dar indispensabil atît pentru vodă, cît și pentru o parte a boierimii, pentru că își asumă măsurile fiscale negative menite să aducă banii de care depindeau toate. Norodul este chemat pentru a înclina balanța în favoarea unei tabere sau alteia, dar nimeni nu are interesul să-l suprime cu adevărat pe acest Stavarache, nici măcar vizirul sau sultanul. Om bun la toate, viclean și abil în a scoate bani și din „piatră seacă", Stavarache este ajutat să scape, de fiecare dată, și activat cînd norodul uită. Abia cînd devine „lacom la toate și grabnic", cînd norodul începe iarăși a „murmurisi", în domnia lui Ștefan Racoviță (1764-1765), Stavarache își găsește sfîrșitul, sugrumat din porunca vizirului.

„În aceste vremuri tulburi în care trăim, trebuie să rămînem vigilenți și să privim dincolo de argumentele populiste."

ALBERT AL II-LEA AL BELGIEI

Recitind acest episod din cronicile vechi, m-am dus cu gîndul la numeroșii Stavarache din politica noastră de astăzi, care știu să speculeze „iubirea de arginți" a domnilor, devenind indispensabili și populînd dregătoriile statului...

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Humanitas, 2015.*

La ce să fim atenți în campanie

interviu cu Silvia MARTON, profesoară la Facultatea de Științe Politice a Universității București

Știm că populismul poate fi și de stînga, și de dreapta. În condițiile astea îl putem defini cumva ca fiind o ideologie sau e doar o metodă, un stil de a face politică? Ce e?

Populismul este unul dintre cele mai instabile concepte din știința politică. În mod clar, nu este o singură ideologie fermă, cu valori și politici constante în timp și spațiu. Există un nucleu dur în orice fenomen populist, dar acest nucleu nu este totuna cu o ideologie, ci este compatibil cu manifestările locale foarte diferite ale populismului. Pe de o parte, avem o polarizare radicală între elite și „popor", iar pe de altă parte, avem o simplificare masivă a spațiului social și politic. Toate populismele invocă acest conflict puternic între elite și „popor" și propun soluții foarte simple care contrazic complexitatea reală a problemelor respective. Donald Trump, de exemplu, susține că alegerile sînt „aranjate" de elite atotputernice care îl împiedică pe americanul de rînd să aibă un cuvînt de spus și că soluțiile la problemele actuale țin de construcția unui zid sau de excluderea musulmanilor. Alte mișcări populiste definesc diferit natura opoziției dintre elite și popor, iar propunerile sînt simplificatoare, dar cu referenți locali. Există populisme de dreapta și de stînga, însă mai interesant este să vedem de ce astăzi cele de dreapta sînt mult mai periculoase și prezente în spațiul politic, ba chiar aproape de a cîștiga alegerile în țări precum Austria. În Ungaria sau Polonia îi vedem deja la lucru, cu măsuri radicale de limitare a Opoziției, transformare a societății și exacerbare a unui naționalism conservator și resentimentar.

Care ar fi diferența dintre populism și demagogie? Dar cea dintre populism și democrație?

Evident, conceptul central al populismului este „poporul", la fel ca în cazul democrației. Numai că mulți autori tratează populismul ca fiind o patologie a democrației, tocmai pentru că refuză complexitatea normală a vieții politice democratice, cu negocierile, limitele și frustrările ce țin de cotidianul vieții politice. Mișcările populiste nu au răbdare pentru diferitele limite pe care regulile și instituțiile democratice și le autoimpun, ele promit să le depășească pentru a descătușa voința populară pe care afirmă că o reprezintă și pe care o interpretează într-un mod foarte simplificator. Statul de drept, acordurile internaționale etc. pot fi exemple de limite pe care populiștii le consideră ilegitime.

În ce măsură e acceptabil pentru un politician sau un partid să apeleze la metode populiste pentru a avea succes electoral? Unii spun că în lumea actuală, dacă vrei să reușești ceva în politică, nu-ți poți permite să nu apelezi deloc la populism.

Pînă la un punct, politicienii vor să fie convingători și este inevitabil ca discursul politic să fie marcat de retorică și populism. Pentru că vorbim despre mobilizare politică, în contextul actual populismul reușește să mobilizeze, însă mai important este să vedem către ce scopuri politice. Multe agende reformiste și progresiste au beneficiat de lideri care au inspirat și au mobilizat pentru transformări emancipatoare. Alții, astăzi dominanți, promit regăsirea unor suveranități pierdute și refugiul într-un naționalism care refuză complexitatea și incertitudinile.

„Populismul este popular, patriotismul nu. Cineva poate fi patriot și cosmopolit. Dar un populist e inevitabil și un soi de naționalist. Patriotismul e, de asemenea, mai puțin rasist decît populismul. Un patriot nu va exclude o persoană de altă naționalitate din comunitatea în care trăiesc unul lîngă altul și în care se cunosc de mulți ani, dar un populist va fi întotdeauna suspicios față de cineva care nu pare să aparțină tribului său."

JOHN LUKACS

Care sînt pericolele pe care le poate aduce populismul?

Deciziile colective pe care le luăm sub imperiul emoțiilor pot fi tragice. Atunci cînd sacrificăm interese colective legitime pe termen lung pentru satisfacții rapide, e posibil să persecutăm minorități, să distrugem instituții necesare sau să transformăm nociv societatea într-un mod pe care-l vom regreta mai tîrziu.

La ce fel de populism ne putem aștepta în campania noastră electorală care va începe în curînd?

El există deja, este o continuare a campaniei din 2014 și mizează pe sincronizarea cu țările din apropiere și nu numai, unde populismul naționalist și conservator este deja la putere. Ar trebui să fim atenți la utilizarea politică a temelor precum parteneriatul civil, definiția familiei în Constituție sau unirea cu Republica Moldova, pentru că există în mod evident forțe politice interesate să speculeze emoții colective pe termen scurt cu consecințe profund nefaste pe termen lung pentru climatul social și identitatea noastră politică.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Antonio MOMOC

Democrație digitală?

Orice politician își poate ataca adversarul politic etichetîndu-l „populist“, îi poate critica programul de guvernare sau politicile numindu-le „populiste“. În limbaj comun, populistul e politicianul care face promisiuni populare, mincinosul, demogogul. Populismul este retorică politică sau strategie electorală, iar în științele politice e și o ideologie.

Populismul împrumută hainele democrației și e adeseori confundat cu ideologia democratică, dar este antidemocratic. Confuzia își are originea în faptul că atît democrația, cît și populismul se revendică de la popor. *Demos kratos,* definiția etimologică a democrației, este „puterea poporului“. Dar operarea în limitele definiției etimologice permite atacuri la adresa practicii regimului democratic: în *Teoria reinterpretată a democrației,* Giovanni Sartori observă că democrației i se poate reproșa că în realitate nu e putere a poporului, ci e un *sistem* de guvernare a majorității. Iar pentru ca guvernarea majorității să se exercite cu respectul minorității e nevoie de instituții și proceduri. Adică de un sistem de norme, legi, reguli constituționale. Democrația modernă se definește prin stat de drept, *rule of law,* separația puterilor, printr-o Constituție care apără drepturi fundamentale, prin independența Justiției, prin depolitizarea administrației publice, prin alegeri libere periodice prin care puterea este disputată, iar cîștigarea puterii prin vot este imprevizibilă.

În opoziție, populiștii cred că puterea politică nu trebuie disputată, pentru că ea aparține poporului, iar ei reprezintă vocea poporului. Principiul suveranității populare este comun democrației și populismului, dar pentru populiști puterea nu poate fi disputată și, prin urmare, sînt inutile instituțiile intermediare reprezentative, Parlamentul sau partidele, oricum corupte. Este suficient să iasă lumea la protest, să se pronunțe strada sau să se organizeze un referendum popular. Democrația directă este întotdeauna preferată de populiști în locul democrației reprezentative constituționale.

Populiștii susțin că sistemul democrației parlamentare trebuie înlocuit cu formele democrației directe în care voința poporului se exprimă prin referendum, în stradă prin proteste sau prin participarea online pe rețele sociale ca „democrație digitală“ sau electronică. Pentru populiști, democrația reprezentativă a eșuat din cauza sistemului de instituții corupte (politice, religioase, financiare, adică partide politice, Parlament, BOR, instituții UE, CE, BM, FMI etc.) de care trebuie să ne dispensăm. Noi *versus* ei, noi împotriva lor înseamnă poporul pur împotriva elitei corupte.

Populismul se manifestă prin cîteva caracteristici: un lider charismatic care pretinde că întrupează voința populară sau vocea străzii, suveranitatea populară care se exercită prin democrația directă, fără instituții reprezentative, iluzia omogenității poporului.

Cele mai recente alegeri europarlamentare, apropiatele alegeri din SUA, cele la nivel național sau local din ultimii ani au arătat că populismul nu e o ideologie depășită, ba se află pe un trend crescător, cîștigînd noi alegători: populiștii de stînga, Podemos cu Pablo Iglesias Turrión în Spania, Stînga Unită din Slovenia, Syriza cu Alexis Tsipras în Grecia, populiștii de dreapta, Marine Le Pen – Frontul Național în Franța, Beppe Grillo – Mișcarea de cinci Stele în Italia, Nigel Farage – UKIP în Marea Britanie, Partidul Libertății din Olanda, Partidul Poporului Danez, Jobbik în Ungaria etc. Explicabil, în măsura în care partidele *mainstream* dezamăgesc în administrarea crizei economice sau a refugiaților, corupția domină peisajul politic, parlamentarismul și instituțiile reprezentării sînt ultrabirocratice, iar moderații iau uneori măsuri împotriva curentului popular.

România nu face excepție. Partidele mari (PSD, PDL) au împrumutat permanent din retorica populistă: fie au lansat mesaje anti-Parlament și anti-partide (Băsescu), fie au jucat pe cartea naționalismului etnic și pe mîndria de a fi român (Ponta). Populismul tradițional se manifestă și în discursul formațiunilor desprinse din partidele mari: PMP din fostul PDL, PRU din PSD, ALDE din PNL, concentrate pe discreditarea instituțiilor europene sau a organismelor reprezentative în lupta anticorupție sau a persoanelor care conduc instituții ca DNA, ANI, CE, UE.

Neopopulismul sau populismul noilor partide intrate recent în joc, de la conservatorii M10 la ANR – extrema dreapta etnocentristă a lui Marian Munteanu –, se manifestă ca discurs și ideologie antisistem. Clotilde Armand și USR se exprimă radical împotriva sistemului. Deși liderul Nicușor Dan a revenit asupra unor articole în care se pronunța „împotriva comportamentului homosexual în public care i-ar afecta valorile tradiționale“, USR evită teme ideologic sensibile care ar putea diviza, propagînd doctrina *catch-all* a luptei antisistem și antipartide care să integreze electori atît cu valori progresiste, cît și conservatoare.

Lupta antisistem are justificări autohtoniste (M10, ANR) sau reformist-progresiste (recent dispăruta Mișcarea Verzilor a lui Cernea). Neopopuliștii sînt antisistem, antipolitică, antipartide și preferă sintagme precum Mișcare sau Uniune pentru a evita orice asociere cu ideea de partid. Spre deosebire de populiștii tradiționali (Berlusconi în Italia, Vadim Tudor în România), care folosesc mijloace tradiționale de comunicare (presă scrisă sau televiziunea), unii neopopuliști se exprimă mai eficient în mediul online. De exemplu, fostul actor de comedie Beppe Grillo a fondat Movimento Cinque Stelle pe baza blog-ului său, la fel cum Cernea a pus bazele Mișcării Verzilor pe rețele sociale. Neopopuliștii care au mai puțin acces la televiziune transmit masiv mesaje pe Internet: Cernea, M10, USB integrează în strategia lor de comunicare *new media, social media,* blogosfera.

Acești *new*-populiști se revendică de la „partidul Facebook“ despre care unii lideri PSD regretau în 2014 că nu îl pot încorpora în rîndurile partidului lor, reclamînd astfel o altă abordare a comunicării online. Dependent de *new media* pentru a-și consolida comunitatea de suporteri, *new*-populistul stimulează pe Facebook, pe blog-uri un electorat în general agresiv, radicalizat, incapabil de dialog și intolerant față de oricine ar susține calea moderată sau altă cale.

Consecința retoricii neopopuliste este neîncrederea în instituțiile și mecanismele democratice și o alunecare spre soluții mesianice, dar nu de natură religioasă, ci de natură științifică, tehnocrată. Se naște un anumit tip de *tehno-populism*, specific *new*-populismului, de tip *catch-all,* unde tehnocrații neatinși de clientelismul partidelor sînt Salvatorii României contemporane.

Entuziasmul unor lideri de opinie sau cercetători pentru democrația digitală ca formă a democrației directe se caracterizează printr-un optimism exacerbat cu privire la interacțiunea *user*-ilor care ar conduce, în viziunea lor, la mai multă participare civică, la implicarea cetățenească în treburile publice ale cetății sau în cauzele sociale. Nu are nici o îndoială că democrația este astăzi în criză și că nemulțumește un public tot mai exigent. Tot mai multe voci reclamă faptul că democrația reprezentativă ar trebui înlocuită cu forme „superioare“ de guvernare, ca democrația directă, digitală, deliberativă, colaborativă. Dar cînd vorbesc despre „democrație digitală“, entuziaștii 2.0 vorbesc – fără să conștientizeze uneori – tot despre democrație reprezentativă, adică despre un sistem cu reprezentanți care își alocă din timpul și resursele lor pentru a rezolva probleme publice folosind Internetul.

Oare nu cumva faptul că avem prea puțină democrație reprezentativă în practică ne face să reproșăm sistemului modul în care funcționează? Democrația reprezentativă există prea puțin pentru că cei mai mulți politicieni nu reușesc să reprezinte interesele populare, iar *outsider*-ilor li se blochează accesul la competiția politică prin liste de susținere cu număr mare de semnături. Așa se explică slaba participare și abstenționismul, pentru că oamenii simpli cred că politica nu se adresează problemelor lor. De fapt, democrația modernă are nevoie de mai multă reprezentativitate, de partide noi și de politicieni profesioniști în rîndul formațiunilor *mainstream* care să reprezinte cît mai multe dintre interesele din societate. Cîtă vreme cetățenii nu se simt reprezentați de actualii politicieni, neopopulismul va prolifera.

„De cîte ori văd genul acela de poveste cu care toată lumea e de acord, știu că acolo e ceva în neregulă.“

NAT HENTOFF

„Vedeți cum la vremuri de criză acele forțe extremiste, populiste, capătă un teren mai bun pentru a simplifica lucrurile și a manipula sentimentele oamenilor. Sentimentele de frică.“

JOSÉ MANUEL BARROSO

Consecința retoricii neopopuliste este neîncrederea în instituțiile și mecanismele democratice.

***Antonio Momoc** este conferențiar univ., specialist în comunicare. Cea mai recentă carte:* Comunicarea 2.0, New media, participare și populism, *Adenium, 2014.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din gîndirea „pedagogilor de școală nouă“

Acesta este încă un articol despre doamna Ecaterina Andronescu. Mai precis, despre declarațiile politice ale domniei-sale, făcute în calitate de parlamentar. De ce încă un articol? Fiindcă nu reușesc cu nici un chip să îmi explic cum de a ajuns un asemenea personaj să ocupe un rol atît de important în organizarea și reformarea învățămîntului românesc. Citatele de mai jos sînt exemple perfecte pentru ceea ce se numește „vorbirea în bobote“: nu spui nimic, dar dai impresia că spui ceva adînc, esențial. Nu ai de spus nimic, în fond, dar îți imaginezi că ceilalți sînt dependenți de cuvintele tale. Iată citatele.

Declarație politică susținută în 2010: „În opinia sociologului politic italian Norberto Bobbio, «cetățenii, odată ce li s-a încredințat dreptul de a-i alege pe cei care îi guvernează, sînt suficient de bine informați ca să îi voteze pe cei mai înțelepți, mai onești și mai luminați dintre semenii lor.» L-aș contrazice pe ilustrul sociolog doar printr-o simplă raportare la realitatea imediată, dîmbovițeană. Oricum s-ar prezenta situația relației dintre guvernanți și guvernați, consecințele acestei relații de putere sînt diferite. În cel mai fericit caz, autoritatea, cînd există consensualismul colectivității care a ales-o prin vot, are posibilitatea să facă să fie respectate legea, norma, convenienta. În cel mai rău caz, asistăm la o disoluție a puterii, cu toate consecințele ce decurg de aici: schimbarea puterii. După cum se știe, nimeni nu poate fi de acord cu înlăturarea de la putere fără să manifeste opoziție la acest fapt. Regulile stabilite de tine sînt mai bune întotdeauna decît regulile stabilite de alții! Ceea ce v-am prezentat cît se poate de succint nu este o lecție de științe politice, este doar o încercare de-a mea de a lămuri cum stau lucrurile atunci cînd cineva deține puterea și ce poate face cu ea.“ Ce înțelegem noi de aici: că noi, alegătorii români, nu sîntem chiar așa de deștepți. Dar chiar și așa, dacă sîntem proști, dar „consensuali“, Puterea are autoritate. Dacă, însă, PSD-ul e bine informat și majoritar, schimbă puterea. Dar liberalii nu vor să plece. Iar Norberto Bobbio habar n-are de România.

Postare pe blog-ul propriu, 2008: „Liberalismul românesc generează prosperitate economică, e adevărat. Dar pentru cine? Pentru un grup restrîns de oameni care au acces la resurse. La resursele statului. Resurse generate de cei care muncesc prin valoarea adăugată a job-urilor pe care le au, prin taxele și impozitele pe care cu toții le plătim.“ Un discurs numai bun pentru întîmpinarea tancurilor rusești de către oamenii muncii, la intrarea lor eliberatoare în Capitală: oricum, capitalismul e rapace, marxismul e dătător de speranțe, ia de la bogați și dă la săraci.

Intervenție făcută în cadrul reexaminării Legii privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni, 2007: „Poate că nu facem suficient. Cu siguranță, am putea să facem mai mult. Dar vreau să știți că sînt mii de copii care anual vin în liceele din România, sînt mii de copii care anual vin în universitățile noastre, după ce au terminat liceul în România și-și continuă studiile aici. Drama, și a noastră, și a lor, este că nu reușim ca ei să se întoarcă acasă și de acolo, de acasă, să promoveze valorile neamului românesc și în felul acesta să fim și noi mai mulțumiți pentru lucrurile pe care le facem. Sînt convinsă că și în această lege putem să scriem că putem să facem mai mult pentru ei. Și poate am făcut uneori și fără voia celor care sînt oficialitățile din țările respective care nu acceptau ca noi, România, să le oferim burse, ca noi, România, să-i școlim pe teritoriul românesc. Și totuși, lucrurile acestea s-au întîmplat, cu dificultăți pe care nu le-am trecut cu ușurință. Ar trebui poate să ne îndreptăm în mod special atenția spre Valea Timocului pe care, din păcate, am cam neglijat-o, și cu siguranță și prin această lege putem să adăugăm în plus și față de românii din celelalte zone din jurul României sau mai departe de România, să simtă că aici este acasă și, într-adevăr, să simtă și grija noastră față de ei.“ Emoțiile au luat-o înaintea cuvintelor și le-au lăsat fără cap și fără coadă, fără subiect și fără predicat, fără logică și fără topică, de izbeliște, în neant. E limpede, în orice caz, că legislația pentru reforma învățămîntului autohton trebuie să înceapă cu un accent special pe Valea Timocului…

Postare pe blog-ul propriu, 2007: „După opinia mea, în toată lumea, educația a devenit centrul preocupărilor tuturor politicienilor, pentru că toți realizează că fără resurse umane poți să ai cele mai perfecționate mașini de pe pămînt, sau nu le ai nici pe ele, pentru că și ele reprezintă creația omului, dar fără resurse umane nu poți să ai dezvoltare.“ Cu alte cuvinte, n-ai oameni, n-ai mașini, n-ai dezvoltare, fandacsia e gata. Ei, și după aia, din fandacsie cădem în ipohondrie.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

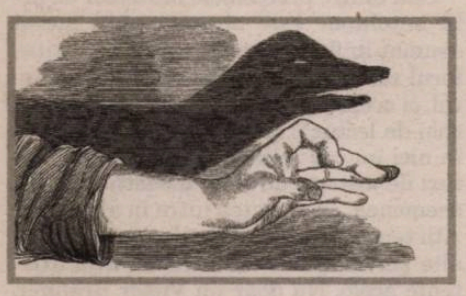

Iaromira POPOVICI

bazar

Imaginea mea (și a ta) pe stradă

Povestea cu „Haina face pe om“ este, în general, în continuare valabilă. Cel puțin în anumite situații, atunci cînd trebuie să „faci față“ unei situații oficiale, de care, uneori, poate depinde chiar cariera ta, e de înțeles. Într-un mod asemănător stau lucrurile atunci cînd te duci la vreo întîlnire amoroasă, unde crezi că ai o miză importantă. Cum se aplică povestea asta în celelalte – multe – momente în care nu te îmbraci „pe viață și pe moarte“? Cum te gestionezi, cum îți gestionezi imaginea?

Primul răspuns care ne vine în minte e, desigur, că nu contează. În situații *casual,* în care te simți confortabil sau nu ești, neapărat, în reprezentare, ce contează cum te îmbraci? Poți fi liniștit tu însuți, ai spune, la o primă vedere. Dacă, să zicem, în ziua respectivă nu faci altceva decît să îndeplinești tot soiul de sarcini anoste, precum cumpărături, facturi, impozite, reparații, ce importanță are cum te îmbraci? Doamnele de cartier în halate de molton tip spital, tîrșindu-și papucii pînă la magazinul din colț, de unde-și iau repede apă, bere, salam și țigări, nu sînt doar o plăsmuire a imaginațiilor morbide. Ele există, în continuare. Ca și domnii în maieuri fără mîneci care fac același lucru. La polul opus, fetele zise de mall, impecabile și (sau mai ales) atunci cînd se duc la un shopping aparent minor: de pildă, la farmacia din mall, ca să ia un supliment alimentar și un tonic. Ele sînt perfect machiate, ca niște măști drăgălașe: fețele lor par ferite pe veci de intemperii, riduri, pete, roșeți ori alte impurități. Cu un păr strălucitor, ca-n reclame. Și cu un trup sub limita de greutate corectă. Cînd cumpără în fața ta, la farmacie, te simți, pe lîngă ele, din altă specie: ele fac parte dintr-un soi de suprafeminitate, la care nu doar că nu crezi că poți ajunge, dar și simți că nu vrei (deși ai admirat-o, la alte vîrste, pe Barbie, ba chiar îi citeai copilului tău din micile – și foarte pozitivele – ei întîmplări moralizatoare).

Între cele două categorii extreme există o plajă destul de largă de opinii, combinații și improvizații. E o categorie de oameni, nu atît de Barbie precum fetele de la mall, ci pur și simplu dornici de reprezentare. Pentru ei, cum scot piciorul din casă, e musai să-și creeze un *look* impecabil, care să-i lase fără cuvinte pe cei din jurul lor. Împingînd raționamentul spre extrem, aș putea spune că e vorba de un soi de apărare prin ostentație. Ești atît de vizibil încît poți fi invizibil sub platoșa ostentației tale… Cînd mergi cu metroul, de pildă, mai ales dacă ești o persoană de sex feminin și ești îmbrăcată îngrijit și atrăgător, da, privirile se-ndreaptă către tine. Și, dacă ești tipul ăsta de persoană, baia de admirație îți face bine, nu o iei ca pe un asalt cu tentă de hărțuire, ci precum o perpetuă recunoaștere a calităților tale. Mergi mîndră și semeață printre semenii tăi, uneori șocîndu-i chiar cu nonconformismul ținutei, dar fericită cu tine însăți.

Dacă, însă, nu faci parte din această categorie, lucrurile sînt un pic mai complicate. Cînd ieși pe stradă în scopuri mici, concrete și de rutină, îți propui să fii invizibil. Să te poți gîndi pe-ndelete la ale tale, amestecîndu-te în mulțime. Dacă ești timid, cu atît mai mult: n-om fi noi chiar în Manhattan, dar și pe trecerea de pietoni de pe George Enescu, la intersecția cu Magheru, se adună destul omenet. Și acolo, în ce mă privește, fac proba pierderii în mulțime. Dacă trec pe acolo fără să se uite nimeni la mine în mod special, e OK: am reușit să fiu un om mic și neutru, care poate ieși în lumea mare fără să plece din lumea lui.

Din cînd în cînd, însă, armonia poate fi distorsionată de cîte cineva relativ apropiat cu care te întîlnești, întîmplător, și care-ți vrea mai mult decît binele. Te salută, cu bucuria revederii, te observă, te întreabă dacă ești bine (întrebare detestabilă, care, pe mine, una, mă face să mă gîndesc unde nu sînt bine, de fapt). Apoi începe să-ți spună cît de bine îți stă părul, dar… Dar dacă i-ai mai face ceva… Cît de frumoasă e bluza ta, dar, dacă ai mai asorta-o cu nu știu ce…

O asemenea întîlnire nici măcar de gradul trei n-ar trebui, de fapt, să te afecteze prea mult. Ar trebui să n-o bagi în seamă și să-ți continui traseul, imaginar sau real, la fel de adîncit în gîndurile tale, uitînd-o instantaneu. În cele mai multe cazuri, cei mai mulți dintre noi nu sîntem atît de Zen și o atare întîlnire ne scoate de sub platoșa invizibilului și ne face, chiar fără să vrem, să ne punem întrebări.

De asta, cum ziceam, poate fi o întreagă poveste cum te îmbraci și ce imagine îți construiești cînd ieși pe stradă să faci treburi mici. Soluția e, desigur, să fii decent (să fii curat, să nu fii jerpelit – desigur, exagerez) și să nu te atingă comentariile nesărate. Așa, fie în ostentație, fie, din contra, în anonimat, îți vei putea continua – sperăm – armonios periplul interior și exterior.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Dimineața cînd am văzut ceapă

„God presents the truth to us in such a way that he requires us to examine everything before us, and to investigate whether or not it is true. Now, we can deduce from this that he asks nothing of us other than to examine and investigate what is before us and to do this with care, and that he will be satisfied so long as, once we've examined it to the best of our ability, we accept as true those objects which seem to be true, and so long as we love them as a gift from heaven. It is impossible for a sincere love of any object which, once we've examined it most carefully, we accept as a gift from God, and which we only love because of our conviction that it comes to us from God, to be a bad thing, even were that conviction to be mistaken.“ Textul acesta vorbește despre toate cîte Dumnezeu le dă, inclusiv dragoste și ceapă. E din Pierre Bayle (1647-1706), *On Tolerance, or A philosophical Commentary on these Words of the Gospel, Luke XIV. 23, Compel Them to Come in,* 1686. Am văzut ceapă într-o adunătură de negustori. Luasem morcovi, am trecut prin struguri și am vrut să iau juma' de ceapă. N-am putut, am luat o funie. Greu de știut de ce am luat ceapa în cîrcă. Ar fi trebuit să fug cu altele. Conopida ori varza sînt mai apetisante. Dintr-o dorință nestăvilită, m-am îmbulzit pe ceapă, era ceapă de apă, adevărat, cu formă de puțulică, pentru cei inițiați, care știu roșiile-puțulică. Deci cîrca de ceapă și am cărat-o/aruncat-o, în lăcomia mea, într-un coș de nuiele. Am uitat. Ca și cum aș lua ciorapi. Acum doar nu o să visez ziua în care port ciorapii cei noi, nu? Și ieri am făcut supă de ceapă, la vreo trei săptămîni. *Conviction to be mistaken,* ziua cînd am făcut supă de ceapă. Fiindcă a trebuit fiartă o găină pentru zeamă. Și luat Emmental pentru ceapă. Păi, nu e ceapa dar de la Dumnezeu?

Avem Cumințenia. Ce facem cu ea?

După achiziționarea de către stat a lucrării lui Constantin Brâncuși Cumințenia Pământului *se pune problema celui mai potrivit loc de expunere. Mai întîi s-a anunțat că „domiciliul" statuii va fi Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti". Apoi s-a spus că statuia va fi itinerată în mai multe muzee, din București sau din țară. În cele din urmă s-a hotărît că locul cel mai potrivit al statuii este Muzeul Național de Artă al României. Avem* Cumințenia. *Ce facem cu ea? Am lansat această întrebare unor specialiști, artiști și curatori.*

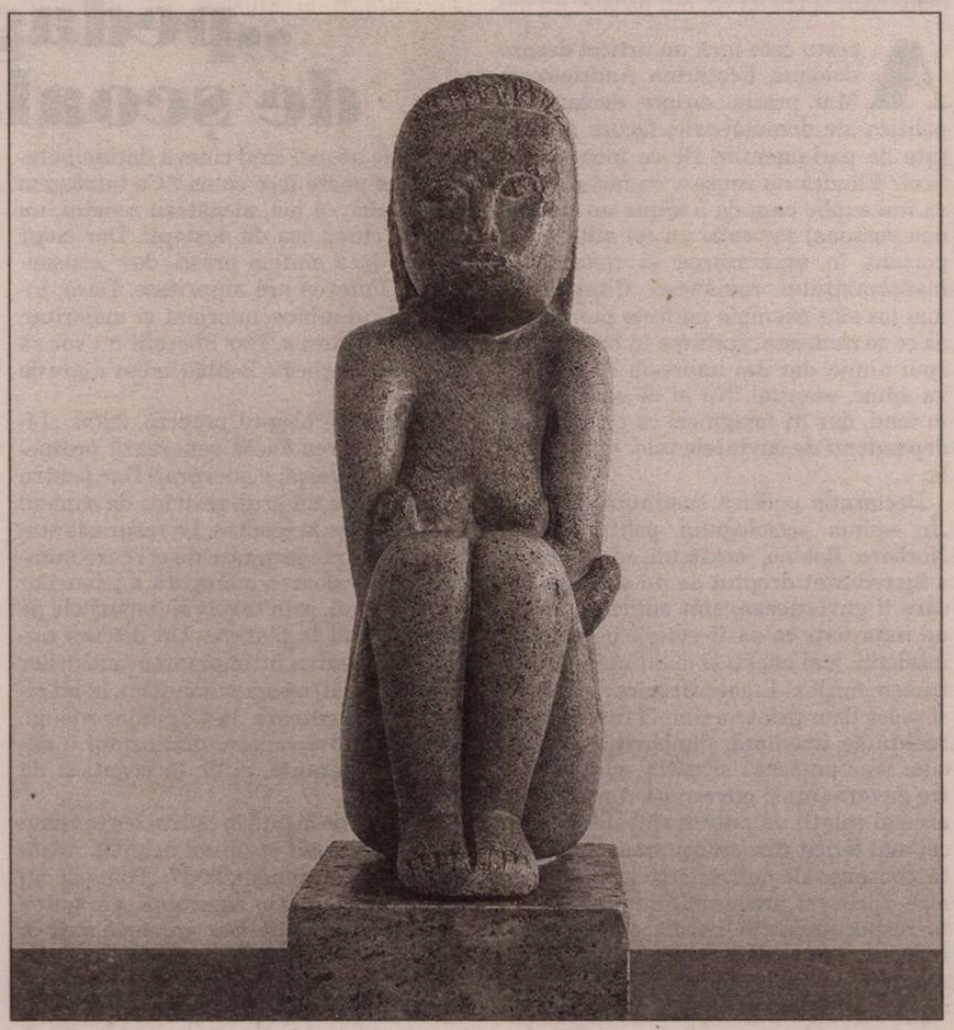

Matei CÂLȚIA, curator

După multe tulburări, *Cumințenia Pământului* riscă să devină un *simbol* peste care să lipim toate frustrările și reveriile noastre. Nu-i rău ca arta să întruchipeze idealuri, doar să o putem înțelege și în afara lor, altfel cei ce vor urma după noi ar putea să o dinamiteze ca pe un Buddha periculos.

Și totuși, ce e această piatră din carierele de la Savonnières ce a stat cuminte la intrarea unei case bucureștene, iar azi ne-a făcut pe unii dintre noi să simțim că datorită ei ne aparține o țară? Nu știu. Mulți am vorbit despre patrimoniu, despre arta înaltă, despre istoria dramatică și dramatizată, despre *stradă* și Colectiv, despre piatră și despre preț/bani.

Dar aș vrea să aflu, de ce e o piatră? Să îl ascult pe Stîrcea-Crăciun și să privesc un morman de pietre, o ceață sau o linie făcută de pași așa cum Smithson, Eliasson sau Long le-au trasat. Aș vrea să aflu și de ce o fată urîtă și cuminte poate fi uneori atît de frumoasă încît să ne ducă cu gîndul la *Venus din Drăgușeni* și atît de tupeistă încît să ia bani de la spitale și școli. Aș vrea să aflu dacă *Cumințenia Pământului* și *Rugăciune,* această aplecare în fața sorții, ne face mai români decît o *Pasăre în spațiu* sau o *Principesă X*. Aș vrea să văd cum devine invizibilă arta lui Brâncuși în aburii recunoștinței fără sfîrșit, pe care ni-i dezvăluie Alexandra Croitoru și Mircea Cantor. Aș vrea să mă uimesc (crucesc) de fiarele lui Donald Judd ca să înțeleg ce au simțit americanii cînd Brâncuși a expus la NY. Aș vrea să văd cum Manuel Pelmuș și Alexandra Pirici privesc această statură. Aș vrea să văd dacă îmi stă micul în gît cînd ridic capul spre cer la *Coloana infinitului* sau dacă pot să stau pe prispă cuminte și să mă bucur de simplitatea formelor lui Paul Neagu sau Richard Serra. Aș vrea să văd că talantul ce l-am dat e înzecit de felul în care această mică făptură ne deschide ochii către un nou fel de a gîndi și de a exista.

Aș vrea ca această lucrare să ajungă și la Arad, și la Suceava în *Uzină,* la Sîngeorz-Băi sau la Craiova, să le arate celor ce au simțit că și a lor e țara asta. Aș vrea ca muzeele și instituțiile serioase să propună proiecte prin care să deschidă ochi și inimi. Aș vrea să pot dona în continuare pentru ca aceste priviri să fie posibile. Aș vrea ca această lucrare să nu aibă un stăpîn, ci doar curatori, îngrijitori care să ne arate cum se vede arta de acolo, dintr-o piatră.

Teodor FROLU, arhitect

Cumințenia Pământului constituie cel mai bun pretext de a repune în discuție relația noastră cu cultura universală, dar dintr-o perspectivă „cuminte", adică înțeleaptă și, mai ales, actuală. Înainte de a discuta unde o așezăm, cred că este important să discutăm ce vrem să facem cu ea. Este doar un exponat de colecție al patrimoniului național sau poate deveni ceva mai mult? De altfel, ea este foarte specială în toată creația lui Brâncuși, pentru că reprezintă, în opinia specialiștilor, „desprinderea" lui Brâncuși către universal. Îmi doresc ca ieșirea ei din anonimat să ajute societatea românească să-și regăsească identitatea națională, conectată la o Europă modernă de care aparține nu doar de drept, ci mai ales de fapt. Tocmai faptul că Europa se află într-o perioadă de căutări și de reașezări trebuie văzut ca un moment prielnic pentru noi. *Cumințenia* ne dă șansa să devenim un contribuitor la această nouă construcție bazată pe valori, acolo unde economicul și interesul geopolitic par să fi eșuat.

Publicul nu trebuie subestimat, iar muzeele trebuie să își ia în serios funcția de educare și de concepere a unor narațiuni ale istoriei artei.

Întreaga dezbatere din ultimele luni și mai ales din ultimele săptămîni ne arată cît de puțin ne-am schimbat. Vedem aceleași personaje exprimîndu-se în spațiul public, poate uneori cu un alt statut sau cu un vocabular ușor amendat, dar esența discursului este aceeași ca în articolul lui Liiceanu din Contributors.ro, în care pune față în față eseul lui Constantin Noica și nota lui Ioan Pătrulescu – maior în MAI la Direcția I a Consiliului Securității Statului. Cred că singura schimbare importantă este că opinia lui Noica este acum susținută de peste o sută de mii de oameni care au contribuit la achiziția *Cumințeniei...*

Daria GHIU, critic de artă

Tot ce s-a întîmplat în jurul *Cumințeniei* de-a lungul acestor luni arată gradul nostru de toleranță față de arta modernă. Pe de-o parte, sîntem apărătorii artei moderne, pe de altă parte, în secret, nu gustăm o asemenea lucrare cu adevărat, dar este de Brâncuși, un erou național, așa că trebuie apreciată, fără alte discuții. Pe de-o parte, tragem de ea cît putem (aproape că o facem la propriu ori la figurat – „pokemonizînd-o" prin aplicații pe telefonul mobil, de plasare a *Cumințeniei* acolo unde vrei tu), fie către spațiul protector al satului – și această pantă se dovedește periculoasă –, ori către cel ideatic, al înnoirii absolute a instrumentelor artei. Brâncuși e văzut drept un părinte spiritual și al României, dar și al artei. Dar cui rămîne avangarda și raportul tensionat al lui Brâncuși cu aceasta? Cred că un discurs curatorial care pornește de la avangardele istorice poate oferi o viziune interesantă și asupra *Cumințeniei,* și asupra operei lui Brâncuși ce a urmat acestui pas, nelăsînd deoparte nici un reper, ci, din contra, integrîndu-le. Avangardele dau șansa unei asemenea abordări complete, cu o privire dublă: către trecut, dar și către prezentul artei contemporane.

Una dintre problemele muzeelor de artă autohtone este absența unui mesaj asumat în fiecare sală de muzeu. Vizitatorul nu trebuie să ghicească el contextul, ci acestuia trebuie să i se ofere cîteva chei de lectură. Mi-aș dori o *Cumințenie* în nici un caz izolată, ci „discutată" alături de avangardă și de modernitate. De asemenea, ea ar putea intra în alte expoziții temporare ale muzeului, în dialog cu alte personaje-cheie ale artei, deja existente acolo. Nu doar un Victor Brauner, ci și „tradiționaliștii". Cred că o istorie a artei românești are nevoie de cronologie, dar și de mici salturi pe axa timpului.

Doina LEMNY, dr. în istoria artei

O avem cu adevărat? După atîtea discuții neavenite privind prețul, de vreme ce s-a negociat dur pentru a o putea recupera în condiții onorabile, mă și tem să-mi imaginez locul ei acolo unde a fost din 1957, adică la Muzeul Național de Artă din București. Excepțională prin unicitatea și rolul ei esențial în demersul lui Brâncuși, devenită un star de cîțiva ani, în jurul căreia ne-am unit cu toții să o protejăm, această operă va trebui expusă ca o vedetă în mijlocul operelor de tinerețe ale artistului nostru. Și pentru aceasta, eu am toată încrederea în profesionalismul echipei de muzeografi ai Muzeului Național de Artă, cărora le-am promis ajutorul meu în caz de nevoie. Mă voi implica din două motive: din atașament pentru această operă și pentru a aduce o modestă contribuție la acest act de restituire, purtînd în mine o experiență de muzeograf de patruzeci de ani în două spații culturale diferite.

Corina ȘUTEU

Achiziționarea operei *Cumințenia Pământului* a reprezentat, cred, o provocare adresată către mai multe straturi ale conștiinței naționale. În primul rînd, a fost vorba despre conștiința identitară și patrimonială, iar răspunsul la întrebarea pe care a pus-o campania dedicată subscripției publice pare să fie următorul: ne place să afirmăm retoric faptul că „Brâncuși e al meu", dar nu înțelegem cu adevărat ce tip de responsabilitate colectivă decurge din asta. La un al doilea nivel, achiziția operei a deschis drumul unor polemici de fiecare dată conflictuale și de fiecare dată polarizante. Concluzia este că sîntem o societate în care dezbaterea în spațiul public mai are nevoie de o îndelungată practică pentru a deveni un exercițiu constructiv la nivel intelectual și cultural. Trei, amplasarea operei lui Brâncuși după achiziționarea ei a născut de asemenea o reacție virulentă din partea experților, a muzeografilor și a curatorilor. Care este cea mai bună modalitate de a contextualiza *Cumințenia Pământului?* Personal, consider că există mai multe răspunsuri la această întrebare. Aceste răspunsuri trebuie, însă, analizate cu grijă înainte de a fi luată o decizie. Or, contratimpul permanent în care a fost derulată și finalizată campania nu a dat răgazul necesar acestei analize. Poate că, în urma unui exercițiu național de o asemenea amploare, lecția cea mai importantă pe care o extragem este aceea că „zgomotul și furia" dezbaterilor nu sînt climatul propice deciziilor celor mai înțelepte. (24 oct.)

***Corina Șuteu** este Ministrul Culturii.*

Cui rămîne avangarda și raportul tensionat al lui Brâncuși cu aceasta?

■ Dragoș NEAMU, director executiv al RMNR

La întrebarea: „Ce facem cu *Cumințenia Pământului?*“ voi răspunde dintr-o perspectivă opusă, încercînd să explic ce nu trebuie să facem cu această minunată lucrare a sculpturii moderne universale, care la noi a fost, din păcate, un motiv de imense și nesfîrșite polemici și scandaluri. Îmi închipuiam, la momentul fericit al lansării oficiale a campaniei de subscripție publică, că lumea se va mobiliza exemplar, că se va înțelege importanța apropierii oamenilor de artă, în ciuda unor stîngăcii evidente de strategie, că se va discuta doar despre cum o vom pune în valoare după achiziție, cum se poate reinventa modul de expunere a unei sculpturi a lui Constantin Brâncuși în relație cu alte creații ale sale aflate într-un muzeu de artă. Mai mult, am sperat că vom genera chiar un model de conceptualizare originală și surprinzătoare a unei expoziții care să povestească despre *Cumințenia Pământului,* nu să o prezinte cu o etichetă lipită de un soclu revopsit într-un spațiu impersonal. Mai avem timp, contextul este deja creat.

Am decis să ofer argumente despre modul cum nu trebuie expusă această sculptură, deoarece am fost destul de surprins de decizia inițială de a oferi Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti“ acest proiect. Din capul locului aș dori să precizez că muzeul contemporan trebuie să fie unul într-o permanentă căutare de a inova și de a stimula creativitatea în toate formele ei de manifestare. Acest lucru se întîmplă pentru că el, muzeul, este supus unor presiuni incredibile pentru a-și asuma mult mai multe roluri decît cele inițiale, mai ales după ce sprijinul public a scăzut substanțial din cauza crizei economice. Așadar, sînt pentru experiment și inovare în muzee, dar nu de dragul de a o face și nu în orice condiții.

Nu s-ar fi putut expune *Cumințenia Pământului* la Muzeul Satului pentru că o lucrare de artă, fie și de mare valoare, nu poate reinventa un muzeu construit pe un alt tip dominant de patrimoniu. Totuși, o capodoperă de artă cu autor cunoscut poate genera un muzeu nou, structurat în jurul acesteia, ca un element de forță și de inspirație, împreună cu alte lucrări ale artistului în preajmă sau cu unele contemporane motivate creativ de modelul lor. Nu poți expune *Cumințenia Pământului* la Muzeul Satului pentru a transforma fundamental acest muzeu decît dacă acesta este într-o criză profundă de identitate și de public, ceea ce în acest caz este exact invers. Încă ceva, nu poți expune această lucrare la Muzeul Național de Artă al României așa cum s-a întîmplat pînă acum și ignorînd potențialul creativ și expertiza deținute de curatorii și de artiștii contemporani pe care-i avem. Acolo s-a dat inițial un exemplu interesant al cărui mesaj ar fi trebuit deja înțeles de cine trebuie să-l înțeleagă. Eu am convingerea că o va face.

■ Dan PERJOVSCHI, artist vizual

Sper că „piatra“ *Cumințenia Pământului,* odată aruncată în balta culturii românești, va crea niște valuri care să mănînce anchilozatele expuneri din muzeele noastre județene, să înece provincialismul-poporanist al înțelegerii artelor ca arte „plastice“ și care să conceptualizeze discuția despre cultură în secolul 21. Vorba aia: aferim!

■ Dan POPESCU, curator

Am scris prea mult despre situația *Cumințeniei Pământului.* Sînt dintre cei care au îndemnat să nu participăm la subscripția publică. Consideram că ea n-ar fi trebuit retrocedată și am ilustrat și motivele în cîteva articole. Acum, după ce statul a recuperat-o cu un ajutor minor al donațiilor cetățenilor, am reușit să evităm și o ultimă idee proastă: ca lucrarea lui Brâncuși să fie expusă la Muzeul Satului. În urma reacției de pe Facebook, doamna ministru a dat înapoi și a decis să fie expusă la Muzeul Național de Artă al României. Cum ar trebui ea expusă? Părerea mea e că vechea panotare era în regulă, punea lucrarea în contextul modernist românesc. Nu cred c-ar trebui inovat aici, dar, de altfel, nici nu mai contează din punctul meu de vedere. *Cumințenia,* în urma campaniei penibil-patriotarde, a încetat să mai fie o lucrare de artă care va influența noua artă (cum o făcuse pînă la retrocedare) și a devenit un simbol de pus pe bancnote, sticle de vin sau însemne rrromânești. O putem pune și pe steag acum. Dar artă nouă valoroasă nu va mai determina. Deci nu aș schimba nimic în panotare, așa ar fi mai bine, românii își vor da seama că, după atîta tărăboi, ei sînt cu 11 milioane mai sărăciți și nimic nu s-a modificat. Pînă și această dezbatere o văd ca pe o încercare de manipulare. Să nu ne întrebăm unde s-a greșit, să mai punem eventual niște bani, să facem un pavilion de încă cîteva milioane în care să plasăm *Cumințenia* ca-ntr-un fel de Atelier Brâncuși. Nu, domnilor, încetați! Fiți cuminți!

■ Magda RADU, istoric de artă

Campania de subscripție pentru *Cumințenia Pământului* a marcat un moment fără precedent de aducere în atenția publică a unei lucrări de artă. Dincolo de faptul că e vorba de o lucrare importantă în parcursul lui Brâncuși, iar Guvernul a depus un efort considerabil pentru a o reintroduce în circuitul public, acest regim de atenție poate suscita o binevenită discuție despre felul în care lucrările de artă sînt prezentate de către muzeele de artă, despre nevoia de a recontextualiza, de a regîndi expunerile permanente în cadrul acestor instituții. Există, cred, o nevoie uriașă de a media relația între opera de artă și privitor, într-un mod inteligibil și totodată stimulativ, fără a face rabat de la cercetare și de la rigorile expunerii muzeale. Publicul nu trebuie subestimat, iar muzeele trebuie să își ia în serios funcția de educare și de concepere a unor narațiuni ale istoriei artei, potrivit unor cadre discursive contemporane. Am în minte, de pildă, felul în care e prezentată *Guernica* de Picasso la Muzeul „Reina Sofia“ din Madrid, într-un tip de *display* care explică întregul traseu al acelei lucrări pînă la intrarea sa în respectiva colecție publică. *Cumințenia Pământului* trebuie să stea la Muzeul Național de Artă al României, muzeu ce găzduiește și alte lucrări ale lui Brâncuși din perioada timpurie, în cadrul unei expuneri refăcute a Galeriei de Artă Modernă. Artistul însuși construia ansambluri, suite, constelații cu lucrările lui, iar în muzeele de artă modernă și contemporană piesele lui Brâncuși sînt arătate împreună. Singularizarea *Cumințeniei* nu are sens.

■ Pavel ȘUȘARĂ, istoric și critic de artă

Așa cum golirea muzeelor de patrimoniu, de după 1990, nu ar fi fost posibilă fără alimentarea lor abuzivă, prin confiscare, de după 1945, nici trista experiență, de prințesă rătăcită, a *Cumințeniei Pământului* nu ar fi fost posibilă dacă ea avea un palat legitim, fiindcă, oricîte strigăte de luptă s-ar auzi dinspre Muzeul Național de Artă, Palatul Regal nu este domiciliul ei firesc. Discuțiile aprinse de după achiziție, privind expunerea, nu sînt decît un simplu efect, e drept, ceva mai locvace, al unei cauze de o gravitate extremă, insidioasă și tăcută ca piatra: absența unei instituții obligatorii, atît pentru valorificarea unui patrimoniu imens, cît și pentru sănătatea și coerența noastră sufletească, anume Muzeul de Artă Modernă. Aici ar fi locul *Cumințeniei Pământului* și al lui Brâncuși, în general, alături de întreaga avangardă românească, de solitarii moderniști interbelici, de neoavangarda anilor '60-'70 și de contemporanii care se înscriu, ca viziune și ca practică, în coordonatele modernismului. În absența acestei instituții, a început, inevitabil, degringolada opțiunilor și delirul adeziunilor: ce facem cu această operă majoră, *Cumințenia Pământului,* pe care am plătit unsprezece milioane de euro și despre care 90% dintre români aud pentru prima oară? Deși lucrarea se odihnea la MNAR, răpită de Securitatea comunistă, ca orice personaj mitologic, de peste o jumătate de veac, ea s-a arătat acum lumii dintr-odată, ca și cînd Brâncuși ar fi înviat din morți și ar fi făcut posibilă epifania. Șocul unei asemenea apariții, competențele în Brâncuși născute instantaneu, aluviunile de păreri și de atitudini au demonstrat, practic, că MNAR a fost incapabil să gestioneze și să promoveze cultural această lucrare, ceea ce ar fi trebuit să însemne anularea oricărei legături, în noile condiții, dintre acest muzeu și *Cumințenia Pământului*. Lucrarea lui Brâncuși a dobîndit, în ultimele luni, un statut cu totul nou, o națiune întreagă a fost invitată să se coalizeze în jurul ei, să o protejeze, să o asimileze și să o tezaurizeze, ceea ce vrea să spună, într-o logică elementară, că lucrarea cere o expunere cu o accesibilitate maximă, pentru a putea restitui publicului, în mod direct, atît beneficiile unei investiții mari, cît și satisfacerea legitimei curiozități după ce a ținut o țară întreagă cu sufletul la gură. Pentru atingerea acestui scop, două muzee puteau oferi condiții maxime de vizibilitate, puteau asigura un trafic oricît de mare de vizitatori, în condiții minim traumatizante față de Cotroceni, de pildă, sau de MNAC, unde controalele de securitate descurajează drastic vizitatorul spontan sau neprofesionist, iar acelea sînt Muzeul Satului și Muzeul Național de Istorie. La Muzeul Satului, *Cumințenia...* avea contextul memoriei rurale, al artefactului magico-ritualic, al memoriei substratului pe care lumea tradițională o conservă încă, iar la Muzeul Național de Istorie avea contextul obiectelor de sub orizontul istoriei, plastica neolitică, viziunea idolatră încorporată în statuetele zoo- și antropomorfe, non-descriptive și exclusiv tipologice. Pentru o percepție bună și o cunoaștere adecvată, *Cumințenia Pământului* are nevoie de asemenea contexte convergente, fiindcă ea reprezintă, în dinamica operei lui Brâncuși, prima fractură față de statuarul canonic, iar drumul pe care sculptorul îl alege este acela al arhaicității, al substratului, al primordialului generic, lipsit de orice particularizare sau definire psihologică. Lucrarea lui Brâncuși este fundamental formă și atitudine, iar vîrsta acestei reprezentări este aceea a substratului, în care ea se întîlnește deopotrivă cu preistoria și cu viziunile memoriei rurale. În ambianța celor două muzee aveam de-a face cu o expunere provocatoare și curajoasă, oarecum de factură postmodernă, dar, finalmente, s-a optat pentru o expunere previzibilă, pentru întoarcerea conformistă a *Cumințenia Pământului* acolo de unde a plecat, după multe decenii de odihnă și de anonimat.

pagini realizate de Matei MARTIN

PUBLICITATE

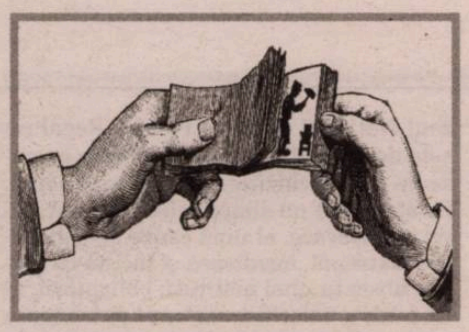

Marius CHIVU

feedbook

Nina dansează

● Nina Cassian, *Dans*, CD-carte, poeme rostite la Radio în perioada 1959-2003, desene de Tudor Jebeleanu, Editura Casa Radio, 2016.

„Carmen Firan: Era prin 1993 cînd, într-o seară, mi-ai spus că, atunci cînd vei împlini 70 de ani, te vei sinucide. «De ce?», te-am întrebat sincer afectată. «Pentru că România nu mai vrea să știe de mine, mi-ai răspuns. Nici o editură nu mi-a cerut să-mi publice vreun volum de poezii după căderea dictaturii.» Pe atunci mă ocupam de Editura Fundației Culturale Române și am susținut publicarea cărții tale *Desfacerea lumii,* prima apărută după ce te-ai stabilit la New York. «Altfel, Nina se va sinucide!», mi-am argumentat propunerea de publicare a cărții. Cîțiva scriitori mai în vîrstă, care te cunoșteau, au zîmbit: «Nina spune mereu că se sinucide, dar nu te speria, n-o s-o facă.»

Nina Cassian: Da, mereu alții știu mai bine decît noi ce-o să facem și ce nu. Eu am adus cu mine la New York cîteva flacoane cu barbiturice. Pentru orice eventualitate.

Carmen Firan: Unul dintre ele se află la mine, cu semnătura ta.

Nina Cassian: Ți l-am oferit pentru că am încredere în tine, nu de altceva.

Carmen Firan: Eu îl văd ca pe o bucată de istorie literară.

Nina Cassian: Da, mă rog, cred că pastilele sînt deja expirate. Ca și mine."

O săptămînă după acest dialog reprodus din volumul *Dialogul vîntului cu marea. Nina Cassian în conversație cu Carmen Firan* (Editura Cărțile Tango, 2014), Nina Cassian avea să ne părăsească definitiv, la vîrsta de 90 ani. A supraviețuit două decenii pragului stabilit de ea însăși pentru sinucidere, deși *Desfacerea lumii* (1997) n-a fost prima carte de poezie apărută în țară după stabilirea sa la New York (antologia *Cearta cu haosul* apăruse în 1993), însă a fost ultima. I s-a mai publicat doar jurnalul în trei volume intitulat *Memoria ca zestre* (2003-2005).

Nina Cassian a publicat 20 de volume de poezie legitimă estetic.

Plecată din România comunistă în 1985, Nina Cassian (27 noiembrie 1924, Galați – 14 aprilie 2014, New York), pe numele său adevărat Renée-Annie Cassian, avea să devină singura poetă de origine română care a izbutit să-și facă o carieră literară în exil: poemele sale au apărut în reviste americane precum *The New Yorker, Atlantic Monthly, New England Review* și *American Poetry Review;* Editura Norton a publicat-o în cadrul seriei „Selected Works", o performanță rară pentru poeți est-europeni; în 1994, New York Library i-a acordat premiul „Leul literar", iar la împlinirea vîrstei de 80 de ani, Poetry Society of America a sărbătorit-o cu fast. Dar dacă în exilul american Nina Cassian a publicat nu mai puțin de șapte cărți de poezie, majoritatea scrise direct în limba engleză, în țara maternă era ignorată de critică și uitată de public.

Astăzi, fie se vorbește despre poezia conformistă și convingerile sale comuniste din anii '50, fie se discută despre viața sa privată. Pentru fiecare dintre aceste două tendințe însă, poeta are partea ei de așa-zisă vină. Deși și-a manifestat deseori regretul pentru rătăcirea literară din perioada anilor 1948-1957 („am scris atîtea poezii convenționale, lipsite de valoare", „mi-au distrus crezul artistic"), poeta nu s-a dezis niciodată de convingerile sale comuniste. Iar jurnalul său plin de cancanuri sentimental-erotice, publicat într-o cultură deopotrivă pudibondă și avidă de bîrfe, deși considerat de unii „nesincer și neinteresant", a deviat interesul în afara operei. Așa se face că în acest moment imaginea literară a Ninei Cassian este încă blurată. Scriitoare prodigioasă, artistă multitalentată, cu personalitate puternică, Nina Cassian nu putea fi decît un personaj controversat, a cărui poveste este însă mai complexă decît ar putea părea la o primă privire.

Încurajată de Arghezi și Barbu, cele două monumente ale modernismului poetic românesc, Nina Cassian a debutat cu volumul *La scara 1/1* (1948), carte, din nefericire, înfierată pentru „decadență" și „intelectualism" într-o virulentă cronică-serial, intitulată „Să smulgem din noi înșine pozițiile de autoapărare a capitalismului" și publicată de către un reprezentant al criticii oficiale în organul de partid *Scînteia*. Episodul a marcat-o atît de mult pe tînăra poetă de 24 de ani, încît, vreme de aproape un deceniu, a scris cîteva volume de versuri realist-socialiste de un conformism ideatic și stilistic astăzi greu de înțeles. După perioada de neașteptată obediență ideologică, scriitoarea s-a izolat o vreme în desen și în muzică (studiase pianul și compoziția, precum și actoria), în traduceri (din Molière, Shakespeare, Brecht ori Celan), dar, mai ales, în literatura pentru copii: proză, versuri și teatru de păpuși.

Dacă în ciuda cărților sale din anii '50 nu și-a compromis definitiv cariera literară, acest lucru s-a datorat consistenței operei sale ulterioare: Nina Cassian a publicat 20 de volume de poezie legitimă estetic și la fel de multe cărți pentru copii („Le-am scris pentru mine. Și pentru prietenii mei. Sîntem cu toții copii"). Modernismul său uneori abstract, alteori sentimental și ludic (limbajul poetic inventat pentru volumul din 1971 *Loto-Poeme* a fost, pentru scrisul său, „o invenție binefăcătoare"), face din opera Ninei Cassian una dintre cele mai variate, mai proaspete și mai surprinzătoare din anii '60-'70. Privind retrospectiv, opera sa este însă doar parțial literară. Din păcate, majoritatea desenelor sale (în afara celor cu care și-a ilustrat propriile cărți) au rămas pînă astăzi necunoscute, ca de altfel și partiturile, unele pierdute după plecarea în State, altele donate ulterior Universității din New York.

Această CD-carte adună 28 de poeme proprii și 12 traduceri din poetul german Christian Morgenstern, poeme rostite la Radio în perioada 1959-2003. Printre aceste poeme (alese din aproape toate cărțile anilor '60, din cele două apărute în țară după Revoluție, precum și dintr-un volum publicat în America), se află și un inedit poem scris de Nina Cassian la vîrsta de cinci ani (vîrstă la care a compus, de altfel, și un prim vals). Un alt poem citit la Radio și care are o poveste este cel dedicat lui Ion Barbu: „Cînd l-am cunoscut, marele poet și matematician avea 52 de ani. Eu aveam 22 și, în nerozia mea juvenilă, îl consideram bătrîn. E drept că această eroare a mea era ajutată și de aspectul lui fizic: șuvițe rare, cărunte, o mustață de morsă acoperindu-i gura (nu i-am văzut niciodată dinții), forma trupului neclară sub grămada de haine, bastonul imperativ cu care, lovind dușumeaua, își sublinia frazele – totuși, ochii drăcești! E posibil să mă fi iubit, dar eu trăiam întîlnirile noastre ca într-o transă, eram necoaptă, copleșită de atenția acordată, de care, în curînd, m-am dovedit nevrednică... Mi-a închinat două poezii. Eu lui numai una, mult mai tîrziu, după moartea lui."

La aproape două decenii de la precedenta apariție editorială cu poezie în limba română, această CD-carte, ce adună, din păcate, doar o infimă parte din poezia Ninei Cassian, este însă un prim pas, chiar dacă mic, în redescoperirea scriitoarei. Dar ar putea fi primul pas al unui lung și frumos dans al poeziei sale cu mai vechii și mai noii ei cititori.

(fragment din prefața volumului aflat în curs de apariție)

PUBLICITATE

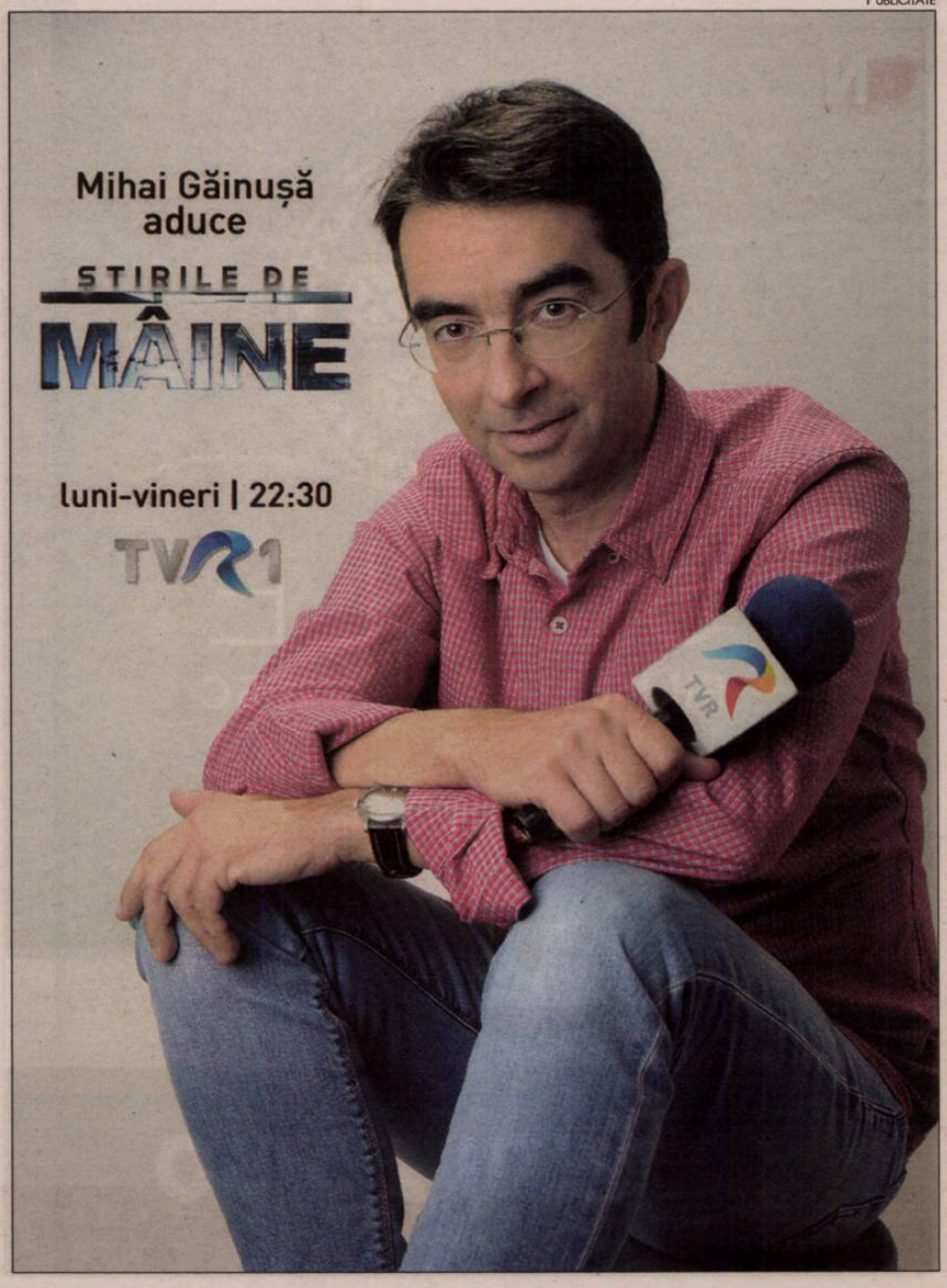

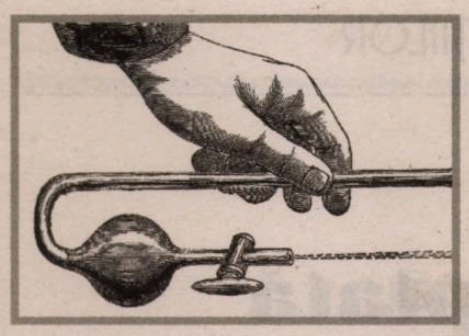

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cruzime

● ***Căpcăuni* de Yann Verburgh, traducere în limba română de Eugen Jebeleanu.**

Cu vreo doi ani în urmă, Yann Verburgh, tînăr actor, regizor, performer francez, activ și în România, s-a apucat de dramaturgie. Textul său, *Căpcăuni,* o investigație poetică, dar necosmetizată asupra mentalului homofob, înregistrează agresiuni asupra persoanelor LGBT, cazuri reale din Franța, România, Statele Unite, Grecia, Bulgaria, Iran, Uganda, Rusia, Africa de Sud, Brazilia, Olanda, Coreea de Sud. Succesul a venit imediat și este de lungă durată: rezidențe de creație, lecturi publice, premii. Acesta a fost elementul care i-a dat impuls lui Yann Verburgh pentru a se concentra asupra scrisului (au urmat alte texte: *La neige est de plus en plus noire au Groenland*, *Alice*, *H.S. tragédies ordinaires*, *Puisqu'il faudra bien qu'on s'aime*, *Après CHARLIE*). *Căpcăuni* a fost publicată de curînd la Paris, la editura Quartett, cu susținerea Centrului Național al Cărții și a Asociației Beaumarchais-SACD.

În săptămîna în care am decis să scriu despre piesa lui Yann Verburgh s-au întîmplat cîteva incidente. Unul a fost uciderea puiului de urs la Sibiu, prilej de conștientizare a cruzimii din mentalul colectiv care mustește sub masca bunului samaritean.

Ceea ce șochează în *Căpcăuni* este tocmai cantitatea uriașă de violență care se activează la nivel mondial, chiar și în zonele „civilizate“, determinată de discriminări de gen, rasă, religie. Să ucizi sau să viol(ent)ezi astăzi oameni din cauză că sînt diferiți de norma acceptată în societate pare de neînțeles, viața demonstrează însă că, în mileniul al treilea, civilizația umană este la fel de obtuză și agresivă ca în epocile anterioare. Violența are momente paroxistice, iar ura este motivată de reguli sociale restrictive și discriminatorii. „Ascultă, Luka / Un bărbat și un bărbat, / Un bărbat și un cîine, / Un bărbat și un aspirator, / Nu or să facă niciodată o familie. / Bagă-ți asta bine în cap!“.

Dincolo de valoarea sa teatrală, textul lui Yann Verburgh are evidente calități literare care îl fac să fie în egală măsură destinat lecturii și scenei.

Categoriile vulnerabile – LGBT, persoane cu dizabilități sau nevoi speciale – scot la lumină cruzimea umană. Motivația homofobă este explorată de Yann Verburgh polifonic pentru că ea apare în familie și în afara ei, în școală și în biserici,

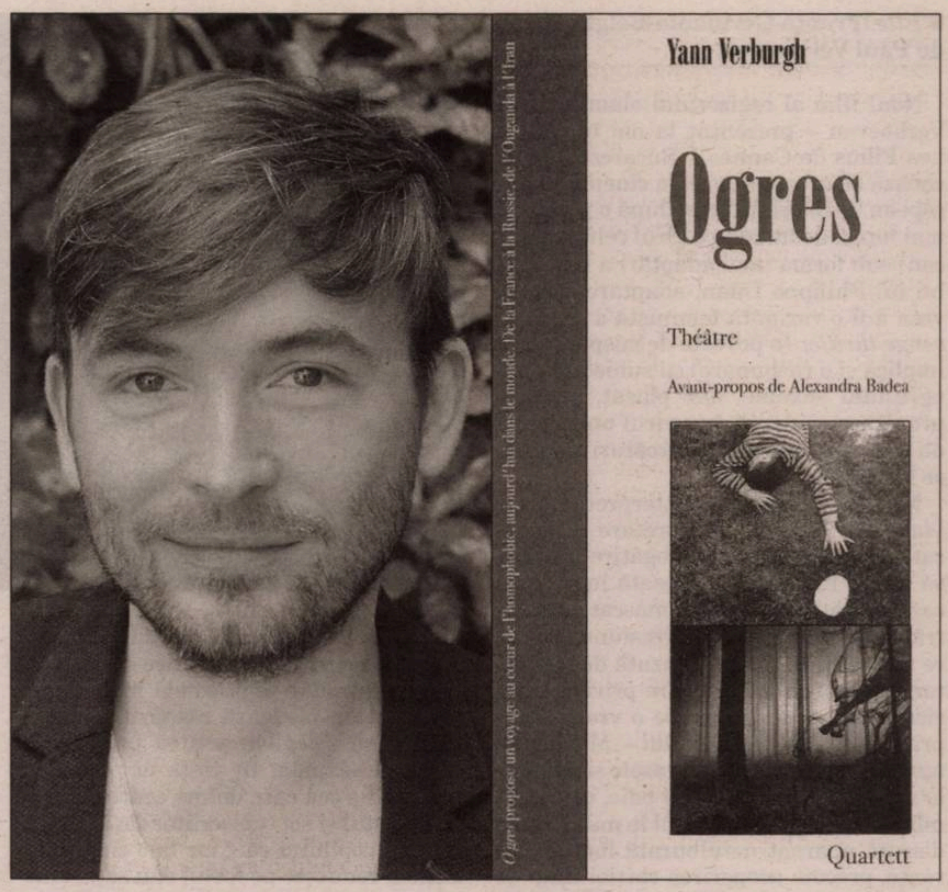

la persoana iubită și chiar la victimele înseși. Se remarcă astfel un instinct homofob care supraviețuiește, uneori, chiar și educației și afecțiunii. Victimele din *Căpcăuni* sînt agresate de părinți, colegi, prieteni, necunoscuți cu complicitatea autorităților, dar au și propriul disconfort relativ la statutul lor. Dramaturgul distinge cu delicatețe între militantism și discreție personală, fără să dea o soluție. Traumele fizice și psihice, agresiunile verbale și decesele sînt determinate de limitele celorlalți în a înțelege diversitatea, dar și de limitele proprii, generate de stigmatizare și de inocularea unui sentiment de rușine, frică și dezgust față de propria persoană.

Un băiat agresat pe stradă pentru că poartă tricouri colorate. Altul torturat într-o pădure. Condamnați la moarte pentru că sînt gay sau lesbiene. Renegați sau uciși de propria familie. Hărțuiți la școală. Abuzați, bătuți, arestați. Pentru ce au făcut. Pentru ce nu au făcut. Pentru hainele sau cuvintele lor. Pentru că e *rușine* sau e *păcat* sau e *inacceptabil*. Sînt personaje învinse și personaje luptătoare, sînt morți și supraviețuitori, sînt oameni care se zbat între intoleranța altora și neputința proprie de a-și domina frica. Yann Verburgh desenează, de fapt, un tablou al puterii, al divizării societății între puternici și vulnerabili, și înregistrează strivirea celui slab pentru că *se poate*.

Dramaturgul folosește o scriitură fragmentară în care poveștile se întretaie în scene de unul sau două personaje, fără cronologie, ca un puzzle de cruzimi fizice (unele incidente amintesc de moartea lui Pier Paolo Pasolini) și psihologice. Tortura și execuțiile sînt uneori visceral exhibate. Și șocul – din nou folosesc acest cuvînt – este cu atît mai mare cu cît violența apare nu doar în Uganda sau Iran, zone prin excelență homofobe, ci și în Franța sau Statele Unite. Yann Verburgh creează o poetică a violenței, cruzimii și ororii ca parte a vieții metropolitane. Ca un viciu al urbanității. Poem despre lumea contemporană hiperagresivă, *Căpcăuni* filtrează poetic o realitate tragică. „Și an după an, / În fiece an / Voi implora, / Voi ruga, / Voi plînge, / Mă voi lupta. / Dar nimeni nu mă va asculta / Și nici o noapte, / Nici măcar o noapte, / Nu voi mai dormi, / În țara aceasta, / În țara aceasta europeană în care / Călăii tăi se vor plimba nepedepsiți prin Borisova. / Dar mereu și mereu, / Dragostea mea, / Fără somn și fără odihnă, / Voi cere dreptate! / Și voi cere dreptate! / Și voi cere dreptate! / Și voi cere dreptate! / Și voi cere dreptate! / Și voi cere dreptate! / Pentru fiul meu.“

Dincolo de valoarea sa teatrală, textul lui Yann Verburgh are evidente calități literare care îl fac să fie în egală măsură destinat lecturii și scenei. Și vizual, scriitura are o „coregrafie“ a cuvintelor. Poemele au o duritate pulsatilă, răscolesc în vintre cu sinceritatea lor sîngeroasă, amintesc de Nicolae Avram și *Federeii* săi. Finalul înregistrează o amară ironie: o placă memorială dedicată *ultimelor* victime ale unei agresiuni homofobe din 1750, pe lîngă care trec victimele prezentului. O minciună care ascunde o realitate sinistră.

Un spectacol-lectură în limba română a avut loc anul trecut la Temps D'Images, la Cluj, în regia lui Eugen Jebeleanu, cel care îl va monta acum la La Chartreuse, Villeneuve-lès-Avignon, cu premiera pe 28 ianuarie 2017 (scenografie Velica Panduru, cu Gautier Boxebeld, Radouan Leflahi, Clémence Laboureau, Ugo Léonard, Claire Puygrenier).

În România, Coaliția pentru Familie pregătește modificarea Constituției prin definirea familiei drept căsătoria dintre soț și soție (bărbat și femeie). Curtea Constituțională consideră că inițiativa nu suprimă dreptul la căsătorie. O situație similară apare premonitoriu în *Căpcăuni,* unde „dragostea“ e redefinită în dicționar ca fiind exclusiv între un bărbat și o femeie.

De ceva timp, am senzația că trăim cu toții în filmul lui Haneke *Panglica albă* și mă întreb ce grozăvie va să vină. Și Yann Verburgh simte că timpul e crud.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Nu rata ediția de octombrie a revistei Historia!

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Recomandată de

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Ancuța PROCA

dilematograf

O reacție neașteptată

● ***Elle* (Franța-Germania-Belgia, 2016), de Paul Verhoeven.**

Noul film al regizorului olandez Paul Verhoeven – prezentat la noi în cadrul Les Films de Cannes à Bucarest – marchează reîntoarcerea sa la cinema-ul european (prin cel francez, după o perioadă mai lungă de lucru în cadrul celui american) sub forma unei adaptări a romanului lui Philippe Djian, adaptare care se vrea a fi o variantă feministă a unui *revenge thriller* (o poveste de suspans care implică și o răzbunare) cu subiectul unei agresiuni sexuale, dar plasat, printr-o provocare evidentă, în cadrul unei comedii franceze de tipul „încurcături amoroase în familie".

Michèle Leblanc (în interpretarea lui Isabelle Huppert, interpretare considerată unanim drept o îmbogățire prețioasă adusă filmului) e agresată în propria casă de către un bărbat mascat care intră pe fereastră. După agresiunea cu care se deschide filmul – văzută de spectator din același loc din care privise și pisica și lăsat să se întrebe o vreme asupra consensualității actului –, Michèle se apucă să strîngă robotic vasele și paharele sparte de pe jos, face o baie, comandă mîncare și își primește fiul la masă, unde discută aparent netulburată lucruri curente, precum acoperirea chiriei timp de cîteva luni pentru el și iubita sa însărcinată, pe care dă semne că nu prea o înghite. Suspansul nu se acumulează din indiciile importante pentru descoperirea agresorului (pe care Michèle le întîlnește și care continuă să apară, dar pe care pare să le ignore sau să le reprime), ci din așteptarea spectatorului ca armura ei de femeie indestructibilă și elegantă să se fisureze și din faptul că filmul pare să o amîne, urmărind-o în continuare manifestîndu-se ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic. La firma pe care o conduce și care creează jocuri violent-erotice cu monștri care-și introduc tentaculele în scalpurile eroinelor, pledează răspicat, împotriva opiniei colegilor, pentru un plus de violență sexuală. În viața ei personală pare să fie cea care deține controlul – ea și nu fostul ei soț (un scriitor sărac) îi oferă bani copilului său, iar la o cină în familie îi reunește pe fostul său soț, actualul amant, pe vecinul care i-a stîrnit interesul și pe partenerele lor, asupra cărora pare să exercite o anumită dominație. Evenimente care mai de care mai tragice (o copilărie marcată de crimele tatălui său, moartea subită a mamei sale, în care pare să sugereze că ar fi avut o vină) sînt contrastate de lipsa reacției sale emoționale și de nota comică în care Verhoeven le prezintă. Atunci cînd spune cuiva despre evenimentele agresiunii petrecute, cu ocazia unei mese cu prietenii, o strecoară ca pe un incident banal, pe care trebuie să îl bifeze, și nicidecum ca pe o mărturisire. Cele două elemente nu sînt întîmplătoare: făcînd spectatorul să perceapă niște evenimentele grave doar din perspectivă comică și oprindu-i accesul la emoțiile personajului, filmul impune o anumită distanță față de suferința personajului, care nu îi e accesibilă. Împărtășirea experiențelor-limită ale lui Michèle este imposibilă, iar comicul face inconfortabilă încercarea noastră de a rezona. Dincolo de această funcție a comicului, mult mai evidentă rămîne preocuparea filmului pentru încălcarea unor tabuuri. Atracția treptată a lui Michèle față de agresorul său (pe care îl urmărește într-o scenă de tip *Rear Window,* inversînd rolurile) lasă loc liber unei anumite interpretări asupra evenimentelor într-un sens asemănător scenei inițiale, în care spectatorul nu poate distinge dacă e vorba sau nu de o agresiune. Tot din ștergerea hotarelor face parte și prezentarea ei nu ca victimă, ci ca personaj care acționează, și care acționează de multe ori în detrimentul altora (la serviciu își impune părerea avînd ca argument suprem faptul că e firma ei, iar vizita ei la închisoare, unde tatăl ei își ispășește pedeapsa, pare să determine decizia lui de a se sinucide). Toate aceste ștergeri ale limitelor, lăsînd spectatorul să înțeleagă ce vrea (poate că Michèle se îndrăgostește de agresorul său sau poate că e pur și simplu neînfricată), par să fie scopul principal, direcția centrală a filmului. Cu toată complexitatea trimiterilor sale, de la Haneke la Hitchcock, *Elle* rămîne în limitele senzaționalismului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

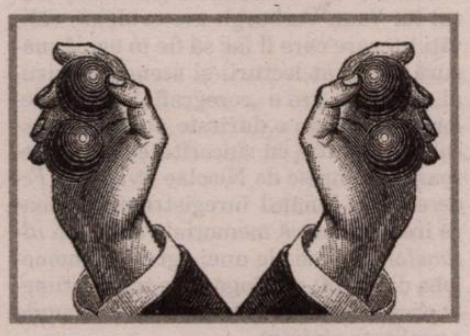

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Emoții întunecate

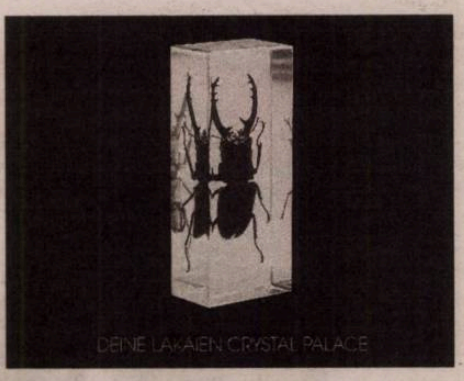

● **Deine Lakaien, *Crystal Palace*, Chrom Records, 2014.**

Cei care am crescut cu accepțiunea românească, metal-centrică, a noțiunii de muzică gotică (Moonspell, Paradise Lost ș.a.m.d.) rămînem surprinși cînd nimerim la un festival pe care îl considerăm de gen, să zicem M'era Luna din Germania. Rockerii de la noi sînt traumatizați de faptul că la astfel de evenimente toate concertele se încheie pe la ora 22, la miezul nopții toată lumea doarme într-o liniște sepulcrală, iar în timpul concertelor fumatul și orice manifestare mai exuberantă sînt întîmpinate cu încruntare din partea unui public țeapăn, îmbrăcat fie sobru, fie cu elaborată vestimentație *steampunk*. O generație de 40 de ani care încearcă să conserve o nișă culturală a anilor '80 care la noi n-a avut parte nici măcar de popularitatea underground-ului metal, cu doar o foarte restrînsă comunitate – Darkromania – activă la începutul anilor 2000 și o serie de trupe efemere care se pot număra pe degetele de la o mînă. Limba germană, fiind cea mai vorbită limbă maternă pe teritoriul european, a permis dezvoltarea unei culturi gotice cu specific național(ist), rezultată din adoptarea post-punk-ului britanic al anilor '80 pe terenul afînat al muzicii electronice germane. Rammstein, bunăoară, își au rădăcinile în subcultura respectivă, iar popularitatea lor a împins numeroase trupe de gen să migreze spre un sound mai metal, însă la bază nu e nimic metal în nișa respectivă – o mostră mai elocventă este Deine Lakaien, care în schimb deviază prin versurile preponderent în engleză.

Albumul *Crystal Palace* nu e tocmai vîrful carierei trupei, însă nici nu e unul dintre albumele lor neglijabile. E o excelentă introducere în sound-ul Deine Lakaien, în forma cea mai matură a sa, ce îmbină electronicul artificial cu pian și inserții de natură analogică. Albumul oferă cîteva din cele mai prietenoase piese ale grupului: balada „Where the Winds Don't Blow" – un potrivit punct de inițiere pentru cei care vor să afle ce găsesc fanii atractiv la acest gen; single-ul „Farewell" – o mostră reprezentativă pentru felul în care piesele mai cadențate se eschivează de la ritmicitatea rock-ului. Modul de prezentare în concert variază de la un turneu la altul, avînd la o extremă duetul electro-minimalist, iar la cealaltă acompaniamentul cu instrumente clasice – e interesant de urmărit modul în care piesele se reașază între astfel de configurații, beneficiind de experiența de dirijor și filarmonist a lui Ernst Horn.

Deine Lakaien s-au lansat în anii '80 prin colaborarea cîntărețului macedonean Alexander Veljanov cu sus-numitul dirijor neamț, o combinație minimală care multă vreme s-a pretat doar la un pop melancolic pe un schelet de sintetizatoare, iar ulterior și-a extins ambițiile spre muzică clasică și acompaniament cu orchestră. Alăturarea celor doi protagoniști urmărește un contrast pe care l-au căutat multe grupuri din scena gotică germanofonă, între versul romantic cald și acompaniamentul rece, cu texturi industriale. Metodele prin care Deine Lakaien au reușit să se apropie de acest deziderat cu mai mult succes decît alții țin în bună măsură de sacrificarea purismului germano-centric, pe care multe trupe de gen îl pun în fața interesului muzical. Vocea vine cu romantismul retro al șlagărului balcanic și cu versuri accesibile în engleză, în timp ce secțiunea electro-instrumentală este de formație clasică și are o precizie clinică, inspirată de neoclasicismul secolului XX (Glass, Reich etc.), și necontaminată cu măsuri rock ori riffuri metal. Trupele Bauhaus și Kraftwerk ar fi părinții direcți din care s-a hibridizat sound-ul Deine Lakaien – o alăturare între emoții întunecate exprimate pe un ton mohorît și structurile mașiniste din care avangarda muzicală germană și-a făcut o identitate sonoră.

***Deine Lakaien** vor concerta pe 6 noiembrie la Sala Radio din București.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Muzeul Inocenței

– *când ficțiunea pășește în realitate* –

Am văzut Istanbulul cu Muzeul Inocenței al lui Pamuk în geantă și-n minte. Mă uitam și eu, odată cu Kemal, după fantoma lui Füsün pe malurile Bosforului, mergeam pe străzi și nu m-ar fi mirat să dau nas în nas cu unul dintre prietenii lui, poate cu Zaim (cel mai simpatic!) și, cum treceam zilnic pe lîngă Hilton, mi-o imaginam pe Sibel cum merge acolo să-și pregătească petrecerea de logodnă. Muzeul Inocenței e o carte atît de vie încît îți intră-n vene, suferi sincer alături de Kemal, trăiești lentoarea așteptării lui cu tot sufletul, te îndrăgostești, fetișizezi obiectele ce poartă o poveste și ajungi să trăiești și tu, la fel ca el, într-un vis. Iar faptul că Orhan Pamuk a făcut un Muzeu al Inocenței real, unde mergi să vezi povestea spusă-n obiecte, duce cartea asta într-o zonă ambiguă, la limita dintre realitate și ficțiune, cînd chiar intri în adevărul ei volatil.

Am fost la Muzeul Inocenței din Cuckurkuma Cadessi a doua zi după ce-am terminat cartea, puternic sub influența ei și cu toate detaliile proaspete în memorie. De cum am intrat pe ușă, am păsit direct în carte! Mi-e greu să descriu stranietatea sentimentului de a intra în spațiul unei cărți, de a vedea concret ceea ce doar ți-ai imaginat, mai ales cînd vorbim de o carte atît de intensă ca *Muzeul Inocenței*. Ai impresia că intri în intimitatea cuiva, doar că acel cineva nu e real, sau cel puțin nu realul pe care-l știm noi.

Cele 4213 mucuri de țigară fumate de Füsün sînt aici. La fel și toate obiectele furate de Kemal din casa ei și duse în apartamentul din blocul Compasiunea, de la solnițe, chei la răzătoarea de gutui sau la cîinii de porțelan de pe televizor, aici e rochia lui Füsün de cînd învăța să conducă automobilul, hărțile imaginare ale lui Kemal, medicamentele tatălui lui, auzi zgomotul valurilor în care înotau împreună, muzica de atunci, te uiți la ce mînca acasă la tanti Nesibe și vezi ce privea atunci cînd era în pragul disperării, înnebunit de dorul pentru iubita lui.

Muzeul Inocenței respectă cronologia din carte, te plimbi prin el de la un etaj la altul retrăindu-i povestea și, în final, ajungi să vezi camera lui Kemal, cea în care stătea de vorbă cu Orhan Pamuk, autorul ce avea să-i scrie viața. Vezi și manuscrisele lui Pamuk, desenele lui, observațiile, schițele, îți dai seama cît de vizual și-a construit cartea și ce atenție a dat celor mai mici detalii. Pamuk scrie de mînă, îți zici uimit, amintindu-ți că ai citit asta cîndva într-un interviu. Dar să-i vezi acolo manuscrisele și schemele e altceva.

Aici sînt micile bijuterii pe care Füsün le primea de la Kemal, televizorul familiei, la care se uitau împreună seară de seară, chiar și obiectele de la tombola de anul nou, radioul, cornetele de înghețată din care iubita lui mușca și, de fapt, toată dragostea lui. E un muzeu al unei iubiri obsesive, inocente în puritatea ei, iubirea aceea abstractă aproape, făcută din mici bucăți de realitate.

Limitele convenției ficționale se evaporă încet în Muzeul Inocenței. Știi că nimic nu e real în sine, că totul este o construcție a minții lui Pamuk, dar nu poți scăpa de concretul lucrurilor. E un omagiu adus lucrurilor banale, de zi cu zi, perisabile, care, privite cu alți ochi, de îndrăgostit sau de colecționar, își dezvăluie încet straturile simbolice și profund emoționale.

În carte, Kemal se hotărăște să facă un muzeu al dragostei lui pentru Füsün chiar în casa în care ea a locuit și unde el își petrecea serile cu familia ei. Se întîlnește cu scriitorul Orhan Pamuk, și el dintr-o familie înstărită și frecventînd aceleași medii, și-l roagă să-i scrie povestea. Finalul cărții este un joc narativ postmodern în care Kemal vorbește cu Pamuk despre cum se construiește povestea pe care tocmai am citit-o și cum va fi organizat, concret, Muzeul Inocenței pe care tocmai l-am vizitat.

Ideea de a crea un muzeu al cărții nu i-a venit lui Pamuk după scriere. Strîngerea obiectelor s-a făcut în paralel cu scrisul. Ani de zile, Pamuk colinda anticariatele, găsea obiecte, le punea în carte și în colecția ce avea să devină muzeu. Pornind de la un obiect găsit la un anticar, dezvolta o altă scenă și-l făcea pe Kemal să-l păstreze. Fiecare dintre obiectele de aici este legat de o stare, de un moment al cărții, de o emoție a lui Kemal, sînt „obiectele reale ale unei ficțiuni", cum le spune Pamuk.

Pe lîngă povestea dragostei lui Kemal pentru Füsün, avem aici un muzeu al Istanbulului acelor ani – '70-'80 –, un Istanbul ce trecea prin schimbări profunde, cu o societate complexă, un oraș în mișcare, fantastic de vibrant (cum e și acum!), unde tradiția se împletea, uneori contradictoriu, cu modernitatea. Obiectele, fotografiile au narațiunea lor, ce vorbește despre viața de zi cu zi a istanbulezilor, despre casele, problemele și istoria lor.

Dacă ați citit *Muzeul Inocenței*, mergeți să-l vedeți în Istanbul. E singurul muzeu al unei cărți și conexiunea viață-literatură e extraordinară, iar concretețea obiectelor ne aduce aminte exact de ce zicea Pamuk, o senzație care de fapt m-a urmărit și cît am citit cartea, și cînd am vizitat muzeul, și după aceea: e vorba despre trăiri profund umane, despre emoții care nu țin cont de loc și de spațiu, dar care își găsesc un context, și despre istorii personale care, mai ales după o traumă, după pierderea cuiva iubit sau după suferința unei iubiri neîmplinite, rămîn în obiecte care capătă un sens și sînt încărcate de-o poveste.

PUBLICITATE

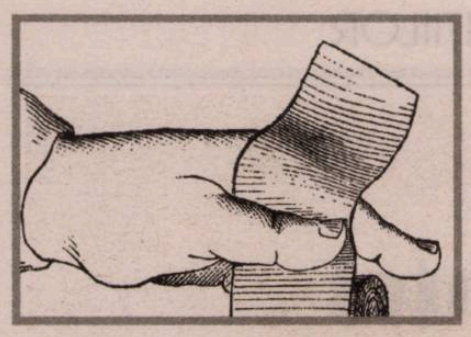

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

USB-ul e un bibelou

Ați primit vreodată vreun stick de USB personalizat, cu documente referitoare la cutare sau cutare lucru și cu sigla trimițătorului, nu a fabricantului, pe el? Dacă nu, n-are rost să fiți invidioși: tocmai ați pierdut o vitrină cu bibelouri. Aceste reflecții mi-au fost stîrnite de ultimul stick de USB primit de soția mea, care e redactor-șef la *Șapte Seri,* că eu nu mai scriu decît prin locuri gen *Dilema veche,* unde nu primești stick-uri de USB. Acum, ar fi datoria mea de om serios să explic pe scurt ce înseamnă un stick de USB minorității de cititori care n-a folosit vreodată așa ceva, dar eu n-am nici un chef să fac asta: dacă nu știți ce-i aia, articolul ăsta nu e pentru dumneavoastră, așa că lăsați-mă-n pace. De asemeni, n-o să vă spun ce formă avea stick-ul ăla al soției, fiindcă se va supăra nu numai omul care a trimis cadoul, cît mai ales soția mea. Cert e că prin sertarele noastre zac, atunci cînd nu îi pasăm altora, tot felul de roboței, palmieri, omuleți. Așa că, frapat de obiectul a cărui formă nu v-o spun, am postat o întrebare pe Facebook: de ce-s atîtea stick-uri de USB mutante pe lumea asta, pînă la urmă? Cu ce seamănă, din epoca pre-calculator?

Un tip pe nume Mihai Ghiduc, redactor-șef la *Men's Health,* revista bărbaților cu mușchi, în timpul liber absolvent de Filozofie și militant pentru *open source* (nu mă-ntrebați nici ce-nseamnă asta, oricum am defectul de a mă pierde în tot felul de explicații divagante, ca de pildă cea din această paranteză, care mi-ar fi fost de ajuns ca să explic ce înseamnă *open source),* a răspuns simplu, ca orice om de la o revistă cu mușchi și ca Arhimede: „Bibelouri". La asta chiar nu mă gîndisem. Bibelourile de ieri sînt stick-urile de USB de azi, dar înainte de a detalia analogia, hai să facem o taxonomie.

Prima sursă Google e Usbromania.ro, un fel de fetișiști ai USB-ului, nu numai în privința stick-urilor, ci și a altor chestii care se bagă-n respectiva priză, ca să mă exprim pe limba soacrei mele. Acolo găsești stick-uri în formă de vampiri, iepurași și alții. Toți cu un fel de degetar sau cască de poliţist britanic în cap. Cam scumpi, 114 lei, dar vă puteți achiziționa un deget dezgustător, un șoarece carbonizat cu urechi roșii sau o gogoașă cu 75 în aceeași monedă. Un roboțel nichelat și un pic *steampunk* (căutați pe Wikipedia, parantezele mele sînt inutile!) m-a atras, în ciuda prețului de 135 de lei, dar cana de cafea mi-a dat o înțepătură în colecist. Osul mi-a venit să-l dau cîinelui, iar popicul, designerului care a avut o asemenea idee de stick. Peste cap. Trec peste motociclete, sticle de bere și altele, ca să ajungem la Usbfactory.ro, care face tot asta – deci, cu siguranță, cerere de asemena orori există. Aici, am oscilat între dezgust și curiozitate la niște bijuterii stick, ca apoi să mă mir de jucăriile din bambus, unele atrăgător de simple, altele un pic înspăimîntătoare, ca USB-ul cîrlig de rufe. La *Forme atipice,* însă, n-am mai avut ce naiba să găsesc atipic; menționez, totuși, un Gînditor de la Hamangia verde, care poate să-și țină în mîini capul în care se află atît memoria propriu-zisă, cît și conectorul, probabil ca să-i înfigi în gaura gîtului ardeiul iute de alături. Ar mai fi și Dedemedia.ro, dar (fiindcă am consumat tot spațiul cu paranteze ca asta) nu mai pot spune despre el decît că are nu una, ci două categorii superflue, *Forme atipice* și *Forme speciale* (calculator de birou, căști, cauciucuri – nu mă pot stăpîni). Și cu asta trecem la metafizică.

Deci, de ce-a zis Ghiduc „bibelouri"? Păi, toate porcăriile enumerate mai sus sînt făcute și dăruite, cum-necum, cu dorința secretă de a fi expuse undeva, ca-ntr-o vitrină. Dar, spre deosebire de bibelouri, ele nu stau în vitrine luminoase, ci în sertare întunecate. Asta, dacă stau și nu se duc acolo unde se duc ele, USB-urile, atunci cînd se duc fără să le vadă nimeni.

În paranteză fie spus, am un copil de un an și șase luni. El înghite tot ce-i pică-n cale, dar pînă acum USB-uri nu a mîncat, deci ceva *păstrabilitate* au în ele respectivele, așa cum sînt, vai de ele. Mă gîndesc că vitrina cu bibelouri era un decoct, o contragere a vremurilor vechi, un castel la scară, într-o cutie cu geamuri de sticlă, demonstrație că și noi, ca și alți locatari la bloc, ne tragem de undeva, din afara blocului. USB-ul e pe dos: etalează forme repetitive ale consumismului, gen banane, bere, burger, care vin de nicăieri și pot fi mîncate de oricine, cu excepția copilului meu, care n-are voie decît șaibe – și numai bio. Altfel spus, bibeloul, mai ales cel dezgustător, era un soi de încercare de conectare a burgheziei la vremuri idilice, aristocratice. Revoluția Franceză, de la 1789, și beleaua comunistă de la noi, de după 1947, nu s-au întîmplat în aceste enclave de cristal. Pe dos, USB-ul e, în toată paleta lui infinită de orori, o reiterare a ceva fără prototip, un obiect de serie, ca punte de trecere între consumism burghez și ceva nou, postcapitalist. Om vedea noi ce.

Dar numai pe dinafară și, pînă la urmă, toate formele alea de mai sus sînt „atipice". Ceea ce puneam pe vremuri în vitrină ascundem acum în sertarele-cavou, fiindcă cultura materială a proliferat pînă la punctul la care nu mai poate fi transformată în muzeu. Ceea ce etalam pe vremuri în vitrină e ceea ce acum uităm în sertar, fiindcă nu ne îndurăm să aruncăm. La USB-uri, ochii noștri nu se mai plimbă prin spații fizice, ci doar pe ecran. De-abia acum îmi vine ideea și articolul meu s-a terminat: USB-ul e un bibelou cu mațele întoarse pe dos, al cărui *înăuntru* conține o virtualitate infinită de promisiuni. În fiecare motocicletă de plastic USB zac un ciobănaș și-o prințesă de porțelan care ne vor reaprinde iubirea, imediat ce-i vom descoperi, miraculos, pe ecran.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

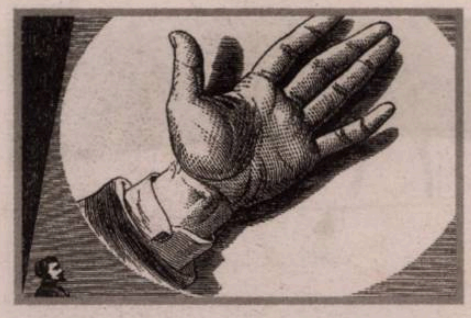

Adina POPESCU

portrete din mers

Sibiu, un oraș al turiștilor

Este pentru prima oară cînd stau la hotelul Împăratul romanilor, în Sibiu, chiar în Centrul Vechi, în mijlocul a tot și a toate. De altfel, pentru cei mai mulți dintre turiștii de ocazie sau chiar pentru vizitatorii constanți, Sibiul înseamnă doar Piața Mare, Piața Mică și străduțele adiacente. Nici eu nu cunosc Sibiul periferiei, al cartierelor, al vieții obișnuite de zi cu zi, al micilor afaceri, al familiilor și grupurilor de prieteni, deși mi-aș dori să-l descopăr. Însă niciodată nu-i vreme pentru așa ceva, toți acești turiști (în special cei străini) și vizitatori (care ajung aici cu treburi sau pe la diferite evenimente culturale), printre care mă număr și eu, sînt atrași de centru, unde rămîn pînă la finalul ședерii, învîrtindu-se haotic în cerc. Aici ești furat de detalii cum ar fi perne mari, umplute cu puf de gîscă și scoase la aerisit pe un pervaz, pisici care dorm pe scaunele goale ale teraselor, ganguri pitorești care nu dau, de fapt, nicăieri. Nu mai vezi deloc ansamblul și începi să-ți imaginezi că el de fapt nici nu există și că totul e alcătuit din mici piese de puzzle care trebuie puse cap la cap. Așadar, de fiecare dată cînd ajung la Sibiu mă simt ca pe o insulă, înconjurată de un oraș, de fapt, total necunoscut.

Spre deosebire de hotelurile noi, cu camere ca niște capsule funcționale, Împăratul romanilor are personalitate: mobilierul alb, la limita dintre lux și kitsch, cu ornamente aurite, oglinzile, draperiile grele, camerele „princiare" cu mochetă roșie, amabilitatea nativă a personalului, ci nu instruită pe la *training*-uri, într-o rețea hotelieră oarecare. Aceste hoteluri ar trebui să supraviețuiască doar pentru faptul că sînt încremenite în timp. Ferestrele camerei dau spre o stradă secundară, de la etajul trei, văd un segment de acoperiș cu acele enigmatice ferestruici în formă de ochi mijiți. La prima oră a dimineții, dacă ai fereastra deschisă, poți auzi fragmentat viața cetății. Vocile copiilor care merg la școală, muzicanți stradali care își încearcă instrumentele, două glasuri care își dau binețe – „Bună dimineața!", cîntă glasul de femeie, „Bună ziua", mormăie cel de bărbat care încă nu s-a trezit bine. Mi-aș dori ca în fiecare dimineață să am parte de astfel de zgmote ce se sparg aproape muzical și asigură normalitatea zilei care începe.

E un octombrie rece, cu vînt de creastă ce suflă cu putere pe străzile unui oraș înconjurat de munți. Nu putem să ne bem cafelele și să fumăm în fața hotelului, așa că traversăm „pietonala" și ne adăpostim, cu cestile în mîini, într-un gang de vizavi, într-o baltă de soare. Aici e călduț și e bine, ne punem cestile chiar pe caldarîm, ca să ne putem aprinde țigările. Nu vorbim tare, încercăm să nu deranjăm pe nimeni, în spate sînt case unde locuiesc oameni, practic am intrat în curtea lor. La un moment dat, apare un nene care începe să închidă porțile, în urma noastră. Nu se grăbește, e un gest demonstrativ, vrea să delimiteze spațiul lui privat de strada turiștilor. Plecăm.

Nu-mi dau seama cum îi privesc sibienii, mai ales cei de vîrsta a doua înspre a treia, pe toți acești turiști care le-au invadat centrul orașului. Dacă îi acceptă pentru că își dau seama de beneficiile pe care le au de pe urma lor. Sau dacă, de fapt, s-au cam săturat de ei. Constat de fiecare dată că Sibiul are cel mai mare aflux de turiști pe metru pătrat dintre toate orașele din țară, indiferent de anotimp. Tot centrul este împînzit de terase și restaurante, de fast-food-uri, covrigării, clătitării. Te simți aici ca în orice burg fermecător, austriac sau german. Și aproape aceleași prețuri. De pildă, o bere Zăganu, la sticlă, într-un bar obișnuit – 19 lei. Total nerealist. În anumite locuri, ospătarii au o lentoare și o nepăsare în gesturi tipice anilor '90. Nu se pricep la vinurile pe care le au în meniu. Cheamă un coleg care cheamă un alt coleg. Trece timpul, nimeni nu se grăbește. Sibiul își vede de viața lui de oraș liniștit. Așa vrea să fie perceput, așa și este. Și unii cerșetori sînt nerealiști, nu-ți cer un leu ca peste tot, ci 10 lei. Nu-mi dau seama nici de schimbarea de mentalități, dacă ea există, pentru că mereu șederea mea e prea scurtă. Mă degrabă mă lovesc de anumite mentalități și de un patriotism local, exagerat și uneori nefondat (aș putea să-i spun fudulie), pe Facebook. După episodul cu ursul, un sibian e revoltat că există oameni care atacă și incriminează orașul lui. Așa că declară că îi va scoate din listă pe toți „prietenii" lui care au zis ceva de rău de Sibiu, nu înainte de a-i înjura cum se cuvine, de a-și băga și de a-și scoate. Ceva de genul „Te-ai luat de mama?!". Povestea cu ursulețul se putea petrece oriunde în România, însă și acest gen de comportament nu demonstrează nimic altceva decît un provincialism naiv.

Terasele sînt ținute artificial „în viață" cu încălzitoare sau învelite în folii de nailon. La ora prînzului, e o bucurie să te așezi și să observi. Tot orașul pare că se perindă prin fața ta. La masa de alături, un tînăr îi vinde unei doamne mai puțin tinere un aparat foto. Băiatul îi explică doamnei la ce folosește fiecare obiectiv în parte. Treptat se ajunge la povești personale. „Eu am fost mult plecat, dar m-am întors la Sibiu... nu știu, aici mă simt eu bine", mărturisește tînărul, apoi mai spune, la plecare: „Dacă te mai pot ajuta cu vreun sfat, oricînd, cu drag!" Nu e nici o idilă aici, e doar un firesc început de prietenie. Un cuplu de străini, 75 plus, și-au comandat cîte un pahar de vin roșu. E situația pe care am mai întîlnit-o de multe ori – după atîția ani de stat împreună, nu mai au ce să-și zică. Așa că e scufundat fiecare în tăcerea lui, de fapt o tăcere comună, senină, care îi învăluie. Privesc strada, oamenii care trec și sorb din paharele de vin aproape în același timp. Cantitatea de vin din ambele pahare rămîne mereu aceeași. Au ajuns împreună pînă la vîrsta asta, au călătorit pe picioarele lor în România, la Sibiu, încă își pot permite, tot împreună, să bea cîte un pahar de vin, la ora prînzului, și încă se pot bucura de un oraș necunoscut. Nu știu dacă asist la un scurt moment de fericire din viața lor, însă oricum e unul de mulțumire deplină care mă înduioșează și se potrivește perfect locului. Orice oraș este în primul rînd o stare.

Ideile de-o viață nu se adună peste noapte.

Nici pensia de care vei avea nevoie.
pensiopedia.ro

NN

You matter

www.nn.ro
pensii@nn.ro

NN Pensii SAFPAP SA
Fondul de Pensii Administrat Privat NN
Str. Costache Negri nr. 1-5, etaj 2-3, sector 5, București

NN Asigurări de Viață SA
Fondul de Pensii Facultative NN OPTIM
Fondul de Pensii Facultative NN ACTIV
Str. Costache Negri nr. 1-5, sector 5, București

Gaura din plămîn și boala despre care refuzăm să vorbim

Tuberculoză. TBC. TB. Plămîni, spitale naspa, bătrîni, săraci, bunicul meu, țigări, tuse, non-sexy, condiții precare, nimic nu îmi vine în cap cînd mă gîndesc la tuberculoză, trebuie să caut pe Google, sînge, bleah, o prostie. Cîțiva dintre prietenii mei care nu știu că am avut tuberculoză mi-au răspuns astfel cînd i-am rugat să îmi spună ce le vine în minte cînd aud acest cuvînt.

Acum șapte ani, cu doar două luni înainte de a susține examenul de bacalaureat, am tușit sînge și am fugit speriată la Urgențe, crezînd că am o hemoragie internă și că moartea mea e o chestiune de minute. Habar nu aveam ce se întîmplă cu mine, iar de TBC auzisem vag și nici nu știam ce presupune această boală, care, credeam eu, trebuie că nu mai există decît undeva departe, în țări deloc dezvoltate. Din fericire, nu a fost o hemoragie internă, căci altfel aș fi murit de cîteva ori în orele în care am așteptat să mă consulte cineva. Habar nu aveam că incidența bolii are cote alarmante peste tot în lume, că unii specialiști se tem de o reîntoarcere a bolii care cîndva ucidea unul din patru oameni, că România este într-o continuă negare și, desigur, subfinanțare a domeniului, cu o inconștiență care a omorît mii de oameni în ultimii ani și pentru care alții vor muri prea curînd. Incidența bolii în România la fiecare 100.000 de persoane continuă să fie semnificativ mai mare decît în 65% dintre țările lumii, mai mult decît în Eritreea, Rwanda, Cuba și de trei ori mai mult decît în Bulgaria (vedeți datele aici: http://wdi.worldbank.org/table/2.20#).

Pentru mine, mai grele decît pumnul de pastile luate timp de șase luni au fost presiunea socială și teama că am dat boala altcuiva, oamenilor mei dragi, oricui. Mult prea mulți prieteni m-au sfătuit să nu scriu despre experiența asta, din cauza discriminării – ba că nu voi primi anumite colaborări, că voi fi exclusă din niște grupuri sau că va fi folosită informația împotriva mea în cazul unei reîntoarceri în administrație. Într-o țară care generează un sfert din bolnavii de TB din UE, în care anual mor 1100 de persoane și alte 16.000 se îmbolnăvesc, majoritatea din rîndul populației tinere și active, a avea TB rămîne un stigmat al sărăciei, al condițiilor de trai precare, al vinei că ai făcut ceva rău. Pentru alții, este doar o chestiune seacă, de sănătate publică, adusă deseori în discuție în grupurile de lucru de la Guvern, pe care le-am organizat pe tema oamenilor străzii sau a diverselor categorii defavorizate.

Este amuzant să aud în continuare cum această boală e folosită pentru a descrie oamenii din comunitățile foarte vulnerabile și recunosc că m-am abținut cu greu să le spun colegilor mei din alte ministere: „Salut, sînt aici, am fost bolnavă și nu am trăit într-o grotă sub pămînt!“ Eram elevă la cel mai bun colegiu din județ, jucam baschet de trei ani, făceam sport, aveam grijă de alimentație și fumasem foarte puțin, cu luni înainte, pe ascuns, ca o adolescentă cu multe întrebări. Nu respectam stereotipul. Sînt foarte multe persoane pentru care boala asta s-a ridicat de mult din rîndul celor săraci, bolnavi de HIV, nevaccinați etc. „Da, clar, asta e. Vai, ce urît e pe radiografie! Cum ai reușit?“, m-a întrebat medicul de gardă, de parcă extrăsesem lozul cîștigător. Atunci am izbucnit într-un hohot de plîns, acum i-aș răspunde așa: „Mulțumesc mult pentru acest diagnostic, pe care alți doi medici l-au ratat în ultimele trei luni, tratîndu-mă cu nenumărate antibiotice pentru gripă și pneumonie. Lor le mulțumesc pentru buna perioadă petrecută la spitalul de boli infecțioase, sub un diagnostic greșit, în condiții groaznice, alături de alte șapte persoane în cameră, cu o baie pe palier, cu o singură chiuvetă funcțională și un duș. Asistentele – cam rele, poate pentru că nici atunci și nici acum nu acceptam să le ofer alte sporuri în afară de zîmbetul meu. Știu că experiența asta mă va ajuta peste ani să fiu un om mai bun și să mulțumesc mai des pentru ce am.“

Așa că o să dedic acest articol, în care spun public că am fost bolnavă, celui de-al treilea medic din povestea mea (a treia oară a fost cu noroc). Dedic cuvintele astea oricărui om care face puțin mai mult decît trebuie pe hîrtie, doar pentru că îi pasă. Dedic un mare mulțumesc Mihaelei, prin articolul acesta, la doi ani de la moartea ei, pentru că îmi spunea mereu că rușinea nu este pentru mine, ci pentru cei cărora nu le pasă. Celei care mi-a scris biletele de voie pentru a mă deplasa pînă la școală și înapoi, ca să-mi pot da examenul de bacalaureat alături de colegi și care era mereu mîndră tare pentru orice ispravă mai făceam ca să ajut un pic societatea asta. Îmi spunea că o să putem, cei din generația mea, să mișcăm lucrurile, pentru că altfel nu se mai poate. Mi-a spus odată că și societatea asta pare mîncată de tuberculoză. Am rîs. Apoi, vreo cinci ani mai tîrziu, m-am trezit lucrînd în administrația publică și i-am dat dreptate.

Paralela asta dintre a avea corpul mîncat de tuberculoză și starea administrației, așa cum o văd eu, mă amuză și pe mine, recunosc. Nu vezi boala, te obosește însă. Nu mai ești în stare să reții bine lucruri, slăbești cam tare, devii neproductiv și, în final, scuipi niște sînge. Realizezi că ceva e clar în neregulă, așa că treci prin niște investigații de urgență, mult mai scumpe decît prevenția. Apelezi la alți medici, căci cei anteriori te-au lăsat să ajungi aici și îi privești cu reticență pe cei noi. Realizezi că medicația/schimbarea e de durată și cam doare, pentru că întregul organism trebuie să se refacă și să se adapteze pumnului de pastile (a se citi: e nevoie de transparentizare/guvernare în interesul cetățeanului). Este dureros să elimini din organism boala, ea ripostează. Cînd ai și diagnosticul oficial, ca pacient poți fi rușinat, pus la colț chiar dacă vina că ai ajuns acolo nu e a ta. Cam așa și cu statisticile care arată că România e codașa Europei la o grămadă de capitole, incluzînd, desigur, incidența acestei boli. Ar fi mai simplu să te prefaci că nu ai nimic, să îți continui viața ca pînă atunci și să eviți tratamentul, dar asta duce sigur la moarte.

Dar dacă nu e palpabilă, aici, acum, efemeritatea devine o chestie prea abstractă pentru simțurile noastre și sîntem siguri că nimic rău nu ni se poate întîmpla. Așa e oare? Personal, știu cîțiva foști pacienți a căror voce poate fi auzită mai ușor – haideți să facem ceva cu vocea asta!

Simona ADAM

PUBLICITATE

TE ABONEZI ȘI CÂȘTIGI!

Abonează-te la adevărul + weekend pe minim 6 luni și intră automat în tragerea la sorți pentru unul din cele 36 de premii

MARELE PREMIU
cumpărături în valoare de
2000 lei
în magazinele KAUFLAND
pentru SĂRBĂTORI FERICITE

10 x PREMII x 400 lei FIECARE vouchere de cumpărături în magazinele KAUFLAND

25 x cărucior pentru cumpărături

*Premiul de 2000 lei constă în 20 vouchere x 100 lei fiecare. Fiecare premiu de 400 lei constă în 4 vouchere x 100 lei fiecare, în total 10 premii a câte 400 lei fiecare.
Pentru a participa la concurs e necesar să vă abonați la pachetul de ziare „Adevărul + Weekend Adevărul" pe 6 sau 12 luni și să furnizați datele complete de contact. Promoția e valabilă în perioada 17 octombrie – 16 decembrie 2016.
Regulamentul complet al promoției poate fi accesat pe www.adevarul.ro

Cum te abonezi

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 44 lei, 3 luni - 124 lei,
6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente:
E-mail: abonamente@adevarulholding.ro,
tel.: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(L-V între 9.00 și 18.00)

*Reducerea de 36% se aplică la prețul de copertă pentru abonamentele pe 12 luni.

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Stela GIURGEANU

Jurnalist în Turcia

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

2016 este al doilea an în care proiectul European Center for Press and Media Freedom (ECPMF) încearcă să adune mărturii ale încălcării libertății presei în lume. Cenzură, autocenzură, jurnaliști arestați, jurnaliști agresați, libertatea presei este amenințată și pusă sub lupă peste tot în lume.

Unul dintre cele mai recente articole publicate în cadrul proiectului este mărturia unui jurnalist turc arestat după evenimentele din 15 iulie. Bülent Mumay povestește despre ce i s-a întîmplat lui, dar și despre consecințele loviturii de stat din Turcia, din 15 iulie, asupra mass-media, într-un articol apărut pe site-ul balcanicaucaso.org, articol pe care îl puteți citi integral, pe acest site, în limba franceză.

„«Nenorocitule! Trădătorule! Ai merita să fii bătut! O să plătești!» – cam acestea au fost mesajele «de bine» pe care le-am primit pe Facebook, după ce am fost arestat."

Bülent Mumay este jurnalist de aproape 20 de ani. În tot acest timp, a fost „remarcat" pentru tonul său critic vizavi de guvern. Mesajele le-a primit imediat după arestarea sa, survenită în siajul loviturii de stat ratate din iulie, acea noapte despre care spune că a fost „una dintre cele mai terifiante din istoria noastră recentă".

„La zece zile după lovitura de stat, represaliile au început să vizeze și jurnaliștii. Iar toți cei care au lucrat pentru ziare asociate cu Fethullah Gülen, lider al Frăției Hizmet – aparent aflată în spate-

Bülent Mumay

le acelei nopți sîngeroase – au fost arestați, unul cîte unul. Toate publicațiile, canalele de televiziune și site-urile care l-au sprijinit pe Gülen, care locuiește în SUA, au fost închise. (...) Tensiunile care au apărut din ruptura dintre președintele Erdogan și dl Gülen acum trei ani au dus la o adevărată vînătoare de vrăjitoare. Listele negre, actualizate zilnic, umplu închisorile. În plus, oameni care nu au avut nimic de-a face cu lovitura de stat sau cu dl Gülen sînt de asemenea vizați: este de ajuns să fi criticat AKP-ul (Partidul Justiției și Dezvoltării, aflat la putere în Turcia). Lovitura de stat nereușită este scuza perfectă pentru a pedepsi adversari, pentru că starea de urgență asigură impunitatea guvernului. Un istoric marxist a fost chiar acuzat că ar fi sprijinit Frăția domnului Gülen."

Pe data de 26 iulie, jurnalistul și-a văzut poza într-un ziar pro-guvernamental, cu comentariul: „Este căutat". După trei nopți înspăimîntătoare pe care jurnalistul le-a petrecut într-o celulă de cinci metri pătrați, a fost adus în fața tribunalului. „Mă întrebam cum dracului puteam fi asociat cu Fraternitatea sau cu lovitura de stat."

Răspunsul la întrebarea sa a fost unul surprinzător: „Prima pagină din dosar era... profilul meu de LinkedIn! Procurorul a răsfoit paginile dosarului. Nu aveau de fapt nimic, în afara cîtorva articole publicate în anii trecuți, cîteva postări pe Twitter. Fără legătură cu puciul sau cu dl Gülen. Voiau să facă din mine un terorist din căutări pe Google."

Iar asta, mărturisește jurnalistul, a fost „tot". Trei nopți petrecute în închisoare, o zi la biroul procurorului, apoi eliberat. „Au vrut, în mod clar, să-mi dea o lecție, să mă sperie pentru că în trecut am criticat guvernul. Dar ceilalți arestați nu au avut norocul meu. Aproape toți cei care au lucrat pentru ziare care aveau legătură cu Gülen au rămas la închisoare."

În Turcia, mai afirmă jurnalistul, libertatea presei a fost dintotdeauna amenințată. „Jurnaliștii au fost mereu ținte, fie ale guvernului, fie ale puciștilor. Ce s-a petrecut după 15 iulie nu a mai ținut cont de nimic. Este greu să mai descrii o situație care se schimbă de la o zi la alta. Stații de radio, canale de televiziune și siteuri de Internet au fost închise, în timp ce o sută de jurnaliști au fost aruncați în închisoare."

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

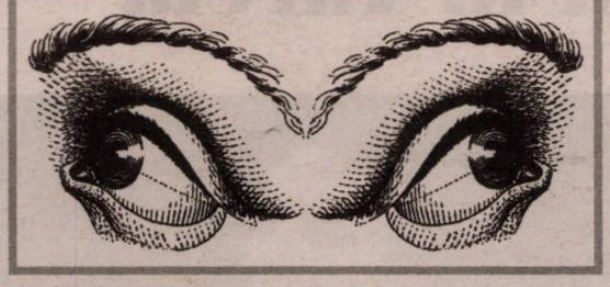

ATÎTA VREME CÎT INFORMAȚIA ȘI PROGRAMUL DE CERCETARE SÎNT LA FEL DE PREȚUITE, UNII AR PUTEA GĂSI CINE ȘTIE CE LEGĂTURĂ SUBTILĂ ÎNTRE UN CAZ CU TOTUL ARDENT ȘI O FILĂ DE VIAȚĂ

■ „Atenție, cad frunzele!“ – bannere, legate între doi copaci, de-a lungul Bulevardului Elisabeta, zona Cișmigiu – Drept. Majuscule albe pe fond roșu. Atîta vreme cît orașul ăsta nu și-a pierdut umorul și generozitatea de a ni-l transmite, nu e totul în van. *Merci, chérie!* (**R. M.**)

■ Cartelul mexican al drogurilor a făcut acum cîțiva ani un profit de 29 de miliarde de dolari. Aproape la fel ca Google. Mă întreb cum stau lucrurile anul acesta, dacă informația și drogurile sînt la fel de prețuite. (**M. C.**)

■ În perioada asta în care bătălia pentru Casa Albă a intrat pe ultima sută de metri, imaginați-vă că președintele Obama se trezește dimineața și își face programul obișnuit de exerciții, în timp ce ascultă Beyoncé, Courtney Barnett, Jay Z, Isley Brothers și Nina Simone. (**A. M. S.**)

■ Pe site-ul descopera.ro ni se spune că un grup de matematicieni din Canada și din Egipt a aflat, după decenii de cercetare, ce anume a existat înainte de Big-Bang: *un alt univers.* Pînă acum, oamenii de știință considerau că înainte nu a existat *nimic.* Cu alte cuvinte, înainte de Big-Bang a fost totul sau nimic. O concluzie de bun-simț. (**M. P.**)

■ La un post de televiziune, într-o pauză publicitară din timpul filmului *Gravidul,* cu Arnold Schwarzenegger și Emma Thompson, era o reclamă la un medicament împotriva menopauzei. Mă tem că unii ar putea găsi cine știe ce legătură subtilă între pauza publicitară, menopauză și graviditatea masculină. (**A. M.**)

■ Poliția din Ohio s-a confruntat cu un caz cu totul și cu totul special în ultimii trei ani: un... căcăcios în serie a „atacat“ nu mai puțin de 19 autoturisme. (**M. C.**)

■ Deși se laudă că ar fi un „filantrop ardent“, Trump n-a donat la viața lui decît 3,7 milioane de dolari, pe care oricum i-a donat propriei sale fundații, printre donatorii căreia s-a dovedit a fi oricum și cel mai zgîrcit. În topul miliardarilor caritabili, Trump e undeva pe la coadă. (**M. C.**)

■ „Excelul o să vă omoare“, mă anunță o reclamă dintr-un colț al ecranului. Pe tot restul ecranului se lăfăie o filă de buget scrisă, evident, în Excel. Uneori publicitatea contextuală e criminală. (**M. M.**)

■ Am primit un mesaj de „La mulți ani!“ din partea Fondului de Pensii Private. Mi se ura viață lungă și fără griji. Cred că mesajul se referea, de fapt, la viață lungă în cîmpul muncii. (**S. G.**)

VORBA AIA, LUCRURILE S-AU COMPLICAT DIN CE ÎN CE MAI ARTISTIC

■ Casiera de la hipermarket purta la gît, lîngă legitimație, o iconiță cu Arsenie Boca (și încă vreo trei-patru mai mici, ițindu-se în spatele ei). Mi se pare normal, vorba aia, banu-i ochiul dracului. Ba chiar mă mir că nu s-a gîndit nimeni pînă acum la o lege, ca toți cei cărora le trec mulți bani prin mînă să poarte, preventiv, iconițe și cruciulițe. Noroc că a intrat Elena Udrea la Teologie, poate se mai schimbă lucrurile. (**C. Ș.**)

■ Inspectoratul General pentru Situații de Urgență s-a alăturat, încă de acum cîțiva ani, inițiativei derulate la nivel european și organizează Ziua Informării Preventive, care are loc în prima zi de marți 13 a anului. Logo – o pisică neagră. În 2013, ziua fatidic-simbolică a căzut în luna august; în 2014, în luna mai. Anul trecut, lucrurile s-au complicat: s-a nimerit pe 13 octombrie, suprapunîndu-se cu Ziua Internațională pentru Reducerea Riscului Dezastrelor Naturale. Anul acesta, însă, a avut loc pe 13 septembrie: de Ziua Pompierilor! (**M. C.**)

■ Mega Image-ul de la „Eva“ e din ce în ce mai cosmopolit: mai ales seara, cînd mă duc acolo, aud cel puțin cîteva limbi străine la casă. În timp ce casierii se străduiesc să le facă față, într-o engleză cît mai periată. (**I. P.**)

■ Din *Buletinul Oficial de Proprietate Industrială,* secțiunea Brevete de invenție, nr. 2/2016, afli ce-a mai inventat românul. Printre altele, a inventat o *Cruce artistică cu LED-uri cu alimentare electrică,* descrisă astfel: „Invenția se referă la o cruce cu efect artistic cu LED-uri alimentate electric de la o sursă de curent nedetașabilă, atașată acesteia în mod adecvat. Crucea conform invenției este constituită dintr-o țeavă verticală, încrucișată cu o țeavă orizontală, niște tije oblice și niște tije scurte tip țeavă, care formează cruci mai mici cu brațele, la capetele cărora sînt fixate niște LED-uri ale căror fire de conexiune electrice sînt trimise într-o carcasă-suport, de crucea cu LED-uri fiind fixată o antenă spirală tip cvasi-spirală arhimedică, cu două părți succesive din sîrmă izolată, fixată cu un capăt de o placă-conector și trecută prin niște găuri adecvat poziționate, din țevile verticală și, respectiv, orizontală, și din tijele oblice, firele de conexiune fiind interconectate în interiorul carcasei-suport cu înfășurarea/înfășurările solenoidale de ieșire ale unui transformator magnetoelectric de putere mică, realizat cu două părți feromagnetice care încadrează un magnet polarizat pe capete, al cărui flux magnetic este întrerupt periodic de fluxul generat în sens contrar de 1-2 perechi de înfășurări solenoidale primare, alimentate de la antena spirală prin intermediul unui comutator care poate comuta legătura cu antena spirală, pentru alimentarea unei mufe mamă, sau, în altă variantă constructivă, antena spirală este de tipul spațial-extinsă în formă conică, avînd axa perpendiculară pe planul crucii și cu capetele depărtate, izolate electric, fixate de o tijă metalică sau nemetalică, în centrul acesteia fiind fixată opțional și o celulă fotovoltaică de încărcare a unor baterii plate de suplimentare a alimentării electrice“. (**D. S.**)

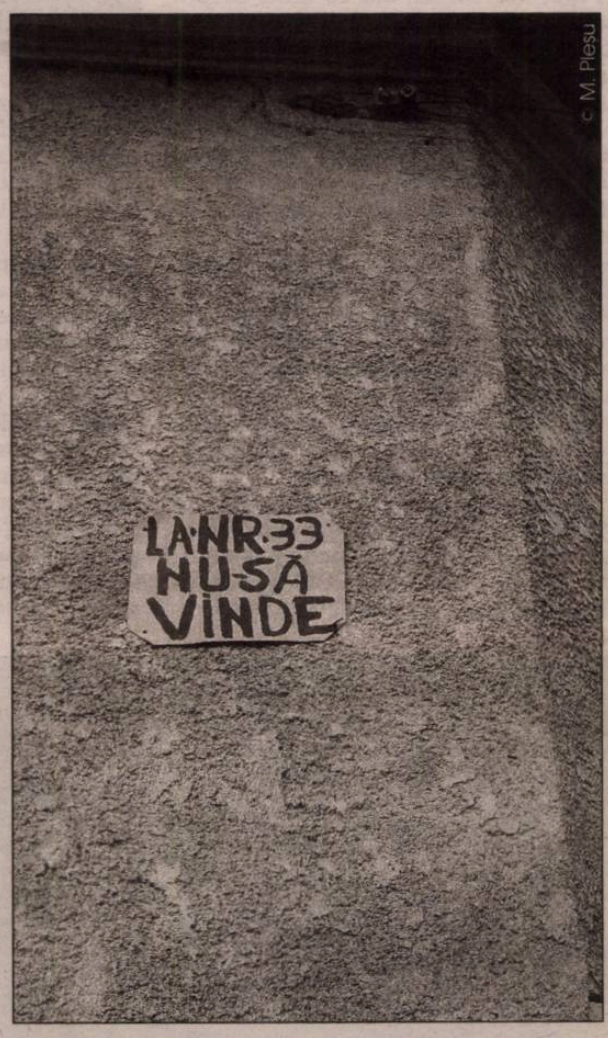

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **664** ■ 10-16 noiembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

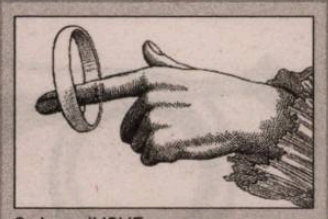

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

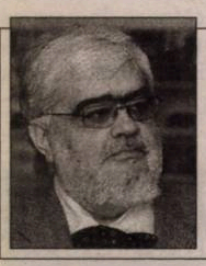

ANDREI PLEȘU
„Note, stări, zile“
pagina **3**

VALERIU NICOLAE
„Jurnal de guvern“
pagina **4**

Interviu cu
ANDREEA RĂSUCEANU
pagina **15**

Centrismul

Disoluția ideologiilor

„Poporul e interesat de politică atunci cînd politica e interesată de popor.“

SÉGOLÈNE ROYAL

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Tinerii din ziua de azi!

(...) M-am hotărît să vă scriu după ce m-am întors de la film într-o seară. Înainte să înceapă filmul sînt difuzate cincisprezece minute de reclame. Tot șirul de scaune din spatele nostru este ocupat, sau mai bine zis luat cu asalt, de un grup de tineri, fete și băieți. Fiecare avea în mînă cîte o cutie de popcorn, sucuri, *nachos* cu sos, adică ospățul tipic de cinema. (...) Am ieșit ultimii din sala de cinema. Băiatul care ne-a verificat biletele la intrare și femeia de serviciu așteptau eliberarea sălii. Cînd m-am ridicat de pe scaun, am rămas uitîndu-mă de-a lungul culoarului din spate, unde au stat tinerii. Merg des la cinema, dar așa ceva nu am mai văzut. Nu se bătuseră cu popcorn, era altceva aici. Arăta a mai mult decît nesimțire. Părea un act de revoltă. Un fel de *fuck the system* de genul „Să nu se plictisească femeia de serviciu, să-și justifice salariul făcînd ceva". Scaunele erau pline de popcorn. Pe jos – covor de popcorn. Sosul din cutiile de *nachos* murdărise mocheta. Era debandadă. (...)

În cartierul în care locuiesc e un liceu teoretic. În fiecare dimineață cînd plec înspre serviciu, îi văd pe tinerii liceeni îndreptîndu-se spre instituția de învățămînt. Preocupați de modă, băieți cu blugi *skinny* răsuciți în sus de două ori, cu gleznele goale, încălțați în tenișii în ianuarie și cu un tub de gel în păr. Fete cu decolteu adînc, lăsat la vedere din gecuța subțirică și prea scurtă pentru anotimp, cu fustițe mulate sau colanți negri și machiaj izbitor, se opresc să socializeze înainte de a intra la ore. (...) Imaginea din fiecare dimineață a acestor tineri mă face să anticipez că, nici anul asta, rezultatele la Bac nu vor fi mai bune. Privindu-i, am senzația că nu au nimic în comun cu valorile instituției de învățămînt spre care se îndreaptă, ci mai degrabă cu ale tinerilor din sala de cinema. Așadar, poate că nu e de vină numai sistemul de învățămînt (învechit, corupt sau cum se mai spune că este). Poate că nu sînt de vină profesorii (incompetenți, dezinteresați sau cum se mai spune că sînt). Poate că vina le aparține chiar lor, tinerilor din ziua de azi. (...) Am rezistat tentației de a scrie despre cum făceam eu lucrurile cînd eram de vîrsta lor. Am să spun atît: m-am întîlnit acum ceva timp cu profesorul meu de istorie din liceu, care își exprima dezamăgirea față de preocupările generației de azi. L-am întrebat: „Domnule profesor, noi eram mai buni? Eram altfel?". Profesorul se gîndește o clipă privind peste mine, apoi mă fixează și-mi spune: „Cînd vă adresam o întrebare, voi răspundeați că nu știți răspunsul. Cînd le adresez o întrebare tinerilor din generația de azi, îmi răspund: "Îmi pare rău, dar nu înțeleg întrebarea!".

Alex GHEORGHE
alex.gheorghe06@gmail.com

Dilema veche vă propune

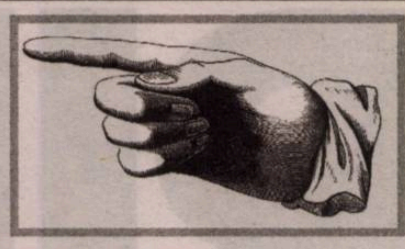

■ Turneul campionilor de la Londra îi reunește, ca de fiecare dată, pe primii opt tenismani ai lumii. Numai că, de data asta, printre primii opt disponibili (fiindcă Rafael Nadal, de pe locul opt ATP, nu participă) apar figuri noi, ca austriacul Dominic Thiem sau francezul Gaël Monfils. Iar dintre obișnuiții acestui turneu, nu doar Rafael Nadal lipsește, ci și Thomas Berdych sau David Ferer. Nici Roger Federer nu participă, fiindcă și-a suspendat activitatea competițională pînă la sfîrșitul anului pentru a se reface și nici nu mai e între primii opt clasați. Chiar dacă nici la dublu nu participă vreun român anul acesta, spectacolul merită urmărit. Turneul începe duminică 13 noiembrie. (Andrei Manolescu)

■ Magazinul Harry Potter de pe Platforma 9 3/4 din gara King's Cross, în Londra. De unde poți cumpăra căni, bufnițe, tricouri, șepci cu Cercetașii și Viperinii, baghete și boabe de fasole magice, precum și păpuși cu spiridușul Dobby, printre altele. (Iaromira Popovici)

■ Dacă vineri sînteți prin Cluj, mergeți, de la ora 14, la minunata librărie Book Corner Librarium („la Vali", pentru cunoscători), la lansarea cărții pentru copii a Lavinei Braniște *Rostogol merge acasă*. Din carte veți afla cum o barză în pragul pensionării, dar cu experiență vastă în cîmpul muncii, mai poate să și greșească la „livrarea coletului". Și uite-așa, purcelușul Rostogol, în loc să ajungă acasă, se pomenește în aventura vieții lui. O carte amuzantă care se citește pe nerăsuflate. (Adina Popescu)

■ A început un nou sezon NBA. Iubitorii de baschet spectaculos, cum numai în America se joacă, pot să se bucure nocturn, foarte nocturn, din nou. Meciurile NBA se transmit la noi în direct (adică la ore de sacrificiu în România) pe canalele de sport Dolce. Pînă acum, campioana *en titre*, Cleveland Cavaliers, cu formidabilul LeBron James, este neînvinsă. (Sever Voinescu)

■ Mînăstirea Sămurcășești, la doar 15 km de centrul Capitalei, în comuna Ciorogîrla. Monument istoric cu multiple semnificații, mînăstirea a fost ctitorită de vornicul Constantin Samurcaș și soția sa, Zinca Samurcaș, la anul 1808, iar în 1847, clucerul Alexandru Samurcaș, nepot de frate și fiu adoptiv al ctitorului, desăvîrșește statutul administrativ al lăcașului de cult. Trecînd prin numeroase, dar temeinice etape de restaurare și reconsolidare, biserica își impune măreția într-un spațiu primitor și deplin îngrijit, iar la interior păstrează fresca pictată de Gheorghe Tattarescu și Gheorghe Popescu, restaurată de pictorul Ion Taflan și, ulterior, de pictorița Gabriela Ștefăniță. Colecția muzeală a mînăstirii adăpostește o serie de obiecte de cult cu valoare de patrimoniu. Iată nu puține din motivele pentru care o vizită în zonă este grabnic binefăcătoare, la care se adaugă un amănunt chiar important: maxitaxi 458, care te lasă în poarta mînăstirii, chiar circulă! (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Mîncarea în comunism**
- **Intrarea în paranormalitate**
- **Născut după 1990**
- **Vaccinuri**
- **Distanțe**

album dilematic Ernő Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.500

Tipărit la Tipomedia

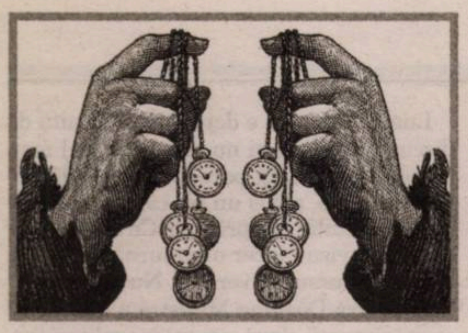

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Sfîrșit de octombrie 2016

Prostia, reaua-credință sau țîfna „deșteaptă“, de paradă, au ajuns, cred, în patria noastră, marca însăși a „normalității“. Afirmații banale, simple, limpezi ca lumina zilei, ajung să fie citite și interpretate cu o inutilă vervă acrobatică, răstălmăcite, transformate în armament electoral de doi bani sau în soluție de camuflaj pentru gazetarii aflați în criză de subiecte. Un exemplu la îndemînă: dl Nicușor Dan, într-o conferință de presă, face o afirmație al cărei sens n-ar trebui să pună probleme nici măcar unei inteligențe modeste: dl Dragnea, tartorul Teleormanului, a reușit – spune dl Dan – să-și aducă județul la sapă de lemn. Singura lui reușită „managerială“ e vila făloasă pe care și-a construit-o la Alexandria. Prost administrat, județul Teleorman a ajuns unul dintre cele mai sărace locuri din țară. Pornind de la această *constatare,* dl Nicușor Dan avertizează că, dacă dl Dragnea ar ajunge, după alegeri, premier, am risca să vedem efectele incapacității sale extinzîndu-se la nivelul întregii țări. România, guvernată în stilul în care a fost guvernat fieful președintelui PSD, s-ar „teleormaniza“. Pentru orice minte normală, mesajul e clar: teleormănenii sînt *victimele* unei conduceri defecte. Vrem să fim, la nivel național, victime ale unei astfel de guvernări?

Printr-un cîrcel cerebral inanalizabil, acest mesaj perfect transparent a căpătat conotații halucinante. Dl Nicușor Dan „a jignit“ un județ întreg. Are ceva cu teleormănenii. Practică discriminarea în stilul iredentiștilor maghiari. Vrea să-i învrăjbească pe români. Vrea să fărîmițeze teritoriul sfînt al nației. Un „mare scriitor“ se face mesagerul unui „băiat“ din Teleorman care deplînge sărăcia conjudețenilor săi, confirmînd, în fond, spusele lui Nicușor Dan. Dar nu pe cei responsabili de mizeria cu pricina e supărat marele scriitor, ci pe acela care a semnalat-o. Un alt scriitor și publicist redutabil se dezlănțuie și el împotriva politicianului care „stigmatizează“ o parte a românilor. Și dacă pot fi de acord că bannerul cu Fuego a fost o gafă, sînt perplex să văd că, printr-o rapidă aruncătură de condei, incriminarea proastei administrări a unui județ implică, perfid, învinovățirea locuitorilor lui. Publicistul la care mă refer – și pe care am multe motive să-l prețuiesc – e, de obicei, foarte dur cu cei care conduc prost România. Să înțeleg că subtextul criticii lui e „stigmatizarea“ românilor? Admit că relația (perversă?) dintre aleși și alegători e o temă de dezbătut. Dar, în cazul de față, „nu e în chestie“…

Pe scurt: ori obiceiul de a bate nestingherit cîmpii e o formă sublimă a „libertății de expresie“, ori eu am ajuns să nu mai pricep cum se cuvine limba română: citesc „administrație incompetentă“, cînd de fapt e vorba de poporul obidit. Citesc „Teleormanul a fost sărăcit de «alegii» lui“, cînd de fapt e vorba de ura față de teleormăneni a unui făgărășean. Citesc „morcovi“ și, de fapt, scrie „topor“…

Început de noiembrie 2016

Săptămîna trecută am făcut inventarul cîtorva sloganuri de campanie inept mobilizatoare, cînd „bărbătești“, cînd infantile, dar mai întotdeauna amuzante. Îmi trimisesem deja articolul, cînd am descoperit și alte trufandale, pe care ar fi nedrept să nu le ofer, spre reflecție, cititorilor. E drept, unele sînt ceva mai vechi. Datorăm, de pildă, doamnei Arvinte din Bacău (candidată PRM) sugestia insolită (înscrisă pe afișul ei de campanie din 2008): „Încearcă și cu o femeie!“ Și, ca să nu ne gîndim la prostii, dna Arvinte ne mărturisește pe site-ul propriu: „Îmi place lupta politică, nu trosneala!“ Un slogan PSD, din care dl Dragnea ne privește cald, ne asigură că partidul cu pricina e preocupat „de nevoile oamenilor“. „Dacă simți că te apasă nevoile, vino alături de noi!“ Trebuie să fii, evident, dușmănos și inadecvat ca să iei peste picior echivocul acestui slogan. Nu, PSD nu e locul unde te ușurezi de nevoi, unde „scapi“ de ele. Au și ei propriile lor nevoi, destule. PSD e doar administratorul priceput al nevoilor noastre. Ne apără, cum spune poetul, „sărăcia și nevoile și neamul“. Le apără ca nu cumva să vină cineva să le schimbe… Lupta electorală nu e lipsită nici de momente de o înduioșătoare emotivitate. Cătălin Chereches, deși aflat într-o situație precară (a candidat pentru Primăria din Baia Mare din pușcăria Gherla și a cîștigat), s-a gîndit să își jertfească în mod radical familia pe altarul orașului, drept care, pe un afiș cu sigla PNL, spune, tonic și afectuos: „Îmi susțin mama!“ Aferim! Cum să fii indiferent la o astfel de inflamațiune sentimentală? Cît despre doamna Viorica Chereches, ce putem pentru ca să spunem? Numai mamă să nu fii!

*

Competențele lingvistice și logistice ale oficialităților noastre sînt în creștere. Cînd un porc mistreț a fost văzut umblînd prin Botoșani (mai întîi pe strada Pușkin!), un responsabil local a comunicat gazetarilor că animalul „are un comportament deviant“. Nici animalele nu mai sînt ce-au fost!

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Tabloidizarea sănătății

Salată cu frufrunze fresh, anturată cu goodies atent selectate pentru trup, spirit, fler și minte brici. Aflu apoi că în caserolă voi găsi *o alegere smart cu ton pentru super tonus, franjuri delicioși de somon și bucățele avocado cu grăsimi numai bune într-un mixt de semințe cu fibre alfa și omega, însorite de vinegretă acrișoară cu chimen.* Miam-miam… Apuc să iau și eu o salată de frufrunze. E bună. Toate bune și frumoase deci, dar de ce trebuie să mă ademenească în acest mod infantil, de parcă mi-ar da vitamine ca să cresc mare? De fapt, știu răspunsul: pentru că asta vinde! Pentru că, dacă infantilizezi o societate, va ajunge să asculte orbește de mămica; mămica Piața, care intervine acolo unde tătucu' Piața nu a avut succes pentru că a vrut să fie o autoritate – iar nouă nu ne place Autoritatea!

Despre cultul de piață al corpului și mîntuirea habotnică prin detoxifiere am mai scris. Dar este mai mult decît atît: asistăm la o tabloidizare a tot ce înseamnă sănătate. Și ni se întîmplă nouă, românilor, care sîntem cei mai îngrijorați de starea noastră de sănătate din toată Europa – ceea ce ne face mult mai vulnerabili la șamanii mediatici și babele digitale care alcătuiesc noua autoritate în materie de medicină.

Ce se întîmplă deci? Voi alege doar două fenomene sociale – sau trenduri, dacă preferați –, înrudite, dar distincte: obsesia nutriționistă și fobia antivaccin. Sănătatea a luat locul gustului în aprecierea mîncării, grija față de alimentație a devenit îngrijorare obsesivă, iar „nutriționistul“, fie el medic, *coach,* blogger sau o vecină, a devenit un soi de guru al vieții noastre întru fericire. Mai recent, frica de „otrăvire“ a generat o campanie antivaccin, care are toate ingredientele unei fobii. Pe scurt, putem vorbi despre o *epidemie obsesivo-fobică* în plină desfășurare, ca orice epidemie necontrolată.

De ce se întîmplă toate acestea? Motivele sînt numeroase și diverse. Există motive „obiective“, ca să spunem așa, precum fricile alimentare, bîlbele suspecte legate de producția de vaccinuri în România sau cazurile alarmante de malpraxis din spitale. Toate au fost în măsură să trezească suspiciuni firești în rîndul populației, dar nu ele au generat epidemia obsesivo-fobică. O cauză generică, de context social, o constituie lipsa cronică de încredere. În domeniul sănătății, 82% dintre români sînt îngrijorați de sistemul medical, 31% nu au încredere în doctori și 39%, în spitale (IRES, 2010, 2014). Această neîncredere merge apoi mînă în mînă cu frica de toți și de toate și cu nevoia de a crede în orice și oricine promite să ne scape de frică. Pe acest fond general de neîncredere și frică, competența specialistului este și ea pusă sub semnul întrebării, pînă la *decredibilizarea militantă a autorității cunoașterii.* O cale deja clasică de atac este zeflemisirea „statisticii“, adică, de fapt, a tot ceea ce se prezintă ca formă cantitativă de cunoaștere. Iată o mostră: „Vacciniștii pretind nici mai mult, nici mai puțin că eficacitatea vaccinurilor este demonstrată statistic. Întîi de toate că cifrele și corelațiile lor nu dovedesc niciodată absolut nimic. E ca un truc făcut de un prestidigitator, trebuie să fii deștept cu premeditare să nu pici în plasa «omului de știință» care-ți întinde sobru statisticile spre consultare“. Da, așa este, dacă ești mincinos, poți să minți solemn și cu statistica; iar dacă ești corupt, poți să folosești statistica în interesul tău. Dacă nu ești nici incompetent, nici escroc, statistica nu minte, după cum nu mint nici telefonul sau calculatorul, dar este docilă și face exact ce îi ceri! Și, să mă scuze domnul Radu Iliescu, autorul acestei epifanii, dacă habar n-ai să citești o statistică, vei minți – și *te* vei minți! – la rîndul tău, fără a prinde chiar de veste. Mai departe, această decredibilizare a specialistului este legată de o malignă *democratizare a cunoașterii:* sîntem cu toții egali, deci sîntem egali și în competențe. Ei bine, nu: o formulă matematică sau o operație pe rinichi nu se face prin plebiscit!

Cum de se întîmplă ceea ce, iată, se întîmplă? Mecanismul este unul generic, pe care îl putem numi *tabloidizarea sănătății.* Ca în orice tabloid, cititorului i se oferă o puzderie de informații colorate, atractive, parțiale și adesea contradictorii, dar totdeauna multe. Așa și aici, dacă te preocupă sănătatea ta, deschizi Google-ul și primești 1.600.000 de informații despre vaccin, 1.000.000 despre alimentația sănătoasă și tot atît pentru un corp sănătos, 1.600.000 pentru vegetarianism, 1.200.000 pentru detoxifiere, 500.000 de rețete pentru a slăbi sănătos; după care mergi pe blog-uri și găsești alte milioane. Doar 38% dintre bucureșteni apelează la medici ca principală sursă de informație. Informația înlocuiește astfel informarea și promovează *alegerile emoționale:* ia d-aici ce-ți place ție! Rezultă un soi de New Age sanitar sau de *medicină à la carte:* fă-ți singur salata sănătății. Decredibilizați, specialiștii predică în pustie. Cei incompetenți și/sau imorali se alătură acestui consens democratic din bunul și eternul motiv: de aici ies banii – și sînt bani cinstiți, nu furați!

Ce rezultă de aici? Nu prea știm, căci pentru a răspunde la această întrebare ar fi nevoie de… statistici – și, contrar neosavanților, nu avem prea multe statistici, ci prea puține. Știm de la alții că, între 2009 și 2013, România a înregistrat cea mai mare scădere a ratei vaccinării din 190 de țări ale lumii și că 22% dintre părinții din București refuză imunizarea copiilor. Cu un grad rezonabil de probabilitate, putem să mai spunem că tulburările de alimentație cresc într-un ritm exponențial, că procentul de supraponderalitate și obezitate la copiii de 8 ani a ajuns la 31,6% în mediul urban sau că, după observațiile psihologilor, tulburările psiho-fizice la copii sînt și ele în creștere. Putem să vedem apoi, cu ochiul liber, elanul părinților care își cresc copiii, de la naștere, în ritul vegan, transformîndu-i în pitici melancolici, și cîte și mai cîte.

Și iată că ne întoarcem la problema incompetenței, despre care am discutat într-o pilulă anterioară. Temeiul incompetenței este decredibilizarea competenței celorlalți și, astfel, implicit, negarea autorității. Dacă totul este considerat corupție și orice autoritate este coruptă, e firesc să te protejezi și să nu faci nimic din ceea ce îți spun instituțiile, inclusiv medicii (care sînt și ei – nu-i așa? – reprezentanți ai instituțiilor sanitare) și să cauți sfaturile celor incompetenți, dar cinstiți. Ca tine! Unde mai pui că așa te simți și tu competent și puternic. OK, *don't worry, be happy,* căci fericiți sînt cei săraci cu duhul!…

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Jurnal de guvern

Sîntem la mijlocul lui februarie, iar la Cancelarie se muncește într-un ritm îngrozitor, de minimum 60-70 de ore pe săptămînă. Încep să simt nevoia unui week-end în care, după ce mă duc la copii în Ferentari, să pot să o lălăiesc și eu citind și altceva în afară de documentele produse de ministere. Norocul meu este că, deși documentele sînt scrise într-o limbă menită să tîmpească omul, citesc vigilent și din cînd în cînd mă ciupesc și mă bucur că încă sînt într-o realitate cît de cît normală și nu într-un coșmar orwellian.

Deja mi-e clar că noi, cei cîțiva tehnocrați din jurul lui Dacian, sîntem visători rău. Iar visul nostru de a avea o administrație publică normală este la fel de utopic ca și bunul-simț al fostului premier. Ghinea ne-a chinuit rău și pînă la urmă am reușit să punem la punct un plan de măsuri antisărăcie, care arată binișor, are logică și a durat de zece ori mai puțin să fie trecut prin Guvern decît oricare din strategiile năucitoare pe care a trebuit să le citesc. Asta spre disperarea serviciilor din ministere, care fac tot posibilul să ne pună bețe în roate, că doar nu o să ne așteptăm ca – așa, peste noapte – toate lucrurile să se facă rapid.

Dacian ne ajută cît se poate și, după cîteva ultime poziționări și adăugiri inutile pe care le primim de la ministra Muncii (viitoarea mea șefă), pachetul este adoptat în ședință de guvern. Mă duc ca un domn să îi mulțumesc ministrei, dar îmi spune galant că ea nu a fost de acord cu pachetul și că nu ar trebui să vorbim despre sărăcie, ci despre bunăstare. Mă închin în gînd și îi urez o mulțime de lucruri minunate.

Hotărîm să avem un eveniment de lansare a Pachetului antisărăcie la care să invităm ONG-urile care lucrează în domeniu. Ne luăm cîteva șuturi și de la societatea civilă (unele dintre ele meritate, căci nu am reușit să ne gîndim la toate), dar, convinși fiind că ceea ce facem are sens, continuăm, plini de entuziasm, să ne umplem de cucuie de la tot felul de șefi și șefuțe din ministere. Declarăm public că avem nevoie de ajutor pentru a veni cu planuri cît mai bune și primim mai mult ajutor decît mă aștept. Pricep destul de încetișor și cu oarecare dezgust că o parte din ONG-uri sînt zdravăn legate politic și că rolul lor este să-și servească patronii și să ne ajute să ne frîngem gîtul cît mai spectaculos posibil.

Lansarea pachetului merge strună. La eveniment, sala e plină, deși cîțiva invitați decid că pot întîrzia pînă la 40 de minute. Cu Dacian și încă cinci miniștri prezenți, începem evenimentul la fix. Atît Cristian Ghinea, cît și eu ne reducem intervențiile la minimum pentru a da cît mai mult timp miniștrilor să vorbească. Cristi mulțumește cu jumătate de gură ministrei Muncii și Măriei Sale Domnului Vice-Prim-Ministru pentru ajutor. Eu mă gîndesc că dacă nu eram atît de ajutați, am fi putut avea o chestie mult, mult mai bună într-un interval mai scurt, ceea ce near fi dat ceva mai mult timp pentru implementare.

Măria Sa are un discurs aiuristic și e clar că este complet nepregătit. Omul vorbește din pălărie, că doar e guru intelectual al celui mai mare partid de stînga din România și unul dintre cei mai lăudați profesori universitari. Sper că e într-o zi proastă, nu de alta, dar avem mare nevoie de oameni deștepți în partidul lui Dragnea și al morților aferenți.

„Săracii nu sînt ca și ceilalți, chiar dacă noi încercăm să-i aducem… să-i considerăm egalii noștri și, într-o viziune umanistă, să-i spunem, încercăm să îi facem să se simtă egalii noștri, dar ei nu sînt ca și ceilalți.“

Am brusc revelația de ce Măria Sa și mai ales cabinetul Dîn(c)sului m-au umplut de respect în ultimele luni. Nu era chestia că sînt țigan, era treaba că vin dintr-o familie de d-ăștia negali, sărăntoci. Omul era plin de umanism cînd mă întreba cine mă cred de vreau să salvez niște amărîte de milioane și mă punea să aștept pe perioade nedeterminate la ușa dînsului în timp ce el se vedea cu egalii ăia speciali. Prin urmare, opinia vicepremierului de stînga, reprezentantului PSD-ului umanist, e că săracii nu sînt la fel ca ceilalți.

Lumea din sală e deja cam adormită de discursul găunos și nu are exercițiul meu cu ciupitul, așa că pare să nu prindă porumbelul alb, alb și un pic cam mussolinian al domnului vicepremier. Ca să fiu sigur că nu am visat, îi cer unui jurnalist care a filmat discursul să verifice. Nu am visat.

Urmează Doamna Ministră a Muncii, și ea cu simpatii clare, umanist-egalitariene. Începe elegant, spunînd că practic nu este nevoie de un asemenea pachet. Spre deosebire de Măria Sa, doamna introduce rapid un ditamai fazanul, demn de experiența sa de mai egală decît majoritatea și ditamai profesoara universitară, aflată în poziția de șefă a unui minister care se ocupă teoretic tocmai de eliminarea săraciei: „În zonele defavorizate există o apetență scăzută pentru muncă“.

Simt că ar trebui să mă scuip în sîn și văd că nu sînt deloc singurul din sală care are pornirea asta. Apoi mă gîndesc cum de n-am știut că Bucureștiul e plin de zone defavorizate, exact pe-acolo pe unde își petrec ziua o mare parte a funcționarilor publici și a politicienilor noștri.

Noroc cu Dacian și cu următorii miniștri, care au toți discursuri logice și pline de bun-simț. Dacian stă trei ore și discută cu toată lumea, răspunzînd la toate întrebările și semnalizînd cît se poate de clar că sărăcia este un subiect prioritar pentru el. Vrînd-nevrînd, stau și toți miniștrii prezenți. Cînd terminăm, sîntem – și eu, și Cristi – într-o stare puțin euforică. O să continuăm să muncim ca disperații, superentuziaști, în următoarele săptămîni. Transferul meu la Ministerul Muncii o să mă pună cu picioarele pe pămînt. De fapt, pentru început o să simt că am picioarele adînc înfipte în pămînt.

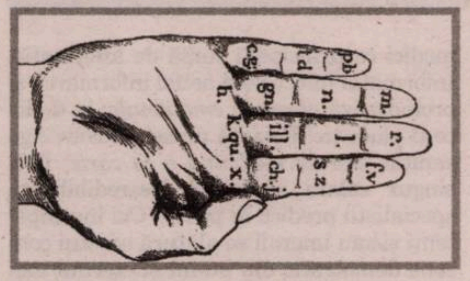

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Who's Who

M-a abordat deunăzi vecinul meu de la etajul patru, Victor Momberon, un simpatic medic reumatolog cam de vîrsta mea. Îl interesa dacă-l știu pe pensionarul de la unu', care umblă cu o imensă pălărie de pai indiferent de vremea de afară. „Ăla care are un chioșc în spatele blocului, unde vinde vara roșii și vinete, iar iarna ornamente pentru Crăciun…“, a detaliat Momberon. „Îl cunosc, cum să nu? E un om de treabă. De cîte ori mă vede, mă îmbie să cumpăr legume de la el, promițîndu-mi *discount*-uri nemaipomenite. Am luat de vreo două ori, dar prețurile s-au dovedit duble față de cele din piață. De aceea, în prezent, cînd ne întîlnim, îi spun, din start, că țin regimuri pe bază de carne, evitînd astfel «ofertele» lui… În principiu însă, pare băiat bun“, am replicat eu. „O fi, habar n-am, problema mea e de altă natură“, continuă Momberon. „Tipul a făcut, cu secole în urmă, Școala Normală, unde a fost coleg de clasă cu taică-meu. S-au reîntîlnit, după un mileniu, acum o săptămînă, cînd bătrînu' a venit pe la noi să stea puțin cu ăla micu'. Pupături, chiote, «amintiri» – vorba vine – de octogenari. Taică-meu nu-l mai scotea din «Băi Bernațchi, băiatule, ce dor mi-era de tine!» M-am bucurat, întrucît, iată, deși ne salutam de mult timp, abia atunci aflam, în sfîrșit, numele vecinului. Puteam să-i zic, în viitor, fără teamă, *domnule Bernațchi*. Întotdeauna m-am simțit stingherit în împrejurările în care mimez familiaritatea extremă cu cineva, cu toate că tu nu-i știi nici măcar numele. În noul context, la rigoare, îi puteam cere lui Bernațchi mici favoruri, cum ar fi, de pildă, să-l supraveghez două-trei ore, împreună cu nevastă-sa, pe cel mic, cînd eu și Maria ne-am fi găsit la ananghie cu programul. Nu i-aș mai fi chemat pe ai mei atîta drum, că-s bătrîni, săracii…“ „Apoi, ce să vezi?“, strigă deodată doctorul Momberon. „Ce să văd?“, am întrebat speriat de-a binelea.

„A început nebunia!“ „Care nebunie?“ „Păi, așteaptă, că-ți povestesc! N-o să-ți vină să crezi, nu alta… Mă pune naiba, într-o dimineață, să cobor tocmai de la etajul nouă pe scări. Cică să mai fac mișcare, mă îndeamnă întruna Maria, ca să nu ajung precum anchilozații mei de la spital mai

„A început nebunia!“ „Care nebunie?“
„Păi, așteaptă, că-ți povestesc!“

devreme decît aș putea bănui. Sînt reumatolog și nu-ți pot relata ce cazuri am în clinică. Pe unul trebuie să-l aruncăm pur și simplu, de sus, în piscina pentru tratament, deoarece nu reușește să se sprijine în membrele proprii nici măcar cît să fie introdus treptat în apă. Altul vine de la salon în cabinetul meu adus pe brațe și, cînd deschide gura, îi pîrîie…“ „Victore, Victore!“, l-am trezit brusc pe medic din transa lui narativ-digresivă. „Coborai scările…“ „Da, scuză-mă! Coboram și, la unu', trec pe lîngă ușa lui Bernațchi. O știam dinainte, pentru că l-am văzut, în situații (frecvente!) de defecțiune a liftului, intrînd și ieșind de acolo. Stupoare! Pe ușă scria mare, în interiorul unei plăcuțe argintii: *Fam. Mierleanu*. Care-i treaba cu *Bernațchi?* – m-am întrebat. Îl sun pe taică-meu – care-i și el cam dus cu pluta la optzeci și trei de ani – și îi prezint toată tărășenia. «Ești prost», m-a interpelat bătrînul neconcesiv. «Bernațchi e Bernațchi și gata! Colegul meu din junețe. Nu are fete, din ce mi-a mărturisit săptămîna trecută, să crezi că ar locui cu vreun ginere căruia i-ar fi pus numele de familie pe ușă și, în plus, ai observat și tu, a răspuns la apelativul folosit de mine.» «Poate *Bernațchi* o fi fost porecla dată de voi în școală, iar pe om îl cheamă, de fapt, *Mierleanu*», am îndrăznit eu să plusez. «Ești bleg», m-a expediat din nou *the old man*. «Porecla lui *Bernațchi* era *Bulansky*, cu kappa și igrec, și, dacă-l numeam așa, se enerva teribil. Odată, l-a strîns pe unul de nas pînă cînd urechile i-au început să…»“ „Victore, Victore“, m-am alertat iarăși, „*Mierleanu* rămînea deci *Bernațchi*…“

„Da, iertare, mă ambalez repede… *Bernațchi* era totuși *Bernațchi* și nicidecum *Mierleanu!* Dilemă insolvabilă. Să-l rog chiar pe împricinat să o dezlege, nu puteam. Mi-ar fi fost jenă. M-am gîndit că, pînă la urmă, Mierleanu ar fi numele de fată al soției sale, iar apartamentul i-ar fi aparținut ei. Ceva de genul ăsta. Mai bine îmi vedeam, ca atare, de treabă. Numai că, dragul meu, nu avem *happy end* la filmul cu domnul Bernațchi. Nu, nu! La vreo două zile de la întîmplare, mă aflam în spatele blocului, la plimbare cu cel mic. Nea Bernațchi stătea în chioșc ca de obicei. Trece unul și i se adresează plin de curtoazie: «Ooo, da' ce roșii frumoase aveți astăzi, *domnu' Harașut!*» *Harașut,* frate! Nici *Bernațchi*, nici *Mierleanu!* Nici măcar *Bulansky*, ci de-a dreptul *Harașut!* Bun, te gîndești pesemne că *Harașut* va fi fost numele de botez al ipochimenului, cum este la mine Victor și la tine Codrin. M-am gîndit și eu, dar să fim serioși! Cine-și botează progenitura – fie și în urmă cu două secole – *Harașut?* Ei, dar și dacă ar fi cea mai mică ambiguitate în această privință, află că, *tot atunci*, cu noi toți *de față*, a mai apărut o cucoană care-i zice eroului meu «Bună ziua, *Nea Coșmelegea!* Minunate vinete ai adus de la țară!» *Bernațchi,* impasibil, le răspunde, nesmintit, tuturor cu veselie, oferind reduceri în dreapta și-n stînga. Nimeni, *în afară de mine,* nu părea cîtuși de puțin tulburat…“ L-am privit pe doctorul Momberon cu îngrijorare. Dezvăluia o fizionomie descompusă, cu ochi cețoși și dezorientați. Am decis că nu aveam cum să-i ascund adevărul: „Victore, Victore, departe de mine intenția să te necăjesc și mai mult, dar pe pensionarul de la unu' cu pălărie de pai – despre care vorbești cu atîta înfrigurare – îl cunosc de o groază de ani. Este *Capră*. Indubitabil. *Domnul Petrișan Capră.*“

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Un referendum și mai mulți „idioți utili“

Iată că, pe tăcute, inițiativa cetățenească privind introducerea în Constituție a principiului căsătoriei între bărbat și femeie a ajuns pe agenda Parlamentului. Și aceasta, într-un moment preelectoral, în care tentația populismului de cea mai joasă speță este mai mare decît oricînd. Dovezi avem cu duiumul. Astfel că nu e exclus ca încă o dată rațiunea să fie aruncată de la etajul superior al Casei Poporului, principiile să fie făcute țăndări de caldarîmul Pieței Constituției, iar democrația și caracterul deschis al societății să fie rostogolite în praful Bulevardului Unirii. Și asta, pentru cîteva voturi în plus.

Nu, referendumul pentru care se fac deja atîtea presiuni nu este despre familia tradițională și cuplurile gay. În realitate, aceasta nu este o problemă în România. Avem altele cu mult mai importante, cum ar fi combaterea sărăciei și excluderii, educația, accesul la un sistem de sănătate decent. Și, apropo, azi în România, căsătoriile se pot oficia numai între bărbat și femeie.

Referendumul este despre caracterul liberal al societății noastre. Un succes al acestuia va însemna o lovitură la temelia liberalității, o breșă care va deschide altele, mai degrabă mai devreme decît mai tîrziu. Referendumul este despre găzduirea și în România a unor idei care agită deja apele în multe părți ale Europei. Referendumul este despre validarea, și în România, a ideii că Occidentul este decăzut și corupt din punct de vedere moral. Că libertatea e dezmăț. Că sistemul liberal pervertește valorile religioase și că soluția pentru o societate mai bună (sau, mai bine zis, pentru salvarea sau mîntuirea societății) înseamnă punerea între paranteze a caracterului secular al statului.

De unde vin aceste idei? Din Rusia lui Putin, bineînțeles. Dar nu sînt idei noi, ci doar reluarea unor modele de gîndire mai vechi, din Rusia secolului al XIX-lea. Că acestea sînt astăzi incluse cu măiestrie în sistemul de propagandă rusesc, prin intermediul tehnologiilor de secol XXI, cum ar fi dezinformarea prin rețelele de socializare, asta, da, este o invenție a prezentului. Sînt oare promotorii referendumului din România niște agenți ai Kremlinului? Evident, nu – cel puțin în imensa lor majoritate. În orice caz, printre cele trei milioane de persoane care au semnat inițiativa, starea de spirit majoritară nu are cum să fie prorusească.

Există, probabil, o stare de nemulțumire față de modul în care România este guvernată – valabil însă și pentru restul de 16 milioane care nu au semnat. Poate că foarte mulți dintre cei care au semnat cred sincer că un pic de morală adusă în spațiul public nu strică. Doar că – și aici sper ca acești oameni să nu mi-o ia în nume de rău – diavolul se ascunde în detalii.

Dacă referendumul va avea loc și va fi validat, ar însemna că niciodată, de la 1848 încoace, ideile de la Răsărit nu și-au găsit un culcuș atît de comod în spațiul românesc. În paranteză fie spus, dacă vă gîndiți la bolșevism, acesta era susținut la noi de vreo mie de oameni, iar la instaurarea comunismului a fost vorba despre forța armelor, nicidecum despre convingeri ideologice.

Din numeroase motive, în România de azi nu se poate face propagandă rusească pe față, așa cum se întîmplă în multe alte părți ale Europei. La noi nu merge cu Sputnik și cu Russia Today. Sigur că și rușii știu asta – cea mai mare greșeală ar fi să le subestimăm inteligența.

În schimb, Rusia profită de orice mișcare în direcția slăbirii sistemului liberal, pentru a-și promova propriul sistem, cel al verticalei puterii. Un sistem cu un lider plebiscitat de un popor ținut în întuneric, în condițiile reprimării oricărei opoziții și oricărei minorități. Iar în România s-ar începe cu cea mai vulnerabilă dintre acestea.

Kremlinul nu are nevoie în apropierea sa de exemple de succes pe model european. De aceea subminează Ucraina și Moldova, de aceea ține prizonieră Georgia. De aceea susține modele iliberale în Europa Centrală. Și de aceea i-ar plăcea ca și România să abandoneze, ușor-ușor, modelul liberal.

Cu toate păcatele ei, România a progresat enorm din anul 2000 încoace, adică de cînd a deschis negocierile de aderare. În timp ce statele care nu au avut o opțiune pronunțat prooccidentală, precum Ucraina, Moldova, Armenia sau Belarus, au stagnat sau chiar au regresat. Dacă Rusia nu poate produce un model de succes în propria arie de control (nici măcar ea însăși n-a reușit să se modernizeze în epoca petrolului scump), atunci măcar să-i țină în loc pe alții. Și exact acestui scop i-ar servi de minune referendumul la care acum mulți politicieni români privesc cu jind, doar-doar le-ar aduce un post în plus de senator sau deputat.

Nu, referendumul acesta nu va face o Românie mai bună, nu va aduce nici un strop de morală în plus în spațiul public și cu atît mai puțin în politică. Doar va diviza societatea în timpul dezbaterilor și o va vulnerabiliza în caz de succes. Desigur, nu rușii fac asta. Cel puțin, nu în mod direct. Și-o fac românii, cu mîna lor. Dar rușii au o denumire extrem de sugestivă pentru aceia care, fără a fi plătiți sau fără a ști măcar, le fac jocurile. Îi numesc „idioți utili“.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

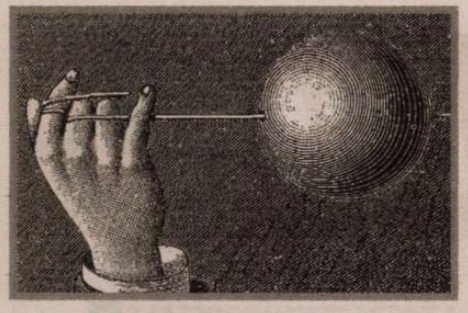

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lege și cinema

Nu e pentru prima dată cînd semnalez situații paradoxale ale sistemului cultural. Și nici cînd atrag atenția asupra unor politici culturale incoerente. Dar situația cinematografiei e, de departe, cea mai tulbure.

■ Finanțăm, de ani buni, prin CNC, producția de film românesc. Multe dintre aceste filme s-au dovedit valoroase: au fost recompensate la festivaluri importante, au intrat în competiție cu alte producții, susținute de bugete cu mult mai generoase, au fost apreciate de critici și de presa culturală, dar nu au ajuns niciodată cu adevărat la publicul din România. De ce? Pentru că nu mai avem cinematografe. Cum ar veni: susținem producția, dar nu avem și canale de difuzare. Cineaștii și casele de producție au inventat soluții alternative, mici festivaluri locale sau caravane cinematografice. Ele sînt, pe cît de inventive și de costisitoare, pe atît de ineficiente. Nu ai cum să ajungi la publicul larg prin inițiative independente. Rețeaua extrem de vastă de săli de cinema, distrusă după 1990, e o componentă esențială. Dar pot fi recuperate vechile cinematografe, transformate, între timp, în săli de bingo, discoteci și magazine de boarfe? Poate RADEF să eficientizeze sălile de cinema pe care le administrează, să le modernizeze, să le integreze în circuitul european care susține filmul de artă? E nevoie de bani. Și e nevoie de competențe.

■ Apropo de promovarea filmului românesc și european: Legea cinematografiei promovată de ministrul Culturii Corina Șuteu prevede, după modelul francez, cote de difuzare pentru producțiile autohtone și europene. E un principiu care a dat roade cam peste tot unde a fost aplicat. Difuzorii sînt obligați prin lege să transmită un număr minim de producții astfel încît filmele de autor locale să nu fie dezavantajate pe o piață masiv dominată de superproducții comerciale americane. E, încă o dată, o modalitate de a aplica principiile excepției culturale.

O modalitate de a aplica principiile excepției culturale.

■ Din ciclul „descoperiri uluitoare“: astă-vară s-a descoperit, în subsolul Studioului Sahia, aflat în hibernare de ani buni, o vastă arhivă care conține mii de documente referitoare la producția de filme documentare de dinainte de 1989. Despre existența acestor documente se mai bănuia cîte ceva, dar nimeni nu știa exact nici ce, nici cîte dosare sînt acolo. Au fost recuperate aproape zece tone de materiale. Cele mai multe, în stare jalnică. Sub straturile de mucegai e însă aur curat pentru orice istoric, pentru orice teoretician, pentru oricine vrea să studieze filmul românesc. O parte dintre aceste documente a fost decontaminată (o întreagă aventură). Rămîne doar ca dosarele să fie reconstituite și apoi restituite publicului. Va fi, probabil, o altă aventură: locul lor ar fi la Arhiva Națională de Filme, care ar trebui, odată ce va fi restaurat și apoi digitalizat toate aceste dosare, să le prezinte în cadrul unor evenimente coerente. De-abia aștept, de pildă, să văd, la Cinematecă, o serie de documentare însoțită, în foaier, de un *making-of* al filmelor, construit din documentele de arhivă.

© wikimedia commons

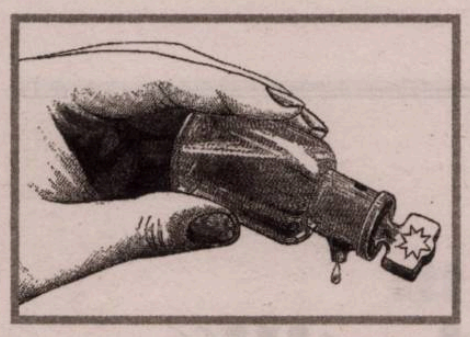

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Tiptilment

Unele cuvinte cu accentul pe ultima silabă, de origini diverse – împrumuturi din turcă, din greacă, din limba romani, din limbi slave sau pur și simplu derivate pe teren românesc – au fost tratate de limbajul colocvial, în glumă, ca și cînd ar fi franțuzisme. În unele cazuri, pronunțarea a rămas neschimbată, dar „aerul franțuzesc" s-a reflectat în scris, într-o ortografie fantezistă, în care se preiau parțial regulile de scriere ale francezei. Astfel, adverbul și adjectivul *mișto* (provenit din limba romani) e scris *micheteaux* sau, mai rar, *micheteau*. Adjectivul *parșiv*, de origine ucraineană, apare în forma *parchive* într-o maximă parodică, în care franceza e amestecată cu româna: *C'est la vie, toujours parchive...* Pseudo-franțuzismele se manifestă uneori și în oralitate, și în scris, printr-o modificare a pronunției asociată unor reguli ortografice specifice, ca în *mitocain* (pentru *mitocan)* sau *obeur* (pentru *obor)*. În alte cazuri, cuvîntul românesc primește o terminație tipic franceză, ca în deformările comice puse în circulație de teatrul lui Alecsandri: *furculision, fripturision, învîrtision. Furculision* a devenit, de altfel, un cuvînt emblemă, desemnînd un anume tip de impostură lingvistică („afișe într-o franceză *«furculision»*, gandul.info; „sindromul *«furculision»*", pruteanu.ro). Forma a intrat în folclorul pseudo-lingvistic, fiind uneori atribuită lui Caragiale, iar adesea aplicată acuzator și inadecvat anglicismelor neadaptate.

Din jocul interlingvistic cu cuvintele s-a născut și pseudo-franțuzismul glumeț *tiptilment* (scris și *tiptilement):* „am trecut *tiptilment* de la 36 la 38" (forum.desprecopii.ro); „și, uite așa, *tiptilement, tiptilement*, intră și MS în normalitate" (macuser.ro); „*tiptilement,* a oprit hemoragia și a întîrziat dezastrul" (catavencii.ro); „așa că ne-am îmbarcat în goeletă și am tăiat-o *tiptilement* spre casă" (hyundaiclub.ro).

Chiar dacă vorbitorii nu știu neapărat că *tiptil* e un cuvînt de origine turcă, îl percep ca pe un termen mai vechi, popular și colocvial, astfel încît transformarea sa în franțuzism devine comică. Apropierea lui *tiptil* de franțuzisme s-a produs datorită accentului care cade pe ultima silabă, dar probabil și datorită asemănării formale cu alte cuvinte (un model putînd fi fr. *subtil – subtilement).* Adverbul *tiptil* (în DEX: „fără zgomot, ușor, cu grijă (pentru a nu fi auzit)"; „pe furiș, pe nesimțite; pe ascuns") avea în limba veche forma *teptil* și un sens diferit, preluat din turcă – „incognito", „deghizat, travestit" – apărînd, de aceea, în legătură cu verbul *a (se) îmbrăca*. Îl găsim la cronicari („Iară Dumitrașco hatman au fugit *teptil* preste Dunăre", Neculce) și în alte citate adunate de autorii *Dicționarului limbii române* (DLR): „Voi merge pe taină în Țara Românească, adică *tiptil*" (I. Văcărescu, *Istoria preafericiților împărați otomani);* „Să ne întoarcem în cetate noaptea, *îmbrăcați tiptil*" (Gorjan, traducerea culegerii *Halima);* „Trece califul Harun-al-Rașid *îmbrăcat tiptil* așa ca să nu-l cunoască nimeni" (Caragiale). Lazăr Șăineanu, în *Influența orientală asupra limbei și culturei române* (1900), prezintă numeroase exemple de folosire a adverbului *tiptil*, arătînd că sensul mai apropiat de etimon era curent în Muntenia, iar sensul „în taină, pe furiș" predomina în Moldova. Schimbarea semantică nu e greu de explicat: „furișarea" poate fi obținută prin deghizare (sensul de bază al turcismului), dar și prin alte mijloace mai simple. Intrat în circulația populară, turcismul specific unor relatări militare și de spionaj a devenit un cuvînt colocvial și expresiv. În dicționarele turcești actuale, termenul *tebdil* (etimonul cuvîntului românesc) apare cu sensul de bază „schimbare, înlocuire", dar și cu sensul specializat „deghizare", singur și în numeroase expresii (Redhouse 1998).

Jocul de cuvinte a deghizat, în acest caz, un termen al deghizării. Foarte probabil, transformarea glumeață a cuvintelor românești în cuvinte franceze se va produce tot mai rar, pentru că e tot mai redusă cunoașterea limbii franceze. Procedeul va crea în viitor mai ales pseudo-anglicisme; totuși, ca și în cazul exemplelor discutate mai sus, va fi nevoie ca baza să fie atît de clar marcată (cuvînt vechi, popular, colocvial, de origine non-latină) încît creației lexicale să-i fie imediat recunoscut caracterul ludic, fără a risca să treacă drept o simplă greșeală, un transfer lexical produs din necunoașterea limbii străine.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

TE ABONEZI ȘI CÂȘTIGI!

Abonează-te la adevărul + weekend pe minim 6 luni și intră automat în tragerea la sorți pentru unul din cele 36 de premii

MARELE PREMIU
cumpărături în valoare de
2000 lei
în magazinele KAUFLAND
pentru SĂRBĂTORI FERICITE

10 x PREMII x 400 lei FIECARE
vouchere de cumpărături în magazinele KAUFLAND

25 x
cărucior pentru cumpărături

*Premiul de 2000 lei constă în 20 vouchere x 100 lei fiecare. Fiecare premiu de 400 lei constă în 4 vouchere x 100 lei fiecare, în total 10 premii a câte 400 lei fiecare.
Pentru a participa la concurs e necesar să vă abonați la pachetul de ziare „Adevărul + Weekend Adevărul" pe 6 sau 12 luni și să furnizați datele complete de contact. Promoția e valabilă în perioada **17 octombrie – 16 decembrie 2016.**
Regulamentul complet al promoției poate fi accesat pe www.adevarul.ro

Cum te abonezi

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 44 lei, 3 luni - 124 lei,
6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente:
E-mail: abonamente@adevarulholding.ro,
tel.: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(L-V între 9.00 și 18.00)

*Reducerea de 36% se aplică la prețul de copertă pentru abonamentele pe 12 luni.

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

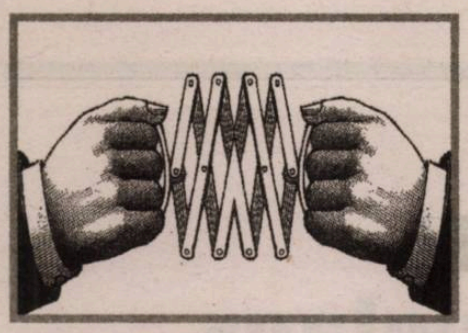

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„E meritul Franței că am ajuns aici“

– dialog cu Cornel ION –

A fost, ca student, printre cei care au înființat Radio Delta – un post care emitea programele RFI. De o bună bucată de vreme, este directorul RFI România. ***Cornel Ion*** *a primit de curînd, din partea Franței, Ordinul Meritul Național în grad de Cavaler. Discuția s-a purtat, așadar, în jurul postului de radio, cu care se identifică.*

RFI a împlinit 25 de ani. Cum a fost începutul?

A fost al treilea post de radio care și-a început emisia în România, după Fan Radio (tot un post francez) și Radio Nova (un post românesc). Sînt cinci momente importante care au marcat destinul radioului și destinul meu profesional, iar fiecare moment e legat de o persoană. Mai întîi aș vrea să adresez un gînd pios profesorului Mircea Ivanciovici; el este cel care mi-a îndrumat pașii spre RFI, în septembrie 1990. Un bilețel lipit în fosta Academie „Ștefan Gheorghiu“, unde începuse să-și țină cursurile Facultatea de Electronică, la care eram student, anunța că RFI, împreună cu facultatea (mai precis, Departamentul de Radio) încearcă să deschidă un laborator. Pentru mine a fost interesant: aveam sentimentul că cunosc RFI. Asta pentru că, înainte de 1989, ani buni adormeam cu un aparat radio Selena la cap și ascultam Europa Liberă (pentru informație), Vocea Americii (pentru topul muzical), ascultam Radio Monte Carlo în franceză pentru că eram vorbitor de limbă franceză și ascultam RFI în limba română pentru că era mirajul Parisului. Mi se părea atunci că-i cunosc pe redactorii de la RFI, pentru că îi ascultasem. S-a creat atunci Radio Delta, un post de radio-școală. De la Mircea Ivanciovici am învățat multe. El a transmis postului de radio seriozitatea. În septembrie 1990 a început, pe 1 ianuarie 1991 a fost prima transmisie în direct. Al doilea personaj important pentru postul de radio a fost un francez, François Delorme, cu legături în lumea artistică franceză – fusese asistent al lui Regine (cîntăreață de succes). El a fost un fel de antrenor. A trebuit să creeze din nimic o echipă care să joace meciul vieții: întîlnirea cu RFI. Cînd m-am îndreptat spre RFI, deși eram student la Electronică, nu m-a atras foarte mult partea tehnică. Voiam la microfon. Așa că am ajuns la programe. De la François Delorme am preluat respectul pentru ascultători. Era un personaj care montase un post de radio în Haiti și povestea că a fost o furtună care le-a smuls acoperișul, dar ei continuau să emită, pentru că cel mai important e ascultătorul.

Cine erau ceilalți din echipă?

Studenți la Electronică. Pentru mine a fost un an ciudat. În loc să-mi fac proiectul de diplomă – cum se numea atunci –, eu mă ocupam de radio. Noi am construit acest post de radio. Am luat mașina tatălui meu și m-am dus cu un coleg la fabrica de saltele Relaxa, să luăm burete pentru a antifona camerele din cămin. După șase luni, RFI ne-a invitat într-un stagiu la Paris. Eu și alți trei colegi am ajuns la școala de radio de la Lille. Pe durata verii, timp de două luni, profesorii au fost rugați să ne învețe pe noi, românii (căci România era atunci un subiect la modă, iubit și apreciat) ceea ce le predau francezilor în doi ani. Asta s-a și întîmplat. Al treilea moment al radioului a fost întîlnirea cu Mihai Coman, decanul Facultății de Jurnalism, care mi l-a prezentat pe un profesor de la Școala de Jurnalism din Lille. Radioul a intrat în zodia profesionalismului prin el: am făcut un parteneriat cu Facultatea de Jurnalism, astfel încît la radio au venit și studenți de la Jurnalism. Au venit primii patru. Cu cel de-al patrulea am avut un schimb de priviri și ne-am mărturisit, peste ani, că eu m-am gîndit: „Mare lucru dacă băiatul ăsta o să ajungă jurnalist“, iar el își spunea: „Mare lucru dacă băiatul ăsta o să conducă vreodată un post de radio“. Iată că eu sînt aici, acum, iar el a devenit redactor-șef al RFI și a rămas așa timp de 23 de ani. A fost o perioadă, 1993-1996, cînd unii dintre cei de la început au plecat, iar eu i-am lăsat pe jurnaliști să se ocupe de jurnalism.

© D. Munteanu

La începutul anilor '90, au apărut multe posturi de radio. Nu e întîmplător că primele au fost posturi studențești: studenții, pe atunci, erau o voce importantă în societate și o forță socială...

Așa este. În 1992 a apărut CNA, a apărut Legea audiovizualului, am primit licență de radio-școală. Au fost peste 100 de studenți care au trecut pe la Radio Delta. Dădeam concursuri și teste pentru voluntari, pentru că erau foarte mulți care doreau să lucreze la noi.

Și-am ajuns la episodul patru din istoria RFI România...

Se leagă de directorul RFI din acea vreme, Jean-Paul Cluzel, fost director al Operei din Paris. El a deschis radioul către zona culturală. Ne sfătuia ce să citim, ce filme să vedem. În mandatul lui, pe lîngă faptul că am alocat mult timp programelor culturale, ne-am dezvoltat în țară. În 1998 ne-am mutat la Romexpo și RFI a preluat 100% acționariatul postului din București, care nu mai putea funcționa ca un radio-școală, iar facultatea nu mai putea susține acest lucru. S-a investit mult în echipamente, am regîndit grila de programe, iar pînă în 2005 am început să emitem la Chișinău, Craiova, Iași, Cluj. Între 2006-2010 nu s-au întîmplat prea multe lucruri, RFI s-a reformat în interior, secția română de la Paris, care avea zece jurnaliști, a rămas doar cu doi. După 2013, cea de-a cincea persoană care a marcat acest post de radio este actuala președintă a France Médias Monde, Marie-Christine Saragosse, care venea cu o experiență de 20 de ani de la TV5 Monde. Cunoștea bine România, francofonia și francofilia existente aici. Ea a venit cu hotărîre și curaj: a spus că e stupid să lăsăm să moară un astfel de radio; dacă nu are rezultatele pe care le așteptam, este pentru că *noi* l-am lăsat așa. Așa că a luat decizia să ne dezvoltăm, să aducă un echilibru financiar, să dea un suflu nou (cu încă două frecvențe, la Timișoara și la Sibiu). Studiile de audiență ne arată că, în orașele în care emitem, o persoană din două a auzit de postul nostru și 300.000 de persoane ne ascultă în orașele în care emitem, ceea ce e un lucru fantastic pentru un radio care a pornit de la un laborator, de la un radio-școală.

Aveți în spate o întreprindere media puternică, inițial Radio France Internationale, acum France Médias Monde. A fost un avantaj?

Și da, și nu. Anumite filiale RFI au avut de suferit. Filiala din România a fost singura unde nu s-a închis radioul; filialele din Belgrad, Budapesta și Lisabona s-au închis. Asta pentru că Marie-Christine Saragosse este convinsă – așa cum sîntem și noi – că cultura franceză este înscrisă în codul genetic al culturii române și că francofonia are încă baze puternice în România.

> *„RFI aduce o informație complementară radiourilor locale.“*

În anii '90, în România existau și alte birouri ale posturilor de radio străine (BBC, Deutsche Welle, Europa Liberă). Oamenii aveau atunci de ales. Acum, ați rămas singuri: RFI e singurul post de radio occidental care mai are o filială în România. S-a schimbat ceva în viața postului din acest motiv?

Atunci era loc pentru toată lumea. Noi eram diferiți și pentru faptul că eram un radio francez. Îți face bine să-ți dai seama că oamenii te ascultă și pentru că aud altceva, nu numai comparativ cu radiourile muzicale, ci și comparativ cu BBC sau Deutsche Welle. În spatele știrilor și programelor, oamenii auzeau „libertate, egalitate, fraternitate“, auzeau acel *art de vivre* specific Franței. Era altceva. Și celelalte posturi tratau, de pildă, actualitatea internațională, dar într-o manieră diferită. Pe noi ne interesa foarte mult ce se întîmplă cu românii din Franța sau ce se întîmplă cu statele din jurul nostru. Multă lume a început să ne asculte după ce BBC a plecat – poate și acestui fapt îi datorăm creșterea în audiență. Asta a fost și filozofia atunci cînd s-a decis ca RFI să rămînă aici: să fie altceva, să fie credibil.

Prin ce este RFI altceva?

În primul rînd, printr-o informație parțială și echilibrată. RFI aduce o informație complementară radiourilor locale, aduce diversitate, echilibru și imparțialitate. Apoi, oamenii simt în spatele programelor un anumit stil. Cei care ne ascultă pe noi sînt oameni care au gusturile deja formate, știu unde să caute, vor calitate, sînt cei care ne fac să nu lăsăm ștacheta mai jos și să ne ascundem în spatele expresiei „asta cere piața“ și să facem și noi ca toată lumea. În momentul în care am începe să facem așa, RFI ar avea o problemă. Programele noastre sînt structurate astfel: 50-60% informație, 40-50% muzică. Să nu uităm dimensiunea culturală: și ea ne diferențiază de alte posturi. Avem și programe educaționale, facem cursuri de limba franceză. Apoi, 80-90% din culoarea muzicală a postului este dată de piesele franceze și francofone. Amprenta și sunetul radioului sînt diferite. Eu sînt foarte bucuros că, după ce ani la rînd am încercat să promovăm muzica franceză, nume precum Zaz, David Guetta sau Christine and The Queens sînt difuzate și de alte radiouri. Asta este diversitatea despre care vorbeam: nu trebuie să ascultăm de dimineața pînă seara aceleași lucruri. Oamenii pot alege în cunoștință de cauză.

Și n-aveți sentimentul insulei?

Da și nu. E adevărat că uneori ne simțim ca pe o insulă. Dar și satisfacția e mare. Astăzi, cineva ne-a scris întrebîndu-ne de ce nu emitem și la Brașov. Ai satisfacție și atunci cînd oamenii care ascultă alt fel de muzică descoperă prin tine altceva. Poate nu ești pe o insulă, ci pe o peninsulă, dar legătura cu continentul este destul de subțire. Dar se poate trece de pe o parte pe alta.

Din student la Electronică ați ajuns să conduceți un post de radio. Cum priviți înapoi spre evoluția dvs. profesională?

Sînt foarte surprins că am ajuns aici și că, după 25 de ani, statul care m-a format profesional mi-a acordat o asemenea recunoștință. În primul rînd, e meritul Franței că am ajuns aici. Apoi, e meritul colegilor mei: de la fiecare am avut cîte ceva de luat. Împart meritele cu ei. Cred că și noi am avut noroc cu radioul, dar este și o șansă că ne-am nimerit la acest radio cîțiva oameni cu vederi apropiate.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

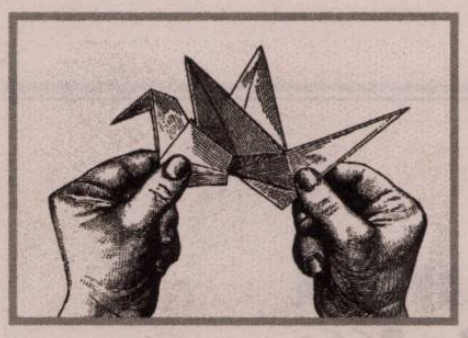

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De ce a murit cîrmaciul lui Menelaus

Am trecut cu yachtul nostru pe lîngă locurile unde zac epavele faimoaselor Britannic și Burdigala, în apropierea micului port Korissia, așa cum am povestit săptămîna trecută. După vîntul năprasnic de marți, vremea e acum perfectă pentru navigație. Ca în celebrul banc: doar cine papă bătăturică poate să mănînce și ochișor. Înaintăm spre capul Sounion cu vînt din travers și o viteză de aproximativ cinci noduri. Avem de gînd să înnoptăm în golful unde am stat și duminică, iar dimineață să pornim spre Eghina. Deocamdată, în fața noastră se conturează insula Makronissos, o fișie pietroasă, lungă și îngustă, în prezent nelocuită, dar cu o istorie urîtă. Deși inițial botezată Helena, după numele Elenei (care potrivit legendei ar fi trecut pe acolo răpită fiind de Paris, în drumul spre Troia), în secolul trecut insula a servit drept teren pentru deportări, lagăre și atrocități (atît în vremea războaielor balcanice, cît mai ales în timpul războiului civil grec).

O depășim și de la bucătărie apar niște platouri cu o mîncare de cartofi aburindă. Lăsăm toate activitățile, chiar și timona, pe care o punem pe pilot automat, și ne așezăm la masă. Începe să se zărească din nou impunătorul templu al lui Poseidon. E un loc unde de-a lungul mileniilor s-au întîmplat multe. În afară de legenda cu sinuciderea regelui Egeu la vederea pînzelor negre ale corabiei fiului său Tezeu, pe care am pomenit-o data trecută, tot în apropierea capului Sounion ar fi murit și cîrmaciul corabiei lui Menelaus, regele Spartei, pe cînd grecii se întorceau învingători din Troia. Menelaus a ținut să oprească acolo pentru a-și îngropa cu onoruri bravul slujitor.

Spunem și povestea atenienilor care au avut de ales zeul protector al cetății, dintre Atena și Poseidon. Poseidon le-a oferit puterea tridentului cu care puteau stăpîni mările, în vreme ce Atena le-a promis măslinul care le aducea pace, hrană și umbră. Cetățenii au ales-o pe Atena, preferînd adică liniștea, dar s-au grăbit să construiască și un templu zeului Poseidon pentru a nu-l supăra prea tare. E adevărat că acel templu era Erechteionul și nu cel de la capul Sounion, dar ce importanță mai are? Noi trecem a doua oară pe lîngă cel de la capul Sounion și știm că e bine să ne închinăm iarăși temutului zeu, că doar mai avem vreo două zile de mers pe mare. Oportuniști, ne gîndim să adăugăm osanalelor și cîteva cuvinte contra Atenei. Dar ca și data trecută, pare că zeul mării ne joacă un nou renghi. De îndată ce încetăm rugăciunea, încetează complet și vîntul. Pînzele încep să fluture blege, iar nava se oprește. Dau să pornesc motorul, dar degeaba. Încerc a doua oară și tot nimic. Ceva e în neregulă, iar o navă care nu mai înaintează pe apă nu poate fi nici guvernată. Cu alte cuvinte, sîntem în derivă, la voia valurilor și curenților, chiar la intrarea în strîmtoarea dintre peninsula Attica și insula Patroklos. De-o parte sînt stîncile destul de amenințătoare ale capului Sounion, de cealaltă, cocoașa pleșuvă a insulei. Cînd pierde guvernarea, timonierul intră în panică, asta scrie prin toate manualele. Nu știu de ce a murit cîrmaciul lui Manelaus în acel loc, dar știu că eu mor de frică văzînd că rotirea timonei nu mai are nici un efect. Iar de la panica timonierului pînă la cea a echipajului nu-i decît un pas. Ce se întîmplă și ce e de făcut? În cele din urmă reușesc să gîndesc și să spun: „N-am curent, bateria nu funcționează deloc“. Camaradul meu în ale navigației își aduce aminte că sub patul din cabina lui e întrerupătorul siguranței de la baterie și că, mai devreme, unul dintre băieți a căutat ceva pe pat. Probabil că din greșeală a mișcat cu piciorul micul mîner. Se duc repede să vadă și într-adevăr așa e. Comută micul mîner în poziția bună, iar eu încerc din nou să pornesc motorul. Pentru prima dată, duduitul idiot al dieselului Yanmar e cît se poate de plăcut și liniștitor.

Aplicația *Navionics* ne arată o altă epavă scufundată la mică adîncime pe care ar fi înțelept s-o ocolim. Am trecut pe lîngă ea și la ducere, fără să știm ce e. Ulterior aveam să descoperim că în cel de-al Doilea Război Mondial acolo s-a petrecut una din cele mai mari tragedii navale cunoscute și cea mai mare din Marea Mediterană, ca număr de victime din scufundarea unei singure nave. Vasul norvegian SS Oria, sub comandă germană, transporta circa 4000 de prizonieri italieni, în urma luptelor pentru arhipeleagul Dodecanez (după capitularea Italiei). Pe furtună, nava s-a lovit de o stîncă submersă și s-a scufundat în acel loc. Numărul exact al morților diferă în funcție de surse, dar depășește cu certitudine 4000 (la scufundarea Titanicului au fost 1514 victime). Rămășițele Oriei au fost cercetate pentru prima dată abia în 1999, iar în apropiere, pe uscat, a fost ridicat și un monument pentru amintirea acestei catastrofe.

În fine, bine că nu știm peste ce trecem. Ajungem în golful mult dorit și aruncăm ancora. Întindem platforma de baie și înotăm în marea roșie la apus. Se pare însă că sîntem însă prea aproape de alt yacht german, ancorat și el, iar skipperul lor, cam stresat, ne atrage atenția că ar fi cazul să ne mutăm. Enervați mai mult de propria noastră neîndemînare, facem manevra, care e destul de complicată, dar cînd o încheiem, ne trezim că sîntem în apropierea unui alt yacht, cu pavilion american. Celor de la bordul lui însă, care par foarte experimentați, nu li se pare că ar fi vreo problemă. Norocul nostru. Aprindem luminile și încingem în cockpit o partidă de bridge pe fundalul *Nocturnelor* lui Chopin. Întreaga călătorie cu yachtul e o alternanță de momente aventuroase și clipe de relaxare. Dar ăsta pare chiar cel mai reușit. Nava se rotește ușor în jurul ancorei, iar imaginea mării luminate de Lună se schimbă pe nesimțite cu luminile uscatului și viceversa. Ne lipsesc doar trabucurile și conturile lui Onassis.

ready made

„Sunt interesante cuvintele, cu cari întroduce Barițiu elementul acesta nou în vieața gazetei sale. «Mulți oameni, cari nu voiesc a se despărți pe un minut de trebile celea tîrâșe ale vieții de toate zilele, cînd se întîmplă a citi vre-un lucru ceva mai serios, decât veștile din uliți, nepricepându-l zic, că sunt nimicuri. Așa, nimicuri, pentrucă în capul lor nu încape nimic! Mulți iarăși sunt de aceea părere, că într'un jurnal ar trebuì să se afle numai iacă așa știri fabuloase, comedioase, mincinoase, ca să te țini de foale, cînd le citești, iar nu lucruri cu măduvă, dătătoare de vre-o învățătură și deschizătoare de mulți ochi sufletești bătuți de prietenii întunerecului cu orbie vecinică!...».“

Cultura creștină, Anul II, Nr. 10, Blaj, 25 Maiu 1912

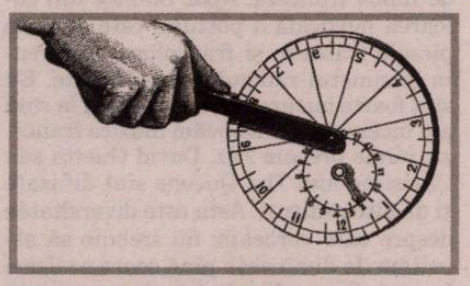

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

O vizită istorică

Am tîrît mulți oameni nevinovați prin muzee de arheologie și uneori am simțit că eu însumi abia mă tîrăsc. De ce sînt unele muzee vii, iar altele moarte? Înainte de a boscorodi, să spun că uneori rateul a fost al meu. M-am dus la muzeul de arheologie local (nu contează că în Roma sau Zalău) niței mecanic, pentru că, în fine, atîta știu, atîta fac. Am fost ca să spun altora că „Am fost!“, am vizitat într-o oră ceea ce ar fi trebuit vizitat în cinci, am ajuns acolo venind de altundeva unde „Am fost!“, în loc să ajung odihnit și cu un carnețel etc. Mi-e clar deci că, dacă vizitezi cu un ochi stins, n-ai cum să-i reproșezi muzeului că e plictisitor. Pe de altă parte, dat fiind că am vizitat totuși măcar o sută de instituții cu colecții arheologice, o să risc o tipologie benignă a exceselor de-acolo. Zic benignă pentru că nu vreau să vorbesc acum de naționalisme sau de artefacte care se distrug încet prin depozite.

Tipologia asta s-ar putea face, de altfel, fără nici o referință la concepție și exponate, ci doar pe baza angajaților care vegetează prin săli. Uneori, plictiseala lor este atît de intensă încît mă împiedică să mă concentrez. Sau mi se face rușine să mă uit la o vitrină despre care am impresia că le-a distrus viața. Mă gîndesc atunci că fac parte din acei vicioși ale căror oribile plăceri arheologice duc indirect la înrobirea unor ființe umane. Dar am văzut și paznici atît de alerți și de pricepuți încît m-au făcut să mă întreb: ăsta n-o fi chiar directorul muzeului, care petrece o zi incognito printre noi, ca Harun al-Rașid? Uneori, în colțul sălii cu sarcofage stă tăcut un tip atletic sau o tînără de o nobleță ieșită din comun. Sigur că nu e vina omului că are o distincție naturală, dar asta nu te face să te simți mai bine ca turist îmbrăcat de scandal. E ca atunci cînd chelnerul e mai chipeș și mai bine îmbrăcat și mai inteligent decît tine. Dar să mă întorc la colecții.

Există muzee unde te simți la grădiniță. Panourile și etichetele au un *ce* blînd, ludic. „Dacă Obeliscul ar fi în realitate atît de mare pe cît apare în reconstrucția prezentată alăturat, dvs. ați fi mic cît un arici.“ Scopul lor e să te răsfețe, să pleci îndulcit. „Înainte de luptă, comandanții romani mîncau din asemenea vase reprezentînd parodii ale muncilor lui Hercule.“ Dacă se întîmplă ca un instrument sinistru ca Iron Maiden să fie expus, sîntem lămuriți că „se folosea, din păcate, la tortură“.

Alte colecții au ca obiectiv principal să-ți arate cît de diferiți erau cei vechi; ei erau vechi și diferiți – simplu. „Fragmente de minge de cauciuc de la Copán, Honduras. Echipa cîștigătoare era executată.“ „Pentru a obține ofranda de sînge, mayașii foloseau acești țepi de pisică de mare ca să-și străpungă penisul“ („din păcate“ mergea aici).

În unele muzee, se simte dezamăgirea curatorului și/sau directorului că exponatele sînt, ce să ne mai ascundem atîta, cam banale. Fiecare ciob, fiecare pieptăn de os este atunci plasat într-o valvă de titaniu, luminată stroboscopic. Niciodată nu mi-e clar dacă scopul e ca vizitatorul să plece gîndind „Valoroase trebuie că mai sînt cioburile astea, dacă s-au cheltuit atîția bani pentru expunerea lor!“ sau, din contra, „Cîți bani au ăștia, dacă își permit să-i risipească pe ceva atît de inutil!“

Mai sînt și așezăminte similare unde pe pereți sînt inscripții mari, rămase din comunism, cu litere de mucava roz, despre înflorire și despre vestigii. Etichetele obiectelor sînt ca biletul pe care, în vis, îl tragi la examen. Aici nu ne confruntăm cu vreo tendință condamnabilă spre senzaționalism. „Fragment ceramic. Sec. II î.Hr.“ Același laconism și în cazul pieselor celor mai frumoase. „Statuie de marmură albă a Afroditei, în mărime naturală. Sec. II d.Hr.“ Ar fi de prost gust ca, dînd și alte detalii, să lași să se vadă că ești mîndru de colecțiile tale. În plus, ca să te autoflagelezi, dai doar informații care sînt oricum evidente pentru orice nespecialist (că marmura e „albă“ sau mărimea „naturală“ – deși, pînă la urmă, cît de înaltă era Afrodita naturală nu știu).

Preocupați de concepte generoase și teme mari, responsabilii muzeelor uită uneori probleme minore. Eu, de exemplu, sînt unul dintre acei vizitatori dificili care, cînd se uită la o puzderie de amulete egiptene prinse una lîngă alta ca într-un insectar, printre care se află o puzderie de numere, nu înțeleg care e care. La fel cu amplasarea toaletelor. Într-un muzeu mă gîndesc de obicei la toaletă ca la ieșirea de urgență într-un avion. Oare unde este? Voi putea să-mi croiesc drum pînă acolo dacă soarta mi-o va cere? În același timp, mă enervează, nu știu dacă e tartufferie sau doar cusurgeală, și să văd toaletele semnalizate din metru-n metru. „Portret funerar al unei aristocrate palmyrene, sec. III d.Hr., observați podoabele, ochii enormi, tristețea inefabilă“; pe dreapta, buda.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

Cînd e să fie rău, e rău...

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

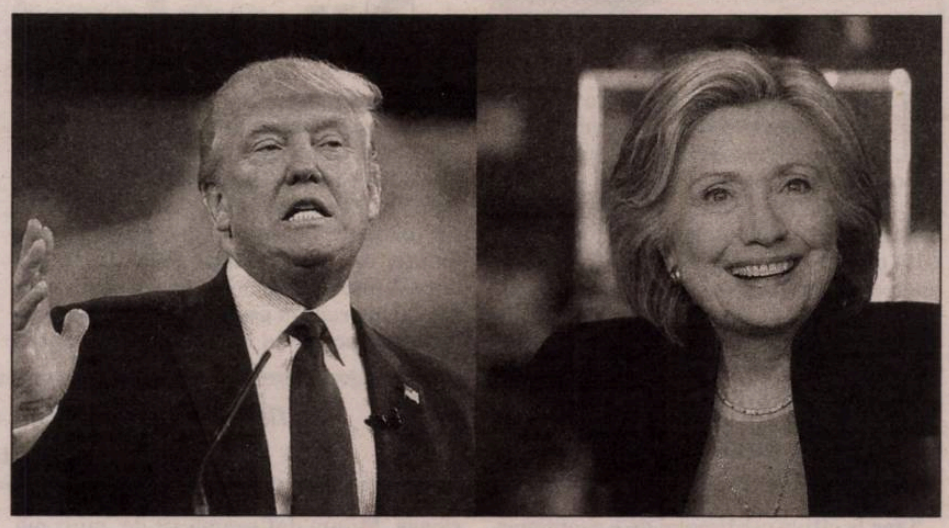

Acesta este unul dintre cele mai stranii articole pe care le-am scris în viața mea. Calendarul săptămînal al *Dilemei vechi* mă obligă (dulce obligație!) să predau articolul meu dedicat campaniei electorale pentru Casa Albă cu o zi sau două înainte de ziua alegerilor americane. Prin urmare, dumneavoastră veți citi aceste rînduri despre procesul electoral din Statele Unite știind cine este noul președinte american, iar eu, autorul, le scriu fără să știu. S-au mai pomenit și alte cazuri în care cititorii știau mult mai mult decît autorul despre subiectul tratat, dar, de data asta, am impresia că este un pic altfel. De data asta, chiar nu contează cîte știu eu sau cîte știți dumneavoastră despre lunga cursă electorală care se încheie pe 8 noiembrie. Important este că dumneavoastră știți rezultatul și eu nu. În alegeri de acest tip, numele cîștigătorului rescrie întreaga istorie a campaniei electorale. Cîștigătorul a luat deciziile bune, a dovedit talent și fler, a sedus, a cucerit, a făcut exact ce trebuia să facă; învinsul, dimpotrivă, a luat decizii nefericite (care l-au costat alegerile), a fost neinspirat, a greșit. Întotdeauna, istoria se scrie privind înapoi dintr-un anumit punct. Istoria campaniei electorale americane din 2016 se va scrie începînd din ziua de 9 noiembrie într-un fel dacă alegerile vor fi cîștigate de Hillary Clinton și în cu totul alt fel dacă președinte va deveni Donald Trump. În orice istorie politică nu există obiectivitate, ci doar puncte de vedere – măcar asta am învățat din scurta mea incursiune în practica politicii. Așadar, cînd veți avea acest text sub ochi, dumneavoastră vă veți afla în punctul de vedere privilegiat, căci știți deznodămîntul zilei de 8 noiembrie. Eu, însă, scriind textul, nu îl am. E ca și cum dumneavoastră sînteți pe pisc și vedeți tot peisajul în jur, iar eu urc încă muntele cu fața asudată la potecă și vă spun cum e ceea ce dumneavoastră vedeți deja, dar eu nu pot vedea. Descurajantă postură pentru mine!

Totuși, această situație inconfortabilă pentru mine îmi oferă șansa unei analize a momentului, din punct de vedere românesc. În primăvară, am început acest ciclu de articole, sub logo-ul „America alege, România culege", explicînd de ce este extrem de important pentru noi să urmărim de-aproape întregul proces electoral american. Acum, la finalul campaniei americane, cred că am intuit bine atunci. Or fi aceste alegeri treaba suverană a poporului american, or fi ele dincolo de puterea noastră de influență, dar tot ceea ce s-a întîmplat în aceste ultime luni în Statele Unite ale Americii anunță lucruri mari și pentru noi. Și, din păcate, îngrijorătoare.

Partenerul strategic pe care ne-am bazat în toți acești ani se va schimba inevitabil.

România va trebui să răspundă foarte repede unor provocări politice de tip nou, pentru că *partenerul strategic pe care ne-am bazat în toți acești ani se va schimba inevitabil,* indiferent de cîștigătorul alegerilor. Cum spațiul tipografic mă oprește să dezvolt argumentul așa cum aș vrea, mă mulțumesc să precizez ce mi se pare că va fi rău pentru România dacă va cîștiga Trump și ce mi se pare că va fi rău pentru România dacă va cîștiga Clinton.

Dacă va cîștiga Trump, cred că un scenariu posibil este ceva aproape de ceea ce s-a întîmplat în al Doilea Război Mondial. Ca și atunci, America și Rusia se vor alia ca să învingă marele dușman (atunci Hitler, acum islamismul teorist). Ca și atunci, îl vor învinge. Ca și atunci, după victorie, America va ceda ceva Rusiei, căci așa se face între aliați după un război victorios. Și nu e greu de prevăzut ce va cere Rusia, astfel încît America să poată da fără mari probleme. Adaug și deruta actuală a Europei, ca să nu mai vorbesc despre confuzia în care va intra NATO încă de a doua zi după alegerea lui Trump. Cu Trump, de asemenea, întregul sistem de acorduri economice internaționale va fi zguduit. Proiectul acordului comercial SUA – UE va fi omorît cu siguranță, de vreme ce Trump anunță continuu că desființează TPP și NAFTA. Cu Trump, opțiunile majore ale Americii se vor schimba.

Dacă va cîștiga Clinton, este foarte posibil ca filierele corupției să devină din ce în ce mai influente la Casa Albă. Această campanie electorală americană a dovedit cu vîrf și îndesat cît de ahtiată după bani este familia Clinton. Scandalul finanțărilor Fundației Clinton sau cel al onorariilor astronomice, cu totul nerealiste, încasate de Hillary ori de Bill pentru cîte o vorbire de 20 de minute, cît timp ea era senator sau secretar de stat, tocmai de la cei care aveau nevoie de cîte o „aprobare" sau de cîte o „protecție" sînt, totuși, elocvente. Nu am nici o îndoială că, dacă fundația soțului vreunui ministru de Externe român ar fi fost finanțată așa cum a fost finanțată Fundația Clinton în anii în care Hillary a fost secretar de stat (nu mai vorbesc de anii de dinainte, cînd a fost senator), DNA lua ministrul acela cu fulgi cu tot direct din scaunul ministerial, în aplauzele presei dîmbovițene indignate.

Ce relevanță are asta pentru noi? Păi are, pentru că românul cu bani (bani negri, mai precis) a depășit de mult timp inhibițiile provinciale. Acum, se duce cu banii la lobbyistul potrivit de la Washington și deschide ușile. De curînd, presa noastră a relevat modul în care o anumită tabără politică românească a cumpărat serviciile de lobby ale unei mari firme americane pentru a da lumii un mesaj cu totul mincinos despre o anume realitate politică de la noi. Ceea ce s-a întîmplat. Îngrijorător pentru noi este că șeful acelei firme de lobby este azi șeful de campanie al lui Hillary Clinton și, dacă ea cîștigă, va avea cu siguranță un loc crucial în echipa Casei Albe. Dacă cîștigă Hillary, cel puțin un partid politic are deja poteca făcută către unul dintre oamenii-cheie ai noii administrații. Potecă făcută, repet, cu bani, nu cu altceva. Prin urmare, dinspre București, Casa Albă nu va mai fi permeabilă doar la argumente politice ori strategice, ci și la bani. Al doilea motiv de îngrijorare pentru întreaga lume, inclusiv pentru noi, dacă va cîștiga Hillary Clinton, vine direct din jocul politic american. Ancheta FBI împotriva ei va continua. Inevitabil, va descoperi lucruri noi. Unele, poate, sînt previzibile (mă refer la partea ascunsă pînă acum a finanțărilor saudite derulate prin Huma Abedin). La altele, desigur, nu ne așteptăm. Dar orice anchetă FBI aduce la lumină ceva cel puțin neplăcut, de nu cumva direct incriminator pentru cel anchetat. Republicanii nu vor ceda și vor continua o feroce ofensivă politică pe această linie. Dacă republicanii vor păstra majoritatea în Congres (vedem după 8 noiembrie), vom avea rapid procedura de *impeachment* declanșată împotriva președintelui Clinton. Adaug aici și faptul că viitorul președinte Clinton nu va avea un sprijin public consistent, în condițiile polarizării tot mai arțăgoase a societății americane. Vom avea, așadar, un președinte hăituit la el acasă, ceea ce va vulnerabiliza serios poziția sa în exterior. Cu Hillary, profilul internațional al Americii se va schimba.

În condițiile acestor posibile dezvoltări, România va trebui să găsească mijloacele să continue Parteneriatul Strategic cu SUA și să contribuie la menținerea vigorii NATO. O putem face. Există soluții pentru fiecare variantă, astfel încît interesul nostru național să poată fi apărat. Doar că aceste schimbări majore ale Americii, fie de opțiuni, fie de profil, ne prind într-un moment nu prea bun nici pentru noi. Nu avem, ca să zic așa, chiar cel mai bun lot de jucători în echipa noastră de politică externă și nici antrenorul nu e chiar grozav. În plus, pe aici pe la noi, tot mai mulți oameni politici par gata să dea foc întregii case în care locuim cu toții, doar ca să dispară un dosar aflat într-un sertar al unui birou dintr-o cameră de la un etaj al casei. Nu vin vremuri blînde...

Nu pot încheia acest articol, penultimul din ciclul dedicat fenomenului electoral american, fără să deplîng, iarăși și iarăși, superficialitatea presei românești în privința înțelegerii fenomenului politic american. Am putut constata că, adesea, comentariile cititorilor erau mai pertinente decît textele redactorilor.

PUBLICITATE

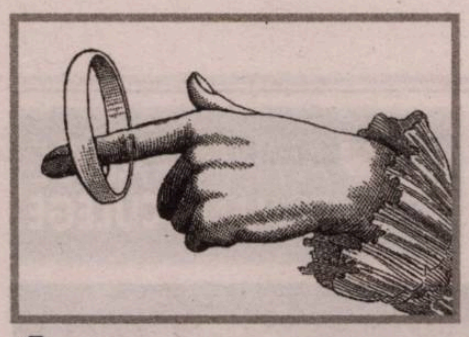

Selma IUSUF

legende **urbane**

Nu călcați pe iarbă

Într-o după-amiază fierbinte de început de septembrie, mă scurgeam și eu într-un șir leșinat de turiști între coloanele și pe sub capitelurile de pe Acropole. Tîram tenișii pe pietrele deja lustruite de milioanele de picioare laolaltă cu lumea care privea realitatea prin telefoane. Tîrșa-tîrșa printr-un șir de coloane masive; marmura ușor aurită de lumina puternică arăta minunat pe fundalul unui cer fără cusur atunci cînd puteai ridica ochii; pentru că numai sus, spre cer, găseai un loc gol în care nu existau turiști cu sticluțe de apă care-și făceau al milionulea *selfie* cu niște cariatide blazate.

Trec la cîțiva centimetri de o asemenea coloană și o ating ușor cu degetul. Piatra e răcoroasă, degetul meu adastă într-unul din șanțurile săpate în marmură acum niște mii de ani și se desprinde apoi cu regret. Cu senzația răcoroasă încă vie, văd la doi pași mai în față un afiș: „Vă rugăm, nu puneți mîna!“ Mă copleșește brusc o rușine insuportabilă. Am impresia că toată lumea a văzut gestul meu reprobabil și se uită cu dispreț la mine. Am impresia că sînt un reprezentant de seamă al celor care scriu pe scoarța brazilor *„Maricica was here“*. Am impresia că domnul acela plictisit care ne-a rupt biletele o să vină și o să mă arunce afară de pe Acropole, spunîndu-mi cuvinte grecești de ocară binemeritate. Cum naiba n-oi fi văzut semnul ăla? Ce mi-o fi venit să ies din rînd, mie, turist cuminte care respectă cu strictețe toate sforile roșii delimitante, toate cordoanele, toate afișele?

Căci cam așa am crescut pe aici. Nu atinge, nu pune mîna, nu călca, nu fotografia, nu întreba, nu te revolta. Prima oară cînd am ajuns într-un muzeu berlinez care rememora cotidianul est-german printr-o expoziție care te invita s-o folosești, s-o miroși, s-o guști literalmente, nu m-am simțit deloc în largul meu. A durat un pic pînă să-mi revin și să mă bucur realmente de concept, de ce se întîmpla acolo, de lumea degajată și cuduse“, mai auzi pe cineva într-un spațiu gîndit a te plimba în el și a studia lucrurile puse acolo spre vînzare. Continuă în parcuri făcute, habar n-am pentru cine, pentru extratereștri, pentru holograme, dar numai pentru oameni în carne și oase nu. De ce să nu calci pe iarbă? De ce să nu te întinzi pe ea? Apoi în instituții cu niște holuri abstracte înconjurate misterios de celebra sfoară roșie cu ciucuri rioasă. Mi-am dat seama cît de mult mă irită obsesia acestui „nu atinge“ în România mea. Evident, nu am pretenția de a mă cățăra pe Laocoon și fiii săi și nici nu vreau s-o pup pe gură pe Gioconda la Luvru. Ca orice om cît de cît normal, îmi dau seama unde pot fi niște limite. M-am gîndit la toate astea zilele trecute, cînd lumea s-a supărat văzîndu-l pe președinte șezînd la Masa Tăcerii. Regula zicea că nu ai voie să te așezi acolo. Mi se pare o rînduială stupidă și departe de oameni. O masă și scaunele din jurul ei pe care nu poți sta. Ce paradox!

Interdicția începe cu cele zece porunci: Nu, nu și nu.

Tot așa, regula lui „nu atinge“ începe din școală. Unde „nu face aia sau ailaltă“ e baza de la care pornește educația, cînd normal ar fi să ți se spună, dimpotrivă, „fă aia și ailaltă“. Ca cineva să gîndească ce ar fi bine să faci și nu ce ar fi bine să nu. Mentalitatea interdicției continuă în unele magazine. „Vă rugăm nu puneți mîna pe produse“. În muzee triste pe care nu se chinuie nimeni să le gîndească puțin altfel. Repet, nu am pretenția să ating picturi sau țesături firave de acum 3000 de ani, dar nici nu vreau să cred că, în anumite circumstanțe, nu se poate ieși din rigiditatea convențională, academică a unor bariere care nu au sens. Că nu pot să mă așez puțin la Masa Tăcerii. Ăsta e sensul ei. Interdicția o golește de absolut orice valoare. Nu-i vorba să dai voie oamenilor să mănînce mici pe ea și să verse Cola Zero pe scaune, dar lasă opera să trăiască.

Dar ce zic eu aici? Interdicția începe cu cele zece porunci: Nu, nu și nu. Ferice de ăla care le respectă întoarse pe latura lor luminoasă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Trivium sine qua non (II)

„Iată însă că vine Geo Bogza și, cu dragostea lui nediscriminatorie pentru toate cuvintele vocabularului, fără deosebire de vîrstă, sex, naționalitate sau convingeri religioase, izbutește să infuzeze emoție și conotativitate pînă și în rebarbativul *sincrofazotron* (Ca și Francis Ponge, de altfel, în faimoasa lui *Less veuse.)*, iar un tînăr poet al zilelor noastre a convocat, pentru a-și cînta amorul, toate cuvintele *Lexiconului tehnic român* în optsprezece volume și cuvintele cu pricina nu numai că s-au prezentat toate la apel, dar – culmea! – nici prin gînd nu le-a trecut să-l trădeze: într-adevăr, *dragostea* i-au cîntat-o. (Mult mai convingător, de altfel, decît toate conachicește *ah*uri și *of*uri.) (Meritul lui, desigur, că a știut să înhame cu atîta eficacitate la propria-i căruță haita de cuvinte la care a făcut apel, dar în seama cărora nu s-a lăsat.) Așa încît, toată problema nu e atît ce sînt cuvintele, cît mai ales: *ce faci* tu *cu* cuvintele, spre care din cele două poluri posibile le împingi (sau le atragi): spre polul exteriorității, ca să *ex*plici lumea (extrăgîndule din ea, ca și cum ai vedea-o din afară) și s-o transformi; sau spre polul interiorității, ca să te *im*plici cu totul în infinitul ei potențial (pe verticală), în in(de) finitul ei relațional (pe orizontală). Iar cuvintele, în ce le privește, se pretează – docile – și la una și la alta. Pot foarte bine spune: «*Apasă*, te rog, pe butonul de *sus!*» și pe loc obțin efectul dorit: spectacolul ininguritabil cu care mă împroșcase pînă atunci *TV*-ul încetează ca prin minune. Dar tot așa de bine pot spune: «Nu știu ce mă *apasă*. O fi cerul ăsta *apăsător?*» Și mi s-ar putea eventual răspunde: «*Sus* inimile!»“

Mihai Șora, art. cit.

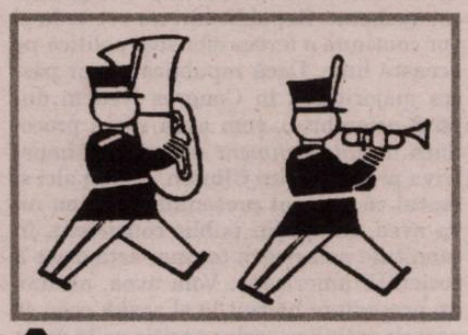

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Vulgarizarea catastrofei (II)

În lumea postiluministă, în vremuri în care se găsesc explicații din ce în ce mai spectaculoase pentru orice, dimensiunile eticii se mută într-o altă zonă a gîndirii. E un proces lent, început cu multă vreme în urmă, și mutat, treptat, din teritoriul practicilor sociale, în zona gîndirii teoretice. Nu, ideea de etică nu a dispărut din viețile noastre, dar a intrat într-o eră a hermeneuticii, a diversificării fantastice a înțelesurilor sale, a devenit o scenă a dezbaterii teoretice, un spectacol cultural al ideilor care se mișcă în virtutea unor mecanici trecute în zona cuanticii.

Exercițiul cultural al analizei și al înțelegerii a înlocuit orice formă posibilă de culpabilitate. Antropologia, psihologia, sociologia și toate combinațiile epistemologice care decurg din ele deschid la vedere universul uman, suspendînd inevitabil responsabilitatea individului, pe măsură ce avansează în explicarea tuturor resorturilor care îl pun în mișcare. Neînțelegerea sau inadecvarea devin „diferențe culturale“, iar imposibilitatea condamnării ferme a unor practici inacceptabile pentru felul contemporan de înțelegere a lumii devine „particularitate locală“. Vina de a face ceva contrar umanului se disipează în explicații și matrice analitice. Știm absolut tot ce ni se întîmplă, iar atenția ne e concentrată pe acest proces. Nimeni nu mai e atent la direcția în care ne îndreptăm, ci doar la viteza cu care ne deplasăm.

Toate aceste lucruri, tot acest „marș al progresului“ se face cu prețul unei tensionări a umanului. Oricît de alert ar fi drumul spre lumea postindustrială, nu participăm toți la acest maraton. Nu toată lumea e înrolată în felul nostru entuziast de a contempla mișcarea ideilor. Așa cum pentru unii funcționează extazul privirii în abis, pentru alții lucrurile concrete sînt la fel de importante și de necesare. Nu poți condamna un refugiat din Africa – un om căruia i se refuză accesul în „lumea civilizată“ – pentru că forțează intrarea spre locul în care dorește să trăiască. Ar însemna să suspenzi noțiunea de *drepturi ale omului,* pe care se sprijină o bună parte din edificiul lumii în care trăim. Nu poți condamna un compatriot pentru că votează într-un anumit fel. Ar însemna să suspenzi piatra de temelie a noțiunii de democrație. Dar toate aceste lucruri, și încă multe altele, se desfășoară cu prețul unei tensionări generale care acumulează cantități din ce în ce mai mari de energie.

În asemenea situații, tentația egalitarismului înlocuiește puterea de a discuta despre diferite tipuri de egalitate. Lupta pentru construirea unui context necesar existenței egalității șanselor se transformă în lupta pentru egalitate cu orice preț. Chiar și pentru egalitatea în suferință. Cu cît lucrurile sînt mai nuanțabile, pentru unii dintre noi viața devine ceva mai aproape de coșmar. Nevoia de lucruri precise, de concretețe a temeiurilor, de semne de circulație ale drumurilor firii devine una dureroasă. Nu toți avem darul, cheful, plăcerea de a dezbate. Nu toți avem preocuparea de a ne privi din exterior și de a ne studia comportamentul. După cum nu toți sîntem fascinați de circulația temelor, de contaminări și de metamorfoze ale felurilor noastre de a vedea lumea. Iar cînd ne deranjăm atît de rău unii pe alții, cînd situația devine insuportabilă, în mințile multora răsare ideea unui soi sinistru de răzbunare.

Mai întîi e ca o presiune a unei stări neplăcute, după care devine, încet, o convingere. Convingerea că nu se mai poate, că doar o catastrofă mai poate potoli lucrurile. Iar traiul împreună cu germenii, apoi cu pădurile luxuriante ale acestor idei, suspendă treptat orice licărire de umanitate. Totul, de la un cuvînt rostit pe stradă, pînă la votul introdus în urnă, hibernarea și autoabandonul în fața televizorului, relațiile cu ceilalți și felul întreg de a vedea lumea devin variante ale unei singure dorințe. Aceea de răzbunare. Și pentru că frica de moarte ne oprește să sperăm în apariția meteoritului gigant care rezolvă problema, începem să ne dorim teroarea. Pedepsirea tuturor, pentru că „umanitatea nu merită nimic bun“.

Atunci începem să ne spunem că un regim totalitar, sau măcar unul autoritar sînt, totuși, bune la ceva. „Mai potolesc lumea și mai pun lucrurile la punct.“ Pentru că Divinitatea nu ne mai poate potoli, ia să votăm noi pe unul care gîndește aidoma nouă, unul care pedepsește în locul nostru, iar noi putem trăi satisfacția de a vedea asta din fotoliu, fără să simțim că ne-am murdărit mîinile cu ceva. Pentru că avem senzația tembelă că, în vremurile astea, un regim autoritar se poate urmări ca un serial lung și captivant, la televizor.

Unii zîmbesc acum și se amuză superior pe seama acestor „empirisme nostime“. Pare că drumul spre „civilizație“ nu mai poate trece prin așa ceva. Pare puțin probabil ca o „gripă“ de felul ăsta să mai producă o asemenea „febră“ a gîndirii. Ei bine, se vor găsi întotdeauna unii dintre noi, unii despre care nici nu ne-ar trece prin cap că ar putea face așa ceva, gata oricînd să demonstreze contrariul. Nu e obligatoriu deloc să se numească într-un fel. Comunism, sau cine știe cum altfel. Teroarea e mereu amabilă și întreabă: „Cum mă numesc?! Dar tu cum vrei să mă numesc?“

Anca MANOLESCU

Trista contaminare a credinței de către ură

„Împuțiților ecumeniști!" „Anatema ecumeniștilor!" Blesteme șuierate unui preot ortodox, Părintele Nicolae Dascălu, și gazdei sale catolice, Părintele Michel Kubler, la o conferință la Centrul „Sfinții Petru și Andrei". Cu puțin timp în urmă. De cîțiva ortodocși în care spumega siguranța că au monopol pe adevărul credinței. Și ura „absolută" față de oricine nu adera la convingerile lor...

Centrul „Sfinții Petru și Andrei" din București, animat de Părinții catolici asumpționiști, e un loc de dialog religios și cultural, de întîlnire spirituală și studioasă. Asumpționiștii, congregație de tip augustinian înființat la mijlocul secolului al XIX-lea, au o atenție deosebită față de creștinismul răsăritean. În vremea primei lor prezențe în Orient au înființat, în 1895, la Istanbul un Institut de Înalte Studii Bizantine și revista savantă *Échos d'Orient*. Neagreați de noul regim al Turciei, au fost invitați în 1937 la București de Nicolae Iorga. Pînă în 1947, aici au ființat Centrul lor, cu foarte bogata bibliotecă de bizantinologie, consultată de numeroși cercetători români, și prestigioasa *Revue des Études byzantines*. Alungați din țară de regimul comunist, ei au revenit în 2009, refăcînd – din donații universitare și private – o nouă și prețioasă bibliotecă de profil. Dacă inițial prezența lor în Răsărit avea și o dimensiune de misionarism catolic, asumpționiștii sînt de mult adepții colegialității creștine, în bucuria cunoașterii reciproce, în respectul față de celelalte ramuri ale creștinismului. Părinții Michel Kubler și Lucian Dîncă, oameni ai credinței pline de amenitate și prospețime, împreună cu echipa lor, organizează săptămînal întîlniri/conferințe avînd drept invitați oameni ai Bisericii, cercetători ai religiei români și străini: pentru a trata/dezbate/adînci teme creștine, fie că ele se leagă de vechimea tradiției/tradițiilor, de mutațiile modernității, de problemele prezentului.

Pe 28 septembrie l-au avut ca invitat pe P. Nicolae Dascălu, coordonator al Centrului de presă Basilica al Patriarhiei Române. El a făcut o expunere privind temele Sinodului panortodox din Creta. Nu atît conținutul conferinței, cît stupoarea de a asista la o cordială, firească întîlnire între ortodocși și catolici privind Ortodoxia a stîrnit violența birjărească a grupului monopolist. Se socoteau „înșelați", „atrași" printr-o expunere cu titlu ortodox în ceea ce socoteau a fi un loc al pierzaniei ecumenice, al ereziei („Casa Satanei!", au strigat ei). Ne putem întreba cum de izbucnesc deodată o seamă de incidente grobian antiecumenice, formulate strident în spațiul public concret și virtual. În fond, Biserica Ortodoxă Română e de mult, din 1961, membru al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Atunci nu s-a auzit nici fir de protest. Patriarhul Daniel e de mult dedicat dialogului între creștini prin scrierile și activitatea lui, prin înființarea Bibliotecii ecumenice „Dumitru Stăniloae" și a Institutului Ecumenic de la Iași, printr-o seamă de înalte responsabilități în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Cum de distanța față de celelalte confesiuni creștine, latentă poate în anumiți credincioși, devine brusc program de ură antiecumenică, strigăt de luptă fundamentalist? Cum de brusc (la ce comandă?) apar, printre ortodocșii secolului XXI, vocații de inchizitori, de agitatori ai izolaționismului trufaș, de judecători eschatologici?

Fundamentalismul violent nu e caracteristic unei religii, ci unei concepții despre credință.

În convingerea că cel diferit religios, fie el și creștin, e un „rătăcit", un „dușman", un „damnat", ei au un ton care amintește de vocile extremismului musulman. Dovadă că fundamentalismul agresiv nu e apanajul unei religii, ci al unui tip (nefericit) de relație cu credința. Propria tradiție e gîndită ca *singurul* acces la Dumnezeu și totodată ca argument împotriva *tuturor* diferiților umani. Devine set de dogme și de reguli peste care e pus zăvorul interpretărilor reductive, univoce, exclusiviste. Fundamentalistul are certitudinea că e singurul interlocutor al lui Dumnezeu, că Duhul suflă numai înspre el. Că poate, în fond, judeca lucrurile în locul Celui preaînalt. La limită, Dumnezeu însuși ar putea fi amenințat dacă nu se supune monopolului pe care fundamentalistul l-a instaurat asupra dreptei credințe. Cum își permite El să se adreseze și altor oameni, să se reveleze și în alte tradiții? Adevărata credință devine un „obiect" în posesiune exclusivă. Dumnezeu devine captivul unei ideologii religioase, al unui grup.

Fundamentalismul violent nu e caracteristic unei religii, ci unei concepții despre credință de tip disciplinar. Astăzi ne exasperează sălbăticia criminală a extremismului islamist. Dar nu mai departe de 2012, budismul – tradiție a nonviolenței și a compasiunii – a avut, în Birmania, explozii de agresivitate sîngeroasă, cînd călugări naționaliști au masacrat musulmani. Sigur că date socio-culturale și geopolitice pot contribui la coagularea unei atitudini extremiste. Sentimentul nedreptății sociale, al marginalizării, „șocul civilizațiilor", frica de modernitate, naționalismul pot folosi religia ca vocabular de luptă, ca instrument de valorizare agresivă a propriei identități. Dar aceste date nu determină, doar ele singure, adoptarea atitudinii fundamentaliste, nu o pot explica în fibra ei religioasă. Ceea ce determină, pînă la urmă, atitudinea fundamentalistă este tocmai concepția credinței și a divinului ca proprietate exclusivă a grupului, ca materie pe care grupul – cu facultățile lui limitativ umane – e stăpîn.

Fundamentalistul se află deja pe traiectoria perfecțiunii, ceilalți sînt „necurați", nu pot fi admiși în preajma lui. Diversitatea lumii, creată totuși de Dumnezeu? Să stea la ea acasă. Suflarea universală a Duhului? O greșeală. Iubirea aproapelui, fraternitatea? O pacoste, un pericol cvasi-magic de pîngărire. „Dacă nu-i luam la întrebări, întîlnirea s-ar fi putut sfîrși cu o rugăciune comună cu ereticii", se înfiorau „agitatorii ortodocși" la conferință. Fundamentalistul știe de asemenea cum stau lucrurile eschatonului, cine va fi trimis în iad (ceilalți, bineînțeles) și cine în rai (el și ai lui). Asta a anunțat, cu vesel sadism „dreptcredincios", unul dintre agitatori.

Totuși, Christos spune că n-a venit să ne cheme întrucît avem certitudinea perfecțiunii noastre. Spune că a venit să ne cheme întrucît avem conștiința „bolii" noastre, a carențelor, a condiției noastre mărginite, întrucît sîntem doritori să ne lărgim inimile și înțelegerea pe urmele Lui. Să gustăm ceva din iubirea Lui nemărginită. Să-L recunoaștem în fiecare ființă umană, căci fiecare poartă în adîncul ei oglindirea chipului divin. „Faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii", îndeamnă Epistola întîi către Timotei (2, 1) căci Dumnezeu „voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină" (2, 4). Din punctul de vedere al agitatorilor de la conferință, lui Dumnezeu nu prea i-a izbutit proiectul. Iar fără ei ar fi fost chiar un complet eșec.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Smerenia ca surpriză

Oricine are o anumită obișnuință cu sensibilitatea creștină știe că aceasta pune mare preț pe smerenie. Un cuvînt parfumat și aparent învechit, care ne transmite sugestii patericale, patristice, poate christice, pentru cei ce-și amintesc purtarea Mîntuitorului, așa cum e descrisă în Evanghelii. Dar în viața de zi cu zi? Firește că există creștini care-și cultivă grădina sufletească, sădind acolo planta fragilă a smereniei. Rostul ei clasic în definirea personalității spirituale ne cam împiedică să-i găsim echivalentul „laic", într-o societate tot mai secularizată. Potrivit tradiției, smerenia denotă conștiința propriei mărginiri în raport cu Dumnezeu. Rudolf Otto amintea de un așa-numit „sentiment al stării creaturale": recunoști, rațional, că nu ți-ai dat singur viață, că existența însăși e ceva mai mare decît tine. Admiți „locul" tău, obiectiv modest, în decorul uriaș al universului. Dar asta poate admite și cel necredincios, fără să resimtă „smerenie" în fața realității adînc misterioase care ne include pe toți, mai presus de un „credo". Smerenia pretinde însă o mărturisire de credință. Ea rămîne intim legată de relația cu Dumnezeu, cu acel radical Altul, care, deși întrupat în Hristos – și reprezentat iconic – rămîne ireductibil la judecățile umane.

Smerenia mizează pe paradoxul manifestării prin estompare. Dacă e prea vizibilă, începe să fie suspectabilă de poză și etalare fariseică. Trebuie deci să fie insesizabilă? Nu, pentru că atunci n-ar mai avea caratele duhovnicești pe care i le atribuim. Ea se înrudește mai curînd cu delicatețea sufletească: o atitudine moderată, discretă, care nu invadează pe nimeni, renunță la morga didactică și se abține de la verdictele tranșante, fără să se instaleze în ambiguitate sau relativism etic. Smerenia lucrează mai curînd prin efectele decît prin premisele sale. De pildă, cînd asistăm la un gest de veritabil altruism, percepem simultan smerenia autorului său, care se pune în umbră pentru a-și pune semenul în centrul atenției. Un om realmente smerit cultivă, de asemenea, autoironia. Nu se ia în serios, nu-ți face capul mare cu virtuțile sau pretențiile sale. Acceptă că, în tragicomedia condiției postparadisiace, omenescul are ceva derizoriu, căci stă sub semnul greșelii și al aproximației. Din acest unghi, smerenia antrenează eroismul unei lucidități menite să refuze preeminența omului într-un univers teocentric. Ea afirmă că progresul uman presupune „ascultarea" față de o instanță transcendentă. Văd smerenie și în agnosticismul omului de știință: el are bunul-simț de a recunoaște că nu poate produce dovezi ale inexistenței lui Dumnezeu, chiar dacă stadiul prezent al științelor tari pune în criză narațiunile teologice moștenite. Nu e smerit numai omul simplu, care se deșteaptă, întrucît nu se supraestimează, ci fiecare persoană pentru care *less is more*.

Adevărul e că smerenia s-a rărit dramatic. Sîntem mereu mai individualiști, narcisici și egocentrici, iar prețul plătit nu e numai alienarea printre numeroasele noastre iluzii, ci și singurătatea în mulțime, care ne apasă tot mai dureros. În acest ceas de sofisticată decadență postmodernă, intuim avantajele smereniei tocmai pentru că-i pătimim absența. Ca orice vehicul spiritual, ea nu angajează niște abstracțiuni valabile pentru terți, ci doar pe cei dispuși să o asume ca fapt lăuntric. Nu poți da dovezi de smerenie în rețelele de socializare, ci mai degrabă în spațiul meditației, acolo unde te situezi necomplezent, observîndu-ți cu amărăciune neîmplinirile atît de limpede opuse minciunilor pe care ți le servești îndeobște. Oricît de discontinuă, experiența smereniei e și un soi de resetare salutară a tot ce ești, în detrimentul a ceea ce presupui că ești. Am primit, recent, o carte de la un călugăr athonit: nu mi-a scris nici un mesaj separat, nici o dedicație (deși el fusese implicat în traducerea și editarea critică a textului). Iată smerenia la lucru: o faptă bună care umblă despuiată prin lume, măsurîndu-se prin ea însăși.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

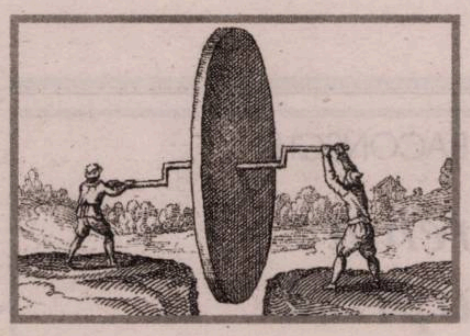

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Început de campanie

Liviu Dragnea plătește un preț greu în urma deciziei de a ține secret numele potențialului premier al PSD. Toate reproșurile la adresa PSD, justificate sau nu, sînt îndreptate împotriva persoanei liderului, ceea ce, pe termen lung, îi fragilizează poziția în fruntea partidului. De altfel, dl Dragnea pare să priceapă lucrul acesta. De aceea, la final de octombrie, a făcut un anunț ambiguu privind o eventuală demisie „dacă PSD nu iese primul în alegeri".

Cam în aceeași perioadă, Alina Gorghiu a făcut un anunț asemănător, cu nuanța că o decizie privind demisia va fi strîns legată de capacitatea PNL de a ansambla o coaliție de guvernare după 11 decembrie. Altfel spus, ambele partide ale binomului dominant joacă totul pe cartea guvernării.

PSD are de partea sa procentele din sondaje, iar PNL – un USR ambivalent și pe Dacian Cioloș. Simplul fapt că liderii celor două formațiuni simt nevoia de a invoca posibile demisii arată că nici unul dintre ei nu e tocmai sigur că va reuși. Dacă există un sentiment comun cu care PNL și PSD intră în campanie, atunci acesta este nesiguranța.

PSD vede deja conturîndu-se un scenariu în care cîștigă alegerile și pierde guvernarea. O mică dramă prin care partidul a mai trecut și de care pesedistul cu vechime își aduce aminte cu oroare. Pentru a o evita, formațiunea dlui Dragnea are nevoie de un scor fără precedent (peste 40%) și cel puțin un partener de încredere care să fi trecut pragul parlamentar.

De cealaltă parte, PNL, cu președintele statului alături, poate manevra aritmetica parlamentară și interpretările Constituției, astfel încît să poată livra Guvernul Cioloș II. Însă numai în condițiile în care va reuși să își îmbunătățească abisala performanță de la alegerile locale.

Aici ajungem la discuția despre partenerii minori dintr-o viitoare coaliție de guvernare. Sînt trei nume de care depinde soarta viitorului Guvern. Dacă plecăm de la premisa că toate trei – USR, ALDE și PMP – reușesc să treacă pragul, putem observa că situația nu se clarifică decît într-o mică măsură.

Probabil singurul partid cu o opțiune clară este USR, care, cel puțin în acest moment, nu poate fi suspectat că ar accepta o înțelegere cu PSD. Opțiunea useriștilor este clară: Dacian Cioloș sau nimic. Or, dl Dragnea a exclus categoric o variantă de Guvern cu dl Cioloș rămas în funcție. Pe altă parte, USR nu va fi un partener teribil de comod al PNL, dat fiind că în interiorul său se regăsesc curente incompatibile, pe care doar mirajul intrării în Parlament le moderează în acest moment. De altfel, însuși fondatorul partidului, dl Nicușor Dan, a admis un scenariu în care USR intră într-o criză de creștere și se scindează. Arhipelagul ideologic care este USR în acest moment rezistă doar pentru că nu sînt alte platforme care să poată fi folosite de diverși militanți pentru a intra în Parlament.

ALDE are, la rîndul său, o problemă de identitate. Deși se spune adesea despre partidul fondat de Călin Popescu Tăriceanu că e doar o expresie a curentului anti-DNA din mediile politice, trebuie ținut totuși seama că majoritatea celor care vor intra în Parlament pe listele sale sînt foști liberali. Acestor viitori deputați și senatori le va fi relativ ușor să justifice o eventuală dezertare în direcția PNL, lăsîndu-l pe dl Tăriceanu în vîrful unui soi de partid-bidon golit de substanță și vlagă. Cu alte cuvinte, ALDE nu este un partener natural pentru PSD, așa cum se acreditează în momentul acesta, iar orientarea și chiar existența sa vor depinde de scorurile partidelor mari. Foarte probabil, aceasta va fi singura rundă de alegeri la care ALDE va participa.

Ajungem la PMP, nefericitul hibrid politic pe care Traian Băsescu îl folosește drept colac de salvare în fața pericolului irelevanței. Compus din ultimii oameni care i-au rămas loiali fostului președinte, cărora li se adaugă un balast provenit din fostul UNPR, PMP ar aduce unei viitoare coaliții de guvernare o componentă naționalist-țîfnoasă și dependentă de umori imprevizibile. PMP, asemeni unei rude neplăcute, trezește amintiri nefericite atît în PSD, cît și în PNL. Foarte probabil, ambele ar prefera să nu fie obligate să colaboreze cu Traian Băsescu. O vor face dacă nu au altă cale și e de așteptat ca PMP să negocieze dur fiecare post.

Am lăsat intenționat în afara acestei discuții UDMR, pentru că îmi permit să estimez că partidul maghiar va accepta orice ofertă va primi, cîtă vreme poate avea un cuvînt de spus în chestiunile guvernării. În cazul udemeriștilor, cred că mult mai important de urmărit e scorul pe care îl vor obține. Este esențial ca ei să fie reprezentați în următorul Parlament pentru a preveni o degradare pe linii etnice a discursului politic. În 2012, UDMR a fost aproape de nerealizarea pragului, iar riscul acesta persistă.

Foarte probabil, partidele naționaliste (PRU, ANR) nu vor reuși mare lucru, însă, cel puțin în cazul PRU, poate fi bănuit un scenariu EBA în care PSD cedează o mică parte din voturi pentru a introduce un element de entertainment idiot în viitorul Parlament. Însă varianta asta nu a fost încă dovedită.

În concluzie, intrăm în campania electorală cu toate cărțile pe masă și orice combinație posibilă. Inclusiv un rezultat care să ducă la un blocaj al Parlamentului, soldat cu o rundă nouă de alegeri în primăvara viitoare. Elementul care poate face diferența este mobilizarea la vot. Ținînd cont de precedente, această mobilizare nu poate veni decît pe fondul unei campanii negative. Va avea de cîștigat acea tabără care își va zugrăvi adversarul în tonuri cît mai fioroase.

Dacă ar fi să dau un sfat, atunci acesta ar fi: menajați-vă nervii, administrați-vă judicios furia. De-abia începe.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O (altă) probă de maturitate

Nu mai e mult pînă în primul semestru al lui 2019, cele șase luni în care România va fi de serviciu pe UE, adică va asigura președinția rotativă a Consiliului. Cîteva cifre, pentru a ne da seama despre ce vorbim: vom avea de asigurat prezidarea cîtorva sute de grupuri de lucru la care se adaugă ședințele obișnuite, adică summit-urile formale și informale, precum și ale tuturor „ministerialelor". Ce ar însemna asta? Pe scurt, un necesar suplimentar de cam 500 de funcționari publici de elită care ar trebui să știe în amănunt dosarele în discuție: cine și cum se poziționează, care sînt grupurile de interese între țările membre, cam care sînt punctele în care se pot alcătui alianțe și din cine ar fi ele constituite, unde sînt detaliile de profundă divergență. Acești oameni ar trebui, pe lîngă limbi străine, să mai știe diplomație, tehnica negocierilor, istoricul dosarelor, amănuntele tehnice ale fiecărui caz în parte, de la „Norme de securitate privind instrumentele sanitare tăioase" pînă la „Cotele de pescuit ale tonului cu spate vărgat", trecînd prin dosarele „mărunte" cum ar fi ieșirea Marii Britanii din Uniune, poziția de negociere cu Rusia privind sancțiunile, bugetul UE pentru următorul exercițiu financiar și alte asemenea „bagatele".

Cei 500 de noi angajați ar dubla, practic, capacitatea administrativă a statului român în relațiile sale comunitare. Vă închipuiți cam despre ce efort este vorba? Oamenii ăștia trebuie găsiți pe undeva și recrutați. Că îi iei de pe băncile școlii (avantajul tinereții, dar păcatul lipsei totale de experiență), că îi găsești prin ministere (ar avea, teoretic, o minimă experiență administrativă), că îi propun partidele din pepiniere proprii (mda, ar fi și asta o soluție) sau că faci o combinație din toate aceste surse, provocările ulterioare sînt uriașe. Necesarul de pregătire profesională va trebui rezolvat cît mai repede. Va fi nevoie de cursuri de politici europene, de vizite la Bruxelles, „la fața locului", de *training* pentru relații cu presa și vorbit în public. În schimbul unei posibile cariere promițătoare pentru viitor, acești oameni vor fi nevoiți să își cam ia la revedere de la viața de familie pentru aproximativ un an și jumătate (cam zece luni înainte și vreo două după semestrul „de foc"). Lor, funcționarilor de teren, ar trebui să li se adauge chiar echipa ministerială. Da, înșiși miniștrii ar trebui să treacă prin stagii speciale de pregătire. Din surse sigure, știu unde și cum s-au antrenat polonezii. Au apelat la una dintre cele mai mari și serioase firme de comunicare și lobby din Bruxelles și, timp de mai bine de șase luni înainte de președinția propriu-zisă, și-au trimis săptămînal miniștrii la „școală", pentru a învăța direct de la sursă cum se vorbește, cum se negociază, care este hățișul decizional în instituții. Nu s-au tolerat absențele, sub nici un motiv. Fie vorba între noi, una dintre provocările administrației românești îmi pare a fi și predictibilitatea în carieră. La cît de des s-au schimbat șefii de direcții, miniștrii și secretarii de stat în ultimii ani, mi-e tare teamă de dictonul politic românesc „schimbările multe și dese, cheia marilor succese". Excelența Sa domnul Henri Paul, ambasadorul Franței la București, amintea de curînd că țara sa, în pregătirea propriei președinții, a mers pînă acolo încît a asigurat un soi de „inamovibilitate" pentru mia de funcționari publici implicați în respectivul efort administrativ. Cu alte cuvinte, s-a ajuns la un soi de pact bipartizan și s-a oprit, pentru o perioadă, orice plasare de personal cu motivație politică în funcțiile-cheie, necesare președinției. Om fi noi, în România, în stare de o atare înțelegere? S-ar putea. Mă gîndesc la celelalte mari consensuri naționale, cele legate de aderarea la UE sau NATO. Președinția din 2019 este apropiată ca importanță.

În cazul în care vom reuși să evităm gafele majore și dacă vom media cu onestitate dosarele mari sau mici, se cheamă că vom trece testul de maturitate într-ale politicilor Europei. Am avea șansa de a ieși din categoria juniorilor priviți cu oarece îngăduință la Bruxelles. Ceea ce nu ar fi puțin lucru.

un sport la Răsărit

Cu danezul Jakob Vestrgaard antrenor și o echipă multinațională, CSM București a pierdut meciul cu Gyor în stil românesc? (Adică au jucat doar o repriză și după ce au fost la înălțime și au condus jocul, la sfîrșit au cedat complet.)

Partea cu bună cu „romîncele" (adică jucătoarele evoluînd aici și molipsindu-se de la factorul local) e că se poate și viceversa. CSM, chiar ea, a cîștigat Liga Campionilor sezonul trecut, deși în grupa principală a terminat ultima dintre calificate. Cum ar veni, Munții Carpați sînt un fel de montagne russe (să-mi muște limba!). În cazul Gyor, e o problemă cert neromânească. Antrenorul danez. Care a și fost demis. Greșit. Deja nu trebuia adus. El e tipul care a dat chix și cu altă mare echipă, Oltchim. E drept, omul a cîștigat de două ori trofeul cel mare. Numai că de mult, și în alte condiții. Și aici chiar ajungem la o temă total în afara românismului atît de blamat. O echipă de vîrf, eventual cosmopolită, din handbalul feminin, e un mecanism greu de acordat. În peste 20 de ani am văzut formații crescînd și prăbușindu-se într-un timp mai scurt decît îți trebuie ca să mănînci o înghețată. Echipe ungurești, rusești. OK, în general estice. Dar nu numai. E vorba despre o ceasornicărie fină. Ce s-a întîmplat cu CSM în acel meci a semănat cu o depunere a armelor. O sinucidere în grup, cînd Gyor nu aștepta, după prima repriză, decît lovitura de grație. Nu-i normal și asta ține de arta conducerii. Ce îi trebuie acestei echipe nu e un român sau un străin. Ci un antrenor cu tot ce-i trebuie la el.

Radu NAUM

Coordonator: Matei MARTIN

Centrismul
Disoluția ideologiilor

Texte și opinii de:

● Andrei ȚĂRANU (politolog)
„Ce este centrul politic?“

● Claudiu TUFIȘ (sociolog)
„Castro, Bernie și extraterestrul“

● Laurențiu COLINTINEANU (jurnalist)
„USL-ul nemțesc“

● Aurelian CRĂIUȚU (profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea Indiana, SUA)
„Putem fi cu adevărat moderați?“

argument

Centrism, descentrare

Ce înseamnă să fii de dreapta? Ce înseamnă să fii de stînga? Nicicînd situarea pe o axă a opțiunilor politice nu a fost mai dificilă, în Europa. Schema clasică e depășită. Dacă lăsăm la o parte criteriul libertății economice, stînga și dreapta își pierd complet relevanța. Dar mai contează, măcar, familiile politice?

În Germania, marea coaliție (a creștin-democraților și a social-democraților) a dominat ani în șir scena politică. Cele două mari partide aflate în competiție la nivelul landurilor au știut să-și mențină colaborarea la nivel federal. Permanenta negociere în vederea consensului pe care îl presupune guvernarea nu a produs neapărat nivelarea diferențelor ideologice, dar, oricum, a contribuit la diminuarea substanțială a importanței identității politice. *Die Große Koalition* înseamnă eficiență și stabilitate guvernamentală, dar și o frustrare electorală, căci oriunde s-ar situa, la stînga sau la dreapta, în tabăra social-democraților sau cea a creștin-democraților, votanții se văd reprezentați de aceiași oameni, în aceeași coaliție.

Partidele mari nu mai exprimă nici un fel de ideologie. Peneliștii sînt tot atît de liberali pe cît sînt de social-democrați pesediștii. Iar ofertele lor electorale nu sînt nici pe departe atît de diferite cum ar părea la prima vedere. Un lider pesedist inițiază o lege care elimină dintr-un foc 102 taxe. Figuri importante din PNL apără „familia tradițională“, adică militează pentru restrîngerea drepturilor unei minorități. Social-democrați de vază își fac semnul crucii cu evlavie. Liberali declarați votează măriri de salarii și indemnizații speciale fără acoperire. Din oportunism politic, ambele partide mari joacă pe aceeași muzică. Iar faptul că nenumărați politicieni importanți au trecut cu grație de la un partid la altul, teoretic opus ca ideologie, nu face decît să întărească impresia că, de fapt, familia politică nu contează decît dacă oferă acces la putere. „Centrismul“ de la noi nu e expresia unei ambiguități ideologice, ci a unei incapacități de asumare a principiilor. Ăsta nu e centrism. E descentrare. (**Matei Martin**)

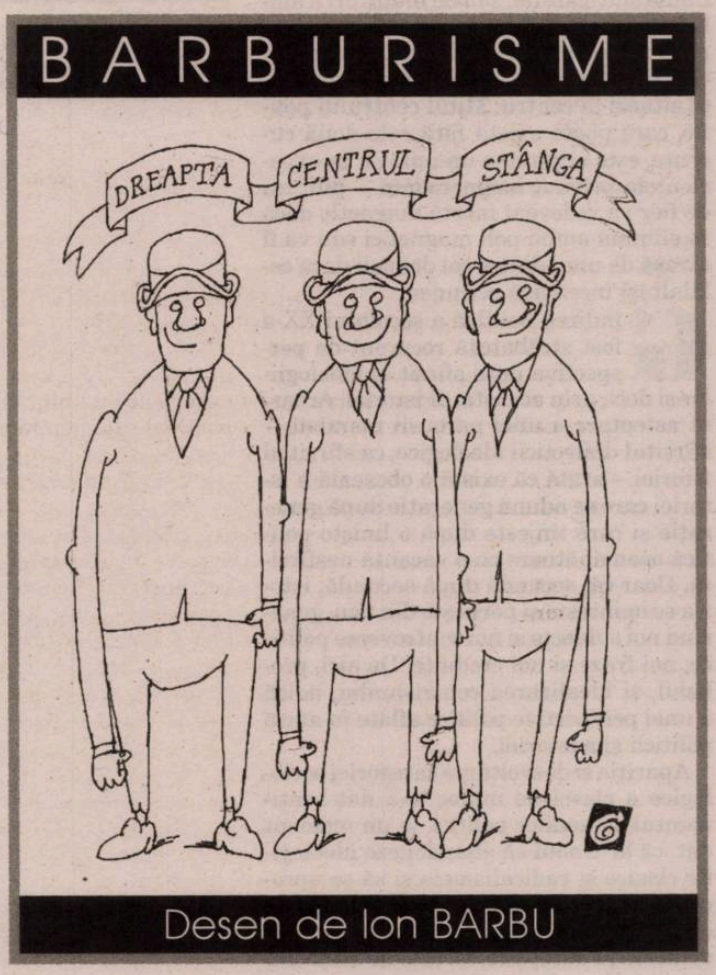

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Andrei ȚĂRANU

Ce este centrul politic?

În genere, la această întrebare se răspunde simplu și deseori superficial spunîndu-se că ar fi un curent politic aflat între stînga și dreapta, la rîndul lor două convenții politice care de multă vreme nu prea mai acoperă ideologii clar delimitate. Acesta e unul dintre motivele pentru care centrul politic este foarte neclar ca definiție și ca ideologie.

Născut ca mai toate marile ideologii continentale pe băncile Adunării Legislative și apoi ale Convenției Naționale din timpul Revoluției Franceze, centrul politic se delimita de extremele epocii, fiind în același timp parte a procesului revoluționar. Generalul La Fayette, eroul a două lumi (Lumea veche și cea nouă) sau Mirabeau sînt figurile exemplare ale centrului politic din timpul Revoluției, deși cei doi erau cel mai des în dezacord. Elementul care îi unea însă era încercarea de a fi raționali în timpul nebuniei revoluționare și de a încerca să facă în așa fel ca idealurile originare ale Revoluției – mai multă libertate și mai puțin exces (de orice fel) – să fie urmate. Centrul politic al Revoluției Franceze s-a pronunțat împotriva decapitării lui Ludovic al XVI-lea, dar și pentru continuarea revoluției republicane, aflîndu-se astfel între iacobini și monarhiști și, de aceea, fiind detestat de toți cei care se declarau revoluționari sau antirevoluționari, de sceptici și de idealiști deopotrivă.

Am făcut acest recurs la momentul fondator al centrismului politic pentru a puncta un lucru foarte important pentru acest curent esențial pentru democrație: cu adevărat nu poți să te naști de centru, ci devii de centru. La origine, centriștii sînt de stînga sau de dreapta (ca să păstrăm convențiile) și numai radicalizarea unuia sau a altuia, sau de multe ori a ambelor curente, îi face pe cei raționali să se plaseze la centru. Adică și mai clar, ai nevoie de stînga și de dreapta ca să poți să te situezi la centru. Mitul centrului politic, care poate exista fără cele două curente, este și rămîne un mit. Ca în experiențele privind magnetismul – pilitura de fier va redeveni inertă magnetic dacă se elimină ambii poli magnetici sau va fi atrasă de unul dintre cei doi poli dacă celălalt își încetează acțiunea.

Gîndirea politică a secolului XX a fost străbătută recurent de perspectiva unui sfîrșit al ideologiilor și deci, prin aceasta, al istoriei. Această așteptare a unei parousii marxiste – sfîrșitul dialecticii ideologice, ca sfîrșit al istoriei – arată că există o oboseală a istoriei care se adună generație după generație și care tînjește după o liniște politică asemănătoare cu o vacanță nesfîrșită. Doar că, secundă după secundă, istoria se opintește și pornește din nou, generînd noi subiecte și noi controverse politice, noi fraze și noi credințe. De aici, probabil, și idealizarea centrismului, adică a unei perspective politice aflate în afara politicii și a istoriei.

Apariția și dezvoltarea categoriei sociologice a clasei de mijloc le-a dat sentimentul oamenilor politici, la un moment dat, că ar trebui să abandoneze ideologiile clasice și radicalismele și să se apropie cît mai mult de centrul politic. După cel de-al Doilea Război Mondial, marile democrații europene, forțate de Războiul Rece, de dezvoltarea economică generată de planul Marshall și de adoptarea *welfare state*-ului, au cultivat un centrism politic asezonat cu paternalism. Germania lui Konrad Adenauer, Franța lui Valéry Giscard D'Estaing sînt exemplele cele mai clare de centrism paternalist, expresii ale dezvoltării clasei de mijloc ca motor al modernizării politice, economice și sociale din perioada pe care francezii o numesc *Les Trente Glorieuses*. E și perioada în care Daniel Bell vorbește de postindustrialism și de sfîrșitul ideologiilor clasice, prevestind însă apariția altora, mult mai parohiale și mai centrate pe consum și pe intoleranță, căci spre deosebire de Fukuyama, Bell este un raționalist sceptic. Pentru el contradicțiile capitalismului sînt însești contradicțiile clasei de mijloc care nu se poate dezvolta decît cu sprijinul unui stat tot mai implicat în sfera economică.

Succesul dreptei economice (monetarismul lui Milton Friedman și principiile pieței libere a Școlii de la Chicago, în general) care teoretiza creșterea bunăstării pentru toată lumea prin eliminarea statului din economie a schimbat rapid și complet optica politică, centrul politic fiind abandonat rapid pentru o dreaptă economică și politică ce făcea apologia libertății. Majoritatea statelor occidentale au asumat o asemenea formulă, indiferent dacă aveau la guvernare partide socialiste (Franța) sau conservatoare (Marea Britanie). Chiar și Germania democrat-creștină a ales un drum asemănător în perioada lui Helmut Kohl, care a virat spre dreapta pe fondul oportunității de reunificare a țării sale. Astfel, deși nu s-a dezis nimeni de centrismul politic, promovat teoretic, el a fost abandonat în practică, mutîndu-se în mit.

Gîndirea politică a secolului XX a fost străbătută recurent de perspectiva unui sfîrșit al ideologiilor și deci, prin aceasta, al istoriei.

Noile partide democratice din țările din Europa Centrală și de Est s-au poziționat și ele pe o axă centristă, declarîndu-se de centru-stînga sau de centru-dreapta, pentru a evita extremismele istorice din țările lor. Doar că particula *centru* nu mai conținea nimic în realitate – Partidul Popular al lui Vladimir Meciar în Slovacia a fost un partid în bună măsură radical-naționalist, construit împotriva minorității maghiare și pentru dezlipirea de Cehia. Iar exemplele pot continua: social-democrați români care adoptă măsuri de dreapta economică și complet inechitabile, liberali maghiari care se opun libertății de exprimare sau populari cehi care sprijină construirea de ziduri care să separe minoritatea romă de majoritari. Criza economică din 2007 care a lovit Europa a pus capăt oricărei iluzii de revenire la centrul politic din perioada Anilor Glorioși.

Astăzi majoritatea partidelor europene *mainstream* sînt sub asediu, atît în Vest, cît și în Est, și sînt forțate să se mute la centru, dar nu pentru că doresc acest lucru, ci pentru că noile (sau vechile) partide populist-naționaliste sau de stînga reformatoare cîștigă tot mai mult teren. Exemplul cel mai evident este în Austria, unde partidele de centru-stînga și de centru-dreapta sînt forțate de decenii să guverneze împreună în coaliție în condițiile în care partidele populist-naționaliste (precum FPO sau BZO), eurosceptice și antiimigraționiste le micșorează constant electoratul și, în plus, ar putea să dea în curînd și președintele republicii. Iar acest gen de coaliții devine tot mai comun și în Germania, unde succesul AfD și al altor extremiști tulbură tot mai mult politica germană.

E clar că majoritatea partidelor *mainstream* europene sînt în criză de identitate politică, copiind tot mai mult din retorica adversarilor lor. În timpul Anilor Glorioși, nimeni în lumea occidentală nu ar fi pus la îndoială multiculturalismul ca expresie a toleranței și integrării sociale. Astăzi multiculturalismul este subiect de deriziune, iar lideri din toate familiile politice îl declară fie desuet, fie mort de-a binelea. În perioada Anilor Glorioși, statul era mai degrabă de partea sindicatelor, astăzi e de partea marilor corporații – chiar și atunci cînd știu că acestea înșală (cazul Volkswagen sau al băncilor americane) sau că apelează la corupție pentru a obține contracte cu alte state (cazul Siemens). Asta face ca, deși sînt forțate să se mute la centru, partidele *mainstream* să nu se simtă bine acolo și să folosească aceeași retorică ideologică pe care o folosesc și adversarii lor politici. Cu puține excepții, cum e cel al Angelei Merkel, prea puține partide susțin cu adevărat acceptarea și integrarea migranților în UE, avînd de multe ori aceleași poziții ca și adversarii lor declarați populiști.

În România, spre deosebire de statele occidentale, centrul politic nu a existat niciodată. Partidele politice de după 1989 s-au structurat pe clivajul comunism/anticomunism și nu pe clivajul dreapta/stînga. Cei care se declarau anticomuniști se declarau și de dreapta, în timp ce aceia care erau declarați comuniști erau situați prin aceasta la stînga, deși cele mai multe dintre politicile lor erau fie gregar naționaliste, fie de dreapta economică (privind privatizarea ca panaceu). Nici un partid nu a susținut valori precum echitatea, toleranța (de la cea religioasă la cea sexuală) sau solidaritatea socială – toate principii ale centrului politic. Din contra, toate au accesat un nivel crescut de naționalism (ambalat sub denumirea de patriotism), au promovat corupția și nepotismul și susțin un capitalism concurențial absolut, iar intoleranța este indusă educațional de Biserică și de familie, fără ca nimeni să reacționeze consistent.

Mai este posibil centrul politic astăzi? Nu prea pare posibil pentru următoarea generație. Generația care a prins Anii Glorioși a fost generația care a trecut printr-o traumă profundă – cea a războiului mondial –, ceea ce i-a făcut mai toleranți și mai solidari. Noile generații nu au mai avut – din fericire pentru ele – această experiență, iar cultura în care au crescut a fost cea concurențială absolută, cea care produce clivaje multiple și, așa cum se vede, tot mai multă frustrare. Daniel Bell a avut dreptate: marile ideologii clasice au murit și doar fantomele lor ne mai bîntuie. Iar dintre toate, fantoma centrului politic este cea mai insistentă.

***Andrei Țăranu** este politolog. Conferențiar la Facultatea de Științe Politice, SNSPA, București.*

Ioan STANOMIR

Straniul caz al liberalismului românesc

Există, în politica românească și nu numai, o obsesie a centrului, o insistență în reafirmarea acestei poziționări care ar face inutile referirile la dreapta și la stînga clasică. Centrismul este nu doar un slogan, ci un autentic Sfînt Graal al politicii, acel panaceu care poate vindeca toate relele, acel drum care, odată apucat, îi conduce pe oameni inevitabil la salvarea colectivă. Centrismul este, în egală măsură, inseparabil de criza ideologică a partidelor, ca și de incapacitatea acestora de a mai fi vehicule efective de reprezentare.

România este, din acest punct de vedere, perfect situată spre a ilustra această tendință de pulverizare conceptuală și de disoluție a structurilor autentice. Avatarurile liberalismului românesc sînt parte din acest dosar. Traiectoria PNL nu este, în acest context al fragmentărilor și al ezitărilor, un accident. Ea este modelată de două presiuni care se exercită concomitent: contaminarea mediatică a politicii-spectacol, pe de o parte, și absența deliberată a unui demers doctrinar de autodefinire, pe de altă parte.

În clipele în care aceste tendințe se întîlnesc, ceea ce rezultă este grotescul, în starea sa pură. Într-una dintre aceste zile (la început de octombrie 2016), președinta PNL, Alina Gorghiu, sugera că două dintre numele care ar putea revitaliza liberalismul românesc ar fi Denise Rifai și Simona Gherghe. Ambele ar poseda, sugera Alina Gorghiu, un potențial particular de energie liberală, ambele ar contribui, de o manieră unică și dramatică, la redefinirea PNL. Pedigriul lor intelectual de distinse jurnaliste ar fi o recomandare în sine. Iar *selfie*-ul comun al Alinei Gorghiu și al Denisei Rifai, postat pe o rețea socială, este emblema acestui liberalism regăsit.

Căutările președintei PNL sînt mai mult decît un simptom al excentricității strategice. Ele indică pînă la ce punct notorietatea mediatică este privită ca soluția destinată să deblocheze un vot politic. În acest caz, politica este eliminată, în beneficiul rating-ului. Liberalismul românesc optează nu doar pentru centrul nedefinit intelectual, dar și pentru vulgaritatea agresivă ce domină spațiul public.

Impasul PNL este, în cele din urmă, impasul unei politici clasice, care mizează pe un set de concepte familiare în spațiul occidental. Noul PNL, rezultat din fuziunea PNL cu PDL, este, în sine, obligat la prudență doctrinară, spre a recurge la un eufemism, de vreme ce liniile sale de identitate anterioare sînt dificil de conciliat. Între gîndirea populară (revendicată de PDL) și liberalismul ezitant intelectual al PNL de dinaintea fuziunii, puntea de legătură nu a fost imaginată, încă. Absența din spațiul public a institutului menit să asiste ideologic și strategic PNL este semnificativă.

Liberalismul este, astăzi, disputat între PNL și concurentul său, rezultat din disidența domnului Tăriceanu, ALDE. În cazul acestuia din urmă, situația liberalismului este încă și mai complicată, de vreme ce unirea dintre liberalii pesediști și conservatorii (impostori) ai lui Daniel Constantin a dat naștere unui mutant politic a cărui unică menire este condiția de a fi aliat al PSD, în noul USL. Vocația de partid-complice în lupta împotriva statului de drept este asumată, deliberat, de acești liberali-sociali-conservatori.

„Un bun politician e capabil să prezică viitorul și, prin urmare, e în stare să explice de ce lucrurile nu s-au petrecut așa cum a prezis."

WINSTON CHURCHILL

Dincolo de discordia dintre acești frați inamici, liberalismul românesc are și vocația (muzeală) a rememorărilor istorice. Pe trunchiul prezentului se altoiește trecutul Brătienilor. Portretele strămoșilor ornează sediile de partid, spre a suplini precaritatea ideilor. Ceea ce este evident e faptul că între liberalismul politic și liberalismul occidental delimitarea a fost dramatică și tradițională, în deceniile de după 1989. Nu Tocqueville, Mises sau Hayek au fost inspiratorii PNL. Ei au fost, istoric, revendicați de centrele de reflecție din jurul liberalilor animați de Valeriu Stoica. „CADI" este un exemplu în această direcție.

Fuga spre acest centru imposibil de atins este efectul, previzibil, al incapacității politicului de a se inventa/reinventa, în ipostază liberală. Hegemonia delirului mediatic și a combinațiilor circumstanțiale este imaginea acestui gol ce trebuie ascuns. Centrul (iluzoriu) înseamnă dispariția politicii.

***Ioan Stanomir** este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, specialist în drept constituțional. Cea mai recentă carte a sa este* Sfinxul rus, *Editura Adenium, 2015.*

Sorin CUCERAI

Unde e stînga?

Firește, nu în Parlament. Și nici prin partide politice, în general. Dar termenul e mai degrabă înșelător – „dreapta" și „stînga" sînt cuvinte care simplifică excesiv realitatea și care ne închid într-un dualism iluzoriu. „Dreapta" e, de fapt, o colecție de credințe și doctrine dintre care unele sînt reciproc incompatibile: avem conservatori antinaziști, de exemplu, sau libertarieni în conflict cu creștin-democrații. La fel și „stînga": există și o stîngă anticomunistă (destul de puțin vizibilă în România), după cum există și versiuni ale stîngii care se opun tuturor variantelor de socialism.

Dacă ne orientăm după valori, lucrurile nu devin mai simple. Libertatea individuală, de exemplu, este fără îndoială o valoare centrală a unor curente în general asociate dreptei. Dar ea e o valoare centrală și pentru curente în general asociate stîngii. La fel, egalitatea pare o valoare mai degrabă „de stînga". Dar există curente și doctrine considerate „de dreapta" pentru care egalitatea e o valoare importantă. Democrația și drepturile omului pot fi apărate cu aplomb atît dinspre stînga, cît și dinspre dreapta – după cum avem curente de stînga și de dreapta profund ostile democrației și drepturilor omului.

Lumea e, în realitate, multicoloră, nu doar bicoloră, așa cum o descriu cei grăbiți. Iar dacă așa stau lucrurile, a căuta „stînga" sau „dreapta" e un demers mai degrabă inutil. Adevărata Stîngă și Adevărata Dreaptă sînt ficțiuni.

Poate ar fi mai util dacă am împărți curentele politice în funcție de presupozițiile lor despre lume. Pentru unele, lumea e deschisă, un mănunchi de posibilități în continuă actualizare, așa încît ideea însăși de transgresiune își pierde sensul. Pentru altele, lumea are o identitate definită, e mereu închisă în niște granițe inteligibile, așa încît transgresiunile – mai ales cele bruște – nu sînt tolerate. Haideți să numim „progresiste" curentele din prima categorie și „conservatoare" pe cele din a doua. Ambele viziuni despre lume pot fi incluzive sau divizive, libertare sau autoritare, dar ele rămîn mereu distincte: lumea este fie deschisă, fie închisă. Fiecare dintre cele două categorii mari se împarte astfel în cîte patru subspecii: autoritar și diviziv, autoritar și incluziv, libertar și diviziv și, în fine, libertar și incluziv.

Conservatorismul lui Disraeli, de exemplu, este mai degrabă autoritar și incluziv, pe cînd cel al lui Burke este libertar și mai degrabă diviziv, dar ambele sînt forme de conservatorism în sensul precizat mai sus.

La fel, marxism-leninismul este autoritar și diviziv, la fel ca majoritatea versiunilor de socialism muncitoresc; diferitele versiuni de liberalism sînt fie libertare și divizive, fie libertare și incluzive; majoritatea versiunilor de socialism democratic sînt libertare și incluzive, și toate versiunile de anarhism sînt libertare și incluzive, dar, în ciuda diferențelor semnificative dintre ele, cu toate sînt forme de progresism în sensul că presupoziția lor fundamentală este aceea că lumea e deschisă.

Și atunci, unde sînt progresiștii? Cum am spus la început, nu în partide. Partidele politice de la noi cred, toate, că lumea românească e una închisă, cu granițe identitare clare (fie ele etnice, sexuale, de *status* și așa mai departe). Ideea însăși de lume deschisă le sperie. Nu așa au stat lucrurile mereu – dar astăzi, din păcate, așa stau. Dacă în Occident majoritatea partidelor sînt progresiste (în sensul credinței într-o lume deschisă), noi nu avem decît partide conservatoare.

De aici nu rezultă că partidele românești ar fi toate autoritare sau divizive: PSD, de exemplu, a fost de la bun început un partid conservator, mai degrabă autoritar și incluziv, iar PNL, deși s-a transformat în ultimii ani într-un partid conservator, a rămas în continuare mai degrabă libertar și diviziv. Dar, cum spuneam, indiferent de subspecie, toate partidele din România sînt astăzi conservatoare: toate presupun o lume închisă, predefinită. Toate, inclusiv cele noi, care militează pentru reformă.

Progresismul e de găsit, la noi, în diferitele sale subspecii, exclusiv în zona societății civile. Îl găsim la CriticAtac, la recent înființata platformă Demos, la toate grupurile formale și informale care militează pentru drepturile omului (în general, sau doar pentru anumite drepturi, precum dreptul la locuire, drepturile romilor, ale femeilor sau ale persoanelor LGBT ș.a.m.d.). Pe scurt, îl găsim mai ales în zona urbană și în afara politicii. De unde și senzația tot mai acută de ruralizare și de învechire a politicii românești.

***Sorin Cucerai** este publicist.*

Claudiu D. TUFIȘ

Castro, Bernie și extraterestrul

De la Revoluția Franceză încoace, stînga și dreapta au reprezentat o dimensiune teoretică prin care am putut simplifica un pic lumea politică pentru a o înțelege mai bine. Și, pentru o vreme, cei doi termeni și-au îndeplinit, cu mai mult sau mai puțin succes, aceste funcții. Dacă încercăm, însă, să folosim cele două concepte pentru a interpreta realitatea politică românească, lucrurile nu mai funcționează chiar așa de bine. Iar aceasta nu este o problemă nouă, este o problemă cu care ne-am confruntat încă de la începutul anilor 1990.

Poate că pentru unii a fost ușor să clasifice FSN ca fiind de stînga, iar PNL sau PNȚCD ca fiind de dreapta, dar pentru multe alte partide (PUNR, PRM, PDAR, UDMR sînt doar cîteva dintre ele) clasificarea pe axa stînga-dreapta a fost mult mai dificilă, dacă nu chiar imposibilă.

Iar pe măsură ce ne apropiem de prezent, lucrurile devin din ce în ce mai complicate. Nu numai că apar în continuare partide despre care nu putem spune foarte clar dacă sînt de stînga sau de dreapta (mă întreb de ceva vreme în ce cutiuță să pun partide precum Partidul Dacismului Autonom Conservator sau Partidul Noua Ordine Mondială a Stăpînului Alfa și Omega), dar nici pentru partidele „tradiționale“ nu mai este foarte clar ce poziție au pe dimensiunea stînga-dreapta. Am ajuns în punctul în care este mai simplu să identifici poziția unui partid pe baza afilierii la una dintre marile familii de partide europene decît pe baza principiilor pe care le promovează în Parlament. Altfel, riști să ajungi să te scarpini nedumerit în creștetul capului încercînd să înțelegi de ce PSD-ul, care aparține de marea familie a social-democraților, nu este de acord cu impozitul progresiv, soluție de stînga la problema impozitării, dar în același timp reușește să treacă în termen record prin Parlament o lege de reducere a o sută de taxe, soluție de dreapta la problema taxării.

Merită remarcat, în acest punct al discuției, că majoritatea celor care încearcă să identifice pozițiile diverselor partide politice din România se lovesc de această problemă. Lo, Proksch și Gschwend (2014) analizează rezultatele alegerilor pentru Parlamentul European din 2009 și, discutînd cazul României, observă că aproximativ șapte din zece români nu știu să indice poziția lor sau a principalelor partide pe axa stînga-dreapta. Din restul, aproape jumătate plasează partidele invers. Acest lucru înseamnă că doar aproximativ 15% dintre respondenți pot oferi răspunsuri complete și corecte la ceea ce inițial era un instrument de simplificare a realității.

În urmă cu aproape douăzeci de ani, Bobbio argumenta că cei doi termeni sînt antitetici, împărțindu-și clar (sînt mutual exclusivi) și complet (sînt exhaustivi) realitatea politică. Așa și este, dar numai dacă sîntem dispuși să reducem realitatea politică la o simplă schemă în care componenta economică este prioritară. În momentul în care luăm în calcul valori care nu se încadrează clar în logica economică, axa stînga-dreapta își pierde aproape complet utilitatea.

Pentru a nu discuta pur teoretic, voi folosi ca exemplu un extraterestru sosit de pe Anarres care încearcă, într-un exercițiu antropologic, să identifice partidul care îi reprezintă cel mai bine poziția pe baza unui set de valori destul de des întîlnit printre cei de pe planeta lui. Întîmplarea face că extraterestrul a aterizat în România, deci folosește partidele românești pentru acest exercițiu.

Extraterestrul nostru acordă o mare importanță egalității, nu este de acord cu diferențele foarte mari între venituri și consideră că, pentru a elimina dezechilibrele, statul ar trebui să taxeze bogații mai mult și să dea mai mult săracilor. Toate aceste preferințe îl plasează pe extraterestrul nostru undeva înspre marginea din stînga a dimensiunii stînga-dreapta. Teoretic, dintre partidele românești actuale el ar trebui să fie reprezentat de PSD sau de unul dintre partidele ceva mai mici, care își revendică apartenența la curentul social-democrat sau chiar la cel socialist. Extraterestrul nostru, însă, mai are și alte valori la care ține la fel de mult pe cît ține la ideea de egalitate. El consideră, de exemplu, că orice ființă inteligentă are dreptul de a decide asupra propriului corp, ceea ce tradus în limbajul experiențelor umane înseamnă că are o poziție pro-avort și pro-eutanasie. Mai mult, consideră că toate ființele inteligente sînt egale și ar trebui să aibă aceleași drepturi și protecții indiferent de diversele criterii ce pot fi folosite pentru grupări în diverse categorii. Tradus în limbajul experiențelor umane, acest lucru înseamnă că religia, etnia, rasa, preferințele sexuale etc. nu pot fi folosite pentru a decide dacă un grup se bucură de aceleași drepturi și de aceleași protecții ca alte grupuri.

În momentul în care luăm în calcul valori care nu se încadrează clar în logica economică, axa stînga-dreapta își pierde aproape complet utilitatea.

Ajuns în acest punct al exercițiului, extraterestrul se blochează. Dacă dimensiunea stînga-dreapta este în continuare relevantă pentru ceea ce ține de aspectele economice, ea este insuficientă pentru toate elementele care nu se încadrează în această schemă. Apare, așadar, necesitatea unei a doua (sau a mai multor) dimensiuni pe care oamenii să se plaseze și pe care să plaseze și partidele politice. Ne mutăm, astfel, dintr-un spațiu unidimensional, într-un spațiu bi- (sau multi-)dimensional. Ce alte dimensiuni mai sînt relevante în afară de stînga-dreapta? Autori diferiți se raportează la diverse dimensiuni: Inglehart vorbește despre dimensiunea materialism-postmaterialism; Kitschelt se referă la dimensiunea libertarianism-autoritarism; Hooghe, Marks și Wilson discută despre o dimensiune complexă, ce combină Verzi-Alternativi-Libertarieni *versus* Tradiționalism-Autoritarianism-Naționalism (GAL/TAN). Indiferent de numele folosit de cei care propun aceste noi dimensiuni, este clar că ele reprezintă, în esență, o dimensiune pe care se pot plasa diverse valori culturale.

Astfel, spațiul inițial definit în principal economic s-a transformat într-un spațiu definit economic și cultural. Aspectele ce țin de sfera economică, a finanțelor, a bunăstării reprezintă doar una dintre dimensiunile pe care oamenii le iau în calcul atunci cînd își caută reprezentare în plan politic. Adăugarea unei noi dimensiuni permite diferențierea între partide care altfel ar fi putut fi foarte apropiate din punct de vedere economic. Necesitatea acestei noi dimensiuni era, de altfel, evidentă încă din anii '60, cînd în Europa vestică apar noile mișcări sociale, cînd în Statele Unite ale Americii se duc lupte importante pentru extinderea drepturilor către întreaga populație. Iar studiile de specialitate au arătat că folosirea unei scheme de clasificare bidimensionale permite o mai bună înțelegere atît a pozițiilor pe care se află cetățenii, cît și a pozițiilor pe care se situează partidele politice.

Ceea ce poate părea simplu pentru cei obișnuiți cu descifrarea pozițiilor partidelor politice poate părea mult mai complicat pentru cei interesați de acest lucru doar în momentele electorale. Din fericire, există deja multiple instrumente care indică cetățenilor care își exprimă poziția pe un număr de teme economice și culturale care dintre partidele politice îi reprezintă cel mai bine: Busola Politică (www.politicalcompass.org), TestVot (www.openpolitics.ro/testvot), Votul Meu (www.votulmeu.com) sînt doar cîteva dintre acestea.

Cum l-ar ajuta aceste instrumente pe extraterestrul nostru? Cel mai probabil îl vor ajuta să identifice mai bine partidul care să îl reprezinte. Partide care în spațiul unidimensional păreau foarte apropiate de el se află la o distanță foarte mare de acesta în spațiul bidimensional. Dacă în planul unidimensional extraterestrul nostru părea destul de apropiat de Stalin sau de Fidel Castro, de exemplu, prin plasarea în spațiul bidimensional el este le fel de departe de aceștia pe cît este de Hayek și Von Mises. De fapt, extraterestrul nostru este plasat confortabil între Noam Chomsky și Bernie Sanders. Vestea mai puțin bună pentru extraterestrul nostru este că nu a aterizat chiar în cea mai potrivită țară pentru ca poziția sa să fie corect reprezentată. În momentul de față, în România nu există (și nici nu a existat vreodată din 1990 încoace) un partid politic care să lupte și pentru egalitate economică, și pentru toleranță, pentru non-discriminare, pentru îmbrățișarea diferitului.

Mă tem, de aceea, că în curînd nu ne vom mai plînge doar de *„brain drain“*, ci și de faptul că un extraterestru am avut și noi, și l-am pierdut pînă și pe acesta, care a ales să plece pe meleaguri unde opiniile sale sînt respectate și protejate. Vorba cinicului român: csf? N-ai csf.

În articol m-am referit și la următoarele lucrări: Bobbio, Norberto, Left and Right: The Significance of a Political Distinction. *Chicago, University of Chicago Press, 1996,*

- *Lo, James, Proksch, Sven-Oliver și Thomas Gschwend,* A Common Left-Right Scale for Voters and Parties in Europe, *în* Political Analysis, *nr. 22(2), pp. 205-223.*

***Claudiu D. Tufiș** este sociolog, conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București, membru al Romanian Quantitative Studies Association.*

Laurențiu COLINTINEANU

USL-ul nemțesc

Cu totul altfel stătea situația în septembrie 2013, cînd, în urma alegerilor federale, Angela Merkel cîștiga al treilea mandat de cancelar. CDU cîștiga alegerile la nivel național, dar nu reușea să guverneze singură. SPD era pe locul al doilea. Liberalii nu reușeau să intre în Bundestag. Ecologiștii nu strîngeau destule voturi încît să dea o majoritate cu SPD.

Teoretic, Germania era neguvernabilă. Ecologiștii anunțaseră că nu ar coaliza cu Merkel. Nimeni nu voia să facă alianță cu populiștii de stînga din partidul Die Linke. Dacă partidele mici își permiteau însă să refuze alianțe, pentru un partid mare precum SPD problema era sensibilă. Întîi țara, apoi partidul. Să fi refuzat Marea Coaliție cu Merkel ar fi fost văzut drept un gest iresponsabil.

Social-democrații trecuseră printr-o Mare Coaliție cu Angela Merkel din 2005 pînă în 2009. La alegerile din 2009, Merkel practic distrusese social-democrația, care a primit numai 23% din voturi, cel mai slab rezultat din istorie. De data asta însă, contextul era mult mai favorabil. Doamna de Fier era dispusă să accepte compromisuri mari atîta vreme cît nu-i era disputat mandatul de cancelar. S-a și dovedit prin introducerea, de exemplu, a salariului minim pe economia federală, lucru (aproape) de neacceptat pentru conservatori.

„Opoziția e un rahat", spunea chiar vicecancelarul din precedenta Mare Coaliție, social-democratul Franz Müntefering. Cine vrea să modeleze trebuie să guverneze. Ministerele sînt aparate puternice în Germania. Și, dacă nu sîntem ipocriți, admitem că alegerile reprezintă și momentul răsplății pentru oamenii care muncesc în partid. Posturi de ministru, secretar de stat, șef de direcție sînt mult mai atrăgătoare decît acela de șef de grup parlamentar (de opoziție).

Ideologic, sigur că cele două partide sînt ca ziua și noaptea. Dar au mai fost exemple. Din 1966 pînă în 1969, Marea Coaliție a fost, în fapt, primul guvern reformist al Germaniei postbelice. Experiența mai nouă, din 2005 pînă în 2009, le-a arătat nemților ce înseamnă siguranță. Momentul în care Angela Merkel a ieșit împreună cu Peer Steinbrück, la începutul crizei financiare, ca să îi asigure pe oameni că economiile lor nu sînt în pericol, este istoric.

O Mare Coaliție e și comodă. Emoțiile unei majorități la limită dispar, iar marile decizii, precum politica externă și militară, oricum se iau, de regulă, prin consens. Stabilitatea este cuvîntul-cheie în mentalul colectiv german, mai ales în condițiile în care provocările politice extreme – vezi criza refugiaților – erau deja previzibile în 2013.

Marele dezavantaj al acestei Mari Coaliții se vede însă mult mai clar decît și-ar fi dorit alegătorii din 2013, cînd peste jumătate susțineau coabitarea conservatorilor cu social-democrații. O alianță cu majoritate atît de largă în Parlament dăunează grav democrației.

De Maizière se referea la ascensiunea fulminantă a AfD în Germania. Partidul populist de dreapta a trecut pragul electoral de 5% în zece landuri ale Republicii Federale. Adică este reprezentată în zece parlamente regionale.

Cînd ministrul german de Interne Thomas de Maizière spunea, în ziua alegerilor regionale din Saxonia-Anhalt, că „nouă pur și simplu ne lipsește o opoziție puternică", comentatorii politici s-au gîndit că, poate, conservatorul s-a săturat de guvernare. Declarația ministrului venea după ce partidul său, Uniunea Creștin-Democrată (CDU) condusă de Angela Merkel, cîștigase alegerile regionale cu aproape 30%. Dar pe locul al doilea se clasase, în martie anul acesta, partidul populist Alternativa pentru Germania (AfD). Iar partenerul de guvernare al conservatorilor, Partidul Social Democrat (SPD), abia reușea un loc patru.

În 1949, cancelarul Konrad Adenauer (CDU) refuza să guverneze alături de SPD, deși vremurile erau mult mai grele decît astăzi. Decizia lui a fost una bună pentru Germania pentru că doar așa s-a născut opoziția social-democrată și a permis conturarea unui personaj precum Kurt Schumacher, liderul Opoziției, considerat unul dintre părinții democrației germane în perioada Republicii de la Weimar.

Democrația trăiește din adversitate constructivă. Dezbaterea politică nu poate exista fără conflict de idei. Iar funcționarea corectă a unui guvern nu poate fi garantată fără control parlamentar adecvat. În prezent, opoziția la Marea Coaliție germană nici nu poate forma o comisie parlamentară de anchetă fără „acordul" Puterii.

Campania antisistem a AfD are un teren fertil cum nici n-a visat vreodată. A insufla ideea că marile partide tradiționale sînt „mînă în mînă" într-o „mare conspirație" e mai simplu ca niciodată. Așa că bătălia adevărată a Marii Coaliții se va da abia în 2017 cu ocazia alegerilor parlamentare federale. Dacă AfD va intra în Bundestag, orice bilanț al guvernului actual aproape va fi șters. Iar cel mai distractiv moment va fi campania electorală, cînd social-democrații și conservatorii se vor ataca pe deciziile luate în comun.

***Laurențiu Colintineanu** este jurnalist. Îl găsiți pe www.colintineanu.ro.*

3 întrebări pentru

Cristian PREDA, eurodeputat

În ce măsură grupurile politice din PE reflectă doctrine sau ideologii?

Aș aminti, înainte de toate, că în Parlamentul European există opt grupuri. Mai clare și coerente, din punct de vedere doctrinar, sînt cele mai degrabă mici: am în vedere fracțiunea comunistă, care visează încă revoluția anticapitalistă, sau pe cea a verzilor, care pune protecția mediului înaintea oricărei alte probleme. La fel de articulată e gruparea Marinei Le Pen, care cuprinde naționaliști cu simpatii puternice pentru lideri autoritari, în particular pentru Putin. Liberalii sînt foarte eclectici: Guy Verhofstadt și Norica Nicolai nu ar spune chiar același lucru despre federalism. Conservatorii au doi piloni: familia britanică tory și partidul polonez al lui Kaczynski. Tot două forțe principale are grupul Europa Libertăților și a Democrației Directe, care e foarte ciudat, ideologic vorbind: una dintre formațiuni este tot un partid britanic, cel al lui Nigel Farage, inventatorul ieșirii britanicilor din UE, iar cealaltă e Movimento Cinque Stelle, care votează de multe ori cu comuniștii. Am lăsat la urmă grupul socialist și cel numit PPE. Sînt cele mai mari. PPE are 53 de partide, plus cîțiva independenți, cum sînt și eu. Sînt coleg cu creștini-democrați germani sau flamanzi, dar și cu naționaliștii croați care sînt urmași lui Tudjman, cu republicanii francezi și popularii spanioli, cu amicii lui Berlusconi și fidelii lui Orbán, cu membrii PNL-ului condus de Gorghiu și cu cei din partidul GERB, dirijat de fostul bodyguard bulgar Borisov. La socialiști, singura familie care are partide din toate cele 28 de state membre, avem stînga postbelică din Occident și neocomuniștii din Est, de la PSD la socialiștii unguri.

Ce atîrnă mai greu la vot: ideologia sau interesele țării de proveniență a respectivului parlamentar?

Nu există un răspuns unic. Unii parlamentari europeni vor spune întotdeauna: în circumscripția mea (care poate fi mai mică decît țara de proveniență!), cutare lucru e judecat în cutare fel. Alții vor da un vot ideologic rigid: dacă îi ceri unui comunist să-l critice pe președintele Maduro din Venezuela sau unui deputat socialist să voteze contra lui Hollande sau Renzi, nu o vor face niciodată. Multe opțiuni sînt conturate de deciziile luate în capitalele din statele-membre, deși PE ar trebui să delibereze luînd în seamă interesul general european. Interesul național e, în principiu, reprezentat în Consiliul UE, nu în forul de la Strasbourg. Românii nu votează toți la fel, ci conform liniilor politice stabilite de grupurile la care sînt afiliați. Tot așa cum într-un Parlament național, deputații din Teleorman nu votează identic, ci cum zice partidul fiecăruia. Excepțiile apar atunci cînd, într-o chestiune, există consens național. De pildă, nu veți găsi vreun deputat european român care să voteze pentru diminuarea banilor pentru dezvoltarea rurală. Dar în cîte alte privințe avem consens în România? În grupul meu, PPE,

e îngăduit să votezi urmînd „lista națională". Totul e să anunți și, mai ales, să argumentezi. Nu poți pur și simplu să spui: fac cum mă taie capul. Discuții delicate apar atunci cînd e vorba despre opțiuni etice – pro sau contra avort? –, despre atitudinea față de extindere – de acord cu aderarea Turciei sau împotrivă? – ori cînd vine vorba despre piețe libere, multinaționale etc. Am fost surprins, cînd am mers prima dată în PE, în 2009, să văd sentimente antiamericane sau poziții antiisraeliene exprimate cu o patimă pe care rar o vezi la noi, unde blazarea și insulta au ajuns să acapareze cam orice subiect de pe agendă.

Ce relevanță are clivajul stînga-dreapta în PE?

Parlamentul European funcționează în ultimii ani pe baza unei „mari coaliții" între PPE și socialiști. Avem împreună 53%. Ne străduim din răsputeri să cădem de acord, fiind vorba despre grupurile care caută „interesul european". Cum sînt poziționați ceilalți? În spectrul ideologic din PE, între cele două grupuri care au alcătuit „marea coaliție" se află liberalii și verzii, care ocupă, deci, centrul. Așa că stînga înseamnă comuniștii, iar dreapta – conservatorii plus euroscepticii. Asta ar fi o lectură posibilă. Pe de altă parte, trebuie ținut seama că în PE nu avem putere și opoziție, ca într-un legislativ național. Noi dăm un vot de învestitură Comisiei, dar nu funcționăm ca o democrație parlamentară organizată la nivelul unei națiuni. Majoritățile sînt variabile și nu includ neapărat ambii actori ai „marii coaliții". De pildă, atunci cînd e vorba despre chestiuni economice sau despre atitudinea față de Iran, PPE votează deseori alături de conservatori și liberali, iar socialiștii – la fel ca verzii și comuniștii. Transează între cele două mari blocuri Nigel Farage și Le Pen, plus cei neafiliați la vreun grup politic. Aș mai spune că, în multe ocazii, negocierile purtate luni de zile, care privesc chestiuni foarte tehnice, conduc la majorități masive, adică de 70 sau 80%. E la lucru atunci filozofia compromisului. Cum PE adună deputați veniți din circa 190 de partide, o majoritate de trei pătrimi acoperă o arie foarte largă a opiniilor din societățile europene. E unul dintre motivele pentru care iubim UE. Cei care o iubim.

a consemnat Matei MARTIN

Oana-Valentina SUCIU

Ce vrea poporul?

O simplă trecere rapidă prin paginile web ale principalelor partide din România (și vorbim aici de cele care își vor revendica în curînd fotoliile parlamentare) te face fie să rîzi, fie să plîngi, fie ambele. „Îndrăznește să crezi în România!“, clamează PSD-ul (înțelegem de aici că ar fi motive să nu crezi?), „Integritate pentru o administrație dreaptă“ (deci cea actuală nu este nici dreaptă, și nici integră, după cei din PNL), „Împreună mișcăm România“ (sloganul PMP te aruncă în dilema cu o țară care dacă nu merge înainte înseamnă că stă pe loc), „Redăm România românilor“ (a, deci ALDE crede că acum ar fi a altcuiva?). În toată această înșiruire, nici vorbă despre procesul de democratizare (încă acut necesar) sau despre reprezentarea intereselor cetățenilor (rolul oricărui politician, pînă la urmă), cu atît mai puțin despre doctrine, principii sau ideologie. E adevărat că distincția dreapta-stînga trebuie profund nuanțată la ora actuală, dar ea este departe de a fi pusă în discuție, nici măcar la modul rudimentar la care era realizat acest lucru în prima decadă post-comunistă.

Probabil că, dacă aș fi trăit într-o țară normală (a se citi funcțională, în care corupția endemică este depistată și pedepsită și în care sistemul de control reciproc al puterilor în stat funcționează), probabil că aș fi fost un om cu vederi de stînga, cel puțin în ceea ce privește implicarea statului în domenii care altfel nu s-ar putea susține în totalitate singure (sănătate, educație, cultură). Altfel, susțin ideea că, dacă ești bun în ceea ce faci, ai toate șansele să crești pe scara socială și profesională, indiferent de implicarea statului. În ultimele cicluri electorale m-am regăsit tot mai puțin în oferta partidelor politice. Totuși, am votat de fiecare dată, nu înainte de a mă informat. Doar că nu m-am putut abține să mă întreb cam ce așteptări are votantul mediu.

E greu să realizezi un portret-robot al acestuia și nu îmi plac generalizările impresioniste, dar o foarte scurtă analiză a sondajelor din ultima vreme (IRES, INSCOP, Eurobarometru) ne poate ajuta în acest sens.

Românii nu prea știu ce să (se) aștepte de la un partid politic, pentru că, atunci cînd această întrebare este deschisă (și nu grilă), doar 8% susțin că acesta ar trebui să reprezinte interesele cetățenilor, dar și să fie „sincer“ (tot 8%) sau „apropiat de oameni“ (cam 3%). Ceea ce nu îi împiedică pe un sfert dintre cei intervievați să se considere de dreapta, pe 17% de stînga și pe 27% de centru, cu o treime însă care nu ar ști să se plaseze pe această axă. Nici nu este de mirare. Asta nu înseamnă că nu au cu toții o părere, chiar dacă doar jumătate votează în alegeri și doar un procent infim se implică în organizații non-guvernamentale și în viața comunitară. 90% consideră că statul trebuie să asigure locuri de muncă și locuințe, 94% că ar fi necesară o protecție socială mai ridicată și 80% că bogații ar trebui să fie impozitați mai mult pentru a se da celor săraci. Cred că pînă și Robin Hood ar fi invidios!

Cît despre îngrijorările românilor, acestea gravitează în jurul locurilor de muncă (cam asta ar fi și menirea unui partid politic după jumătate dintre respondenți), al șomajului, prețurilor, sănătății și pensiilor. Și nu oricum, după mulți un partid politic trebuind să facă o politică națională (și nu pro-occidentală). Oricum am combina cele de mai sus, tot un rezultat bizar iese, într-o țară în care rata șomajului este de doar 4,8%, deci te întrebi de unde atîta îngrijorare cu privire la siguranța locului de muncă. Pe de altă parte însă, românul este destul de neîncrezător atunci cînd trebuie să numească entitățile în care are încredere – nu prea trece nimic dincolo de granițele familiei apropiate. Nici măcar preoții, creditați cu doar 14%, ca să nu mai spunem de funcționari publici, partide politice, Parlament, administrație locală. Atunci ce să înțelegi din încrederea mare și foarte mare în instituția Bisericii (tendință neschimbată de 25 de ani încoace), depășită doar de cea în Armată și, recent, de cea în Pompieri și în Jandarmerie. Deși există o expresie pentru asta...

Jumătate dintre români își doreau, la începutul anului, un guvern tehnocrat, deși convinși fiind că acesta ar fi condus din umbră de partide, adică în interesul liderilor și membrilor acestora, descrise (vorbim aici iar de întrebări deschise) ca fiind caracterizate de hoție, furt, escrocherie, mită și corupție. De altfel, 87% din români considerau că fenomenul corupției este insuportabil, alături de acum clasica opinie că țara se îndreaptă într-o direcție greșită.

Partidele fac niște campanii de parcă ar trăi în altă țară, deconectate de nevoile populației sau mizînd pe nuclee dure de alegători și pe un populism care exploatează temerile și golurile de educație civică. Dacă mai adăugăm la aceasta și fenomenul manifestat recent, cel al milioanelor de semnături adunate de o coaliție de asociații care doresc revizuirea Constituției în vederea redefinirii căsătoriei (probabil că în viziunea unora dintre acestea, drepturile omului sînt doar o găselniță a liftelor străine, menită să pervertească spiritul național și procrearea în masă a neamului), aproape că ai motive să te întrebi dacă nu cumva visezi și ai ajuns actor într-un scenariu care îi are coautori pe Orwell și Caragiale.

Aproape. Pentru că mai există totuși oameni, instituții și organizații care acționează în favoarea transparenței, a participării publice, a creării unui spațiul public pentru dialog. La ora actuală, structura administrației locale și a Parlamentului o reflectă foarte bine pe cea a electoratului. Sau, mai bine zis, a electoratelor. Datoria politicienilor este să le șteargă sau măcar să le diminueze. Mulți nu o vor face. Dar eu tot mai cred în „puterea celor fără de putere“ sau în ziua în care un singur om se hotărăște să înfrunte sistemul și să trăiască în adevăr. Și știți care e culmea? Acela este fix momentul în care devine liber. Nu la stînga sau la dreapta, ci liber.

Ai motive să te întrebi dacă nu cumva visezi și ai ajuns actor într-un scenariu care îi are coautori pe Orwell și Caragiale.

„Omul este, prin natura lui, un animal politic.“

ARISTOTEL

Oana-Valentina Suciu *este conferențiar la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București.*

„În afara celor care critică dualismul dreapta – stînga și a celor care resping criteriul, mai sînt cei care acceptă distincția și nu refuză criteriul invocat și ilustrat de mine, dar socotesc că în ziua de azi el nu mai este suficient. Mă refer în special la cei care, deși recunosc că «intrarea în criză a ideologiilor, diversitatea criteriilor de apreciere morală, caracterul tot mai tehnic și mai complex al problemelor politice, pluralismul și fărîmițarea afilierilor sociale l-au transformat pe cetățean într-un subiect politic *transversal* față de schema axială dreapta – stînga», constatare pe care o împărtășesc, consideră că, în afara temei tradiționale a egalității, ar trebui să ținem cont de alte criterii în redefinirea dualismului, cum ar fi: «criteriile de autonomie și de identitate a persoanelor, de pluralism al culturilor și al apartenențelor, de contextualitate radicală a valorilor morale, de împrăștiere a *sferei publice* provocată în societățile informatice prin mijloacele de comunicare». Nu se poate nega că astăzi una din rațiunile dezorientării stîngii decurge din faptul că în lumea contemporană au apărut probleme pe care mișcările tradiționale de stînga nu și le-au pus niciodată, în timp ce altele, care stăteau la baza propriului program de transformare a societății, și din care își trăgeau forța, au dispărut.“

Norberto Bobbio, Dreapta și stînga, *Editura Humanitas, 1999*

Alexandru GUSSI

În căutarea centrului pierdut

Ca și stînga și dreapta, centrul politic nu este definit printr-o esență, ci prin contingență. Astfel, centrul poate fi definitoriu pentru sistemele politice dominate de coaliții politice, coaliții ce într-un fel se fac în jurul centrului, dar centrul tinde să fie antisistem în regimurile unde alternează la putere stînga și dreapta, asta atunci cînd nu este pur și simplu confiscat de una dintre părți. În consecință, exercițiul de a face o generalizare, fie și numai la nivelul țărilor europene, ne obligă să ne uităm cu precădere la contextul agitat. Un context dominat între altele de o explozie a tehnologiilor care facilitează comunicarea, explozie care deocamdată favorizează diverse radicalizări și marginalizează discursul moderat. Vom încerca în continuare să vedem cauzele mai profunde ale acestei marginalizări și mai ales să vedem dacă alternativa centristă însăși nu tinde să treacă de la moderație spre radicalizare.

Spațiul politic este o imensă oglindă (deformantă, desigur) a schimbărilor sociale, culturale, economice. Imaginile pe care le vedem în această oglindă sînt rezultatul dinamicii realității, chiar dacă e un rezultat indirect, prelucrat, mediat. Dacă azi, la nivel european, încercăm să privim căporal momentul marii crize economice începute în 2008. Orice criză pune la încercarea soliditatea unor sisteme, iar sistemele politice ale democrațiilor europene s-au dovedit în general robuste, numai sistemul partizan grecesc a colapsat. Pe de altă parte, unda de șoc s-a dovedit destabilizatoare pe termen mediu, iar exemplul Brexit-ului a dovedit că pot exista consecințe grave și pe termen lung.

Criza sistemelor politice și mai ales cea a construcției europene este probabil semnul epuizării ciclului politic democratic început la nivelul Europei de Vest odată cu sfîrșitul celui de al Doilea Război Mondial. În acea perioadă majoritatea țărilor vestice criminalizau sau măcar marginalizau mișcările extremiste. În multe sisteme politice partidele neo-naziste, fasciste sau comuniste sînt scoase în afara legii. Experiența anilor 1920-1930, a Războiului, dar și realitatea Războiului rece erau decisive pentru noile ordini constituționale, inclusiv pentru ridicarea pragului toleranței față de discursurile considerate extremiste. Iar în țări în care comunismul era o cultura politică puternică, legitimată și de mișcarea de rezistență antinazistă, ca în Franța sau Italia, partidele comuniste au fost zeci de ani ținute

Peisajul politic italian e într-o constantă bulversare, țări ca Belgia sau Spania rămîn perioade lungi cu guverne de tranziție...

tre această oglindă vom vedea o dezordine inedită după cel de-al Doilea Război Mondial. Atît marile democrații, cît și cele mai tinere, sînt cuprinse de îndoială asupra propriei lor funcționalități. Aproape peste tot partidele tradiționale arată ca niște dinozauri, iar cele noi provoacă mai degrabă probleme decît vin cu soluții. Fărîmițarea electorală duce la o interminabilă mare coaliție în Germania, și pînă de curînd, la un rar guvern de coaliție în Marea Britanie. Peisajul politic italian e într-o constantă bulversare, țări ca Belgia sau Spania rămîn perioade lungi cu guverne de tranziție, Franța e guvernată de președinți din ce în ce mai puternici și din ce în ce mai nepopulari. De colapsul sistemului politic din Grecia nici nu ar trebui să reamintim dacă nu ar fi un laborator al eșecului politic intern și internațional.

Nu e aici locul să trecem prin toate cazurile în care partide populiste, autonomiste, independentiste, extremiste, în general „antisistem" s-au impus în peisajul politic local sau național, cu consecințe dramatice asupra stabilității sistemelor politice naționale, dar și a celui instituțional european. Un exemplu este Brexit-ul votat ca urmare al unui referendum provocat de forța unui partid antieuropean și populist, UKIP. Alt exemplu, mai recent, este cel al amînării semnării tratatului comercial UE-Canada de către regiunea belgiană Valonia, episod care pune sub semnul întrebării procesele de luarea a deciziilor din UE și chiar credibilitatea internațională a acesteia.

Democrațiile liberale, ca și capitalismul, au reușit să banalizeze crizele, ca elemente ciclice. De data asta majoritatea analiștilor consideră că e ceva mai mult. Lipsesc instrumentele conceptuale pentru a înțelege aceste bulversări, iar pe de altă parte, e o inflație de publicații despre criza democrației, a partidelor, inclusiv a paradigmei stînga *versus* dreapta.

La nivel superficial, această mare dezordine politică își are ca principal reper temdeparte de puterea guvernamentală, deși aveau scoruri electorale de peste 20%.

Astfel, experiența directă a războiului, influența SUA și amenințarea URSS duc la mecanisme legale și sistemice de autoapărare, inclusiv prin (contra)propagandă, mecanisme care se constituiau într-o vaccinare colectivă împotriva ideologizării și a extremismului. Delegitimării ideologiilor i-a urmat și relativizarea sau declinul doctrinelor politice clasice (liberalism, conservatorism, socialism, naționalism). Declinul ideologiilor și al doctrinelor în primă fază întărește forța explicativă și identitară a clivajului stînga *versus* dreapta. Un clivaj util politic, creator de identități colective de substituție.

Dacă facem un salt în timp vedem cum căderea comunismului și drumul spre „reîntregirea Europei" a găsit majoritatea sistemelor partizane dominate de ideea că „alegerile se cîștigă la centru" și de impresia că în general „se guvernează la centru". De altfel, majoritatea guvernelor europene sînt de coaliție și conțin partide ce se definesc ca fiind de centru. Construcția europeană nu numai a adus laolaltă guverne de (centru-)stînga și de (centru-)dreapta, dar chiar este inițial un proiect al unei creștin-democrații ce se vrea de centru.

Epuizarea pasiunilor politice de stînga și de dreapta inițial ajută toate formele de moderație, iar centrul politic este în acest context o mișcare a moderației, a compromisului în sens pozitiv. Actuala Uniune Europeană este produsul unei astfel de gîndiri politice bazate pe moderație și instituțional definită de metoda compromisului.

O identitate politică ce face apel la centru caracterizează lideri ai anilor 1990 precum Gerhard Schroder, Tony Blair, Jacques Chirac, Romano Prodi, nu în ultimul rînd președintele Comisiei Europene Jacques Delors. Construcția europeană și tentația centrului erau la modă,

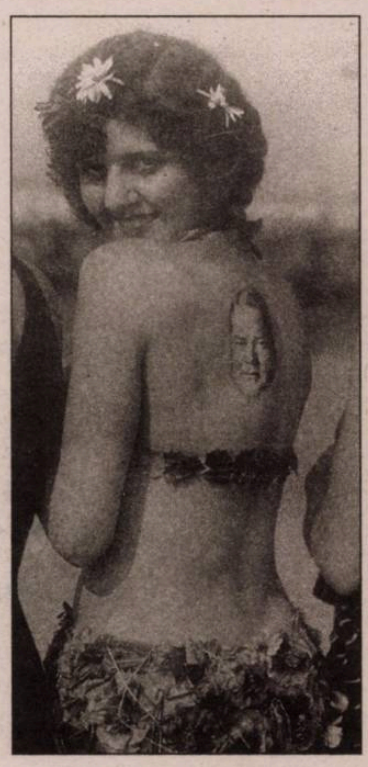

erau proaspete, erau o resurse din care se hrănesc mulți lideri politici. Accentuarea personalizării politicii ajută „deschiderea" către centru pentru că acești lideri tind să depășească identitatea lor strict partizană. Dar ca toate resursele, acestea se epuizează. Metodele de legitimare prin apelul la resursa europeană sînt treptat, mai ales după 2000, înlocuite cu discursul de legitimare prin atacarea instituțiilor de la Bruxelles, inclusiv a metodei compromisului și a retoricii moderației.

Neîncrederea în partidele de guvernămînt de (centru-)stînga și (centru-)dreapta sînt și un rezultat al efectului pervers al utilizării pînă la exces al metodelor marketingului politic, care au transformat viața politică într-o campanie electorală permanentă. Investitorii politici din timp de criză au înțeles că aceste tehnici pot fi utilizate împotriva stîngii și a dreptei deopotrivă, dar evitînd poziționările propriu-zis extremiste. În primul tur al alegerilor prezidențiale franceze din 2007, centristul Francois Bayrou are un scor spectaculos (aproape o cincime din voturi) în calitate de candidat centrist antisistem. Tonul său moderat de altădată se transformase într-unul apocaliptic, cu accente populiste, iar electoratul răspunsese pozitiv. Era o tranziție interesantă, dar succesul său era limitat de faptul că fusese ministru, făcuse parte din sistem.

Exemplul tipic al vînării unui electorat nemulțumit, dar care nu se vede pe sine ca fiind tentat de extremism este Movimento Cinque Stelle, condus de Beppe Grillo. Acesta este un exemplu-școală al utilizării în noul context mediatic, definit de influența rețelelor de socializare, a unor tehnici noi de marketing politic. Astfel a ajuns să se impună într-un peisaj politic ce părea dominat de o bipolarizare pronunțată, ba chiar să și cucerească importante primării, începînd cu cea a Romei.

În această perioadă au apărut multe partide noi, în același timp antisistem și necesare sistemelor politice pentru a aduce „sînge proaspăt". Ca observație generală vedem că aceste noi mișcări politice fug de vechile etichete, fără însă a propune cu adevărat ceva nou. Rețelele de socializare au provocat o adevărată renaștere a dezbaterii politice, iar partidele noi care pleacă de la acest nivel se definesc în opoziție față de discursul mainstream, față de sistemul mediatic și politic. Deci și față de limbajul, conceptele și semnele identitare ale acestora. Apar astfel obiecte politice ce se vor neidentificabile. Ipoteza noastră este însă că ele se situează inevitabil fie în zona populist-extremistă, fie în cea a centrului antisistem. În acest ultim caz, fuga de identitate ascunde o formă de androginism politic, în care din supermarketul ideilor politice se iau, fără a mai trece pe la casă, diverse produse utile momentului. Apoi se rupe eticheta, se schimbă ambalajul și sînt vîndute la suprapreț. Dar poate că aceasta era o trăsătură mai veche a centrului politic ca fugă, de identitate care, în momente de criză își dovedește, iată, utilitatea.

***Alexandru Gussi** este lector la Facultatea de Științe politice, Universitatea din București. A publicat* La Roumanie face à son passé communiste. Mémoires et cultures politiques *(L'Harmattan, 2011).*

Aurelian CRĂIUȚU

Putem fi cu adevărat moderați?

Pentru a face ca vocea rațiunii să fie auzită din nou în viața politică, astăzi nu mai e nevoie să înfăptuim acte eroice de acrobație politică. Dar o formă curajoasă de moderație, lăudată de Camus în eseurile sale, rămîne la fel de importantă astăzi ca întotdeauna. O astfel de viziune politică, moderată și îndrăzneață, care transcende categoriile noastre convenționale (alb-negru), a fost schițată de Leszek Kolakowski într-un scurt eseu cu un titlu provocator – „Cum să fii un socialist-liberal-conservator: un credo" – și, mai recent, de Karol Soltan (profesor de științe politice la Universitatea Maryland), care a apelat cu bună știință la ideile lui Kolakowski pentru a formula o viguroasă apologie a moderației și a centrismului. În opinia lui Soltan, moderația necesită un centru complex și eclectic, diferit calitativ de centrul identificat ca o politică pragmatică și îngustă a compromisului și a balanței puterilor, care urmărește obținerea unui echilibru precar și instabil între diversele interese și grupuri sociale. Tipul de moderație care face posibilă politica de centru presupune un angajament ferm față de morală și de pluralism politic și o opoziție fără echivoc față de violență. Ea presupune de asemenea autocontrol, curaj, discernămînt, răbdare și o cunoaștere adecvată a tuturor opțiunilor disponibile.

Toate acestea sună atrăgător, am putea spune. Dar să nu uităm că pînă chiar și cele mai generoase forme de moderație pot degenera uneori într-o simplă aritmetică a compromisului dubios. Pentru a fi deopotrivă onorabil și motivant, centrul complex trebuie să aibă o stea polară; și îmi place să cred că această stea este ceea ce Walter Bagehot numea odată „moderația însuflețită".

În principiu, un centru atît de fluid, în care se întîlnesc moderați de toate culorile, ne-ar putea ajuta să navigăm într-o lume curgătoare, caracterizată de principii și valori rivale și contradictorii. Subliniez *ne-ar putea,* deoarece nu sînt sigur dacă acesta e un scop realist sau doar un alt ideal utopic. Am încercat să schițez un tip realist de moderație într-o nouă carte, *Fețele moderației* (University of Pennsylvania Press, 2016), programată să apară în aceste zile. Dacă privim realitatea politică din ziua de azi, trebuie să admitem că, în multe părți ale lumii, centrul nu a reușit să se mențină și a rămas adesea un concept abstract, golit, în bună parte, de sens. Un exemplu elocvent ar fi partizanatul în creștere din politica americană a ultimului deceniu, care a dus la șubrezirea centrului și la reducerea la tăcere a multor moderați din ambele tabere. Disponibilitatea lor de a face compromisuri și de a colabora cu oponenții lor politici i-a ostracizat înăuntrul propriului partid și le-a redus șansele de a fi (re)aleși. Ar mai putea exista o altă explicație pentru atractivitatea tot mai scăzută a moderației (ca expresie a centrismului): este cu mult mai greu să fii moderat decît să gîndești și să acționezi ideologic și radical, mai ales dacă vrei să ajungi la putere și să-ți păstrezi poziția. E nevoie de o echilibrare și de o cumpănire permanentă a mai multor principii, pentru fiecare situație în parte, mai mult decît de un recurs la un singur set de principii și valori universale sau la un algoritm prestabilit. Moderația presupune capacitatea de a raționa și de a delibera, dar nu se poate baza niciodată doar pe raționament; ea necesită totodată și o combinație de discernămînt, intuiție, anticipare și flexibilitate, completată uneori și de noroc.

Putem oare să apreciem și să practicăm acest fel de moderație politică? Montesquieu credea că ființele umane tind, în cele din urmă, să se acomodeze mai degrabă la moderație decît la extreme. Documentele istorice schițează însă o poveste mai puțin optimistă, cred eu. În general, celor mai mulți dintre noi ne lipsesc disponibilitatea și capacitatea de a ne îndrăgosti de nuanțele de gri care caracterizează universul moderației. Ne dorim adesea, pentru a folosi cuvintele lui Tocqueville din *Amintirile* sale, „ceea ce este ingenuu și nou, mai mult decît ceea ce e adevărat, și apreciem buna interpretare și vorbirea frumoasă fără să ținem seama de deznodămîntul piesei; judecăm, în cele din urmă, după impresii, mai mult decît după argumente". În mod special filozofii, care găsesc că e dificil să împaci nevoia de eficacitate cu angajamentul moral față de adevăr, sînt scindați și divizați în două tabere, fiind „blestemați să trăiască într-o stare de tensiune, incertitudine și risc permanent", așa cum spunea odată Adam Michnik. Unii dintre ei sînt înclinați să adopte absolutismul moral, estompînd distincția dintre normele morale și regulile specifice politicii. Ei uită astfel că o lume democratică e un univers funciarmente imperfect, o lume fragilă în care libertatea și corupția coexistă și care nu poate supraviețui dacă principalii actori politici acționează ca și cum poziția și ideile lor ar fi valabile în mod universal și absolut.

„Politica este ceea ce e fezabil."

MAX WEBER

„Politica nu este o știință exactă."

OTTO VON BISMARCK

Mai mult, moderația si centrismul s-ar putea să nu fie populare în vremuri de criză, cînd mulți sînt înclinați să urmeze platforme-program care exprimă și corespund propriei frici față de haos și nevoii lor de ordine, simplitate și securitate. Dar crizele și ciocnirile ideologice severe nu dăunează neapărat moderației. Eroii cărții mele – Raymond Aron, Albert Camus, Isaiah Berlin, Norberto Bobbio, Judith Shklar, Michael Oakeshott, Leszek Kolakowski și Adam Michnik – și-au apărat cu vitejie viziunea unei societăți libere și decente, chiar și cînd s-au aflat sub focul încrucișat al oponenților. Chiar dacă abordările lor au fost pe alocuri eclectice, ele s-au bazat pe un angajament principial de a crea și de a menține libertatea și echilibrul instituțional și politic. Ei au fost adesea rezervați și sceptici față de orice formă de perfecționism politic și claritate morală, fiind conștienți că cel mai adesea trebuie să alegem nu între alb și negru, ci între diverse nuanțe de gri. Ei au recunoscut că, în lumea politică, nimic nu e valabil într-un mod absolut, ci numai în mod relativ, în funcție de vremuri și de circumstanțe. Mai mult, ei au înțeles că o problemă nu poate fi niciodată rezolvată prin luarea în considerare a unui singur principiu, a unei singure valori sau a unui singur punct de vedere și că acțiunile umane au urmări imprevizibile, care pot periclita chiar și implementarea celor mai bune planuri sau a celor mai generoase idei.

Cred că această viziune centristă moderată își menține importanța într-o lume care nu poate funcționa corespunzător în lipsa moderației și a compromisului. O politică inteligentă de moderație, adecvată lumii de azi, presupune o opoziție principială față de orice formă de absolutism moral. Ea manifestă o doză sănătoasă de scepticism față de toate formele de exces de zel și față de toate agendele politice care tind să simplifice realitatea complexă a vieții politice și sociale. Tot ea respinge orice încercare de a impune supremația unei singure idei sau a unui singur program, care se definește pe sine ca singura și „cea mai bună" dintre căi. O astfel de agendă moderată de centru respectă complexitatea socială, politică și morală și urmărește să promoveze o varietate de instituții, idei și principii precum pluralismul, Constituții echilibrate și forme mixte de guvernare. În același timp, ea se opune sistemelor și ideilor simple care tind să transforme diversitatea lumii într-un univers uniform și clar structurat, guvernat de reguli sau de criterii maniheiste și rigide.

Această agendă nu va fi, cu siguranță, o platformă bombastică și de mare impact, care să pledeze pentru o schimbare socială și politică de anvergură. Ea va fi mai degrabă un program modest, bazat pe ipoteza că politica este adesea o afacere complexă care are puține în comun cu aspirația romantică spre certitudini și adevăruri ultime. Dar, după ce am suportat vreme de decenii tirania unor culori mai vii și mai aprinse, propovăduite de profeții extremelor, ar trebui să fim capabili să admitem că și griul poate fi frumos. Să fie oare așa?

Decît să încerc să răspund la această întrebare, prefer să dau ultimul cuvînt unui moderat la care țin în mod deosebit și pe care am avut onoarea să-l cunosc. Într-un discurs ținut la Lisabona în ianuarie 1997, cu o jumătate de an înainte de moartea sa prematură, distinsul istoric francez François Furet evoca puterea de atracție pe care utopiile au avut-o dintotdeauna asupra imaginației noastre. E posibil ca fascinația noastră față de utopie să se fi diminuat după căderea comunismului, spunea el, dar istoria încă nu s-a terminat. Pe fondul imperfecțiunii lor inerente, democrațiile liberale îi vor provoca mereu pe unii să-și imagineze o lume mai bună, în care comunități umane necorupte și forme „autentice" de solidaritate ar putea, într-o bună zi, să înflorească. În vreme ce comunismul de tip vechi ar putea fi un capitol închis în momentul de față, conchidea Furet, ne putem aștepta ca democrațiile moderne să nu poată supraviețui pe termen lung în lipsa unei anumite forme de utopie. Întrebarea interesantă, atunci, e: ce utopie de tip nou ar avea cele mai mari șanse să reapară la orizont?

Acestea sînt, firește, necunoscute istorice despre care nu putem, acum, decît specula; un lucru însă nu poate fi negat. Va fi întotdeauna nevoie de moderați și de spirite de centru pentru a domoli patimile și pentru a ne reaminti că extremismul în urmărirea libertății poate fi uneori un viciu, în vreme ce moderația în urmărirea justiției și a egalității poate fi, în anumite împrejurări, o virtute. Moderații sînt, în vremuri de criză, acei indivizi care, atunci cînd intensitatea conflictului atinge cote periculoase, fac apel la prudență, promovează armistiții și negociază compromisuri necesare care pot salva vieți, reduce suferința și preveni haosul. Aceasta e o realizare care nu e de ignorat și care se datorează în întregime unei virtuți – moderația – care încă așteaptă să fie pe deplin redescoperită și apreciată cum se cuvine, la adevărata ei valoare.

Aurelian Crăiuțu *este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea Indiana, Bloomington, SUA. A publicat volumul* Elogiul moderației *(Editura Polirom, 2006).*

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Portofolii religioase

Ce se mai întîmplă pe la orele de religie din școala românească? Doamne, iartă-mă, dar răspunsul prompt, la îndemînă, ar fi: tot soiul de drăcii! Las deoparte limbajul prăfuit, înecăcios, fals îngăduitor, mieros, pe care toți profesorii de religie se simt obligați să îl folosească – cu nenumărate efecte adverse – atunci cînd vorbesc despre divinitate. Este un fapt cu care m-am obișnuit. Stupefacția vine odată cu încercările – de cele mai multe ori eșuate – de a înțelege ce a vrut să spună „autorul". Încerc iarăși și iarăși și tot nu înțeleg. Iar dacă totuși înțeleg, mă cutremur.

Iată, spre exemplu, felul în care descrie un dascăl momentul de început al unei lecții: „Verific lecția ce s-a predat ora trecută. Pornind de la cuvîntul-cheie «bucurie», cu ajutorul exploziei solare (?) se ajunge la reamintirea momentelor de bucurie din viața fiecăruia."

Un alt profesor le prezintă confraților un model de parteneriat între școală și biserică: „Diseminarea *(sic!)* proiectului a constat în realizarea unei expoziții de icoane pe sticlă și în prezentarea unui program de colinde la biserica Sfîntul Ioan Botezătorul."

Pe site-ul comunității didactice sînt prezentate și fișe de lucru folosite în activitatea școlară. Una dintre ele are descrise și instrucțiunile de folosire: „Reprezintă o fișă de lucru la religie ciclul primar – poate fi folosită și la sărbătoarea Crăciunului, și la milostenie și la iubirea față de Dumnezeu." Ca să zic așa, completezi spațiile goale și mîntuirea e garantată!

Mai departe, o altă profesoară sondează foarte, foarte adînc semnificația tradițiilor pascale, iar efortul o face să uite și de subiect, și de rezon: „Ouăle roșii simbolizează mormîntul purtător de viață al Domnului Iisus Hristos, care s-a deschis la Învierea Sa din morți și care a ieșit din mormînt ca puiul care iese din ou."

Orele de religie au și ele, ca orice alt proiect didactic, „obiective pedagogice". Un astfel de obiectiv este acela de „a descrie cum sărbătoresc creștinii Sfintele Paști". Pînă aici, totul e rezonabil. Urmează descrierea minuțioasă a criteriilor de evaluare: *„Nivel minimal:* arată că ajută la încondeierea ouălor, la pregătirea păștilor și cozonacilor; *nivel mediu:* arată că se pregătesc cu suflet curat, prin spovedanie și împărtășanie; *maximal:* pe lîngă celelalte prezentate la primele două niveluri, arată că participă cu interes la slujba de Înviere, primind lumina și cîntînd." Cu alte cuvinte, loazele știu doar să gătească, mediocrii au sufletul curat, iar elitele aprind lumînări și îngînă imnuri.

Într-o lecție a cărei temă este „Sfinții, prietenii lui Dumnezeu", copiii sînt îndemnați să reflecteze la următorul ideal: „Noi putem ajunge la treapta sfințeniei? Cum?" Păi, modelele biblice sînt la îndemînă: cîteva minuni, trăit în deșert ori în peșteri, sau crucificat. De altfel, profesorul de religie explică felul în care se desfășoară acest moment: „Profesorul așază pe fiecare bancă un bilețel și cere elevilor să scrie numele sfîntului pe care ar vrea să-l imite. În urma «contabilizării» bilețelelor. profesorul face ierarhia portofoliilor." (!)

Urmează o descoperire extraordinară în domeniul psihologiei copilului, descoperire care i-ar înverzi de invidie pe celebrii cercetători britanici: „Din cea mai fragedă vîrstă, copilul manifestă predispoziție spre religiozitate; el este capabil de trăiri religioase, care nu poartă încă forma unei manifestări exterioare. Această predispoziție se poate cultiva și dezvolta prin educația religioasă. Religiozitatea copilului nu este identică cu cea a adultului. În copilărie, ea se bazează pe trăirile date de modul său «religios» de viață, iar la adult, pe o trăire intensă și o atitudine spirituală." Să înțelegem că un copil care se joacă în nisip cu găletușele sau trage mîțele de coadă tocmai își manifestă „modul religios de viață înnăscut"?

Eu zic că nu ar trebui să ne propunem scopuri atît de înalte precum acela de a achiziționa nimburi de sfinți și de a ne vedea chipul la loc de cinste pe zidurile unor biserici. Putem începe cu ținte mai mărunte, de pildă, aceea de a citi cum se cuvine cărțile sfinte. Și ceva pe lîngă ele.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

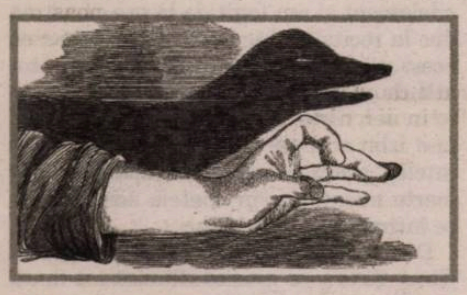

Iaromira POPOVICI

bazar

Lumi și cuști confortabile

Cînd pleci în alt loc, în altă țară, pentru scurt timp, desprinzîndu-te, brusc, din lumea ta de zi cu zi, mai ales dacă ești un om cu tabieturi, trăiești un sentiment destul de ciudat. Senzația de teleportare, despre care am mai scris, de altfel, e una destul de acută. Spațiul de trecere, aeroportul, e ca o scenă acoperită de o cortină în spatele căreia intri, după care aștepți, cuminte, să se dea din nou la o parte. În spatele respectivei cortine nu stai degeaba, ci te supui regulilor fixe, specifice unui spațiu de trecere: te lași controlat (nu ai încotro), verificat, dezbrăcat (de ghete, de bijuterii, de fular, de haină etc.), te întrebi (trecerea nu e fără angoase, chiar mărunte) dacă vei ajunge la timp și vei găsi poarta cutare, dacă zborul va fi sau nu cu turbulențe, te grăbești (mereu există și o spaimă de ratare a trecerii, chiar dacă nu e vorba de peronul 9 și ¾ din *Harrry Potter),* consumi (intră în ritualul de trecere să mănînci sau să bei ceva măcar simbolic în aeroport, chiar dacă e mai scump decît normal, doar așa, ca să testezi spațiul).

Toate astea în actul I al spectacolului care se defășoară în spatele cortinei. În actul II te urci în avion, îți găsești locul, asculți și trăiești a *n*-a oară instrucțiunile de supraviețuire, te frămînți la decolare, te bucuri la scoaterea semnului de centură, te amețești cu același pahar de vin roșu, citești aceleași rugăciuni la turbulențe (pe care deja le știi pe dinafară) și respiri la fel de ușurat la aterizare. Cînd, de fapt, cortina se ridică, așa, în două-trei ore (dacă, desigur, zbori în Europa), la aterizare. Și te trezești într-o altă lume.

La Londra, unde m-am trezit de data asta (pentru a nu știu cîta oară, dar niciodată nu-i destul), am nimerit, undeva pe lîngă Trafalgar Square, într-un hotel nou. La recepție, după primele cuvinte schimbate, cineva din spatele desk-ului ne-a întrebat de unde sîntem, în România. Unul dintre recepționeri era, evident, român. Era chiar un tip simpatic și deschis, nu de foarte mult în străinătate, încă prietenos cu compatrioții lui, nefăcînd parte din categoria sclifosită a celor care se dezic de ei sau pur și simplu afișează un aer dacă nu superior, măcar indiferent, absent. Era un tip entuziast, care ne-a ținut o grămadă de vorbă, dezvăluindu-ne avantajele și dezavantajele hotelului. E un hotel situat foarte în centru, dar cu un preț ceva mai mic (nu destul de mic) decît celelalte. De ce? Simplu: pentru că are niște camere extrem de mici. Cît camera cea mai mică dintr-un apartament de bloc socialist (camera copilului, să zicem). Și asta cu baie cu tot. Practic, camera conținea un pat uriaș, e adevărat foarte confortabil, moale, alb și înalt. Lîngă pat mai era o măsuță din piatră, pe care-ți puteai face ceai și cafea, cu un scaun ce încăpea sub ea la fix. Pe perete existau două panouri de lemn: unul cu niște cuiere, pe post de dulap, iar altul, drept în fața patului, pe care credeam că se află un tablou. De fapt, nu era un tablou, ci ecranul televizorului, extraplat și bine înfipt în panoul de lemn. Panou *fancy,* de altfel, și asortat cu restul încăperii, mai toată din materiale naturale, în culori adecvate. Patul era foate alb pe fondul podelei negre, din scîndură, iar masa de piatră – într-un soi de bej natur. Singurul contrast îl făcea baia: era, practic, o cușcă din sticlă măiastru înghesuită între ușă și patul fantastic. Era o sticlă prin care se vedea și nu prea: cînd cineva făcea duș, i se ghiceau formele, la limita cu indecența. Iar ușa de la toaleta care dădea la duș se închidea aproape de tot.

Dacă încăperea avea ușă, nu prea avea geam: da, exista unul, o mică deschizătură luminoasă din sticlă, cum trebuie să fi avut și Edmond Dantès, alias Monte Cristo, în celula lui. Exagerez, desigur, dar fereastra era foarte mică. Ceea ce n-ar fi fost atît de tragic dacă s-ar fi putut deschide. Lucru care nu se întîmpla, oricît ai fi analizat-o și oricît ai fi tras de ea, ca o persoană venită dintr-o Românie ceaușistă, în care toate ferestrele se deschideau la mijloc, în același fel. Întrebînd la recepție, am aflat că fersetrele se deschideau, cîndva, dar, datorită unor incidente nefericite (?), pentru siguranța clientului, s-a ajuns la concluzia că e mai bine să nu se deschidă. Singura modalitate de aerisire era să dai drumul la aerul condiționat. Care era, desigur, și unicul mod de încălzire. Totuși, pe geamlîcul înțepenit se putea vedea magazinul de vizavi, unul de haine, decorat cu niște uriașe bile albe. La televizorul-tablou puteai să zapezi pînă pe la canalul 400 și ceva, timp în care găseai cel puțin trei canale de Crăciun și tot atîtea horror, de pildă. Prosoapele erau pufoase, micul dejun bun și, pe deasupra, hotelul îți oferea, după masă, brînză și vin gratis, în stil franțuzesc. Totul pentru o confortabilă locuire temporară a unei celule de tip post-postmodern, care să permită cît mai multor asemenea stabilimente să existe libere, sub soare, unele pe lîngă altele, să zicem.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Analfabetism funcțional și mesaje precongelate. Mihail și Gavriil

Azi-dimineață am citit două texte din presa zilei. Nu știu cum, de ce, mi s-au cuplat în minte.

Primul: „Aproximativ 42% dintre elevii români de 15 ani sînt analfabeți funcțional, potrivit unui studiu al Centrului de Evaluare și Analize Educaționale prezentat luni, la Cluj-Napoca. Copiii pot să scrie și să citească, dar nu înțeleg textele asimilate. Elevii de 15 ani știu să scrie, să citească sau să opereze calcule, dar nu înțeleg noțiunile învățate. Principala cauză este modul în care încă se predă. Profesorul transmite cunoștințe și atît. Sînt multe cunoștințe, sînt profesori care nu știu să citească, există frică din partea profesorului de a da elevului ocazia să creeze și nu în ultimul rînd faptul că, în special la liceu, nu se face disciplina de studiu, ci știință." (pressone.ro)

Al doilea: „Iată aici mesaje de transmis de sfinții Mihail și Gavriil:

Îngerul Gavril, înger al Bunei Vestiri, să îți călăuzească pașii Gabriel/Gabriela și să ai parte de o zi la fel de frumoasă ca tine. La mulți ani!

Arhanghelul Mihail, înger al adevărului și al dreptății, să-ți stea alături mereu, la bine și la greu, să-ți lumineze calea și să-ți arate destinul. La mulți ani, Mihai/Mihaela!

Fie ca din această zi Sfîntă, în drumul lin al vieții tale să răsară mereu cîte-o rază de soare care să-ți aducă fericire și bucurie. Multă sănătate și un sincer La mulți ani!

Arhanghelul Mihail, înger al adevărului și al dreptății, să-ți stea alături mereu, la bine și la greu, să-ți lumineze calea și să-ți arate destinul. La mulți ani, Mihai/Mihaela!

Fie ca din această zi sfîntă, în drumul lin al vieții tale să răsară mereu cîte-o rază de soare care să-ți aducă fericire și bucurie. La mulți ani de Sfinții Mihail și Gavril!

Fie ca Sfinții ce te protejează să-ți aducă mult noroc, fericire și împliniri. Să ai o zi minunată!

Dacă toată lumea îți dorește ca această zi să fie una minunată, eu îți urez ca toate zilele ce urmează să fie pline de bucurii și realizări și să îți umple sufletul de voie bună. La mulți ani, Mihai!"

„Trandafirii pe care i-ai adunat în cununa vieții tale, lasă-i astăzi să se împletească într-un buchet al împlinirii. Fie ca florile iubirii să-ți împodobească viața și să-ți vezi împlinite toate dorințele. La mulți ani, Mihaela!

Îți urez să ai o zi a numelui la fel de colorată precum aripile unui fluture, la fel de fericită precum cîntecul privighetoarei și la fel de frumoasă precum o grădină plină cu flori."

Restul este îngăduință între oameni. Se descurcă ei!

„Nu sînt doar coregraf, întotdeauna mi-am scris dansurile“

– interviu cu Gigi CĂCIULEANU –

*Coregraful și dansatorul **Gigi Căciuleanu** a fost invitat în 2016, Anul Centenarului Dada, în capitala Marii Britanii, prin mijlocirea Institutului Cultural Român din Londra, să prezinte publicului spectacolul* L'Om DaDa *pe scena sălii Lilian Baylis a Teatrului Sadler's Wells, unul dintre cele mai importante spații internaționale destinate dansului. Artistul a revenit pe scena de la Sadler's Wells pe 23 octombrie cu spectacolul* Un minut de dans sau Uf!!!, *producție a Fundației Art Production și a Teatrului Mic din București.*

Acest spectacol al dvs. este o celebrare a dadaismului sau un omagiu adus lui Tristan Tzara?

Spectacolul meu nu e hagiografic și nu e nici o celebrare a dadaismului în sine. Dadaism e ceea ce i-am făcut eu textului lui Tristan Tzara. Acesta lua un ziar, îl tăia bucățele și scotea cuvinte disparate ca să formeze un poem, și la fel am făcut eu cu textul său. Textul pe care l-am luat nu e dadaist, să fim clar înțeleși, e un extras din *Omul aproximativ,* care e un text mai tîrziu, aparținînd perioadei suprarealiste, o perioadă foarte frumoasă, filozofică, poetică, nebună, puternică. L-am tăiat în bucățele, l-am silabisit și l-am spus în două limbi, în franceză și română, cele două limbi ale dadaismului, pînă la urmă, fiindcă domnul Tzara, plecînd de la Moinești, vorbea românește, iar ajungînd în Franța a vorbit franțuzește, și probabil că și ceva germană, la Zürich.

Există și un extras din vocea lui Tristan Tzara, care e un omagiu pe care și-l aduce el însuși, nu i-l fac eu. Dar îl pun acolo frumos, așa cum se punea la gazeta de perete, o bucățică din vocea lui, care e foarte specială. Mie îmi place foarte mult cum își citesc poeții propriile poeme. E altfel decît la actori, care le dau tot felul de interpretări. Nu știu dacă l-ați auzit pe Pablo Neruda cum își rostește poeziile, care sună ca niște incantații, le vorrrbește și întoarrrce cuvintele încolo-ncoaaace. E foarte curios fiindcă nu te aștepți ca un text atît de modern conceptual, finalmente e modern și-n ziua de azi, să fie pronunțat à *la* Sarah Bernhardt, dar cred că așa și merge, și am vrut să am acest moment în care el însuși își spune fragmentele de text.

În spectacol jucați alături de Lari Giorgescu, cu care ați mai avut colaborări…

O să rîdeți, dar cred că e un omagiu adus mai degrabă lui Lari Giorgescu decît lui Tristan Tzara. Este, de fapt, o continuare. Eu am făcut un spectacol numit *D'ale noastre,* unde există un moment în care discursul lui Cațavencu era dezmembrat, dadaizat și am vrut neapărat să fac un spectacol în care Lari să fie figura principală. Eu sînt vioara a doua, îi dau acompaniamentul. Tocmai că voiam o scînteie de tinerețe și o putere virilă în aceste silabe care ar putea să cadă într-un fel de desuetudine, de manierism. Am vrut ca Lari, cu pielea lui care sclipește, cu ochii lui, cu vocea lui să joace acest rol al dezmembrării, iar eu îi dau replica pe undeva, mă strecor printre dezmembrările pe care Lari le face și le trimite și le decupează așa cum decupa Tristan Tzara ziarul. Deci Lari e în acest spectacol mai prezent, mai viu decît Tristan Tzara. Pe acesta de ce-l iubesc? Pentru că a plecat dintr-un colț de țară și a ajuns într-un colț de univers. Din Moinești – care e provincie, nu?, căci și România e un fel de provincie –, el a proiectat, a inventat un fel de a gîndi care pînă azi ne urmărește. La fel cum Ionescu, cu teatrul absurdului, nu ni se mai pare la fel de absurd față de absurdul vieții. Acești oameni precum Cioran, Tzara, Eliade și Brâncuși au aruncat niște raze de soare dintr-un punctuleț al Europei înspre lume. Mi se pare foarte frumos și asta am încercat să fac cu acest spectacol, am încercat să fie internațional sau transnațional. Limba n-ar conta prea mult, de-asta aici vom avea supratitrare în engleză, iar spectacolul va fi în română și franceză. Deja avem trei limbi.

Fac o paranteză: eu nu știu de ce s-a inventat esperanto cînd aveam limba română, care are origini de peste tot: și slave, și turcești, daco-romane, latinești și naiba mai știe care. Eu i-aș fi obligat pe toți să învețe româna, fiindcă e o limbă foarte frumoasă și poate că e atît de frumoasă fiindcă în asta gîndesc, finalmente. Româna am redescoperit-o după foarte mulți ani. Cînd am plecat în Franța m-am rupt total de ea și n-am mai vorbit românește decît cu foarte puțină lume. Am gîndit în franceză, am visat în franceză.

> *„Dansul lui Shiva e fără muzică, dar muzica sferelor e un dans.“*

„Sîntem ființe ramificate“

Ce vîrstă aveați cînd ați plecat în Franța?

Nu aveam nici o vîrstă, ca și acum *(rîde).* Deci mă rupsesem de limba română, pe care chiar am uitat-o un picuț. Și am reînceput acum vreo douăzeci de ani să o rescriu, să o revorbesc, să o reinventez, să mi-o reinjectez cu foarte mare plăcere. Eu rămăsesem în Germania cînd am plecat din România și, ca să fac față ceții, fiindcă era o ceață foarte puternică acolo, la Essen-Werden, un fel de provincie de pe Ruhr, în zona industrială unde își avea Pina Bausch lăcașul, și cum mergeam prin ceață, aproape că-mi curgeau lacrimile și recitam poezii de Coșbuc pe care habar n-aveam că le știu, „În vaduri ape repezi curg / Și vuiet dau în cale“, și atunci îmi dădeau un fel de putere aceste versuri. La fel am procedat de foarte multe ori cu limba rusă, cînd eram în România. Eu sînt trilingv de mic. Citesc rusa de la patru ani, am început să citesc rusește înainte de a citi românește pentru că bunica ne citea Biblia în rusă și mă uitam peste pagini și vedeam literele.

Gîndesc și în limba în care trăiesc în momentul acela, așa cum deodată începi să visezi într-o limbă, fără să te aștepți. Cînd eram în America de Sud visam și gîndeam în spaniolă, fără s-o vorbesc foarte bine. E probabil din cauza efortului pe care-l faci ca să asimilezi felul de a vorbi și de a te mișca. Te obligă la niște gînduri subconștiente în limba aceea. Mama îmi spunea, cînd eram mic și visam, că vorbeam o limbă pe care nu o putea identifica. Putea fi și sanscrita și marțiana sau basca. Dar, ca să revenim la Tristan Tzara, limba e un mecanism, la fel cum e și corpul un mecanism. Eu am un spectacol în care spun pe șleau spectatorului că mișcările se conjugă, iar corpul se declină. E un fel de gramatică matematică în care abstractul algebrei se confundă cu foarte-foarte concretul geometriei euclidiene, asta de toate zilele, și probabil cu cealaltă, pe care nu o cunosc, dar care mă pasionează foarte mult, acele dimensiuni care se pare că există și care sînt înfășurate în ele însele.

Se spune că există 11 dimensiuni de fapt, iar cele pe care nu le vedem sînt așa de micuțe și de înfășurate, nu mă întrebați cum, asta spun fizicenii de fizică subatomică, dar mi se pare foarte interesantă această subatomizare a realității, așa cum face și Tristan Tzara. Acele cuvinte puse pe rînd, din întîmplare, se organizează dintr-odată așa cum trebuie să se organizeze elementele într-o baterie atomică: trebuie să fie puse într-un anume fel ca să aibă putere. *Omul aproximativ* e un text foarte interesant și îl recomand tuturor să îl citească pentru că e un fel de Faust fără istorie, fără poveste. Eu am luat un foarte mic fragment, doar prima parte, care mi-a ajuns fiindcă e atîta informație înăuntru, și pe care l-am descoperit lucrîndu-l. Eu îl știu dintotdeauna, dar mi-a plăcut ideea „omului aproximativ“. E foarte frumos fiindcă nu e nimic mai concret ca omul și nimic mai aproximativ ca omul. Cînd i-am spus lui Lari de spectacol, a zis da, foarte bine, dar cînd i-am arătat textul, a zis: aoleu, dar cum o să-l facem? Ei, uite că l-am făcut.

Intenționați să-l continuați la un moment dat?

Nu intenționez să mă repet, dar mi se pare frumos să continui niște lucruri așa cum acest spectacol continuă foarte bine acel moment al lui Cațavencu din *D'ale noastre,* cînd discursul este spus doar cu vocale. Doar trei consoane există: *ș, ț* și *r*-ul nostru accentuat. Probabil că după această creație… n-ai cum să nu continui. Cumva sîntem condamnați să continuăm un drum sau niște drumuri. Alea se ramifică, se duc poate drept înainte, sau la dreapta sau la stînga. Noi, ființele umane, la fel ca și păianjenii, sîntem ființe ramificate. Avem brațele, picioarele, degetele, avem creierii care se ramifică. Dacă vă uitați cu atenție la creierii oamenilor, îi vedeți…

Arborescenți.

Nu-i așa? Îi vedeți ca și cum ați vedea coarnele cerbului. Și cu cît sînt mai arborescenți, cu atît sînt mai (in)florescenți. Stufoșenia asta misterioasă pe care nu o vezi, doar o imaginezi sau o intuiești, este foarte excitantă. Probabil că la Einstein creșteau pînă la cosmos coarnele alea frumoase.

Ați fost mereu influențat atît de literatură, cît și de artele plastice. Considerați că există o formă supremă de artă?

Nu am adevăruri de genul ăsta. Nu se poate separa. De asta nu îmi place cînd mi se spune coregraf. Nu sînt numai coregraf, întotdeauna mi-am scris dansurile. Și s-a și depreciat într-un fel termenul: Cred că putem merge mai departe de a fi numai coregraf sau numai poet sau desenator. Am și un desen care apare în spectacol, un desen pe care l-am făcut de foarte multă vreme și care m-a obsedat și care s-a identificat cu acest Om Dada. Întrebarea dumneavoastră nu e nici naivă, nici pusă din întîmplare, și în ceea ce mă privește este foarte adevărat că nu se pot separa aceste lucruri nici ca inspirație, dar nici ca rezultat.

Vă întrebam fiindcă destul de mulți artiști consideră muzica, de exemplu, ca fiind cea mai directă și pură formă de expresie umană.

Dansul lui Shiva e fără muzică, dar muzica sferelor e un dans. Muzica e foarte mult legată de dans, dar în acest spectacol, ca și în multe altele, o iau ca partener. Nu dansez, nu dănțuiesc pe muzică, dar o iau ca partener, mă joc cu ea, așa cum, dacă vreți o paralelă, o face cinematograful. Într-un film, muzica curge alături de imagine, o ajută, o îngroașă, poate se bate cap în cap cu ea, dar nu are sensul ca la balet, unde faci mișcarea și nota. Muzica o tratez ca pe o artă majoră, dar îmi place foarte mult să gîndesc că și mișcarea poate deveni o artă majoră. Poate că încă nu este, dar cred că mergem spre asta din cauza faptului că este și un limbaj universal.

E un clișeu ce vă spun acum, dar mișcarea este și la îndemîna oricui, chiar și a oamenilor care au un singur picior și un singur braț. Pe mine mă încîntă Jocurile Paralimpice, în care vezi niște oameni care sînt privați de ceea ce majoritatea oamenilor au, și totuși realizează niște performanțe care nu sînt numai fizice, ci sînt niște performanțe eroice și de umanism. Cred că este la îndemîna oricui să se miște, dar nu și să transforme această mișcare în artă, adică să iasă din performanță, din sport. Pe mine m-a impresionat foarte tare cînd am văzut-o prima oară pe Miriam Răducanu dansînd și își ridica o mînă pînă la sprînceană. Eram adolescent și am fugit de la ore ca să mă duc la recitalul dumneaei și am văzut că acest gest atît de mic avea un impact tot atît de mare precum aveau niște piruete în aer, niște sărituri fantastice. Atunci m-a izbit și n-am înțeles-o. Și acum abia înțeleg puterea asta homeopatică, ceva foarte micuț, dar în spatele acestui gest se întîmplă atîtea gînduri.

De fapt, dansul dumneaei se numea *Gînd.* Și era pe muzică, fiindcă tot m-ați întrebat de muzică adineauri, pe o muzică pe care nu se dansează de obicei pentru că Olivier Messiaen nu a permis niciodată să se danseze pe muzica lui, probabil fiindu-i frică de coregraf, și avea dreptate. Dar ea dansa oricum și a luat acele cîteva note ca niște picături de stalactite ale lui Messiaen și a dansat un dans pe care apoi l-a scos din muzică și l-a dansat și altfel. Vă trimit la un film pe care-l puteți vedea și pe YouTube și care se cheamă *Concerto grosso,* în care Miriam Răducanu, în anii '60, tratează muzica cum nu o fac nici cei mai moderni dintre cei mai moderni.

Ați afirmat că vă place mai degrabă să trăiți în viitor și mă întrebam dacă aveți un regret că nu ați reușit pînă acum să împliniți ceva și proiectați dorința în viitor.

Da, am foarte multe proiecte pe care sper să am timp să le fac, foarte multe lucruri în sertarul minții, dar și în cel real, unde le am scrise. De fapt, aceste proiecte se conturează foarte repede. În cadrul Festivalului Național de Teatru voi avea o expoziție cu fotografii și desene pe care le voi scoate în public pentru prima dată. Va ieși, de asemenea, și o carte cu poeme și cu desene, care este luată și purtată de către Fundația Art Production, cea care a produs și spectacolul din seara asta. Cred că aceste lucrări nu sînt numai ce se vede și au încercat să arate și ce nu se vede. Deci proiecte sînt, gînduri sînt, și sper să fie și putere pentru asta.

a consemnat
Andrei VORNICU

„Nu istoria e o știință exactă, ci mai degrabă literatura“

– interviu cu Andreea RĂSUCEANU –

Bucureștiul e un personaj important în literatura română de azi și de ieri. Toți cei pasionați de subiect au acum și bibliografie. Am întrebat-o pe ***Andreea Răsuceanu*** *(autoarea volumelor* Bucureștiul lui Mircea Eliade, Cele două Mîntulese *și a recentului* Bucureștiul literar. Șase posibile lecturi ale orașului, *apărute la Editura Humanitas) cum se vede orașul în romanele scriitorilor, cum se creează o mitologie a unui spațiu și ce pot face romanele în acest caz.*

După Bucureștiul lui Mircea Eliade, *v-ați ocupat de Bucureștiul din romanele autorilor contemporani. Cît de ofertant e acest oraș literar pentru un studiu?*

Exact aceasta a fost și întrebarea de la care am plecat în cartea mea, cum se conturează orașul în operele unor autori contemporani, dacă el capătă o identitate suficient de puternică, o imagine suficient de elaborată pentru a face subiectul unui studiu. Știam acest lucru despre Bucureștiul lui Mircea Cărtărescu, este vorba despre un oraș care e, pe rînd, un *alter ego* al naratorului, un oraș-corp, cu alcătuire anatomică, un peisaj multisenzorial, un text, o „zonă“ pynchoniană, în care se întîlnesc toate contradicțiile spațio-temporale etc. Orașul e chiar centrul romanelor lui Mircea Cărtărescu, de care se leagă, imperceptibil, toate firele narațiunii, în care reverberează toate sensurile subterane ale textului. Același lucru se întîmplă și în cazul celorlalți autori, unde orașul e nu doar un *decor*, ci un *cadru* al acțiunii, iar uneori devine personaj. Am observat, în cazul prozei Gabrielei Adamesteanu, că peisajul urban se organizează în funcție de ritmul interior al personajelor, dar și că acestea trăiesc racordate la pulsul orașului, e o relație de reciprocitate – *atmosfera* orașului contaminează viața lăuntrică a personajelor, și invers, *climatul interior,* în termenii lui Pierre Sansot, influențează ceea ce este în exterior. Apoi, la Filip Florian, am descoperit un fabulos oraș de secol XIX, a cărui imagine e tributară unei priviri a străinului, care e Joseph Strauss, dentistul lui Carol I, iar la Simona Sora, un spectaculos obiect spațio-temporal, hotelul Universal, un hibrid arhitectural martor al unei istorii bucureștene vechi de două veacuri, ridicat în centrul unei geografii secrete. Și tot așa, materialul e inepuizabil.

Ați ales să mapați Bucureștiul, urmărindu-i geografia interioară și ficțională. Ce ați descoperit făcînd această călătorie?

Am descoperit în primul rînd cît adevăr există în afirmația teoretică conform căreia imaginea poetică, sau literară, a unui oraș rămîne mult mai bine imprimată în memorie decît cea pe care ne-o configurăm citind documente sau cărți de istorie. M-am întrebat de ce se întîmplă așa, așa cum apare ea în *Război și pace,* nu cea din cărțile de istorie. Același lucru se întîmplă și cu geografia, e suficient să ne gîndim la Mîntuleasa, ea va fi pentru totdeauna strada magică din nuvela lui Mircea Eliade, nimeni nu se mai gîndește la ctitorii bisericii, care au dat numele mahalalei, cupețul Manta și soția acestuia, Stanca Mîntuleasa.

Să presupunem că există pe lume un călător care i-ar citi pe Cărtărescu, Gabriela Adamesteanu, Filip Florian etc. și apoi și-ar dori să vină și să reconstituie, pe cît posibil, acel spațiu. Ar fi dezamăgit sau încîntat?

E frumoasă această perspectivă, și cred că deja se întîmplă ca diverși cititori să pornească în căutarea acestor locuri. Mircea Cărtărescu povestește în interviul pe care mi l-a acordat în carte că, mergînd cu diverse echipe de filmare în locurile exploatate literar în proza lui, membrii acestora găseau locurile respective „stranii și poetice“, fiindcă, adaugă el, Bucureștiul „chiar și-n realitate e din cale-afară de bizar“. Gabriela Adamesteanu, pe de altă parte, mi-a mărturisit că, ducîndu-și diverși prieteni sosiți din străinătate prin București, pe bulevardul Magheru, de pildă, aceștia îl găseau urît, cenușiu. Vedeți, diferența e că primii citiseră probabil literatura lui Mircea Cărtărescu și vedeau deja orașul prin filtrul magic al literaturii, pe cînd ceilalți vedeau doar un oraș care, în absența poveștii, li se înfățișa cenușiu și trist. Glumesc, dar numai pe jumătate, cred că literatura poate înfrumusețea locurile sau le poate învălui într-o aură de mister. Oricum ar fi, ne poate face să le vedem și altfel, cred că nu poți fi decît încîntat redescoperind orașul astfel.

Întotdeauna mi-am zis că există o legătură strînsă între scriitori și locul în care trăiesc. Și mi-am dorit să ajung la Lisabona, după ce l-am citit pe Pessoa. Sau la Paris, după ce l-am citit pe Vila-Matas, ca să pomenesc primele cărți care îmi vin în minte și care m-au făcut să mă gîndesc la orașele reale pornind de la texte. Orașele invizibile ale lui Calvino sînt o referință importantă în cartea dvs. Cum se creează familiaritate cu un spațiu? Și vă întreb asta pentru că ați optat să aveți în Bucureștiul literar *și interviuri cu autorii al căror oraș l-ați cartografiat.*

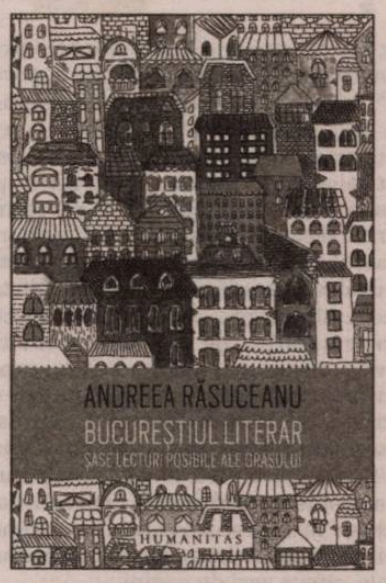

Există o amprentă mentală a orașului în care trăim, pe care acesta și-o lasă asupra fiecărui locuitor al său. Deși trăim cu toții în același oraș, orașul e diferit pentru fiecare, imaginea lui e alta, tributară percepției personale, iar scriitorii pun acest raport și sub formă de cuvinte. Definind peisajul, J.-P. Richard spune că acesta nu e echivalentul locurilor pe care le-a văzut un scriitor, ci al unei anumite *imagini a lumii*, conforme cu sensibilitatea și stilul său. Despre asta am vrut să scriu eu. Și mi-am dorit mult să existe și interviurile cu cei șase autori despre care am scris în carte, de fapt o mărturie directă a lor legată de felul în care percep orașul. Altminteri, ar fi rămas o *one-sided story,* doar percepția mea, una exterioară, a analistului, despre orașul fiecăruia dintre autorii analizați.

Există un fel de nostalgie pentru un București interbelic. Orașul modern, cu toate schimbările și contorsiunile lui, are nevoie de propria mitologie. Poate să ajute literatura la crearea ei?

Da, iar elementele acestei mitologii devin limpezi atunci cînd citești consecvent, sistematic, opere literare recente. E vorba despre anumite toposuri pe care literatura le consacră, despre locuri care apar recurent în operele mai multor autori, intrate în conștiința generală cu o anumită valoare: Casa Scînteii, ca să dăm doar un exemplu, e un astfel de loc emblematic, convertit în simbol al unei epoci – e interesant să vezi cum Gabriela Adamesteanu face din „Clădire“, cum i se spune, cu un nume generic, o alcătuire aproape antropomorfă, a cărei „imensă privire“ urmărește orice mișcare a oamenilor; e însăși imaginea unui sistem opresiv și absurd. Ea apare însă și în proza lui Stelian Tănase, și în cea a lui Mircea Cărtărescu (unde un alt edificiu-simbol al Bucureștiului comunist, Casa Poporului, joacă un rol central, această „imposibilă himeră“, „mîncătoare de creier uman“). Sînt mai multe astfel de obiecte spațio-temporale (străzi, clădiri, diferite puncte de pe harta orașului), cum le-a numit critica, ele vorbesc despre diferitele straturi de timp care definesc identitatea unui loc (ca să mai dau doar cîteva exemple din cele analizate de mine: Lipscanii, Calea Victoriei, Palatul Regal, cartierul Uranus, Ateneul, hotelul Universal, Oborul, Gara de Est etc.). Literatura contemporană, citită în cheia unei metode cum e geocritica, sau geografia literară, arată și ce valoare simbolică au acestea astăzi, în contextul lumii actuale. De fapt, literatura fixează aceste elemente, conturează o mitologie bucureșteană care altminteri nu ar exista decît la nivelul unui folclor urban.

Cum ar arăta cititorul ideal al cărții? Este cel care s-a întîlnit deja cu orașul ficțional sau care ar putea, în felul acesta, să-l descopere?

Firește că cel mai interesant va fi pentru cei care abia acum descoperă și astfel orașul, sub forma acestor șase lecturi posibile. Dorința mea cea mai mare e să îi provoc pe cititori la o (re)lectură a acestor cărți, dar și la o relectură a orașului prin acest filtru, al literaturii.

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

De peste un secol, „Adevărul“ scrie despre România.
Acum e rândul tău să spui ce înseamnă țara aceasta pentru tine.

SCRIE-I ROMÂNIEI!

Din 21 noiembrie

Completează mesajul tău de Ziua Națională pe prima pagină a ziarului „Adevărul“ din 21 noiembrie, fă o poză acestuia, trimite-ne-o și ești înscris automat în concurs! Poți câștiga un drapel de colecție, iar pe 1 Decembrie mesajul tău se poate regăsi pe prima pagină a ziarului. Pentru a participa la concurs trebuie să ne trimiți mesaj pe Facebook (www.facebook.com/Adevarul), pe WhatsApp (la numărul de telefon 0758.114.840) sau pe e-mail contact@adevarul.ro cu o poză sau poza ta împreună cu prima pagină a ziarului „Adevărul“ din data de 21 noiembrie 2016. Detalii pe adevarul.ro și în ziarul „Adevărul“.

Marele Premiu
un drapel istoric Ferdinand 1923

Premii Speciale
câte un drapel istoric Carol, Cuza, Mihai I.

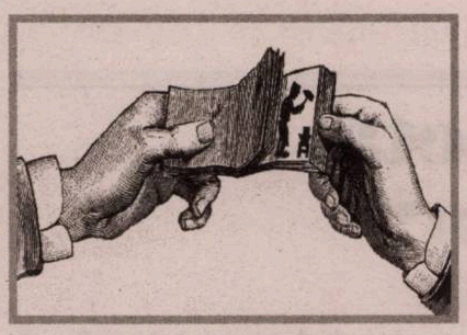

Marius CHIVU

feedbook

Și totuși se întîmplă

● **Jon McGregor, *Așa ceva nu ți s-ar putea întîmpla niciodată*, traducere de Anca Simitopol, Editura ALLFA, 2016.**

Ce înseamnă pentru tine cuvîntul „povestire“, a fost întrebat Jon McGregor într-un interviu: „Nu știu. Ce înseamnă cuvîntul «coardă» pentru voi în sensul măsurării distanței de la un capăt la altul? Le-am spus odată unor studenți din cadrul unui *workshop* dedicat scrisului că o poveste trebuie să includă un element al schimbării; că descrierea unui coș cu fructe nu va fi niciodată o poveste, dar imediat ce introduci trecerea timpului și implicațiile degradării deja începi să scrii o poveste. Acesta este pentru mine cea mai apropiată înțelegere a cuvîntului «povestire».“ Jon McGregor este una dintre vocile teribile ale noii proze britanice (pus alături de Helen Simpson, Dan Rhodes, Ali Smith sau Adam Thorpe, are deja o colecție impresionantă de premii și nominalizări) și e miraculos faptul că două dintre cele patru cărți ale sale sînt deja traduse în limba română (romanul *Pînă și cîinii* a apărut acum doi ani tot la Editura ALLFA).

Așa ceva nu ți s-ar putea întîmpla niciodată este un volum cu treizeci de povestiri, dar în acest caz trebuie să spun ce înseamnă cuvintele „volum“ și „povestire“. Dacă ar fi să mă folosesc de definiția autorului însuși, povestirile lui surprind diverse faze ale unor forme variate de schimbare, uneori într-un limbaj poetic, alteori introspectiv, în monolog, în formele relativ convenționale ale epicului, dar, uneori, apelînd la documente oficiale înșiruite într-un dosar, din care „povestea“ reiese fragmentar, sau folosindu-se din plin de posibilitățile grafice ale scrisului (unele cuvinte, expresii sau fraze sînt tăiate, altele șterse; sau doar dispuse sub forma versului alb în povestirea „Iarna, cerul“, unde o poetă s-a înstrăinat de soțul ei, astfel că reformulările și tăieturile devin manifestările grafice ale traumei). Alternanța stilurilor și a discursurilor narative, de la notații poematice în vers alb la mărturii judiciare, rapoarte de supraveghere și documente de securitate, nu dăunează cărții. Chiar dacă aparent nu este omogenă stilistic și narativ, forma discursivă se află întotdeauna în armonie cu conținutul „povestirilor“. Inclusiv în ceea ce privește dimensiunea, căci unele povestiri au doar două rînduri, altele, cîteva zeci de pagini.

Din toate aceste variații formale (unii critici au vorbit pe bună dreptate despre „experimente formale“ și „riscuri lingvistice“) este compus volumul de povestiri al lui Jon McGregor care conține și niște hărți ale unor locuri dintr-un teritoriu mai vast, fiecare povestire purtînd, după titlu, și numele locului, delimitînd astfel spațiul unei comunități. Este vorba despre costa de est a Angliei, Norfolk și Cambridgeshire, locuri joase și mlăștinoase, amenințate de inundații și unde ploile mai lungi pot produce pagube reale (în povestirea „Dacă o să plouă întruna“, protagonistul este un soț și un tată decăzut, care își construiește o casă într-un copac pentru a supraviețui iminentului potop). Această geografie deopotrivă redusă și apăsătoare a cărții îi oferă lui Jon McGregor libertatea formală de a scrie povestiri de atmosferă dintr-o singură frază (cineva i-a numit povestirile „priveliști“). Deplasarea, schimbarea, degradarea sînt esențiale în aceste „povestiri“ care forțează permanent granițele genului, așa cum geografia propriu-zisă a unui loc presărat de garduri și canale se modifică, supus fiind eroziunii și forțelor pluviale.

Așa cum sugerează și titlul, povestirile conțin întîmplări uneori violente, alteori stranii, dacă nu de-a dreptul stranii și violente – precum accidentul produs de o sfeclă de zahăr zburată dintr-un camion agricol și aterizată, prin parbrizul spart, pe scaunul din dreapta unei tinere șoferițe care rula liniștit undeva în spate pe șosea; accident absurd care se continuă cu un incident cel puțin dubios („Conexiuni“ fiind, de altfel, o povestire remarcabilă). Deși întîmplările pot părea stranii și catastrofice, ele nu sînt provocate de forțe ale inexplicabilului sau supranaturalului. Un adolescent întors de la prima întîlnire lovește mortal cu mașina un bărbat, pe care-l îngroapă în cîmp (un cadavru va fi dezgropat de o alunecare de teren provocată de inundații, dar nu știm dacă e vorba de același corp); unui bărbat îi este interzisă participarea la serbarea fiicei sale în baza unui ordin de restricție și omul găsește o soluție extremă; niște foști pușcăriași își ridică o tabără pe o proprietate scumpă, urmărind de la distanță o nuntă de lux *(vezi și fragmentul de mai jos);* nevasta unui vicar este neliniștită și devine suspicioasă cu privire la o femeie săracă, taciturnă și bolnavă, invitată temporar la ei în casă („Ceea ce i-a amintit mai tîrziu“ este, psihologic vorbind, foarte fin scrisă); un bărbat are o fobie față de ouă (teoretic, e posibil ca într-o zi să găsească un fetus înăuntrul unui ou)… Dacă unele povestiri se ocupă de dezastrele corpului uman (atac cerebral) sau ale naturii dezlănțuite (potop), alte povestiri anticipează războiul sau doar niște confruntări armate (cîteva detalii trimit la conflictul din Insulele Falkland), iminența și violența schimbărilor fiind redate prin limbajul rece, exact al documentelor.

Poetice în limbaj și atmosferă, catastrofice în epic, plasate în mijlocul unei naturi idilice, dar amenințătoare, și într-o climă apăsătoare, povestirile experimentale cu personaje ciudate sau doar însingurate ale lui Jon McGregor cartografiază un teritoriu literar inedit, interesant, solid.

aproape de carte

Jon McGREGOR

Așa ceva nu ți s-ar putea întîmpla niciodată

Ray a spus că nunta mai mult ca sigur va fi distrusă dacă avioanele treceau așa toată ziua. Părea satisfăcut. A spus că trebuie să fi fost o operațiune de mare importanță să trimiți în aer toată escadrila, mai ales în formație cum era…

Cînd am auzit clopotele bisericii bătînd și am văzut invitații ieșind din biserică și aruncînd cu confetti peste fericita pereche, lucrurile se liniștiseră la Sands de cîteva ore. Îl credeam în stare pe bătrînul Stewart să se fi dus să se certe cu baza. Stare de urgență națională, sau ce o fi fost, dar se căsătorea fiica lui. Noi am stat în vîrful dealului, pe pajiște, și i-am privit pe toți ieșind din biserică. Aliniindu-se pentru poze. Despărțindu-se și adunîndu-se, cu tînăra rochie albă mereu în centru. Toate femeile cu pălării și rochii ca la competiții. Ray a început să vorbească despre cum le place femeilor să se gătească pentru nuntă. Pantofi cu curelușe. Pantofi cu tocuri. Rochii cu imprimeuri și culori îndrăznețe. Rochii purpurii. Rochii înflorate cu roșu și alb. Foarte strîmte. Deasupra genunchiului. Care pun în evidență formele, mă-nțelegi. Rochii pe care le tot trag de tiv în jos de parcă nu ar fi observat niciodată cît de scurte sînt cînd le-au pus pe ele, mă-nțelegi. Toate coafurile alea. Pălării. Pălării de vară. Rochii de vară și pălării de vară și bretelele care tot alunecă de pe umeri. Umeri goi, picioare goale. Mă-nțelegi. Era greu să-l oprești cînd începea să trăncănească. Al naibii, monolog, așa se numește…

Clopotele bisericii au continuat să bată pînă cînd cuplul căsătorit a urcat într-o mașină și a plecat. Multe bătăi de clopot… Cînd s-a terminat, Ray m-a întrebat dacă mi-a povestit vreodată despre povestirea pornografică pe care o scrisese cîndva. I-am spus că nu. I-am spus că nu sînt sigur că vreau să știu. Mi-a spus că s-a întîmplat cu ceva timp în urmă și mi-a mai spus că povestea era pentru soția lui. Nu voiam să știu. Mi-a spus că nu era ca și cum ar fi obișnuit să scrie pornografie, dar fusese o călătorie lungă cu trenul și îi venise, pur și simplu, să facă treaba asta. Se gîndise că probabil ea o să aprecieze gestul. Se gîndise că era ceva ce putea face pentru ea, în timpul cît era plecat. Să îi facă o surpriză. Am spus că nu știam că era căsătorit. A spus că sînt multe lucruri pe care nu le știu despre el, și oricum asta se petrecuse cu mult timp în urmă. Mi-a spus să nu îl pun să povestească despre căsătorie…

(fragment din povestirea „O să-ți cumpăr o lopată“)

Publicitate

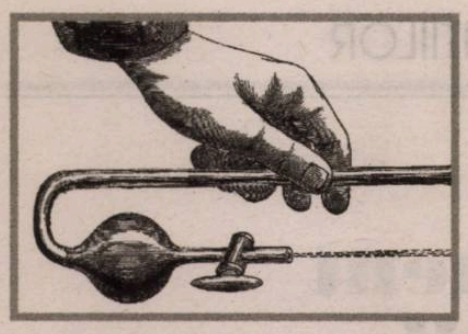

Oana STOICA

rosencrantz & co

Fascinanții

● FNT 2016, ediția a 26-a, 21-30 octombrie.

Se întîmplă uneori, mai ales cînd vezi multe spectacole într-un interval scurt de timp, ca percepția asupra lor să se condenseze. Senzațiile se intensifică, dar se și esențializează. Astfel, ceea ce rămîne în urma unor spectacole nu este imaginea de ansamblu, ci cîte un element din construcția lor. Desigur, întregul se recuperează din memorie, dar de această dată am preferat să reții, dintr-un festival cu o selecție (prea) generoasă, cîteva fragmente interesante, fascinante chiar, nu atît ca reprezentare a producțiilor din care fac parte, ci ca elemente în sine, frumoase, puternice sau neliniștitoare.

Ironic și vulnerabil, personajul alunecă pe scenă cu eleganța fascinantă a unui faun.

Femeia mării

● *Scurte povestiri* și *Acum*, spectacole de Carolyn Carlson. Performeri: Chinatsu Kosakatani, Yutaka Nakata / Carolyn Carlson / Won Myeong Won, Constantine Baecher, Juha Marsalo, Céline Maufroid, Riccardo Meneghini, Yutaka Nakata, Sara Orselli, Sara Simeoni. Carolyn Carlson Company.

Carolyn Carlson are 73 de ani și fluiditatea unui pește. Legendă a dansului contemporan, coregrafa americană rezidentă în Franța, unde și-a înființat și propria companie, a prezentat în FNT două spectacole și a ținut un masterclass. *Scurte povestiri* a venit într-o formulă de trei episoade, *Li / Imersiune / Ardere* (spectacolul este modular, conține mai multe episoade – *Mandala, Wind Woman* etc. – dintre care se aleg trei pentru o reprezentație), din care partea centrală a fost susținută de coregrafă însăși. *Imersiune* este un solo în care curgerea apei, sunetul valurilor sau al vîntului peste mare, furtuna, liniștea sau ploaia calmă (muzica: Nicolas de Zorzi) mîngîie ușor corpul dansatoarei, ca pe o trestie. Trupul „curge" sub muzică, uneori sub tăceri, impulsionat doar de lumina albastră din fundal, se lichefiază, ia forma sunetului, ca și cum între aceste elemente, corp și sunet, ar funcționa principiul vaselor comunicante. E fabuloasă fluiditatea lui Carolyn Carlson obținută aparent fără greutate, ca și cum ar fi conținută în însăși carnea ei, o fluiditate pe care își fundamentează toate coregrafiile. Astfel „curg" trupurile și în celelalte două *Povestiri*, dar și în *Acum* – un spectacol care pornește de la „Poetica spațiului" a lui Gaston Bachelard și care mi-a amintit de *Imposibila, posibilă casă,* spectacol al Teatrului Parkaue din Berlin, prezentat de curînd în Festivalul Tînăr de la Sibiu, ambele explorînd spațiul intim prin poveste și percepție, conectînd omul cu locuința sa („corpul meu este casa mea"). Există și alte elemente comune spectacolelor lui Carolyn Carlson, precum obsesia timpului sau o pronunțată aplecare spre calofilie, spre un frumos în sine, (uneori prea) căutat. Dar peste toate acestea rămîne imaginea femeii unduită de clipocitul apei.

Bărbatul de floarea-soarelui

● *Prin vis*, scenariu de Matyás Várga; regia, scenografia și coregrafia: Pál Frenak, muzica originală: Atilla Gergely, Levi Norman. Cu: Laura Avarvari, Cătălin Ursu, Mara Opriș, Răzvan Ciocoi, Alina Ilea, Daniela Bostan, Luminița Tulgara, Călin Stanciu Jr., Raul Lăzărescu, Ionuț Iova. Teatrul Național „Mihai Eminescu", Timișoara.

În spectacolul lui Pál Frenak predomină narațiunea imaginarului, a inconștientului: un accident de mașină – care este o *axis mundi* – și o victimă al cărei delir burlesc conține *icon*-uri pop (precum mai multe Marilyn Monroe). Coregrafia este mai tăioasă decît la Carolyn Carlson, are altă tonalitate, folosește umorul și contrapunctul, nu ezită să fie ireverențioasă. Partitura rezervată coregrafului în spectacol a fost preluată de tînărul Răzvan Ciocoi, care atrage atenția în două momente, un solo în fustă albă în care dansează cu torsul, în special cu spatele, și un altul în care apare acoperit de o haină de floarea-soarelui la care renunță dezinvolt pentru un dans nud în penumbră. Sînt pasaje care depind de forța dansatorului, nu atît ca performanță fizică, ci ca putere de captare a atenției întrucît elementele coregrafice și teatrale sînt discrete, esențială fiind energia. Ironic și vulnerabil, personajul alunecă pe scenă cu eleganța fascinantă a unui faun.

Lopahin

● *Livada de vișini* de A.P. Cehov, regia: Lev Dodin, scenografia: Aleksander Borovsky. Cu: Ksenia Rapoport, Ekaterina Swennen, Elizaveta Boiarskaia, Igor Chernevich, Sergei Vlasov, Danila Kozlovskiy, Oleg Ryazantsev, Tatiana Shestakova, Andrei Kondratiev, Arina Von Ribben, Sergey Kuryshev, Stanislav Nikolskiy. Teatrul Maly Drama – Théâtre de l'Europe, Sankt-Petersburg, Rusia.

Livada de vișini a lui Dodin are marcajele unui creator de talia gurului de la Teatr Maly: o viziune coerentă și bine fundamentată, un sistem de relații complex și justificat, un spectacol lucrat cu finețe, în detaliu, într-un universal valabil stil stanislavskian. A funcționat bine spațiul, căci spectacolul se mută de pe scenă în sală, care devine astfel livada și casa totodată, suprafața imensă din Sala Mare a TNB a cerut efort din partea actorilor din cauza traseelor lungi, ceea ce a a creat o anume poezie, poate involuntară. Sigur, livada e simbolul unei epoci și orice schimbare socială sacrifică generații care, spune Dodin, nu sînt noțiuni abstracte, ci oameni. Bine integrat a fost elementul cinematografic, cu livada proiectată pe ecran – deja amintire – de un aparat de 16 mm, sub forma unui film mut.

Și a fost Danila Kozlovskiy, un Lopahin tînăr, sfîșiat între trecut și prezent, avînd și căldură umană, și ambiție rece, presimțindu-și sfîrșitul (poartă pălăria Ranevskăi și e afectat de închiderea casei – nu se susbtituie doar puterii, ci și decăderii), ludic și (auto)ironic. Subtil în ultima scenă cu Varia, a unei atracții consumate fizic, urmată de abandon, actorul explodează după cumpărarea livezii. Bucurie aproape primitivă, tușe de nebunie, regrete și triumf exultat în dans (o bătută) și într-o versiune dementă de *My Way* – actorul are experiență în concerte, cîntecul a fost folosit doar ca material pentru starea complexă de bucurie/tristețe a personajului – pe care se aud cum sînt tăiați vișinii, toate sînt pentru Danila Kozlovskiy un prilej de etalare a performativității sale. *Livada de vișini* este mai degrabă spectacolul său decît al lui Dodin.

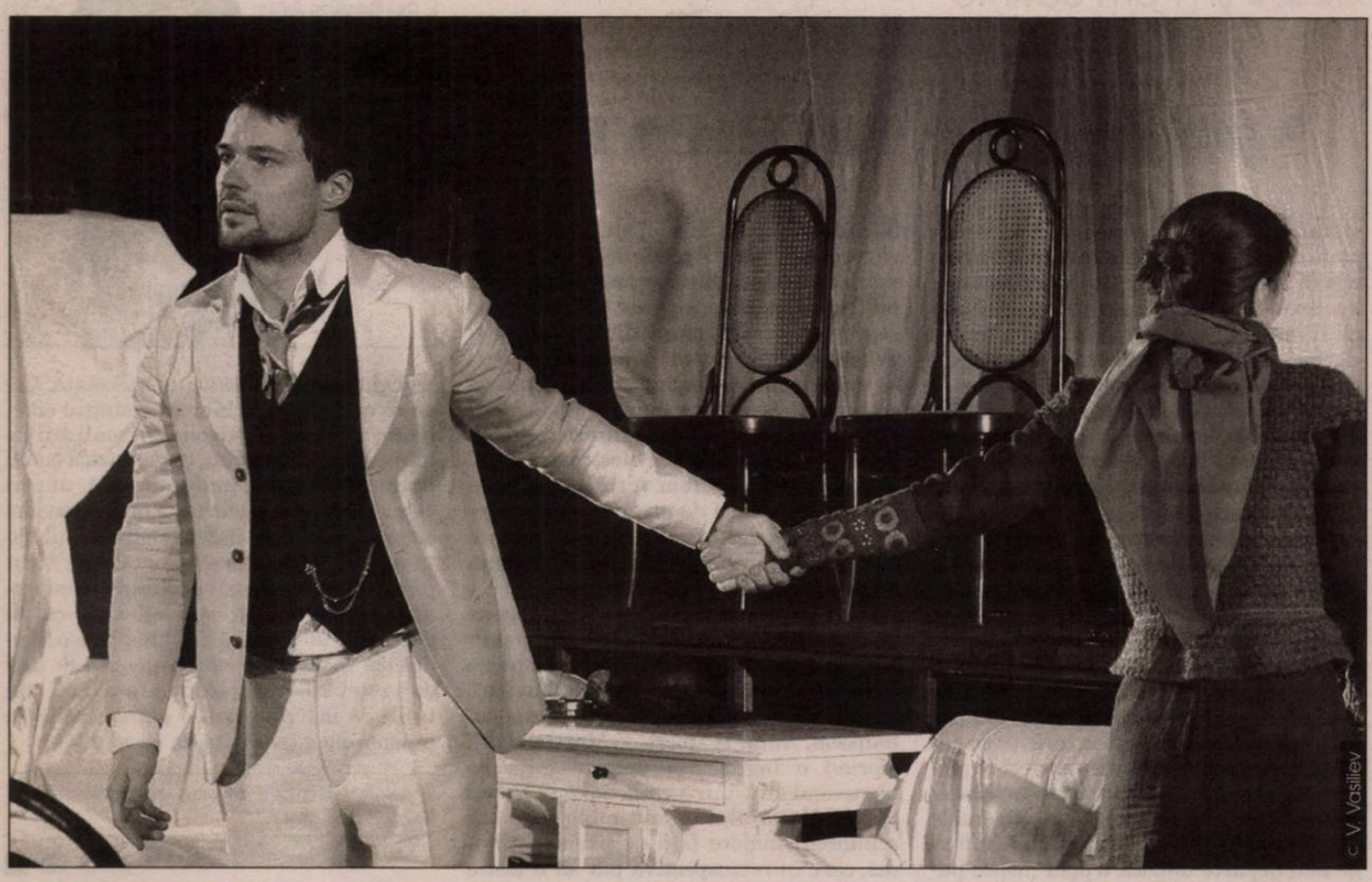

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Acel presentiment al posibilității

● ***Ce sentiment de l'été / That summer feeling*** **(Franța – Germania, 2015), de Mikhaël Hers.**

Cel de-al doilea lungmetraj al lui Mikhaël Hers urmărește cîteva momente de doliu, de-a lungul a trei veri, în trei orașe diferite (Berlin, Paris și New York), din viața membrilor unei familii care își continuă parcursurile în absența Sachei (Stéphanie Daub-Laurent), o tînără femeie aparent vibrînd de robustețe, moartă subit, în urma unui leșin, în centrul unui parc din Berlin. Acțiunea se concentrează asupra lui Lawrence (interpretat de Anders Danielsen Lie, o trimitere vădită la *Oslo, 31. August* de Joachim Trier), iubitul german al Sachei, și a lui Zoé (Judith Chemla), sora acesteia, între care ia naștere o formă de atașament. Pe cît de sumbru e subiectul filmului lui Hers, pe atît de luminos e pus în scenă, într-un decor solar-vegetal care acaparează acțiunea, o împinge în plan secund, lăsînd în față o natură exuberantă, corpuri care se desfată în lumina soarelui și o mișcare neînăbușită de du-te-vino-uri pe străzi, în parcuri pline de verdeață și în reuniuni spontane de oameni prin baruri sau pe acoperișuri de case.

Atacat în mod previzibil pentru lipsa de eficiență a narațiunii și a construcției relațiilor personajelor, *Ce sentiment de l'été* (titlul aparține melodiei lui Jonathan Richman) nu mizează pe conturarea unei melodrame. Evenimentele la care participăm sînt puține și, în afara celui inițial, decisiv, rămîn pînă la final neconflictuale: vizita lui Lawrence la Paris sau a lui Zoé la New York se desfășoară în cadrul unor plimbări în parc, mese în familie sau petreceri cu prietenii și a unor discuții banale. Evenimentele importante și grave există (înmormîntarea, de pildă, elucidarea cauzelor morții fac parte din poveste), dar se petrec în afara cadrului și sînt cel mult amintite, cum e, de pildă, amintită perioada de aparentă depresie a lui Lawrence, în care întrerupe legăturile cu familia Sachei. Există și o înclinație a filmului de a menaja spectatorul de absolut orice formă de violență (moartea e mai asemănătoare unei căderi în somn, suferința mamei Sachei rămîne în spatele unei uși, în timp ce filmul abundă de verdeață și oameni care se bucură de vară) și o încercare de a menține un ton egal-melancolic de-a lungul întregului film, în ritmul unei coloane sonore la fel de egale, care îl accentuează. Miza la care aspiră *Ce sentiment de l'été* e mai degrabă poetică, iar conflictul nu e neapărat narativ (folosirea actriței Marie Rivière nu e singurul lucru care amintește de filmele lui Éric Rohmer). Indiciile ivite din vizite și discuțiile între prieteni ne dau de înțeles că Lawrence suferă de un blocaj (ca scriitor, nu a mai terminat ceva de la moartea Sachei, adică de trei ani, și preferă să se ocupe de traducerea unor manuale tehnice). Faptul că filmul folosește elipsele, lăsînd celelalte luni ale anului în afară și filmînd doar scene din cele trei veri, lasă impresia imposibilității sale de a ieși din acea vară, revenirea sa concomitentă cu revenirea filmului la momentul respectiv, în timp ce lumea din jurul său dansează și se joacă în ritmul unor noi veri, lasă impresia unui conflict dintre timpul său interior, al memoriei, și un timp exterior, al anotimpului care se manifestă în toată luminozitatea sa, indiferent la propriul său întuneric.

Alegerea de a filma pe Super 16 mm oferă filmului ceva din aspectul unui film *home made*. Spre finalul acestuia, camera abandonează de tot acțiunea, luînd forma unor momente de documentar, filmînd oamenii din parc, așezați pe pături, implicați în jocuri, participînd la ritmul natural al verii, neimplicați în povestea lui Lawrence. Excepționalitatea experienței acestuia ajunge să fie anulată (după ce fusese mai întîi pusă în paralel cu cea a lui Zoé, asemănătoare cu a sa, și amendată de unul dintre prietenii săi ca o experiență printre altele, ale numeroșilor oameni pe lîngă care se întîmplă să treacă), iar vara capătă un caracter universal, un moment de vîrf, ca cel pe care îl surprind fotografiile de familie.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

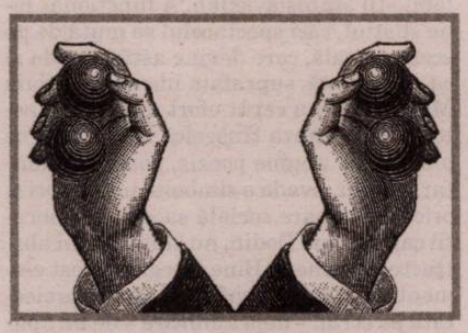

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Spațiu de manevră

● **Tonbruket, *Forevergreens*, ACT, 2016.**

Cu privire la muzicieni precum Esbjörn Svensson ori, ca să folosesc un exemplu ceva mai recent, Goodbye to Gravity, au existat la noi drastice disproporții între cît s-a scris în presă pe vremea cînd aceștia activau, cînd s-ar fi putut bucura de orice dram de atenție și apreciere, față de cît s-a scris după ce au răposat. Situația se poate generaliza la toate soiurile de artiști și forme de artă – avem, în presa culturală românească, o apetență pentru postum în detrimentul artiștilor contemporani care cresc sub ochii noștri și ar putea să se bucure de atenție și înainte de a li se întîmpla vreo nenorocire. Desigur, omagiul și comemorarea își au rostul lor, însă toată lumea ar avea de cîștigat dintr-un mai ascuțit simț al prezentului.

Bunăoară, basistului Dan Berglund cred că i-ar plăcea de acum (după patru albume) să vorbim despre grupul său Tonbruket ca despre o identitate de sine stătătoare înscrisă pe un drum și într-un plan de viitor proprii, și nu ca despre o anexă la istoria pe care muzicianul a avut-o în Esbjörn Svensson Trio. De omagii îl putem lăsa chiar pe el să se ocupe, căci oricum nu trece album să nu vîre cîte o piesă subtil comemorativă cu privire la perioada EST. Un semn destul de clar că își dorește ceea ce spun aici e faptul că avem, cu noul material intitulat *Forevergreens*, o trupă a cărei adresabilitate e cu totul alta decît cea pe care o aveau EST. Încă de pe albumul precedent începuseră să se infiltreze influențe prog-rock (Pink Floyd ori King Crimson) și teme cosmice a căror miză nu mai ține de vreo rigoare academică jazzistică, nici de spectaculosul improvizației, ci de impact emoțional și acel *„sense of wonder"* despre care se vorbește în science-fiction. Dintre demersuri mai recente din lumea rock, ce se aude aici le va aduce aminte unora și de piesele instrumentale ale lui Steven Wilson/Porcupine Tree, de polonezii Riverside ori de elvețienii Sonar. Albumul împinge mai departe muzica trupei înspre publicul care se dă în vînt după post-rock și rock progresiv. Aceștia își vor face un mare deserviciu dacă ocolesc un astfel de material, lăsîndu-se poate intimidați de segregările tradiționale dintre genuri și de asocierea grupului Tonbruket cu jazzul ori muzica de improvizație. Întreaga scenă post-jazz scandinavă este de altfel contaminată cu astfel de interferențe; la fel și rock-ul ori muzica electronică de la ei, încît nu mai putem vorbi de o migrare între genuri, ci de un spațiu de manevră mai larg decît își permit scenele care preferă să se cramponeze în taxonomia tradițională a genurilor muzicale.

Dovadă stau și colaborările eterogene prezentate pe acest album: pe de o parte diva pop norvegiană Ane Brun, pe de altă parte o piesă ca „Polka Oblivion", cu trio-ul de suflători jazz Per Texas Johansson, Anna Högberg și Martin Holm oferind o ingenioasă demonstrație de transcendență între rock, jazz și *world music*. Materialul în ansamblu prezintă schimbări majore față de primele albume, care în retrospectivă par să fi fost o trilogie post-EST de-acum încheiată. Ceea ce a rămas neschimbat e simțul cinematic al muzicii stîrnind vizualizări în mintea ascultătorului, însă muzica e mai puțin psihedelică, mai lumească, uneori chiar dansabilă și oferind numeroase idei cu privire la ce ar cîștiga post-rock-ul dacă ar pleca puțin urechea la ce s-a făcut pînă acum în jazz-ul scandinav. Acest comentariu e cu atît mai relevant cu cît post-rock-ul pare să fi ajuns într-o fundătură în excesul său de loialitate față de o rețetă ce și-a pierdut de ani buni statutul de inovație, avînd mare nevoie de prospețimea insuflată de acest album.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Mersul la cort face spatele frumos

„Nu-mi place să dorm în cort“, îmi spune un prieten, „am fost o singură dată și a plouat și a intrat apa și mi-a fost frig și m-a durut tot.“ Nasol, rîd, încercînd să-l conving că nu toate corturile sînt așa. Îmi amintesc. Prima dată m-a plouat și pe mine rău. Mi-a plăcut. Eram în liceu și mersesem să văd eclipsa totală de soare cu băiatul de care eram îndrăgostită cam cum te îndrăgostești în liceu. Ploaia ne-a doborît cortul de tot, a pătruns și-n ultimele fibre ale sacilor de dormit și ne-a făcut să găsim, noaptea, o căsuță în camping unde am intrat pe geam și am vorbit pînă dimineață despre suflet.

Nu-mi pot imagina viața fără cort și mi se pare ciudat cînd aud oameni care-mi spun că nu au campat niciodată și nici nu plănuiesc. De aia nu vin în tot felul de locuri și dau experiențele pe confortul unor cearșafuri albe. Cortul mi-a fost cel mai bun prieten la toate festivalurile, de la Burning Man la Werchter sau de la Electric Castle la cine știe ce obscurități prin mijlocul naturii. Cu cortul am fost și pe Coasta de Azur, pentru optimizarea cheltuielilor într-un loc mult peste bugetul nostru de atunci, dar și pentru amuzamentul de a merge direct din cort, îmbrăcați frumos, la restaurante de fițe sau prin galerii de artă pe Croisette. Cine și-ar fi imaginat? Sau în Grecia, pe niște plaje aproape pustii, unde nenea de la restaurant servea la prînz caracatițele pe care le prindea dimineața.

Sau cum altfel aș fi dormit la Vadu, să fac baie noaptea în mare și a doua zi să lîncezesc cu o carte pe plajă sau la o ciorbă de pește la singura pescărie de acolo? În Vamă nu mai merg de mult timp cu cortul, m-am fițoșit, dar nu din vina cortului, pe care-l iubesc în continuare, ci din cauza haosului de acolo, cînd inevitabil cineva cu prea puțin sînge în vodcă pică peste acoperișul tău sau, și mai bine, intră să se odihnească un pic. Dar am mers mult timp, pe vremea cînd încă era OK să campezi pe plajă, pentru ca apoi să-mi mut cortul mai la umbră, sub copaci, la cazare. Sau cum altfel mergi pe munte? Cum dormi la Lacul Bucura, în Retezat, pe un frig noaptea pe care nu-l bănuiai că ar putea apărea în august, sau în Apuseni, cu niște oameni care cîntă la chitară?

Am mers cu cortul și pe lîngă New York, undeva la marginea Brooklyn-ului, într-un camping liniștit pe malul apei, cu vreo șapte băieți dornici de natură, discuții și revelații existențiale, scăpați din cușcile de beton și sticlă și de zgomotul orașului care nu doarme niciodată.

Acum, sinceră să fiu, nici eu n-am chef oricînd, oriunde, de cort. Mai miorlăi uneori că vreau duș cînd știu că se poate, mă mai uit de cazare, mai zic că nu am chef de sac de dormit cînd există opțiunea unei cabane, ba mi-e frig, ba mi-e cald, spre disperarea jumătății mai bune și mai aventuroase, care și-ar petrece fericit toate vacanțele în cortul lui cel nou, ușor și special făcut pentru orice condiții de vreme. Că tot veni vorba de asta, cred și eu că unii nu vor să meargă cu cortul după o experiență neplăcută – cum îi spuneam aceluiași amic: dacă vrei să mergi, ia-ți un sac de dormit în care să nu mori de frig, un cort în care să nu intre apa și pe care să nu-l ia vîntul și eventual o saltea mică, dacă știi că-ți înțepenește spatele.

Cortul îți dă libertate. E fain să dormi cu milioane de stele deasupra capului, să te trezești cu răsăritul în față, ba e fain chiar și să-ți bubuie muzica unui festival și să-i vezi luminile prin prelată sau să cauți cel mai apropiat loc ca să te speli pe dinți. Dar ține cumva de flexibilitate, de adaptabilitate, să-ți lași deoparte rutinele și să-ți dai seama că poți trăi binemersi o zi sau cîteva și fără cinci creme de corp, *espresso machiatto* sau saltea cu *memory foam*.

PUBLICITATE

adevărul continuă colecția

FILME DE AUR din cinematografia rusă!

În premieră pe DVD

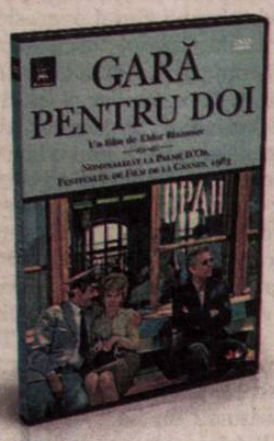

7 noiembrie

Gară pentru doi

comedie romantică, 1982
Nikita Mihalkov interpretând memorabil o odă adusă iubirii fără vârstă.

14 noiembrie

Moscova nu crede în lacrimi

dramă romantică, 1980
Premiul Oscar pentru cel mai bun film străin, 1981.

preț special ziar cu DVD 14,99 lei

Colecționează cele 4 DVD-uri, din 7 noiembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul“

21 noiembrie

Fata fără zestre

dramă romantică, 1984
Nikita Mihalkov într-o capodoperă a cinematografiei ruse.

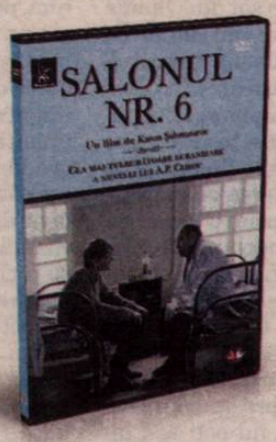

28 noiembrie

Salonul nr. 6

dramă, 2009
Cea mai tulburătoare ecranizare a nuvelei omonime a lui A.P. Cehov

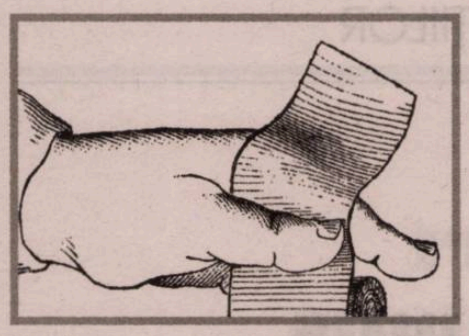

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

România e o chestie din niște sloganuri

Partidele din România și-au anunțat sloganurile pentru campania electorală. Bilanț: PSD a acuzat PNL că i-a furat ideea, iar alte formule sînt din categoria „Le uiți aproape imediat ce le-ai auzit". Asta, dacă nu te bagă-n sperieți. Sloganul – sau, mai extins, pachetul de mesaje-cheie – ar trebui să fie, în comunicarea politică, un principiu unificator, care să sensibilizeze potențialul electorat prin inventivitate și repetiție sau măcar să facă ceva asemănător cu activul de partid și staff-ul de campanie, dat fiind faptul că formațiunile politice sînt organizații masive. În plus, sloganurile reprezintă pretexte de comunicare, inclusiv în România. Și la noi, în campaniile trecute, mai tot partidul și-a lansat sloganul într-o conferință de presă și a obținut o bună acoperire media, fiindcă lansarea e un enunț de știre clar, cu potențial. Dar nu și în 2016, cînd astfel de lucruri sînt eventual doar un prilej de comunicare apăsată, ca dovadă timpul pe care l-am petrecut săpînd după ele prin presa electronică.

■ PSD & PNL: „Îndrăznește să crezi în România (condusă de oameni cinstiți)." Fără paranteză la PSD, cu paranteză la PNL. Bineînțeles, faptul că PNL a venit cu aceeași formulă ca PSD, dar mai extinsă, a stîrnit scandal. Situația e de o stupiditate ilară, chiar dacă PNL a argumentat folosirea aceleiași formule ca un fel de replică la PSD. O astfel de idee, din puțul gîndirii, ar funcționa numai dacă electoratul captiv al PNL ar percepe PSD ca pe dracul și PNL ca pe un înger. Nu știu dacă e așa, dar pentru restul alegătorilor, neînregimentați, ideea nu face decît să accentueze percepția de „aceeași mizerie". Criza de inspirație, cauzată de criza de idei politice, a principalelor partide din România e evidentă. Și la locale, în București, PSD și PNL defilau cu două formule asemănătoare: „Rezultate pentru bucureșteni" (Firea) și „Soluții serioase pentru București" (Predoiu). Dar interesant e felul cum se situează sloganul PSD în succesiunea campaniilor acestui partid. Partidul a călărit, mai multe scrutinuri, „Mîndri că sîntem români", cu variațiuni. „Îndrăznește" arată, comparativ, un *Zeitgeist* mai umil, nu tocmai triumfal. Cît e *Zeitgeist*-ul electoratului și cît al partidului vă las pe dumneavoastră să reflectați.

■ USR: „În sfîrșit, ai cu cine." Fără să fie vreo capodoperă, e distinct și arată clar miza partidului creat în jurul lui Nicușor Dan: mobilizarea electoratului tînăr, scîrbit de vechile partide, mai puțin prezent la urne. O singură problemă: ca și „Încearcă și cu o femeie" al peremistei Codruța Arvinte din 2008, trimite cu gîndul la o cimilitură despre sex. Iar cimilitura aia consideră alegătorul cam perdant sau abstinent.

■ ALDE: „Îți dă... înapoi." În formule gen „Tăriceanu îți dă pensia înapoi", se adresează vizibil unui electorat nostalgic. E clar, programul economic al celorlalți „liberali" (aplicăm adjectivul și la ghilimele, ca să nu fie discuții) a fost scris de Conu Leonida al lui Caragiale, cu al său „Fiește-care cetățean ia cîte o leafă bună pe lună, toți într-o egalitate". Interesant e că partidul lui Tăriceanu are în vedere un soi de alegător abstract, transcendent: din motive de vîrstă, cei cărora ALDE le va da pensia înapoi s-ar putea să fie alții decît cei cărora le-a luat-o.

■ PMP: „Lupt pentru România." Din cîte-am văzut, PMP luptă pentru România mai ales pe pagina de Facebook a lui Traian Băsescu și în intervențiile de la România TV ale aceluiași. Probabil, asta justifică egomaniacala persoană I singular din slogan. Se știe, de voie, de nevoie, Traian Băsescu se comportă în ultima vreme ca o locomotivă fără vagoane, dar asta se bate totuși cap în cap cu ideea de „popular" din numele partidului. Care, e drept, s-a mai popularisit și cu Elena Udrea în trecut.

■ UDMR: „Salvăm [oraș din Ardeal] de București." Poliția a dat jos, la Cluj și Oradea, panourile pe care partenerul de guvernare al tuturor partidelor din România le-a afișat la sfîrșitul lui octombrie, chiar dacă UDMR a justificat formula prin faptul că taxele plătite în Ardeal ar trebui cheltuite tot acolo. Rămîne de văzut cum și-a propus uniunea maghiară să facă acest lucru, dacă timp de 26 de ani, cu tot accesul perpetuu la putere, n-a reușit nici măcar să salveze pădurile Ardealului de propriii membri.

Am căutat, dar n-am găsit, ceva asemănător la formațiunea pentru care e greu să îți amintești ce înseamnă acronimul, PRU. Niște ecologiști se ocupau și ei, pe la Universitate, de țărișoara noastră, cu fermitate: „Curățăm România" – înțelegeți ce vreți, de la sensul din poker la argoul medical. Doi independenți, așezați, naiba știe de ce, fix pe culorile marilor partide din România, roșu și albastru, atașau în coada aceleiași Românii un *hashtag* pe care mărturisesc că nu l înțeleg și despre care nu pot comenta nimic: „#pebune". Sau doar că România a ajuns o chestie care stă pe lîngă *hashtag*-ul ăsta.

La europarlamentarele din 2014, remarcam că numele țării devenea cuvîntul-vedetă al mai tuturor sloganurilor. Într-o clasă politică tot mai degradată, resursa retorică ultimă a partidelor pare a fi tot mai mult apelul la patriotism, o abstracțiune problematică în țara în care Ceaușescu ne înfunda, pe vremuri, cu aceleași îndemnuri imperative la abnegație și altruism, cu totul indigeste și inutile pentru noi, cei ajunși cu cuțitul la os, pe nivelul de jos al piramidei lui Maslow. Dincolo de certurile zilnice, de credibilitate și, în ultimă instanță, de bunul-simț, partidele din România se tăvălesc toate într-un sos preideologic, de localism difuz, inept, însă generalizat. Ironic, cea mai bună dovadă a generalizării și cei mai români dintre români sînt exact udemeriștii, care își scalează xenofobia la proporții regionale, că doar ăsta-i obiectul lor de activitate. Să facem exercițiul mental de a ne spune, în minte: „Salvează România de Bruxelles" și să ne temem de vremurile pe care acest pat germinativ de imbecilitate politică le-ar putea pregăti.

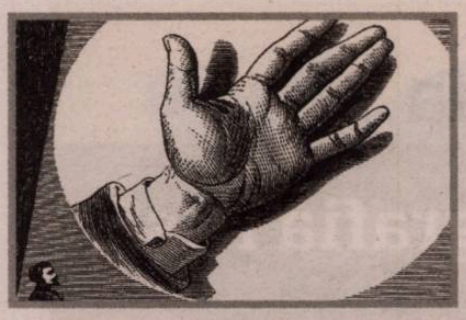

Adina POPESCU

portrete din mers

Pînă la adînci bătrîneți?

Am în minte un portret al bunicilor mei, din tinerețe, pe care îl țineau înrămat pe un perete, deasupra recamierului din dormitor. Erau deja căsătoriți, însă nu aveau mai mult de 35 de ani. Se uitau amîndoi în aceeași direcție, cu priviri luminoase și pline de încredere, spre un viitor comun – ea, o femeie robustă, nu neapărat frumoasă, dar plăcută, el – un militar chipeș, cu chipiul lăsat pe o parte și o atitudine relaxată. Pentru că erau tineri, arătau bine amîndoi, tinerețea îți dă acea vigoare și o bucurie interioară ce se revarsă pe chip, pe care le pierzi odată cu vîrsta. Trăiau vremuri „noi" și nu neapărat bune – strămutați dintr-un sat din Oltenia într-un oraș mare și necunoscut din Ardeal, locuiau într-un apartament minuscul, de două camere, unde creșteau trei copii. Deși pînă înainte de a muri, bunica își numea satul în care se născuse „acasă", s-au adaptat perfect la Cluj, iar la finalul vieții erau ardeleni în toate puterea cuvîntului. Și tot pe la finalul vieții, pentru mine, copil fiind, și pentru ceilalți nepoți, alcătuiau deja o singură entitate. În general, bunicii nu mai reprezintă un cuplu format din doi bătrîni, un bărbat și o femeie, ci sînt o „insituție". Doi oameni care trăiesc atît de mult împreună devin, pentru ceilalți, inseparabili. Nu poți vorbi despre unul fără să-l pomenești și pe celălalt, nu poți să-l îngropi pe unul fără să te gîndești inevitabil și la moartea celuilalt. Amintindu-mi de acel portret în care erau foarte tineri, îmi dau seama că încă de atunci aveau, de fapt, un aer comun, începeau să devină unul și același, chiar dacă nu erau încă bunicii nimănui. Sînt convinsă că ei nu erau conștienți de toate aceste schimbări care se produc treptat, în 40-50 de ani de conviețuire și rutină (însă primele semnele apar încă din primii ani), de topirea eului în celălalt „eu", aceste lucruri nu se văd, de fapt, decît din afară. Însă mi se pare fantastic ca, privind un portret de acum 60 de ani, să-ți descoperi acolo aceiași bunici, chiar dacă ar trebui să vezi doar un cuplu tînăr, oarecum anonim, pentru că cei doi nu seamănă fizic cu cei pe care îi știi. Și... au îmbătrînit frumos împreună? O expresie pe care am tot auzit-o și care nu-și are rostul. Nu poți să îmbătrînești frumos, îmbătrînești și atît, îmbătrînirea în sine e un proces al degradării, nu-i nimic „frumos" aici. Și nici nu poți îmbătrîni împreună cu cineva, ci doar de unul singur, este o chestiune personală. De cele mai multe ori, se întîmplă să închizi ochii la 30 de ani și cînd îi redeschizi să te trezești bătrîn. Cînd a trecut tot acest timp? Și să vezi alături de tine un alt bătrîn, de fapt un soi de dublu al tău, iar această oglindă pe care o ai în permanență în față să facă bătrînețea și mai greu de suportat. Însă în cele din urmă o accepți, n-ai ce să faci. Ți-o asumi. Iar cînd te sună o cunoștință și te întreabă: „Ce mai faceți?", de fiecare dată la plural, răspunzi cu seninătate: „Uite, ca bătrînii..." Așadar, îl accepți și pe celălalt, este o „boală" de care suferiți împreună, așa cum de-a lungul timpul ați suferit tot împreună din cu totul alte motive, din cauza lipsurilor, a necazurilor, a micilor drame de familie, în fond, nimeni nu-i ferit de așa ceva. Revenind la bunicii mei și la privirile lor luminoase din portret: oare au trăit ei fericiți pînă la adînci bătrîneți? Greu de spus. Am cunoscut, la un moment dat, un cuplu de oameni în vîrstă, fără copii, care se ura de-a dreptul. O ură organică care cînd izbucnea în certuri interminabile, din te miri ce, în general din nimicuri, cînd devenea surdă, tăcută și cu atît mai mult mai apăsătoare. Se urau, dar nici nu se puteau separa. O prietenă îmi povestea despre alți doi bătrîni – vecini de bloc, care, și pe fondul senilității ce începuse să se instaleze la amîndoi, nu se mai înțelegeau deloc. În fiecare dimineață, ea ieșea pe balcon și începea să plîngă și să urle: „Vreau să plec! Nu mai pot... luați-mă de aici!" Cum să intervii în astfel de cazuri? Să-i desparți? Cît de cumplit trebuie să fie, ca după o viață întreagă trăită împreună, să te trezești captiv într-o relație defunctă? Și... unde să pleci? Cum să te salvezi? Dacă la 30, 40, chiar și la 60 de ani, atunci cînd nu mai suporți, poți să-ți faci un bagaj și gata!, ai plecat, cu speranța că poți da totul uitării și poți începe „o nouă viață", ce mai poți face la 80 de ani, cînd o viață nouă nu mai există?

Aproape inevitabil ca după mulți ani petrecuți într-un cuplu, să te simți îmbîcsit de celălalt, oricît de mult ai ține la el sau oricît de mult te-ai simți atașat de ideea de cuplu în sine. Depersonalizarea, acest dulce abandon al eului care devine „noi" are și un revers al medaliei. Bunicii mei au „supraviețuit" cu bine relației lor, pînă la final, poate că și ritmul prietenos al vieții de la Cluj i-a ajutat în acest sens. Micile lor ritualuri zilnice din cartierul Gheorgheni – drumurile lui pînă la piață, doar ca să mai iasă din casă, dar și ca să bea una mică cu „veteranii", la complex, ziua în care vine pensia, mesele mereu la ore fixe, cu el, care avea de ani întregi aceeași sarcină, cea de a curăța cartofii, iar coaja era atît de subțire, ca o foiță de țigară, ca să nu se piardă nimic, cu ea care gătea în ultima vreme doar pentru ei doi, într-o oliță micuță, ca de păpuși, vecinele care veneau în vizită și cu care ea sporovăia în bucătărie, Telejurnalul și ceasul cu cuc care trebuia întors, în fiecare seară, toate aceste mărunțișuri ale vieții alcătuiau un liant al relației lor de oameni bătrîni, sau mai degrabă asigurau existența unei entități bicefale. Două capete care în realitate se bombăneau, se cicăleau și se certau mai tot timpul unul cu celălalt, atunci cînd nu reușeau să se tolereze reciproc. Ea ni se plîngea uneori că nu se mai înțeleg: „Atîta face tata-mare ăsta pe mine, nu știți voi!" Însă cine o băga în seamă? Pentru noi, cei mai tineri, un astfel de cuplu octogenar reprezenta deja o „instituție". Se știau unul pe altul pe de rost; cu toate acestea, mai exista o ultimă competiție între ei, o ultimă întrebare care nu avea încă un răspuns: oare care dintre noi moare primul? A murit el, ea i-a supraviețuit încă șapte ani.

Mihai BUZEA

Sistemul sînt eu

Toți sîntem sistemul. Bugetarii sînt sistemul. Securiștii sînt sistemul. Serviciile sînt sistemul. Dați-mi voie să nu fiu în întregime de acord cu nici unul dintre aceste răspunsuri pe care le-am primit ori de cîte ori am pus întrebarea „Bine-bine, pomenim mereu de «sistem», dar pînă la urmă e vorba de niște oameni, că doar nu de Windows, Mac sau Android! Cine sînt oamenii ăștia, cum îi cheamă, unde locuiesc, ce mănîncă? Etc.“ Și nu sînt de acord din motive cît se poate de simple, mai simple decît atomul de hidrogen: dacă „toți sîntem sistemul“ înseamnă că și eu sînt sistemul; *ergo,* fie mint, fie sînt atît de prost că sînt sistemul și nu știu… fie supoziția este greșită. Cu bugetarii, la fel: cît am fost profesor la o școală de cartier (Berceni!), între anii 1997 și 1999, nu-mi amintesc să mă fi îmbogățit din apartenența mea la sistem, deci mă îndoiesc profund că „bugetarii sînt sistemul“. Mai rămîn securiștii și serviciile. Am cîte ceva de povestit despre fiecare categorie, deși poveștile nu-mi fac deloc cinste.

În iarna 1991-1992, timp de două luni (dacă-mi amintesc bine perioada, e vorba de ianuarie și februarie, deși începutul a fost în decembrie), taică-meu și cu mine ne-am apucat să furăm o fabrică. Afirmația sună umflat, așa că vin cu precizări: persuadat de un influent membru al clanului familial (să-i spunem Marele Securist – MaS), tata și-a dat demisia de la institutul de proiectare unde lucra, m-a adunat de pe la fotbal, biliard și motăneală, a convins-o și pe-o pensionară, fostă contabilă, apoi a completat echipa cu Vărul de la țară, absolvent de liceu agricol, calificarea „Operator utilaje“ (adică tractorist). MaS ni i-a trimis în ajutor pe: Micul Securist (MiS), alcoolic terminat; fiul Micului Securist, obez, bulimic și dependent de jocuri de noroc, să-i zicem FiMiS; Curva, care era chiar o curvă, la vreo 45 de ani munciți („Am foarte multă experiență în lucrul cu străinii, după anii de activitate de la Inter“). Planul era să „punem pe picioare“ o fabrică abandonată (?!), aflată undeva în zona de sud-vest a Bucureștiului, apoi să rămînem ca șefi ai noii entități capitaliste, în următoarea formulă: MiS, director general; taică-meu, director tehnic; FiMiS, șeful biroului de exporturi (fabrica urma să producă „numai pentru export“, iar grăsanul susținea că el „știe la perfecție“ limba engleză); pensionara urma să țină contabilitatea afacerii, curva să fie secretară, vărul și cu mine să fim și noi pe-acolo, „oriunde e nevoie de pus umărul la greu“, iar MaS trebuia să supravegheze totul din înălțimea funcției lui din minister (omul era blindat, solid acoperit, nu ca amatorii din ziua de astăzi!). Efectiv, nu știu dacă-mi vine să rîd sau să plîng dezgropînd această amintire, dar, dacă tot m-am apucat…

În cele două luni am muncit cum nu muncisem eu niciodată pînă atunci: ne prezentam de dimineață la datorie, iar vărul și cu mine luam la mînă toate utilajele fabricii, pe rînd: freze, strunguri, raboteze, mă rog, ce era prin secții. Le curățam ca la armată, le lustruiam, le făceam frumoase, apoi le notam numerele, seriile și datele tehnice într-un caiet și-l duceam contabilei. Am spălat podelele, întîi cu motorină, apoi cu detergent, am curățat pereții, am înlocuit geamurile sparte și le-am făcut lună pe cele încă bune, apoi ne-am apucat de depozit: am pus în cutii toate piesele de rezervă, le-am etichetat, le-am aranjat pe căprării – totul scris în alt caiet, hop și cu el la contabilă. Apoi aceeași procedură pentru produsele gata fabricate, iar în final pentru stocurile de materii prime și materiale. Munceam cîte 11 și 12 ore pe zi, căram afară munți de gunoi și de șpan, eram frînți, cu mîinile julite și ochii roșii, dar nu-mi amintesc să ne fi plîns vreodată de ceva, nici el, nici eu: la 20 de ani, resursele-s imense. Cred că, în total, am produs vreo zece caiete.

Cînd s-a desprimăvărat, vărul și cu mine am luat de multe ori drumul Istanbulului, încărcați cu marile sacoșe de rafie ale epocii, iar banii au fost suficienți pentru ca eu să-mi pot plăti primul an de facultate și să m-apuc de bișniță serioasă cu Polonia, vărul să-și deschidă un Bar Sătesc, iar Nea Stelică să-și mărite fata.

Toți sînt astăzi morți, în afară de mine. MaS, MiS, grasul, tata, Nea Stelică, chiar și vărul (barul nu i-a adus noroc, a fost înjunghiat într-o încăierare); fabrica e moartă și-ngropată, în locul ei e-acum un cvartal de vile. Contabila presupun că nu mai e în viață după atîția ani, iar de curvă nu mai știu nimic – s-ar putea totuși ca ea să mai trăiască. Am rămas eu, ca să aibă cine spune povestea unei

Nimeni nu știa cine e, de ce-a venit, cine l-a trimis.

Bine, nici n-am fi avut cui ne plînge: taică-meu se lupta cu instalația electrică a fabricii (vai de mama ei) și după ce-a pus-o la punct, s-a apucat să verifice funcționarea utilajelor, să le regleze și să le repare, acolo unde era cazul (și era). Nici restul echipei nu stătea degeaba: MiS bea, FiMiS mînca, iar curva făcea cafelușe. Trebuie spus, totuși, că nici ei n-au primit vreun ban pentru munca depusă în cele două luni, cum n-am primit nici noi ceilalți. Iar cînd totul a fost gata, în fabrică și-a făcut apariția cineva pe nume „domnul Badea“, un om care arăta, cum să spun, ca un securist: înalt, ochi albaștri spălăciți, păr blonziu, cojoc de oaie (cu pielea pe dinafară, cum se purtau atunci), căciulă rusească de iepure (nu de nutrie, ca toți săracii, ca taică-meu, de pildă), și nici un statut. Nimeni nu știa cine e, de ce-a venit, cine l-a trimis, de ce inspectează tot, de ce pleacă cu toate caietele completate de mine și cu registrul realizat de contabilă pe baza lor. În registrul ăla era acum toată fabrica, pînă la ultimul ac.

Domnul Badea a venit și a plecat într-o sîmbătă. Luni, Dacia lui taică-meu ne-a adus iar la muncă, pe mine, pe el, pe văr, pe contabilă, dar n-a mai putut să intre-n curte: poarta era închisă cu lanțurile obișnuite, dar lacătele erau altele. La fel și paznicii: „Unde-i Nea Stelică?“, a întrebat tata. „Nu mai e“, i-a răspuns unul din cei patru (!) paznici care au ieșit din ghereta lui Nea Stelică. Nici cîinii lui nu mai erau (și de cîte ori nu mă hîrjonisem cu ei prin zăpadă, cu Mutu, cu Țiganu, cu Chinezu, cu Chioara!). Paznicii cei noi ne-au refuzat categoric accesul în curte și-n fabrică, iar pentru c-a protestat și-a cerut explicații, tata a primit un scuipat în ochi, prin plasa gardului. Așa s-a terminat mandatul lui de director tehnic. Pe MiS, pe FiMiS și pe curvă nu i-am văzut nici atunci, nici nu i-am mai văzut vreodată de-atunci, fuseseră probabil avertizați de „lovitura de palat“ orchestrată de domnul Badea și de superiorii lui. MaS a murit puțin după aceea.

Totul s-ar fi terminat așa, cu taică-meu rămas șomer și căzut în depresie, cu vărul de la țară întors la țară și cu mine întors la golăneala fără scop a generației pierdute, dacă Nea Stelică n-ar fi decis altfel. M-a căutat, m-a găsit și m-a învățat să nu fiu prost, că pe proști îi bate Dumnezeu. Așa că, timp de patru nopți consecutive, eu și vărul am intrat noaptea în depozitul fabricii și am furat cît am putut din piesele de rezervă și din producția finită, din ce depozitaserăm acolo, aranjat în cutii: supape de oțel, bucșe de bronz, șublere, filiere, burghie, rulmenți, robineți, tarozi, ștanțe, matrițe… tot ce-am putut căra. bucățele din industria României, și domnul Badea, ca să fie clar că sistemul n-are moarte, se perpetuează ca paramecii: am avut în septembrie o lucrare de arboristică, la vila unei bogătașe, și-am avut plăcerea să-l întîlnesc și pe socrul dumneaei, paralizat, dar încă viu. El nu m-a recunoscut, poate datorită căștii de protecție cu vizor de plasă. Mai bine: ce-aș fi putut eu vorbi c-un „fost“…?!

Dacă în privința legăturilor dintre bătrînii securiști și sistem e dificil de demonstrat ceva clar, în privința celor din „servicii“ e aproape imposibil, deși adevăru-i limpede ca lumina zilei; ca să nu trec mai departe de cazul meu personal, dau doar trei exemple. Am lucrat cîndva în asigurări, ca om de vînzări, iar șeful cel mare era un bărbat înalt, tăcut, complet ignorant în materie de asigurări, cu aceeași privire ca a domnului Badea. Nu știu s-o descriu, că nu-s poet, dar știu s-o recunosc cînd o văd, și-o văd des; am lucrat altcîndva la un ziar minuscul *(Curentul)* și-am văzut-o și-acolo, la oameni care habar n-aveau să scrie, dar erau șefi de departamente. Am lucrat în agenții de publicitate și i-am ascultat tăcînd pe diverși domni Badea, toți bărbați înalți, cu haine scumpe și priviri străpungătoare, care nu interveneau absolut niciodată în discuții („Eu nu vorbesc, eu trag concluzia“), mirîndu-mă ca proasta-n vișin: cum ajung toți aceștia pe piața liberă a muncii, cum, prin ce proces de selecție, din moment ce ei nu știu nimic despre nici o meserie, în afară de „meseria“ de director („Eu trag concluzia“)?! Ce patron întreg la minte, ce antreprenor i-ar angaja pe ăștia pe varii posturi de șefi și șefuleți, dacă n-ar fi obligat?

Nu închei înainte de a veni cu propriul meu răspuns la întrebarea „Cine e sistemul?“, și răspund tot printr-o amintire personală: în 1988 am lucrat ca manipulant de lopată la Ferma de Bovine Otopeni (un fel de Gospodărie Agricolă de Stat). Șeful fermei era un ochelarist, un elegant, fost funcționar superior dintr-un minister, pedepsit cu acest job pentru că „călcase pe bec“; cu acest exemplu istoric în minte, cred deci că actualul sistem este alcătuit din rebuturile umane ale diverselor servicii de siguranță națională: dați afară, dar nu lăsați să moară de foame, oamenii-fără-meserie apar din neant pe piața muncii, ca directori, manageri, executivi etc. Fraierului care se întreabă cu voce tare „Dar ăsta cine-i și ce caută aici?“ i se spune „Șșș! E din sistem!“

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

alexandru
ANDRIEȘ
la sala **auditorium**
muzeul național de artă al românieI
luni
28 noiembrie 2016
ora 19:30
invitați speciali
ioana mîntulescu
radu bânzaru
dan georgescu
marcel moldovan
sorin romanescu
cristian soleanu
sunet
victor panfilov
biletele se găsesc în rețeaua
eventim
adevărul DILEMA VECHE
Radio România Cultural

Marius CHIVU

Bătrînul și undița

Fragmentul de față este o avanpremieră din jurnalul de călătorie Trei săptămîni în Anzi, *apărut la Editura Humanitas, care va fi lansat pe 10 noiembrie, de la ora 19, la Librăria Cărturești Verona.*

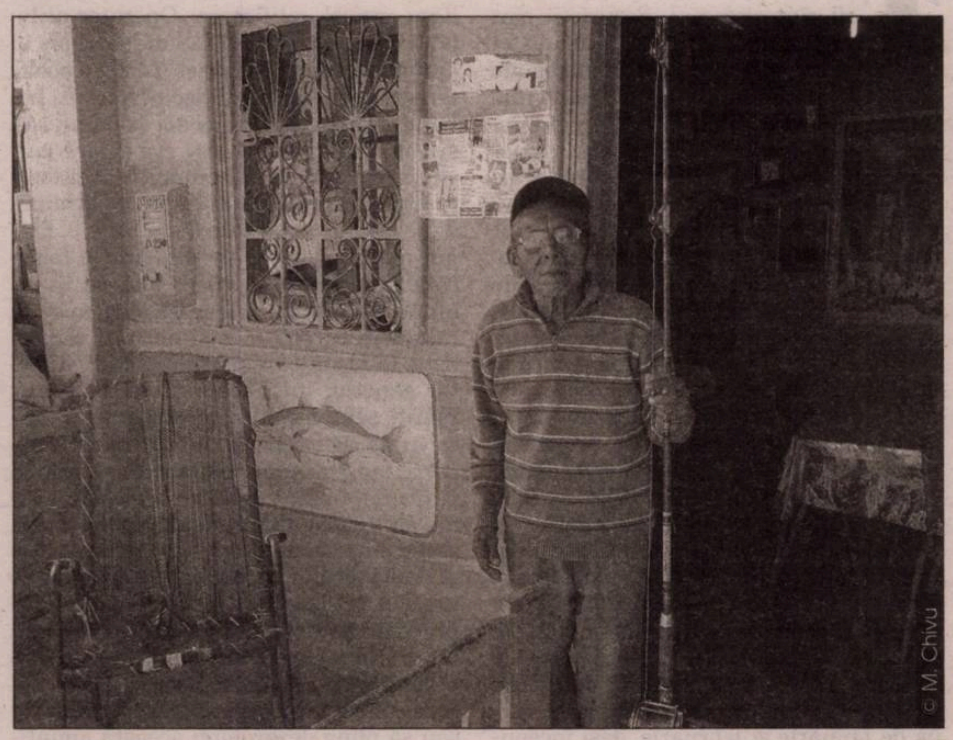

Cabo Blanco, 28 mai. Drumul prin deșertul presărat cu pompe petroliere și străbătut de conducte de petrol oferă imaginea succesiunii nesfîrșite a colinelor fără vegetație – conuri enorme de pămînt printre care șoseaua Panamericana șerpuiește, urcă și coboară ca într-o scenă alternativă din *Zabriskie Point*. La un moment dat, șoseaua se lasă abrupt înspre oceanul în largul căruia sondele petroliere seamănă cu țînțarii de apă. La poalele podișului se află Cabo Blanco, un sat pescăresc care este doar o înșiruire de barăci, acoperite cu stuf, tablă ondulată și antene-satelit, cu rufe colorate întinse pe sîrmă la soare. În larg se văd bărcile de pescuit, dar și cîteva ambarcațiuni cu vele, căci Cabo Blanco, poartă acum și supranumele de Capitală a pescuitului la velă. În anii '50 locul era celebru pentru pescuitul marlinilor gigantici. Aici s-a stabilit recordul pentru cel mai mare pește prins vreodată de mîna omului – un marlin negru (sau peștele cu cioc, *Istiophoridae)* de șapte sute de kilograme; dar nu pentru asta am venit aici.

E încă devreme cînd ajungem. Soarele deja arde, dar satul e încă amorțit. Cîțiva copii adună gunoaiele și ambalajele aruncate pe marginea drumului în ceea ce pare o acțiune civică organizată de școală. Străbatem satul de la un capăt la altul, dar în zece minute vedem tot, inclusiv un centru de sortare a peștelui, și nu găsim nici o urmă din ceea ce căutăm. E pustiu. Pescarii sînt probabil deja pe mare, iar femeile rămase acasă lenevesc la umbră sau în curțile din spate.

În anii '50 locul era celebru pentru pescuitul marlinilor gigantici.

Pe veranda unei case vopsite în portocaliu și albastru, așezat într-un balansoar, un bătrînel cu șepcuță și ochelari își lustruiește undița cu un ștergar. Îl întrebăm dacă putem lua micul dejun la vreun local și bătrînul ne face semn cu mîna să o ținem tot înainte. Restaurantul însă nu s-a deschis, așa că ne reluăm plimbarea prin sat. Troița din centru înfățișează o grotă albastră în care un Iisus puber, cu mîinile la spate și privind în sus cu seninătate, pare că se relaxează în timp ce sîngele se scurge din cele trei răni făcute deasupra inimii, sub coasta stîngă și în coapsa dreaptă. Ne plimbăm pe pontonul de lemn și urmărim în apa calmă și limpede a oceanului cum țestoasele înoată cu grația lor greoaie. Ne întoarcem în sat și M. se duce să vorbească cu una dintre cele două fete care par să coordoneze activitatea de ecologizare a elevilor. Îmi face semn să mă apropii. *„Hola, que tal?* Am auzit că pe aici ar fi trecut scriitorul american Ernest Hemingway, *es verdad?“ „Si claro, señor* Hemingway a venit de multe ori la noi în sat. Avem și o statuie la intrare, n-ați văzut-o? La școală pregătim chiar și o expoziție cu fotografii de epocă, dar mai bine vă duc la señor Máximo, a pescuit cu el...“, ne spune fata. „Cu cine?“, întrebăm noi în cor. *„Con señor Hemingway.“* „Dar cîți ani are señor Máximo?“ „93, poate 94... A rămas ultimul de la noi din sat care l-a cunoscut pe *señor* Hemingway, plecau împreună la pescuit cu barca pe mare...“

Pe fată o cheamă Karem și nu lucrează la școală, ci la un centru de informare turistică din Talara. S-a născut aici din sat, unde tatăl ei ține restaurantul, și a venit să-i dea o mînă de ajutor prietenei sale care e învățătoare. Fetele o iau înainte și le urmăm uluiți de norocul care-a dat peste noi. După cîțiva zeci de metri ne oprim în fața căsuței portocaliu-albastre pe veranda căreia *señor* Máximo continuă să-și lustruiască undița cu șervetul. *„Señor* Máximo, începe Karem, dînșii au venit să le povestești despre Hemingway.“

În pragul casei apare și *señora* Gabriela cu o cîrpă în mîini și ne invită înăuntru. Karem îl ajută pe *señor* Máximo să se ridice din balansoar și să sprijine undița de peretele pe care este pictat un pește albastru într-un chenar alb. Camera are tavanul înalt, este răcoroasă și miroase a vechi. Pereții au un tapet floral, iar podeaua este de gresie. Lîngă patul nefăcut, lipit de perete, se află cîteva scaune; în mijlocul camerei, o masă acoperită cu mușama, iar lîngă peretele opus, un dulap, două fotolii mici și un raft pe care se află cîteva cofraje cu ouă. Pe măsuța rotundă din colț este amenajat un mic altar plin de ornamente și icoane cu Fecioara Maria, cu Divino Niño Jesús și cu Virgen de la Candelaria. Pe unul dintre pereți sînt înrămate fotografii de familie, tăieturi cu articole de ziar și diplome care-i menționează numele („Máximo Jacinto Fiestas – *El Pescador Artesanal de Año“),* un afiș electoral cu calendar, felicitări *(„Para El Mejor Papá“, „Para Mi Querido Papá“),* cîteva icoane și un ceas de perete. Din tavan coboară un cîrlig lung de care este agățat un cîntar de piață. *Señor* Máximo ne cheamă lîngă perete și pune degetul pe fotografiile albnegru în care apare alături de scriitor. Pe

Doi bărbați cu două femei și un copil pe o tricicletă galbenă.

perete se mai află și un portret cu el tînăr și îl recunoaștem cu ușurință lîngă Hemingway și soția lui Mary Welsh, mai ales datorită urechilor sale ușor clăpăuge. O sacoșă colorată atîrnă de un cui pe perete, iar Karem se întinde să o dea jos atunci cînd scot aparatul să fotografiez fotografiile, dar M. o oprește: *„Muy auténtico!“*

Orb de un ochi, rămas aproape fără dinți și slăbit, cu mișcări și gesturi nesigure, *señor* Máximo abia vorbește și nu ne încumetăm să-i punem prea multe întrebări ori să-i cerem povești de pescuit. Ne mulțumim să-l ascultăm vorbind cu înflăcărare, mai ales că nici nu prea înțelegem ce spune. Nu ne e clar dacă Hemingway i-ar fi dăruit o undiță adusă de la Miami sau dacă și-a cumpărat-o singur, nici dacă e vorba de cea lăsată pe verandă sau de alta. Ne mai spune că scriitorul era un bărbat voinic, dintr-o bucată, căruia îi plăcea să bea whisky Johnnie Walker „uneori direct din sticlă“ și cocktailuri Bloody Mary. Mă pregătesc să-l fotografiez între altarul religios, sacoșa roșie agățată de perete și cofrajul cu ouă de pe raft. Dar, așezat în fotoliu, bătrînul tocmai ne arată cum s-a sinucis Hemingway declanșînd cu degetul de la picior trăgaciul puștii vîrîte sub bărbie. Señor Máximo pare obosit și ne retragem strîngîndu-i ușor mîna uscătivă. În urma noastră, bătrînul își reia locul în balansoarul de pe verandă, apucă undița și continuă să o lustruiască cu ștergarul.

Cabo Blanco Fishing Club

Karem ne invită la restaurantul tatălui ei: „Ne așteaptă cu pește proaspăt și cu bere rece“. Soarele arde și abia acum ne dăm seama ce răcoare era în casa lui señor Máximo. Restaurantul tatălui lui Karem se numește Black Marlin și pe unul dintre pereții de bambus se află un panou cu alte fotografii înfățișîndu-l pe Hemingway și diverse capturi de marlini. Tatăl lui Karem ne recomandă să ne așezăm la o masă de unde putem urmări la televizorul de deasupra barului un scurt documentar american de televiziune din anii '50 despre pescuitul în Cabo Blanco. La un moment dat, ne arată cu degetul pe ecran un pescar cu pălărie albă aflat pe puntea vasului chiar în spatele naratorului, celebrul jucător de baseball Ted Williams: *„Es Señor Máximo!“* În documentar apare un anume Cabo Blanco Fishing Club, unde erau găzduite celebritățile americane atrase aici de poveștile cu marlini fabuloși: Marilyn Monroe, Nelson Rockefeller, Hemingway al nostru...

„Unde era acest Cabo Blanco Fishing Club?“, întrebăm noi. „Nu este departe, dincolo de coasta farului“, ne spune tatăl lui Karem. „Nu *este* departe?! Mai există? Adică putem merge pînă acolo să-l vedem?“, întrebăm noi în cascadă. *„Si claro!* Dar e în paragină, n-a mai rămas mare lucru de văzut...“

Karem ne aduce o monografie în spaniolă a satului Cabo Blanco, xeroxată și copertată. Nu avem răbdare să citim prea multe din ea, o răsfoim, apoi plătim prînzul, îi mulțumim tatălui ei pentru tot, iar pe ea o întrebăm dacă nu vrea să ne arate drumul și să ne însoțească pînă la club. Karem acceptă și, pînă la urmă, vine cu noi și prietena cu copilul ei în vîrstă de 4-5 ani. Băiețelul are o tricicletă de plastic care trebuie împinsă de la spate și, cum M. este grozav cu copiii, preia cu bucurie rolul de *baby-bicycler.* Ieșim din sat pe un drum prost asfaltat și sub un soare torid într-o combinație care cu greu ar trăda realitatea: doi bărbați cu două femei și un copil pe o tricicletă galbenă.

Hemingway și marlinul negru

Plasat pe coasta Pacificului în apropierea locului unde se întîlnesc curentul rece Humboldt și curentul cald venit dinspre Ecuador, Cabo Blanco devenise în anii '50 capitala mondială a pescuitului. Marlinul negru era atras de mulțimea de ton, sardine și macrou care se hrăneau cu anșoa prezentă în zonă din abundență. Nicăieri în lume nu se prindeau, atît de aproape de țărm, cu asemenea ușurință și atît de mulți marlini gigantici. Fotografiile cu marlini negri, atîrnînd de brațul macaralelor bărcilor de pescuit, avînd numele locului și greutatea vopsite în alb pe piele, au început să se răspîndească în toată lumea. În 1953, industriașul Alfred Glassell Jr. a stabilit aici recordul mondial, încă nedoborît, pentru cel mai mare pește prins vreodată: un marlin negru în greutate de 709 kg. În același an a deschis și Cabo Blanco Fishing Club, un club mic, exclusivist și luxos ai cărui membri, în general, oameni de afaceri americani, cotizaseră la ridicarea lui pe un teren închiriat de la compania peruană Lobitos Oil.

Clubul avea puțin peste treizeci de membri și doar invitații acestora erau primiți. Se ajungea greu: nouă ore de zbor de la Miami la Talara, de unde se lua mașina pentru alte cîteva ore de drum prin deșert. Lista invitaților celebri la Cabo Blanco Fishing Club îi număra, printre alții, pe Marilyn Monroe, John Wayne, Humphrey Bogart, Joe DiMaggio și Ernest Hemingway. Regulile de pescuit ale clubului erau foarte stricte și nu doar în ceea ce privea echipamentul tehnic: „Pescuitul este permis doar între orele 9 și 17. Nici o barcă nu poate rămîne în larg după această oră, decît dacă încă se mai luptă cu un pește“ sau „Ținuta nu e obligatorie. Nu e necesară purtarea cra-

vatelor și a vestoanelor“ sau „Doamnele sînt binevenite la club, fie că pescuiesc, fie că însoțesc un membru sau vreun invitat de-ai săi.“

Ernest Hemingway a ajuns la Cabo Blanco în dimineața zilei de 16 aprilie 1956. Fotografiile de pe aeroportul din Talara îl arată purtînd cravată neagră și șapcă albă. S-a cazat în aceeași zi la club, în camera nr. 5, ca invitat al lui Kip Farrington, jurnalist și pescar sportiv (autorul cărții *Fishing with Hemingway and Glassell*, 1971), iar după-amiaza era deja în larg, la pescuit. Hemingway venise însoțit de Mary Welsh, a patra sa soție (care avea să rămînă văduvă peste doar patru ani), și de alți cîțiva prieteni cubanezi. Scopul venirii sale la Cabo Blanco era filmarea ecranizării *Bătrînul și marea* (în regia lui John Sturges, cu Spencer Tracy în rolul pescarului Santiago) după romanul său omonim inspirat de o poveste de pescuit cubaneză, apărut în urmă cu cîțiva ani. Studiourile Warner Brothers căutau un loc unde puteau filma un pește de mărimea celui din carte, după ce eșuaseră pe coasta cubaneză, iar Cabo Blanco părea ultimul loc unde ar mai fi putut încerca. N-a fost să fie: marlinul din filmul pentru care Spencer Tracy a fost nominalizat la Oscar e un mulaj.

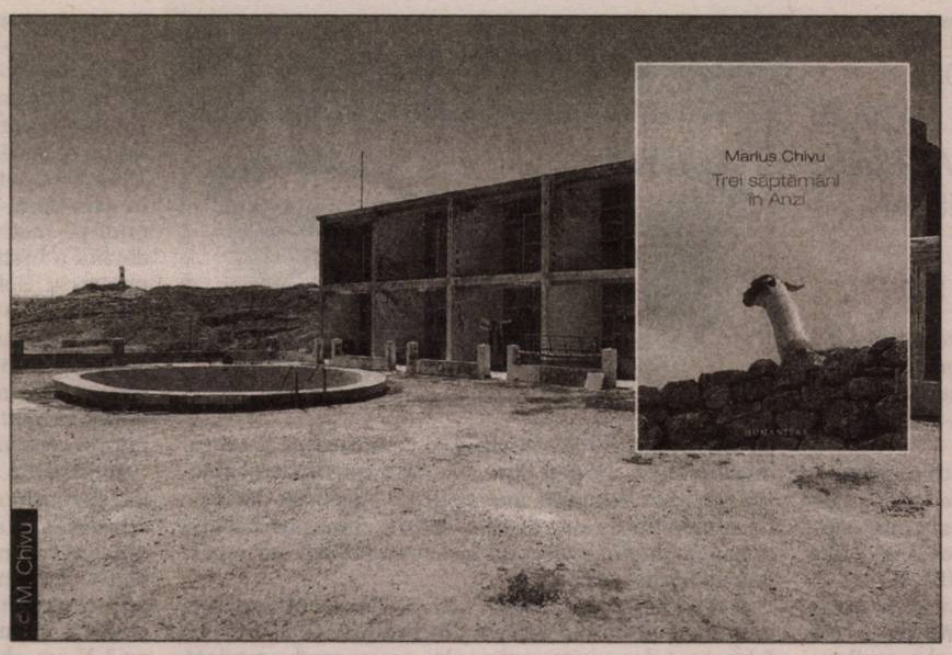

Hemingway a pescuit în fiecare zi, de dimineața pînă seara, reușind să prindă un marlin de 400 de kg cu care s-a fotografiat pe iahtul Miss Texas. Patronul clubului, Alfred Glassell Jr., îl evoca mai tîrziu într-un interviu: „Nu-l cunoșteam foarte bine, dar am pescuit împreună cu el. Era un pescar dat dracului! Se trezea dimineața devreme și muncea pînă noaptea tîrziu. Dar a și băut la greu, era un mare băutor! Ăsta a fost unul dintre motivele pentru care m-am bucurat să-l invităm la club. Nota lui de plată de la bar ne-a acoperit cheltuielile clubului pe un an de zile. Ca patron, trebuie să spun că am fost teribil de încîntat.“ Barmanul clubului își amintea că scriitorul obișnuia să bea whisky-ul și apa din pahare diferite, că gustase *pisco sour* și îi plăcuse muzica *cumbia*. Hemingway a stat la Cabo Blanco Fishing Club treizeci și două de zile.

În anul de vîrf 1969, în apele de la Cabo Blanco s-au pescuit douăsprezece milioane de tone de anșoa, aproape un sfert din producția mondială. Pescuitul industrial a condus relativ repede la scăderea drastică a planctonului și, în urma schimbărilor masive produse în lanțul trofic de El Niño, Cabo Blanco și-a pierdut renumele de capitală mondială a pescuitului. Guvernul peruan socialist din anii '60 a naționalizat compania petrolieră Lobitos Oil și a revendicat terenul pe care era construit clubul americanilor, care în lipsa marlinului și a vedetelor nu ar mai fi exercitat oricum nici o atracție. La sfîrșitul anilor '70, un surfer peruvian a descoperit că valurile de aici sînt replica celebrelor Banzai Pipeline din Hawaii, astfel că în anii '90 se știa deja că, la cinci zile distanță de Hawaii, valul ajunge pe coasta peruană, iar surferii au preluat rolul pescarilor de altădată. Cabo Blanco a pierdut marlinul, dar a rămas cu valurile și, mai ales, cu o legendă.

Amplasat pe un mal prăfos deasupra oceanului, cu o conductă de petrol traversînd drumul pe unde altădată cozile de marlin erau ridicate pe stîlpi de lemn, clubul arată dezolant: un living cu bar și șemineu, camere cu terasă la etaj și o piscină în curte. Deasupra intrării se văd urmele literelor numelui, dar ușa e încuiată și nici un geam spart pe unde am putea intra. M. și cu fetele rămîn în curtea cu piscină, dar eu dau un ocol prin spate, forțez o ușă de serviciu blocată prin interior cu trunchiul unui bambus și în curînd le fac cu mîna prin geamurile prăfuite din spatele barului de lemn. Poți ghici decorul de altădată: parchetul, barul de lemn, panoplia unde odată era agățat marlinul iconic, scara interioară care duce la dormitoarele de la etaj unde nu se mai află decît numerele prinse de uși și cîteva lămpi de perete. Instalațiile sanitare au fost smulse, la fel și ușile dulapurilor. Geamuri sparte, parchet sărit, tencuială căzută, praf și nisip adus pe vînt. Doar semnul cu numărul 5 stă încă bine prins în ușa a cărei vopsea a crăpat de la umezeală. La subsol, unde odată se afla bucătăria, n-a mai rămas decît faianța albă de pe pereți, spartă în cîteva locuri, o chiuvetă de fier și un frigider răsturnat, mîncat de rugină. Piscina din curte, pe fundul căreia zace cu gura în jos un lighean de plastic, s-a păstrat cel mai bine, doar gresia de pe margine s-a spart în cîteva locuri.

Dau roată cu privirea și încerc să-mi imaginez: la barul *ăsta* beau Hemingway, și Bogart, și Wayne, în piscina *asta* înota Marilyn... Dar e prea cald și imaginația-mi picotește.

Karem cu prietena ei și cu băiețelul se întorc în sat, iar noi rămînem să facem baie în ocean în dreptul clubului. Undeva în larg, înspre sat, se vede Miss Texas, iahtul de pescuit al lui Hemingway, care, între timp, a fost recondiționat, devenind simbolul plutitor al unei lumi trecute...

(fragment)

PUBLICITATE

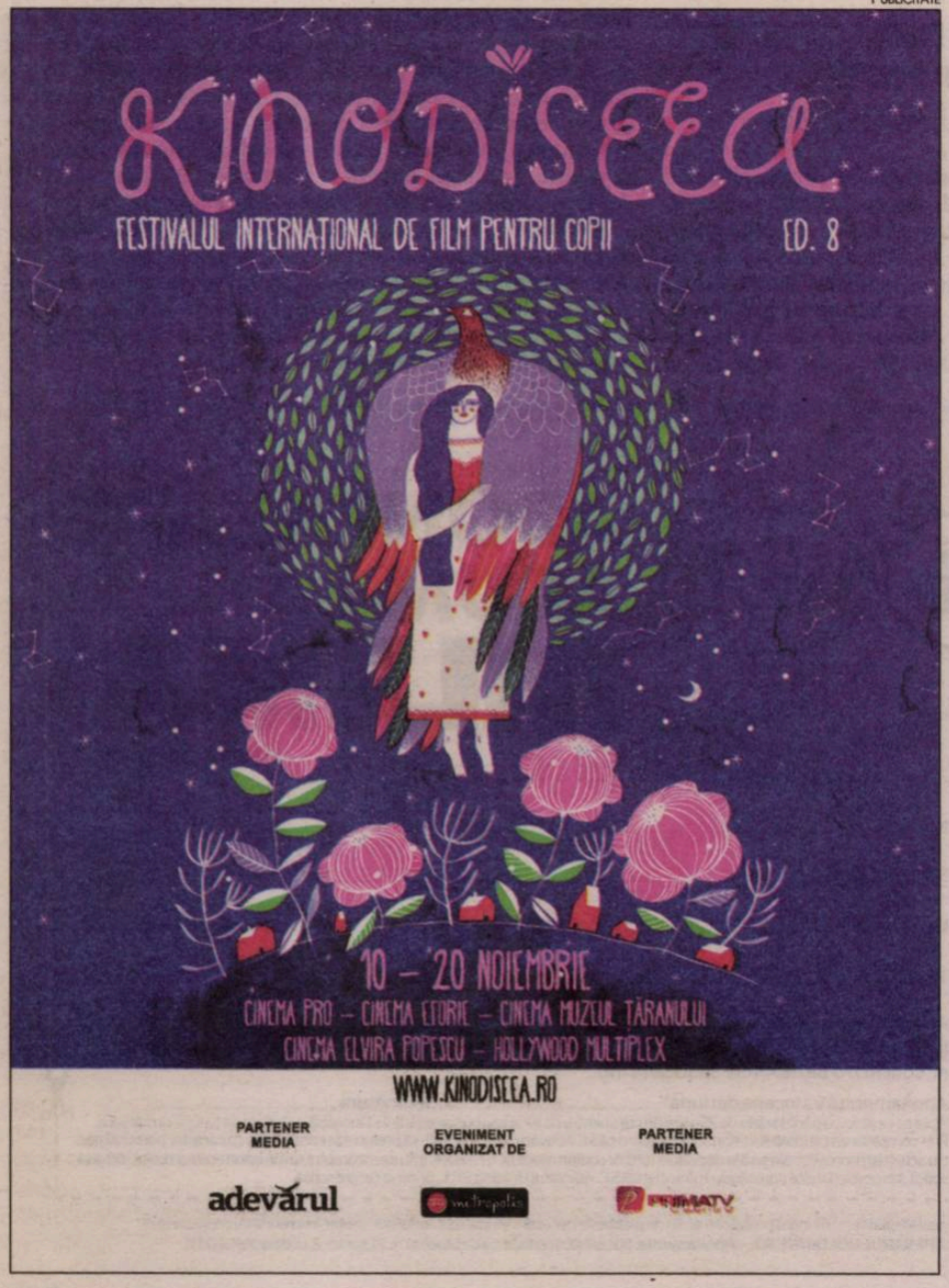

Cu ochii-n 3,14

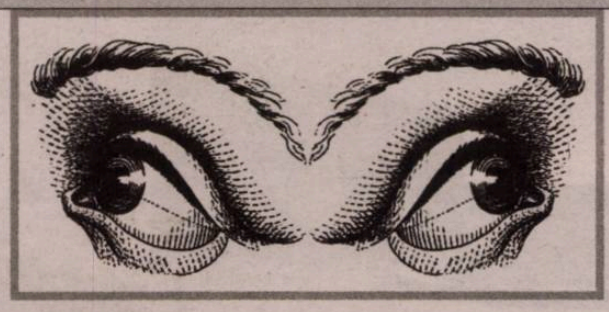

CONFORM UNUI STUDIU REALIZAT LA MIȘTO, ANUMITE LUCRURI SE TRANSFORMĂ DESTUL DE AGRESIV: ZĂPADA VA DEVENI PARMEZAN, CULORILE TOAMNEI PAR A FI ARIPIOARE DE PUI

■ Conform unui studiu realizat la Universitatea din Exeter, inhalarea unor mici cantități de gaze prezente în bășina umană poate contribui la o protecție mai bună împotriva cancerului. Aviz amatorilor, ipohondrilor și masochiștilor. (**M. C.**)

■ Mai nou, văd că se face mișto de faptul că premierul are și prenumele Julien. Unii chiar cred că asta e o dovadă în plus că premierul ar fi „vîndut străinătății". Ce să zic? Prostia și mitocănia care ne înconjoară ating noi culmi. Și se exprimă liber și agresiv. (**M. V.**)

■ Din unele reclame vedem cum anumite lucruri se transformă în imaginarul neaoș: Miss Marple locală devine o spioană a farmaciilor, iar diafanul îngerilor e asimilat cremei de brînză. (**I. P.**)

■ De cînd urmăresc atent manifestările oamenilor pe Facebook, am constatat că-și revendică, destul de agresiv, cel puțin unul dintre aceste cinci așa-zise drepturi: 1) dreptul de a da sfaturi celor care fac altfel decît ei; 2) dreptul de a fi ofensați de cei care cred/se exprimă altfel decît ei; 3) dreptul de a contesta ceea ce altora le place; 4) dreptul de a-și da cu părerea în chestiuni la care alții chiar se pricep; și 5) dreptul de a-i insulta pe cei care le contestă drepturile de mai sus. (**M. C.**)

■ Tocmai cînd afară era mult mai frig decît e de obicei în perioada asta a anului, într-o emisiune despre natură (nu contează la ce televiziune) apărea un personaj care spunea că s-a dus pînă în Țara de Foc ca să vadă zăpadă, fiindcă în partea de nord a continentului american n-ar mai prea fi așa ceva și că, în orice caz, pentru nepoții noștri zăpada va deveni o raritate extremă. Știa el precis. Vreo două zile mai tîrziu, cînd întreaga natură era plină de galbenul toamnei, aud într-o emisiune (nu contează la ce radio) că frunzele îngălbenite sau ruginii nu vor mai exista, că se modifică anotimpurile, că schimbările climatice, că dioxidul de carbon, că nu mai știu ce... Sînt convins că oamenii ăștia se uită mult mai mult pe Facebook decît pe fereastră. Iar dincolo de schimbările climatice, pare că un soi de manie ecologistă începe să inducă schimbări de percepție. (**A. M.**)

■ *PAR'MJOLIJU.* Nu e vreo năzbîtie chinezească, ci numele pe care o fabrică din Brăila – care evită să folosească denumirea originală „parmezan", protejată prin lege europeană – îl dă brînzei sale, de altfel foarte bună. (**M. P.**)

■ De cîteva săptămîni, în București au apărut bannere care anunță: „Atenție, cad frunze". O ghidușie faină care mai atrage atenția și înspre culorile toamnei. (**S. G.**)

■ În curînd se va deschide un fast-food în Piața Sfîntul Petru de la Vatican. Pentru unii, hamburgerii și cheeseburgerii par a fi puterea diavolului. Alții spun că Vaticanul ar avea nevoie de bani. Ceea ce înseamnă ochiul dracului. Ce ți-e și cu vecinătățile astea... (**A. M. S.**)

■ Mă uitam la un concert pe YouTube și pe ecran mi-a apărut o reclamă la un medicament pentru artrită. Aha, mi-am zis, e clar, Google/YouTube îmi știu vîrsta și-mi „targhetează" reclamele. Apoi a apărut o reclamă la aripioare de pui. Merge și-asta, mi-am zis, în caz de artrită trebuie evitată carnea grasă, puiul e OK. „Uite, dom'le, cum vine de se leagă", m-am gîndit. În fine, îmi apare o reclamă la World of Tanks. Pe-asta n-am mai priceput-o. Ah, și să nu uit: n-am artrită. (**M. V.**)

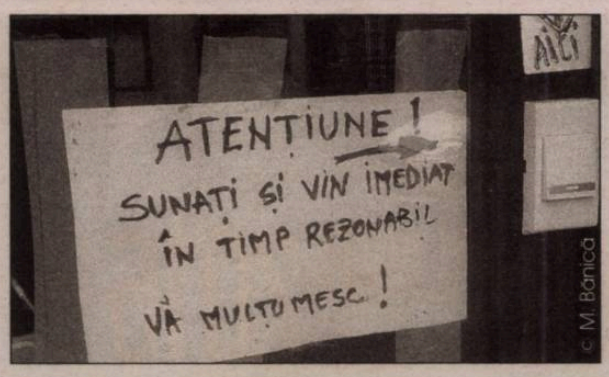

PE DE ALTĂ PARTE, N-AM OBSERVAT (DE MULȚI ANI ÎNCOACE) O RELAȚIE CU AVENTURA

■ Tăcerea lui Bob Dylan după ce juriul Nobel a anunțat că el este laureatul premiului pentru literatură a născut multe comentarii. Dar ce zic eu comentarii, eseuri în toată regula! În *New York Times* din 26 octombrie, un comentator face o legătură neașteptată. Mai întîi, citează versurile unui cîntec al lui Dylan: *„Go 'way from my window / Leave at your own chosen speed / ...I'm not the one you want, babe / I'm not the one you need."* Cîntecul se cheamă „It Ain't Me Babe" și apare pe albumul *Another Side of Bob Dylan.* Înțelegeți unde bate articlierul american... Dar sugestia nu se oprește aici. Anul apariției acestui cîntec este 1964. Ce a pățit premiul Nobel în 1964? Păi, a fost anul în care Jean-Paul Sartre, cum se știe, a refuzat premiul pe motiv că scriitorul nu trebuie să accepte să devină o instituție. Doar că, a doua zi după acest comentariu, Bob Dylan a vorbit. Și nu a urmat exemplul lui Sartre. Pe de o parte, avem aici, a mia oară, subtila lecție că presa nu trebuie să se grăbească, în lumea Facebook & Twitter. Pe de altă parte, dacă și tăcerile lui iscă eseuri, înseamnă că Bob Dylan chiar e poet adevărat. Promit să-l mai citesc încă o dată, poate acum mă voi convinge... (**S. V.**)

■ Știre din anii '80: „Într-un studiu consacrat evoluției invențiilor, un grup de cercetători americani consemnează că singurul obiect care n-a suferit nici o modificare de cînd a apărut și pînă azi este clama de prins hîrtii. Aceasta a fost inventată în Evul Mediu și de atunci pînă în zilele noastre nimeni nu s-a gîndit să-i aducă o îmbunătățire." Oare tot așa stau lucrurile și azi? N-am observat dacă au apărut noi generații de clame. (**M. C.**)

■ Croitoria „mea" de pe Bulevardul Elisabeta s-a desființat. Era un loc plăcut, cu dichis și meșteri pricepuți, și de mulți ani etala o miniseră cu cactuși în vitrină. O săgeată arată și „zice" cum că s-ar fi mutat alături. Cu siguranță e o greșeală. Alături scrie *showroom*... etc. etc. Și e fără cactuși. Așa că ce să ne „arate"?! (**R. M.**)

■ Cuvîntul anului pentru spațiul anglo-american este Brexit. Lexicologii care alcătuiesc Dicționarul Collins au hotărît că acest cuvînt a intrat în limbajul curent foarte rapid și că este larg răspîndit. Ar fi cea mai importantă contribuție politică în limbaj, de la Watergate încoace. Mai repede intră Brexitul în dicționar decît iese Marea Britanie din UE. (**M. M.**)

■ Cinci anunțuri matrimoniale adunate din gazeta *Informatorul Moldovei* și de pe site-ul Bârlad Online: „Doamnă simpatică doresc o relație de prietenie/căsătorie cu domn maleabil, sincer, prezentabil." / „Domn înalt, ochi albaștri, îmi caut iubirea fericirea într-o femeie cu suflet cald și primitor." / „Caut mămică divorțată doar cu studii superioare." / „Caut doamnă, domnișoară plictisită sau chiar nefericită pt. o conversație." / „Cu ocazia Zilei Internaționale a Femeilor fără Sutien, profit de ocazie pentru a îmi exprima dorința pe care am avut-o dintotdeauna (și mai greu de concretizat) de a cunoaște o tînără sau doamnă singură care să nu poarte niciodată sutien, pentru o relație de lungă durată – căsătorie." Mai pe scurt: *Maleabil într-o mămică plictisită dintotdeauna.* (**D. S.**)

■ „Viața ta nu este așa cum ți-ai dorit-o? Știi că meriți mai bine și mai mult, dar ți-e teamă să faci pasul?" Nu, mesajul nu este pe un site de job-uri și nici pe vreun blog motivațional. Citesc mai departe și aflu ce mă așteaptă: „Aventura vieții tale, la doar un click distanță!" Expeditorul: relatiidiscrete.ro. (**C. Ș.**)

PUBLICITATE

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

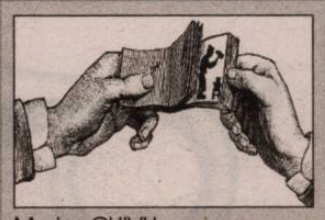

Marius CHIVU
feedbook
16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **665** ■ 17-23 noiembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

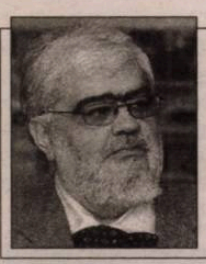

ANDREI PLEȘU

„Alexandru Dragomir“

pagina **3**

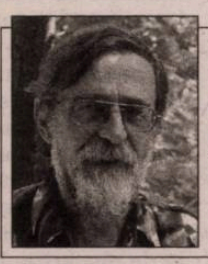

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Secolul XXI va fi artistic?“

pagina **3**

Interviu cu
VLAD ALEXANDRESCU

pagina **7**

Pofta-n cui

Amintiri din vremea comunismului alimentar

„Nu se stătea la coadă cu gîndul de a cumpăra ceva anume, ci orice produs se găsea.“

ANONIM

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Despre unire, cu drag

La ora cînd scriu aceste rînduri, nu am cum să cunosc care vor fi rezultatele celui de-al doilea tur al prezidențialelor din Republica Moldova. Actuala campanie electorală oferă deja suficientă factologie pentru constatări și reflecții amare.

Astfel, Comisia Electorală Centrală n-a reușit (n-a dorit?) nici de această dată să facă ordine în listele electorale, acolo figurînd de-a valma alegători plecați din țară sau la cimitir... Apoi, o bună parte a electoratului așa a și rămas, neclintită în zona infantilismului politic... Însă marea dezamăgire pentru mine (și nu numai!) a fost deosebit de modesta prestație a candidaților unioniști. Și asta cînd, conform estimărilor unor sociologi și experți onești, actualmente aproape 30% din cetățenii Republicii Moldova pledează pentru unirea cu România.

Mihai Ghimpu, liderul Partidului Liberal, și Ana Guțu, președintele Partidului Dreapta, au declarat că, ajungînd șefi de stat, vor realiza în scurt timp actul unirii. Un alt actor, de fapt actriță politică, Vitalia Pavlicenco, șefa Partidului Național Liberal, care dispută la rîndu-i brand-ul unirii, nefiind admisă de CEC să candideze la președinție, a declarat că ele sînt ilegale și a chemat la boicotarea lor. Un înțelept spunea cu blîndă stupefacție: „E ușor să iubești omenirea, încearcă să-ți iubești vecinul!" – sentință valabilă și pentru personajele numite mai sus. Paradoxal, tocmai cei care și-au asumat imposibilul, la acest moment, act al Unirii nu au putut să se consolideze pentru a desemna un singur candidat unionist și a face ca acest deziderat să cîștige mințile cît mai multor basarabeni. Consecințele acestui comportament nervos sînt dezastruoase: Mihai Ghimpu a obținut 1,8%, iar Ana Guțu – 0,17% din voturile alegătorilor.

Intenția lui Mihai Ghimpu de a deveni în salvatorul națiunii prin înfăptuirea unirii este cu atît mai îndoielnică cu cît un partid aflat la guvernare mizează, de regulă, pe forțele și eforturile proprii în soluționarea probleme interne acute și nu contează în exclusivitate pe implicarea factorului extern.

Pe urmă, despre unire trebuie să se vorbească onest, la modul absolut serios. Asta și pentru că România nu are, deocamdată, puterea financiară și influența politică a Republicii Federale Germane din ajunul reunirii, în 1990, cu RDG, ca să acopere gaura din bugetul Republicii Moldova provocată de furtul miliardului de dolari și să asigure cu pensii europene pe toți cei aproape 700.000 de pensionari, cîți viețuiesc între rîuri. Nu am nimic împotrivă, însă, ca, pentru a urgenta unirea, DNA-ul să treacă Prutul.

Să se înțeleagă clar, unirea este o idee frumoasă, viabilă, dar care, după mine, va putea fi realizată de tînăra/tinerele generați(i)e atunci cînd se va întîmpla/produce un context geopolitic favorabil, adică România va deveni o țară bogată și influentă, precum SUA, Anglia sau Germania, iar hoții miliardelor din Republica Moldova vor umple pușcăriile.

Anatol MORARU

Dilema veche vă propune

■ La Editura Paralela 45 a apărut, sub titlul *Opera poetică,* o antologie din creația Elenei Ștefoi, poet exponențial al optzecismului. *Dilema veche* recomandă această carte cu explicabil entuziasm. (Redacția)

■ Între 24-27 noiembrie, ediția a opta a Festivalului Timișoara Jazz, în Sala Capitol din Timișoara. Capul de afiș este ținut de legendara trupă Oregon din care (încă) fac parte Ralph Towner și Paul McCandless. Pe scena festivalului vor mai urca Gwillym Simcock, David Helbock, Taksim Trio, Joe Jazz Junction, Vlatko Stefanovici Trio, JazzyBIT, Omar Sosa & Paolo Fresu. Sună bine de tot! (Marius Chivu)

■ Cum sună anii '90? Eu, unul, cred că a Roxette. Radu Pavel Gheo va spune, probabil, că sună ca turbofolk de Ceca. În orice caz, dacă încă mai vibrați la muzica aia, atunci sigur o să vă placă cel mai recent roman al lui Radu Pavel Gheo, *Disco Titanic* (Editura Polirom, 2016). (Matei Martin)

■ Revista *Manuscriptum,* editată de Muzeul Național al Literaturii Române, cu un volum incitant pe tema *Vasile Drăguț (1928-1987)*: reevaluarea unei personalități după trei decenii de postumitate; reconfigurarea unei epoci prin proiecție video; reactualizarea unor imperative privind patrimoniul național. Lansare la Tîrgul Gaudeamus, vineri, 18 noiembrie, ora 17. (Ruxandra Mihăilă)

■ *30 de povestiri adevărate* se numește cartea publicată recent de jurnalista Liliana Nicolae la editura Casa de Pariuri Literare. Povestirile adevărate sînt, de fapt, reportaje selectate pe care autoarea le-a realizat în ultimii ani și care au fost difuzate la radio sau publicate în *Dilema veche.* Cartea merită citită nu atît pentru că reportajul e, așa cum se spune de multe ori, o specie pe cale de dispariție în presa românească, cît mai ales pentru umanitatea și intensitatea personajelor prezentate și pentru lumina cu totul specială în care apar locurile vizitate. (Andrei Manolescu)

■ De ceva timp am luat notă de tot felul de oameni dezamăgiți, vorbind condescendent despre cărțile unor Eco, Pamuk, Roth, Franzen, Dylan sau Cărtărescu. Mă ia amețeala cînd văd ce standarde au conaționalii mei! Sper doar ca într-o zi acești bieți creatori să-și merite și publicul din România. Pentru cititorii cu pretenții mai mici, zilele astea la Romexpo se desfășoară Tîrgul de

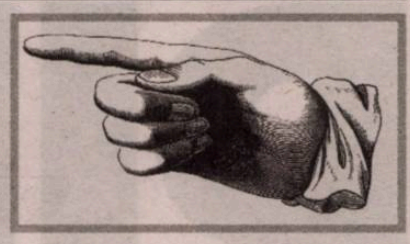

Carte Gaudeamus, care va fi plin de noutăți. Ne zărim printre standuri! (Marius Chivu)

■ La cinema, *Florence Foster Jenkins,* un film regizat de Stephen Frears. O poveste formidabilă, cu o Meryl Streep genială, un Hugh Grant fermecător și sensibil, dar, mai ales, cu un Simon Helberg de neuitat. (Sever Voinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Intrarea în paranormalitate**
- **Născut după 1990**
- **Vaccinuri**
- **Distanțe**

album dilematic Alix Vrana

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.500

Tipărit la Tipomedia

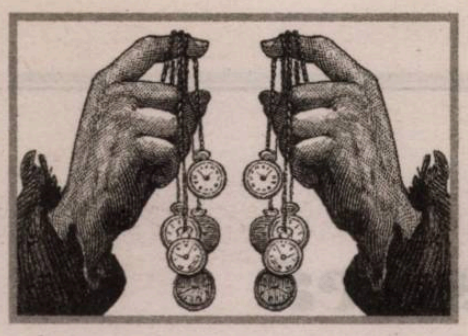

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Alexandru Dragomir. Fragmente de portret

Editura Humanitas lansează, la Tîrgul de Carte Gaudeamus, un nou volum de Alexandru Dragomir, un mare gînditor contemporan, insuficient cunoscut în atmosfera de netrebnicie din jur. Profit de ocazie ca să public cîteva fragmente dintr-un portret pe care i l-am făcut acum cîțiva ani.

După întîlnirea cu Constantin Noica, întîlnirea cu Alexandru Dragomir s-a înscris pentru noi, inevitabil, într-un scenariu al simetriilor. Judecam totul prin comparație, uimiți să vedem, în carne și oase, un personaj pe care „modelul“ nostru îl trata de la egal la egal. Constantin Noica își confrunta, adesea, gîndurile și textele cu rigorile expertului „Sănduc“, iar acesta se pronunța fără complezență, cîteodată cu un amical sarcasm: „Scrii foarte frumos, Dinule! Dar cînd ai de gînd să te apuci de filozofie?“ Vădit iritat, domnul Noica nu întîrzia, la rîndul lui, să amendeze ironic „sterilitatea“ domnului Dragomir: „Sănduc pare să creadă că filozofia e simplă cădere pe gînduri…“ Dar dincolo de această incompatibilitate de paradă, un anumit respect camaraderesc și o anumită afecțiune complice ieșeau imediat la suprafață. Dragomir admira ingeniozitatea intelectuală a lui Noica, în aceeași măsură în care Noica admira profesionismul tăios al lui Dragomir. „A gîndi frumos“ și „a gîndi exact“ stăteau în balanță dinaintea noastră: aveam ocazia să constatăm, iarăși și iarăși, cîtă exactitate poate produce stilul și ce frumuseți inefabile se pot ascunde în exactitate. (…)

Nebunia vremurilor a făcut ca tocmai profesionistului Dragomir să-i fie refuzată „profesarea“ filozofiei. În România confiscată ideologic de dictatură, el a rezervat preocupărilor filozofice un rol secund, privat, clandestin, camuflat de îndeletniciri derizorii. A fost un filozof neștiut, „ascuns“, un filozof care nu putea fi recunoscut ca atare de cei cu care avea socialmente de a face. Prin fire, sau prin exercițiu, nu afișa, de altfel, „semnalmentele“ filozofiei, „deformările“ ei profesionale. Nimbul aristocratic al lui Noica, afabilitatea lui incantatorie, presărată de reflecții subtile și de tot soiul de aluzii sapiențiale, erau în perfect contrast cu „aparița“ lui Dragomir: alert, citadin, de o politețe sportivă, neafectată, el se complăcea, frecvent, în mondenitate și zeflemea. Un om fără tabuuri la vedere, fără fasoane, fără cultul gesticulației statuare. Nu-și etala metafizica, nu atrăgea atenția, cu prefăcută nonșalanță, asupra subteranelor sale de competență. Inteligența lui acută, fără protocol, se exprima, caracteristic, în înfățișarea lui: mărunt și atos, mobil, rapid, Alexandru Dragomir avea agilitatea imprevizibilă a tăunului socratic; hărțuitor, stringent, penetrant, o combinație tonică de duh volatil și dinamică angulară (aer și unghiuri), el nu pierdea, totuși, niciodată, contactul cu solul: construia mental pe observație și logică mai mult decît pe dexteritate speculativă. Instrumentarul său includea, pe de o parte, imediatul, „crasa banalitate“ a vieții, și, pe de alta, textul filozofic clasic, citit riguros, după metoda deprinsă în seminariile heideggeriene. Nu umbla după „idei“ (și, de altfel, se lăuda că n-are), nu aprecia agerimile culturale („subtil poate fi oricine“), nu dădea doi bani pe „originalitate“. Voia, pur și simplu, să priceapă, să răspundă cinstit cîtorva întrebări care i se păreau importante: în primul rînd întrebarea privitoare la timp. Restul era pentru el ornamentație anexă, dacă nu impostură. I se părea deplasat să scrie ceva înainte de a fi avut răspunsuri finale, bine articulate. Reușise să separe exercițiul gîndirii de manifestarea lui publică. Era un „particular“, un virtuoz al solilocviului. Cu alte cuvinte, gîndirea era pentru el intimitatea supremă a spiritului. Invitația de a converti această intimitate în „operă“ i se părea, de aceea, o trivială și vanitoasă indiscreție. (…)

Discursul domnului Noica provoca, de regulă, o reacție de tipul: „Nu m-aș fi gîndit niciodată la asta!“ Ascultîndu-l pe domnul Dragomir, te simțeai îndemnat să spui: „Cum de nu m-am gîndit!?“ Cu cel dintîi descopereai *insolitul,* cu cel de-al doilea *evidența*. Sînt două specii diferite de bucurie metafizică. Insolitul se asociază cu exaltarea, cu feeria și cu exoticul. Evidențele dezvăluie „stranietatea“ familiarului, misterul lucrurilor la îndemînă. Domnul Dragomir nu cultiva tehnicile evaziunii, n-avea încredere în divagația inspirată și nu conta pe surpriza intuitivă. Avea, în schimb, virtutea răbdării, a încăpățînării repetitive, a forajului static și lucid. A reușit să ducă la limită capacitatea (și obstinația) filozofiei de a explica imanentul neavînd altă referință decît imanentul însuși. A reușit, de asemenea, să trăiască în conformitate cu croiala gîndirii sale: nu avea doar pasiunea (organizată) a imediatului și dorința de a-l face transparent pentru intelect, avea și talentul de a coopera, armonios, cu imediatul, asumîndu-l grațios și viril. Era civilizat și destins, avea cultul prieteniei și voluptatea conversației. Fusese *un homme à femmes,* dar îmbătrînise fără sechelele erotismului inerțial al „foștilor“… Niciodată n-am întîlnit un cuplu mai discret, mai tandru și mai pur decît acela pe care îl obținuse domnul Dragomir, la sfîrșitul vieții, alături de Nina Călinescu. Se simțea, în reușita acestei însoțiri, o dimensiune care trecea dincolo de logica realului și care „secreta“ transcendență din chiar substanța împlinirii ei. Despre această reușită, domnul Dragomir n-a vorbit niciodată. E doar una din multele sale tăceri, care nu vor putea fi recuperate într-o carte. Constantin Noica avea, în ceasul din urmă, conștiința că spusese tot ce avusese de spus. Alexandru Dragomir pare a nu fi vrut să spună (n-a vrut să spună) decît strictul necesar…

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Secolul XXI va fi artistic?

Oscilam, în aceste zile, ca tot omul, între nașterea lui Trump și moartea lui Cohen (ce straniu, parcă una n-ar fi fost posibilă fără cealaltă…). Ajunsesem la saturație, cînd, întîmplător, în dreapta ecranului, mi-a apărut un link la o conferință din 1988 a lui Vilém Flusser despre „revoluția imaginii“. Ca să ies din actualitate, m-am întors în trecut; și am dat peste viitor! Alt viitor decît cel care ne îngrijorează (pe unii) în prezent. A meritat să arunc o privire…

„Principala caracteristică a revoluției culturale la care asistăm nu este încă suficient de conștientizată“ – își începe Flusser, abrupt, interviul. „Și anume: comunicarea lingvistică, fie ea orală sau scrisă, nu mai este capabilă să transmită gîndurile și conceptele pe care le aveam despre lume. Noi coduri sînt elaborate. Și unul dintre cele mai importante coduri este «imaginea tehnică». Dacă vrei, în zilele noastre, să ai o comunicare clară și distinctă a gîndurilor tale, trebuie să folosești imagini sintetice și nu cuvinte. Iar aceasta este o adevărată revoluție în gîndire. Dar oamenii nu știu încă să folosească acest nou *aparatus.*“

Despre ce este vorba? Esența acestei viziuni fusese prezentată deja într-o carte apărută în 1983, care începe la fel de abrupt: „Această carte se bazează pe ipoteza că în cultura umană, de la originile sale și pînă în prezent, pot fi identificate două momente fundamentale de cotitură. Primul, pe la mijlocul celui de-al doilea mileniu înainte de Christos, poate fi rezumat sub eticheta de *inventarea scrisului linear;* al doilea, pe care îl trăim în zilele noastre, ar putea fi numit *inventarea imaginilor tehnice*. Cînd a fost inventat scrisul alfabetic, gîndirea mitică a fost înlocuită cu gîndirea istorică și critică. Și asta deoarece structura scrierii lineare este una unidimensională, unidirecțională. Acum, că această linie a fost desfăcută în puncte, dat fiind că discursul a fost înlocuit de calcul (digitalizarea), gîndirea istorică, progresivă a fost abandonată în favoarea unui nou tip de gîndire, pe care aș numi-o sistemică sau structurală. Așa că eu cred că asistăm la o revoluție care poate fi comparată cu aceea care a dat naștere istoriei“. Omenirea a traversat, din acest punct de vedere, trei mari etape: una preistorică, orală, una istorică, a scrisului, și acum sîntem martorii începutului unei etape postistorice, a „imaginii tehnice“.

Ce e însă cu aceste „imagini tehnice“, total diferite de „imaginea artistică“ a unui tablou, de pildă? „Imaginile sînt suprafețe semnificative“, care fac apel la *imaginație,* adică la abilitatea de a codifica fenomene în simboluri bidimensionale și de a citi aceste simboluri. Procesul de „citire“ a unei imagini presupune, dincolo de o primă impresie, o „scanare“ a acesteia: „în timp ce îți lași privirea să alunece pe suprafața imaginii, această concentrare a atenției introduce un element după altul și stabilește o relație temporală între acestea. Dar poate să se întoarcă la un element al imaginii pe care l-a văzut deja, și astfel «înainte» devine «după». Prin scanarea imaginii, privirea se poate întoarce mereu și mereu asupra aceluiași element specific al imaginii, ridicîndu-l la rangul de purtător al semnificației imaginii“. Timpul scanării imaginii este o „permanentă întoarcere“ în suprafața imaginii, astfel încît *spațiul* și nu *timpul* este contextul real al semnificației. Și, surpriză: revoluția imaginii este o revenire pe spirala istoriei a „lumii magice“. „În lumea istorică, răsăritul soarelui este anterior și cauză a cîntatului cocoșului; în lumea post-istorică a imaginii, care este o lume magică, răsăritul înseamnă cîntatul cocoșului, iar cîntatul cocoșului înseamnă răsăritul soarelui“. Rezultă că „imaginile nu sînt complexe «denotative» și neambigue de simboluri (precum numerele, de pildă), ci «conotative» și ambigue.“ *Homo videns* nu mai este interesat (poate nu mai este nici capabil) de concepte – se îngrijora Giovanni Sartori.

Și ce-i cu asta? Păi, asta e viața noastră cotidiană, prezentă și mai ales viitoare. Iată cîteva ilustrări ce pot alimenta reflecția.

Dacă sînt puși să ordoneze o grămadă de obiecte întîmplătoare și li se cere să explice de ce le-au grupat astfel, copiii încep prin a pune laolaltă, de pildă, o brichetă și un pachet de țigări, pentru că, nu-i așa, cu bricheta aprinzi țigara: este o clasificare bazată pe succesiunea în *timp* a unor acțiuni. Dar alții pot să grupeze aceleași două obiecte pentru că se află în buzunarul unui fumător: este o ordonare în *spațiu*. Mai tîrziu, la stadiul unei gîndiri abstracte, primii vor pune împreună un cuțit și o linguriță, pentru că sînt tacîmuri, iar ceilalți, pentru că reprezintă tatăl și copilul. În joc intră emisfera stîngă, în primul caz, și cea dreaptă, în al doilea caz. Educația „istorică“ a scrisului a pus accentul pe noțiuni și pe emisfera stîngă; educația actuală a unor copii formați în lumea vizuală a imaginii trebuie să recurgă la imagini dacă vrea să se înțeleagă cu elevii. Însăși structura lor neuronală, după cum sugerează o serie de experimente, este diferită. *Gîndirea* a fost înlocuită de *imaginație,* în sensul strict al cuvîntului. De asemenea, *timpul* s-a comprimat la un prezent continuu, în care trăim cu toții sub imperiul momentului; în schimb, *spațiul* și-a pierdut limitele și a devenit virtual. Ne-am schimbat anatomia, psihologia și cultura și ne pregătim deja, poate, de o nouă „revoluție“, a comunicării tridimensionale, ce ne conduce direct în anistoric; nu este oare suficient pentru a cădea puțin pe gînduri?

Toate acestea au fost posibile printr-un nou *aparatus,* adică „un instrument care schimbă sensul lumii“, spre deosebire de „instrumentele mecanice“, care au ca scop să schimbe lumea însăși. Aceste *aparatus*-uri pot avea o mare complexitate structurală și o complexitate funcțională mică, precum televizorul, de pildă, complex „înăuntru“, dar folosit foarte simplu și pasiv; sau pot fi complexe funcțional, precum șahul, simplu în sine, dar care permite o mare complexitate de utilizări. Problema, spunea Flusser, este că „oamenii nu știu încă să folosească acest nou *aparatus*“ al „imaginilor tehnice“. Iată însă că, între timp, *artiștii* sînt cei care au început să învețe – și să ne învețe – ce se poate face cu acest *aparatus,* cu digitalizarea, multimedia, imprimante 3D etc., cum toate acestea pot deveni și complexități funcționale, nu doar structurale, în ce fel „imaginea tehnică“ poate fi o *Weltanschauung* legitimă și frumoasă. S-ar putea deci ca secolul XXI să fie al artiștilor. Sau poate că nu…

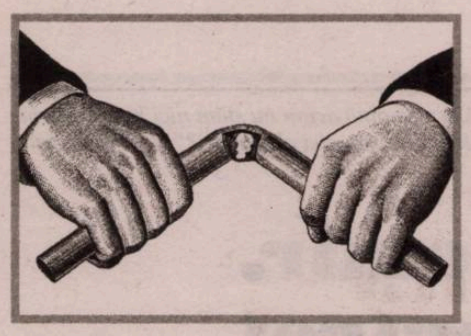

Valeriu NICOLAE

anomalii

O aberație statistică

– Cînd aveam 14 ani, Geta mi-a ghicit că o să dau peste tine.

– Cine e Geta?

– Mătușă-mea vrăjitoare.

Rîde ușor și se uită la el cu neîncredere.

– Serios.

– „Serios" ăsta e cea mai proastă încercare de a mă agăța. Și chiar îmi place de tine.

Au fost o zi și o seară cam stranii. S-au întîlnit la un eveniment, apoi așa s-au înlănțuit lucrurile încît au rămas împreună toată ziua. Iar seara s-au reîntîlnit la un prieten comun ca să vadă un meci de fotbal. În total au fost vreo douăzeci de oameni. S-a pariat pe scor și ei doi au fost singurii care au ghicit scorul. Cumva au fost forțați să plece împreună cu alți doi, dar au rămas rapid singuri și acum stau pe o bancă într-un parc, în mijlocul Budapestei. Nu e nimeni în jur – e aproape 2 noaptea.

– Pot să îți dovedesc.

– Cum ai putea să îmi dovedești?

– O sun pe maică-mea. A fost și ea acolo la ghicit.

Se uită curios la el. Pupilele îi sînt dilatate, iar verdele rămas este destul de strident.

– O suni pe maică-ta la 2 noaptea să o întrebi dacă își amintește că mătușa-ta ți-a ghicit în cafea că o să te întîlnești cu mine?

– Da.

El zîmbește cu gura pînă la urechi.

– Îmi amintesc bine asta, că doar a fost superciudat. Geta mi-a spus că o să-mi arate cu cine mă căsătoresc într-o verighetă la 12 noaptea și apoi o să-mi ghicească. Am rîs ca un căpiat și i-am spus că nu sînt gagiu, așa că la mine nu are cum să funcționeze vrăjeala. Geta s-a enervat rău și în noaptea aia mi-a spus că la 31 de ani, pe 5 mai, o să am o cotitură în viață. O să întîlnesc o evreică al cărei nume începe cu litera K, dar în altă țară, nu în România. La vremea aia, în comunism, a sunat cît se poate de aiuritor. În verighetă nu a apărut nimeni, așa că e clar că nu mă însor.

Rîde. Numele ei începe cu K, iar K știe că e rom.

– Sînt sigură. Ți-a zis că o să te întîlnești cu cineva pe care o cheamă Edith. Cu *th*.

– Edith? Ești sigură? Ăsta e un nume tare straniu pentru România.

– De asta îmi și amintesc. Și a mai spus că o să o recunoști pentru că o să aibă trei chei: una galbenă, una verde și una albastră. Și că nu o să fiți împreună, dar o să îți schimbe viața așa cum i s-a schimbat ei la Semenic.

– Sigur nu era cu litera K?

– Sigur nu. Dar de ce te frămîntă asta acum?

– Nimic. Am visat asta și am vrut să te întreb.

– Aaa! Și a mai zis ceva.

Una galbenă, una verde și una albastră.

– Sigur nu unguroaică-evreică?

Rîde și ea.

– Pe bune.

Îi sticlesc ochii.

– Sînt evreică, dar asta nu era chiar greu de ghicit. Hai, sun-o pe maică-ta și pune-o pe *speaker*.

Telefonul sună de cîteva ori și maică-sa răspunde. E adormită și confuză. Îi spune repede despre ce e vorba și o roagă să îi confirme ceea ce își amintește.

– Nu îmi amintesc deloc așa.

K zîmbește sarcastic.

– Cum nu? Ești sigură?

– Ce?

– Că o să fie evreică.

Închide telefonul și dă din umeri.

– Eu mi-am amintit diferit. Dar măcar cu evreica am nimerit-o.

Se întoarce spre ea. K e palidă-palidă și tremură serios.

– Ce dracului e asta? Cum ai făcut asta?

– Cum am făcut ce?

– Asta, spune cu dinții clănțănind de tremurat.

– Ce anume? Nu prea pricep ce vrei să zici și mă cam sperii un pic.

Deschide geanta. Își scoate cartea de identitate. O cheama și Edith. Și are și o legătură cu trei chei. Una galbenă, una verde și una albastră.

– Nu poți să faci glume de felul ăsta. *What the fuck is wrong with you?*

Engleza suna straniu și reverberează în parcul gol. Un cîine începe să urle și în cîteva secunde se aud vreo douăzeci-treizeci de cîini urlînd.

A fost cea mai dură noapte pe care mi-o pot aminti. Mi-a fost clar că nu o să pot dormi și am încercat să construiesc un model matematic pentru a calcula probabilitatea ca toate să fie o coincidență. O serie de minimum cinci coincidențe relaționate dau niște rezultate imense. Data exactă a întîlnirii, originea, ambele nume, cheile și localul, chiar dacă ambiguă în momentul întîmplării, odată puse într-un model logic practic pulverizează noțiunea de logică. Au trecut cîteva săptămîni bune pînă cînd creierul meu a reușit să ignore ceea ce s-a întîmplat și am reușit cumva să dorm cît de cît normal. După cîteva luni am început să uit. M-am convins cumva că ceea ce mi s-a întîmplat e o aberație statistică.

Bărbatul se trezește brusc. E clar îmbătrînit. Telefonul se aprinde.

– E 5 mai, 3,10 ora ta. Au trecut zece ani, Val, și tot nu scap de asta. Poți să faci să se oprească?

What the fuck is wrong with me?

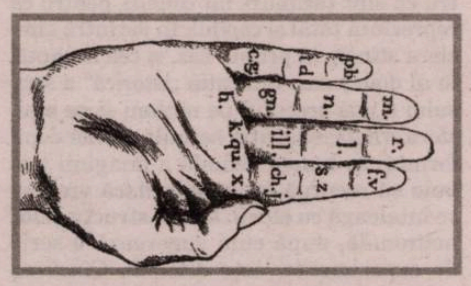

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Din amintirile unui inspector școlar

Am „corectat" – cum se spune în limbajul nostru profesoral –, cu ceva timp în urmă, împreună cu un inspector școlar de limba engleză („mîna întîi" și „mîna a doua"), la exemenul de titularizare în învățămînt. Căldură mare (de iulie!), teze multe, subiecte complicate, cu baremuri așijderea. Colegul meu de suferință abia răsufla. Din cămașa descheiată îi atîrnau niște fire ciudate, de care era legat un aparat minuscul cu afișaj electronic. În răstimpuri, bietul om îl cerceta cu îngrijorare. „Mi-au instalat medicii un dispozitiv de monitorizare permanentă a tensiunii arteriale, dom' profesor. Am indicația să o verific mereu. Dacă sare de 17 cu 10, trebuie să sun imediat la 112 și să-mi anunț cardiologul să vină oriunde m-ar duce ambulanța. Dacă mai apuc, desigur." Informația, mărturisesc, m-a tulburat profund. Inspectorul e mai tînăr ca mine, nu știu dacă a împlinit 45 de ani. „Ehei", a continuat el trist, „asta mi se trage de la Sorel. Ce bărbat zdravăn am fost înainte să am de-a face cu – nici nu știu cum să-i zic – *pokemon*-ul ăla..." „Sorel?", am întrebat curios (numele îmi era cunoscut). „Da, unul, profesor de engleză la Școala gimnazială 36..." Vorbea chiar despre un coleg de facultate de-ai mei. Fusesem în aceeași subgrupă timp de patru ani. Nu mi-am putut reprima, prin urmare, interesul și l-am interogat direct: „Dar ce-a făcut acest Sorel?"

Inspectorul s-a așezat mai bine în scaun, a lăsat pe masă lucrarea pe care o lectura și mi-a povestit cu glas moale: „Dom'le, primesc la un moment dat, în norma anuală de inspecții periodice, și numele Sorel, de la școala amintită. Sun directorul, mă interesez cînd are program respectivul, fixez clar o dată și un interval (ca să fiu sincer, m-am limitat la o singură oră de inspecție – nu sînt terorist din ăia care stau de dimineața pînă seara prin liceu, tiranizînd tot ce mișcă! –, ultima din orarul lui Sorel în acea zi, ca să-i fie ușor!). Mi s-au dat asigurări că totul este în regulă, profesorul urma să fie anunțat din vreme. Mă prezint la școală conform aranjamentului. N-am mai trecut pe la cancelarie și pe la director, cum e cutuma, am decis că-i voi saluta pe toți la sfîrșit. Nu doream să creez mare vîlvă, sînt și eu profesor, știu ce înseamnă emoția inspecției. Ca de obicei în astfel de cazuri, m-am străduit să fiu foarte discret. Am întrebat unde era a VI-a B și m-am dus direct la clasă. Cam greu drumul, ce-i drept, a VI-a B se afla la etajul al IV-lea, iar scările instituției se dovediră extrem de abrupte. Ajung gîfîind. Trecuseră șapte minute peste fix. Numai bine, am gîndit, abia începe treaba. Intru în clasă. Nebunia de pe lume. Copiii urlau, se cățărau pe mese și pe geamuri. Reușesc să-i liniștesc cu chiu, cu vai, și întreb derutat unde-i dom' profesor..."

Povestind, inspectorul începu să respire precipitat. Își verifică tensiometrul, apoi reveni: „Ăștia îmi zbiară că dom' profesor este la cancelarie, unde așteaptă *un inspector*. În fine, greșeala mea. Nu trebuia să urc așa de-a-nboulea. Mă întorc și cobor grăbit la cancelarie, atent totuși să nu-mi rup vreo gleznă pe scările construite parcă pentru un turn medieval. Aici, năvălesc mai mulți pe mine: îmbrățișări, strîngeri de mînă, lingușeli. Întreb de Sorel. Cum, nu ne-am intersectat pe scări? – mă întreabă mirați profii. Mă așteptase pînă adineauri și plecase la oră, bănuind că m-aș fi dus direct acolo. O iau la fugă înapoi, escaladez etajele cu limba ieșită de un cot afară și, ce să vezi, elevii tot singuri, agățați de pereți, într-o stare de beatitudine vecină cu isteria. Se hlizesc la mine. Dom' profesor venise în clasă cu cîteva secunde mai devreme și plecase din nou să-l aducă pe *inspector*. Mă reped iarăși pe scări, precum un maratonist kenyan pe ultimii zece metri. La cancelarie nici nu mai puteam să vorbesc. Gesticulam doar. Dascălii se minunează și mai tare că nu l-am prins pe domnul Sorel. Tocmai revenise și dispăruse. În căutarea mea, se înțelege. Alerg la clasă. Scenariu identic: Sorel, intrat și ieșit! Merg la director pentru ajutor. Omul, binevoitor, îl sună pe mobil. Absență semnal! Normal, observă el încîntat, Sorel este serios, a închis celularul pentru inspecție..."

După o pauză de respirație, inspectorul a adăugat: „Am repetat sportul de vreo cincisprezece ori. Fără succes, însă. Ne aflam mereu în contratimp. Am hotărît atunci să aștept lîngă profesoara de serviciu și să mă năpustesc asupra lui Sorel în clipa cînd ar fi apărut. Doamna (care nu mă cunoștea) mi-a dat o veste dezolantă. Profesorul Sorel tocmai ieșise din școală. Avusese ultima oră din zi și mai fusese și *inspectat de cineva de la ISJ*. Ca o confirmare a celor zise, se sună strident de recreație. Am tresărit apoplectic. Reapar peste o săptămînă, la aceeași oră. Renunțasem la preaviz. M-am înființat la cancelarie, cu zece minute înainte, chitit să-l înșfac pe Sorel (îl știam din vedere de pe la niște cercuri metodice) și să merg cu el la clasă. L-am localizat rapid. Îl iau pe sus, îi șuier că sînt inspector și că vreau să-i văd ora. Din fericire, nu am mai urcat patru etaje. Ne-am oprit la unu. M-am pus în bancă, rînjind sardonic. Profesorul a solicitat elevilor *să deschidă cu o sîrbă*. Un băietan mai bruneț a scos o vioară și, cînd a început să scîrțîie, mi-au sărit timpanele pe podea, nu alta. *Asta-i oră de engleză, domnu' Sorel?* – am strigat ca un scelerat. *Aaa, cu Sorel aveți treabă?* – s-a înseninat tipul, subit. *Eu sînt Mirel, profesorul de muzică. Sorel e la etajul IV, la a VI-a B*. Tot ce-mi mai amintesc sînt asistentele de la Urgențe înfigîndu-mi ace prin tot corpul..."

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De ce este greșită panica geopolitică

Povestea insulei de latinitate într-o mare slavă revine în forță, după alegerile din Republica Moldova și Bulgaria. Pericol! România e izolată într-o mare de roșu intens! Sîntem înconjurați! Așa să fie? Iată doar trei afirmații care s-au făcut auzite în ultimele zile. Și tot atîtea semne de întrebare.

1) „Republica Moldova este deja a Rusiei." Nu e totul jucat. Fără îndoială că alegerea lui Igor Dodon nu va aduce Republica Moldova mai aproape de Occident. Rusia cîștigă o porție și mai zdravănă de influență în această țară fără de noroc. Dar Maia Sandu a obținut peste 47% din voturi, în condițiile în care partida proeuropeană a fost nevoită să tragă după ea și bolovanul reprezentat de furtul miliardului, eveniment petrecut chiar sub guvernarea declarat proeuropeană. Adăugați aici campania murdară, implicarea clerului, exploatarea fricilor și fobiilor colective, de la refugiați și homosexuali pînă la „jandarmul român". Din această perspectivă, scorul obținut de candidata proeuropeană pare mai degrabă o frumoasă realizare. Igor Dodon declară în presa rusă că ar putea supune referendumului continuarea Acordului de asociere și liber schimb cu UE. Dar ar fi un pariu extrem de riscant: pierderea dreptului de liberă circulație în Uniunea Europeană și consecințe economice dezastruoase. Potrivit Biroului Național de Statistică de la Chișinău, în primele nouă luni ale anului valoarea schimburilor economice ale Moldovei cu Uniunea Europeană a depășit cu puțin 900 de milioane de dolari. În timp ce nivelul schimburilor cu fosta CSI a fost de trei ori mai mic. Pur și simplu, Republica Moldova este prea dependentă de economiile europene și de finanțarea FMI pentru a putea acum să o rupă cu Occidentul. Iar Rusia, prea săracă pentru a susține Moldova.

Apoi, peste doi ani ar trebui să aibă loc alegerile parlamentare. Parlamentul și guvernul sînt dominate acum de Partidul Democrat – în realitate, de oligarhul Plahotniuc. Structurile acestuia s-au angajat în perioada electorală de partea lui Dodon, presa controlată de oligarh a făcut-o praf pe Maia Sandu. De ce ar renunța Plahotniuc la controlul acestor structuri de putere pentru a face loc, eventual, Partidului Socialiștilor, în caz de alegeri anticipate? Negocierea ar putea fi lungă și grea și, cu cît timpul trece și problemele se acumulează, cu atît promisiunile lui Dodon se vor dovedi deșarte. Aceasta va fi în avantajul partidei proeuropene. În realitate, soarta Republicii Moldova nu e pecetluită și cel mai rău lucru pentru proeuropeni ar fi să cadă pradă dezamăgirii.

Republica Moldova este prea dependentă de economiile europene și de finanțarea FMI.

2) „Bulgaria a trecut de partea Rusiei." Nu, doar l-a pedepsit pe Borisov. Bulgaria, aceeași Bulgarie care l-a votat pe președintele Rumen Radev, este pe locul al treilea între națiunile europene cînd vine vorba despre opinii pozitive față de Uniunea Europeană. Potrivit Eurobarometrului toamna 2015 / primăvara 2016, realizat de Comisia Europeană, bulgarii sînt favorabili Uniunii Europene în proporție de 51%, cu doar 17% opinii negative și 30% neutre. Peste 60% spun că țării i-ar fi mers mai rău dacă nu ar fi fost membră UE, conform Eurobarometrului de primăvară 2015. Nu, o asemenea țară nu poate fi mutată din Occident.

Rezultatul de duminică a fost mai degrabă un vot de blam dat premierului Bojko Borisov. Acesta a ridicat miza, vorbind despre un adevărat vot de încredere acordat guvernului său. Cum o mare parte dintre votanții tradiționali ai partidului său, GERB, au votat cu Radev, la fel cu 60% din membrii minorității turce și 90% din naționaliști, înfrîngerea a fost inevitabilă și demisia lui Borisov a venit firesc. Dar cît de antirus era însuși Borisov, cel care se laudă că a învățat politică de la fostul lider comunist Todor Jivkov și care a refuzat constituirea flotei la Marea Neagră, sub egida NATO? Și cît de prorus poate fi pînă la urmă Radev, general de aviație cu specializare în Statele Unite?

În Bulgaria, relația cu Rusia nu este nici pe departe încărcată de dramatismul din România. A milita pentru relații bune cu Rusia nu reprezintă nimic nefiresc. În istoria Bulgariei, Rusia e un personaj mai degrabă pozitiv. Aceasta nu înseamnă însă că bulgarii vor trece, cu arme și bagaje, de partea Kremlinului.

3) „România a rămas singură." Deloc. Deocamdată, cu toate accentele eurosceptice din Europa Centrală, nimeni nu sparge frontul cînd vine vorba despre sancțiunile la adresa Rusiei. Nimeni din Europa Centrală nu se gîndește să dea beneficiile apartenenței la Uniunea Europeană și la valorile Occidentului pentru iluziile Uniunii Vamale. Chiar și Serbia, pe care, simplist, o socotim deja în tabăra rusească, își dorește cu ardoare să adere la Uniunea Europeană și lucrează intens la asta. Muntenegru tocmai a aderat la NATO și vrea să adere la UE. Polonia și statele baltice rămîn pe aceeași poziție cu noi. Finlanda se teme tot mai mult și începe să-și regîndească statutul de neutralitate, privind către Alianța Atlantică. Există în Europa Centrală nemulțumiri, unele justificate, față de anumite mecanisme de decizie din cadrul Uniunii, uneori relația cu Rusia este folosită ca argument de negociere la Bruxelles. Dar jocurile politice sînt una, apartenența unei națiuni la Occident e cu totul altceva.

Poate că ar trebui să fim mai preocupați de menținerea unității europene și de reformarea instituțiilor. Situația e departe de a fi strălucită, dar este gestionabilă. Și, în orice caz, e departe de modul în care neo descriu unii comentatori mai exaltați. Panica nu face decît să ne întunece judecata. Și vom avea nevoie de judecată limpede și de sînge rece în viitorul apropiat.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

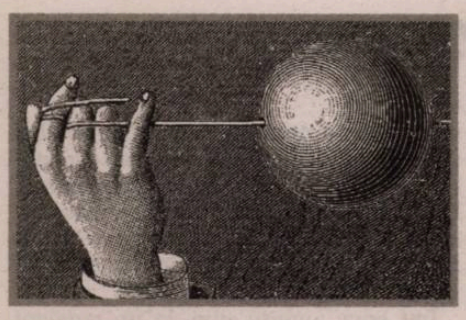

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Adevărata Religie și democrația

Ministerul german de Interne a emis un ordin de interdicție împotriva organizației salafiste intitulată Adevărata Religie. E un „caz" mai vechi: autoritățile locale din diverse landuri au luat în ultimii ani tot felul de măsuri împotriva acestei organizații, dar efectele au fost doar temporare: în Justiție, organizația a avut mereu cîștig de cauză și a fost repusă în drepturi. De data asta, e vorba de un ordin de interdicție a dreptului la asociere emis la nivel federal. Interesul public pentru acest subiect e imens. Pe de o parte, există temeri serioase că Adevărata Religie pune în pericol democrația germană. Pe de altă parte, există temeri că dacă statul ajunge să interzică dreptul la liberă asociere, atunci s-a cam terminat cu democrația. Situația e încurcată.

Rețeaua Adevărata Religie a fost fondată de palestinianul Ibrahim Abou-Nagie în 2005 și s-a concentrat, în primii ani, pe conferințe și întîlniri cu publicul pe marginea textelor coranice. În 2010, Abou-Nagie avea deja ambiții mari: în fiecare casă din Germania să existe cîte un exemplar din Coran. Așa a luat naștere campania „Citește!". În ultimii șase ani, activiștii rețelei au împărțit peste 3,5 milioane de exemplare din Coran, în traducere germană. Au fost, mereu, foarte vizibili. Și-au închiriat spații de la primărie, și-au montat corturi sau tarabe, au împărțit cărți și *flyere:* în apropierea stațiilor de metrou, la gară, în piețe. Atunci cînd autoritățile locale nu le-au mai dat voie să-și monteze standurile și corturile, s-au mutat în librării, acolo unde polițiștii nu au avut temei să intervină. Sau au distribuit cărțile pe stradă, direct din sacoșe, pe șest. Rețeaua însăși a reușit de nenumărate ori să fenteze vigilența autorităților, activînd prin intermediul mai multor fundații.

De vină nu e cartea, nici cel care o citește, ci acela care le spune altora cum ar trebui citită.

Autoritățile germane se tem însă că sub paravanul campaniei „Citește!" se ascunde, de fapt, un program bine articulat de recrutare a unor militanți islamiști. Potrivit serviciilor de informații, în Germania activează în jur de 9200 de islamiști radicali. Peste 140 de tineri germani, recrutați prin intermediul acestei campanii, ar fi plecat în Siria și în Irak și au participat la întîlniri cu diverse grupări teroriste, se arată într-un raport al serviciilor de informații. În plus, distribuirea la scară mare a Coranului în traducere germană alimentează suplimentar nenumărate forumuri de discuții de pe Internet pe teme legate de islam. E o provocare în plus pentru autorități, căci Internetul a devenit principala platformă de transmitere a mesajelor jihadiste și radicale.

Rețeaua lui Ibrahim Abou-Nagie este finanțată de oameni de afaceri din Qatar și din Arabia Saudită, susțin autoritățile germane, însă traseul banilor nu e cunoscut în profunzime. Ceea ce se știe e că în ultimii ani acțiunile organizației s-au întins în 15 state din Europa, printre care Franța, Austria, Suedia, Serbia, Marea Britanie.

Ordinul de interdicție emis de Ministerul de Interne a fost urmat de o amplă acțiune polițienească. Au fost percheziționate aproape 200 de apartamente și birouri și două moschei în șaizeci de localități și zece landuri. Sute de polițiști au participat la aceste acțiuni. Probele strînse vor contribui, probabil, la un profil mai cuprinzător al acestei organizații. Rămîne însă de rezolvat raportul cu democrația. Căci una e să răspunzi printr-o acțiune polițienească unei amenințări directe și imediate și alta e să interzici dreptul la asociere unor persoane. „Germania e o democrație autentică. În societatea noastră nu e loc pentru islamiști dispuși să ia parte la acte agresive", a explicat ministrul Thomas de Maizière, adăugînd că rețeaua Adevărata Religie „răspîndește, cu Coranul în mînă, mesaje încărcate de ură și ideologii care contravin ordinii constituționale" și că astfel „sînt radicalizați tineri cu tot felul de teorii ale conspirației". Într-un fel, are dreptate. De vină nu e cartea, nici cel care o citește, ci acela care le spune altora cum ar trebui citită. De unde și riscurile pentru democrație ale campaniei „Citește!".

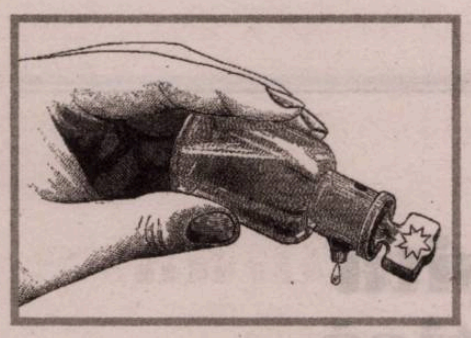

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Pus pe tapet

Expresia a pune pe tapet, apărută în română în secolul al XIX-lea, s-a dovedit destul de rezistentă, fiind folosită des și azi, mai ales în limbajul presei și al politicii. Formula (cu varianta mai rară a aduce pe tapet) are sensul „a aduce în discuție (publică)", iar varianta a veni pe tapet poate fi parafrazată prin „a fi la ordinea zilei" (DEX). Cum tapet este folosit în prezent exclusiv cu sensul „hîrtie, pînză etc. care acoperă și decorează pereții", probabil că mulți vorbitori își imaginează la baza metaforei un scenariu concret destul de particular: un fel de atîrnare sau lipire a unei poze pe un perete tapetat. Expresia nu este însă creată în română, ci pur și simplu preluată și tradusă. Forma tapet trimite la italiană, limbă în care expresiile *mettere, porre* („a pune"), *portare* („a aduce") etc. *sul tappeto* au exact sensul „a aduce în discuție". Doar că și acestea sînt considerate de specialiști ca imitate – și anume după franceză. Expresiile franțuzești *jeter* („a arunca"), *mettre* („a pune"), *remettre* („a repune"), *tenir* („a ține") *sur le tapis,* sau *être* („a fi"), *revenir* („a reveni") *sur le tapis* sînt atestate deja din secolul al XVII-lea, cu sensurile „a face, a fi, a deveni etc. obiectul unei discuții" *(Trésor de la langue française informatisé).* Cum se observă ușor, româna putea să preia sensul și tiparul expresiei la fel de bine din italiană și din franceză, preferînd însă pentru substantiv o formă deja intrată în limbă, *tapet,* care corespunde cuvîntului italienesc tappeto. Motivarea semantică a expresiei e mai puțin clară în limbile actuale, în care italienescul tapetto, ca și tapis din franceză, înseamnă în primul rînd „covor". În franceză, *mettre sur le tapis* pare să fi fost însă legat inițial de un alt sens al lui tapis – materialul textil care acoperă o masă de lucru, un pupitru. Sensul expresiei ar fi deci echivalent cu „a pune pe masă" (și nu cu „a pune pe perete").

„Un tapet de ghiocei".

Tapet avea în româna mai veche, din secolul al XIX-lea, sensul „covor", cu care fusese cel mai probabil împrumutat din italiană. Heliade, în faza italienizantă a literaturii sale, descrie poetic „un tapet de iarbă"; și în poezia lui Bolintineanu apare, într-o descriere de natură, „un tapet de ghiocei" (exemplele sînt înregistrate în Dicționarul limbii române – DLR). În Vocabularul franțezo-românesc al lui Petrache Poenaru (volumele I și II, 1840-1841), tapis era tradus prin „covor, velință"; dicționarul enumera mai multe expresii care conțineau cuvîntul francez, în primul rînd *mettre une affaire sur le tapis,* echivalat prin „a propune o pricină pentru a o cerceta, a o judica" și être sur le tapis – „a fi subiectul de vorbă". Expresia calchiată în română e atestată la Codru-Drăgușanu, al cărui scris abunda în franțuzisme și italienisme: „în vremea ospățului adusei pe tapet ce văzusem de curînd în Italia". Variantele expresiei deveniseră foarte frecvente în discursul public românesc din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea; în replica lui Trahanache – „Noi votăm pentru candidatul pe care-l *pune pe tapet* partidul întreg... pentru că de la partidul întreg atîrnă binele țării și de la binele țării atîrnă binele nostru" –, *a pune pe tapet* înseamnă, contextual, ceva mai mult decît „a aduce în discuție", ajungîndu-se de la „a propune" pînă la „a impune". În momentul de față, expresiile în discuție circulă mai ales în publicistică – „proiectul legislativ cu pricina are puternice influențe electorale, avînd în vedere perioada cînd *a fost* pus pe tapet" (romanialibera.ro); „Problema manoperei, pusă pe tapet" (adevarul.ro); *„Am pus pe tapet* exact lotul de care am nevoie pentru 2014" (prosport.ro). Cu toată vechimea lor, expresiile sînt încă percepute ca non-standard și sînt puse uneori între ghilimele: *„«a pune pe tapet» problema eliminării imunității parlamentare"* (gandul.info).

Sensul actual al cuvîntului românesc tapet, corespunzînd englezescului *wallpaper,* fr. *papier peint,* it. *carta da parati,* se explică – așa cum indică, laconic, dicționarele noastre – ca preluare din germană (după accepția curentă a substantivului *Tapete).* Forma cuvîntului evocă etimologic vechile covoare, tapiserii și țesături pentru acoperit și decorat pereții, dar e asociată azi cu produsele moderne („tapet superlavabil, vopsibil, magnetic") care le continuă funcția.

Din cele de mai sus se înțelege, cred, că metafora care stă la baza expresiilor discutate – imaginea unui dosar scos dintr-un teanc și pus pe masa de lucru – nu e tocmai surprinzătoare. Doar prin ieșirea din uz a sensurilor vechi ale lui *tapet* formulele pot capăta pentru unii vorbitori o notă pitorească și un efect de expresivitate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

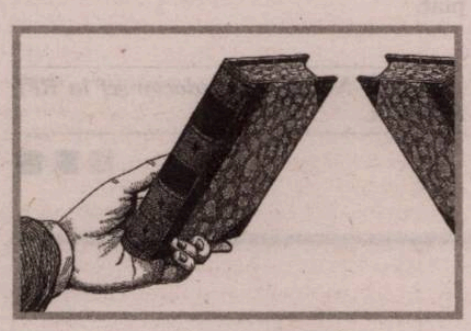

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Internaționalizare

E, fără doar și poate, cel mai vehiculat slogan în învățămîntul superior și în cercetarea științifică în zilele noastre. Și, cum era de așteptat, e un slogan care s-a internaționalizat și se internaționalizează cu repeziciune. Îl regăsim și la casele cele mari. Acum cîțiva ani, de pildă, britanicii și-au suit atît de sus taxele de studii în universitățile lor de top, încît s-au trezit în primejdie să nu mai poată recruta suficienți studenți dintre conaționali. Soluția? Internaționalizarea, de bună seamă. Lărgim ariile de recrutare, lărgim și porțile de intrare pentru cei dispuși să-și lărgească, la rîndul lor, băierile pungii. Consecințele n-au întîrziat să se facă simțite.

La noi, sloganul s-a altoit, la fel de previzibil, peste frustrările și complexele autohtone de națiune urgisită. Internaționalizarea nu mai e doar un deziderat ale cărui ținte concrete sau mijloace de realizare pot face obiectul reflecției critice, ci a devenit, cum se spune, un *must* sau, cum se spunea în jargonul interbelic, o „chemare a vremii". N-o auzi, n-o asculți, vei înceta să existi. Paradoxal, încărcătura doctrinară a internaționalizării capătă nu o dată coloratură patriotardă: e o datorie obștească să luptăm pentru a aduce România „în rîndul lumii". Dar nu despre retorica acestui slogan aș vrea să vorbesc, ci despre efectele lui nemijlocite în studiile universitare și în cercetare.

Mă mărginesc deocamdată la cea din urmă. Vrem politici publice care să impulsioneze modestele noastre realizări științifice – evident, fără cheltuieli suplimentare. Să vedem, adică, cum facem ca banul public să ajungă pe cît posibil unde trebuie, unde există șanse de a fi fructificat și unde va da randament: competiție la intrare, evaluarea rezultatelor la ieșire. În ambele, internaționalizarea e elementul-cheie. Pentru evaluarea proiectelor aflate în competiție ne trebuie musai experți de peste hotare, chiar dacă, pentru unele domenii, precum cel căruia îi aparțin, al studiilor de literatură română, cerința asta e oarecum ciudată. Ideea nu e neapărat că experții „lor" sînt „mai experți" decît „ai noștri", ci că, fiind mai puțin conectați la breaslă, au șanse mai mari de imparțialitate. Fie și-așa. Deși mie sintagma de „expert străin" continuă să îmi sune bizar, cu atît mai bizar cu cît acesta funcționează, în România, pe cu totul alte tarife decît cele autohtone, că, deh, trebuie să ne aliniem la standardele internaționale, altminteri nu vom fi atractivi!

Piesa de bază a dosarului depus, CV-ul conducătorului de proiect, e judecată după criterii al căror corolar este, iarăși, direct sau indirect, internaționalizarea. Pe scurt, nu e luat în calcul ce ai publicat – oricum, evaluatorii n-ar avea vreme să citească totul, nici măcar în diagonală, pentru fiecare concurent și, chiar dacă ar face-o, opinia lor rămîne, inevitabil, subiectivă. Contează, în schimb, unde ai publicat – în ce reviste de specialitate, la ce edituri – și de cîte ori ai fost citat, tot așa, în publicații „acreditate". Judecătorul suprem îl constituie diverse organisme internaționale, care dau – uneori mai și iau – gir de încredere publicațiilor sau editurilor cu profil științific sau care inventariază și sortează repertoriul colosal al citărilor pentru a măsura în final „impactul" unui text în comunitatea științifică respectivă.

Dau dreptate celor care, întru apărarea sistemului, îi recunosc cu franchețe hibele de moment, dar îl consideră perfectibil și, în principiu, corect. Că bazele de date pe care le luăm ca punct de referință sînt *work in progress* cu, încă, multe lacune și dezechilibre, dar că își îmbunătățesc continuu instrumentele și își lărgesc aria de investigare, este incontestabil. Eu mă împac mai greu cu însăși definiția noțiunii de „impact".

Cunoașterea nu are granițe. Perfect adevărat. Impactul ei însă are. Exemplele filologice răsar fără să fie mult așteptate. Apariția *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic,* faimosul DOOM, a venit ca un tsunami peste comunitatea vorbitorilor de română, chiar dacă pentru nevorbitori n-are nici un chichirez să te întrebi dacă e bine să scrii „nici o" sau „nicio". O „relectură" a unui scriitor român – un, să zicem, Bacovia, sau Blaga, sau Blecher, sau Brumaru, sau Beniuc (de se va întîmpla) – poate stîrni ample controverse interne și o apatie pe măsură peste hotare. Discipline umaniste precum filologia sau istoria își au polii lor de interes înrădăcinați în diversitatea culturală pe care o tot preaslăvim în jargonul politic al contemporaneității, dar, atunci cînd vine vorba de „știință", o dăm uitării. Ce-ați zice însă despre o cercetare solidă a ecosistemului Deltei Dunării? Dar despre un studiu temeinic, pluridisciplinar, privind dinamica orașului în care trăiesc de aproape 60 de ani, contemplîndu-i tribulațiile nevrotice?

Îmi aduc aminte cum, la un moment dat, pentru a face cît de cît dreptate și celor din domeniile umaniste, care publică mai degrabă cărți decît articole științifice, neavînd de altfel la dispoziție decît o rețea de periodice de interes local, Consiliul Național al Cercetării Științifice le-a pus acestora la dispoziție așa-numita „rută alternativă", prin care trebuia să dovedești cîte exemplare din cărțile pe care le-ai produs se află... în bibliotecile universitare din străinătate. Îmi povestea cineva cum a dat peste un dosar în care, după cifra cu pricina, candidatul insera o observație parantetică, cum că s-ar putea să nu fi fost deja incluse peste tot în cataloagele bibliotecilor, dat fiind că abia le expediase prin poștă. E și asta o formă de internaționalizare.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

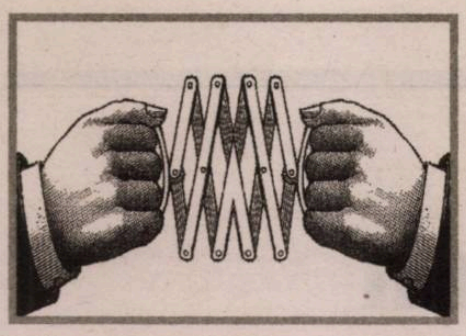

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cum putem sta în continuare în fața televizorului să vedem ce se întîmplă?...“

– dialog cu Vlad ALEXANDRESCU –

Este profesor la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, a fost ambasador al României în Luxemburg și ministru al Culturii. De curînd, ***Vlad Alexandrescu*** *s-a decis să intre în politică: este candidat la Senat pe listele USR.*

Cum se vede lumea de la catedra universitară pentru profesorul Vlad Alexandrescu?

Aș zice că se vede ca din amfiteatru. Atunci cînd le vorbești studenților, vorbești unei societăți întregi, simți că în fața ta ai niște oameni tineri, foarte dornici de a cunoaște, dar ai totodată niște oameni care s-au format în medii diferite, care vin din familii diferite și cu care e foarte interesant să stai de vorbă. Cunoscîndu-ți studenții, cunoști de fapt o tranșă importantă din societatea românească. Asta m-a format, de fapt, în viața publică. De aici am pornit, aceasta este chemarea mea dintîi și la care nu voi renunța niciodată – aceea de profesor.

În anii '90, studenții erau o forță socială și aveau un cuvînt de spus. Cum a evoluat studențimea de atunci și pînă acum?

Aș zice că a devenit mai timidă de la o vreme. S-a „profesionalizat“. Studenții au devenit mult mai conștienți de țintele lor, au înțeles că universitatea este doar un parcurs către angajarea pe piața muncii și, din nefericire, universitatea a devenit mai degrabă un culoar de trecere decît un loc de formare. Sigur, asta a coincis și cu reforma Bologna, care a dus la scurtarea ciclului de licență și la apariția masteratului de doi ani care funcționează mai degrabă ca un învățămînt seral, căci studenții lucrează. Din nefericire, asta duce la scăderea calității învățămîntului superior. La asta a contribuit și „democratizarea“ învățămîntului superior, prin apariția unor universități mai mult sau mai puțin fiabile, care au acordat diplome pe bandă rulantă. Asta a diluat populația studențească și a rupt ceva din energiile care se concentrau în anii '90 în Universitate. Astăzi asistăm la o criză a învățămîntului superior în România.

În ce constă această criză?

În primul rînd, este o chestiune de finanțare. De mulți ani, se practică finanțarea învățămîntului superior pe cap de student, ceea ce este un criteriu cantitativist. În opinia mea, această finanțare ar trebui să cedeze locul unei finanțări mixte, care să țină cont de ierarhia și clasificarea universităților în ceea ce privește competențele de predare și excelența în cercetare. Avem, în România, cîteva universități vechi și puternice. Or, la ora actuală, ele sînt finanțate cam în egală măsură cu universități create de curînd, după un sistem cantitativist și egalitarist. Cu cît ai mai mulți studenți, cu atît primești mai mulți bani.

Cum se vede din afară sistemul universitar românesc?

E o chestiune de rețele, de *networking,* care depinde de felul în care cercetarea românească este conectată la sistemul european și la cel american. Iar aici omul sfințește locul. Sînt oameni care au făcut foarte mult în această privință, care organizează în fiecare an conferințe internaționale, și oameni care se mulțumesc să-și facă onest meseria. Totul e o problemă de onestitate. Un om onest în învățămîntul superior este o resursă prețioasă. Problema apare atunci cînd sînt oameni care fură, care mint, care promit iluzii deșarte și trișează. Lucrul ăsta se vede imediat. Și nu se vede neapărat în străinătate, se vede și la locul de muncă. Ar fi nevoie de o reflecție mai serioasă asupra învățămîntului superior și asupra felului în care comisiile de evaluare și de acreditare funcționează într-adevăr.

Ați fost ambasador într-o țară-cheie pentru UE, Luxemburg, între 2006-2011. Cum ați văzut atunci schimbările din România, aderarea la Uniunea Europeană?

Era momentul în care România urma să intre în UE, la 1 ianuarie 2007, iar Sibiul urma să fie Capitală Culturală Europeană, alături de Luxemburg. Mi s-a părut că experința de a reprezenta România e interesantă. Cînd orașul Sibiu a devenit o vitrină europeană, a fost un moment foarte important. Foarte multe segmente culturale din România și-au găsit o vizibilitate europeană și au rămas într-un parteneriat cu alte orașe din Europa. Am avut atunci experiențe interesante și cu diaspora românească din Luxemburg, formată din tineri angajați la instituțiile europene sau persoane cu profesiuni liberale pentru care România continuă să fie un loc fundamental. Nu putem ignora dimensiunea diasporei românești, care, în momente cruciale, a adus o contribuție la viața politică a țării și aduce o contribuție esențială și la viața de fiecare zi, prin fondurile pe care le transferă în România: circa patru miliarde, ceea ce înseamnă de două ori mai mult decît investițiile străine.

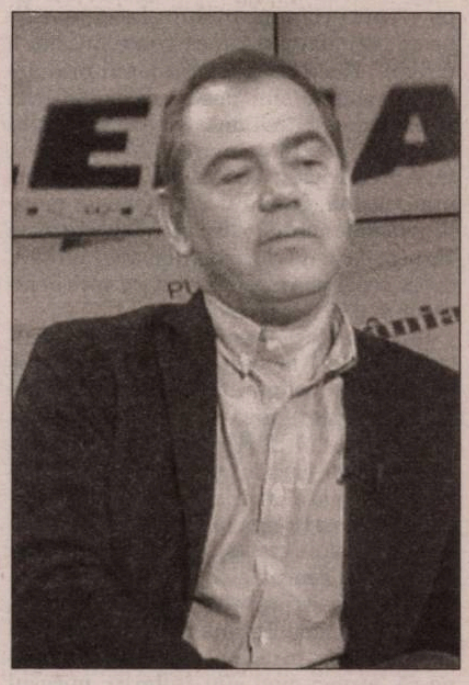

„Producția culturală creează locuri de muncă.“

S-a discutat mult despre votul românilor în străinătate. Cum vedeți această problemă?

Sînt foarte supărat pe această temă. Am văzut ce s-a întîmplat la votul din 2014 și a fost o rușine că românii n-au fost lăsați să voteze – aceiași români care trimit bani acasă, care își sprijină familiile, care se simt români sută la sută. Din păcate, nu stăm mai bine astăzi. S-a introdus o legislație a PSD, făcută pe genunchi, care e foarte restrictivă. Nu s-a folosit evidența centralizată a persoanei, ceea ce ar fi permis practic democratizarea votului. Iar prin legea electorală, adoptată de PSD și PNL laolaltă, s-a restrîns votul cetățenilor români din străinătate la cei șase reprezentanți pentru diaspora din Parlament. Cîteva milioane de români din străinătate votează pentru șase parlamentari, în timp ce tot restul românilor din țară votează pentru aproape cinci sute de parlamentari. E o disproporție uriașă. E un lucru foarte grav, care afectează dreptul constituțional de a alege. În ceea ce privește votul prin corespondență, doar 3000 de români s-au înscris pe liste, ceea ce arată că procedurile au fost complicate și birocratice. Sensul votului prin corespondență era tocmai acela de a le permite românilor care se află departe de ambasade sau de consulate să-și poată exercita dreptul de vot. Acest scop nu a fost atins. Și nu vom avea niște alegeri mai democratice din acest punct de vedere, pentru că românii nu vor fi reprezentați. Și nu e vorba doar de numărul de parlamentari, ci și de felul în care românii din străinătate sînt reprezentați de Parlamentul României.

Acum un an s-a instalat Guvernul condus de Dacian Cioloș. De ce ați acceptat să deveniți ministrul Culturii?

A fost un moment în care mi-am spus că s-a creat o ruptură prea mare între agenda publică, între lista de idei și de preocupări pe care le aveam, și discursul politic așa cum era el promovat de o clasă politică în bună parte fosilizată. Acest lucru a devenit tragic odată cu accidentul de la Colectiv. Faptul că acest accident a luat proporții naționale a rupt perpetuarea indolenței, incompetenței și corupției. Cînd Dacian Cioloș mi-a propus să devin ministrul Culturii, nu am putut refuza, a fost o chemare de conștiință. De aceea am și spus la un moment dat că am venit odată cu strada și voi pleca odată cu strada, ceea ce s-a și întîmplat. Cred că am ilustrat, în scurta perioadă de mandat, dorințele de reformă ale sectorului cultural. Cred că în ultimii ani în România s-a creat un fel de sinteză între cerințele oamenilor, așa cum au fost ele cerute în stradă, și expresia artistică, noi forme de manifestare ale culturii, într-o formă independentă. Este segmentul cel mai dinamic al exprimării artistice. Mi s-a părut foarte interesant acest fenomen de îngemănare a artiștilor cu mișcările civice, care a culminat cu manifestațiile care au dărîmat Guvenul Ponta. Ajungînd în poziția de ministru, mi-am dat seama ce injustă este împărțirea fondurilor între instituțiile care își continuau menirea de a reprezenta cultura *mainstream* și ceea ce se făcea cu mijloace puține de către creatorii independenți. Am încercat, pornind de la sugestiile unor artiști, să preiau acest concept de „cultură vie“ și să-l duc mai departe. Și am constatat că acest concept se manifestă și în instituțiile publice de cultură, pentru că adesea proiectele cele mai interesante, cele mai inovatoare, au pătruns și în teatrele naționale, la operă, în muzee. Am descoperit că actori sau regizori sau cîntăreți angajați la stat doreau să se implice în proiecte independente. Mi-am dat seama cît de importantă este această cultură vie pentru a defini o identitate artistică românească și cît e ea de inovatoare pentru proiectul social în general, ce dimensiune identitară are pentru comunități. Mi-am dat seama că artiștii sînt o resursă importantă pentru proiectele de reformă.

Percepția dominantă asupra culturii la noi este că presupune cheltuieli, iar „țara e săracă“. Dvs. spuneți că e o resursă...

Experiența arată că acele locuri unde se face cultură devin niște locuri de bogăție. Exemplul cel mai la îndemînă este orașul Sibiu. Va fi, în 2021, Timișoara. Orașele care au exercitat timp de un an titlul de Capitală Europeană a Culturii devin bogate, pentru că manifestările culturale atrag public, atrag turiști. Chiar producția culturală creează locuri de muncă. Industriile culturale și creative sînt o resursă importantă și depinde de stat cît de mult le încurajează, prin politici fiscale, prin sprijin pentru antreprenori ș.a.m.d.

V-ați hotărît să vă implicați în politică: sînteți candidat la Senat din partea USR. Prezența intelectualilor în politică, dezbătută în anii '90, nu mai e astăzi o temă. Ce sperați să reușiți prin această implicare?

În anii '90 lucrurile se vedeau altfel. Unii intelectuali s-au și implicat atunci. După aceea, a apărut un fel de profesionalizare a politicii și intelectualii s-au dat deoparte, sperînd că această clasă politică se va profesionaliza și va reprezenta, democratic, interesele românilor. Intelectualii au încercat să reprezinte spiritul critic, să exercite un control, o cenzură, conform menirii lor. Dar în ultima vreme s-a creat o discrepanță între oamenii politici și oamenii pur și simplu. Această discrepanță a dus la fenomene monstruoase de corupție, de baroniadă locală și națională, din care intelectualii nu au mai înțeles mare lucru și pe care nu le mai pot controla doar exercitînd un spirit critic. Și atunci s-a pus foarte serios problema, odată cu Guvernul Cioloș, și mi-am pus-o și eu: cum putem sta în continuare în fața televizorului să vedem ce se întîmplă, cîtă vreme sîntem siguri că acest proces va continua și se va amplifica? Partidele vechi sînt implicate în tot felul de povești care nu pot fi mărturisite. USR este compusă din persoane care n-au mai făcut politică, nu are această problemă a clientelismului politic, nu are ce apăra din trecut astfel încît să se opună dezvăluirilor cu privire la corupție. USR are în interiorul ei o diversitate de opinii. Și reprezentăm niște oameni. Cred că prin diversitate și onestitate, USR îi poate reprezenta pe români. Pentru că o clasă politică care a pierdut contactul cu cei pe care îi reprezintă nu se mai gîndește decît la ea și la lucruri care nu au nici o legătură cu reprezentarea oamenilor.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

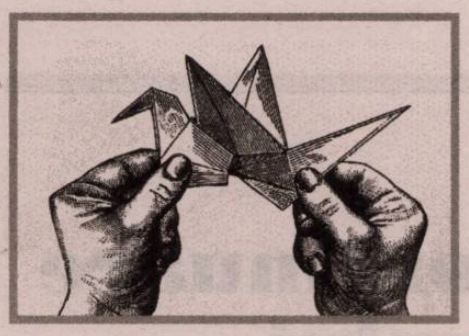

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Insula fisticului

Iarna se apropie, nu doar calendaristic, ci și geopolitic, din cîte se vede, iar eu continui tot cu povestea noastră din mările calde, acelea pînă la care Petru cel Mare visa să-și întindă imperiul, vis care pe noi ne îngrijorează și astăzi. Ca orice poveste însă, și cea a călătoriei noastre se apropie de sfîrșit. Mai avem două zile. Sîntem deja pe ape mai liniștite, în regiunea saronică a Mării Egee, ancorați într-un mic golf pitoresc. După o noapte senină și calmă facem baia de dimineață înconjurați de o mulțime de dorade și alți pești (unii foarte colorați) pe care nu-i cunoaștem. Sînt atrași de o mare bucată de pîine pe care a aruncat-o probabil cineva de pe un yacht vecin. Luăm lecții de la americanii de lîngă noi care ridică ancora. Femeia care stă la prova și apasă butonul de ridicare automată a ancorei indică permanent cu mîna direcția lanțului, așa încît timonierul să știe să nu dea peste el pînă ce ancora ajunge pe punte, la locul ei. Osoasă și bronzată, cu mîna ei întinsă, americanca arată ca o figură de galion. Ne hotărîm să adoptăm și noi procedura asta care pare foarte sănătoasă. Ridicăm la rîndu-ne ancora pe la zece și ceva și fixăm cap compas 340 de grade spre insula Eghina. Ne însoțesc *Capriciile* lui Paganini, dar și ale vîntului. Mai bine zis, vîntul ne este potrivnic, bate chiar din direcția în care vrem să mergem. Navigația cu vele te obligă de cele mai multe ori la un compromis cu vîntul. Timonierul simte întotdeauna la mînă cum trebuie să negocieze cu Eol, păzitorul vînturilor, dar se poate orienta și după fumurile pînzelor. De data asta e limpede că, dacă nu vrem să pornim mașina, trebuie să facem volte. Dezbatem dacă să le facem mai dese sau mai rare (adică zigzaguri mai scurte sau mai lungi). Teoretic, rezultatul e același, doar că la voltele mai dese echipajul muncește mai mult. Iar dacă între două volte trece mai mult timp, poți spera că și vîntul își mai schimbă direcția devenind mai favorabil. E ca în zicala aia pervertită de pe vremea comunismului: „Lasă pe mîine ce poți face astăzi, că poate nu mai e nevoie". Nouă nu ni se întîmplă însă asta, iar voltele sînt destul de ineficiente și pentru că barca noastră are un unghi „NO GO" destul de mare (120 de grade), nu e prea sportivă. În cele din urmă, pornim mașina. În sudul Eghinei e un munte vulcanic (stins) care din depărtare se zărește ca un triunghi albastru. Îl luăm drept reper și îndreptăm prova spre el fără să mai privim busola.

Între muzica clasică pe care o ascultăm (uneori) la bord și navigație n-aș spune că e neapărat vreo legătură. Ne aducem aminte însă de pasiunea pentru navigație a lui Herbert von Karajan. Dirijorul avea yachtul personal, cu un catarg mai mare decît al tuturor și o echipă cu care participa la regate, pe care voia mereu să le cîștige. E de presupus că experiența concertelor îl ajuta să-și dirijeze cu măiestrie și echipajul. Încet-încet, ne apropiem de Eghina. Undeva spre babord e Poros, insula portocalilor. Se spune că, atunci cînd sînt înfloriți, mirosul nenumăraților portocali se simte de pe mare, de la multe mile distanță. Trecem pe lîngă niște mici golfuri ale Eghinei unde sînt ancorate yachturi. Unul are pavilion românesc. Pe fiecare vîrf al insulei pare să fie cîte o bisericuță albă. Aș îndrăzni să spun că grecii au un fel de manie a bisericilor. Sînt cu siguranță mai multe decît preoții. Peisajul e splendid.

În dreptul marinei din localitatea Perdika vedem prin binoclu că toate locurile de acostare sînt ocupate. La fel și în portul de pe o mică insulă de vizavi. Vinerea, foarte multe yachturi închiriate trebuie să ajungă la Atena, așa că joia „stațiile" cele mai apropiate sînt întotdeauna aglomerate. Ne îndreptăm spre capitala care poartă chiar numele insulei. Nici acolo nu e loc și ne vedem nevoiți să aruncăm ancora în largul portului. Vorba vine în larg, fiindcă eu încerc să „parchez" ambarcațiunea cît mai aproape de mal, cam la o sută de metri. Apa fiind foarte limpede, văd fundul mării și pot aprecia cît de mult putem înainta fără riscuri. Trecem peste niște bolovani rotunzi și periculoși. Ignor alarmele de mică adîncime care se stîrnesc la bord. Aruncăm ancora. Manevra iese perfect. Avem peste un metru între chilă și fundul mării. Mă simt deja „meseriaș". Nu prevăd însă, deșteptul de mine, ce se poate întîmpla dacă peste noapte se stîrnesc valuri mai mari. Coborîm barca de serviciu. Nu încăpem toți șase în ea, așa că trebuie să facem două curse. Nu arătăm ca-n scena de la sfîrșitul filmului *Unora le place jazz-ul*. Pe coaja aia de nucă părem niște refugiați în șlapi și cu punga de gunoi în mînă. Nimeni nu mai bănuiește că descindem de pe un yacht strălucitor.

O bună perioadă, în antichitate, Eghina a fost o mare rivală maritimă și comercială a Atenei. În cele din urmă atenienii au supus-o. Capitala insulei fisticului e acum în toiul unui tîrg *handmade*. Faleza, puternic luminată, geme de tarabe și de turiști de toate națiile. Se fac pregătiri cu lumini colorate pentru niște concerte. Vînzători ambulanți vînd baloane de plastic și de săpun. Mulți dintre comercianții cu bunătățuri au în spatele tarabei cîte o ambarcațiune prăpădită pe care își țin marfa și cîntarul. Îmi imaginez că trebuie să fie și vreo regulă privitoare la impozite, de care ești scutit dacă marfa e pe apă. Yachturile acostate la ponton sînt înghesuite într-un mod de nedescris, cu fenderele turtite unele într-altele. Băieții își cumpără șerbet de fistic și rahat cu fistic. Delicioase. Mîncăm cu toții la una din clasicele taverne grecești cu mese pe malul mării. Plimbarea de seară se încheie la locul unde am lăsat bărcuța de serviciu, care, în tot timpul ăsta, ne-a așteptat cuminte pe plajă. Facem înapoi cele două curse de rigoare pînă la „hotelul" nostru plutitor. Îmi aduc aminte ce scrie în caietul meu de notițe de la școala de navigație: „La ancoră nu se doarme bine". Pînă acum, lucrul ăsta nu s-a verificat. Dar mai e o noapte de petrecut în larg.

ready made

„DE VENZARE următoarele produse ale fermei agricole, din Slobozia-Galbenu (jud. R.-Sărat), a lui C.C. Datculescu:

CEREALE din varietățile cele mai bune, noui și rodnice, precum: *Grâu de toamnă, Porumb* adevărat portocaliu, gigantic Dinte de Cal, negru etc.; *Ovezuri* negre și albe; *Oarze* Hauna Pedrigrée din Moravia, cavaler și golaș;

CARTOFI GIGANTICI CEI MAI BUNI."

Lupta, Anul X, No. 2163, Duminică, 28 Noembrie 1893

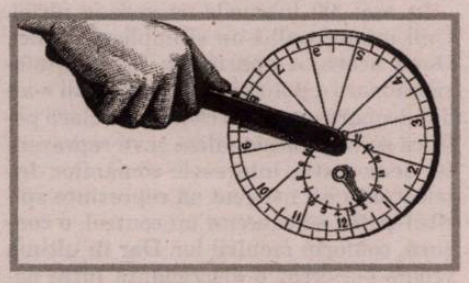

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Admiră și fă ce poți

Printre caracteristicile mai puțin evidente ale arheologiei de teren este și aceea că îți oferă multe ocazii de a admira, iar asta e o chestie fără care progresul într-o meserie e incomparabil mai greu. O să dau cîteva exemple fără nimic sistematic, afară de faptul că sînt toate sînt legate de detalii ridicol de mici și că evit să vorbesc despre cei care mi-au devenit prieteni apropiați sau despre șefii mei de șantier, pentru ca articolul să nu se transforme în osanale suspecte. Trebuie să zic mai întîi un lucru curios, că rar această admirație mi-a fost trezită de cît de multe știu oamenii. Totuși, de multe ori fac, reflex, greșeala de a judeca oamenii după cîte lucruri știu. E un criteriu la îndemînă, poate perpetuat în Estul Europei și printr-o admirație atavică, deși pe ducă, față de cultură. Să ai cunoștințe e, bineînțeles, un criteriu de eligibilitate, un minim de intrare în meserie, dar apoi lucrurile se complică.

Toate exemplele de-aici sînt, cum ziceam, aproape inavuabile, dar pentru că mi-au venit spontan în minte, înaintea altora care o meritau mai mult, mi se pare important să le păstrez. Nu alegi momentele în care admiri pe cineva, poți să asculți indiferent o demonstrație genială sau să fii băgat cu nasul într-o mare realizare pe care o apreciezi și-atît – dar să admiri pentru un fleac. Eram, de pildă, pe un șantier de salvare cu un arheolog englez încă tînăr, dar foarte hîrșit. Aveam tot soiul de unelte, mai multe decît de obicei pentru că lucram într-o necropolă, dar la un moment dat am avut nevoie de-o cretă, nu mai știu pentru ce, în orice caz nu pentru fotografiat, pentru că foloseam o tăbliță pe care nu scriam, ci aranjam litere mobile de plastic. Problema mi s-a părut irezolvabilă: de unde să scoți o cretă? Dar englezul a băgat mîna sub pelerina de ploaie și a căutat liniștit într-un buzunar interior, de unde a scos un capăt de cretă. L-am admirat pentru asta. În altă parte, am văzut un arheolog croat sărind în secțiune și aterizînd pe vîrful bocancului, într-un mod ridicol de atletic, nelăsînd nici o urmă în sol. Acest bocanc era foarte uzat, dar solid și avea o talpă perfect plată, cum rar găsești. Iată și două exemple poate ceva mai serioase: i-am cerut ajutorul unui neamț cu un profil foarte complicat și a venit să-și dea cu părerea. Era sfîrșitul săpăturii și el vedea pentru prima oară acel profil de cîțiva metri. Fiecare cuvînt și fiecare gest al lui în timp ce gîndea cu voce tare uitîndu-se la stratigrafie m-au umplut de admirație, ca și de sentimentul, mai puțin digerabil, al propriului meu amatorism. E drept că tipul lucra pe acel sit de vreo zece ani și în arheologie nimic nu e mai important decît familiaritatea îndelungată cu situl; principiile generale de interpretare sînt doar un punct de plecare. Dar nu era doar asta – era felul extrem de metodic în care combina observații de tot felul. Abia apărut, a zis „profilul sudic, care e mereu în umbră" și apoi s-a uitat scurt într-o parte și în alta, desigur ca să vadă unde ne aflăm exact față de limitele necropolei și față de șanțul de fortificație. M-a cîștigat din primele secunde. Altădată, pe un sit minunat din Apuseni, sărind gardul, ca să zic așa, de pe săpătura noastră pe cea a unui arheolog de la Cluj, găsim o bijuterie de secțiune, cu vreo douăzeci de opaițe romane presărate pe o rază de cîțiva metri în jurul unei stele funerare. Totul perfect curățat, dar nimic clintit de la locul lui pînă nu se obținea o imagine de ansamblu, lucru care e ușor de zis, dar greu de făcut. În Dobrogea, am văzut la un alt arheolog român ce înseamnă să te pui în serviciul celor pe care îi înveți ceva sau al celorlalți, în general; ceea ce îmi vine în minte nu e una din orele de săpătură propriu-zisă cu el, esențiale pentru mine, ci o seară în fața muzeului, în care, în timpul unei explicații sclipitoare despre lumea miceniană (specializarea lui originală), omul dispare ca prin magie din ochii noștri ca să prindă un pahar de suc scăpat de un copil la doi metri distanță. În fine, un amic, azi la MNIR, după ce muncea cît trei ziua, cînd noi ne prăbușeam căpiați de căldură, bătea ulițele aranjînd pentru mîine zece sticle de lapte, poimîine numai opt; la magazin, să ne mai aducă zece borcane de gem de prune (de la cutare producător, nu de la cutare) etc.; și asta, fără ca măcar să-și dea seama că un om ca el e aur curat pe un șantier arheologic.

Nu vreau să reduc pe nimeni din oamenii de care mi-am amintit aici la pretextul pentru care i-am pomenit. Toți erau oameni completi, nu doar o ilustrație simplistă a răbdării sau a perseverenței sau a mai eu știu eu cărei calități de pus în vitrină. Cum încerc să o spun și în titlul în care sper că sfîntul Augustin nu s-ar fi simțit prea răstălmăcit, nu cred nici că erau ușor de imitat. *(foto: arheologi în Thasos, 1914)*

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

Trump. „Corporatizarea“ relațiilor internaționale

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Dacă am fi și noi un ziar românesc ca toate celelalte, am fi titrat gros: „Așa cum *Dilema veche* a anunțat încă de joia trecută, alegerile americane de marți au fost cîștigate de Donald Trump“. Acest titlu ar fi apărut într-un chenar strident deasupra căruia am fi scris: „*Dilema veche* a avut din nou dreptate!“ și sub titlu, cu alt font de literă, dar nu mai timid decît cel din titlu, am fi scris, ca să înțeleagă bine tot românul: „*Dilema veche*, singura publicație din România care a știut dinainte cine va fi președintele Americii!“ Apoi, am fi luat și noi o declarație oarecare vreunui român care are o mătușă a cărei vecină are un copil care a dat mîna cu Trump acum douăzeci de ani la o ocazie și am fi anunțat, îngroșat: „Ce spune despre Trump un român care îl cunoaște bine, de douăzeci de ani“. Dar noi nu sîntem un ziar românesc ca toate celelalte. Nu sîntem nici măcar ziar. Așa că nu avem aceste titluri și rămînem, vorba poetului, ce-am fost: dilematici. Asta nu înseamnă că nu rămînem, măcar între noi, dacă nu și în memoria cititorilor, cu amintirea plăcută că, pe prima pagină a numărului nostru care era în chioșcuri deja de cîteva zile cînd în America s-au deschis secțiile de votare, apărea titlul „Zombie Trump revine pe ultima sută de metri“. Și nu ne fălim, ci zîmbim. Dar nu neapărat cu satisfacție...

Așadar, Donald Trump este omul! Întreaga lume se uită acum, cu atenție, la fiecare mișcare, gest, cuvînt pe care năbădăiosul miliardar le rostește. Unii se tem că Trump va purcede, în stil „*bully*“, să facă ce a zis că va face. Alții clipesc firoscos: nu va face chiar ce a zis pentru că n-o să-l lase Sistemul. Misteriosul Sistem, pe care toată lumea îl simte, dar nimeni nu știe prea bine să spună în ce constă. După o școală de gîndire, Sistemul este o adunare de tip secret-masonic care trage sforile dintr-o umbră deasă, impenetrabilă. Adică nu știm lotul din care este alcătuit Sistemul. În această variantă, Sistemul este un fel de monstru kafkian, înfricoșător de indescriptibil și de eficient. După altă școală de gîndire, Sistemul este, totuși, la vedere. Ar fi un fel de sumă a serviciilor secrete. Alții, mai instituționali, spun că Sistemul este întregul *establishment* politic. Mai există și varianta generoasă în care Sistemul cuprinde și serviciile secrete, și politicienii, dar și oameni din afara cercului oficial: jurnaliști, intelectuali publici, ONG-uri etc. De la ei se așteaptă unii să vină disciplinarea lui Donald Trump – că nu e singur, de capul lui, se adaugă neaoș, peremptoriu.

Este foarte posibil ca, rușii să-l calce pe bombeu pe Trump.

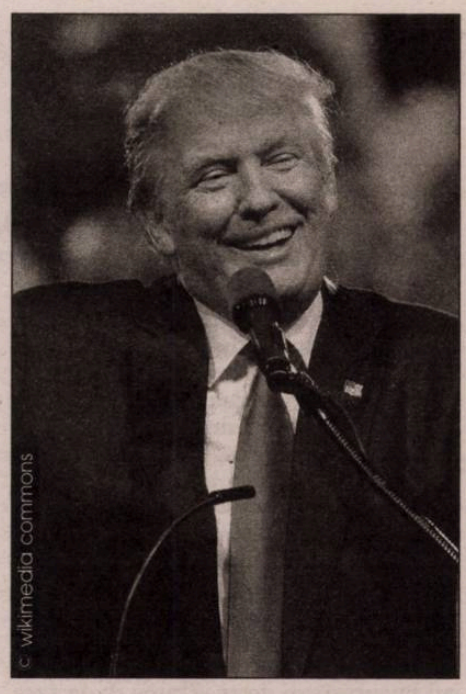
© wikimedia commons

Cum nu mă bag în cele oculte pentru că, admit, mi-e frică de umbre, prefer să mă gîndesc privind ceea ce se vede la lumină. În primul discurs susținut în fața suporterilor săi în chiar noaptea victoriei, Donald Trump a spus doar cîteva vorbe despre felul în care crede că trebuie condusă politica externă americană. Trump *dixit:* „Vreau să spun comunității internaționale că, punînd pe prim-plan interesele Americii, vom trata corect pe oricine – toate popoarele, toate națiunile. Vom căuta ceea ce avem în comun și nu vom căuta ostilitatea; parteneriat și nu conflict“, și cred că aici se poate vedea esența doctrinei sale. Așadar, nu mai este vorba despre ghidajul după valorile care au constituit fundamentul politicii externe americane de la al Doilea Război Mondial încoace: libertate, democrație, *rule of law*. Conceptul nou al lui Trump este unul de afaceri: America va încheia cu toate statele înțelegeri corecte, punînd în prim-plan propriul interes. Se anunță, de fapt, moartea wilsonismului. Ca să înțelegem ce anume crede Trump că este corect („*fair*“) nu mai trebuie să umblăm prin cărțile de relații internaționale, ci prin cărțile de business. Și, poate, nici măcar acolo, pentru că Trump nu este deloc un om al cărții, ci în practica de afaceri a corporațiilor americane. Trump, la 70 de ani, după un șir uluitor de succese în viață, nu-și va schimba viziunea asupra lumii și vieții. În ochii săi, nu mai există state paria. Va angaja, dezinhibat de ideologii și valori politico-morale, un dialog și cu alde Kim Jong-un, și cu Putin, și cu China. Pe cei care îi vor fi ostili nu va ezita să-i distrugă (economic și politicește vorbind). Pe cei care vor cădea la înțelegere cu el, indiferent de trecutul lor, îi va considera parteneri. Așa cum un om de afaceri face comerț cu oricine, indiferent cine este, atîta timp cît nu va fi păcălit, Trump va face parteneriate cu oricine, atîta timp cît nu se va simți înșelat. Asta nu înseamnă că va avea prieteni. Va avea doar parteneri.

Trump nu gîndește, așadar, în termeni morali și principiali, dar nici în termeni geopolitici. Trump gîndește lumea în termeni economici. Politica este un apendice al economicului pentru el. Sînt convins că, imediat după ce va prelua puterea, Trump se va repezi pe două direcții. Prima îi va aduce o victorie simbolică. Se va înțelege cu Putin, peste capul europenilor, să distrugă ISIS. O vor face. Apoi, se va înțelege cu Putin pentru un nou sistem de ordine în Orientul Mijlociu – vom vedea care. A doua, se va repezi să rearanjeze sistemul mondial de acorduri economice în care America – cea mai puternică economie a lumii – are un rol pivotal. Aici, ca să mă exprim în cuvintele timpului, va fi deranj mare. Efectele sînt impredictibile.

Și încă ceva foarte important: Trump, chiar așa violent în limbaj și în idei, nu este un „*warmonger*“. Dimpotrivă, aș spune. Va încerca să facă afaceri pentru America și orice om de afaceri știe că războiul nu folosește afacerilor (aici, știu, o prejudecată bine înfiptă în capul nostru de marxiști spune contrariul, dar întrebați orice om de afaceri dacă și-ar pune banii într-o zonă de război și veți vedea ce va spune). Războiul este o oportunitate pentru un foarte mic segment, întotdeauna dubios, de afaceri. Cele mai multe și mai bănoase afaceri se fac în vreme de pace.

Cred că se cuvine și un cuvînt despre viitorul relației americano-ruse, că asta ne îngrijorează cel mai mult acum. Vă reamintesc că și Barack Obama a început primul său mandat cu dorința de a relansa relația dintre cele două mari puteri. Bush, spunea Obama, a dus relația cu Rusia în termenii vechiului Război Rece și a anunțat, emfatic, „*a major reset*“. Atunci, era prin 2009, țările din centrul și estul Europei au reacționat imediat: scrisori deschise cu semnături prestigioase, efort diplomatic serios, presiune mediatică. Noi, cei care avem nesansa unei vecinătăți imediate cu Marele Urs rănit, ne-am temut. Nu cumva acest „*reset*“ să se facă pe socoteala noastră. La finalul mandatelor Obama, relația cu Rusia a revenit la temperaturile reci de dinainte de 1990, adică acolo unde o lăsase Bush. Multe s-au întîmplat și „*reset*“-ul nu a mers. Așadar, să nu ne grăbim. Este foarte posibil ca, folosind deschiderea americană, rușii să-l calce pe bombeu pe Trump și să se reediteze povestea. În paranteză fie spus, după 1990, toate încercările americane de a normaliza pe termen lung relația cu Rusia au eșuat, de fiecare dată pentru că Rusia a folosit în interes expansionist și revizionist oportunitatea deschiderii americane. Ce va fi, vom vedea.

În fine, tot citez în ultimele zile vorba unui filozof: important nu este ce face Dumnezeu din noi, ci ce facem noi cu ceea ce face Dumnezeu din noi. Acum, Dumnezeul democrației, poporul, ni l-a dat pe Trump. Ce facem noi? – și cînd spun „noi“, mă gîndesc la România. Este un bun moment să ieșim dintr-o lungă tradiție a exprimării noastre internaționale, aceea a reactivității și a politicii de cîrd. Nu vreau deloc să spun că e cazul să ieșim din rînd. Să stăm aproape de partenerii noștri europeni este esențial. Problema este că ei nu prea mai pot sta aproape unii de ceilalți – cîrdul se zburătăcește. După Brexit și victoria lui Trump, mă aștept ca anul 2017 (cu alegeri cruciale în Franța și Germania) să schimbe profund substanța politică a Europei. Valul populismului național crește sub ochii noștri și nu se va lovi de țărm prea curînd. Evident, cel mai rău lucru este să rămînem singuri, cu iluzia că există încă un cîrd. Există soluții. Totul este să identificăm exact ce vrem pe termen mediu și să folosim cu îndrăzneală toate pîrghiile pe care le avem. Căci avem cîteva...

PUBLICITATE

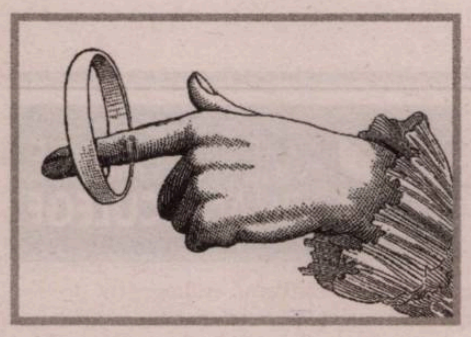

Selma IUSUF

legende **urbane**

Un pic de dinafară

„Păi, nu știi, îi zic, ce a spus Ponta/Cioloș/Băsescu/Tăriceanu *(insert any name here)* despre cutare lucru?“ Mă privește cu niște ochi calmi și senini. „Nu, zice, nu mă mai uit la știri.“ Acum niște ani, chestia asta m-ar fi scos din sărite. I-aș fi spus că nu se poate, că trebuie să știe pe ce lume trăiește ca să poată face alegerile potrivite, să știe conștient încotro se îndreaptă și să nu lase lucrurile să meargă într-o direcție sau alta așa, fără pic control asupra lor. M-aș fi enervat teribil să aud că e dintre aceia care se laudă că nu se uită la televizor și că se simt foarte bine așa. Uite, i-aș fi spus, cresc/scad niște taxe, te afectează direct la o adică, chiar nu te interesează? „Oricum aflu cînd va trebui să le plătesc, nu? Sau de pe net“, îmi răspunde.

Omul ăsta e o persoană activă, are o slujbă și copil. Își face an de an vacanțele pe unde îi mai permit banii, n-o duce rău, n-o duce nici grozav, dar e mai degrabă bine. Copilul are haine, costume de serbare, ghiozdan cu prințese Disney, ca (aproape) toți copiii. Au familie cu tataie și mamaie, au și cărți în casă și au și citit cevașilea. Au făcut cîte o facultate, că așa trebuia, și lucrează fiecare pe unde l-a dus viața. Trăiesc pentru acel copil și pentru week-end-urile cînd mai pot scăpa cu mașina prin împrejurimile Bucureștiului. După mulți ani, încă se mai iubesc unul pe altul, afecțiunea e molcomă și potolită, caldă ca o plapumă de lînă.

Se enervează cînd vecinul de sus îi inundă a patra oară în acest an, de fiecare dată fix după ce au acoperit cu vopsea petele galbene de pe tavan. Ăla e nesimțit, nu vrea sau nu știe, țevile din bloc sînt vraiște oricum, asta e viața la bloc, fir-ar să fie. Nu-și permit încă să se mute și oricum s-au cam obișnuit aici, cu școala copilului destul de aproape și cu toate făgașurile vieții lor săpate temeinic în zilele și nopțile, lunile și anii vieții lor de acum înainte.

Afecțiunea e molcomă și potolită.

Ies din făgașurile calme ale vieții lor cînd tataie e bolnav și din ce în ce mai neputincios, și-l văd așa, fără speranță, cu mîinile alea mari ale lui, cu degetele deformate de munca grea, cu niște unghii neobișnuite, mari, bombate, groase și lucioase, cu venele ieșind de două degete din pielea scorojită. „Of, măi tataie, tu te cam pregătești să pleci și ne zdruncini aici lumea, măi tataie.“ Vesta lui de lînă maronie leagă cartierul bucureștean de realitatea de la țara lor de pe la vreo 30 de kilometri de oraș, unde miroase a must și murături toamna și de unde se întorc cu nuci gata cojite și cu niște pere mici-mici, de un galben neverosimil, de le miroase toată mașina a rai gospodăresc.

Realitatea lor e scuturată serios cînd li se strică mașina și sînt nevoiți să stea cu ea în service o săptămînă. N-ar fi vorba neapărat de ei, dar copilul trebuie totuși dus și adus, chit că-s doar vreo trei stații de mașină pînă la școală. Cumpărăturile săptămînale trebuie făcute, că n-au cum să cumpere cu țîrîita zilnic din magazine, ce mai, mașina asta le trebuie, nu e o fiță și au strîns destul de mult din dinți pînă s-o cumpere.

Oamenii ăștia mai citesc una-alta cînd au timp, se uită la documentare și au cont pe Facebook. Pun acolo fotografii din vacanțe, de pe la serbările copilului și bateria aia de borcane pline cu zacusca frumoasă făcută de mamaie. Ponta, Cioloș, Tăriceanu le trec pe lîngă urechi pentru că au înțeles, au auzit sau li s-a spus, nu se mai știe, că toți sînt o apă și-un pămînt. Altădată m-aș fi lansat într-o mare de argumente ca să le spun că nu-i chiar așa. Nu mai fac, cine sînt eu s-o fac? Nu sînt ei nici mai buni și nici mai răi ca alții. Nici mai proști și nici mai inteligenți. Trăiesc decent într-o bulă construită de-a lungul anilor, o bulă a cărei membrană odinioară transparentă a devenit din ce în ce mai opacă.

O să bem împreună un vin din bolta lui tataie, cel cu mîinile mari. O să povestim unde mai vrem să mergem în vacanță, o să vorbim despre ce am mai gătit și despre ce s-a mai întîmplat în familiile noastre. Despre vecinul de sus. Atît. Dar cît de diferiți om fi, n-o să ne mai judecăm acum unii pe alții. Fie ce-o fi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Trivium sine qua non (III)

„Un lucru, însă, e cert: ambii poli numiți mai sus sînt *deopotrivă formativi,* ambele moduri de tratare a masei cuvintelor sînt, nu numai licite, ci recomandabile, – ce spun?: indispensabile pentru dezvoltarea armonioasă a spiritului uman. Numai că această dublă înaintare complementară a limbilor maternă și paternă rămîne un simplu deziderat pios cîtă vreme aceasta din urmă, – împinsă de la spate de întreg ansamblul vieții moderne –, își ia în sfîrșit (cu jubilația nepăsătoare și cu totala lipsă de *égar(ds)*uri a învingătorului) revanșa împotriva a nenumărate milenii de matriarhat lingvistic. Din această rupere de echilibru, cine iese pierzător? Cine altul dacă nu omul însuși, și încă pierzător în profunzime în proporție cel puțin directă (dacă nu și mai dihai!) cu cîștigul obținut la suprafață. Cui îi incumbă deci rolul de a restabili echilibrul pierdut? – dacă nu omului însuși, vital interesat în această restabilire. Omului acestuia dublu, *homo duplex,* care pe de o parte a supt – precum laptele mamei – frageda și savuroasa lui limbă maternă (numai că pe aceasta din urmă picătură cu picătură, aproape pe nesimțite, cu o atenție poroasă și fericită în totala ei decontractare, de-a lungul întregii lui perioade de formare, adică la drept vorbind de-a lungul întregii lui vieți); pe de altă parte și-a făurit, cu o atenție mereu trează, concentrată și activă și cu un efort susținut, limbajul său patern (de multe ori *contre-nature,* dar n-are a face, de vreme ce) cu ajutorul lui, stăpînește acum și transformă de zor – aproape în dușmănie – lumea asta mare care începuse, grație limbii lui dintîi, prin a-i fi prietenoasă casă, primitor adăpost.“

Mihai Șora, art. cit.

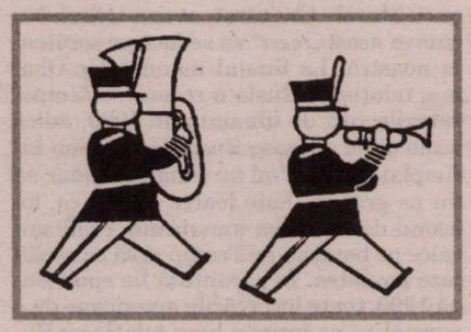

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Nu ești de acord? Ești prost. Sau primitiv

Cam așa sună micul pachet de concluzii de la capătul multor discuții de azi. Nu e deloc obligatoriu ca aceste cuvinte să își ia zborul de pe buzele cuiva. Deseori, ele se organizează în mințile unora dintre noi sub forma unor ștampile, pe care le aplicăm – uneori ca pe un pumn imaginar – pe figura interlocutorului. Răbdarea de a sta de vorbă cu cineva care nu e de acord cu tine se poate solda, în anumite cazuri, cu crampe la stomac și cu umflări de vene. Pentru că ambiția și pasiunea cu care susținem un punct de vedere, un sentiment, o convingere tind să ia locul subiectului aflat în discuție. Nu mai contează esența temei pe care o dezbatem, ci nevoia de a avea dreptate, de a obține o victorie rapidă, o convertire instantanee a partenerului de dialog.

La noi, lista subiectelor fierbinți e lungă. De la Basarabia la Donald Trump și alegerile din Statele Unite, pînă la refugiații din Siria și Afganistan, de la definiția familiei pînă la Catedrala Mîntuirii Neamului, și de la Vladimir Putin pînă la Florin Salam. Întotdeauna uităm că *militantismul* multora dintre noi e la fel de justificat ca ceea ce identificăm la alții sub numele de *conservatorism*. Asta ca să folosim o formulă cît se poate de îmbrăcată în hainele diplomației. Pentru că cel mai des unii cred despre alții că sînt iremediabil mancurtizați, bătuți în cap, rămași în brațele unei gîndiri „medievale“, în timp ce aceștia din urmă cred despre ceilalți că sînt tembelizați de ideile la modă, stricați și pervertiți de niște tipi defecți care au o agendă de îndrăcire a lumii. Și unii, și alții cred despre ceilalți că sînt victimele unor cețuri pe creier.

Sînt lucruri care nu se petrec doar pe la noi, ci bîntuie lumea întreagă. E drept, în fiecare spațiu geografic în care se poartă discuțiile astea există în mod inevitabil și o puternică doză de culoare locală. Peste tot însă, această stare de tensiune se petrece pe fondul unei isterii a consumerismului, sub care cei mai mulți citesc – fiecare în felul lui, mai mult sau mai puțin conștient – un soi de iminență a dării în clocot. O ghiftuire complexă ne apasă pe toți. Cei care au ce să mănînce pun senzația de balonare și sastisire pe seama „lumii aflate în pragul prăbușirii“ din cauza „fomiștilor“ porniți să dea năvală, a „leneșilor care trăiesc din ajutoare sociale“ și a „stricaților care vor drepturi“. Cei care nu au ce să mănînce se îmbuibă cu teorii ale conspirației, cu resentiment venit din foamea fizică și cu speranța că obezii vor exploda ca niște baloane umplute cu aer rău mirositor. Cei care au crescut știind una și bună, că lucrurile sînt doar într-un singur fel, au senzația că planeta se va prăbuși din cauza cretinilor care respiră corectitudine politică și nu sînt conștienți de cît de mult rău și dezechilibru aduc în lume. Iar cei care intuiesc faptul că nu trăiesc într-o lume liberă, pînă cînd toți ocupanții acesteia nu vor fi liberi, cred că ne ducem de rîpă din cauza împietriților în convingeri venite din bezna timpului, a celor care tolerează abuzuri inacceptabile, deghizate sub masca „legilor firii“.

Într-un asemenea peisaj, militantismul de orice fel devine o formă de isterie. Unii dintre adepții societății incluzive uită că misiunea lor este să-i convingă pe ceilalți de faptul că e loc sub soare pentru toată lumea și că noțiunea de drepturi ale omului nu e doar un text de fluturat prin discursuri, ci înseamnă și drepturi ale celor care nu seamănă cu majoritatea. În loc de toate astea, se construiește un zid din cărămizi de dispreț, legate cu cimentul ironiei mușcătoare. Iar unii dintre adepții societății tradiționale uită că vorbesc tot timpul despre valori și că trebuie să-i convingă pe ceilalți de natura profundă a acestora. În loc de așa ceva, se organizează oști ale adevărului care trebuie să apere lumea de devianți. Unii dintre cei care apără demnitatea și drepturile persoanelor cu altă opțiune sexuală decît cea a majorității cred despre un ortodox, bunăoară, că e un înapoiat iremediabil. La fel de bine cum unii dintre cei care apără societatea tradițională cred că o persoană gay e apogeul ideii de stricăciune.

Gruparea pe tabere transformă întreaga societate, oriunde va fi fiind ea, într-un spațiu al războiului de tranșee. Un război care uită de faptul că însăși noțiunea de *ființă umană* e într-un imens pericol. Într-un fel, există un terorism al ideilor, o varietate stupefiantă de centuri explozive legate în jurul gîndurilor, care fac mai multe victime decît explozivii reali ai atentatorilor sinucigași. Pe măsură ce, în lume, „schimbarea de paradigmă“ devine, de fapt, un război al tuturor împotriva tuturor, pare că nu mai interesează pe nimeni ce se va alege din această escaladare isterică.

Deseori, acum, militantul contemporan devine mai degrabă cineva care își adresează discursul spre ușile deschise, adică spre cei care, oricum, îi împărtășesc punctul de vedere. Ceilalți sînt puși în categoria „irecuperabili“. Uităm că cineva care militează pentru o cauză, în societatea civilizată, nu e un cavaler pedepsitor, ci o persoană care arată lumii ceva important. Faptul că nu doar un singur chip al ei e valabil.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Episcop al celor din afară

Așa cum Pavel, prin faptă, credință și puterea învățăturii, fusese admis în grupul central al ucenicilor, ascultat și chiar urmat în vocația sa, a kerygmei universale, și de aceea onorat în tradiția creștină cu titlul de Apostol, tot astfel tema egalității împăratului Constantin cu Apostolii a izvorît din relația acestuia cu episcopatul ca funcție de conducere a Bisericii.

Pe de o parte se ridica întrebarea: ce poate fi împăratul romanilor pentru creștini? Lungă vreme el a fost figura inamicului prin excelență, prigonitor și chiar simbol al puterii antagonice față de Dumnezeul întrupat. Pe de altă parte, există sau este posibilă o ierarhie în sînul creștinismului? Pînă în epoca constantiniană, singura instituție suficient de bine conturată este cea a episcopului local. Acesta poate fi întîistătătorul unei singure adunări euharistice. Astfel, în secolul II sînt menționați mai mulți episcopi la Roma. În orice caz, creștinismul se răspîndește în mici comunități, mai întîi în orașele lumii antice, care sînt în general unități de locuire de cel mult cîteva zeci de mii de locuitori, de aceea episcopul este apropiat de membrii Bisericii sale. Autoritatea lui izvorăște în principal din rolul de conducător al ritualului comemorării (transmiterea învățăturii), care îi conferă statutul de preot (grecește *iereus,* latinește *sacerdos).*

Esența preoției în religiile antice este însă acțiunea de aducere a jertfei, propriu-zise sau de substituție, și asigurarea mecanismului social pe care îl pune în mișcare jertfa, purificarea și pacificarea (reconstituirea) comunității. Roma are o categorie sacerdotală specială, colegiul pontifilor conduși de un *pontifex maximus,* care a preluat din regalitatea abolită a Romei

Ecoul palid al magistraturii păgîne.

funcția propriu-zis religioasă a regelui. Această preoție este o magistratură, care are ca scop să asigure respectarea lui *jus divinum,* ceea ce ne trimite la originile religioase ale justiției.

În sensul acestei preoții, singurul mare preot al creștinismul este Hristos, care pune capăt jertfelor prin faptul că se aduce pe sine jertfă, universală și unică. Preoția episcopilor este o înfățișare materială și o reiterare temporală a acestei jertfe unice și transistorice. De fapt, prin ritualul euharistic, grupul de creștini devine contemporan și martor al Golgotei și al Învierii.

În fața acestei preoții simbolice a episcopilor creștini se află magistratura de *pontifex maximus* rezervată împăratului. Abia Teodosie cel Mare a renunțat formal la această magistratură, chiar dacă predecesorii săi creștini nu au mai performat ritualurile. De aceea se pune, chiar din timpul lui Constantin, întrebarea: ce funcție religioasă îi mai revine împăratului, în măsura în care cea publică ține de păgînism, iar singura preoție creștină este cea a episcopilor?

Un alt impediment în a-i găsi împăratului un loc în ierarhia creștină rezidă tocmai în faptul că episcopii nu cunosc încă o organizare ierarhică. Există întîietăți de onoare rezervate marilor metropole imperiale (Roma, Alexandria, Antiohia) și cîteva adunări regionale de episcopi, care au luat în discuție aspecte de disciplină eclezială, în cadrul cărora s-a afirmat autoritatea naturală a cîte unui episcop, cum a fost cazul Sfîntului Ciprian la sinodul din Cartagina, dar și sentimentul suficienței organizării la nivel local. Prima expresie unitară a creștinismului, cu vizibilitate și impact social, a fost adunarea reprezentanților locali, episcopii, în orașul Niceea la invitația lui Constantin. În *Vita Constantini,* consultarea cu episcopii este o temă recurentă. Rolul major al lui Constantin aici începe, cu integrarea Bisericii creștine în mecanismul politic al imperiului și dezvoltarea unui sistem de reprezentare publică. Prin canoanele primului sinod, Biserica începe adaptarea sa ecleziastică la ierarhia georgafică a Imperiului, constituind, în orașele metropolă, mitropolii și arhiepiscopii, și centrînd viața administrativă a Bisericii în jurul celor cinci scaune patriarhale (Chalcedon, AD 451).

În textele sale dedicate împăratului Constantin, Eusebiu extrage, dintr-o viziune dominantă în epoca tetrarhiei despre caracterul divin al împăratului, probabil cel mai îndrăzneț compromis ideologic. Împăratul nu mai este un zeu *(divus),* ci un imitator al zeului, nu mai este un subiect al cultului, ci un organizator al cultului, iar cea mai interesantă construcție privește funcția sacerdotală, intrinsec legată de cea imperială prin magistratura pe viață de *pontifex maximus,* care se dilușează în limbaj retoric: „Constantin a organizat sinoade ale slujitorilor lui Dumnezeu, așa, ca și cum ar fi fost el însuși *un episcop al tuturor,* înscăunat de însuși Dumnezeu", formulează Eusebiu în cartea întîi din *Vita Constantini* (I, 44). *Koinos episcopos* înseamnă, literal, episcop comun, iar din context reiese că acest „episcopat" se plasează deasupra, dar și pe lîngă episcopatul propriu-zis. În cartea a patra, Eusebiu revine cu următoarea imagine a „preoției" imperiale: „La anumite ceasuri ale zilei, Constantin se zăvora în ascunzișul celor mai ferite cămări ale palatului, singur cu Dumnezeul său cel Unul, Căruia, îngenunchind, fierbinte-I cerea în rugăciune ceea ce avea el mai multă nevoie, ca un adevărat părtaș al lucrurilor de taină... pentru zilele mîntuitoarei sărbători a Paștelui își prelungea mult reculegerea... sfînta veghe de noapte o prelungea pînă în zi... iar în zori – după pilda mîntuitoarelor revărsări de dar (ale învierii) – își întindea și împăratul generosul său braț peste toate provinciile și neamurile și popoarele împărăției... în acest fel *preoția* Constantin Dumnezeului său" (IV, 24).

Împăratul a interzis aducerea de jertfe sîngeroase, a instituit ziua de cinstire a Domnului (duminica), pe care o instituise în 321 ca zi a lui Sol Invictus, *dies solis,* după cum atestă o lege păstrată în *Codex Justinianus* (3.12.2), iar guvernatorii au început să cinstească și zilele amintirii mucenicilor pentru a-i face pe plac lui Constantin.

Legislația creștină, așa cum o reinterpretează Eusebiu, este cea care „i-a îngăduit să spună odată, la primirea unor episcopi, că și el ar fi *un fel de episcop* sau – cum l-am putut eu însumi auzi zicînd – «voi sînteți episcopi întru cele dinăuntru ale Bisericii, pe mine însă m-a așezat Dumnezeu *episcop al celor aflate în afara ei*». În duhul acestor vorbe, Constantin și-a păstorit toți supușii cu multă chibzuință".

Eusebiu ne lasă impresia că instituie tema episcopatului imperial. De fapt, el o evacuează. Prin formulele sale „episcop comun" sau „un fel de episcop" sau „episcop al celor din afară", Eusebiu marchează că e vorba de comparație sau chiar de metaforă, care nu se aplică decît într-un text retoric. De altfel, precizarea din primul citat, „înscăunat de însuși Dumnezeu", este tocmai ceea ce-l distinge de un episcop care este ales de popor și înscăunat de colegii săi întru episcopat. Episcopatul metaforic al lui Constantin ținea tocmai de funcția lui monarhică și era evident ecoul palid al magistraturii păgîne de care încă nu se eliberase.

Textul lui Eusebiu a reușit să închidă tema divinității imperiale *ex oficio,* în schimb a deschis o lungă dezbatere teologico-politică asupra sacerdoțiului imperial, în contextul paradoxal al unei religii fără jertfă.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (XVI)

Mesajul Marelui și Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe continuă radiografia preocupărilor societății care sînt (sau pot deveni) și ale teologiei, impulsionînd-o pe aceasta din urmă să aibă un simț etic mai treaz.

Apelului la dialog, inclusiv între marile religii, și la respectarea persoanei umane, indiferent de ce credință are sau nu, îi urmează o – din păcate – foarte scurtă reflecție, în comparație cu importanța ei, pe tema secularizării contemporane care „urmărește autonomizarea omului de Hristos și de influența duhovnicească a Bisericii, pe care o identifică arbitrar cu conservatorismul. Civilizația occidentală poartă, însă, pecetea de neșters a contribuției diacronice a creștinismului. În plus, Biserica subliniază semnificația mîntuitoare a lui Hristos, Dumnezeu-Omul, și a Trupului Său, ca fiind locul și modul de viețuire în libertate." Aici opțiunea este clară pentru semnificația exclusiv negativă a secularizării ca proces de distingere între puterea politică și autoritatea religioasă.

Secularizarea, ca element central și distinctiv al modernității, ar fi meritat o punere în pagină mai nuanțată. Măcar prin amintirea faptului că ea vine la capătul unui faliment de proporții al creștinismului occidental, secătuit după secole de conflicte confesionale și de acte de cruzime pe care, azi, le vedem și la alții, în alte părți ale lumii. Apoi, din conflictul cu modernitatea avea să se nască o parțială revenire la misiunea creștină genuină, cea încredințată de Hristos apostolilor săi. Poate nu ar fi fost greșit dacă Mesajul ar fi încurajat o abordare sistematică a modernității de către teologia ortodoxă pe modelul Sfinților Părinți din primele secole, atenți la dinamica epocii lor și mărturisitori în cunoștință de cauză, transformînd contextul în pretext pentru textul revelat.

Documentul continuă, cu titlu de exemplificare a efectelor secularizării, cu precizarea că, în viziunea Bisericii, căsătoria nu poate fi decît între un bărbat și o femeie. La fel, asceza sau cumpătarea nu sînt excluse din cuplu – trimiterea este, bănuim, la numărul mare de avorturi –, știut fiind faptul că „etosul ascetic este caracteristic vieții bisericești în toate manifestările ei". Apoi, *Mesajul* face precizarea că Sinodul Panortodox, pe lîngă temele specifice asupra cărora a luat decizii, s-a aplecat și asupra altor probleme contemporane: relația dintre credință și știință, criza ecologică, respectul pentru caracteristicile/identitatea unei persoane sau a popoarelor, raportul dintre Biserica Ortodoxă și politică, dialogul cu tinerii și responsabilitatea nemijlocită.

În ceea ce privește relația dintre credință și știință, „Biserica Ortodoxă evită plasarea investigațiilor științifice sub tutelaj și nu adoptă o poziție cu privire la fiecare problemă științifică". Păstorii sufletești văd însă ambivalența progreselor științifice și tehnice, a „beneficiilor importante precum facilitarea vieții cotidiene, tratarea unor afecțiuni grave, o comunicare mai facilă, explorarea spațiului etc. Cu toate acestea, sînt și multe consecințe negative precum manipularea libertății, pierderea graduală a tradițiilor prețioase, distrugerea mediului natural, negarea valorilor morale. Cunoașterea științifică, oricît de repede ar avansa, nu motivează voința omului, nici nu oferă răspuns la problemele importante de ordin moral și existențial sau la căutarea sensului vieții și al lumii."

„Aceste aspecte necesită o abordare duhovnicească, pe care Biserica Ortodoxă încearcă să o ofere prin bioetică, știință fundamentată pe morala creștină și învățătura patristică. Pe lîngă respectul ei pentru libertatea cercetărilor științifice, Biserica Ortodoxă evidențiază pericolele care se ascund în spatele unor reușite științifice și subliniază demnitatea umană și destinul divin al omului." Invocarea bioeticii pune indirect în discuție urgența articulării în școlile noastre de teologie a metodei dialogului real cu științele naturii. Doar așa putem fi avocații convingători ai darului vieții, iar nu doar depozitarii privilegiați ai unor convingeri inflexibile, capabili așadar să oferim căi alternative la crize profunde, urgente și aflîndu-se frecvent la limita dintre viață și moarte.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

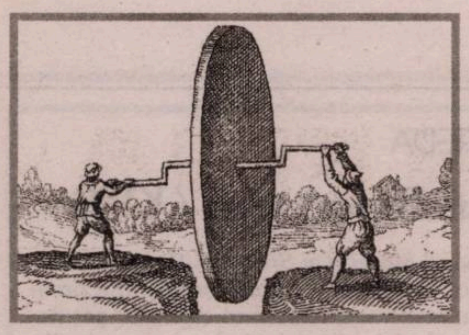

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Jurnal de campanie (I). Avansul iliberalismului și războiul civic

Campania pentru parlamentare debutează, cumva surprinzător, sub semnul presiunilor făcute de așa-numita Coaliție pentru Familie asupra mediului politic. Coaliția cere urgentarea procedurilor pentru organizarea referendumului privind modificarea Constituției în sensul unei definiri mai stricte a noțiunii de familie. Tema este puțin relevantă pentru nevoile actuale ale României și face parte mai degrabă dintr-un soi de război cultural prea puțin studiat. Cert este că ea provoacă un disconfort vizibil tuturor actorilor implicați cu excepția firească a membrilor antenumitei coaliții.

Dacă păstrăm definițiile clasice, ar fi fost de așteptat ca PSD, reprezentantul formal al stîngii, să încerce o transformare a dezbaterii într-una despre avansul drepturilor minorităților. Iar aici mă gîndesc mai ales la cuplurile heterosexuale care, din motive diverse, refuză sau renunță la actul formal al căsătoriei. Sînt sute de mii de astfel de cazuri. Liderii divorțați (unii de mai multe ori) ai partidelor parlamentare pot depune mărturie în sensul ăsta. PSD a preferat însă să își exprime un sprijin sec pentru Coaliție, iar singura concesie pe care a fost dispus să o facă ține de data la care referendumul va avea loc și care nu va corespunde cu data alegerilor parlamentare. E de presupus că, fidel strategiei sale de a provoca cît mai puține scandaluri înainte de alegeri, PSD preferă să nu provoace nervi suplimentari în rîndul opozanților Coaliției.

De partea cealaltă, a dreptei formale, PNL și ALDE au semnat fără prea multe rezerve protocoale prin care se angajează să susțină demersurile coaliției. Membru al PPE, deci conservator, PNL se comportă cumva previzibil, însă conduita sa este, în egală măsură, dezamăgitoare pentru o secțiune de public care încă se mai încăpățînează să vadă în liberali o platformă largă pentru avansul drepturilor civile și libertăților. E de presupus că transformarea PNL într-un campion al conservatorismului fără nuanțe va avea efecte și în rîndurile electoratului partidului.

USR se află în cea mai complicată poziție. Distribuit în rolul *outsider*-ului care promite altfel de politică, partidul lui Nicușor Dan are onoarea și necazul de a avea cei mai pretențioși alegători. Problema e că acești oameni sînt uniți doar de disprețul pentru partidele mari, nu și de convingerile personale, care acoperă cam întreg spectrul. Asta face ca USR să practice un foarte complicat vals al reformei non-ideologice care, într-un moment de neatenție, riscă să pună partidul exact în zona de care se ferește cel mai mult – aceea a vechilor formațiuni politice, marcate de oportunism, lipsă de curaj și calcule meschine. USR este, așadar, singurul partid cu șanse de acces în Parlament care exprimă o oarecare rezervă față de discuțiile privind Constituția. În cazul său e vorba mai degrabă despre prudență decît despre orice altceva. Celelalte, plus PMP, dau imaginea unei deprimante cvasimajorități în favoarea unei inițiative al cărei unic scop este îndepărtarea unui pericol inexistent și a reducerii diversității pe care, timp de 26 de ani, România a încercat, cu mijloacele ei șchioape, să o cultive. Victime sînt, o spuneam mai sus, milioanele de români care trăiesc, în anul Domnului 2016, în diverse uniuni consensuale pe care Coaliția pentru Familie le vrea pentru totdeauna ținute în afara protecției legale.

Vreau să fiu bine înțeles – atunci cînd trei milioane de oameni fac o solicitare, solicitarea respectivă trebuie luată în seamă și tratată serios. Însă cînd partidele politice își abandonează, de la stînga la dreapta, misiunea de a lupta pentru drepturi și libertăți, peisajul devine deprimant. Nici măcar una dintre formațiunile din următorul Parlament nu încearcă să transforme discuția propusă de Coaliția pentru Familie într-una mai largă și incluzivă. Foarte probabil, o contrapropunere care să includă și o formulă de parteneriat civil ar fi fost de natură să rezolve bună parte din războiul civic care rupe azi România în două părți, dintre care una are alături de ea aproape toate cultele și partidele politice, iar cealaltă o sumă de activiști civici fără putere și o minoritate de indivizi poate prea obișnuiți cu ideea că inevitabil totul va fi bine.

Se vorbește teribil de mult, în această campanie, despre peisajul geopolitic, despre alegerile moldovenilor, bulgarilor sau ungurilor. Însă se vorbește prea puțin despre alegerile românilor și semnificația lor pe termen lung. Și folosesc cuvîntul *alegere* în sensul de opțiune pentru un anumit model democratic, liberal, dacă vreți, de societate. Ne consolăm mulțumiți cu ideea că iliberalismul lui Viktor Orbán nu a pătruns în România, dar uităm că, pentru prima oară, cuvîntul a fost pronunțat pe teritoriu românesc. Și poate nu întîmplător. Judecînd strict după reacțiile la inițiativa de modificare a legii fundamentale, putem spune că iliberalismul era deja aici. Orbán are meritul de a fi ales locul corect pentru a-i da glas. Chestiune de semantică geopolitcă.

Nu vom avea referendum în ziua alegerilor, asta știm deja. Dar e o victorie a nimănui. Cînd va veni și ziua referendumului, valul de lașitate pe care îl putem constata azi își va fi produs deja efectele.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Poiana lui Jo(e)can

– a doua zi după victoria lui Trump –

Jim pufnește în rîs. Este ora cafelei de dimineață și a știrilor de pe tabletă. Află că site-ul Oficiului de Emigrări al Canadei s-ar fi blocat de la cîte accesări au făcut americanii azi-noapte. Jim e canadian, a lucrat pentru serviciile secrete ale țării lui și acum se bucură de pensie. Ia o gură de cafea și îi scrie lui Bill care ar fi informațiile absolut necesare oricărui american care ar vrea să treacă granița spre nord. În primul rînd, berea e mai tare, așa că atenție la petreceri. Budigăii sînt o necesitate, nu un articol la modă. În principiu, dacă ți se deschide ușa, spui mulțumesc. Se zice Tim Hortons, nu Starbucks. Încălzitoarele de scaun la mașină nu sînt un moft pentru snobi. Cel mai important dintre toate: lăsați armele acasă, aici aveți nevoie de lopeți pentru zăpadă. Jim postează, își zîmbește satisfăcut și urmărește relativ atent continuarea conversației.

Ivan este în pragul isteriei. Este aproape de ora prînzului, la el. De dimineață pînă acum și-a scos deja de pe listele de prieteni virtuali vreo zece imbecili care jubilau, încîntați că „a murit corectitudinea politică". Parcă toată lumea s-a întors cu fundu-n sus, peste noapte. Ivan este programator IT și lucrează în Zagreb. Este un profesionist tînăr, de stînga. Crede că schimbările climatice trebuie oprite cu orice preț și că marile tratate comerciale de genul TTIP dau puteri prea mari corporațiilor. Nu îi prea vine să rîdă la gluma lui Jim. Îl întreabă pe Bill dacă nu cumva Putin are motive de sărbătoare în dimineața asta. La mai puțin de 100 de kilometri de biroul lui Ivan, regiunea sîrbească din Bosnia pare hotărîtă să își declare independența în urma unui referendum tip Crimeea sau Kosovo. Ghici cine le va recunoaște, în aceeași zi, suveranitatea?

Bill îl ia în rîs. Ivan postase un link din *Washington Post*. Ha! Păi, cu de-astea îmi vii? Cu minciuni din presa de stînga, mincinoasă și vîndută? Simplu de demontat. Se lasă pe spate, în scaunul trenului de navetiști cu care merge în fiecare zi la muncă în New York, și răspunde. Bill lucrează la Vînzări, la AOL. Ar putea să iasă la pensie, dar nu-și permite. Corupții ăia de democrați l-au cocoșat cu taxele, impozitele și furăciunile lor. De acum va fi ordine, corupții își vor căpăta pedepsele meritate. Cucoana aia (cel puțin ea) va merge la pușcărie. Îi place la nebunie că a ieșit cum a ieșit. Toți puștanii ăia obraznici care pînă ieri nici nu-l băgau în seamă pentru că părea un troglodit, un dinozaur în curs de dispariție, și-au luat-o în bot. Au ieșit în stradă să protesteze. Reporterii i-au întrebat dacă au fost și la vot. Marea majoritate nu fuseseră. Probabil erau prea siguri de victorie și nu s-au mai deranjat. Bill rîde în hohote, în sinea lui. Nu lasă să se vadă, însă, nimic. Încă mai are o reținere în a-și afișa în public preferințele politice. Îi va trece, probabil.

Don se simte stors de puteri. Ce să-i spună lui Bill? Că la ai lui acasă, în Georgia, se simte din ce în ce mai străin, mai amenințat, mai extraterestru? Norocul lui că s-a mutat la Philadelphia, unde lucrează la o agenție de publicitate. Părinții au rămas, însă, în casa părintească. Au pe perete, în living, o fotografie cu străbunicul lui, care a apucat să se nască sclav. Ai lui au trecut prin toate frămîntările istoriei recente, trecînd prin luptele anilor '60 și ajungînd să vadă pe unul de-al lor la Casă Albă, în 2008. Acum, timpul îi pare oprit în loc. Se gîndește serios să își mute părinții lîngă el, în Philly. Îi răspunde lui Bill că este prima oară cînd îi este rușine cu țara lui.

Dragan jubilează. Familia *aia* merită să dispară din politică. Familia *aia* a dat ordin să i se bombardeze satul din Srpska. A pierdut trei rude atunci. Familia *aia* a dat ordin să se „elibereze" Kosovo. Dragan lucrează în Londra de vreo zece ani, dar nu poate uita. Așa că le postează lui Don și Ivan un articol despre bombele cu uraniu folosite de americani.

Eu dau un click și ies din poiana asta mare și globală a lui Joecan. Am făcut doar un rezumat din ceea ce știți și voi deja, din poienile proprii. Mari și globale.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Naționala pare să fi devenit o echipă foarte proastă. Dar cum se explică totuși unele momente de joc mai bun (meciul cu Franța de la Euro, meciul cu Armenia sau cele cîteva minute mai reușite cu Polonia)?

Poate pentru că o Națională nu se măsoară în minute, bucăți de meci sau „momente". Fiecare dintre noi avem „momentele" noastre, dar asta nu ne face mai deștepți sau mai frumoși. Valoarea e o chestie de anduranță. Naționala României e un arhipelag al speranței într-un ocean de deznădejde. Greșim cu toții aici. Și cei care cer de la un selecționer să fie un fel de Vrăjitorul din Oz, și cei care cred că, instaurînd un neamț cu un CV civilizat la conducere, acesta va schimba istoria. Avem pretenții de la cei care îmbracă echipamentul în cele trei culori să se comporte ca și cum ar pune pe ei costumul lui Superman. Uităm că ei ne reprezintă. Reprezintă tot ce facem și ce nu facem. Sportul dat la cîini de către administrațiile succesive ale țării. Zeificarea unei generații a fotbalului care a reușit o foarte bună performanță parțială și funcție de care se judecă totul. Mitul occidentalului providențial lucrează și el în acest carusel al iluziilor. Sîntem prinși într-o capcană complexă. Toată lumea vrea reformă, dar nu acceptă decît rezultate imediate. Sîntem concomitent cu un picior pe frînă și cu celălalt pe accelerație. De aceea înaintăm poticnit, ne dăm cu capul de parbriz și facem accidente. Cîteodată avem rezultate. Pentru că fotbalul e un mare pișicher. Îți dă avînt pentru ca apoi să facă totul ca să te prăbușească. Și dacă n-ai aripi, e rău. Îți rămîne doar să visezi că zbori.

Radu NAUM

Pofta-n cui

Amintiri din vremea comunismului alimentar

Texte și opinii de:

● Alex BACIU (scenarist)
„Statul mult timp în bucătărie e marca celor crescuți în comunism“ – interviu
● Alex GRÓBLACHER (jurnalist)
„Cîrnatul din raniță“
● Florin DUMITRESCU (scriitor)
„Rezistența prin ciocolată“
● Bogdan O. POPESCU (medic neurolog)
„Trecutul care încă mai are gust“
● Alin SAVU (antropolog)
„Nostalgii alimentare“
● Simona TACHE (jurnalistă)
„Albă ca Zăpada și pîine cu zahăr“

argument

Memorie & digestie

De-a lungul anilor am realizat mai multe Dosare dedicate vieții private, fenomenelor artistice sau realităților cultural-economice, nostalgiilor sau miturilor din comunism: „Sexul în comunism“, „Distracția în comunism“, „ROCKîntarea României“, „Muzica electronică în comunism“, „Succese în comunism“, „Era mai bun Ceaușescu?“ ș.a. Parte pentru că îmi amintesc anii '80 (aveam 11 ani la Revoluție), parte pentru că voiam să aflu, să înțeleg, să așez cît mai multe piese în puzzle-ul Epocii de Aur.

În ultimii ani s-au înmulțit studiile (unele, sub formă de dizertații de masterat sau doctorate, încă nepublicate), volumele colective tematice despre comunism (veți găsi în acest Dosar o mică bibliografie, precum și extrase din aceste cărți), alături de muzeele online create sub forma unor comunități pe Facebook: „Alimentara“, „Amintiri din comunism“, „Amintiri din armata comunistă“, „Amintiri din România socialistă“, „Nostalgia copilăriei noastre din Epoca de Aur“ și altele. Există, așadar, interes, curiozitate, nevoie de documente. Practic, cu toții avem cîte o poveste de spus despre comunism, indiferent că ne raportăm la acea perioadă cu frustrare și încrîncenare sau cu nostalgie și umor. De altfel, e imposibil să parcurgi aceste culegeri de mărturii și istorii orale (din cărți) sau aceste jurnale publice (de pe rețelele de socializare) fără să te izbească amestecul de absurd, derizoriu, traumă.

Într-o perioadă în care pare că redescoperim gastronomia românească, explorăm tot mai mult bucătăriile lumii și posibilitățile culinare (cărțile de bucate, autohtone sau traduse, au deja un sector al lor în librării, o emisiune precum *MasterChef* face audiențe record, iar restaurante și bistrouri noi se deschid permanent), ni s-a părut potrivit și chiar necesar un Dosar despre mîncarea din comunism. Preceptele alimentației științifice, metodele de supraviețuire din bucătăria casnică, trocurile cu alimente, invențiile și experimentele culinare, despre toate acestea va fi vorba în paginile ce urmează. Tragi-comedie în bucătărie!

Dedicăm aceste pagini tuturor bucătăreselor (bunici, mătuși, vecine, mame, surori, soții) care au înfruntat cu răbdare, inventivitate, îndrăzneală, dragoste și sacrificiu vitregiile alimentare ale falitei și famelicei Epoci de Aur.

Cum se mînca în comunism? Cam așa. (**Marius Chivu**)

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Răbdări prăjite

Dar Gandhi? În 1948, cînd începuse să nu se mai găsească de mîncare, nu știu de unde apăruse un cîntecel care începea așa: „Ce faci, nea Gandhi? – Nu mănînc, nu mănînc!“ Și noi ne pregăteam să facem, ani la rînd, același lucru ca nea Gandhi. (Dora Pârvulescu)

Noutăți în caietul de rețete. Pe vremea aceea, în anii '80, rețetele pe care le schimbam cu prietenele mele începuseră să se numească așa: tort economic, prăjitură fără ouă, imitație de pateu, icre false. (Constanța Ciocârlie)

Felul doi și felul întîi. La internatul liceului, masa o luam la cantină. Dimineața, aproape invariabil, pîine cu margarină și gem. La prînz, supă și un sos în care plutea o bucată de carne, mai bine zis o piele sau un os. Cum sosul plin de amidon se sleia aproape instantaneu, mîncam felul doi înaintea supei, ca să nu ne apuce greața. (Cristina Cioabă)

Salam hipo. În anii '50, după omorîrea cailor, pentru că erau „proprietate privată“, am văzut că începe să apară, în magazinele alimentare, salamul *hipo,* chiar așa i se spunea. O dată, de foame, am și cumpărat. Cu cîteva decenii mai tîrziu a apărut așa-zisul salam cu soia, plin cu zgîrciuri, grăsime și alte mizerii. Salamul de lux, dar care nu se găsea, era cel de Sibiu și era o fericire să te invite cineva la o masă care începea cu salam de Sibiu. (Dora Pârvulescu)

Sandvișul de la școală. Anul 1986. Trebuie să-i dau fiului meu ceva de mîncare la școală. Un sandviș *cu ceva*. Tot ce pot găsi în magazinele „alimentare“ este slănină cu boia. Fiu-meu are 12 ani. E cam slăbănog. Îmi spun că slănina e bună, că are calorii multe. Dar se-ntoarce de la școală cu sandvișul neatins. A doua zi, la fel. Îmi spune că a încercat, dar nu-l poate mînca. A treia zi mă scol de dimineață și iau la rînd alimentarele din cartier. Stau lîngă Hala Traian. Nimic, nimic... Pornit la vînat, pe bicicletă, încep să descriu cercuri tot mai mari. Ajung la Piața Unirii, apoi la Piața Cosbuc. Nimic. După cîteva ore mă-ntorc acasă cu traista goală. Mă gîndesc să-l conving să ia la școală mîncarea de după-amiază a copilăriei mele: pîine cu zahăr. Spune că nu vrea. Nu știu ce să fac. Am 44 de ani. Mă duc în camera mea și, blestemîndu-l pe Ceaușescu, încep să plîng. (Gabriel Liiceanu)

„Gospodina“. Într-o zi am plîns de foame. Făceam naveta cu autobuzul, la 50 de kilometri de București, mă sculam la 5 dimineața și mă întorceam acasă la 7 seara. Toată ziua, la școală, nu mîncasem nimic, pentru că n-aveam ce, iar la întoarcere mai găsisem la „Gospodina“ o ultimă porție de pilaf. Cînd am ajuns acasă și am deschis caserola, am văzut că pilaful era mucezit. Flori mari de mucigai, vorba poetului, pe toată suprafața lui. N-aveam nimic altceva și nici în oraș nu mai aveam ce să găsesc. M-am culcat nemîncată, plîngînd. (Ioana Pârvulescu)

Ciulama. Stăm într-un apartament de bloc cu un hol lung de închisoare cu șapte uși – patru camere, o bucătărie, două băi. Sîntem cinci și avem prostul obicei să mîncăm în fiecare zi, de mai multe ori pe zi. Mă-ntreb și azi cum naiba răzbea mama. În alimentare deja nu mai existau decît biscuiți tari pătrați și rafturile sinistre și goale. Într-o seară de toamnă, intră tata vesel pe ușă, venit de pe șantier, cu doi porumbei atîrnați cu capul în jos, ca un buchet cu flori vii și grase care dau din aripi. Noi, copiii, bucuroși că ni s-au adus prieteni de joacă, ne învîrtim pe lîngă tata. Mama se încruntă că-i pusă iar la treabă, *lasă-i în baia mică.* Tata îi așază cu grijă în cada de duș (nefolosită decît rareori, cînd vine apa caldă plină de rugină) și închide ușa. Noi ne furișăm pe rînd, îi mîngîiem, le vorbim, ne lăsăm palmele ciugulite de ciocurile mici, sîntem încîntați. A doua zi e duminică și mama, treaz de la cinci, duce gunoiul la ghenă și lasă în urma ei o dîră de fulgi, pe care se chinuie apoi în genunchi să-i adune unul cîte unul. Mîncăm în sufragerie, la televizor e *Album duminical*, pe fața de masă albă, ciulama cu mămăliguță. Oscioarele se adună grămăjoare în farfurii. Tata rîde de se prăpădește la Stan și Bran. Fratele meu cel mic întreabă dintr-odată: unde sînt porumbeii? *Au zburat, mamă.* (Mihaela Coman)

Adopție de scurtă durată. Nu o dată, am avut norocul sau ghinionul să beneficiez sau să ratez „adoptarea“ de scurtă durată a unui copil dintre cei care mișunau pe lîngă o coadă la ouă, la lapte sau la lămîi. Contra cîtiva lei, primeam dublul a ce mi se cuvenea, pentru că se cumpăra numai „o porție“ de persoană. Ce ghinion însă dacă erai refuzat de cel care-ți spunea „m-a luat altă tanti“, sau erai demascat de cineva din rînd care se întreba, agresiv: „Cîte mame are copilul ăsta?“ (Constanța Ciocârlie)

Iluzii. În februarie 1987 mă întorceam din armată. În drumul spre casă – în Țara Hațegului din județul Hunedoara – m-am oprit pentru două zile la București, la fratele meu care era student la Filologie. Armata o făcusem la Piatra Neamț, unde, spre deosebire de alte orașe, se mai putea găsi uneori prin alimentare cîte ceva de ale gurii: un salam, un parizer, o slănină. La noi, la Hunedoara – aflasem de la mică-mea, atunci cînd fusese în vizită la mine –, nu se mai găsea nimic. Fusese și ea cu ceva timp înainte la București, la fratele meu, și stătuse, săraca, de mai multe ori la coadă, ca să cumpere niște salam (cu soia, bineînțeles). Oricum, avusese noroc că prinsese măcar la București așa ceva, pentru că și la București bătea vîntul prin magazine. Cum spuneam, m-am oprit două zile în capitală. Fratele meu locuia în căminul Grozăvești. Într-o seară, mă întorceam pe bulevardul Gheorghe Gheorghiu-Dej (astăzi Regina Elisabeta) și mă îndreptam spre Piața Kogălniceanu, venind dinspre Universitate. Eram pe partea stîngă a străzii, iar cînd am ajuns în Piața Kogălniceanu am văzut că vitrinele luminate ale alimentarei din partea opusă a pieței erau arhipline: calupuri mari de salam de diverse soiuri, bucăți imense de jambon, mușchi file, cabanos, roate uriașe de cașcaval, ce mai, de toate. Nu-mi venea să-mi cred ochilor! Totodată m-am mirat foarte mult că nu era nici o coadă. I-am tras în gînd o înjurătură fratelui meu, care îmi descrisese lucrurile numai în negru, și bucureștenilor, pentru că se plîng atîta. Am traversat în grabă strada și m-am îndreptat spre alimentară. Cînd am ajuns în fața vitrinei, am rămas cu gura căscată. Mi-am dat seama că toate salamurile, jamboanele, cabanosul, cașcavalul ăla uriaș și celelalte pe care le văzusem din partea opusă a pieței erau, de fapt, niște mulaje din ghips, foarte frumos colorate, să zici că sînt adevărate, nu alta. Am intrat în alimentara aia destul de mare, unde mai intrasem și altă dată. Rafturile, toate rafturile, erau complet goale. (Emil Ardelean)

Pîinea noastră cea de toate zilele... Era pîinea neagră, pentru că franzelă cumpăram extrem de rar. Îmi amintesc de perioada în care multe alimente de bază – ouă, făină, zahăr, ulei, carne, brînză – erau raționalizate și se cumpărau pe cartelă. Magazinul nota ce și cît ai cumpărat, așa că nu puteai depăși rația stabilită. Pentru pîine aveam bonuri de diferite culori: culoarea indica gramajul destinat fiecărui membru al familiei. Copiii aveau o rație ceva mai mare. Mergeai la brutărie, arătai bonurile și vînzătorul cîntărea rația totală a familiei. Nu se nimerea niciodată o singură bucată, după cum se întîmplă cu toate alimentele vîndute la cîntar. (Așa se vindeau și blocurile de marmeladă de mere sau biscuiții. Făceam haz, de pildă, cînd întrebam: „Aveți biscuiți vărsați?“) Revenind la pîine, mi-e greu să descriu plăcerea drumului de întoarcere acasă, cînd n-aveam răbdare și mă înfruptam din bucățile mai mici. Ce deliciu! Îmi plăcea teribil să merg la pîine. Uneori atacam și bucata cea mare. Nu conta că mă certa mama. (Liliana Donose Samuelsson)

Covrigii. În anii '80, cînd trebuia să plecăm în delegație, aveam grijă să ne luăm mîncare cu noi, căci riscam să rămînem flămînzi sau să dăm bani mulți la vreun restaurant, unde găseai în cel mai bun caz doar o friptură scumpă, veche și uscată. Totul era pe cartelă, inclusiv pîinea. Am plecat cu microbuzul institutului, cu vreo trei colegi, spre o stațiune balneară din Oltenia. Pe drum mi-am dat seama că uitasem să-mi iau pîinea de-acasă. Ajunseserăm în Pitești și l-am rugat pe șofer să oprească în fața unei uși deasupra căreia scria „Pîine“. Am coborît și am cerut o pîine. Vînzătoarea mi-a cerut cartela. Am spus că sînt din București. Mi-a răspuns că nu mă poate servi. „Bine, dar plec pentru cîteva zile și n-am ce mînca.“ A ridicat din umeri și, văzînd că nu mă urnesc, mi-a zis: „Am cîțiva covrigi cam vechi, care nu s-au vîndut (ăștia erau fără cartelă).“ Bineînțeles că i-am cumpărat pe toți și mi i-am drămuit bine pînă la întoarcere. (Elena Teodoreanu)

Cum fierbi un ou. Într-o zi am trecut pe la părinții mei. Ziua gazele nu aveau presiune deloc. Reșoul se stricase, iar mama a încercat să fiarbă un ou la lumînare, pentru tata, care trebuia să plece în oraș. N-am aflat dacă tata a mîncat oul fiert sau crud. (Elena Teodoreanu)

Un mic împrumut. V., ajuns redactor la Meridiane, are un frate în RFG (adică în Republica Federală a Germaniei). În fiecare dimineață vine la editură cu o punguță cu cîteva lingurițe de cafea. Își pregătește cafeaua tacticos (o va bea fumînd pipă) pe reșoul pus pe pervazul de marmură al biroului din Casa Scînteii. Cafeaua începe să se umfle, V. ia caimacul și-l pune în ceașcă, apoi toarnă băutura atît de rîvnită. Împarte biroul cu un coleg. Acesta îl așteaptă să-și toarne cafeaua și, după ce V. pune ibricul pe pervaz, colegul de birou îl întreabă: „Îmi dai voie să fac o cafea pe zațul tău?“ I se dă voie. Scena împrumutului de zaț se repetă în fiecare dimineață. (Gabriel Liiceanu)

(din volumul colectiv Și eu am trăit în comunism, *editor Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, 2015)*

Citatele din acest dosar sînt preluate din volumul Anii '80 și bucureștenii. Mărturii orale, *Muzeul Țăranului Român & Paideia, 2003.*

„Iarna, la cumpărarea portocalelor sau primăvara, devreme, la cumpărarea roșiilor și castraveților trebuia să cumperi și garoafe (o garoafă pentru fiecare kilogram cumpărat).“

„Cînd se găseau pui întregi, erau atît de slabi încît, ca să cîntărească mai mult, muncitorii din fabrica de ambalare introduceau în ei gheare de la alți pui. Asta și pentru ca să arate mai mari, mai grași.“

„Se va îmbunătăți aprovizionarea populației cu produse alimentare. Se va pune și în viitor accentul pe realizarea unei structuri adecvate a alimentației, astfel încît aceasta să satisfacă nevoile rationale, fundamentate științific, de hrană și igienă alimentară a populației.“ (Scînteia, *22 septembrie 1979)*

„Îmi dai voie să fac o cafea pe zațul tău?“

Alin SAVU

Nostalgii alimentare

Textul de față are la bază o cercetare mai amplă (și mai conceptual-teoretică) a cărei țintă a fost aceea de a deconstrui mitul „nostalgiei pentru comunism" prin realizarea unei etnografii a nostalgiei pentru alimentația perioadei. În cadrul interviurilor cu subiecții am încercat să urmăresc cinci elemente centrale: 1) obiectul nostalgiei alimentare (fel de mîncare, instrument, ingredient, bucătar / bucătăreasă etc.); 2) sursa / sursele de alimentație – gospodărie, magazin; 3) momente speciale – mîncăruri speciale (incluzînd și cazul lipsei mîncării); 4) bucătăria pierdută? („Dacă ți-e dor de un anumit fel de mîncare, înseamnă că nu-l mai gătești? De ce?"). Culegerea datelor s-a desfășurat în perioada ianuarie-februarie 2014 în orașul Topoloveni și în comuna Călinești, județul Argeș, pe un eșantion relativ redus de bărbați și femei cu vîrsta între 36 și 86 de ani.

Care e pînă la urmă „obiectul" nostalgiilor alimentare? Sistematizînd rezultatele interviurilor, am încercat să detaliez cel puțin patru dimensiuni: simțuri și sinestezii, aspectele culturii materiale alimentare, conotațiile familiei și ale comunității și bunăstarea înțeleasă mai ales calitativ, din perspectiva ecologiei și a stilului de viață.

Pe de-o parte, interviurile disecă nostalgia alimentară a trecutului comunist într-un dor pentru „gusturile, aromele de atunci", mirosuri și culori vivide care par de nereprodus („oțetul ăla era așa rozaliu și cu ceapa albă"). Pe de altă parte, vorbim de alimente care adaugă acestor memorii afective personale și o notă de generalizare, legîndu-le de percepția realităților politice și sociale ale perioadei: „Parizerul! Asta era mîncarea muncitorului care pleca la lucru" sau „Mă descurcam că aveam pile și luam pe sub mînă aproape tot ce-mi trebuia". De altfel, parizerul și, în special, cîrnații ori salamul sînt o apariție recurentă mai ales în rîndul respondenților bărbați, justificările fiind însă legate nu neapărat de politic, ci de o calitate anume a produsului: cîrnații „erau mai zemoși", iar cei Trandafir erau „din carne tocată cu cuțitul, nu la mașină", iar parizerul… „păi, ce parizer era atunci, nu vopsiturile de azi!". Parizerul este asociat cu statutul cetățeanului muncitor, unul din elementele definitorii ale conduitei omului nou. Iar locul de muncă, deplîns ca parte din siguranța zilei de mîine și din programul de protecție socială a sistemului politic socialist (IRES, *Românii și nostalgia comunismului*, 21-13 iulie 2010), este una din pierderile majore suferite în prezent (în mare parte și din cauza crizei economice) folosite și ca termen de comparație între cele două perioade despărțite de momentul '89.

Dacă bărbatul este cel care în mod tradițional se ocupă de vînat, carne și… parizer, în descrierile femeilor predomină mîncarea gătită, accentul căzînd mai mult pe procesul gătirii decît pe mîncatul în sine. Detaliile abundă, narativul preparării turtei într-o „gleajă de dovleac" și așezarea ei „pe frunze de nuc în cuptor" reconstruind o imagine a trecutului care nu reînvie doar senzații tactile și olfactive („Ce frumos mirosea cînd o băgam la cuptor!"), ci și un întreg inventar de ingrediente și cultură materială care nu doar ne oferă indicii privind statutul femeii în perioada comunistă, ci se conturează și ca un reper în istoria socială și evoluția gospodăriei românești. Discuția se construiește treptat în jurul unor instrumente altădată omniprezente, precum tuciul sau cratița de fontă. Nemulțumirea e legată în general de înlocuirea unor materiale precum ceramica sau lutul ars cu vase din metal sau plastic. De asemenea, evoluția instituțiilor aferente bucătăriei (dar și gospodăriei) pare să fi dus la pierderea legăturii cu mîncarea: „nici moara nu mai macină la fel; în loc să se țină mămăliga, ie-se un terci care atîrnă".

Un alt exemplu de evoluție a culturii materiale, percepută acum negativ în lumina nostalgică, este dotarea bucătăriei cu aragaz în locul sobei cu lemne (în cazul gospodăriilor rurale), care a produs o schimbare majoră nu doar în ceea ce privește gustul sau rețeta mîncării, ci și în practicile și timpul petrecut de bucătar/bucătăreasă gătind: „Iese altfel mîncarea la foc de lemne".

În strînsă legătură este și sursa de energie care face din ingrediente o mîncare – focul, un liant al grupului, al comunității pregătind nu numai mîncarea, ci și legăturile, relațiile, experiențele interumane continuate la masă. Focul prilejuiește narațiunea, transmiterea de cunoștințe (poate chiar rețete), norme: „La foc, afară, pe pirostrii, e altceva! Îmi plăcea să stau la foc cînd făceau țuica. Ne strîngeam mulți, stăteam la povești." Cineva explică faptul că „la pomana porcului se cunoșteau toate rudele", mîncarea fiind în sine un eveniment special și un prilej de comuniune care pare să-și fi pierdut din însemnătate.

Recurența bunăstării în rememorările nostalgice se concretizează în diferite forme. Penuria ingredientelor standard a dus la (re)descoperirea unor rețete specifice prin aromele lor: „Nici nu aveam ulei, se găsea greu – la fasole puneam nucă, o pisam ca să iasă uleiul și o puneam în fiertură. Doamne, și ce bună era!" Pare să fie evocată o armonie între om și natură, care îi oferă posibilități nemărginite dacă e chibzuit. Dincolo de romanțare, se observă accentul pe folosirea sustenabilă a resurselor: „Mîncam ceapă cu oțet de prune; oțetul ăsta de casă îl făceam din apa care rămînea de la opăritul prunelor cînd le uscam pentru iarnă, prune grase, ultimele care se făceau. Le opăream, uneori și cu pere, apoi lăsam sucul ăsta undeva la soare, la căldură, să fiarbă și cînd îl luam era acru. Ne clăteam și pe cap cu el." Multe povești converg spre concluzia sănătății („Nu auzeam de atîtea boli") legată intim de colaborarea om-mediu: „Parcă nu ne păsa atît de mult de mîncare. Adică, știi cum e vorba aia: mănînci ca să trăiești, nu trăiești ca să mănînci. Nu știu, aveam cîteva reguli, obiceiuri simple, mai țineam post și cam asta era."

Consumul de dragul consumului (sau al profitului), o ofertă aproape interminabilă, dar foarte omogenă a pieței globale, lipsa unei conexiuni cu ciclurile naturale, toate duc la ceea ce Claude Fischler numește gastro-anomie, o dezintegrare a *pattern*-urilor socio-culturale care ghidau alimentația („Food habits, social change and the nature/culture dilemma", *Social Science Information*, 1980). În completare, Michel Pollan atrage atenția asupra faptului că un proces atît de natural și aproape instinctual precum mîncatul a devenit atît de complicat și de labirintic încît ne derutează complet (*In Defense of Food: An Eater's Manifesto*, Penguin Press, 2008). În aceeași direcție par să se îndrepte și concluziile subiecților intervievați – naturalul, sănătosul, gustosul nu sînt nici pe departe trăsături ale regimului socialist, ci caracteristici ale unui stil de viață mai simplu (simplificat și esențializat desigur și prin filtrul memoriei), mai coerent și mai integrat în mediul înconjurător.

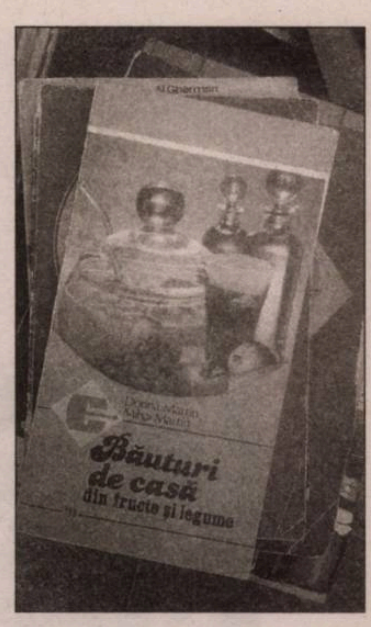

„În domeniul consumului alimentar se va pune accentul pe îmbunătățirea structurii și ridicarea calității produselor, asigurîndu-se aprovizionarea populației cu produse cu conținut nutritiv ridicat și în sortimente diversificate, sporirea substațială a livrărilor la fondul pieței de legume și produse din legume, fructe și produse din fructe." (Scînteia, *22 septembrie 1979)*

„Vodca noastră era «Săniuța». Aveam două feluri de țuică, «Două prune», căreia mai tîrziu i-a zis «Ochii lui Dobrin», pentru că Dobrin avea ochi albaștri și era perioada lui de glorie ca portar la FC Argeș."

„Și erau cozi cu răsturnare de situație. Adică se făcea listă, dar, atunci cînd venea marfa, cînd apărea mașina, se aduna multă lume și, dacă știa mulți care făceau coada pe loc erau mai mulți decît ăia cu lista, se dădea coada peste cap, ieșea o mică bătaie, se reorganiza și așa rămînea."

Deși de multe ori nostalgia e aproape sinonimă cu ireversibilul, soluții par să existe pentru reconstruirea acelei bucătării trecute – poți alege să mănînci/gătești/cumperi măcar o parte din meniul de altădată, însă problema vine din aceeași calitate a mîncării, care o ajută să amintească de un anumit timp și spațiu, de un anume simț al comunității și al familiei. Altfel spus, mîncarea de atunci nu mai e compatibilă cu lumea de acum: „Nu mai am timp să stau toată ziua după o oală de fasole să fiarbă. E și comoditate, dar acum lucrez." Altcineva subliniază faptul că și gusturile, și preferințele personale evoluează odată cu înaintarea în vîrstă și deci cu procesul continuu de socializare (prin consum): „Cînd eram mic mîncam untură pe pîine, furam din cămară, dar dacă-mi dai acuma cred că aș vomita". Astfel, se conturează un paradox al nostalgiei alimentare, care evocă momente savurate cu drag, pasiune, poftă, dar care nu-și mai găsesc un loc în viața cotidiană decît ca amintiri deopotrivă elogiate și criticate.

Ca o concluzie, în ceea ce privește nostalgia pentru comunism exprimată prin mîncare, nu penuria este rememorată cu drag, ci alternativele, soluțiile găsite în aceste situații. Pe de altă parte, parizerul, un produs procesat (deci exterior gospodăriei), este destul de puternic asociat cu statutul muncitorului, făcînd deci trimitere la politicile socialiste privind protecția socială mult deplînsă în acest context al „flexibilizării pieței". Cu toate acestea, balanța a părut să fie clar înclinată către un echilibru pierdut atît la nivel individual, cît și în interacțiunile sociale și cu mediul înconjurător. Acestea nu sînt conturate ca depinzînd de regimul socialist, ci dimpotrivă, de o viziune despre sine și lume care ar fi trebuit să reziste oricărui obstacol exterior. În fapt, nu de puține ori se vorbește despre comunism fără menționarea ideii de rezistență, încercarea de destructurare a vieții intime și de remodelare a ei după „etica și echitatea socialiste" fiind un motiv foarte puternic pentru această atitudine rezilientă: „Mă descurcam că aveam pile și luam pe sub mînă tot ce-mi trebuia". Cu alte cuvinte, nostalgia nu este pentru regimul socialist, ci pentru curajul și puterea sinelui mai tînăr de a rezista unor asemenea transformări rămînînd uman, atribute la care am renunțat în perioada postdecembristă, „era consumului și a comodității", în care s-au înlocuit oalele de lut cu cele de plastic, „pentru că ni se păreau moderne, mai bune".

Privim dinspre prezent spre trecut dezorientați (gastro-anomie) de propriile alegeri pe care trebuie să le cîntărim prea mult chiar și în ceea ce privește lucruri elementare. Această privire nostalgică nici măcar nu pare a pune atît de mult accentul pe trecut, ci mai degrabă se conturează ca o nostalgie pentru un prezent nedefinit, nesigur, nepromițător. Această privire critică a nostalgiei pentru trecutul comunist pare a fi în căutarea unui răspuns pentru viitor.

***Alin Savu** este doctorand în antropologie la SNSPA, București.*

„Statul mult timp în bucătărie e marca celor crescuți în comunism"

interviu cu scenaristul Alex BACIU

„Alimentara", „Amintiri din comunism", „Amintiri din armata comunistă", „Amintiri din România socialistă", „Copilăria noastră – anii '80", dar și altele, sînt comunități online pe Facebook de sute și mii de oameni, care colectează amintiri vizuale și narative despre perioada comunistă. Cum ați descrie acest fenomen de istorie online ca variantă la istoria orală practicată de antropologi și sociologi? Ce rațiuni credeți că stau la baza lui?

Dacă studiul istoriei este, la bază, o muncă de identificare și interpretare de documente, societatea contemporană o să lase în urma ei multe astfel de documente sub forma jurnalelor publice de pe rețelele de socializare. Pentru istoricul viitorului ele vor avea valoarea pe care o are orice alt fel de sursă. Întrebarea este dacă, cum și cît se vor putea păstra. Pot doar să presupun că rațiunile pentru care asistăm la acest fenomen de revalorificare a istoriei recente stau în șocul cultural pe care societatea pre-1989 l-a resimțit, după Revoluție, la contactul cu capitalismul.

Ce m-a surprins cel mai mult la rețiile oamenilor care comentează pe „Alimentara" a fost tocmai gradul de mistificare a trecutului recent. Atît de recent, încît eu îl bănuiam în afara acestui pericol. A fost bulversant, de exemplu, să aflu cîtă lume crede că mîncarea pe vremea lui Ceaușescu era mult mai sănătoasă și mult mai gustoasă decît cea din ziua de azi.

„Alimentara", contul creat de dvs., are o comunitate de 13.130 de membri, cea mai numeroasă dintre toate cele dedicate perioadei comuniste. Misiunea contului: „o încercare ilustrată de a recrea trecutul culinar (recent) al României". De ce l-ar pasiona pe un scenarist trecutul culinar al României? E curiozitate, nostalgie, pasiune, obsesie?

E riscant să judeci un individ după meseria pe care o practică. De altfel, eu am ajuns scenarist din conjunctură, pentru că în facultate am studiat regia de film, iar pasiunile mele extra-cinema au fost constant multe (am avut, de exemplu, timp de zece ani, o firmă de design grafic). Curiozitatea legată de trecutul culinar se naște din interesul pentru istoria mentalităților și din pasiunea mea pentru gătit. Probabil tot așa am ajuns să colecționez cărți vechi de bucate, românești.

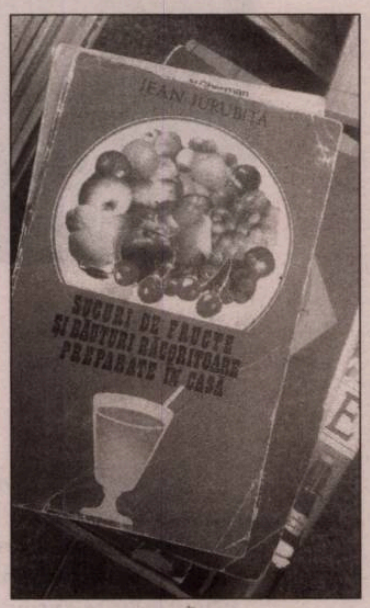

Ce creează/generează, de fapt, această comunitate și, mai ales, pentru cine?

Cred că astfel de comunități încearcă să aducă împreună oameni, cum ai intuit în întrebarea precedentă, cu nostalgii, pasiuni sau curiozități comune. Pe măsură ce comunitatea și volumul de informații cresc, pagina se transformă în ceva mai diferit. De exemplu, cineva m-a contactat recent ca să-mi spună că lucrează la o teză de doctorat despre muzeele virtuale și vrea să ia ca model „Alimentara".

Credeți că penuria de alimente din anii '80 a lăsat sechele vizibile în români?

> *„Bucătăria casnică devine una de supraviețuire."*

Nu le-aș numi sechele, dar cu siguranță asta a afectat comportamentul și relația omului obișnuit cu gastronomia. Industria restaurației din România suferă încă de predilecția consumatorului pentru ieftin și mult. Dezinteresul pentru bucătăria înaltă se poate explica, măcar parțial, și prin istoria lipsurilor și a cozilor la alimentele de bază.

Pe lîngă lipsa alimentelor, mai importantă a fost, cum bine a remarcat Vlad Macri în cartea *Stufat ori estouffade?* (Editura Humanitas, 2008), impunerea, în 1957, a dezastruosului *Rețetar general de preparate culinare,* moment în care alimentația publică începe să se miște după preceptele alimentației științifice. Rețetarul stabilea lista preparatelor și prevedea cu exactitate ingredientele și gramajele admise la realizarea lor. În paralel cu această uniformizare, bucătăria casnică devine una de supraviețuire, care în materie de inovație coboară la nivelul omletei cu parizer prăjit și al șnițelului pané din carne de porc la conservă chinezească.

Există și un scop practic al acestei contribuții colective de documentare online?

Încerc, de multă vreme, să editez o antologie de texte despre experiențele noastre culinare din comunism. Și pentru că mi-am dorit foarte tare ca această antologie să fie bine ilustrată am început să caut surse. Pagina de Facebook a fost concepută ca un instrument care să mă ajute să identific arhive personale sau documente inedite pe care să le pot folosi în carte.

Multe din filmele Noului Val au scene cu familia stînd la masa din bucătărie, încît acest scene au devenit o marcă înregistrată a filmelor românești... Cum explicați potențialul narativ/cinematografic al acestor scene?

Poate că ar trebui să ne asumăm că a sta mult timp în bucătărie e o marcă culturală a noastră, a celor crescuți în comunism. În definitiv, acolo, lîngă aragazul cu ochiurile și cuptorul aprinse, era cel mai confortabil să-ți petreci timpul, cînd nu era suficientă căldură în casă, iarna. În plus, pe fondul ăsta al lipsei acute de alimente, să pregătești și să chemi oameni la masă devine un act de mare generozitate, o formă de manifestare a afecțiunii.

Ce le-ați spune celor care se plîng că s-au săturat de scenele cu stat la masă?

Pot să le spun că filmele astea sînt un bun exemplu de gust dobîndit.

Care e scena dvs. favorită la masă din toate filmele Noului Val?

Indiscutabil, secvența de final din *Sieranevada.*

a consemnat Marius CHIVU

Florin LĂZĂRESCU

Ingredientul numit foame

Un fapt pe care toată lumea îl știe: alimentarele din comunism arătau ca stocurile din subterană pentru un război atomic – conserve, compoturi, ghiveci și fasole la borcan, biscuiți... Pentru cei care au trăit pe atunci aproape că n-ai ce să spui despre alimentele în sine. Pentru cei care n-au trăit, cam la fel. N-ar putea înțelege. Ce merită spus și e diferit pentru fiecare în parte sînt poveștile, tehnicile de vînătoare și cele de preparare a vînatului. Pentru că în general, și atunci, ca și acum, mîncăm o poveste.

Pot spune fără teama de a exagera prea mult că în cei șaisprezece ani de comunism am mîncat mai bine decît după. Și n-o zic deloc nostalgic, preamărind acele vremuri, ci doar pentru că așa s-a nimerit: copil, pe atunci eram în perioada în care dendtritele se legau mult mai des, cu mai multă patimă, și cimentau pe veci cu îmbrățișările lor un anume gust, un anume miros, aproape fără a mai lăsa loc pentru ceva mai grozav în lumea de după. În plus, ceea ce făcea din mîncare o poveste mult mai autentică e faptul că aceasta conținea pe-atunci acel minunat ingredient numit foame. Dar nu foamea asta banală, cunoscută de oricine, care ne mînă în bucătăria personală sau la restaurant, ci una care, din cauza veșnicelor discuții despre penurie, îți intra în sînge și te făcea să mănînci de fiecare dată ca și cum ai aparține unei specii conștiente că-i pe cale de dispariție. Astfel, nici una dintre chestiile universului gastronomic de „după" n-a avut puterea de a-mi rămîne pe creier precum, spre exemplu, cartofii furați de la cantina liceului și copți pe fierul de călcat, așezat cu talpa în sus, între două taburete, în camera de cămin, alături de alți unsprezece colegi.

Or, ca să lăsăm deoparte foamea, în memoria mea nici un meniu de pe lume nu se poate bate în rafinament cu o rețetă inventată de vară-mea pe cînd aveam vreo opt-nouă ani: grisine cu muștar. S-a întîmplat așa: exista între noi un continuu concurs de cine-i mai deștept. Avuseserăm o ceartă de la o carte pe care fiecare dintre noi voia s-o citească primul, dar găsiserăm soluția de compromis – o citim împreună, deodată. Numai că eu citeam mai greu decît vară-mea (era cu un an mai mare), iar ea se cam plictisea pînă întorceam eu pagina. Și-i și cam plăcea să puncteze asta. A dispărut de lîngă mine și s-a întors cu o pungă de grisine. S-a apucat să-mi ronțăie sîcîitor la ureche. M-am făcut că n-o aud. Tura următoare cînd am rămas în urmă, într-o pauză de plictiseală, m-a întrebat dacă am curaj să mănînc grisine cu muștar. Doar nu eram prost să n-am curaj. Am adus un borcan cu muștar și, pînă am terminat de citit cartea, am mîncat împreună toate grisinele, cu ochii înlăcrimați de la iuțimea condimentului. Apoi am molipsit toți prietenii de joacă cu rețeta asta. Nu erai om – mă rog, copil – adevărat dacă nu mîncai, la șmecherie, grisine cu muștar.

Și, la urma urmei, orice gurmand o știe: bucătar adevărat nu e cel a cărui artă ține prea mult de elementele din care-i gătit meniul, ci de felul în care le combini. Cred că-i mai talentat cel care-ți gătește o mîncare excepțională din cîteva chestii banale – două cepe, o varză și trei buruieni – decît cel care pentru a-și exprima măiestria are nevoie de un porcușor țepos de lapte, prins de după cap, ca să nu-i vătămezi carnea, la crăpatul zilei, cînd soarele zăbovește sub linia orizontului.

***Florin Lăzărescu** este scriitor și scenarist.*

Simona TACHE

Albă ca Zăpada și pîine cu zahăr

Mi-e foame chiar în momentul în care scriu acest text și, pentru prima dată, asta pare să fie în avantajul meu. Nu e bine să mergi la supermarket înfometat, dar e bine să scrii despre mîncare cu glicemia mică. O să mă las, așadar, pur și simplu chinuită de amintiri, fără prea multe introduceri. De amintiri bune. Paradoxal, deși comunismul a însemnat „foame și privațiune", nu cunosc altă perioadă din viața mea în care să fi mîncat mai bine și cu mai mare bucurie. Nimic nu e azi mai bun ca mîncarea de atunci, trecută obligatoriu prin mîinile mamei și ale bunicii. Amintirilor, dans!

Pîinea înmuiată în mîncare: Cînd făcea tocăniță sau mîncare de vinete, iar eu tropăiam pe lîngă ea, zbierînd că mi-e foame și refuzînd să mai aștept momentul oficial al mesei, mamaie obișnuia să-mi închidă gura cu o felie de pîine înmuiată în mîncare. Scufunda pentru o secundă-două felia în zeama roșie, clocotindă, și mi-o dădea să plec cu ea la joacă. Doamne! Era atît de bună încît, uneori, mă întorceam după a doua și a treia felie. Odată, am cerut pentru toată ceata de copii cu care mă jucam.

Scovergile: Sînt tradiționale în sud. Moldovenii se uită cruciș cînd aud de ele, cam cum mă uitam eu, în copilărie, cînd citeam despre harbuz în *La Medeleni* și habar n-aveam ce e. Spre deosebire de gogoși, care-s din aluat dulce de cozonac, scovergile sînt din aluat de pîine. Sînt mari, cît clătitele, și se mănîncă fie cu brînză și usturoi, fie simple, fie cu zahăr sau gem. În Teleorman, la brînză și usturoi se adaugă zeamă de varză. Am o prietenă care știe să le facă. În zilele în care încinge ceaunul, mă așez față cu cîte o scoveargă aurie, o privesc în ochi și îi spun: „Scoveargo, știu că mîine o să îmi fie rău de la mujdeiul de usturoi, dar tot o să te mănînc!"

după vreo oră și doar în zilele norocoase era finalul coșmarului. De cele mai multe ori, mai stăteam încă o oră, să mai iasă unul. La capătul celor două ore de sleială psihică, distrusă de căldură, de foame și de mirosul înnebunitor de cocă coaptă, mă dregeam, pe drumul spre casă, cu pîine fierbinte, ruptă pe pipăitelea din sacoșa eco de pînză grosolană, trasă la mașină de Mama Tușa, o verișoară de-ale lui tataie. Drumul pînă la brutărie și așteptarea fuseseră un „demo" pentru iad, dar pîinea perfectă, cu coaja groasă și miezul parfumat, mîncată în amurg, era *„teaser"* pentru rai.

Îmi place
să-mi fie poftă și dor.

Gogoșile: Nu există o definiție mai frumoasă a cuvîntului „cămin" decît mirosul de gogoși. Gogoșile, așa cum le făceau mama și bunica mea (și le mai face azi, rar, doar mama), nu sînt lunguiețe sau cu gaură-n mijloc, ca acelea de cumpărat, și nici nu conțin umpluturi. Sînt simple, perfect rotunde și umflate, umflate, umflate. Vărul meu așa le și spunea, cînd era mititel: „Mamaie, ne faci umflate?" Sînt mai mari, dacă sînt tăiate cu cana, și mai mici, dacă sînt tăiate cu paharul, sînt prăjite în ulei mult, scoase din cratița încinsă cu andreaua și se mănîncă ori pudrate cu zahăr, ori cu diverse dulcețuri.

Pîinea de la brutărie: După-amiezile lunii lui Cuptor, într-un sat de cîmpie, pot fi convingătoare „demo"-uri pentru iad. Cel puțin asta era convingerea mea, în zilele în care mamaie îmi punea în mînă o sacoșă și mă expedia la brutărie. Era în celălalt capăt al satului, chiar peste drum de cimitir, iar drumul pînă acolo era o călătorie îngrozitoare prin arșiță și praf. Praf d-ăla, de țară, care îți ajunge pînă la glezne, și arșiță de-aia atroce, de Bărăgan, care îți încinge creierul și îți usucă buzele. La brutărie, începea ceva și mai groaznic: așteptarea la o coadă imensă, care mergea ce mergea, după care se oprea, pentru că... „S-a terminat, așteptați următorul cuptor!" „Următorul cuptor" era disponibil de-abia

Salata orientală: Cartofi, ou, măsline, ceapă, ulei, oțet, sare, piper. N-o să mă credeți, dar e una dintre fanteziile alimentare care mă bîntuie periodic. De vreun an, tot mi-e dor iar de salata orientală. Nu am trecut la fapte, fiindcă mi-e teamă că, după aia, o să o uit din nou. Îmi place să-mi fie poftă și dor. E genul ăla de bucurie pe care mi-o tot amîn, ca să nu redevină istorie, cum a fost pînă să reînceapă să-mi bîntuie gîndurile. Vreau să am salata orientală în față, în viitor, nu în trecut și nici măcar în prezent. Viitorul sună a salată orientală.

Salata de roșii: Pe-asta nu pot s-o mai țin blocată în viitor, pentru că nu mai există roșii. Roșiile uriașe, deformate și strîmbe, roșiile alungite cu moț, roșiile galbene, roșiile portocalii, roșiile roșii, roșiile roz, toate de o dulceață nemaipomenită și cu gust de... roșii, sînt și vor rămîne amintire. Nu mai există, pur și simplu. Nici măcar în grădina bunicului meu, care, deși a sărit de 85 și se clatină pe picioare ca Bambi, se încăpățînează să facă pe agricultorul. Li s-a pierdut urma și sămînța, nu știu ce s-a întîmplat, dar nu mai există. Mai mănînc și azi, în neștire, vara, salată de roșii cu brînză, dar nu e decît o minciună pe care am decis să o cultiv, pentru că e genul de minciună care nu face rău nimănui. În definitiv, alții se mint o viață-ntreagă că sînt fericiți. De ce nu m-aș minți și eu că mai există salată de roșii?

Pepene roșu cu pîine: În afară de mine și de cei din familia mea, nu mai cunosc oameni care să mănînce pepenele roșu cu pîine. Eu am învățat de la mamaie și mi se pare o combinație delicioasă. Rareori mi-o permit, fiindcă, na, pîinea dăunează grav siluetei, însă mi-o păstrez cu grijă în albumul cu amintiri mîncăcioase, îngălbenite de vreme.

Prăjitura „Albă ca Zăpada": O știți cu siguranță, toate mamele și bunicile o făceau. E cea mai simplă prăjitură cu cremă din lume. Foi albe, lipite cu cremă albă de lapte și ceva zeamă și coajă de lămîie răspîndite ici-colo. Pentru mine e prima și cea mai mare iubire dulce. Îi tastez, uneori, numele pe Google, doar ca s-o văd în poze, pe diverse site-uri de rețete. M-a bătut de multe ori gîndul să o fac cu mîna mea, dar nu cred că voi trece vreodată la fapte. Pentru că știu că n-o să fie la fel, așa cum eu nu mai sînt la fel. Albă ca Zăpada era prăjitura lui mamaie, iar mamaie nu mai face astăzi prăjituri și nu mă mai recunoaște.

Mai sînt multe amintiri: mîncarea de cartofi chioară, cu afumătură sau cu parizer, supa cu găluști, salamul de biscuiți, frigănelele, biscuiții fragezi (făcuți cu untură și modelați cumva, cu ajutorul mașinii de tocat carne), nucile (prăjituri în formă de nucă, umplute cu o cremă cu rom), sărățelele, crema de zahăr ars, plăcintele cu brînză, mere și dovleac, salata de boeuf, salata de vinete, chiftelușele de dovlecei, șnițelele (din carne sau parizer), crenvurștii cu muștar, smîntîna cu pîine (nu cred că mai mănîncă nimeni smîntînă doar cu pîine-n ziua de azi), mîncăricile de fasole verde sau de mazăre și cîte și mai cîte.

Mai e și pîinea înmuiată în apă și tăvălită apoi prin zahăr tos. Mi-o mai dădea tot bunica, atunci cînd ceream dulce și n-avea altceva la îndemînă. Era precum copilăria noastră comunistă pîinea asta cu zahăr: săracă, simplă, bună și de neuitat.

***Simona Tache** este jurnalistă și scriitoare. O găsiți și pe blog-ul www.simonatache.ro.*

„Atunci începuse Cîinele să se gîndească la salamul cu soia și la cașcavalul făcut după o rețetă originală, care aducea doar de la mare distanță cu cașcavalul adevărat, combinînd secretele brînzei tofu cu un amestec de cașcaval rezultat din ceea ce mai rămînea din producția cașcavalului adevărat. Cîinele încă se juca de-a mîncarea cînd, brusc, mîncarea a dispărut pentru a apărea doar din cînd în cînd, uneori sub forme insolite. Carnea de pui și de găină se transformase în gîturi, gheare și aripi, și în coșuri de piept de pui curățate bine de carne. Din carnea de vacă nu mai rămăseseră nici măcar oasele, fiindcă pleca la export cu oase cu tot, iar din carnea de porc, ceea ce mai rămînea, cînd rămînea, începea de la picioarele tăiate scurt, atît de scurt, că nu rămîneau din ele decît copitele și o bucată de picior fără carne. La institutul lui de chimie alimentară, Cîinele se lupta cu exportul a tot ce se putea mînca, încercînd să facă din resturile de carne de porc, șuncă și din zerul brînzeturilor care plecau nu se știe unde, un caș-caval cît de cît mîncabil, într-o țară în care brînza tofu n-avea nici o tradiție, chiar dacă începuse să se consume carne chinezească la conservă. Din penițele de aur venite ca rezerve ale penițelor stilourilor chinezești se făceau verighete pentru cei care n-aveau aur în casă și cercei pentru urechile fetelor care încă nu învățaseră să spună *mama*."

(Cristian Teodorescu, *Șoseaua Virtuții. Cartea Cîinelui,* Editura Cartea Românească, 2014)

Bogdan O. POPESCU

Trecutul care încă mai are gust

Astăzi, venind de la spital către casă, m-am oprit la Mega Image. Știam că am depășit *deadline*-ul, în primul rînd din cauza proiectelor nenumărate pentru care lucrez ca un Rottweiler mușcînd dintr-o pulpă amară, căreia nu îi mai dă drumul. Această stare de efort permanent nu îmi oferă de fapt nimic în afara anxietății și depresiei. O mărturisesc aici, pentru că nu o pot spune la televizor sau în prezența colegilor mei: e grav că nu mai înțeleg bine de ce fac ceea ce fac. Știu că trebuia să scriu textul acesta pînă de mărțișor și nu l-am scris. Acum mă uit la conserve de castraveți murați bulgărești, la salata de rucola la pungă, la franzelele rumenite și calde. Mușchiulețul de porc stă în vitrină, învelit în țiplă, roz, ca o promisiune de demult, împlinită, a domnului Iliescu. Curcanii mari, înghețați, își aruncă picioarele în sus cu o dezinvoltură specifică păsărilor. Florina cred că e supărată rău pe mine, abia am avut timp să schimbăm două vorbe în ultima săptămînă. Am scris însă un manuscris științific, probabil că va fi publicat curînd. Incredibil, aici sînt la Mega Image, nici măcar la Carrefour, ce să mai vorbim de Piața Dorobanți. Arunc pînă la urmă în coș un pachet pe care scrie „gulaș de vită“ și o tăviță de plastic cu prune uscate. Eu așa sînt: gătesc cum și scriu, nu după rețete. Pentru astăzi, am inventat masa de seară: vită cu prune uscate – la cuptor. Uite ciuperci Pleurotus, se potrivesc și ele perfect în metafora asta. Zvîîîr în coș. Gata, promit să nu mai cumpăr nimic. Există sindromul oamenilor stresați care intră în supermarket și cumpără de toți banii. Există multe sindroame, de fapt, pe care le-am întîlnit atît în cărți, cît și la pacienții mei. Incredibil de multe. Oamenii sînt infiniți nu numai în comportamentul normal, ci și în cel patologic. Dar ce spun eu… Textul acesta ar trebui să fie despre mîncare. Mă uit în stînga: mango, ananas, carambola. Frișcă artificială. Zahăr vanilat, Vegeta, orez Basmati. Blaturi din acelea cu gust obișnuit, nu special. Și eu, foarte deprimat. Dau cardul, tastez codul PIN. A nu știu cîta oară în ultima lună. Pentru mîncare, doar mîncare, pînă la urmă.

Conu' Nicu era un personaj. De fapt, asta era și profesia lui, să fie personaj. Era actor la Teatrul „Ion Creangă“ din București. Înainte să îl cunosc bine, îl văzusem în anii de școală generală, cînd ne duceau, ordonat, la piese de teatru, la matinee, duminica, în *Nota zero la purtare*. Cred că juca bine, pe mine m-a amuzat, avea deja burtă. Asta cînd nu ne plimbau cu autocarul pînă la Călugăreni, să ne povestească despre Mihai Viteazul, și mai departe, pînă la Giurgiu, să vedem Dunărea cea mare. Mai tîrziu, în anii de liceu, aveam să îl ascult fascinat în seri nenumărate, grație prieteniei mele cu Gabriel. Cînd se apuca să povestească, era colosal. Nimeni altcineva nu vorbea minute în șir, toți invitații erau acaparați de meșteșugul lui, augmentat de rugămintea regulată: Gabriele, te rog io, mai adu o cană de-aia mare cu șpriț. Acuma, dacă tot veni vorba, șprițul acela avea un proces de producție complicat. Se pleca de la florile de salcîm, cumpărate în pungi de hîrtie capsate cu capse rotunde, ca acelea de la blugi, de la Plafar. Zeci de pungi, nu una, două. Conu' Nicu personal deșerta conținutul, uneori ușor mucegăit, în borcanele mari de murături, de 20 de litri, peste care adăuga stafide și apă, lăsîndu-le la fermentat. Evident că rezulta, după cîteva zile, un borhot dezgustător, care, dacă aveai curiozitatea să dezvelești borcanele, umplea întreaga casă cu o duhoare respingătoare. În fine, cu timpul, se decanta chestiunea, rezultînd în final o licoare vag alcoolică, cu un oarecare gust de vin. La care Gabriel adăuga, la cerere, sifon, ca să se facă șpriț. Sifon din acela făcut din capsule de metal – cumpărai o cutie din care doar jumate erau bune și aveau gaz. Cert este însă că musiu Conu' Nicu ținea mult la borcanele lui, pentru că la o petrecere în clasa a douăsprezecea, cînd el era plecat, noi și gașca am băut un întreg borcan de 20 de litri și dimineață, constatînd prăpădul, l-am spart, că altă justificare nu aveam. Ca focul s-a făcut cînd s-a întors, duminică seara. Ce să zic, *„Mais où sont les neiges d'antan?“* Conu' Nicu făcea și țuică, nu numai vin. Cumpăra din piață fructe stricate (la vremea aceea nu se mai găseau, de fapt, decît fructe stricate), le punea la fiert în așa-numita „oală minune“ – toți părinții aveau asemenea oale în vremea aceea –, care oală avea un fluierici pe lateral. Înfigea cu vigoare și pricepere două-trei bețe de chibrit în fluierici, după ce dădea o gaură rotundă în capacul oalei, pe unde vîra un știuț de alamă, cuplat la un furtun ușor fisurat, care trecea printr-un lighean cu apă rece, ajungînd să își verse conținutul dorit într-o sticlă de lapte. Și, ce să zic, mie la vremea respectivă Conu' Nicu mi se părea un tip înstărit. Dar cele mai tari istorii ale lui mi s-au părut cele cu organizarea brigăzii artistice de la Slobozia. În timpurile de care zic era nevoie ca muncitorii să se manifeste și „cultural“, proletcultist, în spiritul conducerii de partid și de stat. Ei nu se pricepeau, de unde, de altfel, să se priceapă, să facă spectacole, să scrie scenarii, să se miște pe scenă cu vioiciunea necesară, să regleze tonul vocii în declamări sau în cîntecele? Lui Conu' Nicu al nostru îi revenise astfel onorabila misiune să instruiască muncitoarele de la abatorul din urbea de provincie. Să le fi văzut pe fete cum cîntau „Păi, e bine? Nu e bine!“ sau „Nu mai rebutăm, că pute!“ Ca recompensă pentru acest ajutor esențial acordat abatorului, Conu' Nicu primea buric de cașcaval și măruntaie de vacă, pe care le ascundea cu grijă în portbagaj și pleca noaptea, la sfatul secretarului de județ, Glodu Gogeanu, pe drumuri lăturalnice, ca să nu fie identificat cu marfa ilegală de către miliție. Vă veți întreba: bun, buricul de cașcaval e gustos, dar ce făcea cu măruntaiele de vacă? Păi, cum așa? Făcea rost și de picioare de vacă, de la niște amici din Constanța, orașul lui natal, mai precis din Coiciu, și în acest fel era capabil să pregătească celebra ciorbă de ciocănele, mîncare măcelărească dobrogeană. Din păcate, asta se întîmpla numai o dată pe an și nu a durat foarte mult acea perioadă, întrucît brigada artistică de la abatorul din Slobozia a avut un succes limitat la festivalul Cîntarea României – secțiunea pentru abatoare.

Nu pot să uit însă, cînd a murit tata, în '86. Eu aveam 15 ani, mama – 39. Era rație la ulei și la zahăr, 1 kg dintr-unul și 1,5 din celălalt, nu mai știu care era care. Am văzut eu că a murit tata, și mama tot pentru trei persoane aducea. Așa o lună, două, după care am întrebat-o: Mami, dar dacă a murit tata, cum de primim în continuare tot atîta ulei și zahăr? O țin minte bine, figura ei s-a întunecat și s-a îngrijorat brusc, și mi-a mărturisit: „Mamă, nu l-am declarat pe Ovidiu mort la alimentară. Dar nu cumva să mai spui asta altcuiva, nici colegilor tăi, nimănui“. Trebuiau declarați morții și la alimentară! Doamne, unde eram, acum nici mie nu îmi mai vine să cred. Dacă tot a venit vorba de locul acela, în folclor era numit „falimentară“. În ultimii ani de comunism erau numai alimente prefabricate, era propagandă pentru alimentație rațională. Un fel de șnițele în pastă coclită, de exemplu, numai zgîrciuri. Sau prune în marmeladă la bloc. Piureuri de te miri ce la caserole. Mama avea o prietenă, care a emigrat pînă la urmă în Suedia, care pe vremea aceea lucra la Fabrica de lapte din Militari și ieșea cu de toate pe sub palton: smîntînă, brînză, cașcaval. Avea altă prietenă la o fabrică de carne, de unde aducea mușchi de porc pe care îl drămuiam dramatic. Făcea rost și de patru sticle mici de Pepsi pe lună, pe care mă certa că le beam pe toate în ziua în care le aducea, dar trebuie să mărturisesc acum că nu am putut altfel. Bunicul, săracul, era, cum s-a zis în vremea aceea, „șoimul piețelor“. Se trezea de dimineață și pleca la piață, își lăsa rînd la toate cozile pe care le găsea – nu se știa niciodată dacă și ce vor aduce. Celebrele sticle de lapte, cu capac albastru, nu mai erau cu lapte dulce bun, ci acrit. Se stricau în camioanele de transport. Prindea cîteodată pîine caldă, dar nu ne lăsa să o mîncăm, trebuia să mîncăm întîi pîinea rece de cu o zi înainte, abia ziua următoare aveam dreptul la pîinea aceea, care din caldă, devenea deja și ea veche. Iaurtul, și el cu capac albastru, începuse în ultimii ani să aibă ceva nisipos în conținut și o zeamă gălbuie deasupra. Îl mîncam oricum, cu pîinea veche, de obicei la cină. Am aflat mult mai tîrziu că se plănuise ca la Timpuri Noi să se construiască o hală uriașă, cu misiunea de a produce semipreparate, acolo trebuia să fie și un enorm restaurant pentru oamenii muncii, ca să mănînce. Tot prietenul meu, Gabriel, mi-a spus. El a ajuns între timp arhitect și a schimbat destinația acestei hale, în trei universități particulare: „Titu Maiorescu“, „Dimitrie Cantemir“ și „Spiru Haret“. Nu știu dacă acolo se învață acum semipreparate, dar măcar nu se mai mănîncă.

Era să uit de celebrele bomboane Cip. Noi jumătate le mîncam, jumătate le trăgeam cu pușca cu aer comprimat, că erau fix pe dimensiunea alicelor, și foarte tari. Alice, evident, nu aveam. Sau de guma de mestecat (de fapt, de nemestecat) învelită în hîrtie, imitînd țigările. Sau de vafele strivite la care care făceam coadă la cofetăria Lămîița, cofrajul devenise de nemușcat. Of, și creveții vietnamezi, care se umflau în ulei! Îmi plăceau la nebunie, mi-i pregăteam singur și îi haleam compulsiv la 17-18 ani, cînd eram îndrăgostit de Candice, cea cu un Schnauzer uriaș superb. Cu ea mă întîlneam la olimpiadele de limba română – faza pe capitală. Am regăsit-o, de curînd, pe Facebook. Nechezolul, băut de ai mei, amestecul acela de năut cu ovăz, în loc de cafea. Conservele la borcan de fasole și cîrnați, în care întotdeauna găseam cioburi. Sau conservele de pate de ficat care erau verzi, coclite, cînd le deschideai. Ciocolata Pitic și guma de mestecat Gumela. Bomboanele cubaneze. Și cîte și mai cîte, dar cu toate astea ne distram extraordinar, noi, puștii. Acum, dacă mă ambiționez, pot cumpăra, cred, jumătate din Mega Image-ul ăsta, și nu am cum să mai simt vîntul, cum îl simțeam atunci, în serile de vară, jucîndu-se provocator pe fața mea.

***Bogdan O. Popescu** este medic neurolog și scriitor.*

Bibliografie:

Anii '80 și bucureștenii. Mărturii orale, *Muzeul Țăranului Român & Paideia, 2003;*

Cum era? Cam așa… Amintiri din anii comunismului românesc, *coord. Călin-Andrei Mihăilescu, Curtea Veche, 2006;*

Cealaltă jumătate a istoriei. Femei povestind, *coord. Zoltán Rostás & Theodora-Eliza Văcărescu, Curtea Veche, 2008;*

Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism, *coord. Radu Pavel Gheo & Dan Lungu, Polirom, 2008;*

Stufat ori Estouffade? sau Există bucătărie românească *de Vlad Macri, Humanitas, 2008;*

Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete, *coord. Ioana Pârvulescu, Humanitas, 2012;*

Amintiri din bucătăria lumii *de Matei Pleșu, Humanitas, 2012;*

Privind înapoi prin ferestra bucătăriei *de Dagmar Dusil, Curtea Veche, 2013;*

Arta bucătăriei sovietice. O poveste despre mîncare și nostalgie *de Anya von Bremen, Curtea Veche, 2014;*

Și eu am trait în comunism, *coord. Ioana Pârvulescu, Humanitas, 2015;*

Povești cu gust *de Mircea Radu, Curtea Veche, 2016.*

Alex GRÖBLACHER

Cîrnatul din raniță

În 1988, după ce am ratat intrarea la facultate, perspectiva armatei de un an și patru luni devenise cît se poate de concretă, iar maică-mea, speriată de ce-o să mă aștepte, s-a pus pe combinații. Pe mine mîncarea mă lăsa, ca și azi, rece, eram mai receptiv la istorii despre șicane stupide, pe care tare aș fi vrut să le evit. Confortul gastric al puiului nu e însă ceva de trecut ușor cu vederea pentru o mamă – cu atît mai mult cu cît se străduia din greu să pună pe masă lucruri rezonabile. Prin iarna lui 1987-'88 trecuse pe la noi un bun prieten, coleg de liceu și vecin de cartier, care făcea armata pe undeva prin Oltenia. Scurta întîlnire cu personajul pămîntiu la față, cu privire hăituită și slăbit peste măsură, plus o istorie cu resturi de mîncare din gunoi, drămuite cu parcimonie, au lăsat o impresie profundă. Pragmatică, mama a tras sforile ca să ajung cît mai aproape de casă, în ideea că dacă mîncarea era proastă, măcar avea ea să suplinească dieta, iar pentru asta trebuia să poată ajunge rapid cu trenul.

Bref: peșcheșul s-a dat, în ianuarie 1989 mi-am făcut apariția la o unitate din Ploiești. Și, pe neașteptate, mîncarea s-a așezat în centrul universului militar. De la modul haotic și sporadic de a mînca în viața civilă, m-am trezit încolonat și dus la masă de trei ori pe zi, la ore fixe și după semnale de goarnă cu efect pavlovian. Pătrundeam într-o sală cu miros rînced-igrasios, înzestrați cu un jeton pe care îl predam și îl recuperam la schimb cu tacîmurile, stăteam la o coadă interminabilă pentru a primi o farfurie cu o mîncare indescifrabilă. Între ceea ce primeai dimineață, la prînz și seara nu era vreo diferență notabilă, doar lichidul de însoțire varia. Dimineața și seara căpătam un ceai obosit-dulceag, despre care lumea șușotea că ar avea adăugată bromură, ca să nu se gîndească soldatul la fete și să o ia razna în cvasi-captivitate; la prînz ți se servea o ciorbă oarecum digerabilă. Componenta solidă era ba mazărea decorticată, despre care eram convinși că e de fapt furajeră, ba un fel de ciment încropit din macaroane și urme microscopice de brînză, ba ceva care se numea pompos orez cu pește, foarte păcătos pentru că din cauza garnisirii cu pietricele trebuia să mesteci atent, ca să nu-ți sacrifici dinții pe altarul patriei. Dacă aveai noroc prindeai niște fasole sau cartofi, *highlight*-urile artei culinare de cazarmă.

Din cîte țin minte, desert nu exista, dar unitatea avea un chioșc unde găseai ciocolată sau bomboane. Masa preferată de cei mai mulți dintre noi, pentru că nu mai presupunea statul la coadă, era ceva ce se chema supliment: în fiecare zi, în jurul orei 11, soldatul primea o bucată de pîine intermediară, nu neapărat rea, însoțită de o marmeladă adusă în lăzi de lemn, ori de o conservă de pateu de ficat sau de pește în sos tomat pe care trebuia să o împarți cu alți doi. Conservele se deschideau cu baioneta, sperînd în subconștient că ne vom alege cu vreo toxiinfecție alimentară ca să ne tragem cîteva zile la cald sau la răcoare în infirmerie. Nu s-a întîmplat evident nimic; că baionetele ar fi fost tratate cu mercur ca să nu se închidă rănile inamicului era probabil o altă poveste de cazarmă. Din cînd în cînd, cineva apărea cu cel mai fascinant aliment închipuit de mintea militară: pesmetul. Un pătrat uscat iască și care, aruncat într-o cană de ceai, se umfla ca un burete. Cică ținea cu anii.

Supliment primeam și la instrucție, în timpul marșurilor, sau, ceea ce devenise cu timpul mai probabil, la culesul de cartofi sau plivitul de porumb. Sau la desciulinat oile (pe bune că așa îi spuneau). Aici chiar era crunt. Cineva scornise prin toamna lui 1989 ideea că ciobanii cîntăresc lîna cu tot cu ciulini, adică fură la gramaj. Și că la descîlcit blana sînt numai buni soldații. Normal că seul de oaie s-a impregnat imediat în pielea de pe mîini zdrelită de ciulini, iar orice duceam la gură mirosea absolut respingător. Abia după cîteva zile de pauză am putut mînca fără senzația de vomă în gît.

Neplăcut, dar nu era singura ipostază care să facă praf orice poftă de mîncare. De fiecare dată după ce făceam de serviciu la bucătărie – *bloc alimentar* i se spunea pretențios în limbajul cazon –, optam vreo trei zile exclusiv pentru sticks-uri, grisine și biscuiți de la chioșc, atît de traumatizantă era experiența. Spărgeam de podeaua insalubră blocurile de gheață în care erau imobilizați peștii, îi evisceram cu un deget protejat de o mănușă de sudură plină de unsoare. Cartofii se curățau, dar nu prea se spălau.

Ca multe alte unități, și a noastră creștea porci în ceea ce se numea GAZ. Teoretic, animalele erau destinate consumului intern. Dar de obicei, încă dinaintea tăierii, se știa bine unde ajung părțile cele mai bune. Ofițerii luau acasă mușchiuleții, cefele ajungeau la subofițeri, în farfuria soldatului de rînd ateriza eventual o bucată de șorici: un lanț trofic.

Nu totul era nasol. La sfîrșit de săptămînă, soldații puneau în comun tot ce primiseră de la părinții, rudele sau prietenele venite în vizite. Era un soi de festival culinar *avant la lettre,* cu stat la povești și gustat gulaș din secuime, prăjituri din Moldova, cîrnați din Buzău sau pește uscat și afumat din Deltă. Și apropo de Deltă, ce ignorase maică-mea era că, și în armată, poziția din ierarhia internă depindea de ce și mai ales de cît aveai de oferit – în cazul meu, puțin spre nimic. Nu interesa pe nimeni dacă soldatul purta în raniță un baston de mareșal, mai important era cîrnatul. Cum nouă, celor insignifianți în marea schemă a bunăstării ofițerilor, învoirile ne scăpau printre degete de fiecare dată, nu ne rămînea decît să sărim gardul. Într-o sîmbătă seara cu învoire autoservită, un comandant de gardă mai obosit a greșit numărătoarea armelor și a ieșit iureș. Pînă la întoarcerea noastră armele se găsiseră, dar povestea nu se mai putea mușamaliza, iar pedeapsa urma să fie exemplară – o mutare disciplinară la o mică unitate din Delta Dunării. După cum am aflat cu un simplu telefon, viața acolo era ceva de vis. Micul avanpost era într-adevăr aproape inaccesibil, aprovizionarea se făcea pe apă, dar cît era ziulica de mare dădeai la pește, mîncai ce prindeai și ce creștea într-o mică grădiniță de legume și stăteai cu burta la soare. Un paradis, dar n-a fost să fie. Total speriată că nu mai are cum să-mi aducă de mîncare, maică-mea a intervenit prompt și a schimbat Delta pe zece zile de arest și rașchetat parchet cu cioburile. Fericirea o trece ea prin stomac, dar și nefericirea tot pe acolo are drum. *Thanks, mum!*

***Alex Gröblacher** este jurnalist și traducător.*

Circ (al foamei)

În anii aceia, întors Ceaușescu de prin Asia, voia să facă un sistem de „alimentație rațională și în colectiv" și a făcut niște construcții în formă de circ. Numai ăsta de la Unirii a fost gata. Ceaușescu le voia cantine pentru muncitori, numai că n-a mai fost pus gîndul lui în practică și, un timp, au funcționat ca magazine – s-au construit în interiorul cupolei. Și această schimbare a destinației clădirii a fost gîndită așa încît el să poată să zică ceva de genul că poporul n-a vrut cantine și că așa s-au făcut magazine. Aici a fost o șmecherie a lui Ceaușescu, pentru că el construia oricum ce voia el, numai că aia a fost altfel, a construit clădirea cu destinația de a fi cantină și, deoarece știa că poporul nu va agrea ideea, a supus-o votului Marii Adunări Naționale, a publicat în presă și la sfîrșit a spus gata, poporul nu vrea…

Erau niște construcții făcute la comandă, cel puțin cîte una în fiecare sector, care urmau să aibă o destinație monstruoasă. Fiecare persoană era repartizată la una din aceste construcții pe care poporul le-a numit „Circul foamei" pentru că aici urma să-și găsească hrana zilnică. Treptat, gătitul în familie ar fi dispărut, micul dejun s-ar fi luat la cantina întreprinderii unde lucra fiecare, copiii la școli, grădinițe, prînzul la „Circul foamei" și cina s-ar fi primit tot de la „Circul foamei", în gamele. În aceste condiții, salariul s-ar fi micșorat. Tot aici urmau să se difuzeze filme și programe cultural-educative, în ideea formării Omului Nou.

„Circul foamei" trebuia să fie un loc unde să se găsească preparate alimentare. De luat cu sufertașul. Apăruseră și sufertașe, varianta socialistă a modelului american. Te duci acolo, îți iei cele trei cutiuțe, te duci acasă, le încălzești și le mănînci. Aspectul prost este că în dosul acestui proiect se găsea o idee groaznică. Din moment ce se găsește totul așa, nu mai e nevoie de piețe, de produse brute. Deci, prin sistemul ăsta ajungeau să controleze și ce mîncai. Îți spune el ce mănînci luni, marți, miercuri… Săptămîna asta numai cu pește, sau o zi numai cu pește. Și în ideea asta s-au construit în București complexele astea toate la fel, ca să știe lumea unde să se ducă.

Coadă

Dicționarul explicativ al limbii române definește coada în sensul primar: „apendice terminal al părții posterioare a corpului animalelor vertebrate". În sens figurat, coada înseamnă și un șir de oameni care așteaptă. Coada presupune un cap și anume obiectul dorit care se află la celălalt capăt al șirului. Obișnuință în timp de război, în vremea crizelor economice, coada a devenit în anii '80 o instituție fundamentală a României socialiste. Ea a fortificat sentimentul general al așteptării pasive și i-a făcut pe oameni să creadă că lucrurile „se bagă", vin de undeva de sus, în chip imprevizibil. Coada devine o ocupație permanentă a pensionarilor în special. Este o inactivitate productivă. Lucrul rîvnit poate fi obținut doar cu prețul răbdării, al puterii de îndurare. O așteptare extrem de obositoare, care se încheia deseori cu sentimentul „victoriei asupra socialismului": pui anemici, cartofi putrezi, hîrtie igienică, schelete de pește, bere, țigări etc. Cozile erau foarte rar ordonate, se tălăzuiau periodic așa încît o poliție ad-hoc se însărcina cu menținerea ordinii. Unul sau mai mulți bărbați se instalau lîngă tejghea sau ghișeu și împiedicau pe cei doritori să intre rapid în față. Dacă-ți părăseai temporar rîndul fiindcă se putea face coadă simultan în două locuri, trebuia să fii recunoscut de vecini, altfel se iscau scandaluri nesfîrșite. Un singur om putea ține locul mai multora și de aici o altă sursă de conflict, locurile puteau fi vîndute, femeile apăreau cu copii în brațe, împrumutați cîteodată, și apelau la mila cozii. Deseori în plină noapte, în fața magazinelor dormitau pe scaune sau pe trotuar, înconjurați de sacoșe goale, primii veniți la coadă. În cozi înflorea oralitatea: bancuri, zvonuri, legende, istorii biografice, bîrfe, informații economice și alimentare. Exista evident și o solidaritate efemeră sau durabilă a membrilor cozii care acceptau o comunicare superficială și rapidă. La vederea unei cozi, omul de rînd se grăbea să se așeze întîi, să se asigure, și abia după aceea întreba „ce se dă". Cîteodată trebuia să străbați orașul pustiu noaptea pentru a ajunge în locul îndepărtat din care sperai să obții carne sau ouă.

(din volumul *Anii '80 și bucureștenii. Mărturii orale,* Muzeul Țăranului Român & Paideia, 2003)

Florin DUMITRESCU

Rezistența prin ciocolată

În ultimii ani i-am evocat în diverse ocazii pe maeștrii cofetari din anii socialismului, apărători ai rețetelor originale în plină epocă a surogatelor și a raționalizării alimentare de stat. În mod miraculos, aceste notații mai degrabă eseistice, cu pretenția unui desert ușor între lecturi mai consistente, au întîlnit în mod miraculos reacția unor martori-cheie.

Am avut privilegiul să aflu de la Radu Nicolescu, fost lucrător în domeniu (șef sector comercial la Hotel București), amănunte despre stratagemele folosite în anii '80 pentru procurarea ingredientelor de calitate (ciocolata „cuvertură" și făina „trei nule") de către maeștri cofetari precum Florea Bușcă de la cofetăria București și colegii mai tineri ai acestuia – Costel Ungureanu și Cornel Ciulei.

Un alt fost *insider,* cunoscător al sectorului alimentar „cu ridicata", Gheorghe Florescu, autorul prețioaselor *Confesiuni ale unui cafegiu* (Humanitas, 2008, el însuși conservator al purității cafelei în era „nechezolului"), completează acest ciot de investigație cu o dezvăluire edificatoare:

În anii '80 s-a generalizat procedeul de a „înmulți" ciocolata prin omiterea decorticării boabelor de ciocolată și, în consecință, includerea în procesul de fabricare a cojilor acestora. Procedeul, în situații normale considerat ilicit, a devenit reglementare oficială. Folosirea margarinei (eventual de soia) în locul untului de cacao și alte soluții substitutive explică gustul lețios, tot mai depărtat de caracteristicile gustative ale ciocolatei standard.

În anticiparea unor interviuri pe care sper să le realizez cît de curînd cu pașnicii insurgenți din cofetării, îl îmbii pe cititor cu nițică frișcă.

Ciocolatierii de pe Calea Victoriei

Poate că n-au făcut nimic deosebit. N-au luptat în munți. N-au împărțit manifeste. N-au conspirat din interior... În fond, n-au făcut altceva decît să aplice niște rețete. Numai că, de la o vreme, să respecți întocmai rețeta era tot mai greu în România foamei și austerității. Frișca naturală devenise marfă de contrabandă. Cacaua ajunsese rară ca praful de stele. Iar untul de cacao era o fantezie exotică!

Dacă mai sîntem azi în stare să facem deosebirea dintre un profiterol și un *coupe-jacques* – este datorită lor. Datorită lor mai știm azi să trăim normal, savurînd o „șocolată" ca bunicii noștri. Erau patru astfel de redute ale normalității pe Calea Victoriei, în era comunismului luciu. Era faimoasa Capșă, a cărei cofetărie a dat decenii de-a rînd standardul în materie de bomboane de ciocolată. Era cofetăria Continental, consacrat loc de prime întîlniri. Era Nestorul, cofetărie care ținea atunci de Ambasador: gloria cofetului interbelic a fost înlocuită mai nou de magazinul Estée Lauder... și, vizavi, cofetăria București, cea mai nouă și mai spațioasă; ctitorie comunistă, da, dar cu o delicioasă umplutură dulce, în buna tradiție a micului Paris.

În aceste sanctuare se conserva secretul ciocolatei „ca pe vremuri". Aici trufele erau întotdeauna proaspete și cremoase. Aici bomboanele Carpați erau întotdeauna moi și crocante la justă egalitate. Unii dintre acești maeștri ciocolatieri or fi turnat la Securitate, ca să-și păzească postul. Alții or fi fugit în străinătate: cu mă-

Niște miniaturale masive muntoase.

iestria lor aveau să cucerească orice confiserie, pasticcerie sau ștrudelerie. Cine mai ține seamă? Au fost niște meseriași, nu niște eroi. Dar meseria lor a salvat o delicioasă felie din memoria noastră.

„Deasupra ușii aprozaristul pusese un afiș enorm: AVEM VARZĂ. O altă mînă scrisese dedesubt: O NOUĂ VICTORIE ASUPRA CAPITALISMULUI."

Bomboanele de ciocolată Carpați

Multă vreme am detestat denumirea național-comunistă a pralinelor Carpați, cele care se găseau la cofetăriile bune din centru, chiar și-n plină austeritate optzecistă. Aceste capodopere baroce de ciocolată fină, deopotrivă moi și crocante, dulci și amare, ar fi meritat un nume mai exotic și mai sonor decît banalul „Carpați". Pe vremea aceea se mai numeau Carpați cel puțin un autocamion, o țigaretă (în variante cu și fără filtru), o sucursală a Oficiului Național de Turism și încă vreo duzină de uzine... Tot ce se ițea mai „de vîrf" în industria vremii era pasibil să primească numele munților patriei. Dar să botezi cea mai delicioasă bomboană de ciocolată din tîrg cu acest nume plicticos de conformist mi se părea o greșeală de gust care se resimțea în gustul propriu-zis al cofetului.

Abia de curînd am înțeles subtilitatea acestui toponim devenit „cioconim". Revelația mi-a venit de la batonul de Toblerone. Celebra ciocolată elvețiană face parte din obiectele cu design unic în lume. Forma sa este atît de specială încît, mai nou, obiectele în formă de prismă triunghiulară (de pildă suporturile de meniu din restaurante) sînt denumite în jargon tot toblerone, așa, ca substantiv comun.

Dar ciocolata Toblerone, odată despachetată, ne dezvăluie o altă surpriză: forma ei nudă este, de fapt, cea a unui lanț muntos stilizat, fiecare prismuliță reprezentînd un vîrf. Iar ansamblul simbolizează munții Matterhorn, cei mai celebri dintre Alpi, cu aura lor de sănătate și lăptozitate. Munțișori de ciocolată – iată metafora pe care n-o înțelesesem pînă atunci și care mi se deslușea, precum un pisc ciocolatiu.

Ce altceva sînt pralinele Carpați decît niște miniaturale masive muntoase, cu steiuri și rîpe de nucă, coajă de portocală și fructe confiate? Spre deosebire de rigoarea helvetică a „munților" Toblerone, Carpații de ciocolată ni se arată mai accidentați, mai dezordonați, mai surprinzători. Mai... așa, ca noi.

***Florin Dumitrescu** este scriitor.*

„În timpul zilei nu erau gaze. Ca să pot pregăti mîncarea pentru familia mea, trebuia să stau noaptea, cînd ardeau gazele. La serviciu ne întrebam: Ce ai gătit azi-noapte? De Anul Nou, în ajun, fierbeam piftiile de la ora 23 pînă cînd erau gata. După aceea le duceam în dormitor, unde temperatura era ideală pentru înghețatul lor: 6-7 grade."

„Uneori, carnea se aducea la unele magazine și duminica dimineața. Odată, am avut norocul ca, întorcîndu-ne în grup de la o petrecere cam pe la mijitul zorilor, să întîlnim o coadă gata formată la o măcelărie. Îmbrăcați la țol festiv și cu mult chef în noi, i-am înveselit pe bieții bătrînei ce așteptau triști de cu seară."

În România anilor '80, inventivitatea era la ordinea zilei. Inventivitatea din bucătărie nu privea neapărat rețetele, ci mai degrabă cum să gătești ceva delicios cu ce aveai în casă. Încet, dar sigur, tot mai multe alimente au început să dispară din magazine. Începutul l-a făcut, după cum am mai spus, brînza, iar alte alimente i-au urmat. Ce nu dispărea din alimentare erau conservele de pește. Și într-o zi, fiică-mea a venit acasă cu două rețete pentru pastă de pește.

(Pastă de pește. 1 conservă de pește în sos tomat, maioneză dintr-un gălbenuș, 2-3 căței de usturoi, niște sare și piper. Peștele se sfărîmă cu furculița și se amestecă cu maioneza. Căței de usturoi se trec prin presa de usturoi sau se toacă fin. Totul se amestecă bine și se asezonează cu sare și piper.)

Din cînd în cînd se găsea ficat de pasăre, după care toată lumea era ahtiată. Vedeai oamenii grăbindu-se prin oraș, trecuse timpul în care cunoștințele se opreau pentru a schimba niscaiva noutăți, cel mult trimiteai un salut de pe o parte pe cealaltă a străzii și întrebai grăbit unde s-ar găsi ceva de cumpărat. Dacă aflai ceva, fugeai de cele mai multe ori tot într-acolo. În curînd aveai să vezi o coadă mare la care te așezai și tu. Cu ceva noroc, aveai un vecin de coadă simpatic și aflai și cîte-o rețetă ingenioasă. Partea bună a situației era că bîrfa și cleveteala obișnuite secau, iar rețetele veneau pe primul loc.

Cum era toamnă, discuția a alunecat spre rețete de conservat legume. O femeie se lăuda cu 56 de borcane de castraveți murați, cu mărar, și 30 de zacuscă. La cuvîntul zacuscă, a intervenit altă femeie, care pretindea că le știe pe toate mai bine. „Cunoașteți rețeta de zacuscă din gogonele?", a întrebat femeia. Nimeni n-o știa. „Poate că vreți să vă notați cantitățile?", a întrebă doamna cu voce pedantă, și cei de la coadă au început să caute prin genți după hîrtie și creion. „Deci, atenție!", a răsunat vocea femeii care s-a prezentat drept doamna Ionuț, ca să și știm cu toții de la cine primeam rețeta...

(Dagmar Dusil în volumul *Privind înapoi prin ferestra bucătăriei,* traducere de Michael Astner, Curtea Veche, 2013)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Dileme de adult, vise de copil

Am văzut filmul *Bacalaureat,* impecabil gîndit de Cristian Mungiu, perfect slujit de performanța actorilor și tulburător prin interogația acută pe care o stimulează: ce avem noi de dat, de primit, de făcut, în dialog cu generațiile viitoare. Din motive evidente (nu am competența necesară), nu îmi propun, în cele ce urmează, să fac o cronică „de specialitate". Am să formulez, însă, cîteva reflecții, născute din întîlnirea cu filmul, dar și din aceea cu unele din cronicile lui.

Subiectul filmului este relativ simplu: un tată e pe cale să comită o ilegalitate, pentru a-i netezi drumul spre studii în străinătate fiicei lui. Spectatorii sînt chemați să aprecieze singuri dacă ilegalitatea cu pricina este mică sau mare, gravă sau mai curînd benignă, indispensabilă sau doar opțională, dar, mai ales, sînt chemați să spună care sînt consecințele și prețul „intervenției" paterne. M-am întrebat, mai întîi, dacă subiectul este unul „specific național" sau are o „bătaie" universală. Dacă, așa cum spun cei mai mulți comentatori, accentul cade *doar* pe mișmașurile la care recurg părinții români pentru ca progeniturile lor să aibă parte de o educație mai bună. Personal, cred că e vorba despre altceva, care nu mai poartă atît de pregnant culorile naționale: despre momentul în care te confrunți cu prima privire critică a copilului tău, ajuns, dintr-odată, martor al negocierii tale vinovate cu regulile morale pe care le-ai propovăduit. Iar asta se poate întîmpla și unui părinte belgian, american sau de oriunde. Nu e deloc simplu să îi explici urmașului tău de ce albul poate căpăta nuanțe de gri, de ce negrul poate avea margini de lumină, de ce griul poate fi o opțiune, după ce mulți ani ai încercat să separi, de dragul lui, cît mai ferm, binele de rău. Este un moment cu adevărat impresionant, greu pentru ambele părți: pentru părintele care-și trage de mînă copilul spre compromisurile vieții de adult, cu cromatica ei amestecată, și pentru copilul care încă ar mai vrea să păstreze intactă efigia părintelui pur și infailibil.

Mai apoi, m-am gîndit la așteptările disproporționate pe care le avem de la copiii noștri, așteptări venite mai curînd pe linia lui „ți-am dat *tot*" decît pe aceea a lui „ți-am dat *tot ce pot*". Din prima variantă decurge „trebuie, deci, să faci tot", din a doua, „faci cît poți". Există tendința, în rîndul adulților, de a căuta febril rețeta de succes a educației, acea rețetă care acoperă tot: nevoi, dorințe, posibilități de dezvoltare, emoții, exprimare, voință, sport, intelect etc. Căutăm febril cursuri de dezvoltare personală pentru copii de trei ani, cursuri de exprimare liberă pentru cei de doi ani, număr fix de pași pentru a stimula voința sau stima de sine de la un an, număr minim de gesturi prin care să impui reguli sau să anulezi bariere de la trei luni. Nu lăsăm nimic la întîmplare, cînd privim înspre ograda copilului nostru, nici o cută de îngrijorare, nici o dorință neîmplinită, nici un vis fără etape concrete. Totul este analizat, explicat, mărunțit, planificat. Și tot efortul ajunge să devină o povară pentru cel căruia am vrut să îi ușurăm drumul în viață.

Nu în ultimul rînd, m-am gîndit la faptul că educația nu mai are, de mult, nuanțele specifice ale micii comunități familiale, ci a devenit, mai curînd, o „schemă" universală: copilul meu trebuie să fie pregătit să devină, *din plecare,* cetățean al lumii, înainte de a fi membru al familiei, al cartierului sau al școlii. Să nu fiu înțeleasă greșit: sigur că regulile de conviețuire în comunitate ar trebui să fie aceleași, fie că vorbim despre Buzău sau despre Paris. E firesc ca, trăind într-o lume hiperconectată, clipă de clipă, la fiecare colț al ei, să extindem din timp „curtea de joacă" a celui mic, „sala de clasă" sau „viitorul loc de muncă". Dar mi se pare că discursul educativ e invadat de nepermis de multe șabloane, de „soluții" gata mestecate la cursurile de *parenting,* de discursuri „corecte". Ar fi poate mai firesc ca, din cînd în cînd, să lăsăm neretușate cearcănele cîte unui părinte, să lansăm din cînd în cînd o minimă rezistență la ideile geniale ale vreunui mare specialist modern sau o tatonare pedagogică neambalată *politically correct,* să definim fără teamă rar, foarte rar, cîte o regulă de familie sau de școală, care să nu fie contrazisă suveran de rețeta finlandeză de succes. Cu alte cuvinte, nu toate familiile fericite trebuie să fie la fel.

Știu, este riscant să spui asta într-o țară care abia a învățat să își ajusteze standardele de educație, un pic obosite de tăvălugul anilor negri prin care a trecut, după modelul țărilor mai „civilizate". Dar cred că o bună măsură nu face rău nimănui.

Revin la filmul lui Cristian Mungiu: trebuie văzut.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Logic, care e logica unui storcător?

În primul rînd, poți să alegi. Să iei cel mai scump storcător de fructe și să mori de gît cu el. Ce să te tocmești, ce să tot întrebi, vezi prețul și gata, la casă și acasă. În al doilea rînd, să iei foarte scump este în flagrantă contradicție cu viața ta. Cum să dai atîta bănet pentru un storcător? Așa că n-ai stare, n-ai răbdare, asculți pe repede înainte o vînzătoare, pardon, agent de vînzări care te îmbrobodește din suflet cu vorbe pe care nici ea nu le înțelege. Cifre, termeni, face. Presare la rece mi se pare expresia-cheie. Ce este presarea la rece? Celelalte nu fac presarea la rece? Fără răspuns. Acum vreo șase ani erau aparate de-astea fără milă și eu luam fără cap. Am visat o viață să-mi printez articolele sau să dau print la tot felul de cereri-solicitări. Practic, mi-am luat o printeuză și printam. Însă nu foarte mult. De ce? Mă costa tușul de mă usca. Dacă încărcam tuș era dramatic, curgea, se bloca. Într-o noapte am priceput. Printer-ul ăsta nu era decît un printer, unul destul de subțire ca viață, capricios, neprofesionist. De fapt, mi-l permiteam ca bani, dar îmi murea pe drum lung, că n-aveam cum să-l folosesc. Nu mă ajuta punga să-l folosesc cum trebuie. Acum, după ani de zile, am revenit în fața operațiunii de cumpărare. Sigur, de data asta cu lecția învățată. Nu iau ceva ce nu pot folosi. Doar că, în templul consumului, nici denumirile nu mai sînt ce-au fost. Vreau storcător? Da, recunosc toate tipurile de storcătoare care mi-au mîncat zilele. Cumpărate și stricate din pricini diverse. Aleg profesionistul. Mă rupe. Dar îmi spun că atîta timp a trecut fără și cine știe cît de mult timp o să reziste. Agentul de vînzări însă îmi spune: nu-s făcute să reziste. Nu aud bine? Să mai cumpăr? Amar de viața mea. Ce fac?

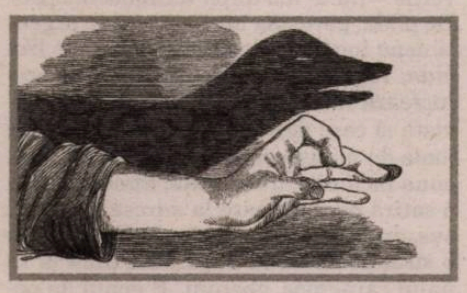

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte ritualuri de vizitator

După ce am reușit să intrăm și să ieșim din hotelul cel minuscul, de la Londra, am făcut ceea ce facem mai mereu în toate orașele de prin lume în care ajungem, în prima seară: mergem să mîncăm undeva, la un restaurant de prin apropiere – nu atît de aproape încît să ajungem prea ușor, dar nici atît de departe încît să nu mai găsim drumul de întoarcere (fără firimituri și pietricele). Metoda de a-l găsi e următoarea: plonjăm pur și simplu în cartierul din jurul hotelului, ne rătăcim un pic și, cînd găsim un loc care ne spune ceva, ne urmăm instinctul și intrăm. De multe ori, nici nu mai țin minte cum se cheamă restaurantul ales în prima seară sau în ce loc a fost.

Nici nu mai contează. Contează senzația pe care o ai atunci cînd te așezi la masă, undeva în semiobscuritate, între oameni care vorbesc altfel decît tine și pe care, desigur, nu îi cunoști, comandînd niște feluri despre care habar nu ai, cu o sticlă de vin roșu în față: e o senzație de familiar, cald și sigur, amestecat cu necunoscut și risc. E o primă modalitate de luare în stăpînire a locului nou în care ai picat, una directă, gustîndu-l și nu doar privindu-l, adulmecîndu-i mîncărurile, vinurile, oamenii. De cîte ori pleci de la prima cină ușor amețit și rătăcit, simți că te-ai adaptat puțin la orașul nou, care nu e deloc al tău, dar parcă a devenit mai puțin ostil. În prima seară londoneză nu am ajuns doar la o masă de adaptare, ci și la un musical: *Kinky Boots,* pe muzica lui Cyndi Lauper, regia și coregrafia Jerry Mitchell, cu Matt Henry și David Hunter, la Adelphi Theatre. Chiar dacă întîrzii la teatru, lucrurile nu se întîmplă ca la noi, unde ori nu mai ești primit, ori dai buzna în sală ca nebunul și te așezi pe unde nimerești, dacă mai nimerești. Acolo se formează un grup al întîrziaților, un grup mărișor și civilizat, care se plasează în spatele unei cortine, manageriat eficient de o domnișoară zîmbitoare. Care te conduce, cu multe meandre, printre cortine și pe scări, pînă fix la locul tău oficial. De acolo te uiți cu uimire la musical-ul în care un travestit pe nume Lola salvează fabrica de pantofi (și nu de ciocolată) a lui Charlie, care o primise moștenire de la tatăl său. O salvează inițial comandîndu-și acolo o pereche de cizme îndrăznețe: lungi, roșii, strîmte, de scai, cu toc. O variantă îndepărtată a motanului nostru încălțat, mai avangardistă, se poate spune. Se pare, bazată pe o poveste adevărată. În orice caz, cu o sală plină și entuziastă, ocupată inclusiv de doamne de vîrsta a treia spre a patra, în genul celor din Buenos Aires, care aplaudau frenetic la elucubrațiile Filomenei Marturano și la apariția domnului cu mustață.

Un alt spectacol, după musical, a fost Parcul St. James, de care cred că nu o să mă satur niciodată. O să mai treacă mult pînă să mă obișnuiesc cu ideea că animalele pot fi pe bune prietene cu oamenii, și nu o altă specie îndepărtată și sălbatică, temîndu-se de ei sau gata să-i atace. Poate că la Londra apropierea asta se întîmplă și pentru că locuitorii de acolo, majoritatea lor cel puțin, sînt mai educați în ce privește relația cu animalele, nu le tratează pe toate, indiferent dacă sînt veverițe sau lebede, precum pe cîinii din curtea de la țară a bunicului, care stau mai toată ziua în lanț și cărora le mai dau din cînd în cînd cîte un șut ca să nu mai latre. Tocmai de aceea, la Londra, atît veverițele, cît și lebedele, ca să nu mai vorbim de porumbei și rațe, vin și-ți mănîncă din palmă, la propriu.

O altă experiență – ce-i drept, prea scurtă – a fost pub-ul. Un pub ales la întîmplare, dar într-o seară de duminică. Plin, viu, animat. În care abia găseai un loc. Și după ce-l găseai și te așezai acolo, precum un abțibild într-o carte cu poze de completat, te integrai în tabloul general. Uneori scăpat de sub control (unii exageraseră cu alcoolul și vorbeau mult prea tare). Dar ca și cum ai fi fost în inima lucrurilor.

În sfîrșit, ultima escală „obligatorie", într-un oraș străin: shopping-ul. De astă dată, neavînd timp, am intrat pur și simplu în primul magazin mai mare care nea ieșit în cale. Oamenii de acasă așteptau ceva, doar eram din România și fuseserăm la Londra. Împreună cu o mulțime indefinită de femei din toată lumea, cu văl sau fără, avide și ele să-și marcheze statutul de vizitatoare-cumpărătoare într-unul din orașele globale, am dat iama printre pulovere și am cumpărat vreo trei, pentru diverse persoane. După o agitație haotică printre rafturi, am reușit să mă înființez la casă cu prada modică, aș zice. Cînd am ajuns cu ele acasă, am descoperit că luasem unul mai mic cu vreo trei mărimi decît ar fi trebuit. Dar îmi făcusem datoria de consumator.

În final, ne-am îndreptat spre același spațiu de trecere – aeroportul, desigur. Am comandat un Uber al cărui șofer purta un nume românesc. S-a confirmat că era de-al nostru și am stat mult de vorbă cu el: ne-a povestit cum s-a dus la Londra șase luni ca să învețe engleza și i-a plăcut atît de mult acolo încît nu s-a mai întors niciodată.

Salonicul şi vechiul său festival

Cea de-a 57-a ediţie a Festivalului Internaţional de Film de la Salonic s-a încheiat de curînd. La filme e tot timpul sold out *şi înainte de fiecare proiecţie se face un rînd de aşteptare la uşă. Trebuie să te organizezi bine şi să te hotărăşti din timp ce vrei să vezi, altfel rişti să rămîi cu buza umflată, cum mi s-a întîmplat de cîteva ori. Filmele româneşti au fost, ca întotdeauna, bine reprezentate şi la această ediţie. Chiar dacă se mănîncă bine mai oriunde, am o slăbiciune pentru faleza însorită, aşa că cel mai bun prînz e cel de lîngă mare, cu sandvişuri şi cafea grecească la pachet. Oraşul şi filmele le-am împărţit cu Anca Grădinariu, aşa că povestea Salonicului de anul acesta n-o puteam scrie decît împreună.* ***(A. M. S.)***

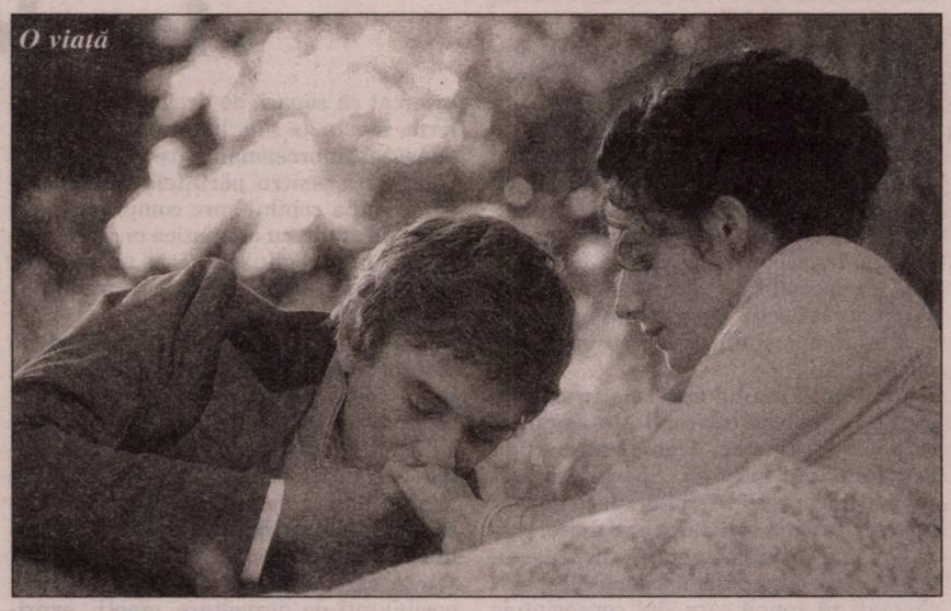
O viaţă

Ana Maria SANDU

Femeia cu coadă, icoane şi nori de fum de ţigară

În prima seară, o femeie cu un tutu albastru, electric, trece pe lîngă noi, cu un tranzistor în mînă. Se opreşte din loc în loc şi dansează. Mă amuză. Ne întîlnim şi a doua zi, de data asta poartă nişte dresuri de plasă şi pantaloni scurţi. Totul e disco la ea. Ar putea foarte bine să fie un personaj de film. Beyoncé se aude pe toată strada, în timp ce ea se îndepărtează. O caut cu privirea şi în următoarele seri, dar, din păcate, n-o mai zăresc. Dar ceva din aerul ei, un sclipici retro, s-a răspîndit peste oraş. Aşa că cea mai reuşită petrecere din festival, la care s-a dansat şi s-a cîntat, a fost cu şlagărele anilor '80.

După filmul rusesc *Zoology* (regia Ivan I. Tverdovsky), văzut la miezul nopţii, nimeni nu vrea să meargă la hotel. Ne oprim la o bere. Natasha lucrează la o grădină zoologică şi trăieşte cu mama ei. Îi creşte o coadă şi încearcă cu disperare să afle cum poate să scape de ea. Nenorocirea ei devine salvatoare, căci se îndrăgosteşte de doctorul la care se duce de mai multe ori să îi scaneze infirmitatea. Doar de el nu se ascunde. Scenele dintre ei îţi zbîrlesc pielea şi îţi rup sufletul. Totul – şi tragic, şi înduioşător. Ea pare un Alien, dar, de fapt, ne seamănă foarte tare. În această Natasha se condensează atîta umanitate că ştiu că îmi va fi imposibil s-o uit. Mi-e tare dragă. Cu toate încercările ei de a-i plăcea bărbatului de lîngă ea. În stîngăcia ei adorabilă. În felul în care îşi descoperă feminitatea adormită, iar coada aia îi iese de sub rochia cu paiete şi îi oripilează pe cei de pe ring, care fug ca din faţa unui tsunami. Şi atunci cînd începi să crezi că se poate, că povestea va fi cu happy-end, adevărul îţi rînjeşte în faţă. Nimic nu e ce pare a fi. O fi ea specială, cum dă din coada imensă, dar bărbatul e mult mai îndrăgostit de monstruozitate decît de femeia care s-a transformat, care, sigur, „e foarte specială", aşa cum îi şi spune el, după ce se consumă cea mai dezarmantă scenă de amor.

Journey to Greenland (regia Sebastien Betdeber) are un aer proaspăt şi simpatic. Imaginaţi-vă doi băieţi, cam neterminaţi, care pleacă într-o călătorie într-un sat îngheţat, pentru ca unul să-şi revadă tatăl, care locuieşte acolo, după multă vreme. Se adaptează uşor-uşor, dar nu înseamnă că înţeleg ordinea acelei lumi în care se vînează balene şi li se mănîncă ochii pentru putere şi vitalitate sau unde conexiunea la Internet are viteza unui *dial-up* de pe vremuri. Cu moartea apropiată a tatălui, fiul nu prea ştie ce să facă. În locul unui rămas bun definitiv, o îmbrăţişare e uneori preferabilă.

O călătorie de o zi cu autobuzele greceşti, spre o plajă, în extrasezon, aşa cum ne-am aventurat noi, are toate ingredientele unei aventuri absurde. Nimeni nu ştie să-ţi spună de unde şi cînd pleci, localităţile par părăsite şi, cînd intri într-o cîrciumă, pari că strici ordinea primordială şi privirile localnicilor se lipesc de masa noastră şi stau acolo pînă ne ridicăm şi plecăm.

Un bărbat în negru, care de la distanţă arată ca un pinguin, vorbeşte cu valurile. Nu-l deranjăm. Intrăm cu picioarele în mare, e 8 noiembrie, plaja e pustie, iarna poate să înceapă.

În Grecia se fumează peste tot, nu doar în cîrciumi, ci la ghişee, în hoteluri, în staţii, în locurile publice. În urmă cu trei ani nu mi-am dat seama de asta. Acum, imaginea unui domn care ne-a vîndut bilete şi, în spatele lui, fumul se ridica şi se odihnea pe cele trei icoane de pe perete

În Grecia se fumează peste tot.

Zoology

ameţită, am intrat într-o tavernă de fiţe care m-a ruinat. A doua zi, i-am scris lui Leo şi i-am cerut ajutorul, iar el mi-a trimis un e-mail enorm cu instrucţiuni precise: ce să văd şi unde să mănînc. Le-am respectat cu sfinţenie şi l-am ţinut la curent prin SMS cu extazurile mele culinare şi cinematografice. El s-a bucurat mult, pentru că iubea oraşul şi voia să transmită dragostea asta şi altora. Leo era genul de cinefil *bon viveur,* deloc fanatic, ce avea luciditatea să spună „la urma urmei, sînt doar filme". Dac-ar fi fost să aleagă, prefera o conversaţie bună la un pahar de vin şi un calamar pe grătar. Viaţa de „afară" conta mai mult decît cea din întunericul sălii de cinema. Aşa că la Salonic n-am absolut nici o remuşcare cînd îmi iau cinci bilete într-o zi şi ajung să văd două filme (uneori nici atît). Există în jur prea multe oportunităţi savuroase de pierdut timpul... Şi cheful de-a petrece al grecilor, încă nediminuat de criză, e contagios. E drept, multe magazine sînt închise, infrastructura publică pare în colaps (încercarea de-a ajunge cu autobuzul pînă în apropiere, la Halkidiki, s-a dovedit o misiune aproape imposibilă), dar străzile şi terasele sînt pline, trotuarele ticsite de sacoşele de shopping ale nativilor (şi ale ruşilor) şi petrecerile ţin toată noaptea, indiferent de ziua săptămînii. Munceşte cineva în oraşul ăsta? E greu să te rupi de atmosfera hedonistă ca să vezi filme în buclă. Dar, admirabil, oamenii din Salonic reuşesc asta – publicul de toate vîrstele umple pînă la refuz sălile, aşa că dacă vrei să apuci un bilet, trebuie să ţi-l cumperi cu cel puţin două zile înainte. Am vrut să văd *Cîini* într-o atmosferă „străină", dar a fost *sold out* de cînd am sosit.

Anca GRĂDINARIU

A intra sau nu la film

Salonicul şi vechiul său festival (aflat la a 57-a ediţie) sînt, pentru mine, legate pe vecie de fantoma lui Alex. Leo Şerban. Atunci cînd valurile mă stropesc pe faleză, cînd smog-ul se risipeşte şi pot vedea coama muntelui Olimp sau cînd mă rătăcesc pe străzile înguste, pline de şarm patriarhal şi de pisici adormite, ale districtului Ano Poli, îi simt prezenţa. N-am fost niciodată împreună aici, însă acum vreo opt ani, cînd n-a putut să vină, mi-a pasat invitaţia lui şi, de atunci, am devenit o „obişnuită" a festivalului. Prima oară am aterizat înainte de criză, pe seară şi, mi s-a părut spectaculoasă de-a dreptul.

2016 a însemnat un an de tranziţie pentru festival, cu un nou director general, şi acest lucru s-a simţit. Selecţia a fost, în cel mai bun caz, flască. Puţine pelicule memorabile şi revelaţii. Atunci cînd intri la una dintre secţiunile tale preferate – „Open Horizon" – şi ai senzaţia că-ţi cade cerul pe tine după doar vreo trei minute de film, şi nici n-ai unde să fugi pentru că eşti în mijlocul rîndului, te gîndeşti ce bine ar fi fost să nu fi riscat şi să fi mîncat la o tavernă care nu te dezamăgeşte niciodată. Toate festivalurile sînt cumva o loterie în ceea ce priveşte peliculele fără pedigree (poate chiar şi în cazul acestora), dar de data asta a fost sport extrem. De prea multe ori am uitat o învăţătură veche – nu te lua după reclamă/sinopsis. De pildă, povestea unei cameriste argentiniene îngălate şi timide *(A Decent Woman,* regia Lukas Valenta Rinner), care lucrează într-o vilă dintr-o zonă exclusivistă şi care descoperă că alături e o colonie de nudişti şi decide să i se alăture, suna incitant. În realitate, filmul se vrea o satiră necruţătoare la adresa clasei de sus, după şcoala lui Buñuel, dar aliniază o situaţie absurdă după alta, pînă la finalul caraghios, aberant. E genul de peliculă ce sacrifică orice urmă de decenţă narativă şi de caracterizare pentru a înghesui o teză într-un şablon estetizant, ba chiar calofil.

Nimic apetisant, în schimb, în sinopsisul franţuzescului *O viaţă* (regia Stéphane Brizé) – care promitea să fie o adaptare indigestă şi demodată după Guy de Maupassant. Am intrat pentru că n-am găsit bilet la ceva „mai bun" şi am rămas ţintuită de scaun. Altă epocă, dar tot o femeie sub vremuri şi stăpîni (de data asta, cel care îi controlează viaţa e soţul afemeiat), însă o regie impecabilă, mereu inventivă, ireverenţioasă şi deloc academică. Brizé jonglează cu timpul şi cu elipsele şi reuşeşte un portret cînd devastator, cînd gingaş, plin de melancolie şi de senzualitate. În final, transcende stilul prozaic al scriitorului francez pentru o experienţă senzorială, impresionistă. Una dintre rarele ocazii din acest an de la Salonic cînd m-am pierdut în sala de cinema şi n-am mai dorit să fiu afară, la soare şi la *retsina.*

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

„Talentul nu ajunge pentru a impune un mare artist“

– interviu cu Angelin PRELJOCAJ –

Născut la Paris în anul 1957, ***Angelin Preljocaj,*** *unul dintre cei mai mari coregrafi ai lumii, a frecventat inițial cursuri de balet clasic, pentru a alege ulterior dansul contemporan, pe care l-a studiat cu Karin Waehner. Este cîștigătorul unor premii de importanță mondială, precum Grand Prix National de la Danse, Prix Benois de la Danse, Bessie Award, Les Victoires de la Musique, Globul de Cristal. În anul 2008, Angelin Preljocaj a fost prezent în România cu spectacolul* Albă ca Zăpada. *Anul acesta a revenit în România cu spectacolul* Fresca, *avînd la bază tot o poveste: un basm chinezesc din secolul al XIII-lea. Spectacolul a fost prezentat în cadrul Festivalului Național de Teatru.*

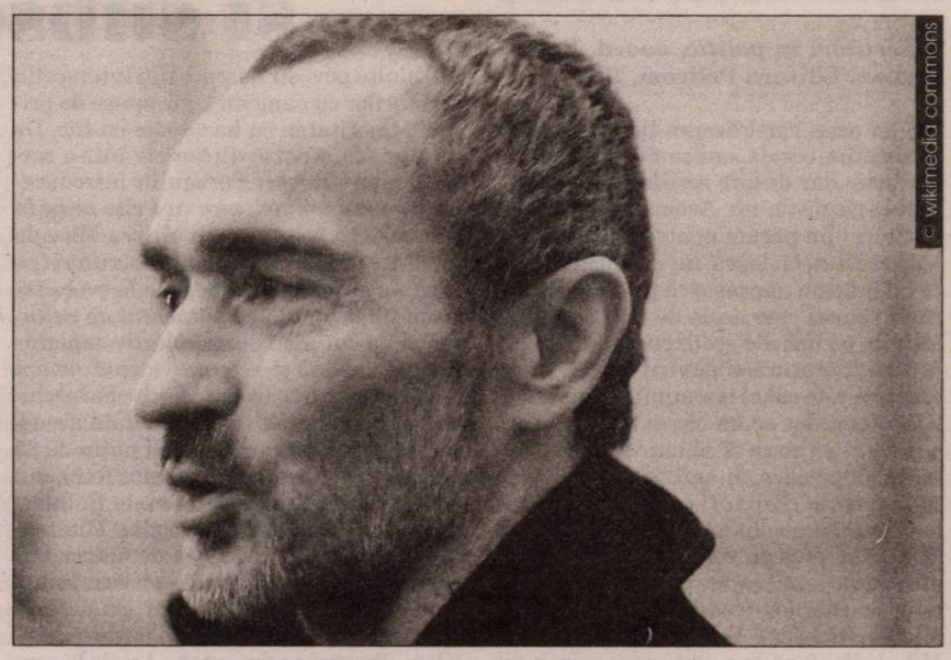

Care este prima dumneavoastră amintire legată de dans?

E o întrebare foarte interesantă, avînd în vedere că spectacolul pe care îl prezint în România, *Fresca,* „vorbește“ despre o imagine fixă, despre o pictură, un aspect paradoxal, avînd în vedere că ceea ce crez ține, în primul rînd, de sfera mișcării. O astfel de imagine fixă mi-a influențat alegerea acestui drum, cel al dansului. E vorba de o fotografie a lui Rudof Nureyev, într-un salt, o imagine în care părea suspendat în aer. Fotografia aceea, foarte frumoasă, m-a fasciнat în copilărie și m-a determinat să intru în această lume. Fotografia era într-o carte pe care mi-o împrumutase o fată. Cînd i-am returnat cartea, am întrebat-o unde învață ceea ce se vede în acea carte. Și așa am ajuns la cursurile de balet. Aveam 12 ani, făceam deja judo și m-am dus la școala de balet îmbrăcat într-un tricou și cu pantalonii mei albi de judo.

Aveți o afinitate cu lumea poveștilor, cu transpunerea acestora în dans?

Inițial am fost interesat de povești care stau la baza baletelor clasice romantice, precum *Cenușăreasa* sau *Lacul Lebedelor,* apoi am cercetat și teritoriul altor culturi, pentru a vedea modul în care poveștile sînt transmise și în alte spații, și am descoperit această poveste din China medievală, care mi s-a părut extrem de interesantă prin mesajul ei. Mă interesează lumea poveștilor mai ales atunci cînd ea revelează problematica reprezentării. În cazul poveștii chinezești intervine relația cu arta picturii, care coboară în adîncurile istoriei omenirii, pînă în era cavernelor (cînd picturile, atît de asemănătoare artei conceptuale de azi, înfățișau episoade de vînătoare). Există o relație puternică între esența picturii și lumea poveștilor, cu privire la natura reprezentării, precum și cu lumea virtuală, cu ideea de virtualitate, atît de prezentă azi prin influența Internetului. Acest raport între reprezentare și virtualitate mi-a stîrnit un interes care a condus la materializarea acestor teme în dans. Ceea ce leagă cele două proiecte, *Albă ca Zăpada* și *Fresca,* este faptul că poveștile au o importanță vitală pentru modul în care universul lor structurează psihologia copilului, pregătindu-l pentru forma în care va aborda propria viață. Este vorba de un concept inerent umanității, care pregătește imaginarul copilului pentru viața adultă, pentru raportarea sa la realitate.

Ce considerați că este specific stilului dumneavoastră coregrafic?

Consider că ceea ce sînt reprezintă o sinteză a unor experiențe multiple. Limbajul baletului clasic va rămîne mereu impregnat în mine, dar la fel de mult contează faptul că în copilărie am practicat judo și am fost modelat de ceea ce înseamnă a purta un alt corp cu propriul tău corp. O altă întîlnire importantă, care este extrem de prezentă în universul meu coregrafic, este cea cu teatrul No, pe care l-am studiat cu maeștri japonezi, de la care am învățat semnificațiile unei noțiuni specifice despre spațiu, în virtutea căreia corpul dansatorului poate conferi spațiului materialități și fluidități diferite prin sensurile gestualității sale. O influență importantă au avut-o asupra mea dansul contemporan pe care l-am studiat cu Karin Waehner, sau întîlnirea cu Merce Cunningham.

Considerați că există o influență a culturii de proveniență asupra unui artist sau acesta se situează dincolo de această determinare?

Nu se poate nega importanța culturii și nici ceea ce aduce ea în zona creației, dar eu personal prefer să mă raportez la spațiul cultural ca la o parte integrantă a vieții artistului, care trebuie să vină, în arta sa, cu ceva singular, unic. Foarte mulți artiști sînt modelați de ceea ce reprezintă talentul lor, de abilitățile pe care și le dezvoltă în virtutea acestui talent. Există foarte mulți artiști talentați, dar nu se poate spune că există foarte mulți artiști mari. E important să fii talentat, dar nu cred că talentul ajunge pentru a impune un mare artist. E nevoie de ceva mai mult, de o marcă inconfundabilă, de o formă de singularitate pe care numai acel artist să o poată aduce în mod specific în arta sa. Această marcă foarte personală nu poate exista dacă artistul nu este foarte conectat la ceea ce se întîmplă în lume, dacă nu știe să asculte vocea realității, dacă nu poate prezenta o viziune cumva decalată a lumii, dar în același timp recognoscibilă pentru toți. Un artist mare se situează în poziția de a putea prezenta o creație în care oameni cu viziuni și puncte de vedere foarte diferite să se poată regăsi în egală măsură. Și mai cred că artistul, pentru a fi cu adevărat mare și pentru a aduce această marcă personală, trebuie să fie umil, în sensul renunțării la orgoliul propriu.

Aveți o metodă de lucru specifică în cadrul companiei dumneavoastră?

Cred că fiecare proiect nou cere o metodă nouă. Pe de altă parte, avînd în vedere că lucrez cu aceiași dansatori de foarte mult timp, s-a instaurat o formă de complicitate între noi. Colaborînd de atîta vreme, știm să ne ascultăm, să ne intuim, să reușim să facem uneori lucruri bizare chiar la modul intuitiv, fără să fie nevoie de expunerea vreunei metode.

După ce criterii vă alegeți dansatorii?

Mereu îmi spun că trebuie să aleg pe cineva care, mai întîi de toate, dansează bine. Dar dincolo de asta, nu mă interesează să aleg pe cineva care vine purtînd pe el eticheta de dansator. Ceea ce mă ghidează în alegerea dansatorilor nu este nicidecum aspectul fizic pe care se presupune că trebuie să îl aibă un interpret, este personalitatea cu care ei vin, lumea pe care o aduc prin prezența lor. Cred că dansatorul trebuie să fie locuit de sensul a ceea ce transmite, ceea ce înseamnă mult mai mult decît a executa impecabil o mișcare. Nu cred în a arăta lucruri, cred în a face lucruri cu sens, cred în dansatorii care sînt capabili să transmită sensul a ceea ce asumă prin dans. Dansatorii mei, deși au la bază baletul clasic, sînt foarte diferiți ca univers de expresie, sînt antrenați în diverse forme de dans contemporan. Cred că antrenamentul clasic e un instrument foarte bun, care ajută mult dansatorul, dar dacă întîlnesc un dansator excepțional, care nu are pregătire clasică, lipsa acestui tip de antrenament nu constituie nici un fel de impediment în alegerea lui.

Folosiți o anumită notație pentru coregrafiile dumneavoastră...

Da, este un sistem creat de Rudolf Benesh în secolul trecut, care are o mare eficacitate pentru conservarea coregrafiei întocmai ca în cazul partiturilor muzicale. Desigur, există și notația lui Rudolf von Laban, care este esențială pentru analiza dansului, dar pentru mine alegerea notației lui Benesh ține de rațiuni practice. Folosirea notației în dans este pentru mine importantă și pentru că eu consider că dansul este o artă care ține de o zonă de anamneză și care are nevoie de o permanentă recuperare a memoriei. Muzica a evoluat ca artă pentru că și-a dezvoltat tot timpul rezervele de memorie. În tradiția occidentală, notația muzicală a fost privilegiată și pentru că muzica a fost relaționată cu sfera sacrului, ea a fost considerată o artă care punea omul în relație cu Dumnezeu. Tradiția muzicală este legată de tradiția religioasă, ceea ce nu se poate spune despre dans, poate și pentru că dansul, fiind o artă ce ține de corp, a fost multă vreme asociat cu ideea de păcat ce plana asupra corpului. Existența partiturii, a unui suport material pentru creația muzicală, a condus la o dezvoltare rapidă a acestei arte. Mă fascinează să văd cum un tînăr muzician, avînd acces la o partitură de Bach, intervine cu propria personalitate asupra creației respective și o transfigurează prin propriul stil, prin propria personalitate. În absența unui suport material al dansului, pentru un coregraf e foarte dificil să se afle în poziția muzicianului.

„Dansul are nevoie de recuperarea memoriei.“

Îmi amintesc că eram tînăr dansator și mi s-a arătat o înregistrare și mi s-a spus: „Îl vezi pe băiatul acela cu pulover verde? Ca el trebuie să faci!“ În aceste condiții, e greu de spus unde se termină imitația și unde începe interpretarea și invers. Există astfel pericolul ca dansul să fie o artă imitativă. Notația, scrierea coregrafică, înlătură acest pericol și îi oferă dansatorului libertatea de a fi interpret autentic. Sînt foarte fericit cînd astăzi se reiau coregrafii de acum douăzeci de ani, cu dansatori foarte tineri, și realizez că acea creație nu a îmbătrînit deloc, grație notației coregrafice care se manifestă ca o partitură pe care creativitatea dansatorului o poate aduce la lumină într-un mod inedit.

Cum vă raportați la public?

Cred că am o raportare cumva schizoidă. Mă bucură enorm faptul că publicului îi plac creațiile mele, dar pe de altă parte nu vreau să creez ceva pentru ca publicului să îi placă. Eu urmez, în ceea ce fac, două direcții principale: pe de o parte, simt nevoia să întreprind o cercetare fundamentală în dans, de aceea fac uneori spectacole radicale, dure, abstracte, pe muzică de Jon Cage sau Karlheinz Stockhausen, și care nu sînt ceea ce s-ar putea numi spectacole „de public“. Pe de altă parte, creez spectacole ca *Albă ca Zăpada,* cu succes la public, dar în elaborarea cărora folosesc rigoarea pe care mi-o dezvolt în procesul cercetării întreprinse în prima direcție. E ca în știință: pentru a putea dezvolta un tratament care să facă bine umanității, e nevoie de cercetare de laborator. Așa e și în dans: pentru a putea crea cu rigoare spectacole care să ajungă la public e nevoie de cercetare în domeniul dansului. Mă raportez la public în sensul în care se referea Jean Vilar la teatrul pe care voia să îl impună. El spunea: „Vreau să creez un teatru popular, dar exigent.“

Ce determină diversitatea abordărilor dumneavoastră, complexitatea stilului, faptul că, așa cum spuneați, creați spectacole foarte diferite?

Mă tem să fac lucruri care mă pot împiedica să ies dintr-un context de creație, care-mi pot bloca accesul spre alte drumuri. Dacă nu aș avea această abordare, ar fi ca și cum aș conduce o mașină pe un drum cu un singur sens și nu aș avea voie să mă abat nici la stînga, nici la dreapta. Nu vreau să cad în capcana unui drum care să nu îmi permită să virez în altă direcție.

a consemnat Gina ȘERBĂNESCU

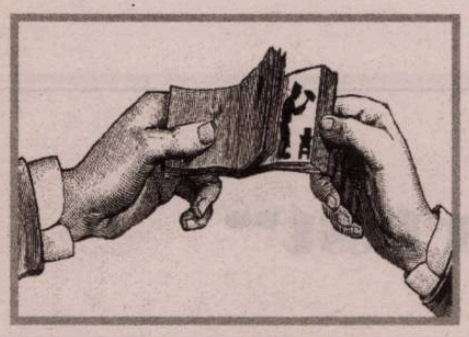

Marius CHIVU

feedbook

Scriitori și subsemnați

● ***Scriitori la poliție,*** **coord. Robert Șerban, Editura Polirom, 2016.**

S-au scris cărți despre literatura față cu cenzura regală sau cu Securitatea comunistă, dar despre scriitori față cu poliția capitalistă, nu. Avem, oricum, niște scriitori (din păcate pentru cititori) prea puțin certați cu legea, iar antologia de față nu infirmă impresia că profilul scriitorului român este acela de bun cetățean, ieșit de pe băncile școlii cu mare respect pentru literatură și pentru lege. O mare excepție este cazul ieșeanului Mihai Avasilcăi (decedat acum cîțiva ani), cel care a învățat să scrie și să citească în închisoare, după care, în anii '90, a scris vreo trei romane *(Fanfan, rechinul pușcăriilor, Borfașii secolului XX* și *A sărit prea tare calul,* plus un volum de *Poezii obraznice),* care i-au și adus un premiu al Uniunii Scriitorilor (conduse pe atunci de Mircea Dinescu). Dar pînă și cărțile lui Mihai „Fanfan" Avasilcăi se inspirau tot din universul infractorilor închisorile comuniste.

„Un moment de cumpănă în existența oricărui român este întîlnirea cu poliția. O confirmă istoria, martorii, rîul, ramul. Uneori, chiar poliția. Acest moment se poate transforma într-unul brav, de glorie personală, ori într-un mare bluf. Dar, oricum ar fi, se cere, parcă, povestit și altora. Fiindcă, vinovați sau nevinovați, ne cam place să depănăm astfel de întîlniri de gradul III. Iar printre cei care știu să o facă savuros și dibaci sînt, în opinia mea, scriitorii... Am auzit, de-a lungul timpului, multe povești născute din intersecția scriitorilor cu oamenii legii, spuse de primii. Majoritatea cu haz, toate cu tîlc. De ce n-ar sta o parte dintre ele într-o carte?", spune Robert Șerban în introducerea acestui volum, care are cîte ceva în comun și cu volumele lui Mircea Micu de dinainte de '89, *Întîmplări cu scriitori* (pe care, de altfel, Robert Șerban le evoca într-un interviu din *Suplimentul de cultură*) și cu un alt volum colectiv tematic: *Răcani, pifani și veterani – cum ne-am petrecut armata* (coord. Radu Paraschivescu, Humanitas, 2008). De data aceasta, cuprinsul numără nu mai puțin de 35 de scriitori (dintre care 13 sînt fete), din generații diferite (de la Lavinia Bălulescu la Nora Iuga, și de la Bogdan Munteanu la Viorel Marineasa) și de notorietăți literare variate (pe cîțiva i-am citit prima dată), ale căror pățanii sînt grupate în șase capitole în funcție și de natura cazurilor: „Trageri pe dreapta", „Actele la control!", „Șase! Miliția!", „Și cam ce-ar mai fi de declarat", „Mîinile sus! Nu mișcă nimeni!" și „În slujba cetățeanului".

Cum se întîmplă de fiecare dată în asemenea culegeri, nu toate textele sînt la înălțimea temei. Unele întîmplări sînt încărcate de o anume glorie personală, altele sînt blufuri. Puțini scriitori sînt vinovați (cei de la volan, multe texte istorisind pățanii rutiere); în general, este vorba de neînțelegeri sau de contacte minore cu organele legii (oricum ai da-o, să primești o citație/contravenție nu e tocmai un act traumatic). Foarte puține dintre întîlniri sînt „de gradul III", unele nau propriu-zis nici un grad (cum sînt cele în care se pierd acte/lucruri care trebuie declarate), dar e adevărat ce spune Robert Șerban în prefață, și anume că majoritatea istorioarelor au haz (mai puțin textul Ioanei Nicolaie, de-a dreptul întunecat) și mai toate ascund un tîlc, chiar dacă nu sînt spectaculoase și n-au propriu-zis suspans (precum, spre exemplu, povestirea biografică „Antrax" a lui Mircea Cărtărescu din volumul *Frumoasele străine).* Multe dintre texte spun întîmplări cu miliția comunistă care fie făcea abuzuri, fie avea acoperite prin lege multe dintre acțiuni, astăzi considerate aberante: povestirea lui Radu Paraschivescu „Ne pupam, să trăiți!", este una dintre cele mai bune și mai comice din carte; adolescenții față cu milițienii fiind și subiectul povestirii lui Sorin Gherguț „22 august, Babadag", milițieni apărînd și la Ioan T. Morar („Cu tov. Johnny la Miliția din Costinești"; de altfel, cîteva întîmplări, cum este și cea a Ruxandrei Cesereanu, fiind plasate pe litoral în sezonul estival), la Marcel Tolcea (cu un text fotbalistic foarte interesant) sau la Pavel Șușară, al cărui text, „Întîlnirea de la Gîrbovi sau despre ultimul proces stalinist", este și cel mai literar din volum, relatînd „înfierarea" unui roman de către oamenii muncii pe la jumătatea anilor '80 *(vezi și fragmentul de mai jos).*

Două texte bine scrise, ambele plasate în mediul căminelor studențești, scriu Lavinia Bălulescu („Trei fete în rochițe galbene") și Ștefan Manasia („Sudist"). Dar de departe cel mai bun text din carte, o povestire în toată regula, îi aparține lui Radu Sergiu Ruba și se cheamă „Toate punctele", întîlnirea unui milițian cu o mașină de scris în Braille fiind, conform definiției, aproape suprarealistă, dînd măsura absurdității unui sistem totalitar și a prostiei fără margini a celor puși să-i apere legile îngrăditoare. De altfel, milițienii/polițiștii, oamenii legii ies șifonați bine din acest volum (îl așteptăm pe Mihai Godină să se mobilizeze și să alcătuiască un contravolum despre istețimea, noblețea și măreția „organelor"), cu cîteva excepții (în textul lui Robert Șerban sau al lui Radu Vancu, text care, publicat pe Facebook, a și inspirat această carte) în care polițiștii dau dovadă, așa cum ar trebui, de bunăvoință și solicitudine. Cu întîmplări neplăcute, dar, retrospectiv, încărcate de umor, *Scriitori la poliție* este un volum agreabil, care se citește dintr-un foc.

aproape de carte

Pavel ȘUȘARĂ

Întîlnirea de la Gîrbovi

(fragment)

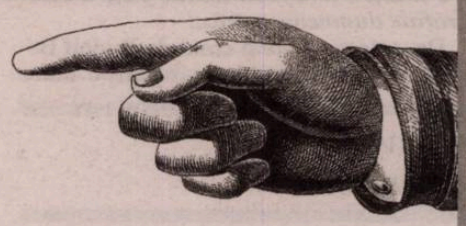

Am intrat în sala destul de spațioasă a căminului, în care era amenajată o masă a prezidiului, iar în sală toate locurile erau ocupate de săteni îmbrăcați ostentativ de curat, fiecare avînd în mînă cîte un exemplar din *Noaptea nu se împușcă,* iar unii aveau la vedere și niște bilețele scrise mărunt, de mînă. La masa prezidului s-au așezat omulețul-stropitoare, blonziu, grăsuț și cu fața căzută, Ion Nistor, secretarul de partid al editurii Albatros, junele tuns regulamentar și cu haină de gestapovist, pe numele lui Ion Tolea, secretar cu propaganda PCR la Slobozia, și Gh. Antonescu, președintele CCES Ialomița, iar în sală, pe primul rînd de scaune, asista, fără să intervină, celebrul Petru Enache, secretarul cu propaganda al PCR. S-a lăsat o liniște profundă, tulburată doar de respirațiile mai dificile, de iarnă, și de răsfoitul stîngace și răzleț al cărților...

„Iar acum, stimate tovarășe, dragi tovarăși, vă rog să luați cuvîntul si să va spunesi impresiile de lectură. Va mulsumesc, sine doreste să înseapă?" Se ridică o mînă. Mihai Milca o identifică și o poftește la treabă. Pe traseul mîinii se ridică o matahală negricioasă, cu dantura vraiște, tușește preventiv, pentru formarea vocii, apoi începe, timid și gutural: „Tovarășe Secretar de stat, stimate autorități ale statului, eu nu am multă carte, eu sînt mecanizator, dar sînt cinstit, tovarăși, sînt gospodar și păstrez ordinea și disciplina la locul de muncă. Și atunci cum își permite tovarășul căpitan Anghel Ion, care își zice și Mănăstire, să batjocurească munca și realizările mecanizatorilor noștri spunînd, citez, că în barăcile tractoriștilor miroase greu a picioare nespalate și a pișat? Păi a văzut dînsul cum arată cabanele noastre, ale mecanizatorilor, a văzut el cum ne dăm noi cu apă de Colonie după bărberit, păi a pișat, să mă iertați, miroase la mine acasă, care mi-am luat frigider nou și mașină de spălat? Aceasta nu este realitatea noastră socialistă, este o propagandă burghezo-moșierească, și de unde vine asta, chiar de la organele noastre de miliție, care trebuie să vegheze și să ne ocrotească? Așa ceva nu se poate, și eu nu pot fi niciodată de acord. Vă mulțumesc pentru atenția acordată și vă mai informez asupra încă unui aspect. Cum poate tovarășul căpitan să pună nume de batjocură oamenilor din carte, cum ar fi – iar aici ridică biletul și citește – Pistolea sau Cioalcă, porecle de ocară, cînd noi avem nume românești atît de frumoase, cum ar fi Nicolae, Vasile, Petre și altele?"

PUBLICITATE

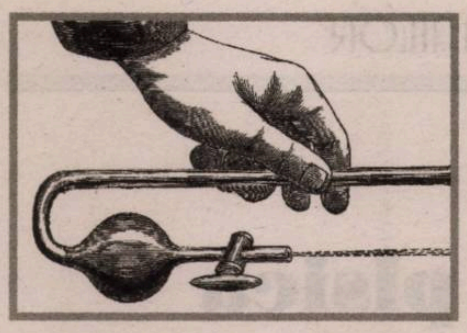

Oana STOICA

rosencrantz & co

Fenomenologia plînsului

● ***Mothers of Steel*** **(Polonia/România), în cadrul „RE//Dance", ediția-pilot a Bienalei Regionale de Coregrafie. Concept și performance: Mădălina Dan, Agata Siniarska; asistență dramaturgică: Mila Pavicevic, Siegmar Zacharias; sunet și video: Diego Agulló. Producător: Art Stations Foundation de Grazyna Kulczyk. Coproducător: Lubelskie Konfrontacje Teatralne, Alfred ve Dvore (Praga), Fabrik Postdam. CNDB.**

Dansul contemporan cîștigă teren, încet, dar constant, în zona artelor performative din România: resurse financiare, spații, public, vizibilitate. Lucrurile se mișcă, nu atît de repede și de bine pe cît dorește breasla, dar în ultima vreme s-au făcut cîțiva pași importanți. Numărul actanților a crescut, atît ca organizații, cît și ca artiști, spațiile de reprezentare (și) pentru dansul contemporan s-au înmulțit (mai mult cele independente), CNDB și-a definitivat (sper) situația locativă prin atribuirea Sălii Omnia de către Ministerul Culturii (funcțională din 2019), sînt mai multe producții artistice și mai multe festivaluri/platforme, există un sistem, slab încă, de rezidențe. Nu sînt creșteri spectaculoase, sînt însă pași semnificativi spre o vizibilitate mai mare a dansului și, dintr-o perspectivă mai largă, a artei contemporane în fața publicului local, încă educat într-o cultură preponderent clasică.

Toamna 2016 este aglomerată de evenimente culturale, mici și mari. O problemă recentă a pieței culturale locale este faptul că oferta s-a mărit în ultimii ani (datorită multiplicării resurselor: fonduri publice autohtone – AFCN, ARCUB, primării locale – și internaționale – fondurile norvegiene etc.) fără ca publicul să crească în aceeași măsură, astfel că acum nevoia creării unor strategii de dezvoltare a publicurilor este stringentă. Pe acest fundal a apărut Bienala Regională de Coregrafie, organizată de Centrul Național al Dansului București și East European Performing Arts Platform/EEPAP (Polonia) și curatoriată de Iulia Popovici împreună cu Marta Keil și Goran Injac. Partenerul instituțional al ediției-pilot a Bienalei a fost Mladinsko Gledalisce Ljubljana (Slovenia), un teatru pentru copii și tineret care a devenit, în timp, o scenă a noilor limbaje performative. Selecția a cuprins spectacole din Bulgaria, Cehia, Croația, Polonia, Ungaria și România, mese rotunde, dezbateri, conferințe și *artist talk,* evenimentul configurîndu-se astfel ca o platformă de dans a Europei Centrale și de Est. Două obiective intuiesc pentru Bienală la ediția-pilot (și probabil și la următoarele cîteva ediții). Unul este facilitarea cunoașterii reciproce a esteticilor și preocupărilor performative din spațiul geografic vizat. Desigur, aici intră și relaționarea cu publicul local (bucureștean) care ia contact cu realitatea performativă central și est-europeană. Trebuie spus că precaritatea artelor contemporane, a dansului în cazul de față, din Europa fostă comunistă – resurse financiare, spații etc. – determină artiștii să se raporteze aproape exclusiv la piața culturală occidentală care poate oferi un cadru de dezvoltare propice, de la rezidențe pînă la producții și reprezentare. Astfel, panoramarea, chiar și subiectivă (spectacolele au fost alese dintre propunerile partenerilor la această ediție și, în general, orice selecție implică o doză de subiectivism), a scenei dansului central și est-european generează informații și conexiuni între artiștii locali. O a doua componentă a acestei platforme, în strînsă legătură cu prima, este descoperirea unei identități (fie ea și lipsă de identitate sau pluri-identitate) a dansului contemporan local, a cărui cartografiere permite analizarea, coagularea și arhivarea direcțiilor în domeniu. Această conștientizare și afirmare a propriei identități îmi pare a fi esențială în motivarea Bienalei. Nu aș putea spune care ar fi concluzia după ediția-pilot din cauza amintitului peisaj cultural efervescent care a făcut să pot viziona doar un singur spectacol, *Mothers of Steel.*

Istoria recentă investigată prin prisma emoțiilor pe care le generează evenimentele sociale, politice, culturale, sportive…

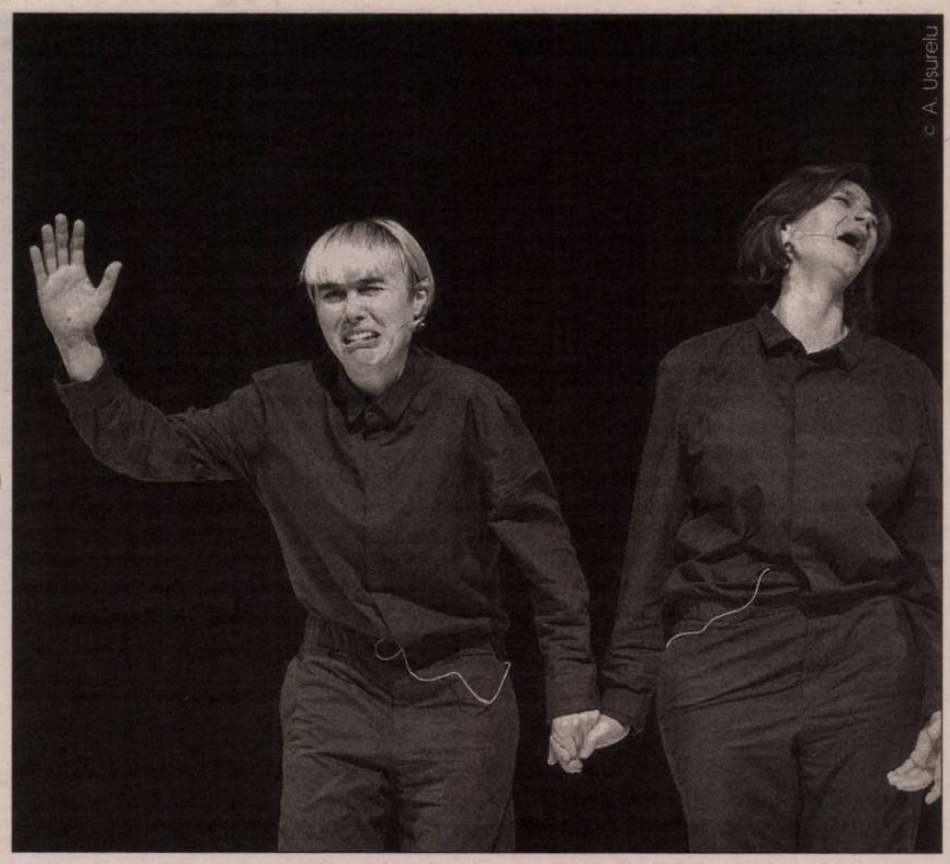

La început a fost plînsul

Mădălina Dan este artist asociat al CNDB în acest an, iar programul „Amprenta", curatoriat de ea, este în plină desfășurare, pre- și post-Bienală. Împreună cu poloneza Agata Siniarska, ea a creat un performance-plînset, *Mothers of Steel,* care imaginează un viitor feminist în care emoțiile dispar. Mamele de oțel trăiesc într-un univers în care afectul este o convenție și de acolo privesc înapoi, la istoria universală și la cea personală. Spectacolul este un *road trip* inversat în care ceea ce se parcurge nu este doar distanța geografică – cu acoperire peste țările de proveniență ale artistelor, România și Polonia –, ci și timpul. Performance-ul este construit din cîteva episoade distincte: istoria individului (de la primul plîns la ultimul icnet), istoria recentă investigată prin prisma emoțiilor pe care le generează evenimentele sociale, politice, culturale, sportive, a modului în care sîntem manipulați prin emoții (ni se induce emoția) și a gestionării afișării sau nu a emoțiilor în public, istoria universală „predată" într-un curs scurt și comentată prin plîns.

Coregrafia plînsului pretinde o performanță din partea celor două performere, atît la nivel vocal, cît și conceptual, căci el devine instrument pentru narațiune. Plîngînd în toate modurile posibile, Mădălina Dan și Agata Siniarska structurează istoria universală – într-o formulă ironică, cu ajutorul unor planșe atîrnate pe sîrmă – și dezvăluie ciclicitatea. Este atît de bine înțeleasă această istorie, ca o structură modulară, cu direcții și concepte clar rezumate care se repetă în contexte diferite, încît ar putea fi inclusă în manuale.

Spectacolul se configurează în jurul identității – supratema dansului contemporan – pe care o investighează din diferite perspective: națională, politică, feminină. Cele două avataruri futuriste ale performerelor, vizibile pe monitoare, dau o premoniție sumbră a unui viitor mecanic în care gestionarea relațiilor cu istoria, generală și personală, se face exclusiv fără afect.

Pe scurt, în *Mothers of Steel,* doi roboți umanoizi refac istoria lumii din emoții. Și ce emoție ar fi mai potrivită pentru asta decît plînsul?

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA
dilematograf

De-a șoarecele și pisica

● ***Ah-ga-ssi/ The Handmaiden/ Slujnica* (Coreea de Sud, 2016), de Chan-wook Park.**

Thriller-ul de tip puzzle erotico-politic al lui Chan-wook Park, cu un scenariu scris de acesta în colaborare cu Seo-Kyung Chung după romanul *Din vîrful degetelor* al prozatoarei britanice Sarah Waters și transferat din Anglia în Coreea ocupației japoneze din anii 1930 se constituie într-o formă destul de paradoxală: o fantezie masculină de un erotism stilizat cu subiectul emancipării unor fete de sub rolurile impuse, prin abuz și educație, de bărbații care le supun pentru a-și hrăni tocmai fanteziile ego-ului lor (fantezii ale identității, dintre care cea mai înalt-chinuitoare e, pentru ei, aceea de a fi japonezi). Hoața de buzunare Sook-Hee e angajată de unul dintre aceștia (falsul conte Fujiwara) pentru a-l ajuta să devină un japonez bogat cu ajutorul unei farse jucate lui Hideko, o tînără moștenitoare a unei mari averi, prin așa-zisa „eliberare" a ei de un unchi bibliofil(fag) monstruos (care visează la aceeași identitate japoneză), căsătoria și preluarea numelui său de familie. Aceasta ar trebui încurajată să se îndrăgostească de el de către Sook-Hee, devenită slujnica sa contra unei sume de bani, convinsă să accepte căsătoria și apoi, profitînd de vulnerabilitatea sa, părăsită într-un azil de bolnavi psihici.

Principiul pe care mizează narațiunea triptică construită de scenariști (și reflectată la nivelul construcției spațiului casei lui Hideko) e acela al inocenței spectatorului, care e nevoit să ia de bune informațiile oferite de cei trei naratori (Sook-Hee, Hideko și Fujiwara) pentru a construi povestea și care îi descoperă treptat ca pe niște naratori necreditabili, fie pentru că perspectiva lor e limitată, fie pentru că ne restricționează intenționat accesul la informații. Filmul se deschide cu imaginea lui Sook-Hee, care își ia rămas bun de la familia sa – o droaie de copii care par să îi fie frați sau care ar putea fi chiar ai săi, alături de doamă femei care par să-i fie mamă și soră într-o casă dintr-un sat prin care trec niște soldați, însă ceea ce ar putea presupune în mod obișnuit un spectator la o primă incursiune în film va fi contrazis de propriile ei declarații privind identitatea sa și de adevăratele sale intenții, mai meschine, cum e de pildă aceea că copiii de care se desparte emoționată la început sînt crescuți pentru a fi vînduți japonezilor. Lămurit asupra caracterului dual al naratoarei, care reiese și din reacțiile sale spontane (ceea ce spune e jumătate minciună, jumătate – deși în glumă – adevăr), spectatorul ajunge totuși să se bazeze pe presupunerile acesteia, care se dovedesc, în partea a doua a filmului (care reia povestea din punctul de vedere al lui Hideko), ca fiind incomplete și din nou necreditabile. Punctul de vedere al lui Sook-Hee asupra celei căreia trebuie să-i joace o farsă păcătuiește prin aceeași presupunere pe care ne-o formaserăm în primele cadre ale filmului, asupra inocenței obiectului privit și printr-o mare subestimare a capacităților sale. Toate aceste trimiteri cu dublu tăiș între presupunerile greșite ale personajelor și cele ale spectatorilor privind portretele unor femei reflectă niște intenții feministe, de punere a spectatorului față în față cu niște prejudecăți legate de rolurile de gen. Acestea culminează cu scena eliberării reale a lui Hideko dintr-o bibliotecă ce fusese locul unde se desfășurase educația sa de cititoare (prin abuzuri) și, mai apoi, rolul său: un *one woman show* în care se ocupa de citirea (și interpretarea) unor scrieri japoneze masculine (de tipul celor ale Marchizului de Sade) în fața unor bărbați așezați în rînd ca la teatru, momiți de unchiul său cu acest *performance* pentru a vinde apoi cărțile rare (și deseori false) care le conțineau. Fanteziile masculine de dominație devin autodevorante – unul dintre personajele unei imagini aparținînd uneia dintre aceste cărți, falsificată de Fujiwara, reprezentînd o caracatiță și o femeie purtînd cercei lui Hideko, iese la iveală pentru a-i face dreptate, pe cînd fanteziile feminine sînt privite în mod jucăuș-benefic.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

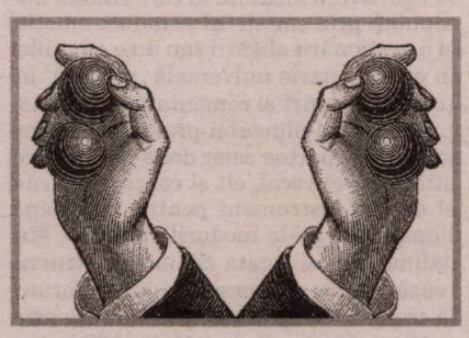

Paul BREAZU
audio și n-am cuvinte

Aproape divinul dramatism post-rock

● **MONO, *Requiem for Hell**, Temporary Residence Limited, 2016.**

Reverb-ul chitarelor manipulate de Takaakira „Taka" Goto și Hideki „Yoda" Suematsu hăpăie, din ce în ce mai zgomotos, ondulația unui sintetizator. *„Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate!"* În pădurea lui Harri Haataja – regizorul videoclipului pentru *single*-ul care dă titlul celui mai nou album al formației MONO – ceața e groasă, iar harpiile sînt frumuseți gotice, cu buzele și unghiile vopsite în negru. Taka și Yoda urcă, urcă, urcă, cățărați pe cavalcadele ascendente ale tobelor lui Yasunori Takada, ajungînd să flirteze cu *distors*-ul și apoi să se prăbușească în abisalitatea *drone*-ului, care consumă cele aproape optsprezece minute ale unui triptic prea epic, prea dens, prea lung. Pădurea lui Dante, pădurea lui William Blake, cel din *The Wood of the Self-Murderers: The Harpies and the Suicides,* se numește astăzi Aokigahara și e la poalele Muntelui Fuji.

Japonia e locul din care vine această trupă referențială pentru un (sub)gen muzical deviaționist, experimentalist, sincretic și contemporan, botezat de criticul și istoricul de muzică Simon Reynolds, acum mai bine de două decenii, *post-rock*. În anul 2000, MONO debuta discografic cu un EP, *Hey You,* care reușea să deseneze relativ coerent conturul *sound*-ului formației din Tokyo — *melodismul* izbitor, dialogul tripant și abraziv între chitariștii Goto și Suematsu, grandoarea cinematică și afinitatea (s)electivă pentru, deopotrivă, opera cvartetului scoțian Mogwai și pentru cea a defunctului *band* Sonic Youth. În același timp, el însemna și începutul unei lungi prietenii cu o Americă a caselor de discuri independente, a unei febrile scene post-rock, a unui public consistent și a influentului inginer de sunet și producător Steve Albini, omul cu care japonezii au colaborat pe patru dintre cele nouă albume de studio, incluzîndu-l aici și pe acest foarte proaspăt *Requiem for Hell*.

Iar liderul formației Shellac și proprietarul iconicului studio de înregistrări Electrical Audio din Chicago reușește să pompeze propria metodă în LP-ul lansat pe 14 octombrie de casa Temporary Residence Limited: spațialitate, construcție sonică lentă, alternanțe timbrale. Ca și celelalte trei albume pentru care americanul a lucrat, *Walking Cloud, Deep Red Sky, Flag Fluttered and the Sun Shined, You Are There* și *Hymn to the Immortal Wind*, *RfH* respiră cumva diferit în discografia trupei japoneze, fără să atenteze însă mortal la recurența unei stilistici foarte MONO *(sic!)*. Inspirată de „Infernul", primul capitol al *Divinei Comedii* – coperta discului reproduce o ilustrație realizată de Gustave Doré pentru o ediție

din 1892 a cărții lui Dante –, muzica de pe *Requiem for Hell* are emoție, dar și limite.

* Varianta digitală a albumului *Requiem for Hell* poate fi ascultată și cumpărată de pe contul de Bandcamp al formației japoneze, la adresa https://monoofjapan.bandcamp.com/album/requiem-for-hell.

Pe 3 decembrie 2016, MONO va concerta la Brașov, în Kruhnen Musik Halle.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Farmecul simplu al călătoriei cunoscute

Nu știu care e rețeta pentru acea călătorie care să te scoată cu totul din rutina, din stresul vieții cotidiene. Călătoria care să-ți împrospăteze privirea obosită de aceleași drumuri zilnice, de același mod de a vedea realitatea din jurul tău. Acea călătorie care te face să-ți oferi un *reboot,* repornirea de care avem din cînd în cînd atîta nevoie.

Pentru coreenii din Sud, ieșirea cea mai la îndemînă din stresul cotidianului e reprezentată astăzi de o întreagă mitologie urbană a fericirii, susținută de un întreg arsenal: de la retorica corpului aflat în starea de beatitudine, jucată adeseori, și pe care trebuie să o conțină o fotografie-instantaneu (zîmbet larg, gesticulație animată), la cafenelele și ceainăriile foarte colorate care împînzesc orașele ca un miriapod translucid și în care se lasă uitați cu orele, atunci cînd timpul le-o permite. La K-pop-ul plin de strategii ale culorii, ale bucuriei. La mersul în malluri. Cînd îi întrebam pe studenții coreeni care mergeau cu burse în România ce le place cel mai mult să facă în timpul liber în București și-mi răspundeau că le place să meargă la mall, prima mea reacție era una contrariată. Ce putea fi mai comun, mai puțin diferit de ce aveau la Seul sau la Bundang decît să meargă într-un mall în București? Unde mai pui că mall-urile românești nici nu se prea compară cu avangardismul arhitectonic al suratelor lor seuleze, cu spectacolul luminozității lor luxuriante.

Nu era, totuși, nimic special în aceasta. Prima formă de ieșit din stresul cotidianului în care se aflau presupunea reconstituirea unor trasee cunoscute. Recunoșteau, în această formă de comunitate, globalizată, subțire, superficială, acea căldură de acasă pe care pierderea într-o mulțime le-o procura zilnic în imensitatea Seulului. Căutau destresarea mergînd pe aceleași trasee cunoscute. O făcusem și eu, o făcuseră și prietenii mei europeni, dar în sens invers, atunci cînd căutam, în după-amieze însorite de octombrie sau mai, lumina caldă a unei terase retrase. Să stai la o terasă înconjurat de lumina caldă a unei amiezi nu este un lucru foarte est-asiatic. Să stai în interioare, mici sau mari, foarte încălzite iarna prin pardosea sau foarte friguroase vara, ascuns de soare, e ceva foarte est-asiatic. În ambele culturi, occidentală și asiatică, călătoria prin care descoperi insolitul, aventurosul, neobișnuitul, vechea retorică a exoticului, interpretată și reinterpretată, domină narațiunile de călătorie de foarte multă vreme. Am căutat-o și eu de atîtea ori, de fiecare dată cînd simțeam că trebuie să schimb ceva în ritmul cotidian, ca oricare dintre noi care caută o ieșire din apăsarea zilnică. E și în aceasta o formă persistentă a mitologiei contemporane a insolitului, a nouului cu orice preț.

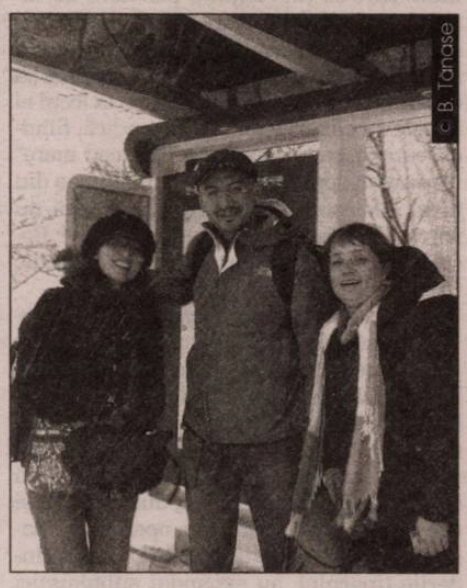

Cred că am început să mă lecuiesc de acest mod de evadare prin călătorie într-o dimineață de iarnă, într-o stație de autobuz din campusul dintre munți al universității Hankuk (care, ironic sau nu în acest context, se cheamă Global Campus). În dimineața aceea, chiar înainte să plecăm, a început să ningă strașnic, viscolind infernal. Nu era ceva deloc obișnuit pentru iernile coreene, foarte friguroase, dar nu cu atît de multe ninsori. Plecam împreună cu două prietene europene în Thailanda, Laos și Cambodgia, o călătorie pe care o plănuisem înainte de întoarcerea în România, ca un fel schimbare radicală de decor, atît cel coreean, cît și cel românesc – un *reboot* preventiv. Știam că în aceste țări e foarte cald, că aveam să călătorim cu toate mijloacele de transport posibile, așa că nu aveam de ce să ne luăm cu noi haine groase sau bagaje voluminoase care să ne încurce prea mult. Așa că ne-am luat niște geci destul de subțiri pe care să le putem ascunde bine în rucsac de îndată ce ajungeam în insulele calde. Dar afară era infernal: traficul îngreunat brusc, frig cumplit. Din mijlocul fulgilor viscoliți, imaginile unor plaje retrase din insulele thailandeze ori ale vreunui sat din cîmpiile roșii ale Laosului aveau asigurate deja calitatea de traseu neobișnuit, dar nu țineau deloc de cald. Dar, în acel moment, în stația aceea de autobuz, înghețați și dîrdîind de frig la maximum, așteptînd autobuzul care tot întîrzia și aducîndu-ne aminte de zăpezile mari de acasă, ne-am uitat unii la alții și am început să rîdem din tot sufletul. Eram trei neadaptați veseli, încercînd exoticul cu orice preț și iată că familiarul de acasă ne ajunsese fix cînd nu aveam nici o nevoie de el.

Acea imagine veselă mi-a rămas în minte mai mult decît templele din Luang Prabang și m-a însoțit și aici, în București, ori de cîte ori merg cu cineva drag în aceleași și aceleași locuri care mă fac să mă simt bine. E tot o formă de a o lua de la capăt, călătorind în cunoscut, doar că-i lipsește, de prea multe ori, o narațiune încîntătoare.

PUBLICITATE

www.nevoipersonalececbank.ro

Pârtiee...

sosește creditul de nevoi personale de la CEC Bank.

- Până la 90.000 lei
- Perioadă de grație de până la 12 luni
- Fără comision de analiză dosar
- Se pot refinanța creditele în lei sau în valută

Exemple de calcul:

DAE are valoare de 10,63% pentru un credit de nevoi personale acordat împreună cu un credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,20% (ROBOR 3M + 6,50 p.p.), rata lunară 360,13 lei, suma totală plătibilă de 17.646,17 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

DAE are valoare de 11,15% pentru un credit de nevoi personale acordat fără credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,70% (ROBOR 3M + 7,00 p.p.), rata lunară 363,50 lei, suma totală plătibilă de 17.811,27 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

CEC Bank

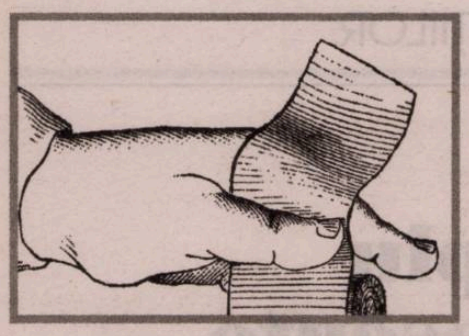

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Vlogger-ii, ilegaliștii media

V-ați uitat vreodată pe YouTube la Mickey Haș, Tequila sau basarabeanul Ilie și, dacă da, v-ați întrebat nedumeriți de ce s-ar uita cineva la așa ceva? Ei bine, aflați că toți cei trei, dar și Zmenta, Bromania și mulți alții sînt celebri pentru demograficele lor – adică puberi și adolescenți. Nebăgate în seamă de media de *mainstream,* vlog-urile – sau videoblog-urile – generează zeci de mii de vizionări pe postare și au sute de mii sau milioane de abonați la canalul respectiv, într-o epocă în care blog-urile preponderent text au încetat de a mai fi o mare noutate și un mare generator de trafic. Dar, din nou, ce găsește publicul, de regulă foarte tînăr, la acești oameni?

Un top 100 al vlog-urilor românești, lansat la începutul acestei săptămîni de agenția digitală Screen Native, ne permite să dăm un prim răspuns, tematic, la această întrebare. Din cei 100 de vloggeri, cei mai mulți se ocupă cu *gaming, entertainment, lifestyle,* ceva numit *„daily“,* modă, frumusețe și educație. Dacă unele dintre categoriile de conținut vorbesc de la sine, să zicem că diferența între *entertainment* și *lifestyle* ar fi că primul e mai degrabă de sex masculin, iar al doilea, de sex feminin – dacă ne gîndim la identitatea vloggerului – și că primul seamănă mai degrabă a umor, iar celălalt, mai degrabă a povești de viață. *„Daily“* – „zilnic“ – e o categorie care se referă mai degrabă la frecvență decît la conținut, iar existența ei sugerează faptul că videoblog-urile caută un gen de fidelitate care să țină agățați privitorii de canalul și personajul respectiv, de la un episod la altul, ca serialele TV. Iar în privința lui „Educațional“, veți fi poate surprinși să constatați că această categorie e la locul ei în cele 12 cazuri care și-o revendică, fiindcă, cumva, canale gen „Atenție, cad mere“ reușesc să spună povești despre lumea din jurul adolescenților într-un mod dacă nu foarte doct, cel puțin pe înțelesul lor. Restul topului mai cuprinde muzică, modă, frumusețe, fitness sau farse.

Interesantă e comparația între aceste arii tematice și ceea ce colportează, de regulă, presa clasică din România. La politică și economie, vedetele ziarelor de hîrtie încă din zorii presei, se adaugă sportul, zona de divertisment/mondenă și tematica feminină. Atunci cînd presa clasică s-a mutat pe Internet, ea a dus după ea și aceste arii. Însă vlog-urile, opera unor oameni proaspeți, lipsiți de rutina și deprinderile tiparului, au expandat subtematici din zona mondenă-feminină și au făcut categorii dominante din tipuri de conținut abordate doar sporadic de vechile media, ca jocurile de calculator și consolă.

Bine, dar cum arată un vlog? Nu aveți nevoie de autorul acestor rînduri ca să aflați de pe YouTube că vlogger-ii sînt de regulă foarte tineri și atractivi, dinamici și posesori ai unui debit verbal care pe alocuri riscă să te aiurească. Sînt, sau încearcă să fie, amuzanți și, adesea, pozitivi, chiar dacă, pe ici, pe colo, unul sau altul dintre ei își etalează fobiile sau supărările. Vloggerul te privește în ochi din ecranul calculatorului și are prea puțin din profilul de *hater* al fratelui lui mai mare, blogger-ul text, care se ascundea în spatele unui pseudonim. Pînă aici, lucrurile sînt observabile cu ochiul liber. Interesant e însă ce se întîmplă „în spatele“ camerei, din punctul de vedere al producției video. La propriu, acolo nu e, de multe ori, nimic – și cu toate acestea, vlog-urile arată bine din punct de vedere vizual. De la webcam-uri de calculator mai răsărite la GoPro-uri și la capturile de ecran cu care își ilustrează *gamer*-ii recenziile de jocuri, vlog-urile folosesc reurse video limitate, dar contemporane, cu bun-simț audiovizual. Se filmează și montează adesea ei înșiși și fac asta mai bine decît răsuflații autori de știri și reportaje de la TV. În cadru „se întîmplă“ adesea lucruri, deși pare că vorbim de o specie video în care ar trebui să te uiți fix, minute întregi, la un cap vorbitor. Amatorismul consacrat acum zece ani de YouTube e astăzi dotat cu camere video care filmează aproape la fel de bine ca acelea profesionale și cu un bun-simț vizual situat peste media televiziunilor dintr-o țară estică.

Egocasting *sau meserie?* N-am stat să numărăm în top 100, dar vlogger-ii români – și nu numai – au cu siguranță foarte rar peste 30 de ani și surprinzător de des, sub 20. Pare că la o asemenea vîrstă nu ai grijă materiale și nici a ședea în fața unei camere ca să te pui pe YouTube nu pare cel mai serios demers de carieră. Totuși, Bianca Adam-Tequila, ocupanta locului II în top, are un motto englezit care rezumă bine condiția vlogger-ului: „O să reușesc fiindcă sînt suficient de nebună încît să cred că pot“. Tequila – și ceilalți adolescenți sau tineri cu milioane de spectatori – cîștigă bani, și nu tocmai puțini. YouTube plătește, cu aproximație, între 200 și 700 de euro pentru un milion de vizualizări unui posesor de canal influent din România, dar la asta se adaugă, mai ales, sponsorizările de la diferite produse, de la pizza la cosmetice. Banii care vin din astfel de contracte sînt de ordinul miilor (chiar dacă nu multe) de euro. Suficient pentru soluțiile de producție economicoase, despre care am vorbit mai sus.

Una peste alta, o generație de public video crește odată cu noii ei idoli, deocamdată într-un fel de ilegalism media dat de felul cum media *mainstream* neglijează YouTube. Iar după YouTube vine Facebook, încă greu de ierarhizat în materie de video. Îi vom vedea pe toți cei numiți mai sus vreodată la TV? Dacă Mickey Haș, patriarhul videologging-ului (pare a avea puțin peste 30 de ani în imagini, nu i-am găsit vîrsta pe Net), a scris pentru Antena 1 și în top există și alte personaje care au cochetat cu alte canale media, răspunsul e mai degrabă pe dos: televiziunea se mută, încet-încet, acolo unde sînt acum vlogger-ii. Dacă aveți un televizor nu mai vechi de cîțiva ani, șansele să fi văzut pe el măcar un clip de YouTube odată sînt destul de mari.

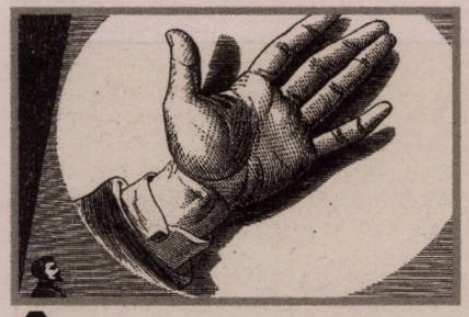

Adina POPESCU

portrete din mers

Multitasking și un ou pe zi

Într-o vreme alergam mult și fără rost. Pentru a-mi cîștiga existența, acceptam mai multe colaborări decît puteam duce, multe dintre ele plătite cu sume derizorii. În plus, mergeam mult pe teren pentru diferite jobulețe care aveau tangență cu jurnalismul. Treceam cu destulă lejeritate de la unul la altul, poate și pentru că eram foarte tînără. Însă habar n-am acum cît de bine duceam totul la bun sfîrșit. Îmi amintesc că am fost foarte mirată cînd mi-a povestit Dan C. (Mihăilescu) teoria lui cu oul, de fapt mai mult o glumă. Filmasem cu el un pilot de emisiune care n-a mai fost difuzată niciodată, a rămas încremenită în proiect, ca multe dintre încercările de atunci. Dacă nu cunoșteai pe cine trebuie, pur și simplu nu se legau lucrurile. Filmările duraseră două ore, se terminaseră puțin înainte de prînz, stăteam cu toții la o cafea, conversația era plăcută. Mai ales că Dan C. își încheiase „munca“ pe ziua respectivă. Mi-a spus atunci că el nu face decît un singur lucru important într-o zi, duce la îndeplinire o singură sarcină, iar în cazul de față sarcina fusese filmarea noastră. În rest, citește, bea cîte un pahar de vin, își trăiește pur și simplu ziua respectivă, bucurîndu-se de mărunțișurile ei, fără alte obligații. „Fac un ou pe zi!“, a zis el zîmbind. N-are nici un rost să te străduiești să-ți iasă mai multe „ouă“ și de ce ai face-o? Pentru cine? Un singur „ou“ e suficient, e o datorie îndeplinită, după care îți poți părăsi cuibarul (creativ or ba). A doua zi, un alt „ou“ și tot așa.

Discuția aceea m-a urmărit peste timp, mai ales cînd am dat de job-uri (la mine sau la alții) care prespuneau înainte de toate *multitasking* – capacitatea de a duce la îndeplinire mai multe sarcini diferite, într-o perioadă scurtă de timp. Job-ul de jurnalist este, de fapt, unul dintre ele – scrii, redactezi, mergi pe teren, iei interviuri, mai nou filmezi, fotografiezi, postezi pe net. *Multitasking*-ul e la putere și în mai toate job-urile de tip *corporate.* Pe lîngă omniprezentul „spirit de echipă“, e o condiție care presupune că angajatul este dinamic și destupat la minte, poate să facă față mai multor *deadline*-uri care se suprapun și altor situații stresante. Culege polenul și, în același timp, face și mierea. Iar dacă tot sîntem în zona de comparații cu regnul animal, ne putem imagina un păianjen care își țese pînza în timp ce se uită la TV, leul care joacă table în timp ce vînează, pinguinul care croșetează în timp ce-și clocește oul? E amuzant, însă imposibil. Doar omul a ajuns la acest încîntător grad de evoluție, cel de a face mai multe lucruri în același timp. Desigur, s-a scris mult pe tema *multitasking*-ului. Ca un amănunt, termenul a apărut în 1965, într-un ziar al companiei IBM, într-un articol care descria cît de „deștept“ este IBM System/360 și cum poate să îndeplinească mai multe sarcini simultan. După aceea, termenul s-a extins la oameni care se pare că încearcă să ajungă din urmă computerele. În anumite studii s-a demonstrat că o astfel de abilitate umană, de fapt, nu există, nu înseamnă decît risipă și deficit de atenție. Omul nu este în stare să îndeplinească decît o singură sarcină, să facă un singur „ou“. O duce la capăt și se apucă de alta. Însă angajatorii n-au mai ținut cont de aceste studii, odată ce au introdus în descrierea job-urilor *multitasking*-ul.

În societatea noastră, discuția se poate extinde. *Multitasking*-ul li se potrivește românilor ca o mănușă, pentru că, precum se știe, se pricep la orice. Îți vine o echipă de zugravi acasă. Îți declară de la bun început că ei fac de toate – dau cu bidineaua, repară, dărîmă pereți (în concluzie, sînt și constructori, și au viziuni de arhitecți). Cu gresia și faianța rezolvă tot ei, nu se pune problema să chemi faianțari special pentru asta. Ce, ei nu au tot două mîini? Meseriașul român e născut *multitasking,* înainte de computerul IBM. Apoi „s-ar băga“ (dacă îi lași) și un pic pe la țevile din baie și pe la instalația electrică. Cu cît e mai mult de muncă, cu atît e comanda mai substanțială. La final, își trimit și nevestele să-ți facă curat după ei. Alți bani. Dar „te-au rezolvat“. Totul se face de mîntuială și în mult mai mult timp decît preconizai la început. Și te costă triplu. Specialiștii în aparate de aer condiționat, pe timp de iarnă, cînd nu mai e sezon, devin specialiști în centrale termice. Cînd chiar n-au ce face, mai repară și frigidere. Șoferii din televiziuni sau de pe la studiourile de film devin în scurtă vreme producători: „Ce, parcă nu știu eu cu ce se mănîncă filmu' ăsta?“ După o vreme, operatorii nu mai sînt mulțumiți cu statutul lor (de „tehnicieni“ care nu iau laurii și, în fond, ei au filmat filmu', nu-i așa?) și vor să fie regizori. Poeții se apucă de artă modernă și de instalații, criticii devin scriitori și tot așa. Nu mai înțelegi, de fapt, cine la ce se pricepe cu adevărat. Nu zic că e greșit, însă la un moment dat începe să devină obositor și neproductiv. Și, nu știu alții cum sînt, însă mi-aș dori să trăiesc într-o țară în care anumiți oameni să se priceapă la anumite lucruri. Să știu că, dacă am nevoie de o șaibă perfectă, pot să merg la omul care face cele mai bune șaibe, iar în timp ce lucrează la șaiba mea nu-i mai face altuia o piuliță. E adevărat că, în domeniile creative, lucrurile se pot completa și combina cu succes și chiar originalitate. Însă în scurtă vreme și acolo va fi o varză totală, atîta timp cît părinții din prezent îi învață de mici pe copii cu *multitasking*-ul, îi dau și la pian, și la desen, și la actorie, și la balet. Simultan. Și îi încurajează, le spun că sînt buni la toate. Oare ce-o să se aleagă de acești copii?

De ceva ani încoace, nu mai suport *multitasking*-ul. Îmi place să fac mai multe lucruri, însă nu deodată. Aș vrea să termin pe îndelete o „sarcină“ (creativă), să mă bucur de ea, să-mi iau o vacanță înainte să mă apuc de alta. Aș vrea să fac doar un „ou“ pe zi și mă gîndesc cu duioșie la Dan C. și la chipul lui senin și într-un fel mulțumit cu care a plecat de la filmarea noastră, după ce „oul“ său venise pe lume. Și sînt zile în care n-am chef să fac „ouă“ deloc, pur și simplu nu-mi vine. Atunci ies pe stradă, merg în Piața Obor, mănînc mici și beau bere ieftină, joc un joc, citesc sau văd un film bun. Și nu mi se pare că am trăit deloc degeaba. Nu în fiecare zi trebuie să avem satisfacția datoriei îndeplinite care mie, cel puțin, mi-a fost insuflată din copilărie, prin niște versuri tembele: „Cînd te duci seara la culcare / Și-ți pui o mînă sub obraz, / Să te ntrebi cu-ngrijorare / Ce am făcut eu oare azi?“ Uneori e minunat să spui: azi nu am făcut nimic.

Mihnea RUDOIU

Curajul de a avea curaj

Servite în calupuri de o calitate îndoielnică, *input*-urile motivaționale au devenit omniprezente. Au inundat viața dincolo de cota de avarie și nu există ungher al minții și inimii căruia oameni de știință sau artiști să-i fi rezervat zeci de ani, în strădania continuă de a descîlci firea umană, și care să nu poată fi sintetizat, pe rețelele de socializare, într-o pastilă efervescentă care, îngurgitată pe nerăsuflate, să pișie plăcut neuronii cititorului, făcîndu-l să se simtă cîteva secunde mai inteligent cu zece cuvinte.

Sfaturi despre orice stau azi la îndemîna tuturor. „Cutărescu a spus două puncte *crash boom bang wow*" pare a fi soluția la fiecare din problemele cu care ne confruntăm. Numai că ele nu dispar, sînt eludate. La fel ca viața pe Facebook, care nu desființează realitatea, ci o face puțin mai insesizabilă, suprapunînd peste ea vălul Instagram-ului și al Photoshopului și uitarea generată de *like*-uri și postările de pe *wall*.

Deja e un fapt acceptat, ce cochetează cu zona turismului, că rețelele de socializare reprezintă un indice al alienării de lumea reală. Cu cît mai mult timp petrecem pe net, cu atît mai săracă și nesatisfăcătoare e viața dincoace de biți.

Însă problemele individuale rareori vor fi rezolvate prin evadarea într-o existență virtuală. Acolo poți găsi un fals punct de echilibru, aflat la confluența multiplelor identități confecționate și care, temporar, reușește parțial să „fenteze" ființa adevărată, precar suspendată deasupra lumii reale, dar dezamăgitoare. Acest simulacru de oglindă, în care fiecare își studiază atent orice zîmbet și se reflectă cu gesturi elaborate, are un aport insignifiant la viața adevărată. Cel mai vizibil e la aceia care își dirijează dorința de a fi plăcuți cu atîta măiestrie în online că, atunci cînd aceasta e răscumpărată în *like*-uri, eul li se transformă într-o creatură cvasimitică, pe care le e și teamă să o scoată afară, ca nu cumva aura să se disipeze prea ușor la lumină.

O asemenea oglindă, ale cărei mecanisme sînt operate pentru a obține un rating mai bun al sinelui virtual, nu le transmite nimic cînd sînt acasă, între patru pereți, și repaosul îi obligă să mediteze asupra vieții pe care o duc.

Ori de cîte ori decupăm tablouri multicolore dintr-o fictivă viață bucolică, ne ciopîrțim pe noi. Dar *mundus vult decipi*. Lumea vrea să fie înșelată. Lumea iubește înșelăciunea pentru a se autoproteja. Eroarea fundamentală, trecută cu vederea pentru că s-a înrădăcinat în substanța mentală a multora, e că societatea încurajează înșelăciunea prin gîndirea și comportamentul zilnic al tuturor celor care o compun. Iar o eroare asumată colectiv pare mai puțin nocivă datorită caracterului ei universal.

Însă, în momentele de sinceritate, rare sînt persoanele care nu se înșală cu privire la cum ar trebui să se desfășoare relațiile interumane, la ce și-ar dori să facă în timpul liber, la tipul de persoane ce le-ar fi trebuincioase, la felul în care ar trebui să fie tratate și să îi trateze pe ceilalți, la lucrurile de care ar avea nevoie indispensabilă, la job-urile care li s-ar potrivi și deciziile pe care ar urma să la ia. Știu, dar nimeni nu are decît o idee încețoșată despre ce trebuie concret făcut.

Paradoxul e că pastilele efervescente din zece cuvinte inteligente ale somităților defuncte și mai puțin defuncte de pe mapamond le răspund cu o elocvență însuflețită, 24 de ore din 24, tuturor întrebărilor cuibărite în cap. Ignoră răutatea! Urmează-ți visul! Dă-te de-a dura! Fă ce simți! Dar, oh, și ce-ți place! Și, mai ales, ce te face fericit! Trăiește clipa! Bucură-te de ea! Vizitează globul pămîntesc! Iubește! Cîntă în ploaie! Dansează în băltoace! Miorlăie în pat! Ș.a.m.d.

Asemenea îndemnuri, variațiuni pe aceeași temă, par a traduce frămîntările, uimirile, nehotărîrile, așteptările și dorințele individuale, dar scot în evidență mai ales neputința de a le pune în practică. Căci, luîndu-le în serios, autorul îți sădește în minte acel soi special de luciditate pe care îl dau doar prostia și ignoranța.

Motivul, foarte banal, e că elanurile sentimentale către *dolce far niente* și starea de Zen, așa cum sînt ele formulate de unii și alții, sînt greu puse la încercare cînd: a) job-ul îți solicită nervii și răbdarea în locul creativității și IQ-lui; b) banii puși deoparte în fiecare lună abia îți ajung pentru un week-end la Herculane; c) babuinii și grohăitoarele lor partenere botoxate sînt modelele celor din preajmă; d) ce ai învățat la școală valorează infinit mai puțin decît maneaua lui Salam; e) relațiile fluctuează între rateuri și inexistența celuilalt; f) compromisurile, ce ar fi trebuit să aibă un caracter provizoriu, nu aduc îmbunătățiri semnificative pe termen lung, ba se și se înmulțesc; g) anii fug din viața ta mai repede decît Usain Bolt la Jocurile Olimpice h) iluziile cad secerate ca inteligența celor ce capitulează, zi de zi, în fața emisiunilor pentru oligofreni.

În final, chiar și cei mai naivi, odată ce s loviți zdravăn de realitate cu leuca-n cap, pricep cît de cît că trăiesc într-o lume populată cu fantasme dezordonate în care mulți aleg să creadă deoarece, astfel, și fantasma proprie ar avea mai multă consistență. Pricep, dar ce ar putea face? O întrebare mereu actuală.

Eternele lămîi stafidite.

Răspunsurile, *via „famous quotes"*, se adăpostesc și ele în liniștea calmantă și protectoare a nemuritoarelor umbrele croite din clișee: să ai puterea să o iei de la capăt (încă o dată), să îți păstrezi nealterate idealurile, să ții minte că viața ta e în mîinile tale, să nu te lași afectat de minusculul inconvenient că eforturile și implicarea par a nu duce niciodată nicăieri, să nu repeți greșelile din trecut *(sic!)*, să nu lași greutățile să-ți fure zîmbetul sau să-ți răpească plăcerea de a plăti zece ani rate la mobila de bucătărie, să-ți prepari eternele cocktailuri delicioase din eternele lămîi stafidite pe care viața ți le-aruncă-n meclă etc.

Toate astea se cunosc, te-ai lovit de ele de o sută de ori doar în ultima săptămînă pe Internet și le-ai auzit repetate, cu o intonație sacrosanctă, la toate conferințele ținute de oameni frumoși, cu zîmbet relaxat și atitudine inspirațională.

Dar mereu intervine ceva. Așa cum, în trecut, năvălirea Hoardei de Aur a mongolilor a împiedicat Rusia să participe la Renașterea europeană, în prezent, năvălirea unei hoarde invizibile în viața individului îl împiedică să participe la renașterea sa spirituală. Pentru că, oricît am rosti sloganuri de îmbărbătare, va fi problematic modul în care s-ar putea (auto)educa natura individuală într-o cultură în care facultățile centrate pe cultivarea unui stil de viață care să o reprezinte sînt în pericol de-a fi destrămate de preeminența laturii tehnologice asupra celei umane, de intervenția unei ordini de necesități fatale greu de ignorat, de interdicțiile sociale care o împiedică să se manifeste conform sieși, dar și de interminabilele conflicte izvorîte din prea multe idealuri și moduri de a trăi, sfaturi și nevoi de validare.

De aici împunsăturile confuziei, dificultatea de a angaja întreaga ființă în ceva concret sau inutilitatea curajului de a face ce dorești. Nu pentru că oamenilor le-ar lipsi dorința de a fi utili (sieși și comunității), voința de a face o schimbare radicală, ambiția de a-și depăși condiția, curajul ori fiindcă nu au habar ce vor de la viață.

Însă, aparent, sînt la îndemînă atîtea opțiuni, perspective și posibilități că nu îți vine a crede în precaritatea și/sau falsitatea lor. Soluțiile la problemele cu care omul modern e confruntat sînt servite cu atîta promptitudine încît e incredibil de ce, aflîndu-le, acestea se încăpățînează să rămînă insurmontabile. La fel, există atîta veselie și fericire în mediile de socializare încît statisticile ce vorbesc de singurătate, depresie și nefericire la nivel global par a împrumuta un aer de chinezărie făcută pe vapor sau, mai grav, seriozitatea unui doctorat făcut în universitățile românești. Iar revistele *glamour* emană atîta poftă de viață și de succes că nu înțelegi cum de oamenii fără job și cei care trăiesc de azi pe mîine, deși devorează asemenea droguri ale mass-media, nu vor să își schimbe destinul în acord cu ceea ce citesc.

Am putea merge mai departe, la predilecția stupefiantă a numeroase persoane către oficianți ai corupției, vulgarității, minciunii, mitocăniei și indiferenței (inclusiv față de cei ce îi susțin), ca să înțelegem că organizarea vieții prin trasarea unui cadru eminamente rațional constituie o abordare neinspirată, iar tentativele de îmbunătățire a ei doar prin tapetarea spiritului cu *bon mots* și alte mostre de înțelepciune culese din online riscă să devină un regres la infinit.

Viața nu doar că e complexă și are multe aspecte, dar produce cohorte de oameni slab educați care, convinși că ignoranța lor e calea către adevăr & dreptate, împînzesc plini de seninătate societatea cu acele trăsături care, în capul lor, fac din individ un om ales, impunîndu-le ca etalon și pe cei care le întrupează drept modele. Întrucît forța lor rezidă în numărul mare al celor ce o compun și întrucît numărul lor crește de la o zi la alta, puțin cîte puțin, inconștient și chiar fără voie, aceștia demontează întregul ansamblu al unei societăți funcționale, tocindu-i ascuțișurile și sporind imperceptibil alienarea individului care, copleșit de oboseală, neputință și lehamite, ajunge să-și piardă sensul propriei structuri interioare.

Cronologia dezastrului social la care asistăm nu poate fi datată cu ușurință. Nimeni nu poate spune cu certitudine dacă și cînd se va produce lovitura fatală. Poate nici nu va exista. Poate nici nu asistăm la vreun dezastru. Caracterul speculativ al oricărei predicții e ușor de pus la îndoială și ridiculizat. În ultimă instanță, ce decizii luăm, ce facem cu noi înșine, cum preferăm să trăim și ce lăsăm moștenire va fi responsabilitatea fiecăruia. Care, cumulate, ne vor afecta pe toți.

Și, deoarece am menționat că rareori citatele vor reuși să ne scoată din dărîmăturile în care viața ne aruncă, voi încheia, în răspăr, tot cu un citat, însă unul ce nu are această pretenție, căci nu promite nimic și nu îndeamnă la nimic. În schimb, descrie foarte bine ce cred despre lumea în care trăim. Hai, să fie primit!

„...tocmai fiindcă m-aștept la prea puțin din partea condiției umane, perioadele de fericire ale omului, progresul său parțial, eforturile lui de-a o lua de la capăt și de a continua, toate mi se par niște lucruri grozave, care aproape compensează masa monstruoasă de nenorociri și înfrîngeri, de indiferență și greșeală. Dezastre și prăbușiri vor mai fi; dezordinea va triumfa, dar și ordinea, fie și numai din cînd în cînd. (Marguerite Yourcenar, *Memoriile lui Hadrian)*

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

Dorin BODEA

Sînt un pericol social?

ABC-ul PSIHOPATULUI de Succes

Un proverb foarte răspîndit în cultura occidentală ne spune că „este un mare prost cel ce nu se consideră deștept". În acest caz, „deștept" înseamnă mai „bun", mai vrednic, superior celorlalți din punct de vedere al competențelor și moralității.

O serie de studii psiho-sociologice confirmă această credință populară demonstrînd că cei care au o părere foarte bună despre ei înșiși sînt adesea mai performanți în ceea ce fac, reușesc să facă față mai bine temerilor și stresului, sînt mai îndrăzneți și mai competitivi în comparație cu ceilalți. Drept urmare, am putea crede că e „mai bine", că e util pentru noi înșine să ne considerăm „deștepți", mai „buni" în comparație cu ceilalți. Evident că autoaprecierea „mai bun" decît ceilalți ar trebui să fie cu măsură și că poate aluneca lesne în semnificativ „mai bun", „diferit", „altfel" decît ceilalți. Iar această depărtare din ce în ce mai mare față de semenii lui nu face cinste omului în general, indiferent de cultura în care trăiește. Căci o astfel de diferențiere seamănă vrajbă între oameni și-l poate face pe om să devină neom cu semenii săi...

Cultura occidentală și „normalitatea superiorității"

Înveștimîntați în straie de occidentali, să ne considerăm „un pic mai buni decît ceilalți", chiar dacă este o tendință egoistă, este una sănătoasă pentru noi ca indivizi și este împărtășită de majoritatea semenilor care trăiesc alături de noi. Dar să reținem doza, „un pic mai buni" și nu semnificativ superiori, deosebiți, altfel. Este ceea ce în psihologia socială se numește „eroarea onestității", adică este omenesc să te vezi „puțin mai bun" decît un altul. Dar constatarea faptului că e „bine" pentru noi înșine, ca indivizi, să ne considerăm „deștepți" nu înseamnă că la fel stau lucrurile și pentru cei din jurul nostru, cei cu care ne comparăm și în funcție de care ne apreciem astfel.

Cît de „bine" este pentru cei din jurul nostru să ne considerăm superiori lor este o cu totul altă poveste decît cea pentru sine. Și chiar dacă acceptăm că tendința de a ne demonstra superioritatea vine chiar din străfundurile naturii umane, din însăși programarea noastră evolutivă, nu este lipsit de interes să ne gîndim în ce măsură această înclinație omenească este exacerbată și chiar deformată și denaturată de cultura și societatea în care trăim.

Și așa cum cultura completează natura umană și poate să o umple de conținut, să-i dea consistență și direcție, la fel de bine cultura poate specula natura umană și să o umple de fals, de neautentic și de grotesc... În cartea sa *Efectul Lucifer,* Philip Zimbardo, autorul celebrului experiment social din închisoarea Stanford, pune în discuție însăși natura umană: oamenii se nasc răi sau devin răi? Răul vine din interiorul nostru sau din exterior, din societate?

Concluzia autorului poate părea uimitoare la prima vedere: sîntem potențiali criminali și trăim într-o eră a uciderii în masă. Și nu este deloc surprinzător că răul vine din exteriorul nostru, din societatea și cultura în care trăim. Dovada constă în cele peste 50 de milioane de crime ale secolului XX în numele unor ideologii.

Trăim
într-o eră a uciderii în masă.

Concluzia experimentului este că nu subevaluarea este cea care îi face pe oameni să devină un „pericol social", să comită infracțiuni, să aibă probleme la serviciu și în relațiile cu alții, ci supraaprecierea. Astfel, persoanele cu o supraapreciere înaltă devin potențiale pericole sociale în momentul în care aprecierea lor, într-o anumită situație, le este amenințată (vezi Wilhemina Wosinska, *Psihologia vieții sociale*, București, Editura Renaissance, 2005, p. 60).

Lucifer și păcatul suprem, superioritatea

Vladimir Putin spunea într-un interviu, referindu-se la Occident, că se consideră superior și că, în mod firesc, așteaptă de la toți ceilalți, implicit de la ruși, să-l imite, să-l ia drept referință. Dar, în opinia fostului tovarăș, și cultura rusă este una superioară, care vrea același lucru: să fie imitată. Drept urmare, ne putem întreba: cum ar putea să existe o colaborare între aceste două culturi ca între doi parteneri?

În cultura creștină, superioritatea este păcatul suprem, păcatul lui Lucifer (îngerul alungat din Împărăția Cerurilor și devenit Satana), păcatul care le depășește ca potențial pericol pe toate celelalte (lăcomia, trufia etc.). Astfel, să te consideri superior înseamnă să săvîrșești păcatul lui Lucifer, care, după cum spunea Dante Aligheri, reprezintă sursa celor mai extreme păcate, numite și „păcate ale lupului". În sens psihologic, Zimbardo traduce păcatul lui Lucifer cu „a avea o gaură neagră interioară atît de profundă încît nici banii și nici puterea nu o pot umple" (vezi Philip Zimbardo, *Efectul Lucifer*, Editura Nemira, București, 2009, p. 22). Iar acum haideți să vedem cît de profundă este gaura neagră dinlăuntrul semenilor noștri, locuitori ai spațiului carpato-danubiano-pontic.

„Efectul Lucifer" la angajații români cu studii superioare

Într-adevăr, banii și puterea reprezintă cele mai împărtășite valori de către majoritatea angajaților români cu studii superioare. Dar asta nu-i oprește să săvîrșească păcatul suprem. Superioritatea față de semenii lor este, nu de puține ori, fără măsură. Studiile realizate de Result Development în perioada 2010-2014 pe angajați români cu studii superioare evidențiază, după cum spunea Vintilă Mihăilescu, disonanța socială dintre ei, o ruptură socială care împiedică orice formă de colaborare.

Iată doar cîteva exemple, în tabelul alăturat, de atribute prin care cei mai mulți români se autoapreciază semnificativ superiori față de ceilalți români.

Sursa: Result Development. Rezultatele studiului despre caracteristicile cultural-comportamentale ale românilor publicate în volumul *Românii, un viitor previzibil?* evidențiază o diferență semnificativă între sine (noi) și ceilalți români (ei). Rezultatul comparației dintre noi și ei (prin *ei* înțelegînd ceilalți români) referitoare la cele 80 de atribute comportamentale studiate ne arată că un procent de 95% din noi se definește ca fiind semnificativ diferit de celălalt român (de ceilalți români). Cu alte cuvinte, 76 din cele 80 de comportamente analizate înregistrează diferențe semnificative statistic cînd este vorba de cum sîntem noi și cum sînt ei (ceilalți români).

De exemplu, 82,3% din cei aproape 1200 de participanți se consideră semnificativ superiori în ceea ce privește comportamentul civilizat. Dacă ar fi după ei, civilizații, ceilalți români, aproape toți, sînt niște mîrlani. Cam la fel stau lucrurile și cu loialitatea, disciplina, perfecționismul, integritatea, competența etc. *Pattern*-ul de gîndire și de comportament al superiorității este următorul: eu sînt perfect, tu trebuie să te schimbi! Pericolul social, în acest caz, este că tu nu poți exista așa cum ești, așa cum vrei, ci trebuie să te schimbi pentru a răspunde așteptărilor și exigențelor mele, oricare ar fi ele, oricum ar fi, mult mai bune decît ale tale.

Natura umană versus *cultura superiorității*

De unde provine acest rău social? Din însăși natura umană sau din exterior, din mediul social? Conform lui Zimbardo, răul provine din societate, din modelul cultural pe care-l învățăm de mici copii, din toate credințele și presupozițiile pe care le împărtășim fără a le mai pune în discuție. Și gîndul lui Confucius, încă de acum aproape 2600 de ani, „înlăuntrul nostru sîntem la fel, cultura este cea care face diferența" e în același spirit. Astfel, nu este exagerat să vorbim despre o cultură a superiorității care reușește să denatureze, să dezrădăcineze natura umană. Mai mult decît atît, într-o cultură a superiorității, individul poate cu ușurință să dezvolte un adevărat complex mesianic, semnul distinctiv al narcisistului fără limite: superior, deosebit, altfel. Și ne putem întreba retoric: cîți dintre semenii noștri se consideră semnificativ superiori la capitolele integritate, competență, inteligență? Iată „Efectul Lucifer" în acțiune pe plaiurile mioritice.

Andrei Pleșu spunea că definitoriu pentru spiritul european modern este spiritul autocritic, capacitatea de a lua distanță față de sine. Dar și în cazul culturii occidentale sesizăm acum, în postmodernitate, o tendință excesivă de su-

Nr. C	Caracteristici cultural-comportamentale	supraevaluare	subevaluare	evaluare similară
		superiori celorlalți	inferiori celorlalți	la fel cu ceilalți
1.	Comportamentul civilizat	82,3%	5,9%	11,8%
2.	Loialitatea	76,7%	7%	16,3%
3.	Disciplina	76,2%	6,3%	17,5%
4.	Perfecționismul	76%	8,9%	15,1%
5.	**Integritatea**	**72,5%**	**8,8%**	**18,8%**
6.	Respectul față de reguli	71,9%	8,4%	19,7%
7.	Deschiderea spre învățare	71,5%	6,7%	21,7%
8.	Standardele personale înalte	67,9%	13,3%	18,8%
9.	Colaborarea, cooperarea	66,2%	7,3%	26,6%
10.	**Competența**	**62,7%**	**8,8%**	**28,5%**
11.	Perseverența	61,8%	10,1%	28,1%
12.	Generozitatea, altruismul	61,3%	9,6%	29,1%
13.	Orientarea către viitor	60,3%	11,4%	28,3%
14.	Competitivitatea	48,5%	17,2%	34,3%
15.	**Inteligența**	**44,8%**	**13,1%**	**42,1%**

pradimensionare a tot mai mulți indivizi. Cultura superiorității își întinde tentaculele și dezrădăcinează chiar pilonii care au stat la baza formării ei: „cunoaște-te pe tine însuți" și „nimic în exces".

Ronald Inglehart, directorul World Values Survey, analizînd transformările valorilor indivizilor din societățile occidentale începînd din anii '70-'80, a sesizat trecerea de la valorile materialiste, care prețuiau securitatea economică și fizică, la altele noi, care valorizează autonomia și exprimarea sinelui. Această transformare a fost numită de Inglehart „revoluția silențioasă", fiind produsă de schimbarea valorilor intergenerаționale. Dar valorizarea din ce în ce mai densă a exprimării sinelui nu este altceva decît o revoluție a sinelui, a imaginii de sine, care își construiește propria sa lume în care să trăiască după bunul plac. Într-o astfel de lume, sinele se vrea stăpînul absolut și pentru asta are nevoie de un celălalt inferior. Nu face altceva decît să se mărească pe sine, să se considere semnificativ superior celorlalți, iar cu ceilalți să dea de pămînt.

Cultura superiorității și doza de psihopatie: sînt un pericol social?

Modelul cultural în care trăim, încurajîndu-ne să ne considerăm „mai buni" decît ceilalți, declanșează o adevărată revoluție a superiorității sinelui nostru care nu se mai raportează preponderent la sine, la autodepășirea realizărilor anterioare, la a fi „mai bun decît ieri", ci la ceilalți. Și tocmai aici este marea șmecherie și, totodată, capcana din care nu mai are scăpare. Raportarea la ceilalți nu-i vizează pe cei mai buni, ci, de cele mai multe ori, pe cei mai slabi. Cu cei mai buni ca el nu se compară, ci îi ponegrește apelînd la arsenalul său de scenarii și jocuri politice. Strategia lui este una a promovării mediocrității care-l definește. Se asociază cu cei asemeni lui și mulțimea astfel constituită începe să mănînce din calea ei tot ceea ce a fost frumos, valoros și trainic ca reușite ale colaborării între oameni.

În consecință, modelul cultural care ne încurajează să fim „mai buni", să fim superiori celorlalți ne învață, treptat, cum să devenim un „pericol social" pentru aceștia. Și de aici pînă la psihopatie nu mai e decît un pas. În înțelegerea comună, un psihopat reprezintă simbolic „răul", fiindu-i asociate acțiuni intenționate de a provoca rău altora. Conform DEX, persoana psihopată suferă de o tulburare de personalitate, de comportament și de caracter.

Kevin Dutton, autorul cărții *Înțelepciunea psihopaților,* detaliază principalele caracteristici ale acestora: *respectul de sine exagerat, lipsa empatiei care se bazează pe atenția noastră la celălalt* (sîntem atît de absorbiți de propria persoană încît nu-l mai vedem pe celălalt; celălalt nu mai este important pentru noi și, astfel, încetează să mai existe), *o conștiință de sine scăzută* (lipsa privitului în oglindă, a spiritului critic față de sine, a capacității de a lua distanță față de sine), *un accentuat instinct de supraviețuire, putere, dominare* etc. (vezi Kevin Dutton, *Înțelepciunea psihopaților,* Editura Globo, București, 2013).

Toate aceste caracteristici ne duc cu gîndul că o cultură a superiorității poate să devină o cultură a psihopaților, un model social și cultural în care ai nevoie de o doză de psihopatie pentru a fi, pentru a exista. Și, într-un astfel de scenariu, nu este deloc exagerat să ne imaginăm că sîntem un „potențial pericol social", un „potențial criminal social" în măsura în care ne supraapreciem în raport cu ceilalți.

Pericolul supraevaluării: mediocritatea care vrea să schimbe lumea

Un studiu realizat de Justin Kruger și David Dunning la Universitatea Cornwell în 1999 a atras atenția prin titlul său neobișnuit: „Incompetenți și în necunoștință de cauză". Conform studiului, persoanele cu cel mai scăzut nivel de pregătire își supraestimaseră competențele, astfel că cei mai incompetenți, cei mai slab pregătiți 25% s-au supraapreciat mult peste medie. Dar descoperirea surprinzătoare a fost evidențiată de modul în care se autoapreciau persoanele cele mai competente care și-au evaluat propria performanță ca fiind de nivel mediu.

Concluzia studiului a fost că persoanele talentate manifestau convingerea că ceilalți sînt la fel ca ei. Alte studii realizate de Eichinger și Lombardo ne demonstrează faptul că majoritatea oamenilor își supraestimează competențele. În același timp, concluzia acestora este că, în majoritatea cazurilor, cariera celor care își supraevaluează competențele se încheie cu deraieri sau demiteri.

La polul opus, cei care își subevaluează competențele au șanse mai mari de promovare. Explicația este că persoanele care se subapreciază sînt deschise la învățare și *feedback*, doresc să-și dezvolte competențele și nu manifestă autosuficiență (vezi Robert Kaiser, *Riscul accentuării punctelor forte,* Editura Curtea Veche, București, 2011, pp. 94-95).

Concluzia acestor studii se impune: puțină modestie și subapreciere este benefică, mai ales pentru persoanele care ocupă funcții de conducere.

Sînt un pericol social?

Măsura în care mă consider superior față de ceilalți este măsura în care pot deveni un pericol social în comunitatea și societatea în care trăiesc. Iar asta înseamnă că am în interiorul meu o „gaură neagră" mai mare sau mai mică, în care tot ceea ce cade este zdrobit de forța ei gravitațională. Orice sclipire de lumină, de frumos și de adevăr din partea seamănului meu este înghițită complet și pentru totdeauna.

Dar Zimbardo este optimist. Propune un model prin care să rezistăm influențelor exterioare negative: să ne recunoaștem greșelile, să ne transformăm neatenția în atenție, să ne asumăm responsabilitatea și identitatea unică, să ne luptăm împotriva autorității nedrepte, să ne cultivăm independența și să nu facem compromisuri pentru a fi acceptați de grup, să conștientizăm încercările de influență din jurul nostru, să nu ne sacrificăm libertățile personale și să fim atenți la patologia gîndirii de grup (vezi Philip Zimbardo, *op. cit.,* pp. 682-689).

Deși Zimbardo își păstrează doza de optimism, probabil că nu cunoaște îndeajuns de bine modelul cultural românesc. Aici, invidia și fatalismul alimentează din plin „găurile negre", adică complexele de inferioritate sînt susținute în forță de aparenta superioritate mesianică a majorității față de majoritate. Cu toate acestea, și noi putem să ne păstrăm o doză de optimism sperînd că, în realitate, găurile negre nu există, ci sînt doar o poveste inventată de cîțiva fizicieni...

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

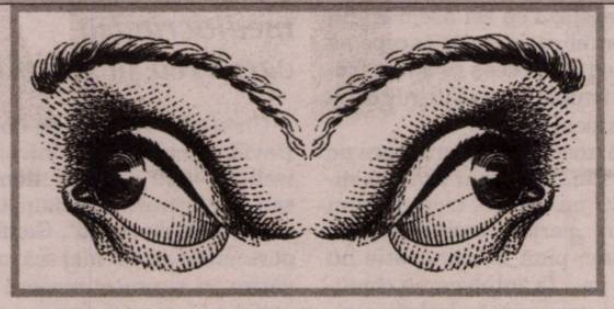

FIEȘTECARE CETĂȚEAN SE STRECOARĂ SUAV PE UN NORIȘOR, ÎNSOȚIT DE SUPĂRARE, ENERVARE, FRUSTRARE, EGALE CA DIMENSIUNE

■ Pe un banner electoral cu fotografia lui Călin Popescu Tăriceanu scrie așa: „Îți redăm pensia“. Deduc că al doilea om în stat încă n-a aflat că pensiile nu sînt „date“ și „redate“ de stat sau de partid, ci plătite din contribuțiile cetățenilor care lucrează. Așa că i-aș propune și alte cîteva chestii numai bune de scris pe bannere: 1) „Mai întîi și-întîi că dacă e republică, nu mai plătește niminea bir!“; 2) „Al doilea că fiștecare cetățean ia cîte o leafă bună pe lună, toți într-o egalitate“; și 3) „Pensia e bașca, o am după legea veche, e dreptul meu“. Dar trebuie să le pună între ghilimele și să citeze sursa: Conu Leonida. (**M. V.**)

■ Printre știrile de pe Yahoo!, legate (apocaliptic sau nu) de alegerile din SUA, se strecoară suav următorul titlu: „Toarnă apă fierbinte în vasul toaletei. Rezultatul este uimitor!“ (**A. P.**)

■ Trei caricaturi post-alegerile americane: cea a Lianei Finck cu o siluetă de femeie mîzgălită, însoțită de *caption*-ul: „Eram femei. Eram pline de speranță“; cea a lui Steinberg în care Dumnezeu își face grijuliu bagajul pe un norișor și cea a lui Benjamin Schwartz din *The New Yorker* cu un medic care-l consultă cu stetoscopul pe Unchiul Sam și îi spune: „Trage aer adînc piept și nu-i da drumul patru ani.“ (**M. C.**)

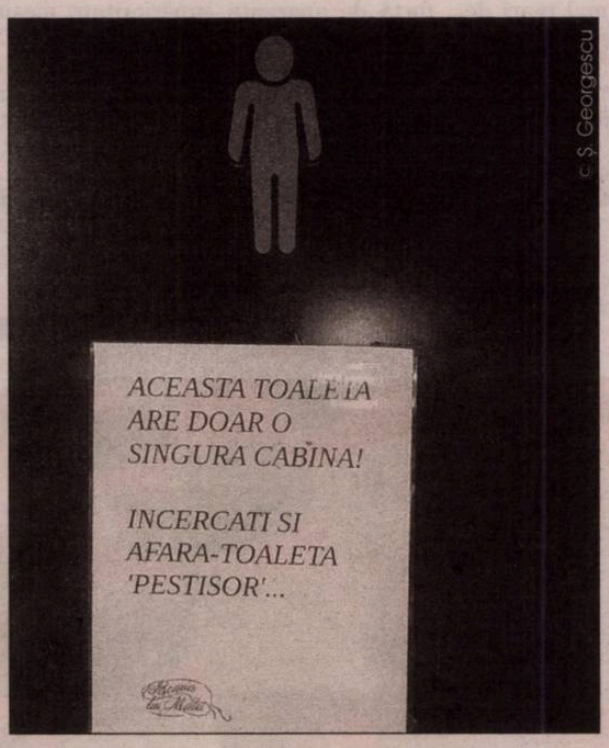

■ O știre de săptămîna trecută spunea că Înaltpreasfințitul Teodosie, arhiepiscopul Tomisului, cercetat de DNA pentru fals în vederea obținerii de fonduri europene și luare de mită, s-a prezentat la sediul Poliției din Constanța, obligat fiind de statutul de control judiciar sub care se află, însoțit de 30 de preoți din arhiepiscopia sa. Aceștia au declarat că au venit cu el pentru a-i susține nevinovăția. Cum ar veni, te duci la spovedanie cu un grup de subordonați, care să susțină că n-ai păcătuit. Oricum ar fi, se vede încă o dată că mare e grădina lui Dumnezeu. (**A. M.**)

■ După victoria lui Donald Trump, cuvîntul de ordine în media americană a fost „șoc“. Vasăzică: ai doi candidați. Amîndoi primesc un număr relativ egal de voturi, și nu vreo două-trei, ci peste 58 de milioane fiecare (ceva mai multe Hillary Clinton), după o cursă electorală lungă și strînsă. Cîștigă unul dintre ei și comentatorii se șochează? Păi, cum ar fi fost dacă ar fi cîștigat unul care nu era pe buletinele de vot (există și opțiunea *„write in“* pe buletinele de vot)? Notez, așadar, un nou sens al cuvîntului „șoc“: supărare, enervare, frustrare, disperare post-electorală. (**S. V.**)

■ Sîntem salvați: site-ul ofertaazi.ro ne anunță că a apărut *Aparatul de făcut sarmale*. Are „design german“ și face sarmale „egale ca dimensiune și bine strînse“. Să vină sărbătorile! (**M. P.**)

ÎNĂUNTRU PARE A FI UMOR ROMÂNESC CU BRODERIE FĂRĂ FRONTIERE

■ Ceresil magazin S.A. „Obiecte trainice pentru un cămin fericit.“ Înăuntru… oale și ulcele. Cît de puțin ne trebuie ca să fim fericiți! (**R. M.**)

■ Propun ca expresia „fumează ca un turc“ să se schimbe cu „fumează ca un grec“. Se potrivește mult mai bine. De altfel, Grecia pare a fi un loc de pe altă lume. Se fumează peste tot. Fumul se ridică de la orice ghișeu, trece prin dreptul icoanelor și ajunge la tine. (**A. M. S.**)

■ După alegerile americane au apărut imediat mostre de umor românesc: chiar de a doua zi, pe Facebook a început să circule în draci o poză „cosmetizată“: un Liviu Dragnea roșcat, alături de sloganul *„Make Teleorman great again“*. (**S. G.**)

■ O pereche de chiloți lila, cu broderie pe margine, a fost vîndută la licitație, pentru 2900 de lire sterline. Lenjeria i-a aparținut soției lui Hitler, Eva Braun. (**C. Ș.**)

■ În vreme ce, în unele centre universitare americane, studenții au ieșit în stradă ca să protesteze contra președintelui nedemocratic ales democratic, un bucureștean demonstra în Piața Unirii ca să-l susțină. Purta o șapcă cu inscripția *„Make America Great Again“*. Hipsterime fără frontiere. (**M. M.**)

VOM FI ALĂTURI, ÎN OGLINDĂ, PRECUM VRĂBIILE DE LA NOI

■ Reacții pe conturile literare de pe Instagram după victoria lui Trump. Tin House a citat o strofă din poemul „Răul“ al scriitorului de culoare Langston Hughes, însoțită de acest mesaj: „Sîntem furioși și triști de rezultatul alegerilor. Acum, mai mult ca niciodată, credem în puterea poveștilor, în empatie, în acceptare, în credința că toate vocile au dreptul să se facă auzite. Nu renunța să speri. Luptă împotriva rasismului, homofobiei, izolaționismului, misoginiei, islamofobiei și în minciuna unicului punct de vedere. Ia atitudine, luptă cu vorbe. Vom fi alături de tine.“ *Paris Review* a dat un citat dintr-un interviu mai vechi cu poetul american Philip Levine: „Ce putem face? Să ne agățăm unii de alții și să ne încurajăm reciproc, să protestăm pașnic în orice fel posibil, să sperăm că oamenii sînt mai buni decît par. Ne putem descrie ca pe niște rasiști nenorociți, așa cum și sîntem, ca pe niște imperialiști, așa cum am fost și cum sîntem în continuare, dar ne putem privi și ca pe niște ființe calde, grațioase, spirituale, curajoase. Încă mai cred în această țară.“ Penguin a publicat celebra strofă din Emily Dickinson: *„Hope is the thing with feathers – / That perches in the soul – / And sings the tunes without the words – And never stops – at all –“*. Doubledaybooks a postat doar un fond negru. (**M. C.**)

■ Ziarul *Märkische Allgemeine*, apărut cu cîteva ore înainte de rezultatul alegerilor americane, a ieșit cu o copertă împărțită pe jumătate: cea de sus cu Hillary – *„Good Morning, Mrs. President!“*, cea de jos, în oglindă, ca la cărțile de joc, *„It's Trump“*. Revista *Adbusters* a ieșit cu o copertă în care apare un mare deget mijlociu ridicat înspre Casa Albă. (**M. C.**)

■ În parcul St. James din Londra, lebedele vin la bucata ta de pîine precum vrăbiile în Parcul Tineretului. (**I. P.**)

■ Fără vreo legătură (poate doar una întîmplătoare) cu scena politică actuală sau cu apropiatele alegeri, aș dori să aduc în atenția publicului de la noi un grup francez de *cloud rap* și hip-hop alternativ care se cheamă PNL (de la Peace N' Lovés – în traducere, Pace și Lovele). Vezi și imaginea din pagina 2. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **666** ■ 24-30 noiembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

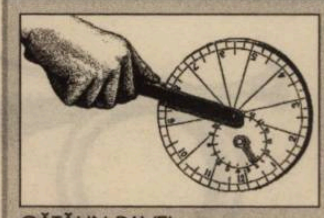

CĂTĂLIN PAVEL
o, ce **vestigii** minunate!
7

ANDREI PLEȘU
„Un euforic riguros: Eugen Schileru“
pagina **3**

ANCA MANOLESCU
„Arzătoarea absență“
pagina **11**

Interviu cu
MATEI FLORIAN
paginile **14-15**

Intrarea în paradigma anormalitate

„O idee nu este responsabilă pentru oamenii care cred în ea.“

DON MARQUIS

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

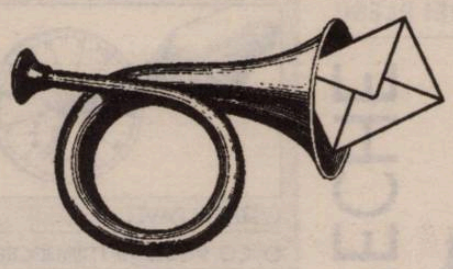

la vremuri noi, dileme vechi

Andrei MANOLESCU de vorbă cu dr. Florin TUDOSE

Puterea dizarmonicilor

Cum se explică totuși că istoria e plină de oameni dezechilibrați, care cad ușor pradă proslăvirilor de tot felul?

Am fost de multe ori întrebat de ce puterea poate fi luată de niște personalități dizarmonice și cum nu se vede asta de la început. Trebuie spus că, în afară de cei denumiți *normali* și de bolnavii psihic propriu-zișI, mai există unii care nu sînt nici sănătoși, nici bolnavi. Ei au fost totdeauna o problemă formidabilă pentru psihiatri. Un psihopatolog german de la începutul secolului (al secolului trecut – *n. red.)* i-a definit foarte frumos ca fiind „oameni care nu suferă datorită bolii lor, dar îi fac pe alții să sufere". Acești oameni, într-o fază inițială, fascinează publicul. Nefiind normali, ies din rînd cum se spune, se evidențiază și provoacă curiozitate. Așa se explică succesul pe care-l au uneori sau ajungerea lor în politică și-n funcții de comandă.

Să privim acum și în cealaltă parte. Există mulți oameni care cred în personalitățile în jurul cărora s-a creat un cult și foarte greu renunță la credința lor, chiar atunci cînd ar avea motive serioase.

Iată ce se întîmplă. În momentul în care investești afectiv, începi să ascunzi adevărul. Îți pare rău să pierzi această investiție. Este exact ca în dragoste. Și îți este greu să recunoști că n-ai făcut bine. La fel se întîmplă la jocurile de noroc sau la Caritas, de pildă. Cîți mai recunosc acum că au depus bani acolo? Lucrul acesta este valabil chiar și în politică, la noi, fiind că există persoane cărora le este rușine că au votat de două ori cu actualul președinte (Ion Iliescu, pe atunci – *n. red.*), dar tocmai de aceea și ca să fie consecvenți cu ei înșiși, îl mai votează o dată. Însă, departe de mine să spun că lui Iliescu i s-a construit un cult al personalității. E adevărat, de vreo trei ani încoace, au existat persoane irresponsabile care au încercat să facă așa ceva...

Credeți că există tehnicieni care planifică și realizează cu cinism cultul personalității unor politicieni, pentru a-și satisface unele interese?

Nu, eu ca psihiatru nu cred în asemenea mesageri ai diavolului. Cunosc destul de bine lumea tehnicienilor psihologiei și sociologiei românești și mă îndoiesc de asta. Nu existau nici în vremea lui Ceaușescu. Dar, pe de altă parte, unele persoane au o abilitate natuală de a deveni astfel de unelte. Și exemplele cioplitorilor de idoli sînt binecunoscute. În afară de ei, pe lîngă orice președinte există și o pătură de yesmeni. În democrații, de obicei, sînt mai puțini, deși în Franța lui Mitterrand mi-aduc aminte că au fost unii care l-au proslăvit. Am citit articole în care se prezentau hărțile cerebrale ale lui Mitterrand explicîndu-se că e unul dintre cei mai mari comunicatori ai tuturor timuprilor. După ce n-a mai fost președinte, studiile au fost uitate, nimeni nu le-a mai scos la iveală.

(apărut în Dilema, *nr. 201, 15 noiembrie 1996)*

Dilema veche vă propune

■ La Galeria Romană, pînă pe 4 decembrie, expoziția retrospectivă de peisaj „Tescani 40". Oricine vrea să vadă vîrsta sublimă a artei românești contemporane are, acum, prilejul. Poate că lumea va fi salvată, în cele din urmă... (Sever Voinescu)

■ Cu o Amy Adams într-un rol foarte bun, *Arrival* nu e filmul clasic cu extratereștri puși pe hartă, ci o poveste pe linia *Interstellar,* care te pune pe gînduri în ceea ce privește relația oamenilor cu timpul, politicile internaționale și tehnologia. (Cristina Ștefan)

■ Pe scena Ateneului Român sînt rare concertele de jazz, dar cînd sînt nu trebuie ratate. Așa este și concertul extraordinar de sîmbătă, susținut de Nicolas Simion la saxofon și de pianistul olandez Mike Roelofs. E o ocazie cu care cei doi jazzmeni își vor lansa CD-ului *Magic Drops*. Vă asigur că muzica lor poate fi chiar magică. (Andrei Manolescu)

■ Vă mai amintiți de exclamația „Cultura la dubă!", rostită, pe un ton tăios, de un jandarm, la o manifestație de protest? Probabil că la ea s-o fi gîndit și Robert Șerban atunci cînd a invitat cîțiva scriitori să scrie cîte o poveste despre propria lor experiență cu „organul". A ieșit o minunată antologie de proză scurtă: *Scriitori la poliție.* Cartea a apărut la Editura Polirom. (Matei Martin)

■ Sînt cîteva cărți care au apărut la tîrg și pe care mi le-am dorit. Vladimir Nabokov, *Scrisori către Vera* (Editura Polirom), *Cexina Catapuxina* lui Matei Florian (Editura Polirom) și *Trado* a Svetlanei Cârstean și a Athenei Farrokhzad (Editura Nemira). Cu ele o să-mi petrec timpul în următoarea perioadă. (Ana Maria Sandu)

■ Simpozionul internațional „Cioran – Pessoa, doi exegeți ai nefericirii", organizat de Muzeul Național al Literaturii Române în parteneriat cu Institutul Cultural Român, ce se va desfășura la București. Pe 24 noiembrie, în a doua zi a lucrărilor, la Facultatea de Litere vor susține comunicări: Andrew Winer (SUA), Nicolas Cavaillès (Franța), Virgil Tănase (Franța), Dinu Flămând, Jerónimo Pizarro (SUA), Ion Vartic, Antonio Ferro (Portugalia), Daniel Perdigao (Portugalia), Marta Petreu, Paul Cernat. (Ruxandra Mihăilă)

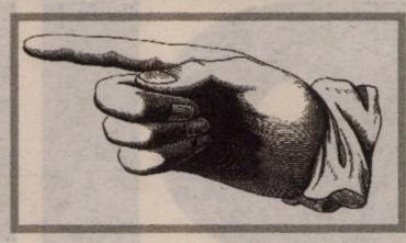

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Născut după 1990**
- **Vaccinuri**
- **Plagiatul**
- **Cadouri pentru bărbați**
- **Revelioane**

album dilematic Sever Voinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.500

Tipărit la Tipomedia

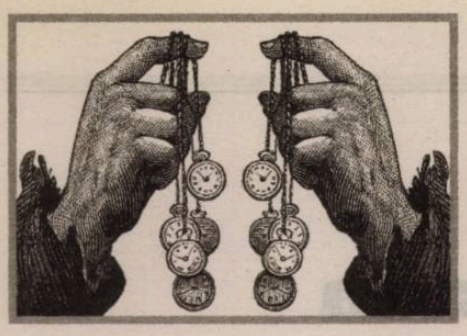

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un euforic riguros: Eugen Schileru

Nu mi-a venit să cred cînd, săptămîna trecută, am întîlnit-o, la Colegiul „Noua Europă“ din strada Plantelor, pe doamna Micaela Schileru, fiica primului meu profesor de istoria artei, Eugen Schileru. Mi-a adus o foarte frumoasă carte despre tatăl ei, de la a cărui naștere s-au împlinit, anul acesta, în septembrie, 100 de ani. O sută de ani, din care profesorul n-a trăit decît 52. Am avut norocul să-l întîlnesc în primul meu an de studenție la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu“, secția de Istoria și Teoria Artei. Cursul său de „introducere în istoria artei universale“ a fost, pentru mine, prilejul unei aventuri intelectuale fără egal, cu consecințe decisive în formația mea profesională. Dar a fost și șansa unei experiențe omenești cu un sunet unic: Eugen Schileru era un personaj greu sistematizabil, tulburător, un amestec de exuberantă voluptate cognitivă, bucurie existențială și rigoare analitică. Nu avusesem de a face, pînă atunci, cu o conștiință de cultură atît de impozantă: lăsa impresia că știe tot, de la arte vizuale pînă la literatură, de la metafizică la muzică și istorie, dar adăuga informației și interogației experte un patos al asumării, o euforie a degustării, o iubire pentru imediatul trăit, de natură să provoace entuziasm, emulație și un fel de neliniște, ea însăși provocatoare și, prin aceasta, formativă. Imediat după liceu, eram confruntat cu o „stihie“ pedagogică pe care n-o putusem anticipa. A fost primul episod dintr-o norocoasă suită de profesori pe mîna cărora am ajuns în anii de facultate: Ion Frunzetti, Edgar Papu, Vasile Drăguț, Adina Nanu, Dan Grigorescu, Dan Hăulică și alți cîțiva, fără de care profilul meu intelectual ar fi fost condamnat la paloare…

Mă simt îndemnat să ilustrez acest moment aniversar printr-o rapidă pagină de memorialistică, utilă, poate, pentru reconstituirea unui portret viu, dincolo de performanța lui propriu-zis culturală. Am în minte trei episoade:

1. *Primul contact*. Am făcut parte dintr-o promoție „avantajată“ de o întîmplătoare „contemporaneitate“ cu Zoia Ceaușescu. În anul absolvirii liceului (1966) – și *numai în acel an* – s-a decis ca elevii cu nota maximă la bacalaureat și cu media maximă în ultimele patru clase de liceu (era cazul Zoiei) să intre fără examen la orice facultate poftesc, cu excepția acelora care implicau înzestrări specifice (muzică, actorie, pictură etc.). Așa se face că m-am înscris la Istoria și Teoria Artei, o instituție „de elită“, care nu scosese la concurs decît cinci locuri. În situația mea erau și alte două colege, astfel încît, în loc de cinci, am intrat în anul I opt inși. Cînd Eugen Schileru a intrat la prima lui oră de curs a cerut, imperativ, ca cei intrați fără examen să se ridice în picioare. Ne-am ridicat, oarecum mîndri, dar și oarecum stînjeniți. Profesorul ne-a contemplat sever și, după o pauză plină de „subtext“, ne-a spus, cu timbrul și intonația lui caracteristice (ușor nazalizate): „Stați jos!“ Era un complicat amestec de dispreț, melancolie „sociologică“ și stupoare față de nebunia vremurilor. Am purtat cu noi ani de-a rîndul acest stigmatizant „Stați jos!“

2. În timpul anului, am fost, la un moment dat, victima unui *malentendu* penibil: profesorul vorbea și i s-a părut că, în loc să urmărească atent prelegerea, surîd echivoc asistentei sale, domnișoara, pe atunci, Marina Vanci (ulterior soția, la Paris, a lui Jules Perahim). Eugen Schileru s-a enervat: „Dumneata crezi că eu scot din burtă ceea ce spun?“ „Ridică-te-n picioare!“ (Iar!) „Și rămîi așa!“ Aveam o biografie de elev silitor și cuminte, așa că am fost uimit de postura în care mă aflam. Mă gîndeam deja că, dat fiind acest regretabil incident, nu voi trece examenul de sfîrșit de an. M-am pregătit cu atît mai tenace și am luat nota cea mai mare, obligat să constat cît de echitabil și neranchiunos era dl Schileru. Dar la scurtă vreme după această întîmplare, mă găseam în anticamera profesorului Dan Grigorescu, la Editura Meridiane, al cărei director devenise. Generos, Dan Grigorescu mă invitase ca să-mi propună o colaborare (un album Guardi) care să mă ajute financiar. După cîteva clipe de așteptare, din cabinetul directorului iese Eugen Schileru, care trecuse să-l vadă. M-am făcut mic! O să-și amintească, mi-am zis, de „indisciplina“ mea și o să mă „toarne“ editorului. „Ce-i cu domnul ăsta aici?“, a întrebat profesorul. „L-am chemat să-i dau ceva de lucru“ – a fost răspunsul. „Bine-ai făcut! Dar pe băiatul ăsta să-l ții așa, de suflet!“ Nu povestesc asta ca să mă pun într-o lumină favorabilă pe mine (deși tocmai auzisem una din cele mai mîngîietoare vorbe din cîte am auzit pînă azi), ci ca să pun în lumină noblețea cuiva care înțelegea să treacă „sufletul“ printre preocupările sale pedagogice și să dea unui tînăr timid un impuls de început, o încurajare atentă, venită dintr-o mare bunătate a inimii.

3. Am fost coleg de an cu Marin Tarangul, o altă întîlnire destinală pentru mine. Marin era mai în vîrstă și scria deja prin diverse gazete. Uneori, stilul lui avea o anumită tentă de obscuritate, ceea ce l-a făcut, odată, pe Eugen Schileru să-i dea un sfat, în beneficiul nostru, al tuturor: „Marine, cînd scrii un text, ferește-te să dai cititorului impresia că te miști într-un teritoriu la care el nu are acces!“ N-am uitat pînă azi lecția aceasta. Și mă gîndesc adesea la profesorul Schileru ca la un mare maestru, pe care n-am avut destul timp să-l iubesc…

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

„O nouă piesă din puzzle-ul interbelic“

Așa sună dedicația pe care doamna Irina Nastasă-Matei a avut amabilitatea să mi-o scrie pe recenta sa carte, tocmai lansată la Gaudeamus, despre *Educație, politică și propagandă. Studenți români în Germania nazistă*. Aceasta mergea la pachet cu un alt volum, co-editat alături de neobositul Rostas Zoltan, despre *Alma mater în derivă. Aspecte alternative ale vieții universitare interbelice*. Nu aș fi făcut indiscreția de a menționa această dedicație dacă ea nu ar fi rezumat, într-un fel, întreaga întreprindere a *Cooperativei Gusti,* deja o instituție intelectuală în toată puterea cuvîntului. Această inițiativă de cartografiere „la firul ierbii“ a „arhipelagului gustian“ se desprinde acum, explicit, de domeniul „studiilor gustiene“, pentru a privi interbelicul nu doar prin prisma acestora, ci și prin acea a altor problematici conexe. Demersul rămîne fidel unei abordări meticuloase a vieții și practicilor cotidiene, un soi de *etnografie instituțională* devenită marca definitorie a ineditului grup constituit de Rostas Zoltan. Privită în perspectiva unei producții intelectuale deja consistente și coerente, această abordare ne apare azi ca un soi de *deconstructivism*, dar nu în maniera postmodernă, ci *sui generis* reconstructivist – dacă se poate spune astfel: adică o deconstrucție prin reconstituire. Afirmația ar fi un truism sau ar fi chiar lipsită de sens dacă această miză științifică și morală nu ar merge în paralel cu un curent istoriografic încă dominant în societatea românească, ce operează o dublă mitizare – fie hagiografică, fie demonizantă – a *epocalismului interbelic*, căreia „cooperativiștii“ i se opun sistematic, dar cu o încăpățînare senină.

Mitizarea la care ne referim este oarecum explicabilă prin criza generală de legitimitate prin care a trecut (mai trece?…) România după căderea comunismului. În acest context post- (și anti-) comunist, perioada interbelică a devenit un soi de nou mit al originii: nu ne mai tragem din Decebal sau Traian, ci din pămîntul ferm al renașterii interbelice. Sau, în mitizarea opusă, de acolo ni se trag blestemul totalitarismului vernacular și stigmatul nemărturisit al xenofobiei impunitive. În acest *illo tempore* interbelic își află originea, în ambele cazuri, adevăratele noastre tradiții intelectuale – „tradiții inventate“, ar fi spus, probabil, Eric Hobsbawm. Abordarea „cooperatiștilor“ opune ambelor tendințe, metodologic *esențialiste* și ideologic *excepționaliste*, interesul pentru *diversitate* și pentru cotidianul *practicilor* sociale dincolo de încadrările ideologice sau geopolitice. După ce au scris despre „Școala Gusti *altfel*“ și au aruncat o privire și la lumea *diferită* a comunismului, alcătuită din „bișnițari, descurcăreți și supraviețuitori“, iată că acum vorbesc despre „aspecte *alternative*“ ale vieții universitare interbelice. Demersul, în ansamblul său, ar putea fi comparat deci cu empirismul lui H.H. Stahl, care se opunea principial perspectivei „teologice“ (a se citi, în acest caz, ideologice) a contemporanilor săi, de la folcloriști la Lucian Blaga sau Mircea Eliade, căutînd, de pildă, *ritualul* Mioriței dincolo de „viziunea despre lume“ a acesteia și *practicile sociale* ale țăranului, dincolo de „satul-idee“ al lumii țărănești.

Atît *Alma mater în derivă,* cît și volumul despre *Studenți români în Germania nazistă* sînt niște *fragmentarium,* cărți-șantier, care deschid și ilustrează diverse teme „alternative“ de cercetare a lumii universitare interbelice. La o primă lectură, ni se dezvăluie „culisele“ universitare, dincolo de punerea lor festivistă în scenă, luptele cotidiene pentru ocuparea unui post de profesor, punînd astfel sub semnul întrebării mitul meritocrației neîntinate a epocalismului interbelic și, mai ales, ni se deschid alte orizonturi despre studențimea română, motivațiile și atitudinile ei, mult mai diverse decît am fi crezut. Este o problematică de durată lungă, care ne face să ne întrebăm, de pildă, care au fost, de-a lungul timpului, așteptările tinerilor care dădeau la facultate, cum și de ce își alegeau o disciplină sau alta și la ce le foloseau aceste alegeri în viața socială ulterioară. Complementar, Irina Nastasă-Matei pune problema mobilității studențești, a motivelor și traiectoriilor acestei vechi *peregrinatio academica* în perioada interbelică. În toate aceste privințe, nu știm mare lucru nici despre situația actuală, reprezentarea socială, din nou ideologizată, fiind că toți studenții nu așteaptă decît să plece în străinătate…

La o privire mai aprofundată, se conturează o problematică de maximă importanță: relația statului cu oferta universitară, în speță, construcția universitară a *funcționarului,* a acelei *noblesse d'état* indispensabile construcției naționale, care a produs însă „amploaiatul“ român, ironizat de Caragiale, dar și șomajul intelectual analizat de Dragoș Sdrobiș. De ce, cum și în ce fel s-a constituit deci funcționărimea de stat în România? A fost prinsă *alma mater* în derivă sau pur și simplu a furnizat materialul uman de care avea nevoie statul? Știm, de pildă, că aproximativ două treimi dintre potențialii „funcționari“ proveneau (între 1921 și 1933) din facultățile de drept și litere-filozofie, dînd astfel elitelor noastre de stat o definitorie notă *umanistă* și nu *tehnică*. Pe de altă parte, aflăm de la Irina Nastasă-Matei că doar aproximativ 7% din studenții români plecați la studii în Germania delicaților ani 1932-33 urmau dreptul/filozofia, față de o medie de 30% la nivelul ansamblului studenților. În plus, aflăm o serie de detalii despre Școala Superioară de Științe de Stat, această proto-INA cu o menire măreață, dar cu un statut academic incert. În sfîrșit, o primă comparație cu situația din Polonia aceleiași perioade ne scoate puțin din româno-centrismul nostru ușor parohial.

Toate aceste informații minuțios adunate și ordonate sînt „piese în puzzle-ul interbelic“, dar imaginea de ansamblu este încă vagă. În acest sens, unul dintre cei mai reprezentativi „cooperativiști“, Ionuț Butoi, emitea chiar o critică extrem de dură a „detailismului parțial și decontextualizat“ de care s-ar face vinovată o bună parte a cercetărilor grupului, adică „un fel de asimetrie în abilitățile și tacticile de cercetare: hiperspecializare pe un anume subiect, lipsă de interes și de acribie pe orice depășește respectiva «pătrățică»“. Poate, dar semnificativ, în acest caz, mi se pare *modul de a privi;* despre toate cele care rămîn de văzut… mai vedem.

Așteptăm însă și vremea sintezelor…

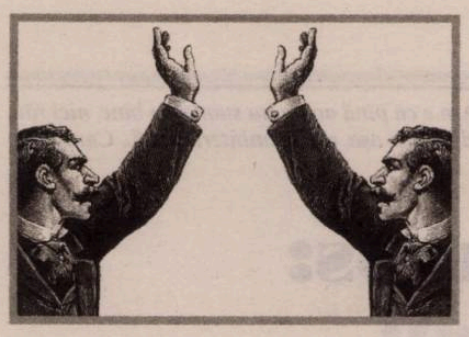

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Chef de țața Rada

Am vreo 4 ani și sînt la Budrea. E vară tîrzie și sînt fericit că sînt cu bunica, iar ea mă tratează ca pe un prinț. Un prinț în puța goală, e drept, care e trimis la vacă sau la capră ca să bea lapte sau în grădină, cînd îi e foame. Îmi face o dată pe săptămînă cozonaci din care trăiesc și eu, și cîinele, și dorm ca boierul, pe cuptor. Nini mă lasă cînd am eu chef să mă cațăr pe Reta – o ditamai iapa – care în mod sigur mă iubește mult, că altfel nu m-ar lăsa să o chinui toată ziua. Am curul cam tăbăcit de călărit fără șa, dar chestia asta mă ajută la sportul preferat – datul cu sacul de plastic pe dealul din fundul grădinii. E aproape de prînz și fac cu rîndul la sacul de plastic cu văru-miu Nelu, cînd începe să plouă. Nelu, care e mai cult și cu doi ani mai mare decît mine, începe să cînte tare:

– *Plooouă, plooouă, babele se ooouă!*

Îmi e foame, așa că mă duc țintă la țața Rada. E afurisita satului, dar e singura babă care stă pe-aproape. Intru plin de noroi în bordeiul ei și îi cer cu tupeu să îmi dea și mie un ou. Îmi zice să mă duc să caut la cotețul găinilor, să văd dacă sînt ouă și să îmi iau unul, iar restul să le aduc în casă. O întreb de ce s-a dus și ea să facă ouă în cotețul găinilor, că era mai bine în casă. Felul în care se uită la mine, un pic confuz și cu licăriri ucigașe, o să îl redescopăr de zeci de ori, mai ales în ultimul an ca angajat al Guvernului. Nu știe ce să creadă, mai ales că am o reputație destul de solidă că sînt „deșteptu' familiei". Nini m-ar duce la bîlci dacă ar putea, ca să facă și el un ban rapid, nu de alta, dar reușesc să fac cu ușurință adunări relativ complicate în cap și țin minte cam toate orașele României. Îi explic că plouă, ea e babă și deci ar trebui să se ouă, că așa a zis Nelu. Mă înjură cu toată distincția și mă dă afară din bojdeucă. Sînt un pic dezamăgit, dar satisfăcut că am scăpat de mătura țatei Rada. Ajung acasă la bunica și o pîrăsc cu entuziasm pe țața Rada. Rîde, mă ia în brațe și îmi face un ou, deși asta implică aprinderea focului, chestie complicată.

Au trecut peste 40 de ani. Sînt în holul unui hotel unde am avut o întîlnire și mă uit cu fascinație la televizor, la dezbaterile politice. Am fost sfătuit ca în timpul întîlnirii să nu mai am păreri, mai ales că sînt în ditamai poziția la o organizație interguvernamentală și e campanie electorală la noi. Nu am realizat că ar trebui să mă castrez intelectual ca să pot să fiu neutru. Am încercat să explic că neutralitate nu înseamnă să alegi să mănînci căcat pentru că ți-a fost prezentat ca un rafinament culinar. Dacă miroase și arată a căcat, faptul că decizi să spui că e căcat și că nu îl mănînci te ajută în primul rînd pe tine și cel mai probabil și pe alții mai puțini neutri.

Ditamai politicianul îmi spune la televizor că el simte că românii simt că premierul nu e bun pentru ei. Așa simte el că simt ei. Și dacă simte omu' așa, atunci clar ăsta e adevărul. Altul spune că România nu a fost nicicînd într-o situație mai proastă ca acum. Că nu a fost mai prost guvernată nicicînd. Așa simte el, frățică, deci așa e. După același model cu simțitul prestează și televiziunile cele bune. Nu contează că cifrele spun altceva – dă-le în mă-sa de cifre! –, ce simt oamenii, aia e!

Șoc și oroare: *Prim-ministrul României e un trădător de neam, pentru că îl cheamă Julien!* Așa ne dă de înțeles șeful celui mai mare partid din țărișoara noastră frumoasă și modernă. Bănuiesc că fostul bărbat al Bombonicii crede că Julien e traducerea DNA-ului în franceza de Bruxelles, căci altfel e greu de înțeles înverșunarea dînsului și a colegului de coaliție, un personaj de poveste cu multe neveste, și el un mare, mare apărător al pușcăriabililor români. E drept că Dacian are îndeajuns de mult bun-simț încît să compenseze mîrlănia unei bune părți a partidelor mari și că a fost cam cel mai de succes funcționar public european pe care l-a dat România pînă acum, dar, frate, problema mare rămîne că îl cheamă cu *J* de la du*J*mani.

Alt politician faimos, fostul președinte cu nume de împărat daco-roman – Băsescu – insistă și el pe reflexul rasist al naționalistului anesteziat de discursul isteric al trîmbițelor de la televiziuni care își simt pozițiile amenințate datorită accesului din ce în ce mai limitat al patronilor lor la manevre cu bani publici. Da, șefu' Julien e un amărăștean care nu învie morți de alegeri, nu ne îndeamnă să îi numărăm ouăle, nu știe cum se bea whisky-ul, nu și-a pus nevasta sau fata în Parlamentul European, nu e frățică cu Cocoși, Ghiți sau Vânți, nu are probleme cu Justiția și mai și recunoaște că o dă în bară din cînd în cînd. Adică nu e deloc reprezentativ pentru politichianul român. În plus, dacă continuă, va fi un dezastru: ardeleanul ăsta obsedat de muncă și de cinste ne va conduce sigur către Apocalipsă. Cum să mai faci și tu, politician român serios, un parandărăt elegant cu fonduri publice, o angajare la vrăjeală pentru neamurile neajutorate, un mic trafic de influență care să prevină procesele în justiție? Cît de minunat ar fi să revenim la conducerile minunate în care funcționarul public, angajat de multe ori la mica înțelegere de mahărul politician, să răspundă imediat comenzilor politice, indiferent cît de corupte sînt ele!

Am în aceeași seară o discuție despre simțăminte, logică și cifre cu unul dintre mulții pseudo-oengiști care au afilieri politice mai țepene decît zdrobitoarea majoritate a membrilor de partid. Îmi spune că și el simte că Dacian nu e bun pentru România. Și simte el asta pe pielea lui. Sigur că nu e bun, că de un an de zile nu a mai ieșit nici o finanțare cu dedicație, nici un contract meseriaș cu parandărăt inclus, nici un studiu șmecher pentru prietenii noștri. Nu mă pot abține și îl întreb elegant dacă încă îl mai excită lucruri. Nu înțelege. Îi explic că mă interesează dacă se mai simte din cînd în cînd excitat de ceea ce face. Îmi spune mîndru și mîrlănește că da și îmi face cu ochiul. Sigur, și nu numai bazat pe simțămînt, băiatul e un organ.

Sînt sătul de coprofagii care se dau gurmanzi experți în bucătăria democrației de Dîmbovița. Brusc, am chef de bunica. Și de țața Rada. Plouă. Și încep să îmi cînt în cap: *plooouă, plooouă…*

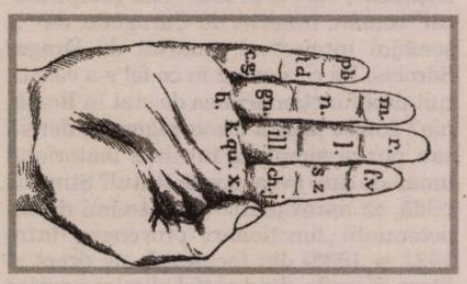

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Un **duh** necurat

Imediat după alegerea lui Donald Trump în funcția de președinte al Statelor Unite, televiziunile românești au început, cu un entuziasm debordant, „interviurile la cald". Pe un canal a fost interpelat – se putea oare altfel? – domnul Gigi Becali. Domnia-sa a mărturisit, cu obișnuita-i candoare, că nu l-au interesat niciodată alegerile prezidențiale din alte țări. Totuși, în dimineața respectivă, nu știa de ce, simțise nevoia să afle rezultatele scrutinului de peste Ocean și, prin urmare, a deschis televizorul. „Simțirea" cu pricina era puțin mai adîncă. A spus domnul Becali că „simțise", în fond, trăiri apropiate de starea epifanică. A înțeles (telepatic, extrasenzorial?) că se întîmplase un lucru extraordinar în istorie, în speță alegerea domnului Trump la vîrful administrației politice americane. De aici, cunoscutul afacerist băștinaș a alunecat într-o scurtă digresiune filozofică, în accepția căreia „simțirea" s-ar afla deasupra „cunoașterii". Dar, desigur, nu aceasta era baza problemei. Intervenția patronului Stelei avea un alt substrat. Pe lîngă bucuria pentru victoria impredictibilă a miliardarului newyorkez („dacă ajungea o femeie la conducere, s-ar fi ales praful de America și de lume"), Gigi Becali a menționat un detaliu tulburător. A zis că, văzînd triumful lui Trump, a fost vizitat de un soi de revelație. „A simțit" (din nou!) „un duh de putere" și, prin asta, s-a confesat dumnealui, umil, celor din studioul TV și, implicit, nouă, telespectatorilor, „a păcătuit". Ce „duh de putere", ce „păcat"? – se întrebau cu toții dezorientați. În platou s-a produs, subit, o nedumerire profundă. „Putere", adică dorința de a reveni în politică la cel mai înalt nivel, a explicat, cu ascensiunea sa vocală de notorietate, domnul Becali. „Am făcut însă o rugăciune și mi-a trecut", a adăugat el ulterior, întorcîndu-se la tonalitatea liniștită a glasului propriu.

Nu faptul că domnul Becali se vede echivalentul autohton al domnului Trump mi se pare exotic în episodul de mai sus (deși o precizare ar fi, în context, necesară: actualul președinte al SUA, dincolo de nenumăratele sale derapaje comportamentale, declarative și intelectuale, provine, orice s-ar spune, dintr-o educație economică serioasă și dintr-un *background* social deloc de neglijat!). Pînă la urmă, la un moment dat, cei doi au negociat construcția unor „Turnuri Trump" în București. Ceea ce sare în ochi, în scurta pledoarie a latifundiarului din Pipera, este – veți fi, cred, de acord cu mine! – „duhul de putere" brusc instalat în fantezia diurnă a povestitorului televizual. Un „duh necurat" care, iată, îndeamnă mintea binecredinciosului la ispită. Ultimativ, domnul Gigi Becali are perfectă dreptate! Un astfel de „duh" plutește, de la o vreme, nu peste „apele", ci peste „mlaștinile" vieții politice mondiale. Parcurgem „timpuri" excepționale: Putin, migrații, Brexit, Trump. Ce va urma? Marine Le Pen în Franța? Ceva similar în Germania? Atunci, de ce nu și Gigi Becali în România? „Duhul" nu a poposit întîmplător în imaginația afaceristului! Să admitem că ipoteza în cauză, departe de a mai stîrni amuzamentul, precum odinioară, capătă, în interiorul sistemului referențial al prezentului, un grad mare de plauzibilitate. Cu adevărat, astăzi, au pogorît mai multe „duhuri necurate" asupra mapamondului, nu numai unul singur. Există, fără îndoială, un autism decizional al *establishment*-ului euro-american de dată recentă, „autism" care irită segmente largi de populație. Aș fi ipocrit să nu recunosc deschis că și exagerările „corectitudinii politice" au contribuit la nedoritul deznodămînt (nu *corectitudinea politică* în sine, care, măcar inițial și măcar intenționat, a fost un demers civilizator pentru sfîrșitul de mileniu apusean, ci, repet, *exagerările* ei!).

S-au cam săturat oamenii de absurdițățile conduitei și limbajului „corect politic". Observînd aceste absurdități transferate, insistent, la nivelul deciziei administrative superioare, aceiași oameni devin, justificat, intoleranți. Situația a creat prin urmare, în mod neașteptat, două tipologii, nu doar disjuncte, ci de-a dreptul irreconciliabile: politicianul idealist, rupt de *realitatea istorică*, și votantul încrîncenat, ce și-a pierdut sentimentul *dinamicii istorice*. Prăpastia dintre ele ar avea toate șansele să ajungă, în cîțiva ani, pur și simplu catastrofală, dacă nu se iau măsuri în ambele „tabere" (mă gîndesc totuși, cu precădere, la măsurile de „sus în jos", mult mai rapide și mai sigure totodată!). „Joaca de-a politica", oricît de benignă ar apărea la o privire superficială, e – noi, românii, știm, cred, foarte bine! – o activitate periculoasă, cu potențial *mortal*. Am senzația că politicul (postmodernității) a intrat în paradigma a două extreme deopotrivă dezastruoase: cea a „ludicului iresponsabil", repudiată, în contrapartidă, de cea a „radicalității abrutizate". Dintr-o asemenea „dilemă", ea („joaca politică") nu se arată, din păcate, capabilă (doritoare?) să iasă curînd. Mă tem așadar că „duhul lui Gigi" va coborî din ce în ce mai des, în viitor, peste „satul global". Este, într-adevăr, clipa să facem o rugăciune și, cine știe, Doamne ajută, poate că ispita va trece repejor!

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

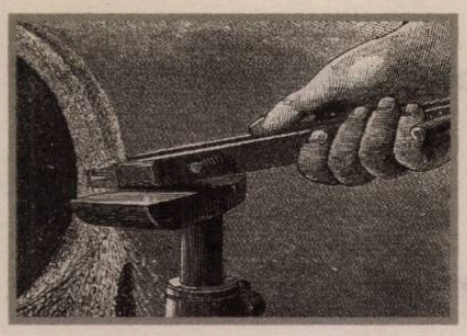

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Hrană și populism

O afirmație recentă a minsitrului Agriculturii, Achim Irimescu, a pus pe jar lumea populistă de pe rețelele de socializare. Și, deja, acesta este un lucru demn de băgat în seamă – vedeți cît de importante sînt acestea în campaniile electorale. Spunea ministrul Agriculturii că România a primit din partea Comisiei Europene o atenționare de *infringement* în ce privește procentul de 51% de produse provenite de pe lanțul scurt de aprovizionare.

O problemă tehnică devine însă, imediat, una politică și, mai mult, una cu consecințe psihologice extrem de grave. Pentru că, rostogolită pe rețele și comentată de diverși exaltați, problema se traduce așa: „Uniunea Europeană vrea să mîncăm produse de import, pline de chimicale, în locul produselor noastre, obținute în mod natural, după metodele – nu-i așa? – tradiționale". În ce măsură lucrurile stau chiar așa cu produsele noastre e greu de spus – au existat numeroase cazuri dovedite în care frumoase produse de pe piața țărănească se dovedeau, în realitate, pline de chimicale. Dar asta e o altă discuție.

Povestea este mai degrabă despre mentalități. Legea, așa cum este ea, a fost inițiată de un grup de parlamentari liberali – dar asta nu trebuie să ne mire. Partidul Național Liberal a încetat de mult să mai fie un partid liberal, a încetat de mult să mai fie apărătorul întreprinzătorului și al pieței libere – și asta pe măsură ce tot mai mulți dintre exponenții săi s-au dedulcit la banul public. Lunga coabitare cu PSD (sub diferite forme, începînd din 2007 și terminînd prin 2013) nu a adus un aer proaspăt de liberalism în rîndurile social-democraților. În schimb, a adus o doză serioasă, paralizantă, de antiliberalism și conservatorism în rîndurile liberalilor.

Așa se face că pe scena politică nu mai există astăzi o formațiune semnificativă care să apere cu adevărat valorile liberale și ale societății deschise. Ne legănăm cu iluzia că la noi nu există partide politice populiste, care să întrunească un număr semnificativ de votanți. Dar aceasta fiindcă populismul este răspîndit peste tot în partidele mari și, astfel, micile partide populiste nu se mai pot face auzite de atîta populism. Nicicînd, în campaniile electorale de la noi, temele populiste nu au fost duse cu atîta aplomb și cu atîta nepăsare față de bun-simț și adevăr. Au legătură toate acestea cu produsele alimentare de pe lanțul scurt? Au.

Fiindcă astăzi aceia care visează la închiderea comerțului liber ne spun cît de bine o să ne fie cu mari întinderi de sere românești, înființate de stat. Desigur, mulți dintre noi am mai trăit asta – cu cît serele erau mai întinse, cu atît penuria era mai adîncă. Dar de ce îi băgăm în seamă pe acești promotori ai noii utopii economice? Pentru că influența lor asupra societății este tot mai puternică. Pentru că discursul public îi cultivă și îi încurajează. Personal, am întîlnit, în mediul real și virtual, un număr incredibil de oameni – altfel, unii dintre ei cu pretenții – convinși și astăzi că România este contributor net la Uniunea Europeană. Degeaba le arăți cifre și grafice, din surse oficiale, care arată că „plusul" de partea României este de 26 de miliarde de euro și ar fi putut fi chiar mai mare dacă ne-am fi făcut noi temele, la noi acasă. Ei rămîn la convingerea lor cum că România este o țară înrobită, transformată într-o colonie, căreia Uniunea Europeană îi suge resursele.

Și acum să recapitulăm: la inițiativa unor liberali, Parlamentul aprobă pe genunchi, cu mult entuziasm, o lege cu caracter protecționist. Aici trebuie să facem precizarea că un anumit tip de protecționism există în materie de produse alimentare. Uniunea Europeană însăși își protejează piața internă prin politica de subvenții și prin anumite standarde de calitate. Apoi, Politica Agricolă Comună favorizează prin diferite forme fermierul mic și mediu, respectarea unor reguli ecologice și, da, aprovizionarea pe lanțurile scurte, cu produse provenite din regiune.

Nu, lanțul scurt nu este antieuropean, el chiar este încurajat de legislația comunitară. Totul este ca legile naționale să fie făcute cu respectarea normelor europene – acelea cu care am fost de acord la momentul aderării. Am fi putut, desigur, negocia cu Comisia Europeană înainte de a supune dezbaterii proiectul de lege. Inițiatorii ar fi putut studia mai temeinic legislația comunitară, tocmai pentru a nu-și pune proiectul în pericol. Dar, pînă la urmă, se pare că legea nu a fost neapărat pentru a-i ajuta pe fermieri, ci pentru a atrage voturile celorlalți.

Și iată cum o lege prost întocmită ajunge să intre în atenția Comisiei Europene. Desigur, încă se mai poate negocia. Spre deosebire de guvernele românești, Comisia Europeană nu dă ordonanțe de urgență. Procedura de *infringement* este îndelungată și lasă loc multor compromisuri pe parcurs. Oameni competenți să avem! Tare mă tem însă că vocile competente vor fi acoperite. Și că semnalul venit de la Bruxelles va deveni un prilej numai bun pentru populiști de a-și îngroșa vocile.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

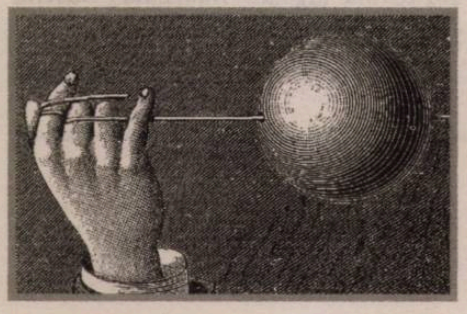

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cum se spune Gaudeamus în chineză

Peste 300 de edituri și institute culturale, 800 de evenimente planificate și mii de titluri – iată cifrele acestei ediții a Tîrgului de Carte Gaudeamus. Invitat(ă) de onoare anul acesta a fost China. O țară cît un continent, o piață de carte imensă și o literatură care rămîne în mare parte necunoscută cititorilor din Occident. China e o țară doar parțial liberă, o țară în care libera exprimare, deși recunoscută, nu e garantată. În această țară, în care cuvîntul „cenzură" a fost eliminat din vocabularul oficial, există în continuare scriitori care nu pot să publice. La fel cum există și o comunitate de autori în diaspora care scrie propria poveste, propria versiune asupra istoriei contemporane. China e o țară a paradoxurilor, un stat comunist, cu o economie dirijată, dar situată pe primele locuri la nivel mondial, o cultură străveche aflată în relații destul de complicate cu Occidentul și cu modernitatea.

■ China este așadar invitată de onoare la Gaudeamus după ce, în august anul acesta, și România a fost invitată de onoare la Tîrgul de Carte de la Beijing. Obiectivul principal este o accelerare a schimburilor între cele două țări, adică mai multe traduceri din română în chineză și invers, mai multe cărți traduse din chineză în română. Cum își gestionează schimburile culturale o țară în care editurile sînt întreprinderi de stat? Cum funcționează o piață a cărții cînd este controlată de o așa-numită Administrație de Stat pentru Presă, Publicații, Radio, Film și Televiziune direct subordonată Partidului? Care sînt șansele unor schimburi culturale autentice?

■ Conceptul pavilionului chinezesc, selecția autorilor invitați, precum și programul general aparțin țării-invitate de onoare. Dacă designul standului și conceptul general oferă o imagine bună, modernă a Chinei, cărțile și autorii aleși ne oferă prilejul unei perspective asupra literaturii oficiale. Nu e puțin lucru, dar nu e suficient.

■ La pavilionul de la Gaudeamus, organizatorii au rezervat un loc special pentru cartea președintelui Xi Jinping despre guvernarea Chinei. O carte tradusă deja în numeroase limbi străine. Dar oare cum funcționează un asemenea proiect editorial pe piața liberă? Cine ar da bani pe o carte de propagandă politică? Tot la pavilionul țării-invitate de onoare am descoperit și volumul autobiografic al președintelui Klaus Iohannis, *Pas cu pas*. Cartea a fost tradusă în chineză. La scurt timp după încheierea Tîrgului de Carte s-a aflat, grație unui articol publicat de HotNews, că e o versiune cenzurată. Din ediția chineză lipsesc cîteva pasaje în care autorul critica regimul Ceaușescu și comunismul în general. Editura Curtea Veche, unde a apărut inițial cartea, a transmis că editorul „a avut acordul editurii noastre pentru adaptarea ediției în limba chineză potrivit politicii editoriale a părții care a contractat drepturile de autor". Cenzura e împachetată frumos în „politică editorială" și primește „acordul". Cenzura e doar adaptare.

Cenzura e împachetată frumos în „politică editorială" și primește „acordul". Cenzura e doar adaptare.

■ Yu Hua este unul dintre cei mai apreciați autori chinezi, atît în țara sa, cît și în lumea occidentală. Cărțile sale au fost traduse în peste 30 de limbi. Versiunea românească a romanului său *În viață* a apărut la Editura Humanitas. Yu Hua e și autor al unor articole de opinie în *The New York Times*. A spus, într-un interviu, că „în ciuda a ceea ce se tot spune prin Occident, scriitorii au toată libertatea să scrie ce vor". Apoi, același Yu Hua a mai adăugat: „Nu poți înțelege cu adevărat China dacă nu ești chinez". N-am putut să-l contrazic.

■ O foarte bună prezență de spirit a avut editura Polirom, care și-a adaptat programul de la Gaudeamus la realitățile chinezești de pe teren. În sensul că a pregătit un program special cu cîteva cărți despre China din portofoliul propriu. Printre altele, editura a prezentat *O istorie a Tibetului*, de Sam van Schaik, *Întoarcerea în Tibet*, de Heinrich Harrer, *Republica Populară a Amneziei. Tianamen 1989*, de Louisa Lim și *Oamenii-șobolani. În subteranele interzise ale Chinei*, de Patrick Saint-Paul. La Tîrgul de Carte, cel mai bun răspuns la cenzură și autoritarism e tot o carte.

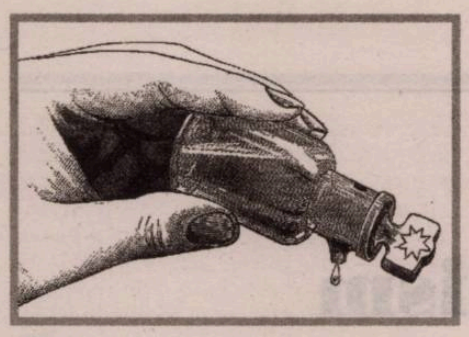

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

A face tapiserie

În comediile lui Alecsandri se pot găsi multe informații socio-lingvistice despre stilul colocvial și chiar argotic de la jumătatea secolului al XIX-lea, ca și despre numeroasele împrumuturi și calcuri din franceză, adaptate neglijent și deformate comic. În Chirița în Iași, educata Luluță o ironizează pe inculta Chiriță, într-un cuplet comic consacrat confuziilor provenite din necunoașterea împrumuturilor recente din franceză: „Da bine, mătușică, așa vorbiți pe-acolo, prin provincie?...“; „Guvernanta ne-a spus nouă / Că vorbiți o limbă nouă; / Cînd e vorba de parchet / Ziceți curat că-i pichet./ Cînd e de tapiserie / O numiți patiserie. / (...) Ș-orice lucru de bonton / Monton, zebon sau triton!“ Confuzia între *tapiserie* și *patiserie* va fi confirmată în desfășurarea piesei, fiind ilustrată de Chirița însăși: „Doamne! de n-am păți ș-acum ca pe la celelalte baluri... Să stăm pe loc și, cum zic aice: *să facem patiserie...*“; „Uf! iar *o să facem patiserie!*“ Așa cum a arătat Liviu Groza, într-un articol din 1982 despre arhaismele frazeologice, expresia pe care personajul comic o modifică involuntar este *a face tapiserie* (o formulă rar folosită, dar identificată de autor la Jean Bart, în *Europolis*: „– Cum se poate, Neagule, la vîrsta ta *să faci tapiserie salonului,* ca o fetiță de la Sacré Coeur ?“).

Expresia *a face tapiserie* – folosită inițial despre femei, cu sensul „a sta deoparte la un bal, fără a fi invitată la dans“ – este calchiată din franceză, unde *faire tapisserie* însemna atît „a nu fi invitată la dans“, cît și, într-un sens mai larg, „a asista la o reuniune, la o discuție, fără a participa“. Expresia este considerată învechită de *Trésor de la langue française informatisé;* în sensul larg, ea pare totuși a se mai folosi, așa cum o indică unele atestări mai recente din internet (poate apărea, de exemplu, în descrierea parlamentarilor fără activitate...). Desigur, experiența balurilor nu mai este una curentă în societatea de azi, așa că sensul restrîns avea toate șansele să dispară.

Varianta românească a expresiei nu s-a bucurat niciodată de succes; de altfel, traducerea nu a fost în acest caz prea inspirată, pentru că ascunde metafora glumeață a originalului. În franceză, *faire tapisserie* înseamnă, de fapt, „a fi ca o tapiserie“, deci „a sta de decor“: tînăra neinvitată la dans stă pe lîngă perete, aproape nemișcată, confundîndu-se cu tapiseria. Traducerea verbului *faire* cu *a face* nu creează aceeași imagine în română; Chirița avea într-un fel dreptate, înlocuind o sintagmă absurdă cu alta la fel de lipsită de sens.

E interesant că situația lipsei de succes la bal (probabil traumatică în secolul al XIX-lea), legată într-un mod mai general de excesul de timiditate, a produs în diferite limbi mai multe expresii similare (poate influențîndu-se reciproc), care au de-a face cu *apropierea de perete*. În engleză, *wallflower* are sensul figurat „doamnă fără cavaler (la bal), fată nedansată“ (conform dicționarului englez-român coordonat de L. Levițchi, ediția a II-a, 2004); același înțeles metaforic îl are și, în germană, *Mauerblümchen*. O carte din 1999 și mai ales ecranizarea sa din 2012 *(The Perks of Being a Wallflower)* par să fi readus în atenția comentatorilor din internet expresiile și sensurile lor, chiar dacă titlul a fost tradus în mod cît se poate de liber în diferite limbi (în română: *Jurnalul unui adolescent timid)*. Pagina din Wikipedia consacrată filmului explică, în versiunea franceză, expresia *to be a wallflower* chiar prin *faire tapisserie,* la rîndul său explicată ca „a face parte din decor, ca imagine a noninserției sociale“. În afara expresiilor asociate cu tapiseria de pe pereți și cu florile atîrnate pe zid, există și altele, cu sens mai general, care indică aceeași marginalitate: de exemplu, în română, *a sprijini pereții* (căreia îi corespunde în franceză *tenir les murs).* Evident, statutul celui care tinde să se confunde cu peretele e privit cu o ironie care capătă adesea accente sarcastice.

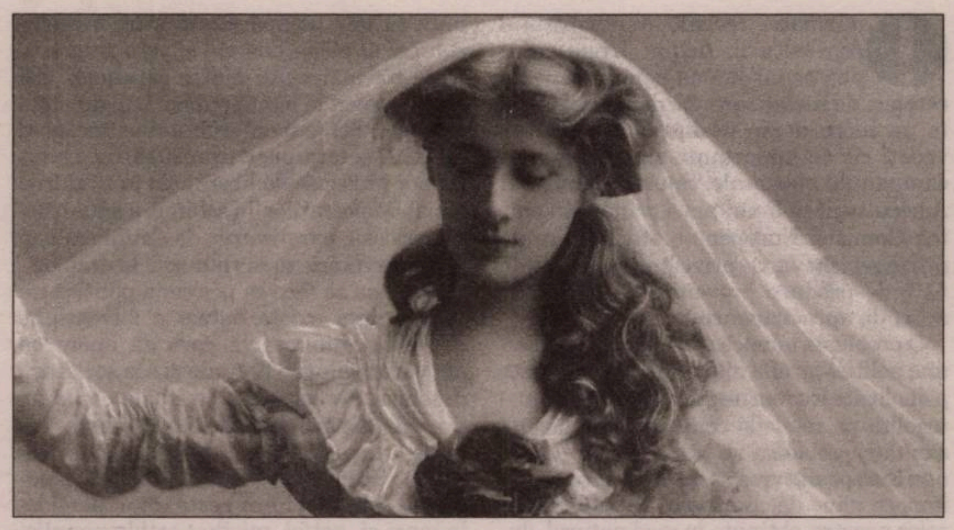

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

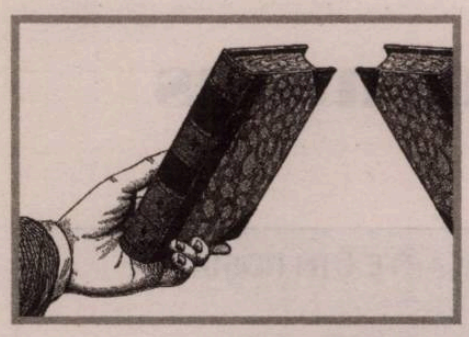

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Globalizare

Teamă mi-e că prin textul despre internaționalizare din numărul precedent am putut fi catalogat drept un oponent al acesteia, cu atît mai mult cu cît, prin temporara mea poziție administrativă la Universitatea București, îmi cade în sarcină să o sprijin. Temerea îmi e augumentată de un alt cuvînt din proximitate care, de îndată ce e rostit, sar scîntei: „globalizare“. Pentru unii, cuvîntul evocă o libertate sporită în raport cu limitările noastre de timp și spațiu, o viață mai bogată și mai variată, o premisă mai convingătoare a unei coexistențe pașnice, o posibilitate sporită de a gestiona împreună chestiunile planetare și chiar de a îndrăzni proiectul colonizării altor planete, ca specie și nu ca stat sau națiune. Alții, în schimb, văd în globalizare pierderea identității, aplatizarea și robotizarea existențelor, apetitul vorace al diferitelor forțe oculte de a-și absolutiza puterea, primejdia unor clivaje din ce în ce mai adînci, săpate sub aparenta imobilitate a suprafeței planetare.

Au și unii, și alții temeiurile lor să simtă ceea ce simt. Pentru mine, însă, a te declara adept sau oponent al globalizării e ca și cum ai spune „Nu sînt de acord cu legea gravitației“ sau „Sînt pentru migrația păsărilor“. Globalizarea *este* – după unii, printre care mă număr, de cel puțin două milenii, de la Imperiul Roman încoace. Indiferent dacă sîntem sau nu de acord, mărul tot ne va cădea în cap cînd se coace, iar păsările tot vor zbura încotro știu ele toamna și primăvara. Și globalizarea tot va globaliza, mai încet sau mai repede. Putem, în schimb, să ne uităm în sus și chiar să ne tragem un pas la o parte dacă vedem că mărul s-a copt. Putem să avem grijă de firele de înaltă tensiune ridicate în calea rutelor de migrație ale păsărilor. Și putem să reflectăm asupra modurilor în care să adaptăm globalizarea nevoilor și dorințelor noastre, evitînd să facem din ea o doctrină, pe care unii să o aplaude, iar alții să o huiduiască.

Pentru universitățile europene, cea mai elocventă concretizare a fenomenului numit generic „globalizare“ a reprezentat-o atît de disputatul „proces Bologna“. Aud și acum printre colegi neistovite vituperări împotriva a ceea ce pare să fie perceput drept un soi de „cădere în păcat“ a învățămîntului universitar. Cu riscul de a dezamăgi – a cîta oară! –, vreau să spun din capul locului că nu sînt nici un apologet, nici un detractor al „procesului Bologna“. Dacă lărgești un pic perspectiva și te uiți și la celelalte națiii care și-au declarat adeziunea, observi că nivelul de satisfacție diferă sensibil de la țară la țară, ba, nu o dată, de la universitate la universitate.

Din cauza procesului Bologna – mai exact, din cauza reducerii ciclului de licență la majoritatea specializărilor la trei ani –, studenții de azi trec prin etapa studiilor superioare ca gîsca prin apă, fără să se lipească nimic de ei, zic unii. Mă uit – că m-am tot uitat ani de zile, ca datorie de serviciu – pe cifrele de la Literele bucureștene. Avem acum locuri bugetate la masterat cam 60% față de cele de la licență. Asta înseamnă că durata *medie* a școlarității e mai mare cam cu vreo două luni de studiu decît cea de patru ani obligatorie pentru toată lumea. De ce n-am putea gestiona în beneficiul pregătirii absolvenților acest spor?

Mi se va zice, pe bună dreptate, că fac calcule după ureche, fiindcă numărul de locuri bugetate nu e totuna cu numărul de studenți reali: mai sînt și plătitorii de taxe. Perfect adevărat, și tocmai aici e problema cea mare: de ce se înghesuie mult mai mulți candidați la porțile programelor de licență decît la cele de master? Și de-aici, cum ne e felul, purcedem la căutarea vinovaților. Primul candidat este, evident, tineretul din ziua de azi, căruia nu-i mai place să învețe. S-au văzut cu sacii în căruță, cu diploma de licență în buzunar, dup-aia strigă, ca în armată, „Hai liberare!“, ce să-și mai lege de picioare încă doi ani de studiu? Al doilea candidat sînt, desigur, guvernanții. Dacă tot facem construcții pe hîrtie cu cicluri de învățămînt, ar fi cazul să le spunem tinerilor ăstora că vor primi o diplomă abia dacă își vor încheia și ciclul întîi, și pe cel de-al doilea, și licență, și masterat. Pîn-atunci să-și pună pofta-n cui și să-și vadă de învățătură. Mai candidează la culpabilizare și piața muncii, care pare să se mulțumească cu prăpădita de diplomă de trei ani și se face că uită că s-ar mai fi putut adăuga încă doi la ei. Carne de tun pentru job-urile lor umilitoare. Dar principalul vinovat rămîne „procesul Bologna“, agentul european al globalizării. Dacă noi sîntem în stare să facem programe de master suficient de istețe ca să împace și apatia tinerilor, și indolența angajatorilor, nu mai e cazul să ne întrebăm. Umerașul e de vină, nu haina pe care o agățăm în el. Iar dacă în toată tevatura a fost vorba de vreo două luni de studiu, mai bine lipsă.

Acum iarăși vine UE și ne spune să creștem procentul absolvenților de studii superioare, iar noi tresărim ambetați: n-avem destul colecționari de diplome? Poate ne-am gîndi mai degrabă ce-ar fi de așezat în diplomele pe care le dăm la tiparniță. Sau măcar dacă învățătura are vreun rost.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

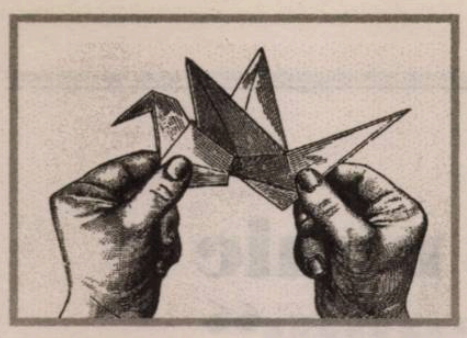

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Uscatul nu mai e ce-a fost

Spre dimineață, vîntul întețit și valurile mai mari încep să balanseze barca noastră ancorată în apropierea țărmului Eghinei, la adîncime cam mică. Pe hubloul cabinei văd luminile de pe țărm la aceeași distanță la care le lăsaserăm de cu seară. Deci nu ne-am deplasat peste noapte. Problema e însă alta: dacă valurile mai cresc, e posibil ca în depresiunea dintre ele să dăm cu chila de fund, eventual de bolovanii mari și rotunzi pe care i-am văzut la ancorare. Abia ce mă gîndesc la asta, că o zguduitură surdă smucește tot corpul navei. Ne ciocnim între uși toți patru adulții, în pijamalele noastre cu dungi marinărești. Nici unul nu mai dormea de cînd au crescut valurile. Ne înghesuim spre punte mînați de aceeași îngrijorare. Doar băieții dorm neîntorși în cockpit. Soarele încă n-a răsărit. Barca se clatină serios pe valuri și ne temem de vreo nouă izbitură. Adevărat e că prima a fost mai mult ca o părere, dar o părere pe care am avut-o cu toții. Vorbim în șoaptă, să nu-i trezim pe băieți. O fi fost chila sau cîrma? Înclin să cred că a fost mai degrabă cîrma, balansul extremităților fiind mai mare. Să ridicăm ancora și să plecăm? Dar dacă s-a stricat ceva tocmai pe la cîrmă și nu reușim să ocolim celelalte bărci ancorate? E un risc cu totul neglijabil, dar începători fiind încă, temători și pedanți, vrem să verificăm totul, să ținem lucrurile sub control. Ancorarea în ape așa de puțin adînci a fost o greșeală. Mica noastră ședință șoptită, pe ton îngrijorat, seamănă cu ciripitul păsărelelor trezite la ivirea zorilor. Cum răsare soarele, roșu și cald, o vizită subacvatică îmi dovedește că între partea de jos a cîrmei și fundul mării mai e doar o palmă. Cîrma a fost. Dar nu e nimic strîmb, nici măcar zgîriat, iar timona funcționează normal. Ridicăm ancora și plecăm direct spre larg, la adîncimi mai liniștitoare.

E o zi frumoasă și nu avem decît de traversat golful Saronic pînă la Atena. Cîteva ore de mers pe o mare destul de calmă, cu vînt bun. Realizăm că de vreo trei zile nimeni n-a mai pomenit nimic despre răul de mare. Sîntem atenți la trafic, care e destul de mare în zonă. La orizont apare un vapor uriaș, un ferry, la vreo 30 de grade prova babord. E departe și nu-i dăm mare atenție. Peste un sfert de oră vaporul e însă mai aproape și pe aceeași direcție. Dacă unghiul nu variază în timp, înseamnă că traiectoriile se vor intersecta. Regula de bază în aceste condiții e să faci manevra de evitare „hotărît, din timp și cu o bună practică marinărească", după cum spune memorabila formulă care ne-a amuzat pe cînd făceam cursurile de navigație. Privim în continuare vaporul fără să zicem și să facem nimic. Potrivit regulilor scrise, el trebuie să ne ocolească. Dar sîntem conștienți și de regula nescrisă a priorității după mărime. Mai așteptăm vreo zece minute. Unghiul nu variază. Brusc, amîndoi navigatorii de la bord izbucnim: „Băi, nu e în regulă!" Vaporul vine exact spre noi. Mai rezistăm însă puțin pe aceeași direcție, punîndu-ne și punîndu-le nervii la încercare. Ne mai despart totuși cîteva sute de metri. Vaporul virează spre tribord. Virăm și noi spre tribord, semn că i-am văzut manevra. Uriașul ne salută cu sirena, părînd că ne apreciază manierele. În zare începe să se deslușească aglomerarea Atenei. În stînga avem rada portului Pireu, unde o mulțime de cargoboturi gigantice așteaptă intrarea. Sîntem ca o coajă de ou albă printre niște monștri de fier.

În spatele nostru se adună o întreagă flotă de veliere care se îndreaptă spre portul cu peste o mie de catarge, Alimos. Toate ambarcațiunile închiriate trebuie aduse înapoi vinerea, asta e regula. Spre uimirea proprietarilor, ajungem nemțește, exact la ora estimată. Omul care ne-a predat barca ne așteaptă pe ponton. Dora e ușurată să audă că n-am avut nici o problemă la bord. Cine știe ce prostii și stricăciuni or fi făcut alți clienți. Urmează să le prezentăm totuși barca, pe care vom mai dormi o noapte, așa e obiceiul, urmînd ca de dimineață să vină și scafandrul să o verifice pe dedesubt. Pontonul nostru e ca o stradă. De o parte și de alta, ca niște case, sînt acostate yachturi. Cele mai multe „locuite". Barca vecină are un echipaj cu multe femei vînjoase. Cine știe din ce teribile călătorii s-or fi întors. Mai departe e un yacht mare pe puntea căruia, la o masă albă, stă un grec voinic cu părul alb și cu un trabuc în gură, la care vin tot felul de alte personaje în vizită. De jur-împrejurul nostru e o mare de parîme, cabluri, furtunuri și cîrlige, fiecare cu rolul lui foarte precis. Cisternele cu motorină și taxiurile își fac loc cu greu unele pe lîngă altele, avînd grijă să nu dea peste mormanele de bagaje. Lumea duce gunoiul la tomberoanele de la capătul cheiului, spre bucuria unor căutători care s-au adunat acolo știind probabil că vinerea e rost de recoltă bogată. Nemaiavînd nimic de făcut, dormitez pe punte, cînd mă trezesc cu un tip care calcă pe pasarelă, dînd să vină la bord. Mă întreabă în engleză de unde sînt. Îi răspund. Fața i se luminează și-mi zice pe românește: „Hristos a înviat, mister Ponta". Tot mai intrigat, zic în barbă: „Mister Ponta e moașă-ta! Acum sînt Cioloș". Dar grecul știe și el două cuvinte românești și un nume, și vrea să se facă simpatic. Îmi dă un pliant cu un restaurant din apropiere. Mă așez din nou pe canapea și în minte mi se desfășoară întreaga călătorie. N-am avut furtuni prea mari, n-am auzit sirene precum Ulise, nu ne-am întîlnit nici cu Moby Dick, nici cu piratii. Nici valurile nu ne-au strigat pe nume, așa cum am auzit că li se întîmplă uneori navigatorilor solitari. Una peste alta, sîntem bine. În următoarele zile însă, pe uscat, aveam să ne confruntăm cu o problemă stranie. Din cînd în cînd, pămîntul începea să se clătine sub picioarele noastre. Ne-am gîndit că poate e ceva adevărat în vorba care spune că dintr-un om poți face un marinar, dar dintr-un marinar nu mai poți face om la loc.

ready made

„VARȘOVIA, 27. (Rador). – Vreo 90 de cerșetori au năvălit în birourile comunității israelite din Varșovia, pentru a protesta împotriva faptului că li s'a interzis de a-și mai exercita profesiunea lor de bocitori la cimitirul evreesc.

Cerșetorii au cerut să li se elibereze cărți de identitate în baza cărora să poată continua exercițiul acestei profesiuni."

Adevărul, Anul 49, No. 15.684, Vineri, 1 Martie 1935

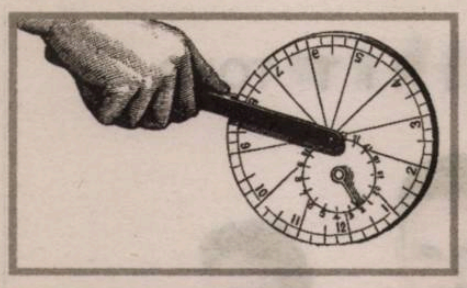

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Qin (I): estimp, în China...

Toată lumea se pricepe la fotbal, la politică și la armata de teracotă. Auzim mereu că e cea mai mare descoperire arheologică din toate timpurile: în Lintong, lîngă Xi'an, capitala provinciei Shaanxi din China, împăratul Qin Shihuangdi a fost înmormîntat în 210 î.Hr. într-un complex funerar uriaș, organizat în jurul unei camere mortuare plasate la 40 m adîncime, peste care s-a construit un tumulus piramidal și care a fost înconjurată de numeroase camere subterane cu ofrande. Între ele, trei cavități uriașe, ocupînd împreună cam 20.000 m², rezervate pentru vreo 8.000 de soldați și cai, toți de lut ars și în mărime naturală, din care trei sferturi sînt încă sub pămînt. Formularea „cea mai mare descoperire" nefiind suficient de riguroasă, prefer să zic că este deosebit de simpatică. Și, în loc să fac aici un tabel Excel cu dimensiunile fiecărui războinic, vreau să dau două motive pentru care ea rămîne așa chiar și neluînd în seamă armata propriu-zisă.

Mai întîi, deși armata e cea care apare în toate pozele, acolo, lîngă mormîntul de la poalele muntelui Li, se află alte cîteva camere subterane cu un inventar chiar mai interesant. Într-una (K0007) sînt 15 muzicieni, tot de teracotă, care cîntă unor lebede de bronz, și ele în mărime naturală, aflate pe marginea unui rîu subteran artificial (rîul nu mai funcționează). Ansamblul replica locul unde împăratul privea lebedele dresate să danseze pe muzică. Alături de ele e și un mare cocor, atît de realist făcut încît are un vierme, tot de bronz, în plisc. În alta (K0006) se află funcționărime: postura tipică este cu mîinile împreunate în față așa încît mînecile largi să se unească și să le ascundă complet, cam cum stătea Mutulică în desenele cu Albă ca Zăpada. Doar că Mutulică chinez are la centură un cuțit de bronz – folosit ca să răzuiască eventuale greșeli dintr-un înscris birocratic. Alături de cuțit atîrnă și o mică tocilă, o pietricică plată pe care-l ascuțea. În fine, într-o altă groapă, la vest de tumulus, s-au găsit în 1980 două care, la jumătate din dimensiunea naturală, trase de cîte patru cai, fiecare car produs din două tone de bronz (nu mai socotim aurul și argintul, din discreție) și pictat cu nori și dragoni stilizați. Amîndouă carele – din care unul e doar o cușetă cu mici ferestre – sînt protejate de umbrele colosale, dar aspectul jovial e contrazis de arbaletele de lîngă conducătorii lor.

Mai puțin impresionant vizual, dar tehnic la fel de greu de produs ca războinicii, este conținutul armurăriei (K9801). Fiecare din miile de armuri depuse acolo consta în 612 mici plăcuțe de calcar găurite, unite una de alta cu sîrmă de cupru. Fiecare plăcuță trebuia tăiată la jumătate de centimetru grosime, apoi adusă la o formă unică (dreptunghiulară, pătrată, trapezoidală, solz de pește, neregulată) în funcție de poziția ocupată, apoi găurită de 8-12 ori și, presupunînd că tot nu s-a crăpat, frumos șlefuită pe margini. Doar o foarte mică parte din armurărie a fost cercetată, și totuși s-au găsit deja 50.000 de asemenea plăcuțe vraiște pe podea. Trebuie să ne închipuim armură lîngă armură atîrnînd de grinzile tavanului într-o încăpere subterană de 100 m x 130 m; printre ele, coifuri și armuri pentru cai. Cu cît militarul e mai înalt în grad, cu atît armura, mai elaborată, constă din plăcuțe mai mici și, automat, mai numeroase. Pe spatele unora din plăcuțe apar mărci de atelier sau semne inexplicabile, cum ar fi săgeți, sau numere – pentru noi – fără noimă. Așa cum zidarii antichității clasice marcau anumite blocuri cu litere, uneori încă din carieră, probabil și aici se foloseau anumite repere pentru asamblare. Evident că o armură de piatră nu se putea folosi într-o luptă reală, deoarece cîntărea 18 kg și se spărgea ușor. Armurile sînt de piatră pentru că acest material avea reputația că protejează împotriva spiritelor răzbunătoare, din care, conform calculelor lui Qin Shihuangdi, rămăseseră excesiv de multe de pe urma armatelor masacrate de el.

Un motiv mai neserios pentru care îmi place complexul de la Lintong este că el a fost fără îndoială făcut după planuri stricte și deci, ca și alte morminte chinezești mai vechi, a avut planuri de nivel gravate pe plăci de bronz. Asemenea *blueprint* arhitectural ni se păstrează foarte rar din antichitate (Forma Urbis – harta antică, de marmură a Romei, și cîte o tăbliță sumeriană sau egipteană). Reperele în teren ale întregului complex funerar sînt răspîndite pe mai mult de 50 km², chiar dacă ele se concentrează în jurul tumulusului, cu gropile războinicilor la 1,5 km distanță, iar apoi, mai departe, nenumărate gropi individuale cu cîte un mic slujbaș de la grajduri, tot din teracotă, găsit invariabil împreună cu cîte un schelet de cal. Toate chestiile astea macabre și simpatice cereau planuri și organizare, ceea ce totuși nu are cum să fi fost o problemă pentru un împărat care a construit strămoșul Marelui Zid Chinezesc (un ansamblu de fortificații care trece, că veni vorba, și prin Mongolia și Coreea de Nord de azi). Tot el a adus și 700.000 de ocnași să lucreze la palat și la mausoleu, și într-adevăr, de pe acest sit nu lipsesc, din fericire, nici descoperirile de cătușe.

Cît despre războinicii propriu-ziși, ne vom lupta cu ei pe îndelete săptămîna viitoare.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

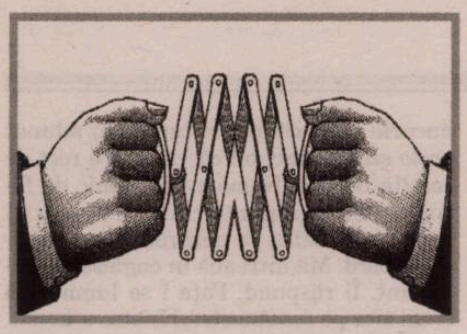

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„De fapt, nu știm nimic despre Donald Trump“

– dialog cu Sever VOINESCU –

În ultimele luni, a urmărit campania electorală din SUA și a publicat o serie de articole despre ce se întîmplă acolo. A cîștigat Donald Trump și ecourile, comentariile, stupoarile legate de această victorie sînt mai intense decît oricînd. Așa încît l-am invitat pe ***Sever Voinescu*** *la o discuție despre așteptările pe care le are lumea după victoria lui Trump.*

A cîștigat Donald Trump, deși sondajele, pînă în ultima zi, o dădeau drept învingătoare pe Hillary Clinton. Niciodată la alegerile americane n-au existat atîtea comentarii, nemulțumiri, chiar proteste și petiții împotriva președintelui ales. De ce? Ce are Donald Trump?

Proteste au fost întotdeauna, dar nu de o asemenea anvergură și nu atît de emoționale. Protestau marginalii excentrici și lumea nota ca atare faptul că e o democrație în care fiecare are dreptul să protesteze. De data aceasta, nu e de joacă. O foarte mare masă de americani e pur și simplu speriată de acest rezultat. Am văzut pe canalele TV oameni speriați, oameni care aveau convulsii vorbind despre alegeri, am văzut declarații fulminante – inclusiv din partea unui actor uriaș precum Robert de Niro, care spunea că se simte ca după 11 septembrie. Am văzut astfel de reacții. Nu poți să nu te întrebi: dacă ar fi cîștigat Hillary Clinton, ar fi fost aceleași reacții în tabăra lui Trump? Nu putem ști. Dar ceea ce i-a „șocat“ cel mai mult pe comentatorii americani a fost că, la ultima dezbatere între Trump și Hillary Clinton, Trump a lăsat să se înțeleagă că ar putea să nu recunoască rezultatul votului. Apoi a spus-o clar. Asta i-a scandalizat pe mulți, care au spus că e inacceptabil așa ceva în democrația americană. Se știe că, în SUA, unul dintre momentele importante, care practic pune punct procesului electoral, este momentul cînd învinsul îl sună pe învingător în toiul nopții și își recunoaște înfrîngerea. Explicațiile sînt multe, dar cea mai la îndemînă este că această campanie electorală a fost foarte lungă, foarte intensă în plan emoțional, a divizat America într-o manieră în care nici o altă campanie nu a făcut-o. Politicianului îi e foarte ușor să schimbe piciorul, că de-aia e politician: să treacă de la un ton agresiv, rău, la un ton conciliant față de adversar. Dar mase mari de oameni, care nu au acest exercițiu, rămîn într-o inerție emoțională după dezbaterea din fața camerelor de luat vederi. Și oamenilor nu le poți cere să se schimbe imediat.

Inerția emoțională a plecat, poate, de la profilul lui Donald Trump, care îi sperie pe unii. El a spus niște lucruri „tari“ în campanie, a avut o anumită atitudine față de femei, față de imigranți... Poate că acest tip de atitudine le-a dat multora de gîndit...

Trump este un personaj cu totul imprevizibil. De fapt, nu știm nimic despre acest om și despre comportamentul lui politic, pentru că el nu a mai făcut politică pînă acum. Avem doar cîteva repere care par îngrijorătoare în acest întuneric, în această incertitudine în care pășim de acum încolo. Avem doar ce a spus el în campania electorală – și e, adesea, înfiorător. Avem personalitatea lui, pe care americanii o cunosc de 30-40 de ani, felul lui de a-și trata afacerile, oamenii...

Și nu avem un politician, ci o figură de entertainer...

Da, dar în ipostaza dură. E explicabil că mulți oameni sînt speriați. Pe de altă parte, simt o exagerare în toată povestea asta. Și sînt dezamăgit de felul în care presa americană și-a făcut treaba în campania electorală și mai ales acum. Media care dintotdeauna i-a fost favorabilă lui Hillary Clinton, în mod discret, dar evident, ține focul aprins sub acest gen de manifestări emoționale împotriva rezultatului alegerilor. Iar posturile TV care sînt favorabile republicanilor îi tratează cu foarte mult dispreț, cu aroganță, în termeni jignitori, pe oamenii care se manifestă împotriva lui Trump.

Inerția emoțională a plecat, poate, de la profilul lui Donald Trump, care îi sperie pe unii.

Societatea americană s-a divizat, presa urmează și ea această linie foarte accentuată. Invectivele ideologice curg dintr-o parte în alta. Nu e prea multă ideologie în acest război?

Ba da. Și de foarte multe ori evaluările pe care și le fac oamenii sînt factual eronate. Fractura care caracterizează societatea americană este de natură ideologică, este între „progresiști“ și „conservatori“, fiecare cu exagerările lui. Lucrurile vin de departe, au apărut cu mult timp înainte să-i fi dat prin cap lui Trump să candideze și s-au acumulat. Una dintre scăderile mandatelor lui Obama a fost că el, ca președinte, mai degrabă a favorizat una dintre direcții decît să aibă liniștea de a așeza lucrurile într-un oarecare echilibru. Trump nu e genul de om care să poată gestiona o asemenea situație: nu are nimic, în *background*-ul lui, care să-l arate drept un om al echilibrului și nu are nici autoritatea morală ori psihologică în fața unei mari părți a societății americane pentru a calma lucrurile. Dimpotrivă, este extrem de controversat. Pe de altă parte, cred că aflăm mai multe dacă ne întrebăm nu de ce a cîștigat Donald Trump, ci de ce a pierdut Hillary Clinton. Pentru că ea a făcut două erori majore de campanie electorală. Prima a fost că a „bifat“ niște lucruri pe care credea că le are pentru simplul motiv că ea e de la democrați. Un stat ca Wisconsin, cîștigat de Trump, nu a votat cu republicanii de peste 50 de ani. Hillary n-a fost măcar o dată în Wisconsin, îl credea sigur. Apoi, de la populația de culoare a obținut doar 85% din voturi, iar de la populația latino, pe care miza, a obținut doar 60%. Aceste capitole au fost bifate cu prea mare ușurință.

Cred că mai e o explicație. Hillary Clinton mai pierduse o dată, în alegerile primare, în fața lui Obama, acum patru ani. Și apoi, Bill Clinton fusese președinte timp de două mandate. Pentru unii dintre americani, probabil că ideea de „dinastie politică“ nu dă bine. Nu sîntem în Filipine, cu Ferdinand Marcos și Imelda, sau în România, cu Nicolae Ceaușescu și Elena...

Se poate să fi fost și asta. Părinții fondatori au detestat, la politica europeană, dinastia bazată pe ereditate, ideea de familii aristocratice care dețin feude. Lucrul acesta a fost repetat de Abraham Lincoln și de alți președinți aproape mitizați ai Americii: în Congres poate fi ales oricine, oricine poate ajunge să conducă America. Dar lucrurile s-au schimbat. În SUA au apărut familii politice; și nu numai la Washington, ci și în teritoriu, în diverse state. Politica la vîrf a început să se aristocratizeze. Și chiar dacă nu faci parte dintr-o asemenea familie, dacă vrei să urci, trebuie să intri pe orbita uneia dintre ele. În Europa a dispărut acest gen de familii, astfel de lucruri nu se mai petrec.

Se comentează din punct de vedere ideologic victoria lui Trump, se discută mai puțin despre ce știe el efectiv din „meseria de președinte“. Cît de competent e Donald Trump? Cînd a candidat Silvio Berlusconi în Italia, The Economist *a avut un mare articol cu titlul pe prima pagină „De ce Berlusconi nu e potrivit să conducă Italia“. Cît de potrivit e Donald Trump să conducă America și lumea?*

Nu știm. Cu Donald Trump intrăm într-o zonă cu un grad de imprevizibilitate foarte mare. Nu știm ce are de gînd să facă. Singurele lucruri pe care le știm cu cer-

PUBLICITATE

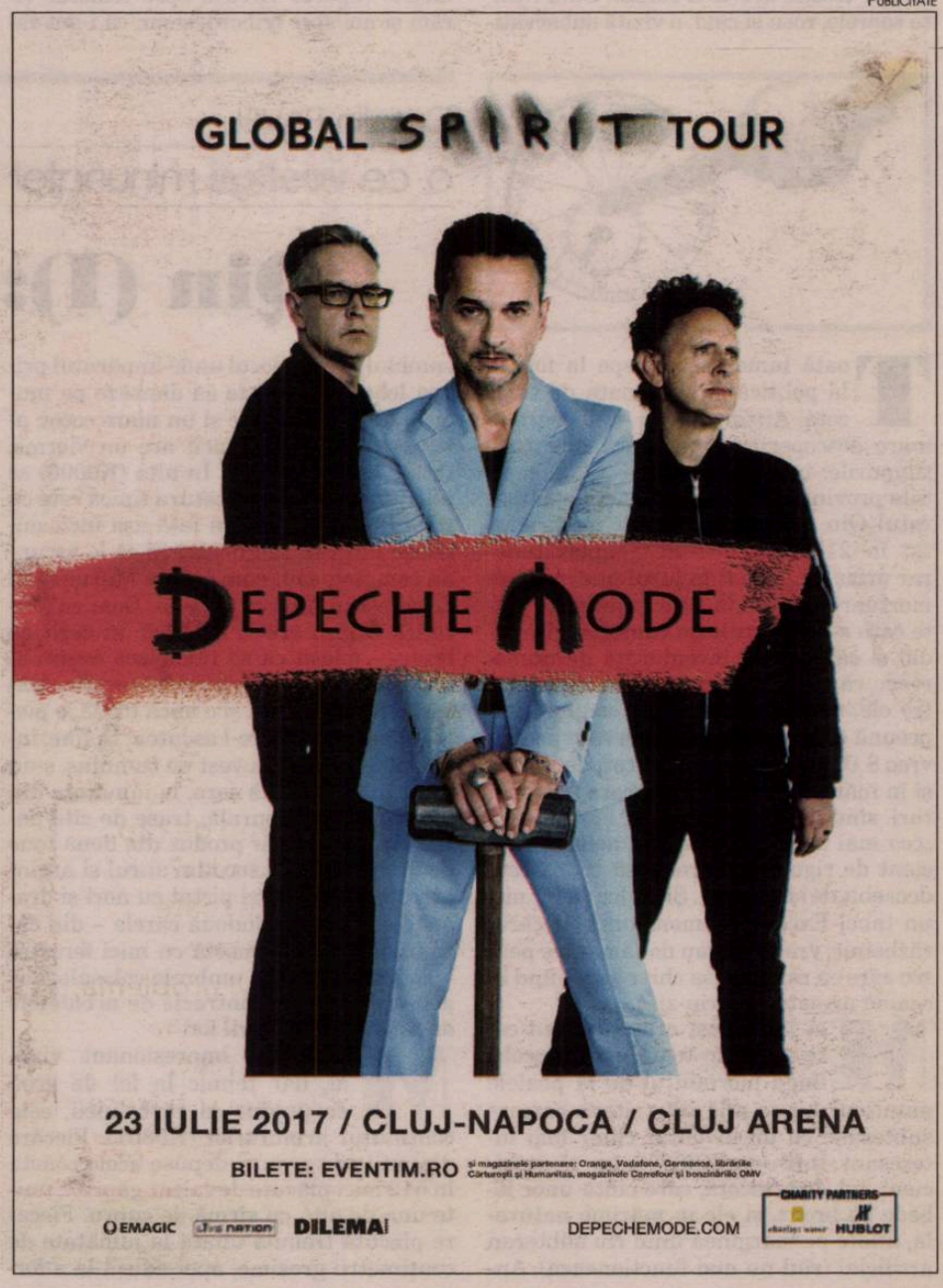

titudine sînt că e un om cu o enormă încredere în sine, a ajuns la 70 de ani cu un șir uluitor de succese în viață (ceea ce i-a consolidat încrederea în sine), știm că e un om care ia decizii rapide, dar gîndite. Asta se vede din drumul său în afaceri. Succesul în afaceri este însă altceva decît succesul în politică. O țară nu se conduce cum se conduce o corporație. Și mai știm ceva despre Trump, ceea ce nu e prea încurajator: nu citește. Un președinte american trebuie să facă un efort pentru a înțelege ce e pe lumea asta. Și atunci cineva îi recomandă să citească o carte. Așa s-a întîmplat cu Bill Clinton, cu Obama și cu alții: a fost cineva care le-a pus o carte în mînă, ca să înțeleagă ce e în Balcani, ori în Asia de Sud-Est... Președinții au fost în general deschiși să învețe în acest mod. Cu Trump nu va merge așa.

Nu e o problemă cu cele două mari partide dacă nu au fost în stare să propună alți candidați?

Ba da. De altfel, acest lucru s-a văzut în campania pentru alegerile primare. Cred că dacă venea Bernie Sanders, l-ar fi învins pe Donald Trump. Mă bazez pe faptul că au același tip de discurs, Sanders i-ar fi răspuns pe măsură; și nu are nici pe departe vulnerabilitățile pe care le-a avut Hillary Clinton. Sanders ar fi fost mai dezinhibat să-l atace pe Trump din toate părțile, decît Hillary Clinton, care, mai ales în ultimele săptămîni de campanie, după ce FBI a redeschis dosarul cu mail-urile, a tot explicat și justificat, fiind tot timpul în defensivă. Acum, după ce Trump a cîștigat, pericolul e mai mare în Partidul Republican decît în cel Democrat. Democrații se vor retrage, timp de un an și jumătate sau doi, și își vor recompune un *leadership*. Victoria la votul popular le confirmă că majoritatea oamenilor sînt apropiați de ideologia lor. Problema lor e să pună lideri mai puțin atacabili. La republicani, paradoxal (pentru că ei au cîștigat), vor fi probleme. Trump și-a apropiat cîțiva oameni, în primul rînd prin alegerea lui Pence ca vicepreședinte, care e socotit unul dintre oamenii de bază ai partidului. Paul Ryan, liderul Congresului, a înțeles că vor lucra împreună. Trump e *de facto* liderul partidului, dar trebuie să negocieze cu aripile partidului. Felul de a fi republican pe care îl știam se va schimba. Se va intra în altă etapă a republicanismului american, cel puțin în expresia lui politică. Poate că în expresia lui intelectuală și socială – nu. Dar în expresia lui politică, sigur.

> *„Sanders ar fi fost mai dezinhibat să-l atace pe Trump din toate părțile."*

SUA reprezintă un sistem bine articulat, cu instituții care funcționează – de la serviciile de informații pînă la administrație. Care e relația dintre președinte și instituții? În ce măsură Trump va face unele lucruri „de capul lui" sau, dimpotrivă, va învăța meseria de președinte de la reprezentanții instituțiilor cu care va trebui să colaboreze?

Răspunsul nu e ușor de dat. Sistemul constituțional e unul de *checks and balances:* de la marile echilibre între cele trei mari puteri pînă la echilibrul din interiorul fiecăreia dintre ele. Apoi, există această primă reacție la care românii sînt foarte sensibili: totdeauna „e cineva în spate" – un pic de conspirațienism. Dar există o experiență îndelungată a acestor instituții. Există o dependență a președintelui față de ele. În acest sens, am spune că Trump nu e de capul lui. Pe de altă parte însă, figura președintelui american în raport cu instituțiile americane este extrem de puternică, el are o influență de natură morală și psihologică. Chiar dacă el nu-și numește oamenii lui peste tot, pînă la nivel de portar, totuși gîndirea și atitudinea lui se răspîndesc, după un an și jumătate sau doi, pînă în cele mai fine capilare ale administrației americane. Așa încît se va configura o administrație coerentă. E aceeași administrație care a trecut de la Bush la Obama, dar gîndirea președintelui se transmite la toate nivelurile. Administrația nu se blochează, nu e ceva kafkian. Să nu uităm că există o cutumă în SUA: aproape două mii de oameni, care înseamnă vîrful administrației federale, își depun demisia la alegerea noului președinte. Așa că e o relație de dus-întors, o stradă cu două sensuri: președintele depinde mult de aparat, dar în același timp aparatul va sfîrși prin a-i semăna, căci numai așa poate funcționa statul, dat fiind că președintele american are puteri importante în stat. Și mai e ceva: instituțiile nu se opun niciodată președintelui *în manieră politică.* Dacă șeful unei instituții are un divorț politic cu președintele, el nu asmute toată instituția împotriva președintelui, ca s-o facă un fel de bastion al rezistenței lui personale, cum se mai întîmplă pe la noi uneori. Nu. Omul acela își dă demisia. Chiar dacă e pe poziții adverse cu președintele, îi recunoaște autoritatea morală: pe *el* l-a ales America. Cred că Trump va fi influențat în multe privințe de aparatul lui, pînă la momentul în care aparatul va ajunge să-i semene. Obama – deși era nemulțumit de Trump, pe care îl considera nepregătit pentru această funcție – a spus un lucru foarte inteligent în campania electorală. Cineva l-a întrebat pentru ce nu e pregătit. Obama a spus un lucru care se vede frumos în părul lui – negru cînd a intrat la Casa Albă și alb aproape cu totul după opt ani de mandat: *toate* problemele care ajung pe masa președintelui sînt complicate, pentru că, dacă și-ar fi găsit rezolvarea, n-ar fi ajuns pe masa președintelui. Cu alte cuvinte, spre deosebire de sistemul administrativ românesc, în care regula este că orice probleme se aruncă direct sus, ca să te acoperi de semnătură, administrația americană rezolvă problemele la fiecare nivel. Ceea ce ajunge la președinte e o problemă pe care n-a putut s-o rezolve nimeni, e o problemă complicată, în fața căreia președintele e singur. De-a lungul istoriei, mai toți președinții americani au vorbit despre singurătatea președintelui atunci cînd trebuie să ia o decizie mare. Sigur că există o puzderie de consilieri, zeci de rapoarte și opinii, dar în final, ca să spui „mergem la război sau nu", ești izolat pe un munte. E de urmărit ce se va întîmpla cu Trump.

Se așteaptă schimbări radicale după victoria lui Trump, dar cred că unele lucruri s-au schimbat deja. Meseria de entertainer *a lui Trump a contat în campania electorală. Trăim într-o lume în care oamenii au acces la informație într-o măsură mult mai mare ca în trecut. Prima dezbatere televizată între candidații la președinție a avut loc între John F. Kennedy și Richard Nixon. Sondajele de după au arătat că oamenii care s-au uitat la televizor l-au considerat mai bun pe Kennedy, iar cei care au ascultat dezbaterea la radio l-au considerat mai bun pe Nixon. Pe ecran, a contat faptul că John F. Kennedy arăta mai bine (în timp ce Nixon nici nu se lăsase machiat). E primul exemplu care arată că televiziunea a avut un rol în alegeri. Dar e ceva îndepărtat și pare chiar primitiv, pentru că astăzi lumea are acces la Internet, la rețelele sociale, iar orice știre despre candidați se răspîndește cu o viteză uluitoare. În această lume, Trump a fost favorizat de faptul că și-a construit un personaj mai convingător, dincolo de ceea ce este el de fapt.*

Și mai e ceva aici: ipocrizia electoratului. Universalizarea mijloacelor de comunicare – nu numai pentru că oricine are acces la ele, ci pentru că oricine e *actor* în comunicare, căci Facebook te face să te urci în balconul de unde te poți adresa lumii și sute de milioane de oameni fac asta zilnic – a dus la apariția unui fel de ideologie general acceptată, care de multe ori contrazice natura umană, așa că mulți oameni preferă să-și ascundă adevărata natură. Există oameni care preferă să nu-și spună opțiunea de vot atunci cînd se fac sondaje, pentru că au convingerea că opțiunea lor nu „dă bine" în raport cu ideologia general acceptată. Se numește „efectul Bradley", pentru că a fost constatat pentru prima dată în 1982, la niște alegeri de guvernator în California, cînd au candidat un negru (Tom Bradley, primarul din Los Angeles) și un alb (George Deukmejian). În toate sondajele, Bradley îl spulbera pe candidatul alb, dar la urne a fost exact invers. Sociologii au ajuns la concluzia că, atunci cînd oamenii erau întrebați pe stradă cu cine votează, cei mai mulți se gîndeau că dacă spun „cu candidatul alb" pot fi suspectați de rasism. Așa că preferau să răspundă „nu m-am hotărît", deși erau hotărîți. Tipul acesta de ipocrizie nu e un fenomen general, e unul marginal, dar poate schimba rezultatele votului. Cineva în America a spus asta: dacă avansul din sondaje e cu mai mult de 5% în favoarea lui Clinton, Clinton cîștigă; dacă e sub 5%, acest efect Bradley va răsturna lucrurile. Iar avansul ei a fost sub 5% în toate sondajele. Omul care a spus acest lucru e un analist republican care își dăduse seama că acest efect există la aceste alegeri: Trump a fost într-o asemenea măsură diabolizat încît foarte mulți alegători de-ai lui, întrebați cu cine votează, au preferat să se declare nehotărîți. E un comportament electoral explicabil prin această generalizare a mijloacelor de comunicare. Stai o oră pe Facebook și „îți dai seama" dincotro bate vîntul. De fapt, vîntul care bate pe Facebook nu este fundamentat sociologic, ci este vîntul celor mai guralivi de pe Facebook, care au cei mai mulți prieteni. Tu simți din toate părțile că lumea îl înjură pe Trump și, dacă îți place Trump, nu mai îndrăznești s-o spui. Facebook-ul și Internetul accentuează tipul acesta de ipocrizie și cred că va fi din ce în ce mai greu, în viitor, ca prin sondaje să se poată anticipa rezultatele.

În Foreign Policy *a apărut după alegeri un articol care argumenta că, de fapt, alegătorii nu prea știu ce votează – „Trump Won Because Voters Are Ignorant, Literally", de Jason Brennan, care se încheie astfel: „Victoria lui Trump este victoria celor neinformați. Dar, ca să fim corecți, și victoria lui Clinton ar fi fost la fel. Democrația înseamnă că poporul conduce, dar poporul este, în multe feluri, nepotrivit să conducă". Mulți oameni au votat în funcție de impresiile de pe Facebook, s-au luat după știrile false răspîndite pe net, fără să înțeleagă de fapt prea multe. Se vorbește în ultima vreme despre „politica post-adevăr". Nu cumva politica greu de anticipat?*

Adevărul nu e o categorie cu care lucrează politica. Poporul e o alcătuire mereu imprevizibilă, poporul e mofturos, citim ce scriau anticii și vedem că cine era azi erou, mîine devenea trădător. Dacă astăzi facem referendum pentru Brexit în Marea Britanie, cred că nu mai iese. Dacă repetăm alegerile din America, s-ar putea să cîștige Hillary Clinton. Asta este materia primă cu care lucrăm în democrație. Poporul nu are, ca voință colectivă, o expresie electorală rațională, așa cum e a fiecărui individ. Poporul stă, bietul de el, în calea tuturor acestor influențe informaționale. Sînt oameni inteligenți care au avertizat că, dacă avem din ce în ce mai multe informații, asta nu înseamnă că știm mai mult.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

PUBLICITATE

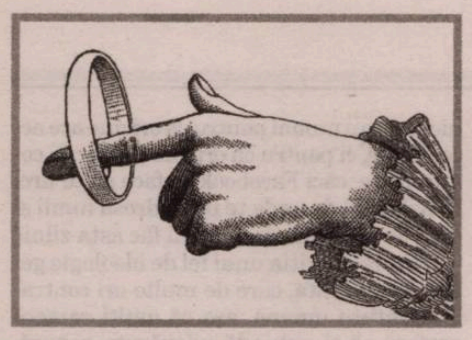

Selma IUSUF

legende **urbane**

Cădere

Cad. Cad de foarte multă vreme, se pare; de atîta rostogolit și lovit de diverse lucruri am niște vînătăi la umeri, coatele julite și genunchii zdreliți. Nu e grav. Căderea e cînd mai lină, cînd mai vertiginoasă, dar tot apuc să zăresc din colțul ochiului frînturi din întîmplările pe lîngă care trec.

Abia am trecut în cădere de o perioadă scăldată într-un soi de lumină aurie. M-am văzut acolo, plutind în mierea aia, la patru-cinci-șase ani. Eu eram, cu un breton caraghios tăiat de maică-mea undeva mai sus de mijlocul frunții, așa cum am văzut de curînd la niște fete care arată chinuit și se îmbracă urît, așa, de-al dracului. M-am văzut în chihlimbarul și în ambra aia lichidă făcînd diverse lucruri, m-am văzut ridicîndu-mă din patru labe în poziția biped, m-am văzut trecînd de la unelte rudimentare – bețe, firicele de praf, fire de iarbă – la jucării mai complicate, m-am văzut căpătînd abilități care implică din ce în ce mai multă aplecare și finețe – am rupt aripi de albină, am legat bondari cu ață subțirică de piciorușele lor păroase, am înțepat cu acul furnici și am zdrobit omizi ale căror măruntaie verzulii le-am privit cu fascinație. Am rîs împreună cu alți copii de cei care erau mai grași, mai slabi, mai altfel, așa cum și alții au rîs de mine, am plătit cruzimea în cruzime și am lăsat în mierea asta a copilăriei un mic haos sufletesc și o dîră însîngerată de crime: insecte și mici viețăți (o broască disecată la biologie a cărei inimă pulsa nebunește).

Cad de ceva timp, iar din ambră am trecut într-o acuarelă pestriță, eu sînt, uite-mă iar, dau să cresc, sînt fardată pe la ochi cu un verde neverosimil și am cîte trei cercei într-o ureche al cărei lob e lungit dureros de greutatea tinichelelor strălucitoare care-mi zăngăne ori de cîte ori întorc capul. Mă bălăcesc în culorile astea tari, par îmbrăcată de un fovist nebun, iar egoismul cu care am venit din perioada aurie e deja periculos. Eu-eu-eu, centrul lumii sînt eu, dacă aș avea mai multă minte sau mai multă finețe aproape că m-aș mînca singură ca la Isarlîk. Dar nu am minte și nici finețe nu am, căci abia trec adolescența și cad furtunos în marea asta de culori, cu cercei mei cu tot.

Am ieșit din curcubeu oarecum zdruncinată.

Cad. Am ieșit din curcubeu oarecum zdruncinată, mare lucru parcă n-am înțeles, dar egoismul absolut pare că începe să se fisureze, mi s-or fi întîmplat lucruri care m-au înspăimîntat, două-trei or fi durut și încerc acum mai multă modestie în perioada astălaltă în care alunec – modestia e și ea de suprafață, dar îmi iau măsuri de siguranță, dacă o fi cineva, la naiba, care contorizează toate chestiile astea? Deschid puțin ochii, uite, trec prin istorie, văd cum cad una după alta dictaturi prin Europa de Est, beau suc verde-verde de la dozator și mă îmbuib cu Coca-Cola, guverne vin și pleacă, istoria continuă să se întîmple, eu trăiesc alături și cad mai departe prin primăveri arabe, parcă încep să mă și înțelepțesc, ha-ha, e doar o glumă, fac aceleași și aceleași greșeli ca lumea asta prin care alunec.

Cad. Trec foșnind prin grămezi de hîrtii. Coli albe plutesc cu miile, unele scrise pe ambele părți, altele complet albe, cad ușor prin ele, mă văd citind sau scriind oarecșce, total ruptă de restul lumii. Habar n-am ce fac acolo. Oi completa diverse cereri, oi face hîrțogăraie administrativă, oi vrea credite, concediu, burse. Scriu, completez cu obidă la hîrtii, cad, viața asta o fi la urma urmei, am degetele pătate cu pix sau cu stilou, că, uite, scriu de mînă la hîrtiile astea foșnitoare.

Cad și plutesc prin Internet, împart fotografii, mă uit la ale altora, rîd de freza lui Trump care iese președinte, punem link-uri din *The New Yorker,* cad printr-o lumină albăstrie ca logo-ul de la Facebook, cad acum și încă habar nu am unde o să ajung. Cad pînă azi-dimineață, cînd unui *homeless* i s-a făcut rău în scara noastră și s-a chemat și Salvarea și a făcut acolo și pipi și caca și cei cîțiva proprietari au hotărît pe loc să punem interfon. Și am semnat pentru. În mica noastră republică intră doar cine vrem noi. Iar în urmă lăsăm o dîră de crime. Așa ne învață, cică, istoria. Ia uite, cad iar.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Portretistică (I)

„Deodată un călăraș aduce știre despre mișcarea dușmanilor. Ioan Vodă se scoală din mijlocul prînzului. El are adunați lîngă sine, deocamdată, numai 9000 de cavalerie și cele douăsprezece cete de cozaci. Dar nu se sperie Ioan Vodă, planul său e gata. El cheamă pe credinciosul vornic Dumbravă, cunoscut deja prin artistica respingere a invaziunii polone: «Ia pe cozaci; zboară cu repeziciunea vîntului și apucă pe neașteptate străjile vrăjmașului!...» Zis și făcut! Însuși eroul, cu rămășița cea mai grea a micei sale oștiri, urmează mai încet după Dumbravă... În județul Slam-Rîmnicului, pe malul rîulețului Rîmna, în o depărtare aproape egală de la hotarele turce, transilvane și moldovene, se află satul Jiliște. Acolo fu punctul natural unde se concentrară muntenii, secuii și otomanii, pentru a năvăli asupra lui Ioan Vodă. Dosul armatei lor era spre vadul Rîmnei, fața privea spre Focșani, avantposturile se întindeau pînă la țărmii Siretului. Plini de încredere în puterea forței numerice, siguri că moldovenii sînt prea slabi pentru a se putea opune, bazați pe ura aristocrației către Ioan Vodă, inamicii sperau că vor ajunge la scopul lor chiar fără vărsare de sînge. Astfel, oprindu-se la Jiliște, Petru cel Șchiop trimise porunci la toți boierii Moldovei să vină a i se închina la marginea țării, primindu-l ca pe un stăpîn nou, venit cu steag de domnie de la Înalta Împărăție. Pînă atunci, în așteptare, domnul muntenesc bea vin de Drăgășani în sănătatea frățîne-său; turcii beau hașiș în onoarea Proroculului; secuii beau ce găseau pentru a nu rămînea nici ei în urmă...“

B. P. Haseu, *Ioan Vodă cel Cumplit,* Editura Minerva, 1996

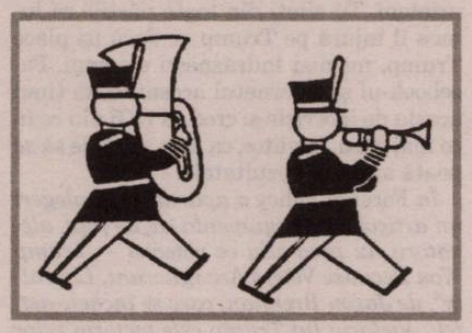

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

E ceva putred azi în Basarabia

Poate că nu o să aflăm niciodată ce și cum face România, cu adevărat, pentru Basarabia. Sau ce nu face. Dar trăim vremurile unei *modernități lichide*, vorba lui Zygmunt Bauman, iar lucrurile se pot schimba mai iute decît ne închipuim. Totul e valabil doar pînă la prima sucire a situației, la prima schimbare apărută din senin, taman cînd nu se-așteaptă nimeni. Cine știe prin ce împrejurare, nu e deloc exclus să ne pomenim cîndva cu alte episoade „snowdenești“, cu niște momente de aducere la lumină a lucrurilor ascunse. Poate că, la un moment dat, o să aflăm vești la auzul cărora o să ne cadă falca pe parchet, cu zgomot, mai abitir ca o nicovală, și cu acompaniament orchestral, ca-n *Tom & Jerry.* Sau poate că toate straturile de batiste așezate frumușel peste țambal se vor transforma într-o cuvertură istorică – una mai groasă ca plăpumoaiele brodate cu motive populare românești, alea care țin de cald în ierni grele – pe care n-o va mai ridica nimeni, în vecii vecilor.

Habar n-avem ce va fi. Pe de o parte, în România, sînt prea puțini cei cărora le pasă cu adevărat de această temă. Mulți se fac că plouă sau o consideră ca fiind tichia de mărgăritar a unora care habar n-au în ce vremuri trăiesc. Probabil, cei mai mulți îți vor spune că nu ne trebuie așa ceva, că ne-am lua o povară pe care nu o putem duce, mai ales că și noi sîntem ca vai de mama noastră. Pe de altă parte, în Basarabia lucrurile sînt mult mai complicate. Aici dai peste o populație rusofonă consistentă, dar și peste o generație de tineri care fie pleacă în lume și păstrează – în anumite cazuri, cum a fost cel al alegerilor de anul acesta – un entuziasm real față de „acasă“, fie rămîne, dar visează difuz la un viitor „european“ al Moldovei. Dai și de unioniști zgomotoși, de antieuropeni încruntați, după cum dai și peste o lume amestecată ca generații, importantă numeric, o lume care se poate activa în momente de nevoie, dar care suferă de ani buni din cauza neputinței de a înclina balanța. E o lume foarte românească, gîdilată patriotic de pe-aici, atunci cînd ne vine nouă bine, și uitată în restul timpului. Niște oameni care au trăit vremuri cumplite, iar acum se simt din nou abandonați sau lipsiți de orice șansă de a-și vedea visul cu ochii – acela de a fi din nou o parte a României.

Atunci cînd se simt cu așteptările înșelate, oamenii găsesc adăpost în rărăliile teoriilor conspirației. Și curg tonele de închipuiri mai abitir ca apele Prutului umflat după o ploaie zdravănă, de vară. Numai că aici, la noi, am învățat de-a lungul timpului că înainte de orice teorie a conspirației trebuie să fim atenți, întîi și-ntîi, la impostură și la prostia crasă. Nu, forfota discretă și „subcutanată“ a chestiilor pe care, cică, nu trebuie să le știe toată lumea nu e tăiată de pe listă. Dar, pînă să ajungem acolo, mai trebuie să trecem și niște vămi ale eternelor, fascinantelor și nostimelor noastre limitări.

Basarabia este un spațiu profund contaminat de cultura rusă, cu toate bunele și relele oricărei culturi. Iar cuvîntul „contaminat“ se poate lesne descărca aici de semnificațiile lui care acoperă ideea de transmitere a unei boli, a unei infecții. Influența culturii ruse nu înseamnă doar urmările unei ocupații militare îndelungate, ci și lucruri bune, care au contribuit la plămada unei lumi care nu poate fi văzută doar în alb și negru, doar în „ei“ și „noi“. Iar dincolo de acest fapt există o realitate peste care nu poți trece. Sînt mulți moldoveni, basarabeni, fiecare cum vrea să-și zică, despre care noi spunem că sînt manipulați de oligarhi vînduți rușilor. Evident, mai ales de unul anume. Da, e evident că e așa. Dar aici apare o întrebare căreia mai toată lumea pare să-i evite răspunsul. De ce campaniile electorale ale „românilor“ nu se adresează și compatrioților moldoveni vorbitori de limbă rusă? Basarabia e o țară profund bilingvă. De ce doar campania lui Igor Dodon a fost purtată în cele două limbi care se vorbesc acolo? Ce o putea opri pe candidata mărturisit-explicit-europeană Maia Sandu să facă exact ce se face în Europa? Adică să încerci să te adresezi tuturor? Deci, și în limba pe care o vorbesc mulți dintre ei? E vorba tot despre cetățeni ai Republicii Moldova. Un vorbitor de limbă rusă, născut acolo, cu act de identitate moldovenesc, e la fel de cetățean al acelei țări ca și cel mai împătimit unionist. Cum să nu i te adresezi și lui într-o campanie electorală pentru alegerea președintelui?

La noi, dar și dincolo de Prut, se vorbește despre noua „abandonare a basarabenilor în brațele rușilor“. Subiectul e vast și are un repertoriu imens de teorii. Pe unii îi exasperează încîlceala vieții politice de acolo și sînt gata oricînd să pună etichete, dintre care cea mai frecventă e aceea care spune că „acolo nu mai e nimic de făcut, s-a pierdut o șansă istorică“. Păi, dacă era o șansă istorică a apropierii de Europa și de România, de ce nu s-a jucat – în tabăra în care mulți și-au pus speranțele – cartea firească a adresării mesajului european și în limba pe care o vorbesc atîția cetățeni ai acelei țări? Cum să te aștepți la un rezultat bun dacă ocolești o realitate care, pur și simplu, strigă la tine? Între timp, ne văităm de „propaganda agresivă și profesionistă a rușilor“. Și așteptăm să descoperim ce teorie se adevărește. Cea a conspirației? Sau cea a prostiei?

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

„Arzătoarea absență“

Arhiva André Scrima de la Colegiul „Noua Europă“ cuprinde o mare cantitate de notițe. Pe file, carnete, șiraifuri de foiță, mici cartoane, Părintele Scrima își nota propriile gînduri și comentarii, pe lîngă citate patristice, referințe studioase, poeme, de la imnografii bizantini la persanii Rûmi ori Attâr, la Paul Celan ori T.S. Eliot. Împreună cu memoria/prezența celui care le-a ales, ele sînt trecute mai departe; îndeamnă la interpretare. Printre ele se află un poem de Rilke dedicat doamnei baroane Renée de Brimont *(Poeme și dedicații 1920-1926):* „Ca să-l găsești pe Dumnezeu / trebuie să fii fericit. / Cei care datorită nenorocirii lor îl inventează / merg prea repede, / caută prea puțin intimitatea cu arzătoarea lui absență“.

Rainer Maria Rilke

Recursul la un Dumnezeu conceput drept prezență consolatoare. Drept adăpost pentru necazurile, neputințele, singurătățile, tristețile noastre. Un Dumnezeu care ne mîngîie de nedreptățile îndurate, care ne compensează carențele, care ne asigură în statura noastră de aici. Conceput în funcție de nevoile individului, la măsura lui. Ne e firesc să procedăm așa, să ne adresăm unei instanțe supreme care, cu puterile ei excepționale, ne poate „rezolva“ crizele cotidiene, ba chiar ne poate conserva, sperăm, chipul individual în lumea de dincolo. Un Dumnezeu în serviciul nostru. Gîndire de înțeles și într-un fel legitimă, dată fiind copleșitoarea generozitate divină. Dar gîndire „grăbită“, fără destulă detentă verticală, fără gust pentru prea îndepărtata, exaltanta Lui condiție. Căci riscăm să ne aflăm astfel în fața propriei noastre staturi „absolutizate“. Ne proiectăm în Cel preaînalt problemele, interesele, mărginirea, particularul. Ale noastre și ale lumii în care sîntem prinși. Apără-ne, Doamne, împotriva bîlciului din politica românească, împotriva lui Trump și a lui Putin, a slăbiciunilor Europei, a birocrației, a măruntelor și marilor greutăți care ne erodează viețile. Nu e inacceptabil să gîndim astfel. Doar că, făcînd așa, punem granițe copleșitoarei generozități divine. Care ar dori să ne dăruiască mult mai mult, să ne pornească pe drumul adecvării la preaplinul ei, să ne facă apți să-i gustăm nemăsura. O anecdotă musulmană, cuprinsă de poetul parfumier Attâr (secolele XII-XIII) în *Cartea încercării,* formulează, cu umor și savoare, deosebirea de perspectivă, de nivel. Un om necăjit se înfățișează dinaintea lui Alexandru cel Mare. Marelui rege îi cere un bănuț. „Om ignorant, maiestății mele îi ceri așa puțin?“ „Atunci dă-mi o comoară, umple-mă de bunătăți!“ „Cine ești tu ca să pretinzi așa de mult?“

E un dialog al inadecvării, al diferenței de nivel neasumate, ignorate. Potrivit învățăturilor spirituale, omul e un sîmbure de infinit înconjurat de limitări, de finitudine. Condiția noastră se poate articula cu condiția divinului în măsura în care acest sîmbure este trezit, se lasă atras de infinitul divin, iar în acest proces finitudinea noastră e lărgită, transformată. Asta e vocația ființei umane, excelența ei. Ignorantul din parabolă, „omul necăjit“ care sîntem a solicitat în primul caz Preaplinul potrivit propriei finitudini *statice,* l-a evaluat cu măsura mărginirii omenești. În al doilea caz, a cerut, din condiția lui *statică,* asemănarea cu Regele, o bogăție pe măsura atotposibilității Lui. În primul caz a judecat limitativ posibilitățile divinului. În cazul al doilea, și-a judecat limitele capabile să cuprindă darul infinit. De două ori proastă judecată. Nu a cerut să-i fie trezit plinul interior, nu a rugat să-i fie amplificată ființa, atrasă pe drumul adecvării.

De două ori proastă judecată.

Dar divinul poate fi „inventat“, „fixat“ în limitele gîndirii umane nu numai pe linia necazurilor și grijilor noastre. Poate fi „inventat“, „fixat“ prin limbaj, cînd se pretinde ca adevărul lui infinit să se rostească într-o unică formă. Poate fi „inventat“, acaparat ideologic, cînd se pretinde ca un grup socio-religios să-i dețină în exclusivitate revelația. Poate fi „inventat“, „acaparat“ în limitele gîndirii umane, cînd rațiunea îi dă *doar* rostul de organizator al unei lumi impecabile. La sfîrșitul Evului Mediu, de pildă, universul era conceput ca o ierarhie perfectă de niveluri de ființă. În ordinea sa graduală, ea tindea să acapareze însuși principiul acestei ordini, să considere că între infinit și finit, între Creator și creatură poate avea loc o comunicare de tip aproape continuu. Dumnezeu intra acolo într-o relație „comparativă“ cu ordinea creată; risca să fie, în termeni matematici, *superiorul,* limita de sus a ansamblului creat – dacă nu cumva chiar un fel de *supremum:* adică cel mai mare element al său. Iar dacă Dumnezeu e gîndit în continuitate cu creatura, raționalismul poate pune atunci dilema răului, a nefericirii: fie Dumnezeu e bun, dar nefiind atotputernic, nu poate împiedica răul; fie Dumnezeu e atotputernic, dar nu e bun, așa încît permite răul.

„Fericit“ e, potrivit lui Rilke, cel care e sensibil la transcendența suprem atrăgătoare a lui Dumnezeu. Care e atent la chemarea divinului de a fi căutat dincolo de limitările noastre, de a fi urmat dincolo de fiecare configurare, de fiecare treaptă atinsă. Limitările, finitudinea umană pot deveni expresive în măsura în care sesizăm în ele „absența“ divinului, imposibilitatea de a-l cuprinde, de a-l fixa acolo. De pe pragul fiecărei etape, El îl atrage pe călător mai departe, îl face să străbată încă un pas către/în necuprinsul Său plin de sensuri.

Aciti lumea ca domeniu al absenței lui Dumnezeu nu înseamnă a o lăsa în seama absurdului. Înseamnă a o citi ca mediu de contrast, care face evidente, cu o evidență acută, vie, majestatea, transcendența, generozitatea Lui absolute. Un filozof mistic ca Simone Weil putea afirma chiar: „Această lume, ca absolut vidă de Dumnezeu, e Dumnezeu însuși“.

„Fericit“ e, potrivit lui Rilke, cel care, desprinzîndu-se de gîndirea sedentară, se prinde în jocul lui Dumnezeu: captivat de Absența care cheamă, i se predă, o urmează, o urmărește. De la alexandrinii Philon și Clement la Grigore de Nyssa, oameni „fericiți“ au comentat locul din Ieșirea 33, 21-23, unde Moise, cerînd să i arate slava divină, primește posibilitatea de a vedea „spatele“, *trecerea* lui Dumnezeu, urma lui mobilizatoare. Origen spunea că „sufletul e frumos pentru că înaintează“, pentru că e apt de vînătoarea spirituală. La fel de bine se poate spune că „sufletul e fericit pentru că înaintează“, căutînd intimitatea cu arzătoarea Lui absență.

Lumea e plină de vectori către Dumnezeu. De fiecare dată cînd gîndul sau ruga invocă divinul – chiar și după măsura mărginirii noastre – putem simți, îmbinate, coborîrea Lui pînă la condiția umană și atrăgătoarea Lui absență.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

O tensiune bimilenară

De circa 3500 de ani trăim sub autoritatea Decalogului mozaic. El a fost completat prin „Fericirile“ rostite de Iisus Hristos, ca parte centrală a Predicii de pe Munte. Sursele noastre de drept sînt, desigur, mai bogate. În secolul V, împăratul iustinian a făcut sinteza dintre normele greco-romane și Evanghelie, fundamentînd astfel întregul viitor juridic al civilizației. Oricît ne-am strădui să-l „abolim“ (prin utopii sau ideologii progresiste), baza pe care distingem binele de rău continuă să reziste. Nu văd cum ne-am putea desprinde de ea fără să devenim niște străini absoluți pentru noi înșine. Întruparea lui Dumnezeu în omul Iisus: un eveniment suprarațional, care a devenit focarul inspirator al ultimelor două milenii și reperul absolut al „erei noastre“. Acest mister – la care ai acces prin cealaltă taină, a credinței – a structurat toate evoluțiile culturale din spațiul iudeo-creștin, participînd, grație referințelor coranice la tradiția abrahamică, și la conturarea islamului. O sursă „atomică“ de energie spirituală, dar și un „scandal“ permanent, cumva responsabil de relația mereu tensionată dintre creștinism și politică.

Istoria Bisericii e cronica unei instituții teandrice (divino-umane) care a „îngropat“ diferite imperii, regate, tiranii și doctrine anticreștine (precum nazismul sau comunismul). Se poate ușor nota constanta acestei ciocniri, punctată cu acomodări, agonii și renașteri. Fie că ne place sau nu, imaginarul nostru politic se supune eshatologiei creștine. Cetățile omenești – avataruri ale Turnului Babel – stau față în față cu *civitas Dei*. Biserica a supraviețuit fiindcă, pentru creștini, ea nu va fi biruită „nici de porțile iadului“. Dar pentru cei mai puțin ori deloc creștini, care poate fi explicația acestei reziliențe miraculoase? Presupun că Biserica n-a pierit și din rațiuni practice: ea păstrează nucleul minimal al umanității noastre, așa cum o putem înțelege, fără să ne renegăm ereditatea. În plus, tot ea e duală: *ecclesia militans & ecclesia triumphatrix.* Două ipostaze. Una, luptătoare pe pămînt cu păcatul, firește, dar mai ales cu Leviathanul organizațiilor profane. Cealaltă, în ceruri (adică în altă dimensiune, postistorică și supranaturală) – ca expresie a propriului triumf eshatologic.

Relația Biserică – Stat a fost mereu tumultuoasă, chiar dacă felurite teologii politice au căutat o bază pentru armonizarea celor două puteri: cea a Duhului și cea a Sabiei. Cezaropapismul, „cearta pentru învestitură“, doctrina bizantină a „conglăsurii“ *(he symphonia)* dintre capul imperiului (bazileul, privit ca un al 13-lea apostol, sau „episcop din afară“) și vicarul terestru al lui Hristos – iată vocabularul acestei nesfîrșite căutări, din care n-au lipsit niciînd compromisul, coliziunea și abuzul.

Am evocat cele de mai sus cu gîndul la actualitate. În victoria ciudată a lui Donald Trump (de nimeni așteptată, cel puțin în *mainstream media* și în marile cancelarii ocupate cu elite politic corecte) s-a reactivat și tensiunea dintre un creștinism american multiconfesional și practica unui guvern federal care, fără să încalce vreo clipă Constituția, a mers pe repede înainte spre o secularizare radicală, respinsă prin vot de o largă parte a electoratului. Știu că rezultatul alegerilor prezidențiale de peste Ocean are cauze mult mai complexe. Insist însă asupra acestui aspect: creștinismul american și-a luat un pic revanșa în fața unei noi culturi (cea a globalizării amorale și amnezice). Nu e nici pe departe mai mult decît un episod dintr-un război cultural care va continua. Toate societățile democratice din spațiul UE și NATO (ceea ce numim, geopolitic, „Occident“) se confruntă cu acest tip de conflict între progresiștii agnostici și conservatorii care socotesc că distrugerea tradiției, a memoriei și a patrimoniului intelectual creștin reprezintă o sinucidere colectivă la care nu doresc să contribuie. Mi se pare că nu putem ignora această cheie de lectură, dacă vrem să pricepem ce (ni) se întîmplă.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

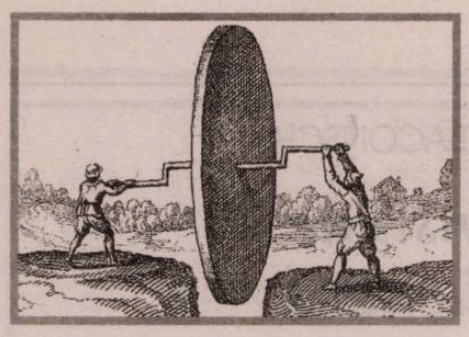

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cine fură la alegeri? Jurnal de campanie (II)

1) Un bizar schimb de replici între Liviu Dragnea și Dacian Cioloș a pus pe agendă o discuție despre corectitudinea alegerilor. Pe scurt, președintele PSD descoperă cu trei săptămîni înainte de alegeri că, pentru siguranță, ar avea nevoie de acces la aplicațiile informatice folosite de Autoritatea Electorală Permanentă pentru contabilizarea proceselor-verbale și repartizarea mandatelor.

Deși e firesc ca PSD să își ia măsuri de precauție, solicitarea spune totuși mai multe despre cel care o face decît despre riscul real de fraudare a scrutinului. Ea vine într-un moment în care legăturile PSD cu zona Ministerului de Interne sînt la o cotă mult mai scăzută decît au fost în ultimii patru ani de zile, iar asta creează frisoane în rîndul coordonatorilor campaniei electorale a partidului. De altfel, dl Dragnea n-a făcut nici un secret din acest lucru: „Cum-necum, de la începutul anului, Dacian Cioloș a avut ținta ca de acolo să plece Petre Tobă, care e unul dintre foarte puținii membri ai Guvernului care n-a fost obedient față de premier și față de ideea de tehnocrație. Acum, Ministerul de Interne este condus de apropiatul lui Dacian Cioloș, [și au loc – n.r.] transformări majore, tulburări majore în MI, în serviciul secret cu atribuții serioase în organizarea alegerilor."

Premierul Cioloș a ales să răspundă într-o notă mai degrabă ironică, parafrazînd sloganul de campanie al PSD într-un mesaj care se încheie așa: „Eu cred că a venit vremea ca, în loc de teamă și ură, liderii acestei țări să sădească încredere și optimism că se poate și altfel: fără minciună, fără populism, fără corupție. Îndrăzniți să credeți și dumneavoastră, domnule Dragnea."

În absența unor incidente majore, această discuție va fi probabil uitată, însă ea contribuie, din păcate, la extinderea unui sentiment de neîncredere în procesul democratic, și așa destul de afectat dacă ținem seama de cotele abisale de încredere care apar în sondajele de opinie în dreptul Parlamentului.

Campania este abandonată într-un colț al televiziunilor.

2) Liviu Dragnea, președintele partidului fără premier nominalizat, și Dacian Cioloș, premierul care nu candidează de pe sute de mii de afișe și flyere ale PNL și USR, au, de săptămîna aceasta, un contracandidat pentru poziția de șef al Guvernului. ALDE a anunțat că îl propune pe Călin Popescu Tăriceanu drept potențial premier. Declarația a provocat iritare la PSD, care își vede aliatul un pic cam prea ambițios pentru ce are de oferit în termeni de capacitate electorală. Nu e prima oară cînd, în preajma alegerilor, dl Tăriceanu își avansează numele pentru fotoliul de premier, iar această dezinvoltură inadecvată tinde să devină un fel de marcă înregistrată a ALDE. Dincolo de asta, cheia în care trebuie citit gestul ALDE este aceea a unui avertisment: dacă partidul intră în viitorul Parlament, sprijinul său va costa scump.

3) Cu toate eforturile PNL, care mizează iar pe un val anti-PSD asemănător celui de la prezidențiale, energia de acum doi ani nu există încă. Poate și pentru că, spre deosebire de prezidențiale, runda aceasta este, prin specificul ei, mult mai puțin personalizată. E mult mai greu să construiești imaginea răului absolut din armata de anonimi de pe listele PSD. Mai ales cînd, la rîndul tău, ai de apărat niște candidaturi nu întotdeauna defandabile.

4) USR pare confuz. Entuziasmul de la locale pare să se fi sintetizat într-un soi de haos organizatoric și filozofic subliniat și de candidaturile unor persoane cu un profil mai degrabă discret, cu excepția notabilă a fostului ministru Ghinea și a unui grup de activiști de la Cluj. Dubla poziționare, greu de explicat la o analiză rece, ca partid antisistem și anexă a PNL, îi creează necazuri suplimentare. Pe de altă parte, greutățile prin care trece USR în această campanie subliniază, încă o dată, dacă mai era nevoie, cît de greu este accesul la sistemul politic gîndit să favorizeze partide mari.

5) Cine a avut ocazia să meargă mai mult prin țară, în ultimele zile, a observat, probabil, cît de puțin prezentă în spațiul public este dezbaterea despre alegeri. Ca un serial la care nu se mai uită decît nostalgicii sau fanaticii, campania este abandonată într-un colț al televiziunilor sau, pe alocuri, al cutiilor poștale. Iar aici bizara legislație electorală românească are o vină majoră. E absolut nefiresc să vezi nume de partide și figuri de candidați înainte de campanie, dar nu în timpul ei. Orice partid responsabil din viitorul Parlament are obligația să studieze această legislație și să caute metode pentru a repune competiția politică în prim-plan asigurînd, în același timp, oportunități egale concurenților.

Izolarea dezbaterii politice în zone prea strict delimitate, filtrarea pînă la irelevanță a informației despre intenții, programe și caractere ale candidaților e tot un soi de furt de alegeri. Nu face decît să încurajeze, din nou, un vot umoral, care, pe termen lung, mărește falia dintre alegători și aleși. E doar un an de zile de cînd toate partidele românești s-au speriat de stradă și au cedat privilegiul de a guverna unor oameni fără afiliere formală. Lecția aceea nu a fost încă internalizată de nici unul dintre ele.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Intrigi la Palat

Am tot încercat să imaginez un scenariu pentru un serial de tip *West Wing,* un *soap* despre politica din Bruxelles, numai că mi s-a părut că nu am materie primă. Ce drame, ce intrigi să citești printre rîndurile seci și inexpresive recitate de oficialii europeni, atîția ani la rînd?

Veni însă rîndul Comisiei conduse de mai puțin convenționalul Juncker. Echipa a fost, din primul moment, formată pe ideea comisarilor mai degrabă „politici" decît „tehnici". Altfel spus, mai multă comunicare, mai mult sprijin strategic din partea statelor membre. Ulterior, a fost numită o echipă a „ultimei șanse" pentru Europa, date fiind crizele prin care a tot trecut. În atare situație, păstrarea bulgăroaicei Kristalina Georgieva în Comisie avea sens și nu prea. Domnia-sa a fost, pe vremea lui Barroso, titulara unui portofoliu ceva mai mărunt (ajutor umanitar) pe care l-a gestionat cu enormă competență. Pe unde lipsea Lady Ashton, acolo suplinea doamna Georgieva. În Palestina, Irak sau Afganistan, ajutorul umanitar european era prezent, cu eficiență și panaș. În trei din cinci ani ai mandatului, a fost considerată cel mai bun comisar al echipei Barroso. Un înalt funcționar cu multă competență și enormă pasiune pentru domeniul de care s-a ocupat. A fost preluată de Comisia Juncker. Apoi, a candidat la funcția de secretar general al ONU. A pierdut strîns competiția. Pare-se că a fost lipsită exact de sprijinul țării sale, dar asta e simplă bîrfă. Imediat după aceea, a anunțat plecarea din Comisia Europeană, după ce a lansat, *off the record,* motivul: neînțelegeri profunde cu Martin Selmayr, mîna dreaptă a domnului Juncker. De la 1 ianuarie, se va muta la Banca Mondială, unde i s-a înființat un post nou-nouț de vicepreședinte, creat personal pentru profilul profesional al domniei-sale.

Doamna Georgieva nu este singurul membru al Comisiei care se plînge de comportamentul lui Selmayr, eminența cenușie a Comisiei Juncker. Acest avocat neamț de 42 de ani a ajuns, în numai zece ani, *chief of staff* al președintelui, din simplu purtător de cuvînt al unui comisar oarecare. Pentru standardele din Berlaymont (sediul Comisiei), o asemenea viteză în carieră este amețitoare. Calitățile care îl recomandă sînt și cele care i-au creat (numai) dușmani. Este nemilos, abil, dedicat trup și suflet Șefului. Nimic nu trece de el. Nici măcar un comisar. Întîlnirile dintre domnul Juncker și membrii propriei echipe sînt mult mai rare decît ne-am închipui și sînt, în mare parte, la discreția (mult prea) eficientului *chief of staff*. Un exemplu relativ recent: numirea lui Michel Barnier (anglo-critic virulent) ca negociator al Brexitului din partea „europeană". Atît Georgieva, cît și Sefcovic (alt comisar tehnocrat interesant) au aflat... din presă decizia luată „în privat" de cuplul Juncker – Selmayr.

După anunțul plecării doamnei Georgieva, la propunerea lui Selmayr, locul îi va fi luat de un (alt) neamț, Günther Oettinger. Alt veteran. S-a ocupat de domeniul energiei în fosta Comisie. Cu rezultate mai degrabă mediocre, aș zice. Acum răspunde de Agenda Digitală și va prelua funcția de vicepreședinte, cu atribuții în zona de Resurse Umane și Buget. Să vedeți intrigă. Acum foarte puțină vreme, domnul Oettinger a zburat pînă la Budapesta, la o întîlnire cu Viktor Orbán, cu un avion privat, proprietatea lui Klaus Mangold, un magnat (tot) neamț. El a fost numit de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* „Mister Rusia al economiei germane". Este intermediarul omnipotent al tuturor intereselor energetice rusești în Germania. Ca o coincidență, în aceeași perioadă, Ungaria a căpătat, cu chiu, cu vai, permisiunea UE de a construi o centrală nucleară cu finanțare și tehnologie rusești. Scandal! Ce caută un comisar în avionul privat al unui miliardar neamț, avocat al intereselor industriei ruse? Răspunsul oficial al Comisiei a fost lamentabil: domnul Oettinger nu mai răspunde de Energie, așa că nu e nici un conflict de interese.

Eh? Începe să arate ca un scenariu de *soap opera* cu intrigă politică? Cine-a zis că Palatul Berlaymont e plicticos?

un sport la Răsărit

Nici Serena Williams, nici Novak Djokovici n-au mai terminat sezonul acesta pe primul loc. Se schimbă lumea?

Am putea spera din tot sufletul. Lumea lor stagna, ne adormea prin perfecțiunea dacă nu a fiecărui gest, măcar a demersului. Dar nu sînt convins că aici schimbarea numărului unu are aceeași consecință tectonică precum aceea a schimbării liderului politic în SUA. Serena dă senzația că e doar profund plictisită. Ea a devenit mai mare decît toate celelalte competitoare la un loc, mai mare chiar decît WTA-ul și acum pare că ar vrea să facă altceva, să joace în filme, să cînte cu Jay-Z sau cine mai știe ce. Nole s-o fi săturat și el să i se spună „robot" și să nască suspiciunea că poate nu doar dieta fără gluten îl face să-și opereze adversarii cu precizie chirurgicală după ore de făcut maratoane în sprint. Lucrurile nu sînt însă definitive. După un recul, cei doi pot reveni în glorie. Serena o poate face mai ușor pentru că în lumea ei competiția nu e, din păcate, una densă. În schimb, sîrbul și-a găsit în Murray un fel de naș. Andy s-a construit în timp, cu răbdare, ascensiunea lui nu e doar vreun moment de grație care poate dispărea la următoarea intersecție. Odată cu înflorirea totală a acestui jucător și în prezența altor cîțiva campioni cu sevă, tenisul de băieți pare a-și trăi una dintre cele mai frumoase epoci. Și-atunci ce mai contează cine e numărul unu?

Radu NAUM

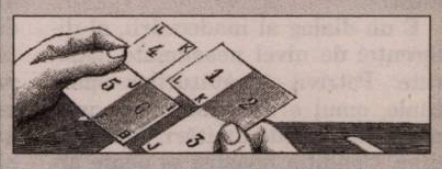

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Sever VOINESCU

Intrarea în paranormalitate

Texte și opinii de:

● X (profesor)
„Cîteodată, norișorii nu-s ce par a fi" – interviu
● Florin IARU (scriitor)
„Am dat mîna cu extratereștrii" – interviu
● Silvia CHIȚIMIA (scriitoare și doctor în etnologie și arte vizuale)
„Distinsa doamnă în vîrstă, realitatea"
● Simona TACHE (jurnalistă și scriitoare)
„Scrisoare către o vrăjitoare"
● Adina POPESCU
„Cetățeni morți, strigoi, stafii și de alte naționalități"

argument

Hexakosioihexekontahexaphobia

După tradiție, la fiecare ședință de redacție stabilim cine alcătuiește Dosarele tematice ale viitoarelor numere. Cînd am întrebat redacția ce idei sînt pentru numărul 666, ca niciodată, s-a lăsat o secundă de tăcere grea. Nu era un blocaj al imaginației (așa ceva nu există la noi). Era o poticnire de moment a unor oameni inteligenți, instruiți și bine exersați în ale ironiei în fața numărului. Și cine nu s-a poticnit măcar o dată-n viață cînd a dat, cine știe cum și unde, de 666?

După secunda de tăcere, a urmat, evident, cavalcada de comentarii și rîs. Glumea toată lumea într-o gălăgie veselă, vorbea fiecare peste celălalt cu fervoare și mi-am dat seama a mia oară că cel mai bun fel de a alunga teama de tenebre este gluma solară, rea, mușcătoare, urmată de rîsul deplin și zgomotos. Fapt este că, după glume și zeflemele, nimeni nu voia să-și asume numărul 666. Prin urmare, am decis că, dacă nu vrea să-l facă nimeni, o să-l facem toți. Asta a înveselit din nou atmosfera și, simțindu-ne împreună, am plecat, rîzînd, la întîlnirea cu numărul fiarei...

666 are o istorie bogată. Totul pleacă de la ultimele versete ale celui de-al treisprezecelea (nu începeți și cu 13, vă rog!) capitol al Apocalipsei Sfîntului Ioan Teologul, din Noul Testament. Fiara va sili pe toți oamenii care vor să mai trăiască să își pună pe mînă sau pe frunte semnul ei, „adică numele fiarei, sau numărul numelui fiarei. Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să socotească numărul fiarei; căci este număr de om. Și numărul ei este șase sute șaizeci și șase."

S-a spus că, citind felul în care vechii evrei scriau numerele (nu existau cifre, cum știm noi – literele erau folosite pe post de cifre astfel încît orice număr era, deopotrivă, un cuvînt), 666 înseamnă „Nero Cezar". Mai toți teologii de astăzi sînt de acord că autorul Apocalipsei asta a și vrut să spună – fiara era, pe moment, încarnată în teribilul Nero. Alții au decodificat literele numărului găsind numele Împăratului Dioclețian (și el prigonitor de creștini). Au fost și decodificări „ideologizate" – cîndva, după schismă, folosind semnificațiile numerice ale literelor grecești de astă dată, au fost oameni care au găsit în 666 cuvîntul „latini". În a doua parte a secolului al XVI-lea, un mistic catolic a găsit în 666 numele lui Luther și nu a trecut mult pînă cînd discipolii lui Luther au găsit în înfricoșătorul număr sensul *„Vicarus Filii Dei"*, denumire ce se găsește pe tiara papală. În fine, toate relele lumii (așa cum le văd oamenii, cu subiectivismul lor adeseori comic) se pot decripta în 666. La noi, acum vreo doi ani, 666 a fost cumva legat de cardul de sănătate și a început o marginală isterie publică, de-a trebuit să intervină Patriarhul pentru a-i potoli pe drept-credincioși, arătînd că el însuși are card de sănătate. Mărturisesc că, documentîndu-mă pentru acest Dosar, am încercat să regăsesc opiniile înfricoșaților de atunci ca să înțeleg, spre a vă explica dumneavoastră, care era legătura între 666 și „cipuri" (căci ceea ce înspăimînta, de fapt, nu era cardul în sine, dar „cipul" din el). Nu am putut găsi nimic coerent. Poate că, în general, despre 666 nu se poate găsi nimic coerent. Dosarul de față, așadar, se plimbă dilematic printr-o incoerență care, totuși, continuă să înfricoșeze... (**Sever Voinescu**)

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Matei MARTIN

Aberație de senzație

*„Două lucruri sînt infinite: Universul și prostia", spunea Albert Einstein. Judecînd după aberațiile care apar pe blog-uri și pe site-uri de știri, cel puțin a doua parte a afirmației e de necontestat. Am făcut o scurtă selecție de texte din universul infinit al prostiei. (**M. M.**)*

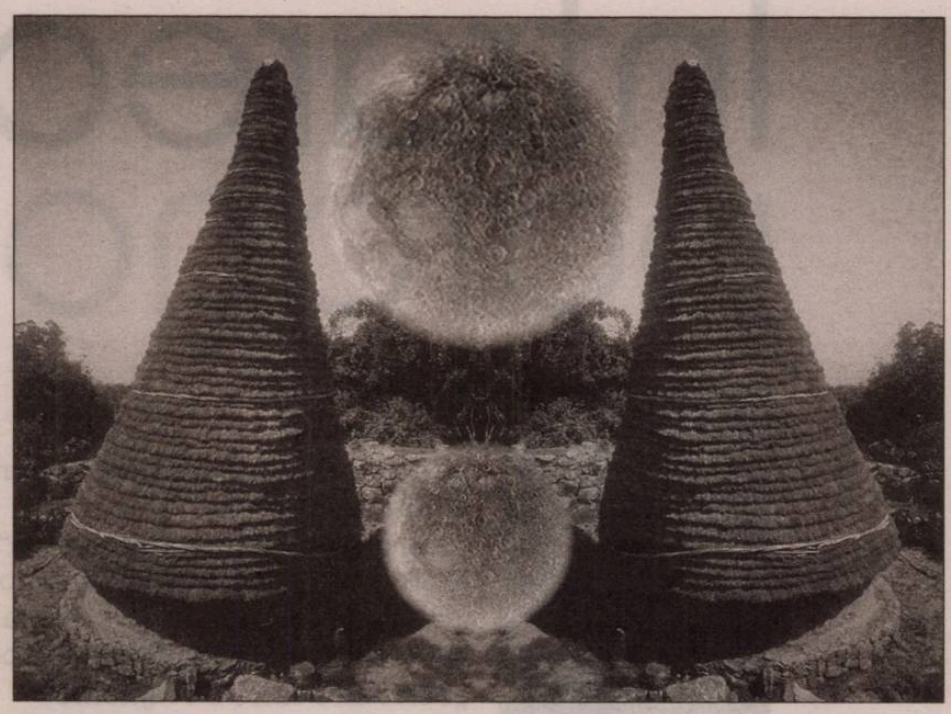

■ Munții Carpați ascund cea mai mare parte a istoriei dacilor. Unul dintre cele mai de preț comori dacice sînt tunelurile secrete care pur și simplu străbat acest lanț muntos de la un capăt la celălalt. Legendele dacice susțin că aceste drumuri subterane au jucat un rol important în dezvoltarea economică a Daciei. În vremuri de război, ele erau folosite pentru a adăposti femeile și copiii, alături de cele mai de preț comori. De asemenea, atunci cînd situația o cerea, dacii foloseau tunelurile pentru a traversa munții cît mai rapid. Așa s-a întîmplat și în anul 105, cînd împăratul roman a vrut să pecetluiască situația Daciei pentru totdeauna. Trupele romane au cucerit mai multe cetăți, pentru ca în cele din urmă să se apropie considerabil de Sarmizegetusa. (...) Odată ajunși în fața marii bătălii, romanii și dacii lui Decebal s-au luptat cu îndîrjire pentru ore bune. Era spre sfîrșitul toamnei, zăpada domina Munții Carpați, ceea ce făcea ca luptă să fie extrem de grea. După mai multe ore de război, balanța tindea să se încline de partea romanilor. Decebal, simțind că bătălia urmează a fi pierdută, le-a ordonat ostașilor săi retragerea. În doar cîteva minute, toți dacii dispăruseră ca prin minune. Romanii i-au căutat ore bune, dar parcă intraseră în pămînt și nu mai voiau să iasă. (...) *(Sursa: www.efemeride.ro)*

■ Secretul imortalității fizice este unul din cele mai adînc oculte secrete ale Forțelor Luminii care nu a fost niciodată dezvăluit nimănui care nu a atins o anumită frecvență vibrațională, o anumită puritate interioară și un anume grad de dedicare către Lumină. Voi dezvălui populației de la suprafață atît cît este înțelept să dezvălui. Imortalitatea fizică este atinsă printr-un anume proces de conversie, care este realizat de combinația corectă a trei factori: 1) inversarea procesului în mitocondrii; 2) inversarea procesului de entropie în corpurile energetice. Aceasta poate fi atinsă prin uniunea sacră dintre polaritățile feminine și masculine cu alchemia internă și externă; 3) ingerarea regulată de elixir al vieții pentru a sprijini procesul. Din cele două versiuni disponibile, versiunea minerală este mai eficace și mai puternică decît versiunea din ierburi. Archonii și restul din Cabală n-au înțeles niciodată acest proces în întreaga sa totalitate, dar continuă să caute imortalitatea. Ei au doar o înțelegere fragmentată a procesului pe care l-au furat de la lojile masonice Memphis-Misraim. (...) *(Sursa: istoriagalactica.blogspot.ro)*

■ Unul dintre cele mai șocante fenomene inexplicabile s-a petrecut la Bîlea Lac. În nopțile zilelor de 23, 24 și 25 septembrie 1978 mai mulți soldați au raportat că au fost vizitați de ființe stranii, desprinse parcă din alte lumi. Întreaga poveste a început la ora 24,00 a zilei de 23 septembrie, cînd doi tehnicieni de la stația telefericului au zărit pe cerul senin o lumină impresionant de mare. Inițial au crezut că este vorba despre o iluzie, sau chiar despre lumina unei lanterne, dar era atît de mare, puternică și de culoare roz aprins, încît nu putea fi asemănată cu nimic. Conform relatărilor celor doi, lumina se afla la circa 10 metri de geamul cabanei lor și se mișca haotic în toate părțile. Inginerii au realizat că este vorba despre un fenomen straniu, care este de origine extraterestră. (...) În seara următoare, în jurul orei 21,45, soldatul Ioan Dorr își anunță colegii că în fața cabanei, pe o movilă, se afla o creatură ciudată. Soldații încearcă s-o alunge aruncînd cu pietre, dar umanoidul îi ignoră pur și simplu. Apoi soldații se înarmează cu bîte și se îndreaptă spre ea pentru a o lovi. Extraterestrul scoate un țipăt parcă de tigru și în acest fel îi paralizează pe soldați pentru cîteva momente. În acest timp, creatura începe să se deplaseze, mersul acesteia fiind comparat de soldați cu unul al unui om care merge pe apă. *(Sursa: antena3.ro)*

„Arta telepatiei oferă un mijloc mult mai eficient de comunicare. Este ecologic, gratuit, iar locația nu este importantă."

www.noulpamant.ro

Unul dintre cele mai șocante fenomene inexplicabile s-a petrecut la Bîlea Lac.

■ În Apocalipsa lui Ioan, cap. 13, versetele 16-18, se spune: „Va veni vremea cînd cei mici și cei mari, cei bogați, ca și cei săraci, cei liberi și sclavii vor purta un semn pe mîna dreaptă sau pe frunte, pentru ca nimeni să nu poată să cumpere sau să vîndă dacă nu are acest semn, adică numele fiarei sau numărul numelui fiarei. Cine are minte, să vadă că numărul este 666". Pe orice cod de bare de pe mărfuri vom observa în toată lumea linii subțiri scurte și linii subțiri lungi. O linie subțire lungă înseamnă 6. Găsim totdeauna 3 linii subțiri lungi, adică 666. În Vechiul Testament putem citi (Cartea Regilor, cap. 10): „Grămada aurului care s-a adunat într-un an pentru Solomon a fost de 666 talanți". 666 este semnul puterii banului evreiesc. „Credit Card" al Băncii australiene poartă cifra 666. Cecurile Băncii din Bombay, spre exemplu, poartă cifra 666. „Credit Card"-urile noi în America poartă codul 666. Sistemul de calculatoare Olivetti poartă numărul 666, la fel și calculatoarele din SUA. Pe fiecare loz de loterie în Israel este tipărit numărul 666. Numărul de cod pentru convorbiri telefonice al Israelului este 666. „Exxon" al lui Rockfeller poartă cifra 666. Fiecare om trebuie să analizeze în mod critic faptele celor ce trag sforile. *(Sursa: www.lowendal.ro)*

Cum a fost învins parapsihologul Albert Ignatenko

La începutul anilor '90 am fost invitat să particip la demonstrații de parapsihologie aplicată, susținute de renumitul parapsiholog ucrainean Albert Ignatenko. Reprezentația avea loc la Sala Palatului, vizavi de fostul sediu al defunctului (oare?) CC al PCR, transformat ad-hoc în Parlament postdecembrist.

În finalul demonstrației, Ignatenko, vrînd să ne dea cu totul pe spate printr-un finiș apoteotic vizavi de capacitatea sa mentală, purcese să adune cu puterea gîndului puzderia de nori ce se buluceau în jurul Bucureștilor. Năzuia să determine norii să verse potop de ploaie asupra Sălii Palatului. Pentru această ispravă ieși cu asistentele sale pe scările de la intrare – urmat de turma martorilor oculari – și se pregăti să concentreze norii peste Piața Revoluției.

Cîțiva bătrînei, îmbrăcați îngrijit, se arătară îngrijorați de un posibil potop în care aveau să piară noii noștri politicieni, ce se aflau în ședință, la Parlamentul României. Și asta nu e bine, fură de părere octogenarii. Sau ar fi fost bine? Pe chestia asta se iscă o discuție polemică cu argumente pro și contra, căreia îi puse capăt însuși Albert Ignatenko, începînd procedura mentală de adunare a norilor de ploaie. Cîteva șușoteli bine intenționate îi făcură pe bătrînii cîrcotași să tacă, pentru a nu tulbura concentrarea vestitului parapsiholog.

Ignatenko ridică mîna stîngă în direcția norilor, puse palma dreaptă pieziș pe frunte și își opinti mintea. Nici un stop de ploaie nu căzu peste Sala Palatului (și nici în București!). Dînd chix cu norii, celebrul parapsiholog ne invită în sală și se lansă în demonstrații de mnemotehnică.

Profesorul universitar Alexandru Măruță, prezent și el în sală, ne-a explicat cauza eșecului înregistrat de Albert Ignatenko, de a potopi capitala României.

– Cînd domnul parapsiholog Ignatenko a dat comanda mentală să se adune norii, eu am dat dispoziție să rămînă pe loc!

Asistența se privi stupefiată. Apoi se înfiripă un sentiment de bucurie, că un român l-a biruit pe ditamai parapsihologul ucrainean Albert Ignatenko!

(postat de Vasile Rudan, la 19.11.2014, pe www.jurnalparanormal.ro)

„Am dat mîna cu extratereștrii"

interviu cu scriitorul Florin IARU

*De la **Florin Iaru** am auzit cele mai paranormale povești despre presa anilor '90.* Dracula *a fost unul dintre titlurile importante și el a lucrat acolo. Așa că mi s-a părut omul cel mai potrivit să vorbească despre Măria Sa Senzaționalul și despre gloria pe care a avut-o în epocă.*

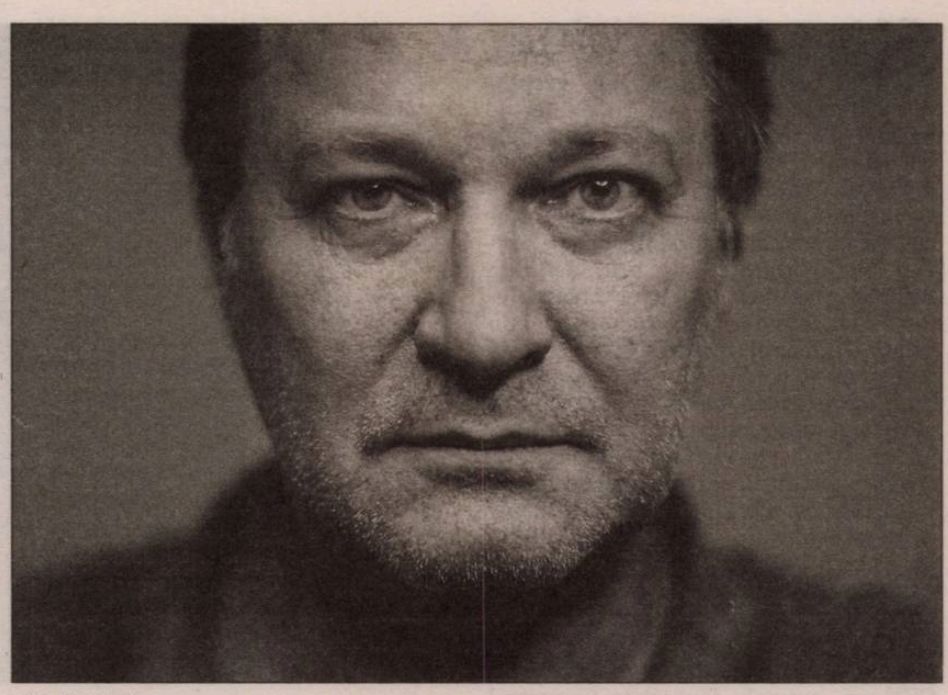

© C. Bumbuț

Cît de paranormali au fost, în presă, anii de după Revoluție?

Eu zic că nu au fost mai paranormali decît lumea haotică în care am aterizat brusc. Presiunea ideatică acumulată în fiecare creier și păstrată intactă prin cenzură trebuia eliberată. Nu? O să rîzi, dar oamenii sînt aceiași peste tot. Dacă Occidentul avea chef de distracție, mister, aventură și paranormal, de ce să facă România excepție? Imediat ce a trecut febra dezvăluirilor, tot ce fusese interzis a devenit permis. Oamenii au plonjat, literalmente, în senzațional. Jurnaliștii sau, mă rog, o parte din ei au înțeles că sexul, crima și misterul vînd bine. Așa au apărut *Infractoarele, Țițele, Dracula*. Așa s-a instalat rubrica „Horoscop" în tot ce era presă tipărită. Cine n-avea „Horoscop" n-avea șansă-n viață. Dacă nu scoteai, din pămînt, din iarbă verde, o găină care să nască pui vii, degeaba făceai umbră pămîntului. Nu e nimic paranormal. Economie de piață în cea mai pură devălmășie. Nimic nu funcționa ca lumea, partidele erau paranormale, afacerile erau conduse de mici Dumnezei, instituțiile erau de pe altă planetă. Atunci, de ce ne-am mira? Libertatea anilor '90 era mai degrabă haos.

Ați lucrat la revista Dracula, *care a avut o mare glorie în epocă. Cum se făcea, cum se scria, cum se vindea?*

Mda, între 1997 și 1999, chiar am lucrat – ah, ce vremuri! – ca tehnoredactor la revista de care vorbești și care aparținea grupului de presă cu același nume. Trustul era al unui vechi amic, Alec Macri, grafician convertit în businessman. M-am dus acolo pentru că mă plătea bine, îmi plăcea ce făceam, iar la *Academia Cațavencu* nu-mi ajungeau banii nici cît să beau apă (spun asta ca să se înțeleagă cam cum trăiam pe vremea aia). Unde mai pui că inventasem împreună cu trei prieteni, Cezar Ion, Gabi Rusu și Vali Leahu, o revistă, *Secrete de familie*, și n-aveam bani s-o întreținem. Alec cunoștea abilitățile mele de detepist. Așa că am bătut palma. La început, revista își avea sediul într-un bloc pe Bulevardul cu fîntîni. Cînd am intrat prima dată acolo, m-au izbit aglomerația și forfota. Puștani de cam douăzeci de ani tăiau pagini din reviste, dădeau telefoane, dictau, răspundeau la scrisori. Da, era un munte de scrisori – ah, ce vremuri!, mă repet – și fiecare era cîntărită cum se cuvine. Acesta era publicul, mi-a explicat Alec, el te ține în viață, el cere, el comandă. Iar tu livrezi. Ce? Orice, numai publicul să fie mulțumit. Apoi, junii dictau dactilografelor (toată lumea lucra pe Macintosh, ceea ce m-a vrăjit!) și alergau cu discheta la unitățile centrale. Acolo m-am așezat, săptămînă de săptămînă, pentru doi ani.

Ei bine, *Dracula* furniza paranormal. Construită pe două culori principale, roșu și negru, mult negru, după modelul britanicului *The Sun*, revista avea apariție săptămînală. Cele 16 sau 24 de pagini erau pline de povești. Povești care demonstrau, negru pe alb, că realitatea e dincolo de noi. Morți readuși la viață, spirite care bîntuie, extratereștri ascunși prin cotloanele neexplorate ale Terrei, moroi, case bîntuite, păduri tenebroase, vrăji, mesaje de la Dumnezeu, materializări, dispariții misterioase, morminte părăsite, pietre filozofale, mărturii de pe lumea cealaltă, toate asigurau un conținut variabil și inedit. După un an m-am prins cum era cu ineditul: articolele se mai și reciclau, schimbîndu-li-se numele și locurile. Fotografiile erau trecute printr-un ciclu de întinerire și „ambelisare". Acolo, creatorul din mine se dezlănțuia: lumini și umbre, fumuri, farfurii zburătoare, explozii, spirite transparente. Chipuri deformate cu *plug-in*-urile de sferizare și ondulare, *lighting effects*, nori negri și vălătuciți, stele cu raze lungi, lungi, Luni pline de omuleți verzi, schimbări de capete, transformarea irisului în sfere mici de foc, dinți drăculești ieșind de sub mustăți și cîte și mai cîte. Dacă măcar o sutime din ceea ce se publica ar fi fost adevărat, atunci fizica și chimia ar fi trebuit să-și dea demisia din Panteonul științelor. Chiar și chipurile autorilor de articole erau inventate, ca și numele. Contele Incappuciato era client și viziunile lui umpleau jumătăți întregi de pagină.

Iar de vîndut, se vindea în draci. Te asigur că erau pe puțin 50-60.000 de exemplare pe săptămînă. Revista avea fani și nu de puține ori cititorii ne admonestau că puseserăm cinci degete în loc de șase în același articol. Dar, exact cum păți̦se mătușa Polly (a lui Tom Sawyer), nu observau că ce fusese valabil medical anul trecut, anul ăsta era pe invers. Pentru că *Dracula* vindea și leacuri, descîntece, formule magice, poțiuni, urme ale tălpilor lui Iisus, păstrate de două mii de ani. Alec înțelesese perfect noțiunea de produs asociat. Oamenii aveau nevoie de dovezi concrete ale credinței lor.

„Din preaplinul inimii și din preaputinul vieții."

De unde venea apetitul ăsta pentru povești paranormale?

Din preaplinul inimii și din preaputinul vieții. Pentru cei mai mulți concetățeni ai noștri, viața e un eșec. Sentimental, social, bănesc. Pentru toate astea trebuie o compensare. Trebuie să existe ceva, cumva, dincolo de existența asta cenușie, ceva care să aibă sens. Trebuie să existe un plan secret. Trebuie să existe o portiță de scăpare. Paranormalul le dădea dreptul să viseze, să spere. Era o alinare, o asigurare pe viață către o lume mai bună. Dacă era scris la gazetă, atunci era neapărat și adevărat.

Vă mai amintiți vreun titlu, vreo poveste care a avut succes în revistă?

Titluri nu-mi amintesc. Dar cîteva povești merită spuse. Prin 1999, Alec îmi spusese că e nevoie de ceva proaspăt, inedit. Imaginația redactorilor era în impas. Așa că am vorbit cu Cezar Ion, Gabi Rusu și cu o veche prietenă, Dana Crețu, să scrie și ei. Și au scris. Fiecare pe bucățica lui de competență și imaginație. Dana e cea care a pățit-o. Ea făcuse Filologia și știa folclor. Așa că a luat descîntece populare și, în jurul lor, a brodat. Descîntece de mort, de drum lung, de primejdie, dar și de beție. A scris o poveste cu un bețiv vindecat de un astfel de descînt. Și unde nu ne pomenim la redacție cu o cititoare, căreia nu-i mersese descîntecul de bețiv cu propriul soț. Voia să vorbească personal cu autoarea (vajnică vrăjitoare din Mehedinți, tărîm al minunilor, nu-i așa?). Am dus-o cu vorba o zi, două, o săptămînă, că vrăjitoarea nu vrea să vadă chip omenesc. Ei aș! Clienta ne-a amenințat cu Poliția. Că ea are nevoie de vrăjitoare, să-i dea altă vrajă. Degeaba i-am dat alta, trimisă la cerere. Dacă nu ajungea la țintă, ne punea autoritățile-n cap. Așa că am omorît-o pe Dana (sub alt nume), într-un ritual satanic, petrecut sub ruinele podului de la Turnu Severin. „Ați văzut ce ați făcut, doamnă? Spiritele malefice au urmat reclamația dvs. și s-au răzbunat." Biata femeie ne-a privit cu ochi goi și a plecat năucă.

„Am trișat la examenul final al cursului de metafizică: m-am uitat în sufletul tipului care stătea lîngă mine."

WOODY ALLEN

Scrisorile de la cititori deveniseră și ele din ce în ce mai paranormale. Oamenilor care citeau poveștile de acolo li se părea că le trăiesc apoi în realitate. Cît de puternică poate fi autosugestia / ficțiunea?

Aici e o problemă de memorie. Cu timpul, poveștile altora despre tine devin poveștile tale despre tine. Cu cît te scufunzi mai adînc în lumea paranormalului, cu atît te impregnezi mai tare. Nu-i de mirare că și nimica mișcă. De altfel, cîteva din scrisorile cititorilor intrau în revistă. Cînd crezi ceva din adîncul ființei tale, realitatea nu mai contează. Tot ce te înconjoară e semn. Nu-i așa? Parcă așa am învățat noi cu pădurea de simboluri...

Ați folosit experiența Dracula *în poveștile dvs.?*

Cum să nu? Astfel de experiență te lecuiește de minuni și de extratereștri pe viață. Și de horoscoape. Și de Viața de Apoi. E nițel trist să afli că existența ta contează în fiecare zi și că o zi pierdută nu se mai întoarce. Am construit această lume, la cererea publicului. Fabricîndu-i eu însumi, cu mouse-ul meu, pot spune că am dat mîna cu extratereștrii. Dacă cineva e curios, va vedea că prozele mele sînt despre singurătate. Numai în singurătate cresc antene vii, cavaleri ai Apocalipsei și sîni verzi.

a consemnat Ana Maria SANDU

Silvia CHIȚIMIA

Distinsa doamnă în vîrstă, realitatea

Sincer să fiu, nu-mi place cuvîntul „paranormal“. E recent. Nu are prestanță, nici greutate existențială. Pare așa, ca un fel de pălărie de vară, așezată pe tăpșanele normalității. Pe care o poate lua, în orice moment, vîntul incertitudinilor. Nu are consistență, pentru că se sprijină subversiv, chiar prin denominarea lui, pe normal. Paranormalul este prin definiție *para* (gr. „în afară de“, „opus“) normalului. Adică, fără normal, paranormalul nu există. Termenul se referă la o varietate de fenomene care ies din sfera normalului. Este frecvent folosit în parapsihologie în legătură cu: telepatia, percepția extrasenzorială, clarviziunea, divinația, visele premonitorii, regresia hipnotică, telechinezia etc. De fapt, paranormalul este un termen *fuzzy,* neclar, estompat, plin de ambiguități. E o nebuloasă semantică, întrucît în categoria lui mai găsim, de-a valma, ca într-un bazar imaginar: apariții și dispariții ciudate de obiecte și persoane, fenomene fizice inexplicabile, OZN-uri, animale fantastice (monstrul din Loch Ness, caracatițe uriașe etc.), case bîntuite, fantome, vindecări miraculoase, Triunghiul Bermudelor etc.

Este ca și cum am avea o realitate „normală“, demonstrată științific, precum eficiența pastelor de dinți din reclamele TV, și, undeva printre noi, se insinuează strania pînză de păianjen a paranormalului, ascunzînd ceva nemaivăzut, uimitor sau terifiant. Tulburîndu-ne vizibilitatea, și așa redusă, a învolburatei noastre existențe. Paranormalul este un „cuvînt-valiză“. Poți înghesui în el cele mai diverse lucruri. Într-un fel, seamănă cu cvadratura cercului, definită de Gustave Flaubert, în al său *Dicționar de idei primite de-a gata:* „Nimeni nu știe ce înseamnă asta, dar trebuie să te prefaci că știi, cînd se pomenește de ea.“

Dar să nu uităm că termenul este o categorie a modernității, care, alături de altele pe care le-a asimilat (fantastic, ocult, ezoteric), a înglobat și sfere semantice mult mai vechi și mai bine structurate. Ele aparțin spiritualității, sacrului, religiosului sau miraculosului medieval. Din această perspectivă, denumirea de paranormal poate fi privită, mai degrabă, ca un fel de băşcălie, din petice multicolore, pentru Taină. Un „mister modern“, „cu înlocuitori“, precum cafeaua din comunism, care trezește (la o altă realitate), dar nu înscrie în nici o dimensiune spirituală ființa sau realitatea în cauză.

„Cu cea de-a noua mea minte o resuscitez pe prima și dansez încet pe muzica sufletului meu reînnoit.“

ABERJHANI

Granița sau, mai bine zis, zona crepusculară dintre normal și paranormal este greu de stabilit. În primul rînd, este flexibilă, depinzînd de evoluția cunoașterii. Apoi, un rol esențial în validarea paranormalului îl deține informația, competența și orizontul psiho-spiritual al observatorului. La urma urmei, nu putem reconfigura „corola de minuni a lumii“ pe temeiul unor afirmații făcute de mateloți care au văzut sirene și vase-fantomă sau ascultînd babe vizionare ce prezic catastrofe (vezi oarba Vanga).

Un „mister modern“, „cu înlocuitori“, precum cafeaua din comunism.

Multe fenomene paranormale devin de-a dreptul normale prin cercetarea lor științifică. Unele clarviziuni (nu toate!) se pot dovedi halucinații, Triunghiul Bermudelor este „un mister fabricat“ (cf. J. Clark, *Enciclopedia fenomenelor inexplicabile)* etc. În fine, Scara lui Iacob, dintre normal și paranormal, atrage mulți curioși, semidocți și impostori. Unii și-au făcut chiar o meserie din a manipula teatrul de umbre al domeniului, colportînd informații fanteziste, cunoștințe prost digerate (nivelul de pregătire fiind, în general, submediocru). Asistăm chiar la falsuri grosolane, încurajate de neostoita poftă de senzațional din zona mass-media.

În ciuda tuturor acestora, paranormalul există. Astfel că nimic nu împiedică prezența neașteptată a unor vindecări miraculoase, chiar dacă medicii nu o mărturisesc întotdeauna. Unii biofizicieni specializați și în domeniul fizicii cuantice avansează ipoteza că vindecarea paranormală începe întîi la nivelul corpului astral (corpul astral este învelișul subtil al corpului fizic, alcătuit în mod diferit la fiecare om, în funcție de gradul său de evoluție spirituală – termenul derivă din medicina vedică), înainte de a se extinde la corpul fizic.

Nu de puține ori, cercetătorii moderni, materialiști, se plîng că nu reușesc să refacă experimentele telepatice. Dar aceasta nu împiedică deloc conștiința a doi subiecți aflați în spații diferite să medieze transferul de potențial electric de la un creier la altul, generînd un transfer de informații, paranormal, telepatic.

Paranormalul există, doar că poartă un nume nepotrivit. Ca o glugă care să-i ascundă chipul, se furișează printre noi asemeni unui bastard, disprețuit de societatea supertehnologizată, rațională și pragmatică. Trăim la suprafața unei normalități (realități) pe care nu o cunoaștem sau despre care sîntem convinși că știm esențialul. Poate de aceea reușim să ignorăm cu ușurință manifestarea unor energii și fenomene subtile, activînd la niveluri de mare profunzime ale realității.

Paranormalul seamănă cu o pălărie de pai. Pe care o așezăm neglijent, ușor ironic, pe creștetul distinsei doamne în vîrstă numite realitate. Ca să o ferim de insolația cu viziuni providențiale, harisme și revelații. Or, nu se cade să aducem un asemenea afront realității. Care, orice am face, își are originea în tărîmul misterului.

***Silvia Chițimia** este doctor în etnologie și arte vizuale, scriitor.*

■ Cînd se întîlnesc doi clarvăzători, discuția începe întotdeauna așa: „Tu ești bine. Ce fac eu?“

■ Se întîmplă să moară deodată și să ajungă împreună în fața lui Dumnezeu doi prieteni conspiraționiști. Unul dintre ei, mai îndrăznet, întreabă: „Doamne, te rog mult ca înainte să ne judeci, să ne satisfaci și nouă o curiozitate neîmpăcată. Spune-ne, te rugăm, cine a dărîmat Turnurile Gemene din New York pe 11 septembrie 2001? Dar spune-ne, te rugăm, adevărul adevărat!“ Dumnezeu, amabil, răspunde: „Al-Qaeda“. Cel care a întrebat se întoarce spre prietenul său și îi șoptește la ureche: „Dumnezeule, complotul ăsta merge mai sus decît mă așteptam...“

Simona TACHE

Scrisoare către o vrăjitoare

În atenția doamnei
Adevărata Mamă Brățara,
Profesor Universitar,
Doctor Vrăjitor,
Decan al Facultății
de Vrăjitorie,
Președinte Onorific
al Colegiului Vrăjitoarelor

Stimată doamnă Profesor Vrăjitor,

Numele meu e Simona T. și v-am obținut adresa prin amabilitatea domnului Harry Potter, care înțeleg că v-a fost student, elaborîndu-și sub coordonarea dumneavoastră și lucrarea de doctorat, cu tema „Dezlegarea de cununii, încotro? O incursiune între tradiție și modernitate".

Vă scriu, distinsă doamnă Profesor Vrăjitor, ca să vă cer ajutorul. Sînteți ultima mea soluție. Am apelat chiar și la Moș Crăciun, dar nu am reușit decît să acumulez dezmăgire, vă spun sincer. E mai mult legendă și PR de capul dumnealui, nu a fost în stare să-mi rezolve nici măcar una dintre dorințele pe care i le-am înaintat spre împlinire. Vă rog, așadar, să îmi spuneți dacă puteți face dumneavoastră treaba, precum și... știți dumneavoastră... costul estimativ al intervenției (cu tot cu anestezist și mîinile a doua și a treia) și dacă trebuie să vă dau pliculețul înainte sau după.

Mai jos, vă listez tot ce mi-aș dori:

■ O pisică mai blîndă. Asta pe care o am e Belzebut în blană și gheare, dar mai ales dinți. Chiar acum, înainte să vă scriu, m-a mușcat de față. Vă rog să mi-o faceți ascultătoare ca un cîine prost și disperată după afecțiune, altfel există riscul să încep să o mușc și eu. Cînd o să mă găsească cineva ștergîndu-mă hulpav la bot, cu un smoc de blană neagră în colțul gurii și cu privirea lui Jack Nicholson din *The Shining,* va fi prea tîrziu, de-asta aș vrea să reparăm cotarla acum, cît încă se mai poate. Aș vrea să nu se mai zbată ca o psihopată cînd o iau în brațe, să stea la mîngîiat cît vreau eu și încă o secundă, să toarcă non-stop și să facă aport. A, și să aibă un buton sau o clapetă, ceva, de care să trag cînd vreau să facă cozonăcei cu gheruțele. Chiar nu cred că cer prea mult. Dacă vă gîndiți cumva să folosiți sînge de puicuță necălcată vreodată de cocoș, să știți că nu acceptă nici puicuțele, nici cocoșii, nici altceva, în afară de ton. Cel mai bine ar fi să lucrați cu o combinație de ton și brînzică, că numai asta mănîncă.

■ Să devin maestră emerită în fashion. Serios, aș vrea știu să mă îmbrac uluitor de mișto.

Să rămînă lumea cu dumicatu' de la covrig în gît cînd trec pe stradă, minunîndu-se de cum am asortat eu găina moțată vie din lesă la sneakerșii cu platformă, purtați cu fustă de lamé plisată și ie românească, brodată manual, pe sub vestuța împletită din flori naturale, în ghiveci. Să se oprească maidanezii din lătrat, să înțepenească vrabia-n zbor, să fie lovite pisicile de insomnie, iar taximetriștii să înceapă brusc să dea prioritate la Salvări atunci cînd pășesc pe trotuarul plin de flegme bucureștene, purtînd o combinație extravagant-subtilă, pe care nu va mai reuși nimeni vreodată să o egaleze.

■ Să am bucătar personal. Ba nu. Să am trei bucătari personali, care să lucrezе în trei schimburi, să-mi gătească absolut tot ce poftesc, dar, pe lîngă asta, să vină și cu propriile propuneri. Jamie Oliver, Yotam Ottolenghi și Wolfgang Puck s-ar califica. Despre ultimul nu auzisem, dar am aflat acum de pe Google că e cel mai bogat *chef* din lume, așa că sînt dispusă să îl angajez. Pot să facă toți trei și ceva cursuri de coafură, ca să nu fiu nevoită să îmi mai iau și hairstiliști. C-o mînă mestecă-n cratiță, cu ailaltă mă coafează, e OK... Neapărat, pe lîngă bucătari, îmi mai trebuie un metabolism atît de nesimțit încît să am greutatea ideală, indiferent cît aș băga în mine. Ar merge și niște halucinații cu un tigru fioros care să m-alerge două ore în fiecare zi, prin parc, pentru că sportul e bun și sănătos.

■ O voce extraordinară. Mi-ar plăcea să cînt atît de mișto încît să stea vecinii toată ziua cu paharele lipite de pereți, iar toți cei din cartier să stea cu ele lipite de șinele de tramvai. Un prilej bun, poate, pentru doamna primar Gabriela Firea să termine dracului pasajul ăla de la Piața Sudului și să reintroducă tramvaiul, salvînd în acest fel viața muzicală a zonei.

Cam asta e lista mea, stimată doamnă Profesor Universitar Doctor Vrăjitor. Nu am intrat în lista cu dorințe utopice, din categoria „Să fie pace și să nu se mai urască oamenii între ei" și alte de-astea, că am zis să nu ne enervăm nici eu, nici dumneavoastră. M-aș mulțumi dacă mi-ați rezolva doar problemele lumești din lista de mai sus. Aștept, așa cum vă spuneam și la începutul scrisorii, un deviz estimativ, precum și lista cu ce ar trebui să aduc de-acasă, în ideea că poate nu se găsește la farmacia instituției: vîrfuri de gheară de pisică, o revistă de modă, pietricele din pasajul de la Piața Sudului, lista cu intoleranțele mele alimentare, niște apă cu rugină de la robinet, înregistrarea cu Denise Rifai aiurînd despre șinele de tramvai murdare și mai știu eu ce altceva v-ar mai putea fi necesar pentru efectuarea intervenției vrăjitorești.

P.S. 1: Dacă vi se pare că am îndrăznit cam mult, aș fi fericită să îmi împliniți măcar prima dorință.

P.S. 2: Există posibilitatea să îmi tăiați factură pe firmă, măcar pe consumabile?

***Simona Tache** este jurnalistă și scriitoare. O găsiți și pe blog-ul www.simonatache.ro.*

Emil BELU

Paranormalul: leac și imbold creator

Departe de a fi un pătimaș cititor al scrierilor paranormale, mai degrabă un indiferent al acestui gen de lectură, am curiozități spontane.

Fenomene ce sfidează rațiunea, halucinații, revelații mistice la comandă, vindecări miraculoase alimentează gustul exotic al multor curioși, dar și al celor care își încearcă ultima șansă de supraviețuire. Evadarea din stresul cotidian este benefică. Evenimentele ce scapă firescului au fascinat întotdeauna. Lecturile, de pildă, se pot face în cele mai variate situații, fără un confort special. Datorită crizei de timp mijloacele de transport în comun au devenit un mediu predilect. Privesc în jurul meu, indiferent că sînt în metrou, tren, avion, călătorii, în majoritate, au în mînă un ziar, o carte, un curs universitar etc. Ba chiar în interminabile aglomerații pe autorute, cînd aștepți minute în șir să avansezi cîțiva metri măcar, scoți cartea și o pui pe volan, răsfoind paginile pînă auzi claxonul celui din spatele mașinii tale. Varianta mai nouă, tabletele electronice ultracompactizate au dat o lovitură serioasă cărții. Desigur, se citește tot timpul, dar apogeul este atins în perioada vacanțelor. Am slabe afinități cu literatura onirică, literatură subsumată aceluiași gen, paranormalul, dar am apreciat întotdeauna realizările în plan estetic. Anomaliile memoriei mă interesează mai puțin, iar conotațiile inițiatice ale visului, nici atît! Două întîmplări, totuși, mi-au trezit interesul: una, zămislitoare de capodoperă, alta, o vindecare miraculoasă, ambele dezvăluindu-mi funcții nebănuite ale visului: imbold creator și terapie miraculoasă.

■ ***Imbold creator***

Despre visul lui Samuel Taylor Coleridge aveam să aflu dintr-o scriere a lui Borges *(Cartea de nisip,* J.L. Borges, Editura Univers, București, 1983, pp.112-113). Geneza poemului „Kublai Khan" stă sub semnul visului. Se știe că poetul englez a fost un mare narcoman, iar contribuția drogului la manipularea viselor este un fapt dovedit de cercetările psihiatrice. Redau pe scurt însemnarea borgesiană. Coleridge se retrăsese la o fermă în ținutul Exmoor-ului. Citea dintr-o carte a lui Purchas, despre ridicarea unui palat în cinstea împăratului Kublai Khan. În urma unei stări proaste, este nevoit să ia un narcotic. Adoarme. Lectura, căldura unei toride după-amiezi de vară, narcoticul, sau toate la un loc se constituie într-un flux creator. La deșteptare, după cîteva ore de somn profund, poetul își dă seama că a compus un poem de aproape trei sute de versuri. Și le amintea pe toate. Se apucă să le scrie febril, părînd a le copia dintr-o carte nevăzută a memoriei. Reușește să scrie aproximativ cincizeci de versuri, cînd o vizită neașteptată îl întrerupe din scris. I-a fost imposibil să-și reia fluxul gîndirii. Ideea întregului poem îi stăruia clară în minte, dar amănuntele îi scăpau. Își amintea versuri disparate, incoerente, care nu se mai legau în structura de cristal a poemului. Nu a mai putut niciodată să-și reamintească restul visului.

„Am citit că toate superstițiile
cunoscute în lume se întîlnesc
în potcoava Carpaților,
ca și cum acolo
ar fi centrul unui fel de vîrtej
al imaginației."

BRAM STOKER

S-a spus despre acest poem că ar fi „etalonul muzicalității limbii engleze".

■ ***Terapie miraculoasă***

Despre Gustav Fechner, cel care a scris *Zend-Avesta,* mai citisem cîte ceva, dar despre boala lui nu știam nimic. Am dat peste cîteva amănunte într-o însemnare a lui Mircea Eliade *(Jurnal,* Volumul I, Editura Humanitas, București, 1993, p. 417).

Creator de școală, „tatăl psihofizicii", Gustav Fechner a fost un savant și scriitor prodigios. Contribuțiile sale în domeniul analizei senzațiilor în psihologie, au fost unanim recunoscute. Tragicul vieții nu-l ocolește. Spre patruzeci de ani a orbit. Nu mai putea citi, nu mai dormea, nu mai putea gîndi. Ajunsese un schelet. „Supraviețuirea lui ține de miracol", zice Mircea Eliade, cunoscător al scrierilor inițiatice ale prolificului autor german. La un miracol se adaugă un alt miracol. O prietenă visează un leac tămăduitor: un amestec de carne crudă tocată, macerată în vin de Rin, ierburi aromatice și zeamă de lămîie. Gustav Fechner reușește să digere acest amestec și, în final, să se vindece complet. A mai trăit încă vreo patruzeci de ani, dîndu-și întreaga măsură a înzestrării sale intelectuale. Opera științifică ce ne-a rămas stă mărturie. Două întîmplări – Coleridge și Fechner au fost contemporani – dintr-o imensă panoplie a paranormalului. Desigur, lista este mult mai lungă. Sub influența visului s-au creat multe capodopere: compoziții muzicale, halucinante tablouri, romane etc. Calitățile artistice le-au așezat acolo unde le era locul: între marile valori ale patrimoniului cultural mondial.

Explicațiile sînt imposibile și inutile, ca oricare dintre transcenderile raționalului.

Așadar, vise plăcute!

Adina POPESCU

Cetățeni morți, strigoi, stafii și de alte naționalități

În momentul în care am început să lucrez la *O istorie secretă a Țării Vampirilor,* o trilogie fantastică ce își propune să redescopere și să recicleze personaje și povești din mitologia românească, și m-am scufundat în toată această lume fabuloasă a credințelor și superstițiilor populare, mi-am dat seama ce le deosebește de credințele altor popoare – un simț al umorului remarcabil. Oamenii din timpurile vechi încercau să-și explice anumite fenomene și întîmplări supranaturale prin analogii și comparații cu lucrurile cunoscute din viața lor reală și sfîrșeau prin a nu le lua în serios pînă la capăt sau a prin a face haz de necaz, pentru a mai îmblînzi un rău fără chip și nume. Sau găseau diferite „remedii naturiste" împotriva lor care funcționau ori ba, după caz. De altfel, toată mitologia românească per ansamblu funcționează după regulile și rînduielile satului românesc autentic (incluzînd tipologiile oamenilor din sat), după bunul mers al treburilor în gospodăria tradițională. Spre deosebire de nordici, unde tot ce e întunecat rămîne întunecat și de nepătruns, prin urmare înspăimîntător, în credințele noastre există întotdeauna o fărîmă de lumină și de speranță că nu-i dracul chiar atît de negru. De pildă, aproape toate duhurile din „a doua viață" sau din viața de după moarte pot fi, la o adică, luate în rîs, păcălite și alungate prin diferite vicleșuguri. Însăși cumplita Moarte. Se spune că, la începuturi, Moartea „se vedea ca orice om", adică oricine o putea recunoaște pe stradă și arăta cu degetul – „Ia uite, Moartea!" Iată cît de amuzantă este o descriere a ei: „Era o babă hîdă și urîtă și slabă, de i se puteau număra coastele și i se vedeau toate ciolanele. Ochii îi erau duși în vîrful capului, dinții erau mari și ieșiți în afară, iar fața îi era scofîlcită și smochinită, ca o prună uscată. Avea degete lungi și subțiri și coasă în spinare" (Marcel Olinescu, *Mitologie românească).* De multe ori era privită ca un funcționar oarecare, ce umbla cu coasa ei dintr-un sat în altul, doar ca să-și facă datoria. Și pentru că nu erau atîția oameni ca în zilele noastre, nici nu se grăbea prea tare. Așa că avea vreme să stea la taclale cu cei pe care trebuia să-i secere, iar aceștia profitau de aceste scurte momente de răgaz ale Morții ca să o păcălească și să-și amîne sfîrșitul. Unii o făceau din vorbe pe Moarte, alții mai voinici apeleau la forța fizică, adică o prindeau și o încuiau undeva și atunci nu mai murea nimeni. Un caz celebru este cel al lui Ivan Turbincă. Se povestește că, odată, un mocan a avut îndrăzneala de a-i fura coasa și de a o ascunde, așa că biata Moarte se pare că a șomat multă vreme. Atunci, Dumnezeu a luat hotărîrea de a o face pe Moarte nevăzută, ca să o protejeze de fapt de atacurile împotriva ei ale oamenilor. Țăranul român era conștient de faptul că moartea este, de fapt, o întîmplare inevitabilă și firească, în fond, însă toate aceste snoave și povești au un rol de a înlesni acceptarea condiției umane.

„Cred că imaginația omului nu a inventat nimic ce nu este adevărat în lumea aceasta sau în celelalte."

GÉRARD DE NERVAL

Totodată, oamenii vechi știau ziua și ceasul în care vor muri și nici asta n-a fost bine. Pentru că deveneau leneși și nu mai munceau nimic, în așteptarea Morții. Își puneau întrebări de genul „Ce rost are să mai lucrez pămîntul dacă peste doi ani tot o să mor?" Așadar, tot „de sus" s-a luat decizia ca moartea să fie neprevăzută.

Cît de afurisiți sînt strigoii (dar mai ales strigoaicele)?

Strigoii (sau moroii) sînt de două feluri – cei născuți strigoi și cei care devin strigoi după moarte. Primii se nasc ca orice copii, însă îi poți recunoaște după tichia sau căița pe care o poartă pe cap, uneori după cămașa de pe trup (adică se nasc îmbrăcați). Se spune că, dacă o femeie însărcinată a băut „o apă necurată în care și-a lăsat un drac balele", copilul ei se va naște strigoi. Strigoii se mai nasc și din copii nebotezați sau uciși de mama lor sau chiar din copiii care nu au fost crescuți cum trebuie (așadar: „Sandi, să asculți pe mămica!"). Apoi, tot strigoi sînt sufletele morților care părăsesc trupurile și ies noaptea din cimitire. „Strigoii au coadă, adică șira spinării le e prelungită în formă de coadă acoperită cu păr. Ei mai au picioare de cal, mîini păroase și gură largă de căpcăun" (Marcel Olinescu, *Mitologie românească).*

Ca să nu se prefacă în strigoi după moarte, celor bănuiți că ar fi în stare de așa ceva, la înmormîntare, li se vîră tămîie în orice deschizătură a trupului, „ca să nu poată intra Dracul în ei și să le poruncească" sau „li se pune un băț, ca să nu se poată ridica din mormînt". Dacă toate aceste lucruri nu funcționează, mai rămîne o ultimă metodă care nu dă greș, cea cu țărușul înfipt în cap sau în inimă. Se pare că strigoii au o viață a lor nocturnă, trăiesc în cupluri și se înmulțesc, ca oamenii. Asta pe lîngă rolul lor principal de strigoi – cel de a speria lumea și de a se ține de blestemății. Însă și mai afurisite sînt, de fapt, strigoaicele și remarcăm aici o privire critică la adresa femeii din comunitățile rurale ale secolelor trecute (cu alte cuvinte, dacă își vîră dracul coada, e clar că o femeie a avut și ea un amestec). Așadar, strigoaicele vin noaptea și vor să facă dragoste cu cei vii (iar aceștia se pare că n-au nimic împotrivă, doar că, la final, strigoaicele le mai sug și sîngele, de aici confuzia care există în credințele noastre între strigoi și vampiri). După care iau roua de pe ierburi și pot opri chiar și ploile. De strigoi te ferești miruind și ungînd toate lucrurile din casă cu usturoi.

Se mai spune că strigoii se strîng în fiecare noapte cu lună nouă la hotarul satului și ajung aici călare pe mături, pe corcove sau pe lopeți. Se încinge o păruială în toată regula, strigoii se ciomăgesc între ei pînă spre dimineață, folosind melițe pe post de arme. Probabil că își reglează niște conturi între ei sau pur și simplu se eliberează de energia negativă. Se povestește că un bărbat care bănuia că femeia lui ar fi strigoaică a urmărit-o într-o noapte pînă la hotar și a participat la bătaie, profitînd de toată învălmășeala aceea de spirite necurate ca să-și păruiască bine nevasta. A doua zi, a întîlnit pe ulițele satului multe femei lovite și oblojite. O morală de genul „ai grijă cu cine te însori" nu există – după cum ți-o fi norocul, poți să scapi de dracul și să dai de tac-su.

Și apropo de draci, tot strigoaicele, în preajma unor sărbători precum Paștele și Sfîntul Gheorghe, se bat și cu ei. Fac un foc mare și joacă, iar dracii vin și nu le dau pace, însă ele îi împung cu țepoiul și le dau cu lopata în cap. În concluzie, strigoii sînt niște bătăuși fără pereche și pot rezolva prin violență multe dintre problemele din lumea rurală veche.

Spre deosebire de strigoi, stafiile sînt de obicei binevoitoare, chiar dacă nu par. „Stafia sau stahia este duhul unui mort, care rămîne legat de locul unde și-a sfîrșit viața, ca un fel de păzitor sau de știmă a lui" (Marcel Olinescu, *Mitologie românească).* Așadar, stafia poate fi un soi de păzitor, un duh ocrotitor care sperie duhurile rele și străinii. Se spune că oamenii își caută singuri cîte o stafie ocrotitoare pentru casele pe care le construiesc. Exista obiceiul ca pietrarii să fure umbra cuiva, adică să ia măsurile umbrei cu o trestie pe care o îngroapă, mai apoi, la baza construcției. Omul cu umbra furată mai trăiește doar 40 de zile, după care devine stafia acelei case, duhul ei păzitor. Cei care consideră gestul meșterului Manole, de a-și zidi nevasta în zidul mînăstirii, drept absurd și nejustificat ar trebui să țină cont de toate aceste credințe și obiceiuri mai vechi decît legenda în sine. În trecut, se căuta mai cu seamă să se ia măsuri oamenilor pe care îi chema Oprea sau Stan (Stanca, dacă era femeie), căci de frica lui Stan sau a Stancăi stăteau duhurile rele departe de casa respectivă. Prin urmare, dacă vă numiți Stan, Oprea sau Stanca, păziți-vă umbrele, nu se știe niciodată!

Stafiile sînt îmbrăcate în giulgiuri albe, roșii, negre sau galbene, așa că sînt ușor de recunoscut. Țăranii români cred că toate aceste spirite au aceleași nevoi și trebuințe ca oamenii în viață. Adică țin sfaturi și fac petreceri, ca să se mai și distreze. De pildă, stafiile se adună în casele vechi, părăginite, în cele unde s-au petrecut lucruri suspecte, precum crime și sinucideri, sau prin cimitire. În casele părăsite se strîng stafiile cărora li s-au dărîmat casele și nu mai au ce păzi. Dacă și de acolo sînt alungate, se supără și bîntuie de colo-colo. Însă cea mai mare răutate pe care o poate face o stafie e spaima.

INTRAREA ÎN PARANORMALITATE

Sever VOINESCU

Profesioniștii

De pe adresa sa de Facebook, Combatantul Ezoteric L. F. Complet Și Corect Definit anunță, pe data de 21 octombrie, la 4,30 dimineața: „În inima junglei din Arizona se află cei mai periculoși indivizi de pe Teros care se identifică sub titlul de Tribul Yanomami, sînt cunoscuți ca primii vorbitori de greacă antică. Ei au principalul scop de a găzdui indivizi agresionali de tip gorilian pentru a-și susține liderul metamorfozat în pămîntean, Trump. Avem nevoie de cît mai multă energie și putere spirituală pentru a-i îndepărta pe băștinași, aceasta putînd fii *(sic!)* transmisă cu ajutorul vostru, blestemîndu-i pe Yanomami cel puțin 20 de minute pe zi. În poza de mai jos, surprinsă de spionii nostri, puteți observa cetățenii tribului cum așteaptă sosirea indivizilor gorilieni.“ Și urmează o fotografie a unui grup primitiv. De pe același cont de Facebook, pe data de 10 noiembrie, ni se transmite următorul mesaj: „Frați Combatanți Ezoterici, adunați-vă!!! Armata agresională goliliană *(sic!* – corect era gorliană, *n.m.*) a lui Donald Trump l-a capturat pe trimisul nostru candidat, Michael Jordan, și îl agresează la maximum într-un bunker din Mexic. Cu ajutorul spionilor am reușit să identificăm locația *(sic!)* acestuia exactă și prin intermediul postului meu de lider conducător al sectorului 6 al armatei energetice mă adresez celor ce au puterea necesară să lupte contra indivizilor agresionali, să se prezinte la sediul din Timișoara cît mai repede cu putință. Vă aduc la cunoștință că ăsta este un ordin dat de la conducerea astrală și acesta nu depinde de mine ca și Combatant Ezoteric. Vă mulțumesc pentru înțelegere.“

În interviuri mai vechi, dl F. spunea că gorilienii erau „de bine“ și se luptau cu reptilienii, dar și cu șerpilienii, în vreme ce civilizația pierdută a vulturienilor era prea misterioasă ca să știm dacă era bună sau rea. Acum, cînd aflăm că Michael Jordan era candidatul nostru, gorilienii sînt foarte periculoși, fiind conduși de Trump. Mistere...

Însă dl F. este doar un epigon. Marele maestru al genului este britanicul David Icke. Oricît de antipatică îmi este Wikipedia, nu pot să nu citez felul în care popularul site îl prezintă pe Icke: „...fost fotbalist și comentator sportiv, Icke s-a făcut cunoscut începînd cu anii 1990 ca un teoretician profesionist al conspirației...“ El este cel care a făcut celebră teoria provenienței reptiliene a omenirii. Încrucișarea umanoizilor cu reptilele a fost o experiență extraterestră, care a avut loc acum 300.000 de ani și din ea ne tragem noi. Acum îmi explic succesul colosal pe care, în tinerețea mea, îl avea cîntecul „Puștoaico, tu ai sînge de viperă...“

Profesionalizarea teoreticienilor conspirației este, desigur, un fenomen nou. Printre atîtea profesiuni care apar în timpul acesta nebun, cea de teoretician al conspirației poate fi nu doar bănoasă, ci și plină de satisfacții. Wikipedia preia sintagma „teoreticieni profesioniști ai conspirației“ dintr-o carte a unui respectabil profesor newyorkez de științe politice. Chestia, așadar, e serioasă.

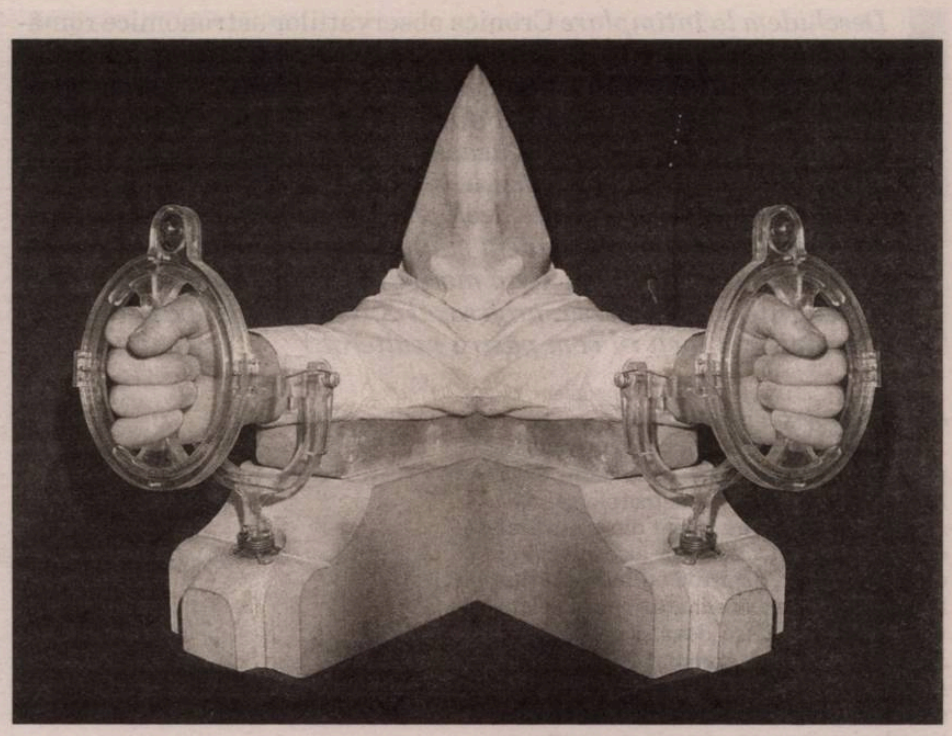

Trebuie că profesioniștii teoriilor conspirației sînt oameni, în felul lor, nefericiți, căci orice teorie a conspirației preuspune o luptă dură, subterană, care are ca miză civilizația umană, dar și apăsarea grea a unui secret cosmic, imposibil de împărtășit, pe care profesionistul îl deține. Să privești lumea în lungul ei, spre orizont, și să vezi reptiliniu – ce povară!

Stela GIURGEANU

Tarot, bobi și cafea

Bei cafeaua, întorci ceașca pe farfurie și aștepți cam jumătate de oră ca zațul să se usuce, prelins de-a lungul pereților de porțelan – pentru ca ghicitul să „țină“, bunica insista ca ceșcuța să fie din porțelan. Bunica citea în cafea. Încercase de cîteva ori și cu cărțile, dar asta era specialitatea străbunicii – care, se pare, era și o bună chiromantă și mai dădea și în bobi. Despre străbunică mi se povestea, aproape mistic, că era grecoaică, de parcă sîngele grecesc ar fi fost o confirmare în plus a intimității cu misterele oculte. Cînd eram mică mă fascinau acele desene pe care zațul le făcea pe pereții ceșcuței, figurine pe care bunica le interpreta în povești fascinante despre viitor. Toate erau de bine. Vedeai, prin ochii ei, cum problemele se clarificau, iar dorințele prindeau contur. Nu știu dacă avea har sau doar se juca, dar fiind ușor mucalită și cu un suflet de aur, cu siguranță voia să însenineze, pentru puțin timp, viețile amicilor, să le ofere, preț de o oră, o evadare din incertitudini. Nu știu nici dacă prevestirile ei se împlineau, dar momentele de magie pe care le trăiam cu ea în timp ce descifra acel univers necunoscut m-au împins și pe mine să cochetez cu „ocultismul“. Aveam, nu-i așa, antecedente în familie.

În școala generală, descoperisem „cititul în ceasornic“. Circula, printre colege, o listă a semnificației orelor la care te uiți la ceas. Era o listă lungă, din care țin minte că dacă te uitai la ora fixă însemna că „te iubește“. Dacă te uitai însă la „și un minut“, te ura. Dezvoltasem, cu prietenele mele, o abilitate extraordinară de a ne uita la ceas doar la ora fixă. Apoi am descoperit „ghicitul în creioane“: țineai două creioane, vîrf în vîrf, și puneai întrebări: dacă creioanele se lăsau în jos, răspunsul era „nu“; dacă o luau în sus, era „da“. Nici nu ne puneam problema identității „forței“ care mișcă acele creioane, dar bănuiam că era vorba despre spirite din altă lume, venite special să ne spună dacă „Popescu din a șaptea“ ne iubește sau nu. Pentru că, bineînțeles, în spatele jocurilor „oculte“ se afla motivația amoroasă. Prea puțin ne păsa atunci de celelalte aspecte ale viitorului.

Și tocmai motivația amoroasă ne atrăgea înspre toate aceste forme de divinație accesibile. Apăruseră, după Revoluție, tot felul de manuale de tarabă care te învățau cum să-ți ghicești singur viitorul în liniile palmelor, în bobi sau în cărți. Învățaserăm chiar să facem vrăji: stăteam cu poza celui la care visam în față, ne concentram puternic și îi „induceam“ în minte, telepatic, dorul de noi. Îmi și imaginam că Jon Bon Jovi se va trezi cu numele meu în minte.

Dar abia cînd am primit primul pachet de cărți de tarot m-am apucat serios de treabă. Dacă bobii și creioanele și ceasornicul rămăseseră jocuri de adolescență, cu tarotul era altceva. Mistic și greu accesibil, chiar dacă îl iei doar din prisma studiului: o singură carte este, prin simbolurile pe care le poartă, un univers în sine. Mitologie, astrologie, numerologie sau diversele religii ale lumii. Ca să înțelegi pe deplin o carte ai nevoie de un ditamai bagajul cultural. Abia apoi vine partea de interpretat. Acum însă, „cititorul“ modern are cîrjele Internetului la îndemînă: miile de site-uri îți explică, în mod rapid, semnificațiile și relațiile cărților într-o etalare. Există și tarot online, dai click și ți se etalează pe ecran secretele viitorului. Pentru interpretare, trimiți un SMS cu contul bancar.

„Cînd nu mai crezi în Paradis începi să crezi în spiritism.“

MIRCEA ELIADE

Dar, chiar dacă tehnologia facilitează accesul oricui la ocultism și la descifrarea necunoscutului, fiorul divinației rămîne același. Bunăoară, mulți prieteni, care sînt departe de a crede în puteri oculte, mă roagă, cînd și cînd, să „le dau“ în tarot. Mai cu manualul, mai cu Internetul, fapt e că întîlnirile de tarot se transformă în mici petreceri, care se încheie, bineînțeles, cu momentul serios al etalărilor.

Și curios este că, deși am depășit cu toții perioada în care ne chinuiam să ne uităm la ceas la ora fixă, „ca să ne iubească“, dorința de a ne cunoaște viitorul este, de fapt, dorința de a ști ce se întîmplă „în plan sentimental“. Poate și pentru că cea mai mare incertitudine a vieții rămîne iubirea – iar pentru un răspuns clar sîntem dispuși să ne facem frați cu forțele oculte, să credem în cafea, în bobi sau în tarot. Chiar dacă doar pentru cîteva ore.

„Cîteodată, norișorii nu-s ce par a fi"

interviu cu profesorul X

Deschidem la întîmplare Cronica observațiilor astronomice românești *de Vasile Mioc și Damaschin Mioc (Editura Științifică și Enciclopedică, 1977). Cartea se deschide la pagina 247, unde citim: „În 1687, în a opta duminică după Sfînta Treime, seara la ora 8 au zburat trei norișori de foc deasupra Brașovului și peste așa-numitul Tîmpa, care au fost văzuți în toată Țara Bîrsei". Pentru a ne lămuri înțelesul celor citite acolo, ne-am adresat profesorului* ***X****, reputat cercetător independent și unul dintre pionierii meteorologiei alternative de la noi. (Din motive ce țin de o anume încordare în relațiile sale cu presa, profesorul X a dorit să-și păstreze anonimatul, așa încît i-l vom păstra nealterat.)*

Mai întîi, stimate domnule profesor, ce este meteorologia alternativă?

Pe scurt, meteorologia alternativă (sau parameteorologia) este un vlăstar încă fraged, dar viguros al meteorologiei clasice. Ea s-a desprins recent din trunchiul oarecum secătuit de sevă al acesteia și crește năvalnic, aspirînd cu îndreptățire la statutul de arbore matur care i se cuvine și pe care, fără doar și poate, îl va dobîndi în viitorul apropiat. Mai pe larg, meteorologia alternativă se ocupă cu studierea și prognoza acelor fenomene meteorologice ignorate, ba chiar negate cu obstinație de adepții unei meteorologii vetuste, cantonată pentru totdeauna, pare-se, în zona de confort mental a precipitațiilor sau a caniculei și pe care așa-zisele buletine meteo le trec cu vederea. E vorba, ca să vă dau numai cîteva exemple, de ploile atipice (de la ploaia de goluri în poarta lui Tătărușanu pînă la picăturile care umplu periodic paharul), de viscolul monetar însoțit de masive depuneri de zăpadă în conturi, de furtunile cvasi-shakespeariene care smulg ropote de aplauze din rădăcini, strivind sub greutatea lor diverse corole de minuni, abia iscate din bube, mucegaiuri și noroi etc. Asta așa, ca să vă faceți o idee despre amploarea fenomenelor pe care le studiem.

Înțeleg, din ce-mi spuneți, că demersul dvs. nu este unul singular.

Cîtuși de puțin. Sîntem un grup de entuziaști, mare parte din noi trecuți binișor de vîrsta inocenței și răspîndiți prin cotloanele obscure sau slab luminate ale realității. Ceea ce ne unește, dincolo de inevitabilele divergențe de opinii cu privire la redefinirea lapoviței, de pildă, este sentimentul că avem datoria de a pătrunde mai adînc în substanța vremii pentru a-i desluși starea. Iar pentru a nu crea nedorite paralelisme care ne-ar umbri perspectiva și ne-ar îngusta orizontul, am convenit să ne aplecăm fiecare asupra unui teritoriu parameteorologic bine delimitat, circumscriind mai apoi concluziile noastre aceluiași țel. Astfel, unii s-au consacrat cu precădere meteorologiei spațiilor închise și încearcă să descopere cauzele taifunului de apartament, în timp ce alții și-au îndreptat interesul către gastrometeorologie pentru a investiga natura ninsorilor stomacale. În ce mă privește, mi-am ales ca obiect de cercetare un fenomen mai rar studiat, deși au existat tentative de a-l aborda în treacăt, acela al norișorilor de foc.

Ajungem, iată, la esența acestei convorbiri și ne oprim la cele petrecute, în 1687, deasupra Brașovului.

Avem de-a face, aici, cu un fenomen parameteorologic deosebit de interesant, atît prin mărimea ariei sale de manifestare („aproape toată Țara Bîrsei", după spusele lui Joseph Teutsch, citat de autorii volumului), cît și prin numărul norișorilor de foc implicați în eveniment. De obicei, norișorii de foc apar singuri, rareori cîte doi (iar atunci sînt soț și soție). Din cîte știu, un grup de trei norișori de foc a mai fost observat doar o dată, pe 22 noiembrie 1963, deasupra comunei Ciulnița din județul Ialomița, vestindu-le ciulnițenilor iminenta asasinare a președintelui american J.F. Kennedy. Cei trei norișori au traversat agale comuna și au coborît în ograda unui gospodar din satul Ghimpați, unde au mistuit coroana unui gutui. Gospodarul, care ședea pe prispa casei și discuta de la egal la egal cu o sticlă de țuică, a exclamat: „Băi, s-a zis cu alde Kennedy!", dar nu l-a auzit nimeni (sau așa s-a crezut pînă de curînd), nevastă-sa fiind plecată la cuscri să le ducă niște mălai. Și, cu siguranță, acest incident semnificativ ar fi rămas necunoscut marelui public dacă în urmă cu patru ani, cînd mi-am început investigațiile, n-aș fi avut șansa de a pune mîna pe transcrierea discuției dintre gospodarul ciulnițean și sticla lui de țuică, a cărei înregistrare s-a păstrat, din fericire, în arhivele CNSAS.

„Încăpățînarea pentru astrologie este o extravaganță orgolioasă. Credem că acțiunile noastre sînt atît de importante încît merită să fie înscrise în marea carte a Cerului. Și pînă și cel mai amărît artizan crede că aceste corpuri imense și luminoase care merg deasupra capului său sînt făcute doar ca să anunțe Universului ora la care el iese din atelierul său."

MONTESQUIEU

„Ciocnirea unei mase de aer fierbinte cu un strat de nepăsare."

Așadar, norișorii de foc – fie solo, în duet sau trio – anunță întotdeauna ceva?

Exact. Aceasta le e menirea, de asta se ivesc pe cer în anumite momente cruciale pentru omenire. De-a lungul anilor pe care i-am consacrat înțelegerii acestui fenomen, n-am întîlnit vreun norișor de foc, oricît de minuscul, care să fie mut, care să nu aibă de spus un lucru esențial despre ce va să fie.

V-aș ruga să revenim acum la cei trei norișori de foc semnalați deasupra Brașovului în 1687. Nu de alta, dar cititorii noștri sînt nerăbdători să afle ce-i cu ei.

Revenim îndată, că tot am luat-o pe calea veșnicei reîntoarceri. Și revenind, v-aș atrage atenția asupra unor perechi de cifre din cuprinsul relatării care mi se par grăitoare: „a opta duminică" și „ora 8", „Sfînta Treime" și „trei norișori".

Care credeți că ar fi semnificația acestor cifre?

N-am nici cea mai vagă idee, eu sînt parameteorolog, nu paranumerolog. Dar sper să existe, în rîndurile cititorilor dvs., o minte îndeajuns de luminată ca să ne explice, în cheie numerologică, sensurile interacțiunii brașovene dintre un dublu 8 și un dublu 3. Pînă atunci, întrucît spațiul pe care-l avem la dispoziție este limitat, dați-mi voie să atac frontal chestiunea norișorilor de foc, spunîndu-vă următoarele: a) un norișor de foc obișnuit (cel mai adesea, un cumulus cu miezul purpuriu și cu margini de culoarea aramei topite) ia naștere din ciocnirea unei mase de aer fierbinte cu un strat de nepăsare, pe fondul unor erupții atmosferice îndelung neglijate, de intensitate medie spre mare; b) în cazul norișorilor de foc speciali (un nimbus oranj, de pildă, cu o coamă trandafirie, sau un nimbus roz cu copite portocalii), apariția acestora se datorează, în bună măsură, emanațiilor de gaze provocate de împrăștierea unei mulțimi nemulțumite și, într-o măsură ceva mai redusă, apropierii Lunii de perigeu, în zilele cînd astrul nopții e în călduri, cum a fost ziua aceea de la cumpăna istoriei cînd Zamolxe și-a scrîntit glezna; c) atît norișorii de foc obișnuiți, cît și norișorii de foc speciali evoluează pe bolta cerului urmînd un traseu în zigzag, cu popasuri de cîteva minute deasupra punctelor de inflexiune a magnetismului terestru pentru a se alimenta, din mers, cu energii telurice; d) norișorii de foc obișnuiți (cu excepția norișorilor de foc obișnuiți în formă de cîine sau de castravete) vestesc îndeobște schimbarea paradigmei: dacă paradigma era aspră, ea va căpăta moliciune și invers, dacă era o paradigmă cu aspect de aluat, ea se va transforma într-una de granit; e) în schimb, norișorii de foc speciali (chiar și aceia care nu se deosebesc de norișorii de foc obișnuiți decît printr-un contur mai puțin incandescent, dar mai gros) anunță convulsii sociale, crize, penurii, destabilizare și regres. Ori, dimpotrivă, pace, bunăstare și progres, depinde cum îi privești și din ce unghi li te adresezi. Cîteodată, norișorii nu-s ce par a fi. Iar cei trei norișori de foc văzuți la Brașov, în 1687, erau speciali, toți trei.

Și ce anunțau?

Ce se vede.

a consemnat Dan STANCIU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Cum ne-o fi norocul

Se vorbește și se scrie mult despre situația învățământului românesc. E un lucru bun: societății nu-i sînt indiferente problemele cu care se confruntă educația. Ne pasă de ceea ce se întîmplă cu generațiile tinere. Opiniei publice i se pun adesea în față statistici, păreri, informații, planuri de redresare, greșeli, succese, soluții, imagini care rezumă situația școlilor din România. Există, în mod evident, un viu interes pentru acest subiect. Există dezbateri. Există dorința de a repara ce e stricat, de a face pași spre soluție, de a mișca în direcția bună ce e de mișcat. Interesul pentru reformă este mare. Și totuși, de atîția ani, în registrele educației sînt consemnate mai degrabă eșecuri. Senzația este, în ciuda agitației unanime, una de resemnare. De strigăte în van. De neputință. De „non-treabă". Întrebarea este de ce. În ceea ce mă privește, orice urmă de optimism se stinge descurajant în fața micului ecran. Ori de cîte ori încerc un exercițiu de entuziasm în fața cîte unui fapt îmbucurător, oricît de mărunt, din ograda învățămîntului și a ministerului său, mă prăbușesc în fața realității crude, desenate nemilos, voit sau nevoit, de mai toți comentatorii emisiunilor de televiziune.

Plagiatul în lumea academică, altfel o problemă gravă care merită evidențiată și sancționată cu multă seriozitate, a ajuns o telenovelă, o manea sălcie îngînată ba ca înjurătură la adresa opozanților politici, ba ca blestem pe capul Justiției, ba ca sudalmă pe obrazul elitei. Oricine poate acuza de plagiat pe oricine, oricine poate ierta de plagiat pe cine poftește, oricine poate face o „analiză competentă" a unei lucrări de doctorat, oricine poate spune unde stăteau ghilimelele înainte de Revoluție sau după 2005. Titlurile academice nu mai au nici o noimă, nici o relevanță, nici un rid, nici un cearcăn de bibliotecă: sînt doar iritări țanțoșe, ornamentică de talk-show, fasoane de vedetă, adeziv pentru scaune de șefi. Te miri cine nu are astăzi un doctorat, un masterat sau măcar o diplomă de participare la un curs ținut în curtea vreunei universități din Occident: textieri de tabloide, posesori de corpuri bine lucrate în studiourile de divertisment, logoreici noctambuli ai așa-ziselor emisiuni de dezbateri ignare. Inflația de „academicieni" lasă în urmă praf și pulbere: nimeni nu mai dă doi bani pe o diplomă curată. Rîvna e doar pentru un spor la salariu sau pentru un birou mai central și mai spațios.

Personaje stupefiante: foști ghicitori în stele și ezoteriști.

Cazurile de agresiune asupra copiilor sînt din ce în ce mai multe și mai revoltătoare. Și dacă asta nu e de ajuns ca să stîrnească audiența și rating-ul, atunci mass-media are grijă să prezinte știrile cu pricina în culori tari, senzaționale, cu detalii fioroase, blurate doar cît să stingă vigilența CNA-ului.

Programele electorale fac investiții în voturi, nu în școli, nu în evitarea abandonului școlar, nu în eradicarea sărăciei, nu în proiecte de integrare a copiilor abandonați. Nici un examen de bacalaureat eșuat, nici o testare națională inutilă, nici o statistică a familiilor dezmembrate de emigrație sau de boli nu le dau bătăi de cap sau de inimă politicienilor. Vor doar adulți la vot.

Soarta învățămîntului este criticată, seară de seară, de personaje stupefiante: foști ghicitori în stele și ezoteriști convertiți în „analiști", foști miniștri ai Învățămîntului care au contribuit din plin la haosul deplîns acum, infractori dovediți, analfabeți acri și suficienți, realizatori de emisiuni deocheate, sindicaliști isterici. Vocile oamenilor cumsecade, ale celor inspirați și bine pregătiți amuțesc în vacarmul iscat de nepricepuți.

Emisiunile pentru copii, cu mici și rare excepți, abundă de kitsch și inadecvare. Emisiunile pentru adulți mustesc de grosolănie, violență, vulgaritate. Ore întregi, familia aflată în fața televizorului este invitată să participe la un dezmăț de detalii indecente din viața interlorpilor, la dialoguri băltind de mitocănie și obscenitate. Seară de seară, televiziunea dă de pămînt cu orice fărîmă de optimism în privința viitorului acestei națiii: nimic din ceea ce vezi nu te lasă să speri că școala, educația, modelele veritabile, intelectualitatea, învățătura, examenul, diploma, dascălul vor căpăta anvergura de care are nevoie o societate sănătoasă la cap și suflet.

Cred, din ce în ce mai mult, că lucrurile merg, de bine, de rău, doar datorită unor inițiative și eforturi private, insulare: cîte un ONG mai încăpățînat, cîte o comunitate de părinți destoinici, cîte un grup profesoral de toată isprava, vreun ministru mai îndîrjit sau vreun director de liceu mai bine pregătit. O chestie de noroc, nu de sistem.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cît de mult ne costă Postadevărul? Lecția de varză din Obor

Este gratis. Este pe net cu covrigul în coadă. Cuvîntul *post-truth,* ales cuvîntul anului de către Oxford Dictionary, este de găsit în piață. Cînd cumpărăm varză din Obor facem un act de postadevăr. Apelăm la emoție, sîntem copleșiți de emoție, dar facem și un act de cumpărare, deci, ne uităm rațional la buzunare. Avem bani? Dacă avem ne înțelegem din ochi, cu cuvinte multe și puține să luăm varză bună de pus la murat. Eh, actul de pus murături și varza murată în sine dau verdictul pe termen lung. Omul își verifică în borcan varza și, astfel, e ferit de falsuri anul viitor. Bă, nu mai cumpăr de la ăla, nu mai cumpăr de la aia. În epoca *post-truth* însă nu se mai verifică nimic. Nu mai există viitor. Nu mai există dubiu. Varza murată, mărarul uscat, tocmeala sînt mai puternice decît raționamentul îmbibat de emoție de pe rețelele de socializare. Este proces varza murată. *Social media* este instant, act și uitare în același timp, instant. Procesul are fracțiuni de secundă, nu anotimpuri. Cei care au votat Trump au primit cele mai imbecile *fake*-uri ever. Cele mai mari plăsmuiri au creat premizele victoriei lui Trump. Cum poți să crezi că Trump este aplaudat, acceptat, votat de Papă? Nu contează, un asemenea iraționament a devenit o știre. Sau nu e știre, nu știu cum se cheamă, dacă numesc *fake,* cuvîntul însuși nu acoperă rațional felul de comportament al audienței. Audiența a cîștigat, a luat-o de bună. *Fake?* Este victorie. Nu cred că suporterii lui Clinton n-au primit gogonate și că nu le-au crezut, dar ele nu au explodat în favoarea clintonienilor. Este epoca emoției exclusive și să nu uităm experiențe nu se petrec decît exclusiv virtual. Socialmediaticii ar trebui să vadă varza din Obor și cea din borcanul unor gospodine ca să înțeleagă. Uite, se pot organiza excursii în acest sens. Chartere?

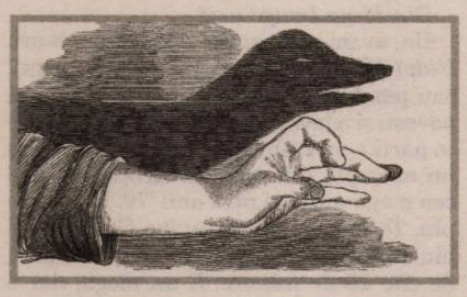

Iaromira POPOVICI

bazar

Electrocasnicele și pseudogospodăria

Am fost, de curînd, la cumpărături de electrocasnice. Și o spun așa, explicit, nu pentru că, în mod real, ar avea vreo importanță, ci pentru că, ani la rînd, mulți dintre conaționalii noștri s-au îngrămădit la cumpărăturile de electrocasnice. S-au îmbulzit la rate și credite, după perioada de penurie ceaușistă. Acumularea de electrocasnice dădea, printre altele, măsura unei gospodării. Măsura viabilității, a adecvării și a actualității respectivei gospodării. Ai robot de bucătărie, mașină de spălat de nu știu care și plasmă – ești în rîndul lumii. Știu familii care aveau cîte un televizor în fiecare cameră și roboți de bucătărie atît de complicați încît nu îi puteau folosi, dublați de mixer, blender, mașină de tocat, răzătoare electrică etc. Era o chestiune de statut și recuperare. Ce dacă, în lumina difuză a dimineții, cafeaua, tot turcească, fierbe tot în clasicul ibric roșu cu buline albe, atîta timp cît pe rafturile din dulapul nou, în perete, strălucesc filtrul, espressorul și cafetiera? Ce dacă îți storci din greu lămîile și portocalele cu aceeași storcătoare veche, galbenă, scorojită și mică, odată ce ai un uriaș aparat care nu doar stoarce fructele, ci și legumele, și le desparte zeama de pulpă?

Imaginea bucătăriei perfecționate și ultradotate, precum vedeam în filmele americane cu suburbii de prin anii '50-'60, în care femeia perfectă, cu bucle blonde impecabile și fixe, cu fusta cloș și juponul apretat, meșterea profesionist, dar delicat ceva pe acolo, mi s-a întipărit în minte mai curînd ca spectacol decît ca realitate. Mai curînd precum o caricatură decît ca un deziderat. Imaginea asta mi-o aduc aminte din *Big Fish* (2003, Tim Burton), în care Sandra Bloom, soția tatălui aparent mitoman, interpretată mai întîi de Alison Lohman și apoi de Jessica Lange, întruchipa, cel puțin inițial, chiar tipul ăsta de personaj. În *Bewitched* (Sol Saks, 1964-1972), difuzat ani de zile și la noi sub titlul *Ce vrăji a mai făcut nevasta mea,* serial realizat chiar aproximativ în perioada în care se întîmpla povestea din *Big Fish,* soluția pe care Samantha (Elizabeth Montgomery) o adoptă pentru a face față veșnicei rutine zilnice e vrăjitoria. E adevărat că, de destule ori, Samantha pune vrăjile-n cui și se apucă să facă treburile precum muritorii de rînd, *the hard way*... Dar are magia oricînd la îndemînă și o poate folosi cînd se plictisește de rutină. *Joy* (2015, David O. Russell) rezolvă situația casnică prin soluții neconvenționale (păstrarea familiei dizolvate și cultivarea aproape sinucigașă a relațiilor cu toți membrii ei, indiferent de tarele lor), precum și inventarea unor dispozitive aproape fantastice (mopul-minune) care să ușureze și să eficientizeze munca gospodărească.

Dar lăsînd filmele deoparte, viața de toate zilele, în gospodărie, își continuă, uneori grațios, alteori poticnit, slalomul printre aparatele novatoare și tradițiile cele mai simple. Aparatul de făcut sucuri pe care l-am luat acum, despre care ni s-a spus, ba chiar repetat, că e „profesionist" (de asta, de altfel, a fost și mult mai scump decît toate celelalte), care e marca Oursson și e roșu, impune respect. Ne e ușor frică de el, ne e teamă să nu-l stricăm și, ca atare, ne purtăm cît mai delicat cu el. Ba chiar îl evităm, uneori, pentru că montatul pieselor e minuțios, și doar îl privim cu coada ochiului. De destule ori, însă, funcționează și îl folosim. Conform denumirii lui, în anumite situații chiar aduce cu un urs: e uriaș și produce un soi de mormăit. Folosim, în sfîrșit, și noul filtru de cafea, care vine după ce, mult timp, am făcut cafeaua într-o cană care nu se potrivea vechiului filtru: cana originală ni s-a spart și nu am mai găsit una ca ea. Nu se mai fabrică, ni s-a spus. Așa că am cumpărat și noi ce-am găsit și am aplicat o soluție de Trăsnea: țineam cana cu mîna, ușor ridicată, ca să curgă cafeaua. Și am făcut asta *à la longue,* fără să ne mai dăm seama, aproape.

Nu pot să nu îmi amintesc de bucătăria bunicului meu, cea dintîi pe care am „prins-o" în viața asta, în care cafeaua se rîșnea de mînă, carnea se toca tot manual, la mașina prinsă de marginea mesei de bucătărie, fierul de călcat se încălzea pe aragaz, iar cozonacul era lăsat să crească într-un lighean acoperit pe soba (e drept, cu gaze) din sufragerie. Și toate astea nu se întîmplau într-un sat din fundul Moldovei, ci în buricul tîrgului, pe lîngă Parcul Tineretului, prin anii '70 spre '80. De altfel, în anii '90, cînd propriul meu copil era mic și apăruseră aparate electrocasnice mai complicate, țin minte că, avînd o perioadă mai prosperă, am tot cumpărat – era în trend. Cum nici noi, nici bona din Republica Moldova nu prea știam să le folosim, de multe din ele, din păcate, s-a cam ales praful.

Acum ne aflăm într-o altă epocă: mai matură și mai conștientă. Mînuim aparatele mai cu grijă, mai cu frică. Dar fără să le luăm prea tare în serios. Și ne jucăm de-a gospodăria mai delicat, fără patima anilor '90, sau chiar a anilor 2000. Ne bucurăm că le avem, dar nu sîntem dependenți de ele...

„Lumea asta e magică, pur și simplu magică!“

– interviu cu Matei FLORIAN –

La șapte ani de la debutul cu romanul Și Hams Și Regretel, *scriitorul* ***Matei Florian*** *revine cu un nou roman* – Cexina Catapuxina, *apărut la Editura Polirom.*

Cum ați ajuns la Cexina Catapuxina?

Sentimentul că trebuie să scriu nu a fost un lucru conștient. Da, era undeva un soi de zumzet, „trebuie să scrii, trebuie să scrii, trebuie să scrii“, dar din cînd în cînd, cînd mă apucam de scris, nu ieșea nimic. Și am zis, de la un punct încolo, că trebuie să dau naibii toată chestia asta, pur și simplu să nu mă mai gîndesc la scris. Și nu m-am mai gîndit la scris și au trecut destui ani, vreo trei, după care tot zumzetul ăla a devenit un bolovan, adică o apăsare enormă. Am simțit că mă sufoc și că de data asta trebuie să scriu ca să mă... nu „salvez“, că e un cuvînt prea mare, dar am simțit că nu pot altfel.

Cărați cu dvs. peste tot bolovanul ăla?

Da. Mă apăsa. Și nu mă apăsa datoria sau conștiința faptului că sînt scriitor sau că n-am mai scris de mult și că trebuie să mai bifez o carte sau lucruri de felul ăsta. Pur și simplu, o nevoie uriașă, sufocantă. Căram cu mine un bolovan, iar bolovanul ăla era nevoia mea de a scrie. Și-am zis: nu știu cum fac, pentru că e tare greu să te descurci ca scriitor în România, și tu știi bine asta. Nu știu cum fac, cum o să mă descurc, cu ce o să trăiesc, dar trebuie să fac chestia asta ca pe un exercițiu de sănătate mintală pînă la urmă, ca să mă eliberez de povara asta. Asta a fost de fapt cartea asta, o nevoie uriașă, care s-a cerut scrisă. În toți anii ăștia, șapte, am avut diferite povești pe care voiam să le scriu. Nu a mai fost vorba de nici una. A venit asta, de la sine, am auzit-o, am simțit-o. Am plecat de unde cîștigam banii, de la *Formula AS,* le-am spus să nu conteze pe mine timp de un an, pentru că nu pot altfel. E singurul fel în care pot scrie o carte: să stau doar cu cartea. Ăsta e felul meu de a fi, e un fel nasol pe lumea asta, pentru că să nu poți face altceva în afară de scris înseamnă să nu poți cîștiga bani. Scrisul nu-ți aduce bani. Și atunci trebuie să-ți dea Dumnezeu, să-ți pice o pleașcă, o pungă mare cu bani și în felul acesta tu poți să scrii. E, nu a fost asta. M-am împrumutat, o să returnez banii aceia, noroc că am prieteni foarte buni, care înțeleg și au avut de unde să mă împrumute și să mă aștepte să le dau banii înapoi, în așa fel încît eu să-mi iau anul ăsta. Dar cumva tot o scoteam la capăt, nu mai puteam, știi? Nu mai puteam. Au fost tot felul de economii pe care am învățat să le fac ca să supraviețuiesc și ca să scot bolovanul ăsta din mine, care e cartea.

Care a fost perioada în care ați scris, de fapt, cartea?

Cred că ultimul text pe care l-am scris în *Formula AS* a fost în septembrie 2015, tot atunci am și plecat, pentru că am observat că am nevoie de septembrie, care e una dintre lunile mele cele mai mișto, cu octombrie cu tot. E atmosfera aia de lumină, de culoare, tot galbenul, tot verdele, și de liniște, de lucruri care se schimbă încet și blînd. E miere. Nu știu. Am nevoie de mierea aia ca să mă curețe pe dinăuntru de toată mîzga pe care am adunat-o trăind viața asta orizontală. Iar în noiembrie, cînd totul devine cum e acum, cu vînt, și boli, și rece, și pustiu, pot să încep să scriu. Așa se întîmplă. Vine mierea aia care mă vindecă, mă îmblînzește. Nici nu mă gîndesc să scriu în lunile alea, pur și simplu mi le las ca să mă curăț, iar în noiembrie, odată ce începe pustiul, pot să scriu. Și așa s-a întîmplat. Am scris din noiembrie pînă în vară, nu mai știu cînd am terminat, probabil la începutul lui august. După care, sigur, au început corecturile, reluările. Deci să zicem un an cu totul.

În roman, povestea e spusă de un bărbat care cercetează insecte, personajul principal. Te-ai documentat entomologic?

Am început să mă documentez, apoi mi-am dat seama că n-am nevoie de documentare. Odată ce am știut că personajul trebuie să fie un entomolog, „insectolog“, cum îi spun eu, am zis: trebuie să știu cît mai multe lucruri despre ce studiază omul ăsta. Și apoi mi-am dat seama că lucrurile alea mă îndepărtează de la poveste pe mine, scriitorul, mă aruncă pe o pistă documentată, dar care falsifică povestea pe care vreau s-o spun. Și atunci am renunțat, în mijlocul documentării, am păstrat cîteva chestii minore, pentru că de fapt nici nu e important. Am vrut să spun o altă poveste, nu o poveste realistă, în care explic concret cu ce se ocupă omul, cum merge la serviciu sau lucruri de felul ăsta. N-am denumiri de orașe, n-am încadrări în timp. Sigur, poți recunoaște timpul nostru prin diferite obiecte, dar creez o lume pe dinăuntru. Alți oameni creează lumea exterioară, eu am vrut să intru pe dinăuntru, cu toate lucrurile invizibile care se întîmplă acolo. E, pe dinăuntru n-ai nevoie de timp, încadrare în spațiu sau ce se întîmplă exact la serviciul tău. Deci, da, m-am documentat și am renunțat la mare parte din documentare, am păstrat doar cîteva lucruri.

„Trebuie să știi unde vrei să ajungi cu povestea, pentru că altfel te rătăcești.“

De unde vine atracția dvs. spre personaje de felul acesta, furnici, lăcuste, fluturi de noapte?

Sînt fascinat de dinăuntrul unui om, de ce ne spunem cînd nu ne spunem. Tu te uiți în ochii mei și ai niște gînduri care-s altele decît că mă intervievezi pe mine, sînt absolut sigur. E, toate lucrurile astea mă fascinează. Furnicile sînt tot de acolo, sînt lucrurile alea mici, pe care dacă stai un pic să le studiezi, să le adulmeci, să te uiți cu lupa la ele, descoperi o lume. Infinitul mic. Da, furnicile fac mușuroaie. Nu! Uită-te la o furnică, studiaz-o timp de zece minute și ți se schimbă perspectiva asupra vieții. E infinitul mic și e infinitul mare. Pe mine mă fascinează în momentul ăsta infinitul ăsta mic, iar lăcustele, insectele, fluturii de noapte, toate îmi spun, mă cheamă pur și simplu ca infinit mic. Oprește-te, altfel lumea asta te covîrșește! Ai blocuri, oameni care aleargă, mașini care stau la stop, se aude muzică din mașinile alea, unul se duce spre casă, altul e nervos, unul se gîndește la nevasta care tocmai l-a părăsit și l-a înșelat. OK. Ne pierdem. Dar dacă intri pe un făgaș mic, poți cîștiga aceeași lume, dar pe interior.

„O carte. Ce fel de carte?“

Cum ați scris cartea? Sînt în ea poeme care delimitează capitolele...

După părerea mea, sînt două cărți. Este partea de poezie și restul. Le-am scris separat. Întîi am scris grosul, cartea propriu-zisă, apoi am scris, nu știu cum să le zic, rugăciunile, poeziile. Iar cu mine se întîmplă în felul următor: pornesc de la un cuvînt. De exemplu, la *Și Hams Și Regretel,* totul a pornit de la „Bună dimineața“. În jurul lui „Bună dimineața“ am început să mă întreb cine, ce, de ce spune asta. La *Cexina Catapuxina,* totul a început de la „E gata scris“. Mă gîndeam cine naibii e gata scris. O carte. Ce fel de carte? Cartea unuia. Dar de ce a scris-o? Ca să se vindece. Ca să se vindece după ce? Ca să se vindece după iubiri. Care iubiri? Și tot așa. Din „E gata scris“-ul ăsta pe care îl auzeam obsedant mi s-a deschis cartea. Știam că trebuie să scriu despre iubiri și am știut unde vreau să ajung. E foarte important unde vrei să ajungi, dar și să lași povestea să aibă propria ei viață. Dacă povestea nu are propria ei viață, ai cam belit-o, înseamnă că nu e vie de la un punct încolo. Dar trebuie să știi unde vrei să ajungi cu ea, pentru că altfel te rătăcești.

Spuneați recent într-o anchetă că miza dvs. e să nu vă mințiți cînd scrieți. Puteți dezvolta?

Nu pot. De fapt, mi-e foarte greu să dezvolt. Nu înseamnă să nu mint realitatea, e vorba de a nu minți o chestie pe care numai eu o știu, dar nici măcar nu o știu, o simt. Să nu mint chestia aia esențială, pe care cred că fiecare scriitor o are în el, imaginea ideală a scrisului. Seva, locul de unde pornește totul. Mi-e foarte greu să explic, dar e un sîmbure în noi din care iradiază poveștile, așa cred. E, pe acela nu trebuie să-l minți. Acolo e puritatea. Nu presupune nici trișare comercială, nici estetică, nici concesii, presupune pur și simplu povestea. E, față de chestia aia care radiază și care e subiectivă am o datorie și pe aia nu trebuie s-o mint. Acolo sînt toate credințele mele, pe sîmburele ăla nu trebuie să-l mint. Am o mare aversiune împotriva mea cînd mă trezesc că scriu frumos, cînd de fapt ar trebui să scriu adevărat. Mi-e greu să explic mai mult.

În aceeași anchetă erați întrebat, dar nu ați răspuns: ce credeți despre teoria conform căreia literaturii române i-ar trebui megaromane? De asemenea, erați întrebat și ce credeți că-i lipsește literaturii române.

Aici sînt chestii găunoase. În primul rînd, cred că mega-urile astea sînt profund greșite și vin din...

Din Mega Image-uri?

Da, avem prea multe Mega Image-uri. *(rîde)* Nu cred că există mega și mini, sau pot exista, dar ambele pot să spună povești și adevăruri. Lucrurile astea în alte părți s-au tranșat de mult. O să-ți dau un exemplu din muzică. Grupul Yes făcea mega-albume prin anii '70. De exemplu, *Tales from Topographic Oceans,* dublu album, cu cîte o piesă pe fiecare față, de cîte 20 de minute. E un mega, dar e o catastrofă. În schimb, tot în anii ăia sau un pic mai tîrziu, la începutul anilor '80, există Young Marble Giants, care cîntă cu tobe improvizate, chitare ieftine și o voce monocordă. Este genial. Despre ce vorbim? Una e o capodoperă, alta e o catastrofă. Doar pentru că unii și-au luat 20 de minute în care să compună o piesă în care au pus și saxofon, și trompete, și clape, și ce? Dacă e proastă... O groază de chestii sînt capodopere pe un stil minimal. Și atunci ce-i lipsește literaturii romîne? Cine sînt eu să judec? Sînt un biet om care s-a simțit sufocat de o chestie pe care trebuie să o scrie. Asta am făcut. Nimeni nu vorbește despre soarta scriitorului român. Ar fi minunat să putem trăi din scrisul ăsta, așa m-aș gîndi și la mega, poate. Aș scrie un text de 2000 de pagini, dar nu pot, pentru că mor de foame. Pentru că în țara asta nu există o bursă, nu există nimic, nu există atestată meseria de scriitor. Pentru că în țara asta primești un rahat de bani, dacă-i primești și pe ăia, impozitați la sînge, și noi vrem mega. Băi, nene, noi murim de foame și nu putem scrie! De fapt, mi se pare miraculos că se mai scrie. Asta înseamnă că oamenii ăia chiar simt nevoia să scrie.

Concluzionînd, la capitolul „mize", care a fost miza în cazul romanului dvs.?

Lumea asta e magică, pur și simplu magică! Se întîmplă lucruri pe care nu le vedem, iar eu am vrut să spun povestea lor, a lucrurilor dinăuntru. E și o carte despre magie. Iar *Cexina Catapuxina* e un soi de incantație magică. Sînt cuvinte dintr-o limbă necunoscută, care au o putere uriașă.

Puteți să-mi spuneți cum ați ajuns la cuvintele astea?

Nu. *(zîmbește)* Sînt parțial inventate.

Povestiți pe copertă că volumul v-a fost livrat gata scris, de către un personaj cu un ochi mai mare, cu alte cuvinte, de către personajul principal, naratorul cărții. Care e relația dvs. cu acel personaj care „a scris" cartea?

Mi se pare esențial ca aceste relații să existe undeva, în lumea aia nevăzută despre care îmi place să scriu. Dacă n-aș avea sentimentul că personajele au viață, nu aș scrie despre ele. Și atunci relația mea e ambivalentă. Eu mă duc la el să-l chem într-o carte care face trecerea între lumi, iar el mă cheamă să-i spun povestea. Cartea, pînă la urmă, mi se pare și așa ceva, un soi de punte între lumea nevăzută, în care există un personaj cu un ochi mai mare și unul mai mic, care studiază insecte și vede lumea printr-o lupă, și mine, scriitorul care îl aduce în cartea asta. Trebuie să te apropii de oamenii despre care vrei să scrii.

Ochiul mai mare al naratorului e cel cu care privește în interior?

E ochiul acela care vede altfel. Care pricepe dintr-o șosea frunza și furnicile. În mod normal ai vedea doar o șosea și niște oameni traversînd.

Cum s-a întîmplat cu alegerea titlului? V-ați propus să fie tot un nume inventat, ca Și Hams Și Regretel*?*

Nu, am simțit pur și simplu că ăsta trebuie să fie. Dar am avut o problemă: băi, iar încep cu din astea? M-am gîndit cu groază că voi intra într-un tipar. Deci nu m-am gîndit triumfător: „Iată ce șmecher sînt eu, scriitorul cu titluri dubioase". Am oroare de tipare. Dar asta a fost, ăsta e titlul pe care l-am simțit. Nu mint, m-a rugat omul acela care mi-a adus manuscrisul să nu-i schimb titlul. Nu i l-am schimbat. Ce să fac dacă m-a rugat omul?

Modern Talking, Lynch, manele

Aveți foarte multă muzică în carte. Personajul dvs. și ascultă, și cîntă. În final, ajunge să asculte și să fredoneze manele. Să presupunem că cititorul se întreabă „De ce tocmai manele?".

Pentru că manelele-s mișto. Aici e o presetare a noastră de a crede că lucrurile nu se leagă unele cu altele. Se leagă. O spune un om care atîția ani a făcut cronică muzicală în *Dilema*. Sigur că sînt manele mai mișto și manele mai nasoale, ca orice stil de muzică, dar dacă le scoți din context și din paradigmă, sînt foarte mișto. M-am bucurat să scriu ca să arăt că nu există demarcație, că, de exemplu, pentru bucurie Modern Talking e una din cele mai mișto formații *ever*. Eu, personal, Matei Florian, cînd ascult Modern Talking ajung în al nouălea cer. Printre formațiile mele preferate se numără și Modern Talking, și Radiohead.

„Ești a doua persoană care-mi spune asta."

Aș vrea să duc discuția în altă zonă și să vă întreb ce credeți despre relația carte – film. E posibilă o ecranizare reușită a unei cărți bune?

Ține de artistul care face lucrurile, dar mi se pare firesc și mișto. Sigur, există și rateuri, dar ține de cine le face, cum ziceam. De pildă, seria de filme *Harry Potter* mi se pare foarte mișto. Sau *Stăpînul inelelor.* De ce nu?

Un regizor preferat?

Sînt mai mulți. Acum știi cum e, te și temi să mai spui Tarkovski, sare lumea în cap și zice: „Aaa, pășunistul ăla cliseic". Filmul meu preferat e *Nostalghia*. E un film care mă rupe, l-am văzut de șase ori. Asta nu înseamnă că nu văd și altceva. Dar știu că e o întreagă discuție. E o problemă de inadecvare. Există un soi de public care s-a obișnuit să asculte o anumită muzică, să citească anumite cărți, să vadă anumite filme și să nu iasă din tiparul ăla. Apoi, odată ce numești o formație din tiparul ăla, ești încadrat cumva și asta mi se pare teribil de greșit. Dar am fost setați să gîndim așa.

Despre Lynch ce credeți? Întreb pentru că mi se pare că, atunci cînd citesc o carte a dvs., intru cumva într-un film al lui. În plus, am văzut mai demult, la Paris, o expoziție foto a lui David Lynch în care era o lume ciudată de insecte, asemănătoare cu lumile dvs.

Ești a doua persoană care-mi spune asta. Lynch e unul dintre regizorii mei preferați. La Tarkovski e vorba de lucrurile mici, invizibile, la Lynch e imaginarul, nevăzutul tulburător care vine peste tine în mijlocul unor lucruri care par normale. Acolo se inserează chestia care începe să muște. Nu e vorba că cei doi îmi plac estetic, îi simt de acolo. Cînd simt o chestie de asta pentru cineva îl simt ca pe un frate. Din aceeași lume. Da, Lynch e acolo, avem același fel de a vedea lumea. Și mă impresionează, și mă atinge tocmai pentru că simt lucrurile alea vii în mine. Nu-mi imaginez o lume fără *Twin Peaks*. Țin minte o întîmplare de cînd aveam vreo 11-12 ani. Ajunsesem pe munte cu frate-miu și cu încă un prieten. Am coborît un drum foarte mișto, știu că nu aveam apă, am băut apă din zăpadă topită, plină de insecte, am făcut dizenterie. Dar am ajuns la cabana Peștera, care pe vremea aia nu era hotelul Peștera de azi. Am intrat în sala aia în care erau două televizoare și o sută și ceva de oameni care veniseră pe munte, ca să ne uităm la *Twin Peaks.* Era foarte frig, era noapte, bătea vîntul prin niște geamuri sparte și vedeam o mare de capete care se uitau la televizor. Apoi, după film, am ieșit să fac pipi afară, eram în pădure și mi-a fîlfîit o bufniță deasupra capului. Aproape că m-a atins cu aripile. Am simțit-o, o am și acum în minte, e vie, e acolo. Bufința aia a ajuns de la Lynch la mine. Asta e *Twin Peaks*-ul. L-am revăzut de curînd. Sigur că e și mult kitsch, dar e foarte mișto. În multe privințe nu se minte.

Pe lîngă literatură, ce altă formă de artă v-ar plăcea să faceți?

Muzică. Clar. Aș face și acum, mi se pare atît de mișto și de cathartic să fii pe scenă și să cînți. Și să scoți din tine chestia aia. Muzica face ceea ce mă interesează pe mine, dar mult mai ușor. Pe mine mă interesează un soi de transă. Dar, din păcate, scriu mai bine decît cînt.

Ce face Matei Florian într-o lume paralelă? Una în care nici nu scrie, nici nu cîntă.

Croșetează. Are o barbă destul de lungă și își croșetează barba acum. Și cred că se hlizește. Mă rog, mai sînt niște oameni acolo cu care joacă table. E foarte vesel. E un om vesel și ascultă manele.

a consemnat Lavinia BĂLULESCU

PUBLICITATE

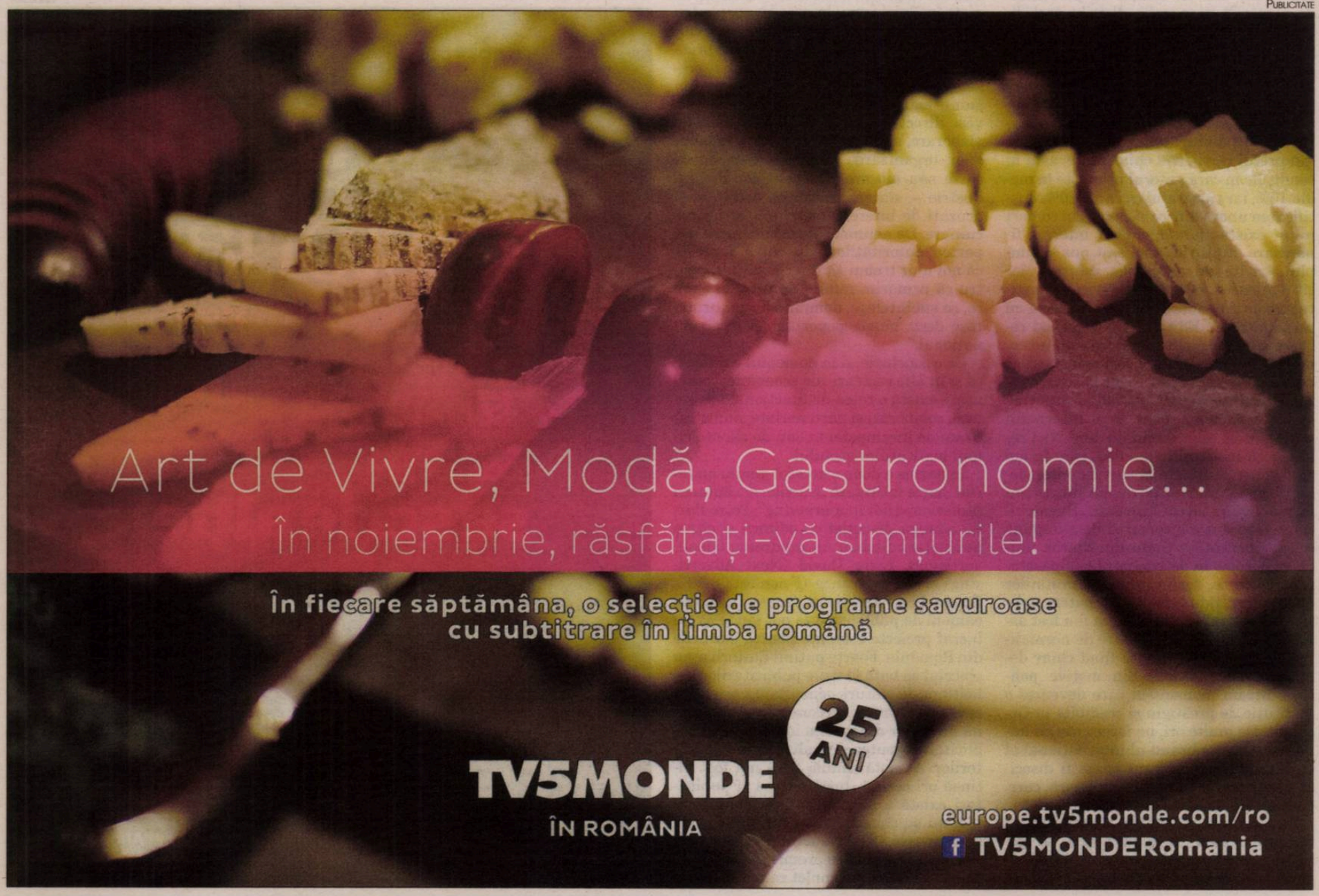

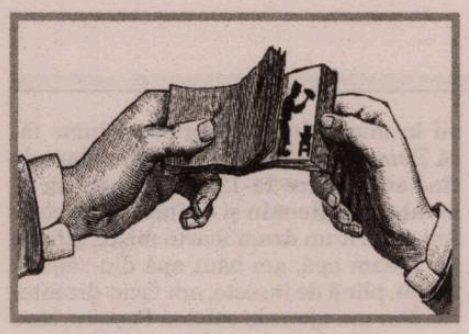

Marius CHIVU

feedbook

Ce-i lipsește pieței de carte

● http://theprjournal.com.

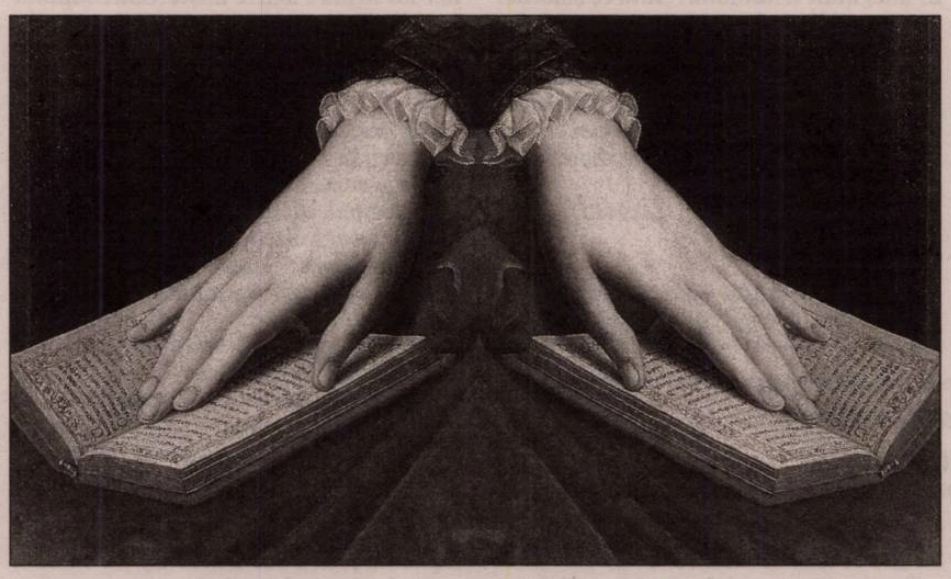

Nu e prima dată cînd scriitorul și jurnalistul Petre Barbu realizează un material amplu și interesant despre piața de carte de la noi. A făcut-o de mai multe ori de-a lungul anilor, ultima dată chiar la începutul lui 2016, în revista *Forbes,* cînd a pus la cale o anchetă la care au răspuns zece directori de edituri, conturîndu-se o imagine destul de clară a pieței de carte. De data aceasta, în publicația *The PR Journal,* Petre Barbu e preocupat de o chestiune mai specifică – cum se construiește un brand puternic în industria editorială: „Piața editorială din România se caracterizează prin tiraje vîndute reduse raportate la populația țării. Cît contează un brand editorial puternic în vînzările de carte? Cine face brand-ul editorial: notorietatea autorilor publicați sau cărțile pe care le lansează o editură în decursul anilor? Sînt preocupați editorii români să construiască brand-uri puternice?“ Întrebările lui Petre Barbu – legate de momentul impunerii, puterea, caracteristicile și valoarea brand-ului sau de modalitățile de promovare a cărților –, conturează satisfăcător identitatea/profilul editurilor prezente, prin directorii lor, la dezbatere. Din păcate, e vorba doar de trei: Silviu Lupescu (Polirom), Ana Nicolau (Nemira) și Mihail Penescu (ALL).

Lăsînd deoparte discursul de autopromovare din această dezbatere despre promovare, cei trei editori spun – la întrebarea a patra: „Cît contează puterea brand-ului în relația cu partenerii de afaceri?“ (tipografii, distribuitori, librari, autorități etc.) – cîteva lucruri care merită reluate aici, fără prea multe comentarii, pentru că reprezintă problemele de fond ale pieței editoriale de la noi. Silviu Lupescu: „Avem cîțiva distribuitori «de lux» care fac presiuni permanente pentru rabaturi comerciale de 45-50% din prețul cărții, sau chiar peste, asta în condițiile în care autorul primește în medie 10%, iar tipograful circa 15-20%. Justificarea unora dintre ei este că în comerț nu ar exista morală, ci doar interese financiare. Editurile mici sînt pur și simplu strivite de asemenea difuzori, încît «valoarea brand-ului» poate constitui o contrapondere pentru a negocia cu unii dintre ei. Editorul trebuie să-și recupereze cheltuielile, iar dacă rabatul comercial e mare, atunci și prețul cărților crește corespunzător… Din fericire, vînzările pe Internet au crescut substanțial, la noi și în lume, doar că și Internetul a început să aibă «rechinii» lui.“ Nici relațiile cu instituțiile publice „care la noi sînt super-politizate și servesc intereselor de grup“ nu sînt pe deplin funcționale, mai spune Silviu Lupescu: „Exemplul cel mai recent e încercarea de a impune o lege aberantă a timbrului literar, unică în Europa, în detrimentul cumpărătorilor de carte, dar în interesul uniunilor de creatori. Editurile nu au putere politică, iar glasul lor aproape că n-a fost ascultat. Nu trăim într-o stare de normalitate, se știe, un exemplu fiind chiar demantelarea ICR-ului din motive politice, într-un moment în care devenise o instituție de prestigiu și credibilă în Occident. De multe ori, ne facem rău cu mîna noastră, iar brand-ul internațional al editurilor românești nu poate fi disociat întotdeauna de brand-ul de țară, care, cred eu, nu ne este favorabil nicicum.“

La fel de dure sînt și afirmațiile lui Mihail Penescu: „În cazul nostru, al editurilor din România, avem o dificultate în a ne cîștiga respectul din partea autorităților, mai ales din cele două domenii – cultural și educațional… La noi nu funcționează relațiile instituționale, funcționează doar relațiile personale. Acest fenomen este extrem de toxic. Trebuie să spun că nu am reușit să construim o relație de colaborare, de consultare și de respect între instituțiile statului și editurile noastre, sau asociațiile de editori. Nu avem un dialog constant și de pe poziții de parteneriat nici cu Ministerul Educației, nici cu Ministerul Culturii, nici cu alte instituții de profil, cum ar fi ICR, AFCN sau CNEE. De cele mai multe ori sîntem ignorați chiar în proiectele care ne implică sau sîntem consultați în niște întîlniri formale, organizate pentru salvarea aparențelor. Alteori se fac comitete și comisii, fără cea mai mică preocupare pentru transparență sau reprezentativitate. Iar atunci cînd facem presiuni, mai ales pe proiecte care ne privesc direct – cum ar fi mecanismele de elaborare, selecție și achiziție a manualelor, organizarea tîrgurilor externe de carte sau alocarea subvențiilor din industrie –, sîntem tratați cu ostilitate și acuzați de interese meschine, strict pecuniare. De nenumărate ori am auzit din partea autorităților sau chiar a presei că noi n-ar trebui să fim consultați, pentru că urmărim numai profitul, în timp ce, se subînțelege, domniile lor nu urmăresc decît binele poporului și interesul național.“

Ca o concluzie, și în domeniul editorial, ca și în alte sectoare ale economiei românești, există o rețea disfuncțională de relații, colaborări și parteneriate, multe cauzate de incompetența sau de clientelismul instituțiilor statului.

În partea a doua a acestui amplu material, parte intitulată „Cărțile, în căutarea profesioniștilor în marketing“, Petre Barbu adaugă discuției cu editorii și cîțiva publicitari: Șerban Alexandrescu (Headvertising), Liviu David (Next Advertising) și Sorin Trâncă (Friends\TBWA). Spune Petre Barbu în *chapeau:* „Puțini oameni de publicitate se pot lăuda că au lucrat proiecte coerente pentru editurile din România. Foarte puțini! Editorii n-au obiceiul să bată la ușile publicitarilor, solicitîndu-le sfaturi, consultanță ori realizarea de strategii de comunicare… O mînă de ajutor din partea industriei de publicitate ar putea revitaliza vînzările editorilor. Această «mînă» încă n-a fost întinsă ori cerută. Între editori și publicitari există o prăpastie. Cele două lumi nici nu se cunosc și nici nu încearcă să se cunoască.“ Din punctul meu de vedere, discuția, care are premise cît se poate de interesante, e complet ratată din cauza condescendenței și ignoranței de care dau dovadă cei trei publicitari care spun de-a dreptul că „vina“ pentru piața de carte firavă de la noi o poartă exclusiv editorii lipsiți de viziunea unui marketing profesionist. Adică noi avem potențiali consumatori de carte, dar cartea nu ajunge la ei din cauza lipsei de promovare! Spune Liviu David: „Este nevoie de o targetare mai bună, de persuasiune, de mesaje puternice care să agațe mai bine. Iar aceste lucruri costă. Creația bună costă, prezența în media costă, repetitivitatea costă. Da, creația bună, care atrage atenția, care te face să ai o reacție, pe care o ții minte, costă… Cine va sări peste scuze, va rupe cercul vicios și va investi în promovare va crește și piața. Pentru că oamenii vor afla despre mai multe cărți care-i interesează și vor citi mai mult.“ Spune și Sorin Trâncă: „O promovare profesionistă a cărților va încuraja decisiv vînzările. Sînt oameni buni de vînzări, de *social media,* de distribuție, însă n-am auzit de oameni de marketing cu multă experiență care să lucreze efectiv în acest domeniu… Este nevoie de bani, de constanță, de eforturi conjugate, de un lider de piață care să-și asume efortul de educație și, mai ales, de un plan pe termen lung.“

Nu mi-e clar dacă publicitarii cunosc cîtuși de puțin piața/publicul de carte de la noi; după răspunsurile lor pline de clișee și sloganuri de manual de marketing, fără referiri la specificitatea pieței și a publicului, înclin să cred că habar n-au. Nu poți discuta despre piața de carte fără să-ți pui problema puterii de cumpărare și a educației publicului, a lipsei rețelelor de distribuție etc. Practic, pentru publicitari, faptul că avem o rată de *85% de analfabetism funcțional* la nivel gimnazial și că *o treime* dintre librăriile țării se află în București, iar *cîteva zeci* de orașe din provincie, precum și *toate* satele patriei sînt lipsite *cu totul* de librării, ei bine, nu, acestea nu contează, ne spun publicitarii, bugetele de promovare sînt problema pieței de carte de la noi!

PUBLICITATE

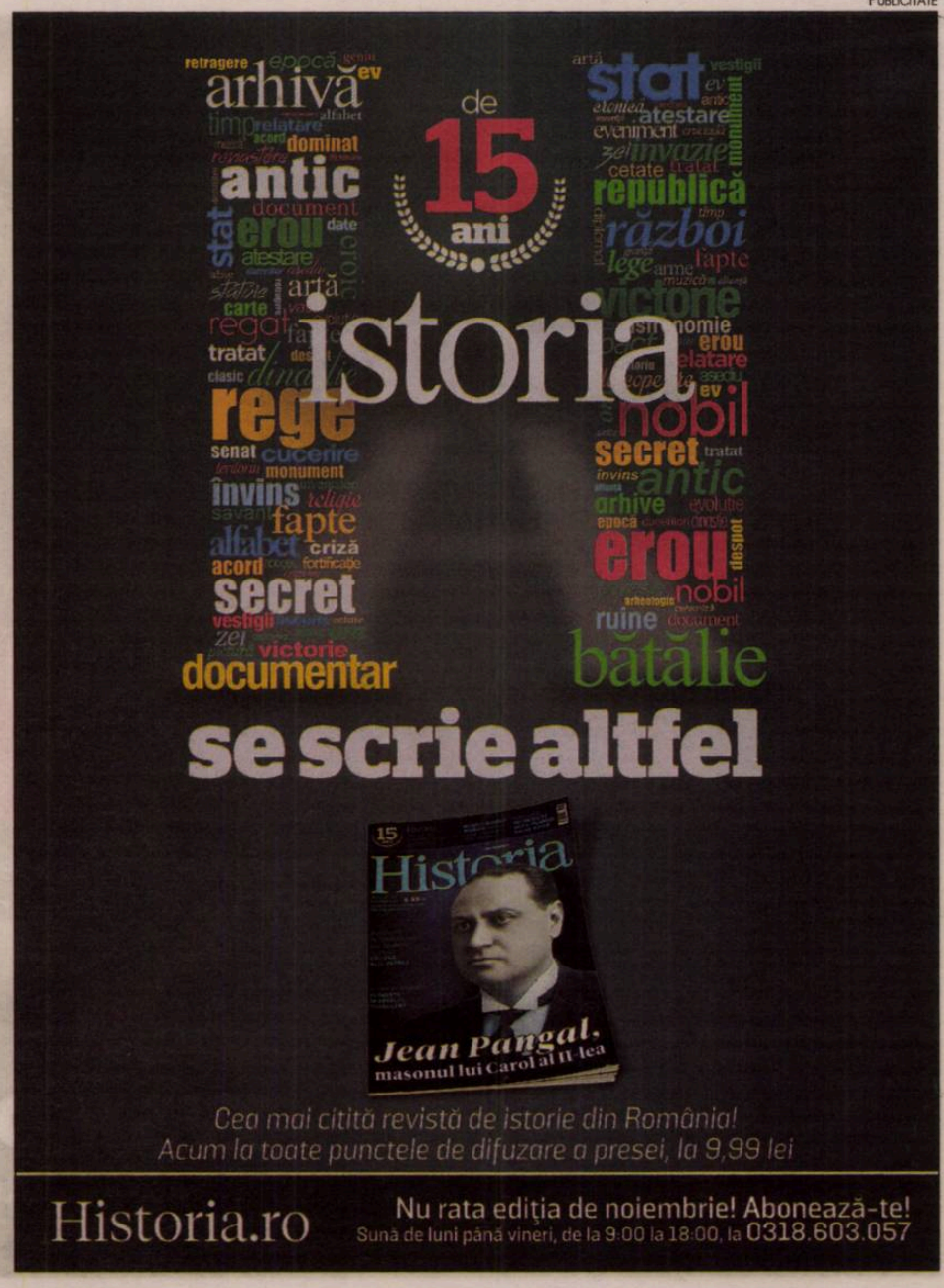

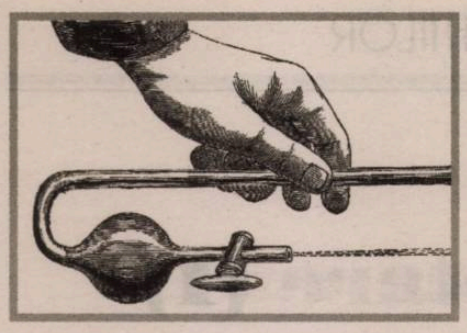

Oana STOICA

rosencrantz & co

Și acum?

● ***Temps D'Images #9*** **(7-13 noiembrie, Cluj).**

Organizat anual din 2008 încoace, cu încăpățînare, de Miki Braniște și echipa Colectiv A la Fabrica de Pensule din Cluj și curatoriat în ultimii ani de criticul Iulia Popovici, Festivalul Temps D'Images, parte dintr-o rețea internațională creată de Canalul de televiziune ARTE, continuă să fie pentru România o platformă care catalizează vibrațiile societății și ale vremurilor în diferite formule artistice: teatru, dans, instalații vizuale și performative, cărți, concerte, ateliere, conferințe. Pentru spațiul mioritic, Temps D'Images oferă și o perspectivă asupra noilor formate performative, încă marginale (chiar și atunci cînd domină o instituție publică precum CNDB, care însă a rămas, involuntar, mai degrabă un actant *underground)*. La ediția din acest an, tema a fost „Post-faliment", cu referire la investigarea realității, a emotivității și a identității într-o lume ale cărei valori au expirat. De la criza economică încoace, dinamica mondială este într-o continuă și surprinzătoare reconfigurare – înainte de festival și, respectiv, la finalul său, Donald Trump a cîștigat alegerile americane, iar Igor Dodon pe cele moldovenești, acestea fiind doar două dintre evenimentele recente – cu efecte asupra individului. În ce lume trăim și cum?

Temps D'Images provoacă, uneori fără menajamente, gîndirea.

Preocuparea festivalului pentru limbajele performative noi permite o radiografiere a evoluției acestora în spațiul românesc. Din ceea ce se vede, deși lucrurile par să se miște, reușitele sînt mai degrabă declamative decît performative: multe încercări și abordări curajoase, dar cu teme insuficient dezvoltate și formule performative insuficient lucrate, spectacole/performance-uri/instalații nefinalizate (și nu mă refer la *work in progress*, ci la produsele culturale finite, în opinia autorilor).

INUTIL/cOLD, concept și regie: Catinca Drăgănescu, cu Catrinel Bejenariu și Conrad Mericoffer, este la intersecția dintre instalație performativă și teatru și se coagulează în jurul costurilor economice și sociale ale bătrîneții și a efectelor acestora asupra omului. Într-un cadru mai larg, spectacolul investighează modul în care normele sociale obligă individul să se subordoneze unui tipar de viață agreat de mentalul colectiv. Doi actori joacă toate personajele unei familii-standard după normele sociale, dar care începe să se dezintegreze. Jocul actorilor include și gîndurile personajelor, rostite *live* sau înregistrate, uneori în contradicție cu acțiunile. Ceea ce se demonstrează este cum gestionează individul presiunea socială: preia modele comportamentale, se raportează la tiparul general al succesului, îi abandonează pe cei inutili și neprofitabili (vîrsta vulnerabilizează). Pînă la un punct, spectacolul este consistent, atît ca dramaturgie, cît și ca performativitate – o combinație de ludic detașat pe o scriitură fragmentară cu un univers sonor (sound design: Cristian Vieriu și Mara Mărăcinescu) livrat *live*, dar apoi nici dramaturgic lucrurile nu par să ducă undeva, nici performativitatea nu trece de monotonie. Pasajele „radiofonice", prea lungi, și defilarea pe podium, ipostaziind bătrînețea în devenire, sînt repetitive, iar tema spectacolului rămîne la un nivel expozitiv. Regizoarea Catinca Drăgănescu poate să mai lucreze la acest *show*, problema nefiind direcția, ci nefinalizarea ideilor.

Farid Fairuz, artist asociat al festivalului în acest an, a prezentat un *work in progress – The panda over there, wearing pants, is a holobiont!* (cu Paul Dunca, Andreea David, Katia Pascariu, Ilinca Manolache, Olimpiu Blaj, Ruxandra Hule, Mihai-Răzvan Rotaru), o fază de lucru a unui proiect numit *We are all lichens*. Într-o seră cu plante și performeri, spațiu care include și publicul, se lucrează cu materiale diverse în ceea ce Fairuz a denumit „o explorare fluid performativă". Umanoizii deconstruiesc și apoi reconstruiesc o lume, impulsionați de universul sonor creat *live* de DJ Admina. Văzut în această etapă, performance-ul pare a fi un discurs despre dependență – de alții și de societate –, interconectivitate, despre povara socială și modul în care tot ceea ce se află în exteriorul nostru, politic sau personal, ne formează și ne definește. Identitatea individuală, genuină, pierdută în grămada de concepte și cutume sociale, se reconvertește într-o altă identitate, care conține și influențele „străine".

Cu *Duet în trecere*, Mihaela Dancs și Andreea David afirmă o întoarcere la mișcare ca performanță fizică. După nondans și post-dans, dansul contemporan a atins o limită în relația dintre concept și expresie fizică. Dancs și David revin la utilizarea corpului, nu numai ca material conceptualizabil, ci și ca instrument pentru performanță. Cele două performere au evoluții paralele, fiecare cu ritmul și frazarea ei coregrafică, cu stilul și amprenta ei de mișcare, însă aceste diferențe funcționează concomitent. Sînt evoluții individuale, dar sincrone în paralelismul lor.

Spectacolul din Budapesta *În timp ce citești acest titlu, noi vorbim despre tine*, în regia lui Kristóf Kelemen, detonează cîteva probleme ale școlii de artă în Europa de Est, precum formarea în cultura clasică sau lipsa oportunităților de lucru în teatru pentru un actor tînăr. Spectacolul are ca reper montarea din 1969 cu textul lui Peter Handke, *Jignind publicul*, realizată de studenții din Universitatea de Teatru din Budapesta, care a generat reacții adverse ale profesorilor, unul părăsind sala în timpul reprezentației, ceea ce a dus la oprirea acesteia. Regizorul Kristóf Kelemen se joacă tot timpul cu deconstrucția, actorii nu au texte fixe, ci doar un scenariu pe care improvizează – de unde și durata variabilă a spectacolului –, între actor și personajul care este tot actor există o ambiguitate pe care spectacolul o cultivă (discuția *„live"* prin Skype cu actorul care nu a putut face deplasarea etc.), deteatralizarea vine din jocul „civil" al actorilor, promisiunea performativității este mereu încălcată. Dincolo de formă însă, importanța spectacolului rezidă într-o abordare deschisă a relației între artist și școală/instituții publice în Europa de Est.

Temps D'Images provoacă, uneori fără menajamente, gîndirea. Despre alte evenimente din festival voi scrie în articolele viitoare.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Filmul ca interpretare (I)

● ***Inimi cicatrizate* (România, 2016), de Radu Jude.**

Subintitulat o „adaptare liberă după opera literară a lui M. Blecher", incitantul film al lui Radu Jude, după romanul cu același titlu, dar îmbogățit cu texte din celelalte volume ale scriitorului *(Întîmplări din irealitatea imediată, Vizuina luminată, Corp transparent),* are meritul de a redeschide discuția asupra literaturii lui M. Blecher oferindu-i spectatorului și un context extrem de generos de receptare: pe lîngă citate directe din opere, desene, elemente de biografie relevante tocmai din perspectiva semiautobiografică a scrierilor sale (fotografii ale scriitorului în sanatoriile în care și-a petrecut timpul, mărturiile lui Mihail Sebastian din *Jurnalul* său), filmul oferă și un fundal socio-politic al anilor '30, în care se desfășoară evenimentele, construit de Radu Jude în plus față de inspirația sa literară, fundal cu atît mai relevant cu cît creează o legătură între originea evreiască a lui Blecher și perioada de creștere a antisemitismului (legătură făcută, conform declarațiilor lui Jude, ca o întîlnire dintre literatura lui Blecher și cartea lui Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească).* Surprinzătoare și binevenită, pe lîngă deschiderea acestei discuții asupra unor subiecte neexploatate de noul cinema românesc, e redeschiderea unei alte discuții asupra unor posibile soluții pentru o problemă de natură teoretică specifică cinema-ului: adaptarea textului literar în film și, în acest caz specific, a unui text care descrie o realitate trecută, la care spectatorii de astăzi (inclusiv regizorul) nu au avut acces direct și care nu se pot baza, în cazul propriei lor investigații, pe experiență.

Romanul *Inimi cicatrizate* descrie evenimentele petrecute cu Emanuel, un personaj fictiv, dar cu nuanțe pronunțat autobiografice, în jurul anului 1937, în spațiul excentric al sanatoriului din Berck, și relațiile sale cu oamenii legați de acel loc unde e internat cu diagnosticul de tuberculoză osoasă și tratat, printre altele, prin punerea trunchiului său în ghips și obligarea la repaus la pat (pat transformat de spital într-o gutieră, cu care pacienții se pot deplasa în voie, dar culcați). Acest roman oferă filmului scheletul narativ al unei intrigi, împreună cu unele situații din *Vizuina luminată,* dar și ele, ca și celelalte scrieri ale lui Blecher, abundă în gînduri, vise, reverii din acea „irealitate imediată", care constituie substanța sa cea mai condensată și de invocări ale artificialului, simulacrului („Personagiile de ceară erau singurul lucru autentic din lume; ele singure falsificau viața în mod ostentativ, făcînd parte, prin imobilitatea lor stranie și artificială, din aerul adevărat al lumii", scrie Blecher în *Întîmplări din irealitatea imediată).* Discutînd despre *Jurnalul unui preot de țară* al lui Bresson ca adaptare din literatură, teoreticianul de film S. Kracauer consideră că această materie interioară a personajului nu poate fi pe deplin transferabilă în limbaj cinematografic, ci doar parțial și nesatisfăcător, prin expresia facială a personajului, fiind un conținut care se sustrage adaptării. Intertitlurile (de care se folosește și *Inimi cicatrizate,* ca într-un film mut, întrerupînd acțiunea filmului cu cîte un fragment din literatura lui Blecher, chiar dacă nu par să reflecte gîndurile generate de acțiunea reprezentată pe moment) vin să compenseze, în opinia lui Kracauer, această lipsă a accesului nostru la lumea interioară a tentațiilor și aspirațiilor preotului. Avînd de-a face cu o mare parte din acest material interior, soluția adoptată de *Inimi cicatrizate* este să se definească nu ca o freastră spre realitatea suferinței și a bolii pe care textele o explorează (și pe care filmul lui Jude o privește mereu de la o accentuată distanță, cu o cameră fixă, fără să ne lase să percepem clar fețele personajelor), ci ca o posibilă interpretare a unui alt construct, care aparține la rîndul său unui scriitor. Ea ne amintește pas cu pas că filmul se constituie într-o interpretare mediată și ea de alte reprezentări, citînd abundent din textele aparținînd revistelor vremii, din imagini medicale, anunțuri radio, reclame, tablouri celebre (precum *Lecția de anatomie a doctorului Tulp* de Rembrandt) și că textul ca atare, pus în discuție, poate fi și falibil, inexact (de pildă, atunci cînd se discută despre Cioran și Nae Ionescu). Emanuel se folosește de textul reclamelor vremii la crema Nivea în flirtul său cu una din fostele paciente pe nume Solange (regizoarea Ivana Mladenovic), de *Richard al III-lea* în discuția cu doctorul, citește din ziar cu voce tare pentru prietenii din sanatoriu, recită Bacovia și îl respinge pe Minulescu ș.a.m.d. Însăși folosirea unor regizori și a unui critic de film pe post de actori (Ivana Mladenovic, Alexandru Dabija, Andrei Rus), intenționat sau nu, amintește spectatorului de existența unei mîini care dirijează ceea ce se petrece în film.

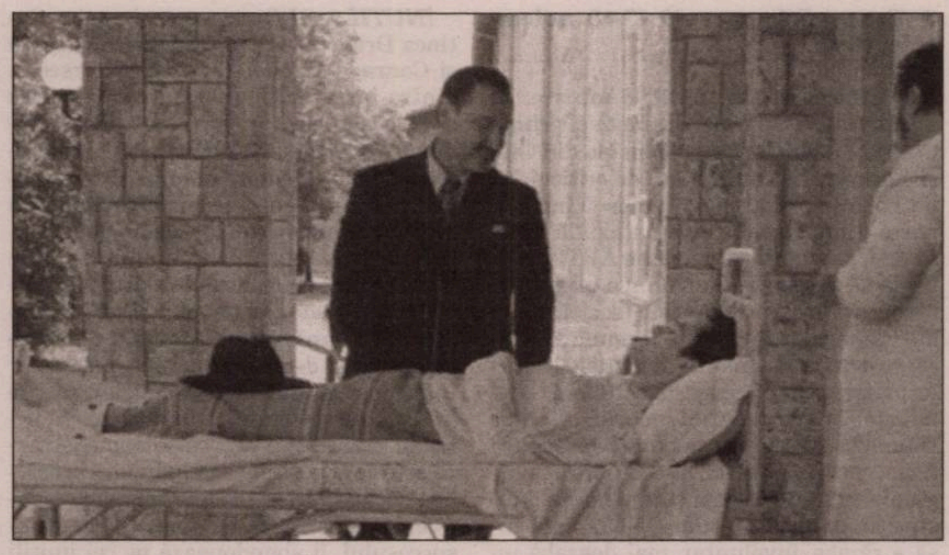

Amintește spectatorului de existența unei mîini care dirijează ceea ce se petrece în film.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

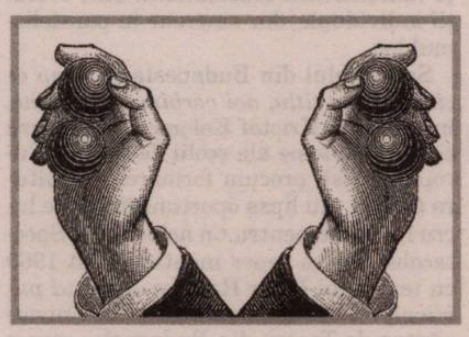

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Grandomanie

● **Omar Rodriguez-Lopez, *Sworn Virgins*, Ipecac Recordings, 2016.**

Portoricanul Omar Rodriguez-Lopez a lăsat o puternică amprentă asupra istoriei rock începînd cu finele anilor '90, în calitate de chitarist al trupelor The Mars Volta și At the Drive-in. Este unul dintre responsabilii-cheie pentru redefinirea etichetei de rock progresiv – scoasă din semantica atribuită în deceniile precedente (de la Pink Floyd la Dream Theater) și adusă spre înțelesul multifațetat din zilele noastre, cu multiple manifestări prefixate de particula „post" pentru a sugera pasul înainte.

Sworn Virgins este primul dintre cele 12 (douăsprezece) albume solo lansate de chitarist în a doua jumătate a anului curent, un proiect grandoman amintind ca anvergură de demersurile unor Buckethead ori John Zorn și înlesnit de Ipecac Records – casa de discuri patronată de Mike Patton. Materialul prezintă, după cum se poate intui, cîteva dintre extravagațele de producție asociate cu respectiva casă de discuri, însă pe ansamblu sună ca un album The Mars Volta simplificat și sărăcit de slaba implicare a resursei umane – singurul acompaniator este bateristul Deantoni Parks (tot din The Mars Volta), responsabil aici și cu sintetizatoare menite să umple spațiile aerisite ale acestui format duo rock cu ingrediente pop. Comparativ cu albumele solo ale unei personalități muzicale similare și din aceeași generație – Jack White –, avem aici un proiect mai casnic și mai cîrpit, cu excese digitale și distorsiuni ce amintesc uneori și de The Flaming Lips. Formatul de duet rock decorat cu sintetizatoare duce cu gîndul și la direcția recentă, „psihedelică", a celor de la The Black Keys.

Anvergura care lipsește din muzică e compensată de cantitatea de albume scoase de Lopez în cursul anului și în oarecare măsură rarefierea sound-ului de pe *Sworn Virgin* se poate pune pe seama faptului că artistul și-a răsfirat ideile între cele 12 discuri pe care le tot scoate de o vreme, la intervale de cîte două săptămîni. Chitaristul s-a străduit să asigure și o distincție stilistică între aceste materiale – unele se apleacă mai mult înspre pop, altele spre folk ori punk, așa că fiecare disc luat separat apare drept îngrădit în mod asumat într-un spațiu de manevră restrîns, care să-i delimiteze identitatea față de celelalte discuri. *Sworn Virgins* e albumul industrial al acestei colecții, mai apropiat de piesele stridente ale lui Jack White (dacă tot l-am pomenit) ori ale lui John Frusciante (implicat la un moment dat și în această suită de albume), iar pe alocuri poate trece drept o versiune mai distorsionată a muzicii celor de la Queens of the Stone Age.

The Mars Volta atinseseră statutul la care fandomul lor are un comportament fanatic-sectant, iar proiecte precum cel deschis cu acest album sînt menite să demonstreze capacitățile supraumane ale unei categorii de muzicieni care reușesc să inspire fanilor sentimente religioase. Rock-ul progresiv a dat mereu dovadă de astfel de vanități, însă în trecut, în condițiile unor costuri mai mari pentru

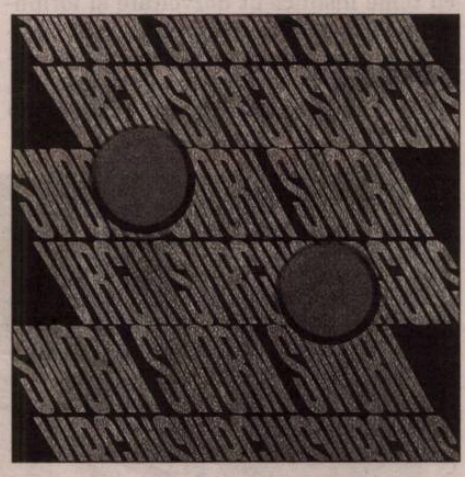

producția de muzică, ele se manifestau în alte forme – cu precădere în desfășurări de forțe *live* (spectacole conceptuale pe gheață, cu orchestre, *The Wall* etc.). Astăzi maratoanele de producție muzicală sînt mai accesibile și ceva mai comune, iar Rodriguez-Lopez a decis să-și marcheze în acest fel o cotitură majoră în carieră – lăsarea în urmă a numelui The Mars Volta și mult așteptata resuscitare a grupului său original, At the Drive-in. Va fi interesant de văzut dacă după debitul de albume din acest an i-a mai rămas ceva muzică pentru respectiva resuscitare.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Orașul care nu doarme nici de alegeri

Mă plimb prin New York în ziua alegerilor. E soare și frumos și, cum nu am altceva mai bun de făcut, mă gîndesc să mă duc prin locurile unde mă aștept să găsesc susținători ai celor doi candidați. În drum spre Trump Tower, printre magazinele de pe Fifth, îmi dau seama că port o fustă scurtă și o bluză care-mi lasă o bucată de umăr descoperit. New York-ul e locul ăla unde mereu m-am simțit confortabil să mă îmbrac oricum, să ies să-mi iau cafea în pantalonii de pijama, să mă duc fără probleme la un party numit *Bad Fashion* îmbrăcată cum n-aș fi crezut că aș ieși vreodată pe stradă sau să port o fustă scurtă fără să-mi fac griji că s-ar uita cineva dubios la mine. E sentimentul de confort pe care ți-l dă diversitatea, acceptarea, libertatea și mentalitatea deschisă pe care le simți peste tot. În ziua alegerilor, mă gîndeam că într-o (im)posibilă Americă a lui Trump, femeile nu se vor mai simți în siguranță să se îmbrace cum le trece prin cap, că *grab her by the pussy* ar putea deveni ceva acceptabil și că obiectificarea ar atinge cote maxime, la pachet cu cele minime privind anumite drepturi, cum ar fi avortul. E ziua alegerilor, pe la prînz, și eu mă bucur că, conform tuturor sondajelor, America va avea prima femeie președinte, că misoginismul cumplit al lui Trump (printre un milion de alte dude de candidat, acum președinte) va fi îngropat de o atmosferă liberală, progresistă, unde te simți în siguranță indiferent cît de scurtă e fusta, care e orientarea ta sexuală, care e culoarea pielii sau țara de unde vii sau în ce zeu, Dumnezeu sau animal mitic crezi. Și mi se pare amuzant că mă duc printre suporterii lui Trump, care erau, de fapt, foarte-foarte puțini, îmbrăcată așa.

Seara, mă întîlnesc cu cîțiva prieteni români să vedem rezultatul alegerilor într-un bar. Rîsetele și glumele s-au transformat în anxietate, frică și șoc. Nu se poate, nu pot să cred! O fată de la masa vecină face atac de panică. Alții plîng sau țipă. Mergem pe stradă, în East Village. Pe fețele oamenilor se citesc șocul, frica și consternarea. A doua zi dimineață, în metrou, oameni cu fețe plouate, cearcăne adînci și un soi de tăcere deloc specifică New York-ului. Plouă mărunt. Nu prea ai ce să zici. Fata din locul de unde-mi iau de obicei cafea îmi încurcă comanda de trei ori. Îi tremură mîinile și mi se pare de înțeles că se gîndește la orice altceva decît la *macchiatto*-ul meu. Aproape toate conversațiile pe care le aud în zilele post-alegeri sînt despre Trump. Doamna foarte simpatică, de altfel, care-mi face curat în cameră e din Republica Dominicană și, după ce vorbim un pic de Junot Diaz, îmi spune cît de revoltată e că Trump a fost votat și, mai ales, că au fost multe femei care l-au ales. Cum se poate? Habar nu am, dar cred că răspunsul e unul mai nuanțat decît tendința de a-i băga pe toți în aceeași oală și de a-i acuza.

Încep protestele. Străzile și așa agitate ale New York-ului sînt inundate de oameni mulți, revoltați, dar pașnici, care protestează nu împotriva unui președinte

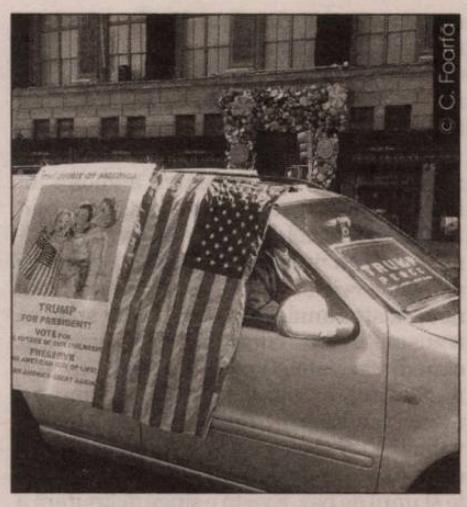

ales democratic, ci împotriva ideilor pe care acesta le promovează, idei care duc la discriminare, care propagă ura, violența și un tradiționalism agresiv care nici măcar tradiționalism nu e. În zonele sensibile (Trump Tower, Trump Hotel), traficul e mai mereu deviat și sînt armate de polițiști care să asigure ordinea. La metrou, în unele stații, e plin de *sticky notes* colorate unde fiecare scrie ce și-ar dori de la președinte sau, mai precis, de ce nu și l-ar dori pe Trump președinte. New York-ul fierbe civilizat și cu umor, ca de obicei, și e o vibrație în aer pe care o prinzi bine și dacă nu ești american și n-ai votat cu Hillary (nici ea candidatul ideal, recunosc democrației, dar imposibil de comparat cu dezastrul numit Trump). Vorbesc cu oameni implicați în campanie, prieteni din Washington implicați direct sau din New York care și-au luat liber pentru a face voluntariat – nici din interior, victoria lui Trump nu părea posibilă.

Într-un bar, ni se spune că nu putem intra la un *comedy show* dacă am votat cu Trump. Discriminare, zice un prieten, care, și el, ca și noi, nu votează. New York-ul e destul de compact, Trump are sub 20% la voturi în oraș și sub 10% în zonele centrale, deci nu prea poți să-ți faci idee, ca turist sau ca localnic, cum e „în bula cealaltă". Dar viața merge înainte. Dacă în primele zile de după alegeri, atmosfera în New York era una de înmormînare, încet-încet a reînceput agitația. La o petrecere cu tineri în costume ciudate, cu o atmosferă de pe altă planetă și decorațiuni venite parcă din mintea unui extraterestru angajat să sape prin inconștientul uman, mă întrebam cum va fi peste cîteva luni aici, dacă oamenii ăștia se vor simți la fel de liberi și de binedispuși să se distreze cum le trece prin cap și dacă spiritul care face New York-ul mișto va rămîne la fel. De fapt, dacă se va sparge bula. Probabil că nu, iar în bula asta oamenii se mobilizează să doneze pentru ONG-urile care apără drepturile unora sau altora sau care militează pentru lucrurile în care nu crede Trump, se strîng împreună să vadă ce e de făcut sau pur și simplu se îmbracă în pisici intergalactice și se pictează pe față, dansînd pînă la șase dimineața.

PUBLICITATE

www.nevoipersonalececbank.ro

Pârtiee...

sosește creditul de nevoi personale de la CEC Bank.

- Până la 90.000 lei
- Perioadă de grație de până la 12 luni
- Fără comision de analiză dosar
- Se pot refinanța creditele în lei sau în valută

CEC Bank

Exemple de calcul:

DAE are valoare de 10,63% pentru un credit de nevoi personale acordat împreună cu un credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,20% (ROBOR 3M + 6,50 p.p.), rata lunară 360,13 lei, suma totală plătibilă de 17.646,17 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

DAE are valoare de 11,15% pentru un credit de nevoi personale acordat fără credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,70% (ROBOR 3M + 7,00 p.p.), rata lunară 363,50 lei, suma totală plătibilă de 17.811,27 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

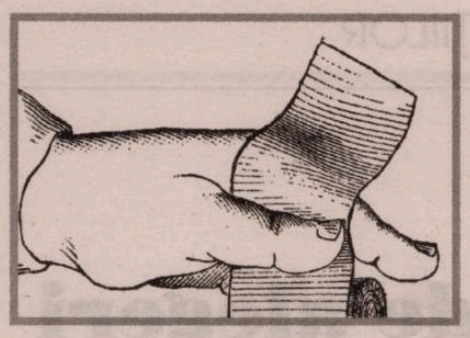

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cinema la tine acasă

Mai degrabă din motive de timp decît de buget, sala de cinema e o experiență pe care ne-o permitem cam o dată pe săptămînă. Pentru restul serilor ne rămîne bătrînul televizor. Dacă ești cinefil adevărat, s-ar putea să te intereseze în ajun de sărbători o serie de îmbunătățiri care ameliorează substanțial experiența spectatorului, chiar și acasă. De curînd, am făcut cadou cuiva un DVD-player destul de puțin folosit, pe care îl țineam într-un dulap de mai bine de un an fiindcă îmi dădusem seama că, pur și simplu, nu ne mai uităm la filme pe DVD, deși aveam o mică colecție asamblată acum nu foarte mulți ani, destul de trudnic, din rarități culese de pe la Virgin Londra sau HMV Berlin. Numărul de ștechere și de fire care se îngrămădeau în spatele televizorului făceau player-ul respectiv superfluu, așa că l-am îngrămădit în dulap și am copiat pe *hard disk*-uri DVD-urile respective, pentru cazul în care am vrea să le revedem, dar și ca să avem o copie de siguranță.

■ *Abonament la servicii de* video-on-demand. BluRay-ul, succesorul DVD-player-ului, e oarecum o tehnologie de tranziție, nu fiindcă nu s-ar vedea bine sau fiindcă o colecție fizică de discuri ar fi neapărat incomodă. În România, problema e numărul mic de titluri disponibile în magazin, mai mult din categoria succese hollywoodiene. Comparativ, abonamentele la Netflix, HBOGO, Voyo sau alte servicii asemănătoare reprezintă o alternativă decentă la piraterie și o experiență de vizionare adesea fără cusur. E drept, nici acolo nu găsești „tot", dar dacă Netflix-ului i s-a reproșat faptul că are numai în jur de 5000 de titluri de lungmetraj disponibile în România, să ne întrebăm în ce magazin fizic s-ar putea găsi atîtea.

■ *Sistem* surround. De ceva vreme, nu mai e doar un răsfăț pentru audiofili, fiindcă sunetul de acest tip e cvasigeneralizat la filmele noi. Iar sunetul *surround* vine la tine nu numai pe DVD sau BluRay, ci și prin serviciile *video-on-demand* și, mai nou, există canale de film HD care spun că transmit la fel – chiar dacă n-am verificat care dintre cabliști preiau sunetul ca atare. Sunetul *surround* „se aude mai bine" nu numai fiindcă e *surround*, ci și fiindcă echivalentul lui stereo e o aproximație a celui conceput inițial pentru cinci canale normale și unul de bas. Există o singură limitare a sistemelor 5.1: dacă ești și meloman, reține că sînt concepute pentru filme și, eventual, jocuri, și nu neapărat pentru muzică, pentru care sistemele stereo sînt mai la locul lor. În rest, criteriile de alegere a unei mărci anume depind de buget, proporțional cu calitatea. Care, apropo, nu e deloc același lucru cu puterea maximă.

■ *Căști și ecran OLED.* Dar dacă nu e televizor, ci tabletă? O pereche de căști bune crește substanțial potențialul imersiv al filmului. Știi probabil că ascultătorii pretențioși s-au întors, de la o vreme, la cele care acoperă cu totul urechea, în defavoarea așa-numitelor *„earbuds"*. E adevărat că sunetul lor e de regulă mai bun, la fel ca și izolarea față de zgomotul ambiental, dar există și aici o capcană: majoritatea căștilor „mari", zise și *„over-ear"*, care se găsesc în magazinele generaliste, sînt construite pentru un răspuns ridicat în zona de bași, potrivit cu muzica de topuri. Dacă vrei o redare mai potolită – oricum, a te uita la un film e altceva –, studiază pe net oferta din magazinele românești și citește evaluările specialiștilor și ale utilizatorilor. În privința ecranului de tabletă, mai importante decît dimensiunile sînt rezoluția și alte calități. Aici cuvîntul-cheie e „OLED", tehnologie promovată de Samsung și Huawei, care e adoptată de tot mai mulți fabricanți. Se spune că și Apple, care în prezent oferă ceva asemănător, pe nume „Retina", ar putea să o adopte.

■ *Dongle.* Nu am găsit un nume românesc pentru minicalculatorul de dimensiunile unui breloc mai mare sau ale unei lanterne mai mici, care poate fi introdus într-un port HDMI, pentru a permite redarea din calculator sau mobil, pentru fișiere stocate local sau pornite de pe YouTube, Netflix și altele. Google Chromecast, Roku sau Amazon Fire Stick sînt principalele opțiuni. Apple TV, care nu e un *„dongle"*, ci o cutie, face cam aceleași lucruri. De ce ai avea nevoie de așa ceva? Vei vedea la subcapitolul „televizoare". În orice caz, orice utilizator care poate citi instrucțiunile poate conecta un astfel de dispozitiv la televizor și calculator. Chromecast-ul costă mai puțin de 200 de lei în România și, în tandem cu Google Chrome sau diferite appuri de mobil, redă pe televizor aproape orice. Pentru smartphone-urile și tabletele cu sisteme Android, integrarea e aproape totală, așa încît televizorul funcționează ca un al doilea display.

■ *Televizor / proiector.* Rezoluția 4K, numărul de centimetri sau inci ai diagonalei și platforma de aplicații pe care le laudă fabricanții nu sînt cele mai importante caracteristici. În primul rînd, butada care circulă în limba engleză, *„smart TV's are dumb"* („televizoarele inteligente sînt bătute în cap") e în mare parte reală, din cauza interfețelor greoaie și a lentorii cu care se mișcă. Odată ce ai dobîndit un Chromecast, îți va fi mult mai greu să rulezi Netflix direct din aplicația dedicată din televizor, inclusiv pentru faptul că smartphone-ul e o telecomandă mult mai inteligentă decît cea fără ecran, a televizorului – și asta explică recomandările anterioare. În privința rezoluției, e discutabil dacă într-un viitor de cîțiva ani, egal cu durata de viață a unui televizor, tehnologia 4K se va extinde într-o asemenea măsură încît să pui la lucru serios un astfel de ecran. HD-ul *„full"* (1080p, în termeni tehnici) e o necesitate în momentul de față, chiar dacă majoritatea televiziunilor românești transmit încă în standard SD (cu o treaptă mai jos decît HD). În rest, vizionarea în 4K necesită dotări costisitoare și avangardiste. Dacă pînă acum am vorbit de televizoare cu LED-uri, cinefilii cu pretenții și spațiu de locuit mai vast încep să adopte în ultima vreme o tehnologie răspîndită mai degrabă pentru prezentări corporatiste, anume proiectoarele. Imaginea trimisă pe un ecran de regulă mai mare de 2 x 2 metri e mai odihnitoare decît cea radiată dintr-un ecran, fără să-și piardă caracteristicile. E drept, un proiector *full HD* costă cît un televizor bun și mai are nevoie de „ceva" (TV tuner, calculator etc.) care să îi furnizeze semnalul, iar lampa are o durată de viață relativ limitată, dar e cea mai apropiată experiență de sala de cinema pe care ți-o poți imagina într-un living obișnuit.

■ ■ ■

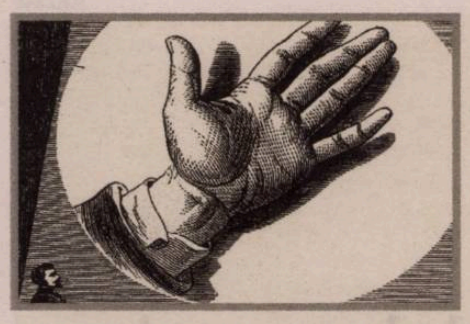

Adina POPESCU

portrete din mers

Bungee-smoking, la zero grade

Prietenilor mei fumători

De fiecare dată după ce făceam cumpărături într-un hipermarket din Colentina, aveam un mic ritual: mergeam la o pizzerie de cartier din apropiere, unde mîncam o pizza, beam o bere, iar eu trăgeam cu urechea la ce mai spun oamenii. Nu știu alții cum sînt, dar pe mine toată rutina „de consum" săptămînală, toate acele rafturi pline cu „produse", cozile de la case mă obosesc, așa că simt nevoia unei recompense. Iar recompensa mea era acea oră petrecută la pizzeria unde se strîngeau oamenii de pe la blocurile din jur, se uitau la meciuri de fotbal sau de handbal și comentau, își povesteau viețile, micile afaceri, puștanii vrăjeau fetele îmbrăcate în blugi de la Europa, „băieții de băieți" fluierau damele care plimbau bichoni pe stradă, iar ospătarul aducea comanda dansînd. În plus, în ultimele luni, cele de toamnă, pizzeria devenise un ultim bastion al fumătorilor din cartier. Avea un spațiu interior în general pustiu și o terasă pe jumătate învelită cu o folie de plastic, în așa fel încît să nu fie nici în afară, nici înăuntru. Era cam frig, dar se fuma, oamenii se încălzeau cu ce avea barul în dotare. Învăluiți în fumul țigărilor noastre și oarecum protejați de folia transparentă, ca într-un acvariu, încă ne simțeam „ca la cîrciumă", aveam alături de ceilalți sentimentul plăcut „că am ieșit în oraș". Nu ne bem berile acasă, lîncezind în fața unui ecran, singuri cu gîndurile și țigările noastre.

La ultima noastră vizită, terasa cu folie de plastic era aproape pustie, doar doi pensionari într-un colț beau tihnit cîte o halbă, fără să-și vorbească. Scrumierele de pe mese și „băieții de băieți" dispăruseră. Ne-am încăpățînat să ne așezăm la una dintre cele două mese din stradă, trăgîndu-ne mai bine fesurile pe urechi și închipuindu-ne că o jumătate de oră vom rezista. Ne-am comandat berile noastre. Chelnerul ni le-a adus înfrigurat, fără să mai valseze. „Ne pare rău pentru condiții!", a spus. Ne cunoștea. „Nu se mai fumează?", am întrebat dezamăgită, arătînd spre locul mai cald care nu se putea numi nici interior, nici exterior. „Nu, de săptămîna trecută. Noi am încercat, am făcut tot ce-i posibil… însă s-a găsit o persoană binevoitoare să ne reclame că încălcăm legea. A venit Poliția și asta a fost! Și… uitați-vă! Terasa e goală." Avea o tristețe în glas, de parcă ar fi fost cîrciuma lui, în prag de faliment. În fond, era o amărîtă de pizzerie de cartier, nu era restaurant cu fițe, nici Hilton. Ce-ar fi fost dacă i-ar fi lăsat pe oameni ăștia să se bucure în continuare de micile lor vicii care îi ajutau să socializeze? Dar legea e lege. Aceeași lege ca în Bulgaria, unde există terase asemănătoare, învelite în folie de plastic, și acolo se poate fuma în voie. Aceeași lege ca-n Portugalia, unde oricum iarna e mai cald și legea le-a permis să găsească soluții ingenioase – patronii de restaurante aleg cîte o încăpere unde desființează un perete întreg, ca să pară că e „afară", și-l transformă în salon pentru fumători. Aceeași lege, și totuși alta.

La masa de lîngă noi sînt doi tineri care nici măcar nu se mai așază pe scaune, stau în picioare, tropăie mărunt pe loc și fumează. Trag din țigările alea de parcă ar fi ultimele din viața lor. Gîlgîie berile rapid și se cară. În locul lor vin alții, clienții obișnuiți ai localului, însă în nici un caz nu se mai formează o comunitate. Îmi aprind dîrdîind țigara mea și mă gîndesc că am ajuns să fac parte din cea mai jalnică minoritate, condamnată la frig și la întuneric pe străzile orașului. Într-o lume în care toate minoritățile sînt protejate de uneori exagerata și absurda corectitudine politică ce tinde să devină o nouă religie, s-au și găsit pe cine să oropsească, pe bieții fumători! Mă gîndesc la toate astea mai în glumă, mai în serios, în fond, nu e o problemă de viață și de moarte. E vorba doar despre confortul personal al fumătorului, dar și de mica lui bucurie de a merge la cîrciumă, de a bea o bere care pentru el nu are același gust fără nenorocita aia de țigară și de a sta de vorbă cu un prieten, doi. Atît. Încă nu s-a evaluat impactul legii antifumat, e prea devreme. Însă am citit articole în care se spune că barurile și restaurantele nu și-au pierdut mușteriii, ba dimpotrivă. Cică legea i-ar încuraja pe cei care nu fumează să iasă mai des în oraș. Iar fumătorii care ieșeau înainte ies oricum, se „adaptează". Da, i-am văzut ciorchine în fața cîrciumilor cum trag din țigările lor cu sete. Își abandonează prietenii nefumători pe la mese, petrecerea se mută afară. Însă nu înțeleg care mai e rostul. De ce să dai 8-10 lei pe o bere și să o bei înghețînd pe trotuar? Nu poți să o cumperi pur și simplu de la buticul din colț, cu 4 lei? Ce-ți mai oferă, de fapt, cîrciuma în sine? Cei foarte tineri, pentru care ieșitul în oraș e un *must*, într-adevăr, se adaptează. Pentru mulți fumatul era oricum un moft, un obicei social, se poate petrece oriunde, în bar sau în afara lui, gașca e cea care contează. Dar pentru oamenii ăștia între două vîrste, „din cartier", care își au și ei tabieturile lor, legea nu înseamnă altceva decît: stai acasă!

Am încercat și eu să mă „adaptez", am ieșit de cîteva ori, fără nici un chef, e adevărat, căci restricția impune din start o frustrare. Într-o cîrciumă în care nu se fumează, aerul e limpede ca sticla, parcă ești în casa unei mătuțe bătrîne, așteptînd să-ți aducă dulceața și paharul cu apă. Și, e adevărat, miroase frumos. Lume mai puțină, dar mai liniștită. Cîte unul se ridică de la masă și se duce discret afară. Mi se face dor de cîrciuma sordidă de la Turist, plină pînă la refuz, cu norii ei de fum, să-l tai cu cuțitul, din cînd în cînd se mai aude glasul răgușit al vreunui consumator care capătă un ecou ciudat: „Mai deschide, bre, ușa, că ne sufocăm aici!" Ușa se deschide și fumul iese subțire și albăstrui în aerul rece de afară, adastă un pic deasupra trotuarului de pe colț al Pieței Romane, apoi dispare, ca un demon al orașului căruia îi slăbesc treptat puterile, se risipește în văzduh. Trăim o viață mai sănătoasă, dar undeva în spatele nostru e o lume care se pierde.

Ne plătim berile, am înghețat. Vor veni zăpezile, iar ritualul nostru va înceta să mai existe pentru o vreme. Nu vom mai merge la pizzeria „de cartier", nu mai avem de ce. Vom face cumpărături și atît.

■ ■ ■

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Îndreptîndu-ne gîrboviți spre Trump

Establishment-ul republican s-a străduit din răsputeri să-l înfățișeze pe președintele ales Donald Trump ca pe un garant al continuității. Ceea ce nu e cîtuși de puțin. A făcut campanie împotriva *establishment*-ului politic și, după cum a spus la un miting de dinainte de alegeri, victoria sa va însemna un „Brexit plus, plus, plus". Pe fondul a două cutremure politice la numai cîteva luni depărtare unul de celălalt și al altora care cu siguranță vor urma, împărtășim constatarea ambasadorului Franței în SUA: lumea așa cum o știm „se năruie sub ochii noștri".

Așa ceva s-a întîmplat, ultima oară, în perioada celor două războaie mondiale, din 1914 pînă în 1945. Sentimentul unei lumi care „se năruie" a fost surprins de William Butler Yeats în poemul său din 1919: – „A doua venire": „O lume se destramă, osia cedează, / Un val de anarhie se revarsă". Cînd instituțiile tradiționale de guvernare sînt complet discreditate de război, vidul de legitimitate va fi umplut de demagogi puternici și de dictaturi populiste: „Cei buni lipsiți sînt de convingeri, iar cei răi / Sînt plini de-ardoare înflăcărată". Oswald Spengler a avut aceeași idee, în cartea sa *Declinul Occidentului,* publicată în 1918. Prognoza politică a lui Yeats a fost influențată de viziunea sa eschatologică. El a crezut că lumea trebuie să străbată un „coșmar" în drum spre „Bethleem, spre a se naște". La acea vreme, a avut dreptate. Coșmarul pe care l-a întrezărit s-a perpetuat cu Marea Depresiune din 1929-1932 și a culminat cu cel de-al Doilea Război Mondial. Toate acestea au fost preludiul unei „a doua veniri" – dar nu a lui Christos, ci a liberalismului clădit pe fundamente sociale mai trainice.

Au fost oare coșmarurile depresiunii și ale războiului niște preludii *necesare?* Este oroarea prețul pe care trebuie să-l plătim pentru progres? Răul a fost adesea, într-adevăr, un agent al binelui (fără Hitler nu ar fi existat ONU, nici *Pax Americana,* nici Uniunea Europeană, nici tabuizarea rasismului, decolonizarea, economia keynesiană și multe altele). Dar asta nu înseamnă că răul este *necesar* pentru a ajunge la bine, și cu atît mai puțin că trebuie să ni-l dorim ca pe un mijloc de a atinge un scop. Nu putem îmbrățișa politica schimbării radicale, fiindcă nu putem fi siguri că nu va produce un Hitler, mai degrabă decît un Roosevelt. Orice persoană decentă și rațională își va dori o metodă mai lină pentru a obține progresul.

Dar trebuie ca această metodă lină – fie ea democrație parlamentară sau constituțională – să eșueze ciclic, în mod dezastruos? Explicația obișnuită este că un sistem dă greș deoarece elitele pierd contactul cu masele. Într-o dictatură e de așteptat să se petreacă o astfel de ruptură, dar cum de are loc o asemenea dezvrăjire a democrației tocmai în sînul democrațiilor?

O explicație, dată de Aristotel.

O explicație, dată de Aristotel, este pervertirea democrației prin plutocrație. Cu cît o societate este mai inegală, cu atît mai divergente vor fi stilul de viață și valorile celor înstăriți față de cele ale oamenilor „obișnuiți". Ei vor ajunge să locuiască în comunități simbolic închise, în care doar un singur tip de discurs public va fi considerat decent, respectabil și acceptabil. Ceea ce reprezintă o considerabilă îngrădire a dreptului de vot. Pentru alegătorii lui Trump, gafele sale nu erau cîtuși de puțin gafe sau, dacă erau, nu îi deranjau cîtuși de puțin.

Factorul economic e însă cel care atacă decisiv legitimitatea sistemului, și nu cel cultural. Discrepanța dintre valorile culturale ale minorității și cele ale majorității devine cu adevărat destabilizatoare atunci cînd roadele progresului economic ajung cu precădere la cei deja înstăriți. Și asta este, cred, ceea ce se întîmplă în lumea democratică.

A doua venire a liberalismului, reprezentată de Roosevelt, Keynes și de întemeietorii Uniunii Europene, a fost distrusă de economia globalizării: urmărirea unui echilibru ideal asigurat de libera circulație a bunurilor, a capitalului și a forței de muncă, toleranța implicită față de criminalitatea financiară, cuantumul obscen al recompenselor pentru cîțiva, puțini, cotele ridicate ale șomajului și ale șomajului parțial, și limitarea rolului statului în reglementarea sistemului de ajutor social. Inegalitatea rezultatelor economice astfel obținute a înlăturat vălul democratic care ascunde, pentru majoritatea cetățenilor, adevăratele mecanisme ale puterii.

„Ardoarea înflăcărată" a populiștilor transmite un mesaj simplu, ușor de înțeles, dar nu mai puțin vibrant: elitele sînt egoiste, corupte și, adesea, criminale. Puterea trebuie redată poporului. Nu e o coincidență faptul că cele mai mari șocuri politice ale anului 2016 – Brexit și alegerea lui Trump – au avut loc în două țări care sînt cele mai fervente susținătoare ale economiei neoliberale.

Viziunile geopolitice și economice ale lui Trump trebuie înțelese în contextul acestei dezvrăjiri, și nu după un standard moral și economic ideal. Cu alte cuvinte, trumpismul ar putea fi o soluție pentru criza liberalismului, nu o prevestire a dezintegrării lui.

Astfel privit, izolaționismul lui Trump este un mod populist de a spune că SUA au nevoie să se retragă din angajamentele pe care nu au nici capacitatea, nici dorința de a le onora. Promisiunea de a colabora cu Rusia pentru stingerea conflictului brutal din Siria nu e lipsită de sens, chiar dacă ar presupune victoria regimului lui Bashar al-Assad. Cea mai mare provocare pentru Trump va fi dezangajarea pașnică din teatrele în desfășurare ale lumii.

Protecționismul lui Trump revine la o mai veche tradiție americană. Economia americană a fabricilor cu multe locuri de muncă bine plătite a naufragiat odată cu globalizarea. Dar cum ar arăta o formă fezabilă de protecționism? Dificultatea constă în a spori controlul, fără a aduce la sapă de lemn economia mondială și fără a alimenta rivalitățile naționale și rasismul.

Trump a promis de asemenea un program de investiții în infrastructură, în valoare de 800 de milioane pînă la un miliard de dolari, finanțabil prin obligațiuni, precum și o reducere masivă a impozitului pe profit, ambele menite să creeze 25 de milioane de noi locuri de muncă și să stimuleze creșterea economică. Toate acestea, împreună cu angajamentul de a menține beneficiile ajutorului social, reprezintă o formă modernă de politică fiscală keynesiană (chiar dacă, evident, nedefinită ca atare). Meritul ei e atacarea frontală a obsesiei neoliberale pentru reducerea deficitelor și a datoriilor, precum și contestarea utilizării facilităților cantitative ca unic – și, acum, epuizat – instrument de gestionare a cererii.

Acum, cînd Trump evoluează de la populism la politică, liberalii nu ar trebui să-și întoarcă privirea cu dezgust și disperare, ci mai degrabă să participe la potențialul pozitiv al trumpismului. Propunerile sale trebuie analizate, rafinate, iar nu respinse, ca simplu delir al unui ignorant. Sarcina liberalilor este să se asigure că o a treia venire a liberalismului va surveni, cu pierderea cît mai puținor valori liberale. Căci pierderi vor fi. Aceasta este semnificația Brexitului, a victoriei lui Trump și a altor victorii populiste care vor urma.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2016.
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

Peter RAȚIU

Omul care a trăit în socialism

Numele lui Cezar Mititelu reapare în mai toate instanțele în care se discută viața sau opera bizarului scriitor Alexandru Monciu-Sudinski, care a făcut greva foamei în semn de protest împotriva arestării prietenului său. Acest episod a fost relatat pentru întîia oară de Virgil Ierunca în *Semnul mirării* (1995), unde găsim și un scurt portret făcut de Monciu-Sudinski prietenului său, care a fost citit la postul de radio Europa Liberă în 1978. Își mai face apariția ca personaj episodic în memoriile pictorului Dorel Zaica, consemnate de Irina Nicolau, și în eseul memorialistic din 2012 al lui Nicolae Iuga, iar cel mai recent într-un articol din *România literară,* în care Bogdan Rusu caută să-l extragă din ficțiunea lui Monciu-Sudinski. Tentativa domnului Rusu este justificată, fiindcă Cezar Mititelu (1945-1999) a trăit cu adevărat și nu merită dat uitării, cu toate că, pînă acum, cel mai dedicat, deși nu foarte înzestrat cronicar al vieții și activității sale, rămîne defunctul Departament al Securității Statului, care i-a închinat un dosar de urmărire informativă (DUI) de 737 de pagini, cu ilustrații fotografice, sub numele conspirativ „Parazitul". Poate că porecla nu i se potrivește, dar nici celelalte etichete testate – filozof, Diogene român, protestatar, anticomunist, marxist-leninist – nu s-au lipit cum trebuie. Avînd ocazia să-l cunosc îndeaproape în anii mei de studenție, după numeroase amînări, m-am hotărît să așternamintirile despre el. Nu promit că voi reuși să invent o etichetă mai potrivită, dar sper că la sfîrșitul demersului voi fi convins pe cititor că Ministerul Afacerilor Interne avusese dreptate – viața și munca, poate opera lui Cezar merită atenția posterității.

Cînd Cezar era student la Geografie la Iași, Declarația PMR din aprilie 1964 a anunțat că s-au comis erori, că unele măsuri luate în anii puterii populare fuseseră nejustificate, că mulți au avut de suferit pe nedrept, că interesele naționale au fost neglijate etc. Majoritatea concetățenilor s-au bucurat de această așa-zisă recunoaștere a erorilor și a crimelor comise. Cezar Mititelu, la nouăsprezece ani, a văzut acest eveniment într-o lumină diferită. A fost izbit de ușurința și firescul cu care cei ce, pînă ieri, împărtășeau „idealurile proletariatului" au ajuns peste noapte să condamne abuzurile, injustiția, cultul personalității, ca să repet, și eu, aceste vorbe goale. Cezar a fost uimit de prompta întoarcere a atîtor oameni care, altminteri, nu se ilustrau prin agerimea minții și fuseseră, mulți dintre ei, chiar instrumentele abuzurilor pe care acum se arătau zeloși să le condamne. Noi știm acum că Declarația din Aprilie a fost tot atît de mincinoasă precum ce i-a precedat și ce i-a urmat (epoca Ceaușescu se afla încă în incubator), dar, în 1964, unui flăcău fără pregătire filozofică, văzînd toate acestea, îi trebuia un curaj greu de imaginat să facă pașii ce se impun, căci era nu doar cu desăvîrșire singur, dar și lipsit de aparatul conceptual trebuitor.

Cezar nu a înțeles cum e cu putință una ca asta, dar a știut că întrebarea e crucială și a îmbrățișat-o pentru totdeauna. Mai întîi, și-a dat demisia din UTM. Le-a explicat tovarășilor de resort că fie el nu pricepe care este rostul acestei organizații, fie această organizație urmărește țeluri pe care el nu le împărtășește. După ieșirea din UTM, studentul la Geografie și-a retras actele și s-a pregătit pentru examenul de admitere la Filozofie, crezînd că va afla în materialismul dialectic și istoric răspunsul la întrebările sale.

Timp de șapte ani, din 1965 pînă în 1973, a fost student la Filozofie la București. Destul de repede și-a format o idee originală și foarte neconfortabilă despre situația istorică în care trăia. Această concepție s-a îmbogățit pe măsură ce Mititelu își lărgea orizontul și acumula cunoștințe multe și serioase, dar s-a schimbat puțin în esența ei, care se poate rezuma astfel: pentru întîia oară în istoria universală, unealta a rămas fără stăpîn. Revoluțiile anterioare schimbaseră modul de proprietate, identitatea stăpînului și tehnica de a fi stăpîn; comunismul, adică desființarea „proprietății private asupra mijloacelor de producție", consta în universalizarea controlului activității economice. Cu alte cuvinte, după ce pînă acum unii își asumaseră responsabilitatea producției și a organizării societății, revoluția comunistă a devenit posibilă cînd cu toții au ajuns să-și poată asuma această responsabilitate, această grijă a stăpînului, cu insomniile și bucuriile inerente, și cînd fiecare *trebuia* să și-o asume. Transferul de proprietate a și avut loc într-o parte a lumii, în urma căruia noii proprietari și-au abandonat proprietatea și au instaurat un regim politic care să le justifice lenea și frica de responsabilitate. Pămîntul, vitele, fabricile, pînă la ultimul ferăstrău, au fost predate în custodia naturii și a fost instaurată armata de funcționari care se ocupa cu administrarea *pro forma* a avuției abandonate; dar rolul principal al acestor funcționari, polițiști în civil sau în uniforme, era de a asigura un alibi pentru marea clasă de somnambuli care găseau că e cu mult mai greu să trăiască drept stăpîni decît le-a fost trăind ca slugi. Așadeci: revoluția comunistă este un fapt împlinit, mizeria este doar consecința monstruoasei ne-munci, iar aparenta asuprire de către aparatul de stat are loc la comanda expresă și susținută a clasei muncitoare, care alege să-și exercite puterea asupra ei înseși în acest fel.

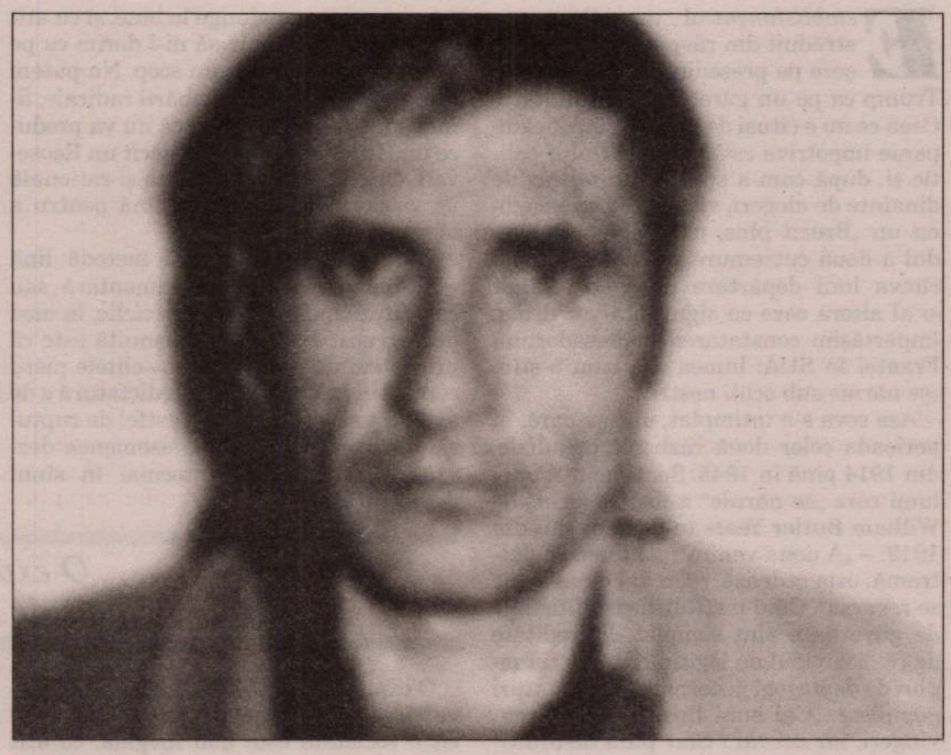

Au avut loc multe asemenea sesiuni la căminul studențesc, stîrnite de o întrebare a vreunui coleg întîmplător.

Concomitent cu elaborarea concepției schițate aici, Cezar a pierdut putința de a justifica să participe la ceea ce i se înfățișa ca o farsă nerușinată – viața de zi cu zi în socialism. Rădăcina acestei imposturi o constituie, fără îndoială, cunoscuta zicală „ei se prefac că ne plătesc, noi ne prefacem că muncim". Odată înțeles că „noi" le-am poruncit „lor" să ne plătească, să ne dea ordine etc., eșafodajul se năruie. Așa-zisa muncă este, de fapt, ne-muncă, iar munca salariată, instituție nemiloasă în capitalism, devine o contradicție în termeni în absența capitalistului. Cezar a decis să nu-și ia serviciu, în termeni filozofici, să nu presteze muncă salariată. În esență, se poate spune că realizarea vieții lui Cezar a fost că n-a abandonat niciodată aceste adevăruri odată însușite.

Cîtă vreme a reușit să-și mențină statutul de student, dar și pe urmă, a muncit cu sîrg, a citit și a gîndit neobosit, disciplinat și a dobîndit cunoștințe solide și un orizont vast, pe care îl atestă toate mărturiile din DUI și cele publicate. Din hotărîrea de a nu-și lua un serviciu au decurs consecințele care i-au determinat modul de viață: nu a avut un domiciliu, a trăit din expediente, deseori neștiind unde va dormi la noapte sau ce va mînca pînă atunci.

„Multimedia" lui Cezar

Vom găsi mărturii privitoare la sesiunile literar-artistice ale lui Cezar în cartea lui Nicolae Iuga și în binevoitorul raport al informatorului „Lucian" din DUI Digresiunile lui Cezar, multe și unele foarte ample, se întorceau, încheindu-și bucla, la punctul de plecare. Aceste digresiuni m-au învățat sensul vorbelor lui Hegel – *das Wahre is das Ganze*: tangentele sînt parte din linia dreaptă a argumentului, detaliile colaterale îmbogățesc firul roșu al cercetării și, deseori, e bine ca întrebarea inițială să se modifice pe parcurs. Au avut loc multe asemenea sesiuni la căminul studențesc, stîrnite de o întrebare a vreunui coleg întîmplător, care se prelungeau uneori pînă tîrziu în noapte și atingeau probleme aparent depărtate și neașteptate.

Cezar avea la îndemînă un arsenal substanțial – cărți, discuri, reproduceri de pictură, pe care le mînuia cu dexteritate. *Aria morarului* de Dargomîjski nu este decît forma muzicală a unei scene din *Povestirile unui vînător;* cine poate auzi cu urechile minții *Uvertura pascală* a lui Rîmski-Korsakov în timp ce citește scena Învierii din *Învierea* lui Tolstoi, acela va percepe mai bine episodul. Cine știe să recunoască locul unde se odihnește Bazarov al lui Turgheniev în tabloul lui Iuri Levitan *Liniște eternă* va avea ochi să vadă și că *Drumul spre Vladimirka* de același pictor duce și către satul Mataraua, județul Călărași, și va recunoaște și răchitele românești în poezia lui Nabokov, și lumina oblică de pe mestecenii lui Arhip Kuinji pe malul rîului Connecticut; va auzi cu bucurie cum fluturele care și-a luat zborul din autobiografia lui Nabokov, plonjînd, cotind, plutind către răsărit *(a golden fleck, dipping and dodging and sailing eastward),* de la Vîra (lîngă Sankt Petersburg) în drum spre Boulder, Colorado, trece prin *Étude* de opus 25 nr. 9 de Chopin, dar numai *deasupra* pianului lui Grieg. Arătate în contextul potrivit și în secvența cuvenită, portretul lui Iisus în deșert de Kramskoi și Iisus Pantocrator al *Judecății de Apoi* de Michelangelo fac în povestea Noului Testament o ordine mai constrîngătoare decît analizele erudite ale scriitorilor teologici și mai relevantă decît bombănelile intelectualilor.

Oricine s-a ocupat cu seriozitate de formele *logos*-ului trebuie să fi prins licăriri ale armoniei prestabilite; Cezar avea darul de a aduna buchete foarte mari și foarte bogate, iar la sfîrșitul reprezentației nu puteai decît să pleci cu bucuria certitudinii că, într-adevăr, trăim într-un *cosmos,* nu într-o colecție întîmplătoare de lucruri și că ideile, căci o piesă muzicală și o pînză tot idei sînt, jonglate cu pricepere, ideile sînt cele ce dau viață și sens curgerii brute a faptelor, că realitatea nu se umple de înțeles *(meaning)* decît datorită efortului unui subiect care o asimilează și o întregește: „[...] după ce-l vei fi citit pe Gogol, ochii ți se gogolizează și vei ajunge să vezi frînturi din lumea lui în cele mai neașteptate locuri. Am vizitat multe țări unde cîte ceva precum mantaua lui Akaki Akakievici constituia visul pătimaș a cutărei cunoștințe întîmplătoare a mele care nu auzise vreodată de Gogol." (Vladimir Nabokov)

Despre norocoșii istoriei

Cezar Mititelu deschidea această temă evocînd conceptul motorului cu abur. Pentru ca locomotiva să pornească, este mai întîi nevoie să se acumuleze presiune în cazan. Desigur, dacă presiunea crește prea mult, cazanul va exploda. În afacerile omenești, zicea el, nu putem controla presiunea excesivă, dar riscul mai mare este să deschidem supapele prea curînd. Dădea ca exemplu speculativ *(Gedankenexperiment)* povestea lui Arhimede. Întrebarea regelui fusese cum să găsească volumul unui corp de formă neregulată. Arhimede, om bine echipat într-ale geometriei, și-a asumat întrebarea. A frămîntat-o timp de o săptămînă, o lună, două. A formulat-o în fel și chip, a cumpănit-o, fără să-i dădea de capăt. Tensiunea lăuntrică creștea. La un moment care nu depindea de el, tensiunea a atins valoarea critică, iar prima baie pe

care a făcut-o i-a servit răspunsul: *Evrika,* strigă el, după cum știm cu toții, iar cetățenii Siracuzei au privit mirați organele rușinoase ale savantului. *Mutatis mutandis,* Arhimede ar fi putut să fie în închisoare, unde se face duș, nu baie, or, el de baie avea nevoie să-i inspire soluția problemei. În atare circumstanțe, s-ar fi putut ca tensiunea științifică a lui Arhimede să fi depășit marginile rezilienței individului care, astfel, ar fi înnebunit și ar fi intrat în marea masă anonimă a celor care au pierit întru știință (sau artă sau dragoste etc.). În chip asemănător, despre tabla înmulțirii (numită și tabla lui Pitagora), Cezar spunea că a fost întocmită nu de un grec grozav de deștept, ci abia după ce a venit cineva care s-a gîndit și și-a pus viața pe ipoteza că 2 x 2 = 3, apoi a mai venit altul strigînd că 2 x 2 = 5 și tot așa mulți alții. Abia într-un tîrziu a apărut Pitagora, care numai pe temelia acestor erori asumate, a acestor tragice pariuri pierdute, a realizat tabelul care îi poartă astăzi numele. Așadeci, marile figuri ale omenirii, Beethoven, Pasteur, Tolstoi, nu sînt decît norocoșii istoriei, cei care stau pe umerii celor care au pierit pierzînd pariul, ai celor care n-au avut o cadă la momentul potrivit, dar care n-au precupețit să plesnească sub presiune.

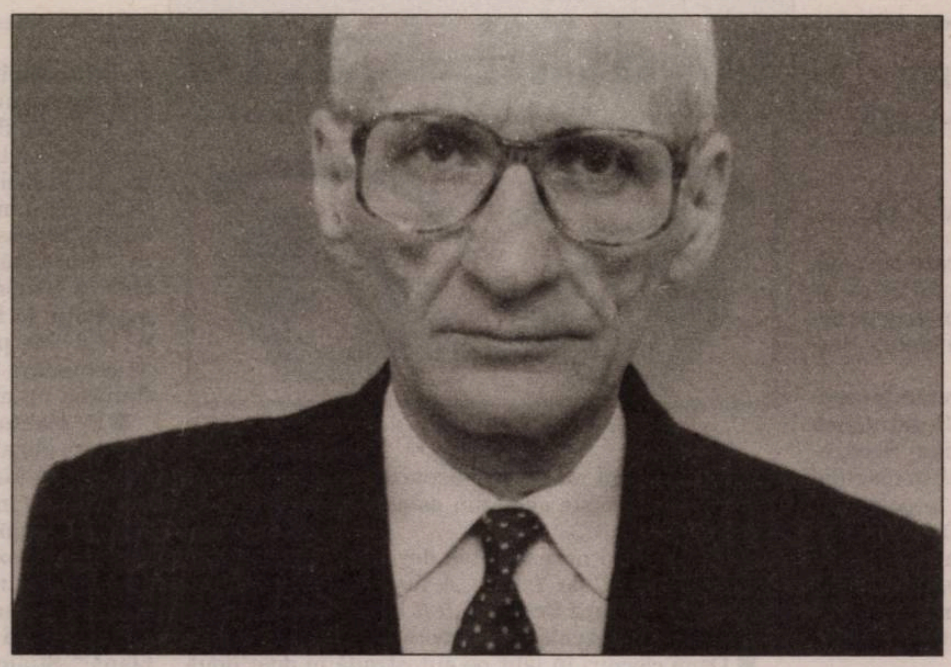

Cezar Mititelu trecuse printr-o acumulare de presiune în iarna lui 1971. Se afla la Călin Candiescu, proaspăt absolvent de Filozofie, care locuia pe atunci în casa anticarului Radu Sterescu, pe strada Petöfi Sándor, în apropierea spitalului Elias. Proprietarul locuia la parter împreună cu o mamă bătrînă pe care o muta în fiecare dimineață pe canapea, iar în fiecare seară o culca pe un pat împrejmuit cu cărți, zidită acolo precum Ana meșterului Manole. Prin camerele date cu chirie de Sterescu se perindaseră mulți, inclusiv Paul Goma. În iarna lui 1971 locuiau aici, în camere separate, Ioan Bodonea, scriitor aspirant care urma să se sinucidă curînd, Alexandru Monciu, scriitor nepublicat încă, și Călin Candiescu. Pentru sărbătorirea Revelionului, li s-a alăturat celor trei și Cezar. Curînd după miezul nopții, Bodonea – cel mai în vîrstă dintre ei – aduse vorba de istoria tîlharilor de pe cruce (Luca, 23:39-43). Unul din cei doi tîlhari s-a mîntuit datorită doar căinței lui, căci, legat pe cruce, nu putea întreprinde mai mult. Evangheliile păstrează tăcerea privind destinul celui de-al doilea tîlhar. Cezar susținea că și acesta s-a mîntuit, asemenea tuturor celor ce au mizat întreaga lor viață pe ceva, orice ar fi aceasta. Așadeci, Cezar găsea că, orice ai alege, e bine și că doar cei ce aleg nealegerea vor fi mistuiți de focurile Gheenei. „Alegerea nealegerii" l-a tulburat într-atît, că a rămas blocat, după propria mărturie, preț de trei zile, iar Candiescu l-a hrănit cu linguriță. Nu trebuie să luăm relatarea mai în literă decît legenda după care Henric al IV-lea ar fi îngenunchiat la Canossa, la 24 ianuarie 1077, să ceară iertarea papei Grigore al VII-lea și ar fi rămas astfel îngenuncheat în zăpadă, pînă la 27 ianuarie, fără să se hrănească, fără a-și satisface nevoile de export. Versiunea lui Candiescu sună mai plauzibil: Cezar a fost cu adevărat tulburat, rămînînd într-o stare de inactivitate vreme de mai multe zile, timp în care nu s-a spălat. Pătura în care se învelea a căpătat un miros dezagreabil care n-a putut fi îndepărtat decît prin serviciile întreprinderii Nufărul.

Abandonîndu-se cu curaj în voia tensiunii acumulate.

Abandonîndu-se cu curaj în voia tensiunii acumulate, Cezar a făcut această descoperire de netăgăduit. Avea 26 de ani. În același an 1971, după circa șapte ani de muncă intensă, cu mijloace nu cu mult diferite, sprijinindu-se pe fapte asemănătoare celor cu care s-a confruntat Cezar, Hannah Arendt a ajuns la concluzii identice: *Cea mai evidentă și mai pernicioasă eroare, veche de cînd Platon, este că în propoziția „nimeni nu face rău voit", concluzia implicită este că „toți vor să facă bine". Tristul adevăr este că, în cea mai mare parte, răul este comis de către cei ce nu s-au hotărât vreodată să facă nici rău, nici bine.* („*Thinking and Moral Considerations*", în *Social Research,* nr. 38:3, 1971, p. 438. Trad. rom.: *Despre gîndire: O crestomație*, Editura Paideia, 2013.)

***Peter Rațiu** este medic, specialist în anatomie computerizată, fost profesor al Universității de Medicină de la Harvard. A publicat numeroase lucrări în periodice academice de specialitate, un atlas de neuroanatomie la Harvard University Press în 2006 și, ca traducător, culegerea de eseuri filozofice* Despre gîndire *la editura Paideia, în 2013.*

PUBLICITATE

De peste un secol, „Adevărul" scrie despre România.
Acum e rândul tău să spui ce înseamnă țara aceasta pentru tine.

SCRIE-I ROMÂNIEI!

Din 21 noiembrie

Completează mesajul tău de Ziua Națională pe prima pagină a ziarului „Adevărul" din 21 noiembrie, fă o poză acestuia, trimite-ne-o și ești înscris automat în concurs! Poți câștiga un drapel de colecție, iar pe 1 Decembrie mesajul tău se poate regăsi pe prima pagină a ziarului. Pentru a participa la concurs trebuie să ne trimiți mesaj pe Facebook (www.facebook.com/Adevarul), pe WhatsApp (la numărul de telefon 0758.114.840) sau pe e-mail contact@adevarul.ro cu o poză sau poza ta împreună cu prima pagină a ziarului „Adevărul" din data de 21 noiembrie 2016. Detalii pe adevarul.ro și în ziarul „Adevărul".

Marele Premiu
un drapel istoric Ferdinand 1923

Premii Speciale
câte un drapel istoric Carol, Cuza, Mihai I.

adevărul
continuă colecția
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!
În premieră pe DVD

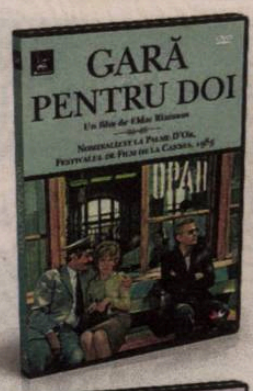

7 noiembrie
Gară pentru doi
comedie romantică, 1982
Nikita Mihalkov interpretând memorabil o odă adusă iubirii fără vârstă.

14 noiembrie
Moskova nu crede în lacrimi
dramă romantică, 1980
Premiul Oscar pentru cel mai bun film străin, 1981.

21 noiembrie
Fata fără zestre
dramă romantică, 1984
Nikita Mihalkov într-o capodoperă a cinematografiei ruse.

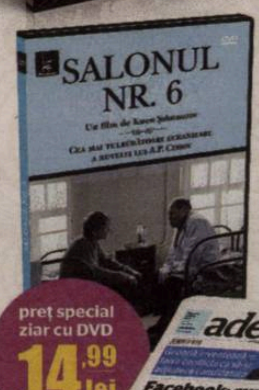

28 noiembrie
Salonul nr. 6
dramă, 2009
Cea mai tulburătoare ecranizare a nuvelei omonime a lui A.P. Cehov

preț special ziar cu DVD
14,99 lei

Colecționează cele 4 DVD-uri,
din 7 noiembrie, în fiecare luni,
numai cu ziarul „Adevărul"

Cu ochii-n 3,14

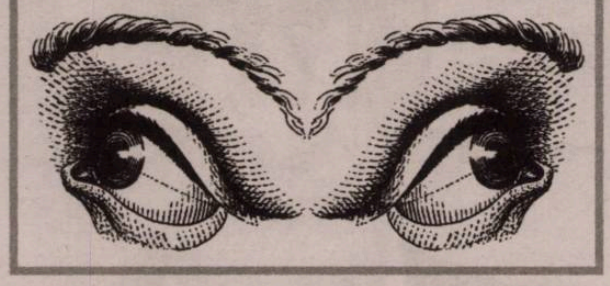

CEI CARE BEAU CONCEPTE, ATUNCI CÎND SE ÎMPERECHEAZĂ CU NORMALITATEA, AR TREBUI SĂ DIRIJEZE TRAFICUL

■ S-a oficializat, printr-un studiu: cei care beau cafeaua fără zahăr au înclinații psihopate. Adică nu se pot adapta mediului înconjurător. Acum înțeleg pe deplin vorba aia cu „beau cafeaua dulce, că viața e destul de amară". (**S. G.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (IX): „Un cal! Regatul meu pentru un cal!" *(Richard al III-lea,* William Shakespeare); în turcă: *Bir At! Bir Ata, Krallîgîm!;* în maghiară: *Lovat! Lovat! Országomat egy lóért!;* în poloneză: *Konia! Konia! Królestwo za konia!* (**M. P.**)

■ Cercetătorii din Florida au eliberat în natură masculi de țînțari modificați genetic care, atunci cînd se împerechează cu femelele, noile lor gene fac ca puietul să nu ajungă la maturitate. Comentează cineva

știrea: „Oamenii au cauzat dispariția atîtor specii de animale, încît niște gene din astea ne-ar trebui mai întîi nouă." (**M. C.**)

■ Atunci cînd normalitatea devine știre... Iată un *„breaking news"* pe Yahoo: „A fost dezvăluită cauza morții lui Leonard Cohen: a fost bruscă, neașteptată și pașnică". O dezvăluire de invidiat! (**A. P.**)

■ Două ciocniri în lanț pe autostradă în doar două săptămîni. Cauzele accidentelor sînt cam aceleași: lipsa educației rutiere și condițiile meteo nefavorabile. Mai pe șleau spus: șoferi proști, incapabili să conducă în siguranță în condiții de ceață sau de polei. Cred că, în loc să-și pună în parbriz tot felul de mascote sau cruciulițe, ar trebui să rețină vorba unui fost ministru al Transporturilor: „Iarna nu-i ca vara". (**M. M.**)

■ În București, de ceva timp, la orele de vîrf, în stațiile de metrou Piața Unirii și Piața Victoriei au fost postați agenți de pază și de poliție care să dirijeze traficul. Cel uman, vasăzică. În plus, pe jos au fost trasate benzi cu sensul de circulație. Nici la suprafață nu stăm mult mai bine: recent, o femeie a născut în mașină, după ce autoturismul a rămas blocat în intersecție la Lujerului. Aștept în continuare soluții reale pentru decongestionarea traficului. (**C. Ș.**)

NU TE SIMȚI CIUDAT SĂ TE LEGITIMEZE, CEREMONIOS, O INTRARE GRATUITĂ ÎN BURTA BESTIEI?

■ Conversație între un *hater* bigot pe nume Josh și cel care-și spune Dumnezeu (pe contul God de pe Facebook): „Josh: Nu te simți ciudat să te legitimeze o pagină de Facebook?", „Dumnezeu: Nu, pentru că pe mine mă legitimează ura idioților", „Josh: Atunci bucură-te de *like*-uri și de comentarii, oricum vei dormi singur la noapte", „Dumnezeu: Trebuie să mă urăști destul de mult dacă presupui că n-am un partener. Mă simt foarte legitimat acum." (**M. C.**)

■ Viața bate, iar, filmul: într-un bloc destul de *fancy,* unde vizitam o prietenă, la un moment dat s-a urcat în lift o domnișoară subțire, cu părul lung și negru, într-un *dessous* tot negru, scurt și sexy. Ne-am salutat, ceremonios. Ea a coborît la 7, eu am mers mai sus. (**I. P.**)

■ Am primit, ca „bonus" de fidelitate de la Christian Tour, doi fluturași, de fapt unul și același în două exemplare (știți zicala cu „doi într-una", reactualizată „doi în nici una"), pe care scrie „DAY PASS. Beneficiază de o intrare gratuită în cluburile World Class liderul fitness și lifestyle în România etc. etc." Și asta, să precizăm, în programul pentru seniori, știind bine că seniorii sînt fruncea fitness-ului mondial, nu mai puțin în România! Dar nimic nu-i doar întîmplare, vezi bine, pe verso se precizează: „A se folosi pînă la 31 octombrie 2016". La loc comanda! Oricît ai vrea... fluturaș, nu mai ai aripioare... Clar!? (**R. M.**)

■ Pe realitatea.net, o știre despre un ins care a capturat un aligator de 460 de kilograme și s-a apucat să-l spintece. Acțiunea e povestită așa de științistul nostru: „A desprins întîi pielea, apoi carnea, dar, cînd a ajuns la stomac, bărbatul a înghețat! Înăuntru era o căprioară de aproximativ 50 de kilograme, întreagă, deși animalul nu mai avea blană pe el. După ce a scos căprioara din burta bestiei, Mandy a avut încă un șoc! Sub trupul ei a găsit două veverițe, întregi, cu tot cu blană!". Știam de mult că limbajul știrilor de la noi face abuz de *șoc, groază* și alte cuvinte de-astea teribile (care între timp s-au banalizat). Dar, dincolo de asta, aici ni se propune o adevărată dilemă: de ce căprioara n-avea blană, iar veverițele – da? Mister... (**M. V.**)

SĂ MAI ZICĂ CINEVA CĂ DECLARAȚIILE CARE TRANSMIT MESAJE ANTIÎNTREBARE POT FI CONDAMNATE NOAPTEA!

■ La Tîrgu Jiu există o bodegă care se numește „La cavou". Să mai zică cineva că băutura nu te bagă în mormînt! (**A. P.**)

■ „De cîteva ori, săptămîna trecută, tot ce-mi doream era să mă ghemuiesc cu o carte bună în mînă și să nu mai ies niciodată din casă", a spus Hillary Clinton, după ce a pierdut alegerile. Mi se pare cea mai umană dintre declarațiile posibile. (**A. M. S.**)

■ Australia a adoptat o lege conform căreia asistentele care transmit pacienților mesaje antivaccinare pot fi condamnate penal. Deci există soluții. (**M. C.**)

■ Am auzit, în 381, o întrebare pe care n-o prea auzi prin autobuze, adresată de un pasager altuia: „Nu vă supărați, azi e joi sau vineri?". Era joi. (**D. S.**)

■ Cum ajungi preot fără studii complete de teologie? Păi, mai întîi te spovedești la ÎPS Teodosie Snagoveanul; apoi îi faci cadou „ori un egolpion, ori o mitră"; îi dai și niște bani – 1500 de euro, să zicem – prin omul său, noaptea, într-o benzinărie; apoi trimiți niște sticle de vin prietenilor săi din Spania, după care, în final, îi împrumuți 5000 de euro pentru o săptămînă, bani pe care te faci că uiți să-i mai ceri înapoi. Și, gata, ai parohia ta în mai puțin de două săptămîni! (**M. C.**)

PUBLICITATE

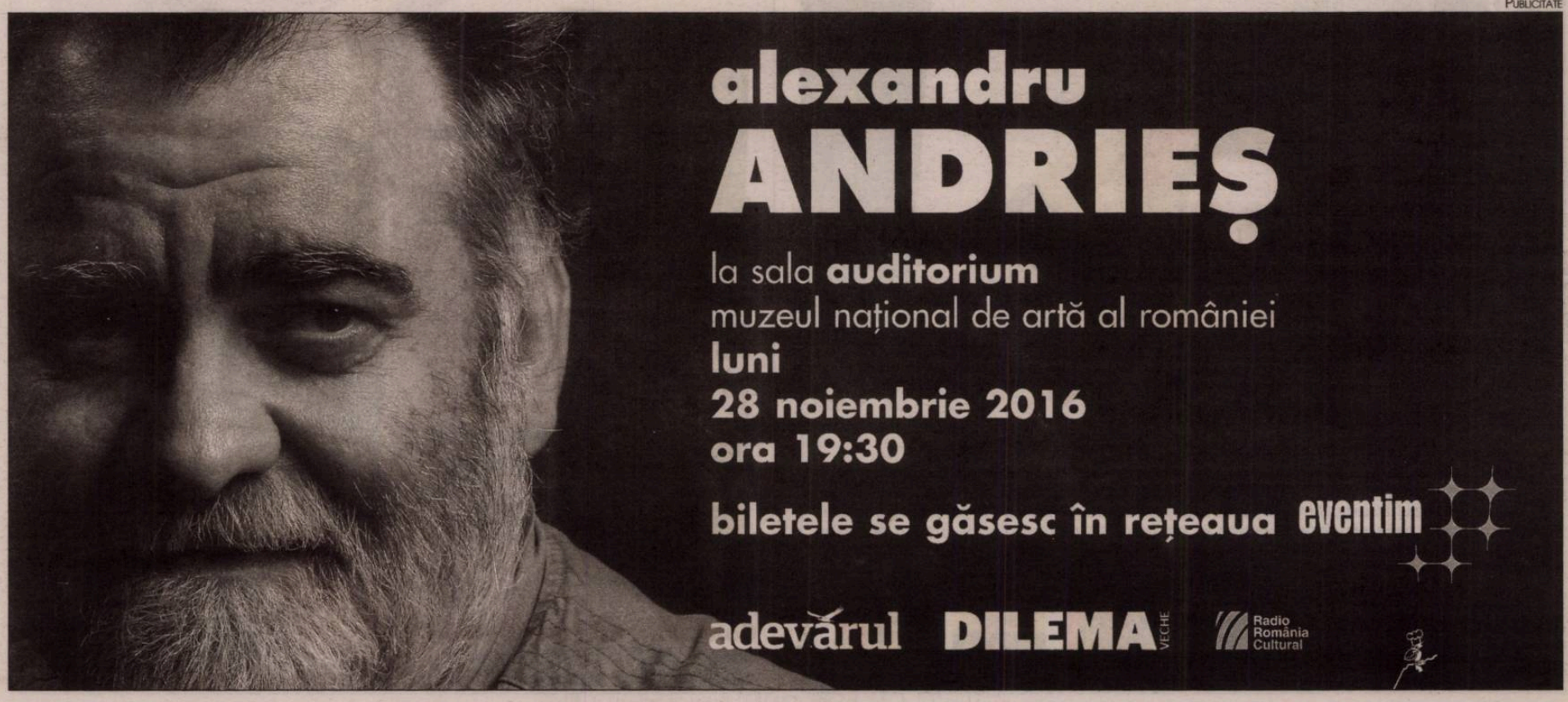

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

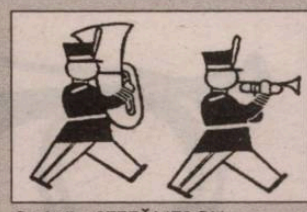

Cătălin ȘTEFĂNESCU
fără doar și **coate**
10

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **667** ■ 1-7 decembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU
„O pagină regăsită“
pagina **3**

Interviu cu
MAIA MORGENSTERN
pagina **7**

Interviu cu
RADU JUDE
pagina **14**

Născuți după 1990

© Geo Bârcan

„Vine însă totdeauna o a doua generație, care nu este neapărat mai «bună», dar este «altfel».“
(VINTILĂ MIHĂILESCU, Dilema veche, *nr. 656)*

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Dan C. MIHĂILESCU

Verbul patruped

Consacrînd supremația improvizației, descurcarea aneantizează orice elan pentru construcția sistematică și exaltă iluzia dinamismului, frenezia clipei intens colorate. Verb tipic de șatră, de consum pe furiș, la foc mic și cu priviri piezișe, „a te descurca" e semnul impotenței deghizate în perversiune, al sărăciei drapate în grandilocvență, al psihologiei de bazar trasă în costum evropenesc. Îi sînt specifice viziunea lumii ca snoavă și chiolhan, epicureismul parșiv cu țigara-n colțul gurii, șapca-ntr-o parte, averi furate și tocate-ntr-o clipită la masa de joc, negoțul fără scrupule, frecventarea ghidușă a abjecției și a viciului ca inocență.

Ceea ce individual poate să pară ceva amuzant și chiar admirabil (Mitică, descurcărețul șarmant, flecarul cochet și galant, cel care învîrte pe deșteAdministrația, omul pretutindeni acasă, cel absolut și instantaneu adaptabil etc.), odată ajuns psihologie colectivă, devine o catastrofă. Dar o catastrofă... calmă, dulce, pitorească, agreată cu savoare de toți.

Literar, Păcală, Tîndală și Ostap Bender sînt spectacolul în stare pură. Concret, însă, încercarea de a da nucile jos din pod cu furca și fervoarea de a minți universul proiectează ființa spre neant: nu mai trăiești, te descurci! Ei, ce ziceți de introducțiune? E-n orizontul de așteptare al *Dilemei?* Sau păcătuiește prin excesde sumbru? Dar înalțe alții ode sfintei pehlivănii mioritice, sublimată politic de Ionel Brătianu – Trianon și literar – în necruțătoarea descurcare a lui Agamiță, care a întors-o cu politică! Eu „altele am la sufletul meu"... Nenorocirea face ca dreptatea să fie egal împărțită între campionii și inamicii descurcării. Cei dintîi au ajuns să vadă, de pildă, în fatalitatea situării geografice a României un avantaj strategic: fiind mereu cu un pas (ori cu o mie) în urma tuturor, poți sesiza la vreme căderea în prăpastie, drept care te descurci cum știi, adică ocolești sau o apuci pe scurtătură. Pe de altă parte, în istorie descurcarea – adică politica șopîrlo-cameleonică – rămîne apanajul țărilor mici, fără aripi, etern obligate la duplicitate, fățărnicie mercantilă și strecurare amorală: țări invariabil apterofobe, de vreme ce natura le-a hărăzit condiția ofidiană...

De cealaltă parte, radicalismul etic pune, pe bună dreptate, fierul roșu pe putreziciunea descurcării, acuzînd în fibra ei morbul patruped al autoumilinței sistematice, frenezia prostituării istorice, reacționarismul jovial, colovial, locvace, însă atroce cu drag, la o adică. Boicotul istoriei, spun „descurcofobii", e una cu borhotul moralei... Nenorocirea face, spuneam, că ambele perspective – minimalismul etic, unde a te descurca înseamnă pur și simplu a supraviețui, și maximalismul, pentru care descurcatul e o autoțintuire în infamie, să aibă aceeași energie persuasivă. Important e că „învingătorii au întotdeauna dreptate" și că, prin urmare, omul fără trecut, fără viitor, ci cu o infailibilă descurcare în prezent, bișnițarul, găinăreala, pungășia, jocul la două capete și sfidarea tuturor în promiscuitatea generală ne-au devenit note definitorii. Ne-am descurcat prea mult pentru a nu ne fi încurcat de-a binelea.

(apărut în *Dilema,*
nr. 202, 22-28 noiembrie 1996)

Dilema veche vă propune

■ Pînă duminică mai e de privit campionatul de snooker al Regatului Unit. Deși încă de la ora la care scriu unii jucători de top au fost eliminați (Judd Trump sau Neil Robertson), spectacolul continuă la nivel înalt, cu un Ronnie O'Sullivan (despre care se poate spune acum că este „de-al nostru", fiind proaspăt locatar în Pipera și făcîndu-și cumpărăturile la Mega Image-ul de cartier) ce pare în mare formă și candidat serios la cîștigarea celui de-al șaselea titlu al acestei importante competiții. (Andrei Manolescu)

■ Între 3 și 5 decembrie, Tîrgul de Moș Nicolae, la Muzeul Țăranului Român. 130 de meșteri mari, cei mai pricepuți olari, fierari, cioplitori, lingurari, cojocari, cofetari, țesătoare, cusătorese, împletitoare, pielari, rudari, iconari. Puteți cumpăra: jucării, nuielușe, măști, ii, podoabe, opinci, cergi, scoarțe, coșuri de nuiele, străchini, oale de sarmale, icoane, marame, ibrice, mobilier pictat, carafe, chimire, curele, genți, alambicuri, copăițe, sărărițe, pipernițe, linguri, fluiere, ocarine, împletituri din pănușe, ștergare, lăzi de zestre, catrințe, cămăși, fote, clopoței, zurgălăi, turtă dulce, cozonaci, mere, miere, plăcinte, cofeturi, țuică... și cîte și mai cîte. (Adina Popescu)

■ „Filmele LUX. 10 pentru 10", între 1 și 4 decembrie, la Cinema „Elvira Popescu". *Sieranevada, Morgen, Katalin Varga, Toni Erdmann, Fiul lui Saul, Crulic – Drumul spre dincolo, California Dreamin', Bibliothèque Pascal, Medalia de onoare, 4, 3, 2* – le puteți vedea (sau revedea) pe toate cu un abonament care costă doar 10 lei. (Adina Popescu)

■ Florin Dumitrescu scrie o poezie vioaie, inteligentă și eficace. Iar cel mai recent volum al său *Dodii* (Editura Nemira, 2016) are toate aceste calități – la superlativ. (Matei Martin)

■ Spațiul nou deschis în Palatul Universul se numește Apollo111. E cald, *trendy* și extrem de plăcut. Pentru copii se joacă *Tărîmul din Globul Fermecat* (dramatizare și regie Iris Spiridon), iar pentru cei mari, spectacolul *Ali: Frica mănîncă sufletul* (regia Radu Jude). (Ana Maria Sandu)

■ *Animale fantastice și unde le poți găsi (Fantastic Beasts and Where to Find Them*, 2016, David Yates), după cartea lui J.K. Rowling, cu Eddie Redmayne, Katherine Waterston, Alison Sudol, Dan Fogler – un film foarte corect în „pătrățica" lui și foarte „englezesc", în sensul bun. (Iaromira Popovici)

■ Pentru pasionații de muzică fado: concert live susținut de Ambra, duminică, 4 decembrie, la Ceainăria Artea din București, de la ora 19. (Stela Giurgeanu)

■ „Semn și semnificație", expoziția lui Alexandru Potecă deschisă pe strada Constantin Esarcu, vizavi de Ateneu. Aplicînd cu ingeniozitate conceptele saussuriene în arta plastică, artistul descompune corpul uman în „literele" sale și le caută noi și multiple semnificații în jocul re-aranjării în spațiul ficțional. Cuprul, materia primă folosită, e modelat în obiecte spațiale reunind colecții de litere, cuvintele și simbolurile sînt țesute în canavaua auriferă. Artistul trasează drumul inițiatic al unei lumi de nostalgii și însemne, în care își conduce, cu grațiozitate, vizitatorul, într-un spațiu primitor. „Am scris pe obiect denumirea și povestea sa. Folosesc cuvîntul ca semn plastic, în relație cu obiectul", explica Potecă. (Ruxandra Mihăilă)

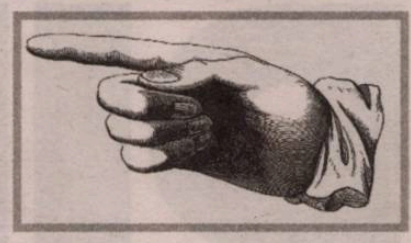

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Vaccinuri**
- **Plagiatul**
- **Cadouri pentru bărbați**
- **Revelioane**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipomedia

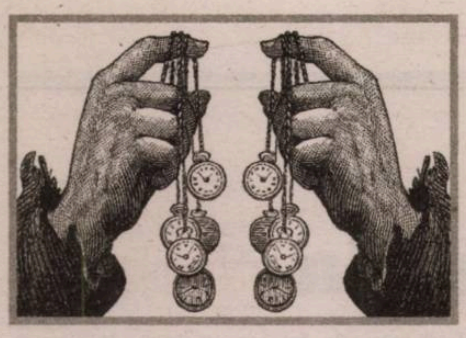

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O pagină regăsită printre hîrtii din 1990

În atmosfera sărbătorească a lui decembrie (Marea Unire, Revoluția din 1989) mi se pare încă utilizabil ca materie de reflecție un text scris acum vreo 26 de ani. E despre episodul „evenimentelor“ care au evacuat regimul comunist din România, despre faptul că acele evenimente ne-au găsit nepregătiți și despre o stare de spirit din care n-am ieșit încă nici astăzi, cînd stăm, destul de nedumeriți, în pragul unor decisive alegeri. Judecați și domniile-voastre.

Cînd, la sfîrșitul anului trecut (decembrie 1989), regimul comunist din România s-a prăbușit, nimeni, dar absolut nimeni nu era pregătit pentru o noutate de asemenea anvergură. Deși toată lumea sperase, decenii întregi, să se ajungă aici, deși toată lumea aștepta de mult, cu un patos mut, să se întîmple ceva, în clipa în care evenimentul așteptat s-a produs, toți am reacționat cu un amestec de euforie și perplexitate. Dar nici perplexitatea, nici euforia nu sînt substanța optimă a unui reînceput... E ca și cum am fi stat cu toții pe un peron mizer, privind furtiv în direcția unui tren care nu mai venea. Și, deodată, ca prin farmec, trenul sosește. Ne aflăm față în față cu incredibilul, cu miracolul pur. Trenul oprește brusc lîngă noi, palpabil, sonor, învăluit în aburi calzi. Iar noi privim siderați, urlăm de bucurie, ne îmbrățișăm unii cu alții, după care constatăm că, de fapt, nu sîntem încă gata de plecare. Avem bagajele nefăcute (și, de altfel, n-am reflectat niciodată ce luăm cu noi și ce nu), avem o imagine neclară a destinației spre care pornim, a traseului care ne așteaptă. Tot ce știm e că nu mai vrem să întîrziem nici o clipă pe peronul mizer pe care ne aflăm. Rezistaserăm, cataleptici, într-un pustiu arctic și iată-ne preluați de valul unui dezgheț brutal. Trecem, dintr-odată, de la frig la febră. Plutim. Cînd însă beția desprinderii de tărîmul constrîngător al banchizei se șterge, ne trezim pe nepregătite într-o lume fără repere. Voluptatea derivei eliberatoare e de scurtă durată. Începe dubiul, teama și, în cele din urmă, dezamăgirea; cea mai amară dintre dezamăgiri. Descoperim, melancolici, că e mai ușor să suporți istoria decît s-o faci.

Simpla descriere a nepregătirii noastre e un portret al strîmbătății interioare pe care comunismul o impune firii omenești. Comunismul este campionul inegalabil al unei performanțe negative: el *nepregătește* oamenii, îi *neisprăvește*. Îi transformă, cu alte cuvinte, în vietăți inconsistente, incapabile de inițiativă, de acțiune riscantă, de răspundere asumată. Anexe ale unei tutele inflexibile și generalizate. Comunismul – în care totul e politizat – *dezvață* de politic. Adică de participare, de viața solicitantă a cetății. Întrucît orice viață comunitară e, în regimurile comuniste, trucată (sub formă de „adunări spontane“, „ședințe“, „acțiuni colective“ etc.), omul devine, în adînc, un animal singuratic și neîncrezător, o ființă fără reflexe civice, o non-persoană. Organul comunicării și al comuniunii se atrofiază. Limba însăși devine o schemă organizată spre a *camufla*. Individul ajunge politicește *idiot*, în sensul originar, grecesc, al termenului: lipsit de instinct comunitar, izolat, asocial.

Să adăugăm că a *nu* te integra, a *nu* te angaja, a evita orice intersectare cu forma *comunistă* a civismului (singura acceptată de autoritatea de stat) este, în orice regim totalitar, singura modalitate de a-ți salva sufletul. Prin urmare, nu numai acțiunea *directă* a politicii comuniste era deformatoare, ci și reacția intimă la care te obliga, efectul *indirect* al opresiunii. Căci trebuia să te mutilezi pentru a supraviețui. Marea automutilare era *tăcerea:* o tăcere unanimă, nici măcar elocventă. Pentru că nu atît *refuzul* de a participa la butaforia publică se vedea exprimat în această tăcere, cît o variantă tot mai compactă de *resemnare*. Iar resemnarea nu e niciodată pregătită să făptuiască; nici măcar să reflecteze asupra faptei posibile. Cu o comunitate atît de bine antrenată spre a se resemna nu se poate construi nimic.

N-am fost pregătiți pentru marea schimbare. Și n-am înțeles că, dacă vrem cu adevărat să începem această schimbare radicală, trebuie să începem cu noi înșine.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Dezvoltarea personală și neoliberalismul

Despre dezvoltarea personală am mai scris, cu o reală curiozitate de a înțelege de unde vine acest fenomen, dar și cu o anumită reținere, provenită din impresia că este un fenomen nou, o nevoie „inventată“, o „proteză“ socială care externalizează o practică internă a indivizilor. Bineînțeles că realizam că serviciile de dezvoltare personală corespund unei nevoi devenite reală, dar tot am zîmbit cu îngăduință în fața „realității“ acestei nevoi. Ceva îmi scăpa, se pare... O cercetare a Elenei Trifan, tocmai finalizată într-o teză de doctorat, m-a pus însă pe gînduri și m-a obligat să privesc lucrurile din altă perspectivă – și, în consecință, să văd și alte aspecte, la care nu mă gîndisem pînă acum.

Să începem cu începutul: despre ce este vorba, de fapt, în cazul „dezvoltării personale“? „Sintagma «dezvoltare personală» se referă la acțiuni direcționate întreprinse de o persoană cu scopul autodefinit de a se *îmbunătăți*“ – răspunde Trifan. Da, evident – mi-am spus eu. Doar că, după cum atrage atenția și autoarea, această „invenție recentă“ face atunci parte din ceea ce Michel Foucault numea „tehnologiile sinelui“. Acestea, explică filozoful francez, „permit indivizilor să efectueze, singuri sau cu ajutorul altora, un anumit număr de operațiuni asupra propriului corp și suflet, asupra gîndurilor, comportamentelor, asupra modului lor de a fi; să se transforme în așa fel încît să atingă o anumită stare de fericire, de puritate, de înțelepciune, de perfecțiune sau de imortalitate“. Sfera de cuprindere se deschide astfel, brusc, la întreaga istorie a omenirii. Putem – și trebuie – să urcăm, în consecință, pînă la maieutica socratică, de pildă, realizînd astfel că aceste „tehnici ale sinelui“ au fost dintotdeauna dialogale – deci nici tehnicile actuale de dezvoltare personală nu sînt doar o „externalizare“ recentă, cum afirmam eu. Toate societățile și toate epocile au practicat o formă sau alta de „dezvoltare personală“, după chipul și asemănarea lor, după valorile și nevoile proprii și specifice. Așadar, nimic nou sub soare. Și totuși...

Totuși, serviciile actuale de dezvoltare personală nu sînt nici socratice, nici creștine, nici iluministe și, în principiu, nici cure psihanalitice. Sînt tehnologii ale sinelui, de acord, dar sînt tehnologii *sui generis,* cu particularitățile lor. Dar care?

Un cuvînt din definiția Elenei Trifan mi-a atras atenția: „îmbunătățire“. Adică, prin dezvoltarea personală, individul se îmbunătățește, devine altfel, altcum, își depășește condiția. Își depășește condiția? Ca antropolog, știu foarte bine că o astfel de aspirație era de neimaginat în orice societate „tradițională“, premodernă. Omul putea – și își dorea – să se *împlinească,* nu să se *îmbunătățească,* să-și „găsească rostul“, nu să și-l schimbe, depășind astfel „cele rînduite“. De-abia odată cu modernitatea așa ceva devine posibil, căci, în esența sa, modernitatea asta înseamnă: trecerea de la principiul *Omul devine ceea ce este* la cel conform căruia *Omul este ceea ce devine*. Mai simplu spus, omul modern neagă rînduiala proiectului divin sau tradițional și se desprinde de aceasta pentru a-și atribui, prometeic, statutul de proiect de sine: omul devine propriul său proiect. Și de atunci se tot proiectează în fel și chip, îmbunătățindu-se după cum îl taie capul – și după cît îi permite societatea să o facă...

De aici se trage, în esență, și ideea/ideologia „alegerii raționale“: orice individ este o ființă rațională, care poate deci (ba chiar ar trebui) să aleagă în funcție de această rațiune a sa și nu la întîmplare sau în funcție de ce-i spun unii sau alții și cu atît mai puțin în funcție de ce-i spun Dumnezeu, Rînduiala, Tradiția etc. Cum s-ar exprima probabil unii, modernitatea este forma supremă de *empowerment* al Omului – și, cu timpul, al fiecărui individ.

Ei bine, din această perspectivă, actuala dezvoltare personală este o ducere la limită a acestei ideologii normative a „alegerii raționale“. Nu doar Omul și omenirea, nu doar Societatea și statele, ci fiecare individ în parte poate și trebuie să-și facă propriile alegeri raționale și, în consecință, să fie *responsabil* de aceste alegeri. Principalul îndemn al dezvoltării personale, „Tu ești cea mai importantă persoană din viața ta!“, este interpretat prin „Tu ești singura persoană responsabilă de viața ta“ – constată Elena Trifan. De la carieră la sănătate și de aici la fericire, responsabilitatea este transferată de stat fiecărui individ în parte. Iar statul se spală pe mîini: este un stat neoliberal.

Relația dintre dezvoltarea personală și neoliberalism este, de fapt, obiectivul principal al acestei teze, cele două concepte vagi lămurindu-se oarecum reciproc. Lucrurile devin astfel relativ simple: pe măsură ce alegerea rațională se democratizează, permițînd fiecărui individ să fie propriul său proiect, statul se poate retrage din responsabilitățile sale, controlînd doar îndeplinirea de către fiecare individ a acestor responsabilități. Sau poate că invers: pe măsură ce statul se retrage din responsabilitățile sale, fiecare individ este nevoit să devină responsabil de propriul său proiect de sine... Cert este însă că, de la corp la fericire, totul tinde să fie responsabilitatea individului. Este agonia și extazul libertății: sînt liber să mă construiesc și să mă „îmbunătățesc“ după pofta inimii și sînt chiar ajutat să o fac; minunat! Dacă însă o zbîrcesc, e treaba mea și mă pomenesc singur și penalizat. Iar dacă vreau să evit acest risc, trebuie să mă asigur din vreme, la Casele de Asigurări. *C'est la vie!...*

Serviciile de dezvoltare personală fac deci parte integrantă din această ideologie – și libertate – a proiectului de sine. Mediul de afaceri le promovează pentru a produce salariați fericiți la locul de muncă și consumatori hedoniști acasă, oferindu-le acestora impresia că este propria lor alegere și că o fac de plăcere. Uneori însă, dezvoltarea personală reușește în așa măsură încît „individul îmbunătățit“ al *training*-urilor de la locul de muncă are revelația că acel loc de muncă i-a distrus viața și sensul ei și alege să părăsească sistemul: se cheamă *down-shifting.* Va fi ajutat și de data aceasta, iar individul respectiv, fascinat de puterea sa de alegere liberă, își va imagina un alt loc de muncă, pe gustul său – dar în aceeași piață neoliberală globalizată. De unde și concluzia Elenei Trifan: „Indivizii conștienți de propria putere de alegere consideră că se eliberează de sistem, dar nu realizează că dezvoltarea personală devine sistemul“. Se pare că, într-adevăr, ceva îmi scăpa: pădurea de dincolo de copaci!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

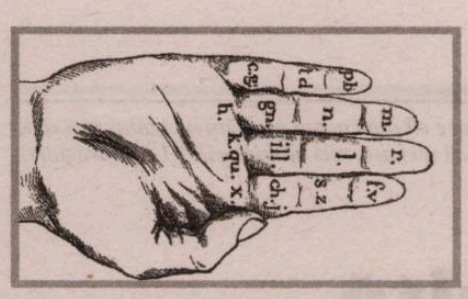

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Shopping și paideia

Aglomerație mare în supermarket. Accesul pe culoar este blocat de un tată și de cele două fetițe ale lui în felul următor: bărbatul masiv (secondat de cărucul imens) stopează avîntul prezumtiv al altor cumpărători pe linia strîmtă de lîngă raftul drept, iar copilele (cu vîrste de maximum 12-13 ani), absorbite într-o stranie meștereală, pesemne, pe vreun *device* de un anumit soi (nu-mi dau seama *ce*, întrucît le văd din spate), ocupă latura opusă. Toți trei abia se urnesc. Părintele analizează produsele expuse, iar copiii par pierduți în concentrarea lor „tehnologică". Îndărăt, li s-a format o coadă impresionantă de cărucuri, toate frematînd să treacă mai departe. Ei nu observă însă detaliul. În plus, paradoxal, în ciuda tremuriciului nervos colectiv, ce se simte plutind în aer, nu se aude nici un „Pardon!" răstit ori chiar vreun agresiv „Haidi, uăi, mișcați-vî odatî, în basca me! Ci-ați pățît? V-o bătut maica naturî cu leuca-n căpșor?" Să se fi civilizat *shopper*-ul moldav în mod subit? N-aș zice. Presupun că, mai degrabă, stupoarea generală și, implicit, imobilitatea sînt determinate de discursul neobișnuit al tatălui. Omul le face educație fetelor cumva ostentativ, deși nu privește către ele. Vorbește tare, cu accent „muntenesc". O precizare de „antropologie culturală" regională: la Iași, „bucureștenizarea" graiului propriu și, cu precădere, introducerea „pă"-urilor și „dă"-urilor în propoziții pot trece uneori drept semne de eleganță și profundă civilitate!

„Vedeți voi", comentează savant individul, cu ochii pironiți în etichetele de pe raft, „au apărut și *p-aci* produsele *dă* soia. Ne schimbăm și noi *pă* măsură ce trece timpul. Lumea nu poate sta *pă* loc. Să țineți minte asta! *Pănă* și voi ați crescut *dă* nu-mi vine să cred. Sînteți domnișoare *dă* acum. Trebuie să vă comportați ca atare. Nu mai merge cu bebelușeala. Mîine-poimîine vin băieții să vă scoată în oraș. Trebuie să aveți maniere. Nu mai puteți pretinde că ați fi mici. Oricum, dacă-mi apare unul la ușă, să știți că eu mai întîi trebuie să-l verific. Să fie băiat *dă* casă bună. Nu voi accepta *pă* oricine. Golănașii *dă* cartier nu au ce căuta *pă* la voi. Nu ne-am chinuit atîția ani *dă* zile în Italia, ca să ajungeți *pă* mîna unor derbedei?! Educația contează. V-am crescut ca *pă* niște fete *dă* pension. Nu este orice neica-nimeni *dă* nasul vostru! Calitate *dă* om. Asta cer înainte *dă* toate. *Pă* aceia care nu corespund îi lăsăm *dăoparte*." Interesant, fetițele nu arată nici un fior de receptivitate la *speech*-ul patern. Rămîn scufundate în lumea *device*-ului buclucaș și misterios, care le fascinează psihic și le tulbură locomotor (deși nu pleacă de pe pozițiile deținute, din cînd în cînd sînt traversate de un fel de spasm, creînd senzația că ar dori să țîșnească într-o direcție enigmatică). Șirul de cărucuri se arată atunci optimist, agitîndu-se brusc. Totuși, înțelegînd că fetele au înțepenit *doar* în sugestia pasului înainte, fără a-l și executa, nefericitul rînd cade în dezolare și oftează adînc.

> *„Calitate* dă *om."*

Polonius-ul improvizat *ad-hoc* continuă impasibil, complet insensibil la rumoarea din urma sa, aparent neobservînd și neauzind suferința din jur: „Eu și mama voastră am trăit în alte vremuri. Mult mai grele. Păi ce, aveam noi magazine *dîn* astea? Vai *dă* capul nostru! Nu tu aia, nu tu cealaltă, nu tu nimic. S-a murit și *dă* foame în țara noastră. Să vă amintiți întotdeauna *dă* asta! Voi trăiți mai bine *dăcît* înaintașii voștri luați laolaltă. Să nu aveți senzația că aici a fost, în trecut, ca-n Italia! Ei, ce-am mai suferit noi... Dar educația – că asta vroiam să vă spun! –, ei bine, educația s-a aflat mereu *pă* primul plan. Mama n-a ieșit cu mine *pănă* ce ai ei nu s-au convins că eram *dă* familie bună și nu fără *dă* căpătîi. Așa am să procedez la rîndul meu. Azi e golăneală multă, dar nu la mine acasă! Nu-mi las eu fetele *pă* mîna panglicarilor. Nu, nu! *Dă* aceea, susțin că mai corect ar fi să așteptați *pănă* ce omul potrivit vă iese în cale. Se va întîmpla și asta, nici o grijă. Viața le rînduiește *pă* toate cum trebuie..." Tipul studiază atent o sticlă de plastic și nu mai pălăvrăgește cîteva secunde. Izbucnește însă ulterior, și mai vocal ca înainte: „Ați văzut ce verde este sucul *dă* kiwi? E verde-verde *dă* tot, tăticelor!" A pronunțat „verde" cu un fel *dă* – scuze, *de* – *ă* și a ieșit... *vărde. Vărde-vărde dă tot, tăticelor!* Nu mai rezist, am amețit. Îmi umblă steluțe aurii pe retină. Prin urmare, zic în româna cea mai literară cu putință: „Pardon! Mă iertați, vreau să trec!"

Omul tresare violent, ceea ce mă determină să concluzionez că, absolut sincer, habar nu avea ce se petrecea în spatele său. Se uită îngrozit la coada de cărucuri. Apoi, precipitat, își caută fetele cu privirea. Sesizîndu-le absorbite în lupta cu *device*-ul (care se dovedește a fi un celular șmecher!), strigă, enervat, într-o tonalitate radical diferită a vocii: „Și fașiț voi aiși, bre?" Copilele ridică ochii speriate din ecran și răspund într-un glas: „Îngí!" Omul rage, pur și simplu, dezlănțuit: „Iarîși ușidiț pochimoni pi tilifon, grijania voastrî di copchii lipsîț di bun-sîmț! Dați-vî din drum cî vî omor cu mîna me!" Am trecut, deci, epuizat. Nu înainte de a înhăța un suc de kiwi *di pi* raft.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

PUBLICITATE

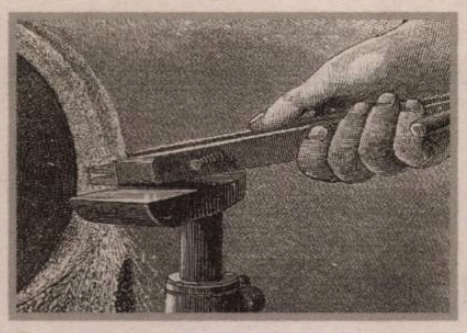

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cu ochii pe Italia și pe Austria

Duminică, 4 decembrie, poate fi o zi de cotitură pentru Uniunea Europeană. Două consultări electorale, în Italia și Austria, ne-ar putea aduce, începînd de luni dimineață, într-o nouă realitate, poate mai dură decît cea de după votul din iunie pentru Brexit.

Italienii sînt chemați duminică să se pronunțe cu privire la reforma constituțională propusă de premierul Matteo Renzi. Dacă rezultatul va fi negativ, premierul va demisiona, iar țara riscă să plonjeze în haos și să-i arunce încă o dată pe europeni în necunoscut, după cum remarca de curînd ziarul *Le Figaro*. Reforma constituțională urmărește să asigure o mai mare stabilitate guvernamentală, prin reducerea puterii Senatului. Dar, pentru mulți italieni, tema nu e deloc clară. Oamenii sînt acum preocupați mai degrabă de starea proastă a economiei și de șomajul ridicat, în special în partea de sud. În aceste condiții, există posibilitatea ca la urne să se prezinte în număr mai mare tocmai alegătorii decișiși ca prin acest gest să dea o palmă actualei guvernări, indiferent de consecințele ulterioare. Ar fi un adevărat triumf pentru mișcarea populistă eurosceptică Cinci Stele, înființată în 2009 de comediantul Beppe Grillo.

O restructurare a băncii ar însemna ruinarea micilor acționari.

Pentru economie și finanțe, scenariul ar fi unul de coșmar. Economiștii avertizează că ratele dobînzilor pentru creditele italiene au crescut în ultimul timp și, în cazul în care referendumul este respins, ele pot crește din nou. Ar fi o lovitură pentru datoria publică, aflată deja la 133% din produsul intern brut (PIB). Nori negri s-ar aduna imediat și asupra sistemului bancar italian. Și aceasta, mai cu seamă din cauza băncii Monte dei Paschi di Siena (a treia ca mărime din Italia și cea mai veche bancă în activitate din lume). Cu sute de mii de clienți și zeci de mii de mici acționari, banca este în dificultate din cauza creditelor neperformante de peste 30 de miliarde de euro. Sînt, în cea mai mare parte, bani pe care persoanele private și micii antreprenori nu-i mai pot înapoia din cauza înrăutățirii mediului economic. O restructurare a băncii ar însemna ruinarea micilor acționari, care și-ar vedea astfel risipite economiile de o viață. Consecințele politice sînt ușor de imaginat. Problemele s-ar putea răsfrînge asupra întregului sistem bancar italian, apăsat de credite neperformante ce depășesc 300 de miliarde de euro. Și nu este exclus un fenomen de contagiune în întreaga zonă euro.

O importantă confruntare electorală are loc duminică și în Austria. Este vorba despre al doilea tur al alegerilor prezidențiale, după ce scrutinul din mai a fost anulat. Sînt șanse ca Austria să voteze, pentru prima oară, un președinte de extremă dreapta. Publicația europeană *Politico* prefațează confruntarea arătînd că, la fel ca în primăvară, cei doi candidați sînt umăr la umăr în sondaje. Dar un lucru e clar: rezultatul va fi resimțiti mult dincolo de granițele Austriei. În lunile următoare, alegătorii din Olanda, Franța și Germania merg, de asemenea, la urne. Alegerile austriece devin astfel primul test major pentru rețetele populiste, după alegerea lui Trump în Statele Unite. Scrutinul de duminică s-ar putea solda cu alegerea primului președinte de extremă dreapta din Europa, de la război încoace. Este adevărat că președintele Austriei a jucat, în mod tradițional, un rol ceremonial. Dar caracterul simbolic al acestei opțiuni ar fi unul foarte profund.

O victorie a lui Hofer ar fi văzută de mulți ca o dezavuare populară a clasei politice de guvernămînt – o coaliție condusă de social-democrați – și ar putea declanșa noi alegeri parlamentare, în lunile următoare. Partidul Libertății, de extremă dreapta, va fi probabil cîștigător. Cu toate că alegerea lui Hofer ar putea risca transformarea țării într-un paria regional, austriecii au mai cunoscut așa ceva și înainte, remarcă *Politico*.

În 1986, austriecii l-au ales ca președinte pe Kurt Waldheim, în ciuda unui protest internațional legat de activitățile sale din timpul Războiului. În 1999, sub conducerea lui Jörg Haider, Partidul Libertății a terminat al doilea și s-a alăturat unei coaliții de centru-dreapta. Rezultatul i-a determinat pe partenerii Austriei din UE să impună Vienei sancțiuni diplomatice. Dar politica europeană s-a schimbat mult în ultimii 15 ani. Azi, nici un fel de amenințări nu mai planează asupra Austriei. Politicienii de extremă dreapta ca Hofer nu mai sînt o ciudățenie, ei au devenit parte din peisaj.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

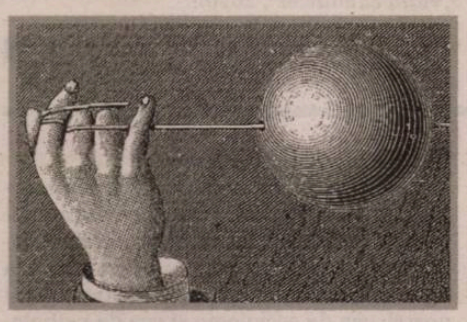

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Politici & istorie

Un muzeu stîrnește controverse aprinse în Polonia. Guvernul conservator de la Varșovia vrea să rescrie istoria recentă, să elimine din trecut capitolele rușinoase pentru a-și construi o istorie a prezentului glorioasă. Noul naționalism polonez exclude atît autovictimizările, cît și orice sentiment de culpă al polonezilor de astăzi pentru erorile și ororile din trecut. Cel de-al Doilea Război Mondial e, firește, un capitol foarte sensibil. Mult așteptatul Muzeu al celui de-al Doilea Război Mondial care urma să se inaugureze în curînd, la Gdansk, e în pericol de a fi deturnat de la misiunea inițială. Despre acest muzeu se vorbește de mai bine de zece ani. S-au investit peste o sută de milioane de euro. Clădirea e aproape gata – conform planului, ar trebui finalizată pînă la sfîrșitul anului –, iar conceptul expozițional e deja în curs de implementare.

O încercare xenofobă de a rescrie istoria.

Încă din aprilie, s-a aflat că Ministerul Culturii are obiecții cu privire la conceptul general al muzeului. Nu s-ar dori un muzeu al celui de-al Doilea Război Mondial, ci mai degrabă un muzeu al invaziei germane în Polonia. Adică nu un muzeu al experiențelor comune, al crimelor naziste, al distrugerii Europei, ci un muzeu despre patriotismul polonez.

Președinte al Consiliului onorific al muzeului este istoricul britanic Norman Davies. Autor a zeci de lucrări științifice despre Polonia și despre cel de-al Doilea Război Mondial, o somitate în istoria nazismului, e unul dintre cei care au contribuit, în ultimii ani, la definirea acestui muzeu. Tot el este și primul vizat de noua direcție pe care s-au înscris politicile muzeale și de valorizare a istoriei din Polonia. Căci guvernul de la Varșovia ia decizii peste capul membrilor Consiliului. Într-un interviu pentru *The Observer*, Davies a spus că aceste planuri ale puterii politice de a confisca o instituție culturală autonomă sînt de-a dreptul „bolșevice" și „paranoice". După Norman Davies, aceasta ar fi „o încercare xenofobă de a rescrie istoria". Astfel de atitudini ar fi existat și în istoria socialistă a Poloniei, amintește el.

Jaroslaw Kaczynski

Planurile sînt, de fapt, mult mai vechi, ele se concretizează însă de-abia acum. Jaroslaw Kaczynski anunțase încă din 2013 că partidul său vrea să schimbe conceptul muzeului astfel încît acesta să „reflecte perspectiva poloneză". Un an mai tîrziu, un secretar de stat din Ministerul Culturii avea să „rafineze" viziunea asupra muzeului: „Nu vrem să construim un muzeu care să se piardă prin povestea cine știe cîtor sentimente universale ale omenirii cu privire la cel de-al Doilea Război Mondial. Fiecare națiune, fiecare mare națiune care a participat la tragedia celui de-al Doilea Război Mondial își spune propria poveste."

Directorul muzeului i-a solicitat ministrului Culturii Piotr Glinski să renunțe la planurile de restructurare și i-a arătat, într-o scrisoare, că multe dintre criticile aduse sînt fără obiect. Și societatea civilă a reacționat, numeroși intelectuali publici și oameni de știință din Polonia și din Europa arătîndu-și sprijinul pentru conceptul inițial al muzeului. O solidaritate care însă nu înseamnă prea mult pentru guvernul conservator din Polonia. Foarte prompt a reacționat și Primăria orașului Gdansk, care a anunțat că retrage actul de donație a terenului pe care e construit muzeul dacă se schimbă ceva din planurile inițiale. La fel cum și mulți dintre cei 13.000 de donatori privați, care au oferit spre expunere obiecte din colecțiile personale, amenință că vor solicita restituirea lor.

Ministerul Culturii a anunțat, pînă una-alta, că, din rațiuni economice, va comasa muzeul de la Gdansk cu memorialul bătăliei de la Westerplatte. Cînd vine vorba de traume și istorie, patriotismul începe și se termină cu bugetul de stat.

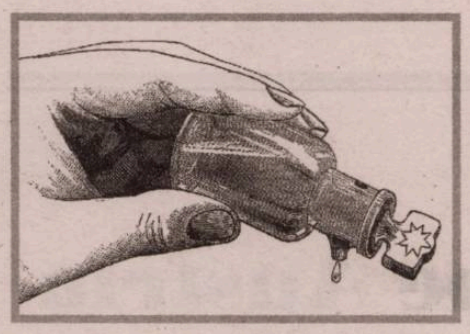

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Tobă de bătaie, tobă de carte

Cuvîntul *tobă* a intrat în mai multe locuțiuni, expresii și proverbe, care dezvoltă asocieri diferite pornind de la sensul său de bază. Lipsa de legătură imediată între scenariile și imaginile pe care le evocă termenul este singura explicație pentru aparenta nemotivare a unor expresii; altminteri, luat în parte, fiecare dintre scenarii e destul de transparent. Cuvîntul apare, popular, și în forma dobă, mai apropiată de etimon (maghiarul dob). Cele mai multe expresii și zicători pornesc de la funcția obiectului și de la contextele sale istorice de folosire: a bate toba înseamnă „a face public, a vorbi (prea) mult despre ceva" – cu referire, desigur, la un sistem tradițional de anunțare a veștilor. Stelian Dumistrăcel, în dicționarul său de expresii românești *(Pînă-n pînzele albe,* 2001), descrie în detaliu practicile tradiționale care motivează bătaia tobei în sat și la moară. Producerea de sunete mai mult sau mai puțin muzicale e relevantă în cele mai multe cazuri: ca acțiune inutilă („a bate toba la urechea surdului", Zanne, *Proverbele românilor,* II, 754) sau contraproductivă („cu doba nu prinzi iepuri", Zanne, IX, 628). În asemenea construcții, toba poate fi substituită de alte surse de sunete, ca și în ironica formulă „cearta fără bătaie e ca nunta fără tobă" (Zanne, VII, 608). Uzul social al tobei – la anunțarea unor vești oficiale, la scoaterea la licitație etc. – este prezent în mai multe dintre proverbele adunate de Iordache Golescu, în variații pe tema corupției din administrație; e vorba de atribuirea posturilor prin mituire, fără prea multă discreție: „slujbele să nu le vinzi ca la mezat, cu toba" (Zanne, VIII, 570); „slujbele pă tobă (cine dă mai mult) să dau" *(ibid.,* 567); „slujbele cu toba acolo se vînd" *(ibid.,* 317). La Anton Pann, toba apare și ca un instrument drăcesc – „Trei lucruri poartă dracul: sulă, ipingea și tobă" (Zanne, 6, 579) –, povestioara versificată explicînd rolurile obiectelor: să îmboldească la rău, să ascundă temporar păcatele și apoi să le dezvăluie public.

Ingenioasă e formula *praful de pe tobă* („nimic"), care trimite la imaginea instrumentului în plină utilizare, cînd, din pricina lovirii repetate, e clar că praful nu se poate așterne. De altfel, instrumentul de percuție evocă în primul rînd, prin modul lui de utilizare, bătaia. Legătura e transparentă în *tobă de bătaie* sau *tobă de bușeli,* expresii prezente la Ispirescu, la Zanne (în volumul IV), dar și în dicționarul academic al lui Laurian și Massim: *„tobă de bătaie* – om bătut de toți, înțeles împrumutat de la bătaia tobei de către un militar sau altcineva" (1871).

Asemănarea dintre unele construcții e înșelătoare: *tobă de bătaie* se bazează pe alte imagini decît *tobă de carte,* tot așa cum *a-i face cuiva spinarea (sau pielea) tobă* (Zanne, IV, 667; la Creangă, „să-i faci (…) spinarea dobă") e cu totul altceva decît *a i se face burta tobă* (Zanne, IV, 667). Dacă în primul caz contează acțiunea, gestul de a bate toba, în cel de al doilea definitorie este forma. În *tobă de carte, tobă* – „un tub larg și scurt de lemn, peste ale cărui capete e o piele întinsă" (Lauri-

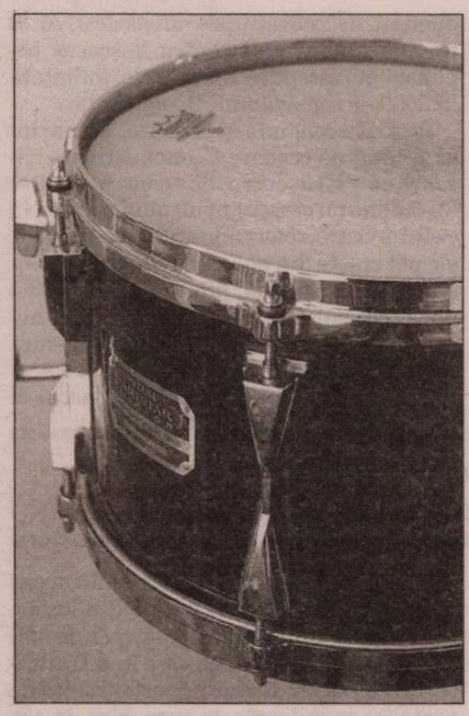

an și Massim, *Dicționarul limbii române)* – sugerează satietatea, pielea întinsă și forma de butoiaș fiind o imagine metaforică a pîntecelui plin. De altfel, *tobă de carte* (sau *de învățătură, de cultură* etc.) e doar o variantă a expresiei care circulă destul de mult și în forma *burduf de carte.* Iorgu Iordan explică această etimologie în *Stilistica limbii române*. Recipientul umflat, doldora de conținut, e o metaforă atestată și în alte combinații lexicale: *tobă de bani* și chiar, în zilele noastre, *tobă de fotbal* („Tobă de fotbal. A furat meserie de la Ronaldinho, Beckam, Neville", prosport.ro). În culegerea lui Zanne, expresia *tobă de carte* este descrisă ca avînd inițial un sens ironic: „vrînd să ia în derîdere pre cel ce se laudă că știe carte pe cînd, la drept vorbind, nu știe nimic" (V, 148). E formula comică din teatrul lui Alecsandri, în traducerea Chiriței: *tambour d'instruction*. Astăzi, *tobă de carte* nu mai e foarte transparent pentru vorbitor, sunînd în română aproape la fel de ciudat ca în absurda traducere pseudofranceză.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

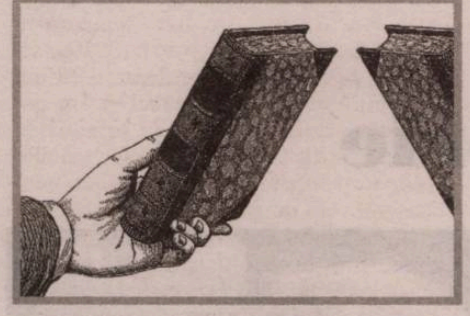

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Taine

Cum de nu doar bieții oameni luați cu amănuntul, ci și nații întregi cu ridicata pot avea o memorie atît de scurtă e pentru mine o mare taină. De cum a căzut comunismul ne-am gîndit să punem și învățămîntul pe-un calapod nou, sănătos, democratic. Intrați în zodia libertății, se cuvenea să ascultăm vocea celor mulți și obidiți. Numai că vocea asta intona simultan lucruri diferite, ba chiar care se băteau cap în cap. „Vrem la școală", strigau unii, așa că li s-au deschis peste noapte porțile a multe-multe facultăți, ba chiar universități, răsărite prin toate ungherele țării, precum ciupercile de sub frunziș. „Mai lăsați-ne în pace cu școala", țipau alții, așa că au fost miluiți cu doi ani zăbavă – să-și vadă fiecare de pofta inimii după încheierea gimnaziului. Bună socoteală. Mai tăiem de aici, mai înnădim acolo, să iasă croiul pe măsură. Dup-aia s-a văzut că un absolvent de școală de numai 14-15 ani e sortit tăierii frunzei la cîini, că de angajat nimeni n-are voie să-l angajeze. Că doar, Doamne ferește, n-o să muncească la negru. S-a mai tras un croi, cu începerea școlarității la abia 7 ani împliniți și cu generala de cinci clase, dar nici n-a apucat să fie probat, că era clar că strînge la coate. Așa că, exceptînd introducerea clasei pregătitoare, s-a ajuns, tîrîș-grăpiș, de unde plecaserăm, cu un liceu retezat pe din două, jumătate obligație, jumătate desfătare, doar că nu le mai zice „trepte", ci „cicluri" și că între ele nu mai e încă un examen de admitere care, oricum, pare să cam fi fost de prisos. Că vechea structură își dovedise cu vîrf și îndesat falimentul în „vechiul sistem", pare să fi uitat cu toții. Desigur, nu poate fi vorba, într-un nou sistem, de o structură veche. Ea se primenește de la sine, în virtutea legilor de funcționare a sistemului. Așa, de pildă, școlile profesionale nu mai pot fi școli profesionale. Ele, precum pasărea Phoenix, renasc drept școli de arte și meserii. Și tot așa.

Azi pare că intrăm într-o nouă etapă amnezică, pe măsură ce ne apropriem tot mai larg și mai vehement comandamentul legăturii dintre studii și piața muncii. Tocăm, ni se spune, banii contribuabililor de pomană, pregătind absolvenți de care nimeni nu are nevoie. Am invadat, ni se spune, piața muncii cu diplome de prisos, care nu au nici o căutare. Mai că-mi vine să întreb care piață a muncii. E cumva vorba despre cea din România? După mine, e una decrepită și confuză. Dar, în fine, nu mă bag, nu mă amestec: nu mă pricep. Atîta doar, mă gîndesc și eu să ne gîndim de trei ori înainte de a ne face un ideal din a turna educația după chipul și asemănarea ei. S-ar putea să iasă o chestie la fel de bezmetică și sclerotică. Să mai avem puțintică răbdare înainte de a proclama voinicește „un program de studii = o calificare = o meserie = un viitor de aur".

Dar nu despre asta voiam să vorbesc, ci despre amnezie. Mai rău chiar: despre ciclicitate. Despre faptul că mitul eternei reîntoarceri nu e doar un mit.

În momentul de față, evoluția învățămîntului superior românesc pare să reia ciclul străbătut de acesta în perioada comunistă. Mai întîi, în anii '50, o explozie efervescentă. Carte pentru popor. Largi cohorte de tineri invadînd porțile facultăților cu elan revoluționar, profesori făcuți sau reciclați peste noapte întru dreapta învățătură – schimbînd ceea ce e de schimbat, taman ca în anii '90. Apoi, de prin anii '70, o nouă viziune își face loc, inițial timid, apoi tot mai viguros, în învățămîntul românesc. I se spunea, în jargonul mai primitiv de pe atunci, „legătura cu producția". Asta a însemnat, de pildă, că Liceul 32, o excelentă unitate școlară cu 12 clase din cartierul în care locuiam, s-a făcut școală de pielărie și blănărie. Mă întreb cîte eforturi s-au depus pentru reconstrucția acestui liceu, actualmente sub titulatura „Nicolae Iorga".

Mai departe. La „I.L. Caragiale", unde am fost nevoit să mă strămut după încheierea gimnaziului, aveam parte o zi întreagă pe săptămînă de ceva ce cred că se numea „educație tehnologică" – înșurubam timp de șase ore niște piese pe niște tăvi de metal. Îmi amintesc că o dată, deoarece aveam inspecție în școală și ritmul nostru de asamblare, impulsionat de maistrul-profesor, devenise periculos de alert, am fost puși după vreo trei ore să deșurubăm tot și să o luăm de la capăt, că doar nu era să fim surprinși stînd degeaba. Cred că am primit, la sfîrșitul liceului, și o diplomă de tehnician electronist sau cam așa ceva.

Mai departe. În armată fiind, cea scurtă, menită fericiților care tocmai promovaseră concursul de admitere la facultate, ne-am trezit cu zvonul că facultățile la care fuseseră admiși parte dintre colegii noștri, cea de sociologie și cea de psihologie, fuseseră desființate. După cîteva zile s-a adeverit că zvonul nu era zvon, iar împricinaților li s-a cerut să declare la ce alte facultăți doresc să meargă. Spuneți și dumneavoastră: ce pot produce niște sociologi sau psihologi, afară de dezordine și indisciplină? Însă n-au fost nici pe departe singurele domenii afectate. Se pare că întreg învățămîntul teoretic a colapsat, pe toate treptele lui. Că și atunci, ca și azi, „teorie" și „teoretic" deveniseră cuvinte de ocară. Avem nevoie de oameni pricepuți, nu de oameni inteligenți.

S-au economisit, în schimb, niște bani la buget. S-au mai plătit niscaiva datorii externe, dar, după cum bine se știe, nu suficient. Iar în anii '90, cînd a început goana după specialiștii care să reconstruiască ce se dărîmase cu atîta rîvnă – ia-i de unde nu-s. Poate de pe la Uzinele „Tractorul". Sau poate de la uzina de armament de la Mîrșa – oare mai e un secret că acolo se fabrică blindate, nu biciclete? – unde a fost trimis un coleg de facultate, absolvent de limbi orientale, prin repartiția obligatorie de la final de studii. Iar acolo i s-au repartizat și sarcinile de serviciu: să vegheze asupra copiatorului instituției. Opt ore pe zi. Chiar așa.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

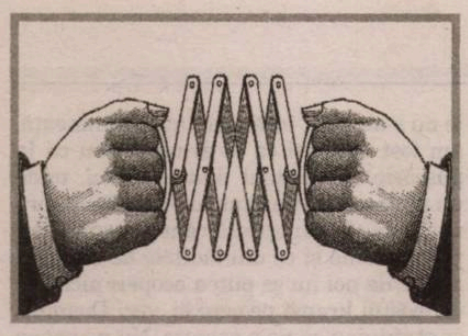

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Vreau să trăiesc mai multe existențe“

– dialog cu Maia MORGENSTERN –

E o mare actriță, cu o carieră îndelungată și frumoasă. De cîtva timp, este și directoarea Teatrului Evreiesc de Stat, ceea ce e o cu totul altă meserie. De curînd a avut loc la TES, în clădirea proaspăt renovată, un Festival Internațional de Teatru Idiș. Am invitat-o, așadar, pe ***Maia Morgenstern*** *la o discuție despre festival și despre specificul teatrului evreiesc.*

De unde a apărut ideea de a organiza un festival internațional de teatru idiș?

E o dorință mai veche a teatrului nostru. A fost o ambiție aproape nebunească, mai ales că teatrul nostru, de doi ani încoace, s-a aflat pe drumuri, abia ce am pășit. Acum reintrăm în teatru, dar nu totul funcționează la parametrii pe care i-am dori; și e normal să fie așa, și e normal să ne reobișnuim cu toate. Festivalul Internațional de Teatru Idiș e un proiect curajos și o încununare a unei existențe de 140 de ani, pentru că teatrul evreiesc s-a născut în România, la Iași, la Pomul Verde, întemeiat de Avram Goldfaden. Astăzi se pune întrebarea: cui îi mai trebuie, ce mai este acum și ce va mai fi mîine teatrul de expresie idiș?

Și care e răspunsul?

Răspunsul se află în sălile arhipline de la festival. Am avut două-trei evenimente pe zi: spectacole, concerte, *workshop*-uri. A existat un moment important pentru noi: Teatrul Evreiesc din București și Teatrul Național Idiș din New York Folksbiene au creat o coproducție, *Nuntă în Fernwald,* un spectacol-lectură. Prejudecata din noi dă alarma și credem că or fi existat niște domni actori și niște doamne actrițe care citeau niște texte. Nu. A fost un spectacol în toată puterea cuvîntului, cu situații de lumini, cu decoruri și costume, cu proiecții, cu traducere simultană. Am ținut textele în mînă pentru că acest miracol s-a întîmplat în cinci zile: actorii de la Folksbiene au sosit pe data de 16, pe 17 am început repetițiile și pe 22 am avut premiera. Și a fost posibil. După părerea mea, foarte interesante au fost *workshop*-urile susținute de personalități ale culturii idiș de astăzi. Teatrul Evreiesc de Stat din București și teatrul de expresie idiș în general nu se vor un muzeu (deși n-am nimic împotriva muzeelor, dimpotrivă). Misiunea teatrului este de a duce mai departe tradiția culturii idiș. Doamna Mia Leontescu îl cita foarte frumos pe unul dintre directorii importanți ai TES, Franz Auerbach: „Tradiția teatrului evreiesc este inovația“. Poate suna paradoxal, dar teatrul caută mereu mijloace noi de a se reinventa, de a fi precum o punte între tradiție și expresia nouă a teatrului de azi. Cui se adresează teatrul de limbă idiș? Publicul care a fost prezent ne îndreptățește să credem că are cui să se adreseze. Au fost și concerte de muzică klezmer, spectacole de comedie, drame, teatru-document. Iar coproducția cu Folksbiene a fost un exemplu de teatru-document: autorul, H. Leyvik, a venit din SUA în Europa imediat după Război și a stat de vorbă cu supraviețuitorii lagărelor. Idișul este același, este o limbă universală, dar se pronunță diferit în diferite locuri. Ne făceam probleme pentru asta, dar regizorul Motl Didner ne-a spus că nu este nici o problemă, asta oferă autenticitate spectacolului, pentru că supraviețuitorii veneau din locuri și culturi diferite.

Cum vedeți evoluția festivalului, după această primă ediție?

A fost o ediție reușită și se cuvine să aduc mulțumiri întregii echipe care a lucrat. Uităm un lucru important: pentru publicul care vine în clădirea Teatrului Evreiesc, poate pentru prima dată, e nevoie de traducere. Traducerea simultană nu e un lucru ușor, cere o concentrare cu totul specială. În cazul spectacolelor noi, invitate, efortul a fost și mai mare. Așa că am cuvinte de laudă și de mulțumire și pentru traducători, și pentru echipa de la marketing, și pentru toți. Am avut și din partea invitaților noștri numai cuvinte de laudă și de mulțumire; și de uimire față de profesionalismul întregului colectiv. E prima ediție și ne-am bucurat și de sprijinul factorilor de decizie: Primăria Municipiului București, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Culturii, UNITER, ICR. Îmi place să cred că acest festival este și o dovadă că teatrul de expresie idiș are de ce să continue. Și atrage atenția că aici, în România, este un centru care poate atrage interesul internațional pentru ceea ce înseamnă cultura idiș.

TES prezintă spectacole în limba idiș (cu traducere smultană, așadar nu numai pentru cunoscătorii acestei limbi). Dar e prezent în peisajul teatral din România și cu alte spectacole. Prin ce se particularizează TES, există un specific al său?

Actorii noștri sînt expresia cea mai pură a actorului total. Pentru că avem spectacole în limba idiș, unde există tradiția de a juca o formă de teatru, dans, vodevil, operetă, musical, îmbinată cu evoluția teatrului de azi. Se cere adevărul, se cere o conectare la realitățile teatrului de azi, un sincretism al artelor. Și foarte multă autoironie – poate asta caracterizează teatrul nostru. Noi am jucat spectacole și cu doi oameni în sală – o fi de bine, o fi de rău? E o formă de a supraviețui, de a evolua, de a arăta un mod de a transmite, o formă de energie. Este efortul nostru, al actorilor, de a aduce adevărul, energia într-o limbă pe care nu o lăsăm să moară, într-o cultură vie și pitorească, cu o tradiție a unui fel de joc care duce spre *commedia dell'arte,* dar nu numai. Toate acestea caracterizează expresia artistică a teatrului nostru.

Clădirea teatrului a avut de suferit și a fost renovată. A fost greu?

Clădirea suferă de multă vreme și lucrurile sînt în continuare complicate la nivel juridic. Teatrul Evreiesc de Stat este o instituție publică de cultură aflată în subordinea Consiliului General al Capitalei. Clădirea teatrului este monument istoric; felul în care a fost dată în comodat ne-a creat dificultăți în ceea ce privește consolidarea și renovarea. Un accident – o furtună a smuls acoperișul – a declanșat decizia de a o renova. Ceea ce a determinat decizia a fost hotărîrea actorilor de a juca în stradă. În luna februarie am jucat în stradă, în zăpadă. Asta a atras atenția tuturor. Am fost certată puțin – „Ce-i ăsta, un protest?“. Sînt recunoscătoare colegilor mei pentru acest act de curaj. Și așa a început reparația. Între timp am jucat pe unde am putut, pentru că ne-am bucurat de solidaritatea altor teatre din București. Am jucat și în biblioteci, și în spații independente. N-a fost ușor, condițiile în care am supraviețuit au fost uneori umilitoare. E splendid să vorbești despre spiritul de sacrificiu, dar la un moment dat te apucă disperarea. Teatrul a fost și jefuit, pentru că ne țineam echipamentul tehnic și recuzita în clădire. Acum, ce-a fost greu a trecut. Am revenit, pas cu pas, la noi acasă.

Cum e pentru o actriță să devină manager?

Nu e ușor și nu totdeauna e plăcut. Am încă foarte multe de învățat și iarăși trebuie să mulțumesc echipei Teatrului Evreiesc de Stat, oamenilor de nădejde și de încredere care nu mă lasă să greșesc. Căci uneori pot să greșesc, să nu înțeleg toate detaliile. La început, mă uitam pe un buget și voiam să înțeleg tot. Ultimul articol

> *„Nu mi-am dorit să fiu manager. Știți care e femininul de la manager? Menajeră.“*

era „alte cheltuieli“. În primele zile ca director mă apucase o panică și o disperare, mi se părea că e o sumă mult prea mare la „alte cheltuieli“ și că cineva își bate joc de mine. Oamenii m-au lăsat să-mi consum adrenalina și apoi mi-au spus ce era acolo: „Spectacole, doamnă, spectacole“. Am înțeles așadar că la „și alte cheltuieli“ intră spectacolele, motivul pentru care trăiește de fapt un teatru. Mi se pare în continuare o aberație, o glumă de *Urzica.*

De ce ați acceptat rolul de director?

Nu mi-am dorit să fiu manager. Știți care e femininul de la manager? Menajeră. Nu mi-am dorit acest post pentru că îmi ia din timpul pe care trebuie să-l acord creativității, studiului, gîndului pentru un proiect sau altul. Dar încerc să-mi fac treaba bine și cred că teatrul nostru are ceva de spus. Încurajez în fiecare actor dorința de a face și altceva, de a se dezvolta și astfel. Cred că o anumită încredere pe care trebuie s-o cultivăm în noi ne face să știm a coagula, a aduna, a realiza. E bine că actorii sînt implicați și în alte proiecte; cu o înțeleaptă programare și de perspectivă a activității artistice, lucrurile pot să funcționeze. Nu trebuie să uităm că fără multe lucruri se poate face teatru, dar fără actori nu se poate.

Chiar dacă aveți și un rol de manager, jucați în continuare. V-ați dus chiar pînă la Turda pentru a juca un rol…

A fost una dintre dovezile clare că în trei săptămîni, alături de un grup de tineri excepționali, de domnul Mihai Măniuțiu și de doamna Narcisa Pintea (directoarea Teatrului din Turda), s-a putut face un spectacol pe care eu îl iubesc foarte tare, *La ordin, Führer!* de Brigitte Schwaig. Domnul Mihai Măniuțiu a lucrat cu noi, doamna Andreea Gavriliu a coordonat mișcarea scenică; am lucrat 12 ore pe zi. Am acceptat cu toată inima și cu toată dragostea acest proiect. A fi aleasă de domnul Mihai Măniuțiu pentru a interpreta un rol e un dar pe care ți-l face soarta, îmi doream de mult acest lucru. Cînd am citit textul, nu am înțeles nimic. Mă speria foarte tare. Am luat temperatura prejudecăților mele – erau acolo, viguroase. Apoi, alături de domnul Mihai Măniuțiu, am descifrat textul și am găsit și sensul, motivul: bunele intenții cu care este pavat iadul, frumoasele, nobilele principii (solidaritatea, dragostea, loialitatea, nevoia de a fi util, spiritul de sacrificiu). Și felul cum umanitatea întreagă, în nevoia de sens al existenței, poate fi manipulată, păcălită, condusă.

Ați devenit actriță în vremuri complicate, cînd teatrul era supus cenzurii. De atunci am parcurs cu toții un timp al libertății și al schimbărilor. Cum vi se pare acum peisajul teatral, cu vechile instituții, dar și cu proiecte independente, și cu o „scenă alternativă“?

Cred că teatrul este expresia societății (n-am pretenția că sînt prea originală). Sînt forme de teatru care se nasc, care mor, care se luptă sau se completează una pe alta, sînt mode care se succed, modalități de expresie diferite. E nevoia societății de a se răsfrînge în oglinzi, de a se vedea pe ea însăși, de a-și striga nevoile și durerile, de a atrage atenția asupra problemelor, de a se lupta cu ceea ce are de luptat, de a se ține cu dinții de ceea ce vrea să păstreze și să ducă mai departe. E absolut normal. Din ce în ce mai mult, oamenii tineri, copiii și adolescenții au nevoie de teatru, au nevoie să se exprime. E o formă de a-și ascuți antenele, de a trăi și altfel. E o formă de curaj. E o formă de a afirma „vreau să trăiesc mai multe existențe“. N-o pot face în viața reală – atunci trec în vis, în arta teatrului sau în arta filmului. Pot să fac un film cu telefonul, pot să joc pe o scîndură sau pe două butoaie, am curajul să strig lumii, părinților, societății, atotputernicilor zilei *altfel* decît în manifestații de stradă sau pe Internet. Teatrul e comunicare.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

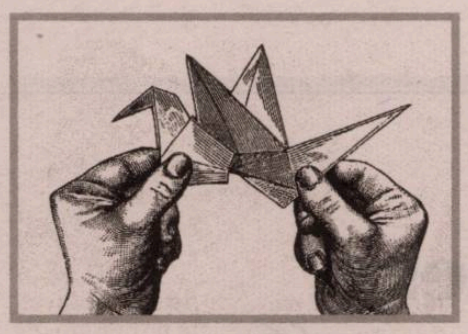

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Salam prăjit

Dosarul *Dilemei vechi* de acum două săptămîni, despre ce se mînca în comunism, m-a dus cu gîndul la anecdota cu paradoxurile, care circula prin anii '80. Se constata atunci că în magazinele alimentare nu se mai găsea nimic, că rafturile erau goale. Dar deși nu se găsea nimic, paradoxul era că toți oamenii aveau frigiderul și cămara pline. Deși aveau frigiderul și cămara pline, paradoxul era că oamenii erau nemulțumiți. Deși oamenii erau nemulțumiți, paradoxul era că toată lumea aplauda. De fapt, oamenii aveau frigiderele pline pentru că își făceau provizii cum puteau, tocmai din pricina penuriei permanente, care le provoca și nemulțumirea. Aplauzele erau cu totul altceva, foarte greu de explicat cuiva născut mai tîrziu. În mizeria generalizată, fiecare se descurca cum putea, unii, aplaudînd... Dar subiectul mîncării în comunism îmi aduce în minte, printre altele, două întîmplări care m-au marcat.

Într-o vară mă nimerisem la Mamaia cu un prieten. Cîteva zile la Savoy, un hotel proaspăt construit și unul dintre cele mai bune. Nu știu cum s-a făcut că n-am cheltuit toți banii, iar în ultima seară aveam cîteva sute bune de lei în buzunar. Ni s-a făcut foame și, cum nu mai aveam cina asigurată la hotel, am pornit prin stațiune în căutarea unui restaurant. Cu banii pe care-i aveam, teoretic, ne-am fi putut ospăta (și chiar îmbăta) serios. Dar luînd restaurantele la rînd, ne loveam de cerbicia unor chelneri care ne spuneau ba că mesele sînt rezervate, ba că nu mai au nimic de mîncare, ba că s-a închis bucătăria. Era pe vremea aceea o lege care obliga toate localurile să închidă la ora 10 seara. Un decret despre care se spunea că vine direct de la Ceaușescu (de unde altundeva?). Administratorul lagărului care era atunci România nu suporta să audă muzică și lume care petrece după ora stingerii, nici chiar în stațiuni. Oamenii trebuiau să se culce devreme și să se scoale în zori, perfect pregătiți să construiască socialismul. Mai era mai mult de o oră pînă la 10, dar cum pe atunci nu era nici economie de piață și nici concurență, cei mai mulți „responsabili" de localuri preferau să închidă chiar și mai devreme decît îi obliga decretul. Încetul cu încetul, a început să ni se releve posibilitatea de a rămîne nemîncați. În cele din urmă ne-am așezat la o terasă populară de pe lîngă cazinou, pe unde părea că mai există niște șnițele cu cartofi prăjiți. După ce am pierdut minute prețioase așteptînd la masă, ni s-a spus că nu se mai poate onora nici o comandă. Degeaba am promis un bacșiș gras. Pe nimeni nu părea să intereseze așa ceva. Chelnerii dădeau impresia că vor doar să ajungă cît mai repede în pat. Presați de ora fatidică, tot mai grăbiți în raidul nostru de căutare a unui local în care să se servească orice de mîncare, în cele din urmă n-am scăpat de ce ne temeam. Ne-am trezit că totul se închisese, iar noi rămăseserăm cu buzunarele pline și cu burțile goale. Nu exista nici măcar vreun chioșc la care să găsim eugenii sau pufuleți. Ultimul lucru care ni se oferise fusese o înghețată, dar asta pe cînd încă speram că putem găsi ceva mai serios. Așa s-a făcut că, în plin sezon turistic, în acea stațiune considerată „perla" Mării Negre, ne-am culcat cu mațele chiorăind. Dincolo de foame, însă, ne chinuia neputința, umilința și revolta. Situația era de un absurd care ne întuneca mințile.

Cea de-a doua întîmplare s-a petrecut într-o toamnă, la practica agricolă pe care o făceam împreună cu colegii de facultate, la cules de struguri, în celebrul sat Cochirleni din Dobrogea. Eram fericiți că nimeriserăm la struguri și nu la gogonele sau la prășit porumbul. Locuiam în niște barăci insalubre, ca într-un fel de lagăr. Masa era mult mai proastă decît în armată. La un fel de cantină muncitorească, ni se oferea dimineața o felie de pîine neagră cu marmeladă și o băutură prezentată drept ceai, iar la prînz o zeamă chioară denumită supă (probabil similară cu cea despre care povestesc deținuții politic) și o feliuță de salam de vară care era prăjită pînă se strîngea la dimensiunile unui monede de cinci lei de atunci (cine își mai aduce aminte). Era incredibil chiar și pentru acele vremuri. Sigur, noi aveam mîncare de acasă și mai erau și strugurii – nu muream de foame. Dar hrana oferită de statul socialist pentru munca noastră „voluntară" era de-a dreptul stupefiantă. Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Într-o dimineață, am fost adunați ca la armată (sau ca la pușcărie) pe platoul dintre barăci, unde un profesor universitar cu o figură sumbră ne-a adus la cunoștință că nu ne-am îndeplinit norma și că din lădițele de struguri culese de noi nu se putea acoperi nici măcar costul hranei pe care ei, vezi Doamne, se străduiau să ne-o asigure. Nu ne venea să ne credem urechilor. Astăzi, cînd citesc teribila carte de memorii scrisă de Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor,* nu mai am nici o îndoială că întreg acel tratament descindea din modelul „de succes" care fusese aplicat deținuților politic. Nu eram nici noi foarte liberi în România acelor vremuri, dar în primul moment am înjurat și am bombănit, iar apoi n-am mai „reușit" să culegem aproape nimic, într-un fel de grevă.

Iar feliuța de salam cît o monedă pe care ni se spunea că n-o merităm mi s-a întipărit definitiv în memorie.

ready made

„Poarta a luat măsurile obișnuite: a spînzurat sau a decapitat pe cei mai de samă popi greci și cîteva sute de Necredincioși din Capitală, cari ar fi stat în legături cu rebelii. Sultanul s'a arătat blînd, mai bine zis prea slab: abia a tăiat în total cinci sute de capete de oameni de samă și de oameni de rînd, nici cu ce să se poată face o piramidă de capete.

În afară de acestea, au mai tăiat și soldații pe ascuns cîteva sute de capete."

Revista Istorică, Anul al VIII-lea, N-le 4-6, April-Iunie 1922

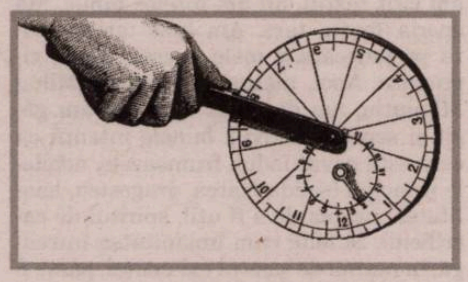

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Qin (II): Un amor de teracotă

Să spui că fascinația armatei de teracotă vine din conjuncția excepțională dintre calitate (execuție foarte bună a fiecărei piese) și cantitate (mii de bucăți) e corect, dar mascheaza cumva valoarea reală a descoperirii. Bineînțeles că șocul primar, cînd ești confruntat cu ea, se explică prin raritatea statuariei mari. Pentru un arheolog, să dai deodată cu ochii de mii de statui în mărime naturală este și mai impresionant, pentru că într-o viață întreagă de săpături nu ai șansa să găsești decît cîteva asemenea obiecte. Nu se face arheologie pentru statui – chiar primul articol al acestei rubrici era dedicat cioburilor –, dar asta nu înseamnă că statuile nu sînt descoperiri memorabile. Ce e remarcabil la armata lui Qin Shihuangdi este, dincolo de faptul că avem de-a face cu „multe statui", că ne arată conjuncția dintre o linie antică de producție industrială și individualizarea obligatorie a fiecărui produs. Războinicii au fost făcuți din elemente turnate separat de grupe de muncitori specializate (cel puțin o mie de oameni): picioare pe care se ridică un tors din colaci de argilă și pe care se asamblează brațe, mîini, cap. Foarte probabil ateliere care produceau pînă atunci conducte ceramice în serie au fost obligate să producă acum picioare și brațe. În multe cazuri, părul, mai ales dacă e în coc, este făcut într-o altă matriță și el; în funcție de grad, fiecare are un alt acoperămînt de cap – de pildă, cel în coadă de fazan pentru generali. Însă asta nu înseamnă că războinicii sînt ca jucăriile identice în loturi masive. Pentru fețe, de pildă, s-au identificat opt matrițe diferite – nas mai subțire sau mai gros, pometi proeminenți sau nu. Fața ieșită din formă e retușată la sfîrșit prin aplicații suplimentare de argilă fină. Mustața și barba sînt și ele adăugate de mînă, tot așa, cu variații. (Se pare că și poziția de stilist militar tot de chinezi a fost inventată.) Nu e doar o aspirație realistă; între altele, probabil că era important să se vadă clar că multe tipuri etnice sînt reprezentate în armată, și de-aici trăsăturile central-asiatice alături de cele mongole. Armurile sînt diferite în funcție de grad. La generali ele au o prelungire triunghiulară care protejează o zonă uneori asociată cu bărbăția. Pozițiile mîinilor și costumele sînt diferite, iar dacă am putea reconstitui exact cum erau pictate, am vedea și mai multă diversitate. Din păcate, abia în ultimii ani pigmenții au început să poată fi conservați, și acum știm cît de viu pictați erau, de pildă, arcașii (o surpriză similară au avut arheologii cu arcașul de pe frontonul templului grec al Aphaiei din Egina). Pictura presupune alte probleme de organizare – numai pentru culoarea roșie, armata a avut nevoie de două tone de cinabru. Un arcaș chinez ce îngenunchează are fața pictată verde, extravaganță care atrage și mai mult atenția asupra caracterului realist al restului trăsăturilor. Părul lui împletit e incizat cu atîta grijă încît aproape vezi fiecare fir. Un detaliu superb și maniacal mi se pare talpa încălțării (de teracotă) a arcașului, care e acoperită cu puncte de aderență în relief, distribuite inegal, dese la călcîi și în dreptul pernuțelor piciorului (cum s-ar zice, articulația metatarso-falangiană) și rare sub bolta plantară. Un alt detaliu respectabil este că generalii au burtă, care apare în statuaria indiană sau în Egipt, la Akhenaton, dar al cărei potențial estetic e ignorat de antichitatea clasică. În fine, un alt semn de realism, sau de propagandă mai ingenioasă, este că războinicii de teracotă ar fi putut avea doi metri toți, și totuși media lor de înălțime e doar discret mai mare decît media reală în dinastia Qin.

Un efort considerabil a fost făcut așadar pentru ca toate figurile astea, produse în masă, să fie totuși personalizate. Nu e valabil doar pentru soldați; nici printre sutele de cai nu sînt doi identici. Foarte discret, la spate, sub pulpanele hainei, soldații sînt ștampilați cu numele meșterului responsabil și al atelierului. Se cunosc aproape o sută de asemenea nume, din care 11 apar frecvent, numind designerii principali ai armatei. Rostul ștampilelor nu e de a le oferi lor recunoaștere, ci de a permite controlul calității. Ștampile similare apar și pe zecile de mii de arme (de data asta adevărate, de bronz cromat) ale războinicilor. Un vîrf de lance, de pildă, e inscripționat cu data (232 î.Hr.), atelierul (Guvernamental), inspectorul (Bang) și muncitorul (Mu). E interesant totuși că războinicii nu poartă nici coifuri, nici scuturi. Toate armele găsite sînt produse în masă, cu specificații exacte și componente standardizate; dacă se sparge una din piesele de bronz de la arbaletă, o înlocuiești cu o alta și gata, nimic nu trebuie recalibrat. Aici personalizarea ar fi fost contraproductivă.

Am lăsat pentru data viitoare întrebarea-cheie legată de armata de teracotă, întrebare care e evident tabu în China, dar nepopulară și în Occident, unde antieuropocentrismul pare să afecteze uneori prioritățile de cercetare cam cum le afecta și europocentrismul. Ea este: au jucat vreun rol grecii în apariția armatei de teracotă?

Sever VOINESCU

Stima și consideraţia...

Elogiul vanităţii, cea mai recentă carte în românește a lui Andrei Vieru, nu a fost de la început plănuită să fie ce este. Inițial, pianistul și eseistul român stabilit la Paris a început o carte despre invidie, provocat, cred, de spectacolul vast și complicat al invidiei profesionale în breasla muzicienilor. Scriind și explorînd tema, Andrei Vieru și-a dat seama că, de fapt, invidia nu este decît sclipirea de-o clipă sub soarele conjuncturii a unei comori interioare omenești cu mult mai interesantă: vanitatea. Invidia este fenomenul ce se cere a fi descris, dar adevărata temă de studiu, marea explicație, izvorul tuturor sentimentelor noastre, este vanitatea. Invidia, orgoliul și egoismul sînt doar fețe diferite ale aceluiași prețios diamant al sinelui: vanitatea. Iar vanitatea, pentru a se măsura, are nevoie de o scală formidabilă. Andrei Vieru a găsit-o și pe aceea...

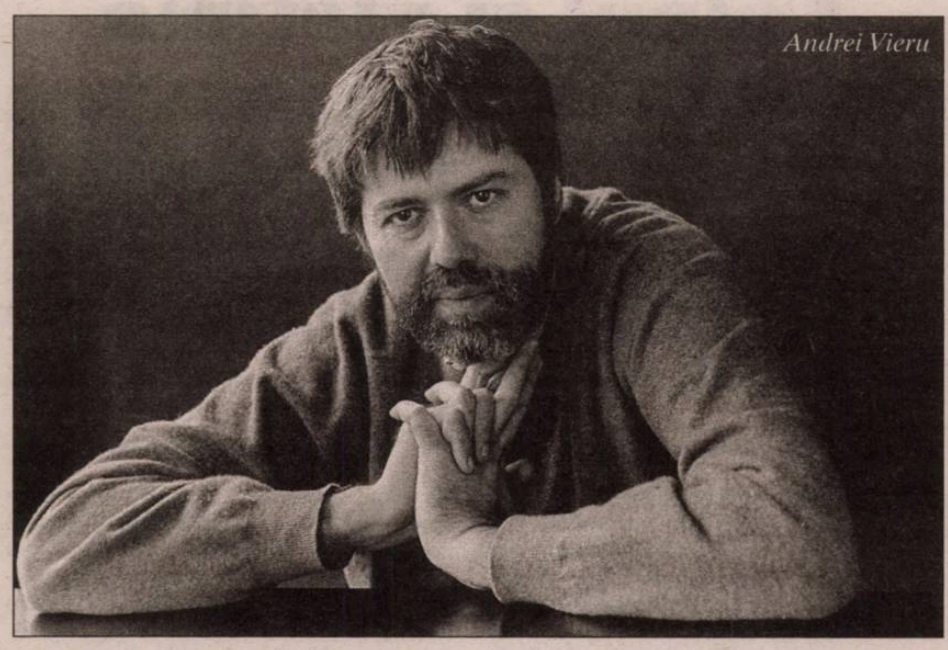
Andrei Vieru

Să cauți vreun adevăr în labirintul de oglinzi deformatoare al subiectivității este, desigur, o irosire de timp și energie, cam cum este încercarea de a umple cu apă un ciubăr fără fund. La un moment dat, Andrei Vieru pare că simte asta și are nevoie de un reper tare, cumva exterior, ca să poată construi mai departe. Așa apare problema geniului în această carte – geniul este standardul, este punctul de sprijin al lui Andrei Vieru în admirabila sa vizită prin peștera întortocheată a vanităților noastre. Firește, geniul nu este un standard al normalității, ci un standard al vanității însăși.

Pe de o parte, Andrei Vieru sugerează că dacă și geniilor le este permisă vanitatea, de ce nu ne-ar fi și nouă, răsturnînd astfel raționamentul uzual. Pe de altă parte, Andrei Vieru ne spune că vanitatea poate fi, în cele urmă, cel mai mare numitor comun care ar putea exista între noi și genii. Nu apartenența la aceeași clasă de primate ne face asemănători geniilor (ar fi prea puțin), ci vanitatea! În vanitate, ne comparăm direct cu ei, și ei se compară direct cu noi.

Cazuistica pe care se bazează Andrei Vieru în eseul său este foarte variată: literatura, filozofia, matematica, politica, micile confidențe ale unor prieteni, momente din propria biografie și, evident, muzica sînt domeniile prin care Vieru se plimbă cu grația unui prinț amuzat și puțin grăbit care nu se lasă captat de nimic din ceea ce îi arată alții, căutînd ceea ce are el în minte că trebuie să găsească: vanitatea. Și, dacă împrumuți ochiul lui preț de cîteva ceasuri, cît citești cartea, o vezi peste tot, așa cum lampa ultravioletă din trusa criminalistului vede urma papilară acolo unde ochiul liber nu o vede.

Mai jos, un fragment din *Elogiul vanității*.

Despre stima și admirația reciprocă

Cineva spunea: „În ochii omului ar trebui să conteze doar buna părere pe care o au despre el propriii lui idoli". Dacă îi inversezi forma, găsești aceeași idee la Courteline: „Să apari ca un idiot în ochii unui tîmpit e o voluptate de cunoscător rafinat".

Să displaci îmi pare a fi un scop nobil, mai ales cînd pentru a-l atinge trebuie să depui mari eforturi. Din contra, nu mă amuză deloc *să dezamăgesc* și, cu atît mai puțin, să mă dezamăgesc pe mine. Nu-mi dau seama nici eu prea bine care e semnificația acestor nuanțe...

Înalta stimă pe care o au unul față de celălalt doi nătărăi adevărați le permite să creeze, între ei, anumite „sinergii". Istoria acestor „sinergii", istoria conlucrării dintre nerozi întemeiată pe prețuire reciprocă se confundă cu istoria umanității. La drept vorbind, n-am crezut niciodată că ar fi prea mulți Bouvard și Pécuchet printre oamenii politici. Politica îi obligă pe cei ce i se consacră să facă mereu eforturi pentru a-și ascuți mintea. Oamenii care i se dedică își antrenează creativitatea clipă de clipă, gîndirea li se dezvoltă fără întrerupere, nu totdeauna echilibrat de altfel, nu totdeauna în direcția cea bună... Dacă uneori fac figură de nătărăi desăvîrșiți, e fiindcă ocaziile nu lipsesc. Iar cînd lipsesc, și le creează. Mă gîndesc la înalta stimă pe care și-o arătau unul altuia Jacques Chirac și prim-ministrul său (și sfătuitor) Dominique de Villepin. Principalul rezultat al conlucrării lor: dizolvarea Adunării Naționale, alegeri anticipate, victoria adversarilor urmată de o viață domoală și liniștită. *Pentru ei*. În definitiv, n-au fost chiar așa de nărozi precum au putut să pară.

Mi s-a întîmplat nu o dată să ascult concerte și discuri de muzică de cameră în care membrii duoului, trioului sau cvartetului nu pricepeau nimic din ce cîntau. Asta nu-i împiedica să se înțeleagă între ei de minune... Se poate întîmpla ca scriitorul să nu înțeleagă nimic din ce scrie, iar cititorul din ce citește... Uneori așa se înfiripă între unii și alții legături, afinități, atașamente...

Îmi aduc aminte de una din învățătoarele mele. Îmi spunea: „Dragoste nu e atunci cînd te simți fericit în prezența făpturii iubite; e cînd, în absența ei, simți o mare durere". Ultimele cuvinte fură pronunțate cu un asemenea elan încît...

Mai ales atunci cînd ia forma păgubitoare și totodată păguboasă a iubirii, pactul de admirație reciprocă e aproape întotdeauna încheiat în dauna spiritului autocritic și, în ultimă instanță, a stimei de sine căreia i se substituie. Și, chiar atunci cînd abrogi un tratat de venerație mutuală, stima de sine și spiritul autocritic, departe de a renaște din cenușă, concură prin însăși absența lor la destrămarea definitivă a alianței. Pierderea spiritului autocritic și a stimei de sine rămîn, cred, sacrificiile cele mai dureroase pe care le face omul pe altarul prețuirii reciproce.

„Se poate întîmpla ca scriitorul să nu înțeleagă nimic din ce scrie, iar cititorul din ce citește..."

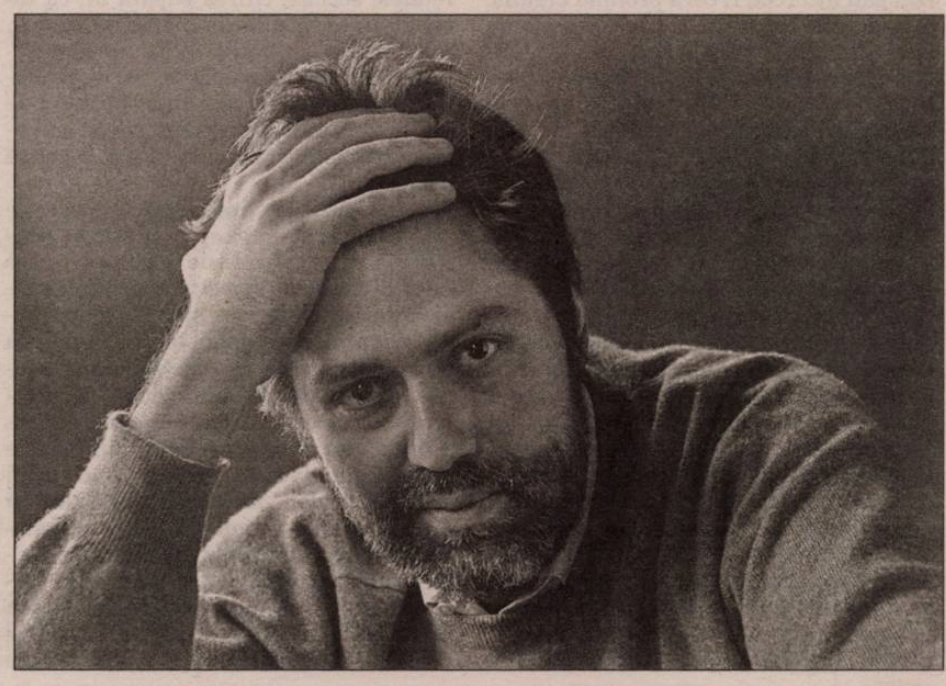

PUBLICITATE

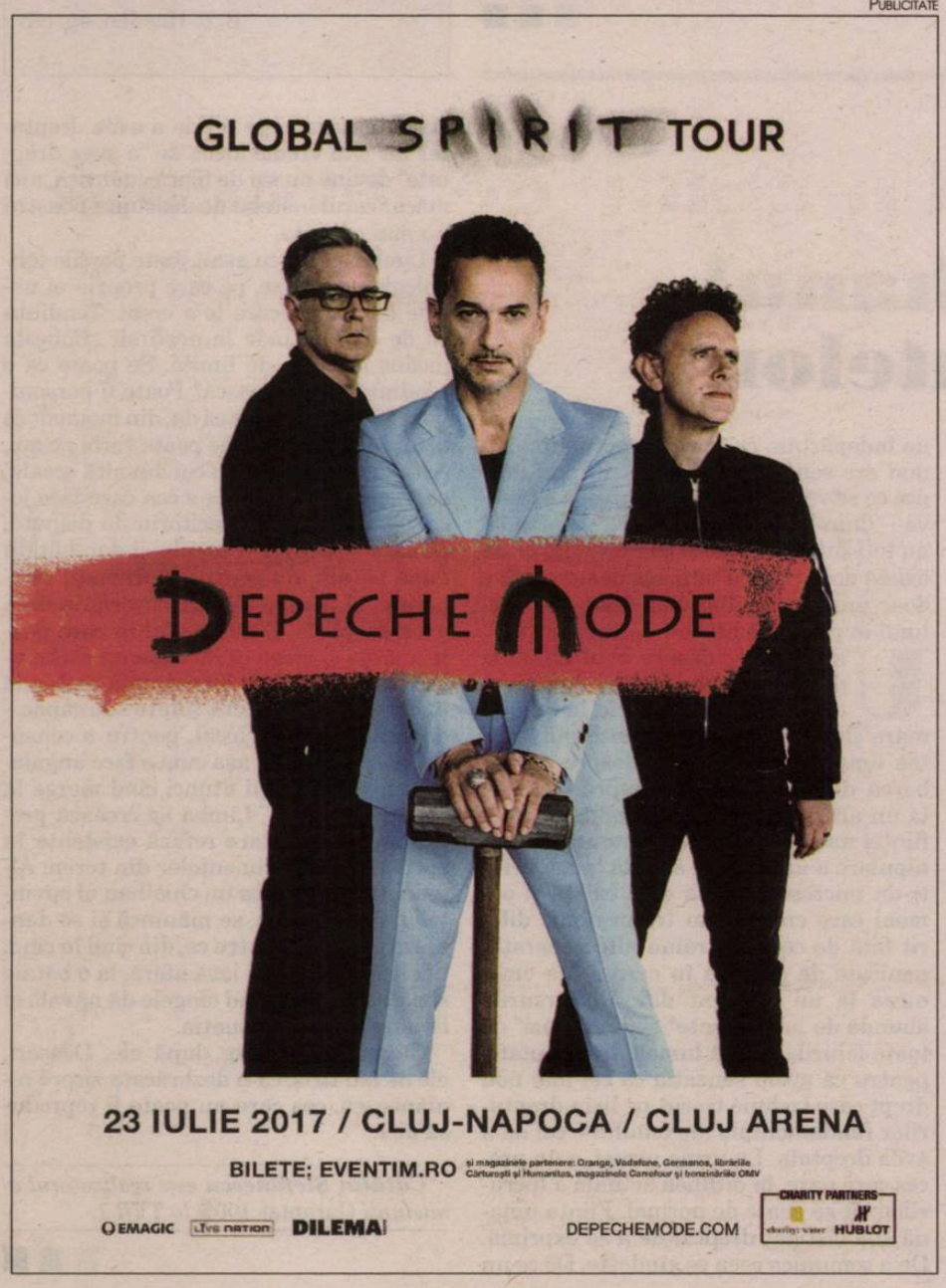

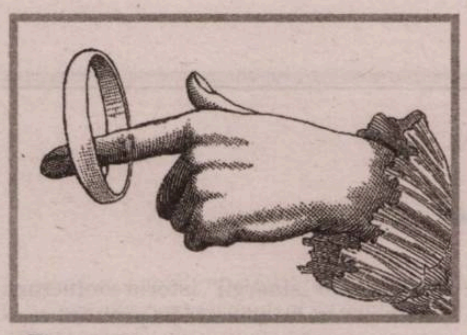

Selma IUSUF

legende **urbane**

Călăul și victima

În murmurul potolit al celor care erau în autobuz, așteptîndu-l să închidă ușile și să o ia din loc, vocea ei a izbucnit ca o rană deschisă: „Du-te, du-te, hai, ridică-te și bagă biletul acolo. Da, hai, dă-mi odată plasa asta, dragă, că te moșmondești ca mama mare, zău așa? Hai, uite acolo aparatul...“ Și tot așa, cu o voce grozav de supărătoare, un ton sumețit, de directoare de școală de corecție, vorbește tare-tare ca să-și facă public, reușește. Aproape toată lumea se întoarce să vadă cine e femeia asta îngrozitoare.

Stă, umflată de importanță, pe unul dintre locurile mai înalte, la geam. Are părul vopsit blond, scurt și o față aprigă. Sprîncene pensate într-o continuă mirare, încondeiate nefericit cu mult creion negru, care sînt într-un contrast bulversant cu o gură bosumflată și dominatoare, fălcile încleștate îngropate în două rînduri de guși. Femeia se foiește necontenit în locul ocupat, fosnește și se culcușește ca o cloșcă cu penele înfoiate. Vorbește așijderea, cloncănit. Cel urnit din loc și ghidat centimetru cu centimetru în văzul și auzul tuturor e bărbatu-su. Fes, geacă, pantofi oarecare, pantaloni de trening. O pungă în mînă cu care, evident, nu știe ce să facă pînă cînd, exasperată, i-o smulge cloșca din mînă. „Dar haide, dragă, taxează biletul!“

Sîntem cu toții, turiști oarecare, străini, localnici, într-un autobuz în gara din Brașov. Capăt de linie, șoferul mai adastă pînă să plecăm. Femeia neplăcută are toată scena pentru ea. N-avem nimic de văzut deocamdată pe fereastră, învîrtim telefoanele, ne foim pe scaune, ne-am fi plictisit fără ea.

Iar ea e fix genul de persoană care se produce prin vagoane de tren, în călătorii lungi și plicticoase în care se leagă conversații oarecare, e cea care face de regulă ordine la o coadă, e prima care comentează un incident în public, prima care-și spune părerea și ohooo, are păreri turnate în beton. Trăiește parcă doar ca să-l ghideze pe nefericitul ăsta care îi e soț și să-l facă de rîs în fața tuturor. Nu și-a propus conștient să facă treaba asta, pur și simplu aici au ajuns amîndoi după – probabil – zeci de ani petrecuți împreună. Ea – voluntară, băgăreață, dominatoare, el – resemnat, moale, indiferent, cu gîndurile în altă parte, absent, golit de viață și voință.

Nefericitul taxează biletele, se întoarce la locul lui și se așază lîngă granitul de încredere în sine din care e clădită nevastă-sa. I se pune iar în brațe punga cu care nu știa ce să facă și i se poruncește „să scoată senvișurile alea odată!“. Bestia înfoiată îl ghidează pe amărît gest cu gest – m-am întors chiar să văd dacă omul nu era cumva slab de minte de avea nevoie de atîtea indicații. Nu era. Era doar secătuit de orice substanță vitală. Ochii lui erau goi ca pustiul și reacționa moale la tot ce-i spunea gardianul ăla de alături. Mi-am zis ca asist la întruchiparea unui clișeu obosit, îndeplinit cu acuratețe pînă la ultima și cea mai fină nuanță. Nu aș fi crezut altminteri că așa ceva chiar există în realitate și nu mi-aș fi imaginat cît mă putea scoate din sărite combinația asta de personaje. Totul era de prost-gust, ca o ficțiune penibilă, o scenetă de doi lei.

O vreme, preț de vreo două îmbucături, femeia a tăcut. Și lumea din autobuz pare că a oftat un pic ușurată – bine că l-a mai slăbit pe molîul ăla și bine că a tăcut puțin! Pauza n-a durat mult, vocea cloncănitoare a început să-i ordone omului să scoată merele din sacoșa aia nenorocită, omul pare că nu le găsea sau nu se mișca destul de repede, nu știu. Între timp, *dominatrix* a povestit – pentru noi toți și pentru nimeni – cum i s-a furat poșeta din parc în timp ce aștepta o amică – „a dracului de ștoarfă! Că întîrzie tot timpul, dar de acu' s-a terminat, să n-o mai vadă!“

„A dracului de ștoarfă!“

Omul reușește să găsească merele. Scoate unul imens, roșu și lucios pentru ea, și unul micuț și firav pentru el. Clișeul era grafic complet. Eu așteptam încă o revoltă superbă în autobuzul numărul 4 din Brașov. N-a fost. Am dat în schimb de o variantă obosită a sindromului Stockholm. Ei bine, omule, o meriți!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Portretistică (II)

„Pe acești nelegiuiți – *outlaws* – îi chemă Ioan Vodă, cu leafă mare, la luptă contra sultanului Selim. Douăsprezece centurii de bravi veniră la chemare. Era pe la mijlocul lui martiu: primăvara română începea a-și dezboboci frumusețile; Ioan Vodă se afla în corturi la marginea Iașului, pe întinsa cîmpie de la Copou. El făcu cozacilor o primire strălucită: le ieși întru întîmpinare, încungiurat de floarea boierimii, cu împușcăturile tunurilor și zgomotoasa armonie de trîmbițe, tobe, fluiere, tîmpene... Urmă un prînz, după care toți cozacii căpătară generoase daruri de aur și argint. Șase buți cu vin fură desfundate pentru scumpii oaspeți, cari le deșertară cu veselie în sănătatea lui Ioan Vodă. «Nu sînteți decît o mie două sute – le zise principele – dar fiecare sută face cît o mie!» Cu toată puținătatea mijloacelor sale, deciziunea lui Ioan Vodă de a sfărîma robia otomană era bazată nu pe temeritate, ci pe cea mai profundă convicțiune că va putea reuși: El știa ce poate el însuși! El știa ce pot românii! Ioan Vodă studiase arta militară la poloni, la tătari, la germani, la turci; și imensa-i inteligență, apropiindu-și în sinteză toate rezultatele progresului epocei, merse și mai departe. Astfel, noi vedem cu admirațiune că principiile sale ostășești, elaborate prin propriul său geniu, diferesc, în mare parte, de ale tuturor domnilor români de mai nainte; diferesc, în mai multe privințe, chiar de starea lucrurilor de atunci la popoarele cele mai civilizate; și se înrudesc de minune cu preceptele științei de astăzi. “

B. P. Hasdeu, op. cit.

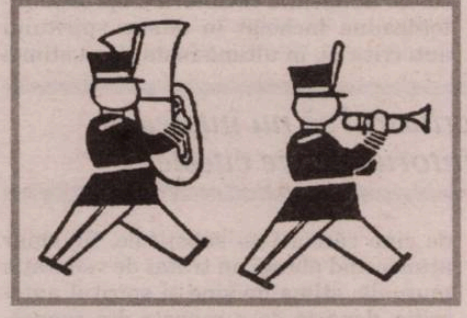

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Chiolhanul cuvintelor

Limba pe care o vorbim – sau care ne vorbește – ne-a luat tîrîș, la vale. Fenomenul seamănă cu o imagine excepțională dintr-o zicere românească, fără perdea, imposibil de reprodus aici. Nu are legătură cu vorbitul corect sau incorect. E ceva profund organic și energetic totodată. E mult dincolo de orice discuție despre formă, despre limbaj, despre convenții. Și nu se referă doar la limba pe care o vorbim aici, la noi, ci la Limbă, la oceanul în care plutim cu toții, din adîncul vremii, de la început.

Pe măsură ce s-au deschis porți de comunicare greu de imaginat cu niște ani în urmă, cuvintele au început să migreze în toate direcțiile. E o invazie de dimensiuni colosale, care precedă cu mult valurile de migrație umană contemporană. Valuri pe care, altminteri, le-a și generat. Explozia gadget-urilor de toate felurile, puzderia de aplicații, conectarea, abisul halucinant al rețelei planetare sînt tot atîtea teritorii noi din care țîșnesc cuvinte, gheizere cosmice de zgomot și culoare. Unii spun că peste tot se vorbește mai prost, mai sărac, mai artificial, mai altfel decît acum cîteva zeci de ani. Se înșală. Se vorbește, pur și simplu, incomensurabil mai mult. La fel e și cu cititul. Unii se plîng că nu se mai citește. Ba se citește. Enorm. Dar nu despre citirea cărților e vorba, ci despre actul în sine al citirii. De la titrajele și benzile cu informație ale televiziunilor, care nu se opresc niciodată, la firme și indicatoare, ambalaje, formulare imprimate, instrucțiuni de folosire, prospecte, mesaje scrise pe telefon sau pe rețelele sociale, citirea capătă un cu totul alt înțeles. Materia Limbii a intrat în coliziune cu antimateria Ei, iar fenomenul nu e vizibil din nici un loc de pe Pămînt, pentru că nu mai e un spectacol de pe cerul existenței noastre, ci un mecanism care cuprinde absolut tot, o gaură neagră.

Disputele terminologice, despre ce mai sînt dreapta și stînga politice, zvîrcolirile ideologice care nasc liberalisme conservatoare sau conservatorisme liberale, efectele globalizării, neantul consumerismului, migrația economică, viziunea contemporană asupra drepturilor omului, noile perspective teoretice din filozofie, etică, antropologie, sociologie, religie, milioanele de școli de gîndire, secte, grupuri, aripi ale grupurilor, asociații, narațiuni și contranarațiuni, limbajul de programare în toate chipurile sale, genunile fizicii cuantice, inteligența artificială, toate astea și încă multe altele fac în așa fel încît ideile clasice de „semnificație“ și „sens“ să devină niște constelații de care ne îndepărtăm cu viteză ametitoare. Nu mai are sens nici măcar să vorbim despre ce se va fi aflînd – dacă există așa ceva – dincolo de gaura neagră. Pentru că nu toți sîntem de acord cu existența ei, ea există doar pentru unii, iar pentru alții e doar una dintre alarmele false ale unei lumi în plină modificare de substanță.

Unii vorbesc despre noul Babel și despre diavolul care-și face mendrele, dansînd frenetic, în cel mai mare club pe care-l poate închipui mintea umană. Alții vorbesc despre schimbarea de paradigmă și despre trecerea la un alt fel de a înțelege fundamentele ființei umane. Unii cred că totul e o manipulare a unora care se uită la noi printr-un microscop, după cum există și oameni care cred că nu trăim nimic diferit față de ceea ce trăiau alte generații, panicate de direcția în care o lua omenirea la un moment dat. Discursurile abundă de „argumente“ și de „dovezi“ de toate felurile. Toată lumea are dreptate, pentru că avem senzația că cel mai nou drept care trebuie trecut pe lista drepturilor fundamentale ale omului e cel de a avea dreptate. La urma urmei, e un proces care pare, în ordinea actuală a lucrurilor, cît se poate de normal. Ființa umană și-a cîștigat dreptul de a se exprima. De a comunica ceea ce gîndește. De ce nu și l-ar cîștiga și pe cel de a avea dreptate? Iar cîtă vreme ideea de “a avea dreptate“ devine un soi de fizică cuantică, nici măcar cerul înstelat de deasupra noastră nu mai e limita.

Limba a luat cu asalt toate porțile tehnologice deschise, pe care propria ei nevoie de comunicare le-a creat. Tendința Ei de a se întinde la nesfîrșit zîmbește jucăuș la ideea de limită. Se poate ca o tendință să zîmbească? Poate fi personificat așa ceva? Sigur că da, din moment ce acceptăm că Limba ne poate vorbi pe noi. Asta dacă nu intervin cei din altă școală, care spun că Gîndirea e cea care face jocurile. Și-ncepe alt teritoriu de dispută, pe care cuvintele îl umplu și dau bătălii după bătălii, nu pentru supremații temporare, ci pentru nevoia devorantă de a avea dreptate. E momentul în care poate apărea și ideea că, în absența războiului real și total, în starea asta ambiguă în care conflictele sînt ținute sub capac – delimitate cumva local, pentru a consuma energia lumii, așa cum o face angajatul unei corporații atunci cînd merge la sala de fitness –, Limba își creează propriile războaie, care refuză existența în eprubetele experimentelor din teren. Alteori, totul arată ca un chiolhan al cuvintelor, unde se bea, se mănîncă și se dansează sălbatic, pentru ca, din cînd în cînd, unele dintre ele să iasă afară, la o bătaie sănătoasă, pînă cînd sîngele dă năvală și liniștește un pic situația.

Cuvintele ne trag după ele. Deseori, ele ne iau tîrîș, ca-n dezbrăcata zicere românească, cea care nu poate fi reprodusă aici.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Teocrația (I)

Surprinzătoarea apropiere și apoi interacțiune dintre comunitățile creștine și curtea imperială romană în cursul secolului al IV-lea, iar apoi cvasi-contopirea dintre Imperiu și Biserică în secolele V, VI și VII, au dat naștere în interpretările teologice și istoriografice ale acestei realități conceptelor de *teocrație* (termen utilizat cu precădere în gîndirea protestantă și la Hegel, preluat de bizantinistul Steven Runciman), *cezaropapism* (originar dintr-o formulă juridică din secolul al XVIII-lea), *simfonie bizantină* (Serghei Bulgakov), *teologie politică* (Carl Schmitt și Erik Peterson) și *Ortodoxie politică* (Hans-Georg Beck). Pe de o parte a fost nevoie de aceste concepte pentru a înțelege cum și de ce s-a petrecut această osmoză, de ce a devenit creștinismul aproape consubstanțial cu Imperiul Roman, pe de altă parte, în mod inevitabil, istoriografia modernă a transpus preocupări și polemici contemporane contrase în aceste concepte asupra acelei epoci îndepărtate.

Termenul teocrație s-a încărcat cu conotații polemice începînd cu Reforma, iar Hegel l-a condamnat definitiv dîndu-i sensul de regim al alianței dintre tron și altar în monarhiile catolice dinaintea și din vremea Revoluției franceze. Ca regim politic, sensul a fluctuat între monarhie de drept divin și clerocrație sau ecleziocrație, putere lumească exercitată direct de preoți. În sens strict teologic, teocrația a însemnat providența lui Dumnezeu indiferent de forma de guvernămînt. Primul nivel de lectură derivă din formularea lui Flavius Josephus *(Contra Apionem,* II, 164-165.), care mărturisește că a inventat termenul pentru a explica particularitatea politică a poporului lui Israel

Apostolilor Petru și Pavel sînt fără echivoc:

„Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu; iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. Pentru aceea, cel ce se împotrivește stăpînirii se împotrivește rînduielii lui Dumnezeu. Iar cel ce se împotrivesc își vor lua osîndă. Căci dregătorii nu sînt frică pentru fapta bună, ci pentru cea rea. Voiești, deci, să nu-ți fie frică de stăpînire? Fă binele și vei avea laudă de la ea. Căci ea este slujitoare a lui Dumnezeu spre binele tău. Iar dacă faci rău, teme-te; căci nu în zadar poartă sabia; pentru că ea este slujitoare a lui Dumnezeu și răzbunătoare a mîniei Lui, asupra celui ce săvîrșește răul. De aceea este nevoie să vă supuneți, nu numai pentru mînie, ci și pentru conștiință. Că pentru aceasta plătiți și dări. Căci (dregătorii) sînt slujitorii lui Dumnezeu,

Creștinii se puteau defini ca buni cetățeni.

care a respins toate formele politice aristoteliciene pentru a recunoaște o conducere directă a lui Dumnezeu prin intermediul legilor revelate lui Moise. Al doilea nivel de lectură se datorează lui Lactanțiu, care vedea în tot ceea ce se întîmplă în istorie o expresie a guvernării directe și pedagogice a lui Dumnezeu. Dar, în mod inevitabil, teocrației ontologice a lui Dumnezeu asupra creației îi corespunde nu numai paradoxala îngăduire a răului, ci și binevoitoarea încurajare a binelui comunitar, pe care îl putem denumi anticipatoriu și bine public.

Dacă răul istoric este în mod limpede condamnabil moral, sau chiar descris ca dușmănie spirituală față de orice angajament moral, de unde caricaturizarea istoriografică a tiranilor de tipul Nero sau Caligula, binele public nu presupune mai puțin o ordine și mai ales o putere ordonatoare și dispensatoare a judecății terestre, înțelese ca reechilibrare oricît de iluzorie și relativă a lui *jus suum*. În acest sens, puterea politică, fără judecată partizană, este rînduită de Dumnezeu, deci în originea ei teocratică. De aceea recomandările stăruind în această slujire neîncetat. Dați deci tuturor cele ce sînteți datori: celui cu darea, darea; celui cu vama, vamă; celui cu teama, teamă; celui cu cinstea, cinste." *(Romani* 13, 1-7)

Este însă această recomandare spirituală suficientă pentru a taxa creștinismul drept teocratic? Nici o doctrină spirituală din istoria omenirii nu a propagat deschis revolta, ci cel mult rezistența interioară, retragerea. Imperiul Roman, prin ambiguitatea sa constitutivă care deghiza un sistem *de facto* monarhic în instituții republicane, îngăduise metamorfozarea religioasă a împăratului oarecum în paralel cu rolul lui instituțional. Astfel, creștinii se puteau defini ca buni cetățeni, acceptînd ordinea civilă, chiar dacă refuzau ceremoniile cultice adresate împăratului. Desăvîrșirea evoluției imperiului spre monarhie aștepta un ultim imbold, de natură filosofică și metafizică.

În același timp, comunitățile creștine, proiectîndu-se într-o ideală unitate de credință, lungă vreme marginale societății romane, din cînd în cînd de-a dreptul clandestine, aveau vocația de a forma un univers aparte și în orice caz de a aspira către o formă de agregare pe care încă Evangheliile o numiseră monarhie cerească (folosind chiar cuvîntul tehnic din limba greacă pentru monarhie: *basileia ton ouranon* sau *basileia tou theou).* Textele sînt atât de exacte terminologic încît îl numesc pe împăratul roman *kaisaros*, pe monarhul iudaic și pe cel divin *basileus*, iar pe monarhii evrei contemporani tetrarhi. Echivalența între cei doi termeni este însă evidentă și conștientizată de publicul Evangheliilor de vreme ce, atunci cînd Pilat le spune arhiereilor „Iată regele vostru", aceștia răspund că *nu au alt rege* decît pe împăratul (Ioan 19, 14-15).

Arhiereii prezintă vinovăția lui Iisus ca fiind de natură politică, aceea de revoltă și uzurpare. Interogatoriul lui Iisus de către procuratorul Pilat abordează deschis această tematică:

„Tu ești împăratul *(basileus)* iudeilor? Răspuns-a Iisus: De la tine însuți zici aceasta, sau alții ți-au spus-o despre Mine? Pilat a răspuns: Nu cumva sînt iudeu eu? Poporul Tău și arhiereii Te-au predat mie. Ce ai făcut? Iisus a răspuns: împărăția *(basileia)* Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este de aici. Deci i-a zis Pilat: Așadar ești Tu împărat? Răspuns-a Iisus: Tu zici că Eu sînt împărat." (Ioan 18, 33-37)

Două complemente circumstanțiale de timp și de loc anulează negația aparentă din *„acum* împărăția mea nu este de *aici"* sau, de fapt, deschid spre două ipoteze afirmative: *acum împărăția mea este acolo*, adică în ceruri sau *atunci* (un viitor eshatologic, milenarist sau poate istoric?) *împărăția mea va fi aici,* adică și în lumea istorică. Distincția între cele două împărății este introdusă, astfel încît ele nu pot intra în coliziune directă în circumstanța puterii lui Pilat asupra Iudeii, dar nu e nici absolută, nici definitivă. Fraza de debut a *kerygmei,* „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor", anunță, dimpotrivă, competiția fundamentală dintre cele două împărății. Urmează deci să descoperim cum și cît captează istoria din această prezența enigmatică a împărăției cerești.

Luca 3, 1: În al cincisprezecelea an al domniei Cezarului Tiberiu, pe cînd Ponțiu Pilat era procuratorul Iudeii, Irod, tetrarh al Galileii, Filip, fratele său, tetrarh al Itureii și al ținutului Trahonitidei, iar Lisanias, tetrarh al Abilenei.

Păstrăm traducere termenilor grecești *basileus*, *basileia*, prin împărat, împărăție pentru respecta ediția sinodală a Scripurilor. De altfel, în limba română distincția nu e posibilă întrucît nu se concepe o împărăție care să nu fie monarhie.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (XVII)

Mesajul Marelui și Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe se încheie cu trecerea în revistă a temelor: criza ecologică, respectul pentru identitate, raportul dintre Biserica Ortodoxă și politică, dialogul cu tinerii și responsabilitatea nemijlocită.

Criza ecologică reprezintă tema preferată a Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I, organizator al unor întîlniri deja faimoase și promotor al ecoteologiei ortodoxe. Din necesitate, după catastrofa nucleară de la Cernobîl, Ortodoxia ucraineană s-a deschis la rîndul ei problematicii echilibrului dintre om și natură, redactînd cîteva documente orientative. Mesajul Sinodului Panortodox trece direct la geneza acestui impas planetar: „Este limpede că situația de *criză ecologică* de astăzi se datorează unor cauze spirituale și morale. Rădăcinile sale sînt legate de lăcomie, avariție și egoism, care conduc la utilizarea necugetată a resurselor naturale, umplerea atmosferei cu substanțe poluante dăunătoare și schimbările climatice."

Ce ar fi de făcut? „Răspunsul creștin la problema aceasta necesită pocăință pentru abuz, cumpătare și gîndire ascetică, ceea ce reprezintă un antidot pentru supraconsum și, în același timp, cultivarea conștiinței că omul este „iconom" (administrator) al creației și nu un posesor al ei. Biserica nu încetează să sublinieze că și generațiile viitoare au dreptul la resursele naturale oferite nouă de Creator. De aceea, Biserica Ortodoxă participă activ în diferite inițiative ecologice internaționale și a stabilit data de 1 septembrie ca zi de rugăciune pentru protecția mediului natural." Din păcate, însăși această dată de 1 septembrie nu a fost suficient receptată de organismul eclezial, la nivel eparhial și parohial neexistînd prea mult entuziasm.

Pasajul care urmează se dorește o pledoarie pentru identitatea profundă și primatul spiritului asupra banului: „Ca răspuns la standardizarea egalizantă și impersonală promovată în diferite feluri, Ortodoxia propune *respectul pentru caracteristicile personale* ale oamenilor și popoarelor. Se opune autonomizării economiei din cauza nevoilor umane de bază și transformării acesteia într-un scop în sine." Această reflecție introduce un paragraf mai consistent despre raportul cu politica. „Biserica Ortodoxă nu se implică în *politică.* Vocea ei rămîne distinctă, dar și profetică, fiind o intervenție benefică pentru om. Drepturile omului se află astăzi în centrul politicii ca răspuns la crizele și convulsiile sociale și politice, urmărind protejarea cetățeanului de puterea arbitrară a statului."

Mulți se vor grăbi să taxeze drept iluzorie neimplicarea Bisericii Ortodoxe în politică. Au doar parțial dreptate. De regulă, se confundă implicarea cu atragerea în politică, prin felurite forme de transfer simbolic de autoritate. Contextual, cum mai bine de jumătate dintre Bisericile Ortodoxe locale au trecut prin experimentul traumatizant al dictaturii proletariatului, concentrarea pe limitarea puterii arbitrare a statului este în sine un progres social-teologic pe care merită să îl semnalăm. Mesajul insistă mai departe pe necesitatea dublării drepturilor omului cu tot atîtea obligații. Sînt subliniate libertatea religioasă și drepturile care decurg din ea: exercitarea credinței în public, fără ingerința statului, și educația religioasă publică.

„Biserica Ortodoxă se adresează *tinerilor,* care caută deplinătatea vieții în libertate, dreptate, creativitate, dar și iubire. Ea îi cheamă să se alăture în mod conștiincios Bisericii Celui care este Adevărul și Viața. Să vină oferind trupului eclezial vitalitatea lor, neliniștile, problematicile și așteptările lor. Tinerii nu reprezintă doar viitorul Bisericii, ci și prezentul dinamic și creativ la nivel local și mondial." Mesajul subliniază, la final, „responsabilitatea în spațiu și timp, avînd întotdeauna perspectiva veșniciei. Biserica Ortodoxă, păstrîndu-și intact caracterul sacramental și soteriologic (mîntuitor), este sensibilă la durerea, necazurile și strigătul pentru dreptate și pace al popoarelor." Cu alte cuvinte, pe cît de ancorată în cer, pe atît de atentă la cele de pe pămînt.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

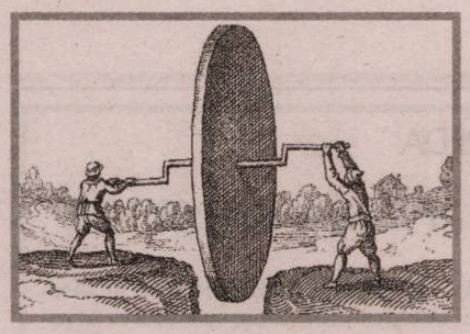

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

O lebădă albă, moartă și apolitică

Jurnal de campanie (III)

Deși toate sondajele dau PSD ca prim partid al țării, principalul subiect de discuție a fost PNL în toată această săptămînă. De la seria de afișe nefericite care par să transmită mesajele adversarilor și pînă la senzația de disconfort evident pe care o transmite în interviuri premierul Cioloș, nimic nu pare să meargă bine pentru liberali. Senzația pe care o lasă PNL este aceea a unui alergător de maraton nesigur în legătură cu traseul și destinația. Aleargă confuz și neconvins doar pentru că a apucat să se înscrie în cursă. Spre guvernare? Sigur. De ce? Pauză...

Ironic e că, în 26 de ani, PNL nu a fost niciodată într-o situație mai bună. După nenumărate sciziuni, decizii dubioase și derive, astăzi este unul dintre principalele două partide ale României. Și, ajuns aici, pare picat într-un soi de stupoare autoreflexivă. Partidul este mai degrabă reactiv, lipsit de imaginație și incapabil să formuleze o narațiune dominantă a acestor alegeri. Principalul său mesaj e „ceilalți sînt răi". Adevărat, PNL a trecut, cu puțină vreme înainte de alegeri, printr-un proces, puțin remarcat, de curățenie internă. O bună parte dintre liberalii cu probleme de imagine au fost lăsați pe dinafara listelor. Acest demers însă a avut loc destul de tîrziu, iar importurile de oameni noi, atîtea cîte au fost, sînt mai degrabă neconvingătoare.

În planul discursului public, PNL e o combinație de derivă neoprotestantă și de populism *(scad taxele, cresc salariile)* practicat totuși cu o oarecare măsură, spre deosebire de adversarii săi. Însă ambiguitatea aceasta îl face nefrecventabil pentru acea secțiune de electorat care, odinioară, era în centrul preocupărilor liberale. Adică cel din zona urbană. Aici, liberalii par să fi cedat definitiv teritoriul unui USR care pare, pe alocuri, încurcat de așa un cadou frumos. Pe acest fond, PSD își continuă marșul tăcut spre foarte multele procente pe care i le prevăd sondajele. Procente care nu sînt o garanție pentru guvernare, însă mediile apropiate partidului lucrează intens în favoarea construirii unei posibile coaliții din partide cu agende de nișă și fără vreo pretenție de proiect național verificabil (PRU, ALDE).

Ca un investitor pe piețele financiare, PSD pariază pe mai multe scenarii ale cursului de schimb și și-a luat măsuri de prevedere. E ceea ce, într-un fel, face și PNL cu USR. Diferența e însă majoră. Nici unul dintre proxy-urile PSD nu are pretenția că va deveni mai mare, mai important sau mai relevant pentru publicul-țintă decît PSD însuși. Nu e cazul pe partea dreaptă, unde USR e sigur deja de un scor cu două cifre și chiar și-a permis publicarea unui sondaj din care rezultă că ar putea să ia mai multe voturi decît formațiunea liberală.

Imaginea acestei campanii este completată, acum, la jumătatea ei, de ceea ce e, probabil, principala trăsătură a perioadei: lipsa de entuziasm. Dincolo de insistența obositoare a apropiaților PSD pe un halucinant discurs anti-Soros și cea a zonei anti-justiție pe lupta cu „Sistemul", nu există teme majore de campanie care să creioneze profilul partidelor. Și cînd spun asta mă gîndesc mai ales la acele teme cu semnul plus în față. Un proiect care să îndreptățească alegătorul să spere, nu să se sperie. Programele PSD și PNL par variațiuni ale aceluiași text neconvingător, scris fără vreo viziune pe termen lung. USR are cîteva idei specifice derivate din actele de guvernare ale cabinetului Cioloș, însă și lui îi lipsește anvergura. Motorul electoral al USR e totuși diferența față de celelalte două partide din top și nu programul de guvernare.

Așa se face că mai toți observatorii așteaptă acum, cu un amestec de speranță și ironie, apariția celebrei „lebede negre", acel eveniment extraordinar de pe final de campanie care să dea sens întregului efort, să energizeze și să schimbe semnificativ ritmul competiției într-o direcție sau alta. Ceva asemănător cu celebra vizită a prezidențiabilului Mircea Geoană la Sorin Ovidiu Vântu. Nu e deloc sigur că așa ceva se va întîmpla. Deocamdată, singura știre despre vreo lebădă privește o pasăre albă, moartă și apolitică, descoperită prin Constanța ca purtătoare a virusului gripei aviare.

Aș remarca, în treacăt măcar, dispariția bruscă a președintelui Iohannis, care, după o perioadă în care a părut că descoperă deliciile interacțiunilor publice, s-a retras iar în tăcerile care l-au făcut celebru. Iar de prerogativele domniei-sale depinde în bună măsură culoarea viitorului guvern. Absența președintelui din campanie poate fi interpretată în fel și chip – de la respect pentru competiția în care nu este angajat direct pînă la un calcul rece care are în vedere perspectivele sale pe termen mediu. Pentru că, trebuie spus, un eventual al doilea mandat ar fi mai ușor de obținut din poziția ultimei autorități din stat care se opune mastodontului pesedist. Un detaliu care e adesea trecut cu vederea este acela că actualul președinte a fost liberal doar pentru o foarte scurtă perioadă de timp înainte de a-și prelua mandatul. În rest, a fost el însuși. Un personaj politic atipic și autonom.

Pe de altă parte, la fel de bine, e posibil ca președintele să nu aibă, pur și simplu, nimic de zis. Dar îmi permit să nu acord prea mult credit acestei variante.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Alte intrigi la (alte) palate

Da, despre Oettinger era vorbă săptămîna trecută. Despre cum o va înlocui el pe Kristalina Georgieva în structura Comisiei Juncker, adică va trece de la Economie Digitală la Buget și Resurse Umane. Povesteam despre scandalul pe care l-a iscat voiajul comisarului neamț la bordul unui avion privat aparținînd lui Klaus Mangold, cel mai cunoscut lobbyist pro-rus în mediile politice și economice germane. Domnul Oettinger a mai ținut și un discurs la Hamburg, *speech* considerat incorect politic pe culoarele septice ale Bruxelles-ului. Domnia-sa a vorbit despre chinezi în clișee și a sugerat un dezacord cu ideea căsătoriilor gay. Ulterior, și-a cerut scuze, regretînd că spusele sale au fost scoase din context și au putut, teoretic, jigni.

Așadar, domnia-sa își va schimba funcția în Comisie. Ar trebui revotat în Parlamentul European sau doar audiat, sau nici una, nici alta? Date fiind recentele controverse care i-au cam iritat pe socialiști, liberali și ecologiști, liderul popularilor europeni, Manfred Weber, se află într-o situație ciudată. Dacă vrea să își protejeze conaționalul (care îi mai este și coleg de partid), pune întreaga instituție într-o poziție de relativă inferioritate în fața Comisiei. Dreptul parlamentarilor de a audia comisarii este obținut, instituțional vorbind, după lungi și complexe bătălii juridice. Ce poziție va adopta liderul popularilor? Va fi de partea instituției sau va fi membru de partid și va executa ordinele politice? Orice ar decide, va crea nemulțumiri. Avînd în vedere că Oettinger a mai fost audiat o dată (la investirea în echipa Juncker), Weber poate să evite expunerea suplimentară, numai că asta i-ar frăgezi din credibilitate și îi va șubrezi poziția de negociere în privința funcției de președinte al Parlamentului (pe ideea: „Bine, îți lăsăm protejatul în pace, nu-l audiem, dar ce oferi la schimb?"). Funcție care, se știe, va fi vacantă. Domnul Schulz, social-democrat german, a anunțat de curînd că se va muta la Berlin și se va dedica trup și suflet politicii naționale a țării natale.

Știrea a electrocutat Bruxelles-ul. În principiu, înlocuitorul lui Schulz ar fi trebuit să fie un reprezentant al PPE-ului, numai că liderul socialiștilor europeni, proaspăt alesul Gianni Pittela, și-a arătat iritarea. „Nu se poate ca toate trei instituțiile europene să fie conduse de aceeași familie politică", a declarat el. Drept care s-a pornit fabrica de speculații. Cine să fie ținta unei remanieri? Tusk sau Juncker? Poziția primului pare a fi mai șubredă, în comparație cu a luxemburghezului. Mandatul lui se va termina oricum relativ curînd, pe cînd președintele Comisiei este ales pînă la următorul scrutin european, în 2019. Țelele sînt încurcate, toate căile de rezolvare sînt posibile, astfel încît este spațiu pentru orice manevră, orice negociere, orice tranzacție politică între palatele Bruxelles-ului.

Revenind la domnul Schulz, pare-se că decizia lui este una de bun augur pentru propria carieră politică. Nimeni nu știe încă dacă se va decide să candideze împotriva doamnei Merkel. Sigmar Gabriel, liderul social-democraților germani, are o longevitate record în fruntea partidului (poate) tocmai pentru că nu a candidat niciodată pentru funcția de cancelar. A trimis la înaintare alți social-democrați, pe care doamna Merkel i-a (cam) snopit în bătăliile electorale. În schimb, domnul Gabriel ocupă confortabil funcția de vicecancelar și ministru al Economiei în guvernul de mare coaliție. Să fie rîndul lui Schulz să joace rolul de iepuraș electoral sau mutarea să vizeze altă poziție? Cunoscătorii anticipează că actualul ministru de Externe, Steinmeier, va deveni președintele Germaniei (o funcție simbolică). Așa se vede care ar fi planul B al lui Schulz: să devină ministru federal de Externe, fie într-un guvern de coaliție cu Merkel, fie în combinație cu ecologiștii și Die Linke, în funcție de performanța electorală. Oricum ar fi, cred că domnul Schulz și-a cîntărit bine mutarea în cariera politică. Pentru el, viitorul pare mai sigur la Berlin decît la Bruxelles.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Baseball-ul devine sport olimpic din 2020. Cine înțelege jocul ăsta?

Pare că nici măcar americanii. Amici care pricep ceva din oina asta transoceanică zic că baseball-ul începe să piardă teren în fața celorlalte sporturi *made in USA* din cauză că dinamica lui nu se mai potrivește cu viteza vieții azi. Nu știu, se poate. Ideea cu înghesuitul de sporturi noi la JO arată ca tentativa unui octogenar de a se băga la skateboard cu puștanii (apropo: și skateboard-ul vine la Tokyo). Adică să ne păstrăm tineri cu riscul ridicolului. Să fim *trendy*. Și să îi băgăm pe toți în seamă. Jocurile sînt de mult un iarmaroc planetar în care fiecare vine să-și arate mușchii hipertrofiați, mai ales națiunile. Și baseball-ul e un sport care a construit binișor națiunea lu' Unchiu'. E simplu: japonezii sînt fani, americanii sînt americani și totul e despre bani (scuzați). Faptul că nu-l înțelegem noi n-are nici o importanță. În fond, nici ei n-au priceput în '96, la Atlanta, ce e ăla handbal și l-au numit *team handball* ca să nu se confunde cu o activitate recreativă, născută între două beri, pe care unii o practică pe acolo și care are același nume. Spre indignarea noastră europatriotică. Asta e. Nu ești obligat să consumi. E ca în shop-urile din aeroporturi. Unii se duc la ziare, alții la parfumuri. Și toți trăiesc mai apoi un oarecare timp într-un spațiu strîmt fără să se cunoască.

Radu NAUM

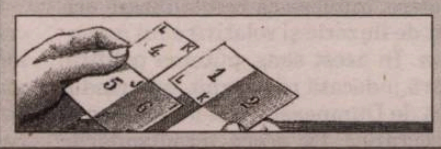

Coordonatoare: Adina POPESCU
Fotografii: Geo BARCAN

Născuți după 1990

Texte și opinii de:

● Laura GRÜNBERG (sociolog) și Matei LUCACI-GRÜNBERG (regizor)
„Două generații, în oglindă (I)“

● Vlad MACRY (jurnalist) și Victor MACRY (student)
„Două generații în oglindă (II)“

● Vintilă MIHĂILESCU
„Sentimentul de insecuritate și lipsa de repere“ – interviu

● Tineri născuți după 1990

argument

Amintiri dintr-o viață netrăită

Într-un liceu din Timișoara, le citesc copiilor din clasa a VII-a din *Povestiri de pe Calea Moșilor,* după ce i-am lămurit că este vorba despre niște amintiri ficționalizate din copilăria mea, petrecută în mare parte în anii comunismului. Toți copiii pe care i-am întîlnit de-a lungul timpului sînt curioși cu privire la comunism, într-o altă școală în care am fost, un puști de-a V-a mi-a mărturisit că, dacă ar avea o mașină a timpului, ar vrea să călătorească în anii '80. Sînt curioși, de fapt, în legătură cu poveștile pe care le tot aud de pe la părinți și bunici și care, puse cap la cap, nu au nici o legătură cu lumea reală. Pentru ei, comunismul este de pe altă planetă, dintr-un roman science-fiction și, ca orice „fantezie“, le atrage atenția. Tocmai le citesc un episod în care eu și părinții mei, aflați în vacanță la Neptun, mergem la un restaurant „de lux“ și nu reușim să mîncăm fripturile de porc care sînt uriașe, așa că mama ia în șervețel resturile și le bagă în geantă, „pentru a doua zi“. Mă opresc, îmi dau seama că mă privesc ciudat – contrariați și ușor dezgustați. Gestul mamei mele, din trecut, li se pare deplasat. Nu puteam să lăsăm pur și simplu friptura în farfurie și să plecăm? Orice om normal ar fi făcut asta… Sau nu puteam să le cerem ospătarilor să ne pună ce a mai rămas din mîncare „la pachet“? De ce mama din carte a băgat resturile de carne în geantă, pe furiș? Le explic că însuși faptul că mîncam o friptură la un restaurant era un eveniment care nu se întîmpla în fiecare zi și că, în general, nu prea se găsea carne. Nu par să mă creadă, le zic povești cu zîne.

Ca mulți din generația mea, de șoimi și pionieri, am o fixație legată de comunism. Este ceva trăit, însă netrăit îndeajuns. Un timp în care existau niște repere care s-au pierdut definitiv. Și ne-am trezit aruncați în alt timp. Cei care aveau 3 sau 4 ani în 1990 susțin că au amintiri din vremurile de dinainte, vagi, estompate, căutate. De fapt, scormonesc după ele pentru a se convinge că timpul acela a existat într-adevăr. Ce se întîmplă cu cei născuți după 1990, care doar „au auzit“ despre comunism, însă au devenit astăzi adulți și se luptă cu rămășițele unui sistem? Au ei alte așteptări? O altă atitudine?

Ideea acestui Dosar a pornit de la un text al lui Vintilă Mihăilescu, publicat în *Dilema veche,* în numărul 656: „Noi sîntem o altă generație“. Am discutat în redacție textul și mai ales reacțiile pe care le-a stîrnit și ne-am gîndit că ar fi interesant să le dăm cuvîntul celor născuți după 1990. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Sentimentul de insecuritate și lipsa de repere

dialog cu Vintilă MIHĂILESCU

Ideea acestui dosar a pornit de la un text al dvs. publicat recent în Dilema veche *– „Noi sîntem o altă generație". Dosarul e dedicat celor născuți după 1990 și care, prin urmare, nu au nici o amintire legată de perioada comunistă. Ce s-a întîmplat, de-a lungul timpului și al istoriei, cu aceste generații care au urmat unei schimbări politice majore, cum este în cazul de față trecerea de la o dictatură la un regim democratic? Sînt ele cu totul altfel față de generația precedentă? Există o schimbare fundamentală de atitudine?*

În urmă cu aproape un secol, Karl Mannheim, de al cărui nume se leagă sociologia generațiilor, identifica anumite trăsături comune ale generațiilor care „au trecut prin schimbări politice fundamentale", care sînt valabile și astăzi. Din capul locului deci, nu este vorba doar despre „tinerii de azi" și cu atît mai puțin doar despre „ai noștri tineri"!

Pentru prezent, există deja o serie de studii referitoare la generația postcomunistă. O caracteristică relativ comună a acesteia ar putea fi rezumată prin *dublul traumatism al generațiilor posttotalitare:* majoritatea membrilor acesteia dezvoltă sentimente de insecuritate și instabilitate, datorate, pe de o parte, resentimentelor față de valorile și faptele (reale sau atribuite) părinților – adică vechii societăți (ceea ce exacerbează tradiționalul „conflict al generațiilor") și, pe de altă parte, lipsei unor repere în noua societate, încă neașezată (ceea ce, în mod paradoxal, îi face pe tineri să întîrzie maturitatea și să prelungească șederea în cămin protejat al părinților). O consecință a acestei dezordini sociale percepute și trăite intens o constituie adesea o altă trăsătură comună: *simptomul corpului bolnav,* în-corporînd dezordinea societății – ceea ce duce la o exacerbare a grijii și îngrijirii sănătății proprii.

Ce regăsim din acest profil în cazul adolescenților și tinerilor din România? Cam tot... Sceptici în raport cu societatea, tinerii fie se retrag din politică, fie încearcă să o preia pe cont propriu prin acțiuni entuziaste punctuale de „revoltă morală", rămasă însă adesea la stadiul de *hater online*. Și în cazul tinerilor, relațiile cu familia sînt plasate pe primul loc în sondaje, dar în „viața reală" predomină neînțelegerile și chiar lipsa de comunicare. Părinții devin astfel, adesea, dușmanul intern, după cum îmi atrăgea atenția, la un moment dat, o tînără cititoare: „Dacă părinții noștri au reușit fără prea mari eforturi să își ia un apartament, adică o cutiuță artificială pe verticală într-un bloc cu *n* cutiuțe, iată că noi nu mai avem nici luxul ăsta. În cel mai bun caz ne putem plăti o chirie, pe care o schimbăm după cum bate vîntul schimbării, care ne mătură la intervale regulate. Acum care ar fi atitudinea potrivită? Să nu mai privim cu invidie la părinții noștri și să ne așezăm pe o bancă în parc, împăcați cu epoca și cu condițiile ei?" Această lipsă de comunicare și înțelegere intergenerațională, pe „verticală", este compensată frecvent printr-o investire intensă în comunicarea intragenerațională, pe „orizontală", atît prin rețelele virtuale de socializare, cît și prin valorizarea puternică a prieteniei sau retragerea într-un prezent continuu al autismului de tip *selfie*. Ceea ce nu-i împiedică însă pe tineri să rămînă în casa părintească, în medie, pînă la 27 de ani pentru bărbați și 30 pentru femei: adio, dar rămîn cu tine...

Și „simptomul corpului bolnav"? Desigur, trăim într-o lume a cultului corpului și sănătății compulsive, dar îngrijorările tinerilor din România par a fi extra-ordinare. Astfel, 19% din aceștia se declară îngrijorați de sănătate (față de media europeană de 9%), și 40% merg la un control medical cel puțin o dată pe lună. Nu este doar o preocupare rațională pentru sănătate, ci și percepția angoasantă a unui pericol difuz. Somatizarea insecurității este veche de cînd lumea... Dar generația postcomunistă din România nu este doar aceea a unei „schimbări politice majore". Această schimbare a fost, accidental, simultană cu o schimbare și mai profundă, aceea a „mijloacelor de comunicare": generația născută în jur de 1990 s-a format direct în era digitală. Și nu vorbesc aici doar de diverse gadget-uri electronice, ci de însești fundamentele acestui mijloc de comunicare, care modifică pînă și structura noastră neuronală. Este realmente altă lume, care nu poate să comunice decît dificil cu „lumea veche", a scrisului și a părinților.

În fine, generația post-1990 a venit la pachet și cu o tranziție demografică materializată în scăderea dramatică și rapidă a fertilității de la 2,2 în 1989 la 1,3 începînd cu 1994 (față de media europeană de 1,4). Concret, aceasta înseamnă că majoritatea tinerilor din această generație s-au trezit copii unici la părinți, în care aceștia au suprainvestit emoțional și material, lipsindu-i astfel, involuntar, de o bună parte a acelor mecanisme „imunitare" care îi pregătesc pe adulți să facă față în lupta cu viața reală. Acest exces de securitate familială a dus la un exces al sentimentului de insecuritate odată cu ieșirea pe „piața muncii". Dar să nu uităm, vorbim aici nu atît despre o „generație" în sensul sociologic al termenului, cît despre o întreagă cohortă de vîrstă, care nu are cum să fie omogenă și unitară. Un studiu al firmei Brennan a identificat, de pildă, opt tipuri sau profiluri distincte de „tineri".

În ce măsură rămășițele unui sistem (comunist) îi afectează? Sau credeți că, pentru ei, comunismul nu mai are nici o relevanță, nu-i mai interesează?

Viața părinților în comunism este percepută adesea prin contrast cu propria insecuritate. Într-un studiu Kruk din 2015, de pildă, 47% din tinerii din România considerau că situația financiară a părinților lor a fost mai bună, iar 52% considerau că aceștia își permiteau mai mult. Nu este cine știe ce fel de nostalgie, „comunismul" devenind doar un soi de oglindă în care își citesc, derutați, mai degrabă propriile inconveniente decît avantaje.

Cozile la alimente, cenzura, două ore de program la TV... toate acestea sînt pentru ei povești science-fiction. În ce măsură înțeleg ei acest trecut și se raportează la el?

Generația post-1990 nu are trecut, trăiește în prezentul continuu al postmodernității. Pentru majoritatea membrilor acestei generații, istoria începe cu ei – și, pentru a putea fi ei înșiși în această lume care nu le oferă repere ferme, chiar trebuie să se desprindă de fascinația acestui „trecut recent"! Pot doar să se întoarcă să-l viziteze, ca un soi de turiști în mașina timpului...

Ce așteptări credeți că au de la clasa politică, de la România, la modul general?

Cred că tinerii de azi nu mai așteaptă nimic de la clasa politică și au început să nu mai aștepte mare lucru nici de la neoliberalismul pieței corporatiste. Conștient sau nu, majoritatea vor pur și simplu un rost, un sens, un temei al vieții proprii și sînt convinși că nu clasa politică actuală va fi aceea care le va satisface această aspirație firească...

a consemnat Adina POPESCU

„Diferite studii globale arată că, pînă în anul 2025, 75% din forța de muncă de la nivel global va fi alcătuită din membrii generației Y, iar 15% din ei vor fi deja la nivel managerial. De asemenea, mai mult de 92% din membrii generației Y consideră că succesul în afaceri nu se măsoară doar prin profitul generat, ci și prin implicarea socială a companiei."

incomemagazine. ro

„Tinerii din generația digitală sînt narcisiști, neatenți la procese, la reguli sau la proceduri de lucru și au un grad scăzut de responsabilitate, vor să aibă timp și pentru hobby-urile personale, dar urmăresc să fie implicați în cît mai multe proiecte, arată rezultatele unui studiu realizat de firma de consultanță în resurse umane Hart Consulting împreună cu Școala Națională de Științe Politice și Administrative din București."

zf.ro

„Generația post-1990 nu are trecut, trăiește în prezentul continuu al postmodernității."

Anisia PETCU

Copiii democrației

Mi s-a spus, și nu o dată, că fac parte dintr-o „altfel" de generație, că noi sîntem „copiii democrației", cei care au trăit de la bun început fără să aibă vreun contact cu sistemul comunist și care sînt, în sfîrșit, cu adevărat eliberați de acesta. Simt însă că această imagine, în fond frumoasă și plină de speranță, nu corespunde în totalitate cu ceea ce am trăit de cînd am început să fiu conștientă de lume în general și de faptul că nu trăiesc izolată, ci ca parte dintr-o societate și legată de ceilalți. În schimb, spectrul ăsta al unui sistem în care nu am trăit și al unei revoluții pe care nu am înfăptuit-o noi planează încă deasupra noastră și, după mine, încă ne mai ține din cînd în cînd de mînă.

Ni se spune că e în puterea noastră să schimbăm ceva, să provocăm schimbarea aceea substanțială pentru care s-a luptat și să fim, într-un fel sau altul, viitorul la care se spera. Putem, totuși, să facem asta deocamdată? Eu nu știu încă dacă da sau nu. Trăim într-un context în care se așteaptă de la noi să aducem ceva „nou", dar, totodată, să nu șocăm. Să ne rupem de ce era vechi și greșit, dar să o facem cu atenție și corect. Să nu fim nici prea relaxați, prea ireverențioși, prea lipsiți de respect față de ce înseamnă „tradiție". Simt că ni se cere, deci, să evoluăm și să fim mai buni, fără să ni se acorde însă, de fapt, libertatea de care am avea nevoie, printre altele, ca să descoperim singuri ce înseamnă acest bine, ca să ajungem într-adevăr la o nouă stare a lucrurilor, la ceva care să nu mai poarte așa de greu în spate urmele unui sistem rigid.

Poate că starea asta a lucrurilor nici nu e așa surprinzătoare, avînd în vedere că majoritatea instituțiilor mari și cea a persoanelor încă foarte influente sînt în continuare profund marcate de valori ce invocă „tradiția" și ceea ce „e corect" (ce-o mai fi și aia?). În fața lor, oamenii continuă să aibă atitudinea aceea cuminte, de pușI la locul lor, așa că nu vor sau nu pot să îi contrazică pe cei sus-puși, lipsiți de vreo iluzie că ceva mare se poate înfăptui prin ei; de asemenea, se tem foarte tare să greșească. Și ce e cel mai rău, cred, este că mentalitatea de felul ăsta îmbibă și parte din generația noastră. De-asta în continuare se permit discursuri publice de mare amploare despre cum încălcarea drepturilor minorităților e ceva „corect", de-asta oamenii nu ies la vot, de-asta continuă un sentiment că sîntem lipsiți de putere – pentru că, în mare măsură, s-a perpetuat din comunism o părere cum că, de fapt, chiar sîntem așa.

Nu spun că e totul așa de negru. Lucrurile totuși se schimbă, cei tineri au curajul să aibă inițiativă, să treacă de stereotipuri și platitudini, să încerce să se bazeze pe ei înșiși chiar și cînd sînt descurajați. Dar eu, personal, simt că un membru al generației mele nu poate face asta decît avînd și o doză de inocență, alegînd să nu bage în seamă imaginea de ansamblu. Pentru că altfel, dacă încerci să privești societatea în ansamblul ei și să fii obiectiv, să o cuprinzi pe toată, cred că e încă imposibil să nu te descurajezi.

Eu, una, mă surprind descurajîndu-mă uneori. În curînd voi lua lumea în piept chiar mai mult decît acum și sînt împărțită între sentimentul datoriei de a schimba ceva și îndoiala că voi putea, pentru că oricum nu sînt încă într-un mediu în care să pot face suficient. Dar în același timp îmi spun singură că nu e adevărat, că generația mea se compune din mulți membri, că măcar cîțiva alții simt ca mine și că împreună o să facem ceva să se întîmple, pînă la urmă. Și cred că, de fapt, de-asta e diferită generația mea.

***Anisia Petcu** este studentă în anul III la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București. S-a născut în 1995.*

Emil DUHNEA

Oamenii care știu ce e mai bine pentru tine

„Voi aveți noroc, nu ați prins vremurile *alea*." Am tot auzit fraza asta într-o formă sau alta toată viața, ca și cum eu și ceilalți care nu am prins comunismul am fi fost binecuvîntați de soartă, nu neapărat pentru că nu am fost nevoiți să suportăm greutățile unui regim asupritor și oribil, ci pentru că nu am fost corupți de el. Noi eram curați, eram liberi și puteam să creștem fără presiunea unui aparat socio-politic care încearcă să modeleze cetățenii după imaginea unui om nou. Noi puteam să devenim... un om mai nou? Nu era prea clar ce puteam să devenim, dar cu siguranță nu unii dintre ei.

Cînd ești mic e greu să ți se explice niște lucruri complicate precum comunismul, mai ales cînd cei care ar trebui să o facă nu le prea înțeleg nici ei. Te mulțumești cu ideea că „înainte" eram conduși de niște oameni răi care făceau lucruri oribile și controlau viețile tuturor fiindcă știau ce e mai bine pentru toată lumea. Iar acum ne conducem singuri prin mijloace democratice, puterea e la popor. Întrebările și nelămuririle suplimentare pe care le-ai avea cu privire la cine anume erau acei oameni răi și dacă au fost cumva pedepsiți sînt de prisos. Așa că te străduiești să nu fii dificil, mai ales cînd vezi că ceilalți își cam pierd răbdarea cu subiectul ăsta, îți spui că puteai să o duci și mai rău, să te bucuri că ești liber (doar așa ți se spune, nu?) și... ești trimis la școală.

La școală se predau tot soiul de subiecte de către oameni specializați anume pentru asta, dar tot nu afli răspunsurile la întrebările *tale*. Dacă acum sîntem liberi, de ce sîntem închiși aici și trebuie să învățăm ceva ce nu dorim să învățăm? Dacă înainte școlile erau centre de îndoctrinare, de ce continuăm să le folosim clasele, profesorii și metodele? Dacă blamăm comunismul fiindcă folosea *forța* pentru a controla viețile cetățenilor, de ce... nu mai contează. La școală te învață lucrurile pe care vor ei să le înveți, iar pe celelalte o „să le înțelegi tu cînd o să te faci mai mare". Așa că încerci să treci prin școală fără să îți creezi probleme, speri să nu rămîi foarte afectat de o experiență traumatizantă de peste zece ani din perioada ta formativă, te bucuri că ești liber (doar așa ți se spune, nu?), în limitele gardurilor din curtea școlii, și îți promiți să nu faci și tu la fel mai tîrziu.

Cînd te faci mare, lucrurile parcă încep să capete sens, mai ales după ce te înarmezi cu o diplomă care atestă că ai o înzestrare intelectuală „superioară". Tu ești unul dintre cei care au prins ultima generație bună, înainte să se strice lucrurile complet, tu ai dat bacalaureatul pe bune și ai intrat la facultate pe baza unui examen de admitere deosebit de dificil, așa că nu mai contează că oamenii de la care ai primit diploma par a fi niște impostori. Înțelegi că răspunsurile la întrebările pe care le-ai avut cîndva cu privire la oamenii răi de altădată și oamenii răi de acum se reduc la felul în care se fac lucrurile și la cum funcționează sistemul. Nu este perfect, dar măcar ești liber.

După căderea comunismului, care ne-a învățat o lecție importantă despre drepturi, despre libertate și despre stat, oamenii nu mai sînt supuși unei puteri arbitrare care le dictează ce să facă și în ce condiții. Sînt liberi să își urmeze interesele, pasiunile, valorile și luminile conștiinței lor. Bunăoară, oamenii pot să exercite orice profesie – atîta vreme cît obțin licența necesară care le permite să facă ceea ce știu să facă. Pot să întemeieze o familie – atîta vreme cît încheie căsătoria cu o persoană de sex permis. Pot să deschidă un local – atîta vreme cît interzic clienților să fumeze înăuntru. Pot să facă comerț – atîta vreme cît o fac în moneda permisă. Pot să dețină o proprietate – atîta vreme cît plătesc statul pentru acest privilegiu. Iar cei cărora nu le convin regulile, firește că pot să le schimbe – atîta vreme cît obțin zecile de mii de semnături pentru a ajunge măcar în cursa electorală.

> *„Nu mai puțin de 42% din respondenții la un studiu al companiei de cercetare de piață Nielsen, cu vîrste între 18 și 34 de ani, au spus că se așteaptă ca firmele să răspundă într-un interval de timp de maximum 12 ore la reclamațiile făcute de ei prin canalele de social media."*
>
> incomemagazine. ro

Este rezonabil să existe reguli și legi care să traseze niște condiții de viață în societate, altfel se presupune că ar fi haos. Comunismul a fost o extremă, dar nu trebuie să cădem în cealaltă parte. Trebuie să mergem mai degrabă pe o cale de mijloc, să găsim un echilibru, un compromis între libertate și non-libertate, între proprietate și non-proprietate, între educație și non-educație, între viață și non-viață. Iar modul în care căutăm calea de compromis este prin atribuirea puterii statale unor persoane organizate în partide politice pe care le înlocuim din cînd în cînd: altfel spus, oamenii răi de altădată nu rămîn la putere tot timpul, ci se mai schimbă.

Deși falimentului statului în perioada comunistă persistă în cîteva domenii în care ni se pare de neconceput ca statul să nu dețină monopol, soluțiile pe care le așteptăm tot aceleași sînt: să se investească și să se adopte un program de guvernare mai bun. Cumva, dacă ar fi mai mulți bani și dacă ar fi oameni mai buni, niște *oameni noi*, la Fisc nu ai mai sta atîta la coadă, la școală nu ai mai măcina mințile copiilor, la spital te-ai însănătoși, la judecătorie nu ai mai fi nedreptățit.

Așadar, ce s-a ales de cei care nu au fost prinși în ghearele celor care știau ce e mai bine pentru oameni? Au supraviețuit cumva școlii, au terminat studii, unele mai „superioare" decît celelalte, au devenit buni cetățeni și își văd de viață – de viața ta. Au grijă să te asigure că ești liber atunci cînd îți permit sau îți interzic ceva, și fac asta pentru binele tău.

***Emil Duhnea** este avocat și autor al volumului* Dreptul Concurenței. Regîndirea premiselor antitrust *(Wolters Kluwer România). S-a născut în 1990.*

Laura GRÜNBERG și Matei LUCACI-GRÜNBERG

Două generații, în oglindă (I)

dialog între o mamă și un fiu

„Înainte de '90-ul" meu și al tău

LAURA GRÜNBERG: Aveam, în anii '90, vîrsta ta de acum, Matei. În decembrie '89, tancurile treceau pe strada noastră și tu te ridicai pentru prima dată în picioare. Cînd Ceaușescu fugea cu elicopterul eram în Piața Palatului într-o stare dual㠄 de exaltare, dar și de vinovăție că te lăsasem acasă cu bunicii. Ai fost cu noi, în cărucior, printre „golanii" de la Universitate în zona liberă de neocomunism. În jurnalul de mamă ținut notam atunci despre succesul operației „oliță" și adăugam la cuvintele învățate „papageam". Prin '91-'92 spuneai că sîntem „berzii tăi" și ne întrebai cum poate Michelangelo să fie pictor dacă e broască.

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Da, aveam în 1990 cîteva luni și nu făceam încă la oliță, mamă indiscretă. Nu am amintiri concrete despre „înainte de" – doar poze și povești ale altora despre. Pe certificatul meu de naștere scrie însă Republica Socialistă România. Este oare singura urmă palpabilă a comunismului asupra mea? Să fim cinstiți, sînt rodul educației voastre, voi sînteți produsul „epocii"... așa că e mai complicat. Vorba lui Boia, ne tragem cu toții mai mult din comuniști decît din daci. Oricum, pentru mine, comunismul este o poveste tip puzzle cu multe piese care de multe ori nu se potrivesc. Tu mi-ai spus una, bunica altceva, profu' de istorie altceva, Internetul abundă de tot felul de informații, dacă m-aș lua după filmele superpremiate despre epocă (C. Mungiu, C. Porumboiu, R. Muntean), imaginea ar fi alta. Documentarul lui Andrei Ujică *Videogramele unei revoluții* cred că mi-a oferit o grilă de înțelegere plauzibilă pentru ce a fost Revoluția. În rest, am trăit înconjurat de veșnice și interminabile discuții despre cum era înainte și după 1990. De mic, aud încontinuu în jurul meu despre „tranziție, „moștenirea comunistă", „regimul de tristă amintire", despre ce noroc am că nu am trăit atunci. În același timp aud (de exemplu, de la taximetriștii bucureșteni) despre ce bine era „înainte", cum toți oamenii își permiteau un concediu, o mașină, un apartament etc. Pe voi v-am auzit discutînd cu regret despre destrămarea „după" a grupului de prieteni Cîr Mîr.

„După '90-ul" meu și al tău

LAURA GRÜNBERG: Aici avem amîndoi un „după" trăit. Dar din nou fiecare cu „după-ul" lui. Conform studiilor, cei din generația noastră (generația X) am pășit în postcomunism cu frică de incertitudine, de schimbare (poate de aceea decuplarea de comunism, ajunsă pe mîna noastră, s-a produs atît de lent și confuz, deși a fost provocată de cea mai violentă revoluție anticomunistă), cu respect excesiv pentru ierarhii, cam reactivi, cu valori mai curînd colectiviste. Tu, în schimb, ești prima generație „de după". În voi e speranța.

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Nu știu de ce atîta fatalism apropo de ce a fost și este în România. La scara istoriei, 25 de ani de „tranziție" – alt cuvînt de care m-am săturat – nu este mult și nu e chiar așa de negru totul. Nu înțeleg de ce trebuie criticat pînă la epuizare fostul regim. E chiar neproductivă culpabilizarea excesivă. OK, înainte de '90 era cenzură, nu exista libertatea de exprimare, de călătorie, era frig în case și pustiu prin frigidere, o sumedenie de destine s-au ratat, însă în același timp, de exemplu, arta era subvenționată de stat, se făceau mult mai

Laura Grünberg și Matei, în 1989

Matei Lucaci-Grünberg

multe filme – și nu toate propagandistice. Sau, cu privire la sport, care mă pasionează: jucătorii nu prea puteau să circule, dar bazele sportive, investițiile și performanțele de atunci sînt incomparabile cu cele de acum. În capul meu este un pasaj dintr-o bucată de *stand-up comedy* genială a lui Louis C.K., *Of course, but maybe,* pe care o recomand. El susține că totul, oricît de crud și aberant ar fi, este discutabil, interpretabil, nimic nu e în alb și negru. Da, sclavia este îngrozitoare, dar dacă nu ar fi existat, America nu ar fi fost traversată de șine de tren sau piramidele nu ar fi fost construite. Da, să mori în Afganistan sau Irak este groaznic, dar noi sîntem cei care am invadat zonele respective, așa că, de fapt, poate era de așteptat etc. Există mereu acest „Dar poate că..."! Comunismul totalitar a produs crime, a distrus destine, a îngrădit libertăți fundamentale, a instaurat frica. Dar în istoria la rece care se va scrie va fi și perioada legată de modernizarea și industrializarea țării. Poate eu, netrăind acele vremuri, pot spune mai degajat că erau și lucruri bune. În spiritul lui Louis C.K.: sigur, era groaznic... dar poate subvenționarea artei de către stat nu este o idee rea, poate investiția sistematică a statului în sport nu este rea, poate ambiția de a ține valori în țară nu este cel mai greșit lucru de pe pămînt, poate metroul și autostrăzile sînt niște rezultate ale acelei epoci. Eu nu spun că atunci era bine, Doamne ferește! Știu povestea nașterii mele, care putea să se transforme în tragedie pentru că nu aveai aprobare de cezariană, știu despre presiunile celor de la cadre (parcă așa le zicea) care veneau la atelier la tata și îi cereau să facă portrete cu tovarășa. Știu că nu a fost deloc ușor pentru bunici să facă filozofie în acele vremuri ideologizate. Dar gata, hai să mergem mai departe, că nu vom ajunge nicăieri așa. Clasa politică este slabă, dar asta nu știu dacă este vina istoriei sau vina unui sistem de educație prost, în cădere liberă după 1990. Nu ai cum să schimbi o clasă politică peste noapte. 25 de ani, la scara istoriei, poate reprezintă doar o noapte. Ce simt în România „de după" este criticatul steril și frica de stînga. Probabil asta are legătură cu ce numiți voi „sechelele comunismului" care modifică și dorințe, și înclinări politice. Mișcările de stînga există mai curînd în underground și, culmea, sînt mai asumate printre tineri.

LAURA GRÜNBERG: Iată un discurs de „milenar" pursînge. Sau, de fapt, de tînăr – căci dacă nu la tinerețe să ai entuziasm, atunci cînd? Îți dau dreptate apropo de tușele exclusiv negre legate de epoca „înainte de". Politic, economic, cultural vorbind, a fost o perioadă groaznică fără discuție. Pe de altă parte, simt nevoia să îmi și apăr tinerețea și generația. M-am jucat, am iubit, am învățat, am avut cîțiva profesori deosebiți, am făcut vacanțe trăsnite la Costinești de 1 Mai, am ascultat Bob Dylan și Jethro Tull, am încercat să facem bine ce facem, să supraviețuim mai ales moral. Sigur, vedeam cum tata se ducea cu mașina de scris la miliție să o verifice, stăteam la cozi și pe urmă dădeam meditații pe ouă și carne, aveam pe balcon canistra cu benzină pentru zilele cu soț, aveam și noi rude în închisoare și am simțit diverse presiuni ale regimului totalitar. Ne-ar ajuta nuanțele ca să putem, în sfîrșit, merge mai departe.

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Nu știu dacă eu mă simt un Y pursînge, cum spui. Știu că teoretic aparțin generației Y – respingem reguli, sîntem mai autodidacți, nu ne plac șefii și ierarhiile, căsătoria nu mai e un scop important în viață, ne asumăm riscuri etc.

LAURA GRÜNBERG: Sînteți numiți și „generația Peter Pan" – amînați maturizarea, intratul în pîine.

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Poate și pentru că ați fost voi *„helicopter parents"* – supraprotectivi, planificîndu-ne copilăria pe ore. Avem și noi fricile noastre legate de teroriști, boli cu transmitere sexuală, cutremur, manipularea și defăimarea online, găsirea unui loc de muncă. Se spune despre noi că, în lumea fără granițe de azi, am fi *„travel enthusiasts"* –, dar eu, de exemplu, am frică de avion, ceea ce mă scoate din tipologie. Pînă la urmă, și clasificările astea sînt relative. Uneori rezonez mai bine cu unii din generația X sau cu cei dinaintea lor, bunicii – aia generație sugrumată de istorie!

LAURA GRÜNBERG: Deci nu simți conflictul între generații?

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Este clar o luptă tacită pentru putere și o firească solidaritate între generații. Să fim sinceri, azi puterea o au *baby-boomer*-ii. Generația '80 este la butoane. Nu sînt prea adaptați la ritmul și cosmopolitismul lumii de azi, dar nu ar recunoaște asta în ruptul capului. Îmbîrligați în rețele de interese, sînt dependenți de tras sforile, de aranjat în culise lucrurile. Noi sîntem parcă altfel structurați. Și noi vrem putere și vizibilitate publică, sigur, dar parcă venim cu „arme" mai democratice. Iar în raport cu următoarele generații mai tinere chiar nu e conflict, ci poate dezechilibru de energie și de brand-uire online!

LAURA GRÜNBERG: Deci noi sîntem șmecherii care nu dăm drumul la butoane și voi întruchiparea civismului, cei care vor schimbarea adevărată.

MATEI LUCACI-GRÜNBERG: Să nu idealizăm. Civismul este prezent la noi, se caută și se găsesc cauze (foarte ușor în România haotică de azi) pentru a exersa civismul on și offline. Este un spirit al generației în care poate eu nu mă regăsesc în totalitate. Asta pentru că nu cred că orice schimbare de dragul schimbării e neapărat bună și, așa cum spuneam, sînt obsedat de acel *„Of course, but maybe..."*. Sigur, nu e bine ce a fost și nici ce este. Dar poate că uneori trebuie să nu fie bine pentru ca pe urmă să fie ceva mai bine... zic și eu. Poate mai trebuie să și zîmbim din cînd în cînd autoironic. De aia fac, probabil, și comedie.

***Laura Grünberg** este sociolog și scriitoare.*

***Matei Lucaci-Grünberg** este regizor de film și teatru, inițiator al trupei Jamais Vu. Cea mai recentă piesă pusă în scenă:* Secretul armei secrete, *text de Alexandru Tatos, TNB. S-a născut în ultimele luni ale anului 1989.*

Vlad și Victor MACRY

Două generații, în oglindă (II)

dialog între un tată și un fiu

Cum ți se pare viața la douăzeci și ceva de ani?

VLAD MACRY: Pentru mine, sînt amintiri din alt secol. Era o viață totuși fericită, găseam modalități de a mă bucura. Poate că tocmai îngustimea acelei lumi mă făcea să trăiesc (cu o intensitate pe care azi nu o mai văd la tinerii de aceeași vîrstă) orice ofertă relațională, culturală... Era epoca unor prietenii profunde, dar și epoca extazului în fața ultimului album Pink Floyd strecurat peste granită, a cărților „interzise", devorate taman datorită interdicției...

VICTOR MACRY: Un fel de haos semiorganizat. Aș folosi o expresie simpatică din limba germană care denotă chiar această nuanță de confuzie haotică – *„Tohuwabohu"*, care provine din Biblia ebraică, unde a fost folosită pentru a descrie lumea primordială. Au fost, sînt și vor fi alții de vîrsta mea care probabil știu mai bine ce vor de la viață la douăzeci-și-ceva de ani, dar din mai multe motive, recunosc că nu mă pot identifica cu ei.

A rămîne în România... A nu rămîne în România... Should I stay or should I go?

VLAD MACRY: Dacă aș fi știut să-mi cîștig existența și altfel decît lucrînd în limba română, aș fi plecat din țară. Mai corect, dacă mi-ar fi plăcut să învăț să-mi cîștig existența și altfel decît prin limba aceasta, aș fi plecat. Dacă atunci cînd aveam 24 de ani nu ar fi apărut anul 1989, *acel* an 1989, probabil că aș fi plecat oricum, fiindcă pînă atunci nu am avut nici o șansă să fac ce doream (și ce puteam) să fac și aș fi riscat să depășesc vîrsta de la care o aventură precum emigrarea devine problematică.

Victor Macry: Vorba cîntecului, dacă alegi să pleci, dai de bucluc; dar dacă rămîi, acel bucluc *will be double.* Cred că România se confruntă cu multe probleme prezente în multe alte țări din Occident, cu diferența că ele se manifestă aici sub alte chipuri și în alte circumstanțe. Că o fi mai bine aici, că o fi mai bine altundeva – dacă plecăm cu toții, cum vom putea afla vreodată dacă ar fi putut fi mai bine? Mai mult de atît, cine va mai stinge lumina?

Ce crezi despre regimul comunist din România? Ceaușescu a făcut mai mult bine sau mai mult rău?

VLAD MACRY: Pînă în 1965, cînd m-am născut eu și a venit la putere Ceaușescu, am informații din familie: un bunic deținut politic, agoniseala unei familii confiscată... Din vremea lui Ceaușescu țin minte mai bine ultimul deceniu. Frigul, bezna, penuria, rațiile... Îmi mai amintesc disperarea mea, tînăr filolog care nu visa decît un post de corector la orice editură, nevoit să se angajeze (ca să nu fiu arestat, șomajul fiind o infracțiune!) arhivar la un spital și inspector de învățămînt la o fabrică de textile. Orașele erau interzise tinerilor absolvenți...

VICTOR MACRY: Comunismul românesc a fost un regim sîngeros și antidemocratic, impus fără voința poporului, ce s-a sfîrșit prin violență fără noimă. Îmi este foarte greu să cred că orice a fost realizat în timpul comunismului nu ar fi putut fi realizat, la fel de bine, în cadrul unei democrații consolidate. Pentru a vedea dacă Ceaușescu a făcut mai mult bine sau mai mult rău, trebuie doar să ne uităm la România ultimilor 27 de ani. Cum se spune mai nou la știri, „imaginile vă pot afecta emoțional".

Ce crezi că ar fi meritat păstrat din societatea românească de dinainte de 1989?

VLAD MACRY: Irigațiile. Și, poate, ideea „dușmanului comun" (sau a celui pe care îl credeam „comun"...), grație căruia mă amăgeam crezînd că există o opoziție tăcută, dar omniprezentă în conaționalii mei.

VICTOR MACRY: Cred că au fost păstrate mai multe din societatea comunistă decît ar fi trebuit, iar ele pot fi recunoscute astăzi cu ușurință. Ar fi fost imposibil să fie eliminate complet, după 45 de ani într-un sistem care a anihilat tot ce fusese clădit înainte.

> *„Cum se spune mai nou la știri, «imaginile vă pot afecta emoțional»".*

Cît de corect e să fii politically correct?

VLAD MACRY: *Political correctness*-ul depășește uneori bunul-simț, iar efectele sînt cel puțin ridicole, cum ar fi copiii încurajați să refuze jocul de șah fiindcă unele piese sînt albe, iar celelalte, negre. Excesul este regretabil. Însă nici căderea în cealaltă extremă nu mi se pare fericită. De curînd, pe *social media* s-au înmulțit cuvinte precum „jidan", „cioroi", „poponar"...

VICTOR MACRY: Recunosc că nu înțeleg de ce un om cu o anumită culoare a pielii ar fi automat mai bun decît unul cu altă culoare, sau unul avut mai bun ca unul sărac. Iar asta era *political correctness*-ul la început. Totuși, încep să am impresia că *political correctness*-ul nu mai e ce a fost. Anul trecut, o școală din Statele Unite a scos clasicul roman *Huckleberry Finn* din programă, deoarece folosea așanumitul *N-word* de prea multe ori. Romanul lui Twain izvorăște din limbajul și cultura vremii sale, dar asta nu îi poate înăbuși meritele și calitatea. La fel ca orice alt sistem politic și identitar, *political correctness*-ul nu trebuie dus în nici un caz la extrem. Nu este sub nici o formă perfect și imun la a fi criticat.

Cărți tipărite sau e-books?

VLAD MACRY: Tipărite! O carte are miros, are greutate, consistență... Cîtă senzualitate în manipularea unei tipărituri! Și în lumea de azi, dominată de ecranul computerului ori al tabletei, a deschide o carte înseamnă plăcere, timp liber, fiindcă oricum muncim mai mult „electronic", tehnicist.

VICTOR MACRY: Fiind mai ieftine și mai eco decît cărțile tipărite, aș spune e-books, dar momentan nu mă pot obișnui cu ele. Aici, pentru mine, „analogicul bate digitalul".

Mai folosește la ceva să termini o facultate?

VLAD MACRY: A urma cursurile unei facultăți este parte dintr-un traseu vocațional. O pasiune te apropie de o anumită disciplină, iar nivelul universitar este necesar în desăvîrșirea acelei pasiuni. De aceea nu prea înțeleg ce înseamnă „a-ți folosi la ceva". Nu cred în ideea de a absolvi o facultate fiindcă e „rentabilă", fiindcă după ea te angajezi și cîștigi bine. Cîștigi bine doar dacă faci bine ceea ce îți place să faci, iar dacă îți place într-adevăr ceva, simți nevoia de a te perfecționa în acel ceva prin cursurile unei facultăți.

VICTOR MACRY: Depinde de domeniu, dar da, deoarece cel puțin momentan, nu putem accesa cursurile de la universitate printr-o căutare pe Google. Facultatea te poate învăța ceva, iar asta rămîne indispensabil. Totuși, asta nu înseamnă că nu ar trebui să se producă schimbări la nivelul universitar.

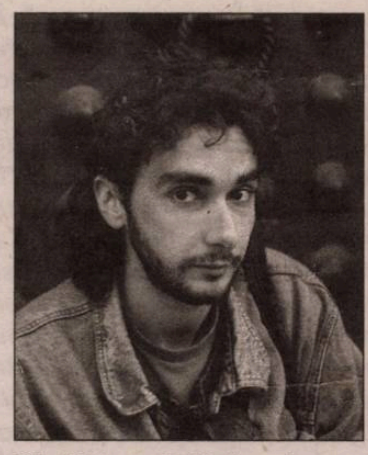

Vlad Macry, la 20 de ani

© C. E. Funes

Victor Macry

Internetul... Ne-a adus mai mult rău sau mai mult bine?

VLAD MACRY: Bine! Dar important e discernămîntul. În lipsa lui, o librărie poate fi la fel de periculoasă ca Internetul. Există cel puțin la fel de multe cărți inutile, stupide ori chiar nocive, ca pagini web de același soi.

VICTOR MACRY: Ne-a unit și a schimbat cursul societăților și oamenilor mai mult decît orice alt mediu de comunicare – dar, în exact aceeași măsură, a făcut mai ușoară diseminarea informațiilor false și manipularea în masă. Aș spune că cîștigă binele, dar cu o marjă foarte mică.

LGBT. Patru litere... Cum ne comportăm cu ele?

VLAD MACRY: Minoritățile sexuale au fost victime oficiale, oprimate prin lege, pe vremea regimului comunist. Chiar cînd nu se trecea la măsuri drastice, destine umane erau batjocorite. În mediul universitar al anilor '80, am cunoscut oameni de o mare capacitate intelectuală și profesională, ale căror cariere au fost blocate din pricina acestei discriminări. Trăiau într-un fel de clandestinitate... De aceea am simpatie pentru revendicările acestor minorități. Recunosc însă că am reticențe în privința adopției în cuplurile homosexuale.

VICTOR MACRY: Cu toleranță, înțelegere și acceptare – cu ce ne pot face rău cei din această comunitate? Doar pentru că există, pentru că sînt altfel? Recentele atacuri incoerente, neîntemeiate, asupra unei minorități nu au nici o logică, fundament științific sau justificare. Abia acum 15 ani a fost decriminalizată homosexualitatea în România. Atunci, același discurs apocaliptic, profund nedemocratic a fost folosit de Biserică, dar nu a avut succes. Poate reprezenta un precedent extrem de periculos.

Drogurile ușoare: pro sau contra legalizării lor?

VLAD MACRY: Pro. Prohibiția nu a făcut decît rău, indiferent de marfa interzisă.

VICTOR MACRY: Dacă sînt legale băuturile alcoolice, care ucid mai mulți oameni, atunci de ce nu?

Armata obligatorie te face om?

VLAD MACRY: Serviciul militar obligatoriu te face doar obedient, te învață ce înseamnă arbitrariul și umilința... Stimulează lașitatea și agresivitatea.

VICTOR MACRY: Tot ce se poate, dar te poate face și mort pentru nimic, în eventualitatea unui război.

Greșelile pe care un părinte nu ar trebui să le facă...

VLAD MACRY: Indiferența, agresivitatea, minciuna... Susținerea unui traseu educațional forțat. Și, evident, în primul rînd, abandonul!

VICTOR MACRY: Să nu își susțină copilul, să nu încerce să îl înțeleagă, să îl respingă.

Vlad Macry *este jurnalist și scriitor. S-a născut în 1965 și a absolvit aceeași facultate.*

Victor Macry *este student în anul III la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București. S-a născut în 1995.*

O generație la răscruce de vremuri

*Pe **Ileana Zirra** am cunoscut-o cînd avea 12 ani. Tocmai lansasem suplimentul pentru copii* Dilematix, *cînd am primit un e-mail de la ea care m-a înduioșat: „Profa mea de română mi-a spus că aceasta e o revistă la care scriu copiii. Și eu sînt copil, așa că vreau și eu să scriu!“ În scurtă vreme, Ileana a devenit primul (și singurul) redactor-copil de la* Dilematix. *Timp de aproape șase ani, a citit și a selectat texte, cu seriozitatea și simțul răspunderii ale unui adult. Aveam încredere în Ileana, mi-am dat seama că, deși facem parte din generații total diferite, avem aceleași criterii estetice, același sistem de valori. Între timp, am urmărit de la distanță maturizarea ei, trecerea de la „un copil“ la „un om mare“. Ileana m-a convins că generația lor, a celor născuți după 1990, are multe de spus. Pe **Ștefan Georgescu,** soțul Ilenei, l-am cunoscut ulterior. Ileana și Ștefan s-au căsătorit la 21, respectiv 23 de ani, ca pe vremea bunicilor noștri, un fapt care m-a uimit, și nu doar pe mine. Fac parte dintr-o generație care amînă o astfel de decizie (și implicit pe aceea de a face un copil) după 35-40 de ani și, uneori, la nesfîrșit. Nu știu dacă este vorba despre sentimentul de insecuritate pe care îl amintea Vintilă Mihăilescu sau pur și simplu de frica unei dezamăgiri pe plan familial, personal. După ce i-am rugat pe Ileana și Ștefan să scrie cîte un text „la temă“, am atins și subiectul căsătoriei lor, care mi s-a părut interesant pentru Dosar. De ce au luat decizia de a se căsători atît de tineri? Este oare căsătoria reprezentativă pentru generația lor, poate fi o garanție a stabilității pe care nu o găsesc în altă parte, în societate? (**A. P.**)*

■ Ileana Zirra: Eu am fost foarte îndoită la început de ideea de măritiș, pentru că mi s-a propus cînd eram încă într-a XII-a și mi s-a părut ceva extrem la așa o vîrstă, dar entuziasmul lui Ștefan și multe discuții cu prietenii – care păreau că pierduseră orice speranță în relația lor și voiau să ia totul pas cu pas în mulți, mulți ani de zile, ca să fie siguri –, cu familia – o parte din familie m-a pus la zid și m-a interogat luni de-a rîndul – m-au convins să zic, în anul II de facultate, „da, hai, sînt prea fericită, într-adevăr nu văd de ce să tot așteptăm“. Mai ales că tot discutasem cu Ștefan despre așteptările noastre importante de la viață, unde vrem să trăim, carieră, copii, tot felul de pretenții și aveam încredere că am duce-o foarte bine împreună. Și șocul meu cel mai mare a fost abundența de superfericire care a venit din partea prietenilor noștri, a miilor de rude, chiar și a colegilor cu care nu ne-aveam la catarama. Nu știu dacă măritișul este cheia stabilității neapărat, dar generația noastră e pe *fast-forward* – în carieră și mai ales în țara de studiu, ceea ce aduce multă știință acumulată, iar eu am dat *pause* și am rămas să mai admir din cînd în cînd peisajul. Dar, din fericire, viața în teatru tot pe repede-nainte e, așa că n-am rămas în urmă.

■ Ștefan Georgescu: Căsătoria cu Ileana a venit cumva de la sine, mi-am dat seama că n-am nimic de așteptat, nu e nimic de amînat. Aud zicîndu-se „Eu o să aștept pînă la 30 de ani să mă căsătoresc“. De ce? Cu cît ești mai tînăr, cu atît ești mai deschis la minte, mai energic, mai înțelegător, în definitiv mai bun. OK, acumulezi experiență profesională și probabil o să cîștigi mai mult la 30 de ani sau la 35, dar la ce bun dacă în același timp o să fii mai cinic, mai obosit? Ajungi la 30-35 și tot ce-ți dorești mai tare e să ai cinci ore libere consecutive. Apoi zici că e prea tîrziu, că nu mai contează acum, că ți-e bine așa. Eu nu zic că a te căsători e singurul mod de viață valabil, pentru mulți chiar nu e, dar sînt convins că pentru foarte mulți alții este exact ce le lipsește. Nu mă mir cînd aud că oamenii sînt din ce în ce mai deprimați, anxioși și dezvoltă fobii. Cred că o filozofie bună de viață e să treci dincolo de așa-zisul confort și *buffer zone* și să cauți nițel mai mult în celălalt, caută să gîndești pe termen lung, caută pe cineva cu care abia aștepți să vorbești. Nu cu care aștepți doar să pleci la mare... Restul vine de la sine. „De ce nu vă mutați pur și simplu împreună?“, mai zic oamenii. Pentru că nimic nu-ți umple inima mai tare decît să vezi hotărîrea celuilalt de a-și petrece viața cu tine. Actul nu-i degeaba și nu e doar o hîrtie, e cea mai zdravănă piatră de temelie pe care o poți pune într-o relație, pe care o vede clar și celălalt, și restul lumii. Și totul începe cu un gînd.

„La nivel global, se pare că tinerii generației Y își schimbă locul de muncă în medie la doi ani, față de cei din generația X, la care media este de cinci ani. Lucrează ca angajați, însă, pe termen lung, 62% sînt de părere că scopul lor este de a face bani pe cont propriu, ca antreprenori.“

incomemagazine. ro

■ Ileana ZIRRA

Protest și manipulare

La cîteva zile după ce mi-a scris Adina, ca orice cetățean turmentat de *social media,* care dă *scroll* pe Facebook la prima oră a dimineții, am dat de un filmuleț foarte scurt, inspirat din cărțile lui Swift și Orwell *(Călătoriile lui Guliver*, *Brave New World*, *Ferma animalelor* și *1984)*, care susținea ceva ce mie mi s-a părut revoluționar, dar de fapt era o simplă observație pe care eu am trecut-o cu vederea în primul an la Limbi străine, cînd am și disecat subiectul: tendința noastră spre utopie, dorința de a da *upgrade* duce la distopie, la reprimarea altor categorii sociale și, deci, e rău. Ce idee simplă, nu? Iau cel mai recent exemplu. Mișcarea protestatarilor LGBTQAI+ de luna aceasta e o dorință simplă de a îmbunătăți relațiile între oameni de ideologii și credințe diferite, de a-i împăca prin egalitate, dar acum conflictul e mai aprins ca niciodată și dăunează mult mai mult, așadar o vreme o să fim blocați în *limbo,* iar între timp nu știm ce se întîmplă la nivel înalt. Pentru mine e evidentă bătălia de cînd eram la liceu, la „Coșbuc“ chiar, și am fost martoră la începuturile scandalurilor, cînd m-am aliat cu tot liceul pașnic împotriva agresiunilor unui prof dement, procesoman naționalist. De atunci a crescut comunitatea în mod vizibil și au început și luptele cu Coaliția pentru Familie, o asociație ipocrită pînă în măduva oaselor – așa e în politică, nimeni nu-ți vinde ce e pe masă, mereu e ceva sub mușama. Misiunea primilor, de a ajunge la pace și egalitate, pe moment, la noi are exact efectul invers, a dus la supărări, agresiuni și la o trezire a mitocăniilor. Iar asta a dus la inevitabila obligație a oricărui cetățean să aleagă o poziție. Ceva ce îmi doresc să fac și să spun de multă vreme e că mă simt persecutată să arăt public că țin cu prietenii mei și să îi susțin – susținerea publică, altă cursă întinsă de generația mea; în caz că nu este evidentă, ești învinuit că ții cu opoziția. Deloc adevărat. Conflictul dintre familia tradițională și comunitatea LGBT există dintotdeauna, doar că acum a fost dezgropat și scos din *underground*, iar eu nu simt că e de datoria mea să mă implic în ceva ce nici măcar nu mi-e clar, tocmai pentru că știu că este mai mult un conflict politic folosit acum de partide pentru a aduna simpatizanți, nu o luptă pentru valori. Iar posibilitatea ca asta să fie folosită ca diversiune pentru ceva mult mai grav este mare, dar mă bucur măcar că în ultimii ani există un imbold proaspăt de a-ți arăta insatifacțiile, există solidaritate, ca după Colectiv, cea mai dureroasă și marcantă lovitură pentru generația noastră, cînd am constatat cît de bine ne-am organizat mulți să dăm o mînă de ajutor și să încercăm să facem o schimbare: și ia uite cum s-a folosit de noi spuma politicii să se spele pe mîini și să se retragă, chipurile diplomatic. Iar ăsta nu e singurul exemplu, aceeași clasă politică scîrbavnică s-a folosit de protestul din 2012 împotriva lui Arafat, care dup-aia a devenit referendum pentru demiterea lui Băsescu. Și orice protest vine la pachet cu microbiști, agitatori și alte metode de a schimba traiectoria oamenilor. Deci protestul, săracul, care pare pentru o mare parte a generației noastre să fie singura metodă de a combate decizii, este în același timp o formă foarte lesnicioasă de manipulare. Din fericire, în schimb, lupta pentru transparență legală, specifică cumva generației surorilor mele (27-35 ani), și implicarea foarte recentă, prin aplicații de uz civic, verificare de date, jurnaliști integrați în Parlament/Guvern, dă roade și începe să li se ducă buhul (vezi Code4Romania, CivicAlert, orice sesizări ce pot fi făcute acum online prin aplicații, Casa Jurnalistului, tolo.ro și mult prea multe alte platforme de statistici care se ivesc doar în preajma alegerilor) și cred că asta o să aibă un impact, cu timpul.

Iar în legătură cu actuala clasă politică, aici mă refer strict la răsuflații PSD, PDL și PNL, că doar USR, ALDE, PMP și ce-or mai fi nu-s altceva decît jocuri de leapșa cu politicianul de rînd, e într-adevăr un soi de diabet zaharat prin spăgi, între ei și către populația naivă și dezinteresată. Și ce e mai trist e că nu am dreptul să spun că aici sînt doar generațiile ieșite din comunism, pentru că nu e așa. Sînt destui cam de vîrsta mea sau mult mai mari ca mine care nu dau doi bani pe implicarea politică și nu cred în schimbare. Ce dezastru așteaptă fanteziștii ispitiți de monarhie și leneșii?

Am observat în cele cîteva cercuri în care mă învîrt că generația mea și a părinților mei, ba chiar și o bună parte din cea a bunicii mele se unește în mare parte să voteze cu USR, și probabil că această încredere, oarecum oarbă, în Nicușor Dan este datorată doar faptului că oamenii din anturajul lui sînt mai tineri și sperăm cu toții că nu au fost mușcați de același lup al infatuării de a trage sfori și de a se scălda în bani. Sigur că oricine intră în politică are un *background* sau un sprijin și nu mai are cum să fie integru sau poate că mentalitatea asta e o rămășiță a ultimelor decenii în România.

Și încă ceva. Nu știu dacă remarca pe care am surprins-o acum două luni la o petrecere este sau nu justificată, și anume că numai dacă părinții noștri s-ar fi implicat în politică, am fi reușit pînă acum să mai purificăm țara, dar acum poate că este deja prea tîrziu să ne mai întrebăm, în loc să trecem la treabă prin ce putem, fie asta prin vot, prin *sharing,* prin strălucire profesională sau prin artă.

***Ileana Zirra** este studentă în anul III la Scenografie, UNATC. S-a născut în 1995.*

■ Ștefan GEORGESCU

Bolognese cu de toate

Nu știu dacă vi se întîmplă des, dar mie îmi este foarte greu să bag plapuma în cearșaf. Înțeleg că oamenii au diferite feluri de a aborda chestiunea plăpumii, unii se cocoață pe pat, alții lucrează în echipe (unul ține două colțuri, al doilea ține celelalte colțuri), am pomenit și prieteni care se bagă cu

tot cu plapumă în cearșaf ca să potrivească cele patru colțuri ale plăpumii cu cele patru colțuri ale cearșafului. Transpiri, te enervezi, o iei de la capăt și, după ce reușești în final să bagi plapuma în cearșaf, te mai trezești că nu stă chiar cum trebuie, că parcă cearșaful a fost făcut pentru altă plapumă. Așa și eu atunci cînd încerc să produc un discurs coerent despre generația mea: nu-i ușor, și cel mai probabil nu o să fie „fix pe fix". Am 23 de ani. Fac parte dintr-o generație care a prins, în paralel, începutul a foarte multe povești: desenele animate în engleză jocurile video, Internetul, telefonia mobilă și așa mai departe. Totodată, fac parte din prima generație născută după regimul comunist, însemnînd că toată educația pe care am primit-o, chit că a venit de la părinți, chit că a venit din partea statului, a venit împreună cu o proiecție a fostului regim. Nu susțin că această „proiecție" a purtat același hram pentru toată lumea, dar sper că măcar greutatea acesteia în conștiința colectivă să fie relativ aceeași. Nu-mi place să vorbesc despre generații, consider că e o abordare riscantă, șterge nuanțe și, pentru că țin la nuanțe și timpul e scurt, o să mă rezum la cel mai grăitor exemplu pe care îl am la îndemână: anii facultății. Anul ăsta termin al doilea (și ultimul) an de master „la arte". Am avut ocazia să trec prin ceea ce aș numi un mănunchi de cercuri: cercuri de colegi, cercuri de profesori, cercuri de interes și cercuri de interese. Cînd am început facultatea am aflat că, după început, există un alt început. Acest al doilea început este foarte important. Nu știu să vă spun cum este la ASE, „Carol Davila", Universitate sau Politehnică, dar la UNArte contează foarte mult cine îți este ceea ce se cheamă „profesor de atelier". După examenul de admitere a trebuit să ne alegem profesorul de atelier, alegere care în principiu presupune să optezi total instinctiv între doi oameni cu viziuni profund diferite vizavi de ce înseamnă „educația artistică", o sintagmă la rîndul ei la fel de ambiguă și subiectivă. Trei ani de UNArte cu profesorul X sînt foarte diferiți de trei ani cu profesorul Y – vorbind cu colegii, poți să capeți impresia că parcurgeți facultăți diferite. Problema cu educația artistică e însăși această ambiguitate, fiindcă nu există o singură direcție și nu există o singură fundație pe care se poate construi așa-zisa „direcție". Te izbești în repetate rînduri de contradicții și de conflicte între generații. Îți dai seama că valorile țin de cel care le urcă pe soclu, ceea ce într-un fel e liniștitor, un fel de confirmare că spațiul de joacă e atît cît vrei tu să ți-l faci. Pentru educația plastică academică, trecerea la sistemul Bologna a presupus că o mînă de oameni au trebuit să stabilească o ierarhie a informației și practicii artistice ce trebuie parcursă în trei, respectiv cinci ani, sistem reinterpretat de o altă mînă de oameni, oameni care oricum s-au format sub influența combinată a unui fost sistem educațional cu propria practică profesională și de viață, în ideea că după acești cinci ani iese o generație de „profesioniști" într-o latură sau alta a artelor plastice. Este un concept pe atît de vag pe cît sună. Din cîte am înțeles, s-a dorit formarea unui sistem cu de toate pentru toți, din care fiecare își ia ce își dorește, ceea ce a rezultat într-un sistem în care nimeni nu e chiar mulțumit, dar în care există mereu spațiu de lucru și joacă. Celebra vorba a lui Sadoveanu „Din școala asta au ieșit tot atîția scriitori cîți au intrat" e valabilă și aici, cu înlocuirea de rigoare a termenilor. Însă, revenind la conceptul de profesioniști și la cel de generație, sînt optimist, cu mențiunea că e loc de lucru, îndestulător de mult. Dacă ar fi să aleg cîteva cuvinte cu care mi-aș dori să-mi asociez generația, aș vrea să fie „bun-simț", „profesionalism" și „optimism". Avem multe de dus în cîrcă: cinismul, oboseala, frustrarea părinților noștri, relicvele unui sistem muribund, un sistem care se zbate, același mecanism ruginit, ineficient. Am citit la un moment dat că am fi o „generație hibrid", adică o generație la răscruce de vremuri. O sintagmă rece, dar într-un fel poetică.

„«62% din tineri s-au declarat încrezători că, dacă și-ar pierde principala sursă de venit mîine, și-ar găsi un loc de muncă la fel de bun sau chiar mai bun în termen de trei luni. Optimismul este mai ridicat în Elveția și Germania, spre exemplu, decît în Italia și Grecia, reflectînd climatul politic, economic și cultural din aceste țări», se arată în cercetarea ManpowerGroup."

zf.ro

***Ștefan Georgescu** este desenator și masterand UNArte. S-a născut în 1993.*

Luca ISTODOR

Educație LGBT, de la copil la părinte

Cînd, în 2013, am creat Blog-ul Mov, un blog destinat tinerilor gay unde scriam despre experiențele și gîndurile mele legate de identitatea mea *queer*, nu știam dacă va ajunge mai departe de grupul extins de prieteni și cunoștințe. Dar primul articol pe care l-am scris, o scrisoare către lume despre ce înseamnă să fii gay, a fost *share*-uit de zeci de ori pe Facebook. Am început să primesc o grămadă de cereri de prietenie și oamenii au început să-mi dea mesaje – mulți, cu poveștile lor. Mi-am făcut de atunci obiceiul să ascult povești de la orice om care vrea să-mi scrie. De multe ori îmi spun despre agresiuni pe stradă sau la liceu, de multe ori e vorba despre despărțiri și împăcări cu iubiții sau iubitele. Dar elementul peste care mie mi-e cel mai greu să trec, și care apare din nou și din nou, este reacția părinților. Am auzit de părinți care i-au trimis iubitului fiului lor mesaje de amenințare. Am auzit de părinți care au vrut să-și dea copilul afară din casă și care i-au zis să nu plece doar cînd au văzut că își făcuse bagajul. Am auzit de insulte pe stradă de la mame „îngrijorate" și de zeci de părinți care credeau că homosexualitatea e o „fază" de care copilul lor poate scăpa în timp, eventual cu ajutor medical. De multe ori, cînd aud o astfel de poveste, mă imaginez mergînd la ușa acelor părinți și explicîndu-le cu ce au greșit. Ținîndu-le binecunoscutul discurs că homosexualitatea nu e o alegere și nici o boală, și că, știți voi, ar trebui să vă iubiți fiul așa cum e. Dar cine știe cîți dintre ei ar asculta? Reacțiile lor nu sînt niciodată raționale sau controlate, sînt impulsive și emoționale.

Eu am crescut știind că a fi gay e acceptabil.

M-am născut (simbolic?) în 1996 – anul cînd s-au legalizat relațiile între persoane de același sex în România. Evident că mă sperie să mă gîndesc că totul a fost atît de „la limită" – că puteam fi „în afara legii" dacă mă năsteam puțin mai devreme. După ce trec peste înfricoșare, devine din ce în ce mai clar de ce, pentru mine – argumentele pe care le-aș aduce în mintea mea părinților sînt logice, evidente, însă pentru ei e de conceput doar opusul. Eu am crescut știind că a fi gay e acceptabil, am știut, cu relativ puține lupte interne, că, în fond, să fii gay e OK. Toți acei părinți impulsivi și uneori violenți, pe care mă înfurii (și îi condamn) pentru cum se poartă cu copiii lor au crescut într-o lume în care exista o opoziție gay – legală, socială, religioasă. Îmi dau seama că puțini dintre acei părinți au avut cum să cunoască o persoană *queer*. Nu exista nici un Blog Mov unde cineva ca mine să publice „scrisori către lume" de unde ar fi putut să înțeleagă cum gîndește cineva cu o altă orientare sexuală decît a lor. Nu existau rețele de socializare unde prietenii să posteze pozele de la ultima paradă gay din San Francisco. Nu puteau să călătorească, așa cum am făcut-o eu, la Paris, să se ducă în Marais și să vadă barurile gay. Nu puteau să se uite, ca mine atunci cînd începeam să-mi dau seama de sexualitatea mea, la *Queer as Folk*, un serial despre un grup de prieteni gay (pe care ulterior – da! – i l-am arătat semiemoționat și mamei). Părinții din poveștile pe care le aud constant erau obișnuiți să ia de bun exact opusul a ceea ce am luat eu de bun. Pentru ei, homosexualitatea era aproape inexistentă, ilegală și la marginea societății.

Pentru unii părinți, să le ceri să își accepte copilul e un fel de reeducare completă, un fel de anulare a ceea ce au învățat pînă atunci. Sigur că cei mai mulți nu ascultă și e nevoie de luni de zile și zeci de surse (cărți, articole online, prieteni sau chiar psihologi) ca să se convingă că nu e imoral ce face copilul lor. Unii nu își acceptă copiii complet niciodată. Alții învață, într-o inversare a rolurilor părinte – copil și a principiului de transmitere a informației din generație în generație, ce înseamnă să fii *queer* de la copiii lor și trebuie să se lupte cu fiecare idee nouă ca să poată asculta gîndurile noastre, să citească articolele pe care le citim și să se uite cu noi, la fel de emoționați poate, la *Queer as Folk*.

„Tinerii din generația Millennials nu sînt foarte dornici să își asume responsabilități nici pentru ei și nici pentru alții. Mai degrabă, ei urmăresc să se implice în mai multe proiecte profesionale care să le ofere ocazia de a se simți bine, de a trăi experiențe interesante."

zf.ro

Fie că își dau seama, fie că nu, mulți din generația lor poartă unele dintre ideile propagate în comunism, idei de acum 20, 30, 40 de ani. Și pentru mulți din generația noastră devine o responsabilitate, fie că vrem, fie că nu, să le schimbăm. Ne-am născut după 1990, dar lupta cu sistemul nu a fost doar a lor, la Revoluție. Ne revine mult și nouă, ca un fel de povară pe care aproape fiecare tînăr din comunitatea LGBT trebuie să o ducă în spate și cu care cîteodată nu înțelegem cum să ne luptăm, mai ales fiindcă ce consideră ei logic e atît de ilogic pentru noi.

Da, e important să-i ascultăm și noi pe părinți și să vedem de unde le vine intoleranța, neacceptarea sau frica. Poate așa o să reușim și mai mult să ne convingem părinții să asculte, fiindcă, oricît de buni „profesori" ar fi fiii și fiicele lor, nu au energia să lupte în fiecare zi cu legi și mentalități de acum zeci de ani. Și, în ziua în care copilul lor renunță, obosit, să mai încerce, nu au pierdut doar relația cu copilul lor, ci și un fel de conexiune simbolică între generații. Exact *acum* e momentul ideal ca educarea să nu mai fie doar de la părinți la copii, ci și de la copii la părinți.

***Luca Istodor** este activist LGBT, directorul festivalului de film Super și urmează studii de gen, feminism și sexualitate la Universitatea Harvard. S-a născut în 1996.*

Geo BARCAN

Ce știm, de fapt, despre România?

Mă plimbam zilele trecute pe străzile unui oraș mic din estul Angliei și mă gîndeam la ziduri. Zidurile acestui orășel sînt vechi de sute și sute de ani, unele chiar trecînd prin curțile oamenilor, căci aici timpul și istoria nu le-au distrus. În România, zidurile vechi, martore ale trecutului, au fost dărîmate de comuniști și înlocuite cu ziduri făcute din beton care ascundeau uzine mari, unde se fabrica și mai mult beton. Aș putea chiar zice că părinții și bunicii mei sînt o generație de ziditori, care au pus cărămizi peste cărămizi, fără să se întrebe de ce o fac, iar cînd au realizat că își fac singuri o închisoare, s-au ridicat și au decis să dărîme tot. Apoi, pe rămășițele vechilor fabrici, ne-am ridicat noi, cei născuți după 1990. Tot pentru noi, părinții au plecat să muncească în țări străine, ca să nu trebuiască să suferim la fel cum au făcut ei, și ne-au lăsat acasă cu bunicile în capot pe care a trebuit să le învățăm să folosească telefonul mobil.

Cu toate acestea, tot noi, cei crescuți pe leagănele ruginite din spatele blocurilor, ne-am adaptat imediat la lumea în schimbare și-am devenit *the millennials*. Adică noi sîntem cei conectați, sîntem rapizi, vorbim într-un limbaj nou care a evoluat de la simple abrevieri de genul „cf" la lipsa totală a cuvintelor, substituită de un limbaj grafic, adică de emoticoane. Cam același lucru se întîmpla și pe vremea lui Caragiale și cu toții știm ce este acela un „*furculision*". Însă marea diferență se observă în calitatea cuvintelor, pentru că astăzi folosim un limbaj mai tehnic, mai rece și mai impersonal, pe care *the millennials* îl îmbrățișează cu mare drag.

Săracii părinți, ce știu ei despre *like* sau despre Tinder, despre hipsterii și corporatiștii pe care i-au crescut? Încerc să fiu obiectivă, iar experiența Occidentului mi-a clarificat anumite lucruri cu privire la ceea ce înseamnă să fii tînăr în România secolului XXI. În primul rînd, ne-am născut o generație mai puternică în comparație cu cei din alte popoare care nu au avut experiența transformării de la un regim la altul. Noi ne-am autoeducat pentru un anumit tip de societate, pe care părinții noștri deja parcă nu o mai înțeleg. În rîndul popoarelor care nu au trecut prin regimuri totalitare nu există o discrepanță atît de mare între părinți și copii. Am fost surprinsă să văd că, în barurile din Anglia, alcoolul nu îi prăpădește doar pe tineri, ci și pe bunici. În România, bunica nu fumează marijuana, ci încă dă mîncare la pui sau spală rufe de mînă. Ei bine, peste vreo 40-50 de ani, noi o să fim babele și moșnegii care își cumpără haine de la mall și care vor vorbi în jargoane englezești precum: „Cred că am nevoie de un *update*" sau „Am văzut-o *random* pe Maricica".

Pentru noi comunismul e doar istorie, chiar dacă el încă se mai simte precum asfaltul ud de după ploaie. Nouă nu ne mai pasă de el, noi nu îl mai simțim, pentru că, încet, un nou stil de viață pătrunde și în țara noastră. Corporația este noua fabrică, numai că de data aceasta ni se oferă confort, mult confort. Nu înțeleg de ce ne plîngem că încă sîntem poluați de rămășițele comunismului, cînd noi, de fapt, tot un sistem comunist construim. Lucrăm în corporații, purtăm haine în același stil, citim aceleași știri derutante, avem cu toții depresie și ne petrecem timpul liber cam în același fel. Dacă comunismul a venit să uniformizeze

„O cercetare privind generația Y realizată în SUA de Bentley University Center a indicat că, pentru 84% din participanți, mai importantă decît recunoașterea profesională este posibilitatea ca prin aportul lor să aducă o contribuție pozitivă în comunitate."

incomemagazine. ro

populația și nu prea a reușit, democrația o face într-un stil mai *cool,* mai psihologic și mai subtil, în așa fel încît să devenim vulnerabili.

Comunismul a născut oameni care nu se plîngeau și care au putut să reziste frigului, închisorii, foamei, însă noi, dacă ne cade net-ul, devenim instantaneu frustrați și nu mai știm ce să facem. Noi ne plîngem că suferim de pe urma unui regim totalitar, însă, fără să conștientizăm, construim altul. Evident, asta nu înseamnă că Occidentul nu este și el atins de aceeași mișcare corporatistă, însă noi, românii, ne aruncăm de sus și ni se pare că tot ce vine din alte culturi, în afară de a

„Cred că am nevoie de un update"
sau „Am văzut-o random *pe Maricica".*

noastră, este bun și inovator. Generației mele îi lipsește scepticismul, pentru că îmbrățișăm cu prea multă ușurință idei care nu ne aparțin. Un exemplu celebru în acest sens este Halloween-ul, care ni se pare mult mai interesant decît vechea tradiție de a merge cu mascatul de Anul Nou sau decît Sînzienele. Poate dintr-o doză de superficialitate? Poate pentru că nu mai citim? Poate că preferăm forma în locul conținutului? Drept urmare, sîntem generația care vrea un stat modern, care visează la un sistem asemănător cu cel din Norvegia. Gîndim foarte mult în viitor, însă nu realizăm că trebuie să cunoaștem și trecutul. Și nu mă refer la trecutul foarte apropiat, adică la perioada comunistă, ci la acea perioadă vastă în istorie care ne învață despre identitatea noastră. Vrem sisteme moderne de învățămînt fără să știm ce implică acest lucru. Cel mai mult ne place să aplaudăm sistemul de învățămînt englezesc. De exemplu, în Anglia, tinerii trebuie să își aleagă obiectele de studiu de la o vîrstă fragedă, adică în jur de 15 ani. Să zicem că cineva își alege să studieze științe în școala generală, drept urmare, în majoritatea cazurilor, își va alege același subiect și la facultate. Fenomenul care se întîmplă mai apoi este foarte des întîlnit, adică tinerii descoperă că nu fac ceea ce își doresc cu adevărat și se lasă de facultate sau se îndreaptă spre un alt curs. Ca studentă la teatru și film, am fost surprinsă să văd că, în clasa mea, cei mai mulți dintre studenți nu se documentează și nu citesc din simplul motiv că nu îi încîntă îndeajuns de mult și că nu sînt pasionați. Este frustrant să descoperi că, dintr-un grup de 15 persoane, doar două, maximum trei, sînt pasionate cu adevărat de ceea ce studiază. Desigur, aceasta este o generalizare, însă am ținut să specific aceste lucruri pentru că în anii de liceu am trăit cu aceeași senzație, că peste graniță curge lapte și miere.

Ce nu realizăm noi este că evoluția nu e un concept de sine stătător, ci este ceva care trebuie să se adaptеze la o constantă specifică fiecărei țări, adică la cultură. Cei din generația lui Ceaușcă au luptat pentru autenticitate și au scris cărți pe ascuns, însă noi, împreună cu părinții noștri, continuăm să ne plîngem și să visăm la inovații, la o Românie mai bună. Dar ce știm noi, de fapt, despre România, dincolo de șabloane și mass-media?

***Geo Barcan** este studentă la teatru și film la Universitatea din Kent. S-a născut în 1997.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Temele pentru școală ale adulților

Temele elevilor pentru acasă sînt din nou în dezbatere publică, datorită unui ordin al ministrului Educației care vrea să reglementeze volumul de muncă al copiilor în pregătirea pentru școală. E o temă grea, rămasă nerezolvată în „ghiozdanul" adulților, de mulți ani. S-a mai încercat o dată rezolvarea ei, prin 1999, tot printr-o lege care să limiteze excesele școlii și ale părinților, dar fără succes: și astăzi copiii tîrîie după ei culegeri enorme de exerciții pentru acasă și adorm cu stiloul în mînă în fața mesei de lucru. Reacțiile apărute în presă au fost nenumărate și de pe poziții diferite. Părinții s-au împărțit în tabere pro sau contra: unora li s-a părut că inițiativa legislativă a ministerului e, de fapt, o invitație făcută elevilor de a nu-și mai face temele. Alții s-au bucurat să vadă ușurîndu-se povara școlarilor din ghiozdane. Experții în educație au spus că o astfel de reglementare nu ar putea avea nici un efect benefic, atîta timp cît programa școlară rămîne la fel de îmbuibată de informații sterile și exerciții asfixiante, ambele de neasimilat într-o singură oră de predare. Tot ei au mai pus în discuție faptul că ritmul de lucru al fiecărui elev este diferit, că ce poate rezolva unul în treizeci de minute, altul o poate face într-o vacanță de vară, și așa mai departe. Un punct de vedere cu totul neobișnuit a avut un tînăr, fost președinte al Consiliului Elevilor din România: „Nu e normal să dai un ordin de ministru fără o consultare publică, nu a existat nici un fel de dezbatere. Nu văd care este competența ministerului să se implice în viața personală a elevilor după ce aceștia pleacă din școală. Ar putea da recomandări, dar nu un ordin. Oricum, succesul nu stă în cîte teme face elevul acasă". Citind toate aceste opinii, am de făcut următoarele observații:

■ Este adevărat, modificările făcute în domeniul învățămîntului ar trebui, în principiu, precedate de dezbateri publice: e nevoie de un consens pe temele fierbinți ale națiunii pentru ca ele să aibă soluții concrete, verosimile. Dar, pe de o parte, subiectul „temei pentru acasă" se discută de foarte mult timp în spațiul mai mult sau mai puțin public românesc: părinți, copii, dascăli, specialiști în educație, toți învîrt de vreo douăzeci de ani pe toate părțile această probemă. Așa că un pas înainte, decizional, este binevenit, chiar și sub forma unei reglementări mai mult sau mai puțin utopice. Iar pe de altă parte, nu orice subiect, care se află în zona bunului-simț, de pildă, are nevoie de dialog public: la urma urmei, nu facem dezbatere națională dacă e bine pentru copii să le dăm ciocolată imediat ce au fost înțărcați. Nu e bine, punct; iar medicii au o listă întreagă de argumente. Așa cum nu e bine ca un copil să stea mai mult de o oră în fața unei teme pentru acasă.

■ Iarăși este adevărat că tema pentru acasă împovărătoare pentru cei mai mulți copii este un efect al lipsei de reformă substanțială în învățămînt. Se dă mult fiindcă se cere mult (prost și inutil, aș spune). Firesc ar fi, deci, să se înceapă cu modificările majore cerute de atîta timp de către toți cei care au legătură cu educația, modificări ale *curriculum*-ului școlar, ale structurii manualului, ale obiectivelor etc. Dar la felul în care stau lucrurile în România postdecembristă, la felul în care așteptările de reformare a educației s-au mărunțit an de an, distribuite pe ministere tot mai plictisite de subiect, nu mai crede nimeni că trebuie să ne pregătim pentru „marele pas" al inaugurării unei noi forme de învățămînt. Așa că speranța stă în pașii mici, ușor de făcut, la îndemînă. Iar reglementarea temei pentru acasă este unul dintre ei.

■ E adevărat, e dificil de pus în practică o asemenea reglementare: pentru dascăli e greu să suplinească efortul individual al elevului, pentru a asimila tot mormanul de cunoștințe cerut de programe, iar pentru părinți va fi greu de adoptat o formulă de relaxare a timpului petrecut de copii în afara școlii, atunci cînd viitorul nu are culori prea vesele. E greu de controlat cine, ce, cum și cînd va da teme care să dureze fix o oră. Sau două. Dar asta nu înseamnă că ordonanța nu e bună: la urma urmei, și atunci cînd dai o lege ca aceea care interzice fumatul în mașină alături de minori, nu te poți aștepta ca statul să verifice toate autovehiculele din trafic. Mizezi pe bună-credință. Pe educație. Pe stimulare. Pe interes comun. Pe explicații de ce așa și nu altfel. De aceea, inițiativa ministerială mi se pare una benefică: e, în fond, un semnal de alarmă adresat tuturor, apropo de felul în care îi apropiem sau nu pe copii de carte. De felul în care îi încurajăm sau nu către efortul individual. De felul în care noi, adulții, le dozăm bucuriile și responsabilitățile.

■ În ceea ce privește criticile aduse de tînărul fost președinte al Consiliului Național al Elevilor, mă tem că realitatea îl va dezamăgi: există o sumedenie de legi care reglementează viața privată, de la felul în care îți conduci mașina pînă la felul în care îți crești copiii sau te distrezi în parcuri. Cît despre succesul care nu depinde de temele pentru acasă, cred că e valabil în cazul *cîtorva* semeni: Bill Gates, Mark Zuckerberg, Leonardo da Vinci, Coco Chanel. Altfel, nu aș miza prea mult pe ce „condiții" au avut ei, fiindcă genialitatea și norocul nu se împart democratic.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Au omorît Oborul!

N-am nimic cu Veranda, cu Carrefour, dar este evident că am ceva cu Primăria sectorului 2. Oborul, după mintea mea, a fost înjunghiat de Onțanu, care a transformat o hală insalubră într-un mall fără rușine. Nimic altceva decît o clădire de sticlă, în care nu au acces țăranii, ci mijlocitorii. Cei mai mulți se și văd că sînt oameni care preiau marfa, n-o produc. Încet-încet, s-a dezvoltat piața din fața acestei cogeamite măgăoaie. Hoțul, șmecherul, țăranul erau acolo. De acolo cumpăram marfă. Era marfă de en-gros vîndută ieftin, era marfă de țăran vîndută bine. Nu mai aveam de ce intra în măgăoaie. Ce să iau? Totul era cu un leu-doi mai ieftin. Sigur, recunosc, îmi place „negrul". Ilegalul era omul meu. Aveai kaki de voiai cu un leu și lămîi zece la cinci lei. Ananasul îngheța la trei lei. Nu știu, tot felul de năzbîtii. Le savuram. Acum a crescut Veranda pe locul tîrgului de vechituri. O pacoste de clădire înghesuită după linia de tramvai. A fost distrus, a cîta oară, organismul viu al Oborului. Au trîntit primarii de la 2 o tonă de asfalt și au făcut parcare în zona ilegalelor din Obor. Pînă unde mergem cînd proclamăm comerțul civilizat? Eu cred că 2-ul, în goana după șpagi, a ajuns prea departe. A ras sufletul sectorului, Oborul. Acum avem două mall-uri în loc de o țărănie veșnică, un negoț de mahala, tot ce-i fermecător în Oborul ăsta. Inima Oborului nu mai are sînge, dovlecei, cartofi, pătrunjel, are preparate, preambalate. Un spectacol care se numără prin investiții în sector, adică prin îngroparea în asfalt a unei istorii de la începutul Bucureștiului.

Iaromira POPOVICI

bazar

Dependențe, mari și mici

Ferice de cei care n-au avut niciodată dependențe. Și aici nu mă refer, neapărat, la cele majore, de care nu mai poți scăpa decît cu spitalizarea sau moartea. De genul consumului de droguri sau de alcool, excesiv, de pastile etc. Nu. Ci la cele mărunte, cu care ne luptăm sau în a căror voie ne lăsăm mai la tot pasul. Bem, de pildă, cîte o bere, două seara, la televizor, adînciți într-un meci sau film. Sau ne uităm la seriale, cînd apucăm: un episod, două, trei, un sezon, *neverending story*... Ne „împrietenim" (a cîta oară?) cu Lorelai și Rory Gilmore, din, evident *Gilmore Girls,* și vedem, unii dintre noi, pentru a nu știu cîta oară, episoadele în care Rory urma să plece la Harvard (deși, e adevărat, în final se hotărăște pentru Yale). La fel, vedem a *n*-a oară *Gossip Girl,* un serial cu adolescenți care, de fapt, nu e despre adolescenți și ne identificăm, tot a *n*-a oară, cu personajul cel mai antipatic, pînă la urmă, Blair Waldorf, o prințesă de Manhattan, oribilă în cea mai mare parte, dar, pe alocuri, capabilă și de pasiuni și sentimente nobile.

În timp ce te uiți, rontăi așa, frugal, ceți trece prin cap sau, eventual, ce ingurgitează cei de prin seriale: ei beau un cocktail, îți vine să-ți faci unul; ei mănîncă ceva chinezesc, comanzi un pui picant cu orez... etc. Ne plac comediile romantice? Nu vedem una sau două, ci vreo cinci, pentru că merităm. O vedem încă o dată pe Bridget Jones, 1, 2, 3 și 4, mai suspinăm încă o dată la *Sleepless in Seattle* sau la *Something's Gotta Give* sau *It's Complicated,* punem a *n*-a oară cîntecele din *Mamma Mia!*

Și, dacă avem o problemă, să zicem sentimentală, sau dacă, pur și simplu, ni s-a urît cu rutina vieții, cu repetarea acelorași gesturi timp de ani, încercăm variate alte mici excese și/sau dependențe: mergem la *shopping,* în special în raioanele de obiecte inutile. Ce plăcere mai mare decît a achiziționa multe și mici obiecte inutile, care-ți umplu fără de cruțare spațiul, pînă la sufocare? Sufocare în urma căreia nu mai ai suflu și energie să mai constați și golul din jurul și din interiorul tău, care, altfel, se poate strecura prin cea mică crăpătură întîmplătoare.

Sau poți cumpăra teancuri de cărți, unele serioase, altele precum *Sufletul pereche te cheamă* (Russ Michael, Editura For You, 2002, traducere de Monica Vișan), care te îndeamnă serios la fapte mari. Ori haine, dacă ești genul ăsta, pe care le tot probezi, cu etichetă, apoi le schimbi și-ncerci mereu altele și altele, într-o nemulțumire și o continuă dorință de perfecționare.

Ori poți, pur și simplu, să te duci spre frigider, să te uiți, așa, din întîmplare, în el. Și apoi să iei, mai întîi cu grijă, delicat, o bucățică de brînză nesărată și un iaurt degresat. Apoi, treptat, după o privire mai lungă și mai sfredelitoare, să le adaugi un șnitel de pui, crocant, dar cu alură inofensivă. Apoi o porție de salată. Și, de ce nu, una de piure. Urmată de o cremă de legume, neînsemnată, cu cîteva crutoane. Toate cerînd un pahar de vin după și, de ce nu, puțină ciocolată. Și așa ajungi, fără să-ți dai seama, în slalomul tău printre plăceri și justificări, de-a dreptul bulimic.

Există și varianta inversă, aproape anorexică, obsesia de a fi „în formă": nu mănînci nimic aproape, bei doar sucuri de fructe și ceaiuri verzi și, eventual, mai ciugulești dintr-o salată. Faci gimnastică, și acasă, și la sală, cu îndîrjire, neobosit, apoi mergi, pe jos, înoți. Și, între toate astea, te uiți insistent în oglindă și, nu știu cum, apuci s-o faci doar atunci cînd lumina soarelui nu e nicidecum palidă, ci intensă, de un alb-galben orbitor, care-ți prezintă fiecare detaliu în imperfecțiunea lui, de la ridurile care nu sînt de expresie, la dușmănoasa celulită etc.

Există și dependențe mai grave, ideologice, să le zicem. Ești un tip atît de corect politic încît orice atribut, uneori inofensiv, la adresa vreunei margini ți se pare o injurie și orice lipsă de entuziasm, în aceeași direcție – o ofensă. Sau, mai grav, atît de „tradiționalist" încît ajungi să negi, pur și simplu, existența persoanelor diferite, sexual sau etnic, de tine. Un asemenea tip de dependență te face să te simți atotștiutor, puternic, infailibil. Totul e să nu te facă să ajungi criminal, cum a cam dovedit-o istoria. Poți fi, iarăși, dependent afectiv: nu poți trăi pe contul tău, pur și simplu, ci te lipești ca o ventuză de o persoană sau alta, sub pretextul iubirii. De fapt, nu te poți autosusține, te zbați, încă difuz, în faza unei copilării prelungite, nefiresc întîrziate, în care aluneci ca Bambi și te răsfeți lăsîndu-ți greutatea în seama vreunui Thumper ocazional.

Dependențe mai sînt, cu siguranță, destule, mari și mici. Deliberat le-am lăsat pe două, grele și greu de descifrat, pe altă dată (poate): cea religioasă și cea sexuală. Pînă atunci, continuăm să patinăm printre cele mici, ingurgitînd, cînd cu linguriță, cînd cu polonicul, mîncare, băuturi, obiecte și seriale, sperînd să supraviețuim măcar nu total dizgrațios.

„Mi-am dorit ca spectatorii să fie conștienți că se uită la un film“

– interviu cu regizorul Radu JUDE –

Blecher, Inimi cicatrizate, *antisemitism, literatură, film, lucrurile pe care istoriografia oficială ni le-a ascuns, o invitație la dialog, Fassbinder, documentar, ficțiune, întrebări, lecturi, căutări, obsesia emoției, despre toate astea am vorbit cu* ***Radu Jude.*** *La întrebarea: cartea sau filmul?, răspunsul, în cazul de față, este și romanul, și adaptarea liberă a lui Jude. Sînt diferite, dar merg bine împreună. Filmul este pe ecrane, iar romanul lui Blecher s-a reeditat de curînd la Editura Humanitas.*

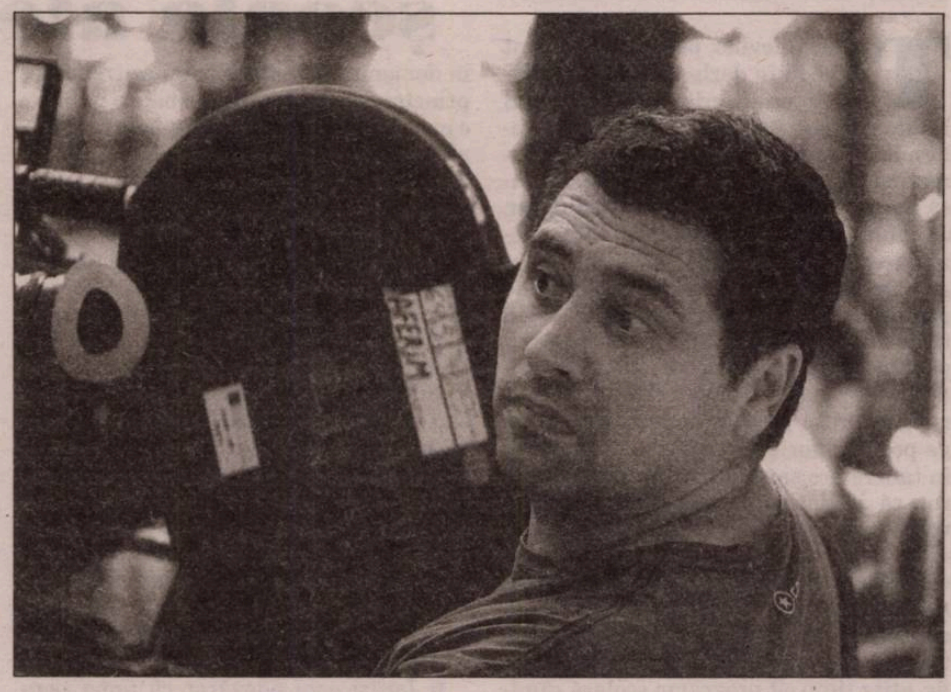

Cum citește un regizor un roman? În cazul dvs., Inimi cicatrizate*? V-ați făcut sublinieri, notițe, însemnări pe carte?*

În mod normal, citesc superficial, nu fac sublinieri, nu iau notițe. În cazul ăsta, cum îmi doream să transform textele lui Blecher într-un scenariu de film, am făcut multe însemnări; de fapt, am tăiat pasajele care nu mă interesau și le-am citit de mai multe ori pe cele care au rămas.

Cînd l-am descoperit pe Blecher, în anul II sau III de facultate, nu se vorbea deloc despre el. Era un fel de scriitor român pentru cunoscători. Ceea ce, recunosc, mi-a plăcut foarte tare. Acum pare că avem mulți „blecherieni“, ceea ce, desigur, mi se pare simpatic. E un orgoliu în asta, să (re) descoperi cu un film un scriitor?

Și Mircea Cărtărescu a povestit la Tîrgul de Carte că, în anii '80, mai nimeni nu îl știa pe Blecher. E un progres și mă bucur că sînt tot mai mulți admiratori și tot mai mulți filologi care se ocupă de opera lui. Unora trebuie să le și mulțumesc, mai ales lui Doris Mironescu – el mi-a dat să citesc prima versiune a romanului, numită încă *Țesut cicatrizat*, din care am folosit cîteva lucruri în film. Știu că Doris va scoate o ediție critică cu ambele texte, merită citite si comparate. Cît despe orgoliu, el nu există; e vorba mai degrabă de o formă de umilință, în sensul că am încercat să mă pun în slujba textelor lui Blecher, chiar dacă le-am adaptat foarte liber. Dar faptul că poate părea interesant că e un scriitor „pentru cunoscători“ ține de o atitudine pe care am mai întîlnit-o la unii literați. Mulți consideră că artele, cultura etc. nu sînt, mă-nțelegi, pentru prostime. E o formă de elitism pe care nu o simpatizez. Sigur că o parte însemnată a oamenilor nu au o educație literară solidă, dar asta ține de cauze sociale, de un sistem de învățămînt defectuos, în primul rînd. Cred că Blecher poate fi un scriitor popular și că ar fi minunat ca „blecherienii“ să-l promoveze în medii unde ei cred că nu are ce căuta.

Cum v-ați raportat la literatura lui Blecher cînd ați scris scenariul, ea a devenit un scop sau, mai degrabă, un mijloc pentru a ajunge la un anumit grad de emoție și de înțelegere a unor trăiri?

Mai degrabă un punct de pornire. Unul foarte stimulativ, de altfel. Dar sigur că, într-un fel, filmul este și un omagiu adus literaturii lui Blecher.

În Aferim!*, povestea propriu-zisă a fost dublată de intenția clară și asumată de a aduce la lumină o istorie incomodă și nepomădată, al cărei subiect sînt țiganii robi. În* Inimi cicatrizate*, interbelicul suferă de maladia antisemitismului, protagonistul e evreu și scena în care se vorbește despre Cioran și Nae Ionescu e cît se poate de explicită. Cît de important a devenit pentru dvs. și pentru filmele pe care le faceți să scoateți de sub preș păcatele astea măturate bine?*

A fost important pentru aceste două filme, dar nu e un program; pur și simplu, sînt interesat de istoria noastră (relativ) recentă și de lucrurile pe care istoriografia oficială ni le-a ascuns. Și pasionat de problemele – în primul rînd teoretice, dar și practice – pe care reprezentarea trecutului le pune istoricului și regizorului care e interesat de cum poate face film istoric. Pe de altă parte, nu înțeleg de ce unii din cei care au scris despre film s-au arătat ofensați de prezența în film a elementelor menționate de tine. Sigur, ele nu există în textele lui Blecher, dar adaptarea mea este anunțată încă de pe generic ca fiind una „liberă“. Și mai cred că dacă aș fi introdus în film o discuție despre mașini de epocă, să zicem, și nu despre antisemitismul românesc, nimeni nu m-ar fi acuzat de lipsă de loialitate față de Blecher. Din contra, li s-ar fi părut probabil drăguț. Nu înțeleg de ce există această opacitate pentru substratul politic al filmelor. Țin minte că și la *Aferim!* au fost oameni care au scris *in extenso* despre cum arată imaginea, cum sînt dialogurile, costumele etc. fără să menționeze problematica rasismului sau a sclaviei romilor.

„Cred că Blecher poate fi un scriitor popular și că ar fi minunat ca „blecherienii“ să-l promoveze.“

Nu vă e frică de demonstrații?

Adică de lipsa de subtilitate? Nu, deloc. Cătălin Cristuțiu, monteurul filmului, mă tachinează uneori amintindu-mi un text al lui Andrei Gorzo chiar din *Dilema veche,* unde acesta spunea că nu m-am remarcat niciodată prin subtilitate. Așa și e. Trebuie să trăiesc cu asta, nu devii subtil la comandă.

Inimile *dvs. mi s-au părut o lectură clinică a textului, care rimează cu lumea lui Blecher într-un fel intim și special. Filmul e extrem de pictural și cu o artificialitate bine controlată. E ca și cînd în estetica lui ar fi prevăzute bariere care să anuleze emoția. Bucățile de text puse pe cartoanele negre care rup ritmul poveștii nu te lasă să stai confortabil în scaun. Refac, la altă scară, senzația de neputință. V-ați propus asta de la început?*

Mai degrabă mi-am propus să fracturez experiența vizionării convenționale a filmului. Mi-am dorit ca spectatorii să fie conștienți că se uită la un film, să nu se piardă în lumea lui, să nu se imerseze fără spirit critic. E o invitație la dialog, de fapt. Și da, mi se pare limitativ că un film este văzut doar ca un vehicul pentru emoții. Asta ține de o obișnuință de a vedea filmele dintr-un singur unghi, cînd, de fapt, sînt multe alte modalități de a privi un film. Însă obsesia asta stupidă cu „emoția“ nu îi afectează doar pe spectatori, ci și pe finanțatori, devenind un cerc vicios. Aproape toți producătorii români sau străini, toți distribuitorii, toți șefii ăștia de la diferite fonduri de finanțare europene sau de la televiziuni asta își doresc: *„emotion“*. Dacă filmul nu promite *„emotion“*, nu li se pare interesant. De ce nu s-or face ei patroni de bordel, nu înțeleg.

Ce înseamnă pentru un ipohondru întîlnirea cu Blecher?

Nu știu, că eu nu sînt ipohondru. Sînt speriat de moarte, dar asta cred că e valabil pentru toată lumea.

Radu Afrim a făcut un spectacol după Inimi*... L-ați văzut?*

Din păcate, nu. Dar îl admir pe Radu Afrim, iar cei care au văzut spectacolul lui mi-au spus că a fost foarte bun.

Marius Panduru a făcut imaginea. Regizorul Alexandru Dabija revine în distribuția dvs. Cît de important e să lucrați cu oameni apropiați?

E important să lucrezi cu oameni talentați și inteligenți, iar Marius și Sandu așa sînt. Dacă, în plus, poți fi și prieten cu ei, cu atît mai bine. Țin foarte mult la amîndoi; și nu doar la ei, la majoritatea celor cu care lucrez.

Amestecul de documentar și de ficțiune vă interesează în proiectele dvs. următoare?

Nu în mod special. Sau da, dar asta ține de cum definim ce înseamnă „documentar“ și „ficțiune“. Un film de ficțiune este întotdeauna și un documentar al propriei lui realizări, de pildă. Și orice documentar conține enorm de multe lucruri care pot fi definite ca „ficțiune“. E complicat, așa că nu împart filmele în felul ăsta.

Ați început să faceți și teatru. Ce ați descoperit despre dvs.?

Despre mine? Că pot să am mai multă încredere în actori decît atunci cînd lucrez la un film și că actorii merită această încredere. Mă rog, nu chiar toți.

Ali: Frica mănîncă sufletul *al lui Fassbinder a devenit și el piesă de teatru și a avut premiera de curînd, în spațiul nou de la Apollo111. De ce povestea lui Fassbinder?*

Da. Mi s-a părut că povestea lui Fassbinder, care descrie problemele cu care se confruntă relația unei femei în vîrstă cu un tînăr emigrant arab (poveste inspirată la rîndul ei dintr-un film de Douglas Sirk), poate fi adaptată la România de azi. Asta mai ales după criza migranților de anul trecut. Am fost uimit să văd fel de fel de oameni, unii dintre ei intelectuali de marcă, dînd dovadă de o lipsă de empatie incredibilă. N-am înțeles cum poți să vezi imaginile din Siria și apoi să te duci la televizor și să spui ceva de genul: „Dar noi nu putem să-i acceptăm aici pe toți nefericiții ăștia care traversează Mediterana“. Asta înseamnă, bineînțeles, că ei trebuie lăsați să se înece, deși în mod explicit asta nu a spus-o nici unul din acești mari intelectuali. Las la o parte faptul că acest „noi“ era folosit abuziv, nu se înghesuie mulți sirieni să vină în România. În fine, textul lui Fassbinder e o descriere a stupidității acestui tip de prejudecăți. Și cred că spectacolul merită văzut pentru actorii care joacă în el, în special pentru cei din rolurile principale: Liliana Ghiță și Kamara Ghedi.

a consemnat Ana Maria SANDU

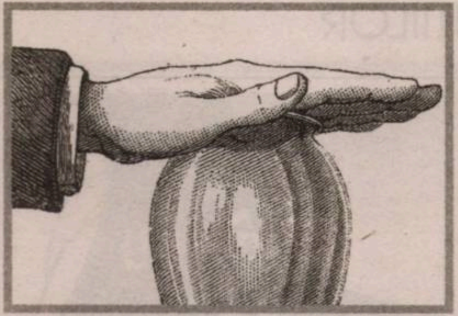

George BANU

scena lumii

„Păr alb“ și cristale teatrale

Nu „relativitatea“ informațiilor m-a uimit la capătul acestei prime părți a stagiunii pariziene pe care am frecventat-o cu o asiduitate de „tînăr“ spectator, ci „manipularea“ lor, utilizarea în funcție de un discurs și de evaluarea apriorică a unui context. Aceeași constatare produce o dublă interpretare: de fiecare dată, ideologia intervine și îi determină sensul. Pentru a defini Comedia Franceză ca un templu vetust se face constant referință la publicul cu „părul alb“, la domni cu chelie și doamne cu riduri și astfel se deplînge disocierea acestui teatru prestigios de „actualitate“, de „prezent“, de „tineri“. (Se găsesc „tineri“ printre spectatori, dar în grupuri organizate, căci prestigiul teatrului intimidează și ei nu îndrăznesc să pătrundă decît protejați de o comunitate prealabil constituită din colegi și profesori!) Comedia Franceză e astfel asimilată unui teatru deconectat de real, diagnostic inițial motivat de senectutea publicului. Acest argument s-a actualizat cînd m-am dus să asist la spectacolul lui Ariane Mnouchkine *O cameră în India,* la Cartoucherie, loc emblematic al anilor ’68 și al „primăverii“ generaționale care s-a manifestat atunci. Un alt „templu“ – alternativ și contestatar, opus Comediei Franceze. Dar, în sală, vîrsta publicului nu se diferenția, se afirma chiar mai flagrant atunci cînd bătrîni în cărucioare se instalau în rîndul întîi sau doamne cu bastoane se precipitau la bar pentru a consuma feluri de mîncare familiare la Bombay sau New Delhi. I-am spus, surîzînd, lui Monique: „Parcă am fi la Lourdes“ – dar cît adevăr conținea această observație! Bătrînii, mult mai batrîni ca mine, soseau animați în numele unui trecut de care își aminteau și pe care voiau să-l abandoneze. În jur, păr alb, riduri, chelii… de ce argumentele critice privind Comedia Franceză nu intervin de astă dată? De ce ele nu operează cu aceeași intransigență drastică? Pentru că, venind la Cartoucherie, publicul vîrstnic atestă fidelitatea pentru un artist – Ariane Mnouchkine – și pentru istoria comună trăită în anii efervescenței din mai ’68. La Comedia Franceză, publicul de aceeași vîrstă, dar aparținînd unor alte categorii sociale și situîndu-se pe poziții ideologice opuse, își confirmă atașamentul nu pentru un creator, ci pentru o instituție al cărei spirit îl cultivă și în care se recunoaște. „Părul alb“, să nu uităm, e azi un semn etic: el nu disimulează vîrsta sub culorile fals tuciurii ale unei tinereți eterne! La Comedia Franceză și la Cartoucherie, prezența publicului majoritar cu „păr alb“ e opus interpretată. Două lumi, aceeași vîrstă… pe care ea nu le reunește, ci, dimpotrivă, dincolo de condiția biologică, le cultivă antinomia.

În acest segment de toamnă și început de iarnă, la Paris, ca și pe alte scene europene, s-a impus formatul „monumental“ – propensiune generală, proprie nu doar teatrului, ci și literaturii sau artelor plastice. Volumele sînt groase, instalațiile imense și spectacolele… lungi! Cum se poate interpreta o asemenea predispoziție? Ca o rezistență la rapiditatea informațiilor de pe Internet, la reducția lor și la simplitatea elementară ce le definește. Se manifestă azi artiști și consumatori care vor să se odihnească în fața artei, caută să-i acorde șansa timpului la epoca vitezei. De aici provine, presupun, seducția exersată de această supradimensionare contagioasă, proprie epocii dominate de spontaneitatea imediatului.

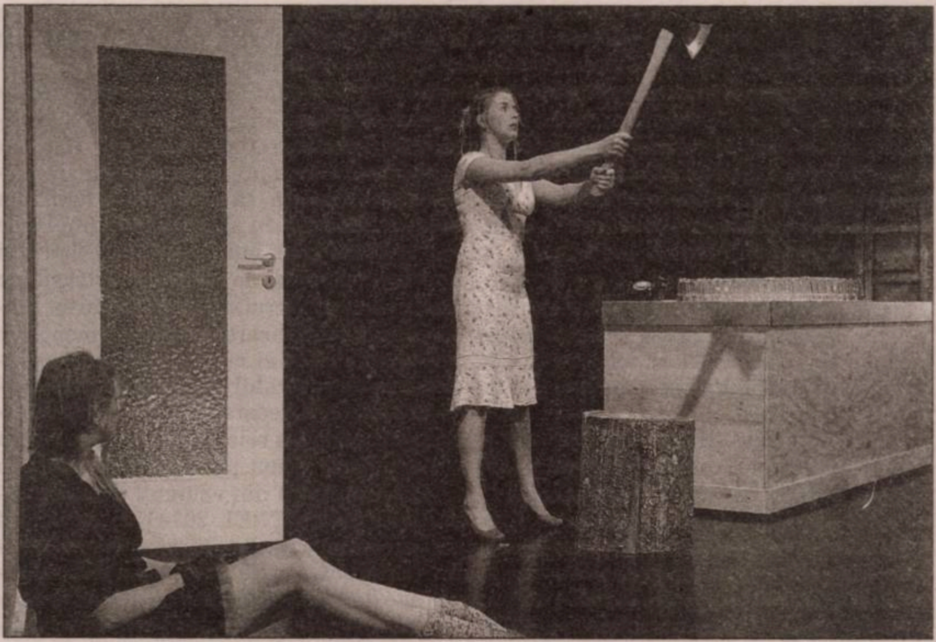

Contracției i se opune extensia, vitezei – lentoarea. Pe noi, cei cu „părul alb“, o asemenea mutație ne tulbură, căci în tinerețe apăram celebra formulă polemică *„small is beautiful“*, „ce e mic e frumos“, azi contrazisă. Dar nu doar din această retracție a sloganului din anii ’60 provine reticența noastră, ci și dintr-o rezervă critică. Formatul mic impune concentrarea și perfecțiunea, permite privirea unică și percepția globală a operei: picătură de rouă în care se reflectă lumea. Formatul mare, dimpotrivă, implică o cheltuire a timpului, o dezvoltare epică și, implicit, imposibilitatea accesului direct la integralitatea operei. Formatul mic e un haiku, formatul mare o epopee. Epopeea, la teatru, ca și în literatură, cînd nu e vorba de Proust, presupune dezvoltări lungi, scene neglijent lucrate, o tratare globală adesea neatentă la detalii și nepreocupată de perfecțiune. Se trece de la practica ce fusese caracterizată ca o „estetică a economiei“ la una opusă, aceea a dilatării, de la pratica lui *„non-dit“*, a „nespusului“, la retorica explicației și la inflația vorbelor. Din sală, în fața acestor avalanșe de cuvinte, invadat și resemnat, lansez SOS-uri tacite înspre Cehov și Beckett. Ei îmi permiteau să imaginez răspunsuri pornind de la tăceri și nu să mă înec sub presiunea unor dialoguri abuziv locvace. Dar, totodată, aceste spectacole fără măsură în timp mă revoltă căci îmi impun experiența iresponsabilă față de propriami durată de viață, ce îmi rămîne de trăit, o viață „scurtă“ ca aceea a spectatorilor cu „părul alb“. Ce să fac? Să accept spectacolele fără reticență a duratei sau, dimpotrivă, să mă refugiez în casă pentru a-mi asuma reducția timpului de care mai dispun?

În aceste traversări teatrale pe termen lung, sîntem invitați să ne lăsăm purtați de cuvinte – „prea multe“ –, dar ne salvăm procedînd la restricții selective care justifică voiajul, îl concentrează și îi conservă memoria. Amprente mnemonice! Aceasta consolează și confirmă, pentru mine, puterea economică a artei. Arta ca o concentrare și nu doar ca o dezvoltare necenzurată lipsită de restricții, ocean nelimitat. Și de aceea, cînd descopăr aceste oaze securitare, încetez să fiu pasiv, mă implic și-mi dezvolt imaginația pornind de la concretul selectat al scenei. Selecția eu am făcut-o, și eu legitimez fragmentul reținut. Din călătoria lui Mnouchkine în „India“ personală, ocazie de a propune un „testament vesel“ ca cimitirul de la Săpînța, de neuitat rămîne momentul în care protagonista, Cornelia, *alter ego* al regizoarei, nemaiștiind cui să-i solicite sfaturi, se adresează unei vaci sacre, vaca de teatru, frumos pictată, care îi ascultă în tăcere mărturisirile și întrebările. O clipă de pace! Și cum să uit metafora ultimă din *Călătoria la Tokyo* semnată de Dorian Rossel, cînd o discretă soție japoneză moare, iar pe scenă, ca într-o piesă de nô, rămîne ca urmă doar o rochie, persistența poetică a defunctei. Sau intuiția profund cehoviană a lui Guy Delamotte, de la începutul *Unchiului Vania,* unde personajele scotocesc și fură medicamente din trusa doctrului Astrov, anunțînd dispariția periculoasă a morfinei din actul IV. Ei i se poate adăuga o altă intuiție, aceea din *Unchiul Vania* al lui Christophe Sermet, unde personajele – în mod misterios – se defulează agresînd, înarmate cu un topor, buturuga ce se constituie în leitmotiv enigmatic al spectacolului.

Volumele sînt groase, instalațiile imense și spectacolele… lungi!

Din formatele mari reținem cu precizie diamantele și ne amintim doar vag experiența pierderii timpului. Spectacolele, aceste cristale distinct extrase din bibliografia de viață și de artă, ne restituie emoția poetică trăită în obscuritatea sălilor.

***George Banu** este critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată:* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira.*

PUBLICITATE

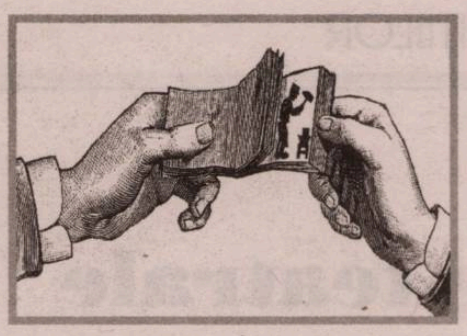

Marius CHIVU

feedbook

Mortality-show

● **Radu Paraschivescu, *Aștept să crăpi (de astăzi, în prime time)*, Editura Humanitas, 2016.**

Incidentul #spersăcrăpi de pe contul de Facebook al HotNews, care aproape s-a suprapus cu lansarea noii cărți de povestiri cu titlu aproape identic a lui Radu Paraschivescu, a fost un omagiu indirect adus literaturii satirice scrise de cel care, de ani buni, se ocupă de năravurile, moravurile și derapajele din massmedia de la noi. În proză scurtă, eseuri despre sport, politică și televiziune, în ghiduri ale nesimțirii și în antologiile de perle, Radu Paraschivescu a fost dintotdeauna, mai mult decît oricine, preocupat de spectacolul comic, absurd, grotesc, plin de kitsch, indecențe și orori din societatea românească aflată într-o perpetuă tranziție/integrare.

Este de admirat la Radu Paraschivescu, în primul rînd, rezistența în fața unui asemenea spectacol (în postura sa de cronicar TV), apoi talentul de a-l valorifica în cărți abordînd, cumva în chip terapeutic, cam toate speciile de umor: satira, parodia, pastișa, șarja. Scriitorul vede și, mai ales, aude enorm – de la clișeele și agramatismele din presa scrisă și din televiziune, pînă la romgleza corporatistă –, și uneori simte monstruos. Dar, cum spuneam și altădată, ochiul prozatorului face, măcar pentru o vreme, lumea suportabilă, căci umorul său investește prostia, mitocănia, șmecheria și kitsch-ul cu „prețuri noi". Radu Paraschivescu speculează ca nimeni altul diferențele, contrastele și excesele, și își construiește prozele – atent la detalii, replici și figuri de stil, cu voluptatea expresiei – ca pe niște bancuri ample despre România de azi.

Aștept să crăpi (de astăzi, în prime time) este un volum cu cinci povestiri care continuă colecția *Bazar bizar* (Humanitas, 2007), despre care spuneam la vremea respectivă că surprinde România postcomunistă cu situațiile, întîmplările și personajele ei burlești, cu șmecheria și bășcălia în chip de filozofie a străzii, cu derizoriul generalizat, manelizarea limbii și telenovelizarea comportamentelor, pe de o parte, și cu snobismul corporatist și caricaturalul politic, pe de altă parte. De data aceasta, Radu Paraschivescu dezvoltă sau reia patru teme în ton cu vremurile. Prima proză, „Enya la Malu Spart" (reluată din volumul colectiv *Dublă expunere*, TREI, 2014) este o satiră socială: niște țărani, mici fermieri, se trezesc în ipostaza de cursanți naivi la o sesiune de comunicări organizate de Ministerul Agriculturii și sînt instruiți, cu ajutorul limbajului de lemn și conform normelor europene, cu privire la procedeele de asomare a păsărilor de curte. (Cu altă ocazie am remarcat că pe un subiect relativ asemănător a scris Radu Pavel Gheo povestirea „Integrare la Găurești" în volumul *Numele mierlei*, Polirom, 2008).

În „Poate-și uită dracului pastila" și în „Aștept să crăpi", Radu Paraschivescu își folosește din plin experiența de comentator/cronicar de televiziune, acestea fiind și textele în care șarja atinge cote maxime. În ambele povestiri subiectul este lipsa de scrupule a televiziunilor în goana după audiență. Un cronicar TV, invitat să și comenteze diverse subiecte în studio, se confruntă, pe de o parte, cu impostura și demența unor moderatori/realizatori de televiziune (delirul „părintelui-realizator" din emisiunea nocturnă de pe Sanctitas TV este memorabil), pe de altă parte cu cinismul cu care televiziunile-tabloid speculează nu prostia ori slăbiciunile, ci de-a dreptul boala invitaților. În proza titulară, cea mai reușită din volum, Radu Paraschivescu duce însă cinismul în absolut: două televiziuni rivale, corupte și fără nici un fel de principii, altul decît audiența, inventează formate de reality-show-uri a căror temă este chiar moartea, un fel de *mortality-show*-uri cu vedete *(vezi fragmentul de mai jos)*, culmi ale indecenței sau, cum se exprimă cineva, „perfecțiuni ale promiscuității și kitsch-ului".

În penultima proză, „Vulturi verzi, tricouri roz și pete negre", Federația Română de Fotbal organizează simulacrul unui meci amical al Naționalei cu o echipă africană care nu mai vine (ca un detaliu: în povestirea „Animal plan(e)t" din volumul *Bazar bizar* avea loc un amical cu Naționala Republicii Moldova), acest subiect fotbalistic beneficiind de expertiza lui Radu Paraschivescu în ceea ce privește fotbalul românesc, despre care a scris pe bune în volumele *Fanionul roșu – campioni de vis, gesturi de coșmar* (Humanitas, 2005) sau *România în 7 gesturi* (Humanitas, 2015). În fine, ultima proză, „Să invadăm cu Emilian Bădoiu", relatează tribulațiile unui român plecat la muncă în Marea Britanie, imediat după ridicarea restricțiilor de muncă pentru noile state membre ale UE, și confruntarea acestuia cu prejudecățile la adresa imigranților români, dar și cu alteritatea englezului de rînd. Proza conține, *en passant*, și un omagiu adus *Dicționarului onomastic* al lui Mircea Horia Simionescu.

Cu acest al doilea volum de proză satirică, în care se împletesc absurdul și pitorescul, derizoriul contrastelor și cinismul exceselor, rafinamentul referințelor culturale și verbiajul debil din studiourile de televiziune, Radu Paraschivescu își găsește propriul loc între scriitorii de proză satirică, unii pe nedrept uitați astăzi, precum Teodor Mazilu, Ion Băieșu sau chiar Tudor Octavian (cel din anii '80).

aproape de carte

Radu PARASCHIVESCU

Aștept să crăpi
(fragment)

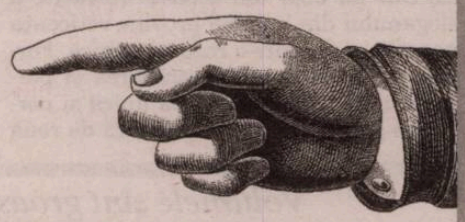

– Dragi telespectatori, sîntem aici, la marginea gazonului... iertați-mă, la marginea cavoului de pe aleea centrală a Cimitirului Veșnica Pomenire, de unde transmitem în direct și în exclusivitate pentru telespectatorii postului Hermes TV ceremonia de înmormîntare a marelui actor Damian Hulubei, plecat pe neașteptate dintre noi la nici 64 de ani. După cum vă arată și operatorii noștri, în spatele meu se poate vedea o mare de oameni, ceea ce arată, nu-i așa?, cît de iubit era maestrul. Flori, lacrimi și lumînări. Ele îl vor însoți pe marele dispărut în drumul lui de pe urmă...

– Admiratorii au aruncat flori în calea mașinii mortuare de la biserică pînă la cimitir. Înainte să ajungă aici, la Veșnica Pomenire, de unde transmitem în direct pentru dumneavoastră, cortegiul a făcut două opriri: una în fața teatrului Cortina, cealaltă la locuința maestrului. De fiecare dată cei prezenți au păstrat un moment de reculegere, ocazie cu care a putut fi remarcat superbul *deux-pièces* negru al Marilenei Roșu, partenera de scenă preferată a maestrului Hulubei... E bine să știți, doamnelor și domnilor, că, de la intrarea în cimitir și pînă la locul de veci, sicriul a fost purtat pe umeri de doi foști colegi de teatru ai maestrului și de patru militari în ținută solemnă. Asistența a izbucnit în aplauze, iar la slujba de înmormîntare care se încheie chiar în aceste clipe asistă cîteva sute de oameni, poate chiar o mie. Cei mai defavorizați sînt cei din ultimele rînduri, care sînt gata să facă orice ca să vadă ceva...

Vocea fu întreruptă de murmurul celor din față, care se transformă repede într-un vuiet pigmentat ici și colo de fluierături și huiduieli.

– Se pare, doamnelor și domnilor, că sicriul nu intră în groapă. Lucrătorii de la cimitir parlamentează acum cu fiica și cu soția maestrului. Se gesticulează intens și, din cîte văd, nervos. Mă apropii chiar acum cu microfonul de locul unde se poartă discuția și încerc să aflu cîteva detalii pentru telespectatorii noștri. Bună ziua și Dumnezeu să-l ierte. Ce faceți aici? îl întrebă ea pe cel mai apropiat dintre gropari.

Bărbatul se șterse pe frunte cu dosul palmei.

– Încercăm să-l băgăm pă om la beci, da' nu-ncape, 'tu-i basca mă-sii...

Prezentatoarea schimbă unghiul de atac și se insinuă lîngă fiica răposatului.

– Lîngă mine se află Anca Hulubei, fiica maestrului. Bună ziua, doamnă, sînteți în direct. Am înțeles că sînt probleme cu sicriul, nu?

PUBLICITATE

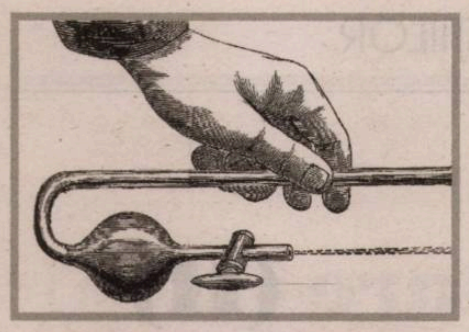

Oana STOICA

rosencrantz & co

Mîinile însîngerate ale măcelarului

● *Violența noastră și violența voastră*, regie: Oliver Frljic. Cu: Barbara Babacic, Dasa Dobersek, Uros Kaurin, Dean Krivacic, Jerko Marcic, Nika Miskovic, Draga Potocnjak, Matej Recer, Blaz Sef; dramaturgie: Marin Blazevic; costume: Sandra Dekanic; scenografie: Igor Pauska; producător: HAU, Berlin împreună cu Teatrul Mladinsko, Ljubljana și teatre din Austria și Croația. Temps D'Images #9, Cluj-Napoca.

O constantă a Festivalului Temps D'Images din Cluj este invitarea unor performance-uri provocatoare. Calitatea acestora nu se rezumă la intrigarea superficială a spectatorului, ci vizează scoaterea acestuia din starea de confort și repunerea în starea de reflecție. Asta s-a întîmplat și la ediția din acest an, cînd a fost invitat *Violența noastră și violența voastră* în regia croatului Oliver Frljic, cunoscut pentru un alt spectacol, *Blestemat fie trădătorul de patrie!*, prezentat în urmă cu doi ani în Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu. Regizorul a susținut un atelier pentru dramaturgi și regizori clujeni și a avut o lungă discuție postspectacol cu publicul.

Frljic este un regizor incomod din cauză că nu are deloc grijă de confortul moral al publicului, de pretenția de superioritate care bîntuie Occidentul sau de sentimentele naționale. Ceea ce face el – și enervează pe toată lumea – este să relativeze convingerile absolute prin argumentare. Desigur, pentru asta se folosește de un cocteil care impietează conservatorismul: nuditate, sex, violență, religie.

Inspirat de romanul *Estetica Rezistenței* de Peter Weiss, spectacolul zdruncină fricile europene generate de valul de refugiați și atacurile teroriste și, odată cu asta, și victimizarea aferentă. Frljic dezvoltă ideea unei legături de cauzalitate între colonialismul euro-american și terorism. Cîteva sute de victime ale atacurilor teroriste, deplînse de tot mapamondul, și patru milioane de victime ale războaielor din Afganistan, Irak și Siria, din 1990 încoace, despre care nu se prea vorbește – iată o informație care face spectacolul inconfortabil, căci denotă ipocrizia publică, refuzul realității, complacerea într-un adevăr propriu. Supremația profitului în capitalism este conectată cu războaiele contemporane pentru exploatarea resurselor. Una dintre scene arată cum un Iisus răstignit pe o cruce din bidoane de benzină, acoperit cu steagul țării în care este prezentat spectacolul (Frljic vorbește întotdeauna despre probleme care ne privesc pe toți), coboară și violează o femeie musulmană. Femeia îl sărută apoi. Frljic relativizează din nou: agresiunea europeană asupra refugiaților sirieni (generată de dorința accesului la petrol), a creștinilor asupra musulmanilor coabitează cu seducția exercitată de Europa asupra acestora.

Ceea ce vezi este *adevărat?*

Mirajul european și reversul său sînt prezentate într-o altă scenă, a torturării unui imigrant de către o familie europeană. Diferențele culturale și religioase sînt exhibate și se dovedesc a fi mult mai puternice în conștiința publică decît sînt – sau erau, căci lucrurile s-au schimbat în ultima perioadă, de cînd, ca să citez un politician local, „vremea corectitudinii politice a apus" – recunoscute la nivel oficial. Noțiunea de „diferit" nu este acceptată, nici tolerată (cupluri hetero și gay își șterg de pe corp, prin sărut, texte scrise în arabă – dragostea nu face diferențe de gen, rasă, religie). Din nou, Frljic refuză să privească într-o singură direcție.

Regizorul leton Alvis Hermanis își explică decizia de renunțare la spectacolul pe care îl pregătea la Teatrul Thalia din Hamburg după ce această instituție s-a alăturat mișcării *„Welcome Refugees"*. Opiniile conservatoare ale lui Hermanis sînt binecunoscute, iar incidentul a fost dezbătut în luna mai la Theatertreffen, Berlin (festivalul *mainstream* al teatrului de limbă germană din Germania, Austria și Elveția). Hermanis pleacă la Paris, unde este martor al atacurilor teroriste din vară și trimite o scrisoare publică în care își prezintă frica, susține că terorismul este urmarea politicii permisive de imigrare și acuză faptul că nu i se acceptă opiniile. *„What about democracy?"* În spectacol, scrisoarea este rostită de imigrantul torturat. Frljic îi acordă astfel lui Hermanis statutul de victimă, dar ironic. Și din nou, relativizează. De altfel, în aceeași scenă, tortura se oprește brusc și actorii încep o sesiune Q&A cu publicul, căruia îi amintesc astfel că spectacolul este o convenție. Ceea ce vezi *este* adevărat?

Oliver Frljic pune cîteva probleme: cum negociezi cu suferința – la discuțiile postspectacol, s-a remarcat că suferința din proximitate generează o empatie mai mare decît cea îndepărtată; acuză ipocrizia occidentală –, violența este mixată cu muzică de divertisment și religioasă (condamnații la moarte dansează pe „Cheek to cheek", uciderile se produc pe Bach sau colinde de Crăciun – în timp ce Europa este culturală și creștină, crimele se petrec pe fronturile invizibile), există deconstrucții teatrale, perspectiva asupra temei este relativizată (uniformele portocalii ale deținuților par a fi americane, dar arabii au copiat modelul – crimele sînt de ambele părți).

Frljic panoramează ipocrizia statului și prejudecățile colective, refuzul violent al diferitului și tolerarea forțată care generează frustrări, neoliberalismul și războaiele pentru profit, naționalismele și fanatismul religios. Spectacolul abundă de steaguri, folosite scandalos (ca în violul lui Iisus) sau ireverențios de-a dreptul (o musulmană scoate din vagin steagul țării în care este reprezentat showul). Asta a dus la o anchetă în Polonia (aflată în curs) și la acuzații în Croația (unde scena nu mai poate fi reprezentată), la vizionarea spectacolului „pe propria răspundere a spectatorilor" la Sarajevo și la o presiune asupra lui Frljic (mesaje de amenințare, scuipat pe stradă etc.). Ceea ce arată că milioane de oameni uciși, alte milioane refugiate din fața războiului – pentru care Occidentul este responsabil – trezesc mai puțină empatie decît simbolurile naționale. „Cine e împotriva terorismului, dar nu și a capitalismului, e ca acela care mănîncă vițel, dar nu vrea să vadă mîinile însîngerate ale măcelarului".

Oliver Frljic face spectacole provocatoare care țin mintea spectatorului în priză.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Filmul ca interpretare (II)

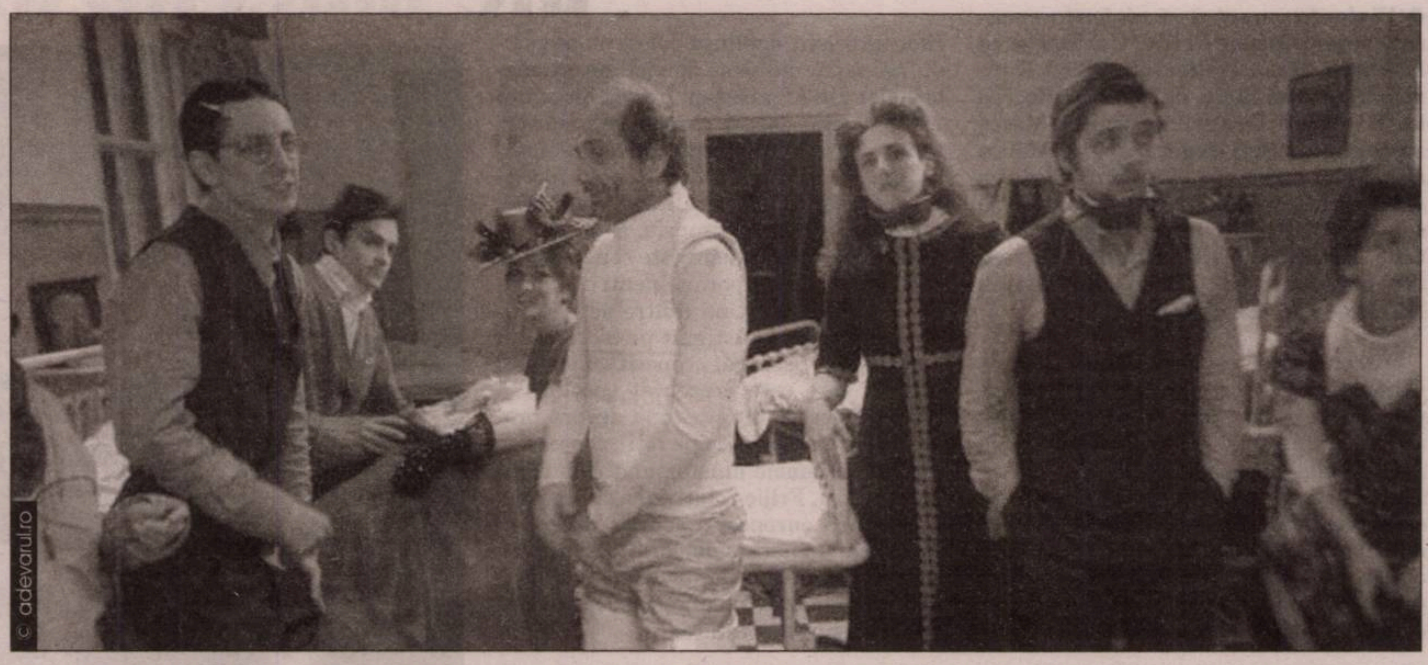

● ***Inimi cicatrizate*** **(România, 2016), de Radu Jude.**

O parte din construcția filmului *Inimi cicatrizate* se concentrează asupra transformării anumitor pasaje ale materialului literar (fragmentar și provenit din mai multe surse) în limbaj cinematografic, în scopul omagierii lui Blecher, adică, în termenii lui Bazin, asupra transpunerii „spiritului și literei" sursei literare cu mijloacele cinema-ului. Elementele de film mut pe care *Inimi cicatrizate* le folosește (formatul academic al imaginii e unul dintre ele) sînt sugestive pentru, de pildă, transpunerea anumitor descrieri legate de cinema din *Vizuina luminată*. Acolo, Blecher compară lupta sa cu boala cu lupta dintre „un polițist american și firavul Charlot" (personajul interpretat de Charlie Chaplin) și scrie despre esența comicului ca despre o „disproporție de forțe, care opune una puternică și sigură de sine alteia plăpînde și incerte". Pacienții din film, aflați în luptă permanentă cu imobilitatea care îi amenință (din cauza ghipsului sau cîrjelor și prin repausul lor permanent la pat, dar în sens mai larg, în luptă cu imobilitatea previzibilei morți), se definesc în filmul lui Radu Jude într-o măsură destul de mare tocmai prin mișcarea lor. Multe dintre scene conțin deplasări mijlocite de un dispozitiv, de pildă cele cu gutiera sau cu trăsura, așa cum se întîmplă într-o scenă a unei vizite în toată regula pe care Emanuel i-o face lui Solange, aflat în ghips, dar păstrînd elementele etichetei, sau în finalul filmului, prin călătoria cu trenul, în mijlocul unor du-te-vino-uri de pasageri care mănîncă sau trec peste targa lui Emanuel. Tot în specificul acestei mișcări intră, de asemenea, petrecerile cu dans și încăierări, asistarea la o înmormîntare, erotismul dintre Emanuel și Solange sau Isa, în care lupta dintre încercarea personajelor de a se manifesta natural prin mișcare e mereu îngreunată de un element care le restrînge libertatea, le mecanizează.

Însă, așa cum Bazin lăuda filmele lui Wyler pentru că, deși nu reprezentau transpunerea cu „mijloace proprii cinematografului a tot ce poate fi sustras constrîngerilor literare și tehnice ale teatrului", erau adaptări cît se poate de cinematografice prin mizanscenă, *Inimi cicatrizate* nu sustrage elementele literare sau teatrale (discursurile personajelor sînt voit artificiale), ci le înglobează în substanța filmului. Sursele literare sînt multiple, iar ideea de fidelitate nu mai funcționează, cel puțin nu în sens strict. Unele evenimente sau situații ficționale din romanul *Inimi cicatrizate* sînt reflectate în *Vizuina luminată* în calitatea lor autobiografică, iar aceste evenimente biografice sînt privite la rîndul lor prin alte texte, precum e cel a lui Mihail Sebastian, și prin alte documente, cum sînt fotografiile cu Blecher. Perspectivele din care spectatorul poate privi se multiplică și ele. Pe lîngă distanțarea pe care o provoacă întreruperile cauzate de intertitluri în desfășurarea acțiunii sau comicul provenit din citatele pe care Emanuel le folosește cauzînd o ciocnire cu emoția unor scene (de pildă, între emoția despărțirii de tatăl său, în interpretarea impresionantă a lui Alexandru Dabija, și comicul citatului său din Mateiu Caragiale în care i se adresează cu „La mai mare, solzoșia ta"), filmul adaugă lumii lui Blecher și o accentuată ironie. Dialogurile rostite de medic, care ba își asigură pacientul că se va face bine, ba că medicina nu e matematică, sînt un astfel de exemplu, însă ea depășește nivelul limbajului. Atunci cînd Emanuel sosește însoțit de tatăl său în camera sanatoriului în care își va petrece timpul ca bolnav imobilizat în ghips, asistenta îl asigură că nu are de ce să își facă griji, diminuîndu-i importanța bolii și asigurîndu-l că persoana care a locuit înainte în acea cameră a plecat însănătoșită (deși camera a fost dezinfectată cu sulf), însă mizanscena (care nu are legătură cu coordonatele descrise în carte) ne sugerează contrariul. Camera situată pe hol, după o gutieră, ne pune în poziția de a face un efort pentru a deslușI evenimentele din profunzimea cadrului, prin ușa deschisă. După îmbărbătarea asistentei, gutiera de pe hol e adusă în cameră, marcînd astfel începutul imobilității lui Emanuel și contrazicînd în mod subtil spusele asistentei. În acest mod, filmul nu adaugă doar informații care nu erau sugerate în carte, ci pune dialogul literar în contradicție cu mizanscena. Aceste abateri de la abordările clasice sau obișnuite ale adaptărilor sînt o provocare stimulantă și deloc lipsită de emoție, importante nu doar pentru popularizarea lui Blecher, ci și pentru întrebările pe care le pune prin propriile sale comentarii.

Ancuța Proca *este critic de film.*

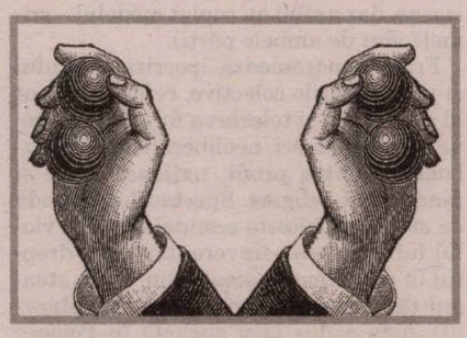

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un fel de monștri sacri

● **Metallica,** ***Hardwired... to Self-Destruct,*** **Blackened Recordings, 2016.**

O să presupun că te afli cîndva în 1996 și tocmai ai făcut rost de CD-ul, bulgăresc au ba, pe care stă bine mersi *Load*-ul formației Metallica. Cvartetul ăsta este, în acel ireal de îndepărtat an, o instituție a heavy metal-ului, dar, vai, și un model de business pentru trupele aspirante la gloria eternă a rock-ului. În fond, Ulrich, Hetfield, Newsted și Hammett făcuseră față, după aproape zece ani magici, mai mult decît onorabil torentului *grunge,* croindu-și loc fără să dea cine știe ce din coate pînă și pe năzurosul MTV. Bine, *The Black Album*, apărut cu cinci ani mai devreme, schimbase serios viteza și fusese capabil să livreze cinci *single*-uri – o cifră care, în vremurile alea, putea fi un vis frumos pînă și pentru un *popstar*. Metallica a fost *pop* atunci, și nu doar în codul aplicat de Bob Stanley în cartea *Yeah Yeah Yeah: The Story of Modern Pop* – care spunea că tot ceea ce ajunge în topuri, deci tot ceea ce se folosește de schemele productive și reproductive ale industriei muzicii, e pop –, ci și în cel al genului în cauză. *TBA* era accesibil, flexibil, balansat între *uptempo* și *downtempo,* produs foarte curat, foarte „lucios" și nu chiar atît de *heavy* (dimpotrivă!). În fine, mă întorc la presupunerea cu care mi-am început textul – ești în 1996, iar CD-ul acela cu *Load* te lovește în moalele capului: Metallica e o trupă de *alt-country rock?*

Vremurile nu sînt tocmai limpezi. Nu demult, Kurt Cobain își zbura creierii, pop punk-ul se substituia *grunge*-ului și Metallica își propunea să arunce la coșul de gunoi interminabilul cincinal iradiat de *The Black Album*. *Reload,* geamănul lui *Load*, lansat în 1997, nefericitul *St. Anger* (2003) și *Death Magnetic* (2008), reîntîlnirea nu din cale-afară de amuzantă, după 20 de ani, cu producătorul Rick Rubin, au fost, în esență, albumele care au suferit, uneori pe nedrept, de gestul făcut în 1996. (Le-am lăsat intenționat deoparte pe *S&M*, un *live album* prestat alături de o San Francisco Symphony dirijată de Michael Kamen, cu siguranță cel mai kitsch gest al carierei americanilor, și *Lulu*, gluma de final de viață a lui Lou Reed.)

Între *Load;* începutul sfîrșitului pentru tine și Metallica, și *Death Magnetic band*-ul californian n-a fost tentat să (se) privească peste umăr, încercînd din răsputeri – cu pauze autoironice, precum, de exemplu, *Some Kind of Monster* – să scape de el însăși. Cînd ajungi să te clasicizezi (deci să mori) în nici un deceniu, gestul acesta poate fi cît se poate de normal. Dar fuga de propria epocă de aur nu i-a ajutat prea mult pe Ulrich & Co. A fost, totuși, nevoie de geniul incongruent al lui Rubin pentru a apărea motivul unei încercări de reconectare cu trecutul interesantă, dar sterilă, precum *DM. Hardwired... to Self-Destruct,* cel mai nou album Metallica, lansat pe 18 noiembrie anul acesta, păstrează traseul, *sound*-ul său trimițînd săgeți flatante către *thrash*-ul contagios și melodic patentat de trupă în anii '80. Dar la cele 78 de minute ale sale – puțin sub dublul duratei impecabilului *Ride the Lightning* –, LP-ul pare a arăta faptul că, dincolo de cîteva numere briliant executate, iluștrii săi autori nu au vrut să lase nimic pe dinafară.

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Minificțiunea zîmbetului

De foarte mult timp nu am vrut să călătoresc în afara Coreei de Sud. Locul și situația în care mă aflam mi se păreau suficient de insolite, de atrăgătoare ca să mai doresc să caut și altceva. Venisem, am mai spus-o aici, ca să fiu departe de tot ce însemnase existența mea personală pînă în acel moment. Am lucrat la universitatea coreeană, predînd româna pentru studenții coreeni, cursuri practice de conversație la ciclul de licență și uneori, cînd se înscriau și la masterat, un curs cu o tematică mai largă. Aș fi putut spune că eram în același mediu de lucru de acasă, deși nu era nici prin tematică, nici prin sistemul educațional, prin aproape nimic.

Cît am stat, cei șase ani, nu am învățat limba coreeană. Am „prins", cum se spune, cîteva frînturi de conversație de la colegi, studenți, din interacțiunea necesară și laxă cu microcotidianul în toate formele sale. Acum, uitîndu-mă în spate, îmi pare rău. Aș fi putut înțelege mai bine detaliile acelei țări, aș fi putut deveni, poate, în timpul *multiculti,* un cunoscător serios al unei culturi care e din ce în ce mai prezentă în plan global. Dar cît am stat acolo nu am simțit deloc nevoia să învăț limba coreeană. Vorbeam în română cu colegii coreeni din departament și cu studenții din anii mai mari, unii dintre ei cu stagii bursiere în România, de multe ori vorbind o română foarte fluentă. În rest, foloseam cotidian engleza. Am ajuns în Coreea de Sud cînd generațiile recente, generații de călători, ajunseseră deja la un grad de independență destul de ridicat față de părinții lor, ieșiți din timpuri mai retractile și adeseori naționaliste, încercate de stresul istoriei postbelice. Prezența culturală de atîtea decenii a Americii e atît de internalizată astăzi (cu toate sporadicele proteste motivate economic și naționalist) încît nu se mai pune problema, la aproape nici un nivel de funcționare a societății, a vreunei bariere lingvistice majore.

M-am întrebat adeseori de ce nu am vrut să învăț, totuși, limba coreeană. Posibilități aveam, universitatea organiza cursuri, aveam prieteni coreeni sau străini, foarte buni cunoscători ai limbii, cu care aș fi putut exersa. Nu eram însă foarte interesat să o învăț. Singurul răspuns pe care mi-l pot da astăzi este că venisem acolo complet debusolat de ritmurile vieții dintr-o Românie cu totul neașezată, în tulburul decadei postnouăzeciste, o Românie a conflictului și a polemicii sterile. Veneam dintr-o lume care nu știa ce vrea. O lume în care schimbarea era făcută de dragul schimbării, o lume în care morișca modelor civilizaționale importate politic era (e) în plin avînt. În Coreea de Sud întîlneam, din acest punct de vedere, un echilibru. Între istoria mai veche a țării și experiențele recente, între firească dorință de schimbare și energiile mai retrograde. Vedeam acest lucru în fiecare zi, asistam „pe viu" la evenimente despre care citisem în cărți de teorie: mișcări feministe, drepturile minorităților, circulația migranților. Mi se părea un spectacol social absolut fascinant. Nu aveam acees la discursurile lor, dar le vedeam efectele în fiecare zi.

Dar mai mult decît atît, ceea ce mă atrăgea în Coreea de Sud era dorința celor pe care îi întîlneam, de la studenții veseli și respectuoși, fără să fie falși-scorțoși, pînă la vînzătorii din piețe de a te face să te simți integrat. Chiar vorbindu-ți în două-trei cuvinte, uneori șleampăt de haioase, și cu un zîmbet larg, un limbaj al afecțiunii lejere atît de necesară oricărui expat și mai ales unuia venit dintr-o societate postcomunistă. Pentru mine, era țara unde puteam, atunci, zîmbi. Așa că nu-mi venea să plec de acolo, nici măcar în vizite scurte prin jurul țării. Mă simțeam bine în această minificțiune a zîmbetului cotidian. Era o formă de suspendare a realității? Posibil. Nu eram însă atît de ingenuu să nu văd că relațiile sociale, instituționale erau uneori destul de dictatoriale. Că uneori se întîmplau lucruri pe care un occidental nu le-ar fi acceptat niciodată. Și pentru a nu trăi în acest ritm, am ales să nu învăț limba. Pentru a proteja o formă de afecțiune de care aveam atîta nevoie atunci. O formă a căldurii pe care o întîlneam zilnic, generoasă și lejeră, umană, firească. O formă care îți îngăduia să fii aiurit dacă voiai, să greșești și să înveți din asta, să nu te stresezi inutil. Cred și acum că mult din succesul lor ca societate se datorează acestei miniestetici cotidiene a zîmbetului care ascunde, în forme noi, o mai veche etică a armoniei. Cînd nu am mai putut să o văd, am plecat.

Publicitate

www.nevoipersonalececbank.ro

O, ce brad frumos putem avea!

Creditul de nevoi personale

- Până la 90.000 lei
- Perioadă de grație de până la 12 luni
- Fără comision de analiză dosar
- Se pot refinanța creditele în lei sau în valută

Exemple de calcul:

DAE are valoare de 10,63% pentru un credit de nevoi personale acordat împreună cu un credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,20% (ROBOR 3M + 6,50 p.p.), rata lunară 360,13 lei, suma totală plătibilă de 17.646,17 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

DAE are valoare de 11,15% pentru un credit de nevoi personale acordat fără credit prin card, în valoare medie de 14.400 lei și pe o durată medie de acordare de 49 luni. Dobânda variabilă pe întreaga durată de creditare 7,70% (ROBOR 3M + 7,00 p.p.), rata lunară 363,50 lei, suma totală plătibilă de 17.811,27 lei, comision de analiză dosar 0 lei și comision de administrare credit 20 lei lunar, în sumă fixă.

CEC Bank

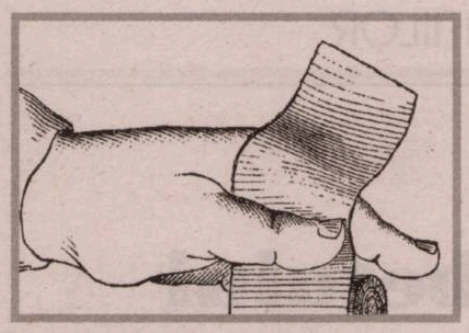

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Fantoma lui Castro. Pe Facebook

O fantomă a bîntuit pe Facebook-ul românesc săptămîna trecută: cea a lui Fidel Castro. Polemica iscată aici de moartea lui a fost mult mai interesantă decît necrologurile de profesie din presa anglo-americană, majoritatea scrise convențional și cu o aspirație către echilibru care le ucide sensul ultim. Dar ce spune asta despre felul cum sîntem și cum gîndim? Probabil și la dumneavoastră a ajuns la fel: unii îl cred pe Castro un fel de erou, alții – un tiran oribil. Evident, Fidel a avut atribute și o biografie care să acrediteze ambele idei, iar orice om cu cap lasă pe seama istoriei și a istoricilor judecata finală în privința lui, nu că peste 50 de ani Castro va fi rezumabil la un enunț de o frază, încheiat cu „bun" sau „rău". Mai interesant e cine ce crede, mai ales că oamenii cu păreri despre Castro de pe Facebook nu sînt din clasa celor interesați exclusiv de citate ale lui Tony Poptămaș, ci, dimpotrivă, preocupați de lucruri mai puțin populare în fundătura numită România, ca politica externă sau comunismul mondial. Aici, lucrurile se împart destul de bine după vîrstă. Cei care-l detestă pe Fidel au simțit, de regulă, comunismul pe pielea lor, la fel cum cubanezii care s-au bucurat la Miami de moartea lui Fidel l-au simțit și ei pe acesta pe pielea proprie. De cealaltă parte, tinerii, mai concesivi în privința stîngii, cum îi știm, tind să vadă în Castro ipostaza mult mai romantică, revoluționară, potențată nu numai de imagine, ci și de longevitatea remarcabilă, atît politică, cît și personală, care l-au pus în poziția de David al unui Goliat tot mai detestat în ultima vreme, America ajunsă pe mîna lui Trump.

Dacă motivele celor care îl resping pe Castro sînt ușor de rezumat și atestate istoric, de la gropi comune la înfometare, prostituție și droguri, un inventar al motivelor celeilalte părți e mai interesant. Imaginea lui Castro e construită în primul rînd din atribute vizuale, dintre care barba, ținuta militară și havana sînt primele care vin în minte. Atributele au fost repetate cu o obstinație care te face să crezi că Fidel a vrut nu să-l ucidă, ci să-l moștenească în efigie pe al său confrate mort de tînăr Che Guevara, pînă la punctul la care Google îi confundă pe cei doi, dacă le cauți pozele. Imaginea cultivată îndelung de Castro se asortează cu primii ani de insurgent romantic, cel puțin în percepție. E drept, dacă îți petreci destul timp cu căutările, vezi că pe la începutul anilor '50, cînd își începea, ca student la Drept, cariera politică, apărea în fotografii (inclusiv una de la poliție) ca un purtător de mustață burghez. Dacă e s-o luăm așa, șirul percepțiilor *create* culminează cu un neverosimil interviu despre… havane al lui Castro, din 1994, cînd acesta poza cu dichis pentru coperta unei reviste pe nume *Cigar Aficionado,* ținînd pofticios o havană sub nas, deși se lăsase de fumat cu opt ani înainte, la vîrsta de 60 de ani. Cu alte cuvinte, chiar dacă i-a supraviețuit vreme de 30 de ani propriei țigări, aceasta se răzbună pe posesor în posteritate.

Am putea aminti și discursurile energice de cîte patru ore sau, de pildă, faptul că ziarul oficial al Partidului Comunist Cubanez s-a numit dintotdeauna *Grandma,* adică *Bunicuța,* după numele iahtului pe care Castro începea revoluția din '56. Cum sună asta într-un fost lagăr socialist pe vremuri îngropat în scorțoase clone ale *Iskrei* rusești, printre care *Scînteia* noastră? În orice caz, mult mai contemporan, fiindcă se revendică de la o tradiție cu peste o sută de ani mai recentă decît zicerea „Din scînteie va izbucni flacăra", a unui oarecare Aleksandr Odoevski, poet rus răposat în 1839. Ceea ce ne duce cu gîndul la faptul că Fidel a întruchipat o variantă heterodoxă, senzuală a marxism-leninismului, a cărui chintesență e de regulă liderul venerabil, asexuat pînă la reprimare, statutar. Asta, pînă la punctul la care *The Observer* își începe necrologul cu constatarea că e „omul care a făcut revoluțiile să fie sexy" și Amazon vinde slipi de damă Fidel.

Despre imaginea lui Castro și felul cum acesta și-a cultivat-o se pot scrie cărți întregi. Dar, ca să ne întoarcem înapoi la polemica de pe Facebook care a ținut loc de necrolog al lui Castro, reiese că în ea se confruntă două tipuri de percepție: cea prin imagine, pro, cu cea prin analogie, contra. Dacă prima poate fi suspectată de superficialitate, fiindcă e mediată și emoțională, cea de-a doua poate fi suspectată de generalizare nejustificată. Fiindcă prea puțini dintre alergicii la Fidel au gustat ei înșiși din comunismul *acestuia*. Eu, unul, îmi amintesc numai de savoarea mentolată a bomboanelor cubaneze de la Casa de Comenzi. Pînă la urmă, nimic nou sub soare, fie acesta și virtual: tinerețea e superficială, iar bătrînețea – imbecilizată de propriile experiențe. Totuși, sosul mediatic în care ne bălăcim în ultima vreme expune și bătrînii la greșelile tinerilor. De remarcat consternarea pe care a stîrnit-o pe Facebook-ul de limbă română declarația unui sexagenar pe nume Jean-Claude Juncker, care l-a numit pe Castro „un erou pentru mulți". Premierul-dandy al Canadei, Justin Trudeau, în vîrstă de numai 44 de ani, poate fi expediat nu numai ca tînăr, ci și ca obsedat de imagine care admiră în secret felul foarte diferit, dar foarte coerent în care s-a construit Castro. Faptul că un conservator european comite aceeași gafă la 62 de ani arată însă că, pe net – sau oricum în contextul global în care tindem să avem păreri despre lucruri foarte departe de noi –, greșelile tinereții riscă să se extindă și asupra bătrînețiii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

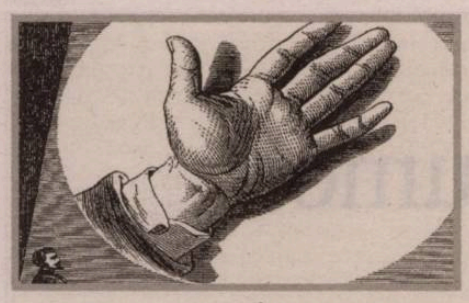

Adina POPESCU

portrete din mers

Poeți

Singura poezie pe care am publicat-o vreodată, în clasa a III-a, a apărut în revista *Cutezătorii* și a ajuns la Gazeta de Perete a școlii. Se intitula „Pacea". Tovarășa învățătoare îmi sugerase inițial să scriu despre tovarășul Nicolae Ceaușescu sau despre tovarășa Elena Ceaușescu, însă eu nu-i cunoșteam personal pe acești tovarăși și n-aș fi știut ce să scriu despre ei, dacă să-i compar, de pildă, cu un stejar sau cu o grădină, fără să-i jignesc. Iar poezia însemna pe atunci pentru mine, în primul rînd, comparații și expresii frumoase. Așa că am scris despre pace pentru că era o noțiune abstractă pe care puteai să o compari cu orice. În plus, în accepțiunea tuturor, pacea era ceva pozitiv. Așadar, cînd mi-a văzut poezia în revista *Cutezătorii,* tovarășa secretară de partid a școlii a fost mîndră de mine (și implicit de școala noastră), a decupat-o și a lipit-o la Gazeta de Perete, alături de pozele pionierilor fruntași. Toți elevii școlii s-au perindat pe acolo și au citit-o, unii băieți au început să mă strige, în derîdere, „Poeta". Alți băieți m-au întrebat, la mișto, dacă nu scriu și poezii de dragoste ca Mihai Eminescu. Fetele m-au privit cu invidie și dup-aia un an de zile m-au pus să scriu tot soiul de „amintiri" cu rime prin Oracole, în locul lor (adică mi-au dat un job neplătit). De atunci, n-am mai scris poezii, pentru că m-am simțit derutată – n-am știut niciodată dacă a fi poet e bine sau nu.

N-am fost niciodată nici o cititoare pasionată de poezie. Știu și de unde mi se trage – de la toate poeziile patriotice pe care trebuia să le învăț pe de rost în școala primară și, mai apoi, să le recit cu înflăcărare. Sau de la citatul din Alecsandri: „Românul s-a născut poet" cu care n-am fost niciodată de acord (De ce nu s-ar fi născut și maghiarul poet? Sau polonezul de ce ar fi mai puțin sensibil?), dar care i-a încurajat pe toți poeții anonimi, mediocri, să debiteze versuri. Sau mai degrabă de la toate comentariile literare care mi-au nenorocit viața școlară dintr-a II-a și pînă într-a XII-a, de la mult prea mult Eminescu și „fior poetic", de la versurile pe care trebuia să le învățăm ca să le citim în extemporale și teze și să împușcăm o notă, de la prea multe bube, mucegaiuri și noroi. Și uite cum un sistem de învățămînt poate să distrugă poetul din om! Din toate aceste cauze, nu mă regăsesc în poezie, nu vibrez, deși știu să fac diferența între niște versuri de valoare și unele proaste. De multe ori, asta ține de bun-simț literar și atît.

Descopăr cu uimire că, 30 de ani mai tîrziu, Facebook devine Gazeta de Perete a poeților de pretutindeni. Dacă ești poet (și nimeni nu pune la îndoială asta, că doar n-ai nevoie de diplomă de poet), te trezește dimineața, faci un duș și trîntești o poezie vioaie pe Facebook, urmată de „O zi frumoasă". Puțin după prînz, cînd prietenii tăi virtuali își fac siesta și dau *scroll,* mai postezi o poezie scurtă, un panseu în versuri, doar așa, de control. Iar spre seară, este în sfîrșit timpul potrivit pentru adevăratul poem – un poem lung, zbuciumat, cu rime căutate, despre viață, moarte, singurătate. Mai strîngi 30 de *like*-uri și le urezi tuturor „Noapte bună!". Însă, dacă nu poți să dormi, ceea ce poeților li se întîmplă mai mereu, căci sînt frămîntați de trăirile lor interioare, te ridici din pat și iată cum, în liniștea casei și a nopții, vine tiptil inspirația! Te așezi la computer și mai dăruiești lumii adormite un poem. Sau poate îl văd prietenii tăi treji din State, cine știe? Apoi, cu sentimentul datoriei împlinite, adormi ca un prunc. O regulă de aur: de multe ori, ca să îi faci publicului tău și educație estetică (și să te citească și pe viitor!), îți însoțești poemele cu fotografii care să le amplifice starea poetică – trandafiri înfloriți, cețuri care se ridică din munți, mări furtunoase, grădini secrete, sate idilice, toate acele minunății colorate și photoshopate pe care le descarci de pe net.

Nu mă refer aici la poeții buni (sau mai puțin buni) consacrați și publicați, care își au cercurile lor de „inițiați" și uneori orgolii cît casa (și aici e deja o altă discuție), ci la poeții care joacă în liga a V-a. Unii au cîteva broșuri încropite și publicate pe banii lor, alții încă așteaptă ca editorii să-i descopere și să le asigure succesul pe care sînt convinși că-l merită. Poeții „de cartier", pensionarii cu veleități artistice (foști ingineri sau doctori) care acum, pentru că sînt, în sfîrșit, la pensie, au destul timp să se dedice poeziei, profesoare de română și bibliotecare pe care le chinuie talentul, femei singure care nu știu cum să-și exprime preaplinul de sentimente care zace în ele. Nu-i nimic rău în a scrie versuri, încurajez terapia prin artă, însă de aici pînă la a ți le afișa pe Facebook nonstop, ca și cum ți-ai întinde chiloții la uscat pe balcon ca să-i vadă toată lumea și pînă la a fi convins că ești neînțeles și că versurile tale sînt geniale, e o cale lungă. Acestor oameni nu le spune nimeni cît de prost scriu, de fapt, și că ar fi cazul să o lase baltă, să se apuce de broderii, de icoane pe sticlă sau de altceva, dacă chiar au nevoie să se exprime artistic. Toate clișeele, toate „expresiile frumoase" din compunerile de clasa a III-a, toate „răsuflările calde", „gemetele nopții", „sufletele pierdute" (și regăsite), „cuvintele nerostite" apar în poemele lor. De ce nu le spune nimeni că scriu prost? Pentru că, la fel ca poeții din primul eșalon, ei se organizează în cercurile lor (subterane), se înconjoară de un public de „iubitori de frumos", chiar și de critici de mîna a paișpea, semidocți. Organizează lansări de carte prin diferite spații culturale mai puțin *mainstream* (deci în nici un caz la Cărturești), se felicită și se laudă unul pe altul, se susțin, alcătuiesc un soi de „rezistență" care promovează „adevărata" poezie a neamului românesc, adevăratele valori estetice și morale. Și nu renunță niciodată, mai scot un ban din buzunar, mai publică cîte o carte. Mai postează o poezie pe Facebook, mai strîng 30-50 de *like*-uri de la oamenii lor, de la „fani" care se simt obligați să le dea și *feedback* de tipul: „Superb!", „Minunate cuvinte!", „Suflet sensibil ce ești!", „O zi frumoasă și ție!".

Stela GIURGEANU

Mass-media publică sau guvernamentală?

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Dacă, acum cîteva luni, Liviu Dragnea era „acuzat“ că dorește încălcarea libertății de exprimare prin acel proiect de lege privind defăimarea socială – un proiect care a picat, în octombrie, președintele PSD a obținut victoria printr-un nou proiect, aprobat și votat pe repede înainte de Parlament, o lege care vizează, din nou, în opiniile experților mass-media și ale societății civile, libertatea presei.

Vorbim despre o nouă lege controversată, legea prin care Dragnea a propus eliminarea a mai bine de o sută de taxe. Controversa e legată mai ales de faptul că printre taxele vizate se numără și cea pentru posturile de radio și televiziune publice. Vorbim despre o decizie populistă venită cu puțin timp înainte de alegeri sau/și o decizie prin care Guvernul va putea controla, politic, instituțiile publice de mass-media? Legea urmează să fie aplicată de la 1 ianuarie 2017, dacă va fi promulgată și dacă nu va fi contestată la Curtea Constituțională. Pe marginea ei au existat multe dezbateri, dar, din păcate, toate au avut loc după ce legea a fost votată, lucru punctat și de președintele României, Klaus Iohannis, într-o conferință organizată de Active Watch pe 10 noiembrie, la Biblioteca Națională. Președintele a descris dezbaterea ca fiind „atipică, nu prin conținut, ci prin temporizare“.

„La mijlocul lunii octombrie“, adaugă Klaus Johannis, „a existat o inițiativă legislativă care a fost depusă la Parlament și cred că această inițiativă ar fi avut un impact pozitiv dacă s-ar fi respectat cîteva condiții minimale: e vorba, evident, de o inițiativă care a propus eliminarea unor taxe, lucru care în esență n-ar fi rău, avem prea multe taxe și trebuie să reducem din ele în așa fel încît situația să devină mai ușor de înțeles, mai ușor de aplicat. Să eliminăm o anumită birocrație. Dar, din păcate, Parlamentul, dintr-un motiv pe care nu-l cunosc, dar bănuiesc că din cauza unui puseu de autosuficiență, a intrat în procedură de urgență cu această inițiativă și cred că în nici două săptămîni au trecut inițiativa ambele Camere și a primit și vot final. Important de știut e că, în esență, Guvernul a dat un punct de vedere pozitiv. Cu multe amendamente. Dacă n-ar fi fost printre aceste taxe și cele care se plătesc pentru Televiziunea publică și Radioul public, probabil aș fi promulgat legea pur și simplu, chit că ar fi meritat și celelalte taxe o abordare publică, o discuție asupra felului în care se înlocuiesc ele și multe alte lucruri. (...) În această situație mi s-a părut că întreg demersul are o problemă majoră. S-a eliminat, fără discuție publică, finanțarea de bază pentru Televiziunea publică și Radioul public fără a pune altceva în loc. Acea afirmație care s-a vehiculat că, în continuare, TVR și RTV vor trăi foarte bine cu bani de la bugetul de stat e o chestiune care, după părerea mea, se poate realiza ușor, dar nu sînt

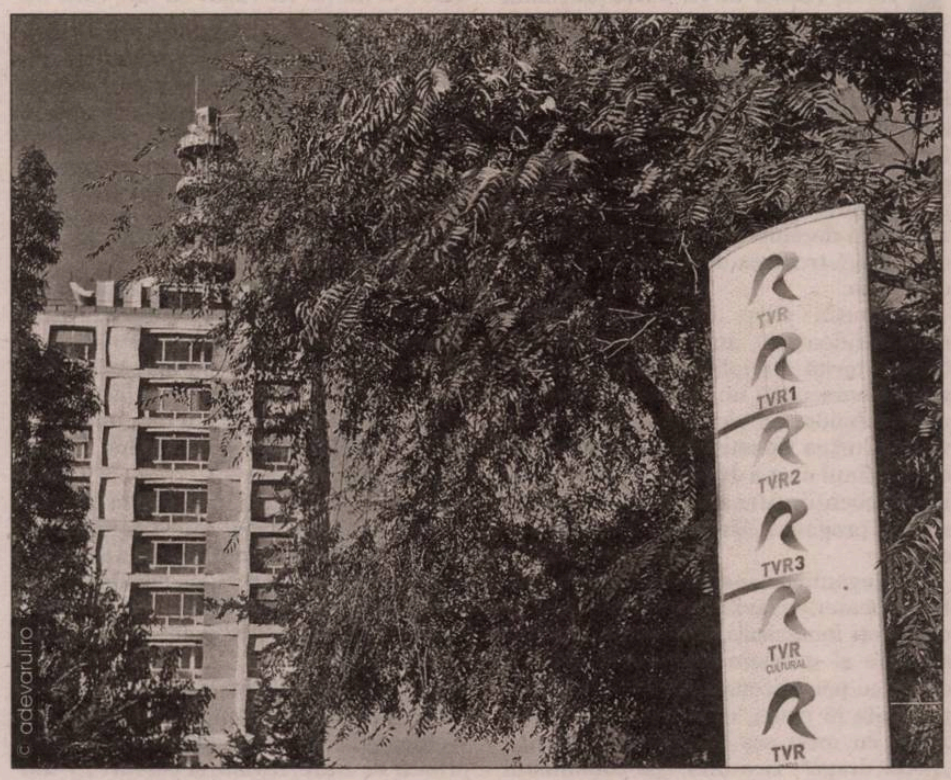

foarte convins că asta ne dorim. (...) Am aflat cu foarte mare surprindere că nici conducerea TVR și nici cea a Radioului n-au fost consultate în acest demers legislativ care îi privește. Mi se pare o abordare ciudată pentru că nu este vorba despre două SRL-uri. (...) Această dezbatere, în mod normal, ar fi trebuit să aibă loc înainte de a fi votată inițiativa în Parlament și nu după.“

La rîndul său, Mircea Toma, directorul Active Watch, a afirmat, într-o dezbatere găzduită de TVR, că inițiativa „este actul final în politizarea definitivă a instituțiilor publice de mass-media care vor deveni dependente de cel care dă banii, adică Guvernul. Dependența de cel care dă banul o cunoaștem din experiența televiziunilor private, unde se vede în ce hal se poate ajunge și cît de departe de misiunea ziaristului poate să ajungă o instituție media cînd e, practic, dependentă integral de sursa de finanțare. Prima obiecție pe care o face Active Watch nu este însă asta, ci maniera: cum poate fi luată o decizie de o asemenea anvergură fără dezbatere publică? Cel care a luat această decizie se confundă cu Dumnezeu. Are viziune pe termen lung, știe din ce va trăi televiziunea și de unde vor veni acei bani și că va fi bine. Mă refer explicit la inițiatorul acestui proiect, Liviu Dragnea. Și la parlamentarii care au votat *in corpore* această măsură. Vestea bună e că s-au tăiat niște taxe, să ne bucurăm! Deci nu mai trebuie să dăm, teoretic, cetățeanul primește ceva. În acest caz particular nu ni se dă nimic, ci ni se ia.“

„Cel care a luat această decizie se confundă cu Dumnezeu.“

De cealaltă parte a baricadei, în aceeași emisiune, Ana Birchall, deputat PSD, a afirmat că „trecerea acestei legi este o mare victorie. Un lucru pe care l-am comis și arătăm prin fapte că noi ne ținem de promisiune. Legat de politizare, politizare nu se face prin asigurarea sursei de finanțare, se poate face prin numirile și procedura de numire a consiliului de administrație, care e numit de către Parlamentul României care e forul democratic reprezentativ al statului român. După aceea bugetul e dat de Parlamentul României.“ În plus, deputata PSD, apărînd eliminarea taxei radio-TV, a spus că aceasta era „luată cu forța de la români, pentru că era inclusă în factura de curent. Problema pe fond este toată această panică că bugetele TVR și ale Radioului public vor fi diminuate – e neadevărată. (...) De aceea am venit cu propunerea asta acum și atît de repede. Pentru că am vrut s-o includem în dezbateri și să fie adoptată pînă la începerea discuțiilor și adoptarea bugetului pentru anul viitor ca să-și poată produce efecte anul viitor.“

Instituțiile de mass-media publice nu o duc pe roze. Cu toate acestea, Radioul public are o audiență și o calitate profesională superioare Televiziunii, iar faptul că le bagi pe amîndouă în același pachet este un abuz. Chiar dacă restructurarea e necesară, după cum a afirmat într-un interviu acordat postului București FM Cristian Tudor Popescu, „nici în cazul Televiziunii, nici în cazul Radioului această suprimare a taxei nu va îmbunătăți activitatea celor două instituții. A aplica Televiziunii publice această măsură e echivalent cu a lua sînge unui bolnav de cancer.“

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

PUBLICITATE

Alex TODERICIU

Prognoze la 100 de ani de la moartea Kaiser-ului Franz

Însuși Kaiser-ul va putea da mîna cu candidații republicani & Alexander Van der Bellen. Kaiser-ul a murit acum 100 de ani. Statuia sa, sculptată dintr-un soi de plastic roșu, a coborît direct pe caldarîmul din Mariahilferstraße, o arteră comercială, parțial pietonală, și așteaptă să-l întîlnească pe noul președinte al republicii în seara zilei de 4 decembrie 2016. De la egal la egal, lîngă trecerea de pietoni. La trîntă cu istoria.

Cu puțin timp înainte de alegerile prezidențiale, anulate și apoi repetate, datorită disciplinei unui partid întreg și tenacității unui om, avocatul Dieter Böhmdorfer, care a reușit să convingă Curtea Constituțională din Viena că scrutinul nu s-a desfășurat conform cu legea, clienții cafenelelor vieneze se întrec în prognoze. Alegerile incită și preocupă.

La eleganta cafenea Landtmann, lîngă Burgtheater, vizavi de Primăria Vienei, cu pereți lambrisați, chelneri cu cămăși scrobite și maniere elegante, două cucoane cu păr grizonant împărțeau, cu cîteva zile în urmă, un *Apfelstrudel*, asezonat cu mult sos de vanilie fierbinte. „Lotte dragă", zice una, „pe comunistul ăla de Van der Bellen nu-l mai suport. Cînd vorbește, prețios și grav, parcă-i Christoph Schönborn" (cardinalul Bisericii Catolice austriece – *n.a.*). „Stai liniștită, nu ies la vot nici pentru Norbert (Hofer) al tău. Imaginea Austriei e în joc și oricum cred că președintele (federal) e inutil. Ai văzut că din vară nu avem președinte și nu interesează oricum pe nimeni. Ba-i chiar mai bine. Facem economie. Îi vom închiria Hofburgul (palatul imperial & republican vienez – n.a.) lui Putin să se vadă cu Donald Trump și astfel o să fim din nou buricul pămîntului, ca pe vremea lui JFK cu Nikita Hrușciov!", a adăugat vieneza cu aer atotștiutor, sorbind ușor din cafeaua Mélange.

Gura lumii îl vede însă pe candidatul Norbert Hofer, actual președinte al Parlamentului, în postura cîștigătorului scrutinului. Pînă și revista germană de mare tiraj *Der Spiegel* susține că Hofer poate ajunge președinte și îl alintă, numindu-l Meister Proper, un soi de a spune „detergent universal"...

Hofer, care este și președinte federal interimar al Austriei, într-o troică, alături de liderii fracțiunilor parlamentare ale social-democraților și popularilor, e de neoprit. Sondajele îl prezintă, în zilele acestea, la circa 52-53% din preferințele electoratului.

Cîțiva jurnaliști străini acreditați la Viena s-au întîlnit săptămîna trecută cu Wolfgang Fellner, jurnalist, editor și proprietar de ziare, reviste și posturi TV din Austria. A participat și un reprezentant din partea Ambasadei SUA la Viena. La întîlnire a invitat Uniunea presei străine din Viena. Despre rezultatul alegerilor din SUA, cele de anul viitor din Franța și Germania, cele tocmai desfășurate în Bulgaria și Republica Moldova, cît și

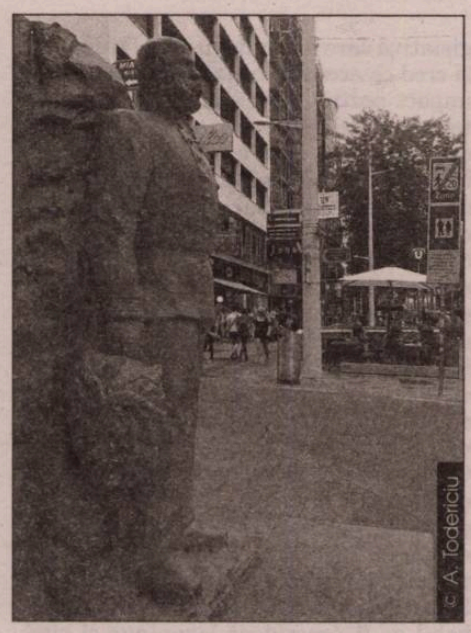

prezidențialele federale din Austria, doar atît: o fantomă bîntuie prin Europa, fantoma majorității tăcute!

Și, dacă tot se potrivesc și astăzi, ne gîndim la spusele președintelui american Richard Nixon din 1969: *„And so tonight – to you, the great silent majority of my fellow Americans – I ask for your support"*. La vremea respectivă, Nixon se referea la aceia care nu protestau deschis împotriva războiului din Vietnam și nu se regăseau în discursul public, consacrat pacifist.

Despre Austria, unde se prefigurează un duel Nobert Hofer (n. 1971) *versus* Alexander Van der Bellen (n. 1944), numai de bine! Un lucru e sigur: țara va rămîne stabilă indiferent de numele cîștigătorului. Primul candidează în numele FPÖ (Partidul Libertății), formațiune parlamentară de dreapta care conduce detașat și în preferințele electoratului austriac, pentru cazul probabil în care ar avea loc curînd alegeri parlamentare anticipate. Van der Bellen, profesor universitar pensionar, candidează în numele verzilor și este sprijinit de aceia care vor să-l împiedice pe candidatul dreptei populiste să devină președinte federal pentru următorii șase ani.

Facebook-ul e ograda preferată a candidatului dreptei.

Wolfgang Fellner, n. 1954, este un jurnalist talentat și influent, bun cunoscător al obiceiurilor politice din Austria. Probabil e un soi de „Metternich cu față chipeșă". Despre Norbert Hofer a fost de părere că e harnic, tenace, are calități evidente de *networker*, și asta nu doar pe rețelele sociale. Facebook-ul e ograda preferată a candidatului dreptei. Twitter-ul îi e mai puțin favorabil. El cultivă prietenia cu liderii din țările Europei Centrale, dar și de Est. Vorbește public despre această preferința de geografie politică. Nu e rău, crede Fellner, că acest Nobert Hofer chiar cultivă, chiar și în campanie electorală, relația cu Ungaria lui Orbán și cu Republica Cehă, pe al cărei președinte l-a și întîlnit în palatul Hradcany în urmă cu cîteva săptămîni. Bineînțeles că Fellner, abil și diplomat, nu uită să adauge, de față cu colegii jurnaliști, că personal preferă să-i dea votul său lui Van der Bellen. Eu îl cred.

Candidatul Hofer e un susținător al unei viitoare „Mitteleuropa" (Europa Centrală) drept un spațiu al comerțului regional și al unor proiecte politice viitoare comune, altele decît cele *made in* Bruxelles & Berlin? Termenul de Mitteleuropa nu e tocmai nou. Apărut la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost destul de pervertit politic. Geografic, granițele acestei Mitteleuropa rămîn însă cumva neclare. Grupul țărilor de la Visegrád, format în prezent din Ungaria, Polonia, Republica Cehă și Slovacia, după o prealabilă cooptarea a Austriei în 2017, poate fi dezideratul regional cel mai lesne de înțeles pentru destui austrieci, chiar și la 100 de ani după ce popularul lor împărat i-a părăsit.

Cît despre ce va fi în Austria la alegerile prezidențiale și după aceea, cei prezenți la amintita întîlnire din Viena au cam înțeles și probabil au fost și de acord că țara se pregătește de anticipate parlamentare. Cînd? Pe 21 mai 2017, crede Norbert Hofer. Afirmația a fost făcută în timpul talk-show-ului cu Van der Bellen, găzduit de Oe24 TV și moderat de același Wolfgang Fellner. *Breaking news!*

„Partidul social-democrat SPÖ, de guvernămînt, pare să aibă un interes ca alegerile parlamentare anticipate să aibă loc chiar mai repede, eventual în martie anul viitor", e de părere Fellner. Interesantă e și explicația: arareori un partid cîștigă două alegeri la rînd, la date atît de apropiate. Evident că e vorba despre Partidul Libertății, condus de N. Hofer și H.C. Strache. Și ar mai fi ceva. FPÖ-ul a cam ajuns probabil la fundul sacului, după o lungă și costisitoare campanie electorală.

Dacă acest Hofer, un iscusit orator, ajunge președinte și alegerile parlamentare ar avea loc la termen, adică în 2018, lumea ar înțelege că omul e chiar pașnic, un politician sincer și „un actor talentat", glăsuiește presa austriacă. Nimănui nu-i va mai fi probabil așa de frică de el. O angoasă pe care stînga politică austriacă o tot propagă.

Împăratul de pe Mariahilferstraße îi va întinde trei degete și îl va saluta pe Hofer, șoptindu-i: *Make Austria great again, Norbert!* Sau îi va întinde, poate, două sau trei degete lui Van der Bellen, dacă va cîștiga acesta. Probabil că nu-i va spune nimic.

Numărul degetelor arată interesul și prețuirea monarhului, foarte atent la astfel de detalii protocolare, putem citi în cărțile de istorie. Nici pe vremea în care mai rezida la Hofburg, Kaiser-ului nu i-au plăcut partidele politice puternice și democrația participativă. Cît despre propria-i legitimitate, era oricum un uzurpator, credeau ungurii.

Franz Josef ar fi astfel probabil mulțumit chiar și cu un Hofer președinte, dar cu un cancelar social-democrat. Deziderat realizabil însă doar cu anticipate la anul. Altfel, se prea poate ca FPÖ-ul să devină atotputernic în scurt timp.

Indiferent de cum se va opri ruleta istoriei la început de decembrie, economia Austriei este și rămîne stabilă și prosperă, iar cafeneaua Landtmann nu-și va schimba rețeta ștrudelului vienez. *Aquila non captat muscas!*

***Alex Todericiu** este analist politic.*

PUBLICITATE

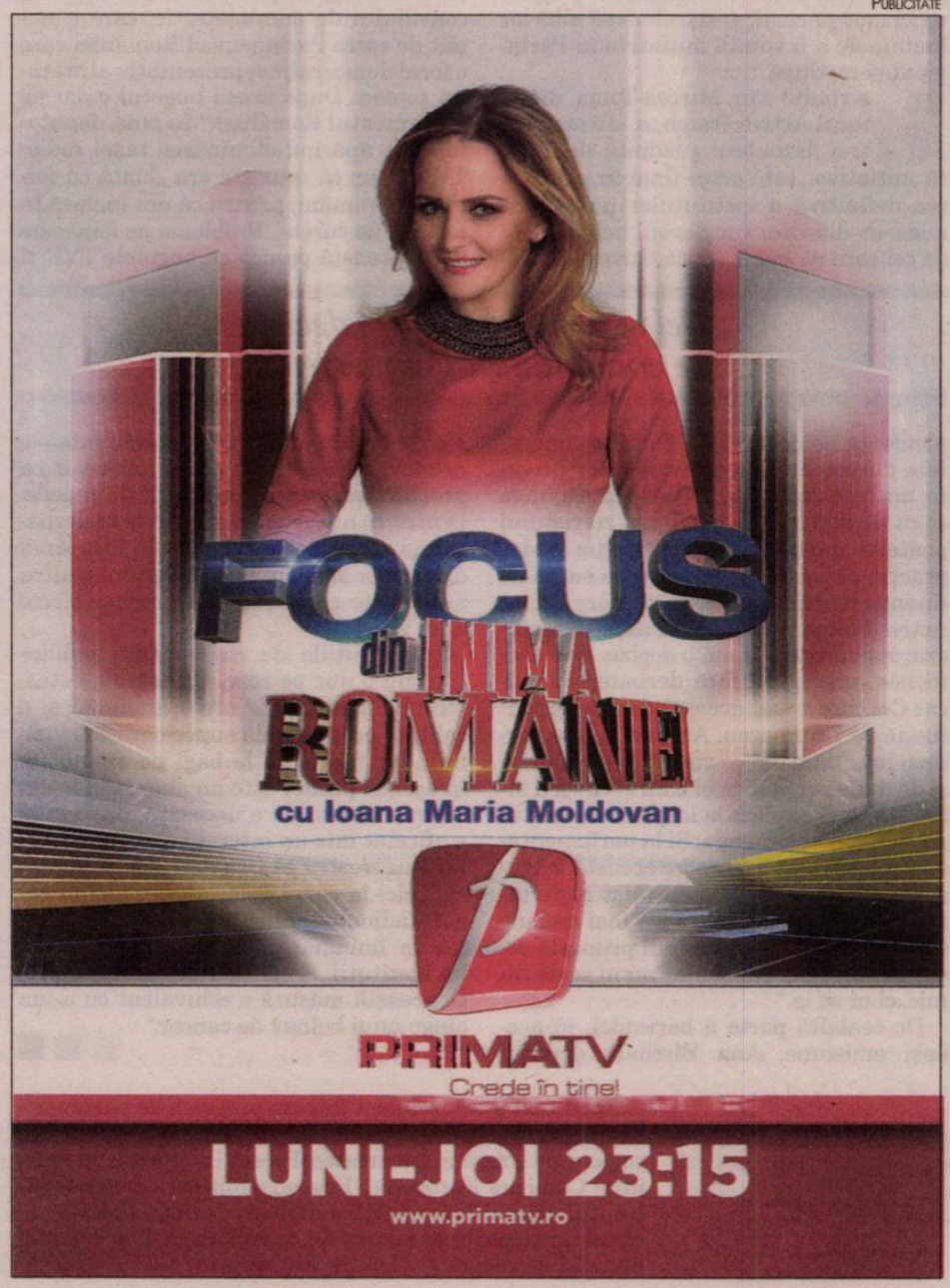

Cum sînt ei, cei născuți după anul 2000?

■ Andrei MIHALCEA

Intru pe net să caut informații pentru un eseu, la istorie – Imperiul napoleonian e acum în topul căutărilor mele. Bineînțeles, eseul trebuie făcut fără *copy/paste*. O treabă relativ complicată. Reclama cu bocanci, care apare pe site, mai îndulcește treaba. Cu litere mari, verzi, scrie că pentru cei de peste 25 de ani sînt reduceri de peste 50%. Mă gîndesc ce discriminați sîntem noi, ăștia născuți după '90! Mă consolez cu ideea că, probabil, bocancii de la reducere nu sînt chiar atît de buni, au ei un defect! Exact ca tipul acela, de „peste 25 de ani", care, de curînd, într-o noapte cu superlună, își pierduse ceasul la intrarea într-un parc. Văzîndu-l, l-am întrebat de ce-și caută ceasul chiar sub felinar. Răspunsul lui mă face să rîd și acum: *Pentru că aici este lumină!*

■ Diana BANU

Îmi pun căștile în urechi și pornesc spre liceu. Dau volumul la maximum, în încercarea de a mă desprinde cît mai mult de lumea din jur. Un solo de tobe superrapid mă duce la școală. Încă două melodii și ajung, chiar trei, ca să trec și pe la magazin, să-mi iau ceai. Pink Floyd: *The Wall*. Nu mai am căștile în urechi, dar încă aud muzica, refrenul din „Another Brick in The Wall". Hop! Colega mea e ascultată. Nu știe mai nimic și ia notă mică. Apoi o aud pe doamna profesoară: *Diana, iar visezi cu ochii deschiși? Nici nu știu ce cauți tu la mate-info. Ești prea visătoare pentru acest profil!* Of. Îmi pun căștile și plec spre casă cu The Motans: „Acolo unde valurile au spălat toate visele, acolo unde nu există loc pentru început..." Mă întorc la muzica mea, la lumea mea frumoasă.

■ Ștefan FRĂȚILĂ

Sună telefonul. Răspund. Sînt în drum spre școală și prietenul meu vrea să vadă ce mai fac. Începe să-mi povestească despre tot ce i s-a întîmplat la liceu, cine i-a pus 3, cine i-a pus 10, cine a țipat la el, cine i-a vorbit frumos. Și tot așa. Ajungînd în fața liceului, sînt nevoit să închid convorbirea. Pe ecranul telefonului apare timpul convorbirii: 20,43. Îmi aduc aminte de tata, care îmi povestea că primul lui abonament de telefonie mobilă conținea 20 de minute și 10 SMS-uri. Și atunci i se părea mult.

■ Alina FLOREA

Deschid Facebook-ul. Văd ultima postare a unuia dintre colegii din fosta mea clasă. Glisez ecranul iPhone-ului și continui să dau *like*. Nu mă opresc pînă cînd nu aud că sînt strigată. Mă întorc ușor, dezlipindu-mi privirea din portalul ce mă acaparează secundă de secundă. Ajung față-n față cu Andreea și răspund surprinsă și vag iritată. Întorc privirea și realizez că începuse ora și că profa îmi zîmbea ironic. Bănuiesc că de cîteva minute bune... Încă nu țipase la mine! O ador. O remarcă subtilă mă face să mă simt prost: „Acum, că toată lumea mă ascultă, să începem lecția!"

■ Cosmin BALTAG

Intru pe net și aud o voce puternică vorbindu-mi parcă în chineză. Nu înțeleg ce spune, dar sînt vrăjit de intensitatea cu care pronunță fiecare cuvînt. Mă deranjează pentru că mă strigă. Așa mi se pare. Mă simt ca Egor, personajul lui Eliade, cînd domnișoara Christina, strigoaica, încerca să-l „contacteze". Sînt aproape sigur că e o reclamă, dar pare interminabilă. Între timp, intră bunica în camera mea, evident, fără să-mi ceară acordul, cum face de obicei, și vocea de pe net îi stîrnește și ei curiozitatea. Stă puțin pe gînduri și pleacă, fără să mă întrebe nimic. Apoi revine, cu întrebările la ea. Îi răspund simplu, la toate întrebările, cu *Nu știu!* Dar bunica e tenace, nu se lasă. Îmi zice, ironic, că generația mea e mai deșteaptă ca a ei!

■ Ana-Maria PETRE

Merg pe drumul spre școală, privesc oamenii și încerc să le aflu poveștile. În fața mea, un grup de băieți, cu pungi de fast-food în mînă, rîd zgomotos și fac diverse comentarii. Din discuția lor, probabil una cotidiană și simplă, lipsește esența. Îi depășesc și merg mai departe. În spatele meu, un timp, o melodie cu ritmuri orientale răsună strident din telefonul unuia dintre ei.

■ Constantin TOMA

Mă trezește mama, să mă duc la școală. Pun mîna pe telefon. Deschid YouTube, că fără muzică nu mă pot trezi. Fără muzică nici nu pot adormi. Observ că pe timpul nopții am „ascultat" cam douăzeci de melodii – ultima a fost „Paranoia e mare". Ca să încep ziua cum trebuie, dau play la Doc Quijote, un tip cam underground, pe care, după ce am vorbit la clasă despre Cervantes, am început să-l înțeleg mai bine și să-l apreciez mai mult. Mă duc la baie să mă spăl, cu telefonul după mine, evident. Intru și pe Facebook. Observ că sînt în întîrziere. Să nu uit ghiozdanul. Din grabă, una dintre melodii a rămas ascultată numai pe jumătate.

■ Traian VIȘAN

Intru pe net și aflu că noul președinte al Americii este Donald Trump. Apoi văd interviuri în care unii spun că „mai bine votăm un negru decît o femeie". Asta mi s-a părut supărător. Fostul președinte a zis că s-au spus multe prostii înainte de alegeri, chestii de genul „mai bine să ne cucerească rușii decît să lupte împotriva teroriștilor". Pînă și gruparea Anonymous i-a trimis un mesaj noului președinte... Brusc, constat că prietenii mei începuseră să vorbească despre un film care are premiera în două săptămîni. Îmi dau jos căștile și intru în vorbă cu ei. Vorbim despre *Star Wars VII*.

■ Aida ROȘCA

Simt tentația multor profesori de a le insufla elevilor frica. Sînt nevoită să mă supun unor reguli absurde: să stau în bancă nemișcată, să tac, să reții totul și să răspund la comandă, corect și complet, instant. Motivele pentru care pot lua un 2 sînt numeroase, de la absența unei cărți, pe bancă, la faptul că n-am fost atentă, așa încît să pot răspunde la ce am fost întrebată. Aproape că mă amuză profesorii care încă se simt ofensați de o comunicare deschisă cu propriii elevi, dincolo de șabloane sau de cenzură.

■ Ana-Maria ALDEA

După o zi obositoare, găsesc pe net un articol despre creierul uman. Încep să citesc, temeinic, ca să pot adormi. Dar somnul întîrzie, așa că dau un *search* pe Google, „creierul uman", și-mi apar cîteva sute de mii de rezultate, în doar 0,56 secunde. Nu mai citesc la rînd, o iau pe sărite. Mă uit la ceas: e 4 dimineața. Dar nu pot încă să adorm. Iau telefonul și caut „creierul uman curiozități". Ora 7. În curînd, trebuie să mă duc la școală. Mă simt ca un student la Medicină.

„Another Brick in The Wall."

■ Simona SOCOLEANU

Mă enervează prejudecata că sîntem tineri și fără creier. Vrem să facem revelionul la munte. Sunăm. Totul e liber, prețul e bun. Sîntem întrebați cîți sîntem și ce vîrstă avem. Brusc, s-a ocupat toată pensiunea.

■ Ionuț ALBU

Generația părinților mei e lipsită de încredere, uneori, pe bună dreptate, însă motivația noastră de a deveni niște „oameni pregătiți pentru viață" nu vine din constanta lor dezamăgire, ci din încurajarea pe care, probabil, și ei au primit-o cîndva.

■ Alexandra ANGHEL

Mi-am făcut ultimul *selfie* acum o oră, înainte să plec de acasă, într-un moment al zilei cînd cred că arăt cel mai bine. În oglinda de pe hol, lumina bate perfect. Mă studiez și ajung la concluzia că acesta e momentul cînd nu încarci memoria telefonului degeaba. Și-apoi mi-a părut rău: fotografia nu se ridica la înălțimea așteptărilor mele. Dar nu mai am timp de altă fotografie. Întîrzii la școală...

■ Anca CRUCERU

Cum ne pedepsesc părinții în ziua de azi: se supără pe noi și ne amenință că ne iau telefonul/tableta și ne interzic accesul la programele favorite de la televizor. Pe vremea cînd mama era mică, primul lucru pe care-l făceau părinții, dacă ea greșea, era să o bată.

■ Gabriel MANOLE

Generația mea este caracterizată de o imensă libertate de exprimare și de acces nelimitat la informație. Într-un astfel de timp, lipsa unei opinii și ignoranța sînt considerate adevărate defecte. Generația veche a crescut sub cenzură, cu un set de reguli și valori morale impuse, pentru a face parte din societate, ca cetățean model.

■ Bianca PĂSCU

Cu toate că avem telefoanele „lipite de mîini" și abonamente cu Internet, sîntem foarte talentați și ambițioși. Știu mulți adolescenți care sînt pasionați de artă. Avem rezultate frumoase la școală. Generația noastră nu este pierdută. Ne dorim schimbări care să facă lumea asta mai bună.

■ Alexia DANCIU

Vreau și eu o poză cu tine. Ridic telefonul, selectez camera pe față, pentru un *selfie*. Alte două colege apar în spate, apoi alte trei, apoi alții și altele... În spatele meu se strîng atît de mulți, încît avem fețele lipite unele de altele și abia mai încăpem în cadru. Toți zîmbim. Fac fotografia și apoi fiecare se întoarce la banca lui, fără să uite să-mi spună: „Trimite-mi-l și mie!" Fețele lor își recăpătă oboseala de care uitaseră, cîteva secunde, cît am făcut *selfie*-ul. Văd ecranele telefoanelor luminîndu-se. Așteaptă să le trimit fotografia, să vadă dacă au ieșit bine. Fiecare este interesat doar de chipul lui. O colegă a ieșit bine, dă *share* și așteaptă un *like*. O să se supere pe cine nu-i dă *like!*

■ Prof. Mihaela NICOLAE,
Colegiul Național
„Mihai Eminescu", Buzău

Scutul lui Ahile din *Iliada* – l-am găsit pe net, doamna, să-l trimit pe grup?! Da, trimite-l, la urma urmei, toți avem nevoie de un scut. Un băiat stă cu capul pe bancă și marginile de lemn i se imprimă pe frunte. Nu, nu-l doare capul. Așa stă el. O fată cu părul verde și unghii-onix îi spune colegei de bancă, suficient de tare, ca să auzi, că nu-i trebuie materia ta, n-o interesează, de ce trebuie să stea la oră?! Și tu știi că e mai mult o provocare decît o realitate, nu e chiar rău la școală, de multe ori este chiar distractiv, așa că treci mai departe, la următoarea lecție. Și tema?! De ce nu e bine scrisă, doamna? Ce are, adică? E scrisă urît?! Ce importanță are? Și s-a spus la televizor să nu se mai dea teme. Și, în general, să nu se mai dea note mai mici de 8. Înțeleg. N-a avut timp să scrie la română, a mai avut temă și la franceză, matematică, latină, dar a citit *Kinderland*, Liliana Corobca. Minunat. Și ce te faci cu un elev care-ți spune în față, cu sinceritate, zice el, că nu-i place ora ta?! Încerci să-i spui, fără să-i spui, că o să-i placă, e inevitabil! Doamna, dați-i telefon mamei, să vină să mă ia de la școală, că mă doare măseaua, răuuu!

Cu ochii-n 3,14

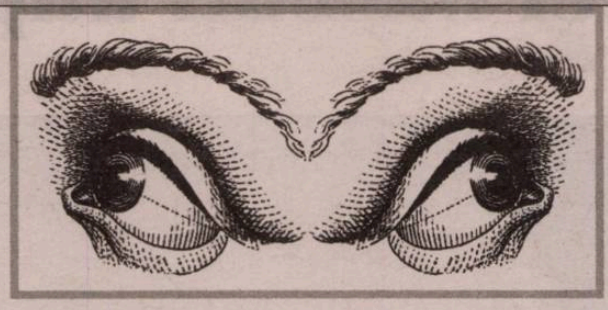

NU ERA VORBA CĂ TRE' SĂ NE SIMȚIM ÎNTR-O ZONĂ VULCANICĂ PLINĂ DE USCĂTURI (APROAPE UNIVERSALĂ)?

■ A fost, așadar, „Black Friday" – Vinerea Neagră. Unii negustori au lungit-o și ne-au dat (așa am văzut în reclame) „Weekendul negru". Sună ca dracu' în românește! La ce să ne mai așteptăm? Săptămîna neagră, luna neagră, anul negru? Nu era vorba că tre' să gîndim pozitiv? (**M. V.**)

■ Primărița Capitalei promite și face comparații, c-așa-i e Firea: cică de Crăciun va amenaja patru zone de mare interes, astfel încît „bucureștenii și turiștii să se simtă ca la Viena". Ca să ne simțim ca la Viena și în restul anului, îi sugerez, de pildă, să facă și-un transport public ca lumea. Și multe altele. Și să apară mai rar la televizor – că primarul Vienei nu se repede una-două să-l vadă lumea pe ecran, ci își vede de treabă. De-aia l-au ales oamenii mai multe mandate la rînd. (**M. V.**)

■ O femeie s-a alăturat unui grup plecat în căutarea unui turist rătăcit într-o zonă vulcanică din Islanda doar pentru a constata, cîteva ore mai tîrziu, că persoana căutată era chiar ea. Îmi imaginez cît s-a bucurat cînd s-a găsit! (**M. C.**)

■ Mașina oprește dintr-o frînă îndesată lîngă bătrînica sprijinind gardul, într-o poziție nu foarte confortabilă. „Uite, ți-a trimis mama asta (o mînă se alungește pe ochiul de geam lăsat în grabă și-i întinde o pungă de plastic legată fedeleș), mă ierți, știi, mă grăbesc, nu mai cobor..." Și la fel de nervos repornește, în trombă. Bătrîna rămîne nemișcată, privind în gol, mult timp după... Cînd acești nepoți vor fi la rîndu-le bunici, nu vor mai ști ce să le povestească celor mici. Dar, cine știe, poate atunci lighioanele vor prinde glas și vor povesti chiar ele cum au întîlnit-o pe Scufița Roșie, în anul de grație 2016... lîngă parc, în Drumul Taberei, în pădurea noastră cea plină de uscături. (**R. M.**)

■ Trenul către Brașov s-a dovedit un fel de Turn Babel: se vorbeau acolo multe limbi, printre care greaca și chineza, engleza fiind oricum aproape universală. De asemenea, nivelul revistelor vîndute prin vagoane a crescut considerabil: printre ele erau *Psychologies* și *National Geographic*. Pînă și surdomuții care încercau să-ți plaseze pixuri și lanterne s-au profesionalizat: îți dau un bilet cu povestea lor scrisă poetic de mînă și, dacă nu vrei ceva, nu se mai enervează. (**I. P.**)

SURPRINZĂTOR, NICI SCHIMBAREA FIERBINTE, CU AROMĂ DE GREȘEALĂ, NU MAI E CE A FOST ODINIOARĂ

■ Am găsit la supermarket „Sufletzelle cu gem". Surprinzător, sînt de post. N-aș fi zis! Atîta doar că, deși un sufletel are doar 21 de grame (de la Inărritu citire), are și 90 de kilocalorii. Deci, grijă mare, că se depun... (**C. Ș.**)

■ Mi-am luat un castron de plastic pe eticheta căruia scrie „bol cristal". Ori e un caz de „vrabia mălai visează", ori nici plasticul nu mai e ce a fost odinioară. (**S. G.**)

■ În Austria există o localitate pe nume Fucking (Futai, cum ar veni), unde singura infracțiune înregistrată vreodată este furtul plăcuței cu numele, amplasate la intrarea în localitate. Pentru a economisi banii cheltuiți cu înlocuirea plăcuțelor furate în mod constant, Primăria i-a chemat pe cetățeni să voteze schimbarea numelui localității, dar aceștia au votat împotrivă: adică Fucking în continuare! (**M. C.**)

■ În Kenya există această zicală: „Ești atît de prost, că le dai găinilor să bea apă fierbinte ca să facă ouă fierte." (**M. C.**)

■ În Japonia există înghețată cu te miri ce arome, printre care (selectiv) aromă de cerneală de sepie, aromă de arici de mare, aromă de sos de soia, aromă de bere și aromă de carne de cal. Recunosc că mie mi-ar plăcea o înghețată cu aromă de praz! (**M. C.**)

■ *Le Canard enchaîné* a împlinit 100 de ani. Unul dintre cei doi redactori-șefi, Erik Emptaz, spune: „Cea mai mare parte a revistelor au comis redutabila greșeală de a pune pe net trei sferturi din conținut gratuit și de a-și obișnui cititorii să aibă, astfel, informații mai mult decît suficiente. E greu să-i dezobișnuiești. Este înțelepciunea centenarilor." Pe ei, cititorii îi cumpără în continuare doar de la chioșc. (**A. M. S.**)

DA, E CEA MAI MIȘTO SCHIMBARE (A ȘAPTEA), AȘA CĂ E BINE PE DRUM

■ „Ție îți place germana?", întreabă o puștoaică blondă. „Da, e cea mai mișto limbă *ever!* Mult mai tare ca engleza!", îi răspunde băiatul, fără să sesizeze ironia din propriile cuvinte. (**C. Ș.**)

■ Primesc, de la un necunoscut, un mesaj pe e-mail. Îmi spune că a scris deja trei romane. Îmi spune că editorii (cică a contactat patru) nu vor să i le publice. Pentru că – explică el doct – sînt atît de bune încît ar schimba cu totul ierarhiile și canoanele literare, iar oamenii din edituri se tem de schimbare. În fine, *passons*... „Dacă acceptați să fi-ți agentul meu" – continuă el – „și convingeți o editură să-mi publice cartea, sînt dispus să vă ofer 5% din valoarea contractului." La cîtă imaginație are, omul chiar ar putea deveni scriitor. Cu condiția să se pună la punct cu gramatica. (**M. M.**)

■ În stația de metrou Izvor, un șir întreg de bănci sînt ocupate de pușți de clasa a șasea sau a șaptea. Aproape toți au chipurile luminate de ecranele telefoanelor mobile. E săptămîna Școala Altfel. (**C. Ș.**)

■ Au fost constatate nereguli cu privire la transplantul de organe. Așa că au fost sesizate organele. (**M. V**)

■ Ultimele cuvinte, pe patul de moarte, ale cîtorva personalități: Bertolt Brecht: *Lăsați-mă în pace!* (către fiica sa Hanne); Luis Buñuel: *Mor!;* Paul Claudel: *Doctore, credeți că a fost cîrnatul?* (către medicul curant); Winston Churchill: *M-am plictisit de toate;* Agrippina: *Loviți-mă în burtă!* (către asasinii trimiși de fiul ei să o ucidă); Johannes Brahms: *O, ce bun e, mulțumesc!* (către o soră medicală care i-a oferit un pahar de vin); Immanuel Kant: *E bine. Ajunge.* (**M. P.**)

■ Un camion pe drum și-n camion, grămadă, niște saci de plastic. În saci, frunze uscate – resturile toamnei ce trecu. Erau gunoierii de la Administrația Domeniului Public, iar pe camionul lor scria așa: „Muncesc, iubesc, trăiesc în sectorul 4". (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Cristina FOARFĂ
bolero de **travel**
19

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **668** ■ 8-14 decembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

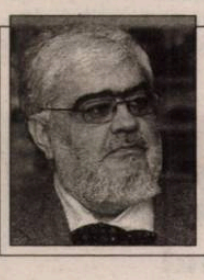

ANDREI PLEŞU
„Seducţia erudiţiei“
pagina **3**

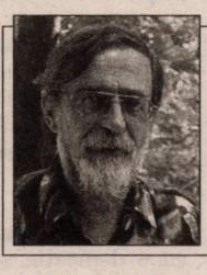

VINTILĂ MIHĂILESCU
„Bunele maniere electorale“
pagina **3**

VALERIU NICOLAE
„Diplomat Patriot Sol-Sol“
pagina **4**

Cu o vaccinare toţi sîntem datori

Colecţia Costică Acsinte

„Sînt major şi vaccinat.“

GÉRARD DE NERVAL

Revistă finanţată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

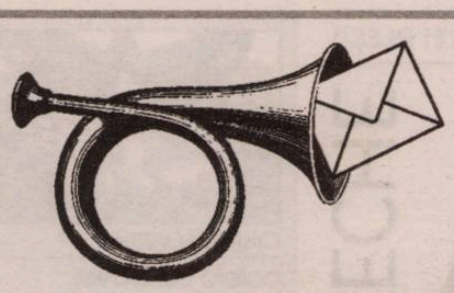

la vremuri noi, dileme vechi

Radu COSAȘU

Observații de nuvelist român

În duminica celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale (din 1996, cîștigate de Emil Constantinescu – *n. r.*), la orele prînzului, patru cîini dorm pe pajiștea urîtă din fața fostului CC al PCR, alți doi cîini, peste drum, dorm lîngă ghereta uneia dintre santinelele fostului palat regal, mai încolo, după Palatul Telefoanelor, un cîine latră – în mijlocul Căii Victoriei – mașinile care trec prin fața „Capșei"; de ce se zice că țara asta e un sat fără cîini?

Privirea fixă a unuia dintre candidații la președinție cînd declară că va cîștiga alegerile din primul tur, își aduce de acasă, aici, în studio, bine puse la vedere, trei creioane colorate în roșu, galben și albastru; nu obține nici 2%. Un președinte de partid liberal care cu nici un chip nu-i acceptă „pe unguri la guvernare" și declară scurt, scurt, scurt: „Cît timp vom avea un președinte bolșevic, Europa nu va sta de vorbă cu noi!" Nici un moderator nu-l întreabă: „Dar cu un antibolșevic ca dumneavoastră, Europa va sta de vorbă?"

Cea mai nostimă imbecilitate dintre ideile presei: ne trebuie Emil Constantinescu ca să putem vinde Rusiei – „demn, fără suspiciuni" – marfa noastră proastă și necompetitivă.

Le Figaro îl compară pe candidatul Opoziției cu „un personaj cehovian care n-are nimic de gropar al comunismului"; *Le Monde* îl vede ca pe „un institutor al celei de a treia republici". Domnilor, decideți-vă, sîntem mai culți decît vă închipuiți.

Toți oamenii devin pentru mine posturi de televiziune. Toți oamenii sînt ziare. Toți oamenii sînt știri. Din cînd în cînd, cîte unul pare om; cînd nu mai emite.

Finalul editorialului scris de cea mai acerbă ziaristă a Opoziției, cu 24 de ore înaintea votului decisiv: „În această sfîntă duminică, să nu uităm să ne rugăm și pentru Ion Iliescu. El trece, poate, prin cel mai greu moment al vieții sale. Să facem pentru el o rugăciune de iertare. Să ne rugăm lui Dumnezeu să-i dea puterea de a părăsi puterea. De a-și găsi liniștea sufletească. De a se integra, ca om și senator, în societatea românească. Așa să ne ajute Dumnezeu." De pe culmile disperării, urcăm și mai lejer pe acelea ale civilizației oximoronice. (...)

Un tip întotdeauna stîngace mă prinde de nasturele pardesiului, în fața la „Viața dulce" de pe Mendeleev: „Păi, dacă nu-i dă afară pe toți pedeseriștii, ce haz are schimbarea?" Vom striga „Păcat, păcat, de tușul consumat!"? (...)

Adevărată sau nu, știrea că alegerile corecte din România s-au bazat pe blocarea unui computer fraudulos, de către șeful serviciilor secrete, îl va lăsa pe John Le Carré *rêveur*. Eu rămîn ce am fost – romantic: nici o corectitudine nu se poate asigura la București dacă nu are loc o șmecherie, o tragere pe sfoară, o tragere în piept?

(apărut în *Dilema*, nr. 204, 6 decembrie 1996)

Dilema veche vă propune

■ Documentarul lui Andrei Dăscălescu *Planeta Petrila* a putut fi vizionat în premieră mondială la Festivalul Internațional de Film Documentar din Amsterdam – IDFA. Este al doilea film al lui Andrei Dăscălescu, care participă pentru a doua oară la IDFA. La prima prezență, în 2008, a cîștigat premiul la categoria Best First Appearance cu filmul *Constantin și Elena*. Cine are ocazia să-l vadă nu trebuie să-l rateze. Filmul consemnează lupta artistului Ion Barbu (colaboratorul revistei noastre) pentru oprirea demolării și protejarea clădirilor vechilor mine de la Petrila. (Andrei Manolescu)

■ Or fi bulevardele din centrul Bucureștilor mai frumoase și mai luminate de-acum și pînă la sfîrșitul anului, dar ceea ce este de văzut cu adevărat se află în interiorul galeriilor de artă. La Galeria Romană (bd. Lascăr Catargiu, nr. 1) expoziția „Cu gîndul la Paul..." grupează lucrările unui număr impresionant de artiști care îi duc dorul. În fiecare an, înainte de Crăciun, Paul Gherasim gîndea o expoziție în care aduna lucrări pentru iubitorii artei sale. Ar fi gîndit-o și anul acesta, dacă nu ar fi plecat, în vară, la cele veșnice. Moștenirea spirituală și artistică a acestui mare artist s-a transmis prietenilor săi mai tineri, iar gîndul spre Paul Gherasim este vectorul acestei expoziții. Tot în centrul Bucureștilor, la Galeria Rotenberg-Uzunov (str. Constantin Esarcu, nr. 1), adorabila actriță Ada Condeescu expune fotografii strînse sub titlul „Colentina". Două repere diferite, dar cu atît mai îmbucurătoare, ale vizualului românesc contemporan. Jocul fericitei coincidențe face ca între smerenia puternic spiritualizată a lui Paul Gherasim și sensibilitatea privirii Adei Condeescu să fie nu mai mult decît cinci minute de mers pe jos. (Sever Voinescu)

■ 9 decembrie, ora 20, la ArCuB Gabroveni, *București. Instalație umană,* în regia lui Radu Nica. Un spectacol viu, trist și vesel, precum Bucureștiul însuși. De văzut! (Stela Giurgeanu)

■ Un exemplar al *Micului Prinț*, cu o dedicație și patru desene făcute de scriitorul-aviator Antoine de Saint-Exupéry, s-a vîndut de curînd cu 90.000 de euro la o licitație la Paris. Cartea i-a fost dăruită fiului unui bun prieten, Lionel-Max Chassin. Mi-am adus aminte, citind știrea asta, că nu știu cadou mai frumos de făcut unui prieten, băiețel sau fetiță, decît *Micul Prinț*. (Ana Maria Sandu)

■ Nu ratați cel mai simpatic festival literar. Pe 8 și 9 decembrie e FILB. Ca de obicei, la MȚR. Detalii la www.filb.ro. (Matei Martin)

■ Omul cu harpa din zona fostei Miorițe, cam vizavi de biserica Colțea, pe trotuar. Clipocește din coarde un sunet pașnic și chipul i se înseninează că-ți poate transmite un crîmpei. Dacă nu sînteți chiar foarte grăbiți la o întîlnire cu Moșu', chiar merită cîteva clipe de atenție. Tot atîtea de încîntare. În acord cu demult zisa Poetului: „Alunecă pe harpe suflări dumnezeiești" – Alexandru Macedonski. (Ruxandra Mihăilă)

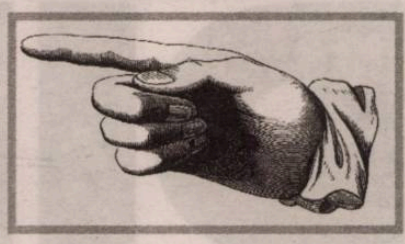

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Plagiatul**
- **Cadouri pentru bărbați**
- **Revelioane**
- **Best of 2016**
- **Șmecheria**
- **Ce înseamnă buna guvernare?**
- **Distanțe**

album dilematic Matei Pleșu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.500

Tipărit la Tipomedia

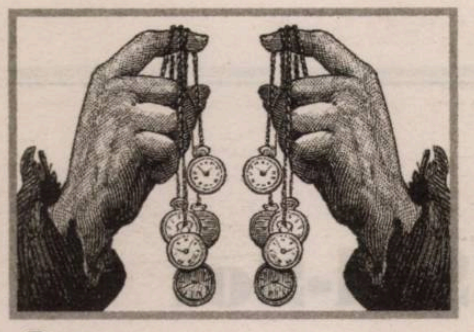

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Seducția erudiției

Între specialiști, Mircea Anghelescu e bine cunoscut și respectat. În ce mă privește, îl știu – fără să fiu specialist – de-o viață. Cred însă că face parte dintre puținii savanți autohtoni care n-au notorietatea pe care o merită. Prețuirea mea pentru știința lui de carte, pentru răbdarea lui analitică, pentru amploarea și temeinicia șantierului lui de cercetare e mereu confirmată de cărțile sale, insuficient aduse la rampă de echipa de zgomote care dă tonul în publicistica românească.

De curînd a apărut, la editura Spandugino, o nouă ediție a lucrării *Mistificțiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastișe, parodii, pseudonime și alte mistificații în literatură* (ediția I, 2008). Ca de obicei, e vorba de un studiu erudit, dedicat însă unei teme de natură să pasioneze și să amuze în mai mare măsură decît studiile curente de istoriografie și filologie aplicată. Erudiția construiește, cu alte cuvinte, o scenografie, în care e loc din plin pentru surpriză, detectivistică, umor și piruetă ludică. În alte țări europene, problematica mistificărilor livrate de spectacolul cultural al literaturii constituie, de multă vreme, o preocupare abundent ilustrată. La noi, Mircea Anghelescu face operă de pionier. Și o face cu precizie, cu provocatoare deschideri de perspectivă și, adesea, cu un seducător umor.

Cititorul va descoperi subtile continuități între mistificare și literatura propriu-zisă, de vreme ce orice ficțiune e, în definitiv, un „artefact“, un „fals“, o manipulare a realului cu instrumentele imaginației. Mistificarea „originară“ pe care orice act creator o presupune e, totuși, distinctă de mistificările „vinovate“, care se dau drept altceva decît sînt, fie că e vorba de joc frivol, de fraudă, de camuflaj identitar, de „secretizare“ strategică sau de pastișă. Mistificatorul nu e, neapărat, un artizan de mîna a doua. E nevoie de o anumită calificare pentru a „imita“ stilul altui autor, al altei epoci, al altei „originalități“. (Să ne amintim de concursul organizat cîndva pentru a identifica pe cel mai bun imitator al lui Charlie Chaplin, cu rezultatul, aiuritor, că Chaplin însuși, participînd la concurs, a ieșit pe locul al treisprezecelea…) Față de alte lucrări pe aceeași temă, cartea lui Mircea Anghelescu trece dincolo de „birocrația“ istorică și filologică, concentrată, de regulă, asupra „dovezilor materiale“. Se încearcă o tatonare a „spațiului psihologic al falsului ca ficțiune“ și o aproximare a motivațiilor sale. (p. 16) Fiecare capitol reia episoade oarecum cunoscute ale „genului“ (Caragiale *vs* Caion, farsele lui Hasdeu împotriva *Convorbirilor Literare,* misterul cîtorva pseudonime, punerea în scenă a manuscrisului pierdut și regăsit), dar și informații puțin, vag sau deloc prezente în memoria cititorului, fie el și cultivat. Chiar și datele semnalate, îndeobște, de compendiile istorice capătă accente și semnificații noi. Cine e autorul adevărat al *Cîntării României?* Este jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu jurnal autentic sau o însăilare *post-factum?* Cine a fost Adrian Corbul, care, în Franța, semnează Adrien Le Corbeau și e premiat de Academia Franceză?

Nu ne propunem să facem un inventar complet al subiectelor abordate de cartea lui Mircea Anghelescu (de la „Testamentul lui Ștefan cel Mare“ la „paraliteratură“, de la exercițiul parodic – al *Țiganiadei,* de pildă – la valorificarea sexualității în literatura modernă, de la falsul unor documente „istorice“ la „hipertexte“). Destul să spunem că lectura e palpitantă, fermecătoare și îmbogățitoare. (Patetic „actuală“ dezbaterea în jurul „plagiatului“ lui Caragiale „demascat“ de bezmeticul Caion. Ca și azi, opinia comună, dar și cea de specialitate, balansează între frustrare furioasă, mimare șmecheră a „obiectivității“, prudență „echidistantă“ și speculație interesată.) Recomand cald și intens această excelentă carte.

Înainte de a încheia această frugală semnalare, nu pot evita să spun un cuvînt despre editura Spandugino. Înființată cu aproape zece ani în urmă, această editură este, cred, singura din România care funcționează într-o admirabilă – și totală – gratuitate. Discretă, dar eficientă, fără eforturi „abile“ de PR, ea exprimă, pur și simplu, gustul și „programul interior“ al unui editor generos și informat: Lavinia Spandonide Huidan. Lista autorilor care au beneficiat și beneficiază de ospitalitatea editurii e lungă. Printre ei, mulți români, insuficient frecventați de alte edituri: Mihail Manoilescu, Sanda Golopenția, Sergiu Celibidache, Virgil Nemoianu, C.D. Zeletin, Solomon Marcus, Mihai Nadin, Mihai Zamfir, Mihai Dinu ș.a. Spandugino merită din plin felicitările noastre și solidaritatea „consumatorilor“ de carte din întreaga țară.

P.S. Apropo de haz, nu mă pot abține să reiau un citat din Victor Eftimiu, extras din cartea lui Mircea Anghelescu. Dl Anghelescu e foarte sever – cu bune argumente – cu Victor Eftimiu. Dar pasajul dintr-un roman despre Rasputin al scriitorului mi s-a părut memorabil: „Uzinele săreau în aer cu grația unei balerine de la Opera Imperială“. Aferim!

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Bunele maniere electorale

Acum aproape o jumătate de mileniu, Erasmus din Rotterdam edita faimosul său *Civilitas morum puerilium,* considerat primul „tratat“ de bune maniere, vizînd *externum corporis decorum* (adică, în esență, controlul rațional al corpului) și urmărind să-i învețe pe copiii familiilor aristocrate valorile recente ale ceea ce se va numi *civilité*. Era ceva (relativ) nou, diferit de preocupările străvechi pentru fericirea sufletului sau moralitatea cetățeanului, asemănător, dar distinct și de scrierile medievale despre *curtoazie,* precum adesea citatul *Urbanus Magnus Danielis*, scris de Daniel din Beccles în secolul al XIII-lea și tradus, nu tocmai corect, prin *The Book of Civilized Man:* pe atunci, conceptul de „civilizat“ încă nu exista… Pentru cavalerii medievali, mai importante erau anumite coduri ale onoarei războinicului, precum cel consemnat de Daniel: *Do not attack your enemy while he is squatting to defecate*. Erasmus menționează și el această restricție, doar că ea nu se mai referă la cîmpul de luptă, ci la saloanele în care aristocrația servea masa. Iar dacă citești broșura lui Erasmus, devenită manual de școală pentru nobilime, te apucă ușor greața: prea multe excremente, mucozități, vînturi, orificii de controlat și alte trebuințe naturale ale corpului pe care progeniturile aristocrației trebuiau să le cenzureze pentru a deveni, peste un secol-două, persoane *civilizate*, *civilizînd* apoi, peste încă un secol-două, și alte popoare.

Acest „proces al civilizării“, cum îl numește Norbert Elias, s-a extins apoi în toate curțile nobiliare ale Occidentului și a început să cuprindă tot mai multe aspecte ale *externum corporis decorum*. Francezii au introdus reguli stricte de „etichetă“ și au inventat (spun ei – și am putea să-i credem) arta conversației începînd de prin secolul al XVII-lea, combinînd idealul a ceea ce numeau *l'Honnête homme,* cultura de curte, umanismul și, precum sarea în bucate, *grația*. Mai pragmatici, ca de obicei, britanicii sînt printre primii care pun în scris regulile bunelor maniere în Parlament și în alte ocazii publice. Din 1769, de pildă, faimosul Debrett's oferă, în ediții succesive, răspunsuri la zi pentru cei interesați (sau care trebuie) să respecte bunele maniere într-o ocazie sau alta.

Și trecură anii, trecură și secole. La sfîrșit de mileniu (mai exact, în 1995), bunele maniere au văzut lumina tiparului și în România. Nu că pînă atunci n-am fi știut cum să ne comportăm în societate, dar am făcut-o mai după ureche, imitîndu-i pe unii, traducîndu-i pe alții, ca orice societate orală care se respectă. *Codul bunelor maniere astăzi* a cunoscut un succes enorm, dar, după cum mărturisește autoarea, se pare că „în general, cartea se cumpără astăzi ca să fie făcută cadou și nu se citește“. Căci, după cum se știe și din studii serioase, orice român este un individ civilizat, spre deosebire de toți conaționalii săi. Ca atare, *Atlasul mitocăniei urbane* (a celorlalți) este mult mai atractiv. Dacă ne uităm la preluările mediatice ale recomandărilor cărții doamnei Aurelia Marinescu, avem uneori impresia că ne-am întors la vremea lui Erasmus. *Nu vă mai scobiți în nas!* – titrează, de pildă, un compilator al „bunelor maniere“ pe site-ul unui ziar. Iar cartea doamnei Marinescu atrage atenția, delicat: „De îndată ce iei loc, șervețelul trebuie așezat în poală și ține cont că este menit să îți cureți degetele și gura, dar niciodată nasul“. Nu, despre „defecare“ în public se pare că nu mai e cazul să ni se amintească, ne-am civilizat și noi, ce Dumnezeu! Deși… Deși, acum vreo doi-trei ani, în toaletele Parlamentului a apărut următorul afiș, pus în disperare de cauză de femeile de serviciu ale Casei Aleșilor: *Vă rugăm urinați în pisoar și nu pe jos!* Hai, măi, fiți și voi echidistanți (sau de extremă centru, vorba lui Cosașu)! Răspunsul nu a întîrziat să vină: „E o glumă, PNL e un partid curat!“ Curat murdar, monșer…

Și uite așa, am făcut ce am făcut și tot la politică am ajuns, căci și aici există coduri ale bunelor maniere. Dar nu la noi. Comisia Europeană ne presează și în acest domeniu: faceți, fraților, și voi un cod de conduită, ca în Parlamentul European. Ghinion, cum ar spune președintele nostru: n-a ieșit… La începutul acestor alegeri, un lider PSD a lansat inițiativa unui soi de „cod al bunelor maniere“ în alegeri. Poate o fi fost sincer, dar nu și credibil: lupul și-o schimba el părul, dar năravul ba. Drept care PNL-ul a răspuns prompt: *Uite cine vorbește!* Așa că totul a rămas ca-n gară. Și uite așa a început competiția electorală a ne-bunelor maniere politice.

Într-un top personal, PNL-ul conduce detașat, cu clipul său electoral în care Alina Gorghiu îi explică, din spatele ușii, unui copil că dacă nu-i deschide o să cîștige PSD-ul, o să vină Victor să-i copieze toate temele și Liviu să-i fure toate sandvișurile. E *finutz*… Urmează un lucru bine făcut al președintelui nostru: și-a invitat prietenii la Ziua Națională a României lui, vorba lui Val Vîlcu, și le-a trîntit ușa în nas mocofanilor: *Es ist ein bisschen unhöflich, Herr Präsident!…* Undeva pe la coada clasamentului și-a făcut intrarea și USR-ul, cu clipul destinat diasporei: „Diaspora ne-a dat 7000 de semnături. Noi promitem că nu o să le dăm tot Fuego“. *Si jeune et déjà Mitică?* – glumea interbelicul meu bunic… Și PSD-ul? Ce să spun, campania le-a făcut-o, într-un fel, PNL-ul, ceea ce le-a permis să joace cartea dezinvolturii. În rest, rămîne ca și pînă acum: afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul.

Bunele maniere în politică nu înseamnă atît „bune“, cît „eficiente“. Dar cînd nu sînt nici bune maniere, nici strategii eficiente, cum se cheamă? Și uite așa mă întorc la bănuiala mea despre incompetență *versus* corupție. Mai ales în politică exista corupție cît încape, știu și eu asta, dar cînd cineva își fură singur căciula, nu înseamnă că e un hoț, ci un prost. Cît de prost trebuie deci să fii ca să ai atît de *proaste maniere* electorale încît să-ți sperii și propriii alegători? Faptul că, după ideologie și strategie, partidele nu se mai disting nici prin „bune maniere“ ridică o problemă inedită: pentru prima dată în alegerile din ultimii 20 de ani, nu mai avem acel faimos „vot negativ“ care să încline, pe ultima sută de metri, balanța electorală. Și asta pentru simplul motiv că nu mai știi care e Mitocanul-Șef, de care să te ferești mai dihai decît de toți ceilalți.

Cu politica ne-am lămurit de mult, cu cine tace mai frumos ne-am fript de curînd, cu bunele maniere mai avem de așteptat. Atunci eu, cetățean simțitor, cu cine votez?…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

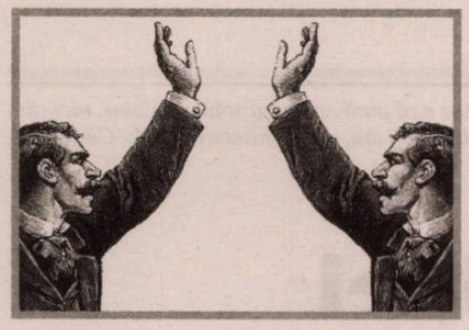

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Diplomat Patriot Sol-Sol

Acuși, că m-am mutat la Strasbourg și că sînt un fel de șef la organizația cea bună, crescură iară așteptările oamenilor. Mi se explică, într-o discuțiune înaintea unui discurs, că ar trebui să fiu perceput nu numai ca activist rom, ci și ca diplomat patriot, dacă tot m-am ajuns. E drept că m-am ajuns cam în ciuda diplomației românești, dar asta este o cu totul altă discuție. Îmi imaginai rapid o soluție: valiza Diplomat a lui nea Gogu (din piele roșie, bineînțeles, să nu ne deoache gagiii) cu o etichetă – nu de țări, cum era la modă – de patriot „verde": *Genuine Romanian – Product Made in Budrea,* îmbrăcat frumos cu niște ciocate de piele albe și asortate la niște ițari daci și cu o cămeșe de Ardeal, cu o pălărie de gabor și eventual călare pe cal, scuipînd semințe de floarea-soarelui, ca Mărgelatu, ca să mă potrivesc așteptărilor de rom-român sadea. Bineînțeles, ar trebui să îmi încep discursurile cu un citat din Țuțea și să termin intonînd, în ritm de manea de-ale lui Salam, imnul României.

Ideea că diplomația înseamnă să vorbești în așa fel încît nimeni să nu te poată acuza de vreun gînd original sau că este sinonimul pupincurismului sofisticat e larg răspîndită și, desigur, deloc împărtășită de piticii revoluționari găzduiți cu generozitate de creierul propriu. Mulțumesc pentru sfat și îmi încep discursul așa cum se așteaptă toată lumea. Apoi spun că am decis să răspund cu această introducere unor sfaturi amabile primite înainte și că, în ciuda lor, o să încerc totuși o abordare mai riscantă. Doamna în cauză pare lovită de apoplexie și sînt sigur că are și ea propria imagine despre mine: o rachetă Patriot cam neagră. Toată lumea știe că sînt un domn, *domnul Valeriu,* însă nu pot să nu mă bucur sadic de privirea îngrozită pe care o are în timpul în care vorbesc.

Egalitate, fraternitate și libertate, mai ales dacă ești alb, bărbat și ai terminat facultatea.

Cu franțuzii am început să mă obișnuiesc o țîră. Pe la restaurante nu calc, nu de alta, dar de cîte ori am fost, m-am simțit de fiecare dată prostul școlii, cînd vin oameni cu meniuri care sună a descrieri de picturi neorealiste și nu a mîncare. Coțofene umplute cu berbecuți de alge de mare, stropiți cu indignare și plini de spume din care se va naște Afrodita pot să fac și eu acasă. Să cumperi ceva de la magazinele din centru bănuiesc că e o chestie de apartenență la vreo sectă secretă, că altfel nu pot să îmi imaginez de ce ai plăti costul unei vacanțe în Caraibe pentru juma' de pantof sau o bretea de geantă de dus cîinele.

Cu parcarea e bine și aicea. Am parcat pe același loc ca domnii originari mai albi. Mașina mea are număr de Ilfov și am și steagul României pe ea. Bineînțeles, mi-a lăsat un nene un bilet pe parbriz în care îmi zicea de morți, dar în franceză. Adicătelea cu filozofie multă, stropită din plin cu sos pasiv-agresiv și rasism ascuns dibace. Au trecut vreo două zile și apoi mi-a scris încă un bilet, în engleză. O engleză cam franțuzită, dar tot de morți. M-am gîndit să îi răspund politicos. Am printat poza mea și a lui Nini, cu mesajul că nu prea mă descurc în franceză, dar dacă știe țigănește îl invit cu mare plăcere la o masă. E drept că am scris *pe masă* în loc de *la masa*, dar a fost o greșeală neintenționată.

Vecinii se poartă impecabil acuși, atîta că nu îmi dau flori și nu îmi construiesc un garaj care să poată fi folosit și pe post de mausoleu, desigur. Bănuiesc că toți au cerut permis de port-armă, că de învățat romani nu cred că s-ar băga mulți, la cît de bine iese în alegeri dreapta extremistă.

Orașul este absolut senzațional. Curat, liniștit și super-civilizat. De condus, se conduce de parcă ar fi toți pe litium. Depresia este la ea acasă aici, așa că e chiar foarte posibil să fie cam toți pe litium. De ce or fi deprimați habar nu am, dar o vizită scurtă de refacere la Palilula, Carcea sau Ocolna cred că i-ar vindeca instantaneu. La început am crezut că rîsul este împotriva credinței lor, dar acuși încep să fiu îngrijorat că s-ar putea să creadă că e pe bani, că altfel nu îmi explic de ce sînt așa de zgîrciți pînă și cu asta. Pînă acum toată lumea nativă d-acilea a fost extrem de politicoasă cu mine și m-a lăsat să plătesc, că doar – deah! – noi, românii romi, sîntem bine știuți ca frații lui Bill Gates. Noroc că sînt din ce în ce mai mulți străini care vor să contribuie și la îmbogățirea fondului genetic, dar și a impresiei că nu sînt într-o versiune germanico-franțuzească a Westworld (țara aia plină de roboți dintr-un serial de pe HBO).

Se muncește mult, dar nu sînt francezii cei care se omoară, ci mai degrabă străinii, care construiesc cu drag *La République* acilea, în Alsacia. În rest, e plin de egalitate, fraternitate și libertate, mai ales dacă ești alb, bărbat și ai terminat facultatea aia procopsită care dă cam toți miniștrii în Franța.

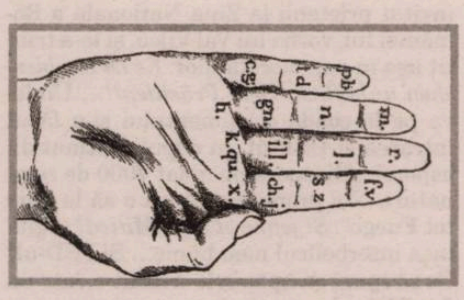

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

O acoladă temporală

Am o slăbiciune pentru transcendentaliștii americani, în speță pentru Ralph Waldo Emerson și discipolul lui cel mai apropiat – Henry David Thoreau. Îi și „predau" de altfel, cum se spune în lumea universitară, masteranzilor de la Studii Americane. Mă întorc periodic la scrierile lor din secolul al XIX-lea cu o plăcere nedisimulată. Apetența aceasta pentru niște autori destul de complicați este, mărturisesc deschis, stranie. E stranie, întrucît *nu sînt* un adept autentic al ideologiei transcendentaliste (nu aplic adică învățăturile sale în viața de zi cu zi) și, în plus, i-am crezut mereu pe reprezentanții curentului niște gînditori – fascinanți cu siguranță, dar mai curînd *utopici*. Bănuiesc faptul că misterul atracției derivă tocmai de aici: din vechea poveste a „contrariilor care se atrag". Mă rog, nu despre enigmele mecanismelor proprii de selecție intelectuală doresc să vorbesc astăzi! I-am amintit pe Emerson și Thoreau, pentru că ei menționează, înaintea unor filozofi europeni cu notorietate în lumea modernă (un exemplu ar fi Friedrich Nietzsche!), rolul alienant al statului (și, prin iradiere, al societății în general) în viața fiecărui individ. Pe scurt, cei doi (mai întîi, maestrul Emerson, apoi, chiar mai radical, elevul Thoreau) susțin că existența socială îi corupe (îi pervertește) omului menirea primordială, naturală, spirituală (de ființă superioară), transformîndu-l într-un sclav al instinctelor (simțurilor) elementare. Insul ajunge un prizonier al corporalității, lipsit de vocația spiritualului.

Mai precis, se arată inapt de exercițiul raționalității și, ca atare, depersonalizat, dezumanizat, deposedat de identitate și golit de vitalitate. Cu precădere, Thoreau insistă pe un silogism, trebuie să recunoaștem, cuceritor. Urmăriți, ne îndeamnă el în eseurile lui și, de asemenea, în *Walden,* modul în care se stabilește legătura așa-zicînd „istorică" dintre om și societate! Este o interacțiune strict *corporală*. Statul (prin instituțiile sale și, totodată, prin structurile socio-economice generate de către existența socială) te obligă să muncești în interesul *său* exclusiv. „Interesul" *tău* personal se dovedește a fi aparent: primești anumite sume de bani în schimbul eforturilor făcute, bani ce te ajută să supraviețuiești fizic, la nivel de ființă animală, fără nici un beneficiu spiritual, *i.e.* superior-uman. Dacă te vei răzvrăti, într-un fel ori în altul, împotriva ordinii date a lucrurilor, vei fi pedepsit, din nou, fizic, pe același „palier" al ființei animale, fiind condamnat fie la sărăcie lucie, fie la închisoare. Așadar, în ambele cazuri, în cel al *răsplatei* (pentru obedință) și în cel al *sancțiunii* (pentru recalcitranță), cetățeanul constituie, pentru sistemul social căruia îi aparține, doar o entitate „corporală", cu instincte și simțuri pasibile de „stimulare" sau, dimpotrivă, de „coerciție". Omul devine o „mașină" supusă exploatării și destinată, ultimativ, casării. Sînt convins că, trăind în prezent, Thoreau nu s-ar fi sfiit să caracterizeze aceste operațiuni drept unele de „robotizare" și „lobotomizare".

Probabil că și lui Thoreau i-ar fi plăcut să trăiască în Români(c)a finalului de veac XX.

Vă întrebați, desigur, ce m-a apucat. Nu o ducem suficient de rău? Nu sîntem destul de săraci și nevoiași în toate cele? Ne mai trebuie acum și o lecție de transcendentalism american, de invitație discretă, cum ar veni, la austeritate și stoicism? Păi, nu ne-a făcut statul român, cu politicienii lui vestiți, în ultimii șaizeci de ani (să nu uităm mizeria din comunism!), mai „transcendentaliști" decît însuși Emerson, părintele filozofiei în cauză? Putem admite, cu desăvîrșire, că, de atîtea lipsuri cronice, am ajuns numai „spirit", „corporalitatea" noastră, adică bunăstarea de odinioară, eterizîndu-se în negura timpului. Probabil că și lui Thoreau i-ar fi plăcut să trăiască în Români(c)a finalului de veac XX și debutului de secol XXI! Ar fi avut ocazia să observe Spiritul esențializat înălțîndu-se, monumental, peste munții și văile unui trupușor național tot mai sfrijit și mai epuizat, cu instinctele reduse (forțat!) la zero! Nu vă condamn dacă ați gîndit asta. Vă dau chiar întru totul dreptate. Trebuie totuși să știți că mi-am amintit de transcendentaliști nu pentru a oferi un model de conduită (în care, cum afirmam deja, nu cred neapărat, deși îi apreciez coerența intelectuală!), ci pentru a sesiza o anomalie a lumii actuale, anomalie ce le dă, necondiționat, dreptate. Am urmărit o emisiune *(România, te iubesc!)* unde era prezentată explozia remarcabilă de tehnologie din țara noastră. Tineri IT-iști excepționali, se pare, inventează, într-un ritm accelerat, programe informatice sclipitoare, care revoluționează viața oamenilor. M-am bucurat enorm inițial, pentru ca, ulterior, să fiu complet derutat. Cui îi erau destinate formidabilele programe? *Strict confortului personal al individului* (cum să găsești repede o masă liberă la restaurant, un loc de parcare, un spațiu de relaxare, un cadru dedicat amuzamentului ieftin etc.). Vizualizam acolo o tulburătoare revărsare de inteligență în compulsia de a obține niște banale utilități. Sesizam geniul pus în slujba vieții mediocre, materia cenușie subjugată necesităților intestinului gros și etern nesătul.

Ei, dragii mei, abia un asemenea reportaj ar reuși, mă tem, să-i scoale, concomitent, pe Emerson și Thoreau, din „somnul cel de moarte"...

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

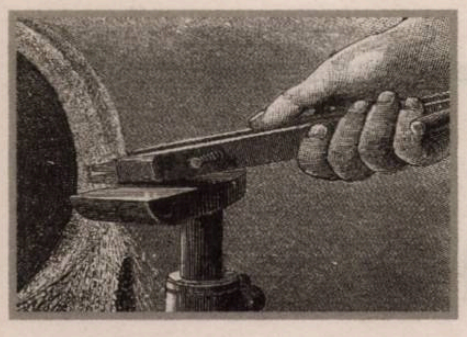

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Liberali și iliberali, o comparație

Confruntarea dintre liberali și iliberali va marca, probabil, pentru multă vreme spațiul politic european, înlocuind clasicul clivaj stînga-dreapta. Iliberalii sînt în ofensivă, liberalii caută să se apere.

Cînd minciunile sînt sancționate, iliberalul protestează în numele libertății de exprimare.

Iliberalismul este o noțiune lansată public de premierul ungar Viktor Orbán chiar pe teritoriul României, în 2014, la Școala de vară a UDMR de la Tușnad. Liderul de la Budapesta a afirmat atunci că vrea să facă din Ungaria un stat iliberal, dînd ca exemplu de succes Rusia lui Putin. Modelul poate fi găsit însă și prin alte părți – în Turcia lui Erdogan sau, deja experimentat de ani buni, în Belarusul eternului Lukașenko. Polonia conservatoare pare să se înscrie tot mai clar pe această linie și ascensiunea extremei drepte în statele vest-europene înseamnă tot atîta teren cîștigat pentru iliberalism.

Ideea începe să prindă și în România – și chiar dacă sistemul politic românesc rămîne unul liberal, ofertele electorale frizează mai curînd iliberalismul. Vorbim aici despre legi protecționiste (procent de produse românești în rafturile magazinelor sau limitarea cumpărării de teren agricol), un discurs împotriva marilor companii cu capital străin, susținerea referendumului inițiat de Coaliția pentru Familie, atacuri la adresa independenței Justiției, descrierea Uniunii Europene drept dușman al României și așa mai departe. Rețelele de socializare sînt terenul fertil pentru promovarea iliberalismului, prin multitudinea de publicații electronice cu origine obscură, care promovează teorii ale conspirației, minciuni calificate, intoleranță etnică, socială, religioasă.

Iar un vot într-un stat mic precum Austria, pentru o funcție prezidențială cu rol mai degrabă ceremonial, înseamnă pentru liberali o victorie simbolică, după marile lovituri iliberale din Marea Britanie (Brexit) sau Statele Unite (Trump). Prin ce se deosebește, așadar, un liberal de un iliberal?

- Pentru liberal, o lume deschisă reprezintă o sursă inepuizabilă de oportunități. Pentru iliberal, o sursă de inepuizabile angoase.
- Pentru liberal, libertățile reprezintă condiții de bază pentru o societate de succes. Pentru iliberal sînt o sursă de dezordini.
- Pentru liberal, viitorul poate fi mai bun decît prezentul. Pentru iliberal, trecutul a fost mai bun.
- Pentru liberal, problemele pot avea explicații și, eventual, soluții. Pentru iliberal, problemele au vinovați.
- Pentru liberal, soluțiile nu sînt niciodată simple și nici efectul lor nu e garantat. Pentru iliberal, soluțiile sînt mereu simple și infailibile. Liberalul își pune mereu întrebări. Iliberalul are mereu răspunsuri.
- Pentru liberal, diversitatea este fascinantă, ceea ce este diferit este incitant. Pentru iliberal, diversitatea este o problemă, ceea ce e diferit poate fi amenințător sau demn de dispreț.
- Pentru liberal, statul este bun în măsura în care este neutru și deranjează cît mai puțin raporturile dintre oameni. Pentru iliberal, statul este bun în măsura în care intervine pentru a stabili raporturile dintre oameni potrivit convingerilor sale.
- Pentru liberal, minoritatea trebuie ascultată și protejată. Pentru iliberal, majoritatea dictează.
- Pentru liberal, importantă este funcționarea instituțiilor. Pentru iliberal, forța liderului.
- Pentru liberal, negocierea este importantă. Pentru iliberal este sinonimă cu trădarea. Liberalul caută compromisul, iliberalul – forța.
- Pentru liberal, patriotismul înseamnă promovarea valorilor și o țară de succes alături de parteneri și aliați. Pentru iliberal, patriotismul înseamnă revanșă istorică.

Dar ceea ce deosebește pînă la urmă în mod fundamental cele două abordări este gradul de toleranță reciprocă. Pentru iliberal, prezența liberalului în spațiul public este un semn al putreziciunii societății. Liberalul trebuie, dacă nu stîrpit, cel puțin pus la respect. Libertățile sînt bune atîta timp cît pot fi folosite pentru a distruge sistemul liberal – libertatea de exprimare este libertatea de a promova minciuni. Cînd minciunile sînt sancționate, iliberalul protestează în numele libertății de exprimare.

Pentru liberal, prezența iliberalului în spațiul public ține de diversitatea socială. Nu este nici bună, nici rea, este un fapt sau, eventual, o ciudățenie. Iar dacă iliberalul are loc în sistemul liberal, atunci, în cel iliberal, liberalului i se garantează, dacă nu eliminarea, atunci, în orice caz, marginalizarea. Aceasta va fi confruntarea care va marca Europa în următorii ani, iar învingătorul e greu de prezis.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

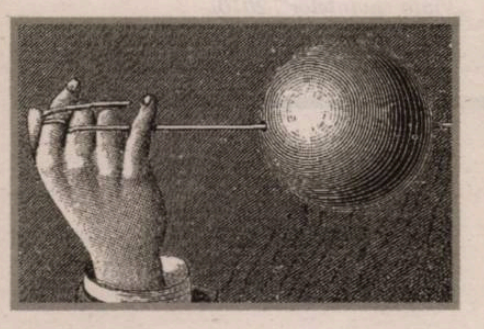

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Promisiuni și omisiuni

– bilanțul lui Hollande –

Președintele Franței a anunțat că nu va candida la alegerile din 2017. E o premieră absolută: e pentru prima dată cînd un președinte francez nu se prezintă la alegeri pentru a obține un al doilea mandat. François Hollande, a cărui cotă de popularitate e în cădere liberă, îi deschide astfel calea premierului Manuel Valls drept candidat al stîngii. E o decizie înțeleaptă într-un moment în care populismul și extrema dreaptă par să pună stăpînire pe Franța. Cum se explică impopularitatea președintelui? Cum se explică adeziunea tot mai mare pentru Marine Le Pen și al său Front Național? Ambele fenomene se datorează, în mare măsură, chiar președintelui.

În plan social și economic, bilanțul e mai degrabă modest. Încrederea votanților de stînga nu a fost răsplătită.

În 2012, la începutul mandatului său, Hollande anunța un program de redresare economică întins pe doi ani. Erau 60 de promisiuni ferme și „o agendă a schimbării". Era perioada marilor speranțe. Președintele tocmai ales promisese să repare marile nedreptăți sociale, să restabilească coeziunea, să ofere certitudinea bunăstării pentru toți. Cel mai important punct pe această agendă: reducerea șomajului. Președintele s-a mai angajat atunci să adopte măsuri de stimulare a competitivității și să echilibreze conturile publice. Era un program considerat ambițios chiar și de susținătorii săi. Ce s-a ales de aceste promisiuni?

Primele rezultate ale măsurilor promise de Hollande încep să se vadă: șomajul e în ușoară scădere, la o cotă de puțin sub 10%. Dar în nici un caz nu se poate vorbi de o inversare a trend-ului: pur și simplu se fac prea puține noi angajări. Iar această infimă scădere a ratei șomajului vine, oricum, prea tîrziu, pe final de mandat, nu după doi ani, așa cum se angajase președintele. În schimb, președintele socialist a redus taxele întreprinderilor și a reușit să impună un așa-numit „pact de responsabilitate". Și, poate cel mai important, a reușit să impună, în ciuda opoziției din propriul partid, o reformă a Codului muncii. Chiar dacă efectele nu pot fi depistate imediat, adoptarea acestor măsuri e mai degrabă o reușită. Cît privește cheltuielile publice angajate prin aceste măsuri, acestea vor pune la grea încercare bugetul statului. În plan social și economic, bilanțul e mai degrabă modest. Încrederea votanților de stînga nu a fost răsplătită. Singura promisiune îndeplinită cu certitudine de Hollande e aceea că nu va mai candida dacă nu va reuși să inverseze curba șomajului.

Atacurile teroriste sîngeroase de anul trecut au marcat puternic acțiunea politică a președintelui Hollande, care s-a văzut în situația de a interveni pentru a consolida statul. Printre altele, el a propus o revizuire a Constituției în ceea ce privește situațiile și modalitățile în care se poate declara starea de urgență (de necesitate), precum și prerogative suplimentare pentru președinte în situații speciale. Provocarea la care a trebuit să răspundă președintele a fost cum să lupți împotriva terorismului fără să restrîngi libertățile cetățenești. La scurt timp după atentate, Franța a adoptat modificări legislative cu privire la acordarea și mai ales la retragerea cetățeniei, modificări ale Codului Penal, mai precis înăsprirea considerabilă a pedepselor, dar și noi încadrări juridice ale unor infracțiuni asociate terorismului. În plus, guvernul a anunțat 5000 de posturi noi în Poliție și Jandarmerie, 2500 de posturi noi în Justiție și 1000 de posturi noi la unitățile de graniță. În plus, Hollande a mai anunțat, altfel decît promisese inițial, că Franța nu își va mai diminua efectivele militare. Esențial în pachetul de măsuri împotriva terorismului e tonul general: „Pactul de securitate e mai important decît pactul de stabilitate". Asta înseamnă mijloace (financiare) suplimentare puse la dispoziția Armatei, Poliției și Justiției pentru a combate terorismul, angajarea unor cheltuieli chiar cu riscul unor dezechilibre bugetare. Aceste cheltuieli suplimentare se ridică la aproape zece miliarde de euro pe an, indică unele estimări. Echilibrul bugetar pare o țintă tot mai greu de atins în aceste condiții. Cît privește securitatea națională, e clar că e o misiune tot mai greu de îndeplinit. Dar asta nu i se mai poate imputa președintelui. Chiar dacă, simbolic, o garantează.

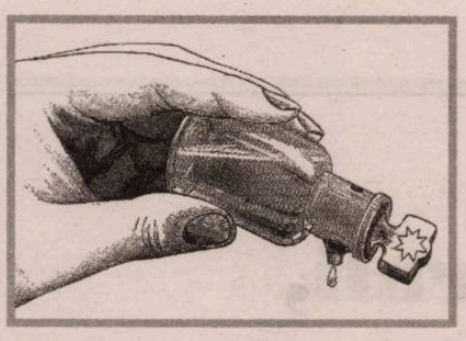

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Piața Victoria“

Vorbind despre traseul pe care urmau să-l parcurgă participanții la defilarea militară din 1 Decembrie, un reporter de televiziune a pomenit, ca reper final, Piața Victoria. Formula de desemnare – stridentă și supărătoare pentru mulți vorbitori de română și diferită de cea oficială (Piața Victoriei) – e un indiciu al tendinței de simplificare a flexiunii, manifestate de mai multă vreme în toponimie. S-a observat de acum cîteva decenii că denumirile de locuri (orașe, străzi, piețe) compuse dintr-un termen generic și o specificare în genitiv tind să devină invariabile în cel de-al doilea component, cu genitivul înlocuit de nominativ. Tendința de pierdere a flexiunii în formulele de identificare este de fapt mai generală: și alte specificări sînt folosite ca un fel de adjective invariabile, diferențiind cît mai mult denumirea unei instituții de cuvîntul comun care îi stă la bază: cititorii *Adevărul* (în loc de cititorii *Adevărului),* reporterii Realitatea (în loc de reporterii Realității) etc.

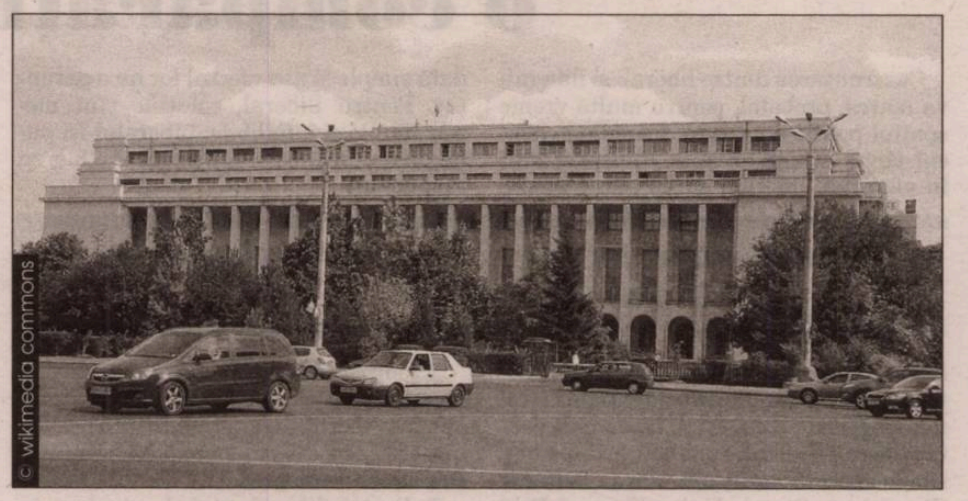

În toponimia bucureșteană, schimbări de acest tip s-au produs mai de mult: sînt curente formele Calea Dorobanți sau Calea Călărași în loc de Calea Dorobanților, Calea Călărașilor. Tendința a fost observată de Al. Graur (de exemplu, în Nume de locuri, 1972: 99). Evident, una dintre cauzele simplificării este comoditatea vorbitorilor, care preferă denumiri mai simple (Călărașilor are două silabe în plus față de Călărași); cred că importantă este însă mai ales percepția modificatorului denominativ ca un simplu nume, ca o etichetă invariabilă și arbitrară. Cercetătorii toponimiei urbane descriu diferența dintre denumirile motivate și cele arbitrare; Adrian Rezeanu, în *Toponimie bucureșteană* (2003), dovedește statistic pierderea treptată a denumirilor motivate (după locul de practicare a unei meserii, după destinație, după repere proprii) și introducerea tot mai masivă a celor arbitrare.

Cred că simplificarea flexiunii se produce în primul rînd acolo unde nu există o motivație evidentă, acolo unde cuvîntul în genitiv apare ca un nume arbitrar. S-ar explica astfel de ce s-au răspîndit foarte ușor denumirile Calea Dorobanți și Piața Dorobanți (în cazul cărora vorbitorul nu stabilește o legătură între loc și ostașii omagiați), dar nu am auzit (încă?) să se vorbească de Piața Universitatea în loc de Piața Universității (în care reperul din denumire e vizibil și foarte cunoscut). Tendința de înlocuire a genitivului poate fi explicată și prin presiunea numelor propriu-zise, a denumirilor arbitrare în nominativ, produse prin atribuirea unei nume propriu (în diverse epoci): Șoseaua Bonaparte, Piața Charles de Gaulle, Strada Maria Rosetti, Bulevardul Dacia etc.

Chiar dacă termenii arbitrari trec mai ușor de la genitiv la nominativ, modificarea nu este inevitabilă. Există toponime urbane construite cu genitivul foarte rezistente – Piața Unirii, Piața Iancului, Bulevardul Aviatorilor –, dovadă fiind chiar folosirea formei de genitiv în lipsa substantivului regent: la Unirii, lîngă Iancului, pe Aviatorilor…

În alte limbi romanice construcția cu prepoziție și articol – echivalentul genitivului românesc – e foarte stabilă: Place de la Concorde din Paris nu devine Place Concorde (din cîte știu și din cîte poate indica și o căutare în Internet) decît cel mult în adresele web abreviate; Piazza del Popolo din Roma nu e numită mai pe scurt Piazza Popolo. În schimb, modelele denominative din engleză pot încuraja construcțiile juxtapuse: Piața Victoriei din București devine, în traducerea în engleză din Wikipedia, Victory Square.

Utilizările formulei Piața Victoria nu sînt foarte numeroase, dar le putem ilustra, dincolo de exemplul de la început, și prin alte citate recente: „Miting în *piața Victoria*“ (România liberă online, 7.12. 2013); „noul pavilion din Piața Victoria“ (a1.ro, 22.08.2010); „pe B-dul Lascăr Catargiu pînă în *Piața Victoria,* cu finalizarea traseului în Piața George Enescu“ (mediafax.ro, 28.07.2016). În cazul dat, e posibil ca la transformarea accidentală a denumirii să fi contribuit și frecvența cu care apare în ultima vreme indicarea sediului guvernului prin formula Palatul Victoria. Mai mult, aceasta a devenit o formulă curentă de desemnare metonimică a guvernului, destul de frecventă în stilul jurnalistic: „Lupta pentru Palatul Victoria“ (stirileprotv.ro); „Dosarul Microsoft 2 a ajuns la *Palatul Victoria*“ (libertatea.ro) etc.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

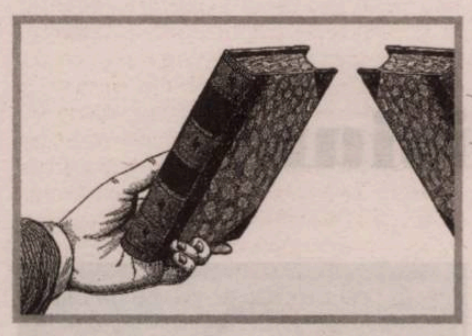

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Fabrica

M-am decis de această dată să vă prezint un scenariu educațional, în dublul înțeles al cuvîntului: și ca posibilitate imaginată, și ca eventual text pentru producerea unui eventual film. Asta pentru că mă bîntuie de ceva vreme acea scenă de neuitat din filmul *Modern Times,* unde Charlie Chaplin, muncitor la o uzină în care înșurubează piese pe banda rulantă, continuă să învîrtă în mîini două chei franceze imaginare încă lungă vreme după ce a ieșit din tură. Și asta pentru că ce aud tot mai frecvent în jurul meu în legătură cu învățătura aduce a proiect ce seamănă izbitor cu vremurile mașinismului victorios, pe care îl credeam de mult uitat.

Locul acțiunii este, precum se vede din titlu, Fabrica. Ea va fi de altfel și personajul principal al narațiunii. Întîi de toate, o lămurire preliminară indispensabilă. Ce se fabrică în Fabrică? Oameni.

Acum, un *gros plan* pe poarta de la intrare. Aici e îmbulzeală mare, pentru că tocmai se livrează materia primă: cohorte zglobii de fetițe cu fundițe și de băieței mititei. Ei sînt înșirați la început doi cîte doi, într-o coloană șerpuitoare, care-i duce, cu inimile trepidînd de emoție – detaliu ce se poate descifra din cîteva ancadramente care zăbovesc în treacăt asupra unor chipuri din mulțime – către punctul de îmbarcare. De aici, după ce au de urcat numai cîteva trepte, sînt suiți pe Bandă.

Banda se mișcă alene, însă nu chiar exasperant de încet. Mișcarea ei nu-i împiedică, de pildă, să se așeze, doi cîte doi, în pupitre, cu mîinile așezate cuminte la spate și cu privirea ațintită înainte. Odată așezați, procesul de asamblare

Învățătura aduce a proiect ce seamănă izbitor cu vremurile mașinismului victorios.

poate începe. Mai întîi e atașat un dispozitiv de procesare corectă a vocalelor și a consoanelor. Apoi se instalează un conector cu ajutorul căruia un „o“ poate fi legat, de pildă, de un „i“. Aici, Banda trebuie să se oprească cîteva secunde, pînă ce un șirag de oi o traversează în drumul către islazul din apropiere. După încheierea întregii operațiuni, este implantat numărătorul. Privind înapoi, s-ar putea număra șirul de oi care tocmai a traversat Banda. Însă privitul peste umăr nu e recomandat în timpul rulajului. Urmează clănțănitorul pentru socotit. Se numește așa pentru că, de îndată ce e accesat, produce o ușoară fluturare a buzelor care, uneori, e însoțită de un și mai fin clănțănit al dinților. La rînd vine cititorul: un snop de cartoane găurite, prin care, dacă îți acoperi fața cu ele, vezi tot soiul de semne. Nu chiar așa de multe, de fapt, cam 27, dar ăsta e un detaliu pe care camera de filmat nu îl poate surprinde. Oricum, din ele poți face mai multe combinații. Cînd toate combinațiile posibile au fost epuizate, Banda face o nouă haltă. De acum încolo, materia primă va trebui să restituie tot materialul citibil ce i-a fost acordat. Pentru asta însă mai e nevoie de o nouă dotare, scriptorul. El conectează ochii la mînă de o așa manieră încît toate semnele ingerate anterior pot fi făcute să curgă la loc pe niște foi de hîrtie. De acum încolo, pentru o vreme poziția materiei prime pe Bandă e inversată, astfel că se obține mersul cu spatele. Este o schimbare indispensabilă pentru atașarea unui nou dispozitiv: trecutul. Apoi materia primă este înzestrată cu echipamente de protecție împotriva corpurilor care cad asupră-i, totdeauna de sus în jos, și a lichidelor care, bolborosind în boluri de sticlă, pot intra într-un contact primejdios cu pielea, dacă nu sînt manevrate destoinic. Regizorul mai poate adăuga, după inspirație, dotări suplimentare – aparatul de trosnit oasele, spațiometrul de trecut văile și munții, stetoscopul de ascultat inima broaștelor și altele asemenea. Important e să nu se piardă din vedere că, la un moment dat, Banda se bifurcă. Apoi încă o dată, și încă o dată, într-un păienjeniș tot mai bogat de ramificații. În timpul ăsta, băieților au început să le crească mustățile, iar fetițelor, rujul pe buze.

Filmul se termină cu *happy end.* La capătul fiecărei încrengături a Benzii, materia primă e descărcată cu grijă, lăsată cîteva minute să se usuce și îndreptată apoi către destinația ce i-a fost destinată. Unii, mai norocoși, mai înzestrați, vor ajunge, poate, chiar în poziții de supraveghetori de Bandă.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Karmenu VELLA Phil HOGAN

Agricultura şi biodiversitatea vor asigura viitoarelor generaţii hrana şi conservarea mediului

Agricultura şi mediul rural, producţia alimentară şi biodiversitatea reprezintă esenţa relaţiilor simbiotice. Totuşi, acestea sînt relaţii fragile de care trebuie să avem grijă pentru că depindem de ele în aceeaşi măsură în care ele depind unele de celelalte.

De mii de ani, strămoşii noştri au cultivat pămîntul pentru a-şi asigura hrana şi îmbrăcămintea, pentru a avea un acoperiş deasupra capului şi a produce medicamente salvatoare de vieţi. Agricultura a contribuit, în timp, la crearea şi păstrarea unui peisaj rural unic şi variat. Gestionarea responsabilă şi sustenabilă a terenurilor agricole a fost o forţă cu impact pozitiv asupra dezvoltării peisajelor şi habitatelor de mare varietate, inclusiv a unui mozaic de terenuri împădurite şi zone umede, precum şi a unor suprafeţe întinse de terenuri extravilane.

Cu toate acestea, legăturile dintre bogăţia mediului natural şi practicile agricole sînt complexe, conferind o importanţă deosebită interacţiunii dintre agricultură şi biodiversitate. Multe habitate valoroase din Europa, esenţiale pentru supravieţuirea a numeroase specii sălbatice, se păstrează graţie agriculturii extensive.

Totuşi, practicile agricole neadecvate şi folosirea necorespunzătoare a pămîntului au şi un impact negativ asupra calităţii resurselor noastre naturale – pămînt, apă şi aer – şi duc la fragmentarea habitatelor şi la dispariţia unor specii de faună sălbatică. Unele rapoarte sugerează că biodiversitatea terenurilor agricole este în declin, ca rezultat al unei specializări mai mari şi al unei producţii agricole mai intense. Pe lîngă consecinţele asupra florei şi faunei europene, pierderea habitatelor tradiţionale are impact şi asupra fermierilor.

Pierderea a numeroase specii de plante şi animale nu este dăunătoare doar mediului, ci pune în pericol, de asemenea, securitatea noastră alimentară. Atunci cînd pierdem specii întregi şi dispar ecosisteme punem în pericol capacitatea naturii de a ne furniza bunurile de care avem nevoie, iar dacă intră în joc noi presiuni, precum schimbările climatice, devine evident că datoria noastră este de a proteja, nu de a pune în pericol natura.

În Europa, de exemplu, albinele, fluturii şi alţi polenizatori suferă. Între 1990 şi 2011, numărul fluturilor de cîmp a scăzut cu o treime. Acest fapt este important pentru că foarte mulţi dintre fermierii noştri depind de polenizare pentru a-şi creşte culturile; de fapt, culturile dependente de polenizatori reprezintă o treime din producţia alimentară mondială. Trebuie să facem în aşa fel încît acest număr să crească din nou, cu precădere în zonele cu agricultură intensivă, înainte să fie compromisă productivitatea agricolă.

Agricultura de astăzi a Europei a fost modelată timp de zeci de ani de politica agricolă a UE. De peste cincizeci de ani, politica agricolă comună a garantat securitatea alimentară a cetăţenilor europeni într-o perioadă unică în istoria continentului. În tot acest timp, PAC a evoluat pentru a face faţă provocărilor zilnice şi a asigura utilizarea optimă a fondurilor publice. Astfel, pe lîngă garantarea aprovizionării cu produse alimentare accesibile, sigure şi de bună calitate, PAC se concentrează tot mai mult asupra altor nevoi ale societăţii, mai ales cele legate de mediu şi de schimbările climatice.

UE dispune deja de o strategie pentru biodiversitate, cu acţiuni specifice destinate agriculturii, strategie la care PAC ar trebui să contribuie în mod pozitiv. Este vorba de o dublă abordare: pe de o parte, fermierii sînt obligaţi să respecte regulile şi standardele comune pentru a proteja mediul şi peisajul. Regulile şi standardele comune sînt obligatorii şi constituie baza necesară pentru ca activitatea agricolă să fie practicată în mod sustenabil. Pe de altă parte, obiectivele de mediu depăşesc uneori nivelul rezultatelor la care ne putem aştepta de la agricultori prin respectarea obligaţiilor care le revin în temeiul legislaţiei. Prin urmare, fermierii sînt remuneraţi dacă participă benevol la activităţi suplimentare legate de mediu. Acţiunile care se dovedesc a fi cele mai eficiente în cadrul politicii actuale trebuie promovate şi consolidate. Cu alte cuvinte, trebuie să avem ambiţii mai mari în ceea priveşte mediul.

Politica agricolă comună, combinată cu legislaţia UE în domeniul mediului, oferă o bază bună pentru a face faţă provocărilor legate de menţinerea biodiversităţii şi activităţii agricole sustenabile. O politică agricolă comună puternică, cu o finanţare suficientă, este esenţială pentru a permite o remunerare adecvată a fermierilor şi pentru a avea rezultate eficiente, trebuie să fie legată de îmbunătăţiri sesizabile ale biodiversităţii. Va fi nevoie de acţiuni atît la nivel public, cît şi privat pentru a garanta disponibilitatea resurselor naturale pentru viitoarele generaţii. Este indispensabil să se găsească soluţii inovatoare, bazate pe date ştiinţifice şi formate eficiente de schimburi de cunoştinţe pentru a face faţă dublei provocări de a produce hrană suficientă pentru o populaţie în creştere continuă, într-un mod sustenabil, care să respecte mediul rural.

Adoptarea unor practici inteligente şi bine concepute stă la baza acestor acţiuni. Sprijinul pe care îl oferă UE pentru gestionarea terenurilor trebuie nu doar să reflecte obiectivele politicilor naţionale şi europene în materie de biodiversitate, ci şi să se integreze în aceste obiective. Atunci cînd ecosistemele se degradează, datoria noastră este de a le restabili. Creşterea rezistenţei ecosistemelor nu duce doar la o productivitate mai mare, ci şi la o profitabilitate sporită.

Anul trecut, liderii mondiali au adoptat o nouă Agendă pentru dezvoltare durabilă la nivel mondial, cu 17 obiective specifice, iar luna viitoare, comunitatea mondială se va reuni la Cancun, în Mexic, pentru a examina progresele realizate în vederea atingerii obiectivelor globale în materie de biodiversitate. Discuţiile se vor axa asupra modului în care pot fi îmbunătăţite eforturile de a aduce în prim-plan biodiversitatea în cadrul agriculturii, silviculturii, pescuitului şi turismului. UE s-a angajat să îndeplinească aceste obiective, iar Politica Agricolă Comună trebuie să devină piatra de temelie pentru conservarea biodiversităţii, asigurînd, în acelaşi timp, respectarea de către Europa a responsabilităţii de a contribui la eradicarea foametei în lume.

Asigurarea securităţii alimentare şi protejarea şi îmbunătăţirea mediului natural sînt provocări intrinsec legate şi trebuie aşadar abordate împreună. Considerăm că trebuie să atingem aceste obiective şi o vom face. Totuşi, acest lucru nu va fi posibil fără un efort considerabil din partea tuturor. Putem face asta prin măsuri practice, bazate pe o nouă relaţie care respectă natura şi pe contribuţia acesteia atît la protejarea biodiversităţii, cît şi la producţia de alimente.

Prim-vicepreşedintele Comisiei Europene, Frans Timmermans, a afirmat de curînd că trebuie „să redefinim relaţia pe care o avem cu natura. Modelele care au funcţionat în trecut nu par să mai fie potrivite pentru secolul 21 şi, pentru prima oară în istorie, limitele ecologice ale planetei noastre sînt efectiv vizibile". Ceea ce nu trebuie să pierdem niciodată din vedere este responsabilitatea absolută pe care o avem, în calitate de custozi temporari ai naturii şi ai mediului rural, de a păstra mai departe acest mediu rural cel puţin în aceeaşi stare în care l-am moştenit. Iată de ce viitoarea Politică Agricolă Comună va acorda mai multă atenţie sustenabilităţii şi va oferi societăţii beneficii multiple pentru fiecare euro investit. Agricultorii noştri trebuie să participe la acţiunile care sînt necesare pentru a pune în aplicare politicile destinate să asigure viitoarelor generaţii hrana şi conservarea mediului.

***Karmenu Vella** este comisarul european pentru mediu, afaceri maritime şi pescuit.*

***Phil Hogan** este comisarul european pentru agricultură şi dezvoltare rurală.*

PUBLICITATE

NU RATA!
JOI, 15 decembrie 2016
Ediţie de colecţie
MAŞINA TIMPULUI!
Răsfoieşte primul număr
„Adevărul" de acum 145 de ani

GRATUIT!
ziarul din
15 decembrie 1871
reprodus integral

Ziar de colecţie distribuit numai împreună cu adevărul

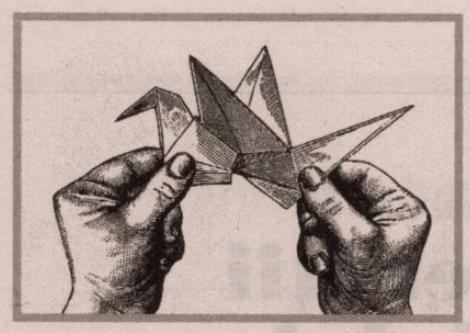

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Imagini care au schimbat lumea

La un moment dat circula un banc cu un fotoreporter care s-a trezit într-o situație contradictorie. A văzut cum, în rîul tumultuos de pe marginea unei șosele, președintele Americii, care făcea rafting, era pe cale să se înece. Omul avea nevoie de ajutor. Fotograful avea aparatul pregătit. Ce scenă perfectă pentru imortalizare, ce subiect! Dar ce tragedie posibilă! Ce dilemă! Cum să facă așa o poză? Alb-negru sau color?

Adică dilema nu era nici măcar dacă să fie uman și să-l ajute pe cel aflat în primejdie de moarte ori să-și cîștige gloria profesională pozîndu-l în acea situație. Singura întrebare pe care și-o punea fotograful era dacă imaginea aceea s-ar fi pretat mai bine la un cadru color sau la unul alb-negru. Anecdota spune ceva despre presa zilelor noastre. Ne ajung la urechi și tot felul de povești, potrivit cărora unii fotoreporteri de război, și nu numai, apelează la trucuri de genul plasării ursulețului de pluș într-o casă bombardată, pentru ca fotografia să fie mai emoționantă și să aibă un impact mai mare. Iar impactul asupra publicului și efectele unei imagini pot depăși cu mult granițele unei simple poze și toate așteptările celui care a făcut-o. Pe de altă parte, cinismul asociat uneori acestei profesii nu exclude neapărat profesionalismul și nici chiar eroismul, în unele situații. În numărul trecut al revistei *Time* e o colecție a celor mai influente fotografii din toate timpurile. Ideea a fost strîngerea într-un album a celor mai importante 100 de fotografii care au produs schimbări semnificative în lume. Un proiect gazetăresc de invidiat și care vine din partea unei reviste recunoscute în lumea întreagă și prin aceea că acordă imaginii un loc privilegiat. Numai arhiva copertelor ei constituie o adevărată oglindă a istoriei ultimului secol pe care l-a parcurs omenirea.

Procesul de adunare și selectare a acestor fotografii, spun cei de la *Time,* a fost extrem de laborios. Trăim în epoca imaginilor, iar numărul de poze care se fac pe tot globul, numai într-o singură zi, îl depășește cu mult pe cel al tablourilor aflate în toate muzeele lumii. În revistă n-au apărut toate cele 100 de poze, ci doar cîteva. Printre ele, cea destul de recentă a trupului copilului de trei ani, al unei familii de refugiați din Siria, adus de valuri pe o plajă din Turcia. „Fotografia care a deschis granițele" Europei pentru refugiați, cum o consideră cei de la *Time.* Autoarea, fotojurnalista Nilüfer Demir, a explicat că băiețelul era deja mort cînd l-a văzut și că nu se mai putea face absolut nimic pentru el, motiv pentru care s-a hotărît să-l fotografieze, ca unic mod de a aduce la cunoștință lumii tragedia lui și a celor ca el. În același registru tragic se înscrie și fotografia unei femei somaleze afectate de inaniție, în criza din 1992, care era dusă într-o roabă la un centru unde putea fi hrănită. Imaginea ei difuzată în întreaga lume a contribuit hotărîtor la declanșarea celei mai mari operațiuni a Crucii Roșii Internaționale de după cel de-al Doilea Război Mondial, pentru ajutorarea năpăstuiților din regiune. Crucea Roșie estimează că, grație acelei campanii, au fost salvate un milion și jumătate de vieți omenești.

Selecția conține și alte fotografii care au schimbat percepția publică în privința unor chestiuni dramatice. De exemplu, imaginea care „a umanizat SIDA" prin surprinderea deznădejdii unei familii care tocmai își pierduse un membru din cauza acestei boli, fotografia care i-a conștientizat pe americani că și viața unui om de culoare e importantă sau aceea care a scos la lumină grozăvia violenței casnice. Mai e și celebra imagine a omului care stă singur în fața unei întregi coloane de tancuri, în timpul represiunii manifestației din piața Tiananmen, din China anului 1989. Dar nu numai despre asemenea fotografii este vorba.

O imagine, captată de fotograful german Salomon, care s-a strecurat în 1930 la o importantă întrunire de la Haga a miniștrilor de Externe ai marilor puteri de atunci, a stîrnit mare vîlvă în epocă, pentru că a dezvăluit pentru prima oară culisele scenei politice majore, înfățișîndu-i pe diplomați într-un moment de relaxare, tolăniți în jurul unei mese pline de pahare și cești de cafea. Dar prima fotografie care a creat stilul paparazzi, așa cum îl știm astăzi, este însă considerată cea în care Ron Galella a surprins-o pe Jacqueline Kennedy Onassis, într-un moment privat, pe o stradă din New York, în 1971. Fotografia a fost numită de autor „Mona Lisa mea" fiindcă Jaqueline zîmbește ușor și enigmatic.

O adevărată emblemă a firmei Nike este, de fapt, un cadru incredibil, care pare trucat, în care e prins un salt al celebrului baschetbalist american Michael Jordan, în 1984. Autorul fotografiei, Go Reentmester, a primit din partea firmei 150 de dolari pentru folosința temporară a imaginii. Ea apare și astăzi pe produsele Air Jordan de la Nike, un brand de pe urma căruia, pînă în 2014, s-au cîștigat 3,2 miliarde de dolari. În selecția făcută de *Time,* nu scăpăm nici de celebra poză cu figura lui Che Guevara, cu bereta cu steaua în cinci colțuri. În fine, o fotografie cu mult mai veche, făcută în 1861 de Carleton Watkins, unei stînci numite Cathedral Rock din Yosemite, l-a determinat pe președintele Lincoln să creeze sistemul de parcuri naturale care protejează astăzi o suprafață de 34 de milioane de hectare.

Dar fotografia care m-a impresionat cel mai tare, nu doar pentru că ne privește chiar pe toți, e cea intitulată *Earthrise,* avîndu-l pe astronautul William Anders drept autor. Este cea dintîi poză color făcută din spațiu planetei noastre albastre, prima imagine care dezvăluie „frumusețea, fragilitatea și singurătatea lumii noastre", așa cum o caracterizează cei de la *Time.* E greu totuși să explici imaginile în cuvinte, așa că vă recomand să le căutați pe Internet. Și cred că, mai ales în era Facebook, ar trebui să fim mai atenți cînd facem o fotografie. Niciodată nu se știe ce poate declanșa o simplă imagine.

ready made

Greutatea unui metru cub de bălegar

„Așa cum iese din grajd = 300 kg; bine îndesat = 600 kg; pe jumătate putrezit = 800 kg; bine dospit, jilav și îndesat = 900 kg."

Calendarul Plugarilor,
Anul XV, 1935

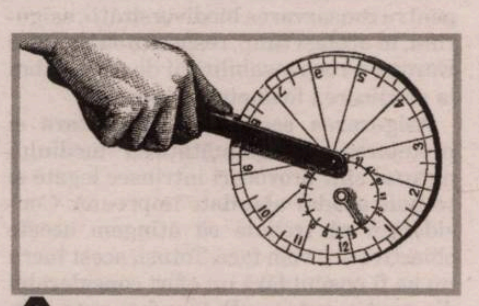

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Qin (III): Mă tem de greci chiar și cînd sînt chinezi

Îmi dau seama că a căuta o influență greacă în armata de teracotă sună ca și cum n-ai putea concepe că a mișcat cineva un deget în cultură pe alte continente fără să se inspire de la europeni. Mai ales că vorbim de China, o supercultură. Și totuși: în secolele de dinainte de armata de teracotă, arta chineză e în mod esențial ornamentală: animalele sînt abstract-geometrizate, statuile umane sînt extrem de rare și de mici dimensiuni, naturalismul practic nu există. Armata noastră apare *ex nihilo,* fără acumulări lente, fără tradiție. În plus, tot episodul lasă arta chineză aproape neschimbată, cu excepția cîtorva figurine convenționale plasate mai tîrziu în mormintele Han: după Qin Shihuangdi, gata cu realismul și gata cu statuile în mărime naturală. Abia după ce budismul ajunge în China, sculptura figurativă reapare și ea, cu ceva încercări naturaliste opt secole după armata de teracotă! E legitim, cred, să intri puțin la idei. (O revoluție în artă a produs și Akhenaton în Egipt – stilul Amarna –, tot așa, abandonată radical și rapid după moartea lui.) Căutînd în jur o sursă pentru această inovație, nu găsim statuarie naturalistă decît în statele elenistice din Asia Centrală și de Vest, pentru care secolul al treilea î.Hr. e secolul grec. Cultura chineză și cea greacă au fost atunci mai aproape geografic decît oricînd în istorie. Cînd Qin Shihuangdi ajunge la tronul Qin în 246 î.Hr (77 de ani după moartea lui Alexandru Macedon), satrapul Bactriei, Diodotos, se rupsese de imperiul seleucid și formase regatul grecobactrian, de la Sîrdaria la Ind. E drept că primul trimis imperial chinez în Bactria și Transoxiana e documentat cam un secol dupa moartea Primului Împărat, dar asta nu înseamnă că n-au fost alții înaintea lui, și cu atît mai puțin că nu avut loc contacte neoficiale. Cum altfel, cînd situri arheologice cu sculpturi grecești se găsesc chiar și în Afganistan, de pildă Ai Khanoum, pe Amudaria, unde pe lîngă mozaicuri și capiteluri s-au găsit bronzuri mitologice *(foto:* Herakles afgan) și fragmente dintr-o statuie gigantică (5-6 m) a lui Zeus. Situri comparabile există în Tadjikistan (Takhti Sangin) și Uzbekistan (Khalchayan). Produse grecești au ajuns pînă la podișul Pamir, acoperișul lumii. Și atît naturalismul sculpturii grecești, cît și utilizarea ei publică în scopuri politice erau suficient de șocante ca să devină memorabile pentru lumea chineză.

Acum, o primă obiecție: războinicii în sine nu par să aibă un naturalism de sorginte greacă. Așa impresionanți cum sînt, se vede totuși că brațele n-au coate și sînt cam scurte sau că hainele, rigide și convenționale, nu lasă să transpară aproape nimic din fluxul normal al corpului. Un sculptor grec n-ar fi lucrat așa; un excelent meșteșugar chinez, da. Pentru a răspunde: în camera subterană K9901, chiar lîngă mormîntul împăratului, au fost găsiți luptători de bîlci, acrobați și alți furnizori de distracție. E, acești acrobați – spre deosebire de războinici – nu erau produși în serie, ci modelați individual, fiecare în altă poziție, și goi, cu excepția unei pînze în jurul șoldurilor. Important e că aici vedem lucruri stranii: coastele sub piele, rotulele sau, la halterofil, tendoanele și bicepșii, lucruri niciodată reprezentate în China pînă atunci. Asta poate sugera că la producerea lor au participat meșteri care cunoșteau arta greacă. O a doua obiecție: armata de teracotă era îngropată, deci nu publică. Pentru a răspunde: știm din Sima Qian și alte surse antice chineze că împăratul ceruse să se sculpteze douăsprezece statui de bronz, expuse în palat. Ca atîtea bronzuri antice, ele au fost în timp transformate în parale și ghiulele; știm însă că purtau o inscripție conform căreia erau inspirate de giganți iviți în Extremul Occident. În ansamblu deci, cred că teoria unei influențe elenistice e promițătoare. Imposibil nu e nici ca un impuls instituțional foarte puternic, precum inițiativa lui Qin Shihuangdi într-un stat foarte centralizat, să poată scoate forme culturale mature din piatră seacă. Deși asta ar fi cam așa cum apare Atena gata înarmată din capul lui Zeus.

De departe însă lucrul cel mai simpatic la săpăturile de la Lintong este caracterul lor fantastic de incomplet. Mormîntul propriu-zis al împăratului (80 m x 50 m x 15 m), amenajat la 30-40 de metri adîncime și apoi acoperit cu un deal artificial, e încă neatins și cercetările geofizice zic că e bine conservat. Dacă ne luăm după descrierea pe care i-a făcut-o în antichitate Sima Qian și după calitatea armatei împăratului și a celorlalte flecuștețe îngropate pe lîngă ea, abia acolo se găsește cea mai mare descoperire arheologică a tuturor timpurilor. Totuși, China ezită. Potențialul de vîlvă naționalistă, de prestigiu internațional trebuie că le e chinezilor mai mult decît evident, și totuși ei preferă să aștepte pînă cînd vor avea capacitatea de a trata această descoperire mai bine decît au făcut-o cu armata (distrugerea irecuperabilă a picturii etc.). Nu găsesc deocamdată nici o altă explicație acestei ezitări decît înțelepciunea. În orice caz, construcția complexului funerar a durat 36 de ani, dar săpătura arheologică pe acest sit, începută în 1974, va dura de două ori pe-atît. Cînd se va deschide mormîntul propriu-zis al Primului Împărat, pariul meu e că acolo se vor găsi și dovezi decisive ale contactelor între China și lumea elenistică.

Sever VOINESCU

Arta de a pierde

În economia unei vieți, înfrîngerile sînt mai numeroase decît izbînzile. Sigur, nu toate sînt la fel de grave sau de importante – un succes într-o încercare mare a vieții face uitate mii de nerealizări mărunte, după cum un eșec major acoperă mii de victorii de parcurs. Dar, în absolut, de mult mai multe ori pierdem decît cîștigăm. Contrar realității vieții, societatea primește numai discursurile despre succes. Și cînd pierzi, *Zeitgeist*-ul momentului spune că nu trebuie să admiți că pierzi, dimpotrivă, este de rigoare să-i convingi pe toți și, mai ales, pe tine însuți că, de fapt, ai cîștigat. Convertirea înfrîngerii în victorie pare ceva normal, de la sine înțeles, automat – totul e să privești înfrîngerea ca pe o victorie, totul e să repeți mantra.

De pildă, cei mai subtili jurnaliști sportivi știu că sportul este, de fapt, o mare istorie a celor învinși, cu mult mai numeroși decît învingătorii, și că mai importantă pentru tezaurul de experiență al omenirii nu este povestea campionului, ci a celor învinși de el, iar marea încercare nu este meciul în sine, ci felul în care învinșii gestionează înfrîngerea. Orice competiție, de fapt, nu alege învingătorii, ci învinșii; nu alege purtătorii de lauri, ci pe cei cărora li se repartizează povara înfrîngerii. Omenește, ei sînt importanți!

Politica, la rîndul ei, ar trebui să fie mai degrabă povestea nereușitelor decît aceea a reușitelor. Politica merge, însă, la pachet cu propaganda, adică cu o gravă și agresivă denaturare a realității, și devine, prin urmare, o stridentă poveste a succeselor nesfîrșite, deși eșecurile sînt cu mult mai numeroase. În România – țară a mediocrității, în care diferența dintre victorie și înfrîngere este infinitezimală – se adaugă întotdeauna o bună doză de caraghios; oamenii politici nu știu nici să cîștige, nici să piardă.

Și victoriile, și înfrîngerile capătă semnificații importante dacă sînt urmate de generozitate. A fi generos după ce cîștigi este un gest politic de o rară splendoare și de o uimitoare eficacitate – succesul urmat imediat de generozitate este impresionant pînă și pentru adversari. A fi generos după ce pierzi, pe de altă parte, este, aproape, un act eroic, un act de o noblețe supraomenească, în sensul că această generozitate este în răspăr cu natura umană. Cînd pierzi, mai mult decît cînd cîștigi, ai șansa să-ți depășești condiția. Politica românească, fie că e făcută de troglodiți sau de oameni cu carte, pur și simplu nu poate așa ceva: nu știe nici să piardă, nici să cîștige și, de acea, nici nu pare a face vreo diferență între una și alta. Consolare, însă: nu doar la noi e așa.

America începe să semene cu România.

Privind politica americană de aproape, constat că diferența de anvergură istorică, de cultură politică și de spirit dintre țările noastre nu are nici un efect cînd e vorba despre felul în care un politician pierde sau cîștigă. Și în România, măruntă și uitată, și în America, puternică și proeminentă, oamenii politici pierd la fel: penibil.

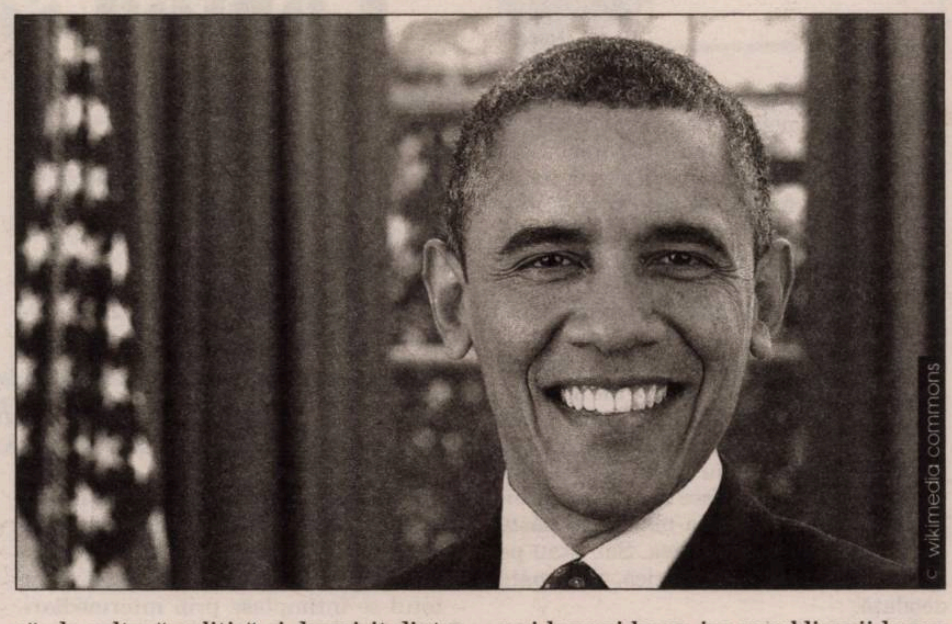

A doua zi după alegerile americane, Barack Obama a acordat un amplu interviu pentru revista *Rolling Stone,* devenită de ani buni un veritabil bastion al stîngii progresiste americane, susținătoare în toate cele a administrației actualului președinte și extrem de agresivă în campania anti-Trump. A ieșit unul dintre acele interviuri călduțe, reverențioase, în care reporterul nu vrea să pună întrebări omului de stat și nu vrea să afle nimic de la el, ci vrea să-i facă o statuie pentru că îl admiră. Există, în presă, cam trei feluri de interviuri: cele în care jurnalistul este dezlănțuit, cu de la sine sau de la alții pornire, să-l facă praf pe intervievat, indiferent de ceea ce are acesta de spus; cele în care jurnalistul vrea să afle și să înțeleagă ceva; cele în care jurnalistul îl admiră, îl susține și îl urmează ca un cățeluș pe cel intervievat. Scopul primului gen de interviu este distrugerea, scopul celui de-al doilea tip de interviu este cunoașterea, iar scopul celui de-al treilea fel de interviu este statuia. Interviul din *Rolling Stone* este un exemplu pur al acestui din urmă gen.

Pentru presa anti-Obama și pentru oricine mai lucrează cu standardul presei independente (nu cred că mai există așa ceva pe fața pămîntului, dar să admitem că, teoretic, o asemenea poziție este posibilă), interviul la care mă refer poate părea dezgustător, o pupare entuziastă în dos. Însă nu ne folosește la nimic dacă îl judecăm în acești termeni și îl uităm rapid. Acest interviu arată, de fapt, cum pierde un om politic american. Uimitor (sau îngrijorător) de similar cu un om politic român!

Iar în sens mai larg, mi se pare că acest interviu dovedește, iarăși, ceea ce am sesizat și scris aici în recenta campanie electorală pentru Casa Albă: America începe să semene cu România. Imediat, de la prima lectură a interviului, frapează asemănarea dintre gîndirea politică de partid american și gîndirea politică de partid românesc. De pildă, în opinia lui Barack Obama, candidatul democrat a pierdut alegerile din două mari cauze: 1) nu a știut să comunice bine și 2) presa (FoxNews) ostilă. Păi, și la noi perdanții explică la fel înfrîngerile: ei au fost fără fisură, dar nu au comunicat prea bine propria excelență și, în plus, presa ostilă, desigur…

În privința viitorului, Obama este îngrijorat în acest interviu: el a făcut numai lucruri bune, iar republicanii le vor strica. Dar cum de vor putea să le strice? Păi, procesul profundelor schimbări obamiste necesită mai mult timp. Opt ani nu sînt suficienți. Dacă ar fi cîștigat Hillary Clinton, atunci beneficiile politicilor obamiste s-ar fi văzut, într-un interval oarecare în timpul mandatului ei. Așa, fără Clinton, tot ce a făcut Obama bine, dar nu s-a văzut încă, se va strica și, pe cale de consecință, nici nu se va mai vedea.

Dar criticile care se aud ici-colo la adresa democraților sînt ele justificate? Doar într-o singură privință, crede Obama: într-adevăr, partidul nu a fost prezent în teritoriu ca să popularizeze binele făcut, fiind ocupat cu guvernarea. Altfel, nimic nu e adevărat. De pildă, nu este adevărat că s-au pierdut locuri de muncă industriale. E adevărat, zice Obama, unele s-au pierdut, dar s-au și cîștigat multe altele, pe de altă parte. Și tot așa…

În orice caz, ideea de bază a interviului este că administrația Obama a muncit mult ca să facă atîta bine și că nu a mai avut timp să și vorbească despre asta. Mai bine te concentrezi pe muncă decît pe vorbărie – ce nobil! Rămîne în aer întrebarea: dacă tot a făcut atîta bine, cum de alegătorii nu au simțit asta, de era nevoie să li se vorbească despre cît de bine le este ca să se prindă? În orice caz, interviul președintelui american parcă era dat de un lider politic român, eventual șef de guvern, care a pierdut alegerile. Deși sînt mai răi, ceilalți au cîștigat. Cum de au cîștigat? Păi, poporul nu a aflat cît de mult bine i-am făcut, plus presa ostilă, desigur… În general, noi sîntem foarte buni, dar nu comunicăm bine.

La noi, tradiția prezentării înfrîngerii drept victorie este mai lungă. Tot comunismul a funcționat așa. Iar, mai recent, notez doar faimoasa conferință de presă de după localele de anul acesta în care Vasile Blaga ne anunța că PNL a obținut cel mai bun scor din istorie și că partidul e mîndru, savurînd recordul. Detaliul că pierduseră alegerile nu mai conta – ca în bancurile sovietice, se realizase cel mai înalt pitic din lume! Ori, mai aproape de noi, faimoasa conferință de presă a lui Dacian Cioloș, în care ni s-a spus că eșecul lamentabil al campaniei de subscripție pentru *Cumințenia Pămîntului* a fost, de fapt, un mare succes.

Alegerile de zilele acestea, deși sînt de departe cele mai triste de după 1990, vor consacra, și ele, numai învingători. Iar acei învingători care vor pierde o vor păți nu din cauza lor, ci din cauză că au muncit prea mult și nu au mai avut timp să comunice, plus presa ostilă…

PUBLICITATE

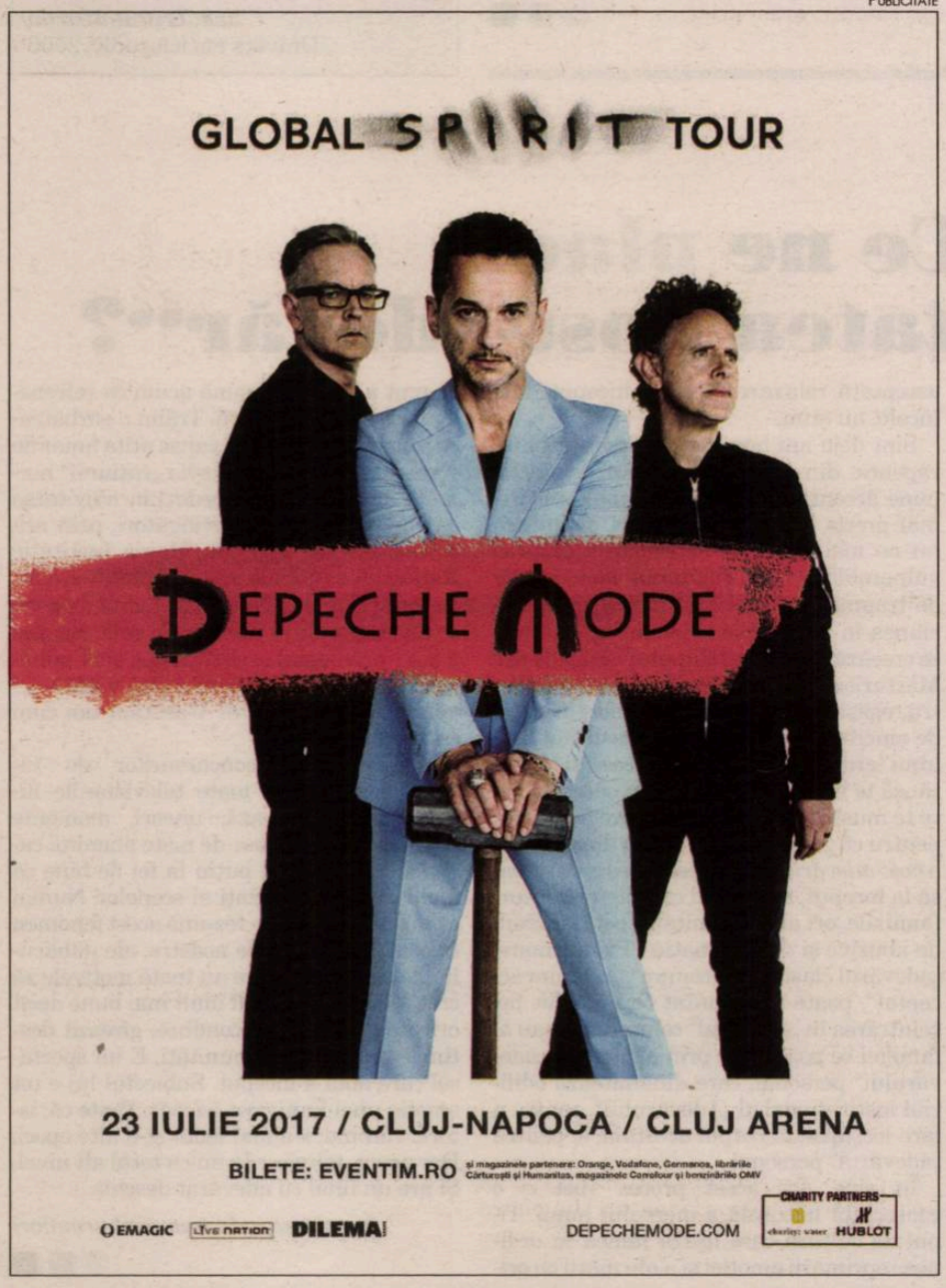

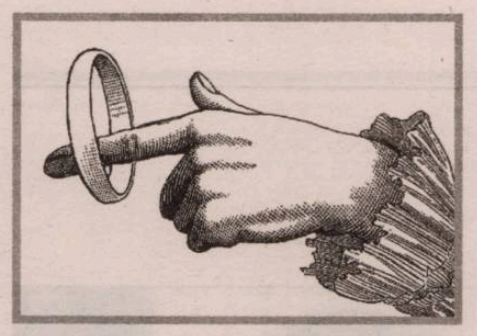

Selma IUSUF

legende urbane

Cartea și metroul

Să nu citiți care cumva Kierkegaard în metrou. Sună snob, așa-i? Și mai cu seamă nu citiți treaba aia subțirică, *Frică și cutremur* îi zice. E imposibil să vă fie frică și să vă cutremurați – și să înțelegeți diversele laturi creștinești și filozofice ale luptei interioare a lui Abraham în fața opțiunii/poruncii/alegerii de a-l ucide pe iubitul său Isaac – în metrou. E imposibil.

Merg zilnic cu metroul. Și, poate ca mulți dintre dumneavoastră, am și eu tabieturile mele. Nu pot sta cu ochii în gol decît în momentele în care sînt locuită de gînduri fantastice sau lovită de cine știe ce revelație care mă face să visez cu ochii deschiși. În rest, în cea mai mare parte a timpului, citesc cîte ceva. Sau stau pe Facebook. Sau ascult muzică. Sau toate deodată.

Cititul în metrou e o chestiune complicată; măiestria de a folosi această oportunitate cere ani de cercetare, de încercări și eșecuri. Trebuie să știi ce să iei la tine, cît de mare sau de groasă poate fi cartea, ce subiect alegi să citești în metrou, gradul de dificultate a lecturii și așa mai departe. Contează enorm și locul din vagon în care stai. Recomand celor care se enervează cînd li se citește peste umăr – ca mine – și celor care au nevoie de confort să stea rezemați de peretele acela îngust de lîngă ușile vagonului, ăla aproape de burduf. Știți care, nu?

Ideală ar fi o carte cu coperte moi, necartonată, nu prea voluminoasă și nici prea dificil de priceput în condiții de stat în picioare, conversații bulversante în jur, atenție la stații și alte asemenea. Sînt, desigur, persoane care cad în lectură ca într-un somn abisal și pot citi oricînd-oricum. Recunosc însă că mă scot din sărite ăia care citesc mergînd. Găsesc acolo un soi de ostentație neplăcută.

Dincolo de forma și consistența fizică a cărții, spuneam că ar fi de evitat un Kierkegaard în metrou. De ce am făcut eu greșeala asta, după atîția ani de experiență? Păi, am tot evitat cărticica

Good bye, *Kierkegaard.*

mică, moale, subțirică, deși titlul mi s-a părut dintotdeauna cutremurător de interesant, iar pe danez chiar nu apucasem să-l gust la prima mînă pînă acum – totul se întîmplase prin intermediari. Greșeala a fost mare, nu m-am putut concentra absolut deloc și m-a enervat pînă la urmă învîrtitul asiduu al conceptelor în oala creștinească a poveștii biblice a sacrificiului. Plus că-mi bingănea WhatsApp-ul, mesageria și cineva discuta ceva teribil de interesant aproape de urechile mele. *Good bye,* Kierkegaard. Cel puțin în metrou.

Tot așa, nu e deloc practic să pleci, în traistă, cu ceva de mărimea și grosimea *Solenoidului,* pe care, recunosc, l-am devorat acasă pînă la ultima firimitură, cu imensă plăcere, și tare l-aș fi luat cu mine pretutindeni. Nici texte care par deocheate nu e bine să iei, că nu știi ce ochi iscoditori îți citesc peste umăr porcovenii și alte mizerăciuni, chit că e un pasaj delirant de haios din *Complexul lui Portnoy,* să zicem. Sau ajungi la singurul pasaj mai intim-descriptiv dintr-o rupere umană în genul lui Amos Oz, fix în momentul în care vreo tanti se decide să citească laolaltă cu tine, iar apoi te privește cu o mică grimasă dezaprobatoare. Îți vine să-i arăți cartea și să-i spui: „Doamnă, e Oz, pe bune…"

Așadar, cărți moi, nu prea groase, nici extraordinar de dificile, cam asta ar fi experiența mea. În rest, am și un Kindle care, da, e alegerea perfectă atunci cînd vrei să citești afară din casa ta. Sînt ușoare, practice și teribil de la îndemînă. Nu credeam că o să ajung să spun așa ceva, eu, propovăduitor agresiv al hîrtiei de hîrtie, al mirosului de carte, bla-bla, al lui *pipăie și urlă: este,* știți dumneavoastră.

În rest, văd multă lume citind în metrou. Iar lecturile pot fi surprinzătoare. O doamnă va citi o cărticică de psalmi și va mînca o merdenea, un domn cu mîini tare muncite va citi *Frații Jderi* la șase și jumătate dimineața, altcineva va ține un Stendhal în mîini, iar o fată firavă se va încrunta deasupra *Fructelor mîniei.* Iar, cînd și cînd, cineva va greși cu Kierkegaard. Dar nu e vorba de snobism, să știți. E o greșeală. Să mă cutremur dacă mint.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Portretistică (III)

„Pe un pat de abanos fără ornamente, era culcat marele Ștefan, galben, slab, cu ochii înfundați și cari străluceau acum cu un foc mai învăpăiat ca razele unui soare ce apune. Înaintea patului sta în genuchi tînărul Bogdan Vodă, cu fața ascunsă în mîni. La căpătîiul domnului ședea pe scaun mitropolitul Teoctist. Din dosul ierarcului stau în picioare vlădici și egumeni. Restul odăii era cuprins de fruntașii boierimii, către cari se aplică cuvintele cîntecului poporan despre Ștefan Vodă: «Casa-i plină de boieri, / Viteji mari cu mari averi, / Hatmani toți și vistieri!»". Cînd ușierii au deschis ușa și au lăsat să între hatmanul Arbure, Ștefan cel Mare se împărtășise deja din mînile mitropolitului și, așteptînd cu răbdare și liniște momentul suprem, cu o voce stinsă și trăgănată, al cării timbru avea ceva profetic, da fiului și supușilor săi povețe de drum și de părinte:

– Tu, fiule Bogdane, și voi, credincioșilor mei boieri și tovarăși, cari ați împărțit cu mine toate izbîndele mele, iată-mă plătind datoria de obște a firii omenești. Vîlva trecutei vieți mi se pare acuma ca umbra ce se pierde cu apropiarea serii. Moartea stă în ușă... Dar nu mă sperie aceasta, căci știu bine că însăși ziua nașterii unui om este cel dentăi pas spre mormînt... Ceea ce mă îngrijește, ceea ce-mi sfîșie cugetul este că vă amenință ghearele nemilostivului păgîn însetat de sînge creștinesc. Prin armele și vicleniile sale, el înghiți cea mai mare parte a Țărei Ungurești, supuse cu puterea Crîmul, care nu cunoscuse pînă atunci nici un stăpîn străin, cuprinse Basarabia, înjugă pe munteni."

B.P. Haseu, *Ursita,*
Univers enciclopedic, 2006

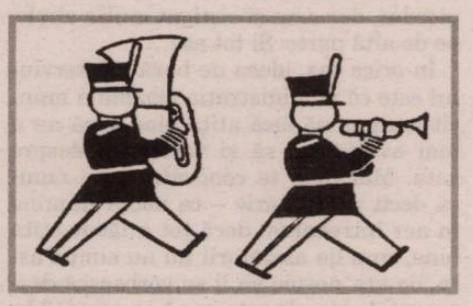

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Ce ne place în „societatea post-adevăr"?

Descătușarea, în primul rînd. Senzația că s-a dat liber la exprimare. Și, pentru că putem spune – în cel mai liber fel cu putință – ceea ce gîndim, pornirea imediată e să și facem ceea ce spunem. Și ceea ce simțim că putem. Ideea de moralitate, potrivirea faptelor cu gîndurile, după un cod pe care îl acceptăm ca membri ai unei comunități, e depășită de multă vreme. E exact ca atunci cînd fredonăm un refren de demult, dar ne uităm la el cu nostalgie, știind bine, undeva, în adîncul nostru, că e ceva ce aparține trecutului. Chiar și atunci cînd spunem că „e mereu actual" nu facem decît să-i punem o frumoasă piatră funerară, pe care mai așezăm, din cînd în cînd, flori.

Nici nu mai contează cine a folosit primul sintagma „post-adevăr". Orwell, desenîndu-i o parte din conținut, scriitorii Steve Tesich sau Ralf Keyes, ori jurnalistul și istoricul Eric Alterman, formulînd-o limpede. Sau oricine altcineva, înaintea lor, care-a dat tîrcoale acestei idei. Important e „efectul de blugi" al acestei alăturări de cuvinte. De la un moment dat încoace, din ce în ce mai mulți oameni se simt extrem de confortabil în ea, purtînd-o cu nonșalanță și bucurie, zi de zi. Vine într-o ordine a modei gîndirii, firesc, după toate *post*-urile, de la modernitate, istorie, societate industrială, democrație și cîte altele vor fi fiind.

Dacă toate ideile de „post-ceva" aveau în ele o doză inerentă de perisabilitate sau controversă, ideea de *post-adevăr* e ca una dintre marile simfonii pe lîngă legendarele hituri ale muzicilor pop-rock. Da, chiar și o mare simfonie poate sfîrși, pentru unii, într-o baltă de refrene. Dar noțiunea aceasta încă păstrează o anumită doză, deloc neglijabilă, de sobrietate. Ideea de *post-adevăr* s-a instalat aproape imediat în conturul acesta cultural. Nu mai e deloc o minune să vezi un mare muzician îmbrăcat în haine de rocker, interpretînd Bach, foarte convingător. Cei care nu ascultau muzici clasice îl plac pentru că e *cool* și aduce mai aproape de ei – umanizează chiar – ceva ce părea inaccesibil sau indigest. Unii cunoscători sau chiar împătimiți ai muzicii culte îl plac și ei, la rîndul lor, pentru că duce un anumit tip de valoare într-o zonă care respingea pînă acum acest tip de cultură. Alții spun că e o formă de barbarie, dar riscă să rămînă vorbind singuri, în camerele lor. În fond, această imagine a întrepătrunderii lumilor culturii e ceva ce unește, într-un mod nelipsit de veselie, surprinzător de multă lume. Însă ideea de *post-adevăr* face lucrul acesta cu asupra de măsură. E un succes care le depășește cu mult pe celelalte, prin confortul excepțional pe care ni-l oferă tuturor. Cînd spui că omenirea a depășit adevărul, parcă simți că urmează o lungă vacanță de la orice, o mult așteptată relaxare. Asta la început. Mai încolo, nu știm.

Sînt deja ani buni de cînd demersul terapeutic din psihologie și din psihiatrie pune accentul, din ce în ce mai hotărît și mai precis, pe analiza emoției. Faptul că nu ne mai ferim de exprimarea propriei vulnerabilități, de relatarea momentelor de traumă, de suferință adîncă, de incursiunea în adîncimile zvîrcolirilor interioare creează noul tip al chipului uman de azi. Mărturisirea disconfortului interior – pentru regăsirea unei forme de confort al vieții, de sincronizare cu lumea – făcută în fața unui terapeut care te încurajează și te ajută „să te vezi", nu în fața unui sacerdot care te mustră și te îndreaptă spre penitență pentru că „ești văzut", e o altă dimensiune a *post-adevărului*. E o descoperire, dureroasă la început, a faptului că orice orizonturi familiale, ori ale comunității, pot fi extrem de abuzive și de traumatice. Prin urmare, „adevărul clasic", cel „comun", „unanim acceptat", poate fi denunțat ca maladiv. Iar reintrarea în „adevărul" comunității sau al familiei se poate face prin afirmarea „adevărului" personal, care dinamitează edificiul instituțional al „Adevărului", pentru a face loc, apoi, în corpul acestuia, și pentru „adevărul" personal.

În sine, tot acest proces vast e o consecință naturală a mersului lumii. Tipul de cultură care așază lumea în ordinea reprimării emoției și a afirmării cu orice preț a „rațiunii" sună acum ca refrenele disco valabile o vară. Trăim o sărbătoare a emoției ținute sub capac atîta amar de vreme, care iese din sclavia „rațiunii" normate de către unii, pierduți în naivitatea că vor reuși să fie convingători, prin orice mijloace, la nesfîrșit. Marea Instituție Rațională e luată la vale, de multă vreme, de Valul Simțirii. Numai că lucrul ăsta nu se mai întîmplă pe scenă, ci în sală. Nu mai e doar privilegiul artiștilor, ci e și al publicului: „Vreți să vedeți ce-s alea viață adevărată, emoție, trăire? V-arătăm noi cum se face!"

Spectacolul concursurilor de talente de la toate televiziunile lumii generează, uneori, momente emoționante, produse de niște anonimi care fac lucrurile cel puțin la fel de bine că idolii instituționalizați ai scenelor. Numai că nu doar la asta se rezumă acest fenomen colosal. Din rîndurile noastre, ale publicului, ies și talente care au toate motivele să creadă sincer că pot fi mult mai bune decît oricine guvernează, conduce, girează destinele unor mari comunități. E un spectacol care abia a început. Subiectul lui e tot emoția unei lumi *post-adevăr*. Poate că, istoric vorbind, s-a mai făcut și-n alte epoci. Dar acum, tehnic, e la un cu totul alt nivel. Și are un final cu adevărat deschis.

(continuarea în numărul următor)

Anca MANOLESCU

O compasiune inteligentă

Papa Francisc pune un accent puternic pe atitudinile generozității, compasiunii, iertării. Nu numai în ce-i privește pe sărmani, marginali, refugiați. Ci și în ce privește morala individului, a vieții private. Oameni divorțați, care trăiesc într-un nou cuplu, sînt încurajați, de pildă, să participe la viața comunității, a Bisericii. A fost lărgită categoria preoților prin care se poate acorda iertare femeilor împovărate de faptul de a fi făcut avort. E apoi grija cu care a îndemnat să fie asistați religios homosexualii. O compasiune inteligentă, ajutorul spiritual dat credinciosului pentru a-l ajuta să se clarifice, atenția față de demnitatea fiecărei persoane: la asta îndeamnă Papa Biserica Catolică și lumea. Instituția religioasă care de-a lungul vremurilor a clasificat riguros, amănunțit, autoritar păcatele, pedepsele, interdicțiile, răscumpărările e străbătută de un nou val de prospețime, de înțelegere față de condiția individului modern. Conciliul Vatican II, împreună cu reflecția din jurul lui au proclamat respectul față de libertatea religioasă și de gîndire. Au deschis spectaculos catolicismul către ecumenism și către întîlnirea cu celelalte religii și culturi. Pontifii următori lui au modulat pași pe același drum. Noul Papă are curajul de a face să sară zăvoare care blocau curentul iertării și în ce privește problemele intime ale persoanei. Anul

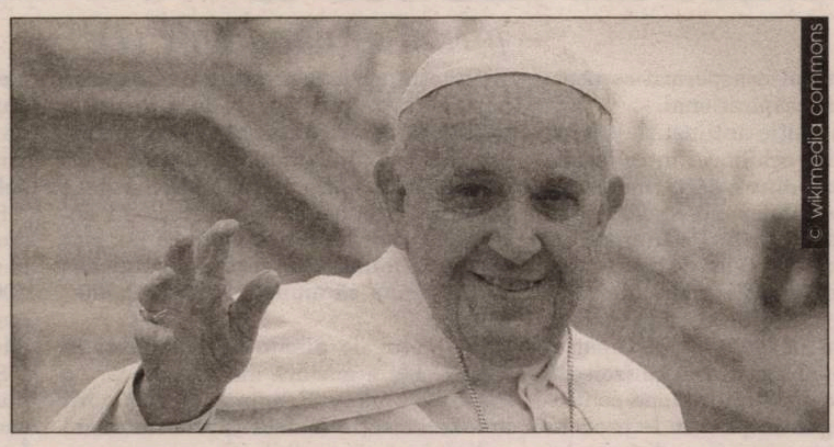

A lărgi posibilitatea iertării nu înseamnă a îngădui sau a justifica actul.

milostivirii, proclamat de el în 2015, devine „experiment" pentru un timp al milei, al grației iertătoare.

În așa măsură că voci mai stricte ar putea protesta față de ceea ce li se pare abandon al unor principii creștine esențiale, compromis cu lumea, o primejdioasă alunecare spre relativism. Sau atenție excesivă față de aspecte socio-culturale ale modernității tîrzii în dauna responsabilității față de transcendența lui Dumnezeu și față de destinul total al omului. Așa să fie?

Neîndoielnic, din punct de vedere creștin, a face un avort înseamnă a curma firul unei vieți date de Dumnezeu. E o greșeală gravă. Dar a lărgi posibilitatea iertării nu înseamnă a îngădui sau a justifica actul, a-i da statut de normalitate. Înseamnă – în spiritul deciziilor Papei – ca individul să-și conducă examenul de conștiință într-un orizont al milei divine, nu al spaimei de pedeapsă. Să-și sondeze criza într-un regim al interiorității, nu al obligației față de canoane. Cînd omul își cercetează criza, greșeala, carențele de tot felul care îl împovărează, cînd le cercetează în orizontul iertării, el pătrunde mai adînc în propria interioritate. Pătrunde acolo mai liber, cu o mai calmă și mai ascuțită reflexivitate. Și totodată mai responsabil față de un Dumnezeu care îi oferă generozitatea, încrederea, prietenia sa. Omul devine mai atent la înalta intimitate care i se oferă.

„De acum nu vă mai zic slugi..., ci v-am numit prieteni", le spune Iisus ucenicilor la marea Cină (Ioan 15, 15). Cînd investigarea de sine e dusă în orizontul iertării, al prieteniei, nu mai e vorba despre un examen de conștiință care caută să te pună în regulă cu normele religiei. E vorba despre un efort de transformare de sine, de schimbare a minții și a ființei – indicat de cuvîntul grecesc *metanoia* –, un neîncetat efort de a te adecva Interlocutorului divin. După mine, accentul pus de Papa Francisc pe milă și iertare, îndemnul ca preoții să arate credinciosului o compasiune inteligentă îndreaptă atenția către acest proces al transformării de sine, esențial în viața de credință.

Cît despre transcendența lui Dumnezeu, este ea deservită, este ea atenuată atunci cînd dincolo de chipul Judecătorului transpare chipul Prietenului? Măreția atotputerii divine este ea nesocotită atunci cînd accentul se mută pe nemărginita posibilitate a Milei?

În fond, chipul lui Dumnezeu ca suprem judecător îndeamnă credinciosul să se mențină tocmai pe traseul transformării de sine. Îl îndeamnă să-și articuleze privirea „secvențială", cea pe care o pune asupra lui însuși și a lumii în fiecare etapă a drumului existențial, cu privirea divină și clarviziunea ei atotcuprinzătoare.

Dar prea adesea, divinul a fost conceput ca judecător legalist, care stă cu ochii țintă pe greșelile și pe meritele umane, „absorbit" de această contabilitate. Adesea a fost conceput ca un dispecer care împarte recompense frumoase și penalizări teribile, distribuind umanitatea în paradis, dar mai ales în infern. În *Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident, secolele XIII-XVIII,* Jean Delumeau a arătat la ce cote înalte de teroare a putut ajunge viața religioasă dusă în fața unui astfel de Dumnezeu. În perioade de criză și nu numai atunci, discursul predicatorilor populari se străduia (și izbutea) să stîrnească vertijuri ale vinei, isterii ale căinței înspăimîntate, angoasa unui infern descris cu o barocă (și inexplicabilă) precizie. Răsăritul creștin, face el observația, nu a produs o clasificare atît de rigoristă a păcatelor și a pedepselor, care, la limită, risca să ocupe credinciosul doar cu sondarea psihologizantă a carențelor lui. Răsăritul a lăsat mai mult loc generozității divine în ce privește secvența vină – căință – iertare. (În prefața la volumul lui Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord*, Jean Delumeau socotește demn de toată atenția faptul că în mînăstirile moldovenești scena Judecății de Apoi înfățișează paradisul mai populat decît infernul.)

Spirituali creștini din toate timpurile nu l-au recunoscut însă pe Dumnezeu în chipul „sociologic" de Stăpîn teribil. S-au revoltat față de „sadismul creștin" care face din El un împărțitor de pedepse veșnice pentru greșeli temporale.

Mai e ceva. Concepția care face din Dumnezeu exclusiv un judecător al faptelor bune sau rele, un împărțitor de pedepse și de recompense pune asupra lui semnul dualității. Lasă să transpară un chip divin „mărginit" la binomul propriu condiției umane. Or, a „opri" divinul la nivelul acestei dualități, a nu deschide orizontul către unitatea lui nemărginită, către misterul lui atrăgător înseamnă a-i refuza tocmai transcendența. Cea care prin *tremendum* își semnifică maiestuoasa ruptură de nivel și prin *fascinans* atrage omul către sine. Înseamnă, în fond, insensibilitate spirituală, blocaj metafizic. Înseamnă a nu răspunde apelului divin la intimitate.

Mari spirituali din Apus și din Răsărit au experimentat însă ceva din misterioasa Lui nemărginire, din „mila Lui infinită". Au dat mărturie despre ea. Așa a făcut, printre alții, Isaac Sirul (secolul VII). El vorbea din experiență despre o inimă umană „înflăcărată de iubire pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsările cerului, pentru dobitoace, pentru demoni..." Un asemenea om nu încetează, spune el, să se roage pentru ca toate făpturile să fie păzite și curățate/transformate. El e „mînat de acea milă fără margini ce se trezește în inima celor ce sînt uniți cu Dumnezeu".

Cînd Francisc pune accentul pe milostivire, el amintește această supremă calitate a divinului, chipul Lui cel mai înalt.

Cît privește imediatul social, într-un Occident care începe să încline spre variante dure de dreaptă conservatoare, credința iese din rînd. Poate utopic, ea pledează – prin Francisc – pentru liberalismul generos, deschis.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Războiul dintre noi

Multe analize deplîng criza „platformelor liberale". Ideea ar fi că, în lumea bogată și post-industrială, oamenilor li s-a urît cu binele. Prea multă democrație distruge democrația! Și atunci, oamenii – vrăjiți de populiști rudimentari – cer prin vot apariția unor regimuri naționalist-autoritare. Acest tipar hermeneutic pleacă de la premisa greșită că în societățile occidentale a apărut o masă de masochiști sinucigași. Poate că ei sau părinții lor nu au trăit în distopii orwelliene (cu excepția est-europenilor, care au exprimentat direct comunismul) și tocmai de aceea „nu știu ce-și doresc", aruncîndu-se, ca niște oi, în abatorul „democrațiilor iliberale". Așa să fie?

Cred altceva. Criza platformelor liberale e mai curînd o reacție imunitară la excesul de utopie specific vieții de consumator „fericit", în cea mai armonioasă, politic corectă și prosperă societate dintre toate cele imaginabile. O asemenea viață nu există, deși milioane de oameni au fost împinși să o vadă aievea, printr-o lentilă ideologică nerealistă. Reculul liberalismului (înțeles ca imanentizare a eshatologiei) este revanșa unui subconștient colectiv care vede că lumea, departe de a fi perfectă, rămîne același loc imprevizibil și adesea mizerabil în care au trăit toți oamenii, din toate timpurile și locurile. Evident, nimeni nu neagă progresul științific, medical, tehnologic și nici binefacerile aferente lui pe plan social, individual și educațional. Trăim mai mult, mai bine, mai informați, dar nu și mai „realizați", de vreme ce orice cîștig, pe un anumit plan, comportă o pierdere pe alte planuri, nu mai puțin esențiale.

Un asemenea plan este acela al relației om – Dumnezeu. Această relație a fost difuz ocultată sau explicit taxată drept anacronică. Dacă ne referim la civilizația noastră, relația om – Dumnezeu a fost mereu „anacronică": creștinismul e *un realism supranatural*. Ce sens are însăși căutarea mîntuirii într-o lume declarat perfectă? Cum să limitezi condiția umană la o transcendență tradusă secular prin divinizarea istoriei, care ascultă, chipurile, de opțiunile noastre suverane? Ce argument concret avem (în afara dictatului utopic și a unui păgubos *wishful thinking)* pentru a sfida misterul universal cu micul nostru bagaj de gnoză pozitivă? Da, creștinismul este anacronic, pentru că ne oferă matricea trecutului nostru muzeificat, dar și pentru că nu se epuizează în clipa prezentă, proiectîndu-ne destinul la scara unei dimensiuni post-istorice.

Admit că refuzul *statu quo*-ului liberal poate duce la distrugerea democrației și la autoritarism: e un pericol pe care nici o inteligență lucidă nu-l poate subestima. Numai că taman la asta ne va duce, dacă avem nevoie de un nou război mondial ca să-L redescoperim pe Dumnezeu... Între aceste extreme, moderația unei autocritici filozofice a imaginarului postmodern se poate dovedi salutară. Demonizarea ideologică a creștinismului riscă să provoace, printr-un joc pervers de libertate luciferică, demonizarea creștinismului ca atare. Ea trebuie cumva să înceteze! Iată semnalul revoluției conservatoare care a început în America, sub masca amuzant-terifiantă a unui președinte care a cîștigat nu ca „nou Hitler" sau „nou Putin", cum spun adversarii săi, ci ca spărgător de mituri metropolitane, burghez-federale, ipocrit compasionale. Leftismul caviar – corupt și autoexilat într-o bulă de sloganuri imperative – a suferit o înfrîngere temporară. Important e să nu supralicităm maniheismul conflictului cultural dintre progresism și conservatorism, înțelegînd (cu finețea unui strop de smerenie) mesajul transmis de „masele" acelea „retrograde". Nu sînt sigur că moderații celor două tabere se vor întîlni într-un dialog care să rescrie prioritățile noastre *spirituale.* Trag însă nădejde că nu există în noi *programul* unei autodistrugeri ciclice, ci mai curînd vocația rațională de a convietui, în așteptarea iubirii care poate surveni, dacă facem împreună experiența propriei mărginiri.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

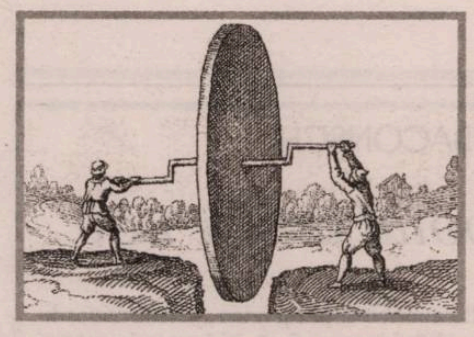

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Micul nostru Stalingrad

– jurnal de campanie (IV) –

Un sociolog cu care s-a întîmplat să vorbesc recent îmi spunea că, în ultima săptămînă de campanie electorală, oamenii nu iau decizia cu cine să voteze, ci se hotărăsc dacă merită să voteze. Își pun problema relevanței propriului vot și calculează beneficiile gestului. Alegerea partidului sau a candidatului s-a făcut, de fapt, cu mult timp înainte și ține, în bună măsură, de factori subiectivi, de la înfățișarea fizică a celui care cere votul pînă la aspecte care țin de profilul psihologic al alegătorului. Unora nu le plac extrovertiții, alții se enervează generic din cauza unui subiect oarecare și aleg să voteze cu acela care le confirmă prejudecățile, iar alții, mulți, votează negativ după modelul „oricine, dar nu ăia".

Alegerile din 2016 sînt, dintr-un punct de vedere, spațiul mai multor premiere, ceea ce face rezultatul relativ greu de estimat, chiar dacă, în ultima săptămînă, piața a fost inundată de tot felul de cifre. O trecere în revistă:

■ Sînt primele alegeri parlamentare din 2004 încoace în care PD-L (PD) nu mai există pe buletinul de vot sub o formă autonomă. Fostul partid prezidențial s-a topit în PNL, însă rezultatele sînt discutabile din punct de vedere al performanței. E destul de clar că, în cazul ăsta, nu e valabil calculul care spune că unu plus unu fac doi.

■ Apariția curentului antisistem reprezentat de USR. Fără o forță reală în rural și în urbanul mic, USR mizează puternic pe orașele universitare și pe diaspora. E partidul exasperării corporatiste și al votului aspirațional.

■ Clivajul justiție-antijustiție începe să obosească, iar echilibrul între forțele care sprijină una dintre părți tinde să se rupă. De partea independenței justiției rămîne ferm doar USR. PNL ezită, iar toate celelalte partide sînt de părere că e nevoie de reformă (citiți „emasculare").

■ Apariția unui bizar naționalism (despre care am mai scris în acest spațiu) al cărui principal merit este că izolează discursul radical-ridicol în zone controlabile. Însă pagubele pe care le produce normalizarea xenofobiei, a discursului antidemocratic și autoritarist vor fi de durată, indiferent dacă PRU sau ANM intră sau nu în Parlament. Din păcate, duhul a ieșit din lampă.

■ Victoria conservatorismului. Nu am mai văzut, de la alegerile din anii '90, o forță civică atît de influentă așa cum este celebra deja Coaliție pentru Familie. Dacă acum douăzeci de ani societatea civilă milita pentru deschidere, acum ea a luat o formă teribil de urîtă care combină toate atributele unei derive izolaționiste și stupide. Nici unul, absolut nici unul dintre partidele care candidează la aceste alegeri nu a îndrăznit să respingă discursul CpF. Nu este o premieră, din contra chiar, dar aș vrea să remarc că, nici de data asta, la alegerile parlamentare nu e nici un concurent care să reprezinte credibil stînga. Nu mai insist asupra ridicolului care înconjoară PSD ori de cîte ori pretinde că vine din acea zonă a spectrului politic.

Situația aceasta transformă alegerile parlamentare într-o cursă în care cîteva partide de centru încearcă să reziste unei presiuni populiste intense atît din interiorul lor, cît și din afară. Nu e clar dacă această presiune va înceta după 11 decembrie. Sînt tentat să spun că nu, cîtă vreme în mîna celor care o încurajează vor continua să ajungă resurse ale statului.

Votul de duminică va lămuri în bună măsură direcția pe care o va alege România în următorii ani. Intersecția în fața căreia ne aflăm indică două căi posibile. Cea spre un autoritarism de esență românească, în care societatea abandonează pur și simplu efortul de a cenzura Puterea, sau cealaltă, care presupune continuarea dezvoltării democrației liberale, cu toate neajunsurile ei închipuite sau nu. Pentru foarte mulți politicieni români, modelul unguresc al lui Viktor Orbán e seducător și foarte aproape. Modelul acesta oferă și căi de ieșire din crizele ce vor veni prin inventarea sau redescoperiresa permanentă a unor inamici care vor răul nației. O rețetă veche de cînd lumea.

Da, campania electorală pentru parlamentarele din 2016 a fost confuză și plicticoasă. I-a lipsit atît coerența, cît și onestitatea. În fapt, mai toți competitorii s-au ferit să abordeze frontal subiectele, preferînd să stea în zone comode, să apeleze la clișee și să își cultive zona proprie de electorat. Au lipsit temele majore – de exemplu, decalajele îngrozitoare între cele cîteva zone de prosperitate și restul teritoriului, în care se văd încă urme de Ev Mediu –, în schimb, s-au pierdut mii de ore de conversație pe tot felul de subiecte inventate sau minore.

Și totuși aceste alegeri pot fi micul nostru Stalingrad. Trăim momentul de apus al discursului politic care a dominat anii 2000, în care principala noastră preocupare a fost reintegrarea în Occident și adaptarea la rigorile lui.

Și ni se propun variante. Una e să continuăm. Cealaltă e să ne oprim, să ne marcăm eșecul și să mergem în altă direcție. Încurajată de tulburările din exterior și folosindu-se de amenințări inventate sau reale, acea zonă de societate care n-a fost niciodată confortabilă cu o Românie deschisă și guvernată de reguli oneste încearcă acum să își ia revanșa.

De aceea, chiar dacă oferta e dezamăgitoare, probabil nu e moment mai bun pentru verificarea aderenței noastre la principiile democrației liberale. Nu de alta, dar o tentativă ulterioară de recuperare a unor lucruri de care azi ne bucurăm dar le-am putea pierde, va fi infinit mai costisitoare.

Absența de la vot e, în condițiile astea, echivalentul unei mici trădări de sine.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O fi România altfel...

De curînd zburătăci prin națiune un (alt) studiu al unor cercetători britanici. Ziceau ei că românii sînt cei mai vulnerabili europeni la mesajele populist-autoritare. Rata era de 84%! Pe locul doi venea Polonia, apoi, pe trei, Franța. Germania era pe penultimul loc, cu doar 18%, iar Lituania beneficia de... 0% cetățeni cu simpatii pentru politicieni populist-autoritari. Cercetarea respectivă a fost copios interpretată și comentată pe posturile de știri. Am rămas ușor pe gînduri, căci ceva nu se prea potrivea. Carevasăzică, Germania ar fi pe ultimul loc? Acea Germanie unde partidul AfD a cîștigat alegerile în landul Berlin? Am mers pe firul apei, spre autorii studiului. Așa am ajuns, *via* Mediafax, la YouGov. Un site englezesc care se ocupă cu tot soiul de sondaje online (în ziua cînd l-am accesat eu, prima pagină era ocupată de un sondaj despre șansele lui Jeremy Clarkson de a face *Top Gear* mai bun în noul format de pe Amazon).

Am „scrollat" direct la Metodologie. Acolo, fără nici un indiciu privind eșantionul, mi se spune că procedura de sondare a fost mai degrabă „artă, nu știință" și că România este o excepție, deoarece majoritatea cetățenilor săi sînt pro-europeni. Așadar, avem un studiu online în care una dintre țintele cercetării dă rezultat zero (Lituania), ceea ce este imposibil statistic, iar eșantionul este neprecizat. Ridicînd din sprîncene, mă îndrept hotărît spre definiție. Ce-o fi aia „populism autoritar", în opinia cercetătorilor? Aflu că este urma ideologică remanentă a stilului definit de Ronald Reagan și Margaret Thatcher în anii '80-'90 și care a stat în amorțire cîteva decenii, pentru a reveni în forță în Europa, de curînd. Pentru a fi mai exacți, autorii enumeră cele patru coordonate care îl definesc: atitudinea eurosceptică (vezi Farage, Le Pen, Orbán și alții), poziția față de respectarea drepturilor omului (aici nu se dau detalii), opoziția față de primirea refugiaților și adoptarea unei atitudini de forță, etnocentriste, în politica externă.

Presupunînd că a fost chestionat un eșantion reprezentativ de români (ceea ce, în cazul unui studiu online, este greu de imaginat, dată fiind structura utilizatorilor de Internet în România), măcar în cazul euroscepticismului nu ne mai calificăm. Chiar autorii precizează, cu asterisc, că ai noștri conaționali nu intră în categorie, pentru că s-au dovedit mai degrabă euroentuziaști. Păi, atunci cum rămîne cu procentajul și categorisirea? O fi ceva pe la celelalte criterii. La drepturile omului? Habar n-am. Dacă acel capitol vizează doar drepturile LGBT și îndreptățirea lor la cununie civilă, ceea ce este o temă „la zi" în Occidentul transatlantic, atunci este posibil (zic *este posibil,* nu am certitudini) ca românii să fie mai degrabă sceptici. Despre alte drepturi ale omului, nu-mi dau seama cum și pe unde ne-ar păcătui conaționalii. Ospitalitatea pentru refugiați nu este, într-adevăr, grozavă, din ceea ce am auzit și am văzut pe la televizor. Fără eșantion și fără vreo metodologie, nu pot să îmi dau cu părerea. Oricum, nu cred că ar ajunge spre optzeci și ceva la sută. Cît privește atitudinea de forță în politica externă, mai că te pufnește rîsul. Da, România este, alături de Polonia și țările baltice, partizana unei poziții ferme în ceea ce privește Rusia. Da, România face tot ce poate pentru a-și asigura teritoriul cu garanția unor baze NATO de cît mai înalt nivel. Da, România susține sancțiunile împotriva politicii agresive a lui Putin. Din ce văd prin piața publică de la noi, nu există alte puncte de vedere. Deduc că societatea românească are cam aceleași păreri cu autoritățile, în privința asta. O fi o dovadă de apreciere a populismului autoritar?

Așadar, în ciuda necalificării pentru mai toate cele patru criterii de apreciere, românii apar drept dedicați populismului autoritar, cu toate că nu există în Parlamentul național nici un partid de profil, iar politicienii „de linie" sînt mai degrabă prezențe exotice. Fie „cercetătorii britanici" au dat-o în bară cu studiul lor, fie România este, într-adevăr, „altfel".

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Mingea cu care joacă echipele noastre de fotbal e mai elastică? De ce țopăie mai tare și pare mai greu de stăpînit decît în alte campionate?

Nu e mingea, e gravitația. Sîntem dați pe modul lunar, unde totul e mai vesel. Ne zbenguim brownian precum Armstrong (ăla care nu s-a dopat) și compania pe o cîmpie pustie, siguri pe planeta noastră, unde existăm suprasocratian. Nici măcar nu știm că nu știm nimic. Mingea e ca și noi, imprevizibilă, *tabula rasa,* plină de toane, de hachițe și sughițuri. O minge e un servitor fals supus, doldora de ironie. Poți face ce vrei cu ea – dacă nu, face ea ce vrea cu tine. De exemplu, te face de rîs în fața absenței dimprejur. Pe Lună nu sînt spectatori, de aceea și rîsul e înghețat, plutește etern în suspensie deasupra unui pămînt fără aer. Mingea te poate face să treci direct de la Sir Isaac la Herr Albert. Timpul ei se poate scurge diferit față de cel al vitezei de gîndire și acțiune. Cîteodată, precum lumina, își curbează traiectoria sub forța gravitațională a talentului. Dar asta e rar. De obicei se zbate bezmetică, perfect iresponsabilă. Nu-i caz de panică, e doar un obicei ca multe altele pe aici. Ca, de exemplu, apetența pentru zicale găunoase. Cum ar fi „balonul e rotund". Nu s-ar zice...

Radu NAUM

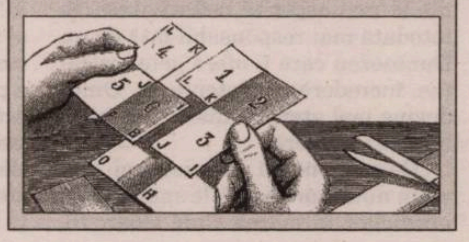

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Stela GIURGEANU
Fotografii: Colecția Costică ACSINTE

Cu o vaccinare toți sîntem datori

Texte și opinii de:

- Sandra ALEXIU (medic)

„În spatele așa-zisei controverse stă manipularea" – interviu

- Oana DOBRE-DIMOFTE (jurnalist)

„Draga mea antivaccinistă"

- Raluca GHIONARU (medic)

„Curentul antivaccin: o problemă de siguranță națională?" – interviu

- Alina BĂDĂLAN (consilier personal al ministrului Sănătății)

„Vaccin pentru un sistem beteag"

- Ovidiu COVACIU (blogger)

„Invitație pe o insulă"

argument

Izul senzaționalului

Vaccinarea a devenit, și la noi, un subiect de controversă. Dar nu este vorba despre o controversă în interiorul lumii medicale, nu sînt medici sau cercetători care să se poziționeze de o parte și de alta a „baricadei". Controversa se duce între lumea medicală și cei care nu au pregătire sau studii în domeniu – de multe ori vedete care se erijează într-un soi de guru înarmați cu informații luate de pe YouTube și adepții lor, care se lasă vrăjiți de vehemența acestora. Teoretic, n-ar trebui să fie o problemă, pentru că n-ar trebui să existe o balanță logică între domeniul științific și aberații; însă între „vacciniști" și „antivacciniști" se pune, din păcate, un semn de paritate din cauză că acest curent antivaccin ajunge să afecteze siguranța sănătății publice. Într-un studiu recent privind rata imunizării în lume, publicat în revista *The Lancet,* din 190 de țări, România se află pe ultimul loc, înregistrînd cea mai scăzută rată a vaccinării, în special la vaccinarea cu ROR (antidifterie, antitetanos și pertussis).

Cum am ajuns aici? Este vorba despre efectul curentului antivaccin, despre crizele aprovizionării cu doze de vaccin sau este o combinație între cele două?

Un fapt este sigur, iar consecințele vorbesc de la sine: Ministerul Sănătății a declarat, în urmă cu cîteva luni, izbucnirea epidemiei de rujeolă în România. Cauza principală: rata scăzută a imunizării din zonele afectate, care n-a mai putut oferi acea umbrelă de siguranță, *„immunity herd"*, pentru copiii care nu ajunseseră încă la vîrsta eligibilă pentru a putea fi vaccinați.

Acest Dosar nu și-a propus așadar o dispută între vacciniști și antivacciniști. Dilema nu este dacă e bine sau nu să ne vaccinăm, ci cum facem față și cum putem contracara acest curent antivaccin. Care sînt miturile și cît de ușor este să le demontezi? De unde te poți informa corect, dacă ai dubii? Care sînt condițiile de siguranță care trebuie îndeplinite cînd comanzi un vaccin din străinătate?

La realizarea Dosarului am primit ajutorul medicilor care explică tarele vaccinării în România, al jurnaliștilor care s-au implicat în campaniile pro-vaccin, dar și al celor care, independent de domeniul medical, au creat site-uri de informații corecte despre vaccinare, demonstrînd că, deși nu ești de meserie, poți promova informația bună.

Pentru că, pînă la urmă, o informare corectă, deși nu este mai greu de obținut, poate cere mai mult timp. Și mai multă minte. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Stela GIURGEANU

Scurt istoric al curentului antivaccin

Mulți dintre cei care blamează azi curentul antivaccin se referă la Internet și la mass-media ca surse de propagare a informațiilor false. Pe de o parte este adevărat: oferind acel *boom* informațional, Internetul devine un soi de Poiana lui Iocan – un loc unde toată lumea își dă cu părerea, dezbătînd probleme din orice domeniu în lipsa unor cunoștințe solide sau a unor informații complete. Pe de altă parte, mass-media, dornică de audiență, aduce în prim-plan vedete, cu lipici la public, care dezvoltă teorii conspiraționiste, fără bază științifică, vorbind cu mult aplomb și „pe înțelesul tuturor".

Sîmburele mișcării antivaccin din prezent este considerat a fi studiul doctorului Andrew Wakefield, publicat în urmă cu 18 ani în revista *The Lancet,* o prestigioasă revistă de știință, fapt care i-a și conferit credibilitate. În studiul respectiv, demontat dramatic ulterior, doctorul făcea legătura dintre vaccinul ROR și autism.

Marșul din Leicester

Însă britanicul nu a fost inițiatorul mișcării de respingere a vaccinului. Dacă e să mergem pe firul istoriei, sceptici au existat încă de la inventarea vaccinului antivariolă, în 1796, dar probabil abia organizarea lor în asociații le-a conferit mai multă vizibilitate și credibilitate. Aceste asociații au luat ființă la finalul secolului al XIX-lea, ca un ecou al legii din Marea Britanie din 1853, *The Vaccination Act.* Dacă inițial legea prevedea vaccinarea copiilor care aveau pînă în 3 luni, în 1867 a fost modificată, vaccinarea fiind obligatorie pentru copiii pînă la 14 ani – părinții care refuzau fiind pasibili cu amendă sau închisoare.

Aceste noi amendamente au revoltat populația, revoltă susținută și de presa vremii, dar și de cele două organizații înființate pentru a susține curentul antivaccin: The Anti Vaccination League și Anti Compulsory Vaccination League. În urma unei manifestații puternice, Marșul din Leicester – una dintre cele mai cunoscute demonstrații antivaccin din lume, la care au participat o sută de mii de oameni –, legea a fost modificată, iar în 1898 pedepsele pentru cei care se opuneau vaccinării au fost eliminate.

Curentul antivaccin a prins și peste Ocean, în SUA, unde efectele n-au întîrziat să apară. În 1902 a izbucnit o epidemie de rujeolă, iar autoritățile din Massachusetts au emis o lege prin care vaccinarea să fie obligatorie. Au urmat, bineînțeles, proteste, unul dintre cele mai cunoscute

fiind procesul „Henning Jacobson", Jacobson fiind unul dintre rezidenții care s-au opus vaccinării. După ce a pierdut procesul, Jacobson s-a adresat Curții Supreme care, în 1905, a dat verdict în favoarea statului – fiind primul caz în care Curtea Supremă din SUA s-a implicat în deciziile statului privind sănătatea publică.

Vaccinul DTP

Controversele nu s-au limitat la vaccinul antirujeolic. Mai aproape de zilele noastre, vaccinul DTP (antidifteric, antitetanos și antipertussis) a fost supus teoriilor scepticilor.

Prin anii '70, controversa privind acest vaccin a prins Europa, Asia, Australia și America de Nord. În urma unui articol care viza cazurile unor copii de la Great Ormond Street Hospital din Londra, care ar fi suferit complicații neurologice din cauza acestui vaccin, mass-media a intrat pe fir. Deși un comitet de experți – este vorba despre Joint Comission on Vaccination and Immunization – a infirmat zvonurile, confirmînd siguranța vaccinului, isteria publică se instalase. JVCI a lansat un studiu național, „National Childhood Encephalopathy Study" (NCES), care a identificat toți copiii între 2 și 36 de luni, pacienți în spitalele din Marea Britanie, pentru boli neurologice, și a conchis că nu există nici o legătură între imunizare și vaccinare. Cu toate acestea, pînă în 1977 rata imunizării contra pertussis a scăzut de la 77% la 33%. Foarte curînd a izbucnit una dintre cele trei epidemii majore de tuse convulsivă: în 1979, în Marea Britanie au fost confirmate peste o sută de mii de cazuri.

Vaccinul ROR

Următorul vaccin luat în vizor a fost vaccinul ROR (antirujeolă, antioreion, antirubeolă). Este probabil scandalul care durează cel mai mult și care cauzează cel mai mult scăderea ratei vaccinării copiilor în prezent, fiind și cel mai mediatizat. „Vaccinul ROR provoacă autism" este, la momentul actual, cea mai la „modă" unealtă a portavocilor din lumea „modernă" și mai ales mondenă – cunoscute fiind vocile starurilor de la Hollywood, printre care actorii Jim Carrey, Robert de Niro, Charlie Sheen. Pînă și actualul președinte al SUA, Donald Trump, s-a implicat în această dispută, declarînd în urmă cu patru ani că, deși este provaccin, trebuie să fie totuși ceva necurat la mijloc: „Cred că, dacă aduni laolaltă toate aceste vaccinuri" – referindu-se la trivaccinul ROR –, „iar după două luni de la vaccinare copilul este altfel... cunosc și eu cazuri".

Bîlbîielile și datul cu părerea își găsesc legitimitate în faptul că studiul de la care a pornit teoria că vaccinul ROR provoacă autism aparține unui doctor. Adică cineva din interiorul lumii medicale a susținut o teză care discreditează un vaccin – iar acest lucru a dat apă la moară celor care se opun vaccinării: aveau, deodată, un specialist de partea lor, care le confirma „științific" temerile. Acest specialist – este vorba despre fostul doctor Andrew Wakefield – și-a publicat studiul în revista *The Lancet,* una dintre cele mai prestigioase publicații în domeniul științific. Wakefield susținea că guvernul ar trebui să oprească vaccinarea cu ROR, iar părinții ar trebui să opteze pentru vaccinarea separată.

Problema este că cei antivaccin se opresc aici. Însă informațiile corecte despre acest caz continuă. Imediat după publicare, studiul a fost demontat de lumea academică, iar revista *The Lancet* a retractat și a prezentat scuze publice pentru publicarea sa. În primul rînd a fost contestată legitimitatea unui studiu de o asemenea anvergură, care se baza pe doar 12 cazuri. Ulterior, s-au efectuat studii în toată lumea, pe eșantioane reprezentative, care elimină orice legătură între ROR și autism. Mai mult, investigațiile privind studiul lui Wakefield au scos la iveală fapte și mai grave: în dorința de a-și promova propriul vaccin, doctorul falsificase datele de studiu – fapt care i-a adus retragerea licenței de a mai profesa.

Frînturile de informații însă s-au propagat pînă azi. Curentul antivaccin are susținători puternici. Unii își susțin cauza bazîndu-se și pe faptul că pînă și cei din interiorul lumii medicale, *via* doctori, se îndoiesc, sînt rezervați sau chiar sînt contra vaccinării. Însă nu trebuie uitat că aceste voci aparțin figurilor controversate și nu unor somități sau unor cercetători care să aducă argumente imbatabile. Iar „războiul" cu scepticii este foarte greu de dus, mai ales pentru că există deja prea multe mituri și controverse născute din paranoia, lipsă de informare completă și mai ales din frică. Dacă ajungi să demontezi un mit, apare altul. Pînă îl demontezi și pe acesta, primul argument pare deja uitat și trebuie să o iei de la capăt. Iar despre mituri, cunoaștem puterea lor de a captiva, mai ales datorită superficialității și ușurinței de a fi asimilate.

Dar dacă susținătorii mișcării antivaccin se bazează pe mituri și pe vorbe auzite din tot felul de surse, realitățile vorbesc de la sine: de fiecare dată cînd rata imunizării pentru o anumită boală scade, epidemiile izbucnesc.

De fiecare dată cînd rata imunizării pentru o anumită boală scade, epidemiile izbucnesc.

(sursa datelor istorice folosite pentru acest articol: The History of Vaccines, website creat de The College of Physicians of Philadelphia)

Oana DOBRE-DIMOFTE

Draga mea antivaccinistă,

Acest articol va începe cu unul dintre truismele tale preferate: trebuie să respectăm dreptul la opinie. Desigur, dar asta nu înseamnă că trebuie să respectăm și opinia însăși. De exemplu, tu ai luat cu asalt Internetul împrăștiind pe unde ți-a fost permis teoria că vaccinul ne pune copiii în pericol. Ei bine, pentru această opinie, nu am nici măcar un micron de respect. Asta ca să știm, de la început, cum ne poziționăm. Să îți explic de ce.

Există foarte puține lucruri pe care le-am făcut bine în această viață. Unul dintre ele a fost cel mai important: să mă documentez extrem de bine atunci cînd iau decizii pentru viața copilului meu. M-au ajutat să fac asta anii de presă pe care îi am în biografie.

Cu tot respectul față de foștii mei angajatori, trebuie să spun că la nici un articol nu am lucrat mai atent decît atunci cînd a fost să caut surse de documentare pentru alegerile făcute în numele Ericăi. Una dintre cele mai complicate teme a fost vaccinarea. Complicată pentru mine?

Nicidecum. Mi-am vaccinat copilul fără cea mai mică emoție, după ce am vorbit cu medici care au la activ cercetări serioase și experiență cît să dea și altora. Și chiar dau. Atunci de ce e complicată?

Pentru că așa ai făcut-o tu, aveam să constat. Ce mize te-au mînat în luptă? Nu am de unde să știu. Îmi place să operez cu lucruri verificabile. Iată cîteva dintre ele:

■ Ți-ai ales target-ul cel mai vulnerabil și mai ușor de atras printr-una dintre cele mai pure emoții umane: frica. Te adresezi proaspetelor mame, obosite, în furtuni hormonale și depresii postnatale. Orice prezumtivă amenințare asupra copilului este egală, de multe ori, cu un dezastru iminent. Prinse între iubire, nesiguranță, epuizare fizică și lipsa specializării medicale, ele sînt cele pentru care butonul „frică" funcționează perfect. Și nu eziți să îl apeși de cîte ori ai ocazia, la intensitate maximă. Iar dacă unele dintre ele mai au și vreo experiență nefericită cu sistemul medical, așa cum probabil majoritatea dintre noi avem, terenul e mai mult decît pregătit.

■ Ți-ai confecționat un portofoliu de argumente pe care le rotești la nesfîrșit, imună la faptul că fiecare dintre ele nu rezistă nici la o verificare mai atentă pe Google, darămite la o analiză specializată. Răspîndești la nesfîrșit enunțul potrivit căruia un renumit doctor a demonstrat că vaccinul ROR cauzează autism, iar o prestigioasă revistă medicală i-a publicat studiul. Uiți să mai adaugi că „renumitul" doctor Andrew Wakefield și-a pierdut dreptul de a mai practica medicina, iar *The Lancet,* revista care i-l publicase, a retras articolul cu scuze publice, atunci cînd s-a dovedit că acesta conținea o mulțime de falsuri.

Fluturi sentința Tribunalului din Bologna care a despăgubit o familie pentru efectele vaccinului, dar omiți să adaugi că instanța superioară a invalidat această sentință.

Confruntată cu statisticile Organizației Mondiale a Sănătății privind creșterea speranței de viață în urma descoperirii vaccinurilor, îți permiți să spui că nu vaccinurile au dus la eradicarea/limitarea bolilor, ci condițiile de igienă. Pentru că, așa cum știm cu toții, poliomielita nu avea nevoie decît de un săpun bun.

Agiți prospecte în care se spune că vaccinurile conțin metale grele, precum aluminiu sau mercur. Mai întîi, îți dau vestea că aluminiul nu este metal greu și este prezent, în mod natural, în foarte multe dintre fructele și legumele pe care le mănînci. Apoi, mercurul, mai exact substanța thimerosal care îl conține, a făcut obiectul unei solicitări de a fi eliminat din vaccinuri din pură precauție, adresată producătorilor de medicamente de către SUA și UE încă din deceniul trecut.

Te lansezi în îndemnuri mobilizatoare, de tipul „Toată lumea ar trebui să facă bolile copilăriei". Tuberculoza nu e o boală a copilăriei. Nici hepatita. Nici poliomielita. Nici pertussisul. Iar rujeola a ucis, doar anul acesta, trei copii în România. Erau bebeluși, nu ajunseseră, încă, la vîrsta vaccinării cu ROR. În afară de ei, aproape 700 de copii s-au îmbolnăvit de rujeolă de la începutul anului. Dintre cele o sută de cazuri înregistrate în județul Cluj, 80% au fost de copii nevaccinați.

■ Atunci cînd argumentele pseudoștiințifice îți sînt desfăcute în bucăți, joci cartea personală. Ai în familie un unchi al cărui frate are un copil care a făcut autism sau altă boală gravă de la vaccin. Dacă ți se cere un document medical care să probeze asta, te autovictimizezi că nu ești crezută pe cuvînt cînd faci o afirmație atît de gravă. Nu mă înțelege greșit, departe de mine să minimalizez posibila suferință a unor oameni. Însă, înainte de a da vina pe vaccin, aș vrea să știu cîteva lucruri: dacă a fost respectată impecabil procedura medicală pentru vaccinare, dacă acel copil a fost vaccinat într-o perioadă în care starea de sănătate nu îi permitea asta, dacă acel copil avea o alergie, dacă părinții au sesizat cazul către autoritățile competente. Există, cu siguranță, copii la care vaccinurile au avut efecte adverse și care au cauzat complicații, nu o să neg asta vreodată. Este, însă, treaba celor competenți și cu autoritate în materie să stabilească motivul acestor incidente. Și, pînă acum, toate investigațiile au arătat că ele au survenit în urma circumstanțelor vaccinării, nu din cauza conținutului vaccinului.

Draga mea antivaccinistă, ce vreau eu să spun cu toate astea? Că, dacă ai o minimă conștiință, ar trebui să nu mai minți. Este treaba ta să judeci ce crezi despre vaccinare. Dar, atunci cînd o combați, încearcă să nu mai folosești jumătăți de adevăr și umbre conspiraționiste. Dacă nu din decență, măcar pentru că ai puteai să dai de mame care chiar știu să verifice informațiile. Care chiar știu să caute scorul de reputație al unui site. Care chiar înțeleg că emiți enunțuri false și pot să demonstreze asta.

Îmi imaginez că o să faci asta? Nici vorbă, pentru că încă nu știu care îți e miza: notorietatea, traficul, vînzarea unor leacuri care ar trebui să suplinească vaccinurile sau altceva. Atunci, de ce am scris acest text? Pentru că, după ce în ultimii ani ai reușit să duci rata vaccinării la limita de risc a unor epidemii înfiorătoare, nu aș putea trăi cu gîndul că am avut ocazia să îți demontez tehnica și nu am făcut-o. Iar asta e tot pentru Erica. Pentru că, deși este vaccinată, poate să facă, în continuare, forme ușoare ale bolilor împotriva cărora a fost imunizată. Și, draga mea antivaccinistă, chiar nu mi-aș dori ca fiica mea să facă o formă ușoară de poliomielită. Fusese eradicată în Europa, dar, anul trecut, au apărut două cazuri în Ucraina. Este și „meritul" mișcării antivacciniste, poți să le trimiți o scrisoare de felicitări „surorilor" ucrainene.

***Oana Dobre-Dimofte** este juralist.*

„Biblia" antivaccin

„Biblia" mișcării antivaccin din România este cartea *Vaccinurile: prevenție sau boală? O nouă patologie pediatrică.* Întrebați orice susținător al dogmelor antivaccin și va ști să citeze din acest volum. Autoarea este dr. Christa Todea-Gross, medic de familie, soție de preot și vicepreședinta Federației Pro Vita, umbrelă care grupează zeci de organizații creștin-ortodoxe din România. Pînă acum doi ani a lucrat la Cluj-Napoca, dar între timp s-a mutat în Germania. Ca orice biblie care se respectă, cartea lui Todea-Gross este, de fapt, o compilație plină de mituri. Care au sau nu au de-a face cu știința. Inspirată din alte volume antivaccin, autoarea exagerează efectele adverse ale diferitelor tipuri de imunizare, iar sursele citate sînt cel puțin îndoielnice. Potrivit medicului Pro Vita, vaccinurile s-ar face vinovate de o grămadă de boli, printre care autismul, eczema atopică, astmul bronșic, boala celiacă, boala Crohn, diabetul zaharat tip I. Ar fi de prisos să intrăm în detalii, menționăm doar că toate analizele sistematice serioase realizate de instituții ca CDC sau de forurile internaționale de pediatrie arată că afirmațiile de acest tip nu au o bază reală.

Autoarea însă preferă să citeze surse curios selecționate, precum „dr. Viera Scheibner". Care este, într-adevăr, doctor, dar nu în științele medicale, ci în studiul microfosilelor. Ceea ce nu a oprit-o ca, în 1993, să scrie o carte intitulată *Vaccinarea: 100 ani de cercetare ortodoxă,* în care arată că vaccinurile reprezintă un atac asupra sistemului imun. Încă din 1997, cercetătoarea de origine slovacă a primit din partea *Australian Skeptics* premiul „Lingura îndoită", trofeu acordat anual vocii care a reușit să producă în spațiul public cea mai absurdă vorbărie pseudoștiințifică. La momentul respectiv, Scheibner lucra în Australia și reușise să-și atragă criticile comunității științifice.

Cînd își alege ceva mai bine sursele, autoarea română reușește să citeze în afara contextului sau traducînd prost. Intenționat? Să luăm exemplul profesorului Rolf Zinkernagel, laureat al Premiului Nobel pentru munca sa în descoperirea funcției limfocitelor T. Iată ce pretinde Todea-Gross că ar fi spus Zinkernagel: „Fetele trebuie să se imunizeze natural împotriva tuturor infecțiilor periculoase pînă la pubertate (să treacă prin toate bolile copilăriei), deoarece numai în felul acesta vor avea un sistem imun eficient pentru ele și viitorii lor copii". Ce-a spus, de fapt, Zinkernagel? *„All life-threatening acute infections must be survived by mothers before puberty."* Adică mamele trebuie să supraviețuiască tuturor infecțiilor acute ce le amenință viața înainte de a atinge pubertatea. Nici o secundă, Zinkernagel nu se declară împotriva vaccinurilor și nu spune că mamele trebuie neapărat să treacă prin toate bolile copilăriei fără vaccin. Ba, mai mult, Zinkernagel a publicat, printre altele, studii privind îmbunătățirea designului vaccinului și concluziona, într-un articol din *New England Journal of Medicine,* că „protecția oferită de vaccinuri împotriva infecțiilor este unul dintre cele mai mari succese ale medicinii". Exact opusul celor susținute de Todea-Gross.

Alexandra Nistoroiu,
„Predicile antivaccin",
www.viata-medicala.ro

„În spatele așa-zisei controverse stă manipularea"

interviu cu dr. Sandra ALEXIU, vicepreședinte al Societății Naționale de Medicina Familiei

De cînd credeți că „vaccinarea la copii" a devenit un subiect de controversă în România?

Nu știu dacă ne putem referi la o dată fixă, dar aș zice că în ultimii trei ani s-au intensificat discuțiile pro și contra, mai ales din cauza acestui curent antivaccinare care a început să prindă teren și la noi. Dar subiectul e mai de mult dezbătut, iar controversa vaccinării e legată de mituri și de lipsa de informare corectă. Cu cît oamenii au reușit să iasă mai repede pe Internet, s-au pierdut în mulțimea de informații false care îi bombardează din toate direcțiile, informații care sînt de fapt mituri promovate de experți manipulatori.

Care sînt miturile cel mai des invocate?

Se vehiculează pe Internet că vaccinurile conțin mercur, iar mercurul provoacă autismul – unul dintre cele mai întîlnite mituri. Dacă s-ar uita pe prospectul unui vaccin, nimeni la ora actuală n-ar găsi acest lucru, pentru că vaccinurile moderne *nu* conțin mercur. Dar și așa, vreau să lămurim treaba cu mercurul: nu vorbim despre mercurul din termometre, ci despre un compus organic care se numește thiomersal, folosit pe vremuri în vaccinurile multi-doză pe post de conservant, care nu avea nici un efect negativ. E ca și cum ai spune că te intoxici cu clor pentru că mănînci sare zilnic. Sarea conține sodiu și clor, dar asta nu înseamnă că noi înghițim clor și ne intoxicăm. Thiomersalul nu se mai utilizează astăzi, pentru că majoritatea vaccinurilor sînt astăzi unidoză, deci nu mai au nevoie de conservant. Mai poate fi întîlnit doar în unele vaccinuri gripale, acestea nefiind însă înregistrate în România. La fel, s-a vehiculat „intoxicarea cu aluminiu". Din nou, nu vorbim despre folia de aluminiu pe care o folosim la împachetarea alimentelor, ci despre un compus organic de aluminiu care are rol imunostimulant, deci ajută anticorpii să se înmulțească în organism și să atingă titrul optim. În lipsa acestui compus din vaccin noi nu putem produce atîția anticorpi ca să ne putem apăra de boală. Și, din nou, ca să punem în perspectivă lucrurile, concentrația de formaldehidă dintr-un vaccin e de mii de ori mai redusă decît cea pe care o găsim într-o pară! A afirma că te intoxici cu metal din vaccin e a vorbi despre ceea ce nu știi! Pentru fiecare mit care circulă există argumente științifice care destramă mitul. Și informațiile există, dar la fel există și oameni care ori nu vor să le caute, ori nu vor să le audă. Cît privește mitul cu autismul, originea e foarte clară. „Teoria" a apărut în urma unui studiu făcut de un doctor englez, Andrew Wakefield, care a publicat în 1998, într-o revistă medicală de prestigiu, un studiu pe un număr de 12 copii cu vîrste între 10 și 12 ani. Acest doctor a vrut să demonstreze că cei 12 copii, anterior normali, au suferit tulburări gastro-intestinale și o regresie de dezvoltare în prezența unor anumiți factori externi, reprezentați de componentele vaccinului combinat care conținea și vaccinul rujeolic. Vorbim despre vaccinul ROR. Studiul lui a declanșat practic întreaga istorie modernă a mișcării antivaccin. De pomană comunitatea medicală s-a sesizat ulterior, studiul a fost demonstrat ca fiind un fals, dreptul de practică al doctorului a fost retras, căci piatra fusese aruncată.

De ce a fost contestat acest studiu?

În primul rînd, vorbim despre un studiu făcut pe 12 copii! Din start, dacă zici cuiva dintr-un conclav științific că ai făcut un studiu științific pe 12 oameni, ți se va rîde în nas, pentru că nu e un grup de studiu care să poată oferi o concluzie. La baza studiului stătea de fapt dorința acestui doctor de a-și promova propriul vaccin, care să fie făcut separat de vaccinarea combinată. În susținerea acestei concluzii, Andrew Wakefield a folosit fișe medicale modificate, rezultatele testelor medicale ale celor 12 subiecți au fost falsificate, a folosit examinări neconforme ale subiecților. Din cei 9 copii prezentați ca avînd autism, doar 5 au fost de fapt diagnosticați, unii chiar înainte de vaccinare. În spatele poveștii stă un motiv comercial. În timp, au apărut și corelări între dorința de a te întoarce la natură, de a merge spre alimentația vegană, de a nu mai accepta medicamente făcute în industrii, ci doar produse naturiste, de a te întoarce către origini – toate astea au dus manipularea la extrem pe o mare plajă de oameni care, din dorința de a nega evoluția industrială, au făcut ușor legătura între vaccin, adică ceva produs în fabrică, și viața naturală. Revenind la studiul lui Wakefield, deși e dovedit științific și fără tăgadă că *nu* există nici o legătură între vaccin și autism, obsesiile continuă. Totuși, astăzi acest vaccin e cel mai studiat din istoria omenirii și vorbim despre cel mai sigur vaccin care există la ora asta pe piață.

Poliomielita (1916) a ucis 6000 de oameni în SUA, afectînd viețile altor 21.000 de oameni. Abia în anii '60 a fost inventat vaccinul poliomielitic, care a permis salvarea a milioane de vieți de la invaliditate și deces.

Gripa spaniolă (1918-1919) a ucis între 20-25 milioane de oameni, mai mult decît Primul Razboi Mondial. Pandemia a afectat mase întregi de oameni, formele severe și rapid evolutive nu au putut fi controlate decît cu mare dificultate și într-un timp care a permis bolii să secere milioane de vieți omenești.

(www.vaccinare.org)

Aceste obsesii prind teren și la noi?

Prind, pentru că există mereu o populație predispusă la a crede, a înghiți ușor „teorii" care n-au bază științifică, dar au argumente îmbrăcate într-o haină de comunicare foarte strălucitoare. Și prind liderii teoriilor, oameni charismatici care au lipici la un anumit public și care folosesc ca *trigger* și frica mamei de a nu a avea un copil perfect. Orice femeie e dispusă să facă orice ca să-și apere puiul. Cum înțelege însă această apărare? Pentru că nu toată lumea are imaginea clară despre vaccinare.

Ce este, pînă la urmă, vaccinarea?

Vorbim, în primul rînd, despre un act de prevenție, de profilaxie. Sînt, practic, două tipuri mari de vaccinuri, virusuri vii atenuate și virusuri inactivate sau moarte. Un vaccin folosește capacitatea naturală a organismului de a se apăra. Fiecare dintre noi avem acest sistem imunitar care vine și ne apără contra unor agresiuni de orice fel: climă, microbi, alimente etc. În contact cu un stimul extern sau intern agresiv, organismul își activează mecanismele de apărare. În cazul bolilor, organismul produce anticorpi, adică ridică „armata" ca să se lupte cu „agresorul". „Armata", în cazul nostru, e formată din mecanismele imune care produc anticorpi, „soldați" care vin să atace armata de agresori – dar, atenție, vorbim despre soldați adaptați perfect la agresor! Un exemplu e felul în care se întîmplă în cazul bolilor care dau imunitate pe viață: dacă facem varicelă, cea mai mare parte dintre noi, un procent covîrșitor, crează anticorpi (rezistenți, definitivi) contra virusului după ce trecem prin boală, iar acești anticorpi ne protejează definitiv, astfel încît niciodată nu mai contractăm această boală. Bineînțeles, există și persoane care au probleme cu sistemul imunitar și, în situațiile astea, rare, organismul nu se mai apără atît de bine și e posibil să se mai întîlnească cu boala – pe un principiu asemănător funcționează vaccinul.

Vaccinul vine în fața organismului ca un potențial agresor, dar cu o virulență absentă, practic el determină *doar* reacția acestuia. Organismul reacționează ca și cum ar veni în contact cu un virus întreg și viu și își activează mecanismele de apărare. Agresorul nu e virusul în sine, ci e o părticică din virus – acestea sînt cazurile de vaccinuri vii, atenuate. Sînt virusuri „anesteziate", cărora li s-a luat capacitatea de a fi agresive cu organismul, dar cărora li s-a păstrat capacitatea de a incita apărarea organismului. El vine în organism, determină organismul să adune „soldații" să se lupte și să creeze anticorpi, dar nu poate determina boala, pentru că i-a fost anulată agresiunea. Asta se întîmplă la vaccinurile vii atenuate. Mecanismele moderne permit apariția de vaccinuri care sînt cu fragmente de virusuri moarte, acel fragment care încă mai poate determina crearea de anticorpi în organism, sau chiar o copie genetică după fragmentul de virus – e ca și cum ai trage la o matriță o bucată dintr-un virus. Faci multe matrițe la fel, le bagi în organism, iar organismul e „păcălit", pentru că vede ceva ce seamănă a virus, creează anticorpi ca și cum virusul ar fi adevărat, care te apără pentru tot restul vieții. Astea sînt vaccinurile din virusuri moarte.

Trebuie să înțelegem și structura unui virus: e precum o ceapă, cu mai multe foi, din care doar anumite foi determină apărarea organismului. Dacă dau la o parte foile care nu stimulează formarea de anticorpi și le păstrez doar pe cele care mimează agresiunea, organismul știe cum trebuie să se apere. Astea sînt principalele mecanisme prin care un vaccin acționează: mimează boala, organismul își creează o apărare reală și, cînd întîlnește boala, are armata deja instruită. Iar aici e important să înțelegem de ce este nevoie să administrăm mai multe doze de vaccin. Din *primele* doze se face un instructaj sumar al „armatei", după care dozele periodice, numite *rapeluri,* aduc aminte organismului să rămînă vigilent, să aibă reflexele formate.

De ce e important să avem toată schema de vaccinare completă?

Pentru că practic lipsește semnalul inițial. Dacă n-ai primele vaccinuri prin care dai de știre armatei ce se va întîmpla, degeaba trimit în luptă niște soldați care nu recunosc agresorul. A fost un caz acum cîteva luni cu o fetiță care a murit de tetanos, deși i s-a făcut un vaccin corect după ce s-a rănit. Fetița a murit pentru că nu avea schema de vaccinare din copilărie făcută. Antrenamentul trebuie făcut la o vîrstă foarte fragedă, ca să răspundem astfel și celor care se întreabă de ce un copil mic trebuie vaccinat. Unele boli sînt foarte frecvente la vîrste foarte mici, cea mai importantă cauză de mortalitate la copii, în lume, fiind pneumonia.

CU O VACCINARE TOȚI SÎNTEM DATORI

Dacă vrem să prevenim pneumonia la copii mici, îi vaccinăm foarte repede după ce se nasc pentru ca ei să înceapă să creeze anticorpi. Deși copiii se nasc cu o baterie de sistem imun pe care o moștenesc, ea trebuie stimulată. În timpul sarcinii, mama poate transmite prin placentă niște anticorpi, iar el e protejat în primele luni de la naștere. După această perioadă devine expus la boală. Și nu e protejat total. De exemplu, mama nu poate transmite anticorpi contra tusei convulsive prin lapte. Doar în măsură foarte mică prin placentă. Asta înseamnă că, dacă mama nu are anticorpi, copilul trebuie vaccinat. Însă pentru tusea convulsivă nu poate fi făcut vaccin înainte de 2 luni. Pentru asta există un vaccin care se administrează mamei în timpul sarcinii și astfel, prin anticorpii transmiși fătului, copilul va fi protejat în primele două luni. E o boală foarte gravă, drept care, în alte țări, acest vaccin e inclus în schema de vaccinări a gravidei. Din păcate, noi nu avem acest vaccin în România.

Dacă o femeie din România vrea să-și facă acest vaccin, cum procedează?

Ori se duce și-l face în altă țară, ori îl comandă prin curier internațional. E foarte important însă ca aici să punctăm un lucru: sînt multe mame din România care, avînd în vedere criza de vaccinuri prin care trecem, își comandă vaccin din străinătate. Trebuie menționat: vaccinul trebuie transportat în condiții foarte clare care țin de o temperatură constantă pe timpul transportului. Acest lucru se numește „lanț de frig". Din clipa în care vaccinul e produs pînă în momentul administrării, trebuie să meargă la o temperatură constantă și în condiții de siguranță. Dacă se pierde pe undeva lanțul de frig, atunci efectul vaccinului scade foarte mult. Nu face rău, nu dă efecte secundare, dar nu mai are același efect, iar numărul de anticorpi pe care îi produce e mult diminuat. Cei care comandă vaccin din străinătate trebuie să știe că există niște timbre-marker, care se pun pe vaccin, markeri pentru temperatură. Dacă își schimbă culoarea, înseamnă că lanțul de frig a fost întrerupt. Cînd cumperi vaccin din străinătate trebuie să ceri și acest timbru ca să fii sigur că vaccinul a trecut prin lanțul de frig corect. E bine ca această informație să circule, pentru că sînt oameni care își doresc să facă vaccinurile la timp, vaccinuri suplimentare, dar cînd le procură prin curier internațional trebuie să aibă siguranța că au fost transportate corect. Din păcate, în România, eu, ca medic, nu pot, din punct de vedere legislativ, să comand la mine în cabinet acest vaccin, opțional, să-l primesc în lanț de frig pînă în frigiderul de la cabinet, pentru că nu-l pot deconta pacienților mai departe.

Noua lege a vaccinării prevede vreo modificare în acest sens?

Nu, pentru că asta ține de fiscalitate, dar pentru că ați adus vorba despre acest nou proiect, un aspect important al noii legi e împingerea distribuției vaccinului pînă la cabinetul medicului de familie. La ora actuală, în România, DSP-urile nu-și permit, financiar, să transporte vaccinul de la direcție pînă la cabinet. Pînă la DSP, lanțul de frig este asigurat. Ca și pînă la farmacie, tot acest parcurs este prevăzut în lege și respectat. Dar bucățica aceea de drum, de la DSP la cabinet, în România nu e încă rezolvată, iar medicii de familie trebuie să se ducă să-și ia vaccinul cu geanta frigorifică. Corect ar fi însă ca vaccinul să fie distribuit pînă la cabinet. Să nu mai existe această întrerupere.

Am auzit și voci care blamau medicii de familie că nu se duc la DSP-uri să își ia vaccinurile.

E un obicei astăzi să ne blamăm medicii... Nu este așa, marea majoritate dintre noi asta facem, altfel n-am putea să ne procurăm necesarul. Aici e și o chestiune care ține strict de management. De exemplu, unele DSP-uri au anumite zile și ore cînd poți ridica vaccinul. Medicii de familie sînt distribuiți în tot județul, în zone rurale greu accesibile. Uneori sînt zeci de kilometri de parcurs de la cabinet la DSP-ul de care ține respectivul cabinet. Să te deplasezi, cu geantă frigorifică, sute de kilometri pentru două doze de vaccin și, eventual, să mai găsești și ușa închisă, pentru că s-a terminat programul de lucru, e complicat. E o investiție pe care Programul Național de Imunizări al unei țări trebuie să o facă.

Vorbind despre acest Program Național de Imunizări, nu pot să nu vă întreb despre crizele de vaccin existente în România.

E vorba despre procedura prea birocratică, prea greoaie, care are foarte multe șanse să producă sincope. Dacă se pornește o licitație și apar contestații, lucrurile se blochează și fluxul nu mai există. Dacă se blochează licitația, vaccinurile nu mai sînt primite de către medici, iar copiii nu mai pot fi vaccinați. Lucrul acesta trebuie rezolvat! Pentru asta, proiectul de lege al vaccinării aduce un lucru cu totul nou: un stoc-tampon. Un stoc-tampon este alimentat permanent pentru a asigura un grup de oameni care trebuie vaccinați pentru o perioadă, să zicem de un an. Cînd te confrunți cu crize, scoți din stocul-tampon ce e nevoie ca să nu sufere fluxul, deci totul să meargă șnur.

În acest context, care ar fi fost importanța unui producător intern, ca Institutul „Cantacuzino"?

O parte dintre vaccinurile pe care le utilizam erau produse, într-adevăr, de Institut. Dar aș vrea să se înțeleagă că e vorba de o mică parte. Există doar doi producători mondiali pentru vaccinul hexavalent, de exemplu, pentru că procedura de sinteză e extrem de laborioasă, criteriile de calitate sînt extrem de severe, substanțele necesare se extrag greu, iar durata de producere a unui vaccin e de peste trei ani. Nu oricine poate produce un vaccin în lumea asta, trebuie să îndeplinești niște criterii foarte severe. De ce ne lipsește Institutul „Cantacuzino"? Pentru că aveam în fiecare an vaccin gripal, tetanic, și o mulțime de alte produse. Dar să nu ducem în extrem ideea că dacă avem producător intern nu mai luăm vaccin din altă parte, pentru că vaccinurile moderne, care au mai multe doze într-una, nu pot fi produse la Institut. Bineînțeles, statul ar cîștiga mult pentru că n-ar trebui să mai importăm vaccin gripal, BCG, tetanic, și totul ar fi mai ieftin. Vaccinul tetanic din import, la ora actuală, e în jur de 40-50 de lei doza, cam cît ar fi costat două cutii de cîte 100 de bucăți de la Institutul „Cantacuzino".

Mi-ați spus despre vaccinurile moderne. Cu ce anume diferă acestea de cele tradiționale?

VARIOLA – boală infecțioasă extrem de gravă, manifestîndu-se prin stare generală de rău, febră, pustule purulente la nivelul întregului corp soldate cu cicatrici cheloide, care sînt practic „marca" bolii – poate duce la deces rapid. A secerat, în secolul XX, peste 500 de milioane de vieți omenești. A fost eradicată, pe plan mondial, la începutul anilor 1970.

HOLERA – boală extrem de rapid evolutivă spre deces, dacă nu se intervine eficient. Pacienții se deshidratează masiv, prin scaunele numeroase pe care le prezintă. Ultima mare epidemie care a afectat Peru, în 1991, s-a soldat cu pierderea a peste 500.000 de vieți omenești.

(www.vaccinare.org)

Aici ați atins altă problemă pe care o sugerează grupurile de oameni care susțin antivaccinarea: de ce avem mai multe vaccinuri într-unul singur? Acum zece ani, copiii făceau foarte multe înțepături pentru că nu existau vaccinuri combinate. Vaccinurile care se făceau separat aveau, fiecare, condiții diferite de păstrare, de conservare, de administrare. Trebuia să adunăm zece copii deodată ca să facem vaccin rujeolic, care era congelat, trebuia decongelat, diluat. Cele moderne sînt mult mai facil de administrat și mult mai sigure pentru că sînt unidoză. O seringă pentru un copil, o singură înțepătură. Există, de altfel, și o directivă OMS, ca pînă la vîrsta de 2 ani un copil să primească maximum zece înțepături. Pentru asta există azi vaccinurile cu mai multe antigene într-o singură înțepătură, vaccinuri care ne feresc de mai multe boli într-o singură administrare. Există și plasturi care fac anestezie locală, acele folosite sînt mult modificate față de cele din trecut, extrem de scurte, calculate să intre exact pînă în mușchi sau subcutanat, după caz, și sînt foarte subțiri, atraumatice. Serurile actuale sînt și ele mult modificate tocmai pentru a facilita acceptarea mai ușoară.

Întrebarea care sperie multă lume: vaccinul implică riscuri?

Riscuri sînt, ca și la boală. Cum boala nu oferă imunitate 100% sau pe viață, așa și un vaccin nu poate oferi obligatoriu această imunitate. Dar trebuie să punem lucrurile în balanță. Dacă facem rujeolă, de multe ori facem o formă ușoară, bineînțeles, dar total neplăcută. Dar dacă ai ghinion, faci o formă severă, vorbim despre complicații, sechele sau chiar de moarte. Există complicații precum encefalopatia sau o reacție alergică severă – există situații în care acestea apar de la vaccin, dar vorbim despre un caz la un milion de copii vaccinați. În cazul în care faci boala, șansele sînt de 1 la 1000 să faci encefalopatie și încă 2 la 1000 să apară decese. Diferența e enormă. Există și alte complicații: un copil poate face rujeolă, formă ușoară aparent, care trece. Dar după aceea apare o complicație tardivă de tip paralitic progresivă. Poți scăpa de boală, dar după un timp se instalează această complicație care poate fi prevenită numai prin vaccinare. Altă situație: dacă rubeola apare în timpul sarcinii, practic un sfert dintre copii se nasc cu malformații grave. Deci nu poți risca. A pune aceste lucruri în balanță și a alege să nu vaccinezi, pentru că poți face o formă ușoară de boală, înseamnă să-ți asumi acest risc. Cu toate consecințele!

În oglindă, care sînt riscurile pe care le implică nevaccinarea?

Riscul clar e să te îmbolnăvești. Dacă faci boala și sistemul tău imun e competent, atunci ai șanse să faci o formă ușoară și fără sechele. Depinde despre ce boală vorbim, dar dacă nu ești protejat nici măcar de un sistem imunitar competent, lucrurile se agravează. Iar aici putem să vorbim despre acea *„herd immunity"* – imunitatea de turmă. Dacă într-o populație bine definită ai mulți oameni vaccinați – 95% e indicele de siguranță al OMS –, atunci cei care vor face boala și n-au fost vaccinați sînt extrem de puțini, pentru că în jurul lor e o umbrelă protectoare de oameni sănătoși, practic boala nu pătrunde în acea comunitate. Aici ne referim la protecția celor care n-au voie să se vaccineze, pentru că suferă de anumite boli sau au suferit o imunodeficiență, de exemplu. Imunitatea de grup e bine să creeze acel scut pentru oamenii care nu se pot vaccina. Cînd mai mulți dintr-o comunitate refuză să se vaccineze, scade acel procent de siguranță, iar cei care n-au cum să se vaccineze nu mai pot fi protejați de efectul de protecție de grup.

a consemnat Stela GIURGEANU

Alina BĂDĂLAN

Vaccin pentru un sistem beteag

Este ora nouă seara, iar la ușa Ministrului Sănătății robotește un furnicar de oameni. Unii dau telefoane, stabilesc întîlniri pentru a doua zi ori citesc referate și hîrtii, între un sandviș și o cafea – cina lor din seara asta. Alții sînt încă în ședințe, unde dezbat strategii și HG-uri. Dintr-un birou aflat lîngă ministru răsună răpăiala unor taste de laptop, izbite nervos de două mame cu copiii lîngă ele. Dintre jucării de pluș, desene și carioci, una dintre ele lucrează la primul proiect de *screening* auditiv în maternități.

Acești oameni sînt cîțiva dintre consilierii ministrului Vlad Voiculescu, într-o zi obișnuită de lucru. Medici, profesori, specialiști în politici farmaceutice, foști jurnaliști, oengiști sau voluntari. Majoritatea au fost angajați cu jumătate de normă, dar de multe ori muncesc și cîte 12 ore pe zi. La angajare, au primit în sarcină cîte un proiect care ar trebui să salveze vieți ori doar să întărească sistemul medical. Acum se luptă să termine cu bine tot ce au început, musai pînă la alegeri. După asta, Guvernul tehnocrat ar putea pleca acasă și, odată cu el, și ei.

Biroul meu este o masă pe hol, la cabinetul lui Vlad Voiculescu. Fac parte din ultimii consilieri angajați la Sănătate, iar pentru noi n-au mai fost locuri în încăperi. Nu ne-au dat nici laptopuri, nici telefoane de serviciu, lucrăm cu marfa de acasă. Astfel de achiziții pot dura luni întregi, or, noi n-avem atîta timp la dispoziție. Nici de schimbat instalația electrică de pe hol nu-i timp. Seara, consilierii cu „biroul" pe hol lucrează în semiîntuneric, sub niște lămpi chioare, vechi de ani de zile. E frig pe holul ăsta, trei-patru oameni ne încălzim pe rînd la un calorifer electric. A durat trei luni să-l obținem fiindcă „aici hîrtiile circulă mai greu".

Pe acest hol s-a copt campania „Vaccinurile salvează vieți". În 30 de zile am reușit cu toții să punem pe picioare un întreg concept de informare publică, site-ul desprevaccin.ro, o pagină de Facebook și două spoturi video. Toate astea, doar cu voluntari, căutați minut de minut și, printr-un uimitor noroc, găsiți de la o zi la alta. Campania nu a primit nici un leu. După sute de e-mail-uri, telefoane și adrese oficiale, după nenumărate întîlniri cu specialiști și după alte nesfîrșite zile cînd mulți dintre noi ne hrăniserăm cu covrigi pentru că nu ne îndurasem să rupem din muncă o jumătate de oră pentru masa de prînz, am ajuns, astăzi, la ultima zi de pregătire a campaniei. Mîine o lansăm public. La ora 7 dimineața, televiziunile încep să difuzeze spotul principal, iar Lucian, specialistul nostru în IT, are deja o frică ascunsă. Pe bucata finală a spotului apare scris numele site-ului… dar dacă la 7 dimineața pagina nu va fi perfect funcțională? Așa că, pe lîngă multele lui nopți albe petrecute cu site-ul de campanie în brațe, decide să o mai adauge și pe asta. „Ultima și gata", rîde. Peste cîteva ore, adică la 5 dimineața, el vrea să fie din nou la serviciu, la butoanele site-ului. Dar soția lui nu se supără? „Cum să se supere, uiți că și ea, și frate-meu au făcut voluntariat pentru site?" Da, uitasem.

„Oamenii sînt puși în mișcare mai mult de un mit decît de o poruncă, mai mult de o fabulă decît de logică, mai mult de un simbol decît de rațiune."

IRWIN EDMAN

Cu o oră înainte de miezul nopții plec, în sfîrșit, acasă. Pe Lucian îl las tot acolo, robotind printre click-uri și taste, sub lampa chioară de pe hol. Nu e chiar ultimul rămas la muncă în minister. La ora asta, încă mai muncesc ministrul și un secretar de stat. Jos, pot să jur că văd în ochii portarului o scînteie de milă. De la o vreme, nici nu ne mai zice „seară bună", ne zice „odihnă plăcută".

Nu întrevedeam nimic din toate astea acum o lună și jumătate, cînd m-am angajat la Ministerul Sănătății, după aproape 13 ani de presă. Înapoi în timp, la prima ședință de cabinet la care particip. Este vineri, zi scurtă pentru funcționarii publici din minister. La două fix se termină programul – teancuri de documente care așteaptă avize și semnături se amînă pentru luni, holuri și birouri rămîn pustii. O liniște de mormînt coboară peste întreaga instituție. Din toată clădirea, doar la etajul trei, în sala de consiliu, mai găsești mișcare. Acolo, ministrul conduce ședința de cabinet, ca în fiecare săptămînă. Ia la puricat fiecare proiect de pe listă, consilierii și secretarii de stat spun, pe rînd, în ce stadiu se află. La capitolul „blocaje", toți se enervează: unora, direcțiile din minister le întorc documente vitale pentru o simplă virgulă ori pentru o ștampilă pusă oblic, altora li se lungesc urechile tot așteptînd niște semnături care nu mai vin. Hîrtii de care depind, poate, vieți de oameni se plimbă și cîte două săptămîni între funcționari aflați la același etaj. Privind cu ochii jurnalistului, sistemul îmi pare, din interior, putred și fără direcție. Și inutilă mîna aceasta de oameni care se chinuie să-l urnească, milimetru cu milimetru.

Un cuvînt începe să plutească în aer, ca să aprindă discuții lungi.

Deodată, un cuvînt începe să plutească în aer, ca să aprindă discuții lungi. *Vaccin*. Din vorbe, deocamdată pricep așa: că de ceva vreme se lucrează la o lege a vaccinării, că ministerul vrea să lanseze o campanie de informare pro-vaccin, că de trei ani statul român încă n-a rezolvat criza vaccinurilor și că, în fine, ne așteptăm la reacții puternice din partea antivacciniștilor. Vlad Voiculescu întreabă dacă vreau eu să coordonez întreaga campanie pro-vaccin, tot amînată de predecesorii lui de doi ani. Vreau, cum să nu?

Dacă aș fi știut cît de greu va fi să facem o campanie cap-coadă în 30 de zile, fără nici un ban și fără o echipă închegată, poate că eu, una, l-aș fi rugat chiar atunci pe șeful meu să-mi dea orice altceva de făcut. Fiindcă au urmat, toate strînse în cîteva zile: nesfîrșite discuții și negocieri cu creativii agenției de advertising Friends TBWA, care au schițat întregul concept al campaniei, alte discuții cu maestrul Victor Rebengiuc, cu care am filmat principalul spot, vizionat la Arhiva Națională de Filme din Jilava role întregi de film documentar din care să decupăm scene de război, tone de e-mail-uri, adrese oficiale – cu alergat după fiecare semnătură în parte – și multe alte mărunțișuri la care nu m-aș fi gîndit niciodată. Cum nu m-aș fi gîndit că numai verificarea numărului „600 de milioane" din cuprinsul spotului va mînca o zi întreagă din viața unor oameni. Ca să fim siguri că nu greșim, un medic din minister și un specialist OMS de la Bruxelles au încrucișat diverse studii și cercetări, pînă s-au convins că 600 de milioane e corect.

După o săptămînă, deja învățasem cîteva lecții valoroase. Prima: răbdarea (nici o zi fără hîrtii oficiale, pentru cel mai mărunt lucru). A doua: acceptă provocarea, oricum ar veni ea (cam tot ceea ce în sistem privat rezolvi în două ore, la stat rezolvi după o zi sau două, cu ceva muncă și noroc). A treia: rămîi pozitiv. Lecția asta era gata să rămînă neînvățată cînd, cu două zile înainte de filmarea spotului în minunata Bibliotecă a Universității de Medicină și Farmacie, era gata să ne pice întreaga filmare, din motive mult prea birocratice ca să le pot înșira aici. Am învățat-o doar în dimineața filmării clipului, cînd domnul Victor Rebengiuc a acceptat să filmeze ore în șir în picioare, cu o teribilă durere de sciatică despre care ne-a spus abia la sfîrșit.

A patra lecție se cheamă, simplu, muncă. Pe asta aveam să o învăț doar privindu-i pe voluntarii care au pus umărul la desprevaccin.ro. Lucian de la GovItHub, Claudiu (voluntar prin Skype) sau medicii din Grupul de Vaccinologie, care au pierdut șirul nopților și al week-end-urilor lucrate în sprijinul acestei campanii. Pe lîngă ei, mulți alții. Și, lucru mare, au făcut-o cu toții *pro bono*. Oameni ca ei sînt una dintre nebănuitele resurse ale României, care arată oricui că sistemul ăsta găunos chiar se poate urni.

***Alina Bădălan** este consilier personal al ministrului Sănătății, fost jurnalist.*

Curentul antivaccin: o problemă de siguranță națională?

interviu cu dr. Raluca GHIONARU, Asociația Română pentru Educație Pediatrică în Medicina de Familie

„Vaccinarea, un drept fundamental la sănătate" este unul dintre proiectele în care Asociația Română pentru Educație Pediatrică în Medicina de Familie a fost partener. Vorbiți-ne puțin despre acest proiect.

Derulăm acest proiect împreună cu Fundația Colegiului Medicilor din București și cu Societatea Română de Microbiologie. Ca parteneri în acest proiect, încercăm să oferim știința medicilor de familie în domeniul vaccinologiei. Adică discutăm problemele cu care ne confruntăm în prezent și modul în care pot fi ele rezolvate. Proiectul a fost lansat în ianuarie 2016, în cadrul Săptămînii Internaționale de Prevenție a cancerului de col uterin, un tip de cancer care poate fi prevenit prin vaccinare. A constat în două *workshop*-uri pentru medicii vaccinatori, o conferință tripartită și un site, medicii participanți fiind majoritar medici de familie. *Workshop*-urile au avut o parte teoretică susținută de Societatea Română de Microbiologie, unde au participat specialiști în epidemiologie și boli infecțioase, și o parte practică, de comunicare, de care ne-am ocupat noi. Am propus exerciții de îmbunătățire a comunicării cu pacientul pentru a crește acoperirea vaccinală, dar și „jocuri de rol" doctor – pacient. Ierarhizînd cele mai frecvente întrebări despre vaccinuri (cît de sigur e, cît de des au apărut reacții adverse, cum explicați ce am citit pe net etc.) sau motive de antivaccinare ale părinților, am făcut un *brainstorming* pentru a găsi cele mai pertinente răspunsuri aduse la un nivel de înțelegere populațional, astfel încît, cînd e nevoie ca un pacient să fie convins că trebuie să-și vaccineze copilul sau să se vaccineze, să ai la îndemînă mai multe mijloace prin care să reușești acest lucru. Un alt obiectiv al proiectului a fost lansarea site-ului www.vaccinare.org, pe care pot găsi informații atît medicii, cît și părinții. Informații legate de diferite boli prevenibile prin vaccinare, de vaccinare, de ultimele știri din domeniu, informații despre vaccinarea călătorului. Site-ul e un loc de întîlnire în mediul virtual dintre oamenii care au nevoie de informații și specialiști, avînd și o secțiune de forum, pentru că ne dorim acest tip de interacțiune. Mi se pare firesc ca, atunci cînd omul are anumite temeri sau neînțelegeri, să primească explicații din partea unui medic. Intenția noastră e să oferim cît mai multă informație de calitate și tocmai de aceea avem o echipă interdisciplinară extrem de bine pregătită, din care fac parte medici de familie, medici vaccinatori, epidemiologi, infecționiști, de microbiologie, practic toate specialitățile legate de boli infecțioase și de actul vaccinal. Avem pe site informații și despre istoricul bolilor infecțioase, despre epidemiile majore care au avut loc, cît de greu se tratau și ce pas important pentru omenire a însemnat vaccinarea contra unor boli care erau invalidante.

E greu să convingi pe cineva care e antivaccin de beneficiile vaccinului?

În general, experiența celor din străinătate, unde e un puternic curent antivaccin, spune că vizavi de vaccinare există trei categorii de oameni: cei convinși că trebuie să se vaccineze și să-și vaccineze copiii, pe care trebuie să-i informezi despre beneficii și reacții adverse; apoi e acel segment de 5-7% care sînt ferm convinși că nu doresc să se vaccineze – recomandările în cazul lor sînt să nu se insiste prea mult pentru că riști o discuție energofagă, fără nici un rezultat; și mai e segmentul de 15-20% de indecișI – care pot fi convinși, dacă argumentele sînt prezentate într-un mod accesibil. Dacă li se prezintă beneficiile în balanță cu pericolele cu care se poate confrunta un copil nevaccinat.

Vorbind despre pericolele de a nu fi vaccinat, avem exemplul epidemiei de rujeolă din România...

E probabil cel mai elocvent exemplu: epidemia a izbucnit într-o zonă cu acoperire vaccinală redusă și cînd în această zonă a apărut un copil cu rujeolă – informațiile spun că a fost o tulpină virală din import, nu locală din România –, epidemia s-a extins rapid pentru că imunitatea de cohortă nu exista în zona respectivă. Pentru a avea o imunitate de cohortă ai nevoie ca 95% din populație să fie vaccinată. Se pare că în România rata e în jur de 75-80%, adică o rată foarte mică. Cei mai mulți copii afectați de epidemie nu împliniseră un an, deci nu erau eligibili pentru programul de vaccinare națională. Nu ajunseseră la vîrsta la care puteau fi vaccinați. Ei s-au îmbolnăvit pentru că nu mai exista acea umbrelă de 95% acoperire vaccinală care să-i protejeze pe cei din jurul lor, cei care nu se pot vaccina.

În acele zone vorbim despre oameni care sînt antivaccin sau despre oameni care n-au acces la serviciile medicale?

Accesibilitatea există. Noi înșine am fost implicați într-un proiect de creștere a acoperirii vaccinale în România, derulat de Institutul de Politici Publice împreună cu asociații de minorități care au încercat să facă un studiu asupra cauzelor pentru care acoperirea vaccinală e mai mică în rîndul minorităților. Se pare că nu neapărat accesul la serviciile medicale este limitat, pentru că exista medic în zona respectivă, ci mai degrabă cauza a fost legată de prejudecăți născute ori din religie, ori din cultură, prejudecăți care impun distanța față de medic.

Acum cîțiva ani a fost derulată în România o campanie de promovare a vaccinului contra virusului HPV. De ce nu a mers acea campanie la noi?

În momentul de față, în România trebuie să cumperi acest vaccin sau să aduci o altă variantă din străinătate. Teoretic, vaccinarea antipneumococică și anti-HPV sînt prinse într-un program național de imunizare cu condiția să existe fonduri pentru a cumpăra acest vaccin.

„Știința este marele antidot al entuziasmului nefondat și al superstiției."

ADAM SMITH

Pentru vaccinarea antipneumococică nu s-a cumpărat nici pînă acum vreo doză și chiar dacă am tot văzut în ultima vreme știri despre rezolvarea acestei situații, pînă nu vedem cutiile în frigider nu credem că se va realiza acest lucru. În ceea ce privește vaccinarea anti-HPV, a fost o campanie probabil prost gestionată, s-au distribuit dozele prin școli înainte să înceapă o promovare intensă de informare a populației. Părinții au fost extrem de speriați pentru că învățătorul sau diriginte erau cei care trebuiau să le ceară acordul pentru acest vaccin. Nefiind informați în momentul respectiv, oamenii au bătut în retragere și foarte puțini dintre ei au venit să întrebe la cabinet despre ce e vorba. E păcat, pentru că atunci au fost bani investiți în multe doze care n-au fost folosite și care au expirat. A mai fost o încercare de campanie de vaccinare în urmă cu vreo doi-trei ani, cînd prin intermediul medicilor de familie puteau fi solicitate doze de către pacient. Reușiserăm să convingem oamenii, care au înțeles despre ce e vorba, dar nici asta nu s-a finalizat, din alte motive. Acum acest vaccin trebuie cumpărat din farmacii sau din străinătate.

Cum explicați acest curent antivaccin?

Cred că în viața celor care îl promovează a existat un moment cînd au început să se îndoiască de sistemul medical – iar aici avem exemplul concret al unei doamne care tot apare pe la TV, explicînd pericolele vaccinului, deși are doi copii vaccinați. Această atitudine antivaccin a fost declanșată mai degrabă de o dramă personală, care nu avea legătură cu vaccinarea. Atunci începi să cauți surse de informare, care sînt la limita credibilului. Poate că nu mai reușești să treci prin filtrul rațiunii ceea ce citești sau ești influențat de sentimentele personale. Cred că acești oameni privesc lucrurile prin prisma experienței emoționale. Iar cînd vorbești despre lucruri care afectează în mod direct populația, sînt de părere că libertatea de expresie trebuie să fie dublată de responsabilitate. În ceea ce privește sănătatea publică, cînd emiți asemenea opinii care n-au argumente științifice, poți provoca o problemă de siguranță națională. Epidemia de rujeolă de la noi, soldată cu decese, e cel mai bun exemplu.

a consemnat Stela GIURGEANU

Ovidiu COVACIU

Invitație pe o insulă

La începutul anilor 2000, mă plimbam prin oraș cu un prieten, cînd, în fața noastră, cineva se apleacă și culege de pe jos un inel de aur. Uimit, se întoarce către noi și ni-l oferă, desigur, la preț de nimic. Eu am fost tentat, prietenul meu mi-a făcut semn să trecem mai departe. Ulterior mi-a spus că a mai văzut tehnica asta înainte și n-are încredere. Desigur, era un truc, o podoabă vopsită vîndută la suprapreț, ca și cum ar fi inel de aur. Metodă bună de a lua banii credulilor. În acel moment mi-am reamintit multe lecții primite de-a lungul vieții, în care merita să fi precaut în loc să crezi fără să cercetezi în detaliu.

În 2009, eram expus la atît de multă informație falsă, încît atitudinea mea constantă de opoziție și corectare a început să-mi irite colegii și prietenii.

După al 12-lea e-mail re-re-redirecționat către mine și trimiterea unui răspuns care explica de ce conținutul este fals, oamenii au încetat să-mi mai trimită astfel de mail-uri. Pe de altă parte, resursele pe care le foloseam pentru a explica de ce unele povești erau false nu existau în limba română. Și atunci mi-am dat seama de ocazia de a-mi testa capacitatea de a scrie și a compune texte pe care cei care au nevoie de informație să le înțeleagă. Așa mi-am deschis blogul, numit „Insula îndoielii" (www.insulaindoielii.ro), vrînd să sugerez un loc în care regula „crede și nu cerceta" nu este validă. În schimb, există alte reguli precum: „Afirmațiile extraordinare necesită dovezi extraordinare".

De ce am făcut acest lucru? Pentru că mă consider capabil să mă documentez. Expunerea la un pic de educație științifică în facultate și la așa-numita mișcare sceptică din afara României mi-au dat instrumentele pentru a nu mai crede absolut orice informație circulă prin massmedia și Internet.

Am dedicat ultimii șapte ani promovării unei idei a cărei necesitate este evidentă tuturor celor dezamăgiți de spectacolul politic, de starea media și de nivelul de informații false care, desigur, circulă nestingherite.

În lumea scepticismului există niște ținte ușoare. Astrologia, homeopatia, aparatele de energie infinită sînt, toate, idei care, deși populare, au foarte puține dovezi științifice și sînt de cele mai multe ori păcăleli sau metode de a lua bani de la cei creduli. Sînt tolerate și întîlnite în diverse forme în fiecare zi, dar rareori rănesc pe cineva, chiar dacă există cazuri.

În schimb, cînd vine vorba despre vaccinare, lucrurile nu stau chiar așa. Vaccinarea chiar este importantă, esențială, fundamentală pentru o societate funcțională. Cînd o mare parte a populației refuză vaccinarea se întîmplă lucruri grave. Precum cele șase decese din acest an. Precum cele peste 80 de cazuri de tuse convulsivă de anul trecut.

Observînd acest trend încă din 2012, am început să scriu despre vaccinuri și să încerc să prezint informația așa cum o înțelegeam eu. Citind o carte antivaccin și căutînd să confirm datele din sursele menționate de aceasta, am descoperit un noian de conspirații într-atît de complexe, încît părea că vaccinurile sînt vinovate pentru toate bolile lumii – indiferent dacă bolile astea sînt recente sau sînt mai vechi decît piramidele.

În urma interesului asupra vaccinării am scris multe articole, am urmat cursuri dedicate medicilor pentru a înțelege detalii care altfel nu sînt disponibile publicului larg, am citit cîteva cărți legate de istoria medicinei, am construit relații cu profesioniștii din sănătate și în cîteva ocazii chiar am prezentat în fața lor.

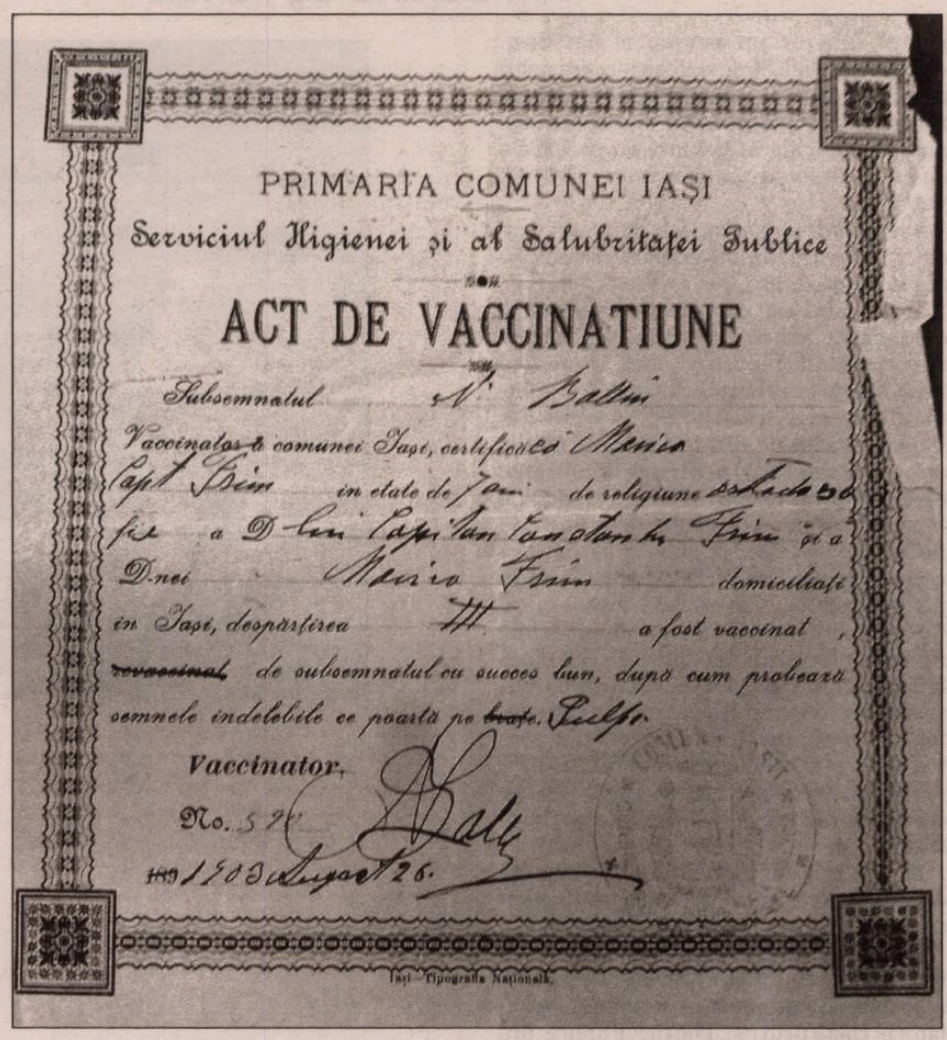

PRIMARIA COMUNEI IAȘI

Serviciul Higienei și al Salubrității Publice

ACT DE VACCINATIUNE

Subsemnatul N. Ballin

Vaccinator a comunei Iași, certific că Marcu

Capt. Fain în etate de 7 ani de religiune Israelită

fiul a D-lui Capitan Constantin Fain și a

D-nei Marcu Fain domiciliați

în Iași, despărțirea III a fost vaccinat,

~~revaccinat~~ de subsemnatul cu succes bun, după cum probează

semnele indelebile ce poartă pe ~~brațe~~. Piept.

Vaccinator,

No. 52 N. Ballin

1903 Iași 26.

Iași — Tipografia Națională.

Sînt mereu întrebat de ce mă implic. De ce mă interesează așa de tare, de ce în mod special vaccinarea, mai ales cît timp încă nu am copii. Și e greu de explicat în puține cuvinte. Mi-am ținut nepoata în brațe cînd avea doar cîteva ore de viață. La fel cu copiii prietenilor noștri. Am văzut acele vieți fragile gîngurind și avînd încredere în mine, în noi, în adulții din jurul lor.

CIUMA BUBONICĂ – „plaga" sau „moartea neagră", cum era cunoscută în Evul Mediu. A „străbătut" continentul asiatic și apoi pe cel european în perioada 1340-1360, depopulînd la modul fizic Europa, prin decesul a mai mult de două treimi din populație.

RUJEOLA, tusea convulsivă, difteria sînt afecțiuni care au afectat și ucis milioane de oameni.

(www.vaccinare.org)

Am descoperit un noian de conspirații într-atît de complexe, încît părea că vaccinurile sînt vinovate pentru toate bolile lumii.

Cum aș putea tolera o ideologie care nu are ca rezultat decît moartea unor copii nevinovați? Cei cinci copii morți anul acesta de rujeolă s-au îmbolnăvit pentru că erau prea mici pentru a primi vaccinul care îi putea proteja. Adică au murit din cauza celor din jurul lor care i-au expus la o boală căreia nu i-au rezistat fără vaccin.

Acoperirea vaccinală în România este dramatică. Dintr-o combinație de factori în care are un rol important și faptul că Ministerul Sănătății nu reușește să cumpere la timp vaccinuri. Dar și faptul că există o mișcare consistentă care militează pentru nevaccinare. O mișcare care controlează grupuri, site-uri, pagini de Facebook și include persoane publice, așa-numiți medici, precum și oameni politici. Toți aceștia profită de creșterea unei atitudini antivaccin și se asociază fără vreo rușine cu o ideologie responsabilă de decese în întreaga lume.

Există o nișă în cadrul mișcării antivaccin care s-a opus ideii de vaccinare încă de la început. Motivele au fost diverse. Unele sînt acum moral reprobabile, de exemplu „intervenim în planul lui Dumnezeu" (da, într-o vreme mișcarea antivaccin numea moartea copiilor un lucru bun pentru că asta era voia Domnului). Între timp, argumentele s-au schimbat. Acum ne spun fără vreo urmă de îndoială că vaccinarea cauzează autism, în ciuda faptului că pînă și organizațiile pentru copiii autiști refuză o astfel de asociere și există nenumărate cazuri de copii autiști care n-au fost vaccinați.

Aceleași grupuri propovăduiesc multe alte teorii care sînt anulate de descoperiri științifice și considerate ilegale și periculoase pe tărîmuri mai vestice. Toate acestea se împrăștie generos în țara noastră, fără vreo selecție, limită legală sau vreo informare oficială asupra pericolului.

E trist și uneori amuzant să văd acuzațiile pe care antivacciniștii le aduc tuturor. Statului, companiilor farmaceutice, mie și celor care încearcă să informeze părinții despre necesitatea vaccinării. Că sîntem plătiți, că sîntem direct interesați de vînzarea unor vaccinuri. Doar că vaccinarea reprezintă cam 1% din cifra de afaceri a companiilor farmaceutice în România. Chiar și la nivel global, cifrele nu depășesc 5% din profit. E o paranoia continuă din partea unor oameni care nu au legătură cu subiectul, dar reușesc cumva să sperie mii de părinți.

Și uneori chiar profită de pe urma fricilor și angoaselor pe care tot ei le-au indus. În ultimele luni am urmărit fascinat cum un nutriționist (o profesie pe care o poți practica după cîteva cursuri de week-end) a devenit o persoană cunoscută în cercurile antivaccin locale. Argumentele lui? Opinii personale, pentru că cea mai sumară studiere a literaturii științifice i-ar arăta oricui informația corectă. Dar părinții cu diverse afecțiuni îl caută pentru că au auzit de bine despre el. Și le spune că vaccinurile sînt rele, evident. După care le vinde următoarele: consultație – 200 de lei, analiza firului de păr (complet inutilă) – 400 de lei, cartea proprie – 100 de lei.

În alte părți apar alți profitori. Cineva vinde uleiuri esențiale. Altcineva – cursuri de homeopatie. Mai sînt persoane care fac conferințe, uneori pe gratis, alteori nu. În unele cazuri se cer donații pentru diverse acțiuni.

Acest gen de întîmplări sînt comune. Oamenii tentați de conspirații și mistere, de tratamente alternative, de soluții miraculoase sînt doar o piață de exploatat. Și există mulți oameni care îi exploateaza intens. E și greu să-ți dai seama dacă cei care le vînd sînt cu adevărat convinși sau doar niște șarlatani.

Ne putem feri de informație falsă, de decizii greșite și de tratamente periculoase dacă urmăm reguli simple de informare și ne dezvoltăm gîndirea critică. Nu pot decît să sper că vom deveni cu toții mai raționali. În general, dacă ceva pare prea frumos pentru a fi adevărat, fiți sceptici.

***Ovidiu Covaciu** este autorul blog-ului Insula îndoielii.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Grădinița, sînul cald al familiei

Am citit, pe Internet, *Tribuna învățămîntului,* „revistă națională de știință, educație și cultură“. Dincolo de numele ei (o metaforă cam ruginită prin folosire abuzivă), este o publicație necesară comunității didactice și nu numai: paginile ei cuprind informații despre legislație și reformă, interviuri cu personaje importante în destinul învățămîntului românesc, reflecții despre soarta școlii (de la catedră sau din instituțiile guvernamentale), portrete de educatori mai vechi sau mai noi etc. Pe scurt, o revistă utilă pentru toți cei care vor să știe cum stă treaba prin educația românească.

Există, desigur, și o secțiune rezervată contribuțiilor cadrelor didactice. Citindule, ajungi din nou la concluzia că există o fatală legătură între brambureala din sistemul de învățămînt și brambureala din articolele scrise de profesori sau educatori: informații luate cu lopata de pe Internet și azvîrlite neglijent pe hîrtie, greșeli de ortografie sau dezacorduri, idei prost orînduite, lipsă de originalitate și, peste toate, același autoportret al profesorului, famelic, dar cu idealuri înalte, aflat mereu în plină misie sacrificială.

Într-un text care prezintă greșelile făcute de dascăli și de părinți în educația curentă a copiilor, un text cu un vocabular cam sărăcuț, dar scris onest, autoarea explică importanța pe care o au semnele de afecțiune arătate copiilor: „Învățătorul nu uită niciodată că trebuie să zîmbească, să lase la ușa clasei toate problemele personale și să fie mentor și prieten pentru elevii săi. Dacă zîmbește, zîmbetul se va întoarce aproape mereu. Zîmbetul și rîsul întăresc sistemul imunitar, apără de boli, inspiră idei, atrag prietenii și înfrumusețează viața.“ Altfel spus, dacă le zîmbești copiilor, scapi de gripă, te lasă durerea de șale și ți se dezvoltă creativitatea.

O învățătoare explică, într-un alt articol, de ce, în opinia domniei-sale, mutarea clasei pregătitoare la școală este o ideea proastă. Trebuie spus că unele dintre problemele descrise de dînsa sînt reale: școala nu este pregătită suficient, nici logistic, nici cu resurse profesionale, pentru a ușura trecerea copiilor de la viața preșcolară la cea școlară. Din păcate, însă, felul în care sînt expuse argumentele în acest text face imposibilă o reflecție coerentă asupra soluțiilor, lăsînd în urmă doar melancolie: „Sînt de părere că introducerea clasei pregătitoare în școală nu a fost cea mai bună alegere. La vîrsta de 6 ani nu toți copiii sînt apți pentru intrarea în școală. (...) În momentul în care sînt privați de copilărie de la vîrste atît de fragede, nu pot fi numiți încă elevi. Ce rost are să iei copilul din grădiniță, din sînul cald al familiei și să-l duci, de la o vîrstă așa fragedă, brusc, în alt mediu? Ce rost are orarul clasei dacă elevii au toate materialele, auxiliarele la școală? (...) Eu, personal, îmi duc misiunea pînă la capăt, mă voi stinge luminînd pe alții, voi face tot ce îmi stă în puteri să ajut copiii, să-i instruiesc, să mă joc cu ei, să le fiu și mamă, și soră, și învățătoare, și educatoare, și tot ce mai implică acest lucru.“

Desigur, din portofoliul dascălilor nu puteau lipsi lucrări despre eforturile făcute la clasă pentru „păstrarea identității naționale“. Numai că textele cu pricina sînt scrise într-o păsărească obositoare, necruțătoare cu limba română și spiritul ei: „În fața evoluției rapide, a acceleră-

rii cunoașterii umane, Grupul de tradiții «Muguri de Anin» propune păstrarea și reconsiderarea valorilor culturale tradiționale. În acest sens, am formulat un set de «indicatori de pertinență» a curriculumului la decizia școlii, cu aplicare la cursul opțional «Tot ce-i românesc nu piere!» (eu zic că mai piere din cînd în cînd, dar să nu ne întristăm, fiindcă asta se întîmplă și pe la francezi, și pe la nemți, și pe la americani – *n.a.*). Viața este adesea o sursă de conținuturi pertinente, susceptibile de a fi trăite și exploatate altfel decît în cadrul strict al sistemului școlar. (...) Prin stabilirea și derularea acestui opțional de tip transdisciplinar, tradițiile și valorile naționale sînt revendicate și redobîndesc onoarea de a fi izvoare vitale ale unui curriculum adaptat nevoilor societății.“ Ce poți să zici? Mai „pertinent“ nici că se poate.

Tot la capitolul „Ai noștri sînt mai buni decît ai lor“, un alt profesor dă lista clară a contraindicațiilor în materie de lectură: „Lectura nu trebuie făcută la voia întîmplării. Nu o să începem în nici un caz să-l citim pe Goethe în original cîtă vreme nu-i cunoaștem temeinic pe Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Arghezi, care sînt mai legați de sufletul nostru, ne deschid ochii și inima către celelalte piscuri ale artei literare mai bine decît oricine.“ Eu, una, dacă întîlnesc un copil gata să-l citească pe Goethe în original, n-am nimic împotrivă să îi mai amîn oleacă întîlnirea cu Ozana cea frumos curgătoare. Că n-o fi foc!

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

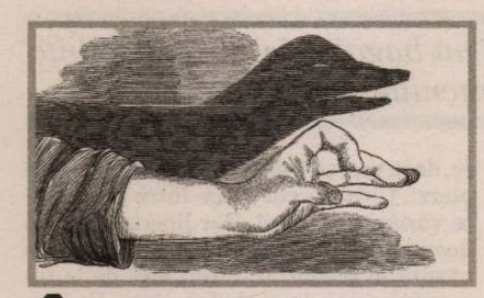

Iaromira POPOVICI

bazar

Luminile orașului și mici miracole

În fiecare an, cînd se aprind luminile orașului, bune, rele, ieftine, scumpe, prea ostentative, prea discrete, prea aurii, prea argintii, prea mișcătoare, prea statice etc., lumea comentează și se plînge. Probabil, pe bună dreptate. Probabil că mereu s-ar fi putut mai bine și mai ieftin. Eu, una, mă bucur, în ciuda tuturor celor de mai sus, de fiecare dată. Aprinderea luminilor înseamnă începutul sărbătorii. Începutul celei mai dragi perioade din an, pentru mine. Cea în care mi se „dă liber“ la bucurie necondiționată, așa, cam o lună. Nu e vorba doar de vreo bucurie a mea personală, ci de una, desigur, a omenirii. Măcar a unei părți de omenire, cea în care s-a nimerit să sălășluiesc și eu.

În luna respectivă, în așteptarea celebrării nașterii lui Iisus, e post, dar unul rezonabil, blînd, pe care-l poți ține dansînd. Iar societatea de consum (cît a mai rămas din ea și oricum i-am spune: hiperconsum, postconsum etc.) nu face decît să se adapteze, pe coordonatele ei, acestei bucurii. Ea știe să producă și să cearnă pentru ceea ce produce. Într-o perioadă de exultare și de exaltare, micul monstru devine unul uriaș, cu infinite capete și gheare, dar cu alură de sirenă, care încearcă neobosit să ne prindă în coada ei de pește. Dacă însă ne lăsăm, în cunoștință de cauză (în loc să ne legăm de catarg), supraviețuim, cred, ba chiar ne completăm bucuria măreață cu una mică, umană, suportabilă. Cînd ne putem pune limite, în sensul ăsta, nu e atît de grav dacă ne mai cumpărăm, totuși, un îngeraș, doi (apar în fiecare an modele noi) sau vreun calendar cu pisicuțe jucăușe îmbrăcate-n hăinuțe tricotate (nu, diminutivele nu sînt o scăpare, ci o subliniere), ori vreun glob mai ecologic, mai *vintage* etc. Și nici dacă „punem botul“ la fugile după cadouri din ajunul sărbătorilor recunoscute, integrîndu-ne, voit, în mulțimea avidă cu aparențe furioase, care scormonește în teancuri de produse altădată insignifiante, devenite, brusc, de senzație (vezi, de pildă, pijamalele de la H&M care, legate cu o fundă roșie, suscitau interesul multora, precum și conversații absurde pe seama lor).

Cînd se aprind luminile (și sună bine „Luminile orașului“, aducîndu-mi aminte de filmul lui Chaplin, la care, cîndva, am plîns pe alocuri), vreau, de fiecare dată, să mă duc să le văd cu cineva drag. Dar nu știu cum se face că, dintre cei care s-ar putea integra în categoria asta, puțini mai sînt pe aici, dintr-un motiv sau altul. Mama mea, care, în ciuda aparenței ei de divă pretențioasă, era mereu dornică să ne facem „tura de serviciu“ în fiecare an, nu mai e printre noi. Copilul meu, de care, e drept, cu cît creștea mai mult, cu atît trebuia să trag de el ca să mai meargă cu mine într-o atare întreprindere frivolă, e plecat la studii. E adevărat, rămîne bărbatul meu, cel care m-a dus, răbdător, de cînd ne-am luat prima mașină, acum, habar n-am, 18 ani, pe unde am vrut și cît am vrut, pînă adormeam pur și simplu pe locul din față, mulțumită de alternările tapetului-peisaj.

Anul ăsta, însă, nu știu cum s-a brodit, dar, în ziua în care s-au aprins luminile, eram doar eu, fără mașină. Ca un pieton respectabil, am comandat un taxi. Șoferul de taxi a fost, carevasăzică, partenerul meu de luminițe. Cînd m-am urcat în taxi, l-am întrebat, direct, din prima: „Vă băgați? La lumini. Știu că e aglomerație.“ S-a „băgat“, fără prea multe vorbe. Adăstînd, confortabil, pe banchetă, am văzut că avea pe bord mai multe cruci decît alții, precum și o poză cu Arsenie Boca. Aglomerația crescînd, am început, evident, să facem conversație. Domnul m-a întrebat, direct și el: „Mergeți la biserică?“ I-am spus că da (atît cît pot, nu destul, ar fi fost răspunsul corect). El m-a întrebat unde. I-am spus unde și, din aproape-n aproape, mi-a povestit cum a ajuns el să fie credincios. Și cum i se-ntîmplă mereu lucruri miraculoase, cărora alții le-ar spune coincidențe. Cum, de pildă, tot voia să ajungă la Arsenie Boca, și tot nu avea timp și resurse să o facă. Pînă cînd, într-o zi, a luat o doamnă în mașină, în București, care, nici mai mult, nici mai puțin, l-a întrebat, din vorbă-n vorbă, dacă nu vrea s-o ducă la Prislop. Așa că au mers împreună în pelerinaj, doamna plătind cursa cu o sumă mică. Apoi mi-a povestit cum a rămas el orfan la 2 ani și jumătate, tatăl lui murind electrocutat cînd era cu el. Și cum nu a pus mîna pe tatăl lui, deși ar fi putut foarte bine să o facă. Și apoi cum i s-a născut copilul, miraculos, după ce nevasta lui tot nu putea rămîne însărcinată.

El vorbea pe un ton calm, deloc fanatic. Eu ascultam într-o aproape picoteală, cu un ochi la lumini, pe care le voiam impresionante (deși nu prea erau), spunîndu-i din cînd în cînd: „Așa cred și eu. Luați-o, vă rog, la dreapta“. A fost foarte frumos, ca-ntr-un film de Crăciun, în care coboară cîte un înger deghizat în pămîntean oarecare și te repune pe linia de plutire (și nu, nu s-a dovedit psihopat la sfîrșit). Și au început sărbătorile...

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cele mai tari scandaluri ale săptămînii trecute. E de mîncatelea

Primul mi s-a părut a fi (desigur, doar mie) lupta veganilor cu bancnota de 5 lire. Pare-se – chiar am căutat detalii, explicații și nu am găsit –, Banca Națională a Marii Britanii a tipărit o bancnotă din plastic în care s-au introdus vagi urme de grăsime animală. Nu-mi dau seama de unde pînă unde trebuia pusă grăsimea animală în bancnotă. Deci niște purcei sînt sacrificați pentru a tipări bancnota. Deci veganii pun mîna pe bancnotă și se simt umiliți.

Al doilea scandal. Poliția din Washington a arestat un suspect de 28 de ani, înarmat, în fața barului Comet. Suspectul venise înarmat ca să verifice singur teoria conspiraționistă „Pizzagate“, în mijlocul căreia se află Comet. Comet Ping Pong s-a aflat în mijlocul acestei teorii conspiraționiste, dezvoltată după lansarea unor documente WikiLeaks în timpul campaniei prezidențiale. Teoria a pornit de la o simplă comandă de pizza făcută de către membri ai echipei democrate. Aceștia ar fi folosit un cod secret pentru a comanda pizza. Codul vorbea de procurarea unor prostituate minore. Nu există nici un fel de dovadă privind traficul de minore în bar sau implicarea staff-ului acestui bar în astfel de practici oculte. Mai mult, angajații și patronul barului sînt sub teroarea trolilor internautici zi și noapte. Acest lucru nu mai e de glumă. Hărțuirea internautică și rătăcirilor unora ca Welsh devin periculoase de-a dreptul.

Avem, întîi, o dovadă de nelămurită panică. Este intoleranță la bancnotă, nu doar la fructoză. Al doilea caz este o dovadă a felului în care *fake*-urile au avut un atît de mare impact în viața noastră. Care este mai toxică? Atingerea grăsimii sau invizibilul *fake?* Dacă răspunsul este ambele? De ce împotriva *fake*-urilor nu ne mobilizăm pe Facebook? A, da, veganii sînt mai uniți. Da, trebuie luate lecții de la vegani.

Șerban AXINTE

Încrederea în poezie

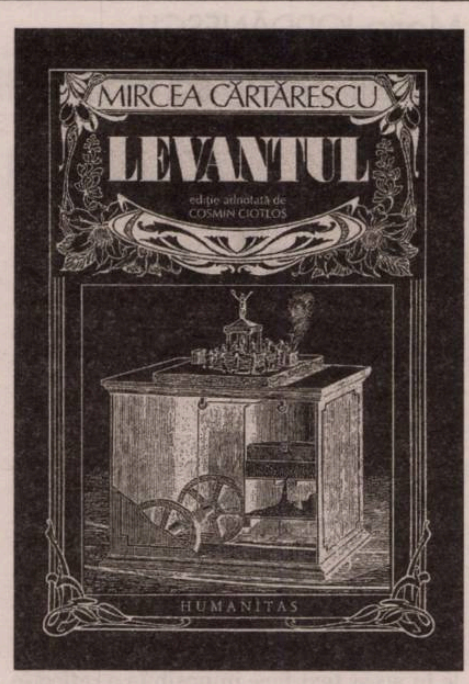

● **Mircea Cărtărescu, *Levantul*, ediția a VI-a, note, comentarii, glosar și postfață de Cosmin Ciotloș, Editura Humanitas, 2016.**

În legătură cu *Levantul* lui Mircea Cărtărescu, o parte a criticii literare românești nu a făcut altceva decît să producă și să perpetueze o serie de clișee de interpretare ce au îngustat perspectiva asupra acestei scrieri care necesită, cu siguranță, o discuție mai aprofundată. S-a spus, de pildă, că *Levantul* prezintă doar tangențial legături cu restul operei scriitorului. Fals. La o lectură aplicată se pot distinge foarte bine acele nuclee de forță prezente în majoritatea scrierilor sale. Nu mai vorbesc de acea frază pusă în circulație de Nicolae Manolescu, ce sună, în varianta ei reciclată din *Istoria critică...*, astfel: „*Levantul* este istoria însăși a poeziei românești. O istorie foarte precisă, deși în registru comic". Este adevărat că în această epopee postmodernă se pot distinge ușor vocile unor poeți precum Bolintineanu, Alecsandri, Petrarca, C. Conachi, Eminescu, Șerban Foarță, Alexandru Mușina, Leonid Dimov, Anton Pann, Gellu Naum, Ion Barbu, Matei I. Caragiale, I.L. Caragiale și, firește, Ion Budai-Deleanu, dar fără o examinare a acestui amplu univers intertextual, afirmația lui Manolescu nu are acoperire. În *Dicționarul General al Literaturii Române,* Dan C. Mihăilescu numește această scriere o centrifugă sau un athanor, unde poeții amintiți mai sus își joacă propriile roluri în marea „gîlceavă" a literelor române. În cazul *Levantului* avem de-a face cu mult mai mult. Spectacolul lingvistic, pe care acești poeți reuniți sub o singură pană îl oferă cititorilor, este de-a dreptul fermecător prin puterea de seducție pe care o are fiecare voce în parte. Se duce o luptă veselă și angajată, în urma căreia nu rămîne cîștigătoare decît „poeticeasca rostire" ce adoptă forme dintre cele mai neașteptate. Cărtărescu nu selectează unele elemente lexicale ieșite din uz doar pentru ca, ulterior, să le reintroducă în circuit.

Nu cred că mă înșel cînd spun că abia ediția întocmită de Cosmin Ciotloș face posibilă o înțelegere mai aproape de adevăr a acestei opere complexe și incitante din punct de vedere hermeneutic. Autorul ediției face un inventar amplu al aluziilor și trimiterilor inserate de Mircea Cărtărescu în textul său pentru a-l compatibiliza cu mai multe tipuri de lectură. *Levantul* poate fi înțeles ca un depozitar neîncremenit al memoriei limbii române literare (în diferitele ei faze de dezvoltare), pe care autorul îl accesează cu inteligență pentru a reuși să-și ducă la bun sfîrșit propria țesătură. Scriitorul are grijă ca unele convenții la care ar putea recurge pentru a crea impresia de simultaneitate dintre prezentul scrierii și prezentul evocării să nu fie chiar la vedere: „Somn, umbrește cu lumina-ți epopeea mea hindusă, / Umflă-i tu firava pînză cu suflarea nevăzută / A Visării, Fantasiei, fă ca lîncedul seraf / Să nu-și tîrîie aripa prin gunoaie și prin praf / Ci prin praful galaxiei să străvadă-n viitor. / Mașiniști, la manivelă! Derulați un alt decor!"

Dimensiunea epică a poemului se construiește în jurul personajului Manoil, tînăr poet și patriot, în cugetul căruia se deșteptase conștiința libertății naționale. Acesta participă la o mișcare cu un pronunțat caracter subversiv, în jurul căreia iau naștere tot felul de întîmplări și de peripeții care mai de care mai comice. Mircea Cărtărescu nu se dezice de fantastic nici în această carte. Cu referire strict la *Levantul,* nu putem să nu observăm cum anume reușește scriitorul să-și valideze propria viziune fantastică, făcînd apel la tot felul de mijloace asociate, de regulă, observațiilor de natură realist-clasică. În *Levantul* există numeroase tipuri umane, deși transformate, adaptate la cerințele lumii ce se dorește reactualizată. Din toate „istoriile" plămădite de scriitor cu măiestrie și talent lingvistic nu poate lipsi picarescul. Lectura cărții de față necesită un bagaj uriaș de cunoștințe și nu doar din domeniul literaturii. Aluziile sînt fine, dar nu imposibil de descifrat. Dorința de întemeiere a unei lumi – fie ea și din cuvinte – comportă unele reguli: „Heisenberg grăia cu minte că nu-i chip a cerceta / Fenomenuri subatomici fără a le-nfluența. / La el eu, de vreu o lume vie să o ticluiesc / Nice voie am vreodată nici s-ating, nici să privesc".

Lectura cărții de față necesită un bagaj uriaș de cunoștințe și nu doar din domeniul literaturii.

Dincolo de anecdotică, *Levantul* este o meditație foarte serioasă asupra încrederii în poezie și în finalitatea ei dincolo de sine. Un fragment montat într-un chenar – care pare să marcheze inserția *ex abrupto* – ia cititorul prin surprindere, îl smulge din acel Babel al vocilor dificil de identificat și îl aduce în intimitatea autorului: „Eu, Mircea Cărtărescu, am scris L E V A N T U L într-un moment greu al vieții mele, la vîrsta de treizeci și unu de ani, cînd, nemaicrezînd în poezie (toată viața mea de pînă atunci) și în realitatea lumii și în destinul meu în această lume, m-am hotărît să îmi ocup timpul clocind o iluzie". Acestui fragment îi răspunde un altul, intitulat „Auctorele", ce face parte dintr-o variantă a celui de-al unsprezecelea cînt. Mircea Cărtărescu știe să facă diferența dintre o strategie cu impact imediat, dar supusă riscului perisabilității, și o alta care să-și mențină capacitatea de a intriga/interoga și la o relectură. Atunci cînd scria cartea de față, autorul era conștient deja de ceea ce va rămîne în conștiința generală a esteticii ca parte durabilă a postmodernismului. Așa s-ar putea explica unele trimiteri ironice, autoironice, chiar jucăușe la acea parte epidermică a postmodernismului: „Dar la capul multor plînsuri, încercări, peripeții / Ce-n postmodernist opuscul te cufundă-n reverii... / Să-i lăsăm deci să suspine, suspina-vor încă lung. / Eu la Manoil, Iaurta și tălhari vreau să ajung". Astfel de trimiteri sînt foarte dese în carte. Limbajul vechi, istoricizat se dovedește permeabil la tot felul de inovații de natură lingvistică. Ceea ce rezultă e un text proaspăt și viu, capabil să organizeze în sine o lume în care timpul pur și simplu nu există.

Efort considerabil

Ajunsă la a VI-a ediție, cartea a demonstrat să rezistă la mai multe recitiri (distanțate în timp), neexistînd riscul perimării. Fără efortul considerabil al lui Cosmin Ciotloș, fără decodările sale minuțioase din cele aproape o sută de pagini de „însemnări de lectură", *Levantul* ar fi continuat să fascineze mai mult prin misterioasele sale încifrări. Dar iată că și *deschiderea* poate conduce spre emulație semantică. În altă ordine de idei, Mircea Cărtărescu „actualizează" unele modalități de expresie, ce erau naive și hilare chiar pentru epoca în care au fost scrise. Din acest motiv putem realiza care este una dintre mizele profunde ale volumului de față: aceea că orice neconcordanță (inadecvare, sunet fals, stridență de exprimare, anacronism) se poate sublima în viziune.

Ca să poată fi plămădită, viziunea implică o călătorie, iar aceasta la rîndul ei reclamă existența unui „tovarăș însoțitor". Dar ca să treacă ușor prin această *bolgie* lingvistico-imagologico-parodică nu mai e necesară prezența Beatricei sau a lui Vergilius. Naratorul nu are nevoie de nimeni altcineva decît de Mircea Cărtărescu. Cele douăsprezece cînturi reprezintă un răgaz pe care autorul și-l acordă ca să-l ajungă din urmă în viziune pe narator. Dramatizarea (urcarea pe scenă a personajelor) de la sfîrșitul cărții poate fi văzută ca o adîncire în labirintul din care, dacă vrei să ieși, trebuie mai întîi să te pierzi. Cititorii pot alege între mai multe variante de final. Dar libertatea lor e doar o iluzie, deoarece aceasta a fost prevăzută în scenariul inițial încă de la începutul celui de-al doilea cînt: „Borges, ce-i mai zic și Înger cu aripe de argint, / Cărui mumă-i fu oglinda iară tata labirint, / Zice d-un poet ce vrut-a să încapă-n ochiu-i mare / Toată sfera, orizontul dîn hotare în hotare". Este suficient să punem în relație aceste versuri cu cele de la sfîrșitul fără de sfîrșit al cărții ca să înțelegem de ce: „Din biblioteca largă, de pe rafturi încărcate / Manoil, ca într-o doară, carte mult ciudată scoate: / Are fila orbitoare, ca foițe de cleștar, / Pe copertă-n literi d-aur, într-un fabulos chenar / E încondeiat / LEVANTUL / O deschide spre sfîrșit / Și cetește ce urmează cu glas moale și perit: «Din biblioteca largă...»". Oglindirea lumilor unele într-altele e o dovadă că eternitatea există cu adevărat, chiar dacă durează o fracțiune de secundă. Spațiul care umple așa-zisul gol dintre o secundă și eternitate poate fi numit poezie.

***Șerban Axinte** este scriitor și cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, filiala Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Gabriela Adameșteanu. Monografie, antologie comentată, receptare critică, *Editura Tracus Arte, 2015.*

PUBLICITATE

De la un bob mic roșu la porțelan decorat cu flori transilvane

*O serie limitată de obiecte din porțelan, decorate cu grafică dintr-o serie de gravuri cu motive vegetale, este rezultatul unei colaborări între pictorul **Ștefan Câlția** și artista **Ana Wagner**. Expoziția se numește „Ierburi și flori transilvane" și va putea fi vizitată în perioada 12-30 decembrie la Atelierul Wagner Arte.*

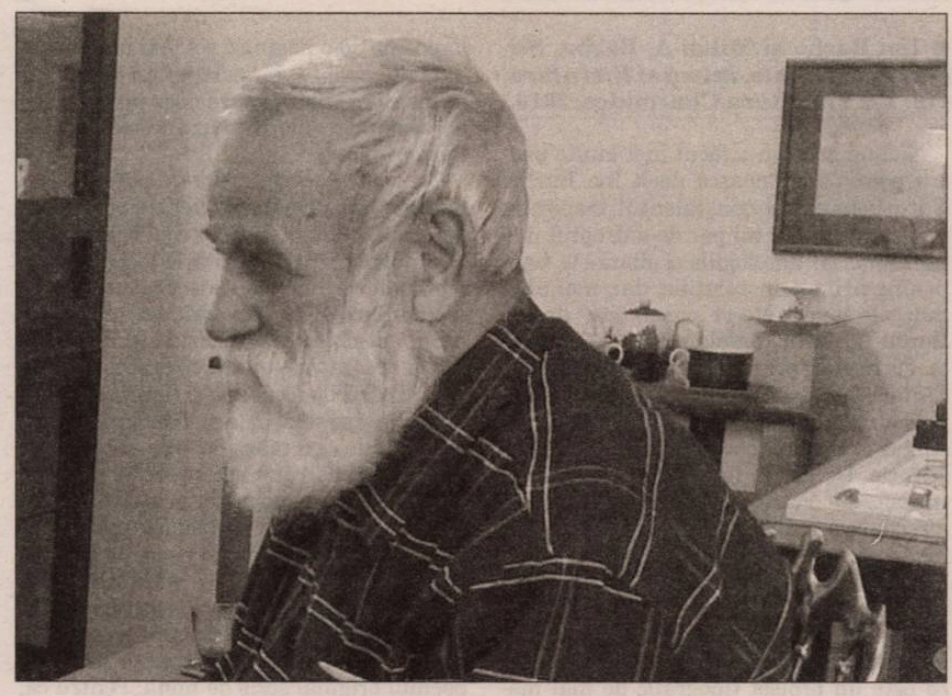

Aceasta nu este prima colaborare între Ana Wagner și Ștefan Câlția. Au mai fost expozițiile „Cești cu plante de pe deal", în 2010, și „Grădina dintre ape", în 2013. Cum lucrați împreună, care e mecanismul?

Ștefan Câlția: Eu cred că nu lucrăm împreună. Fiecare își face lucrarea sa. Sigur că există un liant care ne aduce împreună și acest liant se cheamă Galeria Posibilă și Matei Câlția. Ana și Matei se cunosc de mult și de fiecare dată cînd au pus la cale ceva, eu m-am pomenit că e ceva de care mă simțeam foarte aproape și m-au antrenat în acea lucrare, am făcut-o cu plăcere, dar am făcut-o ca lucrare a mea.

Ana Wagner: Ștefan Câlția mi-a fost profesor și continuă să-mi fie profesor. Faptul că noi colaborăm este pentru mine o mare onoare. Da, așa este, ceea ce ne aduce alături este de fiecare dată Galeria Posibilă. Și sora mea, Irina. Așa cum Matei Câlția este galeristul principal al domnului Ștefan Câlția, tot așa Irina Wagner este galeristul meu.

Ce ați învățat, ce învățați de la domnul Ștefan Câlția?

Ș. C.: Că trebuie să se scoale dimineața și să se-apuce de lucru. Și să aibă grijă întotdeauna că acasă are un copilaș minunat.

A.W.: Eu îmi aduc aminte că domnul Câlția nu ne vorbea foarte mult și nu pot să uit o zi în care ne-a dat voie în atelierul dînsului. Ne pregăteam să intrăm la facultate și, alături de Matei și încă un amic, aproape în fiecare zi desenam și pictam. Și a fost o zi minunată în care am avut voie să pictăm în atelierul dînsului. Fără vorbe prea multe, ne-a lăsat o natură statică perfectă pentru mine, în care erau un bob mic roșu, poate o măceașă, poate altceva, și niște obiecte foarte frumoase, cu atenție alese din atelier. Natura aceea statică mi-a rămas în minte și o s-o port în inimă tot timpul. Asta am învățat de la domnul Ștefan Câlția, niște lecții de simplitate, de atenție pentru detaliu, de a avea tot timpul deschidere pentru natură și frumos.

Dar dumneavoastră, domnule Ștefan Câlția, ce ați învățat de la studenta Ana Wagner?

Eu am învățat de la toți. În primul rînd, era o bucurie să te întîlnești cu ei – tineri, frumoși, plini de gînduri năstrușnice. Și în permanență te puneau într-o nouă ipostază, de fapt, viața e în așa fel făcută ca în fiecare clipă să te pună într-o nouă ipostază, ceea ce e minunat.

Care sînt exigențele picturii pe pînză, care sînt exigențele picturii pe porțelan?

A.W.: Eu am studiat grafica și am explorat mai mult formele de exprimare prin desen, prin gravura în lemn, în metal, pe piatră. Mi-e greu să vorbesc despre pictura pe pînză pentru că nu o cunosc atît de bine din propria experiență. În schimb, despre pictura pe porțelan pot să spun că cere un simț al detaliului pe care l-am exersat tot timpul, încă din școală. E fascinant pentru că încă mai descopăr secrete ale tehnicii, după ani și ani de muncă. Surprize apar tot timpul. Pentru că în pictura pe porțelan există și componenta arderii culorii, a obiectului și se mai întîmplă lucruri după ce tu ai finalizat gestul pe care l-ai făcut pe suprafața porțelanului, mai ai surprize după douăzeci și patru de ore, după ardere. Toate etapele acestea, dacă le urmărești cu atenție și încerci să avansezi în ceea ce faci, sînt fascinante.

Ș. C.: Există artele simțului, arta sunetului, de ce nu și o artă a tactilului – cît de mult ne bucurăm de această lume pe care reușim s-o mîngîiem, s-o înțelegem prin simțuri –, există și o artă a semnului, a culorii, căreia îi aparținem. Ea are regulile ei. Eu n-aș porni prin a despărți lucrurile. În profesiunile noastre, încetîncet ne ducem spre acea zonă de exprimare care ne e cea mai apropiată. Pentru mine cea mai potrivită formă de exprimare este pictura în ulei, cu tehnica pe care mi-am ales-o și felul de-a lucra. Legat de ceea ce face Ana, am o bucurie foarte mare cînd desenele mele trec pe smalț, pe porțelan și capătă tonalități noi, rezonanțe noi, ajung mult mai aproape de cel care le folosește și le privește decît o gravură. Cînd te apropii de o gravură sau de un desen, te apropii cu o anumită stare de privitor într-un muzeu și începi să simți nevoia să fii inteligent. Cînd iei o ceașcă de cafea pe care e un desen al meu, deodată totul devine foarte personal, te plimbi în acel desen. Iar porțelanul face ca desenul să aibă niște sclipiri și niște reflexe speciale. Aceste meserii ale noastre, ale vizualului, sînt extraordinar de frumoase și foarte mult legate unele de altele. Perioada medievală, cînd omul conversează într-adevăr cu Dumnezeu, prin bisericile gotice, prin tot ce face, e o perioadă în care artistul trece prin aproape toate aceste meserii. Marii artiști s-au strecurat și spre așa-zisele arte minore, care de fapt nu sînt minore, pentru că arta decorativă, ceea ce se întîmplă în atelierul Anei Wagner, cîteodată, sînt lucrurile care merg la esența semnului.

„Niște lecții de simplitate, de atenție pentru detaliu..."

Cum ați gîndit expoziția „Ierburi și flori transilvane"?

A.W.: În urmă cu cîțiva ani a fost o expoziție pe care am făcut-o împreună cu domnul Ștefan Câlția în galeria Wagner de pe strada dr. Staicovici, în care au fost expuse și o serie de gravuri adunate în mapa „Flori pentru Rege". Acolo stă sîmburele expoziției „Ierburi și flori transilvane". Gravurile din acea mapă sînt acum transpuse prin tehnica printului pe porțelan, pe obiecte ale ceaiului și ale cafelei, ceainice, cești, farfurioare. Părți din acele gravuri, detalii, sînt preluate și recompuse pe obiectele de porțelan. Am căutat cele mai simple obiecte ca volumetrie, bazate pe forma cilindrului, nu există nici un fel de relief, totul e simplu și drept, tocmai pentru a lăsa loc desenelor să spună ce au de spus.

De ce „Ierburi și flori transilvane"?

Ș. C.: Călătoria noastră în lume eu mi-o imaginez ca pe o spirală. Pleci dintr-un loc și te tot învîrți în jurul acelui loc toată viața, dar te ridici deasupra lui. Cu cît te ridici mai mult deasupra lui, cu atît acel loc devine mai important pentru tine, dar totodată aria ta de cuprindere e mai mare, înțelegerea e mai mare. Am pornit acest exercițiu artistic cu galeria Wagner cu expoziția „Cești cu plante de pe deal". Dealul acela era în Transilvania. Cînd am vrut să-i fac un dar Majestății Sale, ce puteam să-i duc mai mult decît toate florile de pe dealurile Transilvaniei? Transilvania e locșorul meu. Dacă veți urmări aceste expoziții, fără ca noi să fi avut un proiect savant, veți vedea că între ele există o legătură pe care aș putea s-o rezum printr-un gest: e începutul verii, umblu pe deal, aduc un braț de flori, i-l dăruiesc Regelui, îl dăruiesc celor din jurul meu în continuare. De data asta pe niște cești.

Ce poveste spune această expoziție?

Ș. C.: O poveste foarte simplă: nu uitați că avem cele mai frumoase poieni din lume, duceți-vă, plimbați-vă, adormiți într-o zi într-o poiană și, de cîte ori în nebunia vieții veți turna în ceașca dumneavoastră un pic de cafea și pe ceașcă veți vedea o floare așezată de galeria Wagner, să vă revină în minte ziua în care ați dormit într-o poiană.

Cumva, desenele dumneavoastră, domnule Câlția, au ajuns mai aproape de cel care privește.

Ș. C.: Mie îmi place ca lucrul meu să fie la îndemîna oamenilor. Citirea unui obiect de artă are diferite paliere. Omul fără prea multă școală se naște cu un simț pentru a citi aceste lucruri. Cu cît se instruiește mai mult, cu cît se cultivă mai mult, cu atît comentariul lui cu obiectul de artă e mai profund și satisfacțiile lui sînt mai mari. Obiectul de artă poate fi citit și la nivel primar. Te plimbi printr-un muzeu, un om obișnuit, fără o instrucție extraordinară, și te bucuri de lumina și culorile care vin din obiectele sau tablourile expuse. Apoi începi să înțelegi ce înseamnă o compoziție, ce înseamnă relația între culori. E ca și cum ai citi o carte în care te impresionează mai întîi narațiunea, dar cu timpul, citind mai mult, începi să descoperi că în cărțile frumoase există o construcție a frazei, că însăși fraza are niște cuvinte care se înșiruie într-un anumit fel, că însuși cuvîntul are niște sunete ale lui. Și cu cît descoperi mai mult în detaliu, cu atît cuprinzi din această lume mai mult și te simți mai puternic și mai frumos.

a consemnat Adela GRECEANU

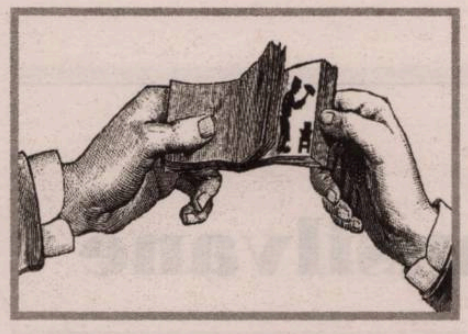

Marius CHIVU

feedbook

Poeți la poză, poezie la sticlă

● **Ion Barbu și Mihai A. Barbu, *Sticle pentru minte, inimă și literatură*, vol. 1 & 2, Editura Charmides, 2016.**

Nici un artist n-a făcut mai multe pentru poezia românească decît Ion Barbu! Entuziasmul, energia, talentul, inspirația și ingeniozitatea lui par de-a dreptul inepuizabile, iar antologiile și albumele, happening-urile și instalațiile, dar, mai ales, muzeele imaginate și „construite“ de Ion Barbu (Muzeul Instalatorului Român de la Petroșani, plus Casa memorială „I.D. Sârbu“, Muzeul Mamei și Centrul PompaDour de la Petrila) sînt dovada că un singur om poate face mai mult decît o instituție. De altfel, Ion Barbu a reușit să transforme Petrila în capitală culturală alternativă a României și, dacă am trăi într-o carte scrisă de Italo Calvino, omul ar merita să fie primarul pe viață al acestui oraș.

Deși provine din același univers imaginar, *Sticle pentru minte, inimă și literatură* este un proiect tipografic de mai mare amploare decît precedentele cărți-albume-experiment *Antologia poeziei românești la zid, Colonia Rîsa-Plînsa* ori *Imn hăituit de bărbați*. Din colofonul de la finalul volumului secund aflăm că prima fotografie din acest proiect a fost făcută la sfîrșitul lunii iunie în 2011, iar ultima, la începutul lui martie 2014. În acești patru ani au avut loc cu totul 39 de ședințe foto în două studiouri fixe din București și în cîteva studiouri improvizate la Iași, Sibiu, Timișoara și Cluj. Au rezultat 10.714 fotografii cu poeți pentru prinderea cărora au fost parcurși 26.150 de kilometri. În aceste prime două volume din *Sticle pentru minte, inimă și literatură* (din cele patru proiectate) se regăsesc exact 100 de poeți, aproape tot atîtea fotografii cu ei și la fel de multe poezii, faimoase sau inedite, mai vechi sau mai noi, de la catrene la poeme de-o pagină („cel mai lung poem – 68 de pagini – îi aparține lui Chris Tănăsescu; în volum apare doar prima pagină, urmînd a valorifica în alt mod producția record“).

Conceptul acestei cărți de poezie & fotografie este următorul: fiecare poet a fost fotografiat de Mihai A. Barbu (cunoscut și ca autorul cărții de călătorie *Vînd kilometri)* conform unei mizanscene imaginate de Ion Barbu (care a folosit un număr nelimitat de obiecte de recuzită: foi de hîrtie, hîrtie decorativă, pietre colorate; cărți de citit și cărți de joc; pene și figurine; pahare, sticle și veselă; pălării, bastoane și umbrele; mulaje și mărgele; bile și biciclete; recipiente, instrumente muzicale și instalații electrice); fotografia poetului, ea însăși un poem vizual iluzionist-onirico-bufonic, fiind însoțită de un poem olograf, de transcrierea tipografică a versurilor și de imaginea unei sticle cu o etichetă de tip colaj purtînd o altă fotografie a poetului, sticlă în care a fost „îmbuteliată“ foaia cu poemul original scris de mînă. Pentru că, dincolo de cartea-album, a existat deja, cu prilejul lansării de la Bistrița (orașul Editurii Charmides, care merită toate laudele pentru că a tipărit această minunăție) și expoziția respectivelor sticle cu poeme, instalație itinerantă care așteaptă să fie expusă, cîndva, într-un inedit muzeu al poeziei, poate chiar la Timișoara, dacă va exista suficientă voință și viziune artistică locale. (Măcar în paranteză fie spus, Ion Barbu a mai dus la capăt, între timp, două proiecte: un raft de poezie generat și girat de Muzeul Mamei din Petrila și încă un proiect, deocamdată nelansat, care constă în patru albume dedicate poeziei și celor patru elemente.)

Revenind la *Sticlele…* noastre, primul volum din albumul realizat de cei doi artiști, tată și fiu, se deschide cu o prefață semnată de Radu Cosașu *(vezi textul de mai jos),* iar al doilea volum se închide cu o postfață semnată de Ada Milea sub forma unei scrisori imaginare către Gellu Naum. Între aceste două texte se desfășoară poeziile & fotografiile celor o sută de poeți din toate generațiile (de la cei relativ tineri, Rita Chirian, Domnica Drumea, Dmitri Miticov, Ștefan Manasia, Claudiu Komartin, Andra Rotaru, Răzvan Țupa, Teodor Dună, Teodora Coman sau Laura Dan, pînă la seniorii Nora Iuga, Șerban Foarță, Emil Brumaru, Ana Blandiana, Ion Mureșan ș.a.) și, deși pe pagina de gardă există un avertisment care spune că „aceste două volume NU sînt și NU vor să fie o antologie de poezie românească; sînt doar rezultatul unui demers pur artistic“, nimic nu te împiedică să vezi aici un fel de istorie a poeziei românești contemporane la sticlă. Unii dintre poeții prezenți în album (cu fotografii mai vechi) nu mai sînt de mult printre noi (Petre Stoica, Adi Cusin și Aurel Dumitrașcu), alții au dispărut între timp (Andrei Bodiu și Alexandru Vlad) sau sînt bine-mersi, deși așteaptă încă să fie fotografiați cum se cuvine (Andrei Codrescu și Nicolae Coande). *Sticle pentru minte, inimă și literatură* (titlul fiind, firește, o parafrază după titlul revistei culturale brașovene de la jumătatea secolului al XIX-lea) are și un cont de Facebook, unde puteți vizualiza galerii întregi cu fotografiile poeților și ale sticlelor.

Splendid realizată grafic, cu un concept unic, deopotrivă lirică, nostalgică și comică, această nouă ispravă tipografică a inepuizabilului Ion Barbu este cadoul perfect pentru cei cărora le stau inima și mintea la literatură.

aproape de carte

Radu COSAȘU

Sticle pentru minte, inimă și literatură

Poate – nu zic mai mult decît acest adverb dubios –
poate că e util să fixăm că
îmbutelierea a 101 poeme scrise cu mîna de autorii lor
și lansarea sticlelor pe Dunăre, pe Marea Neagră
inclusiv pe apele atîtor sîmbete
se petrec în zilele, orele și secundele cînd:
în România, evenimentele ce strîng cele mai dense mulțimi sînt pelerinajele la moaștele unor sfinți și soldurile magazinelor second hand cu toate mărfurile la 2 lei (există și anticariate cu Sadoveanu la 1 leu); strict local, pe zidul din fața blocului meu se răzuiește tenace un graffiti de anul trecut: „ultima soluție – propria evoluție“;
în lumea largă, utopia cea mai proaspătă este instituirea unui impozit mondial pe capitalurile financiare,
din ideal nu a mai rămas decît deal-ul,
iar din *Liberté, egalité…* orice DJ de noapte articulează natural *santé;*
pe plan cosmic, conform unui proiect olandez care prevede un antrenament prealabil de 7 ani și o finanțare de 6 miliarde de dolari, 202.586 de persoane sînt deja înscrise și candidează la o misiune de colonizare a planetei Marte, începînd din 2023;
toți candidații nu au nimic împotrivă ca să-și petrească sfîrșitul acolo.
Printre toate aceste nonficțiuni ale trestiei gînditoare,
îmbutelierea și lansarea a 101 poeme ologrefe reprezintă nu numai un act de normală și caducă exasperare umană; punctual, operațiunea descinde din spusa unui hotelier din Baalbek, consemnată atent de Marcel Proust: *„Je suis d'une originalité roumaine“*. Această originalitate românească – să mai crezi că un poem olograf, introdus într-o sticlă, mai poate ajunge la cineva – se exprimă întru totul năucitor exact în clipa asta, cînd toate telexurile lumii anunță sfîrșitul inexorabil al scrisului de mînă. Dar nu, deocamdată, și al poeziei. Casa de utopii Barbu din Petrila veghează, trează, neîmblînzită la ferocitatea mulțimilor rezonabile.

PUBLICITATE

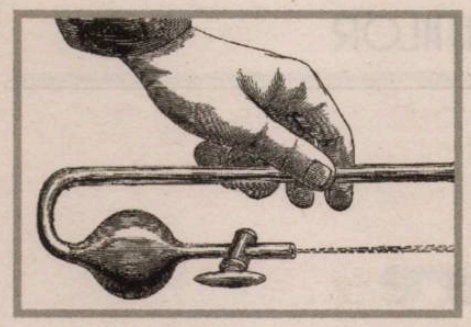

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cumințeniile lui Manuel Pelmuș

● Temps D'Images #9, 7-13 noiembrie, Cluj

Înșurubat bine în actualitatea social-politică și cea performativă, Festivalul Temps D'Images de la Cluj, organizat de Colectiv A, curatoriat de Miki Braniște și Iulia Popovici și avînd ca artist asociat, la ediția din acest an, a noua, pe coregraful și performer-ul Farid Fairuz, are marea calitate de nu fi intrat în rutină. De regulă, după cîteva ediții reușite, festivalurile creează un tipar și efortul lor se reduce la a reproduce, an de an, aceeași rețetă. Ca și formatele performative pe care le promovează, Temps D'Images este în permanentă căutare de formule noi. Artist asociat, producții și coproducții, conferințe și ateliere – Temps D'Images își îmbogățește conținutul de la an la an și îl adaptează diferitelor structuri pe care le încearcă. Este o dovadă de vivacitate și de refuz al anchilozării care dau festivalului prospețime, dar generează și o stare de inconfort pentru spectatorii care vor să știe dinainte „ce vor vedea".

O dovadă de vivacitate și de refuz al anchilozării, care dau festivalului prospețime.

În ediția din acest an, prezența lui Manuel Pelmuș a creat o legătură între arta clasică și spațiile ei și perspectivele contemporane asupra acestora. Concret, coregraful a prezentat performance-ul *Cumințenia Pământului*, o acțiune performativă continuă timp de două ore zilnic la Muzeul de Artă Cluj. În același spațiu muzeal, el a susținut și un atelier pentru liceeni cu tema „Patrimoniu imaterial". Ambele acțiuni combină conservatorismul spațiului muzeal – o expoziție permanentă durează „cel puțin douăzeci de ani", după cum a aflat Pelmuș și a mărturisit într-un interviu pentru revista *Capital Cultural* – cu o privire proaspătă asupra artei prin care se investighează relația operei cu publicul, autoritățile și mediul de expunere, se analizează rolul ei în societate, i se studiază impactul și i se testează veridicitatea.

În cadrul atelierului, Pelmuș a deschis pentru publicul tînăr perspective noi asupra artei, depășind sfera „nemișcării" și a „imaginii". Coregraful a mutat în mod practic accentul de la expozitiv – care stă la baza oricărui muzeu – la performativ – care include interogație și analiză. Deși este o acțiune de mici dimensiuni, atelierul este binevenit pentru că suplinește, în educația generală a tinerilor, aria arte contemporane. Din păcate, obsesia culturii clasice care domină învățămîntul din România duce la un handicap al viitorilor consumatori de cultură: nu doar că actualii elevi — viitorii adulți – nu înțeleg noile limbaje artistice, dar nici nu sînt pregătiți să accepte că există și altceva în afara narativului și a figurativului. Aceasta este una dintre marile lacune ale școlii, care, în loc să deschidă mintea și să stîrnească interesul pentru cultură, impune tipare rigide de receptare. Un atelier precum cel susținut de Manuel Pelmuș se constituie astfel în educație complementară, ajutînd adolescentul să navigheze printre limbajele artistice contemporane. Din păcate, astfel de inițiative sînt puține.

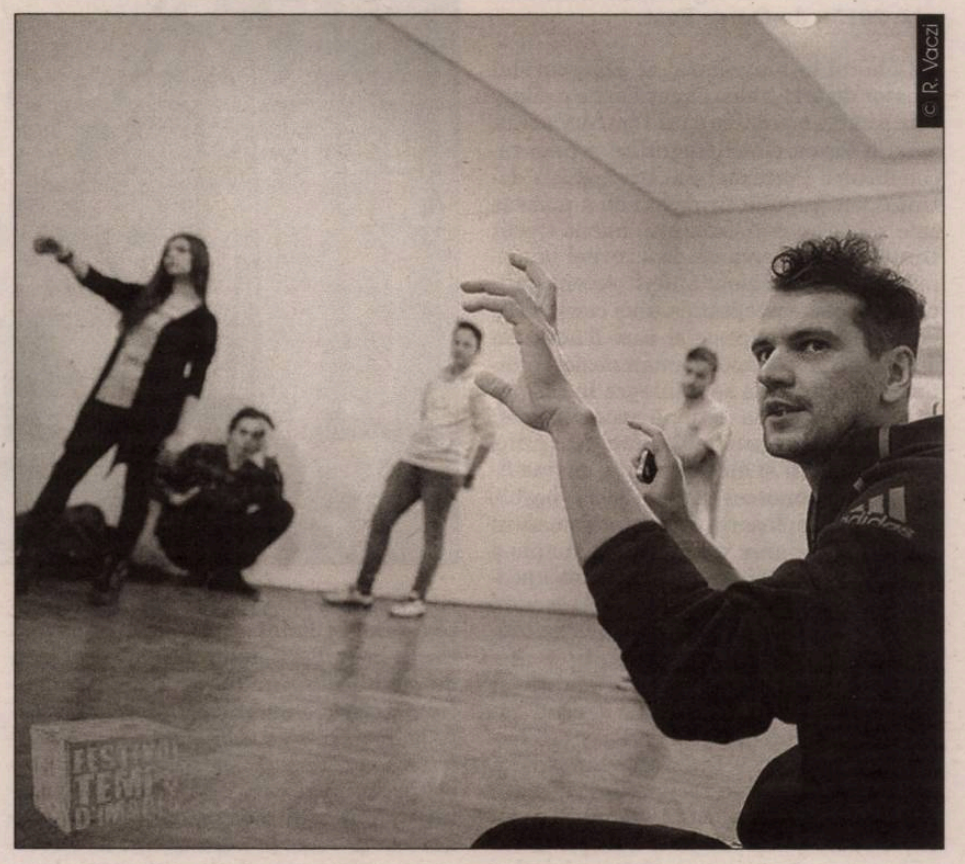

Performance-ul propriu-zis, susținut de actrița Cristina Toma, pune la rîndul său publicul în ipostaze neașteptate pentru un spectator educat clasic. *Cumințenia Pământului* a avut loc în două săli întunecate ale Muzeului de Artă din Cluj, separate prin cortine negre. În prima sală există o ușoară penumbră care permite adaptarea spectatorului la spațiu și păstrarea unui oarecare sentiment de siguranță. În a doua sală, unde se află performer-ul, întunericul este total. Se produce astfel desprinderea spectatorului de mediul cunoscut și de ipostaza clasică, de martor, și punerea lui într-o poziție nouă în raport cu performance-ul.

Manuel Pelmuș are antecedente în crearea performance-urilor invizibile. Unul dintre spectacolele sale anterioare, *Preview,* se derula tot în întuneric și chestiona modul în care spectatorul percepe dansul contemporan, iar pentru asta, forța convenția performativă, anulînd imaginea: spectatorul venea în sală, spectacolul începea după stingerea luminii și se termina înainte de aprinderea ei. În lipsa vizibilului, publicul era nevoit să caute alte modalități de receptare a spectacolului. Și de data aceasta, neputînd privi în întuneric, spectatorul își folosește alte simțuri, auzul în primul rînd – *Cumințenia Pământului* constă într-un text rostit *in loop* de către Cristina Toma. Neputînd fi privită, statuia poate fi în schimb auzită; din imagine, ea devine sunet. „Cumințenia" vie este resimțită și la nivel energetic – prezența sa fizică este percepută senzorial în lipsa luminii –, iar „riscul" de a o atinge pe nevăzute este asumat (sau nu – publicul poate rămîne în prima încăpere) de fiecare spectator. Publicul nu este aici vizitator, ca în orice muzeu, ci parte integrantă dintr-un univers de întrebări, afirmații și negații, adesea contradictorii, legate de statuia lui Brâncuși, pentru că Manuel Pelmuș creează o alternativă la obiectul material: un conglomerat imaterial închegat din ce s-a spus sau s-a scris în spațiul public despre *Cumințenie.* Campania de subscripție publică – eșuată acum din motive juridice/legale, punînd achiziția statuii sub semnul întrebării – a determinat o împărțire a societății între susținătorii demersului și contestatarii săi. În dispută s-au activat fricile și obsesiile din mentalul colectiv (naționalism, confuzii legate de rolul autorităților, poziționarea artei ca element marginal în societate etc.) și discursul public i-a oferit lui Pelmuș un material consistent pentru crearea unei *Cumințenii* care să capteze percepțiile contradictorii despre ea. *Cumințenia* devine astfel depozitar de umori, dar și arhivă despre relația statului și a individului cu arta pe care Pelmuș o chestionează din mai multe perspective: care e rolul statului în cultură, ce oferă statul ca artă individului și de ce statul trebuie (sau nu) să ofere arta, care este relația între comercial și artă, ce este un bun public și cum se exercită posesiunea colectivă etc. Perfomance-ul conține astfel multiple *Cumințenii,* dar și ceea ce statuia nu este. Sînt posibile *Cumințenii* și refuzul arhetipului creat de mentalul colectiv.

Și dacă toate acestea spun cîte ceva despre opera de artă și rolul ei social, despre stat și menirea sa culturală, ele arată și eclectismul sau confuzia societății. Poate părea un sofism, dar nu este: *Cumințenia* lui Manuel Pelmuș e mai mult despre umorile noastre decît despre statuia lui Brâncuși.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

O reconstituire

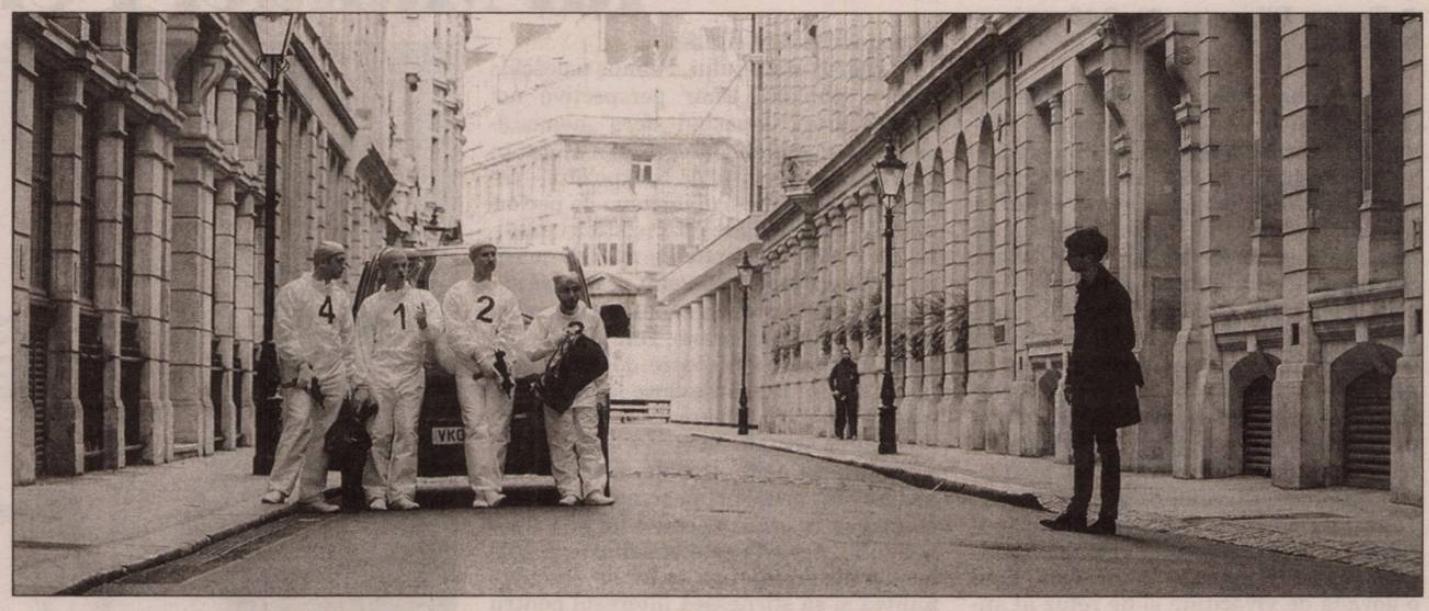

● ***Remainder / Fragmentar*** **(Germania, 2015), de Omer Fast.**

Debutul în lungmetraj al cunoscutului creator de artă video Omer Fast e o adaptare a cărții omonime a lui Tom McCarthy, care ia forma cinematografică a unei reconstituiri. Pretextul narativ pentru dorința personajului principal de a pune la cale reînscenarea unui eveniment trecut traumatic e încercarea de a reveni la momentul unui accident suferit recent, prin prăbușirea neașteptată a unei construcții de sticlă și metal peste el, care îl aduce în stare de comă și apoi semiamnezie, cu dificultăți mari de a se reintegra în ceea ce se chema viața sa de pînă atunci. Nu își mai recunoaște prietenii și iubita, e prins între insomnii și medicamente, devine fizic de nerecunoscut, ascuns sub o barbă, și simpla deplasare prin apartamentul său ori efectuarea unor gesturi simple e înfățișată în film ca o cursă cu obstacole. Procesul reconstituirii capătă, așadar, conform unei linii tematice superuzitate de filmele despre memorie (de tipul *Memento* al lui C. Nolan), traseul narativ al unei anumite recuperări din trecut, care, însă, nefiind definită de Fast sub forma unui obiect clar (nu reiese limpede că acesta ar încerca să recupereze ceva din relația cu iubita sa, ca în *Memento,* o altă relație, sau un alt obiect, de pildă banii), urmează pașii recuperării mai abstracte a memoriei.

Avînd o activitate recunoscută în instalații video și documentar (de tipul *CNN Concatenated* sau *Spielberg's List),* abordarea de către Fast a acestui tip de intrigă și a unui personaj destul de *noir* e pusă mai puțin în slujba obținerii unui efect de imersiune a spectatorului în procesul devoalării unor evenimente incitante din trecut și mai mult în slujba preocupărilor sale anterioare de stimulare a gîndirii spectatorului prin punerea față în față a unui eveniment trecut cu reprezentările sale. Personajul său ajunge, prin despăgubirile primite în urma accidentului nefericit, un miliardar excentric care își angajează o echipă de oameni pentru a-i construi, dirija și interpreta propriile amintiri care i se revelează treptat-treptat: mai întîi imaginea unei case londoneze vechi pe care ajunge să o cumpere, apoi o parte dintre cei care o locuiesc pentru care angajează actori care să facă ceea ce își amintea că făceau oamenii reali din trecutul său, ajungînd în final la o explicitare și o detaliere obsesive: pe acoperiș trebuie să se afle mereu pisicile pe care și le amintește, de jos trebuie să se înalțe mirosul mîncării pregătite cîndva de vecina sa, de undeva de sus trebuie să răsune un pian. Din cînd în cînd, personajul recurge la un stop-cadru în care acești oameni vii sînt obligați să se comporte ca niște imagini suspendate în timp. Construcția eroului, care ar fi putut să devină interesantă pentru spectator fie prin empatia pe care ar stîrni-o situația gravă a bolii sale, fie prin interesul privind latura strălucitor-excentrică și totodată bizar-înfricoșătoare a miliardarului, insistă mai degrabă pe apatia și constanta sa preocupare pentru proiectul său. Progresiv, imaginea sa se suprapune imaginii unui regizor care coordonează în cele mai mici detalii un spectacol. Filmul pe care personajul-regizor îl concepe ajunge să ni se reveleze ca un *heist movie* (un film cu jaful unei bănci). Dacă în majoritatea filmelor avînd ca tematică recuperarea memoriei, *flashback*-urile personajului au o importanță majoră, construind pas cu pas intriga, folosirea lor aici nu îmbogățește cu prea multe informații peisajul filmului. Ele sugerează mai degrabă caracterul de spectre, de stafii venite să bîntuie al imaginilor trecute. Informațiile ni se revelează treptat, pe măsură ce reconstituirea jafului e dezvoltată, repetată și apoi pusă în scenă. Decorurile apar pe jumătate construite, pe jumătate încă ascunse sub un înveliș sau, în cazul personajelor, ascunse sub niște costume care le fac indescifrabile fețele și care se clarifică pe măsură ce povestea avansează. Construcția narativă coincide și ea cu preocupările constante ale artei lui Fast de a zdruncina linearitatea. Cele două evenimente se întîlnesc într-o construcție circulară, în buclă, care se întoarce la momentul inițial de la care pleacă, înfățișat ca un moment de grație, de recuperare a trecutului și, simultan, de prefigurare a viitorului.

Ancuța Proca *este critic de film.*

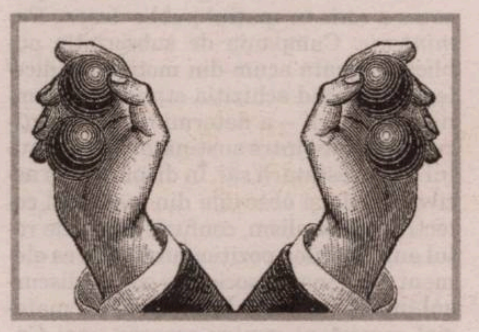

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

„Ca pe vremuri“

● **Metallica,** ***Hardwired... To Self-Destruct,*** **Blackened, 2016.**

Că Metallica rămîne o trupă apreciată o confirmă vînzările și audiențele în ciuda faptului că, între ceea ce oferă grupul și ceea ce se cîntă azi, muzica metal a fost răstălmăcită în mai multe rînduri. În ciuda promovării drept „una dintre cele mai influente trupe“, ideile lansate în spațiul muzical de Metallica sînt conservate mai mult de către colegii de generație (Testament și Megadeth au lansat recent albume) și mai greu sesizabile în contemporaneitate – comparativ, Black Sabbath, Pink Floyd ori Faith No More au lăsat moșteniri mult mai insidios-virale. Totuși, grupul nu se încadrează încă în rîndul celor frecventate de teamă că n-o să le mai prindem în viață, ori din dorința de a sfida modernitatea cu pasiuni retro, ci mai degrabă ca o instituție al cărei rost și statornicie sînt recunoscute de societatea civilă. Ceea ce în anii '80 era o gașcă de tineri zurlii invocînd personajele horror favorite și înjurîndu-se cu Dave Mustaine a devenit astăzi o veritabilă instituție juridică și culturală, care răstoarnă munții cînd vine vorba de protejarea proprietății intelectuale, e mereu implicată în proiecte de imagine și abia găsește vreme să mai scoată cîte un album. Paradoxal, fiecare album, de două decenii încoace, e o promisiune de întoarcere la rădăcini și spălare a păcatelor comise cu cele cîteva materiale cărora în fapt se datorează ieșirea trupei din underground. Un underground al blugilor rupți și adidașilor cu limba scoasă la care nimeni n-ar vrea să se întoarcă, dar cu care metali(ci)știlor le-a plăcut dintotdeauna să cocheteze la nivel principial, într-o revendicare perpetuă a „vremurilor bune“.

Așadar sîntem asigurați iarăși că Metallica revin la rădăcini și la sound-ul care i-a consacrat. Baladele lipsesc (albumul nu e pentru fete), lipsesc și tentativele de pe *St. Anger* de aderare la simplificările metalului american douămiist. Fiecare piesă e un efort asiduu de a reproduce structuri, texturi, teme și chiar versuri familiare de pe albumele din anii '80 ale trupei, evitînd la mustață autoplagierea. Cînd ești atît de grijuliu cu proprietatea intelectuală sfîrșești în păcatul co-sanguinării, asemeni familiilor nobiliare care se încăpățînau să-și conserve materialul genetic în familie. Albumul pare compus de echipa de juriști a trupei. Pînă și Cthulhu (personaj din domeniul public) revine în versuri după o îndelungată absență. O premieră interesantă este absența compozițiilor chitaristului Kirk Hammett, uitate într-un telefon rătăcit prin aeroporturi (găsirea sa ar putea genera noi spețe juridice). Rămîne de speculat ce s-a pierdut; din ce a rămas s-au adunat trei discuri – două cu miezul materialului, plus un disc bonus cu o piesă oferită la reducere de Black Friday, niște mostre live și un melanj de *coveruri* omagiale adresate lui Dio.

Lăsînd bombăneala la o parte, fanii n-au de ce să fie frustrați cu acest material – de altfel, n-au avut niciodată (cu excepția momentului *Lulu,* grupul a avut o carieră conservatoare). Textura sonoră

e rafinată și vibrantă – calitate ce vine cu experiența și banii –, iar coroborată cu nostalgia zgîndărită de fiecare silabă ce iese pe gura lui James Hetfield garantează o audiție plăcută, pe parcursul căreia repetitivitatea nu plictisește, ci poate fi primită cu urale de tipul „și-nc-o dată, măi flăcăi“. Piesele sînt dense și energice, răstite și cadențate „ca pe vremuri“, cu diferența esențială că în vremurile de azi ascultarea lor nu va mai pricinui ședințe cu părinții prin licee. Metallica nu se mai ascultă de mult pentru a enerva dascăli și părinți, e o instituție care organizează evenimente *live* și din cînd în cînd emite spre populație cîte un nou pachet de măsuri muzicale.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Thanksgiving cu fructe de mare în cealaltă bulă

De Thanksgiving, în New York se face liniște. Ei, nu chiar liniște, că doar e orașul care nu doarme, știm bine, doar că dorm mai puțini în el și n-au ce să mănînce. Totul e închis, mulți se duc acasă, la părinți, să mănînce curcanul tradițional și să se certe cu unchiul pe politică, iar cei rămași mor de foame, de sete și, mai ales, de plictiseală. Am plecat și noi și, cum la părinți e mai departe, am luat-o spre sud, pe coastă, prin New Jersey, Delaware, Maryland, cu scopul declarat de a ne îndopa cu fructe de mare și de a vedea sate pescărești.

Pe Jersey Shore am găsit în final ce căutam în prima zi, stațiuni cu vile elegante, cu atmosfera aia singuratică și părăsită de iarnă, cînd prezența unui om pe plajă te convinge că n-a dispărut totuși civilizația. Am trecut apoi prin Atlantic City, pe care doar cuvîntul *kitsch* l-ar descrie cu succes – clădiri aurite, lucioase, cu lumini peste tot, multe făcute de Trump (Trump Taj Mahal spune tot...), multe cazinouri și cluburi de bumți-bumți. După un drum cu ferry-ul, seara am petrecut-o în Dewey Beach, în Delaware, unde ne-am luptat eroic cu un platou plin cu crab. Să spargi zeci de picioare de crab nu-i ușor! Frumos pe peninsulă, apă în stînga, apă în dreapta, imagine de sfîrșit de lume și planuri că la vară, cînd revin lucrurile la viață, bicicletelor le va sta foarte bine prin zonă, mai ales în Chincoteague, un parc național frumos tare, gen Deltă.

Sate, orășele, din goana mașinii sau văzute pe fugă, îmi dădeau din viteză o altă imagine a Americii pe care o știam filtrată doar de New York, Boston sau San Francisco, o Americă liniștită, conservatoare, cu un gust discutabil la barurile din care ieșeau rechini uriași din plastic sau cu tunsori de anii '80. Dar nimic nu bate stridiile mîncate la gheretă, ca un fel de „mici", de-abia scoase din apă, eventual umplute, coapte sau cu diverse sosuri delicioase. Cumva, începeam să intuiesc de ce-a ieșit Trump, eram în „cealaltă bulă", unde lucrurile par ceva mai simple, dar nu sînt deloc și unde corectitudinea politică n-a ajuns. Case izolate în pădure, rulote la marginea drumului, ranch-uri uriașe ce-mi trezeau amintiri de *Dallas,* magazine în care armele se vindeau împreună cu bomboanele și uleiul, lipsa oamenilor de culoare sau a oricăror minorități, pancartele cu Trump/Pence pe peluză (nici măcar unul cu Hillary!) erau semnele izolării sau ale unor comunități închise, pentru care știrile vin de la TV și se discută seara, în barul care se închide la ora 9.

În Crisfield, după ce ne-am cazat la un motel „din filme", genul unde te aștepți să vină criminalul să se ascundă, am aterizat ca niște extratereștri în barul local, unde toată lumea cunoștea pe toată lumea și unde doi domni extrem de simpatici au ținut să afle care-i treaba cu noi și ai cui sîntem, să ne dea de băut și să vorbim despre viață. E o lume mică acolo, care-și găsește ancore mîndre în isto-

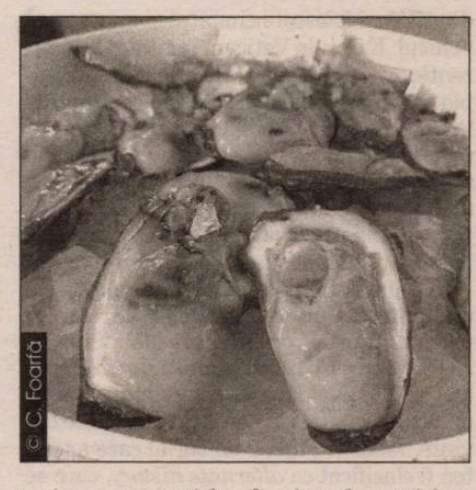

torie, cu povești locale și cu lucruri importante, cu lipsa job-urilor, a perspectivelor, cu o încremenire înduioșătoare în timp, o lume unde nu ajunge politica mare decît tangențial, prin tot felul de știri mai mult sau mai puțin false. De ce l-ați votat pe Trump, îi întreb fără (surprinzător) nici o urmă de resentiment. Pentru că e altfel, e om de afaceri, nu e reprezentantul sistemului care-i ține acolo, vorbește ca ei și atinge filonul ăla naționalist atît de puternic. America nu e *great* la sate și în orașele mici, și oamenii de acolo trăiesc cu gîndul că ar putea să fie. Că ar putea fi locuri de muncă mai bune, că ar putea trăi mai bine, că nu ar mai face legea corporațiile, că s-ar întoarce producția în America, că nu s-ar mai băga atîția bani în războaiele altora. Discursul oficial. Bine, dar uite, nu și-a plătit taxele, voi vi le plătiți. Da, pentru că e inteligent, tocmai pentru că el știe că sistemul e greșit, îl poate schimba. Dar cum vorbește de femei. Eee, domnișoară, așa sîntem noi, băieții, spunem multe cînd nu sînt ele de față, dar tot de soții ascultăm. Cumva, discursul lor era o replică într-o oglindă mai mică și cumva mai inocentă a discursului lui Trump. Soțiile lor stăteau la o altă masă și rîdeau, ei spuneau ce „femei rele" sînt ele că nu-i lasă să bea cît vor, dar au plecat cuminți acasă cînd doamnele au decis. În nuanțele astea de gri se duce viața obișnuită și abia cînd ajungi acolo îți dai seama cît de greu e să înțelegi și cît de nedrept e să judeci după niște principii ale tale care pur și simplu acolo nu se aplică încă.

Apoi, la întoarcere, s-a schimbat filmul, cu Cambridge, un orășel super-cochet din Dorchester, cu baruri, magazine drăguțe și cu o atmosferă parcă din povești, caldă și prietenoasă, sau cu Easton, la fel de îngrijit și cu o arhitectură unitară, clasică, fără bling-bling-uri ca în alte locuri. Sînt atîtea locuri, atîtea fețe ale Americii, atîtea lucruri pe care nu le vezi de departe și la fața locului abia începi să le intuiești, viața se duce în atîtea feluri încît mi se pare greu acum să spui că tragi linie și ai prins tot. N-au înțeles sondajele, n-au înțeles politicienii.

PUBLICITATE

adevărul
ți-l aduce acasă de sărbători pe
ALAIN DELON

Luni,
5 decembrie
Rocco
și frații săi

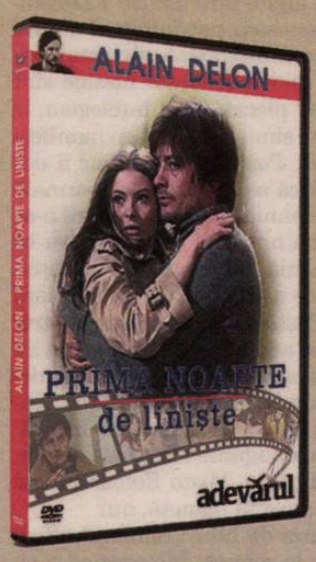

Luni,
12 decembrie
Prima
noapte de liniște

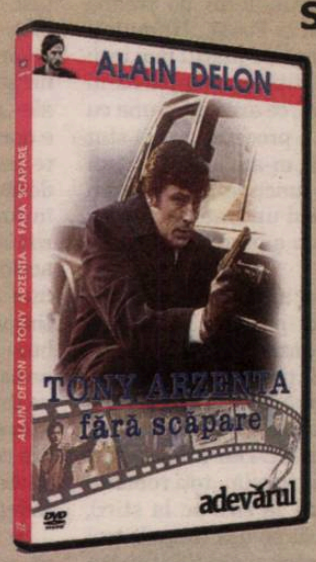

Luni,
19 decembrie
Tony Arzenta
- fără scăpare

Simbolul cinematografiei franceze,
rebelul enigmatic al anilor '60,
într-o colecție de excepție

Preț special, ziar + DVD: 14,99 lei

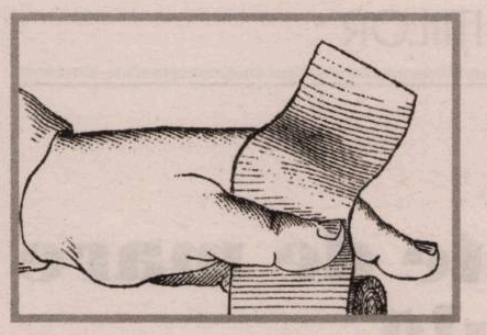

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cum a îngropat Papa Visul American

Sîntem la începutul secolului al XXI-lea, într-un an neprecizat. La Vatican e încoronat, cu tot vetustul fast papal, un oarecare Lenny Belardo, tînăr cardinal american crescut într-un orfelinat condus de maici. Lenny e fumător și știe bine ce-i cu Daft Punk sau cu Salinger, dar își ia numele cu rezonanțe conservatoare Pius al XIII-lea. Cam ăsta-i punctul de plecare al unui serial revoluționar de pe HBO, pe nume *Tînărul Papă*. Dar în ce constă revoluția și ce semnificație mai largă are ea? Să urmărim cu atenție generic serialului creat de Paolo Sorrentino, care îl înfățișează pe Jude Law din profil, îndreptîndu-se în pas legănat către rolul care va fi probabil al vieții lui, pe un *loop* din „All Along the Watchtower" (Hendrix-Dylan): la un moment dat este dărîmată o imagine a lui Ioan Paul al II-lea, Papă sinonim cu reforma Bisericii Catolice și implicarea acesteia în lumea contemporană. E un indiciu relevant. Cer voie cititorilor să livrez în avans ceea ce e mai degrabă o explicație decît un *spoiler:* la început, atunci cînd am spus „vetust fast", nu m-am referit la papalitate în general, ci la tiară și *sedia gestatoria,* un soi de tron-lectică folosit de papi la ocazii festive. Sînt atribute la care au renunțat Ioan Paul I și Ioan Paul al II-lea, ca însemne ale puterii temporale pe care urmașii Sf. Petru n-o mai vor. Și ei, și Benedict al XVI-lea, și Francisc au purtat, în locul tiarei, coroana triplă a papilor, o simplă mitră episcopală, iar locul tronului cărat pe umeri a fost luat de papamobilul fără semnificație simbolică. Și totuși, Pius al XIII-lea își comandă o tiară din SUA și folosește ciudatul și anevoiosul vehicul. E clar, la Vatican, în filmul lui Sorrentino, e restaurație. Dar de ce fel? Simplă revenire la canoane, idei și ceremonialuri anacronice? Credincioșii, dar și staff-ul papal, în fruntea căruia strălucește Silvio Orlando, în rolul cardinalului Voiello, sînt nedumeriți, iar apoi dezamăgiți.

Ca să nu vă stric plăcerea vizionării, am să mă opresc aici. V-am spus suficient ca să ne dăm seama că ne aflăm în fața unei povești ciudate, care se petrece într-un prezent paralel. Pius al XIII-lea e ce-ar fi fost demisionarul Benedict al XVI-lea dacă ar fi fost mult mai tînăr, charismatic și... încă ceva. Cu alte cuvinte, *Tînărul Papă* e un serial care ar putea fi clasificat ca *alternate history,* care se petrece într-un prezent sau trecut recent fictiv. O abordare destul de ciudată pentru un post ca HBO, oricît succes ar fi avut cu *Game of Thrones,* care are totuși toate ingredientele unui hit de cablu, de la sex la violență. În *Tînărul Papă* se discută teologie și lucruri grave ca avortul sau homosexualitatea, în replici care au făcut deliciul meu și care-l vor face, probabil, și pe al dumneavoastră, dar care ies din rutina dialogurilor-de-serial-care-interesează-pe-toată-lumea. Sorrentino și al său director de imagine Luca Bigazzi fac genul de treabă excentric-somptuoasă, inconfundabilă, cu care ne-au marcat în *La Grande Bellezza,* un alt ingredient destul de negăsit pe rețelele de cablu. Nu o spun eu, ci critica europeană de film, fiindcă serialul nu a avut încă premiera în SUA: se pare că ne aflăm în fața unui serial-cult, care revoluționează televiziunea. Serialul capătă acum toată artisticitatea și subtilitatea unui film de lungmetraj european. La care se adaugă magnetismul unui superstar de la Hollywood, Jude Law.

Sorrentino a avut cel puțin un motiv pentru a accepta să facă serialul. După mai multe surse, *The Young Pope* a costat 45 de milioane de dolari, adică 4,5 milioane pe episod, ceea ce l-a făcut pe un cronicar britanic să exclame ceva de genul: „La noi, numai din bugetul de costume de la *The Young Pope* ai putea face un serial polițist." Suma se reduce la aproximativ tot atît, pe minut, cît a avut Sorrentino pentru *La Grande Bellezza,* film de două ore și 22 de minute, care a costat 9,2 milioane de euro. Totuși, serialul nu a fost aproape deloc promovat nici în România, nici în alte teritorii unde se distribuie HBO. Și atunci, de unde atîția bani? Răspunsul e la rubrica producători, unde HBO apare alături de Sky Atlantic și Canal+. Adică două rețele europene puternice. *Variety* menționează rating-urile foarte bune realizate pe Sky, în Italia, țara catolică din jurul Vaticanului. *The Young Pope* stă în picioare, ca business, datorită potențialului pe care îl are în țări catolice din Europa.

Cumva, în mod curios, HBO reușește să capitalizeze un gen de globalizare pe care marele său rival, Netflix, o anunța în primăvară, la Paris. Dintre producțiile furnizorului de video online, *Marseille* cu Depardieu nu a convins, deoarece creează pe undeva senzația de serial american pe care se chinuiesc să-l facă niște europeni. *The Crown,* despre Elisabeta a II-a, e o altă superproducție, bine primită și mai mult decît agreabilă, dar care are toate atributele unui serial clasic britanic, cu valori de producție amplificate. Dacă adăugăm la toate cele de mai sus prezențe mai vechi, ca a lui Jeremy Irons în *The Borgias* sau Steve Buscemi în *The Boardwalk Empire,* plus transfugi hollywoodieni ca Spacey și David Fincher, care au reușit să vîndă la Netflix un concept care n-ar fi fost cumpărat de nici o rețea TV americană, adică *House of Cards,* ne e clar: Hollywood-ul fuge de Hollywood către seriale. Iar anul acesta, și acestea au început să fugă de *know-how*-ul și maniera americană, deci încă un pas mai departe de Hollywood, cu toată prezența unor superstaruri ca Jude Law sau Diane Keaton în *The Young Pope.* Pînă la urmă, în ce film american a vorbit Law latinește și cînd a mai fost Keaton călugăriță?

Cu alte cuvinte, globalizarea *entertainment*-ului înseamnă nu numai infuzii de pe alte meridiane culturale, ci și dezamericanizarea acestuia. Or, supremația culturală americană s-a întemeiat, mai presus de Coca-Cola și *flower-power,* pe Hollywood. *The Young Pope* te lasă cu o dilemă: e Pius al XIII-lea retrograd, progresist, sfînt, demon, antipapă, Papă ideal...? Cu siguranță, el e un lucru: profetul care anunță sfîrșitul Visului American.

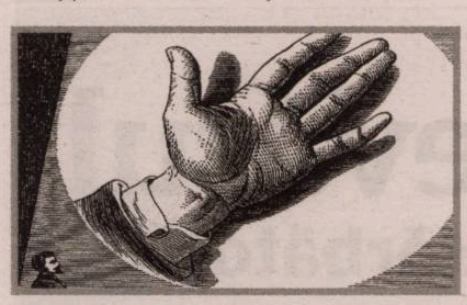

Adina POPESCU

portrete din mers

Țara mea de dor

Merg la o Poștă la care știu că nu se stă la coadă mai mult de 30 de minute. Orice contact cu o astfel de instituție mă secătuiește de energie doar la gîndul că trebuie să am de-a face cu ea, așa că amîn anumite treburi administrative la nesfîrșit. De data asta, vreau să-mi plătesc impozitul la casă. În fața mea sînt doar două persoane. „Ce noroc pe mine!", îmi zic. Mă așez în spatele lor. La persoana din fața mea, se întîmplă exact ceea ce trebuia să se întîmple: „Se blochează sistemul!" Funcționara își dă ochii peste cap, computerul ei hîrîie. *Restart.* Mă gîndesc, la modul absurd, dacă țării în care trăim n-am putea să-i dăm din cînd în cînd un *Restart.*

La Poștă, „sistemul" a luat-o din loc, dar a durat ceva. „Aveți 65 de lei impozitul și 250 o amendă." De unde o fi răsărit amenda? Nu știe. Pentru că e amabilă, îmi dă mai multe amănunte: „E o amendă de rovinietă!" Încerc să-mi amintesc dacă și cînd am plecat la drum fără rovinietă. Poate atunci cînd am plecat din Vamă și expirase de două zile? Dar nu, ne-am amintit la prima benzinărie și am cumpărat. Apoi am o revelație: mașina nu era pe numele meu, așa că e imposibil ca amenda să fie pe numele meu. „Nu am în proprietare nici o mașină", zic. „Dar, ia gîndiți-vă, nu ați avut?", zîmbește ironic funcționara. „Ba da, dar am vîndut-o acum trei ani." „Păi, și fratele meu a vîndut-o acum cinci ani și i-au venit vreo trei amenzi de atunci!", spune funcționara triumfătoare pentru că a lămurit misterul, dar mai ales pentru că fratele ei nu e singur într-o lume crudă și rea. „E posibil? Mașina e radiată... Știți cumva de cînd e amenda?" N-are cum să știe, trebuie să merg la „Taxe și impozite" și să mă interesez. „Bine, dar măcar să-mi plătesc impozitul!", zic, amintindu-mi de treaba pentru care mă aflam la Poștă. „Nu puteți să plătiți impozitul dacă nu plătiți mai întîi amenda... Adică îl plătiți degeaba, că banii se duc la amendă." Păi, ce are a face una cu alta? Nimic, dar așa e procedura. Am stat 45 de minute la Poștă, m-am luptat cu „un sistem blocat", cu o funcționară oarecum binevoitoare, dar avînd un frate victimă a unui alt „sistem", și cu o procedură. N-am rezolvat nimic.

Mă obsedează amenda neașteptată. Găsesc printre hîrțoagele de acasă contractul de vînzare-cumpărare a mașinii, țidula care îmi confirmă radierea. „Dacă am toate aceste dovezi, sigur se va rezolva ușor și nu trebuie să plătesc nimic!", îmi zic. Dar nu pot merge nicăieri. E Ziua Națională, „toți românii sărbătoresc" (așa cum se zice pe la știri), România își pune lacăt pe ușă timp de trei zile (se face „punte", că mai e și Sfîntul Andrei). Exact ca la buticul din colț. Problema mea cu fiscul trebuie să mai aștepte. Stau acasă și „sărbătoresc", vrînd-nevrînd, fără să fac nimic. De cîțiva ani încoace nu mai vibrez deloc la Ziua Națională. Nu mă duc la parada militară, pentru că mi se pare o desfășurare de forțe inutilă. Nu-mi place fasolea cu cîrnați. La televizor nu mă mai uit, însă mai pierd timpul pe Facebook. Anul acesta citesc mesajele „românilor" (termenul generic mă scoate atît de tare din minți, încît mi-aș dori să fiu din Papua Noua Guinee; oare la ei, la știri, m-aș numi papuaian nouguineean?) care își amintesc o dată pe an de țara lor. De 1 Decembrie. Hai să accesăm patriotismul o dată pe an, poate se deblochează „sistemul", cine știe? Cele mai înflăcărate mesaje sînt ale „românilor" plecați. Să-i înțelegem, le e dor de casă și simt nevoia să se manifeste pe Facebook. Poate și mie mi-ar fi dor de România dacă aș avea o viață normală în Anglia, Germania, Canada, la care n-aș renunța pentru nimic în lume. Pentru că acolo, în România, nu m-aș mai întoarce, nu-i așa? De ce aș face-o? Ca să-mi pierd timpul pe la Poștă și să mă trezesc că trebuie să plătesc amenzile altora? Dar e bine ca România asta să existe, totuși, undeva într-o cutiuță cu nostalgii primare. Acolo unde sînt și bunicii și „pîinea cu untură" din comunism, imaginile idilice ale satelor încărcate de zăpadă. Mișto România asta îndepărtată, ca o altă planetă, nu?

Și vine și ziua de luni, „românii" oftează, se reîntorc la muncă. Mă prezint și eu la Administrația Financiară. În fața mea e un nene cu un cont blocat de Fisc. Îi e dator statului 5000 de lei. Amenzi. Are toți banii în cont, însă statul nu vrea să-i ia. Iar contul tot nu se deblochează. Da, trebuie să facă o cerere sau poate că două, discuția continuă la nesfîrșit. Mă trezesc față în față cu funcționarul. „Da, sistemul mi-arată că radierea e înregistrată la noi încă din 2013. Adică e clar că nu mai aveți mașina. Dar nu ține de noi! Trebuie să mergeți la Poliție, în Pipera, cu contractul de vînzare-cumpărare și procesul-verbal al amenzii pe care vi-l dăm noi dacă depuneți o cerere." Și am luat o amendă din cauza unei mașini pe care n-o mai am? Da, pentru că noul proprietar nu a înregistrat-o la Poliție. Cel mai înțelept este să plătesc amenda, iar banii o să mi-i recuperez eu cîndva, în instanță. Așa procedura, ce să-i faci? „Degeaba vă enervați, sînt alții care au plătit și cîte 300 de milioane..."

România asta, ca și alte țări de pe acest pămînt, e alcătuită din oameni. Oameni care nu înregistrează mașini la Poliție, oameni care sărbătoresc ceva, orice, atunci cînd li se oferă ocazia, oamenii care se bat pe fasole cu cîrnați de Ziua Națională, pentru că e gratuit. Oameni care se încadrează într-un „sistem" sau, dacă nu le convine, pleacă acolo unde le e mai bine. Dacă oamenii în sine nu „funcționează" aici, atunci de ce sistemul în sine ar funcționa? Și cum se face că, atunci cînd ajung acolo, încep brusc să „funcționeze"? Ce-i obligă să muncească mai mult, să respecte legile, să aibă o decență în tot ceea ce fac? E simplu – banii. Însă banii aceia nu vin tot dintr-un „sistem" creat de oameni?

Nu m-a impresionat în nici un fel „scrisoarea" de 1 Decembrie a lui Celentano (personajul din serial, nu cîntărețul, cum au crezut mulți inițial, inclusiv eu). E o lamentație de doi bani, o „compunere" de clasa a III-a, iar jocul bun actoricesc apasă pe pedala emoțională la greu. Ne plîngem de milă. Iar la final, facem o promisiune un pic isterică, că „așa e la băutură". Ce-o să faci, Celentano, cînd o să te trezești din beție, pe 2 decembrie? O să fii mahmur, o să-ți fie rău și o să mergi să te dregi.

Manuela BOGHIAN

Natură versus smartphone pe Camino de Santiago

Pe 4 septembrie eram pe coasta atlantică a Spaniei, într-un oraș numit Irun. Era prima mea zi pe Camino Norte de Santiago – o rută de pelerinaj de peste 800 de kilometri cu destinația Santiago de Compostela. În catedrala din Santiago se spune că este mormîntul apostolului Iacob.

În acea primă dimineață mă trezisem la 5,40. Înainte să plec din hostel-ul pentru pelerini (un apartament plin ochi cu paturi supraetajate), am cerut indicații. O doamnă finlandeză mi-a arătat pe harta de pe telefon: la stînga, la dreapta, uită-te după săgețile galbene care marchează drumul. Sticla de apă mi-era plină și aveam fructe uscate de ronțăit. Am ieșit cu entuziasm în stradă cînd era încă întuneric. Nu vedeam nici o săgeată galbenă, dar am hotărît să mai merg un pic, poate apărea mai încolo.

La 6 dimineața nu mai era nimeni pe-afară. Am văzut un semn rutier pe care scria San Sebastian. Ruta de pe hartă trecea pe-acolo – dacă urmam indicațiile rutiere aveam să ajung. Am continuat pentru cîțiva kilometri, am ieșit din oraș și... am dat peste autostradă. Trebuia să găsesc un drum alternativ. M-am întors la benzinăria de care tocmai trecusem și i-am explicat bărbatului de la casă că eu vreau să ajung pe „Camino de Santiago". El se uită la mine cu uimire și-mi spune că n-a văzut nici un pelerin pe acolo. M-am întors în oraș, enervată de huruitul mașinilor care zburau pe lîngă mine. Am ajuns la o stație de autobuz, mi-am dat jos rucsacul ce devenise prea greu, m-am așezat pe bancă și am scos din nou harta. „Ce fac acum?" Era 9 dimineața.

Am zărit o mașină cu doi polițiști și le-am făcut cu mîna. Le explic, mai în engleză, mai în spaniolă că m-am pierdut, le arăt punctul pe hartă unde vreau să ajung, iar cel mai tînăr își scoate telefonul și deschide Google Maps. Iarăși la dreapta și la stînga și dup-aia drept înainte pentru 6 kilometri. Am mai stat cîteva minute pe bancă, după care am pornit încet-încet pe partea stîngă a drumului. Nu trecea kilometru fără să fac o pauză, am băut ultima picătură de apă și mi-am schimbat ghetele cu sandale. Soarele ardea. Treceam pe lîngă vile cu nume de personaje din telenovele.

Am ajuns într-un sat. La o răscruce am văzut un hotel. Înăuntru am rostit cuvîntul magic *„camino"* și o femeie mi-a arătat direcția cu degetul. Am dat, în sfîrșit, peste săgeata galbenă care mă trimitea către o pădure. De o parte și de alta a cărării erau tufișuri pline cu mure coapte, ce minune că nu le devorase nimeni înaintea mea! Copaci, fluturi, gîngănii, noroi, fire electrice care bîzîiau. În pădure am pierdut urma săgeților. Am auzit în depărtare tobe și clopote de biserică. Am urmărit sunetele pînă am ajuns în piațeta unui orășel. Sub niște copaci erau bănci și o țîșnitoare. Oamenii stăteau în soare, un puști bătea mingea cu un adult și niște tobosari cu costum negru și pălărie pozau pentru telefonul unei doamne. După cîteva minute, doi dintre tobosari au început să bată tobele, să cînte la fluier și să danseze în același timp. M-am gîndit că o fi fost vreo sărbătoare, dar am aflat la bar că așa le plăcea bărbaților lor să se adune duminica și să cînte. Am întîlnit un pelerin spaniol care mi-a spus că, de fapt, am ajuns pe altă rută de pelerinaj, dar nu mai conta, eram fericită acolo.

Seara am campat. În timp ce îmi aranjam cortul pe vîrful dealului, valea se umpluse de lumină roșie. Cerul era vînăt și roz, iar ceața care se lăsa pe pămînt era albastră. Spaniolul era la cîțiva zeci de metri de mine, cățărat pe o structură metalică. Îl aud strigînd. E cu telefonul în mînă – părea că a primit o veste proastă. Mai tîrziu aflu că, de fapt, nu avea suficientă baterie să facă o panoramă cu asfințitul.

M-am bucurat că m-am rătăcit, că nu eram în orașul unde plănuiam să mă opresc, că la orizont vedeam dealuri molcome și nu clădiri, iar asfințitul pe care îl vedeam nu era într-o poză, ci real.

Un alt fel de rutină

Pelerinii deschideau drumurile către Santiago încă din Evul Mediu, ghidîndu-se după stele. Astăzi avem marcaje, indicatoare, busole, hărți, telefoane smart și ghiduri turistice. Vechii pelerini sperau că, odată ajunși la destinație, or să li se ierte păcatele sau or să li se vindece bolile. Astăzi, drumul a luat alte conotații. Pentru unii e vacanță, pentru alții marchează o schimbare: moartea cuiva apropiat, terminarea unei relații, schimbarea de carieră, pensionare.

Cît despre mine, simțeam nevoia să plec din Anglia, unde mă mutasem cu un an în urmă. Mă despărțisem recent de partenerul meu și voiam liniște, natură și temperaturi de mai mult de 20 de grade. Pelerinajul a adus un alt fel de peisaj zilnic.

Mă trezeam aproape în fiecare zi înainte de răsărit. Întunericul din cameră era luminat de ecrane de telefoane și lanterne. Zgomot de fermoare, fîșîit de plastic și pocnete; în timp ce unii își pregăteau rucsacurile de plecare, alții încercau să-și mai prelungească somnul cu cîteva minute. Cozi la baie, fețe somnoroase, plasturi, bandaje, creme cu miros mentolat. Mergeam între 15 și 25 de kilometri (după prima zi nu am mai pierdut din ochi săgețile galbene), admiram șoimii, marea, pădurile de eucalipt, casele masive de piatră. Îmi alunecau gîndurile în trecut, mă întorceam în prezent, îmi imaginam viitorul. Făceam pauze pentru gustări și ca să-mi aerisesc tălpile. Mă serveam din pomii care-mi ieșeau în cale:

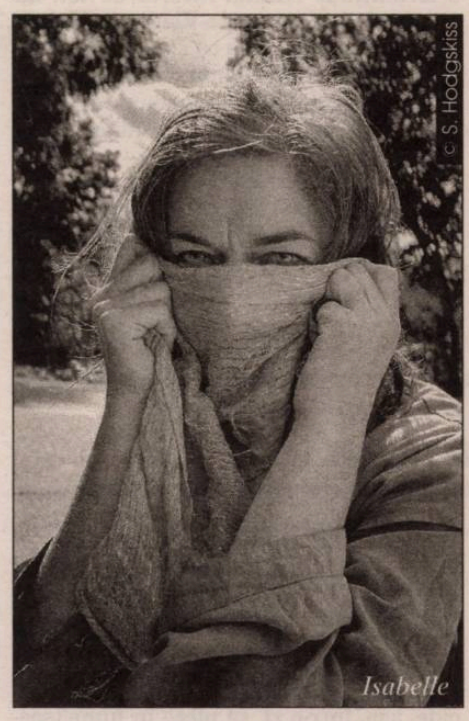

Isabelle

smochine, mere, piersici. Întîlneam alți pelerini, vorbeam cît ne permiteau limbile străine pe care le cunoșteam, iar cînd oboseala îmi dădea ghiont, căutam un loc să mă odihnesc. Odată ce găseam un adăpost, făceam duș, îmi spălam hainele, mîncam, socializam, scriam, verificam dacă am vreo bătătură nouă, îmi pregăteam sacul de dormit, masam mușchii obosiți, poate citeam, dormeam și a doua zi o luam de la capăt.

În unele seri, scoteam din rucsac un ukulele – un fel de chitară mai mică, cu patru corzi, numai bună pentru călătorie. Mă jucam cu degetele pe corzi și oamenii ba făceau liniște, ba se-apucau să cînte, ba își scoteau telefoanele să filmeze.

Pelerini cu și fără smartphone

Sid e fotograf. În cele cîteva săptămîni de mers a făcut peste 6000 de fotografii. Era continuu în căutare de subiecți: pisica de pe bancă, bărbatul cu coasa, siluete în ceață, umbre. „Fotografiez de cînd eram mic", mi-a spus Sid. „Am nevoie de cameră ca să împărtășesc ceea ce văd și Internetul mă ajută să fac asta mai ușor. Camera îmi îmbunătățește experiența pe *Camino,* pentru că îmi dă un motiv să caut oameni, situații și culori interesante." Cînd se oprea să mănînce, prima întrebare pentru chelner era: „Care e parola pentru wi-fi?"

Isabelle trăise mulți ani izolată în Creta, într-un cort pe care și-l construise ea însăși. Nu avea telefon și nici nu voia să audă de așa ceva. Cînd am fost împreună la bibliotecă, eu m-am așezat în fața unui monitor să trimit un e-mail. Ea s-a așezat la calculatorul de lîngă mine și m-a întrebat „Cum deschid Internetul?" Uimită, i-am explicat cum să dea click și să deschidă motorul de căutare online. A deschis un site de astrologie și s-a întors către mine: „Zi-mi pe ce dată ești născută". Nu-i plăcea să i se facă poze și-și purta toate posesiile în două genți pe care și le încrucișase pe umeri. Conversațiile cu Isabelle erau foarte firești și observa multe detalii în jurul nostru. O dată pe săptămînă trimitea o scrisoare părinților ei.

Imaginați-vă cum a fost cînd Isabelle și Sid s-au întîlnit. Sid era fascinat de Isabelle și voia să-i facă o poză, cu atît mai mult cu cît ea nu accepta. „Sînt unele triburi care cred că aparatul de fotografiat îți fură sufletul", protesta ea. Pînă la urmă, au ajuns la un compromis: Isabelle a pozat acoperindu-și fața cu o eșarfă. Sid a trimis poza părinților ei – care aveau adresă de e-mail.

Am întîlnit și un tip care mergea de cîteva luni în pelerinaj către Roma fără bani. Cînd l-am întrebat cum s-a descurcat atîta timp, el mi-a răspuns simplu: „Providența". Dar și el avea smartphone.

Manuela Boghian *locuiește în Liverpool și lucrează în PR online și publishing. Blog-ul ei personal e www.manuelaboghian.ro.*

Indicator catre Santiago si catre Wifi

Anatol MORARU

Cînd mistreții devin blînzi

Turul al doilea al scrutinului prezidențial din Republica Moldova s-a desfășurat pe 13 noiembrie curent. Învingător a fost candidatul socialist Igor Dodon, care a acumulat 52,11% din voturile „liber" exprimate, pe cînd Maia Sandu, reprezentatul forțelor de dreapta, doar 47, 89%.

Nu vreau să iau pîinea cu unt și caviar din farfuria plutonului de experți și analiști politici care dezbat, iată, de atîtea zile și nopți (în reluare), cauzele și circumstanțele victoriei aspirantului pro-rus și ale înfrîngerii candidatului pro-european. Pot afirma, din poziția de cetățean treaz, că, per ansamblu, campania electorală a fost una murdară, deosebit de toxică, că s-a fraudat simțitor prin inversări de voturi, aducerea transnistrenilor în mod organizat la circumscripțiile electorale de pe malul drept și remunerarea acestora pentru efort electoral, suspectul vot masiv în Găgăuzia (98,80%) și în Taraclia (raion populat de etnici bulgari – 96%) pentru Dodon, implicarea necreștinească a Bisericii de partea candidatului socialist, partizanatul obraznic al instituțiilor media care aparțin lui Plahotniuc și Dodon, imposibilitatea diasporei de a vota numeric etc., probe suficiente pentru ca scrutinul să fie invalidat. Asta, firește, într-un stat normal, dar cum Republica Moldova este o formațiune statală incertă de tot, iar stăpînul ei se numește Vladimir Plahotniuc, am convingerea că scenariul s-a jucat pînă la ultimul semn de exclamare și avem un președinte nou-nouț – Igor Nicolaevici Dodon, cum îl dezmiardă Putin.

Campania electorală a fost una murdară, deosebit de toxică.

Cu toate că nu sînt un personaj care vizitează dezinvolt birourile oficiale de la Chișinău sau cancelariile din Occident și nici fan al conspiratologiei nu mă consider, totuși, în calitate de pacient al acestui stat în derivă, pot afirma cu certitudine că regizorul acestui urît mirositor spectacol electoral este maestrul de ceremonii Vlad Plahotniuc. Regret că această înzestrare a răului – ce-i drept, redingota lui Mefistofel îi este, deocamdată, cam strîmtă – nu a ales să cheltuiască energiile pentru a face bine acestui trist norod. Cel puțin, dacă acest oligarh va decide, așa, într-o zi, să plece în lume (scenariu bun acum doar pentru un *fantasy),* el își va găsi, cred, un job extraordinar de bine plătit la Hollywood.

Despre altceva însă vreau să spun acum: despre deruta, inepțiile, confuziile, îmblînzirea retoricii și atitudinii președintelui validat. Intransigența sa față de Acordul de asociere a Republicii Moldova cu UE s-a ruinat simțitor, Dodon declarînd că va opta *(sic!)* pentru relații bune cu partenerii europeni. Cine știe, poate i-a povestit cineva, între timp, că Republica Moldova e profund dependentă de finanțările internaționale sau a înțeles singur că schimbarea vectorului de dezvoltare nu intră în competența președintelui.

Continuă să afirme, dar deja cu jumătate de voce, că reorientarea spre Rusia (recent, a declarat că-i invidiază pe ruși pentru că au un asemenea președinte) este foarte importantă pentru viitorul Republicii Moldova, dar nu neagă că e nevoie și de relații normale, de un parteneriat durabil chiar și cu România. Într-un alt interviu, a declarat, cu francheța-cel caracterizează, că „nu are de gînd să se culce nici sub Occident, nici sub Est". A mai declarat (vădit extaziat, Dodon a înțeles că datoria sa este să iasă zilnic la rampă) că Republica Moldova se poate integra în UE fără Transnistria și Găgăuzia, că va înlocui în școli disciplina Istoria Românilor cu Istoria Moldovei, că va lupta pe viață și pe moarte cu unioniștii (separatismul transnistrenilor nu-l deranjează defel!), că-l va demite pe ministrul Apărării Anatol Șalaru pentru că acesta colaborează cu NATO și multe alte lucruri.

S-a arătat iritat de protestele tinerilor din prima și a doua zi de după alegeri și chiar și-a amenințat oponenții „să nu se joace cu focul" ori, atunci, își va scoate și el partizanii în stradă. Dar a urmat și un îndemn la colaborare adresat Maiei Sandu. Din păcate, confuzia din capul lui Dodon aglutinează instabilitatea din Republica Moldova, care începe să devină, și prin eforturile sale, un teritoriu pe care Rusia îl dispută tot mai putinește.

Acest comportament denotă, freudian vorbind, că Igor Nicolaevici Dodon este conștient de fraudarea alegerilor și cunoaște și dimensiunile acesteia, altfel de ce s-ar precipita? Nu în zadar, Vlad Bătrîncea, unul dintre capetele vorbitoare ale socialiștilor, cel care a rupt în două la o ședință a Parlamentului harta României Mari, neavînd ce riposta la probele care demonstrează fraudarea, a ținut să sublinieze că și argumentele Partidului Socialiștilor, care demonstrau nelegitimitatea rezultatelor scrutinului parlamentar din 2014, au fost la fel ignorate de către instituțiile abilitate.

Mi se pare că, totodată, traversăm o perioadă cînd mistreții socialiști încep (sînt nevoiți) să devină blînzi. Nu se știe însă pentru cît timp. Ceea ce ne poate bucura, pînă la urmă, în toată această hărmălaie politică, este rezultatul obținut de Maia Sandu. Cînd Plahotniuc & Dodon au folosit toate resursele administrative, CEC-ul, instituțiile media, Biserica, Transnistria, Găgăuzia etc. și au acumulat doar 52% din voturi, apoi nu este încă totul pierdut.

Vom trăi și vom vota.

***Anatol Moraru** este profesor de literatură română și universală la Universitatea din Bălți și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este volumul de proză scurtă* Confidența unui loser, *Editura Casa de Pariuri Literare, 2013.*

PUBLICITATE

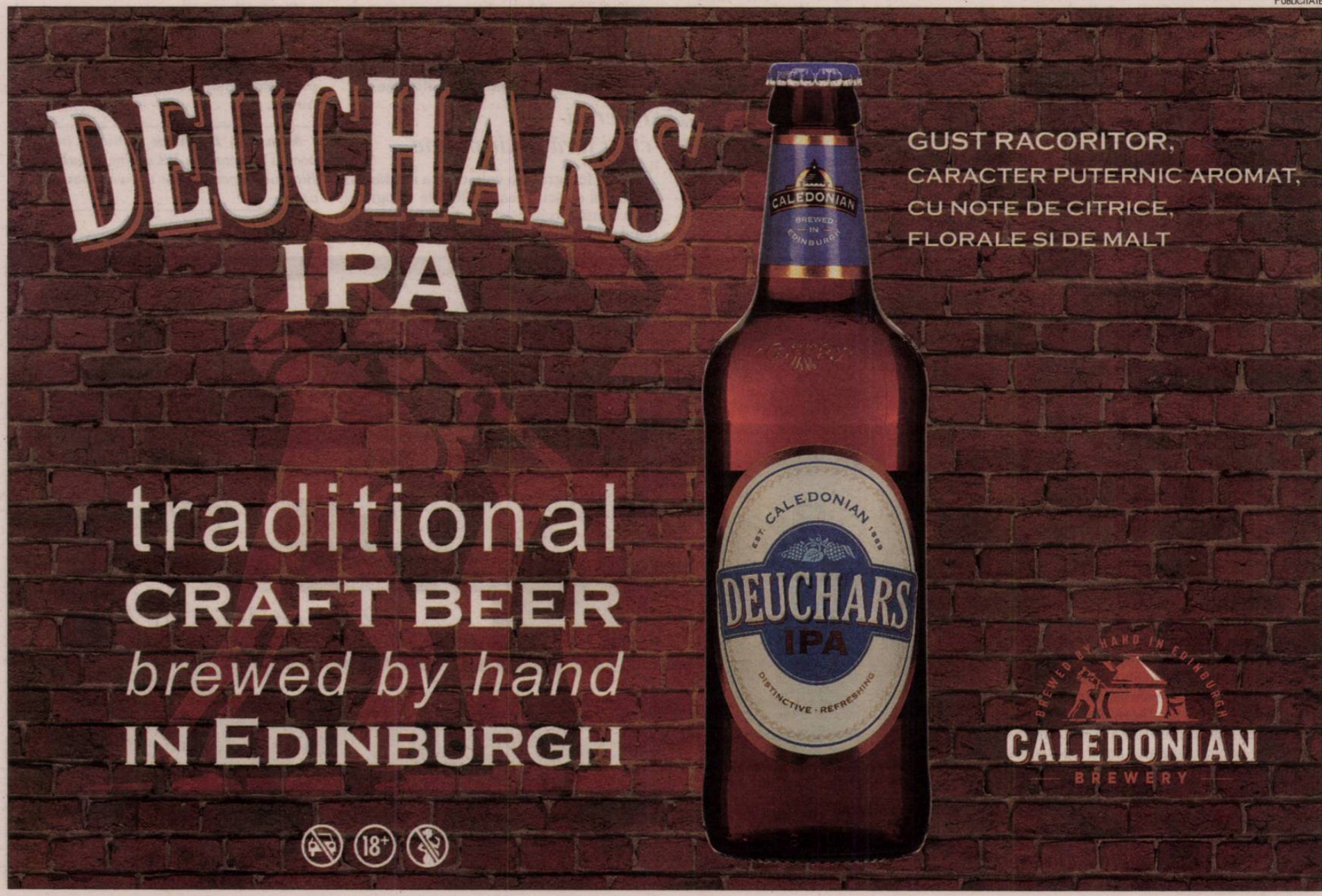

Eraldin FAZLIU

Dulcele stil al democrației suedeze

În luna septembrie am fost invitat, alături de alți zece jurnaliști din mai multe țări, la Stockholm, de către Ministrul Afacerilor Externe din Suedia, cu ocazia conferinței „Libertatea de expresie pentru o democrație deschisă și drepturile omului". Conferința marca 250 de ani de la Legea Libertății Presei din Suedia, văzută ca prima lege din lume care garantează libertatea presei și a informației.

Programul vizitei a inclus întîlniri cu oficiali ai Ministerului Afacerilor Externe, ai Ministerului Culturii și Democrației, reprezentanți ai presei, membri ai comisiei Centrului pentru Migrației și cercetători de la diferite instituții ale capitalei suedeze. Deși am avut parte de multe surprize în timpul celor trei zile cît a durat vizita, un lucru a fost cert: Suedia este una dintre țările de top în ceea ce privește libertatea de exprimare și drepturile omului.

Am putut vedea pe viu cît de transparente sînt instituțiile și cît de deschiși sînt funcționarii față de jurnaliști, iar modul în care lucrează aici jurnaliștii ne-a uimit pe toți. Și doar nu veniserăm de pe altă planetă, nu era ca și cum n-am fi avut nici o idee despre sistemul transparent și deschis al societății suedeze, dar ni s-a părut oarecum suprarealistă dimensiunea acestei deschideri. După fiecare întîlnire oficială, puteai auzi comparații și bombăneli de la jurnaliști, în ceea ce privește situația din țările lor.

Pe măsură ce înțelegeam mai bine mersul lucrurilor, dimensiunea accesului jurnaliștilor, dar și al oricărui cetățean, la informație – incluzînd aici și accesul la e-mail-urile politicienilor –, am rămas cu gura căscată. Asemenea oportunități, pentru un jurnalist, nouă ne păreau ireale, dar cu toate acestea, suedezii nu sînt pe deplin mulțumiți și cer mai multă deschidere și transparență. Oficialii suedezi chiar ne vorbeau despre cum vor să perfecționeze sistemul, astfel încît să nu lase absolut nici o portiță pentru un posibil act de corupție sau abuz din partea politicienilor. „În Suedia, corupția nu este acceptată, fiind considerată sinucidere politică" – ne-a spus unul dintre oficialii Ministerului Afacerilor Externe. Am avut nevoie de cîteva clipe ca să-mi dau seama că această afirmație este chiar una autentică și nu doar o vorbă retorică dintre cele pe care le tot auzim în țările noastre, în fiecare zi, în special din partea elitei politice.

O imensă invidie a pus stăpînire pe mine gîndindu-mă la Kosovo și amintindu-mi, printre altele, de contractul pentru cea mai costisitoare construcție din istoria statului – autostrada terminată în 2013 care unește Kosovo de Albania –, care nu a fost făcut public niciodată. Estimat la o valoare de 800 de milioane de euro, contractul nu a beneficiat de transparență, iar cei 77 de kilometri ai autostrăzii Ibrahim Rugova par a fi cei mai scumpi din istoria unei autostrăzi construite vreodată în Europa.

Am revenit însă cu picioarele pe pămînt, la discuțiile din sală, în timp ce participanții începeau să împărtășească exemple ale lipsei de transparență care duce la abuzuri de putere și despre politicienii corupți din țările lor. În acel moment devenea clar că geografia nu mai conta cînd descriai sisteme politice corupte. Deodată, am avut senzația că jurnalistul din Macedonia nu este singurul meu vecin din grup. Cei din Columbia, Belarus, Iordania, Polonia, Thailanda, Spania, Rusia și Vietnam – toți îmi păreau vecini, chiar dacă ne despărțeau oceane și continente. Ei bine, distanța nu conta, realitatea corupției neavînd granițe.

După un moment de reflecție, mi-am „ușurat" nițel angoasele. Mi-am spus că Kosovo și-a declarat independența în urmă cu doar opt ani, iar eu participam la o conferință care sărbătorea 250 de ani de tradiție a libertății de exprimare. Mai apoi însă, ascultîndu-i pe ceilalți participanți, ideea că timpul este definitoriu pentru un sistem politic transparent a fost pusă din nou sub semnul întrebării.

„În Suedia, corupția nu este acceptată, fiind considerată sinucidere politică."

Guillermo, un jurnalist spaniol, spunea că, deși Spania a devenit membru UE în urmă cu 30 de ani, abuzul de putere este încă un factor îngrijorător în țara sa. Dilema comparației țărilor a continuat, cînd ni s-a adus aminte că în Suedia, de sute de ani, n-a avut loc nici un război. În final, am renunțat la această bizară angoasă lăuntrică și mi-am dat seama că există o înțelegere dincolo de cuvinte între participanți – aceea a realității pe care o experimentam: o țară a minunilor, a siguranței, a libertății presei și a democrației.

Și nu vorbesc de faptul că mass-media, în Suedia, ar duce-o pe roze. Finanțarea, provocările erei digitale și, în ultima vreme, amenințări ale grupurilor extremiste – toate au devenit motive de îngrijorare. Cu toate acestea, în ciuda provocărilor, toată lumea e de acord că mass-media joacă un rol-cheie în menținerea și cultivarea siguranței în Suedia.

Cineva ne-a spus că, anul acesta, ministra Educației a demisionat pentru că a fost prinsă conducînd sub influența alcoolului. În privința asta pare a exista o înțelegere unanimă: în plus, față de consecințele legale, aceste fapte cer o reacție morală din partea politicienilor implicați. Gîndindu-mă la acest nivel ridicat al conștiinței politicienilor, mi-a venit, inevitabil, din nou, în minte Kosovo. Mi-am dat seama că, dacă politicienii noștri ar lua asemenea decizii pe fond moral, întregul guvern ar trebui să demisioneze. Bineînțeles, este interzis să conduci beat, cu toate acestea consecința faptei ministrului suedez n-ar avea același ecou în Kosovo, dacă e să vorbim despre recentele acte ale politicienilor kosovari.

Cu două luni înaintea vizitei noastre, portalul online de investigații Insajderi a făcut publice conversații înregistrate cu microfonul ascuns, datînd din 2011, care dădeau la iveală cazuri de abuz de putere din partea figurilor-cheie ale celui mai mare partid din coaliția guvernamentală, PDK, care îl implicau și pe președintele Kosovo, Hashim Thaci (pe atunci, premier), pe Kadri Veseli și pe liderul grupului parlamentar PDK, Adem Grabovci.

Grabovci a urmat, într-o anumită măsură, exemplul suedez, demisionînd din poziția sa de lider al grupului parlamentar, dar a rămas deputat. Într-un mod absurd, succesorul lui Grabovci, Zenun Pajaziti, a devenit și el protagonist al înregistrărilor. Pe de altă parte, atît Thaci, cît și Veseli au preferat să nu comenteze. Și, ce este mai ironic, amîndoi agită zilnic lozinca „anticorupție", predicînd legea, în timp ce corupția continuă să fie una dintre marile probleme din societatea noastră.

Revenind la Suedia, programul nostru a inclus o vizită la centrul de migrație Farsta, de la marginea Stockholm-ului, care a început să-mi ridice întrebări despre acea Suedie – țară a minunilor. Discuția cu comitetul de migrație a aruncat o altă lumină asupra societății din Suedia unde, ca și în alte țări europene, xenofobia și sentimentele antiimigranți sînt în creștere, iar grupurile de extremă dreapta prind puteri. Discursuri antiimigranți, demonstrații și figuri vocale contra valului de refugiați – în 2015, mai mult de 163.000 de oameni au cerut azil în Suedia. Aceste voci au avut efectul să diminueze imaginea de altruism atribuită Suediei.

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Membrii comisiei de migrare ne-au explicat condițiile oferite celor mai mult de 500 de refugiați – cei mai mulți din Orientul Mijlociu, care locuiau în centrul foarte bine întreținut.

Cu toate acestea, în timp ce vorbeau, atenția mi-a fost atrasă în altă parte. Împrejurimile mi-au adus aminte de anul 1999, petrecut în altă țară scandinavă, Danemarca, unde am fugit cu familia din cauza războiului din Kosovo. Cu toate că pe atunci aveam 9 ani, am păstrat amintiri vii din acel centru similar cu cel pe care îl vedeam acum, după 17 ani, ca jurnalist.

Deodată, amintirile mi-au fost întrerupte cînd „doi albanezi" au fost menționați în lista refugiaților din centru. Cu toate că nu am putut înțelege întreaga lor poveste, pentru că nu fusese aranjată nici o întîlnire cu cei doi, mi-am imaginat că erau veniți cu cel mai recent val de refugiați din Kosovo, de la începutul anului 2015, cînd mai mult de o sută de mii de kosovari treceau ilegal granița înspre țările UE, căutînd azil economic.

Cine ar fi crezut că, la 17 ani după război, kosovarii încă vor căuta azil? Dar rata mare de șomaj, sărăcia, lipsa de drepturi și lipsa de oportunități pentru tineri pot motiva oamenii, în egală măsură, să fugă din țara lor. De altfel, aceste frici derivă, ca și în cazul războiului, din frica siguranței zilei de mîine.

Am încheiat vizita la centru vizitînd dormitoarele, camerele de rugăciune, camerele pentru copii și bucătăriile comune. Impresionat de condiții, unul dintre tinerii jurnaliști, Trung, din Vietnam, a exclamat: „Camera asta arată mai bine decît camera mea din Hanoi!" Într-adevăr, impresia generală asupra condițiilor era că este un loc unde oamenii – mulți traumatizați – erau îngrijiți bine și aveau toate condițiile.

În ultima zi a conferinței, ministrul Culturii și Democrației, Alice Bah Kinke, ni s-a adresat, pe un ton extrem de pasional. Spre deosebire de politicianul stereotip, cînd Kunke a vorbit despre libertate am simțit autenticitatea. Fostă jurnalistă, ea a explicat că democrația nu este doar un cuvînt, ci un simbol al societății suedeze și, demonstrînd acest lucru, ne-a ascultat, la rîndul ei, problemele, îngrijorările venite din propriile noastre țări, căutînd o metodă prin care ea, ca ministru, ar putea ajuta.

A fost finalul perfect pentru această vizită. Experiența a ridicat multe subiecte de discuție, atît personal, cît și la un nivel general, în ceea ce privește democrația și drepturile omului. Suedia are problemele ei, cărora trebuie să le facă față, dar pare o utopie, cînd o compari cu Kosovo, unde lupta pentru valorile fundamentale este încă într-o etapă a copilăriei.

***Eraldin Fazliu** este jurnalist la Kosovo 2.0.*

traducere de Stela GIURGEANU

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

European Commission

Cu ochii-n 3,14

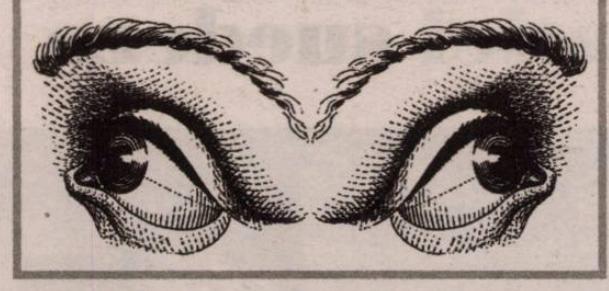

AR FI FOST O ONOARE PENTRU ORICE SUFLET MAI MARE SĂ CUREȚE APROAPE UN MILION ȘI JUMĂTATE DE NELĂMURIRI

■ Pe monumentul ridicat în memoria celor care au murit în incendiul de la Colectiv sînt inscripționate toate numele celor 64 de tineri dispăruți. Totuși, numele artistei care a creat monumentul (absolut mediocru), Elena Surdu Stănescu, este inscripționat mai vizibil și cu litere mai mari decît numele morților. Iar monumentul a costat 70.000 de euro, deși bunul-simț spune că ar fi trebuit creat *pro bono,* căci ar fi fost o onoare pentru orice alt sculptor să ridice un astfel de monument. Dar în România, cînd morții nu votează cu PSD, îi îmbogățești pe corupți. (**M. C.**)

■ La Paprika TV, un tip pe nume James Martin prezintă o emisiune care se cheamă *Mîncăruri de suflet.* Nu știu foarte bine dacă mîncărurile acelea „de suflet" sînt și „din suflet", dar cu toții știm foarte bine că există și mîncători de suflete (a nu se confunda cu mîncătorii de sufleuri). Dar probabil că și sufletul trebuie hrănit, nu-i așa? Ca să nu mai vorbim de sufletel. (**A. M.**)

■ De pe un site antivaccin aflu că oreionul poate fi tratat cu whiskey: „Oreionul nu necesită tratament medical. Dacă copilul dvs. a făcut oreion, insistați să stea în pat 2-3 zile, hrăniți-l cu alimente ușoare și cu lichide din belșug. Dacă durerea de cap e severă, administrați-i cantități foarte mici de whiskey sau acetaminofen. Administrați 10 picături de whiskey la un sugar și pînă la jumătate de lingură la un copil mai mare." (**S. G.**)

■ O firmă de bijuterii e antamată să curețe instrumentarul ginecologic de la Spitalul Malaxa. Managerul își bagă și își scoate, dacă angajații îndrăznesc să spună că nu semnează contractele fictive de care are nevoie pentru a-i face cadouri iubitei Vrăbi, replica „Bă, cretino, vezi că-ți f*t și vreo două!" e apă de ploaie pe lîngă ce le pot auzi urechile zi de zi. România, decembrie 2016. Citiți ancheta lui Cătălin Tolontan și a colegilor săi dacă nu vă vine să credeți că asemenea personaje pot fi bine-mersi în funcții de conducere. (**A. M. S.**)

■ Aflu din ziare că fostul președinte al Camerei de Comerț și Industrie a României, Mihail Vlasov, a scos din contul instituției aproape un milion și jumătate de euro și i-a jucat la cazinou, i-a pierdut și apoi s-a împrumutat de la niște cămătari. Și mi-am amintit de refrenul unei piese a Paraziților: „Dac-aș fi pentr-o zi președinte / V-aș amaneta pe toți și nu m-ați prinde". Pe Vlasov l-au prins. Dar cîți indivizi din ăștia or mai fi? (**M. M.**)

■ În Germania, pentru orice nelămuriri cu privire la regimul alimentar al unui sugar vă puteți adresa Comisiei Naționale de Alăptare *(Nationale Stillkommission).* Aș fi curios să-l cunosc pe președintele vîrstnic și de mult înțărcat al comisiei. (**M. P.**)

CA SĂ MĂ EXPRIM PE LÎNGĂ FAPTE, E UN PAS ÎNAINTE, ÎN TIMP CE UN NOU ARSENAL CONCEPTUAL CREȘTE

■ Am văzut pe mai multe firme/magazine de pompe funebre (mă rog, ca să mă exprim pompos...) că scrie așa: „Oferim servicii complete". Mi-a venit de fiecare dată să intru și să-ntreb: „Cum adică servicii complete? Îi și omorîți?". (**M. V.**)

■ Din seria întîlnirilor neașteptate de pe trotuar: mai deunăzi a trecut pe lîngă mine un domn într-un soi de mașinuță de curse pentru copii care, în timp ce conducea, ținea într-o mînă și un buchet de trandafiri roșii. Asortat cu nuanța mașinuței. (**I. P.**)

■ Sebastian Ghiță zice că vrea eliberarea celor arestați pentru fapte de corupție, precum și amnistie penală, adică suspendarea anchetării tuturor celor urmăriți că au furat banul public. Altfel spus: „Da, am furat, dar hai s-o luăm de la capăt, nu mai facem! Aveți încredere în noi, votați-ne încă o dată!" (**M. C.**)

■ Doar o observație: dacă, la început, tastam cu greu mesaje pe telefoanele cu butoane, iar limita de caractere, împreună cu lipsa diacriticelor, ne forțau să folosim prescurtări și să scriem k, sh, tz, acum, funcția *autocorrect* a telefoanelor inteligente îi „obligă" pe mulți să scrie cuvintele întregi și cu diacritice. Cum s-ar zice, e un pas înainte. (**C. Ș.**)

■ Bietului preot al Mănăstirii Pasărea i s-a furat din umila chilie o geantă din piele cu 85.000 de euro, în timp ce se afla la rugăciune în sfînta biserică. Doamne, apără și păzește! (**M. C.**)

■ „Jigodito!", un nou cuvînt datorat pretinsului chirurg de la Spitalul Malaxa purtînd de capul lui însemnele Cavalerilor de Malta. (**M. C.**)

■ Recital Gheorghe Hagi! Într-o recentă conferință de presă, Regele a izbucnit oracular: „De ce? Păi, dacă zece ani am jucat lungă și pe-a doua... De zece ani am luat modelul italian și am jucat lungă și pe-a doua. Lungă și pe-a doua. La revedere cu lungă și pe-a doua. Avem fundaș care o dă lungă și dă-i bufa." Și apoi, iar: „Joci cu fotbalul ăla cu lungă și pe-a doua de dă boala-n noi, faci cîrcei." Mă străduiesc de cîteva zile să aflu ce înseamnă „lungă și pe-a doua", ce înseamnă „dă-i bufa", dar și legătura dintre „lungă și pe-a doua" și cîrcei. Fotbalul a dezvoltat un arsenal conceptual inaccesibil unui telespectator ocazional, cum sîntem cei mai mulți. Corola de mistere a lumii se îmbogățește, din cîte bag de seamă. O spun deschis, mie mi-e tot mai drag Hagi pe măsură ce înțeleg tot mai puțin din ceea ce spune. (**S. V.**)

■ Am citit, pe niște foi răspîndite la gurile de metrou de la Piața Sudului, programul unui candidat independent (pe nume George Manciu) la alegerile din 11 decembrie, și una dintre promisiunile acestui program m-a nedumerit: „va crește confortul și traiul de viață al tinerilor". Nu cumva era vorba despre viața de trai? (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații:
abonamente@adevarulholding.ro,
tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

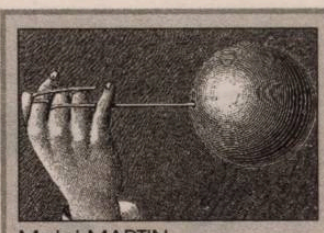

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **669** ■ 15-21 decembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

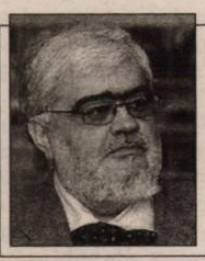

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina **3**

IAROMIRA POPOVICI

„Prin oraş, cu drag şi *horror*“

pagina **13**

ALEX TODERICIU

„Bunicul-împărat invită la vals“

pagina **22**

Atenţie, cópii!

Despre chestiunea plagiatelor

„A prelua exact cuvintele dintr-o sursă originală se numeşte citare. Dacă vrei să preiei ideea unui autor, dar nu e nevoie de cuvintele sale exacte, încearcă să parafrazezi. Dar nu uita că tot trebuie să-l citezi!“

www.plagiarism.org

Revistă finanţată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

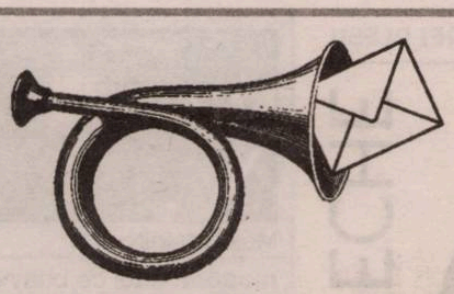

la vremuri noi, dileme vechi

Elena ȘTEFOI

De la „furtul legal“ la „statul sperietoare“

„În România se fură cu hotărîri judecătorești în regulă“, a declarat procurorul general Nicolae Cochinescu cu ocazia prezentării raportului anual al activității Parchetului București. Afirmația e șocantă, deși ea ar fi putut fi făcută (exact la fel) acum doi ani sau acum două decenii. Corupția împotriva căreia s-au hotărît să lupte noile instituții ale Puterii e, pe meleagurile nostre, un fenomen ocrotit chiar de oamenii legii. În timpul comunismului, ca și după căderea lui Ceaușescu, autoritățile i-au încurajat de fapt pe infractori pentru a le cîștiga, în schimb, supunerea, complicitățile sau votul. (...) Dorința liderilor politici de a impune respectul pentru lege și forța statului de drept se lovește, pe de o parte, de tradiția disprețului față de munca cinstită și, pe de alta, de neîncrederea în instituții. A te pune bine cu Puterea, cu șeful sau cu turnătorii a devenit deja o deprindere națională care se învață în familie, în școală și la locul de muncă și fără de care viața devine un calvar. Cine nu e capabil să și-o cultive și să o valorifice pentru a face carieră e trecut repede în tagma proștilor sau în categoria nebunilor. (...)

Cruciade în numele dreptății au mai fost și altădată, dar ele au devenit repede instrumente de teroare politică. Un consiliu național anticorupție am avut și în legislatura precedentă, și totuși Puterea și Opoziția s-au înțeles între ele pentru a-și legaliza propriile privilegii sfidînd bunul-simț și consfințind calea spre afaceri murdare. Politicienii de azi și de ieri nu pot accepta matrapazlîcurile omului de rînd și „tunurile de miliarde“ ale bancherilor și oamenilor de afaceri, dar li se pare „normal“ să sfideze ei înșiși Constituția, fie devenind proprietari ai caselor de protocol, fie cumulînd funcții incompatibile. (...) Procurorii, polițiștii și ofițerii se declară preocupați de amploarea fenomenului infracțional, dar nu se sfiesc să-și „rotunjească veniturile de bugetari“. Traficanții de droguri sau de valută sînt și la noi tratați fără milă, dacă n-au protecție „de sus“, dar traficanții de dosare trec în continuare drept oameni cinstiți și sînt împinși în posturi politice de unde pot practica în voie șantajul.

Se poate ieși oare din această mocirlă antidemocratică doar inventînd frica de autoritatea de stat? Fără un for legislativ care să înțeleagă că legile nu trebuie să fie bune doar pentru cei aflați temporar la putere, pentru că oricum vor fi schimbate din patru în patru ani, rezistența corupției românești nu poate fi înfrîntă.

Ofensiva anticorupție inițiată la Cotroceni în colaborare cu SRI și Curtea Supremă de Justiție îi bagă (temporar) în sperieți pe unii sau pe alții, dar nu lecuiește societatea românească de răul atîtor ani în care legea a fost făcută doar pentru a fi încălcată și dreptatea s-a cumpărat cu bani, cu angajamente scrise (pe baza cărora potențialii pușcăriași deveneau „bravi ostași ai partidului“) sau cu subvenții generoase pentru campanii electorale.

(apărut în *Dilema*, nr. 210, 31 ianuarie 1997)

Dilema veche vă propune

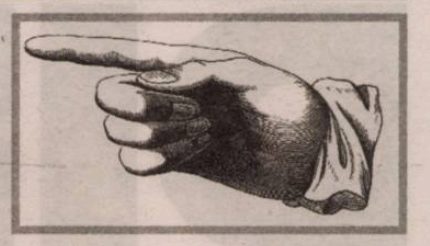

■ Campionatul european de handbal feminin din Suedia este cît se poate de pasionant, mai ales că, pînă acum, echipa noastră s-a comportat foarte bine (felul în care a bătut Ungaria a făcut deliciul iubitorilor acestui sport și probabil și pe cel al naționaliștilor de tip PUNR). Dincolo de meritele întregii echipe și ale noului antrenor, Cristina Neagu e pe cale să devină o adevărată eroină națională, mai ales că la tenis nu mai există competiții în această perioadă, înțelegeți ce vreau să spun. Sigur, la ora la care scriu nu e încă nimic definitiv. Campionatul e de urmărit în fiecare seară la televizor, pînă duminică, ziua în care se dispută finala. (Andrei Manolescu)

■ *Micul Prinț* este una dintre cărțile fundamentale ale copilăriei, una dintre cele puține pe care chiar trebuie să le citești. Acum a apărut în format audiobook, în lectura Oanei Pellea (Editura Humanitas 2016). Lansarea e joi, 15 decembrie, la ora 19, la librăria Humanitas de la Cișmigiu. (Matei Martin)

■ Ian McEwan, *Coajă de nucă* (Editura Polirom, 2016, traducere de Dan Croitoru), pentru că e amuzant și cinic, pentru că te ține acolo strîns și nu te lasă pînă la ultima pagină. E felul ăla profi de a scrie al lui McEwan, în care intră și o cantitate de melodramă, și una de suspans de policier, și o lejeritate de sitcom. Și, culmea, odată ce toate ingredientele au fost amestecate, iese literatură bună. S-a întîmplat că, după *Coajă de nucă,* am citit volumul de poeme al Ștefaniei Mihalache, iar găselnița lui Ian McEwan, în care naratorul e copilul nenăscut încă, a continuat altfel, dar în aceeași direcție, în volumul *Sisteme de fixare și prindere* (Editura Nemira, 2016). Puternic și delicat, o dantelărie de dragoste și frică, în așteptarea facerii lumii, la scara cea mai intimă cu putință. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă, 17 decembrie, înainte de a merge la Tîrgul de Crăciun, de pildă, puteți trece pe la Cișmigiu (intrarea dinspre Primărie) ca să donați haine (vechi, dar curate) și alimente pentru oamenii străzii. Acțiunea socială se numește „Copacul cu haine“. În București trăiesc între 2000 și 5000 de persoane fără adăpost pentru care, mai ales în perioada iernii, orice ajutor cît de mic contează. Au nevoie de haine și de încălțăminte de iarnă, saltele, saci de dormit, pilote, pături, perne și mai ales de alimente (conserve, cozonaci, biscuiți etc.). (Adina Popescu)

■ Pentru că ne apropiem de încă un „sfîrșit“, o vizită la Îndărătnica ne poate prilejui o fericită negociere, de vreme ce se zice că ea dă timpul îndărăt – spre deosebire de suratele ei, ea curge de-a-ndăratelea, pe dos adică. Așadar, între tot felul de tentante și cu spor mediatizate atracții turistice, e bine să hașurăm Moriile din Rudărie (azi comuna Eftimie Murgu). Nu doar pentru că e socotit cel mai mare ansamblu de mori de apă din sudul Europei, ci mai ales pentru spectacolul secular al îmbinărilor de lemn și, aici, al jocului apei cu lemnul. Moara din țarină, Moara Bățulea, Firiz, Popeasca sînt doar cîteva dintre aceste străvechi mostre de ingeniozitate și civilizație țărănească, din ansamblul de monumente restaurate și conservate prin grija Muzeului „Astra“ din Sibiu, cu sprijin financiar european. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cadouri pentru bărbați**
- **Revelioane**
- **Best of 2016**
- **Șmecheria**

album dilematic Sever Voinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.400

Tipărit la Tipomedia

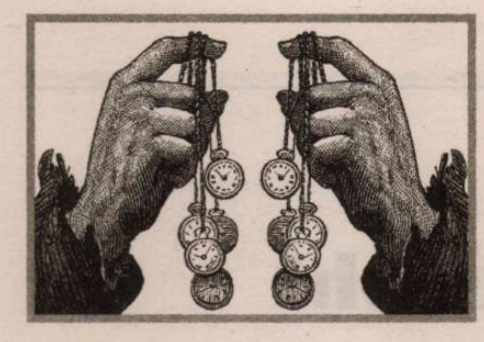

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

25 noiembrie 2016, Varșovia

Reîntîlnire cu Adam Michnik la Varșovia. Socotește că Polonia se află într-un galopant proces de „putinizare“. Biserica catolică, altădată solidară cu luptătorii anti-regim ai „Solidarității“, a devenit de un conservatorism țanțoș, cu totul aservit guvernului. (Aflasem și eu că, de curînd, Iisus Hristos a fost înscăunat ca „rege al Poloniei“, printr-o ceremonie girată de însuși președintele țării. Cu alte cuvinte, Polonia e, simultan, republică și monarhie, și cu slănina-n pod, și cu sufletu-n rai. Se desăvîrșește, astfel, o inițiativă mai veche, din 1656, cînd „regină“ a patriei poloneze a fost declarată Fecioara Maria. Un fel de a spune că, la ora actuală, Ea a devenit „regina-mamă“...) Adam îmi spune, melancolic, că a ajuns din nou, la bătrînețe, „disident“, țintă a politicii de stat. Ce i se reproșează? Pare de necrezut: e „omul lui Soros“! Carevasăzică, avem de a face cu o modă în curs de generalizare. Înainte erau „agenturili“, acum e octogenarul iudeo-maghiaro-american, pe post de Bau-Bau planetar. Cînd a finanțat ONG-uri ungurești, a fost clasat la evrei masoni. Cînd a finanțat ONG-uri românești, a căpătat nimbul sumbru de „om al ungurilor“. Cînd a sprijinit societatea civilă în Rusia, a căpătat stigmatul de agent american. Pasul următor ar fi să-l împachetăm într-o rachetă NASA ca să răspîndească „sorosismul“ la nivel galactic...

10 decembrie 2016, București

E foarte interesant („specific național“?) ce bombăneli (birocratice, partinice, grobiene) încasează dl Dacian Cioloș. E libertate! Putem să-l facem fiul natural al miliardarului Soros, eminența cenușie a dezastrului de la Colectiv, bubos, stupid, impostor, cinic și tot ce ne mai trece prin capul nostru „obiectiv“, „analitic“, „deontologic“, golănesc. E clar: dl Dacian Cioloș nu e ce trebuie. Nu e pe placul românului. Nu se înfurie ca un milițian, nu dă capete-n gură preopinenților, nu se dă mare. Nouă ne plac circarii, băieții de băieți, istericii de bodegă. Ăia da! Sînt „haioși“, distractivi, tîlhari veseli și caftangii de cartier. Cu de-alde Cioloș ne plictisim! Așa că dăm cu el de pămînt. „Opinia publică“ e modelată, la noi, pe un ton răstit, de inși care, pînă una-alta, n-au făcut nimic pentru țărișoară, dincolo de un zgomot de iarmaroc. Inși de care, peste cîțiva ani, nu-și va mai aminti nimeni. Competența e luată peste picior de campioni ai tupeului, onestitatea e batjocorită de saltimbanci de duzină, decența e înfierată de vedete ale nerușinării. Așa stînd lucrurile, nici că mai contează cine ne conduce. Ecranele de televiziune, foile de gazetă, sediile de partid sînt împînzite de impostori obraznici, bucuroși că sînt contemporani cu ei înșiși. Au cu toții un aer de eternitate infailibilă, de plimbăreți inamovibili pe coridoarele puterii și ale presei.

13 decembrie 2016, București

Alegerile parlamentare din acest an n-au provocat nici „analiștilor“, nici cetățeanului de rînd cine știe ce surprize. Era clar că PSD-ul va cîștiga (chiar dacă procentele sînt cam pipărate), era clar că liberalii au fost inapți și inepți din punct de vedere electoral, era clar că sudul teleormănean și Oltenia vor livra, încă o dată, un „model“ de disciplină electorală. Sînt și două vești consolatoare: USR a obținut un rezultat neașteptat de bun, iar partidele de extremă demagogică n-au avut deloc succesul pe care „românismul“ lor crîncen îl promitea. Cîteva noutăți, totuși: prezența la vot a fost mai mare la oraș decît la țară (poate și pentru că numărul sătenilor strămutați în mediul urban a crescut), Transilvania a fost mai inertă ca de obicei, PMP a obținut o victorie „la ață“, sub ALDE și sub UDMR (în ciuda energiei ofensive a liderului său). Nici un independent, de la Toader Paleologu la Elena Udrea, n-a căpătat votul necesar pentru a intra în forul legislativ al țării.

Ar fi însă cazul ca PSD, în ciuda marșului său glorios, să nu se bizuie pe un sprijin popular spectaculos. De fapt, au obținut 45% dintr-un total de 40% de votanți. Adică, dacă aritmetica mea e bună, din optsprezece milioane de alegători, au fost pro-PSD vreo trei milioane și jumătate. Nu e rău, dar nici euforic. Oricum, 60% din români n-au avut o motivație suficientă ca să meargă la urne. Adică sînt resemnați. Convinși că, orice-ar fi, nu se poate schimba mare lucru. Iar cei care se mobilizează înghit, la nesfîrșit, păcălelile găunos stîngiste debitate de aceleași personaje care stau la rampă de ani întregi. În această situație, nu ne pot ajuta decît cîteva aforisme și strigături strămoșești: „Asta-i situația!“, „N-o fi dracul chiar atît de negru!“, „Nu mor caii cînd vor cîinii!“, „Caii trag, boii mănîncă!“ etc. Ne vedem, dacă ne țin puterile, peste patru ani...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Luna cadourilor și lumea risipei

Nu, nu vreau să umbresc euforia sărbătorească a acestei luni cu una dintre problemele grave ale acestei lumi! Dar, dat fiind că am tot fost întrebat în ultima vreme ce părere am eu (din punct de vedere antropologic, desigur...) despre risipa alimentară, m-am gîndit că e o ocazie bună de a arunca, acum, o privire asupra problemei.

Datele generale, fiabile pentru UE și mai puțin fiabile pentru România, le cam știm: cam 90 de milioane de tone de alimente sînt aruncate în fiecare an în Europa, iar în România, 6000 de tone ajung zilnic la gunoi; altfel spus, cam 40% din alimentele produse sînt „risipite“. Ceea ce probabil nici unul dintre noi nu realizează însă, cam acesta este și procentul alimentelor pe care noi înșine le aruncăm la pubelă într-un an. Dar nu despre cifre aș vrea să discut aici, ele există pe Google – iar pentru România puteți să vă aruncați un ochi pe programul „România împotriva risipei de hrană.“

Dacă vorbim despre risipa alimentară a zilelor noastre, „din punct de vedere antropologic“, trebuie să ne întrebăm mai întîi ce-i aia „risipă“. Pare o întrebare stupidă, cu un răspuns de bun-simț la îndemînă, de genul „acolo unde prisosește, apare și risipa“. Ei bine, nu este chiar așa. Societățile arhaice de culegători și vînători, de pildă, au fost „societăți ale abundenței“, dar nu și ale risipei – ne spune antropologul american Marshall Sahlins. Pentru aceste *societăți ale abundenței fără risipă* era valabil principiul conform căruia „nevoile materiale ale oamenilor sînt finite și puține, iar mijloacele tehnice de a le satisface sînt neschimbate, dar adecvate“; aceste societăți aveau tot ce le trebuie pentru că nu își doreau decît ceea ce le *trebuia*.

Există apoi o imensă literatură antropologică despre *potlach,* o practică întîlnită în numeroase societăți destul de complexe, constînd în acumularea unor surplusuri doar pentru a putea fi dăruite, în cadrul unui ceremonial anume, tribului vecin, care, la rîndul său, va trebui să dăruiască și mai mult, la anul, primului trib. Sînt *societăți ale risipei fără abundență,* în care producția nu vizează atît *acumularea,* cît *prestigiul,* care nu au drept miză doar *a avea,* ci și *a fi*. Vă sună exotic și „irațional“? Păi, ia gîndiți-vă, că tot vin sărbătorile, care este acum dorința oricărei gospodine (familii) care se respectă? Nu cumva „risipim“ cu toții mîncare și băutură din convingerea că dacă nu rămîne, înseamnă că nu se ajunge? Orice sărbătoare este încă la noi un mic *potlach*...

În sfîrșit, există *societăți ale abundenței risipitoare,* care apar de-abia odată cu piața și se bazează pe ideea că „nevoile materiale ale oamenilor sînt mari, ca să nu spunem infinite, în timp ce mijloacele de a le satisface sînt limitate“, astfel încît „discrepanța dintre mijloace și scopuri poate fi redusă, eventual, prin creșterea productivității industriale“. Pe scurt – și simplificînd mult lucrurile –, există două mari căi spre afluență: una constă în a-ți dori puțin, cealaltă în a produce mult. Întrebarea este însă, atunci, cît de mult poți produce cu resursele limitate ale planetei? Și uite așa a apărut ideea neprietenoasă a „economiei descreșterii“ sau lupta împotriva risipei alimentare...

Cînd vorbim despre „risipa alimentară“, avem deci în vedere *această* formă de risipă ce însoțește urmărirea indefinită a abundenței și apare din distribuirea inechitabilă a acesteia: cînd descoperă că mijloacele (resursele) nu sînt chiar nelimitate, societățile abundenței încep să taie din porția unora, care devin săracii lumii prospere. Natura risipei este deci, în amonte, una politică.

Dacă „risipa“ se află în chiar natura societăților noastre dezvoltate, cum de au hotărît atunci aceste societăți să lupte împotriva ei? Motivele sînt multiple: ecologice (conștientizarea faptului că resursele sînt totuși limitate), economice (costurile sînt totuși prea mari), sociale și morale (sărăcia a devenit prea mare și răspîndită, trebuie făcut ceva), dar și politice: există o corelație, de bun-simț, dar și calculată cu grijă, între prețul alimentelor și revoltă, iar în ultimii ani, aceste revolte au început să fie alarmante. Măsurile de combatere a risipei alimentare nu prea convin industriei alimentare, care, de la procesatori la comercianți, ar trebui să schimbe cîte ceva din practicile lor curente. Dar nu prea sînt luate în seamă nici de mulți dintre consumatori – deși ei sînt primii afectați de această risipă –, pentru simplul motiv că și ei ar trebui să-și modifice obișnuințele alimentare. Or, normele sociale (morale) legate de mîncare și mîncat au devenit mai laxe odată cu instalarea în societatea abundenței: cumperi ce te tentează, chiar dacă nu ai nevoie, mănînci pe stradă și arunci ce nu mai ai timp sau chef să mănînci, porunca „să nu lași nimic în farfurie“ a fost înlocuită, din fragedă pruncie, cu „mănînci doar cît îți trebuie“ etc.

Care e situația, din acest punct de vedere, în România? Păi, pînă de curînd, nu prea era cu adevărat o problemă. Pe de o parte, pentru că marea majoritate eram țărani, iar la țară nu se aruncă mîncare. Pe lîngă ceea ce se dădea, creștinește, de pomană, ce se „arunca“ devenea, de fapt, hrană pentru animale, îngrășămînt pentru pămînt etc.: un soi de „economie circulară“ *avant la lettre*. Pe de altă parte, am intrat în lumea abundenței cu burta goală, după un deceniu de foamete comunistă. De-abia după 1990 a început deci, compensatoriu, bulimia națională, una mai mare decît în alte țări post-comuniste – iar risipa alimentară a fost și ea pe măsură. În continuare, consumăm 41% din venituri pe alimente (cel mai mult din UE), așa încît ne este greu să ne imaginăm propria risipă și cu atît mai puțin „problema globală a risipei“. Pe de altă parte însă, deși un procent mare din societate declară că veniturile îi ajung de-abia pentru asigurarea strictului necesar, un procent și mai mare dintre români se declară (aspirațional) că fac parte din „clasa de mijloc“. Apare astfel un soi de „piață a dorinței“, în care mîncarea este dorința de bază: mănînc ce *poftesc,* deci sînt bine, în rînd cu lumea, sînt *„middle class“!*...

Au început să apară și la noi mijloace de redistribuire a alimentelor și, astfel, de reducere a risipei, mai ales la nivel de retail, dar comercianții nu se arată prea deschiși la aceste inițiative, căci le încurcă socotelile (deși ar putea să le reducă cheltuielile!). Avem acum și o lege, dar nu avem metodologia de aplicare. Dar, mai ales, săraci ai Europei, nu avem încă reprezentarea socială a riscului „risipei“. Așa că, pînă una-alta, poftă bună! Și totuși...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

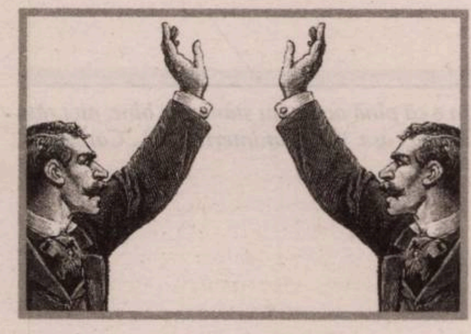

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

O chestie cu microbi

Sînt iară în avion. Mănînc semințe, iar lîngă mine am o doamnă care se uită cam urît. Îmi vine să îi spun fără ocolișuri că nu e geana de la mama, ci de la atîta zburat cît am băgat în ultimele luni încep să mă transform în păsărel. Oricum, e nemțoaică blondă-blondă și sîntem în avionul de București, așa că sigur mă vede cioară.

A fost o călătorie tare interesantă pînă în acest moment. Am mers cu autobuzul cel bun pînă în Frankfurt și, de data asta, șoferul nu a fost nici rusul, nici polonezul sau bosniacul cel meseriaș, ci alsacianul cu spume. Nu am priceput nimic din ce a bălmăjit, dar sînt train-uit bine și am dat din cap și am zîmbit ca și cum tocmai m-ar fi decorat cu Ordinul Franco-German. Nu cred că a zis nimic de mama, deși la cît de ciufut e nu poți să știi niciodată. De fiecare dată cînd îl văd îmi vine să îi zic *„gooooood boy“* și să îi dau un biscuit ca să nu se repeadă la mine.

La controlul bagajelor, nemții se mișcau în ciuda stereotipului pe care toată lumea îl are despre ei: hotărîți parcă să ne facă să ne simțim bine că ne ducem în Românica, o țară cu muncitori eficienți. Dorel e mic copil pe lîngă ăștia. Erau șase. Unul la dat tava, unul la butonul care mișcă tăvile și unul care controla teroriștii chitiți să arunce în aer Bucureștiul, cu pastele lor nesimțite de dinți. Ceilalți trei păreau să fi fost toți fie observatori federali, fie dovezi vii că lenea are multiple versiuni nemțești. După vreo 30 de minute de așteptare în care băieții s-au mișcat numai cît să ne dovedească din cînd în cînd că nu sînt morți, a început caterinca. Au reacționat binișor cînd ne-am oferit să înnoptăm cu ei și am reușit să trecem de control cam cu cinci minute înainte să se închidă poarta.

Noroc că am găsit poarta lejer – era marcată de o tanti care urla cît o țineau bojocii –, așa că următorii 200 de metri am urmărit semnalul sonor. Am sperat să fi fost o doamnă care lucra în aeroport și pe care să o fi lovit strechea, dar nu, era o compatrioată care înjura ielegant rău. Doamna era îmbrăcată fiță de fiță cu nește pantaloni de călărit albi, pantofi roșii, o bluză de la bazarul din Vaslui și o haină în memoria tuturor șobolanilor care au murit jupuiți. Bineînțeles, plină de haur. Părul era vopsit și el roșu aprins, că doar pantofii ăia nu se poartă așa, aiurea. Urlatul era bilingv: în română și engleza lui Iliescu. Nenorocirea era că dujmanii nu doreau să o lase cu un bagaj finuț *Yves Saint Lorent*, în care părea că ar fi îngrămădit porcu'. Spre surpriza mea, bărbac-su era viu – și el puternic lovit de pandalie și de diavolul fashion-ului. Cu ochelari de ciumec, că doar era noapte și în aeroport nu știi niciodată cînd te lovește soarele, cu pălărie de cowboy, pantaloni de trening de firmă de fiță și, bineînțeles, ciocate. Un tricou asortat perfect la nunta lui văru' Guță și sacou Armani.

– Băăăăăi, noi venim de la New York!!! Cum să plătim pentru bagaj!!??

– Ai uil sue iu, luc, luc, luc la aștia dat come. Luc fai! Luc zei hev bagaje big. I make foto and uil sue iu.

Dorel e mic copil pe lîngă ăștia.

Scorpia mă arată cu deștu'. E drept că bagajul meu e și el mărișor, dar departe de al ei. Scoate telefonu', care, bineînțeles, e îmbrăcat în goldeanu. Bunăciunea de muiere de lîngă mine, îmbrăcată ca și cum ar fi ieșit direct de la întîlnirea cu prințul moștenitor al Valhalei, zice calm și rece:

– Hai, îndrăznește să îmi faci poză, să vezi cum e treaba cu su iu!

Țața are o privire de căprioară rănită și decide că nemțoaica aia calmă din față arată mai puțin amenințătoare decît prințesa româncă și revine la urlăturile ei.

Abia mă așez pe scaun și am parte de una dintre cele mai neașteptate surprize. Intră un nene și se oprește la clasa business. Își pune grațios bagajul. În spatele lui, un neamț coborît din revistele de ciumeci așteaptă calm să își ocupe și el locul la clasa cea procopsită. Nenea, pe la 60 de ani, își dă elegant haina jos. Apoi și cămașa și maioul. Fie tac-su a fost un cioban cu mare dragoste pentru o mioară, fie a făcut implant de lînă pe tot corpul. Se șterge elegant cu maioul. Neamțu' mai are un pic și își scoate în mod voluntar ochii. Nu cred că l-ar durea rău, anesteziat e sigur, că pînă și eu, care sînt la măcar doi metri depărtare, simt cum cămeșa aia e moartă de vreo trei-patru zile. Stewardesele românce nu par superșocate, că doar fiecare dintre noi am avut bunici și unchi de aceeași valoare. Mă gîndesc că, în sfîrșit, se justifică costul biletului la business. E clar și că neamțu' simte la fel și, în mod sigur, data viitoare vine cu planorul propriu. Spre ciuda mea, domnul se îmbracă într-un tricou elegant, își pune cu distincție un plovăr peste umeri și se duce calm la locul lui la *economy.*

Scorpia nu e lăsată în avion, spre durerea prințesei care i-a închis gura, dar care păstrează o privire de ucigașă în serie. Ca să evit o dramă și să nu îmi stea sămînța în gît, închid pachetul și îmi scot cartea cea procopsită. În mod ironic, este despre germofobie (fobia de microbi). Îmi vine să îi explic doamnei nemțoaice, care se benoclează pentru că nu se aștepta să vadă cioa… păsăroiul citind, că nu citesc despre germanofobie, ci despre o chestie cu microbi. Aș vrea să îi zic că nu am nimic cu nația ei, deși neamurile sale au căsăpit neamurile mele, dar mă gîndesc că a avut destule traume cu români azi, așa că o iert.

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Filozofia precauției

Relatam, în rubrica de față, cu ani în urmă, o întîmplare (reală) preluată din cartea lui Bill Bryson, *Notes from a Big Country / Însemnări dintr-o țară mare*. Revin astăzi la ea pentru învățăturile subtile pe care ni le furnizează. O doamnă din statul american Oklahoma (din Tulsa, mai precis), Rita Rupp, a plecat, la un moment dat, de una singură, într-un voiaj rutier de-a lungul și de-a latul Lumii Noi. Conștientă, pesemne, că o astfel de călătorie presupunea și anumite riscuri, a scris, prevăzătoare, un bilețel – pe care l-a dosit în propria-i poștă – cu următorul conținut uluitor: „Ajutor! Am fost răpită. Sunați, vă rog, la poliția interstatală!“ Pe spatele lui, și-a redactat, caligrafic („citeț“, cum se spunea în copilăria noastră), numele, adresa exactă și numărul mașinii personale (în care, practic, se afla!). O măsură de precauție, evident, în cazul în care vreun răufăcător ar fi luat-o, abuziv, sub amenințarea armei, în „custodia“ sa. Într-o clipă de neatenție a ipoteticului răpitor, Rita plănuia să arunce hîrtiuța undeva, la vedere, mizînd că bunul samaritean ce ar fi descoperit-o va telefona, neabătut, oamenilor legii. Problema e că doamna Rupp *a pierdut* de-a binelea bilețelul, stîrnind, ulterior, o tevatură mediatico-polițienească în America, timp de mai multe zile, demnă de marile romane polițiste. A devenit, cum s-ar zice, victima inocentă a spiritului său excesiv de precaut. „Prevederea fatalității“ s-a metamorfozat aici direct, nu fără ironie, în „fatalitatea prevederii“.

Situația nu reprezintă, în *ethos*-ul ei adînc, o excepție. Cu toții putem cădea, dacă nu am făcut-o deja, în capcana măsurilor de siguranță inventate chiar de noi, minuțios-prevăzător. Am auzit, nu demult, despre un profesor universitar obsedat de securitatea locuinței sale (stătea, într-adevăr, într-o casă frumoasă, dar destul de izolată, de la marginea orașului). A montat tot felul de alarme de protecție și a antrenat diverși cîini de pază, pînă cînd a ajuns la concluzia că numai camerele de filmat – răspîndite pretutindeni pe pereții clădirii – ar fi reușit să țină hoții departe. A cheltuit o avere pentru instalarea lor. Vila arăta acum ca una de protocol zero, sub draconică supraveghere militară. Într-o bună zi, soția bietului om a urmărit, din plictiseală, o înregistrare video, filmată ceva mai devreme, în care profesorul (profitînd de absența nevestei) intra voios cu amanta în casă. Blindata locuință s-a transformat apoi în obiectul de sechestru al partajului juridic… Tot acasă a rămas prizonier, în țipetele stridente ale alarmei, un alt cunoscut de-al meu care fie uitase codul de dezactivare, fie nu mai știa pe ce să apese de emoție. A fost salvat de agenții firmei de pază, nu înainte de a fi trîntit puțin la podea. Pînă s-au lămurit că el era, *de facto* și *de iure*, proprietarul, se înțelege. Nu rare sînt exemplele în care oamenii nu mai pot beneficia liniștiți de propriile telefoane, tablete, laptop-uri, stick-uri sau computere, blocate definitiv de manevrele de protecție sofisticate, imaginate de înșiși proprietarii lor.

Nu am constatat accidental mai sus că „prevederea fatalității“ ia, în asemenea contexte, aspectul unei „fatalități a prevederii“. Pînă la urmă, precauția, ca stare în sine, constituie un „instinct“ de apărare, dezvoltat de individ înaintea unei forțe, în realitate, de necontrolat – *destinul*. Așadar, orice discuție în jurul „spiritului prevăzător“ este, în fond, o discuție despre „soarta implacabilă“ ori, mai corect, despre impulsul nostru irepresibil de a ne pune – suficient de caraghios, să admitem! – la „adăpost“ de propria-ne (exasperantă) precaritate. Precauție și precaritate, iată două noțiuni minunat conjugate în această ecuație cu implicații tragicomice. Vă amintiți piesa „destinului orb“ prin excelență, *Oedipus rex / Oedip rege*, scrisă, încă din antichitate, de Sofocle? Și acolo insul încearcă, disperat, să-și învingă precaritatea prin intermediul precauției. Ce face Laius atunci cînd află, prin mijlocirea necruțătorului oracol, că va fi omorît de fiul său nou-născut, Oedip (care, în plus, conform profeției, se va căsători și cu mama lui, Iocasta!)? Dă pruncul spre a fi ucis (lucru care, prin manevrele predestinării, nu se întîmplă!), sperînd să „înșele“ zeii. Ce face însă Oedip, maturizat, auzind aceeași sumbră prevestire? Fuge din locul unde a crescut, crezînd că acolo trăiesc părinții lui adevărați, și revine în Teba, împlinindu-și destinul. În ciuda minuțiozității calculelor cuiva, soarta personală (ca și cea colectivă, de fapt!) va uni, fin, toate piesele din *puzzle*, pînă la desăvîrșirea *întregului*.

„Mai lăsați precauțiile deoparte și bucurați-vă de viață înainte să vă ajungă precaritatea ei din urmă!“

„Filozofia precauției“, dincolo de virtuțile sale incontestabile pe termen scurt, este de aceea naivă, improprie și, pînă la un punct, chiar pernicioasă pe termen lung, întorcîndu-se adesea cu sarcasm, după cum se vede, împotriva practicantului ei încăpățînat. *Răspunsul relaxat* al individului la provocările (de neocolit) ale sorții, deși poate surprinzător privit în detaliu pare mai adecvat la o perspectivă de ansamblu asupra tabloului vieții. În concluzie, un sfat potrivit rigorilor înțelepciunii lumești ar fi: „Mai lăsați precauțiile deoparte și bucurați-vă de viață înainte să vă ajungă precaritatea ei din urmă!“ Și totuși, cîți ar avea curajul să-l urmeze cu inima profund împăcată?

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Trump şi cazanul sub presiune al Orientului Mijlociu

Unul dintre indicatorii de calitate ai unei tranziţii prezidenţiale din SUA este o revizuire integrală a politicilor, menită să determine ce politici merită păstrate şi care anume trebuie eliminate sau schimbate. Pe măsură ce se apropie de ocuparea scaunului prezidenţial, preşedintele ales Donald Trump pare dornic să facă o mulţime de schimbări – unele mai bune, altele mai puţin bune.

Anumite politici ale SUA par condamnate să nu aibă nici măcar şansa de a-şi dovedi viabilitatea. Soarta acordului comercial PTP (Parteneriatului Trans-Pacific), cu 12 ţări participante, pare să fie deja pecetluită, după ce Trump a declarat public că va suspenda înţelegerea – încheiată, dar nu ratificată de Senatul SUA – încă din prima zi a numirii sale în funcţie. Fapt cu totul regretabil, deoarece PTP ar fi revoluţionat regimul juridic al proprietăţii intelectuale şi ar fi sporit transparenţa la cote fără precedent, scăzînd totodată cuantumul tarifelor vamale şi non-vamale. Dar Trump nu pare să se răzgîndească.

Schimbări ale viitoarei administraţii Trump ar fi însă binevenite într-un domeniu crucial al politicii externe: Orientul Mijlociu. Politica paşilor mici din regiune, pe care au abordat-o ultimele două administraţii, George W. Bush şi Barack Obama, a arătat că SUA nu au reuşit să ţină pasul cu evenimentele.

Mai ales administraţia Obama este cea care a ezitat adesea să-şi amplifice rolul, anticipînd un viitor în care SUA nu vor mai fi interesate de o regiune care, ca să parafrazăm afirmaţia lui Winston Churchill despre Balcani, a produs mai multă istorie decît a consumat. În orice caz, Obama a înţeles importanţa menţinerii unei poziţii ferme în Irak – merit pe care criticii săi omit adesea să-l aprecieze.

Adevărul e că Bush a fost acela care, după ce a implicat SUA în războiul din Afganistan şi din Irak, a semnat, în 2008, acordul de retragere a trupelor SOFA (Status of Forces Agreement), care le-a acordat americanilor un răgaz de trei ani pentru a-şi retrage toate trupele de pe teritoriul irakian. Dar politicienii irakieni nu ar fi de acord să prelungească acest interval în termenii care le-ar conveni americanilor: imaginaţi-vă reacţia Congresului SUA – inclusiv a acelora care îşi doresc să menţină trupe americane în Irak, ca odinioară în Germania şi în Japonia – dacă administraţia Obama ar fi admis cerinţele Irakului ca soldaţii americani staţionaţi să se supună sistemului juridic irakian.

Astfel, administraţiei Obama i-a rămas ca singură opţiune retragerea trupelor – şi asumarea oprobriului cuvenit. Căci, într-adevăr, după retragerea completă a trupelor SUA, confruntările din regiune au escaladat, antrenînd în conflict arii tot mai extinse.

Trump şi echipa sa trebuie să mediteze serios la cele întîmplate în Orientul Mijlociu şi la cum anume trebuie reacţionat. Ceea ce presupune nu numai o investigare a problemelor la nivelul întregii regiuni, cum ar fi radicalismul sunnit, dar şi o evaluare atentă a politicilor bilaterale.

Să începem cu exportul continuu de radicalism sunnit din Peninsula Arabă, o problemă complexă care implică Arabia Saudită şi alte state din Golful Persic. Chiar dacă grupările extremiste sînt finanţate în mod tradiţional de Peninsulă, a-i acuza, pur şi simplu, pe saudiţi că propăşesc tot ce-i mai rău în Orientul Mijlociu şi a-i pedepsi ca atare nu ar fi o politică inteligentă. Chiar dacă SUA beneficiază în prezent de o autonomie energetică sporită, datorită petrolului şi gazului de şist, acest lucru nu se poate spune şi despre aliaţii lor europeni. Să fie oare o poziţie de forţă faţă de Arabia Saudită cu adevărat în folosul SUA?

Nu ar fi înţelept nici să-i blamăm pe şiiţi – care sînt, în multe privinţe, victime – pentru atacul la adresa radicalismului sunnit. Nouri al-Maliki, pragmaticul lider irakian care a cîştigat trei mandate de prim-ministru, nu a depus un efort suficient de deschidere faţă de sunniţii din ţară, acesta fiind unul dintre motivele pentru care radicalismul sunnit persistă în Irak. Un alt motiv este că anumite elemente ale minorităţii sunnite irakiene au refuzat să accepte faptul că sînt singurii sunniţi din Orientul Mijlociu arab care trăiesc în sînul unei majorităţi şiite.

Mai este apoi Siria, focarul principal al complexei dinamici politice şi sociale din regiune. Războiul civil sirian nu e cel al unui dictator fără scrupule, care vrea să înăbuşe aspiraţiile unei opoziţii de factură democratică. E vorba mai degrabă un conflict multilateral, în care identificarea „băieţilor buni" nu-i o sarcină uşoară.

Organizaţia Statul Islamic (ISIS) este, indiscutabil, inamicul public numărul unu, iar Trump l-a identificat deja ca atare. Dar eliminarea ISIS, nu doar din Mosul, ci din întreaga lume, necesită o abordare chibzuită, subtilă şi nuanţată. Noua echipă a lui Trump responsabilă cu securitatea naţională nu pare să înţeleagă acest lucru.

Mai mult, înfrîngerea ISIS e numai primul pas. Administraţia Trump va trebui să negocieze şi cu actorii externi implicaţi în Siria. Va trebui, bunăoară, să conceapă o politică eficientă faţă de Turcia, un membru NATO cu interese majore în Siria – interese care, pentru moment, sînt în conflict cu cele americane. În contextul în care democraţia turcă se clatină şi liderii săi sînt interesaţi mai degrabă de reafirmarea unor prerogative seculare în Orientul Mijlociu decît de euro-atlantism, SUA vor trebui, o dată în plus, să adopte o abordare plină de tact.

Şi ar mai fi Iranul. Este părăsirea acordului nuclear cu Iranul – aşa cum o cer mulţi dintre susţinătorii noii administraţii SUA – o cale de a dezamorsa criza din Orientul Mijlociu? E puţin probabil ca Iranul să ofere aici o soluţie: dar, dacă SUA abandonează, ţara poate înteţi cu uşurinţă tulburările din regiune.

În plus, de parcă nu ar fi fost destul, SUA trebuie să-şi revizuiască şi politica faţă de Egipt, care, pînă de curînd, a avut contribuţii importante la eforturile diplomatice din regiune. O mare parte din securitatea Israelului se bazează pe un Egipt care sprijină procesul de pace cu Palestina. Oricît de zdrenţuit ar părea să fie acest proces, e încă loc de mult mai rău.

Administraţia lui Trump a subliniat adesea că va privi mai mult spre interiorul ţării, concentrîndu-se pe politica internă şi punînd interesele Americii pe primul loc, în politica externă. Dar Trump nu poate evita asumarea unui rol în Orientul Mijlociu. Să sperăm că va fi unul constructiv.

Christopher R. Hill, *fost secretar de stat adjunct pentru Asia de Est, este decan la Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver, şi autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEŞU

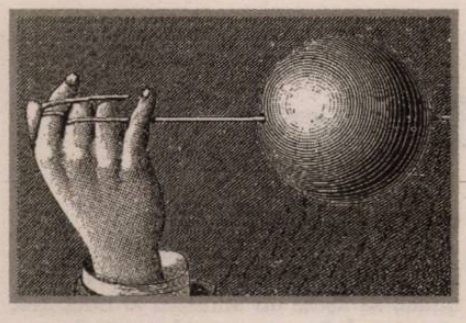

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La pas pe strada Lenin

Vă mai amintiţi, probabil, de *Goodbye Lenin,* acea comedie tristă despre despărţirea de tătucul sovietic şi de comunism, în general. Acum mai bine de zece ani, cînd a apărut filmul, Germania chiar şi-a luat definitiv rămas bun de la Lenin. Sau, cel puţin, aşa am crezut: statuile lui Lenin dispăruseră deja de multă vreme. Cea din Berlin a fost demontată de pe soclu şi ascunsă într-o pădure; la Potsdam, statuia a fost distrusă cu picamerele; cea din Dresda a fost luată în grijă de un colecţionar privat; iar la Halle-Neustadt, pe locul unde era statuia s-a construit un centru comercial – revanşa simbolică a libertăţii, a capitalismului şi a bunăstării asupra unei ideologii care a inspirat dictaturi.

Dar Lenin n-a dispărut chiar de peste tot. Ba chiar e foarte prezent. În oraşul Schwerin, statuia sa tronează, înaltă de trei metri şi jumătate, într-un cartier sărăcuţ, între blocuri de beton. Şi le vorbeşte, din cînd în cînd, celor de azi. De pildă, acum vreo doi ani, acest Lenin a provocat o dezbatere uriaşă în Germania. Întîi de toate pentru că nimeni nu mai ştia, nimeni nu îşi mai închipuia că există. Apoi, pentru că sute de oameni au manifestat pentru demolarea statuii şi nu au reuşit s-o clintească din loc. Cînd un fost deţinut politic a vrut să înfăşoare capul statuii cu un văl – un *happening,* o intervenţie artistică – a fost împiedicat şi huiduit de zeci de apărători ai lui Lenin. Oameni care au avut de suferit în timpul regimului comunist au publicat scrisori deschise şi au trimis petiţii în care au cerut măcar eliminarea monumentului din spaţiul public. Degeaba. Primăria, care are în grijă statuia, a refuzat categoric. „De ce trebuie să ne raportăm mereu defensiv cînd vine vorba de moştenirea noastră culturală?", a spus atunci Angelika Gramkow, primarul oraşului, membră a partidului Die Linke. Statuia mai surîde şi azi pe soclu. Şi adună sute de oameni. Nu e un loc de pelerinaj al leniniştilor. Nu provoacă ambiţii revanşarde. Nu a devenit nici măcar atracţie turistică pentru cei născuţi după 1989. Ci punctul incipient al unei dezbateri mult mai ample despre cultura memoriei comunismului.

Statuia mai surîde şi azi pe soclu.
Şi adună sute de oameni.

Nu de politici ale memoriei duce lipsă Germania. Eliminarea statuilor lui Lenin (pînă la una) a fost compensată cu nenumărate spaţii memoriale dedicate comunismului şi dictaturii. Iar Zidul care despărţea Berlinul în Vest şi Est, în lumea liberă şi comunism, a fost menţinut, simbolic, printr-o linie metalică ce traversează oraşul. Perspectiva asupra trecutului, asupra capitalei mutilate de zid, se păstrează în viaţa cotidiană prin această dungă lată cît o palmă. Şi grozăviile SED sînt evocate în numeroase spaţii memoriale. Ceea ce lipseşte e tocmai o formă de amintire activă a figurilor care au stat la baza acelui regim.

Aleida Assmann e una dintre cercetătoarele de prim rang ale politicilor memoriei. Ea e de părere că „uitarea e mai mult decît un deficit al memoriei". În cea mai recentă carte a sa, autoarea urmăreşte dispariţia monumentelor închinate lui Lenin în ţările din fostul bloc socialist. Rusia l-a şters pe Lenin cu totul din analele istoriei, se plînge Assmann. E paradoxal pentru un stat care trăieşte încă nostalgia URSS. Un capitol important în cartea ei e dedicat Muzeului „Lenin" din oraşul Gorki. E, probabil, ultimul memorial al lui Lenin din Rusia, un vestigiu rămas aproape intact. E un muzeu de pe vremea cînd memoria lui Lenin era cultivată cu ardoare. Astăzi, însă, „uitarea e mai degrabă destructivă decît represivă", spune Assmann.

Şi în Ucraina a început o amplă campanie de decomunizare. Obiectivul este eliminarea din spaţiul public a tuturor simbolurilor sovietice. De fapt, e un divorţ tardiv şi complicat de propria istorie recentă. Statui ale tătucilor comunişti sînt date jos de pe soclu, prin muzee se rearanjează obiectele astfel încît să rezulte altă naraţiune, iar manualele de istorie sînt revizuite cu grijă. 900 de localităţi care poartă numele unor foşti lideri sovietici urmează să fie redenumite. Mii de străzi şi de pieţe vor căpăta nume noi. Un prim semn al schimbării: în oraşul Kalinin, strada Lenin a devenit strada Lennon.

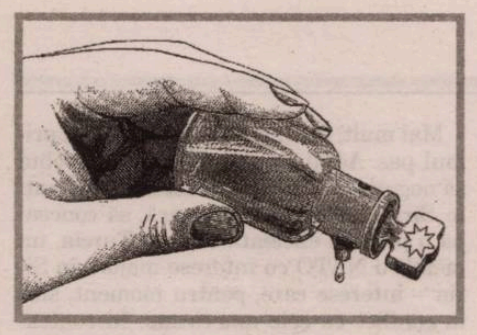

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„De-a fața“

Denumirile jocurilor de copii circulă în multe variante: unul dintre cele mai cunoscute jocuri (cu echivalente în numeroase culturi) e desemnat prin formule construite, pe un tipar caracteristic, de la verbul *a (se) ascunde: de-a ascunselea* (ca *de-a prinselea), de-a ascunsul* sau *de-a ascunsa*. Alte variante, și mai frecvente, sînt contaminate cu o replică de joc *(v-ați ascuns?),* prinsă în tiparul denumirii: *de-a v-ați ascunselea, de-a v-ați ascuns* (ca în titlul unei foarte cunoscute poezii a lui Arghezi), *de-a v-ați ascunsa*. Evident, jocurile pot fi numite și fără „de-a“: *a juca v-ați ascunselea*. Formulele au fost consemnate începînd din secolul al XIX-lea în literatură (de Nicolae Filimon, Delavrancea, Sadoveanu etc.), în opere filologice (de B.P. Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae,* la cuvîntul ascunsele) și folcloristice (de Tudor Pamfile, în *Jocuri de copii).*

În vorbirea copiilor, în circulația orală a formulei, s-a produs o transformare fonetică sprijinită de o remotivare semantică. A apărut astfel varianta *de-a fața-ascunselea,* în care trecerea de la *v (v-aț)* la *f (faț-)* nu e surprinzătoare (fiind vorba de o pereche de consoane foarte asemănătoare, diferențiate doar de sonoritate). Probabil că schimbarea a fost ușor acceptată de vorbitorii care au reinterpretat denumirea, legînd-o de un detaliu al jocului: întoarcerea cu spatele a unui jucător, care stă deci cu fața ascunsă în timp ce ceilalți se risipesc prin ascunzători. Forma prescurtată a denumirii a putut întări remotivarea: *de-a fața* pare oarecum mai de înțeles decît *de-a vățea* („Ne jucam *de-a vățea,* colindam șantiere“, tabulaturi.ro).

Apelurile infantile din Internet nu pun în discuție legitimitatea cuvîntului fața, concentrîndu-se asupra altor dificultăți ortografice: „Cum este corect: *dea fața ascunselea* sau *de-a fața ascunselea*?“ (cum-se-scrie.ro). Deformarea s-a răspîndit foarte mult, apărînd adesea în articole jurnalistice: „Ce frumos se joacă de-a fața ascunselea ursulețiii aceștia“ (click.ro); „De-a fața ascunselea cu animalele de companie“ (gandul.info); „A fost ca un joc *de-a fața-ascunselea* o vreme“ (zf.ro); „E un soi de joacă *de-a fața ascunselea*. De orbire voluntară“ (revistacultura.ro) – sau în mesajele publicitare: „Sînt foarte multe lucruri pe care le poți face cu frunzele căzătoare – de la aruncarea, la lovirea lor și pînă la joaca *de-a fața ascunselea*“ (vanish.ro).

În vreme ce denumirea principală a jocului a suferit o asemenea radicală transformare, e interesant că alte nume – regionale, populare – s-au păstrat destul de bine. Există o serie întreagă de desemnări care au la bază un sinonim popular al verbului *a se ascunde*: *a se piti*. Jocul este cunoscut și sub denumirile pitita, de-a pititul, de-a pitulatul și chiar pitulușul: „de exemplu *de-a v-ați ascunsulea (pitulușul)* este un joc interesant, interactiv și distractiv“ (brainly.ro); „la mine în oraș îi ziceam pitulușul, alții îi spuneau *de-a v-ați ascunselea*“ (out.ro). În *Jocuri de copii* (1909), Tudor Pamfile consemna pentru *de-a ascunsul* sinonimul regional *chituluș*ul.

O altă serie de desemnări regionale cuprinde *de-a mija* și *de-a mijoarca* (celebră prin prezența în *Amintirile* lui Creangă: „ne jucam noi, băieții, *de-a mijoarca“), de-a mijitul, de-a mijita, de-a mijitele* – toate formate de la verbul de origine slavă *a miji* și asemănătoare cu unele denumiri slave ale jocului. Varianta *mijotcă* era deja înregistrată în *Lexiconul de la Buda* (1825), cu explicația „un joc pruncesc“ și exemplul *mă joc de-a mijotca*. E interesant că descrierea jocului *de-a v-ați ascunselea* pe Wikipedia recurge intens la verbul *a miji,* care pare să-și fi păstrat în acest context sensul etimologic („a închide ochii“): „Toți jucătorii se așează în cerc și se numără cine urmează *să mijească (a miji* = a închide ochii și a număra pînă la un număr)“; „Misiunea celui care *a mijit* este să se plimbe și să îi găsească pe ceilalți“; „Cel care *va miji* tura următoare este cel care a fost scuipat primul de cel care *a mijit*“.

În ciuda instabilității lor, a ușurinței cu care cad victimă unor deformări de tipul fața-ascunselea, numele de jocuri se dovedesc destul de rezistente și deloc lipsite de interes lingvistic și cultural.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

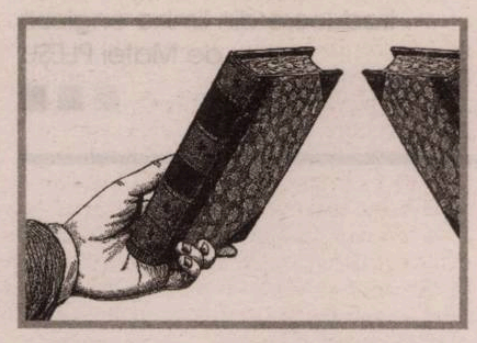

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

PISA și Turnul Babel

S-a împlinit sorocul celor trei ani să ne luăm iarăși la trîntă cu frații noștri bulgarii: cine-i cel mai tare la testare? A venit iarăși sorocul să ne amintim că știm cum stă turnul din Pisa, așa că să ne mai lase în pace cu dreptatea lor, că înclinația lor nu se pupă cu înclinațiile noastre. Asta chiar dacă PISA, scris cu majuscule, n-are nimic de a face cu orașul cu turn. E un biet acronim, Programme for International Student Assessment, închipuit de alt acronim, OECD. Că nimeni nu mai vorbește deslușit pe lumea asta.

A venit vremea să mai scoatem din raniță ponositul nostru argument, cum că e cert vreo mînărie la mijloc, altminteri cum să-ți explici că cei mai bine de 200 de olimpici nu ne-au adus un purcoi de puncte? Cu siguranță au fost descalificați pentru cine știe ce chichiță birocratică. Degeaba să mai explici că nu numai la minusuri stăm bine (adică prost), ci și la plusuri sîntem în minus, că elevii care depășesc pragul de excelență sînt, proporțional vorbind, mai puțini decît prin alte părți. Adică ori avem prea puțini olimpici, ori avem mai mulți decît ar fi cazul. Cu Sava, cu Lazăr și cu Mișu înainte, pluton, pe loc repaus!

Vin preasfintele sărbători, vine Crăciunul, vin sarmalele, și presa nu ne lasă să ne tihnească. Iarăși țipă ca din gură de șarpe, că așa, că pe dincolo, că Europa noastră cea de toate – dar absolut toate – zilele. Pentru că altminteri avem, în largul lumii, un onorabil loc 48 dintre vreo 70. Ca-n povestea cu cei doi ciobani care șed pe tăpșan. Șed și cugetă. Iar unul zice, privind în jur: „Maaare-i lumea!“ Și, la o vreme, zice și-al doilea: „D-apăi țara!“

N-am văzut niciodată cum se face o testare PISA. Bănuiesc că vin niște domni experți, cu subiectele în plic – sau poate se pun mai dinainte pe net, cum a făcut acum o vreme un ministru la noi cu cele de Bac – pe la niște clase pe alese, că doar n-or merge la toată suflarea școlărească, că-i prea mare deranjul. Ei, aici cred că-i aici. Păi, ar trebui copiii ăia de au fost testați să fie și urecheați, că și-au făcut țara de ocară. Sau poate fac domnii experți testarea prin telefon, cum și mie mi s-a întîmplat în cîteva rînduri, de mă tot întrebau tot soiul de chestii, că nu știam pe unde să scot cămașa. Dar și-așa, o urecheală zdravănă tot n-ar strica, că s-au procopsit toți cu celulare. Pînă și ăia din celule au cîte două-trei, chit că-s mai crescuți.

Vrem ca de acum în trei ani să urcăm la PISA cu X poziții.

Dup-aia, iarăși, vine puhoiul de întrebări: cin' să fie de vină? Profesorii, că nu se mai satură de meditații, parcar fi yoghini cu toții. Copiii, că-s bezmetici, le arde de toate cele, numai de carte nu. Părinții, că își cocoloșesc odraslele pînă nu mai pot, și la urmă toți vor premiu-ntîi cu cununiță. Ăi de au făcut programele școlare, în care au îndesat cu lopata tot ce le-a trecut prin cap. Ăi de au scris manualele astea pline de greșeli, la care pici în nas de somn numai răsfoindu-le, darămite citindu-le. Directorii de școli, că și-au făcut plinul durîndu-i în cot de ce se petrece prin școlile lor. Inspectorii, că au căzut la pace și-au făcut blatul cu directorii. Ăi din minister, care se-nvîrt toată ziua în jurul cozii, de te ia cu amețeală numai cînd îi vezi. Ministrul, că d-aia-i ministru, să fie de vină! Partidele, că alea pun oamenii la butoane. Președintele, care se tot laudă că vrea o Românie educată. Păi, să-i educe și pe ăștia de la OECD un pic. Și tot așa.

Scriu rîndurile astea sîmbătă seara, cu gîndul la vacanță, la zăpada care poate va cădea măcar anul ăsta înainte de Noul An. Mîine sînt alegeri, mi-am verificat buletinul, plin de abțibilduri, e totul în regulă. Prin jurul meu lumea se foiește, iese PSD-ul în tandem cu Tăriceanu? Ies Liberalii cu Nicușor Dan cu tot? Eu, unul, sînt gata de vot. N-am citit programele cu care văd că se fălesc toate partidele. Într-o vreme le citeam, cu timpul însă m-am lecuit.

Îmi pun și eu, ca tot omul, dorințe înainte de primenirea anului. Iasă cine-o ieși, numai să așeze un ministru al Educației să poată sta în scaun pînă la capătul mandatului – nu-i deloc lucru mic în România noastră – și să-și facă un program de nu mai mult de 10, hai 20 de rînduri. Să-l putem citi cu toții și să putem ști dacă s-a îndeplinit sau nu. De pildă:

Vrem ca de acum în trei ani să urcăm la PISA cu X poziții.

Vrem ca de acum în trei ani să urcăm cu Y universități pe pozițiile Z în evaluările internaționale.

Vrem să schimbăm titulatura ministerului din Ministerul Electoratului Național Captiv Șovăielnic în MENCȘ. Că sînt și acronimele bune la ceva.

Altminteri, nu aspir ca Turnul Babel al educației noastre să ajungă chiar pînă la Dumnezeu. Nu de alta, dar Lui s-ar putea să nu-i placă ideea. S-au mai văzut niște cazuri.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

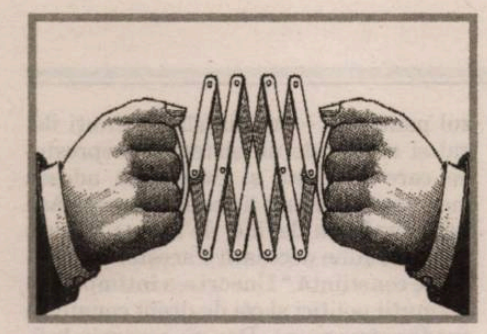

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Prin muzică, România de peste zece ani va fi altfel“

– dialog cu Emil PANTELIMON –

Cînd era elev la Sfîntu Gheorghe, a editat o revistă care apărea în 8000 de exemplare și a organizat „Serile albastre“ (concerte cu elevii de la Liceul de Artă, pe care îi promova intens în oraș). Mai tîrziu, a lucrat în echipa de organizare a Festivalului Enescu. De doi ani, ***Emil Pantelimon*** *este managerul Corului Național Madrigal.*

De ce e nevoie de un manager pentru corul Madrigal?

Foarte puțină lume știe că acest cor este, de fapt, o instituție aflată în subordinea Ministerului Culturii. Are 65 de angajați, dintre care 40 sînt coriști. Corul Madrigal organizează în regim propriu concertele, cu echipă de imagine, echipă tehnică, echipă administrativă și logistică. Administrăm un program foarte important, „Cantus Mundi“, și e nevoie de multă organizare. Existența unui simplu ansamblu artistic nu este suficientă. Așa că această instituție are nevoie de cineva care să pună cap la cap toate piesele puzzle-ului. Sînt manager de doi ani și împreună cu echipa cu care lucrez, cu dirijorul principal Ana Ungureanu și cu atenția sporită a directorului nostru de onoare, dirijorul Ion Marin, am început să învîrtim un mecanism de organizare a concertelor. Visez să devenim un mecanism de organizare a concertelor noastre foarte competitiv pe piața internațională.

Cum ați ajuns la Madrigal?

La Madrigal am coordonat mai întîi comunicarea, pe vremea mandatului doamnei Maria Stoica. Apoi, am devenit coordonator al programului „Cantus Mundi“ și ministrul Culturii a decis că experiența acumulată e suficientă pentru a coordona întreaga instituție. Presiunea a fost foarte mare: sînt tînăr și să conduci o instituție care împlinește 54 de ani nu e foarte ușor pentru sufletul meu. Dar lucrez cu o echipă foarte frumoasă și vin cu o experiență diversă. Dacă sîntem o instituție publică de cultură, n-avem altă soluție decît să ne comportăm ca un fel de corporație, care pune în centru și angajatul, dar și rezultatele.

Ce înseamnă pentru un tînăr corul Madrigal?

În familia mea, la Sfîntu Gheorghe, nu exista Crăciun fără Madrigal. E o legendă. De aceea spun că presiunea a fost foarte mare pe umerii mei. Mă îndreptam către niște zei pe care îi ascultasem doar la radio și despre care nu puteam să spun decît că reprezintă coloana sonoră perfectă a Crăciunului. Acum viziunea e puțin alta, pentru că știu care este deschiderea europeană a repertoriului și am alături experiența dirijoarei Ana Ungureanu, care propune repertorii foarte îndrăznețe. În concertul de Crăciun din acest an, jumătate din repertoriu este în primă audiție. Am înregistrat un disc de muzică nordică contemporană care va apărea în prima jumătate a anului viitor. Așa că am trecut în altă zonă, Madrigal nu mai înseamnă doar colindele de Crăciun.

Pe vremuri, existau coruri aproape în fiecare școală. Astăzi, am fost la un pas de a ne trezi că se elimină pînă și ora de muzică din programa școlară. Ce face programul „Cantus Mundi“ pentru a reintroduce corul în școli?

Sînt foarte puține școli în România care mai au cor. De aici a pornit și inițiativa dirijorului Ion Marin de a înființa programul „Cantus Mundi“. Este o preluare a ideii din Venezuela a lui José Antonio Abreu, care a înființat un program social de integrare a copiilor străzii prin muzică de orchestră. În România, avînd puterea profesională a Madrigalului, corul este cea mai bună formulă pe care o putem promova în școli. Și cea mai ieftină, pentru că nu e nevoie de instrumente și n-ai nevoie de specialiști pe fiecare partidă de sunet. În această toamnă, cu sprijinul Primăriei și al Teatrului Excelsior, am reușit să înființăm 120 de coruri de copii. Programul „Cantus Mundi“ are o platformă pe care dirijorilor li se oferă partituri, manualul de metodă al lui Marin Constantin, un madrigalist care răspunde în permanență la întrebări. Pe lîngă această platformă online, avem un sistem de *workshop*-uri: în fiecare săptămînă, o echipă de la Madrigal merge în orașe din țară și strînge o celulă de 20-30-40 de profesori. La Alba Iulia, acum cîteva săptămîni, s-au strîns 60 de profesori care voiau să înființeze coruri, unii venind din Teleorman, de la Baia Mare ori Oradea. Aceste *workshop*-uri îl învață pe profesorul de muzică (sau pe preot sau pe liderul unei comunități) cum să înființeze un cor de copii. În manual sînt tot felul de elemente care fac ca repetițiile să devină un joc. Dacă reușim să aducem cît mai mulți copii în cor – obiectivul nostru fiind, pentru centenar, „nici o școală fără cor“ –, atunci va reînvia muzica de acest fel.

În ce constă dimensiunea socială a programului, cum funcționează integrarea copiilor prin muzică?

CUM RENAȘTE UN MIT, CUM SE SCHIMBĂ O REALITATE

> *„Sălile de filarmonică și de operă nu sînt hiperpopulate de tineri.“*

Funcționează cel mai ușor, pentru că în momentul în care un copil este în fața dirijorului, trebuie să-și pună în mișcare multe mecanisme. Trebuie să fie atent la dirijor, depinde de cei din dreapta și din stînga sa, pe care trebuie să-i asculte, trebuie să citească de pe partitură sau din memorie, trebuie să respire – lucru care nu se mai învață la nici o materie. Toate acestea îi fac pe copii să deprindă responsabilitatea actului cultural; căci, atunci cînd primesc aplauze, sînt cei mai împliniți. Cînd apar la televizor, satisfacția e și mai mare. Mai ales că pentru unii este pentru prima dată cînd cîntă în afara școlii. Încrederea în sine a copiilor e mult mai mare prin aceste activități. Și copiii se înțeleg mult mai bine între ei. La galele „Cantus Mundi“ vin coruri de copii nevăzători, de copii cu sindrom Down, de copii romi. Un preot din comuna Viziru, județul Brăila, a strîns un grup de copii romi și au cîntat „Domn, Domn, să-nălțăm“ pe limba romanes. Și au cîntat împreună cu coruri din toată țara.

În opinia generală, muzica și desenul sînt, în școală, „dexterități“ de care ne putem lipsi. La ce ajută, de fapt, muzica studiată în școală? E doar un ornament?

Asta încercăm și noi să îi convingem pe oameni: muzica este esențială. Formează copilul în altă direcție decît matematica sau fotbalul. Avem în spate o mare cantitate de studii realizate la mari universități din lume care arată că muzica are un rol în reducerea dislexiei ori în învățarea limbilor străine; dar, dincolo de acestea, muzica are efecte în responsabilizarea copiilor. Abreu, cînd a dezvoltat sistemul de orchestre pentru copii în Venezuela, a făcut un credit la băncile comerciale și le-a convins că, dacă acești copii de pe stradă vor cînta într-o orchestră, rata de recuperare a creditelor peste zece ani va fi mai mare. Și așa a fost. A luat 12 milioane de dolari și a construit clădiri pentru orchestre. Astăzi, Venezuela are 400 de orchestre de tineret. Dintr-odată, copiii au văzut și alte direcții de dezvoltare pentru viața lor. Asta se întîmplă și cu „Cantus Mundi“. În momentul de față avem în România 476 de coruri înființate în ultimii doi ani, care se dezvoltă. După fiecare *workshop* la care vin și cîntă împreună cu Madrigalul – ceea ce nu e puțin – îi întrebăm de ce au ales să cînte în cor. Un copil de 7 ani ne-a spus că, pentru el, să cînte la cor este un scop în viață. A fost momentul cel mai emoționant. Dacă reușim să creăm altă perspectivă asupra muzicii și asupra cîntatului, noi credem că România de peste zece ani va fi altfel.

Unde țintește Madrigal, dincolo de păstrarea tradiției?

Investim în proiecte noi. Pregătim Festivalul Enescu de anul viitor, unde vom cînta alături de Orchestra din Paris, pregătim centenarul Marii Uniri, pentru care vom înregistra o istorie muzicală a României – un melanj foarte interesant care va include și perioada comunistă, și cea a regalității, și cea de acum. Pregătim mai multe turnee în străinătate. Ne-am întors de curînd de la Geneva, unde am participat la un summit dedicat păcii, securității și religiei. Madrigalul a primit cu acea ocazie distincția de ambasador al păcii, onorarei și libertății. Faptul că am primit această distincție din partea ONU este un semn că oamenii importanți ai lumii înțeleg că prin muzică se pot uni altfel națiunile. La Geneva și Lyon finalizăm procedurile pentru a începe să facem coruri de copii ai românilor din diaspora, dar în care vor fi și străini, pe care îi vom integra în grup. Vom face un cor de copii la Geneva care va avea, la ONU, un concert alături de Madrigal. Vom avea concerte și la New York, și la Los Angeles, dar și la Ierusalim și Vatican.

Ce poate face o asemenea insulă pentru a răspîndi aceste idei într-o societate în care muzica pare mai degrabă un decor și în care există multe zgomote?

Multă promovare și multe evenimente și multă comunicare. Ne întîlnim cu primari pe care îi convingem că au nevoie în comunitățile locale de coruri. Într-o localitate din Vrancea, Vulturul, l-am convins acum doi ani pe primar că trebuie să aibă un cor în comună. Într-un an, a adus o profesoară de muzică de la Focșani, a făcut un cor de 60 de copii la căminul cultural (la care pînă atunci erau doar păcănele). Trebuie să găsim mijloacele prin care să-i atragem și pe oamenii care nu au cultură muzicală, cu toate riscurile pe care le întîmpinăm. Am avut și eșecuri. Am avut directori de școli care nu și-au lăsat copiii să vină la București să cînte pe scena Operei (cu autocarul în fața porții și cu aprobare de la inspectorat). Dar mergînd din ușă în ușă și vorbind cu oamenii, efectul e mult mai puternic. Vrem să ajungem la 4100 de dirijori de cor în România, astfel încît să avem cam 240.000 de copii implicați în mișcarea corală. Dacă acești copii fac, într-un an, cor în fiecare săptămînă, vor deveni altfel de oameni. Sălile de filarmonică și de operă nu sînt hiperpopulate de tineri, ceea ce este o mare problemă. Și în Europa occidentală e o problemă. Vicepreședintele Bundestag-ului este foarte interesat să „importe“ acest produs numit „Cantus Mundi“, care poate fi de folos și în integrarea imigranților (căci, cîntînd în cor, învață mai bine limba și interacționează mai bine cu copiii locali). „El Sistema“, proiectul din Venezuela, a fost preluat de americani, care l-au introdus în școli. Administrația Obama a introdus în *curriculum* muzica la toate nivelurile. Sperăm și noi ca programul „Cantus Mundi“ să devină ceva asemănător.

Unde se învață, în România, managementul cultural?

Pe front. Din păcate, doar în tranșee. Ar fi fost interesant să existe o școală care să te învețe cum să faci management cultural. Dar diversitatea problemelor care apar în cadrul unui eveniment cultural se rezolvă doar în urma experienței.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

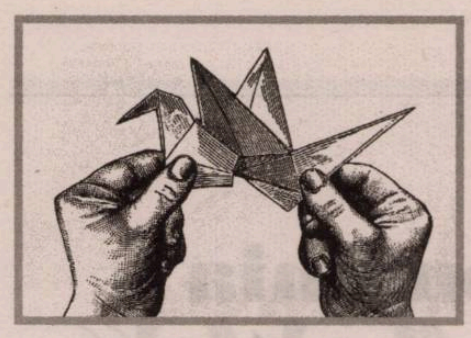

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Marile evadări ale secolului XX

De cîte ori am citit memorii și mărturii ale deținuților politici de la noi, aș fi vrut să descopăr că au existat mai multe evadări sau măcar tentative de evadare din spațiile concentraționare. Mi-aș fi dorit să aflu că și în închisorile sau lagărele din România au existat atitudini și asumări ale unor acțiuni radicale (nemioritice să le zicem), așa cum vedeam în filmele americane cu evadări ale prizonierilor de război, cele mai multe inspirate de întîmplări reale. Înțeleg foarte bine că din închisorile comuniste era mult mai greu de evadat decît din lagărele de prizonieri germane și că aici, dacă reușeai totuși să treci de zidurile închisorii sau de gardurile cu sîrmă ghimpată ale lagărelor, trebuia apoi să evadezi și din închisoarea mai extinsă care era pe atunci România și chiar din marele lagăr al țărilor socialiste. Știu și că mărturiile despre asemenea fapte au putut, în general, să fie relatate public cu o întîrziere de zeci de ani, abia cînd comunismul a căzut, și că, probabil, multe amănunte s-au pierdut. Asta e valabil și pentru Gulagul sovietic. Sigur că orice om, în principiu, își dorește libertatea. Mereu m-am întrebat, însă, dacă nu cumva dorința de evadare, de obținere cu forța a libertății, de asumare sportivă a unui asemenea risc era mai redusă la deținuții politici din Est comparativ cu a celor vestici. Dacă nu cumva printre americani, de exemplu, libertatea are, statistic vorbind, o valoare mai importantă și mai înrădăcinată decît la noi. Mă gîndeam că o astfel de diferență ar fi putut explica și ea, printre altele, numărul mai mic de evadări de la noi. Aș îndrăzni să spun că orice om închis abuziv, pe nedrept, are chiar datoria să facă tot posibilul să evadeze (desigur, dacă are capacitatea fizică necesară), să se confrunte în felul acesta cu cei care i-au furat libertatea. Evadarea are, în aceste condiții, efect moral. E benefică și chiar terapeutică.

După Revoluție, am fost extraordinar de încîntat să citesc aventura evadării lui Ion Ioanid de la Cavnic în *Închisoarea noastră cea de toate zilele*. M-a bucurat să aflu din cărți precum aceea a lui Florin Constantin Pavlovici *(Tortura pe înțelesul tuturor)* că au mai existat destui deținuți politici care au încercat să fugă. Chiar dacă au reușit să ajungă pînă în lumea liberă de foarte puține ori, cei mai mulți fiind recapturați (unii chiar uciși), toți cei care au încercat au demonstrat că spiritul nu le-a fost înfrînt. Chiar și neizbutite, asemenea evadări nu sînt în zadar. Pornind de la toate aceste observații, am fost plăcut surprins să descopăr recent că există cineva preocupat într-un mod de-a dreptul academic, aș spune, de fenomenul evadărilor. Ruxandra Cesereanu a publicat o carte în care-l analizează pe cît de minuțios și sistematic, pe atît de captivant (n-am găsit cuvînt mai potrivit). În *Fugarii. Evadări din închisori și lagăre în secolul XX* (Editura Polirom, 2016), scriitoarea descrie tipurile de evadați și de evadări, precum și tipurile de obstacole care au apărut în fața deținuților politici sau a prizonierilor de război care, în secolul trecut, au evadat pe toate continentele. Cartea este dedicată chiar lui Ion Ioanid, cel care a organizat și a povestit cea mai spectaculoasă (probabil) evadare din spațiul românesc, în anii '50. A fost fugar timp de 100 de zile, punînd pe jar un întreg aparat polițienesc de capturare. Ruxandra Cesereanu crede (și eu la fel) că povestea merită să fie transpusă într-un film, așa cum s-a întîmplat cu multe alte evadări celebre. Dar pe lîngă capitolul special despre fuga lui Ioanid, cu o documentare impresionantă, autoarea face nenumărate relatări și analize ale unor evadări spectaculoase, ingenioase, grotești, extreme, eroice, teatrale ale deținuților politici sau prizonierilor de război. Nu se ocupă de evadările deținuților de drept comun, iar în carte găsim și un posibil argument pentru această limitare: „Din punct de vedere legal, evadarea reprezintă o încălcare a legii. Această definiție este valabilă însă doar în cazul deținuților de drept comun, nu și în acela al deținuților politici ori al prizonierilor de război, întrucît – afirmație valabilă mai ales în cazul politicilor – aceștia sînt reținuți ilegal și abuziv de un sistem de represiune care umilește și extermină adesea încarcerații pe care îi are sub control. Așa încît evadarea devine, de fapt, o datorie sau o misiune necesară a acestor prizonieri de conștiință." Uneori s-a întîmplat ca deținuții politici și cei de drept comun să evadeze împreună. Dar un scenariu înfiorător din Gulag, la care face referire și Ruxandra Cesereanu, este acela în care deținuții de drept comun își luau tovarăș de evadare și un deținut politic, pe care-l numeau „vacă" și pe care, de fapt, aveau intenția să-l mănînce dacă, la un moment dat, prin marea călătorie transsiberiană, n-ar mai fi avut nici un fel de hrană.

Dincolo de etica și filozofia evadării pe care le conține, prin mulțimea cazurilor reale expuse, cartea constituie și o adevărată colecție de idei și soluții de evadare. Așa că volumul va fi, probabil, interzis în orice fel de închisoare.

ready made

Țara poeților

„În sfârșit au și poeții o țară, cu care pot să fie mulțămiți. E Șvedia, al cărei parlament a votat 10,000 de coroane pentru ajutorarea poeților, firește, indigeni. Din suma aceasta să dau ajutoare de câte 6-700 coroane poeților începători, și câte 1-2000 celor mai buni. Cei cu renume, firește, că primesc și mai mult."

Telegraful Român,
Anul LV, Nr. 132, Sibiiu,
Marți, 4/17 Decemvrie 1907

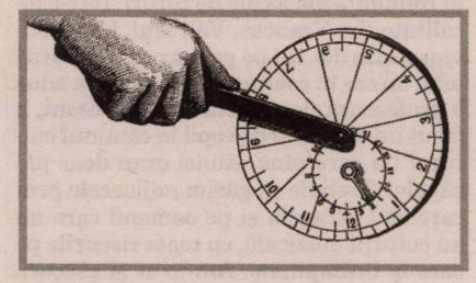

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Canibalism și Zeitgeist

Herodot e sigur că, departe în est, sciții sînt canibali, iar Strabon că, departe în vest, irlandezii sînt canibali. Păgînii îi acuză pe primii creștini de antropofagie, creștinii medievali pe evrei de același lucru, iar ideea că popoarele din Lumea Nouă mănîncă oameni servește cum nu se poate mai bine interesele spaniolilor. Stanley (nu și Livingstone) raportează regulat despre cutare sau cutare trib african că erau canibali; între timp, negustorii de sclavi arabi din zonă zvonesc triburilor africane că Stanley este canibal.

Arheologia rămîne singura care are potențialul să tranșeze (hm!) această problemă. Zona cu rezultatele cele mai aproape de a fi numite științifice pentru arheologia canibalismului mi se pare a fi sud-vestul american. Încă din anii '80, s-au găsit indicii pentru asemenea practici în oasele umane din mai mult de 30 de așezări de secol XII ale culturii Anasazi (Chaco), produse de populația Pueblo, căreia îi aparțin poate cele mai interesante ruine precolumbiene din SUA de azi (Mesa Verde în Colorado sau Chaco Canyon în New Mexico sînt printre puținele locuri unde un arheolog din Lumea Veche simte că respiră liber). Descoperirile din zona Chaco Canyon au, de obicei: 1) un mare grad de fragmentare: aproape toate oasele sînt făcute bucăți. Fracturile astea sînt perimortem, adică făcute imediat înainte sau imediat după moarte. Dacă ar fi mult înainte de moarte, s-ar vedea că osul a inițiat vindecarea, dacă ar fi mult după moarte, secțiunea osului ar fi mai puțin deteriorată ca suprafața. Multe din fracturi sînt în spirală și au margini netede, or, ele nu apar decît în osul proaspăt, care încă nu și-a pierdut colagenul. 2) Oasele sînt aproape complet dezarticulate (nu-și mai mențin conexiunea anatomică) și 3) prezintă urme de tăieturi (repetate), mai ales în zonele unde se inserează mușchii importanți, tendoanele și ligamentele. 4) Suprafața osului e bine conservată pentru că nu a fost în contact cu descompunerea organică și 5) pe ea se văd alterări specifice acolo unde osul a fost lovit (cu piatra) și acolo unde a fost proptit (pe piatră) pentru a fi spart (aici tafonomia arheologică are legătură și cu medicina legală, și cu traseologia criminalistică). 6) Oasele au urme neregulate de expunere la foc, compatibile cu gătitul, iar nu uniforme, ca în cazul unei incinerări. 7) Foarte puține din ele (sub 5%) prezintă urme de dinți de carnivore sau rozătoare. 8) Vertebrele sînt subreprezentate. În fine, 9) nu există nimic care să sugereze un tratament ceremonial al oaselor, din contra, ele par aruncate ca resturi menajere. Americanii au descoperit un criteriu suplimentar, al cărui pragmatism e binevenit: 10) un anumit tip de șlefuire apărută pe extremitățile oaselor atunci cînd sînt învîrtite în oala zgrunțuroasă de ceramică.

Adaug și un detaliu-cheie dintr-o mică așezare Anasazi, un sit numit 5MT10010 din zona Cowboy Wash, Mesa Verde, SV Colorado. Într-un grup de trei locuințe izolate de secol XII au fost găsite oasele a șapte victime prezentînd profilul discutat mai sus (cu excepția nr. 10, *pot polish)*. În vatra unuia dintre bordeie s-a descoperit un coprolit (excrement fosil) uman, întreg și nears, care ar putea fi prima și pînă acum singura dovadă directă de canibalism. Asta pentru că în el s-a identificat mioglobină umană, o proteină găsită numai în fibrele musculare scheletice și cardiace și care nu poate ajunge în scaun decît prin ingestia acestor fibre. Să fi fost, de fapt, un animal carnivor, dornic de senzații noi, care și-a permis această activitate într-o vatră părăsită? Însă coprolitele de cîine conțin invariabil și păr de cîine, ceea ce nu era cazul aici.

Una peste alta, am totuși dubii referitoare la probele pentru canibalismul Anasazi (și pentru orice canibalism care nu e legat de supraviețuire, astea sînt bine documentate în istoria recentă). Chiar și pe situl lor port-drapel, eufonicul 5MT10010, rapoartele arheologice cuprind niște elemente care complică lucrurile. De pildă, doi omoplați au fost depuși intenționat simetric lîngă zid, ceea ce sună a ritual; dinții prezintă urme de arsură, ceea ce nu sună a gătit. Celebrul coprolit nu cuprinde nici un fel de resturi macroscopice de plante (nici măcar fitolite sau granule de amidon), ceea ce e foarte rar la oameni. În plus, alte scenarii alternative pot explica prezența unora din variabilele de mai sus – nu pe toate deodată, dar chiar și-așa trebuie să fim cu ochii în patru să nu confundăm senzaționalist canibalismul cu un „simplu" masacru, o înmormîntare secundară etc. De pildă, reconstituirea etnografică a execuției vrăjitoarelor în civilizația Pueblo preistorică presupune dezmembrare, descărnare și ardere. La fel, obiceiurile funerare preistorice sînt uimitor de diverse: un caz cunoscut implică expunerea corpului pînă la descărnare, curățarea și spargerea oaselor și înmormîntarea anumitor fragmente alese împreună cu resturi similare de la alți indivizi. Încă ceva mi-a mai sunat fals – sugestia cercetătorilor de la Cowboy Wash, altminteri foarte tehnici, că victimele atacului fuseseră „imigranți". Chestie de *Zeitgeist?*

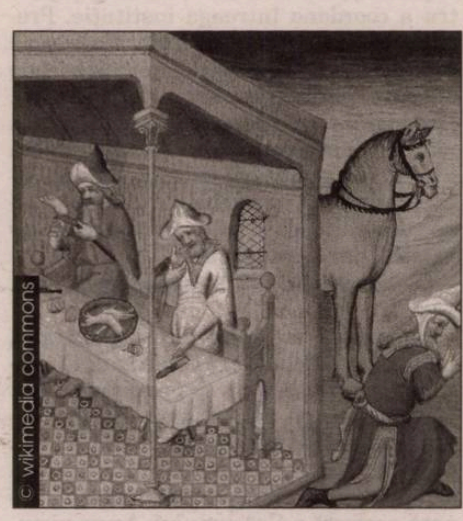

(foto: ilustrație a călătoriilor lui Marco Polo, secolul XV)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Post-adevărul lumii noastre

Dicționarele Oxford au anunțat că „post-adevărul" *(post truth)* este cuvîntul anului 2016. Cuvîntul este definit de cei de la Oxford ca fiind „adjectivul care desemnează circumstanța în care faptele obiective sînt mai puțin influente în formarea unei opinii publice decît apelul la emoție și la credințele personale". Nu vă grăbiți să spuneți că așa a fost dintotdeauna. N-a fost! Gloria post-adevărului este, totuși, actuală și – culmea! – obiectivă: folosirea cuvîntului a crescut de sute de mii de ori în 2016 în comparație cu anii trecuți, ceea ce a și determinat acordarea „laurilor" de către Dicționarele Oxford. Asta face ca post-adevărul să devină, de fapt, substantiv, căci adjectivul rămîne, totuși, mai degrabă un instrument de exprimare a subiectivității, în vreme ce substantivul are o mai grea încărcătură factuală.

Pînă acum, aruncarea lumii în post-adevăr este cea mai grozavă ispravă a Internetului și a dezvoltării acestei jungle de unelte de comunicare care i-au urmat. Conceptul a apărut, timid, încă de la începutul anilor 1990, dar realitatea sa colosală se vede limpede acum. Efectul cel mai clar este acela că deciziile majore nu se mai iau nicăieri după criteriul adevărului, ci după criteriul atașamentului emoțional, augmentat pînă la isterie. Ponderea sentimentelor tari, surde la orice argument, a crescut semnificativ în viețile noastre. Alegerile și referendumurile se cîștigă sau se pierd prin manipularea pasională a faptelor și a semnificațiilor lor. Comuniștii ar fi jubilat dacă Internetul ar fi apărut cu 50 de ani mai devreme, căci propaganda, ca reconstrucție a factualului, a devenit cu adevărat eficientă abia acum. Pînă și adevărul se cere a fi propagat, căci de unul singur nu mai răzbește.

Analizele, dar și fărîma de bun-simț care încă mai operează în fiecare dintre noi, arată că valul de minciună bine ridicat determină rezultatul unor procese democratice de mare însemnătate. Brexitul și victoria lui Trump sînt doar cele mai frapante exemple ale ultimelor luni. Vor mai urma, desigur, și altele.

Teoria post-adevărului are adepți, deocamdată, doar în analizele politice. Dar ar fi o iluzie să credem că oamenii operează altfel în celelalte domenii ale vieții lor. Post-adevărul s-a instalat și în afaceri, și în sport, și în cultură, dar și în relațiile intime dintre oameni, în familii, în prietenii, în asocieri de orice fel, ba chiar și în iubire, acolo unde, ar zice cunoscătorii domeniului, a operat, fără să fie conceptualizat, dintotdeauna.

Ce-i de făcut? Putem trăi cît de cît ordonat și confortabil în post-adevăr? Adevărul (oh!) este că nu știm. O întreagă istorie ne învață că nu. Dar cîte alte lecții importante ale istoriei nu s-au dovedit inutile, pe măsură ce specia noastră a mers înainte pe calea civilizării! Ceea ce asigură vigoarea post-adevărului este, pe de o parte, solida tradiție a relativismului. Dacă ideea adevărului subiectiv („fiecare cu adevărul său") a fost pentru secole la rînd doar un gînd filozofic, acum a devenit un principiu de viață cotidiană. Toleranța presupune, mai ales, să-l accepți pe celălalt cu tot ce are el în cap și-n inimă, iar toleranța este esența democrației. Această respectabilă tradiție a găsit acum, în epoca virtualului și a necenzuratei comunicări, cel mai fertil teren de dezvoltare, căci adevărul fiecăruia a devenit contagios. Încă răvășită de pierderea alegerilor, Hillary Clinton a spus recent că răspîndirea știrilor false a devenit o adevărată epidemie și a chemat legiuitorii să încerce limitarea ei prin lege. Nu va fi posibil, desigur, pentru că exercițiul libertății absolute de a spune lumii tot ce-ți trece prin minte nu mai poate fi limitat, căci este un drept fundamental cîștigat, după cum nu mai poate fi oprit nici fenomenul uluitor al masivei adeziuni la orice. Satisfacția aproape orgasmică a întîlnirii pe Internet cu ceva ce este în perfectă armonie cu credințele tale – oricît ar fi ele de irațională – nu poate fi în nici un fel suspendată. Dacă îl urăști pe X și citești pe Facebook că acela este un criminal odios care ucide copii și îi îngroapă în beciul casei, nimic nu te împiedică să crezi, spontan, că e adevărat, chiar dacă se va dovedi că X nici nu are beci la casă. Satisfacția întîlnirii cu informația care confirmă puseul tău emoțional nu va putea fi niciodată suprimată prin lege. Stimulat de succesul colosal al virtualului, post-adevărul va domni mult și bine. Că este o boală sau nu, cert este că va trebui să învățăm, cumva, să trăim cu post-adevărul. Nu spun că vindecarea e imposibilă, dar, o spun toți medicii, prima condiție ca să poți învinge o boală este să o conștientizezi. Poate că rostul intelectualilor la acest început de mileniu este acela de a face societatea conștientă că a ieșit din adevăr. Și, de aici, să încercăm nu neapărat reîntoarcerea, căci reîntoarcerea este întotdeauna o dulce iluzie, cît construirea unei forme mentale care să ne facă capabili să continuăm să savurăm post-adevărurile, dar să încercăm să operăm cu adevărul.

Stimulat de succesul colosal al virtualului, post-adevărul va domni mult și bine.

PUBLICITATE

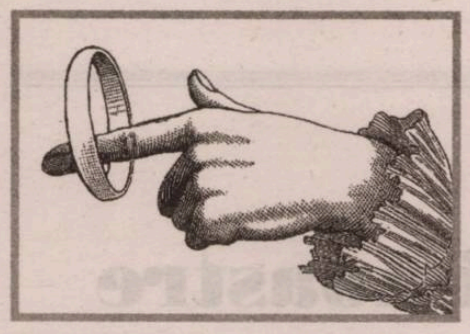

Selma IUSUF

legende **urbane**

Cele mai frumoase cadouri

Să fi fost clasa întîi sau a doua. În iarna acelui an am primit o pereche de patine cu rotile. Erau din cele cu roțile așezate două cîte două, iar mărimea se ajusta de undeva de la mijlocul suportului de metal care susținea piciorul. La vîrf, piciorul intra într-o chingă de piele cu șiret, iar la gleznă se închideau cu o cataramă. Model vechi, nu ca astea de acum, cu gheata întreagă și cu roțile puse pe un singur rînd. A fost cel mai frumos cadou din viața mea. Neegalat pînă acum.

De la începutul lui decembrie luam casa la controlat. Nu rămînea colț neverificat, dulap nerăscolit, sertar necontrolat. Oricum, așa cum cred că se întîmpla cu toți la vîrsta aia, eram o răscolitoare compulsivă. Niște persoane mature nu aveau nici o șansă, nici cea mai mică fărîmă de șansă de a ține secrete față de mine. Patinele astea nu am reușit să le descopăr. Nu știu ce o fi făcut maică-mea, bănuiesc că le-o fi ținut ascunse la serviciu undeva, prin vecini, oricum în afara casei, căci altminteri nu-mi explic cum au putut scăpa de înverșunarea maniacală cu care căutam în toată casa.

Mă uit în urmă și mă întreb de unde obsesia de a descoperi și, în fond, de a dezumfla și a goli de farmec ceva ce se dorea a fi o surpriză frumoasă. Odată cadoul descoperit, toată noutatea se fisîia pînă la Crăciun. Căci, după ce obiectul era găsit, nu exista zi în care să nu mă fi uitat încă o dată la el, să nu-l fi întors pe toate părțile, să nu-l fi mirosit, privit și pipăit pînă la tocire. Nu cred că bucuria un pic jucată a primirii oficiale a cadoului o egala pe cea clandestină, luată în doze mici și insuficiente în fiecare zi în care rămîneam singură acasă. Cred că nu.

În ziua în care am primit patinele m-am urcat la cer și am coborît de acolo de o mie de ori. Mi le dorisem extrem de mult, dar nici nu îndăznisem să anticipez cumva gestul alor mei de a mi le cumpăra pînă la urmă. Păreau ceva inaccesibil, precum înghețata (nu aveam voie să mănînc din nu știu ce motive, doar cu derogare extraordinară, iar înghețata și-a păstrat un aer mistic pentru mine pînă acum), ceva periculos de dezirabil, deci de neatins. Se nimerise a fi o iarnă cu zăpezi mari. N-aveam ce căuta afară cu rotilele alea. Asta nu m-a împiedicat să stau în casă cu ele, să urc și să cobor și să mă dau cu ele pe culoarele dintre etajele blocului, să dorm cu ele în pat. N-am fost un copil care să doarmă cu vreo jucărie – nici urs de pluș, nici iepuri, nici alte jucării n-o înlocuiau pe mama, de care am fost legată pînă la obsesie pînă pe la vreo 4-5 ani. Am avut și eu un urs galben a cărui burtă foșnea ciudat – n-am știut cu ce era umplut pînă nu l-a disecat frate-miu, iar din rană a început să curgă polistiren; a fost apoi operat grosolan, fără anestezie, cu niște sfoară –, care a zăcut prin casa alor mei pînă acu' ceva ani. O zdreanță patetică cu un ochi mieriu fix și încețoșat și cu celălalt căzut, atîrnat de un fir imemorial de ață maro. Mă gîndesc că o fi zăcut apoi la gunoi exact ca în fotografiile deja supralicitate cu păpuși delabrate în zone de război. În fine.

Patinele alea m-au umplut de o bucurie nebună, de nepus în cuvinte, de o elațiune soră cu extazul. Pielea maro, lucioasă a chingilor, metalul strălucitor, rotilele îmbrăcate în cauciuc, oh, erau sublime! De atunci nimic nu m-a mai putut bucura atît de sălbatic. Nici ceasul electronic pe care l-am primit într-a opta – ceas din ăla lunguieț, de purtat la gît pe un lănțic auriu –, nici magnetofonul Mayak, mare cît un scrin și furniruit cu lemn, nici geaca îmblănită de blugi cu care m-am făcut tot liceul.

Acum mi-e frică de orice fel de surprize. Habar nu mai am să mă bucur sălbatic pentru vreun lucru bun care mi se poate întîmpla din cauza unei frici subterane, cleioase. Frica de a ști că există medalia și reversul, că există echilibru în univers și că nu poți să rămîi la nesfîrșit cu patinele alea miraculoase în picioare alunecînd peste blocurile cartierului tău, peste sărbătoarea din casa ta, peste timpul în care ai tăi erau așa de tineri.

N-aveam ce căuta afară cu rotilele alea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cina de sară

„În Bucovina, și mai ales în satele din jurul Cernăuților, la ajun grîul e mîncarea cea mai de căpetenie. Cînd se pun la masă sara, întăi din grîu gustă și arunc cu lingura grîu în podea, să se prindă de grindă, că se prind roii, zic ei. În Ropcea preotul cînd intră în casă aruncă grîu în podea, pentru roi. Tot astfel și în satele din jurul Botoșanilor. În Mănăstirea Doamnei, lîngă Botoșani, fac și coliva din grîu, de duc în ziua de Creciun la biserică. Grîul se face cu miere; în Bucovina unii pun și nuci pisate, mai rar se pune și mac. O femeie din Mihalcea mi-a explicat astfel însămnătatea grîului: «Noi dacă gustăm sara grîul, făcem închipuirea cinei de taină, că erau 12 cu d-l Christos, unul ca unul, încît nu-l puteau cunoaște evreii.» Dar unul dintre apostoli li-a zis: «Acela care va blagoslovi întăi masa și va gusta din grîu să știți că e el.» Atunci l-au prins și l-au muncit. Chiar și bucatele ce le făcem de ajun trebuie să fie de 12 feluri, după cei 12 apostoli. Celelalte bucate, care trebuie să fie numaidecît de ajun sînt: În Bucovina s-a luat de la catolici obiceiul ca numaidecît să mănînce pește, lucru ce în Moldova nici nu s-a pomenit într-o zi așa de grea de post. În Moldova se face borș cu bob și cu bucheriță. Bucherița sînt niște bucățele patrate de aluat, lipite ca niște urechiușe. Se fac și bucate de hribi, dar bucate fără care ajunul nu poate să fie sînt «găluștele» (mai ales cu pasat), «varzarele» (plăcinte de post cu curechi, cu ceapă sau cu mac), turtele, bobul și perjele.“ *(Catrina Pantea)*

Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, Ediție îngrijită de Iordan Datcu, Editura Saeculum vizual, București, 2008

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Ce ne place în „societatea post-adevăr“? (II)

Provizoratul. Faptul că lumea asta „lichidă“, vorba lui Zygmunt Bauman, curge vesel în paharele petrecerii contemporane, pe o terasă de dimensiuni planetare, unde ora de închidere pare că a devenit un etern proces de negociere. Pare. Pentru că undeva, în adîncul fiecăruia dintre noi, știm că, pînă la urmă, trebuie să vină și nota de plată. „Întristarea“, cum i se mai spune pe la noi. Cu cît e petrecerea mai intensă, mai spumoasă și mai dezlănțuită, cu atît mai mult se insinuează presimțirea tristeții de la finalul ei. Iar la întîlnirea cu acest gînd, oricît va fi fiind el de difuz, petrecărețul autentic preferă întotdeauna să dea incertitudinea finalului pe concretețea momentului. E, pur și simplu, o emoție. O degustare de senzații. O pornire de nestăpînit care îți șoptește că, dacă ai prins momentul ăsta, ar fi mare păcat să nu-l trăiești pînă la capăt. Se vor găsi mereu virtuoși gata să spună oricînd că doar cei slabi sînt victimele acestei iluzii. Dar cine stă să mai cerceteze ce fac avocații rațiunii, odată ce și-au rostit discursurile și-au plecat către casele lor?

Dacă un politician nu respectă nimic din ceea ce promite, nu mai e ceva foarte grav, pentru că face parte din ceea ce numim *acum*, cu înțelegerea de *acum*, „jocul politic“, ale cărui resorturi le știm cu toții, pentru că studiem istorie, sociologie, psihologie, antropologie și științe politice. Nu mai e nevoie să fii „de meserie“ ca să ai acces la toate astea. Citim zilnic interpretări, analize, dezvăluiri. Iar dacă n-o facem sistematic, oricum avem idee despre așa ceva, pentru că respirăm, vrînd-nevrînd, aerul timpului nostru. Poluarea de la acest nivel nu prea ne interesează. Știm cum se fac, cum se alcătuiesc lucrurile. Știm ce înseamnă jocul seducției din campaniile electorale, acceptăm cu seninătate – și într-o ordine firească a lucrurilor – acest tip de convenție. Știm că participăm la un joc în care granița dintre realitate și ficțiune s-a topit de multă vreme. Dar se naște și senzația generală, „populară“, că putem să ne jucăm și noi, ceilalți. Adică, dacă există un joc politic al reprezentanților, ia să existe și un joc al votanților! Prin urmare, toată lumea simulează aderența la un tip de angajament, dar face complet altceva.

Peste tot domnește o stare greu de definit. Nu știm ce e. Alertă, iritare, isterie? În mod normal, bucuria „vacanței“ generale pe care credeam că o decretează depășirea oricărei forme de adevăr ar trebui să ne mulțumească profund. Efectele „licorilor“ de la petrecerea noastră ar trebui să țină mai mult. Dar pare că nu prea e așa, pentru că *societatea post-adevăr* nu e, de fapt, un loc al confortului, ci al zbuciumului. Iar Locul Universal de căutare a tuturor formelor de „adevăr“ e Internetul. Însă aici, pur și simplu, te întîlnești cu Abisul. Deși îți faci liste de preferințe, meniuri, table de materii ale căutărilor zilnice, deși poți fi foarte bun la strategiile cu care „îți selectezi informația“, e totuși ceva ce nu merge. Deseori, o insatisfacție sîcîitoare plutește în aer. Mereu ai sentimentul incompletitudinii. Parcă n-ai reușit să afli tot. Deși, teoretic, ai senzația că totul ți se așterne la picioare, că poți urca pe combinațiile ieșite din tastatura computerului pînă la un punct extrem de înalt – de unde se vede Lumea –, ceva, totuși, scîrțîie. Imensitatea posibilității de a rata lucruri semnificative produce o îndoială care picură continuu stropi de neliniște, clădind stalactitele și stalagmitele unor peșteri ale fricii, din ce în ce mai adînci. Deși ai totul la dispoziție, te alegi cu mult mai puțin decît ai fi crezut. Iar cortegiul acesta de senzații nu se simte *ad litteram*, făcînd un inventar al cuvintelor de mai sus. El poate mocni mult și bine, fără să deranjeze vizibil. Poate suspina discret, sub euforia călătoriei zilnice din *link* în *link*, aidoma survolurilor minunate ale lui Tarzan, din liană în liană, prin coronamentul junglei; evident, toate astea cu vocalizele de rigoare, exprimînd victoria și un anumit tip de putere, de suveranitate.

Iar „adevărul“ marilor instituții de informare, care încă se bucură de o anumită reputație, s-a transformat de multă vreme încoace în „spectacolul știrilor“. Partizanatul nu mai e o noțiune care să deranjeze substanțial apele receptării. E acceptat deja ca fiind, cumva, normal. De multe ori, fără să ne dăm seama, ne poziționăm de la bun început „de o anumită parte a adevărului“, cea care ni se pare convenabilă. Învestim cu încredere sursele de informații care ne spun „mai credibil“ ceea ce vrem să auzim. E, mai degrabă, o receptare „muzicală“, un sunet care trebuie să sune familiar sau o „poză“ a lucrurilor, în care nu mai căutăm detalii, ci stări. O „poză“ pe care o depozităm imediat în imensitatea *Cloud*-ului, așa cum depozităm pozele de vacanță sau de la mesele cu prietenii, imagini pe care e destul de puțin probabil să le mai privim peste ani, păstrînd doar, eventual, amintirea că sînt și ele, pe undeva, pe acolo. Iar rătăcirea zilnică prin hățișurile informării creează sentimentul ascuns că ajungerea la un luminiș nici nu prea mai are vreun sens, pentru că lucrurile stau, oricum, în felul în care vrem noi să le vedem. Unele dintre exemplele cele mai spectaculoase sînt milioanele de filmări cu telefonul mobil, aceste prezențe, mărturii, relatări „de la fața locului“, un ocean de imagini și sunete în care noțiunea de „adevăr“ se dizolvă complet, transformîndu-se într-o soluție pe care ne-o administrăm cu toții, după o rețetă zilnică.

(continuarea în numărul următor)

Petre GURAN

Teocrația (II)

Pe cît de măreață și inaccesibilă poate apărea *Basileia ton ouranon,* căutarea ei îl conduce pe credincios în cu totul altă direcție decît îndepărtata boltă cerească: „Căci, iată, împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru" (Luca 17,21). Înăuntrul acesta este însă citit în secolul al IV-lea atît ca o experiență mistică de căutare a lui Dumnezeu prin însingurare, monahul, cît și experiența mistică a comunității euharistice. Comunitatea euharistică, Biserica, este definită ca „una, sfîntă, apostolească și sobornicească" (381, partea a doua a Crezului, redactată la sinodul de la Constantinopol) și descrisă de teologi ca un trup al cărui cap este Hristos. Viața cultică a creștinului este un ceremonial de unificare și de adeziune, de aceea disciplina euharistică este foarte strictă. Portarii, primul rang clerical în ordine ascendentă, îi identifică pe participanți, îi separă pe penitenți și pe catehumeni de corpul euharistic, închid ușile și trag perdeaua în momentul cînd începe ceremonialul euharistic propriu-zis, iar dacă vine vreun străin trebuie să prezinte o scrisoare din partea episcopului său care să acrediteze apartenența sa la corpul universal al Bisericii. Trei absențe nemotivate de la ceremonialul euharistic produc o despărțire, o îndepărtare din corpul euharistic. Coincidența terminologică care dă numele de liturghie (= lucrare civică sau a poporului) cultului euharistic ne indică potențialul politic al creștinismului. Sute, apoi mii și zeci de mii de astfel de comunități euharistice se răspîndesc pe teritoriul Imperiului Roman și dincolo de granițele lui, extinzînd cu fiecare nouă întemeiere o „împărăție".

Această structură capilară a comunităților creștine și organizarea pe orizontală cu o ierarhizare minimală a Bisericii în secolul al IV-lea i-a plăcut pînă și împăratului Iulian Apostatul, încît a încercat să organizeze și păgînismul în același fel. Ecourile divinizării imperiale nu se stinseseră odată cu Constantin și mai ales cu textele lui Eusebiu de Cezareea, astfel încît un împărat în vîrful tuturor ierarhiilor din cadrul imperiului părea singura paradigmă imaginabilă din punctul de vedere al curții și mai ales a cîtorva ideologi păgîni, precum Libanios și Themistios. Numai că secolul al IV-lea nu a găsit un nume pentru această viziune. Ea descindea din monarhia elenistică și se baza ideologic pe scrieri vechi precum cea a lui Isokrates adresată regelui Nikokles despre portretul ideal al monarhului. Numele funcției era *basileia,* dar împărații romani nu l-au adoptat oficial pînă la începutul secolului al VII-lea.

Basileului intim și prietenos care își vizitează ucenicii pentru o boală și un suspin, pe care Îl întruchipează Hristos mergînd pe cale spre Emaus sau stînd în cerc cu prietenii săi (Ioan 15, 13-15) la o masă ca în Cina cea de Taină, i se atașează o postură imperială, cea a unui împărat terestru propriu-zis, care conduce cel mai mare stat și cea mai puternică armată a lumii cunoscute. Afișînd această *maiestas Domini,* Îl găsim la Hosios David (Tesalonic) sau la Ravenna (Sacellum Archiepiscopale, secolul al VI-lea). Și spațiul liturgic se îmbibă de un aer imperial, pe măsură ce micul spațiu domestic, sau din celula cimitericală, care servește drept loc de adunare euharistică, cedează locul bazilicii și rotondei imperiale.

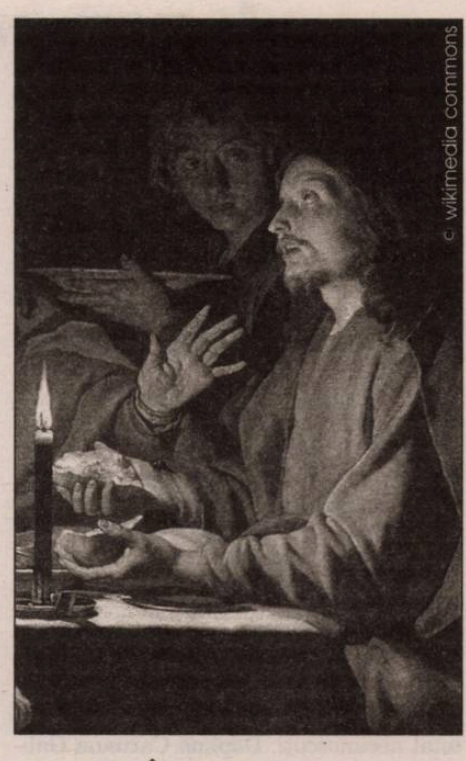

Realitățile secolelor IV-V arată însă că ideea teocratică și-a făcut drum mai degrabă anevoios. Ca urmare a împărțirii imperiului în cele două jumătăți sub Arcadie și Honorie, observăm că evoluțiile majore și marile dezbateri dogmatice și implicit politice se petrec în partea răsăriteană. Împărații occidentali în secolul al V-lea par cu totul indiferenți la aspecte de politică religioasă, dar nici împăratul răsăritean Teodosie al II-lea nu este mai activ în relația cu episcopii. Dimpotrivă, la sinodul de la Efes (431), împăratul îi prescrie reprezentantului său să nu intervină în dezbatere și să asigure toată libertatea de exprimare episcopilor. Rezultatul este dominarea sinodului de către arhiepiscopul-papă al Alexandriei, Chiril, și condamnarea arhiepiscopului Nestorie al Constantinopolului. Mai mult de atît, tot din vremea lui Teodosie cel Tînăr datează și legea care prevede ca împăratul să se dezbrace de însemnele imperiale cînd intră în biserică și mai ales să renunțe la escorta armată. Din aceeași perioadă datează legenda confruntării dintre Ambrozie, episcop al Mediolanumului, și împăratul Theodosie cel Mare. Surprinzător nu este faptul că un episcop își înfruntă împăratul, în definitiv a făcut-o și Ioan Gură de Aur, dar cu prețul libertății și al vieții în cele din urmă, cît faptul că textul ni-l arată pe împărat mulțumindu-i episcopului că i-a revelat adevărul și l-a învățat legea lui Dumnezeu, care prevede că laicii nu au voie să stea în altar în timpul liturghiei. Se desprinde din această relatare existența un spațiu ceremonial rezervat exclusiv clerului și o topografie a spațiului sacru care desparte în mod vizibil cele două categorii. În același timp, surprinderea unui creștin practicant ca Theodosie în fața acestei învățături noi ne indică poate o altă practică la Constantinopol (în comunitățile ariene sau semiariene care dominau în deceniul 8 al secolului al IV-lea cetatea) sau un spațiu mai puțin clar delimitat. Oricum, din același deceniu datează *Constituțiile Apostolilor,* text pseudo-epigraf care încearcă să legimeze clericalizarea Bisericii prin recursul la tradiția apostolică. În cele din urmă, portretul unui împărat simplu laic ne indică faptul că textul lui Eusebiu din Cezareea nu a produs instituționalizarea metaforei „episcop al celor din afară". Iar ca încununare a acestui început de teorie a superiorității clerului față de puterea imperială are loc, în anul 438, la Constantinopol, ceremonia aducerii moaștelor Sf. Ioan Gură de Aur și așezarea lor în altarul bazilicii Sfinților Apostoli.

Prin influența Pulcheriei (sora mai mare a împăratului Theodosie cel Tînăr), familia imperială își trăiește credința în zonele tari ale zelotismului. Pulcheria este îndepărtată însă din palat, dar un accident de călărie, care îi aduce moartea împăratului Theodosie, răstoarnă raportul de forțe dintre facțiunile religioase din palatul imperial. Marcian, generalul pragmatic căsătorit cu Pulcheria pentru a urca în mod legitim pe tron, simte nevoia de a pune ordine în haosul ecleziastic produs de al doilea sinod de la Efes (449), denumit tîlhăresc de către papa Leon al Romei, și convoacă un nou sinod la Chalcedon. Aici, reprezentanții împăratului vor cere episcopilor rezoluții clare, care să pună capăt disputelor în același timp. Dincolo de conținutul dezbaterilor, ceea ce contează este introducerea unei exigențe imperiale ca sinodul să producă o pacificare și o unificare a Bisericii. Puterea imperială devine o a treia parte în discuții, cu acțiunea ei specifică și obiectivele ei politice. Deciziile de la Chalcedon nu numai că au devenit norma în Biserică, dar au scris și istoria sinoadelor ecumenice de pînă atunci, recunoscînd sinodul de la Constantinopol din 381 și omologînd crezul niceo-constantinopolitan. Dar cea mai importantă decizie ecleziologică este definirea tronului episcopal al Constantinopolului. Era inadmisibil să tratezi un episcop al Constantinopolului așa cum îi făcuse Dioscor lui Flavian în 449. Constantinopolul era capitală imperială, o nouă Romă. De aceea victoria dogmatică a papei Leon la Chalcedon era o dublă victorie a capitalelor politice asupra celor teologice, din Alexandria și Antiohia. Dublarea privilegiilor de întîietate și onoare ale scaunului Romei prin transfer asupra Constantinopolului întrucît acesta era „Noua Romă" însemna o victorie imperială. Cu toate acestea, nu putem vorbi încă de o teorie teocratică din punct de vedere formal. Abia revenirea partidei monofizite la putere în Constantinopol, sub Anastasie, a produs o primă contopire partizană a unei facțiuni religioase cu puterea politică, și abia Iustinian a schițat prima teorie a funcției religioase a imperiului.

Viața cultică a creștinului este un ceremonial de unificare și de adeziune.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

PUBLICITATE

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Vremea clasamentelor

– din nou –

Îmi place să citesc *Politico,* acea găselniță jurnalistică de rit anglo-saxon care face furori în Bruxelles de cîțiva ani. Au înlocuit o publicație incredibil de somnoroasă și au reușit să scrie cu umor (de multe ori), cu nerv (mai întotdeauna), cu informație de primă calitate (în cele mai multe cazuri). Recunosc, cîrcotaș fiind, am observat o atitudine oarecum arogantă printre colegi, cîteva gafe profesionale către cititori și, ici-colo, grabă spre *scoop* în dauna rigorii. Una peste alta, oricum ar fi, dacă scrii despre Uniune, nu poți ignora *Politico*.

Așa că mi-am făcut datoria să citesc ultimul lor clasament (regulat, ei prestează clasamente, că dă bine în tiraje). 28 de politicieni care pot schimba, orienta, defini Europa de mîine. În prima fază, am zis: 28, că 28 sînt statele membre. Hai, 27 pentru cîrcotași, după Brexit. Nici vorbă! Acolo, în clasament, au trecut peste criteriul de anul trecut (adică un nominalizat pentru un stat membru). Așa se face că apare acolo și Erdogan. Motivația este simplă: tot 28 sînt și statele NATO care, de asemenea, influențează Europa.

Să încep cu… românul! El este polițistul din Brașov. Adică Marian Godină. Descris ca omul care a reușit să producă o minirevoluție prin Facebook și blog. Anul trecut, românul european era, în viziunea *Politico,* o româncă: doamna Kövesi. Anul ăsta e vorba despre domnul Godină. Pare-se că lupta anticorupție a devenit brand-ul de țară cel mai solid pentru România. O fi bine, o fi rău? Sincer, habar n-am! Chiar nu știu dacă lipirea cuvîntului „corupție" de numele țării este de rău, atîta vreme cît prefixul este „anti-", iar întregul Occident este zguduit electoral de nemulțumirea alegătorilor față de ceea ce ei percep a fi „corupția clasei politice". A se vedea Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Germania, Austria, Olanda, Ungaria, Polonia și multe altele…

Să merg mai departe cu nominalizările pentru catalogul clasei pe 2016. Avem nume mari și cunoscute, avem persoane mult mai discrete pe plan european, deși extrem de influente la nivel de națiune. Sînt sigur că ați auzit de George Soros, Federica Mogherini sau Jaroslaw Kaczynski. De alții, nu sînt tocmai sigur: Sadiq Khan (primarul musulman al Londrei, în anul Brexitului), Frauke Petry (șefa de la AfD), Michael O'Leary (fondatorul lui RyanAir) sau Irina Bokova (șefa de la UNESCO). Recunosc, alții îmi sînt total necunoscuți: Daphne Caruana Galizia (o bloggeriță de succes din Malta care l-ar înverzi de invidie pe Tolo), Jelena Milic (sîrboaica dedicată Occidentului, în ciuda atmosferei de „frăție slavă" din țara de baștină) sau Ada Colau (primărița Barcelonei). Rușine mie, că nu am auzit de ei…

Îmi propun să îi luăm pe rînd, să-i cunoaștem mai bine pe cei mai celebri. Pentru astăzi, patronul lui RyanAir pare un bun început. Domnia-sa a profitat din plin de însăși existența Uniunii Europene. Libertatea de mișcare între statele membre i-a permis domniei-sale să devină miliardar. Orice instalator polonez sau căpșunar român a avut la îndemînă serviciile companiei sale și ale celor ca ale lui (pe românește, Blue Air sau, pe ungurește, Wizz Air). Adică a putut folosi firme *low cost* de transport aerian. Credeți că e mică diferența de timp între patru zile pe drum cu autocarul și trei ore cu avionul, mai ales dacă diferența de preț devine suportabilă? Pînă la urmă, O'Leary a contribuit mai degrabă la coeziunea europeană decît chiar Erasmus (cel mai de succes program european dedicat integrării). Colo au fost cîteva zeci de mii de studenți care au prins, din zborul tinereții, perene valori comune (ceea ce nu e puțin lucru), dincolo am avut de-a face cu milioane de cetățeni ai statelor membre mișcați de colo-colo, la prețuri minimale, între o țară și alta. Necazul lui O'Leary este discursul dublu-schizofrenic la care este obligat de-acum înainte. Pe de-o parte, este un întreprinzător, un tip de dreapta care urăște instinctiv birocrația de Bruxelles. Pe de altă parte, își dorește pedepsirea exemplară a Brexitului, chiar dacă asta i-ar dăuna afacerilor, pe termen scurt.

(pe săptămîna viitoare)

un sport la Răsărit

În România vom avea două Stele și o Astra. Ne pregătim de eclipsă?

Da, cu atîția monștri cerești ne putem aștepta fie la o supernovă, fie la întuneric absolut. Avem un cosmos surprinzător. Legile lui bizare îl fac cumva să funcționeze într-un mod care spune destule despre ceea ce sîntem. La Steaua, ca și la Astra, campioana, regula de frunte e cea cu șutul în fund și pasul înainte. E un sistem verificat. Rapidul lui Răzvan Lucescu făcea performanță în răspărul zgîrceniei lui Copos. Astra, un fel de Rapid *après la lettre,* parcurge paradisul într-o stare infernală, părînd că de fiecare dată vrea să demonstreze ceva unui patron care a părăsit-o financiar. Pe cît i se cîntă prohodul, pe atît e mai vie. Ultima performanță (calificare în șaisprezecimile Europa League) e uriașă pentru o echipă care era aproape de a arunca prosopul în urmă cu cîteva luni. Steaua părea că se plictisește. Nimeni nu se putea pune cu milioanele ei. Ei bine, s-au gîndit unii, cu Steaua nu poate concura decît Steaua! Și iată cum apare Steaua Armatei, susținută de mulți dintre cei care au luat Cupa Campionilor. Acum să vezi bătălie și nebunie! De partea asta se văd ambiția și suflul fanilor, de cealaltă se simt năduful și mușcătura orgoliului. Hai la lupta cea mare, copii! Noi cu noi, cel mai tare război!

Radu NAUM

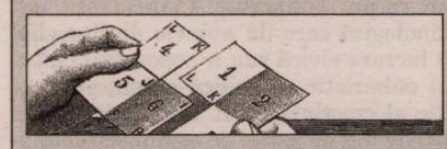

PUBLICITATE

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Mircea VASILESCU

Atenție, cópii!

Despre chestiunea plagiatelor

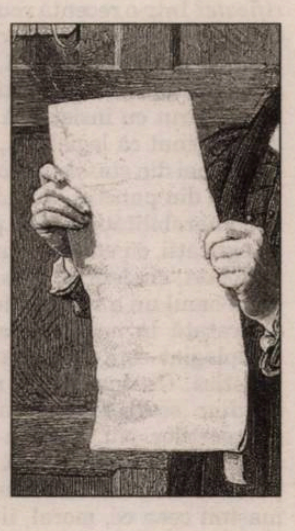

Texte și opinii de:

● Mircea DUMITRU (ministrul Educației)
„Principiul Xerox" – interviu
● Liviu DINU (conf. dr., Facultatea de Matematică, Universitatea din București)
„Nici un soft antiplagiat nu poate spune dacă o lucrare e valoroasă sau nu"
● Vintilă MIHĂILESCU (prof. dr., SNSPA)
„Comunicarea digitală a schimbat natura cunoașterii"
● Marian POPESCU (prof. dr., Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București)
„Efectul Tartuffe"
● Emilia ȘERCAN (lector dr., Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București)
„Radiografia unui fenomen"
● Constantin VICĂ (lector dr., Facultatea de Filozofie, Universitatea din București)
„Mitul lui Internetheuth"

argument

Plagiat sau plagiatori?

Tema plagiatului a devenit importantă pentru marele public în 2012, cînd s-a descoperit că Victor Ponta, premierul de atunci, a copiat în lucrarea sa de doctorat. S-a creat o uriașă dezbatere (reluați presa de atunci, dacă ați uitat) cu o importantă componentă politică. Apoi, cînd și alți miniștri ori primari au fost descoperiți ca plagiatori, s-a discutat în continuare foarte mult despre *cazuri,* despre persoane. Pe bună dreptate, căci este vorba despre demnitari ori aleși ai poporului. În Germania, în Ungaria sau în alte țări, cînd s-a descoperit că unii demnitari plagiaseră, aceștia și-au dat demisia imediat. La noi, se discută.

Numai că, din cauza cîtorva copaci uscați, am pierdut din vedere pădurea. Fenomenul plagiatului e mult mai profund. Există estimări credibile care vorbesc despre *cîteva mii de teze* de doctorat plagiate. Cîtorva demnitari li s-a retras deja titlul de doctor. Dar ce se va întîmpla cu ceilalți? Cine și cum poate lua la verificat atîtea lucrări pentru a constata dacă sînt plagiate sau nu? Probabil că o asemenea „revizuire" nu se va întîmpla niciodată: ar fi nevoie de resurse enorme și de un timp îndelungat. Sînt mulți care cred că problema se poate rezolva cu ajutorul soft-urilor antiplagiat. Acestea pot fi utile, dar nu reprezintă nici pe departe o baghetă magică.

Dar ce se poate face pentru a evita astfel de situații în viitor? Fenomenul plagiatului nu e prezent doar în România. Iar dezvoltarea Internetului nu face decît să-l accentueze. El pornește de la obișnuința tot mai mare a elevilor și studenților de a prelua, de a copia de pe Internet texte ori imagini pentru a le plasa în lucrările proprii. De cele mai multe ori, cu bună-credință: pur și simplu nu-i învață nimeni cîteva reguli de bază precum folosirea ghilimelelor și citarea surselor.

Dilema veche a organizat, la Biblioteca Națională a României, o dezbatere despre plagiat și copiat, încercînd să discute nu cazuri și exemple concrete, ci implicațiile mai largi ale fenomenului. Publicăm în acest Dosar fragmente din dezbatere, completate cu cîteva articole care încearcă să „pună pe agendă" chestiunea plagiatului, dincolo de cele cîteva cazuri „spectaculoase" care au creat atîta vîlvă. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Marian POPESCU

Efectul Tartuffe

După 2012, cînd Universitatea din București a făcut public punctul său de vedere confirmînd plagiatul în teza de doctorat a prim-ministrului de atunci, ideea de *plagiat* în cazul tezelor de doctorat și-a făcut loc spectaculos în sfera publică românească. După acest prim „episod", au mai fost cazuri „celebre" de doctorate plagiate, mai toate avînd ca autori *figuri publice, oficiali ai statului și guvernului*. Faptul acesta a contribuit la decredibilizarea studiilor doctorale, a valorii diplomelor de doctor în varii domenii ale științelor în România. Prejudiciul este, și azi, incalculabil. Mai mult, în unele dintre aceste cazuri, inclusiv în primul pomenit aici, s-a realizat rapid o *complicitate,* prelungită în ani, a multor oficiali guvernamentali pentru a „acoperi" plagiatul demnitarilor. Faptul spune mult despre cît preț a fost pus de către aceștia pe ideea de doctorat, de cercetare onestă, de dobîndire corectă a titlului de doctor. Între ei, miniștri ai Educației.

Aceste persoane au fost descoperite după ani de zile ca fiind plagiatori. Plagiatul e, de multe ori, la trecut, cînd fapta a fost comisă. Fapta se numește *furt* (de idei scrise, de text, adică, de grafice, formule, brevete, invenții etc.). Ca în orice furt, ceva care a aparținut cuiva a fost luat și folosit ca și cum ar fi fost al tău. Cei/cele care au plagiat în teze de doctorat au obținut un titlu care a atras după sine beneficii financiare sau de alt ordin (intrarea în barou sau obținerea gradului de general fără examen).

Comis de studenți, la licență, masterat sau doctorat, de cadre didactice sau alții, plagiatul nu este un fenomen în sine, consumat în și de lumea academică. El este în relație directă cu *afirmarea în societate a valorilor morale, a integrității* ca mod de dezvoltare a civilizației. În funcție de cît sînt susținute acestea și, mai ales, *practicate,* ele sînt *norma clară* a încrederii că o societate democratică poate oferi bazele solide ale dezvoltării și afirmării personale și instituționale. Un lider politic plagiator, o universitate dovedită ca fabrică de diplome, un mediu academic care nu reacționează cînd proasta conduită academică, malpraxisul academic, plagiatul și fabricarea și folosirea de date false în CV-urile cu care unele persoane participă la concursuri pe post didactic sau de cercetare, toate acestea favorizează *impostura,* precum și vicierea criteriilor de *competență* și de *competiție*.

Să adaug ca factor agravant că legislația are fisuri sau vulnerabilități care permit unora, fie din ignoranță, fie cu bună știință, speculareа în propriul folos. Toate au, însă, un efect puternic asupra *celorlalți* din comunitatea academică, a celor care, onest, corect, de bună-credință, cu competență, și-au obținut sau doresc să obțină titlul de doctor într-un domeniu de științe, o certificare puternică a gradului de cunoaștere, a contribuției *proprii* la acel domeniu sau disciplină. Cazul multelor site-uri care livrează lucrări contra cost e de (re)văzut de către legiuitor.

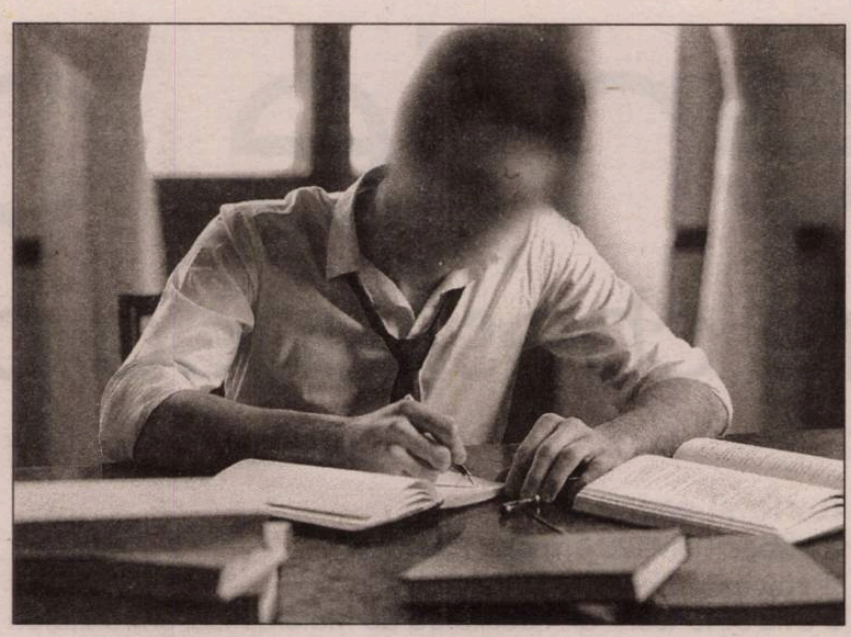

„Derogarea de la norme morale sau instituționale ori de la prevederi legale, manifeste în acești ani, a fost supusă criticii unei mari părți a mass-media și, cu excepția Universității din București, foarte puțin din partea altor universități românești".

lui Orgon, stăpînul casei, cel care vrea să și-l facă ginere și moștenitor. Abia atunci *reacția* prinde contur și impostorul este demascat. Nu fără emoții.

Cum previi mai degrabă decît să sancționezi plagiatul? Sancțiunea, dacă e dată în concordanță cu gravitatea faptei, e binevenită. Deși între sancțiunile prevăzute pentru studenți (numai două) și cele pentru cadrele didactice (cinci) există o discrepanță sesizantă. Mai importante sînt, însă, activitățile și acțiunile de *prevenire*. În cîte facultăți astăzi, la noi, mai există, în primul semestru, *cursul de scriere academică?* În cîte situații de concurs pe post didactic, diplomele, articolele științifice creditate ISI și altele sînt *verificate?* Într-o recentă reuniune la Strasbourg, a ETINED, platforma Consiliului Europei consacrată Eticii, Transparenței și Integrității în Educație, lucrul acesta s-a cerut cu insistență. La fel cum eu am susținut că legislația, mai ales cea a Educației din statele membre, trebuie revăzută din punctul de vedere al fisurilor și vulnerabilităților care permit căderile integrității, cu efectele cunoscute.

Uneori, credem că *mașina* rezolvă cea ce omul nu a reușit. Modul în care este tratată la noi chestiunea soft-urilor antiplagiat este, în bună măsură, amatoristică. Credem că un raport de *similitudine* scutește de evaluarea umană a experților. Nu, aceasta este cerută cu atît mai mult. Și cu atît mai bine: căci permite mediului academic să nu delege mașinii ceea ce, moral, îi revine. Bucăți de text *similare* în două lucrări nu înseamnă numai faptul în sine. Trebuie văzută *intenția* de a fura, dacă există. Plagiatul este imprescriptibil. Nu contează dimensiunea lui, ci faptul în sine. Furtul. Dimensiunea poate orienta, în funcție de calibrul lucrării, la deciderea unei anumite sancțiuni.

Vă plac impostorii? Dacă nu, puteți să îi scoateți pe toți Tartuffe-ii din scenă.

Derogarea de la norme morale sau instituționale ori de la prevederi legale, manifeste în acești ani, a fost supusă criticii unei mari părți a mass-media și, cu excepția Universității din București, foarte puțin *din partea altor universități românești*.

E și multă confuzie sau necunoaștere a unor termeni sau proceduri. O confuzie este între *a copia* și *a plagia*. Un pictor începător, cum tradiția o atestă de secole, va *copia* desene, schițe, tablouri ale celor mari pentru a se instrui în procedee, în *expresivitate*, pentru a acorda mîna cu ochiul în cursul dezvoltării procesului mental. Îți faci mîna la pian, ca începător, descifrînd partiturile *altora,* pînă cînd vei compune *lucrările tale*. Dar cine dorește titlul de doctor *nu mai este un începător*. Cînd „copiază" de la alții și nu folosește semnele citării pentru ca autorul de unde a copiat să poată fi identificat, cînd apoi folosește în propria lucrare ce a copiat *din alții* și nu menționează în scris acest lucru, ba, mai mult, folosește lucrarea astfel realizată ca să obțină beneficii, vorbim atunci de un tip de furt „intelectual", numit *plagiat*. Copiatul și plagiatul nu sînt același lucru.

Sîntem surprinși, șocați, poate, cînd aflăm despre un nou Tartuffe. Cazuri de la noi sau din alte părți ne arată că drumul imposturii poate fi foarte lung, uneori de cîteva zeci de ani. În celebra piesă a lui Molière, *Tartuffe sau Impostorul* (versiunea ultimă, a treia, din 1669), personajul omonim nu apare de la început, ci abia în actul al treilea. Tîrziu. Toți cei din casa care l-a primit, care i-au apreciat umilința, modestia, cuviosenia acestui om al Bisericii, nu au decît cuvinte de laudă. Dar Tartuffe rîvnește la nevasta

Plagiatul doctoral nu este numai „opera" autorului său, ci și a celor care, din neglijență, incompetență, servilism sau comandă politică, au validat obținerea titlului de doctor: conducătorul științific, referenții externi, comisia de îndrumare și școala doctorală (după 2011). Cînd *mașina* le pune în față acestora fragmentele de text copiate ilicit pentru a servi plagiatul final, reacția este, de multe ori, cum s-a văzut la noi, nu una de *rușine,* ci una de *ascundere a faptului*. Uneori, dacă nu e tembelă, e cinică sau, precum recent, evazivă pînă la extrem. Toți contribuie la efectul Tartuffe asupra Școlii.

Tartuffe nu e de pe altă planetă. E aici, e cu noi. Îi acordăm atenție, îl/o împingem în față pe scena socială, politică, pe scara competenței și expertizei. Nu ne gîndim la școlari, liceeni, studenți, la toți cei/cele care, împreună cu familiile lor, și-ar dori o Educație decentă, substanțială, favorizînd dezvoltarea personală în beneficiul celorlalți.

Vă plac impostorii? Dacă nu, puteți să îi scoateți pe toți Tartuffe-ii din scenă.

Au furat textul altora și spun că e al lor. Și profită.

***Marian Popescu** este profesor dr. la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării și președintele Comisiei de Etică a Universității din București.*

Constantin VICĂ

Mitul lui Interneteuth

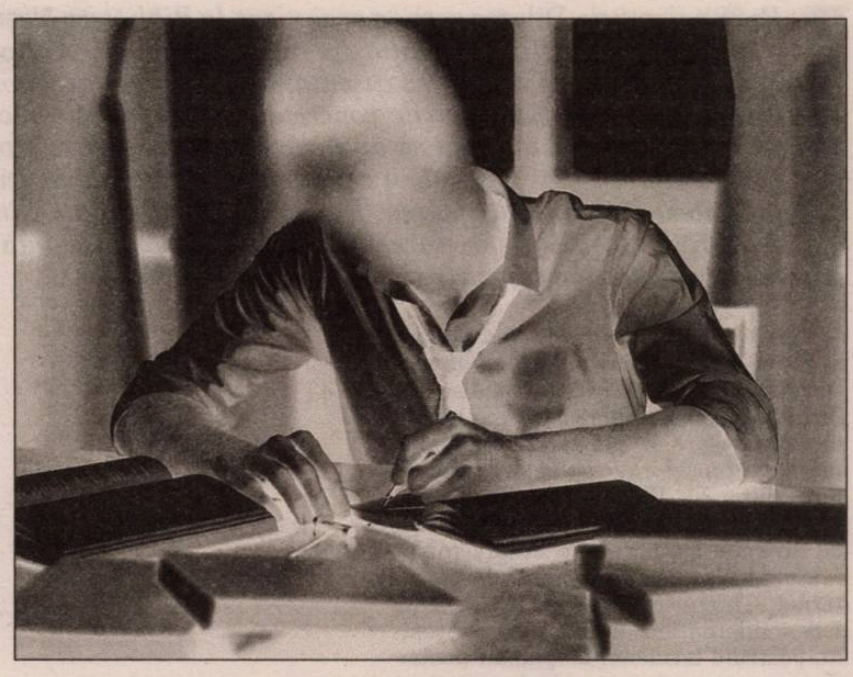

Îmi place să copiez. De cînd a apărut Internetul în viața mea îl folosesc ca să copiez tot ce prind. Copiez adrese, copiez referințe, copiez documente, copiez fragmente. Aceasta e natura mea de strîngător digital și mi-o trăiesc cu pasiune estetică și, aș zice, morală. Nu mai copiez de mînă, ca omologii mei din alt ev, nici cu ajutorul chimiei, la indigo, pur și simplu copiez corect, identic, orice formațiune de biți care îmi stîrnește interes. Copiez din datoria de a păstra ce mi se pare relevant, de a participa la multiplicarea surselor gîndirii. Nici măcar nu întreprind eu acțiunea copierii, ci mașina care îmi urmează comenzile în mod automat, disciplinat. S-au strîns bibliografii o mie și sute de sertare digitale pline pînă la refuz cu copii identice ale unor documente de aiurea (ce scandal metafizic!) stau prinse în arborele structurat al cunoașterii pe care, ca un nostalgic amator iluminist, l-am dat bibliotecii și laboratorului meu de lucru.

Internetul și aplicația sa cu față umană, World Wide Web, sînt cel mai mare dar pe care zeii l-au făcut unei omeniri care nu știe bine nici să citească. Cititul și scrisul sînt încă ceva nou pentru mințile din specia noastră și, chiar dacă la scara istoriei umane au stîrnit evenimente, la scara istoriei naturale sînt nimic. Chiar și astăzi vedem cît de greu se dobîndește arta scrisului și cititului de către copiii speciei. Aici ne aflăm cînd vorbim și despre Internet. O bună utilizare a aplicațiilor sale și navigarea prin conținutul său (neindexabil și nemăsurabil cu adevărat) cer, mai întîi, o bună conduită, dacă nu chiar măiestrie, în arta lecturii și scrierii. Omenirea schimbă astăzi tipul de tehnologie dominantă a limbajului, dar care nu poate înlocui vechile tehnici de lectură și scriere, ci le cere practicate la o intensitate și mai mare. Oamenii s-au bucurat mult cînd zeii le-au trimis Internet în casă și pe telefonul mobil, dar, ca-ntotdeauna, au uitat să întrebe ce li se cere în schimb.

Noua lume a informației digitale nu este vinovată pentru că elevii, studenții profesorii, părinții, politicienii și toată lumea copiază de zor semnîndu-se la final pe ce au copiat – și prin aceasta făcînd pasul de nefăcut al plagiatului. Internetul, și al său www, sînt doar condiții foarte generoase de posibilitate ale copiatului. El oferă posibilități noi de acțiune asupra informației (cu efecte, desigur, în cunoaștere), informație care pare nelimitată și a nimănui (nici măcar în proprietate colectivă). Cultura *copy-paste* nu s-a inventat odată cu primul site web și nici tastele Ctrl+C, Ctrl+V n-au fost apăsate din ziua venirii pe lume a Wikipedia. Copiatul este mai ușor și mai abundent astăzi. El este și necesar într-o lume fragilă totuși, în care informația din rețea, online, dispare mai repede decît cea dintr-o bibliotecă, chiar și una dezorganizată. Fiecare an care trece duce la dispariția multor adrese și conținuturi de pe web, astfel că devine o datorie a copia pentru a conserva. În plus, cu navigatoare bine controlate și alte aplicații – de căutare, de indexare, de fișare – poți să cartografiezi mult mai ușor domenii, polemici, dispute.

Cititul și scrisul sînt încă ceva nou pentru mințile din specia noastră.

Darul zeilor e plin de contradicții. Dinamica paginilor web și a informației în rețea face ca dibuirea originii să devină treabă de arheologie și paleografie în mediul digital. Abundența informației sporește costurile selecției sale. Ce e ușor de găsit nu mai necesită grijă. Cu toate acestea, motivația pentru a produce lucrări plagiate din copierea de fragmente și documente găsite online nu stă în dubla natură a lumii digitale, ci în natura umană. În faptul că a scrie și a citi cu măiestrie presupune un efort de adaptare imens, dar care poate fi simulat într-o anumită măsură. În egală măsură este nenaturală existența autorului și relațiilor de citare dintre autori (acest lucru pare a fi probat și de o serie de experiențe realizate pe și cu copiii pînă-n șapte ani care par a nu concepe autoratul), întreaga lume a trimiterilor cu exactitate și acordării de credit intelectual ne apare drept o găselniță modernă. Este încercarea modernilor de a da o cronologie ideilor prin fixarea unor nume proprii.

Cultura *copy-paste,* care face ravagii prin universitățile, liceele și chiar grădinițele lumii, nu este decît răspunsul natural, deloc rafinat, la cerințele unei civilizații care ne vrea pe toți intelectuali. Intelectuali care avem, în ambele sensuri, proprietatea termenilor noștri, expresiilor și atitudinilor noastre. Care răspundem pentru expresia noastră. Și care ne ocupăm cu buna continuitate a ideilor din generație în generație. Sistemul referințelor este unul care asigură o mai bună selecție și supraviețuire a ideilor în timp. Intelectualii trebuie să fie, ca-n cazul genelor, simple gazde trecătoare, care participă la transmisiune, circulație. Dacă așa stau lucrurile, cei care plagiază nu fac decît să-și bată joc de lumea ideilor și de ingeniosul ei sistem de a ne pune la treabă.

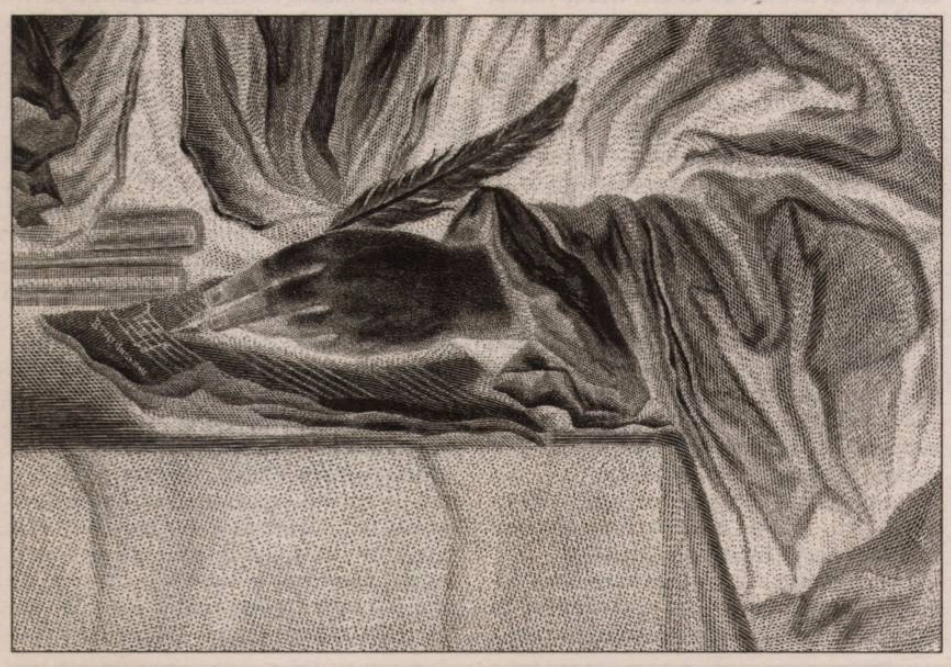

„Cititul și scrisul sînt încă ceva nou pentru mințile din specia noastră și, chiar dacă la scara istoriei umane au stîrnit evenimente, la scara istoriei naturale sînt nimic."

„Cultura copy-paste, care face ravagii prin universitățile, liceele și chiar grădinițele lumii, nu este decît răspunsul natural, deloc rafinat, la cerințele unei civilizații care ne vrea pe toți intelectuali."

Un plagiator nu este un pirat. Plagiatorul se amestecă fraudulos în bunul mers al lumii ideilor și nu face decît să încarce sistemul cu zgomot – în tot acest timp înșelîndu-ne pe cei care i-am acordat atenție. Piratul online face altceva: deschide accesul către această lume a celor care nu și-l permit, făcîndu-i părtași la jocul mai mare al transmisiunii culturale. Pirateria e un mod de a aduce recunoaștere publică pentru autor, pe cînd plagiatul este atît un mod imoral de a-l trata pe autor ca pe un nimeni (nonrecunoaștere), cît și de a înșela buna credință a publicului. Copiatul *qua* pirateriе este salutar în condiții de inegalitate. Valoarea sa morală vine din intenția sa nobilă. Nu același lucru putem spune despre plagiat.

Intenția de a plagia nu este stîrnită de abundența informației și nici de aparenta ușurătate a actului. Intenția se naște din cauze care țin de viața din mediul în care trăiește acea persoană. Este școala un mediu în care poți acorda timp fiecărui elev sau student? Se insuflă și cultivă încrederea în propriile forțe intelectuale subiecților educației? Se explică de ce canonul legăturilor, referințelor și notelor de subsol, cu tot chinul său, este necesar? Se pun împreună virtuțile etice cu cele dianoetice? Răspunsul îl știm cu toții. Plagiatorii nu o fac din lipsă de respect față de o utopic-filozofică lume a ideilor, ci pentru că niciodată nu au fost convinși să trăiască ca și cum ea ar exista.

Constantin Vică *este lector dr. la Facultatea de Filozofie a Universității din București, unde predă cursurile „Etică în tehnologia informației", „New Media and Intercultural Communication", „Teorii și strategii ale dezvoltării internaționale".*

Copiatul și plagiatul în era Internetului

o dezbatere

Pe 28 noiembrie, Dilema veche *a organizat, la Biblioteca Națională, o dezbatere cu titlul „Copiatul la români. Plagiat. Antiplagiat. Postplagiat". Am încercat să discutăm fondul acestui fenomen și implicațiile sale, nu cazurile concrete care au creat o mare vîlvă mediatică. Am încercat să analizăm legătura dintre plagiat și obișnuința tot mai mare de a copia, de a prelua (de pe Internet, mai ales) fără a indica sursa. E o obișnuință căpătată, în bună măsură, în școală. Reproducem aici, într-o formă abreviată și editată, cele mai semnificative momente ale dezbaterii.*

© C. Ștefan

Vintilă Mihăilescu: Mă văd obligat să fac pe avocatul diavolului și să lărgesc sfera discuției. Nu știu dacă s-a discutat într-adevăr despre plagiat și copiat; s-a discutat despre „n" plagiatori și, prin urmare, s-a considerat că plagiatul este un fapt politic. Nu. Plagiatul este furt și furtul nu este politic – nici de stînga, nici de dreapta. Dacă vorbim despre copiat – și mai ales despre copiatul de pe Internet –, lucrurile se complică. Așa că aș face o diferențiere între plagiat și copiat, păstrînd termenul de plagiat pentru *furt,* care înseamnă că ai preluat un text cu autor fără să te referi la autor. Dar în momentul în care informația este anonimă, lucrurile devin mai complicate. Nu e același lucru un plagiat într-o teză de doctorat (sau oriunde) și un copiat de pe Wikipedia. Moral e același lucru. Dar aș face totuși o diferență. Lărgind sfera și mai mult, copiatul și plagiatul se încadrează în problematica mult mai dificilă, mult mai complicată a dreptului intelectual. Există o ordonanță de guvern – 2491 din 2009 – care se referă la tezaure umane vii și ține de acest domeniu foarte interesant, la care noi nu ne-am gîndit niciodată din această perspectivă, dar care în America, în Canada și în multe alte părți reprezintă o problemă contondentă, și anume valorificarea tradițiilor: de către cine și cu ce drept. În America lucrurile sînt foarte dezvoltate, populațiile băștinașe și-au cerut drepturile pentru patrimoniul lor care a fost preluat, trecut în design. Aceasta este sfera mult mai largă a problematicii, în care plagiatul este un vîrf mai ușor de identificat și ca atare mai ușor de operat. Legal, poate fi operat chirurgical. Tot ce este sub acest vîrf e mult mai complicat. Aș încheia cu o provocare venită de la Umberto Eco, care a constatat că nu ai cum să-i faci pe cei din tînăra generație „să nu se inspire" din ceea ce le oferă Internetul. Așa că Umberto Eco propunea acest lucru: dat fiind că nu-i putem împiedica, tot ce putem să facem este să-i învățăm să copieze inteligent, cu discernămînt. Drept care studenților mei le dau jumătate din notă pentru cei care copiază cea mai bună definiție a antropologiei. Dar trebuie să argumenteze de ce e cea mai bună. Sigur că este jumătate joc, jumătate serios, dar am încercat să lărgesc puțin cîmpul acestei problematici.

Liviu Dinu: Dacă tot efortul care s-a depus pentru a-i prinde pe cîțiva plagiatori s-ar fi îndreptat spre școală, am fi fost mult mai departe. Știu cazuri de copii de clasa a doua la care s-au găsit fițuici. Așa încît cred că ar trebui să li se explice încă din clasele mici ce înseamnă copiatul.

Soft-urile antiplagiat sînt pentru noi, cei care lucrăm în sfera informaticii sau – cum e cazul meu – în domeniul lingvisticii computaționale, foarte utile, pentru că ne dau ceva de lucru, ne oferă teme de care să ne ocupăm. Există o competiție antiplagiat care se desfășoară din 2009 – este competiția Pan organizată de Paolo Rosso. În 2009, au fost 7000 de documente de mărimea unei cărți care erau plagiate (plagiate făcute intenționat și serios, de către profesioniști) în care trebuia găsit plagiatul cu cît mai multă acuratețe. Soft-urile antiplagiat îi detectează de cele mai multe ori pe plagiatorii „de bună-credință", care copiază fără să facă vreun efort sistematic de a-și masca plagiatul. La competiția despre care vorbeam, cîștigată de doi colegi din Germania și de doi colegi de-ai noștri de la Universitatea din București, totul se baza mai ales pe analiza unor secvențe de caractere, nu pe căutarea unor cuvinte. În aceeași competiție a fost și o echipă din Ucraina care a prezentat un soft numit „Killer", proiectat pentru a distruge plagiatul din Ucraina. În acea vreme, Ucraina achiziționase cu bani mulți – căci erau bani guvernamentali – un soft care să analizeze plagiatele din Kiev. Această echipă a distrus acest soft cu o idee simplă, o chichiță: luau secvențe de text în care înlocuiau unele caractere din limba ucraineană cu caractere din belarusă sau rusă. Din acel moment, acele cuvinte erau identice pentru om, dar pentru mașină erau lucruri complet diferite. Al doilea lucru: luau cuvintele și unde găseau spațiile dintre cuvinte le schimbau cu niște caractere ciudate (din afara seriei A-Z) și le colorau în alb. Omul vedea, evident, același lucru, dar pentru mașină era cu totul altceva.

Nici un soft antiplagiat nu poate spune dacă o lucrare e valoroasă sau nu. Paolo Rosso a scris, în *Computational Linguistics,* acum doi ani, un articol foarte interesant despre detectarea plagiatului prin parafrazare. El spune că 30-40% din producția studenților *din lume* este plagiat. Pe Internet, 20-30% din site-uri se află în această situație, sînt de fapt *mirror duplicates*.

> *„30-40% din producția studenților din lume este plagiat."*

Mircea Vasilescu: Mulți au impresia că soft-urile antiplagiat pot detecta tot și sînt infailibile. De fapt, soft-urile compară ceea ce „știu" deja: nu pot compara ceea ce nu există în baza lor de date, în versiune digitală. În ce măsură pot detecta plagiatul din alte lucrări? Căci cineva poate plagia dintr-o carte apărută la 1900 și care nu e digitalizată...

Liviu Dinu: Asta e partea cea mai interesantă pentru noi, cei care lucrăm în această sferă. Această competiție despre care am vorbit are două componente, pentru că există două tipuri de plagiate: plagiatul *extrinsec,* în care plagiezi și știi de unde, iei din surse, și atunci scopul soft-ului antiplagiat este să detecteze ce s-a preluat din ceea ce se găsește; și apoi există varianta mult mai interesantă cu care ne luptăm și noi, plagiatul intrinsec, care ține de zona identificării de autor, în care ți se dă un text și vrei să verifici dacă acel text are unitate stilistică. Se discută deja despre *stilomul uman,* despre amprenta stilistică. Trebuie să detectezi dacă un text este unitar. Pentru plagiatul intrinsec, deocamdată rezultatele nu sînt foarte sus, dar nici nesemnificative.

Marian Popescu: Cel mai performant soft antiplagiat în acest moment este Urkund, un soft suedez care funcționează și pentru limba română, dar se leagă de chestiunea stilisticii textului. Soft-ul e în stare să vadă dacă ai preluat dintr-o carte de la 1900 pe care nu o are scanată în baza lui de date, dar recunoaște că stilistica unui text de la 1900 nu este la fel cu cea a unui articol științific din revistele de astăzi. Am discutat cu șefa vînzărilor de la firma care realizează acest soft și mi-a explicat că s-a lucrat foarte mult timp la algoritmii săi, și rata de succes este de 93%. Celelalte soft-uri, care au fost ierarhizate recent de o agenție berlineză, se duc de la 70% spre 15-20%. Noi ne bazăm de multe ori, în România, pe raportul de similitudine rezultat în urma unui test. Raportul arată textul din lucrarea-țintă și textul din lucrarea-sursă. Dar tehnologia plagiatului nu constă numai în asta. Aici, factorul uman, care ar trebui să fie coordonatorul științific al lucrării (fie ea de licență, de masterat ori de doctorat), trebuie să își dea seama că ceva nu e în regulă cu lucrarea respectivă. Problema e că, de multe ori, profesorul coordonator doar bifează o activitate pentru care este plătit. Mulți sînt tentați să creadă că un soft antiplagiat rezolvă problema. Nici pe departe. Nici măcar un sfert din problemă nu se rezolvă.

Constantin Vică: O comisie de etică a dat, de curînd, un comunicat halucinant despre un plagiat: că autorul copiase, dar de pe Internet, iar Internetul nu e persoană. Automat, problemele care țin de proprietatea intelectuală dispar. În primă instanță, ni se pare un răspuns rizi-

DIN DRAGOSTE PENTRU AUTOMOBILE.

OPEL

STOP, AL MEU!

Alege modelul Opel preferat la preț de invidiat!

Visezi la prima ta mașină sau te gândești s-o schimbi pe cea pe care o ai?
Acum e cel mai bun moment să acționezi pentru că ai prețuri-șoc și livrare imediată la 110 mașini Opel!
Tot ce-ți rămâne de făcut este să te hotărăști ce model Opel îți dorești și să intri pe site-urile dealerilor pentru a vedea super-oferta de stoc.

Stop, al meu!
Oferta este limitată!*

Ofertă valabilă în limita stocului disponibil până la data de 30.12.2016.

bil. Dar ascunde ceva: o păcăleală pe care ne-o luăm cu toții cum că Internetul a schimbat radical lumea și este cauza multor probleme de astăzi. Internetul nu este o *cauză* a copiatului sau plagiatului, dar este o fabuloasă condiție de posibilitate. Nu poți copia dacă nu ai o carte în casă. În cazul de față, Internetul este raiul oricărui copiator. Dar nu el ca atare îi face pe oameni să copieze. Americanii au un termen cînd vorbesc despre tehnologii: le spun *affordancies* – un set de posibilități. Una dintre posibilitățile aduse de Internet este abundența de informații, faptul că ai mii de documente într-un singur loc. Dar Internetul nu este organizat ca o bibliotecă, ceea ce face dificilă munca unui copiator, pentru că nu știe cum să copieze mai bine. Una este să te duci într-o bibliotecă, unde documentele sînt puse într-o anumită ordine, catalogate, și alta este să folosești un motor de căutare. Motorul de căutare nu catalogheză documentele, el pur și simplu găsește acele pagini care sînt mai bine conectate unele la altele. Abundența informației se combină cu o totală neclaritate asupra calității informației. Internetul mai aduce o anumită dinamică – și asta s-ar putea să ni se transmită și nouă, persoanelor – pentru că un document azi este, mîine nu mai este. Doar vreo 40% din site-urile existente acum zece ani mai sînt online, restul au dispărut. Asta lasă impresia că poți copia, pentru că oricum nu durează mult și oricum nu are cine să refacă drumul înapoi. Un alt lucru pe care l-a adus piața digitală a fost faptul că trăim într-o lume a postauctorității. A devenit clar aproape tuturor că nu mai contează sursa. Toate acestea, luate împreună, creează condițiile materiale de posibilitate ale copiatului și plagiatului. Dar cred că nu aici sînt cauzele; cînd scoatem Internetul vinovat, ne-am spălat pe mîini. Ar trebui să căutăm cauzele în alt loc.

Cred că prima cauză este lipsa de timp a profesorilor. Cînd ai, de pildă, multe grupe de studenți, nu poți lucra cu toți la lucrările finale. Există și o lipsă de interes, scade și încrederea studentului că ar putea face ceva cu mintea sa. Studenții nu sînt destul de antrenați pentru a lucra, intră în criză de timp și ajung la varianta cea mai scurtă: *copy-paste*. Dar privind la aceste cauze, cred că ratăm o anumită filogenie a copiatului. Copiatul vine pe un întreg front cultural, și nu numai la noi. Citeam recent că principala problemă a universității americane este că a apărut „cultura *copy-paste*" și nu există cultura cititului.

Ar trebui să ne întrebăm și care este *funcția* copiatului și plagiatului. Și cred că este adaptarea la mediu. Pur și simplu, dîndu-ți seama că nu vei fi niciodată pedepsit și s-ar putea să nu fii nici măcar găsit, pentru că nu prea există o memorie instituțională, îți vine foarte ușor să te apuci de copiat. Internetul nu face decît să îți ofere tot mai multe căi de a copia, mai multe decît îți oferă biblioteca. Pe de altă parte, Internetul ne ajută să descoperim cazurile de plagiat. Soft-ul antiplagiat are nevoie de o bază de date foarte mare cu lucrări, cărți, articole. Dacă am avea date deschise, ar fi mult mai ușor să descoperim plagiatul extrinsec.

Ar fi o greșeală să punem laolaltă sau în paralel pirateria digitală cu plagiatul, care este o fraudă intelectuală. Pirateria digitală încalcă, ce-i drept, niște drepturi patrimoniale ale cuiva, dar îi respectă, involuntar, dreptul moral, căci orice piratare a unui document nu face decît să arate cît de important este acel document, e o formă de recunoaștere. Cel care face *file sharing* sau piraterie digitală vrea să citească sau să asculte sau să urmărească anumiți autori, cărora *le dă credit*. Plagiatul anulează acest credit.

Marian Popescu: Internetul a favorizat între altele și dezvoltarea unui business: *ghost writing*. L-am ascultat, la o universitate din Scoția, pe profesorul Phil Newton, care spunea că există peste 1000 de site-uri în limba engleză care oferă ceea ce în literatura de specialitate se numește *contract cheating*. A intrat pe Internet, pe unul dintre cele mai mari site-uri de acest fel, s-a dat drept masterand și a cerut o lucrare de disertație pe o anumită temă; a primit răspuns că e livrabilă în cinci zile și costă între 250 și 400 de lire sterline. Sistemul legislativ permite astfel de breșe. Discutăm despre plagiat ca și cum ar fi o temă în sine. Nu. Plagiatul se referă la modul în care este construită o societate. Cîtă vreme o societate nu este vertebrată moral și nu are un mecanism de *checks and balances* care să contracareze expansiunea unui astfel de fenomen, plagiatul își va continua marșul triumfal. N-aș zice că lipsa de timp a profesorilor e o cauză. Este vorba despre faptul că sistemul de evaluare este prost gîndit, cîtă vreme funcționăm în cultura textuală și nu în cultura digitală, în care foarte puțini profesori își instruiesc studenții. Ar trebui măcar să le indice care sînt site-uril științifice și serioase în domeniul lor, nu să-i trimită la Wikipedia (în universitățile de limbă engleză, Wikipedia este dată drept prima sursă a plagiatului). Trebuie revăzut sistemul de evaluare și sistemul calificărilor, al diplomelor. Chestiunea plagiatului nu se rezumă la cei cîțiva politicieni, ci e mult mai serioasă și se afectează întreaga societate românească.

„E livrabilă în cinci zile și costă între 250 și 400 de lire sterline."

Vintilă Mihăilescu: Cu riscul de a părea din paleolitic, readuc în discuție resursa umană. Noi, oamenii, ce facem? E o performanță extraordinară ca un soft să aibă un randament de 93% pentru a constata că s-a copiat. Dar dacă un profesor, un coordonator de doctorat, nu-și poate da seama, fără nici un soft, că s-a copiat, atunci trebuie să-și schimbe meseria. Ori e prost – că se întîmplă și asta – ori e și prost, și escroc. Dar există și profesori corecți. Și-atunci e un lucru neplăcut: totul pornește de la prezumția de vinovăție. Fiecare școală doctorală, fiecare facultate trebuie să își ia măsuri de precauție pentru tezele de doctorat. Cu alte cuvinte, eu nu pot să spun dacă această teză e bună dacă nu o citește tot departamentul, după aceea trece prin toată facultatea, după care este votată în Senatul universității. Adică profesorul coordonator trebuie verificat. Știm cu toții că în lumea academică mai există și rîci profesionale. Și atunci, ce a scris amărîtul de doctorand nu mai contează. Important e să fie verificat profesorul, pentru că pe această prezumție de vinovăție, el este un corupt care dă diplome. Or, nu cred că lucrurile se pot rezolva așa și nu cred că doar sancțiunea poate să fie soluția. Mijloacele de comunicare digitală au schimbat *natura* cunoașterii și natura circulației ideilor și cunoștințelor. Există un decalaj foarte mare între cei care apelează la cunoașterea digitală și cei care nu. Ar fi necesară o reciclare a profesorilor, care să-i învețe pe elevi cum poate fi folosită profesionist această resursă uriașă care este Internetul. Căci cei mai mulți elevi și studenți nu știu să treacă de prima pagină a unei căutări simple, nici nu știu să treacă de prima pagină cu rezultate, cu atît mai puțin să facă o minimă colaționare a surselor.

Constantin Vică: În mod surprinzător, mulți tineri între 18 și 25 de ani nu știu să-și folosească browser-ul ori telefonul, nu știu să folosească motoare de căutare în mod profesionist. Nu doar noi, profesorii, sîntem depășiți. Noi, la seminar, îi învățăm din prima săptămînă să dea la o parte Google și să caute pe Google Scholar. Am colegi care au aplicat o metodă foarte simplă: le-au cerut studenților să activeze funcția *„track changes"* și apoi, cînd trimit documentul electronic, profesorul poate vedea ce modificări au făcut, cît timp au lucrat etc.

Liviu Dinu: A fost o competiție prin care li se cerea mașinilor să identifice perioada de timp în care a fost scris un anumit text. Am participat împreună cu cîțiva colegi și studenți și am cîștigat locul I: am identificat perioada cînd au fost scrise unele documente pînă la secolul al XV-lea, cu o acuratețe de 20-30 de ani.

Vlad ALEXANDRESCU

O boală a societății

Care este răspunsul societății la problema plagiatului? Mi se pare destul de limpede că plagiatul este o suferință a societății; este o boală a societății – atît a celor care practică plagiatul, pentru că ei nu știu să facă altceva (dacă ar putea, ar face), dar este și a celor care admit plagiatul: a profesorilor care își dau seama, pe colțul mesei, că ceea ce li s-a prezentat nu este în regulă, a comisiilor de licență, masterat sau doctorat, a diverselor comisii din minister care uneori refuză să analizeze o lucrare (cum s-a întîmplat în cazul dlui Gabriel Oprea).

Asta arată o suferință foarte profundă a societății: lipsa de reacție. Să ne gîndim atunci și la *consecințele* lipsei de reacție: plagiatul afectează grav competitivitatea. Oamenii care comit plagiate încearcă să obțină titluri academice care le vor folosi în cariera lor (pentru angajare, promovare, salarii mai mari). Obținînd aceste titluri, cum se spune în termeni juridici, drept foloase necuvenite, ei uzurpă locul altora, care au obținut aceste titluri prin mijloace cinstite. Plagiatul reprezintă, așadar, o încălcare a regulilor de joc din societate, a regulilor de *fair play*. Societatea trebuie să-și creeze anticorpii pentru a lupta împotriva plagiatului. Altminteri, se condamnă la ceea ce am trăit deja: un anumit tribalism în interiorul formațiilor doctorale. Căci despre asta este vorba: atunci cînd profesorul îl acoperă pe candidat, cînd comisia îl acoperă pe profesor, iar Senatul și comisia de etică a unei universități acoperă toate acestea, este o tribalizare a mediului universitar. Și un refuz al modernizării, ceea ce înseamnă transparentizare și acces pentru toată lumea la lucrările de doctorat. Eu sînt convins că societatea are în interiorul ei anticorpii pentru a lupta împotriva acestei suferințe, așa cum luptă și împotriva altor suferințe.

(fragmente din intervenția de la dezbaterea „Copiatul la români", organizată de Dilema veche *la Biblioteca Națională, 28 noiembrie 2016)*

Emilia ȘERCAN

Radiografia unui fenomen

În România există peste 67.000 de teze de doctorat, din care 20.000-30.000 sînt „teze slabe, plagiate sau compilate“, după evaluarea academicianului Viorel Barbu, fost președinte al CNATDCU. Înainte de a detalia o parte din cauzele care au transformat plagiatul într-un fenomen de proporții uluitoare, propun o analiză rapidă a cifrelor și a dinamicii lor.

Din 1900 și pînă în 1990 au fost acordate sub 1500 de titluri de doctor. După Revoluție, au dispărut limitările impuse de regimul comunist la înscrierea la doctorat. Apoi, multe facultăți și-au înființat școli doctorale proprii. Au urmat schimbări legislative, au fost înființate noi domenii de studiu, dar și o serie de universități private. Multe cadre didactice blocate la avansare academică în perioada comunistă sau cei care și-au dorit să devină conferențiari sau profesori în noile universități private, înființate după 1990, s-au înscris la doctorat chiar din 1990. Așa poate fi explicat faptul că în 1995 au fost acordate 755 de titluri, iar în 1997 un număr de 1420, cifră comparabilă cu toate doctoratele susținute în 90 de ani. În intervalul 1990-1999 au fost acordate 8175 de titluri de doctor, potrivit unor date obținute neoficial de la Ministerul Educației. În 2000 a fost depășit pragul de 2000 de titluri de doctor acordate într-un singur an – 2234. Ritmul de creștere în perioada următoare a fost unul foarte mare, astfel încît, în intervalul 2000-2015, au fost acordate 57.397 de doctorate. Dezvăluirile presei făcute într-un ritm susținut anul trecut și anul acesta despre tezele plagiate ale mai multor politicieni și persoane publice au domolit fervoarea susținerilor publice în 2016, astfel că, din ianuarie și pînă în octombrie, au fost acordate doar 1559 de titluri, cifră comparabilă cu cea a anului 1997.

Revenind la cauzele care au transformat plagiatul într-un fenomen, acestea sînt de două tipuri: *interne și externe*. Ambele forme au o relație de interdependență și se influențează reciproc, cel mai adesea fie prin inacțiune, fie prin acțiune cointeresată, dar nu pentru întărirea, eficientizarea sau curățarea mediului academic, ci pentru protejarea intereselor de grup din mediul academic via clasa politică.

„În 2000 a fost depășit pragul de 2000 de titluri de doctor acordate într-un singur an – 2234. Ritmul de creștere în perioada următoare a fost unul foarte mare, astfel încît, în intervalul 2000-2015, au fost acordate 57.397 de doctorate.“

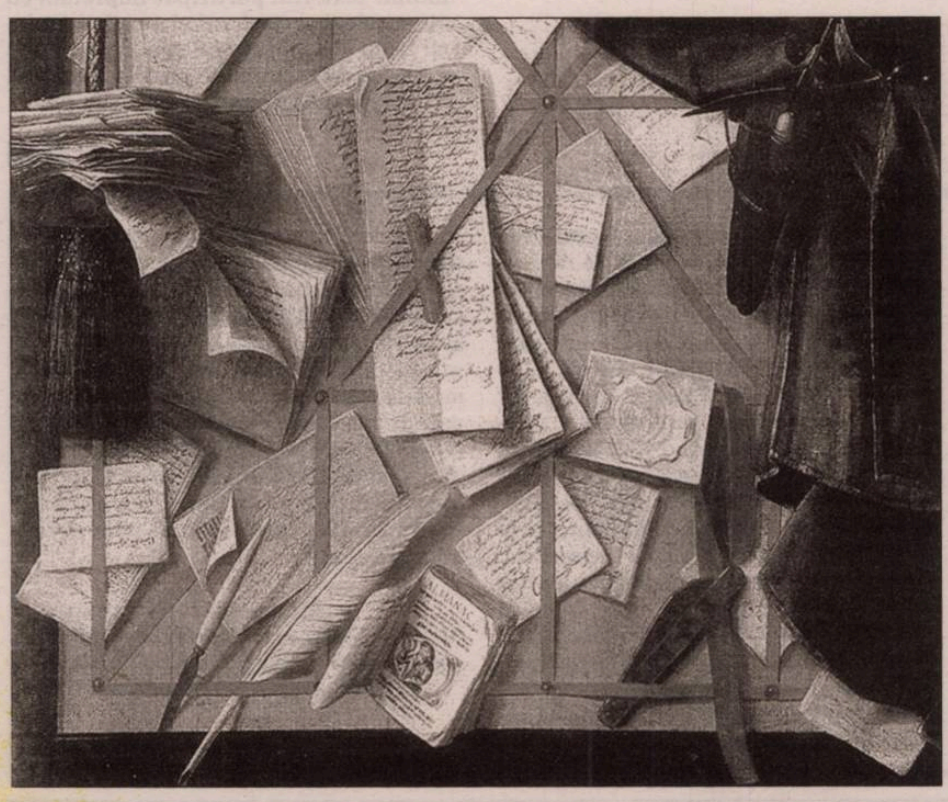

Cauzele interne

Accesul la studiile doctorale. Doctoratul, considerat cea mai înaltă formă de calificare universitară sau forma supremă de consacrare științifică, devine accesibil unor persoane fără nici o legătură cu studiul sau cercetarea, cu mult înainte de aderarea la „Procesul Bologna“. Gabriel Oprea, Dinel Staicu, Nicolae Mischie, Genică Boerică sînt doar cîteva nume sonore care au obținut titlul de doctor la începutul anilor 2000.

Conducătorii de doctorate. Mulți profesori fără activitate de cercetare dovedită cu publicații sau inovații au devenit îndrumători de doctorate. Unii au obținut abilitarea în alte domenii decît cele în care erau specializați, un exemplu fiind, din nou, domeniul științelor militare. Coordonatorii din școlile doctorale ale universităților militare s-au arătat mult mai interesați de construirea unor rețele clientelare de influență prin doctoranzii cu carieră politică sau în administrație, decît de rigoarea științifică.

„Eu vin la tine în comisii, tu vii la mine.“

Comisiile aranjate. Conducătorii de doctorat obișnuiesc să selecteze în comisiile de susținere profesori din alte universități de care sînt legați mai degrabă de prietenii și amiciții decît de interese științifice. Astfel, s-a dezvoltat sistemul „eu vin la tine în comisii, tu vii la mine“. Există școli doctorale în care s-au folosit zeci de comisii identice, iar din mărturiile unor profesori am aflat că unii refuză să participe la astfel de comisii.

Studiu de caz: Școala Doctorală în Informații și Securitate Națională

Academia Națională de Informații a fost înființată în anul 2007, pe cînd la conducerea Serviciului Român de Informații se afla George Maior. În 2010, au avut loc primele susțineri publice ale unor teze de doctorat și au fost acordate 15 titluri de doctor. Pînă în 2015, la Școala Doctorală în Informații și Securitate Națională a ANIMV (condusă de Constantin Onișor pînă anul trecut) au fost obținute, în total, 82 de titluri de doctor. Dintre acestea, cel puțin 12 sînt plagiate, potrivit relatărilor presei și informațiilor publice. Nu una, nu două teze de doctorat despre care s-ar fi putut spune că sînt „cazuri izolate și accidentale“, ci 12. Sau cel puțin 12, pentru că numărul tezelor de doctorat posibil plagiate de la ANIMV ar putea fi cu mult mai mare. Transformate în procente, vorbim de 14,63% din totalul tezelor de doctorat de la ANIMV, o cifră zdobitoare pentru o instituție universitară, care ar fi putut pune lacătul pe orice școală doctorală, dacă legislația era aplicată fără inhibiții. Acest lucru nu s-a întîmplat. Comisia de Etică a ANIMV nu a verificat nici pînă azi tezele despre care a relatat presa – primul plagiat semnalat fiind în august 2015 –, invocînd faptul că nouă dintre acuzați au făcut cereri de renunțare la titlul de doctor în baza unei prevederi juridice inițiate de fostul ministru al Educației, Sorin Cîmpeanu. Nici un control extern, făcut de Ministerul Educației sau de CNATDCU, nu a avut loc la ANIMV.

Academia Națională de Informații a SRI a intrat în atenția opiniei publice mai mult decît oricare altă universitate pentru că acolo au obținut titlul de doctor, sub coordonarea lui Gabriel Oprea, mai mulți politicieni sau figuri publice cu notorietate, tezele acestora dovedindu-se a fi fost plagiate masiv. Doctorate plagiate există și la Universitatea Națională de Apărare „Carol I“ sau la Academia de Poliție, acolo unde, de exemplu, există un domeniu doctoral care nu corespunde nici unei științe recunoscute internațional – Ordine Publică și Siguranță Națională. Dezvăluirile presei au arătat că doctorate plagiate există și în instituții respectabile, precum Universitatea din București, Universitatea de Vest din Timișoara sau Academia de Studii Economice din București. (**Emilia Șercan**)

ferenți obișnuiau să înainteze aceleași referate, la care schimbau doar numele doctoranzilor, atunci cînd participau la susțineri, fără a se mai sinchisi să citească tezele.

Comisiile de etică. Atunci cînd Comisia de Etică a Universității din București l-a declarat plagiator pe Victor Ponta în 2012, decizia a fost privită ca un act de curaj, nu ca o evaluare academică dezinhibată de orice rațiune politică. Universitățile au comisii de etică, pentru că ele sînt prevăzute în Legea Educației, însă rolul acestora a fost, iar în multe universități încă este, unul pur formal. Competența și activitatea acestor comisii sînt și ele discutabile, în condițiile în care nici o altă universitate din țară, cu excepția Universității din București, nu a emis sentințe necontestabile de plagiat.

Cursurile de scriere academică și de metode de cercetare. La acest moment, un număr redus de universități din România au introduse în *curriculum* cursuri de scriere academică, gîndire critică și metode de cercetare. Încurajați în școlile generale și în liceu să copieze, să compileze proiecte și să învețe comentarii pe de rost, elevii deveniți studenți, apoi doctoranzi, nu realizează că atunci cînd preiau munca intelectuală a unei alte persoane comit plagiat.

Politici antiplagiat. Toate universitățile românești au coduri de etică, din nou pentru că cere legislația, însă acestea nu sînt promovate și făcute cunoscute studenților. În străinătate, la începutul anului universitar, sînt prezentate reglementările interne cu privire la plagiat și integritate academică în cadrul cursurilor de scriere academică sau de metode de cercetare. La noi, pînă și codurile de etică sînt foarte greu de găsit pe site-urile universităților, iar soft-urile antiplagiat sînt o raritate.

Cauzele externe

Cauzele externe sînt generate în proporții diferite de clasa politică, Parlament, Ministerul Educației și Consiliul Național pentru Atestarea Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

„Procesul Bologna". După adoptarea de către România a obiectivelor și principiilor „Procesului Bologna" în 2005, doctoratul a devenit un studiu de masă, redus la trei ani, cu adresabilitate către cercetătorii aflați la începutul carierei. Relaxarea condițiilor de admitere, reducerea numărului de ani și permisivitatea profesorilor și a comisiilor au făcut ca tot mai multă lume să-și dorească un titlu de doctor.

Domenii doctorale. Mai multe domenii doctorale, care nu corespund nici unei științe recunoscute sau consacrate, au fost înființate după 1990. Cîteva exemple sînt Științele Militare, Informații și Securitate Națională și Ordine Publică și Siguranța Națională, domenii în care Universitatea Națională de Apărare „Carol I", Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" a SRI și Academia de Poliție dețin monopolul. Toate cele trei universități au acordat împreună circa 2300 de titluri de doctor.

CNATDCU. Este instituția care, după susținerea unei teze de doctorat, analizează lucrarea și confirmă propunerea de acordare a titlului făcută de școala doctorală. Abia după îndeplinirea acestei etape, ministrul Educației semnează ordinul de acordare a titlului. Pînă anul acesta, CNATDCU a avut un rol pur decorativ în privința analizării tezelor de doctorat, acest lucru fiind tratat în trecut ca o formalitate și nu ca o procedură riguroasă.

Finanțarea. Fiecare universitate, fie că e de stat sau privată, primește de la Ministerul Educației o sumă de bani care reprezintă alocația bugetară per student, care acoperă costurile de școlarizare. Valoarea acesteia este de circa zece ori mai mare pentru un doctorand față de suma destinată unui student de licență. Din acest motiv, universitățile au un interes major să aibă școli doctorale și cît mai mulți doctoranzi în condițiile în care suma primită de la stat pentru zece doctoranzi este aproximativ cît suma primită pentru 100 de studenți.

Avantaje materiale. În 1999, în legea salarizării, a fost introdusă prevederea potrivit căreia o persoană care deține titlul de doctor obține 15% spor salarial. După acest moment, doctoratul devine tot mai atractiv pentru cei aflați în sistemul bugetar. Un alt avantaj legiferat îl au cei care pot deveni avocați sau magistrați asistenți la Curtea Constituțională fără a mai da examen. În Ministerul de Interne, gradul de chestor poate fi obținut fără examen, iar în cel al Apărării, deținerea titlului de doctor constituie un avantaj pentru avansarea la gradul de general. De exemplu, cei care devin chestori sau generali doar pentru că au doctorat nu doar că primesc un salariu mai mare, aferent gradului, însă primesc și sporul de 15%.

Universitățile au un interes major să aibă cît mai mulți doctoranzi.

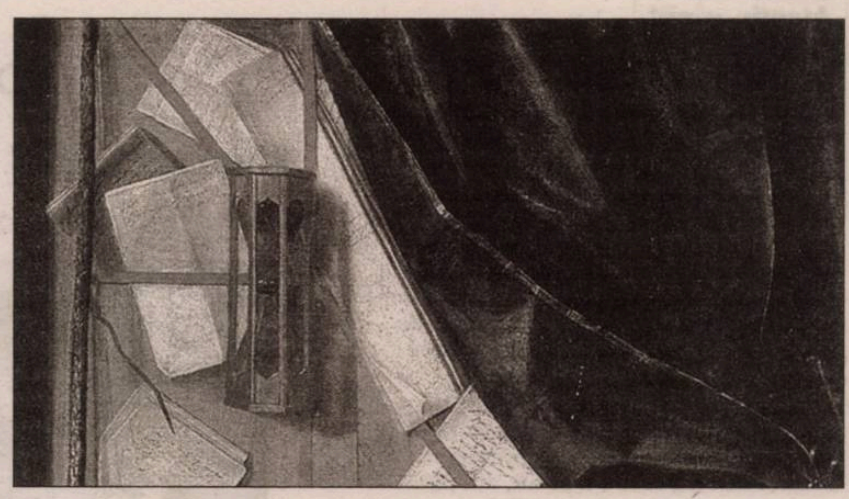

„Din mărturiile unor profesori am aflat că unii referenți obișnuiau să înainteze aceleași referate, la care schimbau doar numele doctoranzilor, atunci cînd participau la susțineri, fără a se mai sinchisi să citească tezele."

„Pînă anul acesta, CNATDCU a avut un rol pur decorativ în privința analizării tezelor de doctorat, acest lucru fiind tratat în trecut ca o formalitate și nu ca o procedură riguroasă."

Cauzele enumerate mai sus nu sînt exhaustive. Mai există multe alte rațiuni care pot fi adăugate. Una ar fi dorința unor politicieni, militari, polițiști, magistrați sau oameni din servicii de a se legitima intelectual. Pentru alții, doctoratul a însemnat o rampă de lansare în carieră sau oportunitatea obținerii unei poziții mai înalte în structurile ierarhice ale instituțiilor de stat. O altă cauză este complicitatea mediului academic care a știut foarte bine faptul că doctoratul a fost transformat într-un titlu traficat moral și profesional, dar a tăcut. La fel de bine poate fi luată în calcul și pasivitatea justiției, care a închis pe bandă rulantă, în trecut, toate dosarele care au vizat doctorate plagiate sau obținerea unor poziții academice prin fraudă, așa cum este cazul unui dosar închis de Parchetul General în 2009, care viza Universitatea Națională de Apărare „Carol I". Și, nu în ultimul rînd, o cauză o reprezintă pasivitatea și lipsa de implicare în dezbaterea publică, pînă la inexistență, a Academiei Române, cel mai înalt for științific și moral.

Emilia Șercan *este lector dr. la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității din București. Scrie pe blogul http://emiliasercan.blogspot.ro. A publicat volumul* Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă, *Editura Polirom, Iași, 2015.*

„Victimele sistemului"

„Toți plagiatorii, toți, și îmi asum responsabilitatea, sînt și victima sistemului." Afirmația îi aparține lui Constantin Onișor, profesor doctor, conducător de doctorate și fost director al Școlii Doctorale a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul" (ANIMV) a Serviciului Român de Informații (SRI). Într-o discuție despre plagiat, avută recent cu profesorul Onișor, l-am întrebat la ce sistem se referă. „Sistemul ăsta cu antiplagiatul. Cum e posibil să-mi spună mie că, dacă am un citat după toată regula, mai mult de două rînduri, să-mi spună că este plagiat?... Nimeni nu a avut răbdarea să vadă intenția. Dacă eu spun că-mi este plăcut să aduc în dezbatere ce a scris *cutare,* în sensul de o laudă, de o ofrandă, de un omagiu, mie mi-l ia ca plagiat? Deci, sistemul este vicios."

Profesorul Constantin Onișor are dreptate, sistemul este responsabil și vinovat de proporțiile uriașe ale plagiatului academic în România, însă nu sistemul de citare, nu sistemul antiplagiat, ci Sistemul care a permis ca în rîndurile universitarilor să se strecoare o persoană ajunsă ulterior conducător de doctorate, care consideră că preluarea muncii intelectuale a cuiva înseamnă a-i aduce acelei persoane „o laudă, o ofrandă, un omagiu". În plus, „o laudă, o ofrandă, un omagiu" fără ghilimele. Profesorul Constantin Onișor nu este un exemplu singular. Aceeași retorică am întîlnit-o la mulți alți conducători de doctorate în domenii precum Științe Militare, Informații și Securitate Națională sau Ordine Publică și Siguranță Națională (domenii despre care am scris în mai multe investigații jurnalistice), dar nu numai. De exemplu, profesorul Costică Voicu, fost rector al Academiei de Poliție, mi-a declarat că s-ar simți onorat să fie plagiat el însuși. (**Emilia Șercan**)

„Principiul Xerox"

interviu cu prof. dr. Mircea DUMITRU, ministrul Educației

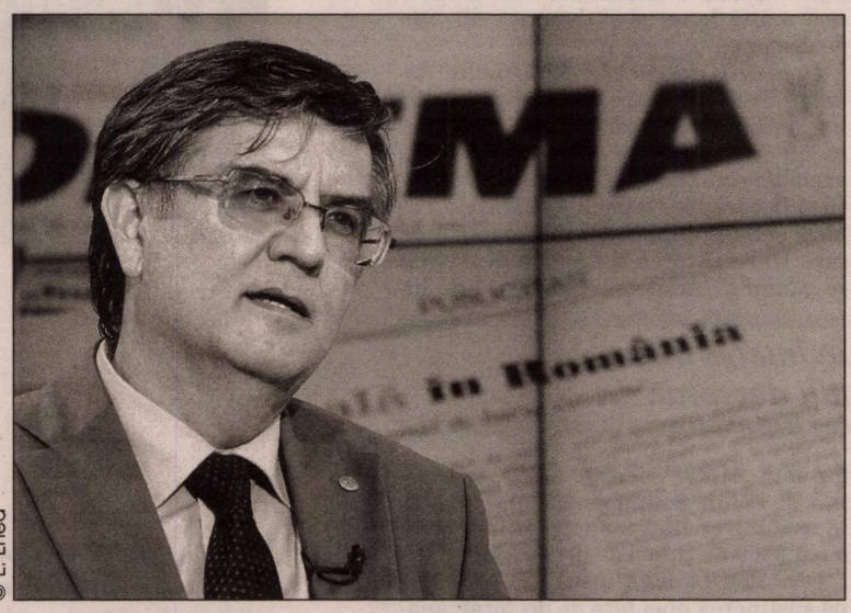

© E. Enea

Ați spus, în mai multe intervenții publice, că plagiatul e un fenomen complicat în România și nu se rezumă la cazurile de politicieni care au atras atenția publicului. Cît de complicat e fenomenul?

Aici putem vorbi despre mai multe perspective sau, dacă vreți, mai multe dimensiuni. Astăzi vedem împreună vîrful unui aisberg care s-a putut, din păcate, construi în timp. Sînt vizibile aceste persoane publice care atrag atenția, dar problema plagiatului nu se rezumă la ele. Dacă vă veți uita pe site-ul CNATDCU, veți putea observa și alte nume, mai puțin sonore, care au intrat în atenția comisiilor de specialitate, pentru că asupra lor planează suspiciuni de plagiat. Apoi, ce s-a discutat mai puțin este responsabilitatea coordonatorului de doctorat, în relația pe care și-o construiește cu doctorandul său. Să nu uităm, în munca lui de cercetare, studentul doctorand este ghidat de un profesor coordonator, care îl ajută, îl orientează, îl consiliază. Cît de complex este acest fenomen? Dacă discutăm despre plagiat, clar nu putem exclude din discuție școlile doctorale și efortul pe care trebuie să îl facă pentru apărarea unor principii. Se vorbește în spațiul public despre o luptă împotriva imposturii care trebuie dusă de la individ la instituție.

În școală, elevii sînt învățați să preia (de pe Internet, din cărți etc.) și să reproducă informații, dar nu prea sînt învățați cum să fie creativi, cum să folosească acele informații. Într-o formă sau alta, sînt învățați să copieze. Oare nu aici stau începuturile plagiatului?

Putem discuta, desigur, despre valorile pe care școala, în întregul ei, le promovează. Apoi, despre cum este pregătită, astăzi, școala noastră să răspundă acestei dinamici sociale largi, dar, mai ales, nevoilor elevilor de astăzi. Care se simt, pe bună dreptate, prinși într-un fel de a învăța vetust, învechit. Nu vreau să generalizez, pentru că știu că sînt și situații în care profesorii fac eforturi reale, dar sînt semnale care vin din partea elevilor, a părinților și, la fel de relevant, din aceste testări internaționale. Care vorbesc despre ce ne lipsește, adică ce trebuie să îmbunătățim. Eu sînt profesor și am învățat, în toți acești ani de interacțiune cu studenții mei, că esențială în tot acest proces de învățare este activitatea profesorilor și că tinerii pot îmbrățișa sau, din contra, respinge informația. Această atitudine este condiționată de modul în care mentorul, profesorul reușește să transmită informația, să valorifice cunoașterea.

Evaluările naționale și bacalaureatul pun presiune pe elevi, părinți și profesori. Așa încît, pentru a avea rezultate, se recurge la o metodă veche: elevilor li se predau (la unele materii) comentarii și analize gata făcute, pe care trebuie să le memoreze și să le reproducă la examen. Mai sînt relevante evaluările, în acest context?

Eu nu aș putea vorbi, în acest moment, de mii de teze, pentru că nu am această estimare și nu știu dacă o are cineva. Sau, dacă are o analiză în acest sens, poate să o facă publică. Reiau ideea de mai sus, referitoare la responsabilitatea școlilor doctorale de a impune, în primul rînd, criterii clare de respectare a eticii în cercetare. Rămîn convins că o astfel de responsabilitate este, mai mult decît altele, a profesorilor și a școlilor doctorale.

Apoi intervine CNATDCU, prin comisiile sale, să sancționeze abaterile de la aceste principii. Mecanismul prin care se analizează suspiciunile de plagiat este acela că oricine poate depune o sesizare la CNATDCU, însoțită de dovezi. Mai departe, comisiile de specialitate analizează și se pronunță.

Ce se poate face pentru ca, măcar de acum înainte, fenomenul plagiatului să fie ținut sub control? Soft-uri antiplagiat? Modificări legislative sau de proceduri/comisii? Ce tip de măsuri sînt necesare?

Filozoful american Fred Dretske propunea „principiul Xerox" pentru a defini fluxul informațional. Ce spune el este că avem nevoie de toată informația asociată unui mesaj, cu acuratețe, pentru a avea o comunicare completă, cu sens. Dar să nu confundăm informația cu înțelesul sau cunoașterea. Ei, bine, ce se întîmplă la noi e că nu aplicăm acest principiu „Xerox" la informația pură, ci la ceea ce credem că ar fi cunoașterea. Iar a dobîndi cunoaștere e un proces complex care își are sursa în informație, dar nu își poate găsi întemeierea în copiatul ei mimetic.

Ca să vă răspund la întrebare, cred că, în primul rînd, avem nevoie de o schimbare de mentalitate cu privire la valorile noastre, ale comunității academice.

„Avem nevoie de o schimbare de mentalitate cu privire la valorile noastre, ale comunității academice."

Nici nu încape discuție, practica aceasta, a reproducerii de texte învățate pe de rost sau, și mai rău, dictate la clasă, este extrem de nocivă pentru elevi. Nu stimulează gîndirea critică, creativitatea, un fel adecvat de a aborda nu doar situațiile legate de învățare sau școală, ci, în plan mai larg, de viață. Cum vrem să creștem tineri independenți, cu opinii, capabili să își caute propriile argumente și să accepte altele, dacă noi nu facem decît să cultivăm mimetismul de la cele mai mici vîrste? Acum, dacă ne gîndim și la relevanța acestor evaluări de care vorbeam mai devreme, cred că e cazul să aducem în discuție și standardizarea acestor evaluări. Este un subiect ușor sensibil pentru mediul preuniversitar, dar cred că trebuie să ne preocupe și acest aspect pe care, ați văzut, și experții în educație îl aduc în discuție. Anume, existența unei baterii ample de subiecte elaborate standardizat, pe niveluri de dificultate, spre exemplu, cu grade diferite de complexitate. Apoi, putem vorbi despre subiecte corelate cu evaluările internaționale pentru că, într-o anumită măsură, evaluările internaționale urmăresc niște obiective care, din păcate, nu se regăsesc, neapărat, în testele noastre. Discuția este extrem de complexă...

Dacă – așa cum arată unele estimări – există cîteva mii de teze de doctorat plagiate, cum se poate rezolva această problemă? Se pot retrage mii de titluri de doctor? Pot fi analizate (de către cine?) mii de teze?

Nici un program antiplagiat, lege sau comisie nu pot face ceea ce trebuie să facem noi, în comunitatea noastră. Faptul că problema plagiatului a ajuns atît de sus pe agenda publică ajută, acum cîțiva ani nu se discuta despre copiat, despre combinațiile CTRL+C și CTRL+V de pe tastatură. Rămîn consecvent ideii că universitatea trebuie să își asume responsabilitatea deciziilor sale, în echilibru cu autonomia universitară. Din păcate, însă, multe dintre instituțiile academice nu sînt, în acest moment, suficient de puternice pentru a gestiona și aceste lucruri. De aceea e nevoie de acest mecanism pe care îl gestionează CNATDCU. Iar speranța mea e că evaluarea școlilor doctorale, pe care am introdus-o în modificările la legea Educației, va reprezenta un pas important în procesul acesta mai larg de recredibilizare a cercetării și, implicit, a mediului universitar.

O bună parte a opiniei publice nu pare sensibilă la chestiunea plagiatului, nu îl asimilează cu un furt. Cum vă explicați?

Din păcate, am văzut că nu e sensibilă nici la furtul propriu-zis. Nu îmi propun să fiu dramatic, dar poate că în acești ani ni s-au amputat, cu sau fără știința noastră, unele simțuri. Cred însă că trebuie să fim cu adevărat vigilenți la respectarea principiilor, a regulilor care animă comunitatea academică.

a consemnat Mircea VASILESCU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Bun și rău, ieri și azi. Dar mîine?

Văd, aud și citesc destul de des, la televizor sau în presa scrisă, comentarii despre educația noilor generații. Vorbele sînt, de cele mai multe ori, ferme, necruțătoare cu ezitările, îndoielile, nostalgiile. Autorii lor privesc în urmă cu mînie și fără regrete, scrutează prezentul ultragiați de semnele trecutului și adulmecă euforic un viitor îmbibat de „creativitate și exprimare liberă". Cei mai mulți par să știe exact ce e de făcut, pentru ce pregătim generațiile tinere, dar chipul ideal al „omului de mîine" este o însăilare cubistă de fețe și jucării electronice, un chip încropit mai degrabă din frustrările *noastre,* ale adulților de azi, decît din previziuni verosimile, oneste, bine cumpănite: copiii noștri vor trăi, s-ar zice, într-o lume fără reguli, fără interdicții, fără dădăceală, fără note, fără cataloage, fără scos la tablă, fără teste, fără..., fără... Lumea nouă, modernă, „cu totul alta decît cea în care am trăit noi", lumea liberă de normele de ieri, devenite prejudecățile de azi, liberă de idealurile de alaltăieri, devenite clișee opresive mîine, ei bine, lumea aceasta pare că nu mai are nici un fel de umbră sau măcar de penumbră pentru comentatorii în ale educației, de aici și de oriunde.

Pe mine, una, astfel de comentarii mă așază automat într-un spațiu incert, între lumea de ieri și cea de azi, cu ochii întrebători spre cea de mîine. Privesc în urmă la sălile de clasă în care am învățat, colțuroase și neprimitoare, cu băncile bine delimitate de catedră și „nedemocratic" aliniate una în spatele celeilalte, locurile din spate fiind mai tot timpul ocupate de cei mai slăbuți la învățătură sau mai înalți. Privesc mai apoi către regulile după care funcționau relațiile profesor – elev sau elev – coleg, reguli care spuneau clar și răspicat că nu ai voie să vorbești neîntrebat de adultul de la catedră, că trebuie să te ridici în picoare de cîte ori vorbești cu dascălul, că orice curiozitate sau comentariu făcut în afara programei pot fi aspru sancționate, că notele sînt definitive și irevocabile. Mă uit înapoi către un timp în care neștiința sau nepriceperea unui elev erau expuse crud în fața clasei, accentuate de reacțiile iritate ale profesorilor. Îmi mai aduc aminte de paginile lungi și multe umplute cu zeci și sute de exerciții stereotipe, rezolvate mecanic, de „comentariile" învățate pe de rost și inutil, de manualele fără haz și fără noimă după care studiam, de profesorii scorțoși și fără har care ne hotărau destinul cu un singur punct în plus sau minus adăugat sau retezat subiectiv notei scrise în catalog. Dar tot cînd mă uit înapoi mi-e dor de cuviința față de cuvîntul scris sau rostit, de respectul față de reguli și față de cel care te formează, de rușinea în fața foii albe predate după un extemporal, de decența hainelor purtate în instituțiile de învățămînt, de admirația pentru colegii mai bine pregătiți sau pentru un profesor din „vechea gardă".

Privesc, în același timp, către școala de azi și mă bucură tot ce n-am avut noi: clase colorate vesel, preocuparea profesorilor pentru gîndurile necenzurate și nedisimulate ale elevilor, băncile așezate în semicerc, manualele electronice, informația care circulă nestingherită de prejudecăți sau statut social, nonșalanța relației profesor-școlar, dezbaterile despre ce ar trebui să știe un copil la diverse vîrste, despre temele pentru acasă sau despre uniforme, materialul didactic care invită la dialog și stimulează imaginația, site-urile profesorilor, ale părinților și ale elevilor etc. Dar văd și forumurile insalubre ale unor pagini didactice de pe Internet, văd proteste analfabete de o parte și de alta a catedrei, văd în curtea școlii ținute stranii, deocheate sau vulgare, văd bătăi parte în parte între adulți și tineri, văd planuri de lecții ilizibile sau foi de extemporal completate nu cu rezolvări, ci cu negocieri ignare, obraznice, pentru o notă de trecere, văd tineri lipiți de ecranul telefonului mobil, surzi și orbi la ce se întîmplă în jurul lor.

Cum spuneam, stau la margine, între lumi. Greu nu mi-e să aleg privind către ieri și azi. Unele lucruri s-au pierdut, altele, multe, s-au cîștigat. Dar nu sînt sigură că ceea ce s-a cîștigat garantează, pe termen lung, o imagine mai clară, mai coerentă a zilei de mîine.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

De fapt, de ce Telekom? De ce televiziune?

N-am renunțat la TV. Din inerție, dar și dintr-un soi de *vintage style.* Îmi place să mi se ofere vechituri. Să nu gîndesc prea mult, să dau drumul la telecomandă și să fiu surprins cu o formă de cultură din amintirea mea. Cînd dau drumul la TV – e vorba de cablu, nu? – îmi văd trecutul. Este o maimuță năpîrlită, roasă, care se agață de mine și, cum sînt orb, uite că o accept în numele unor tabieturi atît de plăcute în trecut. Deci, TV cablu. Și într-o zi mă trezesc că nu mai merge televizorul. Nu e urgență. Trec zile. Nu sun la urgențe. Cred chiar că e de vină televizorul și îl schimb. Nu era televizorul, dar trebuia schimbat, îmi zic eu. Chem băieții de la Telekom. Domnii îmi zic franc: ești expirat, de ce nu ne-ai spus cît de expirat ești? E aipitivi în tot cartierul – și tu? Asta m-a înfuriat. Nu numai că maimuța mea era veche, dar ea m-a orbit să nu văd alte maimuțe. Telekom se înnoise, eu habar nu aveam. M-am simțit handicapat. Și atunci am sunat. Zice serviciul de clienți: noi nu avem nici o vină, dumneavoastră ați reînnoit abonamentul și nimic mai mult. Mie mi se pune pata și vorbesc de o crimă perfectă. Cum crimă perfectă? – se întreabă un piarist. Păi, vorbește colegul tău cu mine juma' de oră, mă convinge de tot soiul de avantaje ca să nu mă mut la alt operator, dar nu-mi dă argumentul principal. Telekom are aipitivi, nu mai trebuie să stați cu farfuria în geam pentru a prinde sateliții. Adică m-ați ucis, perfect, vrăjit, perfect, dar nu mi-ați dat și sentimentul bun al unei înmormîntări grandioase. Da, și mi se închide telefonul cu *mulțumesc.* După două zile, vine un telefon Telekom. Vă oferim aipitivi, fără taxe, plus toată grila noastră, plus reducere a abonamentului. Ce s-o fi întîmplat? În sfîrșit, Departamentul Convingere Clienți Să Nu Fugă De Telekom s-a întîlnit cu Direcția Farmec Și Noua Eră A Telekom și au discutat? Oi fi descoperit fractura majoră în interiorul Telekom și mi s-a oferit Paradisul? Stați, povestea nu s-a încheiat. Sînt sunat de pe varii numere de telefon. Scopul? Să apreciez de la 1 la 5 raporturile mele comunicaționale cu Telekom. Îi închid telefonul robotului. Am și eu marea satisfacție, acum, cînd am devenit membru al planetei aipitivi, pînă la urmă o tehnologie super care mă aruncă în trecut tot mai mult. Pentru că lumea gustă conținut video pe Internet.

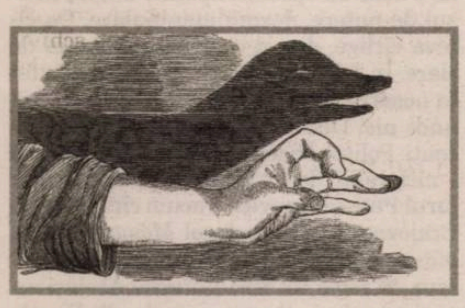

Iaromira POPOVICI

bazar

Prin oraș, cu drag și horror

Cînd le-am spus unora și altora că-mi place să merg pe jos prin București, cît de des am ocazia, și că găsesc aceste excursii niște experiențe interesante, mi s-a răspuns, în mare parte, că doar cineva (eufemistic spus) nu foarte realist, ca mine, poate aprecia așa ceva. Se știe și se vede cum orașul nostru nu (prea) are trotuare, cum drumurile, atîtea cîte sînt, sînt pline de gropi, noroaie și alte rămășițe mai urît mirositoare, cum oamenii, cei mai mulți dintre cei pe care îi întîlnești pe stradă, nu sînt chiar superstaruri, ci mai curînd homleși și cerșetori. Și, cu toate astea, poate să-mi spună oricine orice, mie-mi place, în continuare, să hălăduiesc pe străzile orașului, fie zi, fie noapte. Și nu mi-e frică de orașul meu, ci, dimpotrivă, mă simt pe străzile lui precum Forrest Gump: cu cît merg pe jos mai mult, cu atît vreau să merg și mai mult (e drept că nu alerg). Mă apucă o febră a descoperirilor aparent nesemnificative, dar, de fapt, inedite, la limita, de multe ori, dintre înălțător și grotesc.

Pe străduțele de zi cu zi, deja știu, în parte, ce mă așteaptă. Le știu și pe cele bune, și pe cele rele. În zona Moșilor-Armenească, de pildă, un cîine alb flocos, îmbrăcat în același costumaș roșu, stă aproape mereu la geam. Nu e agresiv, ci mai curînd contemplativ: se uită și el la lume. Pe o altă străduță, în zona Udriște-Lucaci, o doamnă în vîrstă, ușor șifonată, stă la un alt geam, impasibilă. Se uită în jur, dar, spre deosebire de cățel, nu pare să vadă ceva, de fapt. Dacă-i faci vreun semn de salut, nu observă. Cît e lumină, ferestrele au personaje încadrate în ramele lor. Cînd se lasă întunericul, ți se ițesc luminate, în noapte. Și cînd te preumbli pe străzile altfel întunecate, e chiar o ușurare să le vezi, precum în poeziile ori filmele de Crăciun sau în poveștile copilăriei, cu oameni rătăciți prin pădure. Știu că, de multe ori, cele de prin povești nu prea erau lucru curat și dădeai, mergînd pe urma lor, de vreo Babă-Cloanță sau de vreo Bestie. Aici, însă, rămîn de cele mai multe ori misterioase și nu apuci să vezi decît beculețele care le luminează, floarea sau păpușa pusă acolo ori, în cel mai bun caz, cîte un colț de interior care, comparat cu pustiul de afară, pare oricum vesel: un raft de bibliotecă, o masă, cineva vorbind la telefon. Țin minte că, prin liceu, cînd obișnuiam să patrulăm pe străzile dintre Romană și Universitate, ne jucam de-a uitatul, ca să nu zic spionatul la și prin ferestre: cine vede chestii mai interesante în spatele lor.

Uneori, la ferestre stau pisici. Cîte una, cîte două, de cele mai multe ori neinteresate de tine, pierdute în lumea lor. Se întîmplă să adaste la fereastra din fața ta chiar cîte una neagră. Ca și cum te-ar fi pîndit, ca și cum te-ar fi așteptat tocmai pe tine, cînd te apropii, se dă tacticos jos de pe geam, se uită-n altă parte. Și, deodată, fix ca dintr-un coșmar, îți trece fulgerător prin față. În anumite curți sînt cîini simpatici, pe care ajungi să-i cunoști odată cu trecerea ta pe acolo. Unii par răi, dar nu sînt. Au doar o aparență furioasă, precum Chow Chow-ul dintr-una din curțile de pe lîngă Sfînta Mina: e, de fapt, un mielușel. Alții au doar temperament, fără să fie răi: de ani, cîinele dintr-una din curțile vecine blocului meu sare gardul ca o pisică, pentru că vrea să fie liber și să hălăduiască pe străzi. Sînt, însă, și unii dulăi de-a dreptul isterici: în momentul în care treci pe lîngă gardul lor, cufundat într-ale tale, se aruncă-n el, zguduindu-l isteric. Mai sînt și cîinii de piatră din curți: știu vreo doi care, împreună cu mingile lor de piatră, alături de care încremenesc, ajung, de multe ori, să mă facă să cred că sînt reali.

Oamenii pe care-i întîlnesc în peregrinările astea sînt, de multe ori, cerșetori cu locuri, discursuri sau plăcuțe fixe. Unii fac parte pur și simplu dintre *homeless*-ii locului, care se fixează cît e ziua de lungă pe băncile din parculețele de cartier, unii cu bărbi imense, alții fără picioare, cu cîte o țigară, ceva de mîncare sau vreo sticlă în mînă. Stau acolo de vorbă, pun țara la cale și, în general, sînt pașnici (deși o prietenă a mea a fost bătută, de curînd, într-un asemenea parculeț – cei drept, nu de homleșii obișnuiți, ci de un alt ocupant, se pare mai înstărit, al locului). La noi în cartier, aurolacii par liniștiți. Într-o zi, cînd am ieșit din bloc, trei asemenea aurolaci stăteau pe treptele blocului de vizavi și-și injectau ceva în venă. Văzînd că stăm pe acolo (așteptam taxiul), ne-au întrebat, politicos: „Vreți să intrați aici? Ne dăm la o parte?"

Din cînd în cînd, coșurile din fața blocului sînt cercetate de un căutător în gunoaie. Civilizat, nu răscolește, nu face zgomot. Dacă vrei să arunci ceva, se dă la o parte. Tu arunci ce ai de aruncat la gunoi, treci mai departe, pe lîngă dulăul nebun care tocmai a sărit gardul și s-a așezat pe trotuarul din fața propriei curți. Mergi înainte sau înapoi, cum vrei s-o dai, spre străzile mai strălucitoare, unde se ițesc luminile orașului.

Mirella PATUREAU

Interferențe și intemperii

– străinii printre noi –

● Festivalul Interferențe (ediția a cincea, Cluj-Napoca, 24 noiembrie – 4 decembrie).

Înscrisă sub tema străinului și a Odiseii sale – subiect vast, adus la incandescență de actualitatea fierbinte a migranților –, această ediție a Festivalului Interferențe a propus, timp de 11 zile, 22 de spectacole din 14 țări în 13 limbi diferite, în marginea cărora au avut loc lansări de carte, discuții și concerte. O temă veche de cînd lumea, de la textele antice la ultimele știri, căci pribegia s-a născut demult, în Europa și în lume, în marginea războaielor și a crizelor economice. Era vorba de străini printre noi, dar și în noi înșine, idee pe care o disecă, în editorialul său, directorul Festivalului, regizorul Gábor Tompa.

Sfîrșit de partidă de Samuel Beckett, pus în scenă de Gábor Tompa la Teatrul Național Tîrgu Mureș – Compania „Tompa Miklós", de care m-am despărțit nu demult la FNT și l-am regăsit la acest festival, e unul dintre spectacolele care te marchează multă vreme, la marginea dintre ființă și neființă... *Fuchsiada*, instalația după textele lui Urmuz, semnată de Helmut Stürmer, care a beneficiat de privirea complice a „asistentului" de regie Silviu Purcărete și de costumele absolut delirante și inspirate ale Corinei Grămoșteanu, a fost și ea un moment excepțional pe puntea între aceste festivaluri, de la București la Cluj. Fuchs, născut din urechea bunicii sale, căci mama sa nu avea ureche muzicală, a beneficiat de muzica lui Vasile Șirli, unul dintre cei mai inspirați compozitori români de muzică de teatru. Am preluat însă festivalul din mers și am venit odată cu *Rinocerii* lui Eugène Ionesco, jucat de o trupă bilingvă, Teatrul Național din Luxemburg, în regia lui Franck Hoffmann. Formula de debut era interesantă, menită să trezească interesul unui public, bun cunoscător, sper, al textului ionescian, la el acasă. Doi actori, în mijlocul sălii, încep să se certe, cînd în germană, cînd în franceză, discuția cuprinde sala, alți actori se ridică și intervin în discuție. Este primul act al piesei, Bérenger și Jean se înfruntă amical, apoi se ceartă vorbind despre posibilitatea apariției în oraș a unui rinocer. Spectacolul demarează viu, surprinde și traversează sala, cortegiul funerar al pisicii călcate de rinoceri aduce delirul colectiv la punctul culminant. Spectacolul se mută apoi pe scenă și se joacă doar aici, actorii sînt convingători (Bérenger – Wolfram Koch, uman prin defectele sale, și Samuel Finzi – Jean, agresiv și irascibil), soluțiile nu mai surprind. La final, Bérenger se regăsește singur, decis să nu cedeze. De data aceasta, privirea se întoarce clar către sală, rinocerii se ascund printre noi... cercul s-a închis.

În adîncuri, de Maxim Gorki, pus în scenă de Yuri Kordonsky cu trupa Teatrului Maghiar din Cluj, a mobilizat toate speranțele. Un decor impresionant (Dragoș Buhagiar), o schelărie din lemn inversează deja spațiul, nu mai sîntem în adîncul unei pivnițe, al unui azil de noapte pentru sărăntoci și declasați, ci dimpotrivă, cocoțați sub acoperișuri. Ca și cum toată această lume mizerabilă, ce colcăie de patimi și de vicii, ar spera cu disperare să se

înalțe... Jos sau sus, sîntem mereu la limite, în margine. Spectacolul e jucat în formulă studio, restrîns, și cere deci o apropiere de public, deși gradenele nu elimină cel de-al patrulea perete, regula de aur a teatrului naturalist. Căci stilul de joc și desenul spectacolului sînt violent naturaliste, clocotul vieții, devenit teatru, se situează undeva pe muchia de cuțit a artei naturaliste. Și rareori *entre-deux* – vezi soba unde arde un bec cu hîrtie roșie ca semn al focului și unde Vaska își aruncă furtișagurile. Am văzut mai demult un *Azil de noapte*, montat de Pintilie la Paris. Cu mult înainte de criza refugiaților ce străbate Europa astăzi, Pintilie distribuise actori străini, toți cu accente de tăiat cu cuțitul. Aici se situa deja problema marginalilor, sau a celor veniți de pretutindeni, a celor de jos... Paradoxul este că Pintilie era considerat în Franța mediatorul ideal pentru a traduce spiritul rus al unor autori, Gorki sau Cehov, apropiindu-i de spiritul european. Cam același gen de încredere i se oferă și lui Kordonsky în România, față de spiritul rus al unei opere. Spectacolul său e un excelent produs stanislavskian, agravat de lecția de la Actor's Studio, și care a beneficiat de o trupă de actori formidabili, capabili să-i poarte spectacolul pînă la incandescență, dar e sufocat de preaplin, de prea „urlat". Deși sînt semne ce traversează spectacolul și care merg mai departe de vîltoarea trăiristă indusă de regizor. Mă gîndesc la gestul lui Luca, jucat de Zsolt Bogdán, calm și de o mare densitate, ce prevestește dintr-un gest scurt, suspendat în aer, gestul actorului, Áron Dimény, și el extrem de discret, de nefericit, ce se spînzură în final punînd capăt utopiilor... Și Andriy Zholdak lucrează în exces și merge pînă la capăt cu provocarea. Dar aici ne situăm pe alt plan. Dacă veți căuta în *Electra,* montată la Teatrul Național din Macedonia, după texte de Eschil, Sofocle și Euripide, mitul antic intact, veți fi dezamăgiți. Zholdak spunea undeva într-un interviu că procedează cu actorii săi ca un șaman. Și, într-adevăr, actorii săi par posedați, spectacolul e extraordinar de puternic, de posesiv. Un scurt moment cu un cuplu, Euripide, soț și soție (?!), care rezumă rapid în fața microfonului tema Atrizilor și șirul lor de crime și care apoi sînt exterminați sălbatic de un grup de adolescenți, în sunet asurzitor de rock punk, stil *Portocala mecanică.* Cadrul se lărgește, un soi de sală de palat, o bucătărie cu cîteva frigidere, o cameră a copiilor la etaj și două ecrane suspendate. În fundul sălii, în spatele regizorului, ce urmărește spectacolul ca un șef de orchestră, doi cameramani filmează scena și imaginile – prim-planuri sau detalii – sînt proiectate pe ecran. Chiar dacă jocul actorilor (Electra, extraordinară Daria Rizova) pare sub semnul excesului, controlul e precis, căci fiecare gest e calculat față de acest dialog permanent cu camera de luat vederi. Se joacă paroxistic, dar păstrînd spații de tăcere, de mișcări lente, care dau o altă dimensiune timpului... Cruzimea se pare că a devenit singura lege, se asasinează în numele dreptății sau al religiei. Un Iisus, coborît de pe cruce, o acompaniază pe Electra în durere și răzbunare. Clitemnestra a ucis copilăria și, pînă la urmă, este ucisă de Electra, fetița de altădată, cu două gloanțe în cap, după care fetița pleacă țopăind inocentă. Un spectacol excesiv, provocator, dacă vă e teamă de metafore ce revin ca niște pumni în gură sau ca o mitralieră dezlănțuită. Inutil să vă obosiți peste trei ore de spectacol. Ieși amețit, dar, din nefericire, acesta este zgomotul lumii ce bate la porțile noastre.

Declan Donnellan a venit cu *Măsură pentru măsură*, de Shakespeare, montat la Teatrul „Pușkin" din Moscova. Lectura e simplă, dincolo de orice speculație subtilă, e doar un spectacol politic despre abuzul de putere, despre manipulare. Cu cîteva cîrlige, dar și cu scheme extrem de clare. În cele trei cuburi ce se rotesc în fața noastră apar cei trei stîlpi ai societății, unde nici Ducele, nici Angelo nu sînt inocenți: Poliția, Biserica și Bordelul. Poporul – mizerabili de tot soiul se rotesc năuci în jurul Puterii. Am văzut acum cîțiva ani, la Craiova, un alt spectacol *Măsură pentru măsură,* de la Teatrul Vahtangov din Moscova, în regia lui Yuri Butusov. Același actor juca cele două personaje: în alb, Ducele cel bun, și în negru, costum modern, cravată, Angelo – tiranul puritan. Dar amîndoi o rîvneau pe frumoasa Isabella, și totul se sfîrșea de fiecare dată cu o tentativă de viol și rîsul isteric al victimei. Ideea era clară: tiranul și ducele permisiv nu sînt decît cele două fețe ale Puterii. Nici la Donnellan cei doi reprezentanți ai Puterii nu sînt deosebiți, iar triumful adevărului nu schimbă nimic.

Un spectacol de studio, cu un text minimalist de Saviana Stănescu, jucat de un tînăr colectiv american, JUST Toys Productions, pus în scenă de Gábor Tompa, ca un exercițiu de stil agreabil și convingător, a fost *Toys: A Dark Fairy Tale.* Textul vorbește, în cîteva secvențe scurte, despre terorism, identitate și chiar visul american, accesibil, dar la fel de consistent ca o păpușă gonflabilă sau un balon de săpun.

Notele mele se opresc aici, nici celebrul Teatru Sfumato din Sofia, cu un *Vis despre Gogol*, nici *Omul cel bun din Seciuan*, pus în scenă de Andrei Șerban, și multe altele nu mai au loc în carnetul meu de cronicar grăbit. Am plecat cu părere de rău, știind însă că Interferențele lansate la Cluj, în prag de iarnă, vor radia lumina mai departe.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

PUBLICITATE

„Arta de stradă are puterea să schimbe o societate“

– interviu cu VHILS, artist vizual –

*Celebrul artist de origine portugheză **Vhils (Alexandre Farto)** a realizat în România, într-un timp record, la inițiativa Asociației DU-NE, trei intervenții în spațiul public: pe unul dintre zidurile Universității de Arte din București, pe Filarmonica „Banatul“ din Timișoara și pe Fabrica de Pensule din Cluj. Modul în care Vhils operează în spațiul public este diferit: el nu adaugă straturi de graffiti, ci lucrează prin eliminarea atentă a celui mai recent strat al suprafeței pe care o ia drept suport pentru noul său portret (decapare parțială, cioplire, mici explozii controlate uneori). Vhils sapă în memoria colectivă, în faldurile istoriei: uneori alege să deseneze portretul unui necunoscut – ca un omagiu adus trecătorului, omului pur și simplu, eroului-antierou. Alteori, alege personalități cunoscute, cum e cazul lui Brâncuși pe Facultatea de Arte. Ceea ce face Vhils sînt basoreliefuri interioare, introspective. Nu sînt monumentele victoriei, ale gloriei, ale puterii, sînt monumentele-martore ale istoriei pur și simplu. Monumentele fugitivului, care te fac să fii conștient de istoria recentă, de modificările zilnice ale spațiului urban. La Timișoara a creat un ochi uriaș – o privire către trecători –, iar la Cluj, portretul unei femei de la țară. Am stat de vorbă cu Vhils la București, în timpul lucrului său la imaginea lui Brâncuși.*

De ce l-ați ales pe Brâncuși pentru București?

Voiam să fie o figură reprezentativă pentru artă, deoarece lucrarea mea se plasează pe unul dintre zidurile Universității de Arte. Dar e vorba de mai mult de atît: e o arheologie, o incursiune în istoria stratificată a acestei clădiri. Eu mă consider un revelator al trecutului zidului cu care mă confrunt. În zidul respectiv eu dau formă unui portret. În acest caz, îi aduc un omagiu lui Brâncuși. Figura pe care o fac nu e niciodată perfect clară, ci se pierde în țesătura zidului. De asemenea, m-a interesat și un alt aspect: după cum veți putea vedea, portretul artistului se pierde, dispare într-o formă binecunoscută a sa, un *pattern* brâncușian, pe care am ținut să îl reprezint: modulul care compune Coloana Infinitului, pe el îl puteți recunoaște în lucrarea mea. Vreau să creez o relație între Brâncuși, opera lui și modul în care el devine etern prin ceea ce a realizat, chiar dacă fizic ființa lui dispare. E o metaforă nu doar a operei artistice, ci și a modului în care aceasta se pierde, se dizolvă în memoria colectivă. Ceea ce vreau să spun prin lucrarea mea e că portretul era deja acolo, eu nu am făcut altceva decît să sap, să sparg zidul pînă ce am ajuns din nou la el. E, practic, despre cum creația apare și dispare în straturile istoriei.

E ca un palimpsest. Iar dvs. sînteți un revelator. Aduceți la suprafață ceea ce e deja acolo, metaforic vorbind. Uneori decideți să faceți portretul unui om oarecare, nu al unei personalități. Care este scopul dvs. atunci?

Fac diferite tipuri de lucrări. De obicei, lucrez în zone abandonate, iar eu, din gestul distrugerii, creez ceva, încerc să umanizez locul și să îi omagiez pe cei care se chinuie să ducă o viață în orașele lor.

Componenta socială e esențială pentru dvs...

Da, cu siguranță. E un proces arheologic. Cred că fiecare om trebuie să își găsească locul său într-un oraș, iar orașul trebuie să îi dea acestuia colțuri umanizate și tot mai multă artă în spațiul public, pentru ca oamenii să poată să comunice cu aceasta.

Cum vi se pare zidul pe care lucrați acum? Îmi imaginez că uneori planul se schimbă în funcție de ceea ce întîlniți.

Nu vreau să am control asupra procesului. Vin cu o schiță clară, dar niciodată nu știu ce voi găsi. Zidul, straturile lui, istoria orașului – toate modelează rezultatul final. Controlez astfel parțial locul. Tocmai de aceea, atunci cînd lucrez, mă simt într-un continuu dialog între trecutul, prezentul și viitorul orașului respectiv.

Deci zidul are o viață a lui, care trebuie respectată.

Vin dintr-un loc în care zidurile îți spuneau multe, absorbeau multă istorie. În 1974 am avut în Portugalia lovitura de stat și, ca urmare, zidurile au fost ocupate în totalitate de artiști. Majoritatea de stînga, anarhiști, uneori și de dreapta... Au întrebuințat spațiul public ca pe un mijloc de comunicare cu masele. În anii '80 au apărut alte straturi de graffiti, apoi a urmat *boom*-ul *advertising*-ului în anii '90, iar zidurile au devenit suprafețe albe. Practic, aceste ziduri spun istoria ultimilor 30 de ani. Pentru mine, un zid nu e doar un zid: ne desparte, ne aduce împreună, e un indicator al timpurilor pe care le trăim. Am început prin a face graffiti și m-am întrebat la un moment dat de ce simt nevoia să adaug mereu: de ce nu lucrez în ceea ce există deja, de ce acopăr straturile istorice cu încă unul?

> *„Vreau să creez o relație între Brâncuși, opera lui și modul în care el devine etern prin ceea ce a realizat.“*

E o estetică a distrugerii. O distrugere controlată. Lucrările dvs. sînt asemenea unor basoreliefuri interioare. Un basorelief vine ca un simbol al puterii, un monument al victoriei, dar ceea ce faceți provine dintr-un registru opus. Lucrările sînt monumentele cui?

Cînd lucrezi în spațiul public ești conștient de oamenii care îl locuiesc, iar eu cred cu putere că fiecare dintre noi ar trebui să se poată regăsi în acele personalități alese să fie monumentalizate. Pentru mine e important ca fiecare dintre noi să cîștige recunoaștere publică. De aceea, aleg să portretizez personaje care funcționează ca repere pentru societate, dar la fel de importanți sînt oamenii pur și simplu. Pentru mine, toți se situează la același nivel! Și acesta este mesajul pe care vreau să îl transmit.

Ați început prin a lucra ilegal. Cum vedeți acum acel moment din viața dvs.?

Lucram noaptea, am fost arestat de mai multe ori. Vreau să subminez ideea de vandalism. Cred cu putere că este vorba despre altceva: eu creez, or, fiecare creație înseamnă distrugere, e un lanț din care nu putem scăpa. La fel se întîmplă cu un oraș: vechi părți ale orașului lasă loc pentru clădirile noi. Dacă noi am fi cu adevărat conștienți de ceea ce ne înconjoară, am fi mai responsabili cu ceea ce lăsăm în urma noastră.

Au avut loc multe schimbări în istoria recentă a graffiti-ului? Mă refer la raportul legal – ilegal...

Mereu va exista o zonă ilegală a graffiti-ului, e în mecanismul său de funcționare, dacă pot spune așa, dar apar azi mulți artiști care încearcă să împingă graffiti-ul către noi zone inovatoare. Cred că orașele au mult de cîștigat de la aceste lucrări, ele dau un conținut social și cultural puternic. Și, mai recent, au și un impact economic considerabil. Graffiti-ul atrage vizitatori. Dacă îi dai spațiu, arta de stradă are puterea să schimbe o societate.

Ați fost martorul multor schimbări urbane din copilărie și pînă acum?

M-am născut într-o suburbie a Lisabonei în 1987. Cu un an înainte, Portugalia intrase în Uniunea Europeană. Am fost martorul creșterii urbane a orașului și martorul *boom*-ului imobiliar. Acest proces m-a făcut să mă gîndesc mult la modul în care modificările afectează mediul înconjurător și viața noastră. Erau enorm de multe picturi murale și graffiti, era o zonă foarte implicată social, de stînga. Apoi a venit publicitatea. Îmi amintesc cum erau pe de-o parte ziduri care stăteau efectiv să cadă, iar pe de altă parte, panouri uriașe de publicitate. Se confruntau două lumi în același spațiu public! Îmi plăcea să văd cum aceste ziduri absorb toate narațiunile orașului.

Sînteți conștient că lucrarea dvs. se va modifica în timp? Nu vă deranjează asta?

Actul meu e doar un pas. La un moment dat se va transforma în altceva, apoi va dispărea. Nimic nu e veșnic. Nu cred că o lucrare e definitivă atunci cînd eu o închei. Prefer să aștept un an sau doi, să o văd evoluînd: cineva pictează ceva, o plantă răsare în zid, de unde nu te aștepți. Îmi place cînd noile straturi vin peste ceea ce am făcut, înseamnă că istoria își urmează cursul.

Călătoriți mult cu intervențiile dvs. Cum ați defini orașul preferat, fără să-l numiți, neapărat?

Fiecare oraș are zidurile și trecutul său și toate sînt speciale în felul lor, mă simt bine oriunde merg. Zidurile pe care am intervenit în mica mea suburbie sînt foarte similare altora, din orașe aflate pe alte continente. De la Shanghai la București. Procesele de transformare, modelele de dezvoltare sînt similare. Orașele au multe în comun, sînt ca niște insule care se conectează invizibil, chiar dacă vorbesc limbi diferite. Diferențele sînt tot mai mici, am pierdut acel ceva care ne făcea unici, speciali.

Aveți un artist stradal preferat?

Cred că toți sînt speciali, faptul că lucrează în spațiul public și fac artă în stradă e deja un gest politic și îl respect enorm. Dincolo de asta, îi apreciez foarte mult pe Blu, pe JR, Banksy, Gordon Matta-Clark.

Există mai multe galerii care vă reprezintă. Nu vi se pare că asta vă ia ceva din puterea artei – faptul că v-ați integrat în sistemul artistic?

Nu cred. Cred că un artist care lucrează în spațiul public poate să o facă și în spațiul unei expoziții. Nu se pierde nimic. Important e să nu îți uiți niciodată idealurile. Eu, personal, am nevoie deopotrivă de ziduri și de săli de expoziții. În spațiul închis pot fi mai introspectiv, pot intra într-o analiză mai profundă. În spațiul public, privitorul nu se așteaptă să vadă ceva, deci surpriza e foarte mare. În spațiul închis, vizitatorul vine cu un bagaj de așteptări. Nu fac nici o discriminare între cele două, cred doar că este vorba despre contexte diferite. Iar fiecare artist ar trebui să aibă acest drept.

Totuși, vă interesează ca lucrările dvs. să fie conservate?

Cred că arta are această componentă efemeră și asta o face frumoasă, pentru că o apropie de uman. Prefer lucrarea care se schimbă, care evoluează, care dispare – la fel ca noi. În locul celei care caută eternitatea și își arată la fiecare pas puterea.

Dar piața de artă e perversă. De exemplu, lucrări ale lui Banksy sînt protejate, acoperite cu un nou strat, un geam de protecție...

Cu siguranță, dar nu e intenția artistului, e cea a sistemului. Cînd o lucrare e tăiată din spațiul public și e pusă în galerie, aceea nu mai e o lucrare de artă, e un „altceva“.

Ce vă motivează să continuați? Să faceți asta zi de zi?

Pentru mine e esențială captarea momentului, să gravez acest „acum“, cred că trăim un moment special. În plus, vreau ca oamenii să reflecteze asupra faptului că fiecare act de creație și fiecare gest al nostru înseamnă o distrugere.

Trăim într-o lume a distrugerii, Siria e primul cuvînt care îmi vine în cap.

Da. Și într-o lume în care istoria se repetă. Or, asta este înfricoșător.

a consemnat Daria GHIU

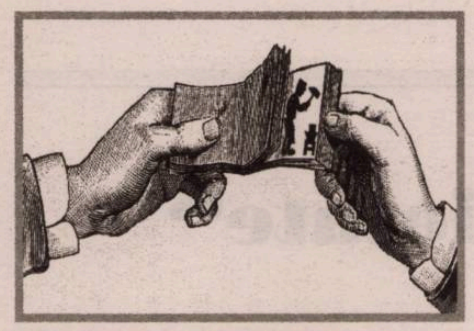

Marius CHIVU

feed**book**

Cine va scrie literatură pe Marte?

Întrerupem programul de recenzii convenționale ale cărților deja scrise pentru a ne întreba cine va scrie cărțile viitorului, despre cine vom scrie atunci și despre ce vor fi acele cărți. În 2026, cînd pămîntenii vor coloniza planeta Marte, va (mai) scrie vreunul dintre ei literatură? Acei oameni plecați să moară pe Marte vor simți ei nevoia, vor căuta consolare citind elegii adunați în jurul generatorului de oxigen precum altădată oamenii peșterilor în jurul focului? Și ce fel de literatură îi va interesa: se vor întoarce nostalgic la mituri și epopei antice, vor prefera literatura memorialistică sau SF-ul în jurul căruia trăiesc? Și ce tradiții literare vor recupera, dat fiind că musulmanilor nu li se dă voie, cel puțin momentan, să plece pe Marte din motive religioase – General Authority of Islamic Affairs and Endowment a Emiratelor Arabe Unite a emis o *fatwa* împotriva locuirii pe Marte, considerată drept ne-islamică: „Această călătorie reprezintă o formă de sinucidere care nu poate fi justificată de islam." Dar pe Terra cine va fi scriitor peste un deceniu și ceva? Dacă vi se pare cumva că întrebările acestea sînt fanteziste, premature ori hazardate, să dezvoltăm.

Într-un eseu mai vechi din *The New York Review of Books,* intitulat „The Writer's Job", criticul Tim Parks spunea că odată ce, la începutul secolului XX, oamenii n-au mai citit pur și simplu poeme și romane, ci s-au apucat să le și studieze, s-a născut ideea că, de vreme ce poți analiza scrisul cuiva, poți scrie tu însuți: „La jumătatea secolului, costurile de publicare au scăzut în mod considerabil, astfel că numărul de cărți de ficțiune și de poezie publicate anual a explodat (în jur de 100.000 de titluri de ficțiune se publică anual numai în limba engleză), profiturile scriitorilor s-au împărțit, iar prețurile cărții au scăzut. S-a ajuns la situația în care puțini scriitori vînd cea mai mare parte din cărți în timp ce cea mai mare parte de scriitori vînd puține cărți." În lume există, astăzi, aproximativ un milion de scriitori. Statistic, unul din 7000 de oameni scrie cărți de literatură și pentru fiecare dintre marii autori cunoscuți de toată lumea, în jurul a 50 de nume, să zicem, există cam 20.000 de scriitori necunoscuți publicului larg. Spune Tim Parks: „Lumea s-a deschis, cărțile călătoresc tot mai departe și se traduc mai repede decît niciodată. Procesul selecției naturale îi favorizează pe acei scriitori al căror stil și conținut depășesc ușor granițele. Succesul creează imitatori. Mulți. Și nimeni nu poate citi tot. Cu toate astea, premiile internaționale continuă să ne spună care este romanul anului, cine este cel mai mare scriitor." Dar nu despre dimensiunea notorietății internaționale în literatură vreau să vorbesc, ci, de fapt, despre natura autorului de literatură din viitor.

Ca și cum scriitorii umani n-ar fi fost de-ajuns, experimentele literare din acest an indică tot mai clar o anume direcție. Un program japonez de Inteligență Artificială (IA) a devenit coautorul unui roman de mici dimensiuni care a trecut de preselecția Premiului Nikkei Hoshi Shinichi. (Pînă la urmă, romanul scris de IA n-a cîștigat marele premiu, dar deocamdată vorbim doar de o primă încercare.) E vorba de un roman autoreferențial, de o scriere metanarativă, al cărei titlu este *Ziua în care un computer scrie un roman* (sau, în original, *Konpyuta ga shosetsu wo kaku hi)*. IA a scris romanul în colaborare cu echipa savantului Hitoshi Matsubara de la Future University Hakodate: oamenii au selectat lexicul și au stabilit structura, dar IA a „scris", a compus romanul în autonomie. Hoshi Shinichi Literary Award este primul premiu deschis și aplicanților non-umani, din cele 1450 de manuscrise înscrise, 11 fiind opere „semnate" de IA: „Am fost surprins de cît de bine structurat este romanul *Ziua...*; însă e adevărat că are mari probleme cu descrierea personajelor", a spus Satoshi Hase, romancier SF aflat în juriu. Așadar, omul a creat deja tehnologie care va crea cîndva literatură.

Dar dacă relația dintre tehnologie și roman este abia la început, poezia a avut de-a face cu știința dintotdeauna. Poeții au folosit dintotdeauna imaginarul științific pentru a construi imaginarul metaforic. Și fizica, și metafizica depind fiecare de metaforă: „A pune împreună idei din sfere diferite pentru a crea ceva nou, a vedea structuri și a le traduce într-un alt limbaj înțeles de oricine – cei mai buni poeți și oameni de știință pot face asta", spunea Robim Lamboll, doctorand în fizica celulelor solare. De altfel, Zayani Bhatt amintea, la începutul verii, în *Financial Review,* despre cum, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, tratatele științifice erau scrise în forme poetice pentru că poezia era considerată atunci limbajul intelectului și al viitorului. În 1984, lucrarea *The Detection of Shocked Co/Emission* a fizicianului J.W.V. Storey a apărut în publicația *The Proceedings of the Astronomical Society of Australia* sub forma unui poem cu 38 de strofe, spre iritarea colegilor cercetători. Iar în 2012, grupul de poeți/performeri Inky Fingers a organizat un eveniment poetico-științific în care performerul Harry Baker (cîștigător al mai multor competiții internaționale de *slam poetry)* a compus poeme folosind limbajul geofizicii, iar poetul Ruth Aylett a avut ca partener de confruntare în rime o roboțică pe nume Sarah.

Neurocercetătorii au descoperit că poezia activează zone din creier, precum cortexul cingular posterior și lobul median temporal, responsabile cu introspecția, și că poezia crește activitatea cerebrală în emisfera dreaptă, o zonă asociată cu memoria autobiografică, ajutîndu-l pe cititorul/ascultătorul de poezie să reflecteze asupra propriei experiențe. Neurocercetătorii cred că poezia clasicilor, spre exemplu, ar fi mai utilă decît cărțile motivaționale. Într-un alt studiu, cercetătorii de la Universitatea din Liverpool au descoperit că lectura din Shakespeare sau din Wordsworth activează zone mai extinse și mai complexe, și pe o durată mai îndelungată, ale creierului decît lectura unor poeți moderni. De aceea, e cu atît mai remarcabil faptul că, într-un experiment, o pereche de macaci a reușit să transforme în realitate ceea ce multă vreme a fost o ipoteză a probabilității, și anume au reușit să bată la mașina de scris un sonet shakespearian nu epuizînd numărul infinit de permutări și combinații lexicale (conform teoriei, moștenite încă de pe vremea lui Aristotel, a maimuței care are în față infinitul – *The Infinite Monkey Theorem),* ci sub influența unor unde magnetice controlate de un computer.

Rezumînd, după ce animalul a evoluat în om ajungînd să creeze artă și să inventeze tehnologie, omul, la rîndul lui, a ajuns să influențeze, prin tehnologie, un animal ajutîndu-l să reproducă artă și, mai mult decît atît, a scos din ecuație factorul organic, creînd IA capabilă să creeze artă (chiar dacă, deocamdată, cu puțin ajutor de la om și în parametrii stabiliți de acesta). Poate că, pînă la urmă, oamenii vor fi prea ocupați cu munca pentru a mai scrie literatură pe Marte, însă vor avea IA care să se ocupe cu inefabilul poetic în medii ostile vieții.

PUBLICITATE

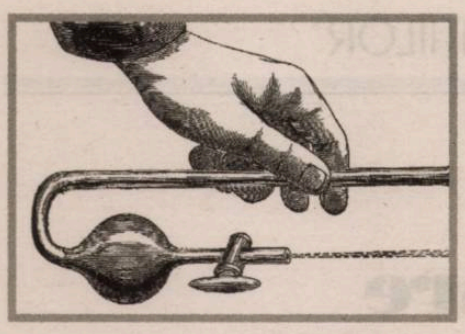

Oana STOICA

rosencrantz & co

Intoxicări

● CONECTACT, ediția a V-a (24-27 noiembrie 2016), Teatrul Național Tîrgu Mureș împreună cu „Fabulamundi. Playwriting Europe“.

La Tîrgu Mureș, unde Teatrul Național este un conglomerat instituțional cu două companii autonome, română („Liviu Rebreanu“) și maghiară („Tompa Miklós“), există o platformă de artă contemporană, CONECTACT, realizată în parteneriat cu „Fabulamundi. Playwriting Europe“ (proiect de dramaturgie contemporană care conectează teatre, festivaluri și organizații culturale din mai multe țări europene). Prefer să numesc CONECTACT „platformă“ și nu „festival“ datorită preciziei cu care evenimentul se coagulează în jurul ideii de „contemporan“, de la dramaturgie la interconectarea artelor (teatru, dans, performance, vizual). Ediția din acest an, a cincea, a fost coerentă în eclectismul său, cuprinzînd, mai mult decît pînă acum, variate formate performative.

„21-22 de grade în Siria, vreme bună pentru bombardamente.“

Spectacolul Nicoletei Esinencu de la Teatru-Spălătorie din Chișinău, *Că veni vorba despre vreme*, a înlocuit, din cauza îmbolnăvirii unui actor, o altă creație a regizoarei, *Life* (parte din programul „Estetica Rezistenței – Peter Weiss 100“ derulat de Hau, Berlin pentru a marca o sută de ani de la nașterea scriitorului; din același proiect face parte și spectacolul lui Oliver Frljic, *Violența noastră și violența voastră*, prezentat recent în Temps D'Images, Cluj). Realizat împreună cu performerii Doriana Talmazan și Kira Semionov, *Că veni vorba despre vreme* este un poem urban care radiografiază istoria (relativ) recentă și modul în care manipularea politică transgresează generațiile, spațiile și sistemele de guvernare. În spectacol nu este deloc vorba despre vreme, cît despre vremuri și, mai precis, despre război – o meta-realitate, indiferent de regimul politic –, cel creat de politicieni, despre dușmanul din afară, real sau nu, de teama căruia se ține bine în frîu gîndirea dinăuntru. Retorica sovietică despre ne-prietenii imperialiști (cîtă ironie!) era asezonată deliberat cu inducerea sentimentului de nesiguranță, de frică de inamicul extern, ținînd astfel sub control butoiul de pulbere intern. Cînd Zidul Berlinului s-a prăbușit, conflictele care au urmat în Estul european au dezmembrat fostul imperiu sovietic. Lucrurile nu s-au liniștit în timp, căci strategia războiului și politica fricii sînt instrumente universale de manipulare.

În spectacol apare discursul inversat: un inventar al cunoștințelor necesare populației în caz de război (cum se folosește o mască de gaze etc.) este dublat de „scrisorile pentru pace“, scrise obligatoriu de copii la școală și ajunse, necitite, la gunoi. O dublă măsură, vieți trăite între realități fabricate și rezultatul aferent: perpetuarea strategiilor manipulatorii, după dispariția regimului comunist, de către generația „scriitorilor“ pentru pace într-o lume plină de războaie. Spectacolul acuză media ca instrumente de propagandă: doar la rubrica meteo nu se vorbește despre război, de unde și titlul ironic, căci, în final, discursul violent se generalizează: „21-22 de grade în Siria, vreme bună pentru bombardamente“.

Esinencu folosește o formulă teatrală adecvată poemului urban, un concert performativ în care Doriana Talmazan este vocea, iar Kira Semionov este DJ-ul care creează universul sonor, avînd în fundal proiecțiile lui Denis Bartenev. Forța spectacolului, dincolo de text și formatul performativ, vine de la Doriana Talmazan, actriță fascinantă, o Audrey Hepburn mai puțin ingenuă care știe să dozeze infinitezimal umorul, drama, poeticul, candoarea, folosindu-se minimal de mobilitatea chipului și modulațiile vocii, atentă să nu pluseze, să nu vulgarizeze. Efectul este fabulos: timp de aproape două ore, Doriana ține o sală întreagă captivă într-un univers de cuvinte, un pic de sunet și un strop de imagine, cu o poezie aspră, palpabilă și recognoscibilă, care reciclează vocabularul epocilor, trecute și prezente, cu care este speculată frica maselor în favoarea liderilor. O lume care devine toxică precum gazul și față de care nici o mască nu ne poate proteja.

Asemănător ca temă și parțial ca format performativ, dar per ansamblu diferit, este spectacolul Companiei „Liviu Rebreanu“ a Teatrului Național din Tîrgu Mureș, *:P Patru piesuțe politice despre dușmani*, un text de Csaba Székely, în regia lui Aba Sebestyén. Cele patru fabule contemporane gravitează în jurul ideii de „celălalt ca pericol“, folosită ca stratagemă manipulatorie pe diferite teme: poliția politică și retorica naționalistă *(Caruselul)*, alegerile și nașterea dictaturii *(Băi, animalelor)*, discriminarea celui diferit – ca etnie, rasă, religie, gen etc. – *(Fîntîna)*, refugiații *(Viață sau Marte!)*. Viziunea asupra politicului este intenționat candidă, de unde și personajele: preșcolari, animale, marțieni și grupări bizare care au supraviețuit Apocalipsei. Din această perspectivă, politica, violența, prejudecățile discriminatorii și lupta pentru putere sînt comice. Politica actuală este explicată simplu, ca unui copil. Reducția scoate la iveală absurdul lumii contemporane și cu atît mai mult, prin contrast, tragismul ei. Muzicianul Cári Tibor aduce ca element de legătură hit-ul copilăriei „În pădurea cu alune“, în chei diferite, sugestiv pentru ideea străinului-pericol. Un alt cîntec (compoziție orginală) explică/explicitează în final show-ul ca parabolă a lumii contemporane. Actorii funcționează ludic într-un spațiu mobil (decor Lokodi Aletta), în care costumele (Hotykai Evelin) și recuzita se schimbă la vedere. Aba Sebestyén, Andi Gherghe, Csaba Ciugulitu, Raisa Ané au mai lucrat cu textele lui Csaba Székely și se descurcă bine cu umorul său special. Lor li s-au alăturat Luchian Pantea, Cristian Iorga, Loredana Dascălu și Georgiana Ghergu, care plonjează curajos în universul comic-absurd al dramaturgului.

Csaba Székely spune lucruri dure despre lumea contemporană, folosindu-se de comic și de formule considerate minore în literatură sau teatru (fabulă, varieteu etc.). Nu e o noutate, dar în peisajul teatral autohton conservator, scriitura lui provoacă o mutație: aceea de a (re)considera genurile „ușoare“ drept depozitare ale discursului public cotidian și implicit, ale problemelor contemporane.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Automistificare

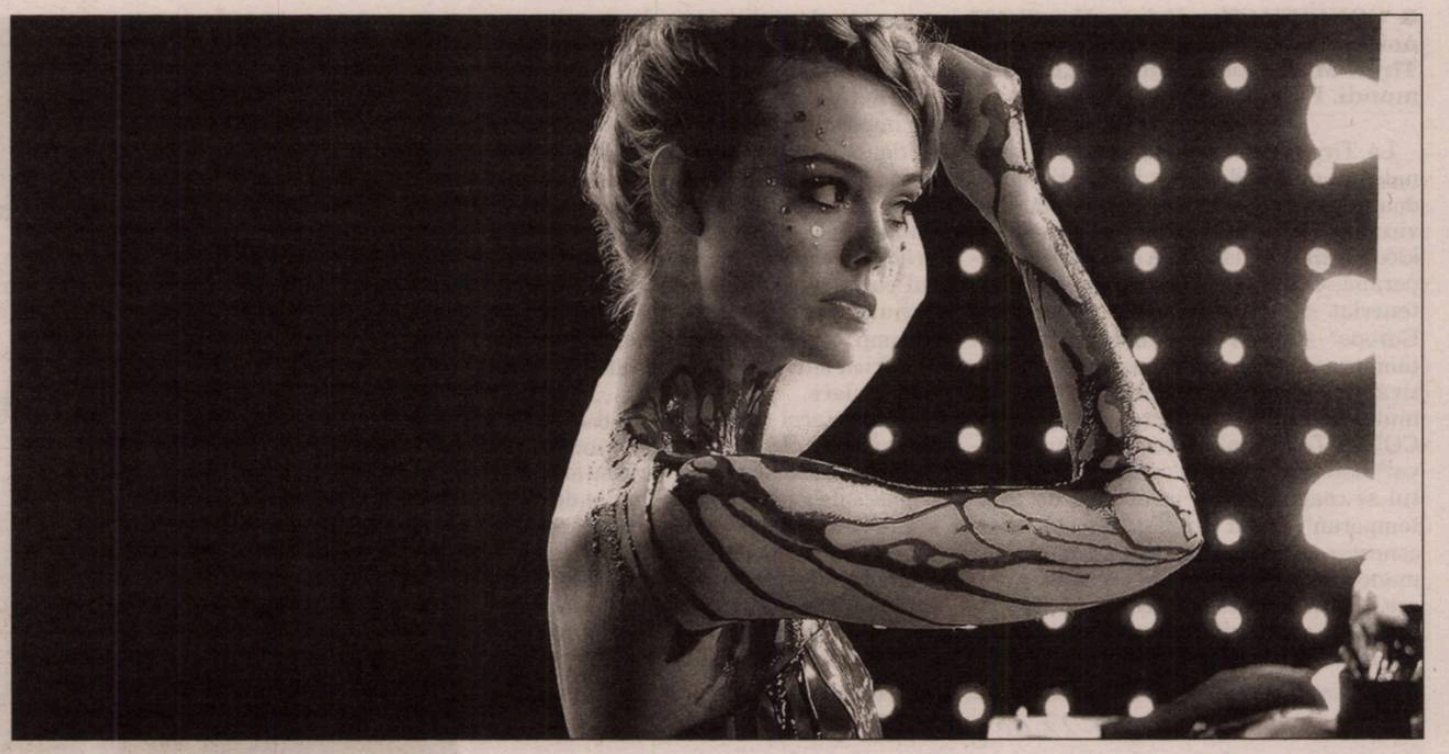

● ***The Neon Demon / Demonul de neon*** **(Franța-Danemarca-SUA, 2016), de Nicolas Winding Refn.**

Demonul de neon e un *horror* despre imaginile feminine pe care le fabrică *star system*-ul american (dar nu numai), prin industria modei și prin cea hollywoodiană, filmat de la un capăt la altul ca un videoclip pop mai extins și mai structurat narativ, cu mai multe replici. La nivel de intrigă, filmul nu e foarte complex – urmărește o Lolita de 16 ani (Elle Fanning) cu o înfățișare diafan-angelică, un fel de păpușă mare de porțelan, care pătrunde în hățișul autodevorant al industriei imaginii comerciale pentru a-și urma visul de a deveni supermodel, dar e confruntată cu concurentele sale mai feroce pentru imaginea rîvnită de *star*. Diferența dintre cele două tabere, care face să izbucnească conflictul filmului, dintre manechinele cu state vechi care sînt date încet-încet la o parte și nou-venita care își hipnotizează publicul (de la fotografi la creatori de modă, la publicul larg), pare să fie o mistică legată de frumusețea înnăscută și de tinerețe, în contradicție cu cea dobîndită, construită sau menținută prin eforturi (de pildă, prin operații estetice sau machiaj). Personajele vorbesc despre o anumită strălucire indefinibilă în legătură cu tînăra Jesse și, pe de altă parte, de femei bionice, care văd în chirurgia plastică un proces de „îngrijire" a corpului. Un designer de modă, aflat la o audiție unde trebuie să aleagă dintre mai multe manechine (toate în lenjerie aproximativ la fel, aranjate ca și cum ar fi stat în vitrină), e zdruncinat de un fior pe măsură ce o descoperă și o urmărește mergînd. Refn alege să urmărească această „obiectificare" feminină – reducerea acestor femei la niște forme și imagini sclipitoare – nu doar ca pe o exploatare venită din exterior (de la designerii și fotografii bărbați prezenți în film, de la agențiile care angajează fete de 16 ani și le cer să se dea drept adolescente de 19), ci și ca pe un proces de îndrăgostire a manechinelor de propria lor imagine, printr-un narcisism autodevorant. Practic, filmul e compus în mare parte din femei care se privesc între ele.

Ceea ce oferă complexitate demersului lui Refn, pînă la o abundență și hiperstilizare sufocante, e folosirea unor duble lentile pentru a privi corpurile prezente aici: pe de o parte, prin mijloacele proprii revistelor de modă *glam*, suprasaturate de machiaj și de Photoshop, a reclamelor la parfumuri de tipul Dior, a instalațiilor video din cluburi și a videoclipurilor pop (într-una din scene, Jesse e un fel de Jennifer López acoperită cu sclipici), în paralel cu cele ale *horror*-ului, trecînd de la ședințe foto la imagini macabre cu corpuri perisabile. Femeile arată ca niște obiecte strălucitoare, niște roboți frumoși, dar se dovedesc a fi un fel de *zombies*. Un personaj feminin bizar, machieuza care devine treptat prietena lui Jesse, își împarte timpul între machiajul modelelor și machiajul unor cadavre de femei. Într-o scenă ulterioară de șoc-și-groază, implicînd necrofilia, machieuza trece de la încercarea de a o seduce pe Jesse la erotizarea unui corp mort, pe care sînt observabile suturile autopsiei. Ambiguitatea conținută de prima imagine cu care se deschide filmul se răsfrînge asupra întregului parcurs. E vorba despre o ședință foto în care Jesse, așezată pe o canapea în semiobscuritate, evocă deopotrivă o imagine senzuală de tipul Frumoasei adormite, îmbrăcată într-o rochie electrizantă albastră, dar pozează totodată și ca obiectul unei crime, cu sînge șiroind *glamourous* pe gît și pe brațe. Senzația pe care o lasă e cea a unui film de Kubrick (de tipul *Cu ochii larg închiși),* iar finalul pare o punere în scenă sîngeroasă a *Parfumului* lui Süskind, urmată de transformarea esenței nu în artă înaltă, ci într-un videoclip pop cît se poate de banal-comercial. Deși jongleria lui Refn cu multitudinea și diversitatea acestor materiale reciclate nu e lipsită de farmec, fiind și o încercare de întoarcere a bestiei înspre ea însăși, o transformare a imaginilor comerciale în tenebre, rezultatul nu e neapărat și dincolo de superficialitate.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

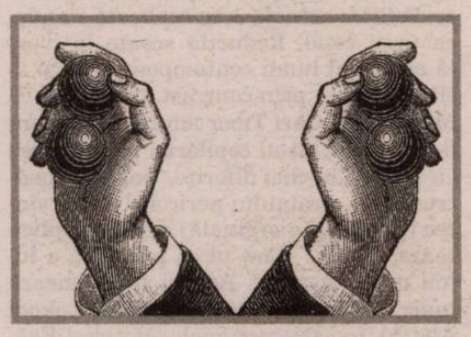

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O operă care nu demonstrează nimic

● **Peter Doherty, *Hamburg Demonstrations*, BMG/Clouds Hill, 2016.**

Își mai amintește cineva de Billy Bilo? Astăzi are 37 de ani, împliniți în martie, și cîteva kilograme bune în plus. Încă mai poartă pălărie. După inegalul, dar totuși digerabilul *Grace / Wastelands*, primul album solistic din carieră, apărut în 2009, părea că, muzical, s-a și ascuns sub borurile ei, fiind preocupat mai degrabă de a intra în și ieși din arestul poliției engleze, ba pentru posesie de droguri, ba pentru șofat periculos, aflat fiind sub influența acelorași substanțe. Sarabanda asta din viața lui Peter Doherty avea să cunoască un moment tragic, atunci cînd, în ianuarie 2010, Robyn Whitehead murea în urma unei supradoze. O înregistrare video o arăta pe nepoata magnatului Terry Goldsmith consumînd *crack* alături de el cu doar cîteva ore înainte de întîmplarea fatală. Cu siguranță că și ăsta a fost motivul pentru care, patru ani mai tîrziu, Doherty se „închidea" pentru cîteva luni în Hope Rehab Centre din Thailanda. Întors în lume „reparat", muzicianul britanic lansa destul de repede un EP, *Flags of the Old Regime*, a cărei piesă eponimă – una care a circulat în diverse forme încă din 2011 – îi era dedicată prietenei Amy Winehouse, urmat, în prima parte a acestui an, de un *split* cu James Johnston, *single*-ul lui Doherty purtînd titlul „The Whole World Is Our Playground". Ambele cîntece amintite aici se regăsesc pe cel mai nou album al său, *Hamburg Demonstrations*, lansat pe 2 decembrie.

Produs de germanul Johann Scheerer și înregistrat în studioul pe care acesta îl deține în orașul de pe rîul Elba, Clouds Hill Recordings, cel de-al doilea LP al britanicului pare parțial devorat de ceea ce s-a întîmplat în septembrie 2015 – lansarea, după 11 ani și după o reunire mult comentată în 2010, a celui de-al treilea album al formației The Libertines, *Anthems for Doomed Youth*. Dacă *Grace / Wastelands* reușea să aducă la suprafață talentul de *singer-songwriter* al lui Doherty în pofida unor stîngăcii foarte transparente, *Hamburg Demonstrations* nu trece decît arareori testul. Aplatizată și cumva grăbită, scriitura lui nu mai reușește să cupleze onorabil, ca pe *G / W*, dandismul *garage* și romantismul englez. Cu cîteva excepții – „Hell to Pay at the Gates of Heaven", „Flags from the Old Regime", a doua versiune a „I Don't Love Anyone (But You're Not Just Anyone)", „She Is Far" – piesele nu depășesc întotdeauna statutul unor *demo*-uri. În fond, Peter Doherty a fost mereu despre asta: despre o anumită legătură dintre inconsistență, amînare și talent. Dacă interesul pentru genuri muzicale americane, precum jazz-ul, bluesul și country rock-ul, conectat la aerul de bard punk al muzicianului, îi acordă albumului o tușă relativ captivantă, surprinzătoarea lipsă de idei în marea lui parte îl face să devină repede nememorabil. E aici un Doherty (re)convertit, căutînd drumul înapoi, capabil să le ceară scuze celor cărora le-a greșit cîndva – *„Sorry, dad, for every good time that I had / They made it look so bad…"* („Down for the Outing"), aflat pe drumul cel bun în găsirea mîntuirii prin iubire –, *„Only love can heal / The sickness of celebrity"* („Birdcage"). Oricît de răutăcios ar suna, poate că asta e însăși problema.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Despre anonimitatea călătoriei

Călătorim adeseori pentru beneficiul pe care ieșirea din rețeaua noastră cotidiană, cea în care ne înscriem viețile de adult, ni-l aduce. Călătorim pentru plăcerea anonimității, pentru bucuria de a ne vedea suspendate traseele sociale pe care le bătătorim zilnic. Chiar și atunci cînd mergem în locuri verificate de atîția alții înaintea noastră, cele pe care agențiile de voiaj ori prietenii ni le recomandă, plăcerea suspendării ritmului cotidian este încă acolo.

Călătorim pentru a ne simți altfel, pentru a ne regăsi ritmul interior, pentru a o lua de la capăt, pentru a motiva din nou suflul plăpînd al speranței din zbuciumata cutie a cotidianului modern. Chiar și astăzi, cu tot Facebook-ul și pseudoetica fericirii care-l populează, cu tot puzzle-ul său de micronarațiuni ale trăitului bine dublate de fotografii ale acestei mult prea căutate incandescențe, ca într-un soi de autopaparazzism, mai există călători care se bucură de mica și foarte benefica estetică a anonimității pe care călătoria o are în ADN-ul său.

Din experiența mea de călător, pot spune că nu e neapărat obligatoriu să călătorești foarte departe și nici în locuri necunoscute pentru a redescoperi beneficiile acestei mici anonimități. Uneori a fost chiar drumul în sine, călătoria către o destinație. Îmi aduc aminte de o lungă călătorie cu autobuzul de-a lungul Laosului, dintr-un mic *resort,* Nam Lik, pînă la Luang Prabang. Vreo zece ore de călătorie cu un autobuz pe două niveluri, printr-un peisaj montan rupt de lume, alături de localnici și de alți turiști. Șiruri de munți, cu pante terasate, verzi, în care se cultivau, pe locuri foarte restrînse, ceai sau orez, lungul drum abia întreținut, sate abia întreținute. Eram foarte puțini turiști străini în autobuz, doi irlandezi și cele două prietene din Bulgaria și Italia cu care călătoream. Nimic nu ne făcea să ne simțim deosebiți, că ne aflam în vacanță într-o țară din categoria exoticului de nișă, cu amestecul ei neverosimil de comunism și budism. Același praf se așeza peste hainele noastre, aceeași sudoare a statului nemișcat într-un autobuz, aceeași plictiseală a drumului lung, aceeași conversație monotonă pe care ai avea-o cu orice călător din țara ta aflat pe drumuri lungi pentru nu știu ce treabă.

Pe cînd eram la Seul mergeam – suficient de rar ca să o simt ca pe o călătorie –, schimbînd nenumărate mijloace de transport și timp de cîteva ore bune, în curtea micii biserici ortodoxe Sf. Nicolae a Patriarhiei Constantinopolului. Ajungeam acolo pentru a-mi reaminti de o formă de anonimitate mai greu de explicat. Deși crescut în această tradiție, deși am mers de mic la biserică, adus de bunica, deși cunoșteam toate ritualurile liturgice, nu veneam neapărat pentru serviciul religios. Ținut în coreeană, nu-mi spunea mai nimic. Nici întîlnirile de după, la un prînz frugal într-o cantină aflată la demisolul unei clădiri din curtea bisericii micii comunități coreeano-ruso-greco-est-europene, nu-mi spuneau mare lucru. Dar mă bucuram de momentul de respiro pe o băncuță aflată lîngă un copac bătrîn din curtea bisericii, ca de un moment regenerator pentru care cuvintele ar fi prea de tot „pierdute în traducere" ca să-l descriu.

Să-ți aduci aminte de beneficiul anonimității e o bucurie pentru care nu s-a inventat vreo rețetă. Și nici nu cred că trebuie. Că stai uitat la soare pe vreo plajă din Thailanda sau în Vamă, că urci pînă la cel mai înalt vîrf de pe muntele din jurul unui oraș, că te întîlnești cu un zîmbet anonim care îți explică generos o direcție sau cam ce produs ai în fața ochilor în vreo piață aglomerată, că stai uitat în fața unui cîmp de orez la care localnicii lucrează ori că te pierzi în grosul fluxului turistic din fața unui templu sau muzeu e o formă a inocenței de care nu ar trebui să uităm atît de repede. Pentru că a călători înseamnă uneori și acest lucru: întîlnirea, inocentă și bucuroasă, a mai multor anonimități.

PUBLICITATE

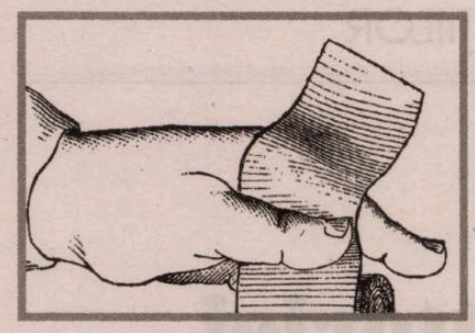

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Parlamentare 2016

– Facebook – televiziuni = 2-0 –

A doua oară în ultimii ani, în România, cînd „televiziunea pierde alegerile“ și, din nou, a doua oară cînd „Facebook le cîștigă“. Oricît de relative ar fi aceste constatări, un mic istoric al comunicării politice românești din ultimii ani e mai mult decît instructiv și, în ultimă instanță, include o veste bună pentru democrație.

Să ne ocupăm întîi de primul enunț, acela că televiziunea a pierdut alegerile. În 2014, ea s-a numit Antena 3, care nu a reușit să-l facă pe Victor Ponta președinte. În 2016, ea a fost România TV, care, cu toate teoriile conspirațiilor sorosiste promovate, nu a reușit să ducă în Parlament PRU, o formațiune cu potențial încă mai toxic decît televiziunea și ea toxică a lui Sebastian Ghiță. Vremea televiziunilor de propagandă nu a apus cu totul, însă acum e clar pentru toată lumea: dacă potențialul electorat tînăr, anti-PSD, trăiește într-o „bulă de Facebook“, publicul din fața ecranului locuiește și el „bula televiziunilor de știri“. O spun clar și rating-urile: în timp ce *Românii au talent* reușește să strîngă în fața televizoarelor 3,5 milioane de telespectatori, meciul Gâdea – Cioloș, probabil evenimentul politic TV al acestei campanii, a strîns pe Antena 3 ceva mai puțin de 700.000 de privitori. Iar la parlamentare au votat 7,2 milioane de români. De peste zece ori mai mult decît publicul maxim al Antenei 3. De unde, prin urmare, percepția anterioară, de superpartid, a unei televiziuni de acest tip? Ea vine din vremurile cînd Traian Băsescu și Elena Udrea demonizau posturile mogulilor (Realitatea TV și Antena 3, la vremea respectivă), prin afirmații ca aceea că PDL-ul trebuie să lupte nu cu alte partide politice, oricum prea slabe, ci cu televiziuni. Felul cum Traian Băsescu s-a poziționat politic, în vremurile bune, prin etalarea unor dușmani (PSD, Mircea Geoană, moguli, presă) și discurs critic la adresa lor e cunoscut și mai ușor de înțeles azi. Problema e că o astfel de strategie riscă să omologheze, la un moment dat, și adversarul.

Dar, dacă mai facem un mic pas în spate, găsim un moment în care „televiziunea a cîștigat alegerile“, iar în virtutea celor mai sus spuse, e clar de ce el e semi-uitat și la vremea respectivă a fost mai puțin comentat. De fapt, singura televiziune care s-a putut transforma în partid a fost, în 2012, OTV, chiar dacă PP-DD-ul lui Dan Diaconescu a fost făcut țăndări și traseizat imediat, de partidele mari și de justiție, care a avut ce-i reproșa aceluiași Dan Diaconescu. Desigur, aportul unei televiziuni aservite poate fi doar parțial într-o victorie electorală. Ca dovadă, singurul mini-succes al Antenei 3, propulsarea în Parlamentul European a lui Mircea Diaconu. E vorba aici însă de „materialul clientului“. Discursul total inept din punct de vedere politic al acestuia, în nota „O să le arăt eu la Bruxelles cine sîntem noi, românii“, a fost foarte eficient în sens electoral, din două motive. O dată, trend-ul de euroscepticism care s-a întărit de atunci în România, dar a produs și Brexit-ul, prin alte părți. Și, în al doilea rînd, s-a situat într-o continuitate remarcabilă cu „persoana virtuală“ din filme a lui Diaconu. De la westernurile cu ardeleni la *Filantropica,* acesta a jucat exact rolul „românașului“ simpatic, dar umil, care triumfă în cele din urmă.

Toate aceste relativizări sînt o introducere bună pentru al doilea enunț, „Facebook a cîștigat alegerile“. De fapt, discutăm doar de contribuția rețelei sociale la propulsarea USR în Parlament. E vorba de o formațiune care a crescut de la zero la peste opt procente în numai cîteva luni. Din nou, e imposibil ca un canal de comunicare să poată face totul pentru un partid, dar scorul USR arată neverosimil, cu tot aportul pe care l-au avut independenți puternici de la locale, cooptați în orașe ca Iași sau Tîrgu Mureș. În ciuda efortului acestora – la care se adaugă plimbările gen Teleorman ale garniturii din București –, faptul că USR a stat pe o structură de teritoriu minusculă se vede cu ochiul liber. În plus, USR nu a fost sub „embargou media“, cum clama pe vremea cînd se numea USB, dar prezența ei pe canalele clasice de comunicare a fost palidă, inclusiv fiindcă nu a avut la dispoziție haita de „analiști“ și „moderatori“ clientelari de care dispune orice partid pe stil vechi. Reiese că, oricum am lua-o, USR s-a propagat, cumva, prin altceva decît canale clasice și campanie de la om la om. Iar acel altceva nu poate fi decît rețeaua socială. Și nu e vorba numai de prezența în sine a partidului, care a fost criticată, pe drept, în numeroase rînduri, ci de un fenomen *grassroots,* de susținere politică spontană, pornită de jos în sus. Așa a fost, pe Facebook, și la victoria din 2014 a lui Iohannis, chiar dacă acolo scandalul votului din diaspora și telefoanele date acasă de românii plecați au fost, probabil, cele care au produs marea catalizare.

Dacă ne amintim de perplexitatea la adresa Facebook-ului pe care o afișau un Gâdea sau un Badea în 2014, după ce pierduseră cu Ponta, putem găsi în ea ceva valoros: diferența dintre modul cum funcționează, ca susținere politică, o televiziune și ceea ce produce o rețea socială în același sens. Eficiența propagandei pe canale clasice e întemeiată, în România, pe ethosul acestora, în sens aristotelic. Cu alte cuvinte, pe credibilitatea emitentului de mesaj. Simptomatic e faptul că televiziunile – și suferinda presă scrisă – s-au pretins permanent altceva sau altcineva decît partidele care le-au alimentat cu bani și mesaje de campanie. Cu alte cuvinte, o Antena 3 a realizat susținerea unui Victor Ponta ca luptă împotriva lui Traian Băsescu și a „băsismului“ (cuvînt inventat de Mircea Badea), prezentate în chip de calamități politice. Mai nou, RTV a scos din mînecă un membru al grupării Anonymous (sub masca lui Guy Fawkes se poate ascunde oricine) pentru a acredita o conspirație sorosistă. Cu alte cuvinte, canalele media clasice nu pot produce – fie și numai din motivul că au o organigramă, deci trăiesc pe o structură ierarhică – ceea ce numeam mai sus *grassroots,* mișcare politică pornită de la firul ierbii. Ci doar o mimare a acesteia, care se numește în engleză *astroturfing* (gazon artificial, de la numele unui producător).

Scorul cu care am început acest articol e o veste proastă pentru Mihai Gâdea și Sebastian Ghiță, dar nu e deloc una bună pentru ipoteticii strategi de Facebook ai următoarelor alegeri: oricît s-au viralizat în SUA dezinformările pro-Trump, structura descentralizată face din rețelele sociale un mediu în care ultimul cuvînt îl au susținătorii autentici, dezinteresați, și nu propagandiștii. Ceea ce e o veste bună pentru democrație.

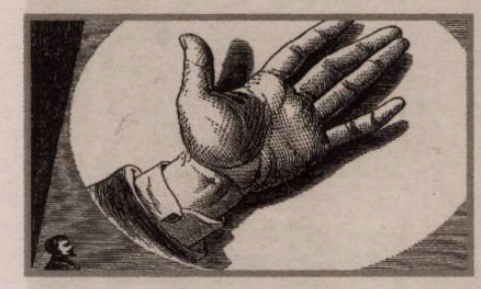

Adina POPESCU

portrete din mers

Plecăm? Sau mai stăm?

Primul articol pe care l-am scris (la 17 ani și cîteva luni) se numea „Primul vot“, era înaintea alegerilor prezidențiale din 1996. Poate fi găsit în arhiva revistei *22.* Simțeam nevoia să mă exprim public (pe vremea aceea nu existau Internet, blog-uri, Facebook etc.) și să-mi stabilesc prioritățile. Ale mele și ale generației pe care îmi închipuiam, într-un fel, că o reprezint. I-am întrebat pe colegii mei de liceu ce înseamnă pentru ei „primul vot“ și am făcut un soi de anchetă. Și-mi amintesc că, pentru noi, votul acela era un prag al maturizării, prima responsabilitate serioasă din viața de adult. Așteptam acel prim vot cu convingerea că generația noastră ar putea să schimbe ceva. Era vorba, în fond, despre viitorul nostru, despre țara în care trăiam. Opțiunea emigrării nu era foarte clară, nu făceam parte din UE, aveam nevoie de dosare și de vize, nu existau burse de studiu și nici libertatea de mișcare pe care o au cei foarte tineri de acum. Nu puteam să ne urcăm într-un avion, cu o mie de euro în buzunar, și pur și simplu să o tirăm, migrația forței de muncă nu fusese încă „inventată“. Nu aveam nici informații, pentru noi România era în continuare o enclavă, o țară abia ieșită din comunism, în „reconstrucție“. „Fuga“ masivă spre Occident se terminase, mai exista o coadă a ei – cei sceptici și dezamăgiți după alegerile din 1990, dosarele de emigrare în Canada, Loteria vizelor pentru State etc. Însă eu personal, la 18-20 de ani, nu mi-am pus niciodată problema, la modul serios, de a pleca din țară.

Au trecut douăzeci de ani de atunci. Douăzeci de ani în care am auzit constant în jurul meu și am spus-o chiar eu probabil de cîteva sute de ori: „Nu mai e de stat aici!“, „Lucrurile n-or să se schimbe sau se vor schimba prea lent pentru noi, ca să apucăm vreodată o viață mai bună!“, „Trebuie plecat urgent!“. Pe la 25 de ani, am încercat să depun împreună cu prietenul meu un dosar de emigrare pentru Noua Zeelandă. Cu cît mai departe, cu atît mai bine! Cei de la firma de consultanță la care am apelat au strîmbat din nas cînd au avut de-a face cu diplome de licență în regie de film. „O să fie greu, n-aveți nici măcar un liceu economic terminat?“ Nu, nu aveam și am lăsat-o baltă. Între timp, încercam să ne încropim o viață aici. Decada 20-30 ani, cei „mai frumoși ani ai tinereții“, ca să folosim un clișeu, mi-am petrecut-o, la fel ca mulți alții din generația mea, trăind la limită, împrumutînd mereu bani de la părinți, „împușcînd“ leul. Totul nesigur, nisipuri mișcătoare. A face sau a nu face un copil? Mai bine nu, să mai așteptăm… *Freelance* „de tranziție“, cînd dădeai zilnic telefoane ca să-ți „recuperezi“ banii pentru care ai muncit. Să te rogi de așa-zișii angajatori să te plătească.

Stau față în față cu amica mea, la o cafenea din centru. E a douăspea la uman, a împlinit de curînd 18 ani. E simpatică și isteață, o știu de cînd avea 11 ani. Ne-am întîlnit întîmplător, fac un comision pentru mama ei, o prietenă de familie. Am invitat-o la o cafea. Stăm față în față, două persoane adulte cu drept de vot care pot schimba (sau nu) viitorul țării în care trăiesc. Ne despart însă douăzeci de ani, aș putea să-i fiu mamă, la o adică. Ce are de gînd să facă? Acum o sperie Bac-ul, face meditații, deși știe că o să-l ia, e fată de 9 și 10. Și mai departe? Nu știe. Poate psihologie – o sfătuiesc ai ei, ea ar vrea să încerce ceva „pe teatru“. „Pe teatru“ ce? Poate chiar și actorie, nu știe. Tu mergi la teatru? Da, merge din cînd în cînd, nu prea mai are timp. Ce-ți place la teatru? – o întreb. „Că aș putea să mă exprim.“ Și facultatea? „În nici un caz aici, o să aplic la cîteva afară, să vedem. Sau dacă nu, fac un an aici și plec cu un Erasmus, dup-aia văd eu.“ Părinții ei sînt de acord? O susțin, au strîns deja bani pentru asta. Nu sînt oameni bogați, însă „măcar copilului să-i fie mai bine“. „Am și o verișoară la Berlin, mi-a spus că pot să vin la ea după ce termin liceul, ca să stau măcar un an și să mă orientez, nu trebuie să mă grăbesc. Să iau Bac-ul mai întîi.“ Mă gîndesc cu cîtă ușurință vorbește ea despre un viitor care într-un fel sau altul se va aranja, cu toate acele permutări de *n* luate cîte *k,* care în cele din urmă îi vor asigura o viață bună. Fata se gîndește în primul rînd la ea și la binele ei. Nu cred că are în minte vreun crez sau vreo viziune legate de România, per ansamblu. E ceva greșit în asta? Las pachetul pentru care ne-am întîlnit și îi urez succes.

În decembrie 2016, prezența la vot a fost sub 40%. Noi, cei care am votat, sîntem o minoritate. Și alegem oameni care reprezintă o minoritate. O bună parte a României cu drept de vot e pe Mess și i se filfiie. Dau *check-in*-uri prin aeroporturi, mai pleacă pînă la Berlin ca să vadă cum e viața pe acolo, se înghesuie la casele de bilete din gări ca facă un drum pînă acasă pe gratis, se mai întîlnesc cu prietenii din liceu, mai pun de-o petrecere, socializează, află care pe unde mai e plecat și cît de bine o duce, pe acolo pe unde e. Binele colectiv e o noțiune abstractă, de fapt nu există. Primează binele personal la care se poate accede pe căi mult mai simple și mai la îndemînă, prin părinți și cunoștințe, fără să mai alegem președinți și parlamentari. Acum e la îndemîna oricui din România „să-și facă un viitor“. Doar să vrei să muncești. În România „e nasol“, dar nu te ține nimeni legat cu lanțuri. Avioanele spre Germania au devenit un soi de rate, trebuie doar să fii determinat să pleci. De ce ar mai pune umărul ca să schimbe un sistem oricum corupt și disfuncțional cînd e atît de simplu să se integreze în alt sistem, al altora, care poate că nu merge ca pe roate, însă le asigură o viață linștită și decentă? De ce ar mai vota?

De multe ori m-am întrebat unde am greșit în ultimii douăzeci de ani, ca cetățean al acestei țări. Cum aș fi putut să mă implic altfel, în așa fel ca binele colectiv să-mi aducă și binele personal? Mă întreb și de ce n-am plecat la timp sau dacă mai are rost să mai plec. Nu știu. Orice răspuns pe care l-aș da ar putea să fie doar un pretext. O lipsă de curaj. Sau dimpotrivă, o confirmare a faptului că locul meu e aici. Pînă o să-l găsesc, mă simt setată într-un *stand by* care durează la nesfîrșit.

Marius CIOBOTĂ

Omul, între valoare și utilitate

A cui valoare? A sa. Pentru a cui utilitate? A altuia. Orice am zice, nu instituțiile transformă calitățile unui om în folos cuantificabil, ci oamenii. Numai ei. Dar cine îi dă dreptul cuiva, oricît de puternic ar fi el în ierarhiile veacului, să vadă în semenul său doar potența lucrativă, și nu palpitul ontic al unei personalități care, în unicul său fel, ocupă un spațiu totodată infim și imens pe harta spirituală a existenței? Nu i-l dă nimeni, și-l arogă singur, din pură, de cele mai multe ori disimulată, antropofagie. Ce-ți mai rămîne de făcut și de simțit după ce te-ai convins, într-o secundă, că cineva nu te vede pe *tine,* ci profitul pe care i l-ai putea aduce, sporul de eficiență pe care prestația ta poate să-l garanteze? Aproape toate instituțiile de azi, publice și private, fac din oameni oportunități de cîștig, „resurse". Prea puține dintre ele văd și persoana din spatele competențelor. Răspunsul la vechea și filozofica întrebare „De ce?" îl știm toți, dar nu vrem să-l rostim pe nume: *pecunia regina mundi*. Dincolo de noblețea mimată a unor strategii de dezvoltare pe termen lung (observați limbajul adecvat!), a performanței profesionale care tot pe om l-ar sluji în cele din urmă, sau chiar a cultivării idealurilor de prosperitate continuă, motivul ascuns este același. Dacă sapi îndeajuns, de el vei da.

În aceste condiții, omul încetează să mai fie măsura tuturor lucrurilor, devenind el însuși un lucru, o piesă de schimb în angrenajul performanței maxime. Templul productivității materiale se înalță pe arderile-de-tot ale celor care îl slujesc. La angajare, contează doar ce știi să faci, ignorîndu-se total complexul manifest biografic pe care îl constitui. După cum, atunci cînd se umblă la „resursele umane", hotărîndu-se disponibilizarea cuiva, tot în urma unei analize bazate pe raportul eficiență/profit afli că nu mai faci parte din echipă. *Cine* ești contează mai puțin sau deloc, *ce* ești reprezintă oportunitatea angajatorului. Croiala ta lăuntrică importă prea puțin, valabil e doar capitolul *skills*. Valențele umanului dispar în furnalul marelui țel al puterii lumești și al banului peste ban. Esența noastră pare să fi ajuns pe tristul loc secund. Primează epiderma abilităților rentabile. Și mai grav este că pînă și cele mai „umane" instituții au ajuns să devoreze numai îndemînări hiperspecializate, fără a da măcar cuvenita atenție stofei sufletești a celui în cauză, compoziției lui adînci. De la spitale și pînă la școli, de la universitate și chiar pînă la mediile de cultură sau cele religioase, doctrina eficienței mașinale a ajuns să troneze. Puțini mai sînt diriguitorii unor asemenea domenii fundamentale care adună referințe despre firea omului cu pricina, despre plămada lui morală, odată cu cele despre calificările sale. Îmi amintesc cît de mult m-a pus pe gînduri (plăcute), la vremea respectivă, un text din care aflam despre o admirabilă cutumă universitară, de infinit discernămînt intelectual și moral, prin care doar impactul personalității și al operei științifice sau culturale ale unei persoane îi determina pe membrii facultății să înființeze o catedră pentru acel merituos om. „Spiritul" lui întregea o instituție, nu invers. Pesemne că atunci arivismul universitar era doar un fenomen sporadic...

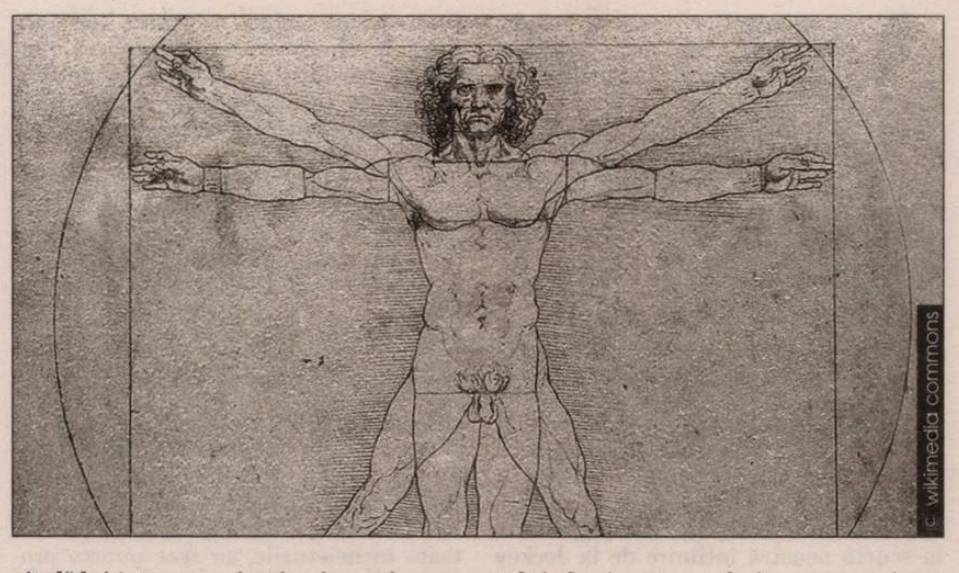
© wikimedia commons

Îl asigur pe cititor că nu sufăr de naivitatea pe care mi-ar pune-o în seamă astfel de rînduri, care mă recomandă, știu, drept un crunt neștiutor într-ale mediului de afaceri sau ale economiei capitaliste. Cred doar că, prin absolutizarea criteriului rentabilității, omul contemporan este foarte aproape de a „cîștiga lumea întreagă", timp în care pierde ceva mult mai prețios. Nu de specialiști avem strictă nevoie, acum, ci de caractere bine zidite, de spirite vii, care să inspire alți oameni, echilibrînd oarecum balanța celor două tipuri de valori, materiale și spirituale. Sensul profund, străvechi al cuvîntului *charismă* ar trebui restaurat. A valorifica o persoană înseamnă a-i prelua, în folosul tău, nu doar deprinderile tehnice (sau tehnologice!), ci și acel cifru lăuntric definitoriu care, în condițiile unei comunicări interpersonale firești, devine și revelator. Pînă cînd smartphone-ul, IT-ul și gadget-urile vor ajunge să înlocuiască (cu succes) omul, să vedem dacă nu cumva mai rămîne totuși în el – care acum e doar util și pe cale de a deveni inutil – ceva care le depășește mult în valoare pe toate celelalte.

***Marius Ciobotă** este dr. în filologie al Universității din București.*

PUBLICITATE

adevărul

Din 14 decembrie,

îți aduce, la mai bine de 25 ani de la Mineriade,

o carte-document cu dezvăluiri incendiare

DUPĂ O ANCHETĂ MARCA „ADEVĂRUL"

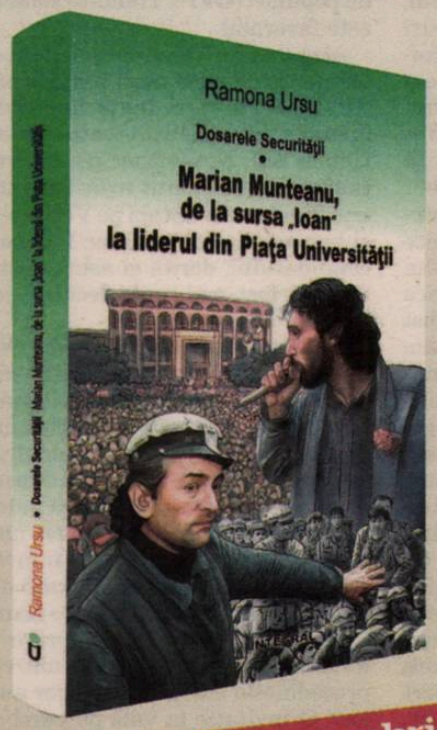

Miercuri, 14 decembrie
ziar + carte 14,99 lei

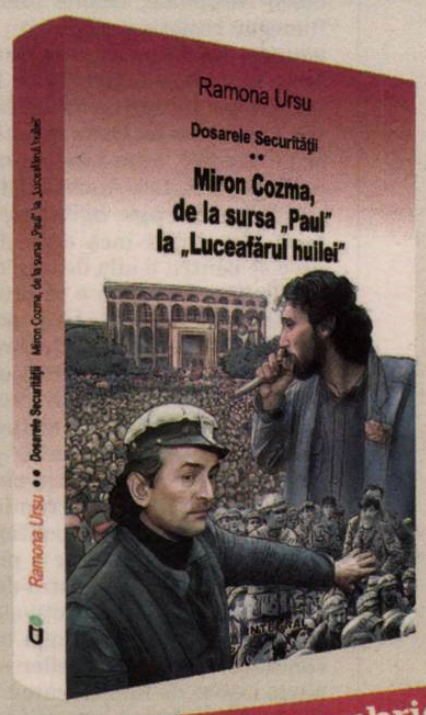

Miercuri, 21 decembrie
ziar + carte 14,99 lei

„Când am publicat, în 8 iunie 2016, în exclusivitate în ziarul „Adevărul" dosarul lui Marian Munteanu de la Securitate, în care apare ca sursa „Ioan", am primit sute de mesaje prin care am fost pusă la zid. Nu mi se aduceau niciun fel de argumente solide care să demonteze cele scrise de mine, ci doar mi se spunea că nu aveam dreptul să mă ating, în niciun fel, de „Mesia" din timpul „Golaniadei." ***Ramona Ursu***

Alex TODERICIU

Bunicul-împărat invită la vals

Are un nepot pe jumătate român, botezat ortodox. Nora cîștigătorului alegerilor din Austria s-a născut la Tulcea, trăiește în Tirol și este căsătorită cu fiul cel mic al președintelui ales. Fumător înrăit, mediator predestinat, mason în trecut, fost membru al partidului social-democrat austriac (SPÖ), politician de școală veche, vorbitor molcom cu o barbă de trei zile, mereu perfect întreținută, Van der Bellen (n. 1944, acronim VdB) s-a întîlnit cu inițiatorii unui apel cetățenesc al românilor din Austria. Candidatul ne-a povestit despre nora sa. Ne-a relatat despre călătoriile sale la rafinăria de la Ploiești și la botezul nepotului. Doar în Deltă nu a avut (încă) vreme să ajungă – a spus cu regret Van der Bellen, pe fugă, în campanie, în ziua victoriei lui Trump, gînditor, la scurta noastră întîlnire de la Jockey Club-ul vienez.

■ ***Apelul românesc.*** E primul de acest fel, poate fi consultat pe Facebook, fiindu-i consacrată și o știre a agenției de presă APA. „(...) Imaginați-vă să coborîți din Hofburg-ul după care tînjiți și arătați-vă mai des în public! Acolo ne veți întîlni și pe noi, pe cei care-și fac griji", le scriau semnatarii apelului celor doi candidați prezidențiali la sfîrșit de septembrie 2016. „Austria pe care noi ne-o dorim este interculturală, deschisă, diversă, tolerantă, justă, coerentă, solidară, prosperă și demnă", în viziunea celor o sută de semnatari originari din România. Obiectivul principal al apelului este recunoașterea oficială a românilor ca minoritate în Austria, asociată cu un statut juridic potrivit, care include utilizarea limbii române în administrație, în formarea lingvistică și în justiție, conform jurnalulromanesc.at. Din perspectiva unei revizuiri constituționale, pe termen mediu, inițiativa este notorie.

■ ***46,2 la 53,8.*** Cu acest scor se încheie deocamdată anticipata schimbare de macaz politic din Austria. Revoluția (de dreapta) se amînă. Social-democrații au lacrimi în ochi de bucurie, la Viena. Participarea la vot, un record: 74,2%. Triumfalismul ieftin domină jurnalele: „VdB, președintele inimilor", titrează cotidianul *Österreich*. Conform legii, în fiecare școală trebuie să fie expus la loc de cinste cel puțin un portret al președintelui federal. „Binele a învins răul", este citat primarul social-democrat al capitalei, Michael Häupl. Partidul său scîrțîie din toate încheieturile, cu zece puncte procentuale în sondaje după albaștri (FPÖ-ul, Partidul Libertății). Propriul candidat la prezidențiale iese din joc în turul întîi cu 11%... un blam public. Noroc, apoi, cu Van der Bellen.

■ ***354 de zile.*** 354 de zile au avut de așteptat. Au venit Siria, Brexit-ul, apoi Trump. Cine a putut ști că *cetățenii furioși* sînt încă minoritari în Austria, iar contracandidatului, ing. Norbert Hofer (n. 1971), nu-i va reuși să devină Trump-ul austriac, originar din Burgenland, la granița cu Ungaria? La depunerea jurămîntului președintelui SUA, înlocuitorul Kaiser-ului din vremurile noastre nu va putea participa. Rezultatul alegerilor mai poate fi contestat pînă pe 22.12. Asta va face ca Van der Bellen să-și înceapă mandatul pe 26 ianuarie 2017. Lunar, președintele va cîștiga 24.321,60 de euro brut, fără drept de concediu.

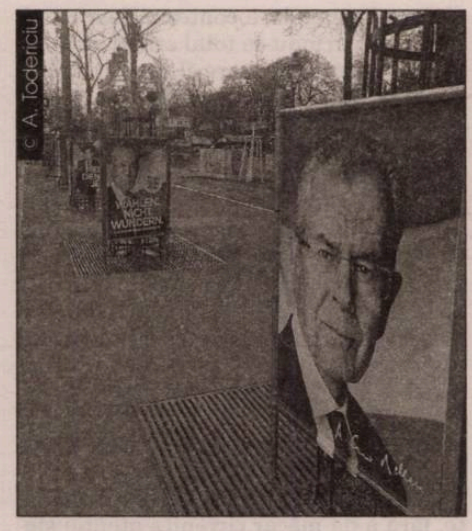

■ **New Deal-*ul?*** Iar la Viena, primarul Häupl a mizat pe o carte cîștigătoare. Coaliția cu ecologiștii a primit prin această alegere, *in extremis,* o semnificativă „bulă de oxigen". Cancelarul Christian Kern (SPÖ) va trebui însă să se grăbească să-și ducă la îndeplinire *„new deal*-ul" promis. Fără noi locuri de muncă și un pact social funcțional, *fifty-fifty*-ul între stînga și dreapta se va dovedi, de fapt, o dinamită socială între centru și marginea societății.

■ ***Gott sei Dank.*** Social-democrații spun, simplu *„Gott sei Dank"* (Doamne-ajută), iar votanții lui Hofer speră ca anticipatele parlamentare, probabile de la anul, să le dea totuși cîștig de cauză. Susținătorii lui Van der Bellen au dansat pînă noaptea tîrziu la palatul Hofburg în Sofiensäle: social-democrați, verzi, liberali, populari etc. „Don't Stop Me Now" de Queen, spărgea urechile. Bucurie mare la învingători.

■ ***46% – Austrie nazistă.*** Rebelii stîngiști, grupați într-o organizație numită Autonome Antifa, puțini la număr, ajunși în piața din fața palatului, unde se află și sediul președinției federale austriece, vizavi de sediul cancelariei federale (guvernul), au derulat un banner uriaș cu inscripția: *„46%, rămîne cum am stabilit, Austrie nazistă!"* În fața balconului Bibliotecii Naționale, făcliile luminau cerul, fumegau roșietic și aminteau de vremuri trecute. De la balconul acesta din Hofburg își rostea Adolf Hitler fatidica cuvîntare pe 15 martie 1938, care consfințea Anschluss-ul. Doar că astăzi cei 46%, cică „naziști", erau bine-mersi acasă. Și nu le păsa. Asta e Austria. Din fericire!

■ ***Nigel Farage, agent electoral vienez?*** Nu există încă date demoscopice precise pentru a afla de ce a cîștigat Van der Bellen. Impresia e că probabil „frica păzește bostănăria". Util, poate, a fost și acest Nigel Farage. Cu Brexit-ul său, a „speriat" încă din vară Austria, dominată de pauperizare și de criza migrației. Complementare acestei atitudini sînt generozitatea și solidaritatea proverbiale ale austriecilor, vezi așa-zisa „cultură de bun venit". Austria rămîne deocamdată cu o cartografie politică neschimbată. Prof. Fritz Plasser a prezentat un studiu al motivelor acestui deznodămînt electoral neașteptat. Motivele susținerii transpartinice de la stînga la dreapta a candidatului Van der Bellen sînt în mare parte legate de împiedicarea lui Norbert Hofer de a ajunge președinte, deoarece, cred mulți, el reprezintă o gîndire de (extremă) dreapta și astfel ar strica imaginea Austriei în străinătate. Scandalul alegerii lui Kurt Waldheim ca președinte federal în 1986, datorat implicării sale în ororile naziste ale Războiului și incapacității sale de a-și recunoaște public faptele, nu a fost uitat.

■ **No last minute swing.** Talk-showurile ultimelor zile dinaintea alegerilor au polarizat. „Mincinos", „comunist", „spion al Răsăritului" sînt doar cîteva din acuzele de care Norbert Hofer, pe drept sau pe nedrept, s-a folosit. De sute de ori. „Nu vă jucați cu... Öxit", parafrazînd Brexit-ul, „jumătate din locurile de muncă din Austria depind de export", „FPÖ-ul face de douăzeci de ani o politică anti-UE", a replicat Van der Bellen. Jurnalista Ursula Stenzel a susținut, fără probe, că tatăl lui VdB, decedat în 1986, ar fi fost nazist. Identitarii au demonstrat prin Viena sub stindardul *„F*ck* Van der Bellen". Haselsteiner, om de afaceri și mecena al campaniei electorale a lui VdB, este citat cu replica conform căreia candidatul Hofer se mai ține și de un baston, o aluzie transparentă la handicapul fizic al acestuia, datorat unui accident sportiv cu parapanta. Demoscopul Plasser este însă de părere că aceste orgii verbale nu ar fi influențat decisiv rezultatul, într-o anumită măsură surprinzător, al alegerilor.

■ ***Norbert Hofer nu e Trump.*** Iar Austria nu-i America. Mesajelor sale electorale le-a lipsit claritatea. „Așa să-mi ajute Dumnezeu", „Pentru Austria cu inima și sufletul", „Decidem în sensul vostru" nu au avut forța unui *„Make America great again"*. Astfel, *establishment*-ului politic, coalizat împotriva unui singur candidat, i-a reușit un important cîștig de etapă.

■ ***Troica libertății.*** Conducerea Partidului Libertății este formată din Heinz Christian Strache, președinte, Norbert Hofer (vicepreședinte) și Herbert Kickl (n. 1968, secretar general), parlamentari. O troică funcțională de ani de zile și bine sudată, la care se poate adăuga și Harald Vilimsky (MEP din 2014). Toți sînt politicieni experimentați, cu vechi state de serviciu în viața publică austriacă. În urmă cu 11 ani, Strache, de profesie tehnician dentar, prelua partidul. Jörg Haider (1950-2008) îl părăsise, FPÖ-ul sucomba la propriu, susținut de 3% din electorat. Astăzi, albaștrii sînt la peste 35%, la zece procente de social-democrați și 20% de populari (ÖVP). Trend-ul sondajelor le este favorabil.

Alegerea lui Van der Bellen nu este un vot pentru fostele mari partide populare (SPÖ, ÖVP), care, luate împreună, formează o minoritate în toate sondajele ultimilor ani. Nici măcar pentru verzi, situația nu e neapărat roză. Aparent, pentru a nu-l dezavantaja pe VdB, aceștia nu și l-au asumat pe profesor. Independența candidatului, dorită și asumată nu doar de el, a fost mai mult decît un joc electoral.

■ **Alles Walzer.** Alexander Van der Bellen e căsătorit din 2015 cu Doris Schmidauer, 52 de ani, licențiată în științe politice, managerul fracțiunii parlamentare a verzilor din Nationalrat (Parlamentul federal). „Pentru a dansa vals e nevoie de doi. Doar împreună putem continua. Pentru a dansa e nevoie însă și de tact. Să facem acest pas!" – îi invita președintele ales pe cei 46,2% care au votat împotriva lui. Reconcilierea e acum la ordinea zilei. „Tuturor alegătorilor lui Hofer le întind mîna și le promit că voi fi președintele federal al tuturor austriecilor." O invitație la vals pe parchetul lucios și alunecos al palatului Hofburg.

Alex Todericiu este analist politic.

PUBLICITATE

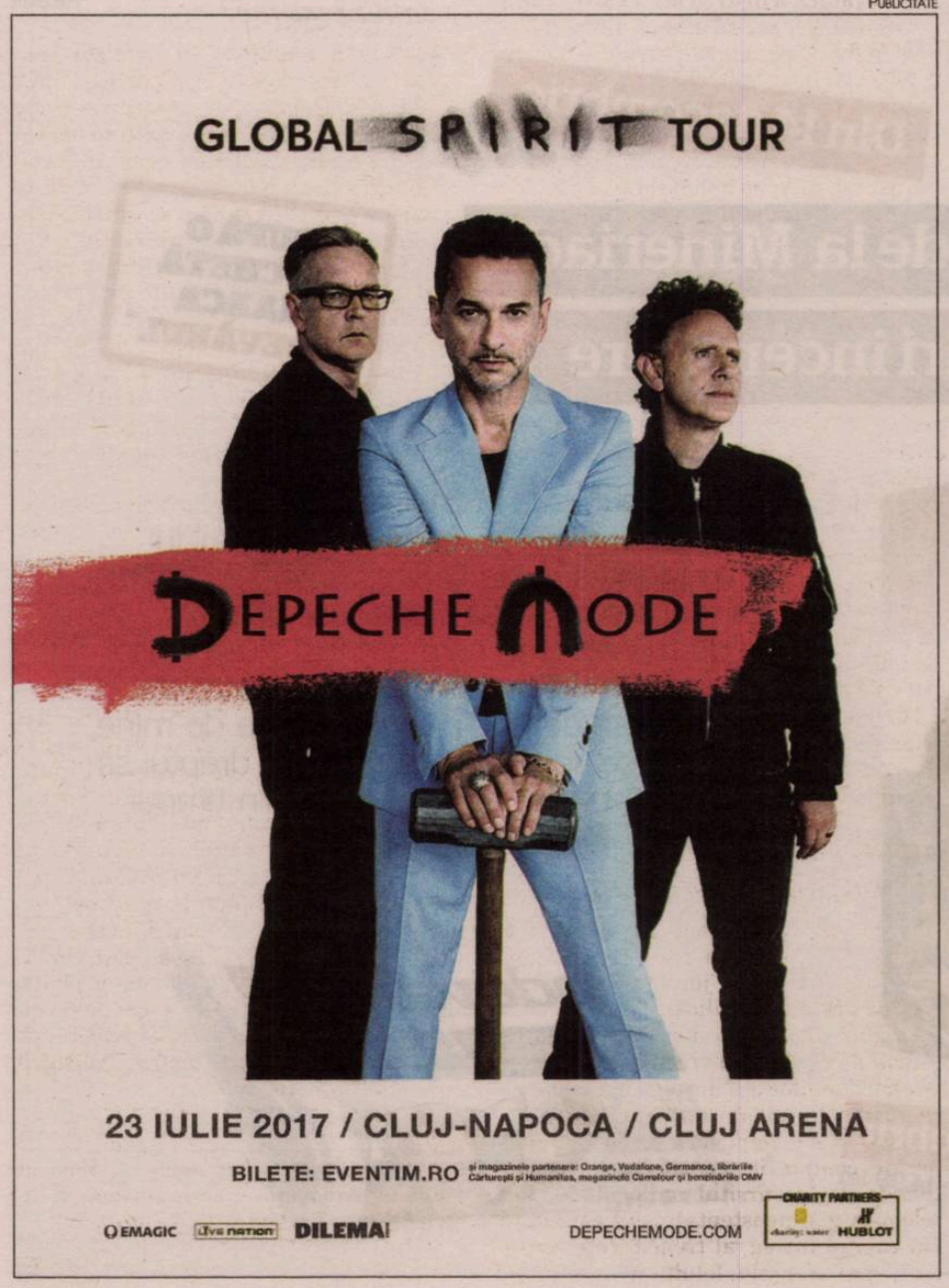

Nicolas TRIFON

Istoria ca avertisment

Black Earth: The Holocaust as history and warning (Pământul negru: Holocaustul ca istorie și avertisment) este titlul cărții publicate de Timothy Snyder anul trecut, aluzie la solurile fertile ucrainene rîvnite de Hitler. Istoricul nord-american încearcă să meargă mai departe decît în cartea sa precedentă, *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin,* un adevărat bestseller tradus și în română *(Tărîmul morții: Europa între Hitler și Stalin),* în care deplasa de la Vest la Est epicentrul și miza suferințelor și masacrelor perpetuate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. De data aceasta, el stabilește o legătură directă între gradul de distrugere a structurilor statale în anumite zone din Europa și ravagiile făcute de Holocaust. Aceste zone corespund celor tratate în *Tărîmul morții,* și anume Polonia orientală dinainte de război, Ucraina și Belarus (în frontierele lor actuale), precum și țările baltice ocupate mai întîi de Armata Roșie care a pregătit într-un fel terenul Wehrmacht-ului și grupurilor de intervenție *(Einsatzgruppen).* Mai mult decît atît, Snyder atrage atenția, în încheiere, asupra situațiilor în care, mîinepoimîne, ar putea fi reactualizat genocidul practicat de Germania hitleristă, sub forma unui ecocid, spre exemplu.

Originalitatea demersului lui T. Snyder rezidă mai ales în felul în care scrutează și pune în scenă, pornind de la o bogată documentație, în special germană și poloneză, cele două axe contradictorii în aparență, de fapt complementare, ale ideologiei și politicii promovate de Hitler și pusă în aplicare în timpul războiului. Pe de o parte, în numele necesității construirii unui spațiul vital, Hitler urmărea colonizarea cîmpiilor poloneze și a grînarului ucrainean, ceea ce implica supunerea raselor inferioare („slavii", în primul rînd), pe de altă parte, eliminarea prezenței evreilor era indispensabilă în ochii lui pentru combaterea unui fenomen contra naturii de care planeta trebuie să fie cu orice preț eliberată. Imperiile, în sine, american sau englez, de preferință, pentru că erau mai „pure" etnic, și conflictele între ele erau pentru Hitler un fenomen natural. Contra naturii erau, în schimb, existența unui imperiu evreiesc – Uniunea Sovietică –, existența unei influențe evreiești la Londra, Washington sau Paris, precum și aceea a tuturor celor care inoculau idei de democrație și comunism nemților. Acesta este motivul pentru care iudeo-bolșevismul era dușmanul suprem.

Pentru Antonescu, statul trebuia protejat

România ocupă un loc relativ periferic în carte, cazul ei e tratat în capitolul IX, intitulat „Supraviețuire și suveranitate", după acela al statelor „marionetă" (Croația și Slovacia) și înainte de Ungaria, Bulgaria, Olanda, Grecia și Franța colaboraționistă. Cartea conține puține informații și explicații noi, dacă lăsăm poate la o parte un aspect mai rar evocat în legătură cu comportamentul atribuit armatei române: „Forțele românești au încercat de fapt să-i protejeze pe colaboratorii sovietici locali care nu erau evrei și să-i pedepsească pe cei care erau evrei și, în acest fel, pe ceilalți evrei. Sarcina lor era «să-i omoare pe toți evreii, protejîndu-i în același timp pe ne-evreii prosovietici de mînia vecinilor lor»", scrie T. Snyder, citîndu-l pe Vladimir Solonari (deputat Interfront în anii 1989-1992, profesor la Universitatea de stat de la Tiraspol și de la Universitatea slavă de la Chișinău, acest istoric a publicat după 2002, în Statele Unite, o serie de cercetări care s-au impus ca o referință în studiile despre Holocaustul din Basarabia și Transnistria). Documentele disponibile despre anumite localități din Polonia orientală citate de T. Snyder atestă existența unei asemenea duble colaborări care a acompaniat dubla ocupație sovietică și nazistă.

Ceea ce intrigă este „deconectarea" României față de problematica legată de consecințele tratatului Ribbentrop-Molotov, care joacă un rol central în demonstrația autorului. În nici un moment nu este semnalat cititorului faptul că protocolul secret al tratatului privea nu numai Polonia orientală și țările baltice, ci și Basarabia și Bucovina de Nord. În schimb, România apare ca o ilustrare exemplară a tezei centrale ale lui T. Snyder. „Uniunea Sovietică a distrus structurile statului român înainte ca acesta din urmă să facă la fel cu structurile sovietice. Dintre cei aproximativ 280.000 de evrei omorîți datorită politicii românești, doar 15.000 trăiau pe teritoriul României dinainte de război care nu fusese afectat de conflict", notează T. Snyder înainte de a conchide: „Logica Holocaustului românesc era asemănătoare cu aceea a Holocaustului german, cu o mare diferență însă: spre deosebire de Hitler, pentru Antonescu statul trebuia protejat și, prin urmare, cu toate că era antisemit, el considera că problema evreiască era o problemă printre altele. Cînd supraviețuirea statului a fost amenințată, Antonescu a încetinit persecuția evreilor. Hitler, care credea într-o lume a raselor și nu a statelor, a făcut contrariul."

Interesantă este și situația Bulgariei din punctul de vedere al tezei lui T. Snyder. Atitudinea curajoasă luată de opinia publică și chiar de Biserica ortodoxă a împiedicat, desigur, crimele contra evreilor din această țară, nu însă și din teritoriile ocupate de ea. Majoritatea celor 13.000 de evrei din Tracia și Macedonia, anexate în dauna Greciei și Iugoslaviei, care au fost deportați de către autoritățile bulgare, au pierit la Treblinka.

Statul polonez și sioniștii „revizioniști"

„Asasinarea de către germani a celor cinci milioane și jumătate de evrei, a celor peste trei milioane de prizonieri de război sovietici și a celor aproape un milion de civili în operațiile așa-zis contra partizanilor s-a derulat în zonele fără stat", afirmă autorul în „Concluzie". Aceasta nu îl împiedică să ia în considerare complexitatea situației internaționale de la sfîrșitul anilor 1930. Pistele cele mai neașteptate sînt explorate. Un capitol întreg, al treilea, este consacrat, spre exemplu, felului în care statul polonez a adaptat politica sa antisemită după moartea mareșalului Pilsudski, în 1935, și succesul de care această politică s-a bucurat la anumiți lideri sioniști care considerau că evreii aveau dreptul la un stat al lor care ar fi trebuit creat pornind de la o colonie deja existentă, Palestina, administrată de Marea Britanie. Noua conducere poloneză, care se pronunțase pentru emigrarea a 90% din evreii polonezi în 1937, va cere britanicilor să revină asupra restricțiilor impuse imigrării în Palestina. Antisemită, dar atașată statului-națiune, ea va oferi arme și antrenament formației de autoapărare evreiască Haganah și, pe căi clandestine, sioniștilor ziși revizioniști, care voiau să accelereze cu orice preț instaurarea statului Israel. De altfel, în Polonia, organizațiile paramilitare – precum Betar-ul, constituit după modelul legiunilor poloneze din Primul Război Mondial – vor beneficia de sprijinul autorităților și formațiunilor de extremă dreaptă poloneze. La școala acestora din urmă și uneori chiar cu concursul lor, scrie T. Snyder, viitorii lideri ai Likud-ului, precum Menahem Begin și Itac Shamir, vor organiza atentatele contra ocupanților britanici...

> *Schimbarea climatică din ultima vreme a readus în programul marilor puteri posibilitatea incertitudinii alimentare.*

Soluția finală, un război pentru resurse?

Tema anunțată în subtitlu este abordată doar în „Concluzia" cărții. Relativ voluminoasă, peste treizeci de pagini, aceasta nu este însă și totdeauna convingătoare, avînd în vedere multitudinea ipotezelor expuse, deseori într-o perspectivă care se îndepărtează de considerațiile de ordin istoric din capitolele precedente. Actualitatea internațională este astfel trecută în revistă, de la consecințele dramatice ale distrugerii statului de către americani în Irak pînă la tentativele Rusiei lui Putin de a prezenta Ucraina ca pe o entitate artificială, fără cultură, fără limbă, săpînd astfel legitimitatea statului în această regiune.

Pericolul major este însă de o altă natură, pentru T. Snyder, care face legătura între obsesia spațiului vital la Hitler și consecințele perspectivei diminuării resurselor și ale catastrofelor ecologice care se profilează în zilele noastre. Pentru T. Snyder, care în paralel cu această carte a scris și un editorial foarte controversat în *New York Times,* intitulat „The next genocide", soluția finală era deja, la Hitler, o formă de război pentru resurse. Schimbarea climatică din ultima vreme a readus în programul marilor puteri posibilitatea incertitudinii alimentare. În acest context marcat de o adevărată „panică ecologică", emergența unor noi ideologii antiștiințifice și mortifere care riscă să funcționeze pe scheme care amintesc de scenariul nazist devine posibilă, ne avertizează T. Snyder. Inutil de precizat că nu lipsesc rezervele exprimate pe această temă de mulți confrați ai istoricului nord-american.

***Nicolas Trifon** este eseist. A publicat volumul* Aromânii – pretutindeni, nicăieri, *Editura Cartier, 2012.*

PUBLICITATE

NU RATA!
JOI, 15 decembrie 2016
Ediție de colecție
MAȘINA TIMPULUI!
Răsfoiește primul număr
„Adevărul" de acum 145 de ani

GRATUIT!
ziarul din
15 decembrie 1871
reprodus integral

Ziar de colecție distribuit numai împreună cu adevărul

Cu ochii-n 3,14

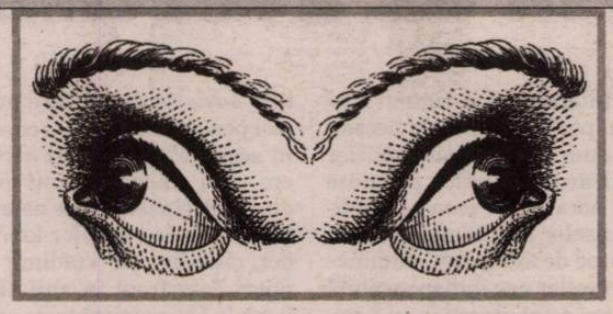

DUPĂ CUM E BINE ŞTIUT, ANUMITE LUCRURI MODIFICATE MILOSTIV AR PUTEA SĂ VĂ LUMINEZE MIREASMA

■ Se reasfaltează bulevardul Iuliu Maniu. Pe bucăţica de la mine, cel puţin, cea mai mare parte din prima bandă n-a avut parte de lucrări. Pentru că, după cum e bine ştiut, pe Iuliu Maniu prima bandă e pentru maşinile parcate. (**C. Ş.**)

■ Anumite lucruri care se instaurează odată cu data de 1 decembrie par să devină eterne de la an la an. Printre care împodobirea locuinţelor cu 24 de zile înainte de Crăciun, litania de colinde care îţi sună obsesiv în urechi în orice supermarket, şemineul de pe postul Ambiental care produce o senzaţie falsă de căldură prin case, prin intermediul obiectului numit televizor. (**A. P.**)

■ Hai că ne-am lămurit şi cu fermele organice care, arată studiile, consumă foarte multe resurse naturale pentru a produce puţin. Organismele modificate genetic sînt, în acest moment, cele mai profitabile pentru planetă şi omenire în termeni de costuri (mici), poluare (redusă) şi producţie (mare). (**M. C.**)

■ Campanie electorală. Partidul România Unită (PRU) promite, printre altele, amnistie fiscală şi penală. Sigla partidului e chipul voievodului Vlad Ţepeş. După cum, probabil, cititorii gazetei noastre ştiu, nu-i aşa, din cărţile de istorie, Vlad Ţepeş a fost un domnitor foarte milostiv care exact asta făcea: îi amnistia pe răufăcători şi pe duşmani trăgîndu-i în ţeapă! (**M. M.**)

■ Nici nu ne-am obişnuit noi bine cu Uber-ul, că în Anglia se testează o aplicaţie pentru mobil cu care poţi să comanzi o dronă, exact aşa cum chemi un taxi. E vorba despre drone care ar putea să vă lumineze drumul sau să vă escorteze la destinaţie. Deocamdată sistemul a fost testat în oraşul Petworth, din sudul Angliei, iar dispozitivul urmează să fie propus municipalităţii. Zic că e bine de ştiut, nu de alta, dar să fim pregătiţi. (**A. M. S.**)

■ Erau ca două pete de smoală pe albul mirosind a var. În chicătoare, cît un pod de palmă, făcea cîte un ochi, sau oţîr de păpară, sau îşi pregătea bulzul… în straturi de cele mai fine brînzeturi, înfăşate apoi în smîntînă de drigană. Alături, ţîfnoasă, căci avea coadă şi era maiestuoasă şi mîndră, tigaia chiar aşa numită: „Dă-mi, te rog, tigaia 'a cu coadă". Aici făcea scovergi… cele mai minunate aluaturi care se desfăceau în fişii de o fineţe fără egal. Deunăzi m-am dus chitită să cumpăr o tigaie. „De care?" „Una obişnuită… şi nu foarte piperată…" „Obişnuită, obişnuită… dar de care: tigaie universală? Pentru grill? Tip wok, sau pentru clătite? Şi din ce să fie: ceramică, fontă, aluminiu, inox?" „Una pentru scovergi", am şoptit… încercînd să uit mireasma sărbătorilor de atunci. Sau poate nu… e tot ce mi-a rămas de atunci… (**R. M.**)

CU O CONDIŢIE: O MÎNĂ DIBACE (CU PICIOARELE PE PĂMÎNT) SĂ MĂSOARE TEMPERATURA CORECTĂ DE FIERBERE A DEŞEURILOR ÎN DEVENIRE

■ Sînt de acord cu introducerea votului obligatoriu. Cu o condiţie: pe buletinele de vot să existe un pătrăţel în plus pe care să scrie, în locul numelui candidatului, „Nu am cu cine să votez". Astfel încît să nu mai fie nevoie de anularea voturilor. Dacă acest pătrăţel obţine 50 + 1% din voturi, atunci este clar că toţi acei candidaţi trebuie înlocuiţi cu alţii. Alegerile se pot repeta pînă cînd electoratul va considera că are cine să-l reprezinte. De asemenea, acei candidaţi înscrişi pe aceste buletine, care în urma votului trebuie înlocuiţi, vor fi obligaţi să se retragă total din viaţa politică şi din orice altă funcţie publică. (**A. D.**)

■ Progresul tehnologic în materie de rulat sarmale evoluează galopant odată cu apropierea sărbătorilor: primesc de la un prieten un filmuleţ publicitar în care o mînă dibace rulează sarmale cu ajutorul unui aparat „Grünberg", capabil să producă sarmale de diferite dimensiuni; la un moment dat, mîna acţionează un levier mic, cu indicaţia preţioasă: „De aici se reglează diametrul sărmăluţei". Fondul muzical este melodia unui Raymond Gong Gong *„Tears for the Joy at the Party After War"* („Lacrimi de bucurie la petrecerea de după război"). Rulez şi plîng, rulez. (**M. P.**)

■ Din cauza ceţii din Cluj, am aterizat forţat la Sibiu, unde am petrecut în avion, pe pistă, cîteva ore, aşteptînd ca vremea să se îndrepte. Aşa că am intrat în vorbă cu o stewardesă care zbura de nouă ani şi am calculat împreună cît, din tot acest timp, l-a petrecut în aer. Nu fusese curioasă să afle sau se temuse s-o facă. Oricum, au rezultat aproape 11 luni. A zis că mai stă pînă împlineşte un an, după care revine cu picioarele pe pămînt. Avea 28 de ani. (**M. C.**)

■ S-a inventat dispozitivul de împăturit sarmale. Era inevitabil. Costă doar 30 de lei, iar gospodinele adevărate nu au încredere în el. Nu sînt convinse că o să le iasă sarmaua perfectă cu un aparat atît de iefetin. Cred că acesta ar avea mai mult succes dacă s-ar transforma într-un gadget şi ar costa 300 de lei – să măsoare temperatura corectă de fierbere a sarmalelor, să identifice compoziţia cărnii, să facă poze, să conţină reţete şi să fie dotat cu un *memory card* care să păstreze amintirea sarmalelor de altădată. (**A. P.**)

■ Se lucrează acum la reciclarea deşeurilor nucleare pentru a fi transformate într-o baterie diamantină menită să reziste aproape 5000 de ani. (**M. C.**)

■ Un băieţel de 4-5 ani în tramvai: „Mami, mie nu-mi plac oamenii în vîrstă. Şi nici bătrînii. Şi… nici tinerii." Un mic sociopat în devenire. (**C. Ş.**)

PÎNĂ ATUNCI, LINGURIŢA NU E NEAPĂRAT UN MINI-ATU NERVOS

■ Taximetrist: „Păi, cine credeţi că i-a incendiat pe copiii ăia de la Colectiv? Iohannis şi masoneria, ca să scape de Ponta. Cum de clubul ăla n-a luat niciodată foc pînă atunci, nu v-aţi întrebat?" (**M. C.**)

■ Am luat o ciocolată caldă la cafeneaua turcească de la mall. Totul era impecabil, ciocolata avea frişcă şi vreo două bomboane pe lîngă ea. Cînd dau s-o amestec şi iau linguriţa, simt că-mi vine să muşc din ea: era din ciocolată. (**I. P.**)

■ Într-o foaie de campanie electorală *(Obiectiv)*, o fiţuică a PMP pe care am primit-o gratuit în piaţă, scrie pe prima pagină, chiar sub titlu, că „vom reuşi să conferim Ţării şi oamenilor ei dreptul de a privi în ochi orice altă naţie…". Carevasăzică naţiile şi ţările au ochi. Şi se pot privi în ei. Nu dezvolt mai mult chestiunea asta pentru că nu vreau să intru într-o zonă sensibilă a PMP, dar se pare că folosirea limbii române în scris nu e neapărat un atu al celor care-şi declamă patriotismul. (**A. M.**)

■ Din oferta de produse a site-ului www.scuteceadulti.ro: „Mini Nebulizator cu compresor şi lavaj nazal". (**D. S.**)

■ În seara de Moş Nicolae, prin Piaţa Romană, un domn nervos, la telefon: „Doar i-am cumpărat un ruj, ce mai vrea?". Probabil că poftea la dulciuri, mandarine, banane. (**S. G.**)

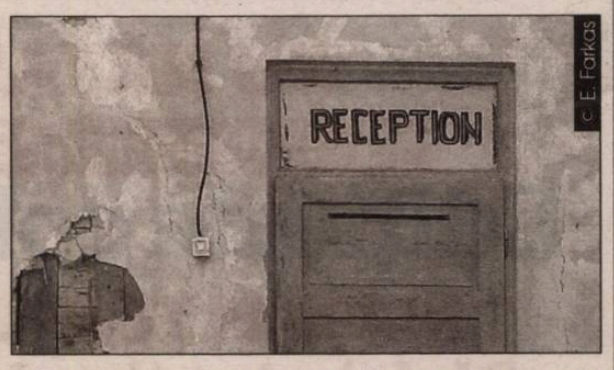

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gînd!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **670** ■ 22-28 decembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

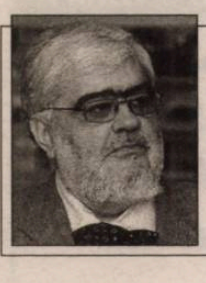

ANDREI PLEŞU

„Veşti bune, veşti proaste“

pagina **3**

ANCA MANOLESCU

„Spiritul Crăciunului“

pagina **11**

12 scriitori şi cărţile pe care le-au ales din 2016

paginile **14-15**

Crăciun la masculin

„Sus, boieri, nu mai dormiţi,
Vre[illegible]e să vă gătiţi.“
(colind)

Revistă finanţată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

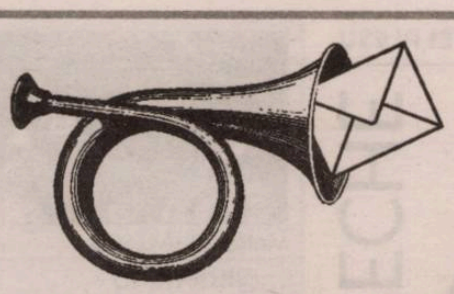

la vremuri noi, dileme vechi

Eugen ISTODOR

Fructe lovite mecanic. Enumerare horror

Oficiul pentru Protecția Consumatorilor are inspectori. Inspectorii creează impresia de eficiență a lucrului lor și de scîrbire a cumpărătorului transferînd materiei alimentare imagini crude, greu de digerat. Să vedem, răsfoind informări și rapoarte, ce li se întîmplă fragilelor dacă ele nu stau cuminți în frigiderele lor. Supraveghere în 143 de piețe agroalimentare din județe și București. 46.509 de acțiuni de verificare a respectării legale privind protecția consumatorilor, în perioada 1-7 aprilie 1996. Amenzi de 349 de milioane de lei, interzicere comercializare în valoare de 455 de milioane de lei. COOP Fundulea nu spăla paharele ce sufereau mici alterații. SC VASCOM SRL oferea băuturi alcoolice cu aspect opalescent, sediment grosier, particule în suspensie, concentrație alcoolică sub valoarea declarată. Elite SC Metax – Combac SA avea ciocolată expirată, carne cu modificări organoleptice. 470 de kilograme în aciditate peste maxima admisă. 80 de kilograme ciocolată cu modificări de aspect, gust, culoare. 2800 de kilograme de pește în conserve expirat. Vopsea de ouă neatestată sanitar. Rom în concentrație de 30 de grade. Lipsă cantitativă de 16-17 mililitri la 100 mililitri. Roșii strivite. Stima Ardeleană SRL vindea pantofi cu talpa dezlipită la vîrf și-n zonele laterale. Slănina, untura atacate de rozătoare, cu excremente și gîndaci morți, preparate de carne cu miros fetid, gust de rînced, membrană lipicioasă, aspect de mîzguire, carne de pasăre Republica Moldova cu culoare roz-cenușie, carne tocată cu cheag de sînge și fragmente de os, bere blondă cu gust acru, whisky Walker cu sediment maron, gust dulceag, cremă de ciocolată în ambalaj neermetic, suspensii albe insolubile, conserve legume expirate, hrean în oțet cu încărcătură microbiană, bombaj microbiologic, conserve de mazăre cu miros de încins, compot de banane cu sirop filant, ardei capia cu capace metalice ruginite, cartofi mucegăiți, cu textură moale, măsline cu gust de mucegai, fructe cu lovituri mecanice...

Ce mai poezie a materiei ce se autodistruge scriu inspectorii! Cine le sînt, oare, cititorii?

(apărut în *Dilema*, nr. 172, 26 aprilie 1996)

Dilema veche vă propune

■ Chiar dacă pare a-și lua materia secundă (care îi îmbracă materia primă) dintr-un azi întrucîtva cunoscut, romanul *Efectele secundare ale vieții,* de Vlad Zografi (Editura Humanitas, 2016), trece dincolo de „spuma zilelor" și decolează admirabil către alte destinații. De citit neapărat, în tihna unor ceasuri mai încete. (Dan Stanciu)

■ Trei cărți pentru copiii de toate vîrstele, numai bune de pus sub brad: *Acolo unde nu mai e trotuar* de Shel Silverstein, atît de amuzantă și de originală încît de fiecare dată cînd o deschizi te face fericit (și într-o minunată traducere de Florin Bican), noul *Apolodor,* același, de Gellu Naum, însă cu ilustrații de Dan Ungureanu, și *Singur printre mîrlani* a lui Florin Bican, o reeditare pe care o așteptam de mult. De la Editura Arthur și Editura Art. (Adina Popescu)

■ La Humanitas, a apărut *Neîmpăcat,* volum de poezii subintitulat „antologie personală 1991-2013", semnat de Michel Houellebecq. Autorul a ales singur versuri din volumele sale de poezii. Romanele lui stîrnesc controverse publice nesfîrșite pentru că dau nemilos seama de puținătatea omului occidental contemporan. Poeziile sale, însă, sînt lipsite de ecouri comparabile. Houellebecq, numit de critici „un Baudelaire al supermarket-urilor", poate nu doar să se răstească epic, ci să și murmure liric. La fel de convingător și la fel de neîmpăcat... (Sever Voinescu)

■ Pentru că am făcut o anchetă în paginile de actualitate culturală ale revistei la care am invitat scriitorii să recomande cărți, voi face și eu același lucru aici: dacă ați ratat anul acesta romanul lui Jonathan Franzen, *Puritate* (traducere de Iulia Gorzo, Editura Polirom, 2016), cartea lui Radu Cosașu, *Viața ficțiunii după o revoluție* (Editura Polirom, 2016), antologia noastră *Cu ochii-n 3,14* (Editura Humanitas, 2016), e vremea cea mai potrivită să le recuperați. (Ana Maria Sandu)

■ Arborele mamut din Băile Herculane. O specie rară în zona noastră, exemplarul care domină orașul de pe Cerna atinge cam 30 m înălțime și 1,5 m diametru. Se zice că arborele gigant de Sequoia își binemerită numele „de la liderul indienilor Cherokee, Sequoyah (1776-1842), cel care a inventat un alfabet unic, învățîndu-și poporul să citească și să scrie" (după sequoia.ro). Deși „pui" după fișa biografică, acest exemplar din *Sequoia Gigantea* pare că vrea să te invite la o taină îndelung povestită. Oricum, în mijlocul acestui oraș greu încercat de furia oarbă și demența umană, acest arbore bonom pare singura certitudine. De aceea îndemnul din *ecrito* este un imperativ: „Ocrotiți acest arbore!". (Ruxandra Mihăilă)

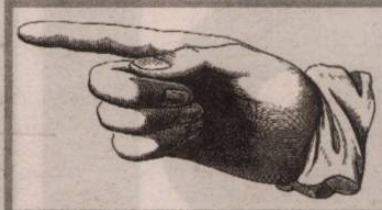

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Revelioane**
- **Best of 2016**
- **Șmecheria**
- **Ce înseamnă buna guvernare?**
- **Distanțe**

Dilema veche
urează cititorilor și colaboratorilor săi
Sărbători vesele!

album dilematic Ernő Farkas

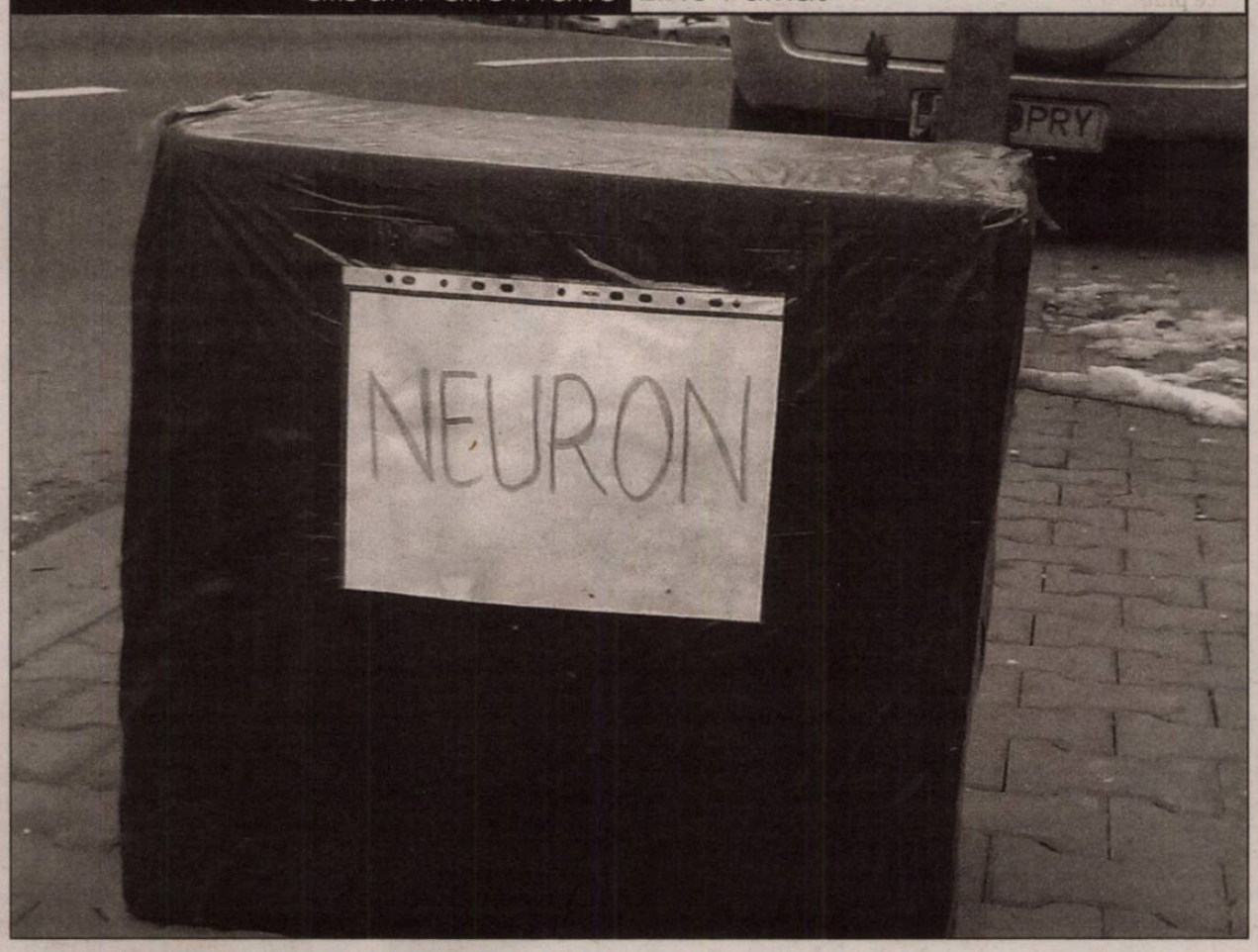

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.400
Tipărit la Tipomedia

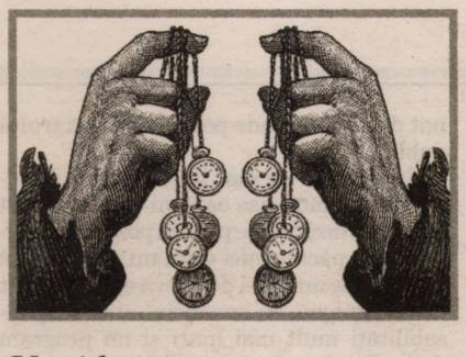

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Veşti bune, veşti proaste

Veşti bune

Să nu ne lăsăm invadaţi de depresie. Dincolo de bilanţul mai curînd melancolic al alegerilor, ne putem consola şi cu cîteva noutăţi compensatorii. Nu-mi fac iluzii. Nici Parlamentul validat acum de electorat nu e scutit de numeroase „impurităţi“. Dar sînt gata să semnalez şi cîteva încurajatoare „realizări“. E, de pildă, îmbucurătoare dispariţia din înaltul for a cîtorva personaje jenante nu doar prin prestaţia lor propriu-zisă (atîta cîtă a fost), ci, mai ales, prin stilistica rudimentară a prezenţei şi a discursului lor. Sînt mulţumit că nu voi mai fi confruntat cu „retorica“ dnei Cristiana Anghel sau cu vechi portrete inconsistente de tipul Theodor Atanasiu, Daniel Chiţoiu, Mircea Duşa (cel cu „corpurile neînsufleţite ale cadavrelor celor decedaţi“), Mihăiţă Calimente ş.a. Mă bucur, din alt punct de vedere, şi de ieşirea din joc a dlui Daniel Barbu, în speranţa că va reveni la uneltele sale profesionale, înţelegînd, niţeluş tîrziu, că nu e înzestrat pentru politică. Regret, pe de altă parte, că nu şi-au găsit un loc binemeritat în noua structură oameni ca Toader Paleologu sau chiar Radu F. Alexandru, acesta din urmă constrîns, sper, să priceapă, în ceasul al doisprezecelea, că obstinaţia prost plasată şi alinierea de partid dublată de suspensia spiritului critic nu sînt de folos unei cariere politice plauzibile. Salut, în schimb, reuşita domnilor Vlad Alexandrescu şi Cristian Ghinea şi le doresc energie şi discernămînt. Sînt, evident, încîntat să constat promovarea unor (foarte) tineri parlamentari, chiar dacă într-un context care nu-i avantajează. Nu cred că era urgent s-o facem deputat pe domnişoara Alexandra Corina Bogaciu, cu studii medii, dar nepoată a primarului Pandele din Voluntari. Nici agreabila liberală Mara Mareş (24 de ani) nu prezintă încă mari garanţii de competenţă. Oricum, la noi, „familiile“ sînt încă puternice: dovada – succesul electoral al dnei Chereches, mama primarului penal din Baia Mare... În fine, om trăi şi-om vedea, deşi am trăit şi am văzut destule şi pînă acum...

Veşti proaste

Una dintre veştile categoric bune de după scrutin a fost scorul neaşteptat de ridicat al unei noi formaţiuni politice (USR), în contrast cu prăbuşirea gălăgioasă a cîtorva nulităţi agresive, vinovate de compromiterea discursului patriotic legitim prin demagogia ieftină a unor veleitari de mîna a doua şi a treia (PRU, PRM etc.). Imediat însă, euforia votanţilor USR a fost sabotată de o veste foarte proastă. Partidul cu pricina, încă neinstalat în noua sa postură, a alunecat vertiginos spre dihonie internă şi bîlbîială. Soţul dnei Clotilde Armand sărbătoreşte victoria prin delaţiune, şefii formaţiunii îl evacuează fără drept de apel, dna Armand pendulează între fidelitate conjugală şi loialitate de partid, dl Nicuşor Dan se declară trist şi, întrebat despre dl Păun, admite că, deşi îi e prieten, nu prea ştie cu ce s-a ocupat în ultimii ani, dincolo de eforturile sale de ultimă oră în beneficiul campaniei electorale USR. Pe scurt: stîngăcie, duplicitate, inaptitudine managerială, ameţeală strategică, neclaritate descurajantă. Un prost demaraj, pentru o formaţiune care şi-a propus să ne seducă şi să ne salveze prin noutate, incoruptibilitate, limpezime, bun gust. Sper din toată inima că lucrurile se vor reaşeza şi că ceea ce apare, acum, drept o gravă incoerenţă internă se va dovedi, cît mai curînd, ca fiind efectul colateral, mai curînd candid, al unei lipse de experienţă politică uşor de corectat în perspectivă imediată.

Scorul neaşteptat de ridicat al unei noi formaţiuni politice (USR), în contrast cu prăbuşirea cîtorva nulităţi agresive.

Veştile proaste ca entertainment

Am mai pomenit odată prostul obicei al unor posturi de televiziune de a face din *„breaking news“* un instrument de potenţare a rating-ului. Ştiu că, peste tot în lume, presa forţează limitele bunelor moravuri pentru a agăţa cumpărători şi că informaţia trasă de păr sau ambalată strident face parte, ca să zicem aşa, din meserie. La noi, totuşi, lucrurile merg uneori cam departe. Şi am la îndemînă nu numai ştirile politice, făcute parcă anume ca să fie speculate jurnalistic, ci şi un gen de ştiri care, în mod normal, n-ar trebui să fie duse spre ficţiune: ştirile meteo. Există un canal TV care se străduieşte, seară de seară, să creeze panică, să ne tulbure somnul, să încurajeze un soi de „telenevroză“ naţională. Aflăm de la crainici sau de pe burtiera ecranului că sîntem pîndiţi de catastrofe (iminente), de explozii climaterice dezastruoase, de geruri siberiene, canicule sahariene, cutremure devastatoare, ninsori nemiloase, ploi biblice sau secetă ucigaşă. Experţii invitaţi în studio încearcă în zadar să potolească spiritele, să vină cu nuanţe şi relativizări. Moderatorii şi regizorii de emisie nu se lasă. Nu le pasă că pronosticul lor nu se adevereşte, că nu e în regulă să te joci cu nervii oamenilor, că e dizgraţios să vrei să faci profit publicistic stimulînd spaimele şi credulitatea telespectatorilor. CNA-ul nu pare să aibă rubrică pentru nerușinare şi manipulare psihologică. N-avem ce face: dacă nimerim, înainte de culcare, pe România TV, vom adormi resemnaţi: tocmai ne-am băut ultima bere înainte de sfîrşitul lumii...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Dezlegarea la slană

Breaking news! O veste de ultimă oră a preoţilor corpului sănătos a generat agonie şi extaz în neamul românesc: s-a demonstrat că, de fapt, slana strămoşească face bine la corpul omului! Patrioţii se simt răzbunaţi şi privesc cu încredere spre viitor, ţăranul din noi jubilează, românul prudent şi-a umplut deja frigiderele cu slăninuţe, să fie acolo, în caz că nu se mai bagă slană în supermarket-uri, printre vegetarieni domneşte deruta, iar în rîndul veganilor se înregistrează sinucideri în masă. Clienţii de ora 12 de la Mega Image-ul din colţ îşi compun în continuare salatele bio pentru prînz, dar cumpără şi 100 de grame de slănină pe care o mănîncă, pe şest, în WC-ul instituţiei. Strategii din industria alimentară au hotărît şi ei să facă stocuri de slănină şi să dea lovitura pe piaţa mondială, reechilibrînd astfel balanţa de plăţi a ţării. Mă rog, tevatură mare!

Dar despre ce este vorba?

Iată ce ne anunţă DC News în articolul „Slănină cu ceapă. De ce e BINE să mîncăm“:

Slănina întăreşte sistemul imunitar, această calitate datorîndu-se acidului arahidonic, care favorizează scăderea colesterolului, îmbunătăţeşte funcţiile de protecţie ale organismului şi, de asemenea, este necesar pentru producerea compuşilor chimici responsabili pentru răspunsurile imune şi reacţiile inflamatorii.

Slănina este un aliment fără E-uri, coloranţi şi conservanţi, fiind recomandată de nutriţionişti.

Mai mult, slănina face miracole în corpul nostru şi anulează efectele presupuselor vicii ale omului: fumatul, băutul, ba chiar şi îngrăşatul:

■ *Cantităţi mici de grăsime sînt de folos pentru inimă şi vasele de sînge, reglementează contracţiile musculare ale organelor interne, inclusiv ale muşchiului cardiac, şi sprijină tonusul vascular;*

■ *Fumătorii au, de asemenea, un beneficiu dacă mănîncă puţină slănină, datorită faptului că ea conţine seleniu. Acest microelement întăreşte sistemul imunitar şi previne oxidarea în organism. Astfel, pagubele produse de ţigări se reduc parţial;*

■ *Slănina încetineşte şi intoxicarea alcoolică, prin acoperirea pereţilor stomacului cu grăsime şi crearea pansamentului gastric, care previne absorbţia rapidă de alcool din stomac. Alcoolul trece mai departe în intestin, unde totuşi va fi absorbit, dar treptat.*

Am vrut să mă conving, aşa că am căutat şi alte surse. Şi am găsit:

■ *Muşchiuleţul de porc are doar 4% grăsime şi e considerat cel mai fraged şi mai sănătos tip de carne. Grăsimea de porc are o cu totul altă compoziţie, 2/3 din lipide sînt reprezentate de acizii graşi mono şi poli-nesaturaţi, asemănători cu cei din uleiul de măsline, de aceea slănina de porc e gustoasă şi fragedă. Alături de ulei şi unt, slănina e o formă de grăsime care poate fi folosită la gătit sau pusă pe pîine. E mult mai stabilă la încălzire decît untul şi mai săracă în calorii decît uleiul.*

Şi asta nu e tot! „Grăsimea de porc este utilizată pe scară largă în medicina populară, încă din negura timpului“ – ne anunţă un alt site. Iată cîteva reţete din bătrîni:

■ *Remediu pentru dureri de articulaţii. Înainte de culcare, se freacă bine articulaţiile bolnave cu untură topită sau cu slănină veche, tocată prin maşina de carne, la care se adaugă o lingură de miere de albine. Deasupra se aplică celofan sau hîrtie de pergament, se învelește cu un fular sau un batic de lînă şi se lasă să acţioneze peste noapte;*

■ *Tulburarea mobilităţii articulare după traumatisme. Zona afectată se freacă cu 100 g grăsime de porc, amestecată cu o lingură de sare, apoi se bandajează cu un strat gros de lînă;*

■ *Mastita. Pe locul inflamat se aplică o felie subţire de slănină veche, deasupra se pune o bucată de staniol de la o ciocolată sau de la un pachet de ţigări şi se bandajează. Se lipeşte cu leucoplast;*

■ *Eczemă. Se topeşte slănină nesărată şi se răceşte la 35 de grade. Se amestecă bine 2 linguri de grăsime topită cu albuşuri de la 2 ouă crude, 100 g pastă din fructe de solanum (zîrnă, lăsnicior), 3 linguri suc de rostopască. Alifia se lasă la macerat 2-3 zile, la rece, apoi se ung locurile bolnave de 2 ori pe zi;*

■ *Dureri de dinţi. O felie mică de slănină nesărată se aplică pe dintele dureros, între gingie şi obraz, pentru 15-20 de minute. Durerea de dinţi dispare treptat.*

■ *Pinten osos (ciocuri). Preparaţi un unguent din 100 g slănină nesărată de porc, tocată mărunt, un ou crud şi 100 ml oţet concentrat (esenţă). Borcanul cu amestecul se ţine într-un loc întunecos, pînă la dizolvarea completă a slăninei, amestecînd periodic. Înainte de procedură, călcîiul se ţine în apă fierbinte, apoi se aplică pe zona dureroasă un tampon de vată îmbibat în unguent. Compresa se aplică pe timp de noapte, dimineaţa se spală talpa cu apă caldă. Durata tratamentului este de 5-7 zile.*

Şi ceapa, în toată povestea asta? Ei bine, ceapa are şi ea meritele ei, dar în combinaţie cu slana este doar fudulie. Şi parfum! Drept care o mare firmă farmaceutică a pregătit deja apa de gură *Ceapă-n Dale*, singura apă de gură ceapofugă din lume.

Înarmat cu toate aceste noi informaţii ştiinţifice, privesc deja cu alţi ochi spre porcăriile care mă aşteaptă de sărbători: mănînci şi eşti sănătos & vînjos! Ce îmi pot dori mai mult?

Vă urez deci şi dumneavoastră sărbători fericite, cu slană sănătoasă!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, Bucureşti, 2015.*

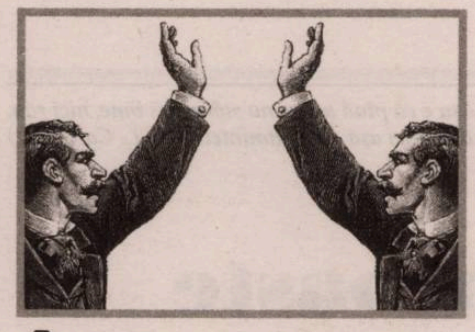

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Două variante

În prima o să fie inițial mai bine. Vechii meșteri or să își reia pozițiile, iar aparatul administrativ obișnuit să răspundă amenințărilor politicianului mîrlan și ale baronului local deja ales va reacționa rapid. Mai toți sînt flămînzi rău după un an de pauză de șpăgi de la guvern, așa că deschiderea robinetului cu bani publici va ajuta potolirea foamei baronilor. Bani vor fi imediat promiși votanților captivi, lucru care va răsplăti votul acestora și va întări reflexul răspunsului la mita electorală. Televiziunile penale și patronii lor vor avea din nou acces la finanțările generoase (inclusiv din fonduri europene) date cu dedicație, lucru care va ajuta creșterea discrepanței dintre realitate și imaginea publică a acțiunilor partidelor. Va crește numărul licitațiilor cu un singur participant și al vilelor pe numele rudelor și amantelor baronilor loiali.

Pe termen mediu o să fie din ce în ce mai prost, iar pe termen lung poate fi catastrofal. Administrația publică va deveni și mai dependentă de politic și, automat, mai ineptă decît este acum. În patru ani probabil o să fie clar dezastrul guvernării, lucru care poate va permite înnoirea clasei politice dacă pînă atunci vor mai fi oameni dispuși să creadă în așa ceva.

Varianta a doua este aceea în care va fi inițial mai prost. Reforma sistemelor IT și a administrației publice va duce la numeroase acte de sabotaj din interior. Mafioții care au supt cît s-a putut de mult de la stat, cît și diverșii directori, secretari generali și alții care au fost numiți în ministere prin fraudă și cu scopul de a se îmbogăți pe ei înșiși, precum și pe diverșii șmecheri din partid, vor reacționa disperat, încercînd să provoace un colaps administrativ. Din ce în ce mai lipsite de banul public, televiziunile vor exploda cu tot felul de teorii conspiraționiste demne de securiștii sau penalii care le controlează și vor încerca să manipuleze opinia publică împotriva unei guvernări cinstite, prezentînd-o ca fiind incompetentă.

De ce avem încă probleme după un an de tehnocrație? E complicat și aici încerc să explic doar problemele legate de IT. Sistemele informaționale sînt varză și mai toate platformele sînt făcute nu cu scopul de a rezolva lucrurile, ci cu scopul de a ține captive ministerele. În mod intenționat sau inept, salariile pentru programatori sînt de la 3 (cazul cel mai bun) pînă la de 12 ori mai mici pentru nivelul lor de competență. Să schimbi în întregime servere, platforme, baze de date și modele de securitate este imposibil pe termen scurt din cauza felului în care au fost gîndite procedurile de achiziție publică. Timpul minim de a schimba ceva, în condițiile în care este nevoie de o echipă de programatori buni și foarte buni (vreo sută de oameni), măcar douăzeci de manageri de proiect specializați pe IT de top și cel puțin zece arhitecți cu experiență, este cam de doi ani (așa au gîndit politicienii noștri cei minunați sistemul). Asta este așa, pe super-scurt, fără să mai detaliez problemele cu rivalitatea dintre diverse servicii care, de fapt, ar trebui să tragă în aceeași direcție. În timpul în care am fost în minister am adus doi dintre cei mai buni IT-iști români cu specializare pe sisteme mari și ei sînt, din păcate, de aceeași părere. Un guvern politic corupt poate să „rezolve" mai repede problema asta, dar pe o perioadă scurtă și foarte scump, prin consultanța de care o să fie nevoie ciclic. Procesul va fi foarte vulnerabil la corupție. Un guvern transparent și cinstit poate să o rezolve în cîțiva ani.

La Ministerul Muncii aveam doi IT-iști (în acte sînt trei), nici unul capabil să facă programare. Unul dintre ei cu un salariu sub salariul femeii de serviciu de la o bancă din București. Asta în condițiile în care serveam cîteva milioane bune de cetățeni. STS-ul și SRI-ul, serviciile de la care mulți așteaptă salvarea informatică, nu pot să producă lucruri de calitate atîta timp cît sînt servicii opace, aproape imposibil de responsabilizat și cu programatori prost plătiți. În plus, și ele sînt penetrate politic. În Ministerul Fondurilor Europene nu avem, practic, o echipă de IT-iști, iar rezultatul este cel pe care îl vedem. Este imposibil să evaluezi un produs super-complicat de IT atîta timp cît tu nu ai nici măcar un *tester* în interiorul instituției. Pe de o parte, noi vrem un aparat administrativ performant și pe de altă parte nu avem cum să plătim oamenii de care avem nevoie.

De ce se întîmplă asta? Pentru că legislația protejează funcționarul public angajat acolo pentru a satisface interesul șobolanului politic care a fost „ales" ca să producă bani și pentru mafiotul care deține televiziunea care spală pe creier omul care votează politicianul mai sus menționat de care depinde postul funcționarului public.

Ca secretar de stat la Ministerul Muncii, știam cinci-șase oameni care ar fi fost mai buni decît mine pentru poziția respectivă. Din păcate, nici unul nu își dorea să fie plătit la un nivel de cîteva ori mai prost decît cîștigau, cu beneficiul unor responsabilități mult mai mari și un program de lucru care depășește lejer programul din corporațiile cele mai afurisite. Marea noastră majoritate, a puținilor tehnocrați de-adevăratelea care am venit în guvern, am învățat cum funcționează sistemul din mers. Durează destul de mult pînă să pricepi chichițele administrative. În condițiile în care ministerele sînt împotriva reformei pentru că asta va duce la pierderea unor locuri foarte călduțe sau a unor sume mari de bani cenușii, și nu prea sînt mecanisme prin care să poți responsabiliza dinozaurii din ministere, actul decizional este foarte lent. Lipsa de sprijin politic și cîțiva oameni strategic plasați de politicieni în poziții de decizie în ministere contribuie decisiv la încetinirea procesului.

Ce mă sperie pe mine acum este că, brusc, vrem ca oamenii politici noi să se potrivească unor standarde pe care nici în cele mai bune vise nu le-am atinge noi înșine. Pentru că nu corespund acestor standarde, cumva devine acceptabilă lenea/indolența de a nu vota și comparațiile absolut stupefiante între oameni onești cu rezultate fabuloase în mediul privat și niște șobolani politici care există numai din cauza relațiilor mafiote pe care le-au cultivat în partidele lor. Nimeni întreg la cap nu angajează același bețiv, mîrlan și hoț care ți-a făcut praf apartamentul la un cost pentru care ai fi putut cumpăra întreg blocul numai pentru că meșterul cel nou care este clar mult mai competent nu ține cu Steaua sau nu e la fel de sexy ca Brad Pitt.

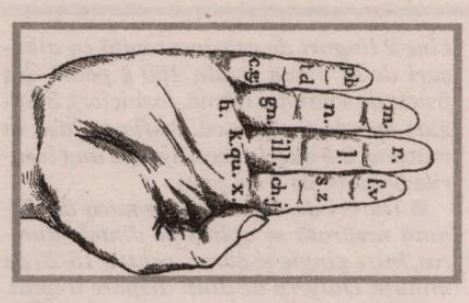

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Horror neurologic

În istoria neurologiei, există un caz înfricoșător, cunoscut – cred – de întreaga lume medicală. Este vorba despre întîmplarea nefericită a lui Phineas Gage, un american de la jumătatea secolului al XIX-lea. Gage lucra, în septembrie 1848, ca maistru la căile ferate, supraveghind construcția unui tronson din statul Vermont. Tînărul era văzut ca o persoană energică, entuziastă, cu caracter puternic. Prietenii îl descriau ca pe un bărbat extrem de onest și cu apetență pentru muncă. Într-o dimineață nefastă, Phineas a participat la dinamitarea unei formațiuni de rocă masivă care bloca accesul viitoarei linii de tren. Inventiv și rapid în mișcări, maistrul a introdus, în interiorul unei crăpături din stîncă, o bară metalică (de oțel), cu o lungime de 1 metru și o grosime de cel puțin 2,5 centimetri. Nimeni nu știe care a fost motivația reală a acestui artificiu tehnic. Se bănuiește intenția tînărului de avea o explozie controlată (!), prevenitoare în privința răspîndirii periculoaselor bucăți de granit (!). Lucrurile au stat tocmai pe dos. În urma exploziei, ranga a pornit cu o viteză delirantă spre Gage însuși, penetrîndu-i obrazul stîng, dezintegrîndu-i ochiul și, ulterior, ieșind, pe jumătate numai, prin partea dreaptă a craniului. La capătul momentului de criză, victima oferea un spectacol lugubru. Stătea în picioare, cu capul străpuns, de sus în jos, de terifianta lance oțelită. Toată lumea a intrat în panică, alergînd care încotro din calea apocalipticului *zombie* american. Rapoartele martorilor scenei sînt contradictorii. Unii susțin că Phineas s-ar fi prăbușit imediat după impact, pierzîndu-și cunoștința și intrînd în convulsii (pentru a-și reveni ulterior). Alții, dimpotrivă, declară că el ar fi rămas conștient tot timpul după accident, nepărînd slăbit, în ciuda pierderii mari de sînge. Oricum, ambele tabere admit un lucru înspăimîntător. În doar cîteva minute, Gage (cu sulița înfiptă în craniu) a fost apt să meargă pe picioarele lui la doctor. În plus, vorbea fără probleme, oferind indicații prețioase despre senzațiile trăite. Un medic din zonă, John Harlow, l-a luat în îngrijire. El i-a scos bara metalică din cap (aceasta pătrunsese în centrul lobului frontal al creierului), bandajîndu-l și protejîndu-l de eventualele infecții. Convalescența a durat cîteva săptămîni și nu a pus, practic, nici o problemă medicală majoră. Gage s-a recuperat spectaculos și curînd a fost redat prietenilor și cunoștințelor în deplinătatea funcțiunilor sale anatomice.

Aici intervine episodul cu adevărat interesant al cazului „Phineas Gage". În scurt timp, atît prietenii, cît și cunoștințele au realizat că nu mai aveau de-a face cu adevăr[illegible] Phineas Gage, ci cu o copie fizică (e[illegible] mutilată) a lui. Tînărul labor[illegible]it, energic, afabil și modest devenise[illegible]neaș-teptat, un indolent notoriu, mincinos, bădăran și lăudăros fără pereche. Și-a pierdut prietenii, rînd pe rînd, a început să bea, a refuzat să mai muncească și și-a construit o mitologie proprie, de mahala, intrînd treptat pe calea autodistrugerii. Comportamentul său s-a modificat enorm, fostul ins, în bună măsură, mediocru intelectual, dezvăluind acum extravaganțe nebănuite și tendințe stranii de ieșire din rînd. Noul stil de viață nu-i putea fi fast lui Gage, în mod evident. Omul cade repede în sărăcie lucie și marginalitate socială. Moare la doisprezece ani după accident, nefiind plîns de nimeni. Mulți spun că, în urma catastrofei, ar fi suferit totuși de epilepsie, însă – și aici – mărturiile rămîn contradictorii. Medicii (începînd cu John Harlow, care a scris două cărți despre Gage, după moartea acestuia) nu au încetat să fie fascinați de cazul în discuție, impunîndu-l cercetării tuturor generațiilor viitoare de neurologi. Nu s-a efectuat o autopsie asupra cadavrului, dar, peste ani, craniul a fost dezgropat și supus analizelor. Astăzi, el se păstrează la muzeul de științe medicale al Universității Harvard. În 1994, doi neurologi de la Universitatea din Iowa, Hanna și Antonio Damasio, au reconstruit pe computer traiectoria barei de oțel în creierul lui Gage, publicînd o imagine grafică fidelă într-un număr al revistei *Science*. Imaginea poate fi văzută astăzi și pe Internet. Vă confirm, cu mîna pe inimă, că e absolut înfricoșătoare, situîndu-se, de departe, într-o elită a senzațiilor tari. Istoricitatea cazului „Phineas Gage" nu derivă atît din excepționalitatea supraviețuirii victimei, cît din învățăturile științifice pe care le-a transmis viitorimii. Gage reprezintă începutul teoriei localizării modelului comportamental al individului în lobul cerebral frontal. Neurologii au înțeles atunci că există un caracter uman, științific vorbind, iar el este rezultatul anumitor legături neuronale. Aceste legături i-au fost distruse lui Phineas, ducînd, ultimativ, la nașterea unei *alte* persoane. Astăzi, știința (post)modernă a certificat valabilitatea teoriei cu mijloace tehnologice supersofisticate. Uneori, nu trebuie să te aventurezi pe Marte pentru a te confrunta cu marile bizarerii ale Universului. E de ajuns să te privești în oglindă.

După model swiftian, citind despre fascinantele mistere ale neurologiei (rezumate mai sus), m-am gîndit să vin și eu cu o modestă propunere. Ce-ar fi ca liderii României, din prezent și viitor, să fie supuși unor mici intervenții neurologice înainte de a fi aleși/numiți în funcții? Conform logicii simple a teoriei comportamentale, caracterul lor s-ar schimba radical. Vă dați seama ce revoluție etică ar rezulta de aici? Cred că pînă și Germania sau Japonia ar fi tentate să ia lecții de onestitate de la noi. Pe deasupra, să recunoaștem, s-ar investi astfel și în sistemul sanitar, salvîndu-l de la colapsul (deocamdată) iminent.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De la Köln la Berlin, spre 2017

Așadar, anul 2016 a început cu agresiunile sexuale din noaptea de Anul Nou de la Köln și s-a sfîrșit (deși mai sînt cîteva zile și cine știe ce se mai poate întîmpla...) cu atentatul de la Tîrgul de Crăciun din Berlin. Un an început și încheiat, așadar, sub semnul amenințării teroriste și al fricii generate de valul de refugiați din vara-toamna lui 2015.

Simbolistica este cît se poate de clară. Mesajele – generatoare de teamă și insecuritate. După Köln, s-a vorbit despre prăpastia culturală ce separă lumea occidentală de cea islamică. Și despre dificultatea, dacă nu imposibilitatea acestor lumi de a conviețui, date fiind concepțiile atît de diferite despre rolul femeilor. Dacă, în cultura occidentală, „Nu înseamnă Nu", lucrurile stau cu totul altfel în lumea orientală. Lasă că, dintre europeni, românii sînt cei mai toleranți în privința agresării sexuale a femeilor – conform Eurobarometrului asupra violenței de gen, ei cred în proporție de 55% că violul poate fi justificat, în anumite condiții. Așa că, lideri europeni la capitolul acesta fiind, e cazul s-o lăsăm mai jos cu indignarea interculturală, înainte de a privi în propria ogradă. Ne aflăm, în definitiv, la porțile Orientului.

Privind spre atentatul din Tîrgul de Crăciun, putem spune, evident, că dușmanii Germaniei și ai Occidentului, în general, nu puteau găsi un loc mai încărcat de simboluri, în această perioadă. Tîrgul de Crăciun înseamnă o combinație între simbolurile religioase și sărbătorile populare, în care oamenii ies să se distreze, să cumpere, să consume. Acest amestec între religios și comercial este de neimaginat pentru fanaticul islamist. Acești integriști, în mintea lor întunecată, îi pot considera pe occidentali ca fiind în afara credinței și, în consecință, nedemni de viață. Dar acest amestec, simbolizat din plin de Tîrgurile de Crăciun de pe tot cuprinsul Europei (fenomenul a prins și în orașele noastre, odată cu integrarea), nu a fost, de-a lungul timpului, doar ținta integriștilor musulmani.

Întreaga critică la adresa Occidentului („Occidentalismul", cum o numește Ian Buruma) se bazează în bună parte pe ideea păcătoșeniei occidentale, a desacralizării (Tîrgurile de Crăciun înseamnă comerț și turism, mai ales...), a hedonismului și consumerismului. Tot acest confort de tip occidental generează ura sau disprețul tuturor „occidentaliștilor", fie că vorbim despre islamiști gata să ucidă sau despre ultraconservatori creștini (fie ei ortodocși, neoprotestanți sau catolici) care urmăresc un altfel de model social, politic sau chiar geopolitic. Sîngele nevinovat vărsat de primii încurajează activitatea tot mai intensă a celor din cealaltă categorie.

Care vor fi reverberațiile politice și sociale ale evenimentelor care au marcat începutul și sfîrșitul anului 2016? Alegerile din Franța și Germania vor modela viitorul Europei.

Curentele care susțin izolarea statelor, protecționismul, îngrădirea drepturilor minorităților și a liberei circulații, în ideea revenirii la o ipotetică stabilitate de dinainte de căderea Zidului Berlinului, sînt în ofensivă. Nu întîmplător, susținerea pentru acestea vine de la Kremlin, pentru care orice atentat de tip Berlin sau orice agresiune de tip Köln e mană cerească. Nu ați observat cu cîtă bucurie au primit atentatul adversarii libertății de pe rețelele sociale? „V-am spus noi!" În definitiv, ofensiva de ordin cultural a Rusiei (dar și a curentelor neoprotestante americane) se bazează tocmai pe ideea că Occidentul și-a pierdut credința în favoarea consumerismului și multiculturalismului. Adversarii din Occident ai Occidentului gîndesc cam la fel. Rusia opune Occidentului un model *macho* și militarizat, opune verticala puterii sistemului liberal de guvernare.

Nivelarea, înregimentarea și supunerea să fie soluțiile pentru o lume mai sigură? Încălcarea drepturilor oamenilor? Sau, poate, întronarea ideii că drepturile universale ale omului nu sînt chiar așa de universale? Răspunsurile le putem avea în 2017. Sau nu.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

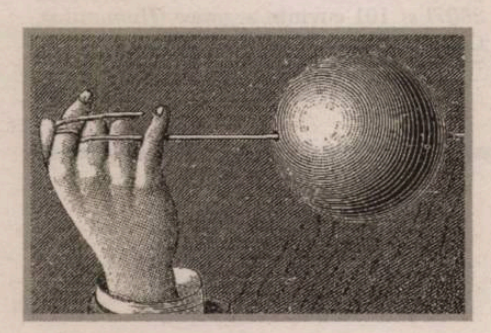

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ce se întîmplă la Varșovia?

Mii de oameni au protestat, la Varșovia, vinerea trecută, în fața parlamentului, blocînd toate ieșirile din clădire. Șeful PiS, Jaroslaw Kaczynski, prim-ministrul Beata Szydlo, precum și alți parlamentari membri ai partidului conservator aflat la putere au fost evacuați cu ajutorul forțelor de ordine. Numeroși alți deputați au decis să-și petreacă noaptea în clădirea parlamentului înconjurată de mulțime. Scenele de haos transmise de televiziuni lăsau impresia unei lovituri de stat. Ce s-a întîmplat, de fapt? Miile de demonstranți au răspuns unui apel al Comitetului pentru Apărarea Democrației (KOD) și au venit să protesteze împotriva unui nou regulament menit să limiteze accesul presei la lucrările Parlamentului, dar și la adoptarea – neregulamentară, susține Opoziția – a bugetului de stat pentru anul 2017.

Culmea ipocriziei: inițiatorii susțin că astfel vor să ofere atît parlamentarilor, cît și jurnaliștilor condiții de lucru mai bune.

Conform noului regulament, doar serviciul de transmisie video al parlamentului va mai avea dreptul să transmită imagini din sala de plen. Iar jurnaliștii ar urma să fie „cazați" într-un centru de presă situat într-o clădire învecinată cu Seimul, astfel încît să fie ținuți la distanță de aleși. Culmea ipocriziei: inițiatorii susțin că astfel vor să ofere atît parlamentarilor, cît și jurnaliștilor condiții de lucru mai bune. De fapt, se tem liderii Opoziției, PiS vrea să împiedice jurnaliștii să fotografieze și să filmeze în timpul ședințelor parlamentare pentru a nu documenta și transmite eventualele încălcări ale procedurilor, cum ar fi adoptarea unor decizii în lipsa cvorumului, numărarea frauduloasă a voturilor sau modificări „strategice" ale ordinii de zi, în funcție de interesele partidului. În plus, conform noilor reglementări, vor putea fi acreditați la parlament cel mult doi jurnaliști pe media. Aceasta ar fi, de fapt, încă o tentativă de a pune botniță presei. Încă o tentativă, după lovitura de anul trecut, cînd a fost propus un proiect de lege care permite controlul politic asupra radioului și televiziunii publice. Conform prevederilor acestei legi, președinții celor două servicii publice de media sînt numiți direct prin ordin al ministrului Economiei. Același ministru poate să și demită conducerea instituțiilor. Nicăieri în Europa nu există prevederi similare: tocmai pentru a asigura independența editorială, șefii audiovizualului public

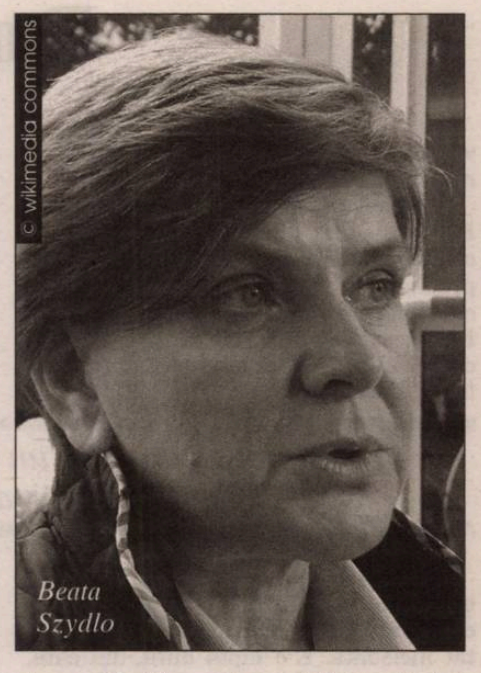

Beata Szydlo

răspund în fața parlamentului, controlul fiind exercitat prin mecanisme instituționale clar definite.

În ultimii ani, guvernul conservator a introdus mai multe modificări legislative pe care nu doar Opoziția, ci și numeroși lideri politici din Uniunea Europeană le consideră amenințări la adresa statului de drept. Printre acestea: „reformarea" peste noapte a Curții Constituționale, printr-o modificare a statutului care îi diminuează rolul și o aservește politic. Societatea civilă a acuzat atunci un „atac la adresa Justiției".

Jurnaliști și activiști civici au creionat în ultimii doi ani o listă impresionantă de derapaje ale politicienilor în relația cu presa. În Indexul Mondial al Libertății Presei, o cercetare anuală realizată de Reporteri fără Frontiere, Polonia se situează pe locul 47. A căzut 29 de poziții în clasament într-un singur an – e una dintre cele mai spectaculoase involuții documentate din această cercetare și, cu siguranță, cea mai dramatică scădere din Europa.

Nu e de mirare că organizația cere acum Uniunii Europene să aplice sancțiuni economice Poloniei pentru nerespectarea libertății și pluralismului. Secretarul general al organizației, Christophe Deloire, invocă articolul 7 al Tratatului Uniunii Europene, solicitînd folosirea instrumentelor legale pentru a „sancționa Polonia și a pune capăt violării libertății presei. De vreme ce această țară e unul dintre principalii beneficiari ai finanțărilor europene, UE nu trebuie să ezite să lovească Polonia tăind anumite forme de asistență" – afirmă Deloire. Din păcate, libertatea presei în Polonia nu pare să-i preocupe prea tare pe liderii de la Bruxelles. În plus, eventuale sancțiuni nu ar face decît să dea apă la moară discursului antieuropean al PiS.

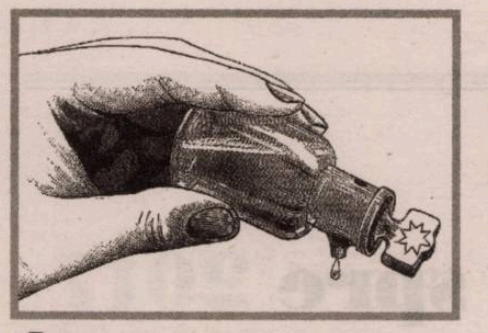

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Temă de casă

În dezbaterile publice purtate în jurul unui ordin emis recent de Ministerul Educației Naționale s-au înfruntat explicit viziuni diferite asupra școlii și asupra timpului liber al elevilor. Diferențe (neexplicitate) s-au manifestat și în modul în care cei care au intervenit în discuție numeau obiectul legiferării și al controverselor. Textul oficial a folosit sintagma bine cunoscută și de largă circulație *temă pentru acasă:* „Prezentul ordin reglementează rolul *temei pentru acasă*“ (28.11.2016); „aprobarea ordinului care reglementează rolul *temelor pentru acasă*“ (edu.ro). În discuții a apărut însă și sintagma *temă de casă* – folosită, de exemplu, în mod sistematic într-un text cu titlul: „Dincolo de păreri: Ce spune știința legat de utilitatea *temei de casă?*“ (contributors.ro). Alte atestări ale acestei din urmă formule, anterioare discuției actuale, se găsesc pretutindeni în Internet: în texte jurnalistice – „Prima țară din lume care ar putea interzice *temele de casă*“ (stirileprotv.ro), în comentarii în registru colocvial – „Hai că îți dau temă de casă“ (adevarul.ro) –, în pagini de Internet destinate elevilor – „Ai probleme cu tema de casă?“ (brainly.ro); „trimiți o temă de casă rezolvată“ (temedecasa.ro) – sau în planificări universitare – „evaluare și notare *tema de casă*“ (uoradea.ro).

Desigur, în limbajul elevilor și al profesorilor se folosește cel mai des substantivul *teme,* fără alte precizări, pentru că sensul său e lămurit de context *(Ți-ai făcut temele? Avem teme pentru mîine?).* Cînd este însă nevoie de dezambiguizare, apar diferențele – surprinzător de persistente.

În vreme ce *temă pentru acasă* este o construcție perfect transparentă, în spiritul limbii române *(temă pentru* făcut *acasă),* varianta *temă de casă* sună destul de ciudat: o *casă* oarecare nu e același lucru cu *acasă,* iar prepoziția *de* nu reușește să indice clar în acest context destinația sau locul. Pentru existența unei asemenea îmbinări explicația cea mai probabilă este calcul lingvistic, traducerea și imitarea unei structuri din altă limbă. Formula e mai veche și în răspîndirea ei nu a jucat nici un rol termenul englezesc *homework* (din care, de altfel, *home* ar fi fost tradus în mod normal prin *acasă).* Nici franceza nu intră în discuție ca sursă a sintagmei: *devoir à la maison* sugerează tot un echivalent care să conțină cuvîntul *acasă.* Cel mai probabil, calcul *temă de casă* urmează tiparul din germană, din compusul *Hausaufgaben.* Ipoteza este confirmată de frecvența cu care sintagma apare în vorbirea ardelenilor: cele mai multe dintre exemplele de mai sus au o asemenea origine regională (aparțin unor profesori din Cluj, Oradea etc.).

O minimă investigație istorică întărește impresia diferențierii regionale: *temă de casă* apare frecvent în secolele al XIX-lea și al XX-lea în presa din Transilvania și Banat. Sintagma este folosită curent încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea: „în fiecare lună cîte o *temă de casă* și una în clasă“ (în revista *Transilvania,* Sibiu, 1-15.07.1887); „chiar și *temele de casă* le scriu pur și simplu unii de la alții“ *(Foaia diecesană,* Caransebeș, 19.06.1894). Formula apare consecvent și în secolul al XX-lea, în numeroasele periodice ardelenești consacrate învățămîntului: „caietul pentru *temele de casă*“ *(Amicul Școalei,* Aiud, 8.06.1929); „ușurarea rezolvării *problemelor și exercițiilor de casă*“ *(Satul și școala,* Cluj, noiembrie-decembrie1934) etc.

Lectura textelor mai vechi produce și surpriza regăsirii unor dezbateri similare celor de azi. Se pare că îngrijorarea în privința numărului prea mare de teme e veche și recurentă. Criticile actuale se regăsesc, în forme asemănătoare, în perioade diferite: „Una din greșelile cardinale ale planului actual este încărcarea colosală la care sînt supuși școlarii. (...) *Temele de casă* sînt în multe cazuri exorbitante“ *(Revista economică,* Sibiu, 2.01.1904); „Dacă copilul nu-și termină lecțiile chiar cînd învață pînă noaptea tîrziu, să se cerceteze motivul. Nu este exclus ca profesorii neștiind unii de alții să fi dat prea multe *teme de casă*“ *(Știu,* Deva, decembrie 1941).

Frecvența sintagmei *temă de casă* indică persistența unor diferențe regionale în limbajul cultivat și de specialitate – explicabile, în cazul de față, prin cantitatea și calitatea contribuțiilor pedagogice transilvănene. Circulația în paralel a formulelor *temă pentru acasă* și *temă de casă* nu pare a-i supăra pe vorbitori; diferențele sintactice și frazeologice sînt în genere mai ușor acceptate decît cele care privesc forma cuvintelor simple. Chiar dacă *temă de casă* ni se poate părea o formulă inutilă și nefericit construită, trebuie să-i recunoaștem tradiția respectabilă.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

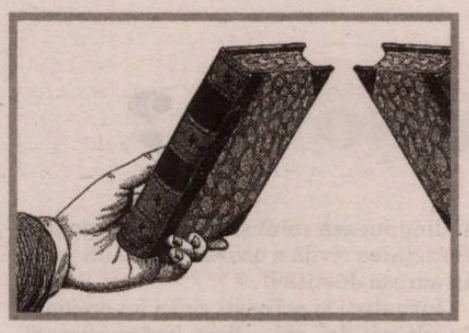

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Doamne-ajută!

Mi-a povestit o prietenă care a fost la fața locului că finlandezii s-au supărat pe universul nostru newtonian și i-au abolit trei coordonate fundamentale: materia, spațiul și timpul. Școala lor a început gîlceava cu nomenclatorul materiilor și au pus în locul disciplinelor din catalog indisciplina minților noastre și a lumii în care ne căutăm drumul. Cum o fi școala văduvită de materii, naiba știe.

Au abolit, după aceea, spațiul. În locul celor patru pereți rectangulari ai sălii de clasă au construit spații modulare, în care nimeni și nimic nu-și mai are locul său fix, spații care se reinventează continuu pe măsură ce le străbați, ca teseractul din povestirile science-fiction. Cum o fi școala în care elevul nu-și mai știe locul lui în banca lui, întreabă-mă să te întreb.

Au abolit pînă și timpul. În școala finlandeză nu se mai sună nici de ieșire, nici de intrare. Pur și simplu, nu se mai sună. Timpul, cum zice un vers shakespearian, și-a ieșit din țîțîni. Școlarii și profesorii lor merg prin el ca pe-un inel răsucit al lui Moebius, în care nu poți ști niciodată dacă ești înăuntru sau în afară, dacă ești în școală sau în viață. Ce fel de școală va fi fiind aceea văduvită de clopoțel, nu-mi cereți să vă răspund.

Asemenea vești ne vin din îndepărtata Finlandă. Dar, uite, nici ei nu mai sînt ce-au fost, li s-a mai veștejit cununița de premiant la testările PISA. Sau, poate, cine știe, prezentul nu-i mai interesează. Plutesc agale prin viitor, iar timpul, dacă chiar există, să facă bine să-i ajungă din urmă, dacă poate.

Timpul, cum zice un vers shakespearian, și-a ieșit din țîțîni.

Noi, pe-aici, încă ne mai batem cu el. Ne batem în primul rînd cu trecutul. Și nu cu oricare trecut, ci cu cel care n-a existat niciodată. E o luptă dură, din care, pare-se, nu există sorți să răsară vreodată nici învinși, nici învingători. Vocabularul nostru geme de „prăbușiri“, de „căderi“, de parc-am fi stat odată pe spuma unui norișor, ciocnind ambrozie cu zeii, iar acum ne-am trezit pe neașteptate în mocirla de după ploaie. Și cu prezentul avem ce-avem. În neobosita noastră cădere, ne agățăm de el cu îndîrjire, să n-o ia din loc, cine știe încotro, poate chiar către viitor. Totu-i acum și acum e totul. Avem prezent berechet, așa că le putem da și copiilor noștri o halcă zdravănă.

Noi ne batem cu spațiul. „Să nu dai locul“ – așa sună legea. Totul trebuie să fie tăiat, parcelat, rînduit, și fiecare să aibă parcela lui. Clasa mea nu e clasa lor, școala mea nu e școala lor, nația mea nu e nația lor. Să-și vadă de treaba lor cei din Finlanda, că noi nu avem elani. Și să nu ne dea nouă lecții cei de la „Sfîntul Sava“, că habar n-au cu ce ne confruntăm noi aicea. Iar diriginta de la D să facă bine să-și păstreze remarcile pentru ea, că altfel ne apucăm și noi să vorbim. Avem nomenclatoare, avem repartitoare, totu-i perfect înșurubat în PUZ-urile și PUD-urile vieților noastre. Știm să ne cucerim spațiul, centimetru cu centimetru.

Ne batem, evident, și cu materia. Cel mai adesea, ne batem unul cu altul dîndu-ne cu materia în cap. Proful de mate zice că cine nu poate rezolva o integrală nu-i om integru și zboară afară de pe lume, profa de română e convinsă că cine zice „care“ în loc de „pe care“ s-a ejectat dintre bipezi, istoria se drapează în magistra vieții, biologia ne clonează de ne zbîrnîie ADN-ul, fizica ne arată cu degetul găurile negre din mințile noastre, iar educația fizică ne somează să nu crăpăm cu toții de sedentarism în miezul disputelor intelectuale. Mai multă materie, mai mult spațiu, mai mult timp – mai multă armonie, trăgînd cu urechea către muzica sferelor, ce va izbucni cîndva în miez de bătălie, de ne va sparge timpanele.

Va să zică, ne batem. Și în dîrdora ostilităților se mai împlinește cîte un an, Moș Crăciun îmbracă iar haina înstelată din colinde, Santa Claus își umple iarăși sania sub pîlpîirile aurorei boreale, porcul se pune pe guițat presimțindu-și menirea, sarmaua mustește tandru în cratiță. Hai noroc! Doamne-ajută! Pisica lui Schrödinger e și moartă, și vie în cutie.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

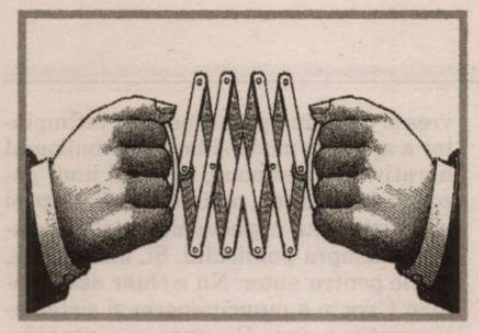

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„A face o casă înseamnă să produci o realitate dorită“

– dialog cu Lorin NICULAE –

***Lorin Niculae** predă la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București și coordonează, de cîțiva ani, Arhipera, un program de construire de locuințe pentru cei aflați în sărăcie extremă.*

© E. Enea

S-a construit mult în România, în ultimii ani. S-a construit bine, frumos, urît, rău?

Este bine pentru economie că se construiește. Asta înseamnă în general locuri de muncă, utilizare de materii prime și de resurse, impozite și taxe către stat. Ceea ce e bine, înseamnă că funcționează un sector al economiei. Pe de altă parte, acțiunea de a construi e într-un oarecare dezacord cu populația din România. Sîntem un popor care se diminuează, descrește, populația rurală e în declin, populația urbană – cu excepția cîtorva poli de atracție – este și ea în declin. Cu toate acestea, periferiile orașelor cresc. Este ceea ce americanii au experimentat după cel de-al Doilea Război Mondial, *urban sprawl*, o înglobare în intravilan a unor zone extraurbane. În orașele dezvoltate, localitățile-satelit au devenit parte din oraș. Sînt multe lucruri bune construite, sînt multe clădiri care ne aduc într-o actualitate a urbanisticii și a arhitecturii la nivel mondial. Pe de altă parte, sînt multe clădiri care nu țin cont de contextul urban în care se inserează și, cu precădere la sate, desfigurează satul tradițional, care se baza pe o experiență de sute de ani de rafinare a unor metode și modele. Ceea ce necesită o atitudine din partea arhitecților și urbaniștilor: ei trebuie să regîndească acest spațiu, care ne era familiar și, încet-încet, devine spațiul unor experimente destul de triste.

În România s-a și demolat mult. Au fost dispute pe tema demolării clădirilor vechi. Unii spun că trebuie să păstrăm casele vechi și deplîng demolarea lor, alții le consideră depășite și cred că în locul lor trebuie construite clădiri noi, cu tot confortul. Cum ne plasăm în această dilemă?

Problema aceasta e foarte delicată. Orice oraș este un organism viu. Există două pericole majore și ele se situează la extremele celor două atitudini pe care le-ai evocat. Primul pericol este să uiți că ai o moștenire culturală foarte importantă, să consideri că fondul construit este caduc, s-a perimat, e greu de întreținut și de renovat, ineficient din punct de vedere economic, lipsit de toate criteriile de confort contemporane și, ca atare, să introduci lama buldozerului ca principiu regulator urbanistic și să distrugi. Nu s-a întîmplat doar la noi, s-a întîmplat și la alții mai demult. Paradigma a supraviețuit și continuă să facă victime în rîndul fondului construit, care este un patrimoniu neregenerabil. Vedem, de exemplu, că Hala Matache a fost „desființată“, dar nu se știe dacă va putea fi reamplasată. Pe de altă parte, există pericolul muzeificării: conservăm fondul construit, încercăm să trăim doar din comerț și din servicii, nu intervenim cu nimic, oprim creșterea naturală a orașului. Pînă la urmă, muzeificarea produce și o gentrificare, se produc segregări la nivel social care fac ca orașul să nu fie viu. Un oraș muzeificat devine un oraș mort și trăiește doar din conservarea propriei imagini, un fel de portret al lui Dorian Gray. Între aceste două extreme trebuie păstrat un echilibru, iar echilibrul este foarte fragil. E foarte complicat, dacă ești proprietarul unei clădiri declarate monument istoric și ești un bătrîn care trăiește din pensie, să faci vreo conservare: e în afara oricărei posibilități financiare și logistice. Și-atunci clădirea se distruge. Cred că ar trebui o politică publică foarte coerentă, care să sprijine proprietarii de clădiri aflate în zone protejate, pentru a păstra acest patrimoniu cultural remarcabil al Bucureștiului, pe care orice arhitect din străinătate îl recunoaște. Am prieteni arhitecți din Olanda care au venit aici să facă studii despre altceva, dar s-au oprit și au flanat pe străzile Bucureștiului identificînd repere occidentale reinterpretate, de o bogăție extraordinară. Libertatea aceasta de a interpreta modele culturale diferite și de a le asocia în niște forme de sinteză este o caracteristică a Bucureștiului pe care nici nu o luăm în considerație, pentru că trăim aici și ne sîcîie traficul, bunăoară. Faptul că sîntem în urmă cam cu 1900 de ani față de primul regulament de urbanism lansat de Augustus ne-a pus în postura de a avea o foarte mare libertate de a improviza și de a adapta.

Cum s-a născut și ce este Arhipera?

În 2009 am început să colaborez cu Fundația pentru o Societate Deschisă. Ei începuseră să construiască case pentru familiile nevoiașe și aveau nevoie de un arhitect. Mi s-a părut o provocare. Mă întreba Dan C. Mihăilescu, la un moment dat: „Nu vi se pare prea puțin să proiectați niște case simple, pentru oameni săraci, nu vi se pare că vă coborîți prea mult ștacheta și pretențiile?“ I-am răspuns că îi apreciez foarte mult pe toți arhitecții care au reușit să proiecteze niște case și care s-au aplecat asupra programului de construire de locuințe, dar au reușit să creeze niște case iconice, care au devenit obiecte de inspirație pentru alți arhitecți. Așa că a realiza un proiect foarte simplu poate să pună foarte mari probleme – de abstractizare, de sinteză. E greu să creezi un lucru mic care să capteze atenția. Un foarte important arhitect spaniol, Alberto Campo Baeza, le spune studenților ca atunci cînd proiectează o clădire, să facă o machetă care să încapă în palma unei mîini. A încăpea în palma unei mîini e un simbol care vine din trecut. În Vechiul Testament scrie că dacă mergi la templu cu o ofrandă, să iei un berbec gras. Dacă ești sărac și n-ai un berbec, să vii cu o pereche de porumbei. Dacă ești atît de sărac încît nu ai nici o pereche de porumbei, vino cu niște grăunțe în palmă și ofranda îți va fi acceptată. Pe această idee, Alberto Campo Baeza spune că dacă macheta pe care o pui în palmă reușește să întruchipeze esența casei pe care vrei să o construiești, atunci și casa va reuși să transmită un mesaj. Asta încearcă să facă Arhipera: case care în esență încap într-o palmă și care reușesc să schimbe viața unor oameni foarte săraci. M-am apucat să fac proiecte și apoi mi-a venit ideea de a coopta studenții în această activitate. Apoi ne-a venit ideea de a ne găsi un nume care să ne dea o identitate în cadrul breslei și să fie un fel de semnătură colectivă. Am făcut un *brainstoming* și ne-am dat seama că facem arhitectură pe limită: acolo unde arhitectura nu apare, proiectăm pentru familii aflate în sărăcie extremă, pentru care foarte puțini reușesc să construiască. Așa am ajuns la Arhipera, arhitectură pe limită, căci *peras* în greacă înseamnă „limită“. Cu timpul, acest grup informal s-a transformat într-o asociație, Asociația Arhipera.

S-au mai construit case pentru săraci, de către alte entități. Prin ce diferă programul Arhipera?

În primul rînd, prin abordarea participativă. Arhitectură socială se face peste tot în lume, asta însemnînd să proiectezi pentru grupuri vulnerabile, care nu pot prelua ele însele această sarcină. Poți să faci acest lucru într-o paradigmă instituțională, fără să consulți acele grupuri, sau în mod participativ, prin consultarea lor pentru a vedea ce idei și resurse au, pentru a realiza o dezvoltare comunitară. Asta este ceea ce încercăm să facem noi. Nu e suficient să produci un fond construit dacă fondul acela nu poate fi întreținut de familiile respective. Miza nu e atît producerea unor case, cît schimbarea condițiilor din mediul social respectiv. Schimbarea se face printr-o intervenție integrată. Trebuie intervenit și la nivelul educației – căci multe dintre persoanele aflate în sărăcie extremă sînt analfabete, iar unele nu au nici acte. Caracterul participativ înseamnă că noi ne adresăm unor grupuri ca unor beneficiari pentru a vedea care e structura familiei, ce nevoi ar avea, cum văd ei casa pentru a avea sentimentul de apartenență. O casă trăiește împreună cu familia care o locuiește, noi credem foarte mult în asta. Modul în care am proiectat – în Dor Mărunt, în Belciugatele, în Sărulești, în Vînători – ne încurajează să credem că o casă schimbă familia care o locuiește.

> *„O casă schimbă familia care o locuiește.“*

Care au fost reacțiile beneficiarilor acestor case?

În general, e o reacție de prudență, oamenilor li se pare că e ceva prea frumos ca să fie adevărat. Am fost tratați cu mefiență la început, dar apoi, văzînd că sîntem perseverenți, că discutăm și cu primăriile pentru alocarea de terenuri, că apar și niște acte de proprietate, oamenii încep să creadă. Ei înșiși participă la efortul de a construi și investesc ce au în această casă. După un an sau doi, familia își canalizează eforturile: încep să-și planteze flori în fața prispei, apare și o grădină de legume. Avînd o proprietate, un perimetru, oamenii încep să țină găini sau porc. Așa că familia nu mai trăiește de pe o zi pe alta, cu sub 1,25 de dolari pe zi (baremul Băncii Mondiale), ci apare o anumită securitate a traiului.

Și care a fost reacția autorităților la această inițiativă?

Unii o văd bine, alții nu. Sînt unii care cred că săracii sînt săraci pentru că sînt leneși, așa că văd în ce facem noi o încercare donquijotească de a schimba realitatea unei economii de piață care ne strivește pe toți. Alții spun că e foarte bine și ne cheamă în comunitățile lor. Ce e mai greu este să asigurăm niște bugete pentru începerea unei construcții, pentru că apoi, cînd e terminată, casa devine proprietatea familiei și, evident, familia nu returnează costurile (n-ar avea de unde). Noi lucrăm pe machete cu oamenii, și nu întotdeauna ne spun care sînt nevoile lor. Cînd vii de la București într-o comunitate săracă, oamenii fie îți spun ce-ai vrea tu să auzi, fie îți spun ce-ar vrea ei să auzi, dar nu realitatea. Pentru că realitatea este o chestiune mult prea intimă pentru ei. Așa că trebuie să ai răbdare și precauție pentru a-ți da seama care sînt adevăratele lor nevoi. După ce înțelegem asta, facem machete, mergem în comunitate și începem să discutăm.

În ce măsură acest model de abordare poate fi multiplicat și extins?

Poate fi preluat și susținut, inclusiv de către stat. Există experiența multor țări care, de prin anii 1960 încoace, investesc în crearea de fond construit. În America, pe vemea lui Lyndon B. Johnson, s-au creat centrele de design comunitar care au reconstruit largi zone rezidențiale care făceau parte din așa-numitele *slum*-uri. Există experiența Portugaliei care, după revoluția garoafelor roșii din 1974, a creat brigăzile mobile de ajutor social în care mulți mari arhitecți au construit cartiere de locuințe sociale. Există multe țări în care statul a realizat locuințe pentru cei aflați în sărăcie extremă. Societatea trebuie să înțeleagă că, pentru a-i integra pe acești oameni, trebuie schimbată paradigma: în loc să fie priviți ca o mare masă de asistați social, trebuie priviți ca niște oameni care își pot face o casă și pot ajunge să-și întrețină familia. Iar a face o casă înseamnă să produci o realitate dorită. Și asta este valoarea cea mai mare a arhitecturii: reușești, prin intermediul unor spații pe care poți să le imaginezi și să le gîndești într-un asemenea grad de detaliu încît să se și poată executa. Astfel, reușești să schimbi viața unor oameni. Și, odată ce ai făcut asta, înțelegi care e rostul tău pe fața pămîntului.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

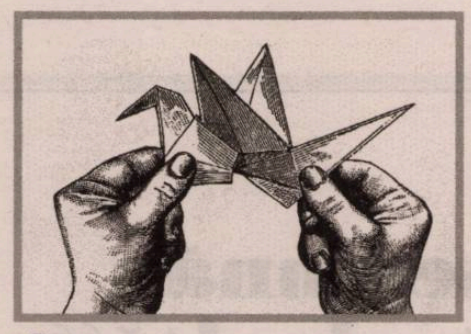

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Post-jurnalism

Încă de acum vreo zece ani am început să aud jurnaliști care contestau regulile clasice ale meseriei. Nu-i vorbă, în profesia asta, indivizi incompetenți, incorecți sau manipulatori au existat dintotdeauna. Erau însă priviți și tratați ca atare. Justificările lor variau de la caz la caz. Erau situații individuale. Nu îndrăzneau să teoretizeze încălcarea unor reguli deontologice. Nu exista un curent sau o teorie comună pe care să se bazeze și la care să adere în masă cei lipsiți de profesionalism, fie ei naivi sau ticăloși. Astăzi însă, curentul e deja format. Are mare legătură cu presa, dar privește întreaga lume. A căpătat și un nume: *post-adevăr*.

Termenul e vechi de peste douăzeci de ani și a fost prima oară folosit, se pare, de un scriitor american de origine sîrbă – Steve Tesich – într-un eseu despre dubioasa afacere politică Iran – Contras. Dicționarele Oxford l-au declarat cuvîntul anului 2016 (pe baza frecvenței cu care a fost folosit). Potrivit definiției din acest dicționar, conceptul se referă la „circumstanțe în care fapte obiective sînt mai puțin influente în formarea opiniei publice decît apelarea la emoție și la convingerile personale". Nu întîmplător poate, cuvîntul anului 2015 nu a fost o înșiruire de litere, ci un emoticon care rîde cu lacrimi, iar cuvîntul anului 2013 a fost *selfie*. Trăim, se pare, într-o epocă a exhibării și a folosirii emoțiilor și a adevărurilor individuale pe care și le face omul cu mîna lui, cum s-ar zice.

Cu alte cuvinte, adevărul general, adevărul obiectiv, adevărul colectiv nu mai există sau nu mai folosește. Contează doar ce crede și ce simte fiecare. E un fenomen de epocă tîrzie, de saturație, un moment în care multora li s-a urît cu binele, cum se spune la noi. Și li s-a urît și cu adevărul. E una dintre explicațiile pentru reușita electorală a lui Trump și a Brexit-ului. Dacă regimurile totalitare, de care încă bine ne aducem aminte, își impuneau adevărurile lor ferme care erau, de fapt, niște minciuni grandioase, astăzi adevărul poate fi „customizat" în funcție de cerințele fiecărui client, adică atomizat în mici pastile distincte pentru fiecare, adevăruri personale, subiective, convenabile, parțiale. Condiții în care adevărul poate fi o minciună.

De-a lungul evoluției societății s-a ajuns la ideea că emoțiile trebuie controlate. O întreagă civilizație s-a bazat pe asta. Apoi, regulile sociale au început să fie tot mai permisive în domeniu, pînă s-a ajuns la ideea că nu-i nimic rău în a-ți descătușa emoțiile, ba dimpotrivă. Dar emoțiile sînt personale și diferite (cînd devin colective nu e de bine). De cînd cu rețelele de socializare, fiecare s-a simțit îndreptățit să-și exprime public tot felul de emoții, de la indignări civice pînă la îngrijorarea că i s-a îmbolnăvit pisica. Unii n-au suportat emoțiile altora și s-au despretenit. Alții și-au găsit emoții pe care le-au perceput drept comune și au format grupuri care își autoalimentează în cerc închis temerile și entuziasmele. Observatorii fenomenului constată că s-au creat astfel un fel de bule distincte care nu pot intra unele în contact cu altele. Fiecare își are adevărul ei. Sînt adevăruri parțiale sau mai degrabă emoții confundate cu adevăruri. Or, chiar dacă știm că adevărul nu e niciodată absolut, există niște adevăruri publice aproape unanim acceptate care funcționează ca repere, ca lianturi sociale necesare. De tipul „Hitler era rău" sau „Papa Ioan Paul al II-lea era bun". Ce se întîmplă însă dacă într-o noapte visezi că Hitler era bun și dimineață te apuci să scrii asta pe Facebook, în virtutea dreptului la libera exprimare a propriei emoții?...

Aici se simte și diluarea rolului presei. Ea era cea care selecta, verifica, informa, influența agenda publică după norme clare. Cu ajutorul unei prese serioase și care dădea tonul, cetățeanul deosebea mai ușor adevărul de minciună, informația de zvon, interesul public de cel particular. Dar spuneam la început că și unii jurnaliști abdică de la misiunea asta. Nu e vorba doar de mercenarii unor televiziuni sau publicații partizane care ne arată, ca în Caragiale, că o aceeași realitate poate fi interpretată în moduri total opuse. Tot mai mult aud ideea că jurnalismul nu trebuie să fie obiectiv. Evident, a fi obiectiv e greu și nu iese niciodată perfect. E mai ușor să fii subiectiv. Subiectivitatea e necontrolabilă. Dar există proceduri, tehnici prin care jurnalistul se poate păzi de subiectivism, dacă vrea și dacă nu e prea leneș. Nu întîmplător a ajuns la modă și la noi jurnalismul narativ. El presupune, în capul unor gazetari de-ai noștri, mai multă libertate și obținerea unui impact emoțional mai puternic asupra publicului. Și, bineînțeles, glorie pentru autor. Nu e chiar așa. Truman Capote a muncit enorm și sistematic pentru a scrie *Cu sînge rece,* considerată o carte clasică de nonficțiune, originea jurnalismului narativ, dacă vreți. Iar acolo nu se poate vorbi de subiectivism, cel puțin nu așa cum e adesea înțeles la noi. Nu de puține ori „narativii" noștri visează cai verzi pe pereți. Renunțarea la căutarea unor informații mai general valabile e vecină cu lenea și incompetența. Se fac deja reportaje radio în care „jurnalistul" nu mai părăsește biroul și nici măcar ecranul Facebook-ului. Sînt relatări făcute exclusiv din acea lume virtuală.

În fine, dacă societatea are tendința să îmbrățișeze post-adevărul, atunci va îmbrățișa și post-jurnalismul. Nu vor mai fi jurnaliști de profesie, ci fiecare va fi propriul său jurnalist pe rețelele de socializare. Poate vom intra și în post-justiție? Și la un moment dat nu vom mai mai fi de acord cu toții că unu plus unu fac doi. Unii vor spune că fac trei, alții că fac patru. Rezultatul se va stabili printr-un referendum în spațiul virtual.

ready made

„Fabrica de praf de la Lăculețe e pe cale de a obține monopolul esclusiv, pentru furnizarea de praf pentru Bulgaria și Rumelia."

Lupta, Anul VIII, No. 1345, Mercuri, 20 Februarie 1891

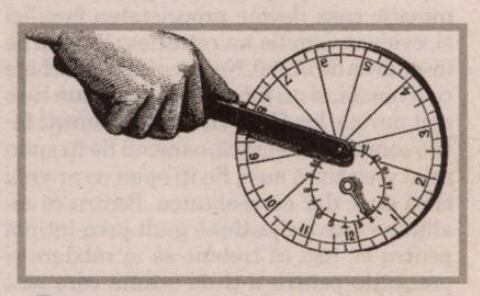

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Iubirea de moșie e un zid (ruinat)

În '99, la Adamclisi, revenind seara după săpături pe sit, am avut o întîlnire romantică. Lîngă bazilica așa-numită „cisternă" era o căruță și un om ca toți oamenii care încărca piatră. Noi ne-am uitat la el și el la noi, iar momentul ăsta îmi vine în minte cînd aud cuvîntul „patriotism". Căci ce poate fi mai patriotic decît să hîțîni judicios piatră din ziduri antice, pînă se desprinde, pentru a o folosi apoi în bătătura ta, la un cuptor, la un șopron, să o simți lîngă tine mereu și s-o pipăi și să urli „este" (sau „este gratis"). Dar deocamdată mă interesează doar subiectul mult mai limitat al protecției siturilor arheologice. Fără să iau aici legislația noastră păduchioasă la puricat, vreau totuși să notez cîteva observații generale.

Mai întîi, un scenariu „așa nu" ar fi următorul: statul să plătească o campanie publicitară în așa fel încît, timp de trei luni de zile, să vedem la televizor, la ore de vîrf, un spot care zice, de exemplu, „Protejează trecutul! Protejează ruinele arheologice! Adamclisi e al nostru, Histria ești tu, Apulum e cu noi!". Ai putea fi sigur că mesajul a ajuns la toată lumea și la fel de sigur că banii au fost aruncați aproape degeaba, pentru că o virtute civică nu e un mesaj pe care-l înveți pe dinafară sau un abțibild pe care ți-l lipești pe parbriz. Lucrurile ar trebui gîndite altfel, și anume așa cum e cel mai greu la noi: pe termen lung. Cu alte cuvinte, să începi cu copiii. Școala să-i ducă la muzeu, unde să fie atît de neașteptat de interesant

(deocamdată, pentru copii, nu prea e) încît ei apoi să-și tragă părinții de mînecă zicînd că mai vor. Acești copii vor fi mai tîrziu adulții pentru care un sit arheologic este un obiectiv turistic care are noima lui, unde e OK să plătești bilet și e de asemenea OK să protestezi împotriva operațiunii „să facem var din tamburi de coloane" (cîte varnițe moderne s-au găsit la Sarmizegetusa romană!). Ei vor fi adulții care redirecționează 2% pentru patrimoniu sau, deoarece cîțiva din ei vor ajunge să aibă pe mînă companii mari, adulții cărora ideea de a sponsoriza situri, expoziții sau monografii arheologice nu li se va părea abracadabrantă. Daimler-Benz, de pildă, a acoperit mulți ani o treime din costurile cercetărilor de la Troia – atît ale săpăturilor propriu-zise, cît și, așa cum e normal, ale pregătirii și publicării rezultatelor.

Pomenesc aici și o activitate pe care poate mulți din cei care o practică, și o fac cu bună-credință, o văd ca pe o pasiune nobilă și benefică pentru studiile antice – colecționarea de antichități. Legat de activitatea asta e însă un lucru pe care îl putem face ca să protejăm siturile arheologice, așa, ca simpli cetățeni (dar mai avem noi cetățeni simpli? am impresia că avem numai cetățeni complicați). Concret: nu cumpărați antichități, nici măcar banala și ieftina monedă romană tîrzie de bronz, decît de la instituții care au o cartă etică foarte limpede. Orice alt fel de achiziție încurajează indirect săpăturile ilegale. Adică excavatoarele care se cocoață noaptea pe cîte un tumul – etrusc, sau elenistic, sau frigian – și îl ciopîrțesc, lăsînd în urmă imaginea sinistră a unei autopsii făcute în piață. În satele de lîngă multe din siturile românești mici și mari am văzut lipite anunțuri de la dealeri care zic: cumpăr antichități, telefon... Nu e greu să-ți imaginezi cam ce idei trezește asta în mintea celor din partea locului, care au oricum o viață prea grea pentru scrupule culturale. Că veni vorba, ar trebui poate, în primul rînd, ca interesul și grija pentru patrimoniul arheologic să nu mai fie un lux. Corelația între sărăcie, educație pe sponci și nepăsarea față de ce s-a întîmplat acum mii de ani este la mintea cocoșului. Așadar, ca să nu ne mai vandalizăm trecutul cu atîta naturalețe ar trebui – sfatul e absurd – să fim mai prosperi. Din păcate, nu e o ecuație care dă multă speranță, dar e o parte din diagnostic.

Să închei zicînd că protejarea asta a siturilor nu trebuie să meargă pînă la a pune prea multe piedici în calea celor care vor să le viziteze și să le experimenteze. Sigur că nu vrem să vedem Pantheonul inundat, cu oameni plimbîndu-se în bărci prin el, sau Forul Roman ca pe vremea cînd era numit Campo Vaccino *(foto: ulei pe cupru, secolul al XVII-lea).* Dar nici nu le vrem închise pentru public, ca să nu se deterioreze. Din contra, soluția ca siturile arheologice să fie protejate este ca ele *să fie vizitate*. Să fie corect consolidate, bine explicate (panouri...), integrate în turismul local, pe scurt: o apariție familiară în ochii călătorului. Iar nu un loc al nimănui, bizar, care nu te angajează cu nimic – căci nu vandalizezi decît ceea ce nu te angajează cu nimic. Siturile arheologice trebuie să fie vii și societatea să se hrănească din ele – cu condiția ca, dacă ne mai vine cîteodată să dăm cu cuțitu-n piatră, să nu fie piatră de pe situri antice.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Acceptarea înfrîngerii

Pentru William Shakespeare, istoria politică a lumii pe care el o știa era o poveste a omului, ceva ca un banc de încercare a ființei în toate dimensiunile ei: fizică, morală, intelectuală. Mă întreb dacă, dincolo de opera lui, istoria politică chiar este altceva. Acum două săptămîni, scriam aici despre felul în care politicienii pierd. Stilistica eșecului politic este, în cel mai bun caz, caraghioasă, de nu este penibilă, din perspectivă omenească. Se spune că, aducînd temperanța și raționalitatea în cetate, democrația face imposibilă apariția eroilor și a martirilor. În loc, din cîte se pare, a adus penibilul. Înfrîngerea poate căpăta sens înalt doar dacă este primită martiric sau decent. Politica democrațiilor închide aceste posibilități.

În fond, Charles Pasqua avea dreptate cînd spunea că omul politic este *„plus fidèle à sa nature qu'à ses intérêts"*. Despre cît de important este să știi să pierzi ne vorbesc și ultimele alegeri. PNL a pierdut localele acum cîteva luni. Totuși, urmînd ca o turmă niște lideri submediocri, a anunțat o victorie: cel mai bun scor electoral la locale din istoria PNL. Dacă admiteau că au pierdut, adică dacă admiteau decent evidența, se așezau la masă, vedeau unde au greșit și aveau șanse să aibă un rezultat mai bun în decembrie. Dar dacă mentalitatea internă de partid a fost generată de propagandă și nu de analize, au intrat fericiți de ei înșiși direct în zid. Marele avantaj al faptului că PNL nu a știut să piardă în primăvară a fost că cei doi conducători, spulberați acum, au mai rămas șefi cîteva luni. Aș întreba întreaga suflare penelistă: a meritat? Și aș pune aceeași întrebare și pentru președintele Iohannis, tot mai nesigur de al doilea mandat: a meritat? Asta pentru că liderii PNL suferă de exact aceeași boală de care au suferit toate partidele cînd aveau președinte de țară: se așteaptă lumina din dealul Cotrocenilor.

Luați acest mic comentariu al meu drept o reflecție asupra naturii umane și nu drept un comentariu politic. La fel, cred, trebuie luată și povestea americană încheiată acum cîteva zile. Puțini oameni știu că nu doar Hillary Clinton și Donald Trump s-au aflat în competiția pentru Casa Albă. Au mai fost, pe lîngă cei doi, alți patru candidați. Unul dintre ei, pe nume Jill Stein, o doamnă cochetă în genul militant, candidat ecologist, care a obținut 1,06% din voturi, a cerut renumărarea voturilor în trei state: Wisconsin, Michigan și Pennsylvania. Cererile ei reclamau că mașinile care înregistrau voturile alegătorilor nu erau în bună funcțiune, astfel că, în ziua votării, tot treceau niște tipi pe lîngă ele, introduceau dischete reprogramînd ceva și nu-i întreba nimeni de sănătate. Precizez că tabăra democrată nu a contestat alegerile – ba mai mult, a declarat ca propria analiză nu aduce motive de suspiciuni. Nu poți să nu observi, de la început, că statele contestate de Jill Stein sînt, toate, cîștigate strîns de Trump. Așadar, în statele cîștigate de Clinton mașinile au mers bine – nimic de reclamat. A doua observație este că toate aceste state au fost cîștigate surprinzător de Trump, căci ele erau socotite a fi sigure (Wisconsin și Pennsylvania) ori cu mari șanse de a fi adjudecate de către democrați (Michigan). Mai este de adăugat că, în primele trei săptămîni după ce Jill Stein a ridicat steagul renumărării în numele democrației și respectului pentru popor, a reușit să strîngă pentru cauză 7,3 milioane de dolari – adică de două ori mai mult decît reușise să strîngă în întreaga ei campanie electorală. Dar astea sînt detalii. Fapt este că rezultatul demersurilor ei este cu totul neașteptat, cel puțin într-un punct. În Michigan și Pennsylvania, judecătorii au hotărît că nu există nici un motiv să decidă renumărarea voturilor și i-au respins cererile. În Wisconsin, însă, cererea ei a fost admisă. Renumărarea a avut loc în comitatele de nord ale statului. Rezultatul a fost un pic neașteptat pentru anti-trumpiști, căci văduvit de voturi valabil exprimate a fost președintele ales și nu ceilalți candidați. Prin urmare, operațiunea de renumărare a adăugat în dreptul lui Trump 131 de voturi de care erorile inițiale îl lipsiseră. Prima reacție a grupului din jurul lui Jill Stein a fost că nici renumărarea nu a fost bine făcută. Bineînțeles, nimeni nu a mai luat în serios acest protest. Această situație îmi aduce aminte de un moment similar din România: în 2009, candidatul Geoană a cerut renumărarea voturilor anulate în anumite secții de votare, fiind convins că Sistemul a anulat din voturile pe care le-a cîștigat deliberat. Renumărarea a avut loc și, exact ca în America, a dus la concluzia că cel cu voturile abuziv anulate era cîștigătorul alegerilor și nu reclamantul.

Tentația perdanților de a pune eșecul pe seama unor comploturi.

Ce vreau să spun cu povestea asta? Că tentația perdanților de a pune eșecul pe seama unor comploturi îi pune și mai mult în situația de a fi ridicoli. Las la o parte că persistența în această iluzie produce efecte serioase asupra personalității lor – pînă la sfîrșitul vieții vor tot spune că, de fapt, ei au cîștigat, dar Sistemul i-a lucrat. Important este că, prin repetiție, această contestare devine un fel de mișcare obligatorie după fiecare rundă de alegeri pierdute, un comportament firesc al celui învins. Uităm repede una dintre marile lecții de înțelepciune: acceptarea înfrîngerii.

PUBLICITATE

EDIȚIA 03

ÎNCURAJĂM PENIȚE CE POT CORECTA COMPORTAMENTE

Urmărește cele 3 materiale realizate cu Bursele Superscrieri/Avon:

„Lov(e) de la lovire. De ce se întorc victimele la agresorii lor", de Raluca Balogh Ion, Diana Marcu și Luca FLorian (Republica.ro)

„Bătaia de 40 de milioane de euro", de Ana Poenariu și Sergiu Brega (RISE Project)

„Aleea Zorilor", de Andrei Crăciun și Elena Iluță (andreicraciun.eu)

Detalii: ffff.ro/burselesuperscrieri

SCARA B

BURSELE SUPERSCRIERI

pe tema violența domestică

Un proiect: AVON

Parteneri media: HotNews.ro, Sapte Seri, Dilema, Republica, marie claire, Cosmopolitan, Beau Monde, iQads, Dor, The Institute Magazine, igloo

PUBLICITATE

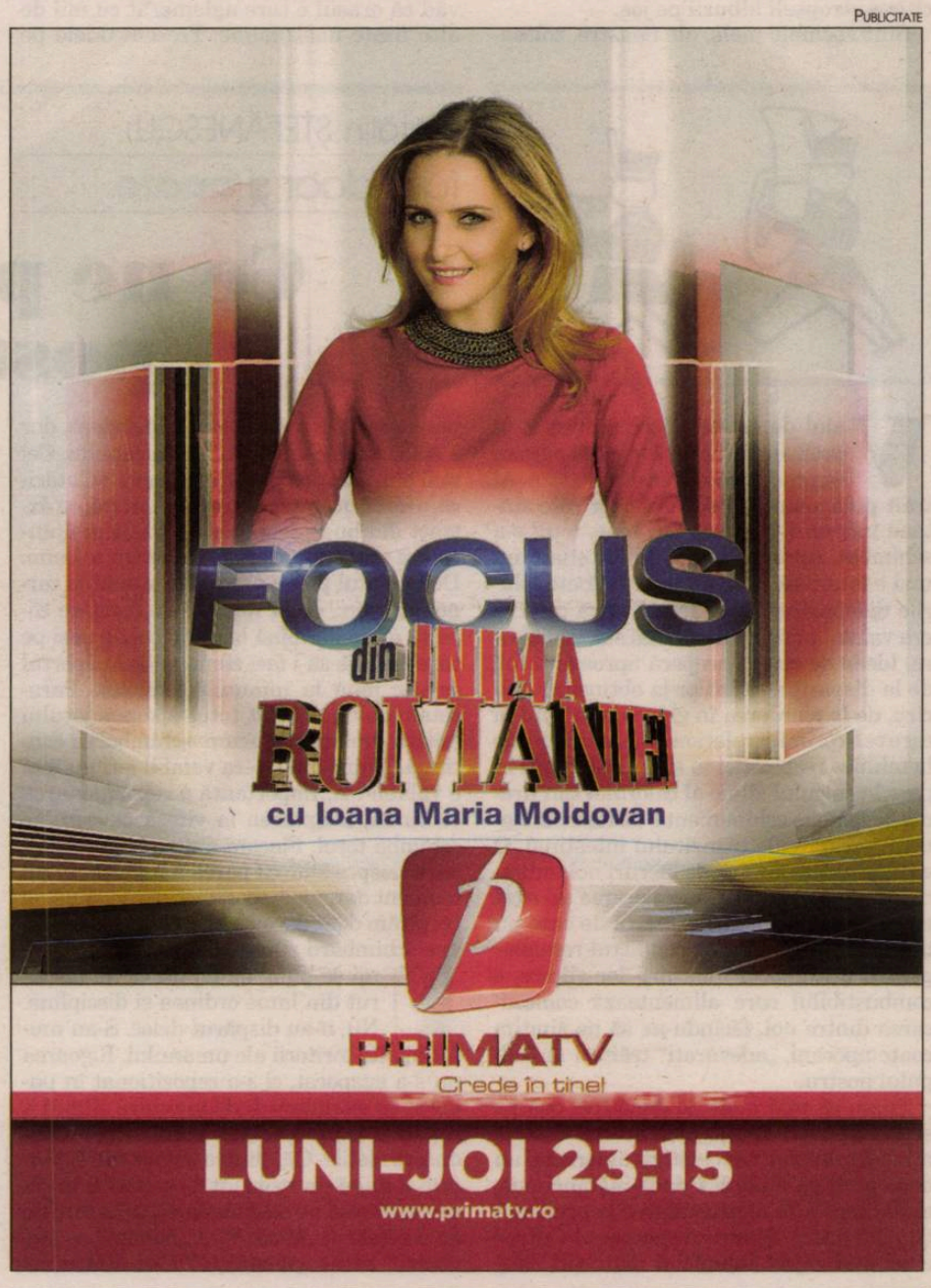

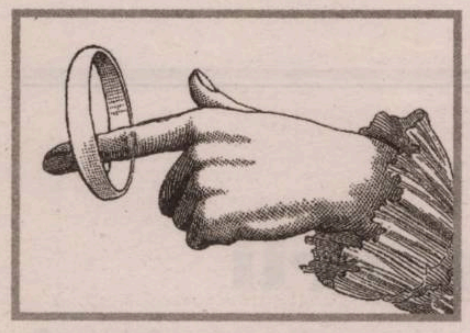

Selma IUSUF

legende **urbane**

Creaturile orașului

Mi-am făcut un obicei să mă întorc din cînd în cînd la Franzen, pe care îl plac mai degrabă și mai abitir înaintea mult mai talentaților sau mult mai simpaticilor săi contemporani. Iar într-una din zile, cu fața spre via dezolantă care atîrna într-o disperare intimă, lipsită de pudoare, de cadrul de fier golaș de pe terasă, am recitit asta (traducerea repezită îmi aparține):

„(...) Era, oricum, antropomorfic să te vezi în celelalte specii. Să-ți fie foame tot timpul, să fii înnebunit după sex, să nu crezi în încălzirea globală, să trăiești fără să te gîndești la nepoți, să-ți petreci jumate din viață curățîndu-te, să fii în permanență în gardă, să fii o creatură a obișnuințelor, să nu te impresioneze umanitatea, să preferi propria specie: toate astea înseamnă să fii ca o pasăre...“ (Jonathan Franzen, *The Discomfort Zone: A personal History).* Franzen e un celebru iubitor de păsări. Cunoscut pentru sutele de ore în care a stat și le-a privit. Pentru descrierea pasionată a lor, pentru obstinația cu care a urmărit și a notat sute de specii observate.

Am ridicat ochii din carte. În vie aterizase un stol de vrăbii impertinente. Ciricăiau și se certau dintr-un oarecare motiv care s-a dovedit a fi un ciorchine cu strugurii stafidiți, plini de dulceața rece a iernii. S-au zburătăcit puțin printre crăcile golașe și s-au răspîndit la fel de repede care încotro. În urma stolului rămăseseră doar un bărbătuș înfoiat ca un mic ghemotoc gri, ciorchinele jumulit și cîteva stropșeli alburii pe jos.

Sînt vecinele mele, ale noastre, colocatarii orașului alături de care împărțim Bucureștiul. La fel ca micii pițigoi pe care i-am privit în aceeași vie cu la fel de multă fascinație și dragoste. Un pumnuc de pasăre cu pieptul zguduit de bătăile unei inimi frenetice. Formidabilă creatură, improbabilă alcătuire de oscioare, pene, puf cu o structură perfectă, bobi rotunzi și mătăsoși – ochii. La fel ca porumbeii și guguștiucii zilelor noastre care ne murdăresc pervazurile și ne leagănă după-amiezele de vară în uguit casnic. Șmecherii trotuarelor, chiori unii, șchiopi sau fără degetele de la picioare alții, cu piepturile și gîtul irizate în culori metalice, marii profitori ai covrigilor și ai bucățelelor de pîine. Băgăcioși și incontinenți, porecliți pe nedrept șobolani zburători, vor continua să ne murdărească statuile și pervazurile, să ne enerveze mîțele de casă, să ne mănînce covrigii și să uguie frumos după-amiezele. Sînt vecinii noștri, la fel ca pescărușii și ciorile care fac naveta spre gropile de gunoi din periferii. La fel ca privighetorile pe care le poți auzi în plin centrul orașului cînd se crapă de ziuă, vara. Ca micii lilieci pe care-i mai vezi zburătăcind pe lîngă blocuri. Cucuvele ascunse în parcuri, rîndunele în zbor spectaculos care-și fac cuiburi sub streșini și în tavane.

Ridic un pic ochii din treburile mele și văd că orașul e tare aglomerat cu mii de alte ființe non-umane. Trecem unele pe lîngă altele, specie pe lîngă specie. Pene, blană, bot, mustăți, hanorace, pantofi, pernuțe, cozi, aripi, platoșe chitinoase, iPhone, antene, căști. Se ciripește, se croncăne, se miaună, se latră, se țîrîie, se chițăie.

Împărțim orașul cu mîțele lunguiețe. Neînfricatele, neîmblînzitele tomberoneze slabe-ață pe care le admir și cărora le mîngîi deseori blana lucioasă atunci cînd mă lasă. Cu șobolani pe care am învățat instinctiv să-i urîm. Atît de sprinteni, atît de inteligenți și atît de organizați. *Squatter*-ii perfecți ai orașelor. Ocupanții ilegali de pivnițe, cotloane, guri de aerisire, beciuri și canale. Părinți perfecți, exemple de adaptare supremă. Cu tot soiul de insecte de casă și de afară. Greieri neobosiți, ploșnițe puturoase, gîndaci de bucătărie dedați la gustul de fast-food și gîndaci mari, negri, care ies, cu zecile, în nopțile de vară, la plimbare. Țînțari și muște căpoase. Păianjeni cu opt ochi, omizi mătăsoase, furnici acre.

Se ciripește, se croncăne, se miaună, se latră, se țîrîie.

E o aglomerație mică și teribilă lîngă noi. Vietăți mișună, se tîrăsc, zboară, aleargă pe patru sau pe șase picioare. Priviți puțin în sus. Iar apoi foarte jos. Priviți un pic viața.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Crăciunul anului 1941

„La ieslea din Vicleim. Întunerec. Magii dorm sub stele. Lumina lor palidă îi luminează numai pe ei. Se aude cîntînd: «Dacă Magii au plecat!»

***Baltazar** (înaintînd spre lumină):*
Stăpîne, eu sînt craiul Baltazar,
Și ți-am adus un bulgăre în dar,
Scos din pămînt, dar fața-i lucitoare,
Pare că fură razele din soare.
Melchior:
Eu smirnă ți-am adus.
Gaspar:
Și eu tămîie,
Ca mirosul ei bun să te mîngîie.
***Îngerul** (către Magi):*
Trei Crai dela Răsărit,
Care bine ați venit,
Întoarceți-vă acum,
Însă luați-o pe alt drum,
Pentru că Irod Împărat
A pus gînd rău pruncului minunat.
Iar tu Iosife și Marie,
Fiți gata de călătorie,
Puneți pruncul pe o asină,
Și fugiți în țară streină!“

Mircea Vulcănescu,
Vicleim, Editura Crater, 1996

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Ce ne place în societatea „post-adevăr“? (III)

Valul de rețete. Jocul universal al prăbușirii lucrurilor care păreau imposibil de dislocat vreodată. Ai trăit pînă acum cu ideea că lucrurile stăteau într-un fel anume? Ei bine, totul s-a schimbat. Aproape nimic din ce știam nu mai e în ordine. Cercetătorii de toate felurile demonstrează în fiecare zi că ceea ce era valabil pînă acum nu mai stă în picioare. Ideea de rețetă acoperă aproape totul, de la dispariția ridurilor la obținerea fericirii, de la pierderea în greutate la felul în care te exprimi și relaționezi cu oamenii, de la tehnica respirației în timpul alergării în parc la calculul zilnic al caloriilor din hrană, de la noile echipamente de ieșire în natură la capriciile tranzitului intestinal. O euforie a descoperirii de lucruri noi îmbracă întreaga planetă. Contrazicerea azi a ceea ce știam ieri e bucuria fără de care nu mai putem respira. Iar conflictul rețetelor pentru orice, jocul înlocuirii lor zilnice, e combustibilul care alimentează comunicarea dintre noi, făcîndu-ne să ne simțim contemporani, „adevărați“ trăitori ai timpului nostru.

Știam că mai mult de două-trei ouă pe săptămînă făceau rău pînă acum? Ei bine, nu mai e valabil. Cercetătorii americani au descoperit că e perfect dacă mănînci ouă, mult dincolo de recomandarea la prudență de pînă acum. Știam că șamponul Cutare e cel mai vajnic inamic al mătreții? Răspuns greșit! Nu numai că e ineficient, dar e și foarte nociv pentru pielea capului. Cel mai bun șampon pentru așa ceva e Cutărică, o nouă descoperire revoluționară, cu extract din buze de găină fosilizată și ajunsă, nu știu cum, pe fața nevăzută a Lunii. De la statul picior peste picior pînă la carnea de porc, de la rețetele de creștere corectă a copiilor pînă la numărul de pași pe care trebuie să-i faci zilnic, și de la aportul caloric pînă la minunile/pericolele Paracetamolului, absolut totul e supus jocului nostru preferat de acum: schimbarea continuă. Nimic din ce era valabil ieri nu mai e valabil azi. Importantă e repoziționarea continuă, adaptarea la viteza cu care se schimbă totul. Fiecare dintre noi a descoperit despre sine că parcă a înghițit, la un moment dat, un dispozitiv care ne ajută să respirăm doar dacă ne simțim ca peștele în apa schimbării zilnice.

Unii se plîng de faptul că au dispărut din lume ordinea și disciplina. Nu, n-au dispărut deloc. S-au mutat în alte teritorii ale umanului. Rigoarea nu s-a evaporat, ci s-a repoziționat în puterea de asimilare și de înlocuire zilnică a rețetelor și prospectelor după care ne conducem viețile. Cîți dintre noi nu trăim *înainte și după* un moment de cotitură, în care am ales să ne schimbăm viața în funcție de o rețetă a „fericirii“, a „binelui“, a „devenirii“ sau a „sănătății“? Cîți dintre noi n-am început, peste noapte, cure alimentare, regimuri de viață, cursuri de toate felurile, sau să alergăm semimaratoane și maratoane? Și cîți n-am descoperit că fugitul, alergatul concret, fizic, ne poate îndepărta, uneori, de probleme interioare de care nu mai puteam scăpa? Solicitarea fizică susținută a trupului poate duce la o relație mai bună cu sinele. Mda..., își vor aminti unii, dar asta nu era valabilă și mai demult, adică nu era pedepsirea trupului, punerea lui la cazne, o încercare de a te apropia de Divinitate? Nu se pedepsea trupul sau se ținea ocupat, pentru ca mintea să nu fie vizitată de gînduri parazite? Ba da, se va spune acum, dar azi e altă treabă. Te supui unui soi de pedepsire a trupului, dar în virtutea unei narațiuni mulțumitoare pentru noua ordine a gîndirii.

S-a vorbit și se vorbește mult despre „pierderea sufletului“, despre „dezvrăjire“, „oboseala civilizației“, „epuizarea fascinației pentru democrație“, chiar și despre o epocă „post-umană“. Pierderea contactului profund cu credința, cu raportarea la Divinitate, cu un anumit tip de perspectivă asupra lumii își are însă cauzele profunde în esența ființei umane. Pentru că nu doar derapajele Bisericii sînt motivele acestei „dezvrăjiri“, ci miezul creativ, scormonitor, al ființei umane, gata oricînd să plece la un nou drum. Cu cît mai necunoscută sau mai primejdioasă e destinația, cu atît mai mare e tentația. Însă, în vremea noastră, acum, nu numai că l-am dat la o parte pe Dumnezeu – lucru pe care, evident, l-am mai făcut și-n alte epoci –, dar ne folosim de numele lui în cele mai perverse situații, pentru a ne justifica ororile. Lucru pe care, iarăși, l-am făcut și-n alte epoci. Cu o diferență enormă. Acum o facem și cu știrea noastră, nu doar prin reprezentanți.

Iar cîtă vreme Dumnezeu a devenit o marcă perimată, ca orice produs „uzat moral“, nu mai e destul de mulțumitor pentru a justifica anvergura ororilor pe care le comitem. Prin urmare, rulăm în loc alte idei și poziționări, cît mai contemporane. Ca „societatea post-adevăr“. Putem pune pe seama ei orice, putem justifica abisurile de cruzime în care plonjăm, avînd sprijinul unei conjurații la care participăm cu toții, luîndu-ne măsura de precauție de a nu semna nimic în clar. Și ne uităm la televizor cum mor alții prin teatrele de război, gîndindu-ne la ei, „săracii“, dar știind undeva, în profunzime, că acesta e prețul pe care trebuie să-l plătim pentru a salva și reîmpărți „lumea civilizată“. Da, știm că zilele trecute au mai murit niște oameni și pe aici, pe la noi, dar ne-am obișnuit și cu partea asta a prețului. E ceva ce vedem la televizor între calupurile de publicitate și teleshopping.

Anca MANOLESCU

„Spiritul Crăciunului“

Acum cîțiva ani, în decembrie, am petrecut o săptămînă într-un spital de ortopedie. La un moment dat a fost adusă în rezervă o doamnă care trebuia să suporte o operație urgentă la genunchi. Nu foarte gravă, de vreme ce a rămas internată doar două-trei zile. Dar ele au fost prea de ajuns ca să-și exprime temperamentul, personalitatea. Venise însoțită de două prietene și două telefoane mobile. Unul sobru, de afaceri (avea o firmă de producție și comercializare de mărături), celălalt roz metalizat, presărat cu floricele și abțibilduri, rezervat familiei și apropiaților. Doamna era amabilă, dar foarte vocală. Avea două registre. Către prietene sau prin telefonul roz se jeluia pe tonuri absolute. „Am să mor!“, „Nu mai pot suporta!“ „N-am să mai fiu în stare să merg niciodată!“ „Nu știe mama cînd o să vă mai vadă, fiți cuminți, copii!“ Surorile medicale și prietenele încercau în zadar să-i calmeze panica, în al cărei vîrtej se cufundase. Eram impresionată. Dar în mijlocul zbaterilor sale, doamna a dat și un telefon pe mobilul sobru. Către o angajată care trebuia să-i decoreze casa de sărbători. Glasul era, de astă dată, metalic, imperios. „Cînd vin înapoi vreau să văd peste tot spiritul Crăciunului! Nu părăsiți locuința pînă nu mi-l asigurați!“ Compasiunii mele i s-a adăugat amuzamentul. Și admirația. Pradă unui afect scăpat spre extrem, doamna își putea păstra totodată rigoarea clientului hiperexigent. Avea aceeași energie în expresia spaimei și a clișeului festiv.

Trăia cu fervoare și trauma, și cultura șablonului care comandă din ce în ce mai larg mentalul și comportamentul sărbătorii. Asigurate prin spectacole și povestiri duioase, prin filme, reclame, prin aparițiile figurilor din showbiz și ale oamenilor politici, prin Internet, resursele acestei „culturi“ sînt cantitativ uriașe, ca și inventivitatea ei repetitivă. Cînd cauți pe Google sintagma respectivă, e de ajuns să parcurgi o pagină sau două ca să dai peste distractive gogomănii. Proferate de firme comerciale, de industria spectacolului, de ziare ori pe blog-uri... De pildă, „Test: ai spiritul Crăciunului?“ în zece întrebări. Materialul interogativ e încadrat de două reclame (cu poze) : una de „Ghete ortopedice medicale“ (iarăși!), alta pentru „Dedurizator Aquasana“. Sau, pe 10 decembrie 2014: „Vedete cuprinse de spiritul Crăciunului (galerie foto)“ pe www.ziare.com, ca și cum personajele ar fi contractat o febră. Ni se anunță de asemenea că „15 decembrie [?] e ziua în care în mod oficial începem să simțim spiritul Crăciunului, cel puțin așa reiese dintr-un studiu. Află explicația!“ (www.kanald.ro). Și încă „Spiritul Crăciunului trebuie să respire prin toți porii casei... 10 idei simple și de efect să aduci Spiritul Crăciunului în casa ta“ (pe www.casadex.ro). Pare că „spiritul“ respectiv ar fi un fel de produs gazos care poate fi achiziționat prin mijloace „simple și de efect“ sau care se răspîndește de la sine în aer de la o anumită dată. O sănătoasă concepție despre spiritual.

Cînd colega mea de rezervă s-a mai calmat un pic a început să povestească abundent. A vorbit despre copii, despre soțul ei turc. Așadar, „spiritul Crăciunului“ era cerut cu impetuozitate într-o familie mixtă religios. Asta mi-a stîrnit curiozitatea pentru modul de „întîlnire a religiilor“ într-un spațiu atît de intim cum e cel al unei familii. N-am apucat să întreb ce apartenență religioasă aveau copiii. Dar reieșea că, din punct de vedere cultural, erau învățați cu ambele tradiții. „Vreau ca copiii mei să cunoască amîndouă religiile“, a spus ea. Dumnezeu ne cheamă pe diferite căi și ele nu se bat cap în cap. Asta nu mai avea deloc de-a face cu conformismul. Vădea o neașteptată deschidere religioasă, un ecumenism de zi cu zi. Am încercat să întreb mai multe... Dar doamna vorbea tare și se făcuse unu noaptea. O soră a intrat în rezervă și ne-a cerut să încetăm cu zgomotul care deranja somnul celorlalți pacienți. Peste uimirea mea s-a făcut liniște.

Un amestec de supunere la datul socio-cultural și de latentă prospețime spirituală.

Supunerea la clișee și mode de consum se poate combina, așadar, în materie de religie, cu originalitatea. Atracția față de rețeta uniformizantă cu atitudinea care iese din rînd. Recuzita conformistă a sărbătorii cu libertatea față de granițele bine apărate între religii. Cazul de care aflasem nu decurgea din relativism ori din înclinația către sincretism religios. Exprima o așezată, domestică învoială ecumenică, trăită cotidian. Era o aplicație discretă, privată a sensibilității pentru universalul lui Dumnezeu.

*

În fond, fiecare dintre noi sîntem un amestec între tipare, condiționări, mode impuse socio-cultural și libertate, îndrăzneală, alegere care ne aparține numai nouă. Combinăm confortul regulii cu irepetabila tăietură personală, respectul față de datul comun cu sentimentul propriei unicități.

Întrupîndu-se, Christos a adoptat și el condiția specifică unui anumit moment istoric și unui spațiu religios. A făcut-o tocmai pentru a retrezi în om acel element adînc, *unanim*, de prospețime, de curaj, de libertate spirituală. Luînd chip într-un context precis, cu tradițiile, regulile, convențiile lui, El rostește lecția vie a universalului spiritual. E Universalul întrupat, e calea către el. Respectînd normele venerabile ale unei religii, El face prezentă noutatea trans-temporală a Duhului. Ne pune în fața creativității ei fără granițe. Și cheamă fiecare persoană către propria creativitate.

În primele veacuri creștine, tema noutății revelației christice are tonuri exaltante. În *Pedagogul*, Clement Alexandrinul (secolele II-III) vorbește despre „tinerii“, *néoi*, care sînt creștinii. Ei constituie un popor nou, participant în Christos la un veșnic anotimp primăvăratic, care dăinuie înnoindu-se, fără a îmbătrîni nicicînd. În prefața la text, Henri-Irénée Marrou arată în ce măsură tema noutății se însoțește aici cu tema universalului divin. Clement nu poate crede, spune el, că iubirea de oameni a lui Dumnezeu e supusă timpului, istoriei, geografiei, că ea a fost absentă pentru umanitatea precreștină. „Homer profetizează fără să o știe“, susține Clement; „Platon se exprimă ca discipol al Logosului“. „Poezia este și ea inspirată.“

Timpul și convențiile pe care epocile lui le prefiră nu pot scădea nimic din noutatea christică. Sîntem, astăzi ca și altădată, un amestec de supunere la datul socio-cultural și de latentă prospețime spirituală. Coborînd într-un context religios specific, Christos trezește în om această prospețime, această universală noutate.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

„Holism“ ortodox?

Spre finalul dezbaterii sale cu Aleksandr Dughin, Olavo de Carvalho spune că „holismul“ e un fals tradiționalism. E adevărat, tradiția spirituală a marilor civilizații a format o mentalitate atotcuprinzătoare. Religiile le aduc adepților un răspuns global despre originea și sensul vieții. Formează comunități axate cultic, oferindu-le o gramatică existențială care pleacă de sus, de la principii și finalități, ajungînd pînă la organizarea practică a vieții cotidiene. Dar este gîndirea religioasă „holistică“ în sens tare și permanent? Categoric nu. Obsesia întregului guvernat omogen aparține mai curînd totalitarismelor moderne, care sînt anticreștine prin esența, manifestările și scopul lor. De aceea, adversarii conservatori ai modernității liberale ar face bine să revină la textul fondator al Evangheliilor, pentru a-și aminti că Iisus Hristos a separat clar împărăția Sa (care nu este din lumea aceasta) de împărăția Cezarului (care domină sau își dorește să ia sub stăpînirea sa tocmai lumea aceasta, singura la care are acces). Și tot Mîntuitorul a spus că nu „Sîmbăta e făcută pentru om, ci omul pentru Sîmbătă“: iată baza doctrinară genuină a personalismului creștin, care nu idolatrizează fariseic norma, în detrimentul sacrului mister al libertății.

Insist: ideea că adevărata religie (să zicem creștinismul, pentru că în aria lui trăim) are și obligația de a include totul – Stat, Biserică, Adevăr, Bine, Frumos, Om și Societate – reprezintă o derivație profană a revelației nemijlocit aduse prin faptele, duhul și spusele Învățătorului. Două milenii de istorie creștină tocmai asta ne arată: că Adevărul s-a întrupat, dar a și spînzurat, neputincios, aparent părăsit, pe Cruce. Iată logica minoritară și opozițională a mesajului creștin, care răstoarnă, prin chiar „slăbiciunea“ lui, viziunile aglutinante ale malaxorului ideologic modern, generator al societăților totalitare.

Creștinul este un bun cetățean (își plătește dările), însă nu și un element anonim în mașinăria etatisto-birocratică, un servitor al uniformității și conformismului social. Dimpotrivă! Datoria lui e de a-și aplica lui însuși, atît cît poate, normele religioase (concentrate în Decalog și Fericiri) fără a le impune altora: propriul exemplu, în măsura în care se face vrednic de Hristos, are detenta misionară pe care o caută, dar nu pentru a-l „mîntui“ cu sila, din exterior, pe Celălalt, ci pentru a-și aduce semenul la bucuria comuniunii.

Legionarismul românesc a fost o variantă ortodoxistă (nu ortodoxă) a fascismului corporatist, dar și o falangă politică în alianța nefericită a țării noastre cu Germania hitleristă. Era el o realizare a creștinismului în istorie? Nu: era doar parodia lui „organicist“ totalitară. De aceea a ajuns la crimă și la violența extralegală, asortată cu puseuri anarhiste și mistici politice deformatoare, isterice, ieșite din orice bun-simț creștinesc. Adevăratul creștinism e respectuos și prudent în relația cu Leviathanul statal. Nu-l sfidează, dar nici nu i se supune orbește, idolatrizînd astfel o creație strict umană, incompletă și înclinată spre tiranie. De cîte ori s-a politizat, creștinismul s-a denaturat dramatic. Războaiele religioase aduse de Reformă corespund acestui tipar. Bine, vor spune unii, dar ce facem cu doctrina „symphoniei“ bizantine, de la care se revendică și ortodoxia contemporană? Conglăsuirea dintre *imperium* și *sacerdotium* la Constantinopol a fost mai mult teoretică. În fond, o mulțime de călugări și episcopi, dar și creștini laici au fost persecutați de poliția imperială atunci cînd au apărat dreapta credință, în loc să exalte, alături de puternicii zilei, erezia: sfîntul Maxim Mărturisitorul, bunăoară, ajunsese la un moment dat singurul apărător răsăritean al ortodoxiei, într-o vreme cînd bazileul predica monotelismul, pentru a integra în ordinea imperiului anumite comunități politice disidente. Să facem așadar distincția ontologică și duhovnicească dintre holism și deplinătate.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

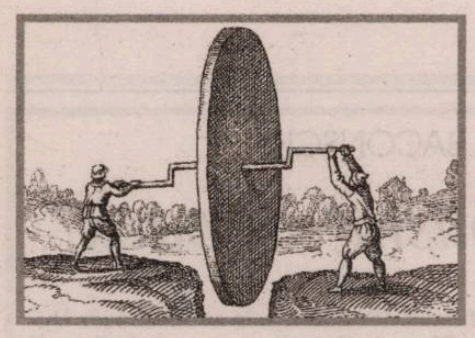

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Constituția. Sînteți siguri că nu vă place?

Observam într-unul din textele publicate aici că românii au votat întotdeauna centrul. După alegerile parlamentare această observație rămîne valabilă, chiar mai mult decît înainte. Practic, toate partidele care au promovat activ izolaționismul și, pe alocuri, xenofobia au rămas în afara Parlamentului. Asta nu înseamnă însă că discursul nu a lăsat urme și nu va avea efecte. Primul dintre ele, produs atît de rapid încît e aproape amuzant, este excluderea lui Sergiu Moroianu din Uniunea Salvați România. Decizia a venit după ce dl Moroianu a criticat echipa de campanie a partidului, pe care a acuzat-o, printre altele, că a asociat imaginea partidului cu activiști LBGT și ONG-uri din rețeaua Soros. Acest scandal va fi, peste ani de zile, unul dintre momentele fondatoare ale acestui partid, la fel ca primele alegeri locale sau parlamentare. Asta pentru că, dincolo de antipatiile dintre diverși membri ai partidului, tema principală a fost o poziționare publică de partea conservatorismului sau a liberalismului. Liberalii au cîștigat. De data asta.

Un al doilea efect, mai puțin spectaculos pentru că era cumva previzibil, este întoarcerea permanentă a președintelui PSD către promisiuni care au în vedere limitarea influenței economice a străinilor în România. Naționalismul economic al dlui Dragnea e motivat de percepția aproape întregului mediu business autohton că statul favorizează companii străine. Un mesaj simplu, simplist chiar, care are avantajul că poate fi vîndut foarte ușor. De altfel, naționalismul economic e un semn al timpurilor, el a fost prezent inclusiv în programul PNL.

Cine apără liberalismul?

Întreg spectrul politic românesc își reevaluează credințele zilele acestea. De la orientarea economică pînă la axa valorilor, toate partidele încep, încet-încet, pregătirea pentru luptele viitorului. Iar prima dintre aceste lupte va avea în vedere legea-izvor pentru toate legile, Constituția.

Știm deja din timpul campaniei electorale că așa-numita Coaliție pentru Familie are un sprijin cvasi-unanim din partea politicului pentru efortul ei de modificare a Constituției în direcția limitării definiției familiei ca fiind uniunea dintre un bărbat și o femeie. Includ aici și sprijinul pasiv, nimeni n-a îndrăznit să i se opună. De altfel, s-a și avansat o posibilă dată pentru organizarea unui referendum care să consfințească sprijinul popular pentru această idee, cîndva în aprilie. Însă referendumul e doar primul pas și dezbaterile aprinse din jurul acestui efort cumva inutil și ofensiv au ratat cealaltă parte a explicației pentru cvasi-unanimitate.

E o naivitate să ne închipuim că cele trei milioane de semnături strînse de Coaliție la îndemnul unor pastori americani și al unor preoți locali vor folosi doar la schimbarea unei banale definiții care nu produce în prezent nici un alt efect decît că le oferă cuplurilor necăsătorite posibilitatea de a primi cîndva, într-un viitor incert, drepturi asemănătoare cu ale celor care au trecut pe la ofițerul stării civile.

În fapt, ambițiile sînt strict de natură politică și au în vedere împărțirea puterii centrale și locale. Aș aminti măcar așa, în treacăt, un citat din președintele Iohannis care a trecut absolut neobservat (spre mirarea mea, recunosc). Spunea așa președintele, cu doar cîteva zile înainte de ultimele alegeri: „Din păcate, nu am inițiativă legislativă. Poate trebuie să schimbăm și asta."

De cealaltă parte, după o serie de patru mandate prezidențiale pierdute (trei consecutive), PSD – cel mai mare și mai bine organizat partid al țării – pare să se fi hotărît fie să reducă la maximum atribuțiile președintelui, fie să mute efortul de desemnare a șefului statului în sarcina Parlamentului. Liderii săi vehiculează această idee deschis și oferă diverse explicații, dintre care foarte des se desprinde frustrarea legată de poziția președintelui. Însă, dacă ne amintim efortul ratat de regionalizare, patronat de Liviu Dragnea acum cîțiva ani, putem trage concluzia că mizele sînt, categoric, mai largi.

Ceea ce știm deocamdată e că actualul desen constituțional, așa imperfect cum este, a asigurat echilibrul între puterile statului, deși, este adevărat, a încurajat conflictul între ele. Știm, de asemenea, că senzația cu care rămîne publicul este aceea a unei permanente și dezgustătoare ciondăneli între palate. Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem, înainte ca vreunul dintre actorii politici să stabilească tonul narațiunii, este dacă echilibrul e chiar atît de greșit. E rău să avem un președinte ales de popor și care cenzurează activ Guvernul? E rău ca acest președinte să fie silit să lucreze cu un Parlament care poate provoca suspendarea și demiterea sa? Vrem să deschidem sticluța cu poțiune magică a schimbărilor fundamentale? Și dacă democrația, vocea poporului sînt mai importante decît orice altceva, sîntem pregătiți să suportăm consecințele? E actuala situație intolerabilă? Avem instrumentele corecte de evaluare? Dar soluții?

Și mai e ceva. Dacă de partea conservatorismului știm deja cine se află, cine apără liberalismul? Mai există interes pentru așa ceva sau constatăm cinic că iar am rămas în urma Ungariei?

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Doi la dreapta, unul la stînga

Păi, nu puteam să las clasamentul făcut de *Politico* printre oamenii care influențează Europa doar într-un articol. Îmi mai trebuie unul! Azi povestim despre trei oameni: un primar și doi lideri de partid. Două doamne și un domn. Doi sînt de dreapta, unul mai la stînga. Doi sînt mai cunoscuți în România, una mai degrabă nu.

Persoana pe care colegii de la redacția din Bruxelles o plasează pe cea mai înaltă treaptă a podiumului influenței politice în Europa în 2016 este un european care, împotriva voinței sale, va fi nevoit să părăsească Uniunea Europeană. Tatăl lui a fost șofer de autobuz o viață întreagă. Era născut în Pakistan și s-a mutat la Londra în căutarea unei vieți mai bune. Asta a găsit fiul lui, care, după o carieră politică interesantă în Partidul Laburist, după ce a fost și ministru al Transporturilor, a devenit primarul Londrei și pare a fi singura speranță a partidului de stînga din Insulă, dacă începem și noi să îl ignorăm pe Jeremy Corbin, după cum îl ignoră și propriul electorat. Se numește Sadiq Khan. Încercați să îi țineți minte numele. Veți mai auzi de el. Este o stea politică în plină ascensiune. Domnul Khan are toate ingredientele necesare. Cînd intră într-o încăpere, atrage privirile. Într-o lume de vedete tip Boris Johnson și Nigel Farage, Sadiq Khan face față cu brio. Camera de televiziune îl iubește. Are un discurs de forță, deși nu utilizează cuvinte-gigant. Este musulman practicant și nu se sfiește să afișeze detaliul personal respectiv. Așadar, pentru că este un musulman care a devenit primar al Londrei, pentru că are talent politic și viziune, pentru că este un excelent comunicator al unor valori fundamentale, pentru că este englez european și pentru că reprezintă cam singura speranță a unui partid britanic important pentru UE, domnul Khan este numit cel mai influent individ al anului în Europa.

Doamna de pe locul doi e nemțoaică. Prenumele său nu este Angela, ci Frauke. A încercat să își croiască o carieră în chimie, nu în fizică. Singura asemănare: amîndouă au vrut să reușească în științe exacte și au ajuns în politica de nivel mare. Frauke este din Germania de Vest, nu de Est. Are patru copii, spre deosebire de Angela Merkel, care nu are vreunul. În timp ce Angela învăța rusește și se înscria în clubul pionierilor, Frauke își declara deschis antipatia fata de RDG (așa sună declarațiile sale de azi, oricum). Ambele vor fi concurenți activi și importanți în apropiatele alegeri din Germania. Frauke Petry a intrat în politică acum vreo trei ani, după ce afacerea cu chimicale pe care o pornise împreună cu mama ei a dat faliment. A preluat ideea și electoratul de la PEGIDA din Dresda. Primele mesaje erau de o simplitate dezarmantă: islamul nu se potrivește Germaniei, nu este datoria Vestului să preia milioane de refugiați atît de diferiți, cu riscul de a-și altera cultura locală. În plus, a venit cu o idee total opusă celei a doamnei Merkel: soluția declinului demografic al Germaniei nu poate sta în importul de refugiați, ci mai degrabă în creșterea natalității locale. Prin urmare, nu are nici o părere în privința uniunii civile a doi homosexuali deoarece îi consideră a nu fi în stare să își aducă vreo contribuție la rata natalității.

Imediat după aceea în top apare domnul Jaroslaw Kaczynski. Trage toate sforile în Polonia, deși este, teoretic, un simplu deputat. Este una dintre stelele noii drepte eurosceptice și etnocentrice a Uniunii, alături de Viktor Orbán. Pentru a vă lămuri rapid cam care îi este mesajul, este suficient să ascultați oricare dintre mesajele domnului Traian Băsescu. Cam pe-acolo și Orbán, și Kaczynski. Este un burlac de 67 de ani care nu știe nici o limbă străină, nu are un computer personal și a deschis primul său cont bancar acum trei ani. Atît.

Ei trei, împreună cu fondatorul lui RyanAir, sînt cei pe care *Politico* îi consideră oamenii care au cea mai mare influență asupra Europei anului 2016. În linii mari, sînt de acord cu decizia uneia dintre cele mai influente (și antipatice) redacții din Europa. La cum arată Uniunea acum, la ce v-ați fi așteptat?

un sport la Răsărit

Dacă nu mai avem Națională, începem să avem naționalism în fotbalul românesc?

Aici ne batem cap în cap. La Națională multe voci cer un român „care știe cum merg lucrurile". Corect. Păi, cine să ne bată la șmecherie? Adică avem și noi mîndria noastră... Pe de altă parte, străinii au fost un model de business plin de succes în campionat. Mulți au fost aduși pe bani enormi și, cum au venit, așa s-au și dus, lăsînd în urma lor cîteva mașini și case de lux ale unor conducători, antrenori și tot felul de alți țuțeri. În felul ăsta, micile comunități românești în prag de pauperizare, mulse de bani publici, au pus cu voioșie umărul la creșterea salariului muncitorilor de la fabricile germane de autoturisme. Traiască noua Internațională a Muncii! Acest cosmopolitism de șperț are încă un efect minunat: cererile de intrare în faliment a cluburilor formulate de cei parașutați și repede expediați, dar care au contracte ferme și bogate de încasat. Culmea e că tot cei de la FC-urile care i-au adus îi acuză acum că își cer banii, deși „n-au făcut nici două dușuri la echipă". Păi, la echipă n-or fi făcut dușuri, dar prin alte vile or fi montat niscaiva robinete de aur, zău! Așa, deci, cu naționalismul nostru de piață. Dacă e pe bani, Doamne ajută! Dacă nu, lasă că avem la purtător destule ziceri care să ne avantajeze, de exemplu aceea care pretinde că am fi un popor primitor. Drept. În multe cazuri, primim cu două mîini.

Radu NAUM

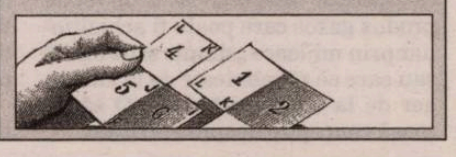

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI
Dosar realizat cu sprijinul

NIVEA MEN

Crăciun la masculin

Texte și opinii de:

- Ioana BOT (profesoară la Universitatea „Babeș-Bolyai") și Florin BICAN (scriitor)

„Pregătirile de Crăciun, la patru mîini"

- Florin DUMITRESCU (antropolog)

„Domnul Teorie și Doamna Practică"

- Ioana NICOLAIE (scriitoare)

„Un plugușor"

- Radu Pavel GHEO (scriitor)

„O istorie personală a Crăciunului"

- Mircea RADU (jurnalist de televiziune)

„Plăcerea de a-i hrăni pe alții" – interviu

argument

Roluri, de Crăciun

Dosarul de față, realizat cu sprijinul NIVEA MEN, vorbește despre rolul bărbatului în sărbătorirea Crăciunului. Deși „eroii principali" ai sărbătorii sînt bărbați (Iisus și Moș Crăciun), totuși, în mod „tradițional", cele mai multe pregătiri de Crăciun le fac femeile. Ele pun la cale, în general, desfășurarea sărbătorii, în cele chiar mai mult de clasicele 12 zile (pe care Irina Nicolau, în *Ghidul sărbătorilor românești,* le asociază Crăciunului la sat și care apar și în cîntecele de Crăciun englezești).

Și totuși, pe parcursul întregii perioade, în societățile tradiționale, bărbatul are un rol bine desemnat și important în ritualuri: el e cel care taie porcul, de Ignat; el se integrează în cetele de colindători care umblă cu Capra, cu Ursul, și apoi cu Plugușorul.

În zilele noastre, mai puțin tradiționale, repartiția rolurilor de Crăciun se face firesc, din mers. E adevărat că, în cele mai multe cazuri, implicarea femeii e mai intensă. Dacă ea, de pildă, orchestrează curățenia și decorarea casei de Crăciun, bărbatul nu e absent din ecuație: el pune în aplicare cel puțin o parte din planurile stăpînei casei, executînd diverse operațiuni la care aceasta se pare că se pricepe mai puțin, precum montarea bradului. Brad pe care, de altfel, tot el îl cumpără, de obicei.

Tot mai mulți bărbați se implică în partea culinară, și de astă dată nu ca executanți, cît ca protagoniști, chiar ca... staruri. Sînt destui reprezentanți ai „sexului tare" care ajung la performanțe în domeniu.

Tot bărbații sînt, de multe ori, cei care aleargă după cadouri imposibile și în ultimul moment (vorba filmului *Jingle all the way,* 1996, Brian Levant, cu Arnold Schwarzenegger) pentru odraslele lor. Sau pentru partenerele lor.

Cînd rolurile se schimbă, rămîne întrebarea dintotdeauna dificilă: „Lor ce le dăm?" Ce cadouri le putem oferi bărbaților de lîngă noi, în așa fel încît să le fie utile, dar să nu fie convenționale? Doar n-o să fim una dintre femeile alea care optează, în fiecare an, pentru un stilou, o cravată, sau o machetă de mașinuță...

Dacă ar fi să luăm de la început tot ce am scris pînă acum, nu doar conform idealurilor noastre, ci și aplicat generațiilor mai noi, lucrurile ar putea sta (și chiar stau, pe alocuri...) în felul următor: femeia și bărbatul își împart rolurile în mod aproape egal (nimic nu poate fi total egal și perfect...), curățînd, cărînd, alergînd, gătind, pregătind, amenajînd împreună. Și cumpărîndu-și cadouri unul altuia, cu mai puține prejudecăți decît pînă acum: și femeia își poate dori, printre altele, de ce nu, o trusă de șurubelnițe; iar bărbatul „are voie" să încerce o cremă de față sau să aspire la un wok... (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Radu Pavel GHEO

O istorie personală a Crăciunului

Crăciunurile bărbatului sînt de mai multe feluri. (Și ale femeii, desigur, dar n-aș prea ști ce să scriu despre asta.) Ce-i drept, există o vîrstă de aur, cînd sexul – mă rog, genul – nu contează, cînd sîntem toți copii și-l așteptăm pe Moș Crăciun, care există. Sau, în copilăria mea, pe Moș Gerilă. Sau, cel mai bine, pe amîndoi. Atunci e bine: primim cadouri și, fie că sîntem în echipa albaștrilor sau în a rozaliilor, nu-i nevoie decît să spunem o poezie. Ba chiar putem scăpa și fără asta, atunci se iartă orice.

Dar apoi creștem. Cresc. Gata, Crăciunul în familie nu mai e atît de fascinant. Am treburi de făcut, sparg lemne, car apă, nu mă ating de tort sau de prăjitură pînă la masa festivă – tîrziu, tîrziu de tot – și nici Moș Crăciun nu mai există, e doar un vecin cu barbă de vată și haine roșii. Și iar cresc – și deja vreau să fiu altundeva, la o discotecă, la o petrecere cu gașca și cu fete, multe fete, nu cu părinții și bunicii, cu poveștile lor plictisitoare, care mă fac să mă simt stingher.

Și iar cresc. Am parte de două Crăciunuri triste, în care fac treburi de bărbați și treburi de femei și treburi stupide. Sînt în solda Republicii Socialiste România și noi, militarii patriei, nu sărbătorim oficial Crăciunul. Avem un brad căruia i se zice, tot oficial, pom de Anul Nou, dar îl împodobim chinuit în ajunul Crăciunului. Spargem lemne, facem focuri, spălăm coridoare, curățăm zăpada, gătim mîncare de cazan, iar în seara de Crăciun ne îmbătăm pulbere cu vin prost, adus pe furiș – cum știu toți ofițerii din unitate – din satul învecinat. Apoi vomităm în toaleta comună, pe care a doua zi, mahmuri, o curățăm. Bărbați – am făcut două Crăciunuri de bărbați, lîngă un brad unde n-a venit nici măcar Moș Gerilă, căruia în armată, fiindcă era armată, îi spuneam batjocoritor „Moș Gherilă“ sau altfel, mai urît, dar n-o s-o scriu aici.

1989: Crăciun cu ochii lipiți de ecrane, cele mai multe alb-negru, puține color. L-au împușcat pe Ceaușescu. A murit porcul. Ura! Colindători nu vin, toată lumea stă în fața televizoarelor. Mă duc să sparg niște lemne, aduc apă, mama gătește. În încăperea mică e cald și libertate.

Apoi vin, vreme de un deceniu, Crăciunurile indistincte, haotice, otova, ca și viața mea din anii 1990. Singura certitudine e că alături de mine o am pe Alina. În general, n-avem brad, fiindcă stăm cu chirie. În general, nu facem mare lucru. Uneori mergem la mese în familie, alteori nu. Petreceri la prieteni, mai potolite ca în studenție, cîteodată chiar plictisitoare. Parcă lipsește ceva. La un moment dat, în Iași, avem un prim Crăciun cu brad: bradul nostru, numai al nostru. L-am primit cadou, dar l-am urcat voinicește pe scările blocului, pînă la etajul al patrulea, așa cum fac bărbații, și m-am simțit ca și cum l-aș fi adus din pădure, după ce l-am doborît cu toporul și l-am cărat în spinare prin nămeți. Parcă se simte un iz de stabilitate: Alina gătește, eu sînt ajutorul de bucătar cu mîini neîndemînatice, dar pot să curăț cartofi, să umplu oale cu apă, să urmez indicații simple. E plăcută tihna asta în doi. Doar că la un moment dat o infuzează un soi de melancolie amestecată cu înfiorare: vara următoare emigrăm în America.

Unicul nostru Crăciun american a fost ca și cum n-ar fi fost. Am muncit amîndoi pînă seara la magazinele unde eram angajați. Apoi am mers în vizită la un cuplu de prieteni plictisiți și am băut bere japoneză proastă. N-am vorbit prea multe. Nu ne-am bucurat. N-am simțit nimic.

A mai trecut un an. Ne-am întors în Timișoara cu un dor de ritual și de stabilitate de care, în urmă cu vreun deceniu, aș fi rîs tinerește și batjocoritor. Seara de Crăciun o facem acasă, doar acasă, între noi. În fiecare an, în apartamentul nostru mic, înghesuit, plăcut, aducem un brad din piața din apropiere. Eu îl car în spate, fiindcă asta e o treabă de bărbat. De ales îl alege Alina, fiindcă se pricepe mai bine. În decembrie, la noi în sufragerie răsună colindele lui Ștefan Hrușcă, fiindcă așa se face de Crăciun: se cîntă și se ascultă colinde. Eu, mai organizat din fire, fac listele cu cumpărături și apoi tîrăsc acasă plasele pline – e o treabă de bărbat. Alina gătește, fiindcă ea o face bine, iar eu prost. Eu curăț cartofi, duc gunoiul, spăl vase. Aș sparge și lemne dacă ar fi nevoie, dar de-acum trăim urban. Așteptăm colindători și ne amărîm puțin atunci cînd nu vine nici unul, iar cînd vin, eu îi primesc în prag, fiindcă îndur mai bine jena copiilor mai măricei, care nu știu unde să se uite cînd cîntă, ușor îmbujorați de rușine, în fața ușii. Copii de oraș, deh!

Și deodată îmi dau seama că ne-am împărțit rolurile cam cum făceau odinioară părinții și bunicii noștri. Cu cîteva zile înainte de Crăciun împodobim împreună bradul fixat într-un stativ improvizat: un samovar vechi de alamă cu un piedestal pătrățos și greu. Steaua argintie din vîrf o punem cu rîndul, cînd eu, cînd ea. Ne completăm. Ne uităm în jur și zîmbim. E bine, e frumos. Dacă ar și ninge un pic... Apoi între noi se insinuează o tristețe potolită, o melancolie de Crăciun aproape bun. Ne uităm unul la altul – noi doi. Ne descurcăm. Doar noi doi. Alina zice că a văzut pe stradă un Moș Crăciun și înțeleg. Noi n-avem de ce să-l chemăm. N-am avut.

Ne-am împărțit rolurile cum făceau odinioară părinții și bunicii noștri.

Au mai trecut niște ani: paisprezece. Din vară lucrurile s-au schimbat, deci se schimbă și Crăciunul. E noapte, scriu și mă gîndesc: săptămîna viitoare mergem să cumpărăm bradul. Toți patru. Oare cum o să ne descurcăm cu landoul prin piață? Alina doarme în camera alăturată, cu Marina și Ștefan alături. Micuții se frămîntă în somn, au o perioadă grea: le ies dinții. Peste un an sau mai degrabă doi o să vină și Moș Crăciun. Și cîte mai am de făcut! Mă apucă groaza. Și bucuria. Las' să mai crească Ștefan și-l trimit pe el să aducă apă. Să spargă lemne. Sau ceva asemănător. Alina și Marina or să facă sarmale, iar eu o să spăl în continuare vasele. Și de undeva or să răsune colindele lui Hrușcă, care după o vreme o să-i plictisească pe micuți. Parcă văd c-o să le placă mai mult Halloween-ul.

Radu Pavel Gheo *e prozator și eseist. Locuiește în Timișoara și lucrează ca redactor și traducător la Editura Polirom. Cea mai recentă carte a sa este romanul* Disco Titanic *(Polirom, 2016).*

Ioana NICOLAIE

Un pluguşor

Totul a pornit de la o ilustraţie din manualul de română după care învăţau toţi copiii din ultimul deceniu comunist: în acuarelă, cu nişte urători bine ascunşi sub căciuli şi fulare, nemaiîncăpîndu-şi în piele de bucuria cernută sub forma unor fulgi uriaşi. Lecţia se numea „Pluguşorul“ şi trebuia ştiută pe de rost, ca toate celelalte poezii din carte. Mai era puţin pînă la vacanţă, se dădeau ultimele note, se încheiau mediile. Profesoara, conştiincioasă cu asupra de măsură cînd era vorba de cele politice, ne-a mai dictat în caiet un „Pluguşor“ găsit într-un *Cutezătorii* mai vechi. Puteam să-l memorăm pe oricare, avea să ne asculte pe toţi în ultima săptămînă şi era vai de noi dacă nu ne descurcam. Încă nu ninsese, îmi amintesc şi acum drumul îngheţat pe care mă duceam la şcoală, iarba uscată pe faţa roşie a pămîntului de munte, bruma care albea dimineţile, ca să nu se topească nici pînă seara. Cum mergeam vreo trei kilometri pînă la şcoală, puteam repeta de cîteva ori în gînd poezia de peste zece strofe. O învăţasem puţin mai greu decît pe altele care îmi intrau în cap încă de la prima citire. „Aho, aho, copii şi fraţi, / Staţi puţin şi nu mînaţi / Şi urarea mi-ascultaţi / C-am pornit-o de cu zori / Prin ţară colindători / Prin oraşe, prin comune / Cu urările străbune / De viaţă, de sănătate / La constructorii voinici, / La mineri, la-nvăţători / Că ni-e ţara cîmp de flori / Răsădit de muncitori / Tînăr să se-nalţe-n soare / Cu uzine, cu ogoare/ Şi cu vise minunate (...) Ia strîngeţi-vă, flăcăi / Şi sunaţi din zurgălăi / Să răsune munţi şi văi / Hăi, hăi!“ Şi nu se termina textul aici, urmau multe altele, culminînd cu urările pentru iubitul conducător: „Cîntînd dragostea fierbinte / Pentru bravul preşedinte / Reales de-al ţării For / Şi de întregul popor / Să ne fie înainte / Înţelept conducător / Nalt exemplu, far şi zbor...“, adică acelea la care nu trebuia să te poticneşti cînd recitai.

Tovarăşa a început să ne asculte, însă nu ca de obicei, doar ridicîndu-ne în picioare în bănci. Pentru că-şi dorea să confere o mai mare solemnitate momentului, ne-a scos pe rînd în faţa clasei. Primul a fost un băiat, apoi i-au urmat una după alta trei fete. Strigau „Pluguşorul“ serios, cu un fel de patos, adică aşa cum văzuseră la televizor că fac actorii. Următorul copil, cel mai mititel din clasă, o fetiţă cu părul numai cîrlionţi, Corina, care nu se ştia de ce nu creştea la fel ca noi, ceilalţi, a fost cel care a schimbat reprezentaţia. Avea un glas subţirel de tot, s-ar fi potrivit în roluri de albinuţe sau fluturaşi dacă la piesele pentru „Cîntarea României“ ar fi existat astfel de personaje. Momentul de glorie al vieţii ei fusese cel în care jucase rolul mioriţei din sceneta cu păstorul, cel care-mi plăcuse cel mai mult din tot ce se prezentase în acel an de către noi, copiii, în sala îngheţată a Casei de Cultură.

Acum, în faţa clasei, a ezitat puţin, dar apoi a tras aer în piept şi-a început să spună „Pluguşorul“. Nu faptul că-l ştia „ca pe apă“ m-a nedumerit, ci nevoia de a-şi îngroşa bărbăteşte glasul, dorinţa de a-l face să sune mai puternic şi, prin asta, mai convingător. Acela, mi-e limpede acum, a fost momentul în care m-am întrebat deodată dacă se găseau numai băieţi în ilustraţia din manual pe care-o cercetasem de nu ştiu cîte ori mai înainte. Nu, nici vorbă, chiar în prim-plan se vedea o fată cu gura pînă la urechi. Totuşi, mi-am zis imediat, adevăratul „Pluguşor“, nu cel pe care-l turuiau copiii, pe rînd, cu spatele aproape lipit de catedră, ci acela pentru care se pregătea fratele meu mai mare – deja îşi făcuse rost cu mare greu de staniolul cu care să-şi împodobească boii miniaturali ciopliţi din lemn, avea şi biciul potrivit, pocnea minunat din el, iar clopoţelul suna cristalin, îl auzisem clinchetind atunci cînd se întîlnise cu alţii din ceată –, ei bine, acest „Pluguşor“ nu era niciodată performat de fete. Grupul era bărbătesc, cuvintele trebuiau să sune mai tare, aveau tăietură precisă, în armonie subliminală cu entuziasmul pe care-l presupunea trecerea într-un an nou. Aşa era din moşistrămoşi, cum tot din vremi imemoriale rămăseseră şi celelalte obiceiuri. Dacă pluguşorul era al băieţilor, oare colindatul era al fetelor? Nu, deşi eu mersesem în cîţiva ani doar cu verişoara mea cea cu glas îngeresc şi cîntaserăm „Deschide uşa, creştine“ pe la o mulţime de uşi unde oamenii ne primiseră bucuroşi, cu prăjituri, cu mere, nuci şi cu bani. În cele mai multe grupuri de colindători se găseau însă şi băieţi. Iar mai apoi, oamenii

Adevăratul „Pluguşor“ nu era niciodată performat de fete.

mari, cînd se colindau în seara cea sfîntă, mergînd de la o casă la alta ca să se bucure împreună de miracolul Naşterii, erau bărbaţi şi femei deopotrivă. Nici cu „Steaua“ n-am mers niciodată, se dovedea tot treabă de băieţi. La fel şi „Irozii“, unde trebuia să te pregăteşti cu mult timp înainte, nu doar să-ţi faci rost de costume, ci mai ales să-ţi ştii foarte bine replicile, fiindcă nu se putea să te faci mai tîrziu de ruşine. Cît despre „Capra“, nici nu se putea imagina că sub măşti şi sub ciudatele costume s-ar putea găsi o fată, cum să strige ea „Ţa, ţa, ţa, căpriţă, ţa / Te-am adus din Africa“?

Prin urmare, am tras în grabă concluzia că acolo, în nordul meu transilvan, numai colindul era al tuturor, fete şi băieţi, copii şi oameni mari, tineri şi bătrîni. Şi nu m-aş fi gîndit niciodată la asta dacă micuţa Corina nu şi-ar fi îngroşat bărbăteşte glasul în faţa clasei. Şi-apoi, fiindcă tovarăşa n-a avut timp să ne verifice chiar pe toţi, am putut să mi-l îngroş şi eu, în gînd, în timp ce mă întorceam spre casă şi-mi ziceam Pluguşorul, pe cel adevărat, pe care-l ştiam foarte bine. Şi-am continuat să-l spun în fiecare decembrie în care băieţii din familia mea îşi făceau cetele, fiindcă era săltăreţ, entuziast, cu viaţă. I l-am zis şi băiatului meu, o singură dată şi cu destule poticneli, căci între timp mi s-au mai şters versurile din minte. Cît despre colinde, deşi n-am cine ştie ce auz muzical, le cînt în fiecare seară din săptămînile de dinaintea Crăciunului. Pe ele nu le pot uita.

Ioana Nicolaie *este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată este* Lomografii *(Humanitas, 2015).*

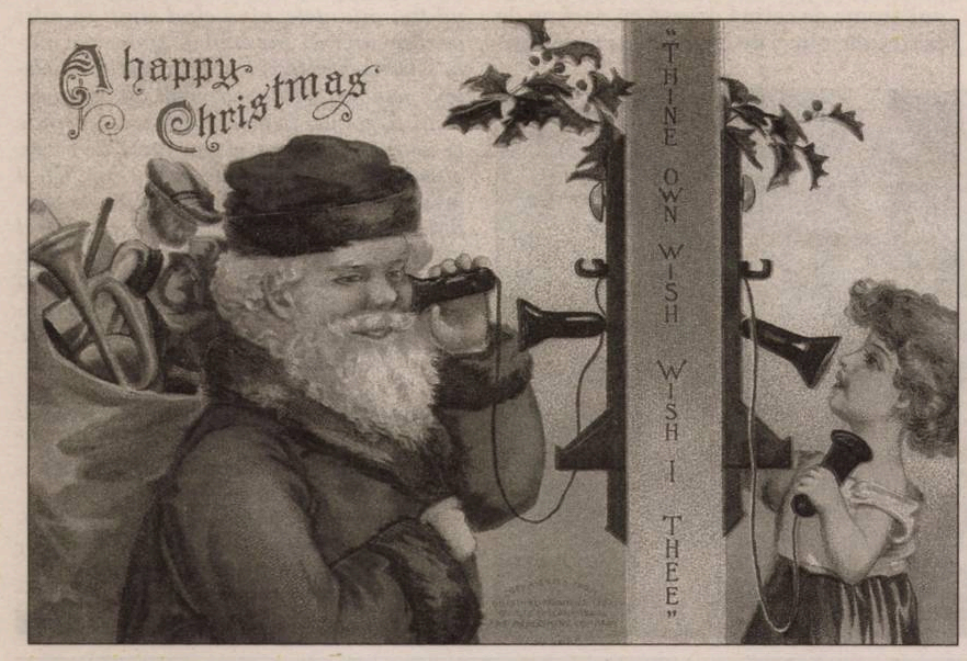

Ioana BOT Florin BICAN

Pregătirile de Crăciun, la patru mîini

IOANA: Eu fac liste, foarte devreme, pe la capătul verii, deja, cînd adun amintirile vacanței de prin casă. Listele cu daruri de Crăciun. Listele cu toți cei cărora le facem daruri de Crăciun. *To do list:* pentru că îmi place să fac eu însămi, cît mă pricep, darurile respective. Mi-e dor (în ultimul deceniu și ceva) de vremurile cînd desenam felicitările trimise apoi de părinții mei, prietenilor. N-am aruncat mapa cu hîrtii de lux, salvate de te miri pe unde, din care vreau să fac felicitări, din nou, cîndva (nu anul acesta, nici anul acesta…). Îmi place la nebunie să creez șiraguri de mărgele potrivite cu ochii, cu temperamentul sau cu rochiile prietenelor mele – și să le ofer de Crăciun. Colecționăm ciocolate cu gusturi stranii pentru a le depune, apoi, în sacul Moșului – e o „acțiune" care durează toată toamna. Cu puțin noroc, ultimele cumpărături (de ciocolată) de pe liste se fac în aeroporturi internaționale. De la începutul lui decembrie încolo, eu și listele mele intrăm în vrie: camera de oaspeți a casei devine camera de împachetări și funde a Moșului.

FLORIN: Cum bine zice poetul, „O listă-i viața." Deci… mă aliniez din mers la lista soției mele, la care doar arareori contribui cu *item*-uri suplimentare și asta numai atunci cînd serendipitatea mi le oferă pe tavă. Căci mi se pare ușor blasfemic ca, întru pregătirea unei sărbători care pledează pentru (re)conectarea la o *altă* dimensiune, eu să mă conectez mai abitir la cele lumești. Dacă ar fi după mine, aș improviza totul pe ultima sută, lăsînd Crăciunul să se „întîmple" pur și simplu. Soluția „îngrășării porcului în Ajun" mi se pare cît se poate de convenabilă – aplicarea ei înseamnă, pe de o parte, că nici eu nu mă ostenesc prea tare, iar pe de alta, că nici porcul nu va atinge standardul corespunzător de greutate, deci are toate șansele să rămînă nesacrificat. Din fericire, pe listele soției mele nu figurează la nici un punct „tăierea porcului", sarcină care cu siguranță că ar pica în cîrca mea. Consimt așadar cu ușurare să contribui la bifarea celorlalte puncte de pe listă, participînd la cumpărarea și împachetarea cadourilor și procurînd în acest scop hîrtia de ambalaj. La înșirat mărgele nu mă bag, nici la alte asemenea acte de bricolaj, cum ar fi confecționarea felicitărilor. Dar croșetez fără fasoane mici texte însoțitoare, atunci cînd e cazul – mai ales dacă momentul cere ca textele cu pricina să fie în versuri. Și, bineînțeles, dacă îmi iese în cale o ciocolată cu gust straniu, n-o ratez – o achiziționez și o dirijez degrabă spre rezerva națională de cadouri și tratații de Crăciun. Degustările de ciocolată orchestrate de Ioana cu această ocazie au devenit deja o tradiție și ne place să credem că musafirii-colindători salivează deja pavlovian în așteptarea ei. Și așa, lista se umple încet-încet, ca un calendar de advent…

Femeile fac, încă, cele mai multe din treburile casei, conform datelor U.S. Bureau of Labor Statistics. Din 1000 de femei întrebate (sondajul Georgia-Pacific din 2011), 65% nu primesc nici un fel de ajutor în gospodărie.

(www.huffingtonpost.com)

Dacă ar fi după mine, aș improviza totul pe ultima sută, lăsînd Crăciunul să se „întîmple" pur și simplu.

IOANA: Pentru că nu există ceva mai frumos ca punerea darurilor sub pom – decît, poate, însăși facerea și împodobirea „pomului" –, acceptăm substitute ecologice, inventăm în fiecare an altceva decît bradul; cel mai mult ne place bradul ca o piramidă de cărți – dacă nu am apucat să pun la loc, în cadrul curățeniei de sărbători, cărțile „folosite" și rătăcite prin casă în ultimele luni, îl fac din ele. Și apoi mi-e groază să îl desfac (ar însemna să le pun pe toate la loc…) și îl țin pînă hăăt! spre Mărțișor. Cu luminițe cu tot. Mi-e foarte dor de Crăciunurile copilăriei, cînd desfacerea darurilor era cea mai fermecată clipă din an. Cînd bradul era (dacă era: eu am copilărit în comunismul ferice și apoi în cel raționalizat) mare și adevărat, și mirosea a cetină, și mama făcea turte dulci pe care le atîrnam de crengile înțepătoare. Cînd mă puteam strecura sub brad, pe burtă, cu o carte. Mirosea a vacanță și a paradis. Sau cel puțin eu așa îmi imaginam paradisul.

FLORIN: Așa cum mă fofilez de la tăierea porcului, sînt reticent și cînd vine vorba de tăierea bradului. Sau de cumpărarea lui gata tăiat. Deși mulți, mulți ani aroma de cetină dreasă cu parfum de portocală, aburi de ciocolată și iz de artificii a definit, pentru mine inconfundabil, Crăciunul, de la o vreme am ajuns să văd în arborarea bradului un sacrificiu inutil. Chiar dacă e vorba de brazi „de crescătorie"… Dar în decursul anilor am învățat suficient de bine forma bradului ca să o pot reproduce – aproximativ, dar sugestiv – din tot felul de obiecte reciclabile. Și odată reprodusă forma, constat că e suficient pentru a-mi evoca satisfăcător vechile arome la care contribuia bradul natural. Arhitectura unui brad din cărți mă depășește – nu am nici răbdarea, nici simțul proporțiilor pentru a zidi, ca Ioana, cărți de diverse dimensiuni pînă ajung să semene cu un brad. Prefer, prin urmare, să-i dau Ioanei cărțile „la mînă" (evitînd să mă gîndesc că și bietele cărți vor fi fost odată copaci). Tot Ioana face și „globurile" cu care decorăm, pe lîngă beculețe, bradul astfel obținut: înfige rînduri-rînduri de cuișoare în cîteva portocale. Combinația nu e doar plăcută la privit, ci și dătătoare de arome euforizante – deci e asigurat și aspectul olfactiv.

IOANA: Eu știu colinda și colind cu tenacitate, prin casă, pregătind Crăciunul și sărbătorindu-l. Imperfect și needucat, silabisind ritmuri, dar respectînd textele (deformație profesională, deh), desfășor cui vrea să mă asculte (familia, aspiratorul și alte unelte ale șmotrului presărătoresc etc.) un repertoriu de colinde de care sînt foarte mîndră. Mi l-am format pe vremea cînd, în copilărie, tatăl meu – folclorist – punea în casă benzi de magnetofon cu colinde culese chiar de el, în expedițiile de „teren", prin toată Transilvania. Mi le explica și mi le relua, fericit, pînă le învățam.

FLORIN: La colindat nu mă bag… Deși nu mă mai satur s-o ascult pe Ioana cîntînd colinde, sînt incapabil s-o secondez vocal – aparțin speciei care cîntă doar sub duș. În bucătărie, în schimb, performez cot la cot cu ea, fără ajutorul dușului. Așa că în loc de colindă, o să vă cînt o rețetă de curry adaptată pentru Crăciun: *Într-un vas cu unt topit, pune chimen la prăjit și, secționați în doi, cinci căței de usturoi. Ia scurt vasul de pe foc și apoi pune-l la loc, completînd de astă dată cu-n pumn de ceapă tocată. Cînd s-a-ncins, dă focul mic și presară (cîte-un pic), scorțișoară, turmeric, coriandru, praf de-ardei, și-amestecă două-trei minutele, pînă cînd simți în nări parfum urcînd. Iar cînd ai ajuns aici, pune carnea-n cuburi mici, tăvălind-o insistent prin pasta de condiment. Peste-amestecul fierbinte, toarnă curry cît cuprinde și adaugă din gros niscai lapte de cocós, oleacă de bulion și stele de anason. Cînd le-ai combinat pe toate, pune fructe confiate și vanilie – o teacă – pînă cînd sosul nu seacă. Cu capacul peste vas, la foc mic, ține-l vreun ceas, pîn' s-a frăgezit bucata – și-atunci curry-ul e gata: poți servi direct din oală, decorată cu beteală. La anu' și la mulți ani!*

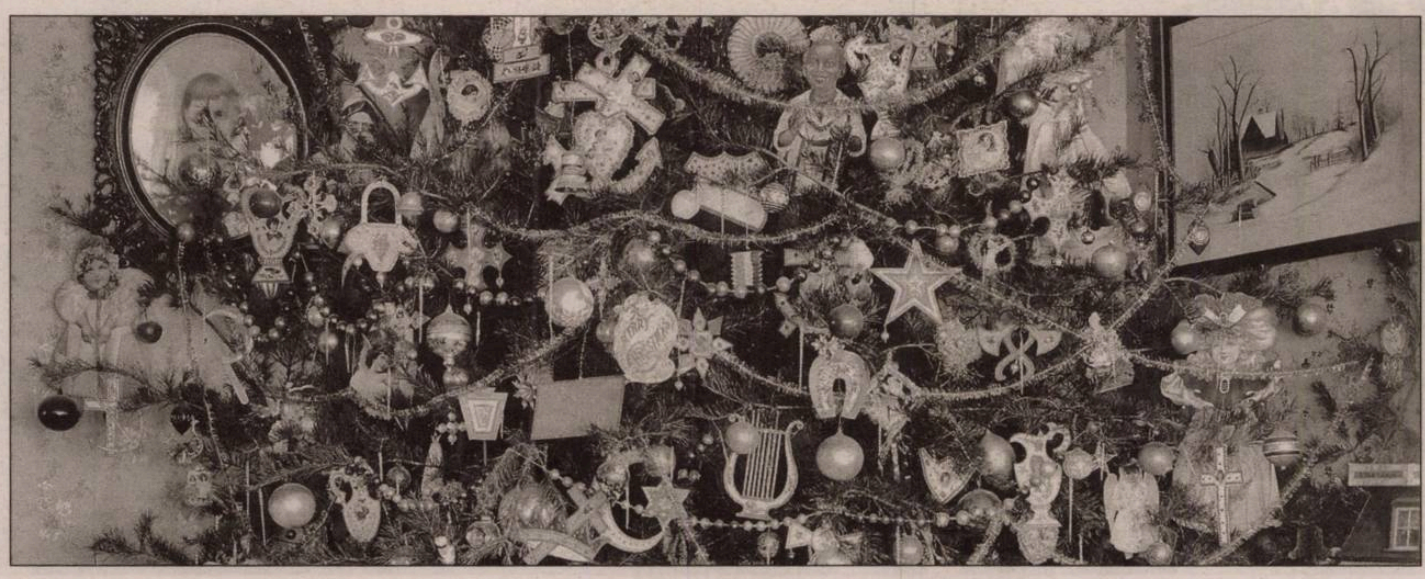

Ioana Bot *este profesoară de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Cea mai recentă carte publicată:* Autoportret cu principii *(2016).*

Florin Bican *este scriitor și traducător. Cea mai recentă carte publicată:* Singur printre mîrlani *(Editura Art, 2016).*

Florin DUMITRESCU

Domnul Teorie și Doamna Practică

Multă vreme m-a intrigat superstiția legată de cine îți trece pragul de Anul Nou: dacă te vizitează un bărbat, pasămite îți va merge bine tot anul; dimpotrivă, primirea unei femei în casă cică îți va aduce ghinion. Am încercat să îmi explic acest tabu ca pe un auspiciu răsturnat: e preferabil să te calce un bărbat, mai ales ca gazdă femeie, într-un cadru simbolic legat de sărbătorile cosmice ale fertilității. Citisem că sorcova însăși este urmașa nuielușei înflorite a Saturnaliilor (indubitabil un falus transfigurat), cu care bărbații le augurau rodnicie femeilor: o fecundare simbolică, sublimată coregrafic. Am constatat că, în mod tradițional, bărbatul e cel care, în timpul sărbătorilor de iarnă, se deplasează, *colindă* (în toate sensurile), îndeplinește munci în afara casei, în timp ce femeia rînduiește casa și gătește felurile rituale. Bărbatul taie porcul, ceea ce trece drept operație anevoioasă. Dar frămîntatul aluatului de cozonac, care solicită fizicul cu prisosință, îi revine femeii. În schimb, în multe gospodării de azi e încetățenită, ca strictă specializare de gen, datina ca bărbatul să pună murăturile de toamnă; chipurile, dacă le așază în borcan femeia, se strică, se fleșcăiesc. O fi pentru că bărbatul ar întrupa principiul tare, viguros, în timp ce femeia închipuie tandrețe, dar și acea moliciune care, în anumite contexte, este evitată?

De obicei, flăcăii sînt cei care merg cu colindul, fetele și femeile – cele care primesc. Bărbătești sînt plugul, biciul și zurgălăul. Buhaiul, în schimb, acea membrană supusă vibrațiilor profunde, se vădește ca un atribut feminin. Vedetă a Crăciunului modern, Moș Crăciun apare rareori acompaniat de Baba sau, mai burghez spus, Doamna Crăciun. În contexte comercial-carnavalești, Moșului i se atribuie un alai de Crăciunițe, tinere și atrăgătoare, care, dincolo de travesti, se dovedesc a fi hostessele și samplerițele de peste an.

Toate aceste arhetipuri de sezon nu pot fi relativizate fără a a atrage confuzia sensurilor, fără a duce la o zădărnicire a sărbătorii însăși. Publicitatea care, în numele originalității, ni l-a arătat în deceniile din urmă pe Moș Crăciun beat, karatist sau scălîmbăiat caricatural a înregistrat tot atîtea experimente eșuate. Tot așa, un Moș Crăciun femeie ar fi de neconceput, chiar și în numele comandamentului egalității de gen: e un tabu de neîncălcat.

Dincoace de arhetipuri și legende, în lumea reală a gospodăriilor românești contemporane, soțul și soția își divizează mult mai puțin contribuțiile în economia căminului. În decursul interviurilor pe care le-am luat consumatorilor tradiționaliști din mediul urban, am aflat că alegerea porcului, uneori și tranșarea acestuia, îi implică pe amîndoi (deși, „arhetipal", ar fi căzut în partea virilă, expansiv vînătorească, a diadei casnice). În mod complementar, multe dintre îndeletnicirile din bucătărie, considerate în mod tradițional femeiești, sînt preluate de soț.

Ce rămîne inerent genizat este discursul celor două tabere despre tradiții, găteli și alte rînduieli festive. Bărbații verbalizează, conștientizează în mod declarativ tematica tradițiilor. Cu doamnele am purtat predominant discuții practice despre consum și preparare, într-o perspectivă tradițională foarte prezentă, dar implicită, nemanifestă („așa făcea mama", „așa se gătește la noi", „îmi place smîntîna mai grosuță", „parizerul ăstălalt e mai bunicel" etc.). În schimb, domnii ajung repede și neabătut la problematizări, teoretizări și schematizări politice. Le-am dat prilejul să rostească ei primii, înaintea mea, termeni precum *tradiție / tradițional* sau *patriotic / național* – și au făcut-o fără tăgadă. Spre deosebire de femei, care văd continuitatea/tradiția/moștenirea familială ca pe o *necesitate*, bărbații tind să o vadă ca pe o *datorie* (față de înaintași, neamurile de la țară, chiar și patria, națiunea, „tradiția" însăși).

Schematizînd la maximum, atunci cînd femeia spune „așa făcea mama", bărbatul spune „așa fac românii".

Conform unui sondaj întreprins de MTV Networks Digital în 2010 (pe aproximativ 600 de persoane cu vîrste între 18 și 34 de ani), 56% din femei cumpără cadourile pentru familie, comparativ cu doar 36% din bărbați. Numai o treime din bărbații întrebați au spus că le cumpără cadouri partenerelor, în timp ce 50% din femei au declarat că fac același lucru pentru partenerii lor.

(www.huffingtonpost.com)

Florin Dumitrescu *este textier, publicitar, doctor în socio-antropologie. Cea mai recentă carte publicată:* Dodii, *Editura Nemira, 2016.*

Bărbatul modern vs. bradul de Crăciun

- o abordare DIY -

Când spunem Crăciun, gândul fuge fără ezitare către bradul împodobit și cadourile ascunse sub el. La fel ca multe altele, pregătirea bradului este o operațiune în doi: el, „inginerul" Crăciunului, cel care alege și aduce bradul acasă, îl cioplește trunchiul, îl potrivește în suport și așază la locul potrivit, și ea – designer-ul care pregătește cele mai frumoase ornamente și ascunde sub brad cadouri inspirate.

Anul acesta, mai mult ca oricând, se vorbește despre brazi alternativi și decorațiuni handmade, care dau un aer distinct fiecărui cămin. Cei pasionați se pot inspira de pe site-uri și bloguri do-it-yourself, cum sunt manmadeDIY.com sau diynetwork.com. Acestui trend i s-a alăturat și brandul NIVEA MEN, care vine în ajutorul bărbaților cu „uneltele" potrivite pentru a face față tuturor provocărilor sezoniere, dar și cu idei originale. Spre exemplu, cu ajutorul unor instrumente neobișnuite, bărbații sunt provocați să mestereasă un brad alternativ și modern.

Alte idei creative – de la pregătirea unei coroniițe din dopuri de plută, la trucuri pentru a deschide mai ușor cadoul de Crăciun – sunt adunate sub forma unor tutoriale video pe canalul de Youtube NIVEA MEN România.

Plăcerea de a-i hrăni pe alții

interviu cu Mircea RADU

Cum vă implicați în organizarea Crăciunului, concret?

Fac cumpărături cu o listă lungă în mînă, ca să nu lipsească (mai) nimic, apoi fac cîrnați de casă după o rețetă în care există un echilibru perfect între usturoi, sare, boia dulce de ardei, grăsime și carne macră de porc – e o rețetă de-a tatălui meu, alături de care, de altfel, îi și pregătesc. Și, în jurul datei de 20 decembrie, pun slănina într-o saramură cu usturoi pisat și crenguțe de busuioc și o las acolo la macerat pînă pe 31 decembrie. Apoi, în ultima zi a anului, o tai în fîșii subțiri și o mănînc cu pîine proaspătă, în liniște, privind pe fereastră cum răsare iarna de peste tot.

Cumpărați și aranjați bradul?

Ajut la împodobit un plastic verde care imită foarte bine un falnic brad natural. Dar nu mă înnebunește activitatea asta, prefer să fac altceva.

Îl întrupați pe Moș Crăciun?

Am o amintire din copilărie cu un Moș Crăciun care avea o pelerină roșie pe care erau lipite stele argintii din staniol care se mai și dezlipeau, și „1974“ scris tot din foițe sclipicioase, care vindea „Loz în plic“ în fața Gării de Nord; omul ăsta avea lîngă el și un urs împăiat, în două picioare, cu ghearele scoase și ochii de sticlă lucind, care mă întreba rînjind și făcînd cu ochiul de fiecare dată cînd treceam prin fața lui – și treceam des, fiindcă locuiam în zonă: „Nu vrei să faci o poză cu Moș Martin?“ Nu, nu voiam, dar pentru că nu îmi plăcea de el, de Moș Crăciunul ăla fals, cu ursul nu aveam nimic... Să revin la întrebare, nu, nu l-aș face pe Moș Crăciun, i-aș lăsa pe alții s-o facă.

Gătiți?

În perioada Crăciunului mai mult prepar decît gătesc – prin „a prepara“ eu înțeleg a face ceva să fie gata de copt sau de pus pe aragaz, după cum „a găti“ înseamnă a termina procesul de preparare, prin coacere, frigere etc... Dar în perioada Crăciunului, cel mai mult și mai mult, mănînc.

Ce anume, pe lîngă cîrnați?

Specialitatea mea sînt cîrnații de casă și slănina, dar bucuros dau o mînă de ajutor la orice e nevoie – piftie, sarmale, prăjitura de Crăciun, care e un fel de turtă dulce făcută cu miere și anason și care, în combinație cu portocalele, umple casa de un miros unic, special, liniștitor – știi că e Crăciun numai dacă deschizi ușa de la bucătărie...

Le gătiți singur sau în parteneriat?

„Gătiți împreună cu soția!“ – am citit undeva sfatul ăsta și cred că e o tîmpenie, nu o să iasă nimic bun din asta. Fiecare are modul său de a găti un anumit fel, unde mai pui că aceeași mîncare poate fi gătită fie la cuptor, fie la aragaz, pe flacără. Romantismul e bun oriunde, în orice altă cameră, dar nu în bucătărie. A nu se confunda gătitul cu mîncatul. Asta cu gătitul aceluiași fel de mîncare împreună e o chestiune care nu duce la nimic bun, e un non-sfat.

Cum decurge gătitul de Crăciun? Care e ritualul?

Pregătirile sînt toate de la Ignat, de cînd se taie porcul, și pînă-n Ajun, cînd eu și tatăl meu facem cîrnații, fierbem picioarele și urechile pentru piftie, zdrobim usturoiul, tocăm carnea și toate cele de trebuință, iar soția mea înfășoară sarmalele, care și astea se fac cu dichis, mici, moldovenești, cît să le topești odată-n gură, și care se fierb cinci-șase ore în oală de ceramică, în cuptor, la 180 de grade, la foc mediu. Apoi, mai spre seară, după ce am venit de la mici cumpărături, fiindcă mereu se uită cîte ceva, soția pune la făcut prăjitura de Crăciun, iar eu beau un pahar de vin sau de coniac și ascultăm muzici care să ne relaxeze.

Aveți cîteva tradiții de Crăciun proprii, în afara felurilor de mîncare? Care?

Sînt bucureștean, decrețel, născut-crescut la bloc, cu sporadice și scurte vacanțe la țară, undeva la 30 de kilometri de Capitală, deci nu am o legătură cu satul, cu tradițiile, cu irozii, steaua și plugușorul – probabil de-asta îmi și plac acum atît de mult datinile și tot ce ține de popular, de neam, de vatră, ca o chemare lăuntrică, o pseudo-reîntoarcere la ceva ce am simțit în mine, dar nu am avut niciodată... Aș fi vrut să știu să colind, de pildă, dar nu știu s-o fac.

Singurul capitol unde bărbații le-au depășit pe femei este cumpăratul de cadouri pentru ei înșiși: 47% din bărbați fac asta, comparativ cu 35% din femei.

(www.huffingtonpost.com)

Statutul de „vedetă“, persoană publică, schimbă ceva? Implică un anumit comportament?

Să spui despre cineva că e „vedetă TV“ în România e aproape jignitor. Nu poți vorbi despre „vedete de televiziune“ într-o țară în care nu există autostrăzi. Într-o țară care nu are grijă de învățămînt și sănătate. În România nu sînt staruri de televiziune pentru că nu există nici economie (a se citi suficiente venituri din publicitate) și nici mecanisme care să le creeze și să le mențină. Cît despre statutul de persoană publică, e-adevărat că vine la pachet cu anumite reguli nescrise, inclusiv de comportament, dar care nu sînt nici o filozofie – sînt cei șapte ani de-acasă. Cine îi are, bine, cine nu...

„Romantismul e bun oriunde, în orice altă cameră, dar nu în bucătărie.“

Cum credeți că au evoluat și vor evolua rolurile bărbatului și ale femeii și repartiția lor la generația dvs. și la următoarele față de cele ale părinților, bunicilor dvs.?

Nu cred că e vorba de ceva care ține de o generație, ci mai degrabă dacă îți place sau nu să bucătărești. De pildă, mama era cea care ne făcea mîncare, iar tatăl meu, în afară de cîrnați, caltaboși, piftie, punea murături care aveau un gust nemaipomenit, acrișor și acidulat numai cît să înțepe la limbă; asta nu înseamnă că avea un rol secundar în bucătărie. De asemenea, nu știu dacă fiului meu îi va plăcea să gătească și cît anume; are s-o facă în fiecare zi, la ocazii sau niciodată? Eu l-aș sfătui să învețe pentru că îi va folosi, atît ca să știe să se hrănească pe sine, cît și pe alții.

Faceți parte din categoria bărbaților care gătesc, și gătesc bine. Sînteți o excepție sau e o categorie tot mai cuprinzătoare?

Nu știu alții cum sînt, dar ce e limpede, ce vedem peste tot, fie în programele de televiziune, fie în reclamele din pliantele supermarket-urilor, e că bărbaților li s-a dat felia asta care, în trecut, era o treabă considerată femeiască. Jamie Oliver, Antonio Carluccio și Gennaro Contaldo, Anthony Bourdain, Gordon Ramsay sînt staruri în gastronomie și în televiziune și sînt bărbați. În afară de Nigella Lawson și Lorraine Pascale, nu-mi vine acum în minte nici un nume de femeie care să concureze cu faima tipilor de mai sus. Sînt 5 la 2...

Cum se poate ajunge de la gătit la o filozofie de viață?

Fără a avea pretenția că ce spun eu e o filozofie de viață, cred că a ști să faci mîncare, a hrăni pe cineva e o formă de iubire. Nici nu contează dacă ești bărbat sau femeie, tot așa cum e puțin important dacă pregătești un fel de mîncare complicat sau ceva frugal, important e să pui suflet, să fii preocupat de ce gătești, să dăruiești cu dragoste bucatele.

Mai mult de atît: nu doar gătiți, ci și scrieți despre ceea ce gătiți. Recent, ați publicat volumul Povești cu gust. *Nu este o doar carte cu rețete, ci și de amintiri. Cum a fost experiența scrierii ei?*

Experiența în sine, a scrisului, nu a fost ieșită din comun – erau vremuri în care colaboram la diverse ziare, ce-i drept, scriam pe orice altă temă decît gastro. Ce m-a surprins însă au fost remarcile după lansare, care continuă încă, observații care mă treceau deja în rîndul *chef*-ilor. Ideea e că în *Povești cu gust* nu m-am luat la întrecere cu nimeni, nu am călcat pe teritoriul nimănui, nu am pretins că sînt altul decît cel care sînt. Singurul motiv pentru care am scris cartea asta – pe care eu o simt mai degrabă a fi o culegere de texte, proză scurtă, decît o carte de bucate, iar eu un meșter bucătar – este plăcerea.

***Mircea Radu** este jurnalist de televiziune. A publicat, în 2016,* Povești cu gust, *la Editura Curtea Veche.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Alcor CRIȘAN

Peisaj de Crăciun

Iarna avea un farmec aparte, grădina acoperită de zăpadă schimbînd peisajul celorlalte anotimpuri pentru cîtva timp. Albul imaculat era un fundal ideal pentru crengile desfrunzite ale salcîmului din depărtare, văzute prin contrast cu cele ale nucilor din fața casei. Cel mai mult mă bucuram atunci cînd mă trezeam dimineața și vedeam totul acoperit de promoroacă, de parcă o mînă grijulie s-ar fi ocupat de împodobirea grădinii în așteptarea lui Moș Crăciun.

Frînturile de amintiri se suprapun într-un mozaic multicolor, precum cioburile de sticlă dintr-un caleidoscop, pe care fiecare schimbare de poziție le face să alcătuiască o configurație nouă, asemănătoare cu cea precedentă și totuși mereu alta, niciodată identică. Îl aud pe tatăl meu cum taie lemne, și parcă frigul din odaie se mai îmblînzește, chiar înainte ca el să aprindă focul în sobă. Totul a dispărut undeva, departe, în negura amintirilor, și totuși totul e în același timp aici, în fața mea.

Cu ochii închiși, aud foșnetul frunzelor de acasă în bătaia vîntului, precum eroul unui film de Andrei Tarkovski care a înconjurat marginea ventilatorului din tavanul navei cu franjuri de hîrtie dantelată pentru a recrea în închipuire ceea ce îi era pentru totdeauna interzis aievea. Ca și lanurile de secară unduind în adierea pe cale să se transforme în uragan dintr-un alt film al aceluiași regizor. Trăind sub spectrul unei amenințări iminente, simțurile se intensifică și fiecare senzație e resimțită cu o intensitate nemaiatinsă. Trăind fiecare zi ca și cînd ar fi ultima, amintirile unei fericiri aparte capătă o strălucire de neegalat.

Crăciunul din România mă însoțește oriunde aș fi. Împodobesc bradul în Ajun, niciodată mai devreme, iar plăcerea declanșată de metamorfoza unui copac aparent banal într-un obiect de artă are și sîmburele de regret al despărțirii de el după abia cîteva săptămîni.

E după-amiaza de Ajun, iar tatăl meu aduce bradul din podul casei, unde îl țineam la rece, ca să își păstreze prospețimea. Îi cioplește capătul trunchiului pînă intră în suportul frumos din fier forjat, un trepied cu brațe arcuite care să-l susțină în echilibru. Îl împodobim împreună, în timp ce bunica trebăluiește prin bucătărie. Cozonacii, după ce au dospit peste noapte, au fost unși cu gălbenuș de ou și puși la cuptor, de unde aroma lor te îmbie cu note de nucă prăjită, coajă de lămîie dată pe răzătoare și puțină scorțișoară. O descoperire mai tîrzie a fost cozonacul umplut cu semințe de mac.

Anii au trecut, casa copilăriei din Ardeal a rămas doar o amintire, dar bucuria Crăciunului m-a însoțit pretutindeni. Poate acum, atît de departe, la mii de kilometri distanță de țară, intensitatea trăirii e și mai puternică. Aducem bradul doar în Ajun, prietenul meu și cu mine. Alegem un brad cît mai frumos, cu crengile bogate și înmiresmate. Cam de doi metri înălțime, cît să încapă în sufragerie. De cînd locuim împreună la Bruxelles ne-am împărțit sarcinile gospodărești, completîndu-ne reciproc în funcție de îndemînare și predilecție spre una sau alta dintre îndeletniciri. Îl împodobesc spre înserat, în lumina trandafirie a amurgului nordic de iarnă. În funcție de inspirația de moment, aleg unele globuri și nu altele, atent la echilibrul de culori, alternînd tonurile și nuanțele, și în funcție de ghirlandele aurite pe care le atîrn apoi de jur-împrejur. În final, piesa de rezistență, un vîrf din sticlă, auriu, presărat cu zăpadă de cristal, găsit acum cîțiva ani la un magazin de suveniruri de lîngă Catedrala din Strasbourg.

O altă notă ardeleano-alsaciană, în domeniul culinar de astă dată. Celebrele noastre sarmale, ca și varza de Cluj, cu o notă suplimentară, pentru unii inedită, prin combinarea aromelor clasice de varză murată și carne afumată cu un buchet de mirodenii adoptate pe plan local, și anume piper negru, boabe de ienupăr și frunze de dafin, proaspete sau uscate. Și, evident, smîntîna nelipsită.

Seara ascultăm colinde, românești sau străine, iar spre miezul nopții ne uităm la slujba de Crăciun, alternînd uneori transmisiunile în direct de la Vatican cu unele din Anglia sau Belgia, unde, din fericire, mai există și un post creștin – unul singur, evident – printre zecile și sutele de alte posturi, de alte confesiuni și de alte orientări.

Și n-ar fi Crăciun cu adevărat fără premierele cinematografice minunate de la posturile de televiziune englezești, concurența dintre BBC și ITV fiind cu adevărat o binecuvîntare pentru cinefili. Iar pe partea retro, un film de sezon, alb-negru, cu Bette Davis. Și, mereu seducător, David Suchet într-una dintre aventurile de Crăciun ale lui Hercule Poirot. Înarmat cu o cutie de bomboane de ciocolată, dacă se poate, umplute cu lichior sau vișinată.

Conform sondajului Red Tractor din UK, în care 2000 de bărbați au fost întrebați cum ar fi dacă ei ar orchestra Crăciunul în locul partenerelor lor, aceștia au spus că femeile se stresează prea mult cu celebrarea lui și au adăugat că, dacă ar organiza ei sărbătoarea, totul ar fi mai ieftin, mai puțin grăbit și mai puțin tensionat.

(www.huffingtonpost.com)

***Alcor C. Crișan** e interpret, traducător și eseist.*

Mircea GROZA

Porcul, palinca, bradul și corinda

„Multe face bărbatu' cînd familia să pregătește de Crăciun...
Da oricîte-ar face nu poate face
cîte face nevasta lui...“

(Cozmuța Beșichii,
morarul din Hida)

În satele de pe Valea Almașului, în județul Sălaj, pot spune că pregătirile pentru Crăciun încep după ce *bucatele* au fost deja cu rînduială depozitate în *găbînaș* (magazie) ori în cămările special amenajate, în locuri bine alese, să fie la îndemînă pe timpul iernii. Dacă vorbim despre preocupările și implicarea bărbaților pentru organizarea Crăciunului, trebuie semnalat faptul că aceștia se ocupă, încă din toamnă, de pregătirea vinului, *suretiul* (culesul viei), storsul vinului, dar și grija pentru depozitarea corectă a acestuia, urmărirea atentă a perioadei de fierbere și trasul de pe drojdie exact cînd trebuie. Resturile rămase de la storsul strugurilor, *monturile*, se pun la fermentat *detilindi* (separat) de tocitorile cu prune care deja au fermentat și au făcut *podină*, adică s-au izolat la suprafață cu un strat gros, uscat și compact. După ce dă frigul, neapărat înainte de Ignat, bărbatul duce prunele, dar și monturile la *horincie*, unde fierbe pălinca și tescovina. Mai nou, din vinul rămas din producția anului trecut, țăranii fac un coniac deosebit. Iată că de Crăciun, pe masă vom avea palincă, uneori și de mere sau de pere, tescovină, coniac și vin. Acestea sînt atribuțiile precise ale bărbaților. Din pălinca pusă bine în cămară, în butoaie de *pomnițar* (dud) femeile fac, tot pentru sărbătorile de iarnă, un lichior foarte aromat cu *chimimoc* (chimen) și *mniere arsă* (caramel). Asta-i vestita *pălincă îndulcită!*

Să revenim la preocupările bărbaților pentru organizarea Crăciunului. Imediat după culesul *cucuruzului*, se aleg știuleții mai mari, *se desfacă* (se despănușează) fără a rupe pănușa de pe cucuruz. Se pune o *rudă* (o stinghie) dreaptă între stîlpii *tărnațului* (prispei), sub streașină, și pe rudă se leagă toți cucuruzii. Se lasă la uscat, dar pentru că grăunțele nu sînt coapte foarte bine, după o vreme se bagă cucuruzii în *cuptorul cocător*, unde la o temperatură bine controlată se prăjesc, fără a-i arde. Grăunțele prind o culoare roșiatică și se uscă încît se pot duce la moară. Este prima *fărină* care se face toamna, *fărina de pîrgă*. Fără această uscare forțată, porumbul, proaspăt cules, nu se poate măcina. Bărbatul merge la moară și spune morarului cît să macine făină și cît păsat. Păsatul de pîrgă se ține în cămară pentru *piroștile* (sarmalele) de Crăciun. Atît mămăliga, cît și preparatele cu păsat și făină de pîrgă au un gust inconfundabil, un gust aparte, un gust de sărbători de iarnă.

Bărbatul este cel care se ocupă și de tăierea porcului. Pregătește din timp paiele să fie uscate, planifică ziua tăierii cu unul dintre *mnisarășii* (măcelarii) satului, de obicei același an de an. Vecinii știu de obicei ziua cînd taie porcul în fiecare casă de pe uliță. Evită să se suprapună sacrificările. Bărbații se sfătuiesc, se înțeleg. Cu *noaptea-n cap* se adună cincișase vecini la *țînutu' porculi*. Pentru curaj, gazda-i servește cu cîte un *feldeț* de pălincă. Este prima *cercare* a noii pălinci! Se fac aprecieri la calitatea pălincii, gazda explică medoda personală de preparare și de depozitare. Apare *mnisarășu'*, cu sculele personale. Bărbații ademenesc cu un cucuruz porcul, flămînd, ce nu a cinat ca să fie mai ușor de curățat mațele, stomacul, beșica (vezica). Cînd porcul iese din coteț, fiecare vecin știe de unde apucă animalul. În trei secunde acesta este culcat la pămînt și măcelarul, cu o singură înțepătură de cuțit, omoară porcul. Femeia vine din casă la timp să țină un lighean la *junghietură* pentru a lua sîngele. Acesta va fi folosit la *sîngerete*.

La întrebarea de ce sărbătorile sînt atît de stresante pentru unele femei, răspunsurile unora dintre bărbați au fost: pentru că unele femei nu îi lasă pe bărbați să le ajute, luînd asupra lor o povară inutilă și făcînd ca vacanțele să fie mai obositoare pentru întreaga familie.

(www.huffingtonpost.com)

Este singura intervenție a femeii pînă cînd porcul este pîrlit, curățat, tranșat. Bărbatul știe exact cum va fi porționat porcul, una sau două *șoance* (jamboane), atîtea bucăți de *coroi (cotlet)*, doi *pești* (mușchiuleți), ciolane, costițe, gușile pentru *popricat*, măruntaiele pentru *călbaj*, *tăt, tăt, tăt ce ptică* pentru *cașul de porc* (toba) sau pentru *ptișcă* (chișcă), atîtea *dăraburi die clisă* (bucăți de slănină), *fatioru și primele* (pleura și diafragma) pentru *mațu curuli* în care se pune și păsatul de pîrgă, *piciorajele* (ciolanele), unghiile și capul pentru *cocioane* (piftii)... Bărbatul știe exact cum să împartă porcul pentru Crăciun, Anul nou, Bobotează, dar și pentru Paști. El hotărăște ce merge la sare și, după *tri-patru* săptămîni, la fum. Asta, după ce s-a sfătuit cu femeia. După ce organele interne și carnea au ajuns în casă, îndatoririle bărbatului s-au terminat. Uneori ajută, totuși, la tocatul cărnii pentru cîrnați. Preparatele sînt făcute de măcelar și una-două femei.

Angajarea unui măcelar se făcea mai mult în satele mai dezvoltate, cu meșteșugari și comercianți. În satele mai mici, în multe case, bărbații știau *să facă porcu'*. În acest caz, femeia pregătea preparatele, le dădea gustul. Mai sînt cazuri cînd bărbații se implică și la prepararea produselor, au rețete moștenite. Acestea diferă destul de mult, de la gospodărie la gospodărie. De multe ori bărbații gătesc și pomana porcului. Și aceasta diferă mult chiar și în casele de pe aceeași stradă. Bărbații fac, de obicei, tocana de la pomana porcului, cu varză *(toroș)* sau friptură simplă, mai grasă, cu cartofi. Nu lipsesc murăturile, castraveții, varza, gogoșarii, și niciodată nu lipsesc pălinca și vinul. Tăiatul porcului este o sărbătoare în fiecare casă.

Printre sarcinile bărbatului erau și întreținerea gospodăriei, pregătirea acesteia pentru sărbători: repararea gardurilor, curățenia în grădină, măturatul curții și uliței în dreptul casei. Pivnița trebuia să fie *lună și bec!* Bărbatul ajuta femeia în pregătirea mîncărurilor pentru Crăciun. Aducea lemne în casă, făcea și întreținea focul. Ducea la moară *bucatele* – grîul și porumbul –, unde făcea făina pe care o comanda femeia. Făcea focul în *cuptorul cocător*. Cuptorul trebuia să aibă temperatura dorită de gospodină, exact la timpul stabilit de ea: *„Todere, făcut-ai focu-n cuptoru cocător? – Făcut dară! – Binie! Cîtie lemne-ai pus? – Cîtie-ai zîs, unsprăzece mari și tri mai mnici...* Fiecare cuptor avea dimensiunea și specificul propriu. După ani de utilizare, gospodina știa, în funcție de preparat, cînd și cum se face focul.

Bradul pentru Crăciun este, întotdeauna, adus de bărbat. Bradul a apărut în unele din casele țăranilor prin anii '50. Aici, în Ardeal, este o influență austriacogermană. Pînă atunci, în casele de la sat se făceau decoruri de Crăciun din materiale ieftine, crenguțe, paie, trestie, hîrtie colorată, crenguțe de brad, nuci învelite în staniolul păstrat de la rarele dulciuri primite în timpul anului. Cum spuneam, bradul era adus de bărbat din cea mai apropiată pădure. Erau molizi, de obicei, și nu aveau nici dimensiunea și nici forma pe care le știm în zilele noastre. În timp, pretențiile au crescut și erau cazuri cînd bărbații mergeau în cel mai apropiat oraș și cumpărau din tîrg brăduții. Cei mai frumoși erau aduși din *tîrgul de la Hodin* (Huedin). Cei mai bătrîni vecini de-ai mei, din Hida, îmi spuneau că, totuși, și în perioada interbelică intelectualii din sat aveau, la Crăciun, brad împodobit.

Bărbații făceau pentru copii stelele cu care aceștia mergeau *a corinda*. Unii copii, mai mărișori, aveau stelele atașate de un dispozitiv din lemn, simplu, ca un grilaj, ingenios confecționat, încît printr-o manevră simplă, *cîrceii*, cum se numea dispozitivul, se prelungeau cu un metru, un metru și jumătate în timpul cîntării. Cei mai pricepuți în mînuirea cîrceilor reușeau să *potolească loampa* (să stingă lampa) cu vîntul produs. Unii *strîcau loampa... Doamne feri... să putea și aprinde casa...* Cei mai pricepuți bărbați confecționau aceste dispozitive și era o concurență între ei.

Cadourile se făceau de cele mai multe ori pentru copii. Soțul și soția hotărau ce *aduce moșu'*. Întotdeauna copiii primeau la Crăciun unele haine noi pentru iarnă, ghetuțe și puține dulciuri, simple.

Prim-coratorul bisericii forma cu alți 10-12 *coratori*, cei mai gospodari bărbați din sat, un grup de colindători care începeau colindatul. Prima casă la care mergeau era cea a preotului. Aici începea *corinda bisericii*. Mergeau în fiecare casă. Această colindă se plătea, banii încasați intrau în fondul bisericii. Obiceiul se păstrează și astăzi.

Feciorii și bărbații organizau *cetele de corindători*. Mergeau la toate casele *rînduri de corindători*. După corindă, fetele și femeile din casă erau dansate, fără excepție. La început, colindătorii mergeau fără ceterași. După o vreme, erau însoțiți de cei mai buni instrumentiști, majoritatea proveniți dintre țiganii care cîntau de obicei la nunți, petreceri, jocuri în șură. Cetele de bărbați și feciorii satului care umblau cu corinda aduceau noroc în casă, forță, fertilitate, sănătate.

Între timp, obiceiurile s-au schimbat mult. Brazii sînt artificiali, ornamentele se modifică an de an și majoritatea sînt din China. Masa de Crăciun o comandă, bineînțeles, bărbatul și o aduce, cum zice Cozmuța morarul, *catering-ul*. Cadourile se măsoară în cai-putere sau în carate. Dacă familia sărbătorește Crăciunul acasă, nu în țările calde...

***Mircea Groza** este un explorator al tradițiilor culinare, în căutarea filonului vechi și autentic ce definește bucătăria țărănească și stilul de viață rural.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Generația primului vot

Doar 29% din tinerii cu vîrste cuprinse între 18 și 24 de ani au fost la vot. Mulți absenți, deci. Comentatorii publici au analizat pe toate fețele cauzele acestei absențe și au scos la iveală un lung șir de vinovați: școala sau, mai bine zis, starea proastă a învățămîntului, lipsa modelelor valoroase, corupția și haosul din instituțiile statutului, neîncrederea în politicieni, distanța foarte mare între agenda lor de lucru și nevoile votanților etc. S-au făcut comparații și cu prezența la vot a tinerilor din țările occidentale și s-a observat același dezinteres pentru exercitarea drepturilor democratice și, cu mici excepții, aceleași cauze.

Pornind de la această situație, am în minte cîteva comentarii:

1) Din analizele făcute în mass-media reiese un portret infantil, deloc măgulitor al tinerilor: un soi de preșcolari, cărora nimeni (nici părinți, nici învățători, nici guvernanți) nu le-a explicat că Moșu' nu le va aduce ciocolată dacă nu se pun cu burta pe carte. Or, de vreme ce li s-a dat drept de vot, înseamnă că au fost socotiți, prin lege, destul de copți pentru a-și asuma responsabilitățile și consecințele exercitării sau neexercitării acestui drept. Vor învăța așadar singuri, pe propria piele, așa cum și noi, la rîndul nostru, am învățat prin experiență directă, ce înseamnă să votezi și să pierzi, să votezi și să cîștigi (neavînd însă decît șansa unei bucurii de scurtă durată) sau să nu votezi și să te plîngi în van că nu ai cîștigat etc.

2) O discuție în termeni de culpabilitate pentru absenteismul tinerilor la vot mi se pare inutilă și fiindcă ar duce către soluții neverosimile: bun, școala nu e reformată, nu vorbește suficient despre datorii civice, implicare în viața comunitară, responsabilitate față de propriul viitor etc. Ce facem? Îi mîngîiem pe creștet pe tinerii noștri nevotanți și le amînăm răspunderile pînă cînd s-or schimba lucrurile în învățămînt? Pe de altă parte, lucrurile stau neașteptat de prost și în țările unde lecțiile de democrație au o veche tradiție. Așa că mă tem că nu dădăceala pedagogică le lipsește acestor tineri pentru a merge la vot.

Majoritatea tinerilor nu merg la vot fiindcă nu au încredere în politicieni.

3) Chiar și în afara școlii, informații despre drepturile civice, despre efectele asumării sau neasumării lor, despre voturile din alte țări și despre încotro se îndreaptă lumea există cu nemiluita, oriunde te-ai uita, pe Internet, la televizor, în presa scrisă. Majoritatea tinerilor au acces la aceste informații. E o greșeală să credem că nu merg la vot fiindcă nu știu. Nu votează din aceleași motive pentru care nu votează nici maturii: nu au încredere în politicieni, nu văd beneficiul votului lor în contrapartidă cu opinia unei majorități supărător de stabile, nu votează fiindcă se simt copleșiți de lucrurile care merg brambura în țara asta, fiindcă nu își văd viitorul creionat de nici unul dintre cei care le cer voturile. E simplu.

4) Nu cred în indiferența tinerilor față de viața cetății. I-am văzut pe mulți dintre ei implicați în mișcări sociale, în organizații de binefacere sau de construcție a unui proiect comunitar, în dezbateri pe teme care privesc școala, drepturile omului sau drepturile studenților, reformarea clasei politice, emigrarea sau găsirea unui rost în țara natală. Sînt puțini? Sînt tot atît de mulți ca maturii care sînt îngrijorați de viitorul lor.

5) Am prilejul să văd, la interviuri de angajare, nenumărați tineri din categoria de vîrstă mai sus amintită: trebuie să spun că știu la perfecție ce drepturi au, ce vor să facă la locul de muncă pe care îl vizează, care sînt condițiile în care vor să muncească, ce dorințe de afirmare le pot fi îndeplinite de angajatori. În orice caz, știu toate astea mai bine decît știa generația noastră la vîrsta lor.

Reluînd ideea: tinerii noștri nevotanți sînt bine informați. Iată de ce, dacă tot e să vorbim despre educația lor civică, cred că primul pas de făcut este acela de a-i trata de la egal la egal, la fel de bine (sau de prost) informați, la fel de motivați (sau nemotivați) ca și noi, cei mai în vîrstă. Nu le facem nici un bine dacă îi privim ca niște mătuși nemulțumite de nepotul neascultător.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Brad de la Primărie. De ce?

PressOne face un tur al prețurilor bradului de Crăciun în orașele țării. „Tîrgu Mureș – 700 de lei, brad adus de la Ocolul Silvic Răstolița, montat în Piața Trandafirilor; Vaslui – 2149 de lei, fără costuri de transport și tractare, de la Romsilva Bacău; Craiova – 300 de brazi cu balot a cîte 75 de lei bucata. Rezultă: 22.500 de lei = 5000 de euro; Sibiu – 28.000 lei fără TVA = 6200 de euro; Brașov – Piața Sfatului – 15.417 lei. Se vor mai amplasa trei brazi în Poiana Brașov, Centrul de Agrement și Piața Unirii. În total: 3249 de lei; Deva – bradul a fost închiriat cu 49.700 de lei, fără TVA, și va fi amplasat în Piața Victoriei = 11.044 de euro; București – esplanada cu statui din Piața Universității = 33.600 de euro; București – Piața Constituției = 75.150 de euro; Tîrgu Jiu – 90.414 euro.“ Deci mii de euro, chiar sute de mii. Regele brazilor este cel din Tîrgu Jiu. Scopul? Încîntarea orășenilor. Vorba aia: care să fie bucuria? Dar, de fapt, vorba este: de ce nu fală și mîndrie, în loc de ajutorarea săracilor? Este și asta ecuația corectă? Încîntarea pentru cîteva zile, echivalentul pentru salvarea a sute de suflete, tot timp de un Crăciun. Care este ecuația corectă? Tot caut. Să fie dați bani pentru Catedrala Neamului. Este și asta ecuația corectă? Mîntuirea cu bani se potrivește cu Crăciunul. Parcă nu avem nici aici ecuația corectă. N-am puterea acum să gîndesc ideologic, nici social, nici pragmatic. Deci primăriile hotărăsc să dea niște bani. De ce? Este lumea în sărbătoare. De ce nu ar fi toată lumea în butaforie? Deci, în 2016, avem bani de butaforie. Instalații luminoase? Piatra Neamț – 92.644 de lei, plus închirierea unor figurine luminoase cu 37.557 de lei = 28.933 de euro; Sibiu – 157.440 de lei montarea luminițelor + 41.988 de lei repararea figurinelor defecte = 44.300 de euro; Constanța = 699.744 de euro. Cred că, în 2016, ecuația corectă este: primarul-Primăria vor să se realeagă. Vor da bani și la săraci, și la Catedrală. Și morală nu există să arbitreze.

Iaromira POPOVICI

bazar

Cărți și Ajunuri dragi

Pe cînd copilul meu era mic, am cumpărat, în perioada Crăciunului, o carte care, pentru vremea aceea, părea senzațională: *Crăciunul șoricelului Chiț*, de Alan Baker (RAO, 1998). Pe copertă stă scris: „Prin ușa deschisă acum privește, / Și-n lumea lui Chiț, spiridușul găsește.“ Jocul ăsta cu găsirea spiridușului l-a înnebunit și pe băiețelul meu, care avea doi ani pe atunci. I-a plăcut atît de mult încît îmi cerea cartea de cîte ori avea ocazia, o deschidea și mi-l arăta cu degetul pe spiriduș, pe fiecare pagină. Recunosc că pe mine, una, nu spiridușul m-a atras în mod special. Ci povestea însăși a șoricelului Chiț. Poveste constînd în două rînduri pe pagină, cartea adresîndu-se copiilor preșcolari. Dar periplul lui Chiț însuma mai toate fricile mele în ce privește Ajunul și Crăciunul. Cartea începe în felul următor: „E Ajunul Crăciunului și afară s-a lăsat frigul. De cîteva zile, Chiț, șoricelul, nu și-a mai văzut prietenii. Oare să fi uitat de el, acum, de Crăciun?“

Una din fricile cele mai evidente ale mele era (și este) chiar asta: să uite toți prietenii mei de mine, de Crăciun. De o viață, mă tot agit ca, de Ajunul Crăciunului, să-i strîng pe toți în jurul meu. Tradiția Ajunului sărbătorit la mine, la noi acasă, datează de pe vremea cînd locuiam, împreună cu părinții mei, în apartamentul de pe Șoseaua Giurgiului. Acolo, în fiecare seară de Ajun, veneau bunicii și unchiul meu la noi. Cam fiecare dintre ei avea, de fiecare dată, „partitura“ proprie. Bunicul meu, Tache, de pildă, pășea în casa noastră cu vorba: „Hai, dragă, să mergem!“ adresată bunicii mele, care nici nu apuca să se așeze. El avea, mereu, același palton negru, o servietă uriașă care conținea orice, ca valiza lui Mary Poppins (deși nu era făcută din covoare) și veșnica bască pe cap – care, în timp, a devenit tot mai găurită. Bunica mea nu îl lua în serios cu vorba asta, mai stăteau cel puțin încă o oră și jumătate. Ea își avea rolul ei standard de Ajun: era posesoarea unei blăni negre, nici pînă-n ziua de azi nu știu dacă adevărată sau artificială, pe care, de cum intra, o și lăsa în cuierul nostru înghesuit.

Unchiul meu, care era renumit ca hîtrul familiei, făcînd mereu bancuri și farse, în fiecare noapte de Ajun, pe la 21,30, zicea că se duce să cumpere vodcă de la alimentara din colț. E adevărat că pe vremea aceea (anii „de aur“ ceaușiști, încă '70), vodcă – rusească sau poloneză – se găsea. Dar mă îndoiesc că vreun magazin mai era deschis la ora aceea tîrzie. Unchiul meu cobora după vodcă și, chiar atunci, în fiecare an, urca Moș Crăciun. Cum am aflat, după ani, căci altfel nu am observat niciodată, Moșul purta blana neagră și incertă a bunicii mele, acoperită cu o capă roșie, tivită cu alb și acompaniată de o barbă despre care am aflat, mult mai tîrziu, că era de vată. Avea și un sac, reglementar, opac, cu cadouri pentru toată lumea. Ne cunoștea pe toți, știa, desigur, dacă am fost *naughty* sau *nice,* și făcea bancuri cu fiecare. Eu spuneam, în fiecare an, tradiționala poezie (mereu alta). Și în fiecare an mă emoționam nespus. În fiecare an îl întrebam pe Moș dacă nu vrea să guste, să zicem, din sarmale. De fiecare dată zicea că nu, și pleca. Tocmai atunci, apărea și unchiul meu, care spunea că se întîlnise cu el în lift și era mereu supărat că l-a ratat (iar). Oricum, Moșul lăsase și cadoul pentru el.

În fiecare an, trăiam atît de tare povestea asta și nici prin minte nu-mi trecea să mă îndoiesc vreodată de ea sau să consider altceva decît o coincidență repetată întîlnirea unchiului meu cu Moșul. Abia tîrziu, cînd, după nenumărate discuții pe la școală, eu avînd vreo 13 ani, am descoperit cadourile în debara, am găsit, cred, cea mai bună cale de a continua tradiția: am îmbrăcat eu, literalmente, același costum de Moș, mi-am luat sacul în spinare și ce am înțeles eu din bancurile unchiului meu și am continuat să le împart cadouri celor din familie (cît s-a mai putut și cît au mai fost întregi și în viață). După ce familia mea n-a mai fost aceeași și m-am mutat în alte zări cu o altă familie, am continuat tradiția Ajunului, în fiecare an. Fără Moș, pînă s-a născut copilul meu. Cu Moș, după ce acesta s-a născut și cît timp a crezut în el. Întîi la noi acasă și apoi, de ani, în casa unor prieteni care chiar au o casă-casă (pe pămînt) și ne-au primit cu căldură an după an (să se fi făcut deja vreo zece?).

De aceea nu pot să nu mă emoționez, constant, la povestea șoricelului Chiț. Care, săracul, mic și fragil, încearcă să-și petreacă Ajunul cu fiecare din prietenii lui, pe rînd. Și toți îl resping: Bursucul, vulpițele și iepurașii, care, nici unii, deși vine la ei prin frig și de departe, nu catadicsesc nici măcar să-l invite înăuntru. Noroc cu Doamna Bufniță (știu, în realitate, bufnițele mănîncă șoareci) îl ia în spate pe Chiț și-l duce înapoi la el acasă. Acolo, toți prietenii la care fusese și care, aparent, îl respinseseră îi pregătiseră un... Ajun-surpriză. Mereu mă apucă plînsul la sfîrșitul cărții.

12 scriitori și cărțile pe care le-au ales din 2016

Nu știu dacă există pe lume cititori mai pasionați și mai pretențioși decît scriitorii. La începutul lui decembrie, The Guardian *a publicat un material în care mai mulți autori erau rugați să recomande cărțile apărute în 2016. Așa ne-a venit și nouă ideea. Am invitat scriitori români să ne spună care sînt cărțile care le-au plăcut cel mai mult anul acesta. Mergeți pe mîna lor și căutați-le.* ***(A. M. S.)***

T.O. BOBE

Ca să intru brusc în joc și să aleg merele de prepelicari, birmanezele de coacăze și mușcatele de animalele care de departe par muște, o să spun că, după mai multe selecții, las la o parte și *Călărețul polonez* (e sub *Sefarad),* și *2666* (e prea, în același timp, nonconformistă și monumentală), și *Va fi liniște, va fi seară* (e a nu știu cîta recitire), și, cu părere de rău, *Gramaticile creației* (e prea... umanistă), și *Ce nu poate fi șters* (am nevoie de o recitire ca să mă pronunț definitiv, fiindcă la prima lectură era prea cald afară ca să mă pot concentra), și, cu foarte mare părere de rău, *Foe* și *Pierdutul paradis* (prea perfecte pentru gustul meu), și declar pe propria răspundere (limitată, totuși) că pe mine cel mai mult și mai mult în 2016 m-a atins *Tunelul eului* a lui Thomas Metzinger, un metisaj bizar de neuroștiințe și filozofie, despre care, dacă ar fi să-i găsesc un superlativ, n-aș putea exclama decît „Matrix, frate!"

Robert ȘERBAN

Pentru mine, cartea anului 2016 este cea publicată de Mircea Mihăieș la Polirom, *Ulysses 732.* Asta fiindcă între cotertele ei nu este doar un fir al Ariadnei care te plimbă prin romanul lui Joyce și ți-l arată așa cum, poate, nu l-ai văzut sau cum nu te-ai gîndit/știut să îl vezi, nu e numai o carte scrisă cu artă literară, pe care o citești cu multă plăcere, nu este doar o demonstrație de empatie și admirație a unui scriitor față de altul, ci este pur și simplu un spectacol cultural rarisim, cum nu sînt prea dese pe la noi. Așadar, să ne bucurăm!

Simona SORA

Pentru mine, cartea anului 2016 a fost, în mai multe feluri, *Pisica. O poveste despre răscumpărarea femininului* de Marie-Louise von Franz, apărută la Editura Nemira și tradusă în românește de Sanda Roșescu. Cu siguranță a fost așa mai ales pentru că insolitul volum al celebrei analiste jungiene, de comentarii la o poveste românească, a fost tradus de Sanda Roșescu. Cunoscută la noi în special pentru convorbirile cu Gellu Naum de la începutul anilor '70, republicate în 2003 în volumul *Despre interior-exterior,* Sanda Roșescu – la rîndul său, analistă jungiană apropiată de Étienne Perrot (al cărui volum, *Visele și viața,* l-a tradus recent) – are, înainte de orice, o (atît de rară) vocație a adevărului, care transpare în orice scrie sau traduce. Iată de ce traducerea acestei cărți subtile despre visele arhetipale și perspectiva psihologiei abisale în analiza basmelor, dar mai ales despre „actul eroic veritabil... de a suporta suferința și de a nu face nimic" are și acel adaos fulgurant al grijii față de potențialul interlocutor/cititor.

Mircea PRICĂJAN

Pascal desenează corăbii. Fără ezitare. Radu Niciporuc a arătat prin cartea sa că e un prozator get-beget, cu substanță, de mare rafinament, excelent deopotrivă ca povestitor și ca artist al cuvîntului: textul reușește să încînte și să vrăjească prin simpla declamare, dincolo de încărcătura lui (sub)textuală. Pe volumul acesta se poate face școală de scris proză scurtă. E, de aceea, singurul, din cîte am citit în 2016, la care m-aș întoarce oricînd, într-o clipă de impas, pentru a mă reconecta la vibrația subtilă a literaturii mari.

Svetlana CÂRSTEAN

Nu există niciodată o singură carte care să acopere toate concluziile unui întreg an editorial. Din punctul meu de vedere, 2016 va rămîne anul în care a apărut cartea Andreei Răsuceanu, *Bucureștiul literar.* Într-un peisaj destul de indecis, cu o critică literară baricadată în mediul academic, Andreea Răsuceanu vine cu forța unui uragan în mod paradoxal încă discret, care știe să schimbe paradigma fără a fi vocal. Orice carte a ei promite o continuare cel puțin la fel de spectaculoasă. Iar *Bucureștiul literar* este un roman în formă de carte teoretică despre alte romane, care ne privește pe toți. Este pasionant și greu de lăsat din mînă, în așa fel încît citind nu știi dacă vrei să stai mai mult în casă, în traseele ficționale, sau să ieși, să te arunci iar în orașul de piatră și praf, ca să-l confrunți cu ceea ce tocmai ai aflat din cartea Andreei.

Și pentru că, în peisajul literar indecis de care aminteam, poezia e mai puțin vagă decît alte genuri, pentru că am avut șansa să fiu editorul acestei cărți, aș adăuga aici și *Sisteme de fixare și prindere* a Ștefaniei Mihalache, o ecografie unică a tuturor avatarurilor maternității și implicit ale feminității. Mai intim și mai curajos (despre tot ce e mai intim) e greu să scrii.

Sorin GHERGUȚ

N-am o imagine avizată asupra anului editorial. Citesc adesea cu un decalaj consistent și sînt cu siguranță destule apariții semnificative care îmi scapă durabil (de pildă, abia anul ăsta m-am învrednicit să termin *Iliada).* Așa că titlurile pe care o să le spun nu reprezintă sufragii pentru vreun top anual, ci sînt ale unor cărți importante pentru mine dintre puținele apărute în 2016 pe care am apucat să le citesc. Una e *Pragmatic Conservatism* de Robert Lacey, din care am înțeles mai limpede că există un filon conservator care nu e totuna cu reacțiunea, ba chiar e compatibil cu valori zise progresiste. Căruia mi se pare că i se potrivește, în română, vorba „copăcel" (și alte zicale de genul „măsoară de zece ori și taie o dată"). Romanul anului (și pentru că îl am cu autograf) e *Envoyée speciale* de Jean Echenoz, care nu m-a dezamăgit. O revelație a fost însă *Epepe* de Karinthy Ferenc, un roman din 1970 pe care m-aș bucura să-l văd tradus în română (de Andrei Dósa). Poezie: *Spiro* de Andrei Doboș.

Radu VANCU

Pentru mine, cartea anului a fost *Solenoidul* lui Mircea Cărtărescu. Ca toți marii romantici, de care e atît de legat, Cărtărescu e și el un solipsist, convins că lumea există numai ca proiecție a sinelui propriu, singurul care are cu adevărat existență *(solus ipse),* sau în orice caz singurul cu existență strict verificabilă. Literatura lui de pînă la *Solenoid* îmi pare a fi aceea a unui solipsist care se străduiește să creadă că lumea există. *Solenoidul,* în schimb, e documentul extraordinar al unui solipsist care *știe* că, împotriva tuturor probabilităților, lumea există. Și care, lucru rarisim printre solipsiști, poate avea empatie cu celelalte insule izolate etanș de restul lumii (ca și el însuși). E, în sensul ăsta, nu doar cea mai umanistă carte a lui Cărtărescu; dar una dintre cele mai umaniste cărți pe care le știu.

Adela GRECEANU

Poeta română Svetlana Cârstean și poeta suedeză Athena Farrokhzad au scris împreună o carte, *Trado,* fiind fiecare dintre ele în același timp autor, traducător și personaj în spațiul comun al textului. Nici una dintre ele nu cunoaște limba celeilalte, traducerea s-a făcut prin limbi intermediare – franceză, engleză, spaniolă, italiană. Dar tocmai această situație a făcut posibil „textul despre munca noastră în comun asupra limbii", cum spun ele. Cartea e compusă din trei secțiuni: una care cuprinde poemele Svetlanei Cârstean, alta care cuprinde poemele Athenei Farrokhzad și, între ele, ca un sîmbure, este eseul lor comun despre traducere, despre trădare, despre scris, despre supraviețuire, despre moștenirea pe care fiecare o poartă cu sine. Athena Farrokhzad s-a născut în 1983 în Iran, într-o familie cu o puternică orientare de stînga, și în copilărie a emigrat cu familia în Suedia. Svetlana Cârstean s-a născut în 1969 în România, într-o familie cu o puternică orientare anticomunistă. Iar ceea ce le aduce împreună este poate disponibilitatea lor de a se pune în starea de a traduce, mai întîi în limbaj literar propriile experiențe și apoi dintr-o limbă într-alta și apoi într-alta, într-un continuum scris-tradus, din care rezultă, spectaculos, că traducerea este originalul. *Trado* a apărut la Nemira.

Cristian TEODORESCU

Ca unul care citește și literatură străină, nu numai cărțile scriitorilor autohtoni, cea mai bună carte apărută la noi în 2016 mi se pare romanul lui Ian McEwan, *Coajă de nucă.* Un roman inspirat de *Hamlet* și de lumea celorlalte piese ale lui Shakespeare, dar cum numai acest scoțian inventiv putea scrie, fără să stea la remorca marelui Will, ci ca și cum, imaginați-vă, personajul lui ar fi fost Hamlet însuși, înainte să renască în zilele noastre, într-o familie de ciudați, în care asemănarea cu asasinarea regelui danez din *Hamlet* devine o chestie care ar putea fi o crimă perfectă. Dar nu e. Și asta fără ca fantoma regelui să i se arate lui Hamlet.

> „Solenoidul *lui Mircea Cărtărescu: una dintre cele mai umaniste cărți pe care le știu.*"

PUBLICITATE

Nu rata ediția de decembrie a revistei Historia!

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

■ Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Grea dilemă! Aparent... Dat fiind că citesc ficțiune și non-ficțiune în egală măsură, în mod normal mi-ar fi aproape imposibil să mă opresc la o singură carte, la o carte „a anului". Dar 2016 nu e un an normal, iar asta tocmai datorită unei anumite cărți: *Ulysses 732. Romanul romanului*. Critica autohtonă suferă de anumite complexe care-o fac, mai ales după 1989, să trateze literatura universală cu sfiala unei slujnice în fața noilor pantofi de dans ai Doamnei, iar Mircea Mihăieș are tupeul să se ia la trîntă cu cea mai snoabă dintre stăpînele prezente la bal, și o face de la egal la egal. E o carte care va intra, odată cu apariția traducerilor, în bibliografia obligatorie a oricărui *scholar* care se încumetă să cartografieze teritoriul Joyce. Și, mai presus de asta (adică de valoarea intrinsecă a cercetării), Mihăieș dovedește, într-un moment foarte potrivit, că mult blamata și disprețuita critică mioritică *can be fun*. O spun cu toată admirația și invidia de care sînt capabil! Vorba lui Molly Bloom, născută Tweedy: Da!

> „Ulysses 732. Romanul romanului – *o carte care va intra, în bibliografia obligatorie a oricărui* scholar."

■ Cecilia ȘTEFĂNESCU

Nu prea sînt prietenă cu proza scurtă, aș spune dimpotrivă, am nevoie de spații largi ca să mă așez bine în poveste. Cu cîteva exemplare excepții (Salinger, Cehov), am lăsat din mînă mai toate acestea scurte biblii în fața cărora se închină fanaticii genului. Dar nu s-a întîmplat la fel și cu Truman Capote. Dintr-un motiv care, probabil, ține exclusiv de acele întîlniri care produc chimii misterioase, mi-a plăcut extrem de mult eclectismul povestilor, tensiunea lor vecină cu thriller-ul, senzația de Sud american pe care ai impresia că nu ai mai citit-o ori văzut-o nicăieri, nici atunci, nici după – pe mine, personal, sînt cele care m-au captivat cel mai tare –, stilul metabolizant și, cu toate astea, de o naturalețe de parcă scriitorul te invită să te cuibărești în capul lui și să-i asculți direct vocea. Sau în burta lui? Și mai ales personajele. Nu e locul și nici spațiul să fac aici o analiză a lor. Aș face mai degrabă o invitație de a-i citi proza scurtă reeditată de Editura ART, *Integrala prozei scurte*. E o invitație cu atît mai serioasă cu cît vine de la un cititor aproape exclusiv de romane.

■ Răzvan ȚUPA

Anul în care tot ce a fost mai bun în poezie a venit de peste tot. Pentru cine citește poezie, 2016 a fost un an cel puțin dinamic. Pentru mine, mișcarea prin poezie a fost atît de agitată că nu am nici un chef să ne mai batem pe spate între noi. Se vor găsi colegi care să remarce noile volume cu care au venit Radu Nițescu sau Alex Văsieș, și Livia Ștefan. Pe mine m-au interesat mai mult antologiile de tineri poeți maghiari din Transilvania strînși la „Max Blecher" în *liniște, pace, perversiuni, heppiend* ori volumul al doilea al antologiei de poezie flamandă de azi, *Cu picioarele pe afară*, mutat de Jan H. Mysjkin și Doina Ioanid la editura Arc. Dar dacă ar fi să aleg un volum din 2016, cred că aș pendula între poeziile nepublicate ale celor mai tineri autori pe care îi tot găsesc fie pe Subcapitol, fie prin concursuri ca „Licart" (niște texte de Mihnea Bâlici, Mircea Florea, Horia Șerban, Ioana Vintilă, Raluca Rîmbu, Bogdan Constantin Enache, Codruța Irina Corocea, Andreea Chiper ori Teona Galgoțiu îmi tot umblă prin cap) și ceva neașteptat ca trecerea prin București a unui poet cum e coreeanul Ko Un la finalul primăverii, trecere de pe urma căreia a rămas prima culegere de poezii din rafturile publicate de poetul obișnuit cu protestele sociale, pușcăria și călugăria Zen, *Timp cu poeți morți,* scoasă la Tracus Arte. Nu ai prea des ocazia să pui mîna pe niște versuri care par să dea peste cap deopotrivă automatismele revoltei și pe cele ale poeziei scrise de formă. Încă și mai mult mă interesează faptul că este o ediție imperfectă, în care traducerea nu te convinge întotdeauna, dar îți dă de fiecare dată de gîndit și, mai ales, de căutat prin cotloanele Internetului după variante ale poemelor lui Ko Un în limbi pe care le știi cît de cît. De exemplu, pornești de la „Sîntem senzualitatea timpului / în care venim și spre care plecăm" și ajungi în *„We are the very sensuality / of the time in which we come and go"* și *„Nous sommes la sensualité du moment / Où nous venons et allons"*. Restul e literatură.

anchetă realizată
de Ana Maria SANDU
și Matei MARTIN

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

■ **SMS** la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro

■ **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro

■ **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**

■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.

Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 2i, sector 2, cod poștal 020331.

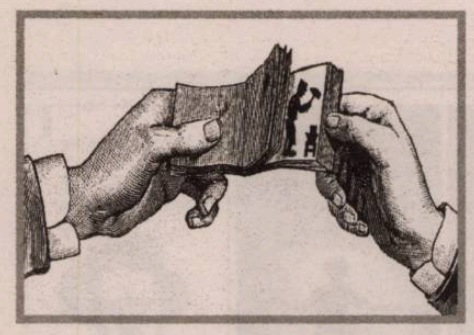

Marius CHIVU

feed**book**

Bilanț literar 2016

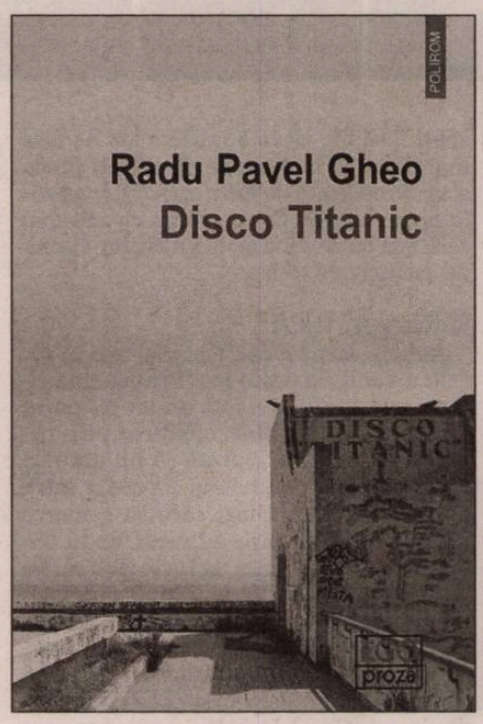

A fost un an mediocru pentru festivalurile literare. Cel de poezie de la Sibiu nu s-a mai ținut; FILIT-ul de la Iași a continuat ediția improvizată de anul trecut tot cu o variantă „mică", „locală"; iar FILB-ul de la București și-a ținut, în ultimul moment, ediția de adio. A apărut însă unul nou: Festivalul Internațional de Literatură și Lectură (FILL) de la Bistrița, cu o primă ediție dedicată prozei scurte – rămîne de văzut cum va evolua. Festivalul „Zile și seri de literatură Ștefan Aug. Doinaș" de la Arad este încă în căutarea identității, iar pentru FILTM de la Timișoara a venit timpul să „decoleze" și să se ridice la nivelul titlului recent acordat Timișoarei de Capitală Culturală Europeană a anului 2021. În acest peisaj, „Poezia e la Bistrița", Festivalul Internațional de Poezie și Muzică de cameră de la Bistrița (poeziaelabistrita.wordpress.com), ajuns la a opta ediție, rămîne cel mai sigur dintre toate: și-a creat deja o tradiție, un public, o notorietate.

Dacă finalul anului trecut a adus și încheierea, după 15 ani, a emisiunii *Omul care aduce cartea,* ținută de Dan C. Mihăilescu la PRO TV, începutul lui 2016 a însemnat reapariția emisiunii în online cu o finanțare privată. Amenințată cu scoaterea din grilă, în primăvară, a fost și emisiunea *Cartea cea de toate zilele,* realizată de Cezar Paul-Bădescu pe TVR 2, care, deși și-a găsit între timp un sponsor privat, a fost cît pe ce să nu intre în grila de toamnă, nefiind considerată o „prioritate". În urma scandalului mediatic, emisiunea a revenit pe final de an, însă existența ei în 2017 e incertă. Oricum, o dată în plus, Televiziunea națională își bate joc de emisiunile culturale și rămîne aceeași instituție de rușine, cu datorii enorme față de cultura română.

La capitolul reviste literare, țin să remarc din nou prospețimea, deopotrivă grafică și de conținut, precum și profesionalismul revistelor de poezie *Zona nouă* (trei numere în 2016, zonanoua.com) și *Poes:s International* (ajunsă la anul VI, nr. 18, poesisinternational.blogspot.ro); din punctul meu de vedere, singurele reviste (poate și *Iocan)* care fac parte dintr-o altă generație publicistică. În rest, Dumnezeu cu mila! Reviste mai bune, mai puțin bune și foarte multe mediocre. Aceleași formate prăfuite, aceleași conținuturi plicticoase generate în virtutea inerției, aceleași politici editoriale autoreferențiale, de gașcă și de generație, preocupate de micile găinării din strîmta noastră ogradă literară, autosuficiente și ignorînd cu splendoare transformările, curentele, modele, succesele, marile dileme și probleme – nu mai zic ale literaturii mondiale, dar ale literaturii române înseși. La cum arată în acest moment, mai mult de jumătate din revistele literare nu-și justifică existența decît prin întreținerea unei așa-zise demnități auctoriale locale. Ce-au fost revistele literare și ce-au ajuns!

Din fericire, platforme culturale precum scena9.ro și art7.fm îți redau încrederea în faptul că se poate scrie despre cultură inteligent, agreabil, conectat la fluxul creativ al momentului: recenzii, eseuri, opinii, anchete, interviuri, topuri, conținut multimedia, totul într-un design proaspăt, în ton cu vremurile. Vi le recomand în condițiile în care anul acesta am remarcat, o dată în plus, degradarea blog-urilor și platformelor de literatură, care nu mai oferă cine știe ce conținut. Parcă niciodată recenziile de carte din online n-au fost mai searbede și mai convenționale ca acum. Nu ți-e clar dacă citești o compunere școlară despre lecturile din vacanță ale unui amator sau însăilarea unui text de coperta a patra a unui anonim. Editurile care le trimit cărți ar face bine să nu mai încurajeze acest tip de „jurnalism" cultural leneș, fără valoare, lipsit de originalitate, făcut cu un colț de tastatură, care aduce deservicii cărților.

Altfel, 2016 a fost un an destul de bun pentru roman. N-a mai existat ceva de nivelul *Solenoidului* cărtărescian de anul trecut (nici nu puteam spera la așa ceva în fiecare an), dar am avut și avem ce citi în lunile care vin. Redau, aleatoriu, lista mea de preferințe și de pariuri de încredere, dat fiind că n-am apucat să citesc tot: *Disco Titanic,* reîntoarcerea în forță a lui Radu Pavel Gheo, *Cazemata,* excelentul debut al lui Tudor Ganea, *Calitatea luminii*, reinventarea lui Mircea Pricăjan, *Spre văi de jad și sălbăție*, continuarea călătoriei imaginare a Veronicăi D. Niculescu, *Interior zero,* primul roman al Laviniei Braniște (și nu „romanul de debut", cum eronat au scris blog-urile), *Cexina Catapuxina, comeback*-ul după șapte ani al lui Matei Florian (toate acestea apărute în colecția „Ego.Proză" a editurii Polirom), *Inocenții* de Ioana Pârvulescu și *Efectele secundare ale vieții* de Vlad Zografi (ambele apărute la Humanitas și care se anunță a fi printre titlurile grele ale anului), *Năluca* de Octavian Soviany, un prozator tot mai consistent, care îl concurează serios pe poet, și *Trecerea* colegului nostru Cătălin Pavel (ambele la Cartea Românească), plus *Ospățul* de Călin Torsan (Casa de pariuri literare) și *Arhanghelul Raul* de Ovidiu Eftimie, care ar putea fi un alt debut notabil (Nemira).

Un an cu mult peste medie a avut însă proza scurtă. Poate că era și timpul! *Ultima țigară a lui Fondane* de Cătălin Mihuleac și excelentul debut *Pascal desenează corăbii* al lui Radu Niciporuc (ambele Cartea Românească, despre care am și scris elogios aici în revistă), alte două debuturi bune, despre care de asemenea am scris, fiind *Alegeri dificile de* Ioana Crețoiu (Polirom) și *Dincolo de ferestre de* Irina Georgescu Groza (Casa de pariuri literare), *Aștept să crăpi!* de Radu Paraschivescu (Humanitas, recent recenzată), *Mici schimbări în viață* de Adrian G. Romila și *Dulci meleaguri* de Mircea Daneliuc (ambele Charmides), *Ai uitat să rîzi* de Bogdan Munteanu (Nemira) și *Salutări lui Troțki* de Dumitru Crudu (Univers). Au mai fost și altele, dar mă opresc la acestea. Oricum, an bun pentru proza scurtă, incomparabil cu anii trecuți!

Și dacă tot vorbim de proză, trebuie să remarc fenomenul cărților bloggerilor (în special fete), al așa-zisei literaturi de blog care este, de fapt, o pseudo-literatură de adolescenți întîrziați și necitiți, proză sentimentaloidă cu filozoficale gen Poptămaș, scrisă prost, cu mult umor involuntar și care beneficiază de publicul din online, în general, *follower*-i de Facebook. Un fenomen paraliterar care va crește și care merită analizat într-o zi cu instrumente de sociologie literară.

Săptămîna viitoare voi continua bilanțul discutînd cărțile de poezie și de eseu, adăugînd și o perspectivă asupra prezenței și activității editurilor românești în *social media.*

(va urma)

PUBLICITATE

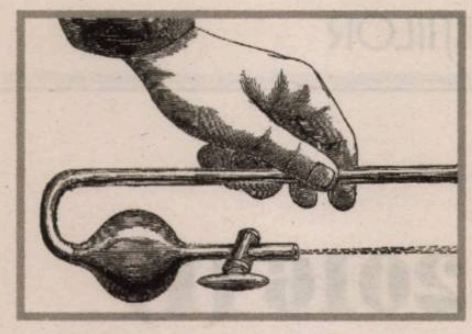

Oana STOICA

rosencrantz & co

Semnele vremurilor

● CONECTACT, ediția a V-a (24-27 noiembrie 2016), Teatrul Național Tîrgu Mureș împreună cu „Fabulamundi. Playwriting Europe".

Platformă de artă contemporană, CONECTACT de la Tîrgu Mureș a adunat evenimente diferite, configurate în jurul ideii de cultură vie actuală. Organizată de Teatrul Național Tîrgu Mureș în parteneriat cu „Fabulamundi. Playwriting Europe", platforma a cuprins teatru *(Kepler – 438B, Că tot veni vorba despre vreme, :P Patru piesuțe politice despre dușmani),* dans contemporan *(Coregrafie de grup, Cvartet pentru o lavalieră),* performance *(Open),* carte, ateliere, spectacol-lectură.

Am remarcat un proiect inedit: o instalație vizuală și o carte-album despre tinerii mureșeni pasionați de rock, din cartierul Tudor Vladimirescu, în anii '80. *BRONX* (instalația și cartea) folosește documente – scrisori, fotografii, viniluri, casete etc. – pentru a configura grupul de tineri dornici de a evada din universul cenușiu al comunismului. Refuzul realității descurajante s-a tradus printr-o contracultură (antidot la cea oficială): pasiunea comună pentru muzica „decadentă", occidentală sau autohtonă, a adunat împreună tineri români și maghiari într-un grup în care restricțiile regimului politic erau mai puțin resimțite. Instalația și albumul arhivează o formă de libertate posibilă în comunism, de tinerețe rebelă.

Platforma înregistrează și debutul regizoral al Olgăi Macrinici cu spectacolul *Limba maternă Mameloschn* de Sasha Marianna Salzmann, un text despre identitate și transformări istorice, despre relațiile mamă-fiică și cetățean-patrie (un spectacol cu acest text de la Deutsches Theater Berlin a fost prezentat la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu în 2015). Trei femei – bunica, mama, fiica – se confruntă cu istoria, cea mare, politică și socială, și cea mică, de familie. În mutațiile mentalităților și în traumele personale se pot descoperi parabole ale destinelor națiunilor într-o perioadă tulbure (de la al Doilea Război Mondial încoace). Dansatoare evreică de cabaret, bunica ajunge în lagăr, apoi comunistă în Germania de Est și colaboratoare a STASI. Mama crește într-o Germanie denazificată și își asumă cu înverșunare identitatea nemțească, făcînd parte din generația sacrificată, care a trăit jumătate de viață în comunism și jumătate în capitalism. Fiica vrea să-și recupereze identitatea evreiască și să-și găsească locul, nici în Israel, nici în Germania, ci în provocatoarea Americă, unde problemele de acasă se regăsesc în alt context. Fiecare femeie reprezintă simbolic o etapă istorică, un timp care își caută sensul. Olga Macrinici folosește un spațiu comun pentru cele trei personaje, delimitat de lumină și marcat de cîte un element scenografic: un cufăr pentru bunică, un copac cu lumini (și umbre) pentru mamă și un dulap/valiză pentru fiică. Scenografa Cristina Milea prelungește spațiul de joc cu o instalație în foaier: un poem vizual și sonor al copilăriei, alcătuit din jucării de lemn (unele muzicale, de unde și sunetul delicat) și diferite notițe, o arhivă-refugiu a candorii și fragilității în vremuri tulburi. O bunică bonomă, puternică și alunecoasă (Monica Ristea), o mamă decisă să răzbată într-o lume pragmatică (Roxana Marian) și o fiică avidă de cunoaștere și de independență (Carmen Ghiurco, la debut) – destinele lor, legate simbiotic, se derulează pe scenă în discursuri separate, aproape fără contact, doar unul minimal, cu schimburi scurte de priviri sau replici, arătînd o însingurare moștenită de generații. Alături, dar nu împreună.

În teorie, lucrurile sînt idealizate, dar, practic, democrația nu funcționează.

Textul Mihaelei Michailov, *Copii răi* – cunoscut din spectacolul bucureștean al Katiei Pascariu, în regia lui Alexandru Mihăescu – a prilejuit celor de la Theater an der Parkaue (teatru berlinez pentru adolescenți, cu o trupă excelentă) o polifonizare a dramaturgiei. Scris pentru o singură actriță (Katia Pascariu a participat la documentarea subiectului, inspirat dintr-un caz real), textul este desfășurat în spectacolul german pe un grup de cinci actori care preiau alternativ sau concomitent mai multe ipostaze, ca narator sau personaje. Spațiul este folosit integral: un catwalk flancat de două zone destinate publicului, pe care însă actorii le vor întrebuința în întregime. Includerea publicului în spectacol se subsumează ideii de grup, căci textul exploatează violența în școală ca atitudine comună (profesor și elev) și contaminantă. O fetiță se pierde în propriile ei vise în timpul cursului. Neatenția ei este pedepsită disproporționat de învățătoare, a cărei atitudine este preluată de copii și dusă mai departe, în agresiune fizică și psihologică. Este vorba aici despre o dinamică de grup în care impulsurile (violente) determină o reacție comună care le amplifică. Sigur, atît textul, cît și spectacolul pun problema școlii ca mediu care înregimentează, dar referința este mai amplă, la societate în ansamblul ei, unde mentalitățile se generalizează, iar opiniile individuale devin tot mai des condamnabile. În *Copii răi,* contextul concret al actului violent este ironic plasat în timpul orei de istorie în care se discută conceptul de „democrație". În teorie, lucrurile sînt idealizate, dar, practic, democrația nu funcționează. Școala creează tipare comportamentale pe care copiii le vor aplica întreaga viață.

În relație directă cu această idee, textul catalanului Josep Maria Miró, *Principiul lui Arhimede,* prezentat ca spectacol-lectură (și el polifonic, sub forma unui „concert" cameral) în regia lui Attila Gáspárik, urmărește tot o dinamică de grup: modul în care un zvon (incert) coagulează energiile într-o acțiune violentă. Un antrenor de înot calmează un copil care se teme de apă. Gestul său tandru este interpretat și apoi „certificat" ca o dovadă de pedofilie, ceea ce determină reacții violente (temă similară cu *Profu' de religie* de Mihaela Michailov, regizat de Bobi Pricop la Teatrul Național din Craiova). Care este adevărul și ce îndreptățește societatea – părinți, copii – să reacționeze agresiv, prin stigmatizare publică și violență?

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Topul filmelor din 2016 (I)

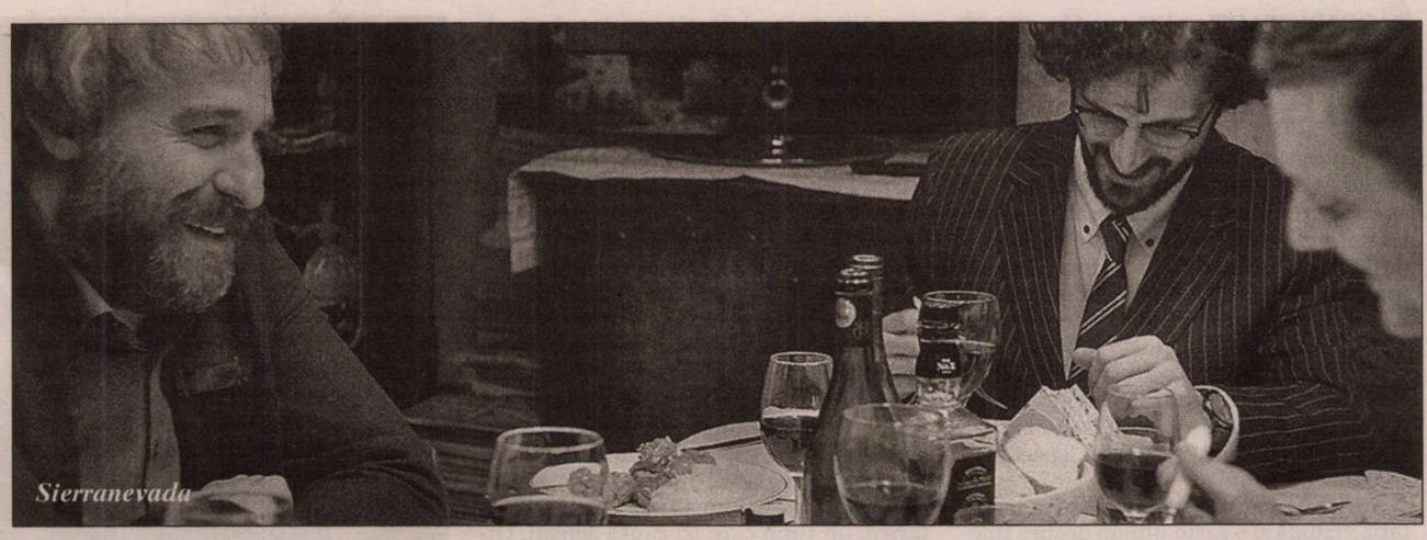

Sierranevada

Pentru topul de sfîrșit de an m-am limitat la zece propuneri de filme, distribuite în 2016 în cinematografele românești, fără a include filmele proiectate exclusiv în circuitul festivalier, dintre care doar o parte își vor găsi distribuitori și vor ajunge la publicul larg în 2017. Printre filmele apărute în 2015 și absente din distribuția de film românească de anul acesta se numără și două omisiuni importante, care ar fi făcut parte din lista de mai jos: posibila capodoperă a lui Hou Hsiao-hsien, *The Assassin*, proiectată doar în cadrul festivalului Les Films de Cannes à Bucarest 2015, și *No Home Movie,* ultimul film al regretatei Chantal Akerman, una dintre cele mai importante cineaste europene și nu numai. Ordinea aleasă e mai degrabă subiectivă decît valorică.

1) *Sieranevada* (România, 2016), de Cristi Puiu.

Parte a demersului extrem de complex început de Cristi Puiu cu *Moartea domnului Lăzărescu* și continuat cu *Aurora*, noul său film se derulează ca o anexă la un mare eveniment care rămîne în afara cadrului (moartea lui Emil), sub forma unui parastas organizat ca o masă în familie. Cu performanțe actoricești remarcabile, un dialog care curge neîntrerupt și avînd ca material de lucru continuumul spațiu-timp surprins din holul unui apartament de patru camere, *Sieranevada* indică din cînd în cînd spectatorului ceva mai presus de evenimentele în sine – în preaplinul aglomerației de oameni și în strîmtoarea spațiului în care privim există o lipsă, o absență.

2) *Inimi cicatrizate* (România, 2016), de Radu Jude.

Cel mai surprinzător film al anului, *Inimi cicatrizate* nu e atît o încercare de a evoca spiritul și litera operelor literare ale scriitorului M. Blecher, cît o interpretare a lor, venită din partea unei priviri de astăzi și, în sens mai larg, o punere în discuție a problemei adaptării cinematografice. În prim-plan nu ajunge astfel exploatarea suferințelor lui Emanuel, eroul romanului *Inimi cicatrizate*, sau ale lui Blecher însuși, bolnav de tuberculoză osoasă, cu care spectatorul să rezoneze. Ceea ce putem cunoaște în acest film e mediat de alte reprezentări: poezie, emisiuni radio, reclame din ziar, articole.

3) *Toni Erdmann* (Germania-Austria, 2016), de Maren Ade.

Un tată preocupat de soarta fiicei sale, directoare a unei importante corporații multinaționale, trimisă special din Germania la București pentru a face niște reduceri de personal, încearcă să refacă relația lor înstrăinată punînd la cale niște farse (făcînd pe bufonul, costumîndu-se, furînd identități și amestecîndu-se acolo unde nu-i fierbe oala) care pun în pericol poziția profesională a fiicei. Filmul lui Maren Ade urmărește cu subtilitate relațiile (in)(ter)umane din așa-zisa societate globalizată, pe care o localizează chiar sub forma celei postcomuniste românești: relațiile dintre subalternii care trebuie să își mulțumească șefii cu prețul pierderii oricărei demnități, relațiile dintre aceiași șefi și clienții pe care trebuie să îi satisfacă la rîndul lor cu orice preț, relațiile de cuplu care se învîrt în jurul companiei. În timp ce tatăl eroinei devine treptat un monstru fictiv îmbrăcat din cap pînă în picioare în blană, dar cu un substrat care se simte din ce în ce mai uman, mai viu, aceste relații ne apar din ce în ce mai mult ca niște simulări.

4) *As Mil e Uma Noites / Arabian Nights* (Portugalia-Franța-Germania-Elveția, 2015), de Miguel Gomes.

Compus din trei volume, fiecare fidel unei logici proprii și însumînd circa șapte ore, monumentalul *Arabian Nights* urmărește eroina din *O mie și una de nopți* în Portugalia de astăzi, combinînd ficțiunea cu documentarul. Măsurile de austeritate din Portugalia ultimilor ani și efectelor lor asupra vieților unor oameni obișnuiți sînt urmărite atît prin interviuri, cît și prin crearea unor ficțiuni alegorice: un cocoș care trezește conștiințe în pragul alegerilor, povești cu fantome de cîini sau vaci vorbitoare.

5) *Rak ti Khon Kaen / Cemetery of Splendour* (Thailanda-Marea Britanie-Germania-Franța-Malaezia-Coreea de Sud-Mexic-SUA-Norvegia, 2015), de Apichatpong Weerasethakul.

Filmul lui Apichatpong Weerasethakul e o alegorie poetic-politică hipnotizantă. În centru se află o inventată boală a somnului care afectează niște soldați, îngrijiți într-un spital aflat pe ruinele unui palat și ale unor morminte de regi. Trecerea personajelor din planul visului în planul real are un efect parțial hipnotic și asupra spectatorului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

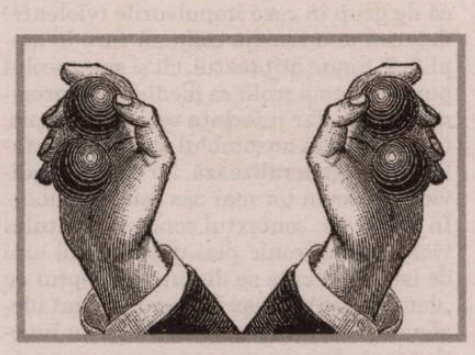

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Între accesibil și sofisticat

● Opeth, *Sorceress*, Nuclear Blast, 2016.

Obscura trupă scandinavă de death-metal a anilor '90 a devenit, deja de cîteva albume încoace, vîrf de lance în rock-ul progresiv european – continental, cel puțin, căci britanicii au propria lor ligă. Nu avem totuși de-a face cu o dihotomie clară, școala britanică avînd și aici un cuvînt de spus: în bună măsură drumul pe care au apucat Opeth are legătură cu vremurile în care Steven Wilson de la Porcupine Tree le-a produs cîteva albume (și a cîntat cu ei), imprimîndu-și acolo ideile contagioase.

Cu noul album, intitulat *Sorceress,* avem însă o încununare a perioadei post-Wilson – îndepărtarea trupei de producător a fost la fel de importantă precum lecțiile învățate de la acesta căci, o demonstrează și alte colaborări ale sale, lui Steven Wilson îi place să lîncezească în sound-ul cu care s-a consacrat, iar ieșirea trupelor de sub sfera sa de influență pare să fie o înțărcare absolut necesară. De data aceasta, albumul e produs de Tom Dalgety – mai puțin interesat de psihedelii și ornamentație, mai orientat spre ritm și energie, mare amator de tobe pocnite și vioaie (prin mîinile lui au trecut Killing Joke și e unul din responsabilii succesului debutanților Royal Blood). În consecință, avem pe *Sorceress* mai puțină letargie sofisticată și mai multă agresivitate, fără a fi vorba însă de vreo revizitare a originilor trupei, din zona metalului extrem.

Luînd în considerare și tendința implicită a celor de la Opeth de a complica excesiv lucrurile, aflați mereu în întrecere cu propriile limite (și în pericolul de a începe un *jam session* fără sens la mijloc de piesă), abilitatea lui Dagelty de a disciplina materialul în scheme ritmice ușor de urmărit conferă lui *Sorceress* un echilibru dificil de obținut între accesibil și sofisticat, între melodic, virtuoz și energic. Ar fi vorba aici de ceea ce în cazul altor grupuri s-ar numi albumul-lor-comercial – afirmația trebuie însă calibrată la standardele trupei și ale rock-ului progresiv în general. Opeth sînt încă departe de baladele hiperglicemice ale unor Anathema (se apropiaseră periculos de acel sound în perioada Steven Wilson), precum și de tentativele de deschidere spre publicul radio înfăptuite cîndva de Yes ori Marillion. Se află însă chiar mai departe de originile death-metal – pasiunile legate de direcția respectivă au fost exorcizate și izolate în proiectul paralel Bloodbath (iar de cînd chitaristul Mikael Åkerfeldt a ieșit și din schema respectivă, interesul pentru metalul extrem pare să fi dispărut cu totul). Cele mai „violente" momente ale albumului nu reflectă vreo intenție a trupei de a răbufni, intimida ori a-și recupera fanii din anii '90, ci sînt trucuri de contrast ale producătorului Tom Dagelty (bunăoară alăturările de metal incisiv cu clape calde și exuberante *à la* Deep Purple).

Albumul pare să fie unanim salutat în topurile rock și metal ale acestui an de ambele părți ale Atlanticului, o raritate pentru o trupă care nu e nativ vorbitoare de engleză. Opeth au avut mereu ambiția individualizării unui sound propriu, sacrificînd întru acest deziderat chiar și pe producătorul care i-a scos din underground. Referințe la trecut mai există – avem totuși o baladă (de data asta mai mult Jethro Tull decît Anathema), clape Jon Lord-iene, iar melodiile orientale îi vor face pe cei mai bătrîni decît mine să spună că toate drumurile duc spre „Kashmir" – însă, pe ansamblu, *Sorceress* ne înfățișează o trupă cu identitate puternică, ce nu trăiește din recondiționări, ci lucrează la o arhitectură incrementală, adăugînd cu fiecare album un etaj nou care se sprijină pe cele anterioare fără să le reproducă structura.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Nu scapi de Crăciun în Asia

Îmi spune o prietenă, micul Grinch feminin, complet insensibilă la globuri, reni și luminițe multicolore, că s-ar închide în casă de sărbători sau măcar s-ar duce într-o țară exotică, necreștină, unde să nu se audă colinde și să nu vadă Moși Crăciun cu zurgălăi peste tot, preferabil cu ape turcoaz, palmieri și cocktailuri fără vin fiert. Hm, i-am zis, nu prea știu unde, sărbătorile pe care le-am petrecut eu prin Thailanda, Singapore și Malaezia au fost o adaptare a Crăciunului în stil asiatic, fără zăpadă, dar cu o cantitate respectabilă de căciuli roșii și de Moși în cele mai exotice ipostaze.

Crăciunul m-a prins fix în Singapore, unde absolut toate mall-urile erau decorate tematic, cu reduceri peste reduceri și cu fojgăiala specifică sărbătorilor mai rău ca pe Fifth Avenue în New York cînd se aprind luminițele. Tot orașul era plin dintr-o parte în alta de lumini, Moșii cîntau voioși, săniile pe roți transportau turiștii în pantaloni scurți, scena Nașterii era la fiecare colț de stradă, ba chiar unii purtau și pulovere cu reni la treizeci de grade. Nu ninge în Singapore? Nici o problemă, avem zăpadă artificială. Am prins o bătaie cu zăpadă la tub într-o piață deam plecat de acolo albi de sus pînă jos, plini de o pulbere de plastic și cu mult sclipici în păr. Se organizau evenimente peste evenimente, concerte, piese de teatru, spectacole de toate felurile, cu o fervoare mai mare parcă decît în țările unde se sărbătorește tradițional Crăciunul. În caz că vă întrebați, masa tradițională am luat-o cu crab și mult pește, dar și cu prăjituri în formă de steluțe sau fulgi de nea.

În Thailanda, pe plajă, Moșii își etalau pătrățelele de pe abdomen la soare și maimuțele furau decorațiunile din baruri și urcau cu globurile în palmieri. Brazi artificiali erau cam peste tot în țările astea în perioada respectivă, dar nu se întîmpla rar ca, în lipsa unuia, să se decoreze și plante de-ale locului cu beteală. La hotelul unde am stat cît am fost în Bangkok, oamenii de-acolo au pus de-o super-petrecere la recepție, cu Secret Santa, muzică live și Crăciunițe îmbrăcate sumar.

Un melanj interesant, amuzant și aiuritor prin exoticul lui, o combinație între elementele familiare, pe care le știi din copilărie, adaptate unei lumi care n-are teoretic de-a face cu sărbătoarea asta, dar care a adoptat-o fericită. Și nu, nu erau doar turiștii care se bucurau de toată agitația asta crăciunistică, ci mai ales asiaticii, care găsiseră motiv de distracție, comerț și creativitate în adaptarea unor simboluri. Cert e că, pentru oameni ca prietena mea, țările astea din Asia nu-s o soluție ca să scape de spiritul Crăciunului, ci, mai degrabă, să-l vadă în costum de baie, cu un cocktail cu umbreluță în mînă și mîncînd scoici în sos alb ca zăpada.

PUBLICITATE

adevărul

Din 14 decembrie,

îți aduce, la mai bine de 25 ani de la Mineriade, o carte-document cu dezvăluiri incendiare

DUPĂ O ANCHETĂ MARCA „ADEVĂRUL"

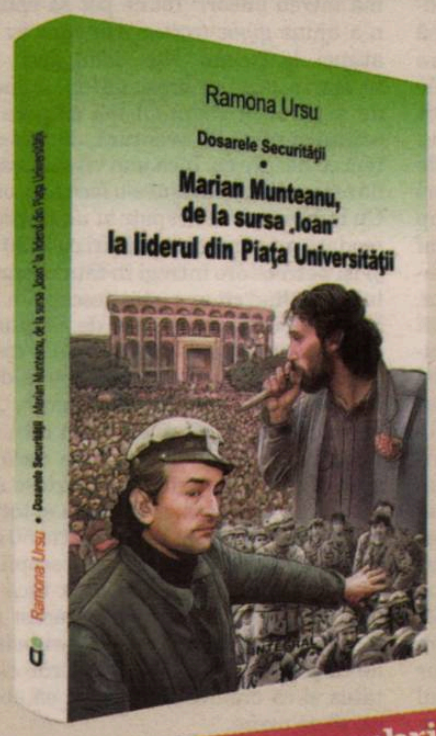

Miercuri, 14 decembrie
ziar + carte 14,99 lei

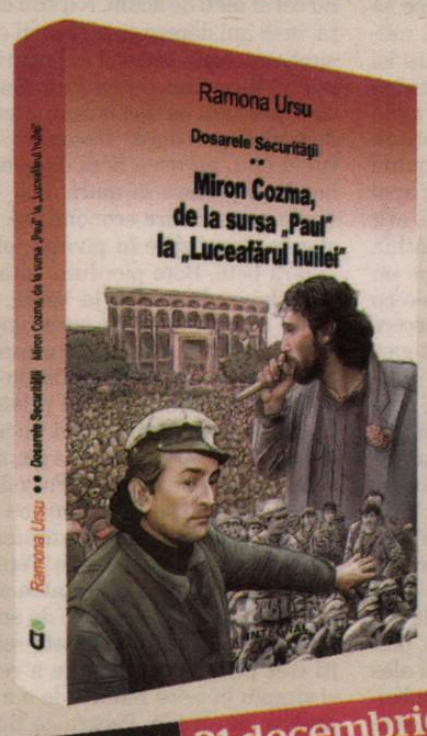

Miercuri, 21 decembrie
ziar + carte 14,99 lei

„Când am publicat, în 8 iunie 2016, în exclusivitate în ziarul „Adevărul" dosarul lui Marian Munteanu de la Securitate, în care apare ca sursa „Ioan", am primit sute de mesaje prin care am fost pusă la zid. Nu mi se aduceau niciun fel de argumente solide care să demonteze cele scrise de mine, ci doar mi se spunea că nu aveam dreptul să mă ating, în niciun fel, de „Mesia" din timpul „Golaniadei." ***Ramona Ursu***

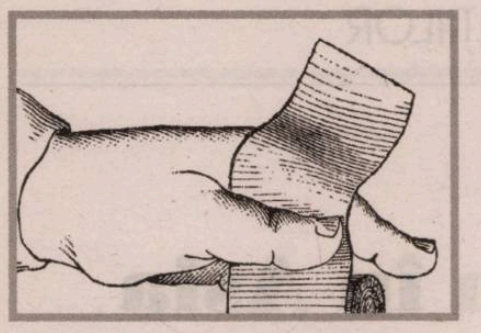

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Visuri la cheie: prima casă a doua oară

După rateul *Supraviețuitorul,* emisiunea *Visuri la cheie,* în care Dragoș Bucur cadorisește românii cu lucrări de reamenajare a propriilor locuințe, a devenit hitul toamnei la PRO TV. S-a spus despre ea că e lacrimogenă, dar e bine filmată și personajele sînt mai autentice decît în alte *reality show*-uri. Și totuși, pe lîngă aceste calități mai are nevoie de ceva pentru a deveni un succes. Iar acel ceva merită o discuție de *Dilema veche.*

Româna colocvială e o limbă ciudată, într-o cultură în care autoritățile – cel puțin instituționale – sînt obsedate de normă și iau decizii uneori retrograde, ca revenirea Academiei la inconsecventa regulă a lui *â* din *a,* care s-a petrecut în 1993. Există în registrul familiar expresii și utilizări ale cuvintelor care ascund o întreagă istorie și nu e de mirare că idealul material întins pe o viață al românului de pe vremuri era compus din două anacronisme lingvistice: azi uitatul *mașină mică,* opusă ratei, *mașinii mari* care căra muncitorimea către noi realizări pe vremea comunismului, și *casă.* Dar cum anume *casă?* Păi, ați spus vreodată așa apartamentului în care ați locuit? Dacă da, știți bine că nu sînteți singuri. Comunismul a însemnat o mutație demografică de aproximativ 25% din populația României de la sat la oraș, drept care nou-veniții – la care s-au adăugat, probabil, cei izgoniți la bloc din case burgheze demolate sau naționalizate – au luat după ei numele locului în care trăiau și l-au aplicat anacronic apartamentului.

Comunismul ne-a pus să ne petrecem viața în cutii de chibrituri, dar ni le-a dat nouă, ca unică proprietate admisă alături de aspiraționala *mașină mică,* cealaltă perturbare lingvistică. Nu am găsit date precise despre modul cum și-au rezolvat relativ puținii chiriași la stat din vremea comunismului problema după 1990, dar cu siguranță mulți au cumpărat de la același stat apartamentul respectiv. Așa am ajuns, prin 2014, să fim în proporție de 96,1% proprietarii locuințelor noastre. Eurostat-ul de la vremea respectivă, care conținea acest procent, spunea că media europeană e de vreo 70%.

Între timp, guvernarea Convenției, cu a sa *restitutio in integrum,* crease premisele maniei imobiliare de după anul 2000, în care o mulțime de terenuri agricole au fost vîrîte-n intravilan, împărțite în loturi, iar pe ele s-au construit case, de data asta în sensul propriu. Criza de după 2008 a fost adesea o catastrofă pentru cei care au vrut și au obținut așa ceva, dar de pe urma acestei istorii ne-am ales cu încă un anacronism: *casă pe pămînt,* la fel cum azi ai spune *sticlă de sticlă.* Ceea ce, în paranteză, e mult mai scuzabil, fiindcă româna n-are decît o abstracțiune, *recipient,* pentru *sticla de plastic,* în timp ce *apartament* sau *locuință* sînt sinonime acceptabile pentru sensul anacronic al *casei.* Acesta e însă atît de bine înșurubat în mentalul colectiv, încît autoritățile și băncile folosesc acum „Prima casă" pentru numele programului care te ajută să-ți iei, la începutul vieții, un apartament – cel puțin în marea majoritate a cazurilor.

Visuri la cheie e o emisiune care a venit exact pe acest gen de tensiune mentală în care trăim: sentimentul exacerbat al proprietății, cuplat cu ideea evidentă că e ceva în neregulă cu proprietatea ta: ca număr de metri pătrați, din punctul de vedere al confortului, al esteticii. E un format de import *(Extreme Makeover: Home Edition,* creat de Endemol pentru ABC), dar varianta românească este o sublimare pe ecran perfectă pentru pulsiunea colectivă profundă pe care am descris-o mai sus. E mai puțin un format TV în succesiunea altor formate TV, cît o alegere inteligentă și/sau norocoasă, cvasi-singulară, pe care putem s-o punem în șirul altor evenimente, pornind de la *casa* disfuncțională lăsată de comunism, care trebuie desigur îmbunătățită. Am avut, în 15 ani, mania spartului de pereți și a reconfigurării *casei,* mania termopanelor (cu sora ei mai provincială, mania balcoanelor închise cu geamuri de autobuz), apoi reabilitările de fațadă (mai degrabă termice decît estetice) cu care primarii au sperat și uneori au reușit să cucerească voturi pe drept sau oneros. Nu e de mirare că lîngă politicieni a venit televiziunea, ca să ceară și ea voturile publicului.

Cu siguranță, s-ar impune un format auto care să se refere la orice altceva decît la intangibilele statistic mașini de 25.000 de euro, mai *terre-à-terre,* în aria de aspirații realiste ale românului care oscilează între un Logan nou și ieftin și un second hand riscant prin uzură, dar mai performant. Ca dovadă și popularitatea site-urilor de mașini așa-zis rulate. La fel cum primarul care ar face și-ar drege ceva legat de Programul Rabla și altele asemenea ar duce-o foarte bine. Nu trebuie să te uiți mai departe de domeniul sănătate, care a explodat în lunga succesiune de investigații jurnalistice (odioase, dar solide și necesare, de altfel). Și el are toate datele pentru a fi transformat într-un *reality* de televiziune major. Dar, la gradul de competență din televiziunile românești, s-ar putea să ne mai plimbăm încă multă vreme printre *talent show*-uri în exces și flop-uri celebre ca *Supraviețuitorul* sau *KidSing.*

Așa că vom rămîne, pentru moment, doar cu *Visuri la cheie,* care, după ce-am spus ceea ce-am spus mai sus, s-ar putea numi foarte bine „Prima casă a doua oară". Se cheamă însă foarte bine și în prezent, fiindcă ascunde o subtilitate lingvistică, *visuri* în loc de mai răspînditul *vise.* Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic din 2005 spune că primul cuvînt desemnează aspirațiile abstracte, iar al doilea, activitatea din timpul somnului, dar mă îndoiesc că vorbitorii curenți de română fac această distincție. Eu știam doar că la Eminescu erau numai *visuri* și stau și mă-ntreb ce cuvînt folosesc traducătorii lui Freud, pentru care toate visele sînt visuri. Dacă e să insistăm cu asta, problema, cu televiziunea, e că ne vinde vise în chip de visuri, cu undele alfa pe care ni le induce. Dar emisiunea lui Dragoș Bucur ni le dă chiar *la cheie,* atunci cînd ni le dorim și așa cum ni le dorim.

Adina POPESCU

portrete din mers

Fata din fotografie

Mă uit aproape în fiecare zi, vrînd-nevrînd, la fata asta din fotografie. Ea îmi distribuie în fiecare săptămînă articolele de pe Facebook, „e o poză care se potrivește foarte bine pe lat" – mi-a spus editorul nostru web, „și, în fond, nu te-ai schimbat prea mult!" – am luat-o ca pe un compliment și nu m-am gîndit nici un moment să mă schimbe cu alta. Mă uit lung la fata asta care nici nu împlinise, cred, 20 de ani, cu ochelarii ei de soare ovali, „cu oglindă" – căci așa se purtau pe atunci – și cu marea de la 2 Mai în fundal, în *unsharf.* Îmbrăcată în rochița ei roșie cusută la mașina tradițională, fără pedală electrică, de mama mare. Mi-aduc aminte cînd am cumpărat materialul de la magazinul „Central" din Cluj, în 1995, o mătase grea, frumos imprimată. Mi-aduc aminte și croiul „după reviste", așa i-am comandat eu bunică-mii, să fie modernă, cu mîneci, guler țeapăn, decolteu în V și pe talie. Așa avea și Andreea, prietena mea de la București. Și „probele" din apartamentul de două camere de la Cluj, momentele de așteptare în care înfigea bolduri în material, unul după altul – „Stai pe loc, că te înțep!" Mîna ei atît de moale și zbîrcită, la 70 și ceva de ani, cu un deget lipsă, pe care și-l pierduse în cuva ca un mic cavou al mașinii noastre manuale în care îmi spăla scutecele, pe cînd aveam doi ani. Mîna ei atît de dragă, înfigînd bolduri, unul cîte unul. Mîna mamei mele, care începe să semene cu a ei... uitați-vă și pipăiți mîinile celor care îmbătrînesc, pielea care își pierde fermitatea, se încrețește și devine subțire ca o foiță de țigară, atît de fragilă și de caldă. Învelișurile noastre se subțiază odată cu vîrsta, dacă vă veți lua de mînă mamele la începuturile bătrîneții lor, apoi și mai tîrziu, spre sfîrșit, veți simți atît de bine duioșia a ceea ce vă leagă. Rochia roșie din mătase o păstrez și acum pe un umeraș, în dulap. E peticită, am ars-o cu țigara în Grădina Botanică, la o petrecere nocturnă, poate atunci cînd am sărit gardul sau poate altcîndva, atunci cînd colega mea de bancă a împlinit 18 ani și, pentru că nu aveam bani de plecat la munte, ne-am dus să bem în Botanică, pe „munții" aceia în miniatură, demonstrativi. Nu-mi mai vine oricum rochia, dar îmi zic că o păstrez ca să o am „model". Aiurea, o păstrez pentru ca bunica mea să trăiască cu mine în casă, prin rochia aceea.

Mă uit la fata din fotografie, la părul ei ușor răvășit, încă ud, plin de sare marină. Mă uit mai ales la zîmbetul ei și mă fascinează acel zîmbet. Nu, nu e în nici un caz zîmbetul meu, e al ei. Al fetei de 20 de ani, cu o viață întreagă înainte. Peste acel zîmbet au mai trecut încă 18 ani ca să-l preschimbe într-unul mai reținut, ușor strîmb și nehotărît. Peste încă 20 de ani sînt convinsă că va fi alt zîmbet, nu cel al meu de acum. Nu știu cum va arăta, însă îmi doresc ca el să mai existe. Însă zîmbetul acela este cel al bucuriei în stare pură. Oare cum putea fata din fotografie să zîmbească cu așa o seninătate? Cu atît de multă încredere? Tocmai ieșise din cortul ei iglu, nu avea bani de pensiuni și de hoteluri, plecase la mare doar cu un cort verde pentru care economisise mult timp și care acum zace în pivniță, plin de praf și fără bețe. Bețe pierdute, uitate pe diferite plaje – la 2 Mai, la Vamă, la Portița. Ieșise din cort pe acea mică plajă perfectă de la 2 Mai. Se așezase pe izoprenul pe care îl scosese din cort, gîndindu-se cum își va petrece seara. Fostul ei prieten „locuia" în cortul de alături, însă el nu apare în fotografie. Nici să-i atîrne de gît, nici s-o privească superior, detașat. Fata din fotografie e singură și se simte bine cu singurătatea ei. Peste 18 ani singurătatea o va speria, dar ea nu știe încă asta. Pentru că zîmbetul acela ascunde libertatea absolută pe care poți să o ai doar la 20 de ani. De a părăsi sau de a reînnoda toate relațiile care îți trec prin minte. Sau de a renunța pur și simplu la orice relație, de a amîna totul pentru mai tîrziu. Pentru că timp mai este, atît de mult timp încît n-ai ce face altceva cu el decît să stai pe izoprenul tău de pe malul mării, să nu te gîndești că trebuie să scrii cărți, ca să lași ceva în urma ta, că trebuie să cîștigi bani ca să ajungi pe o plajă mai îndepărtată decît cea din 2 Mai, cum ar fi una din Grecia sau din mările Sudului, că trebuie. Oare trebuie să faci și copii? Oare trebuie să construiești și case pe care să le locuiești rînd pe rînd? Oare trebuie să te implici civic, să ajuți oamenii, să salvezi tot ceea ce a mai rămas de salvat? Oare ce trebuie să faci pentru tine ca să-ți fie pur și simplu bine, să zîmbești la fel de frumos ca fata din fotografie?

Ce s-a ales de fata aceea? Ei bine, și eu mă întreb uneori. Tot ce pot să spun e că n-a ajuns *globe-trotter,* așa cum își dorea atunci, la 20 ani. N-a văzut decît o parte foarte mică, minusculă din lume. Atît de mică, încît Piața Obor i se pare acum uriașă și plină de aventură, de aceea scrie mereu despre ea. Încă mai visează să plece, dar nu mai are curajul s-o facă așa, oricum. Cu un cort verde în spate și un izopren. Cîteodată mai are niște porniri ca la 20 de ani și își petrece ore întregi în fața computerului, calculînd cît ar costa-o escapada în Cuba. Sau citește blog-urile de călătorie ale altora și uneori îi este de ajuns. Ce rost are? Peste încă 20 de ani n-o să-și mai dorească nimic din toate astea. Oricum, „vîrsta de mijloc" trece cît ai clipi din ochi. Asiști neputincios la zilele care abia dacă încep și se sfîrșesc, la sărbătorile care se succed una după alta, același Crăciun și totuși altul, ești într-o buclă. Te trezești la 50 de ani. Începi să-ți faci ecografii, endoscopii, ca să te convingi că mai ai de trăit încă 20 de ani. Pentru unii, cei anxioși, acest proces începe mult mai repede – la primele semne că pielea de pe mînă își pierde elasticitatea și că organismul începe să oboseasă, să se uzeze.

Mă uit la fata din fotografie. Ea nu mai există, doar îmi distribuie articolele de pe Facebook. Trăiesc însă din rămășițele ei.

Stela GIURGEANU

Reinventăm democrația?

Trebuia să scriu articolul acesta acum două săptămîni, imediat după Forumul Societății Civile, organizat de FDSC prin Fondul ONG, pe 25 noiembrie. Cu toate acestea, cum se întîmplă uneori, contextul actual al României post-alegeri este poate unul chiar mai bun. Pentru că ideea în jurul căreia s-au închegat conferințele este mai mult ca niciodată prezentă în societatea românească: cît de în siguranță mai sînt valorile democrației într-un context politic și economic precar, care nu mai conferă încredere în instrumentele democrației – cum ar fi, de exemplu, participarea cetățeanului la viața cetății – absenteismul la vot devenind o problemă acută (nu doar în România)?

Dacă acum doi ani, la prima ediție a Forumului, esența discuțiilor asupra democrației în Europa era una optimistă, iar participanții erau animați de încredere în ceea ce privește viitorul și unitatea Uniunii Europene și a Europei în general, tonul a fost cu totul altul în 2016, la a doua ediție. Starea de optimism și entuziasm a participanților a fost înlocuită de scepticism și îngrijorare. Realitatea prezentului nu mai e un garant pentru liniște: instabilitate socială și politică, economie precară, criza refugiaților și chiar efectul rezultatelor alegerilor din SUA – „Cînd plouă torențial în SUA, începe să se simtă umezeală și în Europa" – a declarat la conferința de inaugurare Yves Leterme, secretar general al International IDEA, Belgia.

În condițiile în care populismul este în creștere în Europa, mai poate fi societatea civilă un *watchdog* al democrației? – a fost întrebarea de la care au pornit dezbaterile ediției de anul acesta a Forumului Societății Civile.

Luca Jahier, membru al Comitetului Economic și Social European, unul dintre invitații de onoare ai forumului, a declarat de la bun început că multele crize cu care se confruntă la ora actuală Europa „vin și din incapacitatea UE de a crea un echilibru economic și social", adăugînd că, deși terorismul este o mare problemă, amenințările globalizării activează multe semnale de alarmă. „Terorismul e o mare problemă, dar poate nu e cea mai mare, dacă ne uităm la cifre: 200 de persoane au fost ucise anul trecut în Europa de către teroriști. Tot anul trecut, în țara mea – Italia –, 150 de femei au fost ucise în cazuri de violență domestică. Sînt de acord cu ceea ce a spus președintele CE, Jean-Claude Juncker, în ultimul discurs despre starea Uniunii, cînd a vorbit despre criza existențială a UE, dar nu se referea doar la instituții, ci la valori, la forțele fundamentale care ne conduc. Nu ne confruntăm doar cu neimplicarea cetățenilor, ci și cu lipsa ofertelor din partea oficialilor, pentru că primul rol al politicienilor este de a oferi răspunsuri corecte și soluții pe termen lung."

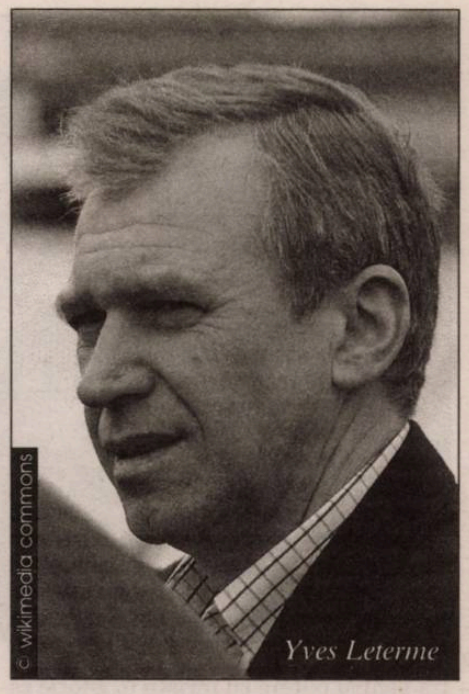

Cît privește societatea civilă, deși democrația participativă este unul dintre fundamentele UE, în opinia sa, există o lipsă a instrumentelor potrivite pentru a stimula dialogul civic. „Trebuie să fim atenți, democrația nu este ceva de la sine înțeles, democrațiile trebuie clădite în fiecare zi, pornind de la vot, trebuie apărat statul de drept, trebuie apărat sistemul *«checks and balances»* – pentru că uneori avem tendința să înclinăm balanța în favoarea unei instituții în defavoarea alteia –, trebuie apărat rolul instituțiilor și capacitatea lor de a oferi soluții, avem nevoie de *leadership* pe termen lung."

De pomană ieșim la mitinguri de protest, dacă nu mergem la vot.

Vorbind despre implicare, și **Yves Leterme,** secretar al International IDEA, a declarat ferm că „democrația nu este ca un supermarket", ci este un sistem care funcționează doar cînd cetățenii își iau responsabilități. „Este o datorie a cetățenilor să participe la democrație."

Cît privește problemele din Europa, nimeni nu are un monopol nici al problemelor, nici al soluțiilor. „În Europa, democrația este sub presiune. Liderii nu sînt conștienți de riscuri. Trebuie să fim pregătiți, pentru că ceea ce s-a întîmplat în SUA se poate întîmpla în Europa. Cînd plouă în SUA, se simte în Europa. Amprentele globale ne dau posibilitatea să învățăm unii de la alții, cînd oamenii se întîlnesc la forumuri ca acesta, unde trebuie să căutăm soluții."

A doua parte a problemei o reprezintă neîncrederea în valorile democrației existentă în țările balcanice, țări care caută „a doua respirație". Yves Leterme a vorbit despre euforia simțită în aceste țări la finalul regimului totalitar care, deși a trecut, a lăsat atît o criză a sustenabilității, cît și una a reprezentării – referindu-se la o implozie a partidelor politice care a dus la frustrări, la neîncredere și la pervertirea instrumentelor cu care democrația funcționează – amintind de numărul votanților extrem de scăzut. „Nu ne confruntăm doar cu un deficit demografic, ci și cu dezinteres din partea tinerei generații. Iar aici rolul societății civile este unul crucial."

Crucială pentru această implicare a oamenilor este și transparența instituțiilor publice – după cum a declarat **Violeta Alexandru,** ministru pentru Consultare Publică și Dialog Civic. „Luptăm din interior să schimbăm cultura instituțională, felul în care instituțiile răspund cetățenilor la transparență. Concluzia noastră imediată – în instituții nu exista spiritul de a respecta cu adevărat dreptul oamenilor la transparență, deși legislația este relativ în regulă. Prioritatea noastră a fost să aflăm de ce avem legislație, oameni care să pună în practică legislația. Este necesară o transparență mai mare și la nivelul societății civile. Ne aflăm acum într-un moment de răscruce."

Vorbind despre acest „moment de răscruce", **Astrid E. Helle**, reprezentanta Norvegiei în Consiliul Europei, a declarat că, deși e adevărat că lumea de astăzi se confruntă cu diverse provocări, să nu ignorăm totuși faptul că „niciodată condițiile de viață n-au fost mai bune ca în prezent, progresele făcute în ultimii 15 ani sînt fără precedent în istoria omenirii: nivelul sărăciei extreme a fost redus cu 15%, educația primară este de aproape sută la sută, mortalitatea maternă s-a redus. Continentul european atrage milioane de oameni, care și-ar dori să trăiască aici, ca urmare a libertății, respectării drepturilor individuale, democrației, care sînt considerate în prezent lucruri de la sine înțelese." Reprezentanta Consiliului European a atins însă și un punct sensibil, acela al pervertirii instrumentelor democratice, confiscarea lor de către curentul populist. „Dacă, în trecut, Europa a experimentat democrația fără drepturi și libertăți individuale, acum provocarea este o democrație care să nu se bazeze pe voința majorității, ci pe drepturile și libertățile individuale. Fără o societate civilă puternică, o democrație nu este de ajuns și nu este suficientă, am văzut asta în România, dar și în Norvegia."

Importanța vitală a implicării cetățenilor în viața cetății a fost punctată și de **Karen Fogg**, membru al board-ului Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile: „Uniunea Europeană are puterea să depășească dificultățile. Pentru mine, cea mai importantă chestiune este facilitarea dialogului cu cetățenii, care trebuie reinventat, trebuie adaptat. Avînd discuții față în față e foarte important pentru că tocmai aceste discuții ajută ca vocile lor să fie ascultate cu demnitate și să prindă încredere că pot participa într-un mod real la democrație."

„Reîmprospătarea" democrației a fost și ideea desprinsă de-a lungul atelierelor din cadrul Forumului. O campanie comună pentru organizațiile societății civile din Europa, dialogul cu cetățenii la nivel local și național, dezbateri legate de starea democrației, monitorizarea democrației și acțiuni comune pentru ONG-urile care pot colabora cu instituțiile guvernamentale în mandatele de președinție UE între 2017 și 2020.

Susținînd importanța societății civile în timpuri în care democrația este amenințată, **Dacian Ciolos**, prim-ministrul României, a adus aminte de importanța implicării societății civile în aderarea României la Uniunea Europeană. „A fost un proces care a dat sens democrației, dincolo de democrația instituțională, a construit democrația participativă, care trebuie întărită. Trecem printr-o perioadă aparte în UE, după prosperitatea care a permis masiva extindere, de la 15 la 28 de state membre, cunoaștem un fenomen de populism care cîștigă tot mai mult teren. Cred că trebuie să privim pragmatic și realist, să nu cădem în capcana negativismului din cauza acestui fenomen. România nu e ocolită de această abordare. Cu toate astea, sîntem una din rarele țări care nu au partide populiste, extremiste în Parlament – sper să nu fie cazul și după aceste alegeri. Asta nu înseamnă că anumite partide nu folosesc abordări populiste mai ales în anumite momente. Este necesară o cooperare între guverne și societatea civilă. Să ne bazăm dialogul pe onestitate și transparență, pentru a reduce falia între societate și politicieni. Avem nevoie de un parteneriat cu societatea civilă nu doar în domeniul social și în mediu, dar și în domeniul economiei, în educație, sănătate, justiție, dezvoltare locală. Am încercat cu acest guvern să deschidem porți. Crearea Ministerului pentru Consultare Publică, un minister creat de la zero, și-a dorit acest lucru – lăsăm următorului guvern o platformă benefică."

Bineînțeles, democrația este un cumul de factori. Nu trebuie să ne culcăm pe o ureche, zicînd că statul e cel care trebuie să ne ofere democrație – iar cînd acest stat încalcă principiile democrației, să ne revoltăm. Democrația înseamnă implicare și conștientizare. Pentru că de pomană ieșim la mitinguri de protest, dacă nu mergem la vot.

Anca ȘERBĂNUȚĂ

Spionul imperial britanic, un proto-antropolog?

„Să fii francez înseamnă tocmai să iei în considerație altceva decît Franța“, scria Witold Gombrowicz în *Jurnalul* său în 1957, în timp ce se găsea el însuși „altundeva“, în exil în Argentina. Prea frumos spus ca să fie valabil numai pentru francezi. Nimic mai britanic, de exemplu, decît să te apleci cu interes asupra hărților pregătite în premieră de spionii/exploratorii/ambasadorii trimiși chiar de tine în cele mai neumblate colțuri ale lumii, cu daruri pentru magnații locali și cu misiunea discretă de a cartografia geografia locurilor, dar și de a înregistra înfățișarea, caracterul și obiceiurile popoarelor întîlnite. Poate mai britanic decît atît e să fii chiar spionul explorator, măsurînd întinderile Asiei Centrale îmbrăcat în haine locale, deghizat cu turban și mustață orientală, scriind de pe cocoașele unei cămile păroase scrisori codate superiorilor și avansînd, prin aventuri romanești, interesele metropolei. Amestecînd epicul și politicul, spionii imperiali ai secolului al XIX-lea (nu doar britanici, ci și țariști) au fost precursorii multora dintre științele sociale bazate pe munca de teren: arheologie, geografie umană, studii ale dezvoltării și conflictului, și, bineînțeles, antropologie. În didactica lor istorie a antropologiei, T. Hylland Eriksen și F. Sivert Nielsen introduc termenul „proto-antropologie“ pentru a trece în revistă strămoșii disciplinei în filozofie și în literatura de voiaj. Deși îi menționează pe cei mai cunoscuți călători ai Europei pre-iluministe, Marco Polo sau Amerigo Vespucci, nu suflă un cuvînt despre super-spionii Marii Britanii victoriene, mai ales cei activi în Marele Joc dintre Anglia și Rusia pentru Asia Centrală. E de înțeles că unii ar vrea să uite trecutul imperialist al antropologiei, considerat pe bună dreptate un instrument al dominației coloniale.

Și totuși e greu de negat filiația antropologului modern din personaje fabuloase ca Richard Francis Burton (a cărui pagină Wikipedia îl prezintă ca explorator, geograf, traducător, scriitor, soldat, orientalist, cartograf, etnolog, spion, lingvist, poet, scrimer și diplomat), Arthur Conolly sau Alexander Burnes, despre care merită să spunem cîteva cuvinte.

Burnes a fost un tînăr ofițer britanic dăruit cu multe talente, curios și curajos, și mai ales impulsionat, așa cum spune chiar el, de o „dorință arzîndă de a vedea țări străine“, hrănită de lecturi din copilărie despre ținuturile legendare ale Orientului. În 1831, autoritățile britanice de la Delhi îl trimit pe Burnes într-o misiune de cartografiere a văii Indusului și de cădelnițare a șefilor locali, în general foarte prost dispuși față de intențiile britanicilor. Încununat cu succes, Burnes reia drumurile nordului Indiei către Afganistan și mai departe, și își înregistrează aventurile în savuroasa carte *Călătorii în Bokhara, fiind o dare de seamă a drumului din India la Cabool, Tartaria și Persia,* bestseller din prima zi a publicării la Londra.

Stabilit la Kabul și total cufundat în stilul de viață al localnicilor sau, în cuvintele lui, „lăsînd la o parte catrafusele inutile ale civilizației, am aruncat hainele europene“, Burnes ajunge să cunoască societatea afgană de-a fir a păr, nu mai puțin decît un antropolog ca Malinowski pe trobriandezi, poate nici măcar cu mai puțină metodă. Tocmai de aceea se opune politicilor obtuze ale imperiului, fabricate de birocrați grăbiți, prost informați despre realitățile de pe teren și orbiți de competiția pentru putere cu țariștii (o istorie care se repetă în conflictele actuale, inclusiv în Afganistan, și pe care mulți antropologi actuali încearcă, precum Burnes, să o evite). În zadar. Administratorii coloniali nu l-au ascultat, și s-au înfundat într-unul din cele mai dezastruoase războaie din secolul al XIX-lea. Printre pierderile tragice ale britanicilor s-a numărat și viața lui Burnes, măcuit în reședința lui de afganii furioși care vedeau în el un pion al lorzilor mai mult decît se considera el însuși.

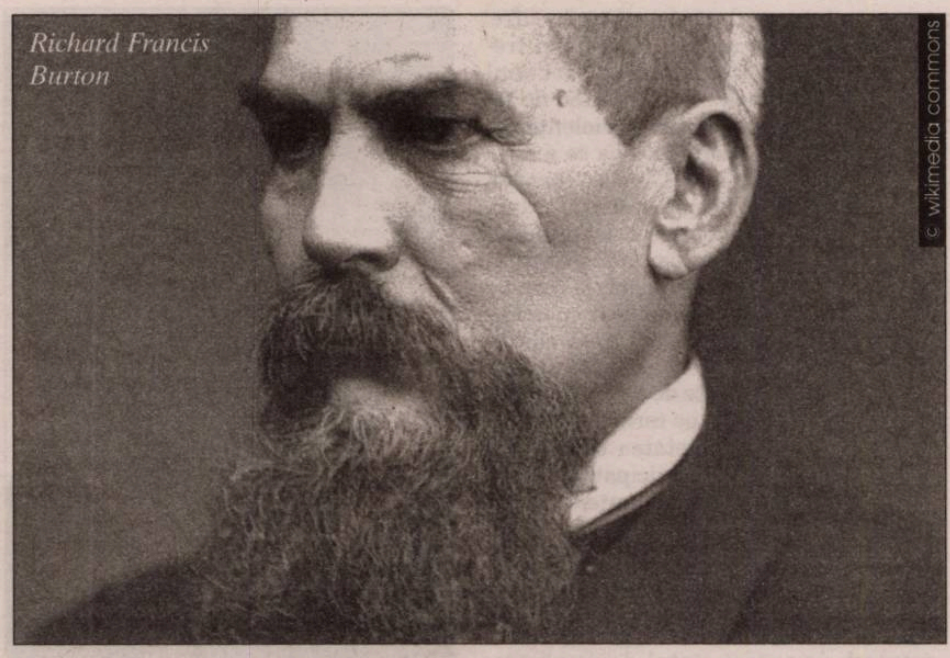

Richard Francis Burton

Fiindcă, într-adevăr, ambiția personală a lui Burnes depășea rolul lui geopolitic. Se vedea un urmaș demn al lui Alexandru Macedon, cu care avea în comun, mai mult decît numele, traseul în inima Asiei și mai ales avîntul către marele necunoscut, atît de propriu tinerilor. Cel mai prolific aventurier victorian, Richard Francis Burton, exprimă limpede această stare de spirit: „Printre cele mai mari bucurii în viața omului, zic eu, e plecarea într-o călătorie lungă în țări îndepărtate… [Înaintea unei astfel de călători] sîngele curge cu circulația rapidă a copilăriei“. Burton e într-adevăr un copil teribil al Imperiului britanic: deghizat în pelerin, călătorește la Mecca, unde măsoară și schițează moscheea și sanctuarul Qa'bah într-o vreme (1851) cînd accesul oricărui *kafir* în incinta sfîntă era pedepsit cu moartea, organizează expediții pentru a descoperi izvoarele Nilului Alb sau, din nou deghizat, în negustor paștun de data asta, scrie un raport despre bordelurile homosexuale din Karachi, în Pakistanul de azi; mai tîrziu va scrie o carte despre biserica mormonilor din Salt Lake City. Am enumerat doar cîteva din isprăvile lui. Sursele nu se pun de acord cu numărul de limbi și dialecte pe care le stăpînea, dar se aproximează că erau între 29 și 40. Și să menționăm că, bun britanic, Burton admite că Anglia e țara în care nu s-a simțit niciodată acasă.

Dar să dăm un exemplu și din cealaltă parte. Ivan Vitkevici a fost *nemesis*-ul lui Alexander Burnes în anii tensionați dinaintea primului război anglo-afgan. Revoluționar naționalist polonez, la doar 14 ani Vitkevici e arestat de autoritățile ruse care ocupau Polonia și „crescut“ apoi ca ofițer în armata țaristă. Talentat și inteligent, devine primul jucător țarist din Marele Joc. Personaj romantic și neguros, Vitkevici nu e cu nimic mai prejos decît omologii lui britanici, la fel de bun cunoscător al limbilor și tradițiilor central-asiatice, umblînd deghizat în sfînt cerșetor. Din păcate, e în general mai puțin cunoscut. Se pare că s-a sinucis la Sankt Petersburg, probabil incapabil să-și ierte trădarea față de Polonia natală.

Deghizat e cuvîntul-cheie aici, și puntea de la spionul aventurier la antropolog. Aruncarea catrafuselor inutile ale civilizației se numește, în disciplina academică, observație participativă și e metoda principală a oricărei etnografii bine făcute. Așadar, tineri ofițeri în travesti, hrăniți cu lecturi fantastice, caută „circulația rapidă a copilăriei“ și emulează modelele marilor eroi călători ai Antichității. Tintin și Indiana Jones, în registru mai *soft,* fac parte din aceeași lume încărcată electric cu visele adolescenței. Gravitatea misiunilor de recunoaștere și importanța lor în afacerile imperiilor par în contrast tipător cu motivația profund ludică a (s)pionilor din Marele Joc, dar asta nu e decît o iluzie (trebuie menționat totuși că cel puțin Burnes și Burton sau Vitkevici nu au aderat mereu la obiectivele birocraților din capitale și că au fost, în general, destul de greu de stăpînit, căci aveau personalități puternice și o înțelegere prea complexă a culturilor întîlnite ca să fie docili administratori coloniali). Arthur Conolly, diplomat britanic contemporan cu Burnes și altă victimă a fatalului război anglo-afgan, călătorea la rîndul lui în hanatele Asiei Centrale deghizat în negustor musulman, sub numele Ali Khan. Spre deosebire de versatilul Burnes, Conolly era un om „serios“, creștin devotat și profund convins de misiunea civilizatoare a Imperiului Britanic. Însă tocmai în textul unde își exprimă punctul de vedere asupra rolului pe care trebuie să îl joace „prima națiune creștină a lumii“, argumentînd în modul cel mai rezonabil și umanitar prezența armatei coloniale în adîncurile Asiei, apare pentru prima dată termenul „Marele Joc“.

Antropologii continuă să joace un rol geopolitic.

Gombrowicz e din nou relevant: pentru el, dincolo de toate măștile vîrstei adulte, starea secretă a omului e imaturitatea. De obicei, ne adaptăm diferitelor măști sau „forme“ ca să păstrăm iluzia maturității. Dar unii oameni refuză măștile impuse din afară și găsesc o sursă inepuizabilă de energie în imaturitate și incompletudine („sînt o văpaie luminoasă care nu se focalizează“ se autocaracterizează Burton). De aici bucuria exaltată în ajunul călătoriilor lungi, ușurința cu care se descotorosesc de „catrafuse“, resimțite într-adevăr ca măști, și cu care se pierd și se regăsesc în culturile cele mai diferite de a lor, pe care le întîmpină cu acea privire empatică atît de necesară unui spion și antropolog bun.

Mai au visele adolescenței legătură cu antropologia? Astăzi, științele sociale sînt instituționalizate, limitate de exigențele ariilor curriculare și metodologiilor. Dar antropologia rămîne la bază o disciplină de teren, cu tot ce presupune el: neprevăzut, pericol, adesea contrazicerea teoriei și de multe ori aventură. Și, bineînțeles, cu ce presupune contactul cu populațiile indigene mai mult sau mai puțin cunoscute, cu Celălalt: despărțirea sau distanțarea măcar pentru o vreme de identitatea propiei culturi. Rușii numeau Marele Joc „Turnirul umbrelor“, umbrele fiind tocmai spionii care se întreceau în istețime, curaj și discreție, înfășurați în turbanele nesfîrșite ale musulmanilor ca în pelerina de poveste care te face nevăzut. Antropologul trebuie să fie și el o umbră, să se șteargă în peisajul terenului și să înregistreze discret ce se petrece în jur.

În același timp, antropologii continuă să joace un rol geopolitic, deși opoziția se face simțită încă de la configurarea disciplinei. În decembrie 1919, Franz Boas publică în *The Nation* o scrisoare prin care denunță, fără să-i numească, patru antropologi care conduseseră activități de spionaj în America Centrală în timpul Primului Război Mondial. Unul din cei mai importanți antropologi moderni, E.E. Evans-Pritchard, activ în ultimele decenii ale Imperiului Britanic în estul Africii, ilustrează războiul nervilor pe care antropologul onest din punct de vedere intelectual era nevoit să îl ducă cu autoritățile coloniale. În 1930, Evans-Pritchard e trimis de guvernul colonial al Sudanului în teritoriile populației Nuer, războinici care dădeau mari bătăi de cap autorităților. Deși produce cu ocazia asta o excelentă cercetare antropologică, Evans-Pritchard își strică definitiv relația cu administrația colonială, care vedea în el un instrument al intereselor imperiului (și interesele imperiului cereau, în general, oprimarea și manipularea populațiilor băștinașe), așa cum fuseseră Burnes sau Conolly sau Burton. Cu toate astea, practica rămîne în vigoare: CIA și armata americană au folosit serviciile antropologilor în toate conflictele în care au fost implicate, inclusiv actualul război din Afganistan, continuarea Marelui Joc. Din păcate, se pare că nu au mai găsit personaje atît de înzestrate ca Burnes, Burton sau Vitkevici. Dar antropologii spioni sînt o minoritate. Astăzi, antropologul e, în general, un cadru universitar care își pune adesea cunoștințele în slujba dezvoltării durabile a comunităților studiate. Și totuși, putem crede că de fiecare dată cînd își face bagajul ca să plece pe teren, fiecare antropolog redevine tînărul curios, îndrăgostit de diferit și necunoscut și gata să se joace de-a Celălalt în modul cel mai serios.

***Anca Șerbănuță** este antropolog.*

„Îmi place să desenez cîțiva copaci și publicul să vadă pădurea“

– interviu cu Andrei DĂSCĂLESCU –

După succesul pe care l-a avut în 2009 cu filmul Constantin și Elena, *cu care a cîștigat premiul categoriei „First Appearance“,* ***Andrei Dăscălescu*** *s-a întors anul acesta la Festivalul Internațional de Documentare de la Amsterdam (IDFA) cu noul său film.* Planeta Petrila *(2016) spune o poveste complexă despre drama unui orășel monoindustrial din Valea Jiului și despre cum, la inițiativa artistului și caricaturistului Ion Barbu, o mînă de oameni s-au luptat să salveze prin artă ceva din istoria comunității. Am stat de vorbă cu Andrei Dăscălescu despre istoria din spatele filmului, despre implicațiile lui sociale și despre cum a fost primit la festival.*

Ce v-a atras la povestea asta?

Nu am știut care e povestea de la început. Inițial m-au fascinat contrastele. Petrila e un oraș cu un complex minier care arată foarte spectaculos din punct de vedere vizual. Arată ca și cum a fost părăsit de zeci de ani. Cînd am început să filmez, mina își trăia, de fapt, ultimele zile. Toată atmosfera asta contrasta cu culorile de pe zidurile pictate de Ion Barbu. De exemplu, există un zid chiar la intrarea în oraș, un șir întreg de uși de garaj, și cîteva clădiri cărora el le-a dat culoare, în special cu adaptări ale unor picturi celebre sau citate celebre, modificate astfel încît să se aplice la orașul Petrila. Am început să filmez și cam tot atunci el a început lupta pentru a opri planul de demolare a tuturor clădirilor minei.

În ce an era asta?

Asta era în 2013 și planul era ca, pînă la sfîrșitul lui 2015, mina să fie – și aici e un termen interesant – „ecologizată“, adică să dispară orice urmă că acolo a existat o mină, și să fie pusă iarbă în loc. Și asta li se părea o aberație tuturor celor care trăiesc în oraș și care au lucrat la mină.

Comunitatea ar fi vrut ca mina să rămînă deschisă?

Evident că dorința principală era să se prelungească viața minei, dar nu s-a putut. S-au făcut eforturi în sensul ăsta. Situația a fost și este de o mare ipocrizie pentru că în România încă se folosește cărbune, dar acum se importă. Cărbunele nu e bun, poluează, și ar fi bine să trecem pe energie alternativă, însă asta nu se va întîmpla prea curînd.

Ce importanță are mina Petrila?

În primul rînd, a fost cea mai veche mină din Valea Jilui, a avut 156 de ani de activitate neîntreruptă, și acolo au murit sute de oameni. Cătălin, protagonistul miner din film, îmi spunea că numai dintre colegii lui, în cei 25 de ani cît a lucrat acolo, 56 au murit în diverse accidente și explozii. Pe de altă parte, mai toți minerii cu care am vorbit și care acum s-au transferat la altă mină îmi spuneau cît de frumos era la mina Petrila. Și asta mi se pare fascinant, că cineva poate să vorbească despre mină în termeni de *frumos* și *special,* și *corect.*

În plus, Petrila este un oraș minier, mai întîi a apărut mina și abia apoi orașul. Or, dacă mina se închide și dispare de pe suprafața pămîntului, ce rămîne din oraș, din istoria orașului, din sacrificiile care s-au făcut acolo? Așa că o mînă de oameni – în frunte cu Ion Barbu – au început să lupte pentru salvarea cîtorva clădiri pe care să le transforme în spații culturale, să facă ceva cu ele prin care să păstreze istoria locului.

> *Povestea unor oameni care se ridică împotriva sistemului.*

Ați crezut de la început că vor reuși?

Sincer, chiar nu știam ce se va întîmpla. Eu îmi imaginam că ultima secvență din film va fi ultima demolare a unei clădiri a minei. Dar iată că pînă la urmă povestea are un final fericit și clădirile au fost clasate ca monumente.

Care credeți că este mesajul filmului?

Mă bucur că sînt la al doilea film și că reușesc să am un mesaj pozitiv, ca și la primul, în care arătam o viață simplă și niște oameni care pot fi fericiți cu puțin. *Planeta Petrila* spune povestea unor oameni care se ridică împotriva sistemului, sistemul fiind aici inclusiv Uniunea Europeană, care impune niște lucruri care ulterior sînt interpretate aberant de autoritățile române. Mesajul este că nu trebuie să accepți ceva doar pentru că așa spun autoritățile și că poți să schimbi ceva dacă tu, ca om, ții la un lucru și nu vrei să se piardă.

Va exista un centru cultural în locul minei?

Sper ca oamenii să își dea seama că există potențial acolo. Pentru cei care au trăit toată viața cu mina lîngă ei e greu de realizat că aceasta poate fi fascinantă pentru cei din afară. E nevoie de o minimă amenajare. Se pot face lucruri care să aibă succes cu foarte puțin efort.

Acum se fac demersurile pentru ca o parte dintre clădiri să intre în patrimoniul Primăriei, care mai apoi va accesa fonduri europene. Din fericire, s-a schimbat și primarul, pentru că pînă la ultimele alegeri exista un primar care era în funcție încă din '88. Era primarul veșnic și există referințe la el destul de multe în film și destul de colorate. Acum s-a schimbat primarul și există speranțe că se va întîmpla ceva, poate și cu contribuția acestui film.

Filmul pune accentul pe lupta pentru salvarea clădirilor și nu schițează foarte mult problemele de fond și contextul politic. De ce?

Mie îmi place să desenez cîțiva copaci și publicul să vadă pădurea. Povestea e universală, e și legată de închiderea minei, dar este mai ales despre lupta împotriva sistemului și despre activismul prin artă. Ce se întîmplă acum la Petrila s-a întîmplat și în Olanda acum 10-15 ani, și în Germania, și peste tot. Dar ar trebui să ne uităm și să căutăm exemplele bune.

Cum a fost primit filmul?

Filmul a avut premiera mondială aici, la Amsterdam, și a fost primit foarte bine. S-a clasat în primele zece în topul audienței. Din peste trei sute de filme cîte sînt în festival, cred că asta spune ceva.

Unde va merge mai departe?

Nu avem nici un festival în plan. Nu încă. În România vom aștepta TIFF-ul și îmi doresc să facem o caravană prin fostele orașe industriale, foste miniere. Filmul e o co-producție HBO și va fi probabil difuzat în toată rețeaua europeană. Sper să meargă și în festivaluri. Dar eu abia aștept să vină vara și să merg din oraș în oraș, să îl arăt minerilor și foștilor mineri, oameni care ar putea avea inițiative așa cum a avut Ion Barbu.

a consemnat Bianca-Olivia NIȚĂ

Cu ochii-n 3,14

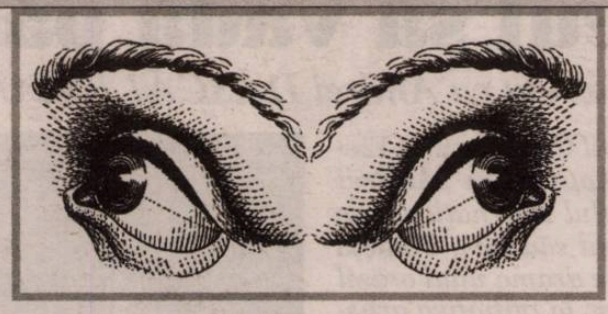

SE CONTUREAZĂ, ÎN DOAR PATRU ZILE DIN ISTORIE, PATRU SĂPTĂMÎNI FĂRĂ ALTE CHELTUIELI PE TIMP DE NOAPTE

■ În *Libertatea* de vineri, 9 decembrie 2016 (la „Oferte de serviciu"), se conturează, în doar șase cuvinte, perspectiva unei vieți acvatic împlinite: „Paznic baltă, experiență cu barca, Țăndărei". (**D. S.**)

■ Bob Dylan n-a putut fi găsit vreme de două săptămîni de către Comitetul Nobel pentru că n-avea telefon mobil. În cele din urmă, a dat un semn, spunînd că a fost copleșit de veste, dar a anunțat că nu poate ajunge la ceremonia de pe 10 decembrie, că are un concert de ținut. Așa că Patti Smith, rugată să cînte la ceremonie cu mult timp înainte să se știe cui va fi acordat premiul, și-a schimbat repertoriul și a ales să cînte o piesă a lui Dylan, celebra „A Hard Rain's A-Gonna Fall", dar emoțiile au făcut-o să se oprească din cîntat, o dată, apoi încă o dată, și-a cerut scuze și a continuat, apoi s-a mai oprit o dată. În public, camera de filmat a avut un prim-plan cu o femeie elegantă, îmbrăcată în rochie de seară, purtînd bijuterii, care-și ștergea lacrimile cu degetele. La final, ropot de aplauze. Patru zile mai tîrziu, Patti Smith scria în *The New Yorker* un text intitulat „Cum m-am simțit". Vorbea despre emoții și despre rușine, dar și despre cum un astfel de cîntec nu poate fi cu adevărat cîntat decît la modul vulnerabil. Premiul Nobel pentru Literatură à fost anul acesta me-mo-ra-bil! (**M. C.**)

■ *Forbes* a alcătuit un clasament al celor mai bine plătiți sportivi din istorie. Pe locul 1 se află Michael Jordan, care a strîns, într-o carieră de jucător profesionist de 12 ani, incredibila sumă de 1,7 miliarde de dolari (salarii, bonusuri, contracte individuale de publicitate). Pe locul 20 se află boxerul filipinez Manny Pacquiao, care a adunat în carieră 490 de milioane de dolari. În 2015, cel mai bine plătit sportiv din lume a fost fotbalistul Cristiano Ronaldo: 60 de milioane de euro. Venitul mediu al cercetătorilor în cel mai avansat centru de cercetare medicală anticancer din lume (University of Texas) nu depășește 260.000 de dolari pe an. În ce lume trăim! (**S. V.**)

■ „Aștept să mor sau să fiu capturat de regimul Bashar al-Assad. Rugați-vă pentru mine și amintiți-vă de noi!", a scris pe Facebook, în urmă cu cîteva zile, fotograful Ameen Al-Halabi, care se afla la Alep în momentul în care forțele guvernamentale erau pe punctul de a prelua controlul orașului, după patru săptămîni de ofensivă. Bana, o fetiță de 7 ani, a scris pe Twitter, potrivit *Vice,* mai multe post-uri, ultimul fiind acesta: „Tatăl meu este rănit. Plîng." Milioane de video-uri au fost trimise din Alep. Accesul la informație înseamnă enorm, dar nu salvează viețile civililor din Siria. (**A. M. S.**)

■ Am văzut la TV un *teaser* la *Singur acasă.* Chiar mă gîndeam cînd o veni Crăciunul. Pentru revelion aștept *Masca.* Iar de Paști, *Iisus din Nazaret.* Și uite-așa vine și vara. Dacă ar fi filme pentru fiecare sărbătoare, aș putea ști doar din *teasere* în ce dată sînt. Iar la TV ar putea să se schimbe doar reclamele. Asta doar le-ar mări bugetele, fără alte cheltuieli. Și toată lumea ar fi fericită. Poate nici n-ar mai fi nevoie de filme, doar de *teasere.* Tot le-am învățat pe de rost. (**A. D.**)

■ O nouă lege din Iran obligă proprietarii de cămile să pună plăcuțe de înmatriculare pe animalele lor. Motivul: pe timp de noapte, cămilele sînt des implicate în accidente de mașină, iar pînă acum, în lipsa identificării animalelor, proprietarii nu puteau fi găsiți pentru a fi trași la răspundere. (**C. Ș.**)

ȘTIRE: TRANSCRIEREA ANONIMATULUI SE VA DESPRINDE LA IEȘIREA DIN HÎRTIE

■ Știre: USR a luat locul I în alegeri în Coreea de Nord, unde au votat 9 persoane. (**M. V.**)

■ Google România a publicat lista cu cele mai frecvente noțiuni sau expresii căutate de utilizatorii români. Printre acestea e și „cocovan" – transcrierea fonetică a termenului francez *„coq-au-vin"*. Probabil că, în scurt timp, rețeta și cuvîntul vor intra și în restaurantele noastre. De-abia aștept să merg la cîrciuma de cartier și ospătarul să-mi ofere, amabil, un cocovănel. (**M. M.**)

■ Culmea celebrității și a anonimatului: în tren, persoana din fața ta să aibă gazeta deschisă la rubrica ta, dar singura întrebare pe care ți-o pune, de mai multe ori, e dacă poți să-i faci loc să meargă la toaletă. (**I. P.**)

■ *Eierschalensollbruchstellenverursacher* – sau „aparatul pentru provocat puncte de fisurare controlată a cojii de ou" – este un dispozitiv întîlnit adesea în gospodăriile germane, care constă într-un sistem ingenios, cu o bilă metalică ce alunecă pe o tijă pînă se oprește brusc, propagînd o undă de șoc circulară, distribuită egal asupra cojii de ou. Calota oului fiert se va desprinde cu precizie, ca tăiată cu diamantul. Inginerie la cote maxime. De atîta admirație, îți trece foamea. (**M. P.**)

■ Gheorghe Borcean, președintele Colegiului Medicilor, a declarat, după ce ancheta fostei noastre colege Luiza Vasiliu a dezvăluit că ortopedul Gheorghe Burnei făcea experimente mutilante pe copii, că „domnul doctor Burnei a fost inventiv; este lăudabil pentru că s-a gîndit să producă acele *device*-uri într-un atelier oarecare dintr-un anume material. Acest lucru face un medic pionier, un medic care gîndește și care dorește să rezolve cu orice preț un pacient." (**M. C.**)

■ Duminică, 11 decembrie 2016, în ziua alegerilor, o știristă de la Realitatea TV comenta declarația lui Ion Iliescu, la ieșirea din secția de votare, spunînd că fostul președinte „a pus degetul pe i". E de presupus că acesta, în cabina de vot, pusese punctul pe rană. (**D. S.**)

■ Potrivit Google, la capitolul soluții „cum se", în topul curiozităților românilor din 2016 s-au situat întrebările legate de „cum se programează un PC să se oprească", „cum se face mămăliga pentru momeală la pești" și „cum se deplastifiază o hîrtie". Cred că e îmbucurător că întrebările legate de mămăliga sînt încă în top. (**S. G.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **671** ■ 29 decembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

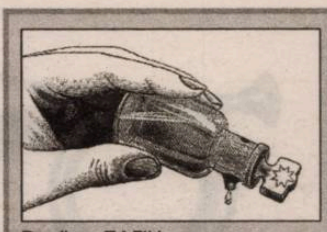

Rodica ZAFIU
cuvinte **nepotrivite**
6

Interviu cu
ANDREI PLEȘU
paginile **8-9**

MATEI MARTIN
„Un an cu tehnocrații la Cultură“
pagina **5**

MARIA IORDĂNESCU
„Biberoane, păsări și pinguini interactivi“
pagina **13**

Revelioane

„Nu există niciodată un tunet sau sunete de trompete care să anunțe trecerea la o nouă lună sau la un nou an. Chiar și la trecerea într-un nou secol, doar noi, muritorii, sunăm din clopote și tragem cu pistoalele.“
THOMAS MANN

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

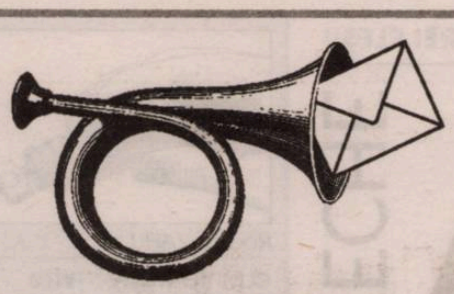

la vremuri noi, dileme vechi

Cîntarea Mariei

„Pe cînd erau ei acolo, s-a împlinit vremea să nască Maria. Şi a născut pe Fiul ei cel întîi născut, (...) şi L-a culcat într-o iesle, pentru că în casa de poposire nu era loc pentru ei.“ (Evanghelia după Luca)

Pe străzile Bucureştiului, nu ale Bethleemului (zona Ştefan cel Mare): *Aţi primi în casa dvs. o femeie gravidă să nască acolo, în noaptea de Crăciun?*

Pensionar „prea vîrstnic“: *De ce să nască? Adică ar putea să nu fie gravidă, dacă nu poate să-şi ţină singură de grijă. Din Orientul Mijlociu? De ce pleacă, dom'le, de acolo, la noi?*

Locotent-colonel, de la Biroul de Presă al MApN: *Categoric nu aş primi-o. Am prea multe necazuri ca să-mi mai pun în cap şi altele. Materiale şi de spaţiu. Aş chema Salvarea s-o ducă la Maternitate.*

Pensionar, 70 de ani: *N-am loc, am o singură cameră, n-o să suport. Nu i-aş închide uşa-n nas, da' la mine nu e loc, sînt bărbat singur şi bolnav cu capul.*

O doamnă, 40 de ani: *Sînt o fire mai sensibilă şi n-aş putea-o ajuta.*

Şomeră, 36 ani: *Aş ajuta-o să meargă la spital, că de ce să nască la mine? Un taxi oprit, un telefon, dacă-i în ultimul stadiu.*

Şomer, 25 de ani: *Bineînţeles, e un gest uman. N-aş şti ce să fac exact, dar aş face ceva bun.*

Casnică, 23 de ani: *Da, fiindcă eu am trei copii. Să vină la mine, că-i binevenită. Ce să-i fac? Păi, nu prea sînt eu bătrînă, aşa, ca să ştiu, da' cît de cît, apă caldă, un buric tăiat la copil...*

au consemnat Iaromira POPOVICI
şi Eugen ISTODOR
(apărut în *Dilema,* nr. 102, 23 decembrie 1994)

Toma ROMAN jr Luci ŞTEFANOVICI

Crăciun cu aurolac

Perioadele din ajunul sărbătorilor de tot felul sînt o adevărată mană cerească pentru copiii străzii. În tramvaie, metrouri, trolee se aud o groază de colinde prefabricate, dar şi improvizate, şi cîntece făcute să impresioneze. Se mizează mult pe faptul că în aceste zile lumea e ceva mai darnică. (...)

Nu ne-a fost greu să găsim cîţiva copiii ai străzii bucuroşi să-i dăm la ziar. (...) Ramona Niculae, Jamailă Jamica şi Nelu Şchiopu sînt un fel de şefi prin zonă. Cu toate că arată de 13 ani, au vîrste între 15 şi 17. Ei tratează în numele obştii de aurolaci cu cei care iau şpaga, ştiu unde şi pe cine să ungă, fac chetă de la ceilalţi. (...) Contra sumei de una mie lei, cădem la înţelegere şi, cît ai zice peşte, Nelu adună un cor de aurolaci care încep să cînte în faţa reportofonului nostru:

(...) *Trei crai de la Răsărit / Pe stea au călătorit / Şi-au mai mers, aşa cum ştim / Pînă la Ierusalim. / Acolo cînd au ajuns / Steaua-n nori li s-a ascuns. / Copii de doi ani în jos / Vrea să-l taie pe Christos. / Pe Christos nu l-a tăiat / Dumnezeu l-a apărat. / / La anu' şi la mulţi ani! / Să ne daţi şi nouă un ban!*

(apărut în *Dilema,*
nr. 102, 23 decembrie 1994)

Dilema veche vă propune

■ În caz că vi se face dor de vacanţă, aşa cum mi se întîmplă mie, şi de nopţile în care nu închideam ochii pentru că nu puteam să adorm înainte de a şti cine era criminalul, Editura Litera are o serie Agatha Christie care poate pansa melancoliile acestea şi nici nu-ţi dai seama ce repede se poate face dimineaţă. (Ana Maria Sandu)

■ *Iarna* îl recitesc pe Mircea Ivănescu. Ceea ce vă doresc şi dumneavoastră. „cînd nu ştii ce să spui, sau să scrii – spui, pur şi simplu, / – ce straniu. şi-aşezi pe urmă nişte vorbe despre ceea ce / ţi s-a părut, o, nu straniu – ci asemenea crengii / peste care, ai citit, se aşezau cristale – / (dar nu ţi se părea stranie clipa aceea care se făcea / atunci ramură – nici fascinantă – / era doar un moment pe care-l ştiai – dar peste care/ altădată ai fi pus intenţii)“. (Ana Maria Sandu)

■ Piaţa Revoluţiei, la pas, acum... după 27 de ani. *Memento* (lat. „adă-ţi aminte“)... extraordinara determinare de atunci, reluată cu fermitate, acum, prin cuvînt, pentru cei care atunci nu credeam că se va putea nicicînd... iar pentru cei de azi, pentru a-i ajuta să înţeleagă că ce li s-a dat înseamnă jertfă şi eroism. *In memoriam.* (Ruxandra Mihăilă)

■ Un documentar la TV5 despre şi cu Jean-Paul Belmondo, „luat la întrebări“ de fiul său Paul şi în care apar mulţi dintre cei care au regizat filme sau au jucat alături de Belmondo, chiar şi bunul său prieten şi concurent Alain Delon, te transpune în lumea parfumată a cinematografiei franceze a anilor '60-'80. Deşi are peste 80 de ani, departe de momentele în care uimea prin agilitatea şi cascadoriile pe care le făcea singur, Belmondo are încă farmac. Nu rataţi filmul, care se va mai relua. (Andrei Manolescu)

■ Alice Roberts, *Marea şansă a existenţei. Evoluţia şi dezvoltarea omului* (traducere de Anca Bărbulescu, Humanitas, 2016) – pur şi simplu de povestea evoluţiei corpului uman, cu informaţii din embriologie şi paleontologie, care te ajută să înţelegi cum a apărut şi cum s-a dezvoltat omul. E povestea strămoşilor noştri, e povestea noastră, a trecutului nostru anatomic prea puţin cunoscut. Pentru că răspunsurile de acest fel nu se află în biblii şi coranuri, ci în astfel de studii ştiinţifice scrise pe înţelesul tuturor. (Marius Chivu)

■ *Sînge din sîngele lui Dracula. Saga boierilor Florescu,* de Radu R. Florescu şi Matei Cazacu (Editura Corint, 2016). O istorie „subiectivă“ a ţării, prin prisma uneia dintre cele mai vechi familii boiereşti de la noi (care, pare-se, ar avea legături cu înşuşi Vlad Dracul). Pasionantă şi delectabilă, plină de poveşti şi personaje interesante, din secolul al XV-lea pînă în prezent. (Mircea Vasilescu)

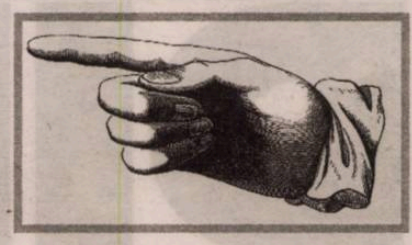

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Best of 2016**
- **Şmecheria**
- **Ce înseamnă buna guvernare?**
- **Distanţe**

Dilema veche
urează cititorilor
şi colaboratorilor săi
Sărbători vesele!

album dilematic Emil Belu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăuşu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 8.550
Tipărit la Tipomedia

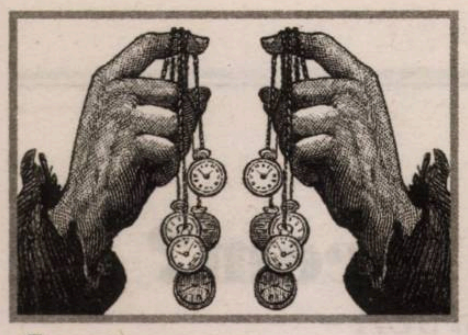

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Lecturi stoice de Crăciun

Înainte să se convertească la creștinism, lumea romană tîrzie supraviețuise moralmente prin înțelepciunea stoică, cu aura ei de resemnare dîrză, cu asceza ei amară, fără iluzii și fără altă speranță decît aceea a vindecării de patimi. Există, în stoicism, o noblețe impunătoare, un duh ascetic boreal, un exemplu de verticalitate fără cer. Nu întîmplător, stoicismul a pătruns, discret, dar viguros, în țesutul pedagogiei creștine. Epictet și Marcus Aurelius au rămas pînă azi cărți de căpătîi ale civilizației europene. Ce lipsea, totuși, stoicilor pentru a obține nu o rezonabilă adaptare la lume, ci o lume nouă, cu alte temeiuri și cu alte văzduhuri? Cu alte cuvinte, cum se poate transforma filozofia în credință? Nu pun această întrebare pentru a livra un răspuns sau pentru a furniza proiectul unei ample cercetări academice. O propun, pur și simplu, ca temă de meditație în preajma Crăciunului. Căci venirii pe lume a lui Iisus Hristos îi corespunde, analogic, venirea pe lume a creștinismului în spațiul marelui imperiu stoic al Romei.

Trebuie spus că, dincolo de anvergura morală a textelor stoice, te izbești, uneori, de platitudini monumentale. „...Este de preferat să fii fericit, chiar dacă ești mărginit de mijloace materiale restrînse, decît, cînd te răsfață belșugul, să fii tulburat de suferință“ – sună un text din Epictet. Altfel spus, mai bine sărac și sănătos decît bogat și bolnav. Evident, asemenea solemnități sapiențiale sînt abundent compensate de finețea sau abisalitatea altor pasaje. Dar nu poți să nu-i dai dreptate lui Hegel, din prelegerile sale de istoria filozofiei, cînd își încheie capitolul despre stoici cu fraza următoare: „La Seneca găsim multe lucruri edificatoare, înălțătoare, întăritoare pentru suflet, antiteze pline de spirit, retorică, finețe a distincțiilor, dar simțim, în același timp, în fața discursurilor lui morale, răceală și plictiseală.“ Este efectul inevitabil al oricărei „filozofii“ care caută soluții de viață făcînd abstracție de orizontul misterului. Iisus s-a născut nu doar într-o lume păcătoasă, secătuită, dezorientată. S-a născut într-o lume fundamental *plictisită*. Pe acest fond de plictiseală, el a venit cu un enorm potențial de noutate: a adus „scandal“ intelectual, surpriză morală, speranță nesăbuită. De aici, efectul său trezitor, prospețimea sa epidemică. Creștinismul a forțat marginile intelectului, a demontat morala convențională și a impus, drept țintă, imposibilul.

Înțelepciunea stoică – orice înțelepciune imanentă – se străduiește să încapă în conturele rațiunii și ale naturii. Respectuoasă cu „legile firii“, o astfel de înțelepciune eșuează, inevitabil, în previzibil și banalitate. Ea prescrie o conduită, o terapeutică general valabilă, pe scurt, o *rețetă*. Dacă ți-o însușești, nu mai trebuie decît să o aplici. În momentul în care își atinge scopul, practica filozofiei, înțeleasă ca „medicină a sufletului“, se autosuspendă. Filosofia, spun stoicii, nu trebuie să fie nici teorie pură, nici trudnică exegeză de text. Ea trebuie să producă un îndreptar, o „tehnică“ a optimei viețuiri. Odată ce ai tehnica, nu mai e nevoie să filozofezi, pentru că nu mai e nimic de căutat. Or, creștinismul recuperează tocmai prestigiul căutării. Și al aventurii *individuale*. El nu propune rețete, ci indică direcții. Nu se închide în *reguli*, ci se deschide spre infinitatea *cazurilor*. Fiecare persoană e o problemă distinctă, *unică*, și are de parcurs o traiectorie unică. Ți se dă un reper stabil, transcendent, și ți se lasă libertatea să mergi spre el pe o cale proprie, imprescriptibilă. Ai un model și ai sprijin liturgic. Dar ritualul nu e o simplă „disciplină“, pentru că nu are structura „soluției“, ci pe aceea a „drumului“. Creștinismul declară că nu poți funcționa în această lume după *regulile ei*, ci după regulile Celui care a creat-o. Cu alte cuvinte, n-o locuiești cuviincios decît păstrînd mereu un punct de sprijin aflat dincolo de ea. Stoicul vrea împăcarea cu sine. Creștinul vrea împăcarea cu ceva mai adînc decît sinele propriu. Sinele singur, sinele în dimensiunea lui curentă, strict mundană, e plicticos. În cel mai bun caz își administrează porunci de acomodare: nu te întrista prea tare, nu te veseli prea tare, abține-te, acceptă-ți soarta. „Cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde“ sună, dimpotrivă, mesajul hristic. În fraza aceasta nu se mai simte nimic de ordinul regulii, al garanției rationale. Ea aduce în scenă o provocare și un risc, fără legătură cu „înțelepciunea lumii acesteia“. Un risc pe care stoicul nu pare dispus să-l ia în calcul. „Iar pe cele aflate deasupra noastră, pe acelea lasă-le deoparte“ – spune, precaut, Epictet. Dar, în alt loc, sinele lui mai adînc spune altceva: „Gîndul la zei să-ți fie mai neîntrerupt decît respirația“. Lectura stoicilor e, totuși, o îndeletnicire profitabilă și fermecătoare...

(apărut în Dilema veche, *nr. 203, 30 decembrie 2007)*

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Să benchetuim!...

De cîte ori merg în Franța, mă surprinde același lucru pe care îl știu de mult: *arta conversației*. Nu vorbesc despre acea artă a etichetei de la curțile aristocratice și nici despre discuțiile intelectuale ale Saloanelor, ci despre cea mai comună și democratică formă de convivialitate, nelipsită din instituția tipic franceză a *bistro*-ului. De data aceasta, observația mea participativă prin *bistro*-urile din Provence a fost însoțită de vizitarea unei superbe expoziții de la Vieille Charité din Marsilia, dedicată Banchetului. Și conexiunile, analogiile și speculațiile au început să se țină lanț...

Comensalitatea este una dintre instituțiile fondatoare ale umanului, făcînd trecerea de la hrănirea biologică la împărtășirea socială a mîncării, este actul de întemeiere a socialului și sociabilității. *Symposion*-ul grec, banchetul etrusc inspirat de cel grec, *convivium*-ul roman, banchetul divin despre care vorbește Profetul în Coran etc. sînt doar cîteva ipostaze ale acestei instituții universale a comensalității sacre și civice deopotrivă. Sacră, căci ea presupune totdeauna un sacrificiu adus zeilor; civică, deoarece aduce în jurul animalului sacrificat pe cei de-o seamă – în speță, pe toți „cetățenii“ cetăților grecești. Se spune că Prometeu a fost cel care a așezat acest partaj în favoarea oamenilor, dedicînd zeilor doar fumul înmiresmat al cărnii, mai potrivit naturii eterice a divinității, pentru a păstra materialitatea alimentelor pentru oameni și poftele lor prea omenești. Cum să nu te ducă gîndul, mai ales acum, în ajun de sărbători, la prometeica pomană a porcului, zisă pe alocuri și „aburul lui Dumnezeu“?...

Banchetul avea, în antichitate, două părți: prima, dedicată mîncării propriu-zise, și o a doua, *symposion*-ul (dedicat băutului împreună, *sympinein),* rezervat discuțiilor animate de vinul îndoit cu apă – cel „crud“, degrabă îmbătător, fiind apanajul „barbarilor“. Pe vremea cînd Europa era încă împărțită după o axă Nord-Sud, cultura vinului (degustat, nu băut) a rămas norma Sudului „civilizat“, în timp ce cultura berii și, mai departe, aceea a tăriilor albe, date cu sălbăticie peste cap dintr-o înghițitură, erau proprii Nordului „barbar“. Elogiul vinului vorbit al „banchetelor“ ne-a însoțit istoria de la Platon la Păstorel Teodoreanu, trecînd prin socraticul meu vecin, nea Baciu, care m-a trezit într-o noapte să-l ajut să vorbim o damigeană de vin de care nu se putea apropia de unul singur.

Sociabilitatea românească – și, mai larg, balcanică – este o practică.

Bistro-ul francez este un demn urmaș al acestei tradiții, filtrat prin rafinamentul impus de eticheta de curte, revizuit de „banchetul republican“ și devenit, în contemporaneitate, *axis mundi* al cartierului popular. Aici, mai mult decît oriunde, te poți delecta cu inepuizabila artă franceză a conversației. Este, desigur, și o formă de politețe față de client, dar este mult mai mult decît atît: este plăcerea vorbei care se rostește prin mimică și care transfigurează cele mai anodine chipuri; este respect pentru celălalt, dar anulînd ierarhiile sociale; este improvizație *du tac au tac*, polemică *à bâtons rompus,* conversație ce se etalează de la platitudini jucăușe la jocuri sclipitoare de cuvinte. Și, mai presus de toate, este artă pentru artă, căci depășește cu mult interesul comercial de seducție a clientului.

Prețul de plătit pentru acest spectacol al unui mod de a fi este fetișismul francez al limbii, enervant pentru lumea noastră anglo-globalizată, care nu poate înțelege țîfna franceză de a spune *souris* în loc de *mouse*. Așa este, dar există și în asta un *charme* tipic francez...

Nu poți să nu compari această artă a conversației din *bistro*-urile franceze cu alte cîrciumi culturale. Îmi aduc aminte, în acest sens, de cele din Turcia, Israel sau Tunisia, pe unde am mai ajuns și eu. În Turcia, de pildă, m-a impresionat totdeauna vigilența patronilor de *meyhane* din zonele turistice, care urmăresc dintr-un colț de sală ca toți clienții să fie bine serviți și mulțumiți. Iar chelnerii chiar știu să facă acest lucru. Doar că o fac mimetic, improvizînd în funcție de cultura și tabieturile presupuse ale clientului, pentru a-i face acestuia pe plac: nu mai sînt turci, ci, după caz, americani, germani, italieni, ba chiar... români. Nu este o artă a conversației, ci o *strategie* de vechi negustori orientali.

Și la noi? Ei bine, sociabilitatea românească – și, mai larg, balcanică – este o *practică,* nu un discurs sau o strategie. Ne simțim bine împreună cu ai noștri și facem tot posibilul să mîncăm și să bem împreună cu ei. Nu cu toți, nu cu oricine – drept care nici nu prea ne interesează *ceilalți*... Dar „între noi“ știm să mîncăm, să bem și să bîrfim (adică echivalentul de cultură orală al conversației culte) ca puțini alții. Cîrciuma este, categoric, un spațiu de socializare, dominat de figura aluziv erotică a Cîrciumăresei sau de cea liniștitor protectoare a unei Mami arhetipale, dar ea se poate naște din senin oriunde putem să ne simțim bine, din ograda proprie, la un „grătarel“ la margine de ceva. Nimeni nu-și pune însă problema *cum* să ne simțim bine sau să-i facem pe alții să se simtă bine: pur și simplu, e un *know-how tradițional*...

Am avut și latura noastră de „artă a conversației“, urbană și boemă, ironică sau crepusculară, oficiată de un Păstorel sau de un Mateiu Caragiale. Spun „am avut“, căci s-a cam dus. Vorba lui Păstorel: „Aroma vinului trecut / Încet la cap se suie, / Era pe cînd nu s-a băut, / Azi l-am băut și nu e“. Cu sau fără artă a conversației, plăcerile vinului vorbit ne însoțesc încă amărurile vieții. Așa că vă urez și eu, precum același Păstorel: „M-a ajuns amarul, / Apa și veninul: / Să vă fie anul / Cum v-o fi și vinul“.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

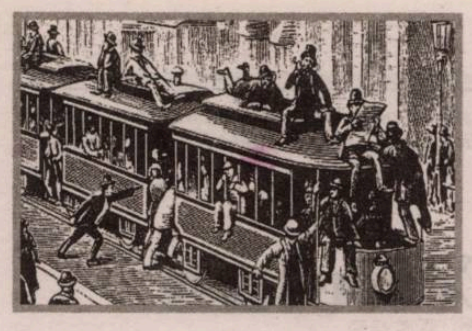

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Atunci, de ce nu îl facem?

– acordul de liber-schimb între UE și SUA –

Ostafie bîntuie prin economia lumii: libertatea. Pe unde o prindeți, eliminați-o! Cam asta vor, se pare, oamenii care locuiesc în cele mai bogate spații ale planetei. Fervoarea cu care sînt puse pe rug acordurile de liber-schimb, precum și frenezia protecționistă cu care popoarele sătule cer noi reguli care să le asigure o viață tot mai bună contra muncii tot mai puține ar trebui să ne tulbure. Să luăm, de pildă, povestea acordului de liber-schimb dintre UE și SUA.

Lucrurile bune se pornesc greu și se opresc repede – credeți că lumea românească are exclusivitatea asupra acestei trăsături? Nici vorbă. Brexit-ul, venirea la putere a lui Donald Trump, precum și apropiatele alegeri din Franța, Germania, Olanda și Cehia par a fi suficiente motive pentru ca unul dintre cele mai importante proiecte economice ale începutului de secol să se oprească. Acordul de liber-schimb dintre UE și SUA, cunoscut sub acronimul TTIP *(Transatlantic Trade and Investment Partnership)*, a demarat greu. A fost foarte dificil să convingă pe toată lumea și, în principal, chiar pe cei doi parteneri, că se poate naște. Administrația Obama, dar și trecuta Comisie Europeană l-au vrut. Acum, TTIP este declarat mort de toate părțile, în unanimitate, odată cu finalul de an 2016. Nici Trump și nici actuala Comisie nu îl mai vor. Pe tot parcursul scurtei sale vieți (am avut, mai degrabă, un embrion decît o ființă în toată regula), TTIP a produs mai mult scepticism decît entuziasm. Nu vorbesc aici despre opoziția stîngiștilor exaltați care vor să distrugă orice e „capitalist" și american, ci despre acei oameni, cu capul pe umeri, care fac alegeri cît de cît raționale și care înțeleg, totuși, că libertatea în sens larg nu poate exista fără libertate economică. De pildă, mă gîndesc la cei care cred în ideile economice izolaționiste propuse de Donald Trump, pe malul de Vest al Atlanticului, precum și la cei care, de pe malul de Est, cred că o competiție liberă cu americanii ar distruge economia și țesutul social european.

În esență, Acordul urma să liberalizeze o treime din comerțul mondial. Beneficiile ar fi fost uriașe nu doar pentru parteneri, ci pentru întreaga lume. Să privim cifrele: cumulată, economia transatlantică reprezintă 45% din economia mondială. Comerțul euro-american depășește un trilion de dolari pe an, investițiile dintr-o parte în alta a Atlanticului depășesc patru trilioane de dolari pe an și susțin 13 milioane de locuri de muncă. Un acord comercial în termenii la care TTIP dorea să ajungă, stimulînd circulația mărfurilor și a capitalului, ar aduce imediat un plus de 106 miliarde de dolari economiei americane și un plus de 133 de miliarde de dolari economiei Uniunii Europene. De asemenea, numai pe piața muncii din America ar apărea 700.000 de locuri de muncă. Exportul global al UE ar crește cu 6%, iar exportul global al Statelor Unite ar crește cu 8%. Economia mondială ar crește cu 100 de miliarde de dolari. Și totuși, această promisiune a murit. Rămîne, firesc, întrebarea: dacă era așa de bun TTIP, de ce nu-l mai facem? Mai întîi, pentru că trăim în post-adevăr și faptele/cifrele nu mai contează. Apoi, pentru că teama de libertate face ravagii.

În America, Donald Trump a reușit să inducă ideea că acordurile de liber-schimb nenorocesc economia. Locurile de muncă și capitalul migrează spre alte țări odată cu îndepărtarea barierelor tarifare și cu uniformizarea regulilor (acesta este țelul major al comerțului mondial) – spune Trump. A promis că va relansa America printr-un soi de „prin noi înșine", eliminînd cîțiva piloni mari ai comerțului internațional american: NAFTA și Acordul Trans-Pacific. Pentru Trump, aceste acorduri sînt veritabile conducte care drenează banii și locurile de muncă din economia americană. Obama gîndise cu mult mai liberal decît Trump. Obama a avut intuiția că SUA și lumea vor prospera dacă țara sa devine un fel de pivot pe trei axe în comerțul internațional: spre Pacific, spre Americi și spre Atlantic. SUA are puterea de a încheia acorduri complexe și cuprinzătoare cu aceste spații și poate asigura, în procesul de negociere a fiecăruia, o complementaritate între ele. Astfel, s-ar realiza un pas uriaș pe drumul unificării regulilor comerțului internațional – idealul OMC. Dacă vă întrebați, neaoșește, și cu ce vă alegeți dumneavoastră din așa ceva, răspunsul e simplu: barierele tarifare și impactul actualului hățiș de reguli comerciale din fiecare spațiu se vede direct în costul produsului pe care îl cumpărați, nu numai în costul produsului de import. Dacă economia românească, de pildă, ultrabirocratizată și sufocată de reguli (multe dintre ele cu totul ineficiente în sine) ar deveni ceva mai liberă, costul oricărui produs românesc ajuns pe piață ar fi mai mic. Libertatea economică presupune dereglementare. De pildă, suprimarea celor 102 taxe, propusă de PSD (ca să nu fiu acuzat că pledez ideologic iau acest exemplu), arată că economia noastră avea 102 reguli în plus, complet aiurea și complet nefolositoare. Ei bine, un acord de comerț de anvergura lui TTIP ar însemna un pas uriaș spre această eliberare.

Totuși, TTIP nu se va face. Duhul politic care ucide acest acord poartă iluzia că libertatea și prosperitatea unei țări sînt amenințate de libertatea și prosperitatea generalizate. Ei bine, iluzia că îmi prezerv libertatea și prosperitatea închizîndu-mă în regulile mele va fi, nu peste mult timp, scump plătită. Trebuie să înțelegem că, pe lumea asta, unele culturi produc libertate și altele nu. Cele care produc libertate trebuie să își asume rolul de a extinde cercul acesteia, dacă nu vor să-și vadă propria libertate sufocată de avansul celor care li se opun. Iar acordurile de liber-schimb sînt cele mai bune instrumente pentru propagarea libertății în lume. Se pare, însă, că lumea liberă trebuie să treacă și prin epocile Trump-Brexit-Le Pen ca să redescopere că închiderea în sine este sinucigașă.

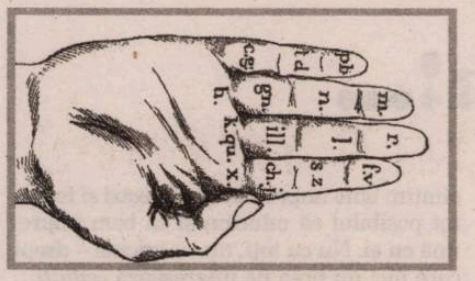

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Bătălia de la Iașierloo

Afost mare zarvă în blocul meu din centrul Iașiului în urmă cu cîteva zile. Au venit pompieri (cu scara mobilă), polițiști, negociatori, psihologi. Problema apăruse pe balconul unui apartament de la etajul al cincilea. Inițial, am crezut că dorea cineva să se arunce și m-am îngrijorat profund. Acolo locuiește profesorul de limbă franceză Nastratin Potcoabă. Apoi, am realizat că, de fapt, se ducea o luptă teribilă de pătrundere în casă prin ferestrele terasei, dublată de eforturi similare pe palierul scării, unde un „berbec" era izbit sistematic în ușa de la intrare. În sfîrșit, într-un tîrziu, larma a încetat. Mascații au ieșit din clădire, purtînd pe sus, ca pe un trofeu vînătoresc, un bătrînel în maieu și chiloți, cu o „pălărie" napoleoniană, tip bicorn, făcută din ziare, pe cap. Avea o privire rătăcită. Nu știam cine e. A fost urcat într-o ambulanță și toată adunarea de curioși s-a risipit rapid. În mod straniu, a doua zi dimineață, mă ciocnesc, la lift, de însuși domnul Potcoabă. „Dom' profesor", mi-a spus, „îmi cer scuze pentru gălăgia de ieri! Am făcut o greșeală imensă, vă rog să mă iertați!" L-am asigurat că nu fusesem afectat absolut deloc, cu atît mai mult cu cît nici nu mă dumirisem prea bine asupra celor întîmplate. „Ce să se întîmple?", a replicat el amărît. „Frate-meu, profesorul de istorie, Aladin Potcoabă (nu cred că l-ați întîlnit pînă acum), a luat-o razna. Vina însă îmi aparține integral..." „Aladin Potcoabă?", am întrebat ipocrit, mimînd că mi-aș chinui, masochist, străfundurile memoriei pentru a-mi aminti insul, deși puteam să jur instantaneu că nu auzisem în viața mea de el. „Da, Aladin, fratele meu mai mare cu opt ani. Aladin și Nastratin. Așa ne-au botezat părinții, amatori de povești orientale în tinerețea lor. Sîntem însă români și creștini. Ne cheamă Potcoabă, vorba aia. Gîndindu-mă retrospectiv, mă și mir că popa din satul nostru a acceptat așa niște nume de botez. Pesemne că s-o fi temut de taică-meu. Bătrînu', cînd o lua puțin pe ulei, bătea cîteva sate deodată cu tot cu comună. Ce și-o fi zis părintele? Bă, nu mă pun cu nebunu'. Dacă vrea Aladin și Nastratin, Nastratin și Aladin să fie! Oricum, n-o să audă nimeni de ei. Rămîn la coada vacii. Da' uite că am ajuns amîndoi profesori la Iași! Istoria poate fi uneori glumeață..."

„De ce spuneți că a fost vina dumneavoastră, domnu' Potcoabă?", l-am întrerupt eu din meditație. „Păi, l-am lăsat singur în apartament pe Aladin. Frate-meu s-a pensionat de vreo trei ani. N-are copii și mai este și divorțat de două decenii. Părea cam deprimat în ultima vreme și am decis, împreună cu nevastă-mea, să-l luăm cîte o zi pe la noi, să-i mai oferim varietate în peisaj. Ieri, cumva, am dat toți de treabă – și noi, și copiii – și am întîrziat nepermis de mult. Aladin a descoperit rezerva mea de scotch maturat în butoaie de stejar. Îl am de la un fost coleg de liceu emigrat în Anglia. Frate-miu nu-i băutor, dar puțină genă alcoolică de la tata se vede că a moștenit, activîndu-și-o, iată, abia la bătrînețe. A ras, dom'le, două sticle întregi. S-a baricadat ulterior în casă, și-a făcut coif din ziarele mele și a început să urle că e Napoleon Bonaparte (ca profesor de istorie, a fost mereu fascinat de corsican, trebuie să admit!). Chestia este că, în clipa cînd am ajuns eu acasă și am sunat, strigîndu-l totodată impacientat (se încuiase pe dinăuntru, cu cheia în broască!), bietul de el m-a recunoscut. Țipa deznădăjduit – *Nastratine, Nastratine, băi frățică, băi!* –, dar, ori de cîte ori se apropia de ușă, părea să orbecăie în întuneric, nu nimerea clanța pur și simplu. În răstimpuri, se prăbușea, cu siguranță, pe *hall*-ul de la intrare, întrucît auzeam bufnituri înfundate, pigmentate de sunete stridente de oase (cu precădere, craniene) lovite violent de gresia tare. Îl încurajam – *Aladine, Aladine, băi frățică, băi, hai că mai ai un metru, doi, vino și deschide!* Nimic. Numai zgomote terifiante. La un moment dat, l-am auzit rostind clar și distinct – *Alelei, englezoi nefericiți și lachei prusaci ai lui Wellington, astăzi, io, Napoleon Bonaparte, voi rescrie istoria de la Waterloo. Pregătiți-vă deci pentru Iașierloo!* Evident, se trezise subit din beția locomotorie și căpătase insanietatea etanolică a lui tata! Atunci am hotărît că trebuia să sun la 112. Venirea psihologilor și negociatorilor de la Poliție l-a întărîtat la maximum. S-a imaginat pe cîmpul de luptă de-a devăratelea. Cu o forță nebănuită (chiar că seamănă cu tătuca la beție!), a adus frigiderul gigantic Beko din bucătărie și l-a proptit în ușă..." Domnul Potcoabă respira precipitat, marcat vizibil de evenimentele din ajun.

„A ieșit în balcon, de unde îi împingea sălbatic pe pompierii care încercau să pătrundă pe terasă (de pe scara mobilă). După confruntări iuți și convulsive, vreo cinci atîrnau deja în copacii din jurul blocului, poate i-ați și zărit. Ehei, bine că n-a omorît pe vreunul! Cu greu au dat mascații ușa jos și, în zbateri demente, l-au capturat. Mi-a șuierat printre dinți, la plecare, *Trădătorule! Wellington!* În fine, acum mă duc să-l văd la Socola... Dar, lăsînd necazurile la o parte, dom' profesor, ce-ați spune să bem un scotch împreună diseară? Mi-au mai rămas trei sticle, din fericire. Știți, o doamnă doctor m-a studiat cu atenție ieri și mi-a zis că aș semăna cu Traian Băsescu. Aș vrea să vorbesc despre asta cu cineva competent în arta observației. La un pahar, mi se pare ocazia perfectă. Ce ziceți?... Privindu-vă din anumite unghiuri, constat surprins că și dumneavoastră aduceți cumva cu Adrian Năstase..."

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

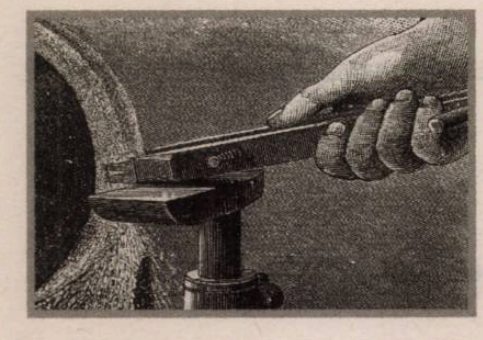

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, cine sînt liberalii în politica noastră?

După alegerile din 11 decembrie, mulți comentatori au remarcat absența din prim-planul politicii românești a partidelor ultranaționaliste și antieuropene. Cu alte cuvinte, România reprezintă o excepție fericită în regiune și în Uniunea Europeană. Într-adevăr, singurul partid care nici măcar nu a făcut eforturi de a-și ascunde prea mult laturile sale fascistoide, PRU, a ratat la distanță apreciabilă intrarea în Parlament. O altă formațiune de factură apropiată, Alianța Noastră România, a fost un eșec.

Trebuie să luăm însă lucrurile cu precauția necesară și să ținem cont de nuanțe. Da, spectrul politic românesc pare mai „curat", dacă privim chiar la democrații cu pretenții. Dar în același timp, mesajele din această campanie electorală au fost mai antieuropene ca oricînd. Mai apropiate de naționalismul păduros, cu căciulile pe frunte, al PUNR-ului din anii 1990. Sau de discursul naționalist-revendicativ, antisemit și ceușist, de tip România Mare. Niciînd oferta politică nu a fost îndreptată atît de mult către trecut și atît de puțin către viitor.

PSD a cîștigat cu o campanie în care și-a construit un personaj-paratrăsnet al urii colective: George Soros. Și a mers! Imaginea unei Românii transformate în colonie de către „Bruxelles", spoliate și amenințate din exterior a fost elementul central pentru PSD, care s-a erijat drept salvator.

De partea cealaltă, PNL, în criză de mesaj și chiar de identitate, nu a avut curajul de a aborda frontal problema europeană. Deși istoria sa, de partid care a militat pentru occidentalizarea României, de un secol și jumătate încoace, l-ar fi obligat la aceasta. Din frică, din necunoaștere sau poate ca urmare a unei politici dezastruoase de promovare a cadrelor, acest partid a abandonat filonul pro-occidental.

Discursul ambiguu din campania pentru alegerile parlamentare arată mai degrabă că încercarea de a-l propune pe Marian Munteanu drept candidat pentru Primăria Capitalei, înainte de campania pentru locale, nu a fost chiar o întîmplare nefericită. Azi, fruntașii liberali își sparg capetele să înțeleagă unde naiba s-au dus mai bine de un milion de voturi. Poate, o mică parte, la USR, dar restul nu se regăsesc nicăieri.

Apropo de USR. Tînăra formațiune a obținut un scor bun, bazîndu-se pe discursul pro-transparență și pro-integritate. Acestea sînt, fără doar și poate, atribute ale bunei guvernări de tip european. Dar înseamnă, în același timp, prea puțin pentru un adevărat partid politic.

USR a evitat să se pronunțe pe chestiuni fundamentale, cum ar fi rolul României în Uniunea Europeană, viitorul construcției europene, piața unică și libertățile, problema familiei, rolul României în regiune. Nu, USR nu a reprezentat jucătorul liberal și pro-occidental în această campanie sau, în cel mai bun caz, nu în măsura la care mulți s-ar fi așteptat.

De la PMP nici nu se putea aștepta prea mult, judecînd după discursul antieuropean și antijustiție, adoptat de Traian Băsescu de cînd a părăsit puterea. Iar UDMR a avut nevoie de impulsul dat de euroscepticul Viktor Orbán pentru a scăpa de emoțiile accederii în Parlament.

ALDE, al cărui șef a fost numit cîndva de către fostul președinte Traian Băsescu, în derîdere, „european cu papion", e prea legat de PSD ca să miște în front, cînd va fi vorba de discurs naționalist și antieuropean.

Cine va prelua, în cele din urmă, stindardul pro-oocidental și european în politica românească? Își va aduce aminte PNL de glorioasa sa istorie? Dar oamenii pe care i-a promovat în ultimii ani înțeleg acest drum și sînt motivați să-l urmeze? Nu sînt ei chiar aceia care au tăcut chitic, cînd cu Marian Munteanu? Ați auzit vreun murmur de revoltă în structurile profunde ale partidului?

USR, venit de curînd pe terenul politic, ar putea, teoretic, să devină partidul liberal și pro-european. Dar marea întrebare este dacă în interiorul formațiunii există cu adevărat o masă critică liberală. Sau dacă nu cumva aceasta este compusă din corporatiști care refuză înregimentarea prin refugierea în ia românească, ecologism cîmpenesc și reuniunile publice ale lui Dan Puric. Ieșirea lui Sergiu Moroianu ne îndeamnă să ne punem o asemenea întrebare.

Da, nu avem azi pe scena politică un partid fascistoid, ultranaționalist și antieuropean, finanțat eventual de la Kremlin. Avem însă un întreg spectru politic înclinat periculos spre naționalismul conservator.

În definitiv, pînă și cei din PSD au prea puține lucruri în comun cu socialiștii francezi sau social-democrații germani și mai multe cu naționalismul postcomunist al anilor 1990, reprezentat în Iugoslavia de Slobodan Miloșevici, iar în Slovacia de Vladimir Meciar. Și, în România, cu voia dumneavoastră, de Ion Iliescu.

Dacă și-ar asuma cu vigoare direcția pro-occidentală, România ar putea fi un actor de prim rang în redefinirea Uniunii Europene, cu cîștiguri importante pentru acum și pentru generațiile viitoare. Să nu ajungem însă, și la acest capitol, o mare dezamăgire!

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

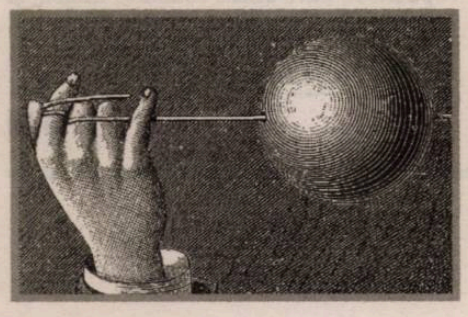

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un an cu tehnocrații la Cultură

– ce a ieșit –

Nici anul 2016 nu a adus mai multă stabilitate în administrația culturală. Stabilă a rămas regula, încetățenită deja de multă vreme, că ministrul Culturii se schimbă cam o dată la șase luni. În schimb, 2016 a adus un început de normalitate. Guvernarea tehnocrată a fost de bun augur pentru mediul cultural, în ciuda numeroaselor scandaluri mai mici sau mai mari ivite în timpul mandatului celor doi miniștri, Vlad Alexandrescu și Corina Șuteu.

După toată tevatura legată de achiziționarea, de către stat și cu ajutorul unei subscripții publice pînă la urmă nereușite, a *Cuminteniei Pămîntului,* cei doi miniștri riscă să fie judecați doar din perspectiva acestui eșec. Ar fi nedrept. Căci sînt și multe realizări.

Prima și, cred, cea mai importantă, e consultarea cu societatea civilă.

S-au pus la punct, în sfîrșit, niște mecanisme de consultare și participare, și s-au activat niște energii care pînă nu de mult se iroseau în analize și documente critice pe care nimeni din minister nu le băga cu adevărat în seamă. ONG-urile culturale au furnizat expertiză în diverse domenii, au devenit parteneri ai ministerului. Într-adevăr, s-a văzut foarte clar anul acesta că zona ONG e mult mai pregătită să intre la guvernare decît oameni politici cu experiență și funcționari versați. Și nu e cazul doar pentru domeniul administrației culturale. În orice caz, ambii miniștri s-au înconjurat de consilieri nu doar tineri, ci și pricepuți și motivați, de oameni care cunosc bine hibele sistemului și au și soluții să-l repare.

Pornind, în mare parte, de la acest tip de expertiză și de la deschiderea pe care numai dialogul cu societatea civilă îl poate oferi, s-a proiectat și „Strategia pentru Cultură și Patrimoniu Național 2016-2020". Documentul are la bază „Strategia sectorială..." scrisă în 2014, doar că acum, debarasat de lest și cu direcții de acțiune clar definite, poate fi, în sfîrșit, aplicat. Sper să fie preluat de următoarea administrație.

Tot în 2016 s-a realizat, în sfîrșit, un progres vizibil în ceea ce privește Codul Patrimoniului: au fost definite așa-numitele „Teze", adică principiile de bază care permit dezvoltarea unor norme menite să protejeze patrimoniul material și imaterial și, în același timp, să asigure dezvoltarea. E o restanță mai veche: căutările pentru Codul Patrimoniului au început prin 2008. Și n-a existat nici un ministru de atunci și pînă acum care să nu afirme că patrimoniul e o prioritate. E, deci, paradoxal faptul că aceste „Teze" sînt adoptate fix în timpul mandatului unui ministru tehnocrat (adică fără sprijin politic). Rămîne să fie dezvoltat și adoptat și Codul...

Apropo de patrimoniu: situl de la Roșia Montană a fost inclus pe lista indicativă a UNESCO. Este o primă etapă în vederea includerii în Patrimoniul UNESCO. Documentația științifică realizată împreună cu Institutul Național al Patrimoniului a fost finalizată. Noul Guvern mai trebuie doar să-și asume depunerea

Corina Șuteu

și susținerea dosarului. Dar, pînă una-alta, situl e protejat.

Prioritatea numărul unu a fost cinematografia. Nu mai e nevoie, cred, de explicații: există un talent recunoscut și dovedit, dar nu există un cadru stabil în care aceste energii emergente să se dezvolte. Dacă încă nu avem cu adevărat o industrie a cinematografiei, asta se datorează în primul rînd absenței unor politici în acest domeniu. Noua lege a cinematografiei oferă premisele pentru dezvoltare. Ea vizează diversificarea modurilor în care sînt susținute filmele, pune accent pe difuzare și lărgește modalitățile de intervenție pentru susținerea producției. S-au lansat, de asemenea, demersuri în vederea recuperării de către administrațiile locale a sălilor de cinema. Mai adaug aici și demersurile pentru protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cinematografic (Arhiva).

Una dintre problemele importante cu care se confruntă mai ales mediul artelor performative (de stat, dar și independent) e legislația rigidă în ceea ce privește angajările. Ordonanța de urgență 48 reglementează colaborările actorilor cu teatrul și statutul acestor relații. E o corectare „din mers" a unor probleme sistemice mai vechi.

Tot anul acesta, Ministerul Culturii a lansat două linii de finanțare pentru proiecte din sfera industriilor culturale și creative. Este prima deschidere de acest fel, prima încercare de a lărgi spectrul, de a investi și în altceva.

În fine, tot în acest an au fost inițiate și demersurile pentru patru evenimente majore: participarea României la Tîrgul de Carte de la Leipzig ca invitat de onoare (2018), sezonul cultural încrucișat România-Franța (2018-2019), ediția românească a festivalului Europalia (2019) și Timișoara – Capitală Europeană a Culturii (2021).

Cam asta a ieșit, într-un an. Și nu e puțin. Despre ce n-a ieșit voi scrie săptămîna viitoare.

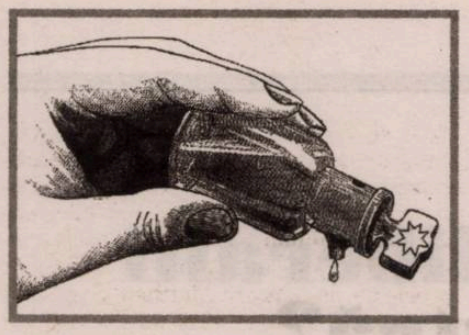

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Din istoria răvașelor

Obiceiul plăcintei cu răvașe pare să se fi demodat în bună măsură, deși în urmă cu cîteva decenii era încă destul de bine conservat. De fapt, ceea ce lipsește astăzi este includerea sa în recomandările publice asupra pregătirii sărbătorilor: în discuțiile despre masa de revelion, în sfaturile practice și în publicitate. Nu mai funcționează, din cîte știu, nici furnizarea de material – cel puțin în versiunea pe hîrtie. În anii '60-'70, la chioșcurile de ziare se vindeau foi tipărite cu răvașe, care urmau a fi decupate, răsucite și introduse în plăcinta mesei de Anul Nou. Textele, de tip epigramă sau strigătură satirică, nu străluceau prin originalitate și umor, dar aveau avantajul de a aparține mai mult spațiului privat decît celui public, puternic ideologizat. Se continua de fapt, în perioada comunistă, prin „Răvașe de Anul Nou", un gen de tipăritură apolitică mai veche: foi similare din anii '40, cu titlul „răvașe de plăcintă", sînt și acum vîndute pe site-uri de antichități și de vechituri. Același format (asemănător calendarului bisericesc de perete și decupabil) trebuie să fi circulat și la începutul secolului al XX-lea, cum o indică o mărturisire de atunci: „M-a împins și pe mine păcatele să cumpăr anul acesta *o coală de răvașe pentru plăcintă*" *(Furnica*, 9.01.1905). Răvașele erau propuse publicului și în forma unor broșuri, ca aceea pe care o prezintă *Ziarul de Vrancea* într-un articol (disponibil în Internet) din 23.04.2014: „Răvașe de plăcintă pentru sat – Colecționate, premiate și selecționate prin concursul răvașelor de plăcintă ținut de Liga Culturală Secțiunea Focșani" (1936). În momentul de față, genul supraviețuiește prin cîteva oferte în Internet, pe care doritorii le pot descărca și tipări după plac.

Dicționarele noastre nu au acordat întotdeauna suficientă atenție detaliilor de viață cotidiană și practicilor culturii urbane de consum; în DEX, răvaș (cuvînt provenit din maghiarul *rovás*, „răboj") este definit doar ca „scrisoare, bilet". *Dicționarul limbii române* (DLR, Litera R, 1975) a inclus totuși în definirea cuvîntului sensul secundar „biletel cu conținut glumeț care se introduce de Anul Nou în plăcintă, cu scopul de a produce haz". *Noul Dicționar Universal* (2006) și *Dicționarul explicativ ilustrat* (DEXI, 2007) au preluat, ambele, definiția din DLR. Sintagma *răvaș pentru plăcintă* a fost dublată, în secolele al XIX-lea și al XX-lea, de formula echivalentă *bilet pentru plăcintă* (astăzi cu totul ieșită din uz).

În secolele trecute, funcția răvașelor pare a se fi plasat între divertisment și valoare oraculară, de prezicere a viitorului. Obiceiul ar putea fi destul de vechi; Nicolae Iorga îl descrie (în *Istoria Românilor în chipuri și icoane)* ca prezent la mesele boierești și domnești de altădată: „Apoi în turta cea mare care se dă la masă se ascund – cine ar crede? bilete de plăcintă. Ele nu cuprind însă versurile pe care le cunoaștem. Ba nu dau măcar o propoziție întreagă, ci numai în cîteva cuvinte o făgăduială de Anul Nou, care poate fi luată însă și ca o constatare, de luare în rîs sau mustrătoare. Cel ce-și găsește biletul e dator să-l citească cu glas tare, și ni închipuim ce față trebuia să facă boierul neastîmpărat, nesupus, căruia, printr-o potrivire ironică a norocului îi cădea tocmai «pofta de a fi domn»".

Obiceiul răvașelor este evocat pe larg și într-una dintre scenetele comice ale lui Alecsandri – Stan Covrigariul, reprezentată în 1865 –, prin formula plăcintă cu sorți: „STAN: Am o plăcintă cu sorți în stihuri scrise de un cuconaș ce te iubește ca un năuc. DAMA: Spune-i că nu-mi plac poeziile de plăcintărie. STAN: Iaca, mă! s-a subțiet neamul!... Acum le trebuie stihuri de calindare... Înainte, cu o plăcintă ca asta se amețeau toate nevestele. Cum o aducea pe masă, fiecare cucoană găsea în părticica ei cîte o hîrtiuță cu stihuri". Textul ilustrează un rol social secundar al răvașelor – de transmitere a mesajelor galante – , conținînd în același timp o evaluare negativă a genului minor *(poezie de plăcintărie)*, ba chiar o ierarhie ad-hoc a genurilor discursive populare: se sugerează că tradiționalele versuri de plăcintă ar fi inferioare versurilor din calendare. Practica plăcintei cu răvașe e pusă în legătură cu epoca fanariotă, cu tradițiile balcanice, versurile înseși – construite pe tiparul poeților preromantici – fiind impregnate de grecisme: „Ești evghenistă cît Afrodita, / Iar eu din pricina dumitale / Am uitat chiar și alfa vita; / Ah! te iubesc și sînt de jale!". Lumea răvașelor grecizante apare ca înlocuită în preferințele publicului de modele franțuzite: „și cu astfel de flecurele lumea trăia voios; boierii și cucoanele se iubeau și plăcintele se vindeau, dar acum le trebuie *azur*, *murmur*, *bonjur* și *amur*...". Probabil că demodarea răvașelor începuse chiar de atunci.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

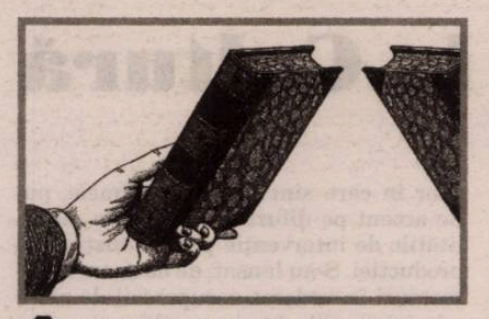

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Es fehlen die Zierzeilen!

În 1992-1993, fiica mea a făcut clasa a II-a la școala primară din cartierul Strebersdorf, Viena. Strebersdorf era – și bănuiesc că mai este încă – un pașnic cartier proletar la marginea orașului, dincolo de Dunăre, locuit aproape în totalitate de oameni de-ai locului și topit pe jumătate în natura care-și tot cerea loc înăuntru. Țin minte că nu o dată dădeam peste arici singuratici sau cu întreaga familie care traversau strada și că veverițele erau la ele acasă fie prin curți, fie prin arborii de pe trotuar.

În vecinătatea noastră era doar această școală cu patru clase. Mai mult cred că nu era nevoie. Fiica mea era, cu siguranță, singurul elev străin din clasa ei și, cred, din întreaga școală. Asta într-o vreme în care vienezii deja prinseseră spaimă că, după căderea blocului comunist, vor fi invadați de *Tschusch*-ii din țările învecinate, recognoscibili nu numai după grai, chip și port, ci și după inevitabila *„Jugo Tasche"*, „punga iugoslavă", doldora de bunuri de subzistență.

În postura mea ingrată de intrus, mă străduiam să nu lipsesc de la nici o ședință cu părinții. Aici auzeam numai jelanii, că școala e prea grea, că bieții copii se chinuiesc să-i facă față. Eram cam nedumerit, pentru că fiică-mea făcea aici, în clasa a II-a, ce făcuse deja în clasa I la școala germană din București. O dată chiar mi-am exprimat nedumerirea, iar din privirile și comentariile burzuluite pe care le-am primit mi-am dat seama imediat ce gafă de proporții făcusem: domnul din România vrea să ne învețe cum să ne creștem copiii!

La școală, elevii aveau un *Mitteilungsheft,* un caiet de înștiințări destinat părinților. La un moment dat, ni s-a transmis pe această cale că în ziua următoare avea să nu se mai țină ultima oră. Bine, i-am zis fiicei mele, mîine vii acasă cu o oră mai devreme. Dar n-a fost să fie așa. Pentru că a doua zi m-am trezit la universitate, unde lucram, cu un telefon de la școală. Fata mea plîngea de mama focului, pentru că direcțiunea școlii nu voia să îi dea drumul spre casă. Asta pentru că eu nu semnasem în *Mitteilungsheft* de luare la cunoștință. Mi-am cerut scuze, am explicat că nu știam care sînt regulile procedurale și i-am rugat să-i dea drumul.

Nu era însă singura formă de comunicare cu cei în cauză – elevii și, mai ales, dată fiind vîrsta fragedă, părinții. Și pe caietele de teme învățătoarea trecea nu numai corecturile de rigoare, ci și diverse observații generale. Una dintre acestea ne-a dat bătaie de cap, pentru că se repeta adesea și pentru că nu o înțelegeam. La finalul multor teme de casă apărea enunțul enigmatic, scris cu cerneala roșie rezervată educatorului, *„Es fehlen die Zierzeilen"*.

Nu eram foarte stăpîn pe limba germană, cu atît mai puțin pe nuanțele ei austriacizante. Soția mea, nici atît. *„Es fehlen"* mi-era clar: lipsesc niște chestii. Dar ce anume? Despre *„Zeile"* știam că înseamnă „linie" sau „rînd". Dar cuvîntul compus *„Zierzeile"* nu era de găsit nici măcar în marele dicționar german-român pe care îl cărasem cu mine cu mare osîrdie. Am găsit în el, în schimb, verbul *„zieren"*, însemnînd „a împodobi", „a orna", „a găti". Puse însă cap la cap, informațiile tot nu se legau.

Mi-am luat inima în dinți și am întrebat-o pe gazda noastră, austriacă get-beget și foarte sufletistă, o persoană căreia îi voi purta veșnică recunoștință pentru felul în care s-a purtat cu niște străini care erau, în cartierul Strebersdorf, o pată de culoare.

„Zierzeilen"? – s-a mirat, la început, Frau Musil (chiar așa se cheamă!). După-aia s-a luminat. Și-a amintit cum, pe cînd era în clasele primare, trebuia ca la sfîrșitul fiecărei teme scrise să deseneze un rînd de floricele sau ceva decorativ de genul ăsta. Ceva care să spună: „Mi-am terminat tema și mă bucur că am izbutit". Asta însemna *„Zierzeilen"*.

Acum, la vreme de sărbători, cînd toată lumea scobește după resursele de împăcare disponibile, îmi vine în minte această întîmplare, ca un posibil răspuns la crîncena întrebare „Ce-i lipsește învățămîntului românesc?", reiterată, tot mai apăsat, în dezbaterile publice, în campaniile mass-media.

Es fehlen die Zierzeilen e un posibil răspuns. Îi lipsește măcar preocuparea de a face școala un pic mai frumoasă, un pic mai suportabilă. Îi lipsesc Frau Musil și amintirile ei de școlăriță, cum îi lipsește și învățătoarea de școală de cartier care să se încăpățîneze să vrea ca elevii să pună un pic de floricică în ceea ce fac.

Cînd am dezlegat enigma lui *„Zierzeilen"*, eu și soția mea, părinți responsabili, ne-am amuzat pe cinste. Azi, amîndoi, educatori responsabili pe alte meleaguri, ne amuzăm mai puțin.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

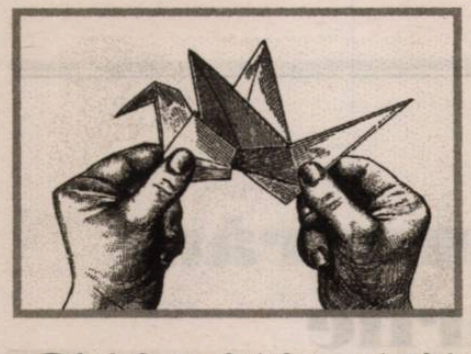

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lumea în 2017

Ca la fiecare sfîrșit de an, revistă britanică *The Economist,* promotoare de peste 170 de ani a unei lumi deschise, a liberalismului și a comerțului liber, a editat un supliment cu previziuni pentru anul care începe. Din analizele redactorilor și experților se conturează un an nu tocmai fericit. În editorialul său, Daniel Franklin aduce aminte că în 2017 se împlinesc 100 de ani de la revoluția bolșevică și 150 de ani de la publicarea *Capitalului* lui Marx, dar și 500 de ani de la tezele lui Martin Luther care au condus la reforma protestantă. Și 2017 va fi un an revoluționar din multe puncte de vedere, crede el, avertizîndune să nu ne așteptăm la o perioadă de stabilitate odihnitoare. Într-un articol intitulat „Planeta Trump", redactorul-șef Zanny Minton Beddoes avertizează că după 2016, pe care ea îl consideră un an de-a dreptul sinistru pentru liberalismul din întreaga lume, 2017 va marca începutul unei noi și întunecate ordini globale. Argumentele ei sînt legate de naționalismul economic și de izolaționismul în care crede noul președinte al SUA. Condiții în care China va încerca să ocupe locul liber lăsat prin retragerea Americii din Tratatul Trans-Pacific, populiștii din Europa vor fi încurajați, iar de la Rusia lui Putin nu ne putem aștepta să-și înceteze agresiunile de peste hotare. Ea observă totuși că tinerii sînt mult mai apropiați de beneficiile globalizării și de oportunitățile erei digitale decît părinții lor care au votat Brexit-ul și pe Donald Trump, și că întrebarea care se pune acum nu este dacă lumea va reveni la o deschidere, ci cît de curînd se va întîmpla asta.

Editorul Adrian Wooldridge constată că spiritul epocii a ajuns să fie întruchipat mult mai bine de către Putin decît de președintele în retragere Obama și aseamănă condițiile globale actuale cu acelea din preajma revoluției bolșevice de acum 100 de ani, care au împins lumea într-o succesiune nefastă, cu lideri ca Lenin, Stalin, Hitler, Mussolini sau Franco. Autorul crede că mai sînt totuși lucruri de făcut pentru a salva ordinea liberală a lumii. De exemplu, măsuri eficiente pentru reducerea marilor discrepanțe sociale care amenință stabilitatea. Un alt avertisment, făcut de Matt Steinglass, e acela că politicienii centriști din Europa s-ar putea dovedi neputincioși în fața populiștilor. În primăvară sînt alegeri în Olanda și Franța, țări unde există o serioasă amenințare a venirii la putere a extremiștilor Geert Wilders și Marine Le Pen. Pericolul este sugestiv intitulat *bombastica blondă.* Autorul crede că tacticile de unire ale partidelor *mainstream* de dreapta și de stînga, ca un cordon sanitar împotriva acestui pericol, ar putea să nu mai funcționeze. Pentru că erodează identitățile ambelor părți ale uniunii și dau credibilitate ideilor conspiraționiste promovate de extremiști împotriva elitelor politice tradiționale. Dacă nici Wilders, nici Le Pen nu vor ajunge la putere, partidele *mainstream* vor fi obligate, oricum, să adopte o parte din ideile lor, observă Steinglass. Cum și Italia s-ar putea confrunta în 2017 cu alegeri sub spectrul unor rezultate favorabile pentru populiștii Mișcării Cinci Stele, singura redută importantă de centru-dreapta din Europa ar rămîne Angela Merkel, care, după părerea celor de la *The Economist,* ar cîștiga un al patrulea mandat de cancelar în toamnă. Între timp, confruntată cu aplicarea Brexit-ului, Marea Britanie condusă de Theresa May se află, în opinia analistului Jeremy Cliffe, în momentul dinaintea prăbușirii. Acel scurt moment, spune el, de după explozia dinamitei de la bază, cînd clădirea de demolat stă încă în picioare. Vladimir Putin se confruntă, la rîndu-i, nu doar cu stagnarea economiei interne, ci și cu delicate probleme ideologice la aniversarea centenarului Revoluției din Octombrie. Pentru că, după părerea specialistului în spațiul rusesc Arkady Ostrovsky, nu îi va fi prea ușor să reconcilieze trecutul revoluționar bolșevic al țării cu ambițiile sale țariste.

Tot în 2017 este prevăzută recucerirea tuturor teritoriilor irakiene ocupate de forțele organizației Statul Islamic. Spre deosebire de Siria, Irakul – crede Christopher Lockwood, editor pentru problemele din Orientul Mijlociu – va putea intra pe un traseu mai normal. După înfrîngerea organizației Statul Islamic, rămîn însă o mulțime de incertitudini. Cum se va realiza dezarmarea numeroaselor trupe șiite care au luptat contra islamiștilor și care se află mai degrabă sub influența Iranului decît a guvernului de la Bagdad? Ce forțe americane și sub ce mandat vor rămîne în zonă? Cum vor putea fi limitate dezastrele pe care luptătorii jihadiști, chiar învinși și dezorganizați, vor încerca să le producă în continuare?

În fine, devine iar importantă amenințarea armelor nucleare, chiar dacă altfel decît pe vremea Războiului Rece. Pînă acum, un asemenea arsenal n-a ajuns în mîinile teroriștilor, dar înfrîngerea teritorială a organizației Statul Islamic le poate readuce în minte ideea de a provoca un act major de sfidare, spune specialistul în probleme de apărare Matthew Symonds. Chiar dacă șansele sînt mici, existența acestei posibilități e de-ajuns pentru a crea coșmaruri serviciilor secrete occidentale. Dar amenințarea folosirii unor arme nucleare limitate vine și din partea unei Rusii agresive, care și-a nuanțat doctrina militară în această privință (noua versiune induce ideea că e acceptată recurgerea la arsenalul nuclear și în cazul în care Rusia consideră că sînt în joc interesele ei vitale, nu doar în situația unui atac care să amenințe existența statului, cum era înainte) și al cărei conducător nu ezită să tot aducă aminte că țara sa, singură, deține arme nucleare capabile să distrugă America. Există temerea că, în anumite condiții, Rusia ar putea folosi mici arme nucleare tactice pentru intimidare. Nici Coreea de Nord nu e uitată la acest capitol. E luată în calcul imprevizibilitatea conducătorului Kim Jong-un și ipoteza experților că nordcoreenii ar avea capacitatea de a „ascunde" printre multele rachete convenționale cu rază scurtă pe care le dețin și cîteva cu focoase nucleare.

Chiar dacă toate astea sînt deocamdată doar îngrijorări puse pe hîrtie, ele nu par deloc de neglijat.

ready made

„Pentru controlul vânzărilor și decontarea beneficiilor în proporția cotelor fixate, s'a înființat un birou pe lângă biroul de vânzare al pietrei vânete de la R.I.M.M.A."

Adevărul, Anul 49, No. 15.673, Sâmbătă, 16 Februarie 1935

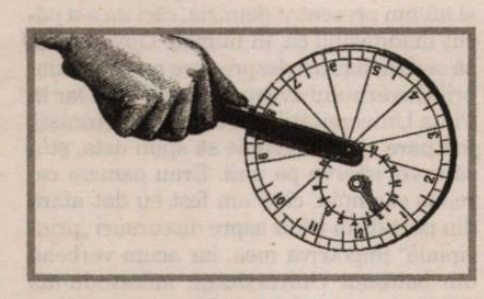

Cătălin PAVEL

o, ce **vestigii** minunate!

Arheologie nazistă

O directivă a Ministerului Educației din Bavaria, din 1933, zice că, pentru cercetători și oameni de știință, „este de-acum esențial nu să afle dacă ceva este adevărat, ci dacă este în interesul revoluției național-socialiste". În școli sînt pe perete hărți mari de genul „Svastica, din preistorie și pînă azi", incluzînd svastica lui Vișnu și cea din mozaicurile paleocreștine. În manuale se spune despre căpetenia unei populații preistorice: „Toată lumea trebuia să îl asculte. El era FÜHRER-ul. Oricine era nesubordonat era pedepsit... Așa începe domnia legii."

Arheologia germană a avut nevoie de o jumătate de secol ca să înțeleagă cum a fost posibil episodul ei nazist și ce e de învățat din el. Una din consecințele lui a fost o lipsă totală de chef, în Germania, pentru discuții teoretice despre arheologie. E cumva de înțeles că, după ce vezi cum poate fi instrumentată arheologia politic, nu mai vrei s-o iei niciodată pe drumul relativismelor. Arheologia procesuală americană și apoi nenumăratele post-procesualisme britanice și nu numai nu i-au scos cîtuși de puțin pe nemți din empirism și din paradigma culturalistorică, din (excelentele) lor studii lor descriptive tipologice și cataloage de artefacte (asemenea). Nemții, care mi se par și azi cei mai buni arheologi de teren, dacă aud întrebări vag filozofice de la un francez sau de la un american, au un frison și se îndepărtează. Arheologia est-europeană, inclusiv cea românească, e tradițional în siajul celei germane, de la care însă a luat mai mult chestiile negative (de pildă, o structură foarte ierarhică, fuga de teorie și interpretare) decît pe cele pozitive (publicații prompte, tehnica impecabilă de săpătură). Cred că asta face și mai relevante pentru noi cîteva observații despre anii 1933-1945 în arheologia germană.

Pentru Kossinna, arheologia poate fi și trebuie folosită în scopuri politice.

Caracteristică pentru anii ăștia este metoda preistoricianului Kossinna, mort cu un an înainte ca Hitler să ia puterea, dar devenit părintele arheologiei naziste și al preistoriei etnice și rasiale. Kossinna postulează deja în 1911 că o cultură arheologică, adică o cultură materială omogenă (aceleași tipuri de blide și bordeie) circumscrisă unei anumite zone geografice, corespunde, din preistorie încoace, teritoriilor unor populații bine definite, cu tipuri somato-antropologice specifice și cu aceeași limbă. Dacă faci deci niște hărți de distribuție și vezi că forma topoarelor și a broșelor se schimbă brusc de-a lungul unei anumite linii, găsești dovada că de-o parte și de alta ai două rase diferite. Pentru Kossinna, arheologia poate fi și trebuie folosită în scopuri politice. De altfel, el a trimis conferinței de pace de la Versailles un referat argumentînd că ar fi absurd ca Germania să piardă teritoriile aflate de-a lungul Vistulei, în Polonia, oferind „probe" arheologice că ele erau vechi pămînt german. Zece ani după moartea lui, în Polonia cucerită de Hitler avea loc o mare expoziție arheologică numită „Moștenirea germană în zona Vistulei", cu descoperiri, modele și hărți care urmau să dovedească publicului că locul fusese colonizat în preistorie de germani și, implicit, să justifice ocupația. Dacă, în 1912, Kossinna publicase *Preistoria germanilor, o disciplină națională prin excelență,* în 1930, Rosenberg, cu *Mitul secolului XX,* a doua carte de căpătîi a ideologiei naziste după *Mein Kampf*, plasează definitiv preistoria între „științele ideologice".

I s-au căutat scuze lui Kossinna. Un monstru sacru al arheologiei vestice, V. Gordon Childe (om de stînga pe deasupra), zice: „Anumite idiosincrazii naționaliste ale speculațiilor sale fac ca adevărata lui măreție să nu fie pe deplin apreciată în Anglia"... Acum, ideile lui Kossinna nu vin, bineînțeles, din pură perversitate. Ele trebuie înțelese pe fondul rolului istoriei/arheologiei în formarea unei identități naționale după războiul franco-prusac și sînt influențate atît de tradiția pozitivistă, cu darwinismul social cu tot, cît și de anticarianism și studiile tipologice de cultură materială (gen Montelius). De cîte lucruri respectabile e nevoie ca să obții un dezastru! Cu scuze sau fără scuze, unele din derapajele la care a dus metoda lui – ce-i drept, sub o mai mare presiune politică decît și-ar fi putut imaginat vreodată – nu sună chiar atît de nefamiliar în Estul Europei, ba rezonează chiar și cu unele din marotele din arheologia românească. Felul în care etnicitatea e dedusă din cultura materială de unii arheologi estici, chiar și în tratatele oficiale, e bazat pe cam tot atîta reflecție critică ca făcutul unei ciorbe. Pe alocuri are loc, exact ca la Kossinna, echivalarea culturii arheologice cu o populație cu unitate politică și etnică, o rasă biologică, un caracter. Iar oricine e obsedat, în Europa, de neșansa istorică de a fi cucerit de romani (că e vorba de istoricii noștri dacomani sau de cei francezi, cum era, pe vremuri, Camille Jullian) poate să reflecteze la faptul că, pentru naziști, marele inamic ideologic al preistoriei naționale era școala arheologică „romanofilă", adică acei nemți care făceau săpături în orașele romane ca Trier, Mainz, Köln, Xanten, în general aproape de Rin și de Dunăre. Căci ei știau mult prea bine cine anume erau barbarii.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

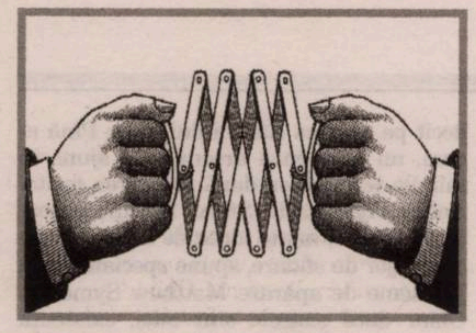

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Găsesc că nu ne bucurăm destul de lucrurile care s-au schimbat în bine“

– dialog cu Andrei PLEŞU –

S-au împlinit 27 de ani de la Revoluția din decembrie 1989. Încă mai avem dileme în legătură cu ce a fost atunci, încă mai sînt controverse. Așa încît l-am invitat la o evocare a începuturilor democrației pe dl ***Andrei Pleșu,*** *fondatorul revistei noastre.*

Spuneați, într-un articol, că ați simțit cu adevărat schimbarea de regim nu cînd au ieșit oamenii în stradă, nu cînd a fugit Ceaușescu, ci atunci cînd o vecină a strigat: „La magazinul din colț s-au băgat măsline“…

A fost primul strigăt postrevoluționar pe care l-am auzit.

Poate tinerii care nu au trăit vremurile acelea nu știu ce înseamnă să nu găsești măsline sau brînză la magazin, să ai două ore de program cu Ceaușescu la televizor, să vezi la cinematografe filme nord-coreene și sovietice… Așa că v-am invitat la o rememorare a acelor vremuri. Sînt tot felul de teorii ale conspirației referitoare la Decembrie 1989. S-a spus, de pildă, că a fost un complot al agențiilor străine. S-a spus și despre dumneavoastră că ați făcut parte dintr-un complot, împreună cu Ion Iliescu și Virgil Măgureanu. Cum ați trăit, de fapt, zilele acelea?

Eram încă la Tescani *(n. red.: la Casa memorială „George Enescu“)*. Eram consemnat acolo, nu aveam voie să plec. Pe 22 decembrie s-a întîmplat să fiu în camera unde se afla un televizor: tocmai se transmitea celebra scenă cu Mircea Dinescu și Ion Caramitru spunînd că sîntem liberi. Întîmplarea a făcut ca tocmai în acel moment să apară în camera cu pricina un țăran din sat care venise cu niște ouă pentru bucătărie. A văzut scena, a căzut în genunchi și a început să-și facă cruce. Pentru mine, aceasta este o imagine aurorală a evenimentelor de atunci și mă gîndesc întotdeauna că n-aș avea nervii, dacă l-aș reîntîlni pe acel țăran, să-i spun: „Ascultă, ce-ai trăit atunci a fost o fraiereală. Au vorbit unii de la Moscova cu unii de la Washington și cu unii de la Budapesta și s-au jucat cu nervii tăi“. N-aș putea să le spun asta nici tinerilor care au murit atunci. În general, noi punem între paranteze o întrebare esențială cînd facem scenarii: e bine sau e rău ce s-a întîmplat atunci? Că lucrurile nu sînt în regulă pe multe planuri e limpede; și eu bombăn săptămînal pe tema asta. Dar ideea că nu s-a schimbat nimic sau că totul s-a schimbat în rău mă scoate din minți, pentru că e o formă de amnezie clinică. Avem nu știu cîte posturi de televiziune, la care se aud nu știu cîte feluri de opinii, nu mai există cenzură, putem călători dacă avem bani și chef, putem merge să muncim în străinătate, magazinele sînt pline de tot ce vrem. Pentru cineva care a trăit vremurile acelea, cînd nu știai dacă găsești hîrtie igienică sau chibrituri și te întrebai cît va trebui să stai la coadă ca să cumperi niște gheare de pui, schimbările sînt evidente. Și-atunci, înclin să spun, mai în glumă, mai în serios, că dacă schimbarea produsă e o schimbare în bine, nu putem decît să le mulțumim „complotiștilor internaționali“ că ne-au făcut acest cadou. Îmi pare rău că noi, care sîntem – așa cum ni se spune zilnic – un popor mîndru, refuzăm să ne asumăm mîndria de a fi fost „agenți“, colaboratori direcți ai căderii regimului. A, da, și revoluția de la 1848 s-a făcut cu influențe străine, nu s-ar fi făcut altfel. Dar ideea că, dacă nu intervin vreo cinci servicii secrete străine și vreo trei șefi de stat, noi sîntem adormiți complet și incapabili de inițiativă mi se pare pur și simplu nepatriotică. Sigur, dacă armata și Securitatea nu aveau un anumit fel de a consimți, se putea termina totul într-o baie de sînge. Or fi fost tot soiul de „aranjamente“. Dar dacă se spune că totul a fost o combinație șmecheră pusă la cale de alții sînt grav contrariat. Asta era, de altfel, versiunea lui Ceaușescu. Ce să mai spun despre „complotul“ pus la cale de mine cu Iliescu și Măgureanu?! Aproape că aș fi mîndru să fi fost așa. Adevărul este că, pînă în 1989, îl văzusem pe Ion Iliescu de două ori în viață, pentru că absolvise Liceul „Spiru Haret“ (ca și Octavian Paler, ca și Alexandru Paleologu, ca și mine) și venea, uneori, la sărbătoarea anuală a liceului. De Măgureanu nu auzisem niciodată. N-avem cum să știu nici cum arată. Cînd o doamnă aflată în trecere pe la Tescani a pretins că l-a văzut pe-acolo pe Măgureanu, m-am întrebat de unde știa dînsa cum arată. Tot așa, am aflat dintr-un articol de ziar, scris de un domn general, că Păltiniș era o antenă MI6 – adică Noica era un fel de James Bond și noi eram grupul lui. Dacă așa era, nu pot să spun decît atît: prost mai plătește MI6! Noica stătea iarna cu 11 grade în cameră și mînca la cantina forestieră. Ultima drăcie mi-a semnalat-o profesorul Adrian Niculescu: Dinescu ar fi fost omul KGB-ului, avea nevoie de contacte cu diferite ambasade și, pentru că nu stătea prea bine cu limbile străine, mă lua pe mine ca traducător. După care eram răsplătiți cu icre negre și alte minunății care ne erau trimise acasă. Or fi venit, nu zic nu, eu însă eram păzit 24 de ore din 24 de o mașină cu securiști plasată în poarta casei. Or fi mîncat ei prețioasele bucate, că la mine n-au ajuns… Sîntem în plin suprarealism…

După Revoluție ați intrat în guvern. V-ați gîndit vreodată că veți ajunge ministru?

Nu m-am gîndit niciodată. De altfel, pînă în ultimul moment, eu n-am crezut că lucrurile se vor termina cu bine. Am venit la București chiar pe 22 decembrie, seara tîrziu. Nu mi-era clar dacă pot să plec de la Tescani sau nu. Apoi, mi-a spus directorul muzeului că e mai bine să mergem la București; și am venit acasă cu mașina unui văr de-al lui. După care am asistat la tot ce se întîmpla ca simplu spectator. La un moment dat, în timpul unei ședințe „revoluționare“ de la Uniunea Artiștilor Plastici, pictorul Florin Ciubotariu mi-a spus că sînt căutat de la clădirea Guvernului. M-am dus și am dat peste o adunare în care puteam recunoaște toate celebritățile „clandestine“ ale momentului: Doina Cornea, László Tökés, Mircea Dinescu, Ana Blandiana și alții. Plus Ion Iliescu și Petre Roman. Și a început o discuție foarte liberă cu diverse idei despre guvern. Mi-amintesc că bietul Sergiu Nicolaescu s-a autopropus ministru al Armatei. Noroc că erau de față Ana Blandiana și Mircea Dinescu. Ana Blandiana a observat că, totuși, e nevoie de un profesionist. Dinescu, în stilul lui, a adăugat: „Am înnebunit? O să creadă lumea că avem o armată de figuranți“. Apoi s-a pus problema cine să fie ministru al Învățămîntului. Petre Roman l-a propus pe Gheorghe Ștefan (care a și devenit ulterior ministru): un om foarte bine pregătit, dar despre care, la acel moment, nimeni nu știa mare lucru. Și atunci mi-a venit ideea să-l propun pe domnul Mihai Șora. S-a auzit o voce spunînd: „Susțin această propunere“. A fost o intervenție decisivă, căci vocea îi aparținea lui Silviu Brucan, care, la acea dată, avea o anumită greutate… Nu știu cum s-au desfășurat apoi lucrurile, probabil că s-a luat legătura cu domnul Șora…

Domnul Șora susține într-un interviu că v-ați dus dumneavoastră, ca reprezentant al Guvernului, să-i propuneți să devină ministru…

Care guvern? Și de unde pînă unde eu, „reprezentant“? Pe mine mă propusese ca ministru Mircea Dinescu. Era pe val, era cineva foarte influent și vocal în acele clipe, și a spus: „La Cultură e simplu, îl punem pe Pleșu“. Nu mi-a trecut prin cap nici o clipă să nu accept, pentru că mi se părea că toți trebuie să facem tot ce ni se cerea. Oricum, ideea că eu funcționam deja ca „reprezentant“ al Guvernului, ca „mesager“ cvasi-oficial, e cu totul neplauzibilă. La mijloc trebuie să fie o confuzie…

> *„La Cultură e simplu, îl punem pe Pleșu“.*

Din perspectiva noastră, a celor care ne uitam la televizor, erau mari așteptări în legătură cu cine va deveni ministru într-un domeniu sau altul. Cum vă amintiți de colegii de Guvern de atunci?

Viceprim-ministru în Guvernul provizoriu era Mihai Drăgănescu – un om de știință, pe care Noica îl aprecia pentru anumite pagini de filozofia științei. Mai era Ioan Aurel Stoica, un om foarte decent. Apoi Anton Vătășescu, un foarte bun profesionist. Apoi Mihai Șora la Învățămînt, medievistul Nicolae Stoicescu la Culte – un om cu contribuții importante la istoriografia românească. Mi-l amintesc și pe Mihnea Marmeliuc la Muncă (despre care Virgil Ierunca mi-a spus, ulterior, că fusese, în tinerețe, un foarte onorabil liberal). După alegerile din 1990, era în Guvern Mihai Zissu, un om de mare calibru, care s-a prăpădit prematur. Apoi Ioan Țipu la Agricultură, Andrei Chirică, la Comunicații, Bogdan Marinescu, la Sănătate – oameni pe care nu-i putea contesta nimeni profesionalmente. Apoi, Victor Babiuc, un foarte bun ministru al Justiției și apoi al Apărării. Andrei Țugulea, la Cercetare – era un savant. Erau oameni cu care oricînd aș fi gata să fiu coleg de guvern și în ziua de azi. Nu mi se pare că s-au făcut mari progrese între timp…

Primele luni din 1990 au adus și mari tensiuni, mari conflicte între cei care preluaseră puterea și cei care contestau noul regim. În aprilie 1990 au început manifestațiile din Piața Universității. Cum ați trăit acele momente? Erați în Guvern, făceați parte din „noul regim“…

Mi-e greu să judec Piața Universității în ansamblu, căci a fost, cred, un fenomen extrem de complicat. Acolo erau mulți oameni de perfectă bună-credință care voiau o schimbare radicală și vedeau că ea nu se petrece. Erau și oameni care își trăiau atunci episodul de „disidență“ pe care nu-l trăiseră înainte – oameni care aveau ceea ce eu numesc „curajul secund“: nu l-au avut pe cel al confruntării directe (preferaseră să „reziste prin cultură“) și acum descopereau că s-a dat liber la proteste. E în regulă, dar ei reprezintă altă categorie decît cei care erau prezenți acolo dintr-o autentică nevoie de schimbare radicală. Eu, ca ministru al Culturii, nu aveam mult de-a face cu hotărîrile unui soi de „executiv restrîns“ care decidea în chestiunile importante. (Așa a fost, de pildă, hotărîrea de a nu-l lăsa pe rege să intre în țară, în decembrie 1990. Am aflat despre ea ulterior și mi-am prezentat demisia, căci mi s-a părut inadmisibil ca, în numele Guvernului, să se facă lucruri despre care nu toți membrii Guvernului aveau cunoștință.) Dar în Piața Universității mai erau și oportuniști; îmi pare rău că trebuie să spun asta, știu că îi voi enerva pe unii. Erau oameni care, de exemplu, cînd am fost eu dat afară din partid, au ținut aspre discursuri „principiale“ împotriva mea, iar acum vorbeau din balconul Universității, înfierîndu-mă drept comunist. Aceiași. Nu mai spun despre alții care umblau cu sufertașe cu mîncare pentru revoluționarii din Piață, după ce fuseseră directori de instituții și dăduseră oameni afară din motive politice… În orice caz, mi s-a părut că dialogul Puterii cu oamenii din Piață a fost prost gestionat. Din această cauză, împreună cu Ion Caramitru și cu Dan Hăulică (am văzut de curînd un interviu în care dl Caramitru povestește episodul, dar spune că era vorba despre Mircea Dinescu; nu, a fost dl Hăulică), am încercat să mijlocim o întîlnire a lui Ion Iliescu cu cei din Piață. Aproape am reușit. Dar în ultima clipă au apărut șicane reciproce. Cei din Piață au cerut ca discuția să fie dată în direct la televizor, ceea ce Iliescu nu a acceptat. Atunci s-a cerut ca măcar să se intre cu o cameră de luat vederi. Am fost martor cînd un „aghiotant“ al dlui Iliescu i-a spus: „Domnule președinte, aveți grijă, într-o cameră de luat vederi se pot ascunde arme“. Și am constatat cu uimire că dl Iliescu a fost sensibil la această bezmetică sugestie. Am avut atunci senzația că nici una dintre tabere nu voia cu adevărat să se confrunte cu cealaltă. Pînă la urmă, a fost un eșec, din păcate. Un eșec și mai mare a fost modul în care s-a intervenit în ultima fază, deși – a spus-o și Marian Munteanu – în Piață nu mai erau cei care reprezentaseră substanța propriu-zisă a manifestației. Între timp avuseseră loc alegeri, se lucra la noul Guvern și episodul a trecut, cu o sumedenie de urmări negative pentru toată

lumea. De pildă, din punctul meu de vedere, una dintre consecințele proaste a fost că unii miniștri foarte buni n-au mai rămas miniștri. S-a făcut o nouă echipă guvernamentală. Am regretat sincer cînd am văzut că dl Mihai Șora nu mai era pe lista noului Guvern. Mie mi s-a comunicat că se propune păstrarea mea pe listă. Dl Șora iritase prin niște luări de poziție în timpul evenimentelor din Piața Universității. La rîndul meu, ca ministru al Culturii, dădusem și eu un comunicat de desolidarizare față de felul în care s-a purtat atunci Guvernul „meu". Mi s-a reproșat asta în ședința de Guvern („lipsă de solidaritate guvernamentală"). Ministerul Învățămîntului a dat și el un comunicat în care spunea că este de acord cu poziția Ministerului Culturii. Noua echipă era deja convenită, cînd dl Mihai Șora mi-a făcut o vizită la Casa Scînteii și mi-a spus că ar mai avea niște planuri pentru Învățămînt și ar socoti util să rămînă ministru. Ceea ce mi s-a părut perfect legitim, pentru că dl Șora nu este un exaltat, un om al gesticulației cochete – avea treabă de făcut. Știind că nu mai e în vederile noii echipe, i-am propus totuși ca oricare din noi rămîne în guvern să condiționeze rămînerea de rămînerea celuilalt. Eu știam că acesta va fi rolul care îmi va reveni mie. În aceeași seară însă, dl Șora mi-a dat un telefon și mi-a spus că a reflectat la discuția noastră și s-a gîndit că oricare dintre noi rămîne, e bine că rămîne. Ceea ce mi s-a părut foarte coerent cu firea sa – un om eficient, pragmatic, care vrea *să facă* lucruri, nu să facă gesturi. Prin presă a apărut, firește, ideea că a plecat prin demisie, în timp ce eu am rămas în mod impur într-o echipă impură. Altfel am trăit însă eu acel episod, și anume așa cum vi l-am povestit. L-am întrebat și pe Petre Roman dacă a avut pe masă demisia dlui Șora și mi-a spus că nu și că demiterea a fost decizia sa, ca prim-ministru. O decizie greșită, după părerea mea.

De unde – și atunci, și acum – radicalismul atitudinilor? S-au creat atunci două tabere foarte nete. Și am senzația că și în zilele noastre apare adeseori acest tip de atitudine: „eu cu X nu stau de vorbă, pentru că e din tabăra cealaltă". Pe atunci, toată lumea declara că vrea dialog. Așa a apărut Dilema, *în acest context…*

Asta a fost ideea fondatoare a *Dilemei:* pînă să ne certăm, să mai stăm și de vorbă, să lăsăm să se contureze opiniile diverse în același spațiu al comunicării. Pentru asta am fost clasați fie la echidistanți psihotici, fie la trădători, fie la pro-fesenișți, fie la anti-fesenișți… Pe-atunci s-au rupt familii pe teme politice, s-au rupt prietenii. E foarte ciudată această radicalizare la un popor care în general e relativist, acomodant, are umor, scapă cu un banc… Brusc, am exersat claviatura intransigenței. Nu cred că ne-a făcut bine. Am fi avut o mare nevoie în acei ani de după 1989 de o opoziție articulată, eficientă, rațională. Or, am avut mai curînd una emoțională. O indispoziție acută. A venit o dată din străinătate Corneliu Coposu și a fost întrebat cu ce gînduri a venit. „Să dărîmăm Guvernul", a răspuns. E de la sine înțeles că asta trebuie să facă Opoziția, dar era prea simplu spus. Lucrurile au căpătat brusc aspectul unui război între oameni care ar fi făcut mai bine să stea de vorbă. Foarte curînd după decembrie 1989, a fost în România Adam Michnik. S-a interesat cum stau lucrurile și la un moment dat m-a întrebat cine va cîștiga alegerile. I-am spus că, după cum se vede, FSN. Și m-a întrebat: „Atunci de ce nu intrați toți în FSN?" Mie mi-a sunat prost, pentru că noi am avut ideologia „Hai să intrăm în partid ca să-l subminăm pe dinăuntru". De fapt, puteai să subminezi nimic, te submina el pe tine. Aici însă era o situație nouă: ar fi fost o posibilitate.

Asta susținea și Ion Iliescu pe atunci, că în FSN pot coexista mai multe curente de opinie, mai multe direcții…

Ion Iliescu era încă marcat de vehemența momentului decembrie 1989, de vreme ce la un moment dat a propus ca cele trei forțe politice principale să-și împartă locurile în CPUN (Consiliul Provizoriu de Uniune Națională): 30% PNL, 30% PNȚ, 30% FSN. A fost însă un conflict între țărăniști și liberali, care au considerat că nu pot avea același procent, iar rezultatul acestui conflict a fost că FSN a luat 50% și celelalte partide restul. Au fost, așadar, stîngăcii cu efecte nefericite. Aveau loc și interesante schimbări de mentalitate. La un moment dat, cînd eram ministrul Culturii, am vrut să-mi schimb șoferul. Fusese șoferul doamnei Suzana Gâdea, avea reflexe cam neadecvate, din punctul meu de vedere, și am vrut să-l schimb. Am dat telefon la garajul Guvernului și am cerut alt șofer. „Dar ce-aveți să-i reproșați?" – am fost întrebat. „Vreau unul mai tînăr și mai dinamic…" „Nu-i un argument suficient", mi-a spus directorul garajului. Eu, enervat: „Suzanei Gâdea tot așa i-ați fi răspuns?" „Nu", mi-a zis el, „dar de-aia am făcut revoluție." Am luat chestia asta atît de în serios încît

> *„Ni se pare mereu că la mijloc trebuie să fie o mașinațiune, un «machiaverlîc».“*

i-am spus-o și prim-ministrului. Mi-a răspuns să mai stau un pic… Pînă și lui Iliescu i-am spus și mi-a răspuns să nu ne grăbim. Era, așadar, un amestec de prudență acomodantă și de decizii arbitrare, cu elemente de vehemență prost plasată.

Libertatea de exprimare s-a văzut foarte repede după 1989. A fost o explozie a presei, au apărut sute și mii de ziare și reviste, apoi au apărut televiziunile. În zilele noastre, mass-media ne ține în continuare în priză. Cum vă descurcați în lumea aceasta dominată de mass-media?

Recunosc cu melancolie, am această înclinație riscantă și toxică de a citi cam tot ce apare; în fiecare zi iau la rînd pe Internet ziarele. Mă izbesc mereu de un anumit fel de a înțelege libertatea presei care nu e neapărat benefic. A apărut ca reper absolut ideea de rating. A apărut așadar un soi de gazetărie de provocare. Asta există în toată lumea, dar sînt limite care la noi se depășesc cu o nonșalanță extraordinară. Vezi, de pildă, o poză cu Alexandru Arșinel schimonosit de lacrimi și vezi titlul „Veste tristă pentru marele nostru actor!". Cînd citești, îngrijorat, știrea, afli că de fapt îi e puțin răcită nevasta. Nu mai vorbesc de felul cum apar știrile meteo la un post TV. Buletinul meteo ar trebui să fie neutru, informativ. Dar apare așa: „Șoc și groază! Modificări climatice! Urmează o schimbare catastrofală!" Sînt cîțiva experți în studio care încearcă să explice situația cu oarecare moderație, dar pe burtieră tot aia scrie. Și în materie de interpretare politică au apărut atîția experți, atîția analiști, atîți „inițiați"… Unii sînt ingineri deveniți analiști politici, alții – medici deveniți analiști politici, alții – chiar analiști politici deveniți și mai analiști politici… Un gen aparte îl constituie cei care ascultă, mai întîi, ce-au spus ceilalți și apoi, cu un zîmbet ironic, spun că „adevărul" e exact pe dos.

Pe de altă parte, comentariile de pe bloguri, site-uri, Facebook nu fac decît să scoată la iveală niște oameni reali, care existau și înainte, dar noi nu știam ce păreri au, pentru că nu aveau unde să le exprime. Nu e inevitabil?

Se pare că da. Eu pretind că ce se întîmplă pe forumuri este o redimensionare a ceea ce înainte de 1989 era „Cîntarea României". Era o mișcare care trebuia să arate că orice amator știe mai bine ca profesioniștii să cînte, să danseze, să picteze… „Să terminăm odată cu elitismele astea!" Or, asta se întîmplă cu comentatorii de pe forumuri și de pe Facebook: absolut oricine se simte îndreptățit să-și spună părerea. Într-un fel, da, oricine e îndreptățit. Dar progresul tehnologiei face ca această îndreptățire universală să producă nu comunicare reală, ci un fel de haos, de nebuloasă în care nu-ți mai dai seama cine știe ceva și cine nu, cine are păreri interesante și cine nu. E un fel de iarmaroc: iar în iarmaroc nu există comunicare; există doar un zumzet difuz.

Citeam de curînd, în The Economist, *un comentariu în care se spunea că lumea de azi e îndreptată împotriva elitelor fără să-și dea seama că astfel dă apă la moară populismului. Sînteți în continuare în favoarea elitelor, cu riscul de a fi criticat pentru asta?*

Da, sînt. Iată de ce. Dacă vreau să mă operez, încep să mă interesez care e cel mai bun doctor în domeniul respectiv. Dacă vreau să fiu apărat la un proces, mă interesez care e cel mai bun și mai eficient avocat. *Asta* înseamnă elită în sensul prim: cel mai bun. Toți avem nevoie, la un moment dat în viață, de certitudinea că apelăm la „cel mai bun". Nu e o chestie de clasă socială. Și în lumea țărănească a existat o elită, formată nu doar din învățător și notar, ci și din țărani. A existat o elită a clasei muncitoare. Orice segment profesional și social își produce automat elitele, care sînt corecte cîtă vreme sînt validate prin merit, adică prin propria autoritate și competență. Dacă ajung „elite" unii care n-au de pus pe masă nici o ispravă, atunci e grav. Dar a fi din plecare împotriva elitelor e ca și cum ai spune „nu mai vreau să-mi pun pantofi, de-acum încolo vreau să umblu doar desculț". Toți avem nevoie de cooperare cu competențele cele mai înalte și toți lucrăm pe bază de ierarhie. Acestea sînt cele două concepte puse, de fapt, în discuție: *ierarhia*, considerată „discriminatorie" (or, nimic nu funcționează fără ierarhie, iar ierarhia îți dă voie să și urci niște trepte), și competiția (fără de care nu există emulație, motivație constructivă, *fairplay*).

Scrieți comentarii săptămînale din 1993, în Dilema *și, de cîțiva ani, și pe blog-urile* Adevărul. *Pe vremea cînd vă ocupați doar cu studiile de istoria artei, v-ați gîndit vreodată că veți fi un producător de texte scurte, pentru presă?*

Nu mi-a trecut niciodată prin cap așa ceva. Eu aveam deja, în 1989, niște angajamente intelectuale fără nici o perspectivă. Încă de-atunci începusem, de pildă, să mă ocup de problema îngerilor. Dar nu mi-a trecut niciodată prin cap, în 1989, că am să ajung să public o carte pe tema asta. Și cu istoria artei aveam probleme. De pildă, nu se mai putea studia așa cum trebuie arta medievală. Dacă publicai într-un album o icoană cu Sf. Gheorghe omorînd balaurul, editura schimba titlul, care rămînea „Gheorghe omorînd balaurul". Dacă apărea o imagine cu o biserică, trebuia tăiată fotografia în așa fel încît să nu se vadă crucea de pe turlă. Acum, cînd scriu săptămînal pe teme de „actualitate", am momente de criză. E foarte solicitant să scrii ritmic, cu dată fixă: intri în criză de subiecte ori te saturi de subiectele care se vîntură pe piață, mereu cam aceleași. În plus, ai impresia că, în loc să te ocupi de proiectele tale, te ocupi de prea multe chestiuni „colaterale". Pe de altă parte, dacă nu te ocupi, ești considerat elitist: „te-ai izolat în turnul de fildeș". Deși, vorba unui prieten sociolog din Germania: „Măcar atîta trebuie recunoscut: din turn se vede mai bine peisajul decît de la firul ierbii". Oricum, senzația pe care o am în permanență este că sînt prost plasat. Dacă mă bag în politică, mi se spune „vezi-ți de filozofia dumitale". Dacă-mi văd de filozofie, atîta cîtă e, mi se spune că vin cu critici în loc să dau soluții, să „pun umărul". E și asta o problemă autohtonă: românul crede că întotdeauna *celălalt* trebuie să facă ceva.

Există și o veche întrebare: „Ce fac intelectualii, de ce nu vin cu soluții?". E expresia vreunui curent antiintelectual?

E foarte la îndemînă să spui că intelectualii sînt de vină. Este efectul psihologiei pedagogice de dinainte, conform căreia intelectualul trebuie să „educe masele", să le strîngă din cînd în cînd și să le spună ce au de făcut. Nu-i așa simplu. Tema a apărut în Occident înainte să apară la noi: ideea că intelectualul trebuie să fie *angajat*, mai ales împotriva *establishment*-ului, a guvernării. Da și nu. Unii sînt, alții nu sînt așa. Mozart n-a fost împotriva *establishment*-ului. Brâncuși n-a fost membru al nici unui parlament. Ideea că dacă nu te angajezi nu ai valoare e discutabilă. Și mai contează și *cum* te angajezi. Prin urmare, nici intelectualul nu e o fiară diferită de ceilalți oameni, are și el confuzii, slăbiciuni. Să ne amintim: nici dl Iliescu n-a fost prea mulțumit de intelectuali, dar nici dl Emil Constantinescu, care la sfîrșitul carierei a spus că s-a simțit trădat de ei. Dl Băsescu a avut aerul că știe să se înconjoare, cu o anumită abilitate, de intelectuali, dar eu știu, din vecinătate, că nu dă doi bani pe ei. Începînd de la cel mai înalt nivel, intelectualul e prost plasat în lumea românească.

Să ne întoarcem de unde am plecat. Nu știu cîți dintre cei care s-au bucurat, în 1989, că a căzut regimul comunist s-au gîndit că, în 15 ani, România va intra în NATO, apoi în UE, că vom putea circula doar cu buletinul pînă-n Portugalia și înapoi ș.a.m.d. Asta ni s-a întîmplat. Am senzația că România încă n-a conștientizat că trăim într-o lume globală, deschisă, liberă, în care nu mai e atît de important ce-a declarat ministrul X sau reprezentantul partidului Y aseară la televizor, astfel încît noi să comentăm trei zile. Nu vi se pare că sîntem într-o mică provincie și nu ne luăm în serios?

Din păcate, da. După 25 de ani, eu nu pot să ies dintr-o anumită psihologie a euforiei. Pînă la 40 de ani, am trăit într-o lume cu care nu mă puteam acomoda, iar apoi am intrat într-o lume care îmi oferă nesperate șanse de evoluție personală și de mișcare liberă. Asta pentru mine este ceva foarte important, ca și pentru mulți alții. Ideea că sîntem în NATO și în Uniunea Europeană – lucru pentru care ne-am bătut, *am vrut* să intrăm în aceste organizații – ar trebui să ne dea o senzație de mulțumire, de succes național, și un sentiment de garanție pe termen mediu și lung, pentru că sînt două organizații care funcționează după niște reguli. Sigur, nu le poți idealiza, nu le poți trata drept simboluri ale paradisului. Dar dacă e să aleg între a fi în sfera de influență sovietică sau într-o zonă gri și a face parte din aceste organizații, nu stau pe gînduri. Găsesc că nu ne bucurăm destul de lucrurile care s-au schimbat în bine; și ni se pare mereu că la mijloc trebuie să fie o mașinațiune, un „machiaverlîc", cum spune Caragiale.

Ce le-ați spune tinerilor de 20-25 de ani, care au trăit exclusiv în libertate și nu mai au legături directe cu lumea de dinainte? Ce-ar trebui să le spunem, scurt și cuprinzător, ca să se bucure de lumea de azi, dar nici să nu uite prin ce-au trecut părinții și bunicii lor?

E o întrebare grea. Sînt destul de rezervat, pentru că, așa cum văd eu că evoluează generația tînără, nu e prea ușor să intervii cu tentative de „reorientare". Instituția autorității – a autorității morale, intelectuale, profesionale – e în criză astăzi. Pe vremea tinereții mele, motivația formării personale era capacitatea de a admira pe cineva, de a-l lua ca model. Acum, admirația a fost înlocuită de spirit critic. Le-aș sugera tinerilor să nu renunțe la spiritul critic, dar să-i adauge și o facultate selectivă de a admira, de a-și lua modele și de a tinde să meargă către ele. Și, în general, să nu renunțe să aibă memorie. Nu se poate alcătui o viață dacă începi totul de la zero. E important să ai, între altele, și o imagine a modului în care au trăit părinții și bunicii tăi. Asta le-aș spune tinerilor: memorie (adică respect pentru *trecutul* prezentului) și admirație pentru cine trebuie. În rest, e riscul și libertatea lor.

a consemnat Mircea VASILESCU

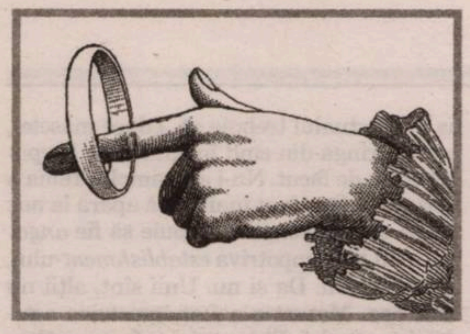

Selma IUSUF

legende urbane

Patriotismul din oală

Știu, sîntem în plină perioadă a sărbătorilor, cînd lumea e ascunsă după perdele de cîrnați, iar aerul respirat e, de fapt, o piftie fină, străvezie, cînd avem coșmaruri cu prăjituri grele, încremate, care ne aleargă pînă pe marginea prăpastiei, cît să ne trezim înfiorați și ușor flămînzi, cînd totul se învîrte în jurul mesei, al bucatelor, al îmbucăturilor, al burților, al burdihanelor, al gurilor pofticioase, al ghiftuirii și al uitării de sine în fața unei oale cu sarmale. Iar eu o să vorbesc acum despre mîncare.

Probabil că nu vă spun o mare noutate cînd mă văd nevoită a mărturisi că o bună și consistentă parte din patriotismul care mă animă ține de mîncarea cu care am crescut și pe care o cunosc atît de îndeaproape. În rest, aș fi putut probabil trăi prea bine oriunde altundeva fără să mă gîndesc mult la țara asta în care m-am născut, pe care o iubesc și-o urăsc, țara asta paradoxală de care mi se face un dor nebun atunci cînd sînt departe și de care mă plictisesc fundamental în momentul în care pun piciorul pe Otopeni și de acolo în vreun taxi. V-aș putea spune cum înnebunesc stînd mai mult timp departe de Bucureștiul ăsta amestecat, sordid și fermecător, iar în momentul în care ajung în oraș, cum mă șochează a mia oară cu impolitețea, neghiobia și franchețea lui mahalagească. Dincolo de cetățenia universală pe care mi-o definesc strict în relație cu oamenii la care țin – oriunde aș fi și oriunde ar fi ei –, în relație cu anumite locuri care mi-au influențat devenirea și creșterea atîta cîtă e, cu un cartier de la Roma plin de iasomie, o piață din Madrid unde am avut o revelație sau cu coloanele de la Romană care mi-au țintuit adolescența și anii de liceu, dincolo de toate astea și mult mai multe, mîncarea mă aduce negreșit înapoi acasă.

Căci în ciuda *quiche*-urilor savante, a tartarurilor bine combinate, a supelor aromate cu lapte de cocos, chili, ghimbir și coriandru, dincolo de capere, anșoauri și terine, sufletul meu se moaie în fața unei cinstite ciorbe de burtă. Nimic nu se va așeza lîngă o ciorbă de burtă făcută cumsecade și cu respect pentru ăl de o mănîncă. Nu zemuri fierte și prafuri așa cum găsești în multe locuri, ci smîntîna groasă, grăsimea aurie, legumele, bucățile de carne buretoasă, oțetul, ardeiul iute și usturoimea acestei ciorbe mă pot aduce în preajma unei adorații lăcrămoase. Dacă e mîncată și în contextul unei vagi mahmureli cunoscute a sensibiliza și mai mult sufletele, atunci raiul mi se va părea mult mai aproape, iar toate sentimentele de vinovăție vor dispărea lingură după lingură de ciorbă.

Cu cît mai puturos parizerul, cu atît mai bine.

O asemenea ciorbă nu se va găsi nicăieri în afara României. Toate celelalte variante balcanice-turcești încercate nu se apropie nici pe departe de savoarea și textura ăsteia. La fel, nici un alt fel bine gîndit și extrem de bine gătit de mîncare nu se va apropia de o banală mîncare de cartofi, așa cum o făcea bunică-mea. Sigur că e o prostie să compari lucruri cu totul deosebite, și promit că nu sînt genul care se face a fi mistuit de dorul cartofilor, dar are gura plină de creveți, însă în fața unei alegeri, alcătuirea mea profund sentimentală va înclina spre tocana mundană.

Va alege micii cărora le-am ridicat ode, va alege un cîrnat ardelenesc cu multă boia sau niște Pleșcoi iuței în fața oricărui *chorizo*. Sînt prizoniera gusturilor țării în care am crescut. Sînt victima dulcioasă a ardeilor umpluți și a salatei de vinete. A sarmalelor în foi de viță. Am încercat odată să gătesc, în Portugalia fiind, o ciorbă de văcuță (da, diminutivată, cum o rostesc chelnerii de pe la noi) și a ieșit o fiertură oarecare, deși ingredientele erau aceleași. Nu, n-am nostalgia morcovilor românești, nu despre asta e vorba. Îi lipseau, cum să vă zic, atmosfera și sufletul. Avea alt aer ciorba aia, așa cum avem cu toții alt aer atunci cînd venim din străinătate acasă.

Și, mai presus de toate, patriotismul meu culinar se sublimează în parizerul cu pîine proaspătă. Ăla abia înseamnă acasă. Cu cît mai puturos parizerul, cu atît mai bine. Singura concesie pe care o fac universalității aici e un pahar cu Cola rece alături. Să ne fie de bine.

anti nostalgia

La Mulți Ani!

„Anul Nou ortodox este la 1 septembrie. Biserica îl celebrează și astăzi la această dată așa cum au făcut, pînă nu demult, unele comunități tradiționale cum ar fi cele grecești din Dodecanes. Ea coincide cu începutul anului civil la evrei cînd, după Legea Veche, s-a început creația lumii și, conform tradiției, Iisus a participat prima oară la o «activitate publică» atunci cînd a citit, în sinagogă, din profetul Isaia. Era *bizantină* sau *de la Adam* își are originea în cronologia practicată în cancelaria Constantinopolului și a fost utilizată în administrația Țărilor Române pînă în secolul al XVIII-lea. Anul bisericesc, despre care am amintit, este structurat în trei perioade, fixate prin raportare la data mobilă a sărbătorilor Paștelui. Acestea sînt: perioda prepascală a Triodului (10 săptămîni începînd de la Duminica Vameșului și a Fariseului pînă la Duminica Paștilor), perioada pascală a Penticostarului (8 săptămîni, de la Duminica Paștilor pînă la Duminica Tuturor Sfinților) și perioada Octoihului (care variază între 40 și 26 de săptămîni, prin relaționare cu data Paștilor). În această din urmă secțiune a calendarului creștin sînt incluse prăznuirile evenimentelor care premerg venirea lui Hristos, pînă în ajunul patimilor. În acest răstimp se reînnoiesc activitățile Lui, profetică și didactică, cînd a împărtășit lumii învățătura evanghelică. Fiecare perioadă are în centru una din cele trei sărbători de referință amintite. Cele 12 zile festive – perioada dintre Crăciun și Bobotează – constituie centrul sărbătorilor Octoihului.“

Sabina Ispas, prefață la vol. *Colindatul tradițional românesc*, antologie, Editura Saeculum vizual, București, 2007

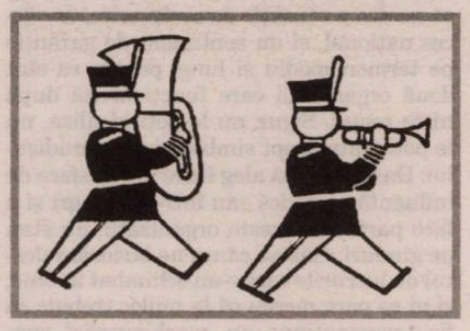

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Migrena, anxietatea și nevroza de sărbătoare

De cînd Moșul de la Coca-Cola – deși, după echipament, poate fi și de la Dinamo sau de la Liverpool – conduce festivitățile de la final de decembrie, sunetul de clopoței se așterne, o dată pe an, peste toată planeta. La noi, lucrurile stau un pic altfel în ultimii ani. Pentru că ideea de clopoțel face parte dintr-un trecut tehnologic spre care nu mai putem privi în urmă, marcăm venirea sărbătorilor cu ce avem la dispoziție acum, cu lucrurile care nu lipsesc nici unuia dintre noi. Elementele care ne unesc și ne fac mîndri de comunitatea în care trăim. Ele sînt, pe rînd, în ordinea puterilor de convingere: gura, bormașina, claxonul. Nu continuitatea pe aceste meleaguri, tradițiile venite de la părinții noștri, Decebal și Traian, și nu legendarele toponime ale dăinuirii noastre ne unesc la finalul fiecărui an, ci puterea de a face zgomot și capacitatea de a rezista la cele mai teribile tensiuni arteriale generate de participarea nervoasă la bucuria sărbătorilor.

Dacă nu urlăm ca din gură de șarpe înseamnă că nu e sărbătoare. Cum să se bucure omul dacă nu strigă? Cum să te simți bine dacă nu te poți raporta la ceva cu care să te compari? E vecinul mai zgomotos? Înseamnă că e și mai fericit. Păi, așa ceva nu se poate. Noi trebuie să arătăm că fericirea noastră e mai mare decît a lui, deci trebuie să și urlăm pe măsură. Dacă nu se știe că ești fericit de venirea sărbătorilor, cum să simți tu însuți fericirea asta? Așa că mergi la hipermarket, incubatorul absolut al fericirii, ca să iei muniție pentru stările de grație. Aici, trebuie să urli cît te țin plămînii, să te înghesui, să pufnești, să bagi capul în piept și să umbli ca hipopotamul speriat de elicopterul cu turiști. Umpli bine coșurile alea gigantice, pentru că ai văzut la alții că se poate și mai mult. La coadă la casă începi să te enervezi, pentru că nu e sărbătoare dacă nu urăști pe toată lumea din jur, care s-a trezit și ea să vină la cumpărături, tocmai cînd tu te grăbești. Odată ieșit de-aici, iei mașina pe care ai parcat-o pe locurile rezervate persoanelor cu dizabilități și te avînți entuziast în singura manifestare umană care te face să te simți bine: traficul. Aici lucrezi pe două voci, cîntînd la instrumentele muzicale pe care le-am studiat cu toții, de mici: gura și claxonul. Cu gura intonezi cîntece de slavă pentru Divinitate și pentru semenii pe care ți i-a dat cu atîta generozitate, iar cu claxonul te acompaniezi. Ajuns acasă – pentru că ți-ai cumpărat și a opta bormașină, că era la reducere și nu puteai s-o lași acolo –, dacă tot e sărbătoare, dai niște găuri în pereți și-n mobilă. Să fie, nu se știe cînd e nevoie de ele. Nu contează că lumea doarme. Ești la tine, faci ce vrei. Și e sărbătoare! Tre' să fie activitate, zgomot, că doar nu e zi de lucru.

Pe urmă, trebuie să faci o faptă bună, să ajuți cumva niște nenorociți, chiar dacă ți-e scîrbă de ei și zici mereu cu năduf, în timpul anului, că ăștia ar trebui exterminați. Cobori și tu la boschetarii ăia și le dai ce-a rămas din salata „de“ boeuf de-aseară. Trebuie să fii bun zilele astea și de Paște, pentru că asta se contabilizează undeva, sus de tot. Și dacă ești drăguț în perioadele astea, ai noroc în chestiile pe care le faci dup-aia. Așaaa! Buuun! Pentru că ai răgușit la cumpărături, în trafic, și vorbind la telefon cu niște prieteni în timp ce dădeai găurile alea, îți pui o bere rece și dai drumul la computer să vezi ce mai e pe Facebook. Hopaaa! A crăpat ăla... George Michael. Normal c-a crăpat, dacă era homosexual. Și te-apuci să scrii niște „comenturi“, să se vadă c-ai mai și citit ceva la viața ta. De preferință începi cu un citat, fără nici o legătură, din Iorga. Să înțeleagă toți că noi, românii iubitori de tradiție și de istorie adevărată, nu punem botu' la toate mizeriile astea cu „politicalcorecnes“. Și să-și ia „gheii“ lor, să și-i ducă la Soros sau unde vor ei, dar nu aici, unde să emită pretenții că ei vor să fie familie și cutare. Așa ceva trebuie interzis, să nu ajungă la școală să ne racoleze copiii, să-i facă de-ai lor. Că asta urmăresc. Nu respecți legea, domnule? Pac, pluton de execuție! Nu stăm la discuții!

În „comenturile“ astea, ai grijă să fii și cît mai porcos cu putință. Faci cele mai scabroase asociații de cuvinte și demonizezi cu toată puterea ființei tale. Doar e sărbătoare, nu?! Trebuie să te simți bine în zilele astea. Îți iei un pseudonim măreț, Avram Iancu, Tudor Vladimirescu, Decebal, ceva care să te reprezinte și sub formă de statuie prin centrele orașelor. Încărcat cu muniția asta identitară, dai iama în cetele de hipsteri. Te distrezi pînă și tu de ce poate să-ți iasă din tastatură. Ăsta-i aerul de sărbătoare! Deși, dacă stai bine să te gîndești, zilele astea parcă n-a mai fost ca-n anii trecuți. Te-a durut capul mai tot timpul, ți-a fost rău de la ce-ai mîncat, parcă nu te mai bucuri de nimic și aștepți cumva, fără să-ți mărturisești nici măcar ție, să treacă zilele astea mai repede. Nu mai e atmosfera aia de sărbătoare. S-a stricat tot. Și-n primul rînd, oamenii. S-au înrăit sau așa ceva. Asta e. S-a făcut ora unu noaptea. Și n-ai somn, de la durerea de cap, de la senzația asta că nimic nu mai merge. Iei bormașina și, slavă Domnului că ai prins un pic de timp liber, te-apuci să mai dai niște găuri. Poate o să fie odată nevoie de ele. Și cînd mai prinzi tu un pic de timp liber pentru așa ceva?

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Simfonia bizantină

Cu conotații muzicale inevitabile, care sporesc puterea de incantație, metafora „simfonia bizantină" se vrea a fi numele unei teorii despre felul în care s-au acomodat reciproc Biserica și statul în Imperiul Roman, un model ideal de colaborare produs de experiența milenară a creștinătății orientale, oferit și azi ca soluție mediană între suveranitatea clerocratică a papismului și contopirea protestantă a Bisericii cu statul. Formula nu spune nimic de la sine, iar trimiterile autorilor care au promovat-o către *Novella VI* a lui Iustinian (lege nouă, emisă în anul 535, după apariția *Corpus iuris civilis)* sînt departe de a lămuri în vreun fel metafora. Istoricii moderni ai Bizanțului, de altfel, au evitat să o folosească întrucît presupune anacronisme și generalizări inoperante istoric. Formula este extrasă din introducerea la legea amintită, care reglementează aspecte de disciplină ecleziastică, pornind de la canoanele produse de sinoade universale și locale mai vechi sau reunite sub numele de Tradiție Apostolică. Trebuie să începem prin a ne întreba ce este nou sau surprinzător în acest text, dar întîi să-l recitim în traducere după originalul grecesc:

Preoția și monarhia *(Hierosyne te kai basileia)* sînt darurile supreme și cerești ale filantropiei divine, cea dintîi fiind în slujba celor dumnezeiești, iar cea de a doua stăpînind cele omenești și purtîndu-le de grijă. Provenind fiecare din aceeași autoritate, ele rînduiesc împreună viața omenească. Astfel, nimic nu este mai demn de preocupare pentru cei care împărățesc decît sfințenia preoților, întrucît aceștia se roagă de-a pururea pentru ei. Și dacă preoția este desăvîrșită în toate privințele și are îndrăzneală către Dumnezeu *(parrhesia),* iar monarhia rînduiește în mod drept și cum se cuvine statul *(politeia)* care i-a fost încredințat, se produce o bună înțelegere *(symphonia),* iar neamul omenesc primește tot ceea ce îi este de folos. Și noi acum purtăm mare grijă față de dogmele cele adevărate ale lui Dumnezeu și de sfințenia preoților, pe care primind-o aceștia, după cum credem, prin ei să ni se dea de către Dumnezeu lucrurile bune, întărind pe cele ce avem și dobîndind pe cele pe care nu le avem încă. Făcînd toate bine și cu pricepere, puterea executivă devine remarcabilă și iubită de Dumnezeu. Toate acestea credem că vor fi, dacă va fi asigurată respectarea sfintelor canoane, pe care apostolii slăvitori și închinători, martori oculari și slujitori ai Cuvîntului lui Dumnezeu le-au transmis, iar sfinții părinți le-au păzit și le-au explicat.

Textul, redactat în limba greacă cu o traducere din epocă în limba latină, vehiculează noțiuni cu un lung parcurs istoric, cum sînt *basileia* și *politeia,* alături de termenii unui fenomen religios care se află încă într-un proces de instalare în societatea antichității tîrzii, *hierosyne, logos theou, ta dogmata, paradosis, oi apostoloi* și *oi pateres,* cele dintîi conturîndu-și un sens nou în legătură cu cele din urmă. Prin traducerea contemporană se confirmă și cîteva echivalențe între greacă și latină: *basileia* este *imperium*, *hierosyne* este *sacerdotium.*

Hierosyne este un termen puțin folosit în greaca clasică (apare singular în *Legile* lui Platon, iar apoi pentru a traduce latinescul *pontifex maximus = megiste hierosyne),* el își definește sensul în context creștin, la Eusebiu de Cezareea pentru a identifica preoția lui Hristos și în *Constituțiile apostolice* pentru a denumi preoția episcopilor. Derivă evident din *hiereus* = preot, care fusese ales să traducă preoția levitică în Septuaginta. Această încărcătură este semnificativă fiindcă clerul creștin era o grupare socială aparte, cu evidente tendințe de reproducere socială, care după epoca constantiniană și-a tot negociat deopotrivă independența față de administrația imperială și integrarea în aceasta. Ea a sfîrșit prin a juca un rol esențial în echilibrul social al cetăților tardo-antice după prăbușirea evergetismului urban antic, ba chiar prin a fi purtătorul romanității politico-culturale în teritoriile pierdute de Imperiu (în primul rînd în Occident). Astfel legea lui Iustinian identifică în mod clar un mare actor al societății secolului VI pe care îl așază față în față cu celălalt mare actor, *basileia*.

Făcînd toate bine și cu pricepere, puterea executivă devine remarcabilă și iubită de Dumnezeu.

Basileia însă nu este statul, pe care îl găsim denumit în text drept *politeia = res publica,* ci de-a dreptul funcția imperială întruchipată de un purtător unic. Aici apare primul dezechilibru între un actor unic, personalizat, dotat cu voință și putere de acțiune specifică persoanei umane, împăratul, și un corp social numeros și eterogen, clerul. Originea comună în Dumnezeu este astfel o egalitate în demnitate și utilitate politico-spirituală, căci atît „cele dumnezeiești", de care se îngrijesc preoții, cît și „cele omenești" sînt de folos omului. Astfel apare specializarea: pe de o parte preoția este cea care se roagă lui Dumnezeu inclusiv pentru persoana împăratului, este sfîntă și dispune de *parrhesia,* libertate de conștiință și responsabilitate spirituală, pe de altă parte purtarea de grijă pentru treburile statului revine împăratului. Raportul dintre *basileia* și *politeia* indică limpede că sensul lui *basileia* este cel de conducere monarhică, avînd în vedere persoana împăratului. De aceea am propus s-o traducem simplu prin monarhie, căci aceasta, dintre toate formele de conducere a societății, este cea mai aptă să-și aibă originea în divinitate, după cum învață tratatele politice elenistice, care au prezidat la monarhizarea sistemului de conducere a imperiului.

Distincția funcțională a celor două instituții, preoția și monarhia, și realizarea obiectivului propriu fiecăreia este cea ce asigură „simfonia" socială. Situația este paradoxală, căci pare a servi opusul unei viziuni teocratice, favorizînd o despărțire a sferelor de preocupare ale celor două instituții. Totuși ceea ce permite preoției să-și atingă obiectivul funcțional, sfințenia și *parrhesia,* este purtarea de grijă a monarhiei. Astfel, în partea a doua a textului, rolul monarhiei crește pînă la a-i acorda acesteia și protecția dogmelor adevărate și asigurarea sfințeniei preoților. În acest sens veghează împăratul ca sfintele canoane să aibă putere de lege.

Misterul *Novellei VI* constă în faptul că nu instituie o distincție inexistentă, ci se construiește în defensivă, încercînd să răspundă provocării ghelasiene. Este vorba de faimoasa scrisoare a papei Ghelasie trimisă în 492 împăratului Anastasie la Constantinopol, în care papa protesta împotriva politicii dogmatice a împăratului și, operînd distincția dintre *pontifex* și *imperium,* proclama că împăratul nu trebuie să se amestece nici în teologie, nici în conducerea Bisericii. Această teorie ghelasiană, de altfel activă pe terenul dezbaterilor dogmatice și pînă la el, beneficia în 492 de o distanță geografică și un context militar, care făcea ca la Roma să nu fie decît un pontif, iar la Constantinopol un împărat care nu putea ajunge militar la Roma. *Novella VI* acceptă distincția, probabil în numele apropierii de Roma pontificală, premisă a recuceririi Italiei, dar o deturnează spre datoria monarhiei de a veghea la realizarea menirii sacerdoțiului. Pentru a nu lăsa loc de discuție asupra conținutului dogmatic și canonic, legea imperială introduce ideea de *paradosis = traditio,* transmisiune a unui patrimoniu de credință fixat în trecut, avînd drept autori apostolii și drept garanți ai transmisiunii sfinții părinți. Gardian al unui adevăr care vine din trecut, împăratul nu-și arogă dreptul de a discuta și preciza conținutul religiei, dar retrage acest drept și preoților, legîndu-i intelectual și moral de acea *paradosis,* încă foarte fragilă în conținutul și, mai ales, în interpretarea ei.

***Petre Guran** este doctor în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

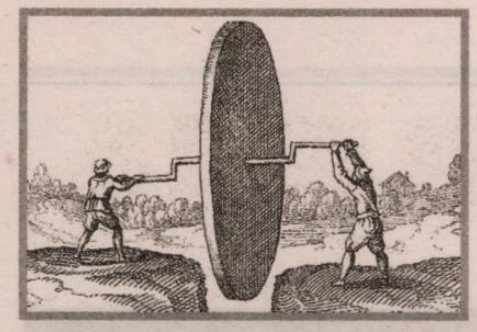

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Surf prin post-adevăr

E cuvîntul anului. Sau semnul timpurilor. Spuneți-i cum vreți, dar englezescul *post-truth* are o semnificație mult mai grea și acuzatoare decît multe alte combinații de litere și sens care au deținut această onoare acordată de dicționarul Oxford în anii trecuți *(vape, selfie, emoji...)* Merită notat, poate, că 2016 e una din puținele dăți cînd lingviștii britanici și cei americani se înțeleg asupra celui mai influent cuvînt al anului.

Ce e post-adevărul? Post-adevărul e victoria emoției asupra faptelor. E triumful ostentativ al eului subiectiv asupra obiectivității. E lene intelectuală, e nerăbdare, intoleranță, oboseală ontologică și dorință de răzbunare. E simptomul universal al inabilității de a atribui tehnologiei conștiință sau de a recunoaște că așa ceva nu este posibil. Pentru că post-adevărul, în sensul care i-a fost descoperit și atribuit în 2016, nu este posibil fără tehnologie.

Ceea ce a făcut avansul tehnologiei în ultimii douăzeci de ani a fost, dincolo de orice altceva, să ofere acces la informație. Cine își mai amintește cum vorbeau profeții Internetului acum vreo zece ani știe că aproape toți prevesteau venirea vîrstei noi care urma să ne salveze nu numai de necunoaștere, ci și de minciună. Accesul nelimitat la informații, spuneau ei, ne va ajuta să creăm societăți mai bune, oameni mai umani (da, știu cum sună asta). Algoritmii și nepoții lor, roboții, sînt buni, blînzi și utili. A venit însă 2016 și ne-a arătat că algoritimilor nu le pasă. Le pasă însă oamenilor care, asemeni unor ucenici nepricepuți, au descoperit că își pot fabrica propriile rețete ale realității. Și cu ele, ca niște mici zei din profețiile antenumiților, își pot influența prietenii, familiile și cunoștințele. Nimeni nu a oferit, însă, miliardului de utilizatori Facebook, miliardelor de posesori de telefoane inteligente și grila de interpretare a copleșitorului val de informații care și-a găsit drumul către mințile și sufletele lor.

În post-adevăr, oricine își poate crea o realitate suportabilă. Rețeta are termen de garanție și, ca orice produs bine gîndit, o să ai nevoie de o altă rețetă pentru o altă realitate peste cîteva zile sau luni. Amestecul de fals și corect și posibilitatea de a-l propaga după impulsuri și dorințe de moment sînt parțial responsabile, ne spun azi realiștii, pentru victoria lui Donald Trump, pentru Brexit, pentru Erdogan sau pentru expansiunea Rusiei. Nu sîntem pregătiți, nu avem instrumente, iar lupta împotriva neonestității programatice sau accidentale e aproape imposibilă.

În România, am văzut post-adevărul atunci cînd Dacian Cioloș a fost înrudit de un site obscur cu George Soros. Cum ar fi putut să răspundă (fostul) premier miilor de *share*-uri ale acestei informații? Să le ignore? Să spună că nu e adevărat? A făcut-o cu o combinație de stupefacție și amuzament. Au existat consecințe ale acelei informații? Probabil că da. Va plăti cineva? Probabil că nu.

Tot în România am văzut post-adevărul – și aici risc, poate, supărarea unei părți dintre cititori – atunci cînd împotriva PSD s-a dezlănțuit aceeași campanie prăfuită de denunțare a comunismului. Dacă e un partid care e mai departe de comunism în România, acela e PSD. Aproape de autoritarism, de un subtil cvasi-fascism? Da, fără dubiu. Comunist? E stupid. Și, totuși, acest veșnic clișeu a fost folosit fără rezerve și, îmi permit să spun, fără inteligență. A fost ofensiv și incomod. Iar oamenii care au decis totuși să voteze și-au confecționat o altă realitate, în care promisiunile banale și pe jumătate inaplicabile ale PSD au cîștigat. În disputa post-adevărului (cred că am putea să îl numim și post-minciună, ar fi la fel de corect), PSD a oferit ingrediente mai credibile.

Se poate rezista avalanșei neoneștilor? Da. Sigur că se poate. Însă pentru asta e nevoie mai întîi de o conștientizare a pericolului și eu nu sînt așa de sigur că ne-am speriat suficient. Pentru că, dacă am fi făcut-o, sau dacă nu ne-ar fi convenit situația actuală, ne-am fi uitat înspre sursele de informație pe care le folosim. Am fi remarcat, poate, că, de libertarieni ce sîntem, refuzăm să vedem că nici o sursă de informații online românească nu trăiește strict din publicitate obținută onest. Nici una. Pentru că, atîta cîtă e, publicitatea merge la Facebook și Google, care plătesc puțin spre deloc înapoi comunității din care se finanțează. Site-urile de știri rămîn cu resturi și goluri pe care le umplu fiecare cît de etic poate. Am fi văzut, poate, că cea mai mare parte dintre televiziunile românești (acolo unde se cîștigă încă alegeri și se vor mai cîștiga) nu trăiesc nici ele din piață. În zona asta am fi putut să remarcăm și dispariția în irelevanță a televiziunii publice sau inactivitatea ridicolă a CNA.

Ar fi fost post-adevărul un cuvînt irelevant pentru România dacă toate cele de mai sus ar fi fost rezolvate? Nu, sigur că nu. Dar poate am fi fost mai bine pregătiți pentru rezultatele alegerilor pe care le facem (nu mă refer doar la Parlament). Sau poate mai puțin uimiți după *exit-poll*-uri. Și, mai ales, mai puțin dispuși, ca cetățeni responsabili ai unei democrații, să ne înjurăm vecinii care nu au vrut să accepte mica noastră realitate confecționată și consumată în bule confortabile.

Discuția despre știri false și realități confecționate ar merita, probabil, mai mult spațiu. Nu îl am la dispoziție. Mă întorc la lecturile mele, dintre care prima va fi un articol scris de un turc disperat în *The Guardian*. Se intitulează așa: *„Truth is a lost game in Turkey. Don't let the same thing happen to you"*.

Aveți grijă ce citiți!

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Clasamentul deceniului

Se făcură zece ani de cînd intrarăm în UE și e momentul clasamentelor. Carevasăzică, privind din elicopter situațiunea, cred că lucrurile stau cam așa: față de 2007, România arată mai bine, iar Uniunea arată mai rău. Cît privește starea Europei, nu cred că mă va combate cineva. Cunosc însă destui lideri naturali de opinie, de tipul taximetriștilor vorbăreți, care vor fi în profund dezacord cu ideea că aderarea ne-a adus vreun bine. Încerc să îi conving. Iată, așadar, topul domeniilor pentru care aderarea ne-a făcut mult mai mult bine decît rău.

Pe locul întîi aș pune, fără multe dubii, Fermierul. Știu. Legendele urbane vorbesc despre cîmpuri lăsate pîrloagă, despre pogonul arat cu plugul tras de boi și despre importurile îngrozitoare de mîncare la care este supusă țărișoara. La prima vedere, statisticile le dau dreptate. Într-adevăr, numărul de proprietari de pămînt este foarte mare, iar ferma medie este mult prea mică pentru a fi competitivă. Da, la raftul supermarket-urilor am găsit pînă și... corcodușe de import. E drept, nu le cumpără nimeni, dar asta e altă poveste. Revenim la statistici. Acum puțină vreme, un prieten care importă și vinde utilaje agricole îmi spunea că ei acordă credit furnizor și alte facilități doar fermierilor care lucrează mai mult de 500 de hectare. Asta ar fi limita inferioară a unei exploatații relativ sigure și viabile economic, în viziunea lor. Am făcut, așadar, un exercițiu statistic. Am scos din socoteală exploatațiile sub 500 de hectare. Am refăcut calculele. Ce să vezi? Brusc, motorizarea la hectar era cam la nivelul Franței, peste cel al Austriei. Tot într-o joacă de-a cifrele, am aflat că aproape toată mîncarea pe care o găsim la raft în magazin vine de la (cam) 14 mari latifundiari. Tot ceea ce statistic încurcă agricultura românească (celebrul pogon lucrat cu plugul tras de boi) nu este, defel, relevant economic și nu face decît să asigure hrana de zi cu zi a proprietarilor. Ajută politicile comune mai degrabă pe latifundiari sau pe cei cu mai puțin pămînt? Aș zice că grija Europei (confirmată printr-o amicală polemică purtată cu fostul comisar pentru Agricultură Dacian Cioloș) este mai degrabă faimoasa fermă de vreo 20 de hectare, aptă să producă bio, eco, tradițional. Latifundiarii se pot descurca și singuri. Ajută acest tip de politică agricultura românească, bazată mai degrabă pe exploatațiile mari? Multa vreme am tot zis că nu. În ultima vreme am început să văd cum se dezvoltă piața micilor producători și îmi place, tind să-mi schimb opinia. Oricum, nu voi fi pe deplin convins pînă nu voi vedea asociații de fermieri cel puțin la fel de puternice ca în Franța (țara pe care am depășit-o în statistici la ultima recoltă de porumb).

Pe locul doi nu-i puteam plasa decît pe magistrații din România. Faimosul mecanism de cooperare și verificare a creat efecte de tot felul. A creat-o pe Laura Codruța Kövesi, precum și puternicul său DNA, faimos în toată Europa, motiv de invidie din partea unor țări ca Bulgaria sau Italia. Dintr-una într-alta, însă, MCV-ul și campania anticorupție au produs și daune. Au reapărut glumele cu ascultatul telefonului, bună parte a funcționărimii publice s-a gripat, iar confuzia teribilă dintre legitimul lobby și demonizatul trafic de influență a dus la situații, de multe ori, aberante. Probabil că justiția din România va trece de perioada exagerării și va face tranziția spre o abordare mai calmă. Cu bune și cu rele, campania asta anticorupție este un rezultat al aderării, fără nici o îndoială.

Pe ultimul loc al podiumului aș plasa Consumatorul. Avem o instituție relativ discretă, apărută puțin înainte de 2007 și care a crescut ca Făt-Frumos, aș zice: Consiliul Concurenței. Construcția sa a fost un rezultat direct al negocierilor de aderare. Pot numi chiar comisarul european care, prin presiuni și consultanță, a grăbit lucrurile: doamna Neelie Kroes, comisar de specialitate, pe vremea comisiei Barroso I. Într-un timp relativ scurt, a crescut, s-a consolidat și s-a profesionalizat. Sînt merituoși ocupanți ai locului trei.

Azi s-au dat medaliile. Săptămîna viitoare voi înșira mențiuni și diplome de participare.

un sport la Răsărit

Chiar o să aibă Dinamo un stadion modern? Dar lucrările la Flamaropol merg sau patinează în gol?

Noul stadion Dinamo e ca Moș Crăciun, că tot are aceleași culori. Nimeni nu l-a văzut decît în poze. Dar cîte poze! De-a lungul anilor au apărut atît de multe, atîtea proiecte, imagini de noapte, imagini de zi cu acest mic Old Trafford încît s-ar putea lesne organiza o expoziție de fotografie SF cu vînzare de iluzii. Nici măcar modernizarea necesară pentru găzduirea meciurilor de la Euro 2020 nu e aproape de realizare, „în sensul în care nu s-au obținut toate acordurile, inclusiv din partea M.I." (Burleanu, șeful FRF, 29 noiembrie). Deci e bine. *Keep calm and follow the dream!* Ceea ce s-ar putea numi somnambulism. Despre patinoarul Flamaropol, el se află în punctul ideal, în sensul că e în stare de neant. E demolat. Despre reconstrucție, cei de la federația de hochei zic că Primăria ar trebui să facă un efort, ca și cum luminarea *a giorno* cu instalații de Crăciun a Bucureștiului n-ar fi fost unul suficient! Pînă peste doi sau trei ani și peste alte dispariții de echipe, pasiuni și discipline în absența unui teren de exercițiu, a făcut pîrtie Ion Țiriac. A clădit un mini-patinoar, care e, de fapt, maxi, pentru că e singurul. În trei luni, nu trei ani. Cred că ar trebui pedepsit exemplar. Nu se poate să te apuci așa, de nebun, să construiești după cum te taie capul, fără o matură chibzuință și fără să știi exact unde, pe unde și cum se duc banii. Eu zic să-i radem mustața. Să vadă și el cum e să fii un român oarecare.

Radu NAUM

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Revelioane

Texte şi opinii de:

● Stela POPESCU (actriţă)
„În comedie, actorul trebuie să ştie în cine dă" – interviu
● Mirel BĂNICĂ (cercetător ştiinţific în domeniul antropologiei religioase)
„Bucuriile anilor '80"
● Mircea KIVU (sociolog)
„Revelionanele şi reveioanele vremurilor trecute"
● Liliana NICOLAE (jurnalistă)
„Revelionul şi televizorul"
● Ionuţ IAMANDI (jurnalist)
„Moş Crăciun în exil"
● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU (cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga")
„De la Crăciun la Bobotează în desfătarea sindrofiei..."

argument

Dacă doriţi să revedeţi...

●●● Selecţiuni din programul de Revelion. Aşa suna celebrul titlu al emisiunilor din noaptea de Anul Nou, date în reluare în zilele următoare. Pe vremea comunismului, Revelionul ajunsese pe departe cea mai populară sărbătoare din an. Mai ales în anii '80, programul televiziunii de Revelion era cel mai consistent şi cel mai lung, în condiţiile în care, în zilele obişnuite, transmisia postului public şi unic (iată că acum trebuie să precizez şi asta) fusese redusă la două ore. Iar dincolo de momentele de propagandă de rigoare, acel program avea o anumită calitate pe care emisiunile de divertisment de astăzi n-o mai ating. Revelionul era echivalent în acei ani cu programul TV. Petrecerea era de neconceput fără televizor. Dar sigur că se păstrau şi alte obiceiuri, cum ar fi colindele, mesele specifice, pocnitorile. Crăciunul se petrecea, în general, în familie, ca şi astăzi, dar destul de discret. Spre deosebire de Revelion, nu era o sărbătoare recunoscută oficial de autorităţile comuniste. De altfel, în paginile următoare ale revistei există şi o istorie a înfierării lui Moş Crăciun din anii instalării ideologiei comuniste, cea care l-a adus, în schimb, pe sovieticul Moş Gerilă, care venea de Anul Nou. Lumea se pregătea atunci în mod special de Anul Nou, aprovizionîndu-se din timp cu tot ce se găsea foarte greu. Era o mare reuşită să ai pe masă, pe lîngă sarmalele sau friptura care se pregăteau oricum în casă (şi de cele mai multe ori din porcul crescut în gospodăria de la ţară), măsline, icre, caşcaval, şuncă de Praga sau banane.

Astăzi, graţie probabil abundenţei alimentare şi „eliberării" Crăciunului, percepţia asupra Revelionului pare că s-a mai schimbat, am putea spune că s-a mai normalizat. Rămîne o sărbătoare importantă, dar miza ei a mai scăzut. Exagerată a fost, poate, timp de aproximativ două decenii după Revoluţie, euforia artificiilor, care, astăzi, s-a mai domolit şi ea. Cei care au petrecut Revelioane prin Occident, prin Austria, de exemplu, au avut un bun reper, încă destul de departe de ce se întîmplă la noi. Acolo lumea nu mănîncă toată noaptea şi nici nu stă pînă dimineaţa. Mulţi preferă să ciocnească un pahar la miezul nopţii şi să se culce pentru a savura apoi din plin claritatea dimineţii de întîi ianuarie şi tradiţionalul concert de la Wiener Musikverein. E un Revelion mai relaxat, mai diafan decît cel greoi cu care ne-am învăţat noi, cu multă mîncare şi băutură, bună ocazie pentru televiziuni de a face reportaje (deja tradiţionale) pe la spitale, de unde relatează despre creşterea peste măsură a numărului urgenţelor. Cum spuneam însă, lucrurile par a se mai schimba şi la noi, iar porcul cel gras începe a se transforma în curcan sau chiar în peştele cel uşor.

Cum se petrece şi mai ales cum se petrecea noaptea de Anul Nou – despre asta puteţi citi în următoarele şapte pagini de revistă. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

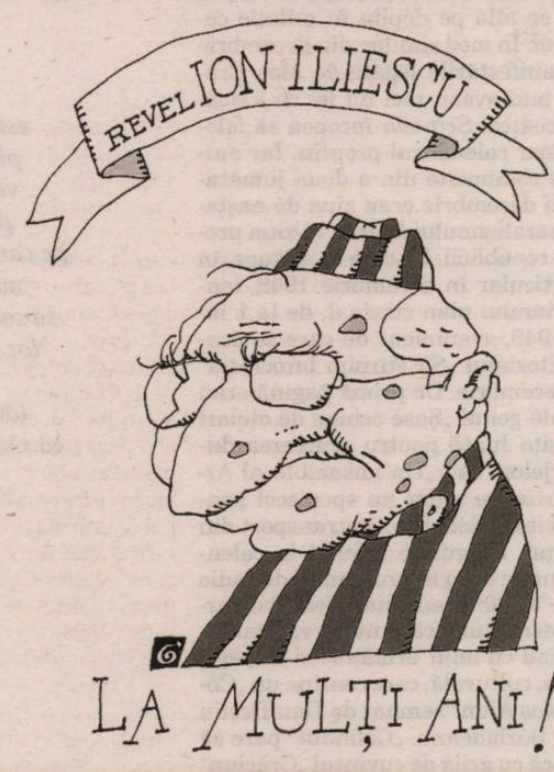

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în ianuarie.

Ionuț IAMANDI

Moș Crăciun în exil

În România comunistă, debarcarea lui Moș Crăciun are o dată precisă. E 24 decembrie 1948, cînd cuvîntul „Crăciun“ este interzis public. Semnalul a fost dat de oficiosul Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, ziarul *Scînteia*. Pentru prima oară de cînd apărea, din 1931, *Scînteia* nu mai menționează deloc Crăciunul într-o zi de Ajun. Și nici pe 28 decembrie, în numărul următor. Și nici în anii mulți care vor urma.

Cu un an înainte, în 1947, lui Moș Crăciun i se prevestea deja soarta. *Scînteia* scotea „un număr special de Crăciun“, chiar pe 25 decembrie 1947. Pe lîngă articolele ideologice majoritare, valabile în orice altă perioadă a anului, pe pagina a opta (ultima) era o schiță intitulată „Ciudatul Moș Crăciun“ și zece caricaturi grupate sub tema „Ce i-a adus Moș Crăciun lui...“. Scurta povestire e despre o serbare la care un tînăr își smulge în fața copiilor barba și căciula de Moș Crăciun. În caricaturi apar, printre alții, Churchill, Franco, Hirohito, Tătărescu, „un evazionist fiscal“ și „un speculant“, cu toții personaje nefaste din imaginarul comunist, singurele care aparent puteau avea de-a face cu Moș Crăciun. În 1946, în numărul special de Crăciun din 25 decembrie, titlurile aveau aceeași raportare față de personaj: „Între tradiție și lipsuri, Moș Crăciun se descurcă așa cum poate“, „În Statele Unite și Moș Crăciun face grevă“, „La Paris, Moș Crăciun se află numai în vitrine“. În contrast, „Așa pregătim Crăciunurile îmbelșugate de mîine“, scrie pe o fotografie alăturată în care apar muncitori într-o oțelărie. Numere de Crăciun au fost scoase și în 1944, și 1945, și în toți acești ani (1944-1947) apare cîte un articol despre „Cum s'a serbat pomul de Crăciun în instituții“.

Caracterul subversiv al lui Moș Crăciun e însă deplin demascat în 1948. Personajul nu mai cadra ideologic acum, că puterea se afla pe deplin în mîinile comuniștilor. În mod similar, din decembrie 1948, manifestările legate de Moș Crăciun nu mai aveau nici un fel de valoare publicistică. *Scînteia* începea să folosească doar calendarul propriu. Iar aniversările comuniste din a doua jumătate a lunii decembrie erau ziua de naștere a „generalisimului Stalin“ și ziua proclamării republicii. La care se adăuga, în mod particular în decembrie 1948, lansarea primului plan cincinal, de la 1 ianuarie 1949, eveniment de care se ocupa și editorialul „Să stîrpim birocrația“ din 24 decembrie. De primă pagină erau articole de genul „Șase echipe de oțelari dela Reșița luptă pentru scurtarea duratei șarjelor“ sau „Un ansamblu al Armatei Sovietice a dat un spectacol pentru muncitorii dela Sovromtransport din Constanța“. Singurele referiri la calendarul liturgic erau în programul de radio („10,30 – 11,30: Transmisie dela Patriarhie“, transmisiune care nu se va mai face începînd cu anul următor) și în pagina a treia, culturală, care conține un „Colind de Moș Ajun“ semnat de Dan Deșliu și Victor Bârlădeanu. „Colindul“ pare să se ferească cu grijă de cuvîntul „Crăciun“ și e din seria consacrată a compunerilor tovărășești, care privesc cu superioritate la obiceiurile „lumii vechi“.

Ded Moroz de România

Dar soarta lui Moș Crăciun din România nu e unică. La fel a pățit și Ded Moroz (literal, în rusește, „Bunicul Îngheț“), în Rusia sovietică. Personaj venit din mitologia slavă, specializat și el în împărțirea cadourilor în funcție de meritele de peste an, la un moment dat, Ded Moroz se încreștinează parțial prin asociere cu Sfîntul Nicolae. Dar spre sfîrșitul anilor '30 ai secolului trecut, el este denunțat de sovieticii aflați la putere drept „un prieten al chiaburilor și al preoților“, proscrișii acelei perioade, și dispare pentru o bună perioadă. Din 1935 i se reevaluează situația, și Ded Moroz revine treptat, în cadre pe cît posibil conforme ideologic. Nu mai are legătură cu Crăciunul sau cu Moș Nicolae, sosește doar de Anul Nou și, prin darurile pe care le face, înveselește vacanța de iarnă laică a copiilor. După 1945, cînd imperiul sovietic se extinde și asupra Europei de Est, Ded Moroz e pregătit să îi ia locul lui Moș Crăciun. Ceea ce face și în România, unde ajunge cunoscut sub numele de Moș Gerilă. În mod similar, prefațînd într-un fel corectitudinea politică de peste cîteva decenii, bradul și sărbătorile de Crăciun devin pomul, respectiv sărbătorile de iarnă, iar decembrie devine „luna cadourilor“.

Cu toată promovarea de partid și de stat – și lui i se trimiteau scrisori și i se spuneau poezii, în tonul epocii, desigur –, Moș Gerilă rămîne în esență un tolerat, și nu a atins statura lui Moș Crăciun de dinainte sau de după comunism. Dar la diminuarea dimensiunii religioase a perioadei Crăciunului, dorită de autoritățile comuniste și prin exilarea lui Moș Crăciun, a concurat în mod neașteptat un alt factor: dezvoltarea industriei divertismentului. Televiziunea din România, apărută în timpul comunismului, a început să facă de Anul Nou programe „de petrecere și voie bună“ la care muncea încă din toamnă. Revelionul – la origine o cină prelungită, dar opțională din noaptea dintre ani – avea acum un complement de distracție redutabil, programul TV. Revelioanele din România comunistă au ajuns o marcă socială, erau petrecute la o masă bogată, cu salată de boeuf, răcitură și fripturi, în fața televizorului, împreună cu familia și cunoscuții. Mai ales în zona urbană, mulți își amintesc de ele ca fiind momentul culminant al sărbătorilor de iarnă. „Ai stat pînă la periniță?“, erai întrebat de cunoscuți cu prima ocazie, cu referire la ultima parte a programului special de Anul Nou. Iar televiziunea relua zile întregi apoi gustatele selecțiuni din același program, sub titlul „Dacă doriți să revedeți...“. Zona rurală nu era departe de acest model, cu toate că aici tradiția colindatului, ca și în cartierele de blocuri din orașe, s-a conservat mai bine. Și chiar dacă nu ajunseseră pe versuri de Dan Deșliu și V. Bârlădeanu, colindele populare aveau mai puține trimiteri către semnificația Crăciunului și mai multe urări neutre religios, de sănătate și belșug. Un exemplu în acest sens este amploarea luată de „Plugușor“ și „Sorcovă“, specifice Anului Nou, în fața colindelor de inspirație creștină. Ceea ce arată încă o dată dimensiunea succesului de marketing al operațiunii de dislocare a sărbătorilor de Crăciun de către cele de Anul Nou, după modelul sovietic.

„Aveți o ușă nu tocmai estetică? Îmbrăcați-o de sus pînă jos în hîrtie creponată verde-închis. Din loc în loc prindeți fulgi mari de vată pe care ați fixat cîte o mică stea aurie. Dacă doriți ca stelele să scînteieze, proiectați asupra lor lumina unui bec electric.“

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop“, 1970)

Colind de Moș Ajun

de Dan Deșliu și Victor Bârlădeanu

Colindăm de moș Ajun
Pe la case de oameni buni
La case de muncitori
Astăzi sîntem vestitori.

Vestitorii vieții noui
Spaima haitei de ciocoi,
De'mbuibați și de'mpărați!
Ia cîntați, feciori, cîntați!

Am strivit atîția șerpi
Care unelteau ani sterpi
Și-a crescut în noi ăst an
Suflet nou, republican.

Din uzină și ogor
Crește-al rodniciei spor
Zilele de mîine cresc
Pentru cei care muncesc.

Al întrecerii colind
L-am văzut cu toți pornind
Din al inimilor jar
Din hotar pînă'n hotar.

Dar mai sînt dușmani destui
Hrăpăreți și nesătui,
Care să lovească vor
În poporul muncitor.

I'om înfrînge sub călcîi
Și le-om pune căpătîi,
Că ne-am săturat de ei,
De tîlhari și de mișei.

Că de mult visăm crescînd
Zorii păcii pe pămînt:
Pentru zorii luminați
Ia sculați, frățani, sculați!

Steaua care s'a ivit
Roșie la Răsărit
Cale nouă ne-a deschis
Către mult doritul vis.

Sursa: Scînteia, Organ Central al Partidului Muncitoresc Român, 24 decembrie 1948, reprodus în Biblioteca Digitală a Bucureștilor, Colecția „Publicații Periodice“.

Sursa foto: *Scînteia,* Organ Central al Partidului Comunist Român, 25 decembrie 1946 și 25 decembrie 1947, reproduse în Biblioteca Digitală a Bucureștilor, Colecția „Publicații Periodice“.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Mircea KIVU

Revelioanele și reveioanele vremurilor trecute

Mai întîi, o precizare. *„Réveillon“* desemnează, în țările occidentale, cu precădere sărbătoarea din noaptea ajunului Crăciunului – spre deosebire de ce susține DEX. Se petrece pînă în zori, se mănîncă bine, la localurile de *variétés* au oferte speciale... Sărbătoarea Anului Nou este, acolo, mai puțin semnificativă. (A crescut în importanță odată cu afirmarea multiculturalismului.) Cam așa se pare că era și la noi în perioada interbelică. De fapt, în zonele în care tradițiile sînt încă puternice, așa era pînă de curînd (poate mai e și acum). La un Crăciun petrecut acum vreo 40 de ani într-un sat din Maramureș, totul începea la miezul nopții (cu slujba de la biserică) și continua pînă în zori, cînd cetele de colindători (formate din adulți) intrau din casă în casă, unde intonau colinde, beau, mîncau, se veseleau.

Regimul comunist, în care Crăciunul nu era sărbătoare legală, a făcut imposibilă celebrarea prelungită a Nașterii Domnului (căci în ziua de Crăciun se lucra, și anume cu prezența controlată „la sînge“). Așa se face că românii și-au mutat marele dezmăț în noaptea de Anul Nou, cînd urmau două zile libere (dacă era noroc și de o „punte“, chiar mai multe).

Orășenii aveau două moduri distincte de a petrece „noaptea dintre ani“ (ca să folosesc unul din poncifele epocii): revelionul și reveionul.

Cei necăsătoriți erau de obicei însărcinați cu procurarea băuturilor.

Revelionul era al oamenilor așezați, al familiștilor, care se adunau în grupuri mici (nu mai mult de patru cupluri) în fața televizorului și a unei mese mai mult sau mai puțin îmbelșugate. Oaspeții erau primiți cu televizorul deschis și așa rămînea, pînă dimineața. Scenografia era întotdeauna aceeași. Latura lungă și cele scurte ocupate de meseni, a patra liberă, cu deschidere la televizor. Masa aranjată frumos, cu fața de masă și tacîmurile cele bune, printre ele decorații diverse, de sezon (crenguțe de brad, globuri de sticlă, lumînări colorate).

Și aveau motive întemeiate. În comparație cu restul anului, programul de Revelion al Televiziunii Române era un regal. Toată floarea revistei românești, orchestrată de regizori fără cusur (Lazarov, Bocăneț). Pînă la 12, cînd se transmitea discursul Conducătorului, nu prea aveai ce vedea. Plugușoare, coruri, muzică și dansuri populare prelucrate de activiștii căminelor culturale, magistrala albastră, macarale rîd în soare argintii. Tocmai bine pentru ca gospodinele să aibă timp să pună pe masă salata de boeuf și să încălzească sarmalele. În pauzele dintre feluri, se juca o carte (canasta) sau un remi, după obiceiul casei, dar mereu cu un ochi la televizor. Cui are noroc la cărți în prima noapte îi merge bine tot anul.

După miezul nopții, nodul de la cravată se lărgea, vigilența proletară se înmuia și puteau fi văzute balerine decoltate decent, formații pop (Sincron, niciodată Phoenix), ba chiar (pe programul 2) producții din țările prietene. În unii ani predominau scheciurile îndrăznețe (Mircea Crișan, Toma Caragiu), în alții – mai de brigadă artistică (Radu Zaharescu, Stela și Arșinel). Muzică ușoară mobilizatoare sau chiar mai decadentă, după cum băteau vînturile prin Comitetul Central. Un istoric cu metodă ar putea chiar întemeia, vizionînd programele de Revelion de-a lungul timpului, un interesant studiu despre evoluția ideologiei oficiale, ale fluxurilor și refluxurilor cenzurii comuniste.

Reveionul era altfel, era cu „gașca“. (Cine nu avea gașcă era trist și petrecea Revelionul cu familia.) Cu media de vîrstă mai scăzută și participare mai numeroasă. De obicei, cu contribuție. Întîi se stabilea gazda. Trebuia să aibă o casă suficient de spațioasă și putere de muncă (să rînească la sfîrșit), și vesélă de sacrificat. La categoria tineret, trebuia să aibă și părinții plecați de acasă. Apoi, lista de participanți – de regulă, cam același nucleu, de la un an la altul, cu gazda prin rotație, plus „achizițiile“ mai recente. Trebuia alcătuită cu mare grijă, astfel încît să se asigure un cît mai perfect echilibru de gen. Apoi, se făcea lista de materiale necesare. Inconturnabile erau: salata de boeuf, piftia, sarmalele, friptura, salata de fructe (asta a devenit, după ce am dobîndit statut de familist, specialitatea noastră), tortul. Urma alocarea responsabilităților (conform principiului din *Critica programului de la Gotha:* de la fiecare după capacități). Tu aduci aia, tu ailaltă... Cei necăsătoriți erau de obicei însărcinați cu procurarea băuturilor. Și, cum la Reveioanele cu mai mulți tineri erau, statistic, mai mulți becheri, acolo era și mai multă băutură. Se întîmpla adeseori să apară și invitați neprogramați (un amic care tocmai se certase cu iubita, altul care tocmai se împrietenise cu unul din „oficiali“); erau bine primiți, de obicei nu veneau nici ei cu mîna goală – găseau pe acasă un cozonac, o piftie, o legumă.

„Nu fiți formaliști. Lipiți pe ușa de la baie sau a oficiului care dă spre baie o siluetă amintind reclamele tabletelor Coprol (un om în cămașă de noapte cu bonetă și un sfeșnic în mînă). Se va dovedi utilă și plină de haz.“

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop“, 1970)

Mai era un personaj important: omul cu muzica. Posesor al unui magnetofon (mai tîrziu, casetofon) cît mai performant și al unei colecții substanțiale de înregistrări cu muzica din topurile *New Musical Express* și *Billboard* la zi – și neapărat pe gustul membrilor grupului. Era și el scutit de contribuția în produse. Se venea de pe la 11 (în afară de „comitetul restrîns“, care venea mai din timp, să strîngă covoarele, să mute mobilele ca să rămînă cît mai mult spațiu liber), astfel încît la miezul nopții toată lumea să fie pe poziții. Se dansa în draci, aproape non-stop, se flirta, se rîdea, se mînca (niciodată la masă, ca la Revelioane), se legau cunoștințe, se cimentau prietenii sau, dimpotrivă, aveau loc rupturi mai mult sau mai puțin iremediabile. În momentele de pauză pentru schimbarea benzii de magnetofon se spuneau bancuri și se depănau amintiri de la Reveioanele trecute. Un Reveion reușit era cel care se termina mult după ce afară se luminase de-a binelea și de la care nimeni nu pleca singur.

Pe 1 ianuarie, urma *prolongé*-ul. Asta însemna că, după cîteva ore de somn și un eventual prînz întîrziat în familie, petrecăreții reveneau la locul faptei, pentru a consuma ceea ce nu putuse fi consumat în noaptea precedentă. De data asta, petrecerea era mai relaxată, în ținută mai puțin spectaculoasă, cu participare mai restrînsă (cei care nu făceau parte din „nucleul dur“ preferau să rămînă cu familia sau să fructifice relațiile încropite în noaptea precedentă). Începea cu o ședință de spălat vase, dar, pînă la urmă, se încingea și de data asta un dans, mai așezat, mai între cupluri consolidate.

Trebuie precizat că se pare că existau și alte feluri de a întîmpina Anul Nou, un fel de vanghelioane, cum ar fi „Revelionul tineretului“, unde petreceau mari mase de uteciști (mi se pare, la actualul Romexpo). De regulă, ni se arătau la televizor, la jurnalele de știri din zilele următoare, imagini de acolo. Eu însă nu pot să povestesc nimic despre ele pentru că nu am întîlnit niciodată, nicăieri, vreun om care să fi participat la unul din ele.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Liliana NICOLAE

Revelionul și televizorul

Televiziunea Română a realizat primul Revelion în 1957. În arhive nu mai există, însă, nici o înregistrare de atunci. Dar s-au adunat, rolă lîngă rolă, din 1958 încoace, 58 de revelioane. Programele din noaptea dintre ani erau poate cele mai complexe programe ale televiziunii naționale. Cel puțin pînă în 1990. Nu se făcea economie la nimic. Poate și pentru că, în restul anului, erau doar două-trei ore de emisie zilnică (cu excepția duminicilor, cînd era un pic mai mult). Așa că toate forțele și toate energiile erau puse la treabă, iar filmările începeau la puțin timp după difuzarea Revelionul anterior.

„Cu prilejul anului nou, vă urăm *La mulți ani!* Ridicăm paharul în sănătatea dumneavoastră! Vă urăm petrecere frumoasă!" – acesta era mesajul de la începutul fiecărui Revelion, mesaj spus de o voce feminină, cu o dicție impecabilă. Odată rostit, urma programul, care era împărțit în două părți: înainte și după discursul lui Nicolae Ceaușescu. Înainte era un program mai politizat, cu cîntece patriotice, poezii care-i ridicau în slăvi pe Nicolae și Elena Ceaușescu, nelipsitul reportaj de la maternitate, despre copiii născuți în acea noapte, dar și ceva muzică de petrecere – în special Gică Petrescu și Ioana Radu.

Eugen Dumitru a fost redactor și realizator la mai multe revelioane comuniste. Peste 40. Îmi povestește că, în noaptea de Revelion, cuplul dictatorilor lăsa un pic mai moale pretențiile și cenzura de peste an. „După colectivizare" – îmi povestește – „se pregătea Revelionul pentru anul '64-'65. Un țăran deposedat de tot ce avea este vizitat într-o dimineață de o echipă de la recent înființata Televiziune Română. Omul era cam surd și soția îi spune: *Au venit niște oameni de la televiziune să-ți ia un interviu. – Cum?! Ce să ne mai ia?!* Acesta e un banc. Dar astfel de bancuri intrau în Revelioane. Pentru că acesta era cel mai important eveniment de peste an al românului de rînd. Toată lumea stătea acasă, cu o sticlă de vin și ceva de mîncare... petrecea o noapte cu televizorul. Așa că Ceaușescu era mai indulgent. El, dacă avea «Plugușorul» care să-l proslăvească, plus ceva muzică de petrecere cu preferații lui, Gică Petrescu și Ioana Radu, era fericit. Chestia cu divertismentul, cu umorul... nu-l interesa prea tare, pentru că se spune că nu avea umor."

Indulgența lui o simțeau și cei care urmăreau programele din acea noapte. Ioana Popescu, etnolog la Muzeul Țăranului Român, își amintește că, de Revelion, familia ei se aduna în jurul mesei. Însă, cînd începeau cupletele, luau o pauză și toată lumea se înghesuia în fața televizorului, să nu piardă nici o secundă. „Erau acele emisiuni de divertisment semnate de Alexandru Bocănet care, după părerea mea, erau realmente niște realizări artistice. Niște programe senzaționale, cu glume uneori foarte curajoase. Toma Caragiu era – clar – senzațional. Îi înregistrasem cupletele pe casete audio și, uneori, în timpul anului, le ascultam, amuzîndu-ne cu toții. Îmi amintesc că unul dintre băieții mei, copil fiind atunci, văzînd că toată lumea se distrează la acele cuplete și dorind să iasă în față... învățase acele cuplete și – cum venea cineva la noi – se posta în fața lui și le spunea, exact cu tonul lui Caragiu, îngroșîndu-și vocea, lungind silabele... *Șopîrlița* era preferata lui, dar el le știa pe toate! Cum puteam să vedem așa ceva la televizor?! Această libertate cred că venea de foarte de sus. Era o slăbire a lesei în acea noapte. Să te relaxezi un pic. Să te depresurizezi."

„Șiragurile dumneavoastră de mărgele vor împodobi fericit o draperie de culoare închisă, dacă le veți prinde pe ea în chipul unei siluete de brad sau de stea. "

„Înveliți în hîrtie subțire colorată borcane obișnuite de conserve. Puneți înăuntru o lumînare aprinsă."

„Aveți sticle vechi și decorative de băuturi? Fixați în fiecare cîte o lumînare, apoi împodobiți-le cu frunze de ilex sau iederă legate în jurul gîtului. Veți fi astfel posesorii unor sfeșnice originale."

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop", 1970)

În ce privește *Șopîrlița veselă* a lui Caragiu, Eugen Dumitru spune că acolo cenzura lucra puțin: „Se vede acum, la reluare, că sînt niște sărituri în cadru. Acolo... viza politică a tăiat ce credea că e de tăiat. Oricum, în televiziune se știa clar care sînt subiectele despre care nu trebuia să se vorbească și... nu se vorbea. Iar asta era valabil în toate programele, nu doar de revelion. În primul rînd, nu trebuia să critici partidul, nu aveai voie cu o ținută care nu se potrivea cu viziunile socialiste. Nici vorbă de glume fără perdea, despre sărăcie, lipsa alimentelor sau despre frig. Interesant era că, uneori, se spuneau astfel de glume, dar totul era transferat în Erevan. Erau vestitele bancuri cu Radio Erevan. Deci, exista sărăcie și frig, de exemplu, dar nu la noi, ci la Erevan."

Pe ecrane, dimpotrivă, era afișat un adevărat belșug. În scenete apăreau mese încărcate cu de toate. Era o schiță umoristică foarte cunoscută, cu Tamara Buciuceanu-Botez și Nucu Păunescu în rolurile principale: *Noi seara nu mîncăm*. Totul se petrecea într-o sufragerie obișnuită, dintr-un apartament de bloc, unde cei doi erau invitați în noaptea de Revelion la niște vecini. Li se puneau în față platouri cu sarmale, salată de boeuf, fripturi, ouă umplute, prăjituri. De toate! Replica celor doi, cînd erau invitați să mănînce, era – întotdeauna – *Vai, dar noi seara nu mîncăm*. Dar, de fapt, mîncau tot. Poate și cu trimitere subtilă la faptul că ei, acasă, nu aveau toate bunătățile acelea.

„Era bine să arate la televizor că există de toate" – spune Eugen Dumitru. „Era o abundență pe ecran ... iată cît de bine trăiește românul! La bucate nu a fost niciodată interdicție în programele de revelion. Asta îl ajuta și pe scriitorul de umor să dezvolte acest subiect. Îmi amintesc de sceneta *Pokărașul de Revelion,* cu patru vicioși care jucau poker pe sarmale, fripturi... și toate astea apăreau în cadru, nu era butaforie. Erau adevărate. Erau comandate la restaurant și, la filmări, ajungeau în platou."

În fața televizorului, lucrurile erau diferite. De la caz la caz, de la familie la familie. La Ioana Popescu acasă, de exemplu, sarmalele erau... cu salam. „Tocătura pentru sarmale o făceam din mezelurile pe care le găseam prin alimentară. Se mînca și friptură, dar, în cercul meu de prieteni, se mîncau foarte multe sandviciuri în noaptea aceea. Tartine, de fapt. Și le prezentam în forme spectaculoase. Îmi amintesc platourile pe care stăteau sandviciuri colorate, așezate în formă de piramidă. Învățasem să ne colorăm sandviciurile. Ce aveam la îndemînă atunci era băutura: vodca rusească și romul cubanez. Și chiar beam în noaptea de Revelion."

Atunci, cam toată lumea avea o sticlă de spumant – rar șampanie – cu care se ciocnea la miezul nopții. Era momentul cînd pe ecran apărea un ceas, care număra ultimele secunde din anul care se termina. Apoi... „Cu prilejul Anului Nou, vorbește tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România." Discursul tovarășului făcea parte din decor. Era acolo, în televizor, completa atmosfera. În unele case, paharele cu spumant erau închinate și către televizor. Puțini, însă, ascultau cu atenție discursul. Cîteva minute sau zeci de minute (în 1970 a vorbit 17 minute!) și... gata. Intram în noul an, iar la televizor începea partea de program de după discursul tovarășului.

„Cei care lucrau la programele de revelion erau profesioniști. Știau să facă show de televiziune" – spune Eugen Dumitru. „Era Alexandru Bocănet, era Titus Munteanu cu *Lumea se grăbește*, Similea cu *Un albastru infinit,* Florentina Satmari cu romanțe și muzică de petrecere. Pe vremea lui Vornicu, de exemplu, în februarie, echipele de filmare erau deja la munte ca să înregistreze pentru Revelionul următor, ca să prindă filmări cu zăpadă. Iar pe scriitorii de umor îi trimitea în delegație la Poiana Brașov. Le spunea: aveți la dispoziție două săptămîni, și vă întoarceți cu textul scris pentru revelionul următor! Totul era pregătit din vreme și totul era foarte bine organizat de la mesajul de la început, cu «Ciocîrlia», pînă la periniță. Nu era nimic la voia întîmplării. Și bugetul era foarte generos. Iar în noaptea aceea apăreau toți artiștii cunoscuți și îndrăgiți. Nu exista nici o restricție din acest punct de vedere. Marin Moraru era singurul care nu prea voia să apară. Duceam muncă de lămurire cu el. Îi intrase lui în cap că televiziunea vinde prea ușor, și că vrea teatru. După 1990, s-a dovedit că avea dreptate. Uneori, apăreau în programe și Moș Gerilă și bradul de iarnă împodobit cu beteală. Nefiind sărbătoare oficială la televizor de Crăciun, totul se transfera de Anul Nou, care devenea cea mai importantă sărbătoare. Dacă în noaptea aia îi dădeai românului pîine și circ, îl mai țineai în căpăstru încă un an."

La petrecerile cu tineri, de Revelion, la un moment dat, sonorul televizorului se dădea încet și... pornea muzica. Din casetofoane sau magnetofoane. Începea ceea ce se numea „chef" sau „ceai". „Cine avea magnetofon și cîteva benzi cu muzică era un tip foarte popular" – povestește Ioana Popescu. „Beatles-ii se ascultau foarte mult. Dar și Emerson, Lake and Palmer. Iar spre dimineață – șansonetele franțuzești și cîntecele de dragoste. Era o mare victorie cînd reușeam să facem rost de muzică. Benzile circulau din om în om, așa cum circulau cărțile bune trase la Xerox. La aceste chefuri se dansa pe rupte. Dansam twist și rock. Învățaserăm să dansăm rock dintr-o carte, că nu văzuserăm nicăieri, mai și improvizam, dar totul pornise de la o carte despre rock, așa că am învățat rock-ul citit."

Între timp, la televiziunea națională, regizorii aveau la dispoziție tot ce voiau, ca să iasă programul bine. Și a tot ieșit, pînă la ultimul Revelion comunist, care fusese pregătit cu aceeași grijă ca și celelalte. Se filmase la el tot anul 1989, dar nu s-a mai difuzat.

Eugen Dumitru își amintește și primul Revelion de după Revoluție. „Era Revelionul 1990-1991 și cei de la Divertis au avut patru ore din program. A fost foarte politizat. Se vorbea despre teroriști, despre falșii revoluționari... Ion Iliescu a fost foarte deranjat de acel program și, pe 3 ianuarie, președintele director general al TVR, Răzvan Theodorescu, a ținut o ședință și a zis să ne dăm dracu' toți demisia, că ăla n-a fost program! Cam așa a fost tranziția de la Revelionul comunist la cel din capitalismul sălbatic."

Liliana Nicolae *este juralist la Radio Europa FM. Cea mai recentă carte publicată este* 30 de povestiri adevărate – carte de reportaj *(Casa de Pariuri Literare, 2016).*

„În comedie, actorul trebuie să știe în cine dă"

interviu cu Stela POPESCU

În anii '70-'80, pentru foarte multă lume Revelionul era aproape una cu programul de televiziune. Se făceau acele programe foarte elaborate, deosebite total de ceea ce vedem astăzi la televiziuni. Cum se produceau emisiunile acelea de divertisment?

Revelionul era, de fapt, marea sărbătoare a anului, iar lumea credea foarte tare în televizor. Cînd a apărut, televiziunea era o minune a lumii. Programele erau lucrate. Întîi că pregătirea Revelionului la televiziune pornea de la începutul lui octombrie. Mersul lucrurilor era cel firesc, adică întîi scriitorii scriau programul acestui Revelion, imaginau scenete, monoloage, pe care le discutau apoi cu regizorii. Pe urmă se făcea distribuția. Revelionul era tratat ca un mare spectacol, de divertisment, bineînțeles. Și abia după ce se fixau materialele, distribuțiile, regizorii, decorurile, tot, tot, începeau discuțiile cu actorii și filmările. Multă lume spune că lucrurile astea începeau devreme pentru ca să poată fi cercetate și controlate mai bine de către ideologii partidului. Era poate și asta, dar nu numai, fiindcă actorii sînt inteligenți și știau precis ce putea să treacă și ce nu. Și nu voiau să muncească degeaba, pentru ca apoi să nu treacă. Însă și la calitatea materialelor era un control perfect. Dacă ceva nu ieșea bine se făcea din nou, nu existau discuții. Nu erau emisiuni ca acum, așazis spontane, care sînt cu două tăișuri. Nu oricine e ca Andrei Pleșu, să vină să vorbească și să-l asculți cu gura căscată. Sînt oameni care nu reușesc să lege bine două fraze și țin televizorul ocupat cîte o oră. Și ce idei poate să-ți dea un individ care nu știe nici să vorbească? Această așa-zisă libertate de a vorbi, de a se exprima fiecare după capul lui, nu e chiar cel mai deștept lucru din lume atunci cînd se uită la tine o țară întreagă.

Cu cenzura vă confruntați des?

Tot timpul. Noi făceam spectacolele celebre de la Boema. De ce mergea atîta lume acolo? Fiindcă așteptau să se mai spună cîte ceva, ăsta era, de fapt, scopul. Și știa Puișor (textierul Mihai Maximilian – *n.r.*) să le spună în așa fel încît ele să scape, cum s-ar zice, de cenzură. Chiar ăia mari care mai veneau și-și dădeau seama despre ce era vorba începuseră să mai tacă, nu făceau scandal. Sigur, se mai găsea și cîte un cap mai pătrat. De obicei ăștia sînt, și erau și atunci, oamenii mai proști, mai nepregătiți. Ăia aveau ochelari de cal. Bineînțeles, exista cenzură, dar mai importantă era deja autocenzura. Profesioniștii știau cum să facă programele. Lumea trebuia să se distreze. Și doar nu era să faci revoltă la Revelion, n-ar fi avut nici un rost și nici un efect.

Ce ar trebui să preia realizatorii de programe de divertisment de astăzi de la cei de atunci?

Să nu ajungă la mîna oricărui individ care vine acolo și vorbește. Să organizeze totul ca un spectacol, ca o piesă de teatru mare, gîndită de un creator. Nu să fie chemați la întîmplare niște tineri care vorbesc degeaba. Asta se face la club, pe unde se întîlnesc ei, acolo e altceva. Dar un program de Revelion la o televiziune trebuie să întrunească gustul majorității. Și al tinerilor, și al bătrînilor. Și atunci ai nevoie de scriitori și regizori care să se ocupe de treaba asta, iar rezultatul final trebuie să fie un spectacol cap-coadă foarte bun. Astăzi lucrurile se fac cam la întîmplare. Cîntăreții sînt cei care se apără cel mai bine, vorbesc de cei mari, de Loredana, de Andra, de Bittman... Ăștia își fac datoria pentru că ei cîntă și trebuie să cînte bine. Că le mai pune în spate o floare sau cine știe ce decor, nici nu mai contează. Mi-aduc aminte cînd au apărut la noi DVD-urile prima oară că erau multe cu efecte speciale și tot felul de minuni. Dar într-unul nu era decît Barbra Streisand cu Fred Astaire, cred, și încă cineva, care stăteau lîngă un pian și cîntau. Era cel mai frumos spectacol. Pentru că aveau ce să spună. Despre asta e vorba. Dacă n-ai ce să spui, trebuie să-ți pună, iartă-mă, artificii și-n fund și-n urechi, peste tot, să scoți flăcări pe nas și cică e Revelion. Ăla nu e Revelion.

Ați încercat, dvs. și cei care mai știu cum se făceau înainte programele la televizor, să vorbiți, să-i influențați, să-i învățați pe cei de acum să le facă?

Noi am încercat. Și am refuzat multe materiale pe care le propuneau ei și am refuzat de multe ori să ne ducem din cauza acestui sistem de improvizație fără har (se și improvizează, sigur, dar cel care improvizează are mai mult talent decît cel care învață pe dinafară, asta nu-i ușor). Primul lor răspuns, însă, e întotdeauna „N-avem bani". Deci petrecerile din zilele noastre trebuie făcute gratuit. Așa că ei, atunci, se mulțumesc cu cine le pică acolo gratuit. Ne mai ducem și noi uneori, că nu poți să dispari din meseria asta. Dar și toți scriitorii de gen au murit. Eu am o teorie. Copiii ăștia de acuma precis au talent, nu se poate să n-aibă, fiindcă poporul ăsta e plin de talent. Dar cred că ei nu știu ce se întîmplă în jurul lor. Nu știu ce e bun și ce e rău, cine e bun și cine e rău. Or, în comedie mai ales, în umorul de calitate care are un sens, actorul trebuie să știe în cine dă și în favoarea cui. Important e să dai în cel care-l nedreptățește pe cel slab. Or, dacă nu știi cine e unul și cine altul... sau dacă nu mai știi la ce partid să mai mergi pentru bani, n-o să scrii niciodată umor de calitate. Mi se pare că tinerii n-au înțeles încă meseria asta. Unii au eșuat foarte repede în vulgar. Au văzut că e voie și le e mult mai ușor să scrie o porcăriuță deocheată decît să se gîndească, de exemplu, „Ia să văd cum să mă iau eu de ăștia care și-au dublat salariile înainte de alegeri". Parlamentarii care-și adaugă la 9000 încă 9000, cînd țara trăiește cu pensii de 250 de euro. Păi, nu se poate așa ceva, eu am crezut că n-aud bine. Păi, dacă erau acuma Puișor sau Grigore Pop sau Dan Mihăiescu sau Sava, ooooh, păi ar fi fost ceva... Multe probleme se pot trata cu haz mare și în așa fel încît să-l mulțumești și pe spectator, care să zică „Are dreptate, domnule!" și să spere că poate se schimbă ceva. Asta era zicala înainte: „Spuneți voi acolo, că poate se schimbă ceva". Tot nu se schimba nici atunci prea mult. Și mai era ceva în vremurile alea. Cei care realizau programul de Revelion aveau grijă întotdeauna să-i pună acolo pe marii artiști. Întotdeauna întrebau unde-i Toma, unde intră Amza, unde-i Bibanu, unde-i Angela. Vedete pentru toate gusturile.

Spectacolele acelea de prin anii '70 erau înregistrate, deci în noaptea de Revelion dumneavoastră și cei care le alcătuiserăerați liberi. Vă uitați la televizor?

Da, bineînțeles! Ne uitam să vedem ce-am făcut. Pentru că în timpul lucrărilor nu prea aveam cum să ne uităm să vedem ce a ieșit. Ne uitam deci la emisiuni, în seara aceea sau a doua sau a treia zi, cînd se dădeau reluări.

Astăzi vă mai uitați la televizor de Revelion?

Nu mă mai uit decît dacă e ceva care mă interesează. Eu nu prea mă mai uit la televizor în general. Mă uit la filme, fiindcă îmi plac filmele. De exemplu, mă uit la *Las Fierbinți,* pentru că distribuția este inteligentă, toți sînt buni, și bărbații, și femeile, iar țesătura spectacolului spune ceva. E mentalitatea asta a românului de a se lua peste picior. Nu se mai gîndește că o duce prost, îl ia peste picior și-și bate joc de aproapele lui. Și face și haz de necaz.

© adevarul.ro

„Ca smîntîna să fie consistentă, se întinde un tifon pus în două peste o tavă cu mălai, se toarnă smîntîna deasupra și se lasă așa, pînă ce mălaiul absoarbe apa din smîntînă. "

„Dacă aveți mese de înălțimi diferite și spațiu restrîns, recurgeți la una din soluțiile foarte la modă acum, mai multe mese mici. Veți putea astfel grupa în funcție de afinități, 4-6-8 invitați. Gazdele vor sta fiecare la altă masă."

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop", 1970)

Cum vă amintiți Revelioanele în particular, cum petreceați?

A, păi, se pregătea. Visam Revelionul cu două luni înainte. Făceam seri speciale înainte, ne întîlneam cu prietenii, la unul sau la altul, și făceam programul de Revelion, ne repartizam sarcinile. Unul zicea „eu fac ciolanul cu fasole", altul spunea „eu fac piftia de curcan", altul era cu tortul sau cu cozonacii. Și în contul acestor pregătiri mai trăgeam un chef înainte, ha, ha, ha. Și mai făceam o petrecere și după, *titirițoiul,* cum se cheamă cel de a doua zi, cînd mănînci resturile. Era și o oarecare liniște. Dar sigur că ne lipseau o mulțime de lucruri. În primul rînd, lipsea libertatea de a vedea și de a face ce-ți place. Unii zic „mie ce-mi folosește că a fost Revoluție, nu-mi folosește, că o duc mai prost". Dar omul nu trăiește numai din cîrnați. Poate ai curiozitatea să vezi Parisul, poate vrei să te duci și tu la Las Vegas, poate vrei să te duci în Suedia sau poate vrei să te duci în Australia și te și duci. Dacă vrei și dacă poți. Dar înainte nici nu puteai, nici n-aveai voie și stăteai numai aici. După părerea mea, zăcutul ăsta într-un sos propriu opacizează mintea omului, care e automulțumit că-i ajunge kilogramul ăla de carne pe care-l are și-i ajunge c-a pus mîna pe niște ouă. Era prea strîmtă viața noastră de atunci, prea săracă.

Lumea aduna o mulțime de alimente pentru Revelion, ca măcar atunci să-și poată satisface poftele reprimate întregul an.

Nu mai spun că din salam se făceau sarmale. Gospodinele strîngeau peste an salam italian și îl puneau la congelator, ca să aibă de Crăciun ce să toace să facă sarmale. Nu se poate așa ceva. Viața asta e așa de scurtă, dacă o și chinui în halul ăsta, dacă mori fără să fi văzut nimic și te mulțumești că ai avut salam ca să faci din el sarmale... Nu se poate ca un popor să fie ținut la nivelul ăsta. E ultima treaptă a existenței. Dar omul se adaptează, trebuie să-și găsească culoarul lui, să se salveze.

Ce sperați de la anul 2017?

Întîi sper să fiu sănătoasă, să lucrez în continuare. Mi-am mai luat în spate o obligație. S-a înființat Teatrul „Stela Popescu" pentru copii. Trăim în perioada asta de globalizare și de răspîndire a sexului în tot ce se cheamă comedie. Iar copiii ăștia care merg pe stradă sînt traumatizați de zgomotul muzical și de textele oribile. Nu se mai cîntă muzică populară românească pură. Noi vrem ca la acest teatru copiii să asculte muzică frumoasă, muzică românească curată, să vadă dansuri românești. Ăsta e scopul nostru: folclorul pentru copii. Chiar există festivaluri internaționale de gen, care au un centru la Veliko Tîrnovo, în Bulgaria, și la care se dau premii pentru spectacolele de folclor pentru copii. Iar noi am luat acum premiul cel mare la un festival de la Viena. Pe un spectacol numai de folclor, călușari, dansuri românești, costume. Toți soliștii noștri sînt absolvenți de Conservator, soliști de operă și operetă, cu glasuri frumoase. Și dansatorii sînt toți absolvenți ai școlii de balet. Nu e vorba de o improvizație de amatori. Vrem să oferim copiilor numai lucruri de foarte bună calitate. Ei sînt foarte avizi, ca un burete, vin să danseze cu noi pe scenă...

a consemnat Andrei MANOLESCU

Mirel BĂNICĂ

Bucuriile anilor '80

Lista de invitați, Revelion de liceeni, de „tineret", de „oameni ai muncii". Ghirlande, stele, lampioane, fanioane colorate. Pelicanol și lipici cu gust dulceag, îl mîncam cu linguriță atunci cînd eram mici, spre disperarea părinților. Pregătire cartonașe cu meniuri. Verificare televizor alb-negru: în rezervă celebra lampă PL 500 (final baleiaj orizontal) și dioda PY 88, greu de găsit în acea perioadă specială din an. *Visam noaptea că televizorul meu Sirius alb-negru „vede" în culori,* scrie cineva pe un forum de nostalgici ca mine. Veséla, fața de masă, tacîmurile trebuiau să arate impecabil. Nu uita de bradul „nins" cu parafină! Efect spectaculos și periculos, realizat cu ajutorul unei pompe de pulverizat insecticide. Bomboanele de brad de altădată, cu un gust imposibil, ceva între rumeguș de foioase și praf de termite prăjite în ciocolată. Decorațiile speciale, de un kitsch absolut, de care mi-e tare dor acum, cînd scriu aceste rînduri: uriașe pahare de șampanie tip „Fondul Plastic" umplute cu globuri și mărgele colorate de sticlă. Buchete de frunze de iederă sau merișor. Nuci aurite pe bază de staniol și ramuri de brad. Gutui servind ca suport de lumînare. În fine, „efektul" cel mai cel, buchete de țurțuri de sticlă transparentă, suspendate cu nailon de pescuit din tavan.

„Decorați paharele divers cu ojă, numerotați-le dacă vi se pare mai simplu, înscriind numărul într-un cerc sau altă figură geometrică. Ca să faceți invitatului o plăcere în plus, puteți scrie pe paharele rezervate fiecăruia, numele."

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop", 1970)

Țigările Kent așezate vrac într-o cutie legată delicat cu o fundă roșie: supremul gest de atenție și generozitate față de fumători, în epocă. *Eu nu fumez de obicei, dar iau și eu una, să o am la cafea!* Meniul. Ah, meniul, cîte ore de așteptare, cîtă muncă, suspine, dar și satisfacții... Din noaptea papilelor gustative revine acum amintirea măslinelor umplute cu cremă de unt și sardele. Oricum, găseam atît de mult pește oceanic! Pateuri cu brînză de vaci „dietetică". Pasiunea (moda) timpului de a tăia pîinea în romb, semicerc, stea, pătrat. O întreagă geometrie. Masa zisă „principală", ca și cum am fi vrut să compensăm penuria de peste an. Prea multe ar fi de spus aici. Amintesc doar de un curcan la cuptor umplut cu sărmăluțe în frunză de viță, devorat într-un sfert de oră de o hoardă de liceeni tineri și excitați, la un Revelion de la sfîrșitul anilor 1980. Pasărea a fost adusă pe masă întreagă, așezată pe un platou uriaș, înconjurată de felii de ouă răscoapte și linguri de smîntînă groasă, de care „făcuse rost", expresie consacrată în epocă, tatăl unei colege, inginer agronom. Dans, muzică disco, magnetofon Khastan, greu cît o mașină de spălat din zilele noastre. Stroboscop – căci totul are un scop: distracție, dar cu măsură. *Atenție, să nu deranjați vecinii, unii dintre ei lucrează mîine în schimbul unu!* Elemente de bază pentru decorațiuni fabricate manual: hîrtie colorată, creponată, stofă matlasată. Răcoritoare pentru dansatori, cum ar fi celebra „socată" sau sirop de trandafiri cu sifon rece. Chiar și jocuri de societate: de la „orbul și bastonul" (nu vă explic, căutați pe Google, dar nu veți găsi mare lucru, poate e mai bine așa) la Scrabble, care începuse să se răspîndească fulgerător în epocă. Programul TV de Revelion. Pentru mine, indisolubil și definitiv legat de treimea sfîntă Toma Caragiu – Dem. Rădulescu – Marin Moraru... poate și Stela și Mitică, Popescu amîndoi. Dar mai ales mirosul de praf și cablaj electric supraîncălzit care ieșea din tuburile catodice ale bătrînelor noastre teveuri, neobișnuite să funcționeze un timp atît de îndelungat. Înainte de ceasornicul de la miezul nopții, la ora 11,30 se auzea mugetul negru de fiară ucisă, al sirenei de la uzina de utilaj greu Progresul. Brăila. Se lucra la „foc continuu", la propriu și la figurat. O ascultam înfiorat, după ce înceta simțeam că parcă mai am de trăit încă o jumătate de oră într-o piele veche, ca un șarpe. Prevestea viitorul sirena aceea. Acum, îmi lipsește zgomotul ei. Dar la urma urmei, la ce bună atîta nostalgie? Este Revelionul, iar orice formă de exces, *y compris* cel memorial, are în el ascuns un principiu regenerator. Doar că Timpul nostru, al celor crescuți în două lumi, a înghețat.

***Mirel Bănică** este cercetător științific în domeniul antropologiei religioase și gazetar în timpul liber.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

În desfătarea sindrofiei...

De la Crăciun la Bobotează, Țările Române se cufundă în sărbătoare. Timpul este ritmat de aromele fripturilor cu mult usturoi și cimbru, de cîrnații perpeliți pe grătar, de baclavalele îndulcite cu miere, de parfumul busuiocului din pămătuful popilor, de clopotele ce vestesc bucuria Nașterii Domnului, de generozitatea domnilor și galantomia boierilor, de clinchetul săniilor ce zburdă prin tîrguri, de foșnetul rochiilor de bal și de sunetele asurzitoare ale pistoalelor ce alungă fantomele trecutului.

De la Crăciun la Bobotează, lumea petrece după gust, după obicei și obiceiuri, după pungă. Mare trecere au vizitele de curtoazie și urările prilejuite de marea sărbătoare a Crăciunului și de intrarea într-un nou an. În jurul acestei petreceri se adună o serie de cuvinte pentru a descrie plăcerea unei anumite stări, a unui anumit gest, a unui anumit timp pierdut în uitarea de sine: *desfătare, zăbavă, eglendisire* (cu forma *englendisire), taifas, proscali, mosafiri* și *mosafirlîc, ziafet, sindrofie,* care rezistă doar pînă la apariția balului *masche* și a lui Momolo.

Preumblarea pe la casele prietenilor și rudelor este o plăcere prea mare pentru a fi oprită de vremea rea sau de oboseala drumurilor lungi. Medicul Constantin Caracaș a scris cît sînt de așteptate aceste vizite, cînd boieri și cucoane, cu „costume strălucite, cu șaluri scumpe și pietre prețioase", se urcă în trăsuri „frumoase și scumpe" și pornesc „în vizite de felicitare".

Mosafirlîcul se transformă în adevărate agape bahice, în „carnavalul" (Lăsata Secului) dinaintea Posturilor mari. Cu acest prilej, boierii se adună unii pe la alții, se așază pe covoare și petrec mîncînd și bînd pînă se termină totul de prin cămară, mutîndu-se apoi la altă gazdă și, uite așa, se petrec pînă la ziua pentru a intra în post. Manolache Drăghici, cronicar moldav, născut la început de secol XIX, descrie astfel acest tip de petrecere: „în carnaval nici o adunare cît de mică nu să face la dînșii (boieri – *n.n.*) fără masă, apoi după ce mînca ave de lege să se pue bărbați însurați pe un covor la pămînt, și să înceapă la vutcă, cu care se vesele, cîntînd țigani pînă să deșerta toate beșicele de nectaru gazdii, și de multe ori din o adunare trece la alta, mergînd la cine învita dintr'înșii ori pe jos seau cu trăsurile și cu țiganii după dînșii pe uliță; cînd să întîmpla a să sfîrși vutca boerului de gazdă mai timpuriu și le rămînea vreme de pitrecere pînă în ziuă".

Așadar, după lungul post al Crăciunului, petrecerea se reia din agapele vutcilor de la Lăsata Secului. Doar că, acum, petrecerea îmbracă o dimensiune publică și oficială, mai ales în marile orașe, unde tonul este dat de clopotele bisericilor și de viorile lui Ludovic Wiest. Cu alai mare, domnul se pogoară la biserică pentru a asculta cu evlavie slujba, după care dă tonul petrecerii și, mai ales, deschide baierele pungii, instituind generozitatea. Se împart cu larghețe caftane și pomeni, mălai și plăcinte pentru boieri scăpătați, slugi domnești, săraci și betegi, obraze de cinste și cucernicii părinți. Boierii nu se lasă nici ei mai prejos, miluindu-și rudele sărace și eternii calici de pe la ușile bisericilor.

Fenomenul este descris în detalii odată cu apariția gazetelor, pentru că, dincolo de orgoliile obrazelor de cinste de a-și vedea numele la gazetă, se adaugă și fascinația pentru astfel de „novitale". *Albina Românească* descrie „petrecerea" primei zile din anul 1838 astfel: „în ziua Anului Nou s-au făcut prezentația la curte; după urările ce au îmfățoșat Înălțimii Sale înaltul Cliros și acii întîi dregători ai Statului, un cliros a[l] Seminarului de la Socola a rostit un cuvînt analog cu acest prilej". Mihail vodă Sturdza, domnul Moldovei, își petrece prima zi a anului primind vizite și cadouri de la „corposul academic" și de la Școala de fete. Pînă la Bobotează, vodă se pierde în astfel de petreceri (trîmbițate prin intermediul gazetei), mergînd la slujbele religioase, primind diferitele „corpuri" civile și militare, oferind medalii, ordine, decorații, „mile" și gratificații instituțiilor apărute odată cu modernitatea.

Între caftanele lui vodă Caragea și gratificațiile lui vodă Sturdza nu sînt nici măcar două decenii – puțin, ați crede, dar suficient pentru românul mare consumator de noutățile Europei. De la porcul din bătătură, tăiat de tot creștinul de sărbătoarea Crăciunului și devorat în liniștea casei, se alunecă spre frenezia pregătirilor și vînzoleala cumpărăturilor: „București, luni în 24 ale acestia (decembrie 1845) pe toate ulițele cele mari ale capitalei era o îmbulzeală de cară cu feluri de producte, cu făină de grîu și mălaiu, rîmători și felurimi de păsări... în piață era o sumă de cari cu pește proaspăt... jimbla și pîinea au fost cu îndestulare pînă seara". După îndestularea norodului, vodă deschide public petrecerea prin participarea la slujbă: „marți, la 7 1/2 ceasuri dimineața, vuetul clopotelor ne-au vestit ziua Nașterii Domnului și Mîntuitorului Nostru Isus Hristos. La Sfînta mănăstire Sărindar se adunase Excelențele lor domn[i]i miniștri, toată boerimea, Ștaful domnesc și ostășesc; la 7 și trei sferturi a sosit și Prea-Înălțatul nostru Domn Stăpînitor care fu întîmpinat la ușa sfintei biserici de Prea Sfinția Sa părintele arhiereu Nifon... au fost țeremonie mare la palatul tronului", scrie *Vestitorul Românesc.* După închiderea ceremoniei oficiale, balurile încep: „București, joi în 27 ale aceștii luni (decembrie) a fost cel întîiu bal masche, în sala dumnealui Ieronim Momolu. Sala este pregătită și decorată prea frumos; iluminatul cu lumînări de ceară, muzica cîrmuită de capelmanul Vist, care ne făgăduiește cele mai frumoase valțuri și mazurci. Bofetul s-au împodobit cu cele mai frumoase zaharicale de Paris".

Petreceți și vă bucurați!

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga".*

Stela GIURGEANU

De la sarma la nem fresh

Dintre toate Revelioanele copilăriei, cel mai bine îl țin minte pe cel din 1989. Amintirea este legată, mai ales, de „*boom*-ul" culinar de pe masă. Era la o săptămînă după Revoluție, iar ai mei au „spart" cămara, acel loc care păstra cu sfințenie conserve pentru vremuri negre. Țin minte că tradiționalele sarmale, chiftele sau salata de boeuf își pierduseră întîietatea, iar noi, copiii, am dat iama în conservele de pateu, carne MaLing (un soi de parizer conservat) sau crenvurști la borcan. Nu conta că salata de boeuf era făcută și ea cu acea carne-China din conservă, dar mîncată direct de acolo, din cutie, părea mult mai apetisantă. Iar la desert, baclavaua, pentru care mama păstrase o mînă de nuci aproape șase luni, a fost ignorată cu desăvîrșire în favoarea conservelor cu compot de ananas sau mandarine, deliciul suprem fiind laptele condensat mîncat cu linguriță – acel lapte pe care ai mei îl diluau mereu cu apă călduță ca să-l lungească.

După acel Revelion de pomină, tradiția la sfîrșit de an cerea ca pe masă să existe mereu un lucru nou și musai PET-urile de Coca-Cola și Fanta. Într-un an era fructul de kiwi, în altul, nuca de cocos. Țin minte, legat de nuca de cocos, că o întreagă zi de 1 ianuarie a fost ocupată cu cioplirea ei, în timp ce urmăream concertul de Revelion de la Viena.

În fiecare an apăreau noi tentații culinare – mai ales că în magazine se găseau din ce în ce mai multe minunății care nu doar că erau inedite, dar reduceau considerabil și timpul petrecut în bucătărie. Așa că, în loc să frămînte ore în șir cozonacii și să stea cu sufletul la gură așteptînd să vadă dacă cresc sau nu, mama a virat spre cumpărarea lor de-a gata din cofetării. Un concurent serios al fierberii îndelungate a picioarelor de porc pentru piftie a fost și caserola de aspic din supermarket.

În plus, de cîțiva ani, meniul de Revelion a început să fie bîntuit și de superstițiile alimentelor „norocoase" importate din străinătate. În afara celor 12 boabe de struguri – tradiție spaniolă –, peștele a devenit și el o amuletă pentru anul care vine. Tradiția vine, se pare, dinspre țările nordice și spune că peștele aduce prosperitate în noaptea dintre ani pentru că „peștii trăiesc în bancuri", simbolizînd, așadar, abundența.

Dar, în afara superstițiilor, vocabularul trend-urilor culinare ale Revelioanelor este unul cu totul diferit. Astfel, un party la un restaurant simandicos va aduce, pe platouri extravagante, terină de *foie gras* pe *canapés* de pară confiată cu anason, trandafir de *copa capocopollo* cu scale de parmezan, foietaj cu salată de sepie, pulbere de alge marine și spumă de *wasabi* sau stridie pe jeleu de ananas și pudră de untură. Cît despre *strega* pe crustă de *fillo*, nu știu exact dacă e desert sau nu.

Însă, dacă meniurile tradiționale vă pică greu, iar cele de fițe vă frapează prin opulența ușor stridentă, dacă doriți iluminare în seara de Revelion, puteți opta pentru un meniu vegan (strict vegetarian) sau, dacă vă țin curelele, aruncați-vă într-o aventură *raw* vegană (adică mîncare preparată din legume, fructe și semințe – toate negătite).

Mai ales în bucătăria *raw* vegană există o similitudine uluitoare de denumire cu mîncărurile copilăriei mele. Astfel, sora suplă a sarmalei din frunze de varză murată umplută cu carne tocată poate fi *nem fresh*-ul: un rulou din foiță de orez înmuiată în apă caldă (ca să devină moale), umplut cu morcov, praz și ardei gras.

Bineînțeles, trebuie să aveți în minte faptul că un asemenea festin de „hrană vie" nu trebuie înfulecat cum ați fi tentați s-o faceți cu o porție de piftie sau cu o pulpă de porc la cuptor. Fiecare fel trebuie degustat. Pe un site de rețete *raw* vegane de sărbători există chiar această atenționare: „Nu vă grăbiți să mîncați, savurați fiecare linguriță pentru că este un moment de uniune cu elementele naturii: apă, aer, pămînt, lumină. Luați pauză între felurile de mîncare astfel încît să decideți corect dacă v-ați săturat sau nu".

Și, cu acest avertisment în minte, încep să parcurg meniul. Aflu că, dacă vreau să mă unesc cu universul, pot mînca o salată de boeuf făcută din ceapă, ciuperci, ardei și mazăre crudă. „Maioneza" există și ea, dar nu are nimic de-a face cu crema galbenă din gălbenuș de ou frecat cu ulei și muștar, ci se prepară din semințe de floarea-soarelui înmuiate în apă o noapte, amestecate a doua zi cu cremă tahini, cu muștar și turmeric. Autorii rețetei confirmă succesul acesteia, spunînd că nici ei nu credeau că va ieși atît de bună. Le-a ajuns și pentru a doua zi.

La fel, purificarea și iluminarea nu exclud nici măcar chiftelele. Însă compoziția clasică, plină de energia negativă a cărnii tocate, amestecată cu ou și prăjită, este înlocuită în bucătăria *raw* vegană de un amestec de nuci înmuiate în apă, cereale încolțite și ciuperci. Se amestecă toate și se modelează mai apoi în guguloaie.

Cu toate astea, dacă există vreun pericol ca sarmaua din frunză de orez, chiftelele din nuci și salata de boeuf cu semințe de floarea-soarelui să pice greu, am aflat și o rețetă de supă de legume în apă de nucă de cocos. Prepararea este ușoară: laptele nucii de cocos se amestecă în blender cu o legătură de pătrunjel, după care se amestecă cu apă, iar în această bază lichidă se toacă mărunt legume.

Oricît de diferite ar fi ele, meniurile de Revelion de azi cred că au totuși ceva în comun, și anume că poți să le alegi. Poți alege dacă vrei să fii tradițional și să mănînci sarmalele joviale, poți să fii plin de superstiții și să ciugulești 12 boabe de struguri la 12 noaptea, să degușți gurmand o spumă de untură sau să cauți iluminarea în semințe.

Un asemenea festin de „hrană vie" nu trebuie înfulecat.

Amza PELLEA

Revelion 1979

Mă, frate-mio, avuserăm parte anu ăsta de o toamnă cum mai rare are omu parte să vadă. Lungă și frumoasă, însorită și mănoasă, de ne sădi la toți în suflet bucurie și voie bună. Că-mi și zisă Saiche a lu Zăpăcitu, tractoristu, de:

– Mă, nea Mărine, dacă ar fi toate toamnele așa, să fiu al dracu de n-aș umbla pe tractor numai cu mînuși albe!

– Mă, Saiche, ai răbdare, că odată și odată o să scape oamenii nu numa de foamete, da' și de murdărie.

Cum să apropiau zilele lu '78 de fundu sacului, îi zic lu Veta:

– Veto, pregătește-te de drum, că mergem să sărbătorim anu nou la București, la nașu Pantelică.

– Mărine, io parcă n-aș merge.

– Fă, zîc, nici io n-aș merge, da' n-avem încotro, că mi-a trimis nașu vorbă că nu cumva să-l las fără zaibăr de anu nou, să se-neacă cumva frunu cu sarmale și, dacă n-are ce loa de beut și dă ortu, îl am pe suflet și-l port în spinare pe lumea ailaltă. Și io, decît să fac pe măgaru cu a bătrînă în spinare, de rîsu lumii, mai bine îi duc zaibăru și gata!

– Mărinee, Mărine, te-ai prostit, ai început să crezi în blestemele lu Pantelică?

– Nu, fă, da' mă fac să cred, că nu-i stric omului plăcerea. Da' o răzbunare tot am io pentru iel, și nu pă lumea ailaltă, pe asta, d-aici.

– Ce răzbunare ai?

– Îl loăm cu noi și pe nepotu Sucă, să le organîzeze viața la alde nașu.

Zis și făcut. Ne făcurăm noi papornițăle, umplurăm dămigenele. Pe Bismarc îl luoarăm viu. Bismarc, de, curcanu de i-l ducem lu nașu plocon. Nu-l tăiarăm, că ie mare al dracu, înfoiat și țanțoș, că îmi zisă nepotu Sucă:

– Mă, Nea Mărine, nu-i loua gîtu lui Bismarc, că ne deșală pînă la București. Lasă-l viu, să să care sîngur. Am io grijă de oel!

Mă, zîc, nu ie prost degeaba Sucă ăsta, are iel ceva în zama de sub căciulă.

Așa că pe Bismarc îl luoarăm viu și i-l detei în grijă lu nepotu Sucă.

Pă' cu Bismarc avuserăm năroc, că în compartiment ierea o-nghesuială de nu-ț puteai trage sufletu, da' ierea una îmbrăcată în roșu.

Mă fraților, cînd o văzu Bismarc, unde nu să-nfoiă de zîceai că plesnește și io bag samă că ar fi plesnit dacă din cînd în cînd n-ar fi dat drumu la presiune. Nepotu Sucă să uita pă geam și fluiera. Bismarc începu să gîngurească, așa că goni compartimentu. Rămasărăm numa noi și unu gras, de sta pă trei locuri.

– Matale, zîc, nu ți-e frică de curcan?

– Nu, zîce omu, dacă ai ști matale cîți din ăștia au intrat în ghiozdanu meu – și să bătu cu mîna pă burdihan.

Eee, cu chiu, cu vai, ajunserăm noi la București, da' nu-nainte de a plăti o amendă pe măsură, că al dracu curcan, cînd veni comtrolu, nu statu și iel ca lumea, liniștit, sub bancă, că controloru avea niște ciorapi vișinii și, cînd îi văzu Bismarc, începu să-i ciugoală, de se sperie omu și sări în brață la Veta.

– Bine zîc, că fusăi de față, Veto, tată, că dacă veneam de-afară dupe culoar și te găseam c-un ceferist în brață cred că nu-ț mai trebuia belet de-ntors.

(din volumul *Să rîdem cu nea Mărin*, Editura Humanitas, 2014)

Adrian STĂNICĂ

Last Christmas, I gave you my heart

But the very next day, you gave it away… Melodia celor de la Wham ne urmărea pe drumul din Balta Albă, de la Gloria, pînă în Titan, în Macaralei. Am plecat pe jos, cu doi prieteni și colegi de bloc, spre petrecerea de Revelion 1987. Pierduserăm deja autobuzul 101 în stația de la Potcoava. În plus, în sacoșe cărăm boxele, stația și casetofonul, nu vrem să le distrugem în aglomerația din autobuz.

Organizarea începuse în urmă cu cîteva zile. Întîi partea cea mai serioasă: vodcă Stolicinaia, rom Havana Club, dar și un pic de vișinată și de zaibăr. Am găsit și țigări cubaneze. Sîntem mari, Quick Cola și Brifcor sînt pe listă, dar așa, pentru fete. Trebuie să luăm și sifoane. Nu că ne-ar interesa, dar toată copilăria părinții ne trimiseseră să le cumpărăm înainte de Revelion. Or știi și ei ceva. Acum sîntem maturi, vorbim și despre mîncare, ca să nu mai fie ca anul trecut, cînd am zis că vine fiecare cu ce găsește și am adus cu toții salată de boeuf (evident, tot mamele…).

Noi trei sîntem responsabili cu muzica. Toți rockeri, în conflicte cu iubitorii de Modern Talking. Avem și noi playlist-ul nostru de pe care nu lipsesc Foreigner, Alphaville, Scorpions, Queen, Lionel Richie, Art Company, A-ha și mulți alții… sînt anii '80.

This year, to save me from tears
I'll give it to someone special.

De la Gloria pînă în Macaralei sînt doar patru becuri aprinse pe stradă. Unul la Titan, la metrou, unul lîngă policlinică, altul pe Postăvarului și ultimul la Livadă. Mai mult ne încurcă. E însă o lună uriașă. Iar din apartamentele în care sînt petreceri se revarsă, alături de muzică, și multe lumini colorate. Poate măcar în seara asta nu ne taie ăștia curentul.

Credem că sîntem eleganți cu cravatele noastre subțiri, din piele artificială, sacourile în carouri și pantalonii cu manșetele subțiri la glezne. Un soi de uniforme autoimpuse, în afara celor de la școală. Pe drum planificăm. E Revelion, nu o zi obișnuită, deci nu ne vom uita la video. Oare cu cine vom dansa? Ajungem. Nu sîntem primii… Avem însă timp să instalăm totul. Petrecerea se încinge și ne poartă spre 1987… La TV, nea Nicu vorbește singur, cu sonorul tăiat, vrem doar să aflăm ora exactă. Visuri, artificii, speranțe, șampanie. La mulți ani! Cum a fost la petrecere? *Words don't come easy…*

***Adrian Stănică** este jurnalist de știință.*

Ciprian VOICILĂ

Vremea tradițiilor, vremea consumului

Să începem ca într-o poveste clasică: A fost odată ca niciodată… pe cînd anul calendaristic nu era un cumul, o aglomerare cantitativă de zile, ci o ființă cu propriul ei destin: anul format din cele 365 de zile se năștea, creștea, ajungea la vîrsta maturității, iar mai apoi începea să se stingă încet, ca un om ajuns la zenitul vieții. Așa explică unii etnologi români faptul inedit și uimitor că în ultima lună a anului se vorbește de trei moși: Moș Nicolae, Moș Ajun și Moș Crăciun.

Tot ei, specialiștii, vorbesc despre cîteva zile magice, de o importanță covîrșitoare pentru viața cotidiană a țăranului de odinioară: între 25 decembrie, ziua Nașterii Domnului, și 6 ianuarie, Boboteaza, se petreceau tot felul de evenimente și întîmplări ieșite din comun. Și era firesc să fie așa: omul arhaic avea o altă reprezentare asupra sărbătorilor. Timpul sărbătoresc era diferit din punct de vedere calitativ de timpul comun, cotidian, care se scurge cenușiu și liniar. Sărbătoarea presupunea, pe de o parte, manifestarea luxuriantă a sacrului, iar pe de alta o raportare conștientă și asumată a omului la transcendență. Această calitate specială a sărbătorilor de iarnă poate fi demonstrată scoțînd din vistieria spirituală a trecutului nostru îndepărtat diverse relicve capabile să ne ajute să înțelegem cît de diferiți erau reprezentanții societăților arhaice de noi, modernii și postmodernii.

Am vorbit de prima dată semnificativă: 25 decembrie: Țăranul român avea o înțelegere aparte a relației cu Dumnezeu și sfinții Săi. Legendele abundă în descrierea călătoriilor pe care Dumnezeu, însoțit de Sînpetru, le face pe pămînt ca să îi înțelepțească în fel și chip pe oameni.

Și în privința sărbătorii nașterii lui Iisus Hristos, țăranii autohtoni aveau o variantă atipică: Maicii Domnului îi sosise sorocul să nască. Bătînd zadarnic la fiecare poartă, în cele din urmă ajunge și la casa lui Crăciun. Acesta era – cum altfel?! – un țăran gospodar și avut, însă nu prea îi avea la inimă pe străini și pe oaspeții sosiți pe nepusă masă. Soția sa, Crăciuneasa, era moașă în sat. Ea o primește, în cele din urmă, pe Maica Domnului în grajd și o ajută să îl aducă pe lume pe Pruncul Iisus. Cînd se întoarce acasă, de supărare că soția sa a lucrat chiar de ziua lui, Crăciun pune mîna pe o bardă și îi taie Crăciunesei mîinile. Ea dă fuga, plîngînd, la Maica Domnului și îi arată ce a trebuit să pătimească. Fecioara Maria o îndeamnă să își bage mîinile tăiate în scalda lui Iisus. Dintr-odată se petrecu o minune: în locul mîinilor de carne, Crăciunesei îi cresc două mîini din aur. În plus, ca răsplată, Crăciuneasa devine patroana moașelor de la sat.

Respectarea fidelă a rînduielii asigura moartea anului vechi și nașterea celui nou. În această rînduială transmisă de la o generație la alta, un rol însemnat îl aveau alimentele rituale și obiceiul colindatului. Gospodinele făceau – și prin unele zone etnografice din România încă mai fac – tot felul de copturi: turte cu formă rotundă (fiindcă se credea că scutecele lui Iisus au avut formă rotundă), colaci, colăcei, covrigei. O parte din ele erau dăruite colindătorilor. Altele erau date de pomană pentru sufletul celor morți. De altfel, în aceste 12 zile, care despart anul vechi de anul nou, prezența celor de dincolo era extrem de pregnantă: se credea că ei se întorc pe pămînt în ajunul Crăciunului, trăiesc laolaltă cu cei de aici timpul magic al sărbătorilor și pornesc din nou la drum, spre lumea de dincolo, de la miezul nopții de Anul Nou pînă în apropierea Bobotezei.

„Din căpăcele de albuș fiert sau discuri mici de gogoșari stropite cu puncte de muștar și sprijinite pe scobitori, se pot face ciuperci pentru garnisit platourile cu fripturi reci, salatele cu maioneză etc."

(din ghidul *Invitație la Revelion* ed. Ceres, col. „Caleidoscop", 1970)

Obiceiul ritual al colindatului este esențial pentru înțelegerea spiritului sărbătorilor de iarnă. Colindătorii – în tot spațiul balcanic și răsăritean – sînt mesagerii lui Dumnezeu care urează, dacă vreți, *binecuvintează* casa și pe gospodarii care viețuiesc în ea. În trecut, colindele erau specializate: se cînta un anumit colind preotului, altul primarului, altul la casa vînătorului sau a pescarului. Colindătorii, prin puterea magico-religioasă a cuvîntului, influențau benefic viitorul comunității sătești. Prin unele locuri, de la Crăciun la Bobotează (6 ianuarie), copiii încă mai colindă satele, interpretînd cîntecele de stea. Stelarii întreabă gazdele: „Cine primește steaua cea frumoasă / Și luminoasă? / Stea frumoasă, / Luminoasă, / De la Dumnezeu trimeasă". În unele sate, tinerii merg cu capra – denumită și turcă, boriță sau brezaie – chiar în ziua de Sfîntul Vasile, pe 1 ianuarie. Obligațiile ritualice ale caprei erau jocul și sperierea femeilor și copiilor care asistau la reprezentația ei. Unii etnologi consideră că ea îl întruchipa pe diavol. De aceea, cel care juca rolul caprei, ulterior, un anumit număr de zile nu era primit la slujbele bisericii.

Țăranii din vechime credeau că minunea Nașterii lui Iisus Hristos face ca între Crăciun și Bobotează cerurile să se deschidă, iar cei curați la suflet să înțeleagă limba păsărilor și a celorlalte animale din preajma omului, dar, mai cu seamă, să audă cîntecele îngerești.

Pentru omul arhaic viitorul constituia un motiv de angoasă: va fi un an rodnic sau păgubos? Unul bogat în precipitații sau, dimpotrivă, neprielnic, secetos, aducător de foamete? În anul care îi bătea la ușă va avea parte de noroc, sănătate, bunăstare? De aceea, în noaptea Anului Nou încerca să deslușească tainele viitorului uzînd de ceea ce unii etnografi au numit „calendarele meteorologice", făcute din coajă de nucă sau din foi de ceapă. Se lua o ceapă, se tăia în patru părți egale – fiecare corespundea unui anotimp. În fiecare dintre ele se punea sare. Dacă, peste noapte, una dintre ele devenea apoasă însemna că anotimpul care îi corespundea, la nivel simbolic, va fi unul bogat în precipitații, deci un timp rodnic.

Rămășițe ale acestor credințe și obiceiuri specifice trecerii de la anul vechi la anul nou pot fi regăsite de turiști, dar și de etnologi, în anumite zone etnografice ale României – cu precădere în Maramureș, Bucovina sau Moldova. Ele coexistă pașnic, în prezent, împreună cu deprinderi citadine și obișnuințe caracteristice societății de consum. În spațiul urban, privitorul constată fără efort că sintagma „sărbătorile de iarnă", cu întreaga ei constelație de semnificații simbolice, constituie în primul rînd un timp economic în care producătorii și comercianții încearcă în fel și chip să-și crească profitul. Omul societăților de consum asociază plăcerea și bucuria cu faptul de a consuma. În ciuda acestei aparențe de materialism și hedonism consumerist, Crăciunul și Anul Nou mai păstrează ceva din esența lor străveche: dispoziția de a dărui celuilalt ceva, de *a i te dărui*. Strămoșii noștri dăruiau alimente rituale colindătorilor și rudelor, pomeni bogate celor de dincolo. Noi dăruim cadouri. Tot e bine, atîta vreme cît ieșim din închiderea strîmtă a egoului propriu, oferindu-ne, prin dar, celui de lîngă noi.

***Ciprian Voicilă** este sociolog la Muzeul Țăranului Român.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Biberoane, păsări și pinguini interactivi

Am intrat, de curînd, pe site-ul cîtorva magazine de jucării pentru copii. Fac această precizare, inutilă cîndva, în alte vremuri, fiindcă ceea ce am găsit acum (denumiri, forme și instrucțiuni de utilizare) pare a veni din alte vîrste și galaxii: o limbă de prezentare anglo-româno-cinematografico-pedagogico-barbară, chipuri și nume interstelare, utilizări nepămîntești. Toate pentru niște biete jucării. Am să dau cîteva exemple.

Iată, mai întîi, cum se numesc unele obiecte altfel destul de comune. Sînt denumiri care le fac să pară niște sarsanale incerte, tîrîte de extratereștri în voiajul lor pe Terra: Trainer Kit Pokemon Pokedex, Ceas Yo-Kai Watch Season 1, Nerf N-Strike Elite Triad Ex-3 Blaster, Kit de salvare Paw Patrol – Chase, Țestoasele Ninja – Sai-ul luminos al lui Raphael, Țestoasele Ninja – Nunchuck-ul luminos al lui Michelangelo, Nerf N-Strike Modulus Recon Mkii Blaster, Robofish cu telecomandă Zuru, Figurină Minecraft cu accesorii Overworld – Survival Pack. La un moment dat, am crezut că am revenit în anii copilăriei mele, căci am dat și peste niște cuvinte românești, destul de familiare, din acele timpuri străvechi. M-am înșelat: cuvintele cu pricina sînt puse așa, doar de moft, cît să trezească nostalgia bieților părinți, brusc retezată, de altfel, de adăugirile în păsărească: Joc Noriel Păcălici cu complici 2 în 1 – Țestoasele Ninja, Littlest Pet Shop figurine cu puiuți, Set My Little Pony Equestria Girls Minis Petrecere în pijama – Twilight Sparkle, Mini păpușă My Little Pony Equestria Girls cu accesorii – Twilight Sparkle, Jucărie interactivă The Amazing Zhus Sport în conservă.

Am intrat și în secțiunea jucăriilor cu valențe pedagogice. Beneficiile utilizării acestor jucării sînt prezentate de la bun început: „Copiii învață cel mai bine prin imitație. Iar jucăriile care au corespondent în lumea adulților îi vor fascina și îi vor ajuta să învețe rapid și eficient.“ Foarte bine, hai să vedem care sînt senzaționalele jucării și ce lucruri utile îi vor învăța pe copiii noștri: Accesorii Jibanyan pentru ceas Yo-Kai, Barbie – Luciu de buze brățară, Monster High – Ruj și luciu de Buze (nu știm de ce cuvîntul „buze“ este scris cu literă mare, o fi numele unui creator de cosmetice), Pistol X-Shot Micro Blaster și alte zeci de pușcoace, mitraliere, cătușe, aparate de ascultat sau de urmărit etc.

Mai sînt așa-numitele jucării interactive, ale căror denumiri te duc cu gîndul la niscaiva lighioane intergalactice: Pasăre interactivă DigiChicks Mila, Silverlit – DigiPinguin Interactiv Chilly, Silverlit – DigiPinguin Interactiv Einstein, Zapf Creation – Baby Born Biberon Interactiv. Ce fac ele? Primim imediat și îndrumările: „Pasărea proiectează pe tavan sau pe perete stele în diverse culori. Spune rugăciunea Îngerașul și-l adoarme pe copilul tău pe ritmuri clasice românești și internaționale“, „Călțul spune 5 replici din poveste, pe fundal muzical. Își deschide gura, emite sunete specifice de nechezat și galop. Mulțumiri maestrului Dumitru Fărcaș!“ (maestrul e cel care a nechezat?!), „Einstein cîntă și ciripește, în timp ce dă din înotătoare și se leagănă“ (de ce, de ce Einstein?!). Mai departe, avem instrucțiuni și asigurări de fericire pentru un joc cu totul special: „Monster Shoot este un joc electronic interactiv de tras la țintă, pe care copiii îl vor adora. Fantomele apar de peste tot, sînt înfricoșătoare, rapide și trebuie împușcate cît mai rapid. Cavoul proiectează imaginea unui monstru. Trage în monștri și pistolul afișează punctele marcate. Cîți monștri poți lovi ca să devii învingător? Și noi, ca părinți, credem în fericirea copiilor. Cu acest produs ai parte de dezvoltare și joc, totul într-un loc.“ Creatorul jocului pare a crede că generațiile mici trebuie pregătite din timp nu pentru lucrul în multinaționale sau în Parlamentul European, ci ca membri ai Armatei Salvării într-o lume postapocaliptică.

Alte obiecte pentru copii, aceeași țicneală: „Biberonul interactiv Baby Born este un accesoriu magic care te ajută să ai grijă de bebelușul tău, dar în același timp să vă distrați împreună. Acum bebelușul tău poate să bea apă adevărată, în timp ce vei auzi sunete drăguțe.“ Nu înțeleg nimic: de ce e un biberon interactiv? De ce, pînă la el, bebelușii noștri au băut apă neadevărată? De ce să audă părintele sunete drăguțe cînd bea copilul apă? Mă rog... „Sirena Magică Roz Shelly are și un hobby: îi place la nebunie să se joace în apă.“ Pardon, păi dacă nu se joacă în apă, decedează, deci nu e chiar un hobby, ci un mijloc de supraviețuire. Și, din nou, un mod simplu de a-i distra pe copii: „Trage în rațele trăsnite cu pușca cu bile pentru a le scoate din papură! Cînd le lovești, ele vor măcăi! Și noi, ca părinți, credem în fericirea copiilor. Cu acest produs ai parte de dezvoltare și joc, totul într-un loc.“ Există un singur fel în care acest joc poate produce fericire copiilor: dacă îi convingem că rațele împușcate măcăie de plăcere. Ceea ce e puțin probabil, în lumea reală.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Jackfruit

Acest fruct poate înlocui cu succes carnea. Ceafă de jackfruit cu cartofi prăjiți, sarmale de jackfruit, o minune! Mititei de jackfruit cu hrean! – abia aștept. Este doar 5 dolari kilu' în New York și cred că-l găsesc la ticăloșii mei dragi din Obor, la un dolar suta de grame. Jackfruit vine din Bangladesh, unde se mănîncă de toată lumea, ba se și aruncă la porci, dar la New York este 5 dolari kilu' și lumea selectă a metropolei americane tușește fără jackfruit. Bangladeshienii spun că e cel mai mare fruct crescut într-un copac și că nu e de făcut mare lucru. Doar trebuie, la doi ani, să-i tai crengile pentru ca jack să crească viguros.

Cu Jack nu trebuie să-ți pui mintea. Este fructul care poate fi mîncat necopt, copt, crud sau gătit. S-au înregistrat la New York, unde jack face ravagii, numeroase deconectări de la gaze, astfel încît chiar se va schimba legea gazelor. Nu este nevoie să fii conectat la gaze ca să mănînci un fruct ca pe o bucată de porc. Jack poate fi afumat la încălzitor electric, ca trend 2017 ce este. Gustarte, care m-a inspirat, zice așa: „Cînd este consumat crud, gustul său este o combinație între ananas și pară. Gătit, ai impresia că mănînci carne, iar textura este asemănătoare cu cea a fripturii de porc.“

Un singur fruct poate cîntări de la 4,5 kg la 45 kg. Copacii sînt de asemenea uriași, ajungînd la 15 m înălțime. Produc în jur de 150 de fructe pe an. Deci m-am hotărît să investesc masiv în jack-jack. Îl voi cultiva lîngă calorifer. Maturitatea lui Jack nu este la 18/21 de ani, ci la doi. Deci după doi ani îmi scot investiția. Deja am trimis 100 de dolari la NY să mi se ia un jack mai grăsuț. O să-i desfac semințele și o să le pun în pămînt de Strehaia. Acolo sînt strămoșii mei în pămînt și cred că ei or să-mi dea energia necesară pentru a crea cultura de jack în România. Cine dorește jack poate să mă sune, stabilesc de-acum o listă de așteptare după jack. Dau semințe, nu sînt chitră.

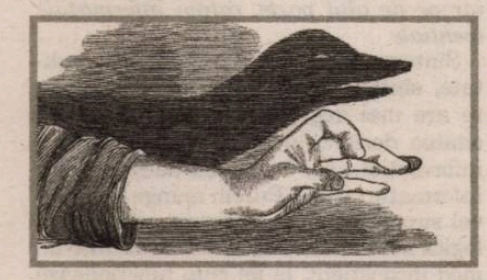

Iaromira POPOVICI

bazar

Urși, de sărbători

Dintotdeauna am avut și am, în continuare, o pasiune – vinovată – pentru cărțile de Crăciun. În special, desigur, pentru cele de copii. Urșii au ocupat, mereu, un loc central în cărticelele în cauză. Una dintre cele mai vechi cărți de Crăciun pe care le am, și care este despre un urs, e *Paddington și surpriza de Crăciun* (Michael Bond, cu ilustrații de R.W. Alley, RAO, 1998, traducere de Simona Neagu). Paddington e, oricum, unul dintre personajele mele preferate – nu numai dintre cele ursești (la Londra nu ezit să trec măcar o dată prin gara în care acesta a fost găsit și nici să cumpăr marmeladă de portocale de la Fortnum & Mason). În cartea cu pricina, Paddington se hotărăște să-i ducă pe toți membrii familiei Brown la magazinul Barkridges, ca să-l vadă pe Moș Crăciun, dar și ca să facă o plimbare cu sania prin Țara Fermecată a Iernii și să viziteze atelierul lui Moș Crăciun. Pe vremea cînd cartea apăruse la noi, atelierul lui Moș Crăciun de la Polul Nord, pentru un copil ca mine, crescut cu un Moș Gerilă comunist, care venea pe 30 ianuarie la serviciul părinților, era o noutate absolută. Cînd i-o citeam copilului meu (care, de altfel, și-a lăsat și el contribuția inestimabilă pe cărticică, sub forma unor dungi portocalii, multe și dese – avea doi ani pe atunci), eram cu sufletul la gură. Cînd Paddington se ducea la Moș Crăciun și vedea că are în față doi saci cu cadouri, unul pe care era scris „Băieți“ și altul, evident, pe care scria „Fete“, neexistînd nici unul pe care să scrie „Urși“ (nelăsînd nici o portiță deschisă diversității), mă întristam și mă înfuriam. Mai ales cînd directorul magazinului îi spunea: „Mie mi se pare că arăți mai degrabă ca un gîndăcel. (...) Ce-ar fi să te întorci tu la anul, cînd o să știi ce ești?“

Cînd ursulețul face turul gratuit cu sania fermecată și constată că Țara lui Moș Crăciun e în decrepitudine, se hotărăște să repare el însuși farul lui Moș Crăciun, cauzînd o pană de curent în tot magazinul. Sfîrșitul poveștii e tipic pentru cărțile de copii și, mai ales, pentru cele cu urși: isprava lui Paddington ajunge în ziare, aducînd magazinului mulți clienți (pe atunci, ziarele existau și contau); drept răsplată, Moș Crăciunul local îi dăruiește un borcan cu mult rîvnita lui dulceață de portocale.

Simplu și fără nimic care ar putea cauza vreunul din sentimentele din Valea Plîngerii: tristețe, vinovăție sau chiar îndoială. Asemenea sentimente pot și ele apărea, în cărțile de Crăciun cu urși, dar pe o durată determinată și limitată. O altă carte de acest fel, achiziționată la cîțiva ani după cea cu Paddington, e *Snow Bear* (Piers Harper, 2002, Fernleigh Books). Calitatea ei principală, pentru copilul meu tot încă mic de atunci, era că se prezenta ca o *soft-to-touch book*, o carte cu anumite porțiuni în relief, pe care le puteai atinge. Acele porțiuni catifelate nu erau altele decît blana celor doi urși polari, mamă și fiu, eroii volumului în cauză. Tema cărții e clasică: puiul de urs se pierde de mama lui, în dorința de a explora lumea și de a cunoaște alți locuitori ai ei, precum foca, renul și omul. Om care e cît se poate de prietenos și nu criminal, și-l aduce, cu sania chiar, înapoi la mama lui. Totul se termină cu un *happy-end* și cu o îmbrățișare, cititorul putînd mîngîia, în final, o cantitate semnificativă de blană ursească, de mamă și fiu, și rămînînd cu o perspectivă idilică asupra vieții: mai poți călca uneori pe delături, dacă nu aveai în intenție s-o faci (ursulețul nu s-a pierdut intenționat de mama lui), dar cineva te va ajuta întotdeauna să ieși din necaz.

Interesant e că, în poveștile astea, apar mama urs și puiul urs, dar, cel puțin în cele pe care le-am nimerit eu, nici un tată-urs. Mamele-ursoaice sînt mame singure, care-și fac treaba cum pot. Anul ăsta am cumpărat alte două cărți de Crăciun cu urși – *Unde ești tu, Moș Crăciun?* și *Tu ești Moș Crăciun?* (M. Scharff-Kniemeyer, N. Landa, Didactica Publishing House, 2016, traduceri de Emanuela Ancăr și Hannelore Muller). În amîndouă, ursulețul e zugrăvit într-un bîrlog confortabil, alături de mama lui. E adevărat că într-una din cărticele există, pe perete, un portret al unui urs mai vîrstnic care ar putea fi tatăl. Ursul și mama lui locuiesc în inima pădurii, într-o pustietate pe care o simți, pentru că în jur e doar zăpadă. Cu toate astea, în bîrlogul lor au un tranzistor, un ziar, iar mama-ursoaică e surprinsă în noaptea de Ajun cu un pahar de vin în mînă. Ursulețul, în singurătatea asta (care nu e absolută, pentru că mai are doi prieteni lupișori), e pus pe fapte mari. Vrea să dezlege misterele Crăciunului, ale personajelor sale mitologice și ale semnificației acestuia. Vrea să învingă hibernarea ca să-l vadă pe Moș Crăciun și să fie el însuși Moș Crăciun pentru o familie de șoareci ce sălășluiește în scorbura unui copac. Toate acestea îi reușesc, desigur, ca-n cărțile de Crăciun cu urși. Amîndouă se cam termină cu ursoaica și ursulețul mîncînd turtă dulce sub pomul de Crăciun.

„Nu vă credeţi eliberaţi de cenzură!“

– interviu cu Jacques Le RIDER –

***Jacques Le Rider** (n. 1954) este profesor universitar, germanist şi istoric francez, specialist în modernitatea vieneză şi spaţiul central-european. A fost director al Institutului Francez din Tübingen şi ataşat cultural al Ambasadei Franţei la Viena. Este renumit datorită lucrărilor sale consacrate spaţiului central-european, dintre care, traduse în limba română,* Mitteleuropa *(Polirom, 1997) şi* Jurnale intime vieneze *(Polirom, 2001).*

Vă aflaţi la Timişoara, la Festivalul Internaţional de Literatură, pentru a vorbi, printre altele, despre cenzură şi despre felul în care cenzura preventivă, totalitară, trece, în epoca modernă, în cenzura invizibilă, structurantă. Vă propun ca aceasta să fie tema dialogului nostru şi să începem prin definirea termenului. Aşadar, ce este cenzura şi la ce foloseşte ea?

Definiţia cenzurii este bine cunoscută, este o instituţie care este legată de apariţia tipografiei, şi care există sub o formă organizată, structurată încă din secolele XV-XVI, care a fost mult timp împărţită între o cenzură a Bisericii şi o cenzură a statului. Progresul secularizării din secolul al XVIII-lea a făcut ca, progresiv, statul să recupereze toate prerogativele cenzurii ecleziastice. În ţările democratice ale Europei de Vest, în ţările modernizate, liberalizate, cenzura a fost mai cu seamă înţeleasă ca o cenzură a presei, a spectacolelor – acestea erau cele două obiecte ale cenzurii în secolul al XIX-lea. Cenzura a fost progresiv abolită în aceste ţări. În Franţa, cenzura spectacolelor a dispărut complet la începutul secolului al XX-lea.

Vorbim despre cenzura preventivă, organizată.

Da, despre cenzura care autorizează în prealabil. Liberalii progresişti au considerat că suprimarea cenzurii a fost o achiziţie care garantează libertatea de exprimare şi, mai general, libertatea culturii şi a comunicării. Teza unor autori vienezi care sînt punctul de plecare al consideraţiilor mele, Karl Kraus şi Freud, sugerează că această cenzură nu putea pur şi simplu să dispară, de vreme ce ea era parte a sistemului cultural într-o manieră invizibilă, informală, neinstituţionalizată, necoordonată şi controlată de stat, dar difuzată în întreg corpul social, în toate instituţiile acestuia.

Cenzura care e prezentă în societate fără ca cineva, o autoritate, să şi-o asume oficial.

Trebuie să admitem că această a doua formă a cenzurii are un sens metaforic, este un concept metaforic care aplică numele de cenzură, prin analogie, unor noi procese.

Întorcîndu-ne puţin la sensul prim al cenzurii: în Roma Antică, cenzorul era cel care se ocupa cu recensămîntul populaţiei şi, în egală măsură, cu supravegherea moravurilor. Ce împarte presa cu acest registru al moravurilor?

Istoric, cenzura, înaintea cenzurii moderne şi contemporane, a cunoscut forme foarte diferite. La Roma, cenzorul este cel care se asigură că fiecare categorie, fiecare clasă a societăţii îşi îndeplineşte obligaţiile faţă de colectivitate şi, în mod special, obligaţiile fiscale. Există tot timpul în cenzură acest dublu sens de fiscalitate şi control: controlul unei bune întrebuinţări a banilor. Sensul contemporan se precizează în mod progresiv şi trece prin acest control al declaraţiilor publice, al scrierilor politice şi literare. Deja la Roma toată lumea ştia că Virgil a avut serioase îngrijorări din cauza cenzurii, care era o realitate.

Există, din capul locului, o legătură între cenzură şi politic.

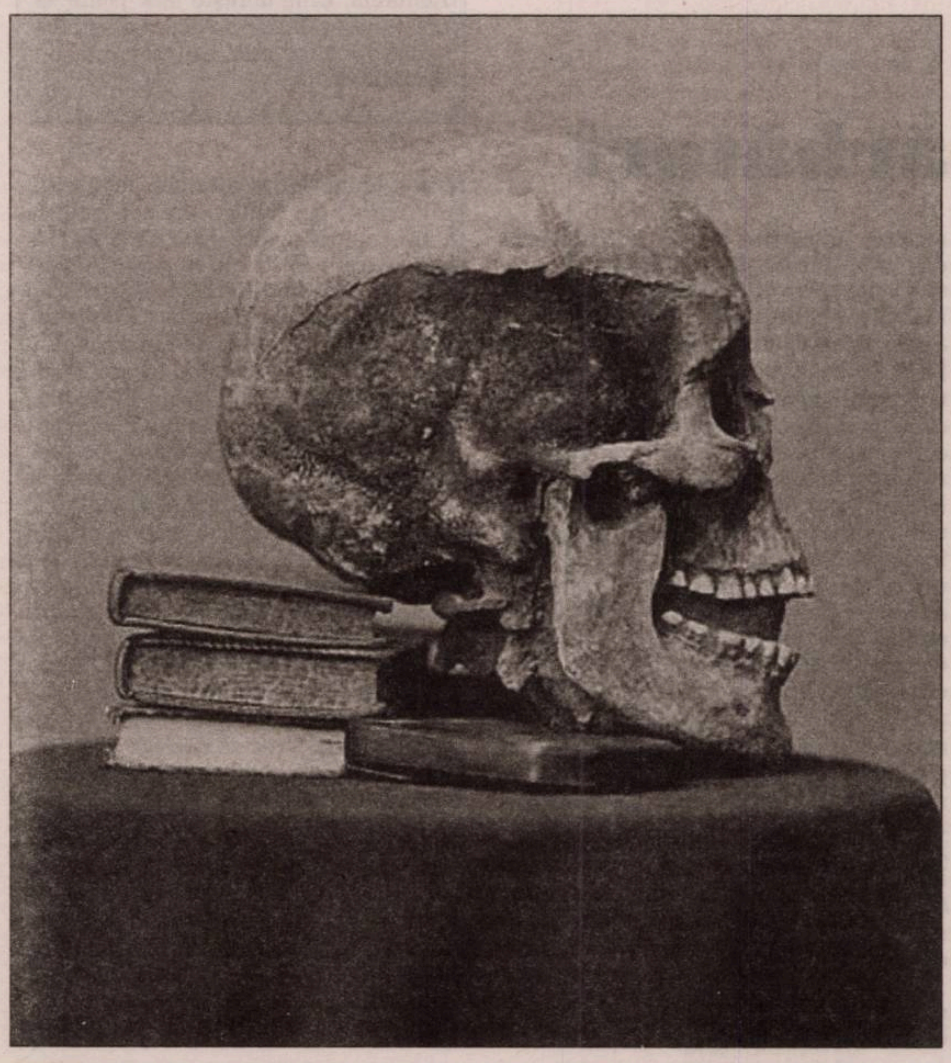

La început, cenzura are de-a face cu controlul politic şi moral. Ceea ce apărea consubstanţial cenzurii este faptul că era normativă, că acţiona în numele unei bune opinii contra opiniilor greşite, acţiona în numele bunelor moravuri împotriva tuturor celor care le încălcau. Cenzura presei şi a spectacolelor din secolul al XVIII-lea a acordat o mare importanţă sexualităţii. Vedem bine că cenzura avea de-a face cu controlul bunelor moravuri.

Ştim că în spaţiul ex-comunist cenzura are o puternică încărcătură negativă. Pentru Karl Kraus, însă, scriitorul şi jurnalistul austriac care face obiectul unora dintre analizele dumneavoastră, cenzura este mai degrabă un fapt pozitiv, în orice caz preferabilă libertăţii nelimitate a presei, aceasta din urmă supusă unor interese economice şi ale industriei. Era Karl Kraus un vizionar sau astăzi l-am considera pur şi simplu un nebun?

Tot ce spune Karl Kraus trece în registrul ironiei şi al paradoxului. Evident, într-o societate ideală, fără raporturi de forţe, cenzura nu e doar inutilă, ci şi nefastă. Munca lui Karl Kraus constă în această deziluzionare a idealismului liberalilor democraţi din epoca sa, care îşi imaginau, mai mult sau mai puţin sincer, că lupta contra cenzurii a fost cîştigată, că este vorba despre o achiziţie esenţială, despre un progres cultural, tehnic, aşa cum a fost electricitatea. Tocmai această iluzie este ceea ce Karl Kraus denunţă; el arată că, bineînţeles, cenzura vizibilă, instituţionalizată, a dispărut, dar că ea a fost înlocuită de o nouă formă de raporturi de forţe, pe care o putem numi, într-un sens metaforic şi prin analogie, un nou tip de cenzură. Prin această critică, Karl Kraus a pregătit ceea ce astăzi numim critica media.

> *„Cenzura controlează mesajul, dar cenzura este chiar în mesaj.“*

Jurnalistul, „demiurgul cel rău“

Karl Kraus nu îi iubea prea tare pe jurnalişti, aceşti demiurgi răi, cum îi numea, ei înşişi cenzori, de vreme ce livrează, odată cu informaţia, grile anume de lectură.

Jurnalistul acţionează la ordinul unei redacţii, nu are atît de multă libertate individuală. Mai apoi, redacţia nu intenţionează să pună pe agendă adevărul, să contribuie la progresul culturii, ci să asigure echilibrul economic al ziarului. Atunci, este evident că nu va vorbi despre lucrurile care nu îi aduc nici un beneficiu în termeni comerciali. Pentru o televiziune care nu atrage publicitate, informaţiile nu interesează. Lucrurile despre care media nu vorbesc sînt o formă de negare a conţinutului potenţial care nu îşi găseşte locul în presă şi aceasta este cenzurare. Pe de altă parte, există anumite raporturi de forţă în interiorul presei care legitimează anumite personalităţi dominante, care îşi impun punctele de vedere. Mai rău chiar: putem observa o coliziune între interesele economice şi financiare şi maniera în care sînt prezentate ştirile care privesc activitatea companiilor. Este problematic un anumit ziar, de pildă, care se află în proprietatea unui holding cu interese în alte sectoare industriale.

Bun, dar ne putem afla şi în situaţia în care holding-ul care finanţează este statul. În România, tocmai s-a votat ca Televiziunea şi Radioul publice să fie finanţate de Guvern, eliminîndu-se taxele plătite de populaţie.

Pentru a fi concreţi, vă citez un exemplu: să vedem cazul crizei financiare. Cum putem spera că media, proprietate a unui grup economic şi financiar, ar putea avea relatări libere, critice apropo de sistemul bancar? Într-un asemenea punct important pentru lumea noastră contemporană, trăim într-un fel de secret de stat, în termeni metaforici şi aici, pentru că nu statul este cel care controlează. Puterea nu mai controlează interesele bancare. Chiar şi în Statele Unite, Congresul, preşedintele nu reuşesc să controleze Wall Street. Presa nu publică niciodată o informaţie care ar putea revela adevăruri compromiţătoare pentru sistem. Trăim într-un spaţiu în care înfloresc teorii ale conspiraţiei şi ale complotului, pentru că mass-media, şi vorbim aici despre cele care au un interes economic, nu despre mica difuzare, imprimă şi transmit o viziune a lumii într-o manieră care evită mereu informaţiile ce pericliteză interesele economice, financiare ale proprietarilor, ale acţionarilor. Uitaţi acest exemplu al crizei financiare, despre cum funcţionează această cenzură invizibilă, informală, neataşată unei instituţii de stat sau Bisericii: criza financiară este acoperită, în stupefacţia generală a populaţiei care nu înţelege toată această crimă contra valorilor muncii şi contra producţiei, în vreme ce vieţi întregi sînt devalorizate în favoarea altor valori speculative şi toate acestea sînt la fel de secrete cum e o crimă a Mafiei, tocmai din cauza acestei cenzuri care ne face să trăim cu iluzia că dispunem de toate informaţiile posibile.

Sîntem, pe de o parte, suprainformaţi, iar pe de altă parte, ratăm informaţiile esenţiale.

Sîntem suprainformaţi, dar, în realitate, sîntem expuşi unei informaţii care are mai degrabă de-a face cu publicitatea decît cu o muncă a identificării informaţiei puse în slujba adevărului, o informaţie critică. Putem ajunge la un nivel superior de generalizare, spunînd că logica media este una care face ca, într-un mod inconştient, la fel cum funcţionează şi cenzura intrapsihică la Freud, imperceptibil, viziunea asupra lumii să fie formatată de informaţii. Este o formă de manipulare, dar o manipulare care nu e guvernată de rele intenţii, nu este vorba despre răutatea unor jurnalişti, ci este una structurală. De aceea e interesant să revii la autori ca Bourdieu, Freud şi Foucault, pentru că ei arată cum limbajul uman este extrem de selectiv, iar construcţia unei viziuni asupra lumii este şi ea o formă de limbaj, aşa cum sînt textele politice, literare şi cum este limbajul nebuniei.

Aţi amintit de Freud. Pentru Freud, cenzura este diferită de simpla interdicţie şi nu vizează acţiunea, ci mesajul. Cenzura controlează aşadar mesajul. Extrapolînd, forţînd puţin, la nivelul societăţilor, întîlnim acelaşi mecanism al cenzurii?

Cenzura controlează mesajul, dar cenzura este chiar în mesaj. Parafrazîndu-l pe Marshall McLuhan, putem spune *„Censorship is the message“*. Cenzura este mesajul însuşi şi vă amintiţi de categoriile *a priori* ale înţelegerii: categoriile *a priori* ale informaţiei sînt, de fapt, cenzura structurală. Cenzura nu poate face altfel. Mass-media fac acelaşi lucru: sînt un fel de imitaţii care fac ca CNN, France Info, BBC şi alte televiziuni, de pildă, să aibă aceleaşi imagini.

Intelectualul mediatic

Este această cenzură structurantă, inevitabilă, aceeași și în cazul scriitorilor? Cenzura de altădată, cea preventivă, viza în egală măsură literatura și presa.

Aici se găsește diferența dintre literatura industrială și scriitura avangardistă, vizionară.

Cea care își depășește epoca, trece dincolo de Zeitgeist.

Care încearcă, în orice caz, să se eschiveze de la acest spirit al timpului, de la conformism și care încearcă să depășească această cenzură invizibilă, să fie conștientă de această cenzură invizibilă, pentru a o dejuca.

Atunci intelectualul care este angajat în cetate este el supus acestei cenzuri invizibile?

Bine, asta depinde de ce anume înțelegem prin „intelectual angajat". În secolul XX, intelectualul angajat a fost legat de sistemul mediatic. Intelectualul care folosește pentru cuvîntul lui puterea mediatică are riscuri enorme. Riscul este să devină doar un intelectual mediatic și atunci intelectualul angajat devine un fel de alibi ornamental al media. Pentru a face o televiziune funcțională, este nevoie de electricieni, de jurnaliști și de acești intelectuali mediatici, oameni care știu să formeze opinii, care știu să vorbească la televizor, care știu să scrie un articol și care știu să facă spectacol, fără a avea, însă, un rol critic. Scriitorul, filozoful, fizicianul, ei trebuie să fie exteriori sistemului; în interiorul sistemului, aceștia devin actori ai sistemului, participă la consolidarea sistemului mediatic.

Este o iluzie că te poți situa într-un punct de unde să vezi întregul, să rămîi obiectiv și să fii, în același timp, angajat?

Depinde foarte mult.Trebuie să examinăm lucrurile în mod critic, fiecare caz în parte. Există intelectuali total mediatici, care sînt, *volens nolens*, fără a-și da seama și care protestează dacă le spui, complet instrumentalizați de sistemul mediatic. Cenzura cea mai brutală, cum a fost cea comunistă în România, se baza pe intelectuali în serviciul Puterii, care interveneau pentru a legitima cenzura. Intelectualul nu are în el însuși o vocație *a priori* de a fi critic. Intelectualii mediatici sînt, în societățile democratice pluraliste, prelungirea acestor intelectuali ținuți în lesă de regimurile totalitare.

Libertatea nelimitată a presei

De unde întrebarea mea: care este punctul în care se întîlnesc libertatea nelimitată a presei, în sensul lui Mill, dacă vreți, și cenzura? Am în minte două exemple: primul este romanul lui Heinrich Böll, Onoarea pierdută a Katharinei Blum, *unde o femeie a cărei viață este dezvăluită și expusă în presă ajunge să îl ucidă pe reporterul agresiv, iar cel de-al doilea este cumplita tragedie de la* Charlie Hebdo.

Da, iată două cazuri-limită, care sînt condamnabile, cazul în care și cenzura invizibilă, dar și libertatea nelimitată a presei sînt utilizate fără scrupule. Acesta este un alt aspect despre care nu am vorbit: dispariția cenzurii nu înseamnă că nu există responsabilitatea jurnalistului: difuzarea știrilor false, minciuna legată de diverse interese rămîn condamnabile chiar și în justiție. Aici este vorba, însă, despre o cenzură *a posteriori,* pentru că sistemul admite că libertatea de exprimare trebuie exercitată și abia apoi abuzurile acestei libertăți sînt pedepsite. Între exercitarea libertății de exprimare și pedepsirea abuzurilor acestei libertăți se află un spațiu în care se derulează romanul lui Heinrich Böll. În ceea ce privește cazul *Charlie Hebdo,* atentatul poate fi interpretat ca un act de cenzură exercitat prin violență, a unei civilizații contra alteia, în numele religiei și al unei alte concepții asupra moralității și moravurilor. Evident, sîntem pe un teren extrem de delicat, pentru că moralitatea se manifestă prin violență. Au mai fost momente în istorie: Inchiziția, de pildă, este o perioadă cînd barbaria, violența sînt puse în serviciul Bisericii.

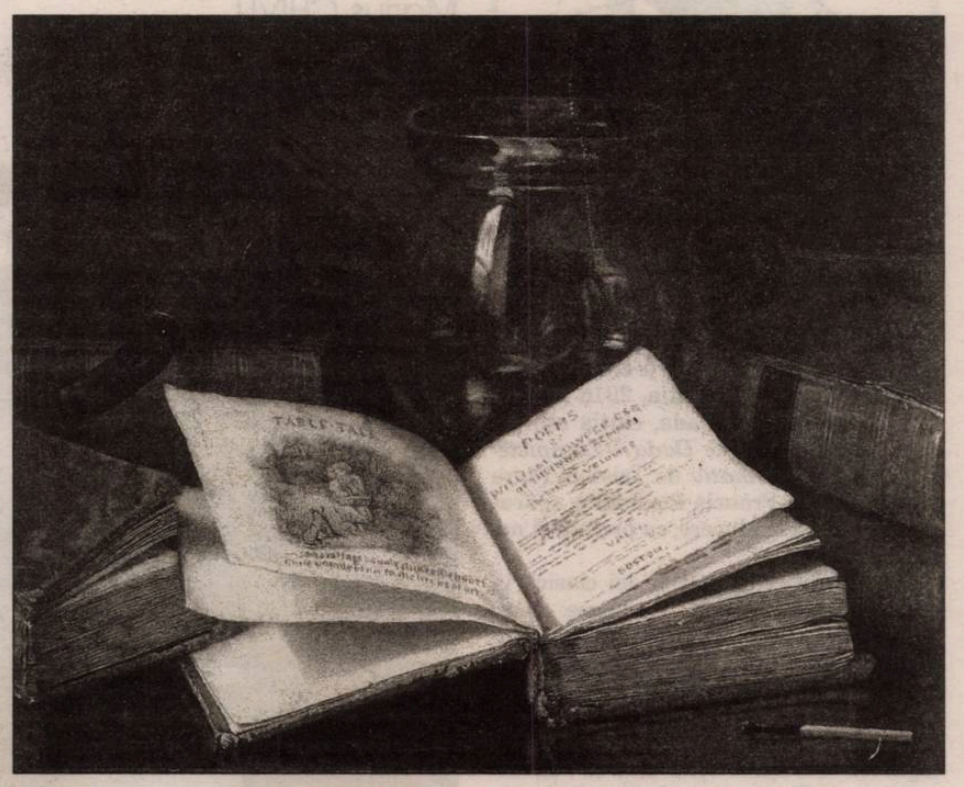

Am vorbit despre cenzura pozitivă. Are nevoie o societate de un anumit tip de cenzură?

Noi folosim acest termen de cenzură în sens metaforic. La Freud, cenzura funcționează așa cum funcționează într-un aparat electric termostatul. Nu putem spune că termostatul este bun sau rău, ci doar că funcționează și asigură buna funcționare a aparatului sau nu, caz în care aparatul explodează sau este supraîncălzit. Pentru Freud, natura umană este programată pentru instinctele ei și toate reflecțiile freudiene au în vedere normativitatea fără de care ceea ce el numește bestia umană poate deveni mult mai rea decît animalul, pentru că acesta din urmă nu știe că e crud, nu e distructiv, ci acționează în numele instinctelor naturale. În accepția freudiană, cenzura e cumva dincolo de bine și de rău. Putem spune că funcționează bine atunci cînd copilul care a cunoscut o educație fericită utilizează energia pulsională pentru sarcinile școlare, își canalizează energia în serviciul unui ideal social. Există și situații în care cenzura este prost reglată, este cazul unui criminal, în general. Ce e interesant la Freud e că există în mod evident o comunicare permanentă între norma culturală, socială și normativitatea inconștientă a cenzurii, pentru că valorile sistemului social și cultural sînt interiorizate de copil încă de la începutul procesului educativ. Mai apoi, acest proces educativ poate contraria. Este cazul, de exemplu, al unei tinereți naziste, într-un sistem totalitar, unde anumite atitudini de violență sînt considerate nu numai licite, dar normale și de dorit. Cînd un adolescent se află într-o societate unde antisemitismul e considerat ceva normal, dezirabil, încurajat de toate autoritățile societății, există o tendință de relaxare a cenzurii intrapsihice în materie de antisemitism, de respect uman.

Sigur, Freud vorbește despre individ. Putem însă extrapola această cenzură care reglementează, mai degrabă decît interzice, la nivelul societăților?

Este dificil să analizăm în acest fel, pentru că nu există altă formă de psihic decît cea individuală. În psihologia freudiană, există teoria liantului social prin identificare. Traversînd legăturile sociale, psihicul individual intră în comunicare și poate să se contamineze de fenomene de masă, unde procesul de identificare sfîrșește prin a fi un fel de abdicare a subiectului în fața altui subiect dominant.

Media, astăzi, nu mai înseamnă redacție, ziar, radio sau televiziune. Sîntem implicați cu toții într-un fenomen al Internetului, în social media. *Mesajele sînt diseminate altfel. Jurnalistul este de multe ori cel care copiază pur și simplu un mesaj scris pe Facebook, Twitter.*

Trecem cu Internetul în cealaltă extremă. Ce caracterizează media este o reglementare care face ca emițătorul mesajului mediatic să fie identificabil, în vreme ce Internetul stă sub acest semn al anonimatului. Este evident că nu putem reglementa cuvîntul, opinia anonime, pentru că acestea sînt de multe ori critice tocmai cu opinia mediatică. Putem considera că Internetul joacă un rol pozitiv, ca o alternativă la acest mare conformism impus de media dominante și că îi putem da Internetului acest rol de contracultură critică, unde minoritatea își găsește exprimare. Anumiți actori individuali își fac aici cunoscute investigații, anchete, care au fost cenzurate de conformismul oficial al media dominante. Acesta este aspectul pozitiv. Aspectul negativ este acela că anonimatul se eschivează de la responsabilitate. Astăzi, toată lumea știe că arma propagandistă cea mai eficientă a terorismului este chiar Internetul. Internetul are această caracteristică, de a putea intra peste tot și de a fi dificil de controlat. Pentru a controla sistemul ubicuu al Internetului avem nevoie de sisteme de control, ar trebui instalat peste tot un sistem chinezesc, unul similar celui din Coreea de Nord. Chiar și Coreea de Nord e de multe ori pusă în dificultate. Cenzura istorică, cea exercitată de Biserică și de stat, nu a fost nici ea perfectă. Chiar și sub Stalin puteau circula, cu pericolul vieții și fără a fi ușor, anumite cărți. Astăzi, cenzura invizibilă acționează în numele unei securități generalizate: pentru a prinde peștele cel mare, pescuim sute de alți pești care nu îl interesează pe pescar și care sînt aruncați mai apoi, morți, înapoi în apă.

> *„Trecem cu Internetul în cealaltă extremă."*

a consemnat Magda GRĂDINARU

PUBLICITATE

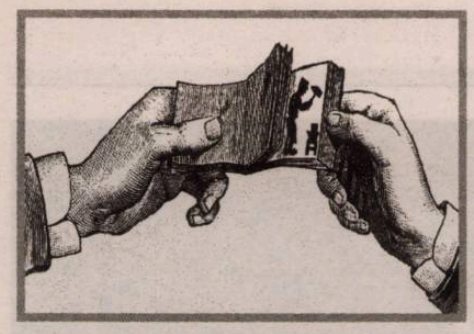

Marius CHIVU

feedbook

Bilanț literar 2016 (II)

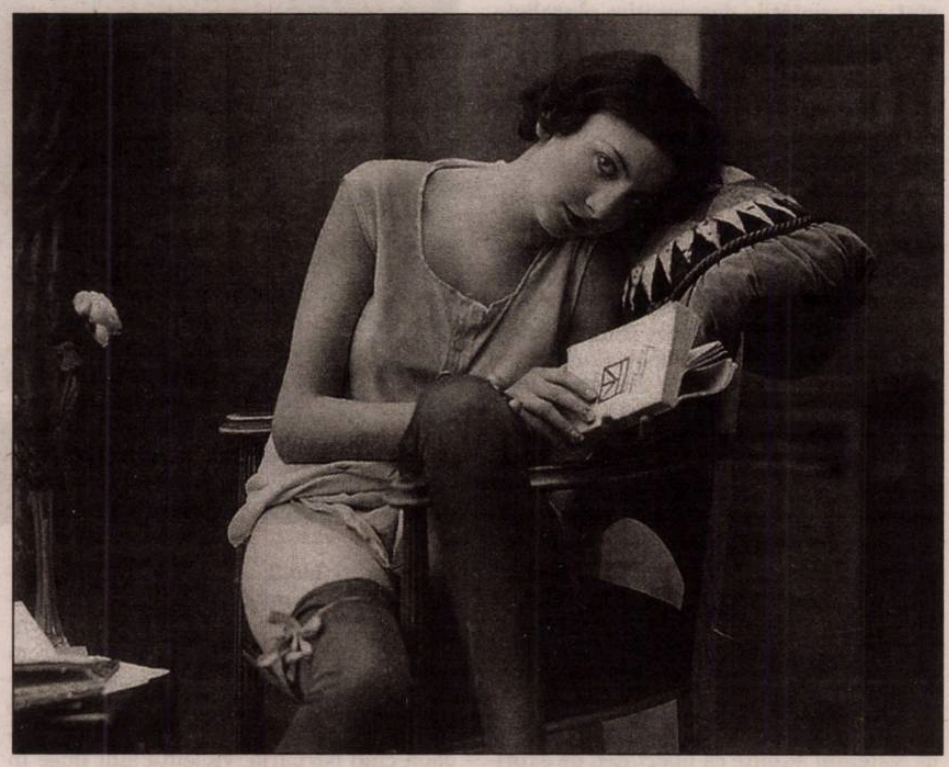

M-am oprit cumva strategic săptămîna trecută la poezie pentru că poezia, ca de obicei, o duce foarte bine – aș putea spune chiar că poezia este singurul lucru care funcționează perfect în România. 2016 fiind și anul Centenarului Dada, ediția aniversară *Șapte manifeste Dada – Lampisterii. Omul aproximativ* de Tristan Tzara (cu desene de Francis Picabia) a apărut la Polirom, în traducere, cu prefață și note de Ion Pop.

Au revenit cu cărți noi doi clasici, în ediții ilustrate foarte frumoase: Emil Brumaru cu *Amintiri din Rai* (ilustrații de Răzvan Luscov) și Ana Blandiana cu *Orologiul fără ore* (ambele la Humanitas), Ioan Es. Pop cu *Arta fricii* (desene de Aurel Vlad, Charmides); alții, cu antologii: Ion Mureșan cu *Iluminarea marilor construcții* (Tracus Arte & Charmides, la această din urmă editură apărîndu-i și reeditarea cărții din 1993 *Poemul care nu poate fi înțeles)*; Radu Andriescu, *Cînd nu mai e aer* și, cu o antologie postumă alcătuită de Claudiu Komartin, mai puțin cunoscutul Vasile Petre Fati (ultimele două la Casa de Editură Max Blecher). Și dacă tot vorbim de antologii, trebuie neapărat să menționez „Cartier de colecție", o nouă serie, cartonată și foarte elegantă, de antologii scoase de Editura Cartier, din care anul acesta au apărut așa: *Cantosuri domestice* de Radu Vancu, *Marea înfățișare* de Mihai Ursachi (selecție de Lucian Vasiliu), *Oameni obosiți* de Andrei Bodiu (selecție de Claudiu Komartin), *Regele dimineții* de Alexandru Mușina (selecție de Radu Vancu) și *Peste diagonala sîngelui* de Ilarie Voronca (selecție de Emilian Galaicu-Păun). Se anunță o serie lungă și foarte interesantă de antologii! Și dacă tot veni vorba, am menționa aici și antologia realizată de Radu Vancu și de mine *111 cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura română* (Nemira).

Cum spuneam, multă, foarte multă poezie (și asta e doar ce mi-a atras mie atenția).

Casa de Editură Max Blecher și Charmides au publicat, împreună, aproape toate cărțile bune de poezie din 2016, deopotrivă debutanți, în curs de afirmare și consacrați. La Charmides: *Spiro* de Andrei Doboș, *Disco 2000* de Vlad Gheorghiu, *Tișița* de Matei Hutopila, *1+1>2* de Livia Lucan-Arjoca, *Skurtu, România* de Tara Skurtu, *Somnul din conducte* de Sînziana Șipoș, *Saturn, zeul* de Olga Ștefan, *Oana Văsieș* de Alex Văsieș, acesta prezent anul acesta și cu volumul *Instalația* la Cartea Românească, unde au apărut alte cîteva fete (la poezie a fost anul fetelor): Alina Purcaru – *Rezistență*, Ofelia Prodan – *Șarpele din inima mea* și Denisa Duran – *Învelit în propriul corp*. Pentru a continua cu fetele, Rita Chirian – *Casa fleacurilor* și Livia Ștefan – *Lolita 32* au apărut la Casa de Editură Max Blecher, la fel ca Sorin Despot – *Termeni | Condiții*, Ciprian Popescu – *Mile end*, Radu Nițescu – *Dialectica urșilor* și Alexandru Potcoavă – *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște*. Alte edituri care publicau numai/predominant poezie, precum Tracus Arte, Brumar, Paralela 45 sau FrACTalia au avut un 2016 editorial slab. Nemira însă a lansat colecția nouă (de urmărit) „Vorpal", unde au apărut Ștefania Mihalache – *Sisteme de fixare și prindere* și Florin Dumitrescu – *Dodii*, plus cartea în trei părți, din care una la două mîini, Svetlana Cârstean & Athena Farrokhzad – *Trado*. O apariție editorială singulară, la propriu și la figurat: Sorin Gherghuț – *Trei*, la Editura Vellant.

Cum spuneam, multă, foarte multă poezie (și asta e doar ce mi-a atras mie atenția), prilej cu care vă amintesc că, pe siteul dilemaveche.ro, Șerban Axinte ține rubrica online de recenzii de carte de poezie intitulată chiar așa: „Pentru poezie".

La capitolul „Restituiri", țin să menționez două serii de autor: „Gheorghe Crăciun" de la Polirom & Cartea Românească, unde în 2016 au apărut volumele *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu* și *Mircea Nedelciu* și *Imagini, litere și documente de călătorie*, ambele ediții îngrijite de Carmen Mușat și Oana Crăciun; și, mai ales, „Matei Călinescu" de la Humanitas, unde au apărut de-a lungul anului primele cinci volume: *Spre România (2000-2002). Jurnal inedit, Un alt fel de jurnal. Ieșirea din timp, Amintiri în dialog* cu Ion Vianu, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* și *Portretul lui M.* De la Editura Casa Radio aș menționa CD-cartea *Din cauzele crizei sufletești de azi* de Alice Voinescu, transcrierea a 26 de conferințe radiofonice susținute între anii 1933 și 1943, plus unica înregistrare cu vocea autoarei care s-a păstrat.

Cartea de memorialistică a anului este, pentru mine, *Urmare și sfîrșit* de Livius Ciocârlie (Tracus Arte), iar apoi cartea în dialog *Trîntind ușa – Cristian Pătrășconiu în dialog cu Tia Șerbănescu* (deși numele ar fi trebuit inversate), apărută la Humanitas. Aș menționa aici și volumul postum de publicistică, note memorialistice și interviuri al Antoanetei Ralian, *Nu cred în sfîrșitul lumii*, coordonat de mine la Editura ART.

În zona eseisticii literare au apărut cîteva cărți foarte bune: *Bucureștiul literar* de Andreea Răsuceanu, *Elegie pentru uman. O critică a modernității poetice de la Pound la Cărtărescu* de Radu Vancu și *În oglinda antichității. Scriitori români și cultura greco-latină* de Alexandra Ciocârlie (toate la Humanitas), plus volumul colectiv internațional coordonat de Cătălin Partenie și Alfred Bulai – *In Fiction We Trust* sau *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură* de Andrei Oișteanu (ambele la Polirom, la fel și următoarea); însă caimacul eseistic al anului l-a luat *Ulysses, 732. Romanul romanului*, monumentala, la propriu și la figurat, întreprindere de critică și istorie literară a lui Mircea Mihăieș, care pare că se mișcă cu la fel de multă ușurință în proza lui Joyce ca în textele lui Cohen.

Un capitol aparte al eseisticii îl reprezintă tema comunismului și/sau a Rusiei (deși unele cărți nu se rezumă doar la asta), cu patru autori „recidiviști": Ruxandra Cesereanu – *Evadări din închisori și lagăre în secolul XX* (Polirom), Angelo Mitchievici & Ioan Stanomir – *Comunism Inc. Istorii despre o lume care a fost*, Lucian Boia – *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, dar și Marian Voicu – *Tezaurul României de la Moscova. Inventarul unei istorii de o sută de ani* sau chiar Sabina Fati – *Ocolul Mării Negre în 90 de zile* (toate la Humanitas); plus Adrian Cioroianu – *Nu putem evada din istoria noastră. Cea mai frumoasă poveste*, vol. II (Curtea Veche) și Nelu Stratone – *Rock sub seceră și ciocan* (Hyperliteratura).

Am lăsat la final, cele mai dragi două cărți dilematice din 2016: Radu Cosașu (Oscar Rohrlich) – *Viața ficțiunii după o revoluție* (Polirom) și *Cu ochii-n 3,14. O antologie* Dilema veche, alcătuită de Ana Maria Sandu, cu ilustrații de Dan Stanciu (Humanitas). Se-nțelege de ce.

PUBLICITATE

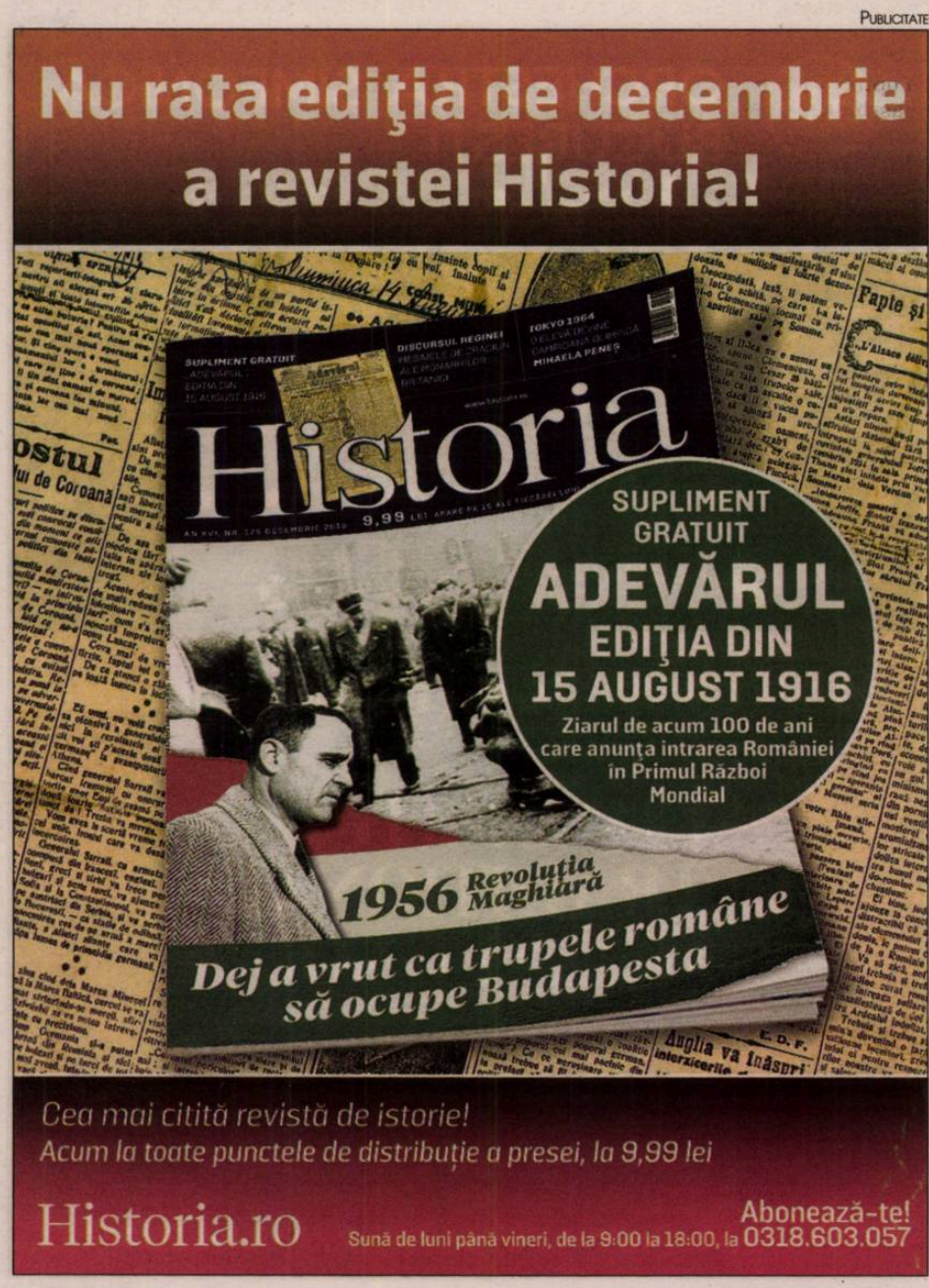

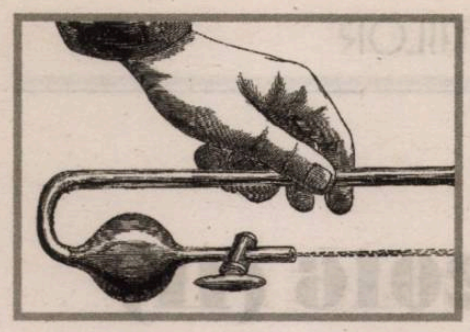

Oana STOICA

rosencrantz & co

Moța și Marin

● ***Ali: Frica mănîncă sufletul,* adaptare de Radu Jude după Rainer Werner Fassbinder, traducerea: Andrei Anastasescu; regia: Radu Jude; scenografia: Iuliana Vilsan; light design: Tudor Lucaciu. Cu: Liliana Ghiță, Kamara / Amir Shafizadeh, Adina Cristescu, Eduard Cîrlan, Ilinca Hărnuț, Lucian Teodor Rus / Mihai Nițu. Apollo 111.**

De curînd, în București a apărut un teatru nou. Apollo 111 folosește un spațiu din clădirea Universul, pe care l-a amenajat în stil urban (brut-industrial), cu bar în foaier și o sală cu 127 de locuri. Ce aduce nou este conceptul: un adevărat teatru de proiecte, cu spectacole care se joacă o perioadă limitată de timp. În plus, apare ideea de curatoriat, căci fiecare stagiune are directorul ei artistic, care oferă conceptul și decide ce artiști invită.

Fiecare dintre ei este soluția celuilalt împotriva anxietății sociale.

Primul director artistic este unul dintre fondatorii Apollo 111, actorul Bogdan Dumitrache, care a gîndit stagiunea cu spectacole aflate la intersecția filmului cu teatrul, iar primul său invitat este Radu Jude, regizor de film, interesat de teatru în calitate de spectator și, mai nou, de creator. Jude este la al doilea spectacol, după *Scene dintr-o căsnicie* de Ingmar Bergman, realizat la Teatrul Național din Timișoara. De data asta, el a optat pentru un text de Rainer Werner Fassbinder, *Ali: Frica mănîncă sufletul,* care investighează modul în care prejudecățile din mentalul colectiv se configurează în norme sociale și produc presiune asupra celor care ies din convenția generală. Filmul său din 1974 este un *remake* al peliculei din 1955 a lui Douglas Sirk, *All That Heaven Allows (Tot ce îngăduie cerurile),* o melodramă despre iubirea dintre o femeie matură și bogată și un grădinar, tînăr și sărac. Fassbinder a făcut cîteva schimbări majore, reconfigurînd povestea în realitatea abrazivă a Germaniei Federale a anilor '70, cu valul de muncitori imigranți, și s-a concentrat nu asupra relației de cuplu, ci a reacției comunității care devine personaj principal. Tînărul este un imigrant marocan care trezește rasismul latent al populației germane. Femeia nu este bogată, dimpotrivă, dar are un statut social ceva mai bun decît al partenerului ei datorită faptului că este nemțoaică. Fassbinder îi mărește considerabil vîrsta: dacă Jane Wyman avea 38 de ani în filmul lui Sirk (partener: Rock Hudson la 30 ani) și arăta ca atare, Brigitte Mira avea 64 de ani în pelicula lui Fassbinder (cu El Hedi ben Salem partener, la 39 ani). Împinsă spre limitele patologicului, diferența de vîrstă devine ostentativ provocatoare pentru mentalitatea societății care nu se sfiește să o stigmatizeze. Și finalurile diferă: în timp ce Sirk preferă happy-end-ul, Fassbinder lasă povestea cuplului indecisă.

Radu Jude rescrie textul lui Fassbinder și reconfigurează povestea în actualitatea locală așa cum s-a întîmplat și cu montarea de la Centrul Gogol din Moscova (2015), unde regizorul Vladislav Nastavșev a alcătuit cuplul dintr-o rusoaică și un imigrant din Tadjikistan (la Teatrul „Maxim Gorki" din Berlin, în 2014, Hakan Savaș Mican a păstrat textul original, care se plia perfect pe actualitatea germană, dominată de problema refugiaților).

Jude face referire la amplificarea discursului discriminatoriu (rasist, șovin, homofob etc.) și inventariază naționalismul de paradă și nostalgiile interbelicului antisemit, din ce în ce mai pronunțate la nivelul societății. Scenografic, spațiile sînt decupate din lumină: interioare în stil etno-folk kitsch, cu mobilier care reproduce obiecte din gospodăria țărănească, folosind, ironic, steagul național pe post de cuvertură și, de partea cealaltă, cu elemente de cultură arabă (rozeta). Pe fereastră, un peisaj cu o căprioară (omagiu lui Sîrk, în filmul căruia se regăsește imaginea, zice regizorul, dar l-aș pune în relație și cu kitsch-ul popular, ca trimitere la carpetele cu motive vînătorești). În acest românism exhibat, Jude face un inventar de disfuncții xenofobe, de la soțul decedat al eroinei, transilvănean suspectat a fi ungur după nume (Covaci sau Kovacs – și la Fassbinder, Emmi fusese căsătorită cu un străin, un polonez), la antisemitism și rasism, prezente prin elemente resuscitate din perioada interbelică (fotografia lui Antonescu sau numele vecinelor-spioane, doamnele Moța și Marin, referire la legionarii uciși în războiul civil din Spania, Ion Moța și Vasile Marin). Jude tușează obsesii ale societății (cum ar fi recenta „familie tradițională") și inventariază elemente discriminatorii din vocabular (cuvinte, expresii) sau discursul public cotidian (bancuri etc.). În crearea contextului poveștii stă greutatea spectacolului, căci Jude păstrează poziționarea dată de Fassbinder vocii comunității ca personaj principal, pe care o recuperează din cotidianul local și o caricaturizează. Așa apar vecinii-spioni (Ilinca Hărnuț, Eduard Cîrlan, Adina Cristescu, Lucian Teodor Rus), prezenți în scenele de intimitate a cuplului, colegii de serviciu rasiști etc., o comunitate xenofobă și intruzivă, a cărei presiune erodează cuplul. La Sirk, vina aparține în totalitate comunității, iar cei doi se vor regăsi melodramatic în final. Fassbinder arată cum mentalitatea retrogradă se insinuează în cuplu, fisurîndu-l, și nu promite un viitor fericit. Jude combină cele două variante: și la el, cuplul se confruntă nu doar cu umorile celorlalți, ci și cu cele proprii, dar promisiunea unui happy-end există. Afișînd o candoare emoționantă, atît în dragoste, cît și în propriile idiosincrazii, Emmi (Liliana Ghiță) este o femeie singură. Ali (Kamara, cu o bonomie plăcută, în contrast cu personajul lui Fassbinder) îi oferă companie. Fiecare dintre ei este soluția celuilalt împotriva anxietății sociale.

Spectacolul combină tușe apăsate – precum decorul sau trimiterile la legionarism – cu o structură teatrală delicată și un ludic auster care citează filmul lui Fassbinder (ca stil de joc, dar sînt și imagini iconice precum îmbrățișarea celor doi). Regizorul nu teatralizează sau o face prea discret, constructul performativ fiind covîrșitor dominat de text. Afișînd încă timiditate față de scenă, Jude aduce în teatru teme puternice, texte inedite pentru teatrul autohton și o viziune proaspătă, care refuză deocamdată cutumele teatrului, cu tot cu regulile și vicii le lui.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Topul filmelor din 2016 (II)

6) *Julieta* (Spania, 2016), de Pedro Almodóvar.

Adaptarea lui Pedro Almodóvar după povestirile lui Alice Munro („Ocazie", „Curînd", „Tăcere") urmărește preambulul, apariția și urmele lăsate de o tragedie în viața unei femei pe nume Julieta, interpretată de două actrițe, Adriana Ugarte și Emma Suárez. Una dintre ele e femeia de dinainte de tragedie, cealaltă e femeia care răsare după, de sub un prosop cu care își șterge părul. Pasionată de mitologie greacă și dispusă să se arunce într-o relație cu un pescar, Julieta îl pierde în mrejele mării care o captivase cîndva pentru că vedea în ea „calea aventurii și a necunoscutului". Personajele lui Alice Munro capătă textura universului imaginar al lui Almodóvar, devin ale sale: obsesive, pasionale, inconfundabile cu vreo altă reprezentare feminină, din Spania sau din altă parte.

7) *Carol* (Statele Unite-Marea Britanie, 2015), de Todd Haynes.

Adaptare rafinată a romanului *The Price of Salt* al Patriciei Highsmith de către scenarista Phyllis Nagy, *Carol* se bucură de performanțele lui Rooney Mara și Cate Blanchett într-o poveste romantică dintre două femei, plasată în anii '50. Pentru a sublinia gradul de periculozitate al unei astfel de relații în epocă și separarea lor de restul societății, filmul se construiește în același timp, la nivelul stilului regizoral, ca un *crime thriller,* în care fiecare privire, fiecare gest intim e accentuat, căci, privit din exterior, ar putea fi un motiv de condamnare. Astfel, cea mai intensă experiență dintre cele două femei și deopotrivă cel mai intens moment al filmului, întîlnirea lor și întrepătrunderea privirilor într-un restaurant ticsit de oameni, e filmată folosind mijloacele prin care e de obicei filmat un atentat.

Julieta

8) *Fiul lui Saul / Saul fia / Son of Saul* (Ungaria, 2015), de László Nemes.

Un bărbat, care are o revelație legată de moartea unui băiat pe care îl numește, în ciuda îndoielilor celorlalți, fiul său, e urmărit într-un lagăr de concentrare fără ca ceea ce se petrece în jur să devină descifrabil și pentru spectator. O provocare tehnică și formală, *Fiul lui Saul* se situează între două moduri de reprezentare a Holocaustului, abordarea lui Spielberg din *Lista lui Schindler* și cea a filmelor care consideră reprezentarea sa ca imposibilă/imorală. Cu toate acestea, abordarea lui Nemes rămîne profund imersivă.

9) *Ah-ga-ssi / The Handmaiden / Slujnica* (Coreea de Sud, 2016), de Chan-wook Park.

Adaptare după romanul *Din vîrful degetelor* al prozatoarei britanice Sarah Waters, *Slujnica* e o poveste de dublă emancipare feminină, de sub dominația unui bătrîn torționar, colecționar și vînzător al unor colecții de cărți erotice, și de sub cea a unui fals conte și profesor de desen, cumpărător al acestora. Unul dintre punctele forte ale filmului e cel de construcție narativă. *Slujnica* începe cu prezentarea unei fete sărace dintr-un sat din Coreea anilor 1930, despre care sîntem îmbiați să ne formăm o părere, continuă cu punctul de vedere al celei de-a doua fete (bogate), prin care aflăm că am fost trași pe sfoară, și se încheie cu cel de-al treilea, al contelui care, sub amenințarea torturii, e nevoit (sau îi face plăcere) să mintă. Cel mai spectaculos moment constă în distrugerea unei biblioteci de către două fete care sfîșie cărți și împroașcă totul cu cerneală roșie.

10) *Mîini. Gesturi. Artă / Il gesto delle mani / Hand gestures* (Italia, 2015), de Francesco Clerici.

Un documentar observațional despre un proces artizanal, o incursiune în istoria unei turnătorii artizanale din secolul al VI-lea î.e.n., un eseu despre arta sculpturii și a filmului, *Mîini. Gesturi. Artă* urmărește pe scurt transformarea unui cîine din ceară roșie în bronz și alăturarea sa, în cele din urmă, celorlalte statui ale artistului Velasco Vitali într-una dintre operele sale cu cîini. Aflat la primul său lungmetraj, ceea ce reușește Franceso Vitalis să scoată la suprafață, prin acest proces observațional al materialelor de lucru și al corpurilor celor care le fabrică, reflectă o complexitate și o poezie rare.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

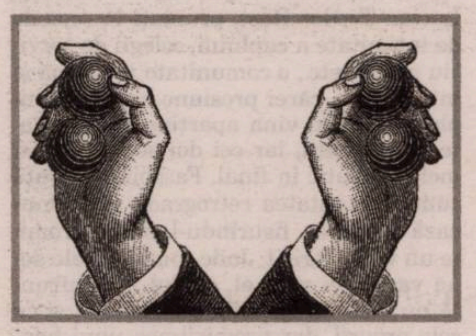

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Muzică psihedelică despre oamenii obișnuiți

● **Cory Hanson, *The Unborn Capitalist from Limbo*, Drag City, 2016.**

„Even though you've tried to resist in your life / You still can put the figure from your window, / The unborn capitalist from limbo. / That'll come a day when you break legs like a clown / And you tear down your heartbeat to be rhythm, / The unborn capitalist from limbo..." O chitară acustică duce totul mai departe, pînă cînd ajunge să se înece în impecabilele aranjamente pentru viori, violă și violoncel – operate de Heather Lockie, profesoară de improvizație & compoziție și muziciană, colaboratoare, în trecut, a unor Spiritualized sau Sparklehorse – care domină două treimi din prima piesă a albumului. Vocea nazalizată și în *falsetto* ar putea fi a unui Morrissey mai tînăr, dar și mai pițigăiat, iar muzica alunecă adeseori înspre anii de glorie psihedelică ai unor Nick Drake, Tim Buckley sau Townes Van Zandt. Cory Hanson, autorul acestui album cu titlu cyberpunkist și, mă repet, morrisseyan, trăiește în Los Angeles și este creatorul și *frontman*-ul unei trupe de psych-rock, Wand, cunoscută pentru faptul că, în decurs de un an și cîteva luni (2014-2015), a produs nici mai mult, nici mai puțin decît trei albume, dar mai ales datorită alinierii la un roi care orbitează de ceva ani în jurul *mastermind*-ului Ty Segall, unul dintre cei mai activi muzicieni și producători californieni de rock din ultimul deceniu. (Ca fapt divers, pe lîngă faptul că Wand a deschis la începuturi concerte pentru formația lui Segall, Hanson e membru al The Muggers, trupa care îl acompaniază pe acesta în concertele de promovare a ultimului său album, *Emotional Muggers*.)

Dezlegat radical de reflexele post-glam/heavy/cosmic/psych ale *sound*-ului Wand, *The Unborn Capitalist from Limbo* e discul unui autor care glisează reverențios între psych-folk-ul șaizecist și, grație intervențiilor lui Lockie, *chamber pop,* ornate cu un strop de Burt Bacharach, un straniu accent englezesc și destul de mult ecou și reverb. Textele lui Cory Hanson sînt (aproape) impenetrabile, vorbind, culmea, despre lucruri cît se poate de banale. Undeva, pe *lead single*-ul „Ordinary People", obișnuitul ia forma unei tragicomedii suspendate în aerul în care, *QED,* „oamenii obișnuiți fac sex extramarital": *„Ordinary people took my mother from me, / Put her in a bag / And sent her floating in space. / And if you will come to my eyes / Could you see that I was afraid, / I know that makes you smile / And you know the things I hide / It's so easy to fail..."* Epica „Garden of Delight", crescută din *flow*-ul trioului Heather Lockie (vioară & violă) – Emily Elkin (violoncel) – Laena Myers-Ionita (vioară), explică melancolic despre ce e vorba pe acest LP: *„It's a violence of a human soul / Laying down alone in your memory..."* Percuțiile lui – da! – Ty Segall punctează discret pauza, vocea lui Hanson se strecoară imperturbabil prin arhitectura alambicată a piesei. Pe „Flu Moon", o bossa nova tripantă și seducătoare, Morrissey se întoarce, de mînuță cu Marc Bolan și Arthur Lee, pentru a-l bîntui pe vocalistul de la Wand – *„Flu moon inside my head, / Tell me every word you said. / You whisper the night / Understood by light / How your dreams / Are just waiting to be real..."* – și pentru a livra piesa de rezistență a unui album pe care anul 2016 ar trebui să-l rețină.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Static, reîncărcat

Sînt unele momente din călătorii care sînt atît de statice, care surprind din mijlocul noutății, al ritmului alert cu care este înfășurat orice voiaj, cu pasivul lor memorabil. Îmi aduc aminte de ele mai ales la sfîrșit de an, ca de niște baterii solare lăsate la încărcat și pe care le revizitez în minte sau în mici imagini salvate în memoria telefonului ori a laptop-ului. Nu sînt puține, căci una din bucuriile acestor călătorii e, pentru mine, reconectarea la neutrul lor bun, la nespectaculosul regenerativ pe care îl conțin.

Poate doar în imaginea unei prime zăpezi, privite de la fereastră.

Mă gîndesc mai ales la momente ale cotidianului local, surprinse adeseori accidental, în drum spre vizitarea unui loc mai celebru pe harta călătoriilor. Ca la Angkor Wat, complexul aproape suprarealist de temple din jungla cambodgiană, de exemplu. Era într-o după-amiază foarte călduroasă și mă îndreptam cu bicicleta spre unul dintre temple (distanța dintre ele e considerabilă, așa că fie faci apel la un *tuk-tuk,* fie închiriezi o bicicletă, la asta adăugîndu-se soarele, aparent bolînd, sud-est asiatic, de ianuarie-februarie, destul de parșiv ca să parcurgi acele distanțe la pas). La mijlocul distanței între două temple se afla un mic lan de orez în care lucrau, nestingheriți în vreun fel de traficul intens de turiști, cîțiva localnici. M-am oprit, am lăsat bicicleta la marginea drumului și m-am uitat la ei cum roboteau sub vipie și în marginea traficului de biciclete. Stăteau cu spatele la drum, aproape nemișcați, în mijlocul unui cîmp îngălbenit de soare. Mișcarea corpului lor, aproape imperceptibilă, avea ceva dintr-un tablou de Van Gogh, prin emoția statică conținută. Oricum, păreau cu totul suspendați în afara ritmului turistic, ca și cum realul lor, al muncii lor zilnice, ar fi fost, acolo, în acel moment, cu adevărat un intrus în microregia plină de confetti a turismului contemporan.

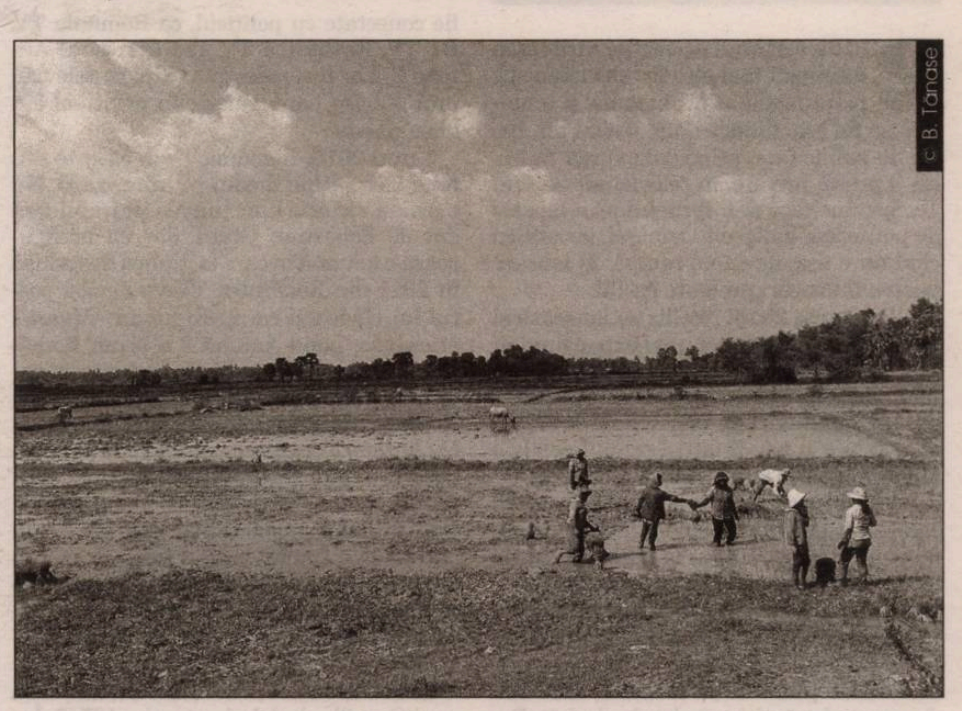

Aceeași stare am regăsit-o și într-un mic sat ascuns de niște cocotieri foarte înalți, tot la marginea drumului către unul dintre temple. Inițial, mi-au atras atenția cîteva fîntîni și inscripțiile lor. Erau donate în mare parte de către UNICEF ori de către familii nord-americane unei țări foarte sărace, răvășite de războiul civil. Dincolo de ele, pe niște cărări făcute în nisipul bătătorit, am descoperit în acea după-amiază o lume care era acolo dintotdeauna, dar care, în drumul hașurat de consumerismului actual, părea un intrus: căsuțe sumare din lemn, cu o singură încăpere, așezate pe niște picioare înalte de lemn, în stil lacustru. Nu era mai nimeni acolo, probabil cei mai mulți dintre ocupanți erau plecați să lucreze în circuitul turistic al templelor sau poate la cîmpul de orez. Am întîlnit doar o bătrînă, moțăind într-un hamac și păzind un fel de magazin local, cu produsele așezate în punguțe de plastic, agățate cu sfoară de niște bîrne. Doar cocotierii mai produceau un vag zgomot de fundal în acea lume simplă, statică și atît de reală.

Sînt mai multe astfel de momente. Cu ele revine, mai ales acum, la sfîrșit de an, amintirea unui Zen pe care îl regăsesc, altfel, din ce în ce mai rar. Poate doar în imaginea unei prime zăpezi, privite de la fereastră. Cu siguranță, însă, în liniștea cu care trec de la o pagină citită la alta nouă.

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

- **SMS** la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro
- **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro
- **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
- **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
- **FIRMELE DE ABONAMENTE**

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

În contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.

Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

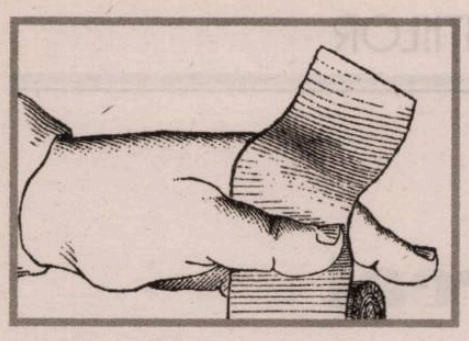

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Top 10 știri media 2016

2016 a fost anul în care lucrurile s-au întîmplat mai ales în televiziune pe piața media din România și e normal să fie așa, fiindcă două treimi din banii de publicitate, principala sursă de venit a presei private, în televiziune se duc. Televiziune face și Internetul prin lansări de platforme Video-on-Demand, iar atunci cînd nu e așa, devine o rampă de lansare pentru intoxicări preluate pe TV.

6 ianuarie 2016: Netflix se lansează și în România, ca parte a unei expansiuni în 190 de teritorii. Lansarea a fost întîmpinată cu scepticism de publicul românesc, din cauza numărului relativ mic de titluri disponibile la noi. E totuși primul pas la o aliniere a țării la consumul global de Video-on-Demand. Netflix se vede pe ecranul calculatorului sau al mobilului, dar poate fi urmărit foarte ușor și la televizor, grație aplicațiilor de smart TV sau unor dispozitive auxiliare gen Google Chromecast.

4 martie 2016: Haluk Kurçer, boss-ul de la Kanal D, anunță că 2015 a fost primul an de profit de la Kanal D (700.000 de euro), după alți opt de pierderi în România. Știrea e un semnal optimist pentru piața TV, după ani de zile în care majoritatea banilor din publicitate au fost împărțiți între cele două principale grupuri de media, PRO TV SA și Antena Group + Antena 3, și puțini considerau viabil un al treilea business audiovizual, mai ales format dintr-un singur post. Celelalte canale pe care le puteți vedea pe cablu sînt fie internaționale, precum cele de desene animate sau filme, fie ale cabliștilor, ca Digi24, fie conectate cu politicul, ca România TV, B1 TV, Realitatea TV sau (din nou) Antena 3. Lor li se adaugă posturile televiziunii publice, care trăiește în principal din abonamente.

1 mai 2016: România TV depășește Antena 3 ca rating mediu pe întreaga zi. Nu e prima victorie punctuală a postului fondat de Sebastian Ghiță, dar ea prefigurează o toamnă în care facțiunea desprinsă în 2011 din Realitatea TV va depăși postul lui Gâdea și ca medii lunare. *Mutatis mutandis,* noua Antena 3 e acum România TV, prin violența discursivă și partizanat, cu care Antena 3 se impusese în anii în care Valentin Stan apărea la *Sinteza zilei.* Antena 3 devine oarecum noua Realitatea TV, fiindcă satisface reflexul unei mari părți a doritorilor de știri de a muta pe un post anume în momentul în care are loc un anume eveniment, cum a fost *exit-poll*-ul de după alegerile parlamentare, cînd televiziunea fondată de Dan Voiculescu a condus. Sau, în 2015, în acoperirea media a catastrofei Colectiv.

22 martie 2016: Parlamentul validează noul Consiliu de Administrație al TVR. Începutul unei crize în timpul căreia Parlamentul a blocat cel puțin două propuneri de președinte-director general venite din partea Consiliului, a lui George Orbean și a Monicăi Ghiurco. Ulterior, PSD a impus-o pe Irina Radu în fruntea TVR, nesocotind opțiunea CA pentru Ghiurco, fapt fără precedent în istoria recentă a TVR. Înglodată în datorii, TVR are o soartă incertă, care se va înrăutăți spre sfîrșitul anului.

22 august 2016: Kanal D lansează *Bravo, ai stil,* un show-concurs de modă care nu părea să aibă nimic remarcabil pentru început, dar este programat la ora 17, adică în ceea ce se numește *access,* care e o miză pentru televiziuni fiindcă crește rating-ul pentru cel mai important interval al zilei, *prime-time*-ul (19-23). În paralel, *Ce spun românii* a lui Cabral, difuzată la o oră asemănătoare, face performanțe foarte bune pe PRO TV, lucru care abolește supremația emisiunilor despre ceara din urechi, gen *La Măruță.*

12 septembrie 2016: Are loc cel mai așteptat eveniment în materie de divertisment al toamnei, lansarea la PRO TV a *Supraviețuitorului,* unul dintre formatele cele mai de succes de *reality* din lume. Showul realizează însă rating-uri mici, care vor determina PRO TV să îl mute la ora 22 de la ora 20,30, cea consacrată pentru marile formate în România. *Supraviețuitorul* va mînca bătaie de la mai multe formate de pe Antena 1, pînă atunci al doilea clasat, cum ar fi *iUmor* sau *Chefi la cuțite,* sfîrșind prin a fi bătut chiar de PRO TV, cu un film obscur din 2003 programat pe fostul tronson orar al emisiunii.

10 octombrie 2016: Liviu Dragnea depune un proiect de lege pentru eliminarea a 102 taxe, devenit celebru ulterior drept „Legea pomenilor electorale a lui Dragnea". Printre altele, proiectul elimină taxa radio-TV, privînd TVR, de exemplu, de aproximativ 70 din cele 100 și ceva de milioane pe care le primește anual, lucru care ar distruge instituția care are și-așa datorii estimate la peste 150 de milioane de euro în vară. Cel mai probabil scenariu e că TVR nu își va pierde veniturile, dar va trece în subordinea Guvernului, care o va finanța. Guvernul e tot al PSD.

8 noiembrie 2016: Donald Trump cîștigă alegerile din SUA. Știrea se leagă în mod curios de piața media din România, fiindcă se dovedește că o parte din intoxicările pro-Trump care au avut mare succes pe Facebook sînt opera unui june programator din Oradea, pe nume Ovidiu Drobotă, autor și al site-ului de fonfleuri în română Expunere.com.

8 decembrie 2016: Initiative Media, autoarea unui raport anual care descrie piața de publicitate din România, își revizuiește în plus estimările pentru 2016, care va fi mai bogat cu 10% decît 2015, cu un total de 366 de milioane de euro cheltuieli pe toate segmentele media. Creșterea e determinată mai ales de banii cheltuiți pe TV, care vor fi 240 de milioane de euro, conform estimării. Internetul e în continuare în suferință, cu 64 de milioane de euro, cheltuieli, dar majoritatea spre Google și Facebook, și nu *publisher*-ii online români, în timp ce presa scrisă e doar o umbră a ce a fost, cu numai 14 milioane de euro, față de peste 80 în 2008, anul de vîrf dinaintea crizei.

9 decembrie 2016: România TV pune în circulație ceea ce pare a fi intoxicarea anului din România. E vorba de un așazis interviu cu un membru al grupării de hackeri Anonymous, care susține că Soros a avut un rol în incendiul de la Colectiv, în continuarea teoriei conspirației sorosiste care se aude de mai multe săptămîni pe același post. Interviul putea fi foarte ușor fabricat, fiindcă în spatele măștii lui Guy Fawkes a activiștilor Anonymous se poate ascunde oricine. România TV va lua de la CNA o amendă de 30.000 de lei, după ce va susține că a luat interviul de pe un site Anonymous, site pe care, evident, la data ședinței nu a putut să-l indice.

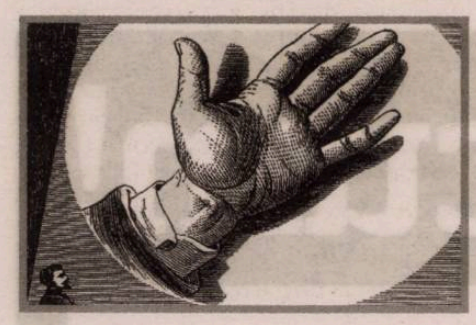

Adina POPESCU

portrete din mers

Nopți pierdute în București

Parcă sîmbăta e ziua „de ieșit" și de petrecut, nu-i așa? Așa îmi amintesc și eu – sîmbăta, cînd se strîngea gașca pe la 8 seara, la Kogălniceanu sau Universitate. Cînd ne îmbrăcam altfel decît în restul săptămînii, măcar cu o eșarfă mai fistichie sau cu niște ochelari de soare mai șmecheri (deși era întuneric deja) ca să ieșim în evidență. Orice detaliu care să spună despre noi: ăștia au ieșit în oraș ca să se distreze. S-o facă lată. Erau cîte unii, mai ales fete, care întîrziau cîte o oră – să-și facă buclele, să-și revopsească părul care nu ieșise cum trebuie, să se machieze. Erau și băieți care întîrziau mai ceva ca fetele. Din lene sau pentru că încercaseră să scoată niște bani de la babaci. Sau nu mai apăreau deloc. „Porcu și Canibalu au zis că nu mai vin pînă în oraș, ies la noi în cartier!", ne comunica Oaie. Treaba lor! Nu existau telefoane mobile, dacă nu veneai într-o oră, erai pa! Unde mergem? Veșnica întrebare. Oricum mergeam în aceleași locuri, aceleași cîrciumi pe care le știam pe de rost. Lăptărie, MBL (Mai bine lasă!) în Cișmigiu, Cireșica pe bulevard și alte baruri obscure cărora le-am uitat numele. Toate la fel, întunecate, provinciale, nimic *fancy* pe vremea aceea. Nici limonadă cu mentă sau ghimbir, nici *fresh*-uri, de parcă ne ardea nouă de *fresh*-uri! Nici vin franțuzesc, 15 lei paharul, vin „de surcică" la Argentin, la litru. Bere cît cuprinde, rece, cu spumă „de detergent", în halbe soioase. Cîte o *citirică,* cîte o sticlă de rom pitită prin vreun rucasc care completa, pe sub masă, cantitatea generoasă de cola din pahare. Se numea mînărie. Și se uita uimit ospătarul cum se îmbăta tineretul din cico. Însă barurile obscure se închideau și trebuia să pierdem și noi noaptea undeva. Așa că ne refugiam pe la unul pe acasă, care era mai singur sau mai student sărac și-i convenea să-și facă garsoniera vraiște pentru niște amici care veneau cu băutură și țigări. Tot din vreun rucsac ieșeau la iveală casetele. Cu muzică, că pe atunci nu exista YouTube. Fuseseră scoase și ele în oraș, *just in case* – poate la vreunul din barurile alea obscure ne lasă să punem și muzica noastră sau poate ne mai lipim pe la vreun bairam. Așa că petrecerea se lungea obligatoriu pînă pe la cinci, cînd începeau să meargă tramvaiele, ca să putem pleca și noi acasă. Spre final, ultima sticlă se împărțea frățește prin balcoane, uitîndu-ne la cerul lila și ascultînd „Morning has broken".

A doua zi, duminică, pe la prînz, cînd mă trezeam, Anton, tatăl meu care se culca de regulă la 11 fix, mă privea cu o față prelungă, ușor ironică, și-mi cînta „Nopți pierdute în București". „Ce-o să mai regreți tu nopțile astea pierdute mai tîrziu, cînd or să se simtă, măi Adina! O să suporți consecințele". Le regret? Le-am uitat, ca și cum n-ar fi fost. Îmi amintesc de ele doar sîmbătă seara, cînd mă nimeresc la supermarket-ul non-stop, puțin înainte de miezul nopții. Cînd se formează cozi neverosimile pentru ora tîrzie, pe două rînduri, și tineretul din cartier se trezește la viață. Sînt acei Porcu și Canibalu care n-au avut chef să iasă în oraș cu gașca și își omoară timpul prin cartier. Sau sînt cei care au băut deja prin baruri și acum se aciuează pe la unul pe acasă, ca să continue paranghelia. Sînt cuplușoare timide, la început de relație, care nu plătesc încă facturi la comun și-și petrec cîte o singură seară împreună, în week-end, ca să vadă cum merge treaba. Sînt băieții care beau la greu și numai sîmbăta în parculețele din spatele blocurilor, se mai aerisesc și ei. Și toată mulțimea aceea de la coadă se hăhăie, vorbește tare, zîmbește ușor lasciv, tresaltă de o emoție ciudată. E sîmbătă seara! – îmi amintesc dintr-odată. Iar *saturday night fever* se simte și aici, în spațiul vetust al supermarket-ului nonstop îmbîcsit de marfă, ca o adiere nehotărîtă de primăvară într-un decor încremenit, hibernal. În dreapta mea sînt trei bărbătuși în jur de 25, ochii deja le sticlesc ușor. Au ales cu mîndrie o sticlă mare de vodcă și ceva sucuri la cutie pentru „cocktail" („acuarelă" îi spuneam noi). „Bă, dar ceva de mîncare nu luăm?" – își amintește unul. „Cre' că mai am eu niște cartofi pe acasă, îi prăjim!" Mi-i imaginez pe cei trei golind sticla și prăjind cartofi în tigaie, într-o bucătărie cu o chiuvetă plină de vase murdare. Nu prea le ajung banii și de mîncare. Unul îndeasă în coș, peste băutură, un salam. „Și pîine, bă! Să luăm și pîine!", strigă altul. Un tip singur ajunge la casă cu băutură cît pentru șase, își golește conștiincios coșul. Cu siguranță e așteptat într-un alt apartament de cîțiva prieteni însetați. Printre berile multiple, observ două cutii de bere cu lămîie. „Aha, e și o gagică cu ei!", îmi zic. Cînd să plătească, cu un gest ușor ezitant, ia și o cutie de prezervative și o întinde casierei. Un cuplu se pregătește pentru o cină romantică tîrzie. Spaghete, sos la borcan. Îmi imaginez cum vor găti pentru prima dată împreună. Ea, la chiuvetă, scurgînd pastele, el cuprinzînd-o cu brațele, sărutînd-o pe gît. Ea rîzînd, apoi prefăcîndu-se că se enervează, „că nu e cuminte", respingîndu-l, provocîndu-l. I se arde ceapa pentru sos. Iau și o sticlă de vin roșu, pentru o vreme va fi în pahare doar de formă. „Și ciocolată!", șoptește timid fata. „Să luăm și o ciocolată." Tot la coadă, doi puști încheie o afacere de week-end cu un alt treilea, la telefon. „Eu mă așteptam de la tine, cum să-ți zic, să te implici mai mult. Să te văd mai determinat. Trebuia să-i convingi că merită să cumpere..." Închide telefonul. „A vîndut?", întreabă nerăbdător prietenul. „Nu, ce fraier! Și e profesor de istorie..."

În vreme ce coada se mișcă greu, toată lumea dă iama prin frigidere, o ultimă bere „de control", de la rece. N-am ce să fac, dau iama și eu. Entuziasmul din jur devine molipsitor. În fond, e sîmbătă seara. În drum spre casă, trec prin parculețul din spatele blocurilor. Băieții sînt la locurile lor, sparg semințe și golesc sticle. Multe dintre luminile apartamentelor sînt aprinse, se aud zvonuri de muzică, se văd siluete care beau, gătesc, fumează iarbă, se sărută. „Nopți pierdute în București", încep să cînt de una singură, aproape fără să-mi dau seama.

Mihai BUZEA

Sistemul rămîne singur

Cam pe la sfîrșitul anilor '90, cînd a aflat că soră-mea găsise de muncă în Boston, ca *baby-sitter (au pair,* mai exact), o rubedenie a exclamat, în culmea indignării: „Cum să te duci în America? Copiii mei să meargă în America, nu *tu!*" M-am tot întrebat, de atunci încoace, ce-o fi fost în neregulă cu soră-mea, și îndrăznesc să cred c-am găsit, dacă nu răspunsul, atunci un răspuns posibil, ceea ce mă face să scriu acest text. Cel mai mult și mai mult m-ar bucura să fiu contrazis și redus la tăcere, dar înainte de asta, încă vreo două-trei exemple.

Din aprilie 1994 merg pe munte c-un bun prieten, cu Dodel; dormim în același cort, mîncăm din aceeași conservă, împărțim vodca de seară și ceaiul de dimineață. În afară de masivul Șureanu, am parcurs (de mai multe ori) cam toate traseele din munții de peste 2000 de metri, bașca pe cei mai mărunței (Apuseni, Măcin, Ceahlău, Leaota, Cernei etc.); ar trebui, deci, să am deplină încredere-n Dodel. Dar n-am: între noi doi persistă ceva nespus și de nespus, și anume complexul lui de superioritate față de mine (nu-i bogat, muncește mult și n-are nici mașină, așa că nu despre bani e vorba). Oricît s-ar strădui să se prefacă și oricît m-aș preface că nu văd cum se străduiește, Dodel nu poate uita că el e născut în Algeria, iar eu nu. Un *bien né* nu poate fi egal c-un băiat de la țară.

Cîndva am iubit și eu o fată (nu e interzis!). M-am dat peste cap să meargă treaba, am făcut toate nefăcutele și chiar mai mult decît atît, dar degeaba: ea era născută în Nigeria și n-a putut trece peste asta. După multe căutări, că n-am fost eu singurul *mal né* din viața ei, a găsit un băiat bun, născut în Irak, cu care s-a potrivit mănușă. O mănușă cam de box, dar nu despre asta-i vorba aici.

În februarie 1990, inspectoratul școlar al sectorului 4 (care era atunci pe Șoseaua Viilor, nu în Berceni ca acum) a ales cîteva zeci de gimnaziști și liceeni pe care i-a trimis într-o tabără de „eroi ai Revoluției" (?!), undeva lîngă Varna. Am aflat ulterior c-au fost zeci de astfel de tabere, care mai de care mai pricopsite (în Franța, în Danemarca, în Austria etc.), dar în asta de care zic, printre alte haimanale de la Liceul Industrial nr. 36 (actualul „Ion Creangă") am fost selectați și noi doi, Grasu și cu mine. Criteriile de selecție au rămas o enigmă pînă-n ziua de azi, ca tot ce ține de Revoluție, dar aceste tabere și mai ales „criteriile" ar putea fi un capitol interesant de cercetare pentru istorici; la întoarcere, toți foștii prieteni și colegi dintr-a XII-a C s-au năpustit ca hienele asupra mea, cu mustrarea „Ai fost în Bulgaria și mai și vorbești?" (nu mai țin minte ce spusesem). „Da' de Grasu de ce nu vă luați?", am zis eu. Răspuns: „El e născut în Mozambic!"

Repet, mi-a luat foarte mult timp, ani și ani, ca să pun toate aceste fragmentele cap la cap și să trag o concluzie. Poate nici nu-mi pica fisa, dacă nu mă-ntîlneam pe scară cu tanti Lucica, pe cînd dădea cu mopul: „Săru'-mîna, doamnă Lucia", „Să dea Dumnezeu sănătate, domnu' Mihăiță"; atunci mi-am dat seama, din diferența de ton a celor două voci, că eu vorbesc de sus cu ea, iar tanti Lucica vorbește „de jos" cu mine. Că mă pun, în raport cu ea, pe același tip de piedestal pe care se pune Dodel în raport cu mine. Pe care l-au pus colegii pe Grasu. Pe care și-a pus rubedenia copiii: ei erau născuți la Londra. Aici era de fapt cheia, în locul nașterii copiilor, nu în presupusa inferioritate a soră-mii.

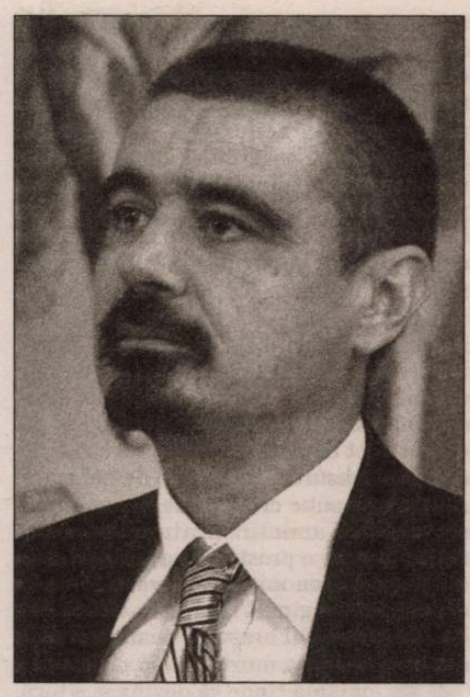

Pare foarte ciudat că în comunism a existat o aristocrație a nașterii, dar e adevărat. Nu mă refer la primul comunism, la paukerism și la dejism, ci la comunismul „bun" pe care îl regretă acum pensionarii, la anii 1965-1975, să zicem, atunci cînd a venit pe lumea generația decreteilor. Bine-bine, decreței, decreței, dar nici noi n-am fost egali între noi, încă de cînd aerul ne-a invadat prima oară plămînii: cele mai puține șanse le-au avut cei născuți la țară, din familii „proaste" (sărace, lipsite de ambiție, de etnie romă etc.). Șanse mult mai mari au avut cei ca mine, țărănuși prin naștere, urbanizați prin grija Partidului (Mircea Cărtărescu a scris deja totul despre noi, nu mai e nimic de adăugat). Altfel au pornit-o-n viață cei din familii urbane „bune", care, cine știe cum, au ținut capul la cutie și-au trecut obsedantul deceniu pe sub radarul comuniștilor. Dar aristocrații, porfirogeneții, cei cu lingura de-argint în gură au fost pruncii ai căror părinți cîștigaseră încrederea regimului, astfel încît li s-a permis să *iasă* (nu există italice suficient de sugestive pentru ce vreau să spun!). E adevărat că privilegiul ieșirii (nuanță biblică!) îl aveau în primul rînd nomenclaturiștii, securiștii și „lucrătorii în comerțul exterior", dar nu exclusiv; a fost și-o altă categorie, numeric mai mare, și anume tehnicienii și muncitorii regimului. Dacă „muncitor" e un termen clar, „tehnician" putea însemna orice, de la „consilier militar" la inginer, medic, profesor, cercetător, student și multe altele. Din Irak, Siria, Libia, Angola, Mozambic, Nigeria, Egipt, Algeria, Maroc, Sudan, Iran sau Iordania, acești oameni s-au întors nu numai cu casetofoane, blugi și lănțișoare, ci și cu copii. Cu copii altfel decît toți copiii. Cu copii născuți *afară*.

Fac o mică digresiune și mă-ntreb de ce acest cuvînt românesc nu pare să aibă vreun sinonim perfect în nici o limbă, iar acolo unde, treacă-meargă, găsim cîte ceva *(abroad, ailleurs, Ausland, zagranița),* parcă nu e nuanța aia de pușcărie pe care o simți, aproape palatal, în sinistrul nostru „afară". Oare de ce?

Și ce s-a întîmplat cu acești copii? Mai nimic. Au crescut și s-au jucat ca toți copiii, cu cheia de gît, dar îndoctrinați că ei sînt altfel, din naștere altfel. Nu exact asta înseamnă aristocrație? Accesul la resursele materiale e important, da, dar e trecător, pe cînd spiritul aristocratic, nu. Un copil căruia i s-a băgat în cap că el nu-i ca „amărîții ăștia" se va purta ca atare, și nu doar în copilărie, ci toată viața. Iar atunci cînd ne întrebăm cine-o fi „sistemul" care căpușează țara, ar fi bine, poate, să ne dăm seama că *sistemul se consideră țara însăși,* iar pe cetățenii neincluși în sine îi vede ca pe-o turmă destinată să producă, eventual să se și distreze, dar în nici un caz să conducă. „Eu sînt boier mare, iar ei sînt niște proști", spunea vornicul Moțoc. Diagnostic foarte precis, din punctul său de vedere. Actualii vornici moțoci ai generației mele, pe care-i regăsesc atît în serviciul public, cît și ca prosperi oameni de afaceri, sînt absolut convinși că-și merită boieria, nu doar prin merite personale („Dac-am fost băiat deștept!"), dar mai ales, mai profund și mai secret, prin marele merit al nașterii. S-au născut bine. Dincolo de gratiile cuștii. Altă soartă, alt destin. De la bun început.

Numai că acum sistemul este într-o situație foarte grea, avînd de înfruntat atacuri din patru părți: DNA e una, diaspora-i a doua (pe un „amărît" îl poate impresiona pedigriul baronului local, dar pe un diasporean, nu), micșorarea bazei de recrutare e a treia, dar cea mai importantă e aceasta:

N-am putut lua vreodată în serios nici munca din România.

război civil din interiorul sistemului. Reformiști *versus* conservatori, în interior. Știu ce vorbesc. Dar mi-e frică să vorbesc prea mult, că nu se știe cine cîștigă pîn' la urmă!

Explicația titlului: fără a mă fi integrat pe mine personal în structurile sale, sistemul m-a distrus, ca ființă socială. Adică n-am mai putut să iau România în serios, odată ce-am înțeles „cum merg lucrurile". Concret, n-am mai fost bun de nici o muncă socialmente utilă sau, cu expresia curentă, „să mă implic". Am scris cîteva sute de articolașe de (așa-zis) turism, descriindu-le „amărîților" mei acel mitic *afară,* cel puțin bucățelele la care-am avut acces, dar cam asta e tot. N-am putut lua vreodată în serios nici munca din România („Mihai, tu nu te implici în efortul nostru colectiv!"), nici salariile din România, nici instituțiile publice din România („Completați dumneavoastră o cerere și mergeți la ghișeul doi, întrebați de doamna Nuți"). Mi-a rămas munca fizică, pe care sistemul n-are cum să mi-o ia (sînt prea leneși!) și care, vă destăinui acum un secret, va fi la tot mai mare căutare: oamenii pleacă. Sistemul rămîne singur. Să-i fie de bine.

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

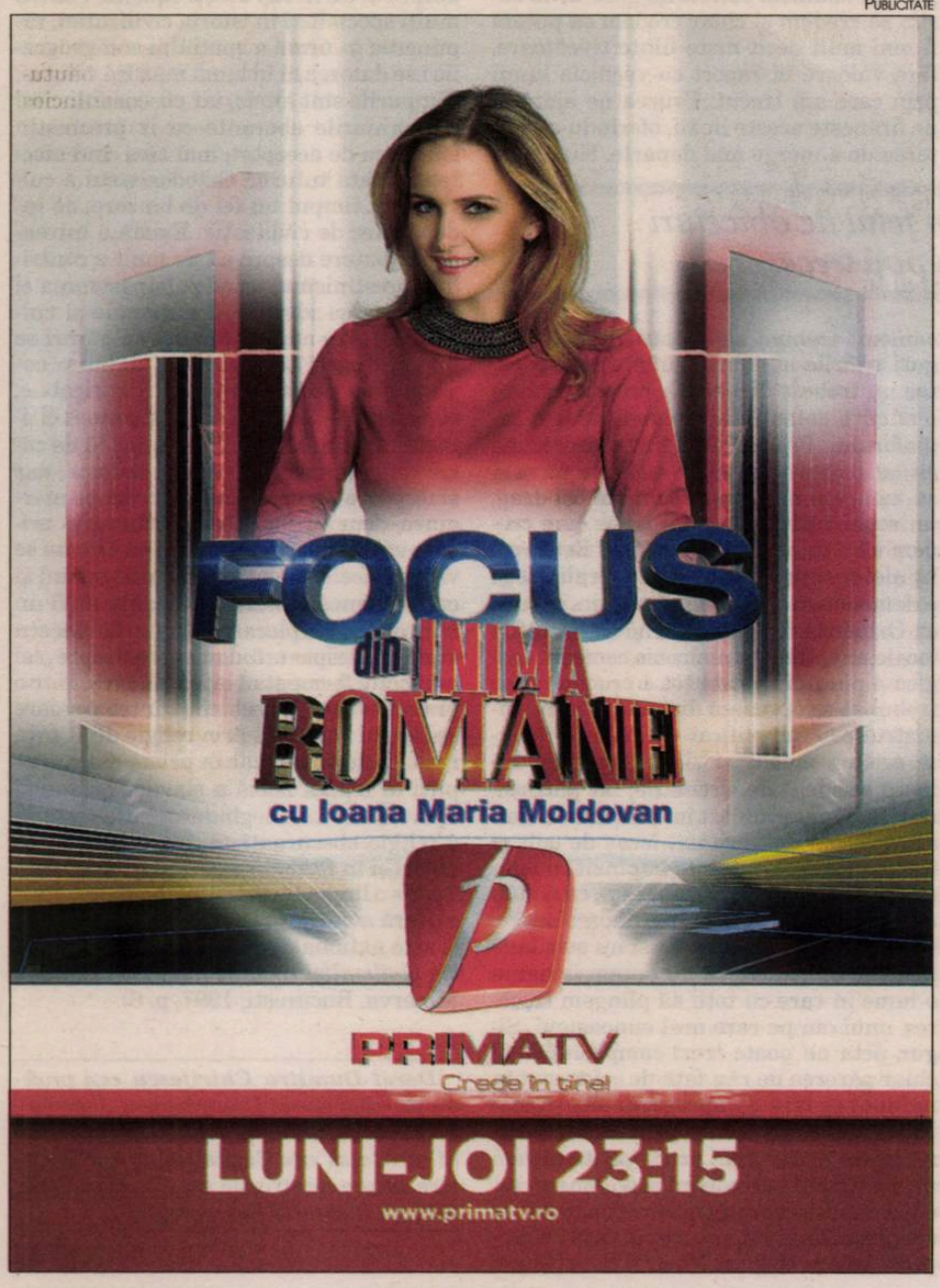

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Țara ca o pădure de cruci

Înainte de a aborda subiectul de mai jos mă simt dator să spun, și veți vedea de ce, că nu sînt ateu, dar nici credincios practicant. Eu sînt dintre aceia care consideră că relația cu divinitatea trebuie să fie una permanentă și nu doar atunci cînd intri în biserică. Cred că Biserica nu este o instituție creată doar pentru a ierta păcate, ci mai ales pentru a te îndruma spre bine, adevăr și frumos. Merg rar sau foarte rar în biserică, îndepărtat fiind mai ales de „bălmăjeala" în care sînt ținute slujbele la noi, adică un fel de muzică vorbită în interiorul căreia cel mai adesea nu înțeleg nici un cuvînt, dar și de faptul că ar trebui să stau ore în șir în picioare, exercițiu pe care nu-l mai pot susține fără un efort fizic destul de considerabil. Așa cum spuneam, respect Biserica și pe slujitorii săi. Din această cauză consider că Biserica, în general, și Biserica Ortodoxă, în special, dețin un rol important în viața noastră. Nu mi-aș fi imaginat că mă pot căsători fără a merge la biserică, după cum toate evenimentele importante din viața mea au fost marcate de contactul cu biserica și cu preotul. Din această cauză consider Biserica drept o instituție foarte importantă, singura instituție creată de om la îndemnul Fiului lui Dumnezeu. Cred în unitatea Bisericii și mai cred că acest popor al nostru merită să aibă Catedrala Mîntuirii Neamului, un proiect mult mai vechi, un mare edificiu al creștinismului, martor al credinței sale, dar și al hotărîrii sale constructive. În același timp, prin preocupările din viața de zi cu zi, cred în libertatea pe care omul a primit-o chiar de la Creatorul său, libertate care îi permite o atitudine activă în această lume. Sînt un mare admirator al statului laic și al raționalității științei. Cred că putem să ne conducem viața și mai cred că prin muncă și inteligență, prin speranță și vis, prin acțiune umană întemeiată pe morală, putem să completăm în mod fericit planurile lui Dumnezeu cu noi. Din acest motiv, Biserica, instituție a omului, poate să primească chiar și critici și chiar și observații, mai ales atunci cînd toate acestea vin de pe poziția pe care tocmai am descris-o.

Vorbim azi despre un subiect sensibil, încărcat cu o semnificație profundă, de ordin religios. Aș dori să discutăm despre semnul creștin al crucii și modul în care reușim să depreciem pînă și acest simbol prin plantarea a mii, poate sute de mii de cruci peste tot în jurul nostru, pe tot cuprinsul țării. Sînt locuri unde te aștepți să găsești o cruce. O poți găsi la gîtul unui om, însemnînd dragostea și atașamentul față de Fiul lui Dumnezeu, sau pe Caraiman, semnificînd puternicul atașament al unei întregi națiuni la valorile creștinismului. De asemenea, este normal să găsești cruci în cimitir, pentru că acolo marchează locul în care cei care trec dincolo își dorm somnul de veci, după cum o cruce poate sta pe monumentul unui erou, chiar amplasat în mijlocul orașului, un om a cărui viață a fost pierdută în slujba semenilor săi. De mult timp, însă, noi am depășit firescul celor enumerate mai sus cu ceva sinistru, care compromite însăși simbolul sacru al crucii. Am început să le punem peste tot, adică pe străzi, pe poteci, pe alei, în centrul sau la periferia orașului, pe cîmp, la colțul gardurilor, la marginea drumurilor. Spațiul public este un spațiu comun, al celor care cred, dar și al celor care nu cred. Cu atît mai puțin poate fi un spațiu al popilor habotnici, care permit și uneori chiar „sfințesc" cruci pe marginea drumului. Aceiași popi permit babelor să inventeze tot felul de obiceiuri asociate ritualului religios. Aruncăm cu bani, ne spălăm repede pe față cînd venim de la pomană, dăm cu ghiocul ș.a.m.d. La noi, babele, sub oblăduirea unor popi care nu-și cunosc misiunea, sau poate și-o cunosc, dar am eu o părere greșită despre misiunea lor, știu totul și fac totul. Mediul rural românesc, dar și o bună parte din orașele mici rămîn sub influența lor. Acesta este acum un spațiu, așa cum a fost dintotdeauna, al obscurantismului. Ritualul și obiceiul precreștin sînt la loc de frunte de mii de ani. Aici, „a fi în rînd cu lumea" presupune să faci tot felul de lucruri și să respecți tot felul de obiceiuri, care mai de care mai absurde, inventate de babe analfabete. A pune cruci peste tot, ca semn de respect și amintire pentru cei care nu mai sînt, este o prostie născocită doar de către asemenea minți. Cineva normal la cap nu s-ar fi gîndit niciodată să pună o cruce în mijlocul orașului pentru a marca locul în care a murit un om.

c. V. Doroliț

România tinde să devină și o țară turistică, unde vin anual milioane de oameni care poate nu doresc să cheltuiască bani pentru a le aminti noi, în mijlocul concediului, de faptul că într-o zi vor muri și vor avea o cruce la cap. De altfel, ideea acestor rînduri mi-a venit după ce un prieten străin, alături de care mergeam în mașină, m-a întrebat de ce sînt atîtea cruci pe marginea drumului. Pînă atunci, mărturisesc că nu le vedeam, fiind prea obișnuit cu ele. De atunci însă le văd aproape pe toate și mă simt îngrozit că drumurile noastre seamănă a cimitire de ocazie. Crucea de pe marginea drumului rămîne totuși un însemn al unui loc în care a murit cineva și nu are aceeași simbolistică cu crucea pe care o purtăm la gît cei mai mulți dintre noi. Din acest motiv, dintr-un simbol drag și apropiat sufletului, devine un element agresiv, cu accente sinistre. Însuși acest simbol profund religios, care este crucea, își pierde din valoare, fiind așezat în tot soiul de vecinătăți laice cum ar fi maidanele cu gunoi, cîrciumile (atunci cînd omul nostru a murit în vecinătatea berii pe care tocmai o băuse) sau casele de locuit. Obiceiul este chiar unul absurd. Dacă ar trebui să-l respectăm pînă la capăt, atunci casele mai vechi, în care au murit mai multe generații de oameni, ar trebui să fie pline de cruci, deci impracticabile dacă sînt transformate în cimitire, ca să nu mai vorbim despre spitale, acolo unde mor oameni în mod curent și firesc.

Babele inventează tot felul de obiceiuri peste care nu poți trece.

Așezarea crucii pe locul unde a murit omul face parte din imensul obscurantism de tip creștin-ortodox, vecin cu aruncarea banilor în rîul curgător atunci cînd te întorci de la înmormîntare sau cu multiplele obiceiuri „ale locului" legate de evenimente profund religioase din viața noastră care sînt nașterea, botezul, căsătoria, moartea. Babele, cu girul popilor, inventează tot felul de obiceiuri peste care nu poți trece, dacă „vrei să-ți fie bine". Lumea rurală românească este la mîna babei cu basmaua la gură, superstițioasă și panicată de dimensiunile „existențiale" ale lumii în care trăiește. Nu doar că sînt așezate în tot felul de locuri atipice, vizibile ziua, dar și noaptea, însă aceste cruci sînt și din tot felul de materiale care mai de care mai complicate, de la metalul scump la lemnul de proastă calitate. Îți dau sentimentul că lumea este un imens cimitir. Sigur, într-un sens metaforic așa este, lumea este plină de „morți", numai că vă rugăm să ne permiteți să mai uităm asta din cînd în cînd. Este bine să te gîndești cît mai des la moarte, la faptul că viața ta nu este veșnică, ci este supusă unei naturale fragilități. Acesta este un semn de sănătate și nu de boală a cugetului. Pe de altă parte, în adîncul sufletului nostru, ne dorim să credem și chiar credem că putem fi mai mult decît niște ființe trecătoare, fără valoare în raport cu veșnicia lumii prin care am trecut. Crucea ne ajută și ne hrănește aceste iluzii, oferindu-ne puterea de a merge mai departe. Numai că oamenii trebuie să-și construiască singuri trăirile și stările sufletești și acestea nu trebuie dirijate de crucea pe care o admiră așteptînd culoarea verde a semaforului. Primul gînd, într-o asemenea situație, este acela că nu mai este sacră și că, iată, am mai pierdut un simbol drag, un reper religios în bătălia pe care credem că o ducem cu derizoriul. Este vorba aici despre o pierdere de sacralitate și o demonetizare ca simbol creștin. Biserica Ortodoxă Română, dar și autoritățile locale ar trebui să realizeze comedia tragică a plantării peste tot a crucilor și ar trebui să se oprească din acest obicei. Sinistrul este amplificat de locurile în care acolo a murit, să zicem, un tînăr într-un accident de circulație, iar părinții, deși l-au înmormîntat în cimitir, i-au construit acolo un veritabil locaș de cult și închinăciune. Locul este împînzit cu fotografii ale celui care nu mai este, ca și cum urmașii săi ar dori să ne impresioneze. Uneori chiar reușesc asta și nu este bine pentru noi, pentru că nu putem imagina o lume în care cu toții să plîngem trecerea unui om pe care nu-l cunoaștem. Sigur, asta ne poate trezi compasiunea și chiar părerea de rău față de cel trecut în neființă și față de apropiații săi, numai că această compasiune, prin vederea permanentă a cîte unei cruci, poate deveni un sentiment permanent și dominant, ceea ce nu este normal și corect pentru un om plecat la drum, preocupat deja de propriile sale probleme. Nu ar fi bine pentru sănătatea noastră publică dacă s-ar întîmpla așa. Efectul este unul contrar celui scontat de către constructorii lor.

Dacă permite așa ceva, atunci creștinismul ortodox de la noi se află într-o criză. Poate că ar trebui să fim mai atenți, pentru că azi compromitem simbolul crucii, iar mîine putem compromite alte valori și daruri divine. Faptul că ne transformă țara într-un imens cimitir spune multe despre ce au în cap acești oameni. Pentru mulți specialiști în istoria civilizației, rămînerea în urmă a spațiului său geografic i se datorează în bună măsură religiei. Timpurile sînt altele, iar obscurantismul și obiceiurile aberante cu iz precreștin sînt greu de acceptat, mai ales cînd afectează viața tuturor. Ortodoxismul a cultivat tot timpul un fel de blazare, de îndepărtare de civilizație. Există o întreagă dezbatere despre cît de mult a contribuit creștinismul ortodox la păstrarea și conservarea identității naționale și culturale. Între autorii români cu păreri se află și Eugen Lovinescu. Îi amintim cuvintele nu pentru că nu ar fi criticabile, ci pentru că dorim ca ele să fie atent citite de oamenii Bisericii de la noi. Și de către cei care merg în mașini scumpe, dar și de către cei care sfințesc cruci pe marginea drumurilor. Altfel, vremurile oricum vor forța schimbarea și ea oricum se va produce. Bătălia cu obscurantismul și cu asemenea obiceiuri aberante ar fi un bun punct de plecare. Eugen Lovinescu vorbește despre ortodoxism ca despre „cel mai activ ferment al orientalizării. Într-o vreme în care deosebirile dintre popoare se făceau mai mult prin religie decît prin rasă, el ne-a aruncat în primejdia contopirii în marea masă a slavilor de sud și apoi din est (...). Legîndu-ne sufletește de o religie obscurantistă, înțepenită în tipicuri și în formalism, ortodoxismul ne-a impus o limbă liturgică și un alfabet străin, fără a ne ajuta la crearea unui culturi și arte naționale" (Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne,* Editura Minerva, București, 1997, p. 6).

Dorel Dumitru Chiriței *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

„Emoţia este o condiţie a limbajului“

– interviu cu prof. dr. psihiatru Aurel ROMILA –

Este unul dintre cei mai cunoscuţi medici psihiatri români. Autor al studiului de referinţă Psihiatrie, *profesor şi iniţiator al secţiei de Resocializare din cadrul Spitalului „Al. Obregia“ din Bucureşti, pasionat de opera lui Henri Ey şi de muzica clasică,* ***Aurel Romila*** *este un umanist pentru care conceptele trebuie enunţate în contextul istoriei lor culturale. Discuţia de mai jos reprezintă un prolog a ceea ce este virtualul în raport cu o istorie a imaginaţiei şi a emoţiei. Deşi abrupt, decupajul acestui dialog indică numai un eşantion dintr-o cercetare ce rămîne deschisă pentru a explica raporturile dintre imaginaţie – emoţie – ereditate – structură a psihicului, precum şi relaţiile mai generale dintre artă – imaginaţie – boală mintală. Profesorul Romila crede că „imaginaţia, aşa cum o ştiu şi o prezint eu, nu este, cum se zice, upgradată la virtualul actual“.*

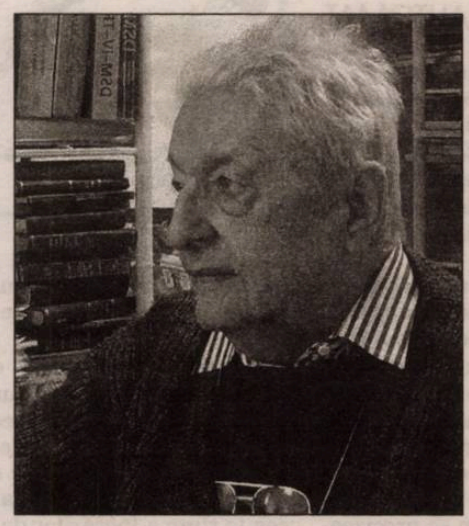

Dar condiţia ei nu e aceeaşi?

Din punct de vedere bazal, e aceeaşi. Academic şi didactic, e bine să ştii în ce alte noţiuni se încadrează această noţiune. Asta e o treabă de delimitare a teritoriului, care se ştie de la Aristotel. Cu cît o noţiune are o sferă mai largă, cu atît are conţinut mai sărac. Sfera mai largă în care intră imaginaţia este gîndirea. O formă de gîndire care, la rîndul ei, intră într-o noţiune şi mai largă care se cheamă intelect. Imaginaţia nu este totul la om, ci numai o funcţie, care nu e vitală, aşa cum este cunoaşterea. Dar, evident, ar trebui să fie, l-ar ajuta mult. Imaginaţia foloseşte cunoaşterea pentru obţinerea de lucruri noi. Elementele sînt aceleaşi – chiar acelea ale vorbitului curent. În general, pentru uzul curent, există destul vocabular pus în nişte tehnici care să ducă la ceva nou, la ceva creator. Gîndirea poate fi obişnuită, raţională, logică, discursivă sau poate fi gîndire imaginativă. Părăseşte, în acest ultim caz, regulile stricte ale realului şi ajunge la creaţie, la imaginar. Coincidenţa face că, atunci cînd realul e pierdut involuntar, intri în boală mintală, îţi pierzi minţile. Pe moment sau chiar definitiv.

Lucrurile se reduc la echilibru, la dozaj?

Bineînţeles că este o treabă de *nimic prea mult*. Cel mai bine este să fii şi de-ăla şi de-ăla, să ai un amestec între raţional şi imaginarul care exprimă afectivul şi inconştientul unui om. Dacă doi poeţi nu seamănă, asta nu se întîmplă numai pentru că Nichita Stănescu are cuvintele lui şi altul are altceva. Diferenţa este mult mai profundă, este legată de inconştientul lor, de tendinţele lor cele mai adînci. Astea diferă. În orice caz, creatorul nu se mai simte bine în real, el trebuie să creeze ceva în imaginar. Acolo îşi găseşte fiinţa şi libertatea. I se pare că viaţa obişnuită e constrîngătoare, banală, plicticoasă şi numai viaţa asta poate să-l salveze. Nu poate să facă altceva. Unii cad sub imperativul creaţiei, adică forţează un automatism, ajungînd să-şi piardă viaţa. În funcţie de calitate şi de cantitate, forţa imaginaţiei trebuie proporţionată, ca să nu îţi pierzi existenţa. Care sînt, însă, diferenţele faţă de vorbirea curentă? Imaginaţia foloseşte o simbolică de gradul doi. Simbolica de gradul unu este ceea ce vorbim acum, în care fiecare cuvînt acoperă o realitate. Este o simbolică atît pentru oligofreni, cît şi pentru intelectul mediu. Pentru imaginaţie, se vorbeşte de o simbolică de gradul doi.

Mintea noastră e un sistem de corespondenţe?

E un alt mod de a numi toată această putere imaginativă. De aici apar relaţiile între alte limbaje. Ce muzică îţi inspiră un tablou este o imaginaţie la pătrat: ai lumea reală, ai lumea imaginativă de diverse grade şi, în fine, du-te, du-te, du-te pînă la maximum, pînă la absolut şi ajungi la Dumnezeu. Absolutul omenesc a dus – n-o să le zic *metafore* – la maxime abstractizări. Una dintre ele este religia. Ea trebuie să ne complexifice sufletul. Vorbesc despre cum a apărut nevoia de Dumnezeu. Nevoia de imaginar a fost dintotdeauna în om, nu este modernă şi nici nu este mai mare la unul sau la altul. Însă, pentru că noi luăm aceste lucruri fără scara ce a dus la asta, le putem înţelege sau nu, după credinţa şi nevoia fiecăruia. În mod clar, însă, nu este ceva de logică curentă. Dacă vrei să testezi lumea, vei constata că ea nu înţelege Sfînta Treime. Ţine de imaginaţie şi trebuie să ştii să te apropii de o teorie a întregului. Lumea a vrut să ajungă la întreg, la absolut şi de-asta a ajuns, pînă la urmă, la Dumnezeu. Bineînţeles că, prin alte religii, poţi să imaginezi altă Maică a Domnului; dar, dacă eşti ortodox, ştii că, dacă te îndepărtezi, nu aduci mare lucru. Degeaba aduci o super-Maica Domnului, nu e nevoie. Există un spaţiu imaginar pe care nu trebuie să-l depăşeşti. Dacă îl depăşeşti, cum se întîmplă în schizofrenie, ţi-ai pierdut minţile. Vorbim de domeniile înalte, care sînt de neînţeles fără imaginaţie, cum ar fi religia. Din păcate, majoritatea preoţilor sînt foarte banali, nu au acest interior al imaginaţiei. Au simplificat totul la *cum vrea Dumnezeu, ce vrea Dumnezeu*. Eu nu ştiu cum ai ajuns tu la Dumnezeu şi dacă, într-adevăr, eşti convins de ceea ce trebuie. Aici, la noi, la ortodocşi, e o oarecare carenţă de imaginaţie. Nu cunosc totul în privinţa asta, poate la ruşi este altfel. Dar nu sînt mulţumit de ce este la noi, pentru că am văzut că marea artă, care cere imaginaţie, precum şi arta religioasă aparţin mai ales catolicilor.

De ce credeţi că s-a întîmplat aşa?

Eu cred că imaginaţia trebuie cultivată. Ortodoxiei îi este frică să modifice şi o virgulă din doctrină, pe cînd papii vechi au încurajat artiştii.

Într-un eseu despre „critica şi legitimarea artificiului în epoca Luminilor“, Le Remède dans le mal, *Starobinski spune că, odată cu Iluminismul, religia este înlocuită de civilizaţie. Michelet, de pildă, ar cultiva un „pontificat al civilizaţiei“.*

Da, asta e o idee din Spengler, care, vorbind despre declinul Occidentului, a văzut această relaţie dintre cultură şi civilizaţie. Pericolul actual chiar ăsta este: prea multă tehnologie, prea multă civilizaţie. Ce facem cu cultura? Dacă am să te întreb: „Vrei un telefon portabil sau vrei să facem zece vizite la Muzeul Naţional?“, o să vezi că o să vrei telefonul portabil, pentru că e de mai mare utilitate. Ar trebui şi una, şi alta. Ca un corolar: în anumite limite, imaginaţia trebuie cultivată, trebuie încurajată. Este foarte probabil ca multe dintre despărţirile actuale, imposibilitatea asta de a coexista mai mult timp cu o persoană să fie şi din cauza unor carenţe de imaginaţie. Mulţi cred că este numai *mă-nşală – m-a înşelat, mă minte;* eu nu cred în teoria asta. Cred mai degrabă în ipoteza că rolurile băiat – fată nu sînt înţelese. Ba lucrurile sînt aşa de laxe, că acum se vorbeşte de ambigenitate. De ce să ajungi, la urma urmei, să spui că ne plictisim? De ce? Pentru că nu există imaginaţie. Fetele au devenit androgine, poartă pantaloni şi nu mai suportă un *el*. De altfel, foarte mulţi din toxicomani sînt nişte oameni care se plictisesc uşor şi vor să scape de asta. Ar putea fi, deci, o rădăcină, dar şi un tratament pentru aceşti oameni.

Explicaţi, la un moment dat, într-un seminar, ce înseamnă „bază emoţională“. Cei mai mulţi pacienţi vin la dumneavoastră din cauza unor dereglări emoţionale?

Aici e un alt capitol care trebuie dezvoltat. E mai bazal decît imaginaţia. Ca să ajungi la imaginaţie, eşti evoluat, ai limbaj etc. Fără limbaj nu se poate. Prima noţiune în sistemul psihicului este reactivitatea. Simţim, cu toate simţurile, că aici e zi şi că e lumină. Ca să mergi mai departe, trebuie să simţi mai întîi lucrurile astea. A doua noţiune care ne interesează este să te impresioneze. Ai atunci o emoţie, care poate să fie pozitivă sau negativă. De pildă, e noapte, eşti copil, ţi-e frică de întuneric: emoţie negativă. Există ceva, însă, pe care nici o disciplină nu o ştie, care nu este foarte logică, dar care a devenit un fel de filozofie a lui Hegel: în *Povestiri despre om,* aşa cum le-a conceput Noica despre fenomenologia lui Hegel, el a trecut de la emoţie, prin toate treptele, pînă la spirit. După emoţie, se face deodată un salt. Cum se face el? Şi în psihologie, şi în filozofie, este admis ceea ce altădată se numea *saltul dialectic*. Din motive politice, se crede că e greşit să mai vorbim despre asta. Există, însă, salturi dialectice. Unul dintre ele este de la emoţie la limbaj, apoi la limbajul noţional, la gîndire, la imaginaţie. Sînt nişte trepte asemănătoare unor mîncăruri făcute, toate, din făină, apă, sare.

Materia e aceeaşi.

Materia e aceeaşi. De aceea spun că emoţia este lichidă, fluidă şi este o mare interioară. Asta este pentru mine metafora psihicului. Marea nu este, însă, întotdeauna liniştită. E frămîntată, face valuri. Valuri emoţionale. Americanii cred că au descoperit – aiurea, n-au descoperit nimic – inteligenţa emoţională, despre care au scris cîteva cărţi.

E o noţiune des folosită.

Cînd faci dezvoltarea omului şi ontogenia, pornind de la emoţie, ajungi în mod natural la gîndire. Nu se poate concepe să se întîmple aşa ceva fără o bază emoţională. Voinţa, scopurile sînt pornite din impulsuri emoţionale, pe care marii teoreticieni le-au redus. De pildă, Freud le-a redus la libido. Alţii vorbesc despre energie. Sînt tot felul de teoreticieni ai energiilor create, necreate şi psihoterapeutizate, toata lumea îşi umple bateriile, se duce la Predeal etc.

E o modă la nivel de vocabular?

Nu, sînt sinonimii. Limbajul se va schimba mereu – hai să-i spunem şi modă. Niciodată n-ai să poţi să-mi explici fructul fără pom. Dacă ai să găseşti tot felul de nume pentru „pom“, iar pămîntului ai să-i spui „energie“ şi acolo e chiar Dumnezeu care încolţeşte sămînţa, e acelaşi lucru. Nu e de discutat, însă, în afara emoţiei. De altfel, prima oară cînd am citit, am fost nedumerit să găsesc la Heidegger un prim capitol despre „dispoziţie“. Ce caută Heidegger în chestiile astea? Mi se părea că nu e de el. Pe urmă mi-am dat seama că emoţia este, de fapt, o condiţie a limbajului, a noţionalităţii. Condiţiile imaginaţiei sînt tot afectivitatea şi emotivitatea. Cînd e ceva diacronic. Vorbind, nu am însă numai o emoţie. Poate să fie şi un sentiment, dacă, peste o lună, am să-mi amintesc de cineva anume.

Sentimentul este istoria unei emoţii?

Este o emoţie dezvoltată diacronic, în timp. Durabilă. Şi pusă pe un obiect. Pentru că, altfel, dacă am o emoţie şi nu o pun pe nimic, n-are expresie şi n-are verbalizare.

Atunci se acumulează şi se dezvoltă anormal? Ca, de pildă, o frică din copilărie?

Artiştii cu trac, de pildă. Ei au, de fapt, o emoţie care nu a evoluat. Prin psihoterapie, ea intră în expresie: unii dansează, alţii cîntă etc. Toate astea sînt expresii, permiţînd emoţiilor să se dezvolte.

Cum definiţi anxietatea?

Anxietatea este o emoţie negativă, de nelinişte, fără obiect. – *Nu mă simt bine acum. – Dar de ce? Nu ştiu, aşa sînt eu.* Ceva e nedezvoltat. Banal va fi să întreb dacă eşti mulţumit de viaţa ta. O ipoteză; sau invers, îmi spui ceva semipatologic: *eu nu pot, eu sînt un izolat.* Aşa încep. Sigur că vei fi neliniştit. Apoi, poate să fie ceva ereditar.

Anxietatea este ereditară?

Da, poate să fie. Sînt familii întregi aşa. Însă, în orice caz, este vorba de o demonstraţie a structurii psihicului, pe care eu o prezint studenţilor cu ajutorul unor cuburi. Cele pe care le folosesc sînt ca păpuşile ruseşti, din care se face un fel de turn: cea de jos, prima, este emoţia. Senzaţia şi iritarea sînt mai joase, sînt ale neurologului. De aceea, la ieşirea din comă, eşti înţepat. Dacă mişti, nu eşti mort, dar asta nu spune nimic despre psihic. Emoţia explică, însă, tot. Trebuie să rămîi un om sensibil. Un om cu imaginaţie îi simte pe ceilalţi care au imaginaţie şi, dacă e mai mic, îi poate chiar imita. Toţi marii creatori au fost şi vor fi imitaţi. Nimeni nu spune, însă, că la origine, o idee poate să vină de la un totem. Să fim serioşi: cultura cere astfel de transferuri. Ca să nu rămînem, totuşi, sterili, trebuie să creăm mereu ceva nou peste toate astea.

„Emoţia este lichidă, fluidă şi este o mare interioară.“

a consemnat Laura DUMITRESCU

Cu ochii-n 3,14

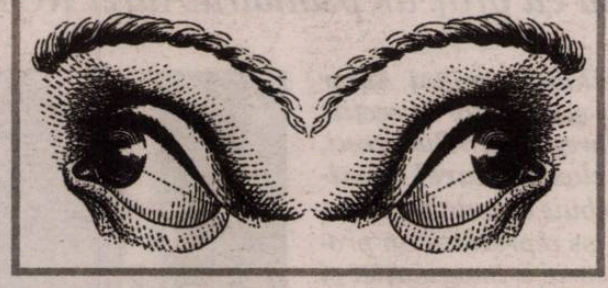

DESEORI INSENSIBIL LA SALAM, CONSUMATORUL DE AMUZAMENT NU VA MAI AVEA NEVOIE, PRIN URMARE, DE UN LIMBAJ AUTOMAT

■ Today Translations angajează traducător de *emoji*-uri. Firma, cu sediul în Londra, înglobează 3000 de lingviști, cu experiență în peste 200 de limbi, și consideră că are nevoie de un expert în această nouă formă de comunicare, care se răspîndește cu rapiditate. Traducerea de *emoji*-uri reprezintă un domeniu nou, dominat de *software*, care este deseori insensibil la diferențe culturale. **(C. Ș.)**

■ „La Judecătoria Pitești a început procesul Georgetei Dragomir, cunoscută drept Vrăjitoarea Maria. Aceasta este acuzată de înșelăciune, deoarece a convins o femeie să îi dea în total aproximativ 75.000 de lei pentru a nu fi înșelată de soțul ei, care lucra în străinătate, și ca să scape de dușmani. În afară de bani, vrăjitoarea a cerut și a primit de la păgubita Marcela Fronie drept ingrediente pentru vrăji salam, cașcaval, pîini, cutii de icre, pateuri, dulciuri sau bere, cafea, sucuri și pliculețe de ness. După cum se precizează în rechizitoriul procurorilor, vrăjitoarea a convins-o pe clienta naivă inclusiv să pună 10.000 de euro (adică aproximativ 45.000 de lei) într-o găleată cu ierburi și cărbuni și să o arunce într-un rîu de lîngă un mall din Pitești, pretextîndu-i că așa i-au cerut diavolii.“ *(Adevărul,* 14 decembrie 2016) **(A. M. S.)**

■ Cumpărătorul din fața mea trîntește pe banda de la casă un morman de bucăți grase, alburii, de carne de porc și cîteva pachete de ceai pentru afecțiuni cardiace. Nicicînd n-am văzut mai aproape una de alta otrava și antidotul. **(M. P.)**

■ A apărut un articol nou în talciocul stradal de sărbători: „pantaloni cu blană, 20 lei“. Nu prețul e în interesul nostru acum, ci „blana“: a cui? pentru cine? Ar fi deci prilej de amuzament, dacă n-ar fi chiar îngrijorător cum mareea limbii române analfabete cuprinde tarabă de tarabă. Desigur, vînzătorii, ambulanți fiind (dar nici cu cei stabili n-am a mă mîndri), o iau din zbor și o dau mai departe. N-au timp să se gîndească la ghetele îmblănite în care Moș Crăciun le va pune cu siguranță și niște mănuși îmblănite, alături, poate, de un taior cu guler de blană. Sau poate niște mitene de blană îmblănite. Chiar, cum o fi asta? Să așteptăm geru' Bobotezii! Așadar, pe curînd, încă o pilulă de gramatică la botu' calului. **(R. M.)**

■ John Glenn, primul astronaut american care a orbitat în jurul Pămîntului doar în costum, a murit la vîrsta de 95 de ani. Pe 20 februarie 1962 a înconjurat planeta de trei ori, acum va face asta ori de cîte ori va dori. Și nu va mai avea nevoie de costum. **(M. C.)**

■ Președintele Klaus Iohannis a respins numirea dnei Sevil Shhaideh în funcția de prim-ministru. Totuși, merită consemnată, pentru posteritate, părerea primarului PSD din Iași, care n-a fost de acord cu numirea, motivînd că „e crescut lîngă statuia lui Ștefan cel Mare“ și, prin urmare, nu i se pare în regulă. Subtil, nu? Noi sîntem români. Subtili rău de tot. **(M. V.)**

■ Într-un plic expediat de Direcția Generală de Poliție Locală din sectorul unde locuiesc primesc o scrisoare de la primarul de sector în care mi se explică că edilului îi „revine obligația“ de a se îngriji de siguranța cetățenilor care „locuiesc sau tranzitează prin această zonă“. Un paragraf mai jos, se zice că „neexecutarea la timp a lucrărilor de reparații determină degradarea progresivă a construcției“. Apoi, după încă un paragraf, mi se spune sec că „lucrările de consolidare și de reabilitare a fațadei clădirilor nu pot fi efectuate din fondurile sectorului“. În fine, mai departe se expune, într-un limbaj lemnos, cum că „reabilitarea termică“ se va face cu fonduri europene, că proprietarii plătesc o cotă etc. etc. Siguranța și consolidarea s-au transformat în anvelopare și termopan. Iar Poliția veghează. Mi se face frică! **(M. M.)**

■ Am înțeles, facturile electronice pentru utilități sînt generate și trimise automat, la dată fixă, de computer – că doar de-aia trăim în secolu' douășunu, ca să beneficiem de avantajele tehnologiei, să fim informați la timp, în calitatea noastră de consumatori etc. etc. Dar nu se poate face o excepție în decembrie? Căci, în ajunul Crăciunului, am primit pe e-mail factura de electricitate și de Crăciun pe aia de telefon. Ce să zic? Bine că nu s-a inventat tehnologia care să-ți pună facturile direct sub brad, în clinchet de *jingle bells*... **(M. V.)**

CUM AR VENI, VITEZA SĂ AIBĂ OARE LEGĂTURĂ CU UN FRIGIDER VIRTUAL?

■ Nu de mult, pe Yahoo!, limba engleză și limba română au primit în dar, de sărbători, două cuvinte noi din partea unei reclame: „E GIGAWINTER la Cartela Telekom. Ai premii crăciunizate la reîncărcare“. Cum ar veni, s-a crăciunizat gigaiarna. **(D. S.)**

■ Procurorul DNA, analizînd viteza cu care Dan Voiculescu a scris, în celula sa din penitenciarul Rahova, 11 cărți: „O carte de 295 de pagini a fost scrisă în 25 de ore, o alta de puțin peste 100 de pagini în 12 ore! În medie, îi trebuie 6 ore și 40 de minute pentru fiecare carte. Manuscrisele totalizează peste 2000 de pagini. Rezultă că scrie o pagină la două minute. Manuscrisele nu conțin ștersături sau corecturi.“ Dan Voiculescu, acest Pierre Ménard pe *speed!* **(M. C.)**

■ La rubrica „Oferta actuală“, pe pagina de Internet a magazinului Kaufland, e afișată o succesiune stranie de produse: *Cadouri, Cosmetice, Băuturi, Curcan, Roșii, Nuci, Blender, Camion.* Să aibă oare legătură cu Berlinul? **(M. P.)**

■ În locul poștei din cartier a apărut... ce altceva decît un Mega Image? Nu cred că era acolo vreo mare nevoie de încă un magazin. De poștă era ceva mai multă. Cu toate astea, poșta devenise atît de urîtă încît poate că trebuia să dispară. Chiar în locul unde stătea o funcționară acră, care se certa cu multă lume, tronează acum un frigider plin cu sticle de bere, iar unde era ghișeul la care așteptai să dai sau să primești pachete sînt rafturi cu detergenți și mopuri. Casieriile sînt pe locul cabinelor telefonice interurbane de pe vremuri, iar acolo unde își avea ghișeul un funcționar mare și mocăit e acum raionul de brînză. Nu știu, zău, dacă o fi de bine sau o fi de rău. **(A. M.)**

■ Artistul sirian Khaled Akil a încercat să atragă atenția asupra destinului tragic al copiilor în vremuri de război creînd o serie de colaje intitulate *„Pokémon Go in Siria“* cu fotografii de război AFP în care a integrat figurile pokemonilor: „Cum e posibil ca un joc virtual să atragă o mai mare atenție decît atrocitățile comise zi de zi în Siria?“ Răspunsul, singurul răspuns e că realitatea ne-a alienat cu violența ei. Privind în urmă cu doar o săptămînă: a fost masacrul de la Alep, a venit asasinarea ambasadorului rus în Turcia, apoi atentatul cu camionul din Berlin... Omenirea nu mai face față realității. Dați-i niște pokemoni pașnici! **(M. C.)**

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații:
abonamente@adevarulholding.ro,
tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9:00-18:00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.